6
32 N
17

VII 8 20

HARMONIA, SEV HISTORIA SANcta omnium'que uerißima, de Chriſto

IESV NAZARENO, FILIO DEI AC VERO HOMINE, hominumq́; ſeruatore, iuxta ſeriem atque concentum hiſtoriographorum diuinorum Euangeliſtarum quatuor.

CVI ADIECTI SVNT IN SINGVLA CAPITA COMmentarij, excerpti è multorum doctiſsimorum tum priſcorum tum neotericorum uirorum ſcriptis, ſumma qua unquam fieri potuit diligentia: loca obſcuriora ita illuſtrantes, ut omnibus pijs, præſertim Eccleſiaſtis, permagnam utilitatem adferre poſsint:

PER RENHARDVM LVTZ
Erythropolitanum.

ACCESSERVNT,

EIVSDEM HOMILIAE IN EVANGELIA ET EPIſtolas, quæ tam Dominicis quàm alijs Sanctorum feſtis diebus in Eccleſia legi atque enarrari ſolent.

ITEM,

IN HISTORIAM IOBI Annotationes:
Religionis Chriſtianæ Methodus:
Confutatio aduerſus eos qui animos defunctorum dormire aſſerunt, &c. Eodem autore.

Acceßit rerum & uerborum in his memorabilium copioſus INDEX.

Cum Cæſ. Maieſt. gratia & priuilegio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*REUERENDIS, ILLUSTRIBUS, ET GENE-
ROSIS PRINCIPIBUS AC DOMINIS, DECANO ET
Capitulo Cathedralis Eccleſiæ Argentinenſis, Dominis ſuis obſeruan-
diſſimis, Renhardus Lutz Erythropolitanus
S. D. P.*

CVM olim uiri ingenio ſummo pręditi, iſtarum
rerum humanarum uiciſsitudinem conſpice-
rent, & quàm fortunæ ac rerum uices inſtabi-
les, & quòd nihil perpetuum conſiſtat, ILLV-
STRES AC GENEROSI DOMINI, factum
eſt dono diuino, ut quidam ad res geſtas ſcri-
ptis reponendas ſeſe appulerint, qui propte-
rea optimè de genere humano meriti eſſe ui-
dentur. Fuit enim hęc ratio & unica uia, qua ad res pręſentes ab exē-
plis præteritorum adornandas & cōponendas inſtitueremur. Com
plectitur igitur hiſtoria ſimul omnes uirtutes, cauſasq́ꝫ, progreſſus
& euentus, ſola, ut Ciceroni uiſum fuit: teſtis temporū, lux ueritatis, *Hiſtoria.*
uita memoriæ, & magiſtra uitæ. Iam uerò non multum refert, quis
primus omnium, ueterum monimenta conſcripſerit. Aiunt Græci
Mileſium quendam omnium primum hiſtoriam condidiſſe: uериſi-
milius tamen eſt, ueram ac primam hiſtoriam ſapientiſsimo Moſi
aſcribendam. quem ſucceſſu temporis alij poſt alios imitati, magna
cum diligentia tempora rerum geſtarum aſsignauerunt, unde po-
ſteri deprehenderent & intelligerent quid uel uitandum uel expe-
tendum eſſet in hoc rerū æſtuario fluxu & refluxu. Cæterùm quam-
uis multorum magnificorum uirorum monimenta extent, qui hiſto
riæ ſcribendæ operam nauarunt, unde ad quemuis euentum, quæ
cōducibilia eſſent, depromere liceret: tamen omniū certiſsimi iudi-
candi ſunt, qui Biblicam ueritatem exquiſitè obſeruauerunt, donec
eò uentū eſt, ut quę cecíniſſent pij uates futura, Chriſtus uerus Dei fi
lius tum dictis tum factis præſtiterit. Hic ſanè cum Iudæis & genti-
bus certamen ineundum erit, unde ſcilicet manifeſtum euadat quod
Deus ſit Chriſtus. Nā ſi ad Gentilem dixero, Creauit cœlum & ter-
ram, inquit D. Chryſoſtomus, non me feret. Si dixero, Mortuos ex- *D. Chryſoſto-*
citauit, dæmones fugauit: necꝫ hoc accipiet. Denicꝫ ſi dixero, quòd *mus.*
regnum cœleſte & ineffabilia bona promiſerit: hoc non ſolum non
credet, ſed & ridebit. Vnde igitur illum inſtituemus? Non equidem
aliunde, quàm ab his quæ inter nos & illum confeſſa ſunt, & quæ in
dubium reuocare nequit: quòd ſcilicet Chriſtianorum genus plan-
tauit Chriſtus in toto terrarum orbe. Et quòd hæc confecit nullis
uſus armis, nullos faciens ſumptus, nullos mouens exercitus, nulla
pręlia committens: ſed per paucos tantū uiros, eoſdemq́ꝫ ignobiles,

uiles, rudes & idiotas: per quos ſubuertit leges gentilium patrias, aboleuit conſuetudines eorum inueteratas, & pro illis ſuas alias implantauit. Etenim mira uirtus erat, piſcatorem nudis præceptis mortuos ſuſcitare, dæmones expellere, philoſophorum linguam mutam facere, Rhetorum ora conſtringere, Barbaris, Græcis, & omni hominum generi imperare, mortuos in uiuos mutare, peccatores in iuſtos, dum malitiam animæ expelleret, ita ut iuxta Prophetam, ab ortu Solis uſq; in occaſum nomen Chriſti glorificatum fuerit in gentibus, & in omni loco oblatum ſacrificium purum. ex his quidem patet, quis nam ſit ille Chriſtus. Non enim eſt puri hominis, in tantis rebus uniuerſum orbem atq; humanum genus, tam abſurdis moribus tantisq; malis irretitũ, comprehendere & liberare. Liquet item, quãta ſit Chriſtianæ philoſophiæ authoritas, & quãta maieſtas: & quòd nulla ſit ſcientia, nulla religio, profeſsio nulla, quæ Chriſtianæ æquari poſsit. Illæ enim rebus nituntur dubijs, uanis, & uanorum hominum teſtimonijs: hæc autem undique ſibi conſtat, diuino quodam robore compacta. Eſt igitur Euangelica hiſtoria omniũ ſanctiſsima, ueriſsimaq;: quam ſi penitius introſpexeris & diligenter expẽderis, magna cum dignitate omnes uirtutes tradit, uitiaq; demonſtrat, honeſta celebrat, & quæ pernicioſa ſunt atq; turpia arguit. Docet itaq;, ut ſobriè, piè, & iuſtè uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatã ſpem & aduẽtum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: qui, *Paulus ad Titum 2.* ut diuinus aſſerit Paulus, dedit ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hanc ſuam legem obſeruantibus mira certè pollicitus eſt Chriſtus, quòd ſcilicet perpetuæ memoriæ honeſtatisq; ſint conſecrandi. Hinc ſanè accendimur, planeq; propellimur ad præſtãda honeſtè facta, ut tandẽ ex illuſtrib. factis ad eã gloriam rapiamur. Verùm quando tam excellens præſtantiſsimaq; nobis exhibetur doctrina in Euangelio iſto Ieſu Chriſti, quod quatuor illi uiri ſancti cõdiderũt: uiſum fuit mihi, Euangelicã hãc Harmoniã, cùm priſcorum tum neotericorum ſcriptorum, pijs atq; doctis illuſtrandam commentarijs: unde elicere liceret, quæ ex uſu eſſent noſtro. Atqui ut hoc bonis auibus, ut dici ſolet, ſucceſsit: ita in cõcilianda hiſtoria fateor me non ſemel hæſiſſe, eo quòd admodum inter ſe diſsiderent diſcreparentq; ueteres & neoterici. Auguſtinus ut uir magno iudicio in ſacris enarrandis fuit, ita peculiari ordine hiſtoriã Euangelicam ordinauit, libro De conſenſu Euãgeliſtarum. Extant deinde Canones Ammonij cuiuſdam Alexandrini, ſed, ut mihi uidetur, longe alio ordine digeſti. Habet & Petrus Comeſtor ſuum genium. Nec ubiq; concordat cum illis Gerſonis Monoteſſaron. Demum [redacted] omnium, ut puto, nouiſsimus concinnam ſcripſiſſe uidetur harmoniam, quemadmodum quoq; in Epiſtola ad lectorem

lectorem palàm profitetur, & promittit lectori Euangeliſtarum inter ſe concordiam & conſonantiam, quam ante ipſum nemo ne ſuſpicatus quidem ſit: nec tamen credo omnibus ſatisfaciet. In tanta itaq; diſſonantia unicum illud præ oculis fuit, ut cùm dicta tum facta Chriſti integrè & fideliter texerentur. Atq; ſufficere exiſtimabam, quod quatuor illi uiri tam diuiniſsima, quaſi uno ore pronunciauerunt: (grande hoc ueritatis indicium) & quòd exquiſita eſt & diuinitus defluxa doctrina ipſorum. Item quòd ex his eorum ſanctiſsimis ſcriptis diſcimus antiquum prælium diſſolutum, diabolum confuſum, mortem uictam, & ut D. utar Chryſoſtomi uerbis, Deum noſtræ naturæ reconciliatum, Paradiſum cœleſtem apertum, exq; his ſpem firmam futurorum. Multum quoq; refert, atq; conſultiſsimum eſt diſquirere, quo pacto hunc animæ theſaurum in noſtrum uſum conferamus. Enimuerò ut omnes legant Euangelium de Ieſu Nazaræno filio Dei, ac uero homine Chriſto, ac totius humani generis Saluatore, doctiſsimo probatur [redacted] ſed ſobriè, ſed attentè: & quod intelligunt, ut ſumma fide complectantur: hinc quoq; tanquam pij diſcipuli afficiantur per omnia Chriſtum, dicente eo, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos, &c. Cum autem, ILLVSTRES AC GENEROSI DOMINI, in confeſso ſit, eos qui ſolerti ſtudio aliquid collectum in lucem miſiſſet, delegiſſe uiros optimates, ornatiſsimosq;, quorũ ſub pio auſpicio id euulgaretur: proinde quicquid id eſt laboris mei, hoc uniuerſum D. ueſtris dedico atq; inſcribo: hanc iam adeptum me ratus quoq; occaſionem, qua publicè teſtatam facere poſsim meã erga Dominationes ueſtras obſeruantiam. Et non poſſum non mihi optima polliceri, ac planè perſuaſus eſſe, quòd ſicut generis præclara nobilitate antecellitis, ita ſancta ſtudia uobis cordi eſſe: & hunc librum eo gratiorem fore, quòd non de rebus uanis, caducis, & ſubitò intermorituris loquitur, caſus item & euentus huius mundi deteſtandos refert, ſed totus de Chriſto ſeruatore noſtro, & ſalutari Euangelio eius, quod nobis promittit ueram beatitudinem perpetuam'que felicitatem, ſit conſcriptus. Dignentur itaq; D. ueſtræ cum, licet non exquiſita arte, ſed, ut dicitur, pinguiori Minerua elaboratum, hoc uultu, quo omnium doctorum uirorum ſcripta ſolent aſpicere, & magnorum principum more, hoc exile chartaceum munus, ueluti precioſiſsimum donum, & reputare & habere. IESVS CHRISTVS mundi ſaluator, pro ſua ineffabili miſericordia, D. ueſtras clementer reſpiciat atque conſeruet. Seletſtadij, anno à Virgineo partu 1560.

D. HIERONYMVS IN PROOEMIO.

PLures fuiſſe qui Euangelia ſcripſerunt, & Lucas Euangeliſta teſtatur dicens, Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem rerum quæ in nobis completæ ſunt, ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi uiderunt ſermonem, & miniſtrauerunt ei: & perſeuerantia uſque in præſens tempus monimenta declarant, quæ à diuerſis autoribus edita diuerſarum hæreſeon fuere principia: ut eſt illud iuxta Aegyptios & Thomam & Mathiam & Bartholomæum duodecimq; Apoſtolorum, & Baſilidis atque Apellis, ac reliquorum. Eccleſia autem quæ ſupra petram, Domini uoce fundata eſt, quatuor flumina Paradiſi inſtar eructana, quatuor angulos & annulos habet, per quos quaſi arca teſtamenti & cuſtos legis Domini lignis immobilibus uehitur. Primus omnium Matthæus eſt publicanus, cognomento Leui. Secundus Marcus, interpres apoſtoli Petri, & Alexandrinæ eccleſiæ primus epiſcopus. Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochenſis. Vltimus Ioannes apoſtolus, qui cum à fratribus cogeretur ut ſcriberet, ita facturum ſe reſpondit, ſi indicto ieiunio in commune omnes Deum deprecarentur. quo expleto, reuelatione ſaturatus, illud procemium è cœlo ueniens eructauit: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum.

IN SANCTAM OMNIVM'QVE VERISSIMAM DE IESV NAZARAENO HISTORIAM,

Præfatio.

EVangelium dicitur bonū nunciū, ſiue annūciatio, qualis uidelicet afferri ſolet de parta uictoria & fuſis hoſtibus, de re qualibet fauſta & feliciter peracta. Propriјſsimè autem hiſtoria Euangelica de Chriſto & eius dictis ac factis Euangeliū dicitur. Docet enim, quomodo diuino conſilio præfinitū fuerit, Prophetarū oraculis uarijs prædictum, ac multis ſeculis à ſanctis & pijs hominibus exoptatū, ut Dei filius humanam aſſumeret naturā, ſua morte redempturus genus humanū, ſua doctrina ſuiſq; factis inſtructurus ad pietatis ſtudiū, & erecturus ad ſpem uitæ cœleſtis. Quare Euangeliū, inquit Auguſtinus, inter omnes diuinas literas meritò excellit. quod enim lex & Prophetæ futurum prænunciauerunt, hoc redditū atq; completum in Euangelio demōſtratur. tantū ille. Conſtat autem hoc à quatuor uiris fideliſsimis eſſe conſcriptum, qui Dominū ipſum ſaluatorē noſtrum Ieſum Chriſtū in carne uiderunt præſentem: quorū duo, Matthæus ſcilicet & Ioannes, diuinitus geſta, impoſito ſibi euangelizandi munere, generi humano annunciare curarūt. Deinde quoniā facilius uitiatur narrationis ſynceritas, primū Matthæus & Marcus, deinde Lucas & Ioānes quæ ſcribenda uiſa ſunt, libris ediderūt ſingulis. Matthæus hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio, cæteri autē græco. Verùm licet unuſquiſq; ſuū tenuerit ordinem, tamen ſicut unicuiq; inſpiratū fuit, nō ſuperfluam unus alteri cooperationē adiunxit: ita ut ſit uerus eorū conſenſus, & quatuor illorū libri unam certā & continuam faciant hiſtoriā. Idem enim ſpiritus Domini Ieſu uellicauit omniū animos. Fit ergo, ut Lucas, etſi Chriſtū tantū in Apoſtolis loquentē ſecutus ſit: tamen initiū faciat huic ſanctiſsimę de Ieſu Chriſto ſeruatore noſtro hiſtorię. Hic fuit natione Syrus, patria Antiochenus, medicus, & probè in diſciplinis Hebræorū inſtitutus: D. Paulo familiariſsimus, & peregrinatio-

nis

nis eius indiuiduus comes. Et quia uſus eſt Apoſtolorum ut certiſſimorum autorum familiari conſortio, totam Euangelicæ rei ſeriem ſtudioſè perueſtigauit. Quamobrem Tertullianus, uetuſtiſſimus ſcriptor, uocat eum teſtem ueritatis digniſſimum, atque organum Spiritus ſancti electiſſimum. Idem ſentiunt de eo Hieronymus & Ambroſius.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

S. Lucæ Præfatio in Euangelium ſuum.

QVONIAM complures aggreſſi ſunt, in ordinem redigere narrationem quæ in nobis completæ ſunt rerum, ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: uiſum eſt & mihi aſſecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, ut cognoſcas eorum uerborum, de quibus eruditus es, ueritatem.

COMMENTARIA.

ELEGANS eſt in primis & doctum exordium Lucæ, quo & cauſas inſtituti ſui, & ſummam rei quã traditurus eſt comprehendit. Extabant eo tempore, ut quidam uolunt, hiſtoriæ Euangelicæ ſecundum Matthiam, Nazaræos & Nicodemum, quas hic improbare uidetur. Significat ergo, ea quæ dicturus eſt indubitatæ fidei compertiſſima, adeoq; authentica eſſe. Cæterum omnia dixit, & intellexit potiſſima, quæ ad pietatem facere uidentur. Adiungit huic propoſitioni ueluti rationem quandam, confirmationemq;. Ideo ait comperta polliceor, quia ea traditurus ſum quæ accepi à certiſſimæ fidei teſtibus, ijs ſcilicet qui ab initio ipſimet ſpectatores & miniſtri uerbi fuerunt. Verbi inquam, id eſt negotiorum Domini, operum Domini ſocij & adiutores, cum ipſo docẽtes populum, ſanantes morbos, patientes multa ut miniſtri eius: quorum proinde tanta autoritas, ut reijci non poſſint. Scripſit autem hæc Lucas ad utilitatem totius Eccleſiæ, quo pij euidentius & rectius earum rerum certitudinem deprehenderent, quæ hactenus uoce una eſſent prædicata, & recepta à multis.

CAPVT PRIMVM.

FVit in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam nomine Zacharias de uice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela. Et non erat illis filius, eo quòd eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem, cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine uicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotij, ſorte exijt ut incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi. Apparuit autem illi angelus, ſtans à dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt uidens, & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua, & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & uocabis nomen eius Ioannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino, & uinum & ſiceram non bibet, & ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ, & multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum: & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & uirtute Eliæ, ut conuertat corda patrum in fi-

Lucæ 1. De annunciatione Ioannis Baptiſtæ, & cõceptione eiuſdem.

lios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad angelum: Vnde hoc ſciam? Ego enim ſenex, & uxor mea proceſsit in diebus ſuis. Et reſpondens angelus, dixit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. & ecce eris tacens, & non poteris loqui uſque in diem quo hæc fient, pro eo quòd non credidiſti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs expectans Zachariã, & mirabantur quòd tardaret ipſe in templo. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quòd uiſionem uidiſset in templo. & ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus. Et factum eſt, ut impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam. Poſt hos autem dies concepit Elizabeth uxor eius, & occultabat ſe menſibus quinq; dicens: Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meũ inter homines.

COMMENTARIA.

Zacharias ille ſacerdos fuit ſecundum ordinem Aaronis, miniſter Eccleſiæ & ſacrorum, doctor deniq; populi Dei. Sacerdotes per uices ſacris miniſtrabant, ut uidere eſt 1. Paral. 24. Iuſtus autem fuit, iuſtamq; habens cõiugem. Quomodo iuſti illi, quum omnes iuſtitiæ hominũ (dicente Propheta) tanquam pannus menſtruatæ mulieris? Eſaiæ 64. Sic quidem, quia ſyncera fide credebant ſe iuſtificandos per miſericordiam Dei in ſanguine Meſsiæ. quare etiam omnibus uirtutibus operibusq; bonis fidelem nauabant operam. Hos quidem, ſi iuſti coram Deo eſſe cupimus, imitari debemus, ut ſcilicet credamus nos iuſtificatos per ſanguinem Ieſu Chriſti. Neceſſe autẽ, ut cultum diuinum religioſe obſeruemus, diuinis præceptis inſiſtentes pro ſuo quiſque officio ad quod uocatus eſt, & ad eum modum quem præſcripſit Chriſtus in gloriam & laudem ipſius, qui uidet in corde (dicente Ambroſio) & nouit immaculatorũ uias, idem arbiter eſt mentis & facti. Apparet autem precanti illi angelus. Hinc diſcere poſſumus, quid ſacerdotes et populus in ſacris cœtibus agere debeant: nimirum precari Deum. Declaratur item, noſtras preces Deo curæ eſſe, audire eas et in tẽpore opportuno implere uota noſtra. Qui petit (inquit Chriſtus) accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur: Lucæ 11. Et ipſi angeli ſunt adminiſtratorij ſpiritus, ut Paulus loquitur, miſſi propter eos qui accepturi ſunt repromiſsionem: Hebr. 1. Ita angelus Gabriel Chriſti præcurſoris conceptionem atq; aduentum indicat, quem dicit fore hominem egregium atque ſanctum, Ioannem nomine, hoc eſt gratioſum, quòd rem gratiſsimã, Chriſtum ſcilicet, unde omnis gratia, ſit annunciaturus. Quamobrem repletur ſpiritu ſancto, adhuc in utero matris ſuæ. Nemo enim poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Ipſe hoc ſpiritu plenus, conuertit multos filiorum Iſrael ad Dominum Deum ipſorũ. Sic quoq; & nunc oportet adeſſe abundantiam gratiæ, ſi quis purè et ſynceriter annunciare uult Chriſtum, & cõuertere homines ad ipſum Deum uiuentem. Auerſi equidem ſuapte culpa, ſectantur Satanam, uoluptates & deſideria carnis. Vt conuertantur, ſolus facit Deus, cum infundit ſimul cum uerbo gratiam ſpiritus ſui, eaq; errantes ouiculas reducit in uiam ſalutis. Sic conuerſi fuerũt Theſſalonicẽſes, quibus proinde ſcripſit Paulus: Conuerſi eſtis à ſimulachris ad Deum uiuẽtem, ut ſeruiatis illi. cap. 2. Nec fruſtra dictum puto, quòd hoc facturus eſſet Ioannes in ſpiritu & uirtute Eliæ. Scriptura enim atteſtãte, Eliæ tẽpora fuerunt corruptiſsima, cùm idololatria & ſumma ſuperſtitio regnarent. Elias autem fortiter ſe oppoſuit, & ſyncerũ cultum reparauit. 3. Reg. 18. Ita & Ioannes increpans hypocritas Phariſæos, reſtituensq; puram doctrinã, Chriſto uero & unico reformatori iter aperuit, multos cum docuit maiorum religionem recipere, & ſanctis moribus Abraham Iſaac atq; alios referre, pios patres: utq; ſaperent, talemq; haberent mentem, qualem decet habere prudentem et iuſtum hominem. Zacharias autem incredulus eſt. hinc fit mutus. Vnus ergo atque idem homo diuerſis reſpectibus & bonus & malus; iuſtus & iniuſtus eſt. Fit autem mutus, quia non credidit lætiſsimo Dei nuncio. Expendamus ergo quàm mala ſit diffidentia, quare fideliter credenda & tenenda quæ Deus promiſit: quia uerax eſt, fortis & potens. Quod quia olim non crediderunt Iudæi, iuſto Dei iudicio miſerè perierunt: Numer. 14. 20. Quid igitur his fiet, qui tam euidentiſsimis ſcripturis nullam fidem habent, ſed (ut Paulus inquit) filium Dei Chriſtum oſtentui habent, & ipſum quantum in ipſis eſt rurſum crucifigunt? Enimuero melius eſſet, ut Chriſtus de Iuda pronunciauit, ſi homines illi non fuiſſent nati. Porrò ut cognouit Elizabeth ſe concepiſſe, gratulatur, &

gratais

gratias agit omnipotenti Deo, & benigno patri, ut ei qui ſolus fœcundat, & ſolus conſtringit uterum. Vnde nos colligimus, omnia beneficia ad Deum tanquam autorem omnium bonorum unicum eſſe referenda, illiq́; pro acceptis beneficiis gratias agendas eſſe.

CAPVT SECVNDVM.

Lucæ 1.

De annũciatione Chriſti ad Mariã per Gabrielem.

MEnſe autem ſexto miſſus eſt angelus Gabriel à Deo, in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth: ad uirginem deſponſatam uiro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen uirginis Maria. Et ingreſſus angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulierib. Quæ cũ audiſset, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis iſta eſset ſalutatio. Et ait angelus ei: Ne timeas Maria. inueniſti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum: hic erit magnus, & filius altiſsimi uocabitur: & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet iſtud? quoniã uirum non cognoſco. Et reſpondens angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi. Ideoq́ & quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis eſt ſextus illi quæ uocatur ſterilis. quia non erit impoſſibile apud Deum omne uerbũ. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Et diſceſsit ab illa angelus.

COMMENTARIA.

*Deſcribitur diligentiſſimè incarnatio ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cui tutò inniti poſſumus atq; debemus: utcunq; prauas opiniones excitet atque reſtauret Satanas, per aliquot impuriſſimos homines. Principiò autem uerè miraculum magnũ eſt, et admiratione dignum, quòd æterni Dei filius homo factus eſt, aſſumpta humana natura, & unita naturæ diuinæ. Venit legatus Dei, non quilibet, ſed angelus Gabriel: ad uirginem, ſed deſpõſatam: * ut ſcilicet illa haberet curatorem, cuſtodẽ, nutricium & miniſtrũ ſine ulla ſiniſtra ſuſpicione maligni uulgi: denique ut haberet grauiſſimum ſuæ integritatis teſtem. Martyr Ignatius, teſte Hieronymo, & hãc addit cauſam: Vt partus, inquit, eius celaretur diabolo, angelus uirginem ſalutat, & ſimul exponit quid in mandatis habeat, & ait: Tu es uirgo gratiſſima facta, & inſigniter multijugis gratijs dotata. Tu celebratiſſima illa uirgo es, quã elegit Dominus: Tu paritura es ſemen illud benedictum, quod conterat caput ſerpentis. Dominus miſertus tui ſua bonitate & propenſa uoluntate, gratiam ſuam, dona ſua in te effudit, amans te unicè inter omnes mulieres, ad res maximas te deſtinauit. Paries ſaluatorem magnum, qui Dominus eſt cœli & terræ, adeoq́; omnium creaturarum, præſidens omnibus, inſpiciens omnia, cuncta gubernans et conſeruans, quia filius Dei optimi maximi, infiniti & æterni. Hic potens rector regnabit ſuper omnes per uniuerſum orbem, qui retinebunt fidem & religionem ſanctorum Dei patriarcharum & prophetarum: quos licet tranſire oporteat ex hoc ſeculo, ibũt tamẽ in regnum Dei ſempiternum, ubi ſub hoc filio tuo Ieſu Chriſto gaudebunt & exultabunt in æternum. ſic regni eius nullus erit finis. Exponit angelus porrò rationem, quo modo filius ille altiſſimi ſit concipiendus, nimirum ex ſpiritu ſancto: Is, inquit, hic operabitur, abſque detrimento tuæ uirginitatis. Vt igitur ſponſus non eſt Mariæ additus ut ipſam faceret matrem, ſed ut eius famæ & tranquillitati conſuleret: ita ſpiritus ſanctus hoc effecit, ut nemo hic ullam poſſit cogitare impuritatem. Et cum appellatur Virtus altiſſimi, admonemur ut cogitemus, quæ & quanta ſit uirtus Dei & potentia, quæ ut ex nihilo produxit omnia, & uirtute ſua conſeruat omnia, idq́; citra negotium & difficultatem: ita nullo negotio effecerit, ut ex ſubſtantia uirginis intemeratæ uerbũ Dei aſſumpſerit ſibi uerã ſubſtantiam corporis, abſq; ullo uiri congreſſu & commixtione. Propterea autem ſpiritus ſanctus non eſt pater filij Dei, ita ut ex ſemine (honor ſit aurib.) illius factus ſit filius Dei: ſed ſic conceptus è ſpiritu ſancto dicitur, ut eo modo negetur ſemen uirile, cõmixtio, & alia quæ in conceptione hominis ſolent eſſe: & oſtendatur rem diuinam eſſe, nec aliquid humano more factum. Hinc quoque optimum atq; fortiſſimum exemplum adducit angelus de omnipotentia Dei, Nulla res eſt apud Deum impoſſibilis: ergo nec*

* S. Ambroſius.

Diuus Baſilius: Vnigeniti, inquit, ex patre generatio, ſilentio colatur. Nouit enim ipſe qui generauit, & qui genitus eſt. Hæc etenim horrenda eſt, propter naturam: altera uerò, hoc eſt humana, propter nouitatem.

nec hæc quidem. Si potuit ex nihilo omnia uiſibilia & inuiſibilia producere ad tantam rerum copiam & pulchritudinem: potuit utique & ex uirgine ſibi aſſumere carnem, illæſa eius uirginitate. Hæc eſt tanquam ſacra anchora, ad quam nobis ſemper refugiendum erit, ubi natura deficit & ratio: colligimus ſemper, apud Deum nihil impoßibile eſſe. Cui ſi pleriq; inniterentur, tam fœdè haudquaquam laberentur & impingerent. Qui ſanioris mentis ſunt, cum Paulo oculos atq; mentem ad cœlos alleuant, atque reuerenter fatentur altitudinem diuitiarum ſapientiæ Dei, & quòd tam incomprehenſibilia ſunt iudicia ipſius. Porrò uirgo filium illum Dei concipit, per fidem utiq;. Vbi enim audit ſyncera omnia eſſe, ac ſpiritum ſanctum operaturum myſteria, credidit angeli uerbis, agnoſcit Dominum ſuum cui ſeruiebat, & humiliter ſe tradidit in illius obſequium: quod equidem abſolutißimum exemplum eſt ſynceræ fidei. Ergo fides humilis & obediens eſt, totam ſeſe Deo permittens. Omnibus illa atque ſingulis Dei uerbis credit & obſequitur, atque unicè in uerbum Dei reſpicit, omnia ſecundum uerbum Dei perficiens. Demum quia uirginem hanc inſigniter prædicant atq; laudauit angelus, nemo dubitare poteſt pius, quin & nunc felix ſit, & omni laude digniſſima. Quomodo autem laudare eam oporteat, ex Epiphanio libet audire. de benedicta uirgine ſic ſcribit ille: Impoſſibile eſt aliquem in terra generari præter hominum naturam. Solum Christum decuit, ſoli ipſi natura ceßit, hic ueluti plaſtes & rei poteſtatem habens, ſeipſum de uirgine ueluti de terra efformauit, qui de cœlis deſcendit, & carnem induit Deus uerbum ex ſancta uirgine: non tamen ut adoretur uirgo, neq; ut Deum hanc efficeret. Et paulo pòſt: Sit, inquit, in honore Maria, Pater & filius et ſpiritus ſanctus adoretur, &c. Omnia hæc Epiphanij uerba hoc unum uolunt, ut agnoſcamus diuam Mariam pulcherrimam, ſanctam, & honoratam. quæ ex omnibus mulieribus delecta gratuita Dei miſericordia & dilectione, carnem dederit filio Dei: uirgo nihilominus perpetua, felix & Deo dilecta, atque adeò omnibus prælata diuis, at non ad adorationem.

D. Baſilius: Nõ omnia, inquit, per linguã dici poſſunt, ut ne mens uelut oculus totum ſolem intueri uolens, perdat etiam id quod habet lumen.

CAPVT TERTIVM.

Lucæ 1. Viſitatur à uirgine Maria, imprægnata Elizabeth.

EXurgens autem Maria in diebus illis, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda: & intrauit domum Zachariæ, & ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, ut audiuit ſalutationem Elizabeth, exultauit infans in utero eius, & repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth, & exclamauit uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta eſt uox ſalutationis tuę in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominũ. Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum. Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mẽte cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula. Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.

COMMENTARIA.

Incarnationis myſterium, quod Dominus ad ſalutem totius mundi operatus eſt, noluit latêre, quin ut uulgaretur per orbem terrarum uoluit. Ergo reuelat prius paulatim ac ſenſim dignus præconijs, laudatum per homines longè ſanctißimos, in quorum numero primas partes habent caſtißimæ & ſanctißimæ mulieres Elizabeth & Maria: quibus mox accedit Zacharias ſacerdos, accedunt cum angelis paſtores, iuſtus item ille Simeon, & Anna prophetiſſa. Quorum omniũ teſtimonijs uel ideo Dominus uſus eſt, ut credamus quia Ieſus eſt Chriſtus, dicente Ioanne: & ut credentes uitam habeamus in nomine ipſius. Ita ſaluabuntur, qui nec Chriſtum in carne docentem aut uiderunt, aut audiuerunt: edocti autem ab Apoſtolis, fideles facti ſunt. Quemadmodum et illi, ſcripturis ſacris fidem adhibẽtes, credunt Ieſum eſſe filium Dei uiui. de quibus certè hæc Chriſtũ dixiſſe, piè credendum eſt:

Beati qui non uiderunt & crediderunt. Item: Bea-
ti qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud.
Maria autem docta ab angelo Elizabeth conce-
piſſe, ad eam proficiſcitur, non aliam quidem ob
cauſam, quàm quòd diuina prouidentia ita inſti-
tuiſſet incarnationem filij Dei clarius prædicare.
Præterea cupiebat uirgo congratulari felicitati
cognatæ, & uiciſsim ab ea conſolari & confirma
ri: quod quidem pietas exigebat. Vnde nobis mul-
tum commendantur bonorum amicorum doctri-
næ, conſolationes & adhortationes, licet ipſi ſa-
tis egregiè imbuti ſpiritu Dei ſimus. Verùm quòd
exilit infans Ioannes in utero matris Elizabeth,
ea re primùm declaratum eſt, fœtum illum in ute-
ro uirginis illud expectatum eſſe gaudium omniũ
ſanctorum Dei, ac ipſum uerum filium Dei, quem
meritò colant, adorent & prædicent omnes crea-
turæ. Hæc autem occulta operatio Spiritus ſancti
& munifici Domini gratia ſic affecit & commo-
uit quoque Elizabeth, ut cum magna affectione
Mariam laudauerit, dicens: O felix uirgo lauda-
tiſsima inter mulieres, de qua proinde præcinue-
runt uates diuini, te uenturam quæ filio Dei car-
nem & ſanguinem de proprio corpore ſuppedita-
ret. Meritò es benedicta propter benedictum illum
filium, fructum uentris tui. Audi Marcion impie,
ait Tertullianus. Si Maria non filium, ſed hoſpitem
in utero geſtabat Ieſum: quomodo dicit, Beatus fru
ctus uentris tui? quis hic fructus, qui nõ ex utero
germinauit? Nec illud oſcitanter prætergredien-
dum, quòd etiam dixit Elizabeth: Vnde hoc mi-
hi, quòd mater Domini mei uenit ad me? Certè ſic
agnoſcit & confitetur, filium Dei corporis ſui ue-
ritatem traxiſſe ex ſubſtantia huius ſemper bene-
dictæ uirginis. Deus ergo uerus, et homouerus eſt
Ieſus Chriſtus. Laudat præterea Elizabeth uirgi
nis fidem: Beata, inquit, quæ credidiſti. Fides igi-
tur felicitat & beat. Quemadmodum ergo diua
uirgo fide mater filij Dei facta eſt, & per eandem
cohors & hæres effecta uitæ æternæ: ita & nos
beati erimus, ſi & ipſi crediderimus incarnatum,
mortuum, & exuſcitatum pro nobis filiũ Dei, ut
à peccatis abſoluti, hæredes ſimus regni Dei. Per-
ficientur abſque dubio in nobis, quæcunque dicta
ſunt de hoc per Prophetas & Apoſtolos Chriſti.
Hoc autem præconio tantũ abeſt ut uirgo digniſ-
ſima extollatur, quin etiam hymno proprio gra-
tias agat Domino Deo, huius uires, potentiam &
miſericordiã extollat, quibus utitur erga ſuos cul-
tores, & maximè uſus ſit erga ipſam. & ait: Ex
animo & omnibus uiribus meis laudo & extollo
Deum, & animus totus gratia Spiritus ſancti per-
fuſus, ineffabili gaudio exultat propter ſeruatorem
meum: hoc eſt, quòd Deus ſeruare uult mundum,
& ipſum mundi ſaluatorem iam in corpore meo
incarnari uoluit. Et quomodo non ex animo cele-
brarem Deum meum, quandoquidem me pauper-
culam & abiectam, nihilq; tale meritã, non deſpe-
xit, ſed delegit ad tam prægrande myſterium in-
carnationis filij ſui? Ex hoc tempore beatam me
dicent omnes generationes. Ea de cauſa felicem
me prædicabunt, quia Deus omnipotens mihi ma-
gnifica fecit. Planè magnificum eſt, quòd creator
omnium, quem cœli capere non poſſunt, in meo
clauditur utero, creaturæ ſuæ. O Dei bonitatem
& dona liberalia, quòd ipſe ad liberandũ hominem
non horruit meum uterum. meritò igitur magnum
eſt nomen eius, celebris ipſa Dei maieſtas. Illius no
men ubiq; erit ſanctum & adorandum, ad quod ſe
flectet omne genu cœleſtium, terreſtrium & in-
fernorum, per quod unum cõtinget ſalus uniuerſo
mundo. Miſericordia & potentia ſua uſus eſt erga
me magnificè Dominus ille, unde à me meritò ma-
ximis euehitur laudibus. Eſt autem miſericordia
Dei, quam nobis hic commendat Maria, bonitas,
beneuolentia, animusq; erga homines propenſus,
quo noſtri miſeretur, nobis fauet & benefacit: ea
miſericordia eſt perpetua, omnibusq; parata homi
nibus. Prudentiſsimè uerò addidit, Timentibus
ipſum: ne abutantur Dei miſericordia homines,
dum ideo quiduis licere putent, quia Dominus mi-
ſericors eſt. Cogitare oportet, Deũ ut miſericor-
dem, ita etiam iuſtum eſſe, qui iraſcitur contem-
nentibus uerbum eius, & in pertinaces grauiter
animaduertit. Porrò hanc potentiam ipſa uirgo te
ſtatur, & per facta exornat, dicens per brachium
Dei, hoc eſt filium, per quem omnia ab initio ope-
ratus eſt pater, detractos potentes ac ſuperbos de
ſedibus eſſe. Superbi ſunt numinis contemptores,
rebelles uerbo & præceptis Dei, ſuo uiuentes ar-
bitrio, ſua in omnibus conſilia ſequentes: quos pro-
pterea non roborat Deus, ſed diſſoluit ac diſsipat.
Apparet equidẽ hoc in regibus Aegyptijs, Aſſyrijs,
Babylonijs & alijs: Humilibus autem, dicente Pe-
tro, dat gratiam. Sic depoſuit Saulem ſuperbum, et
exaltauit Dauidẽ humilem. Aliam porrò prædicat
bonitatem Dei, nempe Eſurientes ab ipſo impleri.
Sunt autem Eſurientes, qui ſpiritu Dei docti ſen-
tiunt quàm ſint inopes et uacui bonorum omniũ,
quàm nihil ſint, poſsint & habeant ex ſuis uiribus:
ideoq; de ſeipſis deſperant, & ad Chriſtum omnis
boni fontem unicum properant, cum cæteros ina-
nes dimittat, ablegetq; ueluti fruſtratos, illos ſcili-
cet qui omnia ex ſeipſis promittentes inflantur, ut

cum

cum ſe putant eſſe ſapientes, iuſtos ac diuites, omnium pauperrimi ſint & uacui. Si quis eius rei exēpla requirit, permulta inueniet in literis ſacris. Demum poſtrema uirginis uerba quò clariora fiant, ſic ordinanda erunt: Dominus recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, quam promiſit ſe Abrahæ & ſemini eius in ſecula præſtiturum, ideoq́; ſuſcepit Iſrael puerum ſuum. ut talis ſit ſenſus: Quemadmodum Deus ab initio ſua miſericordia & potētia uſus eſt erga homines, ita nunc maximè recordatus eſt promiſsionis ſuæ, Abrahæ et ſemini eius factæ: fore ut in æuū miſeretur fideliū, et his benediceret in ſemine benedicto. Quare ſub uocabulo Iſrael cōprehendit uniuerſalē omniū credentiū Eccleſiam: cũq; coniungit puerū uel ſeruū ſuū, excludit rebelles, cōtumaces et incredulos. Tametſi enim omniū ſaluator ſit Dominus: ſoli fideles tamē, qui ſunt ueri ſerui Dei iuxta Apoſtolū, participes fiunt ſalutis.

CAPVT QVARTVM.

Lucæ 1. De ortu Ioannis, circumciſione ipſius, & Cantico Zachariæ.

ELizabeth autem impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt uicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabantur ei. Et factum eſt in die octauo, uenerunt circumcidere puerum, & uocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit: Nequaquam, ſed uocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo eſt in cognitione tua, qui uocetur hoc nomine? Innuebāt autem patri eius, quem uellet uocari eum. Et poſtulans pugillarem ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius. Et mirati ſunt uniuerſi. Apertum eſt autem ilico os eius & lingua eius, & loquebatur, benedicens Deum. Et factus eſt timor ſuper omnes uicinos eorum: & ſuper omnia montana diuulgabantur omnia uerba hæc. & poſuerunt omnes qui audierant in corde ſuo, dicentes: Quis putas puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt, prophetarum eius. Salutē ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis: ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi, in ſanctitate & iuſticia coram ipſo, omnibus diebus noſtris. Et tu puer propheta altiſsimi uocaberis: præibis enim ante faciem Domini, parare uias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſsionem peccatorum eorum. Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus uiſitauit nos oriens ex alto: Illuminare his qui in tenebris & umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis. Puer autem creſcebat, & cōfortabatur ſpiritu, & erat in deſertis, uſq; ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

COMMENTARIA.

Poſtquam Euangeliſta Lucas iuxta uaticiniū Malachiæ, tam præcurſoris quàm angeli teſtamenti, id eſt Chriſti conceptionem conſcripſit: iam, ut uerum decet hiſtoriographum, amborum deſcribit natiuitates. Ex quo primùm elucet & illuſtrior fit promittentis Dei ueritas: & colligitur inde, de nullis Dei uerbis promiſsionibusq́; uel tantillum eſſe dubitandum. Docetur & humanitas in congratulatione, quam ipſe Apoſtolus nobis his uerbis commendat: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. In primis tamen miremur opera Dei, ipſiusq́; miſericordiā, in omnibus gratias agentes, ut idem monet. Porrò obſequuntur parentes inſtitutioni Domini, Gene. 17. & Leui. 12. tametſi intelligerent maſculum Deo charum, Spirituq́; ſancto plenum. Baptiſmus autē noſter circumciſioni ſucceſſit. Baptizemus ergo liberos noſtros, quoniam per uiſibilia illa ſigna conſecramur Deo in uera religione & iuſticia. De nomine autem pueri fit contentio inter cognatos & parentes. Ad fidelis obedientiæ exemplum apparet in Ioannis parentibus, quòd præceptis angeli obſequūtur, & cōſilia cognatorum non recipiunt. Ergo meritò cedit ueritati conſuetudo, quantūuis recepta & pulchra. Iam quando os muti Zachariæ apertum eſt, rurſum uidemus apertè puniri quidem iuſtos propter

errores

errores & peccata ab ipſo iuſto Deo: at pœnas illas non eſſe perpetuas, ſed emendationis gratia inflictas. Et quid loquatur audiamus: Quamprimùm ſolutum fuit uinculum linguæ eius. Equidem laudes Dei, cui gratias agit: adhæc ſancta, ſalutaria & utilia: & prophetauit repletus ſpiritu ſancto. Vbiq; audimus ſpiritus ſancti gratiam. Sine hoc ſpiritu nihil fit, neq; factum eſt, neq; fiet: ut uerus ſit autor ipſe, qui in tota ſcriptura prophetica & apoſtolica loquitur per ſanctos Dei homines, tanquam per organa, dicente Chriſto: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. Matth. 10. Habet autem hoc canticũ quo ipſum Deum laudat, celebrat & explicat myſteria, duas partes. Principiò euidẽter exponitur, quid nobis datum ſit per Chriſtum, & quid nos illi uiciſſim debeamus. Deinde copioſe diſſerit de officio filij ſui Zacharias. Quid autem per Iſrael intellexerit ille, ex Geneſeos libro manifeſtum fiet. Iacob enim patriarcha Iſrael nomen, ſicut ille teſtatur, accepit ex luctatione facta cum angelo. Huic Iſraeli ingentia beneficia præſtitit Deus, & promiſit ſe ipſius Deum in ſempiternum eſſe uelle. Geneſis 32. Gene. 28. Et quare Deus omnibus modis ſit celebrandus, hanc cauſam adiungit, uiſitationem ſcilicet & redemptionem factam. Eſt autem uſitare Hebræis, recordari afflictorum, curare periclitantes, & auxilium ferre. Vt ergo Deus olim uidens afflictionem populi ſui Iſraelitici deſcendit, eoſq; liberauit: ita nunc quoq;, ait, capitalẽ ſententiam ſubituros. Deus ipſe carne aſſumpta uiſitauit, ita ſanè ut pro illis redimendis ſeſe impenderit capitis ſui periculo. Ergo per Chriſtum liberati ſumus & redempti à tyrannide ſatanica, & tormentis inferorum peccatis noſtris iuſticia Dei deſtinatis. Quamobrem hic propheta noſter Chriſtum cornu appellat, hoc eſt iuxta Scripturæ ſenſum, gloriam, regnum, uictoriam, & felicitatem. Pſalm. 112. Chriſtus igitur eſt ſummum bonum, ſalus, uita, & quicquid eſt in uotis ſanctorum: in domo Dauid, id eſt populi ſui. Dauid enim fuit ſingularis Domini ſeruus & cultor, cui proinde ipſe promiſsiones magnificas fecit. Pſalm. 131. Hoc cornu Chriſtum erexit Deus, cum ille congreſſus cum principe huius mundi, morte qua uicit eum, à tormentis inferorum liberauit nos, erecto in eccleſia uictoriæ trophæo, cum ſcilicet reſurrexit à mortuis, & conſedit ad dextram patris. Maximũ autem fuit hoc & grande beneficium, quod priuſquã exhiberet Deus, diuinus ſuis uatibus inſpirauit, & illi ab initio mundi non ex ſeſe locuti ſunt, ſuaq; propoſuerunt decreta, ſed Dei promiſsiones: ita quoque ſcribũt beati apoſtoli Petrus & Paulus Hebr. 1. 1. Pet. 2. Et ideo prophetæ meritò ſancti appellãtur, & ſancta eorum ſcripta, quib. credere debeamus. Hoc uerò locutus eſt Deus per illos ſuos prophetas, fore ut ſeruaremur ab inimicis noſtris. De qua liberatione ferè apud omnes prophetas aliquid inuenire licet, non quidem ſolum carnali, ſed potius ſpirituali. Quare intellexerunt illi hoſtes noſtros inuiſibiles, hoc eſt dæmones, à quorum poteſtate nos liberaret & eximeret Chriſtus. Quem ſenſum prophetarum nemo ſignificantius expreſsit, quàm Paulus apoſtolus Heb. 2. Coloſs. 2. Ex quo Iudæos toto cœlo erraſſe conuincitur, dum hæc omnia carnaliter exponunt de Romanis, Turcis, & alijs, quibus oppreſsis ipſi in ſupremam monarchiam ſublimandi ſint. Fuit autem hæc ſumma & ingens Dei miſericordia & gratia, quam meritò & iuſtè prædicamus. Etenim ſalus & omne bonũ noſtrum non ullius meriti, ſed gratiæ illius eſt. Hanc ipſam propterea tantoperè extollit Paulus in ſuis epiſtolis. Hanc quoq; exhibuit Deus pius pater & miſericors Dominus, ut ſancta fide & iuſto tempore præſtaret id quod teſtatum erat, & promiſiſſet. Teſtamentum enim pro fœdere & promiſsione, qua ſe obſtrinxit Deus ex gratia hominibus, accipitur: ita ut more hominum egiſſe uideatur, quibus in uſu eſt condere teſtamenta & inire fœdera, idq; conceptis uerbis & ſolenniter. Teſtamentum hoc uocat iam Zacharias iuſiurandum, id eſt promiſsionem & pactionẽ iureiurando Dei confirmatam, Abrahæ quidem. ſic enim ſcriptum eſt: Abraham, per memetipſum iuraui, quia non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum quemadmodum ſtellas et harenam quæ eſt in littore maris. Gene. 22. Porrò, ut beatus Paulus inquit, liberati ex iuramento illo per Chriſtum Dei filium præſtito, Ioan. 3. ſerui facti ſumus iuſticiæ. Quamobrem ſicut Chriſtus uenit ad deſtruenda opera diaboli, noſq; liberandos, & fecit hoc: ita fecit nos ſibi addictiſsimos ſeruos. Enimuerò non liberati ſumus à ſeruitute diaboli, ut rurſus implicemur uinculis diabolicis, & peccemus iam liberius & impudentius, ſed ut ſeruiamus Deo. Quomodo autem? Primùm in ſanctitate: hoc eſt, ut cuſtodiamus nos à contagio carnis & mundi. Deinde in iuſticia: ita oportet ut incedamus in omnibus mandatis & iuſtificationibus, & ſimus irreprehenſibiles coràm Deo & hominibus. Sic docuit Chriſtus potentiſſimus mundi liberator & ſaluator, necnon ſancti Apoſtoli, hãc uocationem gratioſiſsimam egregiè elegantiſſimeq; enarrãtes. 1. Theſſ. 4. Iaco. 1. 1. Pet. 1. Itaq; non accepimus

ſpiritum ſeruitutis iterum ad timorem, ſed ſpiritũ adoptionis, per quem clamamus Abba pater. Hæc uera poſteritas Abrahæ eſt, quæ per Euangelium obtemperat Deo, non uno tantũ die, ſed tota uita, omni deniq; tempore. Et hic cultus gratiſsimus eſt in cõſpectu Dei. In ſecunda parte carminis diſſerit diuinus uates de officio præcurſoris, filij ſcilicet ſui, & de uera & ſincera prædicatione ſacroſancti Euangelij. Eſt autem propheta interpres oraculorum Dei, per quem loquitur eccleſiæ ſuæ Dominus, uoluntatẽ ſuã reuelans. Porrò multa egregia officia recenſet huius prophetæ filij ſui: Docendo, inquit, uerã ueræ ſalutis cognitionem populo Dei tradet. Ea eſt cognitio remiſsionis peccatorum, per quãd uidelicet remittantur nobis peccata. Ita Ioannes effecit ſua prædicatione, ut intellexerint homines, ſe eſſe peccatores, & ſibi opus medico: & cognouerint eum iam adeſſe, qui ſit largiturus ſalutẽ æternam. Idq;, ait, continget omnibus credentibus propter exuberantem Dei noſtri miſericordiam. Significãt enim uiſcera intimam commiſerationẽ: ueluti cum mater commouetur maximè, & omnia eius intima concutiantur erga filium: cuius hoc pulcherrimum exemplum Salomonis hiſtoria dabit, de filio mulieris diſſecando, 3. Reg. 3. Sic autem adumbratur nobis ineffabilis Dei dilectio, de qua Moſes, Paulus & Ioannes fuſiſsimè ſcripſerunt: quam Deus erga mundum ita demum oſtendit, declarauit atq; expreſsit, cum uiſitauit eum oriens ex alto. Chriſtus enim uerus ille ſol iuſtitiæ coelitus in mundum uenit. Eraſmus putat, ſingulariter additum, ex alto, ſeu altitudine: nimirum ad differentiam corporei ſolis, qui nobis oritur ex inferis, ſurgens in altum. Chriſtus uerò ſol iuſticiæ è ſublimi exortus, deſcendit ad nos in terras. Nec hoc factum abſq; ratione dicit. Sol ille propterea exortus eſt, ideo demiſit ſe ad nos Chriſtus, & illuxit hominibus, quia in tenebris peccatorum erant, erroribus & peccatis, adeóq; præſentiſsimæ morti implicati. Iam ut Chriſtus ſuo in mundum aduentu orbem illuminauit, ita animorum pedes direxit in uiam euangelicam, quæ utiq; eſt uia pacis, quæ per fidem & charitatem dirimit inimicitiam, quæ eſt inter Deum et hominem. Ita ſanè docuit Chriſtus amorem mutuum, beneuolentiam atq; beneficentiam, ut ex toto illius claret Euangelio. Poſtremo loco Lucas pauciſsimis perſtringit totam adoleſcẽtiam & iuuentutem Ioannis, quam docet atque oſtendit temperatiſsimam fuiſſe, cuius author & cõſeruator indicatur ſpiritus ſanctus: cuius inſtinctu Ioannes diligenter cauit, ne mundi immunditijs ſeſe pollueret, quò maiore cum authoritate poſtea mundi corruptionem increparet. Ergo modeſtiſsimè, &, ut uidetur, ſecutus Nazaræorum inſtitutum, ſe geſsit. Erat illi perpetuum cum Deo colloquium, inquit Eraſmus: donec placuit Deo, per miniſterium ipſius parare uias Chriſti ſui. Quando enim prodijt Ioannes, & munere prophetico uſus eſt, dies fuit declarationis eius apud Iſraelitas.

CAPVT QVINTVM.

Priuſquam ipſam hiſtoriæ ſeriem proſequamur, quis fuerit Matthæus, alter Euangelij ſcriptor, & qui ordine ipſum ſequitur Lucam, primùm dicendum erit. Matthæus Alphæi filius fuit, & publicanus inſignis. Ita enim ipſe de ſe ſcribit. Vidit eum Dominus Ieſus in telonio ſedentem, & uocauit eum ad apoſtolatum: cuius equidem doctrinæ diligentiſsimus auditor fuit, atq; ſedulus operum mirificorum ſpectator. Cæterùm poſt acceptum ſpiritum ſanctum, initiò quidem Iudaicæ genti prædicauit. Deinde uerò cum pararet, non ſine Domini iuſſu & inſpiratione, ire ad gentes, patria lingua, hoc eſt, Hebraica ipſum Euangelium compoſuit & conſcripſit. Ita enim ſcribit Euſebius, Papias, autor uetuſtiſsimus, & D. Hieronymus, cum inquit: Matthæus primus in Iudæa propter eos qui ex circumciſione crediderant, Euangelium Chriſti Hebraicis literis uerbiſq; compoſuit: quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Poſtquam uerò euangelium Chriſti literis eſſet complexus, & uulgaſſet Matthæus, à Iudæa in Aethiopiam profectus, his quoq; ſumma fide et diligentia euangeliũ prædicauit, & complures ad Chriſtum conuertit. Certiſsimum eſt igitur, ipſum iam cum Domino in coelis uiuere, & in æternum gaudere.

Matth. 1. Genealogia Chriſti Ieſu.

Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas genuit Phares & Zaram, de Thamar. Phares genuit Eſrom. Eſrom genuit Aram. Aram genuit Aminadab. Aminadab genuit Naazon. Naazon genuit Salmon. Salmon genuit Booz, de Raab. Booz genuit Obed, ex Ruth. Obed genuit Ieſſe. Ieſſe genuit Dauid regem. Dauid rex genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Vriæ. Salomon genuit Roboam. Roboam genuit Abiam. Abia genuit Aza. Aza genuit Ioſaphat. Ioſa-

phat

phat genuit Ioram. Iorā genuit Oziam. Ozias genuit Ioathan. Ioathan genuit Achaz. Achaz genuit Ezechiam. Ezechias genuit Manaſſen. Manaſſes genuit Amon. Amon genuit Ioſiam. Ioſias genuit Ieconiam & fratres eius, in tranſmigratione Babylonis. Et poſt tranſmigrationē Babylonis, Ieconias genuit Salathiel. Salathiel genuit Zorobabel. Zorobabel genuit Abiud. Abiud genuit Eliachim. Eliachim genuit Azor. Azor genuit Sadoch. Sadoch genuit Achim. Achim genuit Eliud. Eliud genuit Eleazar. Eleazar aūt genuit Mathā. Mathan aūt genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioſeph, uirum Mariæ: de qua natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus. Vniuerſæ itaq; generationes ab Abraham uſq; ad Dauid, quatuordecim. Et à Dauid uſq; ad tranſmigrationē Babylonis, quatuordecim. Et à trāſmigratione Babylonis uſq; ad Chriſtū, quatuordecim.

COMMENTARIA.

Authoris Mathæi conſilium fuit, Hebræis demonſtrare, Ieſum, de quo ſcripturus erat, Chriſtū, id eſt liberatorem, regem inquam & ſacerdotem illum eſſe, quē lex & prophetæ promiſerūt Deu. 18. Hier. 23. Fuit aūt Dauidis memoria populo Iſraelitico recens, & ſacroſancta cū propter dignitatem regiā, tum propter promiſſiones ipſi factas, Pſalm. 131. Vnde omniū ore celebrabatur, uenturum Meſſiam Dauidis fore filiū. Matt. 22. Quód aūt quoq; Abrahæ meminit, facit propter promiſſionem ipſi Abrahamo factam Gē. 17. 22. Verùm ut hoc commodius faceret, contexit uritim catalogū generis Chriſti: quæ quia omnino è ueteri petitur hiſtoria, breuitati ſtudentes lectorē eò remittimus, potiores locos tractaturi. Et certè in quæſtionem uenit, cum Chriſtus non ſit natus ex ſemine Ioſeph, quare tamen per ipſius catalogum oſtēdatur genus Chriſti. Equidem unanimus ſenſus & doctrina tenet, duplicem generationē Chriſti eſſe, unam diuinam, alteram uerò humanam. Fuit autem Matthæi inſtitutum, Chriſtum hominem demonſtrare, ſemen illud benedictum Abrahæ, & uerum Meſſiam & Dominum. Hoc autem non potuit fieri, niſi per catalogum maiorum. Erat uerò mos Hebræis, genealogias per uirorum enumerationem contexere. At iuxta latam legem, omnes uiri ducebant uxores de tribu & cognatione ſua, ut ſcilicet hæreditas permaneret in familijs, nec ſibi miſcerentur tribus. Num. 36. Cōſequitur ergo, matrem Chriſti Mariam de tribu Iuda natā, quando Ioſeph eius ſponſus de eadem fuit. Quamprimum quoque Euangeliſta indicauit è cuius ſemine genita ſit uirgo mater, reliquit ipſum Ioſeph, non commemorans quem ipſe genuerit ut alij, ſed quē uirgo: ſimulac ſignificans, ſubſtantiā carnis Chriſti non ex ſemine Ioſeph, ſed ex ſubſtantia uirginis aſſumptam eſſe: Ex qua, inquit, genitus ſeu natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus. Chriſtus uocabulum Græcum eſt, quod apud Hebræos eſt Meſchiach, Latinè uerò unctus. Hinc autem originem traxit, quód olim ungebantur apud Iudæos reges & ſacerdotes, 1. Regum 10. Exod. 30. in figuram Meſſiæ, qui futurus erat rex cœli & terræ, & ſummus ſacerdos in æternum. Vnguentum huius ſancti ſanctorum fuit Spiritus ſanctus, qui in hominem Chriſtum plenè effuſus eſt: hunc ſibi ueluti ſedem elegit. Et de hoc ſpiritu iam uerè fideles unguntur, hoc eſt gratiam accipiunt, quæ ſaluificam medelam affert uulneribus peccatorum: Lucæ 10. Cuius & ipſi templa ſunt, dicente Paulo: Neſcitis quód templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? 1. Cor. 3. Igitur Ieſus eſt ille Chriſtus in ſcripturis promiſſus, Rex atq; Dominus uniuerſorum. Huius regis regalia munia ſunt, quód cōtriuit caput ſerpentis, ipſum diabolum alligauit, atq; eripuit nos è poteſtate tenebrarum: Coloſſ. 2. Deinde reſtituit nos in ueram libertatem, ut ei tanquam regi noſtro ſeruiamus in ſanctitate & iuſticia per omnem uitam. Hinc iuſtæ ac bonæ illius leges, ut uerè dixerit ipſe: Onus meum leue eſt, & iugum meum ſuaue. Matth. 11. Hic rex omnipotens uigilat ſuper nos, & defendit ab omni malo. ſiquidem dixit: Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad cōſummationem ſeculi. Eſt item Chriſtus Ieſus ſummus pontifex & ſacerdos noſter, unicus uidelicet ueritatis doctor. Malach. 2. Heb. 5. qui ſeipſum patri obtulit pro expiatione peccatorum totius mundi. Heb. 10. Cumq; iam ſedet ad dextram patris, agit aduocatum, apud eum intercedēs pro noſtris erratis atq; peccatis. 1. Ioan. 2.

CAPVT SEXTVM.

CHriſti autem generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater eius Ma- *Matth. 1.
ria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt habens in utero de ſpiri- De apparitiō angeli ipſi Ioſeph.

 tu ſan-

tu ſancto. Ioſeph autem uir eius cum eſſet iuſtus, & nollet traducere eam, uoluit occultè dimittere eam. Hæc autem cogitante eo, ecce angelus Domini in ſomnis apparuit ei dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius IESVM. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictũ eſt

Eſaiæ 7. à Domino, per prophetam dicentem: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel: quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus. Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini: & accepit coniugem ſuam, & non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum, & uocauit nomen eius Ieſum.

COMMENTARIA.

Docet Matthæus, Chriſtum Dominum non è ſemine Ioſeph, ſed de Spiritu ſancto purè & illibatè conceptũ eſſe in Maria uirgine: ut unã atq; eandem cum Luca, hoc eſt diuinã & miraculoſam Seruatoris noſtri conceptionẽ doceat. Ait ergo: Priuſquam conuenirent, reperta eſt grauida è ſpiritu ſancto. hoc eſt, nullum adhuc inter Ioſeph & Mariam interceſſerat commercium, nulla interuenerat cohabitatio. nondum enim eduxerat hanc è paternis ædibus. Hoc autem grande myſterium nondum intelligebat Ioſeph. Grauidam uidet, ſed congreſſum non interceßiſſe nouit. Quia ergo ſibi probè conſcius erat, nihil ſibi rei cum puella fuiſſe, unde uterus intumeſceret, ut erat uir iuſtus, ita multa hic ſecum reputabat. Primùm, quòd fidem fallere iuſticia non pateretur, ſed potius deſponſatam domum ducere iuberet. Rurſum cum ſe ſciret non huius conceptus patrem, iam iuſticia iuberet reſcindere fidem: durum enim eſſe, domi alere quam metueret eſſe adulteram. ita docet Auguſtinus epiſtola quinquageſimaquarta. Quòd ſi uerum hoc, clamabat iuſticia non parcendum adulteræ: Deuterono. 22. Demum eadem illa iuſticia ſuggerebat, non feſtinandum ac temerè agendum, præſertim cum tales mores eſſent ſponſæ, ingenium ac fama, ut nulla ſuſpicio in eam cecidiſſet. Hic hæret animo Ioſeph, & iuxta prouerbium inter ſacrum & ſaxum ſtabat. Tandem porrò uenit ei in mentem, ne ipſa conijceretur in periculum uel uitæ uel famæ, fore conſultius ut ab ipſa diuertat, atque Deo iuſtiſſimo & ſapientiſſimo negocium totum committat. Ita quoque diuina bonitas non paſſa eſt diutius diſcruciari iuſtum ac probum uirum, imò maturè occurrit, animum'que eius maximis moleſtijs liberat, miſſo uidelicet cœlitùs angelo, qui totum negocium quod hic gerebatur, diuinitus exponeret. Quòd uerò hoc factum fuit dormiente Ioſepho, obſeruandum erit, ſomnia alia quidem naturalia, alia autem ſupernaturalia eſſe. Naturalia, cum offeruntur imagines ijs de rebus, quas uigilantes ſæpè cogitamus: ut Claudianus inquit, Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus. Supernaturalia autem, quæ & diuina dicuntur, ſunt cogitationes quas Deus immittit mentibus uel per ſe, uel per angelos: qualia ſunt uaticinia Iacob, Geneſis 28. Danielis, capite quarto & ſeptimo: Ioſeph Gene. 40. 41. & ſimilium. Cum autem ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis, facit & ipſe ſomnia hominibus. Hinc ueneficæ uidentur ſibi intereſſe conuiuijs ac ludis, cum nihil ſint niſi phantaſiæ & ſpectra, quæ diabolus ipſis offert. Et his annis plurima audiuntur fanatica Anabaptiſtarum ſomnia. Sed de his alio loco. Quærit D. Chryſoſtomus: Cur in ſomnis apparuerit angelus, & nõ potius apertè, ſicut uirgini & Zachariæ? & oſtendit, Deum hoc modo ei, quemadmodum & alijs uiris iuſtis, ſuam mentem declarare uoluiſſe: & quòd ſciret eum, ut fidelem, manifeſtiore reuelatione non indigere. Et quare, inquit, non uirgo ei ſtatim rem expoſuit? quia nullo modo putauit ſe apud ſponſum fidem inuenturam, ſi ad eum rem nimis abſurdam referret: quinimò magis eum in iram credidit incitatum iri, quaſi illum prætextum ſuo peccato quærat. Porrò angelus, ut oportebat, animum Ioſeph parat ad res maximas memoria Dauidis, ac dicit: Ioſeph ne ſis animo uſque deiecto, neque præſentia duntaxat ſpectes: intende potius animum in prophetarum oracula, Eſdæ ſeptimo, Hieremiæ 23. & quid tuis promiſſum ſit maioribus, Geneſis uigeſimoſecundo capite, Pſalmo 131. Pone ſuſpicionem & metum, quaſi ſponſa tua uterum gerat ex adulterio. Ex Dei mandato iubeo, ut eam recipias in uitæ conſortium. Fœtus enim quem uides cõceptum, omnino diuinus eſt: nullius hominis, ſed Spiritus ſancti, qui eum formauit. Audi ergo. ipſa pariet filiũ: at non tibi ut matres ſuis uiris, ſed toti mũdo.

D. Chryſoſto. diuerſæ eſt ſententiæ. cõſulat ipſum diligens lector.

Tuus

Tu ut curator es, ut cuſtos huius intemeratæ uirginis à Deo cõſtitutus. Vocabis nomẽ eius Ieſum: Hic enim is eſt qui patrib. ac populo Dei promiſſus eſt, Deut. 18. ſaluator, ut eos liberet à peccatis, & è regno tenebrarũ, et eos purificatos ſanguine ſuo recipiat in regnum Dei, lucis & uitæ æternæ. Et quò maiorem adhibeat fidem his dictis, allegat uaticinium ex Iſaia propheta Matthæus, qui (ut uera narrat hiſtoria) Achaz regi Iuda iam uolenti amicitiam ambire regis Aſſyrij, ut ſe & regnum conſeruaret, ſigno euidentiſſimo oſtendit, tribum Iuda & regnum nõ fore excindendum, quemadmodum animis infeſtis concepiſſent reges Syriæ & Iſraelitarum. Quòd aũt tũc promiſit Deus Iudæis per Iſaiã, idipſum, inquit Matthæus, præſtitit in uirgine Maria. Virginem aũt concipere & parere, ita ut interim uirgo permaneat incorrupta, profectò ſignum mirificũ & contra naturã eſt: at propterea nõ impoſſibile, q̃a omnia ſunt poſſibilia Deo. Hinc eum Immanuel uocabũt, dixit propheta: hoc eſt, ipſum præſentiſſimũ Deũ. Deus eſt itaq; Chriſtus uerus, et qui ſemper nobiſcũ eſt, ut ſaluator et ſalus. Quãobrem uerißimè Ioannes dixit, uerbũ quod erat in principio apud Deum, caro factũ eſt, & habitauit in nobis. Cæterùm quia credidit angeli dictis Ioſeph, et inſpirationi, in hoc omnino apparet ipſum uirũ probum ac iuſtum fuiſſe. Adiunxit ſibi uxorem ſuã, ſed tamen nunquam cognouit eam: quin ut uirginẽ accepit, ita uirginẽ cuſtodiuit. Donec enim, ut Theophylactus docet, nõ obinde poſitũ fuit, quaſi poſt partum eam cognouerit: ſed ut intelligamus, quòd nunquam hoc fecerit. Nec abſurdũ hoc, quũ & in Gen. eodẽ modo interpretetur. Gen. 8. Certè ſuper hac re olim acriter certarunt D. Hieron. & Heluidius. Hieronymus tamen cõuicit eum, omnino uindicans perpetuã uirginitatẽ Mariæ. Oportet igitur omnes quæſtiones abijcere, et pura ac ſancta cogitare, quæ ſanctè et piè tradiderũt nobis prædeceſſores noſtri S. Apoſtoli ac uenerãdi patres, ubi dicunt: Gaudia matris habes cum uirginitatis honore: Nec primam ſimilem uiſa es, nec habere ſequentẽ. Nec propterea ſequitur, alios ſubſecutos fuiſſe filios, quia euãgeliſta dicit Chriſtũ primogenitum. Primogenitus enim in lege dicitur is, qui primo partu editus eſt, tametſi nullus ſequatur alius partus. Ea propter qui Ezechielis uerba huc adferunt 44. non omnino abſurda adducere uidentur, ubi loquitur de porta Orientali, & ænigmate quodam uterũ uirginis ſignificauit, ex quo prodijt ſol ille iuſticiæ Chriſtus, ut nihilominus manſerit clauſa. D. Hieronymus hunc prophetæ locum enarrans, eorum interpretationem laudat et approbat, tanquam uerã & ſanctã: meminitq; libri ſui contra Heluidium ſcripti.

CAPVT SEPTIMVM.

Lucæ 2.
De natiuitate Chriſti, & quomodo paſtoribus apparuit angelus.

FActum eſt autem in diebus illis, exijt edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur uniuerſus orbis. Hęc deſcriptio prima facta eſt à præſide Syriæ Cyrino: & ibant omnes ut profiterentur, ſinguli in ciuitatem ſuam. Aſcendit autẽ & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quę uocatur Bethleem, eo quòd eſſet de domo & familia Dauid, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante. Factum eſt autem cum eſſent ibi, impleti ſunt dies ut pareret: & peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat locus ei in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem, uigilantes & cuſtodientes uigilias noctis ſupra gregem ſuum. Et ecce angelus Domini ſtetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit angelus illis: Nolite timere. Ecce enim euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio. Et ſubitò facta eſt cum angelo multitudo militiæ cœleſtis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.

COMMMENTARIA.

Omnes ferè hiſtoriographi unanimiter uolunt, Octauum Auguſtum totius orbis dominum fuiſſe. Ante ipſum enim diuiſa fuerat Romanorum reſpublica cum prouincijs, ita ut Auguſto Cæſari data eſſet Hiſpania, Gallia, & Italia, totus (inquam) Occidens: Marco Antonio data eſt Aſia, Pontus & Oriens. Ergo imperatorum Auguſti & Antonij temporibus, & Auguſti

Vide Othonẽ Friſingenſem.

maximè, qui deuicit Antonium, cœpit Deus ille uerus cœli & terræ cōditor regnū condere filio ſuo, quem naſci in humana carne uoluit. Auguſtus ergo ille cū iam regnaſſet annis 42. natus eſt Chriſtus, anno à mundo condito 3984. Natus eſt autem 8 Calend. Ianuarij. Illisq́; diebus, ſcribēte Oroſio, trās Tiberim è taberna meritoria fons olêi toto die largiſſimo riuo fluxit. Rex ergo Iudææ erat Auguſtus, homo ethnicus, qui & Herodē regem Iudææ eſſe iuſſerat. Proinde impleta iam fuit prophetia Iſraelis dicentis: Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. Gen. 49. Egit aūt cenſum Auguſtus ſub finē imperij ſui per Cyrenium ſiue Cyrinū, uirum conſularē, atq; peritum rerum Iudaicarum. Fiebat hoc, ut ſciretur quantum quiſq; haberet in facultatibus, ex quib. deinde tributum ſolueret: deniq; ut certus teneretur capitū numerus. Beda presbyter non ineleganter hāc totius orbis deſcriptionem exponit, cum inquit: Totius orbis deſcriptio, quæ à terreno rege facta memoratur, opera regis cœleſtis manifeſtè deſignauit, qui ad hoc nimirum apparuit in mundo, ut de cunctis per orbem nationib. electos in unitatem fidei ſuæ colligeret, ac nomina ipſorum, ſicut promiſit, ſcriberet in cœlo. Eſt autem ſanctiſſima natiuitas filij Dei omnino ac tota humilis. At ſi ueris iudicijs, ait Eraſmus, hanc rem uelimus æſtimare, plus potentiæ ac maieſtatis in ea relucet, quàm in omnibus omnium Cæſarū pompis atq; triumphis. Nec aliquem, rurſum rogo, offendat nomē Primogenitus, cum oſtendat non relationem quandam ad ſecundò genitum & poſteriores, ſed ut fœtus denotet dignitatem & excellentiā: quod in Luca prius ſatis abundeq́; demonſtratum eſt. Hoc uerò maximum orbis myſterium ecce paſtoribus aperitur & annunciatur. Cuius cum uariæ poſſint eſſe rationes, ſola tamen hæc Theophylacto probatur, quòd ſimplices fuerunt, innocentes, & iuſtorū uitam imitati: quemadmodum phariſæi omnis nequitiæ receptacula. Hinc puto argumentum hauſiſſe Paulum de ſtulticia huius mundi & de uera ſapiētia coram Deo, 1. Cor. 1. et 2. Fiamus itaq; oportet paſtoribus ſimiles, ſi cupimus nobis illucere Chriſtum. Ceterùm hoc fecit angelus, qui cum ſplendore et luce clariſſima ipſis apparuit, ut annunciaret lucem ueniſſe in mundum, ad illuminandum omnes homines. Credamus Dei nuncio, deq́; exhibito nobis ſaluatore nemo prorſus dubitet. commendaturq́; his uerbis nobis authoritas Euangelicæ prædicationis, quæ nō ab hominib. ſed angelo cœlitùs eſt allata. Annunciat aūt gaudium magnū, uerè magnum. nam à ſeculis non erat auditum, natum ſaluatorem, qui mundum ſua morte redimeret, atq; ſaluaret. Omnibus igitur natus eſt Chriſtus, omnes homines uult is ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. nemo ergo excluditur, niſi qui ſemetipſum ſua ſe excluſerit incredulitate et rebellione. Hinc quoq; angelus felix & letum nuncium pleniſſimè exponit inquiens, natum eſſe ſeruatorem atq; ſaluatorem: quibus certè ſignificauit, multam ac magnā beneficentiā nobis in Chriſto exhibitā. Natus eſt itaq; filius Dei Chriſtus, ut perditos quæreret, inuētos in peccatis & morte, ſatanæ inquam captiuos liberaret, liberatos uerò demum reſtituat & cuſtodiat in felicitate & & beatitudine uera. Et hoc ipſum fecit Chriſtus Domini, facietq́; poſt hoc ſeculum. Porrò ne quid dubitarent de nouo & admirando nuncio paſtores, remittit eos Bethleem uſq;, ubi inueniant iam recens natum infantulum. Poſtremò oſtendit Euangeliſta diuinam & illuſtrem gloriā Ieſu Chriſti. Et maximè hoc factum eſt propter credentes, ut non cōtemnant quem audiunt faſcijs inuolutū, & collocatum in præſepio eſſe. Seruiunt iam ei ergo cœleſtes copiæ, hoc eſt chorus angelorum, & carmine Deum omnis boni fontem & authorem laudant ſingulari, quod meritò nos ad agnitionem beneficiorum Dei & gratiarumactionem excitare debet. Deinde hominib. ſuper terram conſtitutis ſummam pacem pollicentur, de qua pace audiendus erit Paulus Eph. 2. Officij ergo noſtri eſſet agnoſcere, pacem nobis factam per Chriſtum, ut conaremur omnibus modis ambulare in charitate non ficta. Sic aūt pleriq; interpretātur hunc locū, ut iſta pax quam annunciarunt angeli, non ſit ex meritis noſtris, ſed pius affectus Dei erga homines. ut ſit ſenſus: Pax contigit terræ, eo quòd erga homines propenſa ſit Deus uoluntate, adeoq́; placatus ſit hominibus. Vel etiam, ut alij uolunt: hæc pax debetur hominibus qui ſunt bona prædïti uoluntate, pietate imbuti & modeſtia. Hæc eſt enim uoluntas Dei, ſanctificatio noſtra.

CAPVT OCTAVVM.

Lucæ 1. Paſtores ueniunt Bethleem, & omnia inueniunt uera.

ET factum eſt, ut diſceſſerunt ab eis angeli in cœlum, paſtores loquebantur ad inuicem: Tranſeamus uſque Bethleem, & uideamus hoc uerbum quod factum eſt, quod Dominus oſtendit nobis. Et uenerunt feſtinātes, & inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem poſitū in præſepio. Videntes autem, cognouerunt de uerbo quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierunt

dierunt, admirati ſunt de hís quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos. Maria autem conſeruabat omnia uerba hæc, conferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant, ſicut dictũ eſt ad illos. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, uocatum eſt nomen eius Ieſus: quod uocatum eſt ab angelo, priuſquam in utero conciperetur.

Circumciſio

COMMENTARIA.

Paſtores non fuerunt auditores ocioſi: unde mutuò ſeſe excitant & exhortantur. Ergo ubi fides eſt, ibi ſedulitas & ardor. Hæc agit quæ bona ſunt, & indagatur diligenter uera & utilia. Ex hac fide habuerũt paſtores uerbũ angeli pro uerbo Dei. Agnoſcamus et nos hodie, totũ illud quod de natiuitate Meßiæ hactenus audiuimus, Dei uerbũ eſſe, cui non credere aut reclamare piaculũ ſit. Ex hac fide relinquũt gregẽ ſuũ, ac feſtinatò ueniunt quò fuerant uocati: & nihil hic inueniũt quod mundus miretur, imò quod non egregiè contemnat. at propterea non offenduntur. æſtimabant enim hoc non ex præſenti utilitate, ſed præconio angelico. Cogitemus & nos id factum ad ſalutem hominum. Cogitemus inquam, humilib. cõiuncta ſimul eſſe excellentißima, & utriuſq; naturæ diuinæ ſcilicet & humanæ argumenta apparere. Iacet quidẽ in præſepi ut homo, humiliatus propter nos: Philip. 2. uerùm idem uocib. celebratur angelorum excelſißimus. Ex hac fide paſtores ſibi nõ ſeruant, ſed prædicant liberè & apertè quæ audierant ab angelis, & repererant ita eſſe. Habet igitur uera fides confeßionem. Paſtores autem illi, ſignificauerũt paſtores populorũ. Illis itaq; ante omnia perſpecta eſſe debet Ieſu Chriſti myſterij Euãgelici cognitio. Diſcant ergo rectores animarũ, nihil aliud ouibus ſuæ fidei concreditis proponere quàm uerbum Dei, quàm uerißima & compertißima. Officium erit, ait Theophylactus, ſpiritualiũ paſtorum, quærere panem illum uiuum: quem cum uiderint, debent et illum alijs prædicare. Iam quòd illa ſic narrari à paſtoribus homines audiuerunt, & mirati ſunt, habemus etiam nos quod miremur: Domini uidelicet ueritatẽ, bonitatẽ & miſericordiã, quæ omnia relucent in natiuitate Domini. Miremur aũt non ueluti noua, ſed ut opera ſalutaria propter noſtrã ſalutem facta. Quæ quidem admiratio cũ ſit rerũ ineffabiliũ & cœleſtiũ, creſcit ſubinde in ſanctis, & exuberat in maximã gratiarũ actionẽ. Quòd diua uirgo hic facit, religioſè imitari debemus: ut ſcilicet reuelatũ Domini negocium ſanctè cuſtodiamus, cauentes ne unquã animo excidat. Neq; enim ſatis eſt redẽptionis myſteriũ ſemel audiuiſſe, collatio quoq; ut accedat neceſſe eſt, ut excutiamus et examinemus diuinũ hoc opus noſtræ ſalutis. Hoc etiã nos docent paſtores, qui ad gregẽ ſuũ reuerſi glorificauerunt Deũ: id eſt, extulerunt ingens Dei beneficiũ toti orbi exhibitũ. Diſcant itaq; Chriſtiani, memores eſſe in omnib. operib. & negociationib. Domini redẽptoris noſtri, et reſpicere ad mandatũ ipſius, quo ſic tranſeant per bona tẽporalia, ut nõ amittant æterna. Quare aũt Chriſtus circũcidi uoluerit, ex Epiphanio diſcere licet: nimirũ ut cõfirmaret circũciſionẽ, quam olim dederat. Nemo tamen hinc colligat repetendã circumciſionẽ. Quia enim cruenta fuit, per Chriſti paßionẽ abolita eſt, qui ſanguine ſuo fuſo omnẽ typicã effuſionẽ ſuſtulit. Et eius loco baptiſmus inſtitutus eſt. Cõfunditur hic quoq; Manichæus, q uoluit Chriſtũ in phãtaſmate apparuiße: et Valẽtinus, q dixit ipſum Chriſtum corpus è ſupnis detuliße. Ac legi ſubijcitur Dominus, ut nos à lege liberaret.

Vide Cyprianum & Auguſtinum.

CAPVT NONVM.

Lucæ 2.
Puer Ieſus in templo ſiſtitur Domino.

ET poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundum legem Moſi, tulerunt illum in Hieruſalem, ut ſiſterent cum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens uuluam, ſanctum Domino uocabitur. Et ut darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini: par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non uiſurum ſe mortem niſi prius uideret Chriſtum Domini. Et uenit in ſpiritu in templum. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, ut facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in ulnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum.

Quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Et erant pater & mater eius mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic in ruinam & reſurrectionem multorũ in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna propheteiſſa, filia Phanuel de tribu Aſer: hæc proceſſerat in diebus multis, & uixerat cum uiro ſuo annis ſeptem, à uirginitate ſua. Et hæc uidua uſq; ad annos octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die. Et hac ipſa hora ſuperueniens cõfitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hieruſalem. Et ut perfecerunt omnia ſecundũ legẽ Domini, reuerſi ſunt in Galilæã, in ciuitatẽ ſuam Nazareth.

COMMENTARIA.

† Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, &c.

Lege præceptum erat, ut uidere eſt Exod. 13. Nu 8. *ut primogenita eſſent ſancta, & dedicarẽtur* Deo. *Erat aũt primogenitus* Dominus *Ieſus*. Pro*inde dedicãdus erat* Domino. *Vnde parentes Hieroſolymam aſcenderunt, ut ſiſterent eum Domino. Alia quoq; ratio fuit, nempe purificationis legem ut adimpleret Maria: etſi ſciret ſe non ex uirili ſemine, ſed myſtico ſpiramine concepiſſe. Legẽ habes* Leuit. 12. *Obtulerunt autem pauperum munus: quia Chriſtus propter nos pauper factus eſt, ut nos cœleſtibus ditaret facultatibus. Nulla indiguit purgatione diua uirgo. Oportuit enim hunc partum et fœtum puriſsimum eſſe omnibus modis, qui deſtinabatur totius mundi ſordibus emundandis. Ergo purgationẽ uocat hic Lucas eas ceremònias, quibus olim puerpera & fœtus luſtrabantur poſt dies quadraginta. Habemus item hic teſtimonium illuſtriſsimum nati redemptoris: ex quo diſcemus rurſum, quid per Chriſtum orbi dederit pius pater & miſericors Dominus. Eſt autem uerum & fide dignum teſtimoniũ, quia hominis ſanctiſsimi, expectantis conſolationẽ Iſraelis in Chriſto præſtandæ. Doctus fuit hic Simeon, & aſsiduus in lectione prophetarum: ex quibus didicerat, uaticinia de Chriſto ferè omnia finem & terminum ſuum eſſe conſecuta. Spiritus ſanctus autem ſuper ipſum manens inſpirauit ei, quòd non eſſet moriturus, niſi prius uidiſſet unctum Domini. Hoc enim ſummè deſiderabat ille, uidere ſanctum ſanctorum Regem, & liberatorem totius mundi. Cum autem eſſet ſacerdos Domini, ex more ſuſcepit in ulnas puerum Ieſum. Et nos debemus oblatum Chriſtum animo alacri recipere atq; complecti. Deinde laudat Deum pro tanto beneficio. Reſoluantur & noſtra corda & noſtræ uoces in laudes Dei. Et quia maximo cum deſiderio expectauerat Chriſtum, cum iam ipſum in ſuis manibus tenet, gratulatur ſibi maximo cum iubilo: ac carmine inſigni docet, quanta cum Chriſto dederit nobis cœleſtis pater, et ait: † Iam quieto et trãquillo animo moriar, quia ueritatem uerbi tui agnoſco. Olim extra Chriſtũ omnia erãt terroris & horroris pleniſsima: unde mori timebat Ezechias rex. Nunc aũt nihil mors horroris habet, cũ uideam ſaluatorẽ orbis Chriſtũ. Mori timeat, ſed qui Chriſtũ ignorat. Chriſti cognitio ſecurum ac trãquillũ me facit, ut cupiã diſſolui ac dimitti. Porrò cauſam plenius et ſignificãtius ſubiungit Simeõ, quare tã ſecuro animo mori cupiat: propterea quòd oculis ſuis uidit ſalutare Dei. Vidit quidẽ Chriſtũ oculis corporeis, at magis animi oculis eum inſpexit: quomodo Chriſtũ Iudas & Pilatus non uiderunt, licet eũ cõtrectauerint manibus. Sic quoq; nos, quia credimus in Chriſtũ ut filiũ Dei & mundi ſeruatorẽ, ſalui erimus, licet oculis haudquaquã uiderimus ipſum. Sic enim dixit ille: Beati qui non uiderunt, & crediderunt. Et hoc ſalutare dicit paratũ omnibus populis: hoc eſt, Deũ deſtinaſſe filiũ ſuum iam incarnatũ et genitum, omnib. populis, omnibus gentib. proponere. Et eò reſpicere uidetur quod Abrahã dixit Deus: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Agnoſcit item ſenex Simeõ hũc puerũ eſſe lucẽ mundi, prophetarũ oraculis promiſſam: hunc eſſe ſolem quẽ exoriri uoluerit Deus, ut diſpelleret omniũ gentiũ tenebras idolatriæ, ignorantiæ ac errorum. Et haberet populus Iſrael quo meritò glorietur, quia ex ſtirpe ſua natus eſſet ſaluator mũdi. Iam ergo nõ gloriamur fideles facti de Abrahã, Iſaac et Iacob: ſed ut ueri Iſraelitæ iuxta ſpiritũ gloriamur de filio Dei, quẽ omnib. maiorẽ mittere dignatus eſt. Ipſi gloria in ſecula ſeculorũ, Amen. Cæterùm mirantur parentes Domini, ſuper his quæ à ſene afferebãtur uenerãdo: non quòd nõ magna ſibi de filio, tantis angelorũ & hominũ teſtimonijs prædicato pollicerẽtur, ſed quòd in momenta magnis maxima accumulari cernerẽt. Simeon uerò pro ſua pietate benedicit illis, id eſt proſperum optat ſucceſſum, et beneprecatus gratulatur.*

Et con-

*Et conuertit ſe ad uerā pueri matrem, ac declarat quib. animis acceſſuri ſint ad ipſum homines, quodq́; alijs ſalutaris, alijs futurus ſit pernicioſus. Notauit ergo Simeon duo auditorū genera: Primum ſunt qui ſine fide ad Chriſtū ueniunt, & ab eodem mox infideles recedunt, quando plerunq; offendūtur cruce, contēptu et humilitate Chriſti: ijs cedit quidē Chriſtus ad mortem, quod ſanè accidit ipſorum accedentium uitio, & non Chriſti culpa: ſicq; dicitur Dominus ruina & petra ſcandali. Deinde ueniūt alij fide ad Chriſtum, & hi è peccato extrahuntur, & abſoluūtur à pœna damnationis, donatur eis Spiritus ſanctus ut nouā uitam uiuant, & illis ut uerè credentibus dicitur Chriſtus reſurrectio & uita eſſe. Dicit quoq; Chriſtū futurum ſignum, ad quod iaculentur homines impij. Hoc equidē faciunt modò Iudæi, Turcæ, hæretici, et alij nequam homines. Lux Chriſtus eſt, ueritas & iuſticia. nequeunt ergo nō odiſſe eum tenebræ, mendaciū & iniquitas. Inſuper & matri acerbum dolorem uaticinatur Simeon. * Si uerò mater Domini non fuit exors crucis & dolorū, quos ſuſtinuit propter filium & ueritatem: quomodo polliceri poſſumus nobis ex Euāgelio gaudia & uoluptates? Omnes quin magis oportet ut ſimus parati, animis fortibus ferre crucem nobis impoſitam. Quòd ſi pax cōtingit, utamur ea cū timore Domini, ſemper expectātes afflictiones quib. tāquam igni probantur ſancti. Proponitur aūt Chriſtus toti orbi ad ſalutem, uerùm non omnes apprehendunt eam, cum ſcriptum ſit: Non eſt pax impijs. multi quidem cōcidunt in foueam æterni ignis, quod permittit Deus iuſtus, ut omnib. iuſtitiam ſuā probet, atq; appareat quales ſint intra ſe homines qui damnantur. Superbi enim & arrogantes humiliari nolunt, iuſtos ſe eſſe putant. Prædicatur charitas & innocentia uitæ, reclamant: hacq; ratione detegitur quàm peruerſa ſit mens ipſorum: atque apparet exinde hos eſſe iniuſtos, quos iuſtè condēnet Deus. Iam quoq; poſt hæc atq; alia teſtimonia producitur ſanctiſſimæ uiduæ Annæ teſtimoniū à diligentiſſimo ſcriptore Luca. Hæc fuit in ſcripturis docta et exercitata, perita diuinæ uoluntatis, & inſpirata à ſpiritu ſancto, & erat omnino religioſa. In tēplo enim audiebat uerbū Dei, intererat cœtib. ſacris, cōmunicans ſacrificijs, corpus exercebat ieiunijs, mētē relaxabat in preces. Hic cultus legitimus & Deo gratiſſimus erat, factq́; ad cōmendandā teſtē, ut fidē apud nos iuſtā inueniat. Hæc ſancta uidua ingreſſa templū hora illa qua illatus Ieſus in templū à parentib. erat, ex ſpiritu ſancto cepit Dominū laudare, Deo gratias agere, & toti mortalium generi gratulari propter exhibitū ſaluatorē mundi: loquebatur aūt omnib. expectantibus redemptorē & ſaluatorē fideliū. Habemus ergo multis firmis, euidentibus & irrefragabilibus teſtimonijs hominum clariſſimorum comprobatum & confirmatum, quòd Chriſtus ſit ille filius Dei miſſus in mundū, ut ſit ſalus toti' mundi. Et poſtquā omnia ut decebat peracta ſunt ſacra, redeūt parētes Domini in Galilæā. Ibi adoleſcit puer. Tametſi enim eſſet Deus uerus: tamē admodū noſtrū et ſecundū humanā naturā creuit.*

* Studioſus lector uideat, quæ hic annotauit Eraſmus.

CAPVT DECIMVM.

CVm ergo natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudææ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente uenerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & uenimus adorare eum. Audiens aūt Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum, & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur? At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudææ. ſic enim ſcriptū eſt per prophetam: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael. Tunc Herodes clàm uocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ quæ apparuit eis. & mittens illos in Bethleem, dixit: Ite & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renunciate mihi, ut ego ueniens adorē eum. Qui cum audiſſent regem, abierunt. Et ecce ſtella quam uiderant in Oriēte, antecedebat eos, uſquedum ueniens ſtaret, ubi erat puer. Videntes autem ſtellā, gauiſi ſunt gaudio magno ualde. Et intrantes domum, inuenerunt puerū cum Maria matre eius: & procidentes adorauerūt eum. & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. Et reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem, per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Matth. 2. Puer Ieſus Chriſtus à tribus Magis adoratur.

COMMENTARIA.

Audiuimus Chriſtū ſemen promiſſū à Deo patre exhibitum, & natum eſſe in mundum. Quando aūt hominib. natus fuit, oportuit illā natiuitatē orbi innoteſcere, atq; palàm fieri quibus ille natus ſit, ac ſalutaris. Quum autem pater cœleſtis illuſtri quadam reuelatione Chriſtum ſuum Iudæis

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

aperuit:iam gentibus quoq; natum eſſe Saluatorē
oſtendit.Præſtabat ſanè gentium uocationem do
ceri apertè,propterea quòd ſancti prophetæ de illa
tam diligenter docuerunt.Eſa.60.Hiere.16.Ma-
lach.1.De Magis illis diſputatur à quibuſdā,qua-
les ſcilicet fuerint. Conſtat autem Magos Perſis
fuiſſe,quos Græci philoſophos ſiue ſophos appella
runt.Et in magno precio & ueneratione fuerunt
illi, ita ut publica monarchia per eos gubernare-
tur.Eſt autem inſignis noſtræ religionis commen
datio,quòd tam ſapientiſsimi & clariſsimi uiri, ex
longinqua regione ueniunt adoratū Regē ac Do-
minum noſtrū.Ne pudeat igitur nos Regem tan-
tum adorare. Iam & de ſtella quæſitum eſt, quæ
illis apparuit in Oriente.Chryſoſtomus autem pu
tat ſidus fuiſſe ad hunc uſum ſpecialiter conditū:
quemadmodum angeli corpora aliquando induūt,
& poſt peractam functionem ea rurſus exuunt.
Cæterùm cum nonnulli uelint,eos à nato Chriſto
duodecimo die ueniſſe Bethleem, Epiphanius &
Nicephorus libro 1.cap.13. *Euſebius docent errorē eſſe.Et Epiphanius ſecun-*
do anno hoc factum dicit.Euſebius uerò eorū ad-
uentum reijcit in tertium annum,uel obinde quòd
Herodes illuſus ab ipſis iuſsit bimulos & minores
occidi.At in hoc non magna ſalutis noſtræ por-
tio continetur. Inſignem fidem oſtendunt Magi,
quando liberè & apertè iam natum regem Iudæo
rum annunciant.Herodem certè non neſciebant,
gloriam & potentiam eius non ignorabant,utpo-
te uulgatiſsimam:eo tamen præterito,nihil metuūt
de alio rege inquirere.Hoc equidem docemur, ut
Chriſtum nobis natum recipiamus uerbo Dei cre
dentes,uocantem ſequamur & confiteamur intre
pidè,omnia ſuſcipiamus libenter propter ipſum: ni
hilq; diffidamus, ipſum propter noſtram ſalutem
eſſe editū,ipſum laudare debemus & adorare ſem
per.Nec mirum nos habere poteſt,quare admodū
turbatus ſit Herodes, cum cogitamus ipſum ſuæ
exiſtimationi, ſuæ dignitati & regno ſuo metu-
iſſe:ſed,quare urbs Hieroſolymorum turbata ſit,
quæ potius ob præſtitum Meſsiam exultare debe
bat.Enimuerò non tantum factum fuit ex ſupina il
lorum negligentia, uerumetiam quòd plerique ab
ipſo Herode eſſent corrupti,& timerent rebus ſu
is, quando non niſi magno regum conflictu hanc
rem tranſigendam crederent.Herodes autem con
uocat literatos ac eruditos omnes,doctores & le
giſperitos, quorū officiū erat reſponſa dare ex Bi
blijs,iuxta illud Malachiæ:Labia ſacerdotis cuſto
diunt ſcientiā:ut ſciret locum ubi naſceretur Chri
ſtus,non quidem ob pietatē ac religionem,ut ſcili-
cet regem & ſaluatorem totius Iſraelis adoraret,
ſed ut ipſum interficeret. Videmus hic diabolicam
uerſutiam Herodis,quòd admodum blando ſermo
ne Magos dimittit, laudat eorum religionē & pie
tatem,eoſq; adhortatur ut ſumma diligentia inue-
ſtigent puerum,ſimulatq; ſe eorum exemplum imi
taturum.Et uiciſsim ſimplex Magorū relucet pro
bitas,perſeuerantia item, qui cum ex urbe profici
ſcuntur,& neminem ex tota gente uident qui ſe
ipſis comitem addat:tamen nō cogitant, Deluſi e-
ſtis,operam & impenſam perdidiſtis:ſed pergunt
quod ceperūt iter,et ſeſe cōmittunt gratiæ Dei.Et
Dominus omnis boni tuetur eos.Stella enim denuò
apparet,et ceu digito demōſtrat diu quæſitū et ex
petitum infantē.quem ut uiderūt,gaudio ineffabili
perfuſi ſunt.Sic etenim ſancti afficiuntur, ad Dei
beneficia ardent ipſorū pectora, ſuntq; ſtrenui in
ſua uocatione. Diſcamus ergo conſtantes eſſe &
boni,& ſpectare Dominū.Copioſius Magorū fi
des ex illorum operib.illuſtratur.Ecce enim nihil
hic illuſtre,nihil regiū hic apparebat:nihilominus
procidūt,& hunc puerū adorant,prolatiſq; mune
ribus magnificè honorāt.quorū myſterium ſiue ſi
gnificationē ſi quis requirit,conſulat Fulgentium,
Gregoriū atq; Bernhardū.quibus certè placet au
rum ſignificaſſe, ut credamus Chriſtū Dominū,
totius mundi Regem ac Dominū eſſe:Thus,ipſum
uerum ſacerdotem,qui expiauit ſui corporis ſacrifi
cio crimina noſtra:Myrrha deniq;,ut eum quē cre
dimus in diuinitate ſua impaſsibilem, credamus eti
am in noſtra carne fuiſſe mortalē. Demum uiros
optimos,ſimplices & fucū neſcientes uerſutus hy
pocrita Herodes intercipere deſtinarat. at Domi
nus pro ſuis uigilat,ut eximat è periculis,ac gratia
ſua incolumes ſeruet. Inſtituit ergo eos occulto cō
ſilio ne redeant ad Herodē,ſed proximè Orientē
repetāt. Timeamus itaq; Deū,ambulemus in præ-
ceptis eius,credamus uerbis ipſius ex animo & fir
miſsimè,et ipſe eruet nos ab omni malo.Cogitemus
oportet quæ dixerit D. Petrus, Omnē curam &
ſolicitudinem proijciendam in Deum: ipſi enim
cura ſit de nobis. Redeunt illi per uiam aliam in
regionem ſuam incolumes: & nos, ubi commiſe-
rimus nos Deo,ſeruabimus animas noſtras,ingre-
diemurque regionem illam quam Chriſtus pro-
miſit, regni cœlorum ſcilicet,ubi æterna noſtra
ſit felicitas.

CAPVT VNDECIMVM.

Matth.2 Pueri in Bethleem & in omnibus finib. eius trucidātur.

QVum autem receſsiſſent, ecce angelus Domini apparuit in ſomnis Io-
ſeph,dicens:Surge & accipe puerū & matrē eius, & fuge in Aegyptum,

& eſto

& eſto ibi, uſq; dum dicam tibi. Futurum eſt enim, ut Herodes quærat puerum, ad perdendum eum. Qui conſurgens accepit puerũ & matrem eius nocte, & ſeceſsit in Aegyptũ, & erat ibi uſq; ad obitum Herodis, ut adimpleretur quod dictum eſt à Domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto uocaui filiũ meum. Tunc Herodes uidens, quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt ualde: & mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu et infrà, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis. Tunc adimpletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam, dicentem: Vox in Rhama audita eſt, ploratus & ululatus: Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim, qui quærebant animam pueri. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius, & uenit in terram Iſrael. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illò ire: & admonitus in ſomnis ſeceſsit in partes Galileæ, & ueniens habitauit in ciuitate quæ uocatur Nazareth, ut adimpleretur quod dictum eſt per prophetas: Quoniam Nazaræus uocabitur.

Oſeæ 11.

Ierem. 31.

COMMENTARIA.

Hac hiſtoria adumbratur, quale ſit regnũ Chriſti: nõ equidem, ut ipſe quoq; dixit, de hoc mundo, quale fuit Cyri uel Octauiani, qui armis totũ orbẽ occuparũt. Sic regnat Chriſtus in hoc mundo ut mundum calcet, & per afflictiones ingrediatur in regnum ſuum, quod ciuib. ſuis proprio ſanguine dedicauit. Itaq; cum potuiſſet Herodẽ populi ſui peſtem nullo negotio perdere, & ſalutem populi ſui ſeruare incolumem: tamen fugit eum, admirando quodã Dei conſilio. Non enim ſatis erat illi humanam carnem aſſumpſiſſe, niſi & infortunia quoq; in ſe ſuſcepiſſet. Sed illa omnia primùm noſtri gratia, ut eiectos ſcilicet paradiſo ſedib. reſtitueret beatis, pertulit. † Et nos, ut Apoſtoli dixerunt, per multas tribulationes oportet intrare in regnũ cœlorum. Hic quoq; uidere eſt, quàm nuſquã Deus ſuos negligat, quos exercet afflictionibus. Dormit Ioſeph ſecurus, & neſcius conſiliorũ Herodis: ſed Deus uigilat, & monet quomodo ſubterfugiat periculum. cui etiã uiaticum parauit, dum ſcilicet Magos aurum afferre inſtruxit. Nemo igitur diffidat Deo, qui ita ſuis proſpicit: tantũ curemus ut uerbo monitiſq; eius pareamus, ut fide ſincera & obediẽtia ſancta nos Deo ſubijciamus. Atq; id quidẽ Ioſeph et Maria uirgo nos docẽt. Nõ enim accuſant iniquã ſortem ſuam, neq; obijciũt: Si is eſt ille Dei filius, tueatur nos, & uindicet ſe de hoſte ſuo: ſed ſeſe Deo, eiuſq; curæ humiliter cõmittunt. Quòd euangeliſta Oſeæ prophetæ teſtimoniũ huc adducit, facit ut oſtendat, illa quæ hic gerũtur, nõ caſu, ſed prouidentia geri ipſius, qui per os ſanctorũ prophetarũ locutus eſt. Hinc certè noſtræ religionis ſumma authoritas, cũ uidelicet palàm uidemus omnia hic diuino cõſilio ac cœlitùs agi. Et ut propheta de tota Hebræorũ gẽte, teſte Hieronymo, dixit, quam in manu potenti eduxit Dominus ex Aegypto: tamen ut typus fuêre Iudæi Chriſti, ita typicõs ad Chriſtũ tranſtulit Matthæus hoc uaticinium. Cæterùm ſubijcitur crudele ac immane Herodis facinus, qui miſsis ueſaniæ ſuæ miniſtris, occidit 144. millia infantum, qui erant in omnibus finibus Bethlehemiticis: putãs ità cautũ eſſe, ne quà poſſet elabi quem unum cupiebat extinctũ, Dominũ noſtrum. atq; hoc modo ſceleratiſsimus homo manifeſtum fecit, in quẽ finem tam diligenter cupierit à pontificib. & Magis diſcere tẽpus & locũ nuper nati regis Iudæorũ. Pulchrè aũt hæc pugna initiũ ſumit ab innocentib. pueris. Nam dicẽte Chriſto, nõ ingrediemur regnũ cœlorũ, niſi efficiamur ſicut paruuli. Neq; iniurius fuit Deus, ut D. ſcribit Chryſoſtomus, qui filiũ ſubduxit ſuũ, & inſontes illos ſiuit perimi: quoniã ereptos illos ex hoc malo & prauo ſeculo, donauit ineffabili & æterna gloria, cũ Herodes miſerè extinctus in æternũ exitiũ abiuerit. Macrobius huius ingentis facinoris mentionẽ faciens, Auguſtum, poſtq̃ hoc ipſum reſciuerit, dixiſſe recẽſet: Melius eſt Herodis porcũ eſſe quàm filiũ. Audiuerat enim, Herodis quoq; filiũ occiſum eſſe. Et Herodes in gratiã Iudæorũ ab omni carne ſuilla abſtinebat. Porrò, quòd iterũ producit teſtimoniũ propheticũ, oſtẽdere intẽdit, hũc Chriſtum uerũ eſſe in prophetis promiſſũ ſaluatorẽ. D. Hieronymus ſup hunc Ieremiæ locũ ſcribit: Rachel matrẽ Ioſeph nõ lõgè à Bethleẽ expiraſſe ex partu Beniamin. Quia igitur Rachel in Bethleẽ cõdita eſt, Gẽ. 35. flere dicitur pueros, q iuxta ſe et in ſuis regionib. interfecti ſunt. Et fletũ illũ amplificauit propheta, ubi inquit: Vox in excelſo audita eſt:

Infantium pro Chriſto occiſorum numerus.

† Actor. 14. Matthæi 18.

Quaſi

Quaſi dicat, tantus matrum eiulatus fuit, & planctus, ut in aere & cœlo intonuerit. Hic autem plāctus iam Eccleſiæ luctus eſt, lugētis iniuſtam cædem ſuorum membrorum, qui quidem luctus aſcendit cum ſanguine iuſti Abelis ad ſoliū iuſti iudicis Dei: & Deus hunc gemitum ſuæ ſponſæ exaudit, & defendit iuſtum ſanguinem. Vindicat enim eum ſuo loco, ſuoq; tempore, receptis iuſtis ſuam ad æterna gaudia. Ita quoque crudeliſsimo facinori ſubijcitur mors ſæuiſsimi tyranni. Verùm quomodo mortem obierit tyrannus ille, uide Ioſephum libro 17. cap. 9. Malus coruus mali ouum, rectiſsimè dici ſolet: ita Archelaus ingenij prauitate retulit, cædibus ac turbis regnum funeſtans. Oraculo ergo admonitus Ioſeph, cum puero & matre eius (quod ſignificantiſsimè dictum uolumus, ut intelligatur Dominum noſtrum nihil habere ex Ioſeph, ſed totam ſubſtantiam ſuam traxiſſe ex ſubſtantia uirginis) ſeceſsit in Galilææ partes, in ciuitatem Nazareth. Probè hoc obſeruandum exiſtimo, quòd Nazareth Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti dicitur, & Nazaræus ipſe appellatur. Non enim hoc ſolum quia ibidem educatus eſt dicitur, uerumetiam quod Nazir Hebræis ſanctum eſt. Omnes autem prophetæ hunc Dominum Chriſtū ſanctum ſanctorū appellauerunt. Si ergo appellet nos Iulianus apoſtata aut alius Chriſti hoſtis Nazarenos, inuitus uocabit ſanctificatos. Vtcunq; idcirco in nos ſæuiat ſatan, proderit id nobis omnibus quàm plurimum, ut maneamus in uocatione & officijs noſtris, cogitantes in hoc mundo eccleſiæ Chriſti nullam prorſus pacem atque ſecuritatem eſſe poſſe: ſed cum abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſuorum electorum, tunc quidem, ait ille, neque luctus erit, neque clamor, nec ullus dolor.

CAPVT DVODECIMVM.

Lucæ 2.
Baiulat ad templum materq; paterq; puellum Ieſum.

PVer autem creſcebat, atq; confortabatur ſpiritu, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem, in die ſolenni Paſchæ. Et cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatisq; diebus, cum redirent, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu, uenerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes, regreſsi ſunt in Hieruſalem, requirentes eum. Et factum eſt, poſt triduum inuenerunt illum in templo, ſedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant aūt omnes qui eum audiebant, ſuper prudentia & reſponſis eius. Et uidentes admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illū: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes quęrebamus te. Et ait ad illos: Quid eſt quod me quærebatis? neſciebatis quòd in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerunt uerbum quod locutus eſt ad eos. Et deſcendit cum eis, & uenit Nazareth, & erat ſubditus illis. Et mater eius conſeruabat omnia uerba hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia, apud Deum & homines.

COMMENTARIA.

Vt connectatur ritè & ordine ipſa hiſtoria, Lucas ſcitè ac diligenter adoleſcentiam & iuuentutem Domini noſtri deſcribit. Et quod auctibus iuſtis creuit Ieſus, creſcendoq; ratione & ſapientia profecit. inde Epiphanius contra errores euidēter colligit, Chriſto fuiſſe animam ac mentē. Omne enim quod creſcit, exceptis immobilibus, ex anima & corpore cōſtat. Et Dominus Ieſus ſpiritu ſancto corroborabatur, quoniam magis ac magis dona gliſcebant: & tanta in eo erat gratia, ut amaretur, ſuſpiceretur, admirareturq; ab omnibus. Nugæ ergo ſunt, quæ alij indignè & ineptè comminiſcuntur de infantia Saluatoris noſtri. Cum autem præcepiſſet Dominus ut ter in anno inuiſeret quiſque templum Hieroſolymitanum, Exod. & Leuit. 23. Deut. 16. ſinguli deniq; inſtituerent liberos ſuos in religione, explicarentq; ſacramenta & myſteria diuinitùs inſtituta (egregium exemplū quod imitentur Chriſtiani) Hieroſolymam proficiſcuntur ad diem ſolennem Paſchæ parentes, & adducunt puerum ſecum cum iam eſſet annorum duodecim. Eſt igitur piorum parentum, ab ipſis ſtatim cunabulis liberos ad pietatem aſſueſcere ritibus ſacris, & ſanctis ſtudijs. Diſcedentibus autem parentibus à feſto, manet in urbe Ieſus ex ſingulari quadam prouidentia, non ut affligeret parentum animos, ſed ut ſpecimen quoddam futurarū rerum maximarum ederet. Ergo nulla hic parentum negligentia,

Epiphanius.

gligentia, ſed ſumma ſedulitas & uigilantia: quoniam anxij & celeres urbem repetunt, nullam nõ adhibentes in quærendo diligentiam. Quæſitum autem eum anxiè, tandem inueniunt in templo ſedentem quidem, at non ocioſum, ſed audientem & interrogantem doctores. Hoc prognoſticon fuit rei in Chriſto maximæ, ipſum ſcilicet Chriſtum futurum doctorem totius orbis, & principem templi Domini, hoc eſt uniuerſalis Eccleſiæ. Cõmendatur quoq; ſatis laudabilis & nobis imitanda modeſtia Chriſti, quód nihil arroganter egit, nec aliorum renuit ſententias. Vnde etiam colligitur, Dominum totum adoleſcentiæ & iuuentutis tempus ſtudijs conſumpſiſſe ſacris & honeſtiſſimis. Expoſtulant autem parentes pro iure ſuo cum filio, & non ſine commotione rogant, cur ipſos coniecerit in tantum mœrorem atq; diſcrimen: quibus ipſe filius Dei Ieſus paulo durius reſpondet. Non negat matrem ſuam, ſed diuina humanis præfert, & negocia patris ſui cœleſtis expedienda eſſe dicit. Vbi unicè obſeruare debemus, Ieſum ſe ut uerum filium Dei oſtendiſſe, ut miſſum à Deo in mundum, quo ueritatis luce omnes errorum & tenebrarum caligines diſcuteret. Sic igitur agnoſcit ipſe Mariã matrem ſuam, ut nihilominus cœleſti ſuo in primis obediat patri, eius agat negocia, operetur'q; ſalutẽ. Hinc non intelligunt parentes, quid ſibi uelit ſatis aſpera & inſolita pueri reſponſio. Nondum enim intelligebant arcanũ illud Dei in hoc filio ſuo peragendũ myſterium. Paulatim ac ſucceſſiuè hoc à ſpiritu ſancto plenius et ſignificantius didicerunt. Vt aũt hoc ipſum haudquaquam ex rebellione factũ oſtenderet Ieſus, deſcendit cum eis, ipſiſq; omnino fuit ſubditus: ita docens omnes filios ac iuuenes ſuis parentibus obedire, & ſub eorum uiuere diſciplina. Maria deniq; uirgo obliuioni haudquaquam, quæ de Ieſu dicta ſiue acta cognouerat, tradidit: imò diligentius in corde retinuit, quemadmodũ Beda nõ tam pius quàm diligens interpres docet, ſolicitè cuncta memoriæ cõmendans. Quod aũt Euangeliſta rurſum dicit, Ieſum profeciſſe ſapientia & ætate, &c. breuiter comprehendit totam iuuẽtutem Chriſti, qui licet uſq; ad 30. annum nihil memorabile geſſerit, interim tamen gratiſſimus Deo & hominibus fuit. Vide Cyrillum libro Theſauri ſui 10. cap. 7. et de incarnatione unigeniti cap. 26.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

INitium Euangelij Ieſu Chriſti, filij Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia propheta:
Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuã Malach. 3.
ante te. Vox clamantis in deſerto, parate uiã Domini, rectas facite ſemitas eius.

COMMENTARIA.

In hoc ſaluberrimo negotio, hac'q; ſalutifera de Ieſu Chriſto uero Deo ac uero homine hiſtoria, ſuum iam facit officium, tertius in ordine Marcus Euangeliſta, quem putat Epiphanius Cypri epiſcopus è numero fuiſſe 70. diſcipulorum Domini. Fuit hic ciuis Hieroſolymitanus. Ipſum S. Hieronymus Petri diſcipulum & interpretem nuncupat. Euſebius libro ſecundo, capite decimoquinto: Fratres, inquit, Marcum orant precibus, uti ea quæ ille prædicabat, ad perpetuam commonitionem habendam Scripturæ traderet, quo domi foris'que in huiuſmodi meditationibus permanerent. Hactenus ille. Petrus igitur fidem eorum & deuotionem conſiderans, factum confirmauit. Quãobrem nemo pius & ſanæ mentis hunc pium ſcriptorẽ reijciet, ſed ſummam ſcriptis eius adhibebit fidem. Cæterùm aſſumpto Euangelio perrexit in Aegyptum Marcus, & primus Alexandriæ Chriſtum annunciauit: ubi conſtituit Eccleſiã illuſtriſſimam, & obijt à morte Chriſti anno 31.

Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio
Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Matthæi 3.
tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis, & Lyſania Abylinæ tetrarcha, ſub Marci 1.
principibus ſacerdotum Anna & Caypha, factum eſt uerbum Domini ſuper Lucæ 3.
Ioannem filium Zachariæ in deſerto. Et uenit in omnem regionem Iordanis,
prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionẽ peccatorũ. ſicut ſcriptum eſt Baptizat Ioannes turbas, & docet pœnitẽtiam.
in libro ſermonum Iſaiæ prophetæ: Vox clamantis in deſerto, parate uiam Do
mini, rectas facite ſemitas eius: omnis uallis implebitur, & omnis mons & col
lis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aſpera in uias planas: & uidebit o Eſaiæ 40.
mnis caro ſalutare Dei. In diebus autem illis uenit Ioannes baptiſta, prędicans
in deſerto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim re
gnum cœlorum. Ipſe autem Ioannes habebat ueſtimentum de pilis camelo

rum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Eſca autem eius erant locuſtæ, &
mel ſilueſtre. Tunc exibant ad eum Hieroſolymitæ uniuerſi, & omnis Iudæa,
& omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane flumine, cõ
fitentes peccata ſua. Videns autem multos Phariſæorum & Saducęorum ue-
nientes ad baptiſmum ſuum, & turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipſo,
dixit eis: Progenies genimina uiperarum, quis oſtendit uobis fugere à uentu-
ra ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentia. Et ne cœperitis, uelitis dicere in
tra uos, Patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quoniã potens eſt De-
us de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arbo-
ris poſita eſt. Omnis ergo arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in
ignem mittetur.

COMMENTARIA.

De filio Dei Ieſu Chriſto, ac de uera ſalute &
felicitate mortaliũ, contexitur hiſtoria. Hic naſci-
tur in corruptiſsimo ſeculo iã quaſi extincta inte-
gritate, tam politica quàm eccleſiaſtica. Regnabãt
truculẽti & ſpurciſsimi homines, imperatores Ti
berius, Herodes Antipa, luxu, ambitiõe & ſangui
ne iuſtorũ pluſquã infames. De ſummis pontificib.
non eſt quod commemorem, quum ex toto Euan-
gelio appareat, fuiſſe corruptiſsimos, & ueræ re-
ligionis peſtes, falſæ autem & mendaciorum de-
fenſores. Atque in has tenebras illuceſcere di-
gnatur lux ueritatis, ut meritò ſperemus de miſe-
ricordia Domini, & agamus gratias clementiſsi-
mo patri, quòd calamitoſis temporibus miſit uer-
bum ſuum, peccatoribus inquam, ut ſanentur. Ore
mus, quò corruptiſsimis etiam ſeculis noſtris ſub-
uenire dignetur. Porrò ipſum Euangelium de Ieſu
Chriſto ab ipſo cœpit Ioanne Baptiſta, ab ipſius
natiuitate: de quo hoc ſentiendum eſt, quod per-
manſerit uir pius atq; ſanctus uſq; ad diem oſten-
ſionis ſuæ, hoc eſt prædicationis, qua ut præambu
lo uiam Meſsiæ Ieſu præparabat: ſicut ſcriptum e-
rat in prophetis, Malach. 3. Eſaiæ 40. Minatus eſt
autem Dominus apud Malachiam leuitis non bo-
na fide ſuo fungentibus officio: atq; dixit, ſe alios
ſibi delecturum miniſtros, qui in officio fideliores
& diligẽtiores ſint futuri. Talis fuit ille Ioannes,
tales fuerunt & apoſtoli. Ioannes natus annos tri
ginta, ut D. Chryſoſtomus aſſerit, in eremo ui-
tam angelicam egit, ubi Spiritus ſanctus excitauit
eum, & diuino oraculo admonitus ipſe cœpit mi-
niſterium ſibi iniunctum grauiter exequi, parare
ſcilicet Chriſto uiam per prædicationem, præpa-
rans corda fidelium ad recipiendum Meſsiam, quẽ
diuini Vates prædixerant uenturum. Tunq; noti
cia Dei, quæ erat deſerta, ut Hieronymus in Iſaiã
ſcribit, & ab idolis tenebatur, humilis in confeſsi-
one, erecta in ſuperbia, aſpera & intractabilis, in
ueritate apparuit, et cuncta repentè mutata ſunt.
Et uſq; hodie Eccleſiarum clamant magiſtri, ut re
ctas faciamus uias & ſemitas in cordibus noſtris
Deo: impleamurq; uirtutibus, & inclinemur humi
litate, praua mutemus in recta, aſpera uertamus
in mollia: & ſic gloriam Domini & ſalutare Dei
uidere mereamur. Hæc ille. Cæterùm multa hic di
ſputantur de baptiſmate Ioannis: Quid illud, &
quomodo in remiſsionem peccatorũ. cum hoc mu
nus illius ſolum baptiſmatis erat quod poſtea da-
tum fuit, hoc eſt Chriſti, de quo Apoſtolus apertè
pronunciat, dicens: In hoc unà ſepulti ſumus, & ue
tus noſter homo tunc ſimul crucifixus eſt, &c.
Equidem ante crucẽ nuſquã prorſus remiſsio pec-
catorum fuit, ubiq; Chriſti hoc ſanguini acceptũ
fertur. 1. Cor. 6. Cũ aũt hæc ueriſsima ſint, baptiſ-
ma & prædicatio Ioannis nõ remiſerunt peccata
per ſe, ſed præmunierũt tantum uiam baptiſmo &
prædicatiõi Chriſti. Quũ enim Iudæi omnino in-
grati eſſent, nec peccatorũ ſuorũ mordebantur rea
tu, imo maximis ſceleribus obnoxij, tamen aude-
bant ſibi arrogare iuſticiã. Quia aũt non cõdẽna-
re ſua peccata, reſilire eos à Chriſto fecit, eregiõe
uerò delectorũ memoria requirendi liberatoris et
conſequendæ ueniæ deſiderium ſuſcitabat: proin-
de pœnitentiam, ut humiliores pœnitendo facti,
pertæſiq; ſcelerum ſuorum, prompti amplexen-
tur: Sic pœnitentiam agendam uoluit, ut reſipiſce-
rent, ut in eam uiam redirent rectam, à qua deui-
aſſent. Proinde refertur pœnitentia ad ipſum o-
pus, ad emendationem uitæ, adeoq; totam conuer-
ſionem hominis. Primùm igitur in pœnitente ex-
citari oportet timorẽ Dei, ut ueueamur Deũ tam
quam patrẽ in quẽ peccauerimus, Luc. 15. Hæc eſt
agnitio peccati. Mox oportet ut agnoſcamus nos
eſſe mortis mãcipia, ait enim Apoſtolus: Stipendiũ
peccati mors eſt. Hinc dolor et humiliatio. Humilia
tio aũt exprimit cõfeſsionẽ delicti, et deprecationẽ
culpæ. Quia aũt pœnitentia eſt cõuerſio ad Deũ,
cõijcit ſe peccator in miſericordiã Dei, et nõ dubitat
ex pro-

ex promiſsionibus, Deū ſibi fore propitiū. Et hæc pœnitentia nō eſt opus paucorū dierum, ſed perpetua uitæ cuſtodia, & æternum innocentiæ ſtudiū. Cum aūt Ioannes prædicauit pœnitentiam, nihil aliud demōſtrauit, quàm naturam ac uitā hominū eſſe corruptā. Non enim inſtar arreptitij hominis per uicos & urbes hæc duntaxat clamauit uerba, Pœnitentiam agite: imò iuſtas ac doctas ex ſpiritu ſancto habuit orationes. Vnde etiam docuit, Deū propter peccata hominibus iratum, & iam deſtinaſſe eos morti æternæ. At miſericordem interim & clementē eſſe uelle omnib. qui conuertantur à malo ad bonū. Ad quem uerò conuertantur, oſtendit, & quare conuerti poſsint, quoniam iam in foribus ſit regnum cœlorū: hoc eſt, ipſum Chriſti cœleſte & ſalutare myſteriū. Magna authoritate itaq; Ioannes docuit, ac dixit: Scitote illud, regnum iam inſtare de quo prophetæ prædixerunt, fore ut Deus ipſe in has terras ueniēs ſuos redimat ab omnib. malis, cumulet omnib. bonis, & ad maiorē gloriam recipiat. Hocq; diſertè facere potuit, & euidentiſsimus legis & prophetarum teſtimonijs. Deuteron. 18. Hier. 23. Ex quibus atq; alijs locis locupletiſsimè oſtendit, Deum iam dediſſe filium ſuum in mundum, ut per ipſum uia pateat in cœlum: qui hic per fidem in ſuis regnet, ut illic uitæ æternæ habeat conſortes. Quam quidem ſanctiſsimam doctrinam uita ipſius commendabat moderata. Magnum enim illum referebat Eliam, cum ueſtis uitæ congrueret per omnia, nihil luctus aut ſplendoris habens, cuius teſtimonium certum ipſius Domini habemus. Zona cingebatur quoq; pellicea, quo iterum notatur modeſtia & temperātia in corporis cultu, ut ſic pœnitentiam & omnem mundi contemptū doceret: ita ſanè uictus eius fuit temperatiſsimus, quod Euangeliſta per locuſtas & mel ſylueſtre ſignificare uoluit. alioqui conſtat omnino Ioannem ut hominem bibiſſe. Habitatori ſolitudinis (inquit Hieronymus) congruum erat, non delicias ciborum, ſed neceſsitatem humanæ carnis explere. Poſtquam autem auditum eſt, qualis doctor ipſe Ioannes: nunc audire conuenit, quales fuerint auditores ipſius & diſcipuli. Adſunt frequentes Iudæi, audiunt prædicationē ueritatis auidè. Quid nobis faciendū, facile expendere licet. Si ueri eſſemus Chriſtiani, proculdubiò uerbum quod annunciatur nobis, cum ſummo gaudio & diligenti intentione audiremus, quoniam hoc ipſum eſt in quo uiuunt animæ noſtræ & mentes, nec ſine fructu uerbum Dei eſſet: Eſaiæ 55. Notatur deinde fidele obſequium illorum auditorum, quòd aquam illam, quam ex diuina ordinatione tanquam ſignū puſioris uitæ, & remiſsionis per Chriſtum adiungebat, non ſunt aſpernati, ſed citra diſceptationem & contemptum monenti obtemperant. Quales igitur ſunt omnes illi, qui omnia Dei inſtituta flocci faciunt & contemnunt, quæ tamen non niſi ad noſtram ſalutem inuenta & ordinata ſunt? Additur quoq;, quòd cōfeſsi ſint peccata ſua. Vno uerbo multa expreſsit Matthæus, indicans uidelicet, auditores corde compunctos agnouiſſe peccata ſua, & apud Deum horum remiſsionem & ueniam ſpe firma quæſiuiſſe. Porrò Dominus populū ſuum inſtituit ab initio ad omnem pietatem. Præcepit ergo, ut ſibi uni Deo adhærerent, ſolum inuocarent, ſolum diligerent & colerēt. Primus Hieroboam hæreticus & ſchiſmaticus hunc cultum, hancq; unitatem diſsoluit: nam uitulos in Dan & Berſabea colendos propoſuit. quare & corda populi diuiſit, ita ut neq; à Deo ſolo & lege eius penderent, neq; inter ſe eſſent concordes. 3. Regum. 12. Nam corruptam religionem ſequuntur ſeditiones & diſsidia. Deo igitur ipſos puniēte in Aſſyriam abducti ſunt, duab. tribubus Iuda ſcilicet & Beniamin corā Domino manentibus. Vbi autem & ipſi nouum cultū exercerent, excidit eos Chaldæorū gladius: 4. Regum 24. Cumq; rediiſſent è Babylonia Iudæi, rurſum religioſiores extiterunt, & in ueritatis doctrina perſeuerauerunt: donec ſatana inſtigante rurſum cœperunt cogitare & altercari de maieſtate imperij. quare rurſum diffluxit religio uera, & exorti ſunt homines praui, qui ſua hypocriſi & ſuperſtitione ſacroſanctam Dei religionem obſcurarunt & oppreſſerunt. Cū ergo Ioannes uenit, uera religio et ueritatis doctrina parū cognita fuit. Erāt enim ſectæ ad minus tres, inter quas erat certamē perpetuū: quocirca implicabatur etiā miſera plebecula, ut non modò ex his plicis ſe explicare non poſſet, ſed & ueram iuſticiam & ueram ſalutis uiam ignoraret. Ioannes itaq; exordium doctrinæ atq; orationis ſuæ, ducit à perſona accedentiū Phariſæorum & Saducæorum, & admiratur propter mores illorum corruptiſsimos. Ideo dicit: Progenies uiperarum, id eſt, cum ſitis impijſsimi ex impijſsimis pgeniti, mirū mihi profectò uidetur, quo animo accedatis. Quomodo intelligitis iram Dei intendere uobis? Quia tamen cum reliqua turba acceditis, & pietatē præ uobis fertis, fructus proferte pœnitentia dignos, ut appareat uos ſeriò ſalutem ueſtram quærere. Loquitur aūt de graui ſupplicio, quod Deus ſtatuerit ſumere de ingrata et corruptiſsima gente Iudaica. Ergo non nobis ſemper polliceamur ſecuritatem. Cogitemus Deum mali ultorem eſſe, ut iuſtum iudicem: quin potius timea-

c 2 mus

mus Dominum, & ambulemus in præceptis eius. Hunc timorem abſq; dubio ſequentur fructus ueri pœnitētiæ, ut à uana conuerſatione conuertamur ad Dominum, confitentes peccata noſtra, emendemus uitam, & ſeruiamus Deo in ſanctitate & iuſticia, nihil de miſericordia ipſius dubitātes. Nam illud in primis conſolatione plenum eſt, quod Ioannes non protinus deſperat de ſalute phariſæorum, quos tamen ſciret maximis peccatis obnoxios: ſed hortatur eos, promittens ſalutarem fore pœnitentiam, ſi modo ſit uera. Nemo ergo deſperet de conſequenda uenia, cum tam clemens ſit Dominus, & multæ miſerationis: Ierem. 18. Ezech. 18. Et quo melius magisq; perſuaderet Iudæis Ioannes, occupatione ſeu præſumptione aptiſſima uſus eſt. Quoties enim prophetæ ante Ioannem docerent, eis pœnitendū, aut pereundum eſſe: reſpondebant iſti, ſumus populus Dei peculiaris, ſumus filij Abrahæ, cum quo percuſſit Deus ſempiternum fœdus. erit itaq; ſemen Abrahæ æternum, ut nullum nobis metuendum ſit excidium. Et has uoces iactabant quoq; cum Iohannes prædicaret de uentura ſuper eos ira. Eas autem confutabat, ac dicebat, quoniam ex Abraham iam ſenio confecto, ex quo propter grandem ætatem nemo ſemen ſperare poterat, & Sara haud diſſimili, tam copioſam produxit ſobolem: cui obſecro difficile uidebitur, Deum ſua potentia æterna, ipſi Abrahæ uel ex modicis initijs copioſiſſimū ſemen & ampliſſimā eccleſiam excitare poſſe? Quid igitur inſoleſcitis fruſtra gloriantes? Multa egregiaq; hic nobis ſunt obſeruanda. Principio nos eſſe uerum Abrahæ ſemen, propter fidem & pietatem quam obſeruamus & imitamur: Ioan. 8. Rom. 4. Gala. 3. Deinde diſcimus, generis prærogatiua, hoc eſt iactatione fidei, nos non eripi poſſe ab impendentibus malis, niſi ipſi cōuertamur ad Dominum, & faciamus opera pietatis. Vnde ſi nobis nunc concionaretur Ioannes, hauddubié eadē inclamaret: fides quam prætenditis nequaquā uos faciet ſaluos, niſi operetur per dilectionē. Demū eleganti prouerbio impellit eorum animos, metu ſcilicet diuini iudicij, ſecurim ad radicem arboris poſitā eſſe dicens. Significauit autem excidium aſtare certū, ſumpta metaphora à re ruſtica. prius enim arborib. omnibus remedijs ſubuenitur, quàm excidātur. Senſus ergo Ioānis fuit: Aut euangeliū recipientes agite pœnitentiā, aut peribitis. Certò enim uindicta Domini, quæ uos radicitùs excindet, ueſtris impendet ceruicibus. Conſtat igitur, uerè bona opera requiri ab unoquoque noſtrûm: non folia, hoc eſt ſpeciem, ſed ipſam pietatem. Præterea uindictam Dei omnib. paratā eſſe ſceleratis hominibus, eamq; certiſſimā: & procedat ſi lēto gradu, eo grauior quo tardior futura.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 3.

Ioannes prædicans pœnitentiam, baptizat Christum.

ET interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det unam non habenti. Et qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magiſter quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod uobis conſtitutum eſt exigatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neq; calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs ueſtris. Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne ſortè ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes dicens omnibus: Ego quidē aqua baptizo in pœnitentiam. Qui autem poſt me uenturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calciamenta portare, & procumbens ſoluere corrigiam calciamentorum eius, Ipſe uos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni: cuius uentilabrum in manu eius, & permundabit & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo. Et factum eſt in diebus illis, uenit Ieſus à Nazareth Galilææ ad Iordanem, ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit ei. Sine modò, ſic enim decet nos implere omnem iuſticiam. tunc dimiſit eum. Factum eſt autem, dum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato à Ioanne in Iordane, confeſtim aſcendente eo & orante, ecce aperti ſunt cœli. Et uidit cœlos apertos, & Spiritum ſanctum Dei corporali ſpecie, ſicut columbam deſcendentem & uenientem ſuper ſe, & manentē in ipſo. Et ecce uox de cœlis facta eſt, dicēs: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi.

Quod dixit Ioãnes, nõnulli interpretãtur, quaſi iniquum ſit duab. tunicis uti. Alij cõtendũt proprietatem rerũ Chriſtianis illicitam, cõmunitatẽ omnibus præceptam fidelibus. Falſam autem hãc aſſertionem eſſe, Chriſti exemplo conuincitur, et exemplo Pauli. Ioannes ergo hoc modo hisq; uerbis beneficentiam, liberalitatem, miſericordiam, atq; ipſam charitatẽ docet atq; commendat. Hoc ergo omnibus & ſingulis præceptum eſt, ut benefici ſint in proximos. Ait enim diuina lex: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Inuicem nãq; mẽbra ſumus. Publicani autem homines fuerunt, qui colligendis tributis & uectigalibus præfuerunt, & ea redimebant à Romanis, unde non citra auctionem exigebant à populo: hinc quoq; omnib. erant inuiſi. Docet hoc Ioannes, ut præter æquũ nihil exigant. Magiſtratus igitur eſt, æquis & iuſtis legibus coercere fraudes, impoſturas & uſuras, dolum & iniuriam in emptionibus & negotiationibus, ut ſeruetur iuſticia & æquitas. Sic per Euangelicam doctrinam nemo iubetur negotiationem & opificium relinquere, emere & uendere: ſed in his iniquum & doloſum, uel hoc lege naturæ dictante & præſcribente, Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Milites autem illi legitimè à magiſtratu pro publica tranquillitate ordinati fuerunt. Itaq; hoc ſermone nequaquam defendere poſſunt ſuam mercenariam & cruentam illam militiam, qui cum omnes facultates prodegerunt, tandem nõ propter iuſticiam iuuandam, ſed auaritiam, & ut nouas habeant quas turpiter abſumant facultates, in militiam proficiſcuntur. Romani tranquillitatis ergò militũ præſidia in ipſam Syriam & Iudæam collocarunt, cum à Parthis peterentur nationes illæ, haud aliter quàm cõtra Turcas milites conſtituũtur pro defenſione prouincialium. Quocirca militiam in uniuerſum non condemnat Ioannes. eſt enim ad conſeruandam rempublicam & ad defenſionẽ innocentium militia non utilis modò, ſed neceſſaria quoq;. Non enim iubet arma deponere milites: ſed uitia, uiolentiam ſcilicet, rapinam & calumniam. hinc adhortatur eos ad pœnitentiam, ut ſcilicet peccata agnoſcant, & emendent uitam corruptam. Atq; pluribus agit Ioannes de Chriſto, teſtimoniũ dat illi, atq; oſtendens quantus ſit, quantáq; conferat nobis. Tria igitur hic obſeruanda putamus. Primùm, quòd Chriſtum ſentit potẽtiſſimum Deum, qui & poſſit & uelit ſeruare ſperantes in ſe. Hoc ergo dixit Ioãnes: Videor ego uobis in terris ſanctiſſimus eſſe mortalium: uerùm tantus eſt ille quem baptizo, ut ne illius quidem umbræ merear conferri. Docuit ergo, Chriſtum uerũ Deum & hominẽ atq; ſaluatorem mundi. Secundò, quid nobis conferat indicat: nimirũ omnes cœleſtes theſauros, omnia Dei excellentia & ſalutaria dona. Tritiſſimũ eſt in ſacris literis, & prophanis quoq;, ignẽ uſurpari pro amore. Baptizat ergo Dominus igni, id eſt, purgat nos uelut aurũ uel argentũ, confert nobis remiſſionẽ peccatorũ, & amorẽ Dei, & inter nos mutuã dilectionẽ. Deinde iterũ à metu iudicij diuini adhortatur Ioãnes ad pœnitentiã, ad hoc uſus elegãti allegoria. Proinde area mũdus eſt, in quo nulli hominũ datũ eſt per omnia inter triticũ & paleã diſcernere, cũ ſolus Dei filius Chriſtus diſcernendi facultatẽ habeat, quã in extremo exercebit iudicio. Porrò aptiſſimè tritico deſignantur pij & fideles. triticũ enim fructus eſt qui naſcitur ex ſemine: ſemẽ aũt eſt uerbũ. Lucæ 8. fructus igitur pij ſunt, qui ex uerbo Dei renaſcuntur. Atqui palea res inanis et leuiſſima eſt, quales utiq; ſunt omnes impij. Horreũ, ſedẽ ſignificat beatorũ. Ignis uerò, inferos. Habet ergo doctrina Ioannis uel hæc potiſſimũ capita: omnes ſcilicet homines peccato obnoxios eſſe, atq; ideo conuerſione ad Deũ & remiſſione peccatorum opus habere. prædicatur ergo à Ioanne Chriſtus uerus Deus & ſaluator mundi clementiſſimus, & iudex orbis iuſtiſſimus. Ideoq; ab omni quoq; impietate deterruit, & uerè opera bona docuit, nihil prorſus omittens quod ad pietatem pertinebat. Et nunc quoque non carebit fructu, ſi exẽplo illius atq; Pauli excitauerim[9] homines ad pœnitentiã. Iam aũt ſcribit Euangeliſta, & ipſum Dominũ Ieſum ueniſſe ut baptizaretur à Ioanne. Hoc factum nequaquã puto abſq; ratione. Baptiſmo aũt præmittitur utrinſq; diuinũ colloquiũ, in quo Ioãnes perſpicuũ Domino fert teſtimonium, quòd uerus Deus ſit, atq; is qui abluat peccatorũ maculas, donet ſpiritũ ſanctũ atq; uitã æternam. Credit aũt ex ſpiritu ſancto, Ieſum Chriſtum ſibi ſua gratia ſalutarẽ fore, cuius proinde baptiſmum ſummo deſiderio & ſuppliciter petit. Vnde prohibet ab initio Dominũ, nimirũ attonitus quòd uideret ipſum filium Dei, ad cuius præſentiam exilierat olim in utero adhuc exiſtens. Dominus aũt Ieſus docet ſic oportere fieri, ac inquit: Deus qui omnia ſanctè & iuſtè inſtituit, hic iuſſit te baptizare, ut uel hoc modo omnes pietatis cultores in unũ corpus colligeret, à quo conſortio nolo ſeparari. Magnã ergo conſolationẽ & magnũ myſteriũ habuit baptiſmus Chriſti. quibus accedunt,

Ignis pro amore.

quòd(ut D.Hieronymo placet) hoc facto Ioan-
nis baptiſmum uoluit cõprobare, & attactu ſuæ
mundiſsimæ carnis aquam ſanctificare,in qua cre
dentium peccata purgarentur.Deſcribitur porrò,
quomodo Dominus Ieſus patris ſui Dei diuino te
ſtimonio & reuelatione magnifica orbi ſit mani-
feſtatus & commendatus:ex qua planè intelligi-
mus quis & quantus ſit Chriſtus, ac quanta per
ipſum mundo donarit pater. Cæterùm uidetur ui
ſibile quid oculis mortalium, & in primis Ioannis
fuiſſe obiectum,& cœlos diuinã ac cœleſtem lu-
cem demiſiſſe in terras,qualis claritas uiſa fuit na
to Chriſto Lucæ 2. Viderũt & apoſtoli in trans
a Gene.6. figuratione lucidam nubem, ſolis inſtar ſplenden
tem. Matth.17. Significabatur autem,quòd hic a-
geretur negotium cœleſte diuina maieſtate plenũ,
atq; ipſum Dominum Ieſum profectum è cœlis.
Porrò columba quæ apparuit,non fuit uera & na
turalis columba: ſed(ut Auguſtinus docet) facta
ſpecies, in qua uiſibiliter oſtẽderetur ſpiritus ſan
b Roma.8. ctus,qui eſt inuiſibilis. Eraſmus egregiè explicat
1.Ioan.2. cur ſpiritus in hac ſpecie apparere uoluerit:nimi-
rum quòd hæc auis innocentiæ ſymbolum, olim
Gene.8. ramum oliuæ detulerat in arcam,iræ diuinæ pla-
catæ ſignum.Et nunc deſignat eum, in quo placa
tus eſt Deus pater. Hic cum adhuc ignotus erat
mundo et præſenti multitudini quæ de Ioanne ma
c 1. Cor.13. gnificè ſentiebat, ne uox putaretur ad Ioannem

pertinere,uiſibili hoc ſigno oſtenſus fuit: & ceu
digito demonſtratũ eſt,ad quem uox pertineret,
dicẽs: Hic eſt ille filius meus chariſsimus. Sic me
ritò nouimus Chriſtum Ieſum germanũ & unige
nitũ filiũ Dei,qui ſubſtantia unum & idem,uerus
Deus omnipotens & æternus,quemadmodũ di-
xit ille:Ego & pater unũ ſumus. Quòd uerò in-
quit,In quo mihi bene cõplacui, ſiue placatus aut
recõciliatus ſum:ut uult Chryſoſtomus,oſtendit
quàm ſedatiſsimũ mẽtis affectũ habeat in huma-
nũ genus, quib.iam omni animi cõturbatione (ut
ita dicã) ſepoſita bene uelit. Hæc uox è cœlo lap-
ſa ideo audita eſt,quoniã prius dictũ erat, Pœni
tet me feciſſe hominẽ[a]. Incãduerat prius in gen[us]
humanum Deus,propterea quòd nihil in tota uni-
uerſitate inueniret, quàm corruptionem & abo-
minationem. Nunc uerò cum cœlitùs reſpicit fili-
um ſuum innocentiſs. & ſanctiſsimũ, remittit i-
ram pater,placaturq; nobis omnibus: quibus iam
fauet bona et propenſa uolũtate,quos et pro filijs
reputat dilectis propter dilectũ illũ filiũ ſuum,&
fratrẽ noſtrũ Chriſtũ[b].Docetur enim hac uiſio-
ne ſacroſanctũ Trinitatis myſteriũ,pater,filius,et
ſpiritus ſanctus. Teneam[us] ergo et credam[us] ex to-
ta mẽte,Deũ in unitate trinũ: & in trinitate unũ
eſſe:hoc eſt, tres pſonas, nõ plures ſed unicũ eſſe
Deũ. Hæc ſimpliciter credẽda ſunt,et nulla curio
ſitate agẽda.in regno illo uidebim[us] facie ad faciẽ[c].

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

Matth. 4. IEſus autem plenus Spiritu ſancto,regreſſus eſt à Iordane,& ſtatim ſpiritus
Marci 1. expulit eum in deſertum: ductus eſt à ſpiritu in deſertum,ut tẽtaretur à dia-
Lucæ 4. bolo. Et agebatur,ac erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta no-
Ieſus babtizatus ieiunat,tentaturq; à diabolo ſeu ſatana. ctibus, & tentabatur à ſatana: & nihil manducauit in illis diebus,eratq; cum
beſtijs. Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, con-
ſummatis illis poſtea eſurijt. Et accedens tentator diabolus, dixit illi: Si filius
Dei es,dic ut lapides iſti panes fiãt. Dic lapidi huic ut panis fiat. Et reſpondit
ad illũ Ieſus:Scriptum eſt enim,quia non in ſolo pane uiuit homo,ſed in omni
uerbo Dei, quod procedit de ore Dei. Tunc aſſumpſit & duxit illũ diabolus
in ſanctã ciuitatem Hieruſalem,& ſtatuit illum ſupra pinnaculũ templi,& di-
xit illi: Si filius Dei es,mitte te deorſum. Scriptũ eſt enim: q͏a angelis ſuis mã-
dauit de te,ut conſeruent & in manibus tollant te,ne fortè offendas ad lapidẽ
pedem tuũ. Ait illi Ieſus:Rurſum ſcriptum eſt, Non tentabis Dominũ Deum
tuum. Et aſſumpſit & reduxit iterum eum diabolus in montem excelſum ual
de,& oſtendit ei omnia regna mũdi, orbis terræ, in momento tẽporis, & glo
riam eorum,& ait ei. Tibi poteſtatem dabo hanc uniuerſam,& gloriam eorũ,
quia mihi tradita ſunt, & cui uolo do illa. Hæc omnia tibi dabo,& erũt tua om
nia,ſi cadẽs adoraueris me. Tũc dixit illi Ieſus: Vade ſatana. Scriptũ eſt enim:
Dominũ Deũ tuũ adorabis,& illi ſoli ſeruies. Et cõſummata omni tẽtatione,
diabolus receſſit ab eo uſq; ad tẽpus, & reliquit eum. Et ecce angeli acceſſerũt,
& miniſtrabant ei.

COMMENTARIA.

Deſcribũt Euangeliſtæ ſumma fide & diligẽ
tia monomachiã Chriſti cũ principe huius mun
di ſatana,atq; triũphũ uictoris. Eſt aũt utiliſsima
hiſtoria. Principiò itaq; cõſtat,ueniſſe filiũ Dei in
hunc mundũ, ut deſtruat opera diaboli. Hic ergo
palàm oſtẽditur,ponitur q; ob oculos,quas habeat

Satanas

Satanas technas, & quomodo uires ipſius con-
fractæ ſint per Chriſtum, dum eum fugauit, &
ſibi regnum & omnem gloriam ſeruauit. Pul-
chrè uerò ſalus noſtra & liberatio exordium ſu
mit à tentatione in deſerto. nam in horto uolu-
ptatis à tentatione etiam cœpit miſeria & dam-
natio noſtra. Deinde obſeruandũ eſt, nequaquã
nos tutos eſſe poſſe à ſatanæ inſultibus, cum auſus
ſit ipſum Chriſtum aggredi. Baptiſmo quidẽ de-
lentur peccata, ut Auguſtinus inquit, non ut non
ſint, ſed ne imputentur. Remanet enim grauis in-
firmitas, & ad malũ inclinatio atq; fomes, qui per
ſatanam multipliciter excitatur. Neq; enim ita li
berauit nos Dominus à ſatana, ne is unquam po-
ſtea tentet: ſed ut Chriſto inſiti, ab ipſo ſatana ſu
perari non poſſimus, imò ipſum repellere quea-
mus. Ideoq; obſeruet quiſq; ſumma diligentia i-
pſum hoſtem, & iuxta conſilium D. Pauli ſumat
loricam iuſticiæ, ſcutum fidei, galeam ſalutis, &
gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei: Epheſ. 6.
Ductus eſt aũt Ieſus à Spiritu ſancto in deſertũ,
quod fecit ille ut in diſcrimine rerum ſuam Chri
ſto iuxta humanitatem bonitatẽ oſtenderet. Por
rò tentari primùm eſt, periculum facere atq; ex-
plorare rem, quo cognoſcatur quid ualeat ea. Hoc
modo tentauit Deus Abrahã [a]: & Iudæos [b]. De
inde ſignificat occaſione aliqua in grauem ruinã
trahere. ita uerò tentat diabolus, & uniſquiſq;
tentatur à propria conſcientia ſua [c]. Fiunt ergo
eiuſmodi tentationes, inquit Auguſtinus, non po-
teſtate ſatanæ, ſed permiſſu Domini, ad homines
aut pro peccatis puniendos, aut pro Domini miſe
ricordia probandos & exercendos. Nemo autẽ
offendatur, quòd audit Chriſtum tentatum à dia
bolo. nihil enim eo indignũ factũ: neq; enim ulla
macula aſpergitur ſanctiſſimo, omnia hæc pro-
pter nos & propter ſalutem noſtram reparandã
facta ſunt. Præterea ut uiderent fideles tentati,
nihil noui ſibi obuenire, cum cogitant ipſum Do
minum tentatũ. Verùm quòd ieiunauit Chriſtus,
ſic nimirum uoluit typis reſpõdere, qui de eo in
lege & prophetis præceſſerant: in Moſe uideli-
cet & Elia, quorum uterq; 40. diebus & totidẽ
noctibus ieiunauit [d]. & ipſum Chriſtũ, illuſtrẽ
concionatorem Chriſtum, qui legem Euangelicã
toti mũdo prædicaret, adumbrauerunt. Vnde e-
tiam ipſe in monte Thabor inter Moſen & Eliã
apparuit medius [e]. Deinde ieiunii anſam atq; oc
caſionem præbuit ſatanæ tentandi Dominum. Et
quamuis multifariã multiſq; modis aggreſſus ſit
Dominum: tamẽ tres duntaxat deſcribunt Euan
geliſtæ cõgreſſus, eos deniq; grauiſſimos. Primò
enim tentat eum perfidia & incredulitate, cupiẽs
efficere ut Chriſtus de bona erga ſe patris uolun
tate addubitet. Sic enim inquit: Oraculũ diuinum
non multis antè diebus te Dei pronunciauit dile-
ctum eſſe filiũ. At nunc apparet ipſa re, quàm ſis
dilectus Deo. Egregi⁹ enim Dei filius ſcilicet es,
qui hic oberras in deſerto, & fame cruciaris. Si-
mili prorſus arte idem ille ſatanas Dominũ in cru
ce pendentem tẽtauit, cum dixit: Si filius Dei es,
deſcende de cruce. Quaſi diceret, quia non deſcẽ
dis de cruce, colliſis nobis omnib. qui te in crucẽ
adegimus, inde colligimus te non Dei filiũ, ſed im
poſtorem eſſe. Congruit itaq; præſens hæc tẽta-
tio cum ea, qua antiquus ſerpẽs protoplaſtos de- Geneſis 3.
cepit, uicit & perdidit: qui Deo diffidentes, dia-
bolo aũt credentes, exiſtimarunt Deum ipſis ue
ram inuidere felicitatẽ, qua perfidia à uera uita ac
ſalute exciderunt. Et certè hæc tentatio omniũ
eſt creberrima. Quoties enim uel modicè affligi
mur, adeſt aduerſarius, & rapit illam afflictionẽ
in argumentum hoſtilis erga nos Domini uolun-
tatis, qui affligat non ut ſanet, ſed ut perdat. Pro-
inde maximè hic cauendũ eſt, ne uſpiam dubite-
mus de bona Dei erga nos uolũtate. Chriſtus aũt
aduerſus ſatanã producit locũ ex Deut 8. per col Deut. 8.
lationẽ ipſum applicãs in hunc modũ: Duxit quõ a Geneſis 22.
dam cœleſtis pater populũ ſuũ in deſertũ: eſuriit b Deut. 13.
ille, nec quicq̃ quod ederet inuenit. Cæterùm inue
nit Dominus uiã qua paſceret famelicos, quos ſic c Iacobi 1.
probare, nõ odio aut ira perdere uoluerat. Eandẽ Exod. 16.
potentiã cũ uel hodie habeat pater, nihil de eius
in me bona uolũtate dubito. Nã etſi fame me ſinat
diſcruciari, facit tamẽ ut meã exerceat patiẽtiã. ui
uã ergo in uerbo et pmiſſiõe eius per fidẽ in ipſum.
Sic inquã ſatanã uicit Dominus, & nos uincere
docuit, ſi uidelicet uerbis et promiſſis Dei adhæſe
rimus. Et uerbũ Dei animæ cibus eſt, qui editur,
cũ auditur & creditur. Secundũ congreſſũ mul-
ti factũ putant nõ corporaliter ſeu uiſibiliter, ſed
in uiſione, quemadmodũ & prophetis in uiſione
permulta ſunt reuelata. Gregorius autem diſertè
indicat quomodo facta & geſta ſint, ubi inquit:
Cum dicitur Deus homo Chriſtus uel in ſanctã
ciuitatẽ uel in montẽ excelſum ductus à diabolo, d Exodi 34.
hoc quidẽ audire aures expaueſcũt. Verùm nõ in 3. Regum 19.
credibilia narrari cognoſcem⁹, ſi in illo et alia fa-
cta pẽſitauerimus. Certè iniquorũ omniũ diabo-
lus caput eſt, & huius capitis mẽbra ſunt omnes e Matthæi 17.
iniq. An nõ mẽbrũ diaboli fuit Pilatus? An nõ mẽ
brũ diaboli Iudæi perſequẽtes, et milites crucifigẽ
tes eũ? Quid ergo mirũ, ſi ſe ab illo pmiſit in mon
tem duci, qui ſe pertulit à mẽbris illius crucifigi?

&c. Dicta eſt autem Hieroſolyma ciuitas ſancta, partim propter promiſsiones, partim propter res ſanctas quas in ipſa operatus eſt Dominus.

Tentauit autem Dominum ſatanas, hoc ſecundo congreſſu audaci & temeraria in Deum fiducia, quando eum in diffidẽtiam & incredulitatẽ pertrahere nequiuit: Proinde quia tibi certum ſtat, inquit, te omnino eſſe Dei filium, qui tui habeat curam, & per quem omnia poſsis: age liceat nũc poteſtate tua diuina uti, Hinc te præcipitem è ſublimi dato. Et non eſt ut ullum hic metuas periculum. de te enim ſcriptũ eſt, quòd angelos habeas tibi deſtinatos in miniſteriũ. Addidit ille ſcripturas, quoniam è primo certamine intellexerat Dominum omnia ſua ad ſcripturas referre. Breuis eſt reſponſio Domini, ſed ualida, qua proſtratus corruit ſatanas. Sumpſit autem Dominus locum ex Deut. 6. ubi ſic legis: Non tentabitis Dominum Deum ueſtrum. hoc eſt, nolite præteritis præceptis ac medijs à Deo inſtitutis, Dei abſolutam potentiam extra ullam neceſsitatẽ pro libidine ueſtra & cõfidentia expoſcere. Iam ergo Dominus ſatanæ in hanc ſententiam reſpondet: Tametſi nihil de bonitate Dei diffidam, imò certiſsimè credã, Deum mei curam agere, angelisq; de me præcepta dediſſe: tamen non debeo illa mea fide abuti, & Dei potentiam temerè prouocare, quin potius in præceptis eius ambulare, & uti ijs medijs quibus alij. Ergo nihil mihi opus eſt præcipitio. Porrò quia mundus nihil aliud eſt quàm omnium malorum lerna, & exercitium peſsimarũ & turpiſsimarum rerum: in hoc ultimo certamine ſatanas gloria mundi, id eſt luxu, pompa, uoluptate, & omnis generis malis & ſceleribus Dominum tentauit. Quòd autem tanta Domino Ieſu pollicetur, cuipiam forſan quaſi dominum habere uideri poſſet. Princeps quidem mundi dicitur & Deus huius ſeculi, non tamen aliam ob rationem, quàm quòd defectores à uero Deo ſub ſe habet, à quibus diligitur, quia quæ carnis & harum uoluntatũ ſunt ſequuntur. Verùm ſatanas tale quid dicere uidetur: Deus cultores ſuos uarijs exercet malis, dũ nunc inedia hos excruciat, iam uerò illos grauiſsimis morbis diuexat. Ego uerò mei nominis ſtudioſos dito, & feliciſsimos reddo, dum eos nullis moleſtis legibus premo, ſed quemuis liberum pro ſua libidine uiuere iubeo. Ergo difficile eſt Deo, mihi aũt facillimum ſeruire. Poſthæc audet apertè diuinos honores poſtulare more ſuo, hoc eſt impiiſsimo. Quem propterea abigit Ieſus, totus diuino commotus zelo. Deinde adducit iterũ ſcripturas, quibus ipſum conuellit, cum inquit: Tu temetipſum iactitas uniuerſorum eſſe Dominũ, qui tuis cultorib. bona cõferre & mala auferre poſsis: at uerbũ Dei docet, unũ eſſe Deum qui bona det, malaq; depellat, qui ſolus ſit adorandus, metuendus atq; colendus. Abi ergo impoſtor mendaciſsime & impuriſsime. Tu diuinos depoſcis honores: at nunquam mihi perſuadebis quod ſuades. Veri Dei cultor ſum, & uideo te falſum Deum non agnoſco. Non eſt niſi unus Deus ſuper omnia, benedictus in ſecula, creator & gubernator omnium rerum. Hæc autem Chriſti cum diabolo pugna docet nos accuratè uigilare, nullumq; in uita hominis ſupereſſe tẽpus in quo non ſit expectandus hoſtis, quemadmodũ elegãtiſsimè ſcripſit ac docuit S. Dei martyr Cyprianus, 4. de immortalitate ſermone. Orandus ergo nobis Dominus precib. ardẽtiſsimis, ut liberet nos à malo. Victo aũt impuriſsimo dæmone accedũt angeli ad Chriſtũ, & miniſtrant ei, ut uictori. Accedunt aũt & cum magna copia et mirifico cum applauſu, Chriſtũ Deum ac Dominũ ſuũ agnoſcẽtes. Hæc uidelicet imago nos docet, inquit Eraſmus, ut in rebus triſtibus ſpe lætiorũ fulciamus animum, Dei bonitate freti.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Ioannes Euangeliſta.

Hactenus diuiniſsimam hiſtoriam de Ieſu Chriſto Domino noſtro à Matthæo, Marco, & Luca, tribus illis Euangeliſtis inceptam, ſuo ordine ac uera diſpotione audiuimus. Vt ergo perfectiſsimam ipſam habeamus, Ioannes ſuam nobis modò locabit operã. Hic fuit uerus & dilectus diſcipulus Chriſti (quare etiam in cœna recubuit ſupra pectus Domini) & Galilæus urbe Bethſaida oriundus, conſtantiſsimus in fide ac religione Chriſtiana. Acta namq; teſtantur, quanta cõſtantia & eloquentia Hieroſolymis primùm coram Iudæis defenderit eam. Deinde Petro comite Samariam ingreſſus, credentes confirmauit in fide, incredulos uerò erudiuit atq; ad fidem conuertit. Tandem uerò apud præſulem delatus, & in uincula coniectus, Romã mittitur. Vbi à Domitiano in feruentiſsimũ oleũ demerſus, cũ nihil pateretur, in Pathmos inſulã fuit relegatus, in qua ſcripſit Apocalypſim. Teſtes huius rei ſunt uetuſtiſsimi ſcriptores, Irenæus atq; Tertullianus. Interfecto aũt Domitiano & actis eius à Senatu reciſsis, Epheſum redijt. Epiſcopi aũt Aſiæ cum ſcirent quàm impiè Cherinthus & Ebionitæ aſſererent, Chriſtũ ante Mariam non fuiſſe, rogarunt eũ ut de æterna Chriſti diuinitate ſcriberet. Adiecit ergo reliquis tribus Euangeliſtis ſuum Euangelium ceu abſolutiſsimum colophonẽ. Poſtremò graui confectus ſenio, 68 poſt Chriſti mortẽ anno, mortuus iuxta eandẽ urbẽ ſepultus eſt.

In prin-

IN principio erat uerbum,& uerbum erat apud Deũ,& Deus erat Ioannis 1.
uerbum:hoc erat in principio apud Deum. omnia per ipſum facta Chriſtus Deus & homo.
ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. In ipſo uita e-
rat,& uita erat lux hominum,& lux in tenebris lucet, & tenebræ
eam non cõprehenderunt.Fuit homo miſſus à Deo,cui nomen e-
rat Ioannes.hic uenit in teſtimonium,ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut
omnes crederent per illum.Non erat ille lux,ſed ut teſtimonium perhiberet de
lumine.Erat lux uera, quę illuminat omnem hominem uenientem in hunc mũ
dum.In mundo erat,& mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non co-
gnouit.In propria uenit,& ſui eum non receperunt.Quotquot autem recepe-
runt eum,dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,his qui credunt in nomine eius:
qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uolũtate uiri,ſed ex
Deo nati ſunt.Et uerbum caro factũ eſt,& habitauit in nobis.Et uidimus glo-
riam eius,gloriam quaſi unigeniti à patre,plenum gratia & ueritate.

COMMENTARIA.

*Qui aliquid ratione certa & cum fructu inſi-
gni exponere uolũt,expoſitioni ſuæ ſummã totius
rei exponendæ præfigunt:in quam auditores intẽ
dentes,ſciant quò pertineant omnia quæ dicuntur,
& quis eorũ ſit uſus. Hoc ipſum facit S. Iohannes
noſter,cũ dictis & factis Chriſti totũ redemptio-
nis noſtræ myſteriũ proponit. Verbũ Dei, inquit,
id eſt filius Dei Chriſtus,de quo dicturus ſum, ab
æterno erat apud patrẽ, et eſt uerus Deus,per quẽ
omnia ſunt cõdita,etc.Hoc initiũ Euangelij etſi au
guſtiſſimũ ſit,tamẽ arduũ eſt & prægrãde,quoniã
hoc ipſo cõfutantur & cõuelluntur impia hæreti-
corũ dogmata. Indiget itaq; multa ac exquiſita ex
poſitiõe. At ut ad alia trãſgrediamur, & qa proli-
xæ ſunt aliorũ explicationes,paucis expediemus il
la. Omnia habent principiũ, ſolus Deus eſt abſq;
principio,et ultrà aſcendere nõ licet.Sunt aũt hæc
uerba ualde obſcura,quoniam natura diuina in im-
menſum ſuperat imbecillitatẽ humani ingenij,nec
ſenſib.noſtris pcipi poteſt,nec uerbis explicari,ut
cunq; contẽplemur,nulla tamẽ ſimilitudo duci po-
teſt à reb.illis cõditis,ſiue ſpectes angelos ſiue cœ
lorũ machinã.Itaq; rationib.humanis ſcrutari uel
le Diuinæ naturæ cognitionẽ,temeritas eſt: loqui
de his quæ nullis uerbis explicari poſſunt,demẽtia
eſt:definire,impietas. Quid ergo? Sufficiat,unũ eſ-
ſe Deum: & principiũ abſq; principio omnium exi
ſtentiũ: huncq;,antequam terra fieret, & cum nõ
eſſent abyſſi, hoc eſt,ab æterno genuiſſe filiũ ue-
rum & æternũ Deum eiuſdẽ eſſentiæ. Hunc equi-
dem filiũ ſuum Chriſtũ Ieſum ſcilicet, miſit Deus
ubi uenit plenitudo tẽporis,factũ ex muliere,ut D.
Paulus inqt, & ipſe lux quippe hominũ fuit.qui ſua
genuina ui lucebat in craſſiſſimis tenebris, infide-
litatis ſcilicet,ignorãtiæ & uitiorũ:Ro.1.Eſa.9.ut
reuiuiſcerẽt homines,atq; uiderent æternæ ſalutis
uiã. Verùm mundus excæcatus peccatorũ ſordib.
noluit aſpicere lumen hoc. dilexerunt enim magis
tenebras quàm lucem.Ipſe tamen nihilominus man
ſit lux undiq; pura,atq; illibata. quemadmodũ Sol
ille ſemper lucet, utcunq; homines lippi atq; cæci
ſint.Certè nihil ab ipſo Deo factũ non eſt, ut uita
reſtitueretur omnibus.Itaq; nõ contentus hac ad-
mirabili fabrica & creaturis,ex quibus,ut diuinus
loquitur Paulus, potuiſſent cognoſcere creatorẽ:* Rom.1.
*prophetis item,& lege:quin miſit etiã uirum ipſis
excellentiorem, ut teſtimoniũ perhiberet de lumi
ne illo diuino,hoc eſt filio Dei Chriſto.Erat qui-
dem ille Ioannes, lux quædam lucens uitæ ſancti-* Ioannes Ba-
monia,ſed non illa lux quæ toti mundo uitam ad- ptiſta.
*ferret.Hæc enim fuit filius ille unicus patris cœle
ſtis,illuminans omnem hominem,ut peccatorũ ab-
ſterſa caligine fidei,lumen in cordibus ſuis habe-
rent,per quod cognoſcerent Deũ patrem ſolũ co-
lendum ac diligẽdum, & huius unicũ filium Ieſum
Chriſtum. Semper hic filius Dei in mundo fuit,
per ea quæ mirificè condita fuerant. At mundus
eum non cognouit,tanta erat caligo mentium. qua
re factum, ut homines mutarint gloriam incor-
ruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corru-
ptibilis hominis, uolucrum & quadrupedum, &
ſerpentium. Miramur ſanè hanc cæcitatem ho-
minum. at illud magis mirandum, quòd ad ſuam
gentem uenit,cui tot prophetarum oraculis fuerat
promiſſus: quæ uidit edentem miracula, & ta-
men non eſt ab ea receptus. Quam Iudæorum in-
credulitatem Antiochiæ Paulus & Barnabas cõ-
ſtanter ipſis Iudæis improperauerunt: ac fore di-
xerunt,ut gentibus per uerbum ſalus innoteſcat:* Galat.4.
*etiamſi legis et prophetarũ ſint rudes;quemadmo
dũ per prophetã ſignificatũ ſit, Acto. 13. Iſai. 49.
Quocirca,inquit Ioãnes quoq;,cuiuſcũq; nationis
atq; cõditionis receperũt hũc filiũ Dei,his uiciſſim
hoc dignitatis contulit,ut per fidem ac baptiſmum*

fierent

fierent & ipſi filij Dei, adoptiõe ſcilicet, quod ipſe eſſet per naturam, qui non per carnalem generationem, ſed per fidem naſcuntur ex Deo. Et quomodo mirum eſſe poteſt, ſi homo transformetur quodammodo ad diuinæ naturæ conſortiũ, cum ſermo diuinus ſeſe hac gratia demiſerit ut noſtram carnem, hoc eſt mortale corpus aſſumeret ex uirgine, totam naturam hominis, cuius ut certam faceret fidem diu uerſatus eſt in terris? Neque tamen diuina carebat maieſtate. Ipſi enim uidimus, inquit Ioannes, diuinam illius gloriam ut unigeniti Dei, quæ nec angelorum cuiquam nec prophetarum ulli exhibita eſt. quibus etſi Deus largas gratiæ ſuæ ac ueritatis dotes impartitus ſit: tamen hunc filium ſuum ita glorificauit pater, ut eſſet plenus diuinis dotibus omnibus, & irrefragabili ueritate. * *Vt autem Ioannes egregiè diſſeruit de diuina Christi Ieſu natura & generatione: ita Lucas conſequenter, Matthæum quodammodo imitatus, genealogiam atq; ætatem Domini recenſet, atq; indicat: quam quia apud Matthæum ſatis dilucidè tractauimus, ſuperuacaneũ exiſtimamus excuſſa repetere, præſertim quòd ipſe Lucas multorũ tantũ nomina ponat, quorũ expoſitionem ſcire nõ admodũ refert. Doctù uideant ac legant Eraſmum de ijs doctiſſimè diſputantẽ in ſuis Annotatiõibus.*

Et ipſe Ieſus incipiebat agere annum circiter triceſimum, ut putabatur, filius Ioſeph. Lucæ 3.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

Ioannis 1.

ET reuerſus eſt Ieſus in uirtute ſpiritus, & Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat dicens: Hic erat quem dixi, qui poſt me uenturus eſt, ante me factus eſt qui prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia lex per Moſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Deum nemo uidit unquam: unigenitus Dei filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eum, ut interrogarent eum, Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit: & confeſſus eſt, quia nõ ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? Et dixit, Non ſum. Propheta es tu? Et reſpõdit, Non. Et interrogauerunt eum, Quis es, ut reſponſum demus his qui miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo? Ait: Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam Domini, ſicut dixit Iſaias propheta. Et qui miſſi fuerant, erant ex phariſęis. Et interrogauerunt, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Elias, neq; propheta? Reſpondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua, medius autem ueſtrûm ſtetit quẽ uos neſcitis, ipſe eſt qui poſt me uenturus eſt, qui ante me factus eſt, cuius non ſum dignus ut ſoluam eius corrigiam calciamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.

Ioannes interrogatus, liberè fatetur ſe non eſſe Chriſtum.

COMMENTARIA.

Hucuſq; ueluti præfatus Ioãnes tradidit, qua de re ſit ſcripturus: præparatis aũt ſic animis fideliũ, cõtexere nunc incipit ipſam Euangelij hiſtoriam, auſpicãs hanc à S. Ioanne Baptiſta, ac teſtimonio eius de Chriſto, ſicut reliqui tres Euangeliſtæ fecerũt. Ipſum aũt non ſolũ teſtificatũ eſſe dicit, ſed clamaſſe: hoc eſt, ut D. docet Chryſoſtomus, fidẽter, liberè & omni abiecta formidine Meſſiæ filij Dei aduentũ prædicaſſe. Cæterùm ipſe Ioan. Baptiſta refert, ſe ad ſuperiores ſuas cõciones, quibus haud dubiè de Chriſto diſſeruit copioſius, quas repetẽs oſtendit Chriſtũ Ieſum quidem ob prædicationẽ & natiuitatẽ temporalem poſteriorem, ſed reuera anteriorem dignitate & gloria. Nam iuxta diuinitatẽ ab æterno eſt, patri per omnia æqualis. Itaq; Chriſtus uerbum incarnatũ fons eſt aquarũ uiuentium, in quo donauit nobis pater omnia ea quæ ad perfectã beatitudinem ſunt neceſſaria. Omnes ergo tam prophetæ quàm apoſtoli, omnes deniq; ſancti, Chriſti beneficio et gratia uiuũt et ſancti ſunt: cum ipſe, docente Chryſoſtomo, bonorũ diuitias in uniuerſos diffundat. & propterea dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiã uos, Matt. 11. Et iterum: Si quis ſitit, ueniat ad aquas, ad me inquã, & bibat. Ioan. 7. Verùm fons ille ſemper plenus permanet, neq; aliorũ ſatietate minuitur. Cumq; omnes bonis ſuis implet, in eadẽ tamẽ permanet perfectione. Dixit aũt præcurſor: Gratiã pro gratia. Hæc uerba Auguſtin. ſic interpretatus eſt, ut pro hac gratia qua ex fide uiuim⁹, recepturi ſimus aliã, nempe uitam æternam. Theophylactus aũt per gratiã intelligit, gratiã ueteris teſtamẽti, eo q. & Iudæi gratia in filios adoptati et recepti fuerunt. Per ſecundã uerò, gratiã noui teſtamẽti. Et hæc interpretatio aptior eſſe uidetur, cũ ſequitur: Quia lex per Moſen data eſt, gratia aũt

per

per Ieſum Chriſtũ. Enimuerò nouũ teſtamentũ iu
ſtè ac meritò gratia nominatur. In hoc enim Deus
nõ ſolũ peccatorũ remiſsionẽ nobis largitus eſt, ſed
et filiorũ adoptionẽ. Veritas aũt, quia quæcũq; pa-
tres olim in figura uel uiderũt, uel locuti ſunt, clarè
et aptè in nouo teſtamẽto prædicata fuerunt. Per
legẽ ira, indignatio et maledictũ orbi innotuit: per
Chriſtũ aũt gratia, benedictio & condonatio. per
legẽ facta eſt promiſsio, in Chriſto omnia fidelib.
ſunt præſtita: Ro. 8. Gal. 3. Deinceps utitur occu
patiõe quadã, qua reſpõdet ipſe Baptiſta præuius
nõnullis dicẽtibus: Quis retulit Deũ in Chriſto fi
lio ſuo orbi placatũ eſſe? Si ipſe orbi prædicauit, er
go inuiſibilis eſt, et ſenſibilis. et ait: Scio Deũ ſubſtã-
tia et natura ſua planè inuiſibilẽ eſſe, nec loq eo quo
nos ſolemus modo. Ideo unigenitũ ſuũ filiũ in mun
dũ miſit, quo is uerus homo fact⁹, nobiſcũ agere poſ
ſet, et loq, ut Deũ et ipſius diuinã uoluntatẽ rectius
caperem⁹. Ergo nemo Deũ uidere poteſt in his ter
ris. reſeruatur enim ea gloria in æterna patria agẽ
tib. cũ ipſo Deo. 1. Ioã. 3. 1. Cor. 13. Ergo quod aũ
bi de patriarchis et prophetis legimus, uidiſſe ipſos
Dominũ, Gẽ. 33. Eſa. 6. id quidẽ intelligendũ eſt de
ſpecie quadã oculis eorũ obiecta, & de modo co-
gnoſcẽdi omniũ familiariſsimo, qui in his terris à
Deo uſurpari ſolet. Vidit propheta, ait Theophyla
ctus, quidẽ Deũ: at nõ ipſam ſubſtantiã, ſed ſimilitu
dinẽ quandã et apparentiã, ſicut capere poterat. Eſt
aũt eximius fructus, quem ex aduentu filij in hunc
mundũ percepimus, quòd ſcilicet per filiũ inſtitui-
mur in cœleſti ſapientia. Tradit ſane nobis diuina
ſcriptura de Deo, quòd ſit pater noſter bonus, po-
tens, benignus et miſericors, qui omnino cultorib.
ſuis bene uelit. Iſta aũt quis unquã intellexiſſet &
credidiſſet planè, niſi patrib. noſtris unigenitũ pro
miſiſſet, nobis aũt pollicitũ præſtitiſſet, Deũ uerũ
& hominem, ueram uitã atq; ſalutem fideliũ om-
niũ? Quapropter in incarnatione eluceſcit ineffa-
bilis Dei ſapiẽtia, atq; ſumma eius bonitas: in mira-
culis Chriſti intelligitur Dei admirabilis omnipo
tẽtia: in morte uerò tã atroci apparet Dei iuſticia,
quæ nõ potuit placari niſi tãta uictima. Et ſumma
erga genus humanũ dilectio, q nec filio quidẽ uni
co pepercit Deus, ſed p nobis tradidit illũ, ut D.
Paulus inqt. proinde in filio & per filiũ mũdo ſeſe
aperuit Deus ſignificãtiſsimè, cùm ipſe quicqd ſcire
oportet de Deo, & quicquid eſt cœleſtis et ſaluta
ris ſapiẽtiæ, nobis enarrauit. Vnigenitus aũt Dei fi
lius appellatur Chriſtus, quia de ipſa patris ſubſtã
tia unic⁹ natus eſt, idẽ exiſtẽs quod pater, Deus de
Deo, lumẽ de lumine, à quo nos oẽs illuminamur.
Quid aũt ſit, eſſe in ſinu patris, D. Cyrillus elegã
ter exponit dicẽs: Quẽadmodũ in Pſalmis, Ex u-
tero ante luciferũ genui te, à ſimilitudine hominũ
poſuit, ex uẽtre: nanq; prodeunt quæ generãtur ſic
ineffabilẽ generationẽ per ſinũ patris Ioannes in-
tellexit. Auguſtinus: Quid eſt, inqt, in ſinu patris?
In ſecreto patris. non enim Deus habet ſinũ, ſicut
nos habemus in ueſtib. etc. Ergo in ſinu eſſe, accipi
tur pro eo quod eſt in arctiſſima cõiunctione eſſe.
Audiẽs, inquit Theophylactus, ſinũ paternũ, ne ſu
ſpiceris aliquid corporale de Deo. Euãgeliſta enim
uolẽs nobis indicare, filiũ patri eſſe coæternũ, uerũ
et inſeparabilẽ, huius nominis meminit. Et tantum
de inſigni atq; illuſtri cõcione Ioannis, quã habuit
de filio Dei Ieſu Chriſto, ſaluatore ac ſeruatore no
ſtro. Quantũ uerò attinet ad legationem illã miſ-
ſam ad Ioannẽ, certũ eſt, quòd ſacerdotũ collegiũ
Hieroſolymã magno cũ faſtu occupãs, uendicarit
ſibi cenſurã in doctrinã religionis. Proinde ſi quis
fuiſſet exortus nouus doctor religiõis, protinus e-
uocabatur ad examẽ in urbẽ regiã: uel mittebãtur
inquiſitores, qui diſcuterẽt negociũ illud nouæ do
ctrinæ. Fuit præterea alia cauſa huius legationis.
Ipſa tẽpora & res geſtæ teſtabãtur, Meſsiã iã præ
ſentẽ eſſe, de regno uidelicet ad alienigenã trãſ- Gene. 49.
lato, iuxta uaticiniũ Iſraelis. Decurrerat quoq; ad
iuſtum terminũ ſupputatio hebdomadũ Danielis. Daniel. 9.
Cum aũt Ioannes nouã uitã inſtituiſſet & uiuẽdi
modũ, præterea mirã docẽdi grauitatẽ in eo cõſpi
cerẽt Iudæi, miſerũt legatos, qui et dixerũt, Nũ te
pro Meſsia uenditas? So ſagt ers frey herauß, und
uerleugnets nit, ac inquit: Non ſum ego Chriſtus.
Sicq; falſam de ſe ſuſpicionem, quæ Chriſti gloriæ
apud plebẽ poterat officere, repulit. Videte cõſtan
tẽ et inſignẽ uirũ, impoſtores enim, miſeros homi
nes naſo circũducunt. Rogãt adhæc legati, nũ ſit
Elias. præambulo uidelicet, de quo Malachias. Hoc Malach. 3.
ipſum quoq; negauit. Nõ enim erat Elias ille curru
igneo raptus, et uẽturus in ſecũdo Domini aduẽtu
teſtãte Domino: ſed ſpiritu et uirtute ſaltẽ, eodẽ di
cẽte: et quẽadmodũ Zachariæ dixerat angelus in Luce 1.
tẽplo. Quare aũt ſe prophetã eſſe negat, cũ Domi
nus dixerit eũ eſſe plusq̃ prophetã? Reſpõdet Chry
ſoſtomus: Quia iterũ pcontantiũ animos inſpexit.
Exiſtimabãt enim prophetã eximiũ uenturũ, iuxta Rom. 8.
quod Moſes patrib. oſtendiſſet. Hic aũt erat Chri Deut. 18.
ſtus. Cũq; urgẽt ardẽtius ut ediſſerat quis ſit, quo
collegio ſacerdotũ certũ referre poſsint reſpõſum,
reſpõdet ille: nũquid legerint Eſaiã prophetã de uo Eſaia 40.
ce in deſerto ſcribẽtẽ, clamãte quidẽ ut homines re
ctè ambulẽt in uijs domini. de quo nõnihil ſuprà in
Matthæũ attigim⁹. Actã diſertũ reſpõſum dedit Ba
ptiſta, quo teſtificat⁹ eſt ſe nõ eſſe Meſsiã, ſed ipſius
Meſsiæ

Meſſiæ præcurſorem ac miniſtrum, Ieſu uidelicet Chriſti, ac totius mundi ſaluatoris. Et ubi ſatis edocuit Ioannes, quis tunc plenius oſtendit quis ſit ille, ſcilicet Ieſus, cui ferret teſtimonium? Didicerāt autem Iudæi ex libris prophetarum, Meſſiam ſalutari lauacro purgaturum ſordes omnium iniquitatum. Sic enim legebant apud Ezechielem: Ezech. 36. *Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. cap. 36. Hinc cur baptizet interrogant. Ioannes uerò occaſione inde accepta, pleniſſimè diſſerit de maieſtate Chriſti, aſſerēs ipſum eſſe filiū Dei omnib. in orbe præferendum: ſe uerò miniſtrū eius: quare tantū aqua tingat. Purgat ergo De⁹ peccata noſtra ſanguine filij ſui et ſpiritu ſancto, cuius purgatiōis ſymbolū eſt aqua. Cæterùm Bethabara elegit ſibi Ioannes, propter traiectū, et hominū frequentiā. Fuit enim celebris locus, de quo ſi placet conſule Cyrillum.*

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Ioannis 1. Ieſum mundi ſaluatorē prodromus Ioannes digito ſuo notat.

ALtera aūt die uidit Ioannes Ieſum uenientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dixi: Poſt me uenit uir qui ante me factus eſt, qui prior me erat, & ego neſciebam eum: ſed ut manifeſtaretur Iſrael, propterea ueni ego in aqua baptizans. Et teſtimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia uidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cœlo, & manſit ſuper eum, & ego neſciebā eum. ſed qui miſit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Altera autem die ſtabat iterum Ioannes, & ex diſcipulis eius duo, & reſpiciens Ieſum ambulantem, dixit: Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Conuerſus autem Ieſus, uidens eos ſequentes ſe, dixit eis: Quem quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi (quod dicitur interpretatū, Magiſter) ubi habitas? Dicit eis: Venite, & uidere. Venerunt, & uiderunt ubi maneret, & apud eum manſerūt illo die. Hora aūt erat quaſi decima. Erat aūt Andræas, frater Simonis Petri, unus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & ſecuti fuerāt eum. Inuenit hic primùm fratrem ſuū Simonē, & dixit ei: Inuenimus Meſsiam, quod eſt interpretatum Chriſtus, & adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem eum Ieſus, dixit: Tu es Simon, filius Ioāna: tu uocaberis Cephas, quòd interpretaī Petrus. In craſtinū uoluit exire Ieſus in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit: Sequere me. Erat autem Philippus à Bethſaida, ciuitate Andrææ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit: Quem ſcripſit Moſes in lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. Et dicit Nathanael: A' Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus: Veni & uide. Vidit Ieſus Nathanael uenientem ad ſe, & dicit de eo: Ecce uerè Iſraelita, in quo dolus nō eſt. Dicit ei Nathanael: Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Priuſquam Philippus te uocaret, cum eſſes ſub ficu, uidi te. Reſpondit ei Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Quia dixi tibi, uidi te ſub ficu, credis: maiora his uidebis. Et dicit eis: Amen amen dico uobis, uidebitis cœlum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis.

COMMENTARIA.

Ad probandam ueritatem de Ieſu filio Dei ac uero homine, Ioānes colligit teſtimonia Baptiſtæ: quorum primum fuit, quod tulit in promiſcua & frequentiſſima turba, apertè teſtans ipſum eſſe unigenitum patris. Secundum legatis dixit Hieroſolymitanis, eruditione & ſanctimonia illuſtribus. Iam tertium producit, quod equidem dedit ille coram doctis & frequenti turba, ipſo Chriſto coràm aſtante, illuſtre & celeberrimum. Hucuſque tantum docuerat, Meſſiam orbi eſſe præſtitum, eum ipſum protinus affuturum: eſſeq; hunc uerum ueri Dei filium, mundi ſaluatorem. atq; ideo ab omnibus reſipiſcentia præparatis recipi oportere. Ea prædicatione multorum animos excitauerat, ut iam nihil magis cuperent quàm illum Meſſiam coràm uidere. Atq; hic diuina diſpoſitione factū eſt, ut in ipſam Ioannis concionem prodiret Ieſus. quo uiſo Ioannes manu extenta in Ieſum, dicebat: Hic ille eſt promiſſus ueſter Meſſias, quē hic coràm cernitis ſtare. Ecce eum. quo deſignauit quem uelit,

ſimul

ſimul & auditorum animos excitauit ad attentionem & obſeruationem. Agnum autem appellat Chriſtum, reſpiciens ad figuras & prophetarum uaticinia. Figuram habes. Numc. 28. ubi ſic præceptum fuit: Hoc eſt ſacrificium quod ſacrificabitis Domino, agnos anniculos, integros, duos unoquoq; die in holocauſtum continuum, agnum unum facies mane, alterum uerò inter ueſperas, &c. Agno integro Chriſtus ſignificatus eſt, ut ſacrificium & hoſtia expiatoria, expurgans omnes fideles à peccatis, ideoq; continua hoſtia ut eſſet. Itaq; licet ſemel oblatus ſit Chriſtus, ſemper tamen ſufficit. Oblatus eſt autem manè & ueſperi, quandoquidem ipſe expiauit peccata ueteris et noui populi omnium hominum ab orbe cõdito ad finem uſq; mundi. Eôdem pertinent quæ in Exodo legimus de agno Paſchali, qui omnium conſenſu typũ geſsit Chriſti immaculati agni. Exod. 12. 1. Pet. 1. Eſaias uerò apertè Chriſtum agno comparat, cum inquit: Omnes nos quaſi oues errauimus, unuſquiſq; in uiam ſuam declinauit, & poſuit in eo Dominus iniquitatem omnium noſtrorũ. Oblatus eſt, quia ipſe uoluit, & non aperuit os ſuum. Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. Eſaiæ 53. Proinde baptiſta noſter ſic dixiſſe uidetur: Scitote Ieſum quem hic uobis digito oſtendo, illum eſſe agnũ Dei uerũ, uobis in lege & Prophetis præfiguratum: id eſt, illum à Deo miſſum hoſtiam pro expiatione peccatorum totius mundi, quæ penitùs tollat, nulla labe aut culpa relicta, quæ ulla alia ratione expurgetur. Diuus Chryſoſtomus diligenter annotauit uerbum Tollit. at enim: Non dixit, Qui tollet, aut tulit: ſed, Tollit peccata mũdi, ut quotidie tollere ea intelligatur. Non enim cum paſſus eſt, ſolùm noſtra abſtulit peccata: ſed ex illo hactenus tollit. Non ſemper crucifigitur. unum namque pro peccatis noſtris tulit ſacrificium, ſed ſemper per illud nos purgat. Et ueriſsima hæc ſunt ipſius uerba. Ioannes enim inquit: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum, iuſtũ, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. 1. Ioan. 2. Quoties itaq; cum publicano Dei imploramus miſericordiam, per meritum paſsionis Chriſti: fidelis eſt Deus, ut remittat nobis peccata noſtra: et emundet nos ab omni iniquitate, quod aliàs haud eſſet factu᷑. ſed propter hunc agnum facit, qui occiſus eſt, & redemit nos Deo, in ſuo ſanguine. Apocalypſis 5. Videamus ergo maieſtatem Chriſti. Cæterùm quod ipſum Ioãnes Virum uocat, oſtendit quia uerus homo ſit Dominus noſter. At ne purum hominem eum credidiſſe intelligatur, mox diuinitatem tribuit, ubi inquit, Chriſtũ priorem fuiſſe, & anteceſsiſſe ut digniorem & præſtantiorem, ſecundũ uiq; naturã diuinã. Nec porrò dicit hic, aliquid dolo aut ex compoſito fit: hactenus enim mihi ignotus fuit Ieſus, utpote qui in Galilæa huc uſq; uixit, me in deſertis Iudææ degente: hactenus nunquam uidi aut ſalutaui eum. Aliàs minimè neſciuit Chriſtum Ioannes Baptiſta, quem certè adhuc in utero materno exiſtens cognouit, quẽ deinde uidit, baptizauit, & demum audiuit patris reuelationem. Quamobrem quoq; multis alijs uerbis proſequitur ſuũ de Chriſto Ieſu teſtimonium, oſtendens Iudæis, atq; apertè ediſſerens unde hauſerit teſtimonium illud quod perhibeat Ieſu, nimirum à patre cœleſti, ac inquit: Cum docerẽ, Deum patrem orbis miſertum dediſſe filium, et ex diuino inſtinctu natum ipſum iam in mundum atteſtarer, neſciebam quis eſſet ille filius Dei. Mox pater cœleſtis, qui & docere & baptizare iuſſerat, mihi eum reuelans dixit: Quanquam nondũ uideris quem prædicare iubeo, adducã tamen illum tempore ſuo, quo tu illum cognitum toti populo demonſtres. Hoc aũt ſignum erit, quo ipſum cognoſces eſſe filium meum unigenitũ, & mundi Saluatorẽ: Spiritus ſuper eum cœlitùs deſcendet ſpecie uiſibili, & manebit ſuper eum. Hoc ego uidi. Cum enim aliquanto tempore docuiſſẽ pœnitentiam & remiſsionẽ in nomine Chriſti uenturi, en adeſt tandem ipſe, cupiens à me baptizari. Baptizo ipſum, & ſtatim diffundũtur cœli, circũfulgurat nos illuſtris gloria, & deſcendit è cœlo in caput eius ſpiritus ſanctus ſpecie columbæ. Auditur præterea & uox è cœlo, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo placabor. Tanta cum uidiſſem ac audiuiſſem, protinus ueritatem intellectam cõfeſſus ſum, & teſtificatus, hunc eſſe filium Dei et mundi ſaluatorem. Habetis unde hauſerim doctrinam meã de Ieſu Chriſto, &c. Nunc fortaſſe dicet aliquis, cur nõ crediderũt tam apertè teſtimonium Ieſu ferenti? Reſpondendum, eo quòd obtenebratũ erat inſipiens illorũ cor. quo factum item fuit ut nec eum ſtupenda miracula facientẽ crediderint. Poſtremò tulit quoq; Ioannes teſtimoniũ Chriſto Ieſu, coram dilectis diſcipulis ſuis. Iſto aũt facto ſuo oſtendit Ioannes, huc omnẽ doctrinã ſuam pertinere, ut omnes homines ipſius audiẽtes teſtimonia & prædicationẽ, omnib. rebus abnegatis, ſoli Chriſto totos ſeſe cõſecrent. Habemus ergo in diſcipulis Ioannis ſanctiſsimũ exemplum, ut Chriſtũ ſequamur, tanquam fontẽ omniũ gratiarum, & unde hauriamus ſalutares animæ latices.

*Hinc etiã ſcriptura cõmemorat, quàm amicè ad ſe
Chriſtus omnes inuitet, dicens:* Venite ad me
omnes qui laboratis et onerati eſtis, etc. Matt. 11.
*Cæterùm Baptiſta ſuo defunct⁹ munere ad quod
diuinitùs fuerat uocatus, omnes ad Chriſtũ rele
gauit: Dominus aũt deligit et recipit aliquos, ut i-
pſos cœleſti ſapiẽtia imbuat, tandẽq; in orbẽ able
get prædicatũ gratiam atq; regnũ cœlorũ. Quòd
aũt interrogat, non quẽ quærant, ſed quid: oſtẽdit
atq; admonet, ut animũ excutiãt quo affectu ueni
ant ad Chriſtũ, et quid ab ipſo petant. Reijciũtur
enim alibi in Euãgelio, qui apud Chriſtũ terrena,
honores uidelicet et opes quærebãt. Proinde me
minerim⁹ nos qua mẽte, quo fine, et ob quã cauſam
Chriſtũ ſequamur: ut ſcilicet acquiramus iuſticiã,
innocentiã ac immortalitatẽ. Sic uerò recipit Do
minus quærẽtes ſe animo benigno ac ꝓpenſiſſimo
ad benefaciendũ. Diſcipuli illi Chriſtũ præcepto
rem & doctorẽ multæ eruditionis & ſciẽtiæ ap-
pellant, ſignificãtes ſe ipſius fore diſcipulos, ac po
ſtulare ab ipſo uerã in pietate et de uera felicitate
inſtitutionẽ: quamobrẽ quoq; ubi habitet interro
gãt, quò plenius myſteriũ redẽptionis cognoſcãt.
Hoc diligẽter conſideremus oportet, quoniã Chri
ſtus ſolus nos docet uerã ſalutis doctrinã: & libẽ
ter, cũ ſit munificus, ſe totũ offert, et omnia ſua o-
mnib. ita ſe quærentib. Iam Andreas ex Ioannis
indicio, ſed multo magis ex domeſtico Ieſu collo
a Eſaiæ 7. & 9. Hierem. 23. quio, cum certũ cõperiſſet, illũ eſſe eũ agnũ cœle
ſtẽ qui ſolus tolleret peccata mũdi, ipſum eſſe Chri
ſtũ à prophetis promiſſũ, et tot iam ſeculis expe-
ctatũ, tam certæ cognitionis felicitatẽ cõmunicat
fratri ſuo Simoni Petro. D. Chryſoſtomus: Hoc,
inqt, uerbũ Inuenimus, animæ eſt maximè eius ad
uentũ deſiderãtis, et cœlitùs uenturũ expectãtis. Et
uerisimile eſt, quòd multo tẽpore deſiderarint eũ,
b Gene. 28. et meditati fuerint quærere illũ. Rurſus demõſtra
tur, q̃ benignus ſit Dominus erga omnes eos q ad
ipſum ueniũt, quãdo tã benignè Petrũ recipit. Nec
emphaſi caret quod ſcribitur, Intuitus eũ Ieſus. Nã
Cyrillus: Reſpicit, inquit, ut Deũ decet q corda et
renes ſcrutatur: uidetq; qui nihil ignorat, ad quantã
et fidẽ & uirtutẽ diſcipulus peruẽturus ſit. Quia
igitur nõ ſolùm faciẽ hominis cõtemplatus eſt, ſed
animũ potius colũbina ſimplicitate præditum, &
ob hanc aptũ Euangelicæ gratiæ: propterea di-
xit, Tu es Simõ, id eſt obediẽs: filius Ionæ, id eſt,
c Philip. 2. gratiæ. Tu uocaberis Cæphas, hoc eſt, ubi fides i-
ſta robur collegerit, aduerſus omnia ſatanæ tẽta-
mẽta cõſiſtere poteris, ueluti petra uel ſaxũ. Poſt
hæc Dominus pari animo, hoc eſt ꝓpenſo Philip
pũ uocat, et aſſumit in diſcipulũ. Philipp⁹ uerò Na
thanaelẽ ad Chriſtũ inuitat. Nec mirũ cupiã ui-
deatur, quòd ipſe Philippus rudis alioqui & impe
ritus ſcripturarũ, Moſen citat & prophetas: ſi-
quidem Moſen & prophetas polliceri Saluatorẽ,
uulgatiſſimũ erat. Cum aũt Ieſum Nazarenũ di
cebat, Nathanael, utpote in lege diligẽtior, cogno
ſcebat ex ſcripturis, quod à Bethleẽ oporteret ueni
re Chriſtũ. Philippus aũt cõſtanter perſeuerat, ut
qui minimè dubitaret Ieſum eſſe Meſſiã. Vocat i-
taq; Nathanaelẽ cum ſuis quæſtionib. ad Chriſtũ
dicẽs: Ipſe rem omnẽ experire. Et ecce rurſum ad-
mirandã quandã Chriſti benignitatẽ et humani-
tatẽ, amiciſſimè Nathanaelẽ recipientis. cui mox
probat ſe uerũ eſſe Dei filiũ, dum oſtẽdit ſe corda
abſtruſa & abſentia noſſe. De Deo enim Salomõ
dixit: Tu ſolus nouiſti corda cunctorũ filiorũ ho-
minũ. Ex quo igitur Ieſus pectoris inſpector &
cordiũ animorũq; conſcius ac iudex erat, idcirco
dicit: Nathanaelẽ eſſe uirũ ſinceri animi, qui inge
nio ac morib. pulchrè exprimeret patriarchã illũ
Iacob, deinde Iſraelem appellatũ. Cumq; hũc Do
mini ſermonem admiraretur Nathanael, certis
quibuſdã circũſtãtijs Ieſus declarauit ſemetipſum,
ut inde colligeret Nathanael quẽ coràm uideret,
nẽpe omniſciũ et uerũ Meſſiã, qualẽ certè oportu
it eſſe Chriſtũ, quò uidelicet omniũ cogitatiões et
uota ſcire, audire, adeóq; implere poſſit. Nathana
el aũt auditis illis, ſentire cœpit magnitudinẽ Do
mini, quantũ tũc poſſibile erat. Et fatetur illũ filiũ
Dei et regẽ Iſraelis à Deo promiſſũ [a]. Inſignis ue
rò eſt hæc Nathanaelis cõfeſſio, & memorabilis
nobis eſſe debet, quò promptiorib. animis Chriſtũ
recipiamus, et in ipſum figamus cordis noſtri fidu
ciã. Poſtremò uidetur Dominus alluſiſſe ad illud,
quod de Iacob ſcribitur dormiẽte ſuper lapide, et
uidente ſcalã quandam porrigi in cœlũ, perq; hãc
angelos Dei aſcẽdere & deſcendere, porro ſum-
mitati ſcalæ Deũ inniti [b]. Ergo quod Dominus di
cit, tantũ eſſe uidetur: Intelligetis me doctore &
magiſtro cœlũ, per peccata in Adamo occluſum,
mea diſpẽſatiõe recludi: & me eſſe ſcalã et uiã illã
in cœlos, qua aditus patet ad patrẽ: et ꝑinde ange
los mihi eſſe ſubiectos, tanq̃ Deo uero ac nomine
regi omniũ uiſibiliũ et inuiſibiliũ creaturarũ. Hæc
inquã apertiſſima fiẽt ex doctrina mea, ex ſignis
ſiue miraculis, ex morte terrifica, reſurrectiõe mẽ
glorioſa, et magnifica in cœlos aſcẽſione. Ita Chri
ſtus erit rex ac Domin⁹ noſter, in cuius meritò o-
mne genu flectetur [c]. Per hũc cœlũ nobis apertũ
eſt, qa ipſe nos Deo patri recõciliauit, et fecit nos
hæredes uitæ æternæ. His diſcipulos Chriſti o-
portet imbui, & in his per omnẽ uitã exerceri. In
his potiſſima noſtræ religionis capita
continentur.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMNONVM.

ET tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem Ieſus ad nuptias, & diſcipuli eius. Et deficiente uino, dixit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent. Et dixit ei Ieſus: Quid mihi & tibi eſt mulier? nondum uenit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit uobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationē Iudęorum, capientes ſingulæ metretas binas uel ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas uſq; ad ſummum. Et dicit eis Ieſus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt. Vt autē guſtauit architriclinus aquam uinum factam, & non ſciret unde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hauſerant aquam: uocat ſponſum architriclinus, & dicit ei: Omnis homo primùm bonum uinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt: tu autem ſeruaſti uinum bonum uſq; huc. Hoc fecit initium ſignorū Ieſus in Cana Galilęæ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Poſt hæc deſcendit Capernaum ipſe, & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius, & ibi manſerunt non multis diebus. Et fama exijt per uniuerſam regionem de illo. Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, & glorificabatur ab omnibus.

Ioannis 2. Ieſus honorat nuptias. Bis ternis guttis laticem immutauit Iacho.

COMMENTARIA.

† *Chriſtus, ut putabatur, filius Ioſeph (ita ſanè plerique; exiſtimabāt ipſum purū eſſe hominem) eapropter ſignis & miraculis oſtendit ac declarauit ſe eſſe omnipotentis* Dei *omnipotentem filium.* Quod *uerò nuptias attinet, ſua præſentia clariſſimè atteſtatus eſt* Dominus, *honorabiles eſſe illas.* Porrò *edit ac bibit* Dominus Ieſus, *& publico cōuiuio intereſt, ut oſtēdat, uſum rerū temporariarū quæ ad corporis curam pertinent, nequaquā damnandum, luxum tantū et intemperantiā fugiendā.* Deficiente *autem uino compellat mater filium ex commiſeratione quadā, cupiens ut ipſe ſponſi inopiæ ſua omnipotentia ſubueniat, quam multis iam argumentis fuerat experta. At ille durius reſpondit, non ut eam contemneret (ſicut quidam, teſtante* Auguſtino, *hinc probare contendunt, & euincere uolunt, Mariam reuera non fuiſſe matrem* Chriſti) *ſed ut oſtenderet, negocium patris nō ex arbitrio, non ex præſcripto gerendum, nec opus eſſe interpellatione, cum tempore congruo ultrò facturus ſit, quod res ipſa poſtulat.* Quare *etiam dixit,* Nondum *uenit hora mea: hoc eſt, opportunum tempus nondum adeſt.* Quo *minus rectè ſenſit* Arius, *monſtrans* Dominum *horis & temporibus ſubditum fuiſſe.* Quomodo *hoc dicere potuit de factore temporum & ſeculorum? Lapideæ autem hydriæ ad purificationem Iudæorum aderant. Iudæi enim, inquit* Theophylactus, *fermè ſingulis horis abluebantur, et ſic comedebant.* Videntur *autem hydriæ illæ immobiles fuiſſe, quas minoribus uaſis impleuerunt. Iam uerò non legitur* Dominus *quicquam dixiſſe, ſed qui olim dixit & facta ſunt, mandauit & extiterunt uniuerſa, occulta ſua uirtute aquam conuertit in uinum.* Miraculum *hoc, ait* Auguſtinus, *quòd* Chriſtus *de aqua uinum fecit, non eſt mirandum eis qui nouerunt quia* Deus *fecit.* Ipſe *enim fecit uinum in illo die, qui omni anno hoc facit in uitibus.* Sicut *enim quod miniſtri miſerunt in hydrias, in uinum conuerſum eſt opere* Domini: *ſic & quod nubes fundunt, in uinum conuertitur, eiuſdem opere* Domini. Tantum *ille.* Conſideremus *itaque opera* Dei, *quibus adminiſtratur & regitur hic mundus, & demus gloriam atque laudē creatori & conſeruatori omnium rerum.* Architriclinus *quare non miniſtros, ſed ſpōſum interrogarit, hāc reddit* Theophylactus *rationem: ut ſcilicet inde colliqueſceret, hoc uinum à ſponſo non aliunde eſſe inuectū, aut paratum.* Omnia *hæc iuxta diuinam prouidētiam facta.* Porrò *non ſimpliciter fecit uinum, ſed & optimum.* Hæc *enim quæ per miracula* Chriſti *facta, multo meliora his quæ per naturam fiūt.* Hoc *autem facto* Dominus Ieſus *auſpicatus eſt miraculorum geſtionem, manifeſtās gloriam ſuā, nullus enim adhuc opinionem talem habebat de* Chriſto: *quare nunc quidem crediderunt in eum diſcipuli eius.* Iam *enim fidem ampliorem & firmiorem acceperunt, ipſum eſſe* Meſſiam *filiū* Dei, *& regem* Iſraelis. Cæterum *neminem offendat, quòd fratres* Chriſtus *dicatur habuiſſe: quaſi* Maria *non manſerit uirgo, ſed iterum pepererit.* S. *enim* Auguſtinus *multis oſtendit atque probat, fratres poni pro conſanguineis.* Neque *id contra ſcripturam: ſiquidem gente uocātur fratrer, ſicut om-*

† Beda. Tatiani & Martiani, cæterorūq; qui nuptiis detrahunt, perfidia quàm ſit damnata, inſinuat, &c.

*nes Iudæi, Deuter. 17. Cognatione item, qui ſunt de una familia. quemadmodum Abrahã & Loth, Gen. 13. Deniq; affectu & mente, quomodo omnes deberent eſſe Chriſtiani. Poſtremò locus deſignatur, in quo doctor ueritatis doctrinã ſuã Euangelicam aperuit, expoſuitq; ſynagoga uideli cet, ubi omnes conueniebant. Quare apertam & manifeſtam oportet eſſe doctrinam euangelicam, & ex ſpiritu Chriſti. Niſi enim in doctoribus exerat ſe & operetur uirtus Spiritus ſancti, nihil eſt reuera quod ad bonum commoueat auditores. Glorificatus eſt Chriſtus propter tam inſignem doctrinam. Bene quidem. Digna eſt enim ipſa ueritas ut laudetur & prædicetur. Hinc uerò, inquit Lactantius, nec adulari licet (perniecioſa eſt enim ac deceptrix adulatio) ſed ubiq; cuſtodiamus ueritatem, quæ licet ad præſens ſit inſuauis, tamen cum fructus eius atq; utilitas apparuerit, non odium pariet, ut * poeta ait, ſed gratiam. Hæc ille.*

* Terentius.

CAPVT VIGESIMVM.

Ioannis 2.
Pellitur è templo mercator & rauca columba ſacro.

ET propè erat Paſcha Iudæorum. Et aſcendit Ieſus Hieroſolymam, & inuenit in templo uendentes boues, & oues, & colũbas, & numularios ſedentes. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo: oues quoq; & boues, & numulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit. Et his qui columbas uendebant, dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis. Recordati uerò ſunt diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hęc facis? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo ei Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cum ergo ſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt ſcripturę, & ſermoni quem dixit Ieſus. Cum autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha, in die feſto, multi crediderũt in nomine eius, uidentes ſigna quę faciebat. Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus non erat ei ut quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

COMMENTARIA.

Templum hoc diuinitùs inuentum & inſtitutum fuit, ut ad unius ueri Dei cultũ uiſibiliter præſtandum populus colligeretur, atq; abſtraheretur ab omni idololatria & peregrino cultu. 3. Reg. 9. Exod. 32. Verſabatur aũt ille cultus Dei circa doctrinam legis & prophetarum, ſacrificiorũ exercitium, & preces publicas. Dominus autem Hieroſolymis iuxta legis præſcriptum, Exod. 23. Paſchæ celebritatẽ peracturus, offendit illic non tẽpli, ſed fori ſpeciem, quam ſacerdotes, teſte Hieronymo, excogitauerant, propter ipſorũ inſatiabilẽ auariciam, quodq; cultus uerus eſſet corruptus, et tantũ humanæ quædam docerentur traditiones. Has ſordes tãquam impias uerus ſacerdos noſter Chriſtus è templo eiecit, non uerbis duntaxat, ſed manu & facto: quod ut faceret, non odium et inuidia ipſum exaſperauit, ſed zelus domus Dei, quod Dauid olim præuiderat futurum, Pſal. 69. Porrò Iudæi oppoſuerunt ſe Domino, cupientes ſuam defenſam auariciam, atq; dicunt: Aſſeris manifeſtiſſimè, domum illam Dei patris tui eſſe domum. Si ergo Deus pater tuus eſt, & ſi patris contumeliam uindicas, æde miraculum aliquod,

D. Hieronymus in Matth. capite 21.

ut intelligamus te patris authoritate hæc facere. Ieſus autem promittit eis ſignum, ſignum ſcilicet mortis & reſurrectionis ſuæ, quo euidentiſſimè oſtenſum fuit, ipſum eſſe filium Dei, Chriſtum & ſaluatorem orbis. Templum itaq; ipſum, Domini corpus fuit: deſtruere, occidere: erigere, ex mortuis excitare. Optimè etiam hoc annectitur, quomodo ſcilicet diſcipuli crediderunt ſcripturæ & ſermoni Ieſu: nobis utiq; in exemplum, ut quemadmodum illi cum ſcripturis dicta & facta Chriſti contulerunt, & fidem ipſi habuerũt: ita nos Chriſti dicta et facta cum ſcripturis conferentes propheticis, credamus Ieſum eſſe Dei filium, & mundi ſaluatorem. Quid autem effecerit Chriſtus ſua doctrina & ſignis ſuis ſubſequentibus, ſatis indicatur uerbis. Certum enim eſt, Dominum frequẽtes habuiſſe ſermones ad populum, quibus fidem docebat, & charitatem. Deinde oſtenditur, multos quidẽ credidiſſe, ſed animo ficto & ſimulato. Hoc minimè neſciuit Chriſtus, quãobrẽ cauit ſibi quàm diligẽtiſſimè ab eis, ab illorũ hypocriſi & ſuauiloquentia, quia nouit omnes intus et in cute, ut dicitur, utpote uerus Deus, cui corda hominũ

ſunt perſpicaciſsima,Heb.4. Vero Deo,inqt Cyrillus,ſolũ modo nec ulli creaturarũ hæc dignitas attribuitur, qui finxit ſigillatim corda illorũ, qui omnia opera illorũ intelligit. Ita Cyrillus ſanctus.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

ERat autem homo ex phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic uenit ad Ieſum nocte,& dixit ei:Rabbi ſcimus quia à Deo ueniſti magiſter.Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi Deus fuerit cum eo.Reſpõdit Ieſus, & dixit ei:Amen amen dico tibi,niſi quis renatus fuerit denuò,non poteſt uidere regnum Dei. Dixit ad eum Nicodemus. Quomodo poteſt homo naſci, cum ſit ſenex? Numquid poteſt in uentrem matris ſuę iteratò introire,& renaſci? Reſpondit Ieſus:Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne,caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt.Non mireris,quia dixi tibi,oportet uos naſci denuò.Spiritus ubi uult ſpirat,& uocem eius audis,ſed neſcis unde ueniat,aut quò uadat.Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei:Tu es magiſter in Iſrael,& hæc ignoras? Amen amen dico tibi,quia quod ſcimus loquimur, & quod uidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi uobis,& non creditis:quomodo ſi dixero uobis cœleſtia,credetis? Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo,filius hominis qui eſt in cœlo. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentē in deſerto,ita exaltari oportet filium hominis,ut omnis qui credit in ipſo,non pereat,ſed habeat uitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum,ut filium ſuum unigenitum daret,ut omnis qui credit in eum,non pereat,ſed habeat uitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum,ſed ut ſaluetur mundus per ipſum.Qui credit in eum, non iudicatur:qui autem non credit,iam iudicatus eſt,quia non credidit in nomine unigeniti filij Dei.Hoc eſt autem iudicium,quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. erant enim opera eorum mala. Omnis enim qui malè agit,odit lucem,& non uenit ad lucem,ut non arguantur opera eius. Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem,ut manifeſtentur opera eius, quia in Deo facta ſunt.

Ioannis 3. Cœlum,quò ſcãdãt renouati, pneumate natus Siderea ſummi uenit ab arce patris.

COMMENTARIA.

Ecce uirum alioquin religioſiſsimum,ſed qui pro ingenij humani prauitate miſerè ſibi metuit, ne quid odij ſibi conflaret ex conſortio Domini. Ideo noctu uenit ad ſaluatorem. In hoc autem mira relucet Chriſti bonitas,quòd tanto laborantem affectu,et huic ſeculo implicitum, non auerſatur,ac ut deſipientem increpat, imò de uera iuſtificatione hominis ipſum inſtruit atque informat. Ergo Nicodemus iſte, inquit Auguſtinus,ex his erat qui crediderant in nomine eius, Chriſti ſcilicet, uidentes ſigna & prodigia quæ faciebat. Colligit autem Nicodemus ex ſignis, Ieſum cœlitùs eſſe miſſum orbis doctorem, proque ſua ignorantia nihil amplius de eo quàm de propheta ſentit,& ualde humilem de Chriſto habebat opinionem. Proinde dicit ei Dominus: Tu adhuc carnalis es, propterea neceſſe eſt ut ſpiritualis fias. Illud habeto pro certo, neminem beatum fore,niſi ſpiritualiter renaſcatur. Colligimus ex his, duplicem eſſe hominũ natiuitatem: unam naturalem, qua in mundum naſcitur homo. Et hæc quidem nihil confert ad conſequendam ſalutem,imò totus homo obnoxius eſt damnationi,mancipium peccati & ſatanæ,Pſalmo quinquageſimo,ad Romanos quinto, ad Epheſios ſecundo capite. Alteram uerò ſpiritualem, ubi Deus pro ſua bonitate & miſericordia, corruptam naturam noſtram per peccatum,gratia & donis ſuis reſtituit,planéque nouum hominem facit, qui ſpiritu cœleſti ducitur, ut uelit quæ bona ac iuſta eſſe intellexit, & credat ſe propter Chriſtum patri eſſe reconciliatum. Quod egregium de renaſcentia dogma, cum craſſus Nicodemus non intelligeret, dignatus eſt Dominus clarius ei rem exponere,ac dicere: Ego loquor de noua quadam & prorſus aliena natiuitate, & diuerſa ab illa ueſtra uulgari & corporea, qua eodem corpore manente animus mutatur, adeóque to-

Duplex hominis natiuitas.

tus homo alius, ac nouus quidam fit homo. Ergo iuxta Diui Cyrilli interpretationem, regenerationem quæ per Spiritum ſanctum fit, naſci deſuper Dominus appellauit. Vt etiam ex hoc diſceremus, idcirco nos Dei fieri participes, quoniam ſpiritum qui ſubſtantialiter ex Deo procedit, per baptiſmum acquirimus: quo in priſtinam pulchritudinem reformati, & ad nouam uitam renati, à Deo in filios adoptamur. Vtitur autem Dominus aptiſsima ſimilitudine, ab ipſo uento deſumpta. Hic enim uentus, inquit Theophylactus, nequit comprehendi uel prohiberi: ſed naturali poteſtate in quemcunque fertur locum, per omnia ſeſe diffundit, nec uidetur ueniens, nec quò ſe proripiat abiens. Si hic ſpiritus comprehendi non poteſt, multo minus Spiritus ſanctus, à quo arcanis afflatibus mentes hominum rapiuntur & transformantur. Et licet Deus ſimpliciſsimus ſit ſpiritus, procúlque ſemotus ab omnibus ſenſibus corporeis: tamen hic aer quo uegetamur, & cuius tantam uim & utilitatem ſentimus, quoniam ad noſtra corpora collatus ſubtilior eſt, ſpiritus dicitur. Porrò ipſa re & ueluti experimento quodam oculis obiecto declaratur, nondum regeneratos, quantumuis uideantur pollere ſapientia, nihil intelligere myſteriorum cœleſtium. Nicodemus enim uir tantus, & poſt lucem tantam, adhuc ignarus dicit: Quomodo poſſunt hæc fieri? ut ſcilicet per aquam & ſpiritum regeneretur homo. O' miſeram plebem, inquit Chriſtus, cuius curam agit paſtor, rerum diuinarum tam imperitus. Habétque hæc ſententia Domini indignationem quandam erga phariſæos, poſtquam mox aſſerit, atque commendat ueritatem, & certitudinem ſuæ Euangelicæ doctrinæ, dicens: Quod ſcimus loquimur, & cætera. Hoc loquitur pluratiuo numero, quoniam, ut Cyrillus docet, patrem & ſpiritum in ſeipſo naturaliter habet Saluator, plurali numero perſonas teſtantium protulit, ut quodammodo ſecundum legem Moyſi, in ore duorum uel trium omne uerbum firmetur. Terrenam autem hanc natiuitatem nominat, inquit Theophylactus, quòd ſuper terram facta ſit, in beneficium hominum. Quamuis enim cœleſtis ſit, ſecundum gratiam & honorem: at baptizamur, cum ſuper terram ſumus. Ita grauius craſsitiem gentis Iudaicæ accuſat, innuens quanta ſit hominum cæcitas, propter peccatum inflicta: & quoniam à terrenis exemplum datum non intelligant, quomodo intellecturi ſupercœleſtem natiuitatem, qua unigenitus filius à patre natus eſt? Cæterùm quia magiſtrum & prophetam Dominum nominabat Nicodemus: Ne putes me, inquit, quaſi prophetam qui de terra eſt, à Deo miſſum doctorem, ſed è ſupernis ſcias me deſcendiſſe, ut uerum filium. Nullus igitur prophetarum aſcendit in cœlum. Ego ſolus aſcenſurus ſum, qui & deſcendi. Vel, inquit, nullus hominum aut angelorum tantus fuit, ut aſcenderet in cœlum, cœleſtia contemplaturus, & ipſam diuinam naturam, ut eſt, coràm aſpecturus. Nemo prorſus aſcendit in hoc cœlum, niſi filius hominis qui è cœlo deſcendit in terras, qui idem iam uerſatur in cœlis, nunquam à diuinitatis contemplatione ſecluſus, licet interim humilis & obſcurus uideatur in terris. Vel certè hic eſt ſenſus eorum quæ dicit: Quia nondum intelligis Nicodeme, quid doceam: en alia aggrediar uia, quò rectius ſalutis negocium intelligas. Doceo, hominem ſua natura aliemſsimum eſſe à regno Dei. Hactenus enim à mundi exordio repertus eſt nemo, qui propter uirtutes ſuas meruerit ingredi cœlum, & in regnum Dei, ſolus Dei filius dignus repertus eſt qui inhabitet cœlum, quippe ſanctus, & diuinæ exiſtens naturæ. Hic autem Dei filius, ideo de cœlis deſcendit, & incarnatus eſt, ut poſt litam hoſtiam rurſus in cœlos aſcendens, quàm plurimos ſecum fratres abduceret in æternam beatitudinem. Quòd autem typum ex lege petitum ſubnectit Ieſus, facit, ut ſignificantius exprimat aduentus ſui in mundum cauſam. Simul autem oſtendit, quomodo iuſticia, ſalus & uita nobis natura mortuis & damnatis obueniat, nempe per fidem. Iam ad typum. Numeri uigeſimoprimo, Dominus miſit in populum murmurantem ſerpentes urentes, qui populum mordebant, & mortuus eſt ex Iſraele populus multus. Cum'que rogatus Moyſes oraret pro populo, iuſſus eſt in ſublime ſuſpendere ſerpentem æneum, quem quiſquis intuitus fuiſſet, ſanaretur. Vide autem, oro, inquit Theophylactus, figuram: & confer cum ueritate. Illic ſerpentis ſimilitudo formam quidem habet beſtiæ, uenenũ autem non habet: ita & hoc loco homo Dominus, ſed à peccati ueneno liber. Et tunc quidem uidentes euadebant mortem corporis: nunc autem qui uident, mortem animæ. Tunc quidem ſuſpenſus, ſerpentium ictus ſanabat: nunc autem ſpiritualis draconis plagas curat Chriſtus. Hæc ille. Suſpenditur autem ſerpens æneus in ſtipite, quo omnibus eſſet conſpicuus. Erigitur in crucem

expanſus

expanſus Dominus Ieſus, ut pro omnibus guſtaret mortem, omnibus eſſet ſalutaris & expoſitus, hoſtiáque ſui corporis expiaret omnia peccata totius mundi. Sequitur enim: Vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Non uult benignus Dominus perire quenquam, ſed omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc maximum beneficium mundo exhibitum, copioſius exponendum eſt. Miretur quis, quid huc impulerit Deum, ut mitteret unigenitum ſuum in hunc mundum. Audiat ille Ioannem ſic loquentem: In hoc apparuit charitas Dei, quòd filium ſuum unigenitum miſit in hunc mundum, ut uiuamus per eum. In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Quis autem, niſi mente captus, non intelliget ex perſpicuis his Apoſtoli uerbis, omnia diuinæ redemptionis, quâ aſſerti ſumus, referenda eſſe ad gratuitam gratiam Dei? Mundi uerò uocabulo nominantur nec unus ætatis aut ſexus, uel etiam ordinis homines, ſed omnes omnium ætatum homines in mundo uerſantes, & peccato obnoxij. Hócque longè efficacius eſt quod ait, Vnigenitum datum. Sic enim innuit dilectionis præſtantiam. Porrò cum hæc ſit ſuprema & uerè beata felicitas, redire cum ſummo Deo in gratiam, & tandem in æterna patria illius beatiſsimo frui conſortio, & in æternum uiuere: hanc ipſam felicitatem parauit nobis incarnatione & morte ſua ſolus Dei filius Ieſus Chriſtus. Deinde nobis apertius explicatur hæc charitas Dei, cum audimus Chriſtum ueniſſe, non ut iudicem & uindicem, ſed aſſertorem clementiſsimum. Ergo nūc tempus acceptabile, quia tempus eſt gratiæ & miſericordiæ, unde nobis bene ſperandum & confidendum, quoniam recipimur in gratiam. Duo itaque ſunt aduentus Chriſti. Primus omnibus ſaluandis factus eſt. Omnes enim peccauerunt, dicente Apoſtolo, & opus habebant gratia Dei. Secundus uerò erit, ut omnes iudicet, & unicuique ſecundum opera ipſius faciat. Demum coram iuſto tribunali Domini omnes condemnantur. Nullus enim hominum manet in omnibus, quæ lege Dei præcipiuntur.*

At hic interpoſuit ſe Dei filius Chriſtus, in ſe ſuſcipiens maledictum & ſupplicium, & pro omnibus ſatisfecit: 1. Ioannis ſecundo. Qui igitur credunt in eum, non adiudicantur ſupplicio, ſed propter Chriſtum abſoluuntur. Quid hoc eſt, inquit Theophylactus? Nunquid ſi immundam egerit uitam, non iudicatur? Maximè quidem. Non enim uerè fideles ſunt eiuſmodi. Deum, inquit Paulus, fatentur ſe noſſe, factis autem negant: ad Titum primo. Veruntamen hoc loco dicit, quòd propter ipſum credere non iudicatur, dabit autem graues pœnas malorum operum. Propter incredulitatem autem, quam non habet, non punietur: ſemel enim credidit. at qui non credidit, iam iudicatus eſt. Primùm quidem, quoniam & ipſa incredulitas condemnatio eſt. Eſſe enim extra lucem, maximum ſupplicium eſt. Deinde quamuis hic Gehennæ non ſit traditus, tametſi non ſententia iudicis condemnetur: natura tamen rei condemnatus eſt. quemadmodum Adam die quo comedit de ligno mortuus fuit, quamuis uiueret. Et huius condemnationis cauſa apponitur: eo quòd in unicum orbi datum Saluatorem non credat, unigenitum ſcilicet Dei filium, qui hominum in ſe ſuſceperit peccata, atque aboleuerit diuina ſua uirtute maledictionem atque condemnationem. Extra Chriſtum itaque non eſt ulla ſalus. unde conſequens eſt, quòd impij infideles peccatis, maledictioni & morti obnoxij, hinc migrantes, mox ſupplicio traduntur, non producendi in iudicium, iuxta illud: Non reſurgent impij in iudicio. Indigni enim erunt ut rationem dent, ſicut cæteri immiſericordes & peccatores, qui (ut ſanctus aſſerit Petrus) poſt agnitionem iuſticiæ & ueritatis coinquinationibus huius mundi rurſus implicati, ſuperati ſunt, & retrorſum conuerſi à ſancto illis tradito mandato. Illis quidem dicetur: Ite maledicti in ignem æternum. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Dicat aliquis, cuius obſecro culpa tot homines in malicia & impietate perſeuerare, & in æternum perire uidemus? Reſpondet Dominus Ieſus: Nemo culpa Dei perit, ſed homines pereunt ſuo uitio & ſua culpa: quia ueritatis lucem, ipſum Dei filium non recipiunt. Deus qui uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire, exhibito ſuo proprio filio, ſuum utique fecit officium: atqui homines magis dilexerunt tenebras, quàm cœleſtem lucem. Quid autem ſunt tenebræ? Concupiſcentia carnis, impietas, immundicia, & alia huius notæ uitia uel flagitia. Sequitur enim: Erant mala eorum opera. id eſt, quicquid uel cogitabant, uel faciebant, prauum erat, atque corruptum. Iamq; mores impiorum diſtinctius pingit ſuis coloribus Dominus: Hoc omnes, inquit, impij proprium habent, quòd cum fœdiſsimè peccant,

1.Ioan. 4.
Pſalm. 1.
1.Pet. 2.
Matthæi 25.
Rom. 3.

nolunt tamen propter ſcelera corripi, & in lucem protrahi. Quiſquis operatur impietatem, tantum abeſt ut admittat lucem filij Dei, ut extremo quoque proſequatur odio: quemadmodum noctem amant qui rem dedecoroſam patrant. Denique declarat Chriſtus, quale ſit fidelium Chriſto credentium ingenium, docens fidem non eſſe inanem iactationem, ſed uiuam, bonorúmque operum operatricem. Nam ſicut incredulitas omnis malitiæ ac prauorum operum fons eſt: ita fides radix eſt omnis iuſticiæ & ſanctitatis. Operatur autem ueritatem, qui ſtudet & operam dat integritati: Ephe ſiorum quarto. Hic ſibi bene conſcius prodit in lucem, non quòd ſibi quicquam tribuat. Deo enim omnem gloriam tranſcribit, cuius uirtute fecit, quicquid iuſtum & bonum fecit. Nam Deus gratuito fidem donat. Porrò fides iuſtificat. Iuſtificatus iam operatur iuſticiam: ergo iuſtus dono & uirtute operatur iuſticiam.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

Ioann. 3. Ad quæſtionẽ diſcipulorũ Ioannes uerũ & ut iuſtũ erat, reſpondet.

POST hæc uenit Ieſus in Iudæam terram, & diſcipuli eius: & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Ennon, iuxta Salim, quia multæ aquæ erant: & multi ueniebant, & baptizabantur. Nondum enim fuerat miſſus Ioannes in carcerem. Facta eſt ergo quæſtio ex diſcipulis Ioannis, cum Iudæis, de purificatione. & ueniebant ad Ioannem, & dicebant ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Reſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Ipſi uos mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim, Ego non ſum Chriſtus, ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt: illum oportet creſcere, me autem minui. Qui de ſurſum eſt, ſuper omnes eſt: qui e terra eſt, terrenus eſt, & de terra loquitur. Qui de cœlo uenit, ſuper omnes eſt. Et quod uidit & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimonium eius nemo accipit. Qui autem accipit eius teſtimonium, ſignauit quia Deus uerax eſt. Quem enim miſit Deus, uerba Dei loquitur. Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Auguſtinus: Quantũ ad homines attinet, terrena loquũtur: ſi autem loquũtur aliqua diuina, illuminati ſunt. unde Apoſtolorum doctrina planè cœleſtis fuit.

COMMENTARIA.

Dominus Ieſus urbe egreſſus, per oppida & agrum terræ Iudææ prædicabat Euangelium regni, & baptizabat interim. Baptizabat & docebat Ioãnes, ſed Chriſto: ad quẽ, ut audiuimus, ablegabat omnes & ſingulos, dictus ipſum Ieſum eſſe agnum Dei, & mundi ſalutem. Ad utrumq; ergo ingens uis confluebat, ſed maior ad Chriſtum baptizantem per diſcipulos. Orta eſt igitur quæſtio atq; cõcertatio inter diſcipulos Ioãnis, & Iudæos quoſdã Chriſto adhærentes, de baptiſmo & ablutione, ſiue mũdatione peccatorũ: his quidem cõtendentibus Chriſtũ purificare: illis uerò cõtrà rixãtibus, Ioannẽ Chriſto præſtantiorẽ eſſe, eo quòd nuper Ieſus ab ipſo Ioanne fuiſſet baptizatus, uelut illius diſcipulus. Adierũt diſcipuli Ioannem, altercationem & querelã hanc ad illum deferentes, exiſtimantes illum indignè laturum hanc æmulationem. Ioannes aũt grauiter, nõ quod illi libenter audiſſent, ſed quod ſanctum, uerum & iuſtũ erat reſpondit. Et principiò eximit diſcipulis ſuis prauam de ipſo conceptam contra Chriſtum opinionem, generali & uulgari ſententia, quòd nemo plus ſumere debeat, quàm ſibi cœlitùs à diuina conceſſum ſit gratia. quare negat ſe eſſe Meſſiam, ſed ipſius prophetam & præcurſorem. Et ne quid difficultatis remaneret in animis diſcipulorum ſuorum, parabolam maximè conuenientem proponit, oſtendens Chriſtum uerũ eſſe ſponſum populi fidelis, ipſumq; populũ eſſe ſponſam. Et quemadmodũ, inquit, is qui tantum ſpõſi amicus eſt, ſponſo nec inuidet eam felicitatẽ, imò gratulatur potius, ceſsiſſe feliciter: ita ego cùm Chriſti ſim præambulo, nec inuideo illi gratiã tantam, ſed etiã atq; etiã gaudeo, illum me

in diem

in diē uixiſſe, quo oculis hiſce cerno, feliciter meam prædicationem ceſſiſſe. Hactenus meis concionibus omnes ad Chriſtum inuitaui, & uideo omnes ad ipſum accelerare, utpote fontem omnis gratiæ largiſſimum & inexhauſtum. Hoc ingens gaudium meum impletū eſt. In ſinu enim gaudebam, ueniſſe filium Dei cœlitùs in terram, docere iuſticiam, cōſolari puſillanimes, adhortari ad pietatem, & fidelib. polliceri uitā æternam. Nil igitur porrò reſtat, quàm ut ille ſolus uiuat, creſcat ac regnet, rurſus nomen meum ut miniſtri minuatur. Minuatur aūt dixit, quia ipſi honores diuinos tribuebant diſcipuli. alioqui gloriam & honorem ſuum in Eccleſia meritò retinet Ioannes, ueluti bonus & fidelis teſtis filij Dei. Poſtquam aūt Ioannes ſiniſtram diſcipulorū de ſe opinionem remouit, ſententiā iam ſuam de Chriſto dicit: hunc uidelicet eſſe Deum uerum, et Dominū uniuerſorū. E terra erant Ioannes, & omnes alij, licet ſancti Dei homines, quorum mater & origo terra fuit: Chriſtus aūt, ut uerus Dei filius, è cœlo uenit in hunc mundum, aſſumpta uera humana natura ex Maria uirgine, cooperāte Spiritu ſancto. Quantū igitur inter ſe cœlū & terra diſtāt, tanto interuallo poſt ſe relinquit Chriſtus non ſolū Ioannem, ſed omnes diuini uerbi miniſtros, patriarchas, prophetas & apoſtolos, & eſt ſupra omnes, qui iuſticiam diuinā cum patre & ſpiritu ſancto præſtat; & dominatur omnib. Heb. 1. Coloſſ. 1. Ergo uerus Deus & uerus homo Chriſtus: de quo qui plura cupit, petat ex lib. 3. cap. 32. S. Irenæi, Valentini & ſimilium hæreſes conuincentis. Oſtendit item Ioannes, iuxta Chryſoſtomū, ea quæ Chriſtus doceat certa eſſe, explorata & compertiſſimæ: quoniā quod uidit & audiuit, teſtatur, utpote ipſa patris ſapiētia. Per hos duos ſenſus omnia certè cognoſcimus, et digni uidemur quib. credatur. & iuſtè quidē cōqueritur Ioannes, quòd licet certiſſima ſit Chriſti doctrina, ut ueri Meſſiæ, Dei & hominis: tamen nō accipiatur. Equidē opponebant ſe illi pōtifices & ſacerdotes, & tergiuerſabatur populus: nōnulli tamen adhærebant Chriſto, quos proinde laudat, ac ipſis multa bona promittit, dicens: Qui credit ex animo uerbis Chriſti, teſtantis ſe in mundū eſſe à patre miſſum, ut omnis qui credit in ipſum, nempe quòd à Deo datus ſit ſapientia, iuſticia, redemptio, non pereat, ſed ab ſolutus ab omnibus peccatis ſuis, hæres ſit uitæ æternæ. Qui inquā ſic credit Chriſto, is in corde ſuo per ſpiritum ſanctum ueluti ſigillo quodā obſignatum habet, Deum eſſe ueracem, fidelē & benignum, qui præſtito nobis filio omnia ea præſtiterit, quæ olim in prophetis promiſit. Hic orbi datus eſt, doctor et magiſter, cui tutò credere licet, cum cœleſtem & indubitatam ueritatem proponat. Non enim Deus huic ad menſuram dedit ſpiritum, ſed largiter & cumulatim. Et quid multis opus? Dominus Ieſus, de quo dixi, nobis omnium rerū Dominus eſt, & omnium poteſtatē habet, tam in cœlo quàm in terra, cum ſit æternus & unus Dei filius, quē pater cœleſtis ut ſuæ ſubſtātiæ naturæq; filiū diligit impenſè & ineffabiliter: cui proinde tam uiſibilia quàm inuiſibilia in manū dedit, in poteſtatē utiq; poſſeſſionemq; propriam, in adminiſtrationem & gubernationē. Verùm hæc uerba ita accipienda erunt, ut ſecundū humanam naturā intelligantur. iuxta diuinā enim nunquam caruit illis, habuit utique ea prius quàm hic mundus eſſet. Cū eſſet in forma Dei, ait Apoſtolus, nō rapinā arbitratus eſt, ſe eſſe æqualē Deo: ſed ſemet ipſum exinaniuit, forma ſerui ſumpta, humiliatus ad mortē crucis uſq;: ideo exaltauit eū Deus. Philip. 2. Cæterùm & clariſſimè illuſtrauit gloriam Chriſti Ioānes, ita cōſtanter ac ſeriò prædicat, ut quiſq; credat huic filio, id eſt, ſe totū & ſalutē ſuā credat ipſi, in animo ſuo perſuaſum habens, hunc filium Dei ſibi incarnatum eſſe. Et hic, inquit, habet uitam æternam. Verùm uita opponitur morti & condemnationi. Qui ergo in hunc filium non credit, non uidebit uitam, ſed ira manet ſuper eum: id eſt, omnis miſeria & calamitas, mors denique, ſupplicium & tormenta. S. Auguſtinus: Non dixit, ait, ira Dei ueniet ad eum, ſed manet ſuper eum. Omnes enim qui naſcuntur mortales, habēt ſecum iram Dei. Quam iram Dei? Quam excepit primus Adam. Et poſt pauca: Crede in Chriſtum, factum propter te mortalem, ut illum capias immortalem. Quando enim eius cœperis immortalitatē, nec tu eris mortalis. Viuebat, moriebaris: Mortuus eſt, ut uiuas. Attulit gratiam Dei, abſtulit iram Dei. Deus bibit mortem, ne mors biberet hominem. Iſta ſancti uiri uerba pijs omnibus ſincero pectore repetenda ſunt, quò uiua Chriſti cognitio ſana ſit, & integra permaneat.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

VT ergo cognouit Ieſus, quia audierūt pharisæi, quòd ipſe plures diſcipulos faceret & baptizaret quàm Ioannes (quanq; Ieſus nō baptizaret, ſed diſcipuli eius) ſeceſsit, reliquit Iudæā, & abijt iterū in Galilæā. Oportebat aūt eū trāſire per Samariā. Venit ergo Ieſus in ciuitatē Samariæ quæ dicit Sichar, Ioan. 4. Colloquium Chriſti cum Samaritana.

iuxta

iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. Ieſus autem fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem (hora autẽ erat quaſi ſexta) uenit mulier Samaritana haurire aquam. Dicit ei Ieſus: Da mihi bibere (diſcipuli autem eius abierant in ciuitatem, ut cibos emerent) Dicit ergo mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Iudæus cum ſis, à me bibere poſcis, quę ſum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi bibere: tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam uiuam. Dicit ei mulier: Domine, neq; in quo haurias habes, & puteus altus eſt, unde ergo habes aquam uiuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum iſtum, & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neq; ueniam huc haurire. Dicit ei Ieſus: Vade uoca uirum tuum, & ueni huc. Reſpondit mulier, & dixit: Non habeo uirum. Dicit ei Ieſus: Bene dixiſti, quia non habeo uirum. Quinq; enim uiros habuiſti, & nunc quem habes non eſt tuus uir, hoc uerè dixiſti. Dicit ei mulier: Domine, ut uideo propheta es tu. Patres noſtri adorauerunt in monte hoc, & uos dicitis: Quia Hieroſolymis eſt locus, ubi oportet adorare. Dicit ei Ieſus: Mulier crede mihi, quia uenit hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus: Quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed uenit hora, & nunc eſt, quando ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate. Nam & pater tales quærit, qui adorẽt eum. Spiritus eſt Deus: & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare. Dicit ei mulier: Scio quia Meſsias uenit, qui dicitur Chriſtus. cum ergo uenerit ille, annunciabit nobis omnia. Dicit ei Ieſus: Ego ſum, qui loquor tecum.

COMMENTARIA.

Non inuidebant Domino Ieſu, ac inſidiabantur ipſi duntaxat Ioannis diſcipuli: ſed ſacerdotes & phariſæi indignè ferentes, præterito ſanctiſſimo Leuitarum ordine, cõcurſum à promiſcua plebe fieri ad hominem ferè prophanum et idiotam. Et ſolet quidem pleruną; gloriam comitari inuidia, quam in præſenti Dominus diſceſſu ſuo declinare noluit. De baptiſmo ita ſcribit ſanctus Auguſtinus: Baptizabat Dominus, & nõ baptizabat. Baptizabat, quia ipſe mundabat: non baptizabat, quia ipſe non tingebat. Præbebant diſcipuli miniſterium corporis, præbebat ipſe adiutorium maieſtatis. Ergo Dominus Ieſus adhuc baptizat: & quò uſq; baptizãdi ſumus, Ieſus baptizat. Porrò Sichar regia ſiue metropolis urbs fuit, ſita ſub monte Garizim, itinere diei diſtans à Hieroſolymis. Huius ager optimus erat ad paſcua ouium. Ideo conſedit hic Iacob cum filijs ſuis, & reſtaurauit fontem. uide Geneſ. trigeſimotertio capite, & quadrageſimooctauo. Fatigatus autem Dominus ex itinere, ſedit: ut declararet ſe uerum eſſe hominem, nobis per omnia peccato excepto ſimilem, qui poſſet compati noſtris infirmitatibus. Valde egregia annotauit hoc loco Diuus Cyrillus, contra Arianos. Sedit autem apud fontem Chriſtus, quo declararet ſe eſſe fontem aquæ uiuæ, qui inareſcentes omnium peccatorum animos non refugeret modò, ſed omni bono ſaturaret, ita ut anima fidelis in Chriſto ſolo omnia ea habeat, atq; poſsideat, quæcunq; ſunt felicitatis beatæ. Videmus etiam, quàm hominem anticipent miſerationes miſericordis Dei, uocantis electos ſuos ex mera gratia, ut laudetur gloria gratiæ ſuæ. De Samaritanis autem, & odio Iudæorum in eos, odij item origine, legis 4. Regum decimoſeptimo. in libris item Eſdræ & Nehemiæ. D. Chryſoſtomus ſcribit, Samaritanos ex Aſſyria ueniſſe, & partem gentilitatis & impietatis exuiſſe primùm: deinde cultu idolorum abiecto, Dei cultũ ſuiſſe complexos. non tamen omnes ſcripturas recepiſſe, ſed Moyſi tantum. Hinc mulier illa miratur, Ieſum à ſe potum poſcere. ab habitu enim & alia corporis forma cognoſcebat eum Iudæũ eſſe. Iudæis aũt quomodo iuxta præſcriptum legis non liceret cum Samaritanis mutuam uitæ conſuetudinem habere, Exodi uigeſimotertio capite, & Deuteronomij ſeptimo habetur. Aperit ergo ſe Dominus mulieri, eiq; thesaurum cœleſtem exponit, ac inquit: Si noſſes,

Si noſſes quantũ beneficiũ orbi exhibuiſſet Deus, poſteaquam me filiũ ſuum unigenitũ mũdo donauit, totum tuum deſiderium in me cõuerteres. Et rectiſſimè Dominus ſe donũ uocat, quia gratuitum eſt Dei beneficium, quòd filius uenit in mundum, Ephe. 2. Iam quod inquit, Ego dediſſem tibi aquã uiuam: gratiam illam ſpiritus uiuificantem, iuxta D. Cyrillum, intellexit, per quam humana natura ab ariditate infœcunditateq́;, qua diaboli artibus infecta fuerat, depulſa, ad priſtinam pulchritudinem ac uiriditatem irrigata recurrit, magno uirtutum numero flores & charitate erga Deum ſuauiſſimos fructus producens. Eſt igitur metaphora, à uiſibili fonte ducta ad inuiſibilẽ Dei gratiam. Ita ſanè eleganter & breuiter expoſuit Chriſtus, quis ſit, & quid conferat ſuis fidelibus, nimirum omnem plenitudinem uitæ & felicitatis. Hanc autem cœleſtem doctrinã animalis mulier, & nõdum ſpiritu Dei renata, non intelligit, pro more tamen eius gentis honeſtiſſimè agit cum Domino. Cumq́; Samaritani niterentur, ſe in Iudaicã inferre nobilitatem, ad Abraham progenitorem genus ſuum referentes, utpote qui Chaldæus fuiſſet: mulier iſta Iacob patrẽ ſuum facit, atq; acceptam fert ei hanc aquam. Dignatur ergo Dominus Ieſus, plenius ſuam ſententiam de aqua exponere, ſignificans ſe de longè præſtantiori aqua loqui, cœleſti nimirum & ſpirituali: cui duo præcipuè attribuit, & quòd ſatiet bibentem, ita ut non ſitiat amplius, & quòd fiat in eo qui bibit fons ſaliens in uitam æternam. Ergo quiſquis uerè in Chriſtum credit, ſpiritusq́; Chriſti particeps factus eſt, eius anima nunquam ſitiet, cum in ſe habeat fontẽ, hoc eſt gratiam largiſſimè profluentem & reficientem. Porrò fides illa atq; gratia non eſt otioſa, quinimo profert fructus pietatis, & opera iuſtitiæ & charitatis. Et hoc indicium eſt, quòd rectè hãc aquam, id eſt Chriſtum imbiberint. Nam Chriſtus, qui uerus fons eſt aquæ uiuæ, habitat per fidem in cordibus fidelium: in quorum animis quia uiuit, facit ut riuos bonorum operum profundant. Saliũt autem iſti fontes tandẽ in uitam æternam. Poſteaquam enim ſancti in præſenti ſeculo ſatis fuerint decorati uirtutibus, migrant ex hoc ſeculo ad Chriſtum, ipſam uiam, ueritatem & uitam: & propterea dicentem, Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet: & omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in æternũ. Ioan. 11. Cæterùm quia Samaritana illa, peccata ſua nondum ſentiebat uel cognoſcebat: Chriſtus retegit ipſi uulnera peccatorum, ſi fortè uel ſic ſitire, & aquam à Saluatore poſcere uelit uiuificam, omnibus modis conſulere cupiens mulieri, & oſtendẽs ſe eſſe medicũ animarũ. Quamobrẽ cũ iuſtus Dominus peccata noſtra arguit, fit hoc ut agnoſcamus morbũ, & curramus ad ſe medicũ, atq; ſanemur. Ita ſanè mulier illa adeò non irritatur, ubi audit ſua domeſtica probra, ut magis etiam in Ieſu admirationem rapiatur & inflammetur, ipſumq́; dicat uirum diuinum & ueridicum. Diſcamus Samaritidis huius exemplo, cum per uerbum & ſpiritum Dei uera illa media, quibus nos ad ſe allicit Deus, aperiuntur nobis peccata noſtra, ingenuè confiteri ipſa. nam qui impatienti animo exiliunt, nullam nec gratiam nec condonationẽ merentur, ſed potius indurantur. Quapropter ſi confiteamur, inquit Ioannes, peccata noſtra, fidelis eſt Deus, & iuſtus, ut remittat nobis ea, & emundet nos ab omni iniquitate noſtra: 1 Ioan. 1 Et qui ſic ſe adduci ſinunt, abundantiori gratia ſubinde magis magiſq; locupletantur. Cæterùm cum eſſet inter Iudæos et Samaritanos magna controuerſia & diſceptatio, Nũ in monte Garizim uel Hieroſolymis adorandus eſſet Deus, ipſum autem Chriſtũ mulier opinatur eſſe prophetã: de adorando Deum quæſtionem mouet, petitq́; ut ediſſerat, qui rectius colãt Deum, quis uerus Dei cultus, & quæ ſit uera adorandi ratio. Hic mulieris animum diuerſitate opinionum diſtractum Chriſtus recolligit: Si credis, inquit, me prophetam eſſe, meis uerbis fidem adhibe. Breui futurũ eſt, ut neq; Samaritico more, neque Iudaico amplius colatur Deus. Abolebitur utraq; religio: proinde neutra te iuſtificabit. In hoc tamẽ nos Iudæi, quòd Deũ uerum per doctrinã legis & prophetarũ cognitũ adoramus, eumq́; ſolum colimus, uobis præſtamus: uos aũt nihil firmitatis in ſcripturis habentes, adoratis quidẽ Deum, ſed quem nondum rectè cognouiſtis: quare ipſa ſalus exiſtit ex Iudæis. Iudæorum eſt adoptio, & propter promiſſiones ex ipſis eſt Chriſtus ſaluator mundi. Iam adeſſe illud tempus ſcias, quod euaneſcentib. iſtis reb. externis partim ſuperſtitioſis, partim ueluti umbra & figuris, illuſtris & ueræ religiõis ac ueri cultus lux ſuccedẽs rutilet. Ita uerè religioſus, uerus Dei cultor erit, quiſquis per ſpiritum Dei renatus, fide uera & ſpe firma Deo inhæret, ſpiritu ſuo & conſcientia ſincera Deo ſupplicat. Et quoniam ueritas opponitur umbræ, uerè religioſus erit, qui ipſis reb. cœleſtibus ſignificatis per typos, ipſi inquã Chriſto, in quem ipſa lex & omnes prophetæ intenderunt, inhærebit. Tales utique uult ac iubet Deus eſſe adoratores, Deuter. 10. Eſaiæ 1. Mich. 6. Iere. 7. Quia enim, inquit Theophylactus, Deus ſpiritus eſt, hoc eſt,

hoc eſt incorporeus: oportet ipſum adorare incorporaliter,uidelicet in anima,& per puritatem mẽtis. Quia ex natura & ſubſtantia incorporeus eſt Deus, afficitur tantum rebus puris, ſinceris, & ſpiritualibus. Vidit hoc ipſum gentilis ille Cato,quando dixit:

Si Deus eſt animus,nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè ſit puramente colendus.

Hoc Ieſu ſermone tam diuino obſtupefacta Samaritis, & in corde ſancti ſpiritus uirtute attacta,ſuſpicari uidetur Ieſum eſſe Chriſtum.Obiecta itaq; mentione Chriſti, uerum ac certum ab eo,quem promptiſsimum ad docendum eſſe uidebat,uoluit elicere: Non ignoro,inquit, uenturum Chriſtum à Deo promiſſum, & multis iam ſeculis expectatum,is pleniſsimè explicabit nobis hæc omnia. Vnde ueriſimile eſt, Samaritanos quoque ex Moſis promiſsione prophetam illum eximium expectaſſe,oriundum ex ſemine David & Abrahæ, de cuius aduentu iam multa & frequens erat Iudæis mentio. Porrò Ieſus delectatus mulieris credulitate, & cognoſcendi ueritatis ſtudio,apertiſsimè profitetur ſe eſſe Meſsiam,hoc eſt eum de quo Iacob.quem iactarent ipſorũ patrem eſſe,uaticinatus fuiſſet. Habent autem uerba Ieſu emphaſim quandam. Quid enim aliud eſt, Ego ſum Meſsias: quàm ſi dixiſſet,ego ſum fons aquæ uiuæ,reficiens in me credẽtes, ac prouehens in uitam æternam? Ego ſum ſcrutator ille cordium, quem nihil latet, retecta ſunt oculis meis omnia. Ego ſum doctor ille ueritatis,ueræ religionis, & ueri cultus. Ego ſum ſalutaris illa hoſtia, emundans mundum à peccatis. Qui mihi credit, præſentem uitam ſanctè uiuet,& poſthac transferetur ad æternum felixq; beatiſsimi Dei conſortium.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

Ioannis 4. Chriſtus diſcipulos ex occaſione cibi prouocat ad Euangelizandi ſtudium.

ET continuò uenerunt diſcipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit,quid quæris,aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abijt in ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & uidete hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipſe eſt? Exibant de ciuitate,& ueniebant ad eum. Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes: Rabbi,manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare,quem uos neſcitis. Dicebant ergo diſcipuli eius ad inuicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Ieſus: Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem patris mei, qui miſit me, ut perficiam opus eius. Nonne uos dicitis,quia adhuc quatuor menſes ſunt,& meſsis uenit? Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & uidete regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Et qui metit,mercedem accipit, & congregat fructũ in uitam æternã,ut & qui ſeminat ſimul gaudeat,& qui metit. In hoc enim uerum eſt uerbũ,quia alius eſt qui ſeminat,& alius qui metit. Ego miſi uos metere,quod uos non laboraſtis. Alij laborauerunt,& uos in labores eorum introiſtis. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter uerbum mulieris teſtimonium perhibentis, Quia dixit mihi omnia quæcunq; feci. Cum ueniſſent ergo ad illum Samaritani,rogauerunt eum,ut ibi maneret. Et manſit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt in eum,propter ſermonem eius. Et mulieri dicebãt: Quia iam non propter tuam loquelam credimus. ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt uerè Saluator mundi. Poſt duos autem dies exijt inde.

COMMENTARIA.

Adſunt ex urbe diſcipuli, & conſpicati illum, quòd cum muliere Samaritana loqueretur, admirati ſunt. alioqui enim fuit Domino familiaritas cum mulieribus honeſtis, quarũ etiam beneficentia & liberalitate uiuebat. Quòd autem nemo diſcipulorum aliquid dixit, inde erat, quòd iam multis argumentis didicerant, ipſum nihil temerè & ſine ratione agere. Samaritis magnificè Chriſtũ prædicat, & commendat ciuibus, nec diſsimulat quòd omnia peccata ſibi ob oculos reuocarit. Ex ea re, quòd arcanorũ cordiumq; ſcrutator ſit, omnibus æſtimandum relinquit, quis & quantus ſit fortè Meſsias ille promiſſus, & expectatus hucuſq;. Audiunt eam ciues, & ipſa re experiuntur, quem ampliſsimè uerbis prædicauerat. Diſcipuli autem exiſtimantes iam fame diſcruciari Dominum, inuitant ipſum ut cibum emptum in ciuitate ſumeret. Ieſus tametſi eſuriret iuxta humanam naturam,

naturam: habebat tamen famem longè maiorē ſeruādi homines, ac pelliciēdi diſcipulos ſuos ad prædicandi functionem. Itaq; ſicut mulierem ex mentione aquæ pellexerat ad cognitionem diuinæ gratiæ: ita nunc diſcipulos ex occaſione cibi prouocabat ad ſtudium euangelizandi: Mihi, inquit, alius eſt cibus cordi, quàm iſte ſit quem uos affertis: ſalutem hominum eſurio. Craſſi autem diſcipuli hoc non intelligunt, exiſtimant ergo eum loqui de cibo corporali. quamobrem per collationem quandam occultam ſententiam ſuam ipſis explicat, & ait: Quod cibus eſt corpori eſurienti, id animo meo eſt uolūtas Dei patris. Latrans ſtomachus nunquam non exaturari petit. neque ergo aliud perinde cupio, quàm ut faciā uoluntatem patris. Hæc eſt autem uoluntas patris, ut omnes homines ueniant ad agnitionem ueritatis, & credentes in me habeant uitam æternam. Salus itaq; hominum meus eſt cibus delicatiſſimus. Hoc dicebat, cognoſcens ingētem turbam ex urbe uenire, cupientem audire ueritatem Euangelicam. Vtq; apoſtolos ſuos, orbis magiſtros, ad fidem eximiam & diligentiam in Apoſtolico munere præſtādam incitaret Dominus, ſubiūgit ſatis conuenientē allegoriam, & inquit: Quemadmodū ipſa ſeges iam flaueſcens. falcem & meſſorū operam quaſi flagitat: ita ſi ſuſtuleritis oculos ueſtros, & obſeruaueritis humanarū mentiū ſegetem, etiam apud Samaritanos & Ethnicos properantiū ad euangelicam ueritatē atq; doctrinā, intelligetis regiones undique uelut albeſcere ad meſſē euangelicā, & operam ac ſtudium noſtrum flagitare. Quòd ſi ſpes fructus prouocat meſſorē ad operam: quanto magis oportet uos alacres eſſe ad hanc meſſem colligendam patri, quæ & meſſori præmiū in cœlis ampliſſimum parabit, & Deo colliget animas hominū in uitam æternam. Prophetæ ſuis laboribus ſubegerunt arua, et mundū adhuc intractabilem ſua doctrina præpararunt Euangelio: uos nunc in eorū laborem ſucceditis, mundo iam ultrò ſe præbente cœleſti doctrinæ, &c. Ita ſanè ſalutis humanæ ſeminatores fuerūt prophetæ, meſſores aūt apoſtoli. Porrò Samaritani ex eo perſuaſi, quòd peccatrix magna conſtantia & certitudine teſtaretur, Ieſum ſibi occulta uitæ aperuiſſe, crediderunt ipſum Meſſiam eſſe. Idcirco cum iam exoptatū inueniſſent, nihil offenduntur uili & contēptibili eius ſpecie, & comitatu nihil regij præſeferente: quin potius inuitant illum, ceu maximum bonorū latorem, rogantq; ut urbis ſuæ hoſpitio dignaretur uti. Et Dominus protinus ad ipſos concedit, omnibus nobis hoc ipſo exhibens egregium ſpecimen ſuæ erga nos promptiſſimæ uolūtatis, ſi modò ipſam ſincero pectore ambierimus. Quid aūt biduo egerit, facile eſt coniectari ex eo quod ſequitur: Ac multo plures crediderūt propter ſermonem ipſius. Ergo docuit ipſos. Hac excellenti Chriſtus doctrina ita imbuit, inſtituitq; eos, ut palàm profeſſi ſint, ſe ipſius planè uirtutes diuinas ſenſiſſe, ac propterea credere, eum illum non Iudæorum modò, ſed & totius mundi eſſe Saluatorem.

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

HErodes autem tetrarcha cum corriperetur à Ioāne, de Herodiade uxore Philippi fratris ſui, quia duxerat eam, & omnib. malis quę fecit Herodes, dicebat illi Ioānes: Non licet tibi habere uxorē fratris tui. Adiecit & hæc Herodes ſuper omnia, quòd tenuit Ioannem, & alligauit, & poſuit eum in carcerem, propter Herodiadē uxorē fratris ſui. Herodias autem inſidiabatur Ioanni, & uolebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem, ſciens eum uirum ſanctum & iuſtum. Et uolens occidere eum, timuit populū, quia ſicut prophetam eum habebant. Cuſtodiebāt itaqꝫ eum, auditoqꝫ eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

Matth. 14. Lucę 3. Marci 6. Ioannes quia Herodē corripit, incarceratur.

COMMENTARIA.

Obſeruandum eſt illud præcipuè, quòd Ioannes ferociam & potentiam regis impiiſſimi non metuit, ſed ſancta libertate dicendi ſcelera illius corripuit: primū quidē nuptias inceſtas, deinde uerò & alia eius flagitia. Non enim dubiū, quin expilarit plebē miſerā, libertatē populi Dei oppreſſerit. Diſcant hinc cōcionatores ſancti, nō tacere ad principū uirorū ſcelera. Alioqui enim requiret pereuntiū ſanguinē iuſtus Dominus è manu canis illius muti, qui metu cōpreſſis faucib. clamare nō uult. Non neſciuit ſanctus Dei ꝓpheta, quali ingenio prædit⁹ eſſet Herodes: nō ignorauit, quātū odij ſibi cōſciſceret: ſed prodit, & manifeſtè ſcelus ꝓbrat: Inceſtæ, inquit, nuptiæ ſunt, quæ inter te & uxorē uiui fratris tui coierūt. Indigniſſimū eſt regē, caput & principē populi, qui uirtutis exemplar eſſe debebat, fœdiſſimū proſtare exemplum. Proinde ſi iuſtā rē facere uolueris, repudiabis illā quā fœdo tibi coniugij uinculo copulaſti. Et factū eſt, ut impiiſſimus tyrannus uiro inſonti & opti-

Quidam uolūt, Ioannem coniectum in uincula in Macheruntis caſtello, ut ſuis nihilominus liber pateret acceſſus.

mè merito ſtruxerit capitales inſidias. Primùm animi libidine corruptus in uincula conijcit: nec illa tyrannide ſatiatus, inſuper & ſanctiſsimum uirum occidere ſtatuit. Quòd aũt fidelem Chriſti miniſtrum non occidit, protinus id quidem Dei factum eſt prouidentia, ſuum iſtum amicum integerrimum ad certum tempus fideliter tuente. Vnde metuit Herodes turbam, de Ioanne magnificè ſentientem. Metuebat autem, ne illam in ſe concitaret, ſi crudelius quippiam in Ioannis caput decreuiſſet. Videmus hic, quanta humani ingenij prauitas & corruptio, imò & malitia, ut nolit increpari aut retrahi à malo cœpto, ſed omnino cupit perrumpere. Videmus etiam amicos Dei curæ eſſe Deo, ac tyrannos non poſſe uitam miniſtris Dei eripere, quoties libet, cum iuſtorum animæ in manu Dei ſint, de quorũ capitibus non cadit capillus ſine uolũtate Dei. Pij itaq; ſemper cũ caſtiſsima aũt Suſanna: Melius eſt incidere in manus hominũ, quàm peccare in cõſpectu Domini.

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

Lucæ 4. Dæmone coouictore citantẽ uerba prophetæ Liuida turba uicit per iuga ſumma Deum.

CVm audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſsit, & uenit Nazareth, ubi erat nutritus. Et intrauit ſecundũ conſuetudinem ſuam die ſabbati in ſynagogam. Et traditus eſt illi liber Iſaiæ prophetæ. & ut reuoluit librum, inuenit locum, ubi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, & prædicare captiuis remiſsionem, & cæcis uiſum, dimittere confractos in remiſsionem, prędicare annũ Domini acceptum, & diem retributionis. Et cum complicuiſſet librum, dedit miniſtro, & ſedit: & omniũ in ſynagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos: Hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus ueſtris. Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in uerbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius, & dicebant: Nonne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis: Vtiq; dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice cura te ipſum. Quanta audiuimus facta in Capernaum, fac et hic in patria tua. Ait autem: Amẽ dico uobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua. In ueritate dico uobis: multæ uiduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quãdo clauſum eſt cœlum annis tribus & menſibus ſex, quando facta eſt fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sareptam Sidoniæ, ad mulierem uiduam. Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſæo propheta, & nemo eorum mundatus eſt niſi Naamã Syrus. & repleti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audientes. Et ſurrexerunt, & eiecerunt eum extra ciuitatem, & duxerunt illum uſq; ad ſupercilium montis, ſuper quem ciuitas eorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. Ipſe autem tranſiens, per medium illorum ibat.

Matthæi 13. Docebat eos in ſynagoga, ita ut mirarentur, & dicerẽt: Vnde huic ſapientia hæc? Nonne hic eſt fabri filius? Nõne mater eius dicitur Maria? & fratres eius, Iacobus & Ioſeph, & Simõ, & Iudas? & ſorores eius omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? & ſcandalizabantur in eo, &c.

COMMENTARIA.

Dominus Ieſus coniecto iam Ioanne in carcerem, in ſynagogis Iudæorum docuit: in primis uerò die ſabbatorũ, quòd hæc ſacris cœtibus, doctrinæ & cultui deſtinata eſſet. Imitatus eſt aũt Chriſtus modo & docendi ratione Nehemiam, de quo conſtat, quòd è loco edito librum apertum legerit in conſpectu totius populi. Cũ aũt ſabbata Iudæorũ euangelica prædicatione ſint abolita, reſtat ut ferijs ab Eccleſia receptis diligenter proponatur doctrina ex lege, prophetis, euangeliſtis, & apoſtolis. Explicat librum Chriſtus, atq; locũ quærens idoneum inſtituto ſuo, inuenit non ſine ſtudio & diuina prouidentia uaticiniũ Eſaiæ 61. quem primùm recitauit, ac deinceps uel in hunc modũ enarrauit: In hoc cap. uaticinatur ꝓpheta de rege & pontifice ſummo, & oſtẽdit à quo ſit unctus ſeu deſignatus, & in quid uocatus et miſſus uenerit, & quæ attulerit fidelib. dona. Loquitur autem propheta ſub perſona Meſsiæ & ſaluatoris, & ait: Dominus uniuerſorum me regem & ſacerdotẽ conſecrauit, & declarauit non oleo typico, ſed ſpiritu ſuo ſancto, qui ſuper me manet, ut poſsim eſſe plenitudo omnium credentium, ex qua hauriant omnia uitæ & ſalutis munera. Deinde docet uates diuinus, ad quid Meſsias ille miſſus ſit, ut ſcilicet pauperibus annunciet nuncium liberationis et uitæ reparatæ, utq; ſanet cõtritos corde. Cõtriti corde ſunt, quos piget ac pudet uitæ contra Deum & legẽ eius admiſſæ. Hi, cum nihil cui fidant inueniunt, cõtrito ſpiritu Deum accedunt, in huius ſperantes miſericordia: horum uulnera obligat ille medicus Meſsias. Ita captiuis hominib. peccati & ſatanæ prædicat liberationẽ. Cæci ſunt ſuperſtitioſi, impietatib. errorib. &

mendacijs impliciti, quib. idcirco abſcondita eſt lux ueritatis. His lucem profert, & diſpulſis tenebris oculos animi aperit. Idem Meſſias confractos dimittit: hoc eſt, qui omni genere malorũ à Satana contriti ſunt, hos reſtituit priſtinæ libertati. Et hic erit uerus annus iubilæus, quo reſtituũtur eiecti poſſeſſionibus ſuis æternis. Prodidit Moſes annum priſtinæ libertatis inſtauratorem: uerùm is non ſuccurrebat niſi Iſraelitis, & hoc ipſum quod largiebatur, corporale erat & temporarium. Hic autem annus Domini, omnibus quicunq; culpis obærati ſunt diabolo, adfert perfectam libertatem & integritatem. Quòd autem Dominus Ieſus adiunxit, dicens, Impleta eſt autem hodie hæc ſcriptura in aurib. ueſtris: modeſtè ſignificauit, ſe eſſe eum de quo promitteret Eſaiæ uaticinium. Cæterùm præcellit Dominus Ieſus omnes alios homines dicendi ſuauitate & gratia. de eo ſiquidem ſcriptum erat: Diffuſa eſt gratia in labijs tuis, propterea quòd benedixerit tibi Deus tuus. Hinc illo concionante omnium oculi in eum defixi fuerunt, & mirati ſunt. Erãt tamẽ inter hos, apud quos generis et familiæ humilitas nonnihil eleuaret autoritatem doctrinæ cœleſtis. Omnes credebant eum eſſe filiũ Ioſeph & Mariæ. demirabantur ergo, unde tanta uis miraculorum, unde tam admirabilis diuinorũ uoluminum cognitio, unde tanta cum authoritate facundia. Nos autem ſcimus patrem cœleſtem, & unctionem Spiritus, & quòd pater per filium operatus ſit. Porrò cum Ieſus lõgè pauciora miracula proderet in Nazareth, quàm in alijs ciuitatibus prodidiſſet, eoq; cognati quidam indignarentur, ac ſugillarent eum, tum inquit: Scio uos non mirari doctrinam meã de pœnitentia & remiſſione peccatorum, ſed percupere ſignorum multiplicationem: idq; iure quodam uidemini uobis à me poſtulare, qui ſim ciuis ueſter: ideoq; dicitis, Ea beneficia quæ alienis et peregrinis Capernaitis præſtitiſti, eadem tuis exhibeto ciuibus, medicando ipſorum morbis. Atqui reſpõdeo uobis, mihi uſu uenire, quod & alijs prophetis euenit. Cum enim miracula in hoc edantur, ut mentes hominũ percellant, et ad credendum commoueant: ego uerò nullam apud uos fidem merear, quorſum ederem miracula? Cum ſub Achab rege fame affligeretur ſuperſtitioſus populus, impiusq;, Elias propheta eius tẽporis fideliſſimus ſuo honore in patria caruit, ita ut locum nõ inueniret in quo tutò ageret. Mittitur ergo in Sareptã, ad uiduã, quæ ipſum recipiens paſcitur diuina beneficentia. Affligimini & uos fame, nõ corporum, ſed animarum. Venio ego ad uos propheta ille, panem uitæ ſuppeditaturus: ſed paucos inter uos inuenio, quibus curæ ſit animarũ alimentũ. Veſtra ergo culpa, non prophetæ, intereunt animæ ueſtræ. Rurſus, etſi multi leproſi eſſent Eliſæi temporibus, nullũ tamẽ legitis Iſraelitam mundatũ: ſed Syrũ dumtaxat gẽtilem. id quod nulla culpa prophetæ factũ conſtat, ſed eorum potius uitio, qui prophetã proprium nullo dignabãtur honore. Ita & nunc fit. eſtis immundi pariter omnes: ueni ego purgaturus ſordes ueſtras peccatorũ. Cæterum apud gentes ſunt, quibus cordi eſt ea mundatio: apud uos fortiter illa contẽnitur. Hæc audiẽtes diſſecabantur cordib. ſuis, & ſtridebant dentibus ſuis in eum. O ciues impios, quib. Ieſus propter ueritatem purè & liberè propoſitam, in patriam iniurius & impius eſſe uidetur: præſertim quòd ethnicos prætuliſſet populo Dei, & ſeuerius increpaſſet incredulitatẽ eius. In furorem ergo uerſi ſuppliciũ de eo ſumere, & præcipitem è rupe dare cogitant. Sed non data eſt prauæ uolũtati facultas. nondum enim uenerat tẽpus, quo nobis expediebat mori Ieſum: qui uenerat moriturus pro nobis, ſed ſuo tẽpore, quod illi præfinierat pater: & eo genere mortis, quod delegerat. Lucifer præcipitatus eſt ob ſuperbiam, et idcirco ſollicitat alios ad ruinam: Dei filius aũt ſponte ſeſe demiſerat in terras, ut exaltatus in crucem, omnia attraheret ad ſeſe, & ſuo exemplo per humilitatẽ ſubueheret in cœlũ, quos ille ſuperbiæ princeps per arrogantiam & incredulitatem præcipitare conabatur in tartara. Placebat Domino Ieſu ſabbatũ Paſchæ, quo decebat immolari agnũ liberatorẽ orbis. Nec illi ſacrificio peragendo cõueniebat Nazareth, ſed Hieroſolyma. Hinc uſus eſt Dominus diuina potentia & uirtute, & abiuit: & illi excæcati, eum amplius nõ uiderunt. Abeant itaq; in malam crucẽ, qui dicunt eum magum uel præſtigiatiorem fuiſſe.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

ET abijt Ieſus in Galilæam. ipſe enim Ieſus teſtatus erat, quòd propheta in patria ſua honorem non haberet. Cum ergo ueniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia uidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto. nam & ipſi uenerant ad diem feſtum. Venit ergo Ieſus iterum in Cana Galilææ, ubi fecerat ex aqua uinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum, Hic cum audiſſet, quòd Ieſus adueniret à Iudæa in

Regulus adit Canam, ad Chriſtum, pro puero ſuo.

Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum ut deſcenderet, & ſanaret filium e-
ius. incipiebat enim mori. Dixit ergo Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia ui-
deritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine deſcende, priuſquam mo
riatur filius meus. Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus uiuit. Credidit homo ſermo
ni, quem dixit ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt
ei, & nunciauerunt dicentes, quia filius eius uiueret. Interrogabat ergo horã
ab eis, in qua melius habuerat. Et dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit
eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat in qua dixit ei Ieſus, Fili-
us tuus uiuit. & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignũ
fecit Ieſus, cum ueniſſet à Iudæa in Galilæam.

COMMENTARIA.

*Hoc præclariſsimo miraculo in Cana Galileæ
facto, in quam ſe receperat Ieſus, poſtquã è Naza
reth aufugiſſet, demõſtratur atq; approbatur, Ie-
ſum eſſe filiũ Dei, Meſsiã et ſaluatorem mundi, ui
tæ & mortis potentiſsimũ Dominũ. Et hic regu-
lus, iuxta Hieronymi ſententiã, palatinus fuit offi
cialis uel œconomus Herodis regis, agens in ædi-
bus regijs Capernaum: qua relicta profectus eſt
Canam, ut inde ſecũ abduceret Ieſum Capernaũ,
quò filium, quẽ reliquerat iam animã agentem, reti
neret in uita. Exemplũ pietatis, quam præſtare de
bent parentes liberis ſuis: uel maximã curã gere-
re, ne moriantur illi morte animæ & ſpirituali.*

*Quòd aũt ille arbitratur filiũ non poſſe ſanari, ni
ſi Dominus corporaliter deſcendat ad ægrotũ, to
to cœlo, ut dicitur, errat. Rectius de Domini ma
ieſtate, uirtuteq; ſenſit centurio ille, qui cõfiteba-
tur nulla opus eſſe corporali præſentia, cum diui-
na uoluntate & uirtute Dominus efficere poſſet,
quod ipſe poſtulaſſet. Iuſtè ergo regulus iſte incre
patur, quòd non niſi uiſis ſignis crederet. Ipſe aũt
hæc minimè curat, intentus periculo filij. Inſtat i-
taq; & urget Dominũ ut properet. Hac ſua no-
bis improbitate poſtulãdi exẽplũ præbuit, ne deſi
namus precari Dominum, donec deſiderata uota
noſtra extorqueamus. Quid aũt fecit Dominus?
Reipſa oſtẽdit, ſe lõgè plus poſſe, quàm ille ſe poſſe
conſideret, nempe animã retinere è corpore euo-
laturam, & elapſam reuocare: hoc eſt, qui poſſit
uiuificare, ſeq; uitæ & mortis Dominũ eſſe. Nam
ipſe rerum declarabit euentus, diuina Chriſti uir
tute filium reguli ſeruatum eſſe inuiſibiliter. Hæc
ergo Chriſti Domini uirtus eſt, ut quod uult
poſſit, fiat item quodcunq; dixerit uel præceperit.
Confirmant hæc fidem, non leuiter. Tametſi e-
nim nunc quoq; Dominus Ieſus iuxta corporis hu
mani proprietatem in cœlis agat: uiuit tamen in ſu
is ſuper terram totus, & operatur in eis ſalutẽ effi
caciter, iuuat & ſeruat ſe inuocantes. Et fide effi-
cimur participes donorũ Dei. Credidit enim re-
gulus ille, priuſquam accederet ipſum Dominum.
Neq; enim ad eum ueniſſet, niſi ſpem aliquam e-
gregiam de ipſius uirtute & beneuolentia conce-
piſſet. Nunc autem audita promiſsione firmius cre
didit: quare etiam domum reuerſus, reperit filium in
columitati redditum. Porrò tempus & hora reſti
tutionis diligentiſsimè perquiruntur: ne fortè ca-
ſui aut fortunæ aſcribatur beneficium, imò inte-
grum Chriſto patratori integrũ maneat. His ap-
penditur, quòd patrisfamiliâs exemplum imitata
tota familia, crediderit & ipſa in filium Dei, ad ſa
lutem perpetuam obtinendam.*

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

Matthæi 4.
Marci 1.
Ieſus uocat diſcipulos, & curat dæmoniacos atque infirmos.

ET relicta ciuitate Nazareth deſcendit, uenit & habitauit in Capernaum,
ciuitate Galileæ maritima, in finibus Zabulon & Nepthalim: ut adimple
retur quod dictum eſt per Iſaiam prophetã: Terra Zabulon & terra Neptha-
lim, uia maris trans Iordanem Galileę gentium, populus qui ambulabat in te-
nebris uidit lucem magnam, & ſedentibus in regione umbræ mortis lux orta
eſt eis. Exinde cœpit Ieſus prædicare euangelium regni, dicens: Quoniam im
pletum eſt tempus, pœnitentiam agite, & credite euangelio, appropinquabit
enim regnum cœlorum. Ambulans autem Ieſus, & præteriens iuxta mare Ga
lileę, uidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus, & Andręam fratrem e-
ius, mittentes rete in mare. Erãt enim piſcatores. Et ait illis Ieſus: Venite poſt
me, faciam uos fieri piſcatores hominum. At illi continuò relictis retibus, ſecu
ti ſunt eum. Et progreſſus inde puſillum, uidit alios duos fratres, Iacobũ Ze-
bedæi, & Ioannem fratrem eius in naui, cum Zebedæo patre eorum, reficien
tes, componentes retia ſua. Et ſtatim uocauit eos. Illi autem ſtatim relictis re-
tibus,

tibus, & patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenarijs, ſecuti ſunt eum. Et ingrediuntur Capernaum, & ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam, docebat eos, & ſtupebant ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ. Et circumibat totam Galilæam Ieſus, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem morbũ, & omnem languorem in populo. Et abijt opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, uarijs languoribus & tormentis cõpreheñſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos. & ſecutæ ſunt eum turbæ multæ à Galilæa, ac Decapoli, & Hieroſolymis, & dè Iudæa, & de ripa trans Iordanem.

COMMENTARIA.

Dominus Ieſus uidens in ſummis periculis uerſari gregem patris ſui, magno ſtudio ipſum paſcere inſtituit. Quamobrẽ relinquit Nazareth patriã ſuam, ut minus celebrẽ: & confert ſe in frequentiſſimũ emporiũ, Capernaũ Galilææ. Hoc aũt, inquit Euangeliſta Matthæus, quod nũc agitur, ſic agitur à Domino, quoniã ita prædixit Eſaias propheta: ut oſtendat magnã autoritatẽ Euãgelij: quod, tametſi noua doctrina uideri poſſet, reuerà tamen omniũ antiquiſſima eſt: quippe quæ ex ſcriptis petita prophetarũ, ijs deniq; confirmatur. Locus aũt petitus eſt ex 9. cap. Eſaiæ, ubi diuinus uates loquitur de bellis per Aſſyrios illatis. Hũc locum per collationem aptat Matthæus præſenti rei, ac inquit: Quemadmodũ olim rex Aſſyrius Galilæam gentium primò deprædatus eſt, et captiuam abduxit: ita Dominus Ieſus eam Galilææ partẽ diabolo abſtulit, ac ſuo ſubdidit dominio. Et ſicut olim ſedẽtib. in umbra mortis, ac interitum iamiam expectantibus, lætus illuxit populo ſuo Deus: ita nunc toti orbi ob peccata commiſſa dãnato, per illuſtrem lætamq; Euãgelij prædicationem illuceſcit Deus. Inde uerò occaſione ſumpta Chriſtus prædicauit euãgeliũ regni Dei: ideſt, quomodo hic regnet & uiuat in nobis Deus, & quomodo poſt hanc uitam perueniamus in regnum Dei. Principiò itaq; docuit, tempus promiſsionis eſſe impletum: adeſſe enim eum per quẽ regni Dei participes efficimur, & per quem cœlum ipſum aperitur. Deinde quomodo participes facti miſericordiæ Dei, recipiamus nobis oblatã gratiã: nimirum ſi in noſmetipſos deſcendamus, cõuerſi ad Deum, & agnoſcamus quales reuerà ſumus, corrupti ac dãnati peccatores. Inde uerò ſi credamus euangelio, hoc eſt, ſi in peccatis noſtris nõ deſperemus, ſed diuinæ fidamus bonitati, quæ filiũ unigenitũ pro peccatis dedit noſtris, ut ipſius merito remiſsionẽ conſequamur peccatorum, & uitam æternã, omnes qui credimus hunc filiũ nobis datum, natum & crucifixũ. Cæterùm doctrinam illã cœleſtem, per quam homines uenirẽt ad agnitionẽ ueritatis, fierẽtq; ſalui, Chriſtus propagare ſolus, quantum ſcilicet humanã attinet naturã, non potuit. Quamobrẽ delegit ſibi uiros quos familiares haberet, teſtes omniũ quæ faceret & diceret, & per quos deinceps totũ mundũ erudiret. Viros aũt non humana ſapientia turgidos, uel generis nobilitate ſtolidè gloriãtes delegit: ſed humiles, probos, ſimplices, laboribusq; aſſuetos. Illiterati, inquit Hieronymus, mittuntur ad prædicãdum, ne fides credentiũ non uirtute Dei, ſed eloquentia atq; doctrina fieri putaretur, &c. Itaq; ipſum ſpectandũ expendendũq; eſt, quod ſuis effectum laborib. reliquerunt. Non enim ſimplices illi piſcatores ſolùm Græcas gentes, ſed Romanos & barbariſſimas gentes, Scythas, Indos, Aethiopas, & ipſos Germanos et Gallos, ſumma, omnẽ genus hominũ, nationesq; omnes induxerunt, crucifixi Chriſti leges accipere: nõ armis uſi, nõ uerborũ exquiſita elegantia, ſed ſimpliciſſima prædicatione euangelij Ieſu Chriſti: Hos aũt uocat ſimpliciter, dicens: Sequimini. Eſt autem ſequi Dominũ, ipſum obſeruare, illius ſe fidei & curæ cõcredere, & in illum reſpicere perpetuò. Poſtulat ergo Dominus à ſuis diſcipulis, ut ſe totos componant ad uoluntatẽ, doctrinã, & exemplum ſuũ: Et faciam, inquit, uos piſcatores hominum. Allegoria eſt. Loquitur enim de doctrina, qua hominum mentes captæ, Deo ſeſe cõſecrant. Hi ſunt piſcatores, qui Euangelij ſancta doctrina & prædicatione ineſcãt & capiunt homines, ut liberati à diabolo, ſerui & captiui ſint Deo. Vnde D. Paulus dicebat: Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia Deo, ad demolitionẽ munitionũ, quibus cõſilia demolimur, et omnem celſitudinẽ quæ extollitur aduerſus cognitionẽ Dei, & captiuam ducimus omnẽ cogitationẽ ad obediendum Deo, &c. Et nunc quoq; finis doctorum in Eccleſia talis eſſe debet, quàm plurimas animas Chriſto lucrifacere, quas ex ampliſſimo huius mundi Oceano ſagena euangelica Chriſto attrahant. Porrò cõmendatur nobis prõptiſſima Apoſtolorum obe-

dientia. Ipſorum exemplo docemur, alacres diuinā obire uocationē, ſpretis quibuslibet quæ à uocatione Dei retrahunt. Deſcribitur hic quoq; & aliorum duorum maximorum Apoſtolorum uocatio, Iacobi ſcilicet, & Ioannis. Fuit hic Iacobus, quem gladio feriri iuſsit Herodes, Act. 12. uirum multæ libertatis, pietatis & conſtantiæ. Ioannes autem is eſt, cuius hodie Euangelium in omnibus legitur eccleſijs. Quòd autem illi non ſolùm nauem, uerumetiam patrem iam grandæuum reliquerunt, propterea non fuerunt impij. Sic enim illos formauerat Ioannis prædicatio, ſic illos attraxerat afflatus ſpiritus Chriſti: & res ita flagitabat, potius deſerere patrem & alia, quàm Chriſtum. Diſcamus & hoc exemplo fideliter ſeruire Chriſto. Videre hic quoq; licet indefeſſum Saluatoris noſtri ſtudium, multumq; laborem quo omnibus palàm ſalutarem proponit doctrinā, illisq; fauſta annunciat, quòd ſcilicet Deus uelit regnare in ſuis, in terris: poſt hanc uitam aūt transferre illos ad ſe in ſedes beatas, & æternum regnū. Hanc illuſtrem prædicationem ſparſit in ipſis ſynagogis, ubi religionis ergò et propter lectionem legis frequens populus confluebat. Doctrinæ porro adduntur miracula, reuera mera Dei beneficia, quibus atteſtatur atq; approbat Dominus, talem ſe eſſe qualē uerbis prædicat. Venerat in hūc mundum teſtis diuinæ erga nos gratiæ, & ſaluator. prædicat itaque, Deum generi mortalium bene uelle: idq; iam collatis in omnes beneficijs innumeris palàm oſtendit, dum omnibus omnium morbis medetur. Ergo & nos ad Chriſtum deferamus noſtros ægrotos, qui uirtute cœleſti & animo promptiſsimo incurabilibus morbis affectos ſanare poteſt. Indicatur demum, quanto cum fructu prædicarit Dominus. Illi homines incitant nos ad ſtudium uerbi Dei. ipſi ſemel atque iterum concionantem Dominum ſecuti ſunt: nos autem longè ampliora per Apoſtolorum prædicationem uidemus & audimus. Ergo ſequamur fidē ipſum ſaluatorem, ne iudicent nos illi, & meritò damnemur, ſi tam beneuolum ſpreuerimus Seruatorem.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

Matthæi 5.
Enarrantur octo beatitudines.
Lucas ſcribit, Dominum de monte deſcendiſſe, ac ſtetiſſe in loco campeſtri, deinde eleuatis oculis in diſcipulos ſuos, dixiſſe: Beati pauperes, quia; ueſtrū eſt regnū Dei, etc.

VIdens autem Ieſus turbas, aſcendit in montem: & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius. & aperiens os ſuum, docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi poſsidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorū. Beati eſtis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, qunniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Verun tamen uæ uobis diuitibus, qui habetis conſolationem ueſtram. Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ, cum benedixerint uobis omnes homines: ſecundum hæc

Lucæ 14.

enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum. Vos eſtis ſal terræ. quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum ualet ultrà, niſi ut mittatur forás, & conculcetur ab hominibus. Vos eſtis lux mūdi. Non poteſt ciuitas abſcōdi ſupra montem poſita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnib. qui in domo ſunt. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt.

COMMENTARIA.

Qui ubiq; in ſacris literis introducitur clemēs, benignus, miſericors, & qui poſsit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: is promptiſsimo nunc animo prodit, fideliſsimè totum pietatis negotium exponit, omnes illos erudit, atq; uerbo uitæ ſatiat. Quòd aūt docturus montem aſcendit Chriſtus, inſinuauit ſe nihil humile terrenūq; traditurum, ſed ardua cœleſtiaq; omnia. Præterea conſedit cōcionaturus Dominus, oſtendens animum requiri attentum & pacatum, & minimè oberrātem & tumultuantē per omnia, ſi quis uelit audire uerbum. Et accedunt in primis Apoſtoli diſcipuli,

puli, tanquam doctrinæ ueritatis teſtes, qui poſteris tradere poſſent quod uiua uoce & ex ſacratiſsimo ore excepiſſent. Et ipſe Dominus modeſtiſsimè agit, apparatuq; prorſus diuino diuinam exornat doctrinam de æterna felicitate atq; uita beata: quā ut doceret, cultoresq; ſuos bearet, uenerat in mundum. In primis autem arbitratur uulgus illos eſſe beatos, quibus ampliſsimæ ſuppetunt opes. At Dominus noſter illos potius beatos pronunciat, qui pauperes ſunt ſpiritu: id eſt, humili et ſubmiſſa mente prædíti, quæ nihil præſidij in opibus aut huius mundi ſtrepitu collocat, ſed in cœleſtib. Hi reuerà in his terris felices ſunt, et poſt hāc uitam in cœlis omnibus modis abſolutiſsimam beatitudinem hæreditabunt. Et quamuis abſoluta beatitudo felicitasq; demū nobis obueniat in alio mūdo: attamē ſancti in hoc quoq; mūdo beati & felices eſſe dicuntur, eo quòd coniunguntur Deo per fidem & ſpiritum ſanctum, in quo iam uiuunt & exultant, expectantes (ut diuinus ait Paulus) beatā ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei & ſaluatoris Ieſu Chriſti. Vulgò item illi putantur eſſe beati & felices, uictorijs & regnis illuſtres. Ab ea felicitate olim commendati ſunt Aſsyrij, Perſæ, Medi, & Romani. Dominus autem contrarium pronūciat, nimirum mites eſſe beatos. Sunt autem mites, Auguſtino docente, qui cedunt improbitatibus, non reſiſtunt malo, ſed uincunt in bono malum, ueluti clementes & manſueti. Loquitur autem Chriſtus non de ea terra, docente Hieronymo, quæ tribulos profert & ſpinas, quā crudeliſsimus quiſq; poſsidet: ſed de ea, de qua pſalmiſta, Credo (inquit) uidere bona Domini in terra uiuentium. Itaq; Dominus: Rixētur, ait, filij huius ſeculi pro imperijs & regnis, ſint illuſtres, & titulis clari, quibus capitur & delectatur mundus: uos autem qui mei uultis eſſe diſcipuli, ueram in hoc conſtituetis beatitudinem, quòd gratia Dei hæredes æternæ uitæ delecti eſtis. Habentur & à mundo beati, qui nihil quod angat habent, quos nihil excruciat. Veriſsimè uerò Chriſtus lugētes beatos pronunciat, eos quidem qui dolent & deplorant peccata commiſſa, et neglectum diuinarum rerum: qui item tanguntur alienis malis & infortunio fratrum, ingratitudine & perfidia mundi. Et hi conſolabuntur. nam remittit illis Deus peccata, conſolatur & confirmat corda illorum, excitans in eis uerum gaudium in ſpiritu ſancto, optimo illo conſolatore. Cæcus hic mundus, fœdiſsimis immerſus cupiditatibus, beatos quoq; arbitratur, qui iuxta prouerbium Sybariticis ſaginantur menſis, & omni uoluptate ſeſe oblectant. Atqui falſam opinionem illam refutans Saluator, eos beatos dicit, qui in ſtudio iuſticiæ ſeſe quàm ardentiſsimè exerceant. Eſuriendi enim & ſitiendi uocabulis, ſignificauit ingens deſiderium et ſtudium iuſticiæ. Nam nulla corporis affectio, cupiditas nulla ita adurit & urget hominem, ſicut fames uel ſitis. Illud autem obſeruandum, quòd dicit, Eſuriunt, & non, eſurierunt: ne uſpiam ceſſent, aut ſocordes inueniantur: quin imbecillitatem ſuam ſentientes, ſemper ad altiora eluctentur. Diligenti & uerè pio homini ſemper, ait Chryſoſtomus, aliquid ſupereſt, quod ſcilicet abſoluendum ſibi eſſe uidet. Eſt autem iuſticia duplex: una fidei, qua uidelicet homines Chriſti merito iuſtificantur, id eſt remiſsionem peccatorum conſequuntur, ſic'que efficiuntur hæredes uitæ æternæ: altera uero quæ ex fide naſcitur. Qui iuſtus eſt, inquit Ioannes, iuſticiam operatur: hoc eſt, omnis generis uirtutes. Hanc igitur iuſticiam bipartitam qui eſuriunt & ſitiunt, ſaturantur à Deo. Nam ipſis augentur uirtutes in hoc ſeculo, & recipiuntur tandem in beatas ſedes, ubi nec eſurient, nec ſitient amplius. ſed fiet quod per Prophetam dictum eſt: Edent pauperes, & ſaturabuntur: laudabunt Dominum, qui requirunt eum: uiuet cor ſiue anima eorum in perpetuum. Arbitrantur etiam homines mundani beatos illos, qui theſauros congerunt, ac in poſterum proſpiciunt ſumma tenacitate, ſibiq; ac ſuis tantum uiuunt. At longè aliter uidetur Chriſto. Beatos enim illos eſſe dicit, qui benigni ſunt, & benefici in alios, ut eorum inopiam ſubleuent, cogitantes ſe tantum bonorum diſpenſatores eſſe. Et illis Dominus uiciſsim præſtat miſericordiam, tam in hac uita, quàm in futura: Eſaiæ quinquageſimo octauo, & Pſalmo quadrageſimoprimo. Iudicantur præterea in hoc mundo feliciſsimi eſſe, quibus ſunt elegantes liberi, formoſa uxor, amplæ & ſplendidæ ædes, & circum tales omnia munda, ornatiſsima'que. At Dominus magis eos beatos prædicat, qui mundo & expurgato corde ſiue animo prædíti ſunt. Nam hi, inquit, non ſpecioſa huius mundi, ſed ipſum Deum, opificem omnium rerum, cuius pulchritudinem nemo exprimere poteſt, uidebunt: id eſt, Dei conſortio, ubi hinc ſoluerint, perfruentur. Ponitur enim uiſio Dei non rarò in ſacris ſcripturis pro beata uita, & æterna gloria. Cæterùm cum ſcriptum ſit, Prauum eſt cor hominis, Ieremiæ decimoſeptimo: &, Quis dicet, Munda ui cor meū, & purus ſum à peccato? meritò quæ-

ritur, quis ſit mundo corde inter filios hominũ.
Enimuerò iuxta naturam quiſq; impurus eſt, quũ
ſit corruptiſsima. Quòd ergo puri ſunt ſancti,
conſertur ipſis cœlitùs, & paratur fide in Chri-
ſtũ. Tametſi enim innocẽtia noſtra nunquã omni
ex parte perfecta ſit: imputat tamẽ Chriſti perfe
ctiſsimã mundiciã nobis Dominus, & ex gratia
propter Chriſtũ ceu mundos nos reputat & re-
cipit. Eph. 5. Errat & in hoc mũdus, quòd felices
iudicat eos, qui reb. ſuis compoſitis ex animi ſen-
tentia, nullis ſeſe diſsidijs & rixis miſcẽt, nec eos
mouet quid alij agant. Dominus enim beatos pro
nunciat pacis conciliandæ ſtudioſos inter diſsidẽ-
tes. Sumus enim inuicẽ membra & fratres, & de
cet ut omnes tranquillã & honeſtã inter nos uitã
uiuamus. Sic beati erimus, & filij Dei: qui & ipſe
nõ diſsidij, ſed pacis Deus eſt. Demũ mũdus in hac
uita miſerrimos eſſe credit patria extorres. ſpolia
tos facultatib. & omni miſeriæ expoſitos. At Do
mino ſunt feliciſsimi, modò perſecutionẽ illam &
afflictionẽ ſuſtineãt propter ipſum atq; iuſticiam.
Eſt enim perſecutio, quæ à iuſtis propter iniuſti-
tiã uel puniendã uel excindẽdã infertur prauis &
ſceleratis hominib. 1. Petri. 14. Si igitur probris
afficiuntur in nomine Chriſti, id eſt affliguntur
homines pietatis ergò, et iuſticiæ odio, beati erũt.
Nam munificus Dominus daturus eſt eis pro ab-
latis facultatibus, pro amiſſa patria, patriã cœle-
ſtẽ, & bona ſempiterna. Quòd ergo Dominus
ſubiungit dicens, Beati eſtis quũ probra iecerint
in uos, &c. copioſius perſecutionis ſpecies expri
mit. Deinde uerò ad diſcipulos ſuos conuerſus, pe
culiariter animat ipſos ad patientiã, cõfirmatq; in
uirtutis ſtudio: Si, inquit, dolet uobis infamia, &
quòd reb. ueſtris plurimum hoc ſeculo decedit, co
gitate quæſo, quantum increſcat in futuro ſeculo
gloria ueſtra. Neq; uerò uos ſoli eſtis, qui male au-
ditis in hoc mundo. Euenit hoc ipſum ſanctiſsi-
mis prophetis. Ecce Moyſi non eſt inuentus ſimi
lis propheta in Eccleſia Dei: at hunc quantis one
rarunt conuicijs? quoties hũc petierunt ſaxis? Sa-
muel ex animo amauit plebem, & hanc feliciſ-
ſimè æquo adminiſtrauit imperio: uerùm ab ad-
miniſtratione fideliſsima amouit eum populus. 1.
Regum 8. Elias nullibi tutus eſt, & exulem agit,
qui erat pater patriæ, decus & gloria: 3. Regum
19. Ita Iſaias ſectus eſt, Ieremias & Zacharias
lapidibus obruti occubuerunt. Ipſorum autem
animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tor
mentum malitiæ. Viſi ſunt oculis inſipientium
mori, illi autẽ ſunt in pace. Apparet autem ex his
poſtremis, ea quæ diſeruit Dominus de felicitate et
infelicitate, pertinere quidem ad omnes homines,
ſed ad miniſtros uerbi ſingulariter: quippe in hoc
prolata, ut confirmentur in ueritate, & contem-
nant mundum cum ſuis laudibus, opibus & uo-
luptatibus. Pergit quoq; Dominus diſcipulos ſuos
in pietatis officio confirmare, & ait: Non mirum
ſi uos odiat & perſequatur mundus. eſtis enim
ſal mundi. At non poteſt nõ odiſſe delicatus mun
dus, ea quæ mordẽt. Cæterùm nõ oportet propter
odia mundi à fide deficere: imò hoc uos acriores
eſſe conuenit, quo ille eſt inſipidior. Eſt aũt hic ſer
mo allegoricus, à natura ſalis deſumptus: quã Pli-
nius ſcribit eſſe igneã, in medendo uerò morden-
tem, adurentẽ ac repurgantem. Ita oportet mini-
ſtros Euangelij & doctores ueritatis igni ſancti
ſpiritus ardere, mundi mordere uicia ac repurga
re, ne propter ea computreſcat. Indicat quoq; Do
minus, quanta pericula et incommoda ueniant, ſi
ſal ſit fatuum: hoc eſt, doctores uiuido ſpiritus fer
uore careãt, ac iuſtam agẽdi dicendiq; conſtan-
tiã nõ obſeruẽt. Veniũt primùm in damnũ atq; pe
riculũ illi, quorũ ſal ipſos eſſe oportebat. Deinde
ueniũt & doctores iſti ſua inſulſa fatuitate in ex
tremũ hominũ contẽptũ: ex quo cadit ſumma &
myſteriorũ diuinorũ authoritas. Quod ut Chri
ſtus efficacius inculcaret, imprimeretq; diſcipulo
rũ animis, ſimilitudine alia docuit quodnã ſit pa
ſtorũ officiũ. Et cũ luce nihil ſit illuſtrius, utilius
nihil: idcirco rectè per lucẽ adũbrauit Eccleſiæ
doctores, adeoq; cœleſtẽ et Euangelicã doctrinã.
Dicit ergo: cõſtitui uos eo loco, ut ueluti lux ſplẽ
dida præluceatis toti mũdo. Talis ſit itaq; uita do
ctrinaq; ueſtra, ut omnib. eã intuẽtib. ſit dux re-
gulaq; rectè uiuẽdi. Vnicus eſt ſol huius mũdi: ſed
is eſt tam efficaci & copioſo lumine, ut omnibus
terram incolentibus è longinquo luceat. Sic uos
in edito collocaui, ut quod loquimini, quod faci-
tis, non poſsit nõ per uniuerſum orbem diſpergi.
Si ſolẽ obducant nubes, unde lumẽ mortalibus? Si
ueſtra doctrina caligabit erroribus, ſi ueſtra uita
humanis cupiditatibus erit obfuſcata, quæ res di-
ſpellet caliginẽ multitudinis? Vos eſtis ueluti ci-
uitas in edito mõte ſita, longè lateq; conſpicua uia
toribus: ita doctrinam ueſtram cœleſtẽ, & uitam
maximè illuſtrem & integram eſſe oportet. In-
terea admonentur diſcipuli fortitudinis & cõſtan
tiæ, dum aſsimilantur oppido in mõte extructo.
Præterea ait Chriſtus: Ideo noctu lucernã accẽ
dunt in ædib. ut luceat omnib. qui in domo uerſan
tur: & ideo non cõdũt accenſam ſub modio, ſed
imponũt candelabro, quò lumẽ eius magis ad oẽs
perueniat. Quando igitur uos elegi, ut lucernam
uerbi

uerbi mei accendatis in domo Domini, & fulgeatis omnibus in Eccleſia uerſari uolentibus: iniquum eſt, ut quicquam celetis aut obſcuretis meæ lucis & ueritatis: imò euangelicam doctrinam manifeſtiſsimè omnibus annunciate, ac uitam ueſtram ita inſtituite, ut ea doctrinam meam illuſtret. Sic luceat uita ueſtra, ut uideant homines ueſtra opera bona, fidei fructus. Non ut uos laudent, próque dijs adorent: ſed ut Deum laudent, ei'que ex animo ſeruiant, ab ipſo pendeant, & in ipſum unicè reſpiciant. Ita demum eritis ueri mei diſcipuli.

CAPVT TRICESIMVM.

NOlite putare, quoniam ueni ſoluere legem aut prophetas: non ueni ſoluere, ſed adimplere. Amen quippe dico uobis: donec trãſeat cœlum & terra, iota unum aut apex unus non præteribit de lege, donec omnia fiant. Qui ergo ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus uocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Dico autem uobis, niſi abundauerit iuſticia ueſtra plus quàm ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis: Quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es cum eo in uia, ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouiſsimum quadrantem.

Matth.5. Et euãgelicæ perfectiones.

Lucæ 12.

COMMENTARIA.

Hactenus de uera felicitate diſſeruit Dominus: deſcendit nunc ad ipſam legem illuſtrandam, ac repurgandam à traditionibus Phariſaicis, quibus genuinum uſum & ſenſum corruperãt. Cum autem perſuaſum eſſet pleriſq;, doctrinam Chriſti in ſubuerſionem diuinæ legis uergere, ac religionis totius: disertè in præſentiarum pronunciat ipſe falſam hanc perſuaſionem. Veniſſe enim ſe, ut legem compleat, non autem ut quicquam eius diſſoluat. Cæterùm ubi uaria traduntur de lege, lex tamen nihil aliud eſt quàm perpetua & optima Dei uoluntas, in hoc per Moſen uulgata, quo omnes homines Dei uoluntatẽ cognoſcãt, & cognitã faciant: id eſt, ut Deus præſcripſit, uiuant. Hãc aũt docendi gratia ſacri doctores diuiſerunt in Moralẽ, Iudicialẽ, & Ceremonialẽ. Porrò lex moralis inſtitutio eſt morũ ac uniuerſæ uitæ noſtræ, comprehenſa Decalogo, et huius compẽdio, dilectione inquã Dei & proximi. Lex iudicialis docebat iuſticiam publicã, humanitatẽ, beneficẽtiam, & tranquillitatem publicam conſeruabat. Hanc duplicẽ legẽ omniũ perfectiſsimè præſtitit Chriſtus, eam'que uniuerſis commendatam & obſeruandam uoluit. Idcirco Apoſtolus inquit: Scimus, quoniam bona ſit lex, ſi quis ea utatur legitimè, illud ſciens quòd iuſto lex non ſit poſita, ſed iniuſtis & inobſequentibus, impijs & peccatoribus. Proinde non eſt quòd quiſquam credat, per aduentum Chriſti & euangelicam prædicationem per omne genus flagitiorum graſſandi facultatẽ eſſe conceſſam, neq; Euangelium magiſtratus ordinationẽ damnare ciuilem, & politias. Verùm ceremoniæ traditæ fuerũt de ritib. eccleſiaſticis, de cultu Dei externo, deq; perſonis & reb. ad cultũ illum pertinentib. Quia uerò hæ res non niſi ad tempus erant inſtitutæ, donec ſcilicet ueniret Chriſtus: Euangelio iam publicato, abrogatæ ſunt, cum pro figuris & umbris ipſa res ſit repoſita, Ioann.1. Heb.10. Iam uerò prophetæ fuerunt fideles miniſtri Dei, ac legis diuinæ interpretes, clarius et copioſius de regno & reb. Meſſiæ prophetantes. Quorum ſcripta igitur adeò nõ luxauit Chriſtus, ut fecerit quæcunq; iſti uates diuini futura dixerunt. Hoc dixit ad diſcipulos ſuos, cum iam reſurrexiſſet à mortuis: Hæc ſunt uerba, inquiens, quæ locutus ſum ad uos, cum adhuc eſſem uobiſcum: quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & prophetis, & pſalmis de me: Lucæ ult. Quamobrem hic quoque per collationem rerũ maximè firmarum

& immotarum (cœlum enim & terra firmiſsima ſunt elementa) ſignificauit legis & prophetarum conſtantiam ſiue permanentiam. Et per Hyperbolen aggrauauit eam ſententiam. Per iota enim & apicem, ſignificauit minutiſsima in lege. Præterea contra impiam & falſiſsimam de ſua doctrina conceptam opinionem, quaſi contrariam legi, hoc quoq; dicit Chriſtus: Tantum abeſſe ſcitote, ut uel ipſe contemnam & negligam legem Dei, uel negligendam eſſe tradam, ut magis aſſeuerem illum in regno cœlorũ fore uiliſsimum, qui uel minimum legis ſoluerit, uel alios negligere docuerit: rurſus illũ fore honoratiſsimũ, qui legem & præſtiterit, & præſtandã docuerit. Et ita totam nobis legem integram, & nulla ſui parte diminutam commendauit Chriſtus, eamq; uult magno à nobis obſeruari ſtudio. Iam ad ipſam legem. Hærebant phariſæi in cortice & externo opere legis, ad medullam non penetrabant, neq; ſpiritum & ipſum legis genuinum ſenſum capiebant: idcirco iuſtos ſeſe arbitrabantur, ſi legem ſecundum literæ tenorem præſtitiſſent, de mente ſeu animo nihil ſolliciti, unde potius hypocritæ erãt, quàm iuſti. Iuſticiam ergo Chriſtus (ut Theophylactus aſſerit) hic dicit omnem uirtutem. Qui ergo de iuſticia Chriſtianorũ loquuntur, dicunt noſtram iuſticiam Chriſtum eſſe, & eam iuſticiam nobis communicari per fidem. Simul autem, inquiũt, per fidem datur nobis ſpiritus Chriſti, quo regeneramur. Regenerati uerò operantur opera filiorum Dei, ambulantes in charitate Dei. Et quia ſciũt, Deum ipſum cor, ſpiritum, & intima hominis requirere: non iam foris ſimulant religionẽ, ſed ex animo deſeruiunt. Porrò quia omnis error phariſæorum erat ortus ex lege ſiniſtrè intellecta, proinde iam Dominus indicat, quis ſit genuinus ſenſus legis, ut ſcilicet ſecundũ pietatis affectũ obſeruetur. Et quò dilucidiora ſint omnia, exẽplis è lege ſumptis ſingula demonſtrat. Primùm, quod è lege producit exemplum de homicidio, phariſæi ita interpretabantur, ut eum legi ſatisfeciſſe dicerẽt, qui uiolenter ac palàm occidiſſet neminem: atque hunc iuſtum prædicabant, utut animus interim arderet ira, odio & inuidia. Contrà uerò Dominus oſtendit, legem non tantum opus prohibere externum, ſed animum potius requirere ab omni affectu iræ ac odij alienum, criminibus quidẽ minime leuibus. Sunt enim impotentiſsimæ animi cõmotiones, & ulciſcendi cupiditas. S. Auguſtinus, Racha Hebræis interiectionis inſtar eſſe, eaq; uoce nihil certi, ſed tantùm animi indignationẽ ſignificari admonet. Deinde Eraſmus, Chriſtũ intellexiſſe conſeſſum iudicũ, qui de grauiſs. ſolebant cõſultare cauſis. Illũ ergo qui fratri dixit Fatue, præſentandũ iudicibus, quò decernãt de ſupplicij genere ac modo. Porrò Gehennæ incendium, omnium maximũ intelligitur eſſe ſuppliciũ: undeq; Gehennæ uocabulũ ſuum originem habeat, ſtudioſus lector cõſulat ipſum D. Hieronymũ, docentem excelſum quoddam fuiſſe in ualle Hinnom, in quo filios ſuos Iudæi Moloch dæmoni cuidam immolarint. Poſtquam aũt Dominus Ieſus in aduerſam partẽ diſputauit, colligit lege præcipi, non tantũ ne cui noceamꝰ in corpore, fortunis, uitaq;: ſed etiã ut beneuoli ſimus erga omnes, utq; benefaciamus etiam hoſtibus, per omnia ſtudentes cõcordiæ & unanimitati. oſtẽdit quoq;, quanti faciat Deus beneuolentiã & concordiã mutuã, dum ſacrificio quo apud illos homines nihil credebatur uel maius eſſe, uel ſanctius, præfert concordiã, atq; adeò ut illud ſine hac nihil prodeſſe manifeſte pronunciet. Quibus etiã quæſtuoſam de expiãdis peccatis traditionem phariſæorũ confutat (illi enim nunquã non adhortabantur plebẽ ad offerenda opima ſacrificia, quibus animi labes ac ſcelera ſanctificare ſua debeant) & docet, fide & charitate, animiq; renouatione opus eſse. Præterea ſi apud Deũ tanti eſt hominum concordia, ut patiatur inter ſe fraudari munere parato, modò illa ſarciatur: quanto iuſtius eſt, hominẽ, cuius intereſt, rei ſuæ diſpendio pacẽ & amicitiã redimere? Eſt igitur hæc narratio Domini imago quædam parabolica, qua nos (ut S. placet Hieronymo) dũ in iſtius ſeculi uia currimus, ad pacem & concordiam cohortatur. Theophylactus in hunc locũ cõmentans: Nonnulli, inquit, putãt aduerſariũ dici diabolũ, uiam aũt uitam. Dominũ uerò admonere, ut quandiu in hac uita es, deſciſcas à diabolo, ne poſtea poſsit te de peccato arguere, quaſi aliquid de ſuo habentem, nuncq; pœnæ tradaris uſq; ad ultimum quadrantem pro peccatis corrigendus. At tu intellige, q. de aduerſarijs qui hic ſunt, dicat: per hoc admonẽs, ne iudicio cõtendas, et ita à diuinis operib. auellaris: Etiãſi iniuria affectus fueris, inquit, ne abeas ad tribunal, ſed in uia litẽ ſolue, ne ob potentiã aduerſarij grauiora patiaris.

Matthæi 5. Edicit ueteris quæ ſit ſententia legis, Datq; inſtrumenti ſancta ſtatuta noui.

CAPVT TRICESIMVMPRIMVM.

AVdiſtis, quòd dictum ſit antiquis: Non mœchaberis. Ego aũt dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad cõcupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue

cum

eum, & proijce ab te. Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in Gehennam. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te, abſcide eam, & proijce abs te. Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in Gehennam. Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij. Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non peierabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, Non iurare omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni Regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem ſermo ueſter, Eſt eſt, Non non. quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Audiſtis, quia dictum eſt, Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico uobis, Non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille paſſus, uade cum illo & alia duo. Qui petit à te, da ei: & uolenti mutuari à te, ne auertaris. Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres ueſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt.

COMMENTARIA.

Secundum è lege paradigma eſt de ſanctimoniæ uitæ, atque fide coniugali ſanctè cuſtodienda. Phariſæi ſanctum & iuſtum arbitrabantur eum, qui ſua uxore contentus, nõ abſtinuiſſet à complexu alienæ: de impuris fœdiſq; cogitationibus ac dictis exigua erat cura. Dominus ergo docet hoc præcepto, prohibitam eſſe omnẽ immũdiciam & concupiſcentiam in corde: et iniuſtos eos, qui animo concupiſcunt alienã coniugem. Hi coram Deo adulteri ſunt, tametſi concubitu nunquam perfruantur, eo quòd Deus corda intuetur, & ipſi malum perfecerunt in corde: quiq; malũ perpetraſſent, ſi potuiſſent. Sicut enim in bonis deſtinata imputatur uoluntas, ut in Abraham uidere licet, uolente Domino filiũ immolare propriũ: ita ſanè Deus uoluntatem deſtinatam in opus prauum, damnat pro opere prauo. Tranſit autem Dominus à corpore ad animam, tali collatione utens: Quemadmodũ ubi totus homo periclitatur, præſtabilius eſt, unius membri iactura totius reliqui corporis ſalutẽ redimere, quàm ſeruato membro totius corporis ſalutem in diſcrimẽ conijcere: ita conducibilius, reſecare affectũ aliquem, & uoluptatem aſpernari, quàm hac momentanea ſemel & iterum frui, interim uerò obnoxiũ fieri æternæ damnationi. Neq; enim hoc ſenſit Chriſtus, ut quiſquam ſibi ipſi membrũ aliquod corporis amputet: ſed membrum animi, hoc eſt, malos illos affectus, inuitantes ad omnem immundiciam. Hi enim protinus reſecandi, id eſt, reijciendi ex animo. Porrò cum phariſæi multum ſibi permitterent, repudiorum permiſſione freti: Dominus docet de adulterijs ui, necnon ſanctè & illibatè fidem coniugij cuſtodire: confutans nimiam illorum licentiam; quòd uidelicet quamuis ob cauſam abijcerent uxores, oſtendit'que illa coniugia nihil diſtare ab adulterijs: Non tamen prorſus inhibet diuortia: ait enim, ob ſtuprum diuortium fieri poſſe. Id ad unam, adulterij cauſam aſtringit: non quòd non ſint alia flagitia adulterio ſceleratiora, ſed quòd adulterium tota ratione pugnet cum coniugio. Matrimonium è duobus unum facit. eam copulam diſſecat adulterium.

Adiungit

Adiungit quoq; Chriſtus præceptum de ſanctificatione nominis Dei, de conſtantia uerborum, & iuſta moderatione linguæ. Phariſæi enim, quia Dominus iuramentum in uotis, ac aliàs permiſerat, omnibus iuramentis frena laxabant: quo nomine abierat in contemptũ ſacroſanctum Dei nomen, iurabatq; Iudæorum uulgus uanè & impunè. Dominus ergò legem repurgans, docet pios omnino non iurare, ad euitandam leuitatem, & ut nõ abuterentur nomine Dei: oſtendit etiã deierationes per creaturas, uergere in diuini nominis cõtumeliam. Ergo hoc uult Chriſtus, ut in animo ſanctificemus nomen Dei. ita quiſque linguam ſuam cõponat, ut quod affirmat, uerè affirmet: & quod ſe facturũ negat, ne faciat. Deierationes autem & execrationes omnino uitemus, quoniam ex malo ueniant. Verùm hæc nihil ad iuramenta, iuſtas ob cauſas magiſtratui præſtanda. Ritus enim celebris eſt pro utilitate hominum, & ex neceſsitate quadam humanæ infirmitatis conceſſus, ad obedientiam ſtipulandam, uel teſtimonia dicenda. Diſtinguere itaque oportet inter iuramenta priuata, proficiſcentia ex leuitate & affectu prauo: & inter ſolennia, quæ ex iure præſtantur, in iuſticiæ & tranquillitatis publicæ conſeruationẽ. Ita enim ſcribit D. Auguſtinus: Multo tutius eſt, quantum ad nos attinet, ut nunquam iuremus, ut ſit in ore noſtro, Eſt eſt, Non non, ſicut Dominus monet: non quia peccatum eſt uerum iurare, ſed quia grauiſsimũ peccatum eſt falſum iurare: quò citius cadit, qui conſueuit iurare. Quartum quod producit Dominus, exemplũ de lege talionis eſt. Voluit quidem Dominus Deus ea lege cauere in populo ſuo, ne quis temerè noceret alteri, idq; metu per legem talionis incuſſo, & non uoluit nocẽdi ſtudium propagare. At phariſæi huius legis finẽ non probè obſeruantes, iræ populari & cupiditati uindictæ permittebant nimium. Ideo Dominus mentẽ legiſlatoris demonſtrans: Adeò, inquit, debent animi à nocẽdi cupiditate eſſe remoti, ut nec laceſsiti iniurijs cogitetis de uindicta inferenda. Idque explicat per ſubiectas aliquot ſpecies, quibus omnia noſtra conſilia, labores, ſtudia & auxilia comprehendiſſe uidetur, quæ alijs impẽdamus pro uirili noſtra. Deniq; iſta præcepta magis ad præparationẽ cordis, quæ intus eſt, pertinere uidẽtur, ita ut per maxillã alteram percutienti obuertendam hyperbolicè intellexerit Dominus nõ aliud quàm ſummã patientiam, animiq; moderationem, ut teneatur in ſecreto animi patientia cum beneuolentia: in manifeſto autem id fiat, quod eis uidetur prodeſſe poſſe, quibus bene uelle debemus. Quod hinc liquidò oſtenditur, quia ipſe Dominus Ieſus, ſingulare exemplum patientiæ, cum percuteretur in faciem, reſpondit: Si malè dixi, exprobra de malo: ſi aũt benè, quid me cædis? Nequaquam igitur præceptũ ſuum, ſi uerba ſua intueamur, impleuit. neq; enim præbuit percutienti alterã partem: ſed potius prohibuit, ne qui fecerat iniuriã augeret. & tamen paratus uenerat, non ſolùm in faciem percuti, uerùm etiam pro his quoq; à quibus hæc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce dependens: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Hæc ferè ad uerbum Auguſtinus. Demum phariſaica quoque traditio erat, odiſſe inimicum: inde nimirum ſumpta, quòd Dominus in lege Cananaicas gentes iuſſerat extirpare. Quamobrem Dominus Ieſus, inſignis legis reparator, quoniam diſertis uerbis ſcriptum erat, Non odies fratrem tuum in corde tuo, ſed arguendo redargues proximum tuum, neque ulciſcaris, neq; retineas uindictã contra filios populi tui, ſed diligas proximũ ſicut teipſum, Leuit. 19. dilectionem docet erga quoſcunq;, ſiue ſint amici, ſiue inimici, omnibus ex æquo benefaciendum & cõſulendum, iniuriam nulli inferendam, remittendum lædenti, cõdolendum peccanti. Quod ut libenter ſui faciant diſcipuli, ſtimulos Chriſtus admonet, quibus incitet eos ad perficiendũ illud pietatis factum. Et primò inuitat ſuos exemplo patris cœleſtis, & dignitate illa præcellenti qua filij Dei appellamur, dicitq;: Cœleſtis ille pater ueſter ex æquo benefacit omnibus tam bonis quàm malis, cõferens ipſis cœlitùs dona & beneficia uaria, lucem uidelicet, opes & ſanitatem. Hunc patrem imitamini, ut etiam in hoſtes & malè de uobis meritos beneficia conferre uelitis. Cum hoc durum & difficile factu uidetur, cogitate quàm oporteat uos beneficentia ſuperare publicanos, id eſt, homines improbos, infames, & rebus prauis addictos. Equidem illi diligentes ſe diligunt, & beneficis bene faciunt, & us conemini omnibus totisq; uiribus exemplum & imaginem cœleſtis patris exprimere: & ad imaginem eius reformati perfecti ſitis, quemadmodum ipſe perfectus eſt. Quid hic audimus? Quis quæſo eſt, qui non ſentiat per omnem uitam ſuam in carne non modò imperfectionẽ, ſed & corruptionẽ omnib. modis deploratiſsimam? Quapropter S. Paulus: Video, dixit, aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ. O' me miſerum hominem, quis me liberabit? Et reſpondens ſibi ipſi: Gratia, inquit, Dei p Ieſum Chriſtũ Dominũ noſtrũ. Ergo nullius eſt hominis corrupti & peccatis obnoxij,

ad tantam perfectionem peruenire. Quid igitur facturi? Hoc equidem quod D. Bernhardus docet, cum inquit: Amemus aduerſarios noſtros, & nihilominus præſtemus eis beneficia, ut ſimus perfecti pro modulo noſtro perfectione gratiæ, ſicut & pater cœleſtis perfectus eſt perfectione naturæ. Hoc modo ſanè omnia interpretari poſſunt.

CAPVT TRICESIMVMSECVNDVM.

ATtendite, ne iuſticiam ueſtram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Cum ergo facis eleemoſynā, noli tuba canere antè, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in uicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico uobis receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Et cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis & in angulis ſtantes orare, ut uideantur ab hominibus. Amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuū in abſcondito: et pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Orantes autem, nolite multum loqui, ſicut ethnici faciūt. Putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſsimilari eis. Scit enim pater ueſter quid opus ſit uobis, antequā petatis eum. Sic ergo uos orabitis: Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra: ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem: ſed libera nos à malo. Amen. Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis delicta ueſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, neq; pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra.

Math. 6. Quomodo eleemoſyna dā da, ieiunandū, orādū, & Deo ſeruiendum.

Lucæ 11. Et factum eſt, cum eſſet in loco quodam orans, ut ceſſauit, dixit quidam ex diſcipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, quemadmodū & Ioannes docuit diſcipulos ſuos. Dixit autem: Quando oratis, dicite: Pater noſter.

COMMENTARIA.

Dixerat paulo antè Dominus: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra plus quàm ſcribarū & Phariſæorum, non ingrediemini in regnum cœlorū. Quia uerò potiſsima iuſticiæ opera ſunt, miſericordia, oratio, & ieiunium: ea iam demum Chriſtus incipit exponere & declarare. Et quia hæc quoq; defœdarat Phariſæorum hypocriſis: ideo ſicut legem reſtituit ſuo nitori, ita etiam nunc indicat, quomodo eleemoſyna, preces & ieiunium rectè fiāt. Hypocritæ igitur ſimulatores ſunt, qui ficta perſona ſabulam agunt apud populum. Metaphoricōs autem dicuntur illi, qui quod nō ſunt, uideri tamen & eſſe uolunt. Et hypocriſis pro ficta & ſimulata ſanctimonia cœpit uſurpari. Ergo eleemoſynæ illorum non ſunt uirtutes, ſed uitia: quia non elargiuntur propter Dominum, aut ex commiſeratione & dilectione fratrum: quin potius ex cupiditate inanis gloriæ, ut dicantur iuſti & ſancti apud plurimos. Hæc ut conſequerentur Phariſæi, præſtabant eleemoſynam in cœtibus publicis, ubi frequens populi erat turba. Et ſignificanter dicitur, Coram hominibus: id eſt, in gratiam hominum. Alioqui licet dare pauperibus etiam in publico, modò animus tuus Deum ſpectet, fraternamq; charitatem, non homines & hominum gloriam. Tuba canere, prouerbiali figura dicitur, pro eo quod eſt inſolenter & arroganter beneficia iactare, nimioq; præconio uendi tare palàm. Qui ad hunc modum elargiuntur eleemoſynam, non eſt quod quicquam expectent præmij, pro ſua illa beneficētia à patre. Chriſtus itaq; docet, quomodo ritè præſtetur eleemoſyna. Eſt autem prouerbialis locutio, quod ait: Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Quemadmodum ergo dexter oculus bonus intelligitur affectus, ſiniſter uerò prauus & intētio mala, Math. 20. ita dextra manus ſymbolum eſt operis boni, ſiniſtra uerò operis mali. Videtur ergo hoc dixiſſe Dominus: Cauetè, ne, cum affectu bono, id eſt propter Deum, & ex charitate præſtatis eleemoſynam, ſurrepat nobis affectus ſiniſter, ut ipſum opus corrumpatur arrogantia. In occulto præſtetur, id eſt animus gloriationis affectu careat, & ipſum ſolum Deum ſpectet. Tunc uerò pater cœleſtis, qui ſobrio & pio delectatur affectu, palàm in ipſa die iudicij, in magno illo cœtu

omnium hominum, rependet tibi tuam beneficentiam. Iam & de Oratione tractat Chriſtus, taxatq; uitia orationis Phariſaicæ, atq; ita falſam iſtorum iuſticiam carpit. Vitium in oratione idem eſſe uidetur, quod in præſtanda eleemoſyna. Nõtauit ergo orare, non ex pio in Deum affectu, et pro neceſſitatibus uel proprijs uel alienis: ſed ut uidearis ſanctus, & lauderis ab hominibus. Ita orabant Phariſæi, nõ in receſſibus, ſed in frequentia hominum, quibus hoc modo uolebant eſſe conſpicui. Oſtẽdit ergò Chriſtus, quomodo uerè & rectè oremus: Quiſquis, inquit, piè & religioſe orare uoluerit, ingrediatur in cubiculum ſuum, atq; ibi ſibi et Deo ſoli loquatur. Quid igitur (ait Theophylactus) in Eccleſia nõ orabo? Omnino. ſed recto animo, et citra oſtentationẽ. locus enim non nocet, ſed modus & intentio. Vel hoc cubiculum eſt, ut oraturus mentem eleues è terrenis ad cœleſtia. ita enim ſcribit D. Cyprianus: Cum ſtamus ad orandũ, uigilare & incumbere ad preces toto pectore debemus, cogitatio omnis carnalis et ſecularis abſcedat, nec quicquã tunc animus quàm id ſolum cogitet quod precatur. Ex quibus ſancti uiri uerbis facilè conijcere poſſumus, orandum eſſe pectore ſincero, & mente ab affectibus tranquilla, & ita concluſa, ut nec carnis nec diaboli ſuggeſtio ſeſe ingerat. Et hoc alibi dixit Chriſtus, Orare in ſpiritu & ueritate. Teſtatur etiam Dominus orationi & ſuum præmiũ eſſe paratũ, cũ ait: Pater cui probatur animus humilis et pius, non ſuperbus & arrogãs, declarabit in die illa iudicij, fuiſſe te uerũ adoratorem, & Dei cultorẽ. Docet item, errorem, uitium, & ethnicum eſſe, ſi quis credat ſe ob multiloquium exauditũ iri. Nõ enim (ut quidã opinati ſunt) Deus humanũ habet affectũ, ut ſcilicet inſtar hominũ, blandiijs et inſtructa copioſáq; oratione flectatur. Sanè nulla opus erit apud ipſum expoſitione moleſta, cum ipſe ſciat quibus rebus opus ſit nobis. Quid igitur opus (aiunt) oratione & uerbis? Enimuerò nõ exponimus ipſi uota noſtra ut neſcienti, aut ut ignorantẽ doceamus. Nos non ſumus narratores, inquit Hieronymus, ſed oratores. Aliud enim eſt narrare ignoranti, aliud ſcientẽ petere: in illo iudicium eſt, in hoc obſequium. Ibi fideliter indicamus, hic miſerabiliter obſecramus. Proinde, etſi Deus promittat ſe noſtrum per omnia futurum, nihilominus uult orari, et iubet nos perpetuò orare: unde nec prohibet orare prolixius, ſed fiduciã damnat multiloquio innixam. Nam de Domino noſtro ſcriptum eſt, quòd pernoctarit in precib. Porrò, quamuis liceat hoc in quouis loco: tamen publicæ preces in tẽplis & publicis locis fieri debent, ad quas libenter & frequenter accedit, quiſquis uerã fidem habet. Sit autem humilis ante omnia oportet, qui oraturus aduenit, idq; faciat cum publicano illo. Agnoſcat quiſq; ſuã miſeriã, & quòd diuino egeat auxilio. Nec refert, Auguſtino docente, quomodo corpus conſtituatur ad orandũ, dummodo animus Deo præſens peragat intentionẽ ſuam. Nam & ſtantes orauerũt, ſicut ſcriptũ eſt: Publicanus de longè ſtabat, hæc apud ſe dicens: Deus eſto propitius mihi peccatori. Et fixis genibus, Act. 20. Et ſedentes, ſicut Elias 3. Reg. 19. Niſi autẽ & iacentes oraſſent, non ſcriptum eſſet in Pſalmis: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrimis meis ſtratũ rigabo. Cæterùm cum præter Deum uerum & uiuũ, & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, neminẽ prorſus adorare liceat, quandoquidem ipſe ſolus nouit corda hominũ, ſolus poteſt omnia, qui ubiq; præſens eſt, ſolus bene uult hominibus, in ipſius autẽ conſpectum prodire nemo hominum dignus ſit: idcirco interuenit Chriſtus, ut ipſius ductu & interceſſione ad patrẽ perueniamus, tradiditq; miro compendio & certa precandi formula, quomodo & quæ petamus. Hæc ſemper apud omnes ſanctos, & inter omnes orandi formas optima præſtantiſſimaq; indicata ac habita eſt. Nam ſi per omnia, ait Auguſtinus, precationum ſanctarum uerba diſcurras, quãtum exiſtimo, nihil inuenies, quod non iſta Dominica contineat & concludat oratio, quæ ſic habet: Pater noſter, qui nos ſemel infeliciter genitos ex Adam, rurſum cœlo genuiſti, ubi nobis à terrenis rebus ſubuehendis regnũ & æternã hæreditatẽ paraſti, ipſe in cœlis agere dictus: quod quum impleas omnia, nihil habes fecis aut infirmitatis terrenæ: fac ut per nos tuo beneficio puros & integros, inter homines fiat inclytum & glorioſum nomen tuum. Non enim eſt noſtrũ, quum tui muneris ſit, quicquid à nobis rectè geritur. Aboleatur tyrannis Satanæ, ut indies magis ac magis inualeſcat regnũ tuum: quod non opibus & ſatellitio, ſed modeſtia, pudicitia, lenitate, tolerantia, fide, charitate conſtat: ut profligatis uitijs unà cum malis cupiditatibus, uim ſuam exerant inter homines tuæ uirtutes cœleſtes: fiatq; tandem, ut quemadmodum in cœlis pacata ſunt omnia, nec eſt ulla creatura quæ nõ obediat tuis iuſſis: ita in terris nemo ſit, qui non obtemperet tuæ ſanctiſſimæ uoluntati: cunctis, quantum patitur imbecillitas humanæ naturæ, iã hoc meditantibus, quod perfectè continget in futura uita. Ale pater, quod genuiſti: proſpice nobis, ne nos

deficiat

deficiat panis ille tuus doctrinæ cœleſtis, ut eo quotidie ſumpto cõfirmemur & adoleſcamus, ue getiq́; reddamur ad tua iuſſa perficienda. Ac ne quando noſtris delictis offenſus, alienes animum tuum à nobis, ſed pro tua clemẽtia ignoſce nobis delicta, quæ per infirmitatẽ in te committimus, ut tecum pacẽ habeamus: quemadmodum et nos inter nos inuicẽ condonantes, ſi quid alius in alium deliquit, mutuã alimus concordiã. Te propitio nihil timemus, & cõcordia fulti firmiores ſumus aduerſus hoſtem cõmunem: cui, quæſumus, ne tuos tradas tentandos, ſi fieri poteſt. Nouimus enim illius maliciam, nouimus improbitatem & uerſutiam. Quòd ſi patieris nos incidere in tentationẽ, ut explores animi noſtri conſtantiã, tu pater optime libera nos ab illo peßimo. Hæc uota tua bonitas rata eſſe uelit. Iam quæ ſub finẽ orationis huius ante uoculã Amen, à quibuſdam adijciuntur, Quia tuum eſt regnum, & poteſtas, & gloria, &c. teſtatur Eraſmus, illa uerba non reperiri in ullo uetuſto exemplari latino, in Græcis quidem exemplaribus omnibus uideri adiecta. Quòd uerò Chriſtus redit ad id quod dixerat, Et remitte nobis debita noſtra, &c. ac grauißima quadã cõminatione inſtat: facit, ut excitet in ſuis cultorib. ſtudium cõcordiæ ac charitatis, probè noſcens, omnẽ orationẽ citra dilectionẽ frigere. Hunc imitatus præceptorem diſcipulus Paulus, ipſe haud ueritus eſt, fidẽ quoq; & omnia aliàs pia opera, eius qui charitatem ipſam non habeat, reijcere.

CAPVT TRICESIMVMTERTIVM.

CVm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, triſtes. Exterminãt e- Matth. 6.
nim facies ſuas, ut appareãt hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, Ictus rerũ temporaliũ nimis anxiam curam prohibet, præcipitq́; in diẽ uiuere, more auium.
receperunt mercedem ſuam. Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuã laua, ne uidearis hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcõdito, reddet tibi. Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate aũt uobis theſauros in cœlo, ubi nec ærugo nec tinea Lucæ 12.
demolitur, & ubi fures nõ effodiunt, nec furanť. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit Lucæ 11.
ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si aũt oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſæ tenebræ quantæ erunt? Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. Ideo dico uobis, ne ſol Lucæ 16.
liciti ſitis animæ ueſtræ, quid manducetis: aut corpori ueſtro, quid induamini. Non'ne anima ueſtra plus eſt quàm eſca? & corpus plus quàm ueſtimentum? Reſpicite uolatilia cœli, quæ non ſerunt, neq; metunť, neque congre- Lucæ 12.
gant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Non'ne uos magis pluris Conſiderate coruos, &c.
eſtis illis? Quis autem ueſtrûm cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Et de ueſtimentis quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neq; nent. Dico autem uobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua ſic coopertus fuit, ut unũ ex iſtis. Si aũt fœnũ agri, quod hodie eſt, & cras in clibanũ mittitur, Deus ſic ueſtit: quãto magis uos modicę fidei? Nolite ergo ſolliciti eſſe, dicẽtes: Quid mãducabimus; aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirũt. Scit enim pater ueſter, quia his omnib. indigetis. Quærite ergo primùm regnũ Dei, & iuſticiã eius, & hæc omnia adijcienť uobis. Nolite ergo ſolliciti eſſe in craſtinũ. Craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibiipſi. ſufficit diei malicia ſua.

COMMENTARIA.

Eodem progreditur Dominus ordine in tractando ieiunio, quo hactenus in eleemoſynæ & orationis explicatione eſt progreſſus. Ergo initiò uitium ieiunij taxans, Phariſaicam detegit iniuſticiã. Deinde uerò, quomodo uerè ieiunemus, indicat. Ieiunium quidem ueterib. & ſanctus Dei cultoribus in hunc uſum & finem uſurpatum exercitumq́; fuit, ut ſtudium rerum diuinarũ arderet magis, minus corporis torpore frigeſceret. At Phariſæi abutebantur ieiunio ad quæſtum, & ad conciliandam ſibi ſanctimoniæ opinionem, quo apud imperitũ uulgus maiori in precio eſſent. Hoc dam

nat Chriſtus. ſimulatq; docet, quale debeat eſſe diſcipulorum ſuorum ieiunium: ſi uidelicet diſſimulent apud homines ſe ieiunare, tantũ Deo ieiunantes. Loquitur aũt Dominus ſecundũ ritũ terræ Paleſtinæ, in qua unguentorũ uſus talis fuit, qualis apud nos ablutionis, & aquæ odoriferæ: quẽ tamen Dominus per ſe hic nõ præcipit, ſed figuratè ſignificat, tunc maximè diſſimulandũ eſſe ieiuniũ, cum ieiunamus. Cõſueuerunt olim ueteres publica inſtituere ieiunia, Ioelis 2. Ionæ 3. Durauit is ritus adhuc Apoſtolorũ tẽporibus, prout ipſorũ acta docẽt, cap. 13. 14. 27. Certumq; eſt, priuatos priuatim recepiſſe & exercuiſſe ſponte ſua ieiunia, tanquã corporis caſtigationẽ, quo ſpiritui parẽret, atq; magis arderet pietatis affectu oratio eorũ. Vnde ieiuniũ quidẽ nõ eſt opus per ſe abſolutũ, ſed adiuuat ſpiritũ, eſtq; ueluti adminiculum quoddã alijs omnib. uirtutib. Ita enim ſcribit D. Baſilius de ieiunio: Nõ ſufficiens eſt per ſe ipſam abſtinẽtia ciborũ ad laudatũ illud ieiuniũ: ſed ieiunemus ieiuniũ acceptabile, cõplacẽs Deo. Verum ieiuniũ eſt, abalienatio à malo, cõtinentia linguæ, iræ inhibitio, cupiditatũ ſeparatio, itemq; detractationis, mẽdacij, & periurij. Abſtinẽtia ab his uerum eſt ieiuniũ, &c. Verè ergo & Chriſtianè ieiunat, qui illis claret uirtutibus, quæ promouentur ieiunio. Ieiunare itaq; iubemur, & piũ erit Chriſtiani hominis ieiunium. Sic quoq; uita Chriſtiana perpetua eſt ſobrietas, Tit. 2. Poſtquã autẽ Dominus feliciſſimè diſſeruit de lege, et eius ſenſu germano, deq; iuſticia uera, & in his ueram pietatẽ tradidit: iam uitia & cõtraria pietatis indicat, quò cognita nihil efficere queãt. Quoniã uerò auaricia & habendi ſtudiũ in primis à uera pietate abſtrahit, & in omnẽ impietatẽ atq; iniuſticiã hominẽ demergit: idcirco ipſam rerũ temporaliũ nimis anxiã curã pectorib. ſuorũ diligenter eximit, optimè noſcẽs, quantum & quàm noxium hoc hominib. malũ, imò radicẽ omniũ malorum, iuxta Paulum. Ita enim inquit: Eſt aũt quæſtus magnus pietas cum ſufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundũ, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus. Habẽtes autẽ alimẽta, & quib. tegamur, his cõtenti ſimus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ, et in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorũ eſt cupiditas. Nec tamẽ propterea malæ ſunt diuitiæ. Et diuites fuerunt multi ſancti, Abrahã, Loth, Dauid, &c. Reſpicit itaq; Dominus ad mores diuitum inſatiabilium, qui per phas & nephas nummos & bona cõgerunt, in hisq; ſummã uoluptatis ſuæ collocãt. Oſtendit etiã quàm inſtabiles ſint opes, & parũ tutæ. Quamobrẽ docet, ueros theſauros in cœlo recondi, & nõ in terra. Diuites itaq; Paulum audire poſſunt, ſic piè docentẽ: Diuitibus huius ſeculi præcipio, nõ ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo uiuo, qui præſtat uobis omnia abundè ad fruendum, bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, cõmunicare, theſaurizare ſibi fundamẽtum bonum in futurum, ut apprehendãt ueram uitã. Quod autẽ addit Dominus, Vbi theſaurus tuus, ibi eſt et cor tuum: religioſa ſententia eſt, oſtendẽs, corda noſtra uni Deo tanquã precioſiſſimo & ſummo bono cõſecranda, ut unum amemus, illum ſolum cogitemus. Quòd ſi igitur opes & diuitiæ hominibus ſummi boni loco erunt, certè retrahentur ab illo uerè ſummo bono. Cæterùm ubi oſtendit Chriſtus, quàm ſit inutile theſauros habere ſuper terram: ad affectum cupiditatis expurgandũ deſcendit. Inde enim exiſtit congerendi ſtudium: ac indicat, corrupto animi affectu, ſimul omnia hominis ſtudia & opera corrupta & uitioſa eſſe. Id autem demonſtrat ſimilitudine, ab oculo corporis ſumpta. Lippientes, inquit Hieronymus, ſolent lucernas uidere numeroſas: ſimplex oculus & purus, ſimplicia intuetur & pura. Hoc totum transfert ad ſenſum. Quomodo enim corpus, ſi oculus nõ fuerit, totũ in tenebris eſt: ita anima, ſi principalem fulgorẽ ſuũ perdiderit, uniuerſus ſenſus in caligine cõmorabitur, etc. Ex his uerbis hæc quidem colligimus: quod eſt oculus in corpore animãtis, id eſſe affectũ in animo cuiuſuis. Ita ſanè, ſi affectus hominis ſincerus eſt, nulla deprauatus cupiditate, omnis hominis operatio, quæ ex mẽte ceu fonte emergit, integrior erit. Rurſùs, quomodo impeditiſſima ſunt omnia quæ agunt oculorũ uitijs laborantes: ita ſi mens hominis affectibus prauis & cupiditatib. ceu tenebris fuerit inuolutus, nihil mirũ ſi hominis eiuſmodi tum dictatum facta ſcateant dolis & rebus peſſimis. Et quòd ſi excæcata mens iudicat eſſe felix, quod eſt calamitoſum, id expetendũ, quod maximè cõtemnendum: in quas tenebras totum hominẽ rapiet ambitio, libido, auaricia, reliquæq; perturbationes animi, quæ ſuaptè natura caliginẽ habent? Iam quia ſcopus orationis Chriſti eſt, nõ congerendũ eſſe in terris theſaurum: nouam modò inducit è uulgo petitam ſententiam. Vulgus iudicat, neminẽ poſſe dominis ſeruire duobus, diuerſa ſectantibus ſtudia, & rectè iudicat: ita nemo, inquit, ſimul & ſemel Deo ſeruiet, & Plutoni uel diuitijs, quib. ille

præeſt,

præeſt. Deus enim prohibet dolos, fraudes, et impoſturas: Satanas uerò, ut opes conſequaris, omnia licere ſuadet. Ergo qui pectus ſuum Deo dedicauit, & ipſum diligit ex toto corde, ex tota anima: odit et inſectatur iniuſtas opes et poſſeſſiones. Annotauit hic S. Hieronymus, Dominum nõ dixiſſe, Qui habet diuitias: ſed, Qui ſeruit diuitijs. Qui enim diuitiarũ ſeruus eſt, inquit, diuitias cuſtodit ut ſeruus: qui autem ſeruitutis excuſsit iugũ, diſtribuit eas ut dominus. Audiat hoc auarus, audiat qui cenſetur uocabulo Chriſtiano, nõ poſſe ſe ſimul diuitijs & Chriſto ſeruare. Ergo Elias hic denuò omnib. fortiter clamat: Quouſq; claudicatis in utrunq; latus? Si Dominus eſt Deus, ſequimini illum: Si Baal eſt Deus, ſequimini ipſum. Verùm hic habẽt auariciæ dediti, quod opponant. Prætexere ſolent ſuæ cupiditati ineuitabilem neceſsitatem, quodq; fami & nuditati conſulere oportet. Quam occupationem Dominus Ieſus prorſus ſubruit, ubi uetat hominum ſollicitudinem: curã autem & ſollicitudinem illam, quæ prouenit ex diffidentia, ne tantum ſuperſit unde uiuãt. De moderata enim & fideli ſanctorũ cura, quam gerũt pro familia ſua, nequaquã locutus eſt Dominus. Neq; enim putãdum eſt, quod ociũ & ocioſos homines cõmendant Dominus, inutilia ligna, natosq; cõſumere fruges. Cùm autem ethnicus quidam dixit, Auri ſacra fames quid nõ mortalia pectora cogis? ualidiſsimis argumentis hũc morbũ, illamq; diffidentẽ ſollicitudinẽ eximit Chriſtus è pectorib. ſuorũ diſcipulorũ: Qui, inquit, maiora præſtitit, profectò minora nõ negabit. Præſtitit autẽ Dominus cuilibet homini animam, inter omnes creaturas longè præſtantiſsimam, utpote ſpiritum uiuentem, rationalẽ & immortalẽ. Quomodo igitur nõ dabit homini uel cibum uel ueſtitũ: quæ ad animã collata, nullius momenti uidentur? Vt hoc fortius probet Chriſtus, producit tale exemplũ: Vertite, inquit, oculos ad uolucres cœli, quia nihil exercẽt quo uictus parari ſolet, nihil de futuro ſunt ſolicitæ: & tamẽ aluntur. A` quo autẽ? Certè à nemine alio quàm patre illo cœleſti, ab ipſius bonitate et munificẽtia. Iam uero uos lõgè præſtãtiores eſtis omnibus auibus: quippe in quorũ gratiã ac miniſteriũ, nõ aues modò, ſed quicquid egregiũ in mundo eſt, creatũ eſſe cõſtat. Gen. 9. Pſal. 8 Simpliciter ergo accipiendum, quòd ſi uolatilia abſq; cura & erumnis, Dei aluntur prouidẽtia: quæ hodie ſunt, & cras nõ erunt, quorũ anima mortalis eſt, & cum eſſe ceſſauerint, ſemper nõ erũt: quãto magis homines, quibus æternitas promittitur, Dei regũtur arbitrio? &c. Ergo quemadmodũ eam menſurã, quã præſcripſit Deus, nec prouehit, nec cõtrahit quantũuis ingẽs ac diſcruciãs ſollicitudo: ita nihil ægritudo illa animi proficit. Quæ enim opus habemus ad uitæ ſuſtentationẽ, diuina prouidẽtia, & nõ diſcruciante cura noſtra nobis parãtur. Porrò à uictu deſcẽdit ad ueſtitũ Chriſtus, ut oſtẽdat patris noſtri cœleſtis erga nos bonitatẽ & beneficentiam. Nã ſi Deus ita lilia & alios flores ornat, qui ut ornẽtur nulla neceſsitas exigit: quãto magis penuriã noſtrã in ueſtib. ſupplebit, quib. ipſe corpus & animã formauit? Meritò itaq; exclamat: O' parum fidentes. tenuẽ enim in eo fidem eſſe neceſſe eſt, qui tam manifeſtis naturæ exẽplis nõ cõmouetur. Quod quæſo ſericũ, quæ regũ purpura, quæ pictura textricũ poteſt florib. cõparari? Quid ita rubet, ut roſa? Quid ita cãdet, ut liliũ? &c. Porrò ſi tanta cura gramẽ agri ornat, & ueſtit Deus: Ethnicorũ, & nõ Chriſtianorũ eſt, totos ſeſe in terrena iſta demergere, & ſollicitudine anxia ac nimia ſeſe macerare, quaſi iſta hominib. obueniãt ex humana prouidẽtia. Alij enim ex iſtis nõ credunt eſſe Deũ: alij quidẽ Deum eſſe fatẽtur, nõ tamen credũt illum curam gerere mortalium. Deinde ad quid opus eſt, inquit, tanta ſolicitudine, quãdo pater cœleſtis prouidentia ſua cuncta gubernat, & peroptimè nouit iſtis rebus ad uitam neceſſarijs nos indigere? Et cum patrem appellat, ipſum Deum inſinuat, benignum & beneuolum, & liberaliſsimè nobis tanquam filijs ſuis proſpicientem. Iam ne quis colligere poſſet, quaſi omnis abijcienda ſolicitudo, & quòd omnino ſecuros nos eſſe oporteat: Vide, inquit Ieſus, ut ante omnia Deum reuerearis, ac in præceptis eius ambules, & ipſe abſq; dubio te enutriet. Quærunt ergo regnum Dei & iuſticiam eius, qui totam uitã ſuam ita componunt, ut in ipſis uiuat Deus: & ipſi quoq; ad nutum & uoluntatem Dei uiuant, ut iuſticiam exerceãt erga omnes homines, nemini imponant, nemini ſua rapiant. Quare placet ipſi Deo, ut tranquilla mente fruamur, ſemper in Domino gaudentes.

CAPVT TRICESIMVMQVARTVM.

NOlite iudicare, & nõ iudicabimini. Nolite cõdemnare, & nõ cõdemnabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur uobis. Quid aũt uides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater,

Matthæi 7.
Fac alijs fieri, quod cupis ipſẽ tibi. Grandem deme trabem.

ſine eijciam feſtucã de oculo tuo: & ecce trabs in oculo tuo? Hypocrita, eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Nolite ſanctũ dare canibus, neq; mittatis margaritas ueſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant uos. Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur uobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Aut quis
Lucæ 11. eſt ex uobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidẽ porriget ei? Aut ſi piſcem petierit, nũquid ſerpentẽ porriget ei? Si ergo uos, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris: quanto magis pater ueſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? Omnia ergo quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Hæc eſt enim lex & prophetæ. Intrate per anguſtam portam, quia lata porta & ſpacioſa uia eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta & arcta uia eſt, quæ ducit ad uitam: & pauci ſunt qui inueniunt eam.

COMMENTARIA.

Cum de iudicibus uaria extent in lege diuina, & in Deuteronomio expreſſum ſit, quales uelit eſſe Deus iudices ſuos, ſynceros ſcilicet & probos, non declinantes in alteram partem, non accipientes perſonam, nec munera: certum eſt, quòd his uerbis nõ prohibet Dominus, ordinatis à Deo iudicibus cauſas iudicare. Neq; uerò de increpatione fraterna loquitur Dominus, quam ubiq; cõmendat nobis uerbum Dei: ſed illud, quod multi ſolent ex affectu prauo dicta uel facta aliorum carpere, non ut proximum corrigant, ſed ut inuidiæ cupiditatiq; ſatisfaciant. Hanc ſuam ſententiã Dominus Ieſus allegoria exponit clarius, indicans quod nam accuſet, damnetq; iudiciũ: Non, inquit, damno iuſtas et fraternas bonorum uirorum, aut qui id ex officio faciunt, obiurgationes: ſed temeritatem & hypocriſim quorundam, qui cum omnibus inquinati ſint ſceleribus, aliorum tamen errata uel leuicula perſequuntur acerbè, interim ad propria illa ſcelera talpa ſunt cæcutiores. Quid igitur? Videat quiſq;, ut ea uitia quæ in alijs accuſat, ipſe prius in ſemetipſo accuſet atq; emendet: præſertim ſi maioribus ipſe obnoxius, minora in alijs delicta cupiat emendata. Inquirat quiſq; primum in mores proprios, deinde uerò cenſuram ſibi ſumat de alienis: idq; faciat, non calumniandi nocendi'ue libidine, ſed ex fraterna charitate, ut errantem reducat. Quòd autem mox addit Ieſus, ſanctum canibus neutiquam dandum: non equidẽ Euangelium ſpargendum ſanctiſſimum inhibuit. Iuſſit enim iam aſcenſurus cœlum, ut irent in mundum uniuerſum, prædicatum Euangelium omnibus hominibus. Admonuit ergo, ut cautè agant: & quid futurum, ſignificauit. Cum ergo canibus putrida cadauera iucundiora ſint omnibus aromatis, à quibus ſi abigere tentes, inſilient in te, & lacerabunt dentibus: ita typum gerunt prophanorum hominum, omni ſenſu ſano tam religionis quàm humanitatis carentium: quos ſi coneris retrahere ab impietate & re turpi, conuicijs laceſſent, perſequentur, & nocebunt. Et porcus, impuriſſimorum hominum, qui ſeſe totos obſcœnis immerſerunt uoluptatibus, mores ac ingenium nobis refert. Quemadmodum enim ille uolutabris cœni magis delectatur, quàm margaritis: ita hi ſanctam & puram ueritatis doctrinam impuriſſimis pedibus & ſcommatis conſpurcant. Sicq; Dominus Ieſus, diuinus ille doctor, de ſingulis doctiſſimè diſſeruit, iuſſitq; ut ſeruemus præſcripta. Verùm quis hæc perficere ualet, cum ſimus homines ad omne malum inclinati? nequaquam hoc ex nobis ipſis, aut uiribus noſtris. Itaq; docet Chriſtus, illud ipſum petendum à Domino Deo, & inquit: Petite. Quo ſignificauit, orationem oportere proficiſci ex imo cordis deſiderio. Deinde, Quærite, dicit: quo notauit orationis diligentiã. Poſtremò, Pulſate, inquit: ut oſtendat, orationem perſeuerantem eſſe debere, fortem in fide, & indefeſſam. Ideo, inquit Chryſoſtomus, clauſa eſt ianua, ut tu conſtanter pulſare cogaris. Exauditurum autem ſe preces noſtras promittit Chriſtus: qua ſanè uериſſima promiſſione, ut precemur, nos adhortatur atq; excitat, quò mente alacri petentes accipiamus donum Dei, & quicquid ad pietatis perfectionem pertinere uidetur. Proponit hoc per elegantem collationem Dei & hominis, patris cœleſtis ac terreni, deniq; filiorum ſpiritualiũ & carnalium. In utroq; patre affectus eximius, uterq; cupit tueri ac prouehere liberos: ſed hoc benefaciendi ſtudiũ in patre cœleſti longè eſt abundantius. Nam patres terreni aliquoties liberos odio proſequuntur, & inſectantur: at Deus cum

ſuapte

ſuapte natura bonus ſit, eſt ab omnibus affectib. quàm alieniſsimus, ſemper cupiẽs beneficus eſſe, & ut filij ſui eius bonitate abundãtiſsimè fruãtur. Hinc iam erigit in ſanctorũ pectoribus fidem, & precandi fiduciã: Si, inquit, patres aliquando mali bona dare poſſunt munera liberis ſuis, multo magis facturus eſt hoc Pater cœleſtis, qui ſuapte natura bonus ac benignus eſt. Et hoc bene attendendum, ꝙ homini non niſi bona largitur Deus. Petitis, ait Iacobus, & non accipitis, eo quòd malè petatis. Et ea quidẽ (ut S. ſcribit Auguſtinus) poterant nobis etiam non orantibus dari: ſed oratione noſtra nos uoluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia: ab ipſo nimirum Deo, à quo omne datum optimum, et omne donum perfectũ, qui dat omnibus uitam & inſpirationẽ, in quo uiuimus, mouemur, et ſumus. Quia uerò ut fideliſſimus mundi doctor, Chriſtus Dominus, hactenus multis egit de expetendis & fugiendis: tandem omnia in breuem colligit ſummam, eamq; nobis omnibus inculcat, ut ſcilicet tales alijs præſtemus nos, quales alios nobis eſſe uolumus: Atque hoc eſt, inquit, quod uniuerſa lex & omnes prophetæ docent, quò omnia ſcripturæ tendunt. Dilectio equidem totius Scripturæ compendium eſt. Eſt igitur axiòma elegantiſsimum, nec tantum Chriſti diſcipulis probatum, quin & ipſis Ethnicis. Scribunt enim Aurelium Alexandrũ imperatorem, hanc Chriſti ſententiam uſq; adeò dilexiſſe, ut in Palatio & publicis operibus præſcribi iuberet: Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Vide, tanti fecit Domini uerba prophanus princeps: quanti quæſo à nobis fieri debẽt, qui Chriſti nomen gerimus? Inſcripſit ille auream ſententiã Palatio, & operib. publicis: inſcribamus nos eandem pectoribus noſtris, omnia uitæ noſtræ ad ipſam exigentes. Porrò, ut ille ait, omnes à natura procliues ſumus ad malum: uoluptas itaq; & ſtudium uitiorum multos abripit in ſummam perniciem. Quare monet diſcipulos ſuos Dominus, atque hortatur, dicens: Videtis, maximam hominũ partem ſeculi uoluptatem appetere et ſectari. Verùm hoc nequaquam animos ueſtros cõmoueat. Vobis magis ſpectandum erit, quis finis ſit uirtutum, & quis uitiorũ fructus. Duæ ſunt uiæ, per quas progrediũtur homines: in eam uos declinate uiam, nõ quæ à pluribus, ſed quæ ab optimis teritur. Hæc enim fert in cœlum, illa uero ad inferos deducit. Fuit etiã (ut Lactãtius ſcribit) frequentiſsima huius biuij apud ethnicos ſcriptores mentio: & quidẽ alterã uirtutũ, alterã uitiorũ eſſe uoluerũt uiã: & uirtutũ primo aditu eſſe arduam & confragoſam, in qua ſi quis difficultate ſuperata in ſummũ eius euaſerit, habere eũ deinceps planũ iter, & laborũ ſuorũ capere fructus uberes & iucundos. Sic ecõtrà, uitiorũ uiã primo ingreſſu eſſe amœnã, in qua propterea multi ambulent: at cũ in eam paulo ulterius proceſſerint, amœnitatẽ eius repẽtè ſubduci, et exoriri uiã aſperã, obductã ſentibus, & torrentib. rapidã, unde laborare, hærere, & demũ cadere ſit neceſſe in eum equidẽ locum, ubi ſempiternus horror inhabitat. Quæ omnia eò proferũtur, ut appareat, in uirtutib. capiendis labores eſſe maximos, in præceptis aũt maximos fructus, & ſolidas atq; incorruptas uoluptates. Vitia uerò qbuſdã delinimẽtis illicere animas hominũ, & inaniũ iucunditatũ ſpecie captos, ad acerbas amaritudines miſeriasq; ducere.

CAPVT TRICESIMVMQVINTVM.

Matthæi 7.

ATtendite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium: intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces. A' fructibus eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. Bonus homo ex bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo ex malo theſauro cordis ſui ꝓfert malũ. ex abundãtia enim cordis os loquitur. Omnis arbor quæ nõ facit fructũ bonũ excidetur, & in ignẽ mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Quid aũt uocatis me, Domine Domine, & nõ facitis quæ dico? Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorũ: ſed qui facit uoluntatẽ patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnũ cœlorũ. Multi dicẽt mihi in illo die, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas uirtutes fecim⁹? Et tũc cõfitebor illis, Quia nunquã noui uos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſsimilabit̃ uiro ſapiẽti, q ædificauit domũ ſuã ſupra pe-

Verus ille propheta Chriſtus deuitandos docet pſeudoprophetas.

tram, & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerũt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat ſupra petram. Et omnis qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Et factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus uerba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ & phariſæi.

COMMENTARIA.

Hieronymus, nec nõ Theophylactus, docent atq; uolunt, hæc Dominũ de hæreticis dixiſſe uafris, & impoſtoribus. Blandiloquentiã enim prætendũt, prætexũt, et uitã ſimulãt ſanctã: intrinſecus uerò animũ uenenatũ habentes, ſimpliciorũ fratrum corda decipiũt. Nec diuerſum ab his ſentit uetuſtiſſimus ſcriptor Tertullianus, quando dicit: Quæ nam iſtæ ſunt pelles ouium, niſi nominis Chriſtiani extrinſeca ſuperficies? Qui lupi rapaces, niſi ſenſus et ſpiritus ſubdoli, ad infeſtandum gregẽ Chriſti intrinſecus deliteſcentes? Vnde, dicat aliquis, difficile eſt lupum ouilla pelle tectum agnoſcere cuilibet. huic reſpondet Dominus: Quælibet arbor ſuæ ſpeciei & generis fructus profert, ita quilibet doctor talem profert doctrinam, qualem omnino cõcepit ſpiritum. Ex doctrina æſtimãdus eſt doctor, num ſcilicet ea ſpectet ſolius Dei gloriam. deniq; an doctrina eius, doctrinæ Prophetarum & Apoſtolorum ſit conformis, quæ ad omnẽ pietatẽ homines inſtituebat. A' fructu, inquit Theophylactus, cognoſcuntur: operũ ſcilicet, & uitæ. Cum itaq; propheta uir diuinus ſit, ac diuinæ mentis cõſcius, ad hoc q; Dei apud homines interpres, ut uoluntatẽ ipſius eis annunciet, & ad illam faciendam urgeat: profectò Pſeudopropheta erit, qui talis omnino uideri cupit, & huius tamẽ nihil penitus habet: & licet ad tempus ſimulet, proditur tamẽ ſucceſſu temporis. Vide Epiphanium, Auguſtinũ, ac reliquos. At nõ impune lupi illi dilacerãt gregem Chriſti. Indicat enim Domin⁹, ſupplicium atrox ipſis paratũ eſſe: ſignificãs, æternis ignibus excruciandos eos qui uel alios falſa doctrina ſeducunt, uel ſanctis operib. uerã animi fidẽ nõ exprimũt. At dicat aliquis, ſanctè diſſerũt de diuino nomine, aſſerũt ſe nõ aliud q̃ ſolius Dei gloriã quærere. reſpõdet Dominus: Regnũ Dei nõ eſt in ſermone, ſed in uirtute. Vera mihi probatur animi ſimplicitas et puritas, quæ ut in uoluntatẽ patris unicè intendit, ut iuxta hanc omnia ſua componat: ita alijs quoq; eandem cõmendare omni doctrinæ genere ſatagit. Conſiſtit aũt uoluntas Dei in fide & ſanctificatione noſtra. Iſta enim nõ tantum de Pſeudoprophetis dicta ſunt: ſed de omnibus hominibus, quibus nihil proderit corã Deo ſpecies externa pietatis, & de religione gloriatio, niſi charitate in proximũ non ficta, & ſancto innocentiæ ſtudio declaremus, nos uerè credidiſſe Domino. Docet nos Dominus, ait Theophylactus, ſi fidẽ abſq; operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nam dicendo, Qui facit uoluntatem: non dixit, qui fecit ſemel, ſed qui uſq; ad mortẽ facit. Cæterùm poſtquã ſatis præmonuit Chriſtus de cauendis Pſeudoprophetis, oſtendit quid illi atq; alij olim dicturi ſint: Iactabũt, inquit, in die nouiſſimo falſi homines, ſeſe egregios doctores ac interpretes ſcripturarum in Eccleſia præſtitiſſe, atq; ſuas uirtutes prædicabunt, quas fecerint in nomine meo, & propter gloriam meam propagandam. At fruſtra. nam ingenuè dicam: Non agnoſco uos pro meis. His porrò addit aliud longè grauius: Diſcedite à me. Quod eſt repellentis, & prorſus condemnantis decretũ. Non autem dixit, inquit Hieronymus, Qui operati eſtis iniquitatem: ne uideretur tollere pœnitentiã. ſed, Qui operamini: hoc eſt, qui uſq; in præſentem horam, cum iudicij dies aduenerit, licet non habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habetis affectũ. Ita concludit diuiniſſimum hunc ſermonem Ieſus elegantiſſima parabola, omniũ oculis proponẽs ac demonſtrãs, non ſatis eſſe audiſſe uerbum Dei, niſi opere quoque compleas. Dicit ergo eum uerè pium, & piè in fide et religione ſancta inſtitutum, qui libenter audit uerbum Dei. Deinde etiam credit uerbo Dei, conſeruat illud in pectore ſuo, & actiones ſuas omnes inſtituit ad præſcriptum uerbum Dei: & in operibus iuſticiæ adeò firmus eſt, atq; ita in petram Chriſtum fide & dilectione firma innititur, ut nulla tentatio eum inde depellat. Iam quò omnia ſint uiuidiora, magiſq; commoueant auditores: contrarium huius parabolæ membrum adiungit Dominus. Quemadmodum igitur uir prudens ſapienter res ſuas diſponit, & diuina inſtructus ſapientia cauet mala bona uerò ſectatur: & uirtute Chriſti, cui innititur, contra uaria pericula firmus & immobilis perſiſtit: ita ille, ait

Theo-

Theophylactus, qui credit quidem, non autem operatur, ſuper arenam ædificat, ignauiter operatur, propterea et à tentationibus deijcitur. Irruit, hoc eſt impingit in eum tentatio, & cadit. Libet & hic ſubſcribere S. Hieronymi uerba: Fundamentũ, inquit, quod Apoſtolus architectus poſuit, unus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Super hoc fundamentũ ſtabile et firmũ, & per ſe robuſta mole fundatũ, ædificatur Chriſti Eccleſia: ſuper arenã uerò quæ fluida eſt, & coagmentari nõ poteſt, nec in unã copulã redigi, omnis hæreticorũ ſermo ad hoc ædificatur, ut corruat. Hæc ille. Quandoquidẽ autem oratio Chriſti uiuida erat, et ad mouendum auditorum animos efficax: ita cum magno applauſu, admiratione & reuerentia fuit accepta. Nec mirum. erat enim hic doctor ille cœleſtis, unigenitus à patre. prætereà ijs quoq; utebatur rationibus, quibus orationi conciliatur authoritas. Scribæ de lauandis manib. ante cibũ, de decimis perſoluẽdis, de ſacrificijs offerẽdis diſputabãt, et admodũ frigidè docebãt populũ, quæ ſcripta erãt in lege Moyſi, et prophetis: Domin⁹ Ieſus uerò de beatitudine, lege, iuſticia, & rebus cœleſtibus diſſerebat, idq; cũ affectu religioſo, cũ eſſet ſanctus ſanctorum, & liberè dicere poſſet, Quis ex uobis arguet me de peccato? Chriſt⁹ ergo q̃ pur⁹, et ſanctis erat morib⁹, ideo ualebat, et plurimi fiebat doctrina ei⁹ apud optimos quoſq;.

CAPVT TRICESIMVMSEXTVM.

Math. 8. Lucæ 7. Ieſus leproſum mundat. Centurionis puerum ſanat. Lucas.

CVm autem deſcendiſſet Ieſus de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus, plenus lepra, ueniens adorabat eum, dicens: Domine, ſi uis, potes me mundare. Et extendens Ieſus manũ, tetigit eum dicẽs: Volo, mundare. Et cõfeſtim mundata eſt lepra eius. Et ait illi Ieſus: Vide, nemini dixeris: ſed uade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus tuũ quod præcepit Moſes in teſtimonium illis. Et deſcendit Capernaum, ciuitatem Galilææ. Centurio autem quum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorũ, rogãs eum, ut ueniret & ſaluaret ſeruũ eius. At illi cum ueniſſent ad Ieſum, rogabãt eum ſolicitè, dicentes: Quia dignus eſt, ut hoc illi præſtes. Diligit enim gentẽ noſtrã, & ſynagogã ipſe ædificauit nobis. Ieſus autem ibat cum illis. Et cum iam nõ longè eſſet à domo, miſit ad eũ Centurio amicos, rogãs eum, & dicẽs: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego ueniã, & curabo eum. Et reſpondẽs Centurio, ait: Domine, noli uexari: nõ ſum dignus ut intres ſub tectũ meum, ſed tantum dic uerbũ, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic, uade, & uadit: & alij, ueni, & uenit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus, miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Iſrael. Dico autem uobis, quòd multi ab oriente & occidente uenient, & recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, ita fiat tibi. & ſanatus eſt puer in illa hora.

COMMENTARIA.

Secutæ ſunt Dominum à monte deſcendentẽ turbæ, ut & nos Chriſtũ ſequendũ eſſe docerẽt. Adeſt aũt leproſus, omnium typus peccatorum: à quo diſcere licet, quomodo accedamus ad Chriſtum, ut ipſius gratiæ fiamus participes. Leproſus ad Chriſtũ properat: ita fidelis rectà feſtinet ad Chriſtũ, huic ſoli exponat animi dolores, et labores. Adorat leproſus Dominũ, procidẽs in genua: humiliemur etiã nos corã Domino Ieſu Chriſto. Orat deinde Dominũ leproſus, nihil dubitans de eius potentia: oremus itaq; & nos cum fiducia, nihil hæſitantes, omnia interim diuino arbitrio permittentes, cum ſolus Deus ſciat quid cõducat nobis. Hunc leproſum Dominus prolata manu attingit, qui certè citra attactum mundare eum potuerat. Fecit ergo ut atteſtaretur, ſe ad porrigendum manũ, hoc eſt ſubueniendũ paratum eſſe. et ait, Mundare: pro eo quod eſt, mundus eſto. Ita cũ uota et preces inuocantiũ ſe Dominus exaudiat, uera fide accedamus eum. precantes illum, ut noſtri miſertus purget nos ab omnibus cùm animi tum corporis inquinamentis & contagionibus. Porrò fugiẽs gloriã, iubet ut nulli dicat, ſed oſtendat ſe ſacerdoti. Nam niſi ſacerdos, ait Theophylactus, mundum pronunciaſſet, extra ciuitatẽ illi manendum fuiſſet. Præcepit quoque Ieſus, ut

offerat donum in teſtimoniū Iudæis: hoc eſt, quando me arguunt ut deſtructorem legis, tu mihi teſtis eris, qui nunc iuſſus ès à me, ut offeras ea quæ in lege præcipiuntur. Extant autem leges de leproſis uariæ apud Moſen, Leuit. 13 & 14. D. Hieronymus: Varias, inquit, ob cauſas mittit eum ad ſacerdotem. Primùm propter humilitatem, ut ſacerdotibus honorem deferre uideatur. Deinde, ut mundatum uidentes leproſum, aut crederent ſaluatori, aut non crederent: Si crederent, ſaluarentur: ſi non crederent, inexcuſabiles fierent. & ſimul (quod in eo ſæpiſsimè criminabantur) ne legem uideretur infringere. Cum autem intraſſet Ieſus Capernaū, acceſsit ad eum Centurio. Aiunt hunc Romanorum præſidio præfuiſſe, quod contra Parthorum incurſiones aliquot urbib. impoſuerant, & fortè huic Capernaū, quando una ex celebribus eius gentis urbibus fuerit. Fuit ergo publicæ iuſticiæ miniſter, pacis ac tranquillitatis defenſor. Id in homine ante omnia commendandū occurrit, quòd famulo ſuo miſero atq; ægroto omnē humanitatē exhibet: ac nunc quoque ut ipſi conſulat, Chriſtū accedit, et tanquā in ſuo ipſius corpore morbū ſentiens, ſuppliciter poſcit auxiliū ab ipſo Domino Ieſu. Cumq; ſeſe beneuolū exhiberet Dominus, atq; uenturū polliceretur: renuit ille. Erat enim ille alioqui uir religioſiſsimus. unde præclarū fidei donū à diuino accepit ſpiritu: quo doctore, uirtutē quam de Chriſto prædicari audiuerat, altius cōdidit pectori. Credebat ergo fide uera et indubitata, Chriſtū in omnes eſſe beneficū, & omniū rerum potentē. dicit itaq;: Domine, nō eſt neceſſe ut ad ægrotū meum deſcēdas: ſatis fuerit, ſi tantū dixeris uerbū, ſi uel modicū exerueris uirtutē tuā: noui illā eſſe tantā, ut abundè ſatis eſſe queat reſtituēdæ ſanitati puero meo. Et ut uirtutē Chriſti euidentiori illuſtraret collatione, addidit: Mihi peccatori et abiecto homini obtemperant mei famuli, qui regis ſeruus ſum: quanto magis tibi rerum Domino omnes obedient creaturæ, ut ſatis ſit uelle tuum, tu multo magis imperare potes morbis & morti. Quapropter D. Hieronymus in illo nobis commendat fidem, humilitatem, & prudentiam. Fidem in eo quòd credidit, ex Gentibus paralyticum à Saluatore poſſe ſanari: humilitatem, quòd ſe iudicauit indignum, cuius tectum Dominus intraret: demum prudentiam, quòd intra corporis tegmen diuinitatem latentem uiderit, ſciens non id ſibi profuturum, quod etiam ab incredulis uidebatur, ſed id quod latebat intrinſecus. Et hanc quidem præclaram fidem Centurionis, Dominus Ieſus quoq; exprimit ampliſsimis uerbis, ac dicit, ſe non tantam fidem inueniſſe in Iſrael. De præſentibus autem loquitur, inquit Hieronymus, et nō de omnibus retrò patriarchis. His quoq; uerbis arguit incredulitatem, duritiamq; populi ſui: attingitq; ipſorum repudium, & uocationem Gentium. Ab oriente autē dixit, & occidente: pro eo quod eſt, ab omnib. mundi partibus, & ex omni natione quæ ſub cœlo eſt. Non enim ſolū Iudæi, uerumetiā quicunq; credūt in nomine unigeniti filij Dei, cum Abraham, Iſaac, et Iacob, diuis illis patribus, quib. promiſſus olim Chriſtus et mundi Saluator, uenient in regnū Chriſti et uitam æternam. Filij regni propriè Iudæi ſunt, eo quòd ipſis factæ ſunt promiſsiones, palamq; populus Dei & hæredes regni Dei in ſcripturis appellantur. Cæterùm tenebræ extremæ figurant inferni pœnas: ita & ploratus, & ſtridor dentiū, denotant damnatorū ſupplicia, et maximos cruciatus. Alluſit aūt Dominus ad magnatū cōuiuia, quib. adhibētur quos maximè honoratos uolūt principes. Nec enim diui accumbēt in cœlis, ut ſplendidis recreentur cōuiuijs. tantum itaq; adumbrare uoluit iucunda ac æterna bona, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Minis uerò admodū grauiſsimis Iudaicā gentē nequaquā in deſperationē præcipitē dare cupit, ſed è tenaci incredulitatis luto extrahere: ſimul autē gentiū cateruas ad ſe pellicère ſtudet, qui uenerat Iudæos ac gentes ſeruaturus. Quia aūt tantam fidē habuit cēturio, ut crederet Dominū poſſe et uelle ſanare ſeruū ſuū decumbentē, ſanauit ipſum Dominus. Itaq; fides habuit ſuū effectū. Efficit & noſtra fides, ut quod ſecundū uerbū Dei credimus, hoc diuina potētia operāte accipiam'.

CAPVT TRICESIMVMSEPTIMVM.

Matth. 8. Marci 1. Lucæ 4. Christus docet in ſynagoga, eijcit dæmonia: ſocrum Petri à febre, atq; alios infirmos curat.

ET ingrediuntur Capernaū. & ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam, docebat eos, & ſtupebant ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos, quaſi poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ. Et erat in ſynagoga eorum homo, habens dæmoniū immundum. & exclamauit uoce magna, dicens: Sine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? uenisti perdere nos? ſcio quis ſis: ſanctus es ille Dei. Et increpauit illū Ieſus, dicēs: Obmuteſce, & exi de homine iſto. Et cū proieciſſet illū dæmoniū in mediū, exclamaſſetq; uoce magna, exijt ab illo,

illo, nihilq́; illi nocuit. Et factus eſt pauor in omnibus, & mirati ſunt omnes, ita ut conquirerent inter ſe, dicentes: Quid eſt hoc? quis ſermo hic eſt? Quæ'nam doctrina hæc noua? quia in poteſtate & uirtute imperat immundis ſpiritibus, & obediunt ei, & exeunt? Et proceſsit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galilææ, in omnem locum regionis. Surgens autem Ieſus de ſynagoga, introiuit in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Ioanne. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & decumbebat. Et ſtatim rogauerũt illum pro ea: & ſtans ſuper illã, imperauit febri. Et accedẽs, eleuauit eam apprehenſa manu eius: & cõtinuò dimiſit eam febris, & ſurgẽs miniſtrabat eis. Veſpere autem facto, cum occidiſſet ſol, afferebant ad eum omnes malè habentes, & dæmonia habentes. Et erat tota ciuitas congregata ad ianuam. At ille ſingulis imponens manũ, curabat eos qui uexabantur uarijs languoribus, ut impleretur quod dictũ erat per Eſaiã prophetã, dicentem: Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit. Et dæmonia multa eijciebat, & exibant à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei. Et increpãs, nõ ſinebat ea loqui, quia ſciebãt ipſum eſſe Chriſtũ.

COMMENTARIA.

Hactenus uiua & dilucida doctrina docuit Dominus, ſe Saluatorem eſſe, & ſeruare omnes in ſe credentes. Hoc ipſum porrò factis declarat, oſtendens quoq; ſe Dominum & uictorem diaboli. Pellitur enim uirtute Chriſti ſatanas, qui ut ex ſubſtantia ſpiritus eſt, ita ex moribus impuris, & quia (ut Theophylactus inquit) omnibus fœdis delectatur operibus, immundus eſt. Hic ſpiritus egregia de Chriſto loquitur: Tu es, inquit, ille ſanctus. Multi enim prophetæ ſancti fuerunt: quamobrem dixit adiectione articuli Ille, unicus ſcilicet in lege et prophetis promiſſus, ſanctificãs totum genus mortalium. Chriſtus uerò obmuteſcere eum facit: ut diſcamus, dæmones etiam uera dicentes cõfutandos, & non audiendos: & ut inde colliqueſcat, Dominũ nihil habere conſortij cũ ſatana, neq; illius ulla in re egere auxilio. Vbi autem uidet ſatanas, ſe uel aliqua in parte hærere non poſſe, rurſus redit ad ingenium, ingentiq; clamore uociferans diſcerpit hominẽ, in mediũ eorũ proijciens illũ. Hoc autẽ, Theophylacto docẽte, permiſit Chriſtus, ut homines, uiſa mali magnitudine, per miraculũ credãt. Obſtupuerũt ergo ad grande miraculum turbæ attonitæ, ac colligunt, Chriſtum amplius quiddam eſſe quàm hominem (quemadmodũ reuera Deus erat) & doctrinam eius eſſe diuinã, quandoquidẽ nõ precibus, nõ incantationibus, ſed propria authoritate & potẽtia ſpiritus immundos cogeret, eijceret, & calcaret. Emanauit rumor tãti miraculi in uicinas Galilææ nationes, ut iam etiã gentiles admirarẽtur doctrinã et opera Domini. Hæc itaq; in hoc facta ſunt, ut totus orbis admiretur bonitatem & potentiã Dei et Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, ut ad ipſum protrahamur omnes, et credamus in ipſum, quòd uenerit ad deſtruendum regnũ & opera diaboli, excitaturusq; regnũ Dei in hoc ſeculo, ex quo tandẽ nos transferat in regnũ patris ſui æternũ. Hoc publico beneficio innotuit Dominus. Inde uerò, hoc eſt è ſynagoga ſurrexit, & introiuit in domũ Simonis, ut & ibi per beneficium innoteſcat. Socrus enim Petri febricitabat. Quòd ergo ipſam ſtatim uerbo curat, uel ſolo nutu, hinc apparet, Chriſtũ eſſe uerũ animæ et corporis medicũ, qui proinde in Scriptura ait: Ego percutiã, et ego ſanabo. Inprimis itaq; ipſe quærẽdus & inuocandus, ut noſtros ſanet morbos atq; languores. Quòd aũt rogauerũt Dominũ pro ea, cõmendat nobis mutuã ſolicitudinẽ atq; curã in afflictionibus, ut cum unũ membrũ patitur, cætera compatiãtur, dicẽte Apoſtolo. Diuina ergo uirtus Chriſti hic nobis declaratur, quæ et protinus omnem affectionẽ depulit, atq; eã priſtinæ integritati reſtituit, adeò ut iam miniſtrare poſſet, nihilq; ægritudinis ſentiret amplius. Porrò quòd Dominus Ieſus recipit omnes quotquot ei offeruntur, & ſanat omnes: euidenter hoc modo approbatur, ipſum eſſe omniũ potentẽ, deniq; benignum. Eijcit aũt immundus ſpiritus denuò, ut oſtendat turbatores totius mũdi, principes tenebrarũ diabolos. Cum igitur nos, qui in Chriſto ſumus, cernamus confractas & conculcatas ſatanæ uires à Chriſto Domino: nõ eſt quod metuamus eum. Quòd uerò Euangeliſta addit, id factum eſſe ut adimpleretur quod dictum fuerat, Ipſe infirmitates noſtras curauit, &c. Certum eſt, dictum hoc intelligi de animi morbis, hoc eſt peccatis, quæ ſanguine ſuo abluit Dominus;

dum

dum pertulit ea, ut Petrus ſcribit, in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, iuſticiæ uiueremus, &c. Ergo corporei morbi animi morbos, hoc eſt peccata deſignauerunt. Noluit etiam Dominus Satanæ teſtimoniũ recipere: uel quia nõdum uenerat tẽpus, quo Dominus palàm omnib. eſſe uoluit, ſe eſſe Meſſiã filiũ Dei: & ſi uoluiſſet, noluit impuros ſpiritus ſuæ gloriæ præcones. uel quia periculum erat, ne ſi pondus habere cœpiſſet illorum teſtimonium in re tanta, in cæteris quoq; fidem inuenirent, in quib. mendacio fallere gauderent. Demum compeſcuit illorum clamores, ac minis additis impoſuit ſilentiũ Ieſus: quò doceret, quàm nõ oporteat eos qui ſe ſemel ſancto ſpiritui cõſecrarunt, quicquã habere cõmercij cum impuris ac impijs ſpiritibus.

CAPUT TRICESIMUMOCTAVUM.

Marci 1. Lucæ 5. Chriſti côcio ex naui. Exi, Petrus ait, de Chriſto maxima ſentiens.

ET diluculo ualde ſurgẽs, egreſſus abijt in deſertum locum, ibiq; orabat. Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum inueniſſent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te. Et ait illis: Eamus in proximos uicos & ciuitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim ueni. Facto autem die turbæ requirebant eum, & uenerunt uſq; ad ipſum, & detinebant illum, ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait: Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Et erat prædicans in ſynagogis Galilææ, & dæmonia ejciens. Factum eſt autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent uerbum Dei: & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Genezareth, & uidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnum. Piſcatores autem deſcenderant, & lauabant retia. Aſcendens autem in unam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum reducere à terra puſillum. Et ſedens, docebat de nauicula turbas. Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia ueſtra in capturã. Et reſpondens, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in uerbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Rumpebatur autem rete eorum: & annuerunt ſocijs, qui erant in altera naui, ut uenirent, & adiuuarent eos. Et uenerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita ut penè mergerentur. Quod cum uideret Simon Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicẽs: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piſcium quam ceperant. Similiter autem Iacobum & Ioannem, filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonẽ Ieſus: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiẽs. Et ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.

COMMENTARIA.

Theophylactus: Poſtquam ſanauit ægros, inquit, ſeceſſit: docens nos, ne quid ad oſtentationẽ faciamus: ſed etſi quid boni fecerimus, ſtudeamus illud occultare. Precatur autem, oſtendens Deo offerendum, ſi quid boni fecerimus: & dicendũ, quod omne bonum & glorioſum, datum optimũ, & donum perfectum, deſcendat à patre luminũ, apud quem non eſt tranſmutatio, nec uiciſſitudinis obumbratio, ut Iacobus ait. Neq; enim ipſe oratione indigebat. Cum autem quærerent ipſum turbæ, & deſiderarent: non difficilem ſe reddit, ſed approbat eorum deſiderium: ſurgit ab oratione, & ad prædicandum ſe confert. Inde colligimus, prædicationis Euangelicæ præſtantiam, neceſſitatem, & utilitatem maximam: & quòd Chriſtus cœlitùs in terras uenerit, ut uerbo ueritatis orbem errorum tenebris inuolutũ illuſtraret. Ideo frequentiſſimè docuit. Et nunc quoq; docendum per omnes Eccleſias Euangelium Chriſti fideliter, ad expellendum ſatanam ex pectoribus improborum hominum. Capernaitæ ex ſtudio erga prædicationem ueritatis, cupiebant Dominũ apud ſe retinere diutius: uerùm non annuit ipſorum uotis, ſed amicè ſe excuſat, ac dicit ſe miſſum omnibus erudiendis, ſaluandisq́;. Quòd autẽ Domino Ieſu frequentiſſima turba ex omni hominum genere collecta, deſiderio audiendi uerbi imminet, & ipſum quaſi comprimit & urget: docemur, quanto cum feruore ad audiendum uerbum Dei accedere debeamus: per quod Deus reuelat nobis uoluntatem ſuam ſanctam, iuſtam & bonam, quam ſequamur in omni uita noſtra. Eſt au-

tem

tẽ re uera ſcriptura canonica,uerbũ Dei. Quare
cõciones ex uerbo Dei petitæ, pro uerbo Dei ha
bendæ,licet proponãtur per homines. Porrò Do
minus ex neceſsitate loci, reiq; occaſione nauim
pro cathedra ſibi elegit, ex qua prædicaret Euan
gelium regni Dei. Nec dubium, quin inſignem at
que egregiam orationem habuerit, de gratia Dei
uidelicet, & remiſsione peccatorũ, emendatione
itẽ prioris uitæ, et ſtudio ſanctæ uitæ. Porrò per-
acta cõcione Euãgelica, inſigni quidẽ facto decla
rat, ſe eſſe uniuerſorũ Dominum, cœli, terræ, ma
riſq; potentẽ. Ad cuius miraculi amplificationem
illud pertinet, quòd rete rumpitur, quòd implent
naues utraſq;, & quòd ita implent ut iam merge-
rentur. Erudiuntur hic admirandis certè reb. ſan
cti omnes, nihil unquã defuturũ Euangelicæ do-
ctrinæ ſtudioſis, & Deum amantibus. In Petro
aũt apparet, quomodo oporteat ſanctos Dei affe
ctos eſſe ad beneficia Dei, cùm temporalia, tum
æterna. Petrus exhorreſcit totus ad miraculi ma
gnitudinẽ, & Domini potentiã. in ſe primùm de-
ſcendit, ut ſeſe excutiat: deinde expendit & bene
ficium. Ea cõſideratione perculſus, colligit ſe indi
gnũ eſſe Chriſti conſortio, et nihil in ſe eſſe quod
tantũ mereatur beneficiũ. Ergo quod exclamat,
Exi à me Domine, quia homo peccator ſum: uox
eſt humiliantis ſeſe, & cõſiderantis infirmitatẽ et
peccata, in Chriſto aũt diuinã potentiã & ado-
randã maieſtatẽ. Reſpondẽs aũt Ieſus Petro, ait:
Ne metuas. ego opere meo hoc mirabili, uolui uo
bis declarare meã potentiã. Mihi adhæretis, homi
ni quidẽ uero, ſed omnipotenti quoq; Deo, cuius
nutui parent cuncta: demonſtrare itẽ, ad quid uo-
carim uos. Hactenus fuiſtis piſcatores, piſciculos
in lacu captantes: futurũ eſt, ut relicto hoc lacu,
prædicatione Euangelica homines ex toto mun-
do cõuertatis ad meam religionẽ, attrahentes illos
ad meã nauẽ Eccleſiã, in qua & mihi inſerantur,
& per me in uera fide uiuãt perpetuò. Quod Do
minus locutus eſt Petro, id omnes intellexerunt
& ſibi dictũ eſſe. Mox itaq; ſubductis in terrã na
uibus, atq; inibi relictis omnib⁹, ſecuti ſunt Ieſum,
uacui ſolicitudine rerũ tẽporaliũ, ac totis animis
in hoc intenti, ut fierent piſcatores hominum.

CAPVT TRICESIMVMNONVM.

VIdens autem Ieſus turbas multas circum ſe, iuſsit ire trans fretum. Et ac-
cedens unus ſcriba, ait illi: Magiſter, ſequar te quocunq; ieris. Et dicit ei Matth. 8.
Ieſus: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos. Filius aũt hominis non Scriba non ſin
habet ubi caput ſuũ reclinet. Alius aũt de diſcipulis eius ait illi: Domine, per- cerus petit fie
mitte me primùm ire, & ſepelire patrem meum. Ieſus aũt ait illi: Sequere me, ri diſcipulus Ie
& dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et aſcendente eo in nauiculam, ſe ſu. Glandiuo-
cuti ſunt eum diſcipuli eius. & ecce motus magnus factus eſt in mari, ita ut rax in mare
nauicula operiretur fluctibus: ipſe uerò dormiebat. Et acceſſerunt ad eum porcus abit.
diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos, perimus. Marci 4. Lucæ 8.
Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit Lucas.
uentis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Porrò homines mirati ſunt, Vbi eſt fides
dicentes: Qualis eſt hic? quia uenti & mare obediunt ei. Et cum ueniſſet Ie- ueſtra? Marcus.
ſus trans fretum, in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo, habentes
dæmonia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis, ita ut nemo poſſet tranſi-
re per uiam illam: unus ueſtimento non induebatur, neq; cathenis illum quiſ-
quam potuit ligare, &c. Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid nobis & tibi,
Ieſu fili Dei? Veniſti huc, ante tempus torquere nos? Adiuro te per Deum,
ne me torqueas. Interrogauit illum Ieſus, dicens: Quod eſt tibi nomẽ? At ille
dixit, Legio: quia multi ſumus, &c. Erat autẽ non longè ab illis grex multorũ Marcus.
porcorũ paſcens. Dæmones aũt rogabant eum, dicentes: Si eijcis nos hinc,
mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis, Ite. At illi exeuntes, abierunt in
porcos. & ecce magno impetu abit totus grex, præceps in mare, & mortui Marcus.
ſunt in aquis. Paſtores autem fugerunt: & uenientes in ciuitatẽ nunciauerũt
hæc omnia, & de ijs qui dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exijt obuiã
Ieſu. Et uiſo eo rogabant eum, ut tranſiret à finibus eorum. Cum'que aſcen-
deret nauim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio uexatus fuerat, ut eſſet
cum illo. & non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, &
annuncia illis, quanta fecerit tibi Dominus, & miſertus ſit tui. Et abijt, & cœ
pit prædicare Decapoli, quanta ſibi feciſſet Ieſus: & omnes mirabantur.

COMMENTARIA.

Animus ſcribæ iſtius non fuit ſyncerus. Cum enim uideret, Chriſtum magna apud uniuerſam plebem authoritate pollere, ac uirtutes edere ſtupendas, laborabat ut eum ſequi poſſet, ſperans ex Chriſti conſortio fieri poſſe, ut magnam gloriam ac quæſtum ſibi cõpararet. At Dominus, cordiũ ſcrutator, improbum hominis inſtitutum ſubodorans, ad animum, nõ ad uerba quæ ſatis erant religioſa reſpondet, ac inquit: Scio, ad quid ueneris aſtutiſsime. Cupis tibi ex mea profeſsione opes atque gloriam parare: erras tu, pauper ſum, & contemptum rerum humanarum doceo. & hac quidem parte longè præſtabilior eſt animaliũ quorundam conditio, cum habeant ſuas cauernas, quibus abdant ſeſe, & nidulos, atque umbracula ſua in quibus conquieſcant: ego uerò non habeo, ubi caput reclinem. Hoc locutionis genere omnium rerum penuriam, & extremam tenuitatem notant. Filium autem hominis appellat ſe Dominus perfrequenter in Euangelio. Ita enim ſignificat, ſe eſſe uerum ex homine natum hominem ſecundum carnem: ac exprimit, neceſſe eſſe ut omnes miſerias humanas, peccato excepto, communes habeat nobiſcum. Cum autem alius diſcipulus audiſſet, quæ Scribæ obiecerat Dominus, de inopia & paupertate: humani aliquid paſſus, quærit anſam elabendi à diſciplina Domini. prætexit ergo pietatem in parentes, ac dicit: Permitte mihi quæſo Domine, ut priuſquam me tuo inſtituto conſecrem totus & prorſus, abeam ad patrem meum, illiq́; in ſenectutem proſpiciam, eumq́; iuſtè ſepeliam. Hic quidem affectus neque prauus fuit, neque damnandus. Quæſiuit enim alijs prodeſſe, & non rebus ſuis conſulere, quemadmodum ille ſcriba. Quare etiam non repellitur, ſed attrahitur à Domino. Eſt autem iucunda alteratio, in ſignificatione uocabuli Mortuus. Initiò enim mortuos uocat, mundo quidem uiuentes, ſed Deo & pietati uerè mortuos: quales ſunt omnes increduli, impij, & impuri homines. Mox mortuos appellat, morte extinctos temporaria. Sicq́; non inhibuit pietatem parentibus præſtandam, ſed quod præſtabilius docuit ac uoluit Dominus (inquit Chryſoſtomus) non quia deſpiciendi ſunt parentes, abire uetuit diſcipulum: ſed quia diſcere nos hinc uoluit, nihil eſſe utilius, magisq́; neceſſarium nobis doctrina cœleſti, quæ tanto ſtudio obeunda eſt, ut etſi magna ſint quæ abire urgeant, incumbere tamen omni diligentia, atque inuigilare debeamus. Ergo potiſsima ratio habenda, quomodo uiuamus coram Domino, & ne unquam æterna morte extinguamur. Videtur autem hic diſcipulus non fuiſſe unus ex duodecim, ſed alius quiſpiam auditor Chriſti, & qui ſe dedicarat doctrinæ Chriſtianæ. Ab initio enim prædicationis Chriſti, non duodecim duntaxat Apoſtoli dicti ſunt diſcipuli, ſed omnes auditores Euangelij, & ſtudioſi nominis Chriſti, à quo ceu à præceptoris imperio pendebãt. Porrò, ut Chriſtum ipſum filium Dei plenius ac perfectius cognoſcamus, alia multa et egregia Chriſti Domini miracula ſiue beneficia deſcribuntur: inter quæ primum locum obtinet ſæuiſsimæ tempeſtatis diſcuſsio, qua diſcipulos à naufragio & præſentiſsima morte liberauit. Deſcribitur autem maxima tempeſtas orta, aquarum undique ſeſe in altum extollentium, procellarum magno cum fragore ſe inuicem collidentium, ita ut iam nauis ferè operiretur fluctibus. Et Chriſtus dormiebat. O' res mirabilis & ſtupenda: inquit Origenes. is qui nunquam obdormit, dormit. Dormiebat quidem corpore, ſed uigilabat diuinitate. Hac tempeſtate autem non tam diſcipulos in timorem mittere uoluit Dominus, ut ſuum auxilium, tanquam eius in quo unica & extrema uitæ ac ſalutis ſpes eſt, poſtularent: quàm ſignificare, ſemper exorituras in Eccleſia tempeſtates, & pericula grauiſsima: ſed illam habere in puppi dormientem quidem, & diſsimulantem ſe noſtra noſſe diſcrimina Dominum, uerùm in hunc finem, quò ipſius auxilium intenſius conſtantiusq́; inuocemus. In tanto autem turbine, tantisq́; periculis diſcipuli ad uerum illum Saluatorem cõfugiunt, alium iam ſomnum dormientem, cum nullum uiderent conſilium, quo rebus conſulerent afflictis. Ipſo hoc facto docentes nos, unde petendum ſit auxilium in his tempeſtatibus quas Eccleſia patitur, ubi eam obruunt tentationum et perſecutionum procellæ, non aliunde quidem quàm ab ipſo Chriſto. Erant autem illi modicæ fidei. quare hanc ipſam exiguitatem culpat Dominus in hoc, ut doceat in periculis non oportere in fide uacillare, ſed conſtanter de optimo Saluatoris auxilio ſperare. Ait autem ad eos: Vos, tot conſpectis miraculis, auditaq́; doctrina mea, non oportebat ulla re terreri, quaſi uos uſquam deſtituat auxilium Dei, ſi modo uos non defecerit fiducia, quam nondum in uobis tantam uideo, quantam oportet eſſe. Sic admonitis diſcipulis ſuis Ie-

ſus

ſus ſurrexit. Et ut oſtenderet, ſeſe elementorum omniū Dominū, imperauit uentis & mari, continuoq́; tempeſtas illa conquieuit, & ſecuta eſt mira tranquillitas: quo magis eſſet perſpicuum, hæc nō geri uiribus humanis, ſed uirtute diuina. Cæterùm quòd homines hoc uidentes mirati ſunt: S. Hieronymus exiſtimat, non diſcipulos, ſed nautas cæteroſq́; qui in naui fuerunt, fuiſſe. Si autem quis contentioſe (inquit) uoluerit, eos qui mirabantur, fuiſſe diſcipulos: reſpondebimus, rectè homines appellatos, qui necdum nouerant potentiam ac maieſtatem Saluatoris. Habeāt ergo gentiles ſuos deos, uel Aeolum, uel Neptunū: quem nos colimus, præcepit illis, atq; hi protinus obediunt ei. Proinde Deus Chriſtianorum, omnium deorum Deus eſt, omnipotens, maximus, & æternus. Quapropter in hunc unum ac ſolum reſpicere debemus, huic omnem gloriam tribuere, & pro beneficijs maximas agere gratias. De dæmoniacis autem illis quærit D. Chryſoſtomus, cur'nam in ſepulchris, & non potius alijs in locis ſint uerſati. Et reſpondet: Quia uidelicet pernicioſam opinionem ingerere hominibus conantur, quòd hominum qui abierunt animæ, dæmones fiant, quod etiam à cogitatione noſtra procul abſit. Nam ſi eſt in corporibus impoßibile, ut unquam hominis corpus in aſini corpus transmutetur: quanto minus inuiſibilem animam in ſubſtantiam dæmonis transformare poßibile eſt? Quarè uetularū hæc uerba temulentarū ducēda ſunt, & puerorū terriculamenta. Nec enim poteſt anima à corpore ſeparata, in his regionibus errare. Iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt. Nam et Stephanus ait: Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritū meū: Actorum 7. Quòd uerò nec peccatorum animæ hic commorari poßint, diuitem illum audias, qui enixè eā rem petit, nihil tamē impetrat. Quòd ſi poſſent animæ hominum hic conuerſari, ueniſſet ipſe ut cupiebat, & ſuos de tormentis inferni feciſſet certiores: Lucæ 16. Quo ex loco ſcripturæ etiam illud patet apertè, quòd poſt exitum à corpore in locum quendam certum animæ deducuntur, unde redire ſponte ſua non poſſunt, ſed terribilem illum iudicij diem ibi expectant. Hactenus ille. Quòd autem uociferati ſunt dæmones, ſe torqueri: in hoc planè oſtenderunt, ſe longè fortiorem adeſſe. dolent itaq;, ac ſuam ſortem accuſant. Cum tentaret in monte Dominum Satanas, Matth. 4. ſpirabat neſcio quid magni: iam uerò prodit ſuam impotentiam, & fatetur ſe torqueri Domini præſentia, imò acerbiora ſibi ſentiens parata ſupplicia, dilationem optat. Miſerè metuebant dæmones illi, iam inſtare diem illum, quo omnes mali ſpiritus in profunda tartari ſunt ablegandi. Confitentur quoque Chriſtum eſſe filium Dei. ſuſpicabantur enim, inquit Hieronymus, eum filium Dei eſſe. Quia uerò extorta, non ex animo pio proficiſcens eſt confeßio, ipſis nihil prodeſt, nec recipitur à Chriſto. Quales uerò ſint dæmones, iam apparet, quòd non petunt à Domino uel ueniam, uel gratiam, ſed fœdum & immundum domicilium, ut ſcilicet in gregem porcorum liceat demigrare. Hoc ipſum quoque arguit, quàm nihil ex ſe poteſtatis habeant in quenquam. Quicquid habent, permittitur illis iuſto Dei iudicio. Maximoperè ergò curandum, ut Deum habeamus amicum & protectorem. Præterea ſolet diſputari de hoc Chriſti facto: iure'ne factum ſit, an iniuria. Certè in dictis & factis Domini nihil eſt erroris, nihil iniuriarum. Non eſt enim iniquitas apud Deum. Solus iuſtus, ſolus bonus: imò ipſa iuſticia, ipſa bonitas eſt. Et maius quidem beneficium præſtitit Geraſenis, quàm intulerit damnum. Cum enim eſſent ſupramodum ſæui dæmones ſeu dæmoniaci, ita ut prorſus intuta eſſent itinera, & metus grauißimus uexaret omnes iſtius regionis homines: ab hoc ſimul & alijs incommoditatibus liberauit ipſos Saluator. Præterea docuit hoc facto, unius & alterius hominis uitam ac ſalutem pluris eſſe faciendam, quàm omnem huius ſeculi ſubſtantiam. Cæterùm quòd Geraſeni rogant Dominum, quò à finibus ipſorum abſcedat: Theophylactus exiſtimat, præ triſticia affectos illos feciſſe, ac exiſtimaſſe, ſe grauius quiddam paſſuros. D. uerò Hieronymus ſic territos autumat eos; quemadmodum S. Petrus timuiſſe legitur, ac dixiſſe: Exi à me Domine, quia peccator ſum: ex humilitate nimirum, qua ſe præſentia Domini indignos iudicabant. Vtcunq; autem, Dominus acquieuit eorum petitioni.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

Matth. 9. Marci 2. Lucæ 5.

Curantur uarij morbi, dicitq; Ieſus: Lāguide tolle thorum.

ET aſcendēs in nauiculam Ieſus transfretauit, & uenit in ciuitatem ſuam Capernaum. Factum eſt autem una dierum, & ipſe ſedebat docens. & auditum eſt quòd in domo eſſet, & conuenerunt multi, ita ut non caperet neque ad ianuam, & loquebatur eis uerbum. Et erant phariſæi ſedentes, & le-

gis doctores, qui uenerant ex omni caſtello Galilææ, & Iudææ, & Hieruſalem. Et uirtus Domini erat ad ſanandum eos. Et ecce offerebant paralyticũ iacentem in lecto, qui à quatuor portabatur. Et quærebãt eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes qua parte eum inferrent præ turba, aſcenderunt ſuper tectum, nudauerunt tectum, ubi erat: & patefacientes, ſubmiſerunt eum in lecto, in medium ante Ieſum. Videns autem Ieſus fidem illorum, dixit paralytico: Fili, homo confide, remittuntur tibi peccata tua. Et cœperunt cogitare ſcribæ & Phariſæi, dicentes intra ſe: Quis eſt hic, qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Vt autem cognouit Ieſus in ſpiritu, in ſpiritu ſancto, cogitationes eorum, reſpondens dixit ad illos: Vt quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula? Vt autem ſciatis, quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, ſurge, tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. Et confeſtim coram illis ſurgens, tulit lectum ſuum in quo iacebat, & abijt in domum ſuam. Et ſtupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum, & glorificauerunt, qui dedit poteſtatem talem hominibus. Et repleti ſunt timore magno, dicentes: Quia uidimus mirabilia, & nunquam ſic uidimus.

COMMENTARIA.

Iam oſtendit Chriſtus, ſe uerum eſſe Dei filium, qui credentibus in ſe peccata remittit, cum remittere peccata ſit ſolius Dei. Venit autem Ieſus in ciuitatem ſuam, hoc eſt Capernaum. Dicta fuit ea ciuitas Chriſti, iuxta Theophylactum, quòd in ea frequentius habitaret. Magnam autem hic uidemus tam ſpem quàm fiduciam, non ſolum paralytici, uerumetiam portatorum, de potentia atque bonitate Chriſti conceptam. Quali equidem fide firma & conſtanti præditus ſit oportet, qui cupit aliquid impetrare à Domino Ieſu. Hanc fidem eorũ ut uidit Chriſtus, iubet illum bono animo eſſe, eumq́; filium appellat. O mira humilitas, inquit Hieronymus: deſpectum & debilem, totisq́; membrorum compagibus diſſolutum, filium uocat: quem Sacerdotes non dignabantur attingere. Declarans autem, quòd paralyſis ex peccatis eſſet, primũ peccatũ ſoluit. Et uidentur hæc Domini uerba ad paralyticũ dicta innuere, q hic ſuã ſortẽ, peccatũ & miſeriam, effuſis precibus ac querelis ad Dominum, deplorarit. Porrò uocabulũ remiſſionis peccatorum ſignificat, condonationẽ eſſe liberã & gratuitam: metaphora deducta à debitoribus, quibus tum debitum remittimus gratuitò, cum alioqui nõ ſunt ſoluẽdo. Et huius rei ueſtigia inuenire ac cernere licet Matth. 18. Lucæ 7. ac Rom 4. Cæterùm quia ſcribæ legebant in Propheta, Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, atq; ſolum hominẽ putabãt Ieſum, & uerba Dei nõ intelligebãt: arguũt cõſequenter eum blaſphemiæ. Eſt autem blaſphemare, Auguſtino teſte, quãdo aliquis attribuit Deo, quod ei nõ cõuenit: uel de eo negatur uel detrahitur, quod ei cõuenit. Quã blaſphemiam cum falſò atq; impiè Chriſto impingerent Scribæ, audiuerũt: Solius ſanè Dei eſt, corda hominum et renes ſcrutari, ut ipſi noſtis ex Pſal. 7. Hiere. 17. Ego aũt cognoſco mala quæ cogitatis in cordibus ueſtris. Eadẽ itaq; maieſtate et potentia qua cogitationes ueſtras intueor, poſſum & hominibus peccata dimittere. Videor uobis id mihi uſurpaſſe, quod ſolius Dei eſt. Iam itaq; ut nobis manifeſtiſſimè demonſtrem, mihi eſſe poteſtatem remittendi peccata, quamuis humanam aſſumpſerim naturam: ſanabo paralyticum hunc, & ita uerè ei remiſſa eſſe peccata probabo. Ita murmur ſcribarum præbet Domino occaſionem confirmandi id quod in hac hiſtoria primum eſt ac potiſſimum: nempe ſe remittere peccata credentibus. Conuerſus igitur ad paralyticum, dixit: Surge, tolle lectũ tuum, & ambula. Vtrum ſint paralytico peccata dimiſſa, ſolus nouerat qui dimittebat. Surge autem, & ambula, tam ille qui conſurgebat, quàm hi qui conſurgentem uidebant, approbare poterant. Fit igitur, ut D. Hieronymus ait, carnale ſignum, ut probetur ſpirituale: quanquam eiuſdem uirtutis ſit, & corporis & animæ uitia dimittere. Habemus hic irrefragabilia argumenta, Chriſtum uerum & ſubſtantialem Deũ eſſe. Primũ eſt, quod nouit cogitationes hominum reconditas: ſecundum uerò, quòd hominibus remittit peccata. Et datur nobis intelligen-

tia, propter peccata pleraſq; euenire corporũ debilitates. Et idcirco prius dimittuntur peccata, ut cauſis ablatis ſanitas reſtituatur. Proponitur demum exemplum uulgi imitãdum, nempè ut etiam nos glorificemus Deum, & gratias ei agamus pro præſtitis nobis beneficijs. Notatur quoq; uulgi craſsities, quòd nondum ex tantis uirtutibus intelligere uoluit, Chriſtũ uerũ eſſe Deum. Chriſtum igitur mirabantur ut hominẽ diuina præditum uirtute. Nos uerò agnoſcere debemus Chriſtum ut uerum filium Dei, pro nobis incarnatũ, crucifixum, mortuum & reſuſcitatum, ut ipſius ſanguine purgaremur à peccatis noſtris, & per ipſius mortẽ uiueremus: pro quibus, ſi certè pij ſumus, agimus perpetuas gratias, & glorificamus ſemper Saluatorem noſtrum.

CAPVT QVADRAGESIMVMPRIMVM.

ET poſt hæc egreſſus eſt rurſus ad mare, omnisq; turba ueniebat ad eum, ac docebat eos. Et præteriens Ieſus illinc, uidit hominem publicanum, nomine Leui, Alphæi filium Matthæum, ſedentem in telonio. Et ait illi: Sequere me. Et relictis omnibus, ſurgens ſecutus eſt eum. Fecit autem ei conuiuium magnũ Leui in domo ſua. Et factum eſt, diſcumbente eo in domo ſua, ecce multi publicani & peccatores uenientes, diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius Erant enim multi qui ſequebantur eum. Et uidentes phariſæi & ſcribæ, quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, murmurabant, dicentes ad diſcipulos eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter ueſter? & uos manducatis & bibitis? Et reſpondens Ieſus, ait illis: Non egent qui ſani ſunt, medico, ſed qui malè habent. Euntes autem diſcite quid eſt: Quia miſericordiam uolo, & non ſacrificium. Non enim ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Et erant diſcipuli Ioannis & phariſæi ieiunantes, & ueniunt, & dicunt ei: Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & precationes faciunt, ſimiliter & phariſæorum: tui uerò diſcipuli non ieiunant, ſed edunt & bibunt? Et dixit illis Ieſus: Nunquid poſſunt filij ſponſi & nuptiarum, quamdiu cum illis ſponſus eſt, ieiunare & lugere? Quanto tempore ſecum habent ſponſum, non poſſunt ieiunare. Venient autem dies, quando auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in diebus illis. Dicebat autem & ſimilitudinem ad illos: Nemo immittit cõmiſſuram panni rudis in ueſtimentum uetus: tollit enim plenitudinem eius à ueſtimento, & peior ſciſſura fit. Neq; mittunt uinum nouũ in utres ueteres: alioquin rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereunt: ſed uinum nouum in utres nouos mittunt, & ambo conſeruantur. Et nemo qui biberit uetus, ſtatim uult nouum: dicit enim, uetus melius eſt.

Matth. 9. Ad Apoſtolatum uocat Mathæum publicanum, uindicatq; à calumnia ſuos diſcipulos.

COMMENTARIA.

Nouo exemplo docemur hic, Chriſtum Dominũ remittere peccata obſequentibus, ſiue credentibus. Quia ex mera gratia tantum ad ſe uocat Chriſtus peccatorem Matthæũ. Conſiderandum autem in hoc, qualis fuerit ille. Nulla equidẽ erant in homine merita, quibus prouocata Domini iuſticia optimè meritum uocaret ad gloriæ participatũ. Peccator erat, nec uulgaris: ſed inſignis, Telones ſcilicet. Erãt enim ex Iudæis quoq; auariſsimi, qui à Romanorũ magiſtratib. redimebant uectigalia, quò liberius liceret miſerã excoriare plebeculam, ac ingentes colligere theſauros. Vocatur igitur improbus impoſtor, & uſurarius inſignis. cui illud quoq; accedit, quòd ipſum reperit Domin' ſcelere quoq; implicatũ. quod Matthæus minimè diſsimulat, ſed ſimpliciter ſimplicẽ ueritatẽ exponit, docens nos ingenuè confiteri peccata admiſſa: utq; oſtẽdat, Hieronymo docẽte, legẽtibus, nullũ debere ſalutẽ deſperare, ſi ad meliora cõuerſus ſit. Ait aũt Dominus ei, Sequere me: hoc eſt, relinque hanc ipſam impietatẽ, in qua hæres: Mihi, inquã, adhæreto, ut quod ego iubeo facias, & totũ ad me exemplũ cõponas. Atq; is cõtinuò ſurgẽs, ſecutus eſt Chriſtũ. Hoc certè effecit occulta potẽtia et uirtus Domini, cor ipſius interius tangendo. D. Hieronymus aũt exiſtimat, in uultu Chriſti reſplenduiſſe quandam maieſtatem, qua hominum animos commouerit. ita enim ſcribit ille: Certè fulgor ipſe, & maieſtas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex

primo ad ſe uidentes trahere poterat aſpectu. Si enim in magnete lapide & ſuccinis hæc eſſe uis dicitur, ut anulos & ſtipulas & feſtucas ſibi copulent: quanto magis Dominus omnium creaturarũ ad ſe trahere poterat, quos uolebat? Vocantur hodie pari modo ac ratione omnes, quotquot cõcedunt in diſciplinam Euangelicam. Foris enim prædicatur uerbum, ac uocatio Dei omnes ad uitam æternam exhortans: in animo uerò operatur ſpiritus potentia, qua commouentur corda ad fidem. Credidit autem uocãti Chriſto Matthæus, & ideo reliquit turpia, honeſta autem & ſancta complexus eſt. Tanta, tamq; mirifica uirtus Dei eſt, erga peccatores quos in gratiã recipit, ipſisq; peccata remittit. Quòd autem Dominus in ædes Matthæi concedit, quòd accumbit, & cum ipſo conuiuatur familiariſſimè, atq; cum alijs publicanis & peccatoribus: hoc indicat facto, ſe cum peccatore illo prorſus rediſſe in gratiam: & ſi fortè alios poſſet à fœdis ſuis abſtrahere ſtudijs. Neq; enim fuit helluo Chriſtus. Hoc non intelligentes phariſæi, tanquam impium calumniãtur. Non intelligentes gratiam Dei, ſiniſtrè de rebus diuinis iudicant, et ſeſe iuſtiſſimos eſſe arbitrantur. Chriſtus uerò defendit & ſuum & Matthæi factum, demonſtrans manifeſtiſſimè, gratiã Dei pertinere ad omnes peccatores reſipiſcentes, quando dicit: Miramini phariſæi, quòd peccatoribus me intermiſceam, ac his me præbeam familiarem. Sed ubi quæſo ageret medicus, niſi inter ægrotos? Vituperandus magis uidetur medicus, qui ægrotantium fugit commercia. Ego uerò in has terras medicus animarum à patre meo miſſus ſum, ut ſcilicet peccatorũ morbis medear. ergo nihil pecco cum eis accumbẽs, ſed facio ex officio, quod ſummo Deo placet. Verùm ne hanc argumentationem ceu infirmam, & nullis ſcripturis ſuffultam irriderent, ſubiungit propheticum teſtimonium, quo eos ut imperitos arguit atq; ſuggillat. Ite, inquit, & diſcite, priuſquam doceatis, quòd Deus maioris facit miſericordiam in peccatores, quàm ſacrificiũ. Feci ergo opus multò præclarius, quia gratiam et miſericordiam exhibui miſeris, afflictis, & peccatoribus, quàm ſi ſacrificaſſem: qui ſupremus uobis uidetur eſſe cultus. Quòd autem dicit, Non ueni uocare iuſtos: ironicè dictum putat Theophylactus, tanquam dixiſſet: Vos, qui iuſtificatis uoſmetipſos, non ueni uocare. Phariſæi enim, quoniã ſe credebant abſolutos eſſe, & ſeſe uenditabant pro iuſtis, non putabant ſibi ulla Domini gratia quicquam ad ſuam illam perfectionẽ addi poſſe. ergo Domini miſericordiam non implorabant. Huiuſmodi ergo iuſtos non uenit uocare Dominus: non quòd ipſe, quantum ſcilicet in ipſo eſt, repellat quenquam, ſed quòd tales iuſti ſua ſponte recedant à Chriſto, cuius gratia ſibi minimè opus fore exiſtimant. Hinc etiam addit: Veni autẽ, ut uocem peccatores ad pœnitentiam, eos inquã qui de propria diffiſi iuſticia, ſentiũt ſe corruptos & peccatores, atq; ideo gratia & miſericordia Dei opus eſſe. Ponit autem hic pœnitentiam pro toto Euangelij myſterio, quod fide in Chriſtum et mutatione morum abſoluitur. Venit ergo Chriſtus, ut peccatoribus per fidem ſuo merito ac gratis remittat peccata. Deinde uerò eoſdem per ſpiritus ſui uirtutẽ, ſtudio innocentiæ, charitatis, & ſanctimoniæ conſecret. Obſeruent hæc, qui putant ſe prædicatione Euangelij non ad pœnitentiam uocari, ſed licentiam. Obſeruent deniq; hæc uerba cuncti cultores & amici Chriſti. Porrò quòd diſcipuli Ioannis quærunt de ieiunio, occaſionem quærendi acceperunt ex eo, quòd Dominus cum diſcipulis ſuis frequentius inuitatus conuiuijs intereſſet, & iam rediret ex ædibus Matthæi, in quibus medius inter publicanos & peccatores accubuerat. Ioãnes quidem baptiſta idem doctrinæ genus ſuis tradidit quod Chriſtus, nec quicquam fuit diſcriminis inter utriuſq; religionẽ, niſi quòd illius ſeuerior erat uitæ conuerſatio quàm huius. Adhæſit autem Ioanni magna diſcipulorum turba. Verùm hos omnes à ſe ad Chriſtum ablegauit, & qui ſanioris erant iudicij & purioris religionis ad Chriſtum concedebant: qui uerò pluris faciebant externam ſanctimoniæ ſpeciem, phariſæis ſeſe iungebant, ſectantes ſeuerum quoddam uitæ genus, ceu ab Ioanne traditũ. Atq; hi adoriuntur hic Dominum, ac quæſtionem obijciunt. Superba, inquit Hieronymus, iſta eorum eſt interrogatio, & plena ſupercilio phariſæorum. Certè, ut alia non dicamus, reprehendenda ieiunij iactantia. Nec poterant diſcipuli Ioannis non eſſe ſub uicio, qui calumniabantur eum quem ſciebant Magiſtri uocibus prædicatum, & iungebantur Phariſæis, quos à Ioanne nouerant condemnatos. Reſpondet itaq; Dominus illis, dicens: Noſtis, quòd nam præceptor ueſter de me tulerit teſtimonium, me uidelicet ſanctæ Eccleſiæ unicũ ac uerũ ſponſum eſſe. meritò igitur ipſa in me modò tanquam ſummo bono gaudet & lætatur. Præſens tempus, tempus gaudij eſt, quandiu cum diſcipulis ſum: quemadmodũ apud nullam gentem receptũ eſt, ut q̃ſquã triſtetur, ac ieiunio ſe maceret in nuptijs. Cũ ego paſſus fuero, et aſſumpt⁹ in cœlũ, filij thalami, hoc eſt diſcipuli mei, ieiunabunt,

ſone

fame & ſiti perſecutionem patientes. Ieiunaſſe autem Apoſtolos frequentius, uel ipſa eorum acta teſtantur. Quamprimùm ergo nos ſentimus frigere fidem, opprimi ſpiritum, & inſoleſcere carnem: certè opus erit abſtinentia, ieiunijs, & ardentibus precibus. Ita ſanè ieiunia atq; caſtigatio corporis, exercitia ſunt pietatis. Cæterùm obiter & per occaſionem oſtendit Dominus, qui capaces ac idonei ſint auditores negocij ac prædicationis Euangelicæ. Facit autem hoc per ſimilitudines à re ſarctoria uinariaq́; petitas: Nondum, inquit, facti ſunt diſcipuli fortes, ſed opus habent indulgentia: neq; grauis moles illis imponenda mandatorum. Aut iuxtà Hieronymum ita dixit eis: Donec renatus quis fuerit, & ueteri homine depoſito per paßionem meam nouum hominem induerit, non poteſt ſeueriora ieiunij & continentiæ ſuſtinere præcepta, ne per auſteritatem nimiam, etiam credulitatem quam nunc habere uidetur, amittat.

CAPVT QVADRAGESIMVMSECVNDVM.

HAec eo loquente, ecce princeps unus de archiſynagogis, nomine Iayrus, ueniens adorabat eum, procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multùm, dicens: Filia mea modò defuncta eſt: ſed ueni, impone manum tuam ſuper eam, ut ſalua ſit, & uiuat. Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius, & turba multa. Et ecce mulier, quæ fluxum ſanguinis paſſa erat duodecim annis, & multa perpeſſa cum medicis pluribus, & erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, nec quicquam profecerat, nec ab ullo potuit curari, ſed magis deterius habebat, cum audiſſet de Ieſu, uenit in turba retrò, & tetigit fimbriam ueſtimenti eius. Dicebat autem intra ſe: Si tetigero tantum ueſtimentum eius, ſalua ero. Et confeſtim ſtetit fluxus, & ſenſit corpore quia ſanata eſſet à plaga. Et Ieſus ſtatim agnoſcens uirtutem quæ exierat de ipſo, conuerſus ad turbam, ait: Quis me & ueſtimenta mea tetigit? Negantibus autem omnibus, Petrus & qui cum illo erant, dixerunt: Præceptor, turbæ te comprimunt & affligunt: & tu dicis, Quis me tetigit? Dixit Ieſus: Aliquis me tetigit: nam & ego noui uirtutem de me exiſſe. Et circumſpiciebat, uidere eam quæ hoc feciſſet. Videns autem mulier quia non latuit eum, tremens, & ſciens quod factum eſſet in ſe, uenit & procidit ante pedes eius: & ob quam cauſam tegiſſet eum, indicauit coram omni populo, & quemadmodum confeſtim ſanata ſit. At Ieſus conuerſus, & uidens eam, dixit: Confide filia, fides tua te ſaluam fecit: uade in pace. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Adhùc eo loquente, uenerunt nuncij ad archiſynagogum, dicentes: Quia filia tua mortua eſt, quid ultrà uexas magiſtrum? Ieſus autem reſpondit patri puellæ: Noli timere, tantummodo crede, & ſalua erit. Et cum ueniſſet Ieſus in domum principis, non admiſit quenquam ſe ſequi, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius. Et ut uidit flentes & eiulantes multùm, & tibicines, dixit illis: Nolite flere, quid turbamini & ploratis? recedite, non eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum, ſcientes quòd mortua eſſet. Ipſe uerò eiectis turbis, aſſumit patrem & matrem puellæ. Et ingreſſus ubi puella iacebat, apprehendit manum eius, & clamauit: Tabitha cumi. hoc eſt, puella tibi dico, ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuò, & ambulabat. & iuſsit ei dare manducare, & obſtupuerunt ſtupore magno parentes eius. Et exijt fama hæc in uniuerſam terram. Et diſcedente illinc Ieſu, ſecuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicentes: Miſerere noſtri fili Dauid. Cum autem ueniſſent in domum, acceſſerunt ad eum cæci, & dixit eis Ieſus: Creditis quòd poſſum hoc facere uobis? Dicunt ei: Vtiq; Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem ueſtram fiat uobis. Et aperti ſunt oculi eorum. Et comminatus eſt eis Ieſus, dicens: Videte ne quis ſciat. Illi autem exeuntes, diffamauerunt illum per totam terram illam. Egreſsis autem illis, ecce obtulerunt

Matthæi 9.
Mulier fluxu ſanguinis laborans curatur. Iayri filia reſurgit. ſanatq; Ieſus duorum lumina cæca. Deinde uerò loquitur mutus.
Marci 5.
Lucæ 8.

tulerunt illi hominem mutum, habentem dæmonium: & eiecto dęmonio, locutus eſt mutus. Et miratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Phariſæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et circumibat Ieſus ciuitates omnes, & uicos, docens in ſynagogis illorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem morbum, & omnem languorem in populo.

COMMENTARIA.

Octauum ſignum eſt, ait D. Hieronymus, in quo princeps Iayrus ſuſcitari poſtulat filiam ſuam, nolens de myſterio ueræ circumciſionis excludi. Indicat autem hiſtoria hæc, Dominum Ieſum dominum eſſe uitæ & mortis: qui uidelicet mortem, ſicut Apoſtolus ait, aboleuit, uitam autē in lucem produxit, ac immortalitatem per Euangelium, idq; omnibus in ſe credentibus. Videtur uerò Iayrus ille fidem habuiſſe, quamuis non magnam. Obſecrat enim Ieſum, non ut ſolùm uerbum dicat: ſed ut ueniat, & manum imponat. Defunctam autem dicit eſſe filiam, ut coniectans, eo quòd reliquerat eam iam extremum exhalantem ſpiritum: uel ut augens malum, quò ad miſericordiam prouocaret Chriſtum. Cæterùm mulier quædam in tranſitu accedit. Et accedens tangebat fimbriam ueſtimenti eius, bona ſpe & certa fide, quòd ſi tantum contingeret, ſaluaretur. Quæ autem aut qualis fuerit illa, non admodum conſtat. Euſebius ſcribit eam Cæſareæ urbis ciuem fuiſſe, commemoratq́; hiſtoria dignum, quòd ſtatuam Domino fecerit, ad cuius pedes naſcatur herba quædam noua ſpecie, uires ad depellendos omnes morbos languoresq́; conquirens: libro 7. cap. 14. Verùm ſicut hiſtoria paralytici, ita hæc quoq; fluxu ſanguinis laborantis fœminæ docet, nihil tam eſſe deſperatum ac deploratum, quod non poſſit Chriſti uirtus curare. Quòd ergo apud Marcum & Lucam circumſtantiæ paulo copioſius attinguntur, nempè quòd opes omnes & omnem ſuam ſubſtantiam erogauit in medicos, nec tamen quicquam interim ſenſit auxilij, imò grauius laborauit: facit ad ornandam amplificandamq́; Chriſti Domini uirtutem & gloriam. In primis autem depingitur memorabilis & inſignis huius mulieris fides. Tantam ſibi perſuaſionem ex operibus beneficijsq́; Chriſti, tam auditis quàm uiſis, per ſpiritum Dei parârat, ut iam planè nihil dubitaret, umbram uirtutis Chriſti omnibus medicamentis longè efficaciorem eſſe. Dixerat enim intra ſe: Si tantum tetigero ueſtimentum eius, ſalua ero. Videns autem quòd non latuiſſet Chriſtum, & ſciens quod factum eſſet in ſe, timens ac tremens uenit, dixitq́; ei omnem ueritatem coram toto populo, ob quam cauſam ſcilicet tetigiſſet eum, & quemadmodum confeſtim ſanata eſſet. Quòd autem rogauit Dominus, & prodidit eam: non ut neſcius harum rerum, & amans gloriæ fecit, ait Theophylactus: ſed ut fidem illius declararet ad noſtram utilitatem, & ut archiſynagogo cæterisq́; Iudæis plenæ fidei exemplum ſtatueret ob oculos. Confide autem dicit ei, & filiam uocat, ut fidelem oſtendat: item quòd niſi habuiſſet fidem, neutiquam recepiſſet beneficium, quamuis ſanctas contigiſſet ueſtes. Porrò priuſquam perueniſſet Dominus ad ædes archiſynagogi, adeſt nuncius patri dicens, Mortua eſt filia tua: unde non eſt quòd amplius uexes Dominum ſeu magiſtrum. Sentiebant enim de Chriſto ut peritiſſimo medico, ac homine quodam diuino. Quòd uerò Dominus dicit, Non mortua eſt puella, ſed dormit: id quidem propter conſequentem mox reſuſcitationem dicit, & quòd apud ſe mors ſomnus eſſet. Hac quidem ratione mors omnium ſanctorum dicitur ſomnus: & Scriptura eos dormire ait, qui mortui ſunt. Nam corpora mox ad iudicij diem excitabuntur, & animæ nunc uiuunt apud Deum. Cæterùm quòd deriſerunt eum, ne mireris. nam teſtimonium dant amplius miraculo, quòd uerè mortuam ſuſcitarit. Ne quis enim diceret, quòd in exceſſu quodam eſſet, idcirco in confeſſo erat apud omnes eius mors. Et quia increduli erant, nihil egit Dominus, niſi prius eiectis illis, ut indignis qui uiderent mirifica Domini opera. Quòd autem ſimul cum dicto ſurrexit puella: probauit Chriſtus, ſe & uitæ & mortis Dominum eſſe, ut nemo in ipſum uerè credens poſthac mortem metuat: imò cogitet, fideles è morte in uitam perennem tranſponendos, dicente Chriſto: Ego ſum reſurrectio, & uita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet: & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternū. Hæc porrò ſtupenda miracula ubiq; inclareſcebant. quapropter duo cæci, qui rumorē miraculorū acceperāt atq; ex eo conceperant ſpem adipiſcendæ ſanitatis, præſertim cum audiſſent, illius beneficentiam nulli non patêre quantumuis humili, ſecuti ſunt Chriſtum Dominum, cum iam relictis archiſynagogi

ædibus

ædibus domum ſuam repeteret. Ingenti igitur cla more, quem ſanitatis amor & ardor fiduciæ exprimebat, procul appellant Ieſum, eumq́; nominant filium Dauid. Celebre enim erat apud Iudæos, Meſsiam è ſemine Dauid uenturum. Porrò cum uentum eſſet in ædes Ieſu, admiſsi ſunt cæci, à quibus ipſe ſtipulatus eſt prius fiduciam. Illis autem incontanter reſpondentibus, Credimus Domine: dixit Ieſus, Vt creditis, ita fiat uobis: nō ſibi uindicans redditi luminis officium, ſed ipſorum fiduciæ imputans: ita quidem declarans, incredulitatem præcipuè nos indignos reddere beneficentia diuina, alioqui nulli non expoſita promptaq́;. Verùm mox ut locutus eſt Ieſus, aperti ſunt oculi cæcorum, ita ut clarè uiderent. Et Dominus propter humilitatem fugiens iactantiæ gloriam, præcepit cæcis, ne cui prædicent acceptum beneficium. At illi propter memoriam gratiæ, non poſſunt tacere beneficium, quin diuinum facinus quàm latiſsimè ſpargunt. Sicq́; docent, omnem gloriam Deo tribuere, & gratiam pro beneficijs rependere. Quum autem illi egrederentur, adduxerunt illi hominem mutum, non ex natura quidem, ſed à dæmone obſeſſum. Adducunt autem eum ad Ieſum deprecaturi, eo quòd dæmon eius linguam uinxerat, ut per ſe ipſum Dominum orare non poſſet. Vnde neque fidem exigit Ieſus ut prius, ſed ſtatim curat, eiecto dæmone mutum loqui prohibente. Quo denuò ſignificatum eſt, Ieſum Chriſtum Dominum & uictorem Satanæ eſſe. Et nunc quoq́; aliquando in hominibus auditum præcipuè occupat, ut ea quæ ſunt uera, ſalutaria & recta, audire nolint. Inde uerò & lingua impeditur, corrumpiturq́; ſermo. At Dominus gratia & potentia ſua eijcit Satanam, & aures, corda ac ora illorum in laudem ſui nominis reſerat. Porrò indicat Euangeliſta, duo fuiſſe hominum genera: alterum quidem ſimplex, bonum ac probum, ab hypocriſi & inuidia alieniſsimum, quare etiam miratur opera Domini, ac ingenuè fatetur, Iſraelitico populo tantam nunc gratiam diuinitùs eſſe conceſſam, quantam unquam à gentis huius origine: unde nimirum Deo gratias egerunt, & Chriſtum magno cum deſiderio ſunt amplexi. alterum uerò hypocritarum eſt, qui quoniam propria ſanctitatis iuſticiæq́; opinione inflati erant, Domini gratiam aſpernabantur. Huiuſmodi autem fuerunt Phariſæi, qui cum miracula Domini prorſus diuina inficiari non poſſent, conuertuntur ad calumnias, & eam potentiam ac gratiam tribuunt diabolo. Sed ut iniquiſsimi, ita ſtultiſsimi illi. Nullus enim, ut Theophylactus inquit, dæmon eijcit dæmonem: nec dæmonis ingenium tale eſt, ut homines uelit ſeruatos, & peccatores conuerſos ad pœnitentiam. Solus Deus dicit: Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut conuertatur & uiuat. Quòd uerò ſequitur, circumiuiſſe Ieſum ciuitates omnes & uicos: ex hinc planè liquet, quanta illius fidelitas, diligentia & æquitas, quòd æqualiter (ut D. Hieronymi uerbis utar) magnis & paruis, nullo reſpectu habito, nec ut conſiderans nobilium potentiā, ſuum diligenter prædicarit Euangelium: hoc habens operis quod mandauerat pater, & hanc eſuriem, ut doctrina ſua ſaluos faceret infideles, nec non fidelium ſuorum promoueret ſalutem. Docebat ergo in uillis & ſynagogis Euangelium regni, & poſt prædicationem atq́; doctrinam curabat omnem languorem & omnem infirmitatem: ut quibus ſermo non ſuaſerat, opera perſuaderent.

CAPVT QVADRAGESIMVMTERTIVM.

POſt hæc erat dies feſtus Iudæorum: & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis in Probatica, piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Betheſda, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm uidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam. Dum uenio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi, illi qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi

Ioan. 5.
Paralyticum ſanat Ieſus Hieroſolymis, apud Probaticam piſcinam.

tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum & ambula? Is autem qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinauerat à turba, conſtituta in loco. Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit ei: Ecce ſanus factus es, noli poſthac peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

COMMENTARIA.

Quòd Dominus Ieſus ad diem feſtum Pentecoſten, ut Theophylactus opinatur, celebrandum Hieroſolymam aſcendit: fecit partim ne uideretur eſſe aduerſarius legi, partim ut plures per ſigna & doctrinam alliceret, & maximè turbam ſimplicem. Solebant enim conuenire & ruſtici & opifices, qui in ciuitatibus & alijs diebus erant occupati. Probatica autem dicebatur piſcina, eo quòd oues illic ad ſacrificandum congregabantur, & inteſtina eorum abluebantur. Hanc aquam tempore opportuno deſcendēs angelus turbabat, & ſanatiuam illi uirtutem indebat. nuſquam enim iſta natura aquæ eſt uel fuit ut per ſe ſanare poſſet, alioqui hoc perpetuò fieret: ſed totum in Angelo ſitum erat, quicquid erat efficaciæ. Ita & apud nos, aqua baptiſmatis aqua eſt ſimpliciter: quum autem acceſſerit Spiritus ſancti gratia, propter inuocationem Dei morbos ſoluit animarum, quam uirtutem, & quod maximum donum, utpote purificans peccatum, & uiuificans animas, ipſe Deus præfigurauit in his rebus Iudaicis. Porrò ſtupenda paralytici illius conſtantia eſt, inquit Theophylactus: annos habebat triginta octo, & quotannis liberari à morbo expectans aſsidebat, & impediebatur à potentioribus præuentus, nec tamen deſtitit, neque deſperauit. Nihil hic maledixit, nihil obmurmurauit, nec Deo ullum præſcripſit tempus. ideo & Dominus interrogat eum, uolens monſtrare nobis fortitudinem hominis. Non enim interrogat quaſi diſcere quippiam uellet, aut ignorans eius deſiderium: ſed ut excitet in ipſo preces, ardentiusq́; ſanitatis deſiderium: utq́; monſtretur nobis, hominis patientia. Quid igitur ille? manſuetè & placidè reſponſum dat, tametſi neſciret quis'nam eſſet qui interrogabat. Dominus uerò declarare uolens, ſe illum eſſe cui ſeruiant angeli, cuius ui turbetur aqua, ægrotantibusq́; conferatur ſanitas, ſe item eſſe qui ſolo nutu ſuo animorum & corporum morbos tollat, blandè loquitur, ac dicit: Surge, tolle lectum tuum. Iubet tolli lectulum, uolens credibilius fieri miraculum quod faciebat, ne putaretur eſſe phantaſma quoddam. Neque ſuo caruerunt effectu uerba Domini. mox enim atque eueſtigio reſtitutus eſt ægrotus. Sic autem declarauit Chriſtus ſuam diuinam potentiam uniuerſo populo. Non enim eſt hominis tanta poteſtas & uirtus, ait D. Cyrillus: ſolius Dei proprium eſt, ut ſic imperare poßit. Non enim orat ut homo curetur, ne de Prophetarum numero aliquis eſſe uideatur: ſed ut uirtutem omnium Dominus, fieri quod uult imperat. Videntes hoc Iudæi, peruerſa religione & præpoſtoro uſu ac intellectu dementati, illicitum putant, ſabbato grabatum geſtare, quod ſcriptum ſit: Nullum opus ſeruile facietis in eo. At ille prudentißimè atque breuißimè Iudæorum criminationes repellit. Nam quoniam ut tranſgreſſorem accuſabant, non licere dicentes in ſabbato hæc onera ferentem ambulare: ad illum totam rem refert, qui ſanitatem ei largitus eſt: & magna quaſi uoce dicere uidetur, illum potius quàm ſabbatum honorandum, cui tanta uirtus tantaq́; gratia ineſt, ut diuturnum hunc morbum ſolo uerbo fugauerit. Iam ueriſimile eſt, Phariſæos euidentiam orationis intellexiſſe, ac ſubodoraſſe, autorem rei tantæ Ieſum eſſe, quem non ignorabant maxima hucuſque deſignaſſe miracula. mira tamen calliditate id diſsimulantes, & uenenum inuidiæ tegentes rogant: Quis ille homo ſit, qui iuſſerit tollere grabatum? At Ieſus ſe ſubduxerat. Primùm quidem, ut abſente ipſo teſtimonium ſanitatis illius ſuſpicione magis careret: & ne uideretur gratificari ei, ſed ueritatem teſtari. Inſuper ut ne Iudæorum inuidiam magis accenderet (ſolet enim & aſpectus eius cui inuidetur, non paruam inuidiæ flammam immittere inuidentibus) propterea permittit eos de miraculo inquirere per ſemetipſos. Quòd autem Dominus Ieſus reperit eum in templo: magnæ profectò, ait D. Chryſoſtomus, & reuerentiæ & pietatis ſignum eſt. In templum uenit, ut gratias ageret Domino Deo. hinc uerſatur in eo, non quidem ſine gratitudine. Et quamuis Iudæorum

imperium

imperium & maledicta expectaret: nihilominus tamen à templo non diſcedit. Deinde uerò quod Dominus dixit ei, Ecce ſanus factus es, &c. diſcimus, morbos corporis plerunq; oriri è uicijs animi. Quin hic & illud diſcimus, quòd licet grauem luamus pro primis peccatis pœnam, & deinde iterum in eadem incidamus peccata, iterum grauiora patiemur. idq; meritò. qui enim non emendatus eſt, ad maiora tormenta ducetur, tanquam inſenſatus & contemptor. Et quare non omnes ſic puniuntur? inquit Theophylactus. Etenim multos uidemus improborum benè ualentes corpore, & in delicijs & proſperitate uiuentes. Verùm quòd illi nihil hic patiuntur, uiaticum eis erit ad ſupplicium, quod alibi ferent. Cæterùm quia ex propria excæcati malitia Phariſæi, ſcripturas perperam intelligebant: ita reum mortis æſtimabant ſeu iudicabant Ieſum, ueluti ſabbati uiolatorem. Legebant enim, ſabbatis colligentem ligna, præcipiente Domino, lapidatum. Dominus uerò tuetur factum ſuum exemplo patris, & operum ſimilitudine, demonſtrans ſe non uiolaſſe ſabbatum, ac inquit: pater meus cœleſtis (cuius uos uideri uultis religioſi cultores) quemadmodum ob religionem ſabbati, quo dicitur ab opificio mundi conquieuiſſe, non deſinit quotidie benefacere mortalibus, ac rebus creatis omnibus: ita ego, qui filius illius, ab eo & poteſtatem & exemplum benefaciendi habens, & operandi, quæ faciunt ad generis humani ſalutem, non impedior religione ſabbati, quo minus ea perficiam quæ pater mandauit. Quomodo autem adhuc operetur Deus, quòd ſi diſcere uolumus, uideamus oportet diſpenſationem rerum, & diſcamus opera prouidentiæ: ut Solem orientem, mare, fontes, flumina, animalia, & ſimpliciter omnes facturas: & uidebimus creaturam opera ſua operari, imò operationem recipere, & moueri ineffabili prouidentiæ uerbo.

CAPVT QVADRAGESIMVMQVARTVM.

ABijt ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum. Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato. Ieſus autem reſpondit eis: Pater meus uſq; modò operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolùm ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Reſpondit itaq; Ieſus, & dixit eis: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit: & maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat: ſic & filius quos uult, uiuificat. Neq; enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Amen amen dico uobis, qui uerbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternam: & in iudicium non uenit, ſed tranſit à morte in uitam. Amen amen dico uobis, quia uenit hora, & nunc eſt, quando mortui audient uocem filij Dei: & qui audierint, uiuent. Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſemetipſo: & poteſtatem dedit ei, & iudicium facere, quia filius hominis eſt. Nolite mirari hoc: quia uenit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius, & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in reſurrectionem iudicij. Non poſſum ego à meipſo facere quicquam. Sicut audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt: quia non quæro uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me.

Ioan. 5. Oſtẽdit Ieſus, ſe unigenitum Dei filium, patri per omnia æqualem.

COMMENTARIA.

Non intelligebant Iudæi, uerbum Dei uitam ex patre fluẽtem, unigenitum ſcilicet eius filium, per quem propriè atq; uerè Deus & dicitur & eſt pater, hominem propter nos eſſe factum. idcirco ad maiorem incitantur crudelitatem illorum animi: & iam non tantum ipſi Ieſu intendebant uiolationem

uiolationem ſabbati, ſed & blaſphemiam, ob quã planè dignum exiſtimabant, qui capitis afficeretur ſupplicio, qui quoq; opera ſua conferret cum operibus Dei, qui Dei ſe iactaret filium, adeóq; æqualem Deo per omnia. Vocauit ergo Ieſus Deum patrem ſuum modo quodam ſingulari, uidelicet quòd ex patre naturaliter proprius et naturalis filius ſit genitus, patri per omnia coæqualis, eiuſdem uidelicet eſſentiæ, gloriæ, & poteſtatis. Quod etiam S. Auguſtinus obſeruans: Non quomodocunq;, ait, patrem ſuum dicebat Deum, ſed quid? Aequalem ſe faciens Deo. Alioqui omnes dicimus Deo, Pater noſter qui es in cœlis. Legimus & Iudæos dixiſſe, Cum tu ſis pater noſter. Ergo non hinc iraſcebantur, quia patrem ſuum dicebat Deum: ſed quòd longè alio modo quàm homines. Quum ergo oportebat eos uerbis Chriſti ad melius commutatos fuiſſe, in cædem eius incenduntur. At ille ſolidis argumentis probat, ſe naturalem Dei eſſe filium, genitum, non factum, genitum de ſubſtantia patris. Vnde illum ſic commendat Apoſtolus: Cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, &c. hoc eſt, non uſurpauit æqualitatem Dei, ſed erat in illam qua ante luciferum genitus fuerat. Cæterùm nemo turbetur, ut D. Cyrillus inquit, quoniam filius nihil ſe facere poſſe ait, niſi quod uiderit patrem facientem. Nam quia ſerui formam aſſumpſit, propterea diſpenſando ita loquitur, ut Deum & hominem ſimul deceat: et hæc quidem ratio uera eſt, illa uerò etiam acutior. Quum enim dicitur, non poſſe filium à ſe quicquam facere, nõ imbecillitatem aliquam filius ſibi atteſtatur: ſed ſtabilem operationem naturæ, quæ aliter ſe habere non poteſt, ſignificat. Ex his itaq; intelligere licet, eandem eſſe poteſtatem ac diuinitatem patris & filij. Quare filius nihil nouum uel alienum habet à patre, ſed per omnia ſimilis eſt patri: neq; aliam habet ſubſtantiam, ut & aliam uirtutem habeat, & conſequenter aliã operationem. ſed quia eandem habet ſubſtantiam, eandem habet & uirtutem, & propter hoc etiã eadem operatur, & non poteſt aliud quid facere præter id quod pater facit. Quid autem eſt, Et maiora his oſtendet? Quia uidelicet ſanatus eſt homo, inquit Chriſtus, qui morbo uexabatur annos triginta & octo, unde oportebat meam diuinitatem intelligere: uerùm quoniam illo opere magis exaſperati non creditis, multo maiora uidebitis: ac mirabimini in me tantam eſſe ſitam poteſtatem, qui mortuos queam excitare, quæ uirtus & gloria ſoli Deo congruit. Iam ex actis ſiue operatione euidentius probat, ſe & patrem æquales in diuinitate. ac inquit: Proprium eſt ſupremæ ſubſtantiæ, excitare à mortuis, conſeruare, & uiuificare. Excito autem mortuos, conſeruo res, & uiuifico: non ſum itaque alienus à ſubſtantia patris. Huic mox ſubiungit aliud quoddam diuinum & præcipuum argumentum, quo ſe natura & uerè Deum eſſe oſtendit. Cui enim orbem terrarum alij iudicare conuenit, quàm ſoli Deo? quem ſolum ad iudicandum diuina ſcriptura uocat, dicens: Exurge Deus, iudica terram. Datum autem ſibi à patre ait iudicium, non quia poteſtatem hanc ipſe naturâ non habeat: ſed per diſpenſationem, ut homo, in diuina poteſtate ſita eſſe docet uniuerſa. Quare in quantum quidem uerbum Dei & Deus eſt, hanc poteſtatem naturaliter habet: in quantum autem homo factus eſt, accepiſſe hanc ſe poteſtatem apertè profitetur. S. Auguſtinus: Quia hominibus, inquit, in iudicio non apparebit niſi filius, pater occultus erit, filius manifeſtus, propterea filius ita loquitur: In quo autem erit filius manifeſtus? In forma qua aſcendit. Nam in forma Dei cum patre occultus eſt, in forma ſerui hominibus manifeſtus, &c. Qua igitur de cauſa hæc omnia dicta ſunt? Vt omnes, inquit, honorent filium, ſicut honorant patrem. Nam ſi omnia ipſe eſt quæ pater eſt, quantum ad deitatis maieſtatem pertinet: quomodo par non erit, æqualiter illum cum patre honorari, cui ad identitatem ſubſtantiæ nihil prorſus deeſt? Proinde non ſolus pater erit honorandus, adorandus atque colendus, ſed filius quoque: & honore quidem æquali, cum ſit patri coæqualis. Quòd autem mittitur filius, diſpenſationis eſt, non imbecillitatis. ſed & miſit uerbum ſuum, ut in ipſo nobis manifeſtaretur Deus. Quid calumniam uis facere, quia ille miſit, hic miſſus eſt? ait Auguſtinus. Sol radium ſpargit, & non ſeparat: luna ſplendorem mittit, & non ſeparat: lucerna lumen fundit, & non ſeparat. Video ibi miſsionem, & nullam uideo ſeparationem. Chriſtus porrò proponit ſe ut uerum mundi doctorem ac ſaluatorem, ac promittit auditoribus ſuis attentis uitam beatam. Fide ergo in uerbum Chriſti conſtat animarum uita atque ſalus. Primum autem in ordine ſalutis & iuſtificationis eſt, audire ſermonem Chriſti iuſtificatoris & ſaluatoris. Hic autem ſermo qui uerbum Dei eſt, promittit remiſsionem peccatorum, reconciliationem cum patre, iuſtificationem & uitam æternam.

nam. Quare etiam dixit Chriſtus, Et credit ei qui miſit me. Nam patri credendum eſt, quòd generi mortalium bene uelit, & quòd ideo filium miſerit, ut ſuam erga homines gratiam & miſericordiam declararet. Credentes autem non uitæ tantummodò participes affirmat futuros, ſed iudicij quoq; periculum aſſerit euaſuros: ita iuſtificatum iri eos comprobat, & formidinem ſpei commiſcet. Etiamſi naturalem & temporalem non effugiant mortem, non tamen ſuſtinebunt æternam mortem, neq; ulli ſubijcientur pœnæ, neq; ulla tormenta patientur, quin protinus à morte corporea traducentur in uitam æternam, Heb. 11. Poſtquã autem dixiſſet, Quòd qui non honorat filium, nõ honorat patrem: ſublimia quædam de ſe locutus, ut ne uideantur per arrogantiam & inanem gloriam dicta, adiungit & demonſtrationem per opera, dicens fore, quando mortui audient uocem filij, hoc eſt meam, qui uobiſcum conuerſor: & qui audierint, uiuent. Hoc dicit de his quos ſuſcitaturus erat: ut de filio uiduæ, de Lazaro, & alijs. Quibus omnibus ceu irrefutabilibus argumentis demonſtrauit Chriſtus, ſe eſſe Dominum uitæ et mortis, Deum utiq; uerum, & patri æqualem per omnia, qui ut animam poteſt uiuificare & ſeruare, ita corpus quoq; exanime & mortuũ animare, & ex mortuis excitare ualet. Deinde & rationem affert dictorum demonſtratiuam. dicit enim: Sicut pater uitam habet in ſemetipſo, ita dedit & filio uitam habere in ſemetipſo, ut uiuificet audientes uocem eius. Pater, inquit, nõ alibi habet uitã, ſed in ſemetipſo. Viuere quippe ſuum in illo eſt, & non aliunde, ipſe ſibi uita eſt. Quòd autem dicit, patrem filio dediſſe uitam: S. Auguſtinus de æterna intelligit generatione. ait enim: Quid dedit filio uitam habere in ſemetipſo? Breuiter dixerim, genuit filium. Neq; erat ſine uita, & accepit uitã, ſed naſcendo uita eſt. tanquam diceret: Pater qui eſt uita in ſemetipſo, genuit filium qui eſſet uita in ſemetipſo. Quid ergo filio dedit? Dedit ei ut filius eſſet, genuit ut uita eſſet, &c. Subijcit Dominus poſthæc aliud argumentum, quo aſtruit naturam ſuam diuinã. Dicit enim, ſe accepiſſe iudicandi & puniendi poteſtatem à patre, quæ quidem poteſtas nulli competit creaturæ puræ, ſed ſoli & uero Deo. Sæpe autem in medium affert ſermones de iudicio, ait Theophylactus, ut auditores excitet. Cui enim perſuaſum eſt, quòd ſuſcitandus ſit, recepturus delictorum pœnas, omnino currit ad ipſum, placatq; ut ſuum futurum iudicem. Hæc ille. Particula autem adiecta, Quia filius hominis eſt: non accipienda eo modo quo eam intellexit impius Samoſatenus, docens inde Dominum Ieſum purum eſſe hominem. Emphaſim enim habet, & ex uaticinio Danielis petita uidetur. Nam Danielis 7. ita legimus: Aſpiciebam in uiſione noctis, et ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat. Et uſq; ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum. Et omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruient. poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur: & regnũ eius, quod non corrumpetur. Huiuſmodi ergo quiddam dicit Dominus: Quem putatis eſſe antiquum dierum? Vtiq; Deum omnipotentem. Filiũ uerò hominis non niſi ipſius uerum ac unicũ filium, cui proinde iudicandi & uniuerſorũ poteſtatem dedit æternam, & quæ nullo fine claudetur. Sicq; dixit Dominus, ſibi eſſe poteſtatem plenariã uiuificandi, excitandi mortuos, & orbem iudicandi. Id uerò nouũ uidebatur Iudæis, nihil in Domino agnoſcentibus niſi humanam naturam. ait ergo: Nolite mirari, quòd mihi & uiuificandi & iudicandi poteſtatẽ uendicaui. Venit enim dies ultima mundi. In illa die longè maiora quàm patrarim hucuſque, deſignabo. Nam non iam ut filius hominis duntaxat, ſed etiam ut uerus Dei filius tunc præcipiam omnibus, ab initio mundi ad finem uſq; mortuis, ac nunc quidem in monumentis agentibus, aut etiam reſolutis in puluerem & cinerem, ut reſumptis corporibus & animabus reſurgant, ac plenè uiuant. Vbi obſeruabis, ſignificanter dici à Domino, Qui in monumentis ſunt: & non, Qui mortui ſunt. Nam expreſſè, ut Auguſtinus dicit, ſic locutus eſt, quò calumniã hæreticus, negator reſurrectionis corporum, non inueniat. Quid enim euidentius, quid expreſſius, quàm quod dicit: Omnes qui in monumentis ſunt? Corpora ſunt in monumentis, animæ non ſunt in monumentis, nec iuſtorum nec iniquorum. Iuſti anima in ſinu Abrahæ fuit, iniqui anima apud inferos torquebatur: in monumento non erat, nec hæc, nec illa. Sed & illud notandum quod dicit, Omnes. Omnes enim nos manifeſtari oportet corã tribunali Chriſti, ut referat unuſquiſq; propria corporis, prout geſſit ſiue bonum ſiue malum. Nec inefficax & inanis erit uox Chriſti, id eſt uirtus, imperium, et iuſſio filij. Audient enim uocem illam qui in monumentis agunt: nec audient modò, ſed prodibunt etiam uiui, reſumptis animabus, ac in ſuis proprijs conſtituti corporibus, quæ uox filij Dei è puluere per omnipotentiam excitauit. Excitabit autem, uel ad uitam, uel ad mortem & pœnam. Iudicium enim, ut Auguſtinus inquit, pro pœna poſuit. &

erit diremptio, non qualis modò eſt: nam & modò ſeparamur non locis, ſed moribus, affectionibus, deſiderijs, fide, ſpe, charitate. ſimul enim cum iniquis uiuimus, ſed non una uita eſt omnium. In occultō dirimimur, in occulto ſeparamur. Tunc autem aperta erit ſeparatio, ſicut morum, ſicut uitæ, ſicut ſapientiæ: ita & corporum. Eunt qui benè fecerunt, uiuere cum angelis Dei: qui malè egerunt, torqueri cum diabolo & angelis eius. Ita conditio uitæ impiorum, infelix erit & miſera. Viuent enim corpore & anima ſicut ſancti perpetuò, ſed non eadem conditione. Torquebuntur enim illi perpetuò, ſicut hi abſq; dolore iubilabunt ſemper. Videntur autem hæc omnia Domini uerba ex Danielis prophetæ uerbis: Qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, hi ad uitam æternam, illi uerò ad probra & contemptum æternum. Et ex Iſaia dicente: Quoniam uermis eorũ non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Daniel. 12. Iſa. ult. Et fortaßis ſuaſit ſic Dominus Iudæis, fidem in ipſum recipiant, ne propter incredulitatem aliquando corporibus & animabus demergantur in tartara. Cæterùm poſt illam probationem & confirmationem diuinitatis ſuæ, tale quid colligere uidetur. Videor ego uobis ueſtri ſimilis, infirmus & miſer eſſe homo: ſed animi ueſtri uos fallunt. Non enim poſſum ex me ipſo, id eſt ex mera infirmitate mea humana tanta patrare opera, quanta me poſſe patrare cernitis. Quid ergo reſtat aliud, niſi me non tantum hominem eſſe innoxium & ſanctum, ſed & filium Dei uerum & naturalem, & patri per omnia æqualem? Sicut igitur audio, ita iudico: id eſt, omnia mea inſtituo ſecundum diuinam potentiam et gloriam: unde quicquid loquor & facio, iuſtum eſt. Si pater uult, & ego uolo: ſi quid ego, & pater. & quemadmodum nemo reprehendit patrem iudicantem: ita neque me. Voluntas mea cum illius congruit uoluntate: quo magis abeſt, ut meam purè humanam, corruptam, & legi Dei aduerſam quæram. Ita probauit Chriſtus diuinitatem ſuam, & quòd patri per omnia æqualis ſit filius.

CAPVT QVADRAGESIMVMQVINTVM.

Ioan. 5. Moſi ſcripta probãtur. Qui credit Moyſi, ait Chriſtus, credet & ille mihi.

SI ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium non eſt uerum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me: & ſcio quia uerum eſt teſtimonium eius, quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit ueritati. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio: ſed hæc dico, ut uos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucens: uos autem uoluiſtis ad horam exultare in luce eius. Ego autem habeo teſtimonium maius Ioannis. Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam, ea ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia pater miſit me. & qui miſit me pater, ipſe teſtimonium perhibuit de me. Neque uocem eius unquam audiſtis, neque ſpeciem eius uidiſtis, & uerbum eius non habetis in uobis manens: quia quem miſit ille, huic uos non creditis. Scrutamini ſcripturas, quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere: Et illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio. Sed cognoui uos, quia dilectionem Dei non habetis in uobis. Ego ueni in nomine patris mei, & non accipitis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quę à ſolo Deo eſt, non quæritis? Nolite putare, quia ego accuſaturus ſim uos apud patrem: eſt qui accuſat uos, Moſes in quo ſperatis. Si enim crederetis Moſi, crederetis forſitan & mihi. de me enim ille ſcripſit. Si autē illius literis non creditis, quomodo uerbis meis credetis?

COMMENTARIA.

Quia Iudæi obijcere Chriſto poterãt ex ſcriptura, Prouerb. 27. Laudet te alienus ſiue proximus tuus, & non os tuum: per occupationem reſpondens dicit: Si homo duntaxat eſſem, & omnia mea humano more agerem, meritò fateor poſſet teſtimonium de falſitate eſſe ſuſpectum. nunc autem cum ſim Deus uerus, & ipſa humana natura ſit purgatißima, ut Propheta dixerit, nullum dolum aut errorem in ore meo inuentum: non poterit non eſſe uerißimũ & infallibile meum teſtimonium.

moniũ. Illa particula, inquit Chryſoſtomus, Non eſt uerum; non temerè legenda eſt, ſed ad illorum opinionem referenda: hoc eſt, nobis non eſt uerum. Non enim authoritate ſua, ſed pro auditorũ ſuſpicione loquitur, quam arguit, eorum adducẽs obiectionem. Cæterùm quòd apponit, Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me: exponi poteſt de teſtimonio patris, qui in lege, Prophetis, & demũ cœlitùs teſtificatus eſt, Ieſum Chriſtum eſſe ſuũ illum prædilectum filium, per quem uitam & ſalutem conferat toti mortalium generi. Et omnes uerè pij & fideles quibus datus eſt Spiritus ſanctus, obſignans eorum corda, ſciunt uerum eſſe teſtimoniũ iſtud. Nec hoc ſolùm fecit pater: quin & ipſe Ioannes, cum ad ipſum miſerunt Iudæi, ſacerdotes et leuitas à Hieroſolymis. Ait ergo Chriſtus: Non poteſtis tergiuerſari, leue pondus habere apud uos Ioannis teſtimonium, quo teſtificatus eſt me eſſe agnum illum Dei qui tolleret peccata mundi, & uitam daret mundo: et ueritatem profeſſus eſt, dicens me filium Dei uerum, ac patri coæqualem. Ego autem quod ad me pertinet, non opus habeo commendari hominis teſtimonio: ſed Ioannis teſtimonium de me uobis propterea ingero, ut uos, apud quos tanta eſt Ioãnis authoritas, credentes ei de quo ille teſtificatus eſt, uitetis incredulitatis condemnationem, et per credulitatẽ aſſequamini ſalutem. Magnus quidem erat Ioannes: ſed lux illa promiſſa mundo non erat. tantum erat lucerna de noſtro igni ardens, de noſtro lumine lucens. Vos autem, cum illius doctrina debuiſſetis properare ad lucem ueram, maluiſtis ad breue tempus in illius luce gloriari, quàm ueram amplecti lucem, quæ gloriam largitur perennem, nec unquam obſcuratur, occidit ue. Et ita, ut ait Cyrillus, oſtendit, nullius hominis teſtimonio ſibi opus neceſſariò eſſe, cum à ſplẽdore ac gloria naturæ Deus demonſtretur. Amplius teſtatus (inquit) quidẽ eſt de me Ioannes, ueruntamen quia uериſimile eſt, fore quoſdam qui fortaßis dicẽt: Et quid ad nos, ſi Ioannes tibi gratificari uoluerit? et propterea blandiora quædam atteſtatus ſit: proinde maiorem teſtem uobis affero, cuius ſplendor mentis ueſtræ oculos ita perſtringet, ut nihil omnino dicere poßitis: opera uidelicet mirabilia, quæ nemo alius fecit. Et hæc certum atq; neceſſarium teſtimonium ſunt, utpote quæ nullus præter Deum facere poteſt. Quomodo igitur non erit palàm, quòd eandem naturam cum patre poßideam, & deitatis reſplendeam perfectionibus? Accepiſſe autem à patre (inquit Cyrillus) opera hæc affirmat: aut humilius propter diſpenſationem carnis de ſe loquens, aut conſenſum patris in faciundis miraculis dationis nomine appellãs. hoc enim modo etiam miſſus eſſe dicitur, quia humiliauit ſeipſum propter nos: humiliaſſe uerò ſeipſum non aliter quàm propter aſſumptionem hominis intelligitur, qua factum eſt, ut plerumq; ut homo loquatur. Porrò per omnem Scripturam, tam per legem quàm per prophetas teſtatus fuit Deus de filio ſuo Chriſto: Sed uos, inquit, neque uocem eius audiſtis, patris mei inquam, neq; ſpeciem eius uidiſtis: ideo omnibus modis incognitus eſt uobis, ideo & ſermonem eius non habetis in uobis manentem, hoc eſt, ſcripturas quæ de me teſtantur neſcitis, tametſi uideamini ſcire, & gloriari in eloquijs Dei quæ uobis concredita ſunt. Hinc autem manifeſtum fit uos neſcire ſcripturas, quia ei quem ille miſit non creditis. Igitur ſicut neq; uocem eius audiuiſtis (non enim habet Deus uocem ſenſibilem) neq; ſpeciem eius uidiſtis (ſpecie enim & figura caret) itaneq; ſermonẽ eius (ſcripturas dico, quæ de me teſtantur) habetis in uobis. Hæc Theophylactus. Non'ne palàm fatemini, ex ſcripturis diuinis uitã peti, non mortem: ueritatem, non falſitatem: beatitudinem, non miſeriam: adeóq; in ea contineri pleniſsimè, quæcunq; ad piã, ſanctã, rectè inſtituendã in terris uitam, & in cœlis conſequendã pertinẽt? At illas ſi cõſulatis diligẽter, accurateq; ſcrutemini: reperietis, eas apertè de me teſtari quòd Dei ſim filius, uerus redemptor atq; Saluator totius mundi. Pſal. 2. Eſa. 7. 9. Hier. 23. Michea 4. Vnde miraculum maximè, cùm illæ apud uos tantum ualeant, ac illæ ipſæ nihil aliud quàm de me teſtentur ac diſſerant: qui fiat, quòd non credatis ipſis, ac credentes me recipiatis, quò in æternũ uiuatis. Iſtis omnibus, quib. demõſtraui me eſſe filiũ Dei, patri æqualẽ per omnia, nõ quæro (quod ſuſpicari poteratis) gloriã & laudẽ humanã, qua admodum afficiuntur ambitioſi huius ſeculi homines. Gloriã Dei patris, & ueſtrã omniũ incolumitatẽ quæro. Quid uerò ſurdis narro fabulã, quid rebellibus offero pacẽ & ſalutẽ? Experior etenim, nullam in uobis eſſe dilectionẽ Dei: id eſt, nullũ timorem, nullã fidem, nullã religionem, aut ullũ deniq; pietatis ſtudiũ. Hoc quidẽ inde liquet, quòd patris nomine ueniens, gratis uitã & ſalutẽ offero, nec aliud ago quàm ille præſcripſit: totas meas uires intendo in hoc, ut in me glorificetur Deus. at hæc conantẽ & agentẽ repellitis. unde cõſequens eſt, nihil in uobis ipſis ſupereſſe pietatis, timoris ac dilectionis Dei, præſertim cum tanta ſit ueſtra illa corruptio, ut quemlibet aliũ ſitis recepturi, quan-

tumuis ueſtræ ſalutis & gloriæ Dei negligentem, ſuisq; ſtudentem rebus. Et certè innumeros illi receperunt ſeductores, ad uindictam ſuæ perfidiæ repellentis Chriſtum, qui ſuo in nomine uenerunt: hoc eſt, neglecto Deo, & neglecta omni pietate ſeipſos quæſiuerũt, gloriam uidelicet, opes et uoluptates. Quòd nõ creditis doctrinæ meæ, hinc eſt, quòd contempta uera gloria, quam ſolus confert Deus, iuſtificans uos & ſanctificans, hæredesq; æternæ uitæ faciens, perituram ab hominibus gloriam, honores, opes, & eiuſmodi friuola quæritis, inuicemq; defertis. Nolite putare, quòd ego cupiens ulciſci contemptum mei, uos delaturus ſim apud patrem. Moſes ipſe uos deferet, cuius authoritatem apud uos ſacroſanctam fingitis, & in quo ſummam fidem collocatis, habentes pro oraculo quicquid ſcripſerit ille. Etenim cum maiores ueſtri, offenſi terribili uoce Dei & igni pernicioſo deprecarentur, ne poſthac Dei uocem audirent, aut ignem formidabilem experirentur: Deus approbauit poſtulationem ueſtram, ac promiſit Moſi, ſe ſuſcitaturum de fratribus ueſtris eximium prophetam ipſi ſimilem, cuius uocem placidam ac mitem, nec territantem minis, ſed ad ſalutem inuitantem oporteret audire. Cæterùm huius dictis non obtemperanti pœnam comminatus eſt, dicens: Qui autem non audierit uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, ego ultor exiſtam. Nemo igitur alius uos magis accuſabit apud Deum, quàm Moſes amicus ueſter, cuius ſcripta contemnitis. Ille me promiſit placidum, mitem, & omnia quæ Deus uoluerit loquentem. Talis adſum, & repellitis. Si autem uerbis illius non creditis, qui tantæ apud uos authoritatis eſt: quid ſperem mihi credituros, qui nulla apud uos authoritate polleo?

CAPVT QVADRAGESIMVMSEXTVM.

Matth. 12.
Marci 2.
Lucæ 6.
Diſcipulos excuſat Ieſus, leuantes ſpica tenuiſſ famé.

ET factum eſt in illo tempore, in ſabbato ſecundo primo, cum ambularet Ieſus per ſata, & diſcipuli eius eſurientes cœperunt progredi, & uellere ſpicas: & manducabant confricantes manibus. Phariſæi autem uidentes, dicebant eis: Quid facitis, quod non licet in ſabbatis? Et Phariſæi qui uiderant, dicebant ei: Ecce quid faciunt diſcipuli tui ſabbatis, quod non licet? Et reſpondens Ieſus, dixit ad eos: Nunquam legiſtis quid fecerit Dauid, quando neceſsitatem habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant? quomodo introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis ſumpſit & manducauit, & dedit his qui cum ipſo erant: quos nõ licebat manducare, niſi ſolis ſacerdotibus. Aut non legiſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum uiolãt, & ſine crimine ſunt? Dico autem uobis, quia templo maior eſt hic. Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiam uolo, & non ſacrificium: nunquam condemnaſſetis innocentes. Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter ſabbatum. itaq; Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati.

COMMENTARIA.

Phariſæi ſiniſtrè legem interpretantes, quia diſcipuli fame extimulante uellebant ſpicas, manibusq; confricantes excerpebant grana, & comedebant: ipſum Dominum adoriuntur, religionisq; & officij admonent, dicentes: An non oportebat te, ſiquidem is eras qui uideri cupis, diſcipulos coercere, ne cum tanto offendiculo omnium contra manifeſtam Dei legem peccarẽt? Non ſcis legem præcipere, opus ſeruile non facietis in ſabbato, Leuit. 23. Quos aduerſarios ſuos Dominus refe-

1. Reg. 21 de Achimelech mentio fit: aut igitur is binominis fuit, aut Achimelech filius.

rit contrarijs è ſcriptura diuina & legibus & exemplis inter ſe collatis, defendẽs ſuorum factũ, & legem Dei de ſabbato exponens, & dicit: Si & Dauid ſanctus eſt, & Abiathar pontifex à uobis non reprehenditur, ſed legis uterq; mandatũ probabili excuſatione tranſgreſſi ſunt, & fames in cauſa eſt: cur non eandem famem probatis in meis diſcipulis, quam probatis in cæteris? Deinde producit exemplum alterũ, magis cauſæ præſenti appoſitum: Lex iubet, inquit, ne quis ullũ in ſabbato opus ſeruile faciat. Sacerdotes autẽ Domini, & ueſtri pontifices, non in ſyluis aut agris, in macello aut priuatis ædibus, ſed in ipſo Domini templo, & tota ſpectante Eccleſia ſabbatum uiolant. Nam iugulant pecudes, detrahunt pelles, diſſecant membra, lauant, aliaq; his ſimilia opera multa faciunt: & tamen ſunt inculpabiles. Quòd ſi reſpõderitis, ſacerdotes excuſari religione templi, & quòd etiam iſtis operibus ſacra exerceant: hoc uobis oppono, quòd hic ſit Dominus templi,

maior

maior utiq; ipſo templo. Seruiunt ſacerdotes ueſtri templo, ſeruiunt diſcipuli mei templi Domino. Et miniſterio quidem ſacro excuſantur illi ſacerdotes: excuſet et meos miniſterium Euangelij ſanctum, in quo nunc uerſantur. Cæterùm quod de religione ſabbati, imò rebus omnibus ad religionem pertinentibus perperam iudicatis: id potiſſimùm in cauſa eſt, quòd nimium inhæretis rebus externis, interim negligentes internam ueramq; pietatem. Si eſſetis curabiles, poſſet uel unicus Oſeæ locus rectè expenſus uos reuocare in uiã, ac rectè informare iudicia ueſtra. Quid enim docet hoc loci uates ille? nimirũ quid placeat Deo, & quem cultum approbet ipſe, internum ſcilicet, qui conſiſtit in fide, innocentia, & charitate ſiue beneficentia. Si miſericordiam cõprobaſtis Achimelech, eo quòd fame periclitantem refocillarit Dauid & pueros eius: quare diſcipulos meos condemnatis, qui nihil tale fecerunt? Ita ergo res ſeſe habet, quòd Deus legibus omnibus hominis incolumitatem ſpectauit, quæſiuitq;: ita hac quoq; lege de ſabbato lata hominem ſeruare, non perdere uoluit. Præterea ſummus ille rerum opifex propter hominem ſabbatum fecit ſiue inſtituit, & uoluit ipſum ad incolumitatem hominum pertinere: Sicq; repurgauit Dominus ſabbatum à ſuperſtitione Iudaica, & docuit ſecundum regulam fidei ac charitatis diſpenſare poſſe fideles circa ſabbatum. Tradunt ergo, duplex eſſe ſabbatum: Spirituale et Corporale. Eſt autem Spirituale ſabbatũ, perpetuum pietatis ſtudium, dum ſumma aduigilamus diligentia, ut omnia in nobis operetur Dominus, & totus in nobis uiuat: Corporale uerò eſt ordinatio externa, in hoc tradita, ut religio ſiue Dei cultus in eo exerceatur. Nec tamen diẽ obſeruamus ſeptimũ, ſed proximè ſabbatum Iudaicum inſequentem diem, quem Apoſtoli appellarunt diem Dominicum, id eſt Chriſto Domino conſecratum: Apocal. 1. De reliquis autem ferijs aut feſtis, uide Tripartitam hiſtoriam libro nono, capite 38. Diuum item Auguſtinum Epiſtola 118.

CAPVT QVADRAGESIMVMSEPTIMVM.

FActum eſt autem & in alio ſabbato, ut intraret in ſynagogam. & erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obſeruabant autẽ ſcribæ & phariſæi, ſi in ſabbato curaret, ut inuenirent unde accuſarẽt eum. Et interrogabãt eum, dicentes: Si licet ſabbatis curare? ut accuſarent eum. Ipſe uerò ſciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum aridam: Surge, & ſta in medium. Et ſurgens ſtetit. Ait autem ad illos Ieſus: Licet ſabbatis benefacere, an malè facere? animam ſaluare, an perdere? At illi tacebãt. Ipſe autem dixit illis: Quis erit ex uobis homo, qui habeat ouem unam, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueam, non'ne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior eſt homo oue: itaq; licet ſabbatis benefacere. Et circumſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dixit homini: Extende manum tuam. & extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera. Ipſi autem repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur ad inuicem, quid'nam facerent Ieſu. Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eum. Ieſus autem cum diſcipulis ſuis ſeceſsit ad mare, & multa turba à Galilæa & Iudæa ſecuta eſt eum, & ab Hieroſolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem: & qui circa Tyrum & Sydonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, uenerunt ad eum. Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, ut nauicula ſibi deſeruirent propter turbam, ne comprimerent eum. multos enim ſanabat, ita ut irruerent in eum ut illum tangerent, quotquot habebant plagas. Et ſpiritus immundi cum illum uidebant, procidebant ei, & clamabant, dicentes: Tu es filius Dei. & uehementer comminabatur eis, ne manifeſtarent illũ. ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam dicentem: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nunciabit. Non contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis uocem eius: arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eijciet ad uictoriam iudicium, & in nomine eius gentes ſperabunt.

Matthæi 12. Marci 3. Lucæ 6. Cæmentario manus arida ſanatur: communicatoq; conſilio Iudæi cũ Herodianis Ieſum perdere nituntur.

In Euangelio quo utũtur Nazareni & Ebionitæ, & quod uocatur à pleriſq; Matthæi autenticum (inquit Hieronymus) homo iſte qui aridã habet manum, cæmentarius fuiſſe ſcribitur, & iſtiuſmodi uocibus ab ipſo Ieſu auxiliũ precatus: Cæmentarius eram, manibus uictum quæritans: precor te Ieſu, ut mihi reſtituas ſanitatẽ, ne turpiter mendicem cibos. Hinc Phariſæi, undiq; uenantes grauem aliquam accuſandi anſam, interrogarunt, liceat ne ſabbatis curare? Dominus uerò illorum ſentiens maliciam, oppoſita quæſtione ſimul & reſpondit apertè, licere benefacere: & coarguit ipſos auariciæ, crudelitatis & impietatis: Homo, inquit, adeò omnibus præſtat & antecellit animantibus, ut nulla inter ſe poßint collatione conferri. At ſabbatis ſi periclitantur uel pecora uel iumenta ueſtra, omnes cõfertim adeſtis, iuuatiſq; ſtrenuè ne pereant: quanto magis oportet incolumitati hominum proſpicere, haud quicquã ſabbati religione impediente. Cæterùm animam ſeruare aut occidere dixit, iuxta ſanctæ linguæ proprietatem: pro eo quod eſt, hominem ſeruare uel occidere. Qui autem perire ſinit quem ſeruare potuit, occidit. Rurſus uerò ingens beneficium conferens miſero Dominus, declarat quàm ſit potens & beneficus. Quam quidem beneficentiam non ferentes huius mundi tenebræ, hoc eſt impij Phariſæi, Domino moliuntur inſidias, idq; ex nimio liuore. Quid enim fecerat, ut Phariſæos ad interfectionem ſui prouocaret? Extenderat homo manum. Egregium factum, inquit Hieronymus. Quis enim Phariſæorum in die ſabbati non extendit manum, portans cibos, calicemq; porrigens, & cætera quæ uictui neceſſaria ſunt? Si ergo manum extendere, & alimenta ſubleuare, uel potum in ſabbato, non eſt criminis: cur hoc in alio arguunt, quod ipſi facere coarguuntur? Propter quam ſanè maliciam ualde excandeſcẽs Dominus, iratoq; uultu ipſos intuẽs, ac tacitus ueluti eos increpans ſignificabat, quàm ipſi doleret inſanabilis malicia. Herodiani uerò uidentur fuiſſe magiſtratus Galilææ, ab Herode ordinati, nobiles, potentes, & rebus præfecti moderandis. Et illi, quia doctrinam Euangelicam quam ſentiebãt ſuis aduerſam moribus, odio plus quàm Vatiniano perſequebantur: libenter operam ſuam impendunt Phariſæis, ut communi conſilio & auxilio excindatur Euangelica ueritas. Ieſus autem ingratitudinem & ueſaniam impiorum hominum olfaciens, non conijcit ſe temerè in periculum: ſed cedit ad tempus, melioribus ſe ſeruans rebus, ſuiſq; exemplum ſuppeditans inſidias hoſtium declinandi, tum maximè cùm ipſorum periculo nec hoſtes fieri poſſunt meliores, neq; ipſa ueritas reddi uel amplior uel illuſtrior. ueniensq; ad mare, ut benignus ac diues in omnes, ita neminem à doctrina ſua nec à ſanitatis beneficio ſubmouebat. Tantus autem erat ardor multitudinis ob auiditatem ſanitatis, ut alius alium protruderet, ac ui in eum irrumperent. Procidunt etiam coram ipſo immundi ſpiritus. Ipſe autem non ferens ab impijs prædicari ſpiritibus, aut ante tempus reuelari: interminatur illis ut taceant. Cæterùm quòd tanta Dominus Ieſus manſuetudine illorum impiorum hominum ueſaniam excepit, ne quis aſpernaretur, aut eius offenderetur longanimitate: prophetico teſtimonio apertè oſtendit Matthæus, ita conſtitutum eſſe diuinitus. Deſcribit autem uates Iſaias capite 42. Chriſtum, & qualis ſit docendo futurus, ipſumq; Dominum ſeruum uocat. Matthæus autem filium: ſed in idem recidit. filius enim Dei uerus ut erat, ita humiliauit ſe, formam ſerui accipiens, & habitu inuentus ut homo: Philip. 2. Hũc filium præ cæteris elegit ſibi Deus, & impertitus eſt illi ſpiritum ſuum manſuetum & lenem, cuius inſtinctu iudicium annunciaret, non ſolùm Iſraelitico populo ob ſatis omnibus ſpectatam ipſorum pertinaciam: uerumetiam omnib. gentibus, quod antea neſciebant. Non hoc autem aget (inquit Deus pater per prophetam) per tumultum aut uim. Non enim litigabit, neq; uociferabitur aduerſus contentioſos (erit enim mitis atq; manſuetus) Non erit oſtentator aut iactator, qui in ſuo miniſterio uideri & laudari cupiat: ſed fugiet omnem applauſum & oſtentationem. Præterea cunctis placabilis erit, & ueniam dabit peccatoribus. Non aſpernabitur imbecilles, neque infirmos, in quibus erit aliquid bonæ ſpei reliquum: hos fouebit potius, quàm opprimet. omnes enim conabitur ad ſalutem adducere, donec progreſſu temporis per ſe uincat ueritas: eoq; ſua culpa prorumperit ueſania impiorum, ut omnes intelligant, illos meritò repulſos & abiectos. Aderit aliquando uictor iudex qui nunc adeſt humilis & benignus doctor: tunc gentes amplectentur illius doctrinam à Iudæis ſpretam, & in eo collocabunt ſpem ſuam, cui Iudæi fidere recuſarunt.

HARMONIAE EVANGELICAE LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

VIDENS autem Ieſus turbas, miſertus eſt eis, quia erãt ue- Matth. 9.
xati, & iacentes ſicut oues non habentes paſtorem. Tunc Marci 3.
dixit diſcipulis ſuis: Meſsis quidẽ multa, operarij aũt pau- Lucæ 6.
ci. Rogate ergo Dominum meſsis, ut mittat operarios in Chriſtus prædicat turbis,
meſſem ſuam. Factũ eſt aũt in illis diebus, exijt in montem & diſcipulos
orare: & erat pernoctãs in oratione Dei. & cũ dies factus inſtituit.
eſſet, uocauit diſcipulos ſuos quos uoluit ipſe, & uenerũt ad eum: & elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit, ut eſſent cum eo, & ut mitteret eos prędicare. Et conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, ut eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatẽ. Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt hæc: primus Simon, qui dicitur Petrus: & Andreas frater eius: Philippus, & Bartholomæus: Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius: Thomas, & Matthæus publicanus: & Iacobus Alphæi, & Thaddæus: Simon Chananæus, & Iudas Iſcariotes, qui & tradidit eum. Hos duodecim miſit Ieſus, præcipiens eis, & dicens: In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues quæ perierunt, domus Iſrael.

COMMENTARIA.

CHriſtus priuſquam magiſtros & paſtores populi deſignet & emittat, indicat quantopere referat habere fideles paſtores. Et non leuiter quidẽ afficitur erga tantã calamitatẽ: quód ſcilicet uideret, populũ diuini uerbi ſale & moderatoribus uitæ deſtitutum. Quod equidẽ factum ſciebat Phariſæorũ et Iudaicorũ ſacerdotũ incuria, qui patrũ ſuorũ exempla imitantes, ſe paſcebant, nõ gregẽ, ut de ipſis uerè dixerit Ezechiel: Væ uobis paſtoribus Iſrael, &c. cap. 34. Porrò meſſem uocat magnitudinem miniſterij quo egebant, inquit Theophylactus: operarios autem, eos qui docere debebant: quales tunc non erant in Iſrael. Significat item, permultos eſſe euangelicæ doctrinæ cupidos. Vtitur autem allegoria. Nam per meſſem intelligit populum ueluti maturum, id eſt ſitientem uerbum Euangelij: per Meſſores uerò, prædicatores regni Dei, idoneos qui poſſint rectè erudire in pietatis negotio, ac regni Dei myſterio. Addit porrò, doctores fideles cœlitùs à Deo deſtinari hominibus, & idcirco ardentiſſimis precibus poſtulandos eſſe à Domino Deo. Et quod hic præcipit Apoſtolis ſuis Ieſus, adeò omnibus ætatibus ac ſeculis, hominibuſ'ue præceptũ eſt, ut niſi ſic orent, ſalua integraq; eſſe nequeat Eccleſia. Et ipſe quidẽ Dominus Ieſus cum ueniſſet in mundũ ſaluãdis omnib. per totũ orbẽ peccatoribus, auſpicatur rem illã deſignãdi legatos eos à precibus, & ab ardentiſſimis quidem. Orat aũt patrem ut homo uerus: ſed idem adoratur ab hominibus, ut Deus uerus, Heb. 1. pernoctans item in precibus, nõ tam arduũ oſtendit negotiũ, quàm perſeuerantiã in orãdo: et quàm oporteat diuinas & ardentiſſimas noſtras orationes eſſe. Porrò delectum agit Dominus, nõ quoſuis cõſecrans atque deſignans Apoſtolos: ſed optimos quoſq;. Electione itaq; et delectu opus eſt in Eccleſia. Quãquam autem eſſent præcellentiſſimi (de Iuda Iſcariothe nil dicimus, & quare tantũ nebulonem aſciuerit Dominus ad tam ſanctiſſimã functionẽ) oportebat tamẽ eos, tanquã primos Euãgelij concionatores, magna ſignorũ uirtute inſtructos eſſe: ut quemadmodũ Moyſes legẽ promulgãs multis prodigijs ac miraculis ſibi fidẽ parauit, ita illi ſibi authoritatẽ pararent ex uirtutibus. Nam doctrina quã afferebãt, uidebatur noua: ipſi uerò doctores, quamuis iam diu inſtituti eſſent à Domino, apud imperitum tamen uulgus idiotæ erant, unde nullam authoritatem habebant apud populum. Rectè uerò monuit S. Hieronymus, multam eſſe diſtantiam inter habere & tribuere, donare & accipere. Dominus quodcunq; agit, poteſtate propria agit: Apoſtoli ſi quid faciunt, imbecillitatem ſuam & uirtutem Domini confitentur,

dicentes: In nomine Ieſu ſurge, & ambula. Porrò duodecim Apoſtolorum catalogus ponitur, ut extra hos qui pſeudoapoſtoli futuri ſunt, excludantur. Et horum Apoſtolorum ordinem atq; meritum, illius quidem fuit diſtribuere, qui cordis arcana rimatur. Principiò autem coniunguntur duo fratres germani, & carne & ſpiritu fratres: Simon uidelicet, cognomento Petrus, quod à petra quam confitebatur, aſſecutus eſt: & Andræas. Secundò connectuntur filij tonitrui duo, maximo cum impiorum horrore uerba Euangelij tonantes: Iacobus ille ſenior, quem poſtea rex Herodes occidit gladio: & Ioannes, diſcipulus ille dilectus Ieſu, & Euangeliſta. Tertiò numerantur Philippus & Bartholomæus, graues ac illuſtres Apoſtoli: quamuis ipſorũ non multa fiat mentio in ſacris. Quartò nectuntur Thomas ille didymus, et Matthæus qui fuerat quondam publicanus, cui quidẽ crimen minimè nocuit, quod ſincera eluerat pœnitentia: qui propterea ſe publicanum appellat apertè, ut oſtendat, ubi abundauit iniquitas ſuperabundaſſe & gratiã. Quintò coeunt iterum duo fratres: Iacobus iunior & Alphæi filius, & Iudas Thaddæus, cuius dicitur eſſe epiſtola quæ ultimo loco ponitur inter canonicas. Vltimo nexu committũtur Simõ Cananæus, et Iudas Iſcariotes: cuius quidẽ cognominis triplicẽ originẽ ſiue cauſam aſſignauit Hieronymus. Vel enim à uico in quo natus eſt, uel ex tribu Iſachar, uel ex facinore nomẽ accepit. Nam Iſachar ſonet Hebræis mercedem: & pro mercede quidem iniquitatis uendidit hic Dominum atq; magiſtrũ ſuum Ieſum Chriſtum.

Vide autem, nõ coinquinat hic nebulo integritatẽ ſanctorum, neq; miniſteriũ ipſum, quanquã eſſet turpiſſimus. Teneamus ergo, doctrinã ueritatis & ſacratiſſima Sacramenta non eneruari ex indignitate miniſtri. Hos uerò non ſimpliciter miſit: ſed cum mandatis, ac ſolenniter. Et quòd tanta fide diligentiaq; miniſteriũ uerbi, ac miniſtros inſtituit: certè atteſtatur, uerbum ſalutis mundo fideliter annunciandum, quo ſaluus fiat, & in hoc potiſſimum ſe miſſum eſſe. Quandoquidem autẽ primùm quidem promiſſa fuerat ſalus à Deo per prophetas: proinde ne quam calumniandi anſam præberet Dominus eis, & ne iuſtam excuſationẽ haberent, dicentes ideo ſe Dominũ reieciſſe, quia ad gentes & ad Samaritanos Apoſtolos miſerit: diligentiſſimè curat, ne cui per initia niſi Iudæis, regni filijs, & promiſſionum hæredibus, annunciaretur regnum Dei. Vnde non eſt contrarius locus iſte ei præcepto, quod poſtea dicit: Euntes docete omnes gentes. Et: Ite in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Hoc enim dixit, cum iam ſatisfactum eſſet genti pertinaciſſimæ, obſtinatiſſimæq;, atq; illa maiori ex parte repuliſſet uerbũ ſalutis, dicentibus Apoſtolis Antiochiæ: Vobis oportebat primùm loqui uerbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æterna uita, ecce conuertimur ad gentes. Igitur præſens mandatum ad certum tempus promulgatum eſt à Domino. Porrò perditas oues Iſraelis appellauit populum Iſraeliticũ: quem perditum dicit, quia eum peccatis corruptũ, & iuſtis atq; fidelibus uidebat deſtitutum paſtoribus.

CAPVT SECVNDVM.

Matth. 10. More ouium mittit lacerandos dente luporum.

EVntes autem prædicate dicentes, Quia appropinquabit regnum cœlorum. infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite: gratis accepiſtis, gratis date. Nolite poſsidere aurum, neq; argentũ, neq; pecuniã in zonis ueſtris: non perã in uia, neq; duas tunicas, neq; calciamenta, neq; uirgam. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. In quamcunq; enim ciuitatem aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit: & ibi manete donec exeatis. Intrantes autem in domũ, ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus illa digna, ueniet pax ueſtra ſuper eam: ſi autem non fuerit digna, pax ueſtra reuertetur ad uos. Et quicunq; non receperit uos, neque audierit ſermones ueſtros: exeuntes foras de domo uel ciuitate, excutite puluerẽ de pedibus ueſtris. Amẽ dico uobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Ecce ego mitto uos, ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. tradent enim uos in concilijs, & in ſynagogis ſuis flagellabunt uos: & ad prę́ſides & ad reges ducemini propter me, in teſtimoniũ illis & gentibus. Cum aũt tradent uos, nolite cogitare, quomodo aut q̄d loquamini. dabitur enim uobis in illa hora q̄d loquamini, Non enim eſtis uos q̄ loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui lo-

Infra Math. cap. 23. Lucæ 11.

quiloquitur in uobis. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficiẽt. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. Cum autem perſequentur uos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico uobis: non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec ueniat filius hominis. Et exeuntes prędicabant, ut pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & ſanabantur.

Marci 6.

COMMENTARIA.

Theophylact. Quòd unxerint Apoſtoli oleo, ſolus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epiſtola dicit: Infirmatur quis inter uos, aduocet ſeniores Eccleſiæ, & orent ſuper illum, ungentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores utile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatque miſericordiam Dei, & gratiam ſpiritus, per quã à labore liberamur, & lucẽ ac gaudium & hilaritatem ſpiritualem accipimus. Hæc ille.

Iubet prædicare Apoſtolos, quod ipſe prior prædicarat: pœnitentiam uidelicet, & remiſsionẽ peccatorum. Omnibus autem neruis intenſis fecerunt hoc Apoſtoli. Ad quem certè ſcopum collimare debent etiam hodie ſermones ſuos, omnes qui Chriſtũ prædicãt. Porrò ne hominibus ruſticanis (ait Hieronymus) et abſq; eloquij uenuſtate indoctis & illiteratis nemo crederet, pollicentib. regna cœlorũ: dat poteſtatẽ infirmos curare, leproſos mundare, dæmones eijcere: ut magnitudinem promiſſorum probet magnitudo ſignorũ. Et quia ſemper dona ſpiritualia, ſi merces media ſit, uiliora fiunt, adiungitur auaritiæ condemnatio. ait enim: Ego magiſter & Dominus ueſter abſq; precio hoc uobis tribui, & uos ſine precio date, ne Euangelij gratia corrumpatur. Porrò cum ipſe Dominus binis tunicis cinctus fuerit, idem & peram & æs in zona, imò quæſtorem ærarium habuerit: perinde eſt quod hic dicit, ac ſi dixiſſet: Nolo uos eſſe ſolicitos de eo, quomodo paretis uobis uictum & amictum, aliaq; ad hanc functionẽ ſuſtinendam neceſſaria: nolo ut iſtarum rerum cura anxia uos impediat & remoretur. Erunt enim ubiq; homines cordati & benigni, qui ipſa regula naturæ (quæ dictat quemlibet operariũ ſua mercede eſſe dignum) docti intelligent, indigniſsimum eſſe, ut quis ſuis militet ſtipendijs: ac idcirco uobis quoq; grauiter in uinea Domini laborantibus ſuppeditabunt uitæ neceſſaria: uos tantum eſtote ſeduli, alacres, ac ſtrenui in functiõe ueſtra. Atq; hunc locum non aliter intellexit etiam ipſe Apoſtolus Paulus, quando ſcripſit ille: An neſcitis, quòd ij qui in ſacris operantur, aut ſacrario aſſiſtunt, cum ſacrario partem accipiunt: ſic & Dominus ordinauit, ut qui Euangelium annunciant, ex Euangelio uiuant: 1. Cor. 9. Chriſtus uerò nõ ad omnes iuſsit ire diſcipulos, ne mixti indignis arguantur: nec ut diuertãt in diuerſoria meritoria, ſed ingreſsi primum inquirant, num quis ſit illic probitate uitæ commendatus, & auidus regni cœleſtis, cui mundus hic tædio ſit, qui pijs querimonijs ſubinde ſuſpiret promiſſum Meſchiam, qui ſimplicitate morum, beneficentia in pauperes, maioris etiam profectus ſpem de ſe præbeat. Per ſalutationem autem quam dicant, atq; pacem, benedictionẽ (ait Theophylactus) intellige, quæ apud ſolos dignos manet. Et dicere iubet iuxta morem Syrorum Salomlach: id eſt, pax tecum. Sunt qui hoc de prædicatione Euangelica intelligant & exponant. ut ſit ſenſus: Salutate domum illam, id eſt ſalutem prædicate familiæ iſti. At ſalus noſtra, pax, & redemptio Chriſtus eſt. Chriſtum itaq;, hoc eſt ſeipſum Dominus iubet. Et proinde ita dixerunt Apoſtoli: Dominus huic familiæ certò erit propitius, ipſaq; pax, ſalus & incolumitas ad uos peculiariter pertinet, ſi credideritis. Hac autem pacis ſalutisq; prædicatione, uoluit Ieſus ſuos indagare Apoſtolos, explorareq;, idonea ſit domus illa ſuſcipiendo Apoſtolum, an minus. Nam ubicunq; corda in hominibus honeſta ſunt, ibi oblatam ſibi mox honeſtatem agnoſcunt, & recipiunt: Et qui receperint, inquit, age uolo ut ueniat pax ueſtra, id eſt ſalus à uobis prædicata, ſuper ipſos. Rurſus ſi non receperint uerbum ſalutis à uobis repromiſſum ipſis, nihil uobis peribit de ſalutatione ueſtra. Quod enim aſpernantur illi, redibit ad uos; imò uobis ſalutare erit, quod uos ueſtro eſtis officio functi fideliter, ac quantum in uobis erat, uoluiſtis communem illis communicare ſalutem. Præcipit item Dominus, adeò nihil commodi terreni ab his uenari quibus ueniſſent prædicatum Euangelium, ut ne puluerẽ quidem uiliſsimum, pedibus adhærentem, ſibi uelint uendicare. Deinde ut palàm teſtificentur, ipſos ſuapte culpa perire, & nulla moroſitate Dei: ſic que adumbrent impiorum interitum, qui (ut propheta ait) diſijciuntur à facie Domini, ut ſolet puluis à facie uenti. Cæterùm malè cedet illis. Non impunè, inquit Dominus, aſpernabuntur uos miniſtros meos. Veritatem certiſsimam dico uobis, quia multo clementius ſupplicium de Sodomitis ſumptum eſt, quàm ſumetur de illa ciuitate, quæ Euangelium repulit meum per uos annunciatum ac prædicatum, ubi aduenerit illud ipſum tempus quo pœnas exigam commeritas. Sub hæc exponit diſcipulis Ieſus

Gene. 19.

pericula,

pericula, quibus ob ueritatis præconium inuoluendi illi. ac conſolatur ipſos: Ecce, inquit, rem nouam, uobiſq; inexpectatam ſum expoſiturus, unde non oportet animis conſternari. Ouibus nihil eſt ſimplicius, innocentius, & magis imbelle: lupis uerò nihil eſt uoracius, & crudelius. Cum ergo ego uos ſimplices ac probos ablego in mundum, prædicatum Euangelium de regno Dei, perinde eſt, ac ſi quis ouiculam emittat in medium luporum: inter hos non eſt quod aliud expectet, quàm ſui ipſius lacerationem. Ita uos quoq; nihil aliud in mundo ex ueſtro miniſterio uobis polliceamini, quàm flagitioſorum hominũ odia et perſecutiones. Cum hæc ita ſe habeant, eſtote prudẽtes ſicut ſerpentes, qui arte magis quàm uirib. ſuã tuentur incolumitatem. Sic autem iubeo uos Apoſtolos meos cautè ambulare, ac prudenter in omnibus agere, ut interim quoq; ſimplices ſitis: hoc eſt ſinceri, & abſq; omni malitia, nullumq; offendentes. Prudenter inquã, uos gerite, & cauete ab illis quos prius dixi lupos, per prudentiã deuitantes eorum inſidias. Tradent enim uos in conſeſſus iudicũ & ſenatorũ, ac in cœtibus in quibus dogmata à uobis aſſerta diſcutientur, ea damnabũtur ceu erronea & ſeditioſa, eaq; propter flagris uos cædent. Et uerum dixit. Hoc enim factũ, acta teſtantur cap. 5. 12. et alibi. Et hæc quidem uincula Apoſtolorũ ceſſerunt tam Iudæis quàm gentibus, in teſtimoniũ eius rei, quòd Dominus Deus ipſis miſit uerbũ ſuũ, ac eos ſanare uoluit, ipſi uerò renuerũt: unde iam hæret in ipſis culpa perditionis eorũ. Rurſum piè admodũ, fideliterq; alloquitur Chriſtus ſuos diſcipulos, ita dicens: Dixi, in ſynagoga diſputabitur de doctrina et concionibus ueſtris. Quoniam uerò uos idiotæ ac diſputandi arte parum inſtructi, cum Rabinis Iudæorum eruditiſſimis, exercitatiſſimiſq; in omni diſciplinarũ genere philoſophis committendi, metu ſollicitudineq; tenemini, ueluti impares tantæ rei: ecce conſolationem ueſtram. Non eſt humanum negotium quod geritis, ſed diuinum: cuius uos non autores eſtis, ſed organa. Nec enim uos illic loquimini, ſed Spiritus ſanctus, ſpiritus patris ueſtri loquetur per ora ueſtra. Hinc quoq; colligere licet, ad quẽ autorẽ referamus doctrinam Apoſtolicã: non utiq; ad Apoſtolos ceu homines, ſed ad ipſum ſanctum Spiritum. Deinde uerò ait: Miri in orbe motus ob prædicatum Euangelium exorientur, in quibus homines ueluti beſtiæ rabidæ, omnis pietatis omniſq; neceſſitudinis obliti inſanient in Euangelicæ pietatis ſtudioſos, fratres, conſanguineos, & affines ſuos. Cauſa uerò horum motuũ, & huius odij, nomen meum erit: non quòd ego ſim ullius diſſidij autor, ſed hominum malitia rebellioq; turbas has excitabit, quia hanc purã cœleſtemq; doctrinã ferre nequit impurus hic mundus, libidine cæteriſq; terrenis cupiditatibus undiq; corruptiſſimus. Porrò ne quis ob magnatum totiuſq; mundi dira odia diuino ſeſe miniſterio ſubduceret, aut in medio concideret curſu, apponit ingens & magnificum præmium Chriſtus: Qui ſuſtinuerit, inquit, uſq; in finem, hic ſaluus erit. En mercedem laborum ueſtrorum, ipſam ſcilicet beatitudinem, qua nihil iucundius excellentiuſq; unquam homini contingere poterit. Erit enim gloria uitæ ac immortalitatis perpetuæ. Eò reſpiciens olim D. Paulus: Certamen, inquit, bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſticiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, qui eſt iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui diligũt aduentum ipſius. Cæterùm ut modus eſſet in conſtantia, ratioq; certa & iuſta in perſeuerantia, ne uidelicet hæc abiret in audaciã quandam: monet, ne temerè ſeſe conijciant in pericula, ac inquit: Licebit ſaluti ueſtræ fuga conſulere. Itaq; ubi iudicijs & experimentis ſatis efficacibus deprehenderitis, uos gloriam meam porrò nihil promouere poſſe: concedite liberè ad alias ciuitates. Et fecerunt hoc Apoſtoli, in primis Paulus. Hic uerò obiecerit aliquis: Sed deerit tandem locus tuis, in quem fugiant. Reſpondet Dominus: Priuſquam uos eiecerunt ex omnibus locis ſuis Iudæi, aderit filius hominis. Id quod in malam partem interpretandum eſt. Venit enim filius hominis, nõ tantum cum ſuis fert auxilium, ſed cum etiam ſuos hoſtes punit. Quidam ſic expoſuit: Nunc breue tempus eſt, et properandum. In proximo enim eſt regnum Dei. Illud cõfirmo uobis, priuſquã uos perambulaueritis omnes ciuitates Iudææ, iã filius hominis ſe proferet, et aderit uobis periclitantibus, ac ſuo conſpectu ſolabitur.

CAPVT TERTIVM.

Matth. 10. Admonet atq; crucem tollere quemque ſuam.

NOn eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, nec ſeruus ſuper Dominum ſuum: ſufficit diſcipulo ut ſit ſicut magiſter eius, & ſeruus ſicut domin⁹ eius. Si patrẽfamiliâs Beelzebub uocauerũt, quãto magis domeſticos ei⁹: Ne ergo timueritis

mueritis eos. Nihil enim opertum eſt quod non reueletur, & occultũ quod non ſciatur. Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autem non poſſunt occidere: ſed potius eum timete, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Non'ne duo paſſeres aſſe uæneunt, & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre ueſtro? Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus meliores eſtis uos. Omnis igitur qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Nolite arbitrari quia pacem uenerim mittere in terram. non ueni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filium aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam: & inimici hominis, domeſtici eius. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut filiam plus quàm me, non eſt me dignus: & qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Qui inuenit animã ſuam, perdet eam: & qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet illam. Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunq; potum dederit uni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ tantum, in nomine diſcipuli: amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam.

Cum autẽ conueniſſet innumera turbæ multitudo, adeò ut ſe inuicem conculcarent, &c. Lucæ 12.

Lucæ 12.

Comitabãtur autem illũ turbæ multæ, & conuerſus dixit illis: Si quis uenit ad me, nec odit patrẽ ſuum, & matrem, &c. Lucæ 14.

COMMENTARIA.

Sequitur elegans conſolatio Chriſti, mixta adhortatione, huc ſpectans, ut ſui omnibus perſecutionibus & iniurijs & quibuſlibet periculis contemptis, conſtanter pergant ueritati Euangelicæ ferre teſtimonium. Profert ergo Dominus ſuum exemplum, ac ipſum aptat per comparationem, ſic inquiens: Videte quid mihi uſuueniat, qui ſum ueſter Dominus atq; magiſter: & cum talis ſim, ſanctus uidelicet, probus ac innocẽs, appellant me tamen Beelzebub. Quòd ſi uerò me patremfamiliâs tam indignis contumelijs affecerunt, ut ſpurciſsimi & impuriſsimi dæmonis nomen impoſuerint, mihi inquam filio Dei: quid mirum, ſi idem audebũt in uos, ſeruos meos & domeſticos? Scio graue malum uideri infamiam, ac propemodum morte acerbius: ſed laus eſt, non infamia, quæ ob Euangelium infertur ab impijs. infracto itaq; animo eſtote, conſtanter ueritatem profiteamini, nihil metuentes curanteſq; illorum conuicia probroſa, & infames delationes. Hoc uerò conuicij genus, Chriſti & Apoſtolorum ſeculo omnium fuit ignominioſiſsimum. Semel enim hac uoce complexi ſunt, quicquid eſt impuritatis & nequitiæ ſatanicæ. Beelzebub autem ſignificat Deum muſcarum. Colebat ipſum Paleſtina, fortaſsis contra inſectarum omnium diuexationes. Et ex principio 4. lib. Regum colligere licet, Beelzebub quæſiuum edidiſſe miracula. Vnde certum eſt, Iudæos per conuicium iſtud intellexiſſe hominem diabolicum magum, & propterea Deo & hominibus abominabilem. Vtitur præterea Dominus prouerbiali locutione, qua etiam uſum uidemus Tertullianum in Apologetico ſuo: Tempus, dicentem, omnia reuelat. Quod autem prouerbio celebratur, idipſum uerißimum eſſe, rerum euentus experientiáque comprobat. Apoſtoli enim & multæ Martyrum chiliades, ab Imperatoribus principibus' que damnatæ ſunt pro impijs & conſceleratiſsimis. Nunc uerò tempus ipſam ueritatem aperuit, ut rectiſsimè uidere ac iudicare queamus, miniſtros Chriſti fuiſſe innoxios, & de republica Chriſtiana optimè meritos: aduerſarios uerò ipſorum fuiſſe homines impios, ac totius reipublicæ peſtes. Præterea ſanctos Chriſti Martyres per temporariam ignominiam perueniſſe ad æternam gloriam, & immortalitatem: perſecutores uerò illos protinus à morte corporea in tartara, ſempiternamq; pœnam præcipitatos. Tantum itaque dixit Ieſus: Dicent uos eſſe magos & ſeditioſos, ſed hæc ignominia poſtea uertetur in gloriam. Eluceſcet tandem orbi ueſtra ſinceritas, quam omnes laudibus uehent: execrantes eos qui uos falſa fœdarant infamia. D. Hieronymus opinatur, hæc de futuro ſeculo intelligenda, quando

indicabit Deus abſcōdita hominum. ut ſit ſenſus: Nolite timere perſecutorum ſæuitiam, & blaſphemantiū rabiem: quia ueniet dies iudicij, in quo & ueſtra uirtus, et eorum nequitia demonſtrabitur. Quamobrem quod audiſtis in myſterio, apertius prædicate: quod didiciſtis abſcondite, loquimini publicè: quod uos erudiui in paruulo Iudææ loco, in uniuerſis urbibus & in toto mundo audacter dicite. Ergo in tectis prædicare, paraphraſtica quadā notatione ponitur, pro eo quod eſt: palàm in uulgus ſpargere commiſſum, & quàm latiſſimè euulgare concreditum. Quid uerò illum metuere oportet, qui non poteſt, quantumuis potens ſit, aliud quàm ærumnoſum illud, & infinitis obnoxium morbis malisq; corpus occidendo eripere: animam uerò, utpote ſpiritum immortalem, & in ſolius Dei potentiſſimis manibus conſtitutum, occidere non poteſt? Deum magis timete, qui, ſi ab eius receſſeritis religione atq; præceptis, primùm quidem morte corporea uos abripere: deinde uerò & animam in tartara excruciandā præcipitare: poſtremò & mortuum cadauer excitare, animaq; reducta uiuificare, & utraq; iam coniuncta in æterna ſupplicia ſine fine torquenda proijcere poteſt. In his paucißimis Domini noſtri Ieſu Chriſti uerbis, maxima fidei & religionis noſtræ capita comprehenduntur: animarum uidelicet immortalitas, corporum reſuſcitatio, demum æterna gaudia, & ſupplicia æterna. Cum igitur dura & acerba uidetur homini mors: cogitandum eſt, hominē conſtare anima & corpore: & altera quidem ſui parte mortalem, altera immortalem eſſe. Moritur corpus, cum ab anima deſeritur: Anima uerò tametſi immortalis ſit, & poſtquam cœpit Dei beneficio uiuere, nunquam deſinit uiuere, etiam à corpore ſeparata: eadem tamen dicitur mori & occidi, quando ipſius ſummi Dei, in quo ſupremum bonum conſiſtit, cōſpectu deſtituitur. manet autem in ſupplicijs ut maximis, ita nunquam terminandis. Iuſtorum autem animæ ediuerſò in manu Dei ſunt, dicente Scriptura, Et non tanget illas tormentum malitiæ. Viſi ſunt iuſti oculis inſipientium mori: illi autem ſunt in pace. Abeant itaq; in malam crucem, Epicurus, ſtulti philoſophi, & hæretici impoſtores. Ait porrò Chriſtus diſcipulis ſuis: Si parua animalia et uilia abſq; Deo autore non decidunt, et in omnibus eſt prouidentia: & quæ in his peritura ſunt, ſine Dei uoluntate nō pereunt: uos qui æterni eſtis, non debetis timere quòd abſq; Dei uiuatis prouidentia. Quòd autem ait, Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt: immenſam Dei erga homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignat affectum: quòd nihil noſtrū lateat Deū, etiā parua et otioſè dicta eius ſcientiā nō fugiāt. Huc ergo tendit cōſilium Domini, ut ſuos animet atq; confirmet, ne uel mortē metuāt præproperā: quæ quanquam eſt uiolenta, nō ueniet tamen ante diē: quandocunq; ueniet, nō ueniet abſq; prouidentia diuina. Non patietur Deus ſuos occidi, niſi cum maximè expediet eos mori. Et præſertim, quòd multo pluris ſint paſſeribus. Huic igitur uitæ mortisq; noſtræ cura relinquenda. Et conſolari nos poſſunt hæc uerba in maximis periculis, quòd uidelicet citra Dei uoluntatem ac prouidentiam nihil eueniat: ac Deū patrē omnia agere in utilitatem et gloriā filiorū ſuorū, ipſum nuſpiā dormire nec ceſſare: ſed ubiq;, & ſemper, et in omnib. ſalutem procurare liberorū. Iam uerò Dominus Ieſus ſuos illos Apoſtolos ad conſtantē adhortās Euangelicæ ueritatis prædicationē, quam liberè & intrepidè toti mundo annunciēt, cōtemptis omnib. uitæ huius periculis: ſui nominis cōfeßionem exigit apertā. Et quò uehementius cōmoueat, addit ingentem præſtantiſſimi præmij promißionē, ac rurſus abnegantibus extrema quæque mala minatur. Significat aūt Confiteri hic, ingenuè profiteri ueritatē Euangelicā: hoc eſt, cōſtanter fateri Ieſum Chriſtū uerū Deum & hominem unicam eſſe orbis ſalutem, per quem ſolùm iuſtificentur fideles, & in quo habeant omnem plenitudinem. Enimuerò talem nominis Chriſti confeßionem primus fecit Petrus apoſtolus, cum coram ſenatu & collegio ſacerdotum Hieroſolymitano dixit: Hic eſt lapis ille, qui reiectus eſt à uobis ædificantibus, qui factus eſt caput anguli, nec eſt in alio quoquam ſalus. nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri, &c. Ita ergo expreſſè & ſignificanter Chriſtum confiteri oportet, ut omnes intelligāt, nos in hoc uno, et nō in alio quoquā ſummā et omne præſidiū ſalutis noſtræ cōſtituere. Confitenda eſt aūt cum Petro ingenuè et apertè uera ac naturalis eius diuinitas & humanitas. Porrò cōfitentibus pollicetur beneficium ingens & præſtantiſſimum, quòd uidelicet hos pro ſuis uelit agnoſcere corā patre ſuo cœleſti. Hoc ſanè maximum erit, ac glorioſiſſimū, ubi Chriſtus in cōſpectu patris, & in corona omnium angelorum, & ſanctorum omniū, aliquem pro fideli miniſtro agnouerit, & eius fidem, confeßionem, ingenuam uirtutem et cōſtantiam prædicabit. quemadmodū turpiſſimum ignominioſiſſimumq; erit, ubi dicturus eſt quibuſdam Chriſtus: Neſcio uos: diſcedite

à me omnes qui operamini iniquitatem, quia nunquam noui uos. Quamobrem olim pij homines ingenti uoce exclamauerunt, ſe non ſacrificaſſe idolis: ſed eſſe Chriſtianos, quibus nephas ſit prophanis communicare ſacris: cuius rei tale apud Eutropium extat exemplum. Cum multa excogitaret Iulianus apoſtata, quibus paganorum ritus extolleret: inuenit modum, qui plurimis Chriſtianis militibus claræ uirtutis coronam dedit. Cum ueniſſet itaq; tēpus, quo imperialia milites ſolent dona percipere: iuſsit ut unuſquiſq; ad manus Imperatoris accedentium, ab officijs admonitus primò incenſum offerret (erat enim ante ipſum thus poſitum, & ara) ſecundum antiquam Rom. conſuetudinem. Tunc alij quidem licenter ſuam oſtenderunt fortitudinem, & neq; incenſum ferre, neque donum accipere paſsi ſunt: alij uerò occaſione legis & antiquitatis neq; mente perceperunt quod commiſere peccatum. Plurimi ſiquidem per ignorantiā decepti, dum inter cibos (ut aſſolet) et pocula inuocarent in alterutros Chriſtum, reſpondens quidā dixit: Quid patimini inuocantes Chriſtum, quem antè paulum denegaſtis, dum donū ab imperante percipientes thus in ignem mitteretis? Cumq; hoc milites audiſſent, & quod geſſerant agnouiſſent, ſtatim exilientes publicè currebant, atq; impetu facto clamabant: Deumq; ſuum & cunctos homines teſtabantur, ſe Chriſtianos eſſe. Et poſt pauca: Cum, inquit, Iulianus talia audiſſet, furore commotus præcepit, capita eorum incidere. Et cum ducerentur ad mortem, ſequente populo, & mirante uirtutem eorum pro pietate ſuſceptam: uenerunt ad locum, quo rei puniri ſolent. Tunc ſpiculatorem rogauit ſenior omnium, ut ante omnes caput cuiuſdam nomine Romani, adhuc adoleſcentis, abſcinderet, ne dum aliorū reſpiceret mortem, frangeretur. Cumq; ille genua fixiſſet in terra, & ſpiculator gladium euaginaſſet: uenit repentè nuncius, clamore prohibens necem. Porrò iuuenculus ille occiſione priuatus ait: Non fuit Romanus dignus, ut Chriſti martyr appellaretur? Ecce quanta conſtantia atque uirtus Chriſtianorū, pro pietate ſuſcepta. Quòd porrò legimus, uaria diſſeruiſſe Chriſtum de diſsidijs, perſecutionibus, ac ferenda cruce: Apoſtoli more aliorum Iudæorum non intelligentes, polliciti ſibi ſunt neſcio quid carnalis ſecuritatis, in regno Meſsiæ. Subiungit ergo nunc Dominus, dicens: Nolo quiſquam meorum putet, me ideo ueniſſe, ut talem inter homines concordiam faciam, qualem optat mundus, ſecuram & luxurioſam, & qua pulchrè conueniat animis, iiſdem morbis uitijſq; laborantibus: ſed immiſſurus ſim potius gladium uerbi Dei, quo corruptelæ illæ mundanæ amputentur, & ad uiuum reſecentur à malo boni. ita enim iuſta inter Deum & hominem, & hominum optimorum inter ſe ſperanda eſt concordia. Sic quoque Chriſtus princeps pacis eſt, & regnum Chriſti pacis regnum, qua bene nobis cum Deo conuenit, quem credimus propter Chriſtum nobis eſſe placatum: atque idcircò ambulamus in præceptis eius, fugimus & execramur mundanas concupiſcentias, conuenimus cum bonis omnibus, diſſentimus à prauis atque peruerſis. Cæterùm ſequentibus per enumerationem exponit Chriſtus, quomodo uenerit gladiū miſſurus in mundum, & ait: Omnibus offero ſalutem, quam ſi amplectantur omnes, nullum erit diſsidium. Per ſe quidem Euangelium res eſt pacifica: ſed aliorum uitio concitatur ſeditio. Ergo cum filius Euangelium recipit, errores abijcit, & ſcelera fugit: Pater uerò ijs adhuc innexus, & corruptelæ mundi adhuc addictus, non poteſt non odiſſe filium, quem uidet ſecus animatum, ac diuerſa ſectari ſtudia: res'que illa huc recidet, ut qui olim fuerunt domeſtici, hoc eſt amici intimi, coniunctiſsimiq;, porrò futuri ſint inimiciſsimi, alieniſsimiq;. Sicq; auditores ſuos Dominus commonuit, pios magna prudentia & cautione uerſari inter homines cæteros, apud quos nihil erit tutum, ut hic maximè oporteat ad diuinum confugere auxiliū, dicente Michea: Ego uerò ad Dominum ſpectabo, & ſperabo in Deum ſalutis meæ, exaudietq; me Deus meus. Iam ne quis pietatem obtendat, ac reuerentiam parentum præferat fidei & obedientiæ Euangelicæ: plenius inſtruit pios, quo animo in huiuſmodi diſsidijs erga parentes, præſertim autem erga Deum eſſe oporteat affectos. ac dicit: Omnia aſpernanda ſunt propter ueritatem Euangelicam, quæcunque in hoc mundo chara, precioſa, & magna eſſe uidentur. Porrò ſignificanter dixit, Supra me. Non enim iubet ſimpliciter contemnere parentes, ſed cum conditione. Ita ſanè ama poſt Deum patrem, inquit Hieronymus, ama matrem, ama filios. Si autem neceſsitas uenerit, ut amor parentum ac filiorum Dei amore comparetur, & non poſsit utrumque ſeruari: odium in ſuos, pietas in Deum eſt. Quemadmodum autem Chriſtus contempta hac uita temporaria contendit ad æterna: ita ſanè nemo prorſus idoneus Chriſti philoſophiæ diſcipulus erit, niſi ſemetipſum prorſus abneget, adeo'que totum ſe cruci & morti conſecret. Iam uerò ne ad grauia ac dura iſta Vide Theophylactum in Lucæ caput 14.

prorſus animo conciderent, et uitam potius quàm cruces & mortes eligentes ab Euangelio deficerent: indicat Chriſtus, uitam ijs amitti rationibus, quibus mundus retinere contendit: tenbri uerò ijs, quibus putat deperdi. Qui igitur abnegato Chriſto & uiuo eius Euangelio carcerem effugit, & mortem euaſit, uidetur quidem uitam lucrifeciſſe: ſed reuera perdidit. excidit enim uita cœleſti, incidit'que in mortem æternam. Qui uerò intrepidè Chriſto adhæret, & conſtanter Euangelicam confitetur ueritatem, & propter hanc fortiter occumbit: uidetur quidem hominibus interijſſe, cum is demum uerè uitam lucrifecerit. nam in æternum ſeruabitur. Poſtquam autem ſuos diſcipulos ita ad conſtantiam & in functione perſeuerantiam extimulauit: addit per gradationem, ipſos ſuſcipiendos qui ita mittantur. Miſit quidem pater cœleſtis, uniuerſorum conditor, Dominum Ieſum: Dominus Ieſus miſit Apoſtolos: & Apoſtoli rurſum alios. Colligitur ergo inde, Deum ipſum toties contemni, quoties eius miniſtri contemnuntur. Magna eſt ergo miniſterij uerbi Dei dignitas, cum apertiſſimè audiamus, miniſtros illos Chriſti legatione fungi, ut Apoſtolus loquitur: imò Deum & ipſum Chriſtum hortari, & rogare homines per ora ac uerba miniſtrorum. Vnde non eſt ſpectanda miniſtri perſona: ſed ipſe potius Dominus, cuius uerba proferuntur. Iam & præmium copioſè exponit & ornat, quo donare eos uelit qui ſuos legatos recipiunt: mercede nimirum prophetæ. Eſt autem merces prophetæ illud ipſum, quod atteſtatur ſiue confert propheta: quòd ab ipſo Deo, cuius nomine ille uenit, expectatur: gratia uidelicet, peccatorum remiſſio, & uita æterna. Porrò poterat, ait Hieronymus, occulta eſſe credentium reſponſio: ergo & pſeudoprophetas debemus recipere, & illis alimoniam miniſtrare. Hoc Dominus antè procurans dicit, non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina: & mercedem nõ perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit qui ſuſceptus ſit. Et ſi quis cauſari uellet, ac dicere: Paupertate prohibeor, tenuitas me retinet, quo min⁹ hoſpitalis eſſe poſſim: ſic diluit, ut præcipiat calicem aquæ frigidæ & nõ calidæ porrigendum, huicq́; mercedem eſſe paratam.

CAPVT QVARTVM.

Lucæ 7. Suſcitatur à Chriſto filius unicus matris uiduæ.

ET factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſijt inde ut doceret, & prędicaret in ciuitatibus eorũ. Et factũ eſt deinceps, ibat Ieſus in ciuitatẽ, quæ uocatur Naim: & ibant cum eo diſcipuli eius, & turba copioſa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris ſuæ: & hæc uidua erat. & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum uidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere. Et acceſsit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, ſteterunt. Et ait: Adoleſcens tibi dico, ſurge. & reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui: & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deũ, dicentes: Quia propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus uiſitauit plebem ſuam. Et exijt ſermo hic in tota Iudæa de eo, & in omni finitima regione.

COMMENTARIA.

Dominus non ocio ac quieti ſe addicit, quòd plures ad prædicandum ablegaſſet: ſed ipſe quoq; nihilominus pergit & docere & prædicare. Docere quidem colloquijs priuatis: prædicare uerò palàm ac publicè. Proficiſcebatur autem per Galilæam, ut in oppidulis et locis celebrioribus prædicaret euangelium regni. In ea uerùm profectione appropinquabat etiam Naim oppido. Sequebatur autem Dominum ſatis copioſa uerè credentium turba. Et illi homines initio prædicationis Euangelicæ appellati ſunt Diſcipuli Ieſu, mox etiã (ut Acta teſtãtur) Chriſtiani. Secuta eſt quoque promiſcua turba, excitata fama Ieſu, & admiratione miraculorũ quæ fiebant à Domino. Cæterùm hoc cum comitatu dum ueniret ad portam Naim, diuina prouidentia efferebatur funus (fuit enim priſcis ſepeliendi mos extra oppidorum mœnia, in loco aliquo amœno et decoro) magna hominum concomitantiũ frequentia. Funus erat flebile. Primùm, quòd adoleſcẽs in ipſo uitæ flore eſſet mortuus: deinde, quòd uiduæ filius, & unicus quidem, in quem mariti ſolatio orbata totam uitæ ſpem collocarat. Eam aũt officij gratia ingẽs hominum turba comitabatur, exemplo ſuo cõmendans humanitatẽ, quam etiã defunctis debemus. Videns eam Dominus plangentem, ex imis com-

*Optimus lector uideat Chryſoſtomũ in 1. caput Epiſtolę ad Philippenſes. Item in 15. prioris ad Corinthios.

miſeretur

miſeretur uiſceribus, conſolatur que illam, ac bono animo eſſe iubet, ſua ſponte ex mera gratia & miſericordia beneficium conferre uolens, ſuámque declarare potentiam diuinam. Accelerat ergo ad loculum, & hunc attingit, & ſua poteſtate mera utens imperat mortuo, & morti: Et hæc quidem uox atque uirtus præcipientis Chriſti efficaciſſima fuit. Reſedit enim protinus qui mortuus fuerat adoleſcens, ruptis lethi uinculis. Et ne quis putaret ſpectatoribus præſtigio aliquo præſtringi oculos: non reſedit mortuus tantùm, ſed loquitur etiam, ſurgit & inambulat pedibus proprijs, quem modò quatuor bauli extulerant. Proinde nemo diffidat uerbis & promiſſis eius qui mortuos in uitam reuocat, & uiuentes in uita conſeruat. Cæterùm ex nimio hoc Chriſti beneficio exoritur timor, & reuerentia in populo erga benefactorem & Dominum potentiſſimum, ut iam de ipſo præclarè ſentire inciperent. Vt enim Deum omnis boni fontem glorificant, laudant, eiq; omnem gloriam tribuunt: ita agnoſcunt eundem uiſitaſſe populum, & miſſo propheta egregio (nondum enim agnoſcebant in Chriſto diuinitatem) utilitatem atque ſalutem populi curare & prouehere. Hoc beneficium Chriſtus non uult paucis eſſe notum: ſed commune omnibus in terra hominibus. Ideo fama de Chriſto primùm in Iudæam, mox in circumiacentem regionem, poſtremò in uniuerſum delata eſt atq; diffuſa: ut pij inde diſcant Ieſum eſſe Chriſtum, filium Dei, & ut credentes uitam habeant in nomine eius.

CAPVT QVINTVM.

ET nunciauerunt Ioanni diſcipuli eius de omnibus his. Ioannes autem cum audiſſet in uinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui uenturus eſt, an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis, & uidiſtis. Cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt: (in ipſa enim hora multos curauit à languoribus ſuis, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit uiſum) pauperes euangelizantur, & beatus quicunque non fuerit ſcandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne: Quid exiſtis in deſertum uidere? arundinem uento agitatam? Sed quid exiſtis uidere? hominem mollibus ueſtimentis indutum? Ecce qui in ueſte precioſa ſunt & delicijs, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Vtique dico uobis, & plus quàm prophetam. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Amen dico uobis, Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo. A' diebus autem Ioannis Baptiſtæ uſque nunc, regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Omnes enim prophetæ & lex uſq; ad Ioannem prophetauerunt. Et ſi uultis recipere, ipſe eſt Elias, qui uenturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat.

Matth. 11.
Lucæ 7.
Lucas: Cum ueniſſet ad eum uiri, dixerunt, Ioannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens, &c.
Præconium Ioannis.

COMMENTARIA.

Dominus Ieſus ecce quàm benigniſſimè recipit, quos non ignorabat inuidia & infinitis ſcatere erroribus. quàm blandis enim utitur uerbis, cum ad propoſitam quæſtionem ita reſpondet: Non opinor, inquit, multis uerbis aut pro pro meo amplius opus eſſe teſtimonio. Ipſi teſtes eſtis rerum, quæ à me geruntur. Reuocate iam in memoriam, quid prophetæ de futuris Meſſiæ temporibus prædixerint. & quoniam hæc hodie palàm per me compleri cernitis, colligite, & confitemini me eſſe expectatum hactenus Meſſiam, nec alium poſt me expectandum. Vaticinia autem ad quæ hic alluſit Dominus, præcipua ſunt apud Eſaiam capite trigeſimoquinto, & ſexageſimoprimo. Cæterùm multo firmior eſt hæc breuis Chriſti reſponſio factis diuinis, teſtimonio item prophetarum conſtans, quàm ſi uerbis etiam copioſiſſimis & diſputatione maximè ſubtili eſſet tradita. Porrò Dominus non tantum teſtari uoluit ſe eſſe Meſſiam, Saluatorem mundi: ſed adijcere inſuper, quomodo mundo ſit ſalutaris futurus, ſi in ipſum credant homines, & non offendantur exinanitione, incarnatione, humilitate & cruce. Quo denuò alluſit ad uerba prophetarum, uaticinantium plurimos Chriſti temporibus futuros, qui ſint in hunc lapidem

grauiter impacturi. Locum habes Eſaiæ octauo. Poſtquam uerò piè admodum ac fideliter Ioannis diſcipulos inſtruxit, docuitq; Dominus ampliſſimè: porrò prædicat laudē ac uirtutes Ioannis baptiſtæ, digreſſis illis, ut uel ſic demonſtraret conſtantiam in perhibēda ueritate uiri iuſti. Quia enim legati, magiſtri ſui nomine palàm, & audiēte cūcto populo, quæſtionē ceu dubiā de Meſſiæ aduentu propoſuerāt: potuit ſuſpicari populus, Ioannem mutaſſe in carcere ſententiā de Chriſto, ac in dubium uocare, ſit' ne Ieſus Chriſtus ille Domini benedictus, Agnus ille Dei qui tollit peccata mundi. Neceſſariò itaq; ornat Dominus Ioannis miniſteriū à conſtantia, & ab alijs propheticis uirtutibus, ac inquit: Si leuis & incōſtans erat Ioānes, cur tam longis & laborioſis itinerib. è Hieroſolymorū urbe, totaq; Iudæa in deſertū, in quo prædicabat ipſe, cōtendiſtis? Accurſu itaq; ueſtro, tam frequēti ac crebro teſtati eſtis ipſi, agnoſcere uos Ioannem pro uiro diuino, ac propheta Dei cōſtantiſſimo. Hoc autem argumentum figurauit Dominus parœmia admodum eleganti. Arundine enim ad quemlibet ſe uenti impulſum, nunc huc nūc illuc inclinante, ſignificatur leuiū & inconſtantiū hominū ad quamlibet occaſionem uacillatio. Voluit aūt Dominus populum ex illis colligere, Ioannē in doctrina & teſtimonijs ſuis olim de Chriſto pronunciatis, perpetuò ſui ſimilem eſſe, & ne nūc quidem in carcere quicquā ſuæ ſententiæ de Chriſto mutaſſe. Quod ut latius pbaret, laudat ipſum Ioannem ab illa quoq; multum laudata temperantia: Age, inquit, quid exiſtis ut uideretis? hominē delicatulum? Haud credo. Noſtis enim, Ioannem uitæ fuiſſe cōtinentiſſimæ, nec ullo uſum luxu uel in ueſtitu, uel in uictu. Oportuerat uos abijſſe in palatium regis alicuius, aut in aulam potentis principis, non in deſertum: ſiquidem ſpectare libebat uel pompam aliquam magnificam, uel ueſtibus indutos ſumptuoſis. Sancta itaq;, temperans, & innocens uita Ioannis euocauit uos in deſertum. Iterum ergo teſtes eſtis, Ioannem idoneum & ſanctū eſſe teſtē. Vidiſtis in ipſo ſeueritatē et grauitatem. quomodo igitur facere potuiſſet quicquam in cuiuſquam hominis gratiam, uel per ſimulationē aut aſſentationem: cui uitio alioqui molles & delicatuli homines obnoxij eſſe ſolent. Conſtat ergo uel ex ueſtris ipſorum teſtimonijs, in deſertum uos ad Ioannem prodijſſe, tanquam ad prophetam, ad uirum diuinum & teſtem ueritatis. Vnde iam conſtat, me eſſe Meſſiam hactenus expectatum. Id enim de me teſtatus eſt Ioannes: & proinde omnibus prophetis excellētior, quoniam non ut illi, prædixit aduentū Meſſiæ: ſed iam adueniſſe & præſtò eſſe palàm profeſſus eſt. Is itaq;, de quo Malachias olim uaticinabatur, dicens: Ecce ego mitto nuncium meum, & repurgabit uiā ante me, &c. Et amplius quiddā adijcit Chriſtus, maiorem ſcilicet non natum de mulieribus Ioanne illo: unicū ſemetipſum excipiens *. Nam in regno cœlorum, in ipſa inquam adminiſtratione Euangelica, et regni Dei myſterio, per initia Chriſtus Dominus Ioanne reputabatur à pleraq; populi turba minor, qui tamen reuera maior erat. Cui enim aliquando dictum eſt, ut Apoſtolus ait: Tu es filius meus, ego hodie genui te? His itaq; omnibus conſtat, Dominum demonſtrare uoluiſſe, Ioannem omnium qui à condito orbe hactenus in mūdo Dei teſtes fuerint, præſtantiſſimum & uerè maximū eſſe. In hoc porrò tam pio negocio progrediēs Dominus inquit: Prædixerunt Chriſtum futurū prophetæ deſiderium & expectationē gentium, peccatorum, miſerorū, & maximè afflictorū hominū: itaq; huiuſmodi in aduētu & reuelatione Meſſiæ, magno cum ardore ad regnum Dei ceu rapiēdum, non tantùm recipiendū acceleraturos. Sic enim apud Micheā legitur: Futurum eſt in nouiſſimo dierū, & erit mons domus Domini præparatus in uertice montiū, eleuabiturq; ipſe ſupra uertices, & cōfluent ad eum populi. Ibunt gētes multæ, & dicent: Venite, & aſcendemus in montem Domini, & ad domum Dei Iacob. Videtis hoc fieri ab eo tēpore quo Ioannes cœpit prædicare, uſq; nunc. Siquidē peccatores, publicani, & calamitoſiſſimi homines, ceu inſtructa acie ac impetu quodam facto irruunt, ut hauriant Euangelicam gratiam. Et ut manifeſtius quod ſentio explicem, ſcitote non aliam prophetiam expectandam de futuro Meſſia: quandoquidem omnes typi quibus lex deſignarat Meſſiam uenturum, & omnia uaticinia prophetarum de ipſo, ſimulatq; Ioannes uenit, deſierunt. Ioannes enim manifeſtiſſimè atteſtatus eſt, me Dei eſſe filium, & illum Dei agnū qui tollit peccatum mundi. Hoc fortaſſe uobis mirum ac nouū uideri poſſet: ſed ſi omnia probè expenderitis, ipſi concedetis, Ioannem hunc Heliam eſſe, quem propheta Malachias dixit præceſſurum aduentum Meſſiæ. Iam ergo pluribus uerbis non arbitror opus eſſe, cum hactenus ſatis & abundè ueritas in hac cauſa omnis ſit expoſita. Nihil certè aliud ſupereſt, niſi ut auribus percipiant homines ipſam ueritatem. Si quis autem hic aures ſuas obdurarit, ſibi ipſi, non mihi imputet exitium.

* D. Hieronymus: His ergo (inquit) præfertur hominib. qui de mulieribus nati ſunt, & de concubitu uiri: & non ei, qui eſt natus ex uirgine & Spiritu ſancto.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

ET omnis populus audiens,& publicani iuſtificauerunt Deum,baptiza Matthæi 11.
ti baptiſmo Ioannis.phariſæi autem & legiſperiti conſilium Dei ſpreue- Lucæ 7.
runt in ſemetipſos,non baptizati ab eo.Ait autem Dominus:Cui ſimilem æ-
ſtimabo generationem iſtam? Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui cla-
mantes coæqualib. dicunt:Cecinimus uobis,& non ſaltaſtis:lamentauimus
uobis,& non planxiſtis. Venit enim Ioannes neq; manducans,neq; bibens:
& dicunt,Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans,& bibens: &
dicunt, Ecce homo uorax,& potator uini, publicanorum & peccatorũ ami-
cus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus,
in quibus ſunt factę plurimæ uirtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam:
Væ tibi Coroſain,uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent
uirtutes quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſ-
ſent. Veruntamen dico uobis: Tyro & Sidoni remiſsius erit in die iudicij,
quàm uobis. Et tu Capernaum,nunquid uſque in cœlum exaltaberis? Vſ-
que in infernum deſcendes. Quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent uirtutes quæ
factæ ſunt in te,fortaſſe manſiſſent uſque in hanc diem. Veruntamen dico
uobis,quia terræ Sodomorum remiſsius erit in die iudicij, quàm tibi. In illo
tempore reſpondens Ieſus, dixit: Confiteor tibi pater,Domine cœli & ter-
ræ,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruu-
lis. Ita pater: quoniam ſic placitum fuit ante te. Omnia mihi tradita ſunt à pa
tre meo. Et nemo nouit filium niſi pater: neque patrem quis nouit, niſi fili-
us: & cui uoluerit filius reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis & one-
rati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum ſuper uos,& diſcite à me
quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iu
gum enim meum ſuaue eſt,& onus meum leue.

COMMENTARIA.

*Sequitur uehemens Chriſti increpatio, cuius
occaſionem & cauſam hanc fuiſſe audimus. Vbi
audiſſet populus, Ioannem, à quo erant inſtituti
& baptizati aqua,prophetam eſſe maximũ,diui-
num & ueracem: agnouerunt Deum eſſe iuſtũ,
ſe uerò peccatores, iuſtificandosq; per Chri-
ſtum,quemadmodum docuerat Ioannes. Lauda-
runt inſuper Deum,quòd baptizati eſſent baptiſ-
mo Ioannis,cui tanta tribuebat Dominus. Hoc ue
rò ſpreuerunt phariſæi,& legiſperiti Iudæorum.
Nam ut peccata ſua non agnouerunt,ita Chriſtũ
peccata mundi expiantem non receperunt:ſecre-
tiſsimum illud conſilium Dei, quod ſcilicet erat,
uelle Deum per Chriſtũ in fide ſaluos facere pec
catores. Proinde & Ioannem baptizantem in
Chriſtum ad remiſsionem peccatorum, unà cum
baptiſmo contempſerunt. Id quod ipſis cedit in
perniciem & exitium ſempiternum. Acerbè
quamobrem nunc inuehitur Dominus in contu-
macem ipſorum perfidiam, accuſans grauiter inuin
cibilem eorum duriciam, ac dicit: Sed quid hæc
induratis uobis occino, cum norim his me parum
apud uos impetrare? Nam uideo uos ſimiles eſſe
pueris iſtis moroſis & contumacibus,quibus ſtu-
dia & inſtituta ſuorum ſodalium nunquam pro-
bantur. Ergo ſi illis placeat lætum aliquid agere,
clamant hi, malle ſe nunc lugubria: porrò ſi eli-
gant illi lugubria, mox diſplicent his quæ placue-
rant modò, maluntq; lætiora. Prodijt Ioannes ue-
luti lugubri cantu nationem ad pœnitentiam ac fi-
dem excitaturus, atque ideo inſignis ſobrietate ui
tæ fuit, & ſanctimonia illuſtris: ſed num rece-
piſtis eius doctrinam, & teſtimonium ubi pœnitẽ
tiam docuit, & me ſaluatorem mundi hactenus
expectatum eſſe oſtendit? Num permouit uos ui-
ta hominis inſigniter ſancta? imò Dæmonium ha
bet dixiſtis: tantum abeſt, ut uel tantillum ſitis
commoti. Magiæ eum inſimulaſtis, ueritatem in-
uincibilem ita calumniantes. Adeſt porrò filius
hominis, quia alia rem tentat uia, quandoquidem
hac non ſucceſſerat: hic facilem ſe præbet om-
nibus, neminem aſpernatur, conuiuia peccato-
rum & publicanorum non refugit, ueſcitur
quibuſlibet: & non aſpero, ſed uulgari utitur
ueſtitu: & rurſus generatio illa inuenit quod ca
lumnietur. Non dicit illum eſſe liguritorem,*

& hominem comedonem. Excuſata eſt ergo diuina ſapientia, quæ tanta fide & prudentia tentauit omnia: excuſata inquam à filijs ſuis, qui iam propria ſtulticia, nulla autem Dei moroſitate pereunt. Nam Deus uoluit illos ſaluare: ipſi uerò ſalutem oblatam reſpuerunt. Iam quoque Dominus non paucorum aliquot hominum, ſed multarum pariter urbium peruicacem impœnitentiam accuſat. Huiuſmodi uerò duris & incredulis hominibus horrendum uæ intonat. In qua uoce non tam animi quàm corporis, facultatum, & fortunæ mala comprehendit: quibus omnibus ſubijciendos fore minatur, quotquot audito ſalutari præconio uerbi Dei, impœnitentem nihilominus uitam uiuunt. Fuerunt autem Chorazaim & Bethſaida, non ignobiles urbes, ad lacum ſitæ Genezareth. His Dominus diligentiſſimè prædicarat regnum Dei, & ingentia miracula, ut certè ſanctæ doctrinæ teſtimonia deſignarat: omnia in eum finem, ut uitam emendarent, crederent' que Euangelio. Verùm ſurdis (quod dici ſolet) narrabatur fabula: quòd non potuit non peſſimè illis cedere. Hinc Dominus per collationem harum urbium peccatum amplificat, cum gentibus peregrinis & barbaris, quibus Euangelium nondum erat prædicatum: atque oſtendit Iudæorum peruicaciam omnino damnabilem, quæ tanto tempore, tanta docentis fide & diligentia, tantis' que denique uirtutibus non potuit commoueri à ſuo inſtituto, & uita corruptiſſima. Cilicium uerò de quo hic loquitur Dominus, ueſtis erat ſtrictior, & fiebat ex hircorum & caprarum pilis: à Cilicibus ita dictum, apud quos (ut inquit Varro) primùm confecta ſunt. Hac ueſtiri olim ſolebant lugentes, ac pœnitentes: Geneſis capite trigeſimoſeptimo, Ioelis ſecundo. Eodem quoque modo accuſat & Capernaum. Ea ciuitas quidem propter hoſpitem Chriſtum, & propter Euangelij prædicationem illuſtriſſimam, maximáque ac ſtupenda prorſus miracula apud remotiſſimas Syriæ gentes facta, fuerat laudatiſſima: uerùm ingrata diuinis beneficijs uitæ probitate non reſpondebat, & propterea contrario modo iudicata eſt uſque ad infernum. Ex his autem liquidò colligitur, quod nam grauiſſimum ſit peccatum quod urbes euertat, & regna: contemptus uidelicet reuelati uerbi Domini, & uita impia, pœnitentiæq; neſcia. Rurſus quis ſit finis prædicationis Euangelicæ: uiuere ſcilicet ſecundum Euangelium, hoc eſt mutare prauum uiuendi genus, uiuere porrò ſanctè.

Cæterùm ut nouit Chriſtus probè diuinum illud myſterium: ita mox ſermonem ad patrem ſuum dirigit. Confeſſio autem non ſemper pœnitentiã ſignificat (inquit Hieronymus) ſed & gratiarũ actionem, ut in Pſalmis ſæpiſſimè legimus. Hoc autem ſuo exemplo docet Dominus, omnẽ boni operis feliciorem ſucceſſum Deo acceptum referre, & agere gratias. Quem Dominum cœli & terræ appellat ideo, quòd eius imperio omnia ſubiecta, eiuſdem prouidentia pulchrè reguntur, ac diſponuntur omnia. Deinde oſtendit idoneos philoſophiæ Euangelicæ auditores: nõ eos certè qui animo ſunt turgido & elato, atq; in uerborũ elegantia, aut in re externa, uel hominum opinionibus, uerum, iuſtum, & bonum conſiſtere autumant: ſed qui nihil ſibi arrogantes humanæ & ſecularis ſapientiæ, in ipſa Dei ſummi cognitiõe uirtutumq; ſtudio ſummum bonum eſſe ſentiunt. Quòd uerò cœleſtis illa ſapientia hominibus iſtis de ſe modeſtè ſentientibus, nihilq; ſuis uiribus aſcribentibus reuelatur, & hi ipſam recipiunt: id in ſolidũ tranſcribendum eſt natiuæ Dei bonitati beneficium. Cauſa ergo reuelationis Euangelij, & illuminationis piorum, eſt fauor & propenſiſſimus Dei in genus mortalium affectus, mera & pura Dei gratia. Et hic rerum omnium Dominus, Deus uerus, æternus, omnipotens, omniſq; boni fons inexhauſtus, ſuum filium miſit in hunc mundum, ut ſaluetur mũdus per ipſum. Nihil ergo uel in cœlo, uel in terra eſt, quod non ſit ſubiectum Chriſto. Nihil eſt, quod ille non poſſit. Poterit itaq; ille liberare à malis omnibus, & præſtare quæcunq; promittit, & uotis ſuis poſcunt fideles: quoniam eadem ipſi poteſtas, uirtus, & gloria eius, quæ & patri. Tradita uerò dicit, propter aſſumptam humanam naturã: ut D. docet Athanaſius. Alioqui enim apud Ioannem ad patrem orans, ait: Pater, glorifica me apud temetipſum, gloria quam habui priuſquã hic mundus eſſet. Ioannis 17. Enarrat autem ac docet quantum nobis de Deo noſſe ſatis eſt, non quantũ ipſe nouit. Reddimur quidem & ipſi unum cum Deo, per ueram Dei cognitionem: ſed longè alia ratione quàm iſti unum ſunt. Nam ipſi eſſentia, æternitate, potentia & bonitate unum ſunt: nos gratia cum ipſis coimus in concordiam, & dignatiõe hæredes efficimur uitæ æternæ. Ex quibus obiter diſcimus, Deum per filij myſteriũ uelle innoteſcere mundo: imò non amplius de Deo nobis reuelari poſſe, niſi quantũ nobis in filij myſterio eluceſcit. Ideo uerò & filium incarnari oportuit, ut omnia Dei myſteria per ipſum intelligeremus rectius. Piiſſimus itaq; Dominus Ieſus uocat

ad ſalutis huius myſterium, non unum atque alterum: ſed omnes cuiuſcunque nationis, profeßionis, ſexus & ætatis homines, neminem prorſus excludens. Verùm dicat aliquis: Miſer, calamitoſus ac peccator ſum: non auſim in conſpectum prodire filij Dei. Addit ille: Qui laboratis & onerati eſtis, uenite ad me. Quaſi dicat: Non eſt quòd ullis à me retrahamini grauaminibus atque peccatis. Nam hoc potißimùm nomine adueni, ideo uos uoco, quòd laborare, atque oneribus uos premi cernam. Ad me ergo concedite: quicquid uos urget, apud me deponite. Proinde duob. illis uerbis complexus eſt, quicquid eſt curarum, afflictionum, & uitiorum, quo homines uel animo uel corpore diſcruciari ſolent. Sed ad quid uocat ſuos, aut quid ipſis uult præſtare? Ego, inquit, requiem à laboribus præſtabo, æſtumque animi laborantis recreabo. Poſtquam autem uocauit omnes homines Chriſtus ad participatum ſuæ gratiæ, & omnium cœleſtium bonorum: exponit quid uicißim ab illis poſtulet, quibus ſe totum impendit, hæredesq́; æternæ uitæ conſtituit: ut ſcilicet ipſi ſeruiant, ipſumq́; colant perpetuò. Seruiant autem humilitate, beneficentia, benignitate, & innocentia. Id quò fiat animis promptioribus: ſubindicat uaniſsimos fructus inde exorituros: tranquillitatem uidelicet in omni uita. Et ſanè, ſi inuicem conferamus, quæ mundus imponit, & quæ Chriſtus: hauddubiè inueniemus, uiuere ſecundum Euangelium Chriſti non modò conducere ad conſequendam uitam æternam in futuro ſeculo, ſed in præſenti quoque uitam noſtram reddere iucundam. Indulgere uerò uoluptatibus huius ſeculi, optimam & ſuauißimam uitæ noſtræ partem corrumpere, & irreparabilibus nos implicare calamitatibus.

CAPVT SEPTIMVM.

Lucæ 7. Colluit Domini pedes peccatrix.

ROgabat autem illum quidam de phariſæis, ut manducaret cum ipſo. Et ingreſſus domum phariſæi, diſcubuit. Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit quòd Ieſus accubuiſſet in domo phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti: & ſtans retrò ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat: & oſculabatur pedes eius, & unguento ungebat. Videns autem phariſæus, qui uocauerat eum, ait intra ſe, dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret utique, quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum: quia peccatrix eſt. Et reſpondens Ieſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori, unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus autem illis, donauit utriſque. Quis ergo eum plus diliget? Reſpondens Simon, dixit: Aeſtimo, quia is cui plus donauit. At ille dixit ei: Rectè iudicaſti. Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non unxiſti: hæc autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi: remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te ſaluam fecit: uade in pace.

COMMENTARIA.

Crimini dederunt aduerſarij Domino, quòd edat & bibat cum hominibus parum integræ famæ: quaſi conſors ſit ſceleris, & faueat ſceleratis. ergo ut appareret toti mundo, quomodo conuerſari ſolitus ſit cum publicanis & peccatoribus: Lucas egregiũ eius rei exemplũ proponit. Producitur iam in medium peccatrix, pœnitentium & uerè fidelium typus. Nomen mulieris non exprimitur, id quod uarias peperit opiniones. Ego autem exiſtimo audiendum Theophylactum, ſuper hac re diſſerentem: Ego illis credo, inquit, qui dicunt tres eſſe mulieres: unam qui-

facultatibus ſuis. Et ueniunt ad Dominum, & conuenit iterum turba, ita ut non poſſent neque panem manducare. Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus & mutus: & curauit eum ita ut loqueretur, & uideret. & ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic eſt filius Dauid? Et cum audiſſent ſui, exierunt tenere eum. Dicebant enim: Quoniam in furorem uerſus eſt. Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis deſcenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit eis: & cum conuocaſſet eos, in parabolis dicebat: Quomodo poteſt ſatanas ſatanam eijcere? Omne regnum diuiſum contra ſe, deſolabitur: & omnis ciuitas uel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi ſatanas ſatanam eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius? Et ſi ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij ueſtri in quo eijciunt? Ideo ipſi iudices ueſtri erunt. Si autem ego in ſpiritu Dei eijcio dæmones, igitur peruenit in uos regnum Dei. Aut quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & uaſa eius diripere: niſi prius alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecum, ſpargit. Ideo dico uobis, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunq; dixerit uerbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit uerbum contra Spiritum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neq; in futuro: non habet remiſsionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti. quoniam dicebant, Spiritum immundum habet. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: ſiquidē ex fructu arbor cognoſcitur. Progenies uiperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Ex abūdantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala. Dico autem uobis, quoniam omne uerbum ocioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex uerbis enim tuis iuſtificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis.

Matthæi 12. Lucæ 11.

Deſtruitur his uerbis, error Nouati.

COMMENTARIA.

Sanctus Lucas ſingulari diligentia deſcribit, quòd Dominus ſubinde mutauit locum, perq; oppida & uicos annunciarit Euangelium. Nam eius rei gratia è cœlis deſcenderat, ut errantes reduceret in uiam ſalutis, & ſectatores ſuos è terris ſecum ſubueheret in cœlos. Docuit autem, quomodo hic regnare uelit in nobis Deus per ſpiritum ſuum, qui nos ſubducat regimini ſatanæ, mundi, & cupiditatum. Comitantur Dominum Apoſtoli, utpote teſtes dictorum & factorum eius, deſtinatiq; omnium nationū doctores. Comitantur etiam ipſum aliquot mulieres, religionis pietatisq; cauſa. Senſerant enim illæ maximam uim Christi, à quo & acceperant ingentia beneficia, tum corporalia tum ſpiritualia. Numerantur illæ, & præcipuè Magdalena, eo quòd fuerat animo & corpore prorſus obnoxia ſatanæ, & infeſtata omnigena nequitia, à cuius tyrannide iam ipſam liberauerat Dominus. Hæ mulieres quia opulentiſsimæ erant, de ſuis facultatibus neceſſaria Domino ſubminiſtrarunt, nec dedignatus eſt ipſe illarum quaſi ſtipendio uiuere. Iam autem ubi ad locum deſtinatum uentum fuit, pergit Dominus benefacere quibuſlibet: ſimulac oſtendere, ſe eſſe regem illum & ſacerdotem, in lege ac prophetis promiſſum: itaque ueniſſe, & ſimul cum eo reuelatū eſſe regnum Dei. Hoc aūt probatur miraculoſo illo beneficio, calamitoſo homini illi præſtito. Neque aliud ex diuino facto colligunt etiam turbæ, dicentes: Quis tam cæcus & iudicij inops fuerit, qui nolit ex tantis colligere uirtutibus, hunc illum Dauidis eſſe filium, quem in ſolio patris regnaturū prophetarunt ſancti prophetæ? Eam porrò rem longè aliter intelligentes cognati Domini, exierunt ut comprehenderent eum. Non enim intelligentes quæ docebat, & quæ in diem faciebat miracula, diuinæ in ipſo eſſe naturæ: furori cuidam tribuerunt. Et

cum cognati eſſent, putabant ſui eſſe officij, mentis impotem, & à ſpiritu quopiam arreptum, uinculis coërcere, ne ſibi uel alijs nocere poßet.

*Sunt qui uelint, Dominum labore confectum domum rediſſe, ut hic nõnihil reſpiraret, ac cibum capiens nouis ſeſe repararet laboribus. Vbi autem ingens populi animaduertit deſiderium audiendi de diuinis ardua, neglecto cibo ad docendum ſe contuliſſe: hic cognati retraxerint eum à labore, uulgo tumultuanti reſpondentes: laboribus fractus nimijs, mente alienari poterat, ac in ſyncopen cadere. Cæterùm ubi hæc phariſæi plusquàm Vatiniano odio in Chriſtum perciti audiſſent, ipſius omnia tum dicta tum facta calumniantur: Vos itaq; (inquiunt ad plebem, rectè de Chriſto ſentientem) arbitramini, Ieſum iſtum eſſe Chriſtum Dauidis filium, idq; colligitis ex factis eius miraculoſis: ſed erratis multùm. Cum enim uerus Meßias germanus Dauidis filius ueniet, diuina uirtute inſtructus ueniet. ergo quæcunq; deſignabit opera, uirtute digitoq; Dei faciet, quemadmodum Moſes olim in Aegypto. Hic uerò ueſter ille Ieſus quæcunq; facit, non Dei, ſed Satanæ uirtute facit, quem familiarem habet. Ieſus autem ad hæc minimè obticuit: imò argumento ſatis efficaci oſtendit, ſe diuina adeoq; propria uirtute facere atq; patrare miracula. Nam manifeſtißimum eſt, regnũ, urbes, & domos etiã priuatas concidere, ſi inteſtinis diſſentiant contentionibus. Si igitur ſatanas, inquit, loco pellit ſatanam: mutuo à ſeipſis dißidẽt dißidio. Vnde iam neceſſariò conſequitur, ſatanæ cecidiße regnum, nec ullas amplius habere uires. Porrò ſi nullas habet uires, quomodo ueriſimile eſt, me diaboli uirtute, quæ tamen nulla eſt, diabolum exturbare? En diſcipuli mei, qui ueſtri ſunt filij, è uobis prognati, eijciunt dæmones, & ipſos hactenus non eſtis calumniati. Quòd ſi expulſio dæmonum in filijs ueſtris Deo & non dæmonib. deputatur, quare in me idem opus non eandem habet cauſam? illos hactenus non eſtis calumniati. eijcio igitur & ego ſatanam non ſatanica, ſed diuina uirtute. Ergo ipſi pronunciabunt, uos iniquè iudicare de meis operibus, qui in illis probatis quæ in me calumniamini. Si itaq; in ſpiritu Dei eijcio dæmonia, quare non potius colligitis, diabolum iam in orbe deuictum, & mihi tãquam Chriſto relinquere regnum tanquam uictori, atq; ideo iam ueniſſe regnum Dei, quod uolebatis? Quid amplius expectatis? Ego ſum uerum regnum illud Dei, uia, ueritas & uita. creditote uerbis meis, & recipiet uos pater ille cœleſtis in ſuam ueram, & à uobis tam diu exoptatam beatitudinem. Hactenus tyrannidem Beelzebub exercuit in homines peccatis obnoxios, maliſq; cupiditatib. addictos: Ego ſublatis hominum peccatis Beelzebub principem cum ſuo ſatellitio protero: & quos ille per iniuſticiam poßidebat, per innocentiam Deo uindico. Mundus hic, domus eſt Beelzebub. In hoc, quoniam totus ſeruiebat ambitioni, luxui, auariciæ, liuori, cæteriſq; cupiditatibus noxijs, per quas ille potens eſt, regnum quoddam ſibi uindicabat. Ego ut uir fortior ingreſſus ſum illius regnũ, eoq; ſuperato quod ille iniuſtè poßidebat, uero principi cœleſti nimirum patri meo aſſero. Eſt igitur regnum Chriſti, liberatio à peccatis, iuſticia, pax, innocentia in præſenti ſeculo, & perpetuum gaudium in futuro. Ciues huius regni ſunt homines fideles, qui in Chriſtum omne ſuum præſidiũ collocant, ſatanæ reclamant, & Chriſto in ſanctitate & iuſticia ſeruiunt. Cæterùm ut impiam nouit Dominus illorũ blaſphemiã: ita porrò ex cõtrarijs ſtudijs & operibus euincit, ſatanam non ſocium & amicum eſſe, ſed infenſißimum aduerſarium: quippe qui omnibus uiribus id demoliri cogitat, quæ Dominus extruit. Cum ergo Chriſtus cupit nos nexu indiſſolubili conſtringere cũ Deo, ſatan ſumma cura & diligentia nos à Deo auellere ſatagit: cum Chriſtus præcipit beneficentiã, pacem, iuſticiam, & omnem ſanctimoniã, ſatanas inſpirat ſuis contraria, & urget eos ad auariciam, inclementiam, dißidia, atq; omnem libidinem. Deinde uerò apertè indicat Dominus, quàm grauiter peccent qui opera ipſius & doctrinam blaſphemant, eiſq; ſe cõtumaciter opponũt, ac dicit: Hæc cum ita ſe habeant, iamq; multis & irrefragabilibus argumẽtis conſtet, tam dicta quàm facta mea non à diaboli uel conſortio uel auxilio, ſed à diuina proficiſci potentia: hoc uobis pro certo indico, quod ſi uel uos uel alij ueſtri ſimiles ita perrexeritis diuinæ & reuelationi & operationi obſtrepere, nunquam ad ſalutem & uitam æternam peruenturi ſitis, ſed æterno condemnandi ſupplicio. Hocq; uocat peccatum in Spiritum ſanctum. Amplificatur autem peccatum ſiue conuicium in Spiritum ſanctum comparatione quadam, cum omnibus alijs peccatis quæcunq; ſunt & fiunt in mundo: & indicatur illud tam graue eſſe, & excellens, ut cum omnia mereantur ueniam, ſolùm hoc nulla in æternũ uenia dignum uideatur * Quemadmodum ergo Iudæi, cum uiderunt Chriſtum operari miracula, & arguerunt, dicentes hoc dæmoniacum eſſe, blaſphemauerunt Spiritũ ſanctũ: ita & nunc quoq; blaſphemant Spiritum ſanctũ, qui non ſolùm opera doctrinamq; Chriſti flocci faciunt,*

Digitus, Spiritus Dei. Vide D. Cyrillum Theſauri lib. 13. cap. 2.

* Hieronymus in Matth.

faciunt, uerumetiam præſumptuoſe ac abiecta omni iuſticiæ timoriſq; diuini ratione peccant, ſicq́; diuina miſericordia abutũtur. †Horum meminit D. Paulus Roman. 2. cum inquit: An diuitias bonitatis, patientiæ, & longanimitatis Dei contemnitis? &c. Sicut & illi, qui omnem ſpem impetrandæ apud Deum ueniæ abijciunt: quomodo peccauit Cain, & Iudas proditor Domini Ieſu. Et peſſimi illi impieq́; faciũt, quum nulla nimis ſera ſit pœnitentia, eo quòd immenſa ſit Dei miſericordia: ut uidere eſt in latrone illo, qui in cruce pendens, & in ipſo ſupplicio Chriſti ingentem gratiam & cœleſtem gloriam eſt conſecutus. Demũ huic peccato quoq; obnoxij fiunt, qui non ex ignorãtia (ut multi olim ex Iudæis, & ut Paulus quoq;) ſed malicia & ſtudioſe ueritatem fidei oppugnant & inſectantur: quales futuros D. Petrus oſtendit magiſtros, obinde mendaces illos appellitans, qui non uereantur introducere ſectas perditionis: 2. Petri 2. Ita ſemper ueniæ locus eſt atq; erit, & non æterno iudicio obnoxij fiunt, niſi qui peccatorum admiſſorum rationem nullam habent: ſed obſtinatè & pertinaciter pergunt, & gloriantur in rebus peſſimis. Theophylactus in hunc locum: Iudæi, inquit, quando uiderunt Chriſtum manducantem, bibentem, & conuerſantem cum publicanis & meretricibus, aliaq; omnia more filij hominis facientem: & deinde arguerunt eum, in hoc erant uenia digni. uidebantur enim rationabiliter offendi. quando autem uiderunt eum operari miracula, & arguerunt dicentes, Hoc dæmoniacum eſſe: quomodo remitteretur hoc peccatum, niſi pœnitentiam egiſſent? Et proinde Acta teſtantur, Petrum Iudæis compunctis corde primùm ſuaſiſſe pœnitentiam. Porrò impios illos homines Dominus ſyllogiſmo ineuitabili conſtringens, inquit: Si bona ſunt quæ facta cernitis, ſequitur ut non ſit diabolus qui ea facit. diabolus enim malus eſt, & bona opera facere non poteſt. Neq; enim fieri poteſt, ut ex malo bonum, aut ex bono oriatur malum: quum iuxta communem ſenſum ex fructu dinoſcatur arbor. Cur uos arborem calumniamini, quum fructum non approbare non poſſitis? Miracula quæ facio, ſubleuant miſerias hominum, neminem lædunt, nec adhibentur ad inanem oſtentationem aut quæſtum, ſed ad beneficentiam & opitulationem. Hoc eſſe bonum nemo poteſt inficias ire, gratis benè mereri de afflictis. Quòd ſi igitur facta mea talia ſunt, ut non poſſitis nõ fateri bona: nolite quæ bona ſunt, tribuere autori malo. Quod quia non bono accipiebant, oſtendit illos (ait Hieronymus) arborem malam & tales afferre fructus, blaſphemiæ redundantes, qualia habeant ſemina diaboli, & dicit; Peſſimi eſtis ſatanæ filij. † Auguſtinus. de uerbis Domini. *tales ergo ſermones profertis, nempe diabolicos & blaſphemos. Si homo pius eſt & ſapiens, pia loquitur & ſapientia: ſi uerò ſtultus, malus, & impius, ſtulta, mala & impia loquitur. Pari ratione ſi homo aliquis operatur ſancta, diuina & ſalutaria: non'ne ex ſuis operibus iudicatur eſſe homo ſanctus, diuinus, & ſalutaris? Præterea ſi quis operatur noxia, impura & impia: non'ne iudicatur homo eſſe noxius, impurus & impius? Cum ergo oratio unumquemq; prodat, & opus cuiuſq; qualis ſit oſtendat: dijudicate & dicta & facta mea, quid in ipſis ſit impuritatis, damni, impietatiſ'ue. Si nihil inuenietis (ut reuerà uel diligentiſſimè inueſtigantes nihil reperietis) agnoſcite me Meſſiam eſſe, patribus expectatum, uobis autem exhibitum ad ſalutem. Et quando ſermones ueſtri blaſphemi ſunt, & opera ueſtra impia: neceſſe eſt, uos eſſe homines blaſphemos & impios: & eos quidem, qualem me calumniamini. Modò blaſphematis liberè, & quæcunq; in buccam ueniunt impudenter expuitis: uerùm ſcitote, non impunè uos conuiciaturos perpetuò. Reddetis enim rationem ſupremo & iuſtiſſimo iudici Deo. Iam à pleriſque de uerbo ocioſo diſputatur, quidnam per illud intellexerit Dominus. D. autem Hieronymus ocioſum uerbum eſſe dicit, quod ſine utilitate dicitur & loquentis & audientis: ſi omiſſis ſerijs de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Propterea dicit Ieſus: Si uerbum quod nequaquam ædificat audientes, nõ eſt abſq; periculo eius qui loquitur, & in die iudicij redditurus eſt unuſquiſq; rationem ſermonum ſuorum: quanto magis uos qui opera ſpiritus ſancti calumniamini, & dicitis me in Beelzebub principe dæmoniorum eijcere dæmonia, reddituri eſtis rationem calumniæ ueſtræ? Cogitet itaq; quiſq;, quid ſe, id eſt hominem Chriſtianum deceat, & quid ædificet auditores. Cogitandum prius in quem finem ſis dicturus. Quod ſi ſermo tuus plus officiat quàm proſit: præſtat cum fructu ſilere, quàm calamitoſe loqui. Ideo enim & S. Iacobus: Sit omnis homo, ait, uelox ad audiendum: tardus autem ad loquendum.* De lingua elegantiſsimum librum ſcripſit D. Eraſmus. *Videant quoque qui ſcurrilia replicant, & cachinnis ora diſſoluunt, & quæ turpitudinis ſunt, proferunt. Hi enim non ſolùm uerbi ocioſi, ſed etiam criminoſi tenebuntur rei: ait D. ille Hieronymus.*

CAPVT NONVM.

Matth. 12. Marci 3. TVnc reſponderunt ei quidam de ſcribis & Phariſeis, dicentes: Magiſter, uolumus à te ſignum uidere. Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & cõdemnabunt eam: quia pœnitentiam egerũt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia uenit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hinc. Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam, unde exiui. Et ueniens inuenit eam uacantem, ſcopis mundatam &
Lucæ 11. ornatam. Tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic peſsimæ. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater e-
Marcus: Miſerunt ad eum, euocantes eum. ius & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te. At ipſe reſpondens dicenti ſibi ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manus in diſcipulos ſuos dixit: Quicunq; enim fecerit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror & mater eſt.

COMMENTARIA.

Demonſtrauit euidentiſsimè Dominus noſter, quòd dicta & facta ſua non ex Satana, non ex ulla arte impura proficiſcantur: ſed ex diuina potentia, qua ipſe ceu uerus Meſsias inſtructus uenerit annunciaturus regnum Dei, ac liberaturus mundum à tyrannide diaboli. At non potuit ſermo quantumuis efficax corda permouere Phariſæorum & ſcribarum: qui tametſi eſſent uicti, nolebant tamen uel credere ueritati, uel uicti uideri. Ideo nouam nunc quæſtionem contexunt mira uafricie, iam pollicentes nonnihil credituros ſe: ſi modo editis ſignis probet Dominus quod dixerat ſe eſſe Meſsiam, ac dicunt: Quòd ſi uerum eſt quod dicis, cœlitùs te nobis miſſum eſſe: age ſignũ aliquod cœleſte nobis exhibe, quò certius colligamus, è cœlo te nobis eſſe datum. Cupiebant autẽ fortaſsè uel in morem Eliæ ignem de ſublimi uenire, 4. Regum 18. uel in ſimilitudinem Samuelis contra naturam ſereno tonare cœlo, coruſcare fulgura, imbres decidere, 3. Reg. 12. uel aliquid huiuſmodi fieri. At tentabant illum, nouas nimirum petentes calumniandi occaſiones. potuiſſent enim & illa (ut D. ſcribit Hieronymus) calumniari, & dicere ex occultis & uarijs aeris paſsionibus accidiſſe, atq; Magos in Aegypto multa ſigna feciſſe de cœlo: Exod. 7. & 8. Proinde nulla Dominus ipſis exhibet ſigna talia, qualia poſtulabãt, ſed grauiter ipſorum perfidiam accuſans ait: Pij et ſinceri homines non quærunt ulla amplius ſigna, cum abundè ſatisfactum ſit eis. Vobis nõdum eſt ſatisfactũ, quia degeneres eſtis. Adulterina eſtis ſoboles, minimè reſpondẽs uel Deo ipſi, uel Abrahæ, quos iactatis eſſe patres ueſtros. refertis autem ingenio & affectionibus diabolum, genuinũ nimirum patrem ueſtrum. Vos quæritis ſignum: quaſi quæ uideritis, ſigna non fuerint. En uobis ſignum Ionæ prophetæ. Hoc ſignum proponam omnibus gentibus, ex illo diſcent, me uerum Deum & hominem, totius orbis redemptorem & Saluatorem, qui hoſtia ſui corporis expiarit peccata: reſurrectione autem uitam reſtituerit mortuis, & aſcenſione in cœlos aperuerit ſedes beatas. Noſtis enim, Ionam poſt triduum è ceti faucibus diuina poteſtate ereptum, & quaſi ex mortuis ſuſcitatum. Porrò occaſione accepta à Iona ſupplicium denunciat Iudæis Dominus, paratum perfidiæ ipſorum, ac inquit: Niniuitæ gens erat à Dei cultu aliena. Ionas ignotus & humilis ad eos uenit: nullus illum commendarat, aut aduentum illius prædixerat, nulla edebat miracula, neminem beneficijs ſibi conciliabat, nihil magni promittebat: tantum comminabatur exitium, nec diutius quàm triduo prædicabat. Ego promiſſus prophetarum oraculis, toties commendatus teſtimonio Ioannis, teſtimonio patris, tanto iam tempore doceo uos, tot miraculis teſtificor non eſſe uanam

doctrinam,

doctrinam: & non intono ſæuas minas, ſed ultrò polliceor remiſsionem omnium peccatorum, offero regni cœleſtis hæreditatem æternam: & ecce appetor capitalibus inſidijs, tantum abeſt ut flectamini ad pœnitentiam. Quid porrò dicam? Regina Auſtri mulier erat gẽtilis, erat præterea ſublimis, diues, & in ſumma agens uoluptate et gloria: hæc tamen omnia cum regno deſeruit, & multo cum periculo, ingenti cum labore, & maximis ſumptibus Hieroſolymam profecta eſt, ad audiendam duntaxat Salomonis ſapientiam. Vos autem populus Dei peculiaris, non Salomonem aliquem, hominem duntaxat mortalem & ſapientem, habetis hic: ſed ipſum Dei filium, uerbum & ſapientiam patris, non aliud quidem iubentem quàm fœdas relinquere cupiditates, & de ignominia concedere ad gloriam, ita ut fide tantum adeundus proponatur. Et hunc audire non uultis, ſed contemnitis, et ſalutem uobis oblatam repudiatis. Illi homines condemnabunt uos. Vbi enim uos ingrati uidebitis in die iudicij, ipſos tanta fide & diligentia minora perſecutos: facile colligetis, uos merito ueſtro maximo condemnandos, qui maiora, ipſum inquam Dei filium, & cœleſtes theſauros, contumaciter contempſeritis. Cæterùm quò prorſus eſſent inexcuſabiles Iudæi illi: proponit nunc apertiſsimè iudicium, & Iudaicæ genti impendens, & omnibus ijs paratum quicunque diuinam ſapientiam, & ipſum regnum Dei ſibi oblatum aſpernantur atque reijciunt: ſuos interim affectus & errores ſectantur. Adhibet autem ſimilitudinem hominis à malo dæmone obſeſsi, qui poſtquam ſemel liberatus eſt, & ſuæ menti redditus, poſtea uerò ſua ignauia dæmoni redeundi feneſtram aperit: iam longè grauius laborat, quàm laborarat prius. & ait: Veni ut expellam ex uobis Satanam: ipſe in uobis regnem. Quòd ſi nolueritis me regnare ſuper uos, redibit Satanas, & deſideratus uobis rex regnabit: uerùm ſuo more, ut uobis interim miſerè ſit pereundum. Hæc uerè dixit Dominus. uſuuenit enim ipſis in famoſo illo lachrimabiliq; urbis & gentis per Romanos excidio: & iuſtè. ſicut enim excæcatio ipſorum excreuerat, ut ſolito eſſet maior ſeipſa ſeptuplo: ita oportebat ipſos malis extingui cumulatiſsimis. Iam ubi tam acerrimè oppugnabat Iudæorum blaſphemiam, ueſaniamq; Dominus: adeſt ipſius mater unà cum conſobrinis, ac filij petit colloquiũ. Quid illud ſit, quod uel colloqui uel impetratum uoluerit, non exprimitur, neque magnopere ſcire refert. At ipſam unà cum illis repellit, & ait: Quid hic mihi matrem & fratres obtenditis? In negotio regni Dei exequendo non oportet ullam carnis neceſsitudinem ſpectare: imò ueritati & regno Dei poſthabere omnes affectus. Et cum probè noſceret, iſtum qui nunciauit, non fortuitò & ſimpliciter nunciaſſe, ſed ex inſidijs: utrum ſcilicet ſpirituali operi carnem & ſanguinẽ præferat Dominus: non quòd negaret matrem & fratres, exire contempſit, ſed quod reſponderet inſidianti, extendens manum in diſcipulos, ait: Iſti ſunt mater mea, qui me quotidie in credentium animis generant. Iſti ſunt fratres mei, qui faciunt opera patris mei. Non ergo iuxta Marcionem & Manichæum (ut S. inquit Hieronymus) matrem negauit, ut natus de phantaſmate putaretur: ſed Apoſtolos cognationi prætulit, ut & nos in comparatione dilectionis carni ſpiritum præferamus. Vnde hoc dicere uidetur: Si uerè cognatos noſſe uultis, eós que qui mihi ſunt chariſsimi: nullum hic ſexus aut ætatis diſcrimen, nulla propinquitatis ratio. Quicunque paret uoluntati patris mei qui in cœlis eſt, ut quiſque illius uoluntati maximè obtemperat: ita mihi coniunctiſsimus eſt, & chariſsimus.

Spirituum affinitatem magnifacio,
non corporum.

CAPVT DECIMVM.

IN die autem illo egreſſus Ieſus è domo, ſedebat iuxta mare. Et iterum cœpit docere iuxta mare. Cum autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus ad eum, dixit per ſimilitudinem. Et congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita ut in nauiculam aſcendens ſederet, & omnis turba ſtabat in littore, & locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Audite. Ecce exijt qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus uiam: & conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſupra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas: & ſimul exortæ ſpinæ, ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens cla-

Matth. 13.
Marci 4.
Lucæ 8.
Plura docet Chriſtus: Scribis ut in Pſalmis ſancte propheta tuis.

mabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Et accedentes diſcipuli, dixerunt: Quare in parabolis loqueris eis? Interrogabant autem eum, quæ eſſet hæc parabola? Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: cæteris autem in parabolis. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis: quia uidentes non uident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, ut adimpleatur in eis prophetia Eſaiæ dicens: Auditu audietis, & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non uidebitis. incraſſatum enim eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant: & conuertantur, & ſanem eos. Veſtri autem beati oculi, quia uident: & aures ueſtræ, quia audiunt. Amen quippe dico uobis, quia multi prophetæ & iuſti cupierunt uidere quæ uidetis, & non uiderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Vos ergo audite parabolam ſeminantis.

COMMENTARIA.

Confluxerat ingens hominum multitudo, nimirum ut à Domino uerbum Dei audiret. Dominus ergo quò audiretur & intelligeretur rectius à tota multitudine, conſcendit nauim, & turbæ in littore, ſinu quodam ambiente nauim, ſtanti concionatur. Proponit autem ipſis parabolam huc pertinentem, quòd non omnes promiſcui uerbi Dei auditores Deo probentur: eſſe enim diuerſa auditorum genera: ſed probari duntaxat illos, qui fructibus Deo dignis ſe diuinum ſemen pectoribus ſuis concepiſſe oſtendunt. Frequenter autem Dominus uſus eſt parabolis: ſiue quòd hoc orationis genus familiare ſit prophetis, ſiue quòd accomodatiſſimum eſt ad docendum, & ad flectendos animos populi: quòd collatio ſumpta à rebus omnium etiam idiotarum ſenſibus notiſſimis, ſtatim permoueat unumquemlibet: ſiue quòd hæc admonitio nullum traducens, ſed tacitè per imaginem taxans cuiuſque conſcientiam, minus offendere ſolet. Diſcipulis autem interrogantibus: Vobis, inquit, & ueſtri ſimilibus, amantibus uidelicet, ſitientibúſque ueritatem, pijs, religioſis, & diligenter inueſtigantibus, datum eſt noſſe myſteria. Illis autem parum curantibus ueritatem, ſuam potius quàm Dei gloriam, ſua magis compendia terreſtria quàm animæ cœleſtes theſauros ſitientibus, torpentibus, & frigidè myſteria regni Dei inquirentibus, non eſt datum. Vos lumen illud uobis inditum cœlitùs non extinguitis, & ueritas uobis cordi eſt, quam cupitis augeri & quotidie fieri perſpicaciorem. Iſti uerò quia ueritatem parui faciunt, nihil inquirunt: donum illud, ſibi conceſſum Domini gratia, non locupletant: ideo ſua culpa & inertia, alioqui ſatis intelligibilia non intelligunt, ita tandem excæcantur. Hoc autem dictum Chriſti non parua caligine obductum eſt, inquit Chriſoſtomus: & ineffabilem diuinæ maieſtatis iuſticiam aperit. Tale namque eſt quod dicitur: Cum enim quiſpiam deſiderat, ait, & magno ſtudio atque cura uirtutem inquirit, tunc ei ex Deo cuncta præſtabuntur: cum autem nullo ſtudio atque uoluntate ad rectè faciendum pronus eſt, tunc ei diuinum auxilium non conceditur, & quod etiam habet, auferetur ab ipſo. Non aufert certè Deus, ſed non præbet indignis fauorem & patrocinium ſuum. Hæc ille. Pergit uerò Chriſtus, ac ideo (inquit) ſermones mei illis mera uidentur inuolucra, quia in clara luce cæcutiunt, & quæ uident uidere nolunt, & audita non expendunt, neque ea reponunt in animos ſuos: quinimò occludunt oculos ſuos, ne manifeſtam ueritatem agnoſcere cogantur. Oſtendit autem Euangeliſta, in eis compleri quod uaticinatus eſſet Eſaias propheta, dicens: Prædicabitur quidem ipſis uerbum Dei, & ſigna ſpectabilia cernentibus eis edentur: uerùm non credent, neque recipient ea quæ eis proponuntur uerbo & ſignis. Ratio, quia incraſſata, hoc eſt uitiata, non Dei quidem culpa, ſed corruptione & malitia humana, corda habent. Ac ne fortè arbitremur, craſſitudinem cordis & grauitatem aurium naturæ eſſe, non uoluntatis (ait D. Hieronymus) ſubiungit culpam arbitrij: & dicit, Et oculos ſuos clauſerunt. Porrò quemadmodum Dominus inobedientes & rebelles pronunciauit eſſe miſeros, induratos, & excæcatos: ita econtrariò felices & beatos eſſe pronunciat fideles, ac inquit: Vos beati eſtis, quia ſana ratione utimini, gratiam Dei non aſpernamini: ſed uerbo & ſignis

Dei

Dei creditis. Et ſenſibiles quidem Apoſtolorũ oculi et aures beatitudine digni, quòd agnouerũt Chriſtũ, quòd ipſum corporaliter uiderunt: in hoc præferendi iuſtis & ſanctis Dei hominibus. Tametſi enim ſpiritu ac fide Chriſtum uiderint & audierint: cupierunt tamen ipſum Dominum noſtrum in carne uenturum ſpectare, feliciſſimosque eos crediderunt, quibus id contigit. Certè Simeon iuſtus in hoc nomine ſibi uehementer gratulatur, quòd ipſum daretur cernere & ulnis complecti Dominum. At ut hoc illis conceſſum non eſt: ita præcelluerunt prophetas ac alios Apoſtoli: corporaliter ſcilicet uidendo, & ſpiritualiter intelligendo diuina myſteria. Cæterùm quia diſcipuli animum habebant diſcendi cupidum: Dominus dignatur ipſos docere, inuolucrumq; aperire. Videamus ergo beneficum Dominum, idemq; expectemus ab eo, quotquot ipſum quærimus ex animo ſyncero. Docemur præterea, non modò uerbum Domini, ſed uerbi quoque ſenſum & intellectum ex Dei gratia profluere, & hanc perpetuis fatigandam uotis, quò ſubinde in cognitione myſterij regni Dei, ac omni pietate ditiores efficiamur. Ait autem illis: Semen de quo locutus ſum, eſt uerbum Dei. Sicut enim ſemen in hoc ſeritur, ut ſui generis fructum proferat: ita & uerbum Dei ideo ſeminatur, id eſt prædicatur, ut fructum proferat in animis hominũ, quemadmodum ſemen in terra. At quòd fructum non profert in omnium pectoribus, id non uerbi uitio fit: ſed terræ, id eſt hominis, cui inijcitur & prædicatur. Nam quemadmodum reperire licet in re ruſtica diuerſi generis arua, quæ ſemen ſibi concreditum uel fertile uel ſterile reddunt: ita uaria ſunt auditorum genera, quæ uerbum Dei ac uirtutem eius uel ad fructificandum proliciunt, uel penitus corrumpunt. Itaque Dominus quatuor diuerſiſſima inter ſe auditorum genera recenſens, dicit: Tria ſunt hominum genera, in quibus ſemen Euangelici ſermonis aut nullum edit fructum, aut non perficit quod exortum eſt. Primùm ſunt homines, qui oſcitanter audiunt uerba doctrinæ cœleſtis, nec demittunt in animum ſuum ut illic radices agat: ſed ad quamlibet occaſionem ſinunt proteri conculcariq; quod ſeminatum eſt. Id ſentiens ille malus, omnis leuitatis author diabolus, protinus immittit in animum curas aliquas uolaticas, quæ perdant ſemen priuſquam herbeſcat, aut radices agat, ut nihilo meliores ſint quàm ſi non audiſſent uerbum. Rurſum ſunt alij qui ſermonem Euangelicum ueluti ſemen accipiunt auribus, atque auidè demittunt in animos ſuos, ſecum meditantes ad illius regulam inſtituere uitam, fouent ſemen acceptum donec in herbam exeat, ac ſpem quandam præbeat Euangelicæ pietatis: abſtinent à magnis uitijs, ac uirtutibus mediocribus eniteſcunt. Verùm ſi quæ fuerit orta procella perſecutionum, & ob Euangelij profeſſionem intentetur exilium, carcer, ſupplicia, mors, aliáque quæ firmum & inconcuſſum animi robur deſiderant: tum uelut ad æſtum ſolis uehementem exareſcunt & deficiunt. Rurſus ſunt alij, qui & auidè audiunt ſermonẽ Euangelicum, & ſatis altè demittunt in animos ſuos, diúque retinent: ſed perplexis huius mundi curis, præſertim diuitiarum, irretitus animus ueluti ſpinis quibuſdam denſiſſimis obrutus, non poteſt quod amat liberè ſequi: quare perit & hic quoque fructus iacti ſeminis. Et ſignificanter dixit, Sollicitudo huius ſeculi, & fallacia diuitiarum. Non enim omnes diuitiæ damnantur (Iob enim, & Abraham, & multi alij uiri ſancti citra maculam diuites fuerunt) ſed illæ maximè, quæ ex deceptione colliguntur atque abuſu, & nimia ſui admiratione hominem ſeducunt. D. Hieronymus: Eleganter, inquit, addit, Fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum. Blandæ enim ſunt diuitiæ, & aliud agentes & aliud pollicentes. Porrò ſemen exceptum à terra bona, ſignat illos qui & audiunt ſermonem Euangelicum, quíque ſecum repetunt & infigunt cogitationi, ſicq; tranſfundunt in affectus animi ſui, ut nec morte uelint ab eo deficere: quamobrem ſemet explicant ab affectibus, & ſordidis curis diuitiarum, quæ non ſinunt animum eſſe liberum: & totos ſe præbent curæ cœleſti. Et ita docuit nos Dominus, quo ſtudio ſit accipiendus ſermo diuinus et doctrinæ cœleſtis, ſi cupiamus ex eo fructum exoriri. Deinde breuem, ſed euidentiſſimam adhortationẽ ſubijcit ad ſtudium uirtutis, ne fruſtra audiamus uerbum Dei, ne'ue diſpenſent uerbum Dei malignè, qui ad functionem prædicandi ſunt uocati, ac inquit: Nunc quidem multa celamus multitudinem, quoniam nondum eſt capax: & ſi eſſet, nondum aduenit tempus. uerùm ubi tempus aduenerit, nihil eſt inter uos tam abſconſum, quod tum non ſit patefaciendum: neque quicquam tam arcanum, quod non ſit palàm omnibus pronunciandum. Si parci uerbi mei diſpenſatores fueritis, parcus ero in donis diſpenſandis: ſin largiter effuderitis uobis concreditum, munificus ero in conferendis donis ampliſſimis. Qui enim habet, nec habet ſibi tantum, ſed alijs impertit quod habet: ei tanquam bonæ fidei diſpenſatori adijcie-

tur, ut abundet. Qui uerò non habet (non habet autem, qui theſaurum defoſſum apud ſe ſeruat) non ſolùm non erit ditior, uerùm etiam hoc ipſum quod uni ſibi uidebatur habere, tolletur ab eo. Qui igitur aures audiendi habet, audiat.

CAPVT VNDECIMVM.

Matth. 13. Marci 4. Parabola de inimico homine, & zizanijs.

ET dicebat: Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die: & ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille. Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cum ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſsis. Aliam parabolam propoſuit eis, dicens: Simile factum eſt regnum cœlorum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo: cum autem dormirent homines, uenit inimicus eius, & superſeminauit zizania, in medio tritici, & abijt. Cum autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet: tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamiliâs, dixerunt: Domine, non'ne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis, imus & colligimus ea? Et ait: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem, & in tempore meſsis dicam meſſoribus: Colligite primùm, & alligate ea in faſciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cum autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut uolucres cœli ueniant, & habitẽt in ramis eius. Aliam parabolam locutus eſt

Lucæ 13. eis: Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum. Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas, & ſine parabolis non loquebatur eis, ut impleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. 3

COMMENTARIA.

Regnum cœlorum in præſenti non ſignificat uitam, & felicitatem beatam qua perfruemur in futuro ſeculo: ſed totum myſterium ſiue negotium Euangelij, ac regni Dei. Huc uerò pertinet parabola: Semen uerbi Dei non tantum infeſtari & ſuffocari craßis uitijs, aut inertia & ignauia eorum qui excepẽrũt ſemen uerbi in animos ſuos: ſed corrupto quoque uerbo, & hæretica doctrina. Et hoc innuit parabola illa apud Matthæum. Marcus uerò per collationem Chriſtum docuiſſe ita commemorat: Non protinus, inquit, ſimulatque ſeminatum eſt ſemen enaſcitur, & in ſegetem aſſurgit: ſed auctibus ſiue incrementis quibuſdam. Sic fructificat etiam uerbum Dei, iactum atque ſuſceptum in cordibus fidelium. Deinde creſcit & fructificat ſemen abſque opera agricolæ, ſolius Dei uirtutis, dantis incrementum. Exurgit enim ſeges, neſcio agricola, ipſo interim dormiente. Ita Apoſtolus: Non eſt aliquid, inquit, qui rigat, aut qui plantat, ſed qui incrementum dat Deus. Oſtendit porrò Chriſtus, & uirtuti et bonis fructibus ſuum paratum eſſe præmium. Ait enim, meſſem fore in qua colligantur fructus. Meßis illa iudicium, in quo colligentur fideles in æterna tabernacula: paleæ uerò tradentur exurendæ igni inextinguibili. Mox huic aliam haud minus piam atque elegantem ſubiungit parabolam, quæ æquè depingit ipſam prædicationem de regno Dei inſtitutam. Hæc initiò, inquit, parua & contempta eſſe uidetur, adeo'que nulli philoſophiæ generi conferenda. Verùm ſi quis ſpreto ſplendore ſeculari ipſam rem penitius inſpiciat, & corde ſyncero ſingula æſtimet: admirabilem uim atque uirtutem inueniet. Ad hanc namque uirtutem atque doctrinam, ceu ſummam & abſolutißimam ſapientiam amplexendam, optimi quique in mundo homines accelerant, quemadmodum olim dictum fuit per Eſaiam dicentem: Adducent filios tuos in ſinu, & filiæ tuæ ſuper humerum portabuntur: erunt'que reges alumni tui, & reginæ eorum nutrices tuæ: facietenus coram te in terram procident, & puluerem pe-

dum

dum tuorum lingent. Cæterùm ramos quos creuiſſe de grano ſinapis ait, putat D. Hieronymus dogmatum eſſe diuerſitates, in quibus animæ hominum, & fortitudines Dei ſeruitio mancipatæ requieſcunt, ac inquit: Aſſumamus & nos pennas columbæ, ut uolitantes ad altiora poſſimus habitare in ramis huius arboris, & nidulos nobis facere doctrinarum, terrená´que fugientes ad cœleſtia feſtinare. Iam & aliam parabolam propoſuit de fermento. Fermentum quidem aliàs in Scripturis ſacris in malam uſurpatur partem, ut ſemel & iterum apud Paulum: hic autem in bonam accipitur partem. Fermenti uerò portio modica multæ impoſita farinæ totam fermentat, inque ſuum conuertit ſaporem. Hic autem ſapor quamuis acidus ſit: reddit tamen panem gratiorem, ſuauiorem´que, qui alioqui ſine fermento futurus erat inſipidus. Rurſus exerit illud tum maximè ſuam uirtutem, cum maximè uidetur abſorptum. Pari modo & Euangelica doctrina: quamuis & ipſa appareat uilis & aſpernanda, mundo tamen propoſita, ex inſipido & fatuo efficit ſapientiſſimum, adeó´que totum in ſuam naturam transformat. Increpat illa grauius ſcelera, uidetur´que ſtolido mundo obiurgatio illa acerba ſatis, & minimè ferenda: ſed niſi talis eſſet Euangelij doctrina, computreſceret haud dubiè in ſuis ſordibus hic mundus. Præterea perſequitur idem ille mundus Euangelium, quod omni ſtudio ſublatum & extinctum cupit, eo quòd ſuis aduerſetur ſtudijs, & cupiditatibus prauis. Serpit nihilominus tamen uirtus Euangelica, diuina planè per pectora hominum, & regnat tunc maximè in mundo ueritas, cum uicta & oppreſſa uidetur, inſinuat ſe hominum animis, ac ſenſim ijs illabens, ex corruptiſſimis integerrimos reddit. Iam uerò obiter indicat Euangeliſta, cur Dominus adeò parabolis uſus ſit: quòd uidelicet uetus ſit inſtituendi ratio, & facilis & idonea ad erudiendum populum. Vnde compleri hic dicitur, quod denuò fit, ut ſit ſenſus: Quod in pſalmis fecit Aſaph in erudiendo populo, commendandis´que Dei operibus: idem nunc facit Dominus, uarijs parabolis commendans ſuis uerbum Euangelij. Eructauit autem Dominus, quæ abſconderat à conſtitutione mundi. Ipſe enim manifeſtauit nobis myſteria, quæ pater ille cœleſtis diuino conſilio mundo perdito reuelanda deſtinarat.

CAPVT DVODECIMVM.

TVnc dimiſsis turbis uenit in domum, & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui reſpondens ait: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis: Ager autem, eſt mundus. Bonum uerò ſemen, hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij nequam. Iniquus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſsis uerò, conſummatio ſeculi eſt. Meſſores autem, angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni conburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi. Mittet ergo filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuerſa quæ habet, & emit agrum illum. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autem una precioſa margarita abijt, & uendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam cum impleta eſſet educentes, & ſecus littus ſedentes elegerunt bonos in uaſa, malos autem foràs miſerunt. Sic erit in conſummatione ſeculi. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus & ſtridor dentium. Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam. Ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cœlorum, ſimilis eſt homini patrifamiliâs, qui profert de theſauro ſuo noua & uetera.

Matth. 13.
Lucæ 8.

Diſcipuli de grano & fermento nihil addubitant. clarè enim intelligebant, illis adumbrari latentem & ingentem uim uerbi Dei. In parabola Zizaniorum erant quædam, quæ non uſquequaque aſſequebantur. rogabant ergo Dominum, ut is agat interpretem. Iuxta ipſius itaq; interpretationem Ager mundus eſt: hoc eſt, homines in mundo exiſtentes. Qui uerò ſeminat, æterni & ſupremi Dei filius, ipſe Ieſus Chriſtus, ad hoc cœlitus miſſus, ut doctrina ſua cœleſti, uera & ſalutari omnes imbuat, & conſortes faciat uitæ æternæ. Hoc illud ſemen ſeminauit ille filius Dei in pectora hominum, quando annunciauit pœnitentiam & remiſsionem omnium peccatorum. Inde uerò enati ſunt ipſi filij regni, in quorum animis regnat Chriſtus fide, charitate, omni'que iuſticia & uirtute: & ipſi fragrant coram Deo odore gratiſsimo, & ueluti ager plenus ſuauiſsimis pulcherrimis'que fructibus. Id ſubinuido cernens animo, nec ferre potens inimicus Dei & ſalutis noſtræ, omnis'que iuſticiæ Satanas, apparat & ipſe ſemen ſuum: doctrinam uidelicet erroneam & impiam, ac inſtructis ſuis ſeminatoribus pſeudoapoſtolis & hæreticis, zizania quæ ſpecie quadam bonum tritici ſemen referunt, impiam inquam doctrinam, inter triticum, id eſt pios illos ſerit: unde mox enaſcuntur filij diaboli, impij & ſcelerati. Excreſcit autem infelix hoc lolium unà cum ſemine bono tritici, hoc interim uenenato ſuo amplexu ferè enecans. Prauis enim hæreticorum colloquijs, & continua aſſuetudine & collatione corrumpitur ferè integritas bonorum hominum. Hoc autem accidit plerumque, cum dormiunt homines: hoc eſt (ut D. placet Hieronymo) magiſtri Eccleſiarum, per quorum negligentiam Satanas ſerit hæreticorum dogmata. Conatus enim ipſius omnis aduerſus nos eſt. cauſa uerò atque origo ut nos impugnet, ab odio quo in maieſtatem diuinam fertur, profecta eſt. Quando autem germinauit (ait) fœnum, & fructum fecit, tunc apparuerunt zizania. Id certè moris eſt (inquit Chryſoſtomus) apud hæreticos, ut obumbrent ſeipſos, atque occultent in principijs, quouſque maiorem fiduciam capiant, & quodam fauore multitudinis iuuentur. tunc enim contagioſa uenena intrepidi effundunt. Hoc uerò nocentiſsimum lolium duabus rationibus, ut idem docet, prohibuit Dominus. Altera, quia frumentis parum nocerent: altera, quia niſi ſanarentur, extrema ſupplicia non euaderent. Non prohibet ergo conciliabula hæreticorum diſſipare, ora obſtruere, libertatem loquendi concidere: uerùm interficere, ac trucidare. Neque tamen iſti impunè oppugnabunt ueritatem perpetuò, neque pij fruſtra ſeruient Deo. Veniet enim omnium rerum finis, conſummatio uidelicet ſeculi: quo quidem tempore Angeli Dei colligent homines obnoxios hæreſibus atque ſceleribus, & colligatos præcipitabunt in tartareum ignem (quemadmodum zizania in meſſe colliguntur à meſſoribus, & igne cremantur) ut in eo ardeant ſemper, necnon frigore torqueantur intolerabili. His enim duabus ſpeciebus comprehendit grauiſsima quæque ſupplicia, & ineffabilia tormenta. Rurſus exponens gloriam & præmium, obſequentibus uerbo Dei paratum: Tunc, ait, iuſti fulgebunt ut Sol in regno patris ſui. Id quod petiiſſe uidetur ex 12. Danielis capite, ubi ſcriptum eſt: Multi dormientes in terræ puluere euigilabunt, alij in uitam æternam, & alij in opprobrium, ut uideant ſemper. Quod quia ſatis arduum & horribile dictu, propterea diligenter admonet audientes, hæc ſecum ut expendant exactius, magis'que eligant ſtudium iuſticiæ, quod ſequitur ſalus & illuſtris corporum clarificatio, quàm ſtudium impietatis, quod conſequitur pernicies & ignominia perpetua. Adiungit porrò duas alias parabolas Dominus, quibus uult adumbrare, negotio regni Dei, adeo'que uerbo Euangelij non eſſe ullum in orbe precioſiorem aut præſtantiorem theſaurum: unde iam omnibus conandum ſit, uel omnium bonorum noſtrorum iactura, hunc theſaurum continentem omnia bona ut aſſequamur. Quòd autem ſequitur, Quem cum inuenerit homo, abſcondit: idcircò dicitur (ut Hieronymus ſcribit) non quòd hoc de inuidia faciat, ſed quòd timore ſeruantis & nolentis perdere abſcondat in corde ſuo, quem priſtinis prætulit facultatibus. Theſaurus enim hic non patet omnibus, neque palàm eſt expoſitus: ſed in agro abſconſus, ut ſumma ſit inquirendus cura. Theſauro autem comparatur negotium ſalutis, uerbum'que Euangelij, quod per Euangelium cognoſcitur Deus, ac filius eius Ieſus Chriſtus. At Scriptura in multis locis appellat theſaurum, ſufficientiam'que bonorum omnium. Ideo uerò & Paulus loquens de Domino noſtro Ieſu Chriſto: In eo, inquit, ſunt omnes theſauri ſapientiæ et ſcientiæ recõditi. Porrò qui hunc reperit theſaurũ, uehementer gaudet.

Sentit

Sentit enim in hoc haberi omnia quæ ad ueram pertinent felicitatem. Eapropter S. Hieronymus hic ſacras intelligit ſcripturas, in quibus repoſita eſt noticia Saluatoris: quem cum quis in eis inuenerit, debet omnia iſtius mundi emolumenta contemnere, ut illũ poßit habere quem reperit Chriſtum, extra quem nihil felicitatis ueræ eſſe poteſt: ac cogitare, eos omnibus numeris feliciſsimos eſſe, qui Deum uerè cognoſcunt, & ipſum in ſe habent regnantem. Ad hoc argumentum, & ſtatum eundem, pertinet & conſequens Margaritæ parabola Bonæ margaritæ quas quærit inſtitor, lex et prophetæ ſunt, ait Hieronymus, & noticia ueteris inſtrumenti. Vnum autem eſt precioſißimum margaritum, ſcientia Saluatoris, & ſacramentum paßionis illius, & reſurrectionis arcanum. Quod cum inuenerit homo negociator, ſimilis Pauli apoſtoli, omnia legis prophetarumq; myſteria & obſeruationes priſtinas, in quibus inculpatè uixerat, quaſi purgamenta contemnit & quiſquilias, ut Chriſtum lucrifaciat. Non quòd inuentio nouæ margaritæ, condemnatio ſit ueterum margaritarum: ſed quòd comparatione eius, omnis alia gemma uilior ſit. Quam deinde annectit parabolam Chriſtus, ſatis (ut Theophylactus inquit) terribilis eſt. Oſtenditur enim, quòd licet credamus, non habeamus autem uitam bonam, in ignem proijciemur. Sagena ergo eſt doctrina piſcatorum Apoſtolorum, quam incipientes contexere prophetæ & Chriſtus, illi confecerunt. Contexuerunt enim ſibi ex ueteri & nouo teſtamento ſagenam Euangelicorum dogmatum, & miſerunt eam in mare huius ſeculi, capientes de ſalſis & amaris gurgitibus quicquid inciderit: id eſt, & bonos homines & malos. Multi enim dixêre, Domine domine: at illis reſponſum fuit, Neſcio uos, diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et hæc ſagena uſq; hodie in medijs fluctibus tenditur, capiens optimos piſces & peſſimos: ut D. Hieronymus loquitur. Cum autem uenerit conſummatio & finis mundi, tunc ſagena extrahetur ad littus, & uerum ſecernendorum piſcium ſignum demonſtrabitur: & per miniſteriũ angelorum ſeparabuntur mali à bonis, & mancipabuntur illi quidem perpetuis cruciatibus, hi uerò congregabuntur cum capite ſuo Chriſto, cum quo quaſi in quietißimo portu regnabũt, uiuentq; in æternũ. Iam quærit Chriſtus, intellexerint'ne hæc omnia. Hac quidem quæſtione monet, in quẽ finem has produxerit parabolas, & quid in ipſis obſeruare oporteat. Et ad Apoſtolos propriè ſermo eſt, quos non uult audire tantùm, ut populum: ſed intelligere, ut magiſtros futuros. Sicq; quemlibet doctorem populi ſeu Eccleſiaſten confert prudenti & opulento patrifamilias, qui ſibi theſaurũ quendam parauit de omni genere frugum, ac inde hoſpitibus ſuis omnis generis fructus delectiſſimos pro cuiuſq; palato proferre poteſt. Ita ſanè debet Euangeliſtæ pectus ceu penu quoddam eſſe ſapientiæ diuinæ, è quo in auditores dimanet ſuauis & inſtructißima pietatis doctrina, illuſtrata ſententijs optimis, reliquisq; elocutionis ſpeciebus, pro auditorum captu & ingenio. D. Hieronymus: Inſtructi erant, inquit, Apoſtoli, ſcribæ, & notarij Saluatoris, qui uerba illius & præcepta ſignabant in tabulis cordis carnalibus, regnorum cœleſtium ſacramentis, & pollebant opibus patrisfamiliâs, eijcientes de theſauro doctrinarum ſuarum noua & uetera, ut quicquid in Euangelio prædicabant, legis & prophetarum uocibus comprobarent. Videat qui uelit concionem D. Petri ad Iudæos, Actorum cap. 2.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

CVm dies opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ. Cumq; intraſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet in medio, & placuiſſet Herodi, ſimulq; diſcumbentibus: ait rex puellæ: Pete à me quiduis, & dabo tibi. Et iurauit illi: Quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quę cum exiſſet, dixit matri ſuę: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis baptiſtæ. Cumq; introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regẽ, præmonita à matre ſua: Da mihi uolo, inquit, protinus hic in diſco caput Ioannis baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex. propter iuſiurandum tamen, & ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtare: ſed miſſo ſpiculatore, præcepit afferri caput Ioannis in diſco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ. Quo audito, diſcipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius: & poſuerunt, ac ſepelierunt illud in monumento. Et uenientes nunciauerunt Ieſu. quod cum audiſſet Ieſus, ſeceßit inde in nauiculam, in locum deſertum ſeorſum.

Marci 6.
Ioannes ſanctiſsimus ab impijſsimo necatur Herode.

COMMENTARIA.

Scribit Ioſephus hiſtoricus, Herodem Romam uocatum, & in domo Philippi fratris ſui exceptum: iamq; Herodiadis uxoris ipſius amore captum, de nuptijs ineundis miſcuiſſe ſermonem. Qua pacta ſuſcipiente, eam fratri ereptam, ſibi per inceſtas copulaſſe nuptias. Hoc grande peccatum, & diuinæ & naturali legi repugnans, ſanctus Ioannes liberè & publicè carpebat. Quod cum peſſimè haberet impuriſſimum ſcortum Herodiadem, ſanctus uir capitur, ac conijcitur in carcerem. Quum autem Herodes ethnico more diem celebraret natalem, obſeruauit opportunitatem lupa Herodias, in qua res ſuas pro animi libidine conficiat: conuiuium uidelicet luxurioſum. In conuiuio hoc enim nihil unquam probè factum eſt, cùm temulentia & delicijs conſtaret maximis, imò turpiſſimis, ita ut maximam haberet ſimilitudinem cum luxurioſo Baltazaris Babylonici regis conuiuio, cuius mentio fit Daniel. 5. Primùm in conuiuio cui præerat iniquiſſimus rex, fuit dubio procul regalis apparatus, crapula, & compotatio ſpurca. Deinde ſpectatores omnes corruptiſſimi, quibus protinus erepta ratio fuit, ne amplius eſſent homines, eáq; ipſis impenſe placerent quæ ſana utentibus ratione abominanda uidentur. Vnde totum illud ſpectaculum Satanæ erat, quo inſtigante impudica puella ſaltat. Placet autem regi ſtulto, ebrio & impuro, hæc impura & impudica ſaltatio. Nam pollicetur laſciuæ puellæ uel dimidium regni ſui: id eſt præmium uerè magnificum, & munus per omnia regium. Verùm puella ne tantam perderet occaſionem, & protinus regij pectoris libidine abuteretur, matrem conſuluit, quid nam eſſet petendum. Illa uerò ne quando Ioanni reconciliatus regis animus, dirimeret inceſtas nuptias, ſuaſit filiæ, ne quid peteret niſi ut abſq; mora ſibi daretur in diſco caput Ioannis baptiſtæ. Illa igitur ex matris ſceleratæ conſilio prodit in conuiuium, ac impudentiſſimè quaſi de dapibus loqueretur, ſic ſacrum illud atq; beatum caput in diſco afferri poſtulat. Audiens hoc rex impijſſimus, contriſtatus eſt, non quidem ex animo, ſed ſolùm ſimulauit parricida dolorem, quo poſſet commodius & honeſtiore cum prætextu manus ſanctiſſimo mortalium inferre. Prætexit item iuris illis iurandi religionem, quò peccet honeſtius. Et uidentur quidẽ omnes principes conſenſiſſe in necem innoxij, quòd nullus in tanto reperitur numero, qui funeſtiſſimo ſeſe oppoſuerit facinori: ut de illis ueriſſimè dictum ſit, Princeps qui aduertit uerba mendacij, huius cuncti miniſtri ſunt impij. Fuit autem illis temporibus receptiſſimus mos, homines condemnatos militum opera occidere. Cadit ergo obtruncatus Ioannes, per impias cruentiſſimorum militum manus. Hinc in patinam ponitur caput, & datur in manus turpis & crudelis puellæ. Quis hic quæſo non miretur ſtupenda Dei iudicia, permittentis ut pro uoluntate & cupita libidine res omnes gerant impij? Diſſimulat enim Deus tam ſacrilegum parricidium, non eripit è cruentis manibus fideliſſimum ſeruum ſuum, neque cœlitùs immiſſo igni luxurioſum concremat conuiuium, aut terræ hiatu abſorbet. Ideo uerè, ut iuſtus ille fulgentiores coronas conſequeretur, & qui poſtea iniuriam paſſuri eſſent, hoc exemplo corroborati, æquiori animo cuncta perferrent. Longanimis quoque eſt Deus, & multæ miſerationis, longa uel impijſſimis pœnitentiæ ſpacia concedens. Quòd ſi uerò illi perpetuò ſui ſimiles eſſe perrexerint, condignas quoque commeritasq; incutit pœnas. Ita quoque impœnitentem hunc nebulonem puniuit: miſerabiliter ſiquidem & turpiter, maximo animi cum tormento, in exilio extinctus eſt. Cæterùm diſcipuli poſtquam pro humanitatis officio ſanctiſſimi uiri corpus ſepelierunt, uenientes necem tam iniquam nunciant Saluatori: qua audita, Dominus Ieſus ſeceſſit in locum deſertum: non equidem, ut quidam arbitrantur, timore mortis: ſed parcens inimicis ſuis, ne homicidio homicidium iungerent, ut D. inquit Hieronymus: uel in diem paſchæ interitum ſuum differens, in quo propter ſacramentum immolandus eſt agnus, & poſtes credentium reſpergendi. Siue ideo receſſit, ut nobis præberet exemplum uitandæ ultrò tradentium ſe temeritatis: quia non omnes eadem conſtantia perſeuerant in tormentis, qua ſe torquendos offerunt. Ob hanc cauſam & in alio loco præcipit: Cum uos perſecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Eleganter quoque Euangeliſta, non ait, Fugit in locum deſertum: ſed, Seceſſit: ut perſecutores uitauerit magis, quàm timuerit. Hactenus doctiſſimus Hieronymus noſter.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

ET reuerſi Apoſtoli conuenientes ad Ieſum, renunciauerunt ei omnia quę egerant, & docuerant. Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Et aſſumptis illis, receſsit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaida. Erant enim qui ueniebant & redibant multi, & nec ſpacium manducandi habebant. Et aſcendentes, in nauim abierunt trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, in deſertum locum. quod cum audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum, abeuntes pedeſtres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos. Et exiens Ieſus uidit turbam multam: & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non habentes paſtorem: & excepit illos, & loquebatur illis de regno Dei. Et cœpit illos docere multa, & curauit languidos eorum. Sequebatur autem eum multitudo magna, quia uidebant ſigna ſuper his qui infirmabantur. Abijt autem in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis (erat autem proximum Paſcha, dies feſtus Iudæorum.) Veſpere autem facto, acceſſerũt ad eum diſcipuli, dicentes; Deſertus eſt locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, ut euntes in caſtella; uillasq́; quæ circà ſunt diuertant, ut inueniant eſcas, & emant cibos quos manducent, quia in loco deſerto ſumus. Ieſus autem dixit eis; Non habent neceſſe ire, date illis uos manducare. Et cum ſubleuaſſet oculos Ieſus, & uidiſſet quia multitudo maxima ueniſſet ad eum, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes, ut manducent hi? hoc autem dicebat tentans eum. ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt, ut unuſquiſque modicum quid accipiat. Et dixit eis: Quot panes habetis? Ite, & uidete. Dixit ei unus ex duodecim, Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer unus hic, habens quinque panes ordeaceos, & duos piſces: ſed & hæc quid ſunt inter tantos, niſi fortè eamus & emamus in omnem hanc turbam eſcas? Dicit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere, per conuiuia quingentos (erat autem fœnum multum in loco) Diſcubuerunt ergo uiri quaſi numero quinque milia in partes, per centenos & quinquagenos. Accepit ergo Ieſus panes, & intuens in cœlum benedixit, & fregit: & cum gratias egiſſet, dedit diſcipulis ſuis ut ponerent ante eos: Diſcipuli autem dederunt turbis. Similiter autem & de piſcibus diſtribuit diſcumbentibus, quantum uolebant. Vt autem impleti ſunt omnes, & ſaturati, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus ordeaceis & duobus piſcibus, quæ ſuperfuerant his qui manducauerant. Manducantium autem fuit numerus quinque milia uirorum, exceptis mulieribus & paruulis. Illi ergo homines quum uidiſſent quod fecerat ſignum Ieſus, dicebant: Quia hic eſt uerè propheta, qui uenturus eſt in mundum. Ieſus autem cum cognouiſſet, quòd uenturi eſſent ut raperent, & facerent eum regem, fugit in montem iterum ipſe ſolus orare. Veſpere autem facto, ſolus erat ibi.

COMMENTARIA.

Non poteſt non feliciter cadere, quod timore Dei in obedientia & fide ſecundum uerbum Dei inſtituitur. Ceſsit ergo feliciſsimè legatio ſuſcepta ab Apoſtolis. Redeuntes enim magno cum gaudio fructum exponunt prædicationis, & ſucceſſum miraculorum feliciſsimum iactant. Dominus autem modeſtiam ipſis commendaturus, corporaq́; refecturus honeſto ocio, ſubducit reuerſos in deſertum. Audiunt hoc turbæ, & ardentiſsimo ſtudio audiendi uerbum Dei Dominum ſequuntur. Et Dominus quidem qui receſſerat ad tempus, ad huiuſmodi fideles auditores prodit denuò, boniq́; paſtoris officio fungens cõſolatur afflictos doctrina, et medetur morbis ægrotantiũ: iſtis de-

clarans;

clarans, ſe omnino delectari ſedula & docili auditorum mente. Porrò turbæ quæ hic uerſabantur in deſerto, nullum ſecum aduexerant commeatũ: adhæc remoti erant à uicis, imminebatq́; nox: & omnes diuexabat fames. Atq; hæc quidem præſens neceſſitas commouet benignum Dominum, ut iam accingatur nonnullam laborantibus requiem præſtare, ac fame confectos reficere. Et tametſi non ignoraret quid facturus eſſet: tamen rogat diſcipulos, ueluti ambigens quid ageret: quò experiretur uel fidem illorum, uel fidei imbecillitatem: & ut hac ratione illuſtraret miraculi magnitudinem & integritatem. Antequam autem occulta ſua uirtute iſtos panes & piſces ſibi oblatos Dominus mirificè multiplicaret, ſuſtulit in cœlos oculos ſuos, & benedixit: id eſt, orauit (ſic enim utitur Benedicendi uocabulo & Moſes Gen. 1. cap.) Hoc certè nobis prætulit exemplum, docens etiam nos orare Dominum pro uictu, & pro accepto beneficio agere gratias, & ubiq; agnoſcere quód à Dei manibus conferuntur nobis omnia dona quibus fruimur. Quód porrò omnes ſaturati ſunt, pertinet ad miraculi commendationem, atq; demonſtrationem quód opera Domini & beneficia eius ſunt perfectiſſima. Indeq́; liquet, quòd diues eſt Dominus, & diuitias ſuas ſuis abundantiſſimè communicat, adeò ut his etiam multum ſuperſit. Porrò qui ſaturati fuerant, cœperunt magnificè prædicare de Ieſu. Hoc eſt autem plebis ingenium, citius ſentit uentris quàm mentis beneficium. Viderant maiora miracula, nec tamen unquam tam magnificum elogium illi tribuerunt. Saturitas hanc uocem extorquere potuit. Iamq́; ut erant rudes et craſſi, Meſſiam in hoc expectantes ut regnum mundanum ſibi uendicaret: conſultarunt inter ſeſe ut Ieſum raperent, ſibiq́; regem conſtituerent: ubertatem rerum, opes, uoluptates, & gloriam mundi, cæteraq́; huius mundi commoda ſibi pollicentes, ſi talis rex contigiſſet. Ieſus autem qui longè aliud regnum ambiebat, quiq́; in hoc uenerat, ut nos doceret, opes, uoluptates, & gloriam mundi contemnere: non ignarus quid agitarent, rurſus ſubduxit ſe in montem. Chriſtus itaq; rex eſt cœleſtis, è cœlo uidelicet, regnans ſuper omnes terras & ſuper omnes homines, habens omnis generis & ordinis ſubditos, qui ipſi pro ſua quiſque uocatione ſeruiunt. His dominatur, hos fouet & regit, & tandem transfert in regnum patris ſui æternum.

14.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

ET ſtatim compulit Ieſus diſcipulos ſuos aſcendere in nauim, ut præcederent eum trans fretum à Bethſaida, dum ipſe dimitteret populum. Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Vt autem ſerò factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare. & cum aſcendiſſent nauim, ueniunt trans mare in Capernaum: & tenebræ iam factæ erant, & non uenerat ad eos Ieſus. Mare autẽ uento magno flante exurgebat: nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. Erat autem uentus contrarius eis: & uidit eos laborantes in remigando. Cum ergo remigaſſent ſtadia quaſi uigintiquinq; aut triginta, circa quartam uigiliam noctis, uenit ad eos ambulans ſupra mare, & uolebat præterire eos. At illi ut uiderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe, & exclamauerunt præ timore. Omnes enim uiderunt eum, & conturbati. Statimq; Ieſus locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam. Confidite: ego ſum. Nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit: Domine ſi tu es, iube me uenire ad te ſuper aquas. At ipſe dixit: Veni. Et deſcendẽs Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquas ut ueniret ad Ieſum. Videns autem uentum ualidum, timuit. Et cum cœpiſſet mergi, clamauit dicens: Domine, ſaluũ me fac. Et continuò Ieſus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Voluerunt ergo eum recipere in nauim. Et cum aſcendiſſet in nauim, ceſſauit uentus, & multo magis intra ſe ſtupebant (non enim intellexerant de panibus: erat enim cor eorum occæcatum) Qui autem in nauicula erant, uenerunt & adorauerunt eum, dicentes: Verè filius Dei es. Et ſtatim nauis fuit ad terram, ad quam ibant. Et cum transfretaſſent, uenerunt in terram Genezareth, & appulerunt. Cumq; egreſsi fuiſſent de naui, continuò cognouerunt eum: & percurrentes per uniuerſam regionem illam, cœperunt in grabbatis eos qui malè habebant transferre

transferre, ubicunque audiebant eum eſſe. Et quocunque introibat in uicos, uel in uillas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut uel fimbriam ueſtimenti eius tangerent. Et quotquot tangebant eum, ſalui facti ſunt.

COMMENTARIA.

Compulit diſcipulos Dominus, ut conſcenderent nauim: quò uidelicet ipſos periculis obijceret, fidem ipſorum exerceret, tandem & eriperet, atq; hoc paradigmate totum mundum erudiret. Interea orat Chriſtus, docens quàm omnes debeant ad futura ſeſe pericula precibus indefeſſaq; obſecratione præparare. Orauit item ut ſummus pontifex pro nobis, pro noſtris peccatis atq; delictis. Porrò ſolus orauit, quòd uera oratio amota ſit ab omni turba, & ſtrepitu mundano. Apoſtoli autem quaſi inuiti, & retractantes, à Domino receſſerunt, ne illo abſente naufragia ſuſtinerent. Et quod timuerunt, ferè accidit. Domino enim in montis cacumine commorante, ſtatim uentus contrarius oritur, & turbat mare, & periclitantur Apoſtoli. Et tamdiu imminens naufragium durat, quamdiu Dominus Ieſus abeſt. Quarta autem uigilia, id eſt diluculo uenit ad eos. Nec tamẽ ſimulatq; laborantes uidet, mox eripit à periculis: ſed ſimulat ſe periclitantes præteriturum. Et illi malis circumuenti, Dominum non agnoſcunt: unde uiſo eo dicunt, Spectrum eſt ſiue phantaſma. Certè ſpectra ſiue uiſa obijci hominibus, non uana eſt opinio. Obijciuntur uerò non citra iuſtum Dei iudicium, per miniſterium bonorum malorumq; ſpirituum: ut erudiant admoneantq; aut ut imponant incredulis, & tenebras amantibus. Hinc Ouidius 2. Faſtorũ: Perq; uias urbis (canit) latoſq; ululaſſe per agros Deformes animas, uulgus inane ferunt. Scribit & Plinius epiſtola ad Suram, horribilia dictu de lemure quodam Athenis uiſo. Suetonius uerò, in ea domo, ſcribit, in qua impius occubuit Caligula, nulla nox ſine aliquo terrore tranſacta ſint. Scribit & Plutarchus M. Bruto uiſum ſpectrum, cui dixerit ille: Quis hominum aut deorum es? Quid tibi uis? Et quòd infauſta dixerit ei. Vulgò ergo receptum eſt, ſpectra apparere hominibus: & quia ea non rarò nocuerunt ijs quibus apparuerunt, idq; propter fidei ipſorum imbecillitatem, ideo plerique ſibi à ſpectris metuunt. Vnde etiam Apoſtoli hic ſpectrum ſe uidere autumantes, per humanam imbecillitatem, & præ formidine clamant. Verùm audi, quàm benignè metu propè malorum exanimatos conſoletur, & contra omnia mala tueatur Dominus: Bono animo eſte, inquit: Ego ſum: Dominus ſcilicet & Deus ueſter omnipotens, & benignus ergà omnes qui inuocant me in ueritate. Quòd autem Dominus molli inambulat undæ, declarat ſe Dominum eſſe omnium elemẽtorum, ac omnia quæcunq; ambit circulo ſuo cœlum, ſuis pedibus eſſe ſubiecta. Et fuit in Petro fidei ardor. Alioqui enim non concupiſſet ſe in apertum conijcere diſcrimen: hoc eſt, deſerta naui ſeſe marinis committere fluctibus. Fuit autem infirmata fides per obiecta terriculamenta. Videns enim uentum ualidum, conſternatur animo. quemadmodũ nos quoq; fidem habemus, dum extra teli iactum conſiſtimus: at ubi in nos irruunt undique mala, concidimus & fide & animo. Quoniã uerò non omnem prorſus fidem reiecerat Petrus, adeſt continuò inuocanti Dominus: ſic tamen, ut ipſius interim modicam increpet fidem, dicens: O' parum adhuc mihi fidens, quare uacillabas? Non enim ſatis eſt, habere fidem uehementem & temporariã: ſed oportet habere perpetuã & conſtantem, neq; diſpicere quantum ſit periculi, aut quid tuæ uires poſſint ferre, ſed quid ego fidenti poſſim præſtare. Quid ergo nobis dicendum eſt (inquit Hieronymus) qui huius modicæ fidei ne minimam quidem habemus portiunculam? Eſt autem egregius locus, docens omnes nos in periculis clamare ad Chriſtum: Domine, ſerua nos: & tunc omnium ardentiſſimè, quando ſentimus fidẽ nobis per metum infirmari. Porrò ut omnia elementa ſeruiunt Chriſto: ita ipſo in nauim conſcenſo, ſtatim fit tranquillitas. Ex diuino autem opere colligunt diſcipuli, ipſum homine quoddam maius eſſe: nempe ueri Dei uerum filium: ac idcircò adorarunt. Diſcamus etiam nos ex operibus, & fateri diuinitatem Chriſti, atq; adorare glorioſum illum Dei filium coæternum, & conſubſtantialem patri, & potentiſſimum. Cæterùm ut omnium Saluator eſt Chriſtus: ita non tantum liberat Apoſtolos, periclitantes in lacu procellis obortis ſæuiẽte: ſed medetur etiam omnium morbis, omnium inquam qui ipſum accedunt per fidem. Porrò innotuerat beneficium mulieri ſanguinis profluuio laboranti à Chriſto præſtitum. Iam ergo cupiunt omnes, fimbriam ſaltem ueſtimenti contingere. Quotquot autem contingebant, ſanabantur, quocunq; genere morbi tenebantur. Illi fidentes contingebant

fimbriam ueſtis, & leuabantur morbis corporum: quanto magis aduitendum eſt omnibus, ut Ieſum ipſum contingant animo, & ſanentur à morbis animorum. Nudum Ieſu corpus contrectabant, qui impegerunt alapas, qui uinciebant, & ſuffigebant in crucem: neq; cuiquam profuit contigiſſe, quia nihil ualet contactus ſine fide. Quamobrem quiſquis ſincera fiducia Euangeliū Ieſu legit, uel legentem audit, contingit Ieſum ipſum, & ſanatur. Sed deprecandus eſt Ieſus, ut liceat contingere. fruſtra contingit (ait quidam) quem ille non contingit prior.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

AVdiuit autem Herodes tetrarcha famam de Ieſu, & omnia quæ fiebant ab eo (manifeſtum enim factum eſt nomen eius) & hæſitabat: eo quòd diceretur à quibuſdam, quòd Ioannes ſurrexit à mortuis: à quibuſdam uerò, quòd Helias apparuit: ab alijs autem, quòd propheta unus de antiquis ſurrexerit. Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui, quis eſt iſte de quo ego talia audio? & quęrebat uidere eum. & ait pueris ſuis: Hic eſt Ioannes baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & uirtutes operantur in eo: quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis ſurrexit.

COMMENTARIA.

Varius rumor, & uaria de Christo erant iudicia, eo quòd diceretur à quibuſdam, Heliam apparuiſſe, iuxtà Malachiæ uaticinium: ab alijs uerò, prophetam aliquem ex antiquis ſurrexiſſe. Quòd autem dicit Herodes, Ieſum eſſe Ioannem qui reſurrexerit à mortuis: quidam interpretantur, quaſi Herodes crediderit, animam Ioannis in corpus remigraſſe Saluatoris. Pythagoram enim aiunt nonnulli, neſcio quid huius tradidiſſe: migrare ſcilicet animas de corporibus uetuſtate ac morte confectis, & inſinuare ſe nouis ac recens natis, & eaſdem ſemper renaſci: ut Lactantius ſcribit, modò in homine, modò in pecude: & hac ratione immortales eſſe, quòd ſæpe uariorum ac diſſimilium corporum domicilia commutent. Vel potuit Herodes quàm ſimpliciſſimè crediſſe mortuorū reſurrectionem, prout Phariſæi docebant: atq; ideo exiſtimauit, Ioannem diuina uirtute excitatum rediſſe, & nunc maiori uirtute inſtructum inclareſcere: uel conſueto loquendi more, Ioannem à mortuis reſurrexiſſe, dicit Ioannes, cuius mores & ingenium totiusq; uitæ habitus in Saluatore noſtro ceu renata reparataq; conſpiciuntur, quæ tamen in Ioanne extincta uidebantur. Cōſpiciebatur enim in Saluatore talis gratia, libertas docendi, dicendiq;, & ſanctimonia uitæ, qualis olim fuerat in Ioanne. Atq; hic ſenſus uidetur omnium eſſe ſimpliciſſimus, ab ipſo quoque Matthæo ſuppeditatus, dicente: Et ideo uirtutes agunt in illo. Et cupidè quidem Herodes Dominū uidere deſiderabat: nō exhibuit tamen ſe ipſi Dominus uidendum, aut audiendum. Non enim expediebat. ſciebat enim omnem operam & impenſam eſſe perditam.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

ALtera autem die, turba quæ ſtabat trans mare, uidit quia nauicula alia non erat ibi, niſi una. Et quia non introiſſet Ieſus cum diſcipulis ſuis in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abijſſent. Aliæ uerò ſuperuenerunt naues à Tiberiade, iuxta locum ubi manducauerant panem, gratias agentes Deo. Cum ergo uidiſſent turbæ, quia Ieſus non erat ibi, neq; diſcipuli eius: aſcenderunt nauiculas, & uenerunt Capernaū, quærentes Ieſum. Et cum inueniſſent eum trans mare, dixerūt ei: Rabbi, quando huc ueniſti? Reſpondit Ieſus, & dixit: Amen amen dico uobis, quęritis me, non quia uidiſtis ſigna: ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibū qui perit, ſed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis uobis dabit. hunc enim pater ſignauit Deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille. Dixerunt ei: Quod ergo tu facis ſignum, ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt: Panem de cœlo dedit eis mādúcare. Dixit ergo eis Ieſus: Amen

amen

amen dico uobis: Non Moyſes dedit uobis panem de cœlo, ſed pater meus dat uobis panẽ de cœlo uerũ. Panis enim Dei eſt, qui deſcendit de cœlo, & dat uitã mundo. Dixerũt ergo ei: Domine, ſemper da nobis hunc panẽ. Dixit aũt eis Ieſus: Ego ſum panis uitæ. qui uenit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet unquam. Sed dixi uobis, quia & uidiſtis me, & non credidiſtis. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet: & eum qui uenit ad me, non eijciam foràs: quia deſcendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me. Hæc eſt autem uoluntas eius qui miſit me patris, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi. Et dicebãt: Nonne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cœlo deſcendi? Reſpondit ergo Ieſus, & dixit eis: Nolite murmurare inuicem. Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater meus qui miſit me, traxerit eum: & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Eſt ſcriptum in prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me: non quia patrẽ uidit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo, hic uidit patrem.

D. Cyrillus in Ioannem libro 3. cap. 37. Quid igitur Chriſtus pollicetur? Quid credentib. affert? corruptibile certè nullum, ſed benedictionem, quã communicatione corporis & ſanguinis Chriſti aſſequimur: unde ad eã incorruptionem integrè reducemur, ut cibo & potu corporali non indigeamus. uiuificat enim corpus Chriſti, & ad incorruptionem ſua participatione reducit. Non enim alterius cuiuſdam, ſed ipſius uitæ corpus eſt, uirtutẽ incarnati uerbi retinens, & plenum poteſtate illius, quo uniuerſa uiuunt & ſunt, &c.

COMMENTARIA.

Quòd commemorat turbam uidiſſe, nullam illic fuiſſe nauim præter unam, qua tranſmiſerant Apoſtoli: quos cum à littore ſoluere uiderit, certũ habuerit, Ieſum eam nauim non fuiſſe ingreſſum: facit ad commendationem eius miraculi, quod aquæ inambulauit Dominus. Et turba teſtimonium dedit, Chriſtum abſque nauicula lacum tranſiſſe. Deinde admonet Ioannes, à Tiberiade aduectas eſſe aliquot, quibus impoſita turba tranſierit, & tranſmiſſo lacu peruenerit Capernaum. Proponunt autem quæſtionem Domino Ieſu, non ſine adulatione quidem: ſubindicantes ſcilicet, nonnihil ſe ſuſpicari de nouo illo ſuo modo traijciendi. At Dominus nihil ad ea reſpondet, utpote humilis, & nihil curans populi applauſum: ſed obiurgatione ſatis ſeuera corrigit affectum multitudinis, non ſolùm incõſtantẽ, ſed craſſum quoq; minimeq́; dignũ doctrina Euangelica, cum inquit. Deſignaui hactenus ſtupenda aliquot miracula, quibus ueſtros animos ad ſublimiora ſubuehere uolui, ut à me peteretis cœleſtia et perpetua bona. At uideo, uos heſterna ſaturitate magis commoueri, quàm ullis quantumuis admiranda uirtute editis diuinis facinoribus. Venter uobis potiſsimùm curæ eſt. Turpe eſt autem atq; impium, bonis cœleſtibus & æternis contemptis, ſumma cura & diligentia colere uentrem. Quapropter alium quærite cibum, non eum qui lapſus in uentrem, & breui uos uoluptate afficiẽs, per aluum tandem emiſſus perit: ſed cibum ſpiritalem, qui corda confirmat, & in uitã æternam perducit. Hunc cibum uiuificum ego uobis ſuppeditabo, uidelicet me ipſum. Nec eſt quòd hic quicquam addubitetis. Nam pater meus cœleſtis fide indubitata uult me eſſe huiuſmodi cibum, ac ſalutem totius mundi. Nec eſt mihi difficile, permanentem cibum uobis largiri, quo ad æternæ uitæ delicias deducemini. Nam etſi homo ſum, ut unus ueſtrûm: unctus tamen à Deo patre, ſignatusq́; ad incommutabilem eius identitatem (nam ego in patre, et pater in me, naturaliter cernimur) eam uirtutem habeo, qua poſsum omnia ut Deus efficere, nec ullo modo uirtus mea minor quàm patris eſt. Quæſierũt ergo illi, quo pacto opera Dei operari poſsint? Hæc interrogatio (ut D. docet Cyrillus) non ex bono animo, nec ex diſcendi cupiditate, ſed ex arrogantia potius prodijt. quaſi enim omnia ſcirent, ac nihil ſibi diſcendum reſtaret, ita rogarunt. Dicunt ergo: Satis nobis præcepta Moſis ſunt: non minus ſcimus, quàm oporteat illos ſcire qui Dei opus facere uolunt. quid igitur nouum & inauditum ipſe docere nos poteſt, quod in Scriptura dictum non ſit? Hæc Cyrillus. Cum autem illi ita impiè ſpernerent doctrinam Saluatoris, ſatisq́; ad ſciendum opus Dei, legem Moſeos eſſe putarent: ſubaperit Dominus, longè eos à uero cultu Dei eſſe, nihilq́; ſcire ipſos docet, & inquit: Non eſt opus Dei, quod uos putatis, umbras ſolummodo legis atq; figuras reſpicientes: ſed illud, ut credatis in eum quem miſit ille. Fides enim ſalutem affert, & gratia iuſtificat: mandata uerò legis condemnant magis. Hunc ſanè intellexit turba, quòd fidem ab eis poſtulaſſet, ac diceret ſe orbi datum à Deo patre, ut credentes in ipſum haberent uitam æternam. Tale ergo quiddam obijciunt: Magnifica quidem de te prædicas Ieſu, quaſi uidelicet in orbem è cœlo miſsus ſis ad redimendum genus mortalium. Quòd ſi is es, qui uideri & haberi cupis, demonſtra id nobis aliquot cœ-

leſtibus ſignis, quibus ceu irrefragabilibus conuictu argumentis, tutò iam te recipiamus, & tibi tanquam Dei filio ac Saluatori orbis credamus. Non dices opinamur, poſtulationem noſtram eſſe ſuperuacaneam, cum nō ignores eum eſſe Dei morem, ut prophetas quos mittit editis commendet ſignis. Exemplum ſit Moſes, qui editis ſignis declarauit ſe miſſum à Deo. Præcipuè uerò quum pauit ille ingentem populi multitudinem manna in deſerto. Hic obſeruanda uidetur carnis uafricies. Extabant multa & memoranda ſigna, ſed nullum his occurrit, niſi illud quod faciebat ad farciendum uentrem. Dominus autem non neſciens quàm turpes eſſent illorum affectus, nihil reſpondet ad ſignum poſtulatum: ſed diſſimulata plebis ruditate, inconſtantia & malicia, conatur ipſam pura ſimplicitate perducere in ueram ac plenam myſterij fidei cognitionem. Et principiò negat, ſe quicquam in præſentiarum loqui de tali cibo, qualem Moſes Deo authore ſuppeditauit populo. & ait: Dedit Moſes corporalem cibum, qui corpora alebat, non animos, uitam conſeruans animalem, nil conferens uitæ ſpirituali. Pater uerò cœleſtis ex ſua ſubſtantia genuit ſibi per omnia ſimilem & æqualem filium ab æterno. Hic uerus panis eſt. Hunc è cœlo miſit in terras pro ſalute hominum perficienda. Cæterùm dicit, ſeipſum uerum panem (ut ſcribit Theophylactus) non quòd manna falſum fuerit, ſed quia illud figura fuit & umbra, non ipſamet ueritas. Propriè enim manna unigenitus Dei filius factus homo uerbum, & auditio obſtupeſcere faciens. nam manna interpretatur, Quid hoc? Iudæi enim uiſo illo obſtupefacti, omnes interrogabant ſe inuicem: Quid hoc? Dominus igitur factus homo filius Dei, ipſe eſt mãna, quod obſtupefacit omnes, ita ut dicant, Quid hoc? Quomodo filius Dei & filius hominis? Quomodo ex duobus diuerſis una perſona? quod hoc myſterium? Hic igitur panis, uita ſecundum naturam exiſtens, utpote uiuentis patris filius, facit quod ſibi proprium eſt. Viuificat enim omnia. Igitur ſicut qui ex terra panis infirmam naturam carnis continet, non ſinens illam corrumpi, ita & Chriſtus per ſpiritus operationem animam uiuificat, & in uita conſeruat, ne morte ſecunda moriatur. ita Chriſtus uitam dat mundo: id eſt, hominibus ex mundo recipientibus fide Dominum.

Adhæc dixerunt illi, petentes panem illum, ita animum denudantes. Patet etiam, non poſſe Chriſtum mentiri. Non enim quia ſigna uiderunt ſequuntur, ſed quia uſque ad ſaturitatem comederunt. de quorum ignorantia opportunè dixerim: Ecce populus fatuus, atque uecors: oculi ſunt ipſis, & non uident: aures ſunt ipſis, & non audiunt. Dominus Ieſus autem ut excuteret Iudæis ſomnium cibi corporalis, apertius eis explicat, ſe non loqui de pane qui dentibus manditur, & per gulam in ſtomachum traiectus corporis famem ad tempus ſedat: ſed de pane cœleſti. ait'que: Ego ſum panis ille, uitæ largitor æternæ: qui hunc eſuriens ad me uenerit, eum'que in animæ uiſcera per fidem traiecerit, non eſuriet rurſum, recurrente poſt ſaturitatem famis moleſtia: ſed permanebit in eo qui ſumpſit, uſque in uitam æternam. Et ſermo meus fontem habet aquæ ſpiritualis, quæ per fidem hauritur, animo, non corpore. Itaque qui credit in me, non ſolùm non eſuriet, uerùm ne ſitiet quidem in æternum. Sed quid fruſtra hæc tam multis & claris inculco uobis uerbis? Olim opprobraui uobis inuincibilem ueſtram incredulitatem, eandem etiam nunc in uobis experior. Tametſi enim heri uideritis atque ſenſeritis beneficium ingens & ſtupendum, & antea ſæpe uideritis maiora præſtantem quàm ſi uos manna pauiſſem: permanetis tamen perpetuò in ueſtra incredulitate, unde & perpetua diſcruciamini fame. Sub hæc obiter indicat Dominus, unde ſit beneficium fidei, de qua tanta prædicat: ex mero nimirum patris cœleſtis dono, non ex uiribus hominis. Quicunque enim filio dantur à patre, ueniunt ad filium. Dantur autem à patre, qui illuminantur, trahuntur, atque docentur. Illi ueniunt ad filium: id eſt, credunt. Interim euidentiſſimè demonſtrat, idem eſſe patris & filij conſilium, eandem item uoluntatem in ſaluando mundo. Porrò nec abdicabitur ait, aut inglorius eijcietur, nec erit expers meæ benignitatis, qui uenit ad me: ſed, recondetur in horreum, & in cœleſtes manſiones diuertet, ingredietur'que quò mens hominum nequaquam cogitauit. Quum autem dicitur (inquit Diuus Cyrillus) Non eijciam forás uenientem: illud profectò dicitur, Non tradam iud c.o fidelem, qui diuina gratia munitus eſt. Et ut euaſurum ab æternis ſupplicijs integra uenientem fide populum demonſtrat: ita remotis à pietate minari mihi uidetur, niſi uerè ſincerè'que credant, procul à ſe omnes proijciendos, nolentes'que ab eo receſſuros. Demum ut toti mundo appareret, quod nam ſit conſilium & decretum patris & filij, quæ uoluntas: ſubijcit, quòd uelit pater omnes credentes ſeruari, atque ita ſeruari, ut reſuſcitet ipſos filius in nouiſſima die. Nouiſſima autem

tem dies eſt cuiuſque hora illa fatalis, qua è uiuis excedit. Reſuſcitat filius, quando in ipſo mortis articulo gratia ſua & uirtute diuina animas morientium in uita conſeruat, neque morte æterna extingui ſinit. Itaque uoluntas patris eſt, ut anima morientis pij & fidelis hominis per Chriſtũ uiuat, & in cœlos transferatur. Rurſus nouiſsima dies, eſt ultima illa iudicij dies, quo omnis caro iudicabitur. Equidem reſuſcitabit filius in illo die tam bonos quàm malos, reſtituens cuiq; ſuum corpus, & ſuo cuiq; corpori ſuam animam: ac fideles reſuſcitabit ad uitã ac gaudia ſempiterna, ut totus homo corpore et anima ſaluetur, & uiuat in æternum. Hoc cum audierunt Iudæi, murmurarunt non tam apud ſeipſos commoti indignatione, quàm altercantes inter ſe. Erant enim haud dubie boni & fideles multi, qui adhærebant firma fide Domino: quos impugnabant, quibus potior erat error, & mundi deceptio. Siquidem nõ credebant, Ieſum eſſe Chriſtum, Dei uiui filium: hominem duntaxat ſuſpicabantur, Ioſeph patre ex Maria natum, hominem uilem atq; contemptũ. Expectabant illi Meſsiam magnificum & uictorioſum, qui Salomonis inſtar, aut Cyri, ſeu Alexãdri, regũ, eſſet regnaturus. Itaq; aſpernabantur Chriſti humilitatem, non intelligentes, quomodo uilis hic homo deſcenderit de cœlo. Nos autem qui fide percepimus, uerbum carnem factum, minimè murmuramus, ſcientes, hoc uerbum Chriſtum deſcendiſſe de cœlo, & conceptum, & natum ex uirgine Maria, uerum Deum & uerũ hominem. Et quia murmur contra Deum & ueritatem, diſsidiaq; in religione ſupra modum Deo diſplicent: Dominus turbis optimè uolens conſultum, hortatur ne ſic murmurent & altercentur: ſed potius agnoſcant, fidem ſolius Dei eſſe beneficium atq; donum: itaq; renũcient omnibus affectibus, & ſe Deo patri præbeant docendos. Nemo ergo poteſt credere, inniti Chriſto, & ab eo unicè pendêre, niſi pater cœleſtis diuina potentia intellectum & uoluntatem eius commouerit. Vnde S. Auguſtinus in hũc locũ: Magna eſt, inquit, gratiæ commendatio. Nemo uenit niſi tractus. Quẽ trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat: noli uelle iudicare, ſi non uis errare. Semel accipe, & intellige. Nõ traheris, ora ut traharis. Et cum audis, Nemo uenit ad me niſi quem pater attraxerit: noli cogitare, te inuitum trahi. Trahitur animus & amore. Si enim Poetæ dicere licuit, Trahit ſua quemq; uoluptas: non neceſsitas, ſed uoluptas, nõ obligatio, ſed delectatio: quanto fortius nos dicere poſsumus, trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur ueritate, delectatur beatitudine, delectatur iuſticia, delectatur ſempiterna uita: quod totum Chriſtus eſt. Sic ille. Cæterùm quo plus fidei inueniret apud eos hæc doctrina de illuminãte patre, atq; ſecretis inſpirationibus trahente, illuſtrat Dominus, atq; cõfirmat quod dixerat prophetarum teſtimonijs, qui Eſaiæ 54.
prædixerunt à Deo patre dignis hominib. ineffa- Ierem. 31.
bili doctrina filium reuelatum iri: ſimulq; ignoran- Ioelis 2. Ezechielis 36.
tiam eorum denudat, & ora obſtruit. non enim poterant etiam uocibus prophetarum ſeſe opponere. Porrò quod appendit, Omnis ergo, clarius oſtendit rationem qua trahit ſiue inſtituit pater. Quo ordine, Audire primum obtinet locum, & refertur ad præeuntem patris inſpirationem. Pater enim foris uerbo ueritatis per miniſtros ut organa ſua docet, intus inſpiratione ſua rapit & incendit. Hic opus eſt, ut docilis ſit diſcipulus, qui diſcat. Diſcit autem, qui mentem applicat, monenti obſequitur, nec repellit inſtitutionem doctoris. Quicunque uerò tales ſe patri diſcipulos præbẽt, uerbo & ſpiritu patris imbuuntur, & proximè ad Chriſtum contendunt, quem ex patris inſtitutione intellexerunt uerum Deum & uerum hominem eſſe, atq; unicum orbis Saluatorem.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

AMen amen dico uobis: Qui credit in me, habet uitam æternam. Ego ſum panis uitæ. Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, nõ moriatur. Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mundi uita. Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicẽtes: Quomodo poteſt is nobis dare carnem ſuam ad manducandum? Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico uobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Caro enim mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt

potus. Qui mãducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, & ipſe uiuet propter me. Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit. Non ſicut manducauerunt patres ueſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Hæc dixit in ſynagoga, docens in Capernaum. Multi ergo audientes ex diſcipulis eius, dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis: Hoc uos ſcandalizat? Si ergo uideritis filium hominis aſcendentem ubi erat prius? Spiritus eſt qui uiuificat, caro non prodeſt quicquam. Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Sed ſunt quidam ex uobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Ieſus, qui eſſent credẽtes, & quis traditurus eſſet eum. Et dicebat: Propterea dixi uobis, quia nemo poteſt uenire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim: Nunquid & uos uultis abire? Reſpondit ergo ei Simõ Petrus: Domine, ad quẽ ibimus? Verba uitæ æternæ habes. Et nos credimus, & cognoſcimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Reſpondit eis Ieſus: Non'ne ego uos duodecim elegi, & ex uobis unus diabolus eſt? Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariotis. Hic enim erat traditurus eũ, cũ eſſet unus ex duodecim.

Dixit hoc, inquit D. Cyprianus, ſeruas legem qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio ꝓprio conſtitutus, ſibimetipſi uel mortẽ appetit, uel ſalutem. lib. 1. Epiſtola 3.

COMMENTARIA.

Poſtquam murmur populi indignantis nõnihil cõpeſcuit Dominus Ieſus, oſtẽdendo unde fides, et q, ex precibus à patre poſtulãda, diligentiq; uerbi Dei auſcultatiõe cõparãda ſit: redit denuò ad inſtitutũ ſuũ, ac iterum illis fidem cõmendat. ſic inquiens: Ianua & uia in uitã fides eſt, & recurſus quidam atq; reductio à corruptione ad immortalitatem. Hic mirari decet diſpenſationẽ (inquit Cyrillus) qua in his uerbis utitur. Nam quoniã inſenſatos omnino uidet, & prophetarũ etiã uerbis parũ ex imperitia credentes: imbecillitatẽ eorum ad fidem quaſi iureiurando erigit, præmia credentib. præcipua quibus ad ſe trahat proponẽs. Ita nolentes firma præmij ſpe ad fidem impellit. Quid enim melius aut ſuauius, mortem & corruptionem timentibus, quàm uita æterna? Quum aũt ipſe ſit uita, & uita æterna ſeipſum credentib. daturũ pollicetur: quod eſt, ut in cordibus noſtris per fidem inhabitet. Quocirca omnibus orationis uelaminibus remotis, apertè ſeipſum dicit eſſe panẽ uitæ: ut diſcerent. ſi mortem effugere uellent, neceſſe eſſe illo pane participare qui mortẽ ſolus & interitum poteſt deſtruere: quod equidẽ manna. quod deſiderabant, præſtare nõ potuit. Ad breue tẽpus famẽ corporis tantùm pepulit, mox recurſurã: non aũt præſtitit eis immortalitatẽ, nullã inde uitæ perpetuæ uirtutẽ acceperunt. Mortui enim ſunt, qui mãna manducauerũt. Hic ergo panis uerè deſcẽdit è cœlo, ac cœleſtẽ à Deo uim habet efficiẽdi, ut ſi qs eo uescatur, totus uiuat in æternũ, nec unq̃ morti ſit obnoxi⁹. Nihil aũt uerbis noſtris officit: nec idcirco mẽtiri uidebimur, q̃ fideles qui Chriſto participarũt, corpore moriuntur. Nã etſi hac cõmuni omniũ morte cadere uideãtur: uiuũt tamẽ Deo, ut Paulus ait. Ait porrò illis Ieſus: Nõ eſt neceſſe, ut ullũ mãna flagitetis è cœlo, quũ panẽ habeatis uerè cœleſtẽ. præſentẽ ac paratũ uobis, qui uitã æternã largitur, ſi modò illũ per fidẽ uelitis ſumere. Nã ipſe ego ſum panis ille, uitæ immortalis largitor, q ſolus de cœlo deſcẽdi, quẽ uos offenſi corporis huius infirmitate, nihil aliud eſſe putatis quàm Ioſeph & Mariæ filium. Sum enim uerbũ Dei patris, cui qui crediderit, uitã habebit immortalẽ. Nam morior pro omnib. ut per me ipſum omnes uiuificẽ, & caro mea omniũ redemptio fiat. Morietur enim mors morte mea. & ſimul mecum natura hominum reſurget. Factus enim homo ſum ex ſemine Abraham, ut in omnibus fratrib. ſimilis ſim. Hinc diſcimus, Chriſtũ ſuam carnem pro mũdi uita dediſſe, & (ut D. Apoſtolus dicit) deſtruxiſſe eum qui mortis imperiũ habebat, id eſt diabolum. Non enim poterat mors aliter deſtrui, & mortis princeps deponi, niſi Chriſtus ſeipſum in redemptionẽ pro nobis tradidiſſet. Nam taurorum hircorumq; ſanguis, & iuuencarum cinis ad ablutionem peccatorum non ſufficiebat, nec brutorũ unquã animaliũ cædes mortẽ potuit deijcere. Chriſtus igitur pro omnibus pœnas luit, & delicta noſtra ipſe corpore ſuo in lignũ tulit, crucifixus ꝓ omnib. ut morte unius in ipſo omnes uiuam⁹. Ipſius (ut ꝓpheta dicit) liuore ſanati ſumus, nec amplius poſſibile fuit à morte atq; interitu uitã noſtrã detineri. Theophylactus uerò his uerbis, Caro mea uerè eſt cibus, etc. Dominũ promiſiſſe aliquando ſe daturum

uerum

ueram ſuã carnem ad manducandũ oſtendit. Ait enim: Attende autem, quòd panis qui à nobis, in myſterijs manducatur, non eſt tantum figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed, Caro mea eſt. Trãsformatur enim arcanis uerbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſsionem ſancti Spiritus, in carnem Domini. Quia ergo Iudæi cum audiuiſſent de eſu carnis Domini, diſcredunt: oportet nos cum audiuerimus, Niſi ederitis carnem filij, non habebitis uitam, in ſumptionibus diuinorum myſteriorum indubitatam retinere fidem, & non quærere quo pacto. Nam animalis homo, hoc eſt, qui ſequitur cogitationes humanas & animales, non eſt capax eorum quæ ſunt ſuper naturam, & ſpiritualium. Atque ita & ſpiritualem eſum carnis Dominicæ non intelligit, cuius qui non ſunt participes, non erunt participes æternæ uitæ, eo quòd non ſuſceperunt Ieſum, qui eſt uita æterna. Non enim nudi hominis caro eſt quæ manducatur, ſed Dei: & quæ deificare ualet, utpote contemperata deitati. Hæc ille. Et D. Cyrillus haud abſona habet. ait enim: Sanctum uerò Chriſti corpus, ad immortalitatem & uitam æternam nutriens cibus eſt: & uerè potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitùs mors euertitur atque deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali uitæ coniunctus, uita effectus eſt. Propterea corpus & membra Chriſti ſumus, quia per hanc benedictionem myſterij ipſum filium Dei ſuſcipimus. Verùm hæc res non tam pia quàm ardua, & fide magis quàm alio modo recipitur: ideóque multis atque uarijs modis mirabilem eius utilitatem Dominus exponit, fundamentum & baſim fidem eſſe confirmans. Hoc eſt ergo (ut Sanctus docet Auguſtinus) manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum in ſe manentem habere. Ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubiò nec manducat ſpiritualiter carnem eius, nec bibit eius ſanguinem, licet carnaliter & uiſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: ſed magis tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſibi manducat & bibit, quia immundus præſumpſit ad Chriſti accedere ſacramenta, quæ aliquis non dignè ſumit, niſi qui mundus eſt. de quibus dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Neceſſe eſt itaque, ut pias ſuſcipiamus cogitationes, ſtudioſè ſanctè que uiuamus, & benedictione participemus illa, quæ non mortem ſolùm, uerùm etiam morbos omnes depellit. Pollicetur porrò Chriſtus pijs cunctis uitam perennem. ait enim: Vt ego uiuam propter patrem: id eſt, ad illum tanquam maiorem referam uitam meã, exinanitio mea fecit, in qua me miſit. Vt autem uiuat quiſquam propter me, participatio facit, qua manducat me. Ego itaq; humiliatus uiuo propter patrẽ, ille erectus uiuit propter me. Habebitis ergo, de quo locutus ſim hactenus, pane. Nam ego ipſe ſum panis ille, uita & ſuſtẽtatio mundi: qui ideo de cœlo deſcendi, ut uiuificem eum. Cæterùm Euangeliſta ut uerum agat hiſtoriographum, diligenter annotat locum in quo hæc geſta & dicta ſunt, ad indicandam ſcilicet rei indubitatam ueritatem ac certitudinem. Hic autem uideamus inſipientiam illorum, qui ſequebantur in ordine, diſcipulorum. Nam debebant interrogare, & diſcere ea quæ ignorabant: tunc reſiliunt illi, et nihil ſpiritualiter exponunt, ſed omnia ut uidebantur. Quia enim carnem audierant, putabant quòd eos carnis & ſanguinis fieri cogeret deuoratores. Ieſus autem pro ſua manſuetudine mederi cupiens illorum offendiculo, & errori fœdo: Arbitramini, inquit, indignum eſſe, ut cum homo ſim ueſtri ſimilis, dicam me deſcendiſſe de cœlo, atq; uim habere uiuificandi? Fruſtra ô uos propter uerba mea conturbamini. Quòd ſi credere non uultis, uitam uobis à corpore meo dari: quid facietis, quando in cœlum me uolare conſpicietis? Si putatis carnem meam uitam uobis afferre non poſſe: quomodo tanquam uolucris in cœlum aſcendet? quomodo per aera uolabit? hoc enim ſimiliter generi humano impoſsibile eſt. Quòd ſi præter naturam caro mea in cœlum conſcendet: quid prohibet, ne ſimiliter præter naturam uiuificet? Natura carnis ipſa per ſe uiuificare non poteſt. Spiritus eſt qui uiuificat. Vide nec ſola in Chriſto eſſe intelligitur (inquit Cyrillus) ſed habet filium Dei ſibi coniunctum, qui conſubſtantialiter uita eſt. Quando igitur uiuificam Chriſtus ipſam appellat, non ita illi, ut ſibi, ſiu e proprio ſpiritui, uim uiuificandi attribuit. Nam propter ſeipſum ſpiritus uiuificat, ad cuius uirtutem per coniunctionem caro conſcendit. Quomodo autem id fiat, nec mẽte intelligere, nec lingua dicere poſſumus, ſed ſilẽtio atq; firma fide id ſuſcepimus. Corpus ergo eſt non cuiuſuis hominis, cuius caro prodeſſe quicquam poteſt (non enim Pauli, Petri, aut cæterorum) ſed ipſius uitæ & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti corpus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc poteſt. Quapropter caro non prodeſt quicquam. Sed quomodo illi in-

tellexerunt (ait Auguſtinus) carnem? Quippe ſic intellexerũt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello uenditur, non quomodo ſpiritu uegetatur. Et propterea dicit Chriſtus: Putatis me dixiſſe uiuificum natura ſui terreſtre hoc eſſe corpus? Ego uerò de ſpiritu, & de uita æterna ſum locutus. Nõ enim natura carnis uiuificũ reddit ſpiritũ: ſed ſpiritus uirtus uiuificum carnem efficit. Verba ergo quæ uobis locutus ſum, ſpiritus, id eſt ſpiritalia: & de ſpiritu & uita, id eſt, de uiuifica & naturali uita ſunt. Diuus Athanaſius in libello De peccato in Spiritum ſanctum: Hic, inquit, Dominus de utroq;, carne ſcilicet & ſpiritu ſuo, locutus eſt, & ſpiritum à carne diſcriminauit, ut non ſolùm in eo quod oculis apparebat, ſed naturã quoq; inuiſibilẽ credentes, diſceremus ea quæ loqueretur non carnalia eſſe, ſed ſpiritualia. Quot enim hominibus ſuffeciſſet corpus ad eſum ſeu cibum, ut uniuerſi mundi alimonia fieret? Sed propterea aſcenſionis ſuæ in cœlum mẽtionem fecit, ut eos à corporali intellectu abſtraheret, ac deinde carnem ſuam de qua locutus erat, cibum è ſupernis cœleſtem & ſpiritualem alimoniam, & ab ipſo donandam intelligerent. Quæ enim locutus ſum uobis, inquit, ſpiritus eſt & uita. Quod perinde eſt, ac ſi diceret: Corpus meum quod oſtenditur & datur pro mundo, in cibum dabitur, ut ſpiritualiter unicuiq; tribuatur, & fiat ſingulis tutamen præſeruatioq; ad reſurrectionem uitæ æternæ. Cæterùm ubi Chriſtus uidit craſſum & incredulum uulgus: Multa, dixit, diſſerui uobis hactenus de uera ſalutis ratione, quomodo iuſtificentur & uiuãt homines: uerùm uideo multos ex uobis iſta non magnifacere, quia non habent fidem. Et hos quidem minimè ignorauit Dominus pro diuino ſuo ingenio. Quod cum monuit Ioannes, fecit ad amplificandam Chriſti authoritatem, maieſtatemq;. Oſtenditur item & fidei & incredulitatis cauſa, cum dicitur, eos quidẽ credere qui trahuntur à patre, & non credere qui non trahuntur à patre. Trahit autem pater per gratiam, non opponentes ſe ueritati, ſed obſequentes & induſtrios diſcipulos. ita non trahuntur cõtemptores uerbi, atque calcantes omnem doctrinam cœleſtem. Ex quorum numero certè hi ſiunt, quibus ut inſipientibus, quæ ſapienter dicta, dura uidentur: quibus haud aliter euenit, atq; ægrotis. His enim ſolaris lux officere ſolet: tenebroſa uerò loca prodeſſe uidentur: ſic ægrotãtes animo perfectiorem aſpernantur diſciplinam, & plenam bonis orationem abijciunt: friuola uerò ac inutilia, quaſi plena iocunditatis amplectuntur. Hac igitur ratione Iudæi, cũ magna eis myſteria Chriſtus exponeret, tantam rem, tamq; admirabilem doctrinã abominantur & reſpuunt, & in dementiam ſuam delapſi retrò abeunt, neq; amplius cum ipſo ambulant. Rogat ergo Dominus duodecim, num & ipſi diſceſſionem meditentur? non quòd ignoret quid cogitent, aut quid facturi erant: ſed ut fidem eorum proliceret alijs imitandam: ſimul autem indicaret, ſpontaneas mentes non coactas in religionis negocio poſtulare. Et illi (ut Cyrillus docet) per unum qui præerat, omnes reſpondent, ſanctam profectò, ſanctisq; congruentem diſciplinam optimè conſeruantes, & poſterioribus prudentiæ atq; modeſtiæ laudabilia præbentes exẽpla. Ad quem igitur ibimus? inquit Petrus: id eſt, Quis nos docere ſimilia poterit? uel apud quem meliora inueniemus, quũ tu non dura, ut illi dicũt, uerba, ſed æternæ uitæ habeas: id eſt, quæ conducere credentibus poſſunt ad uitam incorruptibilem. Diſcedant alij, & eligant ſibi præcellẽtia huius mundi gaudia: nos omnia præ te contẽnimus. ergo credimus fide indubitata, & cognouimus iam ex multis cùm ſermonib. tum factis diuinis, te eſſe panem uitæ: filium inquam uiuentis Dei, uiuificatorem, redemptorem, ac ſaluatorẽ orbis, à quo ſolo ſperanda ſit omnibus æterna ſalus.

Hanc tam magnificam Petri de ſe prædicationẽ, nec admiratus eſt Ieſus, ne laudibus hominum capi uideretur: nec reſpuit, ne quod uerum erat, abnegaret: ſed omnes adhortans, ut in ea profeſſione perſeuerarent, quam Simon omnium edidiſſet nomine. Poſthæc diligentiores facit, periculo ante ipſos poſito, ubi ait: Videmini habere conſortium integrum & probum: ſed eſt inter uos nebulo (dicebat autem de Iuda Iſcarioth) rapuit unum ueſtrûm auaricia deceptum diabolus. Ex illo autem & hoc diſcimus, quòd non coactione & ui quadam facere meliores conſueuerit Deus, neque electio eius cogat uoluntatem noſtram, cum ſit mala, ut fiat bona: ſed electio quidẽ fit à Deo, qui adhortatur nos ad bonum, & ſuam nobis impertit bonitatem. In mente autem noſtra & uoluntate ſitum eſt ſaluari, & dignè ad electionem ambulare, uel ediuerſo. Hæc Theophylactus. Demum admonet hoc exemplum, ut ſobrij ſimus, & uigilemus. Nam ſi ei qui in ſanctum chorum connumeratus erat, qui tantum donum conſecutus ut ſigna faceret, dæmonium impoſuit, & omnia beneficia aditus ad ſupplicium fuerũt: quid nobis altum ſomnum dormientibus, accidere poſſit?

CAPVT

CAPVT DECIMVMNONVM.

TVnc acceſſerunt, & peruenerunt ad eum ab Hieroſolymis ſcribæ & Phariſæi. Et cum uidiſſent quoſdam de diſcipulis eius, communibus manibus, & non lotis, manducare panem, uituperauerunt. Phariſæi enim, & omnes, niſi crebrò lauent manus, non manducant, tenentes traditiones ſeniorum. Et à foro redeuntes, niſi baptizentur, non comedunt. Et alia multa quæ tradita ſunt illis ſeruare: baptiſmata calicum, urceorum, & æramentorum, & lectorum. Et interrogabant eum Phariſæi & ſcribæ, dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur, & non ambulant iuxta traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas, cum panem manducant: ſed communibus manibus manducant panem. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & uos mandatum Dei tranſgredimini, propter traditionem ueſtram? relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditiones hominum, & baptiſmata urceorum, & calicum, & alia ſimilia his facitis multa. Er dicebat eis: Bene irritum feciſtis mandatum Dei, ut ſeruetis traditionem ueſtram. Nam Deus dixit, & Moyſes: Honora patrem tuum, & matrem. Er qui maledixerir patri uel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri: corban, hoc eſt donum quodcunque ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & ultrà non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo, aut matri, reſcindentes uerbum Dei per traditionem ueſtram, quam tradidiſtis, & multa ſimilia huiuſmodi facitis. Hypocritæ bene prophetauir de uobis Eſaias, dicens: Scriptum eſt, Populus hic labijs me honorat: cor autem ipſorum longè eſt à me. In uanum autem & ſine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Et conuocatis iterum ad ſe turbis, dixit: Audite me omnes, & intelligite. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: nihil eſt extra hominem, introiens in eum, quod poſsit eum inquinare: ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ coinquinant hominem. Si quis habet aures audiendi, audiat. Et cum introiſſet à turba, accedentes diſcipuli eius interrogabant eum parabolam, & dixerunt ei: Scis, quia Phariſæi audito hoc uerbo ſcandalizati ſunt? At ille reſpondens, air: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. Sinite illos: Cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem, ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Reſpondens autem Petrus, dixit ei: Ediſſere nobis parabolam hanc. At ille dixit: Adhuc & uos ſine intellectu ſic, & imprudentes eſtis? Non intelligitis, quia omne extrinſecus introiens in hominem, omne quod in os intrat, non poteſt eum coinquinare: quia non intrat in cor eius, ſed in uentrem uadit, & in ſeceſſum emittitur, purgans omnes eſcas: quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea conquinant hominem. Ab intus enim de corde hominum, malę cogitationes procedũt: homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ, auariciæ, nequitiæ, dolus, impudicitia, oculus malus, ſuperbia, ſtulticia. Omnia hæc mala ab intus procedunt: & hæc ſunt quæ conquinant hominem. nõ lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

COMMENTARIA.

Hieroſolymitana academia inquiſitores cenſoresq́; doctrinarũ habuit, qui in præſenti dicuntur ſcribæ: id eſt, literati, eruditi, & interpretes legis. Veniũt aũt ab Hieroſolymis, quẽadmodũ inde quoque legati ad Ioannem, inquiſituri in doctrinam illam nuperam. Quæſtionem autem magno cum ſupercilio proponunt, dicentes: Quare diſcipuli tui maiorum noſtrorum inſtituta, traditiones, ſiue decreta non ſeruant? Morem antè habebant Iudæi, non comedere illotis manibus: idq́; ex patrũ traditiõe. Rurſus ut ſubinde lauarẽtur urcei, æramẽta, ſellæ, lecticæ, reliquaq́; ſuppellex, cuius uſus erat

 quotidianus.

quotidianus. Has igitur traditiones ut uidiſſent non obſeruari à diſcipulis, putauerunt illos contemnere ſeniores. Occultè autem ipſum quoque diſcipulorum magiſtrum Chriſtum taxant. Et ſanè Dominus ipſas patrum traditiones neq; ſeruabat ipſe, neque uel diſcipulos ſuos uel plebem illas ſeruare docebat, quod quidem non parum dolebat ſacerdotibus: quippe cum in diem & authoritati ſuæ & quæſtui decederet multum. Quid ad hæc Dominus Ieſus? Si diſcipuli, inquit, mei peccarunt tantoperè, leges maiorum ſiue patrum tranſgrediendo: quantopere obſecro delinquunt, qui diuinam legem præuaricantur? Non'ne præcipit lex palàm, ut quiſque parentes, à quibus proximè poſt Deum uitæ beneficium habet, honoret, foueat, & ſi neceſſe ſit alat? Vos autem docetis liberos, pietatem ſummam eſſe, donarijs locupletare templum. Itaque parentibus officium poſtulantibus à liberis, hos ita docetis reſpōdere: Quod munus in templum offero, tibi collatum puta, ô pater: ſiquidem quod ſummo Deo patri impendo, filius tuus, non tam meo quàm tuo nomine impendo: ut iam non minus tibi impenderim cum Deo offero, quàm ſi in tuam neceſſitatem inſumpſiſſem. Hoc autem modo non honorant liberi parentes, quemadmodum honorare debebāt, & lex Dei exigit, non præcipiens templo offerre, ſed parentum neceſſitatibus ſubuenire. Hinc conſequitur id uerum eſſe, ueſtris traditionibus legem Dei diſſolui, ac conculcari. Porrò quo plus roboris & authoritatis haberet increpatio, & aſſertio hæc ſua, uerbis utitur prophetæ Eſaiæ dicentis: Miſi, inquit, Dominus Deus ueſter, uobis prophetas, qui uobis ſalutarem traderent doctrinam: uerùm hos unà cum uerbo ac conſilijs meis ſpreuiſtis. nam non agitis mecum ex corde & animo ſincero: ſed hypocritæ eſtis, qui multa garriunt de gloria mea, animo autem ab omni pietate abhorrent. Præterea quicquid inter uos eſt cultus, id uniuerſum petitum eſt non ex uerbo meo, ſed ueſtris traditionibus. Caretis ergo fide, et fruſtra me colitis. Hæc diuini Vatis uerba Iudæis Dominus ob oculos ponit, & quàm ipſis prorſus conueniant oſtendit, dicens: Et uos repudiatis uerbū Dei, quod pater per me ad uos miſit, corrumpitis ſcripturam legis & prophetarum, negligitis legem Dei, & ueſtras traditiones populo proponitis, nomen diuinum ore largo deprædicatis: at animo & ſpiritu eſtis prorſus alieniſſimi ab omni pietate. Proinde uanus eſt cultus ueſter, & diſplicet Deo. Quid autem effecit Chriſtus his, apud doctos illos? parum, utpote incurabiles humanarū traditionum aſſertores. Ad ipſum itaque ſimplicem populum conuerſus, oſtendit ſummam iuſtarum legum ſanæ que doctrinæ: nimirum huc tendere omnes leges bonas, ut cor rectè ſit inſtitutum, rectè ſapiat, recta uelit, et efficiat: hoc eſt, ut animi pietas uigeat. Quia ergo Phariſæi arguerant diſcipulos, quòd illotis manibus comederent, Dominus (inquit Theophylactus) de cibis dicit, quòd nullus cibus coinquinet hominem, uel impuret. Et ſi cibus non impurat, multo minus illotis comedere manibus. Per quæ uerba latenter eos notat: ſiquidem inuidorum uerba dicentes, coinquinabantur. Offenduntur ergo Phariſæi, ac quiritantur, ſimul ſubuerti omnem honeſtatem, & indigniſſimè reijci patrum inſtituta religioſa. Hoc cum audiſſet Dominus, ſententiam ſuam contra illorum conſtitutiones confirmat robuſtius, & effert clarius metaphora à re ruſtica ſumpta, & ait: Plantauit pater cœleſtis quod è uerbo Dei enaſcitur, ac Spiritus ſancti gratia uirtuteq; irrigatur. Non autem plantauit, quod ex hominibus profectum, è uerbo Dei non petitum, ſpiritu humano & hypocriſeos uegetatur, conſeruatúrque. Talis eſt autem doctrina illa Phariſæorum, tales ſunt & ipſorum conſtitutiones. Quod autem pater ille cœleſtis non plantauit, eradicabitur: quapropter ſinite illos. Et appellat eos duces cæcorum. Monſtrare enim debebant uiam ſimplici plebeculæ, ipſi autem cæci facti, non uidebant uiam ueram. Quis autem exitus falſæ doctrinæ & ſeductionis? Certus certè impendet interitus tam ſeductis quàm ſeductoribus. Idipſum non intelligentes diſcipuli, per Petrum uerborum interpretationem efflagitant. Eam craſſitiem obiurgās Dominus accuſat: plenius tamen exponit confutationem illam ſuam ſuperiorem, docens ex corrupto animo proficiſci omnem contaminationem: idcirco hominem nulla re externa pollui poſſe, ſi animus ſit integer. & ait: Non intelligitis, quòd cibus qui manibus ſiue lotis ſiue illotis ſumptus intrat in os, demittitur in ſtomachum: deinde quod craſſius eſt, per aluum in ſeceſſum reijcitur. Corporalia ſunt hæc, nec afficiunt niſi corpus. Animum nec iuuāt, nec lædunt, niſi quis abutatur. Vt autem abutaris, non ciborum ſit uitio, ſed abutentis. Cæterùm quæ progrediuntur ex ore, ſunt ea quæ loquuntur homines. Oratio naſcitur non ex uentre, ſed ex corde. Porrò quod eſt in corde hominis, id aut uerè purūm eſt, aut impurum. illic enim fontē ſuum habent noxiæ cogitationes, quib. fratri ſtruunt inſidias. Hæc etiamſi non prodeant per os, tamen impurum reddunt hominem, &

abomi-

abominandum in oculis Dei. Si autem prorumpunt, uelut è putri cloaca peſtilens halitus: ut declarant hominem eſſe impurum, ita contagio afflatuq; ſuo etiam alios inquinant. Porrò ſiue lotis manibus cibum capias, ſiue illotis, modò ad uſum naturæ ſumas, non reddit hominem immundũ. Nec potus ex illoto calice ſumptus inquinat hominem, modò modicè ſumas, ad uſum, non ad luxum.

CAPVT VICESIMVM.

ET inde ſurgens, egreſſus ſeceſsit: & abijt in partes, in fines Tyri & Sidonis. & ingreſſus domum, neminem uoluit ſcire, & nõ potuit latêre. Et ecce mulier Cananæa, ſtatim ut audiuit de eo, cuius filius habebat ſpiritum immundum, egreſſa à finibus illis intrauit, & clamauit, dicens ei: Miſerere mei Domine, fili Dauid: filia mea malè à dæmonio uexatur. Qui non reſpondit ei uerbum. Et accedentes eum diſcipuli eius, rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt, domus Iſrael. At illa uenit & adorauit eum, & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis, Syrophœniſſa genere. Et rogabat eum, ut dæmoniũ eijceret de filia eius, dicens: Domine adiuua me. Qui reſpondens ait: Sine prius ſaturari filios. Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa reſpondens, dixit ei: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorũ ſuorum, & comedunt de micis ſub menſa puerorum. Tunc reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua. fiat tibi ſicut uis. Propter hunc ſermonem uade, exijt dæmonium de filia tua. Et ſanata eſt filia eius, ex illa hora Et cum abijſſet domum ſuam, inuenit puellam ſedentem ſuper lectum, & dæmonium exijſſe.

COMMENTARIA.

In præcedentib. docuit hucuſq; Dominus, gentem Iudaicam ſpretis traditionibus humanis inutilibus, colere uerum & æternum uerbum Dei. At malè grata & indurata gens, maluit ſua ſtudia impendere cultui uanitatis quàm ueritatis: unde iuſta indignatione commotus Dominus, Iudaica religione relicta ad gentes concedit. Nam abijt in confinia Tyri & Sidonis: & ingreſſus domũ, neminẽ uoluit ſcire, attamen latêre non potuit. Adeſt enim Cananæa illa gẽtilis, cuius filia habebat ſpiritũ immundum, anxiè et inceſſanter ſupplicãs Domino: atque ſibi certò perſuadet, & poſſe & uelle Dominũ facere quod petitura uenit. Magnificè aũt ſentit de ipſo Chriſto, quem & Dominũ ſalutat, & filium Dauidis. Vnde etiam cum uerecũdia & reuerẽtia ad pedes ipſius procũbit. Verùm ad ſupplicationẽ eius tam ardentem ac humilem, non reſpondit Dominus uel ullum uerbum. Nequaquam autem hoc fecit de ſuperbia Phariſaica, neq; ex ſcribarum ſupercilio, ait D. Hieronymus: ſed ne ipſe ſententiæ ſuæ uideretur eſſe contrarius, per quam iuſſerat, In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Nolebat enim occaſionem calumniatoribus dare, perfectam'que ſalutem gentium paſsionis & reſurrectionis tempori reſeruabat. Cæterùm diſcipuli grauatim ferentes clamorem mulieris, obſecrabant ut ablegaret illam à ſe. Hoc autem faciebant, non tanquam immiſericordes: ſed magis uolentes perſuadere Domino, ut miſereretur. Quid uerò Chriſtus? Non ſum, inquit, miſſus, niſi ad oues perditas Iſraelis. Hoc dixit, non quòd & ad gentes non miſſus ſit: ſed quòd primùm miſſus ſit ad Iſrael, propter promiſsiones patribus factas confirmandas. Illis autem non recipientibus Euangelium, iuſta fieret ad Gentes tranſmigratio. Indé'que liquet, quanti fecerit Deus populum ſuum Iſraeliticum, cui tantam conceſsit prærogatiuam, ut hic filius Dei diceret, ad eum ſe miſſum eſſe peculiariter. Vide autem memorabilem & perſeuerantem mulieris fidem. Tametſi enim Dominus ipſa præterita proficiſceretur: ingerit tamen illa ſe comitatui, & clamat pro auxilio inceſſanter. At ad feruorem tantum adhuc durus & inexorabilis perſtans Dominus: Non, ait, commodum neque honeſtum eſt, panem liberis deſtinatum, liberis quidem præripere, & proijcere canibus. Per allegoriam hæc dixit. Intellexit enim per canes, gẽtes ſiue ethnicos omnes, eo quòd illi caninam, hoc eſt impuram agerent uitam, & in ſanguine idolis immolatorum uerſarentur: per filios uerò, Iudæos. Ad hæc porrò mulier ualde ſapienter & magno intellectu reſpondit, ita dicens: Quãuis Domine, & canis ſim, & indigna quæ panem accipiã: hoc eſt, uirtutem aliquam, & ſignũ magnũ: da ſaltẽ hoc, quod paruum quidem, quan-*

* Phœnicia regio fermè maritima, contigua Galilææ. in hac fuit oppidum Cana, maior cognominata. Hinc illa Cananæa.

tum

tum ad uirtutem tuam attinet: mihi autem magnum fuerit. ſicut & qui panes comedunt, non magnifaciunt ſi micas canibus dent, canes autem benè ex his paſcuntur. His reſpondens Dominus Ieſus, *manifeſtat cauſam, propter quam ſanationem primùm ſuſtulerit: nempe ut fides & prudentia mulieris clareſcat. propterea non ſtatim ab initio annuit Chriſtus, ſed magis illam à ſe amandauit. nunc ut fides & prudentia eius manifeſtentur, laudat eam dicens:* Magna eſt fides tua. Hoc autem quod dicit, Fiat tibi ſicut uis: *oſtendit, quòd niſi fidem habuiſſet, nihil fuiſſet aſſecuta.* Vide autem Dominum (inquit Theophylactus) *quo modo non dixerit,* Virtus mea ſaluauit te: *ſed quid dicit? propter ſermonem hunc, hoc eſt, propter fidem tuam, uade: mundata eſt enim filia tua.*

CAPVT VICESIMVMPRIMVM.

ET iterum exiens de finibus Tyri, uenit per Sidonem ſecus mare, quod eſt inter medios fines Decapoleos: & adducunt ei ſurdum & mutum, & deprecabantur eum, ut manum illi imponat. & imponens illi manum, & apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculam eius, & expuens tetigit linguam eius. Et ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait, Epheta: quod eſt, adaperire. Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt uinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & de eo amplius admirabantur, dicentes: Benè omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui. Et aſcendens in montem, ſedebat ibi. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum mutos, & claudos, debiles, cæcos, & alios multos, & proiecerunt eos ad pedes eius: & curauit eos, ita ut turbæ admirarentur, mutos loquentes, & claudos ambulantes, cæcos uidentes. & magnificabant Deum Iſrael.

COMMENTARIA.

Aliud additur à Sancto Marco beneficium, quo declaratur uirtus & bonitas Chriſti: commendatur & fides ſtudioſis, qua participes efficimur bonorum cœleſtium. Vide autem, quòd non moratur Dominus diu in Gentilium locis, ſed ſtatim tranſit: ne, ſicut dictum eſt, daret occaſionem Iudæis dicendi, quòd præuaricetur legem, gentilibus ſe miſcens. Decedens igitur à finibus Tyri & Sidonis, uadit in Galilæam, & adducunt illi hominem ſurdum & mutum. Miſer ille diaboli potentia, permiſſioneq; Dei in eam inciderat calamitatem, in qua nunc diuexabatur. Quòd uerò precantur Dominũ Ieſum, ut manũ illi imponat, nõ tam humanitatis quàm charitatis illorum indiciũ eſt. Iam quòd de turba ſeorſim apprehendit illũ Ieſus: factũ eſt, Theophylacto autore, quòd nõ erat arrogãtiæ ſectator, quin ſe humiliaret ad noſtrã uſq; inopiam. Quum uerò expuiſſet, tetigit linguã illius: ut oſtenderet, omnes partes ſuæ carnis ſanctas & diuinas eſſe. Deinde ſuſpexit in cœlum, ac ingemuit, miſericordia erga humanam naturam tactus: quo pacto ſic tradita eſſet diaboló, qui illi ſic illuderet, & à quo tanta pateretur. Verbum autem quo uſus eſt Dominus, uidetur relictum à S. Marco: ut intelligeremus, Dominum in curandis morbis nullis conceptis incantatorum more uerbis, ſed maximè uulgaribus eſſe uſum. Vnde iam colligimus, uirtutem ſanandi non fuiſſe uerborum, ſed uirtutis & potentiæ Chriſti, qui propria ſua ui iubet, & quod iubet, ſimul etiam effectum præbet. Quòd autem interdixit eis, ne cui dicerent, oſtendit ſe non plauſus uel celebritates ex beneficijs quærere. Ergo quòd beneficium & potentiam Domini tantoperè prædicant, nihil peccant contra uerbũ Chriſti, qui alibi gratitudinẽ poſcit, & nos uirtutem & beneficia Dei prædicare iubet. Eximia uerò laus & ſoli Deo competens eſt, omnia benè facere, perfectè atque abſolutè, ut nihil deſit prorſus. Eximia uis eſt, cui nihil quantumuis potẽs ſit, obſtiterit, quo minus quod uult efficiat. Hæc uerò cuncta declarant, Chriſtum Dominum æterni & omnipotentis Dei patris æternum & omnipotentem eſſe filium. Cæterùm multo propenſior fuit Dominus erga populum ſuum, quàm fuerit erga alienigenas. Nam inter gentes unicum modò beneficium Ethnicæ contulit: iam uerò inter Iudæos innumera beneficia diſtribuit. curat enim omnes aduerſa ualetudine laborantes. Quo ſanè rurſum beneficio declarauit ſuam uirtutem Dominus noſter, atque oſtendit, ſe animarum & corporum uerum medicum eſſe:

Siquidem igitur iſti ex his Domini operibus Deū glorificauerunt Iſraelis: ita pietas iubet, etiam hodie glorificare Deum uerè credentium: hoc eſt, Ieſum Chriſtum.

CAPVT VICESIMVMSECVNDVM.

CVm autem turba multa eſſet cum Ieſu, nec haberent quod manducarent, conuocatis diſcipulis ſuis, ait illis: Miſereor ſuper turbam. quia ecce iam triduo ſuſtinent, & perſeuerant mecum, nec habent quod manducent: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia: ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in uia. quidam enim ex eis de longè uenerunt. Et reſponderunt ei diſcipuli: Vnde illos quis poterit ſaturare panibus in ſolitudine? Vnde nobis panes in deſerto tot, ut ſaturemus turbam tantam? Et interrogabat eos, dicens: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem, & paucos piſciculos. Et præcepit turbæ, ut diſcumberent ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipulis ſuis ut apponerent. & appoſuerunt turbæ, & dederunt populo. Et habebant piſciculos paucos: & ipſos benedixit, & iuſsit apponi. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt quod ſuperauerat de fragmentis, ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducauerant, quatuor milia hominum, extra paruulos & mulieres, & dimiſit eos. Et dimiſſa turba aſcendit in nauiculam cum diſcipulis ſuis, & uenit in fines Magedon, partes Dalmanuthæ. Et exierunt, & acceſſerunt ad eum Phariſæi & Saducæi, tentantes ut rogarent eum: & cœperunt diſputare cum eo, quęrentes ab eo, ut ſignum de cœlo oſtenderet. At ille reſpondēs ait illis: Facto ueſpere dicitis, Serenum erit: rubicun- Lucæ 11.
dum eſt enim cœlum. Et mane, Hodie tempeſtas erit: rutilat enim triſte cœlū. Hypocritę, faciem cœli dijudicare noſtis, ſigna autem temporū non poteſtis? Generatio praua & adultera ſignum quærit. Amen dico uobis, non dabitur generationi huic, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, aſcendit in nauim, & abijt trans fretum.

COMMENTARIA.

Declarat hoc beneficio Dominus, ſe eſſe paſtorem illum animarum fidelem, qui ſuos paſcat, & nunquam deſerat. Declarat item, quàm ſit in omnes animo propenſo, quódque noſtra tangatur afficiatúrque miſeria, & promptus ſuccurrat. Quòd ſi uerò hæc à corporali cibo ad ſpiritualem deflectere libet, Felix conuiuium eſt, ubi famelica turba diſcumbit iuſſu Ieſu, id que ſuper terram. Compoſitis affectibus huc ueniendum eſt, ut teipſum agnoſcas oportet, ac te deijcias in terrā, unde prodiſti: nec confidas his rebus, in quib. non eſt ſalus. conquieſcant in te cupiditates carnis, & ſaturaberis cibo Chriſti. Porrò cum nō ſit efficax hominis ſermo, niſi prius cōtrectatus Chriſti manibus: neceſſe equidē erit, ut cōcionator ingeniū, cognitionem, eloquentiam, & quicquid habet, prius tradat manibus Chriſti conſecrandum & frangendum: non uelut ſuum, ſed ab ipſo Chriſto acceptum & traditum, apponat populo. Quiſquis igitur ad quæſtum, ad humanam gloriam, & ad alias cupiditates humanas docet Euangelium, non accipit panes à Chriſto fractos. Vt autem ſaturi diſcedamus ab Euangelico conuiuio, faciant doctores quod fecerunt Apoſtoli: faciatque populus, quod fecit illa multitudo. Quid fecerunt Apoſtoli? ſicut acceperant à Domino, ſic apponunt, nihil hæſitantes, nihil diſputantes. Multitudo item quieta nihil obmurmurans accipit, boni que conſulit quod datur. Eſt & hoc aliquid, feliciter diſcedere à conuiuio Ieſu. Sic autem dimittuntur, qui gratias agunt, qui ipſius beneficia recondunt in animo, & concoquunt quod acceperunt, qui domum reuerſi ueluti ſaginatiore corpore factis exhibent, quod didicerunt. Cæterùm tametſi Phariſæi & Saducæi dogmatis prorſus diſsiderent: nihilominus tamen contra Chriſtum conſpirarunt, & aggreſsi tale quiddam uidentur dixiſſe: Miro ſane tenemur Meſsiæ deſiderio: ideo uerò te non grauatim reciperemus Ieſu, ſi certò conſtaret nobis, te illum eſſe Meſsiam uerum, quem promiſerunt prophetæ. Quia ergo uides, nos eſſe promptos auditores: iam ſignis aliquot ſupernaturalibus & à cœlo petitis, doce te illum eſſe,

ſicq;

ſic quæ mentes noſtras confirmat. Hæc dicunt (inquit Theophylactus) quia exiſtimabant, quòd ſigna quæ ſuper terram fiebant, diabolica uirtute & in Beelzebub fierent. Ignorabant enim inſipientes, quòd & Moſes in Aegypto multa ſigna ſuper terram fecerat: & ignem è cœlo deſcendiſſe ſuper pecora Iob, à diabolo erat: atque adeò non omnia quæ è cœlo, à Deo, neque quæ in terra, omnia à dæmonibus. Dominus ergo ut doceret, eos non ſimplices, quemadmodum prætexebant, eſſe, ſed merè malicioſos, & uerè hypocritas: Ea uobis, inquit, eſt facultas, ut è x unico ſigno poßitis iudicare de futura tempeſtate: quare hic quoque quod uerum ſit, non colligitis, pronunciatis que ex ſignis? Si quæritis, Ex quibus ſignis? prophetas interrogate: & in primis Eſaiam. Nunquid non ait ille: Ecce Deus ueſter ueniet, & ſaluabit uos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum referabuntur: tunc ſaliet ſicut ceruus, claudus, & in laudem prorumpet lingua muti? Ecce ſigna: Ac inde colligite, me eſſe illum Deum qui in mundum uenturus erat. Quia uerò inde neque colligere neque cognoſcere uultis, me uerum eſſe Meßiam: planum eſt, in uobis eſſe maliciam & cæcitatem. Vt ergo quod uerum eſt fatear: Hypocritæ eſtis, foris ſtudium religionis ſimulantes, in animo autem fouentes rebellionem, & extremam impietatem. Quantum uerò & quàm maximum uitium ſit incredulitas: illud maximè euincit, quòd Dominus propter illam toto ingemiſcit ſpiritu. Eſt enim amator hominum Deus, & uult omnes homines ſaluari, & ad agnitionem ueritatis uenire. Deinde ut probè nouit quales eſſent: Quia eſtis, ait, natio & gens deprauata & adulterina, à fidelibus degenerans parentibus, ideo præterita prædicatione ueritatis requiritis ſigna. Dabitur autem tempore ſuo uobis ſignum. Ionas fuit tribus diebus & tribus noctibus in uentre ceti: ita filius hominis erit tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ. His dictis abijt Ieſus, & illos contemptores uerbi ſui deſerit, & ſuorum ipſorum affectibus & erroribus permittit, in quibus omnino implicantur, & pereunt tandem.

CAPVT VICESIMVMTERTIVM.

ET cum ueniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes recipere: & niſi unum panem non habebant ſecum in naui. & præcipiebat eis, dicens: Intuemini, & cauete à fermento Phariſæorum & Saducæorum, & fermento Herodis. At illi cogitabant intra ſe dicentes: Quia panes non accepimus. Quo cognito, ait illis Ieſus: Quid cogitatis intra uos, modicæ fidei? quia panes non habetis. Nondum cognoſcitis, nec intelligitis, adhuc occæcatum habetis cor ueſtrum? oculos habentes, non uidetis? & aures habentes, non auditis? nec recordamini, quando quinque panes fregi in quinque milia hominum, & quot cophinos fragmentorum plenos tuliſtis? Dicunt ei, Duodecim: Quando & ſeptem panes in quatuor milia, quot ſportas fragmentorum tuliſtis? Dicunt ei, Septem. Et dicebat eis: (quomodo nondũ intelligitis, quia non de pane dixi uobis, Cauete à fermento Phariſæorum & Saducæorum. Tunc intellexerunt, quòd non dixerit cauendum à fermento patrũ, ſed à doctrina Phariſæorum & Saducæorũ. Et ueniunt Bethſaidam, & adducunt ei cæcum: & rogabant eum ut illũ tangeret. Et apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra uicum expuens in oculos eius. impoſitisq; manibus ſuis interrogauit eum, ſi quid uideret? Et aſpiciens, ait: Video homines uelut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius, & cœpit uidere: & reſtitutus eſt ita, ut clarè uideret omnia. Et miſit illum in domum ſuam, dicẽs: Vade in domum tuam: & ſi in uicum introieris, nemini dixeris.

COMMENTARIA.

Conſtat ex ijs quæ hactenus de phariſæis tradita ſunt, homines illos fuiſſe hypocritas, perfidos, & inſignes contemptores uerbi Dei: imò hoſtes fidei ueræ conſceleratißimos. Vnde facilè intelligi poteſt, qualis fuerit talium hominum doctrina. Dominus ergo noſter Ieſus Chriſtus, doctor cœleſtis, & aſſertor ueritatis, iubet diſcipulos ſuos cauere à doctrina Phariſæorum & Saducæorum, & Herodis ſiue Herodianorum. Erant autem illi rectores & magiſtratus Galilææ, qui in doctrina Saducæis reſurrectionem negantibus adhærebant. Quod dogma non

grauatum

grauatim recipiebant illi, quum eſſent aliàs homines impij, impuri, & fœda portenta. Ab ijs igitur ut ſibi attendant diſcipuli, fideliter ac piè monet Dominus, adeoq́; ab omni doctrina praua certante cum uerbo Dei. Hanc autem appellat per tropum, fermentum. Fermentum enim, docente Hieronymo, hanc uim habet, ut ſi farinæ mixtum fuerit, quod paruum uidebatur, creſcat in maius, & ad ſaporem ſuum uniuerſam conſperſionem trahat: ita & doctrina hæretica, ſi uel modicam ſcintillam in pectus tuum iecerit, in breui ingens flamma ſuccreſcit, & totam hominis profeſſionem ad ſe trahit. Quemadmodum ergo in primis in Eccleſia Chriſti curandum, ut ſana doctrina uigeat: ita maximopere cauendum, ne falſa doctrina ſerpat, & plurimos ſerpendo perdat. Porrò obiter quoq; indicatur uſus ac fructus præcedentium hiſtoriarum de panibus: nempe omnem curam diffidentem eſſe ponendam, & omne uitæ præſidium collocandum in Dominum, cui cura eſt de nobis, nec ſinit fame iuſti animam contabeſcere, dicente propheta: Nunquam uidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Et Dominus: Primum quærite, inquit, regnum Dei, & cætera omnia adijcientur uobis. Hinc nunc quoque ualde ſuccenſet diſcipulorum ſtupiditati: Quid, inquit, ſolliciti eſtis, quòd panes non parauiſtis in uiaticum? Tot præceptis inſtituti, tot exemplis edocti, nihildum intelligitis. Mirum eſt in tanta Euangelij luce uos adhuc habere mentem occæcatam, tenebrisq́; inuolutam. Bis ſaturaui ingentem populi multitudinem pauculis panibus: an non inde oportebat colligere, nihil unquam defore rerum neceſſariarum pijs? Qui ergo fit, ut toties & tot modis edocti nondum intelligatis, curam iſtam de uictu & rebus corporalibus, & inanem eſſe, & parum piam? Facto uerùm hoc illuſtri rurſum declarat Dominus Ieſus, ſe illum eſſe, qui & corporis & animæ cæcitatem tollat. Expuit autem (inquit Theophylactus) in oculos cæci, & manus imponit: ut diſcamus nos, quòd ſermo diuinus efficax eſt. Manus enim operationis ſymbolũ eſt: ſputum autem ſermonis, eo quòd ſit ex ore: ut ſuprà quoq; oſtenſum fuit. Cæterùm Dominus Ieſus, qui nutu poterat ſanare quemlibet cæcum, non ſtatim reſtituit hominem: ut diſcipulis ſuis formam exhiberet, quantopere laborandum ſit, priuſquam ad ueri cognitionem queant adduci, qui in errore iam inueterauerunt. Qualis erat Gentium cæcitas, quæ tot ſæculis ſimulachrorum cultum pro magna pietate fuerant amplexæ: qualis erat Iudæorum, qui ſuperſtitionem à maioribus acceptam, cui tot annos aſſueuerant, non poterant relinquere. Prohibet autem Dominus, ne ingrediatur in pagum ſuum, qui uiſum iam receperat: eo quòd increduli erant homines, & animæ eius nocuiſſent. Sed neque Chriſtus hoc de ſe dici uult, ut ne in incredulitate ſua illi perſeuerantes, in grauius inciderent iudicium Dei.

CAPVT VICESIMVMQVARTVM.

ET ingreſſus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, in caſtella. Venit autem in partes Cæſareæ Philippi. & factum eſt, cum ſolus eſſet orans, & diſcipuli eius cum eo, & in uia interrogabat diſcipulos ſuos, dicens: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? quem me eſſe dicunt turbæ? Qui reſponderunt illi, dicentes: Alij Ioannem baptiſtam, alij Eliam, alij uerò Hieremiam: alij, quaſi unum de Prophetis: alij, quia propheta unus de prioribus ſurrexit. Tunc dixit illis Ieſus: Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus, dixit: Tu es Chriſtus, filius Dei uiui. Reſpondens aũt Ieſus, dixit ei: Beatus es Simon Bar iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Et increpans eos comminatus eſt, & præcepit eis ut nemini dicerent, quòd ipſe eſſet Chriſtus. Exinde cœpit Ieſus docere eos, & oſtendere illis, quia oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati, & reprobari à ſummis ſenioribus, à ſcribis & Matth. 16. principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere. Et palàm uerbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit illum increpare, dicens: Abſit à te, non erit tibi hoc. At ille conuerſus, & intuitus diſcipulos ſuos, comminatus eſt Petro, dicens: Vade retrò poſt me Satana, ſcandalum es

mihi : quia non ſapis ea, quæ Dei, ſed ea quæ hominum ſunt.

COMMENTARIA.

Viuente Chriſto, & iuxta diſpenſationem potenter operante ſalutem noſtram, erant qui putarent ipſum eſſe Ioannem Baptiſtam, iam a mortuis reſuſcitatum : erant qui Eliam eſſe crederent, præcurſorem Meßiæ : alij uerò arbitrabantur Ieremiam eſſe, aliorumq́; Prophetarum nominibus ornabant, quòd ijs eſſet functione & actione quàm ſimillimus. Huiuſmodi quidem erant uulgi iudicia, multum quidem honoris Chriſto tribuentia : ſed non tantum, quantum tribuere iubet uera religio. Propterea : Audio, inquit Chriſtus, quæ ſint uulgi iudicia : ſed ea nihil moror. ad uos conuertor, diſcipulos meos, quos poſt auditam Euangelij doctrinam, poſt conſpecta tot miracula, poſt ſuſceptum Baptiſmum, & data mihi nomina ueſtra, decet certi, firmi, & magni aliquid de me ſentire. Fateamini quæſo quid ſentiatis atque credatis de me, quis ſim ego. Et reſpondens Simon Petrus : Tu, ait, es unctus ille Domini, ſalus & uita : qui patrem nobis placas, qui nos uiuificas, qui nos Spiritus ſancti gratia inungis : Ille, inquam, in lege & Prophetis promiſſus, unctus autem non ut alij ſacerdotes & reges, ſed ut uerus filius Dei uiui, uerus & naturalis. Hac confeßione ut nihil eſt breuius : ita nihil illuſtrius, plenius, abſolutius'que. Vera ergo, Chriſtiana, & orthodoxa confeſſio, quæ ab unoquouis noſtrûm requiritur, huiuſmodi eſt, ut corde ſinceriter credamus, & ore diſertè confiteamur, quia Ieſus Chriſtus eſt uerus Deus & homo, à patre nobis datus, ut ſit Dominus, rex & ſacerdos, noſter liberator & Saluator, per quem unum & ſolum ſanctificantur, iuſtificantur, & uiuificantur quotquot in nomen eius credunt. Huic porrò egregiæ piiſſimæq́; confeßioni reſpondens Dominus, dicit : Beatus es Simon fili Ioannis. iſtam uocem non tibi ſuppeditauit affectus humanus : ſed pater cœleſtis, afflatu ſecreto ſuggeßit animo. Nullus enim dignè ſentit de filio, niſi patris inſtinctu, qui ſolus nouit filium. Atque ego uicißim, ne gratis me tam magnifico ornaris teſtimonio, illud affirmo, te uerè Petrum eſſe : hoc eſt, ſolidum lapidem, non huc aut illuc uacillantem uarijs opinionibus uulgi : & huic ſaxo tuæ profeßionis ſuperſtruam Eccleſiam meam. Remunerat (inquit Theophylactus) Petrum Ieſus, mercedem illi dans magnam, quòd ſuper eum ædificauit Eccleſiam. Quia enim confeſſus erat eum Dei filium Petrus, dixit quòd hæc confeßio quam confeſſus eſt, fundamentum erit futurum credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum, hoc iacturus ſit fundamentum. Nam licet innumeras condimus uirtutes, non habeamus autem fundamentum, rectam confeßionem, inutiliter ædificamus.

Quum autem dixit, Eccleſiam meam : oſtendit ſe Dominum uniuerſi. Deo enim ſeruiunt omnia. Portæ autem inferi, temporales ſunt perſecutores, qui ad infernum mittere conantur Chriſtianos. Et hæretici quoque portæ ſunt ad infernum ducentes. Multis igitur perſecutoribus, & multis hæreticis præualuit Eccleſia. Cæterùm de clauibus quas promiſit Chriſtus Petro, ita ſentiunt plerique, ut cum duo ſint regna, ſic de uno ad alterum eſſe ingreſſum. Eſt igitur regnum cœleſte, Eccleſia : regnum uerò diaboli, mundus. Ab hoc non eſt quòd quiſquam metuat, modò Petro ſit ſimilis. Et eſt quidem interim iſtud regnum cœlorum in terris : ſed commercium habens cum cœlo, unde pendet. Proinde qui peccatis adhuc obſtrictus eſt, ad regnum pertinet inferorum, nec poteſt ingredi in regnum cœlorum. Ait ergo ad Petrum Chriſtus : Hæc mea poteſtas peculiaris eſt, condonare peccata : ſed hanc poteſtatem quadantenus impartiam, ut tu meis clauibus uel intromittas, uel excludas. Claues autem intelligas, quæ ligant & ſoluunt delictorum uel indulgentias, uel pœnas. Ingredietur ergo, ſi profeſſus quod tu profiteris per baptiſmum, ſoluatur à peccatis : atque ita te duce, teq́; fores reſerante, ingredietur regnum cœlorum : contrà, quem tu in terris excludes, & ipſe à regno perpetuò excludetur. Comprobabit enim Deus tuum iudicium, ab ipſius ſpiritu profectum. Puto hic uerba Theophylacti ſubſcribenda : Habent, inquit, poteſtatem remittendi & ligandi, qui, ſicut Petrus, Epiſcopatus gratiam aſſecuti ſunt. Quamuis enim Petro ſoli dictum ſit, Dabo tibi : omnibus tamen & Apoſtolis conceſſæ ſunt. Quando? quum dixit, Quorumcunq́; remiſeritis peccata, remittuntur eis. Sed enim oportet conſiderent illi, quid Hieronymus diuus ille literarũ ſacrarum ſcripſerit : Iſtum locũ, inquit, & presbyteri nõ intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, ut uel damnẽt innocẽtes, uel ſoluere ſe noxios arbitrẽtur, cũ apud Deũ non ſentẽtia

ſacerdotum,

ſacerdotum, ſed reorum uita quæratur, &c. Hæc uerò locutus Ieſus, præcepit diſcipulis ſuis, ut hanc magnificam de ſe opinionem adhuc apud ſe ſeruarent, neq; cuiquam aperirent quòd ipſe eſſet Meſſias. prius enim erat peragendum ſacrificium crucis, & declaranda naturæ humanæ ueritas: deinde per reſurrectionem & ſpiritum ſanctum declaranda diuinitas. Porrò quanquam diſcipuli optimè de Chriſto erant confeſſi: tamen adhuc ſomniabant regnum quoddam, non omnino diſſimile mundano: ideóq; reuocat eos ad myſterium crucis & mortis ſuæ, quo regnum illud cœleſte erat parandum deuicto diabolo, & abolitis peccatis. Agnouerunt quidem diſcipuli, Dominum eſſe liberatorem, redemptorem ac ſaluatorem populi Iſraelitici: uerùm modum & rationem redemptionis nõ intellexerunt. Cumq; audirent Chriſtum multis malis affligendum Hieroſolymis à ſcribis & primarijs ſacerdotibus, deniq; & occidendum eſſe: indicarunt hæc indigna eo qui tot miraculis declaraſſet ſe filium Dei eſſe. Non auſi ſunt tamen interrogare Dominũ, quid ſibi uellet mori & reſurgere. Petrus itaq;, quem præcipuus quidam amor erga præceptorem ſemper fecit cæteris audaciorem, abducit eum à reliquis Apoſtolis, quaſi familiarius aliquid dicturus: & increpans illum, atq; abominans mortis & afflictionum mentionem: Propitius, inquit, eſto tibi Domine: nõ continget iſta tibi: ne tam duro & inhumano in temetipſum ſis affectu, ut qui Dominus es, ac pro tua uirtute omnipotenti crucem & mortem ſubterfugere potes, ſponte tua te conijcias in acerbæ mortis periculum. Hoc minimè æquo ferens animo Dominus: Abi, dixit, Satana. Satanas (inquit D. Hieronymus) interpretatur aduerſarius, ſiue contrarius. Tantum itaq; dixit Ieſus: Deſine aduerſari, uoluntati patris mei obſiſtis, nunc impedire ſtudens quod ob ſalutem humani generis & pater uult fieri, & me facere decet. Cupis eſſe ſocius regni, & obſiſtis ad crucem ultrò properanti, quò regnum hoc afferam patri. Tu nondum ſapis ea quæ ſunt Dei: ſed humanis affectibus ductus, repugnas uoluntati diuinæ. Quin potius abi poſt me, et ad mea potius dictata et imperata ſpectato.

CAPVT VICESIMVMQVINTVM.

ET uocata turba cum diſcipulis ſuis, dicebat ad omnes: Si quis uult poſt me uenire, & me ſequi, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Qui enim uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam ſuam propter me & Euangelium, ſaluam faciet eam, & inueniet eam. Quid enim prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentum patiatur, ſemetipſum perdat, & detrimentum ſui faciat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Filius enim hominis uenturus eſt in gloria patris ſui, cum angelis ſuis: & tunc reddet unicuiq; ſecundum opera ſua. Qui enim me confeſſus fuerit, & uerba mea, in generatione iſta adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, cum uenerit in gloria patris ſui cum angelis ſuis. Nam qui erubuerit me & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cum uenerit in maieſtate ſua & patris & ſanctorum angelorum. Et dicebat illis: Amen dico uobis, ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec uideant regnum Dei uenientis in uirtute, filium hominis uenientem in regno patris ſui.

COMMENTARIA.

Poſt Chriſtum ſequitur non ſolùm is qui confitetur illum filium Dei, ſed & qui per omnia grauia tranſit, & illa ſuſtinet, Chriſto adhæret, eius dicta & facta diligenter obſeruat, & obſeruata quàm fieri poteſt proprijſſimè exprimit, tam in dictis quàm factis. Et abnegare ſemetipſum aliud non eſt, quàm ſibi ipſi renunciare, mortificare ueterem Adamum cum concupiſcentijs, & renouari ſpiritu mentis, obliuiſci ac negligere mundum, hoc eſt, mundanis renunciare uoluptatibus. Idem ille iam paratus eſt tollere crucem ſuam. Crux omnis eſt calamitas, miſeria, & afflictio, qua ſolet Dominus exercere hunc mundum. Sub crucis ergo titulum pertinent labores, curæ, anxietates, morbi, ægeſtas, perſecutio, & ſi quæ alia ſunt malorum & infortunij genera. Intelligit autem, qui ſemetipſum abnegauit, nihil mali uſuuenire præter meritum, flagella item illa ſeu crucem ſibi immitti diuinitùs ad eruditionem ac caſtigationem, & proinde eam pertinere ad utilitatem & ſalutem ſuam. Adijcit porrò Dominus ſen-

m a tentiam

tentiam, pulchrè ea oſtendens, quomodo uerè homo ſemetipſum abneget, crucemq́; ferat: rurſus quam hæc utilitatem habeant, ac inquit: Quiſquis uult uerè felix & ueræ beatitudinis particeps eſſe, is perdat animam ſuam: id eſt, ſpernat uoluptates, & omnia ea contemnat, in quibus ſtultus hic mundus collocat felicitatem & beatitudinem, mortificet carnem ſuam cum concupiſcentijs eius, & ipſe ueram uitam inueniet: ſecuram in hac uita conſcientiam, & poſt hanc ærumnoſam uitam gaudia ſempiterna. contrà uerò perdet & enecabit uitam ſuam, qui ſepoſita religione & omni diſciplina, ſecundum dictata cupiditatum uarijs exaturatur uoluptatibus.

Theophylactus: Ad martyrium, inquit, adhortatur nos. inuenit enim animam ad præſens: hoc eſt ſeruat negans, qui & poſtea perdit. Perdit autem animam, ſed propter Chriſtum, qui de eo teſtificatur: qui & inueniet eam in incorruptione & uita æterna. Vt autem hoc perſuadeat ſuis Dominus Ieſus, utilitate rerum temporariarum & incomparabili animi precio ſibi mutuò oppoſitis atque in medium prolatis indicat, quanto ſit præſtabilius, contempto mundo carnem mortificare cum concupiſcentijs, ac æternùm demum uiuere, quàm carne quidem probè curata, tandem æternùm damnari. Quid enim, inquit, prodeſſet homini, ſi non tantum aliquam huius mundi portionem, ſed ipſum quoque mundum uniuerſum, & quæcunque in mundo ſunt eximia, in ſuam redegerit poteſtatem, ita ut ijs utatur iam pro libidine & uoto: tandem uerò præpropera morte è medijs rapiatur uoluptatibus, & abducatur in æterna ſupplicia, ſine fine paſſurus tormenta ineffabilia. Poſt hæc precium item amplificat animæ, quæ ſi ſemel pereat, nulla re quantumuis eximia homo eam redimere poſſit. Idcirco ſtudendum erit nobis omnibus diligentia ſumma, ut contemptis rebus perituris amplectamur æterna. Iam etiam minas & promiſſiones producit Dominus, dicens: Nunc quidem apud multos nulla habetur beatæ felicitatis ratio. plerique enim fallacem mundi deceptionem & falſa gaudia ſectantur: ſed ueniet aliquando tempus, quo uellent iſti ſe & temperantiores & religioſiores fuiſſe. Quamuis enim quidam nullum credant fore iudicium, quo inquiratur tam in bene quàm male facta: certo tamen imminet rerum omnium finis, & iudicium inſtat iuſtiſſimum, quo omnibus & ſingulis hominibus rependet pro factis ſuis diuina iuſticia commerita præmia. Ait autem Dominus, ſe uenturum in gloria patris: ne quis fortè putet, huius iudicis uires exiliores eſſe, propter imbecillitatem humanam aſſumptam, quàm quæ toti orbi & tyrannorum crudelitati ſufficiant domandæ. Eiuſdem enim eſt cum patre maieſtatis, ſubſtantiæ, & gloriæ, cui proinde angeli ſeruiunt, in hoc conditi ut faciant uerbum ipſius. Quorum quanta ſit ex Deo uis & potentia, ex eo colliqueſcit, quòd unus angelus potentiſſima Aſſyriorum caſtra fudit. Porrò ſi unus hoc potuit, quid facturi, ubi omnes coniunctis copijs ac uiribus cum Domino uenerint in iudicium? Deinde uerò promittit ipſe Chriſtus rem maximam eſſe, ſcilicet in corona diſcipulorum certos aliquot quibus ſuam gloriam etiam in terris oſtendere uelit, quantum ſcilicet mortales oculi percipere poſſunt. Significat autem iuxta Theophylactum, obſcurius hoc loco, Petrum, Iacobum, & Ioannem, quos in montem aſſumpſit, & oſtendit illis regnum Dei: hoc eſt, futurum ſtatum, in quo uenturus eſſet ipſe, & iuſti fulſuri. Dicit igitur, quòd quidam hic ſint qui non morientur, donec uiderint me transfigurari. Quæ quidem grandis & ſummi precij res eſt, quam tantopere expetiuerunt omnes ſancti. Et Guſtare mortem, idiotiſmo linguæ ſanctæ nihil aliud ſignificat quàm mori: ut ſit alluſio quædam ad uetus illud factum protoplaſtorum, qui uetitum cibum guſtantes, toti mundo mortem induxerunt. Poſtremò uenientem in regno ſuo dixit, pro eo quod eſt: Videbunt me eo habitu & gloria, quali uenturus ſum ad iudicium.

CAPVT VICESIMVMSEXTVM.

FActum eſt autem poſt hæc uerba ferè dies octo, aſſumpſit Ieſus iterum Petrum, Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, ut oraret. Et transfiguratus eſt ante illos. Et facta eſt, dum oraret, ſpecies uultus eius altera, & reſplenduit facies eius ſicut Sol: ueſtimenta autem eius facta ſunt alba & candida, ſplendida nimis, uelut nix, & fullo non poteſt condida facere ſuper terram. Et ecce duo uiri apparuerunt eis, Moyſes & Elias. cum eo loquentes uiſi,

uiſi, in maieſtate, & dicebant exceſſum eius quem completurus erat in Hieruſalem. Petrus uerò, & qui cum illo erant, grauati erãt ſomno. Et euigilantes uiderũt maieſtatem eius, & duos uiros qui ſtabant cum illo. Et factum eſt, dum deſcenderent illi ab ipſo, reſpondens Petrus dixit ad Ieſum: Domine Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: ſi uis, faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unum. Non enim ſciebat quid diceret. erant enim timore exterriti. Adhuc autem illo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos: & timuerunt, illis in nubem intrantibus. Et ecce uenit uox de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite. Et audientes diſcipuli eius, ceciderũt in faciẽ ſuam, & timuerũt ualde. Et acceſsit Ieſus, & tetigit eos, dixitq́ eis: Surgite, nolite timere. Et dum fieret uox, leuãtes oculos, & circumſpicientes, neminẽ uiderũt amplius, niſi Ieſum ſolum unà cum ipſis. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Ieſus, dicens: Nemini dixeritis uiſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat. Et ipſi tacuerunt, ac uerbum hoc cõtinuerunt, inter ſeſe diſputãtes, quid eſſet A' mortuis reſurgere: & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex illis quæ uiderant. Et interrogauerunt eum diſcipuli eius, & dicebant: Quid ergo dicũt ſcribæ & Phariſæi, quia Eliam oportet uenire primùm? Qui reſpondens ait illis: Helias quidem uenturus primùm eſt: & cum uenerit, reſtituet prius omnia: & quomodo ſcriptũ eſt in filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur. Dico autem uobis, quia Elias iam uenit, & non cognouerunt eum: ſed fecerunt in eo, quæcunq; uoluerunt: ſicut ſcriptum eſt de eo, & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne baptiſta dixiſſet eis.

COMMENTARIA.

Deligit Dominus Ieſus tres ex toto Apoſtolorum collegio, quibus gloriam ſuã demõſtret. Hos tres abducit ſecũ in montem excelſum, ut ipſa loci cõditione ſubmoneret, expectanda eſſe ſublimia, & animos eleuandos ad meditationem rerum cœleſtium. In hoc autem monte ſancto ſpecimen ſuæ gloriæ exhibiturus diſcipulis Dominus, orat primùm: deinde uerò qualis futurus eſt tempore iudicandi, talis apparuit Apoſtolis. Quod autem Euangeliſta dicit, Et transfiguratus eſt ante eos: nemo putet Dominum priſtinam formam & faciem perdidiſſe, uel amiſiſſe corporis ueritatem, et aſſumpſiſſe corpus uel ſpirituale uel aerium. Subſtantia Chriſti, uera'q; corporis eius eſſentia, ſoliditasq́; manſit illæſa: formæ tantùm ipſius quædam acceſſerunt, quæ conſuetam mutarunt. Transformationem audiens (dicit Theophylactus) ne putes, quòd tunc corpus abiecerit: ſed manſit corpus in ſuo habitu. faciem enim ipſius audis, et ueſtem. Fulgidior apparebat, deitate paruos quoſdam radios ſuos declarante: & hos, ſicut uidere poterant. propterea & regnum Dei ſuperius dixit transfigurationem, eo quòd ineffabilis eius. poteſtas ibi refulſerit, & quòd germanus patris filius oſtenſus ſit, & quòd dignitas ſecundi aduentus in ſplendore faciei ineffabili claruerit. Cum aũt dixit Dominus Ieſus, quòd uiſuri ſint diſcipuli ipſum in eo habitu, quo ipſe uenturus eſt ad indicium: proculdubio iam in ipſa cœlorũ regia ſedet. quod etiam Tertullianus uetuſtiſsimus ſcriptor docet: ad dexterã patris homo, etſi Deus: Adam nouiſsimus, etſi ſermo primarius: caro et ſanguis, etſi noſtris puriora: idem tamen & ſubſtantia & forma qua aſcendit, etiam deſcenſurus (ut angeli affirmant) agnoſcendus ſcilicet eis qui illũ conuulnerauerunt. Qui leget D. Auguſtinũ, ferè eadem inueniet. ſic enim ad Dardanum ſcribens inquit: Noli dubitare ibi eſſe Dominum Ieſum, unde uenturus eſt. Sic aũt uenturus eſt (illa angelica uoce teſtante) quemadmodũ ire uiſus eſt in cœlũ: id eſt, in eadem carnis forma & ſubſtantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturã non abſtulit, &c. proinde planè impij ſunt, & contra Scripturã atq; orthodoxam fidem docent, qui uolunt carnem Chriſti in gloria deificatã. Docuit hoc olim Eutyches hæreticus, cuius peſtiferam quidem doctrinã glorioſus martyr Virgilius refutauit acerrimè. Porrò duos illos uiros, Moſen uidelicet & Eliam, uerè apparuiſſe in monte, communis & unanimis doctorum eſt ſententia, ſic Domino Deo diſponẽte. Quare aũt Moyſes & Elias ex omni ſanctorum numero comparentes aſsiſtunt? Vt oſtendatur (ait Theophylactus) quòd Ieſus ille & legis et prophetarum ſit Dominus, uiuentiumq́; ac mortuorum.

Elias quidem eſt propheta, & uiuit adhuc: Moſes autem legislator, & mortuus eſt. Quin & ut appareat, quòd non ſit legi aduerſarius. Non enim Moſes aſtitiſſet ſuo aduerſario: neque Elias tantus Zelotes, ipſum tuliſſet. Præterea, ut ſuſpicionem tollat eorum qui ipſum Eliam uel unum ex prophetis dicebant. Etſi quæritur, quomodo agnouerint eos diſcipuli. Videtur quidem, non à lineamentis facierum, ſed ex ſermonibus quos tunc inter ſe conferebant, agnitos fuiſſe. Fortaßis enim alter, nempe Moſes quidem, dicebat: Tu es, cuius ego paßionem præfiguraui agno occiſo, et perfecto paſcha. Alter autem: Tu es, cuius reſurrectionē ego præfiguraui in uiduæ filio: et talia quædam. Hic Petrus omnium quæ ſunt in mundo obliuiſcitur. unde omnibus ſepoſitis ſuis curis, Chriſti et ſanctorum conſortio contentus, in ea beatitudine permanere cupit. Eſt enim Tabernaculum figere, periphraſtica notatio eius, qui in loco manere ſtatuit. Quod autem Lucas ait, diſcipulos ſomno grauatos: ſomnum hic uocauit magnam reſolutionem uiriū, quæ ab illa uiſione facta fuit. Nam oculi ipſorum ueluti ex nimio fulgore obtenebrabantur. Splendoris ergo excellentia imbecillitatem oculorum aggrauabat. Erant quoq; expauefacti, ita ut Petrus neſciret quid loqueretur, præ gaudiorū ſcilicet immenſitate: & quòd hæreret, ad gloriam Seruatoris immenſam obſtupefactus. Porrò nondum ſermonē finierat Petrus, ecce nubes lucida obumbrauit Apoſtolos, ne ſublimitate ſpectaculi abſorberētur. Et uox patris de nube ſonuit, iiſdem uerbis teſtificans de filio, quibus teſtimonium præbuerat apud Iordanem baptizato: Hic eſt filius meus unicè charus, in quo ſibi complacet animus meus: ipſum audite. Quibus ſanè uerbis demonſtratur Chriſtus eſſe uerus uiui Dei filius, Meßias & Saluator totius orbis, necnon cœleſtis ueritatis ueræq; beatitudinis doctor abſolutiſſimus. Hoc enim uult uox illa patris cœleſtis è nube emiſſa. Audimus autem ipſum filium Dei Chriſtum, cum doctrinam eius audimus, obſeruamus, facimus, cum nos totos ipſi impendimus, totiq; & in omnibus ab eo dependemus. Vbi uerò poſt mirificam et planè diuinam reuelationem Apoſtoli audiuerunt omnipotentis & in ſecula benedicti Dei uocem, diuinæ maieſtatis plenam, nec ferendam humanis auribus: procidentes in facies ſuas, maiorem in modum extimuerunt. At Dominus Ieſus poſita ſpecie glorioſa, & recepta priore, cōtigit eos manibus, ne ſuſpicarentur eſſe ſpectrum, ac uoce conſueta notaq; conſolatus eſt eos, dicens: Surgite, neque metuite quicquā. Porrò cum receptis animis attollerent oculos ſuos, neminem uiderunt illic, præter ſolum Ieſum, talem qualis uenerat in montem. Rationabiliter hoc (inquit D. Hieronymus) ne ſi Moſes & Elias perſeueraſſent cum Domino, patris uox uideretur incerta, cui potiſſimum daret teſtimoniū. Vident ergo Ieſum ſtantem ablata nube, & Moſen & Eliam euanuiſſe. Myſterio item quodam factum fuiſſe ipſi uidetur, ut poſtquā legis & prophetarum umbra diſceſſerit, quæ uelamento ſuo Apoſtolos texerat, omnia in Euāgelio reperienda. Ipſis porrò deſcendentib. de monte, prohibet Dominus, ne cuiquā de uiſione ipſis exhibita in monte dicant. A` reſurrectione enim rectius intellexerunt gloriam eius Apoſtoli, tum ex Spiritus ſancti quem acceperunt inſtitutione: ac ideo melius etiā perfectiusq; ipſam tunc tradere potuerunt. Quū autem legiſperiti & ſcripturarum interpretes, populiq; doctores ex traditione ac uaticinio Malachiæ docerēt, Eliam præceſſurum aduentū Meſſiæ: idcircò Apoſtoli dicunt, Ex potentiſſimis uirtutibus tuis Domine, maximè uerò ex uiſione nobis in monte exhibita luculenter uidemus, Deum fidem ſuam liberaſſe, & te in orbem miſſo præſtitiſſe quod patribus promiſit. Nam agnoſcimus & confitemur te eſſe Meßiam, in lege & prophetis promiſſum, qui omnes ſeruet credentes. Vnus reſtat adhuc ſcrupulus, ut uidelicet explices nobis, quomodo ſcribæ doceant, Eliam aduentum Meſſiæ præceſſurum. Nam manifeſtè uidemus, te illū eſſe Meßiam: non autem uidemus, quis te præceſſerit Helias. Quibus Dominus: Rectè hoc tradūt ſcribæ, inquit: non autem rectè iudicant de Elia. Elias quidem Thesbites ille igneo curru in cœlum ſublatus uenturus eſt, & iuxta prophetiam Malachiæ præcurret aduentum meum, ac reſtituet omnia, conuerſis ad Euangelium Iudaicæ gentis reliquijs, ne condemnetur tota natio: Verum is aduentus erit olim, quum rurſus adero cum poteſtate patris, redditurus unicuiq; pro ſuis factis præmia. Quanquam & hunc meum aduentum præceßit Elias quidam, quem pro ſua libidine tanquam ueritatis hoſtē perſecuti ſunt, & oppreſſerunt. Idem mihi quoq; eueniet. Dum enim Meßiam expectāt qui carnaliter regnet, meam humilitatem aſpernantur, neq; mitius ab illis tractabitur filius hominis. me enim tanquam religionis hoſtem, ſeductorem ac latronem ſuffigent in crucem. Tunc intellexerunt diſcipuli, quòd Ioannem baptiſtam diceret Eliam, ob uitæ ſimilitudinem, & in carpendis omnium uitijs libertatem.

CAPVT VICESIMVMSEPTIMVM.

FActum eſt autem inſequenti die, deſcendentibus illis de monte, & ueniens ad diſcipulos ſuos, occurrit illis turba multa, & uidit turbam magnã circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis. Et confeſtim omnis populus uidens Ieſum ſtupefactus eſt, & expauerunt. Et cum ueniſſet ad turbam, occurrentes ſalutabant eum, & interrogauit eos: Quid inter uos conquiritis? Et ecce uir unus de turba acceſsit, genibus prouolutus ante eum, & clamauit, dicens: Magiſter, attuli ad te filium meum huc, habentem ſpiritum mutum, qui ubicunque apprehenderit eum, illidit eum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit. Domine miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & malè patitur. Nam ſæpe cadit in ignem, & crebrò in aquam: obſecro, reſpice filium meum, quia unicus eſt mihi. Ecce ſpiritus apprehendit illum, & ſubitò clamat, & uix diſcedit dilanians eum: & obtuli eum diſcipulis tuis, rogaui, & dixi ut eijcerent eum: & non potuerunt curare eum. Reſpondens autem Ieſus, ait: O' generatio incredula, infidelis & peruerſa, uſquequò ero apud uos? & quamdiu uos patiar? Afferte huc illum ad me. Adduc huc filium tuum. Et attulerunt eum. Et cum accederet, & uidiſſet eum, ſtatim ſpiritus ſeu dæmonium turbauit illum, eliſit & diſsipauit, & eliſus in terram uolutabatur ſpumans. Et interrogauit patrem, dicens: Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? Et ille dixit: Ab infantia. & frequenter eum in ignem & in aquam miſit, ut perderet. Sed & ſi quid potes adiuua nos, miſertus noſtri. Ieſus autem ait illi: Si potes credere: omnia poſsibilia ſunt credenti. Et continuò exclamans pater pueri, cum lachrimis aiebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Et cum uidiſſet Ieſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, & increpauit eum dicens: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et exclamans & multum diſcerpens illum, dæmonium exijt: & factus eſt ſicut mortuus, ut multi dicerent quia mortuus eſſet. Ieſus autem tenens manum eius, eleuauit eum, & ſurrexit, & curatus eſt puer in illa hora: & reddidit illum patri ſuo.

COMMENTARIA.

Diſceptant phariſæi cum diſcipulis, abſente Domino, præſente uix hiſcere audent. Populus quoque obſtupeſcit, & occurrit aduenienti Domino ſalutatum: tanta erat eius authoritas, tanta reuerentia. Et acceſſit ad eum homo, cuius filius erat lunaticus. Non autem luna cauſa erat morbi (ait Theophylactus) ſed diabolus obſeruans plenilunium, quo illi inſidiabatur. Modis autem multis exponitur, qualis fuerit ille miſer & afflictus puer. Hoc ad laudem gloriæ uirtutis'que Chriſti uictoris facit. Videmus in iis hoc quoque, magnam ſcilicet eſſe diaboli uirtutem: ſed tum demum, cum conceſſerit Dominus. Porrò ut omnium incredulitati mederetur Dominus, uelut indignabundus exclamat: Quàm diu feram mores ueſtros intractabiles? Tot miraculis editis nihil proficio? Quò autem miraculum redderet omnibus magis conſpicuum & inſigne, iuſſit puerum adduci. Quumq; adductus eſſet, & à Ieſu conſpectus, protinus ibi in oculis omnium corripuit eum ſpiritus, & eliſus in terram uolutabatur ſpumans. O' miſerabile ſpectaculum. Tunc Ieſus, quo magis etiam illuſtraret magnitudinem mali, percontatus eſt patrem, quantum eſſet temporis quòd huiuſmodi malo uexari cœpiſſet? Pater reſpondens, moram atrocem eſſe, adiungit: ut ſi quid poſſit, opituletur. Ieſus uerò palàm exigit fidem à patre. Non à patre autem duntaxat pueri, ſed à ſingulis nobis, in negotijs ſalutis & diuinis. Optimè uult Chriſtus generi humano: ſed interim adijcit illud, Si poteſtis credere: Omnia ſunt poſſibilia credenti. Iam'que pater pueri fatetur ſe credere: ſed quia ſentit animi ſui imbecillitatem, quæ obſtabat quo minus tam ſolidè crederet quàm credendum intelligebat, deprecatur culpam, poſcens humiliter & cum lachrimis fidei augmentum, & Chriſti Domini

miſericordiam. Et ſtatim iraſcitur bonus & hominum amans Dominus, *immundo ſpiritui: hominis miſeretur, atque imperio ſuo eijcit illum dæmonem: nec tantum eijcit, uerùm etiam præcludit ei uiam, ne unquam in illum poſthac redeat.*

CAPVT VICESIMVMOCTAVVM.

ET cum introiſſent domum diſcipuli eius, acceſſerunt ad eum ſecretò, & dixerunt ei: Quare nos non potuimus curare eum? Dixit illis Ieſus: Propter incredulitatem ueſtram. Amen dico uobis: Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, & dicetis monti huic, Tranſi hinc: & tranſibit, & nihil impoſſibile erit uobis. Hoc autem genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio. Et illinc profecti prætergrediebantur, & iter fecerunt per Galilæam, & non uoluit ut quiſquam ſciret. Conuerſantibus autem eis in Galilæa docebat diſcipulos ſuos, & dixit illis Ieſus: Ponite in cordibus ueſtris ſermones iſtos. Filius enim hominis tradendus eſt in manus hominũ, & occident eum, & occiſus tertia die reſurget. At illi ignorabant uerbum iſtud, & erat abſconditum ab eis, ut non intelligerent illud: & timebant eum interrogare de hoc uerbo, & contriſtati ſunt uehementer. Et cum ueniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter ueſter non ſoluit didrachma. Et ait: Etiam. Et cum intraſſet in domũ, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, uel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et dixit illi: Ab alienis. Et dixit ei Ieſus: Ergo liberi ſunt filij? Vt autem non ſcandalizemus eos, uade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit tolle, & aperto ore eius inuenies ſtaterem: illum ſumens da eis, pro me & te.

COMMENTARIA.

Timuerunt Apoſtoli ne perdidiſſent datam ſibi contra dæmones gratiam: propterea perplexi animo, ſeorſum eum interrogant. Dominus *autem arguit eos, ut imperfectiores, dicẽs: Si feruentem & ardentem haberetis fidem, etiamſi parua uideretur, perficeretis utiq; magna. Eſt enim granum ſinapis contemptum & minutum, tamen attritum exerit acrimoniam naturæ ſuæ, et humo conditum emergit in arborem ſpacioſam. Porrò cum* Theophylactus *exiſtimet, Dominũ de reali monte locutum: uidetur tamen illis uerbis iuxta hyperbolen intellexiſſe res quaſlibet in orbe grandes, firmas & immobiles, quas oporteat cedere huic fidei. D. uerò* Hieronymus *hunc locum enarrans:* Montis, *inquit, tranſlatio non eius ſignificatur, quem oculis carnis aſpicimus, ſed illius qui à* Domino *tranſlatus fuerat ex lunatico. Quod enim ait,* Dicetis *monti huic, tranſi & tranſibit: de dæmone intelligitur. Sub hæc* Dominus *apertè diſcipulis eam rem exponens, ait: uaria Satanæ malitia, immundicia & tentatio non ſuperabitur, niſi probè inſtructi ſitis abſtinentia, & precibus ardẽtibus. Poſtquam autem illinc egreſsi ſunt celeriter & in tranſcurſu, ne impediretur accedentiũ et ſemper aliquid poſtulantium frequentia, per Galilæam iter fecerunt: iterum repetit & inculcat mortem & reſurrectionem* Dominus. *Oportuit enim diſcipulorum mentes præmuniri contra ſcandalum crucis. Subinde (ait* Theophylactus*) memoriam facit paſsionis, ne exiſtiment quòd inuitus patiatur: & interim hoc agit, ut exerceat eos, & ne terreantur, ſi hoc inexpectatum eueniat. Coniungit autem triſtibus læta: ſcilicet quòd reſurget. Porrò quòd contriſtantur, & uehementer quidem, non de infidelitate uenit, iuxta* D. Hieronymum: *alioquin ſcierant & Petrum eſſe correptũ, quare non ſaperet ea quæ* Dei *ſunt, ſed quæ hominum: uerùm quia pro dilectione magiſtri, nihil de eo ſiniſtrum & humile patiuntur audire. Diſcruciabat ergo animos illorum mirum in modum hic ſermo. ſic enim adamabant* Dominum *ſuum. Quòd uerò iſti non intelligunt prædicationem longè manifeſtiſsimã, inde eſt, quòd de Meſſia & regno ipſius neſcio quam carnalem conceperant in mentibus opinionem. Metuebant autem, ne & ipſi exciperentur acerbius. Cum autem ueniſſent Capernaum, qui didrachma accipiebant, ex more poſcunt tributum. Poſt enim Cæſarem (ut* Hieronymus *teſtatur) Iudæa facta eſt tributaria, & omnes cenſi capite ferebantur. Non audent aũt repetere, ſed pro ſignorum magnitudine, hi qui exigebant, diſcipulum conueniunt. Aut*

forſan

forſan malitioſè interrogant, utrum reddat tributa, an contradicat Cæſaris uoluntati. Verùm quod exactores cum Petro erant collocuti, non ignorabat Dominus per diuinam omniſcientiam. Quare prius quàm uel uerbum de cenſu protuliſſet Petrus, præueniens ipſius expoſitionem interrogatur, à quibus exigatur tributum? Petro autem reſpondente: À plebeijs, non à regum liberis, concludit Dominus, immunem ſe eſſe à tributo: obſcurè ſubindicans, ſe terræ maris'que, & omnium rerum Dominum ac Regem eſſe. Porrò ut non reputemur, inquit, contemptores & deſpectores legis, & offendamus eos, aut ullam excitemus turbam: abi protinus; & quod ipſis debetur, expende. Quòd ſi quis modò roget, quare Dominus cenſum hunc non ex loculo potius quàm fluctibus marinis penderit: arbitror quidem, illud non carere myſterio. Voluit itaque hoc miraculoſo facto demonſtrare ſuam præſcientiam, & potentiam: quod'que omnes creaturæ ipſi obediant, ut filio Dei.

CAPVT VICESIMVMNONVM.

IN illa hora intrauit in eos cogitatio, quis eorum uideretur eſſe maior. At Ieſus uidens cogitationes cordis eorum, cum domi eſſet, interrogabat eos: Quid in uia tractabatis? At illi tacebant. Siquidem in uia diſputauerant, quis eſſet illorum maior. Et cum conſediſſet Ieſus, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes: Quis, putas, maior eſt in regno cœlorum? Et ait illis: Si quis uult primus eſſe, erit omnium nouiſsimus, & omnium miniſter. Et apprehendens paruulum, ſtatuit eum ſecus ſe in medio eorum, & complexus eum dixit illis: Amen dico uobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum. Et qui ſuſceperit unum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit. Et quicunque me ſuſceperit, non ſolùm me ſuſcipit, ſed eum qui miſit me. Nam qui minor eſt inter uos omnes, hic maior. Qui autem ſcandaliſauerit unum de puſillis iſtis minimis qui in me credunt, bonum eſt & expedit ei magis, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo, & proijciatur in profundum maris. (Lucæ 17.) Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim, ut ueniant ſcandala: ueruntamen uæ homini illi, per quem ſcandalum uenit. Si autem manus tua ſcandaliſat te, abſcinde eam, & proijce abs te. bonum eſt tibi, debilem introire in uitam, quàm duas manus habentem mitti & ire in gehennam, ignem æternum inextinguibilem, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus ſcandalizat te, amputa illum. bonum eſt tibi, claudum intrare in uitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi luſco cum uno oculo uitam intrare & regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur, & omnis uictima ſale ſalietur. Bonum eſt ſal. quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis? Habete in uobis ſalem, & pacem habete inter uos. Videte ne contemnatis unum ex his puſillis. Dico enim uobis: quia angeli eorum in cœlis ſemper uident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. Venit enim filius hominis ſaluare quod perierat. Quid uobis uidetur? Si fuerint alicui centum oues, & errauerit una ex eis, non'ne relinquit nonagintanouem in monte, & uadit quærere eam quæ errauerat? Et ſi contigerit ut inuenerit eam, amen dico uobis, quia gaudet ſuper eam magis quàm ſuper nonagintanouem quæ non errauerunt. Sic non eſt uoluntas ante patrem ueſtrum qui in cœlis eſt, ut pereat unus de puſillis iſtis.

*Inter ſe diſputauerant diſcipuli in itinere, quis eſſet maior: quia uiderant, quòd cenſum Dominus Ieſus non pro ſe tantum, ſed & pro Petro ſoluerat. Et quoniã ſomniabant, tales in regno Chriſti dignitates futuras, quales uidemus in regum et principum aulis: ſuſpicãtur, Petrum omnibus alijs fore præferendum in regno Chriſti: quod iniquis ferunt animis. Accedunt ergo Dominum, ac dicunt: Quis nunc obtinet primatum in adminiſtratione noſtra? Aut, Quis ex Apoſtolorum tuorum numero primas obtinebit, cum regnare cœperis in mundo? Hic Dominus, quò tolleret ex illorum cordibus ambitionis malum, ut quod impediret et obturbaret pietatis negotium, & insereret humilitatem & modeſtiam: puellum accerſitum ſtatuit in medium concertantium atq; quærentium: mox item adhibitis uerbis, quid paradigmate pueli effectum cupiat oſtendit, dicens: Contenditis de primatu. At ego uobis pro certo dico, niſi ab huiuſmodi ambitioſis, faſtumq́; ac pompam ſpirantibus diſputationibus mentes ueſtras auerteritis, & religioſe fueritis conuerſi, adeò non efficiemini in regno meo magni & illuſtres, ut ne pro diſcipulis quidem meis uos agnoſcere poßim. D. Chryſoſtomus: Rectè, inquit, ante oculos monſtratione paruuli totam rem poſuit, ipſo aſpectu eos conuertens atq; perſuadens, ut abſq; ſimulatione aliqua humilitatem amplectantur. Paruulum ergo ætate, & quidem mea ſententia ualde paruulum, qui ab omnibus paßionibus eſſet liber, in medio ſtatuit. Illa enim ætas omni arrogantia, omni gloriæ inanis furore, omni liuoris inſania, omni contentionis cupiditate, cæteris que huiuſmodi immunis eſt. Cumq́; præcipuis muniatur uirtutibus, ſimplicitatis ſcilicet, & humilitatis, de nulla iſtarum ſuperbit: ita duplici philoſophia ornatur. Nã & hæc bona poßidet, & nihil ſibi præter hæc arrogat. his de cauſis paruulũ in medio ſtatuit. Hæc ille. Cæterùm non ſolùm, inquit Chriſtus, oportet uos humiles eſſe: ſed etſi alios humiles propter me in honore habueritis, mercedem accipietis. me enim accipitis, quando pueros, hoc eſt humiles ſuſcipitis. Deinde & à contrario inquit: Qui offenderit, hoc eſt, iniuria affecerit unum ex his qui ſe humiliant, & paruos putant, tametſi magni ſint: multis ſupplicijs obnoxius erit. Loquitur autem Dominus (docente D. Hieronymo) ſecundùm ritum prouinciæ, quòd maiorum criminum iſta apud ueteres Iudæos pœna fuerit, ut in profundum ligato ad collum ſaxo demergerentur. Tantumq́; dicit: Multo melius eſt pro culpa breuem recipere pœnam, quàm æternis ſeruari cruciatibus. Eam porrò rem exclamatione ſubita, & prorſus pathetica exaggerat, ſimul & uaticinans quid futurum ſit. Dicit ergo: Multæ erunt in mundo calamitates, peßimeq́; habebunt res hominum propter offendicula, dum uidelicet impuri & corruptißimi quique homines non ceſſabunt ſimplices uexare, offendere, et contemnere. Interim autem peribunt iuſti, atq; ideò iuſtißimus Deus non ceſſabit ſcandala ponentes punire. Scandala autem ut ueniant * neceſſe eſt, inquit: quia nunquã in mundo defuturi ſunt homines maligni, qui perpetuò ſpretis optimis, & ſumma cum bonorum offenſione pergent ſuas cupiditates prauas perſequi, & ſeſe rebus peßimis exaturare. Ne quis autem putaret, ſe immunem fore, ſi cupiditates ſuas expleat, & quoſlibet offendat: dura ſupplicia et infenſißimam Dei iram minatur offendiculum præbentibus: ita tamen, ut ſub parabolico ſermone tradat rationẽ, quomodo poßit à nobis caueri & uitari offenſio, ne uel ipſi impingamus, né ue alijs occaſionem ruinæ præbeamus. Non ſenſit itaque Chriſtus, aliquod corporis membrum amputandum: ſed affectus omnes amputandos, qui nos ad res prauas impellunt, ac uel ipſi faciamus quibus offendantur alij, uel praua aliorum facta imitemur, atq; ita excludamur à regno cœlorum, & proijciamur in ignem illum qui non extinguetur, & ubi uermis non morietur. D. Hieronymus in ultimum caput Eſaiæ, unde hæc uerba deſumpta uidentur: Vermis, inquit, qui non morietur, & ignis qui non extinguetur, à pleriſq; conſcientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in ſupplicijs conſtitutos. cuius etiã meminit D. Aurelius Auguſtinus. At quid ipſe de hac re ſentiat, † apertè pnũciat his uerbis: Qui uerò pœnas & animæ & corporis in illo ſupplicio futuras eſſe non dubitant, igne uri corpus, animam autem rodi quodammodo uerme mœroris affirmant. Quod etſi credibilius dicitur, quia utiq; abſurdum eſt, ibi dolorem aut corporis aut animæ defuturum: ego tamen facilius æſtimo, ut ad corpus dicam utrunq; pertinere, quàm neutrum: & ideo tantum in illis diuinæ Scripturæ uerbis, animi dolorem. quomodo conſequens eſſe intelligitur, etiamſi non dicatur, ut in corpore ſic dolente animus quoq; ſterili pœnitentia crucietur. Legitur quippe & in ueteribus ſcripturis, uindicta carnis impij ignis & uermis. Potuit breuius dici, Vindicta impij. Cur ergo dictũ eſt, Carnis impij? niſi*

* Vide Chryſoſto: Eſtque hæc neceßitas non abſoluta, ſed conſequẽtiæ.

† lib. 21. cap. 19. de Ciuitate Dei.

niſi quia utrumque, id eſt & ignis & uermis pœna erit carnis. Hactenus ille. Porrò quamobrem puelli, & qui his ſimiles ſunt infirmi homines, non offendendi, hanc quoque Chriſtus adducit rationem: quia ſcilicet tanti ſunt precij apud Deum, ut cuilibet eorum proprium addiderit miniſtrum, atque cuſtodem. Docet D. Hieronymus, magnam dignitatem animarum noſtrarum eſſe, ut unaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui delegatum angelum: quò uidelicet tranquilliori animo ſimus in omnibus aduerſitatibus. Angeli ergo æternùm beati, ſunt ſic dati nobis cuſtodes & miniſtri, ut nihilominus Dei perfruantur iucunda familiarí que præſentia. Démum inquit Dominus, ſe omnibus ſeruandis ueniſſe. Ergo omnes perierunt? Vtique uniuerſum genus hominum perierat, in Adamo patre noſtro: uerùm Deus noſtri miſertus, filium ſuum miſit unicum, qui perditum ſeruaret: & filius quidem Dei uenit in mundum, & cruci affixus, morte & reſurrectione ſua uitam nobis reſtituit. Iam ut ingens Dei patris ſtudium ſeruandi homines, filij que dilectionem ardentiſſimam, qua genus humanum complectitur, ob oculos reuocaret: ſubijcit parabolam paſtoris, ac ouis perditæ. D. Chryſoſtomus hunc locum enarrans: A' dignitate patris, inquit, ad hoc inducit, ne quis contemnatur aut perdatur per offenſionem: quia nec patri quidem uidetur, ut unus iſtorum paruulorum pereat. Et à communi conſuetudine hominum: quia paſtor ſaluis ouibus derelictis, eam quæ errauit diligentius quærit, & cum inuenerit, ſummopere de illius ſalute lætatur. Proinde ſi ſic eſt affectus homo paſtor erga gregem ſuum quem poſsidet tantum, nec etiam condidit: quanto magis hæc eſt uoluntas patris mei cœleſtis, ne quis pereat ex his puſillis quos condidit, quibus ad ſalutem reuocandis filium ſuum unicum impendit? Abſint igitur à ueſtro contubernio offendicula, quæ pacem dirimunt fraternam: ſed adſit mutua charitas, qua uiciſsim alij aliorum erratis amanter medeamini, ſi quæ inciderint.

CAPVT TRICESIMVM.

ATtendite uobis. Si autẽ in te peccauerit frater tuus, uade, & corripe eum Lucæ 17.
inter te & ipſum ſolum. Si audierit te, & pœnitentiam egerit, dimitte illi: lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, aſſume tecum adhuc unum uel duos, ut in ore duorum teſtium uel trium ſtet omne uerbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem & Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus. Amen dico uobis, quæcunq; alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlis. Iterum dico uobis, quia ſi duo ex uobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiens peccabit in me frater meus, & dimittam illi? uſque ſepties? Dixit illi Ieſus: Non dico tibi uſque ſepties: ſed uſque ſeptuagies ſepties. Ideo aſsimilatum eſt regnum cœlorum homini regi, qui uoluit rationem ponere cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei unus qui debebat decem milia talenta. Cum autem non haberet unde redderet, iuſsit eum Dominus uenundari, & uxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem ſeruus ille, rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Miſertus autem Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei. Egreſſus autem ſeruus ille, inuenit unum de conſeruis ſuis, qui debebat ipſi centum denarios. & tenens ſuffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit: ſed abijt, & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conſerui eius quæ fiebant, contriſtati ſunt ualde: & uenerunt, & narrauerunt Domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tunc uocauit eum Dominus ſuus, & ait illi: Serue nequã: omne debitũ dimiſi tibi, quoniã rogaſti me. Non'ne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Et iratus Dominus eius,

tradidit

tradidit eum tortoribus, quoaduſq; redderet uniuerſum debitum. Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo, de cordibus ueſtris.

COMMENTARIA.

Iam docet Chriſtus medicandi modum, cum inquit: Si quid admiſerit in te frater tuus, quod ſit animaduerſione dignum, ne ſtatim proſilias ad uindictam, ne'ue rurſus ſilentio tuo ſinas illum perire, dum ueluti uinolentus affectibus ſuis peccat impunè: ſed primùm experire remedio quàm maxime blando, quod ne pudoris quidem incommodo fratrem aſpergat. Si nondum agnoſcit culpam, argue illum, & ob oculos pone, quantum aberrarit ab officio fraternæ charitatis. Talis autem ſit admonitio, ut declaret te nihil aliud quærere quàm illius ſalutem, & amicitiæ priſtinæ ſarturam. Quòd ſi uerò familiari & priuata admonitione illa nihil profeceris, teſtes adiungito tibi, ut uel eorum authoritate atq; adhortatione percellatur: uel ut uiri iſti graues teſtificari poßint, omnia eſſe tentata quæ ad emendationem pertinere uidentur: ſed fruſtrà, illo omnem admonitionem ac adhortationem aſpernante. Vbi autem fuerit omnino intractabilis, ita ut omnem cõtemnat admonitionẽ: pergat autem turpi conuerſatione & ſeſe & alios contaminare: iam totum negotium deferendum eſt ad Eccleſiam, ut coram hac increpetur acerbius, & pudefiat. Porrò Eccleſia cui hic deferendus, non eſt uniuerſalis illa omnium ſanctorum congregatio, ſed optimorum ſanctißimorumq; uirorum collegiũ. Nam D. Chryſoſtomus hunc locum, Dic Eccleſiæ, enarrans: Dic præſulibus, inquit, & præſidentibus. Poſtquam autem & hoc factum fuit, & ipſe uſqueadeò eſt inſanabilis, ut nec ſecreta fraternáque correptione, nec duorum conſcientia conſenſuq;, nec prolati criminis pudore, nec primorum authoritate corrigatur: illum ſuo morbo relinquito, ac à familiari amputetur cõſortio, nec alio loco habeatur quàm ſi eſſet ethnicus & publicanus. Quòd autem Eccleſiæ iudicium dixit, iam corroborat Dominus Ieſus: ac ſub conteſtatione iuriſiurandi dicit, eos apud Dominum quoq; uel damnatos uel abſolutos, quoſcunq; Eccleſia diuino iudicio uel damnat, uel abſoluit. Et conſequenti ſententia oſtendit, quàm utilis ſit conſenſio & concordia eccleſiaſtica.

• Eſt forũ conſcientiæ, & eſt forum iudicij & iuſticiæ. Nota.

*Cumq; pauculis tanta pollicetur munera: ſi plures conſenſerint, ſi tota inter ſe conſenſerit Eccleſia, quid non impetrabit à Domino Chriſto, quem habebit præſentißimum? Verùm non abruptè utendum erit illa ſententia. De omni re quamcunq; petierint: quaſi Deus etiam ſtultis ac truculentis hominum uotis annuat. Loquitur enim Dominus de precibus pijs ſanctorum & Eccleſiæ, quæ nihil petit contra uoluntatem Domini, dicente Apoſtolo: Et hæc eſt fiducia quam habemus apud Deum, Quòd ſi quid petierimus ſecundum uoluntatem eius, audit nos. D. Chryſoſtomus: Animaduerte, inquit, quemadmodum etiam hic dißidia & inimicitias diſſoluat, & homines ad unam congreget uoluntatem, non pœnarum tantummodò terrore, ſicut hactenus uidimus: uerumetiam his donis, quæ à charitate profluunt. Nam poſteaquã contentionis extrema ſupplicia poſuit, magna concordiæ præmia exponit, cum & à patre, qui conſenſu & charitate coniuncti ſunt, facile impetrẽt quod petunt, & ipſum Chriſtum in medio ſui poſſideãt. Cæterùm ubi docuit Saluator noſter Chriſtus, quo pacto agamus cum iis qui corrupta uita ſua contaminant Eccleſiam: ſequitur iam, quomodo ſe gerant ſancti in condonatione delictorũ quotidianorum. Scrupulum quidem aliquem conceperat Petrus in animo, propterea quod Ieſus dicens, Poſt tertiam correptionem ſit tibi uelut ethnicus & publicanus, uiſus eſt certum numerum præſcribere, quem qui tranſgreſſus eſſet, etiamſi reſipiſceret qui peccarat, non eſſet recipiendus in gratiam. Hac igitur de re exactius docendus, Dominum Ieſum adijt, ait que: Domine quoties condonabo fratri, ſi in me peccaueris, & poſt quotam culpam repelletur à uenia? num poſt ſeptimam? Hunc numerum proponebat Petrus, uelut abundè magnum: quum Ieſus tertiæ duntaxat correptionis meminiſſet. Quoniam autem Ieſus in his quæ committuntur in nos delictis, oportere nos eſſe facillimos ad ueniam oſtendere uoluit, dixit: Non dico, ignoſcendum uſque ad offenſam ſeptimam, ſed uſque ad ſeptuageſies ſeptimã: indicans, nullum eſſe præſcribendum numerum ignoſcentiæ Chriſtianæ: ſed quotienſcunque reſipuerit qui peccauit, toties ex animo condonandam eſſe culpam: penitus eximens ex animo Chriſtiano ulciſcendi libidinẽ. * Atque id ne quis exiſtimaret eſſe durum & iniquum, Ieſus adhibita ſimilitudine docet eſſe æquißimum. D. Hieronymus: Familiare, inquit, eſt Syris & Palæſtinis, maximè ad omnem ſermonem ſuum parabolas iungere, ut quod per ſimplex præceptum te-*

neri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem exemplá que teneatur. Adumbrauit autem Dominus Ieſus hac parabola nobis eximiam Dei bonitatem, remittentis nobis benignè peccata noſtra. Et amplificat illam per debiti magnitudinem. Poſuit enim decem mille talenta pro debitó maximo. Et certè ſi Deus uellet nobiſcum agere ſtricto iure, nemo noſtrûm ſeruaretur. Ideo enim & David dixit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Cogitur ergo debitor in præſentiarum confugere ad clementiam & miſericordiam diuinam. Et miſericordia ſiue gratia gratuitò abſoluet peccatorem, dicente parabola: Dominus miſertus ſerui ſupplicis ac prouoluti, plus indulſit quàm ille petierat. Non ſolùm enim non produxit in forum: uerumetiam condonauit illi totam ſummam. Porrò ſeruus ille iam liber cum eſſet digreſſus à conſpectu Domini ſui, fortè fortuna obuiam habuit quendam è numero conſeruorum ſuorum, qui debebat illi pauxillulum pecuniæ, oblitus eſt dominicæ erga ſe clementiæ. Nam iniecta manu trahere cœpit miſerum, ac inexorabilis repulit ſupplicem, & pertraxit in carcerem. Tales ſunt homines maligni, quibus Dominus Deus ex immenſa bonitate & miſericordia omnia condonat peccata. Ipſi tamen in fratres ſuos iram, rancorem, & liuidum retinent animum, ac dimittere admiſſa nolunt. Porrò conſerui qui uiderant miram clementiam Domini in ſeruum, ubi uidiſſent tantam conſerui in conſeruum inclementiam, dolore graui commoti rem omnem denarrant Domino. Videntur (inquit Theophylactus) hi conſerui eſſe angeli: oſores, mali: & amantes, boni: non quòd ignoranti Domino hæc dicant: ſed ut tu diſcas, quòd angeli ſint, & quòd inhumanis & immiſericordibus indignentur. Cæterùm ubi hæc reſciuit Dominus, ſumma ira accenſus, reuocauit ad ſe ſeruum, cui condonarat omnia, & tradidit eum tortoribus. Quibus autem tortoribus? Fortè poteſtatibus punitricibus, ita ut perpetuò puniretur. Audiamus ergo omnes (ait D. ille Chryſoſtomus) qui crudelitate occupati, neminem miſereamur: Audiamus inquam, quia non in alios, ſed aduerſus noſmetipſos ſæuitiem exercemus. Quare cum recordaris alieni peccati, cogita quòd tibi ipſi, non alij detrimentum infers. Tua enim, non proximi peccata in falcem colligis. Et tu quidem quicquid aduerſus delinquentem operatus fueris in præſenti uita, hæc ut homo facis: Deus uerò non ita, ſed & maioribus & æternis ſupplicijs puniet. Tradidit enim eum tortoribus, donec uniuerſum debitum perſolueret: id eſt, ad perpetuitatem eum ſupplicij tradidit. nunquam enim inde rediturus eſt. Nam quoniam beneficijs melior fieri non potuit, reliquum eſt út pœna torqueatur æterna. Iam quid uelit demonſtrare hac parabola, his uerbis apertè pronuncians Dominus inquit: Hæc eſt iuſti iudicis ira, patris nimirum mei cœleſtis: ad hanc imaginem aget uobiſcum, talis pœna irrogabitur omnibus malignis ingenijs, nolentibus benignè condonare offenſas atq; delicta fratribus. Quòd autem dixit, Pater meus: & non, Pater ueſter: Theophylactus proinde dictum putat, quia indigni ſunt tales, qui Deum habeant patrem. De cordibus autem uult remitti, non de ore duntaxat: quia fictam pacem & omnem hypocriſim odit Dominus Deus ac pater noſter.

CAPVT TRICESIMVMPRIMVM.

REſpondens autem illi Ioannes, dixit: Præceptor & Rabbi, uidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia: & prohibuimus eum, quia non ſequitur te nobiſcum. Et ait ad illos Ieſus: Nolite prohibere. Nemo eſt qui faciat uirtutem in nomine meo, & poſsit citò malè loqui de me. Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt. Quiſquis uobis potum dederit aquæ frigidæ, in nomine meo, quia Chriſti eſtis: amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum, Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Tranſi hinc, & uade in Iudæam, ut & diſcipuli tui uideant opera quæ tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipſe palàm eſſe: ſi hoc facis, manifeſta temetipſum mundo. (nec enim fratres eius credebant in eum.) Dixit ergo eis Ieſus: Tempus meum nondum aduenit: tempus autem ueſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe uos: me autem odit, quia teſtimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum

hunc: ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum, quia tempus meum nondum impletum eſt. Hæc cum dixiſſet ipſis, manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant: Vbi eſt ille? Et murmur multum erat de illo in turba. Quidam enim dicebant, Quia bonus eſt: alij autem dicebant, Non, ſed ſeducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de eo, propter metum Iudæorum. Iam autem die feſto mediante aſcendit Ieſus in templum, & docebat, & mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis uoluntatem eius faciet, cognoſcet de doctrina utrum ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam eius qui miſit illum, hic uerax eſt, & iniuſticia in illo non eſt.

COMMENTARIA.

Dubitat Ioannes, an promiſcuè omnes recipiendi, qui quouis modo adiungunt ſe Chriſto: & quia cuidam prohibuerat per nomen Chriſti facere miracula, quòd non eſſet de conſortio & familia Chriſti, mouet quæſtionem, & ait: Magiſter, cum emiſiſſes nos ad prædicādum regnū Dei, uidimus quendam planè alienum à noſtro conſortio: prohibuimus eum. modò autem cum audimus quæ nos doces de recipiendis puellis, dubitamus, an conſultè fecerimus. His paucis reſpondet Dominus: Iſtiuſmodi nolite prohibere, qui quocunque modo cōducunt Euangelio propagando. Non eſt ſpectandum, an ſequatur nos: ſed an prædicet nomen noſtrum. Quòd ſi inuocato meo nomine eijcit dæmonia, non facilè poteſt de me malè loqui. Quòd ſi faciat, res ipſa redarguet eum. Dicetur enim illi: Qua fronte obtrectas nomini, quod in edendis miraculis expertus es potens & efficax? Noua res per omnem occaſionem eſt promouenda: quàm ſinceris animis, ueſtra nihil refert, modò quocunque pacto proſit negotio quod agitis. Non ſolùm facientes uirtutes in nomine meo, non prohibeo: ſed etſi quis minimum dederit uobis propter nomen meum, & ſuſceperit uos propter me, non propter humanam uel mundanam gratiam, neutiquam perdet mercedem ſuam. Hæſit autem in Galilæa Dominus, abhorrens à Iudæa, quoniam Iudæi ſtruebant inſidias uitæ illius: non quòd mortem metueret Ieſus, ſed quia nondum uenerat tempus ipſius. Inſtabat autem Iudæis cumprimis feſtus dies ac religioſus, quem Græci Scenopegiam appellant, ob memoriam priſcorum patriarcharum, qui uitam agebant in tabernaculis, ſubinde mutantes ſedem. Quoniam autem ad diem feſtum magna uis hominum ex uniuerſa Syria ac finitimis etiam regionibus confluere ſolebat Hieroſolymam, ob templi celebritatem: cognati Ieſu, rudes adhuc, & humanis affectibus obnoxij, & freti propinquitatis iure: Inſtat, inquiunt, dies celebris, relicta Galilæa in qua iam diu nimium latitas, confer te in Iudæam: Illic licebit plures diſcipulos colligere, ſi uiderint omnes quæ facis. Nullus enim, ſi uelit haberi magnus, ea facit in occulto, per quæ parari poſsit ab hominibus opinio. Si de cœlo deſcendiſti, & tanta potes quanta de te prædicas: fac ut mundo ſis notus. Nemo uerò miretur hanc orationem cognatorum Domini Ieſu arrogantem, atque etiam impiam: ſiquidem ne illi quidem tum credebant ei. Quare (inquit S. Auguſtinus) in eum non credebant? Quia humanam gloriam requirebant. Verùm Ieſus pro ſua ſingulari manſuetudine ad hanc cognatorum ſuorum tentationem ita reſpondet: Scio quid agendum ſit, quomodo item & quando me oporteat innoteſcere mundo. Hoc non ex humano pendet conſilio, ſed ex patris decreto. Ego qui patris arbitratu ueni, meum habeo tempus. Veſtrum autem tempus, qui humano affectu ducti, gloriam huius mundi quæritis, & me iuxta mundanum ſenſum gloriari uultis, ſemper paratum eſt. Ergo ire poteſtis quò lubet, quodius tempus ueſtris perficiendis negotijs eſt appoſitum: quando mundus uos, ut ſibi conſentientes, diligit. Ego gloriam patris mei & hominum ſalutem quæro. ac tantum abeſt ut apud mundum captem gloriam, ut odium potius illius in me concitem, diſſentiens ab illius cupiditatibus: ac palàm teſtificans, quòd mala ſunt opera illius. Habent Iudæi ſuos dies feſtos: mihi unus dies uerè feſtus ſpiritualiter celebrandus, quo pater delectatur, is nondum aduenit.

Scenopegia, feſtum tabernaculorum: Vide Ioſephum, Antiqui. lib. 3. cap. 13.

Vbi ad-

Vbi aduenerit, occurram ultrò. uos qui carnales adhuc eſtis, & mundum ſapitis, aſcendite ad hunc feſtum diem: ego aliam opportunitatem expecto. Vt autem aſcenderunt fratres eius, profectus eſt & ipſe: ut ſatis eſſet perſpicuum, ſe non tam metu Iudæorum abſtinuiſſe à conuentu ſolenni, quàm ut fugeret comitatum ſuorum cognatorum, quos adhuc carnales nolebat negocio Euangelico admiſceri. Venit autem Hieroſolymam, non oſtentans ſeſe, ſed occultè: uidelicet magis irritaturus expectationem ſui, & maiori fructu ſuo tempore proditurus in publicum. Nouerat enim animos Phariſæorum, quod iam pridem hoc agerent clanculariis conſiliis, ut in die feſto per occaſionem illi manus iniicerent. Plenius autem diuerſas de Chriſto ſententias exponens Apoſtolus: Nonnulli, inquit, populares, qui ſermones de pietate audierant, uiderant'que miracula eius, dicebant Ieſum eſſe uirum bonum, & habere cauſam bonam, ideo'que indignum quòd abſens ſic ſuggillaretur. E diuerſo ſacerdotes ac Phariſæi, quos iampridem malè urebat Ieſu gloria, negabant illum eſſe uirum bonum, qui turbam ueluti ſeditioſus ad ſe pelliceret, nouo ſcilicet & inſolito dicendi genere, quod longè late'que diſcreparet ab eo quod à maioribus ſuis accepiſſent. Atque hoc tanta fiducia & improbitate urgebant, ut nemo bonorum auderet palàm ſiue liberè loqui, quod ſentiebat de Chriſto. Metuebant enim Iudæorum proceres, quibus intelligebant Ieſum eſſe uehementer inuiſum: nimirum quòd ipſorum authoritatem ſuis dictis factis'que uideretur imminuere. Cæterùm aſcendit quoque Chriſtus: ſed cum iamiam dimidium feſti peractum eſſet. Hoc fecit ipſe (ait Theophylactus) ut leniret illorum animum: inſuper ut maiori attentione audirent quæ ab eo dicebantur, ne feſti ſtrepitus illorum aures occluderet. Nam in principio feſti ueriſimile eſt, eos in his quæ feſti erant fuiſſe occupatos. Docebat autem Dominus in templo doctrinã Euangelicam, quam & tanta propoſuit certitudine & authoritate, ut quod opponerent Phariſæi non haberent. Iudæi uerò, & in primis Phariſæi aſſeclæ, cum doctrinam illius calumniari non poſſent: tamen authoritatem apud populum ſtudent adimere, admirantes, cum eſſet idiota & literarum rudis (nunquam enim inſtitutus fuerat in doctrina phariſaica, cuius profeſſione turgebant illi) unde nactus eſſet ea quæ è ſacris uoluminibus magna ſapientia depromebat: uelut inſimulantes, quod dæmonium haberet. Non enim agnoſcebant Dominum plenitudine ſancti Spiritus, ut Meſſiam, eſſe unctum, & omnem authoritatem & poteſtatem accepiſſe à patre. Dominus Ieſus autem, ut nobis manſuetudinis & modeſtiæ præberet exemplum, ſuſpicionem tam impiã leniter ſubmouet, oſtendens ſuam doctrinam non eſſe profectam ab homine: ſed nec à dæmonio, uerum etiam à Deo, quem ipſi quoq; colerent, & cuius gloriæ deberent fauere, ſi uerè pii uellent haberi. Reſpondit ergo Ieſus omnium arcanorum conſcius, eorum clanculario murmuri, in hanc ſententiam: Mea doctrina, quam admiramini unde mihi contigerit, quum ab homine literas non didicerim, non eſt talis, qualem falſò imaginamini: neque à me, ceu à puro homine, proficiſcitur: ſed eſt patris mei, qui me miſit in mundum, ut ipſe occæcatus per me cognoſcat illius uoluntatem: cognitam ſequatur, & ſequendo uitam aſſequatur æternam. Quòd ſi quis depulſa malicia, ſimplici corde uoluerit uoluntati patris obtemperare potius quàm ſuis prauis affectibus: is facilè agnoſcet, doctrinam meam non eſſe hominis aut dæmonis nouum inuentum, ſed à Deo profectam eſſe. Homines qui ſuæ gloriæ ſtudent magis quàm Dei, quò pluris fiant apud mundum, nouas ac ſuas doctrinas anteponunt doctrinæ Dei, malunt'que ea docere quæ ipſis gloriam ac lucrum concilient, quàm quæ gloriam & honorem pariant Deo, aut ſalutem proximo. Qui uerò non quærit propriam gloriam, ſed eius à quo miſſus eſt, hic omnia ſincerè loquitur: nec huius doctrina uel erroribus obnoxia eſt, uel ambitionis, auariciæ, liuoris, cupiditatibus'que uitiata, imò ipſa ueritas.

CAPVT TRICESIMVMSECVNDVM.

NOn'ne Moſes dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Reſpondit ei turba, & dixit: Dæmonium habes. Quis te quærit interficere? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moſes dedit uobis circumciſionem, non quia ex Moſe eſt, ſed ex Patribus. & in Sabbatho circumciditis hominem. Si circumciſionem accipit homo in Sabbatho, ut non ſoluatur lex Moyſi: mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho. Nolite iudicare

ſecundum faciem: ſed iuſtum iudicium iudicate. Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymitanis: Non'ne hic eſt, quem quærunt interficere? Ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid uerè dicunt principes, quia hic eſt Chriſtus? Sed hunc nouimus, unde ſit: Chriſtus autem cum uenerit, nemo ſcit unde ſit. Clamabat ergo Ieſus in templo docens, ac dicens: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis, & à me ipſo non ueni: ſed eſt uerus qui miſit me, quem uos neſcitis. Ego autem ſcio eum. Et ſi dixero quia neſcio eum, ero ſimilis uobis mendax ſed ſcio eum, quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit. Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo miſit in illum manus: quia nondum uenerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Chriſtus cum uenerit, nunquid plura ſigna faciet quàm quæ hic facit? Audierunt Phariſæi turbam murmurantem de ipſo hæc. Et miſerũt Phariſæi & principes miniſtros, ut apprehenderent eum. Dixit ergo Ieſus: Adhuc modicum tempus uobiſcum ſum, & uado ad eum qui me miſit: quæretis me, & non inuenietis. Et ubi ſum ego, uos non poteſtis uenire. Dixerunt ergo Iudæi ad ſeipſos: Quò hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis: & ubi ſum ego, eò uos non poteſtis uenire?

COMMENTARIA.

Cum criminarentur Chriſtum Iudæorũ proceres, quòd Sabbathum ſolueret, & legem præuaricaretur: ad hoc urget, oſtendens eis quòd ipſi magis præuaricatores ſunt legis, & ait: Lex quidem inquit, Ne occidas: Vos autem quæritis me occidere: & ita uos ſoluitis legem, non ego. Vide autem (inquit Theophylactus) quomodo ipſe quidem manſueta uoce loquatur eis. Illi autem contumelioſè & audacter dicunt, Dæmonium habes: eo quòd putabant ſe terrere illum, & animam eius contumelijs cruciari. Ad tam ueſanam blaſphemiam Dominus Ieſus non regeſſit conuicium: ſed manſuetè facti ſui quod calumniabantur, rationem reddens: Ego, inquit, die Sabbathi opus feci, neque malum neque ſordidum: ſed ſalutem contuli homini calamitoſo: & turbamini, & tumultuamini. Verùm non eſt tanta Sabbati religio, quin his rebus debeat cedere, quæ maioris ſunt momenti, & quouis die piæ ſunt. Hoc exemplum ſit uobis ipſe Moſes, qui uobis tradidit circumciſionem: non quòd ſimul cum lege nata ſit circumciſio, ſed quòd ante legem à Deo tradita fuerit patriarchis: & hoc nomine maioris uidetur circumciſio quàm Sabbathum. Moyſes autem iuſsit omnem maſculum die octauo circumcidi. Sæpe uerò accidit, octauum diem in quo neceſſe circumciditur puer, diem Sabbathi eſſe. Si ergo lex ipſa docet, opus fieri poſſe non uiolato Sabbatho: aut me abſoluatis neceſſe eſt, aut ſimul mecum damnetis & Moſen: imò legem ipſam. Sit uobis Moſes, ut eſt, uir eximius: ſim ego, qualis uobis uideor, humilis & contemptus: tamen ſi rem ſpectare uultis, aut uterque uobis damnandus eſt, aut abſoluendus uterque: quum ego non unam hominis partem curarim, ſed totum hominem ſeruarim in Sabbatho. Proinde nolite iudicare ſecundum perſonæ qualitatem: ſed ex ipſa re iuſtum ferte iudicium, ſi uultis uideri legis Moſaicæ tenaces. Poſt illam porrò prædicatam & aſſertam ueritatem, ſcinditur incertum ſtudia in contraria uulgus. Et boni quidem ceu uictores exultant. Nam reſpicientes ad illud quod ante dies aliquot Iudæi in abſentem conuicia iacientes, dixerant: Vbi nunc egregius ille diſputator, & miraculorum patrator? clamant: Non'ne hic eſt, cui Phariſæi et ſcribæ machinantur mortem? Ecce palàm in templo loquitur, ac liberè, nec illi reſpondent quicquam. Quid ſibi uult illorum ſilentium? Mali uerò ac impij diuerſum ſentientes, non agnoſcunt Ieſum eſſe Chriſtum, & pro ſe rationem afferunt talem: Nequaquam dignitas Meſſiæ huic competit: nam plebeijs natus eſt parentibus, Ioſepho uidelicet & Mariæ: ſed & patriam eius humilem nouimus, Nazaretham. At ubi uenerit Meſsias, originem & exortum eius nemo ſciet. Detorquebant enim ſcripturas Eſaiæ & Michææ prophetarum. Dixerat quidem Eſaias: Generationem eius quis enarrabit? Et Micheas: Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Verùm ea de diuina ipſius Chriſti generatione ac maieſtate pronunciarunt. Cum autem aduerſarij gloriam Chriſti omnibus modis obſcurare pergerẽt, id ne fraudi eſſet pijs, et imbecillibus adhuc in fide,

diſertè oſtendit, unde ſit, & quòd ſit Chriſtus. Si ideo, inquit, non uideor uobis ille eſſe Meſsias, quem ex prophetarum oraculis expectatis, quòd ſciatis unde uenerim: hoc ipſum uos docere poterat, me eſſe illū qui ſic uenerim, cum ex eo loco ſim ortus, unde prophetæ Meſsiam uenturum prædixerunt. Deus ab initio rerum, per ora prophetarum & ſanctorum patrum promiſit mundo filium: & quia hic natura ſua ueritas eſt, præſtitit per me quod mundo promiſit. Hunc autem qui me miſit, uos quidem neſcitis. Neſciunt enim illum, qui uoluntati illius non obtemperant. Ego ſolus uerè noui illum: quoniam apud ipſum fui, priuſquam uenirem in mundum. Et ab illo miſſus ſum in mundum, ut per me diſcatis eum, & ſalui ſitis ueſtra credulitate. His uerbis irritati primores, magis etiam fremebant animis, quòd tantum authoritatis ſibi uindicaret apud populum, & ipſos palàm impiæ peruerſitatis argueret. Geſtiebant ergo illi manus inijcere, & prompta uoluntas impij maleficij aderat: nemo tamen id temporis iniecit illi manum, ita uolente Chriſto: quia nondum uenerat tempus à patre præſcriptum, quo ſua morte mundo ſalutem pararet. Sacerdotibus autem, Scribis, ac Phariſæis, quos ob religionis profeſsionem ac legis ſcientiam oportebat in primis Chriſtum agnoſcere, ob corruptos animorum affectus in impio conſilio perſeuerantibus, nonnulli plebeij ac legis ignari utcunque crediderunt ſermonibus & miraculis Ieſu, dixeruntq́ue: Si poſsibile eſſet Ieſum non eſſe Meſsiam, illud tamen impoſsibile, Meſsiam alium plura & maiora poſſe deſignare miracula. Si hic non eſt Chriſtus, quemadmodum exiſtimant Phariſæi: mirandum tamen eſt, unde illi ſuppetat tanta uis edendi miracula. Id denuò non ferentes & impij Phariſæi, pro ingenio ſuo corruptiſsimo publicos ſubornant ſatellites, qui captum adducant. Cum uerò Dominus Ieſus non ignoraret, quid illi clanculum molirentur: ſub inuolucro quodam exponit ipſis myſterium diſpenſationis diuinæ, ac inquit: Breue tempus reſtat, quod uobiſcum uerſor, reuerſurus ad eum qui me miſit: tum abſentem requiretis, nec inuenietis. Pronunciat eis (inquit D. Cyrillus) quòd quum abierit, magno quidem deſiderio quærent eum, petentes uidere unum diem filij hominis: ſed non inuenient. Sanè poſt aſcenſionem quæſiuerunt eum pio affectu, illi qui Petro prædicante compuncti ſunt corde, dicentes: Quid faciemus, uiri fratres? nec tamen corpore præſentem inuenerunt. In miſerabili etiam exterminio urbis Hieroſolymæ, paulo poſt Chriſti paſsionem, Iudæi qui uiderant Chriſti miracula, optabant quidem ipſum tum habere præſentem ad ſui liberationem ab imminenti excidio, quod ſatis animo coniectabant ſibi immitti ob iniuſtam mortem Chriſto illatam: Non tamen eum propugnatorem aut auxiliatorem inuenerunt. Denique diuinitatis ſuæ naturam, qua eſt immutabilis cum patre, inſinuat dicens: Ad hanc gloriam in qua inſeparabiliter cum patre ſum, uos non poteſtis peruenire: quia non uultis agere pœnitentiam de malis ueſtris, quorum grauitate uiam cœli uobis præcluditis, obſtaculumq́ue ponitis propria ſponte, ne ad uitam ingrediamini. Hunc ſermonem multitudo cum non intelligeret, diſceptabant inter ſeſe, dicentes: Quid ſibi uult, quod dicit? Num relicta hac terra & populo ſancto, in longinquam gentium regionem abiturus eſt, quò nos non exiſtimet ſecuturos? aut ita uagus errabit inter gentes procul diſsitas, ut à nobis inueniri non poſsit?

CAPVT TRICESIMVMTERTIVM.

IN nouiſsimo autē die magno feſtiuitatis ſtabat Ieſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat ſpiritus datus: quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones eius, dicebant: Hic eſt uerè propheta. Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa Chriſtus uenit? Non'ne Scriptura dicit: quia ex ſemine Dauid, & de Bethleē caſtello ubi fuit Dauid, uenit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum. Quidam autem ex ipſis uolebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper illum manus. Venerunt ergo miniſtri ad pontifices & phariſæos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis eum? Reſponderunt iſti: Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur. Reſponderunt ergo eis Phariſæi: Nunquid & uos seducti

eſtis? Nunquid aliquis ex principibus & phariſæis credit in eum? ſed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, qui uenerat ad eum noctu, qui unus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi audierit ab ipſo prius, & cognouerit quid faciat? Reſponderunt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare ſcripturas, & uide, quia Propheta à Galilæa non ſurgit. Et reuerſi ſunt unuſquiſque in domum ſuam.

COMMENTARIA.

In maximis iſtis diſcriminibus prodit Dominus Ieſus, atque præſenti conſtantiq; animo teſtimonium fert ueritati, quum iam adeſſet ultimus dies eius feſti, qui ſumma frequentia, ſummáque religione celebrari conſueuit: quo peracto, ſuam quiſque domum repetebat. Stabat autem Ieſus in templo, ceu rem ſeriam & maximè grauem, ac ad omnes homines pertinentem conſtantiſſimè aſſerturus. Nec iam loquebatur tantum apertè, uerumetiam intenta uoce clamabat: ita uidelicet teſtificans, rem eſſe quam magnopere referret ab omnibus exaudiri, & dicebat: Ego fons ſum omnis ſalutiferæ ſapientiæ. Qui ſitit, non eſt quod petat à Scribis & Phariſæis: ueniat ad me, & bibat. Bibit autem, quiſquis credit ſermonibus meis. Eſt igitur ipſe Chriſtus fons uitæ exuberantiſſimus, omnes ueram ſitientes doctrinam (ut D. loquitur Cyrillus) & Dei cognitionem habere deſiderantes, dulciter inuitans, ut ad ſe ueniant, & bibant potum illum ſalutarem, qui animam reficiat, & omnem æſtum cupiditatum huius mundi reſtinguat. Quòd autem ſe dixit eſſe fontem, non tam ſeipſum obtulit ultrò quàm ſpiritum illum uberem & copioſum, quem pòſt eſſent accepturi qui in ipſum credidiſſent: quo accepto, mox Apoſtoli magna fiducia uarijs linguis orbi terrarum prædicare cœperunt Euangelicam philoſophiam, & cœlitùs hauſtum ſpiritum in omnium credentium animos diffundere. Percontabitur quis (ait D. Cyrillus) quare tempus glorificationis Chriſti expectandum erat, ut mitteretur Spiritus ſanctus in mundum? Sciat ille, quòd commodum fuit & tempeſtiuum, ſpiritum poſt Chriſti glorificationē dari: tum quòd unus aderat carne præſens conſolator & illuminator, cuius doctrina & lux ſufficiebat ad hominum illuſtrationem: tum quòd Spiritus ſanctus potiſſimùm miſſus eſt, ut hominum corda ab amore præſentis uitæ ad futuræ uitæ bona traduceret, & contemptis uiſibilibus inuiſibilium affectum induceret. Id autem opportunè factum fuit poſt reſurrectionem Ieſu, & regreſſum in cœlum ipſius. Quum autem plura locutus eſſet Dominus, atq; inuitaſſet omnes ad hunc fontem aquæ uiuæ, quanquam nondum ad plenum intelligebatur: tamen uariè afficiebant multitudinem. Quidam enim tot conſpectis miraculis, tantaq; ſermonum authoritate magnificentius de illo ſentientes, palàm fatentur ipſum eſſe promiſſum Meſſiam in lege et prophetis. Contrà alij phariſaico fermento corrupti, refellere conabantur iſtorum opinionem ex ipſis prophetarū uerbis, quæ Meſſiam prædixerunt oriturum è tribu Iuda, & è uico Bethleem: Chriſtum autem putabant natum in ciuitate Nazareth, quòd illic eſſet educatus, quodq; à Galilæa cœpit prædicationis exordium, atque illic plerunque uerſaretur. Demum alij non tantum credere recuſant, ut priores: ſed & perſequi eum annituntur, & comprehendere ipſum pro animi ſui malignitate uolebāt. Sed nemo miſit ſuper eum manus, quoniam nondum ipſe apprehendi uoluit. Nihil habebat uirium humana malitia aduerſus eum, cum in ipſius poteſtate eſſent omnia. Satellites itaque, quos ſuæ ueſaniæ miniſtros miſerant Phariſæi, ut Ieſum caperent, mutatis animis redeunt. Expoſtulant ergo cum eis Phariſæi, ſpe ſua deluſi, cur non adduxerint quem uinctum adducere iuſſerant. Illi uerò paucis reſpondent: Si uerba eius, inquiunt, arrectis audiſſetis auribus, haud ſecus ac nos cenſeretis, ipſum non aliorum hominum more, ſed ſupra hominem loqui, eſſéq; in eo diuinum aliquid, quod aliorum hominum naturam excedat. Senſimus animos noſtros raptos, & in aliud mutatos inſueto more. His miniſtrorum uerbis Phariſæi minimè mitigantur animo: ſed accenduntur in iram, & grauius in eos commouentur, improperantes cum acerba interrogatione, quòd & ipſi miniſtri ſeducti eſſent, qui tam facilè & leuiter Chriſto credidiſſent. Quid accidit? inquiunt. Num uos quoque, qui noſtri eſtis, nec ad promiſcuam multitudinem pertinetis, ſeducti eſtis? An non ſentitis impoſtorem eſſe? Si uerax eſſet, an non exiſtimatis uiros eximios, doctrina ſimul & authoritate præſtātes, illius ſermones approbaturos fuiſſe? Nūc uidetis, ne quenquā ex eorū numero, penes quos eſt religionis authoritas, et exacta

legis

legis peritia, ſermonibus illius fuiſſe perſuaſum. An uos mouet exemplum quorundam è media fece plebis hominum? Iſta turba rudis ac legis ignara, Deo execrabilis eſt. In tam ſceleratis molitionibus, exurgit è magnatum & Phariſæorum ordine uir multum grauis, & multæ authoritatis, Nicodemus, ac cauſam innocentis Domini ſuſcipit tuendam. ait itaq; : Lex & ipſa æquitas iubent cuiuſuis hominis cauſam diligentiſsimè cognoſcere, imò ipſum audiri, & qualitatem facti eius iuſta expendere lance, priuſquam condemnetur, aut coniiciatur in uincula. Iniquum eſt ergo, & contra legis præceptum, quod contra Ieſum agitis. Ad hoc autem tam æquum & tam ciuile Nicodemi patrocinium, quum illi non haberent quod hiſcerent, non ſolùm non reſipiſcunt, aut placantur: ſed ipſius etiam authoritate contempta, conuicio petunt hominem: Turbæ & imperitis, inquiunt, uenia dari poterat: at non pudet te primatem ac legis doctorem, diſcipulum eſſe iſtius impoſtoris Galilæi? excute Scripturas, & nuſquam comperies uel exortum à Galilæa prophetam, uel exoriturum. O' impiam & ſtultam Phariſæorum reſponſionem. Sed nullum eſt iudicium, ubi mentem occupant liuor & odium. Cæterùm his ultrò citroq; dictis dimiſſum eſt conſilium, ac ſuam quiſque domum abijt, dilata, nòn mutata ſacrilega uoluntate.

CAPVT TRICESIMVMQVARTVM.

IEſus autem perrexit in montem oliuarum: & diluculo iterum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, & ſedens docebat eos. Adducũt autem ſcribæ & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam, & ſtatuerũt eam in medio, & dixerũt ei: Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in adulterio. In lege autẽ mandauit nobis Dominus, huiuſmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? (hæc aũt dicebãt tentantes eum, ut poſſent accuſare) Ieſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra. Cum autem perſeuerarent interrogantes eum, erexit ſe, & dixit eis: Qui ſine peccato ueſtrûm eſt, primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinans, ſcribebat in terra. Audientes autem, unus poſt unum exibant, incipientes à ſenioribus: & remanſit ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans. Erigens autem ſe Ieſus, dixit ei: Mulier, ubi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo Domine. Dixit autem ei Ieſus: Nec ego te condemnabo. Vade, & amplius noli peccare. Iterum ergo locutus eſt eis Ieſus, dicens: Ego ſum lux mundi. qui ſequitur me, non ambulat in tenebris: ſed habebit lumen uitæ. Dixerunt ergo ei Phariſæi: Tu de teipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum nõ eſt uerum. Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Etſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, uerum eſt teſtimonium meum: quia ſcio unde ueni, & quò uado. Vos ſecũdum carnem iudicatis: ego autem nõ iudico quenquam. Etſi iudico ego, iudicium meum uerum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. Dicebant ergo ei: Vbi eſt pater tuus? Reſpondit Ieſus: Neq; me ſcitis, neq; patrem meum. Si me ſciretis, forſan & patrem meum ſciretis. Hæc uerba locutus eſt Ieſus in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius.

COMMENTARIA.

Poſt ſalutarem doctrinam turbæ communicatam, Ieſus ſeceſsit in montem Oliueti, ut ſecretus à tumultu orationi uacaret. Summo autem mane facto, rediens Dominus ad intermiſſos per noctem labores, templum repetit. Hic populus ſuauitate doctrinæ Chriſti prius deguſtatæ allectus, certatim confluxit ad illum, ut eodem ſpirituali iterum paſcatur & reficiatur cibo. Neq; hunc pium populi ardorem pius Dominus ſuo fraudauit deſiderio, aut irritum eſſe paſſus eſt: ſed ſedens docebat eos, & eſurientibus pabula uitæ miniſtrauit. Scribæ uerò & Phariſæi illi inſidias ſtruunt, & moliuntur laqueos quibus irretiatur. Nactam ergo mulierem, in ipſo adulterij ſcelere deprehenſam, producunt ad ipſum Dominum, & ream ſtatuunt in medio, ut ſi Chriſti fuiſſet ſententia damnata, uileſceret apud plebem illa Chriſti magnifica & larga gratiæ & miſericordiæ prædicatio, uidereturq; crudelis eſſe, & humanum ſitire ſanguinem. Rurſus ſi abſoluiſſet palàm adulteram, haberent quod in ipſum intentarent crimen, uiolatæ uidelicet legis: Leuit. 20.

Iam ut ex ore Domini iudicium liberum prolicerent, Magiſtrum non ſine aſſentatione doloſa appellant, & adulteram coram eo ceu iudice accuſant. Ieſus autem oratione nihil reſpondit: ſed inclinans ſe deorſum, ipſo facto plus loquebatur. Sciebat quidem mulierculam ream eſſe peccatricem: ſed nouerat accuſatores, qui ſe iuſtos uideri uolebant, multo ſceleratiores eſſe quàm eſſet illa. Cum igitur importunus inſtarent interrogationibus Phariſæi, quid ſentiret in hac perplexa & ancipiti quæſtione factitandum, erexit ſe, & dixit: Iuſsit Moſes adulteras lapidari ſecundum legem: ſed ab ijs duntaxat, qui ſunt obſeruatores legis, non præuaricatores. Qui itaque ex uobis ſibi conſcius eſt, quòd legem non uiolauerit, primum in eam iaciat lapidem. Et iterum ſe inclinãs, ſcripſit. Quærunt hic interpretes, quid ſcripſerit in terram Dominus. Ac uidetur alijs, primò hæc ſcripſiſſe uerba: Terra eſtis, & de terra iudicatis. Alij uerò putant, ſcripta fuiſſe quæ pòſt erectus dixit uerba. D. autem Cyrillus: Quid primò, inquit, ſe inclinans Dominus ſcripſerit, quid ſecũdò, non explanat Euangeliſta: neque promptum eſt cuiquam id definire. Quamuis non deſint qui affirment, Dominum hac ſecunda inclinatione notas quaſdam terræ inſcripſiſſe, quibus quiſq; accuſantium ſua oculis coràm conſpiciebat peccata, et menti obiecta cernebat. At illud ſcriptum & reſponſum ſibi magnatum quiſq; metuens, ne proderetur à Ieſu, cui uidebant etiam occulta cordiũ non eſſe incognita, exibat è templo: & quo quiſq; erat honorabilior in plebe, hoc accelerabat magis, ne reperiretur inter poſtremos. Nam qui inter eos uidebantur religionis ac iuſticiæ columina, hi maximis uicijs intus madebant. Remanſit ergo ſolus Ieſus, & mulier adultera. Et Dominus rogat, ubi ſint accuſatores? ſignificans illos iniquos, maleq; ſibi cõſcios, cauſæ per omnia diffidere. Deinde interrogat, an quiſquam eam condemnarit? Si enim legitimè fuiſſet à Magiſtratu damnata adultera, nequaquam abſoluiſſet ipſam. Abſoluiſſet quidem ipſam pœnitentem, à peccato, pœnam autem & exemplum illud publicum non ſuſtuliſſet: quemadmodum in gratiam quidem recepit latronem, à pœna autem non liberauit. Quia autem adulteram nemo damnarat legitimè, ſumit inde occaſionem Dominus communicandi gratiam & dona ſua peccatrici: ut oſtenderet ſe omnibus ſeruandis ueniſſe, & quàm minimè uellet mortem peccatoris, ſed ut conuerſus uiueret. Ne quis uerò liberalem illam peccatorum remiſsionem crederet peccandi eſſe licentiam. Ieſus benignitatis ſuæ dulcedine abſolutam ſic abire iuſsit, ut amodò ſibi à peccato caueret: & ne in priora relaberetur mala, ſummo ſtudio uigilaret. Requirit ergo Dominus à pœnitentibus ſtudium innocentiæ, iuſticiæ, & ſanctitatis, dicente Apoſtolo: liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſticiæ. Humanum dico, propter infirmitatem carnis ueſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra ueſtra ſeruire immundiciæ & iniquitati, ad iniquitatẽ: ita nunc exhibete membra ueſtra ſeruire iuſticiæ, in ſanctificationem: Rom. 6. Ablegatis igitur delatoribus, ac proditis cuiq; ſuis ſceleribus, ac dimiſſa peccatrice, pergit Ieſus ex hac occaſione ſermonem inceptum pertexere. Iterũ ergo locutus eſt eis, dicẽs: Sol, aſtrorum omnium longè pulcherrimum, unus eſt: ſed ſufficit tamẽ illuſtrandis fouendiſq; rebus omnibus, ſed & mirificam in rebus creatis uim exercet: ita ego, tanquam Chriſtus, ſufficiens ſum omnibus uiuificandis, illuſtrandis, conſeruandiſq;. Vera utiq; lux ſum, ut in prophetis ſcriptum legitur, omnium totius orbis hominum. Pſal. 111. Eſa. 9. Neminem ergo excipio, neminẽ excludo. Adiungit tamẽ, Qui ſequitur me. Sequitur, qui fide Chriſto firmiter inhæret, nec ulla re auellitur: Rom. 8. Is autem ex eo ampliſsimam capiet utilitatem. Primò enim, nõ ambulabit in tenebris: hoc eſt, non aberrabit à uero, non uolutabitur in ſceleribus. tenebræ enim ſunt peccata atq; errores. Deinde habebit lumẽ uitæ: id eſt, poſsidebit ipſum Chriſtum, qui lux eſt, ueritas & uita, illuminans ſuos fideles, exhilarans item animos illorum, atq; conſcientias tranquillas reddens. Porrò non tulit liuor Phariſæorum hanc magnificam & uerißimam prædicationem. Protinus igitur obſtrepũt illi coram multitudine & ſimplici plebecula, metuentes ne ipſis deſertis ſequeretur Ieſum. Et ut fidem adimant, impingunt mendacij crimen, ac dicunt: Tu ipſe tibi teſtis es. Arrogantis autem, & non ueracis eſt, ſuam iactare gloriam. Ad tam impium cõuiciũ reſpondẽs Dominus: Ego, inquit, nõ ſolùm mihi teſtis ſum, qui legis & prophetarum de me teſtimonium proferre poſſum. Vos exiſtimatis me purum hominẽ: at ego ſcio, me eſſe Dei filium ſupernè uenientẽ. Hac periphraſi Chriſtus diuinam ſuam notauit naturã. Venit enim à patre in mundũ, ad conſummandũ humanæ redẽptionis myſteriũ, & noſtræ carnis ſubſtantiã aſſumpſit, & peracto noſtræ ſalutis ſacramẽto rurſum ad patrẽ uadit. Phariſæi aũt neq; ipſum ut Dei filiũ à patre miſſum receperunt, neq; rediturum ad paternæ maieſtatis gloriam crediderunt. Neq; igitur unde uenit, aut quò uadat, ipſos tenere aptè conteſtatur.

Præterea,

*Præterea: Vos, ait, ſolùm ſpectatis ad hoc quod apparet: & quia in carne ſum, carnem contemptã me eſſe ſuſpicamini. Iudicium igitur ueſtrum, quoniam non proficiſcitur à Deo, ſed ex humanis cupiditatibus, corruptum eſt ac falſum. Ego interim non iudico quenquam. Nondum enim iudicij tempus eſt, ſed conferendæ ſalutis. Et tamen ſi iudicarem de uobis, iudicium meum, quoniam non diſſentit à iudicio Dei, uerum eſſet. Non enim ſolus ferrem ſententiam: ſed ego ſimul, & pater qui me miſit, idem pronunciaremus, cum idem per omnia uelimus. * Quin & in lege ueſtra ſcriptum eſt, quòd duorum teſtimonium uerum ſit. Ego autem ſum, qui teſtimonium fero de meipſo: & teſtimonium fert de me, qui me miſit, pater. His dictis, quoniam Iudæi ſubinde audierant nomen patris unde miſſus eſſet, & cuius authoritate ſe communiret, demirantur, ſi de Ioſeph fabro, cuius filius tum uulgò credebatur, tam magnificè prædicaret. Quòd ſi de illo non ſentiret, cupiunt expiſcari, quis nam ſit alter ille pater, unde ueniſſet, & ad quem iret. Reſpondit Ieſus: Non poteſtis ſcire patrem meum, abſq; me. Atq; ita ſi putatis uos colere Deum, non creditis autem ipſum eſſe patrem meum, & quòd uerus ſim ipſius filius, nihil proderit uobis: neq; nouiſtis eum, ut oportet agnoſcere: quia cognoſceretis & honoraretis etiam me. Fruſtra uobis oſtenditur pater, qui filium eius nõ recipitis. Maledicta ſit incredulitas ueſtra, quæ in cauſa eſt, cur nihil Euangelici negocij capiatis. Huiuſmodi ſermonibus non intellectis, quum Ieſus uehementer in ſe prouocaret animos Phariſæorum, docens in loco templi frequentiſſimo, ubi ſeruabantur donata templo: nemo tamen iniecit illi manus: non quòd deeſſet illis uoluntas, ſed quòd Dei nutu non eſſet data facultas.*

* Deut. 17.

CAPVT TRICESIMVMQVINTVM.

DIxit ergo eis iterũ Ieſus: Ego uado, & quæretis me, & in peccato ueſtro moriemini. Quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum? quia dicit: Quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Et dicebat eis: Vos deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de mundo hoc. Dixi ergo uobis, Quia moriemini in peccatis ueſtris. Si enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro. Dixerunt ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Ieſus: Principium, qui & loquor uobis. Multa habeo de uobis loqui, & iudicare: ſed qui miſit me uerax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum. Dixit ergo eis Ieſus: Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoſcetis quia ego ipſe ſum, & à me ipſo facio nihil. Et ſicut docuit me pater, hæc loquor: & qui miſit me, mecum eſt, & non reliquit me ſolum: quia quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo Ieſus ad eos, qui crediderunt ei, Iudęos: Si uos manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos. Reſponderunt ei: Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unquam: quomodo tu dicis, Liberi eritis? Reſpondit eis Ieſus: Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Seruus aũt nõ manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Si ergo filius uos liberabit, uerè liberi eritis. Scio quia filij Abrahæ eſtis: ſed quęritis me interficere, quia ſermo meus non capit in uobis. Ego quod uidi apud patrẽ meum loquor, & uos quod uidiſtis apud patrẽ ueſtrũ facitis. Reſponderũt, & dixerunt ei: Pater noſter Abrahã eſt. Dicit eis Ieſus: Si filij Abrahę eſtis, opera Abrahæ facite. Nunc aũt quæritis me interficere, hominẽ qui ueritatem uobis locutus ſum, quam audiui à Deo: hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris ueſtri. Dixerũt ergo ei: Nos ex fornicatione nõ ſumus nati. unũ patrẽ habemus Deũ. Dixit ergo eis Ieſus: Si Deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me. Ego eñ ex Deo proceſsi, & ueni. neq; enim à me ipſo ueni, ſed ille me miſit. Quare loquelã meã nõ cognoſcitis, quia nõ poteſtis audire ſermonẽ meũ. Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris ueſtri uultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate nõ ſtetit: quia nõ eſt ueritas in eo. Quũ loquit̃ mendaciũ, ex ꝓprijs loquit̃: quia mẽdax eſt, & pater eius. Ego aũt quia ueritatẽ dico, nõ creditis mihi.

Obticeſcentibus Iudæis, ſed impias & parricidales cogitationes in animo uoluentibus, perrexit loqui Dominus Ieſus, & dixit: Nullus impietas impedire poteſt, quod ago iuſſu patris mei. Hoc peracto, uado ad eum qui me miſit: ac tum me fruſtra quæretis, & abſentem deſiderabitis, quem præſentem inceſsitis. Pollicitus eſt uobis Deus Meſsiam ſaluatorem, eum uobis me in mundum miſſo præſtitit. Hoc quia non creditis, me præconem ueritatis æternæ perſequimini. Moriemini ergo in peccato ueſtro, incredulitatis. Ego uado, nō quò me ueſtra compellit impietas: ſed uolens eò uado, quò uos non poteritis inſequi. Hoc ænigmate ſignificauit Ieſus, ſe ſponte iturum ad mortem, deinde per mortem & reſurrectionem euehendum in cœlum, quò nullus iuxta mundum ſapiens euehi poſsit. Iudæi uerò pro more ſuo, quæ nō rectè intelligebant, irridentes: Num ille, inquiunt, mortem ſibi conſciſcet? conſcientia nimirum ſcelerum deſperatus, ſemetipſum conficere ſtatuit? Adhæc aiebat ille: Vos ex hoc mundo profecti, mundum ſapitis, & iuxta carnalem mundi ſenſum loquimini. Ego non ſum profectus ex hoc mundo. propterea ſublimiora loquor quàm uos poſsitis aſſequi: nec aſſequemini unquam, niſi relicta incredulitate dociles uos præbueritis. Vnica uia eſt effugiendi peccatorum tenebras, ſi me ueram illam in prophetis promiſſam lucem recipiatis. Vnica eſt uia ad uitam, ſi agnoſcatis eum qui ſolus per fidem Euangelicam à morte liberat ſempiterna. Quòd ſi uerò pertinaciter recuſetis credere, me eſſe illum per quem pater uelit omnes uitam ac ſalutem conſequi, ueſtra culpa moriemini in peccatis ueſtris. Neq; hic ſermo Domini Ieſu deſcendit in animos Phariſæorum, uſq; adeò mentes illorū excæcauerat hic mundus nimium adamatus. Itaq; malitioſe, perinde ac ſi nihil hactenus uiderint aut audierint, unde ſcire poſſent quis eſſet, dicunt Ieſu: Tu quis es? Dixiſti, Ego ſum: & non addidiſti, quis nam ſis. Nunc ergo dic quis es, ut credamus. Ieſus autē præſcius illos calumniaturos quicquid reſpondiſſet, qui peruerſo ſtudio ſciſcitabantur, blandè reſpondet: Cupitis ſcire qui ſim? Sum principium omnium rerum, ex quo omnia ſuum ſumpſerunt exordium, & per quod omnia conſtant. Neceſſe eſt autem rerum omniū autorem Deum eſſe. Hac autem principij nuncupatione, ſe Deum eſſe perſpicuè deſignauit. Cum autem ſubnectit, Qui & loquor uobis: ſe hominem pro nobis factū inſinuat, qui præſens uerba à patre accepta hominib. annunciarit, explicaritq; patris uoluntatem: ſicq; (ut D. ait Cyrillus) & diuinam & humanam deſignauit naturam. Iam ut confirmaret amplius doctrinam ſuam: Tanta, dixit, eſt ueſtrorum improbitas morum, tantus eſt in uobis Euangelij cōtemptus, ut multis id uix explicare queā. Hoc in præſenti tantum dixero, eum omnino ueracem eſſe, qui me miſit. Deus enim æterna & infallibilis eſt ueritas. Miſit autem me Deus. ueritatem itaq; doceo: & quæ audiui à Deo, apud quem eram prius quàm in mundum uenirem, hæc eadem, & nō alia loquor in mūdo. Tanta autem erat craſſa Iudæorum cæcitas, ut quum toties memoraſſet patrem ſuum, nondum tamen intelligerent, quòd de patre cœleſti loqueretur: quòd nihil adhuc in eo credere poterant ſupra hominem. Plenius ergo & copioſius oſtendit Ieſus, ſe eſſe Dei filium, Saluatorē et redemptorē mundi: Putabitis uos, dicens, extra omnem ſollicitudinem & metum fore, & à me liberatos, quum me crucifixeritis: ego autem dico, quòd tunc ſcietis quòd ego ſum Chriſtus, filius Dei: ſiquidem intelligetis rem non humano modo geri, ſed patris mei uirtute. Quanquam enim ab eo miſſus ſum in mundum, non tamen ab illo deſeror: ſed ille ſemper adeſt mihi, per me uobis loquēs & operans. Summus enim inter nos cōſenſus eſt. His clariſsimè docuit Dominus, & doctrinam ſuā eſſe diuinam, & ſe filium Dei & Saluatorē mundi. Atq; hæc doctrina non caruit fructu ſuo. Tameiſi enim Phariſæorum grex, & nonnulli alij refragarentur Domino: tamen fuerunt in turba non pauci, qui ſpe bona ex his quæ promittebat Ieſus concepta, crediderunt illi. Dicebat ergo Ieſus ad eos: Parum eſt uobis, ſermonem meum auribus hauſiſſe, & ad tempus ſeruaſſe, neq; ullus ex eo prouenire poteſt fructus, initium id ſalutis eſt: tum agnoſcam uos germanos uerosq; diſcipulos meos, qui cœleſtem ueritatem profiteor, ſi in eo quod cœpiſtis, perſtiteritis: ac progreſſu temporis cognoſcetis omnem ueritatem, qui hactenus umbras Moſaicæ legis pro ueris eſtis amplexi, & cognita ueritas reddet uos liberos. Iudæi uerò non intelligentes ſermonem Domini, quòd ſcilicet loqueretur de animorum libertate, quæ ipſos à uicijs prauis ac mundanis cupiditatibus, & à tyrannide diaboli liberaret, à ſeruitute peccati, & reſtitueret in libertatem iuſticiæ: indignabundi (tumebāt enim nobilitate maiorum iuxta carnem) reſpondent: Nos poſteritas Abrahæ patriarchæ ſumus, ingenui ex ingenuis prognati, nec ulli unquam ſer

uitutem

uitutem ſeruiuimus. O' pellis inflata: ait D. Auguſtinus. Quomodo uerum dixiſtis: Nemini ſeruiuimus unquam? Ioſeph nónne uenundatus eſt? Prophetæ ſancti in captiuitatem non ſunt ducti? Nónne ipſe ille eſt populus, qui in Aegypto lateres faciebat, & regibus duris non ſolùm in auro & argento, ſed in luto ſeruiebat? Et poſt pauca: An fortè patres ueſtri ſeruierunt: uos autem qui loquimini, nemini unquam ſeruiſtis? Quomodo ergo ſoluebatis iam tributa Romanis? Cæterùm quum illi omnino ueritatis eſſent ignari, Dominus Ieſus apertè docet, quam ſeruitutem ſenſerit: Videmini, inquit, uobis maximè eſſe liberi: ſed reuera ſerui eſtis. Nam illud longè certiſſimum eſt, illum eius eſſe ſeruum, cui ſe præbet morigerum. Cum autem uos addicti ſitis peccatis, diabolum habetis dominum. nam hic peccatis obnoxijs dominatur. Verùm ut ſeruus non manet in domo, nec habet ius perpetuum, ſed exigitur domo quum uiſum eſt domino: ita mancipium peccati, tametſi uideatur Deum habere propitium & amicum, excluditur tamen ſuo tempore à conſortio Dei & ſanctorũ. Filius autem quoniam hæres eſt ac Dominus domus, perpetuum habet ius in domo: nec ſolùm ipſe uerè liber eſt ab omni ſeruitute, uerùm etiam alios poteſt libertate donare. Scio uos iuxta carnem genus ducere ab Abraham: uerùm id non ſufficit, niſi etiam moribus ingenium patris exprimatis. Si ueri uultis uideri filij Abrahæ, referte patrem factis: credite ſermoni Dei. Vos autem uidete, quantum abſitis à moribus patris ueſtri. Abraham nihil hæſitans de promiſsis, quanquam reclamante natura: tamen credidit angelo, per quem illi Deus loquebatur. Mihi quem uidetis, & per quem Deus uobis loquitur, maiora pollicens quàm olim pollicitus eſt Abrahæ, non ſolùm non creditis, ſed etiam malitioſis conſilijs necem machinamini: & non aliam ob cauſam quàm quòd ueritatem uobis loquor, non quam ex me comminiſcor, ſed quam audiui ex Deo. Ita ſanè Abraham non agnoſcet uo[illegible]s, qui rem tam impiam molimini: & ab illius moribus longè diſsidentem alium habeatis patrem oportet, quiſquis is eſt, cuius ingenium exprimitis. His dictis irritatiores facti Iudæi, pergunt obſtinatè ſuam aſſerere nobilitatem, præſertim cum ex contextu colligant, quem patrem ipſis deſignet. Quem, inquiunt, tu patrem alium nobis aſſignas? nos [illegible] legitimi Abrahæ filij. Deus enim elegit nos, & ſeparauit ab omnibus gentibus. Hinc ſumus regale illud ſacerdotium, gens ſancta, & peculium illud Dei, adeóq; dilecti filij Dei, ſicut dixit Deus: Filius meus primogenitus Iſrael. Hoc reſponſum cum haberet impiam impudentiam (quid enim impudentius, quàm ſe iactare filios Dei, qui ſibi talium ſcelerum erant conſcij, quiq; filium Dei captarent ad necem?) ſeuerius retudit: Vanum eſt, inquit, quod iactatis uos filios Dei eſſe. Si enim Deus uobis pater eſſet, non poſſetis me non diligere. Quicunque enim diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus eſt ex eo. Ego autem genitus ſum ex patre. Ex Deo proceſsi, & ueni: proceſsi quidem generatione æterna & ineffabili ſecundum diuinitatem, Deus ex Deo, omnipotens de omnipotente, æternus de æterno: ueni autem ſecundum aſſumptam humanitatem in hunc mundum. Hæc mea uerba hauritis quidem auribus corporis: at haudquaquam menti ueſtræ inſident infixa, neq; ſatis intelliguntur: uſqueadeò cor ueſtrum liuore & inuidia intabuit, ut non poſsitis benignis auribus recipere ſermonem meum, neque æquo animo illum ferre. Vos igitur ex morum ſimilitudine, non Dei, non Abrahæ, ſed diaboli eſtis filij. Omnis homo (inquit D. Cyrillus) in quantum à Deo creatus eſt, bonus eſt: in quantum uerò per liberum arbitrium peccando ſe ſubijcit diabolo, filius eſt diaboli, per operum imitationem. Tales autem erant Iudæi, & proinde quærebant Dominum Ieſum interficere. Et hæc reuera erant deſideria diaboli, qui mortis eſt princeps, mortis habens imperium, & uitæ exterminator. Dicit præterea Ieſus, diabolum homicidam eſſe: eapropter certè, quia contra primum hominem non ferro accinctus, ſed mendaci & letifera perſuaſione armatus uenit: nec eum gladio, ſed uerbo necauit, cum illi ſuggeſsit, Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Quare etiam à ſemetipſo mendax fuit, quia à nemine didicit mendacium, ſed ipſe ſuum genuit mendacium. Porrò fuit hic quidem in ueritate & iuſticia: ſed in ea non permanſit. Bonus ſanè conditus erat diabolus à Deo, fuitq; ei innata bonitas: quam quamdiu ſeruauit, in cœlo manſit: quamprimùm autem eam perdidit, cœlo delapſus eſt. Verùm non propterea dictum eſt ab initio diabolum peccare, quia formatus fuerit à Deo malus: ſed quia ab ipſius peccati exordio, ut D. inquit Cyrillus, (quod ab eo cœpit originem: nam antè illius lapſum non erat peccatum) præuaricatus eſt Dei legem, prolapſus'que à natiua bonitate ſua, & decidit in prauitatem, à qua nunquam deſtitit: ſed in ea continuè perſtat, ſemper mala malis accumulans, & praua

ſuggerens,

ſuggerens. Sic nulla eſt in eo ueritas: ſed fons, origo & princeps mendacij eſt, erroris, peccati, & omnis mali. Cæterùm non deſinit Chriſtus ipſis Iudæis ueritatem profiteri. itaq; dicit: Deus fons eſt omnis ueritatis: & quiſquis ueritatem ad Dei gloriam loquitur, non ex ſe loquitur, ſed ex Deo. Si igitur durum eſt uobis, diabolum patrem habere, & mendacio ludificari: cur mihi ueritatem dicenti non creditis? quare ad uerba mea obſurdeſcitis? neque ſinitis illa in animos ueſtros ſubire? offertur ultrò uobis ueritas: cur eam ſpernitis? quid eam conculcatis?

CAPVT TRICESIMVMSEXTVM.

QVis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, uerbum Dei audit. Propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Reſpondit Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico patrem meum: & uos inhonoratis me. Ego autem non quæro gloriam meam. eſt qui quærat, & iudicet. Amen amen dico uobis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Abraham mortuus eſt, & prophetæ: & tu dicis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternùm. Nunquid tu maior es patre noſtro Abrahã, qui mortuus eſt? & prophetæ mortui ſunt? Quẽ teipſum facis? Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus noſter eſt: & non cognouiſtis eum. ego autem noui eum. Et ſi dixero, neſcio eum, ero uobis ſimilis mendax: ſed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham pater ueſter exultauit ut uideret diem meum: uidit, & gauiſus eſt. Dixerũt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Tulerunt ergo lapidès, ut iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit è templo.

COMMENTARIA.

Iudæi tacitè apud ſe cogitabant: non deſunt nobis cauſæ legitimæ, quæ obſtant quo minus credamus prædicationi tuæ. Ad hanc ergo obiectionẽ reſpondens Dominus, grauiterq; expoſtulans cũ eis: Quis, inquit, ueſtrûm conuincit me peccati, erroris, delicti, & rei nõ ritè legitimeq; adminiſtratæ? Diſquirite uitam meam: uerba & opera mea diſcutite: nihil omnino quod uerè redarguere poſſitis, occurret. Si igitur in uita mea eſt ſinceritas, & in uerbis ſola ueritas: quid uos auertit à fide? quid uos diſtrahit, quo minus credatis? Quiſquis ex Deo prognatus eſt, ut germanus filius, audit uerba Dei patris ſui. Et illud arguit, uos ex Deo patre non eſſe prognatos, quia ueritatem ab illo profectam audire non ſuſtinetis. Huiuſmodi autem ſermonibus magis etiam efferati Iudæi, reſpondent: Nónne rectè de te pronunciamus, quòd Samaritanus ſis, ac dæmonium habeas, quum Iudæus uideri uelis, & Deum patrem iactites? Tu quidẽ arte magica omnia tua perficis opera: Satanæ confœderatus es, cui pares in omnibus. Ad tam inſaniam cõtumeliam quid reſpondit clementiſsimus Ieſus? Ad Samaritani conuicium, quanquam uulgò magni probri loco habebatur, tamen quoniam nihil aliud erat quàm impotentis iræ maledictum, nihil omnino reſpondit: ſed ad hoc quod ipſum dæmoniacum eſſe conuiciabantur. agebatur enim hic de gloria Dei, uidebaturq; & ueritas & certitudo doctrinæ ſuæ labefactari. Ait autem: Mihi cum nullo dæmone cõmercium eſt: nec ideo me iacto de patre Deo, ut ex mendacio mihi gloriam conciliem, ſed ut per me pater apud homines glorificetur. Ego quidẽ ut non ſum affectator gloriæ meæ, ita non ſum ultor meæ contumeliæ: nec ob id tamen exiſtimetis uobis impunè fore, quod me probris afficitis. Eſt enim qui et quærat gloriam meã, & contumeliam ulciſcatur, niſi reſipueritis. Illud habetote pro certiſsimo, ſi quis obtemperauerit ſermonibus meis, mortem non uidebit in æternũ. Hoc dixit Dominus Ieſus (ut D. docet Auguſtinus) quia uidebat aliam mortem, de qua nos liberare uenerat: mortem uidelicet ſecundã, mortem æternam, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius, quæ ſola uera eſt mors, & magnopere formidanda: ut D. Cyrillus inquit. Eſt enim ſeparatio intermina à fonte uitæ perennis, & ne

unquam

unquam finiatur ſemper recrudeſcens. Quum uerò inſipientes illi non intelligerent, de qua morte Dominus diceret, quæ credentes in ſe læſura non eſſet: loquuntur ad eum ſtultiſsima & inſipientiſsima uerba, dicentes: Ex illo tuo ſermone certius etiam cognouimus, te dæmoniacum eſſe, & furioſum, qui hoc promittas ſeruantibus ſermonem tuum, quod nec laudatiſsimis contigit patriarchis & prophetis. obtemperarunt illi uerbis Dei, & nihilo ſecius mortui omnes: et tu promittis immortalitatem ijs qui ſeruauerint ea quæ doces? Qua fronte tu promittis alijs, quod ipſe non habes? ipſe mortalis, alijs promittis immortalitatem? Abrahã & prophetæ nil tale ſunt auſi cuiquam promittere. quin & illi mortui ſunt. Quid tibi arrogas? quem teipſum facis? Non eſt ferenda æquo animo tua ſuperbia, qua teipſum uſq; adeò tumidè effers. Hic uideamus admiratione dignam clementiam Chriſti. Quanto enim maiori pertinacia obnituntur illi conatibus ipſius, tanto maiore benignitate conatur eos ad uiam rectitudinis adducere: Ego, inquit, nihil arrogo mihi falſò. Certè ſi gloriam meam hominum more uenarer apud homines, uana & inanis eſſet mea gloria: nunc uerò pater meus me glorificat, teſtificans me talem eſſe, qualem me eſſe aſſero. Teſtificatur autem id oraculis, ſignis ſiue miraculis, & compluribus argumentis. Eum appello patrem meum, quem uos dicitis Deum eſſe ueſtrum, quem uos iactatis eſſe patrem: cuius quidem ſi uerè eſſetis filij, nimirum agnoſceretis eius legatum, nec eum afficeretis contumelia, quem ille ueſtræ ſalutis cauſa miſit in mundum. Verùm ut falſa religione colitis eum: ita falſò uindicatis uobis eius noticiam. Ego autem noui eum: peculiari uidelicet modo, ſicut coæqualis ſapientia & uerbum patris, qui è ſinu eius proceſsi & ueni. Et ſi negem me noſſe patrem, & huius eſſe æqualem, tam ſum futurus futilis & mendax, quàm uos eſtis, qui profitemini Deum eſſe patrem ueſtrum, cum ſitis filij diaboli. Ab illo miſſus ſum, & apud illum fui, antequam uenirem in mundum. itaque noui eum: & quicquid ille mihi mandauit, ſeruo. Illud modò dicam, quòd Abraham, quem uos admiramini potius quàm imitamini, quantus quantus fuit, tamen exultauit, ſibiq; felix futurus eſt uiſus, ſi cõtigiſſet uidere diem meum. Ac uidit, quod optauit. Hoc in loco, inquit D. Chryſoſtomus, crucem mihi ſignare uidetur, quam in arietis oblatione Iſaac præfigurant. Et idem ſentire uidetur D. Irenæus, quando ait: Propheta cum eſſet Abraham, & uideret in ſpiritu diem aduentus Domini & paſsionis, per quem ipſe quoque, & omnes qui ſimiliter ut ipſe credidit, credunt Deo, ſaluari inciperent, exultauit uehementer. Sit hoc tamẽ, incarnatum iam pro generis humani ſalute Dei filium uidiſſe, piè credendum, quãdo iam (ut D. loquitur Cyrillus) in placida ſanctorum patrum requie poſitus, cognouit filium Dei aſſumpſiſſe carnis noſtræ ſubſtantiam. Et id quidem cognouit Abraham completum eſſe per teſtificationem iuſti Simeonis, qui poſt Dominum ſuſceptum in ulnis requieuit in pace, & intimauit ſanctis patribus eum iam natum: aut per denunciationem angelorum ſanctos patres uiſitantium. ſæpius ſiquidem illi hoc gaudium magnum ſtatim annunciauerunt paſtoribus, excubias agentibus circa gregem ſuum. Cæterùm Iudæi diuinæ in Chriſto naturæ maieſtatem non attendentes, ad ſolam humanæ formæ figuram defigebant oculos, & illius ætatem annis humanæ durationis metiebantur. Scimus quidẽ, inquiunt, diuinum hominẽ fuiſſe patrem noſtrum Abraham, ac eum firmiſsimè crediſſe Dei diuinis promiſsionibus, de Chriſto pollicentibus: at ut propterea te recipiamus, nullo pacto fiet. impudentem enim & mendacem te audimus hominem eſſe. Quomodo enim tu uidiſti eum, qui duobus annorum millibus te anteceſsit? His tandem improbis & craſsis illorum prouocatus conuicijs Ieſus, palàm ſe aſſerit eſſe Deum uerum, & ait: Illud etiam atq; etiam confirmo uobis, licet nondum credituris: antequam Abraham naſceretur, ego ſum. Appendenda uerba, & agnoſcendum myſterium. Non enim dixit: Antequam Abraham eſſet, ego eram: ſed, Sum. Iſtud enim uerbum Sum, Deo propriè conuenit, & ſignificat diuinam eius ſubſtantiam, & quòd perpetuus ſit, & ſempiternus. Habemus ergo irrefragabile diuinæ Chriſti naturæ argumentum, & quòd non tunc primùm cœperit, quando in utero uirginis conceptus eſt: ſed ab æterno eſt. Iuxta humanam naturam cœpit, cum conceptus eſt, & è ſemine Abrahæ atq; Dauidis, hoc eſt, ex D. uirgine Maria natus eſt. Abeant ergo in malam crucem hæretici, quibus hactenus ſecus uiſum fuit. Cum porrò Dominum Iudæi rationibus conuincere non poſſent, nec ſuis uerbis amplius obſiſtere, uelut amentes & furore concitati, ipſum ut blaſphemum lapidibus obruere parant, neq; habita loci ſacri ratione, neq; ſeruato recto ordine iudicij, cum iubeatur lapidandus duci extra ciuitatem & caſtra: Leuit. 14. Dominus uerò ſua magna potentia inuiſibilem ſe fecit inſidiatoribus, & ſubduxit ſe illorum furori, & clanculum egreſſus eſt templũ, ipſo facto præ-

ludens, futurum ut Euangelica lux ab impijs ac ſuapte ſponte cæcis Iudæis repulſa, demigraret ad gentes: necdum erat hora, ut pateretur pro generis humani ſalute.

CAPVT TRICESIMVMSEPTIMVM.

ET præteriens Ieſus, uidit hominem cęcum à natiuitate. & interrogauerũt eum diſcipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic aut parẽtes eius, ut cæcus naſceretur? Reſpondit Ieſus: Neq; hic peccauit, neq; parẽtes eius: ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo. Me oportet operari eius opera qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox, quando nemo poteſt operari. Quãdiu ſum in mundo, lux ſum mundi. Hæc cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade, & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur miſſus. Abijt ergo, & lauit, & uenit uidens. Itaq; uicini, & qui uiderant eum prius (quia mendicus erat) dicebant: Non'ne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alij dicebãt, Quia hic eſt: alij autem, Nequaquam, ſed ſimilis eſt eius. Ille uerò dicebat: Ego ſum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit: Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriã Syloe, & laua: & abij, & laui, & uideo. Et dixerunt ei: Vbi eſt ille? Ait: Neſcio. Adducunt eum ad Phariſæos, qui cæcus fuerat. Erat autem Sabbathum, quãdo lutum fecit Ieſus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Phariſæi, quomodo uidiſſet. Ille autem dixit eis: lutum poſuit mihi ſuper oculos, & laui, & uideo. Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: Nõ eſt hic homo à Deo, qui Sabbathum nõ cuſtodit. Alij autem dicebant: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta eſt. Non crediderũt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuiſſet, & uidiſſet, donec uocauerunt parentes eius qui uiderat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius ueſter, quem uos dicitis, quia cæcus natus eſt? quomodo ergo nunc uidet? Reſponderunt eis parentes, & dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cęcus natus eſt: quomodo autem nunc uideat neſcimus, aut quis eius aperuit oculos neſcimus: ipſum interrogate, ætatem habet, ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. Iam enim conſpirauerant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Propterea parentes eius dixerunt: ætatem habet, ipſum interrogate.

COMMENTARIA.

Ceſſit Dominus Ieſus ad tempus illorum Iudæorum furori, quos uidebat adhuc inſanabiles: ac miraculis declarare potentiam ſuam diuinam aggreditur, quam oratione nondum poterat perſuadere. Et ecce ſtatim obuium eſt argumentum. Vidit enim cæcũ, ueluti miſereſcens hominis ob morbum illum incurabilem. Adijcitur autem, cæcum fuiſſe à natiuitate: ut rei conſideraretur magnitudo, miraculi nouitas & ueritas. Hunc cum uidiſſent diſcipuli, meminerunt quòd paralytico ſanato dixiſſet Dominus: Vade, & noli poſthac peccare, ne quid accidat tibi grauioris mali. ſuſpicabantur omne corporis uitium ex animi uitio naſci. de cæco ergo percontantur, cuius uitio accidiſſet, ut cæcus naſceretur: uel num parẽtum peccata commeruerint calamitatem illam. Cui ipſorum errori Dominus Ieſus mederi cupiens, oſtendit non ipſo illorum peccato factum eſſe, ut à natiuitatis exordio uiſu priuaretur: quin potius ut illius illuminatione declaretur gloria diuinitatis Domini. Statuit enim Deus in hoc homine ſuam declarare potentiã, & demonſtrare, Ieſum filium ſuum ueram eſſe mundi lucem, & illuminatorem tenebrarum. Idcirco & Dominus Ieſus porrò ait: Breui in terris uerſabor tempore. hoc ergo quod reliquũ ſupereſt tempus, optimè collocari, eaq; operari oportet, quibus manifeſtè illuſtratur Dei gloria. Quòd ſi homines properãt, ut opus quod ad huius uitæ uſum obeũt, abſoluant ante ſolis occaſum: quãto magis annitendum eſt mihi, ut id maximè & iuſto in tempore ante mortem meam perficiam, propter quod miſit me pater? Miſit autem ut ſim lux mundi. Proinde

nunc

nunc maximè tempus eſt probandi operibus diuinis & factis luce dignis, quòd ipſiſſima ſim totius mundi lux. Hoc cum dixiſſet Ieſus, expuit in terram, & fecit lutũ. Hac equidem luti compoſitione & linitione ſuper oculos Dominus docuit (ut D. Cyrillo placet) ſe eſſe creatorem, qui in principio uſus eſt luto ad hominis formationem. Ideo autem non aqua utitur ad lutum faciendum, ſed ſputo: ut nihil adſcribatur fonti: ſed diſcas, quoniam uirtus oris eius oculos aperuit cæci, & plaſmauit. Et deinde ad Siloe piſcinam miſit, ut cum multos contingeret, exinde eum uidere euntem, & lutum ſuper oculos habentem, pluribus manifeſta fieret eius illuminatio, & noua uiſus reſtitutio. Siloam autem fontem eſſe ad radices montis Sion, ſcribit S. Hieronymus: qui non iugibus aquis, ſed incertis horis diebuſq; ebulliat, & per terrarũ cõcaua & antra ſaxi duriſſimi cum magno ſonitu ueniat. Ad has igitur aquas ubi uenit cæcus, ut erat iuſſus, abluit lutum ab oculis, ac domum rediјt apertis oculis, uidens clarè. Qui ut ob mendicitatẽ uulgò erat notiſſimus, ita claritas huius ſigni obſcurari aut occultari nõ potuit. A` uicinis enim & notis eius primùm perſpecta eſt, qui hunc illuminatũ, prius cæcum & mendicum nouerant. Diſſentientibus autem illis inter ſe, ipſe neq; uerecundatus eſt de priori cæcitate, neq; formidauit furorem plebis, imò inquit: Sum idem ille mendicus, & cæcus à natiuitate: quem ſæpe uidiſtis. Cumq; ille conſtanti animo hominem Ieſum hoc feciſſe oſtenderet, tum adducunt eum ad Phariſæos, ut apud hos re ſimpliciter narrata proderet Ieſum, quòd uiolaſſet ſabbathum. Videbatur enim illis Ieſus, opere illo ſuo ſeu beneficio præſtito ipſi cæco, uiolaſſe ſabbathum. Licet autem ex illis qui adduxerãt cæcum, omne miraculi negocium intellexiſſent Phariſæi: rurſus tamen percontantur hominem, quomodo ex cæco factus ſit uidens. Id quod non citra Dei prouidẽtiam eueniebat. Ita enim inuitis etiam omnibus Chriſti hoſtibus, & clarè & copioſè uirtus Chriſti prædicabatur. Itaq; cæcus nihil metuens, & ſimpliciter & liberè ut res habebat narrans: Lutum, inquit, temperatum ſaliua inunxit oculis meis, iuſſuſq; laui in piſcina Siloe, & ecce uideo. Verùm etſi tam euidẽs & manifeſtum eſſet ſignũ quod patrarat Dominus, ut uel infeſtiſſimi Chriſti hoſtes inficiari non poſſent: nihilominus tamẽ ex peruerſa legis intelligentia capiunt calumniandi anſam. Præcipiebatur autẽ in lege, ne ſeruile opus quiſquam faceret in ſabbatho. Quòd ergo in ſabbatho lutum fecerat Ieſus, & inunxerat cæci oculos, colligũt quidã, ipſum uiolaſſe ſabbathũ: ideoq; nõ miſſum eſſe à Deo, ſed planè Dei aduerſarium, qui ſe opponat uoluntati diuinæ. Alij uerò ſanabiliores magnitudine & nouitate miraculi conuicti, æquius proferunt iudicium: Si hic, inquiunt, non eſſet Deo gratus, quomodo potuiſſet tantum edere miraculũ. Res ipſa loquitur, hæc præſidio Dei fieri. Ad huncq; modum de Ieſu uariatum eſt inter illos ſententijs. Phariſæi ergo undecunq; captantes calumniandi anſam, rurſus appellant eum qui cæcus fuerat, ut diceret, quid nam ipſe ſentiret de Ieſu: ut ſi malè prædicaſſet de Ieſu, haberent quod obijcerent illis qui de ipſo mediocriter ſentiebant: ſin uerò benè, ſæuirent in ipſum hominem. Mendicus autem ſimpliciter & intrepidè pronunciat, quid nam ſentiat, nimirum Ieſum eſſe Prophetam: hoc eſt, uirum magnum quempiam, & inſignem, nec non diuinum, atq; à Deo miſſum. Hac reſponſione offenſi illi malicioſi uiri, nouam inſtituunt inquiſitionem, ſperantes ea ſe occaſionem inuenturos, qua gloriam Chriſti obſcurent, ſuam exiſtimationem uindicent. Vocarunt igitur parentes eius, qui peculiaribus etiam indicijs noſſe poterant filium ſuum. Illi uerò interrogati reſpondent: Hoc è quod habemus indubitatum, teſtari poſſumus: hunc eſſe filium noſtrum, apud uos ingenuè fatemur: deinde conſtat nobis, quòd idem ille cæcus natus ſit: redditi autem uiſus neq; modum neque authorem nouimus. Hoc ipſe certius quàm nos teſtabitur. Neq; enim puer eſt, ut neſciat quid acciderit: ſed habet iuſtam ætatem, & ſana utitur ratione. Hæc dicebant parentes, non quòd neſcirent quid accidiſſet filio: ſed maluerunt illum unum uenire in periculum, quàm communi periculo inuolui cum filio. Iam enim Iudæi communicatis conſilijs concluſerant, ut ſi quis auderet Ieſum profiteri Meſsiam, eijceretur è ſynagoga: quod apud Iudæos magni probri loco ducebatur.

CAPVT TRICESIMVMOCTAVVM.

VOcauerunt ergo rurſum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo: nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille: Si peccator eſt, neſcio: unum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modò uideo. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi uobis iam, & audiſtis: quid iterum uultis audire? Nunquid & uos

uultis diſcipuli eius fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius ſis: nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus, quia Moſi locutus eſt Deus: hunc autem neſcimus unde ſit. Reſpondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile eſt, quia uos neſcitis unde ſit, & aperuit meos oculos. Scimus autem, quia peccatores Deus non audit: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & uoluntatem eius facit, hunc exaudit. A' ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam. Reſponderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foràs. Audiuit Ieſus quia eiecerunt eum foràs, & cum inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? Reſpondit ille, & dixit: Quis eſt Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Ieſus: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adorauit eum. Et dixit ei Ieſus: In iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex Phariſæis qui cum ipſo erant, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci ſumus? Dixit eis Ieſus: Si cęci eſſetis, non haberetis peccatum. Nunc uerò dicitis, Quia uidemus: peccatum igitur ueſtrum manet.

COMMENTARIA.

Factum euidentius erat, quàm ut diſsimulari negari'ue poſſet: tamen ut facti laudem à Chriſto auertant maleferiati homines illi, aiunt: Quòd ex cæco factus es uidens, noli aſcribere Ieſu: ſed gloriam iſtius beneficij tribue Deo, à quo omne bonum proficiſcitur. Nos enim certum habemus, quòd hic Ieſus homo ſcelerosus eſt, cui cum Deo non poteſt ullum eſſe commercium. Ad hæc cæcus fortiter & circumſpectè reſpondens: An homo ſcelerosus ſit, inquit, alij uiderint, de hoc pronunciare non eſt meum. Vnum illud uerè teſtari poſſum, quòd ipſa re comperi, me prius fuiſſe cæcum, & nunc uidere. Hic quum Phariſæis nulla ſatis idonea daretur anſa, uel calumniandi Ieſum, uel in hominem ſæuiendi, & tamen ſentirent ſpe ſua ſe fruſtratos: tandem uix animi compotes, quid primùm porrò dicerent, ignorabant. Ad ſuperiores ergo percontationes uoluuntur, nimirum fore ſperantes, ut ex re aliter narrata aliquid decerperent: unde perſuaderent, hoc laudis non deberi Chriſto. Aduerſus tam impudentem Phariſæorum malitiam iam mendicus factus confidentior, reſpondit: Modò apertiſsimè expoſui quod geſtum eſt, quorſum iam attinet eadem repetere? An ideò percontamini facti modum, ut re exactè cognita, uos quoque uelitis fieri illius diſcipuli, per quem Deus tanta operatur? Hac tanta mendici confidentia Phariſæi irritati, nihil reſpondent: ſed conuiciantur, id imprecantes homini ueluti ſummum malum, quo ſolo poterant ipſi quoque felices reddi: Tu, inquiunt, ſceleſte ſceleſti illius diſcipulus eſto. Habemus Moſen magiſtrum & doctorem noſtrum, quem certiſsimè nouimus à Deo miſſum, approbantibus id uarijs & multiplicibus ſignis: Ieſum autem iſtum cur audiamus, qui unde profectus ſit, neſcimus? imò cum ſceleratus ſit homo, colligimus ipſum nequaquam miſſum eſſe à Deo. Cum autem bonus ille homo ſentiret, illos omnibus technis moliri perniciem aduerſus Ieſum: accepta fiducia, & omnibus contemptis periculis, illius cauſam agit. Per admirationem autem, & ueluti ab abſurdo ſermonem ſuum auſpicans: Admiror, inquit, cur dicatis uos neſcire unde ſit Ieſus, illuminator ille meus. Certè illud extra controuerſiam eſt, Deum non audire uota peccatorum: ſed ſi quis eum piè colit, & eius quem colit religione, uoluntati obtemperat, hunc audit. Exaudiuit autem Deus iſtum Ieſum, illuminatorem meum: ſiquidem talem poteſtatem ei contulit, ut à me ab incunabulis inſitam & congenitam cæcitatem depulerit. Porrò dicet quiſpiam (inquit D. Cyrillus) Si Deus peccatores non exaudit, quomodo exauditus eſt publicanus ille, qui in templo Dei à longè ſtans, & oculos in terram demittens, pectusq; pugnis percutiens, dicebat, Deus propitius eſto mihi peccatori? Lucæ decimooctauo. Huic dicetur, quòd exaudiuntur peccatores à Deo, ſi reſipiſcant à peccatis, ſi mala præterita lachrimis abluant, dicente Dauid: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei, exaudiuit Dominus deprecationem meam. Pſal. 27. Ab ipſo uerò execrantur, qui perſeuerant in malicia ſua, & præteritis peccatis quotidie noua accumulant, fiuntq; indies deteriores. Sic abiecit Deus Iudæos olim, teſte Hieremia: Hierem. tertio. Vbi dixerunt illi: Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus te Deum noſtrum, idcirco tu inexorabilis es.

es. Cæterùm quum non habent Phariſæi, quo diluant quod dixerat ille, feruntur in dicentis perſonam, ac inquiunt: Adeò ſceleribus & flagitijs nephandis prouocaſti diuinam in te uindictam ſceleratiſsime, ut cæcitate percuſſus, dignas dederis ultori Deo pœnas. Ac tu cum talis ſis, nos doces? Nos quidem reuerentes Dei ſupremi ſacerdotes ſumus, qui religionis arcem & legis profeſsionem tenemus. Mira in te eſt confidentia nebulo, ut qui antè ſtipem à nobis emendicabas, nunc auſis hic apud tantos uiros philoſophari. Et ſimul diris deuouerunt, atque excommunicarunt eum omnibus, ipſum declarantes indignum, cuius conſortio & familiaritate utantur boni uiri. Hoc impium factum renunciatum eſt Domino Ieſu, & reſciuit quàm fortiter ſeſe geſsiſſet apud Phariſæos cæcus ille illuminatus, ut præco cordatiſsimus beneficij accepti. Vt igitur nactus eſt illum obuium, quo fidem ipſius omnibus faceret magis conſpicuam, & eius ſe fidem plurimi facere demonſtraret, poſt tantam cum Iudæis controuerſiam, poſt tot uerba & contentiones: Heus tu, ait, credis in filium Dei? Contumelia me populus ille affecit: ſed nihili pendo. magis me afficit tua fides, ut cum cæteris credas, ſic Deum dilexiſſe mundum, ut nec proprio parceret filio ſuo, quin mitteret eum in mundum: ut omnis qui credat in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Cæterùm is qui cæcus fuerat, quum Ieſum de facie nondum noſſet, magno tamen affectu ſic quoque noſſe cupiens eum, quem diceret filium Dei: Quis eſt, inquit, ille, Domine? ut ſi norim, credam in illum? Ieſus itaque modeſtis uerbis ſignificans, ſe eſſe de quo loqueretur, ait: Quem uidere cupis, iam uidiſti: & qui nunc loquitur tecum, ipſe eſt in quem oportet credere. Hæc tam clara & certa Ieſu uerba ubi audiuit ille, nihil cunctatus, ſed magna alacritate exclamat: Credo te eſſe filium Dei, & propterea omnem in te meam figo fiduciam: ſimulque cum dicto accidit ad genua, & adorauit eum: re nimirum ipſa declarans, quid ſentiret de eo. Et nos (inquit D. Damaſcenus) filium Dei Chriſtum cum patre & ſpiritu ſancto adoramus: corporeum quidem ante humanitatis aſſumptionem, & nunc eundem incarnatum, & factum hominem, & cum hoc Deum exiſtentem. Caro igitur eius ſecundum naturam ipſius inadorabilis eſt, ut creatura: unita autem Deo uerbo, propter ipſum & in ipſo adoratur. Hæc ille: Dominus Ieſus autem, quo magis huius exemplo accenderet aliorum animos: Quod tibi feci, inquit, præſtare poſſum omnibus. Neque enim propter tuam ſolius ſalutem ueni in mundum: ſed ad diſcutiendam toti mundo cæcitatem illam animorum calamitoſiſsimam. Ego qui lux ſum mundi, ideo ueni in hunc mundum, ut qui antehac non uidebant, uideant: & qui nunc uident, excæcentur. Hoc dicto notauit Ieſus Phariſæorum peruerſum iudicium, qui quum uiderentur ſibi probè noſſe quid eſſet religio, turpius cæcutiebant, quàm quiuis è media plebe: neque enim agnoſcebant tenebras atque peccata ſua ex corruptione, quibus illuminandis per ſpiritum cœlitùs ueniſſet Chriſtus: ſed arbitrabantur ſe eſſe iuſtos & ſapientes. Suſpicati ſunt itaque, illa uerba Domini propter ſe ipſos eſſe dicta. Hinc quoque cum indignatione quadam interrogarunt: Nunquid & nos cæci ſumus? Ieſus autem cum probè ſciret, quam indignè ferrent hoc, cum exiſtimarent ſe acutius cæteris, & perſpicacius animo uidere: ad inflatam illam quæſtionem reſpondens, dicit: Si uerè eſſetis cæci, hoc eſt, mentis inſcitiam, tenebras, errores, atque peccata ueſtra agnoſceretis, & ad medicum recurreretis, non imputaretur uobis peccatum: ſed eſſetis digni à medico illuminari. nunc uerò quoniam exiſtimatis uos uidere, id eſt, arrogatis uobis legis peritiam, iuſticiam & ſanctimoniam, & recuſatis implorare opem medici: grauiori delicto eſtis aſtricti, & maiore laboratis onere peccatorum. ita non digni eſtis uenia, & peccatum ueſtrum indelebile manet, ut hominum inſanabilium.

CAPVT TRICESIMVMNONVM.

AMen amen dico uobis: Qui non intrat per oſtium in ouile, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro. Qui autem intrat per oſtium, hic paſtor eſt ouium: huic oſtiarius aperit, & oues uocem eius audiunt: & proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Et quum proprias oues emiſerit, uadit ante eas, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt uocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Hoc prouerbiũ dixit eis Ieſus. Illi autem non cognouerunt, quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico uobis, quia ego ſum oſtium ouium. Om-

nes quotquot ante me uenerunt, fures ſunt, & latrones: ſed non audierunt eos oues. Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur: & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur autem non uenit niſi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant. Ego ſum paſtor bonus. bonus paſtor dat animam ſuam pro ouibus ſuis. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem, & animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus paſtor. Propterea pater me diligit, quia ego pono animam meam, & iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me: ſed ego ponam eam à me ipſo. Poteſtatē habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos. Dicebāt autem multi ex ipſis: Dæmonium habet, & inſanit: quid eum auditis? Alij dicebant: Hæc uerba non ſunt dæmonium habentis. Nunquid dæmonium cæcorum oculos poteſt aperire?

COMMENTARIA.

Videtur Dominus Ieſus ad uaticinia alluſiſſe Prophetarum, ac tale quiddam dixiſſe: Videri ſanè uultis oculatiſſimi. unde nouum ſubinde & à ueritate alienum id eſſe uidetur uobis, quòd profiteor me eſſe filium Dei, lucem & Saluatorē mundi. Verùm ſi expendatis Scripturas, deprehendetis paſtorem promiſſum à Prophetis ſingularem, & me illum ipſum eſſe. Per oſtium itaq; ſeipſum intelligi propoſuit Chriſtus, D. Cyrillo teſte: per ouile uerò ouium, catholicam Eccleſiam, conſortiumq; fidelium deſignauit, in quod non niſi per Chriſtum rectus patet ingreſſus. quemadmodum alio loco dicit: Nemo uenit ad patrem niſi per me. Per furem autem atq; latronem intelligendus eſt, qui aut non rectè de Chriſto ſentit, aut ſuam & non Dei gloriam quærit: & is peſtifero dogmate, aut pernicioſis moribus oues infeſtat & labefactat. Qui uerò per Chriſtum intrat in cœtum & ſocietatem fidelium, quòd ad bonum dirigat, ille uerus eſt paſtor ouium, ſolicitè prouidens, quæ ſaluti conducant earum. Porrò oſtiarius rectè intelligitur Spiritus ſanctus. Oſtiarius igitur aperit oſtium paſtori, cum Spiritus ſanctus piè in Deum affectos Chriſtum edocet, & rectam de Chriſto intelligentiam ex ſacrarum literarum promptuario præbet: tumq; oues uocem eius audiunt, ſanam ab eo doctrinam fidei recipiunt, & præceptis ad uitam rectè inſtituendam datis promptè obediunt. Sunt ergo oues fideles, animo ſimplices & humiles, qui in ouili Chriſti uerbi eius & mandatorum pabula quotidie ſumunt, & præpoſitis ſuis recta monentibus libenter obtemperant. Cæterùm Chriſtus oues ſuas non ſolùm in numerato habet: ſed etiam uocat nominatim. nouit enim Dominus, qui ſui ſint. Ita & maximam quoq; rationem ouium Chriſti habet, quiſquis ex uocatione Chriſti paſtorē gregis Dominici agit. Præterea educit ad paſcua uera oues ſuas ipſe Chriſtus. Paſcit enim fideles ſuos pabulo corporis & ſanguinis ſui: Ioannis 6. Alter uerò & poſt Chriſtum paſtor paſcit pabulo uerbi, quod & ipſum Chriſtum per fidem manducare docet. Deinceps ante oues ſuas uadit ipſe paſtor, quando eis proponit bonæ uitæ exemplum, & per bonorum operum greſſus iter illis oſtendit, quo debeant incedere. Fideles autem ſequuntur fide, obedientia, & ſancta imitatione. Alienum autem non ſequuntur, quia non adfert uerbum Chriſti: imò aufugiunt potius ab ipſo. Neq; enim aliam doctrinam quàm Chriſti uel agnoſcunt uel recipiunt ſancti. Cæterùm cum Phariſæi non intelligerent, quid ſibi uellet hæc parabola: dignatus eſt Dominus eam illis aperire. Dixit itaq;: Pro certiſſimo confirmo uobis, quòd ego ſum illud oſtium, de quo locutus ſum uobis, per quod oues ingredi & egredi oportet, ſi uelint incolumes eſſe. Ergo per ſolum Chriſtum ſalus, redemptio, & ingreſſus in regnum cœlorum conceditur. Quod uerò Chriſtus ait, omnes fures & latrones eſſe qui uenēre ante ipſum: non eſt applicandum ad Moſen, & prophetas Dei reliquos, ſanctos & fideles. Ipſi enim (ut D. docet Cyrillus) tanquam præcones

ante

ante eum uenerunt, à Deo patre miſſi, ut ueritati (quæ Chriſtus eſt) teſtimonium perhiberent. Idcirco ipſi quoque, ut ueraces & ueritatis mancij, per oſtium Chriſtum in ouile, catholicam ſcilicet Eccleſiam, intrauerunt. Ergo ad eos potius referendum, pſeudochriſtos & pſeudoprophetas, de quibus per prophetam Dominus conqueritur: Ipſi currebant, & non mittebam eos. dixerunt: Hæc dicit Dominus: & ego non ſum locutus. Hiere. 23. Et qui Domini fuerunt, minimè crediderunt ſeductoribus illis: ſed Domino firmiter adhæſerunt. Cum autem Chriſtus ſit uerum illud oſtium ad uitam æternam, quiſquis introierit per Chriſtum, ſaluabitur. Ipſe igitur fons eſt ſalutis, in totum orbem diffuſus, per quem in omnes deriuatur ueræ ſalutis gratia. Saluabitur autem, quiſquis in eum piè credit, hic in ſpe, & poſtquam hinc fuerit ſolutum, ipſa rerum ſperatarum fruitione perfruetur. Ille itidem ingredietur & egredietur: hoc eſt; ſummam habebit tranquillitatem, quam nulla turbabit tempeſtas aduerſaria. Paſcua demum inueniet æternæ felicitatis in futuro ſeculo, ubi eſt exuberantia bonorum omnium. Porrò cum fur idcirco ueniat, ut alienam rem ſibi uſurpet, & mactet mala doctrina, retrahendo à fide, animam'que uitijs occidendo, & perdat in æterna damnatione: Chriſtus ſe in hunc mundum ueniſſe conteſtatur, ut oues ſuæ uitam habeant in præſenti ſeculo, ſtabiliti in fide per dilectionem operante: quoniam, ut Propheta ait, Iuſtus ex fide uiuit: Habac. 2. & abundantius uitam habeant, quando ex hac uita emigrant ad alteram longè præſtantiorem, in terrā illā uiuentium, ubi mors nunquam locum eſt habitura, nec imperium. Iam addit Chriſtus, bonum ſe eſſe paſtorem. Paſtor quidem eſt, quia in ipſum credentes ſcientia paſcit & doctrina, & per rectam ſalutis uiam ducit in æternæ uitæ paſcua. Bonus uerò paſtor eſt Chriſtus: quia animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, quando pro nobis uiuificandis acerbam & ignominioſiſsimam ſubijt mortem. Vnde haudquaquam mercenarius paſtor fuit, qui ſui compendij gratia gregis curam ſuſcipit, qui'que etiamſi bona fide rebus tranquillis gregem procurat, tamen ſi uitæ ingruat periculum, fugit. Mercenarius ergo paſtor is eſt, qui neque diabolo, ne ſuis tentationibus ouem de ouili ſeparet, reſiſtit: neque hæreticæ prauitati, aut uiolentiæ opprimentium ſeſe murum opponit: ſed dimittit dilacerandam. Quare etiam fieri ſolet, ut deſtitutæ oues auxilio paſtoris, per quælibet uitiorum præcipitia impellantur: hæreticus item eas errorum laqueis innectat, atque per deuia trahat errabundas. Hic quærit S. Auguſtinus: Si, inquiens, Apoſtoli paſtores, non mercenarij: quare fugiebant, quando perſecutionem patiebantur? Vidi in epiſtola fugientem Paulum? Ac reſpondet: Fugit planè, ſed eas paſtori in cœlo ſedenti orationibus commendabat: ſe autem utilitati earum fugiendo ſeruabat. Is uidit lupum uenientem, & fugit, qui ſua quærit, non quæ Ieſu Chriſti, peccantem non audet liberè redarguere. Demonſtrat porrò Dominus duplici indicio argumento'que, ſe bonum paſtorem eſſe. Primum, quòd cognoſcat oues ſuas, ad æternam uitam eas eligens. Sicut enim quos reprobat Dominus, eos neſcire dicitur: ita quos ad ſalutē prædeſtinat & præordinat, cognoſcere cenſetur. Deinde uerò, quòd reciproca mutuaq; cognitione oues ipſum Chriſtum agnoſcunt, dum diligunt eum, & mandatis ipſius obſequuntur. Qui enim non credit in Dominum Ieſum, aut mandata eius contemnit, ipſum profectò ignorat, & neſcit Dominum, quemadmodum obduratus Pharao reſpondit Moſi: Neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam: Exod. 5. Ait præterea Chriſtus: Me pater agnoſcit ut germanum filium, ſuæ'que uoluntati per omnia obſequentem: & ego uiciſſim agnoſco patrem, qui cupit omnes ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Ex illius mandato uitam meam impendo ſaluti mearum ouium. Nec patris uoluntati, nec meæ charitati ſatis eſt, ſi ſeruem has oues quas ex Iſraelitico populo primùm ſeruandas mihi tradidit pater. Latius ſe porrigit mea cura. Sunt & in alijs gentibus oues diſperſæ: & illas oportet adducere. Et quanquam non audiunt uocem Moſi aut prophetarum: agnoſcent tamen & audient uocem meam, ſi quæ ſint oues ſaluti deſtinatæ. Gentilem hic intelligit populum (inquit D. Cyrillus) qui non eſt de genere carnis Iſrael. ipſum adduxit per Apoſtolorum prædicationem & officium, & populus ille uocem Domini per Apoſtolos auditam promptè ſuſcepit, fidem'que & præcepta eius ſtudioſè cuſtodiuit, ut per Prophetam erat uaticinatum: Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: Pſal. 71. Ex huiuſmodi autem adductione gentium pariter & Iudæorum, factum eſt unum ouile: Eccleſia ſcilicet credentium, & unus paſtor Chriſtus. Cæterùm cum multis hactenus docuerit Dominus Ieſus, ſe pro hominum ſalute moriturū: Pater meus, inquit, hanc ob cauſam me

ſingulari amore complectitur, & ſincerè diligit, quia mea ſponte pro ſalute gregis paterni uitam impendo meam. Sunt qui inſidientur uitæ meæ: horum tamen malitia nihil in me poſſet, niſi mihi decretum eſſet, pro ſalute meorum ultrò mortem oppetere: ſola mea uoluntate, cum uoluero, animam meam à corpore ſeiungam. Ego poteſtatem habeo, & animam hanc emittendi è corpore, & eandem in hoc ipſum corpus reuocandi. Et ſic uiſum eſt patri meo qui me miſit in mundum, ut hac ratione procurem negotium humanæ ſalutis. Chriſtus itaque non ſolùm corpus humanum, ſed & animam aſſumpſit rationalem, tanquam alteram compoſitionis humanæ partem.

Hæc cum prolocutus eſſet Ieſus, rurſus in populo uariatum eſt ſententijs. Quidam canino mordaci que dente illis detrahunt, et ut futilia damnant, & dicunt eum dæmonium habere, & inſanum eſſe, neq; dignum qui audiatur. Alij uerò, quorum ſanior erat mens, Chriſtum ab hac contumelia uindicabant. A' uerbis quidem, quòd mente capti & dæmonio uexati non poſſent tam alta & ſublimia uerba depromere, qualia Chriſtus diſſerebat, deinde uerò ab operib. argumentātes: Num, inquiunt, inſanus, & malo dæmoni obnoxius, poteſt aperire cæcorum oculos? Exoculare uidentē, dæmonum eſt: ſed oculos aperire cæco nato, uirtutis eſt diuinæ.

CAPVT VLTIMVM.

FActa ſunt autem encænia in Hieroſolymis. & hyems erat, & ambulabat Ieſus in templo, in porticu Salomonis. Circumdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palàm? Reſpondit eis Ieſus: Loquor uobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me: ſed uos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me. Et ego uitam æternam do eis, & nō peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus eſt: & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Ego & pater unum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi uobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo cum ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis Ieſus: Non'ne ſcriptum eſt in lege ueſtra, Quia ego dixi, Dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura: quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum, uos dicitis, Quia blaſphemas, quia dixi filius Dei ſum? Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non uultis credere, operibus credite: ut cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre. Quærebant ergo apprehendere eum, & exiuit de manibus eorum. Et abijt iterum trans Iordanem, in eum locum ubi erat Ioannes baptizans primùm, & manſit illic: & conueniunt rurſum turbæ multæ, & uenerunt ad eum, & ſicut conſueuerat, docebat eos, & ſanabat. & dicebant: Ioannes quidem ſignum fecit nullum. Omnia autem quæcunq; dixit Ioannes de hoc, uera erant. & multi crediderunt in eum.

Ita legit Chryſoſtom. & huic cōcinēs Theophylactus.

COMMENTARIA.

Vt D. teſtatur Cyrillus, Encænia ſolemnitas ipſa dedicationis templi fuit, & tertia. Ipſius enim templi dedicatio prima, à Salomone cum magna gloria autumnali tempore facta eſt: 3. Regum 8. Secunda uerò à Zorobabel, & Ieſu ſacerdote magno, & reliquis filijs, transmigrationis Babylonicæ tempore uerno: 1. Eſdr. 6. Hæc autem à Iuda Machabæo & fratribus eius, hyemis tempore: & conſtitutum fuit, ut ſingulis annis hæc eadem dedicatio ſolennibus frequentaretur officijs. Huic ſolennitati Chriſtus adeſſe uoluit, ut populo ſalutaris ſuæ doctrinæ dona elargiretur, & diuinitatis ſuæ myſteria patefaceret. Ambulabat autem eo in loco, ubi Salomon rex potentiſſimus & ſapientiſſimus ad orandum ſtare conſueuerat. Circumde-

cumdederunt ergo eum Iudæi, non cauſa agnoſcendæ ueritatis, ſed gratia ſtruendæ calumniæ: & ut inuenirent, quomodo eum accuſarent. Adorti ſunt autem illum his uerbis: Quouſque dictis ambiguis ſuſpenſos detines animos noſtros? & hac ambiguitate populi ſeditionem concitas? Si tu es ille Meßias quem expectamus, dic nobis liberè. Sic'que ſimulant ſe miro Meßiæ teneri deſiderio, & cupere à Domino plenius inſtitui. At fucus & hypocriſis erat. ita enim uenabantur perdendi occaſiones. Reſpondit ergo eis Ieſus: Verba mea apertè teſtificantur, me eſſe à patre miſſum, & uerum eſſe Chriſtum: ſed ob duritiam cordis ueſtri non adhibetis fidem uerbis meis. Inſuper opera quæ facio, cæcos illuminans, paralyticos ſanans, dæmoniacos curans, & mortuos ad uitam reuocans, illa teſtimonium perhibent de me, quòd uerus Dei ſim filius, & Chriſtus ille à lege & prophetis promiſſus. Sed uos nec factis nec dictis creditis: cuius rei non ſum ego cauſa, ſed ueſter animus inſincerus: & quia non eſtis de illorum numero, qui ad æternam uitam præmiſſi ſunt, ſed perpetuæ perditioni addicti. Qui ſimplici ſunt animo, nullaque huius mundi malicia uiciato, credunt uerbis meis, ac uelut oues cognoſcunt boni paſtoris uocem: atque ego uiciſſim, licet humiles iuxta mundum, pro meis agnoſco. Porrò ipſe Chriſtus talis paſtor eſt & ſaluator, apud quem nihil omnino perire poteſt: atque eos quos ſemel prædeſtinando (ut D. loquitur Cyrillus) ipſe aſſumpſerit, nulla uis diabolicæ tentationis, non immanitas humanæ perſecutionis de ſorte & latere eius poteſt auferre: imò habebunt uitam æternam. Sed obijciet quiſpiam: Non'ne Iudas ſurreptus eſt à Satana de manu Domini, & in æternum perijt? Verum eſt. Sunt igitur illi ueræ oues, quæ perire non poſſunt, ſiue quas nullus rapiet Satanas: qui non tantum credunt, ſed ad finem uſque perſeuerant in uera illa fidei confeſſione. Et quòd nulla futura eſt (inquit) tanta Satanæ poteſtas, ut oues rapiat è manibus meis, inde eſt: quia pater meus maximus eſt omnium. Quòd ſi uerò nemo poteſt oues pias è manibus er[illegible]e patris mei, utpote omnipotentis: pari ratione nemo è manibus quoque meis extorquebit. Ego enim & pater unum ſumus. Vnum utique poteſtate, uirtute, ſubſiſtentia ſiue eſſentia diuinitatis. [illegible]ce dictis Domini Ieſu, & diuinitatem ipſius uindicantibus irritati Iudæi ſuſtulerunt rurſum lapides, ut lapidarent eum. Ieſus uerò occulsè ipſis ingratitudinem opprobrans, placidis uerbis illorum furorem corrigere tentat, ac dicit: In publicos maleficos populi manus lapidibus ad ultionem ſolent armari. Ego uerò quid commerui? qui nemini nocui: ſed omnibus uobis innumera præſtiti beneficia, eá que ex benignitate patris mei. Docui errantes, conſolatus ſum afflictos, paui famelicos, omne morborum ac malorum genus profligaui, mortuos in uitam reuocaui. In his omnibus quod nam eſt illud, quod uos dignum arbitramini lapidatione? Ad hæc: Non, inquiunt, ob benefacta ſolemus quenquam lapidare: ſed te lapidatione dignum exiſtimamus ob omnium immaniſsimum ſcelus, blaſphemiam: atque hac in re legis authoritatem ſequimur, quæ iuſsit huiuſmodi ſaxis obrui. Quis enim diutius ferat, quòd tu, cum ſis homo, tibi diuinitatem arrogas? Ad hoc crimen intentatum ea temperatura reſpondit Dominus Ieſus, ut blaſphemiæ culpam procul à ſe depelleret: deinde ut illorum inſaniam uerbis atrocioribus non amplius irritaret: Vos, inquit, mihi blaſphemiæ crimen impingitis, quòd Deum patrem meum appellem. Sed obſeruate, quomodo loquatur Scriptura ſacra, nimirum in Pſalmis: Pſal. 82. quòd ſcilicet Deus ſtetit in Senatu deorum, & dixit: Vos Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Si Deus ipſe dignitatem ſui nominis impertit ijs ad quos ſermo Dei factus eſt, non læſa tamen unius Dei maieſtate: nec falſum eſſe poteſt, quod in diuinis literis proditum eſt: quomodo mihi blaſphemiæ crimen intenditis, quòd me, quem pater unicè ſanctificauit, ac miſit in mundum, ut per filium omnes ſanctitatem aſſequerentur, dixerim filium Dei? Si quæ facio non uidentur eſſe homine maiora, ſi non diuinæ uirtutis ſpecimen habent, nolite credere quòd ſim filius Dei, & quòd mihi cum illo per omnia conueniat. Sin autem diuina opera facio, qualia quidem nemo hominum patrare poteſt, ſed ſolus Deus: interim autem ſola inuidia ac odium nominis mei uos impedit, quo minus mihi credatis: agite ſi non propter me, ſaltem propter opera mea, mihi credite, & cognoſcite quòd pater in me, & ego ſim in patre, quòd uterque alteri indiuidua ſocietate cohæreat: dum ille per me quicquid uult, operatur, & ego ab illius exemplo iuſſu'que nuſquam recedo. Sanè (ut D. docet Cyrillus) non ſic eſt pater in filio, aut filius in patre, quomodo Deus eſſe dicitur in aliquo uiro ſancto, & ſanctus quicunque in Deo. Filius quippe in patre eſt per æqualitatem, unius eiuſdem'que ſubſtantiæ,

& per

& per indigreſsibilem unius in altero manſionem, ob naturæ identitatem. Homo uerò in Deo duntaxat eſt per gratiæ participationem, & habitudinem quandam, atque gratuitam inhabitationem. His auditis Iudæi ſermonibus, unde corrigi debuerant, irritatiores effecti, conati ſunt illi manus mijcere, perfecturi quod iam ſæpius fruſtra tentarant. Sed Ieſus ut oſtenderet multis modis, ſe uolentem paſſurum ubi tempus adeſſet, elapſus eſt è manibus illorum. Tranſmiſſo uerò Iordane, redijt ad eum locum, ubi Ioannes primùm cœperat prædicare, uel in Bethabara, uel certè in Aenon iuxta Salim. Nec defuerunt ſuo paſtori oues fideles. Multi enim crediderunt in Chriſtum, partim doctrina Ioannis huc impulſi, partim ſignis Chriſti conuicti. Cæterùm etſi Ioannes uir ſanctus, & in ſumma authoritate fuerit: noluit tamen Deus ulla per ipſum ſigna fieri, nimirum ne nimium plebs ipſi tribueret: ſed ſignis atque miraculis uoluit ipſum ſuum filium inclareſcere. Dicunt ergo illi homines: Ipſa rei ueritate & experientia docti intelligimus, Ioannem non fuiſſe Chriſtum, ſed Chriſti præcurſorem: Ieſum autem eſſe Chriſtum, cui ille teſtimonium dedit, hunc uidelicet eſſe Dei filium, & Saluatorem mundi. nunc enim quantus ſit Ieſus, & quòd uera de ipſo teſtificatus ſit Ioannes, liquidò cernimus. Atque ita recipientes Chriſtum, credunt.

HARMONIAE EVANGELICAE LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

FACTVM eſt autem, dum complerentur dies aſſumptionis eius, & ipſe faciem ſuam firmauit ut iret in Hieruſalem. Et miſit nuncios ante conſpectum ſuum: & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorũ, ut pararent illi. Et non receperũt eum, quia facies eius euntis erat in Hieruſalem. Cum uidiſſent autem diſcipuli eius, Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine, uis dicamus ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos? Et conuerſus increpauit illos, dicens: Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis? Filius hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare. & abierunt in aliud caſtellum. Factum eſt autem, ambulantibus illis in uia, dixit quidam ad illum: Sequar te, quocunque ieris. Dixit illi Ieſus: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum. Dixit'que ei Ieſus: Sine, ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem uade, & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine, ſed permitte mihi primùm renunciare his qui domi ſunt. ait ad illum Ieſus: Nemo mittens manũ ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.

COMMENTARIA.

Deſcripturus Lucas ultimam illam profectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti è Galilæa in Iudæam, ubi à primoribus Hieroſolymitanæ urbis in crucem actus, ſatisfecit pro peccatis noſtris: Dum complerentur, inquit, dies aſſumptionis eius: hoc eſt (ut Theophylactus docet) inſtabat tempus, quo poſtquam ſuſtinuiſſet ſalutarem paſsionem pro nobis, oportebat eum aſſumi in cœlum, & conſidere Deo patri. Ergo faciem ſuam confirmata mente dirigebat Hieroſolymam, ueluti morti obuiam, & in uultum progreſſurus. Mittit autem ante ſe nuncios, qui ipſi ſuis que parent hoſpitium. Nam plures in eius comitatu fuiſſe, indicat ſeries hiſtoriæ Euangelicæ. Diſcipuli uerò uti iuſſi fuerant, in uico quodam Samaritanorum cupiebant Domino iam uenturo parare hoſpitium. At illi negabant hoſpitium petentibus: uel hanc ob cauſam, quòd odio haberent omnes proficiſcentes Hieroſolymam adoratum. Credebant enim in monte Garizim adorare oportere. Hanc uerò inhumanitatem execrantes diſcipuli, præpoſtero zelo commoti: Domine, dicunt, iubeamus ignem è cœlo deſcendere, qui exurat inhumanos illos homines. Eò enim reſpiciebant, quòd

Elias

Elias olim euocaſſet ignem cœlitùs in eos qui ingrati & contumelioſi erant in prophetam: 4 Regum 7. Cæterùm Chriſtus increpat eos, tanquam Euangelicum ſpiritum non intelligentes, ac inquit: Non ex ſpiritu Dei bono, ſed ex prauo & corrupto animi affectu uindictam expetitis. Non enim uenit filius hominis ad uindicandum, perdendumq́; homines: ſed ſaluandum, atque ſeruandum. Præterea quòd eum reijcit Chriſtus, qui ipſum ſequi quocunque iret palàm ſpondebat: eadem ratione fecit, qua ſuprà repulit ſcribam: quòd probè noſceret, quo animo ſe ipſum ingereret, nulla uidelicet ſinceritate commotus, ſed illectus rerum terrenarum cupiditate. Alterum autem ad ſe uocat Chriſtus, utpote ſincerioris animi hominē. Ille uerò ſimplicem pietatem in parentem prætendens, audit: Sine, ut ſepeliant mortui mortuos. Quomodo autem (ut D. inquit Ambroſius) mortui mortuos ſepelire poſſunt, niſi geminam hic intelligas mortem: unam naturæ, alteram culpæ? Et prima quidem mors, qua copula corporis & animæ diſſoluitur, non eſt formidabilis Chriſtianis ueris, neque timenda, cum diſceſſio quædam tantum ſit, quam proinde uere ſapientes deſideraſſe conſtat. Poſterior autem mors, quæ animæ eſt, uerè mors dici poterit, cum ſit ſcriptum: Anima quæ peccat, ipſa morietur: Ezechielis 18. Incredulus ergo cum eſſet pater iſtius diſcipuli (ut doctiſſimo placet Theophylacto) indignum eum pronunciauit Chriſtus, cuius curam ageret filius, qui crediderat: & propterea dicit, Sine incredulos increduli patris gerere curam, & illum paſcere ad ſepulturam uſque: tu autem quia credidiſti, annuncia, uelut meus diſcipulus, Euangelium Dei. Ita ipſa pietas ſemper præferenda, & diuina religio, neceſsitudini generis. Porrò uenit alius quiſpiam idem pollicens quod primus, ſed cum conditione. Vult enim hic ſequi Dominum: ſed ita, ut domi res ſuas omnes componat prius, inq́ue ſecuro & tranquillo ſtatu familiam ſuam & relinquat & conſeruet. Quid uerò audit à Domino? Non reſpiciendum eſſe, ſed pergendum alacriter in uia ueritatis, quam ſemel ſumus ingreſſi. Vtitur autem prouerbio, ſumpto ab agricultura, dicens: Ineptus profectò fuerit arator, qui ſtiua prehenſa, & bubus aratrum trahentibus reſpectet perpetuò, non ea quæ coràm ſunt aſpiciat, atque ad propoſitum terminum contendat. Ineptior multo eſt, & non idoneus prorſus regno Dei, qui cum ſemel cœpit Euangelicæ doctrinæ animum dedicare, rurſus tamen auerſo uultu & animo à uerbo Dei, reflectitur ad huius mundi curas & uoluptates: ac ita curat, ut ſegnius interim & frigidius cogitet ea quæ Chriſti ſunt, & Euangelij eius ſanctiſsimi.

CAPVT SECVNDVM.

POſt hoc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum, quò erat ipſe uenturus. & dicebat illis: Meſsis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum meſsis, ut mittat operarios in meſſem ſuam. Ite, ecce ego mitto uos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calciamenta, & neminem per uiam ſalutaueritis. In quamcunq; domum intraueritis, primùm dicite: Pax huic domui. & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax ueſtra: ſin autem non, ad uos reuertetur. In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Nolite tranſire de domo in domum. Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint uos, manducate quæ apponuntur uobis, & curate infirmos qui in illa ſunt, & dicite illis: Appropinquabit in uos regnum Dei. In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non receperint uos, exeuntes de plateis eius, dicite: Etiam puluerem qui adhæſit pedibus noſtris de ciuitate ueſtra, extergimus in uos: tamen hoc ſcitote, quia appropinquauit regnum Dei. Dico uobis, quia Sodomis in die illa remiſsius erit quàm illi ciuitati. Væ tibi Chorazain, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent. Veruntamen dico uobis: Tyro & Sidoni remiſsius erit in die iudicij, quàm uobis. Et tu Capernaum, nunquid ad cœlum uſque exaltaberis? uſque ad infernum de-

num deſcendes, & demergeris. Qui uos audit, me audit: qui uos ſpernit, me ſpernit: qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit. Reuerſi ſunt autem Septuaginta cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubijciũtur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Videbam ſatanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici: & nihil uobis nocebit. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus uobis ſubijciuntur: gaudete autem, quòd nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. In ipſa hora exultauit in Spiritu ſancto, & dixit: Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Etiam pater: quoniam ſic placuit ante te. Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et nemo ſcit quis ſit fili', niſi pater: & quis ſit pater, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare.

COMMENTARIA.

Qui noſtra uiderit commentaria hucuſque, is multam operam nos collocaſſe perſpiciet in explicandis hiſce uerbis Domini. Nam eadem dicta conſtat, cum emitteret prædicatum duodecim diſcipulos. Ne igitur, iuxta prouerbium, crambem bis coctam apponere uideamur, eò remittimus pium & candidum lectorem. Tantum illud dicturi: Quoniam copioſa erat ſeges, meßis'que auditorum, plures deligere oportebat Dominum, qui omnibus ſeruandis uenerat, meſſores. Deligit ergo nunc ſeptuaginta diſcipulos, alios præter duodecim Apoſtolos, quos & ipſe ableget prædicatum, annunciatum'que uerbum Dei. Cæterùm ſeptuaginta diſcipuli diligenter quod iniunxerat Dominus executi, redeunt ad Dominum, magnò'que cum gaudio felicem ſucceſſum prædicant: præcipuè uerò, quòd ad inuocationem nominis Ieſu eiecerint & fugarint malos & immundos ſpiritus. Ieſus autem, quo muniret ſuorum animos aduerſus morbum inanis gloriæ, proponit illis exemplum Luciferi, qui ob ſuperbiam à tanta felicitate ſubitò deiectus eſſet. Et dicit illis: Ne miremini, ſi dæmones uobis ſubijciuntur. Princeps enim ipſorum olim de cœlo decidit, & nullam fortitudinem habet. Et licet hoc homines non uiderint: ego tamen inuiſibilium ſpectator uidi. Hæc cum ita habeant, do uobis uim, qua diabolum & regnum ipſius conculcetis prorſus, nec non omnes dæmonis artes, conatus, & quælibet mala. Nolo autem uos gloriari in effectu uerbi, quaſi ueſtra uirtute propellatis uincatis'que Satanam: Dei uirtus & gloria eſt. In eo uos potius exultate, quòd nomina ueſtra ſcripta ſunt in album filiorum & hæredum Dei. Eò uos autem ſubuehet ueſtra modeſtia, uera'que ſimplicitas, unde corruit per arrogantiam Lucifer, ſi perſtiteritis in eo quod cœpiſtis. Hæc locutus Dominus, mox cœpit exultare Spiritu ſancto, ac de ſucceſſu Euangelij patri gratias agere: Gratias, inquit, ago tibi Domine Pater, ac conditor cœli & terræ, quòd hæc tam ſublimia myſteria cælaueris eos, qui iuxta mundum ſapientes habentur, ac prudentes: ac reuelaris ea puſillis, humilibus, idiotis, ac iuxta mundi iudicium, imprudentibus. Sic profectò factum eſt pater: quia ſic placuit æterno tuo conſilio.

CAPVT TERTIVM.

ET conuerſus ad diſcipulos ſuos, dixit: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quòd multi Prophetæ & Reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, & dicens: Magiſter, quid faciendo uitam æternam poſsidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? Ille reſpondens dixit: Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitq; illi: Rectè reſpondiſti. hoc fac, & uiues. Ille autem uolens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Suſcipiens autem Ieſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho. & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum, & plagis impoſitis abierunt, ſemiuiuo relicto. Accidit

autem,

autem, ut ſacerdos quidam deſcenderet eadem uia: & uiſo illo, præteriuit. Similiter & Leuita, cum eſſet ſecus locum, & uideret eum, pertranſijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit ſecus eum: & uidens eum, miſericordia motus eſt. Et appropians alligauit uulnera eius, infundens oleum & uinum: & imponens illum in iumenrum ſuum, duxit in ſtabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque ſuperogaueris, ego, cum rediero, reddam. Quis horum trium uidetur fuiſſe proximus illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiã in illum. Et ait illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

COMMENTARIA.

Exponit denuò, ut apud Matthæum, Dominus Ieſus, quanta ſit eorum felicitas, qui per fidem Euangelicam participes omnium bonorum in Meſſia promiſſorum fiunt. Facit id per collationem quandam, proferens ſereniſſimorum regum & ſanctorum prophetarum maximum deſiderium uidendi Chriſti, audiendiq; exhibitũ iam eſſe mundo Saluatorem, qui liberet ab omni malo, ac conferat omnia bona. Deinde uerò oſtendit Lucas, legiſperitum acceſſiſſe, magis quidem animo tentandi quàm diſcendi. Interrogans uerò legiſperitus, quid agat ut uitam conſequatur æternam, exemplum nobis reliquit, quid ante omnia ſpectemus et quæramus: uitam uidelicet æternam, uel quomodo ſalui efficiamur. Nec ſatis eſt, noſſe quid agamus, niſi etiam quod agendum eſſe uidimus, opere compleamus. Cæterùm hypocritam fuiſſe hunc legiſperitum, illud maximè arguit, quòd ſe pro iuſto uenditat, quaſi omnia legis præſtiterit, nihil implendum aut non completum reliquerit. Parabolam ergo producit Dominus Ieſus, qua Iudæorum arrogantiam taxat, qui ſibi uidebantur abundè diligere Deum, quòd illius templum adirent, quòd immolarent uictimas: erga proximum autem nullo charitatis tangebantur affectu. Quòd ſi quid officij præſtabant, non præſtabant niſi ſui generis hominibus: quum oporteat omnem hominem eſſe proximum homini, ſi quando res poſtulat ſubſidium. Porrò ſi allegoriam huius Samaritani audire libet, docet illa, quanta ſit Dei bonitas erga homines. Samaritanus autem Syris cuſtodem ſonat. Hic ritè dicetur Chriſtus, filius ille Dei, qui deſcendens è cœlo, genus humanum malicia Satanæ ſpoliatum innocentiæ ueſtibus, ſauciatum omni uitiorũ genere, uiſere dignatus eſt. Vt quoq; facilius opitulari poſſet, aſſumpta hominis natura, proximè acceſſit ad hominem, ac miſertus noſtræ calamitatis, noſtra peccata ſuſtulit in corpore ſuo: 1. Pet. 2. De ſuo dependit quod nos commerueramus, ac noſtri curam egit, qui nullum peccatorem quamuis humilem aut abiectum auerſatus eſt. Habet autem hic Samaritanus hoſpites ſuos, quibus ipſe proficiſcẽs in cœlum, ſaucium curandum committit, promiſſo in cœlis præmio, ſi quid ex abundantia charitatis, ſuprà quàm præceptum erat, impenderint ſanando miſero. Hi nimirum ſunt Apoſtoli, & Apoſtolorum ſucceſſores: per quos etiam hodie curat genus humanum, & à latronum uiolentia colligit in Eccleſiæ diuerſorium, ubi ſanantur peccatorum uulnera.

CAPVT QVARTVM.

ERat autem quidam languens, Lazarus, à Bethania, de caſtello Mariæ & Marthæ, ſororum eius. Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miſerunt ergo ſorores eius ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiens autem Ieſus, dixit eis: Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eum. Diligebat autem Ieſus Martham, & ſororem eius Mariam, & Lazarum. Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem manſit in eodem loco duobus diebus. Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei diſcipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum uadis illuc? Reſpondit Ieſus: Non'ne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucem huius mundi uidet. Si autem ambulauerit in nocte, offendit: quia lux nõ eſt in eo, Et poſt hæc dicit eis: Lazarus amicus noſter dormit: ſed uado, ut

à ſomno excitem eum. Dixerunt ergo diſcipuli eius: Domine, ſi dormit, ſaluus erit. Dixerat autem Ieſus de morte eius. illi autem putauerunt, quia de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo Ieſus dixit eis manifeſtè: Lazarus mortuus eſt. & gaudeo propter uos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadijs quindecim. Multi autem ex Iudæis uenerant ad Martham & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergo ut audiuit quia Ieſus uenit, occurrit illi. Maria autem domi ſedebat. Dixit ergo Martha ad Ieſum: Domine, ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus. Sed & nunc ſcio, quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. Dixit illi Ieſus: Reſurget frater tuus. Dixit ei Martha: Scio, quia reſurget in reſurrectione, in nouiſsimo die. Dixit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio, & uita. Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet. Et omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Vtique Domine. Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei uiui, qui in hunc mundum ueniſti.

COMMENTARIA.

Offertur iam occaſio, per quam maximè reddatur illuſtris Chriſti patris'que gloria. Siquidem dum apud Iordanem commoratur, accidit ut in oppidulo Bethania morbo decumberet quidam, nomine Lazarus. Hæc erat patria ſimul & eius qui morbo tenebatur, & duarum ſororum Mariæ & Marthæ, religioſiſſimarum mulierum. Porrò cum hac familia ſingularis quædam amicitia interceſſerat Domino Ieſu. Proinde cum Lazarus graui morbo periclitaretur, ſorores fretæ familiaritate quæ fuerat ipſis cum Ieſu, mittunt ad illum, qui nunciet amici morbum: non dubitantes, quin pro ſua mirifica humanitate in omnes, amico periclitanti ſuccurreret. Verùm illis ita reſpondet Dominus Ieſus: Morbus iſte non eſt capitalis, ſed ideo permiſſus eſt accidere, ut per eius occaſionem illuſtretur gloria Dei. Hoc dixit Ieſus, quia (ut D. docet Cyrillus) eum poſt mortem ſuſcitare decreuerat. Sić que infirmitas Lazari non fuit ad mortem, ut ſcilicet more aliorum hominum in puluerem putredinem'que ſolueretur, & omnino morte decideret. Quod ſubiungit Euangeliſta, Dominum dilexiſſe Martham, Mariam, & Lazarum: magnum probitatis, uirtutis'que ipſorum, & indubitatum eſt teſtimonium. Proinde non negligebat amici periculum, ſed expectabat copioſius argumentum edendi miraculi, quo ſimul ipſe mox moriturus, diſcipulorum adhuc imbecillium animos ad ſpem reſurrectionis erigeret. Moriebatur enim interim Lazarus, & ſepeliebatur, quem mox maiori cum gloria excitabat. Deinde uerò dicit, ſe iturum in Iudæam. Diſcipuli memores quàm eſſet atrox Phariſæorum in illum odium, quoties conati fuiſſent illi manus inijcere, non ſolùm Domino metuunt, uerumetiam ſibi. dehortantes igitur à repetenda Iudæa, dicunt: Domine, num excidit tibi, quòd ante paucos dies illic Iudæi te lapidaturi fuerant, niſi te ſubduxiſſes? & rurſus eò proficiſceris, manifeſto periculo temet obijciens? Audit Dominus, atque uidet hunc diſcipulorum pauorem, hunc medicare ſtudens: Principiò, inquit, quod me attinet, cuius uitæ metuitis, nihil adhuc eſt periculi, cum nondum adſit dies mortis meæ. Dies habet ſuas horas, nec is noſtro arbitrio fit breuior aut longior: & ego tempus habeo præſcriptum, quo debeam redimendi orbis negotium peragere. Id Iudæorum malicia non poteſt anticipari. Proinde non eſt quod mihi timeatis. Ego ſum lux mundi. meum ductum uos ſequi par eſt, non præire luci. nolite metuere ante tempus. Quamdiu uobis luceo, nihil eſt periculi. Veniet nox, quando à me ſemoti conturbabimini. Poſt hæc cauſam aperit profectionis. Et mortem quidem ſomnum dicit, quia (ut D. Cyrillus ait) Lazarus Chriſto dormiebat. Nullus quippe tanta facilitate poſſet aliquem excitare à ſomno, quanta Chriſtus Lazarum ſuſcitare ualebat à tumulo. Ita quoque receptiſſimum eſt Scripturæ, mortem appellare ſomnum: non tam ob id quòd ſomnus (ut ait ille) gelidæ mortis imago eſt, quàm quòd reſurrectionis ſpes ita nobis adumbratur, & ueluti ſpectanda proponitur: Danielis 12. 1. Theſſa. 4. Cæterùm hæc non intelligentes diſcipuli,

ſcipuli,

ſcipuli, arbitrabantur Dominum loqui de ſomno uulgari, & ſomnum in ægroto Lazaro rediturę ſanitatis eſſe argumentum: Ieſus ergo apertius ait, Lazarum uita functum: Et gaudeo, inquit, quòd illic non adfuerim, dum amicus ægrotat & moritur, ut ueſtra fiducia quam adhuc imbecillem uideo, confirmetur euidentiori miraculo. Caſtigati autem diſcipuli Domini uerbis, non auſi ſunt ultrà contradicere. Sed Thomas præ omnibus ſocios hortatur, ut irent & morerentur cum Domino. Profectus eſt igitur cum diſcipulis ſuis Ieſus in Bethaniam, ac reperit Lazarum quadriduo iam ſepultum. Sic ſanè ipſe diſpoſuerat, ut glorioſius reſuſcitaretur. Aberat autem Bethania à Hieroſolyma ferè duobus miliaribus. Hinc complures confluxerant Iudæi, nimirum officij gratia, ut Martham & Mariam conſolarentur de fratris deceſſu. Nam familia hæc & opulenta erat, & exiſtimationis apud omnes maximæ. Inde uerò occaſio erat, ut miraculum plures haberet teſtes & ſpectatores. Poſtquam autem Martha audiuit, Dominum extra caſtellum poſitum, magna cum religione & reuerentia excipit eum, Credebat quidē in Chriſtum: ſed non omnino, ut oportebat. nondum enim intelligebat plenè diuinitatem Chriſti, & quòd ipſe per ſuam uirtutem atq; potentiam præſtare poteſt poſcentibus, quod ab ipſo petitur. De Chriſto ergo iudicat ſicut de eximio quodam Dei amico, cuius precibus hic nihil neget. Ad hunc ſermonem de precibus ad Deum fundendis Dominus nihil reſpondet Marthæ: ſed propria ſua uirtute promittit uitam & reſurrectionem Lazaro ſepulto, & inquit: Bono animo eſto, reuiuiſcet frater tuus. Porrò Martha non auſa in præſenti tantam ſperare ſalutem, necdum perfectè intelligens uirtutem & gloriam Ieſu Chriſti: Scio, inquit, quòd reuicturus ſit: ſed in nouiſsimo die, cum reſurgemus omnes. Vnde colligere poſſumus, ſemper inter Iudæos creditam eſſe carnis reſurrectionem, propter manifeſta teſtimonia in lege & prophetis. Audiens hæc Dominus, quo mulieris de ſe fiduciam & opinionem paulatim ad maiora prouehat, ſe'que declaret eſſe fontem ſimul & autorem omnibus, uitæ & datæ & reddendæ, nec ullam mortem metuendam ijs qui fiduciam & ſpem in ipſo collocaſſent, Marthæ reſpondit in hunc modum: Credis Martha, quòd frater tuus reuicturus ſit, cum cæteris in nouiſsimo die? uerùm hoc quoque debes credere, quòd ego ſum ipſe reſurrectionis & uitæ fons. Eapropter qui mihi per fidem adhæſerit, etiamſi corpore fuerit mortuus, tamen uiuet. Bene hæc obſeruanda erunt. Nam uiuunt quidem & reſurgunt etiam increduli & impij omnes: uerum uita ipſorum mors eſt, & dum reſurgunt, in iudicium & condemnationem reſurgunt. Fideles autem uiuunt uita felici per Chriſtum, & reſurgunt ad gaudia ſempiterna. Interrogat autem Martham Dominus, num hoc credat. illa palàm profitetur, quàm magnificè de Chriſto ſentiat, & ait: Domine, Quid ni? ego hactenus credidi. credo nunc quoq;, & uſque credam, te eſſe Meſsiam illum, filium Dei uiui, qui promiſſus à prophetis, ac multis iam ſeculis expectatus ueneris in mundum.

CAPVT QVINTVM.

ET cum hæc dixiſſet, abijt, & uocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens: Magiſter eſt, & uocat te. Illa ut audiuit, ſurgit citò, & uenit ad eum. Nondum enim uenerat Ieſus in caſtellum, ſed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & conſolabantur eam, cum uidiſſent Mariam, quia citò ſurrexit, & exiuit, ſecuti ſunt eam, dicentes: Quia uadit ad monumentum, ut ploret ibi. Maria ergo cum ueniſſet ubi erat Ieſus, uidens eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei: Domine, ſi fuiſſes hîc, non eſſet mortuus frater meus. Ieſus ergo ut uidit eam plorantem, & Iudæos qui uenerant cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei: Domine, ueni & uide. Et lachrimatus eſt Ieſus. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce, quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipſis dixerunt: Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur? Ieſus ergo rurſus fremens in ſeipſo, uenit ad monumentum. Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus ei erat. Ait Ieſus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet. Quadriduanus eſt enim. *Dicit* ei Ieſus: Non'ne dixi tibi: quoniam ſi credideris, uidebis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem. Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit: Pater,

gratias ago tibi, quoniam audiſti me. ego autem ſciebam, quia ſemper me audis: ſed propter populum qui circumſtat, dixi, ut credant quia tu me miſiſti. Hæc cum dixiſſet, uoce magna clamauit: Lazare, ueni foràs. Et ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies eius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus: Soluite eum, & ſinite abire.

COMMENTARIA.

Vt audiuit Martha, Dominum Ieſum de immortalitate fidelium omnium piè concionantem, relicto eo domum properat, ac ſororem è turba circumſedentium ſeuocat, ei'que rem lætam clanculum inſuſurrat in aurem: Magiſter, inquiens, adeſt, & accerſit te. Maria itaque non temerè eſſe rata, quòd ad ueniret abſq; mora, ſurrexit occurſura, priuſquam ingrederetur Dominus domũ. Iudæi uerò qui Mariæ aderant in ædibus, conſolantes eam, comitati ſunt illam euntem, ſuſpicantes quòd iret ad monumentum, atque ibi lachrimis ſatiaret animi mœrorem. Ad eum ubi ueniſſet Maria, accidit ad pedes eius, adorans eum, & lugubri uoce repetit quæ ſoror dixerat prius, dicens: Domine, ſi fuiſſes hic, potuiſſes uel uerbo pellere morbum fratris, qui nunc uita functus eſt. Ad hanc equidem querelam Mariæ nihil in præſenti reſpondet Dominus. ſatis enim cum Martha erat ea de re collocutus: ſed cum uideret eam totam eſſe in luctu, & Iudæos unà quoque flere, infremuit ſpiritu, & conturbauit ſeipſum. Eius fremitus turbationis'que cauſam D. Cyrillus eſſe putat, quòd indignatus fuerit maligno ſpiritui, cuius inuidia & ſuggeſtione mors intrauerat in orbem terrarum, quem breui erat debellaturus, & aculeum mortis ſua morte deſtructurus. Infremuit ergo quaſi minas Satanæ & morti intentans, quæ & ipſum Lazarum ſtrauerat. Poſtquam uerò Dominus horrore ſpiritus, & animi conturbatione uerum ſe hominem, & humanum affectum planè exhibuiſſet, rurſus recollegit animum, ac inquirit ubinam poſitus ſit Lazarus: non quòd ignoraret locum ſepulturæ eius, ſed quòd id ad euidentiam faceret miraculi. Iamq; uelut ad ſepulchrum com monſtratum, renouato dolore lachrimatus eſt Ieſus. Et, ut fieri ſolet, diuerſa fuerunt ſuper lachrimis Domini iudicia. Quidam enim Dominum flere putabant more aliorum, qui eos mortuos lugent quos prius habuere charos, & amore coniunctos: quum tamen potius humanam Dominus miſeriam deploraret, duræ mortis ſeruituti ſubiectam: et triſtem Lazari ſortem, ad hanc uitam plenam miſeriæ & dolorum reuocandi. Alij autem calumniantes, aſcribunt impotentiæ Chriſti, quòd Lazarus mortuus fuerit, ac dicunt: Non'ne hic nuper aperuit oculos cæci mendici? quur igitur non effecit ne tantus amicus moreretur? Ad hanc Iudæorum maleuolentiam & improbitatem (ut D. inquit Cyrillus) qui non deſiſtebant aſſiduè calumniari, & canino dente arrodere opera eius, rurſus infremuit Ieſus. Deinde ut patentior oculis & magis conſpicua eſſet reſuſcitatio mortui, iuſsit lapidem tolli. Erat enim ſpelunca, cuius os ſaxo impoſito erat occluſum: Augebat præterea miraculi certitudinem & illud, quòd Martha ſui ueluti oblita, Domino obijcit, dicens: Domine, iam fœtet. hic enim quartus eſt dies, quòd ſepultus eſt. Quod quidem (ut D. Cyrillo placet) quaſi diffidens dixit, ueluti impoſsibile credens, poſſe fratrem reſuſcitari, ob dierum diuturnitatem: aut ipſi Domino ex ſyncero animi affectu timebat, ne amoto lapide graui cadaueris odore offenderetur. Ieſus ergo mulieris uacillantis fidem obiurgatiuncula excitat: An excidit, inquiens, quod tibi modò dixi? ſi credideris, futurum ut per fratris tui mortem illuſtretur gloria Dei? Suſpenſis autem omnium animis atque oculis ad nouæ rei miraculum, ſublatus eſt lapis. ac Dominus Ieſus ſuſpexit in cœlum, ut ipſo corporis geſtu teſtaretur circumſtantibus, hæc ſe diuina facere uirtute: interim etiam doceret omnes, omnia beneficia atque bona ad Deum referre authorem. Et quanquam in cœlum ſuſpiceret, nihil tamen à patre poſtulat: ſed gratias agit, ſibi'que ipſi apud Patrem gratulatur, dicens: Non nunc primùm pater, datur mihi eiuſdem tecum uoluntatis eſſe, et poteſtatis. ſemper, & ab æterno omnia apud te potui: ſed propter turbam quæ circumſtat, hac utor oratione, ut omnes credant, me à te miſſum: id eſt, uerum tuum eſſe filium, tibi æqualem, quod'que uenerim in hunc mundum, ut illuſtrem apud homines gloriam nominis tui. Poſt gratulationem autem illam nihil iam ſibi cunctandum arbitrans, magna & intenta uoce clamat: non quòd uocis intentio quicquam hic ualeret, ſed ut ex æquo exaudiretur, intelligeretur'que ab omnibus, Lazarũ non alieni Dei inuocatione, ſed propria Chriſti uirtute excitari. Mox mortuo ceu uiuenti præcipiẽs:

Lazare,

Lazare, inquit, prodi foràs. Et ſtatim ad uocẽ inclamãtis Ieſu prodijt ſub omniũ oculos, qui fuerat mortuus, et ſano quidẽ et integro corpore prodijt (mirabile dictu) et cum toto ornatu ſepulchrali: quo magis agnoſcerẽt omnes hunc ipſum eſſe, quẽ ante triduũ ipſi tali cultu ſepelierãt. Sicq; Chriſtus re ipſa præſtitit, quod uerbis fuerat pollicitus, dicẽs: Amẽ dico uobis, quòd uenit hora, et nunc eſt, quãdo mortui audiẽt uocẽ filij Dei, & qui audierint, uiuent. Dominus itẽ Ieſus, ne quid deeſſet ad pleniſſimã miraculi fidẽ, iubet eum ſolui, ut motus & alacer inceſſus oſtenderet hominẽ etiã ualere, nõ ſolùm uiuere. Porrò etiãſi ſingula opera Chriſti admiratione ſunt digniſſima, (quis enim, ut D. Cyrillus ait, non magnopere admiretur, quòd Chriſti iuſſu et uirtute claudi rectis greſſib. inceſſerũt, q; mutis linguarũ clauſtra ſoluta ſunt, q; cæcorũ diu clauſa lumina tactu ſacræ man⁹ eius reſerata ſunt? Quis hæc et plura alia cõſiderãs, nõ diuinã potentiã obſtupeſcat?) ſed omnia parua ad ingentẽ Chriſti maieſtatẽ uidebãtur, niſi amicus ei⁹ Lazarus moreretur: quẽ idcirco mori permiſit, ut eum nouo et omnib. ſeculis admirãdo ordine ſuſcitando, ſeſe uitæ mortiſq; Dominum declararet.

CAPVT SEXTVM.

FActum eſt autem, dum irent, & ipſe intrauit in quoddã caſtellũ. & mulier quædã, Martha nomine, excepit illũ in domũ ſuam: & huic erat ſoror nomine Maria, quę etiã ſedẽs ſecus pedes Domini audiebat uerbũ illius. Martha autem ſatagebat circa frequens miniſteriũ, quæ ſtetit, & ait: Domine, nõ eſt tibi curæ, quòd ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? dic ergo illi, ut me adiuuet. Et reſpondens, dixit illi Dominus: Martha Martha, ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porrò unũ eſt neceſſariũ. Maria optimã partẽ elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam & Martham, & uiderant quæ fecit, crediderunt in eum. quidã aũt ex ipſis abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus. Collegerũt ergo pontifices & Phariſæi conciliũ, & dicebãt: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum: & uenient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Vnus aũt ex ipſis Caiphas nomine, cum eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit nobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autẽ à ſemet ipſo non dixit: ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit quòd Ieſus moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in unum. Ab illo ergo die cogitauerunt, ut interficerent eum. Ieſus ergo iam non palàm ambulabat apud Iudæos: ſed abijt in regionem iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Ephrem: & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.

COMMENTARIA.

Ingreſſum Dominum oppidulum Bethaniam, Martha alacris & magno cum gaudio excepit eum hoſpitio, felicem & beatam ſe eſſe reputans, quæ mereretur ipſum excipere Dominum. Præterea Martha ſolicita erat de apparatu conuiuij, ſurſum ac deorſum curſitabat, tumultuabatur ſatagens, ne quid omnium deeſſet quæ ad ſuauiter excipiendum Dominum eiusq; diſcipulos pertinebant. Huic erat ſoror nomine Maria. Hæc neglectis curis domeſticis, aſſidebat ad pedes Domini, pendens ab ore eius. Audiebat enim illum prædicantem: & ita rapiebatur amore & deſiderio rerum cœleſtium, ut terreſtrium planè oblita eſſet. O' felicem illam. Martha uerò tota negotijs intenta domeſticis, cum ægrè ſufficeret omnibus obeundis quæ pertinebant ad apparatum, & uideret ſororem feriatam: adoritur Dominũ, et muliebri ex affectu ait: Domine, an non miſeret te mei, quam uides tot curis diſtractam? Iube ut me adiuuet ſoror mea. Audit quidem Dominus hanc querimoniam: ſed eam non admodum probat, ut minus iuſtam. Tu igitur, inquit, Martha, nimis ſolicita es, ac nimius eſt ille tuus apparatus, cum multo minoribus poteramus eſſe contenti. Vna re imprimis & maximè opus eſt: auſcultatione uidelicet uerbi Dei, & uera fide, internaq; pietate. Nã ſine hac re languent omnia officia. Porrò ut ſuprà non ſemel patuit, quomodo ad opera Dei afficiatur mundus: ita in præſenti hoc iterum innoteſcit. Alij enim obediunt uocationi Dei, recipiunt ſanctam Dei inſtitutionem, & rectè iudicant de operibus Dei: quales hi ſunt, qui cõſpecto tam inſigni prodigio,

digio, crediderunt Ieſum eſſe Meßiã. Alij uerò nõ credũt, nõ obſequũtur dictis et factis Domini, ſed calumniantur illa potius. Tales erant, qui in urbẽ procurrunt, & Phariſæis quid circa Lazarum euenerit annunciant: non ut credant & Deum laudent, ſed ut ueritatem inſectentur. Hinc quoque Phariſæi, quanquam Ieſus obſtupeſcendus eſſet & admirabilis, qui tanta faceret miracula: magis tamen quærebant eum occidere. Idcirco his auditis, malitia ſua contenebrati, & quò ſe uerterent neſcientes (uidebant enim ſe ſignorum euidentia & claritudine ſuperari) collegerunt conſilium. Collecto uerò conſilio: Quid ſuadetis, inquiunt, faciendum? Hic homo multa facit

Hominem per abiectionem uocant.

admiranda. ſi patimur eum pergere, quà cœpit, futurum eſt, ut quemadmodum nunc multi è populo magnificè de illo ſentiunt, ita mox omnes ſunt illum habituri pro Meßia. Hæc illorum erat ueſania. Vt autem recta quadam ratione uideantur moueri ad obſiſtendum Chriſti conatibus, dicunt Chriſtum rebellionem in Romanos excitare uelle, & Iudæorum regnum ſibi uendicare. Quòd ſi huius rei rumor, inquiunt, ad Romanos peruenerit, Iudaicam gentem deſerto Cæſare deſciuiſſe ad nouum regem ſuum, qui non ignorant à nobis iam olim expectari regem quendam liberatorem, ſæuient armis in nos, & ſimul locum hunc ſanctum prophanæ gentes occupabunt, & totum Iudaicũ genus internecione delebunt. Vides hypocritas rei priuatæ publicum totius gentis commodum, imò & templi religionem ſuis prætexere rapinis & ſacrilegijs, impotenti iræ atque liuori. Quum uerò Phariſæi quid faciendum eſſet hæſitarent, & ſuam ſententiam in ordine conſilij proponerent: Caiphas cæteris impudentius & cum ſtomacho clamauit, quaſi inſcitiam & ſegnitiem cæteris increpitans, quòd non quid facto opus erat expeditè proſpicerent, quemadmodum ipſe uiſus eſt proſpexiſſe. Is autem erat ſummus pontifex anni illius. Iam enim ea dignitas ueluti mox in totum deſitura, non iuxta legem à Domino promulgatam cedebat: Exod. 28. ſed in ſingulos annos à principibus redimebatur uenale ſacerdotium. Is igitur qui ſe religionis antiſtitem profitebatur, cæteris omnibus magis impius: Vos, inquit, neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit unius hominis ſalutem pro tota republica negligi. Id autem dixit, uolens inducere totum illum conſeſſum in eam ſententiam, quòd expediret reipublicæ Iudæorum, Chriſto necem inferre. Atqui Deus cruento hoc Caiphæ conſilio uice utitur oraculi. Licet enim hæc oratio proficiſceretur ex animo eius qui ſceleratus erat, & parricidij plenus, & prorſus ignarus myſterij: ob ſacerdotij tamen munus quod gerebat, ex ſpiritu prophetiæ pium uaticinium prodidit: quòd ſcilicet Dominus noſter moriturus eſſet pro gente Iudæorum, & non ſolùm pro illa, ſed pro totius humani generis ſalute, quatenus illos qui ante ſecula prædeſtinati erant ut eſſent filij Dei, in unum congregaret, & unum ouile perficeret. Porrò aperit Euangeliſta, quid ex huiuſmodi praua ſuggeſtione Caiphæ, & maligna adhortatione ſit conſecutum. Inuenta iam uidebatur cauſa legitima, ob quam Ieſus ceu lues ac peſtis totius gentis occideretur. Iam ergo in ſingulas horas occaſionem quærunt, ut quod prudenter conſultaſſe uidebantur, fortiter etiam exequerentur. Ieſus autem, qui nihil ignorabat, quamdiu ab ea conſultatione in Iudæa uerſabatur, à publico abſtinebat, ne furorem adderet furori: imò ſubduxit ſeſe à uicinia urbis Hieroſolymæ, prophetarum interfectricis: & conceßit in ciuitatem Ephraim, cui uicinum erat deſertum. Hic igitur commoratus eſt Ieſus cum diſcipulis.

CAPVT SEPTIMVM.

ET factum eſt, quum eſſet in loco quodam orans, dixit quidam ex diſcipulis eius, &c. Et ait ad illos: Quis ueſtrûm habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus uenit de uia ad me, & non habeo quod ponam ante illum: & ille de intus reſpondens dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, iam clauſum eſt oſtiũ, & pueri mei mecũ ſunt in cubili, nõ poſſum ſurgere, & dare tibi. Et ſi ille perſeuerauerit pulſans, dico uobis, & ſi nõ dabit illi ſurgẽs, eo quòd amicus eiꝰ ſit: propter improbitatẽ tamen eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios.

COMMENTARIA.

Prædicationi uerbi Dei coniungit ubiq; Dominus preces: ergo hoc ipſum hic quoq; facit, Cæterùm quo magis excitaret ſuos ad inſtantiã orandi, et impetrandi fiduciam adderet, adiecit huiuſ-

modi

modi parabolon: Quàm exorabilis, inquit, ſit Deus, naturâ beneficus erga filios ſuos, ex uobis ipſis cõiecturam facite. Si quis ueſtrûm egeat neceſſarijs, & habeat amicum, & audeat illum etiã medio noctis adire: quãto magis adeundus Deus? & amicus dat propter improbitatem: ſcitote piũ patrem ueſtrum, & audire & curare preces ſuorum fidelium, adeoq; uelle ipſum ut orent: & orẽt quidem ſedulò, nec deficiant & deſperent, ſed perſeuerantes in conſtanti oratione & fide ſuperent. Proinde ſi ex improuiſo irruit & te inuoluit neceßitas & afflictio, nec deſiſte precando quàm accipias, quæ in uotis ſunt, ſi modò ſancta & honeſta ſunt quæ poſcis.

CAPVT OCTAVVM.

ET erat eijciens dæmonium, & illud erat mutum. Et quum eiecifſet dæmonium, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Quidã autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentãtes, ſignum de cœlo quærebant ab eo. Ipſe autem ut uidit cogitationes eorum, dixit eis, &c. Factum eſt autem cum hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & hubera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo. Beati qui audiunt uerbum Dei, & cuſtodiunt illud.

COMMENTARIA.

Poſtquam Dominus Ieſus expoſuiſſet ſtudia eiecti Satanæ, & fata illorum qui liberati à Satana non aduigilant, ne de nouo rurſum occupentur: mulier excitata Dei ſpiritu teſtimonium fert ueritati contra Phariſæos, ac dicit: Calumniamini dicta ac facta uiri huius, quaſi diabolica: ego uerò ex uerbis planè diuinis, ex doctrina ſinceriſsima, ex reſponſionibus eius irrefragabilibus colligo, illum eſſe ſapientiſsimum, ſanctiſsimumq;. Idcirco Ieſu Nazarene matrem tuam beatiſsimam pronuncio, quæ te talem nobis genuit uirum. Eſt enim quod dicit ex communi ſumptum loquendi genere, quo ſolemus laudem trãsferre in aliam rem uel perſonam, quoties ſignificamus, id quod laudandum ſumpſimus, nullis dignis uehi laudibus. Et nos (inquit D. Athanaſius in Euangelium de ſanctiſſima Deipara) dicimus eam iter‹u›m atq; iterum & ſemper & undequaq; beatiſsimam. Decet eam matrem ac dominam nominari, eo quòd ex ipſa prodijt Rex, Dominus ac Deus noſter, &c. Porrò ex illa occaſione incipit Dominus commendare uerbum Dei, & fidem in uerbum Dei. Et quidem non negat, ſed affirmat uentrem & ubera matris ſuæ beatiſsima eſſe: uerumtamen uult nos tam ſpectare uirginem matrem iuxta carnem, adeoq; & ſeipſum iuxta carnem, quàm id quod reuera ſeruat fidem in ipſum. Sic enim & uirgo mater felix & beata eſt facta, Elizabetha teſtante: Et beata es, quæ credidiſti: Lucæ primo. Ita quoque niſi credamus uerbis Dei, non proderit nobis ſanctitas & beatitudo Mariæ: imò non proderit nobis ipſa incarnatio Chriſti. Et Domini uerba diligenter penſitanda ſunt. Neq; enim omnes auditores uerborum pronunciat fideles ac felices, ſed auditores uerbi Dei. Ergo infelices, qui audiunt ſentimenta humana, quæ reuera uenena ſunt animarum. Neque uerò ſatis eſt audiſſe uerbum Dei, niſi etiam cuſtodias. Cuſtodit autem, qui fide recipit, & receptum in ipſa animæ penetralia recondit: & ubi opus fuerit, profert ad gloriam Dei, & utilitatem proximi, & in iuſticia perſeuerat.

CAPVT NONVM.

ET cum loqueretur, rogauit illum quidam Phariſæus, ut pranderet apud ſe. Et ingreſſus, recubuit. Phariſæus autem cœpit intra ſe reputans dicere, quare non baptizatus eſſet ante prandiũ? Et ait Dominus ad illum: Nunc uos Phariſæi quod deforis eſt catini mundatis: quod autem intus eſt ueſtrûm, plenum eſt rapina & iniquitate. Stulti: non'ne qui fecit quod foris eſt, etiam id quod deintus eſt fecit? Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt uobis. Sed uæ uobis Phariſæis, qui decimatis mentham & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium & charitatem Dei. Hæc oportebat facere, & illa non omittere. Væ uobis Phariſæis, qui diligitis primam cathedram in ſynagogis, & ſalutationes in foro. Væ uobis, quia eſtis ut monumenta quæ non patent: & homines ambulantes ſuprà,

Lucæ 11. Matth. 23.

neſciunt. Reſpondens autem quidam ex legiſperitis, ait illi: Magiſter, hæc dicens etiam, cõtumeliã nobis facis. At ille ait: Væ uobis legiſperitis, Quia oneratis homines oneribus quæ portare non poſſunt, & ipſi uno digito ueſtro non tangitis ſarcinas. Væ uobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem ueſtri occiderunt illos. Profectò teſtificamini, quòd conſentitis operibus patrum ueſtrorum: quoniam ipſi quidem eos occiderunt, uos autem ædificatis eorum ſepulchra. Propterea & ſapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas & Apoſtolos, & ex illis occident, & perſequentur, ut inquiratur ſanguis omnium Prophetarum qui effuſus eſt à conſtitutione mundi à generatione iſta, à ſanguine Abel uſq; ad ſanguinem Zachariæ, qui perijt inter altare & ædem. Ita, dico uobis, requiretur ab hac generatione. Væ uobis legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi nõ introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Phariſæi & legiſperiti grauiter inſiſtere, & os eius opprimere, de multis inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, ut accuſarent eum.

COMMENTARIA.

Inuitauit Dominum Phariſæus, uel animo recto, ut benefaceret homini bene merito: uel animo inſidioſo & prauo, ut uidelicet populo qui Dominum magnificiebat, commendaret ſe, ſimulans ſe egregiè fauere Domino. Et Dominus quidem ſciebat Phariſæorum liuorem, & nihilominus comedit cum eis, propter iſthuc ipſum quòd mali erant, & correctione opus habebant. Quum autem Dominus accubuiſſet illotus, idq; præter morem Phariſæorum: cœpit Phariſæus tacita ſecum cogitatione mirari, quid eſſet cauſæ cur nõ lauiſſet Dominus, priuſquã accumberet. Dominus igitur ſtultam conſuetudinem eorum taxat. Et quia tempus erat menſæ, calicis & catini meminit, ab his quæ ob oculos ſita erant teſtimonium afferens, et perſuadens Phariſæis, quòd ſicut nulla quidẽ eſt utilitas (ut Theophylactus docet) extrinſecus mundum eſſe poculum, intrinſecus aũt impletũ eſſe ſordibus: ſic neq; ſi corpus baptizetur, anima autem plena ſit omni immundicia, utpote rapina & malicia. Ait ergo: O' ſtulti, peruerſiq; iudicij. Non'ne qui condidit corpus, idem condidit animum? itaq; ſi puritas uſqueadeò cordi eſt, oportebat totũ hominem purũ facere. Deinde uerò docet eos, quomodo purgandũ ſit: nempe quòd interius, per eleemoſynam ſcilicet. Forſan alluſit Dominus ad Danielis cõſilium, quod regi dedit dicens: Rex, peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum: Danielis 4. Nec hoc ſolùm, ſed etiam in alijs quanta gratiã ſit expreſſum, testes: Tobiæ 12. & Eccl. 29. Cæterùm cum probè ſciret Christus, affectiones illorũ malas quibus laborabant, auariciã ſcilicet, inuidiã, & quæ ex inuidia proueniunt, breuiter uicia eorum perſtringit. Primò, ut qui uiliorũ fructuum decimis conferendis omne ſtudium intendant ſuum: uerùm nec ullum iudicium iuſtum, nec futuri iudicij metum, nec aliquam Dei habeant charitatẽ. Poſtmodũ obijcit & inexplebilem gloriæ mundanæ ſitim. Increpat & eorum hypocriſim, cõparans ipſos monumẽtis quib. inambulãt homines ſecurè, neſciẽtes quid lateat intus. Ita enim populus fidebat plurimum Phariſæis, ueluti ſanctis & iuſtis: ignorabat interim, quòd in animo latebat illorũ auaritia, impuritas, et omnis generis ſpurcitia. Quum ergo hæc aliaq; magna ſeueritate diceret Dominus in fucatã Phariſæorum ſanctimoniã, quidã è legiſperitis ſtudẽs cohibere libertatẽ Ieſu, dixit illi: Dum iſta dicis in Phariſæos, nos quoq; afficis contumelia. At Ieſus, æterna ueritas, quæ neſcit aſſentari, ſed iuſta libertate & ſeueritate utens, reſpondit legiſperito, ac obijcit tyrannidem in liberas animas, quas ſtultis & ſuperſtitioſis legibus opprimebãt: obijcit item crudelitatem, atrocia parricidia, & cõmunionem in ſanguine cum parricidis patribus, necnon infandam in Deum & miniſtros eius ingratitudinẽ. Ad finem uerò adijcit grauẽ aſſeuerationẽ, qua cõfirmat, Deum certò requiſiturũ ex ipſis ſanguinẽ innoxium, hæc ſubijciẽs: Etiam atq; etiã uæ uobis legiſperitis, qui cum profiteamini legis cognitionẽ quæ ſpiritualis eſt, et uindicaueritis uobis clauem ſciẽtiæ quæ debebat aperire aditũ in regnũ cœlorum: tamẽ nõ ſolùm ipſi nõ introiſtis, uerùm alios introire uolẽtes excluſiſtis. Clauẽ ſcientiæ (inquit Theophylactus) nominauit Dominus, doctrinã & legis manuductionẽ, quæ ualebat adducere ad Chriſtũ. Lex enim omnino nos ad Chriſtum manuducit. Legiſperiti igitur, qui uidebantur ſibi interpretari legem, rectè clauem malignè tenebant, & non aperiebant ianuas legis, per quas

intrarent

intrarent & ipſi & populus ad Chriſtum, quandoquidem lex ianua eſt ad Chriſtum. Veruntamẽ ianua iſta clauſa eſt, niſi quis obſcuritatem legis aperiat, faciatq; manifeſtam. Hæc ille. Cæterum ad huiuſmodi ſermones Chriſti ſubamaros quidẽ ob libertatem ueritatis, ſed ſalutiferos, ſi uoluiſſent recipere pharmacum, uehementer offenſi ſunt ſimul & Phariſæi & legiſperiti. Hinc ergo cœperunt grauiter inſiſtere, & captioſè interrogare eum de multis, uenantes ſi quid proficiſceretur ab ore eius, unde poſſent illi calumniam ſtruere, ne priuato quodam odio, ſed ſtudio religionis & pietatis uiderentur illum perſequi.

CAPVT DECIMVM.

AIt autem quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo ut diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Dixitq; ad illos: Videte & cauete ab omni auaricia. quia non in abundantia cuiuſquam uita eius eſt, ex his quæ poſsidet. Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiuſdã diuitis huberes fructus ager attulit, & cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quòd non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, deſtruam horrea mea, & maiora faciam. Illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicã animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit aũt illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt?

COMMENTARIA.

Dixerat Dominus Ieſus diſcipulis ſuis: Non eſt quod uereamini conſpectum publicæ poteſtatis, aut ſoliciti ſitis, ut meditata oratione uos ipſos defendatis. Hanc, quoties opus erit, ſuppeditabit Spiritus ſanctus. His uerò admonitos eſſe uoluit, ne terror iudiciorum abduceret illos à ſinceritate profeſſionis Euangelicæ. Verùm quia multos pecuniæ ſtudium corrumpit, ut & hunc affectum eximeret Dominus ex animis diſcipulorum, oblatum eſt argumentum, per quod ita fieret. Quum enim eſſet frequentiſſima turba circa Ieſum, neq; quiſquam antehac rem tam humilem auſus fuiſſet ab illo petere, quidam dixit illi: Magiſter, frater meus occupat hæreditatem communem, ac tergiuerſans prorogat partitionem. Dic illi, ut mecum diuidat hæreditatem. Ieſus autem uelut indignãs, reſpondit: Homo, quis me conſtituit ſupra uos iudicem, aut diuiſorem? Mihi non eſt delegatum, ut hic aut ille diteſcat hæreditate, ſed ut omnes perueniant ad hæreditatem uitæ immortalis. Bene (ait D. Ambroſius) terrena declinat, qui propter diuina deſcenderat: nec iudex eſſe dignatur litium, & arbiter facultatum, qui propter diuina deſcenderat, uiuorum habens mortuorumq; iudicium, arbitriumq; meritorum. Occaſione uerò accepta Dominus àb hoc auaro homine, conuerſus ad diſcipulos, deniq; ad totam auditorum ſuorum turbam, dehortatur eos à ſtudio diuitiarum, non quòd per ſe malæ ſint, ſed quòd in his uitæ præſidium ponere, & harum ſtudio reuocari ab his quæ pertinent ad æternam felicitatem, malum ſit. Non enim abundantia facit ad felicitatem, ſed potius ad ſolicitudinem, & contemptum eorum quæ ſola quærenda ſunt. Id ut craſſo populo altius infigeret, adiecit Dominus ſimilitudinem, qua ob oculos demonſtrat, quod ſententia præcedente propoſuit: Erat, inquit, homo locuples, cuius agri fructus uberrimos attulerant. Ille uerò nihil interim cogitans de ſubleuanda proximorum egeſtate, ſed perinde ac quod natũ eſſet uni natum eſſet, de recondendo ſolicitus eſt, nõ de erogando. Nulla apud eum cogitatio de beneficentia Dei, de gratijs agendis, de iuſtè diſpenſandis facultatibus. Dixit enim apud ſe: Quid faciam? Annonæ ubertas maior eſt, quàm ut horrea mea ſufficiant recondendis ijs quæ prouenerunt. Profectò ſi charitatẽ adhibuiſſet in cõſilium, quum ſic æſtuaret animo, dixiſſet illi: Circũſpice, quàm multis deſit quod tibi ſupereſt. Sortẽ indulſit Deus unde colligas uſuram operũ cœleſtiũ: quandoquidẽ qui paſcit pauperem, Deũ paſcit. At quoniã ſtulticiã in cõſiliũ adhibere maluit, totus occupatur hic diues ædificijs extruẽdis, in quæ recõdat prouentũ, cæteraq; bona ſua. Iã & finẽ & abuſum opũ iniquarũ attingẽs Dominꝰ, fingit diuitẽ illũ in tuto collocatis omnib. ſibi ipſi gratulari, blandiriq;, ac ſeſe ad ſtudiũ quoque uoluptatum excitare, ac dicere: Anima habes repoſitã magnã rerũ copiam, quæ ſufficiat in multos annos: iam ergo fruere ijs, ociare ſecura, comede ac bibe lautiſſimè, & oblecta te? Sicq; diues

pollicebatur

pollicebatur ſibi uitam cùm longæuam tum beatam. Verùm audi, quid dicat os ueritatis: Stulte, tu polliceris tibi multos annos, quos uoluptuoſè uiuas, in quos proinde collegiſti immenſos theſauros: ſed non uiues uſq; in craſtinum, hac nocte morieris. Neq; in tua poteſtate eſt tua uita. Qui eam tibi ueluti locauit, repetet eam per miniſtros potentiſſimos. Quæ uerò paraſti, cui cedent? Non utiq; tibi, qui nudus egreſſus es ex utero matris, nudus reuerteris in terram noſtrorum omnium matrem. Relinquis opes, uel hæredibus ferè ingratis, uel alijs hominibus qui nullam tui rationem habent, nullas tibi gratias agunt, ſed opes tuas animæ etiam diſpendio ſudoribusq; maximis partas prodigunt. His dictis Dominus inducit illationem, adaptatq; parabolam, dicens: Quod de diuite hoc dixi, de omnibus illis intelligi uolo, qui neglecto pietatis ſtudio opes recondunt. Obſeruandum tamen, quòd non ſimpliciter damnat aliquid in futurum recondere, ſed fraudatores pauperũ. Fuere diuites in hoc ſeculo Abraham, Loth, Iob, Ioſeph, & alij multi, ac repoſuerunt facultates: uerùm in futuram neceſſitatem. Gen. 41. atq; interim fuerunt miſericordes & benefici in pauperes.

CAPVT VNDECIMVM.

Vendite quæ poſsidetis, & date eleemoſynam: id eſt, diſtrahite ueſtras poſſeſsiones, & de ueſtris facultatibus proprijs benefici & miſericordes eſte.

Matth. 24.

DIxitq; ad diſcipulos ſuos: Ideo dico uobis, nolite timere puſillus grex: quia complacuit patri ueſtro, dare uobis regnum. Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernę ardentes in manibus ueſtris: & uos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quãdo reuertatur à nuptijs, ut cum uenerit & pulſauerit, confeſtim aperiant ei. Beati ſerui illi, quos cum uenerit Dominus inuenerit uigilantes. amen dico uobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Et ſi uenerit in ſecunda uigilia, & ſi in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamiliâs, qua hora fur ueniret, uigilaret utiq;, & non ſineret perfodi domum ſuam. Et uos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. Dixerũt autẽ: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis in tempore tritici menſuram? Beatus ille ſeruus, quem, cum uenerit Dominus, inuenerit ſic facientem. uerè dico uobis, quia ſuper omnia quæ poſsidet, conſtituet illum. Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo: Moram facit Dominus meus uenire, & cœperit percutere ſeruos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari, ueniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua neſcit, & diuidet eum, partemq; eius cum fidelibus ponet. Ille autem ſeruus qui cognouit uoluntatem Domini ſui, & non ſe pręparauit, & non fecit ſecundum uoluntatem eius, uapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis. Omni autem cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

COMMENTARIA.

Dominus Ieſus nominat diſcipulos, & doctrinam ſuam ſuſcipientes, puſillum gregem: uel quòd pauci ſint in mundo qui ſponte paupertatem illam obeant: uel quòd, ſi ad angelos conferantur, numero incomparabiliter (ſic enim loquitur Theophylactus) inferiores ſint: quia multo plures ſunt angeli. Præterea inquit: Complacitum eſt patri, per ueſtrum miniſterium regnum illud cœlorum in hoc corruptiſſimo mundo erigere, ut in ijs in quibus regnauit hucuſque Satanas & omnis generis corruptio, regnet porrò Chriſtus, & omnis integritas. Quos ut perfectius inſtruat, quales in hoc officij genere eſſe debeant, parabola longè uenuſtiſſima iterum ad oculum demonſtrat, qualem eſſe deceat uitam hominum Chriſtianorum: & eorum in primis, qui ad miniſterium uerbi Dei ſelecti ſunt. Nam ubi amouiſſet Dominus curas & ſolicitudines, oſtendit iam, quomodo attentis & unicè in Deum eleuatis mentibus eſſe oporteat. Sumpſit autem parabolam à ſeruis, quibus receptum eſt, itineri ſeſe parare, faces inſtruere, & expectare redeuntem à nuptijs dominum. Quis autem hic Dominus, quàm Chriſtus Ieſus, qui humanam quidem aſſumpſit naturam (ut Theophylactus ſcribit) & ſicut ſponſam copulauit ſibi?

*Nuptię apud ueteres noctu celebrabãtur.

Deinde

Deinde uerò ut Dei filius cœlum ingreſſus, ad nuptias & gaudia perpetua aſſumptus eſt: idem ille à nuptijs & gloria cœleſti redibit in iudicium, iudicaturus uiuos & mortuos. Venit præterea Dominus, quum extrema hora quemq; euocat è uiuis in aliud ſeculum. Hic lumbis præcincti ſimus oportet: id eſt, animis præparatis itineri, uoluntarijs curis huius ſeculi ſepoſitis. Iam & facem ardentem geramus oportet: hoc eſt, fidem per charitatem operantem, per quam in nobis luceat lux illa uitæ, lucens in uitam æternam: Galat. 5. Aperit autem Domino pulſanti unuſquiſq;, cum ſponte ſemetipſum præbet obſequentem uocanti Chriſto. Cæterùm ut ſcirent dilecti diſcipuli, ſe non incaſſum laboraturos, proponit præmium quod daturus eſt ſeruus illis uigilantibus. Hoc eſt autem præmium, quòd in regno cœlorum ſancti per omnia (ut cum Theophylacto loquamur) quieſcent. Etenim in hac uita quietem nemo inuenit, cum ſit ſcriptum: Homo natus de muliere, breui uiuēs tempore, repletur multis miſerijs. Alibi autem cum animabus ſpiritualia & diuina ſanctorum corpora incorruptionem hæreditabunt, & omni quiete fruentur. Porrò ſecunda & tertia uigilia, ſunt uaria & diuerſa uitæ humanæ tempora. Vnde etiam uigilia eſt diligens & ſobria uitæ cuſtodia, ſtudium exercitiumq; pietatis. Ad quam ſanè ſobriam uigilantiam cum ita adhortatus eſſet Dominus diſcipulos ſuos, Petrus ceu curam omnium habens, & pro auditoribus ſolicitus, tanquam fratrum amator, & cui iam concredita Eccleſia, interrogauit Dominum, an id dictum uelit ſolis Apoſtolis, an in uniuerſum hominibus omnibus. Dominus uerò non reſpondet manifeſtè ad interrogationem: ſed occulto quodam modo indicat, quòd dicta parabola communis ſit, & ad omnes quidem pertineat fideles: potiſſimum tamen ad Apoſtolos, eosq; qui uel doctrina uel dignitate præſunt. Primò igitur requiritur in ſeruo, ut fidus ſiue fidelis ſit. Fidelitas illa non tantum complectitur fidem ſeu religionem ſanctam, ſed ueritatem ſtudiumq; ardens. deinde oportet, ut uigilans & frugi ſeruus, ſit prudens. Comprehendit autem prudentia ſcientiam & peritiam rerum, ut ſuo quæuis loco & tempore dicantur & fiant. ideo enim additur, Vt det illis cibum in tempore: uidelicet iuſto & accommodo. Illis autem ſeruis ſic fidelibus & uigilantibus, ipſam pollicetur Dominus beatitudinem: beatitudinis uocabulo comprehendens, quicquid eſt felicitatis ueræ. Simul autem officium fidelis uigilantisq; ſerui iterum perſtringēs, quem cum inuenerit Dominus eius ſic facientem, non quod ipſi ſua dictauit libido, ſed quemadmodum ipſi commiſit Dominus: amen dico uobis, præficiet eum omnibus bonis ſuis, ac ueluti rerum omnium conſortem habere dignabitur. Quandoquidem uerò ſunt & inertes ſtertentesq; ſerui, mox etiam & illorum ingenium depingit Dominus. Origo autem ignauiæ & rei ſegniter geſtæ, eſt pectus omni timore Dei uacuum. Quando igitur ſeruus nec bonæ fidei fuerit, nec prudens. ſed elatus abſentia Domini, ac delegata præfectura, certè dicturus eſt: Differt Dominus meus reditum, idcirco morem geram animo meo: tum fiet, ut ſæuiat in conſeruos & ancillas, tyrannidem quandā uſurpans, ipſe interim commeſſetur & inebrietur, heri bona fœdis uoluptatibus luxuq; prodigens. At quid futurum arbitramini, inquit Chriſtus, tali diſpenſatori? nimirum redibit Dominus hora qua neſciebatur, ac famulum illum ſecurè quidlibet facientem amputabit à familia ſua, à conſortio ſanctorum, et annumerabit eum reliquis infidelibus, luiturum pœnas. Cæterùm quæ ſequuntur, quoq; pertinent ad explicandam pœnam perfidis debitā, & æquitatem diuinorum iudiciorum adumbrant. Proinde qui acceperunt dona Spiritus ſancti, nec ijs bene uſi ſunt ad gloriam Dei, & proximi utilitatem promouendam, grauius multo punientur quàm qui exigua aut nulla ferè dona perceperunt. Nemo ergo iuſti iudicis Dei pœnas ſubterfugiet. Rogas autem, quomodo aut quare puniat Deus quoq;, qui non cognouerunt uoluntatem eius? Reſpondet Apoſtolus: Quicunq; ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: Roman. 2. Porrò quemadmodum heri rationem exactiorem exigunt ab eo cui plus commiſerunt: ſic ab eo cui copioſius cognitionis & autoritatis munus datum eſt à Deo, plus requiretur quàm à cæteris: & cuius fidei latior & maior functio delegata eſt, quo pluribus prodeſſe debuit, hoc plus exigetur ab eo. Timeamus fratres, inquit Theophylactus. Nam ſi is qui nihil ſcit, omnino dignus eſt plagis: quæ excuſatio liberabit eos qui ſciēter delinquūt, maximè ſi doctores fuerint? Grauior enim hæc eſt condemnatio.

CAPVT DVODECIMVM.

IGnem ueni mittere in terram: & quid uolo, niſi ut accendatur? Baptiſmo autē habeo baptizari, & quomodo coartor uſquedū perficiatur? Aderant autem

autem quidam ipſo tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorum. Et reſpondens, dixit illis: Putatis, quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerint, qui talia paſsi ſunt? Non, dico uobis. imò ſi pœnitentiam non habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Sicut illi decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Siloa, & occidit eos, putatis quia & ipſi peccatores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? Non, dico uobis: ſed ſi pœnitentiam non habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Dicebat autem & hanc ſimilitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in uinea ſua, & uenit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem uineæ: Ecce, anni tres ſunt ex quo uenio, quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succîde ergo illam, ut quid etiam terram occupat? At ille reſpondens, dixit ei: Domine, dimitte illam & hoc anno, uſq; dum fodiam circa illam, & mittam ſtercora, & ſiquidem fecerit fructum: ſin autem non, in futurum ſuccîdes eam.

COMMENTARIA.

Multa hactenus diſſeruit Dominus Ieſus de uerbo Dei, & miniſtris ipſius uerbi: quibus nonnihil iam attexit de effectu uerbi Dei, admonens ut oblatum recipiamus. Per ignem ergo (ut Theophylactus inquit) prædicatio intelligitur. Sermo enim ignis eſt, qui conſumit omnem materialem & imperfectam cogitationem. Deinde igni adumbratur uerbum Dei propter puritatem, & quòd impura abſumens, calore Spiritus ſancti gelida membra calefacit & fouet, quo uegeta ſint ad perficienda bona opera. Venit autem Chriſtus, filius Dei in hunc mundum, ut totum terræ orbem illuminet, & inflammet uerbo Dei, quòd peccata exurat, & omnem impuritatem è medio tollat. Iam etiam tempus deſignat ipſe, quando hic ignis in mundo ſit inflammandus: Prius, inquit, baptizabor: quod ut perficiam, mirum eſt quàm angar. Baptiſma autem mortem ſuam dicit (teſte Theophylacto) quam ſitiuit pro omnium ſalute, ut quos amabat impenſiſsimè. Cum autem ad eum quem audiuimus modum Dominus turbas doceret, ueniunt quidam, afferentes triſte & crudele nuncium de Pilati præſidis facinore. Is enim Galilæos aliquot inter ſacrificandum obtruncarat. Videntur Galilæi iſti aſpiraſſe ad libertatem, ac ſecuti pſeudoprophetam aliquem, qui illam ampliſſimis uerbis pollicitus, à ſacrificijs iuſſerit negociū ordiri, quo felicius cederent omnia. Hoc cum audiuit Pilatus, collectis militibus, ſacrificantes adhuc adortus oppreſsit, atq; eo modo ſanguinē eorum cum ſacrificijs ipſorum miſcuit. Inde uerò Dominus, qui omnia retulit ad inſtitutionem & ædificationem, occaſionem ſumpſit, ac omnes inhortatus eſt ad pœnitentiam, coniungens huic & aliud exemplum, & caſum triſtem oppreſſorum caſu turris Siloe. Ex Domini autem uerbis apparet, turrim eam quæ corruit, in ea muri Hieroſolymitanæ urbis parte poſitam fuiſſe, qua influit in urbem riuus Siloe, piſcinam conſtituens. Certè portæ huius mentio fit Nehemiæ 3. Fortaſsis igitur laborarunt in ea reficienda artifices, quos corruens turris uel porta ruinoſa oppreſsit. Docet præterea Dominus, nos aliena calamitate bene uti: ut ſcilicet cogitet quilibet noſtrûm, patientib. aduerſi aliquid proximis noſtris, maiora & acerbiora nobis deberi, utpote inobſequentibus: & patienter ferendam manum Domini, ad ſanandum paternè ferientem. Et emendatione uitæ prauæ placandam eſſe iram Domini, ne in uniuerſum pereamus: Ieremiæ 18. Quia uerò diligenter hortatus eſt Iudæorum gentem, imò omnes homines, ad agendam pœnitentiam Dominus: quo hoc ſalutare dogma altius animis auditorum imprimeret, parabolam à re ruſtica ſumptam producit. Eſt igitur ficus, ipſo Theophylacto atteſtante, Iudæorum generatio, folia tantum amara faciens, & nullum fructum proferens. Paterfamiliâs autem, Chriſtus. Hic uenit, & quæſiuit fructum fidei, bonorum'que operum in ea: at non inuenit. tribus quidem annis, per Moſen ſcilicet, per Prophetas, deinde uerò per ſeipſum. & quia non pœnituerunt, à dilectione Dei eos abſecuit. Non ultrà enim gens Dei, & populus ſanctus uocatur. Quòd ſi quis allegoriam ſectari uult, poterit & per ficum totum genus humanū intelligere: quod cum propter peccatum primi hominis nullū ederet fructum (omnes enim, dicente Propheta, facti erant inutiles, & non erat qui faceret bonum) iratus Dominus Deus excindere uoluit. Chriſtus autem uerus uinitor rogauit patrem, nec ſinebat ficū illam ſterilem execari: Hebr. 10. 1. Ioan. 2. dicebat enim: Licet per legem & prophetas non fuerint

facti

facti meliores homines, nec quoq; per legem naturæ, & pœnitentiæ fructum non fecerint: tamē me irrigante meis doctrinis, & plantantibus deinde Apoſtolis, fortaßis facient fructum obedientiæ. ſin minus, execabis illam, exectis illis à iuſtorum regione, & ſanctorum conſortio.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

ERat autem docens in ſynagoga eorum ſabbatis. Et ecce mulier, quæ habebat ſpiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere. Quam cum uidiſſet Ieſus, uocauit eam ad ſe, & dixit illi: Mulier, dimiſſa es ab infirmitate tua. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum. Reſpondens autē archiſynagogus, indignans quia ſabbato curaſſet Ieſus, dicebat turbæ: Sex dies ſunt, in quib. oportet operari. In his ergo uenite, & curamini, & non in die ſabbathi. Reſpondens autem Dominus ad illum, dixit: Hypocritæ, unuſquiſque ueſtrûm ſabbatho nō ſoluit bouem ſuum aut aſinum à præſepio, & ducit adaquare? Hanc autem filiam Abrahę quam alligauit Satanas, ecce decē & octo annis, non oportuit ſolui à uinculo iſto die ſabbathi? Et cum hæc diceret, erubeſcebant omnes aduerſarij eius, & omnis populus gaudebat in uniuerſis quę glorioſè fiebant ab eo.

COMMENTARIA.

Cum docet in Synagoga, & Sabbatis quidē, demonſtrat ſanctificandum ſabbatum, ſub hæc legitimum uſum templorum. Accidit autem ut hic eſſet mulier ualida, & euidente infirmitate laborans: ob quam incurua erat, & toto pectore deflexa in terram, ita ut nec ullo modo ſe erigere poſſet. Hic autem uide miram gratiam & miſericordiam Chriſti, in eo quòd non expectat, donec ipſa poſtulet beneficium, ſed præuertit ipſam, nec rogantem aut petentem quicquam prior alloquitur, & ſua ſponte ex mera gratia ſanat. Sanat autem iuſſu ſiue uerbo, & contactu. Et illa liberata à diutina infirmitate, glorificabat Deum, huic omnem tribuens gloriam, & ei gratias pro reddita ſanitate agens. Verùm cum id uidiſſet archiſynagogus, ficus ſterilis, ac folijs tantum lege ſeſe uenditans oculis hominum, indignans quòd Ieſus ſabbatho ſanaſſet mulierem, uelut rem magnam docturus, uertit ſe ad concionem, ac magna cum authoritate ait: Sex dies ſunt, in quibus fas eſt opus facere. Proinde ſi quis ſanari cupit, ueniat illis diebus. Sabbathum autem uiolare nephas eſt. At clementiſsimus Dominus, pater pauperum, ueritatis & religionis ſinceræ defenſor, acriter illius increpationem in illum retorquens, & illum erroris redarguens, appellat hominem ſimulatorem, & nulla uera fide & pietate imbutum. Vera pietas de ſabbatho ſic iudicat, inſtitutum eſſe à Deo, hominis cauſa, religioniſque prouehendæ. Ideóque ſanctificare ſabbathum, eſt ſanctis operibus inuigilare, uerbum Dei audire, & benefacere omnibus. Hanc ergo tam ſtolidam uocem non tulit clementiſsimus Dominus, ſed ait: Videte quàm hic ſitis iniqui iudices. Quis ueſtrûm eſt, cui ſabbati religio obſiſtat, quò minus à præſepe ſoluat bouem ſuum, aut aſinum, adaquaturus illum? Si iudicatis non uiolari ſabbatum ob beneficium, quod muto iumento impenditur: mihi uerò facinus atrox impingitis, quòd hanc Abrahæ filiam germanam, uidelicet parentem ſinceritate fidei referentem, ſanarim ſabbato? Præterea allegat infirmitatem à Satana inflictam, necnon morbi diuturnitatem, ut & commiſerationem commoueat, & neceßitatem facti ſeu beneficij oſtendat. Notandum autem, quòd (quemadmodū ex hiſtoria Iob liquet) Satanas accepta poteſtate à Deo in corpora & fortunas hominum, affligit & diuexat ea, quantum ſcilicet permittitur: alioqui per ſe nullam poteſtatem habet in ullam creaturam. Qui ergo bene ſibi conſultum uolunt, piarum admonitionum ab Apoſtolis factarum recordantur, & liberari petunt ſemper à malo dæmone. Cæterùm hic ſermo Ieſu, quoniam perſpicuam habebat ueritatem, pudorem incuſsit obtrectatoribus illis. At impij erubeſcentia illa non curantur, ſed indurantur magis: populus contrà gaudet, & gratulatur ſibi de Dei beneficētia, ac laudat Dominum Deum, totius bonitatis autorem.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

ET ibat per ciuitates & caſtella, docens, & iter faciens in Hieruſalem. Ait autem illi quidam: Domine, ſi pauci ſunt qui ſaluantur? Ipſe autem dixit ad illos: Contendite intrare per anguſtam portam. quia multi (dico uobis) quærent intrare, & non poterunt. Cum autem intrauerit paterfamiliâs, & clauſerit oſtium, & incipietis foris ſtare, & pulſare ad oſtium, dicentes: Domine, aperi nobis. Et reſpondẽs dicet uobis: Neſcio uos unde ſitis. Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet uobis: Neſcio uos, unde ſitis. Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium, cum uideritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, uos autem expelli foràs. Et uenient ab Oriente & Occidente, & ab Aquilone & Auſtro, & accumbent in regno Dei. Et ecce ſunt nouiſsimi qui erant primi, & ſunt primi qui erant nouiſsimi. In ipſa die acceſſerunt quidam Phariſæorũ, dicentes illi: Exi, & uade hinc: quia Herodes uult te occidere. Et ait illis: Ite, & dicite uulpi illi: Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor. Veruntamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare, quia non capit
Matthæi 23. prophetam perire extra Hieruſalẽ. Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quotiens uolui cõgregare filios tuos, quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis, & noluiſti? Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Dico autem uobis, quia non uidebitis me, donec ueniat cum dicetis: Benedictus qui uenit in nomine Domini.

COMMENTARIA.

Vnicum ſemper fuit ſtudium Domini, docere. hinc ſanè ut communis Dominus, imò ut pater qui omnium curam agit, ubique circuinit, docens. Cum autem docendo urgeret pœnitentiam, minaretur excitium impœnitentibus, & requireret à ſaluandis iuſta & uerè bona opera: eſt, qui hæc ab hominibus præſtari poſſe dubitet. Aggreſſus ergo Ieſum: Domine, inquit, ſi ita habet res ſalutis & uitæ æternæ, ſicuti tu doces, neceſſariò ſequitur, paucu los admodum homines ſeruari. Dominus uerò: Non diſputate curioſè, reſpondet, qui & quot ſint ſaluandi: ſed conamini, ut & uos ſitis in ſaluandorum numero. nolite quærere abſtruſa & occulta: uires potius exerite omnes, ut quod iuſtum & ſanctum eſſe ſcitis, efficiatis. Scitote autem, anguſtum eſſe ingreſſum qui ducit ad latitudinem regni cœlorum. Et illud affirmo uobis, quòd in ultimo die iudicij multi cupient ingredi in uitam, ſed excludentur ex participatione uitæ æternæ: quia per hanc uiam difficilem, per quam ſolam peruenitur ad æterna gaudia, ingredi noluerunt. Porrò hoc dictum ſuum Dominus eleganti illuſtrat parabola, admonens ut in tempore pœnitentiam agant, & prouideant ſibi uirtutum ſtudio in futurum. Nam paterfamiliâs Deus eſt, ita appellatus, cùm propter curam eius diligentiſsimam, tum propter amorem quo nos amplectitur: hic claudit oſtium, cum ex hoc ſeculo euocamur, cum iudicio Deo ſiſtimur. Iam quidem dum hic uiuimus, patet uia ad uitam ingredientibus fide: at ubi hinc migrauerimus, nulla eſt in futuro ſeculo ulla expiandi uia: dicente quoque Chriſto. Venit enim nox, in qua nemo operari poteſt. Nec ualebunt apud iudicem Deum hypocritica, & non uera pœnitentiæ & fidei opera. Dicit enim: Quum intrauerit paterfamiliâs, & clauſerit oſtium, quod nunc patet omnibus admittendis, tum ſerò reſipiſcentes agnoſcetis errorem ueſtrum, & inuidentes his qui ſunt ingreſſi, incipietis obſidere oſtium, ac petere ut intro mittamini: tunc ille qui prius non eſt auditus, inuitans ad ingreſſum, non audiet uos. imò dicturus eſt: Audio nomen Domini, ſed ego uos non agnoſco famulos. quærite eum cui ſeruiſtis. nihil proderit commemorare: Apud nos natus es, edimus ac bibimus tecum, & in plateis noſtris tu docuiſti. Iſta enim mihi non efficiunt germanos diſcipulos. Qui meis ueſtigijs ingreſſus fuerit, hunc ego pro meo agnoſcam. Famuli mei quoniam mecum & mea cauſa paſsi ſunt, mecum æterni conuiuij iucunditate fruentur. Vos qui ſeculi uoluptates propoſuiſtis

ſuiſtis æternæ felicitati, illuc abite, ubi erit fletus & ſtridor dentium. Augebit autem calamitatem ueſtram aliorum conſpecta felicitas. Videbitis progenitores ueſtros, Abraham, Iſaac, & Iacob, ac prophetas omnes ineffabili gaudio exultare, accumbentes in regno Dei, ac uos ab his prognatos expelli foràs. Accedet & aliud, quod acrius etiam uret animos ueſtros. Vobis repulſis uenient ex omni totius orbis natione, quibus nihil fuit cognationis cum Abraham, Iſaac, & Iacob, nulla noticia legis, nulla mecum familaritas: & ſubitò per fidem adoptati in filios Abrahæ, accumbent in regno Dei. Quoniam autem hæc inuiſa Iudæorum auribus, Phariſæi quidam ut iniecto metu obturarent os Euangelicum, adierunt Ieſum, dicentes illi: Conſule uitæ tuæ, & relinque Galilæam. Nam Herodes huius prouinciæ rex, tibi malè uult, & uenatur occaſionem occidendi te. Sciti ſſimè uerò reſpondet Dominus artibus aduerſariorum, non uerba ſpectans, ſed magis animum loquentium. Vulpes quidem ut doloſæ, ita fœdiſsimæ ſunt. Hoc itaque probri pulchrè hæſit in Phariſæis, qui artibus & uulpino ingenio cum Domino agebant: deinde in Herode, qui ut aſtutus erat nebulo, ita fœdiſsimus erat ganeo, ſcelerum maximorum fœtens infamia. Dicit ergo Dominus: Nunciate beſtiæ Herodi, me nihil nocere ipſi & imperio eius. Non eiicio Herodem regno, eijcio dæmonia, expello ex hominibus ſcelera, benefacio omnibus. Habeo item tempus meum mihi præfinitum, quo opera ſalutis perficiam. Vtcunque igitur mihi inſidiamini, ſatagatis' que me opprimere, non ſuccedent tamen uobis ad uotum ueſtra conſilia. Docebo & agam adhuc ſalutis negocium aliquot diebus, deinde concedam in urbem illam ſanguinariam Heroſolymam. Non enim poteſt alio loco quàm Heroſolymis perire propheta. Ita diſertè prædicit, ubi ſit paſſurus, & per quos interficiendus: ut ſic quoque declaret, ſe eſſe Deum uerum & Saluatorem illum mundi, promiſſum in lege & prophetis. Cæterùm breuiſsimo compendio colligit Dominus gentis Iudaicæ ingratitudinem: Amorem uerò Dei ingentem, ſingularem, & ardēs ſeruandi ſtudium, appoſita ſimilitudine à gallina ſumpta demonſtrat. Attribuunt autem phyſici huic aui ſingulare quoddam ſtudium prouehendi pullos. Ideo uerò Prophetas miſit Deus, ut per ipſorum ora teſtaretur amorem ſuum in gentem Iudaicam: utq; rationem indicaret, quomodo ſeruari poſſet: & hanc uoluntatem ſuam non ſemel atteſtatus eſt, imò omnem mouit lapidem, ut ſeruaret. At iſti ſeruari noluerunt. Vbi ergo ſunt, qui fatum & neceſsitatem quandam peccandi & pereundi prædicant? Verè quidem dixit Apoſtolus: Non eſt uolentis, neq; currentis, ſed miſerentis Dei. At Dominus dixit: Qui in me manſerit, multum feret fructus. Poſſumus ergo aliquid per eum, ſine quo nihil poſſumus: & cum recta uolumus, per Dei gratiam uolumus. Porrò quia noluit impijſsimus populus colligi atq; ſeruari in amicitia & fœdere Dei, & ueritatis ac ſalutis prædicatores pro hoſtibus Dei atq; ſeductoribus cædunt, idcirco ait Dominus Ieſus: Quando tu nullum impietatis finem facis, imminet tibi ſæua calamitas. Venient ad te ô Hieruſalem miſsi alij legati, Romanorum uidelicet phalanges, atq; tormentis prædicabunt, ſic ut uix ullum ueſtigium ſuperfuturum ſit iſtius urbis, quæ nunc ſe iactat religionis caput. Tandem uerò huc recidet res, ut qui nunc liuidis oculis me aſpicitis, & nihil perinde habetis in uotis, quàm ut ex oculis ueſtris auferar ad malā crucem, aliquando nihil ardentius cupietis, quàm me uidere uenientem liberatorem.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

ET factum eſt, cum introiſſet Ieſus in domum cuiuſdam principis Phariſæorum, manducare panem ſabbatho, & ipſi obſeruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad legiſperitos & Phariſæos, dicens: Si licet ſabbatho curare? At illi tacuerunt. Ipſe uerò apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit. Et reſpondens ad illos, dixit: Cuius ueſtrûm aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbathi? Et non poterant ad hæc reſpondere illi. Dicebat autem ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias: non diſcumbas in primo loco, ne fortè honoratior te ſit inuitatus ab illo: & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi, Da huc locum: & tunc incipias cum rubore nouiſsimum locum tenere. Sed cum uocatus fueris, uade, recumbe in nouiſsimo loco, ut cum

uenerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit ti bi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabi tur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Dicebat autem & ei qui ſe inuitauerat: Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque uicinos, neque diuites: ne forte & te ipſi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum. Hæc cum audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

COMMENTARIA.

Dominus ſatis ſciens (ait Theophylactus) Phariſæorum moroſitatem, ingreditur in eorum domus. curæ enim ei erat animarum utilitas, & propterea ingreſſus eſt. Potuiſſent enim uel ex doctrina & ſermone, uel ex oſtenſione miraculorum, utilitatem percipere, ſiquidem uoluiſſent. Et ecce parata calumniæ occaſio. Aderat enim illic homo quidam hydropi obnoxius. & Phariſæi obſeruabant Dominum, an ſabbatho languentem uellet ſanare, calumniaturi quod arbitrabantur contra legem fieri. Ieſus autem non ignarus quid apud ſe cogitarent Phariſæi & legiſperiti, rogabat eos, An ſabbatho fas eſſet conferre ſanitatem homini perituro? Illi cum obticuiſſēt, accerſit Ieſus hydropicū ad ſe, & contactu ſuo ſanauit eū, & iuſſit abire. Deinde annititur et fœdis Phariſæorum ulcerib. mederi. Nam declarat rurſus, ſe nihil peccaſſe in religionē ſabbathi, quæ beneficentiā nō uetat. & ait: Si tantū apud uos ualet bouis aut aſini ſalus, ut non putetis uiolari ſabbathū: cur offenditur animus ueſter, quòd hunc hominem, cui præſens erat periculum, ab aquis intercutibus ſeruauerim die Sabbathi? Reſipiſcite ergo, & deponite animi illius ueſtri in me maleuolentiam. Victi autem ſunt ualidiſſima hac ratione, ut non potuerint Domino reſpondere ullum uerbum. Cæterùm à re qualibet occaſionem accipit Dominus docendi quod ſalutare eſt, & refellendi quod obeſt uitæ & morum integritati. Vbi igitur intelligebat Dominus, quanta eſſet in illis hominibus ſuperbia & arrogantia, quantus faſtus: ſimili admodum parabola hoc malum eximit, & fundamentum omnium uirtutum humilitatem inſerit. Poſtquam autem inuitatis dixit quid faciant: iam præſcribit & inuitanti, hoc eſt hoſpiti, quid ipſum deceat. Conferebant autem beneficia Phariſæi, non uti decebat liberali animo, ſed planè fœneratorio, puſillum aliquid conferentes, ut uel maius aut certè par reciperēt, atque eo etiam conſilio inuitabant. Inde uerò prouocatus Dominus oſtendit, quale eſſe debeat beneficium: citra ullam ſpem ſcilicet ullius recompenſationis: ideoq; docet pauperes atq; egenos inuitare, ut beneficium proficiſcatur ex mera liberalitate, & animo munifico. Non ergo prohibet ſimpliciter inuitare uicinos, affines, conſanguineos, & amicos. Neque interfuiſſet amicorum conuiuijs toties Dominus, ſi alios quàm pauperes inuitare peccatum eſſet. Quamuis autem pauperes, inquit, non habeant, quo beneficium à te acceptum recompenſent: non perdidiſti tamen beneficium. habent enim illi opulentiſſimum patronū, Deum ſcilicet, qui ſibi patietur imputari quod in illos collatum fuerit: is reſtituet pro temporarijs æterna. Reſtituet autem haud dubiè, ſi non in hac uita, certè in reſurrectione iuſtorum. Valet hic locus contra illos, quibus Epicureiſmus præſtrinxit oculos, quaſi nulla uita melior parata ſit hominibus poſt hanc mortalem uitam. Cum audiſſet autem quidam hæc tam pia Ieſu uerba, raptus deſiderio conuiuij & gaudij illius ſempiterni, exclamat: O' felices quibus contigerit in reſurrectione illa iuſtorum, comedere panem in regno cœlorum. Comedere autem panem in regno Dei idiotiſſimo linguæ ſanctæ eſt, participem eſſe gaudiorum uitæ futuræ, & frui omnibus delicijs cœleſtibus.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

HOmo quidam fecit cœnam magnam, & uocauit multos, & miſit ſeruum ſuum hora cœnæ, dicere inuitatis ut uenirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes ſe excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſe habeo exire & uidere illam; rogo te, habe me excuſatum. Et al-

ter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non poſſum uenire. Et reuerſus ſeruus, nunciauit hæc Domino ſuo. Tunc iratus paterfamiliâs, dixit ſeruo ſuo: Exi citò in plateas & uicos ciuitatis: & pauperes, & debiles, & cæcos & claudos introduc huc. Et ait ſeruus: Domine, factum eſt ut imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in uias & ſepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico autem uobis, quòd nemo uirorum illorum qui uocati ſunt, guſtabit cœnam meam. Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuerſus dixit ad illos: Quis ex uobis uolens turrim ædificare, nonne prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum, ne poſtquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui uident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, nonne ſedens prius cogitat, ſi poſsit cum decem millibus occurrere ei, qui cum uiginti milibus uenit ad ſe? Alioquin ad huc illo longè agente legationem mittens, rogat quæ pacis ſunt. Sic ergo omnis ex uobis, qui non renunciat omnibus quæ poſsidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

COMMENTARIA.

Ab exclamatione illius, occaſionem accipit Dominus inhortandi conuiuas, adeóq; Iudæos & nos omnes, ut modis omnibus conemur recipere uera fide prædicationem Euangelicam. Et mira claritate aperit conſilium Dei de ſaluando mũdo: quid deniq; illud ſit quod abſtrahit homines, quo minus ſecundum Dei conſilium ſalui fiant. Hominem ergo nominat patrem ſuum, utpote miſericordem. Hic Deus pater (ait) cum uellet omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire, fecit cœnam magnam. Vocat Dominus hanc perfruitionem Dei bonorumq́; omnium cœleſtium, cœnam: quia in fine ſeculi exhibetur epulum æternæ immortalitatis. Magna autem cœna hæc dicitur, quoniam ex confeßo (ut Theophylactus inquit) magnum eſt ſalutis noſtræ myſterium. Quis autem eſt ſeruus ille? Filius utique Dei unigenitus, qui (ut Diuus Paulus ſcribit) forma ſerui aſſumpta, habitu inuentus eſt ut homo. Et ſicut homo ipſe ſolus ſine peccato omnibus paternis conſilijs & mandatis miniſtrauit & paruit, adimplens omnem iuſticiam: ita uerè Deo ſeruiuit, & ſolus propriè ſeruus Dei dicitur. Hora autem cœnæ non eſt ultimum tempus: ſed illud in quo iubemur parari ad cœnam, quæ plenißimè exhibetur in fine mundi. Porrò iuſſus eſt ſeruus ille dicere, omnia eſſe parata. Chriſtus enim fuit perfectio fidelium, & in ipſo data ſunt nobis omnia, quæ ad ueram perfectionem pertinent. Fecit quidem hoc ſeruus ille fideliſsimè. At inuitati cœperunt ſe excuſare, nec poſſe uenire dixerunt. Ac ponuntur in præſenti tria hominum genera, ſub quibus comprehenduntur omnes qui à ſalute uera aberrant. Et primi quidem intenti augendæ rei domeſticæ, ac prius habentes lucrum terrenæ poſſeſsionis quam æternæ felicitatis, reſpondent: Prædia mercati ſumus, ac neceſſe eſt eò proficiſci, uiſum quid emerimus. Secundi uerò ſimili morbo laborantes, ac nimium immerſi mercaturæ pecoris, ſimili modo ſe excuſant: Oportet nos, inquiunt, res noſtras curare domeſticas. Id quod alienum eſſet à peccato, ſi ſeruaretur moderatio, & homines ante omnia regnum Dei quærerent, curarent'que animarum ſuarum ſalutem. Tertij generis homines, ſunt uoluptuarij & carnales prorſus: & hi nulla utuntur excuſatione, ſed in fœditatibus ſuis inſaniunt, contempto Deo, & reiecto Euangelio eius. Alioqui uxorem ducere in timore Domini, peccatum non eſt. Sanctum, inquit Apoſtolus, matrimonium, & thorus immaculatus. Porrò ſeruus renunciat Domino excuſationem inuitatorum, atque contemptum. quamobrem incandeſcit ira patrisfamiliâs, qui protinus iubet in locum inuitatorum induci pauperes, cæcos, claudos, &c. & contemptæ ſortis homines. Quibus omnibus repudium gentis Iudaicæ, & gentium uocationem adumbrat. Vocati & electi fuerant ad hæreditatem cœleſtium bonorum Iſraelitæ. ſed quoniam indignos ſeſe præbebant uerbo & uocationi Dei, tranſtulit is regnum ſuum ad alias gentes, uocatis publicanis, peccatoribus, & gentibus. Non ſimpliciter autem iubet illos uocare, ſed compellere: ut ſciamus, magnæ

uirtutis eſſe, credidiſſe gentes, in tanta uerſantes ignorantia. Niſi enim magna prædicaretur uirtus, & magna eſſet uerbi ueritas: quomodo perſuaſi eſſent homines in idolorum cultu inſanientes (ſic enim loquitur Theophylactus) & fœda operantes, ut repentè agnoſcerent uerum Deum, & ſpiritualem diligerent uitam? Igitur mirabilem tranſlationem ſignificare uolens, neceßitatem nominauit. Adijcit autem Dominus, non ſine iureiurando, maximum illorum ſupplicium, dicens: Illud pro certo uobis affirmo, quòd nemo hominum illorum quibus id honoris habitum eſt, ut primi uocarentur, & faſtidierunt, guſtabit cœnam meam. Meritò enim excluduntur ex regno Dei, qui cœleſtibus præferunt terrena. Cæterùm quoniam multi ibant cum Ieſu qui, non cum omni alacritate & obedientia ſequebantur, ſed frigidiores erant: docet illos, ne illotis manibus & pedibus (ut dicitur) irruant in negocium Euangelij, ſed omnia probè prius expendant. Docet autem hoc parabolis duabus, ſatis elegantibus. Prior parabola ſumpta eſt ab ædificantibus. Nam ſicut hi aliud nihil cogitant, quàm de fundamento ritè & ſolidè collocando: item de facultatibus, ſufficientibus perficiendo operi, & laboribus ſubeundis & ſuſtinendis: ita qui recipit Euangelicam prædicationem, cogitet de Chriſto in ipſum cordis fundamentum iaciendo, de chariſmatibus diſcipulo Chriſti neceßarijs, denique de patientia, conſtantia, laboribus, & tentationibus ſuperandis. Poſterior uerò ſumpta eſt à militia. Quemadmodum igitur is qui militiæ nomen dat, nihil ſibi quàm atrocia pollicetur, & ſeſe parat ut fortiter hoſtem excipiat: ita Chriſtianus miles ex religione Chriſtiana non pollicetur ſibi uoluptates, ſed uarias afflictiones, quibus excipiendis ſeſe parat. Per multas enim tribulationes, dixerunt Apoſtoli, oportet nos ingredi in regnum Dei. Hæeque diligenter conſiderent, quibus perſuaſum eſt, Euangelium tradere libertatem, imò licentiam quandam carnis. Certè non uocat Chriſtus in præſenti ſeculo ad uoluptates, ſed ad crucem & tentationes: poſt hanc uitam uerò, ad uitam iucundam & immortalem.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

ERant autem appropinquantes ei publicani & peccatores, ut audirent illum. & murmurabant ſcribæ & Phariſæi, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Et ait ad illos parabolam iſtam, dicens: Quis ex uobis homo, qui habet centum oues: & ſi perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens, & ueniens domum, conuocat amicos & uicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Dico uobis, quod ita gaudium erit in cœlis, ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, & ſi perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter, donec inueniat eam? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita, dico uobis, gaudium erit coram angelis Dei ſuper uno peccatore, pœnitentiam agente.

COMMENTARIA.

Quoniam Euangelij prædicatio non tantum urget pœnitentiam, ſed & remißionem peccatorum in Chriſto Dei filio, per gratiam Dei annunciat: idcirco Dominus peccatores & publicanos recipit, & familiariter cum ipſis conuerſatur: ſic que declarat, uenißе ſe ſaluandis peccatoribus. Id uerò calumniantur Scribæ & Phariſæi, genus hominum hypocriticum & inuidum. Hinc ergo occaſionem offerunt Domino, plenius diſcernendi de immenſa Dei erga homines miſericordia, & gratuita remißione peccatorum. Cæterùm quo ſignificantiora, euidentioraq́; eſſent omnia, parabolis propoſitis negocium omne ſuũ ueluti oculis ſubijcit: Calumniamini, inquit, quod amicè recipio peccatores accelerantes ad uerbum meum. Sed quemadmodum paſtor perditam quærit ouem, ita ego è cœlo in terras deſcendi, ut perditos quæram homines: hoc eſt peccatores, recipiamq́;.

pianq;. Videtur autem Dominus ad illud Eſaiæ alluſiſſe: Omnes quaſi oues errauimus, quiſque in uiam ſuam declinauit. cap. 53. Dicunt nonnulli, Dominum quoque intellexiſſe per ouem totum humanum genus, quod ipſe requiſiuit, relictis angelis in ſuperno loco cœleſti. Solitudo enim eſt cœlum, à mundano tumultu ſequeſtratum, plenumq; omni tranquillitate & pace. Dominus uerò ut inuenit illam omnem errantem & perditam, impoſuit in humeros. Infirmitates enim noſtras & peccata ipſe portauit, perſolutis omnibus quæ debebamus. Et portauit uſq; in domum: hoc eſt, cœlum. Quo facto, angeli conſortes uitæ æternæ gauiſi ſunt. Et nunc quoq; gaudent de ſalute & incolumitate hominum, quos omnino cupiunt ſaluos fieri, & idcirco illos ab omni peruerſo cultu auertunt. Porrò eiuſdē argumenti & generis parabola eſt de drachma. Quemadmodum enim mulier drachmam amiſſam diligēter inquirit: ſic Chriſtus accenſa lucerna uerbi peccatores quærit, atque ob inuentos ſeruatosq; gaudet, cum tota ſanctorum Eccleſia, ſponſa ſua, pro qua ſeipſum tradidit, ut illam ſanctificaret, & redderet immaculatam.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adoleſcentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit. Et diuiſit illis ſubſtantiam. Et non poſt multos dies, congregatis omnibus adoleſcentior filius peregrè profectus eſt, in regionem longinquam, & ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuam, uiuendo luxurioſè. Et poſtquam omnia conſummaſſet, facta eſt fames ualida in regiōe illa, & ipſe cœpit egere. Et abijt, & adhæſit uni ciuium regionis illius, & miſit illum in uillam ſuam, ut paſceret porcos. Et cupiebat implere uentrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat. In ſe autem reuerſus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlum, & coram te: iam non ſum dignus uocari filius tuus, fac me ſicut unum de mercenarijs tuis. Et ſurgens, uenit ad patrem ſuum. Cum autem adhuc longè eſſet, uidit illum pater ipſius: & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Dixitque ei filius: Pater, peccaui in cœlum, & coram te, iam non ſum dignus uocari filius tuus. Dixit autem pater ad ſeruos ſuos: Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius, & calciamenta in pedes eius: & adducite uitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Et cœperunt epulari. Erat autem filius eius ſenior in agro. Et cum ueniret, & appropinquaret domui, audiuit ſymphoniam & chorum. & uocauit unum de ſeruis, & interrogauit quæ hæc eſſent? Iſq; dixit illi: Frater tuus uenit, & occidit pater tuus uitulum ſaginatum, quia ſaluum illum recepit. Indignatus eſt autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus, cœpit rogare illum. At ille reſpondens, dixit patri ſuo: Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui: & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer. Sed poſtquam hic filius tuus, qui deuorauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, uenit, occidiſti illi uitulum ſaginatum. At ipſe dixit illi: Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt.

COMMENTARIA.

Tertiam parabolā adiecit Dominus, quæ quanquā & ipſa generaliter pertinet ad omnem peccatorem poſt ingentia flagitia reſipiſcentem: tamen pro temporis illius quo dicta eſt ratione, peculiarius notat gentes, ad Euangelij gratiam receptas: & Iudæos qui ſibi iuſti uidebantur, illorum inuidentes felicitati. Principiò autem, ſi de homine peccatore eam intelligere uolumus, Homo ille

q 4 (ut Theo-

(ut Theophylactus docet) Deus eſt, uerè miſericors. Hic habet duos filios: unum iuſtum, alterum peccatorem. Dat autem Dominus rationem, ut ea liberè utamur, tanquam noſtra ſubſtantia. At alij utimur hac libertate ſecundum rationem: alij autem dilapidamus donum diuinum. Dicitur enim, iunior omnem ſuam ſubſtantiam ſimul decoxit. Et quæ cauſa? Quia profectus eſt in regionem longinquam. Nam quando homo egreditur à Deo, & ſe à timore Dei elongat, omnia diuina dona expendit. Conſumpta autem ſubſtantia illa (homine ſecundum rationem naturalem eunte, & non iuxta legem ſcriptam incedēte, neq; Prophetas audiente) fames magna eſt facta: non fames panis, ſed audiendi uerbum Domini, quemadmodum timens Dominum (ut Propheta inquit) non minuetur omni bono. Porrò ciues regionis illius, dæmones ſunt, qui à Deo defecerunt. Qui ergo iam

† Stola, ueſtis genus eſt, ad talos uſque demiſſæ.

longè profectus erat à Domino, & non habebat ante oculos terribilem eius faciem, ſermone diuino nihil in eo operante, proceſſit & profecit in malicia, adhærens diabolo tanquam Domino ſuo, & paſcit porcos. Porcus immundum eſt animal, & in luto ſe uolutat. Per porcos itaq; ſignificātur immundiciæ, & quæcunq; alia impura peccata, & mala opera. Cupit autem miſerabilis ille ſaturari peccato: at fieri non poteſt. Non enim manet uoluptas: ſed ſameſcit, & perit. Aſſimilatur autem ſiliquis peccatum, dulcedinem habens, & aſperitatem. Delectat enim ad tempus: cruciat uerò perpetuò. Cæterùm quia omnes æquè habent liberum arbitrium ut manum mittant uel in ignem, uel in aquam: ſic tandem in ſe rediјt miſerabilis ille. Quamdiu enim malè agebat, extra ſe ipſum erat. In ſeſe uerò deſcendens, cogitauit unde exciderit. agnoſcit peccatum, & ait: In defenſione facti mei nullum eſt præſidium. una ſpes eſt, quoniam noui patrem naturâ clementem & exorabilem. Surgam igitur, & ibo ad eum: nec negabo culpam admiſſam, ſed dicam: Pater, peccaui ſupra modum impudenter, & in conſpectu tuo, deniq; contra te & uoluntatem tuam: nec poſthac me dignum iudico, qui dicar filius tuus: mihi ſatis erit, ſi miſertus mei, habeas me eo loco, quo habes unumquemlibet è mercenarijs tuis. Nulla ſanè accōmodatior oratio ad prouocandam optimi patris miſericordiam. Quo ſimplicius confitetur admiſſum, quo uehementius ſibi diſplicet, quo magis ſeſe deijcit: hoc magis patris animum demulcet, & in leges pertrahit ſuas. Vidit autem pater miſerabili ſpecie redeuntem, gementem, & lachrymantem. Hæc ipſa rerum ſpecies ſtatim commouit paternum pectus, & iuſtam iram flexit ad miſericordiam. procurrit ergo obuiā uenienti, & pietate natiua uictus irruit in collum filij, & oſculatus eſt eum. Hic mihi in homine qui ex inſtinctu naturæ ſic afficitur erga filium Dei, bonitatem intellige, qui multo clementior eſt erga peccantem hominem (ſi modò uerè & ex animo reſipiſcat, ſibi'que diſpliceat) quàm quiſque pater eſſe poſſit erga filium, quem tenerrimè diligit. Ait enim: Si mater poteſt obliuiſci filij uteri ſui, ego tamen tui non obliuiſcar. Cum ergo etiamnum iratus ſibi iuuenis dixiſſet: Pater, qui audeo uenire in conſpectum tuum, quandoquidem à me omnia pietatis iura abrupta ſunt? Pater non intonat ſæuis uerbis, non minitatur uerbera, non abdicationem, non exprobrat ſuam in illum benignitatem, non ingluuiem, alia'que uitæ dedecora: ſed uerſus ad famulos, ait: Citò depromite huic ſtolam priſtinam, nec quamlibet, ſed præcipuam & eximiam, uel cæteris præcellentē †. Significatur ea Chriſti innocentia, qua noſtra contegitur nuditas. Et Paulus non uno loco adhortatur nos, ut induamus Chriſtum. Deinde annulum iubet indi manibus. Datur enim nobis arrabo Spiritus ſanctus, per quem coniungimur Deo patri, haud aliter quàm per annulum ſponſo connectitur ſpōſa. Pedibus induuntur calcei, & muniuntur pedes: ut poſthac expediti ſimus ad ambulandum omnes Domini uias. Vitulus porrò ille ſaginatus (teſte Theophylacto) eſt Chriſtus, qui occiſus eſt, & redemit nos in ſanguine ſuo: Apocalypſis 5. Inde uerò parantur epulæ ſuauiſſimæ & opiparæ. Chriſtus enim traditus & oblatus pro nobis, uiuificus eſt cibus, ſaginans & alens in uitam æternam. Hinc gaudium in Spiritu ſancto. Porrò iuſta gaudij illius redditur cauſa. Qualis qualis erat, inquit, filius erat. Is mortuus fuerat, & reuixit. Peccatum enim, animæ mors eſt. Et ad mortem properat, quiſquis autorem uitæ deſerit. Morimur ergo in peccatis, & perimus in iniquitatibus noſtris: reuiuiſcimus pœnitentia, & ſeruamur merito Chriſti, qui cœlitus uenit ſeruatū & quæſitum perditas Iſraelis oues. Iam uerò dum cōmuni gaudio & gratulatiōe perſtrepit tota domus patris, hoc eſt omnis eccleſia uerè ſanctorum: ſolus frater Phariſaicus inuidet. Nā ſenior fili⁹ typū gerit totius populi Iudaici, indignè ferentis uocationē gentiū. Venit ſenior hic frater ex agro, in quo ruſtica exercuerat opa: audit chori cōcentū, et cōuiuantiū læticiā: doctusq; fratri inſtitutas epulas, ingredi renuit. Ad eundē enim modū Iudæi operibus et ceremonijs legis innitētes, & meritis ſuis plurimum

plurimum tribuentes audiunt, peccatores commendare Dei gratiam, ac prædicare iuſtificationem gratuitam, excandeſcunt. Exit autem ad indignantem hunc ſeniorem filium ſuum pater benignus & lenis, ac hortabatur, & inuitabat illum. Miſit enim Deus Iudaicæ genti ipſum, ac Apoſtolos præcipuos & multos, qui hanc inuidentiam affectatæ genti eximant, doceantq́; extra hoc conuiuium nullum eſſe gaudium, nullam uitam iucundam, & uerè beatam. At rebellat iuſticia propria tumens Iudæus, extenuatq́; Dei ipſi collata beneficia, & exaggerat gentium admiſſa flagitia, in quos interim pater fuerit indulgentiſſimus, profuſiſſimusq́;. At Dominus Deus: Lætari, inquit, oportet, non dolere, quòd recipiuntur peccatores, quia illi fuerant mortui & perditi: iam uerò per gratiam Euangelij reuixerunt, & ſunt uiuenti. Ergo nihil decedit Iudæis, etſi immenſa ſua bonitate utatur Dominus erga Gentes. Si Iudæi in fide perſtiterint, omnia paterna dona illorum ſunt, neq; auellentur unquam à conſortio æterni Dei, ac pij patris.

CAPVT DECIMVMNONVM.

Dicebat autem & ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat uillicum: & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſsipaſſet bona illius. Et uocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem uillicationis tuæ, iam enim non poteris uillicare. Ait autem uillicus intra ſe: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me uillicationem? Fodere non ualeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, ut cum amotus fuerò à uillicatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede, & citò ſcribe quinquaginta. Deinde alij dixit: Tu uerò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe literas tuas, & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus uillicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet. Quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis, in generatione ſua. Et ego dico uobis: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Audiebant autem hæc Phariſæi, qui erant auari, & deridebant illum. Et ait illis: Vos eſtis qui iuſtificatis uos coram hominibus: Deus autem nouit corda ueſtra. Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum. Lex & Prophetæ uſque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit. Facilius eſt autem cœlum & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere.

COMMENTARIA.

Deum & Dominum habemus ditiſsimum, in omnes inuocantes nomen ipſius. Diuidit hic dona ſua omnibus nobis: ſed in hunc finem, ut ſimus diſpenſatores, & de omnibus aliquando rationem reddamus ipſi Domino. Dominus itaq; (ut Theophylactus ſcribit) hoc loci uult docere, ut bene diſpenſentur creditæ diuitiæ. Et primùm hoc diſcant homines, quòd non ſunt Domini diuitiarum, ſed diſpenſatores alienarum rerum: quas ſi non expenderint iuxta mentem Domini, accuſabuntur. Porrò qui accuſantur & deſtituuntur à diſpenſatione diuitiarum, ſunt qui ex hac uita emigrant: quo facto, neque laborare poterunt. Non enim tunc erit tempus operandi, cum ſcriptum ſit: Scribe, Beati mortui qui in Domino moriuntur. opera enim illorum ſequuntur illos. Neque tunc honeſtum erit mendicare. Stultæ enim uirgines dicuntur, quæ oleum emendicare nolunt. Qui ergò non tardè ſentiunt quò ferantur, quàm primùm ritè diſpenſant concreditas diuitias, ut quando ex uita exceſſerint, recipiantur in æterna tabernacula. Cæterùm Dominus non laudauit abſolutè & ſimpliciter diſpenſatorem iniquum, ſed ex ratione argumenti, & quòd prudenter in ſuo quidem genere feciſſet. Nec obſcurum eſſe poteſt, qui ſint filij huius ſeculi, qui uidelicet omnia prudenter in hoc ſeculo inſtituunt, ut hoc ſeculo luxurioſè utantur. Filij uerò lucis fideles ſunt, non præſentia mundi ſectantes, ſed magis aſpirantes ad uitam & lucem illam æternam.

Dominus

Dominus ergo non citra grauem obiurgationem omnibus fidelibus ad confuſionem dicit, quòd homines huic mundo ſeruientes, in proſpiciendo ſibi de uictu corporis prouidentiores ſint & attentiores, quàm hi qui abdicato mundo ſectantur ea quæ ſunt æterna, in proſpiciendo ſibi in uitam cœleſtẽ. Iniquas uerò uocat diuitias, quia ferè parantur iniquis rationibus, & materiam ſuppeditant iniuſticiæ.' Quòd uerò iubet Dominus, ut faciamus nobis amicos de iniquis diuitijs, non iubet ut iniuſtis modis opes paremus, deinde eleemoſynam inde largiamur: ſed iniuſtas uocat, ut feriat mentes noſtras, quo minus grauatim rem exponamus contemptam: exponamus autem ad percipiendum fructum longè ſuauiſſimum. Porrò cum ſolus Deus per Chriſtum recipiat homines in æterna tabernacula: ex his uerbis Chriſti intelligimus, operibus miſericordiæ ex fide profectis, quæ commendant nos Domino, parari acceſſum ad æterna gaudia. Vbi uerò diſertè docuit Dominus, quomodo fideliter diſpenſandæ diuitiæ, quis credet, ait, uos diligẽter diſpenſaturos cœleſtia dona, & ex animo quæſituros æternam uitam, qui iniuſti eſtis diſpenſatores iniquarum diuitiarum? Colligi hinc præterea uult Dominus, maiora dona non concedenda fore auaris & infidis hominibus. Audiebant autem hæc omnia Phariſæi, & cum eſſent auari, adeò non ſeruiebant Deo, ut propter mammona iniquitatis deriderent doctrinam Chriſti cœleſtem, prouocantem ad beneficentiam. Dominus itaque: Vos, inquit, uenditatis uos pro iuſtis apud homines, quibus hypocritica ſpecie imponi poteſt. Deus autem, cui non fit fucus, nouit corda ueſtra plena rapinis, faſtu, immundicia, & ambitione. Hæc uerò abominabilia ſunt coram Deo, licet hæc ipſa magnificentiam & maieſtatem quandam reputet mundus ipſe. A' quo ſcelerato mundo ut auocet Phariſæos, totam'que gentem Iudaicam, admonet ne externo cortici legis fidant, ſed ad fidem ipſam penetrent: quoniam illa ſit legis & prophetarum ſumma, ſeu ſcopus. Hæc uerò, inquit, tendit in filium Dei, quem promittunt lex & prophetæ ſaluatorem unicum. Is uerò iam adeſt: nihil ergo reſtat, quàm ut in me credatis, modò uelitis eſſe ſalui. A' temporibus enim Ioannis complentur illa quæ prædixerunt prophetæ complenda: Lex & prophetæ uſque ad Ioannem promiſerunt. Ab eo autem tempore annunciatur regnum Dei, unde incipiunt compleri promiſſa per me. Et afflictiſſimi quique, ſalutem oblatam animis arripiunt ardentiſſimis. Nec eſt quod clamitent legis amatores, abrogari legem, antiquari prophetas: imò hæc eſt legis non abolitio, ſed abſolutio.

CAPVT VIGESIMVM.

ET acceſſerunt ad eum Phariſæi, tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem ſuam, quacunque ex cauſa? At ille reſpondens, dixit eis: Quid uobis præcepit Moſes? Qui dixerunt: Moſes permiſit libellum repudij ſcribere, & dimittere. Qui reſpondens, ait eis: Non legiſtis, quia qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit eos? Et dixit: propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. itaque iam non ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Dicunt illi: Quid ergo Moſes mandauit dari libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moſes ad duriciam cordis ueſtri permiſit uobis, dimittere uxores ueſtras, & ſcripſit uobis præceptũ iſtud. Ab initio autem non ſic fuit. Dico autem uobis, quia quicunque dimiſerit uxorem ſuam (niſi ob fornicationem) & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Et ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur. Dicunt ei diſcipuli: Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit: Non omnes capiunt uerbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & facti ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.

COMMENTARIA.

Omnibus benefaciebat Dominus, atque ideo ſpargebatur etiam longè lateq́; fama gloriæ illius. At hoſtes ueritatis inuident Domino gloriam. Adſunt ergo confeſtim, & de coniugio interrogabant

terrogabant eum. Cæterùm illud non quærebant diſcendi gratia, ſed ut quaſi cornuto teneant eum ſyllogiſmo: ut quodcunque reſponderit, captioni pateat. Nam ſi dixerit, dimittendas eſſe uxores ex cauſa qualibet, & ducendas alias: uideatur pudicitiæ prædicator docere contraria. Si autem reſponderit, non omnem ob cauſam debere dimitti, quaſi Moſis aduerſarius condemnari poßit. At Dominus reſponſionem ita temperat (inquit Sanctus Hieronymus) ut decipulam eorum tranſeat: naturalem uerò legem, primam'que Dei ſententiam ſecundæ opponat, quæ non uoluntate Dei, ſed peccantium neceßitate conceſſa eſt. Præcipit autem, ut ad primam matrimonij inſtitutionem reſpiciant, non ad ea quæ ab hominibus poſtea uel facta uel uſurpata ſunt. Principiò is, inquit, qui ab initio condidit omnia, ordinauit ut maſculus eſſet, & fœmina: non maſculum creauit, & fœminas. Voluit ergo ut ſinguli uiri ſingulas haberent uxores. Deinde addidit: Propterea deſeret homo patrem & matrem, & cætera.

Quibus ſanè uerbis indicatur, quàm ſanctum & arctum ſit matrimonij uinculum, quod ne ſumma quidem pietate labefactari aut poßit, aut debeat. Prima pietas in Deum eſt, ſecunda in parentes. Diuus Chryſoſtomus hunc locum enarrans: Conſiderandum eſt, inquit, quia non autoritate ſolùm Scripturæ, uerùm etiam rerum dignitate ſententiam ſuam corroborat. Non enim dixit, Quia uirum & mulierem unam ſolummodò fecit: uerùm etiam, quia iußit ut unus uni coniungatur. Nam ſi uoluißet alteram etiam conduci uxorem uni uiro creato, multas conformaßet mulieres. Nunc uerò, ut creationis & ſanctionis modo, unam uni perpetuò coniungi, & nunquam reſcindi oportere perdocuit. Hæc ille. Similiter ait: Et erunt duo in carne una. unum uidelicet corpus, & quaſi unus homo. Nam hoc quoque nomine mulier non de terra ſumpta eſt, ſicut uir: ſed de uiri latere, & ex oßibus uiri. Quos ergo Deus inſtituit, & ita inſtituit ut inter ſe nexu cohæreant indißolubili, hos nulla audacia humana aut diſpenſatio uiolare debet. Porrò Iudæi illi ſectæ Phariſaicæ ſatis intelligunt, Dominum non probare ipſorum diuortia: ergo Moſis indulgentiam obijciunt, non tamen ſine dente. Dominus autem, teſte Hieronymo, ad hanc obiectionem ita reſpondet: Nunquid poteſt Deus eße ſibi contrarius, ut aliud antè iußerit, & ſententiam ſuam nouo frangat imperio? Non ita ſentiendum eſt: ſed Moſes cum uideret propter deſiderium ſecundarum coniugum, quæ uel ditiores uel iuniores uel pulchriores eßent, priuias uxores interfici, aut malam uitam ducere, maluit indulgere diſcordiam, quàm odia & homicidia perſeueraret ſicq; leuius malum indulſit Moſes, ne grauius à uobis committeretur. Verùm ab initio, quum nondum increuißet hominum malicia, nec adhuc tot uitijs eßet infecta natura mortalium (quoniam non erat tam atrox odium, ut ueneficia timerentur, aut homicidia) non fuit ſic, & non erat repudij licentia. Porrò formula libelli repudij talis fuit. In quarta Sabbathi, in uigeſima menſis Siuam, anno quinquies milleſimo ducenteſimo nonageſimotertio, à creatione mundi: hic, & in hac ciuitate, N. ego Iacob filius rabbi Iſzach, uolui ex animo, atq; citra ullam coactionem dimiſi & eieci N. filiam rabbi N. quæ hactenus fuit uxor mea. Et concedo ei licentiam, & poteſtatem, ut pro libitu ſuo uadat quò uoluerit, duci'que poſſit ab omni uiro, nec eam quiſquam prohibere præſumat. In cuius rei teſtimonium dedi ei librum repudij, ſchedam dimißionis, atque ſignaculum diuortij, iuxta conſtitutionem Moſi & Iſrael. Cæterùm Dominus Ieſus nimiam iſtam licentiam, quòd uidelicet quamlibet ob cauſam, etiam leuißimam, abijcerent uxores, confutans & abrogans, prohibet ſuis cultoribus diuortia tam libera: oſtẽdens, licentioſa illa coniugia nihil diſtare ab adulterijs. Turbantur hoc audientes diſcipuli: & dicunt: Si propterea coniuncti ſunt uir atque mulier, ut unum ſint, & indiuulſi maneant per omnem uitam, ita ut etiam ſi pœnitenda alioqui ſit mulier, eam eijcere non liceat: nõ expedit matrimonium contrahere. Reſpondens autem Dominus: Non omnes, inquit, capaces ſunt huius ſermonis, ſed hi duntaxat, quibus hoc datum eſt diuinitùs, quos tantus habet ardor Euangelicæ ſanctimoniæ, ut hunc etiam affectum uolentes ſponteq; ſua negligant. Sunt eunuchorum tria genera: Vnum eorum qui ſic naſcuntur, qui uitio naturæ frigidioris abhorrent à re uxoria, aut alio quodam occulto naturæ affectu: alterum eorum, quos execuerũt homines: poſtremos uerò eße uolo ſciatis, qui uolentes ſe continent, ut uel expeditius miniſtrent prædicationi Euangelicæ, uel ut magis indiuulſè adhæreant Domino, cui ſeruiant ſanctè tum corpore tum ſpiritu. Addit his Dominus: Nihil hic præcipio, ſed liberum omnibus permitto, ut qui ſentit ſe habere donum cœlibatus, aut ſi quo experitur ſe donatum dono uirginitatis, fruatur: & ſiquidem ita conducere arbitratur, à coniugio abſtineat.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat. Sed & canes ueniebant, & lingebant ulcera eius. Factum eſt autem, ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuans aũt oculos ſuos cum eſſet in tormẽtis, uidit Abrahã à longè, & Lazarũ in ſinu eius. & ipſe clamans, dixit: Pater Abrahã miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepiſti bona in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur: tu uerò cruciaris. Et in his omnibus inter nos & uos chaos magnum firmatum eſt, ut hi qui uolunt hinc tranſire ad uos, non poſsint, neque inde huc tranſmeare. Et ait: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut teſtetur illis, ne & ipſi ueniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham: ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

COMMENTARIA.

Diſſeruit Dominus de beneficentia atque modeſtia: iam uerò diſſerit contra luxum, oſtendẽs, quæ eos mala maneant, qui opibus abutuntur ad luxum, pauperes negligant, & beneficentiam nõ exerceant, denique ſcripturis non credunt: ſed iuxta præſentis ſeculi rationem, animiq; libidinem uitam exigunt. Inducitur itaq; diues, in hoc ſeculo felix, affluens omnigenis facultatibus, iisq; per luxum & inclementiam, pauperumq; neglectum abutens. Diues erat auri & argenti, regiæq; ipſi erant ædes, numeroſa illi erat familia. Quod uerò luxum, & ſplendorem attinet ueſtium, nihil deerat huic diuiti. Et quantum attinet delicias menſæ, & exquiſitam uictus rationẽ, commeſſabatur hic quotidie magnificè, ſimul & ambitioni ſeruiens, & luxui, & uoluptati. Erat porrò ſimul huic multum diſsimilis mendicus quidam, obſcurus & ignotus apud homines, ſed clarus & nobilis apud Deum: præterea ægrotus erat, nec ægrotus tantum, ſed ulceroſus: & ad ueſtibulum diuitis iacebat. Ecce alius dolor, uidere alios in delicijs, ſe autem fame premi. Deſiderabat autem ſatiari non ſumptuoſis ferculis, ſed de micis illis quibus ſatiabantur canes: at non dabantur roganti. quam inhumanitatem delicato diuiti canes exprobrabant: ueniebant enim & lingebant ulcera Lazari. Quid igitur Lazarus in tantis malis egit? Num blaſphemabat? num inceſſebat luxum diuitis? num inhumanitatem condemnabat? num prouidentiam Dei reprehendebat? Nihil horum: ſed fortis erat, & magnæ philoſophiæ. Quod autem Scriptura dicit, Lazarum mortuum portatum ab angelis in ſinũ Abrahæ: colligimus hinc, animas eſſe immortales, quæ ſcilicet ſepultis & uita functis corporibus ſuperſunt. Iam etiam locum beatis in futuro ſeculo olim & nunc certum à Deo eſſe conſtitutum. Olim quidem is locus dictus eſt ſinus Abrahæ: nunc uerò appellatur cœlum, domus patris æterni: Ioan. 14. Qui ergo fidem Abrahæ habent, & operibus fide dignis ſeſe declarant eſſe filios Abrahæ, illi excedentes ex hac uita, colliguntur in locum, in quo gaudet Abraham. Et ſicut pueri in periculis confugiunt & ſeſe recõdunt in ſinum, tanquam in tutum & aſylum, parentum: ita nos quoq; fidem ſanctorum patrum imitantes, ubi morimur, in ſocietatem ipſorum, & in uitam quidem Dei colligimur. Vbi autem fuerit quõdam locus, quem ſinum Abrahæ appellauêre, literis ſacris non habetur expreſſum. Scimus quidem mentionem fieri inferorum: & fateri nos, Chriſtum Dominum deſcendiſſe ad inferna: ſed quid uetat, animam Chriſti deſcendiſſe ad beatas animas, & in alia uita, non in tormẽtis, ſed gaudijs agentes, quas tranſtulit Dominus in cœlum aſcendens, in gaudia utiq; abundantiora? Docet etiam locus, Angelos eſſe ſpiritus adminiſtratorios,

ſtratorios, in miniſterium hominum à Deo emiſſos, ut ſalutem hominum tanquam conſortes uitæ, quantum iubet & uult Deus, promoueant. Porrò non ſolùm moritur mendicus, ſed & diues purpuratus, ut uerè dixerit quidam: Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, regumq; turres. Miſta ſenum ac iuuenum denſantur funera, nullum ſæua caput Proſerpina fugit. Semel omnino moriendum eſt: & moriendum quidem omnibus, etiam tunc cum minimè putaſſes. His accedit, quòd mors impio acerbiſſima eſt. cum enim præſentia tantum norit, futura nec credat, nec curet: mirum non eſt, ſi uel ad mortis mentionem inhorreſcat: Eccl. 41. Diues autem ille nullos habet angelos, à quibus ad Lazarum portaretur: ſed uita functus, ſtatim abripitur in infanda tormenta: Sap. 6. corpusq; licet celebri funere cumuletur, nihil tamē ſentit refrigerij.* Quod uerò anima diuitis præcipitata in tartara, æterni uidelicet ſupplicij locum, clamat: exprimitur, paſſibiles eſſe animas. Si quis plura cupit hac de re, conſulat D. Auguſtinum De ciuit. Dei. Cæterùm in his ſæuiſſimis ignibus epulo refrigerium petit. At uide miram æquitatem, quòd is ne guttulam aquæ impetrat, qui ipſas etiam micas miſero negarat: ſed audit, Fili, refrigerium quod nunc ſerò petis, cum in uiuis eſſes, proximo refocillando tibi parare debueras: ſed tum rebus præſentibus deluutus, ne micis quidem menſæ tuæ dignabaris ſubleuare Lazarum fame pereuntem. Id igitur agnoſcas oportet, quòd tu cum uiueres tua bona receperis, Lazarus contrà ſuis malis defunctus ſit in uita, nunc inuerſis rebus, hic poſt afflictiones patienter toleratas refocillatur: tu uerò poſt delicias quibus te malè oblectaſti, meritò cruciaris. Et hoc deploratior eſt ueſtra calamitas, quòd ingens hiatus nos dirimit, ut ſi qui uelint hinc iſtuc ire, uobisq; opitulari, non liceat: neq; ſi quis iſtinc huc conetur aſcendere, poſſit: poſteaquam immutabili Dei iudicio ſua quibuſq; ſedes deſignata eſt. Hæc ubi locutus eſſet Abraham, diues excluſus ſpe ſubleuandi ſui, cupit ſaltem fratribus quos habebat ſuperſtites, conſulere: Si chaos, inquit, obſtat, quo minus mihi ſubueniri queat: ſaltem illud te rogo pater Abraham, ut Lazarum mittas ad fratres meos, quo illos admoneat, ne ſi meis ueſtigijs ingrediantur, ueniant in huius calamitatis conſortium. Quin potius opibus ſuis egentium neceſſitatem ſubleuent, nec ad carnis uoluptatem, ſed ad animi pietatem utantur diuitijs ſuis: nec ament quæ ad tempus delectant in uita, ſed quæ pariant æternam requiem. Hanc autem epulonis petitionem recuſans Abraham: Nihil neceſſe eſt, ait, hac gratia, Lazarum auocari à quiete ſua. Fratres tui ſi uolent eſſe frugi, habent Moſen & Prophetas, audiant illos. loquuntur enim omnibus, in ſuis libris. Quibus ſanè uerbis legem & doctrinam Prophetarum omnibus in orbe hominibus propoſuit, ex qua diſcant, quomodo ſalui fiant, uitam conſequantur æternam, & tormenta æterna deuitent. Præterea inſtanti rurſus epuloni, & exiſtimanti, plus authoritatis habiturum in mundo excitatum ex mortuis Lazarum, quàm Scripturam, reſpondet: Si quis nō audierit doctrinam legis & Prophetarum, certè calumniabitur ſi quas dixerit, ſe excitatum ex mortuis præcepta adferre uiuendi ex alio mundo. Nemo ergo expectet apparitionem Prophetarum & Apoſtolorum: dum uiuerent, ſcripſerunt ex ſpiritu Dei, quæ ad informationem noſtri ſufficiunt: ea inſpiciamus. Nihil autem credendum eſſe ſpiritibus excitatis ex mortuis, docuit & hiſtoria 1. Regum 28. Nec obiter induxit Dominus hanc parabolam, quin ut uel hoc modo conſolaretur ſuos diſcipulos, qui propter amorem regni cœleſtis multas afflictiones perpeſſuri erant in hoc mundo: ac Iudæos ſibi uiuentes territaret, ut uel metu ſupplicij uitam impiam corrigerent: alioqui futurum, ut illic uiciſſim riderentur, qui hic Ieſum ad meliora uocantem irridebant.

* Vide Auguſti. de cura prò mor. agenda.

Auguſtinus Epiſto. ad Felicianum.

CAPVT VICESIMVMSECVNDVM.

ET dixerunt Apoſtoli Domino: Adauge nobis fidem. Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem ſicut granū ſinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & tranſplantare in mare: & obediet uobis. Quis autem ueſtrûm habens ſeruum arantem, aut paſcentem boues, qui regreſſo de agro, dicat illi ſtatim: Tranſi, & recumbe: & non dicat, Para quod cœnem, & pręcinge te, & miniſtra mihi, donec manducem & bibam, & poſthac tu manducabis & bibes? Nunquid gratiam habebit ſeruo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & uos, cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Et factum eſt, dum iret in Hieruſalem, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur

quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem uiri leproſi, qui ſteterunt à longè, & leuauerunt uocem, dicentes: Ieſu præceptor, miſerere noſtri. Quos ut uidit, dixit: Ite, oſtendite uos ſacerdotibus. Et factum eſt dum irent, mundati ſunt. Vnus autem ex illis, ut uidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna uoce, magnificans Deum. Et cecidit in faciem ante pedes, gratias agens. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Non'ne decem mundati ſunt? & nouem ubi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena? Et ait illi: Surge, & uade: quia fides tua te ſaluum fecit.

COMMENTARIA.

Apoſtoli credebant quidem Domino (inquit Theophylactus) ueruntamen cum ueniſſent in conſcientiam infirmitatis ſuæ, & audiuiſſent Dominum de magnis quibuſdam ſibi dicentem, precantur ut augeatur in eis fidei uirtus, per quam poterint hæc quæ dicit perfici. Et quamuis fides merum & gratuitum ſit Dei donum, nec cuiquam propter opera & merita ulla concedatur: iubemur tamen orare & petere donum, Apoſtolico præſenti exemplo, ac ipſum Dominum deprecari, ut nos perfectiores & firmiores in fide faciat. Et quia hæc dixit de fide, atq; expoſuit quantam fides uim habeat: ſubdit doctrinam aliam magis neceſſariam, non ſuperbiendum uidelicet in bonis operibus. Hoc autem documentum Ieſus parabola addita infixit animis ſuorum, monſtrans (ut Theophylacto placet) quòd non oportet extolli in bono quopiam opere: imò neq; in omnium mandatorum impletione. Seruo enim neceſsitas incumbit, ut faciat mandata Domini, neque ut bonum opus ſibi aſcribere debet: quippe ſi non operetur, dignior eſt plagis multis: cum autem operatus fuerit, contentus ſit quòd plagas effugerit. Proinde non oportet de hoc precium uel honorem quærere. liberalitatis enim Domini fuerat, dare,
Theophylactus. *imò largiri ei. Et poſt pauca: Ideoq; ſi dona fuerit aſſecutus, non debet in illis ſuperbire homo, & de eis ſe iactare. Beneficia enim ſunt, per miſericordiam Dei, illi conceſſa: non quod debeat ei aliquid Dominus, imò ſeruus debet Domino ſuo, ut faciat omnia eius mandata. Hæc ille. At quotus quiſq; noſtrûm facit omnia quæ præcepta ſunt? multo magis ergo dicere debemus: Serui inutiles ſumus. Vt uerò propoſitam audiuimus doctrinam de fide, & fidei uirtute: item de modeſtia, ne quid nobis & noſtris uiribus tribuamus, ſed Domino in omnibus ſimus grati, illius gratiã & bonitatem laudantes in omnibus: ſequitur iam huius rei euidens exemplum, hiſtoria leproſorum decem mundatorum. Videamus autem, quomodo ſe gerant leproſi erga Dominum Ieſum, qui emundandis ſaluandisq; peccatoribus uenit. Eſt & hoc notatu dignum, cum ſit & animi lepra, quòd ſtant quidem procul, ſed intenta uoce clamant ad Dominum. Quanquam enim corpore à nobis procul amotus ſit Dominus noſter, in cœlis reſidens ad dexteram patris: audit tamen nos fide inuocãtes ipſum. Nam & Propheta dixit: Propè eſt Dominus inuocantibus eum, inuocantibus autem in ueritate. Et non ſimpliciter orant, ut hominem (ait Theophylactus) ſed ut eum qui ſupra hominem. Præceptorem enim eum nominãt, hoc eſt Dominum, curatorem: id quod eſt, putare illum propè Deum. At ille præcipit eis, ut oſtendant ſe ſacerdotibus. Nam ſacerdotes probabant tales, & ab illis ſententiam accipiebant, an mundi eſſent uel non. Habebant enim ſigna ſacerdotes, per quæ inſanabilem lepram inueſtigabant: ſed & quando lepra quis infectus, & poſtea ſanitatem aſſecutus erat, indicabant illi, & donum offerebatur in lege præceptum. Et præcipienti Domino parent illi, & abeunt pleni bona fiducia. Erat par omnibus fiducia: ſed diſpar erat gratitudo. Vt enim inter eundum ſubitò mundati ſunt omnes: ſolus tamen Samaritanus ubi ſenſit ſe plenè liberatum à morbo, non clàm habuit diuinam erga ſe beneficentiam: ſed ilicò reuerſus eſt ad Ieſum, clara uoce magnificans Deum, & proſtratus in faciem ſuam adorauit eum, gratias agens. In exemplo huius Samaritani diſcimus, quid nos quoq; faciamus purgati & iuſtificati. Tribuenda eſt Deo omnis gloria, & ſacrificandum Deo ſacrificium laudis, & gratiarum actionis. Et ut Samaritanus humiliatur, accidens genubus Saluatoris: ita requiritur à nobis humilitas & modeſtia. Requirit autem in primis gratitudinem Dominus, unde Nouem ubi ſint, interrogat. Quumq; obticeſceret Samaritanus, Ieſus conuerſus ad circumſtantes, ait: Non ſunt qui redierint ut darent gloriam Deo, niſi hic alienigena? Atqui magis hoc decuit alios facere, qui quum Iudæi ſint, iactant ſe Dei cultores. Hæc locutus Dominus,*

minus appellauit Samaritanum humi proſtratum: Surge, inquit, & abi, certus, hoc meum beneficium tibi fore perpetuum, quod tua fiducia tibi impetrauit.

CAPVT VICESIMVMTERTIVM.

INterrogatus autem à Phariſæis, Quando uenit regnum Dei? reſpondens Lucæ 17.
eis, dixit: Non ueniet regnum Dei cum obſeruatione. neq; dicēt, Ecce hic, Ingruet incautis ultimus ille dies.
aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra uos eſt. Et ait ad diſcipulos ſuos:
Venient, quando deſideretis uidere unum diem filij hominis, & non uidebi- Matth. 24.
tis. Et dicent uobis: Ecce hic, & ecce illic: nolite ire, neq; ſectemini. Nam ſicut
fulgur coruſcans de cœlo, in ea quæ ſub cœlo ſunt fulget: ita erit filius homi-
nis in die ſua. Primùm autem oportet illum multa pati, & reprobari à genera-
tione hac. Et ſicut factum eſt in diebus Noe: ita erit & in diebus filij hominis.
Edebant & bibebant, uxores ducebant, & dabantur ad nuptias, uſq; in diem Ibidem.
qua intrauit Noe in arcam, & uenit diluuium, & perdidit omnes. Similiter ſi-
cut factum eſt in diebus Loth: edebant & bibebant, emebant & uendebant,
plantabant & ædificabant. Qua die autem exijt Loth à Sodomis, pluit i-
gnem & ſulphur de cœlo, & perdidit omnes. Secundum hæc erit, qua die
filius hominis reuelabitur. In illa hora qui fuerit in tecto, & uaſa eius in do-
mo, ne deſcendat tollere illa: & qui in agro, ſimiliter non redeat retrò. Me-
mores eſtote uxoris Loth. Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluam face-
re, perdet illam: & quicunque perdiderit illam, uiuificabit eam. Dico uo- Matthæi 24.
bis, in illa nocte erunt duo in lecto uno: unus aſſumetur, & alter relin-
quetur. Duæ erunt molentes in unum: una aſſumetur, & altera relinque-
tur. Duo in agro: unus aſſumetur, & alter relinquetur. Reſpondentes, di-
cunt illi: Vbi Domine? Qui dixit illis: Vbicunque fuerit corpus, illuc con-
gregabuntur & aquilæ.

COMMENTARIA.

Cum Dominus frequenter haberet in ore regnum Dei, et Iudæi ſummo deſiderio expectarent regnum Dei, ſiue regnum Meſſiæ: interrogāt Phariſæi, quando ſcilicet uenturum ſit regnum ipſius, in quo ſit magna cum poteſtate regnaturus, & congregaturus omnes per totum terræ orbem filios Dei. Ieſus uerò reſponſionem ſuam ſic temperat, ut partim refutet atq; reijciat Iudæorum carnalem illam de regno Meſſiæ futuro opinionem: partim declaret, ſe eſſe Meſſiam, & iam nunc ueniſſe, & eſſe in terris regnum Dei, & ait: Regnū Dei non ueniet more regni mundani, ut obſeruari poßit uel tempus uel locus. Non enim eſt regnum corporum, ſed animorum: neq; conſtat uiſibilibus præſidijs, ſed inuiſibilibus. Proinde neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Per totum enim terræ orbem pertinget regnum Chriſti. Quidq; opus eſt obſeruare locum, quum regnum Dei inter uos ſit? Non eſt quòd futurum adhuc expectetis regnum. Cernite & conſiderate ea, quæ quotidie in medio ueſtri & dicuntur & peraguntur: & intelligetis, me eſſe Meßiam, adeoq; Deum iam ſpiritu, uirtute & uerbo medium inter uos regnare. Vtcunque autem piè illis loquebatur: non tamen recipiebant doctrinam ſanam Phariſæi, agnoſcētes Ieſum eſſe Chriſtum, & regnum Dei iam nunc eſſe præ manibus. Conuerſus igitur ad diſcipulos Ieſus, ita temperauit ſermonem, ut illos ad diem ſupremum ſemper redderet paratos, & temporis inquiſitionem adimeret: ſed armaret potius ad tempeſtatem imminentem crucis. Veniet ergo, inquit, tempus abſq; dubio, quum deſiderabitis uel uno die frui conſpectu filij hominis, quem nunc plerique contemnunt præſentem: nec dabitur, quod optatis. Addam & aliud: Exorientur permulti pſeudoprophetæ, qui Meßiam in hoc aut illo loco, hunc aut illum impoſtorem pro Meßia uobis commonſtrabunt. Ne eatis, quicunque uobis uultis conſultum. quia unus modò eſt Meßias uerus: ego inquam, Dei & Mariæ filius. Semel ueni in terras, impleturus quæcunque prædixerunt Prophetæ. Ea igitur credite, quæ per ſanctos Prophetas prædicta uidetis impleri. Iterum autem relinquo terras, & aſcendo in cœlum. Inde non redeo niſi ad iudicium, glorioſo utiq; aduentu, fulguris ſcilicet in morem, gloria & maieſtate mea penetraturus & illuſtraturus omnia. His appen-

dit: Sed prius oportet illum filium hominis multa pati. Et non antea proferet maieſtatem ſuam, quàm expleuerit diſpenſationem humilitatis. Porrò duobus exemplis deſcribit poſtremi ſeculi conditionem & ſtatum: diligenter interim docens, finem fore rerum omnium, & certiſsimas pœnas deſtinatas eſſe incredulis & contemptoribus, alludens ad ea quæ olim facta fuère, ac inquit: Ne quem opprimat dies illa, facile remedium eſt, ſi ſe quiſque ſic apparet, quaſi iam immineat ille dies. Sed homines mundo dediti ſibi promittent dilationem, aut etiam diem illum omnino non uenturum credent: & hac ſpe ſecuri uacabunt cupiditatibus ſuis. Itaque idem accidet in diebus filij hominis, quod accidit olim in diebus Noe. ducebant uxores, dabantq́; nuptum, quaſi diluuium quod differebatur, omnino uenturum non eſſet. Sed malum oppreſsit improuiſos. Solus Noe cum paucis ſeruatus eſt per arcam: Geneſ.17. Similis erat rerum facies temporibus Loth. exiſtimabant enim impunè fore quicquid peccaſſent: ſed & hos nimium ſecuros atq; inopinantes oppreſsit uindicta. Nam eodem die quo Loth reliquit Sodomos, depluit ignis & ſulphur è cœlo, ac ſubitò perdidit omnes: Gen.19. Inſinuatur autem (ut Theophylactus docet) per exempla hæc diluuij & Sodomitici incendij, quòd quum uenerit Antichriſtus, illicitæ uoluptates in hominibus increſcent, & diſſoluti erunt, delicijs uacantes uoluptatis ma-
2.Tim.3. *gis (ut Apoſtolus inquit) quàm Dei amatores. Et meritò in regno deceptoris florebunt mala. Erit enim ille peccati & omnis maliciæ ſentina. Vnde non aliam politiam & uiuendi rationem miſero generi mortalium inuehet, quàm eam quæ ſibi maximè propria eſt. Tantum ille. Docet autem clemens atq; benignus Dominus, quomodo ſe in illis turbis gerant ſui, qui ſibi conſultum uolunt. Retrahit homines à ueræ religionis ſtudio terrenarum rerum nimia cupiditas. ab ea ergo iubet Dominus ſuos eſſe alienos: & ſi qui euaſerint, & ſe extricarint ex ijs curis, ne ſe rurſus implicari ſinant, in hoc memores uxoris Loth. hæc ingrata liberatori Deo, inualuiſſet manere inter Sodomitas: ſed & impatiens erat propter res amiſſas, quas cœleſti incendio uidebat abſumi. iratus itaq; Dominus conuertit ipſam in ſtatuam ſalis: Gen.19. Hoc ſignum nimirum fuit, & memoriale omnibus ſeculis perpetuum, quo docere uoluit Dominus, quàm pernicioſum ſit, neglectis æternis Dei beneficijs, inhærere mordicus perituris rebus: admonetq́; ut his relictis æterna ſectemur. In illis turbis quiſquis, inquit, uoluerit facultates retinere terrenas, quibus in poſterum uitæ conſulat, uitam perdet. Quiſquis uerò impedimentis abiectus neglexerit ſubſidia, is uitam lucrifecerit. Et eodem tempore, iudicij uidelicet, non ſpectabit Dominus operis qualitatem aut quantitatem, neq; conditionem in qua quis repertus fuerit, neq; locum aut diſcrimen perſonarum, ſed fidem. E duobus ergo coniunctiſsimis ſibi, unus aſſumetur ad uitam, alter relinquetur exitio. Hæc cum diſcipuli non intelligentes tanquam per ſomnium audirent, inquiunt: Vbi tui manebunt, Domine? Adhuc carnem ſomniant, & regni locum ſcire quærunt. Ieſus autem per ænigma ſignificare uolens, ſanctos, ubicunq; reperti fuerint, non diſtinguendos à Domino, reſpondit: Non refert ubi ſitis, modò mecum ſitis, qui animos ueſtros meipſo, qui ſum æternæ felicitatis pabulum, paſcam.*

CAPVT VICESIMVMQVARTVM.

DIcebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in ciuitate quadam, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & ueniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne in nouiſsimo ueniens, ſuggillet me. Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatis dicit? Deus autem non faciet uindictam electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico autem uobis, quia citò faciet uindictam illorum. Veruntamen filius hominis ueniens, putas inueniet fidem in terra? Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam, dicens: Duo homines aſcenderunt in templum, ut orarent: unus Phariſęus, & alter publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicuti cæteri homines: raptores, iniuſti, adulteri, uelut etiam

hic

hic publicanus. Ieiuno bis in ſabbatho, decimas do omnium quæ poſsideo. Et publicanus à longè ſtans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Amen dico uobis: deſcēdit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo. Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Sabbathum ſignificat hic hebdomadā integram.

COMMENTARIA.

Dixit Dominus Ieſus de periculoſis poſtremi ſeculi temporibus. Iam uerò docet, quomodo ſe in ijs gerant ſancti: quòd ſcilicet in afflictionibus & tentationibus illis maximis confugiendum ſit ad clementiam Dei, hucq; perpetuis ſupplicandum precibus: nec deſiſtendum à precatione, licet non protinus exaudiantur. Infigit autem hæc pro more ſuo parabola, animis auditorum. Collatio autem in eo eſt, quòd iniquus iudex importunis uictus precibus uiduam audit: quanto magis, ſi quis precetur Deum conſtanter & fideliter, proculdubiò cum Deus iuſtiſsimus ſit, & clementiſsimus, audiet precantem. Ait autem: Erat iudex quidam impius: & impudens impietas faciebat, ut non timeret Deum: potentia, ut non reuereretur hominem. Erat in eadem ciuitate uidua quædam ac deſtituta, quæ quum opprimeretur ab aduerſario ſuo, adijt iudicem illum, penes quem erat ſumma poteſtas, & interpellauit illius auxilium aduerſus aduerſarij uiolentiam. Ille uerò diu diſsimulauit, nec uoluit opitulari. Tandem cum illa non faceret finem interpellandi, uincitur per improbitatem uiduæ, ac ita apud ſeſe ratiocinatur: Quoniam hæc uidua mihi moleſta eſt ſua improbitate, ſubleuabo illā ab aduerſarij iniuria, cùm ut liberer ab illa ne ſemper obturbet, tum ne rediens tandem exquiſitis conuicijs notam aliquam inurat exiſtimationi meæ. Ait autem Dominus: Si iniquus iudex uincitur perpetuis precibus, ut tandem uindicet: an non putatis & Deum iugibus commouendum precibus, ut uindicet electos ſuos, qui in poſtremis illis & periculoſis temporibus perſecutionem & afflictiones grauiſsimas ſuſtinebunt? Adijcitq; his aliud exemplum, quo ſanctorum ſuorum animos ad ardorem & fidei conſtantiam excitet. Cum uenerit, inquit, filius hominis iudicaturus, an exiſtimatis, illum ullam in terra fidem inuenturum? Tanta enim erit malorum & multitudo & improbitas, ut apud pauciſsimos ſit ſuperſtes futura fides. Sed tamen apud quoſcunq; reperta fuerit illa conſtans in Deum fiducia, liberabuntur ultore Deo. Tanto ergo diligentius meis aduigilandum, ne & ipſi generali illa lue corrumpantur: ſed firmiter potius fidei donum cuſtodiant, & ut cuſtodire poſsint, fideliter precentur. Porrò ut eloquium Domini præcipit & commendat opera uerè bona, eleemoſynam, uigiliam, preces & ieiunia: ita diligenter cauet, ne illis fidamus, ſed omnem ſpem & fiduciam collocemus in miſericordiam Dei. diſſerit itaque hîc Dominus de uera & falſa iuſticia, contra eos qui in ſeipſos confidebant, & iuſticiæ laudem ſibi ex operibus arrogabant. Inducit autem tumidum quendam Phariſæum, qui in ſe & opera ſua confiſus eſt. ſic enim dixit: Deus, gratias ago tibi, quòd non ſum ſimilis cæteris hominibus, qui fraude rem augent, qui adulterio conſpurcant alienos thoros, aut deniq; qui infame munus gerentes in gratiam principum expilant populum Dei, qualis hic eſt publicanus. Non indulgeo luxui, quemadmodum uulgus facit, ſed caſtigo corpus meum abſtinentia: & in tantum non fraudo quenquam, ut omnium bonorum meorum decimam partem erogem in pauperes. Hæc quidem omnia bona opera fuêre, at Phariſæo illi nihil contulerunt: nulla certè alia de cauſa, quàm quòd in ipſa fiduciam ſuam collocaret, tumeret ſuperbia, & contumelioſe proximum faſtidiret. Ideo'que falſa ſibi placens iuſticia, diſplicet oculis Dei, qui humilitatem probat: cui item hæc opera non diſplicuiſſent, ſi illis nihil tribuiſſet, ſed omnem fiduciam collocaſſet in miſericordiam Dei, iuxtaq; uerbum Domini dixiſſet ex animo: Seruus inutilis ſum, quod debui facere, feci. ſi denique proximum ſuum non deſpexiſſet. Et hæc quidem Phariſæus. At publicanus diuerſa. Totus enim ſibi diſplicens ob peccatorum conſcientiam, procul abſiſtebat à ſacris, adeò pudens pœnitensq; ſui, ut nec oculos auderet in cœlum attollere. Interim tamen corde non refugit à Deo: quin potius percutiebat pectus ſuum, externo hoc ſigno declarans, compunctum corde propter admiſſa peccata ſe grauiter dolere. Confitens autem peccata ſua, & agnoſcens ſe eſſe peccatorem: Deus, inquit, nihil eſt in me, propter quod recipi in gratiam à te merear. Nihil enim aliud ſum quàm peccator. hinc ſanè fateor, mea culpa & meo merito me eſſe condemnatum. At cum tuam apud me expendo clementiam, atq; magnam illā miſericordiam, meliora ſpero. Oro itaq; te, clementiſsime

 pater,

Auguſti. Epiſt. 86. ad Caſula. ita ſcribit: Nō dixit damnatum Pharisæū, ſed magis iuſtificatum dixit publicanum.

pater, ut mihi ſis propitius. Et hæc quidem publicanus. Audiamus modò Dominum, de illis ferentem ſententiam: Publicanus ille, inquit, qui peccator uenerat in templum, abijt domum, in oculis Dei iuſtior illo Phariſæo, qui ſibi uidebatur iuſtiſſimus. Quiſquis enim ſemet extollit apud ſeſe, deijcietur in oculis Dei. Et quiſquis ſe deiecerit apud ſeſe, ſublimis erit in oculis Dei. Theophylactus: Qui ſe, inquit, condemnando humiliat, exaltabitur à Deo. Dic ergo tu prior peccata tua, & humilia te ſub potenti manu Dei, ut iuſtificeris, & exaltet te Deus in die uiſitationis.

CAPVT VICESIMVMQVINTVM.

TVnc oblati ſunt ei paruuli infantes, ut tangeret eos, & manus imponeret, & oraret. Quod cum uiderent diſcipuli, increpabant illos, & comminabantur offerentibus. Quos cum uidiſſet Ieſus, indignè tulit. Conuocans autem illos, dixit eis: Sinite paruulos uenire ad me, & nolite prohibere eos. talium eſt enim regnum cœlorum. Amen dico uobis: Qui non acceperit regnum ut puer, non intrabit in illud. Et complexans illos, & imponens manus ſuper eos, benedicebat illos. Et cum impoſuit manus eis, abijt inde. Et cum eſſet in uia, ecce unus princeps præcurrens, & accedens genu flexo ante eum, interrogabat illum, dicens: Magiſter bone, quid boni faciendo uitam æternam poſsidebo? Dixit ei Ieſus: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Nemo bonus, niſi ſolus Deus Si autem uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Præcepta noſti? Dixit illi: Quæ? Ieſus autem dixit illi: Non homicidium facies. Non adulteraberis. Non facies furtum. Non falſum teſtimoniū dices. Ne fraudem feceris. Honora patrem tuum, & matrem tuā. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dixit illi adoleſcēs: Hæc omnia cuſtodiui à iuuentute mea. Quid adhuc mihi deeſt? Ieſus autem intuitus eſt eum, quū audiſſet hæc, dilexit illum, & ait ei: Adhuc unum tibi deeſt. Si uis perfectus eſſe, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni, & ſequere me. Cum autem audiſſet adoleſcens uerbum, cōtriſtatus in uerbo, abijt triſtis & mœrēs. Erat enim habēs multas poſſeſsiones, & diues ualde. Videns aūt Ieſus triſtem factum, ait diſcipulis ſuis: Quàm difficile qui pecuniam habēt, in regnum Dei intrabunt. Amen dico uobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cœlorum. Diſcipuli autem obſtupeſcebāt in uerbis eius. At Ieſus rurſus reſpondens, ait illis: Filioli, quàm difficile eſt, cōfidentes in pecunijs in regnum Dei introire. Et iterum dico uobis: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnū Dei. Auditis autem his, diſcipuli mirabantur ualde. Quidam qui hoc audiebant, magis admirabantur, dicentes ad ſeipſos: Et quis poteſt ſaluus fieri? Et intuens Ieſus illos, ait illis: Apud homines hoc impoſsibile eſt: ſed apud Deum omnia poſsibilia ſunt. Quæ impoſsibilia ſunt apud homines, poſsibilia ſunt apud Deum.

COMMENTARIA.

Viderant aliquot pij parentes, Dominum attactu ſuo omnes ſanaſſe morbos, ingentiaq; hominibus contuliſſe beneficia: idcirco cupiebant infantes ſuos offerre Ieſu, ut eis manus imponeret, & pro ipſis deprecaretur. Sperabant enim fore, ut Ieſu contactus ſeruaret eos à morbis, dæmonio, ruinis, cæteriſq; malis, quibus ætas illa ſæpenumero perit. At diſcipuli non expendentes Domini conſilium, carnali quodam affectu, ſancto parentum conatui non citra indignationem ſeſe opponunt, imò obiurgant ipſos: uel quòd indignum putarent, uirum tantum laſſari, & detineri infantium & matrum improbitate: uel quòd ipſis infantuli uidebantur parum eſſe idonei ad audiendum uerbum Dei, utpote ratione iuſta adhuc carentes. Hoc animaduertens Ieſus, quo magis ac magis infigeret animis ſuorum Euangelicam modeſtiam, quæ nullum quantumuis humilem faſtidit: Sinite, inquit, ut pueri ad me perferantur. Etenim qui horum ſunt ſimiles, mihi gratiſsimi ſunt. Ideo uerò adducendi & admittendi, quia deſtinauit eos Deus ad uitam beatam: adeoq; nunc ſunt Dei, & hæredes regni cœlorū. Adducti ſunt igitur paruuli ad Ieſum,

Ieſum, & ipſe impoſuit illis manus, ſacri corporis contactu uirtutem occultam infundens puellis, ob ſimplicem parentum fidem. Vnde piiſsimè faciunt etiam hodie, qui infantulos ſuos ad Chriſtum adducunt. Rogas quomodo hoc fieri poſsit? Sanè, ſi in Eccleſia apportemus eos ad baptiſmum Chriſti. Ibi enim recipit nomine Chriſti puerum, Chriſti miniſter, & uiſibiliter quidem ſancto ſigno baptiſmi Chriſto inſerit. Nec nouũ hoc: cum ſanctorum martyrum monumenta teſtentur, primitiuæ Eccleſiæ hunc morem fuiſſe. Sic enim ad Fidum ſcribit D. Cyprianus: Porrò autem, ſi etiam grauiſsimis delictoribus, & in Deum multum antè peccantibus, cum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & à baptiſmo atque gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nil peccauit, niſi quod ſecundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remiſſam peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata. Eadem ferè inueniet pius lector apud D. Dyoniſium, Origenem, & Aurelium Auguſtinum ad Valerium, & contra Pelagianos. Cæterùm proficiſcenti illinc Domino acceſsit adoleſcens, & princeps quidem. Erat hic animo religioſo præditus. Quoniam ergo è Chriſto audierat neſcio quæ noua præcepta, quæſtionem mouet de uita æterna conſequenda. Commendatur etiam in hoc iuuene ciuilitas morum, quod (ut eſt apud Marcum) Domino flectit genua, & honorificè Bonum quidem magiſtrum appellat: ſic quoque blandimento captabat Ieſu beneuolentiam, quem tamen nihil aliud ſuſpicabatur eſſe quàm purum hominem, quanquam cæteris præeminentem. Deinde cum de bono percontatur, non de quouis bono ſentit: ſed de inſigni quopiam bono, quod promereatur uitam æternam. Atqui nullus mortalium abſolutè bonus eſt: nec ullum eſt opus hominis quod ita bonum ſit, ut mereatur præmium æternæ uitæ. Ieſus igitur excitans adoleſcentem, ut magnificentius de ipſo ſentiat, & auocet à fiducia operum ſuorum, ac uitæ ſpem potius collocet in beneficentia gratuita Dei, qui natura bonus eſt, & gratis beneficus in omnes: Quid me, inquit, bonum appellas? Solus Deus bonus eſt, fons omnis boni, adeò ut quicquid bonitatis in toto orbe ſit, à Deo profectum, & à Deo conſeruatum & abſolutum credatur. Sed tamen ſi cupis admitti ad uitam æternam, ſerua præcepta. Relegat autem eum ad mandata Dei, quia Deut. 12. dictum erat; Non faciet unuſquiſque quod rectum eſt in oculis ſuis: ſed quod ego præcipio uobis, id obſeruabitis ut faciatis. Certiſsima igitur uia ad uitam ſempiternam, eſt obſeruatio mandatorum Dei. Hæc cum audiſſet adoleſcens, rogat quæ nam ſint illa præcepta. ſiquidem audierat illum docentem, præcepta legis Moſaicæ non eſſe ſatis ad conſequendum regnum cœlorum. Ieſus igitur ut omnibus eximeret legis fiduciam, & ne quis dubitaret de quibus mandatis locutus eſſet, quædam recenſet ex Exodi 20. & Deut. 5. colophonem adiungens omnium præceptorũ, dilectionem. At ille perfectiſsimam arrogat ſibi iuſticiam, quaſi omnia legis exactiſsimè abſoluerit: ſed falſò. Nam ſi ſeruaſſet legem, Deum ſuis opibus, & egenorũ neceſsitatem ſuis diuitijs prætuliſſet. Quare etiam audit: Si uolueris id euincere, & comprobare quod dicis, te mandata Dei perfeciſſe: age, uende quæ habes, & da pauperibus. Hoc enim ſi feceris, demonſtrabis palàm, te Deum ex animo, & proximum tanquam te ipſum diligere, cœleſtiaq; pluris quàm terrena æſtimare. En uerò præmium: Theſaurum in cœlo habebis. Neq; tamen ita te plenè abſolueris hoc opere, niſi me quoq; ſequaris: te, inquam, mihi conſecraueris, & omnem tuàm fiduciam in me collocaueris. Hunc ſermonem cum audiſſet adoleſcens, abijt animo deiecto, mœſtoq;, quòd dominus eſſet multarum poſſeſsionum, quas durum exiſtimabat ſemel uniuerſas relinquere. Digreſſo autem adoleſcente, Ieſus conuerſus ad diſcipulos ſuos (nam illis hoc ſpectaculũ ediderat, ne quando pœniteret paupertatis ſuæ, aut tenerentur amore pecuniæ) Quàm, inquit, difficile eſt, diuitem ingredi regnum cœlorum. Significans ægrè conuenire ſtudium opulentiæ, & ſtudium Euangelicæ Philoſophiæ. Equidem ſtudium congerendarũ opum, earumq; poſſeſsio undiq; ſceleribus circumſeptum eſt, per phas nephaſq; parantur opes, quibus tandem toti immerſi homines, cœleſtium planè obliuiſcuntur. Verè ergo Dominus putat, facilius camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem in regnum Dei introire. Camelum autem rudentem nauticum dicit eſſe Theophylactus, quo ancora proijcitur. alij uerò interpretes de animali expoſuerunt. Notauit ergo Dominus diuites auaros, quibus diuitiæ magis ſunt oneri quàm uſui, ut quas inſtar camelorum alijs baiulant potius quàm ſibi. Hinc quoque non uituperantur diuitiæ, neque damnantur diuites, niſi cum accedit abuſus diuitiarum: in primis uerò fiducia in diuitias. Ideo apud Marcum ſignificanter dicitur: Filij, quàm difficile eſt, eos qui fiduciam habent in pe

cunijs, regnum Dei ingredi. Hic ſermo quia non ſatis intelligebatur ab Apoſtolis, iniecit & illorum animis mœſtitudinem quandam, quòd dolerent, tot homines diuitiarum gratia ſecludendos à regno cœlorum. Dicunt ergo: Si ſic habet res Domine, quis poterit ſaluus fieri? Quotus enim quiſque eſt mortalium, qui aut abijcere poſsit diuitias quas habet, aut non optare ſi non habet? Intuitus autem illos Ieſus, quo leniret conceptum animo mœrorem, dixit: Impoſsibile ſanè eſt homini, ne in diuitias ſuas ſpem ſuam ponat, aut ut alacri animo eas abijciat, aut ut opulentus nō ferociat: Deo tamen poſsibile eſt, diuitis animum mutare, ſic ut is tam rectè utatur opibus, humilis ſit, modeſtus: adeoq; & abijciat eas, ſi quando id poſtulet Euangelij negotium.

CAPVT VICESIMVMSEXTVM.

TVnc reſpondens Petrus, cœpit ei dicere: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. quid ergo erit nobis? Reſpondens Ieſus, ait eis: Amen dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et omnis qui reliquerit domum, uel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomē meum, propter me & Euangelium, & propter regnum Dei, centuplum accipiet: multo plura nunc & in hoc tempore, domos, fratres, & ſorores, & ſe, & matrem, & filios, & agros, cum perſecutionibus: & in ſeculo futuro uitam æternam poſsidebit. Multi autem primi erunt nouiſsimi, & nouiſsimi primi. Nam ſimile eſt regnum cœlorū homini patrifamiliâs, qui exijt primo mane, conducere operarios in uineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, miſit eos in uineam ſuam. Et egreſſus circa horam, uidit alios ſtantes in foro, & dixit illis: Ite uos in uineam meam, & quod iuſtum fuerit, dabo uobis. illi autem abierūt. Iterum autem exijt circa horam ſextam, & nonam: & fecit ſimiliter. Circa undecimam uerò exijt, & inuenit alios ſtantes, & dicit illis: Quid hic ſtatis tota die ocioſi? Dicūt ei: Quia nemo nos cōduxit. Dicit illis: Ite & uos in uineam meā. Cum autem ſerò factum eſſet, dicit dominus uineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouiſsimis uſque ad primos. Cum ueniſſent ergo qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt ſingulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt quòd plus eſſent accepturi. Acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios. Et accipientes murmurabāt aduerſus patremfamiliâs, dicentes: Hi nouiſsimi una hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtus? At ille reſpondens uni eorum, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Non'ne ex denario cōueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt, & uade. Volo autem & huic nouiſsimo dare, ſicut tibi. Aut non licet mihi facere in bonis meis quod uolo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Sic erunt nouiſsimi, primi: & primi, nouiſsimi. Multi enim ſunt uocati, pauci uerò electi.

COMMENTARIA.

Sermo quem adoleſcenti dixerat Ieſus, uende quæ poſsides, & ſequere me: nonnihil bonæ ſpei conciliauit Petro, qui quanquam diues non fuiſſet, tamē hoc ipſum quod habebat, alacer reliquit, ac Dominum fuerat ſecutus. Dixit ergo: Domine, ecce nos reliquimus omnia, nos fecimus quod ab adoleſcente flagitabas, & ſumus te ſecuti. Quid igitur erit nobis? Quod ut audiuit Dominus Ieſus, & ſuorum diſcipulorum mentem probè noſcens, admodum amicè reſpondit: Vos qui ſecuti eſtis me. Nō dixit (inquit D. Hieronymus) Qui reliquiſtis omnia. Hoc enim et Socrates fecit philoſophus, Crates Thebanus, et multi alij diuitias cōtempſerunt. Sed, Qui ſecuti eſtis me: quod propriè Apoſtolorum eſt, atq; credentium. Quando mortui de corruptione ſurgent incorrupti, ſedebitis & uos in ſolijs iudicantiū, condemnantes duodecim tribus Iſrael. Videbunt enim uos mihi iudici aſsiſtere, & inde colligent ſe damnari meritò, utpote quos ſpreuerint monitores atq; doctores, & uobis

& nobis credentibus illi credere noluerunt. Regenerationem ergo appellauit reſurrectionẽ mortuorum: quòd (iuxta Apoſtoli uerbum) corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem. Per ſedem uerò (ut Theophylactus docet) excellentem honorem indicauit. His porrò ſubiungit, & ait: Neque uobis ſolùm hoc præmij continget: uerumetiam quiſquis hominum ob mei nominis profeßionem reliquerit quamcunque poſſeßionem, poſſeſſurus eſt precioſum illud margaritum Euangelicæ mentis, nullis huius mundi mercibus æſtimandum. Huic ſatis amplo præmio adijcietur & illud omnium longè maximum, ut pro rebus mox perituris uitam æternam poßideat. Non autem hæc uerba Chriſti ſic accipienda erunt, quòd Euangelica profeßio doceat eſſe ſpernendos eos quos nobis natura coniunxit: ſed huiuſmodi affectus negligendos, quoties auocant nos ab æternæ ſalutis negotio. Et in hac æſtimatione, quæ fiet ab æquo iudice Deo, multi tenebunt poſtremas, qui nunc uidentur tenere primas: contrà, qui nunc humiles, nihil'que uidentur hominibus, illic erunt primi. Theophylactus: Iudæos, inquit, hic inſinuat, & gentiles. Certè Iudæi aliquando fuerunt populus Dei: Gentes contrà fuerunt populus ſine Deo. Tandem induratis illis, hæ fidei beneficio in conſortium fœderis repudiatis Iudæis uenerunt. Quoniam autem ænigma uidebatur quod propoſuerat de primis & nouißimis, explanat parabola quod dixerat: qua quidem declarat, diuerſis ætatibus homines fuiſſe uocatos ad cultum iuſticiæ: omnibus tamen iuſticiæ cultoribus idem eſſe præmium æternæ ſalutis, modò uocati gnauiter laborarint in uinea iuſticiæ. Eſt igitur paterfamiliâs, ipſe Deus: paterfamiliâs dictus, tum propter bonitatem natiuam, animum'que in genus mortalium propenſißimum, atque plus quàm paternum, tum propter curam & gubernationem orbis. Hic autem uocat in uineam Eccleſiam, conſortium ſanctorum ſeruentium ſibi in ſanctitate & iuſticia, operarios. Non enim ad ſomnum ac ocium, ſed ad ſtudia uirtutum uocat homines: cum his conuentionem facit. Nam Eccleſiam ſibi Deus fœdere quodam aſtrinxit, pollicens ſe Deum fore fidelium, & hos uita ſuæ immortalitate donaturum æterna. Conducit autem alium quidem primo diluculo (ut Theophylacto uidetur) hoc eſt in pueritia: alium autem in adoleſcentia, alium in uirili ætate: & circa horam undecimam, ſenes. Vel: Dominus prima hora uocauit Enoch & Noe: tertia, Abraham: ſexta, Moſen: nona, Prophetas: undecima autem, hoc eſt in conſummatione ſeculi, Gentes: qui ocioſi fuerunt ab omni bono. Porrò adducens Dominus hanc ſimilitudinem, uoluit illorum animis infigere, quòd Deus naturâ beneficus in omnes, uarijs modis ac uarijs ætatibus non ceſſat inuitare mortales omnes ad cultum ueræ pietatis, in qua qui ſe gnauiter exercuerint, ijs præmium eſſe uitam æternam: à qua nemo ſecluditur, modò uocatus audiat. In fine diei, inquit Theophylactus, & conſummatione ſeculi omnes ſuum accipient denarium. Hoc uerò præmium, ut non debetur omnino meritis noſtris, ſed potius beneficentiæ diuinæ: tamen non contingit citra conatum noſtrum. Porrò cum inter ſanctos nec ſit liuor, nec murmuratio aduerſus Deum: Dominus his uerbis, An oculus tuus nequam eſt, quia bonus ſum? expreßit ſummum honorem, qui nouißimis eſt habitus, ut in præmio locum primum ſortirentur. Quæ dignitas tam inſignis eſt, ut meritò quis poßit inuidere. Quanquam & boni Iudæi primum murmurabant aduerſus gentes, quòd ex maioribus idololatris orti, à lege Moſaica prorſus alieni, ſubitò pares haberentur ipſis in Euangelij gratia, & ad eandem ſalutem admitterentur, nullo legis onere grauati: cum ipſi diu uerſati in obſeruationibus Moſaicis, nihilo potiores eſſent, quàm modò uita prorſus impia ad Euangelij profeßionem admißi. Denique ſtatim properandum, quiſquis uocatus fuerit: alioqui fruſtra fuerit uocatus, niſi det operam, ut ſit etiam electus. Ac nulli non uocantur: ſed pauci merentur ut ſint inter electos.

CAPVT VICESIMVMSEPTIMVM.

ERat autem propè Paſcha Iudæorum, & abierũt multi Hieroſolymam de regione, ante Paſcha, ut ſanctificarent ſeipſos. Quærebant ergo Ieſum, & colloquebantur adinuicem, in templo ſtantes: Quid putatis, quia non uenit ad diem feſtum iſtum? Dederãt autem pontifices & Phariſæi mandatum, ut ſi quis cognouerit ubi ſit, indicet, ut apprehendant eum. Erant autem in uia aſcendentes in Hieroſolymam, & præcedebat illos Ieſus: & ſtupebant, & ſequentes timebant. Et aſcendens Hieroſolymã, aſſumpſit iterũ duodecim diſcipulos

diſcipulos ſecretò,& cœpit eis dicere,quæ ſibi uentura eſſent. Et ait illis: Ecce nos aſcendimus Hieroſolymã,& cõſummabuntur omnia quę ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim principibus ſacerdotũ, & ſcribis, & ſenioribus, & condemnabunt eum morte, & tradent illum gentibus ad illudendum,& flagellandum & crucifigendum.& conſpuetur: & poſtquã flagellauerint,occident eum,& tertia die reſurget. Et ipſi nihil horum intellexerunt,& erat uerbum iſtud abſconditũ ab eis, & nõ intelligebãt quæ dicebantur. Tunc acceſsit ad eum mater filiorũ Zebedæi cum filijs,adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid uis? Et accedunt ad eum filij Zebedæi, Iacobus & Ioannes,dicentes: Magiſter,uolumus ut quodcunq; petierimus,facias nobis. At ille dixit eis: Quid uultis ut faciam uobis? Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram,& alius ad ſiniſtram tuam ſed eamus in gloria tua. Et mater ait illi: Dic,ut ſedeant hi duo filij mei,unus ad dexteram tuam, & unus ad ſiniſtram tuam,in regno tuo. Reſpondens autẽ Ieſus,dixit eis: Neſcitis,quid petatis. Poteſtis bibere calicem,quem ego bibiturus ſum: aut baptiſmo, quo baptizor,baptizari? At illi dixerunt ei: poſſumus. Ait illis Ieſus: Calicem quidem meum bibetis,& baptiſmo quo baptizor baptizabimini: ſedere autẽ ad dexteram uel ſiniſtrã meam, non eſt meum dare uobis: ſed quibus paratũ eſt à patre meo. Et audientes decem, indignati ſunt de duobus fratribus, Iacobo & Ioanne. Ieſus autem uocauit eos ad ſe,& ait illis: Scitis, quia principes gentiũ dominantur eis,& qui maiores ſunt,poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter uos: ſed quicunque inter uos uoluerit maior fieri, ſit ueſter miniſter. Et quicunq; uoluerit primus eſſe,erit ueſtrûm omnium ſeruus: ſicut filius hominis non uenit miniſtrari,ſed miniſtrare, & animam ſuam dare redemptionem pro multis.

COMMENTARIA.

Feſtum Paſchæ ſolenne erat Iudæis ex mandato Domini. Non licebat autem illud niſi in urbe ſancta,iuxta legis præſcriptionem, celebrare. (Deut.16.) *Veniebat ergo in urbẽ ex Galilæa, Palæſtina,uniuerſa Iudæa, alijsq; Iſraeliticæ gentis finibus ingẽs populi multitudo ad celebrandũ paſcha.* (Para. cap.30.) *Prius tamen ſanctificabãt ſeſe precibus, luſtrationibus, & hoſtijs. Mirificè autem ſanguini Ieſu inſidiantes Iudæi, anxiè inter ſeſe huiuſmodi uoluunt ſermones: Quid cauſæ ſubeſſe putatis, quòd Ieſus ille præter morẽ à tanta abeſt ſolennitate? An fortè ſenſit inſidias ipſius uitæ ſtructas eſſe? Et quoniam hoc ipſum ſibi perſuaſerant, nouum capiant conſilium. Mandant enim cum authoritate, ut ſi quis noſſet ubi lateret Ieſus, indicaret ipſis, quo poſſet capi,& in manus tradi pontificis & ſeniorum. Diſcipuli uerò ex uerbis Domini & minis hoſtium Chriſti facilè ſubodorabant, quid eſſet futurum: quòd ipſis immineret magna perſecutionis tempeſtas. Metuunt ergo ſibi,tanquam homines: ac ſequuntur nihilominus præcedentem Dominum. Et ipſum Iacobus & Ioannes,quoniam audierant Petro tributas claues regni cœlorum,audierant de honore duodecim ſellarum, accedunt rudes adhuc, & humana quædam ſomniantes, quum exiſtimarent ſtatim à reſurrectione uenturum hoc regnum, quo ſibi quoque præcellentem aliquam dignitatem impetrent, ſubornãt matrem quæ pro ipſis,ut filijs,interpellet Ieſum. Audit Dominus petitionem: & quia probè nouit eos ſubornaſſe matrem, præterita matre diſcipulis reſpondet, dicens: Delectat uos mentio regni, quod ipſum longè aliud eſt quàm ſomniatis. Nam non ueni ut orbem armis occupem, & meos cultores præfectos prouinciarum faciam: ſed ut morte redimam mundum, meosq; doceam, meis inſiſtere ueſtigijs,pompam huius ſeculi calcare,& per patientiam ingredi in regnum patris. Proinde rogo à uobis, an poßitis bibere de poculo, de quo ego bibiturus ſum: & eo tingi baptiſmate, quo ego tingendus ſum? Quibus ſanè uerbis proponit illis mortem & paßionem ſuam. Neque id nouum eſt. Frequens enim mentio eſt Babylonici calicis etiam in Prophetis; quo ſignificarunt afflictionem, calamitates, & clades inferendas per Babylonios. Præterea, afflictiones in Sacris etiam per aquas & aquarum inundationes ſignificantur. Ergo de eodem bibere poculo, eſt, malis communibus eſſe obnoxium, & affligi. Porrò autem illi nondum gnari uirium ſuarum, ſed præ nimia auiditate quod petebant impetrandi, temerè uerius quàm forti-*

fortiter reſpondent: Poſſumus. Quærit hic S. Hieronymus, quomodo calicem martyrij biberint, cum Scriptura narret, Iacobum tantum ab Herode truncatum, Ioannem autem propria morte uitam finijſſe? Et reſpondet: Ioannem quoque perſecutiones & labores uarios pertuliſſe propter nomen Chriſti. Primum enim miſſum, ut martyr fieret, in feruentis olei dolium, & inde relegatum in Pathmos inſulam: atque idcirco poculum Domini bibiſſe, tametſi cruenta perſequentiũ manu non ceciderit. Cæterùm quòd Dominus Ieſus de ſeßione illa æterna loquatur, & patris eſſe dicit: S. Hieronymus breuibus explanans, inquit: Regnum cœlorum non eſt dantis, ſed accipientis. Non eſt enim acceptio perſonarum apud Deum. Sed quicunque talem ſe præbuerit, ut regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet quod non perſonæ, ſed uitæ paratum eſt. Proinde ſic dicit illis Ieſus: Si tales eſtis, qui conſequamini regnum cœlorũ, quod pater meus triumphantibus & uictoribus præparauit: uos quoque accipietis illud. ut quiſque certauerit, ita feret præmium. Vbi autem uiderunt decem alij, illos à Chriſto increpatos, tunc & ipſi indignati ſunt. Adhuc enim imperfecti erant, & humanis quibuſdam ducebantur affectibus, ambientes & inuicem ſubinuidentes. Curaturus ergo Dominus animos, inuidia & ambitione ſaucios, pulchrè diſcernit functionem politieam ab Eccleſiaſtica: Scitis, inquit, quòd qui principatum gerunt inter gentes, dominatum ac tyrannidem exercent in illos quibus imperant, eáq; curant nõ quæ conducant multitudini, ſed quæ faciant ad ſtrepitum fortunæ, gloriæq; ſuæ. At non conuenit itidem fieri inter uos (id quod non tantum de tyrannide & principum uitijs intelligendum eſt, ſed de politica quoque adminiſtratione.) Hoc enim dicit: Non in hoc elegi uos, ut conſtituam principes orbis, qui iura & leges exerceant: ſed miniſtros Eccleſiarum, qui orbem doceant Euangelium, & ſancta uitæ conuerſatione, humilitate & patientia præferant omnibus uitæ exemplum. Quamobrem quicunque uoluerit inter uos gerere principatum, ſit omnium miniſter, non ſibi gerens honorem, ſed populo cui præſidet. Et qui uoluerit inter uos habere primum locum, ſit omnium ſeruus atque infimus. Nec enim in aliud ſumit ſibi primum locum, niſi ut omnium commodis inſeruiat, nihil inde uenans nec honoris, nec compendij. Quòd ſi uobis durum uidetur, me uidete. Quum enim Dominus ſim, & ut uerè profitemini, filius Dei: tamen non arrogo mihi ullam dignitatem. Veni enim, ut omnium commodis ſubſeruiam. Huc ergo ſpectent etiam ueſtra conſilia. Accedit his aliud longè maius, quod ueni in hunc mundum ut uitam impendam pro peccatoribus, & iactura unius animæ multas redimam. S. Hieronymus ait: Non dixit, Pro omnibus: ſed, pro multis: id eſt, pro his qui credere uoluerint, me eſſe Saluatorem.

CAPVT VICESIMVMOCTAVVM.

FActum eſt aũt quũ appropinquaret Ieſus Hiericho, cæcus quidam ſedebat ſecus uiã, mendicans. & cum audiret turbam prætereuntẽ, interrogabat quid hoc eſſet? Dixerunt aũt ei, quòd Ieſus Nazarenus tranſiret. Et clamauit: Ieſu fili Dauid, miſerere mei. Et qui præibant, increpabãt eum ut taceret. Ipſe uerò multo magis clamabat: Fili Dauid, miſerere mei. Stans aũt Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe. Qui proiecto ueſtimento ſuo exiliens, uenit ad eum. Et cum appropinquaſſet, interrogauit illum, dicens: Quid uis ut faciam tibi? At ille dixit: Domine, ut uideam. Et Ieſus dixit illi: Reſpice, fides tua ſaluum te fecit. Et confeſtim uidit, & ſequebatur illũ, magnificans Deum. Et omnis plebs ut uidit, dedit laudem Deo. Et ueniunt Hiericho. Et ingreſſus perambulabat Hiericho. Et ecce uir, nomine Zachæus, & hic erat princeps publicanorũ, & ipſe diues, & quærebat uidere Ieſum quis eſſet: & non poterat prę turba, quia ſtatura puſillus erat. & præcurrens aſcendit in arborem ſycomorum, ut uideret illum, quia inde erat tranſiturus. Et cum ueniſſet ad locum, ſuſpiciens Ieſus uidit illũ, & dixit ad eum: Zachæe, feſtinãs deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et feſtinãs deſcendit, & ſuſcepit illum gaudens in domũ ſuam. Et cum uiderẽt omnes quòd ad hominẽ peccatorẽ diuertiſſet, murmurabant. Stans aũt Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidiũ bonorũ meorũ Domine do pauperibus: & ſi quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Ait Ieſus ad eum: Hodie ſalus huic domui facta eſt, eo quòd & ipſe ſit filius Abrahæ. Venit enim filius hominis, quærere & ſaluum facere quod perierat.

Gerſon Barthymæũ apud Marcum, alijs duobus apud Matthæũ adiungit.

Quum ex ſtrepitu uocum ac pedũ deprehenderet cæcus iſte, magnam uim hominum prætereuntem: interrogabat, quid hoc eſſet rei? Audiens autem Ieſum eſſe, de cuius beneficijs & beneuolentia erga homines audierat multa: concepta fiducia, illius auxilium implorare incipit. Cuius exemplo diſcamus & nos, in noſtris neceſſitatibus clamare ad thronum excelſi, pleni fide & ſpe erga illum, quem audimus & intelligimus eſſe omnipotentem, & amatorem hominum. Porrò formula inuocandi qua utitur, breuis: ſed optima. Credens enim (ut Theophylactus docet) Ieſum eſſe Chriſtum, qui expectabatur: magna uoce clamat, Fili David: non ignorans, Chriſtũ ex ſemine Dauid naſciturum. Et dicendo, miſerere mei, declarat quòd diuiniorem quandam de illo ſententiam habeat, & non hominem purum cenſeat. Turba uerò increpitans cæcum, prohibet importunum clamorem, iubetq; ne pergat moleſtus eſſe Domino. Verùm cæcus non audit turbam: imò quo magis cohibebatur, eo uehementius exclamabat, eadem iterans uerba. Hæc docent quemlibet noſtrûm fidem in Chriſtum, & conſtantem Dei inuocationem. Videamus iam quoq;, quomodo erga mendicum ſe gerat Dominus. Subſiſtit, & iubet adduci miſerum: mox, quid uelit, rogat. Vbi uerò uotum deſideriumq; ſuum expoſuiſſet cæcus audientibus omnibus, audit à Domino: Recipito uiſum. Et confeſtim recepit uiſum. Dei enim filius erat Dominus noſter, eiuſdem cum patre poteſtatis, ut ipſi quoq; illud diuinum congruat: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Iam etiam addit Dominus, fidem eſſe per quam ſanitatis beneficium receperit miſer, dicens: Tu quidem credidiſti, quòd ego ſum ille filius Dauid, qui celebretur Chriſtus, & tantum præ te tuliſti feruorem, ut quamuis increparere, non ſilueris: idcirco reſtitutus eſt tibi uiſus. Et ille ex mendico factus eſt Ieſu ſectator, ac prædicator diuinæ bonitatis. Et non is tantùm glorificauit Deum, quin populus ipſe conſpecto tam inſigni miraculo tribuit laudem & gloriam Deo. Digreſſus autem inde Dominus, uenit Hiericho. In hac uerò ciuitate erat quidam, Zachæus nomine. Fuit is publicanus: quod genus hominũ admodum infame erat. Præterea princeps erat publicanorum. Id plurimùm facit ad bonitatis & gratiæ diuinæ commendationem. Tenebatur autem ingenti deſiderio uidendi Ieſum, ut eum de facie quoq; noſſe poſſet, de quo rumor tam admiranda ſparſerat. Sed pio deſiderio Zachæi obſtabat pudor, quo minus ad Ieſum perrumperet: obſtabat undique circumfuſa hominum multitudo, obſtabat humilitas corporis. erat enim ſtatura puſillus. Ieſus autem delectatus hominis inſigni cupiditate, quam ipſo facto (arborem enim ſycomorum conſcenderat) quam uultu atque oculis præ ſe ferebat, ſublatis in altum oculis uidit Zachæum: uidit illum, & quis eſſet nouit, nimirum peccator publicanus. Et tamen uocat hominem ad ſe, & offert illi protinus conſortium, & communionẽ omnium bonorum. Diuertit enim ad illum, tanquam ad intimũ amicũ. Quæ omnia ſunt gratiæ gratuitæ, & declarant, quòd peccatores iuſtificantur gratis, ex miſericordia Dei. Porrò obedit Domino Zachæus. nam nihil cunctatur, ſed abſque mora deſcendit, ac geſtiens & gaudens excepit Ieſum in ædes ſuas. Turba autem cum uideret Ieſum tam propenſum erga publicanum, ut ultrò ſemet in ædes illius inuitaret, murmurabat. O' contaminatam & inuiſam Deo iuſticiam, quæ mauult faſtidire quàm ſanari. Sed quid interea Zachæus contempto murmure populi Iudaici agit? Stat ante Ieſum, ambiens etiam in diſcipulorum aſciſci numerum. Et quemadmodum hactenus citra frontem rem ſuam per auariciam et impoſturam confecerat: ita nunc ingenuè peccatum ſuum confitetur, & quid facturus ſit oſtendit: non ut iactet ſua bona opera, ſed ut oſtendat ſe dolere de admiſſis, & quòd porrò iuſticiæ uelit dare operam. Duo autem pollicetur palàm: Beneficentiam in pauperes, et reſtitutionem. de bonis ſuis uult largiri eleemoſynam. nec parcè uult diuidere, ſed liberaliter: dimidium ſcilicet bonorum ſuorum. Deinde dicit ſeu pollicetur ſe pleniſſimè reſtitutionem facturum, ijs quos per calumniam, uſuram, & artes peſſimas fraudauit & oppreſſit. Expediebat ſanè, ut hæc Zachæi uox audiretur ab inuidis Iudæis, & à Chriſto ijſdem audientibus probaretur: Ieſus itaq; uerſus ad murmurantes Iudæos, ait: Illud affirmo uobis, quòd hodie ſalus contigit huic familiæ, eo quòd ipſa quoq; pertineat ad parentem Abraham, quo generis autore uos gloriamini. Quiſquis enim fide & ſinceritate uitæ, pietateq; refert Abraham, is filius eſt Abraham, conſors benedictionis olim Abrahæ promiſſæ. Nec obſtat uitæ genus, antehac in peccatis actum. Quiſquis à priori uita reſipiſcens amplectitur doctrinam Euangelicam, quiſquis Abrahæ ueſtigijs ingreſſus, ſequitur ueram iuſticiam, filius eſt Abrahæ. Nec enim huiuſmodi faſtidiet

filius hominis, qui in hoc ipſum uenit in hunc mundum, ut quæreret quod aberrarat, ſeruaret quod perierat. Hi peccatores Deo gratiores ſunt, quàm qui falſa perſuaſione iuſticiæ tument.

CAPVT VICESIMVMNONVM.

HAec illis audientibus, adijciens parabolam, eo quòd eſſet prope Hieruſalem, & exiſtimarent illi quòd confeſtim regnum manifeſtaretur, dixit: Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam, accipere regnum, & reuerti. Vocatis autem decem ſeruis, ſuis dedit eis decem minas, & ait illis: Negociamini, dum uenio. Ciues autem eius oderant illum, & miſerunt legationem poſt illum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factum eſt, cum rediret accepto regno, iuſsit uocari ſeruos, quibus dederat pecuniam, ut ſciret quantum quiſque negociatus eſſet. Venit autem primus, dicens: Domine, mina tua decem minas acquiſiuit. Et ait illi: Euge ſerue bone, quia in modico fidelis fuiſti, eris poteſtatem habens ſupra decem ciuitates. Et alter uenit, dicens: Domine, mina tua fecit quinque minas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et alter uenit, dicens: Domine, ecce mina tua, quam habui repoſitam in ſudario. timui enim te, quia homo auſterus es, tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminaſti. Dicit ei: De ore tuo iudico te, ſerue nequam. Sciebas quia ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego ueniens cum uſuris utique exegiſſem illam? Et aſtantibus dixit: Auferte ab illo minam, & date illi qui decem minas habet. Et dixerunt illi: Domine, decem minas habet. Dico autem uobis: Quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Veruntamen inimicos meos illos qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me. Et his dictis præcedebat, aſcendens Hieroſolymam.

COMMENTARIA.

Homines illi, autore Theophylacto, audientes regnum Dei, illud ſuſpicabantur temporale eſſe, à Deo datum in libertatem Hebraici generis. Idcirco & ſuſpicantur, quòd Ieſus aſcendens in Hieruſalem, ſumpturus eſſet hoc regnum. Hæc quoniam falſa erat ipſorum opinio, Dominus demonſtrat, regnum ſuum fore cœleſte. ſe enim aſcenſurum in cœlū, diſpoſitis prius Apoſtolis, qui acceptis donis ſancti Spiritus, in mundum uniuerſum egreſſuri, homines prædicatione uerbi in regnum Chriſti adducturi ſint. Et hominem generoſum ſe introducit. Nam licet homo fuerit (dicente Theophylacto) manſit tamen in faſtigio & nobilitate Deitatis. Perfecto autem myſterio diſpenſationis in carne, in regionem longinquā (cœlum dico) profectus eſt, ut acciperet ſibi regnū: hoc eſt, ut quaſi, & ſecundum quod homo, ſederet in dextra throni magnificentiæ cum carne. Etenim ſicut Deus, ſemper conſubſtantialis fuit patri: ſicut homo autem, tunc ſedit quando aſſumptus eſt. Ciues autem eius ſunt Iudæi, odio habentes illum, qui & noluerunt eum ſuper ſe regnare, quando dixerunt ad Pilatum: Non habemus regem, niſi Cæſarem. Seruos uerò de quibus hic dicitur, uel Apoſtolos intellige, uel apoſtolicos uiros, quibus in Eccleſia miniſterium concreditum eſt. Illis enim ſeruis diſtribuit decem minas Dominus: hoc eſt, dona quæ unicuique data ſunt in utilitatem: dona inquam Spiritus ſancti, cum huiuſmodi mandatis, ne ſibi retineāt, ſed cum ipſis negotientur: plurimos uidelicet doctrina ſana in regnum Chriſti traducant. Cæterùm quando redibit Chriſtus, generoſus ille, in conſummatione uidelicet ſeculi, tunc ſanè ad rationem adiget eos qui bona acceperunt. Et qui duplicauit acceptū, multiplices retributiones accipit: qui autem nihil lucratus fuit, condemnatur. Porrò ſuppliciū ſumendum de rebellibus Iudæis, & Iudæorum ſocijs, Dominus oſtendit. Et alludit quidem ad morem principum huius ſeculi, iubentiū in conſpectu ſuo, rebelles ubi regnum dolo rebellium nonnihil alienatum recuperarunt, interfici: ſignificatq́; æternam mortem incredulis & blaſphemis eſſe paratam. Atq; illi miſeri in hoc mundo occiſi ſunt à Romanis exercitibus, ſeruanturq́; & internecioni quæ illic eſt.

CAPVT TRICESIMVM.

ET egredientibus illis ab Hiericho, & proficiſcente eo & diſcipulis eius, ſecuta eſt eum turba multa. Et ecce duo cæci ſedentes ſecus uiam, audierunt quòd Ieſus tranſiret, & clamauerunt dicentes: Domine, miſerere noſtri, fili Dauid. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miſerere noſtri, fili Dauid. Et ſtetit Ieſus, & uocauit eos, & ait: Quid uultis, ut faciam uobis? Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi noſtri. Miſertus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum. Et confeſtim uiderunt, & ſecuti ſunt eum.

COMMENTARIA.

Dixit Dominus, ueniſſe ſe ſaluandis peccatoribus. Iſtud iam beneficio quodam confirmat, docens fide uera percipi ſalutem & beneficia ab ipſo. Proinde fide opus erit, qua accedamus Dominum, & beneficia ipſius Chriſti percipiamus. In cæcis illis fuit fides inſignis & egregia, quam fideli produnt inuocatione, implorantes diuinam miſericordiam. Et immobile precum noſtrarum fundamentum eſt miſericordia Dei. per eandem uerò fidem appellant ipſum, filium Dauidis: nimirum glorioſum Iſraelis regem. Ieſus autem diſsimulauit clamorem illorum, quo magis eſſet omnibus perſpicua fides & ardor illorum. At illi conſtanti fiducia erga Ieſum, quem audierant eſſe beneficum in omnes, perſeuerant in ſuis precibus: & quanto magis à plebe ipſorum preces interturbantur, tanto clamant conſtantius. Et ſanè multa ſunt quæ interrumpunt & impediunt preces noſtras: uerùm fides illis omnibus præteritis, pergit diuinam precari miſericordiam. Reſtitit Ieſus tandem, ubi ſatis ſpectatam reddidiſſet omnibus illorum fidem, iuſsit'que illos uenire ad ſe, & rogat, quid ſibi uellent tanto clamore ab ipſo præſtari? Non equidem ignorabat quid optarent: ſed uitium quo tenebantur, uoluit omnibus eſſe notum ipſorum confeſsione, quo certior eſſet miraculi fides. Et illi: Domine, inquiunt, uolumus ut per te aperiantur oculi noſtri. His'que docent, quid in primis poſtulandum à Domino: ut ſcilicet in hoc mundo uideamus & intelligamus quod Deo placet, ut ipſius Dei conſpectu in futuro ſeculo fruamur. Quod uerò dicitur, Miſertus autem illorum Ieſus: teſtatur miſericordiam Dei omnium beneficiorum Chriſti fontem ac orginem eſſe. Ieſus igitur uultu ipſo & oculis præ ſe ferens affectum miſericordiæ, tetigit oculos eorum: mox'que apertis oculis uiderunt. Potentiam Chriſti illud nobis declarat, quòd protinus uiſum plenè recipiunt: ſicut & illud uirtutem fidei nobis commendat, quòd Dominum ſequuntur illuminati. Ita quoque Dominus Ieſus ſanat animum cupiditatibus mundanis excæcatum ſuo contactu, & in hoc datur lumen, ut illius ſequamur ueſtigia.

CAPVT TRICESIMVMPRIMVM.

Matth.26. Ioan.12. Funditur unguentũ, & murmurant diſcipuli.

IEſus ergo ante ſex dies Paſchæ uenit Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, in domo Simonis leproſi, & Martha miniſtrabat. Lazarus uerò erat unus ex diſcumbentibus. Et cum diſcumberet, ueniens mulier Maria, accepit libram unguenti nardi piſtici precioſi, & unxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis pedes eius. Et fracto alabaſtro, effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Et domus impleta eſt ex odore unguenti. Erant autem quidam indignè ferentes intra ſemetipſos diſcipuli, & dicentes: Vt quid perditio huius unguenti facta eſt? Dixit ergo unus ex diſcipulis ſuis, Iudas Iſcariotes, qui eum erat traditurus: Quare hoc unguentum non uenijt trecentis denarijs, & datum eſt egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebar ad eum: ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Sciens autem Ieſus quia fremebant in eam, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? Sinite illam: opus enim bonum operata eſt. Semper pauperes habetis uobiſcum, & cum uolueritis, poteritis eis benefacere: me autem non ſemper habebitis. quod habuit, hoc fecit: præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Amen dico uobis, ubicunque

prædicatum

prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, & quod hoc fecerit narrabitur in memoriam eius. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quòd illic eſſet: & uenerunt, non propter Ieſum tantum, ſed ut Lazarum uiderent, quem ſuſcitauit à mortuis. Cogitauerunt autem principes ſacerdotum, ut & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum.

COMMENTARIA.

Dominus Ieſus ſciens illos pontifices & Phariſæos certum conſilium cæpiſſe de ſe occidendo: & iam inſtare tempus, quo uolens decreuerat immolari agnus immaculatus pro ſalute mundi, noluit latere diutius: ſed uelut occurrens ad uictimam, reuerſus eſt in Bethaniam: ſimul ut recentis miraculi memoriam renouaret, & reſurrectionis ſpem diſcipulorum animis imprimeret, quos ſciebat ſua morte uehementer eſſe perturbandos. Illic autem parata eſt Ieſu cœna, & & in eo conuiuio Lazarus erat unus de numero accumbentium. Qua de cauſa? Vt non putarent homines (ait Auguſtinus) phantaſma eſſe factum. Quia mortuus reſurrexit, loquebatur, epulabatur, ueritas fuit oſtenſa, & infidelitas Iudæorum confuſa. Porrò quòd Maria ſingulari quodam amore flagrabat in Dominũ Ieſum, quum ob alia multa, tum ob recens in fratrem beneficium, acceßit ad conuiuium, ac unguentum ex nardo generoſiore confectum effundit in caput Ieſu diſcumbentis, adeò ut unguenti fragrantia totam impleret domum. Quæ ſanè pietas ab ipſis diſcipulis, & præſertim Iuda Iſcariotis, in malam interpretatur partem. Et Iudas quidem indignatione & obmurmuratione iſtà contra Dominum ſatis teſtatus eſt, quali fuerit in Dominum mente præditus. Deinde cum fur eſſet, & mala fide ſeruaret quod ſpontanea benignitas, amicorum Domino contribuiſſet, reprehendit honoris modum, & indignatur. Si enim diuenditum fuiſſet unguentum iſtud, inde depilator pro more conſueto ſuam ſibi partem rapuiſſet. Quòd ſi quis quærat (inquit D. Chryſoſtomus) cur Iudæ, cum fur eſſet, loculi pauperum commißi ſint? cur auarum fecerit diſpenſatorem? Illud ſanè dicemus, Deum arcanam intelligere rationẽ. Quòd ſi quid & à nobis eſt coniectandum: ut omnem tolleret proditionis materiam. Neque enim poterat dicere, pecuniarũ id cupiditate ſe feciſſe. Sufficientes enim erant loculi, qui eius ſatisfacere poterant cupiditati: ſed uicit eum malitia. Et Dominus quidem Ieſus, qui nuſquam ſuos cultores deſerit, Mariam nunc conſtantiſſimè defendit, docens nihil peccatum ab ipſa, unctione illa. & ait: Non perijt hoc unguentum: ſed mulier hæc ceu præſagiens me breui moriturum, præuenit officio ſepulturam meam: & uiuo fundit, quod mortuo ſolet infundi. Nolite itaq; huius obtrectare pietati, quæ adeò grata eſt Deo, ut poſteaquam Euangelium mortis meæ prædicabitur per uniuerſum mundũ, ſimul & huius mulieris futura ſit mentio. Porrò quomodo intelligendus Chriſtus, qui hic dixit: Me non ſemper habebitis: & alio loco, Ecce ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi: D. Auguſtinus his uerbis explanat. Secundũ maieſtatem ſuam (ait) ſecundum prouidentiam, ſecundum ineffabilem & inuiſibilem gratiam impletur quod ab eo dictum eſt: Ecce ego uobiſcum ſum, &c. Secundum carnem uerò, quam uerbum aſſumpſit, ſecundum id quod de uirgine natus eſt, ſecundum id quòd à Iudæis cõprehenſus eſt, quòd ligno confixus, quòd de cruce depoſitus, quòd linteis inuolutus, quòd in ſepulchro conditus, quòd in reſurrectione manifeſtatus, non ſemper habebitis me uobiſcum. Quare? Quoniam conuerſatus eſt ſecundum corporis præſentiam quadraginta diebus cum diſcipulis ſuis: & eis deducentibus, uidendo, non ſequendo, aſcendit in cœlum, & non eſt hic. ibi enim ſedet ad dexteram patris, & hic eſt. nõ enim receßit præſentia maieſtatis, &c. Et paulo ante hæc uerba: Quid eſt, inquit, non ſemper: & quid eſt, ſemper? Si bonus es, ſi ad Chriſti corpus pertines, habes Chriſtum & in præſenti et in futuro. In præſenti per fidem, per ſignũ Chriſti, in præſenti per baptiſmatis ſacramentũ, in præſenti per altaris cibum & potum. Habes Chriſtũ in præſenti: ſed habebis ſemper. quia cum exieris, ad illum uenies qui dixit latroni: Hodie mecum eris in paradiſo. Si autem malè uerſaris, uideris habere in præſenti Chriſtum: quia intras Eccleſiam, ſignas te ſigno Chriſti, baptizaris baptiſmo Chriſti, miſces te membris Chriſti, accedis ad altare Chriſti: in præſenti habes Chriſtũ, ſed malè uiuẽdo non ſemper habebis. Hæc ille. Cæterùm quoniam Bethania propter uiciniam ab Hieroſolymitis frequentabatur, & Lazarus ob nobilitatẽ ac diuitias multis cognitus, propter recentis miraculi famam multis erat notior, non latuit Ieſum eſſe

in Bethania: moxq́; complures ex urbe eò confluebant: partim ut Ieſum uiderent, cuius famam maiorem in modum auxerat tam inſigne miraculum: partim ut ipſum etiam Lazarum conſpicerent, quem audierant excitatum à mortuis. Sacerdotum autem ac Phariſæorum animos ſic excæcauerat liuor & odium in Ieſum, ut iam illorũ maliciæ non ſatis eſſet, occidere Ieſum: ſed de Lazaro quoq; tollendo cogitarent, in quem ne ſpeciem quidem ullam criminis intentare poterant. de qua illorum inſigni malitia ita ſcribunt pij ac doctiſſimi uiri: Eſto (inquit D. Chryſoſtomus) Ieſus ſoluerit ſabbathum, quapropter cupiebatis illum occidere. Lazarus autem quid commeruit? Nunquid beneficium accipere, crimini dandum eſt? Auguſtinus uerò: O ſtulta cogitatio, & cæca ſæuitia. Dominus Chriſtus, qui ſuſcitare potuit mortuum, non poſſit occiſum? Quando Lazaro inferebatis necem, nunquid Domino auferebatis poteſtatem? Si aliud uidetur uobis mortuus, aliud occiſus: ecce Dominus utrumque fecit, & Lazarum mortuum, & ſeipſum ſuſcitauit occiſum.

CAPVT TRICESIMVMSECVNDVM.

IN craſtinum autem, turba multa quæ conuenerat ad diem feſtum, cum audiſſet quia Ieſus uenit Hieroſolymam, acceperũt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei. Et factum eſt, cum appropinquaſſet Bethphage, ad mõtem Oliueti, miſit duos diſcipulos, dicens illis: Ite in caſtellum quod contra uos eſt: in quod introeuntes, ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum aſinæ alligatum cum ea, cui nemo unquam hominum ſedit: ſoluite, & adducite illum. Et ſi quis uos interrogauerit: Quare ſoluitis? dicetis ei: Quia Dominus his opus habet. & confeſtim dimittent eos. Hoc autem factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Syon: Noli timere, filia Syon. Ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primùm: ſed quando glorificatus eſt Ieſus, tunc recordati ſunt, quia hæc ſcripta erant de eo, & hæc fecerunt ei. Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut præcepit eis Ieſus. Et inuenerunt pullum alligatum ante ianuam, foris in biuio, & ſoluerunt eum. Soluentibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quid ſoluitis pullum? At illi dixerunt, ſicut præcepit eis Ieſus: Quia Dominus eum neceſſarium habet. & dimiſerunt eis. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos ueſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Eunte autem illo, plurima turba ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia: alij ramos de arboribus cædebant, & ſternebant in uia. Turbæ autem quæ præcedebant & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Oſanna filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine Domini: & benedictum quod uenit regnum patris noſtri Dauid: Oſanna in excelſis. Et cum appropinquaret iam ad deſcenſum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ deſcendentium laudare Deum uoce magna, gaudentes ſuper omnibus quas uiderant uirtutibus, & dicentes: Benedictus qui uenit in nomine Domini. Pax in cœlo, & gloria in excelſis. Benedictus, qui uenit in nomine Domini, rex Iſrael. Teſtimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo, quando Lazarum uocauit de monumento, & ſuſcitauit eum à mortuis: propterea & obuiã uenit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos: Videtis, quia nihil proficimus. Ecce mundus totus poſt eum abit. Et quidã Phariſæorum de turbis dixerũt ad illum: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico uobis, etſi hi tacuerint, lapides clamabunt.

COMMENTARIA.

Quia proximus iã erat urbi Chriſtus, in qua pati uolebat, ut nos aſſereret in libertatem filiorum Dei: et cum ubiq; admiranda ſint ipſius conſilia & opera, agit tamen hic inprimis mirabili quodam modo. Dum enim pleriq; Iudæorũ talem expectarent regem, qualis fuerat Salomon, Cyrus, & Alexander: abſq; ſtrepitu regio urbem eorum inuehitur humilis, inſidens aſello: docens utique, re-

que, regnum ſuum doctrina ſancta, uera pietate et manſuetudine, non armis & ſuperbia, aut luxu regio, & conſtitui & conſeruari. Porrò Matthæus prophetico teſtimonio adducto probat, hic nihil noui aut affectati egiſſe Dominũ, quando id quod facit, ita facturum prædixerunt prophetæ. Hæc autem, hoc eſt, cur Chriſtus Dominus aſello ueheretur in urbem regiam, ipſi quidem diſcipuli nõ intelligebant. Vbi uerò Dominus aſcendiſſet in cœlum, ac Spiritum miſiſſet ſanctum, non modò intelligebant quale futurũ eſſet Chriſti regnũ: ſed ſimul uidebant, Dominum omnia ſua iuxta figuras & uaticinia Prophetarum egiſſe. Quare autem ſtudio ita ardenti obuiam Chriſto turba uenerit, Ioannes Euangeliſta apertè oſtendit, dicens: Hoc tã inſigne populi ſtudiũ excitarat, quòd multi quidem adfuerant iuxta Bethaniam, quum Dominus Ieſus excitaret Lazarum è monumento: & quod oculis ſuis conſpexerant, cæteris narrant. Hinc tam frequens hominum multitudo prodijt obuiam Ieſu, quòd cognouiſſent hoc inſigne miraculum ab illo proditum, quale non erat auditum ab orbe condito. Id quia palàm diuinam uirtutem quandã præſeferebat, honos quoq; exhibitus eſt illi, qualis nulli prophetarum exhibitus fuit. Nam occurrunt obuiam læti, confitentur Chriſtum eſſe regem illum olim promiſſum, nunc cœlitùs præſtitum. Palmas ergo uirentes, & ueſtes ſternunt in uiam, uictoriæ & fidei teſtes. Omnes deniq; tam præcurrentes quàm ſequentes Dominũ, bona & fauſta feliceműq; ſucceſſum ſuo principi optant. Videntur autem has ceremonias & hunc ritum è feſti tabernaculorum ritu petijſſe. Sic enim habetur Leuit. 23. Die primo accipite uobis fructum ligni ſpecioſi, ramos palmarum, & ramos arboris denſæ, & ſalices torrentis, lætabiminiq; coram Domino Deo ueſtro. Verba autem petita ſunt è Pſal. 117. quem forſan in hoc feſto inter gaudia illa ſua cecinerunt. Et Matthæus quidem ex induſtria reliquit uerba è Dauide Hebraica, Hoſchia nà, quod interpretatur, Saluifica quæſo, ſiue ſalutem præſta. filio Dauid, ut is nos quoq; aſſerat, & agàmus proſperè. Repetitio autem gratiam habet nõ mediocrem: Hoſanna, inquiunt, in altiſſimis: hoc eſt, O' Domine Deus, qui habitas in altiſſimis, ſaluifica nos obſecro, et libera nos per Chriſtum filium tuum. Cumq; clamant (ſicut Lucas ſcribit) Pax in cœlo: exoptant ſibi ampliſſimam planeq; cœleſtem concedi pacem per Meſſiam, quam unionem uocat Theophylactus inter Deum & homines, factã opera mediatoris. Dicunt item, Gloria in altiſſimis: id eſt, tribuimus omnem gloriã, & ampliſſimã quidẽ illam, habitanti in altiſſimis, huic laudem & gratiarumactionem offerimus pro beneficio illo exhibiti liberatoris. Hanc uerò gloriam atq; laudem inuident Chriſto phariſæi. odiũt ergo & calumniantur benefactorem: neq; aliam ob cauſam quàm quòd experiũtur, Chriſtum ſuis repugnare affectibus. At Dominus Ieſus oſtendit, ſuam gloriam inuito etiam toto mundo perrupturam, adeò ut ſi taceant homines, lapides ſint locuturi, prædicaturiq; gloriam regis Chriſti.

CAPVT TRICESIMVMTERTIVM.

ET ut appropinquauit, uidens ciuitatem fleuit ſuper illam, dicens: Quia ſi ſi cognouiſſes & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: quia uenient dies in te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & circumdabunt te, & coanguſtabunt te undiq;: & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quòd non cognoueris tempus uiſitationis tuæ. Et introiuit Hieroſolymam. Et cum intraſſet, commota eſt uniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic? Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus propheta, à Nazareth Galilææ. Et intrauit Ieſus in templũ Dei, & eijciebat omnes uendentes & ementes in illo, & menſas numulariorum & cathedras uendentium columbas euertit, & non ſinebat ut quiſquam transferret uas per templum. Et docebat eos, dicens: Non'ne ſcriptum eſt: Domus mea domus orationis uocabitur cunctis gentibus? uos autem feciſtis eam ſpeluncam latronũ. Et acceſſerunt ad eum cæci & claudi in templo, & ſanauit eos. Videntes autem principes ſacerdotũ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Oſanna filio Dauid: indignati ſunt, & dixerũt ei, Audis quid iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis: Vtique. nunquam legiſtis: Ex ore infantium Deus & lactentium perfeciſti laudem? Et erat quotidie docens in templo. Principes autem ſacerdotum, & ſeniores, & ſcribę, & principes plebis quærebãt illũ perdere, & nõ inueniebant

bant quid facerent ei. Omnis enim populus ſuſpenſus erat, audiens illum. Erant autem gentiles quidam ex his qui aſcenderant, ut adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum, qui erat à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, uolumus Ieſum uidere. Venit Philippus, & dixit Andreæ: Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu. Ieſus autem reſpondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur filius hominis.

COMMENTARIA.

Quum iam eò progreſſus eſſet Dominus Ieſus, ut propius in proſpectu eſſet Hieroſolyma, uidens ciuitatem illam ædificijs magnificam ac ſplendidam, ſuperbam rebus præſentibus, ignorantia uenturæ calamitatis ſecuram: miſericordia motus illachrimauit, ac uerbis abruptis ueluti præ dolore ſingultiens, deplorauit illius exitiũ, dicens in hanc ſententiam: O ſi cognouiſſes & tu, nimirum ſicuti ego coràm ueluti cerno, quantæ tibi calamitates impendeant: profectò hoc die tuo, quo te uiſitat clemens & benignus Deus, cupiens te ſaluam facere, bene uտereris, curareſq; ut cum Deo redires in gratiam. Nunc autem occultata ſunt ab oculis tuis: non Dei quidem culpa, malignè abſcondentis ſua iudicia: ſed uitio proprio. Dati ſunt enim tibi, popule mi, dies ſalutis & gratiæ: uerùm bis rectè uti noluiſti. uenient ergo dies uindictæ, quæ contemptum illum gratiæ Dei iuſtè punient. Senties igitur tuos reges longè alio apparatu ad te uenientes, quàm nunc ad te uenit rex tuus ſalutifer & placidus. Non recipis qui uenit daturus ſalutem, & recipere cogêris qui uenient daturi perniciem. Iam uerò ordine exponit, quid paſſuri ſint miſeri: principiò circundabunt te, inquit, inimici tui uallo. Intellexit autem per uallum haud dubiè extructionem caſtrorum. Ioſephus libro 6. capite 12. A' Romanis, ſcribit, 12. Maij aggeres inchoati, uix 29. perfecti ſunt, cum totos dies 17 laboraſſent. Deinde dicitur. Cingent te, quod idem author eodem libro, cap. 13. his uerbis illuſtrat: Murus quidem uno minus quadraginta ſtadijs erat, & totum opus triduo conſtructum eſt. Hinc ſequitur: Et coanguſtabunt te undique. Anguſtijs ergo cincti & obſeſſi exemplo carentibus, excarnificati ſunt. Quas anguſtias Ioſephus deſcribens, inter alia ſic ait: Cum non ſupereſſet locus in urbe ubi ſepelirentur cadauera, in ualles ex muro præcipitabant: quas circũiens Titus, ubi plenas cadaueribus uidit, altáque ſanie tabefactis corporibus defluentes, ingemuit, & extentis manibus Deum teſtabatur, factum illud ſuum non eſſe. Adijcitur: Et ſolo æquabunt te. id Ioſephus his uerbis enarrat: Quia uerò quos occideret, quidue raperet exercitus non habebat, quòd iratis animis omnia deerant, iubet eos Cæſar totam iam funditùs eruere ciuitatem ac templum: & quæ ſequuntur. Porrò filios Hieroſolymitanos iuxta linguæ proprietatem, appellauit ciues & incolas urbis. Colligit autem hiſtoricus numerum occiſorum fame, gladio, & peſte, undecies centena millia: at captiuorum numerat 97000: quorum alios ait ſeruatos ad triumphum, alios ad metalla damnatos, alios beſtijs proiectos, alios deſtinatos ludis gladiatorijs, alios uerò ad diuerſas prouincias eſſe diuenditos. Huius uerò ſummæ calamitatis cauſam hanc eſſe dicit Ieſus, quòd non agnouerint ſuam clementem uiſitationem. Viſitauit quidem ille gentem Iudaicam in miſericordia & gratia, oriens (ut Zacharias dixit) ex alto, ut illuceſcat ſedentibus in tenebris & umbra mortis, ad dirigendos pedes ipſorum in uiam pacis. at illi maluerunt agere in tenebris quàm luce, maluerunt bellum quàm pacem eligere. Quia uerò non obſcuram, ſed prorſus illuſtrem oportebat eſſe regis Chriſti gloriam: ideo Deo ſic ordinante, omnes urbis ciues commouẽtur ad inſolitum ſpectaculum. Quòd autem uulgus Dominum noſtrum prophetam à Galilæa, & non regem aut filium Dei appellat, emphaſim habet. Iam enim magnifica, adeóq; diuina & regia facta Domini è Galilæa Hieroſolymam attulerat, et rumor & fide digniſſimorum hominum narratio, quomodo uidelicet excitaret mortuos, ſanaret omnes morbos, imperaret marinis fluctibus, et diabolorum legionibus: quomodo doceret fidẽ, iuſticiã, et abſolutã beatitudinem. Id uerò nõ ignorãtes turbæ, rogantibus, Quis eſt hic qui noua põpa urbẽ regiã ingrediẽs, comitatui permittit ut rex ſalutetur? reſpondent: Hic ille propheta eſt, uir diuinus, & cœlitùs nobis miſſus. Cæterùm ingreſſus templũ Ieſus, inuenit omnẽ impietatẽ: ſiquidẽ alijs malis accedebat auaricia cupiditasq; ſacerdotũ inſatiabilis, qua fiebat ut omnẽ cultũ Dei uerterẽt in priuatũ & turpem quæſtũ, mercaturã iã, nõ pietatẽ et pietatis exercitiũ exercẽtes in templo. Audiamus S. Hieronymũ hac de re ſic diſſerentẽ: Sciendũ eſt, inqt, quod iuxta mãdata legis, auguſtiſſimo in toto orbe tẽplo Domini, et de cũctis penè regionib. Iudæorũ illuc po-

pulo

pulo cõfluēte, innumerabiles immolabãtur hoſtiæ, maximè feſtis diebus, taurorũ, arietum, hircorũ: pauperib. ne abſq; ſacrificio eſſent, pullos columbarũ & turtures offerentibus. accidebat plerunque, ut qui de longè uenerant, non haberent uictimas. Excogitauerunt igitur ſacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad ſacrificia, uendebant, ut & uenderent non habentibus, & ipſi rurſum empta ſuſciperent. Hanc ſtropham eorum crebra uenientium inopia diſsipabat, qui indigebant ſumptibus: & non ſolùm hoſtias non habebant, ſed ne unde emerent quidem aues, & uilia munuſcula. Poſuerunt itaq; & numularios, qui mutuam ſub cautione darent pecuniam, &c. Hanc ergo impietatem ingreſſus templum Chriſtus, protinus non uerbis tantum, ſed factis quoq; eijcit. Ne autem temeritatis uel audaciæ accuſari poſſet, Scripturæ teſtimonio ſe purgat ac demonſtrat, ſe facto ſuo latrocinia ſacerdotum repreßiſſe. Verba ſumpſit ex Eſa. cap. 56. & Hierem. cap. 7. Et acceſſerunt ad eum cæci & claudi: quotquot autem adibant illum, ſanabat, nimirum uirtute ſua diuina. His rebus cum oportebat primores ſacerdotum & ſcribas illos reſipiſcere, tandem etiam magis exarſerunt inuidia. Obijciunt ergo Domino, quando pueri clamabant, Oſanna filio Dauid: Audis' ne quid pueri iſti acclament tibi? Mirum ſanè, ſi illam agnoſcas acclamationem, puteſq; ipſam ad te pertinere. Et ſubmonuerunt eum, ut illum clamorem compeſceret. At ille Scripturæ teſtimonio illis os obturaturus: Vultis, inquit, ut his occludam ora, quæ Deus ad laudandam gloriam ſuam aperuit? Dico uobis, adeò Deus non patietur per ueſtram inuidiam ſileri laudes ſuas, ut ſi iſti tacerent, lapides ipſi ſint clamaturi, quibus uos eſtis duriores. His rebus irritati illi qui primas tenebant, ſeu primores erant, captabãt occaſionem perdendi Saluatorem. Non deerat mala mens: ſed non affulgebat ſpes perficiendi, quod uolebant. Audierant acclamationes populi, uidebant et in templo totam multitudinem ſuſpenſam pendere ab ore ipſius. Tanta erat diuini ſermonis uis & gratia. Hinc metuebant authoritati ſuæ, metuebant quæſtui ſuo, metuebant regno ſuo. Dixerunt ergo: Videtis quò res redierit? quò obſiſtimus magis, hoc magis inclareſcit illius gloria, populiq; ſtudium accenditur, nimis diu parſimus homini nocentiſsimo, euenitq; quod ſemper futurum prædiximus. Antea pauculos aliquot habuit diſcipulos: ecce nunc totus mundus deficit à nobis, ad illum. Erant autem multi etiam Græcorum, qui propter pulchritudinẽ templi, & ea quæ de Iudæis dicebantur, aſcenderunt Hieroſolymã adoraturi. Hos cum ingens haberet deſiderium uidendi Ieſum, de quo tanta audierant, adeunt Philippum, aiuntq;: Domine, effice quæſumus, ut Dominum, cui tu notiſsimus es, uidere liceat. Philippus homines peregrinos non deſpicit, ſed cauſam illorum ſuſcipit diligenter agendam. Communicat tamen conſilium cum Andrea, utpote ſeniore: nõ quòd difficilem ſenſiſſet uſquam ad colloquia Dominum, ſed quod Cananæam non ita pridem durius compellaſſet, dixiſſetq; ſe ouibus perditis, Iſraelitis ſcilicet, ueniſſe ſaluãdis. Ambo itaq; adeuntes Ieſum, exponunt illi adeſſe quoſdam ethnicos, qui ipſum uidere cupiant, ſi dignaretur eos admittere. Ex occaſione illa ſibi oblata à diſcipulis, ampliſsimè prædicat Dominus Ieſus, adeſſe iam tempus glorificationis ſuæ: quòd uidelicet reſuſcitatus in cœlos ſit transferendus, omnes gentes crediturus in ipſum, atq; omnes per ipſum ſaluandos fines terræ.

CAPVT TRICESIMVMQVARTVM.

AMen dico uobis, niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multũ fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mũdo, in uitã æternam cuſtodit eam. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus qui in cœlis eſt. Nunc anima mea turbata eſt: & quid dicam? Pater, ſaluifica me ex hac hora: ſed propterea ueni in hanc horam. Pater clarifica nomen tuũ. Venit ergo uox de cœlo, dicẽs: Et clarificaui, & iterũ clarificabo. Turba ergo quæ ſtabat & audierat, dicebat tonitruũ factũ eſſe. alij dicebant: Angelus ei locutus eſt. Reſpõdit Ieſus, & dixit: Non propter me hæc uox uenit, ſed propter uos. Nũc iudiciũ eſt mũdi, nũc princeps huius mũdi eijcietur foràs. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad me ipſum. Hoc aũt dicebat, ſignificãs qua morte eſſet moriturus. Reſpõdit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternũ: & quomodo tu dicis, oportet exaltari

filiũ hominis? Et quis eſt iſte filius hominis? Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum lumen in uobis eſt. Ambulate, dum lucem habetis, ut non tenebræ uos comprehendant. Et qui ambulat in tenebris, neſcit quò uadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis ſitis. Hæc locutus eſt eis Ieſus, & abijt, & abſcondit ſe ab eis.

COMMENTARIA.

Diſcipulis piè admodum pium ethnicorum affectum exponentibus, reſpondit Ieſus: Audiſtis Iudæos acclamantes, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Videtis gentes ſimili cupiditate accurrere. Vos abhorretis à mentione mortis: tamen illud pro certiſſimo habete, niſi granum frumenti proijciatur in terrã, atq; ibi putreſcat, mortuumq; fuerit, nihil ex ſeſe fructus prodit: ſed unicum & ſolum manet incolume. Quòd ſi ſepultum et mortuum fuerit in terra, emergit rurſum cum copioſo fœnore. Ad eundem modum, niſi corpus meũ moriatur, nihil ex ſeſe fructus mundo communicabit. cæſum autem & ſepultum, multo cum fœnore reſurget. Expiato enim peccato, exarmato diabolo, & conculcata morte uitam reducet. ubi uerò ſubleuatus fuero in cœlos, Spiritum ſanctum effundam, & totum ad me conuertam orbem. Sic uitam impendere non interitus eſt, ſed lucrum: & hoc eſt uitam non amittere, ſed ſeruare. Cæterùm quia non ſolùm ipſe Chriſtus erat paſſurus, quinimò imitatione eius quàm plurimi pro confeſſione nominis Chriſti mortem erant ſubituri (ita ſcribit D. Cyrillus) idcirco docet, hanc præſentem & momentaneam pro Deo uitam contemnere, ut æternæ uitæ capiatur hæreditas. Amat autem animam ſuam in hoc mundo, qui deſideria eius diuinæ legi repugnantia facit, & is ſanè perdet eam: quia poſt hanc uitam æternæ morti erit addictus. At uerò odit animam ſuam in hoc mundo, qui non cedit neq; obſequitur ei, noxia concupiſcenti, & diuinis præceptis contraria. Et cumulatiſſimus inde præmiorum ſequitur fructus, utpote quòd in uitam æternam cuſtodiatur. Mox enim pro breui ac miſera uita recipiet in reſurrectione perennẽ ac feliciſſimam uitam. Porrò quia multi ſe Chriſti miniſtros ore tantum profiteri poſſent, opere uerò lõgè ab eius miniſterio diſcedere: opus ſui miniſtri Dominus aperit, dicẽs: Si quis ſe profitetur diſcipulum meum, ſi quis miniſtrum, me magiſtrum ac Dominum ſequatur oportet. Quos habuero conſortes ac ſocios afflictionum, eos nõ ſeiungam à conſortio felicitatis: ſed æternam mecum in cœlis habitationem, manſionemq; perpetuam habebũt. Me quamlibet à mundo reiectum, tamen pater euehet ad gloriam. Quòd ſi quis mihi ſe fidum miniſtrũ præbuerit, hunc pro temporarijs malis, proq; ignominia qua apud homines affectus eſt, pater æterna felicitate ueráq; gloria decorabit. Quia uerò dixerat, horam mortis ſuæ imminere: proinde iuxta hominem conturbatur & dolet, & mortem metuit. Conſolatur hoc pios nõ uulgariter. quandoquidem enim uident Dominum Ieſum tentatum per omnia, metum mortis & tentationes ſuſtinuiſſe grauiſſimas, inde colligũt, ſe miſericordem apud patrem habere interceſſorẽ atq; pontificem, qui poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum. Heb. 4. Iam autẽ in ſummo periculo iſto ad patrem conuerſus, orat Chriſtus: Pater, ſi fieri poteſt, ſaluũ me fac ex hoc inſtanti periculo mortis: imò ſi ſic expedit, ueniat optata mors. Idcirco quidem ueni in has terras, ut huic me ſubijciam diſcrimini. Tu itaq; præſta, ut mea mors meaq; reſurrectio clarum reddat nomen tuum apud omnes gentes & totius orbis nationes, ut te cognito, te glorificantes æternã ſalutem conſequantur. S. Auguſtinus: Dominus, inquit, docuit te quid cogites in periculis, quid dicas, quem inuoces, in quo ſperes, cuius uoluntatem certam atq; diuinam tuæ uolũtati humanæ atq; infirmæ præponas. Porrò taliter ſublatis in cœlum oculis precatus eſt Dominus Ieſus, uenit uox patris è cœlo, dicens: Et clarũ reddidi nomen meum, & poſthac amplius illuſtrabo. Hoc copioſius exponens ſanctus Auguſtinus ait: Clarificauit eum pater, cum de uirgine natus eſt, cum cœlo indice per ſtellam à magis adoratus eſt, cum à ſanctis ſpiritu Dei plenis agnitus eſt, cum deſcendente ſpiritu in ſpecie columbæ declaratus eſt, cum uoce de cœlo ſonante monſtratus eſt, cum in monte eſt transfiguratus, cum multas uirtutes operatus eſt, & multa miracula fecit. Et iterum clarificauit, cum reſurrexit à mortuis, cum exaltatus fuit ſuper cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria eius, cum Spiritum ſanctum effudit ſuper omnem carnem, & per Apoſtolorum prædicationem totum ad ſe conuertit orbem. Hanc uerò uocem cœlitùs emiſſam, turba quæ non procul ſtabat, cum audiſſet, quoniam parum fuerat attenta, nec ſatis conſtabat ad quem ea uox pertineret, uariabat ſententijs. Quidam enim interpretabantur, tonitruum fuiſſe. Alij uerò, quòd

articulata eſſet uox & ſignificatiua, dicebãt, Angelus ei locutus eſt: arbitrati angelũ de cœlo hæc uerba depromſiſſe, quemadmodũ antiquis patribus in lege plerunq; leguntur fuiſſe locuti. Dominus autem oſtendit, uocem illam propter aſtantes eſſe factam, ut per eam illis indicetur, quòd uerè Dei filius eſt, patri per omnia conſentiens. Deinde oſtendit, modum gloriæ qua à patre adhuc clarificabitur, dicẽs: Nunc in foribus eſt iudiciũ mundi. Nunc princeps huius mundi eijcietur foràs. Egregiè autem exponitur paucis hiſce uerbis omne totius Euangelij Chriſti myſterium: unde diligentius explicanda uidentur. Obſeruandũ ergo, Dominum (ut D. docet Cyrillus) non intellexiſſe iudicium damnationis malorum, aut retributionis præmiorum: ſed iudicium diſcretionis fidelium & credentium ab incredulis & obſtinatis per infidelitatem, & iudicium expulſionis ab ijs qui per ipſum redempti ſunt. Habuit quidem prius per tyrannidem principatum in totum genus humanum, & dominatum crudeliter exercuit in omnes. Atqui uirtute mortis Chriſti & ſanguinis, confracta eſt illius poteſtas, & ſublata potentia: & quos iniuſtè detinuit captiuos, iuſtè perdidit. Sumitur autem mundus hic pro prauis hominibus, qui ſecularia ſectantur deſideria, & ſuis indulgent cupiditatibus (ne quis exiſtimet eum cœlo & terræ dominari poſſe) horum princeps ſatanas eſt: quia eos pro ſuo arbitratu præcipites in grauia ſcelera impellit atq; detrudit. Iam & modum indicat, quomodo ſuperaturus ſit mundum, & expulſurus ſatanam, regnaturusq; in ſuis: Quemadmodum ille, inquit, qui uiciſſe uidebitur, ſubitò pelletur è regno: ita ego qui uidebor extinctus, exaltatus à terra mihi iure uindicabo, quod ille per tyrannidem occupauit. Exaltationem autem ſuam dixit in cruce paſsionem, iuxta Cyrillum, qua à terra in aerẽ ſubleuatus eſt, ut aereas debellaret poteſtates. per mortem ergo, reſurrectionem, & aſcenſionem in cœlos, trahit electos ſuos ad ſe Dominus. Trahit autem è peccatis, damnatione, diaboliq; poteſtate ad uitam ſempiternam, ad dignitatem atq; gloriã filiorum Dei. Cæterùm D. Eraſmus admonet, exemplaria græca Omnes habere, non Omnia. D. autem Cyrillus legit utrumq;. Nam ita diſſerit: Si per Omnia ipſi homines intelligendi ſunt, omnia prædeſtinata ad ſalutem poſſumus dicere: aut certè omnium hominum genera, ſecundum innumerabiles differentias, quibus inter ſe præter ſola peccata diſtant: aut deniq; omnes homines, quantum ad ſe attinet, trahit. nam uult omnes homines ſaluos fieri, et ad agnitionẽ ueritatis uenire. Quòd autem non omnes trahantur, eorum efficitur culpa qui renituntur trahenti, neq; eius tractũ ſequuntur. Cæterùm quũ intellexiſſent Iudæi, quòd Dominus de ſua morte futura loquens, dixiſſet ſe exaltandum à terra, ac diuinarent illum de crucis ſupplicio fuiſſe locutum (qui enim ſuffiguntur in crucem, in alto pendent, quo procul omnibus ſint conſpicui) hinc ratiocinari contendunt, illum nõ eſſe Meſsiam qui ſe prædicaret moriturum, quum Scriptura ei tribuat poteſtatem, & regnum æternum. Sic enim ſcribit Daniel: Poteſtas eius, poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod nõ corrumpetur: Daniel. 7. Sic Michæas 5. Sic Eſaias 9. Quin & Pſalmorum prophetia promittit ei ſacerdotium perenne: Tu es, inquiens, ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Pſal. 109. Dicunt igitur illi: Quum Scriptura dicat, Chriſtum in æternum manere debere: quid ſibi uult quod ais, futurum ut filius hominis exaltetur à terra? Quòd ſi Chriſtus es, & ideo ſemper manſurus, non es moriturus. Quis eſt igitur ille filius hominis, quem dicis à terra exaltari debere? Si enim tu ipſe es, quomodo tu Chriſtus à nobis diceris? Ad hæc, quoniam animo malicioſo dicebantur, non reſpondit Ieſus. Poterat enim reſpondere, ſe non hominem eſſe tantùm, uerumetiã Deum, & iuxta corpus humanum ſe moriturum quidem, ſed mox reſurrecturum: nec hanc mortẽ obſtare regni perennitati, quod non eſſet mundanum, ſed ſpirituale. Sed nec illi capaces erant horum myſteriorum, nec tempeſtiuum erat illa prodere. Tantum hortatur eos, ut omiſſa cæcitate mentis, deſinant obſtrepere luci ueritatis, & ait: Propoſita eſt uobis cœlitùs lux: hoc eſt, doctrina Euangelij lucidiſsima, puriſsimaq;. Ad breue tempus eam ex ore meo eſtis audituri, nec uiſuri poſthac miracula peragentem. Quare dum lucis huius eſt copia, ambulate proficientes in melius, ne ſubitò ſublata luce uos tenebræ occupent, & opprimant uos errores, peccata, & damnatio. Qui ſequitur affectus animi ſui, in tenebris ambulat, nec ſcit quò uadat: dumq; ſe credit piè rectéq; facere, impingit in mortem. Ego ſum lux mundi: qui mihi crediderit, non aberrabit à uero. Vos igitur quamdiu lucem habetis uobiſcum, credite luci, ut filij lucis eſſe uideamini. Cæterùm cum poſt tam manifeſta ſigna, uehementes item adhortationes, adhuc obſtinatè pergerent in ſua incredulitate Iudæi, abijt & abſcondit ſe Ieſus: uelut abſentia ſilentioq; ſuo mitigaturus illorum efferatam inſaniam.

CA.

CAPVT TRICESIMVMQVINTVM.

CVm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, ut ſermo Iſaię prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui noſtro? & brachium Domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. Hęc dixit Eſaias, quando uidit gloriam eius, & locutus eſt de eo. Veruntamen ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut de ſynagoga non eijcerentur. Dilexerūt enim gloriam hominū magis quàm gloriam Dei. Ieſus autem clamauit, & dixit: Qui credit in me, nō credit in me, ſed in eum qui miſit me. Et qui uidet me, uidet eum qui miſit me. Ego lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris nō maneat. Et ſi quis audierit uerba mea, & non cuſtodierit, ego nō iudico eum. Non enim ueni ut iudicem mundum, ſed ut ſaluum faciam mundū. Qui ſpernit me, & nō accipit uerba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſsimo die, quia ex me ipſo non ſum locutus: ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et ſcio, quia mandatū eius uita æterna eſt. Quæ ergo loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor. Et cum ueſpera facta eſſet, egrediebatur de ciuitate: & relictis illis, abijt in Bethaniam, ibiq; manſit.

COMMENTARIA.

Miretur aliquis, qui factum ſit ut gens illa poſt tot & tanta ſigna non crediderit Chriſto? Reſpondet huic Ioannes, ac dicit: Tales omnino futuros prædixit Eſaias, quales nunc ſunt Iudæi, homines apud quos nulla ualet ratio. Non autem ideo fuerūt tales, quia prædixit Propheta: ſed ideo prædixit, quia tales futuri erant. Citat autem duo Eſaiæ teſtimonia Ioannes. Vnum ſumptum eſt ex 53. cap. Eſaiæ, ubi uidens diuinus Vates incarnationē, ſupplicium, & mortem Chriſti, exclamat: Quis obſecro credet nobis Domine prædicantibus filij tui humilitatem & deiectionem, atq; ipſum induiſſe carnem? Pauciſsimi certè recipient, ac pro ueritate indubitata agnoſcent. Hoc uaticinium nunc (ait Ioannes) in gente Iſraelitica completur, dum hæc clementiſsimum Dei filium, dictis & factis ſuam maieſtatem probantem non agnoſcit. Alterum uerò teſtimonium ex 6. Eſaiæ cap. petitum eſt. Et hoc (docente D. Cyrillo) non immeritò ſcrupulū & ambiguitatem inijcere cuiquā poſſet. Si enim credere non poterant Iudæi, quod peccatum eſt hominis, non facientis quod facere non poteſt? Et quod eſt grauius, ad Deū cauſa refertur, quandoquidem ipſe excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum corda. Verùm ſi quis iuxta piorū patrum ſententiā Scripturā excutiet, uidebit hunc locū ſcrupulo carere. Sic enim ſcribit S. Auguſtinus: Quare autē non poterant, ſi à me quæratur, citò reſpondeo: Quia nolebant. malā quippe eorū uoluntatem præuidit Deus, et per Prophetā prænunciauit ille, cui abſcondi futura non poſſunt. Et poſt pauca: Hoc eorū uoluntatē meruiſſe reſpondeo. ſic enim occæcat, ſic obdurat Deus, deſerendo, et nō adiuuādo: quod occulto iudicio facere poteſt, iniquo nō poteſt. Hoc omnino pietas religioſorū incōcuſſum debet inuiolatumq; ſeruare, ſicut Apoſtolus dicit, cū eandē ipſam tractaret difficilimā quæſtionē: Quid ergo dicemus? inquit. Numquid iniquitas eſt apud Deū? Abſit. Si ergo abſit, ut ſit iniquitas apud Deū, ſiue quādo adiuuat, miſericorditer facit: ſiue quādo nō adiuuat, iuſtè facit: quia omnia nō temeritate, ſed iudicio facit. Hactenus Auguſtinus. Porrò ut Prophetæ teſtimoniū modò adductū ſit approbatius, cōſequenter Euangeliſta (ut D. placet Cyrillo) ſubiungit, quādo huiuſmodi uerba à Propheta adducta ſunt, eoq; in tēpore prolata cōmemorat, quādo uidit gloriā eius, ſcilicet filij Dei, et locutus eſt de eo. Vidit aūt Eſaias oculis Propheticis gloriā filij Dei, quam olim in corpore humano eſſet habiturus. Porrò aſsignat Ioānes, quoſdā ex principib. credidiſſe, oſtendens nō omne ſemē Iſraelis eſſe excæcatū. Verùm mox eoſdē notās, addit quòd nondū plenè crediderint. Nā fides ipſorū muta erat. Et huius imperfectionis cauſæ erāt, metus et ambitio. Metuebāt enim, ne locū honoratiorē in ſynagoga amitterēt, et pro hæreticis excōmunicarētur, magis adhuc diligentes gloriam hominū quàm gloriam Dei. Dominus

Ieſus

Ieſus aũt oſtendẽs quantus eſſet fructus credentibus, quanta pernicies in ſua incredulitate perſiſtentibus, clamauit & dixit: Omnes profitemini uos credere Deo. atqui cum à Deo ſim profectus, nec quicquã dicã aut faciã niſi illo autore, cur nõ creditis mihi? Quiſquis credit in me, & in hoc quod oculis corporeis uidet coràm, nõ credit in me, ſed in eũ qui me miſit: id eſt in patrẽ,* qui ei. ſ∻lem me. cum eſt ſubſtantiæ, et cuius ſum unigenitus ſecundum naturam filius. Mundus tenebris errorum ac uitiorum plenus eſt: atq; ideo à patre qui fons eſt omnis luminis, deſcendi in mundum, ut diſcuſsis erroribus, ſublatis peccatis, lux eſſem mundi. Huc ergo ſpectat omnis mea doctrina, huc miracula: ut qui in me credidit, non maneat in illis tenebris, ſed illuſtratus cognitione ueritatis, purgat⁹ ab omnibus priſtinæ uitæ uitijs, lucis ductu per Euangelicam pietatem proficiat in uitam æternam. Non enim nunc in hoc ueni, ut cõdemnem mundum ob illius ſcelera: ſed ut per fidem purgatum mundũ ſaluum faciam. Nec tamen effugiet horrendum iudicium, ſi quis ſermones meos auditos reiecerit & ſpreuerit. Nũc quidem nihil omitto, quò cunctos ad æternã ſalutem pertraham, nec quiſquam meo uitio periturus eſt: ſed quiſquis ſalutem oblatam aſpernatus fuerit, eum hic ipſe ſermo quem nunc loquor, condemnabit, & coarguet in nouiſsimo die, quòd ſuapte malicia perierit. Si Dei cultores eſtis, ſicut uobis uidemini: ſi legem ueneramini, meos ſermones non poteſtis aſpernari. Nec enim ex meipſo locutus ſum, eorum more qui ad ſuam gloriam aut quæſtum quæ uolunt cõminiſcuntur: nec aduerſa legi doceo, ſed pater qui eſt legis autor, & unde huc profectus ſum, mihi præſcripſit quid dicam. Poſtquam autẽ repetijt cauſam aduentus ſui, atq; aſſeruit doctrinam ſuam Euangelicã non humanam, ſed planè diuinam eſſe ac certam, reliquit incredulos, & urbem egreſſus contradicentium, iuit Bethaniam, quod interpretatur domus obedientiæ, iam nunc uocationẽ gentiũ præfigurans: ibiq; manſit, quia in Iſrael permanere non potuit. Videmus item, quanta ſit populi ingratitudo & inconſtantia. Multi occurrerant, et ſalutarant ipſum regem: ſed nemo illum hoſpitio excipere dignatur, adeò metuunt omnes iram & indignationem ſacerdotum.

* Vide Theophylactum in Ioannem.

CAPVT TRICESIMVMSEXTVM.

ET alia die, cum exiret de Bethania manè, reuertens in ciuitatem, eſurijt. Cumq; uidiſſet à longè ficum ſecus uiam, habentem folia, uenit ad eam, ſi quid fortè in ea inueniret. Et cum ueniſſet, nihil inuenit præter folia. non enim erat tempus ficorum. Et reſpondens, dixit illi: Nunquam ex te fructus naſcatur in æternum: nec ex te quiſquam fructus manducet. Et areſacta eſt continuò ficulnea. Et uidentes diſcipuli, ficum aridam factam à radicibus, mirati ſunt, dicentes: Quomodò continuò aruit? Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus cui maledixiſti, aruit. Reſpondẽs autem Ieſus, ait: Habete fidem Dei. Amen dico uobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolùm de ficulnea facietis: ſed & ſi monti huic dixeritis, Tolle te, & iacta te in mare, ita fiet. Propterea dico uobis: Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & uenient uobis. Et cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſum aliquem, ut & pater ueſter qui in cœlis eſt, dimittat uobis peccata ueſtra. Et cum ueniſſet in templum, factum eſt una dierum, docente illo populum in templo, & euangelizante, conuenerunt & acceſſerunt ad eum principes ſacerdotum, & ſcribæ, cum ſenioribus populi, dicentes: In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatem, ut ita facias? dic nobis. Reſpondens Ieſus, dixit: Interrogo uos & ego unum ſermonem, quem ſi dixeritis mihi, & ego uobis dicam, in qua poteſtate hæc facio. Baptiſmus Ioannis unde erat? de cœlo, an ex hominibus? Reſpondete mihi. At illi cogitabant intra ſe, dicentes: Si dixerimus, E cœlo: dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei? Si autem dixerimus, Ex hominibus: timemus turbam. omnes enim habent Ioannem ſicut Prophetam. Et reſpondentes Ieſu, dixerunt: Neſcimus. At illis & ipſe: Neque ego dico uobis, in qua poteſtate hæc facio. Quid autem uobis uidetur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, uade hodie, operare in uinea mea. Ille autem reſpondens, dixit: Nolo. Poſtea autem pœnitentia motus, abijt. Accedens autem ad alterũ,

ſimiliter

ſimiliter dixit. At ille reſpondens, ait: Eo Domine. Et non iuit. Quis ex duobus iſtis fecit uoluntatem patris? Dicunt: Primus. Dicit eis Ieſus: Amen dico uobis, quia publicani & meretrices præcedent uos in regnum Dei. Venit enim ad uos Ioannes in uia iuſticiæ, & non credidiſtis ei: publicani autem & meretrices crediderunt ei. Vos autem uidentes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, ut crederetis ei.

COMMENTARIA.

Audiuimus gentis Iudaicæ ingratitudinem, et incredulitatem duriſſimam. Iam ergo ſubiungitur incredulitatis & perfidiæ pœna: excidium uidelicet, atq; uaſtatio gentis & urbis. Ficus enim infrugifera, ſed folijs tamen ornata, conditionem & ſtatum gentis adumbrat. Speciem quidem habuerũt fidelis populi: ſed fructibus ueris, fide, dilectione, obedientia, iuſticiáq; caruerunt: ideo maledixit ipſis Dominus, & exaruerunt, funditusq; ſubuerſi ſunt. Cæterùm diſcipuli uidentes ficum cui imprecatus fuerat Ieſus, iam poſitis folijs exaruiſſe, admirati ſunt. Atqui ob hoc ipſum Ieſus id erat paſſus fieri, ut diſcipulis etiam atq; etiam inculcaret fidem. occaſione ergo arboris fidem omnibus cõmendat: fidei uis, inquit, maiora poteſt, quã ſi fortem & conſtantem habueritis, non ſolum facietis quod uidiſtis accidiſſe ficui: uerumetiam ſi dixeritis huic monti, Submoue te de loco, & abi in mare: ilicò fiet quod iuſſeritis. Et omnino quicquid petieritis in precationibus ueſtris, modò adſit fiducia, impetrabitis. Hoc tamẽ à uobis exigetur, cum magna affectione creditis, & corda ueſtra extenditis ad Deum, magnam certitudinem habentes quòd uoti compotes fieri poſsitis, ut dimittatis, ſi quid in uos peccauêre fratres. Cum autem ueniſſent Hieroſolymam, inuidentes legiſperiti Ieſu, quòd eieciſſet è templo negociantes, quum doceret in templo, primores ſacerdotum & quidam ex populi ſenioribus adeunt illlum, et aiunt: Quis dedit tibi iſtam authoritatem, eijciendi uidelicet inſtrumenta religionis è templo, item docendi publicè in templo? Atq; hic in utramq; partem ſuas conſtruxerant tendiculas. Si enim reſpondiſſet diuina ſe authoritate facere quod faciebat, obieciſſent ipſi blaſphemiam. Si humanam allegaſſet poteſtatem, relinquebatur ipſum priuata poteſtate facere: cum conſtaret Dominum nullam à ſacerdotibus uel ſummo pontifice poteſtatem accepiſſe. Dominus autem ad ſubdolam eorum quæſtionem non reſpondet directè & planè, ſed quæſtionem quæſtione ueluti clauum clauo repulit: Percontabor, inquit, & ego uos quiddam. Authoritas qua baptizauit Ioannes, unde uenerat illi? è cœlo, an ex hominibus? (intelligit autem per baptiſmum Ioannis, totam Ioannis functionem, necnon doctrinam.) At illi cogitabant: Si dixerimus, è cœlo: cõtinuò dicet nobis, Quare igitur non credidiſtis illi? ſiquidem ille prædicauit regnum Dei, & de me teſtimonium perhibuit. Si dixerimus, ex hominibus: metuenda eſt populi ſeditio, quòd omnes perſuaſum habeant, Ioannem fuiſſe prophetam. Itaq; ne caperentur, reſpondẽt ſe neſcire. Ad eam impudentiam commotus Dominus, negat ſe reſponſurum ad illorum quæſtionem. Sed quoniã ſimplex ac manifeſta percontatio non potuit elicere confeſsionem ueri, proponit aliam ſub ænigmate, ut imprudentes contra ſe ferrent ſententiam: Quid, inquit, uobis uidetur de eo quod nunc propoſiturus ſum? Homo habebat duos filios, &c. Iuxta parabolam, prior filius typum gerit eorum qui palam & impudenter peccant, cuiuſmodi erant publicani & peccatores. Vocantur enim occulto quodam animi tractu ad iuſticiæ ſtudium, audiũt aliquoties Deum inhortantem per ſuos, ac retrahentem ipſos à ſceleribus. Verùm hi: Nolumus illas, inquiunt, præſcriptiones uitæ moroſas, uiuemus liberè, & uiuit carni uoluptatibusq; libuerit: mox autem pœnitudine ducti, quàm turpe ſit inſtitutum cui ſe tradiderunt, cogitant. Reſipiſcunt ergo, & abeunt in uineam patris, opera operantes ſanctorum & iuſticiæ, in Eccleſia fidelium. Tales quidem fuerunt Matthæus, Zachæus, & peccatrix illa Lucæ 7. Poſterior autem filius typum gerit hypocritarum, quorum ſermo mellitus eſt, nihil niſi Deum, obedientiam, ſanctimoniam, & pietatem crepat. Verùm uerbis non reſpondent facta. Nam iuxta Apoſtolum uerbis ſe Deum nouiſſe dicunt, factis autem negant. Theophylactus docens, Dominum præcipue Iudæos atq; gentiles intellexiſſe: Duos, inquit, ordines inducit: unum principiò pollicentium, quales fuerunt Iudæi, qui dixerunt: Omnia quæcunq; dixit Deus, faciemus & audiemus. alterum eorum qui nõ ſtatim perſuaſi ſunt, quales ſunt meretrices & publicani, & qui ex gentilium populo, qui ab initio non crediderunt uoluntati diuinæ, poſtea autem pœnitudine ducti obedierũt. Hinc quoq; Ieſus retorquens in illos parabolã: Vos, inquit, qui titulo ac profeſsione

eſtis

eſtis populus Dei, tot modis prouocati non poteſtis ad pœnitentiam permoueri. Venit enim Ioannes, oſtendens uobis uiam iuſticiæ, & iram diuinam imminere: uidiſtis publicanos ac meretrices, homines ueſtro iudicio deploratos, obtemperaſſe illi. Vos uerò nec ſingulari Ioannis ſanctimonia, nec illius ſalubri doctrina, nec minis prouocari potuiſtis ad pœnitentiã, ut crederetis me eſſe filium Dei, & agnum ſiue hoſtiam Dei expurgantem peccata mundi: publicani autem & peccatores crediderunt eu ita fit, ut illi fide præripiant uobis regnum Dei, uos fruſtra Deum ore profitentes ob incredulitatem animi ueſtri excludamini.

CAPVT TRIGESIMVM SEPTIMVM.

COcpit autem ad plebem dicere parabolam hanc: Homo quidam erat paterfamiliâs, qui plantauit uineam, & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis colonis, & profectus eſt peregrè multis temporibus. Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, in tempore uindemię miſit ſeruos ſuos ad agricolas cultores, ut de fructu uineæ darent illi, & acciperent ab agricolis fructus eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius, alium cæciderunt, & dimiſerunt uacuum & inanem, alium occiderunt, alium uerò lapidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos, plures prioribus, & fecerunt eis ſimiliter, in capite cædentes uulnerauerunt, & contumelijs affecerunt. Et addidit alterum mittere, qui & illum uulnerantes eiecerunt. Nouiſſimè autem adhuc habens unum filium chariſsimum, dixit Dominus uineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum. Et illum miſit ad eos nouiſſimè, dicens: Quia fortè uerebuntur filium meum, cum hunc uiderint. Quem cum uidiſſent coloni, cogitauerunt intra ſe, & dixerunt ad inuicem: Hic eſt hæres, uenite occidamus eum, ut noſtra ſit hæreditas. Et apprehenſum eum eiecerunt extra uineam, & occiderunt. Cum ergo uenerit Dominus uineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & uineam ſuam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus ſuis. Quum audiſſent autem, dixerunt: Abſit. Ille autem reſpiciens eos, dixit: Quid eſt hoc quod ſcriptum eſt? Nec ſcripturam hãc legiſtis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Ideo dico uobis, quia auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Omnis qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, conquaſſabitur: ſuper quem autem ceciderit, comminuet & conteret eum. Et cum audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, & mittere in illum manus in illa hora, timuerunt populum, quia ſicut Prophetam illum habebant.

COMMENTARIA.

Apud aduerſarios non ualebat ulla quantumuis uehemens adhortatio ad pœnitentiam. Proinde annunciat ipſis præſenti parabola iudicium Dei: excidium uidelicet urbis, & gentis repudium. Parabola (interprete D. Hieronymo) ſic habet: Vinea Domini Sabaoth, domus Iſrael eſt. Sepem autem circumdedit, uel murum urbis, uel angelorum auxilia. Theophylactus per ſepem intelligit legem, quæ non ſinebat Iudæos gentibus commiſceri. Torcular uerò ſignificat altare, uel abundantiam omnium rerum, uel ipſum uerbi Dei miniſterium, adeoq; totam diſciplinam pietatis, per quam ueluti exprimitur ſuauiſsimus ſuccus iuſticiæ & innocentiæ. Et ædificauit turrim: haud dubiè quin templum, de quo dicitur per Michæam: Et tu turris nebuloſa, filia Syon: cap. 4. Agricolæ uerò iuxta Theophylactum, doctores populi ſunt, Scribæ & Phariſæi. Profectus eſt autem paterfamiliâs Deus, non loci mutatione, quũ nuſpiam abſit Dominus, operans omnia in omnibus: ſed ad imitationem & iuxta mores hominũ dicitur, qui poſtquam poſseſsiones ſuas colonis elocarunt, abeunt. S. Hieronymus ideo abiiſſe putat, ut uinitoribus liberum operandi arbitrium relinquat.

relinquat. Cum autem dediſſet eis legem, & in hac eos uinea operari iuſsiſſet, ut fructum legis in operibus exhiberent: poſtea miſit ſeruos ſuos exactores, id eſt, uerbi miniſtros, petitũ fructus, ſicut inter ipſum & colonos conuenerat.

Vide Epiphanium, de uita & interitu Prophetarum.

Serui miſsi fuerunt Prophetæ, quos illi apprehenſos uel ceciderunt (ut Hieremiam) uel occiderunt (ut Eſaiam & Zachariam, filium Barachiæ, quem occiderunt inter templum & altare.) Et hæc quidem de beneficijs ueteri populo collatis, & quàm iniquè reſponderit hic optimè merito patri. Iam uerò indicat Dominus ineffabilem Dei bonitatem, qui poſt tot illuſtrium & optimorum hominum cædem filijs latronum adhuc benefacere cupiat. Habuit adhuc, inquit, unicum filium, eum'que dilectiſsimum. hunc miſit in mundum, dicens: Hactenus non ſunt commoti authoritate Prophetarum, nunc reuerebuntur haud dubiè filium meum in carne apparentem: ubi uidelicet in eo uiderint diuinam potentiam ac maieſtatem: ubi item audierint cœleſtem eius, puram, ac omni parte inculpatam doctrinam. His nimirum commouebuntur, dura alioqui pectora. Verùm quid factum eſt? Hic, inquiunt, ſibi hæreditario iure uineam uendicat, faciens ſe regem populi Dei. Arrogat ſibi diuinam maieſtatem, æqualem ſe faciens patri: adeſte ergo, & occidamus hominem blaſphemum, quo nobis porrò liceat tutò poſsidere eius hæreditatem. Itaque apprehenſum filium, eijciunt è uinea, & occidunt. Captum enim Dominum Ieſum, & pro blaſphemo damnatum, Pilato præſidi Romano tradunt crucifigendum. Porrò interrogat eos Dominus, non quod ignoret quid reſponſuri ſint, ſed ut propria reſponſione damnentur. Et deſignant paucis uerbis mala duo maxima. Prius, ingens & atrox bellum, quo Romani urbem & gentem multis cladibus fatigatam tandem exciderunt: poſterius, repudium gentis Iudaicæ, & uocationem gentium. Cum'que Phariſæi ac religionis antiſtites reſponſum tale dediſſent: Scripturæ loco probat Dominus, ipſos Meſsiæ fore occiſores. Ait ergo: Negatis ſacerdotes fore parricidas filij Dei. At miror, num legeritis aliquando Dauidis uaticinium: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c. Locus qui adducitur, extat Pſalmo centeſimo decimoſeptimo. Celebrat eo Pſalmo Domini beneficia Dauid: illud inprimis, quòd rex eſſet creatus. Vidit autem quæ futura: perinde ſcilicet Iudæos facturos cum Chriſto Domino, ut cum lapide aliquo faciunt magiſtri ædificij. Abijcitur ab eis, ne ullum in ædificio locum occupet: mox tamẽ reſumitur, & in ædificij ſummum reponitur locum. Ad eundem modum grauiſsimè perſecuti ſunt primores populi Iſraelitici Chriſtum, nolentes hunc regnare ſuper ſe, unde captum atq; condemnatum tradiderunt in mortem crucis turpiſsimam. Verùm non potuerunt ne ſic quidem eius opprimere gloriam. Mox enim à mortuis reſurgens cœlos aſcendit, & regnum ſibi debitum occupat Dominus, & princeps uniuerſorum declaratur. Facta ſunt iſta omnia per diuinam potentiam: ac in omnium oculis mirum atque ſtupendum eſt, crucifixum, mortuum & ſepultum iam ſedere ad dextram patris, & regnare in ſæcula ſæculorum. Vt autem indicaret Dei iudicium, & ingratis paratum, Dominus, ait: Ideo auferetur à uobis regnum Dei. Aliquotiens (inquit S. Hieronymus) Scripturas ſanctas per regnum Dei intelligimus, quas Dominus abſtulit à Iudæis, & nobis tradidit ut faciamus fructus earum. Vel ablatum eſt regnum Dei à Iudæis, iuxta Theophylactum, hoc eſt, peculiaritas, qua Dei proprij erant, & datum eſt his qui crediderunt. Quæ aũt de lapide dixit, audiamus ipſum Hieronymum: Aliud eſt, inquit, offendere Chriſtum per mala opera, aliud negare. Qui peccator eſt, & tamen in illum credit, cadit quidem ſuper illum lapidẽ, & confringitur: ſed non omnino conteritur. reſeruatur enim per pœnitentiam ad ſalutem. † Super quem uerò ille ceciderit, hoc eſt, cui lapis ille irruerit, & qui Chriſtum penitùs negauerit, ſic conteret eum, ut ne teſta quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ puſillum. Alluſum autem uidetur ad illud Eſaiæ capite octauo: Ipſe erit in lapidem offendiculi, & in petram ruinæ. Tandem ex huius ſermonis clauſula intellexerunt primores ſacerdotum & ſcribæ, quòd ſuperiores etiam parabolas, quibus decepti pronunciauerunt aduerſus ſe ſententiam, in ipſos dixiſſet. Eoq; igitur exarſerat eorum ueſania, ut iam fuerint illi iniecturi manus, ni metuiſſent populum, quòd à pleriſq; magnifieret Ieſus, ac Prophetæ loco haberetur.

† Maria Magdalena, Petrus, latro in cruce.

CAPVT TRIGESIMVM OCTAVVM.

ET reſpondens Ieſus, dixit iterum in parabolis eis, dicens: Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et miſit ſeruos ſuos, uocare inuitatos ad nuptias: & nolebant uenire. Iterũ miſit alios ſeruos,

ſeruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occiſa, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt: alius in uillam ſuam, alius ad negociationem ſuam: reliqui uerò tenuerunt ſeruos eius, & contumelia affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſsis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoſcunque inueneritis uocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem rex, ut uideret diſcumbentes: & uidit ibi hominem non ueſtitum ueſte nuptiali, & ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non habens ueſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: ligatis pedibus & manibus mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt uocati, pauci uerò electi.

COMMENTARIA.

Ad eundem refertur ſcopum quoque parabola, ad quem & ſuperior. Alia enim ſimilitudine adumbrat Iudæos, ſua culpa perfidiaq́; excindendos, reijciendosq́; à Domino, gentes uerò in repudiatorum locum recipiendas. Rex itaq; iſte Deus omnipotens eſt, fons omnium bonorum. facit autẽ nuptias filio ſuo. Per nuptias intelligimus conſortium Dei: & in primis æterna gaudia, lætitiamq́; cœleſtem. Sponſus ergo Chriſtus: ſponſa uerò Eccleſia. Serui aũt primi miſsi (iuxta Theophylactum) Moſes & alij ſunt, quibus non crediderunt Hebræi, ſed exaſperauerunt Deum in deſerto 40 annis, & noluerunt ſermonẽ Dei et charitatẽ ſuſcipere ſpiritualẽ. Emittit autem rex ſeruos ſuos prophetas, qui ad cœleſtia gaudia propter promiſſum Meſsiam communicanda inuitarent. Sed cum uocarentur ad participatum gloriæ cœleſtis, ex magna perfidia & crudeli ingratitudine maluerunt illi terrena & corruptibilia. Nam opibus & uoluptatibus huius ſeculi immerſi, contempſerunt uocantem Deum per Prophetas. Alij uerò his crudeliores, non tantum benignũ Deum contempſerunt, ſed fideles quoq; ſeruos tractarunt indigniſsimè. Illorum enim quoſdam contumelijs affecerunt, ut Hieremiam, quem in lacum luti iniecerunt: quoſdam occiderunt, ut Iſaiam.

Quod porrò ſcribitur, Deum iratum miſiſse ſuos exercitus: indicatur ſupplicium, quod de Iudæis erat ſumendum: ſimul etiam indicatur, quòd nulla Dei moroſitate, ſed propria & inſuperabili malicia ſua oppreſsi ſint. Deus enim cogebatur animaduertere in blaſphemos, parricidas, & extremæ impietatis homines. Miſit ergo exercitus ſuos, hoc eſt Romanos, qui inobediẽtes Iudæos perdiderunt, & Hieruſalem ſuccenderunt. Quòd autem ſequitur, Tunc dicit rex ſeruis ſuis: de Gentibus dictum uolunt. Siquidem ubi priores ſerui, Moſes uidelicet & Prophetæ, non perſuaſerũt Iudæis ſalutis uiam, tum quoq; ſeruos miſit Apoſtolos Chriſtus, qui Gentiles uocarunt in uia uera non incedentes. Egreſsi igitur Apoſtoli à Hieruſalem in orbem uniuerſum, congregauerunt omnes tam malos quàm bonos, hoc eſt, omni malicia repletos: & minus malos, quos & bonos nominat, ſi alijs conferantur. D. Hieronymus: Hi qui inuitati fuerant, inquit, ad nuptias, cœnam regis impleuerant: ſed poſtea cum ueniſſet rex, ut uideret diſcumbentes, hoc eſt, in ſua fide quaſi requieſcentes: ut in die iudicij uiſitaret conuiuas, & diſcerneret merita ſingulorum, inuenit unum, qui ueſte indutus non erat nuptiali. Vnus iſte, omnes qui ſociati ſunt malicia, intelliguntur. Veſtis autem nuptialis præcepta ſunt Domini, & opera quæ complentur ex lege & Euangelio, nouiq; hominis efficiunt ueſtimentum. Cæterùm amicum uocat, quòd inuitatus ad nuptias eſt: & arguit impudentiæ, quòd ueſte ſordida mundicias polluerit nuptiales. At ille obmutuit. In tempore enim illo non erit locus pœnitentiæ, nec negandi facultas, cum omnes angeli & mundus ipſe teſtis ſit peccatorum. Iam ſequitur horrenda ſententia. Horreamus (inquit Theophylactus) cogitantes, quia niſi quis uitam habeat puram, nihil ei proderit nuda fides. non ſolùm enim è nuptijs eijcitur: ſed & in ignem mittitur. Quòd ſi uerò ligatos pedes ligatasq; manus conſiderare uolumus, & interpretari: ſanè per metaphoram membrorum corporalium, magnitudo oſtenditur tormentorum, teſte Hieronymo: uel ad comprobandam reſurrectionis ueritatem intellige. Miſerum uerò, quòd procul ſubmotus à conuiuio, conijcitur in denſiſsimas tenebras, dignitate uidelicet, luceq́; conuiuij, & uoluptate Nota.

ſumma in ſummum cruciatum commutata. Concludens autem Dominus more ſuo parabolam egregio epiphonemate: Multis quidem, inquit, prædicatur Euangelium, ultrò uocantur omnes: ſed nō omnibus ſalutaris eſt uocatio. Electi enim non ſunt, niſi qui uocati. Parent quique uſque in finem, reſpondent diuinæ ergà ſe beneficentiæ, in pietatis Euangelicæ ſtudio perſeuerantes.

CAPVT XXXIX.

TVnc abeuntes Phariſæi conſilium inierunt, ut caperent eum in ſermone. & obſeruantes miſerunt inſidiatores quoſdam ex Phariſæis, diſcipulos ſuos, cum Herodianis, qui ſe iuſtos ſimularent, ut eum caperent in uerbo, & traderent principatui & poteſtati Præſidis. Qui uenientes interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, ſcimus quia uerax es, & rectè dicis & doces, & non eſt tibi curæ de aliquo. Non enim reſpicis perſonam hominis, neque uides in faciem: ſed in ueritate uiam Dei doces. Licet nobis dare tributum Cæſari, an non dabimus? Conſiderans autem dolum illorum Ieſus, & cognita uerſutia ſeu nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus, ut uideam. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Ieſus: cuius eſt imago & ſuperſcriptio? Et reſpondentes, dixerunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Et non potuerunt reprehendere uerbum eius coram plebe. Et admirati ſunt omnes audientes, in reſponſo eius, & tacuerunt: & relicto eo abierunt.

COMMENTARIA.

Impij ſeipſis ſubinde redduntur deteriores, & ueritatem magis magiſq́; habent exoſam. Exemplum huius præbent Pharao, Saul, & hoc in loco Phariſæi, qui poſt tot fideles & euidentes Domini admonitiones, parricidia atq; ueritatis oppreſsionem ſpirant. Proponunt ergo quæſtionem ſatis perplexam de cenſu Cæſari pendendo: iure'ne illum debeant Iudæi, an nō debeant? Hac enim de re non erat eadem omnium ſententia. Quibuſdam enim indignum uidebatur, populum Deo ſacrum pendere tributum principibus idololatris. Atque hac in ſententia erant, qui Phariſæis adhærebant. Rurſus erant qui Cæſari fauentes dicerent, oportere ſolui tributum. Et huius opinionis defenſores Herodiani dicti ſunt, quòd Herodes tributi colligendi primus eſſet præfectus. Sperabant autem Iudæi, ut Chriſtus religioni fauens magis quàm Cæſari prophano, ſolita libertate pronunciaret aduerſus Herodianos, non eſſe pendendum tributū Cæſari, moxq́; per illos deferretur principi, daturus pœnas quas

Ioſeph. lib.18. cap.1. & 2.

antè Theudas & Iudas dederant. Quòd ſi pronunciaſſet eſſe reddendum tributum, iam calumniantur illum adulari principibus impijs, minus fauens religioni diuinæ. Subornant igitur aliquot è ſuis diſcipulis, qui præſentibus Herodianis fucatè & oratione blanda illum in naſſam illiciant. Hi ergo: Magiſter, inquiunt, nouimus te ueracem, nec aſſentari cuiquā: ſed magna cum libertate doces quod Deo placitum eſt, non quod hominibus uidetur. Non enim idereris quenquā mortalium, nec eſt apud te reſpectus perſonarū. Dic igitur nobis: phas eſt ut Iudæorum populus diuinæ religioni deditus pendat cenſum Cæſari, an non? Cognita autem Ieſus malitia eorum, ſignificat ſe intelligere ipſorum dolos & artes, & ut oſtenderet ſe non fallere illorum inſidioſam blandiloquentiam, admirabili ſua ſapientia ita temperauit reſponſum, ut neutri factioni ſe redderet obnoxium: ſed utramq; moneret, quod magis ad illorum ſalutem attineret. Petit ergo ab ipſis numiſma. Videtur tum quidem moris fuiſſe Romanis, ut ſuis gentibus præceperint, Romana uti moneta. Habuit itaque hic denarius Auguſti uel Tyberij Cæſaris imaginem & inſcriptionem, fortaſsis imperij Cæſaris in Iudæos nonnihil continentem. Vt autem quoque declararet Chriſtus, ſeſe non in hoc ueniſſe ut leges ferret hiſce de rebus quæ nihil attinebant ad pietatem, nummo cōſpecto quaſi parum agnoſceret literas atque imaginem qui cœleſtia tractabat, rogauit cuius eſſet inſcriptio & imago? Reſponſum eſt: Cæſaris. Per hoc igitur (ut Theophylactus docet) quod figuratum erat numiſma imagine Cæſaris, perſuadet illis, deberi Cæſari quæ eius ſunt: ſignificans nihil officere pietati, ſi quis Deo dicatus det prophano principi tributum. Deinde uerò decimas, primitias, & oblationes Deo perſoluendas,

das, quomodo & ipſe reddidit tributa pro ſe & Petro: & Deo reddidit quæ Dei ſunt (ita ſcribit D. Hieronymus) patris faciens uoluntatem. Cæterùm hoc admirabile reſponſum audientes turbæ, admiratæ ſunt: primùm quòd intelligerent, illum non latuiſſe doloſum commentum: deinde prudentiam admirabilem, cui fruſtra tenderet inſidias humana uerſutia.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

IN illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, Moyſes dixit & ſcripſit nobis, ut ſi cuius frater mortuus fuerit, & dimiſerit uxorem, & filios non reliquerit, ut frater eius ducat uxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Erant apud nos autem ſeptem fratres. Et primus uxore ducta, defunctus eſt, ſine filijs, non relicto ſemine, & non habens ſemen reliquit uxorem fratri ſuo. Similiter ſecundus accepit eam, & mortuus eſt: & nec iſte reliquit ſemen. Et acceperunt eam ſeptem, & non reliquerunt ſemen, & mortui ſunt. Nouiſsima omnium mortua eſt & mulier. In reſurrectione ergo, eorum cuius erit uxor: ſiquidem ſeptem habuerunt eam uxorē? Et reſpondens Ieſus, ait illis: Nonne ideo erratis, neſcientes Scripturas, neq; uirtutem Dei? Filij huius ſeculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi uerò qui digni habebuntur ſeculo illo, & reſurrectione ex mortuis, non nubent, neque ultrà nubentur. neque enim ultrà mori poterunt. æquales enim angelis ſunt, & ſunt angeli Dei in cœlo: & filij ſunt Dei, cum filij ſint reſurrectionis. De mortuis autem quòd reſurgant, & Moyſes oſtendit ſecus rubum. Nunquid legiſtis in libro Moyſi, quod dictum eſt à Deo, dicente uobis: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob? Deus autem non eſt mortuorum, ſed uiuentium. Omnes enim uiuunt ei. Vos ergo multum erratis. Et audientes turbę, mirabantur in doctrina eius. Reſponderunt autem quidam ſcribarum, & dixerunt: Magiſter, bene dixiſti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.

COMMENTARIA.

Sadducæi nouum quoddam Iudaicorum monachorum genus, confutatis Phariſæis cum Herodianis, iterum tentāt Dominum Ieſum. Hæreſis autem illorum talis erat: neque reſurrectionem, neque ſpiritum, neque angelos credebant: diuerſa à Phariſæis ſentiebāt. Hi iam Dominum adoriuntur, & quæſtione propoſita admodum ciuiliter impugnant doctrinam eius, ac fidem de reſurrectione mortuorum, & ſpirituum ſubſiſtentium in alio mundo. Legē ergo ex 25. cap. Deut. de ſuſcitando fratri ſemine adducunt: mox legi caſum quendam affingunt. Fuiſſe uidelicet inter Iudæos mulierem, quæ ordine ſeptem fratribus nupſerit, alijs atque aliis ſubinde fato concedentibus: tandem & ipſa in alium conceſſerit mundum, ad uiros uidelicet ſuos. Mirari uerò ſe dicunt, cuius in reſurrectione futura ſit uxor: neq; enim poßit eſſe communis omnium. Ad hanc interrogationem, quoniam plus habebat ignorantiæ quàm malitiæ, Ieſus dignatus eſt reſpondere. Quare erratis, inquit, qui Scripturas legitis quidem, at non intelligitis, & nihil imaginantes ſupra res corporeas quas uidetis, neſcitis uirtutem Dei, qui mirabilior eſt in his quæ non uidentur. Hic, ubi uices ſunt naſcentium ac morientium, coniugium adhibetur ad propagationem humanū generis. Cæterùm ubi iam erit abſorpta mortalitas, & homines erunt ſpirituales (quod futurum eſt in reſurrectione, quæ nos reddet eoſdem quidem, ſed immutatos) neque ducet quiſquam uxorem, neque nubet ulla: ſed uiuent abſque nuptijs, quemadmodum uiuunt angeli Dei in cœlo. Et Dominus quidem Ieſus, non contentus confutaſſe Sadducæorum abſurditatem, indicaſſeq; cauſas erroris eorum, inſuper contrariū ualidiſsimè probat: ut ſatis planè cōſtet, quòd certa & cōfirmata ſit fides reſurrectionis corporū, & immortalitatis animarum. Cur ergo perperā ſentitis, inquit, de reſurrectione mortuorū, quaſi nō & hanc palàm docuerit Moſes? An' nō legiſtis, quid apud eū loquatur Deus: Ego ſum Deus Abrahā, &c. Quòd ſi eſt Deus illorū: utique uiuūt illorū animæ, & ipſi toti quodāmodo, ſpe reſurrectionis futuræ. Deus eſt uita: quo pacto igitur Deus eorum eſt, qui iam eſſe deſierūt? Ita docuit illos, eſſe quidem reſurrectionem, ſed

non talem, qualem imaginabantur eſſe. Populus autem cum audiſſet omnibus obturari os, prudentibus Ieſu reſponſis, admirabantur eius eſſicacem & expromptam doctrinam.

CAPVT XLI.

PHariſæi autem audientes, quòd ſilentium impoſuit Saducæis, conuenerunt in unum. Et acceſsit unus de ſcribis, legis doctor, qui audierat illos conquirentes: & uidens quòd bene illis reſponderit, interrogauit, tentans eum: Magiſter, quod eſt mandatum magnum primum in lege omnium? Reſpondit ei Ieſus: Quod primum omnium mandatum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Et, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua. hoc eſt primum & maximum mandatum. Secundum ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. maius horum aliud mandatum non eſt. In his duobus mandatis tota Lex pendet, & Prophetæ. Et ait illi ſcriba: Magiſter, bene in ueritate dixiſti: quia unus eſt Deus, & non eſt alius præter ipſum: & ut diligatur ex toto corde, & ex tota mente, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquam ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. Ieſus autem uidens quòd ſapienter reſpondiſſet, ait illi: Non longè es à regno Dei. Congregatis autem Phariſęis, interrogauit eos Ieſus, dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto? Cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Et reſpondens Ieſus, dicebat, docens in templo: Quomodo ergo dicunt ſcribæ, Chriſtum filium Dauid, cui ipſe Dauid dicebat in Spiritu ſancto: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Quomodo ergo Dauid in ſpiritu in libro Pſalmorum uocat eum Dominum? & quomodo eſt filius eius? Et nemo poterat reſpondere ei uerbum. Et multa turba libenter eum audiebat, neq; auſus fuit quiſquam eum amplius ex illa die interrogare.

COMMENTARIA.

Cum uiderent Phariſæi Saduceos obmutuiſſe, ueluti recepto ſpiritu ſeſe conglomerant, ac unum quendam egregiè doctum in Scripturis ſubornant, qui præcipuum & eximium aliquid ex lege ſciſcitaretur: quod cum reddere aut explanare non poſſet, populo obijcerent: En qualem ſequimini magiſtrum, hominem legis imperitum. Rogat autem, quodnam ſit primum, id eſt, maximum & præcipuum in lege mandatum: ad quod uidelicet cætera referri queant. Reſpondet Dominus ex ipſius legis penetralibus ad quæſtionē, ut ex pauculis his omnes colligerent, intelligerētq;, Dominū legis eſſe peritiſsimū. Verba ipſa mutuauit ex 6. cap. Deut. & Leuit. cap. 19. Atqui omnium maximam atq; ardentiſsimam charitatem eſſe neceſſe eſt, quæ omnes hominis dotes atque partes integras, & ſemper requirit. Homo mente concipit & intelligit: in corde affectuum & uoluntatis ſedes eſt: uires ſunt facultates, dicta & facta, ſiue opera hominis: anima denique hominis uita eſt. Ergo omnem intellectum, uoluntatem omnem, omnes denique uires & operationes, imò uitam ipſam, totam animam, & corpus totum, præterea quicquid ſumus, & quicquid poſsidemus, ea integra ſoli Deo debemus, eóq; omnia iubemur intendere, ut Deum impenſiſsimè diligamus, & ei adhæreamus ſincerè & indiuulſè. Iam cum dicit Dominus, Dilige proximum ſicut teipſum: intelligit ardentiſsimè & omnibus modis maximè diligendum eſſe. Neque enim alius eſt affectus uel ualidior uel uehementior, quàm amor ſui. Iſta uerò omnia ſi colligamus in compendium, uidemus Dominum docuiſſe, illud eſſe ſummarium, quod tradit tota diuina Scriptura: unum ſcilicet eſſe Deum ſubſtantia, qui nobis bene uelit, qui nos diligat, & ſaluare cupiat. Hunc uerò Deum impenſiſsimè à nobis eſſe diligendum, colendumq; propter ſe, utpote patrem, Dominum, & ſummum bonum: hominem autem propter Deum, & ut nos dilexit Chriſtus. Et certè omnia quæ in Lege & Prophetis traduntur, ad genuinam illam dilectionem, ut uerum pietatis ſcopum referuntur, neque in ijs omnibus aliud docetur quàm dilectio. Quiſquis enim Deum toto pectore diligit, nihil negliget quod ille præcepit: & qui proximum diligit

tanquam

tanquam ſeipſum, is nihil alteri faciet quod ſibi fieri nolit. Tum Phariſæus ex tentatore iam propemodum factus diſcipulus, ſubiecit: Verè ac rectè dixiſti Magiſter, quòd unus ſit Deus, quodq́; hic ſolus ſupra cuncta totis cum uiribus diligendus: quodq́; diligere proximum perinde atque ſeipſum, maius ſit omnibus ſacrificijs. Ac procul dubiò intellexit hic, omnes ceremonias, omnemq́; externum cultum. Et rectè quidem Domini uerba intellexit ſcriba. nam ſubiungitur, ipſum Dominum reſpondiſſe, Haud longè es à regno Dei: teſtificans, illum non malè iudicare de rebus religionis, quod hauddubiè perficeret, pleneq́; regnum Dei reciperet, ſi fidem iungeret dilectioni, & per fidem in dilectione ſeſe exerentem Deo placeret. Porrò ex illis quæ hactenus propoſita fuerunt, debuerant hoſtes Domini didiciſſe, Ieſum & Deum uerum & hominem uerum, expectatumq́; illum Meßiam eſſe. hoc cum per craßitiem & maliciam nolunt, ipſe Dominus iam urget eos ad ueri confeßionem, idq́; per propoſitam quæſtionem. Rogat igitur ſimul collectos, quid illis uideretur de Meſsia? è cuius ſtirpe progenitus, aut progignendus? Et illi incontanter rectèq́; reſpondent: Dauid. Sanè conſtabat ex omnibus Prophetarum oraculis, Chriſtum Dauidis filium eſſe, & proinde hominem uerum. Tum Ieſus: Quid igitur ſibi uult, inquit, quod Dauid in Pſalmo myſtico ſpiritu cœleſti afflatus, uocat eum Dominum, quum ſit filius? Pſal. 109. Qui conſiſtit, ut ſi filius eſt, Dauid pater filium appellet Dominum? Nec erat quiſquam illorum, qui poſſet hunc nodum diſſoluere, propterea quòd de diuina Meßiæ natura nihil adhuc ſuſpicari poterant. Oportet igitur credere & fateri, Chriſtum Ieſum geminæ eſſe naturæ: & ſecundum diuinam eſſe non modò Dauidis, uerumetiam omnium Dominum: at ſecundum humanam, ſecundum corpus humanum, eſſe Dauidis filium. Et hic Scripturæ locus apertißimè teſtatur, Chriſtum ad dexteram patris, in gloria utique patris ſedentem, tam Dauidis filium quàm Dominum eſſe. manet ergo proprietas naturæ humanæ in cœlo, tametſi ſit clarificata. Porrò uictrix triumphabat ueritas, & uicta diſsimulabat hypocriſis. Neque enim poſthac quiſquam fuit auſus, ullam mouere quæſtionem, aut congredi cum Chriſto.

CAPVT XLII.

TVnc Ieſus locutus eſt ad turbas, & ad diſcipulos ſuos, & dicebat eis in doctrina ſua: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribę & Phariſæi. Omnia ergo quęcunque dixerint uobis, ſeruate & facite: ſecundum uerò opera eorum nolite facere. dicunt enim, & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere. Omnia uerò opera ſua faciunt, ut uideantur ab hominibus. Attendite & cauete à Scribis. Dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias. Volunt in ſcholis ambulare: amant autem primos recubitus in cœnis & conuiuijs, primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & amant uocari Rabbi. Vos autem nolite uocari Rabbi. Vnus eſt enim magiſter ueſter: omnes autem uos fratres eſtis. Et patrem nolite uobis uocare ſuper terram. unus eſt enim pater ueſter, qui in cœlis eſt. Non uocemini magiſtri: quia magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Qui maior eſt ueſtrûm, erit miniſter ueſter. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Phylacterium Græca uox Latinis eſt conſeruatorium, quòd in his ſeruatur memoria legis.

COMMENTARIA.

Cum omnia tentaſſet Dominus Ieſus, nec ulla ſpes eſſet populi, primores aliquando conuertendos ad Dominum: ne ergo miſeram plebeculam in eandem ruinam & perniciem ſecum attraherent, docet Dominus, ipſos eße cauendos. Cæterùm ne ob perſonas corruptas totum miniſterium, adeoq́; ipſum uerbum Dei malè audiret, uileſceret, ac contemneretur: præmittit diligentem admonitionem. Liquet autem ex 8. capite Nehemiæ, & alijs quibuſdam ſacræ hiſtoriæ locis, in templo cathedram fuiſſe extructam, unde ſacerdotes legem Moſis populo in cœtum congregato prælegebant, ac interpretabantur. Proinde hic erit uerborum Domini ſenſus: Nolo quiſquam ſacrum docendi miniſterium, aut ipſam doctrinam ſacram contemnat, propter corruptos ſacerdotum mores: imò ſi ipſi Phariſæi docuerint in cathedra ſacra legem Domini, &

uerbum Prophetarũ, omnino iubeo prædicationem eorum recipere, & mandatis eorum obtemperare propter Dominum, qui per Moſen legem mundo tradidit. (Numeri 15.) *Quòd ſi quæ præſtent iuxta legis præſcriptum, non id faciunt ex animo, ſed ad laudem auramq́; popularem. Præterea ab alijs plus quàm totam legem ſeueriſsimè exigunt, ipſi ſibi indulgent, in alios auſteri, in ſe leniſsimi. Dicat autem aliquis: Phariſæi toto corporis habitu præ ſe ferunt inſigne quoddam religionis ſtudiũ, ieiunant, orant, largiuntur eleemoſynam. quomodo ergo dicunt, & non faciunt? An non ſunt illa opera legis & iuſticiæ? Reſpondet Dominus: Si quid faciunt, non ſincero animo ad gloriam Dei, & ex ſtudio amoreq́; uirtutis faciunt: ſed ut laudem ſibi & exiſtimationem popularem parent. Ex ueſtitu totoq́; corporis habitu, ipſo accubitu, titulis, totiusq́; uitæ conuerſatione colligere licet, quis ſit ſcopus omnium operum ipſorum. De phylacterijs porrò ita ſe habet. Quia in lege habebatur,* (Deuter. 6.) *Erunt uerba hæc quæ præcipio tibi hodie, in corde tuo. Et mox: Ligabisq́; ea quaſi ſignum in manu tua, eruntq́; immota ante oculos tuos, &c. Proinde Phariſæi quo uiderentur admodum obſeruantes legis, ſcribebant Decalogum in membranis ceu duobus uoluminibus, quorum alterum fronti, coronæ uice circumponebant, alterum brachio: ut quoties manum porrigerent, eſſet in conſpectu. D. Hieronymus: Iuſſerat, inquit, quoque aliud Moſes, ut in quatuor angulis palliorũ hyacinthinas fimbrias facerẽt, ad Iſraelis populum dinoſcendum, ut quomodo in corporibus circumciſio ſignum Iudaicæ gentis daret, ita & ueſtis haberet aliquam differentiam. Superſtitioſi magiſtri captantes auram popularem, atque ex mulierculis ſectantes lucra, faciebant grandes fimbrias, & acutiſsimas in eis ſpinas ligabant, quo uidelicet ambulantes aut ſedentes aliquando pungerentur, & quaſi hac admonitione retraherentur ad officia Domini, & miniſteria ſeruitutis eius. Tantum D. Hieronymus. Quòd uerò de titulis addit Dominus, obiter ſuos ad humilitatem adhortatur. Proinde non præcipitur liberis, ne patres appellent patres: neque prohibet diſcipulis, ut præceptores uel magiſtros uel dominos nuncupent: faſtum, ambitionem, & ſuperbiam reprimit. Vnus propriè eſt, cui uerè titulus magiſtri congruit: nempe Chriſtus. Vnus præterea pater in cœlis eſt, à quo pendeamus omnes, in quo omne uitæ collocemus præſidium, & ad quem unicè reſpiciamus. Huc ergo omnia pertinent, ut humiles ſimus, in oculis noſtris non efferamur propter dona cœlitus nobis conceſſa: ſed modeſti in charitate ſeruiamus omnibus.*

CAPVT XLIII.

VAE uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines. uos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. Væ uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos uiduarum, longa oratione orantes: propter hæc amplius accipietis iudicium. Væ uobis Scribæ & Phariſæi, hypocritæ, qui circumitis mare & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ, duplo quàm uos. Vę uobis duces cęci, qui dicitis, Quicunq; iurauerit per templum, nihil eſt: qui autem iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cæci: quid enim maius eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari, nihil eſt: qui autem iurauerit in dono quod eſt ſuper illud, debet. Cæci: quid enim maius eſt, donum, an altare quod ſanctificat donum? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. Et qui iurat in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo. & qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum. Væ uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum, rutam & cyminum, & omne olus, & relinquitis quæ grauiora ſunt legis: iudicium, miſericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cęci, excolantes culicem: camelum autem deglutientes. Væ uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis: intus autem pleni eſtis rapina & immundicia. Phariſæe cęce, munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, ut fiat quod deforis eſt, mundum.

Vę uobis

Væ uobis ſcribæ & Phariſæi, hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa, intus autem plena ſunt oſsibus mortuorum, & omni ſpurcitia: ſic & uos quidem à foris apparetis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.

COMMENTARIA.

Corruptum fore ſtatum populi Iudaici, præſertim uerò ſacerdotum in aduentu Meßiæ, prædixit propheta Dei Malachias: & corruptißimum fuiſſe temporibus Chriſti, tum hoc caput, tum complures alij in Euangelica hiſtoria loci oſtendunt. Principiò autem improperat eis Chriſtus, quòd cum Scripturarũ habeant notitiam, docendiq; munere fungantur, & intelligant ſalutis negocium: ipſi tamen non recipiãt, neq; commiſſam ſibi plebem ſalutis ſatis auidam recipere ſinant. & ait: Væ uobis. Quum enim conſpiciatis iam adeſſe lucem Euangelicam: tamen ueſtræ gloriæ, ueſtriq; lucri gratia populum adhuc in umbris legis detinetis, excludentes à ueritate. Et particula Væ, Prophetis uſitatißima, ſemel complectitur quicquid eſt miſeriarum ac calamitatum præſentis ac futuri ſeculi. Rurſus uenalem improperans religionem: Miſeram, inquit, & inopem plebeculam religionis & cultus diuini prætextu exutis omnibus facultatibus, eaſq; in ueſtram redigitis poteſtatem. Et habet emphaſim uerbum Deuoratis. ſic enim nimiam inſatiabilemq; notauit cupiditatem. Quare autem non dicit, Propter hoc grauiter puniemini: ſed, Grauius? Quòd non ſolùm explerent uentres ſuos facultatibus uiduarum, quarum tenuitati magis debebant ſubuenire: uerumetiam rem impiam facerent prætextu pietatis. Damnat & in illis peruerſam inſtitutionem. Nam non in uera pietate inſtituebant, quos (totum luſtrantes orbem) ex gentilibus conuertebant ad religionem Iudaicam. Scribit D. Hieronymus, proſelytos, id eſt, aduenas uidiſſe mala magiſtrorum opera, ac ideo rediſſe ad uomitũ, gentileſq; quaſi ſecundò factos, maiori ſe implicaße præuaricationi. Filius autem uocatur gehennæ, quomodo filius perditionis, & filius huius ſeculi. Vnuſquiſque enim cuius opera agit, eius filius appellatur. Cæterùm quod ſequitur, Væ uobis duces cæci. eleganter explicans S. Hieronymus: Si quis, inquit, in contentione ſeu in aliquo iurgio, uel in cauſæ ambiguo iuraſſet in templo, & poſtea conuictus eſſet mendacij, non tenebatur criminis reus: ſin autem iuraſſet in auro & pecunia quæ in templo ſacerdotibus offerebatur, ſtatim id in quo iurauerat, cogebatur exoluere. Rurſus, ſi quis iuraſſet in altari, periurij reum nemo retinebat: ſin autem periuraſſet in hoſtijs, in uictimis, & ſimila, & cæteris quæ offeruntur Deo ſuper altare, hæc ſtudioſißimè repetebantur. Arguit ergo eos Dominus & ſtultitiæ & fraudulentiæ, quòd multo maius ſit templum quàm aurum quod ſanctificatur à templo: & altare, quàm hoſtiæ quæ ſanctificantur ab altari. Totum autem faciebant non ob Dei timorem, ſed ob diuitiarum cupiditatem. Hæc ille. Deinde quia præceperat Dominus, propter alimoniam ſacerdotum & Leuitarum, quorum pars erat Dominus (eodem docente) omnium rerum offerri in templo decimas: Phariſæi hoc unum habebant ſtudij, ut quæ iuſſa fuerant, comportarentur: cætera quæ erant maiora, utrum quis faceret an non, parui pendebant. Arguit ergo eos auaritiæ Dominus, quòd ſtudioſè etiam uilium holerum decimas exigant: & iudicium in diſceptatione negociorum, miſericordiamq; in pauperes, pupillos & uiduas, & fidem in Deum, quæ magna ſunt, prætermittant. Verùm ne quis obiceret: Ergo minutiora illa in lege, cuiuſmodi cæremoniæ ſunt, ceu inanes inutileſq; contemnendæ? Iudicium, inquit, miſericordiam, & fidem non tantum docere diligenter, ſed grauiter quoque facere oportet: idq; in primis & ante omnia. Deinde uerò, ſi quid inſtitutum eſt rerum externarum, quo exerceatur interna pietas, id planè non eſt uel omittendum, uel contemnendum. Hiſq; appendit grauem exclamationem, prouerbiali figura ornatam, & ait: O' duces cæcos, qui præpoſterè religioſi, culicem excolatis, quum camelum deglutiatis: in minimo ſuperſtitioſi, in maximo negligentes. Palàm quidem ac foris ſimulatis ueſtris lotionibus neſcio quam mundiciam: cæterùm ſi quis inſpiciat animum & mores ueſtros, reperiet uos oppletos eſſe rapina & intemperantia. Poſtremò comparat eos ſepulchris dealbatis, eo quòd foris uiderentur religioſi & integri, quum animus undique ſcateret ſimulatione, omniq; genere uitiorum maderet.

Vide Eraſmũ in Chiliad.

CAPVT

CAPVT QVADRAGESIMVMQVARTVM.

VAe uobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum, & dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocij eorum in ſanguine Prophetarum. Profectò teſtificamini, quòd conſentitis operibus patrum ueſtrorum: quia filij eorum eſtis, qui Prophetas occiderunt. Et uos implete menſuram patrum ueſtrorum. Serpentes, progenies uiperarum, quomodo fugietis à iudicio Gehennæ? Propterea ecce ego mitto ad uos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis aliquos occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis ueſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem, ut ueniat ſupra uos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, uſque ad ſanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico uobis, uenient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſsi ſunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas: & noluiſti? Et ſedens Ieſus contra gazophylacium, aſpiciebat eos qui mittebant munera ſua in gazophylacium, quomodo turba iactabat eos: & multi diuites iactabant multa. Cum ueniſſet autem uidua pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Et conuocatis diſcipulis ſuis, ait illis: Amen dico uobis, quoniam uidua hæc pauper plus omnibus miſit, qui miſerunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miſerunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod illi deeſt, & de penuria ſua, omnia quæ habuit, miſit totum uictum ſuum.

Vide ſupra lib. 3. cap. 14.

COMMENTARIA.

Carpit & flagellat Dominus Phariſæorũ & Scribarum falſam ſanctimoniæ oſtentationem, & crudelitatem improperat illis maximam, dicens: Magnificè extruitis ſepulchra Prophetarum; & ornatis monumenta iuſtorum, quos ueſtri maiores occiderunt: & ſimulatis uos fauere uirtuti interfectorum, ac deteſtari crudelitatem eorum à quibus ſunt occiſi. At atrociora molimini aduerſus eum qui Prophetas antecellit, & olim eſtis molituri aduerſus eos qui uobis æternæ ſalutis uiam aperient. Agedum reſpondete maioribus ueſtris: & quod deeſt illorum extremæ crudelitati, uos ne quid deſit, implete. Hæc autem per ironiam pronunciata ſunt. Non enim præcipit parricidia. Implere uerò menſuram, prouerbialiter dicitur, pro abſoluere impietatem, & quod uidebatur deeſſe, adijcere impietati. Cæterùm pro iuſto ſuo zelo poſthæc irruit in parricidas Dominus, & annunciat ipſis quòd iudicium Dei declinare non poſſint: imò propter parricidia grauiſsimè puniendi tandem, & in tartara præcipitandi. Dein manifeſtius improperat Iudaicis doctoribus crudelem ingratitudinem & rebellionem, dicens: Ideo dixi uos menſuram impleturos patrum, quòd probè ſciam, qualiter illos meos legatos ad uos mittendos ſitis excepturi. Et acta quidem manifeſtè teſtantur, Apoſtolos, apoſtolicosq; uiros ſic eſſe à Iudæis Hieroſolymis tractatos, imò per orbem terræ in omnibus propè urbibus duriſsimè exceptos. Porrò Apoſtolos apoſtolicosq; uiros uarijs deſignat uocabulis. Primùm uocat eos Prophetas, id eſt, uiros ſpiritu diuino & docendi munere inſtructos: deinde ſapientes, id eſt, rerum peritos, & uaria rerum experientiæ prudentes: Scribas uerò, in ſcripturis exercitatos, & diuinæ legis conſultiſsimos. Hisq; ſubiungit graue de ſupplicium, de huiuſmodi rebellibus ſumendum. Quia, inquit, hanc rem peſsimam eſtis facturi, prouocabitis iram Dei in uos, ut quicquid homicidiorum patratum eſt à maioribus ueſtris, à primo parricidio quo Cain occidit Abel fratrem ſuum, uſque ad cædem Zachariæ, quem occidiſtis, nec loci religione deterriti, horum pœna dilata refundatur in caput ueſtrum, qui maiorum omnium crudelitatem non ſolùm retuliſtis, uerumetiam uiciſtis. De Zacharia autem illo admodum uariant interpretum ſententiæ. Alij dicunt,

dicunt illum fuiſſe unum ex duodecim Prophetis, alij patrem præcurſoris Domini. Et hi ex Diuo Epiphanio id colligunt. Nam de uita & interitu Prophetarum ita ſcribit ille: Zacharias adhuc aliis fuit, tum Propheta, tum ſacerdos, Iodoe ſacerdote prognatus, Ioannis Baptiſtæ parens, quem Herodes ille tyrannus iuxta aram domini que Dei occidit, effuſus que eſt ſanguis eius in ueſtibulo templi Domini. Sed quiſquis tandē ille fuerit, liquet ex his Domini uerbis, quāta Iudæorum crudelitas fuerit in uiros ſanctos & optimos. Hinc quoq; haud ſine ſtomacho: Nec eſt ait, ut quiſquam ſperet ſe iudicium Dei declinaturum. nam certò deuoluentur cœlitùs in illam uiperinam progeniem omnia mala, quæ in parricidas nephandiſsimos ſe effuſurum minatur uerax & potens Dominus. Quia uerò dixerat Dominus, ſacerdotes & Phariſæos ficta religione & prætextu prolixarum precum deuorare uiduarum domos, adeò que pauperum ſubſtantiam: fortè aliquis dixerit, Ergo cum uideam malè perire opes eccleſiaſticis hominibus collatas, & hos prauis artibus corradere undique, unde luxurient: poſthac nihil planè contulero ad eccleſiaſtica uectigalia. Idcirco dantes in præſentiarum non damnat ſimpliciter: ſed interim quo animo dare oporteat, oſtendit. Conferebantur autem opes illæ ad ſarta tectaq; templi, ad ſacra deniq; miniſteria. Atque gazophylacij uſus non erat inuentum humanum, ſed petitus è lege Domini: Exodi capite trigeſimo. Quando tuleris ſummam filiorum Iſrael, & cætera. 2. Paralipomenōn capite uigeſimoquarto: Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam, & cætera. Nehemiæ tertio & decimo. Et mos iſte inde deriuatus eſt ad Apoſtolos, & primitiuæ Eccleſiæ homines. Dabant enim opulentiores quoque ad uſus huiuſmodi ſanctos ſuas facultates, ex quibus alebantur miniſtri Eccleſiæ, & pauperes fideles. Cum enim propter confeſſionem Chriſti plures è ſynagoga eijcerentur, fame pereundum his fuiſſet, niſi liberalitas Chriſtianorum periclitantium ſubueniſſet inopiæ. Porrò uidua hæc quæ dat, animo dat benigno & liberali: datura procul dubiò longè ampliora, ſi potuiſſet. Requiritur ergo à dantibus, animus paratus & promptus. Hinc Apoſtolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus: 2. Corinth. 9. Dominus itaque ex animo uiduæ munus æſtimans atq; commendans: Pro comperto, inquit, dico uobis, quòd hæc uidua, quamlibet tenuis, plus dedit in gazophylacium, quàm cæteri omnes, qui uidentur uberaliſsimè dediſſe. Nam cæteri dederunt ex eo quod ipſis abundabat. Multum dederunt, ſed plus ſibi ſeruarunt: hæc autem ex inopia ſua facultates ſuas uniuerſas largita eſt, nihil ſibi reſeruans. Non enim æſtimat Deus donarium ex modo rei, ſed ex affectu mentis. Hinc diſcamus, Domino uel minutiſsima placere opera, ſi fiant per fidem, ex corde ſincero & beneuolo,

HARMONIAE EVANGELICAE
LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

ET egreſſus Ieſus de templo, ibat. Et ait illi unus ex diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Videtis hæc omnia, & magnas ædificationes? Amen dico uobis, uenient dies, in quibus nō relinquetur hîc lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Sedente autem eo ſuper montem Oliueti, contra templum, acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus ſecretò, Petrus ſcilicet, Iacobus, Andreas, & Ioannes, dicentes: Dic nobis præceptor, quando hæc erunt & fient? quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſeculi? Et reſpondens Ieſus, dixit: Videte, ne quis uos ſeducat. multi uenient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus: & multos ſeducent, & tempus appropinquabit. Nolite ergo ire poſt illos. Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum. Cum autem audientis prælia & ſeditiōes, nolite terreri, uidete ne turbemini. oportet enim primùm hæc fieri: ſed nondū ſtatim finis. Tūc dicebat illis: Surget gens cōtra gentē, & regnū aduerſus regnū, & terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentię, & fames, terroreſq; de cœlo, & ſigna magna erūt. Et tūc ſcādalizabunt multi, et inuicē tradēt et odio habebūt inuicē. Et multi pſeudoprophetę ſurgēt et ſeducēt multos, Et quoniā abūdabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorū.

Qui

Qui autem perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in uniuerſo mundo, in omnes gentes, in teſtimonium omnibus gentibus. Et tunc ueniet conſummatio.

COMMENTARIA.

*Vt Dominus Ieſus imagine quadam repræſentaret, templum & omnem Iudaicæ gentis religionem breui abolendam, è templo cœpit abire. Diſcipuli uerò, uel quòd audiſſent urbem excindendam, uel quòd pro imbecillitate humani ingenij plus admirati terrena quàm cœleſtia, Domino oſtendunt ſtructuras templi. Cæterùm fuerat hoc (ut plerisq; placet) nõ à patribus è Babylone redeuntibus, cuius mentio fit in libro Eſdræ, capite 5 ſed ab Herode rege extructum. De quo egregiè ſcribens Ioſephus: Antiquis, inquit, fundamentis ſolutis, noua impoſuit: ſuper quæ templum erexit, longitudine centum cubitorum, latitudine centum & uiginti. Aedificatum eſt autem ex lapidibus albis & tenaciſſimis, quorum magnitudo in longitudine uigintiquinq; cubitorum, altitudine octo, latitudine duodecim erat: opus fuerat dignũ narrari omnibus, qui ſub ſole ſunt. Laborarunt in eo extruendo decem milia peritiſſimorum artificum, & amplius multo, per integros annos octo. Porrò ad interrogationem illorum ita reſpondet Dominus: Miramini plurimùm, ſi templum uſqueadeò auguſtum excindi debeat, indignum putantes ut tam elegans deſtruatur ædificium. At ego dico uobis, hoc ipſum templum cum omni ſplendore ſuo, cum omni elegantia ſua, ſtirpitùs fore excindendum. Sedente aũt eo in monte Oliueti, ſecretò accedũt diſcipuli, ut de magnis reb. interrogaturi. Suſpicabantur enim mox à uaſtatione ciuitatis Hieroſolymitanæ, templiq́; demolitione rurſus aduenturum Chriſtum cum maieſtate. Chriſtus autẽ quo redderet ſuos uigilantiores, ita temperat ſermonem, ut nolit eos ſcire tempus extremi aduentus: & tamen commemorandis malis efficiat illos ſollicitos, & ad malorum incurſionem paratos: Non ſtatim, inquit, aderit uel urbis excidium, uel orbis conſummatio: multæ exorientur prius calamitates, quæ præcedent uaſtationem. unde omnibus ſanctis uigilandum erit, ne quis à uera pietate & religione abducatur in errorum & impietatũ præcipitia. Inter illas calamitates nõ poſtrema erit, quòd multi uenient in nomine meo, qui dicturi ſunt: Ego ſum Chriſtus, & multos inuenient ſuæ adhærentes ſtultitiæ. Tradunt autem hiſtoriæ, poſt aſcenſionem Domini in cœlos, & ante urbis excidium non paucos ueniſſe Iudæis, qui ſe pro Meſſia uero ac liberatore uẽditarint. Sub hæc ait Dominus, quoniam complures exorientur pſeudomeſſiæ ſiue liberatores, quibus ſeditioſi quiq; adhærebunt homines, ideo exorientur bella triſtia. Verùm ne protinus iſta deijciant animos ueſtros, ut exiſtimetis inſtare tempus illud extremum. oportet quidem hanc rerum perturbationem exoriri: ſed non ilico finis erit malorum, latius uagabitur hæc tempeſtas. Non enim Hieroſolyma tantum uaſtabitur: ſed totus orbis bellis ac cædibus miſcebitur. Inſurget gens aduerſus gentem, & regnum cum regno conflictabitur. Quin & Deus addet ſua flagella, peſtilentiam, famem, uarijsq; in locis terræmotus. Et oportet quidem rem ſic geri, quando ab ingratiſſimo mundo ſalus, pietas, & Euangelica ueritas tam impiè reſpuitur atq; conculcatur. Nec hæc quidem arguent mundi finem: ſed tantum præludia ſunt mali, uelut parturientis extremam illam mundi tempeſtatem. Enimuerò annis triginta octo & amplius tumultuatum eſt à Iudæis, priuſquam ultimo & finali bello radicitùs excinderentur: ſic quoq;, utut mundus diuexetur malis & calamitatibus diutinis, nec tamen ſtatim ſperandus eſt malorum finis. Quemadmodum enim homines nouis ſubinde ſceleribus adinuentis maliciam ſuam infandam ſuperare contendent: ita iuſtiſſimus Deus nouis ſubinde repertis calamitatibus, execrabilem hominum conſcelerationem ineffabilibus ſupplicijs collidet. Iam & aliud malum atq; periculum, & ingens quidem illud prædicit Dominus futurum: exorituros uidelicet doctores falſos, quorum doctrinis erroneis multi ſint ſeducendi. Legimus autem, ex Iudæis plurimos recepiſſe Euangelij prædicationem: ſed huic miſcuiſſe legalia, corruptamq́; & doctrinam & fidem concepiſſe, docuiſſeq́; plurimos. Acto. 15. Paulus ad Galatas, Philippen. Corinth. Romanos, & Hebræos. Meminit & Ioannes Apoſtolus in ſua Canonica pſeudoprophetarum & antichriſtorũ. * Cõſtat enim & Cherithum & Ebionem errorum & impietatis magiſtros Apoſtolorum temporibus emerſiſſe, ac ſeduxiſſe plurimos. Prædixit quoq; S. Petrus, uenturis temporibus ad conſummationem uſq; ſeculi, plurimos pſeudoprophetas exorituros, qui pro ſpiritu Chriſti Satanæ ſpiritum inſerent diſcipulis, pro regno cœlorum regnum huius mundi docebunt. Porrò (Chriſto docente)*

* Euſebius libro 4. cap. 22.

Ioſeph. libro 2. cap. 12. & 17.

cente) quia copia erit hominum contemnentium Deum & uerbum eius, exundante multitudine uitiorum multorum, charitas refrigeſcet: id eſt, uera pietas, beneficentia & religio deficiet. * Tamē pijs nil erit periculi, modò cōſtanti fortiq; animo perſeuerent in uera pietate. Nulla malorum uis quenquam poterit perdere, niſi quem animus rectus defecerit. Iam ne quis obijceret: Quorſum uerò opus eſt multa diligentia perſeuerantiaq;, cum in tantis turbis & impoſturis nemo quicquam incrementi Euangelici poterit ſperare? reſpondet Dominus: Nec uos perire patiar, nec Euangelium opprimi. Quantumuis enim inſaniat mundus, Euangelium tamen regni Dei nunquam excindere poterit. Vincet ueritas, & ſemper ſuum fructum referet in cordibus hominum fidelibus. In ijs autem, in quibus ſalutarem fructum non progignit, ad hoc ſaltem conducet, quòd intelligent ſe ſua culpa, nulla Dei iniuſticia condemnari. Et ſignificanter dicit, Gentibus. Nam à reſurrectione & miſſione ſancti Spiritus in Apoſtolos, ablegantur hi ad gentes per totum orbem. Priuſquam uerò caperetur urbs, & diſpergeretur gens Iudaica per totum terrarum orbem: annunciauerunt Apoſtoli Chriſti Euangelium. Paulus enim ab Hieruſalem, & circumiacentibus regionibus uſq; ad Illyricum impleuit Euangelium Chriſti. Deinde ipſe & Petrus Romæ 14 anno Neronis martyrio coronati ſunt. At circa illa ipſa tempora, Nero imperator militiæ magiſtrum Veſpaſianum contra Iudæos tranſmittit in Syriam. Mira autem Dei prouidentia ſeruata eſt urbs ſancta, & populus ille peculiaris Domini, donec Euangelium Chriſti per orbem prædicaretur: nimirum ut populus Iudaicus iudicaretur per gentes.

* Vide Paulū 2. ad Tim. 3 & 4.

Vide Euſebiū

CAPVT SECVNDVM.

CVm ergo uideritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto ubi non debet (qui legit, intelligat.) Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote, quia appropinquabit deſolatio eius. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiāt ad montes: & qui in tecto, non deſcendat aliquid tollere de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicā ſuam: & qui in medio eius ſunt, diſcedant: & qui in regionibus, nō intrent in eam: quia dies ultionis hi ſunt, ut impleantur omnia quæ ſcripta ſunt. Væ autem prægnātibus & nutrientibus in illis diebus. Orate, ne fiat fuga ueſtra hyeme uel Sabbatho. erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes: & Hieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleātur tempora nationū. Erunt autem dies illi tribulationis, & tales quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus, uſq; nunc, neq; fient. Et niſi abbreuiaſſet Dominus dies illos, nō fuiſſet ſalua omnis caro: ſed propter electos, quos elegit Dominus, abbreuiabit dies. Tunc ſi quis uobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere, nolite ire, neq; ſectemini. Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, & portenta, ita ut ſeducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi uobis omnia: uos ergò uidete. Si ergo dixerint uobis, Ecce in deſerto eſt: nolite exire. Ecce in penetralibus: nolite credere.

COMMENTARIA.

Tandem & poſt uarias admonitiones plenè & apertè reſpondet Dominus Ieſus ad quæſtionem diſcipulorum quærentium, Quando hæc erunt: id eſt, quādo excindetur cum urbe templū? Tunc, inquit, quando exercitus Romanorum obſidione graui & pertinaci urbem cinxerit Hieroſolymorum. Per abominationem itaq; deſolationis, intellexit Dominus tam ipſius Dei iram deſolationemq;, qua populum ſuum dereliquit, quam horribilem terræ urbisq; uaſtationem. Stupendū enim & abominabile erat, quòd Dominus illam gentem, quam hactenus ardentiſſimè amauerat, nunc tradiderat in manus ethnicorum calcandā. D. Hieronymus: Abominatio, inquit, poteſt ſimpliciter aut de Antichriſto accipi, aut de imagine Cæſaris quam Pilatus poſuit in templo, aut de Hadriani equeſtri ſtatua, quæ in ipſo ſancto ſanctorum loco uſq; in præſentē diem ſtetit. Hæc ille. Quòd ſi igitur de conſummatione ſeculi intelligenda duxerimus, ſenſus uerborum Domini hic erit: Non

uenturus eſt mundi finis, priuſquam hoc Euangelium regni per omnia regna mundi prædicetur, ne qui parere noluerint, prætexere queant ignorantiam.

Antichriſtus.

Hoc ubi factum fuerit, idolum abominabile conabitur funditùs ſubuertere religionem Euangelicam, de quo uobis olim uaticinatus eſt Daniel, dicens: Et in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium & libamina. & in templo abominatio deſolationum erit, uſq; ad conſummationem temporis. Porrò ſanctis, conſiliaq; ſana non reſpuentibus præcipit Dominus, quomodo ſe gerant, excidio iam imminente. Iubet autem ut ſibi fuga conſulant, poſthabitis omnibus. Tolerabilior enim eſt iactura fortunæ, quàm uitæ. Itaq; ad montes confugere, eſt in tutum ſeſe recipere. Euſebius hanc cladem & urbis deuaſtationem deſcribens: Eccleſia, inquit, quæ in urbe Hieroſolymorum fuerat congregata, reſponſo à Deo accepto emigrare iubetur, & tranſire ad oppidum quoddam, Pellam nomine, trans Iordanem, quo ablatis ex urbe ſanctis & iuſtis uiris, uindictæ cœleſti fieret locus, tam de urbe ſacrilega, quàm de populo impio per excidiũ patriæ euerſionemq; ſumendæ: Eccl. hiſt. lib. 3. cap. 5. Cæterùm quando inquit, tum non uacabit rebus conſulere: magnum eſt, ſi celeri fuga uitæ conſulatur. Proinde malè erit prægnantibus, & mamma nutrientibus. Neq; enim grauidæ poterunt onus uentris abijcere, ut expeditè fugiant: neq; lactentes ſic poſſunt abijcere liberos, quos tenerius quàm ſeipſas amant, quemadmodum pecuniam aut ueſtem abijciunt. Iam uerò atrocitatem mali auget, ſubiecta hac præceptione: Orate ut fuga ueſtra expedita ſit, nullis impedita remoris, uel tempeſtatis uel religionis. hyems enim ad iter faciendum eſt incommoda: tum ob frigoris rigorem, tum ob dierum luciſq; breuitatem. Et Sabbathis nephas erat Iudæis iter facere, niſi ad pauca ſtadia. Fuit autem Hieroſolymitanum hoc excidium bellumq; omnibus alijs in orbe calamitatibus maius & miſerius. Et hoc propter electos & paucu los aliquot fideles decurtatum fuit. Si enim tantum & tam diu permiſſum fuiſſet hoſtib. ſæuire, quàm diu libuiſſet, nemo omniũ ex gente iſta euaſiſſet. Cæterùm coniungit nunc excidio urbis Dominus conſummationem ſeculi. Nam quæ adducit, Iudaicis quidem rebus congruunt, ſimul autem & poſtremis aptanda ueniunt temporibus. Et (ut tradit Ioſephus) diuerſis rebus turbata prouincia, Feſtus multitudinem deſtinauit equeſtriũ atq; pedeſtriũ ſuper populos, qui decepti fuerant à quodam mago, ſalutem eis & malorum requiem promittente, ſi eum ſequi in deſertum cõtenderent. Quo facto, & ipſum ſeductorem & ſeductos, irruentes qui miſſi ſunt, occiderunt: lib. 20. cap. 14. Et cum hic locus quoq; iuxta D. Hieronymum de hæreticorum cõtra Eccleſiã pugna, qui ſub opinione falſæ ſciẽtiæ cõtra Chriſtũ dimicãt, & cõſummatione mundi differẽdus ſit: tunc, inquit Chriſtus, in hac confuſione rerum quum expectabitur aduentus meus, cauendum eſt, ne quis decipiatur arte impoſtorũ. exorientur enim multi pſeudochriſti, qui ſe iactabũt eſſe Chriſtũ, cum nõ ſint: imò aduerſarij mei, qui ſe dicẽt eſſe prophetas, cũ nõ ſint, ſed magiſtri errorũ. Hi nõ ſolùm erũt inſtructi dolis, falſaq; ſpecie ſanctimoniæ, uerumetiam prodigijs ac magicis oſtẽtis imitabũtur meam potentiã: adeoq; multis ac miris præſtigijs ſibi uindicabunt meam perſonã, ut electi quoq;, ſi fieri poſſit, in errorem ſint adducendi. Ex hoc aũt loco diſcũt omnes ſtudioſi pietatis, qui reuera ſint pſeudochriſti et falſi prophetæ. Nam qui ſibi extra Scripturas, aut ex ipſis quoq; Scripturis, humana tamẽ prauitate corruptis, dogma aut ſenſum fidei catholicæ aduerſum, quẽ pertinaciter tueatur, deligit, ſchiſmaticus eſt, et hæretic⁹. Hinc piè admodũ monuit Ioãnes; Nolite, dicẽs, credere omni ſpiritui, ſed ꝓbate pri⁹ Spiritus, nũ ex Deo ſint: quoniã multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. 1. Ioannis, cap. 4.

CAPVT TERTIVM.

STatim autem poſt tribulationem dierum illorum, ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo. Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium præ confuſione, ſonitus maris & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore & expectatione eorũ quæ superuenient uniuerſo orbi. Et uirtutes cœlorum, & quæ ſub cœlo ſunt, mouebuntur. Et tunc apparebit ſignum filij hominis in cœlo, & plangent omnes tribus terræ. Et tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube, cum poteſtate magna, & gloria, & maieſtate. Et mittet angelos cum tuba & uoce magna, & congregabunt electos à quatuor uentis, à ſummis cœlorum uſque ad terminos eorum, à ſummo terræ uſq; ad ſummum cœli. Ab arbore fici diſcite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, cognoſcitis

quia

quia in proximo ſit æſtas. Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitote quia propè eſt æſtas: ita & uos, cum uideritis hæc fieri, ſcitote quia propè eſt & in ianuis & oſtijs regnum Dei. His autem fieri incipientibus, ſuſcipite & leuate capita ueſtra, quoniam appropinquat redemptio ueſtra. Amen dico uobis, non tranſibit generatio hæc, donec omnia fiant. Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. De die autem illo & hora nemo ſcit, neq; angeli cœlorum, neq; filius, niſi ſolus pater. Attendite autem uobis, ne fortè grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & ſuperueniat ſuper uos repentina dies illa. tanquam enim laqueus, ſuperueniet in omnes qui ſedent ſuper faciem omnis terræ.

COMMENTARIA.

*Prædicit Dominus maximas in orbe ante iudicium calamitates futuras. Vbi uerò impius & ingratus mundus ſatis diu fuerit exercitatus, & omnibus ſatisfactum de quibus prædixerũt Prophetæ, tunc omnis cœli exercitus, omnis militia quam hic dicit uirtutem cœlorum, commouebuntur. Iam quod de ſigno mentionem facit, hoc fore crucẽ Theophylactus docet. ait enim: Crux tunc apparebit in cœlo ſupra ſolem fulgens, ad arguendos Iudæos. Veniet enim Chriſtus cõtra Iudæos, habens crucem, ut magnam iuſtificandi materiam et teſtimoniũ, ueluti ſi quis lapide percuſſus, oſtendat lapidem. Quidam uerò dicunt, alluſiſſe Dominum ad morem regum ac principum, qui in militiam & pugnam egreſſuri, prius ſigna ad quæ miles ſpectet ac congregetur, proferũt. Mox autem Ieſus Chriſtus Dominus noſter aderit ſublimis in cœlo, ad quem protinus congregabuntur omnes electi, & Chriſto obuiam rapiẽtur ineffabili cum lætitia: impij uerò hæc uidentes, & iudicium Dei ſibi inſtare ſentientes, plangent. Et ſignãter dixit, Videbunt filium hominis. Nam Dominus noſter humanã naturã non depoſuit, cum in cœlos aſcendit. Clarificauit quidem eam, ut iam uiueret Deo: dicente Apoſtolo. In eadẽ ergo forma & ſubſtantia deſcendet Chriſtus in iudicium, qua aſcendit in cœlum. Quamuis autẽ cum cruce ueniet Dominus, ueniet tamen cum gloria & uirtute: tanta ui inſtructus, ut nulla ei reſiſtere poſſit creatura. Iã uerò iterum alluditur ad mores potentiſſimorum principũ, euocantiũ miniſtros ſuos per *tubæ clangorem, ad ſtandum coram rege. Simul autem ſignificatur & mortuorũ reſurrectio, quã olim per os ſanctũ Prophetæ oſtendit futuram. ita enim legis: Hæc dicit Dominus Deus: A' quatuor uentis ueni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, et reuiuiſcant. Et prophetaui, ſicut præceperat mihi. Et ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & uixerunt, ſteteruntq; ſuper pedes ſuos, exercitus grandis nimis ualde. Ezech. 37. Additur: A' ſummis cœlorum uſq; ad terminos eorum. ut hinc colligamus, nullã creaturam poſſe iudicium Domini ſubterfugere: præterea nulla ſanctorum corpora, utut diſcerpta ſint atq; diſperſa in mundo, uel relinqui uel amitti poſſe. Vt uerò excitet illos ad obſeruationem harum rerum, quarum hactenus meminit: Ex germinatione ficus, inquit, cum iam ramo tenereſcente protrudit gemmas ac folia, ceu ex indicijs certiſſimis colligitis, æſtatem haud procul abeſſe. Proinde cum uideritis turbas, clades, peſtes, fames, ſeditiones, & prauas doctrinas oriri, iam ſcitote excidium eſſe præ foribus, & in proximo. Porrò, ne quis de rebus tantis uel tantillum dubitaret, iureiurando ſuperiora de calamitatibus futuris & excidio urbis omnia confirmat. Et generationem hoc loco dicit fidelium, quæ quidem non interibit malis his (ut Theophylactus docet) ſed permanebit donec hæc fuerint conſummata, ut poſtea immortalis & impaſſibilis fiat. His præmiſſis, iubet Dominus ſuos ſuſpicere in cœlum, & cohortatur ad fiduciam collocandam in Deum, & ad fidelem diligentiam in rebus diuinis accuratè adhibendam, & ait: Redemptio ueſtra adeſt: conſummatio utique utriuſq; libertatis, animæ inquam, & corporis. Præpoſitio ἀπὸ (ſcribit Theophylactus) inſinuare uidetur perfectam à corruptione libertatem, quam & corpus tunc accipiet, gratia Domini extremum inimicum abolentis, mortem. Aboleuit enim principatus & poteſtates, & animas redemit: reliqua autem erat mors, corpora noſtra depaſcens: quæ & ipſa cum abolebitur, erit nobis libertatis & redemptionis author. Hæc ille. His appendit ſententiam de certitudine uerbi ſui: Cœlum & terra, inquit, nullis concuti poſſunt uiribus: tamen facilius eſt, hæc firma & immobilia aboleri, quàm ut quoddam ex meis dictis mendax ſit. Beatus Hieronymus re ipſa futurum dicit, quod uerba uolunt. Præteribunt igitur cœlũ*

* Theophyl. Tuba autẽ dicitur, ad maiorem terrorẽ.

& terra, ſed immutatione, non abolitione ſui. Cæterùm quòd Apoſtoli forſan expectabant, ut articulum cõſummationis indicaret: proinde ſoli Deo, ait, temporis articulus cognitus eſt. quare exactè diem illum aut horam, qua filius ſit aduenturus, non eſt ueſtrum inquirere, quando nec angelis cœlorum hæc ſcire datum eſt. Satis itaq; fuerit ſanctis, ſcire atq; credere, Dominum uenturum in iudicium neceſſariũ: item ut ad eius aduentũ ſe præparent ſobrietate, fide & precibus. Quod autem ait, ſe ut filium hunc diem ignorare: non equidem dictum putemus ſecundum diuinam naturam (ut uoluère Arius & Eunomius) ſecundum eam enim omnia nouit cum patre. Ioan. 5. ſed ſecundum humanam: ſecundum quam nimirum aliquid neſcire dicitur. Nam (ut D. Athanaſius docet) Chriſtus eſt perfectus Deus, & perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens: æqualis patri ſecundum diuinitatẽ, minor autem patre ſecundum humanitatem. Præterea diligentiſſimè hortatur Dominus ad uigiliam & ſobrietatem. Cumq; nõ peccatum ſit, edere ac bibere ad neceſſitatem: dicuntur hæc à Domino contra luxum, & nimis anxiam curam rerum præſentium. Luxuria enim & auaricia ita demerguntur animi mortalium, ut nihil cogitent amplius rerum cœleſtium. Poſt hæc aptiſſima utitur Dominus metaphora: dies, dicens, extrema opprimet clauſos habentes oculos, neq; expectantes ullum periculum: ſed paſcentes ueluti aues in medio retium, quorũ complexu tunc maximè implicantur, cum minimè putant, & maximè cuticulam ſaginare cogitant. Studijs igitur rerum cœleſtiũ perpetuò uigilate, cõtinenter deprecãtes, ut uos Deus dignetur habere in numero eorũ qui poterũt effugere hæc tãta rerũ pericula, et ſubſiſtere ante iudicẽ ineuitabilẽ, filiũ hominis: qui ut nũc omnes magna lenitate prouocat ad pœnitentiã, ita tũ magna ſeueritate iudicabit omnes.

CAPVT QVARTVM.

TVnc ſimile eſt regnum cœlorum decem uirginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exierũt obuiam ſponſo & ſponſæ. Quinq; autem ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes. Sed quinq; fatuæ acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum: prudentes uerò acceperũt oleum in uaſis ſuis, cum lampadibus. Moram autem faciente ſponſo, dormitauerunt omnes, & dormierunt. Media autem nocte clamor factus eſt: Ecce ſponſus uenit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt omnes uirgines illæ, & ornauerũt lampades ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo ueſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. Reſponderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non ſufficiat nobis & uobis, ite potius ad uendentes, & emite uobis. Dum autem irent emere, uenit ſponſus: & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. Nouiſsimè uerò ueniunt reliquæ uirgines, dicentes: Domine domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico uobis: Neſcio uos. Vigilate itaq;, quia neſcitis diem, neq; horam.

COMMENTARIA.

Vt penitus infigeret animis ſuorum Ieſus, non eſſe ceſſandum aut dormitandum in hac uita, ſed aſsiduo cultu pietatis & officijs in proximum parandum uiaticum in uitam futuram: adiecit parabolã hanc. Deſumpta eſt autem à uulgari more ac ritu nuptiarum populi Iudaici, qui talis eſſe uidetur, ut circa mediam noctem uenienti ſponſo cho
* Matth. 5. *rus Iudaicarum puellarum tædis inſtructus obuiã effunderetur, deduceretq; domum ſponſum ac ſponſam. Porrò uirgines iſtæ ſignificant genus Chriſtianarum. Diſtinguuntur illæ in fatuas & prudentes. Sunt enim Chriſtianorum alij pietatis ſtudioſi & uigilantes: alij non admodum curant pietatem, ſed affectibus corrupti, ceu lethargum dormiunt. Omnes autem lampades habent, Omnes enim Chriſtiani nominis ſplendore radiant, cum ſint baptizati baptiſmate Chriſti, & recenſentur in Eccleſia. Iam fatuæ gloriantur inani ſplendore & ſtrepitu rerum externarum: oleum autem non habent. Prudentes non tantũ ſplendẽt titulis: ſed ipſum quoq; oleũ habẽt. Quid eſt oleũ? Vis certè & nutrimentum luminis. At Dominus in * Euangelio: Sic luceat (inquit) lux ueſtra, ut uideant homines ueſtra bona opera, & glorificent Deum patrem cœleſtem. Illuminans ergo et ueram lucem nutriens & conſeruans oleum, fides eſt, charitate efficax. Galat. 5. Hac cum non deſtituantur prudentes, perpetuum lumen gerunt. Porrò ſponſus, Chriſtus eſt, quem Eccleſia expectat uenturum in iudicium. Tardat autem ſpõſus.*

Non

Non enim parum temporis (docente D.Hieronymo) inter priorem & ſecundum aduentum Domini prætergreditur. Et uirgines omnes obdormierunt:id eſt,mortuæ ſunt. Statutum eſt enim omnibus hominibus ſemel mori, dicente Apoſtolo : qui etiam mortem ſomnum appellat.1.Theſſ.4. Dormientibus aũt illis,ſubitò (inquit S.Hieronymus) quaſi intempeſta nocte & ſecuris omnibus,quando grauiſſimus ſopor eſt, per angelorum clamorẽ & tubas præcedentium fortitudinum,Chriſti reſonabit aduentus. Ad quem clamorem exurgent omnes uirgines.Omnes enim manifeſtari oportet, Paulo teſte,coram tribunali Chriſti, ut reportet unuſquiſq; quod fecit, ſiue bonum ſiue malum. 2. Cor, 5. Hic autem denuò relucet ingens diſcrimẽ inter pios & impios,inter uigilantes et ſtertentes. Ornauerunt quidem lampades ſuas omnes:fatuæ autem queruntur lampades ſuas extingui. Hinc colligendum,malos in die iudicij tum demum intellecturos deeſſe ſibi plurima,nedum omnia:pij uerò erecta ſunt in Deum fide, & feruent ardentiſſima charitate : interim nituntur merito Chriſti, credentes ſe & ſua opera accepta Deo,propter Chriſtum mortuum & exuſcitatum. Quòd autem oleum prudentes alijs denegant, hoc non de auaricia (ut D.loquitur Hieronymus) ſed de timore reſpondent. Vnuſquiſq; enim pro operibus ſuis mercedem recipiet: neq; poſſunt in die iudicij aliorum uirtutes,aliorum uitia ſubleuare. Hic igitur oleum colligendum eſt, ut ibi cum tempus fuerit,paratũ nobis aſsit. Equidem ſancti Dei,ut alienis non nituntur meritis,neq; cõſequentibus quicquam confidunt: ita neminí ſuas uirtutes,ſuaq; opera uendunt. Et dant quidem prudentes conſilium, quòd non debeant ſine oleo lampadum ſponſo occurrere : uerùm quia iam emendi tempus exceſſerat, & aduentente iudicij die locus non erat pœnitentiæ,non noua opera parare, ſed præteritorũ coguntur rationem exoluere. Prudentes autem fide ac dilectione cum ſponſo ſuo ingrediuntur ad nuptias: ad æterna inquam gaudia. Et clauditur mox ianua, quæ tantum patet fidelibus, & per Chriſtum introeuntibus. Quod quum minimè putant imprudentes,ueniunt nouiſsimè, & Domine domine uociferantur. Egregia quidem (inquit D. Hieronymus) in Domini appellatione confeſsio, idemq; repetitum indicium fidei eſt. Sed quid prodeſt uoce inuocare, quem operibus neges? Grauiſsimam ergo audiunt ſententiam : Non agnoſco uos pro meis, unde non recipiam uos in meorum conſortium. Non enim omnis qui dixit mihi, Domine domine, intrabit in hoc regnum cœlorum: ſed qui fecit uolũtatem patris mei qui in cœlis eſt. Qui igitur ſibi optimè conſultum uolunt, monente Chriſto Domino, ad exemplum prudentium uirginum uigilent, & in tempore parent ſibi bonorum operũ commeatũ. Hæc admoneant unumquemlibet ſui officij: ut dum tempus habet, operetur bonum, quia neſcimus diem & horam huius aduentus: qui cum ſubitò extiterit, iam nõ erit amplius tempus benefaciendi,ſed cuiq; ferendum erit præmium pro retrò geſtis.

CAPVT QVINTVM.

CVm autem uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli eius cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & cõgregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere : hoſpes eram, & collegiſtis me : nudus eram, & cooperuiſtis me : infirmus eram, & uiſitaſtis me : in carcere eram, & ueniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te uidimus eſurientem, & pauimus? ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te uidimus hoſpitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te uidimus infirmum, aut in carcere, & uenimus ad te? Et reſpondens rex, dicet illis: Amen dico uobis, quamdiu feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & nõ dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me: infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicentes: Domine, quando uidimus te eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum,

aut infirmum, aut in carcere: & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico uobis, quamdiu non feciſtis uni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in uitam æter-

Lucæ 21. nam. Erat autem diebus docens in templo: noctibus uerò exiens, morabatur in monte qui uocatur Oliueti. & omnis populus diluculò ueniebat ad eum in templo, audire eum.

COMMENTARIA.

Parabolis aliquot Dominus Ieſus diſcipulos ſuos & præmiorum magnitudine, et ſuppliciorum metu extimulauit ad ſtudium Euangelicæ pietatis: ſed idem multo dilucidius fecit extrema narratione, qua breuiter totam iudicij imaginem ſubijcit oculis. Alluſit autem Dominus uerbis, ad illa Danielis 7. Aſpiciebam ergo in uiſione noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat. Et uſq; ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum: & dedit ei poteſtatem, & honorem, et regnum. Sciebat enim, Diuinum uatem hæc de ſe ut filio Dei pronunciaſſe.

D. Hieronymus in Danielem.

Gloria igitur illa diuina erit maieſtas, lux immenſa, & potentia ineffabilis. In hac quidem gloria uenturus eſt Chriſtus, ſtipantibus illum omnium angelorũ agminibus. Et in ipſis cœli nubibus ceu in tribunali ampliſſimo conſidens iudex apparebit. Cæterùm in conſpectum illius conuocabuntur omnes totius orbis nationes. Nullus enim hominum, quamlibet excelſus aut humilis, poterit illud iudicium effugere. Simul igitur, ut relicti & uiuentes in illo die immutabuntur, iſti quoq; qui ab exordio mundi obierunt, in propria carne quiſq; reſurget. Et hactenus quidem bonos & malos indiſcriminatim tolerauit Eccleſia. At qui corda ſcrutatur omnium, iudex & Dominus Deus, ſeparabit bonos à malis, impios à pijs: atque duas partes conſtituet. Vniuerſo autem mortalium genere ſic in duos ordines diſtributo, Dominus Ieſus tanquam iuſtus iudex, utriſque rationem proferet ſui iudicij, ut boni cognoſcant quibus officijs promeruerint tantam felicitatem: & mali audiant, quibus culpis commeruerint æterna ſupplicia. Ac dextrum quidem ordinem placido uultu ſalutans: Venite, inquiet, amici mei, quos mundus quidem deſpicatos & execrabiles habuit: ſed pater meus pro honoratis & laudabilibus. nunc pro malis, quæ mea cauſſa perpeſſi eſtis, accipite hæreditatem regni cœleſtis, quod uobis diuino conſilio paratum fuit à Deo, omnium rerum præſcio, ante conditum mundũ. Hic iam quæritur: Si ab exordio mundi uita beata parata eſt ſanctis, quomodo nunc operibus ſanctorum tribui uidetur? Ait enim Chriſtus: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, &c. Sanè præparauit Deus uitam æternam, & ineffabilia gaudia, nullis hominum bonis operibus præcedentibus. Nam Paulus: Elegit nos in Chriſto, ait, antè mundi conſtitutionem. Sed idem mox adijcit: Vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius, in charitate. Proinde qui gratuitò ſanctis ſuis uitam beatam ab exordio mundi præparauit: idem & à ſanctis poſtulauit fidem, innocentiam, charitatem ſeu beneficentiam. Quicunque itaque Dei ſunt, per fidem Dei facti ſunt. Qui autem fidem ueram habent, timorem Dei & charitatem habent. Ita fit, ut in præſenti iudex non dicat, Venite, quia crediſtis: ſed, Venite quia benefici fuiſtis. Iam uerò delineatur ſanctorum modeſtia & humilitas. Nõ ignorant illi, qua fide fecerint omnia, & quòd omnia bona dona Dei ſunt. hinc non fidunt operibus illis, neque gloriantur in illis: ſed humili animo voluunt, quod dixit Chriſtus: Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Lucæ 17. Illud uerò diligenter obſeruandum eſt omnibus pijs, quòd Chriſtus in membris ſuis colitur, idq; ſibi impenſum putat, quod ſuis fidelibus impenditur. Poſtquam autem Dominus Ieſus pijs ipſam iuxta diuinum decretum ſententiam tulit: tum horribili uultu uerſus ad eos qui ſtabunt ad læuam, ſententiam proferet formidabilem: Diſcedite, dicens, à me uos, patri meo mihiq; execrabiles: ite in nunquam extinguendum incendium. Vide autem (inquit Theophylactus) quòd Deus ignem non præparauit hominibus. ſupplicium enim non fecit propter nos, ſed propter diabolum. Vt ergo pij in regno Dei cum Chriſto & angelica turba exultabunt, & in æternum nomen Dei laudabunt: ita impij apud inferos diaboli, omniumq; complicum eius conſortes & ſocij plorabunt, dolebuntque æternùm, & indeſinentem habebunt pœnam. Quia enim (ut Theophylactus ſcribit) compaſſionis expertes ſunt diaboli, & inimicè erga pios affecti: meritò idem ſupplicium habent qui eiuſdem uoluntatis ſunt, qui & proprijs operibus maledicti facti ſunt. Cum autem inclementiæ & immi-

ſericordæ

ſericordiæ eos accuſat, defenſionem parant impij. Verùm hanc non accipit Dominus: ſed ſententia ſemel prolata, irreuocabilis & obſirmata manet. Porrò cum iam inſtaret tempus mortis, Dominus Ieſus exemplo ſuo docuit diſcipulos, tum maxime inuigilandum pijs ſtudijs, quum imminet dies uitæ ſupremus. Proinde interdiu docebat populum: noctu uerò demigrabat in montē Oliueti, quo magis uacaret precationi, qua continenter patrem pro ſalute mundi interpellabat. Populus autem diluculò in templum ueniens, pendebat ab ore Domini.

CAPVT SEXTVM.

APpropinquabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha. Et factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis: Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet: & filius hominis tradetur, ut crucifigatur? Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſeniores, in atrium principis ſacerdotum, qui dicitur Caiphas, & conſilium fecerunt. Et quærebant ſummi ſacerdotes & ſcribæ, quomodo eum dolo tenerent & occiderent: timebant uerò plebem. Dicebant autem, Non in die feſto: ne fortè tumultus fieret in populo. Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominatur Iſcarioth, unum de duodecim. Et abijt, & locutus eſt cum principibus ſacerdotum, & magiſtratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam? Et illi audientes, gauiſi ſunt: & pacti ſunt, & promiſerunt pecuniam illi dare. Et conſtituerunt illi triginta argenteos: & ſpopondit. Et exinde quærebat opportunitatem, ut eum opportunè traderet, ſine turbis.

COMMENTARIA.

Quum Dominus Ieſus finiſſet ſermones, quibus tot modis confirmârat animos ſuorum aduerſus afflictiones imminentes, ne planè deijcerentur, quum mox uiderent Dominum ſuum rapi ad ignominioſum ſupplicium: tandem palàm auſus eſt illis aperire diem ac modum mortis ſuæ. Is autem erat dies Paſchæ, qui magna religione celebrabatur apud Hebræos, anniuerſariam memoriam ſibi reuocantes eius diei, quo quondam apud Aegyptios agni ſanguine poſtibus illito liberati ſunt ab angelo interfectore, & incolumes mare rubrum tranſierunt. In huius rei memoriam immolabant agnum anniculum immaculatum, eumq; ab angeli tranſitu, mariq; feliciter tranſito uocabant Phaſe: hoc eſt, tranſitus. Cæterùm hæc erat imago Ieſu Chriſti, totum orbem à tyrannide peccati ſuo ſacro ſanguine redempturi, qui ſolus omnium à peccatorum maculis fuit immunis. Porro quum lex præciperet, ut unum tantum haberent pontificem per omne illius uitæ tempus: illi contra legem multos faciebant, quos quotannis mutabant. Et idcirco ad pontificem illius anni uenerunt, qui dicebatur Caiphas, homo corruptiſſimus. Illic autem impio conſilio decretum eſt, ut non palàm ac ui, ſed dolo Ieſu manus inijcerent, & occiderent. Ergo cum de homicidio conueniret inter malè concordes proceres, conſultatum eſt de tempore. Quanquam enim uehementer ſitiebant ſanguinem innoxium, liuore & odio rabidi: tamen uiſum eſt, in aliud tempus differre cædem, quòd immineret dies ille, præcipuè ſacer ac feſtus Iudæis. Verebantur enim, ne ſi illum aggreſſi fuiſſent eo die quo populus ſolet frequentiſſimè conuenire, tumultus aliquis exoriretur, propterea quòd non pauci eſſent in populo, qui miraculis conſpectis & audita doctrina mirabili, & animaduerſa morum manſuetudine, magnificè de illo ſentirent. Quòd autem ſatanas ipſe Ieſum prius tentauerat, nunc eundem per ſuos miniſtros & organa perſequitur. Occupauit itaque cor Iudæ. Hunc ſola pecuniæ cupiditas, quam contrectarat, huc ueſaniæ perpulit, ut ultrò adiret primarios, ſacerdotes ac magiſtratus (hi Theophylacto uidentur fuiſſe præfecti ædificijs templi, uel etiam cenſores: ut qui curarent ea quæ ad bonum ordinem ſeruandum pertinebant. Præfecerāt enim Romani quoſdam populo, ut non turbaretur: quoniam ſeditioſi erant) tractans cum illis de prodendo in manus ipſorum Ieſu. Nouerat enim hoc illos agitare. Emphaſim uerò habet quod dicit, Vnus de duodecim: ut inde colligamus,

nihil ab omni parte eſſe beatum, cum uidelicet in ſacroſancto Apoſtolorum choro uideamus furem reperiri, & proditorem: item corruptionem carnis, & effectum auariciæ. Nam uictus cupiditate fœdiſsima obliuiſcitur omnium beneficiorum, deſerit Saluatorem, & confert ſe ad turbatores. Infelix Iudas, inquit S. Hieronymus: damnum (inquit) quod ex effuſione unguenti ſe feciſſe credebat, uult magiſtri precio compenſare: nec certam tamen poſtulat ſummam, ut ſaltem lucroſa uideretur proditio: ſed quaſi uile tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit, quantum uellent dare, &c. Atque illi pacti ſunt cum eo triginta argenteis. Tantula mercede ad facinus immaniſsimũ Iudas cõductus, operã ſuam elocat: tanq; uilis æſtimatus eſt precioſus ille ſanguis, qui ſufficiebat uniuerſo mortaliũ generi redimendo. Dubiũ uerò eſt, an Siclos Hebræos intellexerit Matthæ9 per argenteos, an denarios Romanos. Si ſiclos intellexit, apparet Dominũ diuẽditũ eſſe aureis quindecim: ſi uerò intellexit Denarios, aureis quatuor. Auid9 igitur et inhiãs pmiſſæ pecuniæ Iudas, ſtatim ex eo tẽpore captabat opportunitatẽ prodẽdi Ieſum: ſumma diligẽtia quærit opportunũ tẽpus, quo illũ ipſis citra motũ atq; turbã traderet. O' perditiſsimum, omniumq; ſceleratiſsimũ hominẽ.

CAPVT SEPTIMVM.

ANte feſtum diem Paſchæ, ſciens Ieſus quia uenit hora eius ut tranſeat ex hoc mundo ad patrem, quum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Venit autem dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha. Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, & dicunt ei: Quò uis eamus, & paremus tibi, ut manduces Paſcha? Et mittit ex diſcipulis ſuis Petrum & Ioannem, dicens: Euntes, parate nobis Paſcha, ut manducemus. At illi dixerunt: Vbi uis paremus? Et dixit ad eos: Ite in ciuitatem ad quendam. Et ecce introeuntibus uobis in ciuitatem, occurret uobis homo, amphoram aquæ portans: ſequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamiliâs domus: Dicit tibi magiſter, Tempus meum propè eſt: apud te facio Paſcha, ubi eſt refectio mea? ubi eſt diuerſorium, ubi Paſcha cum diſcipulis manducem? Et ipſe oſtendet cœnaculum magnum, ſtratum: & ibi parate. Et abierunt diſcipuli eius, & uenerunt in ciuitatem. Euntes autem inuenerunt, ſicut dixit illis Ieſus: & parauerunt Paſcha. Veſpere autem facto, uenit cum duodecim. & cum facta eſſet hora, diſcubuit: & duodecim apoſtoli cum eo. Et cœna facta, cum diabolus iam miſiſſet in cor Iudæ Simonis Iſcariotis, ut traderet eum, ſciens Ieſus, quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum uadit: ſurgit à cœna, & ponit ueſtimenta ſua: & cum accepiſſet linteum, præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum ſuorum, & extergere linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Quod ego facio, tu neſcis modò: ſcies autem poſtea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos: ſed & manus, & caput. Dicit ei Ieſus: Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Et uos mundi eſtis: ſed non omnes. Sciebat enim, quis'nam eſſet qui traderet eum. Propterea dixit: Non eſtis mundi omnes.

COMMENTARIA.

Præfatiunculam præmittit Ioannes rei ſecuturæ, reuera maximæ, paſsioni uidelicet Domini, & ijs quæ proximè mortem præceſſerunt. Sciebat autem, inquit, iam nunc inſtare horam ipſius, fatalem horam ſcilicet: hoc eſt, paſsionis tempus. Quod (ut D. Cyrillus ſcribit) diligentes Euangeliſtæ oſtendunt à Domino fuiſſe præcognitum, ne quis hæreticorum inſurgat, dicens infirmitate ſua traditum, & Iudæorum laqueis irretitũ, crucis patibulum non ſponte ſuſtinuiſſe, &c. Tranſiuit autem Dominus Ieſus corpore per mortẽ, à terris ad cœlos. Quanquã enim ubiq; ſit

pater in cœlo: tamen peculiariter ſe exhibet ſuis uidendum. Vnde, Ad patrem tranſiuit, perinde eſt ac ſi dicat, mortuus eſt, reſurrexit, & aſcendit in cœlum. Dilexit quoque ſuos, qui ſunt in hoc mundo: & dilexit in finem. quia non ignorans (ut D. ſcribit Cyrillus) quot quantaque paſſurus eſſet, libenter propter nos cuncta ſuſcepit. Cum igitur temeritatem Iudæorum effugere potuiſſet, & crucis patibulum: adeò dilexit ſuos, ut nō recuſauerit pro uita omnium mori. Quòd autem perfectiſſima hæc dilectio ſit, ipſum Saluatorem mihi teſtem citabo: Hoc eſt, inquit, mandatum meum, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis, &c. Incipiunt porrò iam deſcribere Euangeliſtæ dicta & facta Domini, in ultima illa & maximè memorabili cœna. Deſcripturus uerò Matthæus, quomodo celebrarit Paſcha cum diſcipulis ſuis Dominus: indicat locum, urbem ſcilicet Hieroſolymorum. neque enim licebat ullo alio in loco celebrare Paſcha, ita conſtituente Domino Deut. 16. Proinde quando diſcipuli interrogant, ubi uis paremus tibi Paſcha? nihil dubitant de loco, ſed de domicilio, & hoſpite ad quem diuertant. Et Dominus ſigno quodam dato dirigit illos ad commodum domicilium, ea re demonſtrans, ſe eſſe Dominum cùm omniſcium, tum omnipotentem Dei filium, qui extra urbem poſitus uidet quæ geruntur in urbe, efficitq́; potentia ſua, ut audito uerbo illo diſcipulorum, magiſter ille domus & ædes Domino ſuisq́; aperiat, & omnia ſua eis concedat. Hic igitur edit Dominus Ieſus cum diſcipulis ſuis agnum Paſchalem, iuxta præceptum Dei patris, ac ritum patrum in Aegypto, cum mox eſſent egreſſuri: Exod. 14. Quod autem ſcribitur, Et cœna facta, &c. non ita debemus intelligere (ait S. Auguſtinus) cœnā factam, ueluti iam cōſummatam atq; tranſactam. adhuc enim cœnabatur, cum Dominus ſurrexit, & pedes lauit diſcipulis ſuis. nam poſtea recubuit, & buccellam ſuo traditori dedit, utique cœna nōdum finita: hoc eſt, dum adhuc panis eſſet in menſa. Cœna ergo facta dictum eſt, iam parata ad conuiuantium menſam, uſumq́;. Hæc ille. Cæterùm miſſio iſta, ſpiritalis fuit ſuggeſtio. Immiſit enim diabolus per cogitationem in cor Iudæ proditionē Ieſu. Exiuit autem Dominus Ieſus à Deo: quia filius Dei eſt, genitus à patre ab æterno. Deſcendit autem idem in uterum uirginis, & uerus ex illa homo factus eſt: ac iuxta hanc naturam iuit ad Deum, dum uidelicet iuxta carnē terras relinqueret, & aſcenderet in cœlum. Hæc ſciens licet Ieſus: ſic tamen ſeipſum humiliauit, ut linteo præcinctus diſcipulorum lauerit pedes. Venit ergo ad Simonem Petrum. Certè S. Chryſoſtomus conſtanter aſſerit, Dominū Iudæ Iſcariotæ primū omniū lauiſſe pedes: ſi fortè admiranda illa benignitate & humilitate maxima eum reuocare poſſet à concepto ſcelere, &c. Iam aūt ſeruili habitu præcinctus Dominus, peluim geſtans, cum ueniſſet ad Petrum, eiq́; procumberet loturus pedes, exhorruit Petrus inauditum humilitatis exemplū. hinc Domini dignitatem conſiderans, quā ex miraculis & admirabili doctrina utcunque perſpexerat, ac dixit: Domine, quid iſtud eſt rei quod paras? Tu'ne mihi lauas pedes? Dominus ſeruo, magiſter diſcipulo, iuſtiſſimus peccatori ac iniuſtiſſimo? & pedes quidem, uiliſſimam & ſordidiſſimam corporis partem? Cui Dominus: Sine me Petre, reſpondit, quod facio, facere. Non leue eſt, non ocioſum eſt quod ago. Hoc quid ſibi uelit, nondum quidem intelligis: ſed pòſt intelliges myſterium. At Petrus non expendens Domini dicta, magis etiam refugit, dicens: Nunquam patiar, ut tu tantus, mihi tali laues pedes. Reſpondit ei Ieſus: Reclamas inſtituto meo Petre? Atqui aliud eſt quod ago, & quod ceremonia hac ſignifico: ad quid uidelicet conducat aduentus meus in hunc mundū, & paſſio mea quam nunc ſubiturus ſum: ad expiandum uidelicet atq; purgandum peccatorum totius mundi ſordes. Nunc ergo pro indubitata ueritate tibi dico, quòd mei regni nequaquā ſis futurus hæres, niſi te ſic lauero. Petrus aūt, tametſi non intelligebat quid ſibi uellet ſermo Ieſu: tamen cum audiret, fore ut ab illius ſecluderetur conſortio quem unicè diligebat: Domine, inquit, potius quàm abs te diuellar, non ſolùm permitto tibi lauādos pedes, quando ita uis, ſed & manus & caput. Cæterùm ad hæc reſpondens Dominus Ieſus, Petro ait: lotū nō indigere alia lotione niſi pedum, ſed mundū eſſe totum. Sic ſanè loti ſunt, qui ſemel per fidē recepti in gratiam, redemptionis Chriſti participes facti ſunt. Hi enim ex integro plenè ac toti ſunt mundi. In ipſis tamen remanent carnis reliquiæ, ſiue affectus: & hi pedibus ſignificantur. Vt enim corpus pedibus fertur: ita animus ducitur affectibus. S. Auguſtinus: Ipſi, inquit, humani affectus ſine quibus in hac mortalitate nō uiuitur, quaſi pedes ſunt, ubi ex humanis rebus afficimur: & ſic afficimur, ut ſi dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & ueritas in nobis non eſt. Quotidie igitur pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis. & quotidie nos opus habere ut pedes lauemus, id eſt, uias ſpiritalium

greſſuum

greſſuum dirigamus, in ipſa oratione Dominica confitemur, cum dicimus : Dimitte nobis debita *noſtra, ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris. Si enim confiteamur (ſicut ſcriptum eſt) peccata noſtra : profectò ille qui lauit pedes diſcipulorũ ſuorum, fidelis et iuſtus eſt, qui dimittat nobis peccata noſtra, & mundet nos ab omni peccato : id eſt uſque ad pedes, quibus conuerſamur in terra.* Hæc ille. *Porrò dicit* Dominus, *diſcipulos eſſe mũdos, tametſi non omnes.* Certè *erant illi mundi, non propter uiſibilem pedum ablutionem: ſed propter Chriſti gratiam, qua illos hic complectebatur & purgabat, & illi uiciſſim hunc fide recipiebant. Proditori uerò tum auaritiæ crimen, tum affectionis erga Chriſtum infirmitas inabſtergibiles (utor uerbis D. Cyrilli) peccatorum ingeſſit ſordes. Lauerat etiam huic pedes Dominus: quoniam uerò fide carebat, ideo nihil profuit exterior pedum ablutio, etſi centies illi pedes lauiſſet Dominus.*

CAPVT OCTAVVM.

POſtquam ergo lauit pedes eorum, & accepit ueſtimenta ſua, quum recubuiſſet iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magiſter & domine, & bene dicitis: ſum etenim. Si ergo ego laui pedes ueſtros, Dominus & magiſter : & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Amen dico uobis: Non eſt ſeruus maior domino ſuo: neq; apoſtolus maior eo qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Non de omnib. uobis dico: ego ſcio quos elegerim. Sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum ſuum. Amodò dico uobis, antequam fiat: ut cum factum fuerit, credatis quia ego ſum. Amen aũt dico uobis, qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit. Et diſcumbentibus & manducantibus eis, cum hoc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus dixit : Amen dico uobis, quia unus ex uobis me tradet, qui manducat mecum. Aſpicientes ergo ad inuicem diſcipuli, hæſitantes de quo diceret, & contriſtati ualde, cœperunt ſinguli dicere : Nunquid ego ſum Domine? At ille reſpondens, ait : Vnus ex duodecim, qui intingit manum mecum in paropſide, in catino, hic me tradet. Filius quidem hominis uadit, ſicut ſcriptum eſt de illo : uæ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Reſpondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit : Nunquid ego ſum, Rabbi? Ait illi : Tu dixiſti. Et ait illis: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare uobiſcum, antequam patiar. Dico enim uobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur integno Dei. Et accepto calice gratias egit, & dixit : Accipite, & diuidite inter uos. dico enim uobis, quod non bibam de generatione uitis, donec regnum Dei ueniat.

COMMENTARIA.

Recipit ueſtes ſuas Dominus, quas prius depoſuerat ſuperiores: accumbit rurſus, & magna cum grauitate applicat exemplum ſuum diſcipulis, imò omnibus ſuis fidelibus, & ait : Intelligitiſ ne quid ſibi uelit, quod omnibus uobis laui pedes? En ediſſeram uobis myſterium. Si ego ueſtros pedes laui, qui uerè magiſter ſum & Dominus: uos qui inter uos fratres eſtis & conſerui, multo magis non grauabimini mutuis officijs inuicem inſeruire. Nam ideo tanto maior exemplum exhibui, ne uos inter pares pigeat imitari, quod ego diſcipulis ac ſeruis exhibui : pudeat que faſtus & ſupercilij homines, quum ipſe qui angelorum & hominum Dominus ſum, memet uſque ad lauandos pedes ueſtros abiecerim. Iam iterum ſuum urget exemplum, & ita urget, ut nemo poßit porrò ſuæ ſuperbiæ, ambitioni & neglectui fratrum ullam quantumuis præcellentem dignitatem prætexere. His uerò adiungit præmium maximum, beatitudinem ſcilicet, ſi fecerint quæ didicerunt. didicerant autem, Chriſti gratia & ſanguine purgari credentes, reliquias carnis mortificandos eſſe humilitate, & officijs humanitatis, inſeruiendum omnibus hominibus. Sed hæc, inquit, beatitudo non erit omnium ueſtrûm. Elegi quidem uos omnes:

ſed non

ſed non omnes reſpondebunt huius muneris dignitati. His quidem redarguit Dominus Iudæ proditoris ſui ingratitudinem, & impietatem inſaniam. Reuelauit Deus illi per filium ueritatem: uerùm ille plus dilexit tenebras, & precium iniquitatis, quàm lucem & ſtudium pietatis. ideo traditus eſt in reprobum ſenſum, quem idcirco Dominus Ieſus nõ agnoſcit pro ſuo electo diſcipulo. * Addit Scripturam, quæ olim protulit, in eadem cum filio Dei menſa futurum qui ipſum ſit proditurus, & quantum in ipſo pedibus conculcaturus. Beatus Cyrillus: Nemo putet, ait, idcirco quæ à prophetis dicta ſunt euenire, ut impleatur Scriptura. Nam ſi ſic eſſet, laudari potius tanquam Scripturæ miniſtri quàm uituperari nequã homines poſſent. Non ergo ut impleatur Scriptura, nec iſta de cauſa facta ſunt à quibuſdam, quæ Scriptura prædixit: ſed contrà, quoniam ita nonnulli ſponte facturi erãt, idcirco præſciens Spiritus ſanctus futura prædixit. Quum igitur facta ſunt quæ prædixit, pignus fidei prædictionem habentes, eum iam cognoſcimus de quo iſta prædicta fuerunt. Hæc Cyrillus. Ait porrò Dominus Ieſus: Iam nunc hoc uobis prædico futurum priuſquam fiat, ut cum uideritis factum quod Scriptura prædixit, credatis me eſſe illum de quo uaticinata eſt: nec quicquam in me temerè geri, ſed diuino conſilio negocium hoc omne temperari. Porrò quum uel à proditoris ipſius inſania ſe eſſe Chriſtum oſtenderit, occultius adhuc, & illi utiliter, ſi quicquam mentis habuiſſet, ſic carpit, ut honorem (utor uerbis D. Cyrilli) atque beneuolentiam omnem ſibi exhibitam in Dei patris perſonam referri aſſerat. Horribile igitur proditoris crimen, qui propter impietatem in filium, in ipſum etiam patrem impius inuenitur. Cum autem hæc dixiſſet Dominus Ieſus, quia uerus homo erat, ac ut Deus cernebat iam horam mortis imminere, uidebatq́; coràm, per quem tradendus erat in manus hominum peccatorum: turbatus eſt ſpiritu. S. Auguſtinus: Quia ipſe, ait, traditor iam erat exiturus, ut Iudæos quibus Dominum traderet, adduceret: turbauit eum imminens paſſio, & periculum proximum, & traditoris impendẽs manus, cuius fuerat præcognitus animus. Sub hæc teſtificatur Dominus, id eſt, liberè et apertè loquitur, quoniam nihil mouebatur Iudas modeſtia & occulta admonitione, & ait: Vnus nõ è prætorio Pilati, aut ex aula Herodis, aut curia Pontificis, ſed ex uobis, delectus meis diſcipulis, me proditurus eſt. Hic ſermo expergefecit animos diſcipulorum, quos alioqui mœror ingens occupârat. Et uehementer turbati, ſeſe excuſare incipiũt. Simplex enim probitas ad accuſationem ſcelerum obſtupeſcit, dolet, & cupit ex animo ſe quàm alieniſſimam eſſe ab omni ſuſpicione ſcelerum. Impietas uerò non expaueſcit, nec compungitur: quod in Iuda hoc uidere licet. Solus ſibi conſcius, nec exhorruit, nec pudefactus eſt. Tum Ieſus, ut cæteros propemodum mœrore exanimatos aliquo pacto confirmaret, acriusq́ue ferriret Iudæ conſcientiam, ſi fortè poſſet ad pœnitudinem commoueri, ſigno certiore notauit autorem eius facinoris: Qui intinxit mecum manum in catino, hic me proditurus eſt. * Pſalm. 41. O' mira Domini patientia, ait S. Hieronymus. Primùm dixerat: Vnus ueſtrûm me proditurus eſt. Perſeuerat proditor in malo: manifeſtius arguit, & tamen propriè non deſignat. Iudas cæteris contriſtatis, & retrahentibus manum, & interdicentibus cibos ori ſuo: temeritate & impudentia qua proditurus erat, etiam manum cum magiſtro mittit in paropſidem, ut audacia bonam conſcientiam mentiretur. Hæc ille. Atque hæc quidem ut acciderent filio hominis, ſic erat præfinitum à pátre, ſic prædictum à Prophetis. Hic obijciunt Caiani: Quòd ſi Dei prouidentia ita cõſtitutũ eſt, & Scripturis traditũ: certè nõ uidemus quod peccarit Iudas, qui, quod Deus uoluit, ordinauit, & quod per Scripturas prædixit, fecit. His reſpondens Epiphanius ait: Non quia dixit diuina Scriptura, Iudæi crucifixerunt, & Iudas prodidit Saluatorem: ſed quia traditurus erat Iudas, & Iudæi crucifixuri, ea de cauſa Scriptura prædixit. Non igitur, uelut hi dicunt, ex cognitione futuræ mundo beneficentiæ prodidit Dominum Iudas, & ut nobis cederet in ſalutem: ſed per ignorantiam, & æmulationem, & auaritiam, & Dei abnegationem, & cæt. Abuſa eſt quidem illius impietate ſapientia diuina, ad ſalutem humani generis: ſed non ideo minus nocens ille, qui ſua malitia ad facinus perductus eſt: ſed manet illum pro facto tam impio pœna crudeliſſima, ita ut (dicente Chriſto) bonum eſſet ei, ſi nunquam natus eſſet. Porrò oratione quæ uel pudore ſanare poterat improbum, uel pœna deterrere impium, adeò nõ eſt correctus Iudas, ut impudentiam etiam addens ſceleri, quaſi nullius mali ſibi conſcius rogarit Dominum: Num ego ſum is, Rabbi? At Dominus reſpondens, ait: Quanquam omnino uideri nolis proditor, interim tibi probè conſcius es, tè ad meam admonitionem rectè reſpondiſſe. Et ait ad eos: Ego ſum agnus ille immaculatus, propter cuius cruorem effuſum parcetur generi mortalium. Ergo cum hoc paſcha quod nũc celebramus, poſtremum ſit, et iam uerũ immolandũ, perficiendaq́;

daq; ſalus fidelium: gaudeo, imò ingenti deſiderio expetiui illud edere, quo citius deinceps ad ueram progrederer uictimam. Hoc enim affirmo uobis, poſthac non comedam uobiſcum hoc paſcha, iuxta legis præſcriptũ: ſed aliud perfectius paſcha iuxta ſpiritum, perficietur in regno Dei. Nunc adeſt ueritas, & ceſſabit umbra: poſthac ſpirituale & efficax phaſe mihi celebrabitis, cuius eſus uos reddet immortales. Vbi uerò ſinguli guſtaſſent de carnibus agni, porrecto calice dixit eis: Capite, et diuidite hoc inter uos. Illud affirmo uobis, poſthac non bibam de fructu uitis iuxta carnis neceßitatem: ſed mox aderit regnum Dei. Hæc omnia quæ lex habuit carnalia, ſpiritualiter exhibebuntur. Hactenus figurarum legis eſt finis: adeſt namque ipſa ueritas.

CAPVT NONVM.

COenantibus autem illis, accepit Ieſus panem, gratias egit, & benedixit, & fregit, deditq; diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite. Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnauit, accipiens, gratias egit, & dedit illis, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti. Hic eſt calix nouum teſtamentum in meo ſanguine, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Dico autẽ uobis, quia non bibam amodò de hoc genimine uitis, uſque in diem illum, cum illud bibam nouum uobiſcum in regno patris mei Dei (Et biberunt ex eo omnes.) Veruntamen ecce manus tradentis mecum eſt in menſa. Et filius quidem hominis, ſecundum quod definitum eſt, uadit: ueruntamen uæ homini illi, per quem tradetur. Aſpiciebant ergo ſe inuicem diſcipuli, hæſitantes de quo diceret. Et contriſtati ualde, cœperunt ſinguli cogitare, quis eſſet ex eis, qui hoc facturus eſſet? Erat ergo recumbens unus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu, quem diligebat Ieſus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis eſt, de quo dicit? Itaq; cum recubuiſſet ſuper pectus Ieſu, dicit ei: Domine, quis eſt? Reſpondit Ieſus: Ille eſt, cui intinctum panem porrexero. Et cum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simoni Iſcariotis. Et poſt buccellã tunc introiuit in eum Satanas. Et dicit ei Ieſus: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium, ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat, quia dixiſſet ei Ieſus: Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut egenis ut aliquid daret. Quum ergo accepit ille buccellam, ſtatim exiuit. Erat autem nox. Cũ ergo exiſſet, dicit Ieſus: Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo, & continuò clarificabit eum.

COMMENTARIA.

Poſtquam typicum Paſcha (inquit S. Hieronymus) fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat: aſſumit panem, qui confortat cor hominis, et ad uerum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum: ut quomodo in præfiguratione eius, Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos panem & uinũ offerens fecerat, ipſe quoq; ueritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Theophylactus uerò: Porrò dicens, ait, Hoc eſt corpus meum: oſtendit quod ipſum corpus Domini eſt panis, qui ſanctificatur in altario, & non reſpondens figura. Hæc ille in Matthæum. Et in Marcum: Quum benedixiſſet (ſcribit) hoc eſt gratias egiſſet: fregit panem, id quod & nos facimus, preces adiungendo: Hoc eſt corpus meum, hoc inquam quod ſumitis. Non enim tantum figura & exemplar quoddam eſt corporis Dominici panis, ſed in illum cõuertitur corpus Chriſti. Et poſt pauca: Et quomodo, inquit, caro non uidetur? O' homo, noſtrã propter infirmitatem iſtud fit. Quia enim panis quidem & uinum ex his ſunt quibus aſſueuimus, ea non abhorremus: ſanguinem uerò propoſitum et carnem uidentes, non ferremus, ſed abhorreremus: idcirco miſericors Deus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidem panis & uini ſeruat, in uirtutem autem carnis & ſanguinis tranſelementat. Hæc Theophylactus. Porrò ſanguinẽ noui teſtamenti dixit Ieſus, opponendo ueteri. Habebat enim (ait Theophylactus) & uetus teſtamentum ſanguinem, quo aſpergebantur & populus &

lus & liber legis. Deinde teſtamentum reuera legatum illud eſt, quod nobis legauit, promiſit & ordinauit Deus per filium: peccatorum uidelicet remiſsio. Heb. 8. Quoniam autem teſtamentum non niſi in mortuis ratum eſt, ac ſine ſanguinis effuſione non fit remiſsio: ideo mori oportuit filium Dei, & effundere ſanguinem ſuum, ut effuſo innocenti cruore, omnes fideles legatum illud cœleſte acciperent: remiſsionem peccatorum æternam. Lege 8. 9 & 10. cap. Epiſtolæ ad Hebræos. Quod autem Dominus dicit, Non bibam poſthac ex hoc fructu uitis, &c. quidam (teſte Theophylacto) intellexerunt, donec reſurgam. Poſt reſurrectionem enim conuerſatus eſt cum diſcipulis, & comedit & bibit cum eis. ſicut & Petrus dicit ad Cornelium: Qui comedimus & bibimus cum eo poſt reſurrectionem. Actor. 10. Quidam uerò, regnum putarunt futurum ſtatum: bibere autem Dominum nobiſcum, reuelatione myſteriorū. Cæterùm ut non ſolùm oſtendat Dominus, ſe non ignorare quod euenit, uerumetiam oſtendat ſuam bonitatem, & proditoris malitiam, qui non erubuerit ſecum conuiuari: tunc dicit: Manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Mouens porrò quæſtionem Theophylactus: Quare, inquit, omnibus alijs & Petro ipſo tremente, Ioannes quaſi delicatior recumbit in ſinu Domini? & quare dicit de ſe ipſo, quòd eum diligebat Ieſus? Recumbebat quidē primùm, quia præ omnibus alijs diligebatur maximè: deinde ut oſtēderet, ſe alienū à crimine p hoc, quod tam libera illi cū Chriſto eſſet familiaritas. Et Ioannes inquit: Ille diligebat me, qui propter miſericordiam ſuſceperat me. Et ita magis humilitatis quàm oſtentationis uerbum eſt. Permittit autem ei Dominus, ut recumbat ſuper pectus, mœrorem eius ſoluens, & mitigans turbationē mentis illorum, et in ſumma, triſticiam ſopiens. Hæc ille. Porrò Petrus, qui ubiq; inducitur ardens Domini amator, cupidè gliſcit proditorē nouiſſe. Cū autem non ſemel à Domino acerbiora retuliſſet reſponſa, non auſus de proditore percontari Dominum, nutu poſtulauit à Ioanne, ut ipſe ſciſcitaretur. Diſcipulus ergo ille Domino gratiſsimus, ſecretò dixit illi: Domine, quis eſt qui tantum audebit facinus? Ieſus clanculum illi reſpondit: Cui offulā intinctam porrexero. Sicq; perſpicuū diſcipulis ſuis ſignū dedit. tinxit enim panem, & dedit Iudæ: leuaturū calcaneum aduerſus ſe oſtendēs, qui panē illum manducaret. Et tunc impietatis totius princeps, et malorū omniū excogitator, in animū Iudæ penitùs inſilijt. D. Auguſtinus: Prius, inquit, intrauerat, immittendo in cor eius cogitationē qua traderet Chriſtum. talis enim iam uenerat ad cœnandum. nunc autem poſt panem intrauit in eum, non ad hoc ut alienum tentaret, ſed ut proprium poſsideret. Hæc Auguſtinus. Nemo aūt putet, panem à Chriſto exhibitum Iudæ, cauſam fuiſſe ingreſſus in ipſum Satanæ. Perfidia & impietas Iudæ diabolo merum contradidit imperium: Chriſtus ſalubri panis oblatione infelicem monere uoluit, ne uiolaret & religionem menſæ & iura amicitiæ. Quod autē ait Dominus Ieſus Iudæ, Quod facturus es, fac citius: nō eſt adhortantis ad perditionem (ait Theophylactus) ſed exprobrantis; & permittentis ei ad proditionem uenire. quaſi dicat: Ecce, reliqui te facere quod uis: non impedio tuam mentem, non retineo te ultrà. Video te ſemel inſtituiſſe rem fœdiſsimam, nec eam tibi poſſe eximi. omnino perire uis: age pereas tua culpa; licebit. Porrò accumbentium nemo, quorſum hoc dicti pertineret, intelligebat. Quidam ergo ſic interpretabantur uerba Domini, quaſi iuſſerit Iudam uel emere aliquid earum rerum quibus ad celebrandum diem feſtum opus erat: uel erogare aliquid egenis, eo quòd crediti ei erant loculi. Cæterùm Iudas accepta buccella, ac cernens iam conceptum ſcelus diutius latére non poſſe, præſertim cum apertius iam ageret Dominus: diſsimulato Domini dicto, protinus exiuit è conclaui. Erat autem nox, tempus arguens mentem illius auariciæ tenebris excæcatam, qui ſe ſubduceret à luce, & ad opus principis tenebrarum adeò feſtinaret, ut nec temporis intempeſtiuitate commotus, facinus conceptum prorogaret. Submoto igitur illo qui ſe fecerat hoc indignum contubernio, Ieſus multa loqui cœpit diſcipulis ſuis, quæ partim illos conſolarentur confirmarentq;, partim aduerſus tempeſtatem armarent. Ac primùm ſignificauit, mortem ſuam inſtare: quæ licet iuxta mundum ignominia plena uideretur, tamen patris ſimul & ſuam gloriam eſſet illuſtratura. Beatus Cyrillus: Conſummatio, inquit, gloriæ in morte ſita eſt, quam pro uita mundi ſuſtinuit, per quam reſurrectionis modus innotuit. Factus ergo patri obediens uſque ad mortem crucis, exaltatus rurſus eſt, nomen ſupra omne nomen accipiens. Et ſic exaltatus eſt, ut Deus uerus & uerus Dei filius eſſe demonſtretur. Filio autem clarificato, Deus etiam pater in filio clarificatus eſt: non quia gloriæ clarificationis' que adiectio illi acceſsiſſet (non enim indiget his rebus natura ineffabilis) ſed quia clarum hominibus factum eſt, cuius filij pater ſit. Hæc diuus Cyrillus.

CAPVT DECIMVM.

FActa eſt autem & contentio inter eos, quis eorum uideretur eſſe maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum: & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici uocantur. Vos autem non ſic. ſed qui maior eſt in uobis, fiat ſicut minor: & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt: qui recumbit, an qui miniſtrat? Non'ne qui recumbit? Ego autem in medio ueſtrûm, ſum ſicut qui miniſtrat. Vos autem eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Et ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, regnum, ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Filioli, adhuc modicum uobiſcum ſum. quæretis me: & ſicut dixi Iudæis, quò ego uado, uos non poteſtis uenire. Et uobis dico modò: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos inuicem, ſicut dilexi uos. In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò uadis? Reſpondit Ieſus: Quò ego uado, non potes me ſequi modò: ſequêris autem poſtea. Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modò? Animam meam pro te ponam. Reſpondit Ieſus: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges. Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetiuit uos, ut cribaret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Qui dixit: Domine, tecum ſum paratus & in carcerem & in mortem ire. Et ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges me. Et dixit eis: Quando miſi uos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit uobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram: & qui non habet, uendat tunicam ſuam, & emat gladium. Dico enim uobis, quoniam adhuc hoc quod ſcriptum eſt, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus eſt. Etenim ea quæ ſunt de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladij hîc. At ille dixit eis: Satis eſt.

COMMENTARIA.

Quoniam Dominus Ieſus in cœna meminerat de regno Dei, incidit inter diſcipulos adhuc infirmos, & carnem ex parte ſapientes contentio, quis à morte Domini primatum haberet in regno Dei? Dominus autem pro ſua bonitate et miſericordia, non abijcit prorſus & condemnat ſuos diſcipulos: ſed fert eos ſpiritu lenitatis, dicens: Nolite tale quippiam imaginari in regno cœlorum, quale uidetis in regnis mundanis. longè aliud regni genus eſt quod beneficijs conſtat, non ui: ſpiritualibus præſidijs obtinetur ac defenditur, & non uiolentia. Principes huius mundi magnificis titulis honorantur à populo, quòd poteſtate ſua premant inferiores: inter uos autem quos inſtituo ad regnum Euangelicum, longè diuerſa erit ratio. Quo quiſque maior erit inter uos, hoc minus ſibi uindicabit uiolentæ poteſtatis aut gloriæ. In hoc regno futurus eſt ordo: ſed is qui delectus eſt ad primatum, alijs dux ſit ad pietatem: adeò ſeruiet omnium commodis, ut uideatur miniſter eſſe potius quàm princeps. Ducit autem eos (ait Theophylactus) exemplo ſuo ad humilitatem, dicens: Ego, quem omnis ratio & angelica creatura adorant, in medio ueſtri miniſtro. Et neque ego uni quidem ſeruiui, alteri autem non ſeruiui: ſed omnibus uobis. Omnes igitur unum & idem ſentiatis: &c. Porrò ne hac doctrina & inſtitutione ſatis graui deijcerentur, erigit rurſum mentes ipſorum, præmio fidelibus Dei miniſtris in cœlis parato: Hactenus, inquit, mecum permanſiſtis in afflictionibus meis, quibus pater cœleſtis uoluit ſpectatam eſſe meam obedientiam. Quòd ſi perſtiteritis iſthoc animo, nec uos piguerit imitari meam humilitatem: ego uos transferam in regnum illud cœleſte, quod parauit & decreuit mihi pater meus. Ego profectus ad regni dignitatem, uobis mea ueſtigia ſectantibus parabo regni conſortium, ut qui hic geſsiſtis uos omnium miniſtros, ſedulò diſpenſantes doctrinam Euangelicã, in regno illo uelut honorabiles filij Dei accumba-

tis ad

tis ad menſam meam, & uelut primores ſedeatis, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Hæc figuratè locutus eſt Dominus Ieſus, ſermonem ſuum ad ruditatem diſcipulorum ſuorum attemperans. Nam qui cum regibus cœnant, uidentur primos honores ſortiri. Comedere ergo & bibere dixit (teſte Theophylacto) non quaſi edulia illinc ſint poſita, neq; quaſi ſenſibile quoddam regnum ſit. Ipſe enim per ea quæ Sadducæis locutus eſt, docet, quòd conuerſatio quæ illic, angelica ſit, &c. Ait porrò Dominus: Filioli mei, ne uos exanimet mea mors: quæ tametſi uidetur infirmitatis eſſe, tamen erit potentior mea uita: tametſi uidebitur ignominioſa, tamen illuſtrabit gloriam & meam & patris: tametſi uidebitur abolitio mei, tamen ſalutem adferet & uobis & uniuerſo mundo. Expedit igitur uobis, ut hoc corpus ueſtris oculis ſubducatur. Iamq; inſtat tempus, ut id fiat. Mox enim diuulſum à uobis impiorum manus me capiet, & trahet ad mortem: Vos miro mei deſiderio tenebimini: ſed in præſentia non poteritis conſequi. Iam quia diſceſſurus erat à diſcipulis Dominus, paucis totam uiuendi regulam præſcribit, omnes ad charitatem reuocans. Charitatem autem non ideo appellat nouum mandatum, quòd hactenus fuerit inauditum: ſed quia præclarum, illuſtre & precioſum: uel quòd per Chriſtum innouatum ſit. Quomodo autem? Sic ſanè, quemadmodum ipſe dicit: Veſtram ſalutem amaui, & amaui gratis, & uſque ad mortem amaui. Siquidem hanc animam uolens impendo pro uobis. Cæterorum magiſtrorum diſcipuli, titulis, cultu, uarijsq; obſeruatiunculis dignoſcuntur. nihil iſtarum rerum à me didiciſtis, nihil tale à uobis exigo. Vna nota cognoſcent omnes in orbe homines, quòd ueri & genuini mei ſitis diſcipuli: ſi talem charitatem mutuam inter uos retinueritis, qualẽ ego uobis præſto. Hoc autem à beatis Ieſu diſcipulis factitatum legimus, qui uitam propriam contempſerunt, omnem laborem, omne periculum ſubierunt, ac demum etiam mortui ſunt, ut hominũ animas à perditione liberarent. Porrò interrupit cœptam orationem Domini apoſtolus Petrus. Cum enim non intelligeret, quò pertineret illud Domini dictum, Quò ego uado, uos non poteſtis uenire: rogat Dominum, quò ſit abiturus? Reſpondit Dominus: moriturum quidem ſe, Petrum uerò nunc non moriturum: ſed poſtea, ſuo tempore. Petrus autem, qui totus flagrabat amore Domini ſui, magnificè pollicetur Domino. Dominus uerò: Quid ais, inquit, Petre? quàm magnifica de te polliceris? Hæc dicis, quia futuras te ferre poſſe tentationes opinaris. Illud certiſſimum habeto, incumbent impetu magno: quo tu uictus, priuſquam gallus hac nocte cantet, ter me negaturus es. His uerbis cohibuit Dominus Petri magniloquentiam, licet ex amoris magnitudine proficiſcentem: ſimulq; cæteros admonuit, ut in periculis non fiderent uiribus ſuis: ſed intelligerent uirtutis muneriſq; eſſe, ſi quid huiuſmodi præſtarent. Vbi uerò ampliſſima promiſit Dominus diſcipulis ſuis, de periculis imminentibus, diaboliq; artibus & improbo ſtudio uaticinatur, certè in hunc finem, ut humiliores eſſent, & fidelius precarentur, uigilarentq; diligentius. Et quòd ingeminat Simonis nomen, uehementiam & affectum fideliter monentis habet ac ſpirat. Ait igitur: Ecce, Satanas expetiuit uos ſtudio, ut uentilet uos, cribretq; ueluti triticum, diſſipaturus ſi poſſit. Et facturus erat, ſi ueſtræ imbecillitati fuiſſetis relicti: ſed ego deprecatus ſum patrem pro te Petre, ut quamuis uacillatura ſit fides tua, non deficiat tamen. Et tu à malo ad bonũ; à Satana ad me conuerſus, confirma eàdem imbecillitate lapſos, neque unquam deſperent. Diſcant à te Petre, pœnitere, & gratiæ & miſericordiæ diuinæ non diffidere, omnes qui uſque ad conſummationem ſeculi futuri ſunt fideles. Petrus his auditis, adhuc fidens ſuis uiribus, reſpondet: Domine, quam defectionem aut quam conuerſionẽ mihi narras? Imò quemadmodum hactenus non deſerui te, ita nec poſthac unquam ſum deſerturus; adeò ut paratus ſim tecum extremum adire periculum capitis. Dominus autem ubi uidit eum temeraria loqui (oportebat enim, inquit Theophylactus, ſemel audita ueritate, quæ ei dicebat quòd tentandus eſſet, non reluctari) manifeſtat ei tentationis ſpeciem, nempe negationem. Hocq; loco diſcimus, quòd nõ ſufficiat propoſitum abſque ſubſidio Dei. Cæterum in principio quidẽ prædicationis (inquit Theophylactus) mittens diſcipulos Dominus in caſtella & ciuitates, etiam abſque neceſſarijs dimiſit. Illorum enim curã gerens tanquam infirmorum, faciebat eis omnia affluere abundè, citra ipſorum curam. Nunc autem ait, opus eſſe eis ut curent ea quæ uirorum ſunt, & prouideant ſibi ipſis. Hæc autem dicit, non ut omnino gladijs ſint accincti: ſed ſignificans bella & pericula, & docens ut ad omnia præparati ſint. ait ergo: Ex hoc tempore peras geſtate: hoc eſt, ſic affecti eſtote, & curam habete, ut eſuriem habituri. Et gladiũ emite: hoc eſt, prouidete uobis ipſis, tanquam hi qui in bella & prælia multa incidẽnt. eſt enim tempus periculorũ & cædium. Nam ego magiſter ueſter ad mortem abducor, neq; ad glorio-

ſam: ſiquidem implebitur in me, quod futurũ prædixit olim Eſaias, dicens: Et cum iniquis deputatus eſt. Iam enim inſtat tẽpus, ut quicquid de me prædictum eſt à Prophetis, perficiatur. Hunc ſermonem cum non intelligerent diſcipuli, exiſtimarunt omnino opus eſſe gladijs: ſed illud tantum uerentur, duos gladios non ſuffecturos ad eam pugnam. D. Ambroſius tropum in his uerbis eſſe autumat. Mouet tamen adhuc, quòd duos gladios diſcipuli protulerunt: ne fortè unum noui, alterum ueteris ſit teſtamenti, quibus aduerſus diaboli armamur inſidias. Quidam autem (teſte Theophylacto) Dominũ ironicè dixiſſe uoluerunt, Satis eſt. quaſi dixerit: Quia duo ſunt, omnino multi ſunt: & ſufficiunt nobis contra multitudinem, quæ uenit ſuper nos. Quid uobis uidetur?

CAPVT VNDECIMVM.

ET ait diſcipulis ſuis: Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Si quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locum. Et ſi abiero, & præparauero uobis locum, iterum uenio ad uos, & accipio uos ad me ipſum, ut ubi ego ſum, & uos ſitis: & quò ego uado, ſcitis, & uiam ſcitis. Dicit ei Thomas: Domine, neſcimus quò uadis: & quomodo poſſumus uiam ſcire? Dicit ei Ieſus: Ego ſum uia, ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrem, niſi per me. Si cognouiſſetis me, & patrem meum utique cognouiſſetis: & amodò cognoſcetis eum, & uidiſtis eum. Dicit ei Philippus: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui uidet me, uidet & patrem meum. quomodo tu dicis, Oſtende nobis patrem? Non credis, quia ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, à meipſo non loquor: pater autem in me manens, ipſe facit opera. Non creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt? alioquin propter opera ipſa credite. Amen amen dico uobis: Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipſe faciet, & maiora horum faciet: quia ego uado ad patrem. Et quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.

COMMENTARIA.

Dixerat Dominus conſtanter, Petrum una nocte ter negaturum: unde conijcere potuerunt diſcipuli, nouam quandam & atrocem imminere tempeſtatem. Toti ergo conciderant animis, ac ualida conſolatione opus habebant. Hanc inſtituens Dominus, ait: Erunt quidem hæc omnia quæ prædixi: Verùm non eſt quòd ob ea deſpondeatis animum, aut perturbemini. Si fidem ueſtrãm uerè in Deum fixiſtis, ſeruabit ille uos. Quòd ſi illi uerè fiditis, mihi quoque debetis fidere. Qui enim in Deum credit, in me quoque credit, qui ſum Deus uerus, unius cum patre eſſentiæ, poteſtatis, & gloriæ. Cæterùm domus patris eſt ipſa cœlorum regia, in qua ſe uidendum exhibet beatis. Manſiones multas ad imitationem rerum humanarum dixit, quaſi cœlum ſit regium & auguſtum aliquod palatium, quod manſionibus multis & amœnis ſit inſtructum, ad habitationem hoſpitum. S. Auguſtinus hinc colligit diuerſitatem præmiorum in futuro ſeculo. Has quidem parauit Deus pater, quas ut hæreditate genus hominum aſſequeretur, condidit hominem. Hic uerò propter peccata ſuo ipſius uitio admiſſa excidit ſpe ampliſſima, & eiectus eſt in exilium: præterea occluſum eſt ei ipſum cœlum. Deſcendit filius Dei è cœlis in terras, ut moriens tranſiret de hoc ſeculo, atq; de exilio reduceret homines in æternam illam patriã. Ideoq; dicit Dominus Ieſus: Vado paraturus uobis locum. Quod uerò ait, Iterum ueniam, & aſſumam uos ad meipſum: beatus Cyrillus interpretatus eſt de ſecundo Chriſti in mundum aduentu. Sic enim ſcribit: Non abibo, inquit Dominus Ieſus, manſiones paraturus quæ multæ ſunt: ſed uiã innouaturus, quam propter peccatum amiſiſtis, ut per eam ad angelorum conſortia conſcendere poſſitis. Quod cum fecero, & ſuperiora inferioribus coniunxero, ac planum iter in ſupremam ciuitatẽ uobis cõſtruxero: iterum ueniam regenerationis tempore, & accipiam uos mecum, ut ubi ego ſum, & uos ſitis, &c. Et ænigmate quodam indicarat Dominus, ſe proficiſci ad patrem: ſed per mortem crucis. Hoc diſcipuli neſcire non poterant, toties auditũ à Domino: ſed mœror et obliuio faciebant, ut quod ſciebãt neſcirẽt. Hinc Thomas cõpellebat

Dominũ, ut apertius diceret, quó nam eſſet abiturus Dominus Ieſus autẽ: Qui fit, inquit, Thoma, ut neges te noſſe uiam? Iam dixi me redire ad patrem: ad hunc, aditũ ſolus ego omnibus aperio. Et quoniam ad hunc factis Deo dignis peruenitur, in me habetis exemplũ: tum autem quoniam ſine fide nemo peruenit ad patrem, ex me didiciſtis ueritatem. Quòd ſi interim perturbat animos ueſtros formido mortis, ſcitote certam uobis immortalitatem eſſe, quum ego ſim uita. Verùm quoniam additur, neminem ire ad patrem, niſi per Chriſtum, exponens D. Cyrillus: Qui filium, inquit, ut uerè filium ſuſcipit, is ad cognitionem patris cõſcendit, nunquam enim filius eſſe intelligitur, non intellecto patre. Nam ut ad cognitionẽ filij cognitio patris facit: ſic ad cognitionem patris, filij concurrit cognitio, &c. Iam ut confirmaret ſuos in fide, ſignificantius Ieſus diſcipulis indicat, ſe eſſe Deum & patri æqualem: Si cognouiſſetis me, inquit, plenè & uerè, utique & patrem cognouiſſetis. In me enim cognoſcitur illius diuinitas, æternitas, potentia, iuſticia: quando in me operatur opera, quæ æternitatem & maieſtatem ipſius teſtantur. Hinc D. Cyrillus: Non tantummodò, inquit, nuda mentis agnitione uitam eſſe patrem cognouimus, mortuos uiuificantem in filio, & corruptos ad eſſe iterum reducentem: ſed uidimus ipſum in filio uitam naturaliter eſſe, & omnia illi eſſe ſubiecta, quando mari et uentis cum ſuprema poteſtate increpãs dicebat: Tace, obmuteſce. Hæc ille. Porrò hæc myſteria nondum aſſequebatur Apoſtolorum ruditas. geſtiunt igitur uidere patrem: imaginantes ſic poſſe conſpici patrem, quemadmodum conſpiciebant filiũ. Philippus itaq; cæteris auidior diſcendi: Domine, inquit, ais nobis uiſum eſſe patrem: imò hoc utinam nobis largiaris, omnes nos gaudij plenos profitebimur, nec deeſſe ad beatitudinem nobis quicquam arbitrabimur, ſi (quod maximè optamus) Deum patrem uidebimus. Iſtam admodum rudem Philippi poſtulationem Dominus corrigẽs, dicit: Philippe, tantũ iam temporis uobiſcum uerſor, & nondum cognouiſti me? Non ideo me noſti, quia faciem uides: ſed quoniam uirtutem ac ueritatem meam intelligis. Hæc non uidetur oculis corporeis, ſed animo cernitur. Multa edidi miracula, multis docui me æqualem eſſe patri, adeóq; eundem cum patre natura, poteſtate, eſſentia, gloria. Proinde hoc tibi pro certo confirmo, quòd qui me uidit, ipſum patrem uidit. An nondum credis quod inſeparabili naturæ, uoluntatis, & uirtutis conſortio pater in me eſt, & ego in patre? Quicquid loquor, ex illius animo loquor: quicquid facio, ex illius facio ſententia. Profert autem Dominus uerba & opera, ac ſimpliciter docet, utraq; illa ſe communia habere cum patre: adeóq; ea non ex humana facultate, ſed diuina potentia facere. Ab operibus autem ſuis mirificis, quæ ipſe facit uirtute patris, deſcendit ad ea quæ faciunt ſancti, ſed uirtute & nomine Ieſu. Hoc ſanè factum ipſa Apoſtolorum acta teſtantur. S. Auguſtinus: Sed quæ ſunt tandem iſta maiora, inquit? An fortè, quòd ægros, ipſis tranſeuntibus, etiam eorum umbra ſanabat? Maius eſt enim, ut ſanet umbra quàm fimbria, &c. In 19. Acto. cap. de Paulo ſcriptura commemorat, dicens: Ac uirtutes non uulgares edebat Deus per manus Pauli, ita ut etiam ſuper infirmos deferrentur à corpore eius ſudaria et ſemicincta, & recederent ab eis morbi, & ſpiritus mali egrederentur. Iam Dominus: Ideo, inquit, maiora deſignabitis miracula, quia aſcendo ad patrem in gloriam, ut inde in uos transfundam uirtutem cœleſtem, quæ operetur & perficiat in uobis maxima quæq;. Annotauit hic quoq; D. Chryſoſtomus, quòd nõ dixit Chriſtus, Vt glorificem patrem: ſed, Vt glorificetur in me pater. ait enim: Cum filius magna poſſe apparet, in eo pater glorificatur. Sed quid eſt in nomine meo? Quod Apoſtoli dicebant: In nomine Ieſu Chriſti ſurge, & ambula. Quæcunq; enim ipſi operabantur, eorum author erat Chriſtus, & manus Domini erat cum illis. Quòd uerò Dominus ſuſcepturum orationes ſuorum ſe dicit, omniaq; conceſſurum ſe eis quæ petant (ſpiritales ſcilicet petitiones, et à ſuperna maieſtate nõ alienas) liquidò ſe Deum uerum eſſe oſtendit. non enim aliena ut miniſter, ſed ſua ſe daturum pollicetur. omnia ergo per ipſum ex patre ſunt.

CAPVT DVODECIMVM.

SI diligitis me, præcepta mea ſeruate: & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum, ſpiritum ueritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non uidet eum, nec ſcit eum: uos aũt cognoſcetis eum, quia apud uos manebit, & in uobis erit. Non relinquã uos orphanos, ueniã ad uos. Adhuc modicũ, & mundus me iam nõ uidet: uos aũt uidetis me, quia ego uiuo, & uos uiuetis. In illo die uos cognoſcetis, quia ego ſum in patre meo, & uos in me, & ego in uobis. Qui habet mandata mea,

& ſeruat ea, ille eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Dicit ei Iudas, non ille Iſcariothes: Domine, quid factum eſt, quia nobis manifeſtaturus es teipſum, & non mundo? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Si quis diligit me, ſermonē meum ſeruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum ueniemus, & manſionē apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat. Et ſermonem quem audiſtis, non eſt meus: ſed eius qui miſit me, patris. Hæc locutus ſum uobis, apud uos manens. Paracletus autem, ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia, quæcunque dixero uobis. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis: non quomodo mundus dat, ego do uobis. Non turbetur cor ueſtrum, neque formidet. Audiſtis, quia ego dixi uobis: Vado, & uenio ad uos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia uado ad patrem: quia pater maior me eſt. Et nunc dixi uobis priuſquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar uobiſcum. uenit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed ut cognoſcat mundus, quia diligo patrem: & ſicut mandatū dedit mihi pater, ſic facio: ſurgite, eamus hinc. Et hymno dicto, exierunt.

COMMENTARIA.

Cum petituris omnia ſe largiturum pollicitus ſit, nec falſò hæc ſibi dicta eſſe uideantur (multi enim in eius nomine petunt, & non accipiunt) paucißimis ſtatim uerbis expoſuit Dominus, quibus hæc facta pollicitatio eſt. Diligentibus ergo ſeipſum, & præcepta ſua obſeruantibus, gratia ſolummodò ſpiritualium bonorum conceditur. His apponit, dicens: Ego quidem uobis breui tempore patrocinatus ſum. nunc enim abeo ad patrem, & deſtituam uos præſentia corporali: ſed alium aduocatum dabit uobis pater. Quod autem ait, Vt maneat uobiſcum in æternum: dicit, conſolās eos. Non enim ita inquit: temporaria erit eius conſuetudo uobiſcum, ut mea (uerbis utor Theophylacti) ſed uſque in æternum durabit, neque deficiet, cum uos mortui fueritis: ſed ſimul permanebit, & glorioſiores reddet, &c. Porrò per mundum intellexit filios huius ſeculi, homines incredulos, & uoluptatibus deditos. Cum huiuſmodi nihil commercij eſt Spiritui ſancto, ueritatisq́;, nec ipſi cum illo quicquam habent negotij: quia nō uident eum, nec cognoſcunt eum. Craßi ſunt, unde ſpiritualia cœleſtiaq́; dona nec intelligunt, nec cupiunt. Vos autem cognoſcitis eum, inquit. Fuit enim in pectoribus diſcipulorum ſtudium pietatis & religionis, puritatis et ſanctimoniæ. commodam ergo ſedem ſibi nactus Spiritus ſanctus, coniunxit ſe ſpiritibus ipſorū, ac totos ſibi uendicauit. Ait porrò Dominus diſcipulis ſuis: Nō eſt quod exanimetur cor ueſtrum filioli. Quanquam enim ad tempus abeo, nec mortalis cum mortalibus uicturus ſum: tamen nec interea relinquam uos mei ſolatij deſtitutos. Exiguum tempus eſt, quū me mundus hic nō uidebit. Mors enim & ſepulchrū ſubtrahet me cōſpectibus illorū: uobis tamē me rediuiuum exhibebo. Viuam enim etiā poſt mortē: et nō ſolùm ipſe uiuā, ſed etiā uobis uitā perennē conferā. Tum plenius intelligetis, quemadmodū nulla res diuellere poteſt à me patrē, nec à patre me: ita me quoq; uobis ſic agglutinatū eſſe mutua charitate, uosq; uiciſſim mihi, ut nec mors nos poßit diſtrahere. Quod autem paulo ſuperius propoſui, repeto, ac denuò uos fideles adhortor per charitatem, ad obſeruationem eorum quæ hucuſq; commendaui. Veram charitatem arguet obſeruatio præceptorum meorum. Nec enim ex animo diligit, qui iuſſa negligit Domini ſui. D. Cyrillus: Habet, inquit, mandata, quicunq; fidem ſuſcepit, & tenaci memoria candidam Euangelicorum præceptorum cognitionem retinet: ſeruat autem, ſi ſecundum ea uiuit. Ita perfectus eſt pietatis alumnus, qui fide atq; operatione ſanctè in Chriſto uiuere cognoſcitur, etc. Huic autem magna pollicetur Ieſus: In æterna, inquit, illa patria me ipſi glorioſum, & talem qualis reuera ſum, lux et ſatietas omniū gaudiorū, exhibebo: interim dona illi mea augebo, ut ſubinde rectius & plenius regni Dei myſteria intelligens, plenißima tandē fide mihi cōiungatur. Cæterùm Iudas Lebbæus cognomento, cū nō ſatis intellexiſſet ſermonem Domini (opinabatur enim, ut Theophylacto uidetur, Dominū ſic apparriturū amicis, quēadmodū lemures ac ſpectra nocturnis tenebris ſeſe nōnunquā offerūt: aut quēadmodū in ſomnijs uiſa quædā occurrūt) præ multa admiratiōe et ſtupore: Do

mine,

mine, inq̄t, quid accidit, quod quũ nunc omnib. ſis cõſpicuus, tunc nõ ſis apparíturus mũdo, ſed nobis duntaxat? Ad hanc quæſtionem reſpondens Dominus, ait: Corporalis coniunctio finem habeat oportet, ut contemptis his quæ temporaria ſunt, ea conſueſcatis diligere quæ ſunt æterna: & nos inuiſibili modo, ſed efficaci ueniemus ad uos, pectoris ueſtri templum inhabitaturi gratia atq; uirtute. Quum autem dixerit, non ſuum eſſe ſermonem: non in quantum uerbum ac Deus, ſed in quantum ſerui formam habebat, hoc dictum eſt. Et ne humanitùs traditam Euangelij doctrinam arbitremur, ne'ue à Deo hanc diſciplinam ſeparemus, ſed Deo eam attribuamus: optimo diſpenſationis modo (utor uerbis D. Cyrilli) qui in ſerui habitu cernebatur, diuinæ naturæ per perſonam patris ſermonem attribuit, ex quo & in quo ſecundum naturam eſt ut uerbum & ſplendor eius, & ſubſtantiæ ſuæ perfectiſſimus character. Porrò: Hæc locutus ſum uobis, ait, apud uos manens: utiq; præſentia corporali, qua cum illis uiſibilis loquebatur. Illa itaq; manſio (ut S. inquit Auguſtinus) alia eſt, quam promiſit futuram: hæc uerò alia, quam præſentem eſſe teſtatur. Illa ſpiritalis eſt, atq; intrinſecus mentib. redditur: hæc corporalis, forinſecus oculis atq; auribus exhibetur. Illa in æternum beatificat liberatos: hæc in tempore uiſitat liberandos. Secundum illam Dominus à dilectoribus ſuis non recedit: ſecundum hanc it & redit. Hæc ille. Cæterùm quoniam obſcura erant diſcipulis quæ dicebantur, & alia quidem non intelligebant, & de alijs multum dubitabant: liberat eos à turbatione, dicens: Paracletus obſcura et intellectu difficilia, cognita uobis faciet. Igitur de diſceſſu non oportet uos eſſe triſtes, qui tanta uobis bona, tantamq; uobis ſapientiam afferet. Subinde autem (inquit Theophylactus) paracletum nominat, propter continuas ipſorum afflictiones, bono illos animo eſſe faciens, quòd ab ipſo refocillandi eſſent. Quod autem dicit, In nomine meo: oſtendit ſpiritum nihil alienum ab ipſo docturum, neq; propriam opinionem ſibi uindicaturum: ſed in eius nominis gloriam uenturum, etc. Videns porrò Dominus Ieſus, turbari corda diſcipulorum, & maximè propter afflictiones imminentes, & certamina: Quid nocebunt, ait, uobis mundi turbationes, quum mecum pacem habeatis? Non enim talis eſt pax mea, qualis mundi, quæ ſæpe in malo fit, & planè ſtulta eſt: ſed ego talem do, ut & inter uos pacem habeatis, & unum corpus ſitis. Hoc autem fortiſſimos omnium uos faciet, etiamſi multi contra uos inſurgent, nihil patiemini, cõcordia paceq; mutua muniti. Quia autem uidit Dominus, Apoſtolos non plenè reſurrectionem ſuam ſperare, neq; ſcire quid eſſet, & propterea ualde mœrerè ac turbari, ut priuandos ipſo: attemperans ſe illorum infirmitati, dicit: Quia ego dixi uobis, uado & iterum ueniam: adhuc tamen triſtes eſtis, & mihi non fiditis. quamuis enim moriar, etiam in afflictionibus non relinquam uos. Nunc ergo cum audiueritis, quod ad patrem meum uado, qui magis uidetur, et me maior: deberetis gaudere, quòd ad illum eo, qui me maior, & omnia dura poterit auferre. Quid uerò ſit, Pater maior me eſt: docet S. Auguſtinus, dicens: Cum in forma Dei eſſet Chriſtus, ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens. non ergo amittẽs illam, ſed accipiens iſtam, eo modo ſe exinaniens, quo hic minor apparebat quàm apud patrem manebat. Forma quippe ſerui acceſſit, nõ forma Dei receſſit: hæc eſt aſſumpta, non illa conſumpta. Propter hanc dicit, Pater maior me eſt: propter illam uerò, Ego & pater unum ſumus. Hæc ille. Iam nolite, inquit Chriſtus, in Prophetarum conditionem me ponere. Nam illi, quoniam nudi homines erant, à morte detenti ſunt: ego uerò cum Deus ſim, ſecundum naturam detineri à morte nequeo. mittam igitur paracletum, quo illuminati, cum patre me in cœlis ſedere firmiter credatis. Poſthac mortalis cum mortalibus non multa loquar. Adeſt enim per ſuos ſatellites huius mundi princeps ille ſatanas, ſummis uiribus aggreſſurus me, ut prorſus deijciat & extinguat. Sed nihil ab eo periculi eſt. Nam in me nihil habet iuris: cum in mundi cultores, & eos qui peccato obnoxij ſunt, tantum tyrannidem habeat. Ego non morior coactus, nec ob ullum facinus: ſed ut mea morte redimã homines à peccati mortiſq; tyrannide. Vult pater meus cœleſtis genus mortalium à peccatis purgari, ut homines hæredes regni Dei fiant. oportet ergo me meo cruore abluere mundum à peccatis, ut purgatus cœlorum regiam poſſit adire: atq; hoc illud patris mandatum eſt. Ego ſponte mea morior, ut omnibus commendem ſinceram Dei dilectionem, & promptam in exequenda Dei patris mei uoluntate obedientiam. Hinc morti ueluti obuiam pergens: Satis, inquit, iam diu ſumus in hoc accubitu: ſurgite, egrediemur ex hac urbe. Et hymno dicto exierunt. Audiant hoc omnes (inquit D. ille Chryſoſtomus) qui quaſi porci, cum iam comederint, euerſa calcibus menſa, temulenti conſurgunt: cum agere gratias debeant, & in hymnum à menſa deuenire. Tantum ille.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

EGo ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus adferat. Iam uos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis. manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in uite: ſic nec uos, niſi in me manſeritis. Ego ſum uitis, uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſerit, mittetur foràs ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcunq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. In hoc clarificatus eſt pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea: ſicut & ego præcepta patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur. Hoc eſt præceptum meum, ut inuicem diligatis, ſicut dilexi uos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis. Iam non dicam uos ſeruos: quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis. Non uos me elegiſtis: ſed ego elegi uos, & poſui uos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus ueſter maneat, ut quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, det uobis. Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem.

COMMENTARIA.

Allegoria docet Dominus Ieſus, quomodo diſcedens corpore in cœlos ad patrem, nihilominus maneat in ſuis, ac præſens ſit ſuæ Eccleſiæ, & quomodo per ipſum fructificent ſancti in Eccleſia. Et hæc petita eſt è Prophetarũ literis, qui ſparſim Eccleſiam uineæ, homines in Eccleſia uitibus, & opera fidei, dilectionis ac iuſticiæ, fructibus comparant. Vnde S. Auguſtinus: Iſte locus Euangelicus, inquit, ubi ſe Dominus dicit uitem, & diſcipulos ſuos palmites, ſecundum hoc dicit, quod eſt caput Eccleſiæ, nos quoq; membra eius, mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Vnius quippe naturæ ſunt uitis et palmites: propter quod, cum eſſet Deus, cuius naturæ non ſumus, factus eſt homo, ut in illo eſſet uitis, humana natura, cuius & nos homines palmites eſſe poſſimus. Tantũ ille. Agricolam autem patrem appellat, ne à ſolo filio fieri hoc uideatur, quod totius Trinitatis mirabile opus eſt. Pater igitur nos ad pietatẽ & fidem per filium in ſpiritu nutrit, & agricolæ opera facit (uerbis utor D. Cyrilli) aſpiciens & fouens, & omni ad uirtutem redigens cura, per filium ſimiliter in ſpiritu. Iam quiſquis mihi adhærens, inquit, meoq; ſpiritu uiuens, fructum uitæ dignum attulerit, hunc pater meus repurgabit, ſuperuacuas amputans cupiditates, quo fructum afferat copioſiorem. Cæterùm qui mihi quidem inhæſerit per fidei profeſſionem, charitatis autem Euangelicæ fructum nullum adferat: hunc pater amputabit à uite, uelut inutile membrum. Iam uos quidem hactenus purgati mundiq; palmites eſtis, propter doctrinam quam hucuſq; de uſu, fine & fructu mortis meæ tradidi. Hactenus credidiſtis in me, & eſtis mihi inſiti per fidem, ut iam in me maneatis, ac mihi coniuncti ſitis. quòd ſi ſic perrexeritis in me per fidem manere, ego uiciſſim manebo in uobis: nimirum per ſpiritum, ſuccum illum meum. Quod uerò dicit Dominus, Sicut palmes non poteſt ferre fructum, &c. manifeſtius diſcimus, ſincera fide palmites inſertos uiti fideles fieri. Sed non eſt minoris curæ, iugiter per charitatem, id eſt, mandati ſeruationem Chriſto inhærere. Vt enim palmes deciſus à uite nunquam fructum feret: ſic nos à Chriſto deciſi, nunquam ſecundum uirtutem germinabimus. Chriſtus enim nos per gratiam ſpiritus, quaſi per aquam irrigat & nutrit, ut poſſimus facilè pietatis edere fructus. Optimo nobis ipſi Apoſtoli exemplo ſunt: qui quoniam manſerunt in Chriſto, nec ulla ui ab illo ſeparari potuerunt, æternas laudes conſecuti, fructum ſuæ uirtutis, conuerſionem orbis attulerunt, unde immarceſſibiles apud Deum

habituros

habituros coronas nō dubitamus. At auariciæ ſeruus Iudas à uite ſpirituali deciſus, gratia ſpiritus amiſſa foràs eiectus, igni ut inutile ſarmentum traditus eſt. Ait porrò Dominus (ut Theophylacto placet) Si mandata mea cuſtodieritis, hoc eſt, adhæſeritis mihi per opera. Nam quicunq; Deo placere cupiēs, uiuit uoluntate ſua, manet in uite, quū iunitur illi per dilectionem & ſeruationem mandatorum. Porrò ait Chriſtus, clarificatum ſuum patrē. Certè clarificatus pater eſt, proprio filio (inquit D. Cyrillus) pro redemptione hominū dato, quem uoluit hominem fieri, nō ut quicquā boni ſibi acquirat, qui ſemper perfectiſsimus eſt: ſed ut homines plurimū ferant fructū, & Chriſti efficiantur diſcipuli. Oſtendens autē Chriſtus charitatis modū: Quemadmodū, ait, dilexit me pater impenſiſsimè & ineffabiliter: ita dilexi uos diſcipulos meos. Hoc tam ingens bonum magna ſolicitudine ſeruate, ne ueſtra negligentia pereat uobis. Non peribit aūt, ſi, quemadmodū ego uſq; ad mortē perſtiti in charitate patris, ita uos perſeueraueritis in charitate mea. perſeuerabitis aūt, ſi præcepta non Phariſæorū, ſed mea ſeruaueritis, quemadmodum ego conſtanter ad mortem uſq; ſeruo iuſſa patris mei. Hæc locutus ſum uobis, ut ſemper & uſq; ad finem, gaudium ueſtrū integrū maneat, plenumq; ſit & perfectum, ſemper augeſcens in maius meliusq;, donec impleatur in perpetuā immortalis uitæ felicitatem. Vnum hoc eſt præceptum propriè meum, quod omnia complectitur quæ doceo, quod omnia cōdulcabit quæ inciderint triſtia, ut ea charitate uos mutuò complectamini, qua ego uos ſum amplexus. Amorem meum non dictis tantum, ſed factis etiam teſtor. Inter homines nullum maius eſt indicium charitatis, quàm ſi quis uitam impendat amico. ego plus præſto, qui pro inimicis etiam uitā impendo, modò fiant amici. Vos illi mei eſtis amici, pro uobis me in mortem impendo, ut uos morte mea uiuatis: ſi, quemadmodum ego uolens obtempero iuſsis paternis, ita uos lubentes peregeritis quæ præcipio. Vos autē idcirco dixi amicos, quia ſemel omne conſilium animi mei communicaui uobis. Quicquid pater uos per me ſcire uoluit, hoc tanquam fidis amicis impertij. Obuenit autem uobis tanta dignitas, haudquaquam ex ullo ueſtro merito, ſed ex benigna mea gratia, & electione gratuita. Præterea iubet Dominus ſuos ſpectare finem, ob quem electi ſint: nimirum ut eant in orbem terrarum, & afferant Deo fructum copioſiſsimum, fructum nunquam periturū: hoc eſt, pietatem, timorem Dei, iuſticiam, uirtutē, & ſpem futuri ſeculi. Hæc enim in pectoribus eorum plantarunt per prædicationē Euangelicā, quos à ſuperſtitione & impietate cōuerterunt ad ueram religionem ac pietatem. Deinde uerò docet, ipſis omniū præmiorū & præſidiorū loco eſſe, quòd quicquid petierint à patre in nomine ipſius, daturus ſit pater: nihilq; eſſe, quod ille non poſsit largiri.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SI mundus uos odit, ſcitote quia me priorē uobis odio habuerit. Si de mundo fuiſſetis, mūdus quod ſuum erat, diligeret: quia uerò de mūdo nō eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mūdus. Mementote ſermonis mei quē ego dixi uobis: Non eſt ſeruus maior Domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur: ſi ſermonē meum ſeruauerūt, & ueſtrū ſeruabūt. Sed hęc omnia facient uobis propter nomen meū, quia neſciūt eum qui miſit me. Si nō ueniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatū nō haberēt: nunc aūt excuſationem nō habent de peccato ſuo. Qui me odit, & patrē meum odit. Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc aūt & uiderunt, & oderūt & me & patrem meū. Sed ut impleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt; Quia odio habuerunt me gratis. Quum autem uenerit paracletus (quem ego mittam uobis à patre) ſpiritus ueritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me: & uos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc locutus ſum uobis, ut non ſcandalizemini. Abſq; ſynagogis faciēt uos. Sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. & hæc facient uobis, quia non nouerūt patrem, neq; me. Sed hæc locutus ſum uobis, ut cum uenerit hora, eorum reminiſcamini, quia ego dixi uobis. Hæc autem ab initio uobis non dixi, quia uobiſcum eram. At nūc uado ad eum qui miſit me: & nemo ex uobis interrogat me, Quò uadis? Sed quia hæc locutus ſum uobis, triſticia impleuit cor ueſtrū, Sed ego ueritatē dico uobis, expedit uobis ut ego uadā. Si ēm nō abiero,

paracletus

paracletus non ueniet ad uos. Si autẽ abiero, mittã eum ad uos. Et cum uenerit ille, arguet mundũ de peccato, & de iuſticia, & de iudicio. de peccato quidem, quia non credunt in me. de iuſticia uerò, quia ad patrem uado, & iam nõ uidebitis me. de iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Adhuc multa habeo uobis dicere: ſed non poteſtis portare modo. Cum autẽ uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatẽ. Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed quæcunq; audiet, loquetur: & quæ uentura ſunt, annunciabit uobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis.

COMMENTARIA.

Quoniam nõ ciuitatis aut regionis unius, ſed totius orbis terrarũ doctores futuri erant diſcipuli, ad Euangelicã uirtutem homines traducentes: neceſſariò nullã curam ſibi faciundam eſſe monet, ne à mundo, id eſt, ab hominib. uoluptati impietatiq; deditis, odio habeantur. ac inquit: Mementote quod dixi uobis, cũ primùm uos ablegarẽ ad prædicandum, ſerui cõditionem non eſſe potiorẽ quàm ſit Domini. Si mihi nõ pepercerũt qui dominus & princeps ueſter ſum: haud uobis parcent. Si meam recipiebãt doctrinã, recipient et ueſtrã. ſed ut meã nòn tulerunt: ita ueſtrã planè cõtemnent. Cæterùm iſti qui uos perſequẽtur, nõ intelligẽt, neq; credent, me à patre profectũ cœleſti, filium eſſe Dei, miſſum in mundũ, ut mea interceſſione reconciliẽ Deo peccatores: ergo perſequentur uos, ceu blaſphemos, & omnis religionis peſtes. Si nõ tam diſertè Iudæjs myſteria regni Dei explicaſſem, ignorantia ipſorũ potuiſſet uideri malicia carere. Nũc aũt cum nil à me ſit omiſſum, quo ſeruari poterãt, cum ipſi pertinacib. odijs pugnarint aduerſus eum qui ſalutẽ gratuitã offert: non habent quo purgent incredulitatem ſuã. Porrò quiſquis odit me, nõ poteſt nõ odiſſe patrem meũ, è cuius authoritate loquor quæ loquor, cuius uirtute facio quicquid facio. Si nõ edidiſſem inter illos miracula, quæ nemo Prophetarũ ante me prodidit, ſiue magnitudinem ſpectet aliquis, ſiue multitudinẽ: non tenerentur hoc peccato longè grauiſſimo. Nunc aũt & audierunt & uiderunt, tantoq; magis oderũt non tantũ me qui locutus ſum & feci, ſed & patrẽ meũ qui per me locutus eſt, & per me uirtutẽ ſuam exercuit. Sed hæc nõ accidũt fortuitu. Prædixerũt enim hæc Prophetæ: futurũ uidelicet, ut pro benefactis quib. debebatur gratia, maleuolentiã reponerent. Cæterùm Dominus Ieſus nõ ignorãs mundi huius & principis tenebrarũ furorẽ, ſuorũ item metũ & imbecillitatẽ: Scio, inquit, quàm uideatur uobis difficilis prouincia, quã mando. Dabitur autem uobis Spiritus ſanctus, qui uos inſtruet, ut teſtificari liberè multa cum cõſtantia et certitudine de me & negocio Euangelico poſſitis apud homines, propterea quod ordine uidiſtis quæ geſſerim, audiſtis quæ dixerim. Hæc ideo denuncio uobis euẽtura, ut nõ animo tum cõſternemini, cum uobis præter ſpem ingruerit ignominia, cõtumelia & calamitas grauiſſima. Hoc primùm occurret uobis, Euãgelij prædicationẽ auſpicãtibus. Qui legis cognitionẽ profitentur, uos uelut impios & execrabiles ſubmouebũt è ſynagogis ſuis, quod apud iſtos eſt probroſiſſimũ. Deniq; res eò procedet, ut quiſquis interfecerit uos, exiſtimet ſe uictimã immolare Deo gratiſſimã. Non aũt iſta cõmittent in uos, quòd fures ſitis, aut maledici, aut alioqui talibus digni malis: ſed quia nondum ad plenũ nouerũt neq; me, neq; patrem meũ. Expediebat aũt de his præmonere uos, ut cum inciderint uobis hæc mala, fortiter & infractis animis perferatis, dum uobis ueniet in mentẽ, quòd hæc omnia prædixerim euentura. His de rebus ſilui, cum uos mihi iungerẽ: quia nondũ erat tempus. Ego corporaliter uobis præſens, foui imbecillitatẽ ueſtrã: nunc, quoniã à uobis ſubducor, oportuit uos palàm præmoneri, quid ſitis perpeſſuri. Nunc abeundũ eſt ad patrem, à quo ſum miſſus. Hic magno uos dolore moueri ſentio, eo quòd malebatis hac mea cõſuetudine perpetuò frui. Verùm quoniã iucundis utilitas præponenda eſt, ueritatẽ uobis aperiã: longè præſtabilibus eſt, ut hinc abeã. Niſi enim ſubmoto carnis cõſpectu cœperitis eſſe ſpirituales, ſpiritus ille cõſolator qui uos fortes reddet et inuictos, nõ ueniet ad uos. Sic enim uiſum eſt cõſilio paterno. Nec erit inefficax ille Spiritus: ſed plus efficiet per uos, quàm ego nũc præſto: non quòd non ſit eadem potentia, ſed quòd ſic expediat humani generis ſaluti. Ego argui mundum: ille plenius & euidentius idem efficiet. Et arguet quidẽ. oſtendet enim eos peccatores, quia non credũt. Quãdo enim uiderint (utor uerbis Theophylacti) per manus diſcipulorũ in ſpiritu egregia ſigna et miracula fieri, et neq; ſic credẽt: quomodo

non

nõ cõdemnatione digni, et peccato maximo obnoxij? Nam nunc quidẽ, inquit, poſſunt dicere quòd fabri filius ſim, & humilis matris, quamuis ego miracula faciam: tunc aũt incredulitas omni carebit excuſatione, ſpiritu in meo nomine talia perficiente. Deinde arguet: hoc eſt, oſtendet eis, quòd ego quũ iuſtus fuerim, & irreprehenſibilẽ egerim uitam, iniuſtè occiſus ſim, & in eius iudiciũ ad patrẽ uadã: neq; enim ſi iniuſtus fuiſſem, ad patrem aſcendiſſem. Quia enim ut aduerſariũ Deo & iniquũ occiderũt, oſtẽdet eis ſpiritus, quòd non ſim talis. neq; enim ſi aduerſarius Dei fuiſſem, apud Deum & legiſlatorẽ hunc honorẽ aſſecutus eſſem, non temporariũ, ſed æternum. Iam quod dicit, Poſthac nõ uidebitis me: æternã eius apud patrem cõuerſationẽ manifeſtat. Demũ de iudicio arguet eos: hoc eſt, etiã per hoc me iuſtũ & à peccato immunem oſtẽdet, eo quòd rector mundi immundi à me iudicatus eſt, & uictus. Quia enim dicebãt: Dæmonium habet, et quòd in Beelzebub miracula facit, & impoſtor eſt: hæc omnia oſtendẽtur uana, quũ apparuerit diabolus cõdemnatus, & oſtenſum fuerit omnibus, quòd à me ſit uictus: id quod nequiuiſſem, ſi nõ ipſo fuiſſem fortior, & ab omni peccato alienus. Porrò, quia animi diſcipulorũ obſtrictiores erant affectibus quàm qui tantis idonei eſſent myſterijs ritè percipiendis, proinde ait: Sunt a multa quæ uobis poteram dicere: ſed non eſt h[illegible]ius temporis ea promere, nec uos adhuc capaces eſtis: ea ſpiritui uenturo reſeruo. Ille ubi uenerit, reperiet uos plenioris ſcientiæ capaciores: tumq; non modò illa copioſius & diligentius explicabit, ſed etiã ducet uos in omnem ueritatẽ. Rectè uerò dixit, Ducet. Niſi enim Spiritus ſanctus uiã oſtendat, et in oſtenſa uia etiã deducat, greſſus noſtros cõfirmans, nunquã in uiam ueritatis perueniemus. Cæterùm omnem ueritatẽ diſertè exprimens, nihil ueritatis relinquit quod ignorarint Apoſtoli. Poſt hæc iterum diſſerit de Spiritu ſancto, oſtendens doctrinã eius nihil diſcrepare à doctrina ſua: Non, inquit, loquetur à ſemetipſo: nimirum nihil alienum loquetur à me, aut noui, ſicut ſolent qui non ea loquuntur in legationibus quæ commiſſa ſunt, ſed quæ ipſis uidentur: ſed patris mei. Mea uobis conſilia, myſteria, atque uerba, quæ ipſius quoq; ſunt, reuelabit. A' patre proficiſcuntur omnia: ſed nihil eſt illius, quod idem non ſit meum: nec quicquam eſt patris aut meum, quod ſpiritui non ſit commune. Per illum igitur ego uobis loquar, quemadmodum per me locutus eſt pater. Qui mihi credit, credit patri: qui ſpiritui credit, credet utriq; noſtrûm.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

MOdicum & nõ uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me: quia uado ad patrem. Dixerunt ergo ex diſcipulis eius quidam ad inuicem: Quid eſt hoc quod dicit nobis: Modicum & nõ uidebitis, & iterum modicũ & uidebitis me: &, quia uado ad patrem? Quid eſt hoc quod dicit, modicum? neſcimus quid loquitur. Cognouit aũt Ieſus, quia uolebãt eum interrogare, et dixit eis: De hoc quæritis inter uos, quia dixi, Modicũ & non uidebitis me, & iterum modicũ & uidebitis me. Amen amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos: mundus aũt gaudebit, uos aũt cõtriſtabimini: ſed triſticia ueſtra uertetur in gaudiũ. Mulier cum parit, triſticiam habet, quia uenit hora eius: cum aũt pepererit puerũ, iam nõ meminit preſſuræ, propter gaudiũ, quia natus eſt homo in mundũ. Et uos igitur nunc quidẽ triſticiã habetis: iterum aũt uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrũ, & gaudiũ ueſtrũ nemo tollet à uobis, & in illo die me non rogabitis quicquã. Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. Vſq; modò non petijſtis quicquã in nomine meo. Petite, & accipietis, ut gaudiũ ueſtrũ plenũ ſit. Hęc in prouerbijs locutus ſum uobis. uenit hora, quũ iam nõ in prouerbijs loquar uobis, ſed palàm de patre annunciabo uobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico uobis, quia ego rogabo patrẽ de uobis: ipſe enim pater amat uos, quia uos me amaſtis, & credidiſtis quia à Deo exiui. Exiui à patre, & ueni in mundũ: iterum relinquo mundũ, & uado ad patrẽ. Dicũt ei diſcipuli eius: Ecce nũc palàm loqueris, & prouerbiũ nullũ dicis: nũc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi ut quis te interroget: in hoc credimus, quòd à Deo exiſti. Reſpõdit eis Ieſus: Modò creditis? Ecce uenit hora, & iã uenit, ut diſpergamini unuſquiſq; in ꝓpria, & me ſolum relinquatis: & tamẽ nõ ſum ſolus, quia pater mecũ eſt. Hæc locutus ſum uobis, ut in me pacẽ habeatis. In mundo preſſurã habebitis: ſed cõfidite, ego uici mundũ.

Quum Dominus Ieſus non admodum obſcurè indicaret ſe per mortem ac ſepulturam abfuturum à conſpectu ſuorum, ſed rurſus corpore iam immortali uidendum eſſe ſuis, ut per aliquot dies confirmatis diſcipulorum animis ſeſe reciperet in cœlum: tamen quod dictum erat non intelligentes diſcipuli, muſſitabāt inter ſeſe: Quid ſibi uult hoc breue tempus, quo ſui uidendi nobis copiam adimet? rurſum aliud breue, quo ſui nobis uidendi copiam faciet? obſcurus eſt hic ſermo, nec intelligimus quid loquatur. Ieſus intelligens quòd uellent percontari ſe, præuenit illorum interrogationem: ut oſtenderet, ſibi notas eſſe quamuis arcanas hominum cogitationes: De hoc, inquit, eratis me interrogaturi, quod dixi uos meo conſpectu breuiſſimo tempore fruituros, & rurſus puſillum temporis interceſſurum, ac denuò uos me uiſuros. Quod dixi, ueriſſimum eſt. Inſtat tempus, quum uos ob ademptam hanc noſtram amicitiam ac conſuetudinem, luctu & mœrore conficiemini, uelut omni præſidio deſtituti: contrà, homines mundani ineffabili exultabunt gaudio, omnino ſibi perſuadentes, res in tuto eſſe, cum me adegerint in crucem, ac ueluti oppreſſerint morte turpi & funeſta: ſed breui commutabuntur rerum uices. Vt enim mea mors uos diſcruciabit, & Iudæos afficiet gaudio: ita reſurrectio mea uos afficiet gaudio, contrà Iudæos cōturbabit. D. Cyrillus: Viuit ſemper Chriſtus, inquit, & mors per eum deſtructa eſt: contraria uerò mundus omnia patietur, perpetuos cruciatus ſubiturus. Nam ſicut Chriſto ſecundū carnem mortuo, mœrore ſancti, mundus autē lætitia eſt affectus: ſic conſequenter, deſtructa morte, reſuſcitatoq; Saluatore, mœror ſanctorum in gaudium, & lætitia mundi in triſtitiam conuertetur. Hæc ille. Ornat porrò Dominus, & illuſtrat quod propoſuit, parabola è uiceſimoſexto cap. Eſaiæ ſumpta, & ait: Quemadmodum mulier grauida, et partui iam uicina, tum grauiter diſcruciatur, cum iam enitendi tempus appetijt: dolores tamen patienti tolerat animo, quòd ſciat non fore diuturnos, & mox ſe conſecuturam ex edita prole uoluptatem: indē uos quoq; hoc exiguo tempore quod inſtat, uehemēter animo diſcruciabimini: ſed poſt paucos dies, ubi uictor me uobis exhibuero rediuiuum, magno gaudio perfundetur cor ueſtrum, quòd quem mortuum luxiſtis, uideatis immortalitate donatum: luctus erit breuis, ſed gaudium perenne. Nunc multa ſunt, de quibus animus ueſter geſtit interrogare me. Tum (ubi in cœlum ſublatus, & glorificatus uobis miſero Spiritum ſanctū) adeò ſatisfactum erit animis & oculis ueſtris, ut nihil amplius exiſtimetis interrogandum. Cæterùm licet Deus nobis ampliſſima quæq; promittat, omnes ſuos theſauros aperiens & offerens: uult tamen ſeriò ac ſedulò orari. Orandum eſt autem in nomine Chriſti. D. Cyrillus: In nomine meo, (inquit) addidit, ut mediatorem ſe & collargitorem oſtendat. Nullus enim accedit ad patrem, niſi per filium, per quem adductionem habemus ad patrem in ſpiritu, ſicut ſcriptum eſt. Ideo ſe portam & uiam appellat. (quia Nemo, inquit, uenit ad patrem, niſi per me.) Nam in quantum filius & Deus eſt, unà nobis cum patre bona largitur: in quantum uerò mediator eſt, & pontifex, et paracletus, noſtras preces ad patrem adducit. ipſe enim nobis libertatem atq; fiduciā ad patrem largitur. Orandum eſt igitur in nomine Saluatoris, ſi exaudiri à patre uolumus. Tantum ille. Ait porrò Dominus: Hactenus obſtitit uobis præſentia corporis, quo minus peteretis aliquid à patre, meo nomine: poſthac petite, ſublatis in cœlum animis, ubi ſcitote me præſentem fore patronum, ut gaudium ueſtrum fiat plenum ac perpetuum. Hæc interim obſcurius locutus ſum uobis (ſic enim obſequendum erat imbecillitati ueſtræ.) tandem & per ſpiritum meum certò renunciabo uobis, quid uelit pater meus. Nō dico, me patrem rogaturum, quaſi aut odientem & negligentem. amat enim uos impenſiſſimè: ſed ideo amat, quia uos mecum per fidem conſentitis, & me amatis mutuò, et quia creditis quòd ab ipſo profectus ſum. Quod uerò inquit Dominus, Exiui à patre, & ueni in mundū: interpretans S. Auguſtinus: Neq;, ait, propterea debet incredibile uideri, qui ſic ad mundū ueniens exijt à patre, ut non deſereret patrem: & ſic uadit ad patrem relicto mundo, ut nō deſerat mundum. Exijt enim de patre, quia de patre eſt: & in mundum uenit, quia mundo ſuum corpus oſtendit, quod de uirgine aſſumpſit. Reliquit mundum, corporali diſceſſione: perrexit ad patrem, hominis aſcenſione: nec mundum deſeruit præſentiæ gubernatione. Hæc Auguſtinus. Quum autem audiſſent diſcipuli (inquit Theophylactus) amicum illis futurum Deum patrem, neq; indigere ſe illius interceſſione, uti maximè familiares patri, exijſſeq; illum à Deo, dicunt: Nunc ſcimus, quòd cognoſcis quæ uniuſcuiuſq; cor offendunt, & non opus habes ut ab aliquo diſcas ea. Et in hoc credim⁹, quòd à Deo exieris. Dei enim eſt, ſcire occulta cordis. Hæc

audiuit

audiuit Dominus quidem: probè autem ſciens, ex quo hæc proficiſcerentur animo, & quòd nondũ plenè quid dixiſſet intelligerent: Quid audio, inquit? Quod ego pôſt polliceor, iam firmioribus ſacri ſpiritus afflatu factis, hoc nunc uobis arrogatis ante tempus: quaſi uirtutis humanæ præſidijs poſsitis quicquam. imò iam inſtat tempus, quo declarabitis quàm ſitis imbecilles. ingẽti enim metu perculſi, me deſerto ſolo in manibus ſatellitũ, alius aliò fugiens, ut ſaluti ſuæ unuſquiſq; conſulat. Verùm idcirco non ero deſolatus: quia nunquam me deſeret pater ille cœleſtis, ex quo & in quo ſum naturaliter. Diſſerui hactenus multa uobiſcum, ut in me pacem habeatis, utq; ſciatis preſſuram uos in mundo non paruam habituros propter me: ſed non ſuperabit mundus. nam à me uictus eſt. Vincetis & uos, meo ſpiritu fortes & inuicti futuri, quum tempus & res poſtulabit.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

HAec locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis oculis in cœlũ, dixit: Pater, uenit hóra, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis uitam æternam. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum uerum, & quẽ miſiſti Ieſum, Chriſtum. Ego te clarificaui ſuper terram: opus cõſummaui, quod dediſti mihi ut faciã. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quã habui priuſquam mundus fieret apud te. Manifeſtaui nomẽ tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo. Tui erant, & mihi eos dediſti, & ſermonem meum ſeruauerunt. Nunc cognouerunt, quia omnia quę dediſti mihi, abs te ſunt. Quia uerba quæ dediſti mihi, dedi eis. Et ipſi acceperunt, & cognouerũt uerè, quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti. Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo: ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Et mea omnia tua ſunt, et tua mea ſunt, & clarificatus ſum in eis. Et iam nõ ſum in mundo, & hi in mundo ſunt: & ego ad te uenio, pater ſancte. ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos. Cum eſſem cum eis, ego ſeruabã eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui: & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. Nunc autem ad te uenio, & hęc loquor in mundo, ut habeãt gaudium meum impletum in ſemetipſis. Ego dedi eis ſermonẽ tuũ, & mundus eos odio habuit: quia non ſunt de mundo, ſicut & ego nõ ſum de mũdo. Non rogo, ut tollas eos de mũdo: ſed ut ſerues eos à malo. De mundo non ſunt, ſicut & ego nõ ſum de mundo. Sanctifica eos in ueritate: Sermo tuus ueritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, ita & ego miſi eos in mundũ. Et pro eis ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis qui credituri ſunt per uerbum eorũ in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te: ut & ipſi in nobis unũ ſint, ut credat mundus, quia tu me miſiſti. Et ego claritatẽ quam tu dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unũ ſumus. Ego in eis & tu in me, ut ſint conſummati in unum: & cognoſcat mundus, quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti. Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum: ut uideant claritatem meam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante cõſtitutionem mundi. Pater iuſte, mundus te non cognouit: ego aũt te cognoui. Et hi cognouerũt, quia tu me miſiſti. Et notũ feci eis nomẽ tuũ, & notum faciam, ut dilectio qua dilexiſti me, in eis ſit, & ego in ipſis.

COMMENTARIA.

Poſteaquam Dominus Ieſus ſermonibus planè diuinis diſcipulos ſuos partim conſolatus eſſet, partim inſtruxiſſet aduerſus imminentẽ malorũ procellam: iam ſuam ſubiens paßionem, incipit eam à precibus ad patrem fuſis, cui ſe primùm commendat: deinde Apoſtolos: poſtremò omnes Apoſtolorum doctrinæ credentes. Ait itaq;: Pater, nunc adeſt tempus, mihi ſemper optatum: glorifica me filium tuum apud homines, morte ac reſurrectione. Sic expedit ad humani generis ſalutem, ut mundus per te cognoſcat filiũ, ac uicißim per filium cognoſcat patrẽ. Sic enim tibi uiſum eſt, ut mihi traderes poteſtatem uniuerſi generis mortalium, ut omnes à morte liberati, uitam aſſequantur æternam.

Porrò uitæ æternæ fons eſt,ut utroq; alterum il-
luſtrante,per fidem cognoſcant utrunq; :uidelicet
te,qui ſolus uerus es Deus omnium orbis nationũ,
unde proficiſcitur quicquid eſt uſquam boni:et me
Ieſum Chriſtum,quem pro ſalute generis humani
miſiſti in mundum.Ego hactenus miraculis & do
ctrina nomen tuum illuſtre reddidi in terris, obij
quod mihi mãdaras,prõptus ac paratus ad id quod
ſupereſt.Et nũc mi pater tu uiciſſim effice, ut mun
dus intelligat, me totum receptum in eam gloriã,
quam habebam apud te, priuſquam hic orbis con-
deretur.Effeci,ut nomen tuum innotuerit ijs,quos
afflatu tuo exemptos à mundo mihi tradidiſti.Nõ
enim poterãt eximi huic mundo,et inſeri mihi,niſi
tua gratuita bonitas afflaſſet illorũ animos.Tui e-
rant quos condidiſti, & huic negocio deſtinaſti,
& eos mihi docendos ac formandos tradidiſti :et
hoc cognitũ & perſuaſum habent, quòd quicquid
docui,quicquid geſſi,ex te autore profectũ eſt,tua
uirtute geſtum eſt.Sermonẽ igitur meũ uelut abs
te profectũ receperũt,cui credentes uerè cogno-
uerũt,quòd abs te miſſus uenerim in hunc mundũ.
Ego igitur pro his rogo,ut tua bonitas quod cœpit
in illis perpetuũ ac proprium eſſe uelit.Pro mundo
nunc non rogo,qui malis cupiditatibus excæcatus
pertinaciter reclamat doctrinæ meæ,ſibi ipſi ſalu
tem gratis oblatam inuidẽs. Tuos igitur tibi pater
cõmendo,ut perpetuò tuos eſſe uelis.Quemadmo
dum aũt tu mea doctrina glorificatus es apud ho-
mines : ita ego per horũ credulitatem glorificatus
ſum,qui mihi conſtanter adhæſerunt.Peregi præ-
dicationis meæ munus,in quod iſti ſuccedẽt, ſpar
ſuri per uniuerſas orbis nationes quod à me didice
rũt.Ego uerò relictus illis,ad te uenio totus.Pater
ſancte, ſerua eos in prædicatione tui nominis, ut
ea doceant quæ tu me docere uoluiſti,ut quemad-
modum ego à tuis præſcriptis nuſquam diſceſſi:ita
& horum doctrina,horũ uita nuſquã à mea diſſen
tiat.Quamdiu cum illis egi ſecundũ corporis con
ſuetudinem,etiã corporalibus officijs ſtudui illos
ſeruare, ueluti tuos & abs te mihi cõcreditos, &
hacten⁹ cõtinui illos in fœdere noſtro.Quotquot
mihi tradidiſti, hos traditos bona fide cuſtodiui :
neq; quiſquam ex hoc contubernio perijt præter
unũ,qui licet mecũ uiueret , perditioni tamẽ natus
erat,quam ipſe ſibi ſuopte uicio acceſſiuit. Nec id
quidẽ fortuitu obtigit:ſed hoc fore iam olim Scri-
ptura diuina prædixerat, ut domeſticus conuictor
proderet in mortẽ dominũ ac magiſtrũ ſuũ . Hæc
loquor abiturus,ut cõſoler & cõfirmem meos, ut
intelligãt me reuicturũ: et ubi uiderint me ſublatũ
in cœlũ,& acceperint ſpiritũ illũ cœleſtem,cõci-
piant gaudiũ perpetuũ atq; perfectũ. Homines in-
hiant rebus terrenis et caducis:et doceo cœleſtia.
Hãc doctrinam abs te mihi traditã tradidi illis,&
ideo odit eos mundus , quòd ſimplici credulitate
pareãt meis decretis:quemadmodũ me quoq; mun
dus odit, quòd tuæ uoluntati paruerim . Nolim aũt
adhuc illos eſſe mihi comites,nondũ eſt tempus ut
& hi ſuſtollãtur è mundo, donec et ipſi perfuncti
fuerint ſibi delegãdo munere . Hoc tantũ rogo,ne
uiuẽtes in mundo,mundi uicijs cõtaminentur,& à
nobis deſciſcẽtes reuoluãtur in mundi factionem.
Quemadmodũ enim ego ſum alienus à mundo,
quoniã adhæreo tibi: ita & hi ſint à mundo alieni,
quoniã adhærẽt mihi.Ego me purũ ſeruaui ab in-
quinamentis mundi:ita tu hos puros ſerua ab omni
mundi cõtagio.Id fiet, ſi tuo præſidio perſeueraue
rint in ueritate.Mũdi ſapiẽtia plurimũ habet falſi-
tatis admixtũ : ſed tuus ſermo quẽ ego docui,pura
ueritas eſt.Ego tuus apoſtolus,bona fide geſſi tuũ
negociũ: ita & hos mei uice mitto in mundum, ut
quod à me acceperũt,purè ſincereq; doceãt.Huius
rei gratia memetipſum uictimã immolo tibi, ut &
hi purgati à peccatis,puri perſeuerẽt in prædicatio
ne ueritatis Euãgelicæ. Nec ꝓ his tantũ rogo:ſed
ꝓ omnib. q per meã doctrinã ab his prædicatã mun
do renũciaturi ſunt, et in me fiduciã omnẽ colloca
turi.Sic enim fiet, ut quẽadmodũ tu uim tuã exe-
ris in me, et ego tibi indiuulſus inhæreo : ita et uim
noſtrã exerant⁹ in his nobis indiuulſè adhærẽtib⁹,
ut mũdus horũ cõcordi doctrina, horũ miraculis,
horũ caſtis morib. cõmotus, credat me ꝑfectũ abs
te,& quicquid ꝑ te geſſi,redeat in gloriã nominis
tui.Ego per ſpiritũ meũ agã in illis, quẽadmodũ tu
in me ueritatem tuã exeruiſti.ita mũdus intelliget
nõ eſſe doctrinã humanã:ſed profectã à me, quẽ tu
in mundũ miſiſti.Intelliget et illos tibi charos eſſe,
uoluntati tuæ obtẽperantes:quemadmodũ ego tibi
charus ſum,nuſquã deflectẽs ab animo tuo.Pater,
cupio,ut quẽadmodũ hi futuri ſunt imitatores affli
ctionũ & crucis meæ:ita ſint & gloriæ cõſortes.
Pater iuſte,à me nihil eſt prætermiſſum, quo minus
innoteſceres omnibus:ſed mundus magna ex parte
ſuis uicijs occæcatus,noluit te agnoſcere, qui mihi
te docenti noluit credere.Ego uerò purus à mun-
do,te noui,et per me cognouerũt te hi quos in hoc
delegeras,q; abs te profectus ſim . Et quandoqui-
dẽ per me receperunt noticiã nominis tui,efficiam
ut magis ac magis eis innoteſcat, ut ſumma chari-
tate qua me complexus es, complectaris & illos:
atq; illi uiciſſim plenius edocti per ſpiritũ meum,
& nos redament, & ſe inuicem mutua beneuo-
lentia foueant ac tueantur.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

HAec cum dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron: & ibat ſecundum cõſuetudinem, in montem Oliuarum. ſecuti ſunt autem eum & diſcipuli eius. Tunc dicit illis Ieſus: Omnes uos ſcandalum patiemini in me, in nocte iſta. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorẽ, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem reſurrexero, præcedam uos in Galilæã. Reſpondens autem Petrus, ait illi: Etſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcãdalizabor. Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequã gallus bis cecinerit, ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt. Tunc uenit Ieſus cum illis in uillam quæ dicitur Gethſemani, ubi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locũ: quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Et dixit diſcipulis ſuis: Sedete hic, donec uadam illuc, & orem. Et aſſumpto Petro, & duobus filijs Zebedæi, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe, pauere & tædere. Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. ſuſtinete hic, & uigilate mecum. Orate, ne intretis in tentationem. & ipſe auulſus eſt ab eis, quantum eſt iactus lapidis: & progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuam ſuper terram, & orabat: ut ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora. Et dixit: Abba pater, omnia poſsibilia ſunt tibi: transfer hunc calicem à me. Mi pater: ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte: ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Et uenit ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes. & dixit Petro: Simon, dormis? non potuiſti una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt: caro autem infirma. Iterum ſecundò abijt, & orauit eundem ſermonem, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix trãſire niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et reuerſus, denuò inuenit eos dormientes: (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant, quid reſponderẽt ei. Et relictis illis, iterum abijt, orauit tertiò, eundem ſermonem dicens. Apparuit autem illi angelus de cœlo, confortans eum. Et factus eſt in agonia, prolixius orabat. & factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & ueniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes pręͅ triſticia. & ait illis: Dormite iam, & requieſcite. Sufficit, quid dormitis? Surgite, & orate, ne intretis in tentationem. Ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce qui me tradet, propè eſt.

COMMENTARIA.

Poſteaquam Dominus Ieſus cõfirmaſſet ſuos, & patri cõmendaſſet, lubens iam periculis & morti ſe exponẽs, tranſmiſſo torrente Cedron, in hortum ſeſe cum delectis recipit diſcipulis. Porrò in hortũ concedit Dominus, quòd is aptus eſſet precationibus, utpote ſemotus à turbis. Quærens D. Cyrillus in hoc myſterium: Hortus autem, inquit, admonebat paradiſi. Ad priſtinum enim omnia recurrere oportebat. Et ut in paradiſo malorum initium factum eſt: ſic in horto paſſio Chriſti incœpit, per quam à malis liberati, in priſtinum habitum reſtituti ſumus. Cæterùm Dominus rurſus prædicat diſcipulis, fore ut mox grauiter turbarentur, uiſo ſupplicio ſuo: ſed ne penitùs abijciant animum, conſolatur eos prophetia, & mox futura reſurrectione: ſimul tempus locumq́; uicinum deſignans, ubi rurſus ipſum eſſent conſpecturi. Ob multã aũt mentis cõfidentiam (ut Theophylactus docet) Petrus ſolus pollicebatur, ſe non ſcandalizatum iri. & idcirco permiſit illum Chriſtus cadere: ut doceat, ne quis in ſe ipſo confidat, ſed in Deo: & fide digniora exiſtimanda uerba Chriſti, quàm noſtram conſcientiam. Proponit ergo Petrum nobis Scriptura in exemplum, omnes nos modeſtiæ & humilitatis admonens, quo minus uel tantillum de noſtris præſumamus uiribus. Non autem omnes aſſumit ſecum diſcipulos Dominus, aſcendens in montem, oraturus patrem:

ſed tres tantum, quibus & transfigurationem exhibuerat: ut qui in monte Thabor ſpectatores ſuæ maieſtatis fuiſſent, eſſent item humilitatis ſuæ & imbecillitatis extremæ teſtes. Atq; hic cœpit Dominum ſenſim inuadere horror mortis, cum quo uidentibus & audientibus diſcipulis grauiſſimè conflictabatur. Quòd igitur mœſtus eſt, & piget, per diſpenſationem (inquit Theophylactus) fiebat, ut credatur uerus eſſe homo. Humanæ enim naturæ eſt, timere mortem, eo quòd præter naturam ingreſſa eſt mors: & propterea illam fugit natura. Item, ut ignoret diabolus, & inuadat eum ut purum hominem, quo conficiatur ipſe morte, & ſic cõteratur. Ait autem illis: Subſiſtite hic, & uigilate mecum. tempus enim hoc non ſomnum poſtulat, ſed uigilantem & intentam deprecationem. Cæterùm ſecedit ab illis puſillum, quo tranquillior minusq́; perturbata eſſet oratio: atque ardentiſſimas effunditur in preces. Procidit autem coram patre in faciem, uel geſtu corporis animi ardorem ſimul & anxietatem ſignificans: præterea reuerentiam ſummo numini exhibendam eſſe docens. Dicit autem, Pater mi: patrem utiq; Deum appellans, non tam quòd eius eſſet naturalis, quàm quòd iuxta humanam naturam crederet, Deum ſe habere clementiſſimum. Deinde uerò: Nihil non potes: Si uis, transfer hoc mortis poculum à me. nam ſentio corporis affectum uehementer abhorrentem à morte. Quòd ſi uerò ita comparatum eſt, ut non poſſim liberari à morte impendente, adeoq́; patiendum ſit: omnino fiat quod tu uis ad ſalutem humani generis, & non quod ego uolo iuxta corporis imbecillitatem. D. Athanaſius: Quum dicit Chriſtus (ait) Pater ſi poſſibile eſt, etc. duas uoluntates oſtendit, alteram humanam quæ eſt carnis, alteram diuinam. Siquidem diuina natura prompta eſt, humana ob imbecillitatem deprecatur paſſionem. Porrò ne oſcitanter contemplemur acerrimum Chriſti agonem, ueniens à precibus ipſe, & reperiens diſcipulos dormientes, increpat Petrum, & ait: Non'ne tu ille es, qui pollicitus es te mihi commoriturum? Vnam horam non potuiſti uigilare, & quomodo mortem contemnes? Dein ad cæteros: Vos unà mecum uigilate, & orate patrem, ne incidatis in tentationem, & ſuperemini. S. Hieronymus: Impoſſibile eſt, inquit, humanam animam non tentari. unde & in oratione Dominica dicimus, Ne nos inducas in tentationem: non tentationem penitus refutantes, ſed eam quam ferre non poſſumus, ſed uires ſuſtinendi in tentationibus deprecantes. Ergo & in præſentiarum non ait, Orate, ne tentemini: ſed, Ne intretis in tentationem: hoc eſt, ne tentatio uos ſuperet & uincat, & intra caſſes teneat, &c. Porrò ne quis putaret, leui pugna ſpiritus beneficio & robore omnes omnium hoſtium uires confringi poſſe: ſubijcit Dominus, Spiritus hominis bonus & Deum amans promptus eſt, & facilè quidem uinceret mundum, & omnia mundi, niſi coniunctam ſibi haberet carnem. Hæc tarda eſt, rebellis, & ad malum propendens, & facilè frangitur periculis: idcirco maximopere uigilandum eſt. Quòd iterum & ſecundò abijt Dominus, oſtendit uoluntatem ſe Dei omnino continere, & ubiq; uoluntatem Dei quærendam & eligendam eſſe. Redit autem ad diſcipulos. illi uerò more ſuo dormiunt, miram oſtendentes humanæ naturæ ſocordiam: quanquam & ex naturalibus cauſis oculi ipſorum eſſent grauati, mœrore conduplicante ſomnolentiam. Quòd uerò tertiò abit Dominus, ac orat: docet, pertinaciter tantoq́; uehementius orandum, quanto ſæuius imminet tentationis procella. Cæterùm deſcendit cœlitùs miſſus angelus, ac confortat certantem Dominum: id quod manifeſtiſſimè declarat primùm quidem, Chriſtum uerum eſſe hominem qui conſolatione indigeat: deinde, Deum audire uoces inuocãtium ſe, uidere pericula & afflictiones quibus exercentur ſancti, & mittere angelos ſuos qui eos diuina uirtute confortent. Alibi legimus (ait Beda) quòd angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. In documentum ergo utriuſq; naturæ, angeli & ei miniſtraſſe, & eum confortaſſe dicuntur, &c. Quidam uerò dicunt, quoniam apparuit ei angelus glorificans eum, ac dicens: Domine, tua eſt uirtus. tu namq; potes contra mortem & infernum humanum genus liberare: Hic corripuit Dominum uehemens quidam angor, qui ſolet accidere mortem iam cernentibus, & quaſi cũ morte conflictantib. Tanta uerò fuit in Domino hæc mortem præcedens trepidatio, tantus fuit angor, ut exprimeret etiam ſudorem ſanguineum, eumq́; non modicum, ſed decurrentem in terram. Precibus autem finitis, & commendata cauſa uniuerſa Deo, animo item compoſito & obfirmato ad mortem perferendam: redit ad diſcipulos Dominus, quos nihilo reperit uigilantiores. Grauius ergo ſegnes increpans: Hactenus, inquit, non potui impetrare, ut pauliſper mecum uigilaretis: nunc ipſa res excitabit. Iam enim & meum ſupplicium, & ueſtrum maximum periculum inſtat. Poſt hæc ueternum excutiens Dominus, adhortatur ad fidele & pertinax precandi ſtudium, & ſubiungit graue dictũ,

ſed

ſed ſalubre interim. Ideo enim traditur in manus peccatorum, ut peccatores liberet è manu peccati. Porrò hactenus Chriſtum Dominũ tædere ac pauere iuxta humanã imbecillitatẽ audiuimus: iam expendamus diuinã quoq; ipſius uirtutẽ. Iam enim hortatur diſcipulos obuiam ire hoſtibus, ultrò pergere ad mortem: Ne nos, inquit, inueniant quaſi timentes, & retrahentes (utor uerbis D. Hieronymi) ultrò pergamus ad mortem, ut confidentiam & gaudium paſſuri uideant.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

IVdas ergo cum accepiſſet cohortem à pontificibus, & Phariſæis miniſtros, uenit illuc cum laternis, & facibus, & armis. Et adhuc Ieſu loquente, Iudas Iſcariotis, unus ex duodecim, & cum eo turba multa cum gladijs & fuſtibus, à principibus ſacerdotum, & ſcribis, & ſenioribus populi miſsi. Dederat autem traditor eis ſignum, dicens: Quẽcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eum, & ducite cautè. Ieſus itaq; ſciens omnia quæ uentura erant ſuper eum, proceſsit, & dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus: Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum, cum eis. Vt ergo dixit eis, Ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo eos interrogauit: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus: Dixi uobis, quia ego ſum. ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire. ut impleretur ſermo quem dixerat: Quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Et Iudas ſtatim appropinquauit ipſi Ieſu, ut oſcularetur eum. & cum ueniſſet, ait ad eum: Aue Rabbi. & oſculatus eſt eum. Dixit autem ei Ieſus: Amice, ad quid ueniſti? Iuda, oſculo filium hominis tradis? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum. Videntes autem hi qui cum ipſo erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, ſi percutimus in gladio? Et ecce unus ex his qui erant cum Ieſu, extendens manum exemit gladium ſuum, & percutiens ſeruum principis ſacerdotum, amputauit auriculam eius dextram. erat autem ſeruo nomen Malchus. Reſpondens autem Ieſus, ait: Sinite uſquehuc. Et cum tetigiſſet auriculam eius, ſanauit eum. Et dixit Ieſus Petro: Conuerte gladium in locum ſuum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia ſic oportet fieri?

COMMENTARIA.

Quoniam pſeudoſacerdotes Scripturis Dominum uincere non poterant, conuertuntur ad arma, & cohortem contractam ablegant, duce Iuda Iſcariote, in montem Oliuarum, ut Ieſum Dominum armata manu obruant & capiant. Adducebant autem ſecum faces & laternas, quò poſſent in tenebris agnoſci: ueniebantq; non ſine gladijs & fuſtibus, ſi fortè diſcipuli conarentur defendere Dominum ſuum. In turba autem illa conſceleratiſsima, ſpectandus nobis impiorum primas, Iudas ſcilicet, ex Apoſtolo factus ſicariorum dux. Hic antecedebat cohortem: & ne in perſona errarent, pactus erat cum impijs, ut quemcunque oſcularetur, eum comprehenderent protinus, & arctius conſtringerent, ne (quod non ſemel factum fuiſſet) elaberetur. Erat uetuſtis oſculum reuerentiæ ſignum: & uſitatiſsimum fuit Hebræis, oſculari ſe mutuò. Ieſus itaque, quem nihil fugiebat eorum quæ gerebãtur, ut planè doceret, ſe & præſcium & uolentem pati quæ patiebatur: non expectato illorum aduentu, proceſsit illis obuiam ultrò, percontans quem quærerent. At illi per contemptum reſpondent: Non quærimus uirum bonum aut ſanctum, ſed illum populi ſeductorem, Nazarenum. Tum ille intrepida uoce reſpondet: Ego utique nequaquam impoſtor ſum, ſed uerus Dei filius, & Saluator mundi. Ad hanc autem Ieſu uocem territa cohors, concidit in terram. Quid iudicaturus faciet (inquit S. Auguſtinus) qui iudicandus hoc fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? Cæterùm ubi recepiſſent animos, ac rurſum pararent adoriri Ieſum: iterum percontatus eſt, quemnam quærerent? Cum uerò iſti cum contu-

melia conclamarent ut prius, repetens ſe eſſe Ieſum, non utique maleficum, ſed beneficum: permittit ſe eis: potentiam ſuã denuò exerens, dum uidelicet præcipit ipſis, ne diſcipulos adfligant. Hoc præceptum tam efficax fuit, ut ne Petro quidem ferienti Malchum, uel tantillum nocuerint. Videamus porrò, quanta impietas Iudæ. Non ueretur hic Dominum ſalutare magiſtrum, & oſculari ceu chariſſimum: cum tamen nec illius agnoſceret magiſterium, neq; oſculo aliud quàm letaliter uulnerare cuperet. Videamus quoq; admirandam Domini manſuetudinem. nec impium hominem ab oſculo repulit, nec fulmine cœlitùs euocato cõtriuit: ſed blandiſſimo dicto ipſius feriens conſcientiam: Quò tandem, inquit, recidit res tua, ô Iuda? agnoſcis'ne quid agas? Oportebat ueteris & fidei & amicitiæ meminiſſe: & quàm indignum ſit, oſculo amicitiæ ſymbolo filium hominis tradere. In hoc autem captus eſt, & uincula pertulit Ieſus: ut nos aſſereret è ſeruitute peccati & diaboli in libertatem filiorum Dei. Cæterùm rogant diſcipuli, an gladijs aſſerant Dominũ? cum autem taceret, reliqui ceſſant. Petrus uerò uel reliquis ubiq; feruentior, uel quia magnifica quædã de ſe pollicitus fuerat, ne Domino ſuo deeſſe uideretur, educto gladio percuſſit Caiphæ ſeruum. Id reprehendens Dominus generali ſententia, petita ex Geneſ. 9. cap. utitur. Intelligenda eſt autem de priuata gladij, non publica & legitima uſurpatione. Gerunt ergo rem gladio, quos nullum ius, & nulla Dei commiſſio, ſed priuata uindicta armat ad cædem. Deinde uerò ait: Nobis non eſt opus iſta defenſione: poculum ebibendum eſt, ut iuſticiæ Dei ſatisfiat. Si neceſſarium eſſet dimicare pro ſalute mea, pater meus cœleſtis mitteret aliquot legiones angelorum, qui pro me pugnarent.

Sed ita uiſum eſt patri: ita prædictum eſt à Prophetis.

CAPUT DECIMUMNONUM.

IN illa hora dixit Ieſus turbis, & ad eos qui uenerant ad ſe, principes ſacerdotum, & magiſtratus templi, & ſeniores: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus, comprehẽdere me: quum quotidie fuerim uobiſcum in templo, & ſedebam docens: & non me renuiſtis. Sed hæc eſt hora ueſtra, & poteſtas tenebrarum. Hoc autem totum factum eſt, ut adimplerentur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli relicto eo omnes fugierunt. Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum, amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum. Ille uerò relicta ſindone, nudus profugit ab eis. Cohors autem, & tribunus, & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & tenentes ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Annam primùm. erat enim ſocer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui conſilium dederat Iudæis, quia expedit unum hominem mori pro populo. Et conuenerunt in unum omnes ſacerdotes, ſcribę, & Phariſęi, & ſeniores. ſequebatur autem Ieſum Simon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille erat notus pontifici: & introiuit in atrium principis ſacerdotum cum Ieſu. Petrus autem ſtabat ad oſtiũ foris. Exiuit ergo alius diſcipulus qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum: & ingreſſus intrò, ſedebat cum miniſtris, & calefaciebat ſe ad ignem, ut uideret finem.

COMMENTARIA.

Allocutus Dominus Ieſus ſicarios iſtos impios: Inuaditis, dixit, me ceu latronem, & publicæ pacis turbatorẽ. At ſi quid contra Deum aut rempublicam, aut cuiuſquã ſalutem peccaram: quare non cepiſtis me in templo, in quo cauſæ meæ nihil diffidens palàm atq; legitimè docui? nunc uerò quia intempeſtam noctem delegiſtis, apertè declaratis me eſſe innoxium: ueſtram autem poteſtatem non æquam eſſe, ſed tenebrarũ ac diabolicam. Sed omnia fiunt non ueſtra uiolentia, ſed diſpenſatione eõ filij diuini, de quo iam olim uaticinatæ ſunt ſcripturæ Prophetarũ. Videntes aũt diſcipuli nullam eſſe ſpem, Dominũ iam uinctum, & quomodo ſe ultrò offerret ad necem: eõijciunt ſeſe in pedes, & deſerto domino fuga conſulunt uitæ ſuæ. Cæterùm adoleſcentulũ illũ quidã (docente Theophylacto) dicunt fuiſſe Iacobũ, fratrẽ Domini, qui cognominabatur Iuſtus. Hic enim una duntaxat ueſte per omnẽ ſuã uitã uſus eſt: aut erat quidã è domo ubi comederãt paſcha. At quiſqs tandẽ ille fuerit, parũ refert. Ioãnes, ut notaret crudelitatem, ſignificãter ſcripſit de cohorte & tribuno. Potuiſſet uel unus

reluctantem

reluctantẽ Ieſum uincire. Adducitur autẽ ligatus Dominus ad Annam: primum nimirum authorem huius parricidij, non poſtremũ. Commodũm quoque repetitur mox in initio paſsionis Domini, impium Caiphæ conſilium: ut inde colligamus, paſſione Chriſti nos liberari à uinculis tenebrarum, atq; ab interitu. Et præſtat quidem (docente S. Bernhardo) hunc paſsionis Domini finem perpetuò habere ob oculos. Coeunt autem in palatio Caiphæ qui tum erat ſummus pontifex, omnes doctores & ſenatores populi Iudaici, ut cauſam Domini excutiant ac iudicent. Ad eum autem uſque locum ſequitur Petrus, cæteris diſcipulis ingenti perculſis formidine, ut oſtenderet ſuum amorem feruentiſsimum erga Dominum. Verùm quòd Ioannes Dominũ ſecutus eſt in atrium ſummi pontificis, & ingreſſus eſt omnibus aufugentibus, cauſam ipſe affert: quòd ſcilicet notus fuerit pontifici: ne quis ſe ſecutum admiraretur, neue id aſcriberet fortitudini. Hinc etiam locutus eſt cum oſtiaria, ut intromitteret Petrum: quod & illa fecit. Et magnæ incogitantiæ argumentum eſt, quòd Petrus ingerit ſe gregi aulicorum Pontificis. Nam caleſiebat unà inter miniſtros, ad lumen ſedens: quod ſanè lumen, ut nonnulli uolunt ac docent, prodidit illum.

CAPVT VIGESIMVM.

PRincipes autem ſacerdotium, & omne conſilium, quærebant falſum contra Ieſum teſtimonium, ut eum morti traderent: & non inueniebant. Multi autem teſtimonium falſum dicebant aduerſus eum, & conuenientia teſtimonia non erant. Nouiſsimè autem uenerunt duo falſi teſtes, & falſum teſtimonium ferebant aduerſus eum, dicentes: Quoniam nos audiuimus eum dicentem: Ego diſſoluam templum hoc manu factum, & poſt triduum aliud nõ manu factum ædificabo. Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud. Et non erat conueniens teſtimonium illorum. Et exurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogauit Ieſum, dicens: Non reſpondes quicquam ad ea quæ tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil reſpondit. Rurſus ſummus ſacerdos interrogauit eum, & dixit ei: Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei benedicti? Dixit illi Ieſus: Tu dixiſti, Ego ſum. Veruntamen dico uobis, amodò uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum ſcidit ueſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam: quid uobis uidetur? At illi omnes condemnauerunt eum reum eſſe mortis. Et uiri qui tenebant eum, illudebant ei. Tunc expuerunt in faciem eius, & uelauerunt eum, cædentes eum colaphis. & interrogauerunt eum, dicentes: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſsit? Et miniſtri eum alapis cædebant, & alia multa blaſphemantes dicebant in eum.

COMMENTARIA.

Inſtituerat Dominus populo ſuo iudices, qui ex uerbo Dei cauſas intricatas explicarẽt, Deut. 16. Tales non fuiſſe iſtos, ex eo maximè colliquescit, quando finem ſibi priuſquam cognouiſſent cauſam, propoſuère: occidere uidelicet Dominum. Addit autem Euangeliſta, quod memori memoria retinendum: uidelicet, non inueniſſe ſacerdotes quicquam in Domino morte dignum, quantumuis ſtatuiſſent teſtes innumeros. Magnum hoc eſt innocentiæ Chriſti teſtimonium. S. Hieronymus: Quomodo, inquit, falſi teſtes ſunt, ſi ea dicunt quæ Dominum dixiſſe legimus? Sed falſus teſtis eſt, qui non eodem ſenſu dicta intelligit, quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis ſui. Sed & in ipſis uerbis calumniantur, & paucis additis uel mutatis, quaſi iuſtam calumniã faciunt. Saluator dixerat, Soluite templum hoc: hoc iſti commutant, & aiunt: Poſſum deſtruere templum Dei. Vos, inquit, ſoluite: non, ego: quia illicitum eſt, ut ipſi nobis inferamus manus. Deinde illi uertunt, Et poſt triduum reædificare illud: ut propriè de templo Iudaico dixiſſe uideatur. Dominus aũt, ut oſtenderet animale & ſpirans templum, dixerat: Et ego in triduo ſuſcitabo illud. Aliud eſt ædificare, aliud ſuſcitare. Hæc ille. Hoc teſtimoniũ illorũ, quoniã aliquid ponderis habere

uidebatur, nec reperiebatur aliud magis idoneum: ſurrexit princeps ſacerdotum, & iudicis æqui ſimulans imaginem, quaſi Ieſu facturus poteſtatem defendendi ſui, dixit: Nihil reſpondes ad hæc teſtimonia, quæ feruntur aduerſus te? Ieſus autem tacebat. Sciebat enim, ut uerus Deus, quicquid dicturus eſſet, rapiendum in calumniam. Tum princeps ſacerdotum cupiens extorquere nonnihil, unde condemnaretur, ait illi: Adiuro te per Deum uiuum, &c. Erat hoc inſidioſum problema pontificis impij. Si enim negaſſet ſe filium Dei, exclamaſſet: Cur igitur tibi ſumis, quod non es? Si uerò affirmaſſet, calumniaturus erat blaſphemiam: ſi'que obticuiſſet adiuratus, uiſus fuiſſet contemnere Deum, & authoritatem ſummi ſacerdotis. Ieſus autem quem non fugiebat ſumma atque execranda omnium malicia, confitebatur ſe eſſe quod erat, & quod rogatus fuerat: ut tamen uitaret arrogantiæ notam. Et adiecit, quod impium pontificem ab inſtituto facinore meritò potuiſſet reuocare: Illud, inquiens, dico uobis: poſthac uidebitis filium hominis aſsidentem dextrum uirtuti Dei, cum'que maieſtate uenientem in nubibus cœli. His utique ſubindicabat Dominus, ſe tum humilem & ab impijs condemnatū tamen olim uenturum cum poteſtate diuina, iudicem totius mundi. Porrò aſſecutus quod uenabatur Pontifex impijſsimus, prætextu ſingularis religionis, & quo Chriſti crimen faceret atrocius, diſcidit ueſtimenta ſua. Fuit enim conſuetudinis Iudaicæ, ad horrenda nuncia, præſertim uerò ad blaſphemias auditas, diſcerpere ueſtes. Ita Dauid audiens fatum Saulis, ſcidit ueſtimenta ſua, & omnes uiri qui cum eo erant. 2. Regum 1. Ezechias quoq; audiens blaſphemias execrabiles magiſtri militiæ regis Aſſyriorum, diſrupit ueſtes, operuit ſe ſacco, & abijt in domum Dei. Clamat porrò pontifex: Quia uſurpat ſibi diuinos honores, cum ſit homo, & proinde locutus eſt blaſphemiam: quorſum opus teſtibus erit? confeſsionem blaſphemam audiſtis omnes ex ore ipſius. Pronunciate itaq; quid uideatur cōmeruiſſe. Ad hanc pontificis uocem omnes conclamant: Nulla eſt uenia dignus, cōmeruit mortem. Damnationis uerò ſententia pronunciata, uelut in iure damnatum ſæuire cœperunt ludibrijs. Et principiò expuunt in faciem eius, ceu in faciem deprehenſi conſpurcatoris diuini nominis. Maxima hæc erat contumelia: ex lege nimirum Deut. 25. uſurpata. Deinde peplum uultui inijcientes, ſtrictius obnubunt. Rurſus impingebant illi colaphos, adiecto hoc problemate: Vaticinare nobis Chriſte, quis is ſit qui hunc tibi colaphum infregerit. Si enim ille filius Dei es, quem te eſſe dicis, nihil ignoras. Scis ergo alapam quam ſentis, à quo incuſſa ſit. Hæc omnia manſuetiſsimè paſſus eſt Ieſus, ut abſolutum exemplum tolerantiæ ſuis exhiberet.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

ET cum eſſet Petrus in aula inferius, accedit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Ieſu Galilæo eras. at ille negauit coram omnibus, dicens: Neſcio, quid dicis. Exeunte autem Petro ianuam, cum uidiſſet illum alia ancilla, cœpit dicere circumſtantibus: Quia hic ex illis eſt. hic erat cum Ieſu Nazareno. Et poſt puſillum alius uidens eum, dixit: Et tu de illis es. Erat autem Simon Petrus ſtans, & calefaciens ſe. Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu ex diſcipulis eius es? Et iterum negauit cum iuramento, Quia non noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo quaſi horæ unius, rurſus qui aſtabant, dicebant Petro: Verè ex illis es: nam & Galilæus es, & loquela tua manifeſtum te facit. Dicit unus ex ſeruis pontificis, cognatus eius cui Petrus abſcidit auriculam: Non'ne ego te uidi in horto cum illo? Ille autem cœpit anathematizare, deteſtari & iurare, quia neſcio hominem iſtum quem dicitis. Et continuò adhuc eo loquente, & conuerſus Dominus reſpexit Petrum. & recordatus eſt Petrus uerbi Domini, ſicut dixerat, quòd priuſquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et egreſſus foràs, fleuit amarè. Pontifex interrogauit Ieſum de diſcipulis, & de doctrina eius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palàm locutus ſum mundo, ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, ubi omnes Iudæi conueniūt, & in occulto locutus ſum nihil. quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quæ locutus ſum ipſis. Ecce hi ſciunt, quid dixerim ego. Hæc cum dixiſſet, unus aſsiſtens miniſtrorum, dedit alapam Ieſu, dicens: Sic reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si malè locutus ſum, teſtimoniū perhibe de

malo:

malo: ſi autem bene, quid me cædis? Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham, pontificem & principem ſacerdotum.

COMMENTARIA.

De Petri negatione, cum tentaretur, quæ inter has Domini contumelias facta eſt, non eodem ordine omnes narrant. S. Auguſtinus ſentire uidetur, totam fuiſſe factam in domo Annæ: & hunc ſequi placuit, citra tamen præiudicium aliorum. Abſoluta itaque deſcriptione iudicij corruptiſsimi, in quo ab iniquiſsimis iudicibus morti condemnatus eſt author uitæ Chriſtus, deſcendunt iam Euangeliſtæ ad narrationem abnegationis Petri. ſcribunt ergo: Interea Petrus ſedebat in atrio procul, contemplans triſte ſpectaculum, & operiens exitum rei. Atque eo in loco adoriebatur ipſum non miniſter aliquis, aut ſacerdos: ſed uilis quædam ancilla, quæ non aſperis, ſed placidis uerbis ipſum compellans: Tu quoque, ait, aſſectator fuiſti iſtius Galilæi. Quanquam non ſine dente atque contemptu uideatur Dominum appellaſſe Galilæum. Petrus uerò ad ancillæ uocem exanimatus, & oblitus illius magnificæ uocis, Et ſi oportuerit me tecum abire in carcerem, & in ipſam mortem, non te negabo: coram omnibus abnegauit Dominum ſuum. Porrò Petrus (ut D. ſcribit Cyrillus) ne mœſto uultu condolere uideretur, ac ita expulſus uadere non poſſet quæ uellet: cum miniſtris ſe miſcuit, & quæ illi faciebant, alto corde premens dolorem, facere ſimulat. Ab illis autem æquè interrogatur, num ſit ex diſcipulis Ieſu? Et Petrus quidem audiens quæ obijciebantur, exiſtimauit iam ipſum periculum humeris incumbens, non ſimplicem aliquam exigere negationem, cœpit non ſolùm abiurare Ieſum, ſed execrationibus deuouere ſeipſum, ſi unquam nouiſſet hominem. Quantum hoc peccatū ſit, uel inde colligere licet, quòd apud Matthæum prius dixerat: Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Et ut Ioannes ſcribit, rogante Domino: Num & uos uultis abire? reſpondit: Domine, ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes: & nos credidimus, & cognouimus, quòd tu es Chriſtus filius Dei uiui. Hic iam conſiderandum erit, quomodo ultrà ſe geſſerit Petrus. Audiens ipſe gallicinium, ad ſe reuerſus, recordatur uerborum Domini. Sed unde illi? Quia (ut apud Lucam ſcribitur) Dominus intuitus eſt Petrum, oculis nimirum miſericordiæ ſuæ immenſæ. Videtur mihi (inquit S. Auguſtinus) illa reſpectio diuinitùs facta, ut ei ueniret in mentem, quotiens iam negaſſet, & quid ei Dominus prædixiſſet: atque ita miſericorditer Domino reſpiciente, pœniteret eum, & ſalubriter fieret, ſicut quotidie dicimus: Domine, reſpice me, &c. Hinc ſanè colligimus, tum conuerti peccatores, cum eos reſpicit diuina & gratuita miſeratio. Cæterùm conuerſus iam Petrus, è loco excedit infami. deinde, quia contrito erat ſpiritu propter commiſſa peccata, doleret'que ex animo, ideo fleuit amarè: quemadmodum & peccatrix illa. In his interim omnibus fide uera erexit ſpem ſuam in miſericordiam Dei, qua reuera ſeruatus eſt. Porrò pontifex reuera hoc agens, ut ex uarijs Ieſu reſponſis aliquid excerperet, quod illi criminis uice poſſet impingi: multa percontatus eſt Ieſum de diſcipulis ſuis, quales eſſent, utrum maiorum mores ſequi, an nouam cultus & ceremoniarum uiam ingredi uelint, & in quem uſum eos collegiſſet, & quid illos docuiſſet clanculum: utrum legi Moſaicæ conueniat, an aliena ſit à lege doctrina ipſius? Ieſus, quoniam non ſinceriter, ſed captioſe interrogarat de doctrina præſul impius, nihil reſpondit: ſed à ſuo ſuorum'que teſtimonio relegat eum ad teſtimonium publicum: Nihil, inquit, doctrinæ meæ metuo, cum palàm locutus ſim omnibus, uel in ſynagogis per Galilæam & Iudæam, uel in auguſto Hieroſolymorum templo, in quo ex omnibus Syriæ partibus undique Iudæi conueniunt. Quorſum ergo pertinet, me interrogare de re omnibus manifeſta? Sic'que reſponderat liberè, & abſque conuicio dixerat, interrogandos eos qui publicè docentem audiuiſſent: miniſter tamen hic miſer, imò nulla miſeratione dignus, contumeliam appellat: & uolens tueri dignitatem ſui Pontificis, impingit alapam in faciem Ieſu, ait'que: Siccine, tam uidelicet irreuerenter, reſpondes pontifici? Porrò Dominus Ieſus, quamuis indignißimè eſſet cæſus, manſuetißimè tamen: Oſtende, inquit, in quo erraui: ſin uerò id facere non potes, cur ita furioſè moueris? S. Auguſtinus quæſtionem hic moueri forſan ſcribit, cur non fecit quod ipſe præcepit? percutienti enim non ſic reſpondere, ſed maxillā alteram debuit præbere. Quid? quod ueraciter, manſuetè, iuſteque reſpondit: & non ſolùm alteram maxillam iterum percuſſuro, ſed totum corpus figendum præparauit in ligno. & hinc potius demonſtrauit, quod

quod demonſtrandum fuit, ſua ſcilicet magna illa præcepta patientia, non oſtentatione corporis, ſed cordis præparatione facienda. Tantum S. Auguſtinus.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

MAne autem facto, atque ut factus eſt dies, concilium inierunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores populi aduerſus Ieſum, ut eum morti traderent. Et adduxerunt eum in concilium, dicentes: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Et ait illis: Si dixero uobis, non creditis mihi: ſi autem & interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis ſedens à dextris uirtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego ſum. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimoniū? ipſi enim audiuimus de ore eius. Et ſurgens omnis multitudo eorum, & uincientes Ieſum, duxerunt illum à Caipha ad Pilatum, in prætorium. Tunc uidens Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum, & ſenioribus populi, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu uideris. Et proiectis in templo argenteis, receſſit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet mittere eos in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Propter hoc uocatus eſt ager ille, Ager ſanguinis, uſque in hodiernum diem. Tunc adimpletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, precium appreciati, quod appreciauerunt à filijs Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.

COMMENTARIA.

Sacerdotes quidem in ſua ſynodo morti adiudicarant Dominum, quem ueluti iure damnatum per bonam noctis partem infandis affecerunt contumelijs. Mane ergo ut illuxit dies, conueniunt in atrio Caiphæ (miſerat enim uinctum Ieſum Annas ad Caipham, pontificem anni illius) & conſultant, quomodo cauſam præſidi Pilato proponant, & quibus illum argumentis ad cædem patrandam propellant. Iam'que legitimi concilij formam exhibituri, accitum in concilium ſuum Ieſum percontantur, uenantes aliquid ex illius dictis, quod in eo criminentur. Aiunt itaque: Si tu es ille Chriſtus, quem iuxta Prophetarum oracula expectamus, dic nobis. Ieſus autem, ſciens illos ſciſcitari non ut diſcerent ueritatem, ſed ut uenentur calumniam, reſpondit illis: Quòd ſi uos perconter ex Scripturarum teſtimonijs, qualis ſit promiſſus Meßias, & an ea ſigna competant in me, non reſpondebitis mihi ex animo: nec ideo abſoluetis me, ſi declarauero meam innocentiam. Illud igitur dicam, quod uerum eſſe comperietis: Filius hominis, qui nunc ob infirmitatem carnis, & humilitatem à uobis elatis non agnoſcitur, poſthac erit ſublimis, aßidens dexter maieſtati diuinæ. Hæc ideo dixit Ieſus, ut quoniam humilem Chriſtum, per quem ſeruari poterant, occidere quàm amplecti maluerunt, ſcirent ſeſe conſpecturos iudicem & ultorem impietatis ſuæ. Ea autem uox uiſa eſt omnibus idonea anſa calumniandi, ſi modò apertè profiteretur ſeſe filium Dei. Aiunt igitur: Tu'ne es igitur ille filius Dei, de quo meminerunt Prophetarum uaticinia? Ieſus ad hæc ita reſponſum temperat, ut neque neget ſe eſſe quod erat, nec illis anſam calumniandi præbeat: ſiquidem Dominus ubique maluit factis declarare naturam diuinam, quàm uerbis profiteri. At illi iudicantes hanc eſſe ſatis idoneam cauſam, cur illum accuſarent de blaſphemia: conſurgit itaque concilium omne, & adducunt Ieſum ad Pilatum, Iudææ præſidem, ut in damnatum animaduerteret. Porrò uidens ſceleratiſſimus traditor Iudas, Dominum adiudicatum morti, pœnitet, dolet, & confitetur peccatum ſuum, dicens: Peccaui, qui prodiderim ſanguinem innoxium. damnat ergo & execratur peccatum: præterea ſanguinis precium reſtituit, imò cum indignatione quadam proijcit ad pedes ſacerdotum in terram. quaſi dicat: Maledicta ſit pecunia illa, pro qua Dominum meum uendidi, &c. Et mox diſcedit ab impijs ſacerdotibus, ſi-

bus, ſicut & Petrus exceſſerat ex atrio pontificis. Verùm ille per deſperationem proximà feſtinat ad laqueum: hic ſe melioribus rebus in certa ſpe miſericordiæ Dei cõſeruabat. Itaq; nihil profuerunt Iudæ omnia illa pœnitentiæ opera, quæ præceſſerant. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerũt: Nihil noſtra retulerit quid feceris, aut quem uendideris: Tua quidem refert. Deinde non eſt fas, inquiunt, pecuniam hanc referre in donaria templi, cum humanum ſanguinem oleat. O' quàm ueré de illis dixit Ieſus: Duces cæci, excolantes culicem, camelum autẽ glutientes.

Si enim ideo nõ mittũt pecuniam in gazophylaciũ et dona Dei, qa preciũ ſanguinis eſt: cur ipſum ſanguinẽ effundũt? Conſilio aũt inito mercati ſunt ea pecunia agrũ, ut illic ſepelirentur peregrini. Vide aũt (ait quidã) quomodo infatuet illos Deus, ut traducatur mens illorũ ſanguinaria. uſq; in hunc enim diẽ dicitur Ager ſanguinis, ut omnes ſint memores, quòd Dominũ occiderint. Prophetiam uerò hic citatam, S. Hieronymus Matthæum enarrans, ingenuè fatetur apud Hieremiã nuſquã legi, ſed Zachariam: is prædixit, Dominum uendendum triginta argenteis. Cap. 11

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

ERat autem mane: & ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha. Exiuit ergo ad eos Pilatus foràs, & dixit: Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? Reſponderunt, & dixerunt ei: Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum uos, & ſecundum legem ueſtram iudicate eum. Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam: Vt ſermo Ieſu implerentur quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus. Cœperunt autem accuſare, dicentes: Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dare Cæſari, & dicentem, ſe Chriſtum regem eſſe. Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Ieſum. Ieſus autem ſtetit ante præſidem. Pilatus ergo interrogauit eum, dicens: Tu es rex Iudæorum? At ille reſpondens, ait: A' temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Reſpondit Pilatus: Nunquid Iudæus ego ſum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid feciſti? Reſpondit Ieſus: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei utique certarent, ut non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondit Ieſus: Tu dicis, quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimonium perhibeam ueritati. Omnis qui ex ueritate eſt, audit uocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt ueritas?

COMMENTARIA.

Quoniam omnis poteſtas uitæ & necis erat apud Romanorum præſidem: ideo Dominum Ieſum ducunt ad præſidem. Varro præſidem dictum putat, quòd præiret iure & exercitu. Iam prætorium eſt ipſa domus prætoris: locus item in quo prætor ius dicit. Cæterùm ipſi Iudæi non in[gre]ſſi ſunt prætorium, domum uidelicet ethnici [h]ominis, ne contaminarentur, propterea quòd c[o]medendus eſſet illis agnus Paſchalis, ad cuius e[sũ]m puri uolebant accedere: peruerſa nimirum religione, qui ſe crederent præſidis, quia Iudæus non erat, innoxia domo prophanari, quum ipſi tot artibus molirentur necem homini nihil commerito. Pilatus uerò ubi reſciuit uinctum quendam eſſe adductum, primores que populi Iudaici ipſius aduentum operiri ante prætorium: prodit foràs, & per initia quidem ſatis æquum & ſtrenuum præbet iudicem: Ducitis, ait, hunc ad me capite plectendum. Atqui non eſt moris Romani, quenquam afficere ſupplicio, niſi conuictum de crimine capitali. Quod igitur crimen huic intenditis? D. Cyrillus: Vir alienigena, inquit, Moſaicæ legi non ſubiectus, & incircumciſus, cauſas quærit diligenter, iniuſtum putans, hominem uexare innocentem. Illi autem parum de mandatis Dei curantes, cum nihil poſſent dicere, ut latronem tamen adduxerunt. Non iniuria ergo ad ſynagogam dicitur:

Viciſti

Viciſti ſorores tuas, Sodomam & Samariam, peccatis tuis, ſceleratius agens ab eis: iuſtificatæ enim ſunt à te. Ezechiel. 16. Pontifices autem clamorib. rem agunt, nõ argumentis. Sit tibi ſatis, inquiũt, pontificũ, Phariſæorũ & ſacerdotũ autoritas. Si non eſſet iſte maleficus, quæ noſtra eſt religio, non tradidiſſemus eum in manus tuas. Ita arbitrabantur abundè ſatis probatũ eſſe, Ieſum commeruiſſe mortem, ſi ipſi, qui uidebantur ſacerdotes eſſe ſummi Dei, patres totius populi, eruditione item & ſanctimonia præcellentes, dicerent Ieſum eſſe malefactorem. Tradunt uiri fide digni, Valerium Publicolam tuliſſe legem, ne quis indicta cauſa condemnaretur. Quia ergo Iudæi Ieſum poſtulabant ad ſupplicium, & legitimè agere nolebant, Pilatus indignitate rei commotus: Non eſt fas mihi, inquit, nullo accuſatum crimine hominem, ſecundum leges punire. Ipſi ergo eum ſecundum legem ueſtram iudicate, ſi etiam innocentes lex ueſtra condemnat. Ego Cæſaris nomine præſidem ago: ſi quid aduerſus huius leges commiſſum eſt, quod capitali ſupplicio dignum ſit, adferte: & legitimè conuictum afficiam ſupplicio. His auditis, Iudæi ſimpliciter negant ſibi ullam eſſe poteſtatem, ſupplicio extremo afficiendi quenquam. Hoc autem dixerunt, ſcientes necis & uitæ poteſtatem ſibi ereptam, traditamq; Romanorũ præſidi. Cæterùm hoc fore prædixerat Ieſus, Matth. 20. cuius prædictionis idcirco meminit Euangeliſta, ne quis putet inuitum ac ui ad mortem tractum Dominum fuiſſe. Quoniam autem Iudæi uidebant, apud tribunal profani iudicis plus æquitatis eſſe, magna crimina intendunt Ieſu: Deprehendimus, aiũt, hunc peruertentem populum. Hoc erat crimen ſeductionis atq; corruptelæ omnium tum diuinarũ tum humanarum rerum. Quando igitur ſuas traditiones uenditabant pro uerbo Dei, ideo quicquid eis erat aduerſum, damnabãt pro errore peſtifero. Inſimulant igitur Dominũ, quòd corrumpat atq; ſeducat ſimplices. Secundò accuſant eum, quaſi prohibentem tributa pendi Cæſari. Calumnia, & manifeſtum hoc erat mendacium. At plurimùm faciebat ad commouendam mentem iudicis in reum. Tertium, quod magis exacerbare potuit iudicis animum, illud eſt: Tenetur reus criminis læſæ maieſtatis. Dum enim ſe Meſſiam regem eſſe ait, Cæſari omni modo contradicit. Mox atq; audiſſet Pilatus regis uocem, rurſus ingreſſus eſt in prætorium, & accerſito ad ſe priuatim Ieſu, ut quid res eſſet expiſcaretur, dixit: Tu'ne es rex ille Iudæorum, nimirum quem dicuntur expectare? Audierat enim Pilatus à Iudæis, expectari Meſſiam quendam, quem promiſerint Prophetæ, qui ipſos liberaturus ſit, oppreſſis Romanis & omnib. Iudæorum hoſtibus. Proinde rogat Pilatus, num Ieſus is liberator ſit? Ad quam quæſtionem reſpondens Dominus: Tu'ne talem, ait, me regem arbitraris: an alij hanc tibi opinionem ſuggeſſerunt? Scio autem, te non poſſe huiuſmodi quiddam de futuro Iudæorum liberatore ex temetipſo habere, neq; me talem regem ſuſpicari. conſequens eſt itaque, falſa me tibi criminatione eſſe delatum. Hanc mitem & prudentem Chriſti reſponſionem audiens Pilatus, rem totam (ut D. docet Cyrillus) aperit, & Iudæos in medium adducit: Num ego Iudæus ſum, inquit, qui quicquam de futuro liberatore ſciam Iudæorum? eſt iſta de uenturo rege fabula. Gens illa cuius tu alumnus es, & pontifices qui religionis tuæ præſides ſunt, unà & te mihi uinctum tradiderunt, & affectati regni crimen tibi impegerunt. Quid ergo feciſti, quod tibi hoc criminis intentant? Hæc, quoniam Pilatus ſimpliciter ſciſcitabatur, Ieſus illi per ænigma dignatus eſt reſpondere, docens, aliud genus regni eſſe de quo Prophetæ fuiſſent locuti, longè ſublimius hoc regno quod humanis legibus, humanis præſidijs conſtaret. Sicq; (ut D. ſcribit Cyrillus) liberauit à formidine Pilatum, qui dignitatem Cæſaris in Iudæa ſeruare debebat. Regem ſe eſſe nõ negat Ieſus, mentiri enim non poterat: ſed regno Cæſaris non eſſe hoſtem oſtendit. Principatus eius mũdanus non erat: ſed cœli, terræ, cæterarumq; omnium creaturarum. Dicit ergo Ieſus: Regnum meũ non eſt terrenum, ſed cœleſte: ſi eſſet huius mundi, nimirum haberem & ipſe more cæterorum regũ inſtructas copias, decertantes armis pro me, ne Iudæis quod moliuntur in me, impunè liceret. Monuit S. Auguſtinus, Dominum non dixiſſe, Regnũ meum non eſt in hoc mundo: ſed, Non eſt de hoc mundo. In mundo enim & in terra eſt Eccleſia, quæ regnum Chriſti eſt: ſed hæc non eſt mundana. regitur enim ſpiritu Dei ſancto, defenditur protectione Dei altiſſimi è cœlo, & omnem huius mundi ſuperbiam & luxum conculcat. Audit autem Pilatus, Chriſtum non prorſus abnuere regis titulum, & tamen diſtinguere inter regnum ſuum & regnum mundi. dicit ergo: Eſt'ne uerum, te regem eſſe alicubi, quodcunq; ſit iſtud regnum quod ad nos non pertineat? Hic Ieſus ſeriò rogatus à iudice, an aliquo modo rex eſſet: quod uerum eſt, modeſtè profeſſus eſt. Natum autem iuxta D. Cyrillum aſſerit, ut falſitatem à mundo expelleret, & diaboli tyrannide deſtructa, Deum regnare faceret. Ergo regnum Chriſti, eſt regnum ueritatis, in

quo ui-

quo uidelicet prædicatur ueritas, ipſum uerbum Dei. Subditi huius regis, & regni huius municipes, ſunt omnes ueritatis ſtudioſi, qui uocē Chriſti audiunt, & doctrinæ eius obſequuntur. Quæ, quoniam Pilatus non intelligit, quid nam ueritas ſit, interrogat Ieſum.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

ET cum dixiſſet, Pilatus iterum exiuit ad Iudæos, & dixit ad principes ſacerdotum, & turbas: Nihil inuenio cauſæ in hoc homine. Et accuſabant eum principes ſacerdotum de multis. Et quum accuſaretur, nihil reſpondit. Tunc dicit ei Pilatus: Non audis, quàm multa aduerſum te dicant teſtimonia? Et non reſpondit ei ad ullum uerbum. Pilatus autem rurſus interrogauit eum, dicens: Non reſpondes quicquam? Vides, in quantis te accuſent? Ieſus aūt amplius nihil reſpondit, ita ut miraretur Pilatus præſes uehementer. At illi inualeſcebant, dicentes: Commouit populū, docens per uniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa uſque huc. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit, ſi homo Galilæus eſſet? Et ut cognouit, quòd de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus. Herodes autem uiſo Ieſu, gauiſus eſt ualde. Erat enim ex multo tempore, cupiens uidere eum: eo quòd audierat multa de illo, & ſperabat aliquod ſignum ſe uiſurum ab eo fieri. Interrogabat ergo illum multis ſermonibus. At ipſe nihil illi reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum, & ſcribæ, conſtanter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit indutum ueſte alba, & remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa hora. nam antea inimici erant ad inuicem. Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum, & magiſtratibus, & plebe, dixit ad illos: Obtuliſtis mihi hominem hunc, quaſi auertentem populum: & ecce coram uobis interrogans, nullam cauſam inuenio in homine iſto, ex his in quibus eum accuſatis: ſed nec Herodes. Nam remiſi uos ad illū: & ecce nihil dignum morte actum eſt ei, Corripiam ergo illum, & dimittam.

COMMENTARIA.

Quoniam manifeſtè deprehenderat Pilatus, Chriſtum nullam parare rebellionem, nec affectare regnum: prodit, & ingenuè confitetur, accuſationem Iudæorum prorſus eſſe friuolam, & Ieſum eſſe innocentem. Quid multis opus eſt, inquit? examinaui hominem, nec ullum inuenio crimen in eo, capitis ſupplicio dignum. Cum autem rurſum inſtàrent accuſatores, Pilatus cupiens ex ipſo elicere quo liberaretur: Non audis, inquit, quàm atrocia crimina tibi impingunt iſti? Ieſus autem ſe non dimiſſum iri ſciens, quantumuis ſe excuſaret, ad hæc nihil omnino reſpondit. ut quoque adimpleretur illud Eſaiæ: Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Et præſes uehementer admiratus eſt, hominem innoxium in periculo capitis tanta manſuetudine obticeſcere. At Pontifices & ſacerdotes minimè ſilent: quin de nouo inſtaurant accuſationem, ac clamant: Commouit, nimirum ſeditioſa prædicatione, uulgus noſtrum, ſeditioſum illud docendi genus orſus in Galilæa, & profecutus per Iudæam, in metropolim uſque gentis Hieroſolymam, in qua omnes ordines turbat. Pilatus autem audiens hunc motum primò exortum eſſe in Galilæa, Romanorum legem ſequens (ut Theophylactus docet) mittit Dominum ad Herodem. Illa enim cauet, ut unuſquiſque ad tribunal ſuæ regionis iudicetur. Herodes rex tum temporis fortè erat Hieroſolymis: nimirum propter feſti religionem, quam (ſicut & pater eius fecerat) ſimulabat. Vbi uerò audiuit ille adduci Ieſum, gauiſus eſt eo ſpectaculo. Iam enim ex multo tempore habebat hominem cupiditas quædam & libido uidendi Ieſum, de quo tam multa audierat. Iam'que ſperabat, fore ut ſe quoque ſpectante miracula aliquot ederet, qualia didicerat ab eo permulta geſta. Vnde nos colligimus, Herodis animum non fuiſſe ſincerum, neque ueritatis diſcendæ cupidum. De Domino enim Ieſu non aliter iudicabat, quàm de mago quodam. Deſiderabat (inquit Theophylactus) & ipſe ſignum quoddam uidere à Ieſu, non ut credat: ſed ut oblectet oculos, ſicut in ſpecta-

culis uidemus præſtigiatores apparere, qui deuotant ſerpentes, gladios, ac ſimilia, &c. Ieſus autem qui non in hoc uenerat, ut impij principis libidini ſeruiret, ſed ut ſalutem omnium procuraret: nihil illi reſpondit. Vrgent interim pontifices & ſcribæ, & acriter accuſant eum apud Herodem, miſerè metuentes, ne quà reus elaberetur. Herodes, tametſi rex eſſet impius, tamen nihil commotus eſt illorum criminationibus: ſed indutum Dominum ueſte candida, ac illuſum tanquam morionem, ac ſtolidum regni petitorem, remiſit ad Pilatum. Gratum quoque interim erat, quòd Pilatus hoc honoris habuerit ſibi, ut uidendi Ieſu fecerit copiam. Itaque ex eo die coijt amicitia inter Herodem & Pilatum, quum antehac inter eos fuerit ſimultas. Cæterùm Pilatus ubi uidet remitti reum, conuocatis pontificibus, ſcribis, primoribus, & populo qui illos comitabatur, ſic locutus eſt ad illos: Obtuliſtis mihi hunc hominem, uelut auertentem populum ueſtrum ab obedientia Cæſaris, ac legum ueſtrarum: & ego uobis præſentibus uarijs interrogationibus conatus ſum ab eo expiſcari: uerùm nec reperio illum ulli horum criminum obnoxium, de quibus accuſatis eum. Idem accidit Herodi, qui me certius his de rebus poterat iudicare, peritus legum ueſtrarum. Qui quoniam comperit nullam in eo eſſe culpam capitalem, illuſit tantum homini: nimirum abſoluens à capitis periculo. Proinde præſtat, imitari & nos Herodis æquitatem: pœna quapiam caſtigatum dimittam hominem.

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

PEr diem autem ſolennem conſueuerat præſes, populo dimittere unum uinctum, quem uoluiſſent. Habebat autem uinctum unum inſignem, qui dicebatur Barrabas, qui in ſeditione fecerat homicidium. Et cum aſcendiſſet turba, cœpit rogare, ſicut ſemper faciebat illis. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Eſt conſuetudo uobis, ut unum dimittam uobis in Paſcha. Vultis dimittam uobis regem Iudæorum? Quem uultis, dimittam uobis? Barrabam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus? ſciebat enim, quòd per inuidiam tradidiſſent eum principes ſacerdotum. Sedente autem eo pro tribunali, miſit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi & iuſto illi. multa enim paſſa ſum hodie per uiſum, propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores, perſuaſerunt populis, & concitauerunt turbam, ut peterent Barrabam: Ieſum uerò perderent. Reſpondens autem præſes, ait illis: Quem uultis uobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barrabam. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? quem dicitis regem Iudæorum? At illi ſucclamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Pilatus autem præſes tertiò dicebat ad eos: Quid enim mali fecit? nullam cauſam mortis inuenio in eo. At illi magis clamabant: Crucifigatur.

COMMENTARIA.

Mos erat apud Iudæos, ut in die feſto religionis gratia præſes dimitteret eis unum aliquem ex ijs qui ſeruabantur in uinculis. Habebat autem tunc in uinculis inſignem quendam ac famoſum latronem, cui nomen Barrabas, quod nomen ſciebat inuiſum populo. Conuocatis igitur ad ſe Iudæis, rogabat utrum uellent ſibi condonari: ſperans fore, ut præ tam infami notæ que uiolentiæ latrone mallent abſolui Ieſum: ſciens, Ieſum non eſſe reum, ſed inuidia traditum. Sedente autem illo pro tribunali, ut pronunciaret in cauſa capitali, mittit ad eum uxor, qui diceret illi ſuo nomine: Ne obſecro contamines te cruore iſtius iuſtiſſimi hominis, nihil pronuncia contra innoxium. Dimitte quæſo nil mali commeritum: terribilibus enim uiſis hac nocte propter iſtum ſum uexata. Cæterùm cum populus nutaret, utrum mallent ſibi donari, ſuaſu ſacerdotum & ſeniorum factum eſt, ut ſibi poſcerent Barrabam, & huius loco Ieſus occideretur. Dum autem miſer populus conſilijs ſacerdotum prauis obtemperat, præſes (uolente ſic Domino, quo magis eluceſceret Chriſti uirtus, patientia & innocentia) urget plebem, denuò interrogans, quem ſibi deligat è duobus? At hæc inſtructa dolis ſacerdotum, deligit latronem. Rurſus Pilatus: Quid igitur agam cum Ieſu? &c. ſperans fore, ut mitiore quadam pœna forent contenti. At illi magna uocum conſenſu acclamant, crucifigendum eum: non ſolùm occidere uolentes eum (ut Theophylactus

phylactus ait) ſed et malam cauſam impingebant. Crux enim peſſimorum ſupplicium erat. Quibus Pilatus: Quo iure, inquit, crucifigam innoxium? quid commeruit? Veſtrum fuerat, claris argumentis euincere, illum meruiſſe crucis ſupplicium atrox. Nullum ego crimen capitale comperio in eo. Multas liberandi Saluatoris Pilatus occaſiones dedit (inquit D. Hieronymus) primùm latronem iuſto conferens, deinde inferens: Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? hoc eſt, qui rex ueſter eſt. Cum'que reſponderent, Crucifigatur: non ſtatim acquieuit, ſed iuxta ſuggeſtionem uxoris, ipſe quoque reſpondit: Quid enim mali fecit? Hoc dicendo Pilatus, abſoluit Ieſum. Hæc ille.

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

TVnc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit. Et milites plectentes coronam de ſpinis, impoſuerunt capiti eius, & ueſte purpurea circumdederunt eum. Et ueniebant ad eum, & dicebant: Aue rex Iudæorum. & dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus foràs, & dicit eis: Ecce adduco uobis eum foràs, ut cognoſcatis, quia in eo nullam inuenio cauſam. Exiuit ergo Ieſus foràs, portans coronam ſpineam, & purpureum ueſtimentum. Et dicit eis: Ecce homo. Quum ergo uidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum uos, & crucifigite. ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi: Nos habemus legem, & ſecundum eam debet mori: quia filium Dei ſe fecit. Quum ergo audiuiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Et ingreſſus eſt prætorium iterum, & dicit ad Ieſum: Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Neſcis, quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te? Reſpondit Ieſus: Non haberes poteſtatẽ aduerſus me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum: Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Pilatus autem cum audiſſet hos ſermones, adduxit foràs Ieſum, & ſedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos: Hebraicè autem, Gabbatha. Erat autem paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. & dicit Iudæis: Ecce rex ueſter. Illi autem clamabant: Tolle tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: regem ueſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices: Non habemus regem, niſi Cæſarem. Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius: uos uideritis. Et reſpondens uniuerſus populus, dixit: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Pilatus autem uolens populo ſatisfacere, dimiſit illis Barrabam, & tradidit Ieſum flagellis cæſum, ut crucifigeretur.

COMMENTARIA.

Præſes Pilatus, ubi tentatis omnibus perſpiceret ſeſe nihil proficere apud furentem Iudæorum populum, quo uel ſic mitigaret illorum ueſaniam, & innocentem morti ſubduceret: iuxta morem Romanum iuſſit Ieſum uirgis cædi. Porrò milites qui aderant in atrio, de ſuo ingenio multam crudelitatem adiecerunt ſupplicio. Nam cæſo ludibrij cauſa induxerunt chlamydem purpuream, & coronam è ſpinis contortam impoſuerunt illius capiti. D. Chryſoſtomus graues has Chriſto contumelias irrogatas, & paſſionem amariſſimam deſcribens: Extremas, inquit, certè ille contumelias ſuſtulit. Quippe cum non membrum unum, ſed uniuerſum corpus atroces has iniurias pateretur: caput corona, calamo, pugnis: facies ſputis, maxillæ alapis: corpus reliquum flagellis, nuditate, amictu chlamydis, adoratione ſimulata: manus calamo, quem pro ſceptro tenere dederunt: os quoque ipſum, & lingua, aceti potione & fellis affligebatur. Quid iſtis unquam grauius, quid contumelioſius excogitari poteſt? Omnem iſta excedunt orationem,

quæ illi quaſi timentes ne quid relinquerent, crudeliter excogitarunt, & audacter fecerunt. Hæc ille. Cæterum quod ab ipſis recenſetur Euangeliſtis, mox tradita in manum ſceptri uice arundine, impij homines illi uelut regnum affectatum exprobrantes, Chriſto humili & contempto dicebant: Aue tu, qui uolebas eſſe rex Iudæorum. Fructum & uſum huius rei D. Cyrillus pulchrè exponens: *Flagellatus, inquit, iniuria fuit: ut à uulneribus quæ iure peccatis noſtris perpeſſi ſumus, nos liberaret. Alapis cæſus, & illuſus eſt: ut illuſori Satanæ nos illudere poſſimus, & præuaricationis peccatum fugiamus. omnia enim propter nos, & pro nobis Chriſtus ſuſcepit, quæ repulſiuas uires habuerunt, quibus ea repulſa ſunt quæ nobis merito præuaricationis crimine acciderunt, &c.* Vbi uerò tam Pilatus quàm Ieſus in eminentiore loco conſtitiſſent, ac iam cerni poſſet præſes, & exaudiri ab uniuerſa plebe, clamat ille: Neſcitis fortaſſe, quid cum rege ueſtro actum ſit in prætorio. Produco igitur illum ad uos forás, ut ipſi cernatis, quàm miſerè ſit tractatus, & quòd nullam in ipſo inuenio cauſam necis. D. Cyrillus in hunc locum: *Verum, ſcribit, in Chriſto inuenitur, quod dixerat: Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam. Huc enim atque illuc reuolutis omnibus, nihil diabolus delicti poteſt inuenire, quo inuento iure quoq; Chriſtum poſſet detinere. Quare quemadmodũ totam naturam hominis in Adam uno ſuperatam peccato ſubiecit: ſic modò ab ipſa per unã ſuperatus eſt. Tantum ille.* Porrò ut Iudæorum odium hac afflictione placaret Pilatus: Ecce, ait ad illos, ut miſerum tractari iuſſerim: adeò regem non refert ullũ, ut uix hominis aliquid in ipſo appareat. Quo ſanè tam triſti ſpectaculo potuiſſet quantauis barbarorum feritas miteſcere: uerum animi Iudæorum non ſolùm non ſunt mitigati: ſed magis etiam accenſi, ut quod hactenus ſucceſsiſſet, perficerẽt. Quam execrandam illorum malitiam deteſtatus D. Cyrillus, dixit: *Monſtrauit iniquè flagellatum, & à militibus illuſum rerum omnium Dominum, miſerabilí que hac re iram eorum ſedari poſſe putauit. Illi uerò ab omni humanitate fuerunt alieni, ut immanitatem ferarum excederent, feruentius' que clamarent, crudeliſsimo ipſum genere mortis occidendum. Quid enim amarius, aut crudelius cruce? &c.* Ad illam uerò infandã Iudæorum truculentiam commotus Pilatus: Ego, inquit, iuris adminiſtrator ſum, & nocentes ex legum autoritate punio: non ſum innocentiæ carnifex. Quòd ſi certum eſt, illum in crucem agere: uos ueſtro periculo crucifigite. Ego non ſoleo crucifigere, niſi facinoroſos. In hoc nullum inuenio crimen, cruce dignum. Iudæi autem, ut erant inuicti & pertinaces in ſuo prauo & cruento propoſito, ueluti nouam accuſationem inſtituunt, ac dicunt: Vt maximè demus illum nihil peccaſſe in Cæſarem, uel rebellione uel affectatione regni, uel crimine maieſtatis læſæ: tamen nos legem habemus à Deo traditam, quam Cæſar etiam nobis relinquit, & ſecundum hanc legem commeruit mortem: quoniam diuinitatem ſibi arrogans, in Deum fuit blaſphemus. Lex extat Leuit. 24. Pilatus uerò magnitudine rei ad formidinem impellitur, & diligentius quærit quàm prius, unde & quis ſit. Credidit enim (ut mihi uidetur) poſſe Deum eſſe Chriſtum, licet homo uideretur: non tamen id ut decet, neque à Scriptura, ſed errore gentili inductus credidit. Semideos enim & Deorum filios (ut D. teſtatur Cyrillus) gentilium fabulæ multos confingunt. Romani uerò etiam Imperatoribus ſuis Dei nomen donabant, & aras eis conſtituebant. Reducit ergo Ieſum iterum in prætorium, ac cupit expiſcari originem ipſius. Ethnicorum enim Dij patria atque gente clari erãt, atque inſignes. Cæterùm Pilatus ad hanc ſuam quæſtionem nullam merebatur reſponſionem, nõ tam quòd contra ius & phas præcepiſſet flagellari Ieſum, quàm quòd prophanus & impius non ſine cachinno dixerat, Quid eſt ueritas? Pilatus admiratus hominis ſilentium: Cur taces? inquit. An ignoras, coram quo conſtitutus ſileas? Is ſum, ſi fortè neſcis, cuius uitæ & necis eſt in te. In meo enim arbitrio liberum eſt, uel crucifigere te, uel dimittere. Dominus autem Ieſus, quantumuis patiens & longanimis, non fert tamen inſolentem prophani præſidis arrogantiam: Non poſſes mihi, inquit, quicquam nocere, niſi id tibi permiſſum eſſet cœlitùs. Habes tu quidem poteſtatem iuxta leges humanas: Dei uerò poteſtas ſuperat omnem humanam poteſtatem. Ais tu, tibi eſſe in me poteſtatem uitæ & necis, propterea peccas: qui uidelicet noſti me eſſe innoxium, & cum poſſis liberare, non autem liberas. Grauius autem peccant Iudæi, quia me tibi & tradiderunt, & nunc te in excidium meum impellere non ceſſant. Hoc audito Pilatus quum intelligeret hominis & modeſtiam & innocentiam, & Iudæorum malitiam, tentabat omnes uias, ut aliquo pacto Ieſum abſolueret. Id ſentientes Iudæi deprauatiſsimi, ad primam conuertuntur calumniam, urgentes Pilatum affectati regni crimine, quod iterum impingunt Chriſto: Cæſar, inquiunt, Iudæorum Domi-

nus

nus & rex eſt, qui hoc nomine te Pilate præfecit Iudææ, ne quis oriatur motus, & ut in fide Cæſaris retineatur populus Iudaicus. At iſte ſe regem facit. Tu itaque uideris, quomodo tuo ſatisfeceris officio, ſi huic fauere perrexeris perduelli. Quòd ſi hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris, qui faueas Cæſaris hoſti. Cum hæc audiſſet Pilatus, metuebat, ne Iudæi ſibi magnam apud Cæſarem inuidiam calumnijs excitarent: metuebat item dignitati & honori, ne fortè deponeretur per Cæſarem. Proinde prodit tandem forás in publicum, ac ſedet pro tribunali in loco edito, ut omnibus eſſet conſpicuus, nomine & loco Cæſaris, imperijque Romani ſententiam pronunciaturus in Ieſum. Productus eſt igitur Ieſus, ueluti reus, in coronam totius populi. Erat autem præparationis dies, quo Iudæi parabant omnia quæ ad feſtum erant neceſſaria. Præſes uerò ait ad illos: Illud unicum crimen eſt, quod miſero huic intenditis, quia regem ſe ueſtrum eſſe dixit. Atqui liquet uel ex ipſa miſeri hominis ſpecie, quàm in eum non competat affectatæ tyrannidis crimen. Ecce quàm nihil regium uel ſpiret, uel præ ſe ferat. Tum accuſatores Iudæi ad clamores & tumultum conuertuntur, et nihil aliud ſitientes quàm ſanguinem innoxium, clamant: Tolle eum, indignus enim eſt quem terra ferat: ut crucifigatur mortalium nequiſſimus, poſtulamus. Ea importunitas cum non poſſet probari Pilato, nec tamẽ ſeriò ipſam compeſcere uellet, non ſine contemptu & irriſione inſanæ mentis: Quid, inquit, an regem ueſtrum tanta afficiam ignominia, ut ſuffigam in crucem? Hoc dedecus recidet in gentis ignominiam, quæ regem ſuum ad crucem adegerit. Iudæi, & in primis principes ſacerdotum, Meſſiam ſuum abnegant, & Cæſarem Dominũ agnoſcunt: Non agnoſcimus, inquiunt, ullum regem. Cæſar Tiberius, ille noſter rex eſt. Viuat ille, & pereat hic pſeudorex Ieſus Galilæus. Ad hunc clamorem grauiter perculſus Pilatus, intelligit Ieſum non poſſe abſolui, niſi magno ſuo malo, quod apud Cæſarem ſibi à Iudæis adornandum præuidebat. Sibi ergo cum maximo innoxij detrimento conſultum cupiens, permiſit Iudæorum arbitrio Ieſum, ut per ſuos milites crucifigeretur. Quo autem teſtatior eſſet hæc res, minus'que ueniret in obliuionem apud homines, celebri ac ſpectabili ipſam conſecrat ſymbolo. Nam iubet palàm proferre aquam, hac'que ſedens in conſpicuo loco, & conſpiciente uniuerſa plebe, abluit manus, his ſimul additis uerbis: Vos eſtis huius mortis autores, non ego: in ueſtrum caput recidet ultio ſanguinis huius innoxij. Ad hæc uerba Pilati pulchrè reſpondens D. ille Chryſoſtomus, ait: Cur igitur tradis, cur non eripis, ſicut poſtea militum tribunus Paulum? qui etiam ſciebat gratum fore Iudæis, ſi Paulus traderetur. Et quanquam ſeditio atque tumultus ea de re ortus fuerat: reſtitit tamen generoſè, atq; repugnauit, &c. Et quòd tam iniquiſſimam in Dominũ Ieſum tulit ſententiam Pilatus, tantis ac talibus malorum cladibus cruciatus eſt (teſte Euſebio) ut propria ſe manu tranſuerberans, nephariam uitam ui abieciſſe referatur. Nec enim poterat tanti piaculi miniſter impunitus euadere. Vide autem ſtupendam cæcitatem, & rabiem quandam ferinam indurati & perditiſſimi populi Iudaici. Nihil territi tanta obteſtatione, in ſe recipiunt omne malum: ſeſe deuouent, imò in poſteros deriuant omnem culpam atque uindictam. Clementiſſimus tamen Ieſus (ait D. Chryſoſtomus) quamuis ipſi maximè & aduerſus ſe & aduerſus filios inſanirent: non tamen ex ſententia ipſorum eos condemnauit, ſed tam ex ipſis quàm ex filijs ſuſcepit qui pœnitentiam egerunt, mille'que bonis honorauit. Nam & Paulus ex ipſis erat, & multa eorum milia, qui Hieroſolymis in Chriſtum crediderunt, &c. Pilatus itaque uictus illorum pertinaci ueſania, condonauit illis Barrabam, autorem ſeditionis & homicidam, & omnium iudicio damnatum: Ieſum autem ex more Romano flagris cæſum, tradidit ut crucifigeretur.

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM.

TVnc milites Præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorio, congregauerunt ad eum uniuerſam cohortem. Et exuentes eum, chlamidem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de ſpinis, poſuerũt ſuper caput eius: & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum illudebant, dicentes: Aue rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerũt eũ chlamyde, & induerunt eum ueſtimentis eius, & duxerunt eum ut crucifigeretur. Et baiulans ſibi crucem Ieſus, exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraicè Golgatha. Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonẽ quendam Cyrenenſem,

uenientem de uilla, patrem Alexandri & Rufi: hunc angariauerunt, ut tolleret crucem eius. Et impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum. Sequebatur autem illum turba multa populi, & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas Ieſus, dixit: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me: ſed ſuper uos ipſas flete, & ſuper filios ueſtros. quoniam ecce ueniunt dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & uentres qui nõ genuerũt, & ubera quę nõ lactauerũt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite ſuper nos: & collibus, Cooperite nos. Quia ſi in uiridi ligno hoc faciũt, in arido qd fiet?

COMMENTARIA.

Suſcipiunt ipſum Ieſum ut damnatum, milites Romani. Congregatur ergo ad ſupplicium ſumendum uniuerſa militum cohors. Præſidium enim militum habebat Pilatus Hieroſolymis, ad cõpeſcendos motus tumultuantis populi Iudaici. confluxerant iſti ex multis nationibus: unde erant inter eos audaciſsimi nebulones. Hi pro ingenio ſuo crudeliſsimo, uelut exprobraturi homini tam contempto ſuperbiam affectati regni, exuunt ſuis ueſtibus Dominum, & induunt ei pallium regale. Deinde diadematis loco coronam imponũt capiti, è ſpinis contextam. Scepitri loco arundinẽ dant illi in dextram. Iamq; ueluti cõſalutantes nouum regem, flexis genibus illudunt eum. Nec his contenti contumelijs, expuerunt in eum, & arundine quam ſceptri uice dederant, percutiunt ſpinis coronatum caput eius: nimirum ut aculei figerentur altius. Poſtquam igitur milites omni ludibriorum genere ſatiaſſent animos & oculos cohortis, rurſus detrahunt illi chlamydem, & induerunt eum ueſtimentis proprijs, quo magis agnoſceretur ab omnibus. Iam ergo paratis omnibus, & effuſa ad ſpectaculum tota urbe, educunt milites è prætorio Ieſum, uerberibus & uexationibus infandis fatigatum debilitatumq́;, baulantem crucẽ ſuam: quod nouum erat crudelitatis genus. Porrò dum in itinere Dominus graui crucis pondere oppreſſus, atq; continua illa diuexatione exhauſtus ſubinde magis ac magis deficeret, neque iam uideretur crucem ad locum uſq; ſupplicij baiulare poſſe: adiungunt ipſi ſocium, Cyrenenſem quendam Simonẽ. quẽ renitentẽ quidẽ ſtrenuè, militari ferocia cõpellunt baiulare crucẽ Ieſu. Et uenerunt in locũ ubi crucifigendus erat, qui dicebatur Caluariæ locus, quòd funeſtus eſſet oſsibus et caluarijs interfectorum. Comitabatur autem Ieſum numeroſa multitudo populi ac mulierum, quæ ſacerdotib. ac ſcribis gaudentibus lamentabantur de morte innocentis. Ieſus aũt qui ſuã mortem nõ lugubrem, ſed glorioſam eſſe uoluit: nec eam deplorari, ſed adorari, ut quæ ſponte pro ſalute totius mundi ſuſcipiebatur: compeſcuit illarum lamentationem, quanquam ab affectu pio proficiſcẽtem, ac dixit: Filiæ Hieroſolymitanæ, nolite deflere me: ſed ueſtram ipſorũ ac filiorũ ueſtrorũ uicẽ deflete. Non enim eſt deflenda mors innocentis: ſed illorum exitium deplorandum eſt, qui pro ſuis ſceleribus & hic miſeris cladibus afficientur, & in poſterum pœnis addicentur æternis. Imminet enim huic regioni tam miſeranda calamitas, ut homines appellaturi ſint eas mulieres beatas, quæ nõ genuerũt, & felices uteros qui nullũ fœtũ ediderũt, feliciaq́; ubera quæ nunquam lactauerint. Grauius enim cruciatur materna pietas in malis liberorũ, quàm proprijs. Nunc exultant pleriq;, quaſi re bene geſta: ſed quũ uenerit ille dies ultionis diuinæ, tanta formido malorũ ingruentium corripiet animos illorum, ut montibus dicturi ſint, Obruite nos: & collibus, Operite nos. Etenim ſi hæc faciũt in uiridi ligno: id eſt, in filio Dei nihil mali merito, ac Deus permittit illa fieri: quid quæſo aridi Iudæi, et omnes impij expectabunt à iuſto iudice Deo? Quib. ſanè uerbis Dominus Ieſus teſtatus eſt ſummã innocentiã ſuã, q; ſolus eſſet hominũ, nullo uiciorum carie uitiatus: ſed omni uirtutum genere totus florens, ac perpetuò germinans.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

DVcebantur autem & alij duo nequam cum eo, ut interficerentur. Et uenerunt in Caluariæ locum. Et dederunt ei uinum myrrhatũ bibere, cum felle mixtũ: & cum guſtaſſet, noluit bibere, & non accepit. Et ibi crucifixerũt eum, & latrones, unum à dextris, & alterũ à ſiniſtris, hinc & hinc medium autem Ieſum. Et impleta eſt Scriptura, quæ dicit: Et cum impijs deputatus eſt. Ieſus autem dicebat: Pater, dimitte illis. non enim ſciunt, quid faciunt. Scripſit autem Pilatus titulũ cauſæ eius, & poſuit ſuper crucem, ſuper caput eius.

Erat

Erat autem ſuperſcriptio ſcripta ſuper illum literis Græcis, Latinis, & Hebraicis: Hic eſt Ieſus Nazarenus, rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus eſt Ieſus. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum: Noli ſcribere, Rex Iudæorum: ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi. Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt ueſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuiq; militi partem: & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: Non ſcindamus eam: ſed ſortiamur de ea, cuius ſit. ut impleretur Scriptura, dicens: Partiti ſunt ueſtimenta mea ſibi, & in ueſtem meam miſerunt ſortem. Et milites quidem hæc fecerunt. Erat autem hora tertia.

Lucas, Et ſtabat populus expectans, &c.

COMMENTARIA.

Inter eundũ euenit & hoc, quòd Domino adducti & copulati ſunt infames duo latrones. Hoc procuratum erat à Iudæis hauddubiè, quo magis infamem redderent Dominum, iunctũ iam odioſo hominũ ſodalitio. Peruenit tandem Dominus multa cum anxietate ad infamem illum locum, in quo decutiebantur capita damnatorũ, in quo item crania illorum hominum albicabant. Hic, ne qua pars corporis eſſet à cruciatu libera, ne quid omitteretur ludibrij: porrexerunt illi poculum ad bibendum, aceto & felle temperatum. nimirum factum fuit hoc, ut impleretur illud uaticiniũ: Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti potauerunt me aceto. In hoc autẽ caluariæ loco, teſte Hieronymo, crucifixus eſt Domin⁹, ut ubi prius erat area damnatorum, ibi erigeretur uexillũ martyrij. Et quomodo pro nobis crucis maledictũ factus eſt: ſic pro omnium ſalute quaſi noxius inter noxios crucifigitur, &c. In caluariæ ergo loco crudeliter cruci affigitur clauis Chriſtus, ac medius inter duos ſuſpenditur latrones, ueluti latronũ anteſignanus. Ieſus aũt adeò nõ ulciſcitur, adeò non regerit cõuicia, ut patrẽ oret pro his à quibus indigna patiebatur. Nec fuit inefficax deprecatio. Multi enim ex his qui per errorẽ adegerũt Dominum ad crucem, cognita ueritate per Apoſtolorũ prædicationẽ profeſſi ſunt nomen crucifixi: ſicut manifeſtè teſtãtur acta Apoſtolorũ. Solebat autẽ iuxta morẽ Romanorũ, facinoroſis pœnam nunc pendentibus affigi cauſa uel crimen, propter quod ſic affligerentur. Proinde Pilatus curauit cruci ſaluatoris Ieſu imponi titulum: quo nimirum ipſa etiam inſcriptione teſtatam faceret & Iudæorũ maliciam, & pendentis innocentiam. Hunc titulũ quo magis grauaret inuidia pontifices & Phariſæos, curauit triplici lingua deſcribendum: utpote tunc maximè uulgaribus. Cæterùm Iudæi hunc titulũ legentes, grauiter offenduntur. Agunt itaq; cũ præſide de mutando titulo, ne ſcriberetur Rex Iudæorum: ſed, quòd ſibi nomẽ hoc falſò uſurpaſſet. Pilatus aũt cum indignatione ipſos reijciens, negauit ſe hic quicquã mutaturũ. Iam ubi crucifixus eſſet Ieſus, et titulus cruci infixus, penderetq; iam nudo corpore inter latrones: milites qui crucifixerãt eum, ex cõſuetudine partiebãtur inter ſeſe ueſtimẽta Ieſu. Nã hoc illis cedebat uelut in operæ præmiũ. Supererat aũt tunica, ueſtis interior, ita cõtexta à ſummo uſq; ad imũ, ut diſſecta futura eſſet inutilis. Viſum eſt itaq; militibus, ut hæc nõ ſcinderetur: ſed ei tota cõtingeret, cuicũq; fors fauiſſet. Hæc autem euentura aliquando Meſsiæ, prædixerat iam olim Dauid in pſalmo myſtico, dicens: Partiti ſunt inter ſe ueſtimenta mea; & ſuper ueſte mea miſerunt ſortes.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

STabat autem iuxta crucem Ieſu Maria, mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophe, & Maria Magdalena. Cum uidiſſet ergo Ieſus matrem, & diſcipulum ſtantem quem diligebat, dixit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua. Prætereuntes autem blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Vah, qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reædificas. Salua te ipſum: ſi filius Dei es, deſcende de cruce. Similiter & principes ſacerdotum illudentes ad alterum cum ſcribis & ſenioribus, dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluũ facere. Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce, & credem⁹ ei. Cõfidit in Deo: liberet eũ, ſi uult, dixit enĩ: filius Dei ſum. Alios

ſaluos fecit: ſeipſum ſaluum faciat, ſi hic eſt Chriſtus Dei electus. Illudebãt autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes illi, & dicentes: Si tu es rex Iudæorum, ſaluum te fac. Vnus autem ex his qui pendebant, latronibus, blaſphemabat eum, dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac teipſum, & nos. Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens: Neq; tu times Deum, qui in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſtè: nam digna factis recipimus. hic uerò nihil mali geſsit. Et dicebat ad Ieſum: Domine memẽto mei, dum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Erat autem ferè hora ſexta.

Matthæus: Idipſum autẽ & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabãt ei.

COMMENTARIA.

Non inutiliter huius quoq; rei Euãgeliſta meminit. Acceſsit enim & illud ad malorum dolorumq; cumulum, quòd Domino amiciſsimi homines unà cum matre eius aderant. At à dilectiſsimis maximeq; familiaribus per mortem diſiungi, non modicè affligit hominis mentem. Ieſus igitur de cruce conſpiciens matrem ſuam, ſimulq; diſcipulum quem cæteris familiarius dilexerat, dicit: Mulier, ne putes te eſſe deſolatam, diſcipulus iſte meus integerrimus, erit tibi poſthac filij loco: is res tuas diligenter curabit, & in omnibus fidelis tutor tibi aderit. Mox autem & ad diſcipulum conuerſus: Ecce, inquit, commendo hanc mulierem tuæ fidei: quam non minori affectu & cura recipies, quàm ſi mater tua eſſet. Atq; ex eo tempore diſcipulus ille ſuſcepit erga matrem Ieſu affectum filij, per omnia curam illius agens. Nam in ſua, concordantibus & antiquiſsimis uoluminibus, poſuit: pro eo quod eſt, in ſuum ius uel ſuam curam. Sic etiam interpretatur D. Ambroſius hæc Domini uerba, in libello ad uirginem. Porrò ut piè credendum, indoluit uirgo & mater Ieſu Maria, & dolore quidem acerbiſsimo, dum coràm cerneret, unicè charum illum filium tantis diſcruciari tormentis. Hic certè dolor à Simeone prænunciatus fuit Lucæ 2. Atqui tanta fuit in ea uirtutum gratia, ut omnia in ipſa modeſta & decora fuerint. Et qui uirginem reddidit fœcundam, ut nihilominus intemerata maneret, ſic conſolari ac confirmare potuit, ut mortem filij toti mundo ſalutarem, modeſtiſsimo ferret animo. Cæterùm tantis malis Ieſu illatis, nondum erat ſaturata Iudæorum crudelitas. Inſultant crucifixo, ac prætereuntes conuicia iaciebant in eum motis capitibus, ſubſannantes eum, ac dicentes: Tu'ne ille es, qui demoliris templum Dei auguſtiſsimum, & in triduo rurſus inſtauras? Iactaſti diuinam potentiam, dixiſti te eſſe benedictum omnipotentis Dei filium: Si talis es, deſcende de cruce. Item: Alijs ſalutem contulit, nunc ſibi ipſi non poteſt eſſe ſaluti. Si rex eſt ille promiſſus Iſraeli, ut uideri uolut, declaret nunc quid poſsit, exerat potentiam ſuam, uincat hoſtes ſuos: & credemus, ipſum eſſe diuinitùs nobis miſſum Meſsiam. Fraudulenta hæc erat promiſsio, inquit S. Hieronymus. Quid eſt plus, De cruce deſcendere adhuc uiuentem, an de ſepulchro mortuum reſurgere? Reſurrexit: & non credidiſtis. Ergo ſi etiam de cruce deſcenderet, ſimiliter non crederetis. Sed mihi hoc uidentur dæmones immittere. Statim enim ut crucifixus eſt Dominus, ſenſerunt uirtutem crucis, & intellexerunt fractas eſſe uires ſuas: & hoc agunt, ut de cruce deſcendat? Sed Dominus ſciens aduerſariorum inſidias, permanet in patibulo, ut diabolum deſtruat. Hæc ille. Præterea obijciunt impij illi Domino fruſtratam ſpem, & blaſphemiam in Deum: Docuit, aiunt, perpetuò fidem in Deum, & neminem confundi qui firma in Deum fide ſit: id ſi ita habet, liberet ipſum Dominus, cui nimirum credidit: hoc cum non fiat, certum eſt, Ieſum illum nec eſſe filium Dei, nec Deum ipſi bene uelle. Quod aũt Matthæus ſcribit de latronibus, exiſtimat D. Hieronymus, quòd primùm uterq; blaſphemauerit: dehinc ſole fugiente, terra commota, ſaxiſq; diſruptis, & ingruentibus tenebris (ſic enim ſcribit) unus crediderit in Ieſum, & priorem negationem ſequenti confeſsione emendauerit. Sed uideamus & expendamus diligenter, quæ hic latro fecerit & dixerit. Principiò diſplicet ipſi ex animo blaſphemia ſocij, quem ſuper ea acriter obiurgat: Tu, inquit, ſi moriturus non uerêris homines, certè Deum metuere debes, qui morituro inſultas, præſertim cum ſis illi ſupplicij ſocius: uel hoc ſolum debebat te à conuicijs cohibere, etiamſi ſocius eſſet criminis. Nunc alia eſt illius, alia noſtra conditio. Nos pro malefactis pœnas damus: ille innoxius moritur. Hæc omnia magni in latrone ſpiritus, & optimi quidem fructus ſunt. Deinde idem ille non deſperat in ſceleribus, licet maximis, non deſpondet animum in cruciatibus grauiſsimis: ſed ſicut patientiſsimè patitur tormenta, ita rectà confugit ad miſericor-

diam

diam Dei, & ſupplex fit Chriſto, cui ſe & ſuam ſalutem per fidem hiſce commendat uerbis: Domine, memento mei, etc. Mira fides latronis, qui cum uideret pendentem ac morientem, cruce moriturus & ipſe, ſalutem uelut à rege petit. Agnouit ergo latro ille immortalitatem animorum, & quòd poſt hanc uitam ſit parata conſortibus Chriſti uita longè iucundiſsima. Hinc beatus Auguſtinus auſus fuit hunc conferre cum beatis Apoſtolis. De anima enim & eius origine: Tanto, inquit, pondere appenſum eſt, tantumq; ualuit apud eum qui hæc nouit appendere, quòd confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum ſi fuiſſet pro Domino crucifixus. Tunc enim fides eius de ligno floruit, quando diſcipulorum marcuit: niſi cuius mortis terrore marcuerat, eius reſurrectione reuireſceret. Illi enim deſperauerunt de moriente, ille ſperauit in commorientem: refugerunt illi autorem uitæ, rogauit ille conſortem pœnæ. doluerunt itaq; tanquam hominis mortem: credidit ille regnaturum eſſe poſt mortem. deſeruerũt illi ſponſorem ſalutis: honorauit ille ſocium crucis. Inuenta eſt in eo menſura martyris, qui tunc in Chriſtũ credidit, quando defecerunt qui futuri erant martyres. Et hoc quidem oculis Domini clarum fuit, qui non baptizato, tanquã martyrij ſanguine abluto, tantam felicitatem ſtatim contulit. Hactenus Auguſtinus. Dominus Ieſus ergo, qui mutus erat ac ſurdus ad omnia cõuicia, non eſt ſurdus ac mutus cum fiducia poſtulanti: Illud, inquit, confirmo tibi, hodie mecum futurus es in paradiſo: nimirum requiem ac refocillationem pollicens mox à peracto ſupplicio. Sic ſanè (ut Theophylactus ſcribit) latro eſt in paradiſo, hoc eſt, regno: & non ſolus ipſe, ſed & omnes quos enumerat Paulus in epiſtola ad Hebræos, etiamſi nondum promiſsionem acceperint. Promiſsionem enim dicendo, integram felicitatem poſuit, Hebr. cap. 11.

CAPVT TRICESIMVM.

A' Sexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram, uſq; ad horam nonam, & obſcuratus eſt ſol. Et circa horam nonam exclamauit Ieſus uoce magna, dicens: Eli Eli, lamaſabachthani. Quod eſt interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me? Quidam autem illic ſtantes, & audientes, dicebant: Eliam uocat iſte. Poſtea ſciens Ieſus, quia iam omnia conſummata ſunt, ut conſummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo poſitum erat, aceto plenum. Et continuò accurrens unus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri uerò dicebant: Sine, uideamus an ueniat Elias, liberans eum. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatum eſt. Et clamans uoce magna ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritũ meum. Et hæc cum dixiſſet, inclinato capite emiſit, tradidit ſpiritum. Et ecce uelum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo uſq; deorſum. Et terra mota eſt, & petræ ſciſſæ, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum qui dormierant, reſurrexerunt, & exeuntes de monumento poſt reſurrectionem eius uenerunt in ciuitatem ſanctam, & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cum eo erant, cuſtodientes Ieſum, uiſo terræmotu & his quæ fiebant, & quia ſic clamans expiraſſet, timuerunt ualde, dicentes: Verè filius Dei erat iſte. & glorificauit Deum centurio, dicens: Verè hic homo iuſtus erat. Et omnis turba eorum qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & uidebant quæ fiebant, percutientes pectora ſua, reuertebantur.

COMMENTARIA.

Conuenit & tempus noniſſe, quamdiu durarit ſacroſanctum immolati corporis Ieſu in cruce pendentis ſacrificium. Cum autem ſexta hora nobis duodecima ſit, conſtat paulo ante duodecimã damnatum, & ad ſupplicium eductum eſſe Dominum, & duodecima ſuffixum in crucem. Quo facto ſol ipſe ſenſit innoxij ſupplicium, & huius facinoris tam impij non ſuſtinuit eſſe ſpectator: obduxit ergo atra nube faciem ſuam, & totam terram caligo quædã obtexit. De qua re in hunc ferè modum ſcribit Paulus Oroſius: Ad horã diei ſextam ſol in totũ obſcuratus, tetraq; nox ſubitò obducta terris eſt, impiaq; æternã timuerũt ſecula noctẽ. Vſqueadeò aũt neq; lunã lumini ſolis, neq; nubes obſtitiſſe manifeſtũ eſt, ut 14 luna ea die tota cœli regione interiecta, longiſsimè à conſpectu ſolis abfuiſſe,

abſuiſſe, & ſtellas tunc diuturnis horis, uel potius in illa horrenda nocte toto cœlo fulſiſſe referatur. Quod non ſolum ſanctorum Euangeliorum fides, ſed etiam aliquanti Græcorum libri atteſtantur. Hæc ille. Porrò cum iam tribus propemodum horis uiuus in cruce pependiſſet Dominus Ieſus, & ſentiret ipſam mortem nunc fores pulſare: conuerſus ad Deum patrem, clamat. Sunt autem hæc non deſperantis uerba: ſed in magna anguſtia conſtituti, maximoq; cum deſiderio optantis finem tandem diu perpeſſis imponi malis. Et uidetur derelinquere, in præſenti eſſe, permittere. ut ſit ſenſus: Deus meus, quare ſinis me ita excruciari? quare hæc hoſtibus meis permittis? quando tandem liberabis? Quidam autem aſtantes, et audientes procul Eli, ſuſpicabantur eum implorare auxilium Eliæ prophetæ, de quo 4. Regum 2. S. Hieronymus: Non omnes, inquit, ſed quidam, quos arbitror milites fuiſſe Romanos, non intelligentes ſermonis Hebraici proprietatem: ſed ex quo dixit Eli, putantes Eliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos qui hoc dixerint, intelligere uoluerimus: & hoc more ſibi ſolito faciunt, ut Dominum imbecillitatis infament, qui Eliæ auxilium precetur. Tantum ille. Tum Ieſus ut oſtenderet ueram eſſe mortem quam pro omnibus oppetebat, clamauit ſe ſitire. Et quòd ſiti ſit preſſus, ueriſſimum eſt. Solent enim qui hoc ſupplicij genere moriuntur, uehementer diſcruciari ſiti: ſanguine uidelicet per uulnera corporis exhauſto. Et accurrens quidam, ſpongiã imbuto aceto admouit ori pendentis. Fecit forſan miles illud, ut citius excederet Chriſtus. Plutarchus enim teſtis eſt, acetum uulneratis porrectum maturare mortem. Theophylactus autem exiſtimat, milites hoc facto declarare uoluiſſe impietatem ſuorum morum. D. Hieronymus autem: Sed hæc, inquit, facta ſunt, ut compleretur prophetia, Pſal. 68. In ſiti mea potauerũt me aceto. Quidam uerò dixerunt: Ne propinaueris acetum, expectemus potius an Elias illum ſit à cruce depoſiturus. Cum uerò guſtaſſet acetum Ieſus, dixit: Conſummatum eſt: ſignificans iam rite peractum ſacrificium iuxta patris uoluntatem, & ſatisfactum pro peccatis pariter, & omnibus quæ prædixerant implenda lex & Prophetæ. Hæc ubi præmiſiſſet Dominus, clamauit iterum uoce magna: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Hæc uerba ſumpſit Dominus ex Pſalmo 31. quem fortaſſe recitauit in cruce integrum. Eſt autem commendare, ueluti commendatur depoſitum ſeruandum, ac ſuo reddendum tempore. Dominus uerò poſtquam animam ſuam commendaſſet patri, inclinato capite expirauit. Hoc nobis magnæ ſpei fundamentum atq; originem præbet (dicit beatus Cyrillus.) Credere namq; debemus, cum à corporibus ſanctorum animæ abierint, tanquam in manus chariſſimi patris, bonitati diuinæ commẽdari: nec, ut quidam infidelium crediderunt, in terris conuerſari, quo uſq; ſepulturæ honoribus affectæ ſint: nec ut peccatorum animæ, ad immenſi cruciatus locum, id eſt, ad inferos deferri, itinere hoc nobis à Chriſto primùm præparato, ſed in manus potius patris euolare. Tradidit enim animam ſuam manibus genitoris, ut ab illa et per illam facto initio, certam huius rei ſpem habeamus, firmiter credentes, in manibus Dei nos poſt mortem futuros, uitamq; multo meliorem, ac perpetuò cum Chriſto uicturos. Ideo enim Paulus deſiderauit reſolui, et eſſe cum Chriſto. Hæc ille. Quia uerò commiſerat patri benigno & iuſto omne negocium ſuum, Ieſus ipſe interim ueluti eſſet nocentiſſimus, patienter omnes ferebat iniurias, & tandem mortẽ proброſiſſimam. Decebat nunc, & exigebat ipſa res, ut filij innocentiam tueretur pater. Fiunt itaque nunc pariter ſtupenda quædam prodigia, uel totum mundum excitantia ac protinus omnia teſtata ſunt mortem efficacem Domini Ieſu. Principiò uelum templi quod ſeparabat ſancta à reliqua parte templi, ultro ſciſſum eſt in duas partes: indicans, Moſaicæ legis umbras poſthac euanituras ad coruſcantem Euãgelij lucem. Ioſephus quoq; refert, uirtutes angelicas præſides quondam templi, tunc pariter conclamaſſe: Tranſeamus ex his ſedibus. Deinde motu horribili commouetur terra, diſſiliuntq; petræ, tanquam indignitate rei, ac horrore quodam concuſſæ, Iudæis exprobrantes cordis inuincibilem duriciem. Ad hæc monumenta aperta ſunt, atq; mortui euidenter reſurrexerũt, ut reſuſcitato à mortuis Domino, ipſi quoq; ingrederentur ciuitatem, & apparerent multis, ueluti præcones reſurrectionis Ieſu. S. Hieronymus ſcribens in hunc locum: Quomodo, inquit, Lazarus mortuus reſurrexit: ſic & multa corpora ſanctorum reſurrexerunt, ut Dominum oſtenderent reſurgentem. Et tamen cum monumenta aperta ſint, non antea reſurrexerunt quàm Dominus reſurgeret, ut eſſet primogenitus reſurrectionis ex mortuis, &c. Cæterùm Centurio qui Romanus erat, à præſide Pilato miſſus, ne quid oriretur tumultus, & huius comites, ſentientes prodigia, & quod ſic clamans expiraſſet, (ſolent enim morientes paulatim deficere, ita ut morti uicini ægrè trahant anhelitum, tantum abeſt ut uocem ullam emittant:) uehementer

timuerunt,

timuerint, dicentes ipſum eſſe uerum filium Dei. O' miram rem. Ethnicus ſignis credit, cum his qui ſecum erant, inquit Theophylactus: Iudæi autem qui legem & Prophetas audierant, increduli manent. Tantum malum eſt malignitas. Et teſtificatur hic centurio Chriſtum. Cum autem in turba populi promiſcui ſemper ſint uiri honeſti & boni, quibus inſolentia nebulonum dolet, probitas autem ſanctorũ probatur: & in hac turba quæ prodierat ad ſpectaculum, fuere plures qui ex prodigijs & patientia Saluatoris colligebant, innoxium & optimè meritum peſſimè eſſe tractatum. Percutiunt itaq; pectora ſua, partim præ dolore, quòd homo tam innocẽs ac beneficus tam indigna paſſus eſſet: partim metu uindictæ diuinæ, quam ex oſtentis conſpectus ſuſpicabantur imminere:

CAPVT TRICESIMVMPRIMVM.

STabant autem noti eius à longè. Erant autẽ & ibi mulieres, de longè aſpicientes, quæ ſecutæ eum fuerant à Galilæa, & miniſtrabant ei: & aliæ multæ quæ ſimul aſcenderant cum eo Hieroſolymam. Iudæi ergo quoniam paraſceue erat, ut non remanerent in cruce corpora ſabbatho (erat enim magnus dies ille Sabbathi) rogauerunt Pilatum, ut frangerentur crura eorum, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum uenissent, uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: ſed unus militũ lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Et qui uidit, teſtimonium perhibuit, & uerum eſt teſtimoniũ eius: Et ille ſcit, quia uera dicit, ut uos credatis. Facta ſunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: Os nõ comminuetis ex eo. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt, in quem transfixerũt. Venit autem quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Ioſeph, nobilis decurio, uir bonus & iuſtus: hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum, quia expectabat & ipſe regnum Dei. Et diſcipulus erat Ieſu: occultus autem, propter metum Iudæorum. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu. Pilatus autem mirabatur, ſi iam obijſſet. Et accerſito Centurione, interrogauit eum, ſi iam mortuus eſſet? Et cum cognouiſſet à Centurione, donauit, & iuſsit reddi corpus Ieſu.

COMMENTARIA.

Habuit Dominus Ieſus mortis ſuæ ſpectatóres, non tantum ignotos ac hoſtes, ſed familiares ſuos ac amicos intimos. Aderant ergo illic & fœminæ complures, quæ ſecutæ fuerant Ieſum, ſubminiſtrantes illi neceſſaria. Vincebat autẽ eam beneficentiam præſens illa amoris conſtantia, qua fiebat, ut ne damnatum quidem deſerendum putarent, ſed ad crucem uſq; ſequerentur. Porrò audimus rurſum præpoſteram ac peruerſam Iudæorũ religionem. Innoxium ac benemeritum ſceleratis odijs adegerunt in crucem, nihil deterriti à tam immani facinore, dies feſti religione: de tollendis autem de cruce corporibus ſuperſtitioſè laborant. Pilatum ergo adeunt, poſtulantes ut ipſius iuſſu crura frangerentur pendentibus, quo mors acceleraretur: deinde cadauera tollerentur è medio, ne conſpectu ſui diem feſtum funeſtarent, qui iam imminebat. Annuente itaq; Pilato, milites utriuſq; latronis crura fregerunt, quos adhuc uiuentes repererant. Porrò cum uentum eſſet ad Ieſum, quoniam uiderunt illum iam exanimem, ſuperuacuum putarunt, eius confringere crura (nam in hoc alijs fregerant, ut morerentur citius) ſed aſtabat inter milites quidam, qui explorare uolens, num uerè mortuus ſit Ieſus, lancea perfodit latus eius. Atq; hinc ſe promunt clariſsima redemptionis myſteria, declarantia quis nobis ex morte Domini Ieſu exoriatur fructus. Quòd enim protinus profluxit è latere aperto ſanguis & aqua: ſignificatum eſt, quòd eius mors nos ablueret à peccatis, & quòd eadem uitam nobis largiretur æternam. Nam baptiſmus aqua conſtat: in ſanguine uerò uita eſt hominis. Quoniam uerò non abſq; miraculo (quia præter naturam è corpore uulnerato aqua profluxit) idcirco magna cum aſſeueratione Euangeliſta ait: Atqui ueriſsima ſunt quæ retuli: quæ uidi hiſce oculis, hæc retuli: nec quicquam ex meipſo confinxi, & ipſe ſcio quòd uera dicam, ut & uos credatis: uerè uidelicet paſſum & mortuum eſſe Dei filium Ieſum Chriſtum, ac ex latere ipſius aquam profluxiſſe, & ſanguinem, ad plenariam emundationem & expiationem omnium peccatorum totius mundi. Porrò tametſi caſu geri uidebantur, poſtquam crucifixis

fixis

fixus eſt Ieſus: diuini tamen conſilij diſpenſatione geſta ſunt, ut hac etiam in parte Prophetarũ oraculis rerum euentus reſponderet. Nam inter cæteros ritus, quib. in Exodo Moſes docet celebrandum eſſe Phaſe, & illud præſcripſerat, ut agnus ille ſic occideretur, ne quod os illius confringeretur. Quòd igitur Domino Ieſu crura illæſa manſerunt, declarauit ipſum eſſe uerum illud Phaſe, cuius imaginem agnus ille Moſaicus geſſerat. Huius enim ſanguis credentes ſeruat à morte, huius myſticus eſus nos ab Aegyptiaca ſeruitute: hoc eſt, à mundi cupiditatibus, & peccati tyrãnide liberos tranſmittit in terram cœleſtem. Alterum teſtimonium quod ex Zacharia producit, cap. 12. Et effundam ſuper domum Dauidis, et ſuper habitatores Hieruſalem ſpiritum gratiæ & benignitatis: ut aſpiciant ad me, eum uidelicet quem transfixerunt, plangentq; ſuper eo, ut ſolet ſuper unicè dilecto. Hinc colligimus ſanè, Chriſtum cum eodem corpore uenturum, quo pependit in cruce, tametſi iam glorioſo, tamen ueſtigium uulneris oſtende omnibus, & fontem fruſtra apertum incredulis exprobrabit, cuius profluxu ſanari poterant. Vetuſtiſſimus ille ſcriptor Tertullianus: Idem, inquit, ueniet de cœlis Dominus, qui eſt paſſus: idem omnibus apparebit, qui eſt reſuſcitatus: & uidebunt & agnoſcent, qui eum cõfixerunt: utiq; ipſam carnem in quam ſæuierunt, ſine qua nec ipſe eſſe poterit, nec agnoſci. Hæc ille. Videant ergo quo ſpiritu imbuti quidam hodie, magna cum audacia doceant, Chriſtũ in gloria iam nõ eſſe amplius creaturam, ſed creaturam in ipſo eſſe deificatam. Quũ autẽ immineret nox, diues quidam decurio ſiue ſenator, nomine Ioſeph, uir bonus et iuſtus, & diſcipulus Ieſu, ſed occultus, timens ne à ſynagoga ſubmoueretur: adijt præſidem, petens ſibi donari corpus Ieſu. Pilatus admiratus ſi iam eſſet mortuus, uir florenti ætate, & cuius crura non fuiſſent fracta, ſimulatq; ex Centurione certò cognouit eſſe mortuum, iuſſit illi donari corpus exanime.

CAPVT TRICESIMVMSECVNDVM.

IOſeph autem mercatus ſindonẽ, & deponens eum, inuoluit ſindone munda. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat ad Ieſum nocte, primùm ferẽs mixturam myrrhæ & aloes, libras quaſi centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in loco ubi crucifixus eſt Ieſus, hortus, & in horto monumentum nouum. Et poſuit eum Ioſeph in monumento ſuo nouo, quod excîdit in petra, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorum, quia iuxtà erat monumentum, poſuerunt Ieſum. Et aduoluit Ioſeph ſaxum magnum ad oſtium monumenti, & abijt. Maria autem Magdalena & Maria Ioſeph, aſpiciebant ubi poneretur, ſedentes. Et reuertentes parauerũt aromata, & unguenta, & ſabbatho quidem ſiluerunt ſecundum mandatum. Altera autem die quæ eſt poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotũ & Phariſæi ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc uiuens, Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum, uſque in diem tertium: ne fortè ueniant diſcipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis. Et erit nouiſsimus error, peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiam. Abite, cuſtodite, ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus.

COMMENTARIA.

Abijt igitur Ioſeph ad crucem, ad quem uenit Nicodemus, uir inter Phariſæos præcipuæ nobilitatis. Hi duo uiri illuſtres, ſublatum Ieſu corpus communi officio undiq; aromatis obleuerunt, & oblitum ſindone munda linteisq; circumligarunt, et pro more Iudæis recepto ſepelierunt. Videntur autem morem hunc ſuum ſic ſepeliendi accepiſſe à patribus, qui ita uoluerunt fidem reſurrectionis profiteri, ac quodammodo conteſtari. D. Cyrillus ſepulturæ Chriſti fructum exponens: Reputatus quidem in mortibus, inquit, ſecundũ carnem, propter nos, qui uita naturaliter ac uerè per ſeipſum eſt, ut omnem impleret iuſticiam quæ generi noſtro conuenit, corpusq; ſuum morti & ſepulturæ ſponte cõceßit: Monumentum autem in horto erat, inquit, & ipſum nouum: quæ res ſignificat, recurſum ad paradiſum morte Chriſti eſſe reparatũ. Monumenti autem nouitas, nouum atq; inauditũ

de morte ad uitam reditum ſignificat. Nam & ipſa mors in morte Chriſti innouata, ad ſomni conditionem mutata eſt. Viuimus enim Deo: & ipſa corpora noſtra reuictura ſunt, iuxta Scripturas. Vnde mortui dormientes iam ab omnibus, & maximè à Paulo appellantur. Hæc Cyrillus. D. Hieronymus exiſtimat, ideo Dominum Ieſum in nouo poſitum fuiſſe monumēto, ne poſt reſurrectionem cæteris corporibus remanentibus, reſurrexiſſe fingeretur. Cæterùm oſtio monumenti aduoluerunt ſaxum ingens boni illi uiri eam ob rem, ne quis uel in mortuum ſæuiret cadauer, uel illud ſuffuraretur. Cæteris autem relinquentibus Dominum, mulieres aliquot in officio perſeuerant, expectantes quod promiſerat Ieſus. Poſtridie uerò paraſceues rurſum principes & Phariſæi conueniunt ad Pilatum præſidem, dicuntq́; : Quia impoſtor ille dixit, ſe reſurrecturum poſt triduum, præcipe Centurioni alicui, ut uigili cuſtodia ſepulchrum cingat, atq; obſeruet ne quis ſuffuretur corpus eius, & tum plebs credat eum ſurrexiſſe. His & aliud adijciunt, quòd magis poſsit iudicis Pilati animum commouere: Quòd ſi fiat, inquiunt, longè periculoſior erit poſterior qui ex illo ſequetur error, quàm fuerit prior. Pilatus uerò non grauatim poſtulatis illorum aſſentiens, ait: Concedo uobis pro uoto ueſtro cohortem. abite igitur, ac ſumma fide & diligentia, quod inſtituiſtis, facite. Illi autem adhibitis cuſtodibus munierunt ſepulchrum: lapide quoq;, qui claudebat os ſepulchri, obſignato, ne quid fraudis eſſe poſsit, uel in cuſtodibus. Sicq́; dum reſurrecturo conantur exitum occludere, auxerunt miraculum & fidem reſurrectionis.

CAPVT TRICESIMVMTERTIVM.

VEſpere autem ſabbathi, quæ luceſcit in prima ſabbathi: & cum tranſiſſet ſabbathum, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome, emerūt aromata, ut uenientes ungerēt Ieſum. Et ecce terræmotus factus eſt magnus. Angelus autem Domini deſcendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidē ab oſtio monumenti, & ſedebat ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & ueſtimenta eius ſicut nix: præ timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt uelut mortui. Maria Magdalena uenit mane, cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, uidetq́; lapidem ſublatum à monumento. Currebat ergo, & uenit ad Simonem Petrum, & alium diſcipulū quem diligebat Ieſus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus ubi poſuerūt eum. Et ualde mane, una ſabbathorum, ueniunt ad monumentū, orto iam ſole, & dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Et reſpicientes, uiderunt reuolutum lapidem: (erat enim magnus ualde.) Et introeuntes in monumentū, uiderunt iuuenē ſedentem à dextris, coopertum ſtola candida, & obſtupuerunt. Reſpondens autem angelus, dixit ipſis mulieribus: Nolite expaueſcere. Scio, quòd Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum. Surrexit, non eſt hic. Ecce locus, ubi poſuerunt eum. Sed citò euntes dicite diſcipulis eius, & Petro, quòd ſurrexit à mortuis, & pręcedet uos in Galilæam: ibi eum uidebitis, ſicut dixit uobis. Ecce dixi uobis. At illæ exeuntes, fugerūt de monumēto. Inuaſerat enim eas tremor & pauor, & nemini quicquam dixerunt, timebant enim.

Terræmotus ſignificauit, prædicatione mortis & reſurrectionis omnia regna mundi fore concutienda.

COMMENTARIA.

Deſcribitur hoc capite glorioſa Ieſu Chriſti ex mortuis reſurrectio. Et Matthæus ante omnia deſignat tempus quo reſurrexit Dominus Ieſus: principium uidelicet diei tertiæ. Nam die paraſceues poſitus eſt in ſepulchrum, ſabbato quieuit, in principio diei ſubſequentis reſurrexit. Hic aūt uidere licet pium ſtudiū mulierum iſtarum. uolunt ungere corpus Domini, ut fragrans maneat, & ne quid fœtidum oriatur ex putredine. Cumq́; appeteret reſurgendi illud ſacroſanctum & omnibus ſeculis expectatū tempus, angelus ad ipſum ſepulchrum cœlitùs deſcendens, ſaxum illud ingens amouit ab oſtio monumenti, è quo protinus rediuiuus egreſſus eſt Dominus, illo ipſo corpore reſurgens quo in cruce pependit, & quo illatus eſt ſepulchro: attamen nunc clarificato. S. Hieronymus: Dominus noſter, inquit, unus atq; idem filius Dei & filius hominis, iuxta utramq; naturā diuinitatis & carnis, nunc magnitudinis ſuæ, nunc humilitatis ſigna demonſtrat. Vnde & in præſenti

loco, quanquā homo ſit qui crucifixus eſt, qui ſepultus eſt, qui clauſus tumulo, quē lapis oppoſitus cōhibet: tamē quæ foris aguntur, oſtendūt filium Dei: tenebræ ingruentes, terra cōmota, uelū ſciſſū, ſaxa diſrupta, mortui ſuſcitati, angelorum miniſteria. Et poſt pauca: Tentatur in ſolitudine, & poſt uictoriam ſtatim ſeruiūt angeli. Nunc quoq; angelus uenit, cuſtos ſepulchri, & ut oſtendat gloriam triumphātis Ieſu, &c. Ad huius uerò Angeli conſpectum expaueſacti cuſtodes adeò ſunt exanimati, ut mortuis ſimiles iacērent, tandē & aufugerent. Poſt hæc uenit Maria Magdalena, & lapidem quo monumentū tegebatur, reuolutum inſpiciens, ſuſpicatur corpus Domini tranſlatū fuiſſe, Iudæosq; id ex inuidia feciſſe. Cuius rei atrocitate perculſa, ad chariſſimos Domini diſcipulos currit, nec propter crucē & paſſionē Domini fidem amiſit: ſed etiā mortuū eum, Dominū appellat. Tales in ea pietas egit radices: quòd Marcus ſcribit, piæ mulierculæ ueniunt uncturæ corpus Domini, quò uidelicet ſeruēt illud incorruptū. Apparet aūt, ipſum monumentū ueſtibulum ac antrum quoddam habuiſſe. Proinde ueſtibulū ingreſſæ, quòd lapis ille ingēs obſtruxerat, uidēt ponè ſepulchrū in intima antri parte angelū. Amictus hic erat ueſte candida, propter mundiſſimā glorioſiſſimamq; reſurrectionē Domini. Ac mulieres pro imbecillitate ſua expaueſcūt. Angelus uerò cum feliciſſimi nuncij eſſet præco & teſtis, benignis uerbis attonitas alloquens cōſolatur, ſicut olim quoq; fecerat, cum paſtorib. natiuitatē Saluatoris eiuſdē annunciaret, ac dicit: Omnia hic felicia ſunt ac fauſta, nihil eſt quod terrorem incutiat, aut metū. Ne timueritis: quæ uidelicet ex fide & dilectione Chriſtū quæritis. Iſti meritò exanimātur ad gloriam reſurrectionis, qui perſeuerāt in incredulitate ſua. Ieſum Nazarenū quæritis, quē noſtis ab impijſſimis crucifixū: non inuenietis eum. Præſtitit enim quod ſe facturū promiſerat, dicēs: Et tertia die reſurgā. Videte locū corpore uacuū: corporis adhuc habet ueſtigiū, habet & corporis exuuias, lintea quibus inuolutū fuit. Hæc uobis fidē faciunt, ſi mihi parū creditis. Sed properè abite, & annunciate hæc quæ uidiſtis reliquis diſcipulis, morte Domini ſui mœſtis. Quòd uerò præſertim hæc iubentur annunciare Petro: ineffabilē Dei miſericordiā, & effectū pœnitentiæ inſignē commendat. Negarat Petrus Dominū, & grauiſſimè deliquerat: quia aūt ob commiſſum facinus fleuit amarè, per immenſam Dei miſericordiā recipitur in gratiā. Porrò angelus & hæc apponit: Si eum uidere cupitis, in Galilæā neceſſe eſt ut proficiſcamini, ſiquidē ante mortē dixit: Poſtquā aūt ſurrexero, præcedā uos in Galilæā. Ibi ergo licebit eum aſpicere uiuū, quē luxiſtis mortuū. Et ego qui angelus ſum Dei, propono ueritatem uobis indubitatam. Quòd aūt dicit, diſcipulos uiſuros Dominum in Galilæa: intelligit de familiariore diuturnioreq; conuictu ac conuerſatione Domini cum diſcipulis ſuis. Alioqui enim ipſo die & aliquot cōſequentibus apparuit diſcipulis ſuis Dominus, in urbe Hieroſolymorum.

CAPVT TRICESIMVMQVARTVM.

EXiuit ergo Petrus, & alius diſcipulus quem diligebat Ieſus, & uenerunt ad monumentum. Currebāt ergo duo ſimul, & ille alius diſcipulus citius Petro, & uenit ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet, uidit linteamina poſita: non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus, ſequens eum, & introiuit in monumētum, & uidit linteamina poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & ille diſcipulus qui uenit primus ad monumentum, & uidit, & credidit. Nondū enim ſciebāt Scripturā, quia oportebat eum à mortuis reſurgere. Abierunt ergo iterum ad ſemetipſos diſcipuli. Maria aūt

Marci 16. Surgens autē Ieſus, &c.

erat ad monumentū foris, plorās. Dum ergo fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentū. & uidit duos angelos in albis ſedētes, unum ad caput, & unū ad pedes, ubi poſitū fuerat corpus Ieſu. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerūt Dominum meum, & neſcio ubi poſuerūt eum. Hæc cum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & uidit Ieſum ſtantem, & non ſciebat quia Ieſus eſt. Dicit ei Ieſus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimās quòd hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtuliſti illum, dicito mihi ubi poſuiſti eum, & ego illum tollam. Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa, dicit ei: Rabboni: quod dicit, magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere. nondū enim aſcendi ad patrem meū. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad patrē meum,

meum, & patrem ueſtrũ: Deum meum, & Deum ueſtrũ. Venit Maria Magdalene, annuncians diſcipulis, Quia uidi Dominum, & hæc dixit mihi.

COMMENTARIA.

Reſiliens à monumento Maria, duobus Domini diſcipulis Petro & Ioãni quod intellexit annunciat, ut hi rem omnem inueſtigarent diligẽtius. Ad hanc uocem excitatus uterq;, prodijt foràs. Spes ſanè perquàm tenuis habebat illos: tamen ingenti ſic dilecti præceptoris deſiderio tenebantur. Itaq; ſimul curſu contendunt ad monumentum, & oculis miraculum cernunt. Et quamuis Chriſtum nõ uiderint: à collectione tamen linteaminum quibus corpus fuerat obuolutum, & inuolutione ſudarij quo cõtectum fuerat caput Ieſu, ſeparatim poſiti, ſurrexiſſe ipſum intellexerunt. Porrò quid'nam crediderit Ioannes, S. Auguſtinus indicans ait: Hic nonnulli parum attendentes, putant hoc Ioannem credidiſſe, quòd Ieſus reſurrexerit: ſed quod ſequitur, hoc non indicat. Quid ſibi enim uult, quod ſtatim adiunxit: Nondũ enim ſciebant Scripturam? Credidit ergo, tantum illud eſſe uerum quod dixerat Maria, corpus ſublatũ à monumento. Cæterùm ſcriptura Prophetica certò prædixerat, futurũ ut Ieſus moreretur, ac tertio die reuiuiſceret: Pſal. 18. & 131 Dan. 9. Ionæ 3. docente Ieſu Matth. 12. Poſt hæc diſcipuli quidem ad ſecretiora loca ſeſe receperunt: Maria uerò uidetur denuò prodijſſe ad monumentum. ardebat enim incredibili quodam amore deſiderioq; Domini, nõ aliud magis cupiens quàm amiſſum (ſicut putabat) Domini corpus inuenire, & obſequijs uel officijs proſequi. Dum autem foris iuxta monumenti oſtium ſtaret, & pro muliebri ingenio fleret, & inclinato capite proſpiceret in monumentum: uidit duos Domini angelos, læta & glorioſa ſpecie, locum eum aſſeruantes. Certè Deus angelos ſuos ordinarat, ut teſtimoniũ ferrent reſurrectioni filij ipſius, quòd nimirum reſurrexiſſet uirtute cœleſti & diuina. Cæterùm cum illa animo eſſet prorſus conſternato, ac ploraret, perpetuò mortuum quærens, quem uiuum dilexerat, Lucæ 7. & 10. angeli ultrò ipſam compellantes, ploratus inquirunt cauſam. Illa uerò animi ſui uulnus angelis detegit, exponens quid cor eius affligat: nimirum quòd uideat corpus Ieſu ſublatum. Hoc ſtudium mulieris ardentiſſimum merebatur ſingularem aliquam Domini reuelationem. Exhibet igitur ſe iam Mariæ Dominus, uero ſuo & rediuiuo corpore: ſe tamen diſſimulat ad tempus, ut & deſiderium eius uehementius incendat, & fidem ipſius amore plenam probans, toti mundo declaret. Quanquam ergo corpore uero quo reſurrexerat, ſe Mariæ ſiſteret: hæc tamẽ nõ agnouit, quòd Ieſus eſſet. D. Cyrillus: Videt, inquit, Ieſum, ſed non cognoſcit: aut quia diuina ſe poteſtate diuinus cognoſci nõ permitteret, aut quium tenebræ adhuc eſſent, certius diſcernere non poterat, &c. Iam & uocem magiſtri notam alioqui ſatis, nunc non agnoſcit: nimirũ ob eandem Domini diſpenſationem. Iiſdem autem uerbis, & blandiſſimus quidem, quibus angeli, ipſam appellãs: Mulier, inquit, quare ſic fles? quæ eſt ratio huius tãæ magnæ perturbationis? Cumq; illa arbitrabatur, quod cultor & cuſtos eſſet eius horti in quo erat monumentum, dicit ſe corpus Domini unicè inquirere: rogat inſuper mira ſimplicitate & candore integerrimo, ut reſtituat illud, uel indicet ſiquidẽ ipſe aſportarit, ac aliò amouerit. Dominus ergò amore et candore mulieris delectatus, animum ſimul & oculos eius aperiens, uoce iam nota & familiari compellat illam. Ad hanc uocem ſubitò conuerſa mulier, agnoſcit Ieſum, ac ſolito titulo præceptorem dilectiſſimum ac colendiſſimum appellat, ſimulq; hauddubiè procidens uoluit oſculari pedes illius, memor adhuc ueteris familiaritatis. Ieſus autem ſciens illam adhuc nihil magni de ſe ſentire, quanquam ſinceriter ac flagranter amaret: à cõtactu corporis prohibuit, dicens: Noli me contingere. corpus idem eſt quod pependit in cruce: ſed iã immortalitatis gloria condecoratũ. Tuus autem affectus adhuc carnem ſapit, quia nondum aſcendi ad patrem: quod cum fecero mittam uobis ſpiritum conſolatorem, qui uos perfectos reddet, meoq; conſortio ſpirituali dignos. Beatus Fulgentius putat, Dominum locutum de tactu credulitatis, non corporis. dicit enim: Quid eſt, Noli me tangere: niſi, noli in me hoc tantum credere, quod putas: noli in corde hoc firmare, quod æſtimas. quia quamdiu in me illa tantum quæ ſunt carnis, attendis, æqualitatem meam cum patre nõ ſentis. Non igitur Euangeliſtarum diſcrepat intellectus, nec Chriſtus aut inaniter ſe tangi nondum aſcendens ad patrem prohibuit, aut incaſſum ſibi pedes teneri permiſit. In uno enim demonſtrauit ueritatem carnis, in altero inſinuauit gloriam Deitatis. Illic permiſit manũ, hic amouit intellectum: ut in homine Chriſto reſuſcitatæ carnis tangeretur ueritas, & in eodem Deo Chriſto paternæ diuinitatis crederetur æqualitas. Hæc ille. Ait porrò Ie-

ſus: Abi potius ad fratres meos, Apoſtolos, ob mortem meam deſolatos: & hoc gaudij quod ex meo conſpectu es adepta, quamprimum illis imperti: hisq; meis uerbis annuncia, quòd in hoc reuixi, ut dies aliquot cum eis commoratus terras relinquam, et aſcendam ad patrem mihi uobiſcum communem, & eundem Deum mihi uobiſcum communem. Non conturberis (inquit D. Cyrillus) quum patrem Deum nominet ſuum: ſed diligenter cõſidera, patrem quidem ſuum eſſe naturâ, Deum autem noſtrum ut creatorem & Dominum. Non conturberis, quum dicentem audias: Aſcendo ad patrem meum, &c. Nam ut naturâ filius patrem, ut autem uerè homo Deum ſuum appellat. Tantũ Cyrillus. Obtemperauit autem Maria Magdalene, & reuerſa ad diſcipulos renunciauit, ſe uidiſſe Dominũ, & quæ iuſſerat ſuo nomine referri, retulit, ut ipſi præpararent animos ad deſideriũ rerũ æternarum ac cœleſtium, quòd corporis fruitio iam non eſſet diuturna futura.

CAPVT TRICESIMVMQVINTVM.

SVbſecutæ autem mulieres uenerunt, & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento. Et ingreſſę non inuenerunt corpus Domini Ieſu. Et factum eſt, dum mente conſternatæ eſſent de iſto, ecce duo uiri ſteterunt ſecus illas, in ueſte fulgenti. Cum timerent autem, & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Non eſt hic, ſed ſurrexit. Recordamini qualiter locutus eſt uobis, cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia reſurgere. Et recordatæ ſunt uerborum eius. Et exiuerunt citò de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nunciare diſcipulis ſuis. Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere. Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me uidebunt. Quæ cum abijſſent, ecce quidam de cuſtodibus uenerunt in ciuitatem, & nunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et congregati cum ſenioribus, conſilio accepto pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite, diſcipuli eius nocte uenerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à Præſide, nos ſuademus ei, & ſecuros uos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt uerbũ iſtud apud Iudæos, uſq; in hodiernum diem.

COMMENTARIA.

Ex D. Marco oſtenſum fuit, mulierculas retroacto ſabbato cum aromatibus ueniſſe ad monumentum: idem factum denuò à nonnullis oſtendit S. Lucas. Cum autem non inuenirent corpus Ieſu, nec intelligerent ipſum reſurrexiſſe: perplexætaq; animis, incertæ erant quid cogitarent aut dicerent, quò ue ſe uerterent. Dominus autem qui ſuos non ſinit æternùm angi, mox per angelorum teſtimonia rei ueritatem ſignificantiſſimè edocet. Mulieres uerò inſueto ſpectaculo exterritæ, deijciunt præ pauore uultus ſuos in terram. Angeli itaq; blando ipſas colloquio erudientes, diſertè teſtimoniũ dant ueræ ex mortuis reſurrectioni Domini Ieſu. Ac initiò cum admiratione quadam inquiunt: Quid quæritis? Ieſus uiuens Deus eſt, uiuificans omnia, uitamq; præbens ueram omnibus credentibus. Proinde non eſt quòd uitam & uiuificatorẽ quæratis inter homines mortuos. Iam impleta ſunt ea omnia quæ in Galilæa dixit Ieſus de ſua morte & reſurrectione. Nam crucifixus, mortuus, et ſepultus eſt: hodie uerò, quæ tertia eſt dies à morte ipſius, reſurrexit. Mulieres ſatis quidem apertè inſtitutæ ab angelo, celeriter à uacuo feſtinant monumento ad urbem: partim pauidæ & timentes ob rei magnitudinem, & angelos uiſos: partim ingenti gaudio correptæ ob Euangelium auditum, & ob ſpem atq; deſideriũ uidendi Dominũ. Dominus itaq;, qui nuſquã ſuos deſerit, inter eundum obuiam fit illis. Salutauit autem atq; conſolatus eſt ipſas, quo magis confirmaret in fide reſurrectionis. Hæ uerò ſumpto animo, & cognito Domino acciderunt ei ad pedes, & adorauerũt eum. Præterea contrectarunt ipſius rediuiuum corpus: quod ipſe benignè conceſſit, quo certior eſſet cognitio reſurrectionis ſolidæ. Et ut illis omnem pauorẽ adimeret, atq; ſic plenè edoctæ nil iam dubitarent amplius de reſurrectione uera Domini, ut rectius quoq; diſcipulis plenũ Euangeliũ nunc are poſſent:

poſſent: Nolite timere, ait: uici mortem, peccatũ, diabolũ atq; infernũ. Ite iam, & nunciate fratrib. meis quæ uidiſtis, ac iubete eos proficiſci in Galilæã, ibi me uidebũt. Obſeruandũ, quòd diſcipulos appellat fratres, atq; idcirco hæredes uitæ æternæ. Id fidelibus ſuis Chriſtus morte atq; reſurrectione ſua uiuifica parauit. Iam quo reſurrectionis fides etiam inimicorum teſtimonio confirmaretur, quidam è cuſtodibus adeunt pontifices, ac his quid uiderint exponunt: nempe, quòd angelus de cœlo deſcendit, incuſſo telluri terræmotu lapidem ab oſtio monumenti amouit, & quòd Ieſus Nazarenus ſurrexit, ipſis interim angeli metu propemodum exanimatis. Hic uerò iterum proponitur nobis ſpectanda ſacerdotum malicia atq; impietas. Nam cum manifeſtiſsimis ſignis ad pœnitentiam commoueri debuerant, ipſi mendacium à militibus precio redimunt: Tacete, inquiunt, quæ uidiſtis: ſed in uulgus ſpargite, quòd diſcipuli eius noctu uenerint, & ſuffurati ſint eum, uobis dormientibus. Quòd ſi hoc commentum fuerit delatum ad præſidem ueſtrum, nos illi perſuadebimus, uosq; liberabimus omni periculo negocij. Milites igitur accepta pecunia, fecerunt quemadmodum fuerant edocti, & inuenit commentum tam friuolum in populo fidem.

CAPVT TRIGESIMVMSEXTVM.

ET ecce duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum, quod erat in ſtadiorum ſpacio ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emmaus. Et ipſi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt, dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. oculi autem illorum tenebãtur, ne eum agnoſcerẽt. Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones quos confertis ad inuicem ambulantes, & eſtis triſtes? Et reſpondens unus, cui nomen Cleopas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Ieſu Nazareno, qui fuit uir propheta, potẽs in opere & ſermone coram Deo & omni populo, & quomodo tradiderunt eum ſummi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum? Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Et nunc ſuper hæc omnia tertia dies eſt, quo hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædã ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius uenerũt, dicentes ſe etiam uiſionem angelorum uidiſſe, qui dicunt eum uiuere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum, & ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt: ipſum uerò non inuenerunt. Et ipſe dixit ad eos: O' ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Non'ne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erãt. Et appropinquauerũt caſtello quò ibãt, & ipſe ſe finxit longius ire. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiſcum, quoniam adueſperaſcit, & inclinata eſt iam dies. Et intrauit cum illis. Et factum eſt, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum. Et dixerũt ad inuicem: Non'ne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis Scripturas? Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt in Hieruſalem: & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, dicentes: Quòd ſurrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quę geſta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

COMMENTARIA.

Accidit eadem die quo Chriſtus uero ſuo corpore uerè reſurrexit ex mortuis, ut duo ex diſcipulis, quibus per mulieres nunciatum erat de ſepulchro uacuo, relicta Hieroſolyma proficiſcerẽtur in ciuitatem Emmaus. Vnius nomen exprimitur: in nomine autem alterius uariãt ſcriptores, Nonnulli (teſte Theophylacto) uolunt ipſum fuiſſe Lucam. Inter eundum autem uarios miſcent ſermones de Ieſu, deq; rebus omnibus quæ uiderant, quæq; audierant ſuperioribus diebus. Tandem illis multa ultrò citroq; diſſerentibus, Ieſus tanquã uiator † adiũxit ſe illis, et itineris sociũ ſe præbuit.

† Marcus inquit, In alia forma apparuit. Vide Theophylactum.

Quòd autem iſti notiſsimũ aliàs non agnouerunt: diuina potentia diſpoſuit Ieſus, ut commodius cum ipſis agere, & reſurrectionis myſterium plenius declarare poſſet. Factũ eſt ergo in præſenti, quod aliquando factum legimus Gen. 19. & 4. Regum 6. Quoniam autem ſic flagrabant amore Ieſu, ipſe interrogans illos, ait: Quos ſermones cõfertis inuicem, uultu interim triſticiam ac mœrorem animi ſignificante? Reſpondet Cleopas: Res omnibus eſt notiſsima, quicunq; uerſantur Hieroſolymis. Ex ea ciuitate quum tu quoq; uenias, qui fieri poteſt, ut tu ſolus ueluti nouus hoſpes hæc ignores, hiſce diebus illic acta? Tum Ieſus quaſi diſcere cupiens, quærit quæ'nam ſint iſta? Et illi: De Ieſu, inquiunt, Nazareno, qui fuit uir eximius, potens dictis & factis apud Deum et uniuerſum populũ, apud quem ſibi miraculis, doctrináq; ac beneficijs ſuis ſummam comparauerat authoritatem. Hunc populi noſtri primores apud præſidem reum capitis peregerunt, & in crucem deniq; adegerunt. Nos autem mirificam quandam ſpem de illo conceperamus, quòd is eſſet Meſsias, à Prophetis olim promiſſus, & redempturus Iſrael: neq; quicquam affulget certioris ſpei, niſi quòd mulieres quædam è ſodalitio diſcipulorum illius, nos nouo & inaudito nuncio magis etiam attonitos reddiderunt, quæ ante ſolis exortum profectæ ad monumentũ, negãt ſe inueniſſe corpus, addentes ſibi apparuiſſe angelos, qui dicerent illum uiuere. Et quidam è noſtris abierunt ad monumentum, periculum facturi, nunquid haberet ueri mulierculum narratio. Et repererunt apertum et uacuum monumentum, linteamina & exuuias corporis in eo poſitas: cæterùm ipſum nuſquam inuenerunt. Hos diſcipulos ſuos benignus Dominus non abijcit à ſe, propter incredulitatem: ſed ſuffert illorum infirmitatem, & inſtituit eos rectius, ut ſalui fiant: O' parum, inquit, dociles ad intelligendas Scripturas, et corde difficili tardóq; ad credendum tot Prophetarũ oraculis, quæ de Ieſu prodiderunt. Nónne docent hoc afflatu cœleſti proditæ Scripturæ, ſic fuiſſe uiſum conſilio diuino, ut Chriſtus hæc omnia pateretur, & ſic noua ratione per mortem repararet uitam, per crucem aſſereret regnum, per ignominiam intraret in gloriam ſuam? Exorſus eſt autem Dominus ſermonem ſuum à Moyſe & Prophetis. Poſt hæc ex omnibus diuinæ Scripturæ uoluminibus aliquid decerpens, quod fidem aſtrueret ijs quæ acciderant, ac fidem præſtrueret ijs quæ póſt eſſent euentura. His uerò peractis, iam appropinquabant oppidulo: Ieſus autem quo magis accenderet illorum deſiderium, præ ſe ferebat quaſi nollet in Emaunte commorari, ſed longius adhuc proficiſci. Diſcipuli uerò quoniam auelli nõ poterant à tam facundo comite, obteſtãtur, & iniecta pallio manu recuſantem compellunt, ut apud ipſos diuerſaretur, iam Dominum appellantes, eo quòd ex admirabili confabulatione conijcerent, illum non eſſe uulgarem uiatorem. Acquieuit Dominus Ieſus eorum petitioni, et accubuit cum illis: deinde uerò benedictum fractumq; panem porrexit illis. Hunc morem quoniam ſciebant Chriſto eſſe peculiarem, duo diſcipuli uelut expergefacti cœperunt cogitare de Ieſu. Mox ſublato impedimento, agnouerunt illum eſſe Ieſum. Quòd autem ab oculis repentè euanuit, uirtutis Dei fuit (ut D. Hieronymus docet) nõ umbræ & phantaſmatis. Alioqui & ante reſurrectionem, cum eduxiſſent eum de Nazareth, ut præcipitarent de ſupercilio montis, tranſiuit per medios, id eſt elapſus eſt de manibus eorum. Cæterùm ubi Dominus ab illis diſceſsit, dixerunt inter ſe: Non'ne cum nobis familiari colloquio per uiam exponeret è Scripturis figurarum & prophetiarum ænigmata, ſenſimus admirabilem quendam ardorem animi. Quumq; uterq; alteri faſſus eſſet, ſe pariter affectum fuiſſe, nec iam dubitarent quin ille eſſet Ieſus, à morte rediuiuus: magna celeritate redierunt Hieroſolymam, ut tanti gaudij reliquos quoq; diſcipulos redderent participes. Viciſsim uerò conſolationem accipiunt, qui uenerãt cõſolaturi fratres. Hi enim clamant: Surrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni. Hunc ſanè Dominus Ieſus primum conſolari uoluit, & confirmare ſua præſentia, quem ſciebat præter commune diffidentiæ malum, etiam abiurati Domini conſcientia grauari.

CAPVT TRICESIMVMSEPTIMVM.

CVm ſerò eſſet die illa, una ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum, uenit Ieſus, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax uobis, ego ſum: nolite timere. Conturbati uerò & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum uidere. Et dixit eis: Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda ueſtra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Palpate & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes, ac latus.

Gauiſi ſunt ergo diſcipuli, uiſo Domino. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantib. præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerũt ei partem piſcis aſsi, & fauum mellis. Et cum manducaſſet corã eis, ſumens reliquias, dedit eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Pax uobis. ſicut miſit me pater, & ego mitto uos. Hæc cum dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta ſunt. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando uenit Ieſus. Dixerunt ergo ei alij diſcipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi uidero in manibus eius figuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cũ eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & dixit eis: Pax uobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & uide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meũ: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Ieſus: Quia me uidiſti Thoma, credidiſti: Beati, qui non uiderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autẽ ſcripta ſunt, ut credatis, quia Ieſus eſt Chriſtus: & ut credentes, utiam habeatis in nomine eius.

COMMENTARIA.

Quum quibuſdam apparitionibus Dominus Ieſus paulatim erexiſſet animos ſuorum, ad alacritatem & ſpem peractæ reſurrectionis: ad ueſperam diei Dominicæ, cum iam eſſent diſcipuli congregati clanculum, qui ob metum Iudæorum luce non audebant cõuenire, ingreſſus eſt foribus clauſis: & quo eſſet conſpicuus omnibus, ſtetit in medio. S. Cyrillus admodum ſollicitus eſt, ne quis huius loci occaſione de uera Domini reſurrectione dubitet, ideó que: Clauſis, inquit, foribus repentè Dominus, omnipotentia ſua natura rerum ſuperata, ingreſſus eſt ad diſcipulos. Nullus igitur quærat, quomodo clauſis ianuis corpus Domini penetrauerit, cum intelligat non de homine nudo, ut modò nos ſumus, ſed de omnipotenti filio Dei hæc ab Euangeliſta cõſcribi. Nam cum Deus uerus ſit, rerum naturæ non ſubiacet, quod in cæteris quoque miraculis patuit. Omnem enim mentem ac rationem excedunt quæ fecit. Qua enim ratione dices, ipſum ſuper maria quaſi per aridam ambulaſſe: quum aquarum natura corporibus noſtris naturaliter non ſubſternatur? Aut quomodo mille alia ſigna uerbo ſolùm effecit? Scio, quia ſupra omnem rationem humanam illa fuiſſe contendes. Cum illis igitur etiam hoc numera, nec (ut quidam ex imperitia dicunt) credas, non ſurrexiſſe cum corpore ſuo Dominum, ſed nudum corpore omnino apparuiſſe. Quòd ſi hanc operationem Chriſti percipere nequeas, cur nõ potius ingenij humani imbecillitatem accuſas? Cur non ſeruas ſilentio datam tibi à creatore menſuram? Hæc ille. Cæterùm ut pauorem omnem admeret illis Ieſus, blandè notá que uoce ſalutauit eos. Diſcipuli uerò cernentes in medio aſtare Dominum, metu propè exanimati, exiſtimant ſe uidere ſpectrum quoddam. De ſpiritibus autem Dei bonis & malis indubitatum eſt, ipſos aſſumptis corporibus apparere hominibus. Hoc enim innumeris in locis docet Scriptura. Negat añt ea, animas hominũ poſt mortẽ in his regionibus oberrare, ſpeciebus corporũ aſſumptis. Piũ lectorẽ remittimus ad Chryſoſtomũ, Auguſtinũ, atque Lactantiũ. Dixit porrò illis Ieſus: Quid expaueſcitis, quũ me cõſpiciatis oculis ueſtris, et formam agnoſcatis, cũ audiatis uocẽ uobis notã ac familiarẽ? Quur adhuc diffidẽtiæ cogitationes oboriũtur animis ueſtris? Nõ ſum ſpectrũ, nõ ſum phãtaſma, neq; ſpiritus. Satisfacite omnib. ſenſib. ueſtris. Inſpicite me totũ, quãtus quãtus ſum, per ſingula mẽbra. Ego ſum: nimirũ ille Ieſus qui cruci affixus, ac ſepulchro illatus ſum: reſurrexi, et iã meipſum ſiſto uobis, in ea ipſa corporis ſubſtantia ac forma, in qua prius uobiſcũ ſum uerſatus. Spiritus enim nec carnẽ habet, nec oſſa, quẽadmodũ cõſpicitis habere me. Hæc uerba enarrãs Theophylactus: Domini corpus, inqt, ſpiritus quidẽ nõ erat, ſed ſpirituale: hoc eſt, abſq; omni craßitudine, à ſpiritu gubernatũ, et extraneũ ab omni ineptitudine, neq; cibi neq; alterius cuiuſquã indigẽs. Quod enim comedit, non ſecundũ naturam comedit, ſed ſecundum diſpenſationẽ: ad docendũ, quòd illud ipſum corpus quod paſſum eſt, ſurrexerit, &c.

Cum autem tam ſignificanter ſe exhiberet ſuis diſcipulis Dominus Ieſus, rediuiuo ſuo corpore, ut coràm illum ipſum oculis cernerent proprijs: ineffabili exilierunt gaudio. His denuò pacem imprecatur, ut norint Deum præſenti gratia & auxilio perpetuò affuturum. Deinde ait: Ego bona fide glorificaui nomen patris: uos ſimili fide conſentientes inter uos, patris meum que nomen prædicabitis. Interim & ipſe uobis pro captu ueſtro Spiritum ſanctum impertio. Flatus autem hic Domini indubitatum Spiritus ſancti indicium, argumentum, ſiue teſtimonium fuit: uidelicet teſtificans, ſpiritum Chriſti certò affuturum diſcipulis, ac per ipſos omnem mundi potentiam ſuperaturum. S. Auguſtinus: Inſufflando, inquit, ſignificauit, Spiritum ſanctum non patris ſolius eſſe ſpiritum, ſed & ſuum, &c. Acceperunt ergo Spiritum ſanctum nunc quoque: in die uerò Pentecoſtes expreßiorem operationem gratiæ, manifeſtationemq́; habitantis in eis ſpiritus habuerunt. Cæterùm expreßius officium ſiue miniſterium ipſorum deſcribens Dominus, dicit: Do uobis authoritatem remittendi peccata cunctis hominibus, uel retinendi. Remiſerunt itaq; hominibus peccata, cum docuerunt per mortem & reſurrectionem peccata credentibus remiſſa, & uitam donatam: retinuerunt, cum annunciarunt ſuper infideles manere iram Dei. Hæc cum agerentur, cæteris diſcipulis congregatis in unum, ſolus aberat Thomas. Huic cum renunciant diſcipuli ſe uidiſſe Dominum, ſuſpicatus ipſe illos ludificatos aliquo phantaſmate fuiſſe, negat ſe crediturum, niſi teſtibus oculis ſuis: ac ne oculis quidem ſuis fidem habiturum, niſi conſpectis in manibus clauorum recentibus ueſtigijs, manu quoque lateri Ieſu admota, deprehenderet lanceæ uulnus. Egregiè quidem hanc hæſitationem tum Thomæ tum cæterorum diſcipulorũ exponens beatus Leo: Apoſtolorum, inquit, de reſurrectione corporis Chriſti hæſitationem, nequaquam permiſiſſet ueritatis ſpiritus ineſſe pectoribus, niſi illa noſtræ fidei ieciſſet fundamentũ. Nos ergo illorum inſtruxit aſpectus, nos erudiuit auditus, nos confirmauit attactus. Gratias agamus diuinæ diſpenſationi, et ſanctorum patrum neceſſariæ tarditati. Dubitatum eſt ab illis, ne dubitaretur à nobis. Hæc ille. Quum autem die octauo rurſus in unum furtiuo cõgreſſu conueniſſent Apoſtoli, iamq́; Thomas hactenus incredulus ſimul adeſſet: ingreſſus Ieſus, ſolito more ſuos ſalutauit. mox uerſus ad Thomam: Quando, inquit, non ſatis eſt tibi Thoma, audiſſe à tam multis qui me uiderant & audierant, niſi & uiſui & tactui certa fiat fides: adſis modò, & inſpice uera ferri ueſtigia, inſuper contrecta lanceæ uulnus: & poſthac fidem habe promißis meis quamlibet incredibilibus, iuxta communem hominum ſenſum. Leo epiſcopus Romanus: Iugiter Dominus, ait, dubitantium oculis manẽtia in manibus ſuis & pedib. crucis ſigna oſtendit, & ut diligentius pertractetur, inuitat: quoniam ad ſananda infidelium cordium uulnera, clauorum & lanceæ erant ſeruata ueſtigia, ut non dubia fide, ſed conſtantißima ſcientia teneretur, eam naturam in patris ſeſſurã throno, quæ iacuerat in ſepulchro. Per omne igitur hoc tempus (40 dierum, antecedentium aſcenſionem proximè à reſurrectione) hoc prouidentia Dei curauit, hoc docuit, hoc ſuorum & oculis & cordibus inſinuauit, ut Dominus noſter Ieſus Chriſtus agnoſceretur uerè ſuſcitatus, qui uerè & natus erat, & paſſus, & mortuus, &c. Thomas autem ubi uidiſſet & contrectaſſet, agnoſcens & faciem & ſolitam Domini uocem, iam plena concepta fide exclamauit: Confiteor te ô Domine Ieſu, Dominum ac Deum meum eſſe, qui te pro peccatis meis tradideris in mortem, & redemeris me à cõdemnatione: reſurrexeris autem propter me ex mortuis, ut uita tua mea ſit, ipſeq́; aliquãdo reſurgam per tuam potentiam. S. Cyrillus annotauit, utrumq; uocabulũ poni cum articulo: ne quis noſtra uel angelorum ſimilitudine, ſed ſingulariter ipſum Dominum & ipſum Deum dici exiſtimet. Et Ieſus amplexus quidem eſt Thomæ profeßionem. Cæterùm credendi difficultatem taxauit, dicens: Vidiſti quidem, & contrectaſti me Thoma, ideo credidiſti. Nunc itaq; beatos profiteor fore, qui cum non uiderint ac palparint rediuiuum meum corpus, ſicut tu: credituri tamẽ ſunt, quòd uerus Deus & homo, uerè ex mortuis reſurrexerim, ac fidelium animas in exitu ex corpore uiuas conſeruare, eorumq́; corpora in extrema die ad uitam excitare poßim perennem ac ſempiternã. Porrò Euangeliſta Ioannes: Multa, inquit, ſigna fecit Dominus Ieſus poſt reſurrectionem ſuam coram diſcipulis ſuis, ad probandam ueram reſurrectionem, quæ hic non recenſentur. Hæc ſcripta ſunt nequaquã oſtentationis gratia, uel ut oſtendatur gloria unigeniti: ſed ut uos credatis, quòd Ieſus eſt Meßias, in Lege & Prophetis promiſſus, uerus Deus et homo, q morte peccatũ expiauit, & reſurrectione uitam reduxit. Quòd ſi feceritis, continget uobis illa beatitudo, quam Dominus Ieſus promiſit ijs, qui quum non uidiſſent, credidiſſent. Quemadmodum enim ille paſſus eſt mortem,

mortem, & uiuit immortalis: ita & uos profeßione nominis illius, uitam æternam aſſequimini.

CAPVT TRICESIMVMOCTAVVM.

POſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare Tyberiadis. Manifeſtauit autem ſic. Erãt ſimul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, et Nathanael qui erat à Cana Galilęæ, & filij Zebedęi, & alij ex diſcipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piſcari. Dicunt ei: Venimus & nos tecũ. Et exierunt, & aſcenderunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autẽ iam facto, ſtetit Ieſus in littore: non tamen cognouerunt quia Ieſus eſt. Dicit ergo eis Ieſus: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Reſponderũt ei: Non. Dixit eis: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miſerunt ergo, & iam non ualebant illud trahere præ multitudine piſcium. Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat Ieſus Petro: Dominus eſt. Simon ergo Petrus cum audiſſet quia Dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe (erat enim nudus) & miſit ſe in mare. Alij autem diſcipuli nauigio uenerunt (non enim longè erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis) trahentes rete piſciũ. Vt ergo deſcenderũt in terram, uidẽt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitum, & panem. Dicit eis Ieſus: Afferte de piſcibus, quos prendidiſtis nunc. Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus centum quinquagintatribus. Et cum tot eſſent, non eſt ſciſſum rete. Dicit eis Ieſus: Venite, prandete. Et nemo audebat diſcumbentium interrogare eum, Tu quis es? ſcientes, quia Dominus eſt. Et uenit Ieſus, & accepit panem, & dabat eis, & piſcem ſimiliter. Hoc iam tertiò manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis, quum reſurrexiſſet à mortuis.

COMMENTARIA.

Quo magis ac magis confirmaret fidem ſuorum diſcipulorum Ieſus, frequenter illis apparuit. rurſus itaq; exhibuit ſe iuxta lacum qui dicitur Tyberiadis, conſpiciendum. Diſcipuli enim, quo tutiores eſſent à Phariſæis, receperant ſeſe in Galilæam. Quoniam autem præſidio Domini fuerant deſtituti, per quem ali conſueuerant: ex amicorum ultronea benignitate Petrus ad priſtinam artem reuertitur, & trahit ſecum reliquam diſcipulorum turbam. Vbi uerò iam diluxiſſet, Ieſus ſtetit in littore: non tamen agnouerunt eum diſcipuli, partim ob interuallum longius, uel lucem adhuc ancipitem: partim quia noluit ſtatim agnoſci Dominus. À littore uerò amiciſsimè ipſos compellans, interrogat nunquid obſonij habeant. Piſcatores uerò diſcipuli putantes alium quempiam eſſe, qui ueniſſet ad lacum mercaturus piſces, reſponderunt ſe habere nihil. Tum Ieſus, ut paulatim declararet quis eſſet, iuſsit rete mitti in mare: Et capietis, inquit, piſces. Paruerunt illi iubenti: & tantam piſcium copiam ceperunt, ut onuſtum rete, ægrè poſſet ad ſcapham trahi. Hæc uidelicet erat imago multitudinis hominum, quæ pòſt Apoſtolica prædicatione ex omnibus totius orbis linguis ac regionibus adiungenda erat Eccleſiæ. Porrò reliquis circa rete & piſcium copiam occupatis, Ioannes animum conuertit ad Dominum miraculi authorem: Dominus hauddubiè is eſt, ait Petro, qui tanti operis beneficij que author eſt. Petrus autem ubi intellexit, Dominum eſſe ſtantem in littore, tunica ſuccinctus coniecit ſe in mare. Hic annotauit Theophylactus, Ependyten ueſtis genus fuiſſe linteum quoddam, quo Phœnices et Syri piſcatores ſe amiciebãt, ſiue nudi eſſent ſiue ueſtiti hoc ſuperimponentes. Inſtruxit autem Dominus mirabiliter conuiuium diſcipulis ſuis: is quidem qui olim dedit toti Iudaicæ genti panem & coturnices in deſerto, & deinde panes & piſces aliquot uirorum milibus, quorum conuiuium aliquot reliquit cophinos fragmentis onuſtos. Illud autem prudenter præcipit Dominus, ut de ſuis piſcibus quos iam in lacu prendiderant, afferrent. Nam & ſuſpicionem ita eluit, ne fortè phantaſma tam cibus appoſitus, quàm cibo ueſcens uideretur. Cæterùm quum eſſet tanta multitudo piſcium capta, & tamen rete non fuit ſciſſum onere, adumbrauit humilem Eccleſiam, & iuxta mundum imbecillem & anguſtam: tamen omnes orbis nationes complexuram, auſpice Domino Ieſu. Iam ut certius etiam daret ſpecimen Dominus, ſe uerum eſſe hominem, non phantaſma, qui ueritatem ſui corporis

oculis

oculis uiſus, auribus auditus, & manibus contrectatus approbarat: cibum quoque cum illis capere uoluit. Quia uerò agnoſcebant Dominum diſcipuli, ſed anguſtiore iam ſpecie: diſcubuerũt, ſed taciti. Et uoluiſſent quidem (inquit Theophylactus) de ea interrogare aliquid: ſed metus & manifeſta aſpectio, quòd non eſſet alius, ſed ipſe, non permittebant interrogare, ſed ſolùm comedebant quæ ille creauerat, &c. Ieſus autem pro more panem accipit, ac diſtribuit cum gratiarum actione, ſimiliter et piſcem: facto docens ſuos, quos paſtores Eccleſiæ delegerat, ut gregem Euangelicum ſacra doctrina, ſed ab ipſo tradita, paſcerẽt. Quomodo autem comederit, non eſt noſtrum dicere: ait ille. More enim admirabili facta ſunt hæc, non quòd nunc quoq; cibo habuerit opus: noſtri cauſa, ad confirmationem ſcilicet reſurrectionis, facta ſunt. Beda presbyter: Dominus, inquit, ne quid in eorum mente reſideret ambigui, ſumptis etiam epulis comedit coram eis, ut ſi uiſibus oculorum, ſi ſuorum tactibus non crederent digitorum: uel alimentorum carnaliũ perceptione carnem eſſe quæ apparuit, cognoſcerent. Simpliciter itaque & piè ſentiendum eſt, reſuſcitatum à morte, & clarificatum, ac immortale iam factum corpus Dominicum, nullam quidem neceſsitatem, attamen facultatem habuiſſe ueſcendi. Ideoq; ubi opportunitas probãdæ ſubſtantiæ naturalis exigebat cibis refici, uidem⁹ eſſe refectũ: q nimirũ cibi nullũ ſanguini adiumentũ, ut mortaliũ corporib. ſolẽt, illi præbuerint: ſed quomodo in ignẽ miſſa aqua, ita mox comeſti ſpiritali eius ſint uirtute abſumpti. Hæc ille.

CAPVT TRICESIMVMNONVM.

QVum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò Amas me, & dixit ei: Domine, tu omnia ſcis, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce oues meas. Amẽ amen dico tibi, quũ eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: cũ autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit, ſignificãs qua morte glorificaturus eſſet Deum. Et quũ hoc dixiſſet, dicit ei: Sequere me. Conuerſus Petrus, uidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus, ſequẽtem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo quũ uidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic aũt quid? Dicit ei Ieſus: Si ſic eum uolo manere, donec ueniam, quid ad te? Tu me ſequere. Exiuit ergo ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur. Et non dixit ei Ieſus, Non moritur: ſed, Si ſic uolo eum manere donec ueniam, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius.

COMMENTARIA.

Poſteaquam ſatis firmis & perſpicacibus argumentis ueram ſuam diſcipulis demõſtrarat Dominus Ieſus reſurrectionem, ac nunc accingeretur itineri, abiturus ad cœlos: uoluit etiam Apoſtolos ſuos in eo confirmare officio, ad quod ipſos delegerat. A' cibo ergo corporis tranſit ad cibum animæ, docens cibum appetendum qui reddat immortales. Hinc S. Petro paſcendas oues ſuas committit, ſed ter ſtipulatus amorem ſui: ut inculcaret animis ſuorum, neminem eſſe paſtorem idoneum gregis Euangelici, niſi qui talem amorem gereret erga ſuæ cuſtodiæ creditos, qualem Chriſtus iam præſtiterat erga ſuos, pro quib. impenderat uitam ſuam. Quod autẽ Chriſtus, qui ſcrutator eſt cordis, nihilq; ignorat, interrogat: non hoc facit (ait Theophylactus) ut diſcat ſicut nos, ſed ut doceat & manifeſtet aliorum fidem. ſicut & cum interrogaret: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? quam fidem confeſsionemq; à nobis requirat, indicabat. Petijt autem ab eo Dominus, ſi plus cæteris diligeret, quòd maiorem clementiam in ſe Domini fuiſſet expertus. Nam etſi communiter omnes diſcipuli magna perculſi fuerunt formidine, quando Dominus tradebatur: maius tamen crimen fuit Petri, qui breuiſsimo in tempore ter Chriſtum negauit. Porrò toties iterata Domini percontatio, ſcrupulum ac mœrorem iniecit Petro. Reſpondit igitur ſincerè quidem, ſed timidè ac modeſtè, iam tota fiducia tranſlata in eum cui ſoli oportet fidere: Domine, in-

quit,

quit, cur hoc toties interrogas, cum nihil te fugiat? Scis ipſe, quòd amem te. Tum Ieſus: In oues meas, ait, declara quanti me facias. Boni autem paſtoris exemplum ex me ſumes. Ego pro meis ouibus uitam impendi: tu quoque uſque ad uitæ iacturam, fidum ages paſtorem ouium mearum. Meæ ſunt, quas meo ſanguine redemi: nunc rediturus ad patrem, tibi paſcendas committo. Audiant Epiſcopi (inquit Theophylactus) & prædicatores uerbi, quid eis commendetur. Non facit dominum, non principem, non regem, Petrum: ſed paſtorem eſſe iubet. Non facit mentionem lactis, uel lanæ, quæ tamen gratæ oues debent paſtoribus: ut ne ſua ſectetur, ſed quæ aliorum. Paſce, inquit: non, occide: ad ædificationem, non ad deſtructionem officio fungere: paſtor eſto, non lupus, &c. Cæterùm qui pro ſalute gregis non dubitat uitam ſuam in diſcrimen adducere, is abſolutæ charitatis certiſſimum documentum dedit. Id olim Petrum facturum ſubindicare uolens Dominus, aiebat: Cum eſſes iunior, &c. Hoc ænigmate ſignificabat Ieſus, quo mortis genere Petrus Deum eſſet glorificaturus. Cum ergo Petrus conſtanti & diuturna prædicatione Euangelij omnia in ſe odia impiorum conſciuit, tandē à Nerone Romæ affixus cruci, † martyrio coronatus eſt, capite ad terram uerſo, & in ſublime pedibus eleuatis: aſſerens ſe indignum ut ſic crucifigeretur, ſicut Dominus ſuus: anno ætatis ſuæ 72. Quod autem Dominus ait Petro, Sequere me: etſi intelligi poteſt, ut tanquam diſcipulus doctorem ſequatur: ænigmaticè tamen oſtendit Chriſtus, ueſtigia & paſſionem ſuam Petro ſequendam eſſe, ut per eandem (ſic enim loquitur D. Cyrillus) opere ſimul atque ſermone uocatorum animas iuuans, ad crucem uſque proficiſcatur. Verùm Petrus cum unicè diligeret Ioannem, ac Domino cæteris chariorem ſemper fuiſſe ſciret: rogat Dominum, quid de illo futurum eſſet? Iam enim de ſua morte cognouerat. Et ſcire cupit, an hunc mortis ſuæ comitem eſſet habiturus. Nam hoc ſibi glorioſum eſſe ducebat, quòd Ieſu mortem eſſet imitaturus. Reſpondet ei Dominus Ieſus: Quòd ſi uellem illum non mori, ſed ita manere uiuum donec redeam in iudicium; hoc'que ſaluti eius conduceret: quid id tua referret? Audiſti Petre, quæ ad te pertinent. cur aliena quæris? cur diuinæ iuſticiæ ſecreta rimaris? Ortus eſt ex huius ſermonis occaſione inter diſcipulos rumor, quòd diſcipulus ille Ieſu dilectus, non eſſet moriturus uiolenta morte, ſed permanſurus in uita, donec rediret Dominus, iudicaturus uiuos & mortuos, quod omnes tum breui futurum opinabantur. Scribunt de Ioanne iſto uetuſtiſſimi ſcriptores, Euſebius & Tertullianus, eum ſcilicet fuiſſe ſacerdotem Domini, & doctorem optimum, ac proinde mitram pontificalem geſtaſſe. Nec uerentur ipſum appellare martyrem, ideo quòd teſtis Ieſu fuit fidelis, & quòd pro nomine Chriſti multa paſſus eſt, licet per tormenta perſecutorum non clauſerit uitam. Cum enim in oleum feruens demerſus, nihil paſſus eſſet Romæ ſub Domitiano: in inſulam Pathmos eſt relegatus. Inde uerò actis Domitiani à ſenatu reciſſis, reductus Epheſum fuit, ibiq; dormiuit ætatis ſuæ anno 99. Cæterùm teſtem ſe uocat Ioannes, eo quòd dixiſſet Dominus: Vos eritis horum teſtes. Teſtis autem uerus nihil de ſuo dicit, ſed duntaxat ea quæ uel uidit, uel audiuit, fideliter narrat. Proinde S. Ioannes quod audiuit à Domino, & uidit ipſum facientem, patientem'que, fideliter & uerè expoſuit:

† Vide Abdiā Babyloniæ Epiſcupum, & Hieronymū.

Pius lector legat Abdiam Babilo. Epiſc.

CAPVT QVADRAGESIMVM.

VNdecim autem diſcipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi conſtituerat illis Ieſus. Et uidentes eum, adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. Et accedens Ieſus locutus eſt eis, dicēs: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui uobis. Et ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad conſummationem ſeculi. Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos, cum adhuc eſſem uobiſcum: quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis, de me. Tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas, & dixit eis: Quoniā ſic ſcriptū eſt, & ſic oportebat Chriſtū pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius remiſſionē peccatorū in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma: uos autem teſtes eſtis horum. Et ego mittam promiſſum patris in uos: uos autem ſedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto.

Theophylactus: Non ſufficit baptizari tantum: ſed etiam bene operandum eſt poſt baptiſma.

COM-

Porrò diſcipuli in Galilæam profecti, conſcenderunt montem quem illis deſignarat Ieſus. Adeſt & ipſe inter eos, & ſeſe conſpiciendum præbuit. Viderunt & agnouerunt eundem Dominum ſuum, & adorauerunt ueluti iam ſublimem & cœleſtem. Nonnulli tamen adhuc dubitabant, donec plurimis ac certiſsimis argumentis, & illis fides facta eſt. Et illorum dubitatio, S. Hieronymo teſte, profecit ad fidei noſtræ certitudinem. Accedens igitur propius Ieſus ad illos, non ſolùm cominus ſe conſpiciendum et contrectandū præbuit: uerumetiam uoce nota conſueta'que locutus eſt eis, declarans ſeſe morte ſua conſecutum regnum in cœlo & in terra, & authoritatem. In cœlo, ubi ſemper regnarat cum patre: in terra, ubi poſthac regnaturus eſſet per fidem credentium. Præterea: Quoniam, inquit, uolens ac ſponte omne genus contumeliarum, ac denique ignominioſiſsimam mortem toleraui pro ſalute mortalium: pater me immortalitatis gloria donatum euexit ad regni ſui conſortium, meæ'que poteſtati ac ditioni ſubiecit omnia quæ cœlo terrá'que continentur. Ite igitur tanquam bonæ fidei legati, ac me autore freti docete primùm quidem Iudæos, mox finitimos, deinde cunctas totius orbis nationes docete, quid de me credere, quid ex me ſperare debeant. Si crediderint quæ docuiſtis, ſi pœnituerit uitæ prioris, ſi parati fuerint amplecti doctrinam Euangelicam: tum tingite illos aqua, ut hoc ſacro ſymbolo confidant ſeſe liberatos ab omnium peccatorum ſuorum ſordib. gratuito beneficio mortis meæ, tanquā cooptatos in numerum filiorum Dei. S. Hieronymus: Primùm, inquit, docent omnes gentes, deinde doctas intingunt aqua. Non enim poteſt fieri, ut corpus baptiſmi recipiat ſacramentum, niſi antè anima fidei ſuſceperit ueritatem. Baptizantur autem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ut quorum una eſt diuinitas, una ſit largitio, nomen'que trinitatis unus Deus eſt. Tantum ille. Mandans porrò Dominus officium Euangelij prædicandi apud uniuerſas gentes, authoritatem baptizandi, & per Spiritum ſanctum condonandi peccata omnibus qui ſincero pectore profiterentur uitam Euangelicam: Et hos, inquit, docete non iuxta legem Moſaicam, neque conſtitutiones Phariſaicas: ſed iuxta præcepta mea, donec adoleſcant, uſque ad perfectionem Euangelicæ doctrinæ ac uitæ. Ac ne quid diffiderent, quòd iam non cum eis aſsiduè uerſaturus eſſet: promittit nec illorum ſodalitium unquam interiturum, nec ſe ſuis unquam defuturum: ſed ſpiritu uirtuté'que ſemper ſuis fore præſentem, uſque ad huius mundi finem extremum. Cum'que iam omnibus illorum ſenſibus fidem feciſſet, ſe uerum & uiuum hominem, quem antea uiderant & uiuentem & morientem: redit ad Scripturas ſacras, quibus erat habenda fides, etiamſi ſenſus hominis reclamarent: Mirari, inquit, non oportet quæ uidetis eſſe facta. Quicquid hactenus factum eſt, id prædictum ac præfiguratum erat in libris Moyſi, in Prophetis & Pſalmis. Hæc ſunt quæ uobis toties inculcaui, cum adhuc mortalis agerem inter mortales. Tum ea non inſederant animis ueſtris: nunc non poteſtis addubitare, poſteaquam uidetis mea dicta conſentire cum arcanis ſcripturis, & rerum euentus cum utriſque. Quoniam myſticæ literæ non intelliguntur, niſi Deus aperiat nobis mentem: Ieſus aperuit illis oculos mentis & cordis, ut quod ſcriptum eſſet legerent, crederent, & intelligerent. & dixit eis: Hoc ordine uiſum eſt patri reſtituere genus humanum, per mortem & ignominiam crucis: iter erat ad gloriam, reſurgendum erat tertio die, ut ſciretis uos habere Dominum ac patronum uiuum, poſthac non moriturum. Is relatus in cœlum, inde mittit uobis ſpiritum cœleſtem. Tunc oportebit in nomine Ieſu Chriſti prædicare pœnitentiam anteactæ uitæ, & remiſsionem omnium peccatorum. Ego dependi pœnam omnium nomine: tantum credant, & gratis aſſequentur innocentiam. Hæc autem oportebit prædicari non ſolùm Iudæis, uerumetiam uniuerſis mundi nationibus: ſed ita, ut ab Hieroſolymis ſumatis initium. In Iudæa natus ſum, illic edidi miracula, Hieroſolymis docui, ac mortem obij: apud hos inuenietis animos, iam multis modis ad fidem præparatos. Reclamabit mundus ueſtro teſtimonio: ſed ego mittam uobis à patre ſpiritum, quem olim per Prophetas miſſurum promiſit. Addet ille uobis uirtutem ad edenda miracula, ut ſit efficax ueſtrum de me teſtimonium. Vos interim ſimul congregati in hac ciuitate Hieroſolyma conquieſcite, Eccleſiæ naſcituræ concordiam auſpicantes: uosq; inuicem ſanctis colloquijs exhortemini, deprecantes & gratias agentes Deo, donec è ſublimi ueniat ille ſpiritus, qui uos inſtruet uirtute robore'que cœleſti.

CA-

CAPVT QVADRAGESIMVMPRIMVM.

NOuiſsimè autem recumbentibus undecim, apparuit illis Ieſus, & exprobrauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis: quia hís qui uiderant illum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis: Euntes in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturę. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui uerò non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquētur nouis, ſerpentes tollent: Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Eduxit autem eos forâs in Bethaniam, & eleuatis manibus benedixit eis. Et factum eſt, dum benediceret illis, receſsit ab eis, & ferebatur in cœlum. Et Dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei. Et ipſi adorantes regreſsi ſunt Hieruſalem, cum gaudio magno: & erant ſemper in templo, laudantes & benedicentes Deum. Illi autem profecti prædicauerunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

COMMENTARIA.

Poſteaquam Dominus Ieſus clariſsimè demonſtraſſet, ſe rediuiuo corpore ex mortuis reſurrexiſſe: nouiſsimè adeſt in conuiuio, accumbentibus diſcipulis, & increpat eos ueluti duros atq; incredulos, quòd adhuc diffiderent tam apertis demonſtrationibus. Quibus autem uerbis exprobrarit illis incredulitatē, non exprimitur. Leguntur quidem quædam huius generis apud Lucam, cum expauefacti & perterriti diſcipuli exiſtimabant ſe ſpectrum uidere. Tunc enim dixit eis: Quid turbati eſtis, et quare cogitationes exurgunt in cordibus ueſtris? Aſpicite manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum: contrectate me, & aſpicite, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Cæterùm ut oſtenderet Dominus, iam ſalutem partam atq; oblatam hominibus, iam tempus inſtare ut innoteſcat omnibus, ait: Poſteaquam tandem uobis hæc omnia multis ac certis argumentis probata comperta'que ſunt, ite in mundum uniuèrſum, &c. Habet uox Mundus ſuam emphaſim, quæ nobis miſericordiam Dei immenſam commendat: quippe quæ mundum totum in malo poſitum, ex tenebris ad lucem uocare dignatur. Deinde quid euntes faciãt, exprimit Dominus, finem utique miſsionis indicans, modum exponens, per quem omnibus uult innoteſcere hominibus, ac per quē participes fiant ſalutis. Quòd ergo iubet eos prædicare, intelligimus maieſtatem gloriam'que omnem uitæ & ſalutis eſſe ſolius Dei: doctorum autem ſiue præconum, miniſterium. Et neminem excludit Dominus Ieſus, nullam ætatem, nullum ſexum, conditionem nullam: imò iubet omnis generis hominibus ſalutiferum proclamare Euangelium. Eſt autem Euangelium, ſermo ſiue prædicatio de Chriſto, quòd credentes in ipſum Chriſtum à peccatis abſoluti, & à diabolo morte'que æterna liberati, hæreditatem conſequuntur uitæ æternæ: rurſus qui non credunt in filium Dei, condemnantur. Proinde iuſtificantur homines per Chriſtum in fide: iuſtificati autem, faciunt opera iuſticiæ. Nec ſine fide tinguntur infantes. habent enim fidem Eccleſiæ, & ſunt in fœdere & gratia Dei per Chriſtum. quare etiam dixit ille: Sinite paruulos ad me uenire, & ne prohibueritis eos: talium enim eſt regnum Dei. Marci 10. Obſeruandum uerò eſt, quod non repetit Dominus, Qui non crediderit & baptizatus fuerit, &c. ſed duntaxat, Qui non crediderit, condemnabitur. Si enim obſtat neceſsitas & contemptus ordinationis Dei, temerarius non accedit, quin credit fidelis uerè in filium Dei: nullum uidetur eſſe uitæ periculum. Sic enim D. Cyprianus (teſte Auguſtino) docuit: non tantum ſcilicet paſsionem pro nomine Chriſti, ſed etiam fidem, confeſsionē cordis ſufficere: ſed tunc, cum myſterium baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſsitatis excludit. Porrò commendans illis doctrinam Euangelicam Dominus: Ne ueſtra prædicatio, inquit, fide careat, addetur & miraculorum uis. Præcipua Euangelicæ gratiæ uis in animis eſt: ſed tamen ob incredulos & infirmos quoque præſtò erunt magna miracula, ut homines craſsi uideant, in ijs qui in me poſuerint fiduciam, eſſe ſpiritum humanis uiribus potentiorem. Eduxit autem eos forâs. Theophylactus putat, hoc quadrageſimo die factum.

De conſe. diſtinct. 4. Bap.

Quod enim illi (Euangeliſtæ uidelicet) inquit, tu intellige in multis diebus eſſe facta: ſicut & ipſe Lucas dicit in Actis, quòd per quadraginta dies uiſus ſit eis. Sæpe enim ad eos acceſsit, & ab eis iterum abceſsit, &c. Singula uerò uerba declarant ueri corporis ueritatem. Nam educit eos Bethaniam uſque, & inde aſcendens in montem Oliuarum attollit manus in altum, ut uel ualedicat more recedentium, & bona imprecetur ſuis tanquam dilectiſsimis: uel infundens eis uim (quod Theophylacto uidetur) quæ cuſtodiret uſque ad aduentum ſpiritus. Sic autem receſsit, ut corpus eius uerum delatum ſit in cœlum. Cœlum hac ſignificatione appellatur regnũ Dei, regnum patris æterni, in quo gaudium, uita perpetua, æterna pax atque tranquillitas eſt. Peruenit ergo corpus Chriſti ad dexteram Dei, ibi ſedet. Ad dextram intelligendum eſt (teſte Auguſtino) dictum eſſe, in ſumma beatitudine, ubi iuſticia & pax & gau-

Auguſt. de fide & ſymb. *dium eſt: ſicut ad ſiniſtram hœdi conſtituuntur, id eſt in miſeria, propter iniquitates, labores, atque cruciatus. Et alio in loco: Vbi, & quomodo, inquit, ſit in cœlo corpus Dominicum, curioſum et ſuperuacaneum eſt quærere: tantummodò in cœlo eſſe credendum eſt. non enim eſt fragilitatis noſtræ, cœlorum ſecreta diſcutere: ſed eſt noſtræ fidei, de Dominici corporis dignitate ſublimia & honeſta ſapere, &c. Iam uerò diſcipuli Domino Ieſu ut Deo, & Deo quidem ſuo, humiliter & deuotis mentibus ſupplicant. Et memores uerborum eius, Ecce ego mittam promiſſum patris mei in uos, uos autem ſedete in ciuitate Hieruſalem, donec induamini uirtute ex alto: redeunt in urbem, expectaturi Spiritum ſanctum. id quidem faciunt totum cum gaudio, & exultatione magna. iam enim fides excuſſerat omnem mœrorem, & certa ſpes promiſſorũ addebat alacritatem. Interea frequentes erant in templo, tunc Euangelicas uictimas immolantes, laudibus ferentes diuinam benignitatem erga genus humanum, & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decreuiſſet per filium ſuum gratis largiri mortalibus. Poſt acceptum uerò ſpiritum cœleſtem diſcipuli prædicauerunt, ſicut erant iuſsi: non in Iudæa tantum, uerumetiam in omnibus regionibus. & ſucceſsit res, licet aduerſante mundo: uidelicet Domino Ieſu per ſpiritum ſuum uim ſuam exerente per Apoſtolos, & quòd illi uerbis promittebant, miraculis ubique paratis cõfirmante. Hæc autem tradiderunt hucuſque indubitatæ fidei teſtes diui Euangeliſtæ de Domino noſtro Ieſu Chriſto, uero Deo & homine, & mundi Saluatore: quæ ſcilicet dixerit & fecerit, dum diſpenſationis diuinæ negocium ab æterno decretum abſoluit. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum: Amen.*

COMMENTARIORVM IN HARMONIAM Euangelicam Finis.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC ILLVSTRISSIMO PRINCIpi, Domino Eraſmo à Limpurg, Epiſcopo Argentinenſi,

RENHARDVS LVTZ ERYTHROPOlitanus Salutem dicit plurimam.

QVOD has Euangeliorum, ut uocant, recitandorũ Dominicis atq; alijs feriatis diebus coram populo Dei enarrationes compendiarias in lucem dare uiſum fuit, ornatiſsime Præſul, duæ ſubeſſe uidentur rationes. Vna, quòd uidi haud abs re fore, ſi meæ inſtitutionis, ac, ut puto, piç necnon orthodoxç doctrinæ ſpecimen (quod pollicitus ſum) tuæ amplitudini exhiberem: cui utinam tam commendatiſsimus eſſem, quàm addictiſsimus clientulus eſſe uolo. Altera, ut hoc modo alijs ſeruirem Symmyſtis, qui uel tantos authores ac pios ſcriptores ad manum nõ habent: uel ipſis ocium non eſſe poteſt, ipſos ut ſemper euoluant, cum eos qui ruri ſunt, hiſce terrenis ac domeſticis rebus occupari ſit neceſſe. Neque ſcripſi poſt Homerum Iliada: id eſt, poſt tot claſsicos & doctiſsimos uiros, Homilias. Ipſorum enim Homiliæ ſunt, & nõ meæ: & quicquid hoc eſt, ipſis acceptum fero, atque ferendum eſſe planè affirmo: quo magis abeſt, ut mihi uel ullam gloriam, uel laudem iure deberi dicã. Optimè noui, ac prorſus agnoſco, quàm curta mihi ſit literarum ſupellex. Totum itaq; attribuatur illorum priſcorum Patrum abſolutiſsimæ eruditioni, ex quorum ſcriptis conſtat hanc meam rhapſodiam conſarcinatam eſſe. Quia autem hoc pacto Eccleſię Chriſti deſeruire conor, confido in primis tuam amplitudinem hunc meum conatum approbaturam, ac boni conſulturam. Deinde alios quoque laudaturos meam promptam atque paratam uoluntatem, etiam ſi uideant alicubi deſuiſſe uires, quibus proinde me ſummè commendatum eſſe cupio: potiſsimùm autem tuæ Dominationi, quam pientiſsimus Ieſus nobis diu ſuperſtitem atque incolumem eſſe uelit. Seletſtadij,

Anno à Virgineo partu

M. D. LVII.

VERAM CHRISTI FIDEM, AC SINCERAM *charitatem, ipſam'que Salutem, pio atque dilecto Lectori,* RENHARDVS LVTZ *Erythropolitanus dicit.*

QVI monimenta doctorum uirorum perluſtrarũt (ut enim pluri-
mùm fieri ſolet, quando ingenij humani fœcunditas omnium re-
rum profunditatem expiſcari conatur) optime Lector, hi ſciunt
quàm olim laudatus ſit Mercurius ob inſignem facundiam, qua
feros hominum cultus formauit. Quòd ſi uerò ultra progrediun-
tur in campum hunc quàm amœniſsimum Scripturarum, inueniunt Græcos
etiam uſque ad aſtra laudibus euehere Demoſthenem, ob ſummam dicendi
peritiam. Vt autem Latini nulli facilè cedunt genti propter uaria dona à Dijs
ipſis conceſſa, tum quoq; mirum in modum criſtas erigunt, propter M. Tul-
lium Ciceronem, ut lucem doctrinarum fulgentiſsimam, ac Romanæ elo-
quentiæ uberrimum fontem. At utcunque omnes glorientur, optimum at-
que facundiſsimum Oratorem nos eum eſſe dicimus, qui nouiſsimis tempo-
Baruch.3. ribus è cœlo lapſus, & ut Propheta inquit, cum hominibus conuerſatus eſt: is
Matth.2. eſt autem Ieſus Chriſtus, quem Nazaræum Scriptura appellat. Nam acce-
dant licet quotquot unquam extiterunt, res'que omni admiratione & ſtu-
pore dignas, tanta præſtantia, tam'que iucundè, ut etiam omnes in admira-
tionem raperent, dixerunt: nullus tamen huic noſtro Ieſu comparandus ue-
2.Pet.1. nit, quandoquidem non humana uoluntate, ut Petrus de Prophetis ſcribit,
allata eſt ipſius prophetia atque excellentiſsima doctrina, ſed Spiritu ſancto
Eſa.61. inſpiratus locutus eſt. Plenus gratia & ueritate euangelizauit: quæ nullus
Ioan.1. unquam potuit, licet diſertiſsimus. Quis enim hominem contritum & ca-
ptiuum ſic conſolatus eſt, ut affirmaret certò, præſentiſsimam adeſſe medici-
nam, & ex omnibus malis liberationem? Nemo certè: omnes ſiquidem facti
erant inutiles. Hic ſolus potuit miserè ſaucium hominem conſolari ac refice-
Matth.3. re, cui cunctipotens Pater dixit: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.
Præterea non docuit ille more aliorum. Homines hunc oratorem diuinum
audientes, neſcio quò rapti ſint, & quàm exſtaſim paſsi. Stupebant, inquit
Marci 1. Marcus, ſuper doctrina eius: erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens.
Vt interim omittamus magna ac ſtupenda ſigna & miracula, quibus fidem
fecit huic tam excellenti doctrinæ. Cæterùm eam primùm auribus haurien-
tes uiri duodecim, quos ad ſe traxerat, eodem Spiritu ſancto, quem abundè
ſatis in eos effudit Ieſus, afflati, in tam doctos euaſere uiros, ut ſua doctrina
totum orbem replenses, homines à tenebris ad lucem, ex erroribus ad ue-
ritatem, denique à morte ad æternam beatitudinem atque felicitatem dedu-
xerint. Quo factum profectò fuit, ut perdita ſapientum ſapientia, uera & æ-
terna ſapientia cœli cœpta ſit, omnium'que ad uitam æternam præordinato-
rum uox atque iubilatio eſſet: Viuat Chriſtus Ieſus, uiuat per ſecula, uiuat.
donec & ad nos quoque illud iucundiſsimum nuncium dimanauit, qui Chri-
ſtum in carne minimè quidem uidimus, credidimus tamen ipſum filium Dei
eſſe, & omnium hominum ſaluatorem. At quo pacto id fieri potuerit, haud
mireris credo, ſi rem ipſam, totius'que religionis negocium probè intel-
lexeris. Principiò enim uiua uoce Apoſtoli feras & indomitas mentes de-
mulcebant, ut relictis erroribus ac impietate ad ueram ac ſolidam ſeſe con-
uerterenr uitam. Vt autem omnes mortales ſeſe eſſe ſciebant, ne ipſorum mor
te res tam ſaluberrima interiret, imò ad poſteros, quoniam Chriſtus uult o-
mnes homines ſaluos fieri, eadem ſalus translata, inſtar lucidiſsimi ſolis lu-
ceret; uoluerunt literis demandatam, & ita legitima ſucceſsione quaſi per

manus

manus ſalutis myſterium accepimus. Hinc Euangeliſtarum ſcripta, quibus docent à principio ad finem uſque uitam, mores, doctrinam, & mortem Chriſti, & quæ poſt deuictam mortem acta ſunt, necnon quæcunque nobis ſcitu neceſſaria ad ſalutem in cœlis conſequendam, dicente Euangeliſta Ioanne: Hæc ſcripta ſunt, ut credatis quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Ioan.20. Quandoquidem igitur ſacra Scriptura in hunc finem nobis contradita eſt, atque collata, ut inde addiſcamus quis uerus hominis ſit finis atque ſcopus, dicente Apoſtolo, Omnis ſcriptura utilis eſt ad docendum: 2.Tim.3. minimè intermittendum erit Scripturæ ſtudium. Frequens ergo atque aſsidua debet eius eſſe lectio, fida ac pura interpretatio. Sint ergo doctores ſacrarum literarum, qui (ut Chriſtus inquit) de theſauro ſuo proferant noua & uetera. Sint quoque homines ſitientes aquam Scripturæ ac uerbi Dei uiuam: Matth.13. præſertim quando nil precioſius eſſe poteſt anima hominis, quam ex uerbo tantum uiuere certiſsimum eſt, & fiet quod dictum eſt à Domino: Qui audit uerbum meum, & credit ei qui me miſit, habet uitam æternam. Ioan.5. Vale.

EVANGELIORVM DOMINICIS ET ALIIS FERIATIS DIEBVS COMPENDIARIA INTERPRETATIO, RENHARDO LUTZ ERYTHROPOLITANO AUTORE.

DE NATIVITATE DOMINI NOSTRI IEſu Chriſti Euangelium, Lucæ 2. Exijt edictum à Cæſare Auguſto, &c.

QVOD *Octauianus Romanorum Imperator, ob ſummam felicitatem Auguſtus appellatus, omnium ſeditionum motib. ſedatis, paceq́; inaudita ſeculis reddita, ita ut totius orbis iam eſſet Dominus, hoc de cenſendo uniuerſo orbe decretum emiſit: ſignum fuit uniuerſæ pacis inter Deum & hominem, quæ iam nato filio Ieſu Chriſto facta fuerat. Vidit autem hoc acceptabile tempus ante multos annos Dauid propheta, quando cecinit ille:* [a] *Orietur in diebus eius iuſticia & abundantia pacis. Quanquam hoc potiſsimum non de illa pace ac tranquillitate intelligatur, ſed iuſticia & pace ſecundum ſpiritum, ut ſit iuſticia, fides in Chriſtum filium ſummi regis, quæ continet perfectam iuſticiam: & pax, tranquillitas conſcientiarum, perpetuò in cœlis duratura. Hic enim incipit, iuxta illud:* [b] *Nõ contriſtabit iuſtum quicquid acciderit ei. Et alibi:* [c] *Fruetur, imò iam demũ incipiet, quia abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, hoc eſt ſanctorum, & non erit neque luctus neque clamor.* Vt profiterentur.] *Cyrinus, teſte Ioſepho, uix uſque ad conſulatum aſcendens, cum paucis in Syriam uenit, ius dare gentibus miſſus. Profitebantur autem ſinguli in eis ciuitatibus quæ ſuæ erant familiæ, ubi deputati accedentium nomina excipiebant.* Factum eſt.] *Spiritus ſanctus nunquam non pijs uiris inſtillauit opus redemptionis, omni adoratione digniſsimum. itaque Micheas propheta multis retro ſeculis locum in quo naſceretur Saluator expreſſit: Et tu Bethleem, &c.* Mich.5. Et peperit filium ſuum primogenitum.] *Abeat hic Heluidius.* a Pſal.72. *non enim propterea dicitur primogenitus, quòd poſt illum alios genuerit filios: ſed quia præter illum, nullum alium habuit. ipſe filius Dei primogenitus in tempore eſſe uoluit, qui erat unigenitus in æternitate. Nec refert, quod ſcribitur illam fuiſſe deſponſatam uiro Ioſeph. habuit enim intemerata uirgo idcirco ſponſum Ioſeph, ne* b Prou.12. *(dicente Ambroſio) uirginitati adureretur infamia. Virginem autem permanſiſſe Mariam in partu, uel illud argumento eſſe poterit, quòd ipſa filium quem genuit, faſcijs inuoluit, et poſuit in præ-* c Apoc.21.

Ambroſius in Lucam. ſepe, tanquam quæ nullos dolores ſenſiſſet, iuxta
a Exod.12. mulierũ maledictionem & morem, ſed cum ſum-
b Ioſuæ 1. mo gaudio & delectatione. Eua ſiquidẽ audierat:
c Ioſephus li.11. Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos.
Geneſ.3. Maria uerò uidit nunc adimpleta eſſe, quæ ange-
lus Domini futura prædixerat: quoniam paritura
Lucæ 1. eſſet filium altiſſimi, Spiritu ſancto superueniente,
& ex uirtute altiſſimi quaſi præter omnem natu-
ram, nouo quodam pariendi modo, ſeculis omni-
bus inaudito. Magnum igitur hic declaratur my-
ſterium, & innouantur naturæ, cum utero uirgi-
nis clauſo, tanquam radius de lucida ſolis camera
ad nos egreſſus eſt filius Dei. Per Mariæ itaque
partũ mutata eſt natura protoplaſtorum, & præ-
ciſum eſt in ea Euæ infelicitatis elogium, quia ma
ledictio in benedictionem mutata eſt. At quis au-
diuit talia dic rogo facta? Angelus ait: Paries filiũ
magnum, cuius regni non erit finis. Et: Ieſus eſt no
men eius, quia Saluator eſt totius mundi, & ecce
naſcitur in ſtabulo. Nemo profectò mirabitur,
quoniã uenerat filius Dei ut propter hominem e-
tiam abiectiſſima ſubiret, ipſum ut redimeret. Sic
ergo noſtram mortalitatem aſſumpſit, ut per eam
nobis immortalitatẽ conferret: ſic pauper eſſe uo
luit, ut nobis æternas diuitias daret. Quid maius
eſſe poſſet quàm quòd ipſe innocẽtiſſimus, ignomi
nioſiſſimã crucis mortẽ tulit, cum inimici eſſemus
Philip.2. Dei capitales? Pro bono, ait Apoſtolus, audeat
quis forſan mori. **Et paſtores.**] Nato ſum-
mo paſtore, paſtoribus magnũ myſterium Dei de-
claratur, ſimplicibus & nulla uana ſuperbia tur-
gidis: talibus autẽ ſolent fieri illuminationes. Sa-
1.Cor.3. pientia enim huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum:
dicente Apoſtolo, ſapientia nimirum humanitùs
inuenta. Et Chriſtus ſuperbis patrem reſiſtere, hu
milibus uerò dare gratiã oſtendit, cum dixit: Con
fiteor tibi pater cœli et terræ, quia abſcõdiſti hæc
d Rom.5. à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis, Matth.11.
Et ecce angelus.] Claritas & exterius &
interius circumfulſit paſtores, & natum Domi-
num cœli ciues teſtantur, ut ſuum ſeruitium im-
pendant, & fideles ſufficientiſſimè imbuant. At
illi ob inſolitam uiſionem timuerunt, quibus ange-
lus: Nolite, inquit, timere, ſed bono eſtote animo.
annuncio enim uobis non timorem, ſed ſecurita-
tem: non triſticiam, ſed gaudium magnũ atq; æter-
num, quod futurum eſt omni populo: non ſolùm Iu
dæorum, ſed & uniuerſarum totius terræ natio-
num: quia natus eſt quem omnes prophetæ uentu
rum uaticinati ſunt, ad redemptionem & gloriam
plebis ſuæ Iſrael, quæ præ cæteris hactenus coluit
Deum uerum ac uiuum, omnem ſpem ſuam atque

fiduciam in unum Saluatorem collocans: natus eſt hodie Saluator ille Chriſtus Dominus, uobis. Moſes [a] ſaluauit populũ, ex Aegypto illum ducẽs. Sic [b] Ioſue, ſic [c] Cyrus rex Perſarum multã ſalutem populo contulerunt: at nullus eorum ſaluum fecit populum à peccato illo maximo, quod commerebatur æternũ exitium, præter unicum illum ſaluatorem Ieſum. Nec etiam fruſtra dixit angelus: Natus eſt uobis. nam etſi angelica natura poſt lapſum ſubiaceret peccato, tamen non erat redimenda, quia illud peccatum erat uerè mediabile, ut ita dicamus. Angelis uerò qui non peccauerunt, non ſaluandis, ſed tantum glorificandis uenit Chriſtus. Semen Abrahæ, ait Apoſtolus, apprehendit. Hebr.2. Et eum unctum audirent, amplius nihil expectarent, quod in Prophetis hactenus eſſet promiſſum, ſed impleta iam demum omnia, quæ illi futura cecinissent, Eſa. Hieremias, Daniel & alij. Nec his contentus, ſignum huius auguſtiſſimi facti euidentiſſimum oſtendit: Inuenietis, dicens, infantem pannis inuolutum, non auro, non gemmis ornatum, ſed faſcijs tanquam pauperrimi cuiuſdam hominis filium: ut oſtendatur, ſuperbia quemadmodum ſuũ homo paradiſo pulſus æternæ damnationi obnoxius factus eſt, ita ſalutem ſumma humilitate rurſum acquiri debere. **Et ſubitò facta eſt.**] Milites cœleſtes angeli ſuum ducẽ laudant, ut eum qui deducturus eſſet homines ad ſalutem, & reparaturus ruinam. & canunt: Gloria in excelſis Deo. licet gloria Dei ubiq; reluceat: maximè tamen relucet in cœlo, ubi eſt beatorum habitatio iucundiſſima. Glorioſa igitur in cœlis Deo gloria ſit, canunt: quia reſpexit afflictionem populi ſui, largiturus uberrimam benedictionem ex nimia charitate, ut oſtendat ſuperabundantes diuitias gratiæ ſuæ, quæ ueræ pacis ſunt. Hominibus in terra pax: ſiquidẽ amiſſa erat propter præuaricationem Adæ. nam ex traduce illa omnes naſcebãtur [d] filij iræ, et æternæ damnationis. ex quo dictum fuerat: Qua hora comederitis ex hoc fructu, morte moriemini. Geneſ.2. Hoc autem Chriſto nato, omnis indignatio Dei cecidit, propter unum illum filium in quo Patri benecomplacitum fuit. quod alij dicunt, bona uoluntas. Si quis autem ſecundum communem uſum uelit loqui, certè pax oblata eſt nato Saluatore hominibus bonæ uoluntatis: quemadmodum Scriptura dicit, pacem nullam eſſe impijs. Hæc igitur fuit longè feliciſſima annunciatio natiuitatis filij Dei Ieſu Chriſti, & Meſſiæ ueri expectati, ex uirgine Maria: quæ ut omnibus ad ſalutem ſit facta, precamur.

IN

IN DIE S. PROTOMARTYris Stephani Euangelium, Matth. 23. Ecce ego mitto ad uos prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis.

OBjcit Dominus Phariſæis impiam ipſorum uitam, atq; dicit illos manere uæ ſempiternum, quoniam menſuram patrum adimpleãt ſuorum: quandoquidem ad ipſos Prophetæ miſſi ſunt, et quia non loquebantur placentia, necati fuerunt: ueluti Eſaias, qui prophetauit ſub Manaſſe rege Hieroſolymis, et propter ipſiſſimã ueritatem ſectus in duas partes occubuit. Et Hieremias ſub Iecoma rege, dum contra impia Iudæorũ facta intonaret, tandẽ apud Taphnas in Aegypto à populo lapidibus obrutus, uita functus eſt. Eò ueſaniæ (ait Chriſtus) ueniſtis, ut haud minus geſtiatis iuſtũ effundere meorũ prophetarũ ſanguinẽ. **Ecce ego mitto ad uos ſapiẽtes & ſcribas.**) Obſeruandũ quos hic dicat Chriſtus eſſe ſcribas ſapientes atq; prophetas, nimirum ſuos Apoſtolos. quandoquidẽ apoſtolus Paulus dicit, alios prophetas, alios doctores à Chriſto fuiſſe inſtitutos: Vos inquit, eſtis corpus Chriſti. [a] Et ipſe dedit quidem quoſdã Apoſtolos, quoſdã aũt prophetas, alios uerò Euangeliſtas, alios aũt doctores et paſtores, ad cõſummationem ſanctorũ, etc. Eph. 4. Et 1. Cor. 12. Quibus nil uerius eſſe poteſt, ſi ſcriptis ſanctis credatur. **Et ex illis occidetis.**) Veraciſſimus propheta Chriſtus, quoniã ipſe ut uerus Deus omnia manifeſtè cernebat, tanquã iam acta atq; trãſacta: idcirco Occidetis ait. Equidẽ ſi ſcripturæ creditur, Stephanus à Iudæis lapidatus eſt. Act. 7. Deinde Iacobus ſub Herode gladio occubuit: & tandem ſub Nerone crudeliter necati ſunt Petrus & Paulus Romæ, ornamenta fidei et lumina totius orbis. [b] Petrus enim accepto mãdato paſcẽdi oues Chriſti, inter Iudæos uehementiſſimè floruit: & Paulus doctor gentium factus, coruſcauit ut lux inter eos ſole clarior per uerbũ ueritatis. Qui aũt nõ ſtatim interempti fuerũt, nõ tamẽ abſq; cõtumelia abierũt, uel uirgis cæſi, uel extra ſynagogam eiecti. **Vt ueniat ſuper uos.**) Hæc fient à uobis maleuolis in iuſtã uindictam, ut rei ſitis omniũ iuſtorũ ſanguinis pœnã olim luentes. Quod autẽ Abel meminit, nulla eſt ambiguitas. [c] Nam ut lib. Geneſeos ſcriptũ eſt, ne q[illegible] mus Cain frater fratrẽ occidit, quãdo ambo obtulerũt Domino ſacrificiũ, unus de terræ fructib. alter uerò de primogenitis gregis ſui: & Dominus reſpexit ad munera Abelis, ad Cain uerò nõ. Quis autẽ ſit filius ille Barachiæ, meritò quærunt. nam hic non apud omnes cõuenit ſcriptores. Hieronymus probabilius eſſe teſtatur, eum fuiſſe filiũ Ioiadæ ſacerdotis, qui uel hoc nomine dici poſſit Barachias, id eſt, benedictus Domini, propter ſanctitatem. Nec abs re erit ſcire, quare ſanguis Abel iuſti uſq; ad Zachariã ab illa generatione requiratur, cũ neutrũ eorũ occiderit. Duas habet diuina Scriptura generationes, unã bonorũ, et alterã malorũ. Quis, inquit Dauid propheta, aſcendet in montẽ Domini, hoc eſt, ad cœleſtẽ Hieroſolymã? Vtiq; reſpondet, innocẽs & mundo corde: quia hæc eſt generatio quærentiũ Dominũ, quærentiũ faciẽ Dei Iacob. Pſal. 23. Et hæc eſt atq; dicitur generatio iuſtorũ. Pſal. 111. Alia porrò generatio eſt, peſtilentiſſima quidẽ, quã Ioannes Baptiſta, nec nõ ipſe Chriſtus progeniẽ uiperarũ appellarunt, & bene quidẽ. Sicut enim de uiperis naſcũtur uiperæ: ſic mali plerunq; malos procreant, coruus coruũ, de homicidis homicidæ ueniũt, & hæc generatio uix effugiet iudiciũ gehennæ. Cæterũ ut euidentiora fiant, ſubijciamus exẽpla. Ezechiel cum peccata terræ cõmemoraſſet, inter cætera ſic dixit: Si Noe & Iob & Daniel ibi fuerint inuenti, non dimittam peccata terræ illi. Per Noe, Iob & Daniel omnes ſignificãs plenos Spiritu ſancto atque uirtutibus, quorũ oſtendit acceptam Deo conuerſationem eſſe quidem: at minimè patrocinaturam peſſimæ illi genti, ut poſſint eam ſubtrahere iræ Dei. Ergo gentem ſiue generationẽ diſtinguit à generatione, unam iuſtam, alteram uerò iniuſtã pronunciãs. **Hieruſalem Hieruſalem.**) Vehemens exclamatio non ad ſaxa, ſed habitatores ciuitatis, quos patris plangit affectu. quemadmodum & alio in loco habetur, quòd uidens Hieruſalem fleuerit Chriſtus. In eo autem quod dicit, Quoties uolui, &c. omnes retrò prophetas à ſe miſſos teſtatur. Gallinæ uerò ſimilitudo appoſitè adiungitur, propter eximium amorem quo fouet illa pullos ſuos. Quo pacto autem Iudæi diſperſi fuerint, uel ipſi Prophetæ teſtantur, quando apud illos clarè reperitur, propter negligentiam paſtorum diſperſas fuiſſe oues, eaſq; factas in deuorationem omnium beſtiarũ agri. Ezech. 34. Sed quæritur, quomodo dixerit Chriſtus: Quoties uolui uos congregare, & uos noluiſtis? cum Dauid dixerit: Omnia quæcunq; uoluit, fecit in cœlo & in terra. Voluntas equidem Domini, ſi de neceſſitate abſoluta dicendum eſt, nunquã non fiet: at uoluntate Dei ſic aliquando contempta fiunt ab hominibus, quæ, ut ita dicam, contrariſſima ſunt ipſi. Volut Deus hominem eſſe beatum: at ille maluit eſſe miſer. Vnde autẽ iſta niſi ex libero

Matth. 3. & 12.

Ezech. 14.

a Eph. 4.

b Actor. 12. Lynus in epiſtola tradita Eccleſijs oriẽtalium.

Hier. 23.

Pſalm. 113.

c Gen. 4.

arbitrio hominis, quod homini reliquit Deus, ut
ſuũ uirtus haberet meritũ. Non enim eſſet uirtus,
niſi quoq; eſſet uitium. Hinc præclarè meo iudicio
ait Aurelius Auguſtinus: Liberũ arbitriũ nec ſic
aſſerendum eſt, ut nihil prorſus tribuamus gratiæ
Dei, quemadmodũ uoluerũt Pelagiani: nec gra-
Eccl.15. tia admodũ prædicãda, ut negemus liberũ homi-
nis arbitriũ. Quòd ſi enim nõ eſt Dei gratia, quo-
modo ſaluatur mũdus: et ſi nõ eſt liberũ arbitriũ,
quomodo iudicatur mundus? Ergo hoc eſt iudiciũ,
quia lux uenit in mundũ, filius Dei Chriſtus Ieſus,
lux uera ad illuminãdos omnes homines: at dilexe
a Matth.16. runt homines magis tenebras quàm lucẽ, occluſe
rũt oculos ut lucẽ illã nõ uiderẽt. Et idẽ nunc fieri
ſolet. Deus enim exhibebit nobis ſuã lucem, & ui
b Vide Theophylactum in hũc locum, & Eraſmũ in Paraphraſibus. dere poſſumus, quando apertis oculis eam intue-
mur, & non occluſis oculis in tenebris deliteſci-
mus. Hoc uerò lumine nõ lucente, nihil uidebit ho
mo, etiãſi Lynceo perſpicacior ſit. Itaq; Deus una
eſt cauſa noſtræ ſalutis, & nos altera. Ecce
relinquet uobis domus deſerta.) Per
domũ intelligit Hieronymus templum illud augu
ſtiſſimum, Hieroſolymis ædificatũ, quod certè de-
ſertũ eſt, quia uerũ inhabitatorẽ, nempe Chriſtũ,
perdidit: quoniã illi dixerũt, nolumus hunc regna-
re ſuper nos. Poteſt & ad Iudæos referri, quos
propter peruicaciã & perfidiã repulit Dominus,
quãdo ab eis regnum abſtulit, & dedit populo fa-
ciẽti bonos fructus, ita ut iam ſit populus Dei qui
nõ erat populus. Facta eſt hæreditas quondã Do-
mini populus Iudæorũ ex pacto atq; promiſſo. ue
rùm ut dilecta fuit, ita nunc omnino odioſa reddi-
Hierem.12. ta eſt, quemadmodũ Propheta apertiſſimè olim di
xit: Reliqui domũ meã, dicit Dominus, dimiſi hæ-
reditatẽ meã. Dico enim uobis.) Ad po
pulũ loquitur Chriſtus, & ſecundũ aduentũ ſuũ
qui erit glorioſus denotat, concordẽ ſe patri oſten
dens, & etiã incredulos Iudæos tunc adoraturos.
Veniente ergo Chriſto, ut diſtricto iudice, Iudæi
a Matth.9. relicti ex prædicatione Enoch & Heliæ, fidẽ re-
Chryſoſtom. in Matth. cipient, atq; ipſum Ieſum Nazarenũ benedictũ in
Roman.11. nomine Patris proclamabũt. Cum enim, ait Apo-
ſtolus, plenitudo gentiũ intrauit, omnis Iſrael ſal-
uus fiet. ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Syon qui eri
Eſa.36. piat, & auertat impietatem Iacob.

IN FESTO DIVI IOANNIS apoſtoli & euangeliſtæ, Euangelium, Ioannis ultimo. Dixit Ieſus Petro, Sequere me. Conuerſus Petrus, &c.

d Eſaiæ 49.

REfert ſanctus Euãgeliſta, cui hic dies feſtus
eſt, quo pacto inter prandendũ ter Petrum
Dominus interrogauit de amore: et haud fruſtra.
ipſe enim ſciebat animũ Petri, amore feruentem.
Voluit enim magno ſtudio illi Eccleſiã ſuam Chri
ſtus cõmendare. Cui quidẽ Petrus: Tu ſcis, reſpon
dit, quia amo te. Tu es Chriſtus filius Dei, cui om
ne cor patet, coram cuius oculis omnia nuda &
aperta ſunt: nõ poteſt meus intimus in te Domine
amor te latere, quare nõ opus eſt ut dicã. Et Chri
ſtus ad eum: Paſce oues meas, Petre: amorẽ tuum
exploratũ habeo, eum autem ſic potiſſimũ reipſa
præſtabis, ſi meis ouibus, quas per uerbũ creditu-
ras optime noui, ſummo ſtudio paſcendo uerbis et
factis præfueris.[a] Dixerũt te eſſe Petrũ, propter
ueram ac ſolidã fidei tuæ confeſſionẽ: & me ſuper
hanc petrã Eccleſiã, quæ erit congregatio omniũ
fideliũ, fundaturũ atq; ædificaturũ.[b] Tu ergo ſol-
licitè, ſicut bonꝰ paſtor, eis inuigila: hoc ſumma ſit
tibi inculcatũ diligẽtia, maiorem hac dilectionem
non oſtendes. nõ enim ignoro, exorituros qui pro
paſtorib. lupos agent. Tu me ſequere. Scis me ani-
mam poſuiſſe pro ouibus meis, et quàm turpiſſimã
pro earũ redemptione mortẽ pertulerim. Si amas
me, idem facito: ſic paſcendas oues tibi commiſſas
uolo, ut pro illarum ſalute haud cuncteris uſq; ad
martyrium crucis peruenire. Boni paſtoris exem
plum ex me ſumes: quia ipſe pro tua aliorumq;
redemptione, crucis ſuppliciũ ſubire nõ timui, ſed
uitam impendi: cur tu pro mei nominis cõfeſſione
crucẽ pati formidares? Age Petre, ſi me diligis, fi-
dum paſtorẽ, uel uſq; ad capitis iacturã. Con-
uerſus.) Secutus eſt Petrus Chriſtũ, diſcipulus
magiſtrũ, & quidem corpore & animo, cupiens
implere quod fuerat iuſſus. Verùm cõuerſus uidit
Ioannẽ quoq; ſequentem. Obſcuris enim uerbis ſe
ſignificat hic Ioãnes, propter modeſtiã, ne gloria-
ri uideretur in eo quod à Domino tantopere dili-
geretur. Matthæus neq; nomẽ neq; uitã ſuam an-
teactã celat, nimirũ ut oſtenderet uirtutẽ uocan-
tis Dei, qui uenerat propter peccatores. Cum er-
go dixit,[c] Vidit hominẽ ad teloniũ ſedentẽ Mat-
thæum nomine: ſuam impiam uitam oſtẽdit. qua-
ſi uellet dicere: Ego ſum ille impius peccator, quem
è medio malorum Dominus Ieſus extraxit. Dile-
xit autem Ieſus Ioannem uel ſecundum carnem,
quoniam conſobrini erant: uel amore illo pio ue-
roq; ipſum cõplexus eſt, iuxta quem ut Deus om-
nem hominem amat, iuxta Scripturam: Nunquid
mater poteſt obliuiſci infantis uteri ſui? ego ta-
men tui non obliuiſcar.[d] Et uiciſſim dilexit Chri-
ſtum Ioannes præ cæteris. quod uel inde apparet,
quia cæteris diſperſis atque abſentibus, ipſum ad
patibulum uſq; ſecutus eſt. Sic enim de ſeipſo ſcri-

pſit

ſtis ille: Quū uidiſſet Ieſus matrē & diſcipulum quem diligebat, ſtantē, dicit matri ſuæ, Mulier ecce filius tuus. Ioan. 19. **Qui recubuit.**] *Cœnā fieri iuſſerat Chriſtus Hieroſolymis ut Paſcha ederet cū diſcipulis ſuis, iuxta mandatū Dei: utq;* [b] *nouū paſcha inſtitueret atq; teſtamentū ſui corporis & ſanguinis myſterio. Cum aūt Iudas Chriſtum erat traditurus, cæteris neſcientib. ſolus hoc reſciuit Ioānes. Beda exiſtimat haud myſterio caruiſſe, quòd Ioannes ſupra pectus Domini recubuit. fuiſſe enim ſignū Euāgelij quod Ioannes ſcripturus eſſet, longe eminentius cæteris Euangelijs. id quod factū uidemus: quando diuinā Ieſu maieſtatē deſcripſit adeò diſertè, ut ora iniqua loquentiū penitùs obſtruxerit.* **Hic autem quid?**] *Audiuit Petrus ſuā paßionem, qua clarificaturus eſſet Deū. Nam cū dixit ei Ieſus:* [c] *Quū eſſes iunior Petre, ipſe tibi cingulū ſoluebas aut addebas: uerùm ubi ſenueris, alius cinget te, & ducturus quò nolis. ænigmate ſignificauit Petro mortis genus. Interrogauit ergo Ieſum Petrus, & cognoſcere uoluit, qua eſſet ipſe Ioannes morte ad perpetuā tranſiturus uitam.* **Sic eum uolo manere.**] *Cyrillus, Hieronymus, Chryſ. & Theophylactus legūt, Si. quaſi dixerit Dominus Petro: Quòd ſi uoluntas mea eſt ut ipſe transferatur ad aliā uitā, abſq; paßionis uiolentia, nihil ad te: tu tantū crucis patibulum ſubeundo, mea ueſtigia ſequere. Vbi doceri poſſumus, nos debere eam quæ nobis offertur uocationē ſuſcipere, nō interrogātes quid cum alijs agat Deus. Dauid olim diuinum illud iudiciū perſcrutari conabatur, at longè alium modū inuenit. dixit ergo:* [d] *Ecce nationē filiorū tuorū reprobaui. Cæterū quia dixerat Dominus Ieſus, Ioannē naturali, ut dici ſolet, morte caſurū, atq; in æternæ beatitudinis manſionem uenturū: diſcipuli fratres intellexerunt, quaſi Ioannes nunquā mori poſſet. At nō dixit Ieſus, Quia nō moritur. Quis eſt enim homo qui uiuet, & non uidebit mortē? Enoch & Helias licet* [e] *rapti uel ſublati ſint, mortem tamē nō euaſerūt, uenturi in nouißimis temporibus. Quēadmodum enim in Adam omnes moriuntur, quādo per peccatū mors in omnes homines pertranſijt: ita licet tulerit eos Dominus, nihilomin⁹ tamē eorū diſſolutio corporū erit,* [f] *quos Ioannes in Apocalypſi habet teſtes futurorū bonorū. Nec tamen Ioannes martyr nullus fuit: multa namq; paſſus eſt pro nomine Ieſu. Nam in actibus Apoſtolorum clarè habemus, quo pacto cum cæteris Apoſtolis flagellis fuerit cæſus, & quanta cum exultatione ierit à concilij conſpectu, quoniam dignus eſſet habitus pro nomine Chriſti contumeliam pati. Deinde cum ſæuißimā Domitianus in Chriſtianos exerceret crudelitatem, inter cæteros & ipſum ſumma contumelia affecit Ioannē, ob diuini uerbi prædicationem & teſtimoniū ueritatis: à quo deniq; in exilium relegatus eſt, poſtquā in feruenti oleo illæſus permanſerat.* **Hic eſt diſcipulus.**] *Pro aſſerenda ueritate ſe ocularem eſſe teſtem omniū à ſe ſcriptorū, apertè pronunciat. Cauſam autem ſcribēdi Euangelij alio ex loco petendam ducimus, uel ex Hieronymi ſcriptis, uel ex Irenæo: quorum unanimis ſenſus hic eſt, ut cum Marciō & Cherinthus negarēt Chriſtum Ieſum ante Mariā fuiſſe, & ſimplicitatē fidei Euangelicæ peruerſa macularent doctrina. Cherinthus enim aſſerebat, Ieſum nō ex uirgine natū, ſed Ioſeph & Mariæ filium eſſe, plus tamen potuiſſe prudentia & ſapientia cæteris, in quē, poſt baptiſmū, ſuum Deus miſerit Chriſtum. Hanc impiam doctrinā ſanctus Ioannes poſtquā ſub Nerua ab exilio in Pathmos inſula reuocatus eſſet, rogatus, imò cōpulſus quodāmodo ab omnib. Aſiæ Epiſcopis, acerrimè æquè ac diſertè eā cōfutauit dānauitq; ſcripto Euangelio de diuinitate Ieſu coæterna patri. Cumq; fortißimè affirmaret: In principio erat uerbū, et uerbū erat apud Deū, et Deus erat uerbū: id eſt, una natura Patris et Filij et Spiritus ſancti, et una diuinitas: omnes illorū hæreticorū tenebras diſcußit, ut iam nemo pius dubitet quin Ieſus ſit Chriſtus, hoc eſt, uerus Deus et homo, qui uenit quærere et ſaluū facere quod perierat.*

Actor. 5.

b Nouum Paſcha.

Tertullianus libro de Præſcript. hæret.

Hieron. in Catalogo. Irenæus lib. 1. cap. 25 & 29.

c Petrus admodum ſenex ductus eſt ad crucem: ita ſcribit Liuius.

Vous nature in ſancta Trinitate Deus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus.

DOMINICA INFRA OCTAVAS natiuitatis Domini Euangalium Lucæ 2. Eraot pater & meter aius mirantes ſuper his quæ dicebantur, &c.

d Pſal. 72.

PAſtores circa Bethleē cuſtodiētes greges, uiderūt claritatē magnā: & angelū audierūt [e] *dicentē, natū eſſe ſaluatorem Chriſtū. qui angelo fidē habentes uſq; Bethleē uenerūt, narrātes bona fide uerbū factū atq; oſtenſum: & omnes qui eos audierunt, admirati ſunt. Mirati ſunt igitur Ioſeph quoq; atq; Maria, et eo magis, quòd Simeō, homo iuſtus, accepto in ulnas puero ad Deū exclamauit ac dixit: Nunc dimittis ſeruū tuum Domine, etc.* **Et benedixit illis.**] *Sacerdotū erat benedicere populū, iuxta mandatū Domini præcipientis Moyſi, ac dicētis: Aarō et filijs ei⁹ dices, Sic benedicetis filijs Iſrael: Benedicat tibi Domin⁹, et cuſtodiat te, oſtēdat faciē ſuā tibi, et miſereatur tui, cōuertat uultum ſuum ad te, & det tibi pacem, &c. Non ſolùm aūt benedixit eis Simeon, ſed et futura prædixit, ſic dicēs:* **Ecce poſitus eſt hic.**] *Hic eſt illud benedictum ſemen, Maria, Abrahæ,*

e 4 Regum 2. Gen. 5.

Nume. 6.

f Apocal. 2.

Gen.22. in quo benedictiones accipiẽt omnes gẽtes. Et ue-
rus ille filius Dauid, quẽ iuramẽto Dauid promiſit
Pſalm.131. Deus, cum dixit: De fructu uentris tui ponã ſuper
a Tit.2. ſedẽ tuã. Hunc filiũ tuũ omnes Prophetæ teſtati
Hæc eſt uoluntas Dei, ſanctificatio noſtra. ſunt: at non omnib. hæc gratia eueniet, quãdo mul
ti in malo obſtinati, eum ut Saluatorẽ reijciẽt. Eſt
quidẽ hic uera lux, quæ in mundũ ad illuminandũ
Ioan.1. omnẽ hominẽ uenit: at multi occluſis oculis, ne lu-
men illud uideãt, in ſempiternũ exitiũ cadẽt. Qui-
bus ſanè uerbis tumidi potiſsimũ notantur ac de-
ſcribũtur Iudæi, quos excæcãdos Eſa. uidit ca. 6.

Et in reſurrectionẽ.) Iudæorũ ueſana gẽs
exiſtimabat, ſe ſtare propter legẽ atq; prophetas:
quare à ueritate exciderũt, qui ſuã uolentes cõſti
tuere ſapientiã & iuſticiã, iuſticiæ Dei noluerũt
ſeſe ſubijcere. Cæteri ſe eſſe cæcos ignorantes,
miſericordiã cõſecuti, illuminati ſunt, quemadmo
dum pollicitus fuerat Deus per Prophetã dicentẽ:
Eſaiæ 28. Ponã lapidẽ ſummũ, &c. qui crediderit in eum, nõ
1. Pet. 2. cõfundetur. Et in ſignũ cui cõtradicet.)
De ſigno fœderis inter Deũ & hominẽ facti in-
Geo 17. telligi poteſt, quando ad Abrahã Deus dixit: Am
b Philip. 2. bula corã me, & eſto perfectus. Ponã fœdus meũ
c Apoc. 1. inter me & te, & multiplicabo te uehementer ni
mis. Nam licet operib. demõſtrauerit euidentiſsi-
mis Ieſus, ſe Meſchiã eſſe, cũ in ꝓpria uenit, ſui ta-
Ioao. 8. mẽ eum nõ receperũt: imò dixerũt, Malus eſt, &
Lucæ 11. ſeducit turbas, dæmoniũ habet, & in Beelzebub
principe dæmoniorũ eijcit dæmonia. quẽ proinde
Matthæi 27. uſq; ad crucẽ egerũt, dicẽtes: Si filius Dei eſt, de-
d Galat. 4. ſcendat de cruce, &c. Contradictũ fuit & huic
e Ioan. 1. ſigno quoq;, poſtquam Apoſtoli cœperunt Ieſum
Actor. 2. prædicare, ac dicere: Certiſsimè ſciat omnis Iſra-
el, quia & Dominũ eum & Chriſtũ fecit Deus
hunc Ieſum: quẽ uos crucifixiſtis, quoniã uocãtes
Actor. 4. Apoſtolos ſeniores & ſcribæ, denunciauerũt ne
omnino loquerẽtur neq; docerẽt in nomine Ieſu.

Beda preſbyter. Et tuam ipſius animã.) Beda gladiũ do
lorem eſſe dicit, quẽ Maria ſenſit pendente in cru
ce filio ſuo. Qui enim nõ potuiſſet excruciari illa,
quãdo uidit tam ignominioſe pati inſontẽ et iuſtũ,
Lucæ 1. quẽ angelo oſtendẽte ex ſpiritu ſancto cõceperat,
Matth. 2. & ediderat ut mater uniuerſo orbi Saluatorem?
Lucæ 2.

Vt reuelẽtur.) Chriſto pendente in cruce
f Gen. 17. uariæ fuerũt opiniones: diſcipuli fugerũt, & cæ-
teri ſpem quoq; de Ieſu cõceptam abiecerũt. Erat
item incertũ, qui Iudæorũ Chriſti gratiã recipe-
g Pſal. 50. rent, quiq; reſpuerent, donec omnib. cõſummatis
quæ ſcripta fuerãt in Lege, Pſalmis atq; Prophe-
tis de illo, et ipſe ianuis clauſis intrauit, & ſtetit in
Ioan. 20. medio illorũ, oſtendens ſuas manus ſuoſq; pedes:
ubi ingenuè Thomas cõfeſſus eſt, ſe ſuũ Dominũ
atq; Deũ uidere.

Anna prophetiſſa.) Cõmendatur uidua illa à caſtitate, commẽdatur etiã ab orationis ſedulitate: quæ omnia bene notanda nobis ſunt, atq; imitanda, ut pia, ut Chriſtiano homine digna. ait enim Apoſtolus:[a] Apparuit gratia Dei ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, erudiẽs nos, ut abnegãtes impietatẽ et ſecularia deſideria, ſobriè, iuſtè & piè uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatã ſpem & aduentũ gloriæ magni Dei & ſaluatoris Ieſu Chriſti. Hæc aũt uidua ſpiritus ſancti reuelatione atq; impulſu loquebatur de puero Ieſu. Verùm qđ dixerit, digeſtũ nõ eſt. at cõijcere facile poſſumus, ipſam annunciaſſe natũ iam Meſchiã & redemptorẽ: huncq; puerũ illũ ipſum eſſe. loquebatur aũt omnib. qui expectabãt redemptionẽ Iſrael: id eſt, liberationẽ ciuitatis & populi à tyrãnide alienigenarũ. Ipſi enim exiſtimabãt Chriſtum regnaturũ temporaliter toti mundo, in gloria maxima & honore ſuper omnes gẽtes. Sed potiſsimũ nobis locuta eſt, qui firmiter credimus, Dominũ Ieſum eſſe Chriſtũ, & nos redẽptos per eum à poteſtate diabolica,[b] et ſeruitute peccatorum noſtrorũ, quãdo dedit ſemetipſum pro nobis, factus obediẽs uſq; ad mortẽ,[c] & lauit nos in ſanguine ſuo, &c.

Et ut perfecerunt omnia.) Arrij impia aſſertio fuit, Chriſtum nõ eſſe æqualẽ patri. Cherinthus atq; Marciõ ipſum ante Mariã nõ fuiſſe, impiè docuerũt. Fides aũt catholica credit Chriſtũ uerum Deũ & hominẽ. Quod igitur dictũ eſt, Puer aũt creſcebat, &c.[d] ad uerum hominẽ referri debet, quem ex uirgine filius Dei ſibi aſſumpſit: & non ad id quod uerbũ erat in principio apud Deũ.[e] Nam ſic dicitur plenꝰ gratia & ueritate, quaſi unigenitus à patre. Et ipſe quidẽ ſapientia & gratia ipſiſsima ab inſtanti ſuæ conceptionis totam plenitudinẽ gratiæ habuit: ſed quantũ ad effectũ, magis indies apparebat, ratione ita exigente, ne ipſum monſtrum eſſe putarent homines. Et hæc ſcripta ſunt ut credamus in eum, & credentes uitam habeamus æternam.

CIRCVMCISIONIS DOMINI festo, Euangelium Lucæ 7. Poſtquam completi, &c.

Circumciſio à Deo data eſt, et præcepta Abrahamo[f] et ſemini eius, propter originale peccatũ. Siquidẽ omnes homines obnoxij illi peccato erãt, Dauid dicẽte: In peccatis cõceptus ſum, & in peccatis peperit me mater mea.[g] Et Apoſt. Per Adã, ait, intrauit peccatũ in hunc mundũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Rom. 5. Item in ſignum fœderis magnæq; fidei, qua credi-

dit

dit Abraham diuinæ promiſsioni, de ſemine illo in
quo benedicẽdæ eſſent omnes tribus terræ. Gen.
17. Verùm hæc lex iniuſtis tantũ poſita erat, qua-
les erãt omnes nati mulierũ, iuxta illud: [a] Omnes
declinauerũt & facti ſunt inutiles, & non eſt qui
faciat bonũ. Ieſus aũt erat ſanctus ſanctorũ, uerus
Dei filius, quemadmodum Angelus Mariæ dixit:
[b] Et quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius
Dei. unde hæc lex ipſum minimè obligabat. Quid
igitur eſt quòd octauo die circunciditur ille, qui in
principio erat uerbũ per quod omnia facta ſunt, et
ſine quo factũ eſt nihil? Hoc equidẽ cũ uerus eſſet
Deus, & erat ſemper apud patrẽ: ita uerus homo
factus eſt, carnẽ uerã ſuſcipiendo, idq; propter ſa-
lutem noſtrã. Deus, inquit Auguſtinus, factus eſt
homo, ut homo fieret Deus. Quid mirũ ſe circun
cidi quòd paſſus eſt, qui deinde mortẽ etiã ignomi
nioſiſs. pro homine tulit, pro nobis peccatũ fecit,
inquit Apoſtolus, ut nos efficeremur iuſticia Dei
in ipſo. 2. Cor. 5. Vnde abeat in malã crucẽ Mani-
chæus, qui dixit Chriſtũ habuiſſe corpus phanta-
ſticũ, uel aereũ, quale corpus angelus habet cum
apparet uiſibiliter, ut factũ legitur in Veteri teſta
mẽto. Cõfunditur hic quoq; Valẽtinus, docẽs Chri
ſtum corpus de cœlo ſecũ attuliſſe. Demũ circun
ciſus eſt Ieſus, ut in ipſo tanquã in eo qui eſt princi
pium & finis, carnali circumciſioni finis impone-
retur, et ſpirituali fieret exordiũ, quemadmodũ in
agno illo Paſchali factũ uidemus quod Chriſtus
edit Hieroſolymis cũ diſcipulis ſuis, & ſuũ corpus
ſuumq; ſanguinẽ teſtatus eſt, eſſe nouũ cum homi-
nibus teſtamentũ. [c] Omni tẽpore originale pecca
tum oportebat expiari, ut intelligeretur immutabi
le decretũ & iudiciũ contra ipſum Adã: [d] In qua-
cunq; hora ex ligno ſciẽtiæ boni et mali comedes,
morte morieris. Vbi uerò Chriſtus uenit de quo in
capite libri ſcriptum erat, ut morte ſua patris adim
pleret uoluntatẽ, ceſſarũt ſacrificia, & ſic quoq;
circũciſio deſijt, & illa quæ cordis eſt eſſe cœpit:
de qua et in Propheta erat: Circumcidimini Domi
no, et auferte præputia cordiũ ueſtrorũ uiri Iuda,
ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & ſuc
cẽdatur, et nõ ſit qui extinguat. [e] Circumcidimur
ergo nũc uerè ac ſpiritualiter, quãdo abſcindimus
et abijcimus mala, quæ de corde exeũt, ueluti ſunt
malæ cogitationes & cõcupiſcentiæ. [f] Hæc enim
uera eſt circũciſio, qua accepti fiunt ipſi Deo, qui-
cunq; renaſcũtur per filiũ: [g] Chariſsimi, inquit Ioã
nes, ſi cor noſtrũ nõ reprehẽderit nos, fiduciã ha-
bemus ad Deũ, ut quicquid petierimus accipiamus
ab eo. Poſtremò obediẽtiæ uirtutẽ hoc modo de-
monſtrare atq; cõmendare uoluit, ipſe legis præce
ptum obſeruãs, cui tamen nõ erat ſubiectus. Nam
Adã propter præuaricationẽ mandati à Deo auul Gen. 3. & 2.
ſus eſt, quemadmodũ Abrahã iuſtus & perfectus
atq; Deo ſummè obediẽs, ſummã adeptus eſt gra a P
tiã, et uſq; adeò euectus ut pater multarũ gentiũ et
dici meruerit & permanſerit. Porrò ſi quis uellet
Paulũ huc applicare, nonerit miſſum eſſe filiũ Dei
Ieſum, et factũ ſub lege, ut eos qui ſub lege erãt re b Lucæ 1.
dimeret: ut in ipſis circunciſa carne animi, ſibi ac- Galat. 4.
quireret gentẽ mundatã atq; ſanctã. Vocatũ
eſt nomẽ eius Ieſus.) Nomen tã glorioſum,
ut tale nomen nõ ſit datum ſub cœlo, de quo apud
Prophetam ſic legitur: Propter Syon nõ tacebo, Eſa. 62.
et propter Hieruſalẽ nõ quieſcã, donec egrediatur
ut ſplẽdor iuſtus eius, & ſaluator eius ut lampas
accẽdatur, et uidebũt gentes iuſtũ et cuncti reges
inclitũ tuũ, & uocabitur tibi nomẽ nouũ quod os
Domini nominauit. Et mox ſequitur. Quod
uocatũ eſt ab angelo priuſquã cõcipe
retur.) Dixit angelus, ſcribẽte Luca, ad Mariã:
Ecce cõcipies et paries filiũ, & uocabis nomẽ eius Lucæ 1.
Ieſum. Et ad Ioſeph: Noli timere. quod enim in ea Matth. 1.
natũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt: pariet filiũ, & uoca
bis nomẽ eius Ieſum: ipſe enim ſaluũ faciet populũ
ſuum à peccatis eorum. Vnde licet hoc nomẽ alijs
quoq; fuerit impoſitum, ut Ioſuæ, Othoniel, tamen Deut. 31.
nouũ fuit Chriſto, quũ illi fuerit innatũ tanquã fi Iud. 3.
lio Dei, q ſolus ſaluator eſt et ſaluare poteſt, quẽ-
admodũ dicit: Ego ſum Deus, ante me non eſt for
matus Deus, et poſt me nõ erit: Ego ſum Dominus,
et nõ eſt abſq; me Saluator. Cũ itaq; nomina olim Eſa. 43.
uarijs ex cauſis impoſita fuerint: ut Moſes ob id c Exodi 2.
Moſes dictus eſt, quia ex aqua eũ filia Pharaonis d Gen. 2.
tulit: Et primogenitus Iſaac Eſau appellatus eſt, Exodi 2.
quia de utero matris exiuit rufus, et totus in modũ
pellis hiſpidus. Hoc nomen Ieſus propriiſsimè Ieſu Gen. 25.
Nazareno cõpetit propter ſaluãdi potentiã, quæ
ei ab æterno fuit uti uerò et æterno Deo. Qui ſua Pſal. 2.
uirtute propria, & non in facto aliquo particulari
ſaluare poteſt, & peccata remittere, qui ob inde di
xit: Venit filius hominis quærere & ſaluũ facere
quod perierat. Quid quæris perierat, & quid ſal- Lucæ 19.
uare uenit? Vtiq; humanũ genus, quod aſtu diabo e Hier. 4.
li homine primo circumuẽto perierat. Factũ eſt e-
nim ut homo in locũ Angelorũ, qui ſuperbientes è
cœlo ceciderant, ſola pietate ſurrogatus ſit, ita ut f Matth. 15.
primũ paradiſi uoluptate perfrueretur, et tandem
ad immortalitatẽ tranſiret. Eſaiæ 14. & Gen. 2. g 1. Ioan. 3.
Verũ cum ille ingratè cõtra plaſmatorẽ ſuũ pecca
ret, eueſtigiò & ipſe è paradiſo in terram proſcri-
ptus eſt, ut peccatũ lueret, & æternæ pœnæ foret
obnoxius, niſi inueniret redemptorẽ. Gen. 3. Cæ
terùm

terùm tantum abſuit ut is pro peccato ſuo ſatisfa-
a Iuxta Epiphaniū & Euſebium uenerunt nō 13 die, ſed poſt duos annos. *ceret, ut etiam peccatis peccata accumularet, utpote à Deo creatore ſuo uſq; adeò alienatus, ut ipſius gloriam mutauerit in ſimilitudinē imaginis corruptibilis hominis, Iouis ſcilicet, Neptuni, Mercurij, &c. nec non uolucrum & quadrupedum,* Rom. 1. *Præterea impoſsibile erat oblationibus et ſacrificijs uarijsq; generibus expiationum auferri peccata. Idcirco propter nimiam charitatem qua*
Hebr. 10. *hominem dilexit Deus, miſit ſuum filium unigenitum Ieſum Nazarenū, ut ſaluum faceret genus*
b Num. 23. *humanū. Factus eſt igitur ille propitiatio pro peccatis noſtris: & non noſtris tantum, ſed etiam totius mundi.* 1. *Ioan* 2 *uerus Emanuel, Eſaiæ* 7.

c Vide Chryſoſt. atq; Theophylactū, qui uolunt, inuiſibilem uirtutē in ſpeciem ſideris transfiguratā fuiſſe.

EPIPHANIAE DOMINI EVANgelium, Matth. 2. Cum natus.

POſtquā ſanctus Euangeliſta & uirginē concepiſſe è ſpiritu ſancto dixit, & uirginē pepeiſſe filium cui nomen Ieſus, iuxta oraculū Pro-
Eſaiæ 7. *phetæ dicentis: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, id eſt, nobiſcum Deus: oſtendit nunc locum ubi natus eſt, & quid eo nato acciderit enarrat, ac ait.*

Cum natus eſſet Ieſus, &c.) *Dominum ſub Herode natum, Euangeliſta diligenter anno-*
Vaticinium Iacob, Gen. 49. *tat, ſanè ut indicet tempus Meſsiæ adueniſſe. Cū enim prophetauerit Iacob regiam dignitatem non de Iudaica ſtirpe auferri poſſe, antequam ueniat Meſchias, ut Chaldaica habet tranſlatio: Id autē factū eſt tempore illo, quia Herodes Idumæus accepit imperij poteſtatem à Romanis. Vnde coram*
Ioan. 19. *Pilato dixerunt Iudæi, non habemus regem niſi Cæſarem.* Ecce Magi ueniunt, &c.) *Satis abiectam natiuitatem Chriſti Ieſu legimus: quare extitiſſe nonnullos conſtat, qui neſcio quo phanatico ſpiritu ducti, dicere auſi fuerint, Chriſtum non ſemper fuiſſe, ſed incepiſſe more aliorū*
d Pſal. 47. *hominū: qualis, Hieron. teſte, Cerinthus et Ebionitæ. unde nec uerum Deum eſſe. Hos, ut impios,*
Ioan. 1. *ſolus conuellit Ioannes: In principio, dicens, erat*
e Prou. 29. *uerbum. Et poſt pauca V. dimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à patre: hoc eſt, in eo uidimus gloriam quæ non niſi uerum unigenitum Dei decet. Puer ergo Ieſus infans eſt, ſed nihilominus*
Eſaiæ 9. *admirabilis, Deus fortis, pater futuri ſeculi, et princeps pacis. Ponitur in præſepio, ſed ut ille qui ait:*
f Sacrilega mēs Herodis. *Cœlum ſedes mea. & terra ſcabellū pedum meorum: quæ igitur eſt domus mea quam ædificabitis mihi, & quis eſt locus quietis meæ? Hinc ergo, diuino ex inſtinctu, ad oſtendendam & declarandam diuinam illam & regiam maieſtatem, potentiam & gloriam Ieſu Chriſti, tanti uiri, reges & ſapiētes (*[a] *Perſæ enim appellāt Magos, qui ſapientia pollent, & bonarum ſcientiarū ſtudio ſunt addicti, maximè Aſtronomiæ, qui ut reges regnauerunt) Bethlehem uenerunt, & à longinquo, ut adimpleretur quod dictū erat per Eſaiam prophetā: Filij tui de longe uenient. 55.* Et ecce ſtella.) *Qui literas deguſtarunt ſacras, ſciunt quòd in terra Moab inſignis fuerit magus nomine Balaam, & quomodo is compulſus à rege Balac, ut Iſrael malediceret: ipſe uerò ex ſpiritu Dei ſuper ſe irruēte prophetarit, dicens:*[b] *Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget uirga de Iſrael, & percutiet Moab. Hunc quoniam uirum magnum eſſe crediderunt terræ illius inhabitatores, diligēter iſthæc ipſius uerba annotata fuerunt. Verum ut hæc de Ieſu Nazareno dicta erant, ita nato eo ſpecialis ſtella apparuit, noua & admiranda ſpecie. nam, ut docent alij, in luce fulgebat, & à ſeptentrionali parte contra communem curſum mouebatur, qualis à ſeculo prius uiſa non fuerat.*[c] *Exiſtimantes ergo reges ac uiri illi, nunciam eſſe cuiuſdam regis inſignis & diuini, accincti itineri, Hieroſolymam uenerunt, ac dixerunt:* Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum.) *Mirabilis fides, & admirabilior fiducia. neq; enim dubitaſſe uidentur, uerum Iudæorū regem natum eſſe: neq; ipſam Herodis aut Cæſaris formidaſſe potētiam, quin affirmarent diuinum eſſe regem, cuius ſtellā uidiſſent in oriente. Tanta fides non erat in Iſrael. Etſi enim tempus adeſſe ex Scriptura ſcirēt, tamē deſides fuerunt, ad inquirendum unctum Domini. Figuratum itaq; eſt, quòd gentes eſſent in Chriſtū crediturae, Iudæis pro maiori parte in infidelitate permanentibus.* Audiens autem Rex.) *Herodes turbatus eſt. quia exitium ſui regni timebat, propterq; Romanum imperium: & omnis Hieroſolyma cum illo. ut adimpleretur quod dictum fuerat:*[d] *Reges terræ congregati ſunt, conuenerunt in unum: conturbati ac commoti ſunt, & tremor apprehendit eos. Et alibi:*[e] *Rex iniuſtus impios & iniuſtos miniſtros habet.* Et illi dixerunt.) *Intelligens Herodes Magos ſciſcitatos de inſigni rege Iudæorum, conuocato concilio interrogabat, ubi'nam Chriſtus naſceretur? & illi ex oraculo Micheæ, illi locum Bethleem indicarunt.*

Tunc Herodes clā uocatis Magis.) [f] *Herodes ſemotis ſacerdotibus & ſcribis, didicit à regib. tempus ſtellæ. timebat enim, ne quaſi ex Dei oraculo promiſſum occultarēt, ſi ſe uelle eum perimere ſentirent. Itaq; ſcelerata conſcientia diligenter quæſitum & inuentum puerū, ſibi à Magis*

indicatum

indicatū iri uoluit, mentienti ſe uelle adorare eum, quem ſacrilega mente conceperat enecandū. Cuius perſonam repreſentant omnes hypocritæ, qui fictè omnia agentes, nunquam uerum Deum inuenire merentur. Qui cum audiſſent regem, &c.) *Verum eſt quod diuina dicit parœmia:*[a] Non eſt conſiliū cōtra Dominū. *Illi namq; uiri abierunt, & ſtella præfulgente locū ubi erat puer inuenerunt: & ingreſſi, prout Euangeliſta ſcribit, ipſum infantem adorauerūt: quod equidem ſignum fuit plus quàm regiæ maieſtatis, quū ſolus* Deus *adorandus ſit, ſicut ſcriptum eſt:*[b] Dominū Deum *tuum adorabis.* Cognouerunt *ergo tanti uiri, pueri huius diuinitatē, per reuelationē diuinā: nec etiam ſolùm adorauerunt, ſed & apertis theſauris ſuis munera obtulerunt, aurū, thus, & myrrham:*[c] *quæ myſterio quodam inſinuabant qualis is eſſet, cui honorem exhiberent.*[d] *Aurum ſiquidē regiam & diuinam maieſtatem indicabat, quam puer ille in ſe habebat ſummam, utpote Regis regum filius.*[e] *Et quid thure aliud ſignificatum eſt, quàm puerum faſcijs inuolutum amplius quid eſſe quàm purum hominem? Nam ex antiquo more thura adolebant* Deo, Exod. 30. *in oblationibus ſacerdotes. Verus itaq;* Deus, *ipſeq; ſacerdos ſecundum ordinem* Melchiſedech, *qui una oblatione conſummaret in æternū ſanctificatos, declaratus eſt.*[f] *quemadmodū &* Myrrha *mortalē oſtendit, & pro omnibus moriturū, ut mortem deſtrueret, & uitam reuocaret.* Q*uapropter edocemur nos, omneſq; ſalutis ſuæ cupidi, diuinis inſpirationibus edocti, neminē præter* Mariæ *filium* Ieſum *eſſe* Saluatorē *mundi: dicant quicquid uelint antichriſtiani, quales ſunt* Iudæi, *hæretici, & eorū dogmata ſequētes:*[g] *nemo noſtrûm dubitet, an uenerit* Chriſtus, *diuimq; uenturum expectet: præſertim cum ipſe* Iudæos *olim efficaciſſimis argumentis ſuis & miraculis deuicerit.* Nam *rogatus an ipſe eſſet* Meſſias, *reſpōdit:*[h] *Opera quæ ego facio nomine* Patris *mei, hæc teſtimoniū perhibent de me. quaſi uellet dicere:* Ecce *quæ omnes de noſtro* Meſchia *prædixerunt* Prophetæ, *iam palàm coramq; uidetis.* Non'ne *ſcriptum eſt:*[i] Deus *ipſe ueniet, & ſaluabit uos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt:* Ecce *cæci iam uident iuſſu meo, & claudi ambulant.* Quid *igitur hæſitatis?* Cæterùm *cum iſtis noſtris patribus qui de longè uenerunt, offeramus noſmetipſos* Chriſto Ieſu, *quo de nobis dixerit ille:*[k] Dico *uobis, quòd multi ab oriente & occidente uenient, & recumbent cum* Abraham, Iſaac *&* Iacob *in regno cœlorum, filijs regni eiectis.* Abraham *propter magnam fidem plus cæteris à* Deo *accepit.* Verùm *nos de ſtirpe ipſius minimè ſumus: imò à natura filij iræ, et æternæ damnationis.* Si *autem credimus* Ieſum *ſemetipſum exinaniſſe, formam ſerui accipiendo, ut noſtra auferret crimina: iam non amplius qui in fidem ipſius baptiſati ſumus, erimus lōgè à* Hieruſalem, *hoc eſt, uiſione pacis: imò propè, ac ueri* Iſraelitæ, *quibus uera facta eſt promiſſio: & ipſe* Ieſus *pax noſtra eſt, haud minus quàm eorum qui dixerunt,* Tu es Chriſtus filius Dei uiui qui in hunc mundum ueniſti: *ut iam acceſſum habeamus ad patrem, tanquam futuri eius hæredes in regno cœlorum.*

a Prou. 21.

Matth. 16.

b Deut. 6.

c Myſterium in donis Magorum.

d Aurum.

e Thus.

f Myrrha.

g Ieſus Nazarenus ſolus Saluator mundi.

h Ioan. 10.

i Eſa. 35.

k Matth. 8.

DOMINICA PRIMA POST Epiph. Euangelium Lucæ 2. Cum factus eſſet Ieſus annorum 12.

T*Ria celebrabantur feſta olim à* Iudæis, *ex mandato* Dei. Exod. 23. *Primum erat ſolennitas azymorum, quæ fiebat in memoriam liberati populi de iugo ſeruitutis* Pharaonis. Pharao *enim mirè affligebat populum* Dei, *& cor eius omnino erat induratum.* Miſit *ergo* Deus *omnipotens eis liberatorem* Moſen, *ac iuſſit ut comederēt agnum, & dein proficiſcerentur cum ſpolijs per uiam deſerti iuxta mare rubrum.* Exod. 13. *Secundum,* Pentecoſte, *quod ſolenni peragebatur celebritate, quinquageſima nimirum die à primo, idq; propter beneficium legis datæ: quod cap. 19. ſecundi libri* Moſi *ſtudioſus lector inueniet.* Tertiū *uerò feſtum fuit, quod appellauere* Tabernaculorū, *ea propter, quoniam ſub tentorijs aut tabernaculis habitaſſent annis 40 in finibus ſolitudinis* Sin. Doctores *itaque feſto* Paſchæ *factum autumant, quod* Lucas *ſcribit puerum* Ieſum Hieroſolymis *manſiſſe, parentibus iam à feſto domum reuertentibus.* Exiſtimantes autem, &c.) Videtur *propter deuotionem cultumq; diuinū à* Deo *per* Moſen *fuiſſe inſtitutum, ut ad feſta confluentes ſeorſim uiri & ſeorſim mulieres irent.* Deut. 4. *Ideoq; uterq; putabat, puerum* Ieſum *cum altero parentum reuerſum.* Metuebant *autem propter* Herodem, *eo quòd inſidias tendiſſet adhuc infanti, atq; ob regem* Iudæorum *à* Magis *quæſitum obtruncari feciſſet paruulos omnes à bimatu & infrà in* Bethleem. Et factum eſt.) *Poſt triduum inuenitur* Chriſtus. *Hoc forſan ex myſterio, quòd ob noſtræ ſalutis recuperationem puer iſte eſſet tribus diebus occultandus, quaſi uerè amiſſus ac mortuus, ac demum die tertio, per gloriam patris reſuſcitatus, in ſede cœleſti & ho-*

nore diuino, fidei noſtræ reſurgens ſe oſtenderet. Inuenitur autem in medio doctorum quaſi fons aquæ uiuæ, de quo promanarent flumina uitæ æternæ. Qui & eos audit, licet eſſet qui dat os & & ſapientiam, exemplum dans ueræ humilitatis, Prou.1. *ut nemo erubeſcat doceri. Audiens enim ſapiens, ſapientior erit, cum nemo ex omni ſit parte perfectus. Præcipuè autem fieri idipſum debet, cum res ipſa ſacra eſt, atq; de capite agit. Nemo igitur (ut ait Leo papa) ad cognitionem ueritatis magis propinquat, quàm qui in rebus diuinis, etiamſi multum proficiat, intelligit ſemper ſibi ſupereſſe quod quærat.* Stupebant autem omnes.) *Signum diuinitatis Ieſu. non enim hominis erat, prudentia tanta pollere puerum duodennem. Igitur ſublimis illa doctrina ab eo erat, ad quem di-*
Matth.3. *xit Pater: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et*
Ioan.1. *de quo Ioannes: Vidimus, inquit, gloriam eius quaſi unigeniti à patre, plenum gratia & ueritate. Diuina lingua ſapientiam ſummam prodebat, unde mirabantur Iudæi. at non mirantur fideles, imò*
Eſaiæ 9. *cum propheta clamitant: Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius nomen admirabilis, Deus fortis, conſiliarius, pater futuri ſeculi, & princeps pacis. quæ ab ipſo Propheta prædicta, non niſi in noſtrum Ieſum transferri debent. Ipſe enim uerè admirabilis fuit, et Deus fortis eſt, atq; erit in perpetuum, propter inaudita quædam miracula, quæ patrauit: ſic quoq; conſiliarius eſt optimus. quòd namq; omnem ſalutem oſtendit, ab ipſo declamatum eſt in corona hominũ. Quòd ſi uerò patrem noſtrum requirimus uerum, certè ipſe ſolus is erit, dum à principis huius mundi, hoc eſt, diaboli nos exemit ſeruitute, infernum ſpolians, & nos reddidit priſtinæ libertati, non ut ſimus amplius hoſpites & aduenæ, ſed ciues & domeſtici Dei, ipſius cœleſtis regni atq; ciuitatis, ſicut dicit Apoſtolus, inhabitatores.* Et dixit mater.) *Ex materno affectu (uera enim, contra omnium ora iniqua loquentium, mater Ieſu erat, & Deipera) dolebat: idcirco ipſum quem genuerat filium perijſſe exiſtimans, ait ergo: Fili quid feciſti nobis ſic? cui ille, Quid eſt quod me quærebatis? Non uituperat parentum in quærendo ſtudium: ſed quis ſit ſibi uerus pater inſinuat, & quid potius debeat ei cuius ſit æternus filius.*

Et deſcendit cum eis.) *Ad noſtram certè inſtructionem, ut honorem & obedientiam præſtemus noſtris maioribus. ad quod & Pau-*
Epheſ.6. *lus alibi monet, dicẽs: Filij, obedite parentibus ueſtris. hoc enim iuſtum eſt coram Deo, ſic præcipiente: Frugi filij Iſaac imitentur, ſi non Chriſtum, qui patri ſuo Abraham etiam ad aram uſque obediens fuit, refugiantq; hoc quod Cam perpetratus eſt, deridens ſcilicet patrem ſuum Noe, nudum præ ebrietate iacentem. Geneſ.22. & 9.*

Et proficiebat.) *Sicut eſt carnis, ætate proficere: ſic eſt animæ, ſapientia, & gratia. Hæc autem omnia iuxta hominis naturam, non quòd ipſe ſapientior tempore factus ſit, qui à prima conceptionis hora ſapientia plenus erat: ſed eandem qua plenus erat ſapientiam, ex tempore cæteris paulatim demonſtrabat, ad laudem Dei, atq; hominum ſummam ſalutem. Hæc enim eſt uita æterna, ut cognoſcant homines ſolum Deum, et quem miſit Ieſum Chriſtum.*

DOMINICA SECVNDA poſt Epiph. Euangelium Ioan.2. Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galileæ.

P*Oſtquam Euangeliſta oſtendit diuinitatem Chriſti per æternam emanationem à patre, dum ait: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius quaſi unigeniti à patre, plenum gratia & ueritate: modò declarat eam in opere miraculoſo, quod eſt ſolius diuinæ uirtutis. tranſcendit enim uirtutem totius naturæ creatæ. Suntq; miracula ſufficientiſſimum teſtimonium, quia rationem humanam excedũt, quod doctrina Chriſti proceſſerit à ueritate prima.*

Vocatus eſt & Ieſus.) *Oſtenditur non ex diabolo atq; condemnandas eſſe nuptias, quemadmodum impij uoluerunt Tatiani & Marciani. Si enim nuptijs debitis culpa ineſſet, nequaquam Chriſtus ad has ueniſſet, aut conſecraſſet eas ſignorum ſuorum initijs. Vnde igitur matrimoniũ niſi ex Deo, qui iſtud inſtituit, primò ante peccatum in paradiſo, quo ipſum genus humanum uſq; ad finem mundi generatione ipſa duraret. Quapropter Chriſtus cum interrogabatur de uxore dimittenda, præclarè interpretatus eſt, quomodo Deus hominem creaſſet, atq; feciſſet maſculum et fœminam: & proinde neceſſe ſit, ut homo patrem & matrem relinquat, & adhæreat uxori ſuæ, & ſint duo in carne una: Matth.19. Non igitur damnandæ nuptiæ (inquit Auguſtinus) quas ad propagationem ſuperna benedictio inſtituit. Cæterum ut nuptias pias eſſe conſtat, ita ſalutares eas eſſe oportet contrahentibus. Primùm igitur fieri illas oportet in Cana Galilææ: id ex zelo Domini, magno ſcilicet ex deſiderio uoluntatis Dei legiſq; diuinæ implendæ. nec enim ad ſolam libidinem explendam Chriſtiani conuenire debent, quibus*

certè

certè exemplo eſſe debet, quod de Tobia iuniore ſcriptum eſt, qui cum Sara filia Raguelis contraxerat: at non ſicut cæteri, quos proinde dæmon occidit, ſed cum timore Domini. Tob. 8. Secundò adeſſe oportet Chriſtum, hoc eſt, fidem indiuiduæ & ſinceræ ſocietatis ac dilectionis, quemadmodum indiuidua atq; ſincera fides eſt atq; coniunctio ſeu dilectio Chriſti & ipſius Eccleſiæ. Cuius ſacramenti Apoſtolus meminit, cum inquit: Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam ſuam. Eph. 5. Et deficiente uino.] Potuit mater Ieſu condolere & commiſereri penuriæ hominum, ex eo quem gerebat erga illos affectu. Verùm cum ab Angelo perceperat, hunc natũ eſſe altiſsimi filium, in ipſum tanquam potentem confidit: ideò interpellat eum, quaſi illis patrocinatura. At quid ait Ieſus?

Quid mihi & tibi mulier?] Mirum fortaſſe uideri poſſet, cur tam durum reſponſum matri dederit, cum ipſe mandarit maximam reuerentiam omnemq́; honorem parentibus deferendum:[a] Honora, dicens, patrem & matrem, ut longæuus ſis ſuper terram. Verum eſt, Chriſtũ Mariæ filium eſſe, ſic tamen ut Dei filius eſſe non deſierit. cui pater:[b] Tu es filius meus, ego hodie genui te. Facere igitur miracula, dicente Auguſtino, competebat Chriſto ſecundum diuinam naturã, quam à matre non habuit. & ideò dixit: Quid mihi & tibi mulier? quaſi diceret: Tempus aptum ad miracula facienda, non eſt mihi et tibi commune: ſolùm mihi conuenit. Vnde etiam adiungit, Nondum uenit hora mea: id eſt, tempus conueniens ad faciendum miraculum mihi ſoli notum. Falſum enim eſt quod Priſcillianiſtæ ſenſerunt, facta Chriſti & aliorum hominum ſubiacere fato. Non enim autor temporum fato temporis regitur, nec ullus hominum abſoluta neceſsitate & fato uiuit, quia uirtus intellectualis (ut ait ille) non eſt alligata organo corporali. quod Aſtronomiæ peritiſsimus Ptolemæus probè ſciens: Sapiens, dixit, dominabitur aſtris: nam ſequitur dictamen rectæ rationis. Et de Socrate fertur, quod cum quidam eum ex Phyſionomia hominem peßimum iudicaſſet, reſponderit, rectè iudicaſti. nam talis à natura ſum: at ratio naturam ſuperat, & uirtus contra uitia pugnat, &c. Porrò quanquam Chriſtus denegaſſe ſuppetias uideretur, non tamen eos diuina ſua ope deſtitutos uoluit. Cum ergo ex conſuetudine & traditione ſeniorum hydriæ adeſſent, quib. Iudæi ſe lauantes purificabant, has ad ſummum impleri aqua iubet, illamq́; mirabiliter iubet uinum fieri, quo uirtus latentis Deitatis appareret: quod quia inſolitum fuit, homines rapit in admirationem. At maior uirtus eſt (inquit Auguſtinus) in creatione & gubernatione cœli & terræ: et quid aliud eſt, quàm aquam uinum fieri, cum pluuia de cœlo in terram diſtillat ac cadit, & per uites in uinum conuertitur? Credamus itaq;, quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, qui in hunc mundum uenit tempore plenitudinis & gratiæ, quemadmodum diſcipuli crediderunt: & habebimus poſt hanc uitam, uitam ſempiternam.

DOMINICA TERTIA POST Epiphan. Cum deſcendiſſet Ieſus, &c. Matth. 8.

LEx diuina data eſt Moſi in monte Synai, & Chriſtus legem ſuam Euangelicam in monte tradidit ſuis, quos è mundo elegerat diſcipulis: ad quam confirmandam, miracula quædam edit. Porrò quòd ipſum turbæ ſunt ſecutæ, uel propter doctrinam ſublimem factum fuit, uel propter admirationem & curationem. Curabat enim omnes male habentes, uel ex charitate, quos imitari [a Deut. 5.] debent, qui modò uerbum Dei audiunt. Ecce leproſus ueniens.] Adorando Chriſtum oſtendit fidem, per quam profectò Chriſto copu- [b Pſal. 2.] lari & in precibus exaudiri poſſumus. Qui credunt in eum, filij Dei fieri poſſunt. Ioan. 1. Si uis.] Pia ex Spiritu ſancto inſtructio, ut id quod petimus, in Dei uoluntate ponamus: quoniam ipſe ſolus nouit, quid'nam nobis utile ſit uel conducat. Vnde haud fruſtra precationi noſtræ addidit Chriſtus, Fiat uoluntas tua. Extendens autem.] Solo uerbo quidem Chriſtus potuiſſet curare leproſum. Qui enim in principio, Moſe [Gen. 1.] dicente, creauit cœlum & terram: & iuxta Da- [Pſal. 32.] uidem, Dixit & facta ſunt: nullis alijs indigebat cæremonijs, aut externis quibuſdam ritibus: tamen appoſuit manum, quia humanitas eius erat quaſi organum ſeu inſtrumentum ſuæ diuinitatis, quam mundo manifeſtaturus erat. Et ait, Vide, nemini dixeris, &c.] Præceptum erat à Domino, ut populus ſequeretur iudicium ſacer- [Deut. 17.] dotum: & qui nollet, moreretur. Sanat itaq; leproſum Chriſtus, & mittit ad ſacerdotem. Primò ut ſacerdotibus honorem deferat debitũ, iuxta man- [Leuit. 14.] datum: muneráq; offerantur, ut uidentes credant ei: uel ſi non credant, inexcuſabiles ſint, ipſe uerò excuſatus. Denique ne legem ſoluere uideretur, quæ durare debebat uſq; ad paßionem eius, in qua omnia erant cõſummanda ſcripta in lege, Pſalmis & Prophetis de Chriſto, Leuit. 16. Erat quidem ſacrificium expiationis: at illud non poterat au-

ferre peccata penitus, & abolere. Sed Chriſtus
ingrediens mundum conſummauit una oblatione
in æternum ſanctificatos. Vnde haud ineptè per il
Hebr.10. lum leproſum humanum genus ſignificatum eſt,
quòd lepra peſſima infectum fuit, quando omnes
declinauerunt, factiq; ſunt inutiles, & naturâ fi-
Eph.2. lij iræ, dicente Apoſtolo: donec Deus qui diues
eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem,
Ibidem. qua dilexit hominē, ſuum filium miſit Ieſum Chri
ſtum: qui extenta manu, id eſt, uerbo Dei huma-
nam contingente naturam, & quando pro impijs
turpiſſimā tulit mortem, à priſci erroris peccato,
a Exod.39. omnibus item delictis mundauit. Vnde Apoſto-
Epheſ.5. lus: Chriſt[a], inquit, tradidit ſeipſum pro Eccleſia,
ut illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ
in uerbo uitæ, ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Ec-
cleſiam, non habentem maculam neq; rugam, aut
b Eſa.8.49. quid huiuſmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata.
Cum igitur uerè ſic mundati ſumus ab ipſo, qui ui
ſus noſtri cauſa leproſus, Eſa.53. iubet ille ut of-
feramus munera, in teſtimonium noſtræ purifica-
tionis: hoc eſt, corpora noſtra ac noſmetipſos,
Roman.12. hoſtiam uiuentem, ſanctam & Deo placentem:
dicēte Apoſtolo. Secundū miraculum eſt, quòd
Ieſus Centurionis ſeruum paraliticum curauit, ni
mirum rogatus ab illo Centurione Romanorum
gentiliū, qui auditis miraculis Chriſti, petijt ſana-
c Ioan.1. tionem ſeruo ſuo. Cuius exemplo nos qui unius
corporis membra ſumus, pro inuicem ſolliciti eſſe
1.Cor.12. debemus. Patitur unum membrum, ait Apoſtolus,
compatiantur & cætera. Et reſpondit Chriſtus:

Ego ueniam.] Magna humilitas, quòd Dei filius abiectiſſimum hominem uiſitare dignatur. At quid mirum, cum ipſe pro nobis inimicis ſuis mortuus ſit? Et iuſtum hic ſeſe exhibet Deum, qui nullam perſonam reſpiciat more humano: ubi plerunq; fit ut deſpiciatur pauper. unde etiam natum eſt illud: Pauper ubiq; iacet, & potentum ac diuitum beneuolentia captatur. Chriſtus itaq; ad ſeruum ſe iturum promittit, qui ad filium reguli uenire recuſauit. **Domine non ſum dignus.**] Confert Centurio ſemetipſum alijs idololatrijs, æſtimans autem ſanctiſſimum uirum eſſe Ieſum, minimè decere putauit, ut ſuam domum ingrederetur: nec neceſſe eſſe, ſiquidem potens ille ſit uerbo atq; opere, qui ſolo uerbo, imò nutu tantum ſanare poſſit hunc atque alium languorem. Et magnum quidem adducit argumentū, dicens: Ego ſum homo, etc. quaſi dicat: Si mihi Domine ſerui mei obediunt, quanto magis tibi tanto uiro, quem miracula teſtantur aliquid maius homine eſſe, ac poteſtatem habere omnem hominum poteſtatem ſuperantem. Dic ergo tantum, & ſanabitur puer meus. **Audiens autem Ieſus.**] Cognouit Ieſus animum ac mentem Centurionis, & quam ſincerè quæq; dixiſſet. extollit itaq; illius fidem, eamq; præferri fidei Iudæorum: & futurum dicit, ut multitudo gentium diſperſa ad ſalutem conuocetur, eamq; gratiam & gloriam percipiat, quam pollicitus ſit Deus Abraham, Iſaac & Iacob, filijs regni eiectis in perpetuos cruciatus: quod equidem factum eſſe uidemus. Iudæi enim gens ſancta, populus acquiſitionis, & regale ſacerdotium, uiderunt pariter ac audiuerunt [a] prophetam Chriſtum in lege promiſſum, concionantem ac prædicantem cœleſtis regni Euangelium: at ſic ipſum ſuſceperunt, ut dicerent, Dæmonium habet, inſanit, homo peccator eſt, & ſeducit turbas. ut bene de illis dixerit Propheta: [b] Audite cœli, & aurib. percipe terra, quoniam Dominus locutus eſt: Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me, &c. Illis itaque ita reijcientibus Chriſtum, & Euangelium eius repellentibus, in omnem terram exiuit Euangelium, & ad omnes gentes tranſlata eſt ſalus: quemadmodum prædictum erat à Propheta. In propria uenit, dicit Ioannes, & ſui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. [c] Quotquot igitur eum non recipiunt, eijcientur in denſiſſimas tormentorum tenebras. quod quidem fiet in extremo iudicio, cum Dominus ueniet in maieſtate ſua, & dicet: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Matth.24.

DOMINICA QVARTA POST Epiph. Euangelium Matth.8. Aſcendente Ieſu in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius.

IN hac nauigatione (inquit Beda) Dominus utramq; unius euſdemq; ſuæ perſonæ naturam oſtendit, dum is qui ut homo dormit in naui, furorem maris ut Deus uerbo coercet. Porrò iuxta allegoriam, mare ſiue ſtagnum tenebroſus amaruſq; huius ſeculi æſtus eſt: nauicula autem quam aſcendunt, Dominicam paſſionem intellige: cuius beneficio quiq; fideles adiuti, emenſis mundi fluctibus habitationem patriæ cœleſtis quaſi ſecurum litus obtinent. **Et ecce motus factus eſt magnus.**] Quòd ſi eos quibus Dominus adeſt, tentationum procellæ perturbat: aduertamus, & credamus neminem pium ſine

tentatione poſſe ex hoc uitæ curriculo migrare, & tentationem exercitium fidei eſſe, dicente Apoſtolo: [a] Omnes qui piè uiuere uolunt in Chriſto, perſecutionem patiuntur. Et ipſe Chriſtus dixit: [b] Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem & ſequatur me. **Erat autem illis uentus contrarius.**] Ventus cõtrarius diabolum ſignificat: motus & fluctus ſunt blaſphemiæ perſequentiũ, dæmoniacis excitati procellis, quibus non ipſe turbatur Dominus (uenit enim princeps quidem huius mundi, ſed in eo non habuit quicquam) ſed diſcipulorum concutitur imbecillitas. **Ipſe uerò dormiebat.**] Diſcipulis nauigantibus Chriſtus obdormiuit, quia calcantibus ſeculum fidelibus, futuriq; regni quietem animo meditantibus, & uel ſecundo Spiritus ſancti flatu inſidos mundi faſtus, certatim poſt terga iactantibus, tempus ſubitò Dominicæ paſſionis aduenit.[c] Vnde bene Marcus hoc imminente noctis tempore geſtum fuiſſe ſcribit, ut ueri ſolis occubitum non ſola Domini dormitio, ſed & ipſa decedentis lucis hora ſignificet. **Et acceſſerũt, & ſuſcitauerunt eum.**] Suſcitant Dominum diſcipuli, ſi iuxta allegoriam loquimur, quia cuius mortem uiderant, maximis uotis reſurrectionem quærebant: ne eorum animæ ſpirituali in perpetuum morte perirent. Siquidem illum oportebat moriendo mortem deſtruere, & uitam reſurgendo reuocare. **Et dixit eis: Quid timidi eſtis, modicę fidei?**] Bene arguũtur, qui præſente Chriſto timebant. Cum utiq; qui ei adhæreat, perire non poſſet. Ergo confirmauit fidem, refudit tranquillitatem, uentum ceſſare præcepit non Aquilonem, non Africum, ſed illum utique uentum cui dictum eſt ab angelo[d] Michael in epiſtola Iudæ: Increpet te Dominus. Cæterùm ex hoc loco intelligimus, quòd omnes creaturæ ſentiant creatorem. quibus enim increpatur & imperatur, ſentiunt imperantem, nõ errore hæreticorum qui omnia putant animantia inſenſibilia eſſe, ſed maieſtate cõditoris. nã quæ apud nos inſenſibilia, illi ſenſibilia ſunt. Et ut ad allegoriam redeamus: uentum quippe ſurgens increpauit, quia reſurrectione celebrata, diaboli ſuperbiam ſtrauit deteſtandam: dum per mortem deſtruxit eum qui habebat mortis imperium. Tempeſtatem aquæ ſurgens ceſſare fecit, quia ueſanam Iudæorũ rabiem, quæ caput quatiens clamauerat, Si filius Dei eſt, deſcendat nunc de cruce, & credemus ei: de ſepulchro reſurgens labefecit. **Porrò homines mirati ſunt.**] Non diſcipuli, ſed nautæ & cæteri qui in nauicula erant mirabãtur. ſin autem quis contendere uoluerit, eos qui mirabantur fuiſſe diſcipulos: reſpondebimus, rectè homines appellatos, qui necdum nouerant potentiam Saluatoris. a 2.Tim.3.
Et nos quoq; (inquit Beda) ſinguli cum ſigno Dominicæ crucis imbuti, ſeculum relinquere diſponimus, nauem profectò cum Ieſu conſcendimus, b Lucæ 9.
ſtagnum transfretare conamur: ſed qui non dormitauit neq; dormiet, cuſtodiens ſemper Iſrael, nobis tamen ſæpe nauigantibus, quaſi inter æquoris fremitus obdormiuit, quando crebreſcente inter medios uirtutum niſus uel immundorum ſpirituũ uel hominum prauorum, uel ipſe noſtrarum cogitationum impetum fidei ſplendor obtenebreſcit, ſpei celſitudo contabeſcit, amoris flamma refrigeſcit. Verùm inter huiuſmodi procellas ad illum neceſſe eſt gubernatorem curramus, illum ſedulè excitemus, qui non ſeruiat, ſed imperet uentis: mox tempeſtates compeſcat, & facta tranquillitate portum ſalutis æternæ indulgeat. Ieſus c Marci 4.
Chriſtus Dominus noſter det nobis ſuam pacem. Amen.

DOMINICA SEPTVAGESImæ Euangelium, Matth. 20. Simile eſt regnum cœlorum, &c.

Dominus Ieſus parabolis uſus eſt, quòd hoc genus dicendi familiare ſit & accommodatiſſimum ad docendum populum. Collatio ſumpta à rebus etiam idiotarum ſenſibus notiſſimis, ſtatim permouet unumquemlibet, ſtudium diſcendi excitat, & hærent tenacius dicta. Proinde Salomone loquente parabolas, uenerunt de cun- 3.Reg.4.
ctis populis ad audiendam ſapientiam eius: dehinc parabolæ nullum publicè uel apertè traducentes, d Iudæ 1.
ſed tacitè taxantes, minus offendunt. Cum ergo diſcipuli Ieſum interrogaſſent, quid nam eſſent accepturi, eo quòd omnibus relictis eum ſequerentur: perpulchrè ipſis atq; alijs communem eſſe uitam præparatam in regno Dei oſtendit, ac dixit:

Simile eſt regnum cœlorum.] Paterfamiliâs eſt ipſe uerus Pater & Deus cœli & terræ: uinea uerò, Eccleſia atq; fides in Meſſiam, Eſaiæ 5.
quoniam olim patribus ille promiſſus erat, nunc Hierem.2.
autem publicato Euangelio, uinea Domini electa Eccleſia ſpiritualis eſt, ſanctificata ſanguine Chriſti, & mundata lauacro regenerationis. Operarij itaq; ſunt homines uocati ad fidem à Deo. Merces eſt, ipſa uita æterna, quam Deus daturus eſt pro uirtuoſa actione, ex fide per charitatem ueniente. Primùm mane eſt tempus ab Abel iuſto Gen.4.7.
uſq; ad Noe, qui in arca ſeruatus eſt. Hora autem

tertia intelligitur mundi diſcurſus, atq; ad æternã ſalutem uocatio, à Noe ad Abraham uſq;, cui iura
a 1.Pet.2. mento ſe obſtringens Deus ſummum eum eſſe uo
Geneſ.17. luit à quo cæteri genus ducerent. Sexta ab Abra-
Exod.3. ham uſq; ad Moſen, ducem illum clariſsimum populi Iſraelitici. Nona autem, ab eo uſq; ad Chriſtũ filium Dei, & liberatorem generis humani. Vndecima, uſq; ad mortem cuiuſq; hominis, & ad mundi finem. Serò autem, tempus ultimi iudicij. Dicturus eſt uerò paterfamiliâs ſuo procuratori, id eſt Chriſto: Voca operarios. cuius uocatione omnes qui in monumentis ſunt, reſurgẽt. Certum autem eſt, hanc parabolam Chriſtum de Iudæis ac gentibus dixiſſe: hinc primùm uocati ſunt per legem à Moſe datam omnes pij, qui per Abraham ab Abel deſcenderunt. Iudæis autem pro maiori parte in infidelitate permanentibus, gentibus dictum eſt: Quid hic ſtatis tota die ocioſi? bene ocioſi. laborare enim bonis operibus neſciebant,
b 1.Ioan.2. ſeruientes iniuſticiæ, & mutantes gloriam incor-
c Rom.3. ruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis: quod uel inde quoq; euenit, quia nullus propheta ad eos inſtruendos uenerat. Legem & Pro-
d 1.Cor.9. phetas habebat Iudaicus populus, quo ſpirituali ſanctitate fulgeret, donec uideret Chriſtum Dominum, de quo Apoſtolus: Multis modis, inquit, olim Deus in Prophetis locutus eſt: nouiſsimè autem locutus eſt nobis in filio ſuo, &c. Hebr.1.

Multi ſunt uocati.] Grandis hinc & intricata emergit quæſtio. Cum enim Deus omnes homines à principio uſq; ad finem mundi uult ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire, dicente Apoſtolo: quid ſit quòd Chriſtus dicit, Paucos eſſe electos, præſertim cum alibi dixerit ille:
Ioan.3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Motus eſt, & ipſe Ambroſius eam ob cauſam. quapropter dixit: Si Deus omnipotens eſt, quare non impletur eius
e Vide Origenem in hũc locum, cap.22. uoluntas? at mox ſoli Deo id conuenire cognoſcens, ſubdit: Ad occulta diuinæ iuſticiæ iudicia referendum eſt, quam & Paulus admirabatur, & ideo clamabat, Roman.11. O` altitudo diuitiarum, ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Ergo in Dei poteſtate cuncta conſiſtunt. quare igitur illum trahat, alium uerò non: noli quærere (ait D. Auguſtinus) ſi non uis errare: quia miſeretur cui uult, & quem uult, indurat. Num ergo iniquus eſt Deus? abſit. quia iuſtus eſt, & rectum ipſius iu-
f Ioan.3. dicium, qui nemini iniuriam facit. Omnia itaq; relinquenda inſcrutabili eius iudicio, & dicendum: Ipſi gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Omiſsis ergo ijs ad uocatos conferendus erit ſermo, qui iam uerbum conceperunt, & in admirabile lumen fidei, [a] iuxta Petrum, deducti ſunt: eos certè accedere oportet. non enim ſic uult, ut nolentes ſaluentur: ſed uult illos ſaluari, ſi & ipſi uelint. Omnibus illis propoſuit ſalutis remedia, conſilia, atque præcepta, exigitq; nihil niſi animi promptitudinem: unde neminem oportet eſſe ocioſum, hoc eſt, nulli prodeſt in Chriſtum fides, niſi operibus adornetur: quare mihi etiam optimè dixiſſe uidentur quidam, fidem eſſe informem atque formatam: ut ſit fides informis ſiue hiſtorica, quæ credit Chriſtum natum & paſſum, omneſq; articulos fidei: fides autem formata, quæ habet uerbum perfectè, & cognoſcit & ſpirat amorem, operatur opera pietatis & miſericordiæ. Sic enim ait Apoſtolus: Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid ualet neque præputium, ſed fides per charitatem operatur: Galat.5. [b] Verum eſt, quòd Chriſtus pro nobis ſatisfecerit, [c] & promeruerit uitam ſine noſtris meritis antecedentibus, fuſo ſanguine ſuo: at nihilominus propoſuit brabium ut curramus, [d] & remiſit nos ad opera, tanquam ad uiam in qua ad uitam illam ueram atque æternam ambulemus. Ait enim, Matth.7. Intrate per anguſtam portam, quæ ducit ad uitam. Et rurſum, Matth.19. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata Dei. Gloriemur ergo benefacientes, & opera pia exercentes? non: ſed agamus gratias ei qui largitus eſt nobis ſuum ſpiritum, quemadmodum Apoſtolus fecit, quando dixit, 1.Cor.15. Gratia Dei ſum, quod ſum. Et ad Philipp.4. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Ergo noſtra merita nihil aliud ſunt quàm dona Dei, quæ cum Deus coronat (inquit Auguſtinus) ſua dona coronat. Caueamus itaq; à Phariſaica illa iactantia, atque ſuperbia, imò potius dicamus: O` Domine, ſerui inutiles ſumus. [e] Quòd igitur Chriſtus ait, Multi ſunt uocati, pauci uerò electi: non tantum de infidelibus dictum eſt, qui uocati per uiſibilia hæc creata, per Prophetas, ac demum Apoſtolos, ſimpliciter neglexerunt uenire: ſed etiam malis Chriſtianis, non quia nunquam crediderunt: uerùm quia malè crediderunt. Equidem Iudæi, & omnes qui uocationem ad Chriſti fidem non receperunt, damnantur, quoniam dixit Chriſtus: Hoc eſt iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerũt homines magis tenebras quàm lucem. Et iterum: [f] Qui non credit iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. haud tamẽ ſecuri de ſalute ſua eſſe poſsũt, qui ueſte

nuptiali carent, & nullam operantur iuſticiam, quia ſunt infideles corde, coinquinatas uitijs habentes conſcientias: horum ſanè poſteriora, [a] dicente Petro, erunt peiora prioribus. melius enim eſſet non cognouiſſe uiam ueritatis, quàm pòſt retrorſum conuerti. Sanè ingratitudo eſt diuini præaccepti beneficij, & aggrauat peccata. [b] Hos dicit Apoſtolus malos homines crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes. At nemini tamen regnum cœlorum claudimus hoc pacto, cum ſcriptum ſit: [c] Quandocunq; auerterit ſe impius ab impietate ſua, fecerit'que iuſticiam & iudicium, animam ſuam uiuificabit: quod quidem dilucidè patet in Paulo maximo perſecutore, atque alijs. Non eſt igitur, ut peccator quamuis inueteratus, deſperet. Quæcunq; enim producuntur, eo ſaltem referenda ſunt, quo nemo nimium diuinæ miſericordiæ tribuat, neq; in ſuis operibus confidat plus quàm oportet. bonum enim quantūcunq; quis operetur: ſoli Dei tamen bonitati fidere debet, cuius impulſione id fit.

DOMINICAE SEXAGESIMAE Euangelium, Lucæ 8. Exijt ſeminare ſemen ſuum.

EX quo Dominus Ieſus cœpit prædicare Euangelium regni, hoc eſt, myſterium iuſticiæ, beatitudinis promiſſionē, hominum adoptionem, reſurrectionem carnis humanæ, cœleſtem hæreditatem, & angelorum ſocietatem: & curauit omnem languorem in populo, ut ipſe erat uera ſapientia patris, & in quo omnes theſauri erant ſcientiæ abſconditi: doctrinam ad utilitatem & captum adaptauit auditorum. Quare iam locutus eſt per ſimilitudines, modò per diſſimilitudines, modò ſine parabolis & apertè, deinde in parabolis & obſcurè, quemadmodum & hic facit, unde ipſum diſcipuli interrogarunt, quid nam hæc parabola ſignificaretur. quibus ille: **Vobis datum eſt.**] Apoſtoli erant quaſi fundatores Eccleſiæ Dei: nam Chriſtus erat fundamentum. ea propter ſecreta à diuina diſpoſitione præordinata ad ipſos pertinebant. Idcirco quoq; ſæpiſſime eos Dominus ſeorſim aſſumpſit ſecum, & expoſuit coràm myſteria regni Dei. Turbis autem non item, nec non Phariſæis fecit: ne uidelicet margaritæ proijcerentur ante porcos, qui neque intueri, neque cognoſcere curabant ueritatem. de quibus proinde Propheta: [d] Excæca, dixit, eos ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. unde nos docemur, ut intelligentiam diuinorum uerborum inquiramus: & qui dignatus eſt diſcipulis ſuis auidè expoſcentibus obſcura interpretari, haud grauabitur ediſſerere per ſuum ſpiritum, quæcunque ſalubria atque ad ſalutem neceſſaria. [a 2. Petri 2.]

Dixit autem: **Eſt parabola.**] Semen eſt uerbum Dei: qui exijt ſeminare Chriſtus eſt, qui de utero matris exiuit in mundum ad docendum uerbum ueritatis, quod apud patrem uidit. Fuerunt & alij ſeminatores, nimirum Apoſtoli, poſt ipſum: nec poſt illos defuerunt, atq; deerunt. Nam & hodie quicunq; ſincerè ac purè uerbum Chriſti prædicant, ſeminare dicuntur. unde Apoſtolus: Legatione, inquit, fungimur pro Chriſto, tanquam Deo per nos exhortante. Quapropter certè monemur, ne diuinum ſermonem ex perſona ipſum dicente æſtimemus, ſed æquè atque à Chriſto, probatum habeamus, modò fideliter denuncietur. Oportet ergo ut exactius conſiderent ſuum miniſterium diuini præcones uerbi, ne fermentum & ſcoriam pro tritico & auro proponant, tradant'que. Durum enim eſt ac graue, quod Apoſtolus dixit: Obedite præpoſitis ueſtris. ipſi enim reddituri ſunt rationem pro animabus ueſtris. [b Hebr. 6. Chryſoſtomus. c Ezech. 18. 2. Cor. 5. Hebr. 13.]

Et aliud cecidit ſecus uiam.] Via eſt cor, ſedulo malarum cogitationum tranſitu attritum & arefactum, ne ſemen uerbi poſſit accipere & germinare: conculcatur ergo, & à peſſimis dæmonibus rapitur. Nam dæmones uolucres cœli dicuntur: quia cœleſtis & ſpiritualis ſunt naturæ, & quia per aerem diſcurrunt. [Epheſ. 6.]

Et aliud ſupra petram.] Petra ſignificat cor durum, in quo non poteſt eſſe uerus amor Dei. Sunt ergo qui audiunt quidem uerbum Dei, & utilitatem uerbi probant, eius'que deſiderio tenentur: ſed ne perueniant ad id quod geſtiunt, uel per aduerſa terrentur, uel proſpera retardantur.

Quod autem in ſpinas cecidit.] Hi ſunt, inquit, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs & uoluptatibus uitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum. Multi enim audientes, quàm execranda auaricia & uoluptas carnis, dicente Chriſto: Væ uobis diuitibus, quia habetis conſolationem ueſtram: aiunt contemptores ſeculi & uoluptatum fore beatos, & illa deteſtantur: at ubi diuitiæ affluunt, & ſpecies concupiſcibiles eorum obtuitibus præſentantur, mox recedit ab eis, quicquid rectè cogitauerant. Idem faciunt multi, ubi ingruunt mala multa, quando Deum in proſperitate confeſſum iam negant. Et aptè quidem diuitiæ ſpinis comparantur, etſi delectare uideantur: quia poſſeſſoribus ſuis mentes [Lucæ 6. d Eſaiæ 6.]

curarum aculeis confodiunt, quando audè quæ-
runtur, & ſeruantur ſollicitè. Vt bene dixerit il-
Virgil.3.Aen. le: Auri ſacra fames, quid non mortalia pectora
cogis? Sunt quoque fallaces diuitiæ, quia non im-
Semper auarus eget: Horat. plent mentis inopiam: tam deeſt namque auaro
quod habet, quàm quod non habet, nec diu mane-
re poſſunt. Quod autem in terram bo
a Eſaiæ 7. nam.] Boni auditores uerbum Dei audire ſata-
gunt, illudq; memoriæ commendant, quo opportu-
no tempore fructum piæ operationis proferant,
ſecuri ac patientes reb. tam ſecundis quàm aduer-
ſis. Patientia enim uera eſt, quæ nullo furore uin-
citur. quales etenim fuere Iob, Tobias, Elias, Apo
b Galat.4. ſtoli & eorum ſucceſſores, quorũ imitatores pro-
fectò nos omnes eſſe oporteret, eo quòd Apoſto-
Philip.3. lus ait: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſur-
ſum ſunt quærite, & non quæ ſuper terrã. Qua-
lis autem illos fructus ſeu merces maneas qui pa-
tienter flagella ſuſcipiunt, uide Matth.5.

FESTO PVRIFICATIONIS MAriæ Euangelium, Lucæ 2. Poſtquam, &c.

DVo hic potiſſimum aguntur, quibus inten-
dere debemus, Vnum eſt, pueri Ieſu obla-
tio iuxta ritum ac morem Iudæorum ex præce-
Leuit.12 pto Domini: Mulier quæ peperit, immunda erit ſe
ptem diebus, &c. Præceptum iſtud oſtendebat
reatum & uitam hominum, maculatam atque cor
ruptam propter peccatũ primi hominis, qui tranſ-
grediendo omnes poſteros ſuos æternæ damna-
tionis ac mortis fecit obnoxios, quemadmodum
Apoſtolus docet, dicens: Sicut per unum hominem
peccatum in hunc mundum intrauit: ſic per pec-
catum mors pertranſijt in omnes. Rom.5. Abſtu-
lit ergo Adam nobis benedictionem, & induxit
maledictionem atque ſummam miſeriam, ita ut à
natura omnes filij iræ propagentur: quod quidem
negauerunt Pelagius & Celeſtius: at malè ac im-
piè, ut luculenter probat Auguſt. in Pſal. 103. Cæ
terùm hæc lex obſeruabatur in genere circa om-
nes mulierum natos, præcipuè tamen circa pri-
mogenitos qui erant conſecrati Domino, eo quòd
percuſſerat Dominus in medio noctis omne pri-
mogenitum in terra Aegypti, ſaluis primogenitis
Exod.18. Iſrael. In memoriam huius offerebantur quidem
primogenita, ſed redimebantur muneribus alijs.
Vnde ſequitur: Vt offerrent par turtu-
rum.] Dicebat lex, cum expleti fuerint dies pur
gationis, mulier deferet agnum anniculum in ho-
locauſtum, & pullum columbæ ſiue turturem.
Quòd ergo Maria par turturum obtulit, paupe-
rum erat, ait Beda. Et bene quidem: quandoqui-
dem dicente Apoſtolo, Chriſtus egenus factus eſt
in mundo, ut inopia illius nos diuites eſſemus. Ve-
rùm id ut fieret, lege minimè obſtringebantur Io-
ſeph & Maria: quia hæc præter communem mo-
dum, quoniam ex Spiritu ſancto ſuum concepe-
rat filium, eum'que ſic genuerat, ut nihilominus
maneret uirgo inuiolata. [a] Quicquid ergo fece-
rint, factum fuit pro ſuſpicionis occaſione tollen-
da, & ut intercluderet Chriſtus Iudæis omnem
uiam calumniandi: nec non ut tanquam uerus fi-
lius Abrahæ, legem datam adimpleret. Dehinc le-
gis onus ſuſtinens, nos à legis onere liberaret, ſi-
cut Paulus ait: [b] Miſit Deus filium ſuum factum
ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret, &c.
Quia uerò ſic diſpoſitum erat, hancq; rem mini-
mè obticuerunt ſancti Prophetæ, ut Malachias ca
pite tertio, qui ait: Ecce ego mittam angelũ meum,
& præparabit uiam ante faciem meam: Et ſta-
tim ueniet ad templum ſuum dominator quem uos
quæritis, & angelus Teſtamenti quem uos uultis.

Et ecce homo.] Alterum uerò eſt pueri
Ieſu oblati ſuſceptio, multis myſterijs plena. Non
ſolùm enim Iudæis angeli, qui paſtoribus appa-
ruerunt, ut Ieſum eſſe Chriſtum crederent, te-
ſtati ſunt: ſed omnis ætas, omnis'que ſexus palàm
coramq; dixit: quemadmodum hic Simeon iu-
ſtus ſenex'que uenerandus, qui ſuis deuotis dudum
orationibus à Deo impetrauerat, ut non uide-
ret mortem priuſquam uidiſſet Chriſtum Do-
mini. Videbat enim quàm omnia deficerent, tum
maieſtas, tum religio. Pro ſua igitur ſanctitate
cupiebat uidere eum, de quo Propheta dixiſſet:
Regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iuſti-
ciam in terra. Præſertim quia rumor erat, iam
iuxta ſigna à Patriarchis & Prophetis data,
aduentum Chriſti imminere. Regnabant enim
Romani, id quòd à Iacob fuerat dictum: tum
quoque hebdomades ſeptuaginta completæ e-
rant. Iuſtus autem erat Simeon, & timoratus,
qui obſeruabat mandata Dei ſui, atque ambula-
bat in Dei iuſtificationibus, nec ſuam, ſed po-
puli quærebat gratiam. unde etiam Spiritus
ſanctus erat in illo, à quo conſolabatur, illu-
minabatur'que diuinitùs ac ſpiritualiter. Ve-
nit ergo hoc ſpiritu agitatus in templum, &
accepit puerum Ieſum cum maximo cordis gau-
dio, cognoſcẽs iam promiſſionem Dei præſtitam:
iamq; mundi Saluatorem eſſe natum, benedixit
Deo, ſummas agẽdo gratias propter redemptorẽ,
ac dixit: Nunc dimittis Domine ſeruũ
tuum.] Omnes ſuos patres credebat in pacem
abijſſe,

abijſſe, unde expectarent qui redempturus eſſet Iſrael. Igitur poſtquam per reuelationem Spiritus *ſancti cognouit hunc puerum eſſe Chriſtum, cupit diſſolui, eſſeq́; cum alijs, donec impedimentum* gloriæ per paſſionem Chriſti eſſet amotum. *quare inquit:* Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum. *ac ſi apertè diceret:* Hucuſq; nobis nulla ſalus fuit, *ſed miſerrimi fuimus omnes: nunc autem nemo ultrà expaueſcere debet, quoniam hic præſtò eſt qui omnem noſtram abſterget lachrymam: omnes ſaluabimur, quia* Salus *ipſa uenit.* Quod paraſti, &c.] Omnibus populis myſterium incarnationis & redemptionis prædicatum eſt per Apoſtolos. Cum enim repuliſſent Euangeliō Iudæi, *ſalus ad gentes & barbaros ex miſericordia tranſlata fuit.* [a] *ſic enim aiebat* Paulus: Quoniam repellitis uerbum Dei, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. *ſic enim præcepit nobis* Dominus, &c. Simeon itaque omnium populorum ſalutare natum proclamat: Item,

Lumen.] Vt prophetam ueracem aſſereret, *quando ille dixit:* [b] Populus gentiũ qui ambulabat *in tenebris, uidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt.* Diuinus ille Vates probè nouerat, *quàm in denſiſsimis tenebris obambularent, uel potius deliteſcerent, dum omnium mentes corruptæ eſſent, nec quiſquam uerè* Deum cognoſceret, *& animarum ſalutem.* Magnum igitur edicit myſterium miſericordiæ Dei, *quo impios ad ſe reuocare dignatus eſt, ut non ſolum liberarentur è faucibus* Satanæ, *uerumetiam hæredes regni ſui ſempiterni fierent.* Clamat etiã *pius ille ſenex* Simeon: Et gloriam plebis tuæ.] Quo omnium Iudæorum mentes excitaret ad gratificandum Deum, *atque laudandum, quoniam iam demum uera gloria orta eſſet, in qua gloriari oporteret.* Siquidem multum gloriabantur illi, eo quòd ſeparati eſſent in Noe & Abraham ab alijs populis, quod que Moſes eos magno titulo ſignaſſet, populum Dei peculiarem ipſos appellando. Hanc autem ueram dixit eſſe gloriam, quòd Chriſtum acceperint, ueram uitam atque ſempiternum honorem. Et apertè quidem pronunciant, iam demum Deum ſuum promiſſum præſtitiſſe, quoniam hic adeſſet modò, de quo Abrahæ dictum fuiſſet: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ergo ſalutis noſtræ author eſt Ieſus Chriſtus, ſanctus ſanctorum, & mundi redemptio. Ipſe det nobis ſuam gratiam, & uitam æternam.

DOMINICA QVINQVAGEſimæ Euangelium, Lucæ 18. Aſſumpſit Ieſus, &c.

HOc ſæpe eis dixerat, ait Hieronymus: *ſed quia multis interpoſitis poterat labi de memoria, rurſus eis idipſum proponit, ut paret ad tentationem, & ne de ignominia crucis ſcandalizentur: & quia etiam ſecreta myſteria eis reuelanda erant.* Sic ergo prædicit eis paſſionis pœnam & *reſurrectionis gloriam, ut cum morientem cernerent, reſurrecturum non dubitarent. et ait:* Conſummabuntur omnia.] Prophetæ ſcripſerunt de paſsione Chriſti futura, diſpenſationis myſterium intendentes, quod erat, ut genus humanũ Chriſti morte liberaretur. Nulla enim oblatio, nullum item holocauſtum pro peccatis ſufficiebant. *omnium namq; hominũ iuſticiæ (dicente* Propheta, *erant tanquam pannus menſtruatæ mulieris: et nemo mundus à ſorde, nec infans unius diei.* Quis ergo ſuppetias ferret niſi Deus ipſe? *Is igitur miſit filium ſuum in carne, factum ex muliere, ut* Apoſtolus loquitur: *cui nomen indidit* Ieſus, *quoniam ſaluum facturus eſſet populum à peccatis eorum.* Vnde uox patris audita eſt dum eſſent cœli aperti: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipſum audite. Cum autem mors ipſa alterius, & nempe ipſius filij Dei morte deſtruenda erat: *idcirco non tam natiuitatem, quàm paſſionem* Prophetæ *oſtenderunt, dicentes:* Oblatus eſt, *quia ipſe uoluit. Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & non aperuit os ſuum.* Omnes quaſi oues errauimus, *unuſquiſque in uiam ſuam declinauit, &* Dominus *poſuit in eo iniquitates omnium.* Et alius: Poſt hebdomadas 72 occidetur Chriſtus, *& non erit populus eius, qui eum negaturus eſt.* Hic ergo ponderare deberent, qui Chriſtiano nomine cenſentur, humani generis conditionem, *quàm ſcilicet miſeri olim fuerimus, & perditiſsimi propter peccata noſtra, nimirum naturâ filij iræ & æternæ damnationis: & quanto cum labore magno'que precio ab huiuſmodi dura noſtra damnatione liberati ſimus.* Non certè corruptibilibus, *ueluti auro uel argento, ſed precioſò ſanguine agni immaculati & incontaminati* Ieſu Chriſti. *Id que multo decentius atque ſalubrius eſſet, quàm omni flagitiorum genere gentium inſtar* Deum *ignorantium, noſtrum* Chriſtum *offendere, & ſcandalo eſſe haud minimo aduerſarijs & inimicis crucifixi Chriſti, & ſanctiſsimæ fidei.*

Eſa 53. Dan. 9. Hier. 11. Zach. 11. & 13. Pſal. 22. Eſaiæ 64. Iob 25. a Actor. 13. Galat. 4. b Eſa. 9. Matth. 11 Matth. 3. Eſa. 53. Dan. 9. Epheſ. 2. 1. Pet. 1.

Factum

Factum eſt autem ut nihil horum
intelligerent.] Apoſtoli Dominum Ieſum cre
debant non ſolùm hominem innocentem, ſed etiam
filiũ Dei. dixerũt enim: Tu es Chriſtus filius Dei
uiui. Matt. 16. et Ioan. 6. Domine ad quem ibimus?
uerba uitæ æternæ habet: & nos credimus & co
a 1. Regum 17. gnouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Ideo eum
mori poſſe nõ putabant. Quoties igitur aliquid de
ſua paſſione dicebat Ieſus, exiſtimauerunt uel alle-
goricum eſſe, quemadmodũ & in alijs per parabo
las loquentem audire conſueuerant. Ipſi aũt Iudæi
longè aliter ſentiebãt: moliebantur enim mortem
Ioan. 11. ei. ſicut Ioannes oſtendit, dicens: Collegerũt Pon-
tifices & Phariſæi concilium, &c. Cæcus
quidam.] Cæcus ille humanum genus ſignifi-
Grego. Mag. cat, quod à ſuperna claritate excluſum, damnatio-
nis ſuæ patiebatur tenebras. Adam enim quia Pa-
radiſo expulſus eſt, æternæ felicitatis gloriam a-
b Exod. 24. miſit. unde, Apoſtolo docẽte, peccatũ in hunc mun
c 3. Reg. 19. Rom. 5. dum intrauit, & per peccatũ mors in omnes homi
d Lucæ 2. nes pertranſijt. Verùm à Domino appropinquan-
te Hiericho curatur. Hiericho ciuitas olim deſtru
cta, Ioſue cap. ſexto, Luna interpretatur: per quã
ergo haud ineptè defectus mortalitatis intelligi po
e Ioan. 1. teſt. Poſtquam igitur uerbum Dei infirmitatem
carnis humanæ ſuſcepit, redijt homo ad cogno-
Ioan. 1. ſcendum diuina ac ſalutifera. Verbum caro factũ
Lucæ 19. eſt, & uenit quærere ac ſaluum facere quod perie
rat. Cæterùm ſedit iuxta uiam cæcus ille, dum in-
Ioan. 15. cepit credere in eum qui dicit: Ego ſum uia, ueri-
tas & uita. quales olim fuere Catechumeni, quos
D. Chryſoſtomus appellat illuminandos. Qui Ie-
f Cyrill. ſum præeunt, uitia ſunt, quæ diſſipant cogitationes
hominis, eaſq; perturbant, ne Ieſus ad illuminan-
1. Pet. 2. dum ueniat. de quibus proinde D. Petrus admo-
nuit, & dixit: Obſecro uos tanquam aduenas &
peregrinos, ut abſtineatis à carnalibus deſiderijs
quæ militãt aduerſus animam. Cum autem cæcus
g Deut. 8. ſentit ſe eiuſmodi grauari uitijs, & uocem oratio-
nis ſuæ impediri ne pro ſe exoret, ardentius cla-
mat, ac uehementius: Ieſu fili Dei miſerere mei. Et
Ieſus ſtans per potentiam ſuæ diuinitatis, quam a-
h Exod. 16. perit clamantibus, & inuocantibus in ueritate, ſi-
Matth. 11. quidem ait: Venite ad me omnes qui laboratis &
onerati eſtis, & ego reficiã uos. Cæcum alloqui-
i Exod. 17. tur, atq; benignè iuxta uotum ſe facturum pollice-
Hebr. 4. tur. Nec quærit tanquam ignorans, cum ſit ille co
ram oculis: omnia nuda & aperta ſunt. ſed ut men
tem ad orationem excitet, etſi nouit quid nobis
opus ſit antequam petamus: uult tamen, ut creator,
à nobis tanquam ſuis creaturis rogari, & ut gra-
tiam petamus. Rogabimus ergo ipſum Ieſum, ut in
mente & corpore ſanet nos, tribuatq; lucem æter-
næ uiſionis, et uitam perpetuò duraturam, Amen.

DOMINICA QVADRAGESIMAE

Euangelicum Matth. 4. Ductus eſt Ie-
ſus in deſertum, &c.

EGreſſus eſt de caſtris Philiſtinorũ uir ſpu-
rius nomine Goliat, [a] quando Saul & filij
Iſrael congregati ſunt ad pugnandum contra Phi
liſtijm, cum quo in harenam deſcendit Dauid Be-
thlehemita, & percuſſum interfecit. Quæ certè
mononiachia typus fuit conflictus Chriſti & Sa-
thanæ, quem hic Euangeliſta deſcribens ait:
Vt tentaretur à diabolo.] Ductus eſt igi-
tur à Spiritu ſancto, à quo iuxta humanitatem re-
gebatur. Ibi autem ieiunauit, nec tamen ultra qua-
draginta dies, quo uirtus diuinitatis, Sathanæ cela
retur, [b] quemadmodũ Moyſen et [c] Heliam ieiunaſ
ſe legimus. Si filius Dei es.] Conflictus
primus, cui occaſionẽ præbuit eſuries, argumentũ
humanæ infirmitatis & naturæ Chriſti: Si filius,
inquit, Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. [d] Po-
tuit ille nouiſſe filium Dei in mundum miſſum, uel
ex prophetis, Eſaia uidelicet & Daniele: uel quia
angeli cecinissent hymnum Deo glorioſè nato Sal
uatore noſtro Chriſto: [e] et quòd Ioannes magni-
ficum de eo perhibens teſtimonium dixerat, Hic
eſt agnus Dei, &c. Habebat igitur ſuſpicionẽ, &
propter eminentiã ſanctitatis Ieſu nonnihil cõijcie
bat. mox aũt humilia et fragilis naturæ indicia ſeu
argumenta cõſpiciens, cœpit addubitare: hinc er-
go interrogat Chriſtum. cui ipſe: Non in ſo-
lo pane.] Hic erat uerbum, per quod facta &
creata fuerãt omnia, [f] ut per uirtutem, ut per ſa-
pientiã Dei patris. quapropter facile erat è lapidi-
bus facere panes: ſed ille citius addidiſſet adhuc
40. dies, quàm ceſſiſſet tentatori: docens omnia po
tius ferenda, quàm ut obſequamur diabolo: imò o-
mnẽ uoluntatẽ illius auerſemur, tanquã eius qui le
thifera perſuaſione occidit, & mendax eſt. [g] Ad-
dit aũt Chriſtus Scripturã, quaſi dicere uellet: Pu
tas me inedia moriturũ, ſi famelicus nunc nõ edã?
uita nõ cõſiſtit in pane duntaxat, cum homo ex a-
nima et corpore cõſtet. [h] Quid enim edebãt Iſrae
litæ? num panes è lapidib. factos? habebãt uerbum
promiſſionis, quòd à Deo ſuo ſuſtentãdi ubiuis eſ-
ſent. Id quod factũ eſt. [i] Pluit enim illis Manna,
& percuſſa petra fluxit aqua ad bibendũ abundè.
Itaq; neceſſe nõ eſt, ut ipſe mihi panes faciã: ſed i-
pſe pater cœleſtis, qui dat eſcã omni carni, proui-
debit, cuius uolũtas meritò præponi debet. Quod
autem Chriſtus Satanæ reſpõdit, nobis dictũ eſſe,
quis inficiabitur? Cum manifeſtũ ſit, docẽte Chry
ſoſtomo,

ſoſtomo, nequaquã noſtra induſtria, ſed prouiden
tia Dei omnia ea perfici, in quibus ipſi uidemur o-
perari. quod ſi ille nos deſerat, non cura, non labor
apparebũt, ſed cuncta infeliciter euaneſcent. Cor
pus quidem, quia ex terra eſt, terreno alitur cibo:
anima aũt, principaliſſimum hominis, de uerbo Dei
uiuit, & ſpiritus Dei eam conſeruat.[a] *Quare piè*
docuit Chriſtus: Quid prodeſt homini ſi mundum
uniuerſum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentũ
patiatur? Et alibi:[b] *Quærite primũ regnũ Dei, &*
hæc omnia adijcientur uobis. Tunc aſſum-
pſit eum diabolus.] *Alia uia tentat, quia hac*
non ſucceſſit, uincere Ieſum: ſed rurſum confundi-
tur. Quid mirum aũt quod ille ſe duci permittit,
qui uenerat occidi? Verùm quia callidus dæmõ ait
iterũ, Si filius Dei es: argumentũ eſt quòd ſibi ti-
muerit dæmõ, quaſi iam natũ uideat ſemen in quo
omnes gentes eſſent benedicendæ. Ait ergo, Mit-
te te deorſum: quæ uox cõuenit illi qui omnes de-
cipere ſatagit, ut ad inferos demergantur: quod ta
men nulli euenit, niſi qui ultrò ſeſe demittit. Et po-
tuit equidem Chriſtus non tantũ ut Deus, ſed etiã
propter miniſteriũ angelorũ, ſemet è pinnis deijce-
re, è cœlo qui fuerat lapſus, & in cœlum regreſſu-
rus.[c] *Qui ſuper mare ambulauerat ſiccis pedi-*
bus, poterat ſibi inde facere nomen ſuũ illuſtrius:
at noluit tẽtatus à diabolo, ne illi ſeruiret. proinde
ait: Non tentabis Dominum.] *Ten-*
tare Deum eſt, quærere experimentũ diuinæ po-
tentiæ atq; uirtutis præter neceſſitatẽ. Hocq; pec
catũ eſt grande. nam quandocunq; aliquid fieri po
teſt ſecundũ uiam humanã ad euadendũ periculũ,
non debet homo Deũ aſciſcere, ac experiri ipſius
potentiam. Iterum aſſumpſit eum dia-
bolus.] *Abſit, ut eum cœlo & terræ dominari*
poſſe credamus, qui princeps mundi dicitur: cum
Deus creauerit omnia, Dominus uniuerſorũ Chri
ſtus, rex cœli & terræ. Non igitur hoc dixit, tan-
quam creator iſtorum inferiorum: ſed quia cupie-
bat adorari et coli ut numen, quæ maligna natura
eſt Luciferi,[d] *ſolium ſuum ponentis in cœlum, &*
ſimilis eſſe altiſſimo uolentis. Sed audit ille: Scri-
ptum eſt, Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſo
li ſeruies. Latriam hic edicit Chriſtus, quæ eſt ue-
neratio ſoli Deo conueniens, ut creatori, ut cõſer
uatori, in quo uiuimus, mouemur et ſumus.[e] *Cæte*
rùm & ſi uicerit atq; abegerit Satanã ſua poteſta-
te Chriſtus: non deſinit tamẽ criſtas erigere et ca
put in membra Chriſti. quod uel inde patet, quia di
xit Chriſtus:[f] *Petre, Satanas expetiuit ut cribra*
ret uos ſicut triticum, &c. eoq; laborat, ac ualde
urget, num poſſit hominẽ ab amore Dei depelle-
re. quare tela ſua ignita cõtinuè in internũ hominẽ
noſtrũ iaculatur, & pugnat contra nos omni ho-
ra, omni momento. Bene itaq; dixerũt ſancti uiri: Epheſ. 6.
Non ſolùm eſt nobis colluctatio aduerſus carnis
peccata, ſed etiam poteſtates & rectores harum 1. Petri 5.
tenebrarum. quapropter ſobrij eſtote, & uigilate,
ne deuoremini ab aduerſario ueſtro. Quid igitur a Lucæ 9.
obſtat quin paremus arma, ſtemus maſculo animo
in acie probè inſtructi, fiduciã habentes in capite
Chriſto, inuocato nomine Dei Iſrael, & ſumpto b Matth. 6.
animo feriamus hoſtem? Audiamus ducem no-
ſtrum Paulum, piè exhortantem, ac dicentem: In Epheſ. 6.
omnibus ſumite ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia
tela nequiſſimi extinguere, & galeam ſalutis aſſu
mite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei.
Tela illius quib. nos impetit, ſunt malæ perſuaſio-
nes, ut ſcilicet impiè uiuamus. hic præſtat rebelles
eſſe, nimirum ut pertinaciter iuſſa illius exequi re-
cuſemus, qui in uerba Regis immortalis Chriſti iu
rauimus. Et quia militia eſt uita hominis ſuper ter Gregor. mag.
ram, nihil niſi exercitiũ, ait Gregorius, contra ho in Iob cap. 7.
ſtes deſignatur: et quod tentatio ſemper ad utrun
que latus hæret, eam potiſſimùm ob rem, ut exem
plo Iob probemur. Dicitur ergo nobis: Fratres, o- Iacob. 1.
mne gaudiũ exiſtimate, ſi in uarias incideritis ten c Matth. 14.
tationes, ſcientes quòd probatio fidei ueſtræ pa-
tientiã operatur, patientia autem perfectũ habeat,
&c. Et mox: Beatus uir qui ſuffert tentationem,
quia cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ.
Victoria ſine certamine conſtare non poteſt, ſic
nec uirtus quidem ipſa ſine hoſte. itaq; ait Lactan Lactantius de
tius: Quoniam uirtutem homini dedit Deus, ſta- opif. Dei, capi-
tuit ei inimicũ, ne uirtus ocio torpens naturã ſuam te 20.
amitteret. Atq; ita fit nobis hoc Euangelium con-
ſolatio & admonitio. Conſolatio, quia audimus
Chriſtum uiciſſe Sathanam, infenſiſſimum hoſtẽ
humani generis: admonitio autem, ut ſtemus ad-
uerſus inſidias ipſius Satanæ, quo poſſimus & nos
uictores eius fieri, & fiat quod Paulus de ſe ipſo
prædicauit, dicens: Bonum certamen certaui, con 2. Tim. 4.
ſummaui curſum, fidem ſeruaui, repoſita eſt mihi d Eſaiæ 14.
corona iuſticiæ, quã reddet mihi Dominus iuſtus
iudex. Et angeli acceſſerunt.] *Nõ quaſi*
non ſemper præſtò fuerint, ut Domino ſuo & filio
Dei: ſed poſtquam uictus hoſtis abiuit, acceſſerũt
parati ad obſequium. reliquerant enim Dominum e Beda.
dimicantem cum diabolo, quo magis occultaretur
Ieſu diuinitas, & uictoria eſſet excellentior. Acce
dentes uerò, ipſam diuinitatẽ oſtendere uoluerunt. f Lucæ 22.
& ſicut in hoc agone militia noſtra præſtruitur:
ita in obſequio angelorum, glorioſa remunera-
tio docetur.

DO-

DOMINICA REMINISCERE

Euangelium Matth. 5. Egreſſus Ieſus, &c.

a Actor.13. SAluator humani generis Deus Chriſtus, con
dens eam fidem quæ impios ad iuſticiam, &
mortuos reuocat ad uitam (quales erant & Iudæi
Matth.5. & gentes. Iudæi quidem, quoniam habebant fi-
ctam iuſticiam, exteriora dun tantum curabant,
Rom.1. de corde nihil ſoliciti: gentes uerò, quoniam Deum
ignorantes dæmonibus ſeruiebant) uarias pera-
grauit regiones. Cum autem egreſſus eſſet de ter
ra Geneſar, ſeceßit in partes Tyri & Sydonis.
Et ecce mulier Cananea.] Tyrus & Sy-
don ciuitates erant in terra promißionis, ubi habi-
tabant Cananæi, tributarij filijs Iſrael facti. non
Ioſuæ 3. enim Ioſua in uniuerſum expulit gentes. Audiens
autem mulier iſta miracula & famam Ieſu, à fini-
b Eſaiæ 6. bus illis egreſſa eſt, & ſequebatur eum ad impe-
trandum ſuæ filiæ ſanationem. Quia uero fortaſ-
ſe à Iudæis Chriſtum fore filium Dauid didicit,
hac fiducia accedit ac clamat: Miſerere mei fili
Dauid. Hæc mulier noſtra omnium qui de genti-
bus genus noſtrum duximus, mater eſt, quam id-
circo meritò imitari debemus. Scribit autem Mar
cus, eam poſtquam intrauit procidiſſe ad pedes Ie-
ſu, & diuinam imploraſſe miſericordiam, quò &
noſtræ dirigendæ erunt precationes. Quid enim
oraremus, ſi non eſſet miſericordia Dei immenſa?
Dan.9. quemadmodum Daniel inquit: Non in iuſtifica-
tionibus noſtris, ſed in miſerationibus tuis multis
Lucæ 18. proſternimus preces noſtras, &c. Et publicanum
c Deut.6. iuſtificatum Chriſtus pronunciat, eo quòd miſe-
ricordiæ Dei innixus dixiſſet, Propiti9 eſto Deus
mihi peccatori. Porrò rogauit illa pro filia à Dæ-
mone obſeſſa, ex naturali parentum affectu. Mi-
d Eſa.53. ſerum autem eſt quòd ſpiritus ille tenebrarũ tan-
ta ui aduerſus hominem ſæuit. magna poteſtas e-
ius. Vnde hæc diabolo poteſtas? Hoc oſtendit
Auguſtinus his uerbis: Quid eſt, inquit, diabolus?
angelus eſt, per ſuperbiam ſeparatus à Deo. Hic
inuidit, hominem accepiſſe quod ipſe amiſerat. eum
itaque turpem ac nudum reddidit, ſibi obſtrin-
gens atque obligans omnem prolem. Eadem ferè
habet diuus Baſilius in concione, Quòd Deus
non ſit autor malorum. Sequitur: **Qui non
reſpondit ei uerbum.**] Non certè hoc fecit
ex faſtu & ſuperbia, more aliorum, quando nul-
lus perſonam reſpiciebat, qui corda hominum ſo-
lum probabat: ſed ne reſcinderet quod mandatum
Matth.10. erat diſcipulis, In uiam gentium ne abieritis: & ut
uitet calumniam Iudæorum, qui ſoli de Meßia
gloriabantur, dicentes: Notus in Iudæa Deus, &
in Iſrael magnum nomen eius. Vnde etiam rogan-
tibus, & pro muliere intercedentibus Apoſtolis,
reſpondit: **Non ſum miſſus, &c.**] oſten-
dens, quomodo ſalus eſſet ex [a] Iudæis, iuxta pro-
mißionem: quemadmodum quoque à Paulo poſt-
modum Iudæi audiuerunt. Verùm conſtans mu-
lier in fide in Chriſtum, fortius inſtat, & ait: Do-
mine adiuua me. cui ille: Non eſt bonum ſumere
panem filiorum, & dare canibus. quibus uerbis
Chriſtus primò oſtẽdit ſe Apoſtolum Iudæorum,
ut filiorum electorum Dei. Nam per panem in-
telligit doctrinam & miracula promiſſa Iudæ-
is, tanquam ſpiritualibus filijs, propter cultum u-
nius Dei: per canes uerò gentes, deditos cultui i-
dolorum, & in eo rabidos inſtar canum. Venit igi
tur Chriſtus maledictionem ſoluere, & iram pa-
tris ſedare: at Iudæi oues perditæ, non audiuerunt
uocem paſtoris. [b] Dedit illis Deus ſpiritum com-
punctionis, oculos ut non uideant, et aures ut non
audiant: hoc eſt, permiſit Deus ut haberent inſa-
nabilem mentem, & in malo conſtantem. habebãt
oculos quibus poterant miracula intueri, & aures
quibus Domini doctrinam perciperent: his tamen
nihil uſi ſunt. Porrò ait mulier: **Etiam Do-
mine.**] Scio uobis Iudæis deteſtandam noſtram
idololatriã: tamen ut irrationabilibus catellis non-
nihil conceditur de micis menſarum domini, de
tua obſecro dimanet ad me aliquid gratiæ & be-
nignitatis. Ait Ieſus: **O' mulier.**] Adoran-
do Ieſum, oſtendit ſe fidem habere inſignem. Et
reuera non niſi adoratione uera ac ſolida in Chri-
ſtum fides declaratur, cum Scriptura dicat: [c] Do-
minum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.
Adorandus eſt autem Ieſus, quia uerus Deus &
homo: Deus quidem ante tempora, ſine initio, in-
enarrabiliter à patre genitus: [d] quam generatio-
nem nemo, dicente Propheta, enarrabit. Impoßi-
bile enim eſt, diuinæ natiuitatis enarrare myſte-
ria, quomodo ante luciferum genitus, & ante ſe-
cula natus ſit filius Dei, & idem homo. nouißimo
enim tempore ſecundum humanitatẽ creatus eſt,
quãdo carnem ſibi ex ſubſtantia uirginis fabrica-
uit, & hanc pro ſalute noſtra ſuſcepit. Deinde ma
gna iſtius mulieris fides fuit, quando patienter ſu-
ſtinens durum Chriſti ſermonem, cœpta depre-
catione non deſtitit, ſed in omni humilitate in do-
mini confidit clementiam. tali autem fide audire
meruit: **Fiat tibi ſicut uis.**] Hoc igitur
exemplo diſcamus & nos ſuſtinere opprobria &
uexationes cũ animi tranquillitate, et ut mites, do-
nec det Deus ſuã benedictionẽ: neq; ſim9 indignã-
tes ſi nõ ſtatim exaudiamur, quẽadmodũ Naamã
indigna-

indignabatur Heliſeo prophetæ, 4. Reg. 5. Laudat Chriſtus mulieris fidē, et cōfitetur uerū eſſe quod dixiſſet, ſe ſcilicet tanto munere tantiſq; gratijs indignam: & nos æquanimiter feramus catelli nomine cenſeri, & uix micis uel quantulacunq; portione gratiarum Chriſti dignos? Deinde quia nō ſecuta eſt uates, uelut Apollinem, aut aliū quempiam Beelzebub more aliarum gentium (nam dæmones idolis ſeſe ingentes reſponſa dabant) ſed uenit ad Ieſum, ſalutem quæſitura apud ipſum, ut pium, miſericordem & unicum Deum: quanto magis nos auxilium quærere debemus à Domino qui fecit cœlum & terram, & uero adiutore in tribulationib. qui propterea ait: [a] Inuocabitis me, & uiuetis: orabitis me, & ego exaudiam uos: quæretis me, & inuenietis. Erit mulier hæc ſymbolum eccleſiæ è gentibus collectæ. nam & gentes prius repulſæ fuerunt, & poſtea in filiorum ordinem allectæ, ſicut prædictum erat per [b] Eſaiam dicentem: Poſui te in lucem gentium, ut ſis in ſalutem uſq; ad extremū terræ. quaſi Pater ad Filium dicat: Parum eſt ſi ſeruias mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, quæ ſuo uitio corruerunt. pro illis enim poſui te, ut illumines uniuerſum mundū, & ſalutem meam ad extremum terræ facias peruenire. quod ſymbolū his uerbis D. Apoſt. [c] explicat: Dico, inquit, Chriſtum Ieſum miniſtrū fuiſſe circumciſionis propter ueritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum: gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum. Porrò ſanata eſt filia, et liberata à dæmonio. Faxit Chriſtus, ne nos liuor edax dæmonis obruat, ac demergat uel in inferos, Amen.

IN FESTO MATTHIAE APOſtoli Euangelium, Matth. 10.
Miſit Ieſus, &c.

OMnino conſtat, pro totius generis humani ſalute Chriſtum Dominū ueniſſe, quandoquidē ipſe [d] dixit: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiā uos. Nō hic, non ille [e], ait Chryſoſtomus, ſed omnes qui curis, qui laboribus, qui peccatis laboratis. Quis autē non laborabat? quis non maxima ſarcina peccatorū oneratus inceſſit? dicente Scriptura: [f] Omnes declinauerunt, & facti ſunt inutiles, & nō eſt qui faciat bonum, uſque ad unum. Quid igitur ſibi uult, quod prohibet Ieſus diſcipulis ſuis ingreſſum ad gentes & Samaritanos, niſi quòd omnia ordine fieri & ſalutem eam operari uoluit, nimirum ut [g] oues perditæ domus Iſrael in primis reducerentur ad ſalutis ouile. Cum autem Euangelium regni ab ipſis Iudæis repulſam paſſum fuiſſet,
iuſtè ad gentes poſſet transferri: quemadmodum
etiam factum eſt, poſt Chriſti paſſionem, & in
cœlum aſcenſionem. ſic enim acta teſtantur ſan-
ctorum Apoſtolorum, dicentibus Paulo & Bar-
naba: Vobis oportebat primùm loqui uerbum Acto. 13.
Dei: at quoniam repellitis illud, & indignos uos
iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gen-
tes. Audientes autem gentes gauiſæ ſunt, & glo
rificabant uerbū Domini, &c. Verùm ualde oc-
cultum eſt hoc iudicium Dei, & imperſcrutabile.
Sanctiſſimè ſanctus Propheta dixit: Venite & Pſalm. 65.
uidete opera Dei, quàm terribilis in conſilijs ſu-
per filios hominū. Vbi Auguſtinus: Verè, inquit,
terribilis eſt. Ecce enim Iudæi, ex quibus Chri- a Hier. 29.
ſtus natus eſt, foris ſunt, & gētes intrò receptæ.
Quî mirum non eſſet, quòd alius miſericorditer
uocatur, alius uero iuſticia exigēte repellitur? De
una maſſa (ait Hieronymus) oēs creati ſunt, &
alij eliguntur, & alij reprobantur & in ignem b Eſa. 49.
mittentur. O' altitudo diuitiarum, ſapientiæ & Rom. 11.
ſciētiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius,
et imperueſtigabiles uiæ eius. Quis cognouit ſen
ſum Domini, niſi is qui eſt in ſinu patris? Cæte-
rùm miſſis prædicatoribus, quid præcipiatur, au-
diamus. Euntes prædicate.) Vide di-
uini myſterij magnitudinem: unde etiā ſublimem c Rom. 15.
Apoſtolorum dignitatem. nihil quod ad corpus
pertineat, nec ſimilia Moyſi doctrinæ, quia ter-
rena hæc bona promittebat. ſic enim ſcriptū eſt:
Iſrael obſerua, ut facias præcepta Dei, & dabit ti
bi Dominus Deus ſicut pollicitus eſt, terrū lacte Deut. 9.
& melle manantem: ſed noua quædam & inau-
dita, cœlorum nimirum regnum, & totam illam
beatitudinem prædicare iubentur: unde primus
homo propter tranſgreſſionem pulſus, in hunc
mundum ut peccatum lueret, uenit, cunctæ pro-
inde ſubiacens miſeriæ, & multis ærumnis. Illos
ergo homines ſic rebus terrenis immerſos iubet
reuocari, ad regnum ſuum præſtantius & per- d Matth. 11.
petuò duraturū, Dominus noſter Ieſus Chriſtus.
Difficillimum autem hoc factu erat, quoniam e Chryſoſt. in
longè lateq; regnum terrarum florebat, cunctos Matth.
philtro ſuo intoxicans. Vnde pleriq; diuitias, ho- f Pſalm. 13.
nores, omnem deniq; uoluptatem atque luxuriam
affectātes dixerunt: Edamus & bibamus, cras e-
nim moriemur, et poſt mortem nulla uoluptas eſt.
Præſertim cum nullum redire poſt mortem uide-
rent, non eſſet qui agnitus reuerſus ſit ab inferis:
Sapiētiæ 2. Adiūgit ergo Chriſtus Apoſtolis ſan- g Ezech. 34.
ctis miracula, ut fidem uerbis daret uirtus oſtēſa. Eſaiæ 53.

Infirmos curate.) Florente mundo, creſcente humano genere, exuberante rerum opu-

lentia, quis quæſo crederet uitam eſſe aliam? quis
inuiſibilia uiſib.libus præferret? Addita ſunt igi-
tur miracula doctrinæ nouæ, ut tot uiſibil.bus ui-
ſis crederet quod de inuiſibilib. audiret. Et ut opti-
mè nouit quod illi Sal terræ futuri, quo hominũ a-
nimæ cibus Deo ſuauiſſimus condirentur: nõ mi-
norem curã habuit Dominus ut mores eorum in
a Colloſ. 2. *melius reduceret, quàm ut ſignorum præbeat po-*
teſtatem. monet ergo, ut in nullum animi faſtum
b Gen. 2. *incidant, neq; cupiditate pecuniarum moueantur.*
& ait: Gratis accepiſtis, gratis date.)
Præſciuit ipſe Dominus futuros nonnullos, qui
c Rom. 5. *hoc ipſum donũ Spiritus ſancti in uſum negocia-*
tionis inflecterent, & ad auariciæ obſequium de-
clinarent, quæ res non tam Deo exoſa quàm exi-
tialis: dum enim ijs implicantur, miniſterium negli
gitur, & cibus ille Dei condiri nõ poteſt. Eapro-
d Lactant. de iuſticia. *pter peſtiferum hominem fuiſſe conſtat Simonem*
Acto. 8. *magum, qui cum per impoſitionem manus miracu*
la conſpiciens, donum pecunia emere uoluit, quo
Matth. 21. *deterius illud uenderet. Hinc quoq; Chriſtus e-*
mentes & uendentes de templo eiecit, ſignificans
turpe lucrum ſanctis ac ſacris minimè cõuenire:
operarium ſua mercede dignum & contentum
eſſe debere. At ut genus & formam regina pecu
nia donat: ita D. Gregorius nonnullos auro ſacro
corruptos ſuo tempore conqueſtus eſt, qui ſpiri-
tualem gratiam uenalem haberent. Quid igitur
e Eſa. 53. *mirum ſi noſtro nunc infelciſſimo ſeculo regnet*
impietas, ita ut neceſſe foret redire Chriſtum, quo
euerteret numulariorũ menſas? ſed non tam ma-
lum, quàm dolendum, inde ludibrio & contem-
ptui haberi ſanctiſſima, & ad ſalutem noſtram
conceſſa ſacramenta. Non poſsideatis.)
Non dixit (ait Chryſoſtomus) non accipiatis uo-
biſcum aurum uel argentũ, ſed Ne poſſideatis: ut
doceret pernicioſam auariciæ ægritudinem fuge-
re, & ut ipſi ab omni ſeculari cura liberi redditi,
prædicationi ſolùm uacare poſſent: ne tamen quæ
ad uitam neceſſaria ſunt ipſis defutura exiſtima-
rent, ſolatur eos, ac ait: Dignus eſt opera-
rius mercede ſua) *Ne diffidatis: alent uos*
diſcipuli ueſtri, & ſuppeditabunt mercedem uo-
bis, ut rem debitam, beneuoli erga uos ac libera-
les. Quod quidem quia nouit dignũ & iuſtum di-
uus Apoſtolus, Corinthios cohortatus eſt, ut mi
niſtris Eccleſiæ iuſta ſalaria & ſtipendia aſsi-
e 1. Corint. 9. *gnent: Qui in ſacrario, inquiens, operantur, de*
ſacrario edant. Vbi laudabilis mos ueterum fuiſſe
dinoſcitur, ut ex communi ærario miniſtros ſu-
ſtentarẽt Eccleſiæ, quo omnibus idem munus illi
f Matth. 12. *adminiſtrarent iuſtè, ritè & æqualiter. Quòd ſi*
ſinceri ſunt miniſtri, non deerunt fortaſſe qui
foueant Chriſti miniſtrum, & Euangelij ſin-
ceritatem.

DOMINICA OCVLI EVANgelium, Lucæ 11. Erat Ieſus eijciens dæmoniũ, &c.

OLim dæmones poteſtatem habebant ma-
ximam in homines, iuxta [a] *chirographum*
quod tenebant. Pactum enim pepigerat Deus
cum Adam: [b] *Quacunque die, dicens, ex eo co-*
mederis, morte morieris. Hanc quidẽ pactionem
Satanas obſeruabat. Quamprimum ergo Adam
præuaricatus eſt, peccatum, ut Apoſtolus dicit, [c]
in mundum intrauit, & per peccatum mors: &
homo ſub imperium Satanæ uenit. quo factum
fuit, ut nõ rarò homines à dæmonibus obſiderẽ-
tur, & uexarentur peſſimè, dum ſpiritus con-
taminati, quibus ueritas inuiſa eſt, ſe inſinuabant
hominum mentibus, [d] *eosq; inſtigabant neſcios*
in furorem. At Chriſtus uerus ille Dei filius, in
quo nec quicquam dæmoni iuris erat, poteſtatem
illam in nihilum redacturus, plures à dæmonibus
liberat. Locutus eſt mutus.) *In teſti-*
monium ueri miraculi, quo reprehenderentur Iu-
dæi ſuæ cæcitatis, qua occæcati Chriſtum nega-
bant: & hoc contra apertam Scripturam, quæ
teſtimonium dabat, Ieſum eſſe Chriſtum. Eſaias
enim euidentiſſimè ſigna talia patranda ab ipſo
Meſſia præcinuerat, [e] *dicens: Puſillanimes con-*
fortamini, & nolite timere: Deus ipſe ueniet, &
ſaluabit uos. tunc aperientur oculi cæcorum, &
aures ſurdorum patebunt. Et quia hoc negare
non potuère, ecce in ſiniſtram partem rapiunt,
Chriſtum conſortem diaboli facientes, & di-
cunt: In Beelzebub, &c.) *Ninus rex*
Aſſyriæ, Belo patri ſuo ſtatuam conſecrauerat, ei
diuinos honores fieri inſtituens. Iudæi autem
unius Dei cultores, ad deridendum gentes illas,
Beelzebub appellabant: hoc eſt, uirum muſca-
rum, propter cruorẽ qui in templo eius immola-
batur uolantium. Aſſerebant etiam Iudæi, in hoc
ſimulachro habitare principem dæmoniorum.
Non igitur diuinæ uirtuti miracula Ieſu adſcri-
bentes, ſed dæmonibus: In principe, dicunt, dæ-
moniorum eijcit dæmonia. Grandis autem iſt-
hæc blaſphemia fuit. Nam aſcribere dicta uel fa-
cta Satanæ, quæ Dei ſunt uirtutis propriæ, non
poteſt non eſſe peccatum maximum. Hoc pec-
catum appellat Chriſtus, peccatum in Spiritum
ſanctum, quod neque in hoc ſeculo neque in futu-
ro dimittatur. Peccatum grande erat, dicere
Chriſtum eſſe ſolum filium Ioſeph, [f] *& magum*
uocare

uocare eum Samaritanum. At habere dæmonem per quem operaretur, & cuius inſtinctu doceret, maxima & irremiſsibilis blaſphemia erat. Ergo omne peccatum quantumuis inexcuſabile ſit, confugere tamen licet ad humanam infirmitatem, & eſt ueniæ locus, ſolo peccato in Spiritum ſanctum dempto. Sic Iudæi ueniam habuiſſent, quando reprehenderunt Chriſtum cum meretricibus atq; peccatoribus cõuerſantem: uidebantur enim (ait Theoph.) rationabiliter offendi: operantem autẽ miracula condemnantes, & dæmoniacum eſſe dicentes, peccatum perpetrarunt quod ipſis ueniale non erat, tã in præſenti uita, quàm in futura: quẽadmodum etiam poſt eos Baſilides, Cherinthus, Donatus, Eunomius, Photinus & Valentinus de diuinitate Chriſti unita & indiuiſa impiè ſentientes pertinaciter uoluerunt. Veri itaque adoratores Dei confitentur Chriſtum Spiritum ſanctum in terris habuiſſe, ſicut Eſaias dixit: [a] Ecce ſeruus meus electus, cõplacuit animæ meæ in illo. Dedi Spiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet. Et alio loco, ipſe filius dicit: [b] Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxerit me. Hic autem piè cauendum erit, ne ex uerbo Dei uerbum diaboli fiat: hoc eſt, ne affirmet homo Dei eſſe, quod propriè Satanæ attinet. Satius eſt hæſitare piè, ut ille dixit, quàm temerè aliquid affirmare. Siquidem propheta ait: [c] Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponẽtes tenebras lucem, & lucem tenebras, amarum dulce, & dulce amarum. Sunt autem, docente Hieronymo, omnia dogmata contraria ueritati amara, ſola dulcis ueritas. itaque uidendum, ne pro ueritate ſequamur mendacium, ne pro lumine tenebras. Cæterùm dum hæc agerentur, ait Lucas, alij tentantes eum ſigna quærebant. Signa de cœlo.) Sic ſolet euenire, ubi piè docetur & agitur: una pars blaſphemat, altera non credit, niſi ſignis uiſis. Pone, quòd Chriſtus euocaſſet è cœlo ignem, quemadmodũ [d] Helias fecit, quando claudicabat populus ſub Achab in duas partes, alijs Baal, alijs uerò Deo uiuo ſeruientibus: aut feciſſet mugire tonitrua, quemadmodũ [e] de Samuele hiſtoria prodit, non tamen occæcati & obdurati Iudæi credidiſſent: imò potius opus Magiæ clamaſſent factum, quale in [f] Exod. de maleficis Pharaonis habemus. Errant igitur, qui credere nolunt, niſi ſignis doctrina probetur. Nam Moſen & prophetas habemus, quibus credamus oportet. ut fiat quod dictum eſt: [g] Beati qui non uiderunt, & crediderunt. Nihil tam utile eſt, quàm Scripturarũ diligens perſcrutatio, illa lucerna eſt & lumen. Quæcunque enim ſcripta ſunt, ait Apoſtolus, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per conſolationem Scripturarũ ſpem habeamus.

Rom.15.

Generatio mala & adultera ſignum quærit. Ipſe autem.) Virtute diuina ſecreta cordium rimatus eſt, quando Hieremias ait: Prauum cor hominis eſt, et inſcrutabile: quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda, & uniuerſas cogitationes. Porrò ut Dominus maleuolentiæ Iudæorum obſtreperet, eamq; eliminaret penitus:

Hier.17.

Omne regnum, inquit, in ſe diuiſum.) Si ego, ut uos dicitis, in principe dæmoniorum eijcio dæmonia, Satanas Satanam expellit, nec poteſt regnum eius ſtare. Omne namque regnum diſcordia dilabitur. ipſa namq;, regnorũ ſumma pernicies eſt. cuius equidem euidentiſsima exempla extant de filijs Ariſtoboli regis Iudæorum, & Hircani ipſius fratris, inter ſe diſceptantibus. ſic enim perdita urbs eſt, & templum prophanatum, de quo & apud Eſaiam quoque habes, dicentem: Tumultuabitur puer contra ſenem, & ignobilis contra nobilem: ruit Hieruſalem, & Iuda cecidit. Nullum ergo regnum perpetuũ eſt, dũ homines regnant, niſi regnũ Chriſti: quandoquidẽ ſumma eſt concordia & unanimitas, ut ita dicam, Patris & Filij & Spiritus ſancti. Manet & regnum Eccleſiæ eius, in qua eſt unus Deus, una fides, & unum baptiſma: euaneſcente interim omni hæreſi ac ſchiſmate.

Ioſeph. lib. 4. capite 8.

a Eſa. 42. Eſa. 3.

b Eſa. 61.

Verùm cum inquit Chriſtus, ſe in digito Dei dæmonia eijcere: Spiritum ſanctum miraculorum potentem autorem oſtendit. Filius enim brachium dicitur, uel manus patris: Spiritus ſanctus autem, digitus, propter differentiam uariorum donorum. Hoc digito ſcripta eſt lex Dei in tabulis lapideis, & hunc digitum Magi confeſsi ſunt in Aegypto. Et hoc patefactum eſt in Iudæis, regnũ Dei ueniſſe, hoc eſt, iudiciariam poteſtatem, qua bonos à malis ſecernet Deus, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis. Et ſupernam beatitudinem, quemadmodum omnes prophetæ fuerant teſtati, & præſertim Eſaias, quando dixit: Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit me, &c.

c Eſa. 5.

Exod. 32. Exod. 8.

Math. 25.

d 3. Reg. 18.

Eſa. 61.

e 1. Reg. 7.

Cum fortis armatus.) Diabolum intelligit, cuius arma ſunt omnia genera peccatorum, quæ ignea tela ab Apoſtolo appellantur, quibus dæmon homines impugnat antè & retrò, à ſiniſtris & à dextris. Atrium uerò mundus eſt: hunc ipſe in pace poſſedit, utpote idololatriæ deditum uſque ad aduentum filij Dei Ieſu Chriſti, qui fortior illo uenit eiuſq; poteſtatem confregit, dum mundum ab ipſius damnatione liberauit, & animas ab eo detentas

f Exod. 7. & 8.

g Ioan. 20.

cœlo inuexit, Apoca. 20. 1. Ioan. 3. **Cum immundus ſpiritus.**)
a Rom. 1. Exiuit Satanas à Iudæis,
quando legem & cultum unius Dei illi ſuſcepe-
b Ioan. 10. rant: & tranſiuit ad gentes qui erant ſteriles in
dilectione Dei & proximi, in quibus non inue-
nit requiem, quia ſuſceperunt fidem Chriſti. Re-
c Coloſſ. 3. uerſus eſt ergo ad Iudæos, quos inuenit obſerua-
tionibus & cæremonijs, quæ iam nihil ualent
poſt Chriſtum, nimium deditos. aſſumptis igitur
alijs dæmonibus, fortius ipſos poſſedit, & facti
illi deteriores, Chriſtum execrabiliter blaſphe-
mant. Intelligi poteſt etiam hoc de quolibet ho-
mine, qui poſt acceptam gratiam negligit operari
bonum, in priſtina relapſus crimina. In baptiſmo
enim ſpiritus immundus eijcitur per confeſſio-
nem diuini nominis. Verùm pulſus ille, quærit ſta-
tim ſicubi conſcientias inueniat lubricas, unde &
fortius tentando inſtat. qua fraude ſi quem cepe-
rit, fiunt poſteriora illius peiora prioribus. qua-
2. Pet. 2. propter: Melius eſſet, inquit Petrus, uiam ueri-
tatis non agnouiſſe, quàm retrorſum conuerti à
ſancto mandato, quod traditum eſt. **Beatus
uenter.**) Laudat mulier illa Mariam, quæ ta-
lem genuerit filium. Quod confirmans Chriſtus,
dixit: Quinimo. quaſi diceret, Nõ ſolùm laudan-
da Maria, quia uerbum Dei portauit in utero:
ſed quia præcepta Dei ſeruauit in opere. ſic om-
nes beati ſunt, qui uerbum Dei auditum fide con-
cipiunt, & boni operis cuſtodia in ſuo uel proxi-
morum corde pariunt & nutriunt.

DOMINICA LAETARE Euangelium, Ioan. 6 Abijt Ieſus trans mare Galileæ.

HOc præſens Euangelium argumento eſt,
Chriſtum Ieſum eſſe uerum filium Dei, qui
in Eſaia populo Iſraelitico promiſſus fuerat: Par-
Eſa. 9. uulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis,
d Num. 11. &c. Atque ipſum ſolum, & nullum alium poſt
eum uenturum niſi filiũ perditionis, qui (Apoſto-
lo docente) extolletur ſuper omne quod dicitur
2. Theſſ. 2. Deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſeſſu-
rus oſtendat ſe tanquam ſit Deus. **Et ſe-
quebatur eum.**) Audiuimus, qui ſecuti fue-
runt ſignis commotos fuiſſe, quæ ſuper ijs facie-
bat qui infirmabantur. Hac autẽ uia Saluator ad
uitã omnes inducit. Nam quemadmodũ à creatu-
rarũ pulchritudine creator cognoſcitur, ſicut in
Pſalmo dicitur: Cœli enarrãt gloriã Dei, et opera
Pſalm. 18. manuum eius annunciat firmamentum. Et Pau-
lus, gentes dicit inexcuſabiles, quoniam ex hac
mirabili rerum ſtructura cognoſcere poſſunt in-
uiſibilia Dei.[a] Sic à ſignis Deitatis poteſtas per-
cipitur. Proinde & dicebat ille: Si non facio o-
pera Patris mei, nolite credere mihi.[b] **Subijt
in montem.**) Fugiamus, qui Chriſtum Deum
atque Dominum profitemur, turpem mundum, i-
pſiq́; adhæreamus corde et animo, ſicut & Pau-
lus docet, dicens:[c] Si conſurrexiſtis cum Chri-
ſto, quæ ſurſum ſunt ſapite. Et iterum: Vita no-
ſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cum au-
tem Chriſtus apparuerit, tunc & nos apparebi-
mus cũ ipſo in gloria, ibi perpetuò manſuri, quem-
admodum dixit ille: Qui ſequitur me, non ambu-
lat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. **Cum
autem ſubleuaſſet oculos Ieſus.**) Spi-
ritualiter ſubleuatis oculis Chriſtus eos uidet,
qui ipſum quærunt ac diligunt, dicente Scriptura:
Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in pre-
ces eorum. **Et dixit ad Philippum.**)
Alio ſcribitur loco, quòd cõuocarit diſcipulos ad
ſe, proculdubio non abſque ratione. primum hoc
fecit credo, ut ſimul eos, adeóq; omnes prælatos
& ſuperiores, ad miſericordiam erga ſuos prouo
caret, in neceſſitatis præſertim tempore. quod
D. Paulus obſeruans, Epheſi maiores natu uoca-
uit, ad eóſq; dixit, Attendite uobis & uniuerſo
gregi, in quo uos Spiritus ſanctus poſuit epiſco-
pos, regere Eccleſiã Dei, quã acquiſiuit ſanguine
ſuo. **Et ait Philippus.**) Hoc factum eſt,
ut attentius conſiderarent miraculum. Quod au-
tem reſpondent, Ducentorũ, &c. extollunt mi-
raculum, ac faciunt ut maiores Chriſti uirtutes
uideantur. Diſcipuli homines erant, loquebantur
ut homines, intendentes naturæ. uerùm incredu-
litatis illa uis in certius conuerſa teſtimonium
fiat. Huiuſmodi fidem & Moſen quoque habuiſſe
comperimus, cum Hebræi Aegyptiæ copiæ me-
mores, & diuinorum obliti bonorum, in Moſen
inſultabant,[d] & Deus ſe illis daturum ad ſaturi-
tatem promiſit. quæ res cum impoſſibilis in deſer-
to uideretur, inquit Moſes: Sexcenta millia ho-
minum hic ſunt, & tu dixiſti, Dabo eis carnes
ad ſaturitatem? Quid autem ad hæc Deus? An,
ait, manus Domini non ſufficiet? Quid enim non
poterit Deus? Quo certè commoniti eſſe debe-
mus, ut cum Deus feciſſe aliquid aut facturus eſſe
dicitur, omni cura remota facile illud Deo eſſe
credamus, nec imbecillitate noſtra diuinas uir-
tutes metiamur. Eſt fides, ait Apoſtolus Heb. 11.
argumentum rerum non apparentium: & ex il-
la fide iuſtum uiuere certum eſt. Peſſimi certè
ſunt

ſunt fructus infidelitatis, ſiue incredulitatis, quemadmodum in Moyſe uidere eſt, cui fluctuanti, & dicenti: [a] Nunquid ex hoc lapide aquam uobis educemus? *dictum fuit: Quia non ſanctificaſtis me (alloquitur enim Deus Moſen & Aaronem) coram filijs Iſrael, non introducetis eos in terram, quam dedi eis. Prudentis itaq; uiri eſt, credere non quantum oculis cernimus, & quantum uolumus, ſed quantum uiſus acies ferre poteſt. Nihil enim ſupernaturalium comprehendere certius poſſumus, ſed credimus nulla tenẽtes principia, unde illa colligere queamus, ut in nobis uerum appareat quod dixit Chriſtus: Ioan. 20. Thoma, beati qui non uiderunt, & crediderunt.*

Facite homines diſcumbere.] *Hoc quaſi ſignificare uoluiſſe uidetur: O' tardi ad intelligendum uires meas, & percipiendum quis uobiſcum loquatur. facite homines diſcumbere, ut uideatis, quo illos ſaturabo miraculo: ut uideatis cuncta uiribus meis ex nihilo eſſe producta, me uerbum eſſe in principio apud Deum, ſine quo factum eſt nihil, ſed per quem omnia, &c.*

Accepit ergo Ieſus panes.] *Manichæi dicebant, non hominem aſſumpſiſſe filium* Dei. *Arius uerò ipſum Chriſtum creaturam dicebat, & tempus fuiſſe quo non fuerit. Catholici autem geminam ſubſtantiam agnoſcunt: Diuinam quidem, qua æqualis eſt patri: & humanam, qua minor patre eſt. Gratias itaq; agit Chriſtus, ut naturæ Deitatis ſicut homo attribuat uirtutem miraculi. & fuit iſte modus Chriſto uſitatiſsimus, ratione diſpenſationis, ante paſsionis tempora dignitatem ſuæ Deitatis occultanti, & ſimul ſeculi huius principem omnia iſta cælanti: & dein ut exemplo ſe nobis præbeat, quòd Deus creauit cibos percipiendos cum gratiarum actione. 1. Tim. 4. & nihil reijciendum, ſiquidem omnis creatura Dei bona eſt, quamuis olim Iudæis caro porcina, & nonnulla alia prohibita fuerint, hoc tamen non ſecundum ſe, ſed quia immundorum figuræ erant, quemadmodum porcus immundum eſt animal & ſpurciſsimum.*

Vt autem impleti ſunt.] *Liberalitas nobis in hoc miraculo commendatur: ut uiſcera miſericordiæ indigentibus aperiamus, faciamusq; libenter quod ſcribitur:* [b] *Frange eſurienti panem tuum, &c. Et quod Apoſtolus inquit:* [c] *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. Quis enim erit fructus poſt mortem? quia non eſt in morte qui memor ſit Dei, dicente ſcriptura:* [d] *Lignum ubi ceciderit, ibi manet.*

Illi ergo homines.] *Excellentia huius inauditi ſigni affecti ſunt, ut prædicent hunc illum eſſe, qui Propheta in mundum uenturus ſcribitur,* [a Num. 20.] *Deuteron. 18. Suſcitabit uobis Dominus prophetam de fratribus ueſtris. Deferamus, & meritò quidem, & nos noſtro Ieſu laudem, quòd ſcilicet hic eſt uerè mediator inter Deum & hominem, qui creauit cœlum & terram, & uenit quærere, & ſaluum facere quod perierat, & qui nobiſcum eſt uſq; ad conſummationem ſeculi, & ueniet redditurus unicuique iuxta quod geſsit hic in corpore ſuo, nimirum malis ignem æternum: iuſtis uerò bona præmia: hoc eſt, uitam illam æternam, ubi uiuit ac regnat Deus cum patre in unitate ſpiritus ſancti, in ſecula ſeculorum. Amen.*

DIE FESTO ANNVNCIAtionis Mariæ, Euangelium Lucæ 1. Miſſus eſt.

CORruptum peccatis originalibus & actualibus mundum, mundi conditor ſecreto & admirabili conſilio, per myſterium Verbi incarnati uoluit reparare: qui tamen eo uerbo quo potuit de nihilo creare cuncta, Ipſe dixit (inquit Propheta) & facta ſunt, mandauit, & creata [Pſal. 32.] *ſunt: potuit quæ perdita fuerant reformare. Igitur filius Dei hominem induere uoluit, ut mortalitatem moriendo ſuperaret, & ad immortalitatem reuocaret. Vbi ergo uenit plenitudo temporis, hoc eſt, tempus præfinitum à patre qui ſo-* [Galat. 4.] *lus nouit omnia conſilia, & cuius iudicium incomprehenſibile eſt, miſit Deus pater filium ſuum factum ex muliere, ut Apoſtolus ſcribit, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret. Quod ſacratiſsimum myſterium ſanctus Lucas ita deſcribit.*

Miſſus eſt, inquit.] *Hunc angelum non de minoribus fuiſſe, uel ex eius nomine declaratur. quid enim Gabriel quàm fortitudo Dei? Mittitur ergo fortitudo Dei, ut nunciaret uirtutem Dei maximam, & ut uirginem natura pauidam de miraculi nouitate confortaret.*

Virginem deſponſatam uiro.] *Sed intactam, & uiro nunquam tangendam. La-* [b Eſaiæ 58.] *tent hic diuina myſteria, iuxta quæ bene utrun-* [c Galat. 6.] *que poſuit Scriptura, uirgo quidem ut expers uirilis conſortij cognoſcatur, & impleretur quod dictum erat per Eſaiam dicentem: Ecce uirgo* [Eſaiæ 7.] *concipiet, Alma uel uirgo abſcondita. Deſpon-* [d Eccle. 11.] *ſata uerò, ne intemeratæ uirginitati adureretur*

 infamia,

infamia. Et maluit (inquit Ambroſius) aliquos de ſuo ortu, quàm de matris pudore dubitare. Maximum enim erat crimen, ſi quæ concepiſſet ex illegitimo thoro. Quid igitur Iudæis, quid Herodi improperari poſſet, quòd ex adulterio quaſi natum perſecuti fuiſſent, ſi uideretur Chriſtus à legis iniuria cœpiſſe, cum partus innuptæ lege damnetur? Factum fuit & hac quoque cauſa, ut uirginitas Mariæ falleret principem mundi: qui cum deſponſatam uiro cerneret, partum non potuit habere ſuſpectum. Fallendi autem mundi principem hoc fuiſſe conſilium, etiam Apoſtolus 1.Cor.2. *declarauit, cum inquit: Sed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam, quam nemo principum iſtius ſeculi cognouit. ſi enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Scierunt quidem (ait Ambroſius) ipſum eſſe qui in lege promiſſus erat: ſed myſterium quòd filius Dei eſſet, neſcierunt. Nec nos moueat, quòd frequenter Scriptura Mariam coniugem dicit. non enim uirginitatis corruptio, ſed coniugij teſtificatio declaratur, ut piè admodum docent Hieronymus & Chryſoſtomus. Et ſi uerò apertæ hac de re non extent Scripturæ, Auguſtinus tamen Ezechielem hanc perpetuam Mariæ* Ezech.44. *uirginitatem his uerbis figuraſſe contendit: Porta clauſa erit, nec uir tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael tranſiuit per eam. dicit enim ille: Quid eſt, Clauſa porta erit, niſi quòd Maria ſemper intacta erit? Quod autem Euangeliſta ſcribit, Et non cognouit eam donec peperit filium ſuum primogenitum: non ſic accipiendum erit, quaſi deinde cognouerit eam. Donec enim perpetuitatem ſignificat, quemadmodum in illo Pſalmo:* Pſal.109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Nunquid poſtea non ſedebit Chriſtus à dextris Dei? Quis hoc dicet? Ergo Maria templum Domini eſt inuiolatum, ſacrarium Spiritus ſancti: cui ſola placuit, ſine exemplo, in qua perficeret incarnationis myſterium.*

Et ingreſſus angelus.] *Miſſus eſt angelus,* a Dan.7. *deſcendit, & ingreſſus eſt ad eam in noſtræ redemptionis exordium, & dixit:*

b Hier.31. Aue gratia plena.] *Gratia plena dicitur (inquit Ambroſius) quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, ut gratiæ repleretur authore. Perinde eſt igitur ac ſi dixiſſet: Maria ecce per te mutabitur natura protoplaſtorum, culpa delebitur Euæ, & maledictio in benedictionem conuertetur.*

Dominus tecum.] *Tecum in corde, tecum in uentre, tecum in auxilio. Gratulare uirgo, quia magnum myſterium in te perficietur: ex ſinu patris deſcendit filius Dei, ut incarnetur in utero tuo.*

Benedicta tu.] *Quia Eua uniuerſalis mali initium ex ſeipſa, & afflatu maligni, & proinde maledicta fuit: ſic tu Maria, ex Dei dono totius boni, & gratiæ initium eris. paritura enim es uitam & uiris & mulieribus. Mater generis humani pœnam intulit mundo: tu uerò ſalutem afferes illi, & proinde es benedicta.*

Quæ turbata eſt.] *uidens nempe angelum claritate coruſcum. Nam ſi lux circumfulſit paſtores, multo magis matrem filij Dei, regis angelorum atque hominum. Ad hæc uerba, illa inſolita, quomodo non turbata fuiſſet, & ut cogitaſſet quid nam prætenderet hæc tam rara, tam ſublimis, tam inſolita ſalutatio? Sed angelus continuò mentem eius ſedauit, quando aperuit qualis eſſet gratia, & cuius eſſet iſta ſalutatio. Dixit enim:*

Inueniſti gratiam.] *Ne timeas, ne turberis Maria, præ cæteris inueniſti gratiam apud Deum. Ecce omnium & totius mundi concipies Saluatorem, cui nullus comparandus uenit. Hic enim erit magnus, utpote filius altiſſimi, uerbum quod in principio erat apud Deum, quo cœli firmati ſunt, & omnis uirtus eorum, omnia condita in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, per quod omnia facta, & ſine quo factum eſt nihil: & ipſe tuus, qui naſciturus eſt ex te, filius ante omnes eſt, & omnia in ipſo conſtant.*

Dabit illi Deus.] *Deus altiſſimus, qui pater eſt omnipotens, faciet eum regem Iſrael, poſt uerum regem Dauid, de cuius domo tu genus ducis. Sed regnum ipſius tui filij non erit humanum, temporale, & in faſtu hominum collocatum: ſed diuinum, æternum, & uerè glorioſum. nam regnabit in fidelibus, & in omnibus qui ſpiritu ſancto renouati, carnis opera & concupiſcentias ſupplantauerunt, quemadmodum à Prophetis prædictum fuit:*[a] *Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.*[b] *Et alius inquit: Dabo legem meam in uiſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.*

Dixit autem Maria.] *Videtur hæc non credidiſſe, niſi diligenter aduertamus. Non igitur incredula fuit electa uirgo, ſe ad generandum unigenitum Dei filium præelecta: ſed tantum his*

uerbis

*uerbis inquirit arcani myſterij modum. Scien-
dum ergo, eam non fidem renuiſſe, non officium
refutaſſe, ſed accommodaſſe affectum, ſpopon-
diſſe obſequium. Quare cum dicit, Quomo-
do? non de effectu dubitauit, ſed ipſius effe-
ctus quæſiuit modum, uel qualitatem. Vnde
cognoſco, pro cognoſcam, more Hebræo poſi-
tum eſſe debet, qui eadem uoce præſens & fu-
turum proferunt: ita ut præſens certitudinem,
futurum uerò propoſiti decretum ſignificet.*

Spiritus ſanctus.] *Nunquid legiſti quod
propheta dicit: [a] Ecce uirgo concipiet? diuini i-
gitur eſt ſignum myſterij, non humani. Hoc fiet
Spiritus ſancti & Filij & Patris æterni intima
operatione. Quod ego dico, crede abſque du-
bio futurum, & hoc modo, quia ſpiritus ſan-
ctus ſuperueniet in te: hoc eſt, Deſuper, ad in-
timam huius myſterij operationem in te deſcen-
det. [b] Et uirtus altiſſimi Dei patris, id eſt, filius
carne ex te ſumpta ueſtietur. ſic autem naſce-
tur, ut te uirginem matrem habeat, & patrem
in cœlis, cuius uerus uocabitur filius: [c] quo ſanè
obſtructum eſt os loquentium iniqua, Sabellia-
norum ſcilicet, qui fingunt Mariam non de-
curſis menſibus peperiſſe, ſed fortuitò inue-
niſſe paruulum. Porrò ut modum conceptio-
nis filij Dei ſupra naturæ poſsibilitatem inſi-
nuaret, addit:*

Quia non erit impoſsibile apud
Deum omne uerbum.] *Deus ipſe, cum ſit
omnipotens, quid enim eſt quod non poſsit ille? fa-
ctum igitur quodcunque uoluerit, quantumcun-
que etiam ſupra naturam fuerit illud, fiet. Nam
ut Propheta uerè dicit: [d] Omnia quæcunque uo-
luit Deus fecit, in cœlo & in terra, in mari & om-
nibus abyſsis. Et hoc modo expreſsit angelus com-
munem fidei regulam, cui & uirgo firmiſsimè in-
hæſit, & ſe concepturam ac parituram intacta
uirginitate, poſtquam ita Deo placitum ſit, mini-
mè diffidit. ait ergo:*

Ecce ancilla Domini.] *Reſponſum fi-
de plenum. Nam hoc pacto omnia diuinæ tri-
buit potentiæ ac maieſtati. Inſuper admiran-
dam oſtendit humilitatem, cum ſe ancillam di-
cit, etſi iam declarata eſſet mater Saluatoris, filij
æterni regis. Hanc, puto, habuit illa ab initio hu-
militatem. Quare qui ſuperbis reſiſtit, humi-
libus autem dat gratiam, eam elegit, reſpe-
xit illam humilitatem, ut damnaret Euæ ſu-
perbiam.*

Fiat mihi ſecundum uerbum tu-
um, &c.] *Secundum nuncium tuum uolunta-
ti diuinæ meipſam trado. Et mox, ut piè creden-
dum eſt, ſecreta ſuperbenedictæ trinitatis ope-
ratio effecit, ut filius carneo uelamento contege-
retur. Subitò quapropter prægnans beata uirgo
Maria facta fuit. Et hoc eſt illud nouum, quod,
dicente propheta, Dominus creauit ſuper ter-* Hier 31.
*ram. O ſtupendum & admirabile nouum,
quòd mulier circumdedit uirum Deum & ho-
minem. A ſeculo non eſt auditum, eſt'que mira-
bile in oculis noſtris, quòd mulier Deum, quem
cœli capere non poſſunt, ſuo gremio claudit, &
nihilominus tamen uirgo inuiolata permanet.* a Eſaiæ 7.
*Quòd ergo uerbum caro factum eſt, filius Dei
factus eſt homo, ut homines filios Dei faceret,
nullo quidem propriæ gloriæ detrimento factum
fuit. Quod enim erat, permanſit: & quod non e-
rat, aſſumpſit. ſuam namque naturam deſcenſu
illo nihilo inferiorem reddidit. Idem enim ipſe
eſt, & anni eius non deficiunt, imò nos melio-* b Vide Augu-
res redditi ſumus. nam nos hoc modo qui in i- ſtin. ad Laurē-
gnominia & in tenebris fuimus, ad ſupernam e- tium.
rexit gloriam. Hic non decet curioſè uelle ri- c Chryſ. in
mari & diſquirerere, quo pacto ex Spiritu ſan- Matth.
*cto conceptus filius Dei: & quomodo qui eſt
infinitus, cuncta'que continet, à muliere geſta-
tus ſit. Sufficit enim credere, Chriſtum filium
Dei ex muliere factum: factum autem ſub le-
ge, ut eos qui ſub lege erant redimeret, ut ado-
ptionem filiorum reciperemus, dicente Apoſto-* Galat. 4.
*lo. Quemadmodum itaque ſcriptum eſt, uidiſ-
ſe Dominum Deum afflictionem populi ſui in
Aegypto, & per Pharaonem haud ineptè Sata-
nas ipſe poteſt intelligi: certum eri[d], quòd hoc* Exod. 2.
potiſsimùm tempore noſtram miſeriam atque ca- d Pſalm. 134.
*lamitatem aſpexit Deus, quando miſit ſuum fi-
lium unigenitum, & eum uoluit incarnari, ut
omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat
uitam æternam.*

DOMINICA IVDICA EVANgelium, Ioan. cap. 8. Quis ex uobis.

*CHriſtus Seruator noſter Hieroſolymis in
templo, ubi oblationes ponebantur, Iudæis
multa egregia dixit, quòd uidelicet à patre
miſſus, in hunc ueniſſet mundum, ipſis potiſsi-
mum in ſalutem. At repulſam paſſus, immeritò
ac iniuſtè interficiendus eſſet ab eis, filijs pro-
inde non Abrahæ, ſed diaboli ſceleratiſsimi ho-
micidæ, atq; omnis mendacij patris. & dixit:*

Quis ex uobis.] *Hoc ſolus Chriſtus di-
cere potuit. Nam licet quemlibet iuſtum diſcu-*

tias in hac uita, non tamen peccati expers erit, & mundus à ſorde. quamobrem Ioannes ſcri-
1 Ioan.1. *bit: Si dixerimus quia peccatum non habemus,*
a Philip.2. *ſeducimus noſmetipſos, & ueritas in nobis non eſt. Oportebat enim Chriſtum eſſe ſine omni peccato, quoniam humani generis peccatum au-*
b Deut.8. *ferre uolebat, cum ei expiando neque oblatio,*
Hebr.10. *neque hoſtia, aut ulla holocauſtomata ſufficerent, atque Deo placerent. Quare autem ab eis non ſit receptus, & doctrina ipſius exploſa, rationem hanc eſſe dicit, quia ex Deo non ſint. Qui enim ex Deo eſt, uerba Dei audit: quæ*
c Matth.3. *& noſtra regula uel amuſsis eſſe poteſt, num ex Chriſto ſimus, uel non. qui enim ex Chriſto ſunt, ſummo gaudio afficiuntur, quoties Chriſtum prædicari audiunt, eiusq; laudes ſubuehi, animoq; uerè geſtiunt quæcunque ipſius capeſſere*
d Gen.17 & 22. *iuſſa. Hoc enim uerè eſt audire uerba Dei.*

Reſponderunt Iudæi.] *Licet Iudæi probè ſcirent, Dominum Ieſum Iudæum eſſe, & minime Samaritanum: tamen appellant eum Samaritanum, odio plus quàm Vatiniano perciti,*
Samaritani. *ut dici ſolet. Erant autem Samaritani gentiles, legem diuinam partim ſeruantes: unde uulgare apud Iudæos erat, malos, & eos quibus inuidebant, appellare Samaritanos. Dæmonium autem Chriſtum habere iudicabant, propter mirabilia quæ patrabat. ea enim magicis artibus imputabant, & non diuinæ uirtuti: nec aliter Chriſti doctrinam putabant, quàm arreptitij cuiuſdam.*
1. Reg.18. *Sciebant enim Saulem à Dæmonio arreptum*
e Eſa.cap.9. *prophetaſſe, & aliquando ſecreta ſublimiaq; dixiſſe.* Reſpondit Ieſus.] *Ecce quàm manſuetè declinat iniuriam Chriſtus, ſe dæmonium habere negando: O' cæci & inſenſati Iudæi, qua-*
Hiere.23. *re non ſcrutamini ſcripturas? uidetis Hieremiam,*
Ezech.34. *Ezechielem, & in primis Moſen uobis hunc fa-*
Deut.18. *cundum & diſertiſsimum prophetam annunciaſſe, cuius mundiſsima & honeſtiſsima doctrina uiam aperit ad regnum Dauid ſempiternum.*
f Leuit.24. *Quid miracula uos offendunt, cum ea ipſa ſint quæ uates ueſtri de Meſsia prædixerunt: quis*
Deut.32. *mortificat & uiuificat quàm Deus? dæmonis*
1. Reg.2. *hæc non ſunt, cum omnium dæmonum uirtutem tranſcendant. Ergo in peccato ueſtro moriemini.* Ego gloriam meam non quæro.] *Gloriam patris ſui Chriſtus quæſiuit, quando homines docuit hanc eſſe uitam æternam, ut*
Ioan.17. *cognoſcant patrem ſolum eſſe Deum, & quem mi-*
g Ioan.28. *ſit Ieſum Chriſtum, cui quia non crediderunt Iu-*
Ioſeph. lib.4. & 7. *dæi, iudicati ſunt, quum in uindictam mortis Chriſti deſtructa eſt ciuitas, & miſerè populus occu-*
buit, teſte Ioſepho: Chriſto uerò ſic exaltato, ut nomen à patre acceperit quod ſupra omne nomen eſt, ſicut ait Paulus.[a] Amen dico uobis.] *Loquitur Chriſtus de morte ſpirituali, quæ uitæ beatæ in uiſione Dei conſiſtenti opponitur. Sicut enim corpus corporali cibo nutritur & ſuſtentatur:*[b] *ita anima uerbo Dei, aduerſus inſultus dæmonum, donec Chriſto in æterna beatitudine incorporetur. Iudæi autẽ hoc non intelligentes, ualde ſcandalizati ſunt. Chriſtus uerò uera locutus pergit, ſi uel ipſum ut Meſsiam cognoſcere uellent, ac inquit, ſe à patre glorificatum. quod equidem factum eſt, quando paterna uox dixit:*[c] *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hunc patrem non cognouerunt Iudæi, quia non receperunt filium eius, quem ipſe iureiurando Abrahæ pollicitus fuerat. ad quem idcirco redit Chriſtus,*[d] *quo magis illos erudiret, & ait.*

Abraham pater ueſter.] *Cum tentaſſet Abraham Deus, atq; is dicto obediens filium ſuũ Iſaac immolare uoluiſſet, audiuit: Quia in ſemine tuo benedicentur omnes Gentes. Deſiderauit itaq; Abraham uidere diem Chriſti, & uidit hunc in ſpiritu: quia ueracem credens Deum, futurum ſaluatorem minimè dubitauit. Iudæi uerò ſolum naturam humanam conſiderantes, quid uerbis iſtis ſibi uellet Dominus Ieſus cogitare cœperunt, ac admirati ſunt. quod ut falſum & contra ſanam Scripturæ doctrinam erat, ita expreſsius ſe illis inſinuat Chriſtus, & ait:* Amen dico uobis.] *Nunquid legiſtis Prophetam dicentẽ uobis: Paruulus natus eſt nobis,*[e] *& filius datus eſt nobis, & uocabitur nomen eius Deus fortis, &c. Idcirco in ueritate dico uobis, quia ego ſum uerus Deus, & non tantum homo, ante luciferum genitus à patre. Sum igitur antequam Abraham erat. Ego Deus ueſter, qui eduxi uos de terra Aegypti, et reducam captiuitatẽ ueſtram. Verùm hoc ſummam blaſphemiam arbitrantes Iudæi, tulerunt lapides ut interimerent eum, uerùm magis ob inuidiam quàm ex iuſticiæ zelo:*[f] *ſiquidẽ contrarius erat Ieſus operib. illorum. Blaſphemum lex iubebat conuinci teſtibus coram iudice, & tandem extra ciuitatem lapidari, et non in loco ſancto. Porrò certũ tempus Chriſti immolationis erat iuxta diuinã diſpoſitionẽ: e apropter Ieſus abſcondit ſe, uirtute diuina, & exiuit per medium illorum. Has autem atq; ſimiles iniurias ignominioſas, tulit pro nobis & noſtra ſalute Ieſus Chriſtus. Igitur credamus in eum:*[g] *& credentes, inquit Ioannes, habebimus uitam æternam in nomine ipſius.*

DOMINICA PALMARUM Euangelium, Matt.21. Cum appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymam, &c.

PRæceptũ erat [a] Iudæis, ut decimo die primi menſis, Niſan uidelicet, agnus ad ueſperam immolaretur, agnus abſque macula, per familias & domos omnium Iudæorum. Venit itaq; Ieſus hoc die Hieroſolymam, quo oſtenderet ſe eſſe agnũ illum immaculatum, [b] per quem auferenda mundi peccata. Fuerat enim agnus ille anniculus Iudæorum, figura Ieſu, quemadmodum id quod de Iona ſcribitur miſſo in uentrem ceti, [c] in quo delituit tribus diebus & tribus noctib. utq; per hoc clareſceret, quia non inuitus & coactè, ſed ſponte ſua pro humani generis ſalute mortem pateretur ab ipſis uatibus, [d] multis retrò ſeculis prænunciatam. Plurima autem turba.) Non certè ridiculum eſſe debet, nec leue, quod tanto honore & applauſu plebs Hebræa Ieſum excepit aſino inſidentem, [e] quẽ tamen prius dicebant malum & populi ſeductorem, quodq; Ieſus tantam impendi ſibi gloriã permiſit: q tamẽ, cũ ipſum rapere ac regẽ facere uolebãt, in montẽ ſolus fugit. Hæc enim omnia eò faciũt, ut uerus Meſſias oſtẽderetur eſſe, mundiq; Saluator. Quid enim aliud ſibi uoluerũt ramis [f] Iudæi, quàm Dominũ Ieſum eſſe uerũ animarũ medicũ? ſiquidẽ ex oliuis exprimitur oleũ, quo uulnera uncta leniũtur, & dæmon curãtur: quemadmodũ in illo homine uidere eſt, qui in latrones inciderat, Luc.10. Sunt & oliuarum rami pacis ſignũ: unde columba illa à Noe emiſſa, oliuam portaſſe dicitur. Ipſum ergo Ieſum pacis authorem, mitiſſimumq; eſſe ſignificauerunt: qualis profectò reuera erat, pacem faciens inter Deũ et hominẽ, [g] pacemq; ſummè ſuis obinde diſcipulis commendans. Cæterùm palmus naturam eſſe quidam ſcribunt, ut non cedãt oneri impoſito, imò aduerſum pondus ſurgãt: quare uictoribus tradere conſueuerunt ueteres, qui hoſtibus non ceſsiſſent. unde de his quoque qui hoſtem in certamine martyrij uicerunt, & in patria gaudent, ſcriptũ eſt: [h] Et palmæ in manibus eorum. Hanc certè uictoria qua erat Dominus moriendo mortem ſuperaturus, et crucis trophæo de diabolo mortis principe triumphaturus, hac ſolenni cæremonia Iudæorum ſignificata fuit. quod uerè factum eſt, quando Ieſus per mortem ſuam innocuam uictor à morte rediit ad uitam, & animas ab inferis redemit, dicentibus [i] Apoſtolo et Propheta. Oſanna.) Hoc unico uerbo licet

ipſis pleriſque inſcijs confeſsi ſunt, uerùm iam Saluatorem adueniſſe. tantum enim hoc eſt dicere: Saluum fac obſecro qui habitas in altiſsimis. qualis ipſe profectò erat, & nemo alius, cui teſtimonium uel omnes perhibebant prophetæ. inſuper a Exod.12.
opera tam eximia atque euidẽtiſsima, eum ipſum
eſſe, de quo toties ſuſpiraſſent ex intimis cordis
patres affectibus, ac animis clamaſſent: Vtinam Eſai.64.
cœlum diſrumperes ac deſcenderes. quare ſæpius Ioan.5.
quoque Iudæi audierunt: Scrutamini Scripturas, b Ioan.1.
& illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Et
quo efficacius eſſet eorum de Domino Ieſu teſti- c Ionæ 3.
monium, ecce Dauidis oraculo diuino quidem Pſalm.117.
utuntur, dicentes: Benedictus qui uenit in nomine Domini. Quæ certè laus & bona imprecatio meritò Iudæos erigere deberet, quòd Ieſus noſter
minimè ueniſſet ad deſtruendam legem, & quaſi d Eſaiæ 53.
Deo contrarius: quin potius ſecundum beneplacitum uoluntatis Dei, ut legem adimpleret, &
omnia ea quæ ſcripta erant in Prophetis propter e Ioan.7.
repromiſsionem. Demum ut Ioannes ſcribit, Io- Ioan.12.
ann.12. Iſrael regem appellarunt, non quidem cui tributum ſoluerent, ſed eum qui mentes hominum optimis inſtitutis ac legibus eſſet recturus. quemadmodum Dauid dixit, ſuo nimirum nomine, Pſal.2. Ego autem conſtitutus ſum ab eo rex
ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans ipſi- f Ioan.6.
us præceptum. Quæ omnia eo tenacius memoriæ inſigenda erunt, quo minus in fide in Chriſtum haliucinemur, addubitantes uel Ethnicos uel Iudæos ſuorum errorum cauſas habere iuſtas. Excipiamus igitur & nos illum noſtrum Saluatorem, non equidem eo modo quo Iudæi eum præconio exceperunt pariter ac ſalutarunt, quoniam hoc iam haudquaquam fieri poteſt: ſed in Spiritu,
quod longè auguſtius eſſe poterit, quando men- g Epheſ.2.
tis affectu concupiſcitur, ut non uiſibili humani- Ioan.20.
tate, ſed ſpirituali cohabitatione in noſtris mentibus eſſe uelit. quemadmodum ipſe ait Ioan.14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, &
manſionem apud ipſum faciemus. Certum eſt nos h Apoca.7.
factos templa Spiritus ſancti uiua, in quibus Spi- 2. Corin.6.
ritus ſanctus habitare paratus ſit. Venit igitur, docente Auguſtino, ad nos, dum nos uenimus ad eum. Ipſe uenit ſubueniendo, ueniamus nos obediendo. Nec minus Chriſtus Deus noſter apud nos diuertit, quàm olim ad Iudæos Hieroſolymis ſeſe recepit, quando pauperum fratrum ac ſordorum curam habemus. ait enim Matt.25. Amen i Pſalm.97.
dico uobis, quamdiu feciſtis uni ex minimis meis, Epheſ.4.

mihi

mihi feciſtis. Quibus & proinde dicturus eſt:
Matth.25. Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum
a Sepulchrum Domini. uobis regnum. quod etiam per Dauidem dudum
Pſal. 40. commendari uoluit, dicentem: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

SANCTISSIMO PASCHATIS FEſto Euangelium, Marci 16. Cum tranſiſſet Sabbathum.

TEmporibus Oziæ, Ioathan & Ezechiæ, regum Iuda, Oſeas Spiritu ſancto repletus prophetare cœpit. Hic eo quòd Ezechias idola ſubuertiſſet, ſalutem domui Iuda annunciauit, ac
Oſeæ 6. dixit: Venite, reuertamur ad Dominum, quia ipſe
b 1. Corin. 15. ſanabit nos, et uiuificabit poſt duos dies, & tertia
1. Theſ. 4. die ſuſcitabit nos, & uiuemus in conſpectu eius.
Hæc enimuerò prophetia hodierno die impleta fuit. nam Dominus Ieſus duobus diebus paſſionis & mortis, omnes ſua innocentiſſima morte uiuificauit, & ex ſepulchro uirtute propria mirabiliter reſurgens, omnes uerè ſuſcitauit, ut uiuere queant. quod Euangeliſta hic uester deſcribens, ferè in hunc modum ediſſerit. Cum tranſiſſet ſabbathum.) Secundum conſuetudinem, ſanctæ mulieres quæ Dominum fuerant ſecutæ, ad monumentum uenientes, ungere uolebant corpus Ieſu, ut fragrans maneret, & ut incorruptū illud ſeruarent, nihil diuini de eo adhuc ſentientes, nihil magni, ſed ut amorem ſuum ſaltem de-
Sabbati ſolennitas. clararent. Verùm quàm diu durauerat Sabbatum, non licebat aliquid emere. unde Sabbati ſolennitate terminata, emerunt aromata, ut mane corpus Ieſu ungerent. Ideoq; ſubditur: Et ualde mane.) Solennitas Paſchalis durabat ſeptem diebus, & omnes dies hebdomadæ illius uocabantur Sabbatum, erantq; omnes feſtiuæ: prima tamen & ſeptima erant celebriores intermedijs. Et uenerunt orto iam ſole, inquit: id eſt,
Luc. 24. ad ortum appropinquante. Lucas enim dicit, diluculo: quod eſt, inter tenebras & diei claritatem.

Et dicebant.) Quaſi animo conſternatæ, loquuntur, & quibus ſpes omnis ablata introeundi ſepulchrum. Sed mox uident reuolutum la-
Matt. 28. pidem, quod equidē (teſte Matthæo) angelus fecerat, nimirum ad manifeſtandam glorioſam re-
c Philip. 2. ſurrectionem Ieſu Chriſti. Nam uoluit Dominus Ieſus, Deus & homo, diuinitatis & ueræ humanitatis ſigna oſtendere. Igitur ut homo crucifi-
d Matt. 27. xus eſt, & ſepultus. At tenebræ ingruentes, terra commota, ſaxa diſrupta, mortui ſuſcitati, etiam angelorum miniſteria, oſtendunt filium Dei.

Viderunt ergo iuuenem.) Beda ſepulchrum Domini [a] ſecundū omnem formam deſcribens, rotundū fuiſſe ait, & de rupe exciſum, tantæ altitudinis ut homo rectus uix extenta manu culmen poſſet attingere. Introeuntes itaque mulieres illæ, uiderunt angelum aſſidentem ſepulchro, coopertum ſtola candida: qua ſignificatum eſt, Redemptorem noſtrum iam præſentis uitæ corruptionem tranſiſſe, perennemq; uitam adeptum, & noſtrum gaudium. Illa enim Domini reſurrectio, nos ad immortalitatem reduxit. Qui & dixit illis.) Quia caput ueſtrum ad gloriam reſurrexit, & uos uerè reſurgetis: quoniam primitiæ Chriſtus, tam in Spiritu quàm in carne. Filiū ſuum Deus ſuſcitauit, corporis mortem ſubeuntem, ut hi qui ſunt eius, [b] qui in aduentum eius crediderunt, quoque reſurgant, unuſquiſque in ordine ſuo. Deinde paueant illi, qui non amant aduentum Domini, uel ſupernorum ciuium, in quibus permanet infidelitas. qui enim nō credit, iam iudicatus eſt: qui que huius mundi illecebris preſſi, ad angelorum ſocietatem uix ſunt uenturi. Ieſum quæritis.) Saluatorem quæritis. Bene quidem. nam hic Ieſus, cui piè adhæſiſtis, cum uobiſcum uerſaretur, ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum. moriendo ſiquidem, mortem deſtruxit, & uitam in ſe credentibus reuocauit. unde hic non eſt. Videte locum, quia nuſquam corpus eius apparet. Quapropter citò euntes, dicite diſcipulis eius, & Petro. Quare potiſſimùm Petro? quia Petrus exiuerat animo conſternatus. ſuum namque Dominū ac Saluatorē abiurans, in omnem miſeriam incidit. Vocatur itaque ex nomine, ne deſperet ex negatione. Niſi enim eum angelus nominatim accerſeret, qui poſſet ſuum Dominū adire, quem iureiurando denegaſſet? Exemplum igitur omnibus peccatoribus eſt, ne de miſericordia Chriſti deſperent. Quid autem diſcipulis dicere debent? Quia præcedet uos in Galilæam. Rectè quidem. nam Galilæa tranſmigratio interpretatur: & iam Dominus Ieſus à paſſione ad reſurrectionem, à morte ad uitam, & à pœna ad gloriam tranſmigrauerat. Et ita certè manifeſtum factum fuit, quòd data eſſet ei omnis poteſtas tam in cœlo quàm in terra. tantusq; ipſe Dominus, ut rectè ſcripſerit Apoſtolus: [c] Quia in nomine eius omne genu flecti oporteat, cœleſtiū, terreſtriū ac infernorum. Et ubi ſunt modò qui dicebant ad Pilatū: [d] Domine recordati ſumus, quia hic ſeductor dixit adhuc uiuens: Poſt tres dies reſurgam. iube ergo cuſtodiri ſepulchrum. Aut ergo ſepultū nobis reddant,

bis reddant, aut nobiſcum adorent filium Dei Ieſum perfidi Iudæi, ac dicant, Quia uiuit Chriſtus Deus noſter.

IN OCTAVA PASCHAE Euangelium, Ioannis 20. Cum ſerò eſſet die illo.

QVòd Dominus noſter Ieſus ſe ſuis diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam in multis argumentis uiuum præbuit, ut Lucas refert:[a] factũ eſt, ad probandam carnis reſurrectionem ueram, quæ creditu ut difficilis, ita neceſſaria eſt omnibus. Verùm quòd ianuis clauſis ad ipſos diſcipulos ueniſſe ſcribitur: hoc non fecit nudus homo, ſed filius Dei, qui rerum naturæ non ſubiacet: quod & in cæteris quoq; miraculis patuit, quando [b] ambulauit ſuper mare ſiccis pedibus. Factum id quoq; eſt, quia poſt reſurrectionem ſuam corpus habuit glorificatum, cui nihil reſiſtere poteſt, quale & omnes habituri ſunt homines, dicente Apoſtolo: [c] Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Præclarè ſcribit Auguſtinus, ac inquit: Corpus uetuſtate mutatum reſurget, incorruptione atque immortalitate ueſtitum: quod etſi conteratur in puluerem, uel in aquas diſperſum ſit, omnipotentiæ tamen Dei non ſubtrahetur. Eſt igitur glorificatum corpus ſpirituale, ſubtile, & plenum abſq; omni occupatione: ut lux plena eſt, & non occupat. Et gauiſi ſunt uiſo Domino.) Sic enim dixerat illis: [d] Mundus gaudebit, uos autem contriſtabimini, ſed triſticia ueſtra uertetur in gaudium. Videbo uos, & gaudebit cor ueſtrum. Dixit præterea illis: Pax uobis.) Pacem affert, qui propter pacem uenit. Iterat, ut oſtendat per ſuũ ſanguinem pacificata, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra, quemadmodum D. Apoſt. ſentit, quum ait: Chriſtus ueniens euangelizauit pacem uobis qui lõgè fuiſtis, & pacem iis qui propè, &c. Nec aliam pacem Chriſti intelligimus quàm ſpiritum ipſius, cuius particeps ſi quis fuerit, repletur omni bono. de qua quidẽ Apoſtolus ſic ait: [e] Et pax Chriſti quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat ueſtra corda, ueſtraſq; intelligentias. Mundus quoque habet pacem, ſed ſimulatam: [f] ſicut Iudas cum Chriſto, [g] & Ioab cum Amaſa: ſed inquinatam in malo [h] quemadmodũ Pilatus & Herodes. Vera igitur pax eſt, corporis et animæ ordinata uita, & obedientia in fide ſub æterna lege Dei immortalis. Cæterùm quòd oſtendit eis cicatrices, factũ fuit, quo magis pateſceret gloria ex ſua morte cõſecuta. Et gauiſi ſunt, ut antea diximus, qui ingenti mœrore premebantur, pendere Ieſum de ligno ſciẽtes. ſed morte à uita Chriſto deſtructa, læticia extincta eſt Iudæorum, & gaudiũ incepit diſcipulorũ, mœrore abiecto. Gaudeamus et nos, quia Chriſtus ſemel peccato mortuus eſt, & iam uiuit Deo, & ſpirantibus nobis præbebit læticiã ſempiternã, Amen. Sicut me miſit uiuẽs pater.) Ordinat diuinorũ myſteriorũ miniſtros
ad illuſtrandũ uniuerſum terrarũ orbẽ. Et cũ in- a Acto. 1.
quit, Sicut me miſit uiuẽs pater: Apoſtolatus dignitatẽ oſtẽdit, ſimulq; aperit magnitudinẽ poteſtatis. Pater enim miſerat eũ ut operaretur ſalutẽ: ipſe uerò nihil uerbis à patre acceptis detraxit, quã certe uiã Apoſtolos in ſtudiis uitaq; ſequi oportebat, nimirũ ut nõ faciant uoluntatẽ propriã,
ſed eius à quo eſſent miſsi, utq; ſummo ſtudio uo- b Matt. 4.
carent peccatores ad pœnitentiam. Bene itaq; ac piè, meo quidẽ iudicio, ſcribit ſanctus ille Gregorius: Grãdis honor, ſed graue pondus iſtius eſt ho-
noris, ut qui neſcit tenere moderamina uitæ ſuæ, c 1. Corin. 15.
iudex fiat alienæ. Quod equidem de Apoſtolorũ ſucceſſoribus dixiſſe eũ autumo, qui ut plurimùm
fragiles eſſe conſpiciuntur, ita ſanè aliis facilè of- D. Chryſoſt.
fendiculũ præbent. quo rectius Chryſoſtomũ di- de Sacerdo-
xiſſe reor: Si recta docet, nõ uitæ, ſed uerbis eius tio.
intendere debes. Et eam ob rem ſancti uiri non temerè ſeſe huic tam prægrandi negocio ſubmiſerũt. ait enim Chryſoſtomus: Leuius mihi ſupplicium adfore puto, ſi accuſer cur & alios nõ ſerua-
uerim: quàm ſi & me item unà cum illis perdide- d Ioann. 16.
ro. quod diligẽter & accuratè perpendere deberent, qui quoſq; ſacris initiant, & illi hoc grauiſsimum nõ ſubire & aggredi, ni prius probè perpendiſſent, qua ratione poſſent explicare. Accipite Spiritũ ſanctum.) Chriſtus fuerat à patre Deo miſsus, ad docendam fidei ueritatem. Quia uerò rurſum ad patrem abiturus, mundum relinquere uolebat, hoc officii demandat ſuis diſcipulis. Quandoquidem autem hanc ueritatem
publicare per totũ mundũ, excellentiſsimũ nego- e Philip. 4.
ciũ erat, ideóq; alios infirmos proprio ſanctificat Vide Cyrillũ.
ſpiritu atque corroborat. Et licet Spiritus ſanctus abundè eis collatus ſit hac die: tamen Pentecoſtes die expreſsiorem operationem gratiæ habi-
tantis in eis ſpiritus oſtenderunt. in cuius argu- f Matt. 26.
mentum, ſcribente Luca, apparuerunt linguæ ci- g 2. Reg. 20. Acto. 2.
ſpertitæ. Omnes enim gentes in unitatem fidei cõ- h Lucæ 23.
gregandæ erant. Thomas autem.) Permiſsum hoc eſt ex diſpoſitione, ut nos per exquiſitam fidem, ipſius carnem Chriſti quæ de cruce pependit in uitã reuocatã credamus, et nõ apparitionem, ſpirituale corpus & aereum. Quare etiam

Chriſtus

Chriſtus in prima figura tangi & uideri uoluit,
Galat.4. & non in ſua gloria cerni, ne aliud corpus quàm
Philip.2. quod de uirgine aſſumpſit, putarent reſurrexiſſe,
& quod crucifixum & mortuum fuit. Hinc ta-
men nō putandum eſt, ullas corruptionis reliqui-
as, ulla ſigna poſt reſurrectionem in hominibus
futura, ſed reſurrecturos in gloria, qua coram A-
a Ioan.4. poſtolis in mōte transfiguratus eſt, reſplendente
Matt.17. facie ſua inſtar ſolis. Oportuit autem Chriſtum
reſurgere. quomodo enim mors uicta fuiſſet, ſi
Chriſtus non reſurrexiſſet? ſi mortuum ipſius
corpus non comparuiſſet rurſum? Aut ubi mortis
imperium retruſum eſt, ſi idipſum quod morte ce-
Oſeæ 13. cidit, non reuixit? Hæc diuina fuit diſpoſitio, ut
Thomas tardè crederet, quò nos in fide ſolidaret.

Et poſt dies octo.) Interuallo Chriſtus
apparebat diſcipulis, & non conuerſabatur cum
eis continuè ut ante paſſionem, quo oſtenderet ſe
ſurrexiſſe ad uitam ab hominibus huius uitæ ſe-
paratam, hoc eſt immortalem, & ineffabilis glo-
b Ezec.34. riæ, quæ oculis hominum cerni non poteſt. Et di-
xit Chriſtus Thomæ: Infer digitum tuum huc, ne
dubites, ne ſis obſtinatus, inquire et explora, quia
uerè ſum tuus Chriſtus. Et ipſe uidit, & palpauit
latus Saluatoris, & ictum lanceæ, & curioſius
pertractans illa, & clauorum fixuras, inquit:

Dominus meus, & Deus meus.) Ecce
animus Thomæ ilico ab omni ambiguitate libe-
ratus confirmatur, conſiderans ipſum eſſe uero
c Hebr.13. corpore quod cecidiſſet: quoniam nullo pacto
uulnera ei inerunt, qui nullo modo corporeus eſt,
ut Dominum & Dei uerum filium appellat. Sed
quid audit? Thoma, quia.) Non ignora-
d 1.Petr.5. uit Dominus, futuros nōnullos qui reſurrectionē
mortuorum non faterentur ac credituri eſſent,
niſi cum Thoma uiderent atque palparent. hunc
ergo lapſum depellit Chriſtus, ac dicit: Beati om-
nes illi erūt, qui me in carne non uiderunt, credi-
derunt tamen propter Apoſtolorum prædicatio-
nem, qui me uiderunt operari miracula, & ſermo
nis mei fuerunt miniſtri. in hoc commendans fi-
dem gentium, & ad credendum eorum prom-
ptitudinem. In hoc ſtat conſolatio noſtra, qui non
uidimus, ſed credimus tamen, idq́; ex doctrina
ſcripturisq́;, ſanctorum Apoſtolorum ad nos ſuc-
e Acto. 20. ceſſione legitima deriuatis.

DOMINICA MISERICORDIA Domini Euangelium, Ioan. 10.

Ego ſum paſtor bonus.

SEruator noſter Ieſus Chriſtus, ut pro ſua er-
ga homines clementia, ex qua ſemetipſum
f 1.Petri 5. exinaniuit, formā ſerui accipiens, ut homines fa-
ceret deos, facilius eos ad ſe ueram ſalutem quæ ipſe erat alliceret: uſus eſt ſæpenumero metaphoris, aliiſq́; obſcuris ſermonibus. Sic dixit ſe eſſe panem uiuum, ex quo quiſquis manducauerit, mortē non guſtaturum. Ioan. 6. Sic ait: Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Et iam eodem modo dicit ſe eſſe paſtorem bonum: quo ſanè indicare uoluit, quam ſiniſtrè Scripturā ſacram Scribæ ac Phariſæi intelligerent: quoniam ſi exactius eam exquiſiſſent, ſcirent utique quid Ezech. propheta olim dixiſſet, Deum & Meſchiam ipſis oſtendēs: Ecce ego ipſe requirā oues meas, et uiſitabo eas, atque liberabo. Quod igitur dicit Ieſus, Ego ſum paſtor bonus, perinde eſt ac ſi diceret: Ego ſum, ne dubitetis, ille paſtor bonus, in medio ouium diſſipatarum. Fuerunt & alij boni paſtores, ut Prophetæ ueſtri, et ante illos Abraham, Moſes, & ſi qui fuerunt alij, qui & ipſi fideliter paſcebant gregem: ſed mihi nequaquam ſimiles. Ego enim non tantū paſco oues meas in paſcuis uberrimis, [b] uerumetiam defendo eas fortiter, ut ne quiſquam rapiat eas de manu mea. Educo item oues meas è tenebris uitiorum in æternam ſaturitatem: & quod omnium maximum eſt, à nullo aliâs præſtitum, pono ego animam meam pro ouibus meis. En morior ut ipſæ à morte liberatæ, uitam & lætitiam habeant ſempiternam. Quiſquis igitur Chriſti oues paſcendas ſuſcepit, quemadmodum illi fecerunt de quibus Apoſtolus ſcribit dicens: [c] Obedite præpoſitis ueſtris, ipſi enim uigilant pro uobis, olim rationem reddituri: diligenter attendat boni paſtoris officiū, ut iuxta [d] Petri ſolidam atque inſignem doctrinam, paſcant gregem ſibi cōmiſſum, non coactè, ſed ſpontaneè, ſecundū Deū: neque turpis lucri gratia, ſed uoluntariè: neque ut dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Subiūgit enim Chriſtus, ac dicit: Mercenarius autem.) Enimuerò mercenarij paſtores ſunt, qui inhiant ſaltē rei temporali, ac priuato commodo. quibus proinde dicitur: Væ uobis paſtoribus qui paſcitis uoſmetipſos, rem ouium mearum omnino negligentes. quod & diuum Apoſtolum olim commouebat, ut ad ſuos, quos ouium Chriſti conſecraſſet paſtores, diceret: Attendite [e] uobis & uniuerſo gregi, in quo uos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos, regere eccleſiā Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: ſolum uobis curæ ſit, oues Chriſti precioſo ſanguine redemptas cuſtodire ac conſeruare. Vidit lupum uenientem.) Non ſolùm Satanas lupus eſt diſſipans oues Chriſti [f], dum eas ad peccādum inducit

ſua peſtifera perſuaſione: ſed & illi de quibus dicitur, [a] Principes in medio eius quaſi lupi rapientes prædam. *Item hæretici, ac omnes qui falſa doctrina Chriſto oues abripiunt ac dilacerant, de quibus diuus Paulus ſuos fideliſſimè præmonuit, ac dixit:* [b] Scio poſt diſceſſum meum, quoniam intrabunt lupi rapaces in uos, non parcentes gregi: Et ex uobis ipſis exurgent uiri loquentes peruerſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe. *Quando autem eiuſmodi lupi gregem inuadunt, ait Ieſus, fugit mercenarius, quia mercenarius eſt: non animas ouium quærens, ſed lac & lanam.* [c] *Fugit autem, quia tacet, nec reſiſtit, & mala non arguit, opponens ſe murum pro domo Dei, quam fugere dicitur, quia timor eſt fuga animi. Ergo mercenarij non fuerunt, ſed ueri paſtores, ſancti prophetæ, Ioannes baptiſta, Apoſtoli, & multi eorum ſucceſſores, quando uſq; adeò non fugerunt, quin etiam mortem ultrò ſubirent. Cæterùm quid fit fugientibus tam ignominioſè mercenarijs? inquit Chriſtus: Lupus rapit & diſpergit oues. Idem & Propheta dixerat. Rurſum itaque palàm dicit: Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas. quibus ſanè uerbis oſtendit, ueri paſtoris ſignum eſſe cognitionem mutuam, paſtoris uidelicet & ouium, quæ quidem cognitio prouenit ex frequenti & ſollicita uiſitatione paſtoris, quia ſic explorat ſingulas conditiones ouium. Vnde concilium Cabilonenſe ſtatuerat,* [d] *ut ſingulis annis quæquæ Eccleſiæ uiſitarentur, uel quoties opus fuerat, quando peragrandæ parochiæ neceſſitas incubuiſſet: unde quoque fieri poteſt, ut ſimiliter oues ex frequenti imaginatione ipſum paſtorem attendant. Cognoſcit autem Chriſtus oues ſuas: nouit enim qui ſui ſint, pro quibus ipſe paſtor ſuam impendit uitam. Hi ſolùm ſunt oues Chriſti, quos ipſe nouit noticia approbationis, quibus proinde dicturus eſt:* [e] Venite benedicti patris mei, &c. Et alias oues habeo.] *Quaſi diceret: Ego neſcio uos. ipſi enim me neſcitis & reijcitis. habeo igitur alias oues, quæ non ſunt de ſtirpe Abraham, in quo multum gloriari ſoletis, & illas me oportet adducere.* [f] *Abrahæ factæ ſunt repromiſſiones, quod ſemen ſuum ultra omnem numerum eſſet multiplicandū. In hoc ueni, in hoc miſit me pater: at uos neq; me neq; patrem ſcitis. balatis quidē inter oues meas, dicentes:* [g] Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius: *cum tamen nil ſitis quàm hirci putidi. Quia igitur non uultis oues meæ eſſe, ad fidem Prophetarum & Patriarcharum alij uenient, qui non uſq; adeò inobedientes, imò uocem meam audient, hoc eſt obediēt Euangelio, facturi quæ præcipio eis: quib. certè uerbis omnes gentes expreſſit, quas uidit adducendas per Apoſtolorum ſuorum prædicationem.* Et erit unum ouile.] *Hoc eſt, docente Cyrillo, una Eccleſia credentium: non Iudæus, non Græcus, ſed unum omnes in me, & unus paſtor omnium ego Chriſtus. Vt igitur doctrinæ ſpargantur, una tamen tantummodo fides eſt, per quam fiunt ſalui omnes homines, ſicq; unus paſtor eſt, utcunq; multi paſtores ſe eſſe profiteantur. Humaniſſimè id quidē tractatur ab Auguſtino in libro De ouibus, ibi nimirum & oues & paſtores ſui admonet officij. quoniam ait Deus: Ecce ego iudico inter ouem & ouem, inter hircos et arietes. Sit ergo una illa noſtra ſolicitudo quæ nobis imponitur, audire ſcilicet uocem ueri paſtoris Ieſu Chriſti.*

a Ezec.22.
b Actor.20.
c Fugiſti, qu(i) tacuiſti. Gregorius.

DOMINICA IVBILATE Euangelium, Ioan. 16. Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicum, &c.

CVm Dominus Ieſus ex hoc mūdo ſe ad patrē iturū ſciret, nec eſſet ignarus quàm ex ſuo diſceſſu diſcipuli futuri eſſent mœſti, utpote quē ſuprà quàm dici poſſit diligebant, eo quòd miræ manſuetudinis et magnæ clementiæ eſſet, nec non ſanctimonia uitæ ſumma polleret: nihil æquè ſtuduit, atq; facere ut bene ferrent quæ fieri omnino oportebat. Meminit igitur Chriſtus ſic ſuæ apud illos ambitionis, ut interim eoſdē de ſua reuerſione cōſoletur, ac tantum eſt dicere: Diſcipuli mei, reuera chari ac intimi mei, fortem animū aſſumite aduerſus tempeſtatē imminentē. breue tempus eſt quòd orbabimini cōſpectu meo. Rurſus reddar oculis ueſtris poſtquā morte deuicta ſurrexero: uidebitis enim me uiuū, & gaudebit cor ueſtrū: mox ad patrem regreſſus, largiturus ſum uobis maiora atq; excellentiſſima. & dixerunt illi: Quid eſt hoc?] *Chriſtus ſæpiſſimè obſcura locutus eſt, quo diſcipulorū ſuorū animos excitaret. Porrò quoniā hic interrogant inuicē, illi hoc ſanè docēt, de obſcuris et tamē cognitu utilibus interrogandū eſſe, ne qs temerè de his iudicet pronuncietq́;. quod etiam à Domino præceptū fuit, dicente: Interroga patrē tuū, et annunciabit tibi: ſeniores tuos, & dicent tibi. Quod quia à multis neglectū eſt, factū uidemus ut iuxta Prophetā in ſua ſapientia ſint perditi, & tandē à fide alienati: cuius licet ſe illuſtratores iactarent, ſicut Arius, Ebion, Cherinthus, & Pelagius. Beatus Petrus de Paulinis locuturus epiſtolis: Chariſſimus, inquit, frater noſter Paulus ſecundū datā ſibi ſapientiā ſcripſit quædā difficilia intellectu, quæ indocti et inſtabi-*

d Viſitatio Eccleſiarum.
e Matth.25.
f Gen.17. & 22.
Deut.32.
Hiere.8.
g Pſal.49.
1.Pet.3.

les deprauant,ſicut et cæteras Scripturas,ad ſuam
ipſorum perditionẽ. Hæc utinam perciperent cor
de importuni diſputatores, ne Dei profunda in nõ
exiguã ſuam perniciẽ curioſius perſcrutarentur.
Hiere.17. Amen dico uobis.] Ait propheta: Prauum
a Rom.5. eſt cor hominis & inſcrutabile:quis cognoſcet il-
lud? Ego Dominus ſcrutans cogitationes, & exa-
minans affectiones. Cum igitur uerus ſit Deus
Christus,cognouit quòd animis uoluebant diſcipu
li, & ait: Sic res ſeſe habebit,quòd uos me occiſo
plorabitis:inimici aũt mei gaudebũt, quaſi penitus
extinxerint me, meamq; fidem. At rurſum appa-
rebo uobis,et ſummo gaudio afficiet uos hic meus
b Sapien.5. cõſpectus. His aũt uerbis diſcernit Chriſtus diſci
pulos ſuos à mundo,id eſt,hominib. uitijs deditis,
& uirtutes odio habentibus. Nec ineptè hinc col-
ligi poteſt,diſcipulos Chriſti ſemper fore tribulã-
Iob 7. dos,præter id quod dicitur: Militia eſt uita homi-
nis ſuper terram. Omnem hominẽ oſtendens nihil
prorſus gaudij habere,ſed omnia in hoc mũdo eſſe
c Rom.8. mœroris & doloris plena, ita ut uerißimè dixerit
Iob 14. Iob: Homo natus de muliere,breui uiuens tempo-
Eccleſiaſt. 1. re repletur multis miſerijs. Et Eccleſiaſtes: Vni-
& 2. uerſa uanitas et afflictio ſpiritus, cuncti dies homi
nis dolorib. et ærumnis pleni ſunt, nec per noctẽ
mente requieſcit. Quæ quidẽ uerba ſi latius inda-
gare libet, profectò non niſi uerißima inueneris.
d Actor.4. Non'ne multa cautela cuſtoditur ſalus corporis
e Marci 1. quæ in dubio ſemper eſt, et amiſſa cum graui labo
In Iobum. re reparatur:dicẽte Gregorio. Non'ne animus di-
uerſis fatigatur cogitationib.dum quandoq; labo-
rat cognoſcere,quod homini nõ cõceditur? Quã-
In Prolog. libri 7. obrẽ Ethnicos dixiſſe Plinius ſcribit: Bonum eſſe
f Lucæ 16. hominẽ nõ naſci,uel quàm ocyßimè mori. Præter
illã aũt omniũ hominũ miſeriã, diximus peculiarẽ
diſcipulos Chriſti manere,nempe perſecutionẽ ab
Ioan.16. impijs propter ueritatẽ, dicẽte Chriſto: In mundo
g Sapien.5. preſſurã habebitis,in me uerò pacem. Nemo itaq;
exiſtimet ſe à Domino odio haberi, quũ in uarias
inciderit tentationes,imò exiſtimet hanc eſſe uerã
2. Tim.3. uiam ad ſalutem æternam. Sic enim Apoſtolus in-
quit: Omnes qui piè uolũt uiuere in Chriſto,perſe-
Hebr.12. cutionẽ patiẽtur. Curramus itaq;, ut idem monet,
ad propoſitũ nobis certamẽ, aſpiciẽtes in authorẽ
fidei et cõſummatorẽ Ieſum,qui propoſito ſibi gau
dio ſuſtinuit crucẽ. Mulier cum parit.]
Vnde tantus mulierũ in partu dolor, Gen. cap.3.
habemus,ubi Deus mulieri Euæ dixit: Multiplica
bo ærumnas tuas,et conceptus tuos: In dolore pa-
ries filios, &c. Si enim mulier innocentiã ſuã ſer-
uaſſet,in qua erat ad ſimilitudinẽ Dei facta,habẽs
de rebus rectum iudiciũ, amorẽ & obedientiã er
ga Deum,procreaſſet quidem liberos ex commix
tione, at ſine concupiſcentia,ſine item dolore, do-
nec cum uniuerſa poſteritate ſua ad meliorem ſta
tum,ubi cœleſti et æterno bono ſibi parato frue-
retur,fuiſſet tranſlata.[a] Iam uerò dicitur: Per unũ
hominem peccatum in hunc mundum intrauit, &
per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors
pertranſijt. Hinc ergo illæ lachrymæ. Et uos
quidem.] Adaptat ſimilitudinem illam Chri-
ſtus, et ut clementißimus Dominus cõſolatur ſuos
Apoſtolos ne deficiant: quoniam quicquid hoc ſit
triſticiæ & tribulationis, alibi uertetur in gaudiũ.
Maximè uerò iſthæc conſideranda ſunt, quando-
quidem ubiq; nobis acclamat mundus:[b] Exiguum
eſt tempus uitæ noſtræ, nõ eſt refrigerium in fine
hominis. Venite ergo fruamur bonis, cõſtituendo
ibi finem noſtrum, uino precioſo et unguentis nos
impleamus. Hic oportet diligentißimè ut attenda-
mus, quàm maximum & incomparabile gaudium,
firmũ, ſimulq; æternale Deus daturus ſit pro mo-
dica illa triſticia. ita enim Apoſtolus ait:[c] Exiſtimo
quòd nõ ſunt condignæ paßiones ad futuram glo-
riam quæ reuelabitur, quam præparauit Deus his
qui diligunt eum. Magnam et ſempiternã læticiam
habebunt electi, & fulgebunt (ait Auguſtinus) iu-
ſti in regno patris ſicut Sol. magna claritas illorũ,
quando claritatem ſolis habebit lux corporũ. Ab-
eant itaq; mundi huius amatores, lætentur licet, et
in delicijs uiuant:[d] nos planè quos ſpiritus regit
diuinus, cum beatis Apoſtolis flere malumus,[e] &
cum Ioanne baptiſta in deſerto uiuere, quàm illorũ
bonis frui: memores quantis in tormẽtis cruciatur
diues ille epulo, qui fruſtra toties clamat,[f] Pater
Abraham miſerere mei. Idem omnibus euenturũ
dicit ſcriptura impijs, quando illi dicturi ſunt: Heu
quid nobis profuit ſuperbia noſtra, aut diuitiarũ
iactantia? tranſierunt illa tanquam umbra, & nun
cius præcurrens.[g] Habebunt & ij uitam æternã,
inquit Auguſtinus, ſed cruciatib. plenam: iuſti aũt
in perpetuũ uiuent. hoc eſt, habebunt iucunditatẽ
infinitam, ſempiternamq; beatitudinem: quam qui
ſemel adipiſcitur, ſemper tenet, dicẽte Domino: Et
gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis.

DOMINICA CANTATE EVANgelium, Ioan.16. Vado ad eum qui me miſit.

POſtquã Dominus noſter Ieſus Chriſtus in
ultima ſua cœna ſuis diſcipulis prædixit, quã
eſſent paſſuri perſecutionem, nimirum ut abſq; ſy-
nagogis fierent: item horam eam uenturam, ut om
nis qui eos trucidaret, arbitraretur ſe obſequium
Deo ipſi præſtare: mox eiſdem quoq; ſuam ex hoc
mundo

mundo abitionem denunciat. Iam enim peractum erat officiũ prædicationis ſuæ, quod à Deo ut uerus Meſsias [a] *et promiſſum ſemẽ Abrahæ acceperat, cui ob magnam in Deum fidem iureiurando erat promiſſum, fore ut ſemen benedictũ ex ipſius ſtirpe orıretur omnib. gentibus.* [b] *Quando igitur uenit plenitudo temporis ſacri, miſſus fuit hic noſter Christus ab arce patris, orbis conditor, atque uentre uirginali caro fact⁹ prodijt. Et ipſe unctus diuino ſpiritu prædicauit indulgentiã, annum Domini placabilem. & hoc expleto, reuerſus eſt unde uenerat. Inquit ergo:* Vado ad eum qui me miſit.] *In quæſtionem autem uenit, cum dixerit Chriſtus tanquam uerus filius Dei,* [c] *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, et egò reficiam uos: nunc quomodo dicat, ſe abiturum ad patrem? Qui intelligunt, quo pacto dixerit Chriſtus ſe à patre exiuiſſe, nimirum ut Hilarius docet, qui uenit per incarnationem, rurſum abiuit uiſibili forma aſcendens in altum, uidentibus Apoſtolis, & hoc dicit, Vado ad eum qui me miſit. Et cur promiſerit alium paracletum, & ipſum nõ uenturum niſi ſe recepto in cœlum. At facilis erit credenti huius quæſtionis diſſolutio. Etſi enim una eſſentia, unaq́; Deitas ſit, & una operatio: Scriptura tamen uni perſonæ tribuit quod non alteri, nempe perſonas diſcernens. ſic patri authoritas adſcribitur, quia principium, unde filius & ſpiritus ſanctus ab æterno ſunt, ita ut tres ſint qui teſtimoniũ dant, Pater Filius et Spiritus ſanctus.* [d] *Et ſicut patri authoritas, ita filio redemptio attribuitur, quoniam ipſe ſolus humanitatem aſſumpſit. Sic quoq; Spiritui ſancto iuſtificatio, peccatorum remiſsio, & interna animi cõſolatio, quũ ipſe ſit donũ patris et filij, dicẽte Chriſto:* [e] *Si qs diligit me, ſermonẽ meũ ſeruabit, & ad eum ueniemus, et manſionem apud ipſum faciemus. Deinde præſentia filij nequaquã impediuit præſentiam Spiritus ſancti: ſed tale erat decretum, ut filio Dei in mundo præſente, ſpiritus ſe non manifeſtaret, tanquam cum patre manens, ut plenitudo ſpiritus nõ eſſet uiſibiliter præſtanda, niſi facta plena reſtauratione, quæ certè conſummata fuit per Domini aſcenſionẽ. et hoc eſt quod Dominus ait: Expedit uobis ut ego uadam. Erant diſcipuli nimium triſtes, quoniam ipſum unice amabant, ſicq́; timebant ſe omni bono deſtitui. Cuius haud ignarus ipſe pius eorum Dominus & magiſter Chriſtus, hunc eximit ex illorum mentibus pauorem, & excutit illis omnem de malo futuro timorem, ſic dicens:* Et cum uenerit ille.] *Chriſtus ut ſatis ſuperq́; Dei patris mandata docuit, ita quoq; ſcelera peccatorum arguebat uehementer, & ſubinde. At plenius et euidentius hoc fecit paracletus. In Chriſto enim uidebant, quod utcunque offendere poterat ipſos: uidelicet quòd more aliorum laſſus reddebatur, ſitim patiebatur et eſuriem, habebatq́; conuerſationem cum peccatoribus. Verùm perfectis omnibus quæ ad carnis diſpoſitionem pertinebant, cum homines audiuerunt ipſum, quem mortuum putabant, reuixiſſe, & in cœlos ſublatum, Apoſtolos intrepidè loqui & cum fiducia: uirtutes item admirandas emicare ad nomen Chriſti inuocatum: nihil planè poterat reliquum eſſe excuſationis incredulis. De quo autem arguet mundũ ſpiritus paracletus per Apoſtolos? ait ille:* De peccato.] *Scilicet infidelitatis, quod cætera peccata omnia complectitur: quo manente, cætera omnia detinentur: et hoc diſcedente, cætera dimittũtur. Sine fide enim, ait Apoſtolus, impoſsibile eſt placere Deo. Et fides fundamentũ eſt ſalutis humanæ, dicẽte Chriſto: Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitũ ſuum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Oſtenſurum igitur ſpiritum dicit Chriſtus mundum damnabilem, quia ſaluatorem ſuum reiecerit, licet uidiſſet omnia Prophetarum oracula cum euentis conuenire.* Et de iuſticia.] *Humana uidelicet & falſa, quam illi ſibi eſſe gloriantur ex operibus legis, & maiorum conſtitutionibus, quæ uidentur quidem ſpeciẽ habere iuſticiæ ueræ. Enimuerò homines plurimum in ſua confidebant opera, & ita ueram iuſticiam Ieſum Chriſtum reiecerunt. Vnde ſancti Apoſtoli dixerunt palàm, non datam legem ut ex illa eſſet iuſtificatio: ſed ut oſtenderet hominũ peccata, & ut ægroti medicum uerum quærerent: id eſt remiſsionem peccatorum, apud illum qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. ſic lex quidem non omnino inutilis fuit, dum mediocrem docuit uirtutem, & quærere ueram iuſticiam, hoc eſt, filium Dei: ut ex fide iuſtificaremur per gratiam Dei, & per redemptionem factam in ſanguine Chriſti Ieſu. Demum ſpiritus ille, inquit Chriſtus, arguet mundum de* Iudicio.] *Contempto ſcilicet, quaſi Chriſtus iudicandi et condemnandi copiam atq; poteſtatem non habeat. Iudicium nullũ Chriſto tribuebant Iudæi, nimirum purum hominem ipſum eſſe credentes. quare etiã dicebant: Non'ne hic eſt fabri filius? de eo reprehenderunt Apoſtoli eos, quoniam paſsim è templis dæmones eijciebantur ad nomen Ieſu, & corpora obſeſſa relinquebant. Poſſunt & hæc uerba de iudicio futuro dicta eſſe, & generali, in quo ſicut iã princeps huius*

a Gen. 17. & 22.
b Galat. 4.
Actor. 3.
c Matth. 11.
Hebr. 11.
Ioan. 3.
d Auguſt. contra ſermonem Arianorum.
Galat. 3.
Chryſoſt.
e Ioan. 14.
Matth. 13.
Cyprian.

*mundi iudicatus eſt, id eſt, diuina ſententia condẽ-
natus: ita condemnabuntur omnes Chriſti incre-
duli, qui ſequi eum malunt in mortem æternam,
quàm Chriſtum omnis innocentiæ & uitæ autho-*
1. Pet. 2. *rem. quod equidem manifeſtè Petrus oſtendit his
uerbis: Si Deus, inquit, angelis peccantibus nõ pe-
percit, ſed in tartarum tradidit cruciandos: nouit
pios de tentatione eripere, iniquos uerò in diem iu-*
a Rom. 8. *dicij reſeruare cruciandos.* Adhuc multa.]
b Actor. 17. *Multa profunda, & ultrà quàm humanus animus
ferre poteſt, eos habituros pollicetur congruo tẽ-
pore à paracleto: propterea non eſſe cur diffidant
ait, quoniam congruo tempore ea omnia ſint acce-
pturi à paracleto, quem dicit ſpiritum ueritatis eſ-*
c Eſa. 9. *ſe. Vbi rurſum diuinum decretum eſſe arcanumq́;
conſilium oſtendit, ut quandiu ipſe in mundo præ-*
d Pſal. 2. *ſens ſit, ſpiritum paracletum mundo non manife-
ſtum fieri, ſed poſt ſuum diſceſſum mundi doctorẽ
ſpiritum fore excellentiſſimum: ubi ſanè tenendũ
erit, Spiritum ſanctum ut doctorem, omnia neceſ-*
Matth. 13. *ſaria ad ſalutem docuiſſe. Quòd ergo hæreſes o-
riuntur, ſchiſmata, horrendiq́; abuſus, nemo iuſtè*
e Matth. 3. *illi imputabit, ſed negligentiæ eorum quos ipſe po-
ſuit epiſcopos regere Eccleſiam Chriſti: uerſutiæ
quoq; & malitiæ diaboli, qui ſolutus eſt, ut ſedu-*
f Chryſoſt. de orando Deũ. *cat uniuerſum orbem.* Ille me clarifica-
bit.] *Oſtendet enim, quis ego natura ſim, quan-
ta ſit mea uirtus atq; poteſtas: & uobis annunciãs
efficiet, ut uniuerſus mundus confiteatur, me eſſe
in gloria patris mei.*

DOMINICA VOCEM IOCVN-ditatis Euangelium, Ioan. 16.

g Pſal. 120.

Amen dico uobis, &c.

*DOminus noſter Ieſus Chriſtus, ipſe pius
pater noſter, à filijs abiturus, quæq́; opti-
ma diſpoſuit ad ſalutem noſtram ſummè neceſſa-
ria. Et quàm propenſus ſit apud patrem ſuum me-
diator & aduocatus futurus (ſicut Paulus inquit:*
1. Tim. 2. *Vnus Deus, unus mediator Dei & hominum eſt
homo Chriſtus, ad noſtram omnium ſalutem) uel
hinc inter cætera facilè dinoſcitur, quòd patrem
orare nos iubet in nomine ſuo, dicens:* Amen
h 1. Ioan. 2. amen.] *Humana infirmitas tanta eſt, & adeò
per ſe quidem nihil poteſt, ut etiam inſufficientes*
i Hebr. 4. *ſimus aliquid ex nobis, tanquam ex nobis cogita-*
2. Cor. 3. *re, ſicut ſcripſit Apoſtolus. Quam ſanè infirmita-
tem nobis fecit lapſus Adæ, qui Deo inobediens,
gloriam & honorem ſuum amiſit, & uitam æter-
nam morte commutauit. Idcirco & nos, et omnia
quibus opus eſt nobis ſiue ad corporis ſiue ad ani-
mæ ſalutem, Deus elargitur atq; conſeruat. Solus
ipſe uitæ ac mortis noſtræ poteſtatẽ habet, in no-
bis operans uelle & perficere pro bona uolunta-
te ſua. In bona enim cogitatiõe ipſe operatur, quo-
niam in nobis manet ad bonum infirmitas, & ad
malum inclinatio. Ipſius igitur gratia præueniens
facit, ut principium boni operis ex parte noſtra
ſit. Hinc qualibet re indigentes, ad creaturam nul-
lam [a] quæ uanitati ſubiecta eſt, ſed ad Deũ ipſum
confugere debemus, [b] in quo abſq; dubio uiuimus,
mouemur & ſumus. Et huc tendit Chriſtus, cum
diſcipulos conſolatur, & ait: Amen dico uobis, ſi
quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis.
Patrem intelligit Deum, quoniam uerus filius Dei
erat, Scriptura teſtãte: [c] Paruulus natus eſt nobis,
& filius datus eſt nobis, & uocabitur nomen eius
admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, &c. Et alio
loco ait Dominus ad eũ: [d] Tu es filius meus, ego ge-
nui te. Quæ ſcripturæ, utcunq; detorqueantur à
Iudæis: uerum tamẽ filium Dei Meſchiã oſtendũt,
qualis eſt noſter Ieſus Chriſtus. Quin potius te-
ſtatus eſt Deus, hunc Ieſum ſuum eſſe filium, cum è
cœlo dixit: [e] Tu es filius meus dilectus, in quo mihi
bene complacui. Hinc quoq; conſtat, magna arma
eſſe orationem, ſi cum integra mente fiat. Et ut a-
gnoſcas eius uirtutẽ (inquit Chryſoſtomus) audi-
quid dixerit iudex iniquitatis, nullis quando potuit
flecti precibus: [f] et quod uidua illa amicitia prome-
reri non potuit, promeruit aſſidua oratione.*
Petieritis patrem.] *Hoc eſt, Deum uerũ, re-
gem cœlorum, qui ſolus bonus & perfectus eſt, à
quo dimanat omne datum optimum, & omne do-
num perfectum, quod ut Dauid ipſe optimè cogno-
uit, ita profectò dixit: [g] Ad te leuaui oculos meos
qui habitas in cœlis. Et iterum: Auxilium meum
à Domino, qui fecit cœlũ et terram. Et licet, Chri-
ſto dicente, pater ille ſuus noſterq́; ſciat quid o-
pus nobis ſit, antequam petamus: adhuc tamen
uult rogari, nimirum (ut Chryſoſtomus inquit)
quo humilieris, & eius maieſtatem agnoſcas, utq;
peccatorum tuorum ſæpe recorderis. Vult au-
tem Ieſus ut in nomine ſuo petamus, quia ipſe de-
dit ſemetipſum pro omnibus redemptionem, me-
diator ipſe uerus Dei & hominum, quemadmo-
dum ſancti de eo ſcripſerunt Apoſtoli, dicentes: [h]
Filioli mei, hæc ſcribo uobis ut non peccetis: ſed
ſi quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ,
Ieſum Chriſtũ iuſtũ. Item: [i] Aduocatũ & pontifi-
cem habemus, qui poteſt cõpati noſtris infirmitati-
bus. adeamus igitur cum fiducia ad thronũ gratiæ
ipſius, & auxiliũ inueniemus in tempore opportu-
no. Verùm quid in eius nomine petamus? ait ille:*

Vt

Vt gaudium ueſtrum plenum ſit.] *Hoc eſt, ut uobis ſit uera ſalus æternaq́; læticia in cœlis: quandoquidē quæcunq; fiunt ſub ſole, uanitas ſunt, & afflictio ſpiritus. Mundus eſt, ſed tranſit unà cum concupiſcentia ſua.* [a] *Et homo uiuens, dicente Iob, repletur multis miſerijs, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Et cum ipſe uarias mundi uoluptates narraſſet, tandem ait:* [b] *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. quod uerißimum eſt. ubi enim Achilles, ubi Hercules, ubi Plato, ubi Ariſtoteles? In ſolo cœlo igitur et apud Deum nulla eſt tranſmutatio, nec uicißitudinis obumbratio, neq; luctus neq; clamor, nec ullus dolor, ſed omnium bonorum abundantia. Meritò autē ac iuſtè modò quæritur, an ſimul omnia contemnenda ſint, nihil'que prorſus harum rerum petendum, ſed ſolum illud quod oculus non uidit, nec aſcendit in cor hominis? Profectò uerè Chriſtianus ſimpliciter nihil horum expoſcit, niſi inquantum ad eam ſalutem Deiq; gloriam deſeruiunt. quamobrē rectè petijt Salomon, ſibi ſapientiā dari à Domino, interrogatus quid uellet:* [c] *quo ſcilicet populum ſibi commiſſum iuxta uoluntatē Dei inſtitueret atq; gubernaret. Sic & de diuitijs, quas Auguſtinus petendas concedit: quemadmodum & poteſtates, non propter ſe, ſed propter aliud quod inde fit bonum. quo etiam modo, iuxta Chriſti doctrinam, panem noſtrum petimus quotidianum, nec non ut Deus propter nomen ſuum ſanctum, paßionem et mortem, nos miſerrimos peccatores reſpiciat, atq; à nobis omnia aduerſa corporis & animæ auertat, quemadmodum priſcos illos ſæpißimè feciſſe legimus. ut David* [d] *qui aiebat: Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris propter nomē tuum.* [e] *Et Iudith, quādo Bethuliēſes obſeſſos uidit: Tu qui pius es, dixit, miſerere nobis. Nec minus obnixè rogauit Ioſaphat liberari ab Ammonitis, dixit enim:* [f] *Clamabimus ad te in tribulationibus, et exaudies nos, ſaluosq́; facies.* [g] *Et David, cum horribiliter peſtilentia graſſaretur. Sic & Apoſtolus noſter cupiuit uehementißimè orationibus, Rom. cap. 15. à periculis & tribulationibus liberari: qui & obinde iußit orationes, poſtulationes & gratiarum actiones fieri pro omnibus hominibus,* [h] *& potißimùm in ſublimitate conſtitutis: unde nos quaſi per manus accepimꝰ, publicas ſæpius agere preces nos debere. Nam & diuus Chryſoſtomus hoc ipſum ſuo tempore factum fuiſſe teſtatur his uerbis: Id nouerunt, inquit, fideles, quomodo diebus ſingulis mane et ueſpere orationes fundantur ad Dominū, pro omni rerum Eccleſiæ ſtatu, &c. Vtinam qui turbulentißimum inhabitamus ſeculum, tam certo tamq́; pio acquieſceremus cōſilio, imò potius præcepto & traditioni maiorum noſtrorum, ubi triſtia ſunt et calamitoſa omnia et lachrymæ rerum,* a Iob 14. *præſertim cum id exigat mutua omniū charitas: & Chriſtus promiſit ſe congregatis in ſuo nomine affuturum,* Matth. 18. *& inuocantibus in ueritate patrem. Demum ſi multum ualet deprecatio iuſti aßidua,* b Iob 21. *quāto magis multorum, ut parcat nobis Deus, qui Sodomitis ob paucißimos, ſi inuenti fuiſſent, parcere uolebat?*

Hæc in prouerbijs locutus ſum uobis.] *Hora de qua Chriſtus hic loquitur, fuit dies Pentecoſtes, quo die dato ſpiritu cœperint loqui magnalia Dei apertè et palam, de Chriſto ut filio Dei, (quemadmodū dilucidè Actorum liber docet) quæ antea non intellexerāt, ut homines animales ſiue carnales.*

Ipſe pater amat uos.] *Honorat atq; amat patrem, qui commendat eum creatorem omnipotentem atque æternū. Honorat filium atq; amat, qui credit eum æqualem eſſe patri, & quòd ex nimia charitate ipſe in hunc mundum uenerit.* c 2. Par. 1. *Et hic uiciſſim honoratur amaturq́;. quod quia fecerunt ſancti Apoſtoli, quemadmodum in Petro uidere eſt, meritò dicit Ieſus: Non dico quia rogabo patrem pro uobis. ipſe enim pater amat uos, quia uos me amaſtis. Et nos Chriſtum amare debemus, per ſpiritū qui datus eſt nobis, quo amet nos uerus pater in cœlis.*

Exiui à patre, & ueni in mundum.] *Exiuit Chriſtus, Hilario teſte, ut ſuprà quoq; diximus, per æternam generationem: & uenit per carnis aſſumptionem:* d Pſal. 78. *iterum reliquit mundum corporali præſentia, & iuit ad patrem, humanitatē ſuam* Actor. 2. *clarificatam iam ad inuiſibilia paternæ maieſtatis inducens, ubi eſt noſter aduocatus atq; mediator.* e Iudith 7. *eapropter, cum ſint nobis anguſtiæ undique, nec ſciamus quid acturi ſimus, hoc ſolum reſidui nobis eſt, ut oculos noſtros ad ipſum attollamus, & ipſe Saluator noſter erit, iuxta promiſſum, in tribulationibus,* f 2. Par. 20. *eripietq́; nos, ut glorificemur in ſempiternum, Amen.* g 2. Reg. 24.

IN FESTO PHILIPPI ET IAcobi Apoſtol. Euangelium, Ioan. 14.

Non turbetur cor ueſtrum, neque formidet, &c.

h 1. Tim. 2.

DIxerat Chriſtus Petro: Amē dico tibi, antequam gallus bis cantet, ter me negabis. quod equidem fieri permiſit Dominus. Primùm, ut ipſe Petrus diſceret aliorum infirmitatibus compati: item ut eſſet nobis exemplo, quàm nihil ſimus abſque auxilio Dei: & proinde nulli præſumen-

dum de ſuis uiribus. Et ut nemo deſperet peccator,
licet impiiſsimus, ſed quòd ſi defleuerit ſua peccata
cum Petro, certò credat ſperetq́; ſe miſericordiã
conſecuturum. Cæterùm ut audiuerunt hoc Chri
ſti dictum cæteri Apoſtoli, ſtatim cogitarũt, Quo
[a] 2. Cor. 6. pacto nos euademus maxima pericula? ut uidem[a],
fruſtra tot labores et ſudores exantlauimus, quos
uitam nunquam intermorituram allaturos ſpera-
bamus. Eapropter Chriſtus ait ad illos: **Non
turbetur cor ueſtrum.**] Non apertè, ſed oc
cultè negantibus ueniam ſe daturum pollicetur, ne
ex timiditate negare, nullius culpæ eſſe putarent,
& dein in profundũ conie cti contemnerent, cum
Pſal. 50. Dauid uelit peccata contra nos ſemper eſſe. Non-
dum certè nerat illis, quod poſtea Spiritus ſancti
gratia repleti habuerũt. Iubet item ne turbentur,
ut doceat ſuos, omni abiecto timore libenter pe-
ricula pro uera gloria ſubire. **Creditis in
Deum.**] Vt fortes milites inſtruit, datq́; arma
quib. queant ſuperare aduerſa, dum illis Deũ pro-
ponit: Deum ſcilicet Abraham, Iſaac & Iacob:
Deum qui eduxit populum ſuum ad terram lacte
& melle fluentem, et ait: Ego ſum idem ipſe Deus,
confidite ſaltem, & nolite hæſitare: per me uince-
re poteritis, ſi credideritis. ſcitote quia omnia poſ-
ſibilia ſunt credenti, & ab omnibus periculis ſal-
Pſal. 6. uamini. Mementote quid dixerit olim Dauid: Do
minus illuminatio mea, et ſalus mea, quem timebo?
Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo?
Hunc & nos ſumamus oportet ſenſum, etſi terra-
rum in nos inſurgat orbis: Deo nos protegente,
quis affligere poterit? imò diuina ſapientia illum
uertet inſultum in noſtram gloriam. unde bene di-
Rom. 8. xit diuus Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra
nos? Et alio in loco luculẽter docet, quo pacto de-
beamus armati eſſe, quo poſsimus inimicum nobis
Epheſ. 6. aduerſantem uincere, ubi inquit: Induite uos ar-
[b] Pſal. 118. maturam Dei, ſumentes ſcutum fidei, & gladium
ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. cui uel hoc modo
1. Petri 5. aſtipulatur Petrus, quum inquit: Sobrij eſtote, &
uigilate, quoniam aduerſarius ueſter diabolus exi
uit quærens quem deuoret, cui fortes reſiſtite in
fide. Porrò fides hæc quæ in patrem et filium eſt,
nec non ſpiritum ſanctum ipſis in omnibus æqua-
lem, in animis noſtris ſplendere debet, ut ſit nobis
unus Deus pater, ex quo omnia, & nos illo: & u-
nus Dominus Ieſus, uerus filius, Dei per quem om
nia, & nos per ipſum, poſtquam factus eſt homo,
crucifixus pro nobis, ac uerè mortuus: exuſcita-
tus autem rurſum per uirtutem patris, quo & ſal-
Rom. 10. ui erimus, Apoſtolo dicente: Quod ſi confitearis

in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo cre-
dideris quòd Deus excitauit illum à mortuis, ſal-
uus eris. Nemo autem poteſt dicere Dominus Ie-
ſus, niſi in ſpiritu ſancto. **In domo patris
mei.**] Diuerſas in una uita æterna ſignificat di-
gnitates,[a] quas Apoſtolus tali ſchemate declarat:
Alia eſt, inquit, gloria ſolis, alia lunæ, alia ſtella-
rum: ſic quoq; erit reſurrectio mortuorum: Deus
tamẽ erit omnia in omnibus, regnabit in omnibus
charitatis unitate, quia Deus eſt charitas. **Va-
do parare uobis locum.**] Inacceſsibile e-
rat hominibus cœlum, nec ullus unquam hominũ
ante Chriſtum cum ſancto angelorum conſortio
fuit, propter præuaricationẽ Adæ: omnes patriar
chæ & prophetæ in lymbum deſcendebant, qui
in Euangelio ſinus Abrahæ nuncupatur, ibi ma-
nentes donec Chriſtus uerum illud lumen exor-
tum eſt, miſerator miſericors & iuſtus Dominus.
Aſcendens enim ille morte deuicta in altum, ca-
ptiuam ſecum duxit captiuitatem, ut ait ille. Id re-
ctè intelligens Paulus ſcripſit: Hoc uobis dicimus
in uerbo Domini, quoniam ſemper cum Domino
erimus, perpetuò apud illum manſuri. Poſtquam
deſcendet de cœlo in uoce archangeli, & in tuba
Dei, &c. Sic enim dixit ille diſcipulis ſuis: Gau-
dete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa
eſt in cœlis. Matth. 5. **Ego ſum uia,
ueritas & uita.**] Via pura et ſancta, per quam
ad ſupernam ciuitatem proficiſci poſſumus, Chri-
ſtus eſt, quia uia eſt eundi ad patrem: unde nemo
errare poteſt, qui fide incedit per ipſum. unde quo-
que ſine fide in ipſum, ut filium Dei, nemo uadit ad
Deum: imò neceſſe eſt omnes qui ab amore ipſius
ſanctoq́; eius uerbo deuiant, errare. Proinde cupi-
uit & Dauid in lege Chriſti doceri, ne perderet
uiam ſalutis, & poſſet ciuitatem Dei aſpicere, non
ignorans per Euangelicam doctrinam cœlorum
portas aperiri. Legem,[b] dicit, pone mihi uiam iu-
ſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper.
Eſt & uera ueritas Chriſtus: ſiquidem omnis ho
mo mendax, & ſolus Deus uerax, à quo nemo
decipitur: mentiri enim nequit. Denique uita eſt:
nullus enim uitam, quam ſperamus, abſque interi-
tu in beatitudine futuram nobis, præter ipſum, re-
ſtituet. Vnde addit: Nemo uenit ad patrem, niſi
per me. Niſi enim factus homo filius Dei Chri-
ſtus, diuinitatis pariter & humanitatis particeps,
inter Deum & hominem extitiſſet mediator, in
beatitudinem nemo hominum unquam perue-
niret. **Si cognouiſſetis me.**] Nullus
intellectus naturæ, Deitatem capit, quid ſci-
licet

licet Deus ſecundum naturam ſit. Dicenti igitur
Moſi Deo, Oſtende mihi gloriam tuam: reſpondit
Deus,[a] Non poteris uidere faciem meam. non e-
nim uidebit me homo, & uiuet. oſtendens, huic ui
tæ corruptibilis carnis Deum, ſicuti eſt, apparere
non poſſe. Ergo pater per filiũ cognoſcitur, quan-
do per ipſum operatur mirabili poteſtate ac glo-
ria, magna mirabilia patrando, quando uentis &
mari impetrauit filius, & cæteris reſplenduit mi-
raculis, cognitio patris in uniuerſo terrarum orbe
rutilauit. Domine, oſtende nobis pa
trem.] Philippus putauit ſe oculis carneis Deũ
uidere poſſe. At Deum nemo uidit unquam. quòd
enim multi ſancti Deum uidiſſe leguntur, factum
fuit in ſpecie aliqua, qua uoluit uideri ab eis. et nõ
in natura ſiue ſubſtantia qua eſt ipſe quod eſt. In
alia tantummodo uita uidebimus eum ſicuti eſt.
Scribæ & Phariſæi ſignis Chriſti commoti, capi
tali odio ipſum proſecuti ſunt: & perſuadebant
turbis, Moyſi toto animo inhærere, cui Deus ſæ-
pius apparuiſſet, ac tradidiſſet ſanctam legem in
Synai monte, ubi & uerba Dei populus audiuiſ-
ſet: hunc autem Chriſtum Ieſum nihil tale un-
quam feciſſe. cogitauit ergo Philippus omnem Iu-
dæorum contradictionem diſſolui poſſe, ſi Chri-
ſtus credentibus oſtenderet patrem. Tanto
tempore uobiſcum ſum.] Quomodo ti-
bi patrem oſtendi petis, quum illum uideas, qui to-
tam naturam patris habet? Olim Deus Iudæis in
ſpecie ignis uiſus eſt, ut eſſet terribilis, quoniam
populus duræ ceruicis erat: modò autem clemen-
tiſſimus ſeſe exhibet Deus peccatoribus cunctis,
quia miſericordiam præſtaturus, ueri patris offi-
cium facit. qui igitur me uidet, qui uobis agnum il
lum acceptum magnamq́; gratiam Dei annuncio,
uidet & patrem. Ego enim & pater unum ſumus.
Philippe, ſi exactius omnia quæ Dei ſunt conſide
rauiſſetis, utiq; ex operibus meis facilè cognouiſſe
tis, me eum eſſe Deum qui Moyſen in Aegyptum
miſit, ibiq; magna miracula operatus eſt.

Verba quæ ego loquor.] Oſtendit
nihil ſe mirum, diuinæq; naturæ conueniens po-
tuiſſe facere, niſi natura Deus eſſet. Ergo ſermo-
nem patris loquor Philippe, & facio opera pa-
tris in me manentis, omnia illi adſcribo, quia ille
me miſit quærere & ſaluum facere hominem per-
ditum. Amen dico uobis.] Chariſſimi
mei eſtis diſcipuli, uobiſcum in terris conuerſatus
ſum ut homo: neceſſe eſt omnia adimpleri, quæ
ſcripta ſunt de me. parum igitur abeſt ut moriar,
& deinde à morte reſurgam. id enim exigit incar
nationis meæ myſterium. Propterea dico uobis,
etſi humilis ob humanam quam aſſumpſi naturã
hactenus uiſus fuerim: ueniet tamen hora, in qua
poteſtatem, & uos & alij credentes in me acci- a Exod.33.
pient faciendi maiora. quàm ego fecerim, miracu-
la. Verè factum eſt hoc, quando ſaltem umbra
Petri ſanauit ægrotos. Et quod petieri- Actor.5.
tis patrem.] Liquidò hic ſe uerum Deum eſſe
oſtendit, quando ſe conceſſurum pollicetur om-
nia quæ petant à ſuperna maieſtate. Idcirco Apo
ſtolus rectè dixit: Gratia uobis, & pax à Deo Rom.1.
patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto: quia una
& eadẽ gratia eſt Patris, & Filij, & Spiritus ſan
cti. Ab illo uno principio fluit omne datum opti-
mum, & omne donum perfectum. Et ut olim in-
conſuetũ erat quicquam à filio petere, & per eum
ad patrem accedere: modò tamen omnis ſpes con
ſequendæ gratiæ in eo ſita eſt, & nemo uenit ad
patrem niſi per hunc filium. de quo proinde dixit
pater: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cõ- Matth.3.
placitum eſt, Ipſum audite.

FESTO CELEBRI ASCENſionis Domini noſtri Euangelium, Marci ult. Recumbentibus, &c.

PSalmographus, quum uaticinatur de mirum Pſalm.18.
in modum ſtupendo Dei myſterio, dicit fi-
lium Dei uenturũ à ſummo cœlo. quod quomodo
factum ſit, fides docet noſtra ſacroſancta. Verum
quemadmodum ille in hanc lachrymarum uallem
noſtri cauſa uenit, quò morbos curaret humani
generis: miſerè ſaucium enim erat illud ob præua
ricationem tum corpore tum anima: ſic quoq; non
mundum inhabitare inſtituti fuerat, ſed eò redire
unde egreſſus eſſet. quod idem Propheta in ſpiritu
uidens, ſubdidit: Et regreſſio eius uſq; ad ſummum
eius. Facta itaq; reconciliatione inter Deum et ho
minem, mundũ hunc reliquens Dominus Ieſus, ſua
corporali præſentia cœlum conſcendit, uiam ſuis
quos ſanguine proprio mercatus fuerat præparãs;
ſimulq́; locum inibi reſidendi perpetuum. Quam
quidem Domini aſcenſionem Euãgeliſta Marcus
deſcribit his uerbis: Recumbentibus.]
Hæc apparitio facta uidetur, cum manus et latus
exhiberet Thomæ palpanda. Erant autem diſci-
puli increduli: hæſitabant enim ualde, etſi Maria
Magdalena annunciauerit eis ſe uidiſſe Ieſum: & Lucæ ult.
diſcipuli Emaus regreſſi & reuerſi Hieroſolymã:
quomodo ſcilicet cognouiſſent Ieſum in fractione
panis, apertè eſſent teſtati. Exprobrat autem
eis incredulitatem, ut ſuccedat credulitas: & du-
ritiam cordis lapidei, ut ſuccedat cor carneum

charitate plenum. **Et dixit eis.**] Chriſtus
a Ioan.3. ad inſtruendam fidem ſuæ reſurrectionis, ſuis di-
ſcipulis præ timore incluſis apparuit, cum quibus
etiam cibum ſumpſit, & præcepit eis ab Hieroſo-
lymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſio-
nem patris, quoniam induti uirtute Spiritus ſan-
cti, futuri eſſent præcones miſericordiæ Dei im-
menſæ in toto terrarum orbe. Eduxit autem eos,
ſcribente Luca, foràs in Bethaniam, & dixit:
Ite in mundum uniuerſum.] Chri-
Eſaiæ 49. ſtus, iuxta Eſaiæ uaticinium, ſalus præordinata
erat uſq; ad extremum terræ, & poſitus à Deo
patre in lucem gentium. Quare hic ab eis diſceſſu
rus, ſeriò præcipit, ut Euangelium regni Dei diſſe
minent ubiq; locorum, omnibus hominibus. omnis
enim creaturæ nomine ſignatur homo. Dixit au-
tem Ieſus: Chariſſimi diſcipuli mei, dixi uobis, ne
abiretis in uiam gentium, ut promiſſio patribus fa
cta præſtaretur: iam uerò quoniam omnia com-
pleta ac conſummata eſſe uidetis, ipſis Iudæis im-
piè repellentibus ipſam ſalutem, ite & prædicate
eam omni nationi quæ ſub cœlo eſt, ut in me uero
Dei filio regnum capiant æternæ hæreditatis, &
felicitatis. **Qui crediderit.**] Haud diffi-
cile intellectu erit, quare fidem præpoſuerit ba-
ptiſmo Chriſtus. ſi quis bene attendit ordinem di-
uinæ diſpenſationis atq; ſalutis humanæ. Cum e-
nim omnes idololatriæ aut uanæ ſuperſtitioni de-
diti eſſent, & quiſq; rationis capax à uero Dei cul
tu abduceretur paucis exceptis, primum omnium
in Chriſtum filium Dei fides firma ac ſolida præ-
dicanda erat, tanquam uerum illum reconciliato-
rem, mediatorem, & aduocatum inter patrem cœ
leſtem & miſerè perditum hominem. Præcedit
igitur prædicatio, & prædicationem fides ſequi-
tur, deinde uera illa regeneratio, per aquam & ſpi
Fides ex auditu, auditus autem per uerbum. ritus S. gratiam, in merito digniſſimæ paſſionis Ie
ſu Chriſti. Quid igitur credere oportet ſaluan-
dum? nimirum quod Petrus confeſſus eſt, ſic di-
cens: Tu es Chriſtus filius Dei uiui, qui in hunc
Matth.16. mundum ueniſti: tu habes uerba uitæ æternæ, &
nos credimus & cognouimus quia tu es Chriſtus
Ioan.6. filius Dei. Quòd autem huic fidei annexus eſt ba
ptiſmus, peccatum originale in cauſa fuit. Nam ut
Pſal.50. iuxta Dauidem, omnes in peccatis concipimur,
b 4.Reg.2. oportet ut omnes ab illis mundemur. hoc autem in
nullo alio fit, quàm puriſſimo illo lauacro ſpiritus
paracleti. quemadmodum olim prædictum eſt, di
Ezec.36. cente Scriptura: Ego effundam ſuper uos aquam
mundam, & mundabimini ab omnibus inquina-
c Mal.4. mentis ueſtris, &c. Et proinde Chriſtus Nicode
mum inſtituere uolens de perfectiſſima hominis
ſalute, non niſi per regenerationem eam concedi
cuiquam oſtendit. dixit enim:[a] Niſi quis renatus
fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intra-
re regnum cœlorum. Quanquam autem ab initio
Eccleſiæ Chriſti plerunq; ac potiſſimum adulti
& rationis compotes baptizarentur: admiſſi ta-
men nihilominus fuerunt paruuli, ne diuiſio eſſet
fidelium, neq; illi perirent propter labem origina-
lis peccati, à qua nec infans unius diei immunis e-
rat. Idq; fieri potuit propter Chriſti gratiam, quæ
nemini denegatur, & fidem illam infuſam Spiri-
tus ſancti replentis corda fidelium, fidemq́; Eccle
ſiæ: cuius nomine patrini offerebant eiuſmodi par
uulos, abrenunciantes diabolo, mundo atq; alijs.
Et hæc noua minimè ſunt, ſiue recenter excogi-
tata: quandoquidem Dionyſius, Cyprianus, Ori-
genes, & Aug. baptiſmum paruulorum docuere.
Et inter cætera Auguſt. ſic ait: Piè ac rectè credi-
tur, paruulis prodeſſe fidem eorum à quibus conſe
crandi offeruntur. Et alio in loco: Paruuli, inquit,
inter credentes reputantur per Sacramenti uirtu-
tem, & offerentium reſponſionem. Veriſimile mi
hi equidem uidetur, ut quemadmodum paruuli ex
peccato parentum originali obligantur ad damna
tionē: ſic aliena fide eos liberari poſſe, qui ut ex alijs
traxerunt peccata, ſic credunt per alios: hocq; in
ſacramento diuinæ gratiæ, quam ſuæ Eccl. contu
lit Deus. **Signa autem eos.**] Hæc neceſ-
ſaria in exordio Eccleſiæ fuerunt, ut enim ad fidē
multitudo credentium creſceret, miraculis fuerat
plantanda, nutrienda, firmandaq́;. Tranſcendebāt
enim humanum intellectū omnia quæ fides Chri-
ſti dictabat: Vt igitur miraculis probata fuerunt,
quæcunq; dixit Moyſes Pharaoni: ita & Chriſti
diſcipulorumq́; eius prædicatio miraculis ualde cō
firmata fuit, unde nemo dicat: Minimè credā, quia
iſta ſigna nō facio. quoniam iam fide firmata hæc
& alia ſigna neceſſaria non ſunt: ſed tantum ſpiri
tualiter uel myſticè ea fieri neceſſe eſt, teſte Gre
gorio. Cum igitur ſacerdotes Domini ſuis grauiter
ter incumbunt officijs, quid quæſo faciunt aliud
quàm quòd dæmonia eijciunt, ſerpentes tollunt,
manusq; ſuas ægrotis imponunt, ut melius habe-
ant: de quibus plura uidere licet apud Gregorium,
aliosq́; tum pios tum doctos uiros. **Et Do-
minus quidem Ieſus.**] [b] Sublatum Heliam
ex Scriptura nouimus, in ſecretam certè regio-
nem, ut pleriq; uolunt, ubi in magna quiete carnis
& ſpiritus uiuat, rediturus ad finem mundi, ut re-
ſtituat omnia, et tandem mortis debitum ſoluat.[c]
At idem de Chriſto redemptore noſtro ſentien-
dum non eſt. Ille enim mortem ſuperauit, eamq́;
reſurgendo

reſurgendo conſumpſit. Propria *igitur uirtute, nō raptu, ut* [a] Enoch: *non curru, ut* Helias, *aſcendit, & hac ratione Deitatis qua poterat omnia: tum quoq; ex humanitate glorioſa, quam nihil impedire poterat. Quòd ergo ſcriptū eſt*, [b] *Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum: iam quòd angeli adfuere, ſaltem in obſequium factum fuit, quoniam erat uerus & unigenitus filius* Dei. *unde Euangeliſta quoq; dicit:*

Et ſedet ad dextrã patris.] *Etſi Stephanus uiderit* [c] *Chriſtū ſtantem à dextris Dei: unus tamen ac idem Chriſtus eſt. Sedere enim, iudicantis eſt: Stare uerò, pugnantis uel adiuuantis. Bene autem dicitur, Sedet ad dextram patris: quoniam nunc omnia iudicat Chriſtus, cum patre ſuo ac ſpiritu ſancto, uenturus ut omnium iudex. Hinc quoq; illa natura, cui dictum eſt, Terra es, et in terram ibis: hodie in cœlum iuit, quoniam eleuata eſt magnificentia ſuper cœlos, Chriſtus Deus noſter: modò illuc iam ſequamur corde, ubi eum corpore aſcendiſſe credimus, deſideria terrena fugiamus, & nihil iam nos delectet in infimis, qui patrem ac Saluatorem noſtrum habemus in cœlis. quemadmodum piè admodum ac fideliter monet & adhortatur nos Paulus, cum inquit:* [d] *Si cõſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt, in dextra patris, quæ ſurſum ſunt ſapite, &c. Et conſiderandum eſt nobis, quòd is qui placidus aſcendit, rediturus ſit diſtrictus arbiter omnium, exacturus ſeueriter quicquid nobis cum manſuetudine hic præcepit.* Illi autem profecti.] *Per Aſiam, Aphricam & Europam diſperſi Apoſtoli, annunciauerunt Chriſtum & Euangelium eius, miris ac ſtupendis miraculis in confirmationem editis: ſiquidem fides illa tranſcendebat omnem humanum captum: erant naturæ impoſſibilia, & omni rationi humanæ, quæ ab ipſis adducebantur Apoſtolis. Ipſe Ieſus faxit, ut edocti fidem illam ſacroſanctam, ſic ad cœleſtia anhelemus, ut in hac peregrinatione ſolo corpore conſtituti, cogitatione & auiditate in illa æterna patria uideamur conuerſari: Amen.*

DOMINICA EXAVDI, QVAE ſexta eſt poſt Paſcha, Euangelium, Ioannis 15. Cum uenerit paracletus, quem ego mittam, &c.

D*Ominus Ieſus paulo pòſt mortem pro humano genere ſubiturus, recenſuit ſuis diſcipulis Iudæorum cæcitatem, ueſaniam, & ingratitudinem ſummam. Etianſi enim opera feciſſet tam magna, & naturæ uirtutem excedentia: non tamen flecti potuerunt, ut ſuum agnoſcerent Saluatorem. Nos igitur qui imbuti ſufficienter eſſe debemus, Ieſum Chriſtum eſſe, nullatenus hæſitemus: hoc eſt, quoniam holocauſtum nullum peccata noſtra expiare potuit, uenit ipſe filius Dei propter expianda omnium delicta: & una oblatione, dicente Apoſtolo, cõſummauit in æternum ſanctificatos. Et quandoquidem uiſis miraculis et percepto ſermone planè diuino, nihilominus in incredulitate perſeuerauerunt Iudæi, uenturum ſpiritum ſanctum poſt ſe dicit Chriſtus, & ait:*

a Gen. 5.

b Actor. 1.

Hebr. 10.

c Actor. 7.

Cum autem uenerit.] *Spiritum ſanctū ſpiritum dicit eſſe ueritatis: unde idem ipſe Deus eſt, quoniam Deus uerax eſt, & mentiri nequaquam poteſt. teſtãtur ea omnia, quæ populo Iſraelitico exhibita fuerunt. Nihil unquam pollicitus eſt Deus, quin re ipſa præſtarit. Dicitur & ueritatis ſpiritus, quia omnem ueritatem habet, & nil niſi ueritatē ſuggerit. Hinc piè credendum eſt, Eccleſiam Chriſti per Apoſtolos plantatam, ritè rectéq; edoctam in ijs quæ ad ſalutem æternã pertinent: & adeò quoq; firmam, ut illius fidem ac doctrinam nec tyrannus nec hæreticus ullis dolis, ullis'ue inſidijs expugnare poſſint, quemadmodū in Ario liquet, tandem miſerè fœdiſſimeq; & alijs in exemplū extincto. Et hoc ab ipſo Chriſto promiſſum habemus, cum dixit ille: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferni non præualebunt aduerſus eam. Ergo Chriſti Eccleſia nihil fortius: quam ſi quis impugnare proponit, uires atterat neceſſe eſt. tale eſt enim, ueluti ſi cœlo bellum meditetur inferre. Hic autem loquimur de tritico, & non de ζιζανijs, quæ ſubinde ſeminantur ab homine inimico, quæ nemo pius defendet ut recta & pia.* Ille teſtimoniū perhibebit de me.] *Quoniã Spiritus ſanctus idē eſt cū patre et filio, ideo de ſe Chriſtus ipſum teſtificaturum dicit, ut de ſumma omnium ueritate, primùm in Apoſtolis, qui ut eſſent homines, illiterati licet, & ſimplices, tamen eius inſtinctu profundiſſima breui locuturi. unde addit:* Et uos teſtimoniū.] *Vos qui modò abiectiſſimi uidemini, magnalia dicetis: utetur uobis ſpiritus ille paracletus tanquam inſtrumento, ad laudem & gloriam nominis mei. Hinc ſanè Lucas in Actis teſtatur, diſcipulos Chriſti ſuggerente illo ſpiritu teſtimoniū magna uirtute dediſſe, quòd Ieſus Chriſtus naturâ ſit filius Dei, cū inquit: Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti. quòd ſcilicet is eſſet uerbū Dei miſſum filijs Iſrael, ad annunciandam*

Conſtantinopolitana Synodus cõtra Macedonium.

d Coloſ. 3.

Matth. 16.

Chryſoſt.

Matth. 13.

Actor. 4.

dam pacem,& ut conſtitutus iudex uiuorum &
mortuorum. Maximum itaq; & efficax ſignum
fuit ad confirmandam fidem Chriſti,quòd homi-
a Vide ipſius ſuper hac re Homiliam. nes imperiti de profunditate Scripturarum tam di
ſertè ac ſincerè omnium linguis ſubitò locuti fue-
runt. Nec id ſolum, quin eiuſdem Spiritus uirtute
b Ezech.34. ac fortitudine magna mirabilia ediderunt, uel ad
mortem uſq; adhærentes ei quem dicebant Ieſum
eſſe,hoc eſt, Saluatorem mundi: quemadmodum
fide dignæ hiſtoriæ docent de Petro et Paulo ſub
Nerone,& de cæteris Apoſtolis,Bartholomæo,
Andrea atq; alijs.Et ut odium párere ſummum po
tuit eis,ita harum rerum minimè neſcius Chriſtus
ipſis prædicit, ac inquit: Abſq; ſynago-
gis facient uos.] A' communione Iudæorum
c Filij huius ſeculi. eijci,grauiſsima erat,omniū opinione, ignominiæ
Ioan.12. nota,& maledictionis:unde Euangeliſta Ioannes
commemorat, multos ex principibus in Chriſtū
credidiſſe.ſed metu confeſſos non fuiſſe, ne à Sy-
nagoga pellerentur,diligentes gloriam hominum
Matth.10. magis quàm Dei. At quid ait Chriſtus? Qui me
confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor &
ego eum coram patre meo. Hic autem mos poſt-
modum ad Chriſtianos tranſlatus eſt,quo omnia
d Pſal.75. fierent ordine debito,nec eſſent ſchiſmata & ſedi
tiones. Teſtatur hoc ipſum Tertullianus uetuſtiſ-
ſimus author,ubi ait:Si quis ita deliquerit ut à cō-
municatione orationis, conuentus & omnis ſan-
cti commercij relegetur, &c. Fiebat autem hoc
1.Cor.5. ex mandato Chriſti,& Pauli doctrina, excom-
municantis eum qui cum nouerca rem habuerat.
e Gen.17.22. iubebat eum Paulus de Eccleſia pelli propter deli
ctum iſtud,& à Chriſti corpore ſeparari, ut no-
f Sapient.2. tatus erubeſceret, & ſic conuerſus ſaluus fieret
in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. quod exemplū
imitatus pius antiſtes Ambroſius, Theodoſium
Imperatorem ab illa fidelium communione relega
uit. Et omnis qui interficit uos.] Iam
oſtendit eis, quòd præter mala innumerabilia e-
tiam paſſuri ſint ob Euangelicam ueritatem mor-
tem ipſam, ac inquit: Eò atrocitatis prorumpent
Euangelij mei hoſtes,ut ſacrificij uim in cæde ue
ſtra poſitam putent: igitur præparate animos, ut
g Oſeæ 4. non conſternati animis ab Euangelio deficientes,
me Chriſtum negetis, uel minus rectè ſentiatis.
Hæc autem pia præmonitio tantum effecit,ut illi
uiri ſancti ſteterint poſt accepta uerbera fortes,
intrepidi, & gaudentes quoniam digni habiti eſ-
ſent contumeliam pati pro nomine Ieſu, iamiam
parati propter Chriſtū mortificari. Quis enim,
dicebāt, ſeparabit nos à charitate Chriſti? an gla
dius,an perſecutio? Quos ut pios & ueros Chri-
ſti cultores plures alij imitati ſunt, Athanaſius,
Hilarius & Chryſoſtomus, qui cum de expulſio-
ne eius ageretur, dixit liberè: Multi fluctus, ſed
ſubmergi nō uereor.[a] Quid.putās' ne mortem ue-
rear? cui uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrū, &c.
Quod equidem omnium bonorum paſtorum eſſe
debet, ne audire neceſſe ſit:[b] Væ uobis paſtori-
bus, ecce ego ipſe requiram gregem meum. Et
non ſolùm paſtoribus hæc propoſita ſint tanquam
imitanda,uerumetiam omnibus Chriſto filio Dei
initiatis. Eos enim omnes qui Chriſtum confiten-
tur,paratos eſſe oportet ad ſuſtinendas tribulatio-
nes huius mundi, & illius præſtigiatoris peruer-
ſiſsimi:contra eas uerbo ac facto ſtare oportet.
Nam per hoc filij Dei à filijs ſeculi diſcernuntur.
[c] Hi enim omnium flagitiorum amatores,carnem
ſpiritui præponunt. refugiunt ergo,quæcunq; car
ni contraria eſſe poſſunt. Illi certò credentes, co-
ronam immarceſsibilem diligentibus Deum in cœ
lis repoſitam, ardua attentant, ſpiritu uiuunt, fa-
cta carnis mortificantes.& perſeuerant uſq; in fi
nem,ut promiſsionem adipiſcantur. Et hæc
facient uobis.] Quomodo ais non cognoue-
runt, cum mirum in modum de Deo gloriati ſint,
dicentes:[d] Notus in Iudæa Deus,& in Iſrael ma
gnum nomen eius. Equidem Iudæi cognouerunt
Deum in quantum eſt pater omnium per creatio-
nem,& ob beneficia liberaliſsima,quæ ab ipſo lar
giebantur: ſed non ut eum qui iuxta promiſsionē
Abrahæ factam ſuum miſiſſet filium Ieſum Chri-
ſtum ad ſaluandas omnes gentes,præcipuè tamen
oues deperditas domus Iſrael.[e] Hinc Moſen ex-
tollebant, Ieſum uerò occidere tentabant,dicen-
tes:[f] Circumueniamus iuſtum, quia inutilis eſt no
bis, & contrarius operibus noſtris. Verùm iſta
ignorantia minimè illos excuſat, quandoquidem
nihil prætermiſſum fuit à Chriſto, quo poſſent ad
fidem adduci. nam & uerbis monuit, & miraculis
ad fidem trahebat cum poteſtate, dicēte Cyrillo:
Quòd igitur uiderunt, & non intellexerunt Iu-
dæi,& ſanati ſunt,certè quia excæcati ſunt,factū
fuit. Excæcauit autem eos Deus, non efficiendo,
ſed deſerendo, culpis id exigentibus, iuxta illud:
[g] Quia oblita es legis Dei tui,obliuiſcar & ego fi
liorum tuorū. Eodem modò dicendū erit de tyran
nis perſequentibus Euangelium Chriſti.quemad-
modum enim Iudæorū perſecutio ex odio & inui
dia prouenit:ſic proceſsit illorum inſania ex obſti
natione in peccato idololatriæ,ob quam ſigna ma
nifeſta non attribuebant uirtuti Dei, ſed ſcientiæ
magicæ. Hæc locutus ſum.] Vt magis ad-
miremini,et in ipſo tempore periculorū certior ab
euentu

euentu rerum, ſtabiliorq́; in me fides efficiatur, ut uerum me Deum eſſe credatis firmiter, qui futura ut præſentia ſciam. Faxit itaq; ipſe Chriſtus, ut quemadmodum ille mundum uicit, & quæcunque mala ſiue aduerſa: ita & nos quoq; per ipſum ſpiritumq; auxiliatore uincamus Satanæ machinationes, præſtigias, & huius mundi uafriciem, donec transferamur ad regnum illud perpetuò duraturum. Amen.

GLORIOSO DIE PENTEcoſtes Euangelium, Ioan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, &c.

MIrum habebat Iudam Taddæum diſcipulum Ieſu, qui fieri poſſet ut mundus non manifeſtè ipſum Ieſum uideret, ſed tantum diſcipuli. Huic infirmitati pia quidem ſua qua pollebat Ieſus pietate ſuccurrere uolens: Qui habet mandata mea, inquit, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me, & manifeſtabo ei meipſum.[a] Hoc dixit, quoniam ſciebat ſuos nondũ capaces eius myſterij, cuius ipſe concionator, à patre miſſus erat. Et hoc, quia maximè illorum animis infixum eſſe debebat, rurſum ad id ſermonem reflectit, dicens: **Si quis diligit me.**] Vt homines illuminarem, & mentes illorum ineffabili ſplendore ad ueram illam cognitionem erigerem, propterea in hunc mundum ueni.[b] Eſt autem potiſſimũ quod hic geritur, ut dilectionem exhibeant mihi homines, quoniam dilectio diſcernit ſanctos à mundo. Qui diligunt, quia diligunt, eliguntur. Ex quo manifeſtum fit, inter diſcipulos Domini charitatem eſſe debere, quæ idcirco haud immeritò bonorum omnium radix & fons dici poterit: qua abſente, cætera nobis nullũ fructum afferent, nullam utilitatem.[c] Hoc eſt diſcipulorum Domini indicium. In hoc enim, inquit Chriſtus,[d] cognoſcent quòd mei diſcipuli ſitis. In quo? quòd mortuos ſuſcitatis, & expellitis dæmonia? minimè. Sed ſi charitatem ad inuicem habueritis. In quo primum ipſe demonſtrauit eam dilectionem quæ ſoli Deo debetur. nemo autem diligit Deum, quin diligat et proximum ſuum. Quod autem inquit, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: planè oſtendit Chriſtus, primum & præcipuum ſignum eſſe dilectionis erga Deum ſinceræ quod uerbis illius atq; mandatis libenter obtemperemus. Quando ſincero cordis affectu uerba Dei ſuſcipimus, & quod uerba uolũt nos facto ipſo implemus, uerè diligimus Deum. ſic enim ait Chriſtus:[e] Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Tales autem fuiſſe Apoſtolos, & alios uiros ſanctos, nemini pio dubium eſſe poteſt. quoniam non ſolùm coram Tyrannis dicere auſi ſunt, Magis obediẽdum eſt Deo quàm hominibus: uerùm etiam duriſſima quæq;, & mortem demq; turpiſſimam ſuſtinuerunt: ut interim prætereamus Abrahã, Iſaac, Ezechiã atq; alios, quos omnes conſtat ob feruentiſſimam illam dilectionem Deo ipſi charos fuiſſe atq; acceptos. Cæterùm ut facilis eſt noſtra in malis excuſatio, nemo non nouit Dei præcepta cuiq; eſſe poſſibilia. Quòd ſi enim mandata Dei à ſingulis nõ poſſent ſeruari, non minus Deus in iubendo, quàm nos in non faciendo, uideri poſſet iniuſtus. Iuſtus igitur facit iuſticiam, ſed eam quæ aliquãdo in iniuſticiã mutari poteſt: & competit noſtræ fragilitati, quia in conſpectu Dei nõ iuſtificabitur omnis uiuens.

Actor. 5.

Hieron.

Et pater meus diliget eum, & ad ipſum ueniemus.] Deus præſcius, qui ſint conformes filij ſui, prædeſtinat: hoc eſt, ſua gratia liberum eorum arbitrium uel uoluntatem præparat, & trahit mira quadam ſtimulatione:[a] dein uocat exterius per ſuũ uerbum ad fidem, cuius quoq; cognitionem adiuuat compungẽdo eum quem ſcit auditurũ, tandemq́; uenit tãquam in ſuum templũ. Quare præclarè D. Auguſt. olim dixit: Venit Deus ad hominem, dum homo uenit ad Deum. uenit autem homo credendo, et obediendo: Deus uerò illuminando, ſubueniendo & implendo, ut ſit in eo æterna ſanctificatio.[b] ibi conferuntur uniuerſa commoda ad ſalutem neceſſaria, ſicq́; homo declinare poteſt à malo, & facere bonum, non quidem uiribus ſuis, ſed gratia gratum faciente, ut illi loquuntur, ſubſequente & cooperante. Nemini igitur Deus, dicente illo, deerit, niſi quis ſibi defuerit. quamobrem Apoſtolus magnificè teſtatus eſt, qualem ſortitus eſſet gratiam, cum inquit: Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſtus.[c] **Paracletus autem.**] Quia Chriſtus minor patre erat, quantum ad humanitatem,[d] ideo ſermonẽ ſuum, uerba uel doctrinã patris eſſe ut dixit, mox innuit paracletum alium uenturum, à quo plenius omnia percipere poſſẽt. Mortalis enim erat quantum ad carnẽ, quam de uirgine ſumpſerat, pro mundi redemptione offerendam: quo facto, ad patrem in cœlis redire oportebat eum, ut gloriam perennem pararet ſuis quos ex mundo elegiſſet homines. igitur conſolatorem pollicetur, qui mœſtos eos & tribulatos ſua gratia conſolari poſſit: non quòd nullam conſolationem ab ipſo Chriſto habuerint Apoſtoli: uerùm quia conſolari, etſi opus ſit trinitatis, ad perſonam tamen maxime Spiritus ſancti pertinet, dum uni tribuitur perſonæ id[e]

a Cyrill.
b Auguſt.
Philip. 4.
c Chryſoſt.
d Ioan. 14.
e Ioan. 14.

quod

quod haud alteri more Scripturarum, quo unum
Deum eſſe credamus, attamen tres diſtinctas per-
ſonas, quarum unaquæq; ſuum opus habet, ſic ta-
men ut opera trinitatis maneāt indiuiſa. Sic Pater
creauit mundū, eumq́; per filiū redemit, & ſpiritus
ea quæ ſalutis ſunt planè edocuit: ſimul tamen &
una fecit hoc ipſum Pater, Filius, et Spirit⁹ ſanct⁹.
Spiritus igitur ſanctus, ſpiritus paracletus & ſan
ctificator eſt, qui conſolatur nos in omni tribula-
tione noſtra, quiq́; per ſuam bonitatem iuſtificat,
& peccata nobis remittit. Quòd uerò ipſum do-
ctorem appellat Chriſtus, confirmaturus hoc fe-
Matth.16. cit ſuum uerbum, quod dixerat: Et portæ inferni
non præualebunt aduerſus eam. ait ergo ipſum fu
turum doctorem, ut erudiat in omnibus quæ ſcitu
neceſſaria ſunt, ne à uia ueritatis & ſalutis erre-
tur. Et cum Chriſtus ipſiſsima ſit ueritas, quis mo
dò inficias ibit, quin diſcipuli hunc acceperint do-
ctorem omnem ueritatem dicentem, ac aperientē
a Roman.13. omnia ſecreta atq; myſteria Dei? teſtatur hoc i-
Actor.2. pſum Lucas in Actis, cū inquit: Loquebātur Apo-
b Hebr.4. ſtoli uarijs linguis magnalia Dei. Et Petrus hoc
ſpiritus inſtinctu tam potentem ac eruditam ora-
tionem habuit, ut circiter tria milia hominum tra-
xerit ad fidem. Nec illos ſolùm hic ſpiritus do-
cuit pariter ac illuſtrauit: uerùm & alios quoq;,
quibus impoſuerunt manus. Et alij rurſum hoc ſpi
ritu repleti, eandem profeſsi ſunt ueritatis doctri-
nam, donec per ſucceſsionem legitimam ubiq; ter-
rarum firmata fide, acclamatū eſt filio Dei Chri-
ſto: Viuat Chriſtus, uiuat per ſecula, uiuat. **Pa
cem meam do uobis.]** Pax adeò bona eſt,
ut qui eam habeant, filij Dei uocentur. Hinc Scri-
ptura paſsim nos ad eam hortatur: Pacem, ait Za
Zach.8. charias, & ueritatem diligite. Chriſtus diſcipulis
Epheſ.4. ſuis dicit: Habete pacem inter uos. Paulus ſollicitè
inquit: Seruate unitatem ſpiritus in uinculo pacis.
Coarguendi itaq; ſunt qui nullū nō genus hominū
ad bella & ſeditiones prouocant, qui potiſsimùm
quidem autores pacis eſſe deberēt. Audiant quæ-
ſo illi Auguſtinum. Quid ait ille? Ad concordiam,
inquit, uocati ſumus, iubemur pacem habere inter
nos, ut aliquando perueniamus ad perfectiſsimam
c Eſaiæ 4. pacem: propter illam totū agitur, quod Chriſtiani
ſumus. Et rurſum: Chriſtus pacem nobis reliquit,
ut iungamus corda, & cor unum ſurſum habea-
mus. Porrò duplicem pacem eſſe definiunt, unam
malam & perniciosam: concordiam ſcilicet cum
diabolo & carne, & cum peccantibus in nequi-
tijs conſenſionem: & hanc mundi eſſe, unde illam
ut mitteret non uenit Chriſtus, imò miſit ad eam
Matth.10. tollendam gladium: id eſt uerbum ſuum Euange-
licum, quo uitia reſcinduntur: alteram uerò bo-
nam, quoniam quieta concordia debitum ordinem
ad Deum in fide ſub lege & ad ſeipſum & ad
proximum conſeruat. Ergo pax mala eſt inter
infideles & iniquos, quibus eſt una malitia, &
unus ad malefaciendum conſenſus. Quemadmo-
dum bona inter bonos fideles ac iuſtos, in quibus
ut eſt unus fidei munus, ita & una fidei concor-
dia: in illis fides per uerbum naſcitur, & per pa-
cem conſeruatur. Quòd igitur hac tam iucundiſsi
ma pace caremus, in cauſa eſt, quòd mādatis Dei
nemo obedit, imò ſecundum carnem uiuunt pleri-
que. Deinde, neq; pes neq; manus ſuum facit offi-
cium: hoc eſt, præpoſiti ſuam rem curant potius
quàm ea quæ ſunt ſubditorū, unde fit ut à ſuis ſub-
ditis contemptui habeantur: ac illi minimè cogi-
tent, ſe poteſtati tanquam à Deo ordinatæ, ad obe
diendum eſſe obligatos. Quòd ſi poteſtas recor-
daretur, ſe non ad offenſionem, ſed defenſionem
eſſe datam, iuxta doctrinam Pauli,[a] et Eccleſiaſti
ci uerbo diuino iugularent uitia,[b] eodem docente,
utrique ſuo gladio uterentur ad tollendum malos,
defendendum uerò bonos: haud dubiè res bene
conſtaret. Quia uerò ſuo fortaſsis gladio utrique
abutuntur, fit ut neutri ſuam dignitatem & tran-
quillitatem tueantur. **Si diligeretis me.]**
Magnum erat myſteriū, filium Dei ueniſſe in mun
dum: & illud non admodum perfectè intelligebāt
Apoſtoli. Summum itaq; hoc eſſe gaudium dicit
Chriſtus, quoniam ad patrem abeat, mutare ſcili-
cet, & immortale facere quod ſuſceperat morta-
le, & leuare in cœlum quod erat in terris: hoc eſt
naturam humanam, quæ ſic eſt aſſumpta à uerbo,
ut immortalis conſtitueretur in cœlo, ut incorru-
ptibilis ſederet ad dexteram patris, omnia bona
apud patrem impetratura, nobis & cunctis fide-
libus. Qui pater maior eſt Chriſto ſecundum illā
naturā, in qua conuenit ei mori & exaltari. Quo
quidem fortiſsimè diluitur Arij falſitas, aſſerentis
filium in diuinis & eſſentia à patre diſtingui.

Et nunc dixi uobis.] Vt uerus Deus,
cui ſoli proprium eſt uentura et futura certò præ-
dicere, quemadmodum ex Eſaia patet. qui cum de-
rideret idola:[c] Quòd ſi, aiebat, Dei eſtis, annun-
ciate nobis quæ uentura ſunt, & ſciemus quia dij
ſitis. **Iam non multa.]** Tempus paſsionis
inſtabat: quare ſermonem ſuum in alium transfert
locū. Et ut nouerat, quib. animus geſtiret, quàm ci
tiſsimè ut tolleretur, idq́; inſtinctu maligni ſpirit⁹:

**Venit, inquit, princeps huius mun
di]** Quaſi dicere uellet: Adam præcepta Dei ſui
contemnens, iurè morti ſubiectus eſt. Hinc igitur

omnium

omnium hominum miſeria, ut ab ipſo Satana tanquam principe ſuo tyrannidē patiantur. Et is quoniam alijs me ſimilem eſſe iudicat, primùm me aggreſſus eſt, ſi forſan deijcere poſſet: & quia ſpe ſua fruſtratus eſt, Iudæorum ueſanas mentes aduerſum me incitauit, ſed in me non habet quicquam. Non ſum ſicut cæteri homines: Sanctus ſum ego ſanctorum,[a] in quo nullum peccatum, & nullus dolus: quem proinde rectè ſanctiſſimeq́; dixiſtis eſſe filium Dei.[b] Nullum idcirco ius & cauſam mortis in me habet, ſed ut Cognoſcat mundus.] Voluit pater me filium hominem fieri, & pro uita ueſtra aliorumq́; mortem ſubire, quo mors moriatur, & interitus imperiū deſtruatur. Hæc eſt igitur maxima charitas, qua dilexit nos Deus cunctipotens, ut unigenitum ſuum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam: Amen.

SACROSANCTISSIMAE TRInitatis die Euangelium, Ioan. 3. Erat homo ex Phariſæis.

INter multos qui ex conſpectis Ieſu miraculis nonnullam de eo opinionem conceperant, erat quidam nomine Nicodemus, ſectæ Phariſaicæ dignitate præeminens & princeps. hic quoniam ſatis eſſe putabat ad ſalutem, ſi tantum admiratione digna admiraretur nocte adijt Ieſum, ne ſuæ gloriæ iacturam faceret. Forma eſt Nicodemus ille multorum credentium quidem: at ne iacturā patiantur rerum huius mundi, confitentur ſe quidem noſſe Chriſtum, factis autem negant. Et ait ille:

Rabbi, ſcimus quia à Deo ueniſti, &c.] Vt plurimum Iudæi Ieſum nihil aliud ſuſpicabātur eſſe quàm Prophetam aliquem, cui Deus faueret præ cæteris, & adeſſet in edendis miraculis: cui opiniones illæ uariæ apud Matthæum argumento eſſe poſſunt. Verùm ut gloriæ minimè cupidus unquā & quouis tempore fuit Chriſtus: ſic ſanè præteriens Nicodemi uerba, blanda tantum comitate eum prouehit ad penitiora, & diuiniſſima ipſa myſteria. & inquit: Amen dico uobis.] Non ita, ut putas Nicodeme, pietatem ac fidem conſequêris: nudis uerbis iuſticiam adipiſci nequaquam te poſſe exiſtima, longè aliud tibi atq; alijs myſterium, aditum præbebit ad ipſam ſalutem, paratam uerè diligentibus patrem meum. Non enim ſatis eſt noſſe religionem, quàm uos putatis in dogmatum ratione ſitam, de cōuerſatione nihil uel parum cogitantes. Equidem ego hominē ad regnum Dei dico uenturum, ſed non niſi renatum denuò. Hinc planè docemur, Chriſtum duplicem natiuitatem hominum oſtendiſſe: carnalem uidelicet, qua in hunc mundū naſcimur in peccato, & morti æternæ obnoxij, dicente Apoſtolo: Per unum hominem peccatum in hunc mundum (Rom. 5.) intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Et ut alio in loco dicit: Eramus omnes natu- (a Eſa. 53.) râ filij iræ. Peccante Adamo factum eſt, ut malum (Epheſ. 2.) hoc in uniuerſam poſteritatē dimanarit, ita ut ue- (b Matth. 16.) riſſimè dixerit D. Auguſtinus: Firmiſſimè teneas; (Ioan. 6.) omnem hominem qui per concubitum maris & feminæ concipitur, naſci cum peccato originali, impietati ſubditum, mortiq́; obnoxium, & filium iræ dici. Vt ergo filij Dei fiant homines, aliā profectò rationem eſſe oportet. quam autem? niſi ut renouetur homo, & renaſcatur: non quidem iuxta carnem, ſed ſpiritum, purget inficiatam ac deprauatam naturam, & priſtinæ reddat puritati, ut in cœleſtibus ſedere poſſit: quod apud Ioannem dicitur, Ex Deo naſci, & filios Dei fieri. Porrò Nico- (Ioan. 1.) demus animalis, nec ultra res humanas quicquam cogitans, myſteriū iſtud minimè intelligebat, quomodo ſcilicet homo uerbo Dei & Spiritu ſancto fieret cœleſtis & immortalis. Idcirco dixit:

Quomodo poteſt homo.] Craſſus craſſa profert. At Chriſtus minimè offenſus hominis cruditate, ſuam exactiſſimam doctrinā quæ ſpiritus erat, planius explicat, ſignificās filios Dei fieri per baptiſmum aquæ & ſpiritus, per quem homines de tenebris peccati & mortis naſcantur ad lucem uirtutis & uitæ æternæ, quemadmodū Propheta dudum ſignificaſſet aperuiſſetq́; his uer- (Ezec. 36.) bis: Effundam de ſpiritu meo, &c. & alius: Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamētis ueſtris: hoc eſt, abijcietis mortalitatem ueſtram, & uiuetis perpetuò, qui facti eſtis filij æternæ damnationis. De hoc igitur ſacratiſſimo myſterio equidem plura nobis commendata eſſe debent, præſertim quòd uidemus tantam gratiam uilipendi, imò contemptui haberi ac planè negligi, dum uetus error ac ſepultus repullulaſcit, Baptiſmum paruulis nec neceſſarium nec prodeſſe. Vt igitur plura pauciſſimis abſoluamus, rem iſtam tractaturi, Baptiſmi ſacramētum ex mandato Domini & diuina promiſſione habemus, ad ſalutem conſequendam omnimodo neceſſarium. Quis enim Dominum noſtrum mendacem faciet, dicentem: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit regnum cœlorum? Quare etiam ultimo feſtiuitatis die, ſuos quos è mundo elegerat Apoſtolos emittens, iuſſit

*omnes baptiʒari in nomine Patris, & Filij, & Spi
ritus ſancti: ut ſcilicet diuina uirtute ab omni pec
cato mundati & regenerati, efficiantur filij Dei,
quemadmodũ Ambroſius inquit, ſic dicens: Depo
ſuiſti ſenectutem peccatorum, ſumpſiſti gratiæ iu
uentutem: iſta gratia quam accepiſti, ſi modò eam
teneas, erit diuturna atq; perpetua. Confert igitur
baptiſmus iuſtificationem, & de ea nos plane cer
tos facit, modò ut ſecundum Apoſtolum in nouita
Rom. 6. te uitæ ambulemus. Chriſtus enim tradidit ſemet
ipſum pro Eccleſia, ut illam ſanctificaret, munda-
a Damaſcenus. tam lauacro in uerbo uitæ. Oportet ergo commo-
ri & cõſepeliri Chriſto, & reſurgere cum Chri
Galat. 3. ſto in uitæ nouitate. Quicunq;, inquit Paulus, in
Chriſto baptiʒati eſtis, Chriſtum induiſtis. Cæ-
terùm quoniam tam neceſſarium diximus unicui-
que ad ſalutem baptiſmi ſacramentum, ut etiam
Auguſtinus omnes paruulos regno cœleſti exclu-
dat, non renatos, cum inquit: Non ſolùm homines
ratione utentes, uerumetiam paruulos, qui in ute-
ris matrum moriuntur, ſiue iam de matribus nati
ſine Sacramento baptiſmi de hoc ſeculo tranſeũt,
puniendos cenſemus: quia etſi peccatum actuale
b Rom. 11. nullum habent, originalis tamen peccati damna-
tionem ex carnali natiuitate traxerunt: meritò in
quæſtionem uenit, ubi nam Abraham, Moſes, He
lias, hocq; genus alij ueteris teſtamenti uiri? Equi
dem uirtute fidei ſaluati ſunt, cuius in Abrahamo
ſignum iuſticiæ per ſignaculum circumciſionis
acceperunt, & demum iuxta promiſsionem in ſan
guine & aqua è latere Chriſti defluxis baptiʒati
ſunt.* Spiritus ubi uult, ſpirat.] *Vt hãc
rem Chriſtus magis probaret, explorata ſimilitu-
dine ab aere quo uegetamur deducta utitur.
Quemadmodum enim ille ab alijs atq; alijs mundi
partibus effectu ſuo ſe prodit, nobis planè neſcien
tibus, ac minimè apprehendentibus: ita mentes ho
minum ab arcanis afflatibus ſpiritus Dei rapiun-
tur ac transformantur.* Reſpondit Nicodemus, ac dixit.] *Mirum uidebatur Nico
demo, qua ratione homo corporeus renaſcatur in
ſpiritum, & fiat diuinus. Idcirco Ieſus oſtendit,
ea quæ cœleſtis doctrinæ ſunt, non percipi ratio-
nibus humanis, ſed fide, quæ difficilia intellectu ita
animo repreſentat, quaſi coràm cernerentur. &
ad hanc tanquam baſim remittit eum, dicens:*

c Oſeæ 13. Quod ſcimus, loquimur.] *Ne quæ-
rant homines quæ excedunt humanũ ſenſum ſiue
d Num. 21. intellectum, cum nec probè ac perfectè intelligãt
Eccleſiaſt. 3. quæ ante oculos eorum ſunt, ut ſapientiſsimè di-
ctum ſit: Quæ ſuprà nos, nihil ad nos. Socrates
enim, ut princeps facilè philoſophorum fuit, hoc di
xit, cum ſciret ne illorũ quidem rationem ſe com-
prehendere poſſe, quæ aperta oculis eſſent: quo-
modo igitur de rebus cœleſtibus exactiſsimè quis
diſputaret? Ait autem Chriſtus: Mihi credas Ni-
codeme, qui hæc quæ cœleſtia ſunt comperta cer-
taq; habeam: unde quoq; diuinam mihi eſſe natu-
ram, quanquam mortale corpus circumferam.*

Nemo aſcendit in cœlum.] *Sanctiſ-
ſimam trinitatem oſtendit, quæ nihil aliud eſt
quàm Deus ipſe, unus in eſſentia, & trinus in
perſonis, Patris ſcilicet, & Filij, & Spiritus ſan-
cti: quam dum ſcire uolumus, fit ut nihil ſciamus.[a]
Deus enim (ait ille) cum dicitur, non poteſt dici:
cum æſtimatur, non poteſt æſtimari: cum compa-
ratur, non poteſt comparari: quia ſimile non ha-
bet, quoniam cœlum & omnem mundi ambitum
manu ſua claudit. Hanc diuinitatis excellentiam,
& quòd Dei eſſe inſuperabile pelagus ſit, omnem
ſenſum, omnem naturam, omne deniq; tempus ſu-
pergrediens, oſtendere cum uellet diuus Apoſto-
lus, in ſtuporem uerſus exclamauit: O' altitudo di
uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incom-
prehenſibilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabi
les uiæ ei°.[b] Qui uult ergo ſaluus eſſe, ſimpliciter
credat in Dei trinitate eſſe unitatem, & in eiuſ-
dem unitate eſſe trinitatem, & ibi nihil prius aut
poſterius, nihil maius aut minus, ſed tres perſonas
ſibi coæternas ac coæquales eſſe. Cui ter adoran
dæ Triadi ſit honor, et gloria: Amẽ.* Porrò quia
*uerus erat, eſtq; atq; erit Dei filius Chriſtus Ie-
ſus: bene equidem dixit, ſe ſolum cœlum aſcenſu-
rum. Nemo ſiquidem ſine eo aſcendet illuc. quod
enim homines ſalui futuri in cœlum conſcendent,
haud aliter eis continget quàm tanquam membris
cohærentibus ſuo capiti Chriſto. Supponit autem
de morte ſua, quæ eſt potiſsima cauſa, ut naſcan-
tur homines ex ſpiritu, & ſaluentur, ac inquit:*

Et ſicut Moſes.] *Etiamſi filius ſum Dei
à diuinitate nequaquam ſecluſus, humilis tamen,
& obſcurus reputabor in terris. Sed ita uiſum eſt
diuino conſilio Dei, uidelicet gloriam per ſum-
mam ignominiam mũdo declarare. Charitas Dei
omnipotentis erga genus humanum deſtinauit
me ut filium mortem ſubire, iuxta mundi exiſti-
mationem quidem probroſam, at in ueritate om-
nium ſaluberrimam: quoniam ero mortis mors
ipſiſsima, iuxta uaticinium Prophetæ:[c] quam
proinde ipſe Moſes futuram adumbrauit, quum
pereunte populo ſerpentum incurſu, ſerpentem
æneum ſuſpendit in ſtipite,[d] ut quicunque flexiſ-
ſent huc oculos ſuos, incolumes eſſent à morſu
letali. Ita exaltari oportet filium hominis, ut om-*

nes

nes qui huc per fidem ſuſtulerunt oculos, à letifero peccati ueneno liberentur: qui ſincero pectore fiduciam in illo collocet, non pereat, peccato obnoxius quod mortem affert æternam, ſed per mortem unius innocentis uitam obtineat æternam. Ipſe Chriſtus ſit propitius peccatis noſtris, in cuius cruce, hoc eſt paſſione gloriari oportet, in quò eſt ſalus, uita & reſurrectio noſtra, perquem ſaluati & liberati ſumus. Viuat Chriſtus, uiuat per ſecula, uiuat.

DOMINICA PRIMA POST Trinitatis, Euangelium Lucæ 16. Erat diues.

CHriſtus Ieſus unigenitus Dei filius, nihil eorum omiſit quæ ad ſalutem æternã pertinent, ita ut uerißimè dicere poßit: [a] Nunc ergo habitatores Hieruſalem, & uiri Iuda, iudicate inter me & uineam meam, quid eſt quod ultra facere debui, et non feci? Nam nobiſcum conuerſatus eſt, & paſſus propter delicta noſtra, moxq; reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, & ubi ſe uiuum præbuit ſuis diſcipulis certißimo argumento, rurſum manifeſtè iuit in cœlum, unde uenit Spiritus ſanctus, uerus doctor ac rector omniũ Chriſti ſanguine redemptorum. Qui ergo pro omnib. mortuꝰ eſt, omnes uult ſaluos fieri. Qui igitur pereunt à gratia excidentes, nõ niſi ſuapte malicia pereunt, dum oblatam ſalutem reſpuunt, negligendo ea quæ obſeruanda à Deo demãdata ſunt, ſummeq; præcepta. Quam rem quo maiori ſtudio nobis inculcaret Chriſtus, hanc apertißimam hiſtoriam in medium produxit, De diuite ſcilicet, et omnium miſerrimo homine Lazaro: & ut nihil fruſtra ab ipſo Chriſto unquam dictum fuit quin ſuã haberet energiam, ita haud abſq; ratione dixit:

Epulabatur quotidie ſplendidè.] Cauſam damnationis inſinuat. Is enim nullibi legitur aliena rapuiſſe, ſed ſua ſubſtantia contentus neminem defraudabat, & tamen in infernum detruſus eſt. Quis igitur modò nõ cautè ambulabit multæ ſubſtantiæ poſſeſſor, ut ſcilicet ea rectè iuſteq; collecta non abutatur, ſed ut fidelis diſpenſator opum ſibi conceſſarum, commodum atque utilitatem hanc eſſe exiſtimet, ſi iuuetur proximus, & honor Dei promoueatur. Vnde meritò omnes precari debent, ut detur ſic tranſire per bona temporalia, quo non amittantur æterna. Factum eſt, ut moreretur mendicus.] Ad affectus mouendos ordine miſeriã extremã Chriſtus recenſuit. nõ enim illum tantummodo inopia ac egeſtate preſſum dixit, ſed qui etiam ulceribus plenus eſſes, adeoq; famelicus, ut tantum ſaturari peteret micis, pedibus aliàs cõculcandis. Et nemo hominum ad miſerendum ei mouebatur, etſi canes, alioquin hominibus familiares, uelle uiderẽtur lenire ipſa miſeria miſerioris dolorem. Sed felicißimum eum, qui dolorem momentaneum cum æternis gaudijs ac ſumma iucunditate cõmutauit, quando dicitur eum ab angelis in Abrahæ ſinum deportatum. Gaudeant ergo oportet pauperes ſpiritu, & quotquot tribulationes patiuntur propter iuſticiam: nec deſperẽt quaſi à Deo derelicti, imò ipſi cogitẽt ſe hoc modo maximè cõmendatos, ut dum hic à malo mundo cruciãtur, tandem æternaliter conſolentur. Sic enim dictum eſt diſcipulis: Beati eſtis, gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis, cum maledixerint uobis homines, cum perſecuti uos fuerint. Hinc quoq; illi ſe inuicem conſolantes dixerunt: Quoniam per multas tribulationes oportet intrare in regnum cœlorum. Et Paulus poſt multos exantlatos labores, uariasq; iniurias: Bonum, aiebat, certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, & non contriſtor: quoniam repoſita eſt mihi corona iuſticiæ, quam daturus eſt mihi iuſtus iudex.

Matth. 5. [a] Eſaiæ 5. Actor. 14. 2. Tim. 4.

Mortuus eſt & diues.] Mortuus eſt, quia mors ultima linea rerũ, quæ etiã nemini parcit. ſed longè aliter euenit quàm diuitiarum Pluto pollicitus erat. præter enim id q. nihil ſecum ſumpſit, nec honorẽ quoq;, pro ſuperbis ædibus tartarũ recepit, pro delicijs uerò cruciatum æternũ. Vnde haud abſurdè colligitur, difficilè hominem hic et in futuro poſſe ſimul eſſe beatũ: imò diuitias plerũq; cauſam eſſe; quare damnentur homines. Quàm difficilè, inquit Chriſtus, in regnum cœlorum diuites intrabũt. Et Apoſtolus: Qui uolunt diuites fieri, incidũt in tentationem, & laqueum diaboli, & deſideria multa nociua quæ mergunt homines in interitum, et perditionẽ ſummã. Ergo malæ ſunt diuitiæ? Nõ quidẽ; ſed crimẽ malè utentiũ, qui auaricia deprauati, neglectis præceptis Domini, aurũ dicũt & argentũ meũ eſt: Agg. 2. Et proinde audiendus eſt Dauid, ſic dicens: Diuitiæ ſi affluũt, nolite cor apponere. quaſi circumſpiciẽtes diligẽter, opibus ſic utimini; ne pro præſentibus, quib. nimiũ inhiatis, perpetua perdãtur. Melius equidem homo ſibi haud cõſulit prouidetq;, quàm ut uitã bene atq; innocẽter inſtituat: momẽtanea ſiquidẽ ſunt quæ uidẽtur, & cruciatus malorũ ſempiterni, dicente Chriſto: Væ uobis diuitibus, qui habetis cõſolationem ueſtrã: Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis: Væ uobis qui ridetis, quia lugebitis. quamobrem olim quoq; Apoſtolus diligẽter iuxta ac piè Timotheo cõmendabat, diuitũ apud ſe ſummã in docẽdo quo curã age-

Matth. 19 1. Tim. 6. Pſal. 61. Lucæ 6. 1. Tim. 6.

ret, quos doceret non ſublimè ſapere, neq; ſperare
in incerto diuitiarum, ſed in Deo uiuo ac uerò, be-
a Sapien.3. ne agere, & diuites fieri in bonis operibus, &c.

Fili recordare.] Diues iſte cũ eſſet in tor-
mentis iuxta animam, quæ ſuis potentijs perfectè
fungebatur, hoc eſt ratiocinabatur, colligebat, &
ſentiebat, recordatus eſt malè tranſactæ uitæ, &
quàm iucundè uiueret modò Lazarus, qui fuerat
omniũ abiectiſſimus: & cœpit implorare eius opẽ,
at fruſtra: quoniã lignũ ubi ceciderit, ibi manet. &
propterea audit, quod ſpiritui tribuere debemus,
cum nulla anima loquatur niſi inſtrumẽto, id eſt,
corpore aliquo rurſum aſſumpto. Veruntamen

Recepiſti bona tua.] Docemur nullum
bonũ ut nõ manet irremuneratũ à Deo, ſic neq; a-
liquod malũ impunitũ, cum æquus ſit omniũ iudex
Deus. et propterea inquit Scriptura: In die bono-
rum ne immemor ſis malorũ, & econtrà: quoniã
b Matth.25. Deus retribuet unicuiq; iuxta uias eas in quibus
ambulauit. Ideoq; nemo ſibi de ſuis adblandiri de-
bet peccatis, quaſi in ea Deus nõ ſit animaduerſu-
rus, nec pius de remuneratione uel dubitare uel
deſperare. Quoniã filius hominis uenturus eſt in
gloria patris ſui, & tunc reddet unicuiq; ſecundũ
opera eius. Itaq; peccatores ſupplicij, & rectè ui-
c Pſal.129. uentes præmij & coronæ recordari debent, &
obinde dictũ eſt diuiti: Tu cruciaris.] Etiãſi
Deus mitis ac miſericors ſit: tamẽ poſt hanc uitam
miſericordiæ nullus locus eſſe poteſt, quia nõ pro-
merendi ſed recipiẽdi locus eſt. quod igitur homo
nõ poteſt aſſequi, uiſum fuit priſcis illis, ut pro eo
preces ac ſupplicationes perſoluerẽtur ac fierent
continuæ, ut uidebit pius lector in Chryſoſtomo,
Auguſtino, Theophylacto, atq; alijs. Iuſtè aũt ne-
gatur miſericordia diuiti, quia ipſe dũ uiueret pau
Iac.2. peris noluit miſereri. Iudiciũ, inquit Iacobus, illi ſi-
ne miſericordia, qui nõ facit miſericordiã: quomo-
do dignus eſſet miſericordia, qui nulli miſericordiã
exhibet? Hoc ipſum iuſtũ erit, ut qua menſura mẽſi
fuerint, remetiatur illis. Et in his omnib.]
d Theophylactus. Abrahã ſic reſpõdendo ſignat pœnã eorum qui in
inferno ſunt fore perpetuã, & inde nullam futurã
eſſe redemptionẽ. Sicut enim ſancti inceſſabile ha
bebũt gaudiũ, ita iniuſti indeſinentẽ pœnã, quẽad-
Eſaiæ 69. modũ Scriptura dicit: Vermis eorũ non morietur,
& ignis eorũ nõ extinguetur. Quanquã enim im
menſa ſit Dei miſericordia, qualitas tamen pecca-
ti & offenſi pœnam meretur infinitã. nam homo
Deũ infinitũ offendit. hoc dilucidè demonſtratur
in primis noſtris parentibus, quibus pro culpa tem
porali mitiſſimus alioquin Deus pœnã ſempiter-
nã inflixit. Deinde quoniã ſemper peccaret homo,
ſi ſemper uiueret. quod enim peccatum dimittit, nõ
eius ex parte, ſed Dei, qui facultatem peccandi
morte media abſtulit, factũ eſt. Dicũt enim impij:
a Exiguũ tempus eſt uitæ noſtræ: uenite ergo, frua
mur bonis. Cumq; in profundũ uenĩũt, ex obſtina
tione ſibi peccãdi frena relaxant. quomodo igitur
damnationem euadent, quos ab uſu ſuæ iniquitatis
nulla diuini timoris memoria cohibebat? meritò
ergo & iuſtè æternis deſtinãtur cruciatibus. Cæ
terùm quomodo mortuis cura ſit de uiuis, cũ diffi
cilis ac intricata materia ac quæſtio ſit, nec noſtri
inſtituti, pium lectorem ad Auguſtinum, eiuſmodi
difficultatibus intentiſſimũ, remittendũ ducimus.
Quod aũt audit diues, Habẽt Moſen, &
Prophetas.] certum eſt, neminẽ excuſationẽ
habiturũ, cum tam euidentiſſima Scriptura ſit uiã
ad ſalutem æternã conſequendã demonſtrãs, quid
ſcilicet facto opus ut in perpetuũ uiuas, et effugias
malã illam auditionẽ, b Ite maledicti in ignem æter
num: quam proferet immẽſæ iuſticiæ iudex ſuper
omnes impios, ut nunquã careãt ſupplicio peccati,
qui uiuentes adhuc peccato nunquã carere uolue
rũt. Studeamus itaq;, dum tempus habemus, bona
ad omnes operari, eſſeq; ad omnẽ miſericordes, ut
ipſi miſericordiã cõſequamur, ſummè nobis neceſ-
ſariã. c Si enim iniquitates obſeruaueris Domine,
Domine quis ſuſtinebit? ait Propheta.

DOMINICA SECVNDA POST Trinitatis Euangelium, Lucæ 14. Homo quidam fecit cœnã magnã, & miſit ſeruos ſuos.

CVm Ieſus in parabolis iam locut⁹ eſſet ual-
de docta atq; egregia, quomodo uidelicet
in reſurrectione iuſtorũ, quiſque retributionem
eſſet accepturus pro bonis in pauperes elargitis:
quæ cum à nõnullis perperã intelligerẽtur, de re-
bus nimirũ corporalibus atq; mundanis, hanc aliã
ipſe ſubiungens parabolã, demonſtrat cœnã illã in
regno Dei paratã æternamq; eſſe, & ait: Ho
mo.] Patrẽ ſuũ cœleſtẽ intelligit, quem hominẽ
dicimus, a quoties illius miſericordiã prædicare li-
bet. Fecit aũt is nuptias filio ſuo, hoc eſt, Ieſu Chri
ſto: ſimulq; cœnam magnã æternæ beatitudinis,
quando eum incarnari uoluit. Nam quando homo
propter præuaricationem in hunc miſeriæ campũ
detruſus erat, inedia preſſus, refectiõe indigebat,
et famelica erat omnino anima uniuſcuiuſq;. hunc
diues ille pater ex mera gratia ac miſericordia ſic
reficere inſtituit, ut poſthac nunquam eſuriret, in
hoc mittẽs ſuũ filiũ ut redemptorẽ & ſatisfacto-
rem, pro ijs delictis quæ hominẽ ad ſummã illã in-
ediã detruſerãt, Erit itaq; cœna primũ fides, ſicut
ſcriptura

ſcriptum eſt: [a] Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in
omni uerbo quod procedit de ore Dei. Vtcunque
enim corpus ſaginetur, anima ſi uerbo Dei non nu
triatur, hominem interire neceſſe eſt. Hoc uoluit
Chriſtus, cùm mulieri reſpondit: [b] Omnis qui bibit
ex hac aqua, ſitiet iterum: qui aũt biberit ex aqua
quã ego dabo ei, nõ ſitiet in æternũ. Quàm primũ
aũt, ut diuinus ait Apoſt. [c] Iuſticia Dei per fidem
Ieſu Chriſti uenit in omnes, et ſuper omnes qui cre
dunt in eum: alia mox parata eſt cœna, Euchari-
ſtiæ ſcilicet, ubi uerũ corpus uerumq; ſanguinẽ Ie
ſu Chriſti ſumũt, iam credentes facti. ſiquidẽ dixit
ille: [d] Caro mea uerè eſt cibus, et ſanguis meus ue
rè eſt potus, &c. Cœnã hanc longe auguſtiſſimã
nemo fideliũ ſatis explicare ac laudibus euehere
poteſt. Sic ergo Chriſtũ ſumimus hic in myſterijs
tremendis, ut ad cœnã gloriæ & beatitudinis in
regno cœlorũ peruenire queamus, quã uerè cœnã
nuncupamus, quoniã in fine erit, in nouiſſimo uide
licet die, ubi ſinguli recepturi uenient quæcunque
geſta ſunt in terris, ſiue bona ſiue mala. In hac cœ
na aderunt omnia ad incõparabile gaudiũ cõducen
tia, ut nihil deſiderari poſſit. **Et miſit ſeruũ
ſuum.**] Quis ſit ille ſeruus, nemo melius Paulo
nobis aperiet. ait enim: [e] Cum in forma Dei eſſet
Ieſus, exinaniuit ſemetipſum, formã ſerui accipiẽs.
Et rurſum alio loco, ubi inquit: [f] Venit plenitudo
temporis, miſit Deus filiũ ſuũ factũ ex muliere, fa
ctum ſub lege, ut eos qui ſub lege erãt, redimeret:
hoc eſt, diceret inuitatis ut uenirent, quoniam iam
parata eſſent omnia quæ ſalutis humanæ eſſent.
Quod equidẽ fecit Ieſus, quãdo clamauit: [g] Venite
ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, et ego
reficiã uos. Et cum ipſe ſit uerus Deus & uerus ho
mo, miſit ſeruum ſuum, hoc eſt, Apoſtolos ſuos. [h]
Nunquid enim nõ illi dixerunt: Deus qui prænun
ciauit per os omniũ Prophetarũ pati Chriſtũ ſuũ,
impleuit ſic? pœnitemini igitur, & conuertimini,
ut deleãtur peccata ueſtra? At quid factum fuit?

**Cœperũt, inquit, ſimul omnes ex-
cuſare.**] Excuſatio eſt diuini uerbi & præce-
ptorũ Dei contemptus, dicente Chriſto: [i] Dilexe-
runt homines magis tenebras quàm lucẽ. Vnus di
xit, Villã emi. Auguſtinus ait: In uilla empta domi
natio notatur, & ſuperbia, quæ eſt peruerſæ celſi-
tudinis appetitus, & hæc eſt initiũ omnis peccati:
in cœlo incepit, & detracta eſt ad inferos. Quiſ-
quis igitur amator mundi eſt, & dignitatum, nec
nõ dominationis & ambitionis, cœleſtia obliuiſci-
tur ac negligit. [k] rectè igitur Salomon ſapientiã à
Deo poſtulauit, qua ducente populũ ſuũ iuxta Do
mini uoluntatem regere poſſet. **Alter dixit,
iuga.**] Auari hic notantur, et cupidi, qui dum ter a Deut. 8.
renis nimis intenti ſunt, occæcãtur, et cœleſtia co
gitare nequeunt. quãobrem Chriſtus ſuos diligẽ- Lucæ 12.
ter præmonuit diſcipulos, ne ſeſe huius mundi re-
bus & negotijs implicarent: Cauete, inquiens, ab b Ioan. 4.
omni auaricia: quia non in abundãtia cuiuſq; uita
eius eſt, ex his quæ poſſidet. Hoc malũ, ac homini
pernicioſiſſimũ eſſe, cum ſciret Paulus, ſcripſit Ti c Rom. 1.
motheo: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in ten- 1. Tim. 6.
tationẽ, & laqueũ diaboli, et deſideria multa, quæ
mergũt homines in interitũ: quod ut uerũ ſit, res i-
pſa loquitur, quam ſcilicet omnis improbitatis &
nequitiæ fundamentum ſit libido habendi. ex ea d Ioan. 6.
namq; cædes, furta, ſacrilegia, et alia emanant ma
la. Vult ergo eſſe excuſatus, quiſquis hac labe infe
ctus eſt, dum ore ſuũ Deũ cõfitetur, factis aũt ne-
gat. **Tertius uerò dixit: Vxorẽ duxi.**]
Quid? nunquid malũ eſſe matrimoniũ hinc doce-
tur? Minimè. qui enim omnia bene fecit, illud inſti
tuit pariter, ac ſanctificauit, ut meritò dãnẽtur Ta
tiani, & Marciani, aſſerẽtes homines in ſtatu con
iugali ſaluari nõ poſſe. Ergo nõ, honorabile coniu
giũ et thorus immaculatus Deo diſplicẽt, faciũtq;
homines cœna illa indignos, cum dictũ ſit: Relin- Gen. 2.
quat homo patrẽ & matrẽ, ut ſuo adhæreat ſimi e Philip. 2.
li, &c. Sed laſciui ac carnales, qui nõ uſum legiti- Matth. 19.
mũ tenẽt, ſed ſaltẽ ut execrandã uoluptatẽ exple- f Galat. 4.
ant, intelligũtur ſeparãdi: uidelicet Sodomitæ, for
nicatores, & adulteri. Deinde oẽs carnaliũ uolu-
ptatũ ſectatores. Eſca enim et potus nõ ſunt regnũ Rom. 14.
Dei, ait Apoſtolus. et hoc in epulone illo apparet,
quẽ in infernũ ſepultũ fuiſſe Lucas teſtatur. Ad i- g Matth. 11. Lucæ 16.
ſta uerò tria uitia, omnia alia quæ hominem ab illa
cœleſti beatitudine ſecludũt, reducũtur. Nã ut ſan
ctus Ioan. ſcribit, omne quod eſt in mundo, cõcupi- 1. Ioan. 2.
ſcẽtia carnis eſt, cõcupiſcẽtia oculorũ, & ſuperbia h Actor. 3.
uitæ. **Et reuerſus ſeruus.**] Ingratitudinẽ
Iudæorũ uidere eſt nõ tantũ in ijs quæ circa Chri
ſtũ acta ſunt, uerumetiã quãdo nec Apoſt. ſuſcepe
runt, imò eiecerunt extra ciuitates ac ſynagogas:
unde ira ſuccenſus Deus abſtulit ab eis regnũ, &
dedit illud genti faciẽti fructus bonos. Nã reiectis i Ioan. 3.
principib. ac Phariſæis, etiã publicani ac meretri-
ces, aliiq; infimæ ſortis homines, ad illud ſalutiferũ
cõuiuiũ uocati fuerũt: quo facto, locus nihilominus
tamẽ remãſit, qui ut quoq; impleretur, iubet Domi
nus ſeruũ, ut undecunq; etiã cõpellat intrare. Hoc
ut de gentib. ſingulis dictũ eſt, per diuerſas orbis
partes ad fidẽ & gloriã uocatis, quãdoquidẽ repu
liſſent Iudæi ſanctiſſimũ uerbũ, ſeq; indignos iudi k Sapien. 9.
caſſẽt æterna uita: ſic quæri poteſt tamẽ, quid ſibi
uelit, cõpelle intrare. nũquid coacti ueniũt ad ſalu-

tem homines? Nõ equidẽ. cũ dixerit Chriſt⁹: Qui uult uenire poſt me, &c. Sed quia oportebat magna hoc fieri cum uirtute Dei. Nam (ut Theophylactus inquit) niſi magna prædicata fuiſſet uirtus, & magna fuiſſet uerbi ueritas, quomodo perſuaſi fuiſſẽt homines in idolorũ cultu inſaniẽtes, & fœda operãtes, ut uerũ repentè agnoſcerent Deũ, & ſpiritualẽ diligerẽt uitã? Igitur admirabilẽ tranſlationem ſignificare uolẽs, neceſſitatem nominauit. Quòd aũt ait, Dico uobis.] Simpliciter oẽs regno excludit ſuo, qui per ipſum atq; Apoſtolos ad ſalutẽ uocati, ſuis impijs factis ſeſe excuſarunt, quo equidẽ triſtius quid eſſe poſſet? quid enim amarius, & magis deflendũ, quàm à refectione huius cœnæ hic per gratiã, et in futuro per gloriã excludi, cũ nihil iucũdius erit quàm diuina uiſione frui?

a Ioan. 10. De Verbo Domini. Audiamus itaq; Auguſtinũ piè docentẽ: Hoc noſſe primitùs, et Chriſtiano corde tenere debemus, nõ

b 1. Pet. 2. ad præſentis tẽporis bona nos factos eſſe, ſed ad aliud quod De⁹ ꝓmittit: regnũ ſcilicet q paratũ eſt ab origine mũdi, uita æterna ubi nunq̃ moriemur.

DOMINICA TERTIA POST Trinitatis Euangelium, Lucę 16. Erãt aũt appropinquãtes ei publicani & peccatores, &c.

CLemẽtiſſimus Saluator poſtquã docuit ſuperbiam uitare, auariciã quoq; et luxuriã deteſtari, et omnino caducis nõ teneri, conſiderãs quia fragilitas humana firmũ ueſtigiũ in tanto ſeculi lubrico tenere uix poſſit: mens enim hominis ad aliud ſemper impellitur, & niſi in ſtatu ſuo arcta cuſtodia diſciplinæ teneatur, ſemper in deteriora labitur, & cũ ad meliora mittitur, nititur quidem iuxtà prouerbiũ, Contra torrentẽ. Aduerſus igitur errorẽ & peccatũ in quod homines carnales incidũt, remedia iam demõſtrat, cum piũ patrẽ ſuũ ac miſericordẽ reuerſis ueniã benigniſſimè largiturũ, ac oẽs illos ſuſcepturũ oſtẽdit. Ad Euangeliũ redeo. Erãt appropinquãtes.] Cum

c 1. Pet. 2. admirãdæ cuiuſdã Chriſtus eſſet erga omnes hu-

Matth. 11. manitatis & mãſuetudinis, ita ut diceret, Venite

d Epheſ. 5. ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, et ego reficiã uos: factũ eſt, ut & publicani & peccatores ad illũ accedere auſi ſint, haud dubiè ut emendarentur. Vidẽtes hoc ſcribæ et Phariſæi, partim

e Ioan. 3. faſtu, ut qui ſanctiores cæteris uideri uolebãt, partim Scriptura dehortãte à malorum cõſortio, partim quo Chriſto infamiã impingerẽt, moti, murmurare cœperũt, dicẽtes: Quare hic pecca

Exod. 23. tores recipit.] A Moyſe dictũ erat: Sic ait Dominus omnipotẽs: Ego eijciã ante faciem tuã Iebuſeũ, &c. Caue ne unquã iungas amicitias cũ habitatorib. terræ illius, ne ſint tibi in ruinã. Aiũt ergo: Hic qui nouã ſanctimoniã profitetur, & cæteris habetur ſanctior, ecce non uitat malorũ cõſortia, quinetiã oẽs admittat, cũ illis quoq; cibũ capiens. Nũquid qualis unuſquiſq; eſt, tali cõſortio delectatur? At Dominus, quo ſuæ famæ cõſuleret, et oſtẽderet ſe nihil cõtra Scripturã agere, nec impiè quidem: duab. occurrit parabolis, quib. haud obſcurè rationẽ affert, cur cũ peccatorib. cõuerſetur, nimirũ nõ ut uitia eorũ amãs, & ſequi uolẽs: ſed ut ſua pia cõuerſatione & ſancta doctrina eos emẽdet, ſimulq; oſtendat q̃ pius ac miſericors Deus ſit erga omnes pœnitentiã agẽtes. inquit ergo: Quis ex uobis.] Per hominẽ q ouẽ perdiderit, Chriſtus ſeipſum intellexit: per ouem uerò, humanũ genus. [a] Ipſe enim paſtor ille bon⁹ eſt, qui animã ſuã poſuit pro ouibus ſuis, de quo Petrus nobis ſic concionatur: [b] Eratis, inquit, ſicut oues errãtes, ſed cõuerſi eſtis ad paſtorẽ animarũ ueſtrarũ. Hic homo quũ Deus ſit, centũ oues habebat, angelos ſcilicet, ac homines in paradiſo collocatos. at unã perdidit, quãdo dæmonis aſtu ſeductus homo, tranſgreſſus eſt legẽ à Domino præſcriptã. Miſertus aũt Deus nobiliſſimæ ſuæ facturæ, dimiſit oẽs angelos in ſolitudine, hoc eſt cœlo, et deſcẽdit in has inferiores partes: quod equidẽ nõ ſecundũ diuinitatẽ, ſed (ut docet D. Hilarius) carnis aſſumptionẽ accipi debet. Bene aũt cœlũ ſolitudini cõparatur: quãdoquidem à mundi tumultu ſequeſtratũ, plenũ eſt omni trãquillitate ac pace. Venit ergo paſtor ille uerus paſcere homines perditos, paſcere doctrina ſalutari, & per uiã rectã ſalutis ducere in æternæ uitæ paſcua: quod alibi dicitur quærere, et ſaluũ facere quod perierat. Quod quidẽ inuenit, quãdo pro nobis uiuificãdis acerbã ac ignominioſam ſubijt mortem, et humeris impoſuit ſuis: quia humana natura ſuſcepta, peccata ac infirmitates noſtras portauit, tradẽs ſe iudicãti iniuſtè, & perferẽs eas in corpore ſuo ſuper lignũ, ut peccatis mortui, iuſticiæ uiuamus, quemadmodum diuus ait Petrus, [c] perſolutis omnib. ſpontè atq; libẽter quæ debebamus. quod Apoſtolus Paulus his uerbis ediſſeruit: [d] Dilexit nos, & tradidit ſeipſum pro nobis oblationẽ Deo in odorẽ ſuauitatis. Portauit aũt ouem illã, id eſt homines, domũ uſq;, hoc eſt in æternã beatitudinem, dicẽte Scriptura: [e] Sic Deus dilexit mundũ, ut unigenitũ ſuũ daret, ut omnis qui credit in eum nõ pereat, ſed habeat uitã æternã. Cæterùm amici ipſius angeli ſunt, quib. cœlum cõſcendẽs innotuit iã, humanũ genus eſſe redemptũ. Amici aũt angeli et uicini ob inde dicũtur Dei omnipotentis, quia in ſtabilitate ſua uoluntatẽ Dei cõtinuè cuſtodiũt,

&

& diſturbatis alijs claritate uiſionis eius fruũtur.
ut enim oẽs habebãt liberũ arbitriũ, Lucifero com-
plicibusq́; ſuis auerſis, cæteri permanſerũt ſuũ Do
minum glorificantes. et illi quidem per gratiam ſic
confirmati ſunt, ut poſthac peccare non poſſint,
ſed ut perpetui miniſtri Dei uoluntatẽ ipſius ſem-
per facientes. **Congratulamini mihi.]**
Haud equidem maius gratiusq́; gaudium eſſe po-
teſt Chriſto, quàm quum ſaluos uidet fieri homi-
mines: in hunc ſiquidẽ finem uenit, quod uel hinc
elicere poſſumus, quia tam amarè fleuit ſuper ciui
tatem Hieruſalem.[a] Vt igitur gaudent cum Chri-
ſto & lætantur angeli, ubi homines ad uitam æ-
ternam prouehuntur: [b] ita ſanè iuxta Prophetam
amarè flent, hominibus perditum euntibus. Por-
rò alia huic ſubnexa parabola ferè ad eundem ſen
ſum interpretari poteſt, ſic ut per mulierem ſei-
pſum ſignificauerit Chriſtus, quoniam ipſe eſt ſa-
pientia patris, à principio apud ipſum exiſtens, per
quam omnia ſunt facta, & ſine qua factum eſt ni-
hil: ut diuinus inquit [c] Ioannes. Sic quoq; haud ine-
piè drachma homo erit, ea uidelicet ex collatio-
ne, quoniam factus eſt ad imaginem Dei ſui crea-
toris, ſecundum mentem ſapientiæ luce, & inno-
centiæ pulchritudine, & participatione diuinita-
tis mirificè decoratam: quæ omnia perdidit ho-
mo, quum peccando à Deo receſſit, et morti æter-
næ deputatus eſt, eò reſtituendus per ſolum ac uni-
cum filium Dei, qui eſt lucerna illa ardens ac lu-
cida, lumen illud gratioſiſſimum, exortum in tene-
bris et umbra mortis ſedentibus: qui factus eſt ho
mo, ut homo fieret Deus. Quare etiam domus il-
la, corda hominum eſſe poſſunt, quæ Chriſtus euer
rit ſuis ſalutaribus doctrinis, nitida ſplendidaq́ue
reddens eam fide & uirtute, ita ut rurſum uiuam
ſuam imaginem agnoſcat, ipſiq; poteſtatem acce-
perint filij Dei fieri. Cæterum ut ad inſtitutum ar
gumentum retraheret Chriſtus: **Ita quoq;,
inquit, gaudium erit.]** Deus omnipotẽs ho
minem uſq; adeò diligit, ut etiam excedat omnem
maternum affectum affectus ipſius erga nobiliſ-
ſimam illam creaturam. ait enim: [d] Nunquid po-
teſt mulier obliuiſci infantem ſuum, ut non miſe-
reatur filio uteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego ta-
men non obliuiſcar tui. Idcirco miſeret eum huma-
næ calamitatis ac perditionis. [e] Quare rurſum
ait: Nolo mortẽ peccatoris, ſed magis ut conuerta-
tur et uiuat. Proinde Dominus Ieſus gaudiũ eſſe in
cœlo ait, peccatore pœnitẽtiã agente. Sed quo pa-
cto illud intelligendũ erit, quod, ut Chriſtus dicit,
maius gaudiũ erit ſuper uno peccatore pœniten-
tiam agẽte quàm nonaginta iuſtis: haud immeritò
quæri poteſt. Equidem ut agricola illam terrã plus
amat quæ poſt ſpinas uberes fructus ꝓfert, quàm
eam quæ nunquã ſpinas habuit: eundem in modũ
qui non uult mortẽ impij, lætatur amplius, quando Lucæ 15.
iuxta parabolã mortuus qui erat reuiuiſcit, quàm
de quorũ ſalute certiſſimus eſt. Sæpiſſimè fieri ſo-
let, ut nullius malefacti ſibi cõſcij, ſecuri quodãmo-
do de ſalute ſua ſint, et propterea pigri ad bona a-
genda: peccatores aũt cõuertentes ſe ad Deum, ti
ment ſemper ne exhæreditentur et amittãt cœle-
ſtem patriã. unde quantũ poſſunt laborãt, ut cum
Deo ſuo in gratiã redeant. quod uel luculenter pa- a Matt. 19.
tet in filio illo, qui omnẽ ſuã dilapidauerat ſubſtan- Ibidem.
tiã. Præterea cum, iuxta Dauidem, iuſtus ſit Do- b Eſaiæ 33.
minus, iuſticias qui diligit ac æquitatẽ, et ideo iuſti Pſalm. 10.
in æterna memoria erunt: qui ergo à ueritatis uia
recedentes pereũt, meritò ſunt dolendi, et cum re-
uertũtur maximè gaudendũ erit, quoniã mortuus
Lazarus reſuſcitatus eſt. Cæterũ quod principio
polliciti ſumus, cõpendariã hanc fore interpreta-
tionem, hic nõnihil immutandũ uidetur, ac aliquid c Ioan. 1.
de mira Dei gratia intexere oportere. Quia ue-
rò, ut auditũ eſt, Chriſtus è cœlo, uenit non ſecus
atq; medicus ad ægrotantes, nimirũ ut nos ſalua-
ret, et cœlo unde cecidimus per peccatũ referret.
Non enim, ut dictũ eſt, miſit Deus filiũ ſuũ ut iudi
cet mundũ, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum, quã-
do per miſericordiã à ſeruitute uindicet, damnante
lege in iuſtificantem gratiam commutata, & ſic
à peccatorum uinculis eripiantur, prout diuus aſſe
rit Cyrillus: nullus uel quamlibet grauis peccator
de gratia Dei deſperare debet, quum nulla pecca-
ta tam grauia ſunt, quin indulgentiam inueniant,
quamprimũ peccatori peccaſſe diſplicet, animum-
que ipſe inducit emendare in melius, quod ſit pec-
catum. Eſt autem deſperatio, motus quo quis pror Deſperatio.
ſus de ſua beatitudine diffidit, cum contemptu di-
uinæ miſericordiæ, quaſi impotentis uel nolentis
peccata dimittere & ſaluare: qualem motum paſſi
ſunt Cainus & Iudas, quorum unus dicebat: Ma Gen. 4.
ior eſt iniquitas mea, quàm ut ueniam merear. al- d Eſa. 49.
ter uerò: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. & Matth. 27.
proiectis argenteis ſe ſuſpendit. Sed impiè utero-
que fecit. Quoniam Deus uult omnes ſaluos fie-
ri, qui propterea dicit: Nunquid uoluntatis meæ
eſt mors impij, & non potius ut conuertatur & e Ezec. 18.
uiuat? Audiamus oportet ipſum Paulum dicen-
tem: Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, 1. Tim. 1.
quia Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum pec-
catores ſaluos facere, quorum ego primus ſum.
Profectò non ipſe ſolus hoc dixit, ſed & a-
lij quoque pij quidem uiri, ut Chryſoſtomus,

quum inquit: Innumera tibi commiſſa ſunt pec-
cata & mala. & quid hoc? nondum in infernum
deſcendiſti, ubi nemo confitebitur: ſed adhuc in-
tra ſtadium cõſtitutus es. Et Bernhardus: Pecca-
ui, inquit, peccatum grande: conſcientia mea tur-
batur, ſed non perturbabitur ad deſperationem
uſq;, quia uulnerum Domini recordabor: quid
enim tam ad mortem, quod Chriſti morte non ſol
uetur? Conſoletur itaque ſe unuſquiſque, ſecumq;
animo uoluat: Quid deſperem de eius gratia, qui
a Matth. 6. me creauit ut eſſem? Cumq; propter peccatum æ-
ternæ damnationi obnoxius factus eram, miſer-
tus eſt mei, ita ut etiam ſuum unigenitum daret
pro me redimendo, qua charitate nimia me ado-
ptauit, & recepit in gratiã. Volo huic tam immen-
ſæ ac ineffabili miſericordiæ Dei mei inniti, do-
nec ſpiritus hos rexerit artus. Opus manuũ ſua-
b Matt. 18. rum haud ille pius ac miſericors pater deſpicet.

c 1. Tim. 4.

DOMINICA QVARTA POST Trinitatis Euangelium, Lucæ 6. Eſto-te miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt.

Chryſ. Diuus Chryſoſtomus, ut omnia ſcilicet do-
ctè pieq; tractat: ita quoque quam debea-
d Matth. 16. mus proximo charitatem, diſertè explicat, & in-
ter cætera ſic dicit: Neque iſtud gratiam eſſe pu-
tes (intelligit, ut proximum diligamus quemad-
modum noſmetipſos.) Nam & ipſum uerè debitũ
eſt: debes fratri dilectionem propter cognationem
e Rom. 13. ſpiritualem, quoniam inuicem membra ſumus, di-
1. Cor. 12. cente Apoſtolo. Audituri ſumus itaque quam o-
porteat dilectionem exercere, quæ quidem om-
nium uirtutum indagatrix atque uitiorum expul-
trix meritò appellari poteſt, eo quòd omnia bona
f Rom. 2. in ſe continet, ita ut ueriſſimè dixerit diuinus A-
Rom. 13. poſtolus: Qui proximum diligit, legem adimple-
Matth. 7. uit. Cum autem ait Chriſtus, Omnia quæcunque
uultis ut faciant uobis homines, facite hæc eadem
ipſis: uix maius ab hominibus inuicem præſtari
poteſt, quàm ut alter alteri miſericordem ſe præ-
g 2. Cor. ca. 10. beat. quamobrem dictum eſt diſcipulis: Eſto-
te miſericordes.] Patrem ſuum cœleſtẽ pro
exemplo adducit, qui quidem uerè miſericors eſt,
Matth. 5. quia ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos atque ma-
los, ſuper iuſtos & iniuſtos pluit. Qui aperit ma-
Pſal. 144. num ſuam, dicente Propheta, & implet omne ani
mal benedictione. Pro ſua inexhauſta bonitate
peccatores in bonis non ſeparat à iuſtis, ne deſpe-
rent: nec in malis iuſtos à peccatoribus, ne glorien
Rom. 2. tur. Oſtendit quoque Deus ſuam bonitatem erga
impios, ut uel ſic ad pœnitentiam adducantur: quos
proinde Chryſoſtomum audire oportet, ſic di-
centem: Bonitatem ſuam Deus oſtentat, ut à pec-
cato libereris, non ut cumules: quod niſi factum
fuerit, abſque dubio pœna te manebit ſeuerior.
Debet autem hæc eadem miſericordia exhiberi
ac fieri non hominum aut quæſtus, aut alterius rei
cauſa: ſed Dei intuitu, quatenus à Deo præmia
conſequaris. ut peraptè dictum ſit: Nihil terrenũ
eam parit, non utilitas, non beneficium, non natu-
ra, non tempus, ſed de cœlo deſcendit. [a] Hoc uo-
luit quoq; ſaluator noſter, quando iuſticiam ueram
docens diſcipulos ſuos, mox ſubiecit: Cum facis e-
leemoſynã, noli tuba canere ante te, &c. Et mox:
Sit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus
qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Nolite
iudicare.] Quid? non debemus arguere pec-
cantes? [b] quare igitur dixit Chriſtus, Eccleſiæ de-
nunciandum fratrem, qui nimium deliquerit? Et
Paulus ſuo Timotheo ſcripſit, [c] importunè et op-
portunè arguẽdos eſſe peccatores. Equidem ut do-
cet diuus Auguſtinus, in conuerſatione humana
ſunt quæ rationabiliter reprehenduntur, & ſunt
quæ certè non ſine peccato iudicantur. quod igi-
tur ad Apoſtolum attinet, aperta flagitia atq; pec-
cata intelliguntur, quæ quidem omnino iudicari
atq; argui debent. [d] Haud enim fruſtra claues li-
gandi atq; ſoluendi Chriſtus ſuæ Eccleſiæ cõtra-
didit. Deinde aperta & publica mala ex charita-
te & debito ab illis iudicari poſſunt, quibus Deus
corrigendi facultatẽ dedit: non enim eſt poteſtas
niſi à Deo, ait Apoſtolus. [e] Non ſine cauſa gladi-
um portat: Dei miniſter eſt, uindex in iram, ei qui
malum agit. Quicquid ergo inhibet Chriſtus, hic
ad priuatũ iudicium hominis referri debet, ubi iu-
dicamus, et tamen ignoramus utrum bono uel ma
lo animo: & quia omnes iuſtè iudicandi ſunt, quia
peccatis ac uitijs obnoxij, proinde [f] D. Apoſtolus
omnem hominem, temerè alium iudicantẽ, repre-
hendit, eumq; inexcuſabilem dicit. Eadem enim,
inquit, facis quæ iudicas: in quo igitur iudicas al-
terum, teipſum condemnas. Potius in mentem ue-
niat, quod alio in loco idem dicit: [g] Qui ſtat, uide-
at ne cadat. Conſideret quiſq;, quòd homo ſit, ac la
bilis, & maximæ fragilitatis, & quàm nemo ſine
crimine uiuat. Alter igitur alterius onera porte-
mus, & omnia iudicanda ut relinquamus ei meli-
us erit, cui omnia nuda & aperta ſunt, & qui cor
da omnium ſcrutatur. Multi etiam hominibus ap-
parent iniuſti, quorum tamen nomina ſcripta
ſunt in cœlis: & econtrà ſanctos aliquando iu-
dicant eos homines, quorum tamen finis interitus
eſt.

eſt. quod uel inde doceri poteſt, quia latro in cruce miſericordiam conſecutus eſt: Iudas autem, etſi apoſtolus Chriſti, ad orcum iuit. Ergo ſatis eſt quòd ſcimus iuſtum eſſe Deum, & rectum iudiciũ eius. Dimittite, & dimittetur uobis.] *Inter omnia quibus humana indiget fragilitas, maximè neceſſaria eſt clementia ac indulgentia Dei. Quoniam ſepties in die cadit iuſtus: quoties igitur iniuſtus? & inquit Propheta:* [a] *Sicut fluit cera à facie ignis, ſic pereunt peccatores à facie Dei. Diſcamus ergo, quomodo in nos diuinam prouocemus clementiam. Enimuerò id docet nos Chriſtus, cum inquit: Dimittite, & dimittetur uobis. ac idem eſt, Peccatores eſtis, & niſi illa peccata uobis dimittantur à patre ſummo atque cœleſti, actum erit de uobis. Si igitur animas ueſtras cupitis peccatorum ſordibus emundari, dimittite hominibus in uos peccantibus errata ſua: tunc remittet & uobis pater cœleſtis errata ueſtra. Et eapropter nemo melius mihi dixiſſe uidetur Auguſtino: Sciendum eſt, & certiſſimè, quod unuſquiſque talem eſt accepturus à Deo indulgentiam, qualem & ipſe dederit proximo ſuo. Tunc oratio noſtra ad aures omnipotentis Dei perueniet, ſi delinquentium preces in noſtris auribus acceptabiles erunt.* Date, & dabitur uobis.] *Quid dabitur nobis, ſi dederimus conſilio, facto, ſiue quocunque modo, noſtris conſeruis in hoc mundo? ait, Menſura bona: id eſt, uera beatitudo: quæ ideo plena dicitur, quia omnium perfectiſſima eſt, & ea felicitas quam oculus non uidit ullus, nec in cuiuſquam hominis cor deſcendit, ubi eſt lætitia ſempiterna, quam certè ſe daturum pollicitus eſt Chriſtus in nouiſſimo die. Quid enim hoc aliud eſt:* [b] *Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à conſtitutione mundi? Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. quamdiu enim feciſtis uni de his fratribus meis, mihi feciſtis. Sequitur:*
Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere.] *Ad priora redit Chriſtus, quomodo ſcilicet non oportet iudicare, neque decet: quare alterum iudicans, & ipſe eadem faciens, haud ineptè comparari poteſt cæco cæcum ducenti. Videtur ille huic dux eſſe ad bonum, ſed non eſt. quin & ipſe labitur, & ut uideo magis cauſa eſt cadendi, dum ſua quoque peccatorum cæcitate alijs offendiculo eſt. Et ſi uerum fateri oportet, Omnis homo cæcus eſt: quandoquidem uias Dei derelinquens, et iuſtificationes eius, ſecundum carnis ſenſum, & non ſecundum intelligentiam ſpiritus incedit. Rectè igitur ſubijcit Chriſtus, dicens:*

Quid uides feſtucam.] *Hoc eſt, paruum peccatum conſideras tuum fratrem habere. quàm primùm ille perperam agit, ſoles incandeſcere, et ipſum impium iudicare: at grauiſſima tua peccata non aduertis. Meritò iudicandus es quis ſis, nimirum hypocrita. iuſtus tibi uideris, morbum non ſentiendo. uera iuſticia compaſſionem habet, nec ullum condemnat priuato ex ſenſu, propriaúe æſtimatione. Eijce igitur peccatum* (a Pſal. 67.) *tuum primùm, ſi quem uis reprehendere, non ad hoc accepta facultate legitima: quæſo prius expurga tuas feces ac ſordes, ut poſſis dicere: Exemplum de me ſumito frater, utpote incedente in iuſtificationibus et mandatis Dei. Perpulchrè admodum docet hoc Auguſtinus, ſic dicens: Si quem uis reprehẽdere, uide primùm ſi ſimilis ſis ei: quòd ſi es, pariter ingemiſce: quòd ſi non es, tamen quia olim fuiſti, uel fieri potes, condeſcende. Sic ſi faſcerim, ſi ſuſpiciones uitare nequimus, quia homines ſumus, à firmis ſententijs contineamus. Hactenus ille. Et proinde conſultiſſimum eſſe uidetur, ut timeamus nobis ipſis: Beatus, inquit Scriptura, qui ſemper eſt pauidus. excutiamus ſinguli actus atque cogitationes noſtras: ſuum ſit Deo iudicium,* (Prou. 28.) *uerum utique ac infallibile, quoniam ipſe intimos receſſus cordium rimatur: ante cuius quoq; tribunal omnes ſtabimus, ut recipiat unuſquiſque, dicente Apoſtolo, prout geſſit in corpore ſuo, ſiue* (2. Cor. 5.) *bonum ſiue malum.* (1. Iuan. 5.)

IN SOLENNITATE D. IOannis Baptiſtæ Euangelium, Lucæ 1. Fuit in diebus.

VT *uices gerebant olim Sacerdotes templi, accidit ut in ordine uicis ſuæ ſacerdotio* (b Matth 25.) (1. Par. 24.) *fungeretur quidam nomine Zacharias. Hic erat* (Dauid primus inſtituit pro cultu diuino ſacerdotes 24.) *uir pius & iuſtus, ſimilem habens uxorem, ſed ſterilem: qua de re frequentes ambo fundebant preces, & extorſerunt tandem illud à Domino Deo, in hoc mittente angelũ, qui bono animo eſſe diceret: futurum enim ut puerum haberent, non infimæ quidem ſortis, cum eſſent multi de eò gauiſuri, ut conuertente incredulos ad prudentiam iuſtorum, & præparante Domino plebem perfectam. ſic enim ſcribit Lucas:* Elizabeth autem impletum eſt.] *Iuxta mandatum ritum ſiue conſuetudinem, omnium Hebræorum pueri circumcidebantur, ſimulac nomina accipiebant. Vt autem plerunque patrum nomina indebant, ita uoluerunt hunc puerum uocare Zachariam, nomine ſcilicet patris ſui. At, Nequaquam (dixit Elizabet) ſed Ioannes eſt no-*

men

men eius. Voluit hoc mater non tantum ex iuſſu
angeli, ſed propter myſterium quoque futuri pro-
phetæ. Quid enim Ioannes aliud ſignificat, quam
eum in quo eſt ſumma gratia, qualem meritò di-
cere poſſumus eum, quoniam ex utero matris ſuæ
ſpiritu ſancto repletus eſt: haud minus quàm diui-
nus ille propheta, qui hanc gratiam de ſeipſo præ-
Eſaiæ 49. dicans inquit, Aſcendite populi, Dominus ab ute-
ro uocauit me, de uentre matris meæ recordatus
eſt nominis mei. Conueniebat quoque eum ſic
uocari: futurus enim erat diuinus præco, qui pri-
mus omnium ueram gratiam & remiſſionem pec-
catorum prædicaret. quemadmodum & fecit di-
cens, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim re-
Matth.3. gnum cœlorum. Et dixerunt illi: **Quis pu-
tas puer iſte erit?**] Vtiq; tantus, ut inter na-
tos mulierum non ſurrexerit maior illo. quomo-
do enim maior eſſe poſſet, ſiquidem angelus fuit
ille de quo Malachias propheta dudum propheta-
Malac.3. uerat dicens, Ecce ego mittam angelum ante fa-
ciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Et
quomodo non uerè magnus, qui tanta dexteritate
atque conſtantia, tanto ueritatis ſermone atque
candore uſus eſt, ita ut haud cunctaretur phari-
Matth.3. ſæis dicere: Progenies uiperarum, quis demon-
ſtrauit uobis fugere à uentura ira? Deinde fuit
ille maior quoque propter Prophetiæ certitudi-
nem. cum enim cæteri uates tantum cecinere aſ-
futurum Chriſtum, ipſe mundi ſcelus auferen-
tem indice prodidit, dicens: Ecce agnus Dei,
ecce qui tollit peccata mundi. Fuit & ipſe magnus
propter uitæ & morum clariſſimum exemplar.
quapropter D. Chryſoſtomus uocauit eum ſca-
lam uirtutis: & demum propter officium ex quo
Ieſum, cui præcurrebat, Deum ac Dominum
ſuum ac redemptorem baptizauit. Hic eſt ergo
Ioannes ille, qui apertè primus omnium explana-
uit quis eſſet Dominus Ieſus, & quamobrem è
cœlo ad nos deſcendiſſet, nimirum ut agnus in-
tegerrimus, & immaculata hoſtia, quæ omnium
a Rom.6. peccata pelleret, ut ait Cyrillus, & hoſtem no-
bis euerteret omnium truculentiſſimum. Hic eſt
inquam, qui uidit ſpiritum ſanctum ſuper Ieſum
deſcendentem in columbæ ſpecie, & patrem
Marci 1. ſummum è cœlis teſtificantem audiuit: Hic eſt
Matth.3. filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui,
ipſum audite. Quia uero honorandi ſunt ſancti,
ut Auguſtinus inquit, propter imitationem, &
non uenerandi propter religionem: & contra Pe-
lagium, Honoramus (ait) memorias eorum tan-
quam ſanctorum hominum Dei, qui uſque ad
mortem ſuorum corporum pro ueritate certa-

rint, ut innoteſceret uera religio, falſa conuicta:
idcirco non ſatis eſt audiuiſſe ſanctimoniam Io-
annis, niſi & ipſi talem uitam inſtituamus. Ete-
nim ueſtitus uilis, & nimia aſperitas, monſtraue-
re mundi contemptum, fugamq; deliciarum. Pelli-
cea uerò zona circa renes, arctam continentiæ
cuſtodiam: cibus facilis & neglectus, gulæ fre-
num. Aquæ uerò potus omnimodam ſobrietatem.
Quæ profectò nobis ualde commendata eſſe de-
bent, ut ſtudeamus non corpus habere pretioſe
& curioſe ornatum, ſed animum uirtutibus &
chariſmatibus. Quamobrē huiuſmodi inſtituti ge-
nus haud ſatis laudare potuit D. ille Chryſoſto-
mus. ait enim: Felix iſta conuerſatio, deſpicere ho-
mines, angelos quærere, urbes deſerere, & in ſo-
litudine inuenire Chriſtum. Hæc ille. Oportet i-
gitur eos qui Chriſti eſſe uolunt, non quærere hu-
ius mundi uoluptates, ſed ueras cœli delicias: non
cibos ſaginantes corpus, ſed qui paſcunt animum.
hoc equidem eo modo fieri poteſt, ut qui in mun-
do ſunt, ſint quaſi in mundo non eſſent, quod i-
dem Chryſoſtom⁹ uel his docuit uerbis: Volo, in-
quit, uos omnes fieri monachos, nō ut coniuges nō
habeatis, ſed ut cæteras uirtutes poſſideatis. Mo-
nachus enim non propterea dicitur, quia uxorem
non habet: ſed quia religioni Dei & ſeruitio eius
mancipatus eſt, & cura illi eſt quemadmodum
Deo & non ſeculo placeat: & qui magis eligit ca-
ſtitatem quæ Deo chara eſt, & ſpiritus ſancti ha-
bitatio. Volo ergo uos in religione Dei feruere.
Hæc idem ille Chryſoſtomus. Sed ut humana fra-
gilitas facile excuſationem quærit, ita ſanè plures
ſunt quorū Deus uenter eſt, iuxta Apoſtolū, quo-
rum finis interitus: peiores fortaſſe Sardanapalo,
ipſoq; omniū delicatiſſimo Epicuro, qui propterea
aiūt: Quid opus eſt tali caſtigatione? non'ne Chri-
ſtus paſſus eſt, & ſanguinem fudit pro noſtris pec-
catis? Boni uiri, uobis peraptè reſponderi poteſt,
paſſum quidē Chriſtum non pro noſtris tantū pec-
catis, ſed etiam totius mundi, ſic tamē, ut deinceps
peccata uitemus. Ait enim Apoſtolus: [a] Quicun-
que baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte i-
pſius baptizati ſumus, conſepulti per baptiſmum
cum illo, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis
per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ am-
bulemus. Quod ſi omnia licerent, ſic potius Chri-
ſtus homines prouocaſſet ad peccādum, paſſus ut
liberius peccarēt: quod quā abſurdum ſit, quamq;
nephas dicere, nemo non fatebitur, modò Chriſtū
ſapiat, & ipſius ſanctiſſima uerba meditetur. Sa-
nè ſuffecerit peccatori, ut Deum propter Chri-
ſti paſſionem iam ita habeat pium ac propitium,

ut mox

ut mox conuerſus peccatorum remiſsionem poſsit impetrare. Quod equidem Deus per [a] Prophetam pollicetur, cum inquit: Non immitam ultrà furorē, quoniam uolens miſericordiam ſum: reuertetur homo, & miſerebor ei: deponat iniquitates ſuas, & proijciam in profundum maris omnia peccata ipſius. Conſtat quidem in baptiſmo, propter uirtutem paſsionis Chriſti, omne peccatum deleri: uerùm quoties in peccata relabimur, pœnitentia opus erit, ut quemadmodum (docente [b] Apoſtolo) exhibuimus membra noſtra ſeruire immundiciæ & iniquitati, rurſum conuerſi à uana conuerſatione noſtra, exhibeamus ea ſeruire iuſticiæ in ſanctificationem. Quamobrem quoque impij fuere Nouatiani, pœnitentiam in Eccleſia dandam eſſe negantes, quemadmodum diuus Auguſtinus doctiſsimè deducit, ſic inquiens: Quis neget peccare nunquā debere, ſi eſſet poſsibile? porrò ſciēs Deus fragile genus humanū, ſemper remedijs ſalutarib. proſecutus eſt eos, ut poſt peccata haberent quomodo ſe repararent. Hæc ille.

DOMINICA QVINTA POST Trinitatis Euangelium, Lucæ 5. Cum turbæ, &c.

CVm ait Euangeliſta turbas irruiſſe in Ieſum, magnam deuotionem populi & ingens deſiderium audiendi uerbum Dei, id eſt, [c] ea quæ in lege & Prophetis ſcripta eſſent, oſtendere uoluit. Nec mirum: ſiquidem regina Auſtri uenit à finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis. Hic autem plus quàm Salomon. neq; enim (ut Chryſoſtomus inquit) in agendis miraculis ſolū admirabilis erat, ſed et uiſus eius abundabat plurima gratia. Fulgor enim diuinitatis occultè relucebat in ipſius facie, ut etiam ſolo aſpectu hominis mentem afficeret. **Et ipſe ſtabat.**] Vniuerſus iſte mundus, dicente Auguſtino, quaſi quoddam diluuium eſt, eo quòd omnia quæ in hoc mundo ſunt, ad ſimilitudinem aquæ incertis fluctibus decurrunt. eapropter ſtagnum illud per anagogiam haud ineptè mundum ſignificat, in quo homines haud ſecus atque piſces in mari tument uarijs peccatorum generibus, dum pleriq; illorum ſimulachra pro Deo coluerunt & adorauerunt, &c. Erant quoque homines ærumnis, curis, uarijsq; periculis undique circundati, quibus tanquam fluctibus ſurſum ac deorſum iactabantur, infeſtantibus horribiliſsimis dæmonum monſtris. quam miſeriam humani generis olim ſatis ſuper que deplorauit conſtantiſsimus athleta Dei Iob, qui & uidit Deum reſpecturum aliquando afflictionem hominum, & redemptionem miſſurum, quando dixit: Scio quod redemptor meus uiuit, &c. Redemptor ille Dei filius Ieſus Chriſtus eſt, qui hoſce periculoſos fluctus proſpiciēs, uenit. Exiuit à patre, & uenit in mundum, ad liberandum homines ab huiuſmodi periculis atque naufragio. **Et ipſe ſtabat.**] Secus hoc mare ſtetit tantum Ieſus. nō enim ſimilis erat cæteris filijs hominum, qui cum propheta dicere debent: In peccatis cōceptus ſum, & in peccatis peperit me mater mea. & proinde omnes naturà filij iræ & æternæ damnationis. Hic Ieſus ſanctus ſanctorum erat, in quo nihil iuris princeps huius mundi habuit. Verbum enim Dei caro factum eſt, & habitauit in nobis ſpecioſus præ filijs hominum unigenitus Dei patris filius, plenus gratia & ueritate. **Et uidit duas naues.**] Viuus eſt Dei ſermo, & efficax, & penetrabilior quouis gladio ancipiti, ait Apoſtolus. igitur factum eſt, ut concionante Chriſto homines contenderent audire ipſius uerbum: tantum admirabantur ſuper doctrina noua, & ſermone illo diuino, quem loquebatur cum poteſtate, ſicut uaticinatum fuerat per Prophetam, dicentem: Stabit & paſcet in fortitudine Domini. Ne ergo à turbis cōprimeretur, ſecedere uoluit. & uidit duas naues; una erat innocētia, uidelicet primi hominis, quam Deus ex benignitate & bonitate illi fabricauerat: in qua ſi manſiſſet homo, tutus appuliſſet ad portum ſummæ felicitatis. Eua autem frangente nauem, ex mala perſuaſione dæmonis, fructū cum deguſtauit uetitum, factum eſt ut tempeſtatibus atq; procellis commiſſa ſit totius Euæ poſteritas. Atqui gentilium iactationem primùm Chriſtus non uidit, quia miſſus erat ad oues perditas domus Iſrael, propter promiſsionem patribus factam: ſed aſcendit in nauem, quæ erat Simonis Petri. Etſi enim omnem hominem cognoſceret, & omnes illos quorum corda à fluctibus ſeculi ad futuræ uitæ tranquillitatem, quaſi ad litus miſericorditer eſſent prouehenda: in hanc tamen in primis deſcendit, ut ueracem ſuum patrem Deum oſtenderet, confirmaret'que quod olim Abrahæ promiſſum fuerat: Tibi dabo terram, & ſemini tuo, & in eo benedicentur omnes Gentes. Et bene Petri eſſe dicta eſt, quia ſuper ſublimem confeſsionem Petri, ut à doctis pariter ac ſanctis uiris docetur, ſuam Eccleſiam Chriſtus ædificatam uoluit. Nec enim fruſtra dictum fuit: Tu es Petrus. Et alibi: Simon diligis me plus his? paſce agnos meos. Relicta itaque alia naui, Chriſtus ingreſſus eſt Petri nauim: hoc

a Mich. 7.
Iob. 19.
b Rom. 6.
Pſal. 50.
Hebr. 4.
c 3. Reg. 10.
Gen. 3.
Rom. 15.
Gen. 17. & 22.
Matth. 16.
Ioan. 20.

hoc eſt, acquiſiuit ſibi Eccleſiam ſanguine ſuo, ho-
mines uidelicet fide purificatos, quibus cor unum
erat, & anima una. Hæc eſt igitur Eccleſia ſan-
cta catholica, quæ à ſpiritu S. uiuificatur, ſanctifi-
catur & regitur, extra quam nemini ſalus, nemini
Vide Cyprianum. remiſſio peccatorum: quemadmodum nemo ſalua-
tus eſt olim extra arcam Noe. **Vt ceſſauit
autem loqui.**] Vſq; nunc è nauicula Petri do-
ceat Chriſtus oportet: nemo enim rectè ac purè
docebit, ſed nec bene doceri poteſt, niſi è nauicula
a 1. Cor. 3. Petri. Omnes igitur qui extra illam nauim docẽt,
ſicut olim Valentinus & alij fecerunt (teſte Ire-
næo) errores docent, & non ueram & catholi-
b Lucæ 21. cam fidem, uerum Euangelion, hoc eſt, quod ab i-
pſis Prophetis præfiguratum, à Chriſto & Apo-
c 2. Pet. 1. ſtolis prædicatum, & demum ſucceſſiuè per Apo-
ſtolicos uiros mundo denunciatum fuit. **Dixit
d Hier. 1. ad Simonem, duc in altum.**] Piſcatores
deſcenderunt, aduemente Chriſto. lex enim &
Prophetæ uſque ad Chriſtum durarunt: ipſe enim
eſt perfectio legis, et adimpleuit omnia quæ ſcripta
erant in lege, Pſalmis & Prophetis. Deſcenderũt
Lucæ 10. piſcatores: quia præterijt ſacerdos, præterijt & le-
uita, ſolus Samaritanus Chriſtus ſaucium uirum
ſanitati reſtituat. Vnde dixit Petro, Duc in altum.
Lex fidei Chriſtianæ quæ in nauicula ſignifica-
tur, in altum profectò ducta eſt: nulla enim alia lex
tantæ altitudinis atq; profunditatis fuit. Non'ne
e Actor. 2. miræ altitudinis eſt, credere Deum trinum & u-
num: Filium uerò ab æterno genitum patri æqua-
f Matth. 13. lem, ipſumq; carnem factum, ac natum ex uirgi-
ne? **Et laxate retia ueſtra.**] Retia Apo-
ſtolorum, doctrinæ erãt. Tunc enim laxare iuſſit,
Mar. ult. quando eos miſit in uniuerſum orbem, & dixit:
Prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui cre-
diderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. **Et
reſpondens Simon.**] Piſcatores per totam
noctem laborantes nihil ceperunt: quo ſignifica-
tur lex uetus, quæ neminem ad uitam æternam ca-
pere ualebat. Si enim data eſſet lex quæ poſſet ui-
g Actor. 13. uificare, uerè ex lege eſſet iuſticia. Ergo nõ ex o-
peribus, neq; ex nobis, ſed gratia ſaluati ſumus.
Tamen tuo iuſſu laxabo rete.] Sermo-
nem illorum retia dixit: & rectè quidem. nam flu-
h Eſa. 49. ctuantes piſces ex alto traxerũt mari huius mun-
di, ad uitam æternam. Magnæ quippe altitudinis
erat, credere incredibilia, diligere inimicos, ſei-
pſum & mundum contemnere, inuiſa ſperare, &
morti ſeſe exponere propter Chriſtum. Quod i-
gitur inquit Petrus, In uerbo tuo laxabo rete: o-
ſtendit, præter Chriſti gratiam nihil eſſe. Vtcun-
que enim laborauerunt ſancti Prophetæ & uiri
ueteris teſtamenti: nox tamen fuit, hoc eſt umbra
futurorum bonorum, & nihili res erat. Nihil e-
nim ad perfectum duxit Lex: orto ſole iuſticiæ
Chriſto, ueritas de terra orta eſt, & iuſticia de
cœlo proſpexit. Solius Chriſti igitur erit captura
piſcium, hoc eſt, hominum ſaluandorum. Niſi er-
go Dominus Ieſus corda illuſtrauerit auditorum,
parum proficient retia ſpiritualia diuini uerbi eij-
cientes. Non enim fides in ſapientia uerbi compo-
ſita eſt, ſed prouenit diuinæ uocationis munere.
quamobrem bene dictum eſt ab Apoſtolo: [a] Ego
plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus dedit incremen-
tum. Sciant ergo quicunq; diuini uerbi præcones,
eius eſſe quicquid laboris inſumũt, qui dixit: [b] Ego
dabo uobis os & ſapientiam. non uoluntate hu-
mana allatam prophetiam, dicente Petro, [c] ſed ſpi-
ritu ſancto inſpiratos homines Dei magnalia lo-
qui, [d] ſicut dixit Deus per Hieremiam prophetã:
Ego dedi uerba mea in ore tuo, & conſtitui te ſu-
per gentes & regna, ut euellas & deſtruas, & æ-
difices et plantes. **Et cum hoc feciſſent.**]
Duas uidit Ieſus naues: Iudæi enim erant, & gen-
tiles. etſi utramq; uiderit, in unam tamen quæ fuit
Simonis, aſcendit: id eſt, quæ populi Iſraelitici erat,
ut ſuprà quoque commemorauimus. In hoc igitur
Domini uerbo tantam piſcium multitudinem cepit
Petrus, ut rete rumperetur. Factum eſt enim, ut
concionante Petro [e] circiter tria millia hominum
conuerſi ſint ad fidem. Et rumpitur rete: quia cum
electis multi reprobi intrauerunt, ut Dominus a-
ptiſſima parabola oſtendit [f] de ſagena miſſa in ma-
re, &c. qui ipſam deinde Eccleſiam diruptione
pacis per hæreſes et ſchiſmata ſcindebant. **Et
annuerunt ſocijs.**] Cum piſcatores in hoc
ſtagno doctores Eccleſiæ Chriſti ſint, qui reti-
bus fidei comprehenſos è profundo errorum ela-
tos, terræ uiuentium quaſi littori piſces ingerũt: ut
tam copioſa captura Petrus & alij meritò annue-
runt illis, qui in nauicula gentiliũ fuerunt: hoc eſt,
Paulo cæteriſq; quo fieret unum ouile. Hinc Pau-
lum dixiſſe cõſtat: [g] Vobis, ſcilicet Iudæis, oporte-
bat primum loqui uerbum Dei: ſed quoniam repel-
litis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ,
ecce conuertimur ad gentes. ſic enim præcepit no-
bis Dominus, de quo ſcriptũ eſt: [h] Poſui te in lucẽ
gentium, ut ſis in ſalutem uſque ad extremum ter-
ræ. **Et impleuerunt ambas naues.**]
Quandoquidem Apoſtoli grauiter laborauerunt
in toto terrarum orbe, iuſticia qua hominem Deus
iuſtum efficit, ad uniuerſos per fidem peruenit, et
una Eccleſia ex Iudæis et gentibus coadunata eſt,
dicente Apoſtolo: Iuſticia Dei per fidẽ Ieſu Chri-

ſti in

ſti in omnes & ſuper omnes, qui credunt in eum. Non enim eſt diſtinctio, niſi quod Chriſtus Ieſus circumciſionis miniſter fuit propter ueritatẽ Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum, gentes autem ſuper miſericordia honorant Deum. Sequitur: **Ita ut mergerentur.**] Iuxta propheticum ſermonem longè lateq́;, quando laxauerunt Apoſtoli retia ſua iam tota, hoc eſt, uerbum Domini purum ac ſincerum, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, fides per totum orbem diſperſa periclitari cœpit. Venit enim inimicus homo, & ſuperſeminauit zizaniã. exiuerunt enim quidam corrupti mente, reprobi circa fidem, qui reſtiterunt ueritati, ſed non profecerunt: mergi quidem cœpit fides Catholica, ſed non eſt ſubmerſa, neq; ſubmergetur unquam, quoniam à nauclero regitur ac tutatur omnium peritiſſimo potentiſſimoq;. Cum igitur hæreſes & ſchiſmata ſunt, fit hoc, ut diuinus aſſerit Paulus, [a] quò boni ac ueri fideles manifeſti fiant. Iam relicta anagogia, ad literam unde digreſſi ſumus, redeundum nobis erit. Sequitur ergo: **Quod cum uideret Petrus.**] Diuinam in Chriſto potentiam ſuppliciter ueneratur Petrus, & ut Cyrillus inquit, reducens ad cõſcientiam patrata delicta tremit & trepidat, & uelut immundus mundiſſimum Ieſum credit ſe non poſſe ſuſcipere. Sancta humilitas, quæ benignam meruit Domini conſolationem. Ait enim Ieſus: **Noli timere.**] Expoſuit ei Dominus, quid hæc captura piſcium ſignificarit, nempe ut ſuprà oſtendimus, totius Eccleſiæ ſucceſſum atq; progreſſum. **Et ſubductis ad terram nauibus.**] Conſideranda erit nobis eorum fides. Primùm enim uocati ſunt ut Chriſtum noſcerent, poſtmodum ut familiariſſimi Chriſti eſſent. relictis ergo omnib. ſecuti ſunt eum. Talem quoq; obedientiam requirit Chriſtus ab omnibus nobis, non quidem ut dimittas uxorẽ, et omnia abijcias: [b] ſed ut animũ his terrenis reb. non infigas, & ipſis minimè tenearis. pietatem omnibus anteferendo, quæ ſola beare poteſt.

IN DIE FESTO DVORVM Apoſtolorum Petri et Pauli Euangelium, Matth. 16. Quem dicunt homines eſſe filium hominis?

VT teſtatus eſt Dominus Ieſus. ſic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Et nemo erat filius ille Dei, niſi ipſe qui ſolidam expoſuit hac de re ſuorũ Apoſtolorũ fidem confeſſionemq́;. ſiquidem multæ ac uariæ erant opiniones, quiſnam eſſet Ieſus, propter ſermones & miracula quæ edebat. ait ergo: **Quem dicunt homines.**] Non dicit, phariſæi: ſed homines, ſimplicem plebeculam ſignificans, quæ ſtudioſiſſimè quærebat uiam ueritatis atque ſalutis. ſed nemo illi dabat, imò erant homines tanquam oues non habentes paſtorem. **Reſpondent diſcipuli.**] Audiuit Herodes famam Ieſu, & dixit pueris ſuis: Hic eſt Ioannes Matth. 14.
Baptiſta, & ſurrexit à mortuis, & ideo uirtutes operantur in eo. quem ſecuti Herodiani, Ieſum Ioannem reſuſcitatum putarunt. illud Domino diſcipuli indicant, & nonnullos dicere, quòd **Elias** 4. Reg. 2.
ſit.] Hoc ipſum multi credebant, quia is raptus erat olim per turbinem, de quo cum apud Mala- Malac. 4.
chiam legebant: Ecce mittam uobis Eliam, &c. ſuſpicabantur nunc eum diem eſſe, ipſumq́; Eliam a 1. Cor. 11.
rurſum apparuiſſe. At quando multi uidebant miram grauitatem atque conſtantiam Ieſu, qui nullo perſonarum reſpectu ueritatem profiteretur, & uiam doceret ſalutis æternæ. exiſtimarunt ipſum Ieſum Hieremiam eſſe, aut unum ex prophetis prioribus. Vt igitur certiorem & ſublimiorem Chriſtus eliceret ex Apoſtolis profeſſionem, **Vos autem, inquit, quem me eſſe dicitis?**] De Hieremia dictum ſcitis: Ecce conſtitui te ſuper gentes & reges, ut euellas et diſſipes & plantes, nunquid non ego maiora præſto? Vos quæro Sic enim de Hieremia legitur cap. 1.
qui ſermones meos continuè auditis, nec non miracula me operari multa & magna conſpicitis, quæ teſtatam faciunt meam fidem. Vt enim dixi uobis in monte: Beati eſtis cum maledixerint uo- Matth. 5.
bis homines, & perſecuti uos fuerint. gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis: ſic uolo ut liberè ac ingenuè fateamini, quem me, qui propter homines redimẽdos ueni, eſſe credatis. **Reſpondens Simon Petrus.**] Cordatus homo erat Petrus, & amantiſſimus Ie- b Chryſoſt.
ſu: prorumpit ergo in medium, ac omnium nomine reſpondet audacter. **Tu es Chriſtus.**] Dauid & Eſaias, prophetarum omnium facilè clariſſimi, propter mundi ſaluatorem, quem euidentiſſimis argumentis oſtenderunt, unctum Domini eum dicebant. Cum igitur inquit Petrus, Tu es Chriſtus: tantum eſt ac ſi diceret, certa & indubitata fide et ſententia te illum eſſe profitemur, quem ſcimus à prophetis promiſſum, non prophe- c Ioan. 3.
tam tantum, ſed & filium Dei uerum. Piſſima hæc fuit confeſſio, quam minimè amittendam cuiuis certiſſimum eſſe debet. Vnctus eſt autem Ieſus, teſte Hieronymo, quando à Ioanne in Iorda-

nis flumine baptizatus eſt, & Spiritus ſanctus in
a Actor.cap.2. columbæ ſpecie deſcendit ſuper eum, ſpiritus ſa-
pientiæ, ſcientiæ & pietatis, ex quo Deus & ho-
mo unus erat Chriſtus. meritò quapropter audit
Petrus: Beatus es Simon.] Humanus
b Actor.20. affectus non ſuppeditat tam ſublimia. ſed pater cœ
leſtis afflatu ſecreto ſuggerit animo. Nullus enim
dignè ſentit de filio, niſi Patris inſtinctu. Beatꝰ es
igitur Petre, cui pater meus tam arcana profun-
diſsimaq́; ſecreta reuelauit per Spiritum ſanctum.
Tu dicis uerum, quia ego ſum Chriſtus filius Dei
uiui: quod quia à diuina gratia acceptum firmiter
confeſſus es, meritò uocaris Petrus. Et ſu-
per hanc petram.] Id eſt ſuper hanc fidem
& confeſsionem. ſic enim legit Chryſoſtomus, &
abbreuiator eius Theophylactus. ait enim: Quia
enim confeſſus erat eum Dei filium Petrus, dixit:
quòd hæc confeſsio quam confeſſus eſt, fundamẽ-
tum erit futurum credentium, ita ut omnis homo
extructurus fidei domum, hoc iacturus ſit funda-
mentum. Nam licet innumeras condimus uirtu-
tes, non habeamus autem fundamentum rectam
confeſsionem, inutiliter ædificamus. Hæc ille.
Quod autem adiungit Chriſtus, dicens: Et ti-
bi dabo claues.] Iudicij poteſtatem præſen-
tis Eccleſiæ, quæ iuſtè regnum cœlorum dicitur
promittit, tanquam Deus, magna poteſtate. Cla-
ues autem intellige quæ ligant et ſoluunt delicto-
rum uel indulgentias, uel pœnas. Vt enim eſt cla-
uis materialis qua quid aperitur & clauditur: ita
hoc loco myſticè et figuratè poteſtas dicitur, quæ
peccatorem claudit, id eſt, extra communionem
eijcit: & reſerat, hoc eſt, eidem rurſus peccata
remittit, & in ſanctam communionem recipit. Ec
Matth.13. cleſia enim habet bonos & malos, ſicut Chriſtus
parabola docuit de ſagena miſſa in mare, uſq; dum
in nouiſsimo die ſegregatio & ſeparatio fiet. Et ut
Pſal.50. in ſolum Deum peccatur, dicente propheta: ita ſa-
nè ipſe ſolus peccata dimittit, qui ſolus peccata
mundi tollit Ieſus Chriſtus, & remittit ſua poten-
tia. Hanc igitur ligandi atque ſoluendi poteſtatem
Petro & omnibus eius ſucceſſoribus, tanquam mi
niſtris & inſtrumentis Spiritus ſancti, cuius potiſ
ſimum eſt ſanctificare & mundare mentis tene-
bras, delegauit. Habẽt ergo (ut Theophylactus di
cit) hanc poteſtatem remittendi & ligandi, qui ſi-
cut Petrus epiſcopatus gratiam aſſecuti ſunt.
Quicquid ſolueris in terra.] Tantum eſt
dicere: Petre, quia tu me tam magnificè confeſſus
es, delego tibi poteſtatem educendi & inducendi
c Pſal.142. in patriam homines, hoc eſt, uitam æternam: &
quod facies, habebo firmum atque ratum. Hac au-
tem poteſtate uſum fuiſſe Petrum, apertè liquet
ex actis Apoſtolicis,[a] ubi oſtenditur, circiter tria
millia hominum ad fidem conuerſa. Et quamuis
Petro ſoli dictum ſit, Dabo tibi: omnes tamen de-
inceps eam authoritatem acceperunt, quando eis
dixit Chriſtus:[b] Quorum remiſeritis peccata, re-
mittuntur eis. Iſtum locum, inquit Hieronymus,
epiſcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid
ſibi de Phariſæorum ſupercilio aſſumunt, ut uel
damnent innocentes, uel ſoluere ſe noxios arbi-
trentur: cum apud Deum non ſententia ſacerdo-
tum, ſed reorum uita quæratur. Et poſt pauca:
Quomodo ergo ibi leproſum (de Leuitico locu-
tus) ſacerdos mundum uel immundum facit: ſic
& alligat uel ſoluit epiſcopus & presbyter, non
eos qui inſontes ſunt uel noxij, ſed pro officio
ſuo, cum peccatorum audierit uarietates, ſcit qui
ligandus ſit, qui ſoluendus. Hæc Hieronymi uer-
ba huc ſubijcienda obinde duximus, ut perſpicuũ
fiat alijs, quid & quomodo de poteſtate clauium
in Eccleſia Dei ſenſerint ſancti patres: ex quibus
etiam nonnulli uolunt Petrum exordium eccle-
ſiæ Chriſti fuiſſe, & ſucceſsionem hanc omnino
perſeuerare, nec ulla Satanæ malignitate poſſe im-
pediri, quantumuis perſonæ uitijs inquinentur.
ſemper enim Eccleſia perdurabit in fide. Non e-
nim portæ inferi, ut Chriſtus dixit, præualebunt
contra illam: hoc eſt, uitia atque peccata, uel cer-
tè hæreticorum doctrinæ, uel ulli perſecutores.
Quamobrem omnes rogare atq; obteſtari Do-
minum Ieſum debemus, ut cum Petro firmi in fi-
de maneamus, & perſeueremus uſque in finem:
quando hic demum ſaluus erit, qui perſeuerabit
uſque ad extremum animæ flatum. Non enim in-
cepiſſe, ſed perfeciſſe, uirtutis eſt. Ita ut cum Pe-
tro credamus Chriſtum filium Dei uiui, à quo ni-
hil omnino nos diuellat aut ſeparet, quũ ipſum ſcia
mus eſſe uitam æternam.

DOMINICA SEXTA EVANgelium, Matth. 5. Niſi abundauerit iuſticia ueſtra.

IVſticiam aliquam hominis eſſe, & hominem
dici poſſe iuſtum, Chriſtus hic palàm pronun-
ciat, & fucatam Phariſæorum iuſticiam idcirco
damnabilem dicit. uidendũ ergo qualis uera Chri-
ſtianorum iuſticia eſſe debeat. Nulla planè noſtra
iuſticia eſt, quum comparata fuerit diuinæ iuſti-
ciæ, quæ ſola natura dici meretur iuſticia, quum
omnino nihil habeat uel iniquitatis uel peccati.
Deus enim ſolus iuſtus eſt, [c] qui nec peccat, nec
peccare poteſt. Et proinde Dauid dixit: Ne in-

tres

*tres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtifica-
bitur in conſpectu tuo omnis uiuens. quod uel ſic
uerum eſt, quia, ut Hieronymus ſcribit, ſuis uiri-
bus nemo poteſt in ullo opere quod facit carere
peccato. quamuis enim aliquis iuſtus ſit, tamen
dum in hac carne conſtitutus eſt, ſubiectus eſt ui-
tijs atque peccatis, & maiori præſidio indiget.
Quod ergo Zacharias*[a] *& Elizabeth iuſti ſunt
dicti, ut idem uult cõtra Pelagianos, ſecundũ eam
iuſticiam dictum eſt, quæ poßit in iniuſticiam ali-
quando mutari, & quæ competit fragilitati huma-
næ, ex qua maculis ſaltem uenialium peccatorum
reſpergimur: unde fieri ſolet ut nemo uiuentium
ſit, qui penitus omni peccato careat. quo rectius
mihi dixiſſe uidetur D. Gregorius: Omne uirtu-
tis noſtræ meritum, uitium eſſe conſpicitur, ſi ab
interno arbitro diſtrictè iudicetur, quia multis ui-
tijs ſcatet. Satis eſt igitur ut iubente Deo, quod iu-
ſtum eſt ſequamur, iudicium ſuum relinquentes
ei qui ſcrutatur corda & renes.* Niſi abun-
dauerit.] *Phariſæi de ſubtilitate paternæ legis
gloriabantur, & cultum diuinum certis cæremo-
nijs ſimulabant, non ut eſſent Deo grati, ſed ut ho-
minibus iuſti apparerent: ideo'que à conſortio ho-
minum alieni, perinde ut alijs præſtantiores, quum
interim intus eſſent multo deteriores, ſicut Chri-
ſtus ipſis dixit, quum perſimiles eos iudicabat ſe-
pulchris dealbatis,*[b] *&c. Secundò reputabant
duntaxat malum factum externum, non autem
interiorem malum affectum, de mente nihil ſolli-
citi, modò palàm non malè agerent. Hoc autem ma-
lè & falſò, ſiquidem Deus corda hominum pro-
bat quoq;. unde opera noſtra quæ factis & dictis
operamur, poſſunt eſſe nota hominibus: ſed quo a-
nimo fiant, & quò per illa peruenire cupiamus, ſo-
lus ille nouit qui ſcit cogitationes hominum, quo-
niam uanæ ſunt. Et proinde uult Chriſtus ſuo-
rum fidelium iuſticiam eſſe perfectiorem illa iu-
ſticia Phariſæorum, ut ſcilicet ipſi in omni bo-
no opere abundent: hoc tamen non apparenter,
ſed uerè: non coram hominibus, ut uideantur ab
eis, ſed intus coram Deo, & recta intentione, no-
mine & amore Dei. Intentio dirigit totũ opus. cu-
iuſmodi enim illa eſt, eiuſmodi eſt & opus ipſum,
Chriſto dicente: Si oculus tuus ſimplex eſt, totũ
corpus lucidum erit. Non itaque uirtus, ſed cauſa
uirtutis, apud Deum mercedẽ habet.*[c] *Vnde quo-
que diſcipuli Chriſti, non ſolùm à malefactis ca-
uerunt, uerumetiam ab omnibus ijs quæ impiè in-
tus geruntur malis: ut ſunt malæ cogitationes,
quæ ex propria naſcuntur uoluntate, quas diabo-
lus incendit, quum ex corporis geſtibus æſtimat
quid uerſemus intrinſecus: & hæc ſunt, inquit* Matth.15.
Chriſtus, quæ contaminant hominem. Au-
diſtis, quia dictum eſt antiquis.] *Pha-
riſæi legentes, Quicunq; effuderit ſanguinem hu-* Gen.9.
manum, fundetur ſanguis eius: quocirca ſolum pec- Exod.21.
*catum mortis eſſe homicidium actuale putabant.
Chriſtus igitur ut adimpleret legem, ſupplendo* a Lucæ 1.
*quod deerat, et ſuperaddendo plura ad perfectio-
nem eius, more peritißimi pictoris, oſtendit non
ueram iuſticiam hanc eſſe, ut non ſolùm non occi-
damus hominem: ſed ne etiam fratri iraſcamur. I-
ra enim eſt malus motus animi ad nocendum, &
proceſſu homicidij cauſa: ut uidemus in Cain, qui
poſtquam contra fratrem ſuum iraſci cœpit, com-
miſit fratricidium. Sed hic arbitrari haud debe-* Gen.4.
*mus, quaſi non ſit ira quæ etiam lege permiſſa ſit.
Nam non ſine ſpiritu ſancto cecinit David: Ira-* Pſalm.4.
*ſcimini, & nolite peccare. Ergo ille condemnatur,
qui iraſcitur fratri ſuo temerè: non autem qui ra-
tione iuſta motus, et ut alium erudiat, et ſpirituali
zelo iraſcitur. Vnde & Paulus uerba iræ locu-
tus eſt ad Elymam magum, & ad pontificem. Quo* Act.13.&23.
*ſanè modo et poteſtas à Deo ordinata, uindex eſt
in iram ei qui malum agit. Chriſtus enim in uni-
uerſa ſua republica uoluit eſſe ordinem. ea autem
quoniam bonis et malis conſtat, idcirco magiſtra-
tus ab ipſo ordinatus eſt, propter eiuſmodi ordinẽ
tuendum ac conſeruandum. Idem quare facit ma-* b Matt.23.
giſtrat⁹ dum punit malefacta zelo iuſticiæ, quòd Exod.32.
*olim Moſes, alioquin manſuetiſsimus, quum om-
nes Leuitarum manus in fratrum cædem armauit.
quibus proinde dicebat quoque: Conſecraſtis ma-
nus ueſtras hodie Domino, &c.* Quicun-
que uerò.] *Volens nos & de paruis ſollicitos
eſſe, & mutuum uenerari, admonet horum, ne
uidelicet imprecemur fratribus. Etenim, ait Theo-
phylactus, qui ſcommatis & contumelijs perſe-
quitur, charitatem deſtruit: qua deſtructa, ſimul
omnes tolluntur uirtutes, ſicut omnes conſeruan-
tur ea ſalua. Non ergo ſolùm ille peccat, qui ma-
num mittit ad illicita: ſed & ille, qui uerbo, aut e-
tiam conſenſu perpetrat nepharia aduerſus proxi-
mum ſuum, & ignis incendio dignus erit.* Si
ergo obtuleris munus tuum.] *In lege o-
lim fiebant oblationes, in cultum diuinum & uſus
miniſtrorum: quæ etſi Deo grata, tamen Chriſtus
contemnit, tantum ut nos diligamus: & oſtendit* c Matth.6.
*ampliorem iuſticiam. Quòd ſi enim nõ licet Chri-
ſtiano homini fratri iraſci, multo minus licet in a-
nimo retineret odium & liuorem. Inuidiam odit
Chriſtus, quia inuidia diaboli mors intrauit in or-* Sapien.2.
bem terrarum. Deinde quia inuicem membra ſu-

mus, eodem ſanguine redempti, & uocati ad u-
a Actor.20. *nam eandemq́; hæreditatem, ut filij Dei, qui Deus*
pacis eſt. Quamobrem *rectè quidem Apoſtolus*
reijcit omnia alioquin bona & Deo grata, ſi deſit
1.Cor.15. *fraterna dilectio, cum inquit: Si linguis hominum*
loquar, & angelorum: ſi nouerim omnia myſte-
ria: ſi fidem habeam ita, ut montes transferam,
charitatem autem non habeam, nihil ſum. Qua-
propter diſcipulis Chriſti prima debet eſſe cura
pacis & concordiæ. Sciens autem Ieſus ex natu-
ræ imbecillitate accidere aliquando nonnihil of-
fenſæ inter ſuos, rebus omnibus operam dare iu-
bet, ut ſarciatur concordia. Quare *inquit:* **Di-**
mitte munus tuum.] *Satanas inuidit homi-*
m beatitudinem, quare etiam aſtu ipſum circumue
nit. Is igitur rixarum amator, & contentionum,
inſtigat homines ad diſsidia & maleuolentiam.
b Pſal.135. *Hinc ſæpiſsimè oriuntur digladiationes acerbæ,*
& ſunt qui habeant ora maledictione plena, & pe
Pſal.13. *des ueloces ad effundendum ſanguinem, dicente*
Propheta. Iubet ergo Chriſtus, ut alter alteri re-
c Deut.8. *concilietur, priuſquam aliquid muneris ipſi Deo*
offeratur. Cum autem difficile cum nonnullis re-
ditur in gratiam, conſilio diui Pauli utendum erit,
Rom.12. *dicentis: Si fieri poteſt, quod in uobis eſt, cum o-*
mnibus hominibus pacem habentes, non uoſmeti-
pſos defendentes, date locũ iræ. Qui *igitur Deus*
d Hebr.10. *pacis eſt, det nobis ſuam pacem, & concordiam*
quam filius Dei Ieſus Chriſtus euangelizauit no-
Epheſ.2. *bis qui longè fuimus, & alijs qui propè erant, ut*
per ipſum omnes acceſſum habeant in uno ſpiritu
ad patrem, ſicut dicit Apoſtolus.

DOMINICA SEPTIMA POST Pentecoſten Euangelium, Marci cap. 8. Conuocatis diſcipulis ait illis, &c.

e Eſaiæ 46. CHriſtus Ieſus *ut erat uerus filius Dei, ita*
f Pſal.144. *quoque uerus homo. Cum igitur, ut Euan-*
geliſta ſcribit, per Sydonem ad mare Galilææ ue
niſſet, ac uidiſſet multam turbam adeſſe, nec habe
g 2.Cor.5. *re quod manducarent: humano more miſericordia*
erga eam motus, dixit: **Miſereor turbæ.]**
Verba ſunt miræ dulcedinis, & magni amoris
Chriſti, qui non ſolùm uarijs malis obnoxios, ut
clementiſsimus Dominus, ſanabat quos ingens
h Ioan.20. *multitudo hominum in deſertum locum, cõfluens*
ſecum detulerat: uerumetiam & animos & cor-
pora paſcere dignatus eſt, non tam ſuæ magnitu-
dinem miſericordiæ oſtenſurus, quàm diſcipulos
adeóq; omnes præpoſitos ad miſericordiam erga
i in Ioan. *ſuos prouocaturus, in neceſsitatis præſertim tem-*

pore. quam rem ipſi Paulo uſque adeò cordi ac curæ fuiſſe conſtat, [a] *ut præſules à ſe ordinatos ſubinde eius rei admonuerit, dicens: Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo poſuit uos ſpiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Hic cogitemus quod dicit pius ille Bernhardus: Si, inquit, ſtillantem Domini ſanguinem penes me haberem in uaſe, quid animi haberem? & certè id ſeruandum accepi, pro quo mercator ille ſanguinem illum dedit.* **Triduo ſuſtinent me.]** *In ternum iam diem adhærebant Ieſu, & ieiuni quidem: tantus erat ardor eorum, tamq́; auidi erant ad audiendum eum, qui dulciſsimo ſuo uerbo, & diuina doctrina illos reficiebat, quos equidem imitari debent omnes qui uolunt ſalui fieri, ut non tam curent corporis refectionem quàm animæ.* Quemadmodum *igitur corpus paſcit Deus,* [b] *qui dat eſcam omni carni in tempore opportuno, producens fœnum & herbam ſeruituti hominum, ut Pſalmographus inquit: ſic ſuo ſanctiſsimo uerbo nutrit animas noſtras, Scriptura dicente:* [c] *Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Ad ſarciendas animi ruinas neceſſarius eſt panis diuini uerbi, haud minus quàm materialis panis ad ſuſtentandam hanc corporis molem. Et qui ex Deo eſt, uescitur hoc pane: id eſt, audit uerbum Dei. Cum Apoſtolus dicit,* [d] *Impoſsibile eſt ut ſine fide quis placeat Deo, fides autem ex auditu, auditus uerò per uerbum: certum eſt, quòd ex uerbo Dei uiuimus, quia inde diſcimus mandatum Dei quod dat uitam. facere enim uoluntatem patris, uita æterna eſt.* **Deficient in uia.]** *Hinc certè liquet, quàm non ſit alius qui ſic miſerator ſit, quemadmodum pijſsimus conditor noſter Ieſus Chriſtus. Miſeretur mater filij ſui: & ſi, inquit Chriſtus Deus noſter, illa eius oblita fuerit,* [e] *ego tamen tui non obliuiſcar. quocirca alius propheta dicit:* [f] *Miſerationes eius ſunt ſuper omnia opera eius. Cum ergo omnes hic ſimus tanquam aduenæ & peregrini (dum enim ſumus in hoc corpore, ait Apoſtolus,* [g] *peregrinamur à Domino) tendimus indies in Latium, hoc eſt, ueram noſtram patriam cœleſtem: quos ſi dimitteret ieiunos Chriſtus, certè deficeremus. quod ne fiat, iamiam in cœlum rurſum abiturus Petro ter commiſit,* [h] *oues ſuas diligentiſsimè ac fideliter ut paſceret. Eſt igitur populus Dei gnauiter uerbo diuino paſcendus ab ijs, quibus commiſſus eſt à ſummo paſtore, paſtoribus, quemadmodum præclarè docet Cyrillus, dicens:* [i] *Prælati Eccleſiæ diſcant, non aliter ſe*

poſſe

*poſſe Chriſto coniungi, niſi omni cura & ope-
ra ſtudeant, ut rationales oues rectè paſcantur,
& rectè ualeant: qualis fuit Paulus, qui compa-
tiebatur infirmis, & coronam Apoſtolatus ſui
eos eſſe putabat, quos ad pietatem & ad uirtu-
tem prædicando reduxiſſet. Hæc ille.* **Qui-
dam enim ex eis de longè uenerunt.**] *Deus eorum miſeretur, qui à longè ueniunt: cu-
iuſmodi ſunt omnes uerè pœnitentes, qui propte-
rea dicuntur à longè uenire, quoniam à pecca-
tis ueniunt, quibus inuoluti longè à Deo ſunt, di-
cente Propheta:* [a] *Longè à peccatorib. ſalus, quia
iuſtificationes tuas non exquiſierunt. Et alius:* [b] *Longè, inquit, eſt Dominus ab impijs. Cum au-
tem Deus non uult mortem peccatoris, imò om-
nes homines ſaluos fieri: ipſi peccatores, ut Am-
broſius dicit, ſunt ſui authores periculi, qui Do-
mino non appropinquarunt, & uoluntate ſua ſe
à ſalutis gratia ſeparauerunt.* [c] *Non refugit eos
ſalus, ſed ipſi ſalutem. Porrò hortatur Deus à
ſe longè receſſos, ut reſipiſcere ac redire uelint,
cum inquit:* [d] *Audite me duro corde, & qui lon-
gè eſtis à iuſticia: propè feci iuſticiam meam, &
non elongabitur, & ſalus mea non morabitur.
Cum igitur nos, etſi olim lauacro regenerati ac
mundati, à iuſticia longè ſimus propter peccata,
in quæ ſubinde relabimur: citò conuerti conue-
nit ad eam quæ tam piè nobis offertur, gratiam
atque ſalutem. Si enim, ut Petrus dicit,* [e] *angelis
peccantibus Deus non pepercit, ſed in tartarum
tradidit cruciandos, nouit pios de tentatione e-
ripere, iniquos uerò in diem iudicij reſeruare pu-
niendos.* **Vnde iſtos.**] *Inſipienter ſe ha-
bentes diſcipuli, ex circumſtantijs impoßibilita-
tem arguunt: cum potius ſecundum diuinam uir-
tutem illud quicquid erat æſtimare debuerant, co-
gnoſcentes Chriſti uirtutem ex prioribus ſignis.* **Et præcepit turbæ diſcumbere.**] *Felix
conuiuium, ubi famelica turba diſcumbit iuſſu Ie-
ſu: quod fit, quoties populus auidus uerbi Dei con
uenit. Diſcumbit autem, quum omnibus cõpoſitis
affectibus, ſolius uerbi intendunt fructus. Vnde
etiã ſeptem panes Beda ſeptem Spiritus ſancti do-
na eſſe dicit, quibus ſummis delicijs Chriſtus, qui
nullum uult dimittere ieiunum, alit homines, ma-
ximè qui triduò apud ſe manent: hoc eſt, in no-
mine Patris & Filij & Spiritus ſancti ſunt renati.
Quòd igitur Chriſtus gratias agit,* [f] *oſtendit pro
his donis ac beneficijs nos gratias agere oportere
Deo, tanquam liberaliſsimo patri: qui non graue
aliquid aut moleſtum à nobis requirit, ſed ſolum
ut teſtemur & fateamur beneficia ſua, & pro his
gratias agamus. Et ut maximè nutrimur ſuperna
& cœleſti gratia, neceſſe erit ut ſemper frangat
Chriſtus panes illos diuinorum myſteriorum. Nec
enim quis noſcet patrem, niſi cui reuelauerit filius.
Eſt autem, dicente filio, hæc uita æterna, ut co-* Ioan. 17.
*gnoſcamus ſolum & uerum Deum, & quem mi-
ſit Ieſum Chriſtum. Hoc fieri aliter non poteſt,
quàm per apertionem ſacramentorum, & uerbi
Dei, quod Ioannes Apoſtolus unctionem appel-
lat, ubi inquit: Vnctio docebit uos. quæ uerba* 1. Ioan. 2.
*doctißimè Auguſtinus interpretatur, & ait: Vn-
ctionis ſacramentum uirtus ipſa inuiſibilis, un-* a Pſal. 118.
ctio inuiſibilis Spiritus ſanctus. Et poſt pauca: b Eſa. 46.
*Nolite, inquit, putare, quenquam hominem aliquid
diſcere ab homine. Admonere poſſumus per ſtre-
pitum uocis noſtræ: ſi non ſit intus qui doceat, in-
anis fit ſtrepitus noſter. Magiſteria forinſecus
adiutoria quædam ſunt, & admonitiones. cathe-
drã in cœlo habet, qui corda docet. Hæc ille. Ni-* c Sua ſed pereunt ob facta nefanda: Homer.
*ſi ergo prius fregerit panes diuinæ ſcripturæ Ie-
ſus, inuanum uigilant oculi noſtri, & incaſſum
laborabunt diuinorum myſteriorum diſpenſato-* d Eſaiæ 46.
res. **Comederunt autem, & ſaturati
ſunt.**] *Diſcamus, ſpem noſtram potißimùm in di
uinam gratiam & benedictionem reponendam,
qua aperta omnia implebuntur bonitate: & quàm
primùm illa ſe auerterit, omnia deficiunt, & in
puluerem ſuum reuertuntur, ut ait ille. Peropti-* Pſal. 103.
mè igitur admonuit nos Chriſtus, ut primùm d 2. Pet. 2.
quæramus regnum Dei, & iuſticiam eius: qui Matth. 6.
*paſcit uolatilia cœli, pater ipſe ſummus ſciẽs quib.
nobis opus ſit, largiter omnia nobis eſt ſuppedita-
turus. Cæterùm quòd ſaturi illi abierunt à refe-
ctione corporali, euenit & illis ſpiritualiter & in
anima, qui ſummo ſtudio uerbum Dei audiunt, &
cuſtodiunt illud, ut bene de illis dixerit Dauid: E-* Pſal. 22.
*dent pauperes, & ſaturabuntur, et laudabunt Do
minum qui requirent eum, uiuent corda eorum in
ſeculum ſeculi. Quemadmodum è diuerſo tardis
auditoribus ac tepidis obijcitur: Comediſtis, &* Agg. 1.
non eſtis ſaturati. **Dimiſit eos.**] *Dimittat
& nos, ut feliciter diſcedamus, refecti cibo diui-
no, in uitam æternam.*

DOMINICA OCTAVA POST Pentecoſten Euangelium, Matth. 7. Attendite à falſis Prophetis, qui ueniunt ad uos, &c.

f Chryſoſt. in Geneſim.

*LEx Euangelica, lex perfectißima atque ex-
cellentißima eſt, quæ gaudium attulit uni-
uerſo mundo: quia promißio gratiæ & miſericor-*

diæ Dei, adeo'que condonatio peccati, cuius pro-
miſsionis pignus Chriſtus fuit. Traditurus itaque
ipſe tam ſanctiſsimam legem, aſcendit montem,
non abſque myſterio certè: ſublimia ſiquidem e-
rat tractaturus. Quoniam autem de regno patris
ſui diſputabat, præmonuit ſuos diſcipulos ne la-
a Ezech.13. tam inambulent uiam, quæ mox ducat in exitium
æternum, & multi per eam intrent. Aliam cer-
b Epheſ.4. tè eſſe portam arctam, per quam intrare conten-
dere debeant. Eapropter caueant ſibi à falſis pro-
phetis. Sunt autem falſi prophetæ, doctores at-
que interpretes diuinarum atque propheticarum
literarum peruerſi, qui uenenato animo & inten-
tione nocendi id faciunt, unde dicunt bonum ma-
Eſaiæ 5. lum, & econtrà lucem tenebras, & amarum dul-
ce, quò alliciãt homines ad latam illam uiam, quæ,
c Matth.16. dicente Chriſto, ducit ad perditionem: quales ſta-
tim poſt publicatum Euangelium extiterunt, te-
ſte Apoſtolo, quibus extinctis ſubinde pullulaſce-
re rurſum alij cœperunt, hoc'que fiet donec ſecu-
lum finiatur. ut uerum omnino eſſe neceſſe ſit,
2.Petri 2. quod ſcripſit Petrus: Fuerunt pſeudoprophetæ
d Actor.20. in populo, ſicut & in uobis erunt magiſtri men-
daces, qui introducent ſectas perditionis per quos
uia ueritatis blaſphemabitur. **Veniũt in ue-
ſtimento ouium.**] Id eſt, mira quadam pie-
tatis ſpecie obiecti nocebunt, uenenum melle mi-
e 1.Ioan.4. xtum propinantes: quos proinde Apoſtolus ap-
pellauit operarios ſubdolos, transfigurantes ſe in
2.Cor.11. Apoſtolos Chriſti. Et quid mirum? ait. ipſe enim
ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Exem-
plo cuius eſſe poſſunt præter cæteros flagellan-
tes, qui ut ſuam malitiam tegerent, tetrici ſemper
uiſi ſunt. nec niſi ſponte oblata acceperunt.
A' fructibus eorum.] Similitudine ſumpta
ab arbore, Chriſtus docet falſos deprehendere
Prophetas. Non enim bona uel mala arbor, à
frondibus & folijs dinoſcitur, ſed à fructibus.
Si igitur audimus Scripturas detorqueri ad cupi-
ditates hominum ſpe lucri, & ut probè dite-
ſcant, ob'que uanem gloriam inde conſequen-
dam, certiſsimum eſt, eſſe ſeductorem & falſum
prophetam. Ait enim Dominus per Ezechielem
prophetam: Deceperunt populum meum, dicen-
tes: Pax pax, & non eſt pax. conſuunt puluillos
ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub
capite uniuerſæ ætatis ad capiendas animas: 13.
Nam uerorum prophetarum eſt, ueritatis eſſe aſ-
ſertores acerrimos, nec ullius perſonam uel pro-
prium commodum reſpicere. Quales profectò
fuiſſe nouimus Eſaiam, Hieremiam, Ezechielem
Matth.22. & alios. Item Ioannem Baptiſtam, ipſum Chri-
ſtum, cui Phariſæi illud tribuerunt: & Chriſti
Apoſtolos, eorum'que ſucceſſores. **Nun-
quid colligunt de ſpinis uuas?**] Aptiſsi-
ma ſimilitudo. Spineta opaca ſunt, & mali Pro-
phetæ luce carent, quoniam ueritatem exoſam ha-
bent. Idcirco ſpiritum ſuum ſequuntur, dicente
Propheta:[a] & ſacram ſcripturam aliter intelligi
uolunt quàm ſunt edocti, cum Apoſtolus dicat,[b]
Chriſtum dediſſe Apoſtolos, Euangeliſtas &
doctores ſuæ Eccleſiæ: & qui nobis fidem con-
tradiderunt, homines Dei fuerunt ſpiritu ſancto
inſpirati. Hinc dicitur fides catholica & ortho-
doxa. Nec immeritò Chriſtus monet ab illis ca-
uendum. quia enim ſunt adulterantes uerbũ Chri-
ſti ſub ſpecie pietatis, homines pertrahunt in æ-
ternum exitium. q̃ uerò homini id ſit pernicioſum,
uel inde conniectare poſſumus, quod Chriſtus ait:[c]
Quid prodeſt uniuerſum orbem lucrari, animæ
uerò detrimentũ pati? Patitur autem anima dam-
num grauiſsimum, cum cibum ſumit non à Deo
porrectum, ſed ab illo qui ſolutus eſt, ut ſeducat
uniuerſum orbem. Cui ut reſiſterent quorum ma-
ximè intererat,[d] Paulus exhortãdo tam fideliter
dixit: Ego ſcio, quoniã intrabunt poſt diſceſsionem
meam lupi rapaces in uos, propter quod uigilate.
Enimuerò ſeductor ille ad unicum illum ſcopum
tendit, atq; eo grauiter ſubinde laborat, ut uerbũ
gratiæ Dei peruertat. Idcirco non omni,[e] prout
adhortatur nos Ioannes, credendum eſt ſpiritui:
imò prius probandi, num ſint ex Deo. **Om-
nis arbor bona.**] Hominis & arboris aliqua
eſt ſimilitudo, magna tamen inter hæc quoq; diſ-
ſimilitudo. Nam quòd arbor bona uel mala eſt,
hoc habet ex eſſentiali proprietate: quod autẽ ho-
minis anima bona eſt uel mala, ex electione fit, ar-
bitrioq; libero, ut adiutrice gratia diuina fructus
ferre poſsit optimos. Bene ergo Chryſoſtomus lo-
quitur, cum dicit: Nõ ait Domin9, Arbor mala nõ
poteſt fieri bona: quaſi qui malus eſt, à Deo eſſet
malus. Quòd ſi hoc, nihil differret homo à be-
ſtijs: cur etiam accuſaretur transgreſsionis? Non
igitur fert fructus bonos, quãdiu malus eſt. quod
uel exemplo Dauidis poteſt edoceri, qui arbor bo
na erat, & ſua ſponte factus eſt mala arbor: &
rurſum reſpiciente Deo bona arbor factus, fru-
ctus tulit bonos. ergo falſiſsimũ eſt, quod de duab.
naturis diſſeruerunt Manichæi. Hac autem me-
taphora ſiue ſimilitudine oſtendit Chriſtus, haud
fieri poſſe, quin ſuo tempore uerſutia atq; iniqui-
tas pſeudoprophetarum appareat. Et quàm fue-
rint illi ſuis commodis ſeruientes, ſuum quæſtum,
ſuam item gloriam ſpectantes, potius quàm ne-

gocium

gocium Chriſti atq; Euangeliũ, pia opera utcunq;
in primis ſimularint. Omnis arbor.] De-
nunciat arboris infructuoſæ excidium, ut ſtude-
ant homines bonum operari. Conſideremus quæ-
ſo, ſi tanta pœna parata eſt homini ſterili, quanta
pœna eſt futura ijs qui peſſimos proferũt fructus.
Equidem iuſtus iudex in ignem mittet illos æter-
num. Quid uerò magis horrendum, quàm in illum
ignem trudi, ubi nulla expectanda redemptio?
Cum enim, Chriſto dicente,[a] benedictis tantum
paratum ſit regnum cœlorum, ubi erit læticia ſem
piterna: ſequitur, maledictos alium in locum uen-
turos, ubi grauiſſimos ac ſempiternos dolores ha-
beant. Studeamus itaq; dum tempus habemus ope
rari bonũ, idq; ſedulo ac diligenter: quoniam dies
Domini ſicut fur, ita in nocte ueniet. Sic nos adiu
uet Deus, & gratia Spiritus ſancti. Non om
nis qui dicit mihi, Domine.] Hic repro
bat Dominus quorundam inanem fiduciã. Cũ
enim omnis arbor non fructum faciens bonũ ex-
cidenda ſit, conſequitur, uerborum folia ſine ope
rum fructu ad ſalutem non ſufficere. Ex quibus
profectò colligitur, quantus ſit iſtorum error, qui
ſola & nuda, imò ſterili fide ſe putant conſecutu-
ros ſalutem. Quòd ſcribitur,[b] Iuſtus ex fide uiuit:
de ea fide dictum eſt, quæ, docente Apoſtolo, ope
ratur per dilectionem.[c] Credulitatis uocabulum
et ad confeſſionem reſpicit, & ad actum. unde ipſe
Chriſtus adiungit, & dicit: Sed qui facit
uoluntatem patris mei.] Dominum Ieſum
confiteri, eſt quidam ad ſalutem acceſſus, ſed in-
ſufficiens, niſi operibus atteſteris. Chriſto enim
credere, eſt ei obedire, dicente Scriptura: Si filij
Abrahæ eſtis, facite opera Abrahæ.[d] Profectò
niſi acceſſerint charitatis fructus, ubi credidiſti,
& ore confiteris, parũ à dæmonibus differs. idem
enim credunt illi modò, nempe Chriſtum Ieſum
eſſe filium Dei, mundumq; ſua morte redemiſſe,
tanquam experti uirtutis ac poteſtatis eius. Hæc
eſt autem uoluntas patris Ieſu Domini noſtri, ſan
ctificatio noſtra, ut abnegãtes impietatem, ſobriè,
piè & iuſtè uiuamus in hoc ſeculo, donec ad aliud
regnum transferamur.

DOMINICA NONA POST Pentecoſten Euangelium, Lucæ 16. Homo quidam erat diues, qui habebat uillicum, &c.

QVis eſt homo ille diues? num Crœſus rex
Lydorum, aut alius quiſpiam? minimè.
Quis igitur? Ieſus Chriſtus Dominus noſter, di-
ues in cœlo, diues in terra, diues ubiq; in omnibus
& in omnes qui inuocant illum, plenus gratia &
ueritate, de cuius plenitudine accepimus omnes,
apud quem abſconditi ſunt omnes theſauri ſapien-
tiæ & ſcientiæ Dei. Is ergo diſpenſatorem habet
hominem, omnium certè rerum quas habet ille.
Quid enim habes (ait Apoſtolus) quod non ac- 1.Cor.4.
cepiſti? ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi nõ accepe
ris? Hanc uillicationem homo potiſſimùm accepit
in baptiſmo, cum Satanæ renuncians, ſe totum ob- a Matth.25.
ſtringit Deo. Verùm quando uaria ſunt dona ac
data Dei, uarij quoq; erunt diſpenſatores bonorũ
à Deo acceptorũ. Sanè ut quilibet homo ſuiipſius
diſpenſator eſt, ita munere iam ſibi delegato aliã
in ſe ſuſcepit diſpenſationem, ut præpoſiti tam ſpi
ritualium quàm corporalium rerũ. Quando enim
non ſunt merita noſtra, ſed Dei gratia, fides, do-
ctrina, ſermo, uirtuteſq; aliæ, dicente Iacobo: Om Iacob.1.
ne datum optimũ, & omne donum perfectũ de ſur
ſum eſt, deſcendens à patre luminum: Chriſti diſci
pulus non tam ſui cauſa uiuit, quàm proximi. Hinc
cõuocabat Apoſtolus ſuos coepiſcopos, repetẽſq;
ſingula ad fidelitatẽ in paſcendo grege eos adhor- Act.20.
tatus eſt. Et alio loco præcipit obedire præpoſitis, Hebr.13.
quoniam curam gerere debeant, quaſi rationem b Abac.2.
reddituri pro animabus ſibi commiſſis. Et hic
diffamatus eſt.] Quotidie diffamamur apud c Galat.5.
Deum: quandoquidem ipſe nouit non tam opera,
quàm cogitationes noſtas. In multis offendimus
omnes: & ſi dixerimus quia peccatum non habe-
mus, ſeducimus noſmetipſos, & ueritas in nobis
non eſt: quia caro quam portamus, infirma eſt, &
lubrica. Accepta autẽ Dei bona diſſipamus, quan-
do his nec ad ipſius honorem utimur, nec ad pro- d Iacobi 2.
priam ſalutem, ſed magis ad Dei offenſam, ad pro-
ximorũ iniuriam, aut ad propriã perniciem abuti-
mur. Et uocauit illum.] Vocat ipſe nos,
dum loquitur in uniuſcuiuſq; conſcientia. uocat e-
tiam in ſuis doctoribus, dum illi ſacram Scripturã
proferũt: & increpat malè cogitãtes, malè loquen
tes, & demum impiè uiuentes, ita dicẽs: Ad finem
perueniſti, nec bene nec malè amplius operari po-
teris. quòd equidẽ fit, cum iam moriẽdũ erit, poſt
mortẽ nullũ tempus merẽdi eſt, ſed tantũ Dei iudi
ciũ expectandũ. piè ergo nos monet Chriſtus, cũ
inquit: Operamini dum dies eſt. uenit enim nox in Ioan.5.&6.
qua nemo operari poteſt. Dies quidẽ præſens uita
eſt, nox uerò futurũ ſeculũ, ubi nullus operabitur,
ſed opera operata ſequuntur, ut deinceps manife-
ſtemur ante tribunal Chriſti, ad referẽda propria 2.Cor.5.
corporis geſta, ſiue bona ſiue mala. Quare di-
cit Chriſtus: Vigilate, neſcitis enim quando Domi

Marci 13. nus domus ueniet, ſerò an media nocte, an galli cã
tu an mane, ne cum uenerit repentè, inueniat uos
a Lucæ 17. dormientes. Vnde etiam nemo hominum nouit fi-
b Sapien. 9. nem ſuum, & conſummationem uitæ: quoniam ſi
incerti tot mala perpetramus, quid quæſò facere-
mus ſcientes? Felix profectò homo ille eſt, qui ſem
c Matth. 6. per timet diem extremum, ne is impræparato ſibi
ſuperueniat, ac neceſſe ſit deinde ſummam pati ia-
cturam. Nam durum, ſtrictum ac tremendum uer
bum hoc eſt, & unde quiſq; contremiſcere debet,
Quid audio hoc de te? Nam hoc eſt dicere: Ecce
ſola bonitate mea feci te, atq; mundo quẽ innume-
ris bonis inſigniui, præfeci: ecce gloria et honore
coronaui te, ac conſtitui ſuper opera manuũ mea-
rum. his bonis peßimè abuſus es. Præterea con-
d Matt. 25. ſtitui te paſtorem populi mei, ouium mearũ quas
proprio redemi ſanguine, quas paſceres ac ſagina-
res meo ſanctißimo uerbo. Sed quid audio, quòd
potius mactaueris illas, gloriam et priuatum com
modum quærendo. Inſuper tu homo accepiſti po-
teſtatem ſuper gentes & regna, ut eſſes miniſter
& uindex in iram ei qui malè ageret, & laudem
rectè agentium, quò honeſtè uiueretur, nemo læde
e Prou. 19. retur, ſed ius ſuum unicuiq; redderetur, & mea fi-
f Eccl. 3. des atq; eccleſiæ commodum promoueretur: tu
uerò odiſti diſciplinam meam, & gladio pro libidi
g Pſal. 111. ne uſus es, nec boni nec improbi rationem habui-
ſti, quin malos foueris, ſuppreſſeris uerò bonos.
Hic miſerrimus homo nil habebit quod reſponde-
at: quoniam hic acquirimus, quod ibi poßideamus:
hic labor, ibi præmium. Bene itaq; ſtatim uillicus
dixit, **Quid faciam.**] Felix enim qui de fine
cogitat, qui ſingulis momentis ſe moriturũ & ra-
tionem ſtrictißimã redditurũ cogitat atq; perpen
dit: quoniam mali ducũt in bonis dies ſuos, quem-
Iob 21. admodum Iob dicit, et in puncto ad infernum de-
ſcendunt. Ergo memorãda ſæpius nouißima erũt.

Fodere non ualeo.] Duobus modis ſolet
egenus conſulere neceßitati, laborando manibus,
aut oſtiatim mendicando. Quid eſt igitur fodere,
niſi ſanctarum actionum exercitijs terram men-
tis & corporis excolere? Terram certè fodimus,
cum à nobis extirpamus uitia, & inſerimus uirtu-
Apoc. 14. tes: quod fieri non poteſt poſt hanc uitam. ibi enim
nemo poterit recreare pauperes, infirmos uiſitare,
h Lucæ 12. & alijs pijs factis incumbere, quia tempus illud
tempus retributionis eſt. eapropter nõ erit melius
Galat. 6. conſilium, quàm ut, ſuadente Apoſtolo, operemur
dum tempus habemus. **Mendicare erube**
Matth. 25. **ſco.**] Dicetur enim: Neſcio uos. Verè mẽdicatio
erubeſcenda, ubi nihil recuperatur, cum unicuiq;
1. Pet. 4. uix ſua ſufficiãt. Vix iuſtus ſaluabitur, ait Petrus,
miſerrimus peccator ergo ubi parebit? Ergo hic
mendicare oportet, hic ut ſimus omnes mẽdici uti-
le erit omnibus. mendicare aũt et dicere: [a] Domine
adauge nobis fidem. [b] Item: Da mihi ſedium tuarũ
aßiſtricem ſapientiã, ut mecũ ſit, & mecum labo-
ret, ut ſciam quid acceptum ſit coram te omni tem
pore: Et, [c] Pater dimitte nobis debita noſtra. Hic
enim petentibus nobis dicetur: Vade, fiat tibi ſicut
uis. **Scio quid faciam.**] Salubre cõſilium
reperit ad finem, qui malè exercuerat uillicationẽ:
nempe, ut per aliorũ ſuffragia reciperetur in uitã
beatam, cui propria deficiebant. Diuites enim hu-
ius ſeculi ſicut ſplendidas domos habent in terra,
ita pauperes ſpiritu præclaras manſiones habe-
bunt in cœlo, ad quas ſuos benefactores recipere
dicuntur, quoniam Chriſtus dixit: [d] Amen dico uo
bis, quicquid uni ex minimis meis feciſtis, mihi fe-
ciſtis. Salubre autem hic conſilium datur, ut quia
proprio labore ſatisfacere non poſſumus poſt
mortem, antequam amoueamur, leuemus benefi-
cio ſarcinam peccatorum, & relaxando debita
debitori. quod uerbum Scribe ſibi uult, & tribu-
endo inopibus ſua bona, ad quòd multis ſanè Scri-
pturis alijs adhortamur: ut, [e] Qui miſeretur pau-
peri, fœneratur Deo. Et alibi: [f] Sicut aqua extin-
guit ignẽ, ita eleemoſyna peccatũ. Et alio in loco:
[g] Diſperſit, dedit pauperib[9], iuſticia eius manet in
ſeculum ſeculi. **Et laudauit Dominus**
uillicũ.] Omnis parabola (inquit Theophyla-
ctus) figurato modo rerũ quarundã naturã mani-
feſtat, nõ per omnia reb. illis aßimilata pro quibus
aſſumpta eſt. Idcirco nõ oportet omnes parabola-
rum partes curioſius inquirere, ſed quatenus ſunt
propoſito utiles. Hactenus ille: Quapropter ma-
lus ille uillicus non laudatur, quia malicioſè egit, et
de fraude facta: ſed de prudẽtia, qua ſibi in futurũ
prouidit, per eleemoſynarũ elargitionem. **Filij**
enim huius ſeculi.] Ad exẽplũ beneficẽtiæ
laudatur uillicus. & ad huius imitationẽ Chriſtus
nos omnes adhortatur, taxãs interim noſtrã ſocor
diam, cum illi in negocijs ſuis ſapiãt & prouideãt,
nos uerò inſipidißimi ceſſemus parare præſidia ui
tæ immortalis. Enimuerò ut res ipſa loquitur, res
celerẽ finem habituræ ſine fine quæruntur, cœle
ſtes uerò diuitiæ et immortales honores negligun
tur. At quid dictũ fuit illi, [h] Stulte, hac nocte abi-
bis in funus: idẽ profectò & nobis mundũ ingurgi
tantibus euenire poſſet. unde Chriſtus et ſaluator
noſter: **Et ego dico uobis.**] inquit. Fide-
le cõſilium eius, à quo ſumus iudicãdi. & tãtum eſt
dicere: Quicquid alij nobis cõſulant uel inculcẽt,
diuitias, honores, uel uoluptates, ego Deus ueſter,

ſaluator

ſaluator & redemptor dico: Quod ſupereſt, date
eleemoſynã, frangite eſurientibus panes ueſtros,
egenos uagosq; ducite in domos ueſtras, & bene-
facite illis: illi erunt ueri ueſtri amici, & erumpet
quaſi mane lumen ueſtrum, et iuſticia ueſtra citius
orietur, & gloria Domini colliget uos. ſiquidem
opes nõ ut propriæ datæ ſunt, ſed ad impendia ne-
ceſſitatis fratrum ac conſeruorum. Si igitur ſumus
diſpenſatores rerum à Domino concreditarum, di
ſpiciamus diligentiſſimè oportet, ut illas bene di-
ſpenſemus. Geramus curam quò iuſtè rationem
ſubducamus, ne ex hac uita educti omni conſola-
tione deſtituamur, quemadmodum fiet impijs qui-
bus dicetur: [a] Neſcio uos, &c.

IN FESTO DIVI IACOBI apoſtoli Euangeliũ, Matth. 20. Acceſſit ad eum mater, &c.

SCribit ſanctus Matthæus, Chriſtum mõtem
conſcendiſſe, ut qui ſublimia eſſet docturus,
eumq; dixiſſe: [b] Beati pauperes ſpiritu, quoniam
ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Beati mites, quoniã ipſi
poſſidebũt terrã uiuentiũ. Beati eſtis cum maledi
xerint uobis homines, &c. gaudete & exultate,
quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Hac
equidẽ diuina doctrina Apoſtoli uſq; adeò inſtru-
cti fuiſſent, ſi nõ, iuxta Apoſtoli uerbũ, [c] carnalis
homo minimè perciperet ea quæ ſunt ſpiritus, ut
de nullo terreno ac temporali regno ſomniaſſent
quidem. At matrem terrenis adhuc immerſi ſubor
nant, ut pro principatu ac huius ſeculi magnificen
tia Dominũ rogatura accedat. Nunquid ergo mi
rum, iam ferè omnes faſtu & ambitione laborare,
qui neq; Chriſtũ in carne uiderũt, neq; ſanctiſſima
eius uerba audiuerũt? Ait & nunc quoq; ille, Mer
ces ueſtra copioſa eſt in cœlis: ſed mater Eua infe
cta letali morbo aliud petit, caro inquã noſtra: ni
mirum, Da Domine, ut bene ſit nobis cunctis die-
bus uitæ noſtræ. Sed quàm noceat, hinc certè li-
quet. quia Chriſti regnum non eſt de hoc mundo.
uenit enim ille ut deſtruat opera diaboli, ut ipſum
tanquam principẽ mundi huius uincat. quamobrẽ
quoq; diſcipulis ſuis dixit: [d] Ego elegi uos de mun-
do. Si de mũdo eſſetis, mũdus utiq; quod ſuũ eſſet,
diligeret. Eſt igitur regnũ Chriſti ſpirituale &
æternũ, ad quod, cõtemptis ijs quæ uidentur, ſum-
mo labore contendere oportet. Nam ſic promiſit
Deus per filium ſuũ Chriſtũ nobis dona gloriæ,
ut nihilominus pugnare atq; certare ſubinde opor
teat. quod & Dauid oſtendit, dum in ſpiritu ait di
uino: [e] Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?
Quis aſcẽdet in montem Domini, aut quis ſtabit
in loco ſancto eius? &c. quaſi nõ niſi magno labo
re ad Dei tabernaculum peruenire queamus, ſiqui
dem magno ſudore uertices montium aſcendimus:
ita quoq; in edito loco ſummoq; ſitum eſt regnum
Chriſti. quamobrem diſcipulis ipſe ſuaſit paternè,
ut contenderent intrare per anguſtã portã. Quia
uerò admodum humana patiebantur Apoſtoli, uiſi Matth. 7.
bilia inuiſibilibus præponentes audiunt, Neſcitis
quid petatis. **Neſcitis.**] Nam magnum ac mi Chryſoſt.
rabile eſt, ipſasq; ſuperiores uirtutes excedens,
quod petitis. Et uos toto erratis cœlo. Regnũ meũ
non eſt terreſtre, ſiue de hoc mundo. Dixi uobis
de beatitudine illa ſuprema: uos autem de regno
terreno cogitatis. quî igitur bona cœleſtis illius
regni acquiretis? Malè item illi omnino dixerunt: a Matth. 25.
quoniã in illa diſcretione nouiſſimi examinis, om-
nes electi ad dextram tantum ſummi regis erunt,
& nihil ſiniſtrum habebit uita illa, nihilq; repro-
bum felicitas æterna. de ſiniſtra tantum dicturus
eſt: Ite maledicti in ignem æternũ, qui paratus eſt Matth. 25.
diabolo, et angelis eius. Verius itaq; dicemus nos, b Matth. 5.
nil tale petituri, cum diuino Propheta: Elegi ma- Pſal. 83.
gis habitare & abiectus eſſe in domo Dei, quàm
habitare in tabernaculis peccatorum. **Pote-
ſtis calicem bibere.**] Eodem poculo bibere Eraſmus.
apud ueteres uulgò dicebatur, quòd erat iiſdẽ affi
ci incommodis, malisq; communibus obnoxium c 1. Cor. 2.
eſſe. Hinc certè uaria eius poculi erit ſignificatio.
Primũ eodẽ bibimus omnes poculo, quia per unũ
hominem peccatum in mundũ uenit, & per pecca
tum mors, dicente Apoſtolo: In Adam omnes mo- Rom. 5.
riuntur. Deinde omnibus ſtatutũ eſt mori ſemel, 1. Cor. 15.
etiamſi Chriſtus ſuos ſuo ſanguine de morte rede
mit æterna. Demũ & de calice Babylonis omnib.
bibendũ erit, quoniã uariæ irrogantur ſubinde ca
lamitates: & qui piè uiuere uolũt in Chriſto, perſe
cutionẽ ut patiantur neceſſe eſt. Neſcientibus er-
go diſcipulis quid peterẽt, Chriſtus manſuetiſſimè
reſpondet, Poteſtis calicẽ bibere: dicẽs calicẽ ama
ritudinem tribulationum, quæ crebrò fidelibus ab
alijs acerbè offertur: quam quicunq; patienter pro
Chriſto ſuſceperit, ad regnũ quod immortalitatis
gaudio fulget, dubio procul ſublimiter euehetur. d Ioan. 15.
Hinc Apoſtolus inquit: Spiritus teſtatur unà cum Rom. 8.
ſpiritu noſtro, quòd ſimus filij Dei. quòd ſi filij: er-
go & hæredes, & cohæredes Chriſti. Sed audi,
quid adiungat: non quia fideles ſumus, quia guſta-
uimus illud donum cœleſte, ſed ſi cõpatimur, &c.
Certè nõ erit diſcipulus ſupra magiſtrum. Quòd
ſi Chriſtum neceſſe fuit pati, & ita intrare in glo
riam ſuam: nos non niſi per multas & uarias tri- e Pſal. 15.
bulationes in regnum Dei intrare poterimus: cu-
ius equidẽ & filij Iſrael, & omnes quotquot antea
fuerunt,

fuerunt, exemplo eſſe poſſunt. Quanta paſſus ſit
Abraham, neminem peritum latet. Quid acciderit
a Ioan. 5. *Iacob, ſatis literæ ſacræ docent. Quomodo Ioſeph*
ad ſublimem dignitatem euectus, ſatis teſtãtur ſcri
pta. & quid plura dicam? Non'ne Chriſtus abie-
ctiſsimus uirorum, priuſquã acciperet nomẽ quod
eſt ſuper omne nomen? Vbi reges, magnifici item
Domini fuerunt Apoſtoli in hoc mundo, marty-
Hebr. 11. *resq́;, quorum memoria celebris, ludibria & uerbe*
ra experti ſunt, inſuper & uincula & carceres.
Ergo ſi quæramus quæ uoluptatis & lautæ ſunt
b Eſaiæ 26. *uitæ, inſtigante matre noſtra carne, profectò ne-*
ſcimus quid petamus. Gaudendũ erit potius cum
aduerſum nos inſurgunt faſtus & honores: quo-
niam ſi ſufferimus tentationes eiuſmodi, erimus fe
Iacob 1. *lices ac beati, & accipiemus coronam uitæ pro-*
miſſam omnibus uerè diligentibus Deum: quæ om
nia in Iobo præfigurata fuerunt, probato num ma
c Gen. 6. 19. *gis mundo quàm Deo adhæreret. Dicunt autem*
diſcipuli: Poſſumus.] *Mentem quidem de-*
uotionemq́; ſuam qualis in præſenti erat, qualis ho
minis eſt, oſtendunt, nec ipſum Chriſtum intelli-
gentes ſe poſſe affirmant. biberunt quidem, ſed nõ
niſi Domino dante, & confirmante. Cum ergo
ſcimus & nobis in dies hunc tribulationis calicem
d Ioſeph. lib. 6. & 7. *propinari, ſiquidem omnibus dicit Chriſtus, Ecce*
ego pro uobis ſummas tuli contumelias: quid non
pro ueſtra omnium ſalute perpeſſus ſum? ita ut mi
nimè cunctatus ſim etiam ignominioſiſs. mortem
ueſtri cauſa ſubire. quia igitur ad illud regnum an
helatis, ubi lætitia erit ſempiterna, quæro poteſtis
eodẽ bibere poculo, ſimiliter & patientiſsimè me-
cum uarias pati ærumnas? Cui liberè & ingenuè
fateri debẽt Chriſtiani, quauis licet calamitate op
preſsi: Poſſumus. Quòd ſi tu Deus ac Domin⁹ no
ſter immeritò omni noſtram ob ſalutem contume
lia affectus es, acerbiſsimã etiam mortem paſſus:
quare nos recuſaremus, propter nomen tuum ac ſi
dem uel grauiſsima ſufferre: & hoc tuo confirma
ti ac corroborati ſpiritu, quia ſine te nihil poſſu-
mus. Calicem meum quidem bibe-
tis.] *Hoc eſt, eritis mecum et permanebitis in tri*
bulationibus multis, ita ut mortem haudquaquam
reformidare uelitis (quod equidem factũ fuit, cum
Iacobus ab Herode capite truncatus ſit, Ioãnes au
Actor. 2. *tem in dolium feruentis olei miſſus, uterq́; ſponte*
ſua mori paratus) at meum non eſt, ſed patris, dare
felicitatem æternã. Diſpoſuit ille regnũ ſuis quos
prædeſtinauit et elegit ante mundi conſtitutionẽ,
abſq́; ullo perſonarũ reſpectu. Regnum ſuũ nulli
perſonæ dabit, ſed uitæ, ſicut dixi uobis. quia uenit
hora, in qua omnes qui in monumẽtis ſunt, audient
uocem meam, & procedent qui bona fecerunt in
reſurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in re-
ſurrectionẽ iudicij. [a] *Hæc animis infigite ueſtris.*
Deinde nemo ad dextrã erit reuera, niſi ego uni-
genitus Dei filius. ſufficit ut mecum in regno pa-
tris ſitis, qui hæc omnia largitur: ipſi defero ſum-
mum iudicium atq́; honorem, ſiquidem ille me huc
miſit. Currite cum alijs, ut comprehendatis.

DOMINICA DECIMA POST Pentecoſten Euangeliũ, Lucę 19. Videns Ieſus, &c.

D*Ominus, inquit Eſaias propheta,* [b] *egredie*
tur loco ſancto ſuo, ut uiſitet iniquitates
habitatorum terræ. Vbi locus Dei, interpretante
Hieronymo, eſt miſericordia Dei, quia ei propriũ
eſt miſereri. Quoties igitur filios ſuos negligẽtes
ferire compellitur ex iuſticia, & iram inducit, de
ſua ſententia cõmutatur, quòd egredi Deũ dicit il
le. [c] *Sic equidẽ egreſſus eſt Deus, quãdo cataclyſ-*
mo mundũ deleuit. Sodomitas & Gomorritas in
cinerẽ igni de cœlo redegit, cum uidiſſet terrã eſſe
corruptã, & omnem malitiã inundaſſe. Idem fecit
& Iudæis, quando permiſit Titum & Veſpaſianũ
Romanos undiq́; graſſari, donec in nihilũ ferè re-
dacti ſunt cuncti eius nominis Iudæi. Mira calami
tas, quã Ioſephus [d] *ſuo libello cõſcribit: tantas re-*
fert fuiſſe Hieroſolymis anguſtias, ut nec fimo nec
fœno pepercerint homines: ut interim taceam de
inteſtina ſeditione, peſtilẽtia item, quæ tot milia cõ
ſumpſit, ut inſepulti hinc inde manerent, unde etiã
plures uiui in ſepulchra deſcenderũt. Hanc aũt mi
ſeram calamitatem, hodie Dominus ex pietate &
miſericordia ex animo defleuit, quia ipſe Deus
coràm ac præſentem uidit. ait ergo: Si co-
gnouiſſes & tu.] *Ciuitatẽ uidebat ædificijs*
magnificã, uiris & opibus florentem, uerùm igno
rantia uenturæ calamitatis ſecuram. unde miſeri-
cordia motus illachrymauit. quo facto oſtẽdit ad-
mirandã ſuam pietatem, quoniã commeritũ exci-
dium iuſtamq́; perditionẽ gentis peſsimæ, & ſuo-
rum inimicorũ defleuit. Et ſubiunxit: Quę ad
pacem tibi.] *Ex Theophylacti interpretamen*
to ſenſus eſſe poteſt: Hic eſt dies tuus, quo tibi of-
fertur pax, & remiſsio priſtinorũ criminum, quo
prouocaris ad reſipiſcentiã, & ex Dei bonitate ad
pœnitentiã inuitaris. Hic eſt dies tuus, quo te inui-
ſit redẽptor tuus. quòd ſi intelligeres, quantũ boni
tibi offertur, curares quæ ad pacẽ tuã pertinẽt, hoc
eſt, crederes et obtẽperares mihi. nũc autẽ Ab-
ſcondita ſunt tibi.] *Non agnoſcis, nõ proſpi*
cis, quoniã habes oculos præſentis felicitatis temu
lentia cæcutiẽtes. Perditio tua, ô Iſrael, ex te erit:

quia enim ex me auxiliũ tuum: quod quia renuis, nullam habebis excuſationẽ, quin in peccato tuo moriaris. Venient dies.] *Quando pertinaciſsimè ſpernis bonitatem, & gratioſam meam uiſitationem, ac deſcendiſti in profundum impietatis, uenient dies ultionis diuinæ, in quibus pœnas dabis omnium ſcelerum tuorum. Non recipis qui uenit daturus ſalutem: recipere cogeris, qui ueniẽt daturi perniciem.* Eo quòd non.] *Repetit Chriſtus quod dixerat, temp⁹ uiſitationis tempus gratiæ, quo ipſe homo factus apparuit, & doctrina atq; miraculis Iudæos non ſecus atq; medicus diu laborantes uiſitauit. Ipſi uerò non cognouerũt illud, quin obſtinatè ſpernerent ipſum Chriſtum, miſericordiam ac bonitatem Dei. quapropter meritò ac iuſtè tam miſeranda eis acciderunt.* Et ingreſſus Ieſus.] *Quũ defleuit Dominus impietatem hanc, ciuitatem ingreſſus, mox inuenit nempè domus Dei ſui patris prophanationẽ. Auguſtiſsimũ illud templũ* [a] *Salomon eò deſtinarat, ut inibi iugiter purus cult⁹ Deo exhiberetur. Hic autem erat ſolùm opinio religionis, quoniã (teſte Hieronymo) miniſtri eius templi auariciæ inceſſanter ſtudebant, quãdo uidebatur multitudo mercatorũ, qui uendebant animalia ritu legis mactanda: unde aberat deuotio atq; reuerentia diuinis officijs. Aderant hic quoq; numularij, qui mutua ſub cautione, & ſpe alicuius dom pecuniam dabant. Hoc igitur tanquã malum impium atq; corã Deo abominabile reprehendit Chriſtus, & uehementia quadam, ac inquit:* Scriptũ eſt, domus mea.] *Oſtẽdit Ieſus nihil negociationis uel prophanæ rei, ſed ſolùm quod cedit in Dei gloriam, & hominis ſalutem, in templo eſſe agendum. ibi enim peculiarius ſeſe exhibet, qui eſt ſanctus ſanctorum: quemadmodum Salomon petijt, hoc templum Domino conſecraturus. dixit enim: Audi Domine hymnum, & orationem, ut ſint oculi tui aperti, & aures tuæ intentæ ſuper domum iſtam, de qua dixiſti, Erit nomen meum ibi.*[b] *Speluncam igitur latronum faciunt ex domo Dei, omnes qui illicita ibi faciunt, quiq; omnia ſub prætextu religionis in ſuum uſum conuertunt.*[c] *Hinc Apoſtolus tam uiris quàm mulieribus orandũ eſſe in templo dicebat: dans quoq; orandi ritum ac cæremoniam eam, ut ſcilicet uir detecto capite, mulier uerò uelato oret: quæ quidem humana conſtitutio fuit, ſed pia & uerbo Dei conſentanea.*[d] *Nec refert, quòd Chriſtus iuſsit in ſpiritu & ueritate orare patrem: quoniam ſic docuit cultum gentilium deſiturum, qui fiebat in montibus, ſimiliter umbratiles Iudæorum figuras, idq; per nouam legem, quæ erat ſuum Euangelium, ut qui deinde eſſent Deum adoraturi, non tantum labijs, quod ipſe minimè probat, ſed & corde & ſpiritu adorarẽt. Et hoc eſt quod ille dixit: Mulier crede mihi, quia uenies hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem, &c. Item, Tu cum* Matth.6. *oraueris, intra cubiculum tuum. Et minimè ut conuentus noſtros ſolennes, baſilicasq; deſtrueret, cũ illud ipſum ualde Chriſto placeat: quod uel inde liquet, quia Paulus uoluit collectas celebrari. ait enim: Conuenientibus uobis in unum, &c. Inſuper* 1.Cor.11. *uult obſecrationes ac poſtulationes fieri, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, et præſertim in ſublimitate conſtitutis. Quæſo quid hoc* 1.Tim.2. *aliud eſt, quàm publicas preces eſſe debere? Priuatim orare ut Deo acceptum eſt, ita ſaluti hominum conducit, interim tamen ut ſis memor publicæ ſalutis & tranquillitatis. Vis diſcere (inquit Chryſoſtomus) quanta ſit orationis in Eccleſia factæ potentia? Vinctus erat Petrus, & oratione li* [a] 3.Reg.8. *beratus eſt. His itaq; manifeſtum fit, oraturos tota cogitatione in cor noſtrum deſcendere debere. Vera ſiquidem oratio quoddam ſecretum eſt in animo locatum, unde requirit tranquillitatem procul ab omnibus curis: ualdeq; erroneum eſſe, ſi quis affirmet in publico non orandum eſſe. Enimuerò qui priuata ſibi loca eligunt, & conuenticula, ſchiſmatis argui liberè poſſunt. Porrò cum Paulus dicat, quæcunq; ſcripta ad noſtram doctrinam ſcripta eſſe: haud fieri poteſt, quin hæc de deuaſtatione ciuitatis Hieruſalem nobis in exemplum & ſcripta & dicta ſint. Hoc ergo exitium Iudaicæ gentis, quid aliud eſſe poteſt, quàm exemplum ac fidelis admonitio, ne contemnamus Dei bonitatem, ad meliora ſubinde prouocantem. Etenim nemo dicturus eſt, tranſlato ad nos regno, reiectisq; Iudæis, quid omiſſum quod ad ſalutem fuerit neceſſarium, dum ſancti Apoſtoli ſacroſanctum Euangelium in omnes fines terræ diuulgarunt. Fuerunt Iudæi ſceleratiſsimi, ut nec uerba nec fa-* [b] Hier.7. *cta fidem mererentur apud illos. idem niſi hoc die fiat (dum titulotenus Chriſtiani ſunt, ita ut mirum, ſi redirent prioris Eccleſiæ homines, num* [c] 1.Cor.11. *pro Chriſtianis agnoſceremur, ipſos credo dicturos cum philoſopho illo, Vbi ſunt homines Chriſtiani) planè cæcus ſum. Et tamen plus quàm propitium habemus Deum, qui deflet noſtram miſeriam, & differt tempus perditionis noſtræ, no-* [d] Ioan.4. *ſtram conuerſionem expectans. Nec deſinit uiſitare nos, dum per uerbum ſuum clamat: Conuertimini ad me, & ego reuertar ad uos. Cum autem ſurdis nobis fabulam narrat, quid*

reliquum eſt, quàm ut ipſi ſimus tandem cauſa ma-
a Phil.4. lorum in perpetua damnatione. Si enim ipſe ange-
b Galat.5. lis peccantibus non pepercit, dicente Petro, mun-
do primo & Sodomitis, & naturalibus ramis, quo
pacto parceret nobis fidefragis plus centies, &
inſiticiis? Quàm conſultum igitur eſſet, tempus
c 1.Ioan.1. gratioſæ uiſitationis agnoſcere, & à uia mala con
uerti, quemadmodum Scriptura docemur dicente:
Eſaiæ 55. Derelinquat impius uiam ſuam, & uir iniquus co
d Eccle.9 gitationes ſuas, & reuertatur ad Dominũ ſuum,
& miſerebitur eius, quia multus eſt ad ignoſcen-
e Pſal.142. dum. Facilè petentibus ueniã, & conuerſis ut igno
Ionæ 3. ſcat Deus, uel ſoli probant Niniuitæ. Quia autem
f 1.Cor.4. nos, iuxta Apoſtolum, bonitatem Chriſti contem
nimus, timeo ſanè ne grauitate pœnæ tarditatem
recompenſaturus ſit, qui reddet unicuiq; ſecundũ
g Pſal.18. opera eius. Exurge itaq; qui dormis, & illumina-
bit te Chriſtus.
h 1.Cor.4.

DOMINICA VNDECIMA
Euangelium, Lucæ cap. 18. Dixit Ieſus ad quoſdam, &c.

PRopoſuerat Dominus Ieſus, referente Luca, parabolam de iudice, & uidua petente uindicari de aduerſario quodam, eamq; fuiſſe exauditã dixit propter conſtantem perſeuerãtiam. Docuit ergo perſeuerantiam ad Deum, et de non relaxando animo, dicens: Oportet ſemper orare, & non deficere. Quia autem fieri ſolet, ut multi nõ exaudiantur, eo quòd malè precentur, uolenſq; oſtendere quàm nihil ſit homo, quando à domino iudicetur, rurſus aliam induxit parabolam, in qua duo hominum genera nobis proponuntur, ambientiũ diuinum fauorem: Vnus, inquit, erat Phariſæus, et alter publicanus. **Phariſæus autẽ.**] Phariſæus ille uanus iactator fuit ſuorum operum, confiſus uiribus ſuis, quod certè peſſimum atq; coram Deo abominãdum fuit. Non enim, ait Apoſtolus,
2.Cor.3. ſufficientes ſumus cogitare aliquid ex nobis tan-
Eccl.17. quam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.
i 1.Cor.10. Hominem quidem ante lapſum nihil impediebat ut
faceret bene, nihilq; impellebat ut faceret malè.
quamprimum autem lapſus eſt, eiuſmodi libertatẽ
amiſit, ut iam in omne malum prolabatur, et planè
inefficax ſit ad inchoandam & efficiendam iuſti
ciam ueram, & opera coram Deo bona. Vnde di
1.Cor.2. uus Apoſtolus: Animalis homo, inquit, non perci-
pit ea quæ ſunt ſpiritus. Iam uerò alter res ſeſe ha
bet, quia per redemptionẽ filij Dei libertas prior
reſtituta eſt, quoniam hoc modo à ſeruitute pec-
Rom.6. cati liberati ſumus, & ſerui facti iuſticiæ, in quo
ſpiritus ſancti opificio conformamur, ita ut poſſimus nos continere à malo, & Deo obedire, eiuſq; facere mandatum. Sicut ait Apoſtolus: [a] Omnia poſſum in eo qui me cõfortat Chriſtus. [b] remanet tamen ad bonum infirmitas, & ad malum inclinatio, quæ prauas cupiditates gignit, quo fit ut nemo ſit in hac uita ſine peccato. Huc igitur referendum quod Ioannes ſcribit: [c] Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, etc. Deinde peccauit hic Phariſæus, quoniam clandeſtinum eſt & occultũ Dei iudiciũ ſemper timendũ, [d] nemo uerè ſcire poteſt num iuſtus ſit uel iniuſtus, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta. Bene quamobrem Dauid dixit: [e] Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. [f] Equidem Apoſtolus nihil ſibi conſcius erat, noluit tamen iuſtificatum ſe eſſe dicere, memor eius quod à Dauide fuerat dictum: [g] Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine. Et hoc alijs quoq; inculcabat. dicebat enim: [h] Nolite iudicare ante tempus, quoadusq; ueniat dies Domini, qui illuminabit abſcondita tenebrarũ. Præclarè ubi ſancti patres philoſophantur, et aiunt: Sæpe ipſa iuſticia noſtra iniuſticia eſt, et ſordet in diſtrictiõe iudicis, quod in æſtimatione noſtra fulget. Quantumlibet rectus mihi uidear, inquit Auguſtinus, producis tu Domine de theſauro tuo regulam, coaptas me ad eam, et prauus inuenior. Demum etſi omnia bona fecerimus, tamẽ ſumus, dicente Chriſto, ſerui inutiles, qui fecimus quæ Deo ex obligatione ut Domino debuimus. & ita monſtratur quòd non oporteat extolli in bono opere, imò neque in omnium mandatorum impletione. Seruo enim neceſſitas incumbit, ut faciat mandata Domini. proinde nõ oportet de hoc honorem quærere. enimuerò opera noſtra, beneficia ſunt per miſericordiam Dei conceſſa. Hæc Theophylactus. **Non ſum ſicut cæteri homines.**] Iniquè egit & in hoc Phariſæus, quòd ex comparatione ſui ad alios ſuperbiuit, ſe alijs præferendo: quandoquidem qui modò ſtat, paulo pòſt cadere poteſt, adeò ut bene dixerit Apoſtolus: [i] Qui ſe exiſtimat ſtare, uideat ne cadat. nimirum memor, quàm terribilis ſit Dominus in conſilijs ſuper filijs hominum. Hinc ſæpe fieri ſolet, ut unus ex uirtutibus in fine tendat ad uitia: alter uerò ex uitijs redeat ad uirtutem, finemq; uitæ ſanctiſſimæ faciat: tam occulta ſunt iudicia Dei, ac uaria, & abyſſus multa, qui cui uult miſeretur, & quem uult indurat. Quis enim putaſſet Iudam perditum iri, Paulum uerò ſaluari? Magdalenam & plures alios ſalutem eſſe conſecutos quis exiſtimaſſet? Verùm ut omnia bene dixit Chriſtus, ita & hoc quoq; Phariſæis: Amen dico

uobis,

nobis,[a] quia publicani & meretrices præcedent uos in regno Dei. Quapropter potius ſinguli exclamare debent cum ſanctiſſimo Paulo: [b] O' altitudo diuitiarum, ſapientiæ & ſcientiæ Dei, &c.

Adulteri.] Nouit ille magnum malum eſſe adulterium, ex Leuitico,[c] ubi præceptū fuit ambos morti deſtinandos. quam legē ipſe Paulus,[d] quamuis non repetat, tamē huiuſmodi tranſgreſſoribus [e] Dei regnum fore claudendū dicit, quoniā Chriſtus legitimam uiri ac mulieris coniunctionē eſſe uoluit, dicens: [f] Ideo relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit coniugi ſuo. Raptores.] [g] De rapina multa ſciebat eſſe in Prophetis & lege,[h] quàm abominaretur eam Deus. proinde ſe iuſtum exiſtimat eſſe, quia immunis eſſet ab eiuſmodi malo. Ieiuno bis in Sabbatho.] Et hic peccauit Phariſæus ille. quoniā etſi hæc Deo grata & accepta ſint, non tamen ob id Deus nobis obligatur, qui nunquā ſoluendo eſſe poſſumus. Empti enim ſumus precio magno, omnes æternis deſtinati ſupplicijs. quicquid itaq; nobis datur, mera gratia eſt. Rectius igitur fecit publicanus ille, diuinam propitiationem dum implorauit, dicens:

Deus, eſto propitius mihi peccatori.] A' longè ſtetit ipſe, haud ignorans quàm peccatores auerſetur Deus.[i] in cuius ſignum olim Moyſes fuit iuſſus ſoluere calceos, antequam appropinquaret rubo ardenti. Timore quoq; tangebatur: quemadmodū fieri ſolet, ubi mœror ac maxima triſticia inuaſit hominem. Cæterùm ut non auſus fuit appropinquare ſanctuario templi, nec oculos leuare, ob peccatorum ſuorū grauitatem, diuinæ maieſtatis conſpectum reformidans: percutit pectus, ut oſtēderet, ubi ulcus, ubi dolor ſuus eſſet. Caput non languebat, nec laborabat pede: tantum ſaucia erat anima, corq́; ſuum infectū incurabili morbo, niſi Deus mederetur. Et quoniam inde ſciebat omnia promanare mala, ibiq; uerā inchoari pœnitentiā, propterea percutit pectus ſuū, atq; ait: Deus, tu ſolus potes, nemo mihi in tantis calamitatibus cōſtituto ſuccurreret: tibi ſoli peccaui. quia homo homini non peccat: quia eum aut par aut grauior culpa coinquinat. tu ſolus iuſtè peccata ulciſceris: quia ipſe ſolus, in quo non poteſt inueniri iniquitas. Dixi ergo, cōfitebor aduerſum me iniuſticiā tibi: tu obſecro Domine uelis remittere impietatem peccati mei. peccaui in cœlum & coram te, fateor liberè. At tu qui dixiſti, [k] Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut conuertatur, & uiuat: Eſto propitius mihi peccatori.] Tu qui dixiſti: [l] Ego ſum ipſe qui deleo iniquitates hominū: propter temetipſum inclina aurem

tuam ad preces meas. & audi. nullæ mihi ſunt iu- a Matth.21.
ſtificationes, ſed tantū in miſerationibus tuis mul- Dan.9.
tis, proſterno preces ante faciem tuam: miſerere b Rom.11.
mei Deus, ſecūdum magnam miſericordiā tuam.

Et deſcendit hic iuſtificatus ab illo
in domum ſuam.] Iuſtus Deus. non ex ali- c Leuit.24.
quo uel merito uel opere impium iuſtificat: ſed ex d Galat.5.
mera gratia & miſericordia, dummodo obnixè
imploret eam iuſtificandus. Et egregiè concludit e 1.Cor.6.
hanc parabolam Chriſtus, & ait: Omnis
qui ſe exaltauerit, humiliet.] Omnis qui f Matth.19.
in ſe & ſua opera glorians confidit, et proximum
ſuum ex eiuſmodi hypocriſi accuſat atq; condem- g Amos 3.
nat, humiliabitur: hoc eſt, deſpicietur à Deo. & h 3.Reg.21.
econtrà, qui ſe neminem deſpectiorem peioremq́;
æſtimat eſſe inter mortales, exaltabitur in regno
cœlorū. Non imitemur itaq; ſuperbiam Phariſæi,
ſed ſeruemus humilitatē pœnitentis publicani: &
Dominus dabit nobis gratiam hic, & gloriam in
futuro. Amen.

IN FESTO DIE SANCTI Laurentij martyris Euangeliū, Ioan. 12. Niſi granum frumenti mortuum fuerit.

VArijs uſus eſt Ieſus ſimilitudinibus, quo fi-
dem hominibus perſuaderet. Vt ergo uer- i Exod.3.
bum ſuum ſemini in terram deiecto comparauit,
quod enatum, centeſimum dederit fructum: ita
nunc grano ſeſe comparat uel hac ratione, quoniā Matth.12.
ſicut granum ex terra natum, & rurſus in ea mor-
tificatum, cum copioſo fœnore renaſcitur, occu-
pat campos, et regionem ditat: ſimili modo Chri-
ſtus è terra, hoc eſt, generoſiſſimo uirginis utero
ortus eſt, & in terrā proiectus, quando uerè mor-
tuus eſt, & deinde reſurrexit, fructum protulit
uniuerſo mundo. quod ſancti Prophetæ figuris
exprimentes, ſatis demonſtrauerunt fore, ut orire-
tur qui homines ſuo ſatiaret bono. Quid enim ſibi
hoc aliud uult, quod dixit Dauid: Veritas de terra Pſal.84.
orta eſt, & iuſticia de cœlo proſpexit? quàm Sal-
uatorem hominem factum in mundum, in mundo
omnem docturum ueritatem: qui cum Deus ſit,
nil futurus niſi ipſiſſima iuſticia, hocq́; fieri nō poſ-
ſe, niſi morte interueniente ipſius. quemadmodum
Ionas figuraſſet, latitans tribus diebus & tribus Ionæ 3.
noctibus in uentre ceti, & deinceps annunciata
ſalus fuit Niniuitis, modò conuerterentur à praua
eorum uita? Chriſtus igitur granum mortuum eſt, k Ezech.18.
& reuiuiſcens, quod multum fructum attulit om-
ni nationi, ſicut ipſe dixit: Ego ſum panis uiuus, qui Ioan.6.
de cœlo deſcēdi: ſi quis mādùcauerit ex hoc pane, l Eſaiæ 43.
uiuet in æternū. Primùm igitur hoc granum hunc

nobis tulit fructum, ut ad ſidem æternæ ſalutis tra
cti, habeamus remiſſionē peccatorū. Sic enim dixit
Matth.26. Chriſtus noſter: Hoc eſt corpus meū quod pro no
a Rom.6. bis tradetur: Et panis quē ego dabo, caro mea eſt,
quam dabo pro mundi uita. Hic eſt ſanguis meus,
qui pro multis effundetur in remiſſionem pecca
Hebr.9. torum. Et Paulus: Chriſtus, inquit, ſemel oblatus
eſt ad multorum exhaurienda peccata. Quæ om
nia huc referri poſſunt, ut ſciamus, certoq́; creda-
b Coloſ.3. mus, in morte Ieſu Chriſti noſtram ſalutem eſſe
ſitam, unde etiam panis, qui à nobis in myſterijs ſu
mitur, creditur eſſe ipſa caro Domini, & æternæ
uitæ ſubſidium: & uinum ſanguis ille, qui effuſus
eſt pro genere humano ad obſignandū teſtamen-
tum noſtrum nouum, quemadmodū uetus bruto-
rum ſanguine cōfirmabatur. Ergo hic fructus nun
1.Ioan.2. quam marceſcet, qum uerè dixerit Ioannes: Aduo
catum habemus apud Deum Ieſum Chriſtum, et
ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: & non no
ſtris tantum, ſed etiam totius mundi. Vt autem fru
ctus ille totum mundum expleret, & ditaret, dixit
c 1.Pet.2. Chriſtus iam in cœlum aſcenſurus diſcipulis ſuis:
Actor.1. Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & omni Iudæa,
& Samaria, & uſq; ad ultimum terræ. quod quidē
ut factum ſit, uel ipſa Apoſtolorū acta oſtendūt:
Actor.13. Cum enim Paulus & Barnabas ueniſſent Antio-
chiam, & Paulus conſtanter Iudæis Ieſum annun
ciaret eſſe Chriſtum, Iudæi uerò contradicerent,
dixerunt illi: Vobis oportebat primùm loqui uer-
d 1.Cor.15. bum Dei, ſed quoniam repellitis illud, ecce conuer
timur ad gentes. et ſucceſſu temporis factum ſuit,
ut ubiq; acclamaretur: Viuat Chriſtus Ieſus, uiuat
in ſecula, uiuat. Secūdò granum iſtud attulit nobis
fructum, id eſt, certiſſimæ ſalutis ſpem iuxta pro-
miſſionem, ut quibus denegata ſalus fuerat, ſint fi-
lij Dei, ac hæredes æternorum gaudiorum: uel, ut
Rom.9. Paulus dicit, qui non ſectabantur iuſticiam, iuſti-
ciam apprehenderūt, iuſticiam autem quæ eſt ex
fide: & hoc, quando Iudæi offenderūt in lapidem,
ſicut uaticinatus erat de ipſis Eſaias propheta. Hic
Eſaiæ 8. eſt ergo fructus ille, qui in perpetuas durabit
æternitates, ubi iuſti fulgebunt quaſi ſplendor fir-
mamenti, ubi iucunditas atq; lætitia ſempiterna
erit. de quo Chriſtum locutum eſſe exiſtiman-
dum eſt, quando dixit: Non'ne ſic oportebat pati
Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Cæte-
e Hebr.11. rùm parum proderit atq; cōducet hoc ipſum Chri
ſti factum, niſi & ipſi proiecti in terram moria-
mur. quare Petrus inquit, Chriſtus paſſus eſt pro
nobis, relinquens exemplum, ut ſequamur ueſtigia
1.Pet.2. eius. Moriemur itaque cum Chriſto, primò cum
f Ibidem. carnem noſtram deperditam odio habebimus,

quod Chriſtus dicit animam odiſſe. Adam enim
noſter ille uetus in mortem omnes dedu xit, &
per Chriſti mortē reſtituti ſumus uitæ. [a] Qui igi-
tur, ait Apoſtolus, mortui ſumus peccato, quomo
do adhuc uiuemus in illo? Equidem baptiſma effe-
cit ut ſimus illuminati atq; depurgati à uitioſis il-
lis inquinamentis: tantum oportet atque decet, ut
baptiſmi uis exerceatur tota uita, donec mortale
hoc induat immortalitatem. ſicuti idem hortatur
Apoſtolus, cum inquit: [b] Mortificate membra ue-
ſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, im-
munditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, et
auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus, &c.
Qui itaq; omnem laſciuiam ac diſſolutam uitam
approbant, parumq́; referre putant etſi indulge a-
tur genio lautiſſime: profectò mihi Chriſtū men-
dacem facere uelle uidentur, eumq́; oſtentui habe
re. Sic enim maiorem aperuiſſet feneſtram, & li-
centiam peccandi, poſſetq́; ab Antichriſtianis dici
author omnis turpitudinis & nequitiæ: quod ab-
ſit, cum ſit ipſe ſanctus ſanctorum. quo rectius di
ctum eſt à Petro: [c] Sic eſt uoluntas Dei, ut benefa
cientes obmuteſcere faciatis imprudentium homi
num ignorantiam, quaſi liberi, & non quaſi uela-
men habētes libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. Secun
dò oportet, & mori cum Chriſto naturaliter, ut
uulgò dici ſolet. Nam etiamſi mors perpetua per
Chriſtum fidelibus ſublata ſit, oportet tamen diſ-
ſolutionem et corruptionem corporū humanorū
fieri. Oportet enim, Apoſtolo dicente, [d] corrupti-
bile hoc induere incorruptionem, & mortale im-
mortalitatē, &c. Sic mors iſthæc nihil erit, quàm
traiectus ad uitam, æternamq́; ſalutem. Igitur ut
naturæ mori maximè contrarium ſit, tamen affe
ctus imaginatioq́; illa ratione uinci debet, quoniā
non amittitur quod habemus ſed in meliorem tan
tum conditionem transmutatur, ut planè ſit incor
ruptibile quod reſurget. Operibus malis quibus
hæc uita plena eſt, ad Dei regnum, ubi nullus eſt
dolor, clamor aut luctus, nemo perueniet. neceſſe
eſt itaq; eam in aliud transmutari. Quod equidem
cum animaduerterunt pij olim homines, pro Chri
ſti nomine mori minimè dubitauerunt, & omnes
iniurias patientiſſimè ſuſtinuerunt, exiſtimantes
non condignas paſſiones ad futuram gloriam quæ
reuelabitur tempore ſuo. Igitur ſecti ſunt (ait Pau
lus) [e] in occiſione gladij mortui ſunt, floccipen-
dentes hanc utcunq; uitam, quo meliorem acce-
ptarēt, & præmiū æternū. Præuenerūt igitur nos
in certaminibus, ſed non in cōſummata glorifica-
tione. Omnes (ait Apoſtolus) [f] teſtimonio fidei
probati ſunt, at nondū acceperūt repromiſſionē,
ut

ut non ſine nobis conſummarentur, tempore hoc
fiet conſummationis, ubi omnes pij ac ſancti homi
nes ſimul glorificabũtur, corpore & anima denuò
unitis in magna iucunditate. Itaq; det nobis Deus
clemẽtiſsimus Dominus ac pater noſter, ut eorum
intuentes exitum imitemur, & fidem, ut fiat quod
ſperamus fore, nimirũ poſt hanc uitã ut poſsidea-
mus in regno Dei læticiam ſempiternam: Amen.

DOMINICA DVODECIMA Euangelium, Marci 7. Exiens Ieſus de finibus Tyri, &c.

RElictis Ieſus calumniatoribus Iudæis, ut
oſtenderet iuſtè illos priuandos regno Dei,
diuertit ad Gentes. in Tyro namq; & Sydone il-
læ habitabant. Et poſtquam, inſtante interceſsione
matris motus, filiam matris gentilis ſanauit, inde
egreſſus uenit ad mare Galilææ. Verùm quoniã
ipſe iuxta Prophetarum oracula, ad quæ adimplen
da uenerat quidẽ, multa ac ſtupenda omnibus ede
bat miracula. Nam cæcis lumen reddebat, ſurdis
auditum, & claudis greſſum: & circumiens totam
Galilæam, docẽsq; in ſynagogis, ac prædicans E-
uangelium regni, inſuper ſanans omnem languorẽ:
interea rumor hinc inde diuulgatus eſt maximus.
& inde factum fuit, ut omnes malè affectos affer-
rent, unde & illum quoq; adduxerunt mutum, &
ut ait Euangeliſta, Deprecabantur Ie-
ſum.] *Primùm diſcamus hic mutuam interceſsio*
nem, quæ multum apud Deum ualet, dicente Iaco-
bo:[a] *Orate pro inuicẽ, ut ſaluemini. & facta non-*
nulla hoc ipſum uerum eſſe teſtantur. Non'ne He
rodes apprehendit Petrum: & oratione facta ab
Eccleſia, liberatus et ſaluatus fuit Petrus?[b] *Et Pau*
lus, etiamſi gratus Deo eſſet miniſter, ab ipſis ta-
men Romanis ac Theſſalonicenſibus ſuffragia ac
deprecationes petijt: quam rem D. Ambroſius, ut
ſanctus, ſanctiſsimè interpretatur, ac dicit: Orat ut
adiuuetur: ordinẽ ſequitur, ut ab Eccleſia fiat ora-
tio pro rectore ſuo. Multi enim minimi, dum con-
gregantur unanimes, fiunt magni: & multorum
preces impoſsibile eſt ut non impetrent. Deinde
edocemur hoc illorum exemplo, Ieſum filium Dei
eſſe eum ſolum, qui uelit ac poſsit omnes noſtras ſa
nare infirmitates. Omne enim malũ unde quæſo
uenit, quàm ab ipſo Deo, Scriptura dicente:[c] *Non*
eſt malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus.
non quidem ut ipſe ſit author malorum quæ fiunt,
ſed quia permittit, idq; uarijs ex cauſis, ut in Iob
alijsq; uidere eſt. qui obinde dicit:[d] *Ego occidã, et*
ego uiuere faciam: percutiam & ſanabo, & non
eſt qui de manu mea poſsit eruere. Vt igitur hoc
certum uerumq; eſt, ita laborãtes morbis uel alijs
malis immiſsis, ad neminẽ aliũ niſi ſolum Chriſtũ
uenire debemus (ſcimus tamẽ quomodo medicinã
ad noſtram interim ſalutem crearit altiſsimus.)
Enimuerò qui alios auxiliatores quæſiuerunt, aut
potius creaturæ quàm Deo ipſi fidem adhibuerũt,
ſemper pœnas debitas luiſſe eos compertum eſt.
Sic enim Ochoſias rex Samariæ iuſto iudicio 4. Reg. 1.
Dei mortuus eſt, quia ægrotans conſilium petijt à
Beelzebub in Accaron: quaſi non eſſet Deus in
Iſrael, qui ſaluare poſſet. Igitur minus iuſtam Dei
mulctam Chriſtiani effugient, ubi relicto uero ſal
uatore ac medico, ad Deos alienos ſeſe conuerte-
rint: quod equidem fit, ubi aduerſa ingruente fortu
na magicis artibus, aut illorum hominum qui eas
exercent opera utuntur, potiſsimùm id malum dia
bolo & miniſtris eius aſcribentes. cum Apoſto-
lus dicat: Si Deus nobiſcum, quis contra nos? Itaq; Rom. 8.
conſultiſsimum eſſet, meo iudicio, citò conuerti ad
Dominum uitæ ac mortis poteſtatem habentem:
hocq; cum regio Propheta, qui cum undiq; pecca
tis premeretur, malaq; innumera ſibi imminerent,
ad ſolam ipſius Dei miſericordiam confugiens di-
xit: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſe- Pſal. 50.
ricordiam tuam. licet enim uarijs ex cauſis ſubue
niant morbi, cæteraq; mala: maiorẽ tamen in mo-
dum peccatum cauſa malorum eſt, atq; erit. Nec ta Eccle. 38.
men ob id medicinam quam ab altiſsimo creatore
creatam nouimus, uolumus eſſe condemnatam,
præſertim cum extet euidens exemplum de To- Tob. 6.
bia, quem angelus iuſsit curari quibuſdam naturæ a Iac. 5.
medijs. Et Ezechia, qui maſſa ficorum ulceri impo 4. Reg. 20.
ſita ſanitatem recepit. Et apprehendens
eum Ieſus.] *Multis Chriſtus uſus eſt cæremo* b Rom. 15.
nijs, quo magis pietatem ac deuotionem tenendam
atque obſeruandam doceret, ut quæ intus fierent
in corde, foris iudiciũ uerum præberent. Sic idem
alibi ad patrem oraturus in faciem procidit, genuq; Matth. 26.
flexit. nequaquam igitur exiſtimarim, tollendas
eſſe cæremonias, quæ nos pietatis & deuotionis
monent, uerùm ipſis ita eſſe utendum, ut quæ foris
præ ſe ferũt, intus omnino fiant. Certumq; eſt, cæ
remonias ad excitandam ac retinendam pieta-
tem, ordinis item & decoris gratia conſtitutas;
ut, iuxta Apoſtolum, omnia decenter & ordine c Amos 3.
in Eccleſia fierent. Sint igitur incitamenta reli- 1. Cor. 14.
gionis, & non diſſentiant ab Euangelica purita-
te, & nihil derogent Chriſtianæ libertati.

Suſpiciens Ieſus.] *Suæ humanæ naturæ*
ueritatem Chriſtus oſtendit ex cœlo, & à patre, d Deut. 38.
qui maior eſt eo ſecundum humanitatem, docens
auxilium eſſe præſtolandum, quemadmodum &

orare docuit patrem in cœlis, ut liberet nos à malo. atq; ideo illuc omnem noſtram dirigere debemus intentionem, noſtriq; cordis theſaurum erigere. quod olim Dauidem factitaſſe cognoſcitur,
Pſal.120. *quando dixit ille: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. & paulo pòſt: Auxilium, ait, meum à Domino, qui fecit cœlum & terram. Et hoc rectè quidem: quoniam Deus ſolus eſt, in quo uiuimus, mouemur & ſumus.* Ingemuit.] *Naturæ nimirum miſertus humanæ, & compaſſus tantarum infirmitatum, in quas humanum genus propter peccatum incidit, quãdo inuidia diaboli mors*
Rom.5. *introiuit in orbem terrarum, Adam aſtu diaboli*
Gene.3. *circumuento, unde omnes naſcuntur homines fi-*
Epheſ.2. *lij iræ, & æternæ damnationis. Meritò igitur ob ſeruitutem peccati atq; mortem ingemiſcere debe-*
a Rom.11. *mus, & conſiderare quàm offendamus indies Deum noſtrum: qui tamen ut nos redimeret atq;*
b Iob cap.1. *ſaluaret, mori dignatus eſt. Ipſum proinde rogare poſſumus, ut noſtris exceſſibus parſurus, cœleſtis patriæ deſideria, ſupernæq; pietatis præſidia benignus nobis largiatur.* Miſit digitos ſuos.] *Cæremonia iſthæc, qua uſus eſt Chriſtus in ſanando homine, leuis quædã & nihili quodammodo res uideri poſſet, ſi Spiritum nemo at-*
Exod.8. *tendat. Digitus Dei igitur, ipſa humanitas erat Chriſti, & uirtus in eo plenaria, quam olim malefici confeſſi ſunt in Aegypto. Virtute igitur Spiritus ſancti apertæ ſunt aures, ad intelligenda & ſuſcipienda uerba ſalutis. Salua deinde ipſa patris eſt ſapientia, qua niſi quis delinietur, nunquam laudabit in ſecula uiuentem. Vnde & hæc haud impiè adhuc obſeruari poſſunt: & doceri poteſt, cæ-*
c Matth.26. *remonias, quæ nos pietatis & deuotionis monent, nequaquam tollendas eſſe, uerùm ita ipſis uten-*
d Actor.2. *dum, ut quæ foris præ ſe ferunt, intus omnino fiant, ut ſuprà quoq; oſtenſum fuit.* Et ſtatim apertæ ſunt aures eius.] *Maieſtatem ſuam*
e Ioan.17. *Deitatis. & hoc modo declarauit Chriſtus, ſicut*
Eſa.35. *per Prophetam fuerat dictum: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures multorum patebunt. Quod autem inhibuit illis prædicationem facti, factum fuit, ut non uideretur humanam affectare uel ambire gloriam atq; laudem. Adclamant autem illi multo magis,* Bene omnia fecit.] *Deum hiſce uerbis ipſa turba Chriſtum confeſſa*
f Galat.4. *eſt eſſe, à quo omnia & per quem omnia facta ſunt. quem in modum Paulus quoq; ipſum Domi-*
g Gen.16. *num laudibus euehit, dum ait: Chriſtus imago Dei*
Coloſ.1. *eſt inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipſo condita ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, &c. Cæterùm quod hic obijci poſſet, Omnia eſſe confuſa, nihilq; ſibi uſqueadeò conſtare: quomodo igitur omnia bene facta eſſe poſſunt? hunc in modum diluitur: Nihil fieri neque mali neque inſipienter, ſed omnia apud Deum in gloriam ſuam, & propter aliquam fieri rationem, nobis quæ latet, ſoli Deo patens, & nobis minimè perſcrutanda. Hic ſolus (inquit Athanaſius) certam habet rerum omniũ cognitionem, & propterea habet ſapientiæ magnitudinem. Satis ideoq; eſt ſcire, quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vnde quicquid fiat, fiat planè in ueritate. Sicq; omnia ſint committenda Deo, qui in ſuam gloriam, & noſtram ſalutem, pro ſua iuſticia & ſapientia diſponit omnia. quam diſpoſitionem reputans ſecum Apoſtolus, miratur & obſtupeſcit, & nihil diffiſus quin omnia ritè ac ſuauiter diſponat Deus, ait: [a] O' altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, &c. Quid melius Iob dicere potuiſſet, [b] Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: Sit nomen Domini benedictum. Cum igitur omnes ſimus, plus quàm hic fuit, muti ac ſurdi, neceſſe erit, ut ſeorſim nos abducat Chriſtus: hoc eſt, mentem peccatis languidam uiſitando ſua gratia illuſtret, & à conſuetæ conuerſationis moribus auocet ad diuina facienda præcepta. Deinde mittat dona Spiritus ſancti in aures cordis noſtri. Et quia cognitionem ueritatis ſequi debet confeſſio, tangat & linguam ſputo ſuo, id eſt ſapientia, quæ prodit ex altiſſimi ore. Sicq; fieri poterit, ut perfectè loquamur, non cum clariſſimo illo oratore, Demoſthene ſcilicet, omnium oratorum Græcorum facilè principe, ſed Petro orante diſertiſſimè præter omnes: [c] Tu es Chriſtus filius Dei. & ubi ad fidem conuertit circiter tria millia hominum, dixit: [d] Certiſſimè ſciat omnis domus Iſrael, quia & Dominum & Chriſtum fecit Deus hunc Ieſum, &c. Et id quidem in noſtram ſummam cedet ſalutem. ſiquidem ipſe Saluator noſter dixit: [e] Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum.*

IN DIE FESTO ASSVMptionis diuæ Virginis ac genitricis Ieſu Euangelium, Lucæ 10. Intrauit Ieſus, &c.

PAulum allegoria uſum fuiſſe, epiſtola quam ad Galatas dedit, clarè teſtatur. [f] Ibi enim de Abraham loquitur, quòd duos habuerit filios: unũ de ancilla, et alterũ de libera. [g] Et hæc, ait, per allegoriam dicta, duo teſtamẽta ſignificant, ita ut per filium Agar Iſmaelem intelligatur Hieruſalem, quæ olim ſeruiuit cum filiis ſuis: per Saram

uerò

uerò filium Iſaac, illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera, & mater noſtra, &c. Nobis igitur nemo reor uitio uertet, ſi & hæc quæ dicta ſunt allegoricè, ad matrem Domini referamus. Intrauit igitur Ieſus in caſtellum: hoc eſt, ſicut Martha Chriſtum in materialem ſuam domum recepit: ſic & diua uirgo, in ſuum uterum uirginalem recepiſſe Ieſum dicitur, quando ipſum poſt annunciationem angelicam cooperante Spiritu ſancto concepit: quemadmodum Lucas illud deſcribens, Mariam angelo dicēti, [a] Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, et uirtus altiſsimi obumbrabit tibi, ideóq; quod naſcetur ex te ſanctum uocabitur filius Dei: reſpondiſſe dicit, Ecce ancilla Domini, mihi fiat ſecundū uerbum tuum. Porrò Martha hæc ſollicita eſt, et turbata fuit, quando affectu ueræ matris tangebatur erga ſuum quem uerè genuerat filium: quòd impiè reijcit impius Manichæus, dicens [b] phantaſiā eſſe quòd dicitur fœmineo ex utero Chriſtum natum: non enim decere, ut tanta maieſtas per fœminæ ſordes tranſierit. qui ſi ſpiritum illum habuiſſet, in quo pij dicunt Dominus Ieſus, alter myſterium illud abſtruſum edixiſſet: nimirum, uirginem illæſa uirginitate hunc noſtrum edidiſſe Saluatorem: quia non eſt impoſsibile apud Deum omne uerbum. [c] Hinc quoq; turbata fuit uera mater Ieſu Maria, quando oportebat eam fugere Herodē in Aegyptum. Demū cum filium ſuum deriſum, uulneratum, & in cruce pendentem conſpexit, quam perturbationem Simeon in templo ei ſtatim futuram prædixerat, dicendo: [d] Tuā ipſius animā pertranſibit gladius. cognouit enim ille puerum ſibi oblatum Meſchiam eſſe, lumen ad reuelandas gentes, & gloriam totius Iſraelis: at non omnibus ſalutem illam euenturā, quin multis ipſe futurus in ruinam, & ideo neceſſe eſſet eum multa pati, necnon turpiſsimam mortem. Cæterùm poteſt et hæc noſtra Maria mater Ieſu, uerè Maria allegoricè dici, quæ ſumma cum cōtemplatione uerba Chriſti audiuit. ſiquidem de ea ſcribitur, quòd omnia uerba conſeruauerit in corde ſuo, & poſt aſcenſionem perſeuerauerit cum Apoſtolis [e] in oratione & deprecatione. Vnde & optimā partem elegiſſe meritò dicitur, mundo ſuum relinquens, & fide uera filio ſuo Saluatori adhærens, cum quo iam uiuit ac manet in cœlis, ut piè credimus, tenentes animas ſanctorum in cœlis gaudere, & leuare ſubinde capita, quando uera redemptio & conſummata uita ueniat. Iam igitur non eſt amplius ſollicita, neque turbatur, quoniam nemo filium irridendo dicit: [f] Vah qui deſtruis templū Dei, &c. Sed quia uidet eum à dextris ſedere patris omnipotentis Dei, qui mortuus quidē fuit, ſed peccato, unde amplius mori non poteſt, ſed uiuit Deo: cui proinde angeli ſicut Domino miniſtrant, & ſine intermiſsione clamant: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere honorem & gloriam: & cadentes in facies ſuas, adorant ipſum uiuentem in ſecula ſeculorum.

Apoc. 5.

Quæ non auferetur ab ea.] Chriſtus peccato obijt, hoc eſt noſtris erratis, morti ipſe minimè obnoxius: in Dei iam & patris uirtute uitā agit perpetuam. Et ad hanc prouecta eſt cum Stephano, Iacobo, atq; alijs ſanctiſsima uirgo ac mater filij Dei, ut ſuperno Rege nil ſuperius habeat, cum quo gaudebit æternaliter, ipſo Chriſto dicente: Iterum uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis. De tenebris huius ſeculi prodijt, mortis regionē exceſsit, & uiuentium terram ingreſſa eſt, ubi qui ſunt neque amplius eſurient, neq; ſitient, neq; cadet ſuper illos ſol neq; æſtus, ſed ſunt omnia amœniſsima iucundiſsimaq;, initium quidem futurorum, & perfectiſsimorum, quando pax, ſerenitas & tranquillitas omnia occupabit, incorruptibilis gloria, cum Chriſto, cum angelis, & tota cœleſti curia. Fuiſſe autē diuam Virginem corpore defunctam credere fas eſt, quandoquidem omnibus hominibus ſtatutum eſt ſemel mori, dicente Apoſtolo: etſi de prærogatiua & immunitate à peccato originali uaria diſputentur. doctus Auguſtinum exactius conſulet. Porrò cum uirtuoſa ſanctáq; diuorum opera perinde ac faces ſint, nos ad æmulationem, ſequendosq; eorum mores ac uitam ſuo ardore ſuccendentes: ſunt ſpeculum uirtutum, & operationum, unde intelligamus qua uia & actione grati Deo, cœlum & ipſi ſimus conſcenſuri. Cùm enim Chriſti paſsio, non niſi eis qui ſe ea dignos faciunt proderit: quid iuuabit ſanctos uenerari, ac eorum pias celebrare memorias, niſi ipſos imitemur? Quamobrem Apoſtolum ſcripſiſſe puto Corinthijs, ut ipſius imitatores eſſe uelint, quemadmodum ſciant ipſum Chriſti imitatorem fuiſſe. Erit itaq; diuæ uirginis & matris Ieſu Mariæ uirtuoſa actio ipſa, nobis exemplum. Cum autem nec fieri poſsit, ut Chriſtum quiſq; hoc modò ſuſcipiat: ſatis enim eſt filium Dei ſemel carnem humanam aſſumpſiſſe: excipiamus eum ſaltem in domum pectoris noſtri. id ſanè fit, ſi ſemotis longè peccatis, fides adſit per dilectionem operans, quemadmodum illa credidit fidemq; ſuam uſq; in finem conſeruauit, & Deus nos inhabitabit. ait enim Apoſtolus: Templa Dei eſtis, & Spiritus ſanctus habitat in uobis. ſicut ſcriptū eſt: Inhabitabo in illis, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus.

a Lucæ 1.
Ioan. 16.
b Hæreſis Manichæi.
c Matth. 2.
Hebr. 9.
De Gen. ad literam, & Irenæum lib. 10. c. 19. li. 3. ca. 21.
d Lucæ 2.
1. Cor 4.
e Actor. 1.
1. Cor. 6.
Hierem. 31.
f Matth. 27.

Miniſtrare & illi poterimus æquè & ſi in cœlis ſit, quãdo opera miſericordiæ exercebimus in eos in quibus eſt Chriſtus, hoc eſt, egenos & pauperes, quoniam ipſe dixit: Amen dico uobis, quamdiu
a Eſa. 64. *feciſtis uni de minimis meis, mihi feciſtis.* Nec abs
re quoq; erit ut turbemur cum altera Martha, Maria matre ſcilicet Domini: turbemur autem ob paſſionem & mortem, quam Chriſtus noſtri cauſa ſu. tinuit: non equidem propter ipſum, quia uolun-
Eſaiæ 53. *tariè ſe obtulit iudicãti ſe iniuſtè: ſed ut cernamus*
1.Pet.2. *ac conſideremus grauitatem delictorum, & uideamus uehementem iram Dei, qui noluit peccatores dimittere, niſi proprij filij morte redimeren-*
Cap.53. *tur, ut ex Eſaia liquet dicente:* Propter peccata po
puli mei percuſsi eum. Quoniam uerò ad æternam anhelamus uitam, potius imitanda erit nobis Maria ſummo ſtudio, quæ hauſit uerbum ſaluiferum:
b 1.Ioan.1. *parum quia eſſet,* Mariam theotocon *fuiſſe, niſi tenaciſsimè uerbo filij ſui adhæſiſſet.* Verbum Ieſu *uerus eſt cibus animarum, quo recreantur & ſuſtentantur homines, donec ad Chriſtum ueniant in domum patris ſui. Optima hæc pars noſtra, parata eſt à conſtitutione mundi.*

DOMINICA DECIMATERTIA

Euangelium, Lucæ 10. Conuerſus Ieſus ad diſcipulos dixit, Beati oculi.

EGit Dominus noſter Ieſus Chriſtus gratias *ſuo patri ob mirabilem diſpoſitionẽ ſui Euangelij, quoniam myſterium humanæ redemptionis ſapientibus huius mundi abſconſum uellet, & reuelatum paruulis, ſua peccata cognoſcentibus, & proinde Deum uerum liberatorem quærentibus.*
c Pſal.118. *Mox igitur ad diſcipulos ſuum ſermonem dirigẽs,*
ait: Beati oculi.] *Vos inquam, mei chariſsimi filij & diſcipuli, beati eſtis, quia uidetis me, ut Dei filium carne aſſumpta. Beati igitur ſunt atque erunt qui uident, quæ uos uidetis. Nemo tamen tã*
d Rom.6. *obtuſo ingenio eſſe debet, ut exiſtimet omnes fore beatos, qui Chriſtum in carne uiderunt oculis*
e 2.Pet.2. *ſuis, ut ita dicam, corporeis. ſic enim impij Iudæi,*
f Ioan.15. & 11. *Annas, Caiphas, & reliqui, ueluti Herodes & Pilatus, & qui clamauerunt, Vah qui deſtruis tem-*
g Matth.26. *plum Dei, &c. beati eſſent: ſed qui Chriſtum ſic*
h Deut.6. *in carne uiderunt, ut eum nihilominus uerum filiũ Dei eſſe crederent, quomodo eum uiderunt Apoſtoli, qui etſi illum uiderunt cõmuni infirmitate circumdatum, crediderunt tamẽ in homine latentem*
Matth.16. *unum cum patre Deum. Quod inde apparet, quia dixerunt: Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Ergo uidere Chriſtum nõ aliud eſt, quàm in illum ut Deũ*
i Matth.7. *credere, et uerbũ pro nobis carnem factũ, quem-admodum ipſum uiderunt Abraham, Dauid ac alij: qui etiamſi Chriſtum cum hominibus conuerſantem, & cum tanta maieſtate loquentem & operantem, non uiderũt, nec audiuerunt, quod equidẽ ex animo optarunt, ita ut dixerint:*[a] *Vtinam cœlũ diſrumperes ac deſcenderes: uiderunt tamẽ, quia in ſpiritu cognouerũt Chriſtum certò uenturum. Et uidit Abraham iam in placida ſanctorũ requie poſitus, filium Dei de ſua ſtirpe iam eſſe incarnatum, quod Chriſtus dicit: Abrahã uidit diem meũ, & gauiſus eſt. Erũt igitur haud minus omnes beati, qui in ſacra Scriptura Dei filium cognoſcunt, ipſius in conuerſatione ſanctitatem, diuinam in miraculis poteſtatem, reſurrectionis gloriam, & uitam æternam. Quocirca ſanctus Ioannes ſumma cum grauitate conteſtatus eſt ſe ac alios Apoſtolos ueraces eſſe, ac dignos quibus fides adhibeatur, quando dixit:*[b] *Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, annunciamus uobis uitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.* Et ecce quidam legiſperitus.] *Occaſionem tentandi inde ſumpſit ille, quòd dixerat Ieſus: Gaudete, quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Cognoſcens autem Ieſus uerſutiam, remittit eum ad legem, qui dum ritè ac rectè reſpondet ex lege, audit,* Hoc fac & uiues.] *Non mirum eſt, hoc legiſperito dixiſſe Ieſum, quando mirum in modum illi iactabãt legem, deq; illa gloriabantur. Atqui num et nos ad legem remittendi ſimus, forſan ſub iudice lis eſt. Verùm ut Chriſtus non uenit ſoluere legem, ſed adimplere: ita ſanè ab illa minimè exempti ſumus, nõ tamẽ quæ umbram habuit futurorũ, ſed continet uoluntatem patris, de qua Dauid dicit:*[c] *Beati immaculati in uia, qui ambulãt in lege Domini. Verum eſt enim quod nos qui in ira Dei nati ſumus, ſaluamur per fidem Ieſu Chriſti, qui hanc iram ſingularis ſacrificij oblatione placauit: ſic tamen, Auguſtino dicente poſt Apoſtolos,*[d] *ut in nouitate uitæ ambulemus, ſerui iuſtitiæ, uiuamus iuſticiæ. qua de cauſa Chriſtus diſcipulis ſuis dixit:*[e] *Vos amici mei eſtis.*[f] *quare? quia cum Martha dixiſtis me eſſe filiũ Dei? nõ quidẽ: Sed ſi feceritis, quæ præcipio uobis.*[g] *Oportet igitur nõ eſſe ignauos & pigros, ſed indefeſſè inſiſtere operib. pijs:*[h] *diligere Deũ, & proximũ noſtrũ. Is aũt diligit Chriſtũ Deum, qui abſtinet ijs, quibus ipſe multũ offenditur, et facit omnia ab eo præcepta: quæ perfectio quamuis in hac uita nõ poſsit haberi, præcipitur tamẽ, ut ad plenitudinẽ charitatis currere non negligamus. Quod ad primũ attinet, his declaratur uerbis, cũ ait Ieſus:*[i] *Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis*

homines,

hominès, eadem & nos facite illis. **Ille autem uolens ſe iuſtificare.**] Hoc errore tenebantur Iudæi, quoniam ſcriptum erat: [a] Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. &: Nō dabis fratri tuo ad uſuram, ſed alieno: tantum Iudæum Iudæo proximum eſſe arbitrabantur. Chriſtus igitur omnem hominem omni homini proximum eſſe probè noſcens, ſiquidem omnes homines ſecundum carnem ex homine uno profluxerunt, unde omnium pater Deus, dicente propheta: [b] Non'ne Deus unus creauit nos? docet hunc legiſperitū exemplo, quàm diuerſum à uero ſentiat. Et Dominus quidem et ſic proximum oſtendit, ut interim ſe Samaritanum, hoc eſt, omnium hominum cuſtodem eſſe inſinuet. Intellexit igitur per hominem hunc Chriſtus, totum genus humanum quod in [c] Adam & Eua aſtu diaboli circumuentis, ut legem Domini de non edendo fructu tranſgrederentur, deſcendit ab Hieruſalem, hoc eſt, paradiſi delicijs, ad innumeras miſerias et ærumnas, à gaudio ad dolores, à uita ad mortem. Ergo latrones ſunt ſpiritus illi nequam, qui cum lucifero è cœlo ceciderunt, hoſtes noſtri inuiſibiles ac nocentiſſimi. à quibus proinde cauendis nos fideliter admodum monent apoſtoli Petrus [d] atque Paulus. [e] Illi etenim protoplaſtum ſpoliauerunt ſtatu innocentiæ & iuſticia originali, quod Chriſtus dicit plagis impoſitis eos abijſſe. Relictus eſt igitur homo ille ſemiuiuus: quia proprijs uiribus redire non poterat. habebat tamen repoſitam uitæ recuperādæ gratiam, ex quo dixerat Deus ſatanæ: [f] Ipſum mulieris ſemen conteret caput tuum. Manſit autem homo ſauciatus omni uitiorum genere, abiectus, deſtitutus, ac deſperationi proximus, multis quidem ſeculis. Nam etſi Aaron ſummus ſacerdos Dei uiderit eum, tamē ſacrificijs ſuis ipſum ſanare non potuit. Impoſſibile enim erat ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata, ſicut ſcriptum erat: [g] Hoſtiam & oblationem noluiſti. [h] proinde relicto miſerrimo illo, ſacerdos prætereijt. Cæterùm lex per Moſen data, multa bona populo Iſraelitico promittebat, ita ut ſupra modum gloriarentur Iudæi de lege ac Moyſe: attamē uſqueadeò hunc hominem miſerè ſaucium curare ac ſanare non ualuit, ut & ipſum Moſen præterire fuerit neceſſe. quamobrem [i] D. Apoſtolus Galatis ſcribens, legem datā eſſe quæ uiuificare poſſet negat: et docet hinc iuſticiam eſſe, quia omnia concluſa ſint ſub peccato, ut ex fide Ieſu Chriſti promiſſio daretur credentibus. Quis igitur eſt ille Samaritanus, niſi Dominus Ieſus uerus filius Dei, uerè iuſtus? cum omnium hominum iuſticiæ

erant tanquam pannus menſtruatæ mulieris. fiebant quidem ſacrificia pro peccatis. ſed non abolebant ea: unde ſingulis annis oportebat pontificem ire in ſancta ſanctorum, expiandorum peccatorum gratia. Hic ergo uerus cuſtos generis humani, ſponte ſe obtulit patri, dicens: Ecce ego uenio. Accidit igitur ut & ipſe eadem uia deſcenderet, ſed non eodem modo. exiuit enim à patre, & uenit in Hiericho: hoc eſt, hunc inſtabilem & planè turbulentiſſimum mundum, ubi nihil quàm lachrymæ rerum. ſiquidem dicente Iob, Homo natus de muliere repletur multis miſerijs. Vidit is hominē, & miſertus eſt eius. nam aſſumpta humana natura propius acceſſit ad hominē, iam iam morti proximū, eumq́; leuauit ſua pijſſima doctrina, ſimulac alligans uulnera, dum oſtendit ſuperabundantes ſui patris diuitias, annum acceptum, remiſſionemq́; peccatorum: et ita oleum maximè ſalutiferum infudit, neminem quando reiecit, quin omnibus diceret: Venite ad me, & ego reficiam uos, &c. Quibus uerbis mirè erigebat perturbatas hominum conſcientias, ut ſpem bonam reconciliationis & pacis conciperent. Non tamen id egit ſine uino, exhortationis ſcilicet ad pœnitentiam, & ad operandum bonum, fructusq́; faciendos bonos. Quibus ita omnibus ritè peractis, tandē deſperatum illum hominem iumento ſuo impoſuit: id eſt, hominum peccata ſuſtulit in corpore ſuo, et propter eorum delicta mortuus eſt, quemadmodū Eſaias oſtendit, dicens: Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Et Petrus: Peccata noſtra, inquit, ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui iuſticiæ uiuamus. Et hæc eſt ſumma cura noſtri, quam egit, quam nemo alius potuit, dum omnes pios in fide reduxit in cœlum, atque æternam uitam, dicente Apoſtolo: Chriſtus propter delicta noſtra mortuus eſt, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Porrò ut regnū illud non erat de hoc mundo, ſed in cœleſtibus: Chriſto redeundum erat eò, unde deſcenderat. Contradidit ergo ſuis Apoſtolis legem ac prophetas, ſuumq́; Euangelium, quib. ſaucium illum hominem curarent, donec perfectè ſanus ad æternam rediret patriam: & aperuit illis ſenſum, ut intelligerent probè Scripturas, dato in hoc Spiritu ſancto doctore & conſolatore, quibus quoque promiſit præmium copioſum ſe daturum in conſummatione ſeculi. Eapropter & nunc quoque curatur genus humanum, & à uiolentia latronum colligitur, ubi ſanantur peccatorum uulnera: nimirum quoties ſobriè ac purè Chriſti Euangelium prædicatur,

a Leuit. 19.
b Malach. 2.
Iob 14.
c Gen. 3.
Matth. 11.
d 1. Pet. 5.
e Ephes. 6.
Eſaiæ 53.
1. Pet. 2.
f Chryſoſt. de dignitate hominis, & de lapſu ipſius.
Rom. 4.
g Hebr. 10.
h Pſal. 39.
i Galat. 3.

a Rom.13. quo ualde conſolamur & gaudere debemus, eò
quòd redempti ſumus per mortem Ieſu filij Dei
de æterna damnatione, & reſtituti priſtinæ ſani-
tati. Huic noſtro ſaluatori Chriſto ſit laus, gratia-
rumactio in ſecula ſeculorum: Amen.

IN DIE BEATI BARTHOlomęi Euangelium, Lucę 22. Facta eſt contentio, &c.

ESaias in Hieruſalem prophetans omnibus
pijs doctoribus exemplum præbuit, huma-
num ac terrenum numen non amplectendum, ſed
ipſam ueram gloriam inſpiciendam. à quo uiri hu-
b Matth.16. ius inſtituto deflectētes Apoſtoli, in ſummam cha
rybdim inciderunt. Facta eſt contentio (ait Euan-
geliſta) inter diſcipulos Domini, quis eorum uide-
retur eſſe maior? Contentionis matrem dicit Au-
guſtinus eſſe ſuperbiam. Verùm ut Apoſtoli car-
nales erant: ſic ab affectibus humanis ſuperati cō-
tenderunt de primatu, perperam omnino myſte-
rium Chriſti intelligentes, quando dixerat illis:
Matt.20. Ecce aſcendimus Hieroſolymam, et filiushominis
tradetur principib. ſacerdotum & ſcribis, & con
c Chryſoſt. demnabunt eum morte. In quo certè minimè imi-
tandi ſunt, ſed potius quòd conualuerunt et fortes
facti ſunt, poſtquam uirtute induti fuerunt ex al-
to, & iuxta Domini Ieſu doctrinam contenderūt
intrare per anguſtā portam in regnum cœlorum.
d Philip.2. Dixit autem eis.] Tyrannica iſthæc paſſio
eſt, uos more gentiū peruenire uultis ad regni mei
poſſeſſionem: ſed ad ſumma uirtutum nō potentia
uenitur, ſed humilitate. Principes huius mundi do
minantur ſatis imperioſe quidē: nō enim perſuadēt
ut ament honeſta, imò metu deterrēt ſuppliciorū,
e Pſal.2. et honorē à ſuis exigunt, etiamſi nō promereātur.
f Act. 4. Vera dixit Chriſtus. nam Nero et Roboam, alijq;
Impij reges ac principes. plures tales, fuerant impijſſimi reges: quorum hic
ſcorpionib. populū in ſeruitutē uolebat redigere, il
le uerò mirū in modū populū ſibi ſubiugarat. Abſit
autē hoc inter filios Dei, qui omnes ſunt fratres,
nullus omnib. reliquis ambitioſè dominetur: ſed ma
ximus erit minimus. miniſtrare enim debet alijs
doctrinā ſpiritus in charitate. Inter eos qui ad re-
gnum Euangelicū inſtituuntur, alia ratio eſſe de-
bet: quo quiſq; ex dono et gratia Dei maior erit,
hoc minus ſibi uendicabit poteſtatis et gloriæ: ſed
huc ſpectabit, ut ſuis dotibus proſit ac ſubleuet,
ut alijs dux ſit ad pietatem, adeoq; ſeruiet omniū cō
modis. Hinc certè Chriſtus leges ſuas, dicente
Chryſoſtomo, non ad hoc induxit, ut politias e-
uertat, ſed ut melius inſtituat. Omnis ergo prin-
ceps, iuxta Apoſtolū,[a] à Deo cōſtitutus eſt. Nam
ſicut in corpore noſtro, ita & in hominibus ordo
eſſet debet. Pulchrum itaq; eſt quod refertur de
Menenio Agrippa, cum ſeditio orta eſſet Romæ
contra magiſtratū, quomodo ſcilicet plebis, apolo
go de uentre et membris hominis, mentes flexerit
ſeditioſæ. Malum profectò eſſet, ſi nullus eſſet prin
cipatus, & multarum cladiū hæc res exiſteret oc
caſio, cōfuſionis & turbationum principiū. Præ-
clarè de quo & D. Auguſt. lib. 5. de Ciuitate Dei
cap. 24. Ego in medio ueſtrûm ſum.]
Cum ſuperiorum ſim Dominus uirtutum, uos mei
diſcipuli, homo fieri uolui, quod uos ipſi cōfitentes
dixiſtis:[b] Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Et ecce tā-
tum honorem mihi ullum exhiberi nolui, ut etiam
abiectiſſimus ſim hactenus uiſus. Non'ne dixerūt
me dæmoniū habere, et eſſe peſtiferum hominem?
et quod maximū eſt, ad mortē ipſam ſponte feſti-
no, animam meam dare in redemptionem pro mul
tis. exemplū iſtud ſit uobis: quòd ſi me imitati fue-
ritis, ad cœlos uſq; gloria ueſtra pertranſiet. hinc
amplior & præſtantior reddetur, hinc ianua re-
gni aperietur. Et uerum eſt. ſicut enim Chriſti de-
ſcenſus gloriam eius maiorē fecit. nam antequam
[c] homo factus eſſet Ieſus filius Dei, ab angelis ſolū
cognoſcebatur. Poſtquā autem hominem aſſum-
pſit, & crucis morte ſuperata rediuiuus apparuit,
hanc acquiſiuit gloriam, quæ à cognitione orbis
reſultat, quemadmodū apud Apoſtolū [d] habemus
dicentem, Chriſtus factus eſt obediens patri uſq;
ad mortē crucis. propterea exaltauit illum, & do-
nauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen, &c.
Sequitur: Vos eſtis qui perman.] Ten
tationes uocat hic Dominus, cōtradictiones, con
ſpirationes, et machinationes [e] aduerſum ſe, ſacer-
dotum, ſcribarum, & phariſæorum, quibus impiè
blaſphemantibus ſoli in fide firmi [f] permanſerunt
Apoſtoli. utcunq; enim illi clamarent, Dæmoniū
habet, Malus eſt, & ſeducit turbas: Apoſtoli ta-
men perſeuerabant, ac profitebantur eū eſſe Chri
ſtum filium Dei. unde etiam ipſis æternum polli-
cetur regnum, & ait: Et ego diſpono uo-
bis.] Quoniam de regno cogitabant ſatis ſplen
dido, iuxta morem aliorum hominum: ſolatur eos
promiſſione regni in perpetuum duraturi. Quo-
modo autē pater diſpoſuerit Chriſto filio ſuo re-
gnū, facile intellectu erit, ſi myſterium incarna-
tionis ritè intellexerimus. Quia enim filius obiuit
mortem propter hominem perditum, iuxta patris
decretum ac uoluntatem, ſedet modò ad dexterā
patris, et omnia ſibi ſubiecta habet: quam gloriam
nemini

nemini conceſſam credimus. Accumbere autē ad menſam metaphoricè dictum eſt: in alia namq; uita neq; eſurient, neq; ſitient amplius. Hoc eſt itaque, quod fruentur deſiderato & amato gaudio ueri & inconcuſsi boni cœleſtis uitæ. Habebunt ergo electi corpora uerè carnalia, ſed ab omni corruptione aliena, pura, agilia, et ſpiritibus non inferiora. Eodem modo intelligenda erit ſeſsio ſuper thronos. uoluit enim ita Chriſtus oſtendere futuram eorum ſublimitatē, ut qui modò nihili habeantur, omnibus ſuo tempore ſint præferendi cum filio Dei, cui pater iudicium dedit & omnem poteſtatem in cœlo & in terra. Et hoc modo indicatum eſt, regnum Chriſti eſſe cœleſte & ſpirituale, & ſtare in uera humilitate, licet ipſius ſit terra & omnis plenitudo eius, tamen ſitum eſt in ſpe ſupernorum gaudiorum. Reguntur igitur fideles à ſpiritu S. ut ſit charitas eorum de corde puro, conſcientia item bona, & fide non ficta. Qua de cauſa principi huius ſeculi ſuum principatū relinquūt, & fit ut ſancti homines quamdiu in hac uita ſunt, ſemetipſos ſollicita circumſpectione cuſtodiant, ne Babylonis gloria ſenſum ab amore patriæ ueræ auertat, monente Apoſtolo, ac dicente: [a] Si cōſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Oſtendit Apoſtolus, iſtam uitam non eſſe noſtram uitā, ſed aliā in cœlis, ubi erit læticia ſempiterna. Deinde nequaquam præparatum eſſe regnum omnibus, oſtendit Chriſtus, ſed tantum iјs qui permaneant cum eo in tentationibus uarijs huius mundi. Fortiter igitur inhærendum eſt Chriſto, cum immittuntur immiſsiones per angelos malos, ut cum Apoſtolo dicere poſsimus: [b] Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? &c. & fiat quod dictū eſt: Qui confitebitur me coram hominibus, [c] confitebor & ego eum coram patre meo.

DOMINICA DECIMAQVARta Euangelium, Lucæ 17. Et factum eſt dum iret in Hieruſalem.

SAnctæ ac fide dignæ hiſtoriæ indicāt, [d] Eſaiam prophetam in duas partes ſectum, ſub impio Manaſſe rege: Hieremiam uerò in Aegypto lapidatum eſſe, & nullam aliam ob cauſam quàm quòd uitijs contradicebant, & omnes arguebant ſuper impietate. Quod cum multo uehementius & maiori grauitate faceret prophetarum propheta, ſanctusq; ſanctorum Chriſtus Ieſus, eandem audiuit atq; expertus eſt blaſphemiam, Sed Chriſtus cœpto tantum non deſtitit, quin etiam ſermonibus pijs ſtupenda et admiratione digna miracula adiungeret ederetq;, quæ perfectiſsimè probabant ipſum eſſe in Prophetis promiſſum, ipſosq; Iudæos incredulitatis accuſandos, & reos mortis. Cæterùm quando, iuxta Gregorij doctrinam, opera Chriſti à fidelibus ita penſanda ſunt, ut in ueritate facta credantur, et tamen excellentius quid præterea innuant, haud abſurdè leproſorum illorū mundatio, aliam quandam Chriſti curationem ſignificabit. Et primò quidem leproſi illi fuerunt, Adam, Eua, Noe, Abraham, Iſaac, Iacob, Eſaias, & omnes breuiter Deo dilecti homines, cum tota poſteritate, qui ad unum omnes peſsima infecti lepra propter præuaricationē protoplaſti ægrotarunt, donec Ieſus caſtellum huius mundi intrauit. Priuſquam autem ille ueniret, lamentabiliter ac ſubinde pij illi longè ſtantes (erant enim omnes eorum iuſticiæ tanquam pannus menſtruatæ mulieris) ad Dominum: Vtinam cœlum diſrumperes, ac ad liberandos nos deſcenderes. Et, Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Quos cœleſtis pater, ut uidit eorum afflictionem, conſolatus eſt ipſos, promittens ſuo tem- a Coloſſ. 3.
pore ſe miſſurū ſaluatorem. Hinc Eſaias clamabat Eſaiæ 9.
ut præco Domini: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, &c. Et Hieremias: Ecce, dixit, dies Hiere. 23.
ueniunt, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum. Nato igitur ſaluatore Chriſto Ieſu, totum genus humanum ſanitati reſtitutum eſt, quando ipſe factus eſt propitiatio pro peccatis totius mundi, & ut uerus ille ſacerdos ſeſe obtulit patri. Verùm ut oues domus Iſrael primùm curare uenit, factum eſt tamē ut ingratis Iudæis manentib. gentes per Samaritanum ſignificatæ, laudes ac gloriam Deo & fi- b Rom. 8.
lio eius Ieſu Chriſto agerent, quādo in facies ſuas cadentes dixerunt: Benedictus Deus et pater Do- c Matth. 10.
mini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali, &c. Secundò Auguſtinus atque Beda leproſos eſſe uolunt, qui ſcientiam ueræ fidei non habentes, uarias doctrinas profitentur erroris, uel gentili ſuperſtitione & Iudaica perfidia infecti ſunt. hos enim oportere uenire ad Eccleſiam, atque uerum fidei colorem d Vide Epiphanium de prophetarum uita & interitu.
alijs ſimilem oſtendere. neque mirum eſt hoc, cum Apoſtolus de pſeudoprophetis & Apoſtolis ſummè cauendis, ſæpius admonuerit ſuum Timotheum, oſtendens illorum ſermonem cancri naturam habere, membrum cui incubuerit depaſcentis. Certum eſt igitur, Euſebio ſcribente, olim per paſtores Eccleſiæ lepram illam pernicioſiſsimam fuiſſe curatam, quando iuxta

Domini mandatum illi morbum indicantes, ægrotum uirtute ſummi pontificis Chriſti curarunt.
Euſebius lib. 9. cap. 30. Idem lib. 10. capite 28. Vnum aſſerentes eſſe Deum, unam ideóq; fidem, quemadmodum etiam ſit unum baptiſma: nec eſſe uelit Apoſtolus ſchiſmata ac diſſenſiones inter diſcipulos filij Dei Ieſu Chriſti.
a Ezec. 18. Deinde ut corporalis eſt lepra, ita & ſpiritualis, hoc eſt, animæ infectio erit tanto periculoſior, quanto præſtantior anima eſt corpore. Vt igitur hoc aptè doceamus, eò redeundum erit, unde digreßi ſumus. Venit igitur Ieſus in Samariam, quia uenit peccatores ſaluos facere: qui certè à longè ſteterunt, quia longe à peccatoribus ſalus eſt. Ita ut olim Iudæis
Eſaiæ cap. 1. diceret Deus: Cum extenderitis manus ueſtras, non exaudiam uos, quia manus ueſtræ plenæ ſanguine ſunt. Veruntamen oſtenſo Saluatore, omnes
b Matt. 24. leproſi illi occurrerunt: quod & nunc fieri debet,
Prouerb. 20. cum nemo poßit dicere Mundum eſt cor meum, & purus ſum ego à peccato. Et alibi: Si dixeri-
1 Ioan. 1. mus quia peccatum non habemus ſeducimus noſmetipſos, & ueritas in nobis non eſt. Ad Chriſtum igitur uenire debemus, ut uerum curatorem & ſaluatorem. uenire autem cum fiducia: id quod
Hebr. 4. iubet Apoſtolus, cum inquit, nos habere pontificem, qui poßit compati noſtris infirmitatibus. Porrò decet ut à longè quoq; ſtemus, non quòd Chri-
c Actor. 17. ſtus abhorreat aſpicere maculam lepræ noſtræ, quum ipſe omnes noſtros dolores tulerit: ſed præ uerecundia, eo quòd offenderimus tantopere Deũ noſtrum, maximum & nobilißimum creatorem ac redemptorem noſtrum: quemadmodum publi-
Lucæ 15. canus ille ac filius prodigus nobis exemplo eſſe poſſunt. quorum unus noluit ſuos attollere oculos, ſed percußit tantum pectus ſuum dicẽs, Deus eſto propitius mihi peccatori: alter uerò ſuum pec-
Lucæ 18. catum agnoſcens, ſe in cœlum quoque peccaſſe dixit. Vt autem ex animo clamauerunt ueri leproſi, Ieſu præceptor miſerere noſtri: ita ſanè omnibus nobis dicendum erit. Onus graue peccatũ eſt,
Pſal. 37. dicente propheta. Et quis nos hoc onere leuabit,
d Matth. 4. Matth. 11. niſi ille qui dixit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Nemo igitur ſe decipiat: ſolus Dominus miſereri poteſt, & ueniam peccatis largiri. nam ipſius miſericordia magna eſt, & incomprehenſibilis, quæ omnia
e Epheſ. 6. peccata immenſum excedit. Quamobrem ipſe per
Eſaiæ 43. Hieron. Prophetam clamitat: Ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me: hoc eſt, & ſi me laborare feceritis in peccatis ueſtris, ego tamen quia miſericors ſum, & multarum miſerationum, delebo omnes iniquitates ueſtras. Bene itaque dixit
Pſal. 31. Dauid: Confitebor aduerſum me iniuſticiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Porrò mundati ſunt leproſi, quia diuinam implorauerunt miſericordiam. mundabimur & nos à peccatorum lepra, dummodo non ceſſemus clamare. ipſe enim Chriſtus is eſt, qui dixit: [a] Nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. & obinde Petro dixit, remittendas eſſe iniquitates, quoties pro ijs homo ſupplicauerit dimittẽdis. At ut puri facti ſumus, nõ decet nos aliorſum cum nouem alijs ire: ſed grates reddere pias, & quas poſſumus ei, à quo redijt illa noſtra mundicies. Ingratitudinem enim, ut deteſtabilißimum uitium odit Deus: quemadmodum econtrà gratum hominem diligit, & maiora beneficia ſuperaddit ei, nõ tantum ut hic bene omnia ſuccedant, ſed quod eſt maximum omnium, ut fide ſua homo fiat ſaluus,[b] idq; in nouißimo die, ubi dicturus eſt Chriſtus ſuis: Venite benedicti patris mei, percipite regnum ſempiternum, &c.

DOMINICA DECIMA QVINTA Euangelium, Matth. 6. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.

CVm ueniſſet D. apoſtolus Paulus Athenas, Achaiæ urbem celeberrimam, uidit aram erectam ignoto cuidam Deo. [c] Quamprimũ igitur iuxta ſpiritum ſibi conceſſum, Deum uniũ cœli & terræ eum Deum eſſe affirmauit, qui omnibus dat uitam & inſpirationem, in quo uiuamus, moueamur, ſimusq;. Hæc quidem potißimum nobis Apoſtolus gentium concionatus eſſe uidetur. Quia ergo Deus ipſe noſter, & omnium quæ habemus pater ac Dominus eſt, propterea ſuper omnia et per omnia quæ intus uel foris habemus, uult honorari, ſibiq; ſeruiri: quare Scriptura dicit: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Deuter. 6. Cæterùm ut primo homini Dæmon ille peßimus obſtitit, quo minus ipſe in amore uero perduraret: & quia Chriſto imponere uiſus eſt dicendo, [d] Si procumbens adoraueris me, omnia hæc regna tibi tradam: nullum & nunc non mouet lapidem, quo nos Chriſti membra à uero amore Dei retrahat ad ſe in æternum cruciatum uel perditionẽ. Vnde ſanctus Apoſtolus, [e] nobis colluctationem eſſe dicit aduerſus principes ac poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarũ harum, &c. Vt autem uarijs illi nos aggrediuntur modis: minimum tamen non eſt, quòd immodica rerum temporalium nos uexant ſollicitudine. Chriſtus igitur, ut fidelißimus noſter parens, monet omnes ſuos diſcipulos ut caueant ab eis, & ait:

Nemo

Nemo poteſt.] Per duos dominos primùm intellexit Chriſtus ea, quæ à ſeipſis ita ſunt contraria ut ſimul eſſe nequeant, ceu ſunt ignis & aqua. Intelligit itaque Deum & ſatanam, quoniam omnino ſibi contrarij ſunt. Deus uult omnes ſaluos fieri, Satan uerò omnes perditũ iri. Vt hic ergo ad impia quæq; ſuadet ac trahit, ita ille ad ſaluberrima ſanctiſſimaq;. [a] unde Apoſtolus Corinthios ſatis piè præmonuit, ac dixit: Nolite iugum ducere cum infidelibus. quæ enim participatio iuſticiæ cum iniquitate, quæ ſocietas luci ad tenebras? quaſi diceret, nulla. ſic nec conuentio Chriſti ad Belial. Quia ergo Chriſtus in hanc ærumnarum regionem uenit, ut imperiũ diaboli diſſiparet, et regnũ iuſticiæ exaltaret, iubet ſuos ut prioris Domini ſeruitium abnuant, neq; enim ſimul utriſq; obtemperari poſſit, eo quòd contraria uelint ac iubeant. Mammon itaq; ſatanas eſt. Deinde cum ipſe diuitijs huius mundi præſit, haud abſurdè diuitias hic intelligere poſſumus, præſertim cum id Syriaca uox uelit. Ergo quicunq; diuitijs ſeruiũt, diaboli ſerui eſſe cenſentur. nec ineptè dixit Chriſtus Seruire. nõ enim diuitias poſſidere damnabile eſt: ſic enim damnati eſſent Abraham, Loth, Dauid, & alij: ſed eas inordinatè & cupidè acquirere, & auarè retinere. quamobrem Apoſtolicorum error conuincitur, & dictum Ambroſij approbatur: Diuitiæ ſicut impedimento ſunt reprobis, ita probis ſunt adiumenta uirtutis. Nemo igitur uerè Chriſtianus diuitijs ſuis extolletur, imò cum Dauide dicet, licet ſedente in ſolio regni: Egenus & pauper factus ſum ego, ſicut omnes patres mei. Cæterum quia auarus ſuum morbũ excuſare poſſet, ac dicere: Quid prohibes nobis Domine hæc temporalia, quibus fami, ſiti ac nuditati conſulamus? quis dabit ſi minus ſollicitè ea quæſierimus? & ſic more primorum parentum [b] ſuum excuſare peccatum. quod equidem dicente Hieronymo frequenter fieri ſolet, & infeliciſſimum eſt. pro quo itaq; rogauit Dauid, ne fieret, quando dixit: [c] Nõ declines cor meum in uerba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Ait ergo Chriſtus: **Dico uobis, &c.**] Quaſi diceret, non prohibeo labore uictum & amictum acquirere, neq; omnem curam, ſed ne ſollicitudo uos premat. Vnde ſciendum eſt, non omnem ſollicitudinem prohibitam eſſe: et proinde Euchitas erraſſe multum, quando uoluerunt ab operibus omnino uacandũ eſſe. Mala igitur hæc ſollicitudo eſt, cum cupidiſſimus eſt animus, & immoderata uexatur cogitatione, quomodo diuitias cumulet ad omnes libidines explendas: quod certè malum Apoſtolus
nocentiſſimum eſſe dicit, cum inquit: Qui uolunt 1. Tim. 6.
diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ
diaboli, & multa deſideria inutilia & nociua, quæ
mergent homines in interitum & perditionem.
quod quàm uerum ſit, uel duo diuites illi apud Lu- Lucæ 12.
cam exemplo eſſe poſſunt. Diſce hic, quàm Deo i-
pſi diſpliceat, ubi ad labores tuos atq; inanem illã
curam potiſſimum ſpectas. Audi potius Prophe- a 2. Cor. 6.
tam dicentẽ: Niſi enim Dominus ædificauerit do
mum (ait propheta) inuanum laborant ædificato-
res, fruſtraq; uigilant domino non cuſtodiente ci
uitatem. Pulchrè quamobrem D. ſcripſit Chry-
ſoſtomus: Nequaquam noſtra induſtria, ſed pro-
uidentia Dei ea perficiuntur, in quibus uidemur o-
perari. quòd ſi ille nos deſerit, non ſollicitudo ulla,
non cura, non labor apparebit, ſed cuncta pror-
ſus infeliciter euaneſcẽt. Erit itaq; primùm iſthæc
ſollicitudo neceſſaria, ut quiſq; ſecundum ſuam uo
cationem ſtrenuè laboret, dicente Apoſt. Qui nõ 2. Theſ. 3.
laborat, non manducet. neq; enim ei parcendũ eſt,
qui cum uiribus ualeat, ſit in ocio. Quiſquis proin
de dixit, Tu ſupplex ora, tu protege, tuq; labora: q̃
optimè mihi dixiſſe uidetur. Sic enim omnes ſua of-
ficia faciendo, labores manuũ ſuarum mãducarent,
eſſentq; beati: ita tamẽ, ut iuxta Petri conſiliũ, o- 1. Petri 5.
mnẽ ſollicitudinẽ in Deum proijcerent, cui de no-
bis cura ſumma eſt. Et ad hanc ſollicitudinem pri-
uatã hortatur et ipſe Sapiens, cum inquit: O piger Prou. 6.
uade ad formicã, & diſce ſapientiã, quæ colligit
in æſtate, ut habeat in hyeme. Vnde execrãdi ſunt
omnes uẽtres pigri, ipſis etiã Epicureis deteriores,
qui ſudores pauperũ expilant, ut ſuperbiæ et omni
luxui indulgere poſſint. Eſt et alia licita ſollicitudo
quæ prouidentia dici poteſt, qualẽ habuiſſe Ioſeph Gene. 41.
cõſtat, quando ſciebat ex ſpiritu Dei ſeptẽ annos
uenturos ſummæ ſterilitatis: quem utinã imitaren
tur omnes præpoſiti, quò magis meliuſq; inedia la b Gen. 3.
borantibus & in neceſſitate conſtitutis fratribus
poſſent ſubuenire. **Non'ne anima plus
eſt.**] A maiori ad minus, & econtrà à minori ad
maius argumẽtatur Chriſtus. Nulli dubiũ eſt quin c Pſal. 140.
homo maius ſit, q̃ auis aut ullũ animal, quando ille
ad imaginẽ Dei factus eſt, eſtq; immortalis, et ha-
bet æternitatẽ repmiſſam, cũ cætera omnia inte-
ribũt. ſicut docet D. ille Chryſoſtomus dicẽs: Om
nia animalia Deus ꝑpter hominẽ fecit, hominẽ aũt
ꝑpter ſe. quãtũ igitur præſtãtior eſt hominis crea
tio, tanta maior eſt Dei ſollicitudo de ipſo. Quid
igitur ſunt niſi modicæ fidei homines et gentes ue
ræ, q excruciãtur curis maximis, unde uiuãt? Ver*
is fuit patris ſummi fili*, q ſuſq; deq; ferẽs humanas
res illas, aiebat: Dominus dedit, Dominus abſtulit: Iob 1.

ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomē Domini benedictum. Videbat enim, nulla noſtra induſtria, ſed ſola Dei benignitate omnia prouenire.
Scit enim pater.] *Patris affectus talis eſt, ut quicquid ſciat ipſe opus eſſe filijs, quàm certiſſimè largiatur: uerum multo perfectius id facit Deus, qui talis eſt erga ſuos filios, ut excedat ſuus affectus affectū cuiuſuis matris, diligentis uehemen-*
a Gen. 1. *tiſſimè proles ſuas. Quomodo igitur nō ſuppeditaret neceſſaria nobis, præſertim cū id poteſt ut potentiſſimus, & nouit omnia ut ſapientiſſimus?*
Quærite ergo primùm regnū Dei.]
b Hebr. 13. *Regnum Dei ſupernæ illius & cœleſtis ciuitatis regnū eſt, ubi uita et lætitia ſempiterna erit, dicen-*
Lucæ 22. *te Chriſto: Et ego diſpono uobis ſicut diſpoſuit mihi pater, ut edatis & bibatis ſuper menſam meā in regno meo. Hoc regnū omnib. Chriſti diſcipulis quærendum eſt. ad hoc enim renati ſunt, et redempti precioſo Chriſti Ieſu ſanguine. ad quod uocare uidemus Paulum nos omnes, quando ait: Si*
Coloſ. 3. *cōſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quæ-*
c Pſal. 2. *rite, etc.* **Et iuſticiā eius.]** *Iuſticia regni Dei fides eſt in eū ſolida, qui traditus eſt propter delicta noſtra, et reſurrexit propter iuſtificationem no-*
Abac. 2. *ſtrā. Hinc dictū eſt: Iuſt⁹ ex fide uiuit. Et à Paulo:*
Epheſ. 2. *Gratia eſtis ſaluati, per fidē. Verùm hæc iuſticia fundamentum eſt totius ſalutis: cui ſuperſtruitur altera quædā iuſticia in adultis, operū ſcilicet, quæ conſtat imitatione Chriſti, & impletione mandatorum eius, quantū ad nos. Ergo is regni Dei iuſti-*
Matth. 19. Tit. 2. *ciam quærit, qui omnib. agēdis uel dimittendis ſol-*
1. Pet. 2. *licitè quærit, utrū ſic agere uel dimittere ſit cōforme Chriſti doctrinæ: et ſecundū hoc agit, uel ab actiōe deſiſtit. Oportet aūt ut hæc ipſa iuſticia ſit*
Matt. 5. *pura et ſyncera, dicente Chriſto: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra plus quàm Phariſæorū et Scribarū, nō intrabitis in regnū cœlorū.* **Et hæc omnia adijcientur uobis.]** *Non dicit Dabuntur, ne*
d Vide Theophylactum in Ioan. *ut propria, et in quibus fiducia ſit aliqua, exiſtimemus: ſed Adijcientur, tanquā ueſtræ peregrinationi neceſſaria, ut his quaſi quodā uiatico releuati, ad*
e Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. *ea quæ in patria ſunt bona perueniatis. Omnes aūt nos qui Chriſtū profitemur, aduenas & peregrinos eſſe, & Paulus & Petrus teſtantur: & quo-*
Hebr. 13. 1. Pet. 2. *tidie noſtra nos docet precatio, quæ regnū aduenire expoſtulat aliud quàm quod coram uidemus: illud nimirum, ubi Chriſtus ſedet in gloria patris ſui. Quoties igitur legimus, Paulum atq; alios ſiti & fame diuexatos: factum id fuit, ut per patientiā*
Dan. 14. *& conſtantiam examinati & probati confirma-*
3. Regum 19. *rētur. Virtus ſiquidē in infirmitate perficitur. Sic*
f Hier. 23. *Daniel in lacū leonū miſſus eſt, et Helias ſubter iuniperū latuit, quaſi morti uicinus, qui tamē iuſtus et rectus erat. Manet itaq; incōcuſſum: quærentibus regnum Dei, ipſiusq; iuſticiā nihil deeſſe, neq; defuturum, donec ad ſuperna ferantur.*

DIVAE VIRGINIS FESTO, quando nata eſt, Euangelium, Matt. 1. initium: Liber generationis, &c.

VT Moyſes à [a] Geneſi mundi librum ueteris legis inchoauit: ſic & Matthæus librum nouæ legis, hoc eſt, Euangelium æternū, à geneſi Chriſti conditoris mundi inchoat, dicens, **Liber generat.]** [b] *Ait Apoſtolus, multis modis loquēs Deus patribus in prophetis, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio ſuo, quē conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Quibus ſanè uerbis oſtendit, filium Dei in hunc mundum ueniſſe. quod ut uerum eſt, ita generationem ipſius Chriſti explicare oportet. Primum itaq;, ſacra atteſtāte Scriptura, Chriſtus noſter unigenitus à patre eſt, patre in Pſalmis dicente:* [c] *Tu es filius meus, ego hodie genui te. Et hanc generationē ut prorſus ineffabilē nemo, licet acutiſſimi ſit ingenij, effari poterit. Impoſſibile enim eſt, diuinitatis noſſe myſteria, quomodo pater & filius unum, ſicut & filius ante luciferum genitus ſit. ob quā rē ſcitè iuxtà ac piè inquit Chryſoſtomus: Confundantur omnes qui ſuperiorem illam generationē temeraria curioſitate rimari uolunt. Hoc enim eſt, cœlo bellū inferre. Nec minus difficile intellectu erit, quòd fili⁹ Dei ex puriſſimis diuæ Virginis uiſcerib. ac uera carne, uerā ſibi aſſumpſit carnē. qualiter enim ex Spiritu ſancto cōceptus ſit Chriſtus, et quo pacto formauerit ille Spiritus corpus ſanctiſſimū, tabernaculū eius qui cuncta cōtinet, haud facilè quis mihi demōſtrabit: tantū fides perſuadere nobis poterit, quā quia plures minus ſyncerè tenuerūt, ideo miſerè ac fœdè lapſi ſunt:* [d] *ut Arius, Eutyches, Apollinarius, Ebion et Photin⁹, alijq; quàm multi. Vtut aūt difficillimū ſit hoc: cōſtat tamē, uerbū Dei carnē factū. Et hoc omnib. modis admirandū op⁹, deſcribit hic noſter Euāgeliſta, et ait:* [e] **Ieſu Chriſti filij Dauid.]** *Cum Abrahā ſit pater omniū fideliū per fidē, & Hebræorū per circumciſionē, mirū uideri poſſet cur dicat primū, Ieſum eſſe filiū Dauid. Equidē ut Iudæis magis ac potius fidē perſuaderet, hoc fecit: ſiquidē illi nouerāt, omnibusq; in cōfeſſo erat, Meſchiā fore filiū Dauid, cùm ex multis Scripturæ locis, tum maximè ex Hieremiæ oraculo, poſtquā ille aduerſus pſeudoprophetas intonuit, et ijs reiectis uerū cuſtodē aduenturū oſtendit, ſic dicēs:* [f] Ecce

dies

dies ueniunt, & ſuſcitabo David germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudiciū & iuſticiam in terra. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter. Quòd ſi Dauid manu fortē interpretari uolumus, meritò Chriſtus filius eſt David. quis enim fortior illo, dum uicit principem huius mundi? Et in Pſalmis [a] legebant: Iurauit Dominus Dauid ueritatem, ac dixit, De fructu uentris tui ponā ſuper ſedē tuā. Abraham genuit Iſaac.] Dixit Deus ad Abrahā: Non uocabis ultrà uxorem tuam Sarai, id eſt, tu princeps mea: ſed Sarā, hoc eſt, principē Gentiū. [b] Riſit illa poſtquam audiuit ſe parituram filium, et genuit Iſaac, id eſt riſum uel gaudium. Et hic genuit Iacob: qui ex luctatione habita cū angelo nomen aliud accepit, uidelicet Iſrael, quod eſt interpretatum principatus Dei, uel dominabitur Deo, unde duodecim tribus & tota progenies Iudæorū progreſſa eſt. Verùm ſucceſſu temporis alius quidam Iacob genuit Ioſeph, uirum omni commendatione dignum, uirum Mariæ: Ex qua (inquit Euangeliſta) natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus.] Et hic quiſpiam dicere poſſet, aut non ex Abraham & Dauid deſcendit Chriſtus: aut Ioſephus uerus pater Chriſti erit, id quod uolunt impij ac infelices Iudæi. At facile diſcuſſu eſt perito hæc res. etiamſi enim Genealogia à uiris ducta ſit, proinde tamen haud falſum eſt, diuam Mariam ex eadem ſtirpe progènitam: ſiquidē lex erat, [c] nō ducendam uxorē ex altera tribu, neque ex aliena familia, ſed ex ſua cuiuſque cognatione. Quòd ſi alterum uerum eſſet, Chriſtus non eſſet uerus ille Meſchias in lege promiſſus: quia patrem in cœlis habere debebat, et non in terris, iuxta illud: Tu es filius meus, ego hodie genui te. Nec pur⁹ homo [d] potuiſſet eſſe propitiatio pro peccatis generis humani. Eapropter autem uirum eum Mariæ dixit Euangeliſta, nō à quo illa deflorata ſit: ſed quòd eum habuerit tanquā ſponſum. Quod uel hinc patet, quòd alio in loco idem ſcribit: Et antequā conuenirent, inuenta eſt in utero habens de Spiritu ſancto. Hæc eſt igitur illa uirgo, quæ incorrupta atq; inuiolata permanens, edidit mundi Saluatorem, & perpetua uirgo permanſit: quod quidem etiamſi non eſt apertè ſcriptū in literis diuinis, eſt tamen Apoſtolorū et ſanctorū patrum traditione ad nos deriuatum, et omniū Chriſtianorū cōſenſu comprobatum, cum aiunt illi: Credimus in Ieſum Chriſtū, [e] cōceptū de Spiritu ſancto, et natum ex Maria uirgine. quæ qdē fides catholica fortiſſimè ſtabit cōtra nouos Heluidianos & Antidicomarianos. Quòd ſi aūt nō capis, quemadmodū hæc res omnē humanū ſenſum excedit, cogita, altiſſimi Dei prægrande negociū eſſe, qui præter naturam ſingularē ſuæ generationis modū habere uoluerit. Ceterū eam tamen deſponſatā eſſe uoluit Deus pater, ne (dicente Ambroſio) diceretur, quòd cōcepiſſet ex adulterio uel fornicatione, et Iudæi iuſtā
cauſam calumniādi haberēt. Et plura de hac re a- a Pſal.131.
pud eundē uidere licet. Ceterū cum ſcriptū ſit, an-
gelū dixiſſe Zachariæ, ob natū Ioannem multos Lucæ 1.
gaudiū habituros: qui nō poſſet hæc natalis dies di-
uæ et auguſtiſſimæ illius uirginis lætabūda nobis
eſſe, quæ illum protulit nobis, qui totius mundi fuit b Gen. 21.
& eſt læticia, redemptio, ſalus, et uita? Multis re-
trò ſeculis dictū fuerat per Prophetā: Egredietur Eſaiæ 11.
uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcen-
det, et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. Hoc
hodie adimpletū eſt, quando Maria de ſtirpe Ieſſe
genita, Chriſtū Dominū dein genuit, florē illū fra-
grantiſſimum, cuius odor bonus in omnes deuenit
fines terræ. Vnde olfecerunt ſummū refrigerium,
iucundiſſimumq; ſolatiū miſeri atq; afflicti pecca-
tores, quamprimū dixit ille: Venite ad me omnes Matth. 11.
qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiā uos.
Ex hac diuiniſſima uirguncula ortus eſt Sol iuſti-
ciæ, dicente alio Propheta: Chriſtus Deus noſter Malac. 4.
omnibus diligentib. atq; timentibus Deum, ad re-
uelandas gentes & Iudæos glorificandos, qui om-
nes in tenebris ignorantiæ & peccatorum ſede- c Num. 36.
runt: donec exortū eſt illud uerū & diuinum lu- Exortū eſt in tenebris lumē
men, illuminans omnem hominem uenientem in rectis: miſericors & miſe-
hunc mundum, dum ſoluta maledictiōe dat bene- rator domin⁹.
dictionem: & confundendo mortem, donat uitam d Omnium hominum iuſti-
ſempiternā: cui proinde laus ſit, maieſtas, honor, ciæ tanquam pannus men-
& gratiarum actio in omne æuum: Amen. ſtruatæ mulieris.

DOMINICA DECIMASEXTA

Euangelium, Lucæ 7. Et factum eſt, deinceps ibat Ieſus in ciuitatem, &c.

Videns Ieſus Iudæos uſq; adeò occæcatos, ut
uerbis eius nullo pacto fidem dare uellēt:
(dicēte enim ipſo: Ego ſum paſtor bon⁹, et fiet unū Ioan. 10.
ouile & unus paſtor) multi ex Iudæis dixerūt, In-
ſanis, et dæmoniū habes: uſq; adeò offenſus nō fuit,
ut etiam ad operum contemplationem ipſos tranſ-
mittendo, dixerit: Si nō facio opera patris mei, no-
lite credere mihi: ſi autem facio, et ſi mihi nō uultis
credere, credite ſaltē operibus. Erant aūt illa ope- e Qui conceptus eſt de Spi-
ra quæuis morborū genera, et ipſam deniq; mortē ritu ſancto, natus ex Maria
potentiſſima uoce depellere, uiuificā languidis & uirgine.
mortuis ſalutē inſpirare, quemadmodū dudū an-
tea dixerat Propheta, ſic inquiēs: Puſillanimes cō- Eſaiæ 35.
fortamini, Deus ipſe ueniet, et ſaluabit nos. Tunc

aperiētur oculi cæcorum, &c. Eam ob rem quoq;
factū fuit, ut appropinquans Ieſus Naim, filiū hunc
uiduæ unicum ſuſcitarit ad uitam. Porrò ſcriben-
te Euāgeliſta, turba copioſa cum uidua iuit ad de-
ducendū filium. hoc ideo fecerunt, quia firmiter
Daniel.12. credebant carnis reſurrectionē, ex Daniele po-
tiſsimū, aſſerente in puluere dormientes reſurre-
cturos, ac iuxta ſingula opera præmiū receptu-
Ezec.37. ros. Ezech. itē, qui ait: Hæc dicit Dominus oſſib.
hominū: Ecce mittā in uos ſpiritū, et uiuetis, & da
bo ſuper uos neruos, & ſuccreſcere ſuper uos fa-
a Deut.34. ciam carnes, & ſuperextendam in uobis cutem,
b Geneſ.49. & 50. &c. Et hæc indicio eſſe debēt, hominū Chriſto
initiatorū corpora præſertim nō ponēda eſcas uo-
c Ioan.11. latilib. cœli et beſtijs terræ. quoad fieri poteſt, ue-
rumetiā religioſa cura deponenda eſſe, quemad-
modum diuus uult Auguſtin. & ſi tamen dicat,
Exequias mortuorū magis ſolatia eſſe uiuorū, quàm
d Philip.1. adiumēta defunctorū: uidit ille fortaſsis quàm ab-
uterētur homines religioſa ueterum pietate, uti et
nunc fieri ſolet. Cæterùm **Vnicus erat hic filius uiduæ.**] Quòd miſericordia motus eſt
e Eccleſ.2. ſuper hāc uiduā, hoc certè oſtēdere uoluit, ſe eum
ipſum eſſe qui præcepiſſet magiſtratui, ut indica-
f 1 Theſ.5. rent pupillo, et defenderent uiduas: quòd ſi uerò id
facere negligerēt, nō mer ſurū illud factū impuni-
Eſai.1. Hiere.5. Tob.5. tum. Potuit quoq; filius hic eſſe baculus ſenectu-
tis matris ſuæ, quod apud Tobiā inuenimus, dū ma
ter dolebat maximè Tobiā iuniorē abiuiſſe. ait er-
g Mat.13. go Ieſus: **Noli flere.**] Chriſto mortuus nō e-
h Lucæ 12. & 16. rat adoleſcens ille, eapropter flere prohibuit. dor-
miebat tantū. quàm primū enim dixit: Adoleſcēs ti
bi dico, ſurge: cōtinuò ſurrexit. Sic dormiunt om-
i Hierem.9. nes, et dormire eos Scriptura dicit: quia nullus tan
ta facilitate poteſt aliquē ſuſcitare è ſomno, quanta
Chriſtus defunctos ſuſcitare ualebit è tumulis. un
Vide Cyprianum de mortalitate. de minimè plangendi ſunt mortui, quaſi prorſus a-
miſsi: quæ opinio eorū eſt qui reſurrectionē fore
negāt, et omnia ſimul interire credūt. et hoc falſò,
quoniā quidē per hominē mors, et per hominē re-
ſurrectio mortuorū, per Chriſtū ſcilicet, obinde
Ioan.11. dicentē: Ego ſum reſurrectio et uita: qui credit in
k Epheſ.2. me, etiamſi mortuus fuerit, uiuet, etc. Quòd igitur
olim ethnicis ſimiles multi deplorabāt ſuos defun-
1 Theſ.4. ctos, motus eſt Paulus ut diceret: Nolo uos igno-
rare de dormiētibus, ut nō cōtriſtemini, ſicut et cæ
Pſal.115. teri q ſpē nō habēt, etc. Eādē dicēte ꝓpheta, Mors
l Lucæ 7. ſanctorū precioſa eſt in cōſpectu Domini: quia ab
m Mar. ult. huius mūdi aduerſitatib. et laborib. in ſpe futuræ
n Lucæ 23. gloriæ recedunt. quapꝓter D. Cyprianus omnē lu
o Epheſ.5. ctū damnabat ſuo tēpore, dicebatq;: Cōteſtor fra
tres noſtros nō eſſe lugēdos accerſiōe diuina libe-
ratos de ſeculo, cū ſciā nō eos amitti, ſed præmitti:
occaſionē nō dandā gētilibus, ut nos meritò reprę
hendāt, qd quos uiuere apud Deū dicimus, ut ex-
tinctos et ꝑditos lugeam⁹. Quod enim morimur,
ad immortalitatē trāſgredimur. Nec enim poteſt
uita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire.
Quis nō ad meliora feſtinet? etc. Et hæc tamē piiſ-
ſima exhortatio piū ac humanū affectū haud dā-
nat, ex quo ſubditi ſuos plāgūt ſuperiores et præ-
poſitos honeſtos pariter ac fideles: quemadmodū
nec impiū fuit, q filij [a] Iſrael Moſen amarè luxe-
rūt. Nec impiū et hoc erit, ut filij ſuos pios defleant
parētes. Nec enim impius fuit Ioſeph, [b] qui cernēs
patrē ſuū Iacob iam animā efflaſſe, ruit ſup faciē
patris, flens ac deoſculās eū. Et qd plura? Non'ne
et Chriſtus ſuū defleuit Lazarū? [c] licet aliæ addu
cātur à patrib. rationes. Itaq; piū eſt flere, ſed mo
do debito obſeruato, ut gaudeamus hominē iā de
mū eò uocatū, [d] ad quod nūquā nō anhelās dixit,
Cupio diſſolui, et eſſe cū Chriſto. **Adoleſcēs tibi dico, ſurge.**] Immortalis homo factus
eſt mortalis ꝓpter præuaricationem: agnoſcamus
itaq; nos omnes eſſe mortales. [e] Et qd iuxta Sapiē
tē, moritur doctus pariter et indoct⁹, ſtultus atq; ſa
piēs. Et quod ut certius nil morte eſt, ita nihil incer
tius hora. [f] Cū enim dixerīt (ait Apoſtolus) pax et
ſecuritas, tūc repētinus ſuperueniet interitus. Et hoc
uult Deus, quo aſsiduo uirtutū ſtudio et uigilantia
nos præparem⁹, ut cū uenerit Domin⁹, inueniat nos
uigilātes. Ideoq; dixit, [g] Vigilate ſemp, et orate, q
neſcitis diem, neq; horā. [h] Quàm ſtulti ergo ſunt ac
ſtolidi homines, qui mortis ſuæ obliti, ſeculo uiuūt.
Enimuerò duo illi diuites apud Lucā omnibus ex-
emplo argumētoq; eſſe deberēt, [i] ut (iuxta Prophe
tā) nō gloriaretur ſapiēs in ſapiētia ſua, nec fortis
in fortitudine, nec diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc,
quòd cognoſcat Dominū, q miſericordiā facit, iudi
ciū & iuſticiā in terra. Cæterū D. Auguſtinus, ꝓ
ſua pietate ac induſtria, Chriſtū adhuc uiuenē illū
ſuſcitare docet, primū quādo homines ſecundū di-
uitias gratiæ ſuæ cōuertit ad fidē, eò q Apoſtolus
inqt: [k] Eramus natura filij iræ. Deus aūt q diues eſt
in miſericordia ꝓpter nimiā charitatē ſuā, qua dile
xit nos, cōuiuificauit nos Chriſto. Deinde reſuſci
tat Chriſt⁹ filiū matris uiduæ, quoties mortui pec
catis et uitijs uarijs, per Chriſti gratiā et miſericor
diā ad pœnitentiā uocantur, uitā deinceps æternā
habituri. [l] Sic Maria Magdalena reſtituta eſt uitæ.
[m] Sic Petr⁹, ſic latro in cruce, ſic Paul⁹ cū iret Da
maſcū, [n] qui poſtea alijs clamauit, ac dixit: [o] Sur-
ge q dormis, et exurge à mortuis, et illuminabit te
Chriſt⁹, cōmiſerās peccatis immerſum ſic interire.

Quis

Quis autem dicet nõ ingens hoc miraculum eſſe,
quando tam nobiliſsima eſt anima hominis, ut nec
totus mundus pro ea cõmutari poſsit, dicẽte Bern-
bardo: Maius equidẽ eſt, prædicationis uerbo at-
que orationis ſolatio peccatorẽ conuertere, quàm
carne mortuum ſuſcitare. quare etiam diuus Gre
gorius ſentit, maius miraculum eſſe Pauli conuer-
ſationem, quàm Lazari ſuſcitationem. Ma-
gnificauerunt omnes Deum.] Prophe-
tam adeſſe clamant, quem Moyſes de Iudæis uen-
turũ prædixiſſet [a], et Deum in hoc uiſitaſſe ſuam
plebem. Quoniam uerò nos ſcimus ex diuinis li-
teris, hunc Ieſum eſſe mundi ſaluatorem, iuſtè ac
meritò dicere debemus: [b] Benedictus dominus
Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem
plebis ſuæ. Per uiſcera miſericordiæ ſuæ, in quib.
uiſitauit nos oriens ex alto: Illuminare his qui in
tenebris & in umbra mortis ſedent, &c.

DOMINICA DECIMASEPTIma Euangelium, Lucę 14. Cum intraret Ieſus in domum Phariſæi, &c.

QVanquam Chriſtus Ieſus clarus eſſet, ui-
ta pariter, moribus & doctrina, uerè ſan
ctus ſanctorum, quem nemo de peccato iuſtè ar-
guebat aliquo: Phariſæi tamen atq; legiſperiti ad
uerba ipſius haudquaquam conterrebantur, quin [c]
indurarentur in malis ſuis peſsimis. [d] quo factũ eſt
ut inſidias moliti ſint multoties, nec eum ferre uo-
luerũt, dicentes: Contrarius eſt operibus noſtris.
Idipſum & nunc accidere ſolet omnibus ijs qui nõ
loquuntur placentia, ſed ſyncerè ac purè annun-
ciant Euangelium ſanctum, & in nullius hominis
gratiam. Factum eſt autem, ut Chriſtus inſidioſè
inuitatus ſit à quodam phariſæo: inſidioſe dico, in-
ſuper peſsimo & uirulentiſsimo animo, num uide-
licet inter epulas aliquid diceret faceretq; Chri-
ſtus, accuſatione, reprehenſione & calumnia di-
gnum. Vbi probè malignorũ natura notari poteſt,
ut caueat ſibi pietati ſtudẽs, ne habeat qui una ma
nu panem, altera uerò lapidem ſint porrecturi.

Et ecce quidam hydropicus.] Hydrops
morbus eſt aquoſus, ſubcutaneus, de uitio ueſicæ
natus cum inflatione: quo qui laborat, quanto plus
bibit, tanto magis ſitit. [e] Vnde rectè riteq; per hy
dropicum auaritiæ dediti intelliguntur. Nam illi,
dicente Eccleſiaſte, [f] nunquã diuitijs repleri ac ſa-
turari poſſunt. Hanc autẽ miſeriam nõ tantũ de-
plorarunt diuini uerbi præcones, uerumetiã Gen
tiles, dum Midã tyrannũ Phrygiæ deridẽt, quoniã
optarit atq; à Dijs impetrarit, ut quicquid corpo-
re cõtigiſſet, protinus in aurũ uerteretur. Quid
uerò miſerius eo? Melius & multo cõſultius faciũt
ergo hi, qui Paulo credunt, quoniã nihil in mundũ 1. Tim. 6.
tulimus, et quòd nihil hinc nobiſcũ feremus, præ-
ſertim cum is uehementiſsimè redarguat opũ ſtu-
dium atq; inſatiabilẽ eſuriẽ, quam et idololatriã uo
cat, omneſq; uitio illo infectos regno Dei exclu- 1. Cor. 6.
dit, cum alijs impiè ac turpiter uiuentibus. Porrò
quoniã ſuperſtitioſa obſeruatione Phariſæi cele- Exod. 31.
brabant diuinitùs inſtitutũ ſabbatũ, cogitabant,
nec nõ tenebant curationẽ in ſabbato eſſe illicitã,
proinde obſeruabant Ieſum. At ille iuxta diuiniſ- a Deut. 18.
ſimam ſuam authoritatem oſtendit, quàm toto er-
rarent cœlo, planeq; eſſent peruerſiſsimi ſabbati
uiolatores: cum multo magis periclitanti homini b Lucæ 1.
ſuccurrendum ſit, quàm brutis, quod tamẽ ipſi ex
cupiditate et auaricia facerent. Quod ergo Deus
uoluit ſuum ſabbatum ſanctificari, non à bonis, ſed Leuit. 23.
malis operibus ut ceſſarent, iuſsit. ait enim: Omne
opus ſeruile non facietis in eo. et neceſsitas ſemper
excuſabatur. Similes Phariſæis ſunt, qui probè ſe
egiſſe exiſtimant, dum dieb. feriatis non uacãt ma
nuarijs, ut uocãt, operibus: licet animus æſtuet li-
uore ac odio, et uerſentur in reb. peſsimis, omniaq;
turpia et abominanda Deo uerbis operibusq; per- c Sapien. 5.
agantur ac fiant. Ergo tametſi dierũ ac menſium d Eſa. 30.
obſeruatio à nobis per Chriſtũ ablata & abolita Ego ſum, ait
ſit: nihilomin⁹ tamẽ ſuũ cultũ à nobis exigit Chri Dominus De⁹,
ſtus, ut grati inueniamur, et gloriã (ut meritò qui- qui eduxi te
dem) Deo dãtes. Quicunq; igitur ad colendũ ac ex Aegypto,
laudandũ Deũ inſtituti ſunt dies peculiares, in ſpi & de domo ſer
ritu et ueritate obſeruandi erunt. ut exẽpli gratia, uitutis.
dies dominic⁹ ob id nobis ſolennis eſſe debet, quod Apoc. 1.
eo die leo de tribu Iuda uicit, & uitam nobis repa Ignatius.
rauit: cui proinde meritò grates reddere debent, Auguſt.
quos ille ſuo ſacratiſsimo redemit ſanguine. ſic &
de reliquis, quib. ad preces et laudes Dei, ad audiẽ-
dum uerbũ Dei, et ad Sacramentorũ uſum cõue-
nit eccleſia, et cõgregatur. Extant huius cõuentus Tertullian.
præclara ueterũ exẽpla, quæ quàm à pleriſq; imi-
tentur, luce clarius patet: et hæc eo magis deplo- 1. Cor. 11.
randa ſunt pijs, quãto minus cordi ac curæ ſunt, 1 Tim. 2.
quorũ intereſt maximè ordinẽ uerè piũ conſerua-
re. Quod autem in iuſticia et ſanctitate ſeruimus
Chriſto his atq; alijs dieb. uitæ noſtræ, cuſtodiẽ- e Vide Bedã.
tes manus noſtras ne faciãt malũ, ut Propheta in- Eſaiæ 56.
quit: certè in hunc ſolum finem fit, ut cœleſtẽ ſab-
batiſmũ agere tandẽ queamus, in cœlis uidelicet, f Eccle. 5.
ubi null⁹ labor, ſed ſempiterna ſit nobis quies. Iam
enim peregrinamur à Domino, undiq; triſticia ac
calamitatib. circundati: ſpe hac ſola freti, quòd tri
ſticiã noſtrã uertet Deus in gaudiũ, quod nemo à
nobis auferet. Et hoc quidẽ figuris olim Deus de-

Gen.17. ſignauit uarijs, ut in Abrahamo filijsq́; Iſrael per
Exod.14. mare rubrum, deſertũ, & multa pericula multisq́;
a Lucæ 23. exantlatis laboribus tandem in terram illam pro-
Ioſ.22. miſſionis collocatis. Si igitur nobis conſultũ bene
b Matth.17. uolumus, dicendũ erit cum Paulo: Cupio diſſolui,
c 1 Cor.7. Philip.1. & eſſe cum Chriſto. Cæterũ poſtquam Chriſtus
conuicit Phariſæos de auaricia, et quàm longè eſ-
ſent à regno Dei oſtẽdit luculenter, piè incipit eos
docere, ut turgidos, & peſſima ſuperbia inflatos,
humilitatis uirtutẽ: quam et illis ſummè amplecten
dam perſuadet, quo poſſint ad æternarũ nuptiarũ
delicias peruenire. Nam ut, docente Beda, aperta
eſt hæc admonitio Saluatoris, docens nõ ſolũ apud
Deum, ſed etiam apud homines humilitatẽ eſſe lau
dabilẽ: ſignat tamen Chriſti & Eccleſiæ coniun-
d Chryſoſt. ctionem futurã ſempiternã in cœlis, quandoquidẽ
Matth.22. Chriſtus idipſum teſtatus eſt, cum inquit: Simile
factũ eſt regnũ cœlorũ homini regi, qui fecit nu-
ptias filio ſuo, etc. Ad illud igitur ſaluberrimũ con
1.Pet.5. uiuium non admittentur, niſi, ut Petrus dixit, qui ſe
humiliant ſub potenti manu Dei: ſiquidẽ ſuperbia
e Matth 26. omnis peccati initiũ eſt. Quid enim deiecit ange-
Eſa.14. los è cœlo in profundũ inferni? id nimirũ, quòd Lu
cifer Deo altiſſimo uolebat eſſe ſimilis. Quid de-
Gene.3. inde protoplaſtos è Paradiſo diſturbauit in hanc
Hieron. lachrymarũ uallem? utiq; ſuperbia, quoniam falſò
Arrogans gloria ſtatim puni tur à Domino. perſuaſi cõfidebant ſe fore dijs ſimiles. Et Nabu-
chodonoſor à Deo punitus fuit, ita ut parũ differ-
f Exod.3. ret à beſtijs, alia equidẽ nulla ex ratiõe quàm quòd
Dan.3.4. ſuperbè ſeſe gereret. Quemadmodũ ergo ſuper-
bis reſiſtit Deus, ita humilib. dat gratiã: ut certò
uidere licet in Moyſe, Dauide, & ſanctiſſima uir-
Lucæ 1. gine Maria: quæ ſic canit, Quia reſpexit Deus hu
militatẽ ancillæ ſuæ. Solius Dei eſt, & ad ipſum
propriè pertinet, ſe omnibus creaturis præferre,
g Ezech.18. qui ſolus bonus, ſolus iuſtus ac rectus eſt, in cuius
conſpectu nullus unquã apparebit, quin egeat eius
gloria, miſericordia, & bonitate, dicturusque ſit
Gen.18. cum Abrahã: Ecce puluis ego, & inutilis ſeruus.
Vtinam plures hoc uerius animo cõciperent, quàm
fieri uideo, & credo res noſtras longè aliter futu-
h 1.Cor.18. ras. Quòd enim lites ſunt in Eccleſia Chriſti, hoc
facit (ait Chryſoſtomus) liuor, ſuperbia, et auari-
cia, hoſtes perniciosiſſimi Chriſtianæ religionis.
Quoniam autem hic nuptias cœleſtes agni occiſi
& qui nos redemit ſanguine ſuo, & lauit à pecca-
tis, intelligi uolumus: nemo ad fidem, æternamq́; ſa
lutem per uerbum uocatus, unquam gloriari pote-
rit de ſuis meritis, & extolli: quia mera ex gratia
illud prouenit, à qua exciderũt multi rurſum alijs
Matth.20. ſuffectis. ſicut dicit Chriſtus: Multi ſunt uocati,
pauci uerò electi. & ut hoc uerũ ſit, certè exem-
plo ſunt Iudas & latro, quorum hic miſericordiã ex confeſſione conſecutus eſt,[a] & cum Chriſto in Paradiſum uenit: ille uerò ad deſperationem actus, miſerè perijt, & cum impijs manebit in æternis inferorum cruciatibus.[b] Idcirco quiſq; maneat in ſua uocatione qua uocatus eſt,[c] monente Apoſtolo: nec infletur, ſibi tantum humilis atq; abiectus uiſus, & exaltabit eum Deus pius pater in die uiſitationis.

IN FESTO MATTHAEI APOſtoli Euangelium, Matthæi 9. Et cum tranſiret inde Ieſus, &c.

HOc Euangelium in omnes peccatores uel quamlibet graues et inueteratos, cõſolatione plenum eſt:[d] quia Chriſtus Matthæũ unum ex publicanis, quorũ ſtudia et exercitatio impudentiæ ac crudelitatis plena erant, quæſtus turpis quædã mercaturæ, ut inquit Chryſoſt. ad ſe uocauit, quẽ uidit. Vidit.] Non tã corporeis oculis, quàm miſerationis aſpectu, corã cuius oculis omnia nuda & aperta ſunt, ut etiã in intimos proſpiciat cordis receſſus:[e] quod equidẽ uidere, magnam iam habet. nam agit in animam, & immutat eam, ut uidere eſt in Petro atq; alijs conuerſis. quamprimum enim Chriſtus Petrum reſpexit, in ſe ipſe reuerſus foràs exiuit, cœpitq́; amarè flere. Videt etiam Deus nos, quando noſtras aſpicit afflictiones, & nobis auxilio eſſe ſtatuit.[f] Sic enim populum in Aegypto depreſſum conſpexit, &c. Sedentem.] Quaſi eum qui pertinaci animo temporalib. lucris inhiaret. Matthæũ nomine.] Mira iſthæc Euãgeliſtæ philoſophia, q anteactã uitã ſuam non cælauit: haud dubiè laudi duxit eam cõmemorare, ut uirtutem Chriſti inuitantis cognoſcamus, qui, ut Propheta ait:[g] Nõ uult mortẽ peccatoris, ſed magis ut conuertatur & uiuat. quod equidem nõ ſolum hic apparet, ſed in Paulo quoq;, quem furentem ac omni rabie ardentem uocauit benigniſſime, quemadmodum Paulus multis in locis teſtatur, præſertim ubi inquit: Nouiſſimè uiſus eſt mihi Chriſtus tanquam abortiuo,[h] & qui non dignus ſum uocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Et ait Ieſus: Sequere me.] Non tam inceſſu pedum, quàm executione morum. Executio autem hæc eſt, non ambire terrena, non caduca lucra ſectari, fugere honores ſeculi, contemptum mundi pro cœleſti gloria libenter amplecti, cunctis prodeſſe, ſufferre iniurias. Summatim, Chriſti ſui ſemper gloriam quærere. Sumus enim ex terrenis facti cœleſtes, unde meritò corda omnium ſurſum erecta eſſe debent.

Et quid

Et quid eſſe poterit aliud omnium uel uitá uel glo-
ria, quàm uapor modicum parens? ut Iacobus ait.[a]
Qui igitur dicit ſe in Chriſto manere, debet imi-
tari ſuum Chriſtum, tanquam uerum archetypũ,
qui fugit eos mundi faſtus atq; uapores. **Et ſur
gens, ſecutus eſt eum.**] Vidimus uocantis
uirtutem: diſcamus nunc uocati obedientiam. Nõ
eſt mirandum, quòd qui curabat lucra, non repu-
gnauit, nec ſecum dixit: Putas'ne abſq; fraude mè
uocauerit? ſed eum ſecutus eſt quem nihil diuitia-
rum habere cernebat, relictis officio & quæſtu.
Qui enim foris uerbo uocabat, intus lumen ſpiri
tualis gratiæ infundebat. quare Matthæus intelle-
xit incorruptibiles theſauros in cœlis, & præpa-
ratum atq; præmeditatũ animum oſtendit, cui de-
bemus et nos ipſi reſpondere. Si quidem uocat nos
Chriſtus ex telonio nunc quoq;, id eſt, ex uitioſo
ſtatu uitæ, uel ſcripturis, uel inſpiratione inuiſibi-
li, ſicut ſcriptum eſt:[b] Ego ſto ad oſtium, & pulſo,
ſi quis mihi aperuerit, &c. Certè nemo noſtrûm
non eſt publicanus, ſi examinabimus quiſq; actus
cogitationesq́; noſtras. Dixit autem Chriſtus illi,
Surge: & nobis dicit, quoties ob oculos ponit,
quæcunq; geſſimus. Surrexit Matthæus: ſurgam⁹
& nos à uitiorum noſtrorũ telonio.[c] quod equi-
dem fit, ſi infirmitatem agnoſcimus noſtram,
& mentem ad cœleſtia eleuamus. **Et factum
eſt, diſcumbente eo.**] Excepit Chriſtũ ho-
ſpitio, à quo perennia bona ſperabat. Verùm mul
to gratius conuiuium in domo pectoris ſui, per fi-
dem ac dilectionem Chriſto parauit. Nam cum
memoriam Chriſtus ſuæ uoluntatis cordibus hu-
manis infundit, & illa aſſenſum præbent, intrat i-
pſe, reficitq́; eos ſua luce, quatenus ad ſuperna de-
ſideria magis ac magis proficiant, quæ refectio
maximè paſcit, gratiorq́; eſt cunctis dapibus: quẽ-
admodum uidere eſt in ſanctis martyribus, qui,
teſte Euſebio, huius mundi mala præ illius dulce-
dine non ſenſerunt. **Et uidentes phariſæi,
dicebant.**] Ex Dauide ſciebant,[d] cum ſancto
ſanctum fieri, & cum innocente innocentem.
Chriſtum itaque conuerſari uidentes cum pecca-
toribus illis, ſimilem ipſis iudicabant: putabant e-
nim omnem hominem ſimilem ſibi ſociare. Quaſi
igitur dicũt: Hic eſt qui nouam quandã ſanctimo-
niam profitetur: at enim impleto tempore regnũ
Dei inſtare, pœnitendum, & ſuo Euangelio omni-
bus modis credendum: quare non uitat malorum
conſortia, notos etiam peccatores ad colloquium
admittit, & adeò non fugit congreſſum, ut cibum
etiam cum illis capiat. **At Ieſus audiens,
ait.**] Chriſtus perfectiſſimus erat, & ſanctus ſan

ctorum, in quo nullus dolus, quiq; nullum pecca- Eſaiæ 53.
tum facere poterat, ſic nec contaminari conuer- a Iac. 4.
ſatione prauorum: quemadmodum nec ſol coinqui
natur ſuper terram, licet immundis frequenter ſu-
perueniat corporibus. Quòd ergo peccatores ad
ſe recepit, ideo factum non eſt, ut eorum peccata
approbaret, aut illis eſſet ſimilis, quum nec ſermo-
ne nec opere peccaret, quod de nullo penitus ho-
minum intelligi & dici poteſt, dicente Scriptura:
Nemo mundus à ſorde, nec infans unius diei: ſed
ut eos ad pœnitentiam prouocaret, prouocatos re-
ciperet in gratiam & dimitteret iuſtos, quemad-
modum de illo dictum fuerat per angelum Ioſeph,
uolenti iam dimittere Mariam: Noli timere acci- Matth. 1.
pere coniugem tuam. quod enim in ea natum eſt,
de ſpiritu ſancto eſt. pariet autem filium, & uo-
cabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet
populum ſuum à peccatis eorum. Et proinde ca-
lumniam iſtam hoc modo declinauit Ieſus: **Non** b Apoc. 3.
eſt, inquit, opus medico ualentibus.]
Seipſum intelligit Chriſtus, qui quidem uerus &
unicus infirmis medicus erat, & Saluator omni-
bus malè habentibus, qui de peccatorum ſuorum
languore turbati, Saluatoris ac uiuificatoris me-
dicinam expoſcerent ex animo. Et hunc peritiſſi- c Coloſſ. 3.
mum medicum olim oſtenderat Dauid, quando di Pſal. 106.
cebat: Miſit Deus uerbum ſuum, & ſanauit eos.
per uerbum hunc Dei filium intelligens, qui in
principio fuit apud Deum, & ſine quo factum eſt
nihil, &c. Quod autem Chriſtus ſubnectit ex
Propheta, facit, ut admoneat falſa iuſticia tumen-
tes, quomodo per opera miſericordiæ ſibi ſuper-
næ miſericordiæ præſidia conquirant, & minimè
confidant contemptis pauperum neceſſitatibus,
per oblationem ſacrificiorum ſe Dominum pla-
caturos. Ponitur ergo declaratio miſericordiæ
Dei, & oſtenditur, quibus detur & quibus de-
negetur, utpote hypocritis & apertè malis, qua-
les erant phariſæi, miſericordiam in qua conſiſtit
uera iuſticia, minimè exhibentes: quos proinde d Pſal. 17.
Chriſtus ſæpiſſimè comparauit ſepulchris deal-
batis, & monuit diſcipulos cauere à phariſæorũ
fermento. Etſi enim ſacrificia ipſi Deo proba- Matth. 23.
rentur: multo pluris tamen faciebat opera chari-
tatis, quàm ſuum honorem, ob miram in hominẽ
benignitatem, quem ut nobiliſſimam creaturam
mirè diligebat. Vnde etiam in extremo iudicio
nullam exiget fidem, aut quid aliud, ſed ſola mu-
tuæ charitatis opera. quamobrem præclarè in-
quit Ambroſius: Nihil tam commendat Chriſtia- Ambroſ.
nam animam, quàm miſericordia. Sequitur,
Non enim ueni uocare iuſtos.] Imò ut

Sapien. 5. omnes eſſent iuſti, de quibus dicitur: Iuſti in per-
petuum uiuent, et apud Dominum eſt merces eo-
rum. Ergo uenit Ieſus uocare iuſtos, et non iuſtos:
id eſt, peccatores. Iuſtos quidem, hoc eſt, iuſticiã
facientes ad perfectiorem uitam: & non uenit uo
care iuſtos, id eſt, qui ſe iuſtos eſſe putarent, & mi
nimè ægrotos. Hi enim fallaciter ſuam iuſticiam
cõſtituentes, iuſticiæ Dei ſubiecti eſſe nolunt: pec-
catores autem fragilitatis ſuæ probè conſcij, pro-
fiteri haud erubeſcũt: In multis offendimus omnes,
hiq; peccata ſua ſentiunt, et ad pœnitentiã incitan
tur, & fit ut magis magisq; iuſtificentur. Porrò
magnum hic nobis offertur myſterium. Cum e-
nim omnes peccatores ſint ante conſpectum Do-
Lucæ 1. mini (quod enim de Zacharia & Elizabeth ſcri
ptum eſt, humanæ iuſticiæ tribui debet) ob quam
cauſam omnes illi, de uenturo ſaluatore cogita-
Lucæ 2. runt. Hinc etiam Simeon iuſtus aiebat: Nunc di-
mittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum
tuum in pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuũ,
&c. Venit filius Dei Ieſus ad redimendos omnes.
Quòd ſi modò multi uocati nõ ſaluabuntur, equi-
a Exod. 3. dem non Chriſto, ſed illis ipſis imputandum erit.
Quoniam ipſum ueniſſe certum eſt, atque adim-
pleſſe quæcunq; fieri oportebat, ita ut ſatisfactum
ſit diuinæ uoluntati. Dum ergo et nunc uocat uer
bo ſuo, inuitatq; ad cœleſtes illas epulas, & ut i-
pſum ſequamur quantum poteſt prouocat, exci-
tatq; torpentes ac deſides, & altum multi in uitijs
ſomnũ dormiunt, huius mundi illecebris faſcinati:
non'ne ſuæ propriæ perditionis authores & cau-
Oſeæ 13. ſa exiſtunt? ita ut profiteri eos oporteat, Meritò
hæc patimur. & uerũ ſit quod olim & ad Iudæos
dictum eſt: Perditio tua ex te Iſrael, ex me autem
auxilium tuum. Qui igitur habent aures, audire
poſſunt.

DOMINICA DECIMAOCTAua Euangelium, Matthæi 22. Phariſæi audientes, quòd ſilentium impoſuiſſet Ieſus Saducæis, &c.

b Geneſ. 4.
c Geneſ. 6.

CVm iam Iudæi plerique à recto patrum tra-
mite deuiaſſent, impiam igitur uiuerent ui-
tam: factum eſt ut etiam legem & prophetas ma-
d Geneſ. 12. lè tractarint, & quiſque fere ſuum ſenſum, iuxta
Prophetam, ſit ſecutus. Accidit itaq; ut uariæ tum
opiniones tum ſectæ inter illos exortæ ſint, ita ut
Vide Ioſephũ quælibet ſecta ſuum anteſignanum proprium'que
lib. 18. capite 2. nomen, aut ſi mauis, appellationem haberet. Hinc
alij dicti ſunt Phariſæi, hoc eſt, ſcripturarũ inter-
pretes & ſeparati, & ij iuxta Scripturas diuinas
aſſerebant animas hominum immortales, & re-
ſurrectionem futuram. Quibus mox alij reſiſten-
tes, prophetas reprobauerũt, & ſolis quinq; libris
Moyſi contenti, animam hominis dixerunt mor-
talem, unaq; cum corpore interire. Et ij Saducæi
uulgò appellati ſunt. Tertium quoddam genus fuit
apud Iudæos, Eſſæi dicti, quorũ admirandũ quod-
dam dogma erat, nimirum uxores non ducendas,
& omnia communia eſſe debere. Et ij quoniã ſin-
gulare inſtitutum eligebant, haud multũ curaban-
tur. Et Saducæi obſtinati et peruerſi homines Do
mino Ieſu imponere uolentes, talem, Euangeliſta
teſtante, quæſtionem propoſuerunt. Cum ſeptem
fratres unam habuiſſent uxorem: cuius'nam illa
futura uxor in reſurrectione mortuorum? Et Ie-
ſus ſapientiſſimè reſpondens, nodum illum ſoluit,
alium dicendo fore ſtatum poſt hanc uitam, ita ut
ſelecti ſimiles futuri ſint angelis in cœlo, qui neq;
nubent neq; nubentur. quantum uerò ad reſurre-
ctionem attineat, certum ſit neminem demori, ſed
uiuere ſecundũ animam, ſiquidem Dominus Deus
dixerit: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, &
Deus Iacob.[a] Quomodo autẽ poſſet Deus, Deus
eſſe rei non exiſtentis? igitur eos adhuc eſſe ac ui-
uere neceſſe eſt, idq; propter æternam felicitatem,
quam Deus ipſe præparauit diligentibus ſe. Cæ-
terùm impoſito ſilentio Saducæis præſtigiator il-
le alios ſuſcitat, à quibus impiè diuexaretur filius
Dei. Et unus interrogat, ut uidelicet, dicente Chry
ſoſtomo, ſi confuſus eſſet, ſolus uideretur confun-
di: ſi uerò uiciſſet, omnes uiderentur per eum ui-
ciſſe. ait autem: Magiſter.] Inter Iudæos
grauis quæſtio mouebatur. Alij enim hoſtias &
ſacrificia extollebant, dicebantq; hoc unico cultu
homines Deo fieri gratos. Alij uerò fidei & dile-
ctionis opera præferebant, hoc commoti argu-
mento: quia plurimi patrum ante legem & abſ-
que omni ſacrificiorum conſuetudine, ex fide tan
tum ac dilectione Deo placuiſſent: ueluti Enos, de
quo ſcriptum eſt,[b] Quoniam cœpit inuocare no-
men Domini. Item Noe,[c] qui inuenit ut iuſtus at-
que perfectus gratiam coram Domino, & per-
eunte uniuerſa carne liber euaſit ſolus cum ſuis.
Necnon Abraham, cui ſumma benedictio pro-
miſſa fuit, modò ambularet cum Deo, eſſet'que
rectus,[d] uti equidem erat. Verùm hæc omnium
optima optimo fuit, unde etiam Chriſtus reſpon-
dens legiſdoctori, dixit: Diliges Dominum Deum tuum.] Dilectio nihil aliud eſt
quàm uera in Deum beneuolentia. propter uerum
bonũ. & hæc excellit omnes uirtutes. Diligitur
autẽ Deus ex corde toto, quãdo uolũt homines Deo

omne bonum, omnem perfectionem, quam tamen
ab initio habet, abſq; noſtra uoluntate: ſed ut ſaltē
uideat, quàm bene cupiamus ei ex animo. Sic ani-
ma diligunt tota, ubi nullis potentijs ac ſenſibus
contra Dei uoluntatē faciunt. Et mente tota, dum
inquirunt, ſtudent, omniq; ſtudio faciunt ea quæ
Deus præcepit: quæ breuibus D. Apoſtolus abſol
uit, Coloſſenſibus cum ſcripſit: [a] Omnia quæcun-
que fecerimus in uerbo aut in opere, in nomine Do
mini noſtri Ieſu Chriſti faciamus, gratias agentes
Deo patri per ipſum. Quòd autem adeò diligi uo-
luit Deus à ſuis Iudæis, ratio eſt, quia ſummum eſt
bonum, deinde quia [b] nobilem facturam hominē
fecit Deus, utpote animam ratione inſignem, &
ad imaginem ſui: præterea multa cōferebat bona,
maiora etiam ſubinde addendo. Quid igitur nos,
qui non ſolum ad imaginem ipſius Dei creati ſu-
mus, uerumetiā per mortem unigeniti filij ſui ere-
pti de duriſſimo Pharaonis imperio, et morte per-
petua, & glorioſæ beatitudinis capaces effecti? ſic
enim Scriptura dicit: [c] Vſqueadeò Deus dilexit
mundum, ut unigenitum ſuum daret, &c. Non'ne
hæc mirāda erga nos Dei patris charitas eſt, quòd
unigenitum ſuum filium dedit pro nobis, ut uitam
habeamus æternam? Secundum ſimile
huic.] Qui uerè diligit Deum, odio minimè ha-
bet quæ Dei ſunt. qui igitur diligit Deum, homi-
nem ut diligat neceſſe eſt, quem fecit Deus. Se-
cundum igitur hoc mandatum iubet, ut quiſq; ſuū
proximum diligat, non quidem ut Deum, ſed ut ſe-
ipſum: quod equidem fit, quando ad mores bonos,
& æternā uitam conſequendam, ſicut nobis, pro-
ximo conſulimus, & ipſius pericula malaq; noſtra
eſſe cenſemus, ita ut parati ſimus ſubuenire quan-
tum uires noſtræ ferunt. In his duobus
mandatis.] Tropus eſt haud inelegans, & ſa-
cræ Scripturæ conuenientiſſimus, quemadmodū
& ille apud Lucam, quo Abraham epuloni re-
ſpondet, ac ait: Habent Moſen & Prophetas, au-
diant illos: qui tamen in humanis multis ab inde
annis non fuerant. Itaq; lex & Prophetæ ſunt:
quæcunq; illa lex ac Prophetæ docuerunt, & ea
omnia ad unum illud tendunt ac rediguntur, ut di
ligas Dominum Deum tuum, & proximum tuum
ſicut teipſum. ob quam cauſam Paulus dixit: [d] Ple-
nitudo legis eſt dilectio. Congregatis au
tem ſic Phariſæis.] Bene quidem Phari-
ſæis, quoniam omnium peritiſſimi ſacræ Scriptu-
ræ uolebant haberi. Idcirco potuerunt quidem in
principio cognoſcere Ieſum eſſe uerum Chriſtū,
uerum ideoq; Deum & hominem. Poſtquam au-
tem ex liuore & inuidia in inſaniam lapſi ſunt, cœ-
perunt deprauare Scripturas, teſtificantes de eius
diuinitate. licet & alij hoc quoq; errore teneren-
tur, Meſchiam credentes redempturum hoc pa-
cto Iſrael, ut excuſſo onere Romanorum regum,
ſub liberis, ut antea, degerent uiris. quod hinc elici
tur, quia diſcipuli in Emaus iter facientes, ſolum Lucæ ult.
proferebant id ſe expectauiſſe, quòd redempturus
eſſet Iſrael Propheta magnus, quem Ieſum dixiſ- a Coloſſ. 3.
ſent. Mouet ergo Ieſus Phariſæis congregatis hāc
quæſtionem: Quid uobis uidetur de
Chriſto.] Nouerant illi ſemen illud benedictū
Abrahæ certò uenturum, & quàm fideliter patri-
bus commendaſſet Moſes Prophetam poſt ſe ex Eſaiæ 61.
Iudæis naſciturum: & quia ex Propheta didice- b De dignitate hominis uide D. Bernhardum.
rant talem ingendum, non more aliorum regum
uel ſacerdotum, ſed ſpiritu Domini proprio, &
quem cæteri quoq; Prophetæ Chriſtum Domini
appellaſſent, de hoc ſolo multum ac frequenter di-
ſputarunt. Dicunt ei, Dauid.] Ex pſal- Pſal. 131.
mis hoc Dauidicis hauſerunt reſponſum, necnon
propheta Hieremia dicente: Ecce dies ueniunt, di Hier. 23.
cit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, c Ioan. 3.
&c Et hoc perappoſitè reſponſum erat, modò re-
ctè ſenſiſſent de illo filio Dauid, & hoc quantum
ad diuinitatem attinet, quam propter cæcitatem
non intelligentes, planè impugnabant. Si ergo, in-
quit Ieſus, Dauid uocat eum Dominum, quo pacto
filius eius eſt? Enimuerò oportet Chriſtum quid
maius ac præſtantius eſſe quàm purum hominem,
prout uos uultis. Hæc eſt igitur fides uera, & ſen-
tentia firmiſſima de Chriſto, quam Chriſtus di-
cit eſſe uitam æternam, ut credamus, & confi-
teamur (Athanaſio docente) quia Dominus no- In ſymbolo.
ſter Ieſus Chriſtus Deus & homo eſt: Deus ex
ſubſtantia Patris, ante ſecula genitus: & ho-
mo ex ſubſtantia matris, in ſeculo natus, &c.
quemadmodum dilucidè ac integrè docuerunt ſa-
crarum literarum cōditores, ut Dauid, cuius hæc
ſunt uerba: Tu es filius meus, ego hodie genui Pſal. 2.
te. Sic enim refert, patrem Dominum ad filium
Dominum dixiſſe. Et Eſaias, ubi inquit: Paruu- Eſa. 9.
lus natus eſt nobis, & filius datus eſt, Deus for-
tis, &c. Quibus ipſe uerbis non tantum expri-
mit ac docet diuinitatem Chriſti, ſed & huma-
nitatem quoque, de qua & hæc ex alijs Scriptu- d Rom. 13.
ris teſtimonia proferre debemus. Primum quod Eſa. 7.
Eſaias ſcripſit: Ecce uirgo concipiet, & pa-
riet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel:
hoc eſt, nobiſcum Deus. Itemq; ſuper hac re ab
ipſis ſunt prodita Euangeliſtis, Luca uidelicet, Lucæ 1.
quum dicit angelum locutum eſſe uirgini: Ecce
concipies, &c. Et Matthæo qui angelum Ioſeph Matth. 1.

dixiſſe commemorat: Quod in ea natum eſt, &c.
Quæ uerba ſanctus Ioannes breuibus compre-
hendit, ac aperit totius rei negociũ: Verbum, ait,
Ioan. 1. caro factum eſt, et habitauit in nobis. Verùm hæc
res tam plana nulli unquam fieri poteſt: generatio-
Eſaiæ 53. nem enim (ait Propheta) quis enarrabit? quin cum
Rom. 11. Apoſtolo exclamandum ſit: O' altitudo diuitiarũ
a Eſaiæ 14. ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Quid enim ſit hoc, In
b Gen. 3. principio erat uerbum, et uerbum erat apud Deũ,
& Deus erat uerbum, & uerbum caro factũ eſt:
humana ratio ad plenum ſiue exactiſſimè nunquã
aſſequetur. Cum ergo ſola fide olim non contenti
homines quidam, ſed ea ratione & ſenſibus meti-
ri uellent, fœdè errarunt, ac miſerè lapſi ſunt: ut
Errores circa filium Dei Ieſum Chriſtũ. Apollinarius, cuius opinio ac error fuit, Chriſtum
ſuſcepiſſe quidem carnẽ, ſed expertem animæ. A'
c Vide Eraſmum. quo Neſtorius eò ueſaniæ dum rediit, ſic diſcre-
paſſe oſtenditur, ut aſſerere haud cunctatus ſit
Chriſtum natum hominem, ſed eum qui gratiam
aſſecutus talem, ut potuerit imperare ſpiritibus im
mundis. Eutyches autem & Valentinus dixerunt,
filium Dei apparenter tantum ueniſſe, & corpore
phantaſtico. Sed Eccleſia decreuit uerbum carnẽ
factum: hoc eſt, uirginem Deum genuiſſe in carne
uerum hominem. Conſtat autem homo uerus ue-
ro corpore & anima rationali, et proinde ſanctiſ-
ſimi uiri diuam Mariam Theotocon & Deiparã
dici ſtatuerunt. Sufficit itaq; ut ſimpliciter credãt
Chriſtiani, Chriſtum ex Dauide ſecundum carnẽ
uerum hominem, ex Deo uerò Dei filium, unige-
d 1. Cor. 15. nitum à patre, plenum gratiæ & ueritatis, à quo
e 1. Pet. 2. uniuerſa ortum habent, & per quem effecta ſunt,
& in quo continentur & uertuntur omnia: ipſi
gloria in omne æuum, Amen.

IN DIE OMNIVM ANGE-
f Lucæ 16. lorum, præcipuè autem Michaelis ar-
changeli Euangelium, Matth. 18.
Acceſſerunt ad Ieſum
diſcipuli, &c.

DIſcipuli ut carnales homines cum rem ſalu
tis atq; Chriſti myſterium, quæq; erant ſpi
ritus, haud bene intelligerent, reſcire cupiunt quẽ
tanquam maiorem ordinaſſet Chriſtus in regno
cœlorum. Et hoc interrogandi à Domino occaſio
fuerat, quia Ieſus iuxta morem ac conſuetudinem,
tributum uel cenſum Romanorum præfectis dare
uoluit pro ſe atq; Petro, ut ſcilicet ſcandalum eui-
taret, & oſtenderet temporum habendam eſſe ra-
tionẽ. Hinc moti ſunt cæteri quaſi Petrũ iam ſibi
Dominus uellet ſuccedere, ac cæteris ſuperiorem
eſſe. Verùm Chriſtus, ut omnium bene conſcius,
quem latebat nimirum ſecretum nullum, imò om-
nia patebant, uanas illorum cogitationes atq; mor
bum animorum longè peſſimum, ambitionem ſci-
licet, & huius mundi affectus ſanare ſtudens, nemi
nem docuit ad regnum cœlorum uenturum, niſi
humillimum. longè enim diuerſum ſe habere huius
mundi officia, pariter ac actiones, atq; regni illius
in cœlis nunquam deſituri. [a] Lucifer propter ſu-
perbiam cecidit: [b] Adam factus eſt mortalis, &
iræ Dei filius, non certè ob aliud quàm quòd con-
cupiſceret diis ſimilis eſſe. Vt autem aptiſſimè ru-
des eos inſtruat, aduocatum paruulum ſtatuit in
medium eorum, & dixit: Amen dico uo-
bis.] Paruulum, ait Chryſoſtomus, mea quidem
ſententia, qui ab omnibus paſſionibus eſſet liber, in
medio ſtatuit, ut ſimilitudinem innocentiæ demon
ſtraret: [c] Paruulus enim non ullis carnalibus affi-
citur, cũ rebus planè nihili delectetur. Vnde pro-
uerbium natum eſt, Relinquere nuces: ab ipſis ni-
mirum pueriliter pueris ludentibus. paruuli omnẽ
curam & ſollicitudinem in ſuos proiiciunt paren-
tes, unde nec ullas appetunt diuitias. nullus deniq;
apud illos eſt dolus aut fraus: ſed quæcunq; cogita
ta proferunt, nulli imponunt: & irati non retinent
rancorem, ſed facilè ac ſtatim condonant. Et tales
profectò uult eſſe ſuos Apoſtolos, atq; omnes. idq;
iuramento confirmat eſſe oportere, cum inquit:

Amen dico.] Nec enim de ætate illud di-
ctum eſt, quemadmodum Nicodemus intelligebat
Chriſtum de renaſcendo homine: ſed innocentia,
quemadmodum Apoſtoli docent, [d] dicentes: No-
lite fieri pueri ſenſibus, ſed malicia: [e] ſenſib. perfe-
cti eſtote, quaſi modo geniti infantes rationabiles,
& ſine dolo lac concupiſcite. Quid enim diſtarẽt
ſiue differrent filii huius ſeculi & filii lucis, ſi am-
borum idem eſſet ſtudiũ, & una actio rerum iſta-
rum? quamobrem quoq; dictum eſt à Domino: [f] Fi
lii huius ſeculi ſunt prudentiores filiis lucis in gene
ratione ſua. Paruulorum itaq; innocentiam Chri-
ſtus ſuis commendat Apoſtolis, ut ſcilicet alieni
ſint ab omnibus affectibus ambitionis & inuidiæ,
& ut unuſquiſque à Deo ſuo dependeat, manens
in ſua qua uocatus eſt uocatione. Hoc unum por-
rò eſſe neceſſarium, ut primùm quæramus re-
gnum Dei & iuſticiam eius: cætera quoniam
daturus ſit pater noſter cœleſtis, qui optimè no-
uit quantis indigeamus, & opus ſit nobis. Et
quid uſqueadeò ſollicitos nos eſſe oportet, cum
homo ſit fœnum, & ſicut flos agri, imò bulla?
nec ſumit ſecum quicquam. & cum nec gloria cũ
ipſo deſcendat, ſed cum dixit ſpiritus ut requie-
ſcat à ſuis laboribus, opera tantum ſequuntur il-
lum?

lum. Cæterùm ut bonis bona facias, in unũ Chriſtum conijciendi ſunt oculi, ut in ipſius nomine facias quæcunq; facturus es. Nec captes humanam gloriã, more hypocritarum facientiũ omnia ut uideantur ab hominib. Hoc ſit omniũ noſtrûm inſtitutum, ut fideles diſpenſatores nos exhibeamus de bonis à Deo nobis cõceßis, ſicq; erimus in omnib. fideles proximis noſtris, & hoc ſe approbaturum atq; remuneraturũ promittit Chriſtus, cũ inquit:

Et qui ſuſceperit.] Suſcipit Chriſti puſillum in nomine Chriſti: primùm quiſquis eum ſalutis uiam docet, ac promouet quoquomodo ut filius Dei efficiatur. Hocq; tanto maius eſt, quanto precioſior eſt anima corpore. Ergo quoties illum quis errare facit, ac perditum iri puſillos Chriſti, maximam pœnam haud euadet, quòd Chriſtus dicit in profundũ mergi, per hoc pœnã illã æternã intelligens. Quid enim precioſius anima Chriſtiani hominis, Chriſti precioſo ſanguine redempta? Deinde ut inuicẽ membra ſumus, ita alter alterius miſeriam leuare debet: potißimũ autem illi quibus commiſit Deus curam erga gregem ſuum. Et ut maximum corã Deo opus eſt, omnibus prouidere quib. à Deo demandatũ atq; conceſſum fuit: ita ſanè tyrannis atq; dormientibus præpoſitis clamando improperat Chriſtus, ac dicit: [a] Saule Saule, quid me perſequeris? [b] Quamdiu feciſtis uni ex minimis meis, mihi feciſtis. Quanquã autem non ſit eligendus, cui benefacias in nomine Chriſti Ieſu: illis tamen potißimùm beneuolentiam impendere debemus, in quorum uitæ moribus Chriſtum eſſe cognoſcimus, iuxta illud: [c] Deſudat eleemoſyna in manu tua, donec inuenias iuſtũ. Vt igitur indiſtinctè omnibus danda eſt eleemoſyna (non enim ex uita, ait Chryſoſtomus, eorum retributurus eſt tibi Deus mercedem, ſed ex uoluntate & miſericordia, qua Chriſtum ſuſcipis) danda tamen potius bono quàm malo. Neceßitate uerò urgente omni ſubueniendum, ne pereat. quod Ambroſius his uerbis oſtẽdit: Paſce fame morientem: ſi non pauiſti, occidiſti. Væ mundo à ſcandalis.] Scandalum Græca dictio eſt. Et eſt dictum aut factũ minus rectum, præbens alteri ruinæ occaſionem. igitur omnes facilè alijs ſcandalo eſſe poſſunt, tum publicæ, tum priuatæ perſonæ. Quamprimum ergo poteſtas à Deo ordinata non ſuum officium facit, grauiter ſcandalizantur ſubditi, præſertim in rebus diuinis malè tractatis, illi facilè calumniandi eas ac reijciendi anſam arripiunt, ut nunc quidẽ fieri uidemus. Putat & ignobile uulgus quæcunq; licere, quòd ſi ſpiritualium præpoſitorum in hoc uideatur defectus. Eodem quoq; modo fieri ſolet, cum auariciæ & luxui ſtudent, & planè indulgent principes ac magiſtratus, interim nihilominus expilantes miſerrimam plebeculam: quemadmodum ſatis exemplo eſſe poteſt tumultus ille ruſticorum. Quòd ſi igitur pes atq; manus ſuum faceret officium, res tam deplorandæ non eſſent credo, ſed ritè ac bene omnia conſtarent. quoniam uerò auris ſurda eſt, & oculus non uidet, peſq; corpori negat greſſum: igitur dicente Chriſto,

Neceſſe eſt ut ueniant ſcandala.] Hoc eſt, omnibus in ædificationẽ & non deſtructionẽ nati ſumus, ut meliores reddantur atq; fiãt: ſed hominum peruerſitas in cauſa eſt, ut fieri non poßit quin plures offendantur, odio & liuore commoti perſequãtur benemerentes.

Neceßitas cõſequentiæ.

Sed uæ, ait, illi per quem fit ſcandalum.] Summũ malum ſit illis, atq; erit, quorũ uitio omnis generis ſcãdala fuerint nata. Vbi profectò nec illos inſontes dicit, qui in malicia gloriãtur, & exultant in reb. peßimis. Væ illis qui ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt in infernum.

Iob 21.

Quòd ſi nunc non ſolum nobis ipſis uerbis ac factis, uerùm etiam alijs à fide alienis ſcandalo ſumus: profectò cæcior talpa ſum. quamobrem Chriſtum ſubinde clamare credo (uæ mundo) ſed fruſtra, quoniam induratiores Pharaone pleroſque eſſe uidemus.

[a] Act. 9.
[b] Matth. 25.

Cæterùm nõ tamen omne ſcandalum malum eſt: ſic enim peßimè egiſſet Chriſtus, quòd abſit, quoniam ſcandalum præbuit Iudæis ſua ſanctißima caſtißimaq; doctrina, qua ſummam eorum impietatem & nequitiam carpebat, nihil hic ſiniſtrè actũ fuit ab eo. quòd enim illi ſcandalizati ſunt, in cauſa fuit, liuore ac odio plenus omnium animus.

[c] Eccle. 31.

Hoc igitur ſcandalum ſic adeò non omittendum, ut frequenter ſit faciendum, quo doceatur ueritas, ac defendatur iuſticia, probitasq; uitæ. Etſi itaque pio præconi dicatur, Nolumus hunc regnare ſuper nos, quia contrarius eſt operibus noſtris: non tamen cœpto deſiſtendum illi erit, quoniam Dominus dicit: Clama, ne ceſſes, & annuncia populo ſcelera eorum.

Eſaiæ 58.

Si autem manus tua.] Neminem tam obtuſis ſenſibus reor eſſe, qui hoc dictum uelit de pedibus corporis, &c. quos à Deo formatos ac conceſſos habemus: ſed ut iuxta tropum, per membra affectus membrorum intelligantur, & ut ſenſus ſit: Quandoquidem lex Domini ſanctumq; Euangelium mandat atque iubet, ut diligas Deum & proximum tuum ſicut teipſum: igitur fuge ac reijce quàm primum, quicquid te inde auocat: ſit uel uiſus, uel auditus, uel opus ipſum. ſatius eſt enim, ut genio tuo non indulſeris, & in æternum uiuas: quàm

Eraſmus, affectus ſenſit amputandos qui nos auocant à cura ſalutis æternæ.

quàm ut omnẽ uoluptatem habẽdo in æternũ, poſt
huius uitæ illecebras ac uoluptates, in ignem mit-
taris. Hæcq́; Chriſti uerba Paulus apoſtolus cla-
Coloſſ. 3. ra atq; aperta ut facere uoluit Coloſſenſibus, tali
ſchemate dicendi eſt uſus: Si, inquit, conſurrexiſtis
a 2. Cor. 11. cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, &c. &
mox: Mortificate membra quæ ſunt ſuper terram,
fornicationem, immundiciam, libidinem, concupi-
ſcentiam malam, &c. Fidelis admonitio, ut non in
æternum exitum ueniant, propter carnis curam
Lucæ 16. atq; huius mundi illecebras. Audiamus & nos, ob
oculos ponẽtes diuitem illum epulonem, & animo
Matth. 16. concipientes quod Saluator nobis dixit: Quid
prodeſt homini, ſi uniuerſum mundũ lucretur, ani-
mæ uerò ſuæ detrimentum patiatur? **Videte
ne contemnatis.**] Etſi coram oculis hominũ
deſpectui habeantur inſontes innocẽteſq́; ac pro-
bi, ſimiles paruulo iſti: coram me tamen in precio
habentur: unde qui illos tangit, tangit pupillã ocu-
b Rom. 8. li mei. Angeli enim illorum ſemper uident faciem
patris mei qui in cœlis eſt. Nobiliſſimam oſtendit
hominis naturam, qui à Deo proprium angelum
ut cuſtodem accipiat. Quantũ uerò ad hunc diem
attinet, angelos ſibi miniſtros creauit Deus, quo-
Apoc. 12. rum princeps Michael factus, diſturbauit ſuperbũ
& ſeditioſum angelum, cum omnibus complicibus
Lucæ 1. eius. Alter uerò Gabriel annũciauit gaudium uni-
c 2 Theſſ. 3. uerſo mundo, quando uirginem ſalutauit, & eam
fore dixit matrem altiſſimi filij Dei Ieſu Chriſti,
d Rom. 15. per quem homines liberati à peccatis, angelis con
Lucæ 16. ciues futuri ſint. Demum portarunt angeli Laza-
rum in ſinũ Abrahæ, & in paradiſum: nunc quoq;
portant animas iuſtorum. & ut nos quoq; ſubue-
e Actor. 12. hant ad Chriſtum noſtrum, faxit Deus.

DOMINICA DECIMANONA
Euangelium, Matth. 9. Aſcendens Ieſus in nauiculam, &c.

DIuus Hilarius: Humani generis cauſa, inquit, Dei filius natus ex uirgine eſt, Spiritu ſancto ipſo ſibi in hac operatione famulante, &c. Etſi itaq; Capernaum tranſire potuiſſet, quẽ diſcipuli ſuper mare ambulantem uiderunt: noluit tamen, quo incarnationis myſterium ad æternam ſalutem neceſſarium oſtenderet, ſuæ diuinæ naturæ unitum, ut Deus et homo unus eſſet Chriſtus. Quod autem Euangeliſtæ deſcribunt paralyticũ à quatuor portatoribus, cum præ multitudine ingredi nequiſſent, tecto patefacto ante Chriſtum dimiſſum: magnam eorum certè fidem & fiduciã in Chriſtum oſtendere uoluerunt. Videamus ergo pietatem atq; humanitatis expreſſam ſpeciem in illis offerentibus, quæ certè nos docent, quàm oporteat mutuam exercere familiaritatem pariter ac dilectionẽ. qualem certè fuiſſe apud ueteres Chriſtianos uel inde perſpicuum eſt, quod Paulus Corinthijs ſcripſit: [a] Quis infirmatur, & ego non infirmor? oſtendens ſe quaſi in ipſa paſſione eſſe, & conturbari uel commoueri aliorũ infirmitate atq; miſeria. Et quid ni? cum non tantum ex una conſtemus carne, ex uno nimirum prognati parente Adamo, licet diſtinguat nos principatus neceſſariꝰ pro totius reipublicæ ſtatu concordiaq́; tuendæ: uerumetiam quòd ſumus inuicem membra corporis myſtici, cuius caput Chriſtus eſt, eodem ſanguine redempti ab illa ira Dei æternaq́; damnatione quæ ab Adam ex propagatione in omnes defluxit. nec ſolum hoc, ſed quia uerè nos liberauit filius Dei, omnes nos manet ingens præmium & hæreditas, nimirũ ſumma & æterna felicitas in cœlis, quemadmodum Apoſtolus oſtendit, dicẽs: [b] Sumus hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti.

Videns autem Ieſus fidem illorũ.] Hic piè credi poteſt, hominem à Deo gratiam & gratiæ augmentum conſequi poſſe, interceſſione, oratione, & fide alterius. Egregia inſuper hac de re cum extent exempla, quando Paulus licet uas electum Chriſti ſui, [c] tamen rogauit Theſſalonicenſes orare pro ſe, quo ſermo Dei currat & clarificetur, & ut liberari poſſet ab importunis & malis hominibus. [d] Et in hunc ferè modum Romanis ſcripſit quoq; per charitatẽ ſancti Spiritus eos obteſtans. Et haud nullius momenti eſt, quòd Eccleſia pro Petro incarcerato preces ad Dominum fudit aſſiduas. [e] Sic quoq;, piè paruulos in fide ſuorum offerentium olim tinctos fuiſſe conſtat: eoſq́; reſpiciente Chriſto fidem Eccleſiæ ſuæ, necnon petentium paruulorum ſalutem ex animo, per meritum Chriſti, ac gratiam Spiritus ſancti fuiſſe purgatos, et aſcriptos regno Dei: nec inuentum iſtud nouum eſt neſcio cuius hominis, obſeruatum Eccleſiæ munus eſt ſiue officium ante multos annos. teſtantur hoc ipſum Cyprianus, Origenes, & Auguſtinus. Quomodo igitur non errant, qui paruulos baptiſmate ſancto priuant? compertũ equidem habemus hunc errorem tempore Auguſtini Eccleſiam diuexaſſe, & poſtea ſanctum monachum agente diuo Bernhardo. Abeant ergo noui errorũ ſepultorum reſuſcitatores.

Et ait Chriſtus: Fili confide.] Scriptura dicit: Longè à peccatoribus ſalus. Et ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereunt peccatores à facie Dei. Quid igitur niſi miram hic Chriſtus uoluit

oſtendere bonitatem atq; miſericordiam quòd ho-
minem non tantum diſſolutum atq; deſpectum,
ſed & maximum peccatorem, ſuum filium uocat:
qui ut uerus Deus, *non uult mortem peccatoris, ſed*
magis ut conuertatur, & uiuat. Homines *enim in*
ſalutem genuit, unde eos uult ſaluos fieri. Quòd *ſi*
igitur ſeuera ſententia condemnat, non homines
condemnat, ſed peccata quibus illi ſeruierunt. Ma-
gna itaq; hic conſolatio nobis offertur gratiæ &
remiſſionis peccatorum, cuius tam euidentiſſima
exempla demonſtrata fuerunt, ut Magdalenæ,[a]
quam licet inſignem meretricem, in gratiam ſuſce-
pit. Item latronis, cui à dextris ſibi pendēti reſpon-
dit Ieſus: Hodie mecum eris in paradiſo. Nemo *igi-*
tur, licet inueteratus peccator, de miſericordia
Christi Ieſu *deſperet, ſicut* Cain *dicens:* [b] Maior
eſt iniquitas mea, quàm ut ueniam merear: [c] *& ut*
Iudas. qui deſperatus ad reſtim rediit, nunquam
q ioq; miſericordiam mitiſſimam ultrà ſentiet Dei.
[d] *Imo potius cum* Dauide, *qui & ipſe peccator*
fuit maximus, nempe adulter atque homicida, ad
thronum miſericordiæ confugiat, iuxta Pauli *ad-*
monitionem, [e] *piam iuxtà ac fidelem, & hoc omni*
hora & omni tempore: quia miſericordiæ Dei *nec*
menſuram ponere poſſumus, nec tempora definire,
apud quem nullas moras ueniæ patitur conuerſio.

Remittuntur tibi peccata.] *Oſten-*
dit eum propter peccata fuiſſe morbo percuſſum,
& ideo non poſſe ſanari niſi prius peccatis dimiſ-
ſis. Ergo peccatum eſt cauſa ægritudinis? eſt qui-
dem, ſed non ſemper: quoniam, Gregorio *docente,*
Iob *non ulcere peſſimo laborauit, ut in eo uitia pur-*
garentur, ſed ut merita creſcerent, [f] *& propter*
probationem, & patientiæ declarationem: quo-
niam ſimplex & rectus erat, timens Deum, *et re-*
cedens à malo. Sicut nec cæcus factus eſt [g] To-
bias ex calidis ſtercoribus hirundinis, quaſi pec-
cans. quū pius in ſuos eſſet, & rectus coram Deo:
ſed ut poſteris daretur exemplum patientiæ eius.
Potiſſima *tamen morborum cauſa peccatū eſt, &*
hoc aut ad punitionem præuiam pœnæ gehennæ:
[h] *ut in* Herode *uidere eſt, qui cum ad populum con-*
cionem habebat et Dei *honorem ſibi uindicaſſet,*
cōſumptus à uermibus expirauit. aut propter pec-
catum, & eius purgationem: quemadmodum [i] Na-
buchodonoſor in amentiam uerſus, cum beſtiis ſe-
ptem annis uixit fœnum comedēs, deinde uerò ſen-
ſu recuperato benedixit Deum. *Sic quoq; paraly-*
ticus hic propter peccatū laborās, ab optimo me-
dico audit, Remittūtur tibi peccata. Nam more pe-
ritiſſimi medici, ægritudinis cauſam aufert, ut dein-
de quoq; effectus auferantur. Videamus aūt quan-
ta noſtrorū omniū fiducia in Chriſtū *eſſe debeat,*
ut unicum ſeruatorem, omniumq; malorum & ca-
lamitatum curatorem, qui ſolus depellere poteſt et
corporis & animæ incommoditates. unde dicit:
Venite ad me omnes qui laboratis et onerati eſtis, Matth.11.
et ego reficiam uos. Habeant igitur alii ſuas incan-
tationes, ſuaq; neſcio quæ ſubſidia atq; præter na-
turā remedia: nos in nomine Dei *noſtri* Chriſti *in-*
uocabimus, dicentes: Dominus *illuminatio noſtra,*
ſalusq;, quem timebimus? Et quidam intra
ſe dixerūt: Hic blaſphemat.] *Blaſphema-* a Luc.7.& 23.
re erat apud illos, de Deo *falſa loqui, uel indigna,*
uel dicere Deum *peccati authorem: item negare*
Dei *eſſe, quæ omnino* Dei *ſunt: & demū creaturæ*
tribuere, quæ ad ſolum Deum *pertinent. Solius au-*
tem Dei *eſſe nouerant, hominibus peccata remit-* b Gen.4.
tere. quoniam per Prophetā dicebat: Ego *ſum qui* c Matth.27.
deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum Eſaiæ 43.
tuorū non recordabor. Quia *uerò* Chriſtū *purū*
hominē eſſe putabāt, blaſphemū eſſe dixerunt, eo d 2.Reg.12.
quòd remiſſionem peccatorū paralytico promitte-
bat. Cùm aūt peccatorū ratio exactius examina-
tur, certè ueriſſimè dictum eſſe fatebimur à Daui- e Hebr.4.
de, Tibi ſoli peccaui: licet adulterio perpetrato, e- Pſal.50.
tiam Vriam *interfeciſſet. Ergo etſi homo hominē*
lædit, tamen in ſolū Deū *peccaſſe dicitur. Peccatū*
enim unumquodq; in Deū *perpetratur: quia quiſ-*
quis peccat, Dei *mandatū trāſgreditur. Cæterùm*
quòd ſi nulli, quāuis ſanctiſſimo, dimittēdi peccata
poteſtas cōceſſa eſt, ſed ad ſolum Deū *pertinet, ut*
uerum mentiū purificatorē: quid eſt quod claues Matth.16.
Petro *datas legimus? Enimuerò ut datas ſcimus,*
ita ligandi atq; abſoluendi poteſtatē Petrum *acce-* f Iob 2.
piſſe uerum erit, tanquā miniſtrū ac inſtrumētum
quoddā gratiæ Dei, *dicente* Ambroſio: Remittun-
tur peccata per uerbū Dei, *cuius interpres* Leuita g Tobiæ 2.
eſt: remittūtur per officiū ſacerdotis, ſacrumq; mi-
niſteriū. Vnde etiā per claues intelligi poteſt ſcien-
tia miniſtrorū. qua dignos ad cōmunionē recipiāt,
excludāt uerò indignos: qua authoritate Eccleſiæ
ſalus mirū in modū cōſeruata fuit, cū ordo concen-
tiſſimus obſeruaretur, tūc bene habebat religio, et h Actor.12.
quicquid religiōis erat. Nec mirū eſſe poteſt, unde tā
fœda facies Eccleſiæ *ſit modò: quoniā ea ſuā omi-*
ſit uirgā. qua ſontes et impiè uiuētes corrigere ſole- i Dan.4.
bat olim, quēadmodū apud Paulū *uidere eſt in epi-*
ſtola ad Corinthios *prima, et apud* Ambroſiū *ex-* Hiſt.Tri.lib.
cōmunicantem Imperatorē. Cognita aūt, 9.capite 30.
&c.] *Vt* Deus *erat* Chriſtus, *ita cogitatiōes eo-*
rū malas cognouit. Ille ſolus eſt quē nullus præte-
rit cogitatus, et corā cuius oculis oīa nuda et aperta
ſunt, dicēte Apoſtolo, *ſiue prætererint ſiue ſint fu-* Hebr.4.
peruentura.

peruentura. ait autem Chriſtus: Quid eſt facilius dicere? quoniam hoc ſpirituale mihi non eſſe uul-
a Epheſ. 5. tis, dum cogitatis me ſolum hominem eſſe: en uobis uiſibile ſignum, ac euidentiſſimum teſtimoniũ,
Eſa. 35. quis ſim ego. Quid ait Propheta ueſter? quàm luculenter hæc mea opera expreſſit? Vt ergo in me cognoſcatis latentem potentiam diuinæ maieſtatis: ſurgat hic paralyticus ex iuſſu meo, ac abeat domum. quoniam de uerbo diffiditis, operationẽ indu-
b Eſaiæ 53. cam: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.] Quòd Helias ac alij miracula fecerint, inficias ire nequaquã poſſumus. at longè alio
3. Reg. 18. modo. Cùm enim Helias contra Baal prophetas diuinam uirtutem oſtendere uellet, & è cœlo petere ignem, longa ad hoc uſus eſt oratione. Chriſtus autem ſolo uerbo tam potenter eum reſtituit ſanitati priſtinæ, qui miſerè languebat. Quod quidem inſigne factum, populum in magnam admirationẽ rapuit, ita ut glorificarẽt Deũ. Hic eſt igitur Chri-
c Ioan. 1. ſtus filiꝰ Dei uiui, quod ſatis miracula teſtata ſunt, qui pro nobis peccatoribus redimendis, utq; haberemus uitam in cœlis æternam, in hunc mundum uenit. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA VICESIMA EVANgelium, Matthæi 20. Simile eſt regnum cœlorum.

VT Dei unigenitus filius erat Ieſus, ita neminem excludebat, quin abſq; omni diſcrimine ad ſe inuitaret. et hoc quidem more boni patris, qui filios ſuos ad uitam ſalutarem nunc paternis ac blandis uerbis, nunc promiſſis ac muneribus, nũc uerò minis pœnarum et exhæredationis allicit et trahit. Cum ergo principio annum Domini acce-
Matth. 11. ptum annunciaret Chriſtus: Venite, dixit, ad me
d Vide acta omnes qui onerati eſtis: non hic, nõ ille, ſed omnes,
Apoſtolorũ. qui curis, qui doloribus, quiq; peccatis laboratis: uenite ad me, quia ſalutem ueſtram maximè ſitio,
Chryſoſt. ego reficiam uos. Et omnis qui reliquerit domum,
Matth. 19. uel fratres, uel ſorores, centuplum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Quoniam uerò plures ſuſquedequè ferebant tam gratioſiſſimam inuitationem, peraptè parabola hac uſqueadeò inſigni oſtendit, tum Iudæos tum alios in locum eorũ ſurrogatos regno excludendos, & pœnam inextinguibilem habituros. atq; inquit: Simile eſt
e Lucæ 19. regnum cœlorum.] Per iſtas nuptias intelligitur incarnatio uerbi. tũc enim Deus pater, qui
f Matth. 23. rex regũ & Dominus dominantiũ, filio ſuo Chriſto Ieſu nuptias fecit, quando naturam humanã copulauit naturæ diuinæ in uno Chriſto, & ipſe tanquam ſponſus prodijt de thalamo, hoc eſt, ex immaculata uirgine: & acquiſiuit ſibi glorioſam

eccleſiam, non habentem maculã aut rugam, ſicut ait Apoſtolus: Miſit ſeruos ſuos.] Pater ſcilicet, [a] ſuã legem per Moſen fideliſſimũ ſeruũ, poſtremò qui populo dixit: Prophetam ſuſcitabit uobis Deus ex fratrib. ueſtris, et ipſum audite. quaſi diceret: Hic erit ille, in quo ſuam uobis certiſſimè præſtabit promiſſionẽ, Abrahã patri noſtro factã. At ille parum promouit. Idipſum haud minus diligenter expedientibus Prophetis cæteris, Iudæi tamen uenire noluerũt, [b] ita ut Eſaias duræ ceruicis populum coram Deo accuſaret, dicens: Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatũ eſt? occubuit ille propter ueritatẽ, quemadmodũ Hieremias, et alij nõnulli. Ergo rex omnipotens in cœlis & ubiq;, iterum miſit alios ſeruos, uidelicet Simeonẽ iuſtum, Annam propheтiſſam, & demum Ioannem baptiſtam: qui præter potentiſſimã doctrinã de Chriſto iam nato, ac æterna ſalute præparata, ac etiã ultrò oblata, Chriſtum quoq; digito plebi demonſtrauit, & dixit: [c] Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mũdi: ecce lex & Prophetæ cõpleta ſunt, umbra lex futurorũ cedat: adeſt namq; ueritas, oblationẽ & holocauſtũ amplius nõ uult. parate uiã Domino, rectas facite ſemitas Dei noſtri. Qui quidẽ hac pia exhortatione cum minimè mouerẽtur, manus ſancto ſanctorum iniecerũt, & tanquã impium tradiderũt morti. Tum fortius inſtiterunt Apoſtoli, nihil referre dicentes, quoniã ſic definitum eſſet à patre, modò pœnitentia acta unuſquiſq; baptizaretur in nomine Ieſu Chriſti: occiſo Chriſto pro mundi ſalute omnia eſſe parata, ſaltẽ uenirent ad nuptias. At illi magis tenebras diligẽtes quàm lucẽ, ſuas res curarunt: reliqui uerò tenuerũt Apoſtolos, & cõtumelijs affectos occiderũt. [d] Sic lapidatꝰ eſt Stephanus, Iacobus occubuit gladio, & alij uirgis caſi extra ſynagogam proiecti ſunt. Quid aũt ad hæc dixit rex? poſtquã reſciuit omnẽ rem actam, equidem ualde iratus, miſſo Tito et Veſpaſiano miſerè perdidit homicidas illos, et ait ſeruis ſuis: Qui inuitati erãt, non fuerunt digni.] Quomodo non digni? quia ſeipſos indignos fecerunt, dum cõtempſerunt ſalubrẽ doctrinam Chriſti & Apoſtolorũ, et ſalutẽ oblatã pedibus cõculcarunt. Quæ nephanda ac impia eorũ facta Chriſtus piè defleuit, ſimulac dixit: [e] O Hieruſalem Hieruſalẽ, ſi ſcires & tu, & ea quidẽ quæ ad pacẽ tibi, &c. Et alibi: [f] Quoties uolui te cõgregare, quemadmodum gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas: & noluiſti? Ecce relinquetur uobis domus deſerta. Cæterùm quãdo Iudæi, quib. oportebat primũ loqui uerbum Dei, repulſo illo, ſe indignos iudicarunt

æterna uita, ait rex: **Ite ad exitus uiarū.**] Hoc dixit rex Chriſtus Deus noſter iam iam cœlum conſcenſurus, ubi præcepit ſuis quos è mundo ad hoc munus elegerat diſcipulis, dicens: [a] Ite in mundū uniuerſum, & prædicate Euangeliū omni creaturæ. Et illi profecti ad omnes gentes, cōgregauerunt bonos & malos, ſicut tandē totus mundus in uerba Chriſti iurauerit, & impletæ ſint nuptiæ, dum per diuerſitatē linguarū cunctarū gentes in unitatē fidei cōgregatæ ſunt. Porrò ut præcedētia ſolum ad Iudæos referri poſſunt ac debēt, ſic ea quæ hic dicuntur & ſubſequūtur, ad gentes, nosq́; omnes qui in locū Iudæorū ſucceſsimus, quia credimus in Chriſtū filiū Dei, referri debēt. Ergo nō eſt Iudæus, neq; Græcus, neq; Scytha, ſed unū omnes in Chriſto per fidē ipſius: unū hoc tantum reliquū habētes, ut ſimus miniſtri fideles Chriſti, & diſpenſatores myſteriorū Dei. Ipſe quidē peregrè profectus eſt, & tradidit nobis bona ſua, dicēs: Negociamini donec uenio. Et quid faciet cum uenerit? **Intrabit ut uideat diſcūbentes.**] Hoc eſt, omnes eos qui per uerbū ad fidem uocati ſunt, & per baptiſmū adſumpti ad delicias ſempiternas. Omnes enim uno nomine cenſemur tanquā ſalutē accepturi. Verùm intrat Ieſus primū, cum mori neceſſe eſt. [b] Hic certè oportet, ne, ut Propheta inquit, ueſtem alienā inueniat Chriſtus, quæ eſt ſordida peccatorū tunica: neq; nudū hominem, hoc eſt, fidem dilectione carentē. Non enim omnis qui credit eum eſſe Chriſtū, regnū Dei intrabit: ſed qui facit uoluntatē patris, quæ eſt mandatorum obſeruatio. [c] Vnde diuus Petrus: Fratres, inquit, ſatagite ut per bona opera certā ueſtrā uocationē faciatis: hæc enim facientes, nō peccabitis aliquādo, &c. [d] Nam etſi per fidē homo in cōmunione fideliū reperiatur, niſi tamen fidē pijs charitatis operibus ipſam adornauerit, nō partē unquā cum electis Dei habebit. Quia enim ille homo ueſtem nuptialē, per quā charitas ipſa intelligitur, nō habuit, audiuit ſatis horribilē ſententiā: **Mittite eū in tenebras exteriores.**] Hoc eſt, in perpetuos cruciatus, ubi anima & corpore demeritas luat pœnas ſcelerū ſuorū. [e] Vbi bene attendendū eſt quod Auguſtinus ſcribit: Omnes animæ cū de hoc ſeculo exierint, diuerſas receptiones habent, gaudiū boni, mali tormēta. ſed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorū gaudiū amplius erit, & malorū tormēta grauiora, quādo cum corpore torquebuntur. Hactenus ille. Verùm qa certū eſt, hoc potiſsimū nō ad Iudæos, ſed Iudæorū ſucceſſores, hoc eſt, barbaros ſiue gentes referri debere, meritò ait Chriſtus: **Multi ſunt uocati, pauci uerò electi.**] Hoc eſt, multi fidē meā perceperūt, multi quoq; et uſq; ad cōſummationē ſeculi credentib. ſe admiſcēt, una fide, uno baptiſmate, et iiſdem ſacramētis ab incredulis & infidelibus diſtincti, quaſi eſsēt ueri filij Dei: at (ut Origenes dicit) ſi quis cōſiderat multitudinē hominū quæ in Eccleſijs cōgregatur, & diſcuſſerit quāti ſint qui cōuerſantur diſciplinatè, & reformātur nouitate ſenſus ſui, quāti aūt negligētiſsimè cōuerſantes cōfigurantur ſeculo huic, uidebit quia uerus eſt ſermo Domini: Multos eſſe uocatos, ſed paucos ſaluos fieri, etiā reſpectu ſaluandorū: non quidē quaſi nunquā credidiſſent, ſed quia malè crediderūt, nō uiuendo ſecundū fidē atq; præcepta Domini. quēadmodū dixit ille: Non omnis q dicit mihi, Domine Domine, intrabit regnū cœlorū, ſed q facit uoluntatē patris mei qui eſt in cœlis. imò ſatius fuiſſet illis non cognouiſſe uiā iuſticiæ, quàm cōuerti à ſancto mādato illis tradito. Verùm ut facilè excuſationē in peccatis noſtris quærimus, & facilè anſam arripiunt oēs præſumendi de bonitate atq; miſericordia Domini, fit ut quaſi in diē uiuētes, in ſolum Chriſti meritū & ſatisfactionē temerè confidāt. quib. profectò ſtatim obijci debet, quòd apud Petrū legitur: Sic eſt uolūtas Dei, ut benefaciētes obmuteſcere faciatis imprudentiū hominum ignorantiā, quaſi liberi, et nō quaſi uelamē habētes malitiæ libertatē, ſed ſicut ſerui Dei. Quod igitur dictū eſt, Nō miſit Deus filiū ſuū ut cōdemnet mundū, ſed ut mundus ſeruetur per eū: in hūc ſenſum interpretari debemus, ut ſcilicet Chriſtus mortuus ſit pro peccatis totius mundi, ut quantū in ſe eſt, ſufficiēs ſit pro omnib. ut ſit iuſticia Dei p fidē Ieſu Chriſti in oēs & ſuper oēs qui credūt in eū, quādo innocētiſsima ſua morte deleuit quod aduerſum nos erat chirographū decreti, etc. dicēte Paulo. Deniq; paſſus eſt Chriſt⁹, ut ſit nobis ꝓpitiatio pro peccatis apud patrē, p ijs quæ ex humana fragilitate ſubinde perpetram⁹ peccatis, quoties ea deflētes miſericordiam Dei ambim⁹. Sic enim Petro dixit ille: Nō ſepties, ſed ſeptuagies ſepties remitte fratri tuo, & quoties ueniā precatur⁹ uenit ipſe. Ex his ꝓinde modò dictis, cuiuis cordato manifeſtū euadit, qs poſsit ſalutē ad quā oēs anhelamus adipiſci, nimirū is q cōfitetur ſe noſſe Deū, et factis hoc exprimit atq; oſtendit, re ipſa præſtans quod uerbis pollicetur, ſicut præclarè docet D. Chryſoſtom⁹, cū inquit: Audiatis qui myſteriorū participes effecti eſtis, audiatis unde uocati eſtis, à triuijs uidelicet, claudi ꝓfectò, et cæci animo. Vere animi benignitatē uocātis, nemo in ſorditie ueſtitus ꝑmaneat, ſed unuſquiſq; fulgentia operetur animæ indumenta. Hactenus ille.

a Mar. ult.

Matth. 7.

1. Pet. 2.

b Sophoniæ cap. 1.

Ioan. 3.

c 2. Pet. 1.

Coloſ. 2.

Matth. 18.

d In Chriſto Ieſu neq; circumciſio aliquid ualet, neque præputium: ſed fides quæ per charitatē operatur.

e Galat. 5.

DOMINICA VICESIMA PRIMA

Euangelium, Ioannis 4. Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur.

VT memor ſuæ promiſſionis Deus Iudæos
licet peſſimè iam lapſos, atq; fœdè, non ta-
men omnino perditum iri uoluit. Miſit itaq; illis li-
beratorem, Cyrum uidelicet, regem Perſarum, à
quo loco & cultui ueteri reſtituti ſunt. At ut Ro-
mani toto terrarum orbe potentiſſimi eſſe cœpe-
Gen. ult. *runt, iuxta pij patriarchæ Iacob uaticinium, Iu-*
dæa Romanis ceſſit, & tributaria eſt facta. Hinc
Romanorum præfecti ac uice regentes, ex quibus
a Ioan. 1. *unum & hunc Regulum fuiſſe, ualde doctis uiris*
placet. Hic cum audiſſet.] *Sollicitus*
fuit ille, ne filius ſuus mortem obiret temporalem,
iuxta naturalem ac paternum affectum, quod uel
ob id culpa carere poteſt. At Chriſtiani, ex quo
ueram apprehenderunt de ſalute uitaq; æterna fi-
dem, potiſſimùm hanc de ſuis liberis curam ac ſol-
licitudinem habere debent, ne animis laborent. Nam
quid precioſius nobiliſſima anima hominis, dum eã
ſuo precioſo redemit ſanguine Chriſtus? Vt igitur
ſunt pij ac ueri parentes, ita ſummo ſtudio educa-
re ſatagunt ſuas quas habent proles, ad uirtutes,
b Ioan. 6. *probitatem ac pietatem. utinam pleriq; ſcirẽt quæ*
de his à ueteribus tradita fuerunt, nec non neote-
ricis, ut Geilero pio concionatore, ac doctiſſimo
Eraſmo in libello de Pueris liberaliter inſtituen-
dis: uerè aurea ſunt quæ ibi tractantur. ubi quoq;
inter cætera ait, à parentibus exacturum Deum
quicquid peccauerint filij. & bene quidem: quan-
1. Reg. 4. *doquidem de Heli ſcriptum eſt, quia filios ſuos indi*
gnè agentes non corripuit, ideo cecidit retrorſum
de ſella, & fracta ceruice uita functus eſt. Vt er-
go non ſint liberi perſimiles illis deridentibus ſan
4 Reg. 2. *ctum uirum in Bethel Heliſeum, & ab urſis, hoc*
eſt, dæmonibus diſcerpantur iuſto Dei iudicio: pa
Gen. 22. *rentes imitentur pium Abraham, cuius filius uel*
c Ioan. 20. *ad mortem uſq; morigerus ac pius mãſit. Probum*
Tobiæ 4. *item Tobiam, nihil magis in uotis habentem quàm*
ut filij ſui atq; nepotes Domino ſeruirent in ueri-
d Matth. 13. *tate, omnia ipſius beneplacita facientes. Deinde*
uenit ad Ieſum Ethnicus ille. diſcant omnes, nemi-
nem alium quærendum quàm Chriſtum, qui uitæ
ac mortis poteſtatem habet. quare etiã abſint om-
nes incantationes morborum, impiæ ac uanæ ſu-
perſtitiones, à deliris uetulis adinuentæ: qua de re
e 1. Cor. 11. *pius lector Polydorum Vrbinatem ac alios conſu-*
lere poterit. Dixit ergo Ieſus ad eum.]
Omnes homines peccato obnoxij erant propter

peccatum unius: præterea quum alij poſt alios diuerſa loca tenuiſſent, factum fuit, ut pleriſq; omnibus in errores inextricabiles incidentibus, cognitio ueri Dei uariata ſit, & perierit omnis cultus. Cæci igitur illi & in umbra mortis ſedentes illuminatione indigebant. Verùm illa præſtari aliunde non poterat (ſiquidem omnes, declinauerant, factiq; erant inutiles, & omnium hominum iuſticiæ tanquam pannus menſtruatæ) quàm à Deo. Igitur Deus generis humani miſertus, miſit filium ſuum Ieſum Chriſtum. Et hic potenter cœpit humanum genus à cultu prophano ad diuinum cultũ, ex errore ad uiam ueram, à tenebris ad lucem, à uitijs ad uirtutem, à morte deniq; ad ueram uitam reducere, ut meritò dictũ ſit ab Euangeliſta:[a] *Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Cæterùm iſthæc excellentiſſima doctrina omnem intellectum ac ſenſum humanum tranſcendebat, quapropter operibus eam ſoli Deo poſſibilibus declarauit, ut qui ſermone nõ mouerentur, miraculis ſupra modum ſtupendis trahi uiderentur. ait ergo:* Niſi ſigna & prodigia uideritis, &c.] *Quaſi diceret, oportet per miraculoſa opera teſtatam facere uobis fidem. Potuit & hoc modo Chriſtus Iudæis perfidis incredulitatis crimen improperare, quibus ſemper in ore erat:*[b] *Quod tu ſignum facis, ut uideamus, & credamus tibi? Et ita fides uera ac ſolida in Chriſtum, ſignis et prodigijs obfirmata fuit. Non enim ſolum Chriſtus miracula edidit, ſed & Apoſtoli eorumq; ſucceſſores, donec publicato Euangelio in uniuerſo mundo, Chriſtus propitiator creditus fuerit. Et hæc tandem fides, iuxta Aurelium Auguſtinum ſucceſſiuè, & per ſucceſſionem legitimam, in omnes dimanauit. Non igitur neceſſe eſt, ulla fieri ſigna modò, nec peti debent ab hominibus uerè Chriſtianis: longè illud abſit. Habemus enim Moſen & Prophetas, audiamus ſaltem illos docentes uiam ueram, atq; ad ſalutem ducentem, ut uerum in nobis fiat quod dictum eſt à Domino:*[c] *Beati qui nõ uiderunt, & crediderũt. Nec pius unquam dubitabit de ſubſtantia fidei Orthodoxæ atq; catholicæ, & ſi uarias circa cã ſubinde naſci uideat opiniones,*[d] *& zizania repulluleſcere: quia ſic futurum dixit Chriſtus, quando diſcipulis parabolicè technas atque uerſutias calidiſſimi ſpiritus oſtẽdit. Sufficiat nobis, quòd Eccleſia Dei Chriſti colũna ueritatis eſt, & habet rectorẽ atq; ducem Spiritũ ſanctũ. Oportet hæreſes eſſe, inquit Apoſtolus,*[e] *ut hi qui probati ſunt, manifeſti fiãt. Et quia abuſus nõ præiudicat ueritati, orãdus eſt pius pater et miſericors Domin*[9]*, ut deſtructis*

aduerſitatibus

aduerſitatibus & erroribus uniuerſis, ſublatiſq;
abuſionũ monſtris, Eccleſia Chriſto uerè ſeruat,
& ſecura libertate. Domine deſcẽde.]
Quem credat eſſe Ieſum, his uerbis ſatis oſtendit,
nempe inſignem quendam uirum atq; Prophetam:
longè quo perfectior fuit [a] Centurio ille, credens
Chriſtũ ſolo uerbo ſanare poſſe: omnib. in hoc imi
tandus, ut credãt Chriſtũ per Deitatẽ ubiq; poten
tem, corã cuius oculis omnia nuda & aperta ſint.
Hoc equidẽ ſentire oportet, quoniã filius Dei ue-
nit, et aperuit nobis ſenſum, ut Deũ uerum cogno
ſcamus, & quòd ipſe ſolus ſit colendus, & adoran
dus, ut cunctipotens cœli ac terræ gubernator.
Porrò quod ſi uſqueadeò timuit ille uitæ filij ſui,
quid ſi ipſe decumbẽs, morti ſeſe uicinum uidiſſet?
Præter id enim quòd homini animæ & corporis
diſſolutio omnino contraria eſt, amara eſſe ſolet
memoria mortis, homini habẽti pacẽ cum diuitijs.
At nõ ſic Chriſtiani, nõ ſic, quoniã ad immortali-
tatem morte trãſgredimur (ut diuinus inquit Cy-
prian⁹) nec poteſt uita æterna ſuccedere, niſi hinc
cõtigerit exire. [b] Hic obijciunt nobis quidã delica
tuli homines, uereq; huius mundi amatores: [c] Num
quid Ezechias timebat mortẽ, qui tamen pijſſimus
erat, & totus Deo deditus? Et Chriſtus ipſe uſq;
adeò mortem exhorrebat, ut, Luca ſcribẽte, etiam
ſanguineũ ſudaret ſudorem [d]. Quibus optimè re-
ſponderi poteſt, ut probè attendant quid dixerit il
le Ezechias, nimirũ: Memento quomodo ambula-
uerim coram te in ueritate, et corde perfecto. qui-
bus innuebat, ſi ad Dei honorem et ſuorũ ſubdito-
rum ſalutem ſuperſtes eſſe poſſet, haud ullũ recuſa
ret laborem. Et ut ſanctus Hieronymus hunc locũ
diſcutiens ait: Audiens Ezechias ſe eſſe moriturũ,
nõ precatur uitã & annos plurimos, ſed in Dei iu
dicio qd uelit præſtare dimittit. Igitur bene dixit,
quiſquis ille fuit: Qui ſimpliciter mortẽ timet, ſim-
pliciter malè facit. Chriſtus autẽ, uel ipſo Ambro-
ſio teſte, ueram ſuam humanitatẽ hoc modo oſten
dere uoluit, haud inſcius superuenturos eſſe, qui
eam eſſent negaturi. Quem igitur audis claman-
tem, Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem: &, Pa
ter ſi poteſt fieri tranſeat à me calix iſte: & iterũ,
Deus meus ut quid me dereliquiſti? illum quoq; au
dias precor dicentem: At nõ mea uoluntas fiat, ſed
tua: ut diſcas tuam uoluntatem diuinæ diſpenſa-
tioni ſubijcere, item ut uideas quòd non inuitus
hanc ſubierit mortem, ſed ultrò ac uoluntariè. iu-
xta Prophetam [e] mox idem clamat: Omnia con
ſummata ſunt, Pater in manus tuas commendo ſpi
ritum meum. Ouis itaq;, pro qua tuus paſtor ſuam
ipſius animam poſuit, imitare tuum paſtorem, &
ut afficiatur natura morte, ratione tamen ſupere-
tur. Nec tamen proinde malefaciunt credo, qui pe
ſtilentia uel alio morbo graſſante remedijs utun-
tur. hoc enim fit ad ualetudinem uel præſeruandã,
uel recuperandam: & non ut contrauitaris diui-
næ diſpoſitioni. quare apud ſapientem medicina a Matth. 8.
tam probatur, ut eam ab altiſſimo creatam uelit, et Eccle. 38.
ad eam maximè currendum in infirmitate ſuade-
at. Modò maneat Deo quòd, dicente Iob, termi- Iob 14.
nos uitæ poſuit, qui præteriri non poterũt, etiamſi
ſcriptum ſit: Ne impiè agas multum, ne moriaris in
tempore non tuo. quia utiq; uult Sapiens, eſſe muta Eccleſ. 7.
tionem apud Deum in effectibus, ſecundum meri-
ta uel demerita hominum. Vtcunq; autem res ſeſe
habeat, cum diſcipulis Pauli dicendum erit: Domi Actor. 21.
ni uoluntas fiat. Vade, filius tuus uiuit.]
Quid aliud oſtendere uoluit Chriſtus, quàm ſe
eſſe generis humani Saluatorem, ſicut in Eſaia
ſcriptum erat, uerumq; medicum corporum pari- Eſa. 48.
ter atque animarum? Idem igitur eſt, ac ſi diceret:
Quid neceſſe erit tecum domum deſcendere, cum
ſolo nutu tuum filium à morte liberare queam? b 4. Reg. 20.
mortis qui tenet imperium, ſub meam redactus eſt c Eſaiæ 38.
poteſtatem. Abi domum, omnia tuta ac proſpera
ſunt. Credidit homo ſermoni.] Scri-
ptum eſt: Quia credidit Abraham, et reputatũ eſt Galat. 3.
illi ad iuſticiam. expende obſecro ſingula hic uer- d Lucæ 22.
ba, & mirum ſi non & is factus ſit filius Abra-
hæ. ipſo domum namq; egrediente, filius incipie-
bat mori, & iam nihil diffidit quin Ieſus ſua pote-
ſtate ac uirtute ipſum ad uitam reuocauerit, nullis
licet præſentibus argumentis. Quo pacto igitur
iram Dei euades tu, qui nihil niſi ad oculum de-
monſtratum ſit, uel certiſſimis argumentis proba-
tum, concedis? Crede quæſo ſermoni Ieſu, crede
uerbis eius potentiſſimis: ſcito fidem eſſe rerum Hebr. 11.
non apparentium, ut nos docet Apoſtolus: & fiet,
ut nihil quamlibet rationi contrarium, in oculis
tuis impoſſibile appareat. Sic firmiter crediturus
eris, Chriſtum ſuum corpus ſuumq; ſanguinem da
re ſuis fidelibus, quoties ipſius uerba ſuper uini ac
panis creaturam proferuntur: ac uerè dixerit Hie Ad Heliodorum.
ronymus: Sacerdotes ſacro ore corpus Domini
conficiunt. Credidit ipſe, & domus e-
ius tota.] Fieri potuit, ut hic regulus non in eum
ut filium Dei crediderit, ſed uirum potentem ope-
re atque ſermone. At nos quia per ſacrum uerbum
imbibimus diuinum arcanum que Dei conſilium,
haudquaquam hæſitare decet, quin ipſe ſit uerus e Eſaiæ 53.
filius Dei, qui nos ſua uita & morte reconciliaue- Oblatus eſt,
rit Deo patri: quemadmodum Apoſtolus dilucidè quia ipſe uo-
admodum demonſtrauit, dicens: Omnes peccaue luit.

runt, & deſtituuntur gloria Dei: iuſtificantur autem gratis per illius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus re- a Dan.4. conciliatorem per fidem, interueniente ipſius ſanguine. Quid igitur amplius hominem excuſabit, ſi minus hunc ſuſceperit Saluatorem? Abeant ergo in malam crucem, qui alium quendam redempto- Actor.4. rem expectant. Nos cum Petro firmiter affirmare uolumus, ſub cœlo nullum aliud nomen datum, in quo nos oporteat ſaluos fieri, præter nomen Ieſu Chriſti Nazareni, qui eſt benedictus in ſecula, Amen.

DOMINICA VICESIMASECVNda Euangelium, Matth.18. Aſsimilatū eſt regnum cœlorū homini regi, qui uoluit, &c.

VT multo luculentiſsimè doceret Chriſtus quàm benignus ac miſericors ſit erga homines miſericordiam propter admiſſa facinora po- b Matth.12. ſcentibus, pulchrè demonſtrat euidenti hac parabola: ubi, ut in fine dicetur, ſuum introducit patrem omnibus pœnitentibus indulgentiſsimū. Et quis alius eſſe poſſet (ut diuus ait Chryſoſtomus) ipſe creauit nos, atq; produxit cum non eſſemus: c Coloſ.2. ergo ipſius debitores ſumus omnes, quando in peccatis naſcimur, & in peccatis uiuimus omni tempore. Verùm rationem ponit cum omnibus ſummus ille Deus, quoties diuina & occulta inſpira- d Rom.6. tione hominem omnium tum dictorum tum facto- e 1.Pet.2. rum admonet, ſuggerens ſenſim quid boni collocatum ſit in hominem, & quàm econtrà ingratus ille Domino ſuo creatori & redemptori extiterit. Quod de infidelibus dictum haud eſſe poteſt, eo quòd nunquam ſunt abſoluendi, ut Deum uerum f 2.Para.20. ignorantes, & iam iudicati ſunt, quia non credunt in nomine unigeniti filij Dei: ſed illis, qui ut Chriſtum credunt, tamen (ut lubricum eſt, dicente Hieronymo, humanæ uitæ iter) facilè recidunt in peccata: idq; faciunt non tantum ex humana fragilitate, uerumetiam inſultantibus dæmonijs, uarieq; aſtu ſuo hominem ſeducentibus. **Oblatus eſt.**] Quotidie præſentamur Deo propter peccata, ſiquidem coram eius oculis omnia nuda & aperta ſunt quæ agimus. quum etiam ſcrutetur g Hebr.4. corda & renes, ipſi quoq; omnis uoluntas loquitur, & omne cor patet. Cæterùm talenti nomine deſignatur grauitas peccati. Qui ergo decem milia talentorum debuit, grauiſsimus peccator fuit. Sunt autem peccata, debita noſtra. Dicit enim Matth.6. Dominus, docens nos orare: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. **Cum autem non haberet.**] Deus infinitus eſt. qui igitur Deum peccando offendit, reſpectu Dei nunquam peccatum expiare poteſt. Quod igitur dictum eſt à Daniele propheta, [a] Peccata tua eleemoſynis redime: præclarè admodum à ſacro interpretatur Hieronymo, cum inquit ille: Hortatur ad eleemoſynas, & miſericordias pauperum, ut Dei ſententia cõmutetur. quod facile ſoluitur & Ezechiæ regis exemplo, & Niniuitarum, &c. Et ut ſtatim ſequitur dixiſſe Prophetam, Forſan ignoſcet Deus delictis tuis: ſubijcit ille, ſic dicens: Cum beatus Daniel præſcius futurorum de ſententia Dei dubitet, rem temerariā faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicētur. Quod minimè ipſum dixiſſe puto, quaſi non certò pœnitenti dimittat peccata Deus: ſed ut diuinam quiſq; peccator ſubinde imploret miſericordiā, cum tam iuſtus ſit Dominus, & eius iudicium rectum, quiq; tam ſtrictiſsimè exacturus eſt de ſingulis peccatis rationem, ut etiā de omni uerbo ocioſo, [b] ut Chriſtus inquit, homo rationē redditurus ſit in die iudicij. quòd etiam uel inde patet, quia ſequitur: **Iuſsit eum Dominus uenundari.**] Quis emit hominem peccatorem, ?i ſi ille qui, docente Paulo, chirographum decreti habuit, [c] ſublatum quidem per Chriſtum in crucis ignominia & morte, modò in nouitate uitæ ambulem? Quamprimùm igitur recidimus unde ſumus redempti, uenundamur ſub peccato. unde Apoſtolus dixit: [d] Stipendium peccati eſſe mortem: & Petrus [e], ſatius eſſe nunquā cognouiſſe uiam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo quod nobis traditū eſt ſancto mandato. **Procidens autem ſeruus.**] Pulcherrimū exemplum habem[us] pijſsimi regis Iuda Ioſaphat, dicētis [f] Cum ignoramus Domine quid ſimus acturi, hoc ſolum habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te. Hunc locum nobis lucidum facit hic ſeruus: neque enim ipſe reddere debitum ualens, ſuo Domino ſupplicaturus procumbit, patientiam petit. Ergo cum peccatores ſumus, eumq; nulla re quem offendimus Deum perſoluere queamus: ad diuinam ipſius miſericordiam currēdum erit, quæ quidem nulli unquam uerè pœnitenti denegatur. Hinc piè admodum monet nos Apoſtolus, ſic dicens [g]: Non habemus pontificem qui non poſsit compati noſtris infirmitatibus. Et mox: Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Dicamus autem, Patientiam habe in me: hoc eſt, dona mihi uitæ & pœnitentiæ ſpacium, condona delictum, relaxa ſupplicium, ut non in furore tuo arguas me, neque

in ira tua me corripias [a]. ita enim fecit ac dixit Da
uid, quando correptus à Propheta ſuũ impium fa-
ctum agnouit, qui & ipſe deprecando Dominũ, mi
ſericordiam magnam implorabat, ac pollicebatur
emendationem uitæ, quod et fecit. ait enim: Media
nocte ſurgebam ad confitendũ nomini tuo, & la-
chrymis meis ſtratum meum rigaui. **Miſer-
tus autem Dominus ſerui illius.**] Etſi
omnipotens pius pater multorũ bonorũ Dominus
ſit, ipſiq; meritò ac iuſtè uaria dona quæ hominib.
præſtantur, aſſcribi debeant: proprium nihilomi-
nus ipſi Deo eſſe dicitur miſereri ſemper, & parce
re. quamobrem Dauid quoq; dixit: [b] Miſerationes
eius ſuper omnia opera eius. Et alius: [c] Conuerti-
mini, inquit, ad Dominum Deum ueſtrum, quia be
nignus & miſericors eſt, & præſtabilis ſuper ma
licia, & multæ miſericordiæ. Qui quidem, ut
rurſum tertius [d] dicit, non uult mortem peccatoris,
ſed ut conuertatur & uiuat. Et quis dubiare de il
lius immenſa miſericordia poteſt, cum tot modis
expreſſam eam habeamus? In Dauide ſcilicet, uel
maximo coram Deo peccatore ſic enim traditum
eſt, dixiſſe Prophetam [e]: Tranſtulit à te Dominus
peccatum tuum. Item Manaſſe, rege multum im-
pio. [f] & ut ad nouam redeamus gratiam, in Maria
ſumma illa peccatrice, cui profectò omnium ſalua
tor dixit [g]: Dimiſſa ſunt tibi peccata tua, uade in
pace. Quibus & annumerandus eſt Petrus. nun-
quid enim fruſtra dictũ putamus ab angelo: [h] Citò
euntes dicite diſcipulis eius, & Petro. & Petro,
quaſi iam præ triſticia propter peccatum morien-
ti. Quia præcedet uos in Galilæam: quia nihil am
plius peccatum nocet, pro peccatis mortuo filio
Dei, &c. **Egreſſus autem ſeruus ille.**]
Oſtendere uoluit Chriſtus, quàm iniquum ſit, &
Deo ipſi abominabile, homini quoq; pernicioſiſſi-
mum, cum nobis remiſſa ſint omnia peccata &
delicta: ipſi tamen reſeruemus aliorum in nos mo
leſtias, ſiue iniurias. Nam hic ſeruus omnium debi
torum ſuorum liber factus, mox oblitus clemen-
tiæ ſui Domini, immitem ſeſe geßit erga ſuum con
ſeruum. Inaudita equidem hæc eſt crudelitas, ma-
ximis ereptum miſerijs nolle ſimili miſeriæ preſſo
miſereri. Per ſuffocationem igitur opprobria, &
per carcerem uerba atque opera. quibus nos ipſos
uindicare uolumus, intelliguntur. Oſtendit ergo
Chriſtus, ſi nobis peccata ſint dimiſſa. ſummè ca-
uendum, ne ullus liuor & inuidia apud nos ma-
neat aduerſus proximum in nos peccantem: imò
conferamus. quæ nos in Deum perpetrauerimus,
ut nimirum centies aut millies maiora & grauio-
ta, qui tamen ſemper nobis reſipiſcentibus ſtolam
miſericordiæ profert, & in domum ſuæ gratiæ — a Pſal. 6.
amicè ac familiariter introducit. **Videntes
conſerui eius.**] Deus eſt, & cunctorum in-
ſpector, ita ut nulla creatura inuiſibilis ſit coram
eo. Quòd ergo dictum eſt, conſeruos quæ facta
fuerãt narraiſſe: oſtendit Dei maieſtatem. Nam
angeli adminiſtratorij ſpiritus ſunt, & quibus
ſummum gaudium eſt, dicente Chriſto, ſuper uno — Lucæ 15.
peccatore pœnitentiam agente. Vt mirè itaque ſi-
tiunt hominum ſalutem, ita quoq; ualde cõtriſtan-
tur cum uident eos perditum iri. **Tunc uo-
cauit illum Dominus.**] Conniuente Do-
mino, uel potius diſsimulante homini laſciuo & — b Pſal. 144.
nequiter agenti, tandem ex iuſticia ac æquitate — c Ioel. 2.
ſuum cuiq; iudicium fertur à Deo. Vtcunque ergo
inuidus ſuum commodum potius quàm Dei gloriã
atq; ſuam ſalutem conſiderauerit: poſtremo tamẽ — d Ezech. 18.
uocandus eſt, atq; accepturus prout geßit malum.
Igitur uocatio hæc fit, quando mori neceſſe eſt.
tum audit ille: Serue nequam, ſola deprecatione
conciliatus es, cum maximè me tuum creatorem
pariter ac redemptorem offendiſſes. Qui ergo alij
miſericordiam non exhibuiſti, iudicium habe abſ- — e 2. Reg. 12.
que omni miſericordia. **Et tradidit illum
tortoribus.**] Hoc eſt dæmonibus, ut executo- — f 2. Par. 33.
ribus diuinæ iuſticiæ, ut uſq; in perpetuum punia-
tur. in inferno enim nulla liberatio erit, ſicut ſcri- — g Lucæ 7.
ptum eſt: Vermis eorum non morietur, & ignis — Eſa. ult.
non extinguetur. **Sic faciet uobis pa-
ter.**] Declarat quam ob cauſam adduxerit para- — h Mar. ult.
bolam iſtam, nimirum ut cogitemus iuſtum Deum
omnia iuxta æquitatem acturum. Quum itaq; om
nes ſumus miſerrimi peccatores, & egentes ſum-
ma illa gratia ac miſeratione Dei, & ipſe quidem
clementißimus pater paratus eſt nos, quoties redi
mus, in gratiã recipere: haud ea continget nobis,
niſi & ipſi condonemus errata alijs: cõdonaturus
eſt Deus nobis benignißimè, quæ in ipſum pecca-
uimus, modò uiciſsim condonemus noſtris debito-
ribus iniurias & contumelias nobis illatas. Vnde
etiam cum Chriſtus formam precandi ſuis præ-
ſcriberet diſcipulis, poſt nonnulla quæ orare iuſſe
rat, ſubiecit dicens: Orate & dicite, Pater dimitte — Matth. 6.
nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debi-
toribus noſtris. Cæterùm quod additum eſt,

Ex cordibus ueſtris.] Simulatam recon
ciliationem atq; pacem damnat. cum ſimulat quidẽ
homo ſe dimiſiſſe ſuis inimicis, ſed odio retento op
portunũ tempus uindictæ expectat. Hi profectò
mihi uidentur Iudæ proditori affines eſſe, dũ dixit
ille, Aue Rabbi, oſculo porrecto: quẽ tamen impiè — Matth. 26.
modò uendiderat Iudæis. Quòd autẽ nil ualet oris

confeſsio,niſi ſinceritas cordis accedat, ratio eſt,
quia corda hominum Deus probat & curat, ex
quibus uel bona uel mala proferuntur. Non tamē
omne odium eſt malum, quando Propheta dicit:
Pſal.118. & 25 Iniquos odio habui,legem autem tuā dilexi. Et ite-
rum:Odiui eccleſiam malignātium. Sic odio ſum-
mo inſectatus eſt Chriſtus Phariſæos, non ut ho
mines à Deo factos, ſed ut nequam, & propter
a Rom.15. delicta atq; impietatem eorum. Diſertè igitur lo-
quitur Apoſtolus, ſic dicens: Si fieri poteſt, quantū
in uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem ſer-
uate. Et ut perfectiſsimum faciat Chriſtianum,
ſubiungit: Non uoſmetipſos defendentes, ſed date
Rom.12. locum iræ. ſcriptum eſt enim: Mihi uindictam, ego
retribuam: dicit Dominus. Quòd ſi arduum &
ultra uires noſtras eſſe arbitrabimur, age uenia-
mus ad aliorum ſeruorum Dei imitationem (ut ait
Diuus ille Chryſoſtomus) imitemur Ioſeph qui fra
tres ſuos, à quibus fuerat uenditus, ſummo benefi-
b Galat.1. cio ſubleuauit. Item Moſen, Stephanum, & ipſum
Paulum, anathema fieri uolentem pro ſuis perſecu
toribus. Hæc omnia cogitantes, omne iræ incen-
c Vide Euſebium. dium extinguamus, ut & noſtra Deus delicta pe
nitus remittat Ieſus Chriſtus, cui data eſt omnis
poteſtas in cœlo & in terra.

DOMINICA VICESIMATERTIA

Euangelium, Matth. 22. Abeuntes Phariſæi, &c.

d Idem Euſebius. EQuidem luculentiſsimè parabola demon-
ſtrante Chriſto, quomodo reiectis Iudæis,
ad alios transferenda ſalus, Phariſæi magis ac ma
V de Chryſoſtomum. gis odio perciti conſilium inierunt. Et quia iuſtum
& inſontem ſciebant ipſum (non enim in eo erat
Eſaiæ 53. ullum peccatum, neq; dolus, iuxta Prophetam) co
gitarunt eum in ſermone capere. Et communicato
conſilio cum Herodianis, mittunt diſcipulos ſuos,
quaſi ignotos et ætate minores, ſed malicia pares.

Magiſter, aiunt illi.] Magiſtrum uocant,
cuius tamē nolebāt eſſe diſcipuli. ergo hanc quæ-
ſtionem malitioſè proponunt, ut ſi, iuxta prouer-
bium, uitādo Charybdim in Scyllā incideret: hoc
eſt, quamprimum diceret, tributum Cæſari non
ſoluendum, crimen læſæ maieſtatis ut qui commi-
ſiſſet, morti adiudicaretur, ut alij, Theodas ſcilicet
& Iudas Galilæus: aut affirmans dandum eſſe,
odium ſummum populi ſibi cōciliaret, ſicq; actum
eſſet de ipſius æſtimatione ac uita. Sciendum au-
tem eſt, hanc intricatam quæſtionem uel inde or-
Exod.19. tam, quoniam ſcriptum erat: Si audieritis uocem
meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi
in peculium de cunctis gentibus ſiue populis: mea
eſt enim omnis terra, et uos eritis mihi in regnum
ſacerdotale, & gens ſancta. Hunc locum intelli-
gebant nonnulli, quaſi impium eſſet, Iudæos Gen
tili præſertim poteſtati, tributa ſoluere. Cæterùm
ut non addiſcendæ ueritatis gratia acceſſerūt, ſed
ut tentarent Chriſtum Domini: ita malitia ſua im
ponere uolētes Chriſto, aiūt: Scimus, quia
uerax es.] Bene dicitis: quia ipſa ueritas eſt
Chriſtus, in quo completa ſunt quæcunq; patrib.
erāt promiſſa, ſicut inquit Apoſtolus:[a] Dico Chri
ſtum Ieſum miniſtrum circumciſionis eſſe propter
ueritatem, ad confirmādas promiſsiones patribus
factas, &c. Quia uerò uerax eſt Chriſtus, quid
igitur certius Euangelio ſuo? Viam Dei docuit ille:
quis ergo non erit Chriſtianus? Mundum cōtem-
pſit: quis in gratiā alicuius ueritatem obiicebit?
Sic fateri ueritatē decet, quomodo Apoſtoli præ-
dicauerūt ubiq;, et ut in Paulo liquet, Galatis quan
do ſcripſit: Nunquid hominibus placere ſtudeo?
Quòd ſi hominibus placerem, Chriſti ſeruus non
eſſem[b]. Item Apoſtolorum ſucceſſores cordatos
fuiſſe, uel inde conſtat: quia propter ueritatem in
exilium relegatus eſt innocens Chryſoſtomus. Di
xerat enim:[c] Scitote, mihi non eſſe magnopere cu
ræ quomodo me purgē apud uos, ſed omnia factu-
rus propter Deum, utq; illi de hiſce dogmatib. red
damus rationem. Cui haud diſsimilis fuit Ambro-
ſius, pius Antiſtes, quē propter Iuſtinæ alterius Ie
ſabelis impietatem, haud latum (ut aiunt) unguem
deflexiſſe hiſtoria docet.[d] Hos uiros imitamini,
quicunq; munus non tam grauiſsimum quàm peri-
culoſiſsimum in uos ſuſcepiſtis. Cogitate quæſo,
quàm ſuper omnia ueritas uincat: & quòd dixerit
ueritas ipſiſsima: Si manſeritis in ſermone meo, ue-
rè diſcipuli mei eritis. Quid me tentatis
hypocritæ.] Hæc eſt Hypocritarum natura,
ut laudent quos perdere inſtituerūt: à quibus pro-
inde, utpote nimium pernicioſis, ſummè nobis ca-
uendum erit. Vt igitur uerus erat Deus Chriſtus
noſter, qui propterea circumſpicere uias hominū
potuit, & corda intueri: ad intentionem eorum re-
ſpondet, ac inquit: Noui uos, nō quæritis ueritatē,
ſed me in ſermone capere. Ecce ego uos concludā,
ut re ipſa appareat quàm nequiſsimi omnium ſitis.
Quid numiſma habet? nónne imaginem Cæſaris,
& inſcriptum ei literæ docent, unde conuincimi-
ni, iure ſub Cæſaris modò poteſtate eſſe, ſub eo ut
Domino terreno. Et quid hoc impedit ueſtrum à
Deo uobis mandatū religionis cultum? Date
ergo Cæſari.] Quod iure obtinet: nihilominus
Deo offerētes quæcunq; ipſa lex iubet atq; docet:
nimirū, ut diligatis Dominū Deū ueſtrū ex tota
anima, toto corde, totiſq; uiribus ueſtris. Nō erat

itaq;

itaque ut quis amplius quæreret, ſed relicto eo abierunt. Cum autem quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſint: docere oportet modò, num eadẽ nos iam Chriſtianos factos obligant. Non enim minus hac de re contrauertitur. Certiſſimum ergo euadit, hominem ad hoc nõ ſolũ natũ (ut Anaxagoras uoluit) uidendi ſcilicet cœli & ſolis cauſa: ſed ad ipſum Deum colendum, quemadmodũ Auguſtinus pulchrè demonſtrat alibi, ſic dicens: Omnipotens Deus qui nullo indiget, quia ipſe ſummum bonum eſt, ex quo ſunt omnia, ipſe rationalem ſpiritum creauit ſola charitate, ut eum ſuæ beatitudinis participem faceret. Et Lactantius: Ex humo, inquit, hominẽ parens ille ſummus ſubleuauit, ad contemplationẽ ſui artificis. Quæ quidẽ ut homini pio ualde probari poſſunt, ita haud immeritò dubium eſſe poterit, ad quid opus ſit magiſtratu, dum omnes ſimus fratres in Chriſto: & ut olim fuit, omnium mens atq; uoluntas eſſe debeat. Verum eſt: ſic enim fuit ab initio. at creſcente numero credentium, neceſſitas ipſa coegit, ut tranquillam agerent homines uitam, inſtituere magiſtratũ. Quòd igitur propter pacem & tranquillitatem Reipublicæ conſeruandam tributum dari iuſſit Chriſtus Iudæos poteſtati gentili, multo magis conuenit hoc facere Chriſtianos fideli ac à Deo ordinatæ poteſtati, ut multo luculentiſſimè docet D. Auguſtinus, ſic dicens: Felices dicimus eos imperatores qui iuſtè imperãt, qui nõ extolluntur, ſed meminerunt ſe eſſe homines, ſi ſuam poteſtatem ad Dei cultum maximè dilatandum, maieſtati eius famulam faciunt: ſi Deum timent, diligunt & colunt. Quibus quidem uerbis etſi magiſtratum ſuis depingit coloribus: dicit nihilominus tamen, eum à Deo conſtitutum. Et quid de Auguſtino diſſerimus, cum idipſum uelint Petrus & Paulus, ſancta fidei ac religionis noſtræ lumina? [a] Qui igitur, ipſis docentibus, poteſtati reſiſtit, Dei reſiſtit ordinationi. Attendant autem oportet, quibus id muneris delegatum eſt. Certè haudquaquam res ridicula erit, quando Apoſtolus ſeueriter adhortatus eſt eos quos præfecerat Eccleſijs, ut uigiles eſſent, perpendentes eam eis cõmiſſam Eccleſiam, quã non niſi precioſo ſanguine Chriſti redemptam crederent. Oportet ergo ut quiſq; ſuum officium gnauiter exequatur, & ſemper præ oculis appenſum conſideret, quod dictum eſt à Domino Deo: [b] Quod iuſtum eſt iudicate, nulla erit diſtantia perſonarum: ita paruum audietis ut magnum, quia Dei iudicium eſt. Cæterùm ut omnes liberi eſſe uolumus, ne libertatem uelamen nequitiæ ſumamus, quæ nam uera noſtra libertas ſit, poſtremò dicere oportet. Chriſtus Ieſus (ait Chryſoſtomus) leges ſuas non ad hoc induxit ut politias euertat, ſed ut meliꝰ inſtituat. Quod igitur dixit Chriſtus, Si uos filius liberauerit, uerè liberi eſtis: non uult, ut excuſſo iugo obedientiæ, ſecundum ſuum libitum quiſq; uiuat, & ita ſit nec ordo, nec regimen, nec quidem pax neque tranquillitas. oportet enim, cum unus corporis, docente Apoſtolo, membra ſimus, ut ſuum unumquodque membrum officium faciat: ſic namque totum conſeruatur corpus. Quod minimè latuit diuos Apoſtolos, quando illi tam ſollicitè docuerunt, regere ac regi. Vide Paulum, uide & Petrum: ut interim omittamus quæ à pijs patribus ſuper hac rẽ prodita ſunt.

Ioan. 8.

Rom. 12.

Vera & Chriſtiana libertas.

Eſt ergo hæc uera & Chriſtiana libertas, acquiſita per ſanguinem Ieſu Chriſti, quòd liberati ſumus à ſeruitute peccati originalis, quo Diabolo ſeruiebamus, cum Adam aſtu diaboli circumuentus fidem uiuam & amorem Dei perdidit, & (ut diuinus inquit Paulus) Peccatum in omnes pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Secundò liberauit nos Chriſtus ſuaui iugo ſuæ Euangelicæ legis, ab onere legis Moſaicæ, iuxta quod dictum eſt: Lex per Moſen data eſt, Gratia autem & ueritas per Ieſum Chriſtum. Vnde etiam Iacobus Euangelium uocat legem libertatis. Fuit ergo lex graue onus: at à Deo optimo iuſtè & neceſſariò lata. Iudæi enim non ſentiebant ſua peccata, niſi poſt legem acceptam: quoniam ea prodebat uulnera, & quærere medicum ſtimulabat: & ubi coarguit eos, in metu continuit, et maximè reddidit eos promptos, ad quærendum filium Dei. Optimè quamobrem Apoſtolus dicit: Iuſto non eſt lex poſita, ſed tantum propter tranſgreſſores.

Rom. 5.

Ioan. 1.

Galat. 3.

Sic itaque liberati ſumus à ſeruitute peccati per Chriſtum, propitiationem factum pro nobis, ut interim eius fauente gratia, exercitio uirtutum iuſti ſimus: et ſi peccando deciderimus, interueniente paſſione ipſius, gratiam rurſum & libertatem recuperare queamus. Non enim nobis auerſis à ſancto mandato, & cum præ oculis ſunt mors atque æterna damnatio, aliud ſolatio eſſe poteſt, quàm quòd ſcimus Chriſtum uerè agnum eſſe mundi peccata tollentem. Quos proinde piè admodum docet apoſtolus Chriſti Ioannes dicens: Filioli, hæc ſcribo uobis, ut non peccetis: ſed ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, &c. Et alio in loco: Si confiteamur, inquit, commiſſa uel peccata noſtra, fidelis eſt, ut nobis remittat,

a Rom. 13.

1. Ioan. 2.

b Deut. 16.

Ioan.1. & emundet nos ab iniquitate noſtra. Poſtremò
per glorioſam ſuam mortẽ à corruptione liberauit
nos Chriſtus, ut ſcilicet mors noſtra nil aliud ſit
quàm tranſmutatio corruptibilis in incorruptibi-
le. Vt enim dictum ſit, Puluis es et in puluerem re-
uerteris: tamen, ut Apoſtolus demonſtrat, propter
Chriſtum ipſa creatura liberabitur à ſeruitute
Rom.8. corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei,
quæ eſt ſumma ſpes & fiducia noſtra. Si enim
non eſſet reſurrectio, quid eſſet fides noſtra? e-
1.Cor.15. quidem ut diuinus ait Paulus, miſerabiliores eſſe-
mus omnibus hominibus. His autem adductis
probè inſtructi, Deo præſtabimus ſua officia,
quæ iurè debemus: & nihilominus propter
Deum ipſis præpoſitis, ſi quæ ſunt ad conſer-
uationem reipublicæ, religionis ac tranquillita-
tis neceſſaria.

IN DIE APOSTOLORVM SImonis & Iudæ Euangelium, Ioannis 15. Hæc mando uobis, ut diligatis, &c.

a 1 Cor.15.
b Ephes.2.

LOcutus eſt Dominus Ieſus de fructu ma-
nente, quem haud abſurdè intelligimus E-
uangelicæ diſciplinæ iuſticiam, iuxta Cyrillum.
Antiquata eſt lex illa Moyſi, & uſqueadeò fru-
ctus ille Euangelicus creuit, ut à Solis ortu uſque
ad occaſum magnum ſit nomen Domini. & hic
fructus quidem per nullam aliam legem antiqua-
bitur, ſed durabit uſque ad conſummationẽ ſeculi,
utcunque licet zizania inter triticum excreſcat.
Porrò quòd ſemper præceptum dilectionis ſuis di
c Matth.7. ſcipulis inculcat Chriſtus, factum puto, quia dile-
ctio uirtus eſt ſine qua cætera omnia nihil ualent,
1.Cor.13. dicente nobis Apoſtolo: Si linguis hominũ loquar,
d Lucæ 6. atq; angelorum, charitatem autem non habeam,
nihil ſum: etſi habuero omnem fidem, ita ut mon-
tes transferam. Oſtendit Apoſtolus, præſtantiſſi-
ma etiamſi ſint nobis, et fides quidem omnium bo
e 2.Pet.1. norũ fons, niſi tamen accedat charitas, eam nihil
eſſe uel ualere. Si mundus uos odit.]
Ex eadem maſſa, quæ tota in Adam perijt. nam i-
pſo labente (ut Theophylactus ait) uel qui de ligno
nihil ediſſent, ſuo crimine mortales facti ſunt, pe-
rinde ac ſi ipſi peccaſſent, uaſa fiunt miſericordiæ
& uaſa iræ. Miſericordiæ ergo mundus dicuntur
omnes illi, quos Deus in Chriſto reconciliauit ſi-
bi, & per Chriſtum ſaluantur, quales erant Apo-
ſtoli. Eſt dein alius mundus, hoc eſt, homines ſunt
uoluptati & impietati dediti, contaminati ac dam-
nati, quorum finis interitus: unde diſcipuli Chriſti
nequaquam de illis eſſe poſſunt. quare autem? e-
quidem quia per Chriſtum ſegregantur, ut mox
ſequetur. Quod autem dicit Chriſtus, Si de
mundo eſſetis.] Oſtendit, longè à ſancto
prophanum diſtingui, ubiq; etiam eſſe cognatio-
nem. Sic ſanctus cum ſancto, & peruerſus cum
peruerſo iucundè conuerſantur. Fit ergo ut mali
& peſtiferi homines, ad probitatem reducentes
acerbius inuadant, & qui Chriſti ſunt, quaſi iam
cœleſtes effecti uideantur: maximum inter illos
diſcrimen magnaq; diſtantia ac differentia eſt,
quemadmodum nulla eſt conuentio Chriſti ad
Belial, ut nec luci cum tenebris. Ego elegi
uos.] Vt ſcilicet non ſitis uaſa iræ & damnatio-
nis. Ergo quòd Apoſtoli facti, quòd ad ſalutem ele
cti, ſolius Chriſti fuit, ipſos eligentis: & non ex
eorum meritis, quorum nulla bona præceſſerant:
non ex natura quoq;, quoniam illa in ipſa radice
uitiata erat. Quomodo igitur? Etenim ſola & ue-
ra gratia, de qua proinde Paulus toties gloriatur,
& ait: [a] Gratia Dei ſum, quod ſum. Itẽ: [b] Gratia
eſtis ſaluati per fidem, & non ex operibus, ne quis
glorietur. Ais ergo, Quid igitur multis opus eſt?
Quòd ſi elegit me Chriſtus, abſque dubio de nu-
mero ſum ſaluandorũ. Certè hæc confidentia nos
ualde deſides reddere poſſet, ut more aliorum ni-
hil ſolliciti, in diem uiueremus. Sic itaq; res ſeſe
habet. Ante mundi quidẽ conſtitutionẽ elegit nos
Deus tanquam fideles futuros: uocauit itidem per
uerbum, quia fides ex auditu. unde habemus om-
nia neceſſaria ad ſalutẽ: iurauimus in uerba Chri-
ſti. Vnum igitur illud reſtat, ut dictis obedientes,
faciamus quæ præcepit nobis Dominus Deus no-
ſter. Non enim fruſtra dictũ eſt: [c] Non omnis qui
dicit mihi Domine domine, intrabit regnum cœlo-
rum: ſed qui facit uoluntatẽ Patris mei, qui in cœlis
eſt. Et alibi: [d] Quid uocatis me Domine domine,
& non facitis quæ dico uobis? Quod etiam haud-
quaquam refugit diuum Petrum, quando ipſe tam
anxiè ac fideliter admonuit Chriſtianos hinc in-
de diſperſos, ſuæ uocationis, ac dixit: [e] Fratres, ſa
tagite ut per bona opera certã ueſtram uocationẽ
faciatis, & electionem. ſic enim facientes, non pec
cabitis aliquando. Sic enim abundanter miniſtra-
bitur uobis introitus in æternum regnum Domi-
ni noſtri et Saluatoris Ieſu Chriſti. Memen-
tote ſermonis mei.] Exemplo ſui animos di
ſcipulorum corroborat: Vidiſtis, inquit, atq; audi-
uiſtis quo pacto me ſint perſecuti, ſed non propte-
rea cœpto deſtiti. Et uos eadem facite: Si creator
omnium, quia omnia nutu poſſum, permiſi ut liberè
unuſquiſque uoluntatem ſuam ſequeretur: quan-
to magis uos, utcunque res cadat, æqui ferre debe
tis,

tis. Qui aures habet audiendi, audiat. Veſtrum eſt tantum ſeminare: & Dei, dare incrementum. Oportet igitur uos patienter ea omnia ferre, quæ à maleuolis et peſtiferis hominib. obueniunt. Quod quàm fideliter ab Apoſtolis præſtitum ſit, uel ipſorum acta teſtantur, & præſertim cum de Petro conſtet, quàm accerrimus propugnator Chriſtianæ religionis extiterit. Sed hæc, inquit, facient, quia non nouerunt Patrem.] *Odio habebunt uos, ſermonẽ contemnent ueſtrũ, & perſequentur uos propter nomen meũ: Quia ego ſum uia, ueritas et iuſticia, quã mundus nõ accipit. Vnde beati erunt, qui patientur propter iuſticiam. At quomodo neſcierũt Deum Iudæi, quũ de ipſo maximè gloriati ſint dicentes:* [a] *Notus in Iudæa Deus, & in Iſraël magnũ nomen eius? niſi quod in mittendi uerbo, totũ incarnationis myſterium ſignificauit. Nam cum Deus propriũ filium ad ſuſcitandos lapſos, ad reſtituẽdos corruptos, & breuiter ad uitam mundo dandam miſerat, omnib. illi uiribus opponere ſeſe non dubitarunt, dicentes Chriſtum non è cœlo delapſum, ſed ſeductorem & malũ hominẽ eſſe.* Si non ueniſſem.] *Equidẽ etiamſi Chriſtus nõ ueniſſet, nihilominus tamen Iudæi uarijs fuiſſent obnoxij peccatis. ergo de magno quodam peccato locutus eſt, nimirũ infidelitatis: quo ſcilicet manente, cuncta manere neceſſe eſt mala. Vnde etiam fieri poteſt, ut iuxta Apoſtolum, Chriſtus quibuſdã odor uitæ in uitã ſit, quibuſdam uerò odor mortis in mortem. Vt ergo de omnib. intelligi poteſt, quibus hæc doctrina Chriſti innotuit: potiſſimùm tamen ad Iudæos referri debet, quibus promiſſio facta, & Deus quaſi iureiurando obligauerat ſe daturum eis. Chriſto igitur apparente, nihil prætermiſſum eſt, quo poſſent ad fidem adduci. Nam & uerbis monuit, & ſermonem ſuum miraculis cõfirmauit, ita ut prorſus ſint inexcuſabiles, qui nõ crediderunt in Chriſtum, ut mundi ſaluatorem.* Nunc autem & uiderunt & oderunt.] *Certum eſt, multos neq; Chriſtum neq; Apoſtolos uel uidiſſe uel audiuiſſe: num & illi, quo minus damnentur, excuſationem habebunt? Habent quidem hanc excuſationem (ait Auguſtinus) ſed non poſſunt ideo effugere damnationem. ait enim Apoſtolus: Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Haud igitur, docente Ambroſio, impiè facit Eccleſia pro omnibus orationes ſuas fundens, ut ſcilicet relictis erroribus ad Deum conuertantur: quæ quidem deprecationes ſi receptæ non fuerint, ad occulta diuinæ iuſticiæ iudicia referendum erit. Satis ſit nobis, quòd miſericordiam cõſecuti, cognoſcimus uerum Deum, & quem miſit Ieſum Chriſtum, quod ſcilicet manifeſtauit nobis Deus ſua iudicia, qualiter non fecit omni nationi: ipſi laus & gloria, Amen.*

IN FESTO ATQVE SOLENnitate omnium ſanctorum Euangelium, Matth. 5. Videns Ieſus turbas, aſcendit in montem, &c.

Scribit Euſebius in Arabiæ partibus extitiſſe quoſdam aſſertores dogmatum peruerſorum dicentes, animas hominum per mortem cum corporibus interire pariter & corrumpi: a Pſal.75. *rurſum uerò, in tempore reſurrectionis cum corporibus denuò ſuſcitari. Hæc enim ſunt ipſius uerba. Hunc uerò errorem depulſum ab Eccleſia, idem ſcribit, Origenem oratione multos reuocaſſe oſtendens. Cum igitur certiſſimum eſt, uiuere & exiſtere ſanctos hinc diſceſſos, omnium'que ſanè hominum animas: meritò ac iuſtè eorum memoriam celebramus, primùm ut membrorum nobiliſſimorum eius corporis noſtri, cuius caput Chriſtus eſt, dicente Apoſtolo. Deinde* Coloſſ.1. *quia, ut charitas nunquam excidit, ſeduli apud Chriſtum interceſſores ſunt. Et demum illi, quos imitemur pro uiribus, quemadmodum ipſi imitatores fuerunt Chriſti: ſicut uult Apoſtolus ad* 1.Corint.11. *Corinthios ſcribens. Quomodo autem eorum imitatores eſſe debeamus, uel præſens Euangelium ſatis explicat. ait enim Chriſtus:* Beati pauperes ſpiritu.] *Vos inquam diſcipuli mei, dicitis me eſſe Chriſtum Domini: & bene quidem. ſum etenim unctus uirtute cœleſti, atque miſſus ad prædicandum annum Dei patris acceptum, tempus gratiæ & diem retributionis. Rem igitur grandem ſcitote præ manibus eſſe, non certè, quod Iudæi uolunt, huius mundi quandam ſplendidam dignitatem. Agitur de æterna felicitate, & gaudio ſummo in cœlis diligentibus Deum præparato. ad quod ſanè non omnes uocati uenient, ſed pauci ſolum, quorum nimirum mens & animus ad illa cœleſtia anhelant. Ideò dico uobis, primùm beatos fore pauperes ſpiritu: hoc eſt, illa ſuperna mecum fruentur beatitudine quam annunciare ueni à patre in hunc mundum, qui uoluntariè & affectu mentis abdicant rebus terrenis: quia etiam mali pauperes eſſe poſſunt, & infideles. Mundo utuntur illi, tanquam non utantur: & quaſi mundo demortui propter nomen meum, meritò habebunt*

cœleſtes

cœleſtes diuitias, & omnimodam ſufficientiam.
Hanc autem ueram atque æternam opulentiam
cōmendare uolēs nobis Apoſtolus, ex animo dicit:
Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt
Coloſ.3. *quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens:*
a Perſecutionem patiētes. *quæ ſurſum ſunt ſapite, & non quæ ſuper terram.*
Beati mites.] *Vt breuiter omnia comple-*
ctantur quæ faciunt homines uerè beatos, docuit
Saluatorē noſtrum expecta mus, qui reformabit corpus configuratum corpori claritatis ſuæ. *Chriſtus, ne quærant ſui diſcipuli requiem in hac*
terra: utpote in cœlis ſplendidi futuri, quādo cor
pora infinitis malis obnoxia gloria & claritate
conformia reddentur. poſtquam Dominus noſter
autem ſuorum diſcipulorum animos uſque adeò ad
cœleſtia ſublatos uoluit, iuſſit eos omnes eſſe ſine
liuore & abſq; amaritudine: patienter iniurias fer
b Gen.22. *re, propter Deum illatas: ſiquidem homines fero-*
c Act.5. *ces mouent bella, et propter terrena rixantur: ue-*
Philip.3. *ra terra, terra uiuentium eſt. Et ut nihil niſi miſe-*
Mites. *ria eſt præſentis uitæ ſtatus, beatos pronunciat,*
Lugentes. *qui hic deplangunt ſua & aliorum peccata, ac do-*
Sitientes. *lent quòd graſſetur peſtilentia, hæreſis, & uitio-*
rum colluuies, hominibus quoque tabeſcentibus
propter famem uerbi Dei. Hi omnem conſolatio-
nem habebunt: quemadmodū illi omnem ſaturita-
tem in æterna patria, qui cum quodam feruēti de-
ſiderio ueram iuſticiam ſequuntur. Iuſticiam ſcili-
d Iac.5. *cet Euangelicam, qua per fidem & bona opera iu*
Miſericordes. *ſtificamur. Vult quoque Chriſtus, ut quia noſtri*
miſertus, ut & nos miſericordiam exhibeamus a-
lijs. Ergo miſericordiā conſequentur, qui miſerias
alienas faciunt ſuas, & pro uiribus alios iuuant,
aut ſaltem ex animo compatiuntur, quíque infir-
mum fide ſuſcipiunt atque ſanant, et famelicos re-
ficiunt ſcientia, pijsq́; doctrinis. Quibus omnibus
proinde dicturus eſt Chriſtus: Venite benedicti
patris mei, percipite ac poſſidete regnū, &c. Por-
rò ut nihil inquinatum intrabit regnum illud cœ-
lorum, ubi ſanctus ſanctorum habitat: neminem di
cit uiſurum Deum, niſi mundum corde: hoc eſt,
quiſquis habebit cor ab inquinamentis illibatum.
Mundi corde. *Quia autem omnis homo per ſe impurus eſt, &*
habet materiam ſecum, quæ gignit ex ſe prauas cu
piditates: Paulus dicit legem repugnantem. fieri
e Lucæ 17. *id poteſt non niſi diuina in nobis faciente gratia,*
quæ ſola purgat mentis noſtræ tenebras. Vide-
bunt Deum autem illi, nō quidem ut nunc, per ſpe-
culum & in ænigmate: ſed facie ad faciem, & ſi-
cuti eſt, quam cōſtat uerißimam perfectißimamq́;
beatitudinem eſſe. Certum quoque eſt, Deum pa-
Pacifici. *cis Deum eſſe: et ipſum Chriſtum pacem noſtram,*
ut per ipſum acceſſum habeamus ad patrem in uno
ſpiritu. Meritò igitur filij Dei uocabuntur, ut ſan-
ctißimus aſſerit Chriſtus, qui in cordibus ſuis er-
ga Deum & homines ſunt pacifici: deinde pro ui-
ribus inter fratres dißidentes, pacem faciūt, præ-
cipuè tamen ſpiritalis pacis amatores. Et poſtre-
mò, ut perpetuum dißidium eſt inter Deum atq;
ſatanam, haud fieri poteſt [a] quin homines uero du-
ci Chriſto militantes, perſecutionem patiantur. At
beati illi quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum,
horum ſcilicet, qui imperturbata mente ob uolun
tatem Dei faciendā iniurias & contumelias per-
ferunt, non quaſi iniuſti & propter ſcelera, ſed ut
iuſti & propter iuſticiam, amore Chriſti, uel ob
aliquam Dei cauſam à ſuis uel alienis, in corpore
uel fama aut bonis. At quis eſt hic, ais, & laudabi-
mus eum? Enimuerò talis nimirum fuit Abraham.
[b] *Cum enim tentaretur, nonne conſtantißimus*
in fide fuit? necnon cæteri patriarchæ & prophe-
tæ. Sancti quoque Apoſtoli, quos Scriptura dicit
gaudentes à conſpectu cōſilij iuiſſe, [c] ut qui digni
habiti eſſent, contumeliam pati pro nomine Ieſu.
Alij deniq; martyres, de quorum admiranda in fi-
de conſtantia, plura commemorat & ipſe martyr
inſignis D. Cyprianus. Horum igitur exemplo do
cemur, cum impoßibile nobis uidetur ſeruare legē
Domini, quia et ipſi homines infirmitate circūda-
ti fuerūt, admodum poßibile eſſe facere quæcunq;
præcipit Saluator noſter. Ob quam cauſam puto
D. Iacobum ſcripſiſſe: [d] Ecce beatificamus eos qui
ſuſtinuerūt. pro exemplo quod imitemur introdu-
cens Iobum, uirū quidē omni memoria dignū. Cæ-
terū quo minus ſuccumberēt diſcipuli calamitati-
bus ingruentibus, magnam & copioſam poſt ua-
rios caſus & pericula mercedem pollicetur.
Ecce, inquit, merces ueſtra copioſa
eſt in cœlis.] *Ergo cœlum & beatitudinē ſuis*
operibus meriti ſunt diui iam recepti, iuxta Augu-
ſtinum: quomodo ergo Paulus dicit, hominem ſal-
uari gratia per fidem, & non ex operibus? Equidē
ſi meritum attenditur, ex ſola humanorū operum
dignitate ac natura, nulla habita ratione diuinæ
gratiæ adiutricis, aut bonitatis eius immēſæ, pro-
mittentis præmia, nullum ſanè ponendum erit me-
ritum, quod ſit ex operum qualitate ad reddendā
mercedem obligatoriū. [e] at enim Chriſtus: Cum
feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite,
ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecim⁹.
Igitur ſi mandata Dei fecerimus, non eſt nobis de
futura apud eum gratia deſperandū: nequaquā ta-
men eam operibus noſtris debitam eſſe credamus,
& noſtrum eſſe meritū, ſed merā eius bonitatem.
Gratiā enim omnē quā angeli aut homines habere
poſſunt, Deo acceptā referre debemus, et dicere:
Serui

Serui ſumus, quibus nihil debetur, ſed qui ſemper debent, & nunquam ſoluendo eſſe poſſunt. Praeterea omne uirtutis noſtrae (ut diuus ait Gregorius) uitium eſſe conſpicitur, ſi à Deo diſtrictè iudicetur, propter opera uidelicet uenialibus delictis nō carentia. Sin ergo meritum attenditur ex diuina promiſsione gratuitò nobis facta, ut cuſtodientes mandata Dei ingrediemur aeternam requiem, & ex adiutricis gratiae Dei, ad bene operandū, praeſidio, & demum ex operum noſtrorum qualitate, certè meritum erit in humanis operibus erga Deū, [a] cui ſuum reſpondeat ſecundum diuinam ordinationem praemium in coelo, & perinde debitum ſicut merces pro labore: non tamen ex natura actus, ſed ex liberaſsimi Dei promiſsione, qui uolens ſe debitorem conſtituit. Et ſic credo ritè intelligetur D. Apoſtolus, ita dicens: [b] Fidē ſeruaui, curſum conſummaui, repoſita eſt mihi corona iuſtitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex. Paucis haec interpretantur per Athanaſiū: Haec corona, inquit, uel debita eſt, ob iudicis aequitatem. Porrò haec merces, ait Chriſtus, Copioſa eſt in coelis.] In eēiuplo maior meritis et laboribus, quoniā Deus ipſe merces eſt adeò magna, adeò copioſa, ut rectè Philippus dixerit: Domine, oſtende nobis patrem, et ſuffiiet nobis. quaſi diceret: Omnes nos gaudij plenos profitebimur, nec deeſſe ad beatitudinem quicquam nobis arbitrabimur, ſi Deum patrem uidebimus. Eſt igitur Deus ſummum bonum, unde ubi ipſe eſt, neq; luctus neque dolor erit, ſed omnium bonorum congregatio, quae uel excogitari uel optari poſsint. De his ſcribens diuus Apoſtolus: Oculus, inquit, [c] non uidit, auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quae praeparauit Deus diligentibus ſe.

DOMINICA VICESIMAQVARta Euangelium, Matthaei nono. Loquente Ieſu ad eos, ecce princeps unus.

HAbebant Iudaei templum magnificè ab ipſo Salomone [d] aedificatum Hieroſolymis, ubi Dominum Deum ter in anno ſolenniter uenerabantur. [e] Conueniebant aūt, ut ex Actis patet, etiā Iudaei omni ſabbato, orandi gratia, & ad audiendum Dei uerbum: nonnunquam uerò congregabantur ſeniores, ad tractandam uidelicet rempublicam, & alia. qui igitur conuocandi poteſtatem & authoritatem habebat, Archiſynagogus appellabatur. Procidit ad pedes eius.] Videtur ille fidem habuiſſe, quamuis non magnam, dum obſecrat ut ueniat Chriſtus, & manum imponat. Verùm nihil offenſus Chriſtus, quin ut oſtenderet ſe paratum ad benefaciendum omnibus, ſimplicitér & cum fiducia opem eius implorantibus, ſecutus eſt eum.

Hūc magiſtrū imitentur diſcipuli, ut bonum operētur ad omnes.

Et ecce mulier.] Magnā in Chriſtum Ieſum hanc mulierem fidem ſeu ſiduciam habuiſſe, argumento eſſe poterit, quòd ſolo fimbriae contactu ſe ſanitatem conſecuturam credidit. Prodit igitur eam Saluator, nō ut amans gloriae, ſed ut fidem illius ad noſtram utilitatem declararet. Confide autē dicit, eò quòd timida erat, & filiam uocat ut fidelem, oſtendens per fidem filios Dei fieri: quocirca nemo beneficiū à Ieſu recipiet, niſi habuerit fidem. unde Apoſtolus: Sine fide, inquit, impoſsibile eſt placere Deo. Credere enim oportet quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator eſt.

Hebr. 10.

[a] Regnū Dei non datur nobis ut ſeruis, ſed ut filijs, modò ſimus patri obedientes.

[b] 2. Tim. 4.

Cum ueniſſet Ieſus.] Quo amplius ad lugendum homines prouocarentur, ex antiquo plangendis funeribus tibijs canentes utebantur. Quoniam autem Ieſus erat reſurrectio & uita, nec ei quiſquam mortuus erat, ſed dormiebat ſaltem: haudquaquam illos pati potuit, quin omnes eijceret, dicens: Non mortua eſt puella, ſed dormit.] Mortis memoria timorem incutit ferè omnibus: igitur homines ualde contriſtantur imminente iam mortis immanitate. unde Ariſtotelem dixiſſe uolunt: Omnium terribilium terribiliſsimum eſt mors. Cum enim uix maior coniunctio ſit quàm corporis & animae, natura hominis uſqueadeò mortem horret, corpus & animam ſeparantem, ut nec etiam uiri ſancti à mortis timore fuerint alieni. Nam Ezechias cum audiret à Propheta, Diſpone domui tuae, quia morieris: conuertit faciem ſuam ad parietem, & fleuit fletu magno. Et Chriſtus ipſe coepit pauere & taedere, imminente paſsionis hora, qui quidem metus (ut diuus ait Cyprianus) infirmitatis humanae cōmunem expreſsit affectum, omnes in carne uiuentes hoc dolore urgeri, hoc omnibus eſſe impoſitum, ut difficultas extremi tranſitus timeatur, praeſertim homini pacem habenti in ſubſtantijs ſuis, & uiro quieto, ut ait ille. Verùm utcunq; timor ille naturalis ſit, tamen magnopere fugiendus ac fugandus eſt, recta ac deliberata ratione hominis uerè Chriſtiani, qui ſcit mortem nihil aliud eſſe quàm migrationem ex hoc mundo ad coeleſtem patriam. Quapropter ſancti uiri luctum immodicum olim uehementiſsimè reprehenderunt, ut Chryſoſtomus, qui ait: Nemo defunctos ploret, nemo lugeat. Si quempiam flere oportet, diabolum certè oportet, non te qui ad requiem proficiſceris. Et poſt pauca: Si defunctum diligeres, gauderes profectò, exultaresq;, quia

Eſaiae 38.

[c] 2. Cor. 2.

Matth. 14.

Eccle. 42.

[d] 2. Para. 5 & 6.

[e] Exod. 32.

quia fluctus præſentis uitæ pernauigauit. Duo i-
a 1.Cor.15. *gitur habet fidelium diſſolutio bona: unum, quia*
Eccleſ.1. *nihil aliud hic quàm ſumma tribulatio & uanitas,*
quibus illi mirum in modum diſcruciantur: ſed
morte interueniente, liberantur ab ijs malis atque
moleſtijs. Diuus Gregorius Iobum ſanctiſsimum
uirum ſanctiſsimè dixiſſe teſtatur: *Homo natus de*
muliere, breui uiuẽs tempore, repletur multis miſe-
rijs. ait enim: Si ſubtiliter conſideretur omne quod
hic agitur, pœna & miſeria eſt. Multa cautela cu-
ſtoditur ſalus corporis: amamus amicos ſuſpecti,
ne aliquando fiant inimici: formidamus inimicos,
& qui falli nunquam uel fallere uolumus, ex cau-
tela noſtra grauius erramus. Hactenus ille. Quã-
primùm igitur morimur, ab huiuſmodi malis &
ſollicitudinibus liberamur. Alterum quod ſecum
fert mors bonum, hoc eſt, quod à Domino recipi-
mur. Omnes enim animæ cum de hoc ſeculo exie
rint, recipiuntur, & habent requiem boni, mali ue
rò tormenta, quemadmodum Auguſtino placet.
Sapientes finem malorum exoptantes mori uole-
bant: quibus tamen ad Orcum, ubi latratus infer-
nalis & hydra ſæuior ſedem habent, eundũ erat:
Philip.1. *quanto magis nos (ut diui Pauli uerbis utar) diſ-*
ſolui cupere debemus, et eſſe cum Chriſto, ubi, iux
ta Prophetam, ſedet populus Dei in pulchritudine
Eſa.32. *pacis, in tabernaculis fiduciæ, & pace opulenta,*
ubi eſt ſecuritas in ſempiternum. Mori itaq; planè
timeat (inquit Cyprianus) ſed qui ex aqua & Spi
ritu ſancto non eſt renatus, qui Chriſti cruce &
paſsione non cenſetur. Atqui omnia hæc modò ſe-
b 1.Theſſ.2. *cundum ſpiritum ſiue animam intelliguntur: futu-*
ra enim eſt adhuc carnis reſurrectio, quãdo cor-
pora reuiuiſcent, quibus coadunabuntur ſpiritus
& animæ, tum demum omnes recipient ueram
c Dan.9. *promiſsionem, ſicut dictum eſt à prophetis, Chri-*
Ezec.37. *ſto, & diuo Paulo. Qui ergo uita functi ſunt ſan-*
Ioan.5. *cti, præuenerunt quidem nos in certaminibus, ſed*
1.Cor.15. *non in coronis. expectant enim nos, & pergrata*
eſt illis eiuſmodi expectatio, ut cum fratribus glo-
riam & perfectionem adipiſcantur. Et ſur-
rexit puella, &c.] *Suſcitauit Ieſus mortuos*
d Vide Lactantium lib. 7. capite 14. *aliquot non tantum propter promiſsiones patrib.*
factas confirmandas, & ut Scripturæ adimpleren-
Eſaiæ 35. *tur: uerumetiam quo probaret reſurrectionem il-*
lam, ualde creditu difficilem pleriſque, quam cer-
tè qui non credit, inanem & nihili fidem habet.
e Pſal. 90. *Quòd enim Chriſtum credimus, ipſiq; credendo*
adhæremus fortiſsimè, in hunc ſolum fit finẽ, quia
Spes Chriſtianorum eſt reſurrectio mortuorum. *ſperamus ipſum Chriſtum nobis daturum poſt*
hanc uitam, uitã ſempiternã: quæ profectò nequa-
quam erit, niſi à mortuis reſurgamus, pariter que
cum Chriſto corporibus glorificatis cœlum con-
ſcendamus, qui primus (ut diuinus aſſerit [a] *Pau-*
lus) morte deuicta, & eo qui mortis imperium
habebat diabolo ſuperato, reſurrexit ad uitam
immortalem, corpore immortali & glorioſo: per
quem igitur omnes uiuificabuntur, qui in aduen-
tum eius crediderunt, quo ſcilicet uenit in mundũ
carne aſſumpta, & quo ueniet ad iudicium.

DOMINICA VICESIMAQVINta Euangelium, Matthæi uigeſimo-quarto. Cum uideritis abominationem deſolationis, &c.

SCribit D. Cyprianus contra Demetrianum,
Chriſtum nobis uiam uitæ aperuiſſe, ad pa-
radiſum reduces facere, & ad cœlorum regna
perducere, ut cum ipſo ſemper uiuamus: & facti
per ipſum filij Dei, cum ipſo ſemper exultemus, i-
pſius cruore reparati. Quod equidem non ſolùm
ſacratiſsima ipſius Chriſti doctrina probat, ue-
rumetiam argumento eſſe poſſunt ſtupenda illa
miracula quæ edidit. At ut omnia nuda & aper-
ta fuère coram oculis eius, ut & nunc quoq; ſunt:
ita ſanè uidit peſtiferum ac uirulentiſsimum homi
nem nouiſsimis temporibus uenturum, qui aliam
& planè contrariam doctrinam habeat, eumq; ſta
turum in loco ſancto. Verùm hunc hominẽ uulgò
appellant Antichriſtum, quem naſciturum in Ba-
bylone diuus aſſerit Hieronymus. Hic in tantam
erigetur ſuperbiam, ut leges Dei mutare conetur,
et ut Apoſtolus ſcribit, [b] *extolletur ſupra omne*
quod dicitur Deus, ita ut in templo Dei ſedens, ſe
Deum dici & haberi uolet: quæ impietas atq; in-
ſania diabolici iſtius & perditiſsimi hominis, diu
antea per Danielem [c] *uaticinata eſt. Monens igi-*
tur Chriſtus ſuos diſcipulos, apertè pronunciat ta
lem abominationem ſuperuenturam. Tunc
qui in Iudæa ſunt.] *Quia de ſecundo aduen*
tu & conſummatione ſeculi Dominum Ieſum di-
ſcipuli interrogauerunt, quo tempore homo ille ini
quitatis ueniet, omiſsis alijs quæ de Iudæorũ per-
ſecutione ac urbis deuaſtatione referuntur, ultimã
calamitatẽ exponemus. Igitur in Iudæa ſunt [d] *at-*
que erunt omnes fideles. qui enim uerè in Chriſtũ
credunt, ſemen Abrahæ dicuntur. hi certè ſæuiẽte
eo, ad montem qui Chriſtus eſt cõfugere debẽt, à
quo defendi ac cuſtodiri poſſunt. ait enim: [e] *Cum*
ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorifica-
bo eum. Et proinde per domum & tunicam ritè
tẽporalia intelliguntur, quæ retrò conuerſi haud-
quaquam quærere debent, ſed tantum ſpiritualia
bora

bona & æterna, dicente Domino: [a] Niſi quis renunciauerit omnib. quæ poßidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Verùm quia Hieron. ait, Ego reor omnes hæreſiarchas antichriſtos eſſe, & ſub nomine Chriſti ea docere quæ ſunt contraria Chriſto: quamprimùm uident dogmata peruerſa ſeminari, ad diuinas Scripturas confugiendum erit: ait enim Propheta, Deum mirabiliter illuminare homines de montibus æternis: hoc eſt, prophetis atque Apoſtolis. Væ prægnantibus.] Oſtendit nemini poſſe uacare rebus ut conſulat ſuis, magnum ſi celeri fuga uitæ conſulatur. quapropter malè erit prægnantibus, quia expeditam fugam habere non poterunt, onere uentris grauatæ: lactantes autem cum nequeunt ſimul & ſe & lactantes conſeruare, ex compaßione unà deperibunt. Orate autem.] Hieronymus Scripturas iuxta ſpiritum interpretandas contendit. Cum igitur hyems tempus intempeſtiuum ſit, ſabbatum uerò dies requiei: precari oportet ne fiat fuga noſtra, hoc eſt mors, ocioſis nobis à bonis operibus. qui enim ueſtem nuptialem non habebat, proiectus eſt in tenebras exteriores. Neq; hyeme, hoc eſt frigida fide, quum ſcriptum ſit: [b] Qui perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit. Erit enim tunc tribulatio.] Maxima tribulatio fuit, quando omnem carnem diluuio conſumpſit Deus, Noe [c] tantũ ſaluato cum familia ſua. & magna quoque, cum ciuitates [d] Sodomorum & Gomorrheorum in cineres redegit. at omnium hæc ultima tribulatio grauißima erit, quia illic fuit aduerſus peccatores iuſta Dei uindicta, hic autem erit aduerſus ſanctos crudelis diaboli ueſania. Vnde à pijs doctoribus proditum eſt, Antichriſtum exquiſitis cruciatibus homines occiſurum: & quòd concutiet Eccleſiam Chriſti turbine omnium grauißimo. Et niſi abbreuiati fuiſſent dies.] De Antichriſto futuro mira ſcribunt doctores ſacri, Hieronymus, Irenæus, Lactantius, Chryſoſtomus & Damaſcenus. Hic horrenda et grauißima tribus annis cum dimidio duratura ſcribit, ne uidelicet fides tota concutiatur credentium, & ne iuſti ad iniquitatem extendant manus ſuas: ſpiritus ſiquidem ut promptus eſt, dicente Saluatore, infirma tamen ſemper eſt caro. [e] Quòd ſi huius uitæ ſtatum ſic diſpenſauit Deus, ut, iuxta Apoſtolum, tentatio nos non apprehendat niſi humana: quanto magis tunc faciet unà prouentum, ut Apoſtolus loquitur, [f] quò electi in malis clareſcant. & uirtus eorum non patiatur defectionem? Tunc ſi quis.] Etſi tantum una ſit Eccleſia ſanguine Chriſti mundata & ſanctificata, extra quam nulli unquam ſalus fiet: tamen hic & illic promittent ſalutem pſeudochriſti & apoſtoli. Singulatim uariarum hæreſum profeſſores dicturi ſunt: Ecce hic eſt Chriſtus, id eſt Eccleſia: & illic, id eſt Eccleſia. Nolite credere.] Cogitate falſa ac impia dogmata eſſe: quia falſi prophetæ, etſi magna edant miracula. uirtute enim hoc fiet dæmonum, & non Dei: ſed permittente Deo, ne mali inter bonos remaneant, & ne boni inter malos tranſeant ad diabolum. Et uerum eſt, tanta ſignorum illorum magnitudo erit, ut etiam electi, niſi diuina gratia conſeruarentur, perirent, quando inſidias profundas diaboli intelligere non poſſunt. Ecce prædixi uobis.] Conteſtationis uerba ſunt, ut excuſationem ignorantiæ tollat ab hominibus; & præcedens conteſtatio iuſtam faciat pœnam ſequentem. Non enim uult quempiã perire, qui omnibus monſtrat perditionis aduentum. Quid quæſo fidelius Chriſti admonitione eſſe poſſet, modò acceptes eam? Cum enim ait, Ecce prædixi uobis: quid aliud uult, quàm: Feci quod meum erat: ſi peris Iſrael, profectò perditio tua ex te eſt. ex me enim erat auxilium tuum. Si ergo dixerint.] Cum dixerit Propheta, Ab ortu ſolis ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: quid faciet Chriſtus in ſolitudine? non ad paucos reducta eſt fides, cum dixerit Chriſtus: Ecce ego uobiſcum ſum, uſque ad conſummationem ſeculi. Nolite exire, nolite credere: quia filius hominis non in ſolitudine eſt gentium, neq; in penetralibus hæreticorum: ſed quòd ab oriente uſque in occidentem fides eius in catholicis Eccleſijs fulgeat. Sic ſcribit Auguſtinus Donatum docuiſſe, in ſola ſua parte manſiſſe Eccleſiam, cæteris damnatis: quod quàm pulchrè refutet pius antiſtes ille, teſtatur liber contra Petilianum ſcriptus. Abeant igitur quorumcunque conuenticula, cum hic eſt uerus ille Propheta in lege & prophetis promiſſus, Chriſtus ſcilicet, qui ſuam fidem in orbem uniuerſum diffudit, unde dicitur fides catholica atque orthodoxa. Vbicunque fuerit corpus.] Corpus Chriſtus eſt, qui humanam pro nobis aſſumpſit naturam. Sancti omnes comparantur aquilis. ut enim hæ probantur ad Solem, ita illi ad Dei iuſticiam comprobantur. ſi enim potuerunt pleno corde iuſticiæ uerba ſuſcipere, intelliguntur ueri ac legitimi filij Dei eſſe, à quo in æternum ſatiantur, ſicut ſcriptum eſt: Satiabor, cum apparuerit gloria tua.

a Luc. 14.
b Matth. 24.
Malac. 1.
Mat. ult.
c Gen. 8.
d Gen. 19.
e Matth. 26.
f 1. Cor. 10.

DOMINICA VICESIMASEXta Euangelium, Matth. 25. Cum autem uenerit, &c.

AIt magnus ille propheta Dauid: Deus no-
Pſal. 49. ſter manifeſtè ueniet, ignis in conſpectu
a Iob 19. eius, & tempeſtas ualida. Certum autem eſt, hæc
de Chriſto Prophetam dixiſſe, qui licet occultus
uenerit & humilis, omnium abiectiſſimus uiſus
ſit: in fine tamen ſeculorum manifeſtè ueniet, &
uidebit eum omnis homo, ut etiam mali licet inuiti
eum Chriſtum eſſe Domini confeſſuri ſint: ut quē
contempſerunt in humilitate, agnoſcant eum in po
teſtate. In poteſtate (ait Gregorius) & maieſtate
eum uiſuri ſunt illi, qui humilem eum audire nolue-
runt, ut uirtutem eius tanto diſtrictius ſentiant,
quanto nunc pertinacius ceruicem cordis ad i-
pſius patientiam non inclinant. Vt igitur leuabunt
capita ſua electi, propter iam imminentem ueram
redemptionem: ita ſanè dubio procul fœdiſſimi
b Ioan. 10. confundentur Iudæi, uidentes eum maieſtate ma-
Zach. 12. gna fulgentem, in quem pupugerunt, iuxta Zacha
riam. Quali autem forma Chriſtus uenturus ſit,
ſatis docuere, ut Acta teſtātur, angeli, qui poſt aſ-
c Pſal. 43. ſumptum Ieſum Apoſtolis aſtiterunt, et dixerunt:
Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis, ſic ueniet,
quemadmodum uidiſtis eum euntem in cœlum,
Acto. capite 1. **Et omnes angeli eius
cum eo.**] Cum natus eſſet Ieſus in Bethleem,
angeli paſtoribus adnunciantes magnum hoc gau
dium totius mundi hominibus patefaciendum, ſu-
bitò cœperunt omnium creatorem iuxtà ac re-
demptorem laudare omnium iucundiſſimo canti-
Lucæ 2. co ſuo: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax
hominibus bonæ uoluntatis. Qui ergo tunc ipſum
Ieſum eſſe Chriſtum & Saluatorem proteſtati fue
runt, quomodo non comparerent cum eo iam glo
rificato, & ut Domino omnium potentiſſimo, qui
ut magnificus eſt atque glorioſus, ſic quoq; tranſ-
formabit corpora ſuorum electorum, quo eiuſdem
ſint claritatis? Vt autem Angeli aderunt tanquam
adminiſtratorij ſpiritus, cum electis item tan-
d Pſal. 1. quam cœleſtis Hieruſalem ciues, unà & ſimul cœ
e Ioan. 3. lum inuolabunt, ſententia iudicis ſummi lata.

Et congregabuntur.] In conſpectum
ipſius Chriſti conuocabuntur omnes totius orbis
f Rom. 2. Gentes, à primo uidelicet Adam uſque ad ulti-
mum, qui in fine mundi erit. Nullus enim homi-
g Matth. 19. num, quamlibet excelſus, poterit illud iudiciū ef-
fugere. Omnes enim, ut diuinus aſſerit Paulus,
2. Corint. 5. manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut re-
ferat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit,
ſiue bonum, ſiue malum. Verùm hanc congrega-
tionem ex uirtute diuina & miniſterio angelo-
rum fieri uolunt ſancti ac pij patres, & non ani-
marum tantum, ſed & corporum quoque. quem-
admodū Iob teſtatus eſt, ſic dicēs: [a] Scio quòd re-
demptor meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra
ſurrecturus ſum, & in carne mea uidebo Deum
ſaluatorem meum, &c. Quòd enim Plato & alij
ſenſerunt, parum nobis negocij faceſſit: & cre-
dendum eſt animas iiſdem numero corporibus,
quibus exceſſerint, copulatum iri, & ad ea corpo
ra ſuapte natura ferri, quibus animalem uitam in-
fuderunt. ſic namq; docet Paulus Corteſius.

Et ſeparabit.] Nunc homines pij pariter
ac impij, ueluti parabola ſatis euidenti demonſtra-
uit Chriſtus, mixti & confuſi ſunt, & nulla eſt di
ſcretio. haud ſecus atque accidit hyemis tempore,
ubi arbores tam uirides quàm aridæ latent, quo-
uſque terra aperiatur, uerq; nouum ſlet cinctum
florente corona (ut ait ille.) Chriſtus ut nouit qui
ſui ſunt, ſolus itaque diſcernet inter oues & hœ-
dos, inter pios atque impios, qui dixit alibi: [b] Oues
meas cognoſco, & uocem meam audient: homi-
nes manſuetos, iuſtos & rectos corde ſic appel-
lans, quales etiam Dauid commemorabat: [c] Pro-
pter te, dicens, mortificamur tota die, æſtimati ſu-
mus ſicut oues occiſionis. Quia uerò hircus ani-
mal ſuperbum, contentioſum & libidinoſum eſt,
haud abſurdè per hœdos impios & peccatores
intellexit Chriſtus. **Et ſtatuet.**] Innoxios
& beneficos, qui à dextris eſt uirtutis Dei Chri-
ſtus, ad dexteram ſuam ſtatuet, tanquam ſublimã
dos: impios autem & ſceleratos, tanquam reij-
ciendos, à ſiniſtra ſtatuet parte. hocq; modo uni-
uerſo mortalium, uel potius iam immortalium ge-
nere, in duos ordines diſtributo, tanquam iuſtus
iudex utriſque iudicium proferet, nimirum bonis
magnam felicitatem propter pia in ipſum officia,
& malis æterna ſupplicia, quæ culpis commerue-
runt ſuis. **Tunc dicit illis.**] D. Grego-
rius docet, omnium gentium coram Chriſto con-
gregatorum partes fore, ita ut ſint qui non iudi-
centur & pereant, dicēte propheta: [d] Non reſur-
gent impij in conſilio iuſtorum. Et ut Dominus di
xit: [e] Qui non credit, iam iudicatus eſt. Re-
ſurgent ergo omnes infideles, ſed ad tormentum,
non ad iudicium: ut, dicente Apoſtolo, [f] ſine lege
pereant, qui ſine lege peccauerunt. Ita quoque
non iudicabuntur quibus dictū eſt, [g] Vos qui reli-
quiſtis omnia, & ſecuti eſtis me, cum ſederit fi-
lius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis &
uos ſuper duodecim thronos, iudicantes duode-

cim tri-

cim trib. Iſrael. Sedebitis [a] (inquit Hieronymus)
in ſolijs iudicantiũ, cõdemnantes tribus Iſrael: quia
uobis credentibus, illi credere noluerunt. Et Augu
ſtinus putat, Ieſum cum ſuis diſcipulis iudicaturũ,
eo quòd dixit ille Iudæis: Ideo iudices ueſtri erũt.
Iudicabuntur ergo & ſalui erunt, qui uitæ macu-
las lachrymis tergunt: inſuper peccata, ſine qui-
bus non eſſe poteſt humana fragilitas (1. Ioan. 1.
Si dixerimus quia peccatum non habemus, &c.)
eleemoſynis pauperum redimentes. Dicit enim
Chriſtus, ſe dicturum à dextris conſiſtentibus:
Eſuriui, [b] et dediſtis mihi manducare, &c. Demũ
in extremo iudicio reſurgent, ut iudicentur, qui
quidem profeſsionem fidei retinuerunt, dicentes
Domine Domine: ſed profeſsionis opera non ha-
buerũt, de quibus Apoſtolus: [c] Confitentur, ait, ſe
noſſe Deum, factis autem negant. Et Dominus in
Euangelio [d] oſtendit, eum pro ijciendũ in tenebras
exteriores, qui ad nuptias uenerat ueſte nuptiali
non indutus, quam ueſtem plerique charitatem
& pietatis opera interpretantur. Ad Euangelium
redeo. Dicit illis.] In quæſtionem uenit, an
iudicium ſit, tanquam in foro, uocis diſceptatione
futurum. Qui dicunt, Chriſtum non modò diui-
nitùs, ſed etiam humanitùs dijudicaturum, ſenten-
tiam uoce latum iri uolunt. Quibuſdam autem
placet, mente & uoce rerum teſtificationem fo-
re. Auguſtinus autem ſic ſentit: Quædam uis,
inquit, eſt intelligenda diuina, qua fiet, ut cuiq; o-
pera ſua uel bona uel mala, cuncta in memoriam
reuocentur, et mentis intuitu mira celeritate cer-
nantur, ut accuſet uel excuſet ſcientia conſcien-
tiam, atq; ita in ſimul & omnes & ſinguli iudi-
centur. Venite benedicti patris mei.]
Hoc eſt, quos pater ille ſummus benedixit benedi
ctione ſpirituali, & elegit uos in me ante mundi
conſtitutionem, ut eſſetis ſancti & immaculati in
conſpectu eius, &c. Venite, qui dixiſtis & cre-
didiſtis eſſe Chriſtum filium Dei uiui, pro cuius
fide & dura & difficilia toleraſtis, poſsidete ab
origine mundi præparatam uobis hæreditatem.

Eſuriui enim.] Non ſolùm ore tenus fide-
les fuiſtis, ueſtra fides uiua fuit: nam operata eſt
per dilectionem. Vos fideles mei ſerui, bonis uobis
cõcreditis mihi fideliſsimè negociati eſtis, quando
ea ad gloriam nominis mei, & utilitatem fratrum
meorum diſpenſaſtis: intrate in gaudium Domini
Dei ueſtri. Theophylactus non tantum illud uult
corporaliter intelligi, ſed etiam ſpiritualiter. ait e-
nim: Paſce Chriſtum, qui eſurit ſalutem noſtram:
ſed & eſurientem doctrinas ſi paueris & potaue-
ris, pauiſti Chriſtum, & potaſti, & cætera. Et
bene quidem hoc, meo iudicio: quòd ſi enim ma- a Matth. 19.
gnæ beatitudinis eſt, propter Chriſtum corpori-
bus miniſtrare quandoq; morituris: quantæ bea-
titudinis erit, animabus precioſiſsimo Ieſu ſangui-
ne redemptis ſubuenire? Tunc responde-
bunt iuſti.] Hoc quidẽ dicturi ſunt ſancti, tan-
quam admirantes & ſtupentes de tantæ maieſta-
tis clementia: quibus mirumũ uidebitur, quod cau-
ſa Chriſti exhibuerunt. Et reſpondens
rex.] Rex tum demum omnium erit Chriſtus ſo
lus, habens immortalitatem, cui honor et imperiũ
ſempiternum erit. Minimi autem Chriſti (ut uult b Matth. 25.
Hieronymus) non ſunt generaliter omnes paupe-
res: ſed hi qui pauperes ſpiritu ſunt, ad quos ex-
tendens manum Chriſtus dixit: Fratres mei &
mater mea hi ſunt, qui faciunt uoluntatem patris c Tit. 2.
mei. Et quod alio loco ad diſcipulos ſuos dixit: Vos
amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio uobis. d Matth. 22.
Veri ergo fratres & amici Chriſti ſunt, quos mun
dus ob inopiam & humilitatem habet deſpicatiſ-
ſimos. Tunc dicet & his.] O quàm for-
midabilis hæc ſententia aduerſus omnes quibus
mundus applauſit, ut ſcilicet diſcedãt in nunquam
extinguendum incendium. Vt enim, dicente Pe- 1. Pet. 2.
tro, nouit Chriſtus pios de tentationibus eripere:
ita iniqui reſeruantur in diem iudicij, ut redargu-
antur & pereant, & irremiſsibiliter crucientur.
Quales profectò ſunt non tantum Ethnici & Pa
gani, peſsimi idololatræ, qui iam cum principe ſuo
& angelis eius iudicati ſunt: uerùm etiam, ut ſu-
prà diximus, qui abſconderunt talentum in terra:
hoc eſt, acceperunt quidem fidem & alia dona,
ſed fidei libertatem ſumpſerunt quaſi malitiæ ue-
lamen, haud conſiderantes Chriſtum, qui dederit
ſemetipſum pro nobis ut nos redimeret ab omni i-
niquitate, & mundaret ſibi populum, ut Paulus di
cit, ſectatorem bonorum operum. Hinc igitur ni-
hili faciunt charitatẽ tum Dei tum proximi, quin
uiuunt in diem etiam ipſis aliquando Iudæis peio-
res, nec non Turcis. His poſteriora igitur peiora Petrus ibidẽ.
fieri prioribus, oſtendit Petrus: & Paulus haud
impunè eos abire ſinit. Quòd ergo dictum eſt,
eos qui à ſiniſtris erunt condemnandos, eo quòd
pietatis officia neglexerint: innuit pſeudochriſtia
nos multos fore, qui ad cœnã agni quidem uocati
ſunt, ſed uenire noluerũt, inquinationib. huius mũ
di implicati, et immerſi uarijs illecebris. Nec enim
fruſtra dixit Ieſus: Multi ſunt uocati, pauci uerò Matth. 22.
electi. Si quis certè diſcuſſerit, quãta multitudo ho
minũ profitentiũ Chriſtũ, quàm pauci aũt cõuer
ſentur iuxta mãdata Chriſti: profectò maior pars
iudicabitur et peribit. Audiamus ergo Auguſtinũ

pię conſulentem: Qui non eſt prædeſtinatus, uideat ut prædeſtinetur. **Et ibunt hi in ſupplicium æternum.**] Hoſtiliter & inimicè erga nos affecti ſunt dæmones, quibus paratus eſt ignis æternus: meritò idem ſupplicium habebunt, qui eiuſdem uoluntatis ſunt, & proprijs operibus maledicti facti. Ita ſancti inceſſab le habebunt

Origeniſtę dæmones ſaluari uoluêrunt. Vide Hieron. cōtra Vigilantium.

gaudiũ, iniuſti uerò indeſinẽtem pœnã. Quocirca eos toto cœlo erraſſe certũ eſt, qui uoluerũt ſupplicia aliquando finiri, et fore tempus quãdo impij in iuſtorum uenturi ſint conſortiũ, à pœnis purgati. Hoc enim diuinæ pietati aptiſſimè conuenire, ut ſicut hominem redemit, ita quoque angelum lapſum ſaluet. Id quàm friuolum ſit, quámq; à noſtra religione alienum, docet Auguſtinus ad Oroſium his uerbis: Quantum debeo, commoneo, ut de diaboli & angelorum eius correctione, & in priſtinum ſtatum reparatione, ſapere nihil audeas. Oremus itaq; magnam Dei miſericordiam, ut nos in præſenti uita igne timoris ſui ſuccendat, & mala noſtra igne tribulationis purget, ut cum Propheta

Pſal. 65. dicere poſſimus: Tranſiuimus per ignem & aquã, & deduxiſti nos in refrigerium.

IN DIE DIVI ANDREAE Apoſtoli, Euangelium, Matthæi 4. Ambulans Ieſus, &c.

a Matth. 11.

CVm pientiſſimus creator omniũ Deus certò deſtinaſſet, ſe olim redempturum mundum perditum, ſuis per ſpiritum ſanctum hoc ipſum admirabile myſterium prophetis ſenſim in-

Eſaiæ 9. ſtillauit, ut prophetarent. Hinc igitur dixit Eſaias: Populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucẽ magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux

b 1. Cor. 1. orta eſt eis: utiq; Chriſtum noſtrũ intelligens, ueram illam lucem, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vt autem omnia iuxta diſpoſitionem diuinam fieri oportuit: ita quoq; lux illa magna primum illuxit in partibus Galilę-

c Act. 4. leæ: & illuxit quidem, primùm ut infunderet gratiam. Verùm gratia illa infundi nequaquam poterat, niſi à prioris uitæ conſuetudine homines recederent, atq; reſipiſcentes desererent opera carnis, & ſpiritualia affectarent. Quàm primùm ergo

Marci 6. Ioannes, anteambulo Chriſti Ieſu, in carcerem coniectus eſt, eò quòd corripuiſſet Herodem pro-

d Deut. 23. pter illicitum concubitum: Dominus Ieſus, qui nec prædicauerat, nec ſignum fecerat ullum, ne uidelicet populus contendens Ioannem eſſe Chriſtum,

e Deut. 5. ſcinderetur, utq; Malachias & Eſaias uerum ua-

f Ephes. 6. ticinaſſe comprobaretur, cœpit palàm pronunciare, ac dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ. Sic lux illa magna luxit in tenebris errorũ, et in umbra mortis æternæ ſedentibus, et tenebræ eam nõ cõprehenderũt. Deinde quia filius Dei erat uerus, optimè nouit arcanum Dei conſiliũ: nimirũ hoc eſſe, ut peracta oblatione ſua in ara crucis, ad patrẽ ſuũ cœleſtẽ glorificatus & glorioſus redeat: at ſe tamen in ſalutem uſq; ad extremũ terræ poſitũ eſſe. **Ambulans** igitur iuxta mare Galileæ, uidit duos fratres, & uocauit eos dicẽs: Venite poſt me, faciam uos fieri piſcatores hominum. **Vidit.**] Vidit nõ ad facies uel opera, ſed corda eorum quos in Apoſtolos eligeret, faceretq; diſpenſatores myſteriorũ diuinorũ, quæ quidẽ erant ſpiritualia documenta et ſacramenta, in quib. diuina uirtus operaretur ſecretius ſalutẽ, quib. daret gloriã ſempiternã, ut eorũ doctrina fulgeret Eccleſia: nõ quidẽ auro uel argento empta atq; acquiſita, ſed ſanguine precioſo agni quaſi immaculati Ieſu Chriſti, agni qui ſolus potuit mundi peccata tollere. Hoc autẽ fuit prægrande negociũ, et munus omniũ grauiſſimũ: quid enim maius eſſe potuit, quàm Deum hominẽ fieri, ut homo fiat Deus? Quis audiuit talia, dic rogo, facta? Mirũ ergo, cur tam ſimplices, cur tam idiotas et illiteratos Chriſtus aſſumpſit homines in huius myſterij præcones. Equidẽ nõ mirum erit, modò audias Chriſtũ patri cõfitentẽ, et dicentẽ: [a] Cõfiteor tibi pater cœli et terræ, quia abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, et reuelaſti ea paruulis. Sapientia erant præditi gentiũ multi, ſed uana & fallaci. prout muta enim ducebantur. quib. proinde diuina ſapiẽtia diuinaq; myſteria occultabãtur. Erant & Phariſæi & alij, qui ſe ſua opera ſapientes eſſe arbitrabantur, elati & ſuperbia inflati, ut bene de ipſis ſcripſerit Paulus: [b] Iudæi quærẽtes propriã iuſticiam ſtatuere, iuſticiæ Dei ſubiecti nõ ſunt. obinde reuelatũ eſt hoc gratioſiſſimũ Dei munus ijs qui nihil de ſe ſentiebãt, imò omnia tribuentes Deo, ſeruatorẽ requirebãt à Deo promiſſum, quibus ipſe dedit os & ſapientiã, ut homines mirarentur uidentes [c] Petri cõſtantiã et Ioannis, ut Scriptura dicit, cõperto quòd homines ſine literis & idiotæ eſſent. Quamobrẽ quoq; cognoſcere potuerunt, non humanitùs, non eloquentia atq; doctrina, ſed diuinitùs omnia fieri. **Et procedens inde.**] Quòd illi relicto patre ſecuti ſunt Chriſtũ, non ut qui malefecerint, reprehendi poſſunt. Nonne enim [d] ille uerus pater omniũ eſt, qui creauit et fecit nos, in quo uiuimus mouemur atq; ſumus? Quapropter licet lex iubeat, [e] ut honorem exhibeamus parentib. noſtris: illi [f] tamẽ nullo

modo

modo præferendi ſunt patri, cui dicimus: Pater noſter qui es in cœlis: qualis utiq; Chriſtus erat. erat enim unigenitus filius Dei, plenus gratia & ueritate; uia, ueritas, & uita: quem qui ſequitur nõ ambulat in tenebris, ſed habebit lumẽ uitæ. Quia Lex dicit: Maledictus qui non honorat patrẽ ſuũ, ſuamq; matrẽ, Paulus uult ſummũ honorem, et omnem obedientiã exhibendũ parentibus, illisq; in omnib. obtemperandũ. Sanctũ eſt, honorẽ parentib. afferre: uerùm cũ plus quàm oporteat quærũt, ueritati reluctantes, reſiliendum eſt. Erga Chriſtum tantus amor eſſet debet, ut omnia propter ipſum poſtponantur, ſicut Lex dicit:[a] Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde & anima, proximumq; ſicut teipſum. Et quid proderit, audiſſe ſanctorũ Apoſtolorũ promptũ animũ, uereq; ſitientẽ iuſticiã et læticiã ſempiternã, niſi (ut Gregorius inquit) diſcamus & nos imitari ipſos ſequẽtes Chriſtũ. Venite ad me, inquit Chriſtus,[b] qui laboratis & onerati eſtis, et ego reficiã uos: iugũ meũ ſuaue eſt, et onus meũ leue. Quod equidẽ uſq; adeò uerũ eſt, ut nemo tergiuerſari poſſit. Etſi enim qui iugum ipſum intrepida ceruice ſubeunt, tantis agitentur difficultatibus, ut nõ à laborib. ad quietem, ſed à quiete ad laborem uocati uideantur: tamen quia nõ ſunt condignæ paſſiones ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis, neq; dura neq; amara diligentibus Deũ ſunt, quæcunq; accidere poſſunt. Cum igitur nos quotidie ex hoc mari tempeſtuoſo, perfido, & periculoſo uocamur, promptè Deo parère debemus,[c] mundũ relinquendo, & mundi retia quæ ſunt terrenarũ rerũ cupiditates. Quid enim dicturi illi in nouiſſimo die, qui nullũ adhuc miraculũ Chriſti uiderũt, nihilq; ab eo de præmio æternæ retributionis audiuerunt (ut Gregorius inquit) ſed ad unũ Domini præceptum, huius quod poſſidere uidebãtur obliti ſunt; cum nos uerbũ habeamus purũ, miraculisq; confirmatũ: et tamen ſuperba mens noſtra, non uult hoc ſponte deſerere, quod quotidie perdit inuita? certè ipſi iudices noſtri erunt, ut ait Chriſtus.[d] quapropter cõſultius eſſet, relinquere ueterẽ Adamũ patrẽ noſtrũ, maloſq; affectus, et ſequi opere et uoluntate Chriſtũ, uerũ patrem, ſalutisq; authorẽ. Quæ enim uidentur, caduca ſunt atq; momentanea: quæ uerò nõ uidentur, ſempiterna: ait Apoſtolus.[e]

DOMINICA PRIMA ADVENtus Euangelium, Matth. 21. Cum appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymis, &c.

EXodi capite tertio Scriptura dicit Deum Moyſi apparuiſſe, ac dixiſſe: Vidi afflictionẽ populi mei in Aegypto, &c. ubi omnibus in cõfeſſo eſt, populũ liberandũ ex miſerijs multis ac calamitatibus Deum pronunciaſſe. quod ut factum in manu potẽti credimus cum Iudæis: ita ſanè in hoc ipſo facto, ſpiritalem redemptionem humani generis, haud ineptè intelligemus. Ita erit Aegyptus mundus hic immundiſſimus, & Pharao princeps huius mundi Satan. Quemadmodũ ergo tempus miſerendi uenit, ut è ſeruitute Pharaonis populus Dei liberaretur: ſic quoq; uenit plenitudo temporis, ut hominem perditum eriperet Deus è diabolica poteſtate, iuxta quod dictum erat: Ipſum ſemẽ conteret tibi caput. Et hoc gratioſiſſimũ tempus iuxta patrum noſtrorũ inſtitutionẽ, piè recolimus & celebramus. Omiſſis itaque cæteris Euangelij partibus, ſolam Zachariæ prophetiã ſumus modo explicaturi, quæ dicit: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus uenit tibi iuſtus, & ſaluator.] Scimus quidem, ut Apoſtolus cõcionatus eſt, Iudæis primùm et principaliter uerbũ Dei fuiſſe miſſum, propter ueritatẽ, & ad confirmandas promiſſiones patribus factas, ut idem dicit: tamen quia ipſi repulerũt, ſeq; indignos iudicauerũt æterna uita, Prophetam hæc dixiſſe uolumus de omnibus Deo dilectis, et ad uitam æternam præordinatis, qui ueri ſunt Iſraelitæ, & cœleſtis illa Hieroſolyma, ſicut diſertè diducit Paulus Galatis ſcribens, ubi per allegoriã duo teſtamẽta duobus filijs Abraham comparat. Eſt autem rex quẽ dicit uenturum, non Cyrus quidam uel Alexãder, aut Iulius potentiſſimus Romanorum imperator: ſed Rex regum, & Dominus dominantiũ, qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat, dicente Apoſtolo, inacceſſibilem, filius Dei ſcilicet, primogenitus omnis creaturæ, ad quem dixit pater: Tu es filius meus dilectus, ego hodie genui te. Hic filius Dei à ſummo cœlo ex altiſſimi patris ſinu in has terras uenit. Et quomodo uenit, qui ubique eſt? Deus enim eſt ubique, ſicut de ſeipſo dicit: Ego cœlum & terrã impleo. Reſponderim ego, ueniſſe de cœlis filium Dei, quia Verbum caro factum eſt: non quidem ut propterea de priſca Deitatis maieſtate deciderit, aut cœlos dimiſerit: uerùm quod per ſuſceptionem humanæ naturæ, nouo exiſtendi modo in terra eſſe cœperit, per coniunctionem ſcilicet diuinitatis cum humanitate in una perſona, quo nimirum modo antea in terris non fuerit: & nihilominus cum Patre & Spiritu ſancto, per ſuum continuum influxum, conſeruans creata in eſſe, cognoſcens omnia intima creaturæ, dansq; omnibus uirtutem operandi, ut bene de eo dixerit David: Quò ibo à ſpiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam?

Gen. 3. a Deut. 6. Zach. 9. b Matth. 11. Act. 13. Galat. 4. c Mundi retia. 1. Tim. 6. Hier. 33. d Lucæ 11. e 2. Cor. 4. Pſal. 138.

a Gregorius Nazianzenus. fugiam? & cætera. Quis eſt autem ille filius Dei?
Ioan.16. Is utique qui dixit, Exiui à patre, & ueni in mun-
dum: iterum relinquo mundum, et uado ad patrē:
hoc eſt, Ieſus Chriſtus, cui interroganti quem di-
cerent homines eſſe filium hominis, Petrus apertè
Matth.16. reſpondit: Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Cæte-
rum ut plures hic fœdè lapſi ſunt, nullum tamē pijs
negocium faceſſet. Omnia enim poſſibilia ſunt cre
denti, nec erit impoſſibile apud Deum omne uer-
bum. Valeat itaque Arius cum ſua impia doctri-
na, & abeat in malam crucem Apollinarius cum
ſuo Neſtorio. ſatis eſt nobis ex patris reuelatione
b Gen.3. Petri confeſſio, ut iuxta prophetam, Gaudeamus
& exultemus, & dicamus gloriam ei qui uenit ui
ſitare nos in pace, Chriſto ſcilicet Ieſu. Ait autem
Propheta: Venit tibi.] Hoc eſt, ad ſalutem
tuam, ut te ex mortis anguſtijs liberatum illumi-
net propter peccata cæcum, nec non æterna mor
te captum redimat, ut in uiam pacis uſqueadeò di-
rigaris, ut certam adoptionem ab ipſo ſummo pa-
tre in ſempiternum obtinere queas. Hoc faciet
c Rom.5. Iuſtus.] Qui iuſticias diligit, & cuius uul-
tus æquitatem uidit. Verè iuſtus Chriſtus noſter,
Matth.22. apud quem eſt nullus perſonarum reſpectus, ſed,
ut Propheta inquit, ſumma æquitas. Vnde libenter
amplexamur, quæ olim Hieremias uates palàm
Hier.23. pronunciauit, dicens: Ecce dies ueniunt, dicit Do-
d Eſaiæ 64. minus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & re-
gnabit rex & ſapiens erit, & faciet iudicium &
iuſticiam in terra. Scimus enim præter hunc Chri
ſtum noſtrum neminem iuſtum eſſe, ſed, ut ille ait,
omnes factos inutiles, & omniū iuſticias eſſe tan-
quam pannum menſtruatæ mulieris. Quocirca et
e Hebr.10. is quoque Saluator.] Ergo morbo omnium
Ioan.3. peſſimo laborauit mundus, ſi hunc ſaluatorem mit
tere neceſſe fuit. nec enim fruſtra dictum eſt: Sic
Deus dilexit mundum, ut unigenitum ſuum daret,
ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat
uitam æternam, &c. Sanè nulla fuit Chriſto Ieſu
ueniendi cauſa in hunc mundum, quàm ut peccato
res ſaluos faceret. Venit ille de cœlo magnus me-
dicus, ut ægrotum genus humanū, quod aliàs pror-
Lucæ 1. ſus periiſſet, ſanaret, ob quā rem angelus tum Ma-
Matth.1. riæ, tum Ioſeph ut putatiuo & nutricio patri, præ-
cepit, ut quem annunciaſſet naſciturū Chriſtum,
uocarent Ieſum, hoc eſt Saluatorem, cauſa ſubie-
cta: quoniam ipſe, inquiens, ſaluum faciet populum
ſuum à peccatis eorum. Vnde hæc quæſo ipſa pec
cata? Nunquid ad imaginem Dei creatoris factus
eſt homo? Verum eſt, ſed haud diu in illo omniū fe
f Hier.23. liciſſimo ſtatu permanſit: quod breuiter hic recen-
ſendū puto. Vt enim literis prodituū eſt, ſpiritꝰ crea
uit ſibi altitonans et potens rector a totius machi
næ mundi adminiſtratorios, at illi mox obliti ſuæ
conditionis, dixerūt: Supra aſtra Dei conſcende-
mus, ſimiles ſimus altiſſimo. quàm deteſtabiliſſi-
mam ſuperbiā iuſtus Deus, & qui gloriā ſuam nō
dat alteri, è cœlo diſturbauit, & deiecit in profun-
dum inferni. At pius ut eſt Deus, haud pro ſua e-
ximia pietate cœlū inane, ut ita dicam, eſſe uoluit,
quin alios in dæmonū locū ſurrogaret, ſic creatus
eſt homo, ut paradiſi uoluptate perfrueretur: uſq;
dum, iuxta diuinā diſpoſitionē, ad immortalitatis
cœlū transferretur. Sed quid dicam? idem mox dæ
monis perſuaſione, qui eam illi beatitudinē et uo-
luptatē inuidebat (dicebat enim Euæ: b Nequaquā
moriemini: ſcit enim Deus, quòd in quacunq; die co
mederitis de hoc fructu, eritis ſicut Dij, ſciētes bo
num et malū) ſuperbè cōtra Deū peccauit: quam-
obrē eueſtigiò & ipſe à Deo irato è paradiſo in
terrā proſcriptus eſt, atq; omnib. miſerijs expoſi-
tus. Hinc noſtra calamitas, miſeriæ, et lachrymæ
rerum. Cæterùm iſta maledictio in omnē poſteri-
tatē defluxit: ita, ut Apoſtolus inquit, c per unū ho
minē peccatū in hunc mundū intrauit, et per pec-
catū mors, et mors in omnes homines pertranſijt,
in quo omnes peccauerunt. Vt ergo omnes facti
ſunt inutiles, nec fuit qui faceret bonū: erant qui-
dem iuſti, ſed eorū iuſticiæ tanquam pannus men-
ſtruatæ mulieris, dicente Propheta d: unde etiam
eorū ſacrificia et holocauſta reſpuebat Deus, pro
expiando illo peccato nemo ſuffecit. quapropter
cum pater diceret, Vidi afflictionem populi mei in
Aegypto: reſpondit filius, Pater quia impoſſibile
eſt hircorū & taurorū ſanguine peccatū illud in
mane auferri, deſcendā ego ut liberē populū iſtum
de manu Aegyptiorū: Ecce ego uenio, ut faciā uo-
luntatem tuam. Hic eſt igitur rex & ſaluator no-
ſter, qui nos ſua incarnatione et humanitate, nec
nō innocentiſſima morte, liberauit de manu inimi-
corum noſtrorū, malignorū ſcilicet ſpirituū. Ro-
rauerūt cœli deſuper, et nubes, et pluerunt iuſtum.
aperta eſt terra, et germinauit Saluatorē Chriſtū
Ieſum, qui ſoluēs maledictionē, quādo deleuit aduer
ſus nos quod erat chirographū, affigens illud cru-
ci, et expoliauit principatus et poteſtates, dedit be
nedictionē donādo nobis omnia delicta, et cōfun-
dens mortem dedit nobis uitam ſempiternam.

DOMINICA SECVNDA ADuentus Euangelium, Lucæ 21. Erunt ſigna, &c.

INquit propheta Hieremias: f Ecce dies ueniūt,
dicit Dominus, et ſuſcitabo Dauid germē iuſtū,
& regna-

& regnabit rex, et ſapiens erit, & faciet iudicium
& iuſticiam in terra. Hoc adimpletū eſſe in Chri
ſto Ieſu, nemo pius inficias ibit. Eſt autem hoc iudi
cium eius quod in terra fecit, quia lauit nos à pec-
catis noſtris in ſanguine ſuo, [a] ut de manu inimi-
corum noſtrorum liberati ſeruiamus illi, in ſancti-
tate & iuſticia coram ipſo, omnibus diebus no-
ſtris, ut ait ille. Hoc iudicium uulgò appellant di
ſcretionis iudicium, quomodo ille præſciuit homi-
nes, qui omnia nouit: eosq; per appoſitam gratiā
prædeſtinauit, ut uerbo prædicationis crederent,
& uocarentur. Quæ quidem omnia quoniam
tranſacta ſunt, ne Iudæorum perfidorū more aliū
futurū expectemus Meſchiam, ſcire oportet uen-
turum quidem Chriſtum ipſum, at non (ut ipſi cre
dunt) ad ſaluandas gentes, ſed, ut in eorū Prophe-
ta ſcriptum eſt, [b] ut terram iudicet & populos in
æquitate: hocq; in fine mundi, & conſummatione.
Sciendum ergo, duplex eſſe iudicium: unum parti-
culare, in morte ſcilicet uniuſcuiuſq; hominis. ait e-
nim Apoſtolus, [c] Statutum eſt omnibus hominib.
ſemel mori: & poſt hoc iudiciū. quamprimū enim
anima (quæ non tantum nobis, ſed etiam multis
Ethnicis immortalis creditur) è corporis ergaſtu
lo migrat, abit in locum ſuum: ita ut Auguſtinus
uelit, animas ſuas habere receptiones, ubi gaudiū
ſanctæ habeant, impiæ uerò tormenta patiantur.
Ergo iudicium hoc iudicium animarum eſt, quód
nos Dei ſolius debemus ſcientiæ derelinquere, cu
ius non ſolùm miſericordiæ (ut magnus inquit Hie
ronymus) ſed & tormenta in pondere ſunt, & no
uit quem quomodo aut quandiu debeat iudicare.
Et poſt pauca: Sicut, inquit, diaboli & omniū ne-
gatorum, qui dixerūt in corde ſuo, Non eſt Deus,
credimus æterna tormenta: ſic peccatorū atq; im-
piorum, & tamen Chriſtianorum, quorum opera
in igne probanda ſunt atq; purganda, moderatam
arbitramur & mixtam clementiæ ſententiam iu-
dicis. Hæc Hieronymus. Alterum igitur erit iudi-
cium uniuerſale, quando, ut diuus dicit Apoſtolus,
[d] oēs uos manifeſtari oportet ante tribunal Chri-
ſti, ut referat unuſquiſq; ꝓpria corporis, prout geſ-
ſit ſiue bonū ſiue malū. Omnes in puluere terræ
dormientes euigilabunt, non tantum ſecundū ani-
mam, ſed ſecundū corporā quoq;, immutata tamē.
ſicut enim primus aduentus Domini, dicēte Theo
phylacto, fuit ad reformationē animarū, ſic ſecun
dus ad reformationē corporū celebrabitur: quod
n. ſi certum eſſet, uana eſſet fides noſtra, ut ait Pau
lus. Satis eſt quod Chriſtus dixit: Omnes qui in
monumentis ſunt, audient uocem filij hominis, &
procedent qui bona fecerūt in reſurrectionē uitæ,
qui uerò mala egerunt in reſurrectionem iudicij.
Porrò antequā ueniat dies illa magna, dies iræ &
calamitatis, oſtenta, prodigia & ſigna multa erūt,
dicente Chriſto: **Erunt ſigna in ſole, lu
na, & ſtellis**] Ante Chriſtum natum ſtupenda — a Lucæ 2.
et admirāda ualde uiſa prodigia, ſcribit Iulius Ob-
ſequens. quænam autem & qualia in nouiſſimis
temporibus ſigna futura, præter id quod dictū eſt
à Domino, Sol obſcurabitur, & luna non dabit
lumen ſuum: non apud omnes conuenit. unde ſatis
eſt horribiliſſima fore, ad oſtendendam Dei iuſtā
iram, in omnem impietatem. **Et in terris
preſſura Gentium.**] Preſſura illa proueniet
non tantum ex nimio terrore ſignorum cœleſtiū,
ſed malis alijs innumeris, bellis ſcilicet, uaſtatione
regnorum, fame, peſtilentia, cæde, & ſubitaneis
hominum mortibus, qualia nunquam uidit mun- — b Pſal. 95.
dus. unde dicit, Areſcentibus hominibus præ timo
re. omnia elementa commouebuntur, & talem — Vide Lactan-
horrorem incutient, ut hominum naturam pror- — tium lib. 7.
ſus deficere oporteat. nec ſolum in una hæc cala- — cap. 15.
mitas parte mundi erit, ſed ſuperueniet uniuerſo — c Hebr. 9.
orbi, quem potentiſſimus omnium Dominus ue-
niet iudicaturus. **Virtutes cœlorum mo
uebuntur.**] Hæc & huiuſmodi portenta, quæ
ſe proferent undiq; ex omni parte mundi, declara
bunt ingruere terribilem ultionem Dei. unde non
ſolùm mortales extabeſcent, ſed etiam angeli, ut
quidam uolunt, commouebuntur ex diuina uolun-
tate, ut fiant illæ miraculoſæ tranſmutationes in
elementis: quo exhorreſcant homines, & præſer-
tim hi qui ultrò beneficijs inuitantem ſpreuerunt.

Et tunc uidebunt filium hominis.]
Hoc eſt, Chriſtum Ieſum, qui eſt teſtis fidelis pri-
mogenitus mortuorum, princeps regum terræ,
qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris, ut
in Apocalypſi legimus. Et ipſum uidebit omnis ocu — Apoc. 1.
lus, & qui in eum pupugerunt, ut idem dicit. et alio
loco, quód dicturi ſint impij montibus: Cadite ſu-
per nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper — Apoc. 6.
thronum, & ab ira agni. **His fieri inci- — d 2. Cor. 5.
pientibus.**] Poſt hæc ſigna aperientur inferi,
& mortui reſurgent, de quibus iudicium ma-
gnum ipſe rex ac Deus faciet. Nec tamen uni-
uerſi ab ipſo iudicabuntur, ſed hi tantum qui
ſunt in Dei religione uerſati. Qui enim non cre- — Ioan. 3.
dit, dicente Chriſto, iam iudicatus eſt. Deinde
nullos unquam iuſtius diſcutiendos, & condem-
nandos puto, quàm qui uitæ ſuæ negligentes,
nec propriæ animæ miſereri & ſubuenire uo-
luerint & curauerint. Vt mali igitur condem-
nabuntur ad pœnam, ita boni laborum ſuorum

a Eſa 46. *mercedem recipient. quocirca dixit Chriſtus:*
Leuate capita ueſtra.] *Exhortatio eſt,*
& conſolatio bonorum, ut mentem tum in finem
erigant, conſiderentq́; quoniam in propinquo ſit
regnum Dei, in quo nulla ſit malorum afflictio,
b Act. 1. *ſed perpetua tranquillitas, & æterna felicitas. Nã*
ſanctorum animæ etſi in pacis ac lucis regione
Theophyl. *uerſentur, uel lucidiſsimis tabernaculis, ut ait ille:*
tamen perfectè beatæ eſſe non poſſunt, dum cor-
pore glorificato nondum ſunt ſuperueſtitæ, quem-
admodum non ſolùm Auguſtinus docet, ſed &
2. Cor. 5. *Paulus quoq́;, cum inquit: Scimus, quoniam ſi ter-*
reſtris domus noſtra diſſoluatur, quòd ædificatio-
nem ex Deo habemus, domum non manufactam,
1. Cor. 15. *ſed æternam in cœlis. Et iterum: Oportet corru-*
ptibile hoc induere incorruptionem, & mortale
hoc induere immortalitem. Ex quibus ſatis abun-
deq́; cõſtat, Chriſtum animabus corporibusq́; re-
formandis uenturum. **Dixit autem.**] *Vti-*
tur Chriſtus uſitatiſsima ſimilitudine, à foliorũ &
fructuum productione ſumpta, quam ut æſtas cer
tiſsimè ſequitur, ita hæc ipſa ſigna conſummatio
ſeculi ſequetur, & regnum Dei, quod ſuprà dixit
redemptionẽ. Nam Chriſtus quidem redemit nos
de maledicto legis: oportet tamen ſubſequi ueram
redemptionem, ut ſcilicet liberati à ſeruitute cor-
ruptionis, in libertatem filiorum Dei reſtituamur.
Amen dico uobis.] *Generatio uel ætas*
hominum eſſe poteſt fidelium, duratura quidem
uſq́; in finem mundi. ob quam rem Apoſtolus: De-
1. Theſſ. 4. *inde nos, dixit, qui relinquimur, ſimul rapiemur cũ*
illis in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ſic ſem-
per cum Domino erimus. Quòd ſi enim portæ in-
ferorũ non præualebũt aduerſus Eccleſiam Chri
ſti: certè ipſa durabit in medijs etiam perſecutio-
num fluctibus: ob quam conſeruandam breuian-
dos eſſe dies dictum eſt, & ipſo raptu diſſoluti ho
mines reuocabuntur ad uitam. **Cœlùm &**
Eccleſ. 1. **terra tranſibunt.**] *Cum Scriptura dicit: Ge-*
neratio præterit, generatio aduenit, terra autem
in æternum ſtabit: cœlum & terra tranſibunt, id
eſt mutabuntur ad pulchriorem longeq́; excellen
tiorem ſtatum. Erit igitur non abolita ſubſtantia,
ſed mutata figura: idq́; per ignem fiet, ut quidam iu
2. Pet. 3. *xta Petrum uolunt, dicentem: Adueniet dies Do-*
mini ut fur, in quo cœli magno impetu tranſibunt,
elementa uerò calore ſoluẽtur, terra uerò, & om
nia quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Nihil igitur
c Ioan. 1. *firmi[c], fortius, ſtabiliusq́; uerbo Domini, quod om*
nibus mutatis ſolum immutabile permanet, citius
ipſum cœlum diſrumperetur. Solus Deus nullam
admittit uiciſsitudinem & tranſmutationem: Ego
ſum, inquit [a] Dominus, & cõſilium meum ſtabit.
Cæterùm ut nonnulli tempus illud nouiſsimũ ex
certis coniecturis oſtendere uoluerunt: certum ta
men eſſe debet, illud nobis omnino occultum eſſe,
quando reſpõdente Chriſto, hoc ipſum pater in ſo
la ſolius poteſtate poſuit [b]. Verum eſt quidẽ, multa
horrenda prodigia, miracula atq́; portenta in di-
uerſis regionibus audita & uiſa fuiſſe, quibus ira-
tus Deus ultionem atq́; uindictam minatus eſt: at
propterea (inquit Chriſtus) nondũ finis. Optimè
igitur Lactantius mihi ſuaſiſſe uidetur, ut ſemper
cogitemus, quoniam ex hac uita migrandum: ſic
uitam inſtituamus noſtram dum tempus habemus,
ut quàm puri diſcedamus, quàm innocentes ad iudi
cium ueniam[?]. Sæpius animo uoluere debet quiſ-
que, quòd multo uelocius exeunt quàm intrauerãt
homines. Et tamen etſi nobis uſque ad ultimum li-
ceat iſtis frui, alijs certè relinquẽda ſunt. Nihil no-
biſcum ferre poſſumus, niſi uitam bene atq́; inno-
center actam. Ille opulentus ad Deum ueniet, cum
aſtabũt fides, charitas, continentia, miſericordia,
& patientia. Hæc eſt hæreditas noſtra, quæ nec
eripi unquam poteſt, nec trãſferri ad alium. Hæc
uerba proinde huc ſubijciẽda duxi, quo ſingulis in
mentem ueniat, quàm Chriſtianum oporteat mun
do demortuũ eſſe, ſolo corpore in hac peregrina-
tione conſtitutum, cogitatione uerò, & auiditate
in illa æterna patria, ut cum uenerit Dominus in-
ueniat eum paratum, dicatq́;: Euge ſerue bone &
fidelis, intra in gaudium Domini tui.

DOMINICA TERTIA ADVENtus Euangelium, Matth. 11. Cum audiſſet Ioannes in uinculis opera Chriſti, &c.

QVum coniecto Ioanne in carcerem, edi-
tis miraculis doctrinaq́; mirabili, inclare-
ſceret fama Ieſu, & ipſe cunctis eſſet admiratio-
ni: diſcipuli Ioannis pro ſuo præceptore, quem ſcie
bant abſolutæ ſanctum ſanctimoniæ uirum, zelo
moti gloriæ Ieſu ſubinuidere cœperunt. Verùm
Ioannes ſciens Ieſum eſſe Meſsiam, gauiſus eſt eue
nire iam quæ prædixerat. Vt igitur diſcipulorum
infirmitati mederetur, ac eos Chriſto lucriface-
ret, mittit duos de diſcipulis ſuis, qui ſuis uerbis
hæc Chriſto referrent: **Tu es, qui uentu**
rus es?] *Non interrogat Ioannes, quaſi ignorãs*
Chriſtũ. Nam quo pacto ignoraret, cum teſtatus
ſit: [c] Ecce agnus Dei? Ergo propter diſcipulos hoc
factũ eſt, ut qui Chriſto inuidebãt, plurib. argumẽ
tis certiores facti, & uiſis miraculis crederent Ie
ſum eſſe Chriſtũ, & proinde Ioanne maiorem, et
credentes

credentes ſaluarentur. Et reſpondens Ieſus.] Noſcens Ieſus mentem Ioannis, non dixit: Ego ſum, etſi reuera eſſet, ne turbaret eos: ſed quia certius eſt teſtimonium quod à rebus trahitur, quàm quod à uerbis, ut ab ipſis rebus poſſet quod quærebant perdiſcere, editis innumeris miraculis coram eis, tum inquit: Euntes.] Nihil opus eſt ut de me, qui ſim, pronunciem. Etenim ipſa opera ſatis declarāt, utrū is ſim qui in Scripturis expectatus eſt uenturus in carne, an aliū expectare oporteat. Ecce ſano ægrotos, cæcorū oculos aperio, et ſpiritus immundi profligantur, leproſi mundantur, & mortui reſurgūt. Hæc omnia ueſtris oculis uidiſtis, & auribus audiſtis, pauperes & humiles quàm amplectantur lætum ſalutis æternæ nuncium. Scitis uaticinia ſanctorum Prophetarum: non'ne hæc eadem opera ab illis prædicta ſunt, oraculis Prophetarū cum meis operibus collatis, facilè perſpicuum fiet, quis ſim ego. Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.] Modeſtè taxat inudos affectus diſcipulorū Ioannis. Deinde oſtendit beatos illos fore, qui licet uideant carnem paſſibilē, & humanitatis imbecillitatem: nō tamen offendantur quin credant in Dei filiū, & mundi ſaluatorē. quod nō ab omnib. poſſe præſtari cognouit, ſed multos ruituros, multosq; reſurrecturos, [a] prout dictum eſſet à Simeone illo iuſto. Non igitur beati erāt diſcipuli qui audientes Chriſtū dicere, [b] Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus: ſcandalizati ſunt, et abierunt retrò, quomodo nec Arius, nec Manichæus, nec Iulianus apoſtata: uerū alij diſcipuli beati ſunt, qui interrogāti Domino, Nunquid & uos uultis abire? reſponderunt, [c] Domine ad quē ibimus, uerba uitæ æternæ habes: & nos credimus, et cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Quo ſanè modo & beatus erat latro, qui etſi Chriſtū ſibi in paſsione æqualē & mira pati uideret: haud tamē offenſus fuit, quin credēs ipſum ſeruatorē uerum, dixit. [d] Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuū. Illis aūt abeuntibus.] Ad eui tandū aſſentationis uitiū, nō niſi digreſsis diſcipulis ampliſsimè Ioannis laudes prædicare cœpit. & optimè hoc quidē fecit Ieſus, ne quid ſiniſtri ſuſpicaretur turba de Ioanne, quaſi dubitās percunctatus eſſet, & nō potius ut diſcipulorū ſuorum imbecillitati mederetur. Oſtendit itaq; Chriſtus Ioannem cōſtantiſsimum uirū, qui omnino neſciret ex uno ore calidū et frigidū flare, & ait: Quid exiſtis.] Ne obrepat uobis ſuſpicio leuitatis et inconſtantiæ de Ioanne, ut eo qui leuiſsimorū hominū more facilè mutet ſententiā: & quod prius affirmauit, me ſcilicet agnū Dei eſſe, ipſumq; Chriſtum, poſtea uocet in dubium. Et hoc quàm longè ab eo abeſſet, uel ipſorum teſtimonio probat, quando eum non in aulis regum, ubi luxus uitæq; deliciæ ſunt, atq; inconſtantiæ & adulationi locus quæſiuerūt: ſed in deſerto tanquā mundo demortuum, pariter ac ſanctiſsimū uirum, quē nec blandum gratia, nec aſperum ſic fecit detractio, ut nō tanquam marpeſia cautes infractus, quòd iuſtum iudicaret, uiamq; Dei doceret in ueritate. Hinc profectò plus quàm Propheta. licet enim & ipſi non placentia populo, ſed iuxta quod ſpiritus ueritatis dabat eloqui, uaticinati ſunt, ut ex illorum actis liquet: tamen huic Prophetæ minimè comparandi erunt. primò, quia Gregorius docet, Prophetarum illorū miniſterium fuit ſolum uentura prædicere, non demonſtrare. Ioannes aūt hunc quem uenturum annunciauit, iam adeſſe monſtrauit di-
gito, quaſi dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit Ioan. 1.
peccata mundi. Deinde alij Prophetæ miſsi ſunt
ut aduentum Chriſti omnium ſeruatoris annunciarent, ſicq; conſolarentur populum in maxima calamitate conſtitutum: hic autem ut præpararet
ipſius Chriſti uiam, hoc eſt, corda hominum (ſi- Malac. 3.
cut per alium Prophetam erat oſtenſum: Quo- Hierem. 31.
niam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, Eſaiæ 52.
& ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus) a Lucæ 2.
uenit, unde ſe uocem palàm pronunciauit eſſe cla-
mantis. ut rectas ſemitas Dei omnipotentis face- b Ioan. 6.
rent. Iuſtè igitur proclamatur hic à Chriſto:

Ecce plus quàm propheta: Hic eſt enim, &c.] Angelum, id eſt, nuncium eum dixit Malachias, eo quòd mittendus eſſet ad præpa-
randas unigeniti Dei uias, hoc eſt, ut perſuaderet c Ioan. 6.
hominibus, illis gratiam Dei immenſam præſtò eſſe, modò reſipiſcerent, & ſe per pœnitentiam prioris uitæ Meſsiæ mox uenturo præpararent, qui ueniſſet allaturus ſalutem, omnibus quidem ſi modò præberent ſe ſanabiles, hoc eſt, morbum
agnoſcerent, cuperentq; ab his terrenis ſordibus d Lucæ 23.
uarijsq; malis liberari: haud aliter quàm olim populus Iſraeliticus ſub Pharaone preſſus redemptus eſſet, ut terra omni ſuauitate & iucunditate pleniſsima fruerentur. Et hoc modo Ieſus Dominus noſter cognoſcitur eſſe uerus Meſsias, uerus mundi Saluator: in quem qui credit, non peribit, ſed habebit uitam æternam. Habeant igitur Iudæi ſuum neſcio quem pſeudomeſsiā, et alij ſuos pſeudodeos: nos in hoc unico Ieſu inuocabimus, filio illo cui dixit pater: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite. Matth. 3.

IN FESTO DIVI THOMAE apoſtoli Euangelium, Ioan. 20. Thomas autem, &c.

QVemadmodum cunctipotens pater ſuum
filium Ieſum Chriſtum conſtituit pro ge-
neris humani liberatione incarnari: ſic filius elegit
ſibi Apoſtolos, quos ſacrorum myſteriorum mini
ſtros & diſpenſatores ordinaret, atq; illis autori-
tatem daret remittendi peccata cunctis homini-
bus, qui per Euangelicam profeſſionem ac baptiſ-
mum ſibi iungerentur, perq; uitæ prioris pœnitu-
dinem uerè reſipiſcerent: & ex illis unus erat no-
mine Thomas, cognomine uerò Geminus. Porrò
ad probandam carnis reſurrectionem, quæ credi-
tu ut difficilis eſt, ita certè omnibus neceſſaria: Ie-
a Matth. 17. ſus ingreſſus eſt ad diſcipulos ſuos clanculum con
gregatos, blanda uoce eos ſalutans. Ne autem ſpe
ctrum eſſe ſuſpicarentur, aut aliud corpus, oſten-
dit eis in manibus clauorum ueſtigia, & cicatricẽ
in latere. Thomas autem.] Diuina hoc
diſpenſatione factum, docet Gregorius, ut dubi-
tans infidelitatis uulnera omniũ ſanaret. Cum au-
b Oſeæ 13. tem cæteris diſcipulis ex ſalutatione Ieſu adẽptus
eſſet mœror, atq; cõfirmata eorum fides, necnon
exhilarati eorum animi, dixerũt Thomæ: Vi
dimus Dominum.] Quem omnib. relictis
ſecuti ſumus, quem profeſsi ſumus eſſe Chriſtum
filium Dei, hic ſurrexit à mortuis, hiſce oculis ui-
dimus eum. Ille autem.] Fortaſſe Thomas
conſiderabat eam quam pertuliſſet Ieſus paſsionẽ,
& quomodo infirmitatem hominis aſſumpti oſten
dens patri acclamaſſet, Deus Deus meus ut quid
me dereliquiſti: & diffidebat, quo pacto offenſos
Matth. 27. alios diſcipulos euntes in Emaus legitur: igitur ſu-
Lucæ ult. ſpicatus eſt, ludificatos eos fuiſſe aliquo phantaſ-
mate. negat igitur ſe crediturum, et ait: Niſi
uidero.] Spiritus carnem & oſſa quia non ha-
bet, uel hoc argumento ſe crediturum dicit, ſi
uerum corpus uideat. & non uideat ſolum, quia
uiſus aliquando decipiatur: uerumetiam manu tan
c Oſeæ 13. gat & manus & latus Domini crucifixi. O' feli-
cem incredulitatem huius Apoſtoli, quæ per ex-
quiſitam fidem ad fidei noſtræ firmitatem profe-
cit, ut credamus & confiteamur, non apparitio-
nem aut ſpirituale corpus & aereum, quale Chri
ſtum habuiſſe Manichæi calumniati ſunt: ſed car
nem ueram quæ de cruce pependit, in uitam reuo-
catam eſſe. Et poſt dies octo.] Mira Ie-
ſu clementia & bonitas, qui propter unum homi-
nem Thomam dignatus eſt ita condeſcendere, &
latus oſtendere, ut ſaluet animam unam incredulã,
quam ſciebat eſſe incredulam non ex malicia, ſed
ex imbecillitate humana. Dixit ergo: Infer di
gitum tuum huc.] Quia non ſatis eſt tibi
Thoma, audiſſe à tam multis me uiuum deuicta
morte eſſe. ſed uis ut ſenſibus tuis certa fides fiat:
Age explora, uide, tange, & contrecta lanceæ
uulnus, ut cognoſcas reuera quia ego ſum, & quo-
modo oportuit omnia adimpleri quæ ſcripta ſunt
de me: Sic oportuit pati Chriſtũ, & intrare in glo
riam ſuam. unde fidem habe promiſsis meis, &
poſthac crede quamlibet incredibilia iuxta cõmu-
nem hominum ſenſum: poſteaquam hoc uideris eſ-
ſe certum, quod tibi uidebatur incredibile. Hinc
nemo mirari debet, quare Chriſtus in prima figu
ra uideri & tangi uoluerit, & nõ in ſuã gloria cer
ni qua apparuit coram Petro, Iacobo et Ioanne in
monte Tabor [a], quando transfiguratus eſt coram
eis, & reſplenduit facies eius ſicut ſol, & ueſti-
menta eius facta ſunt ſicut nix, ſicut Matthæus
ſcribit. Enimuerò Chriſtus (ut ait ille) niſi reſurre
cturus fuiſſet, carnem nunquam aſſumpſiſſet: hu-
ius igitur mors peccati ſolutio fuit. ueram igitur
carnem oſtendit, ut inſinuaret mortem eſſe abſor
ptam in ſe & ſuis, iuxta uatẽ dicentem: [b] O' mors
ero mors tua. Quomodo autẽ mors uicta eſſet, ſi
mortuum Chriſti corpus nõ reſurrexiſſet? aut ubi
mortis imperiũ retruſum eſſet, ſi id ipſum corpus
quod morte ceciderat, non reuixiſſet? Habebat
Chriſtus corpus iam glorificatũ ſolẽ ſplendidius:
hoc autem reſeruare uoluit uſq; ad alium aduentũ,
ubi cum tanta, qua ab Apoſtolis uiſus eſt, dum di-
ceret Petrus, Domine bonum eſt nos hic eſſe, glo
ria apparebit, &c. Oſtendit ergo latus, manus &
pedes, ut certiſsimè uiderent, mortem in ſolam car
nem poteſtatem habuiſſe, & quàm potenter exci-
tatus uiuat amplius non moriturus. quod enim mor
tuus fuerit, ſic diſponente patre, ſit factum propter
peccatum, ut iuſtus pro iniuſtis moreretur, & of-
ferret nos Deo. Omnes iuxta Prophetam fuère
in manu mortis: at clementiſsimus pater dixit, De
manu mortis liberabo populũ meum, de morte re-
dimam eos [c]. Chriſtus igitur is eſt qui hominẽ re-
demit per paſsionem crucis, & effuſionem ſangui
nis ſui: deſcendit in infernum, et dixit ad mortem,
Ideo mortuus ſum, ut tu mea morte moriaris.

Reſpõdit Thomas.] Ecce animus Tho
mæ illicò liberatur ab omni ambiguitate, & con-
firmatur adeò ex illo manifeſtiſsimo argumẽto, ut
exclamando firmiter prædicet ſe tangere ſuum
Dominum ac Deum, ita ut nemo clarius Deum
ac Dominum profeſſus ſit, creatorem uerumq; il-
lum ſeruatorẽ in lege, Prophetis atq; Pſalmis pro-
miſſum,

miſſum. O' felicem diſcipulum, qui ſic altitudinem diuinitatis certa fide penetrauit: duas enim naturas & unam hypoſtaſin unius Chriſti docuit. Dicendo enim (ut Theophylactus ſcribit) Dominũ, humanam indicat naturam: dicẽdo autem Deus, diuinam ſubſtantiam oſtendit, & ita unum et eundem eſſe Dominum ac Deum. Dicit ei Ieſus.] Sic Ieſus amplectitur Thomæ profeſſionẽ, ut nihilominus taxet maximam ipſius infidelitatem, quòd tam impoßibilẽ credidiſſet reſurrectionem, in qua tamen omnis ſita eſſet fides atq; ſalus omniũ hominũ. & ait: Quia uidiſti me.] Omnibus argumentis exploratum habes, illud ipſum corpus meum eſſe quod mortuum pependit in cruce: & proinde ſentis ac credis, me tuũ creatorem ac redemptorem eſſe. Beatus quidem es: Omnis [a] enim qui credit unum Deum uerum, & quem miſit Ieſum Chriſtum, ſaluus erit. At magis mihi probantur omnes illi, qui non uidentes me in carne, mente credituri ſunt. longè enim omnium perfectißima fides, ubi ſperandarũ rerum doctrinis, & non apparentium argumentis credunt homines. Quod quia de nobis dictum eſſe poteſt, qui Chriſtum nequaquam in carne uidimus, nec iam clarificatum, credimus tamen ipſum Saluatorem mundi: rogare Dominum Deum debemus, ut in fide illa firma ac ſolida nos conſeruet, donec facie ad faciem uidere detur, quod iam pia mente contemplamur: Amen.

DOMINICA QVARTA ADuentus Euangelium, Ioannis 1.

Miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis.

QVum opinio erat, & maximè Hieroſolymis, ubi uigebat ſtudium legis & Prophetarũ, tempus aduentus Meßiæ adeſſe, quia ablatum eſſet ab eis regnum, quòd ipſis pro ſigno datum erat olim, cum Iacob ſuis benedicens filijs, inter cætera non deſituram regiam dignitatem, donec Meßias uenerit, dixiſſet: tunc autem regno diuiſo, alienigenæ ipſis Iudæis dominabantur. Deinde exiſtimabant Iudæi tempus Meßiæ iam in foribus eſſe, eo quòd cognoſcebant hebdomades à Daniele [b] præſcriptas ad finem decurriſſe, hancq; inſtare horã, ut ſanctus ſanctorũ ungatur. Cumq; uaria hac de re ab illis tractarentur, accidit ut Ioannes Zachariæ ſacerdotis filius, cœperit in deſerto Iudææ prædicare baptiſmum pœnitentiæ, in remißionem peccatorum [c]. Hic quoniam generis nobilitate commendabatur, necnon uictu atq; alia auſteritate uitæ, plebis in ſe admirationem prouocauit, et à multis Meßias eſſe credebatur. Hinc Iudæis uiſum fuit operæpreciũ eße ad inquirendã ueritatẽ, mittere legatos qui ipſum interrogarent, eſſet'ne Chriſtus. Miſerunt ergo Sacerdotes, & Leuitas.] Præſtantiores quos habebãt, & religioſißimos, et omnino legis et Prophetarum peritos. Et illi dixerunt: Tu quis es.] Tu, inquiũt, qui præcipis uirtuti operã dare, iuſticiã colere, & in Deũ ſeruare pietatẽ, & tanta authoritate nouũ baptiſmi ritum inducis, unde plurima turba ad audiendum te cõcurrit, præceptisq; ac monitis tuis parata eſt in omnibus obedire. Tu homo tanti nominis, dic quis es? At Ioãnes nõ ignorãs, quòd hæc odio Chriſti Ieſu percontarentur, quẽ ob humilitatẽ generis contemnebant, cognita eorũ malignitate, nõ dicit quis ſit, ſed confitetur, Non ſum Chriſtus: ad ſcopũ utiq; illorum reſpiciens, & ut illũ ſuſciperent quem uox de cœlis lapſa teſtata fuerat Meßiam eße, & filiũ Dei,

a Ioan. 17. Matth. 3.

ipſo quoq; Spiritu ſancto ſuperueniente & manente ſuper eum, repulit hanc de ſe falſam ſuſpicionẽ: & nõ negauit Chriſtũ uenißе, ſed ſe nõ eße Meſſiam. Et illi: Elias es tu?] Eliam exiſtimabãt uenturum ueteri traditione perſuaſi. dicunt ergo: Quando quod pleriq; tibi tribuunt non es, & tamen uſurpas nouam autoritatem, ita ut populum in admirationem tui rapias: certè debes eße quiſpiam Meßiæ proximus. legimus autem in Malachia propheta, priuſquã ueniat Meßias, uenturum Eliam. ſic enim ſcriptũ eſt: Ecce ego mitto uobis,

Malach. 4.

dicit Dominus, Eliam prophetã, antequam ueniat dies Domini. Num igitur ille Elias es tu? quòd uel inde arbitramur etiam, quia uita tua ſimilis eſt uitæ Eliæ. Et dicit, Non ſum.] Iuxta ueſtram opinionem, non ſum Elias ille igneo curru

4. Reg. 2.

raptus in aera: quem in hoc ſeruari ſenſit Propheta, ut ſit ſecundi aduentus præcurſor: quod uos nõ intelligitis, ut indigni qui hoc myſterium perdiſcatis. Cæterùm ut ille uir integritatis incorruptæ erat, & forti animo impietatem arguebat: ita

3. Reg. 18.

ſanè Ioannes omni gloria contempta, conſtantißimus ueritatis teſtis extitit, uel ad mortem uſq;. quare iuſtè ac rectè dictus eſt à Chriſto Elias, iuxta ſpiritum ſcilicet, & officium. Porrò Iudæorum legati hoc gradu quoq; fruſtrati, pergunt ſciſcitari, num eßet autem Propheta ille exoriturus

b Dan. 9.

è gente Iudaica, & quem audiri iußiſſet Moſes, aut aliquis denique è numero Prophetarum,

Deut. 18.

qui rediuiuus ſibi ſumeret eam autoritatem. Vnde dicunt: Propheta es tu?] Videns Ioannes, quàm ſiniſtra eſſet mens illorum, optime'que noſcens quoniam ille Propheta, Iudaicæ gentis liberator, & mundi Saluator nemo

c Matth. 3. Marc. 1. Luca 3.

alius

alius eſſet, quàm Ieſus à Nazareth, reſpondit:

Non.] *Ingenuè faſſus eſt, ſe nihil tale eſſe, quale ſuſpicarentur. Non itaq; negauit Ioannes ſe* a Ezech. 36. *Prophetam eſſe, qui quidem erat plus quàm Propheta: ſed Prophetā illum qui expectabatur. Iam uerò illi nihil amplius habētes quod interrogarēt, quaſi indignabundi expetunt, quo uel ipſe fateretur quis eſſet, & dicunt:* Quis es?] *Conſumpſimus diuinationem noſtram, & tamen aliquid reſponſi referēdum eſt his qui nos huc miſerunt. Si populus totus uariè de te ſuſpicans fallitur: dic ipſe, qui ſis. Tum Ioannes ne uideretur propria temeritate ſibi hoc ipſum quod erat arrogare, ex euidentiſsima prophetia oſtendit ſe nihil eſſe aliud* Eſa. 40. *quàm Meßiæ præcurſorem, & iam ipſum adeſſe.*

b Epheſ. 5. Ego, *inquit,* ſum uox clamātis, &c.] *D. Hieronymus in prophetā Eſaiam ſcribens, præclarè admodum docet, Deum totius conſolationis populum Iſraeliticum per Prophetam fuiſſe conſolatum propter peccata à quibus erat abſoluendus, idq; per uerbum, iuxta alium Prophetam ſic dicen*Pſal. 106. *tem: Miſit uerbum ſuum, & ſanauit eos. Eius uerbi uocem futuram uidit Eſaias, quò unuſquiſq; derelinquendo uiam ſuam, conuerteretur ad Dominū Deum ſuum. Rectè igitur Ioannes reſpondit: Ego ſum de quo ſcriptum eſt, Vox clamantis in deſerto. Videtis deſertum, auditis clamantis uocem. Quid clamantis? Dirigite uiam Domini. Seruus ſum, & uias præparo Domino meo, quem uos dicitis quia Chriſtus & Saluator eſt. Nihil aliud ſupereſt quàm ut abiectis mundanis cupiditatibus, præparetis animos ueſtros in illius aduentū. Proinde pœnitentiam agite, & corda facite recta, doloſi uos et obliqui: & facite æqua, ita ut Dominus* Ioan. 14. *Chriſtus per uos iter faciat. Sic enim ait ille: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, et Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, et manſionem apud ipſum faciemus, & ita ego ſum Chriſti clamantis, id eſt, ueritatem manifeſtè annunciantis uox. Irritati Iudæi ad calumniandum ſe uertūt: Quid igitur, inquiunt, ſumis tibi ius baptizandi populum?* Quid ergo baptizas? *Sciebant illi quid olim per Ezechiel promiſiſſet Deus,* [a] *nimirum aquam mundam qua mundarentur ab abominationibus, & uniuerſis erroribus, quibus eſſent occupati. Verùm illud maximè ad Chriſtū ſpectare nolebant, quem uaticinia docerent aboliturum peccata populi ſui. Et proinde minacibus uerbis, & atrocioribus ipſum terrent. Verùm ad hanc calumniam Ioannes manſuetè reſpondet, et inquit:* Ego baptizo in aqua.] *Baptiſmus meus talis eſt, qualis eſt prædicatio mea. Nā quemadmodum prædicando tantum præparo animos ueſtros ſanctißimo Euangelio Meßiæ: ſic baptizando præparo rudes, ut ſuperioris uitæ pœnitentia præparati, capaces ſint illius baptiſmi* [b], *quo per ſpiritum ſuum Chriſtus ſemel abluet omnes ſordes omnium qui crediderint ipſius cœleſti doctrinæ.* Medius autem ueſtrûm ſtetit.] *Aduentum expectatis Meßiæ, ecce iam adeſt, et quidem in medio ueſtrûm, in hac populi multitudine (nam Dominus multitudini ſe miſcuerat, inquit Theophylactus, & ignorabatur quis eſſet, & unde.)*

Quem uos neſcitis.] *Quia humilis eſt, et obſcurus: uel, ut Gregorius docet, inuiſibilis eſt maieſtate: unde ego qui uiſus ſum aliquid magni eſſe, ad illius ſublimitatem planè nihil ſum. Tantus eſt ille, ut meipſum planè indignum iudicem, qui apud illum infimi mancipij fungar officio. Vide manſuetudinem, & ueritatem ſanctiſsimi uiri, quòd nihil aſperum ad eos loquitur, quamuis inſolentes eſſent: et liberrimus teſtis eſt gloriæ Chriſti, quam nullo modo occultat, imò palàm profitetur.* Hæc in Bethabara.] *Tam plenum tamq; magnificum teſtimonium, non in domo, neque in angulo, ſed in media multitudine prædicauit: Laus Deo & filio eius Ieſu Chriſto, necnon ſancto Pneumati.*

ENARRATIONIS IN EVANGELIA
Dominicalia Finis.

INDV-

INDVSTRIO ET SPECTABILI VIRO AC DOMINO, HENRICO PETRI, CIVI Baſilienſi, Renhardus Lutz Erythropolitanus Salutem dicit plurimam.

POSTQVAM bonis (ut aiunt) auibus, uel potius aſpirante mihi diuina gratia, Homilias in ſanctiſſima ſcripta diuinorũ Euãgeliſtarum, quæ iuxta ritum ac conſuetudinem catholicæ Eccleſiæ hactenus pro roſtris dici ac publicari diebus feſtis ſolẽt, pro ingenij mei tenuitate ac captu exaraſſem, uir ſpectabilis: et uideretur negocium ſeu opus non penitus cùm doctis, tum cordatis quibuſq;, in quorũ ſanè gratiam, inprimis tamen ad laudem & gloriam pijſſimi Ieſu, hoc inſti ueram abſoluendum, diſplicuiſſe: haud abs re fore conijciebas (cum tua humanitate ac familiaritate uti liceret) ſi talem quoq; operam præſtarem enucleandis ſanctorum Apoſtolorum & Prophetarum ſcriptis, quæ piè iuxta piam catholicæ Eccleſiæ inſtitutionẽ ſacroſancta dicta ac facta Ieſu Chriſti tum probant, tum energia quadam mentibus hominum in uerba Chriſti iurantium inculcant, et apprimè illis ex Euangelio filij Dei doctrinis conueniunt. Et ego, ut uerum fatear, non tam tibi quàm alijs, quos mihi bene cupere uideo, quicquid mearũ uirium et opis meæ eſt, paratiſſimus ſum impendere. Sic ſanè, quantũ datum eſt, Commentaria hæc hinc inde apum more, ex priſcis illis ac pijs uiris (quorum induſtriam nemo ſatis laudibus uehet) ueluti uariorum florum ſuccum collegi. Ea autem, optime uir, tibi potiſſimùm dedicare libuit, quòd tuo ſingulari ac pio ſtimulo & inſtinctu in lucem eduntur: ac etiam propter ſtudium illud tuum ardens, erga induſtriam ac pijſſima opera ueterum Theologorum (quibus certè, meo iudicio, deferendus ſummus honos, obinde quòd ab illis ad nos dimanarunt diuiniſſima ſacræ fidei myſteria) quæ ut emendentur, & multis per orbem hominibus illuceſcant per typographiam, nec laboribus nec ſumptibus parcis: quæ quidem fides ſingularisq; diligentia proderit nõ parum tibi. Sic enim honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt. Eam mentem uelit tibi eſſe perpetuam ſeruator noſter Ieſus, ut pergas benefacere multis. Hinc, poſt officia, quibus tibi obæratus eſſe uolo, cupio te quàm optimè ualere. Datum Seletſtadij, anno à Virgineo partu milleſimo quingenteſimo ſexageſimo.

M DE

EPISTOLARVM, QVAE DOMINICIS DIEBVS ET ALIIS CHRISTI AC SANctorum eius Feſtis in Eccleſia leguntur, Interpretatio compendiaria, Renhardo Lutz Erythropolitano authore.

DE NATIVITATE DOMINI NOSTRI IESV *Chriſti Epiſtola, ad Hebræos Cap. 1.*

Dei ineffabilis bonitas, qui locutus eſt nobis in filio, ut per eum nobis annunciaret omnia.

MVLTIPHARIAM, multiſq; modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouiſsimè diebus iſtis locut⁹ eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portansq; omnia uerbo uirtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis eius in excelſis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Ad filium autem: Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, uirga æquitatis uirga regni tui. Dilexiſti iuſticiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis. Et tu in principio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut ueſtimẽtum ueteraſcent, & uelut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Pſal. 2. & 96.

Pſal. 103. & 44.

Teſtimonia diuinitatis pleniſsima & uaria, ex Scripturis.

Pſal. 101.

Chriſtus per ſe ipſum purgationẽ fecit, & conſedit ad dexteram maieſtatis in excelſis.

EXPLICATIO.

IVcundum erat Hebræis, Dei, Patrum & Prophetarum nomen: conſultè ergo ab iſtis auſpicatur D. Apoſtolus apud Hebræos dicturus, certè ut auditorum duros alios & iniquos animos Chriſti negocio demulceret. Sæpenumerò autem locutum ait Deum patribus. Nulla enim gens eſt quæ plures habuerit ueros ac diuinitùs inſpiratos uates. Ita uidemus Deum ipſum uariam induiſſe faciem: item uarijs modis atque reuelationibus uoluntatem ſuam reuelaſſe, ac humani generis quæſiſſe ſalutem. Cum autem dicit, Quem conſtituit hæredem: humanitatem ſignificat, iuxta quod dictum fuit: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ergo non iam portio Domini tantum Iacob, & ſors eius Iſrael: ſed omnes nationes & gentes toto orbe diuiſas in hæreditatẽ diſtinctim ſanguis amplectitur Chriſti. Porrò hæredis hic utitur nomine, ut oſtendat quòd proprius ſit filius, & quòd dominationis illi nulla contingat amiſsio. Nec patri propterea aliquid decedit, nec filio magis accedit, ut in humana hæreditate fit: ſed coæqualitas eſt utrobique. Habes (ut Tertullianus aduerſus Praxeam ſcribit) filium in terris, habes patrem in cœlis: non eſt ſeparatio iſta, ſed diſpoſitio diuina. Cæterùm ſcimus, Deum etiam intra abyſſos eſſe, & ubiq; conſiſtere, ſed ui & poteſtate: Filium quoque, ut indiuiduum cum ipſo ubique. Tamen in ipſa œconomia pater uoluit filium in terris haberi: ſe uerò in cœlis. Quòd uerò legimus per filium omnia eſſe condita, notatur eſſentiæ unitas, & perſonarum diſcrimen. Ideoq; iterum alluſit diuinus Paulus ad eorum hominum morem, qui maximas quaſq; res adminiſtrant per homines ſibi coniunctiſsimos, prudentia quoq; & rerum peritia ſummos. [a] Sic Deus per filium condidit omnia. Sermone condidit, ſeu mauis uerbo. ac filius patris æterni uerbum eſt æternum: nec ille condidit mundum per filium, ueluti per organum aut miniſtrum, ſed ut eadem fuerit poteſtas condentis Patris ac Filij. Alia porrò, ſed illuſtriori metaphora pingit gloriam Chriſti Apoſtolus, demonſtrans eum eſſe filium Dei, ipſi Deo æqualem. Nam ſicut ſplendor ſiue radius ex ſole emicat: ſic etiam filius ex ſeipſo non exiſtit, ſed ex patre genitus eſt. Et ſicut radius à ſole non ſeparatur: ſic neque

à patre

Eſaiæ 6.

Oleæ 12.

Pſal. 2.

a Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram.

à patre filius diuiditur. Hinc doctiſsimus Tertul-
lianus: Nec dubitauerim, inquit, filium dicere &
radicis fruticem, & fontis fluuium, & ſolis radiũ.
Quia omnis origo, parens eſt: & omne quod ex
origine profertur, progenies eſt. Multo magis ſer
mo Dei, qui etiam propriè nomẽ filij accepit. Nec
frutex tamen à radice, nec fluuius à fonte, nec ra-
dius à ſole diſcernitur, ſicut neque à Deo ſermo,
&c. Neq; igitur ſic eſt filius Dei Ieſus Chriſtus,
quemadmodum homines nonnunquam dicuntur
filij Dei, quòd illius præceptis obediant: ſed quòd
à Deo patre genitus ſit Deus: atq; ita genitus, ut
eadem ſit illi natura cum patre, atq; expreſſa ima
go ſubſtantiæ illius. Ait præterea D. Paulus, quòd
omnia conſiſtant robore, ui & potentia Chriſti:
mundum non modò per Chriſtum eſſe conditum,
ſed eum etiamnum illius adminiſtratione regi &
conſeruari. Cumq; non ſolùm ſit conditor om-
nium, uerumetiam condita moderetur, ac uerſet
nutu iuſſuq; ſuo omnipotenti, ſimul cum omnipo-
tente patre: uidete, quò ſe noſtri cauſa demiſerit.
Aſſumpſit humanam naturam, noſtræ conditio-
nis iniurijs obnoxiam, ac moriens in crucis ara
ſeipſum hoſtiam immolauit pro noſtris peccatis.
Cumq; antehac ſacerdos Moſaicæ legis [a] pecudis
ſanguine ſoleat expiare peccata: hic ſuo ſacroſan-
cto ſanguine [b] expurgauit delicta totius humani
generis: atq; ex hac demiſsione ſui tantam ſibi pa
rauit gloriam, [c] ut rediuiuus ac reuerſus in cœ-
lum, conſederit dexter Dei patris maieſtati, in
qua ſemper illi fuerat æqualis, iuxta naturam diui-
nam. D. Cyprianus. Sedere autem ad dexteram
patris (ut D. Cyprianus ait) carnis aſſumptæ
myſterium eſt. Neq; enim incorporeæ illi naturæ
conuenienter iſta abſq; aſſumptione carnis addun
tur: neq; ſedis cœleſtis perfectum diuina natura,
ſed humana conquirit. Aſcendit ergo ad cœlos,
non ubi uerbum Deus non fuerat, quippe qui ſem-
per erat in cœlis, & manebat in patre: ſed ubi uer
bum caro factum antè non ſedebat. Hæc il-
le. Verùm propius accedens ad rem S. Paulus,
oſtendit huius maieſtatem ex humilitate magis
inclaruiſſe mundo, adeò ut qui prius uidebatur
abiectus infra infimos homines, nunc maior ſit et
habeatur, non ſolùm Prophetis, uerumetiam ipſis
angelis: ac tanto maior, quanto plus habet dignita
tis filij nomen, quàm famuli. Et quia probè ſcie-
bat, quòd apud eos ageret negocium, apud quos
ea nullius prorſus authoritatis erant, quæcunque
tandem non firmarentur Scripturæ teſtimonijs:
copioſiſsimis Scripturis diducit ac firmat quod di
xerat paucis. Prius autem teſtimonium ſumpſit
ex Dauide, quo tale quiddam dixiſſe uidetur: Vn- Pſal. 2.
de perſpicuum, quòd melior ſit angelis? ex nomi-
ne. nomẽ enim Filius, germanitatem indicat, quòd
ex patre ſit genitus. Quod igitur ait, Ego hodie
genui te: nihil aliud ſignificat, quàm quòd ſit à prin
cipio, à quo pater. Hodie igitur, coæternitatem ſuæ
maieſtatis oſtendit. Non eſt enim ibi, fuit, neq; e-
rit: ſed ſemper permanet, & ſemper eſt: & quic-
quid dixeris illi, hodie eſt. Quòd uerò ait, Genui
te: natiuitatem illam ſignificat, de qua Eſaias dicit: Eſaiæ 53.
Generationem eius quis enarrabit? Poſterius ue-
rò teſtimonium ex libro Regum petitum, propter 2. Reg. 7.
carnem dictum eſt. Aſſumpta itaq; natura, genui-
num nomen, nempe quòd filius ſit ac dicatur, quod
nominis coniunctum & unitum naturæ uerbum
habebat, hæreditauit: quippe quæ in illo ſubſiſtat,
quemadmodum & angelus dixit: Erit autem ma- Lucæ 1.
gnus, & filius altiſsimi uocabitur. Porrò ultimum
teſtimonium rurſum ex Dauide ſumptum, æternũ
apertè probat Chriſtum Dei filium. Nemo enim
niſi Deus, adoratur. Introducitur autem non aliter
quàm in carne (ait Theophylactus.) Vt enim
Deus uerbũ in mundo erat, & mundus per ipſum
factus eſt: ante incarnationem nihil commune
habebat cum creatura, ut qui Deus eſſet, carne ua [a] Leuit. 16.
cans. Quando uerò carnem aſſumpſit, tum com-
municans creaturæ, quatenus creatum uniuit ſibi, [b] Hebr. 10.
ipſe introductus in creaturam eſſe dicitur. & pri-
mogenitus, per humanam alluſionem. Erant enim [c] Philip. 2.
apud Hebræos primogeniti hæredes, & omnium
rerum Domini. Quamobrem (teſte D. Athana-
ſio) unigenitum dum Scriptura refert, ſecundum
diuinitatem indicat, quia in Deitate unigenitus à
Deo patre omnino fratres non habet. & dum pri
mogenitum nominat, naturam hominis oſtendit:
ſic tamen, ut primogenitum non tam eum eſſe in-
telligamus, poſt quem & alij, quàm eum ante quẽ
nullus: qualis utiq; (ut D. Hieronymus docet) fuit
hic noſter Chriſtus Mariæ filius. Poſtquam au-
tem ſacer Paulus teſtimonia de filio poſuit, nunc
de angelis ſubiungit. Et maximum quidem diſcri- Pſal. 103.
men facit inter illos: quoniã illi quidem ſunt crea-
ti, hic uerò increatus. Porrò nuncios illos ignem
urentem dicit, ut in alijs lumen ueritatis infundãt,
in alijs peccata conſumant. Quòd ergo facti ſunt
angeli, hoc habent cum cæteris rebus à Deo con
ditis commune: quòd facti ſunt ſpiritus ac mẽtes,
à contagio corporis humani liberæ, quodq; ſem-
per ardentes diuina charitate aſsiſtunt agiles exe-
cutores diuinæ uoluntatis, hoc nimirum præcel-
lunt nobis. At quanto magnificentiora ſunt quæ
loquitur de filio? Audimus Dei uocabulum tribui Pſal. 44.

filio, audimus thronũ regni tribui: audim.⁹ ſceptrũ tribui, regni nunquam habituri finem: audimus item hunc filium peculiarius unctum à Deo patre ſupra cõſortes omnes, ſiue homines ſiue angelos. Alij reges (inquit D. Hieronymus) qui typum illius prætulerunt, à regnando cõſortes dicti ſunt, oleo corruptibili ſunt inuncti: hic uerò filius Dei, à Deo patre oleo exultationis, hoc eſt, reſurrectionis, aſcenſionis, dominationisq́; eſt delibutus: quia Chriſtus naturâ filius, nos per gratiã. Cum uerò ex Pſalmo 109 dicit, Initio terram tu fundaſti Domine: oſtendit, quod à ſanis mentibus non poteſt abnegari: quia creator ante creaturas ſuas ſine aliquo initio cognoſcitur extitiſſe. Deinde, Tu autem permanes dicens: æternitatem Domini oſtendit, dum crearet omnia ſic, poſt cœlos mutatos, ipſum dicit in maieſtatis ſuæ gloria permanere. Et maius quiddam quàm ſit creatio, alijs uerbis aperuit Apoſtolus, trãsfigurationem uidelicet mundi: Permutabuntur, inquit. Permutabuntur enim à corruptione ad incorruptibilitatem: adeò ut nõ plus iſtic laboris Deo inſumendũ ſit, quàm ei inſumitur qui ueſtem quampiam inuertit. Porrò idem poſitum eſt, ut æternitas oſtenderetur: quoniam cum illa ſint commutabilia, Dominus ſemper immutabilis perſeuerat. Et hoc nõ parum ſolaminis præbet fidelibus, in hoc mundo oppreſſis: ſcilicet noniſſe, eas res & opera quæ nunc uident, non ita duratura perpetuò, cæterùm accepitura alterationem: tum eum, quem ipſi deuenerentur & colant, in ſempiternum permanere, ſemperq́; uiuere.

IN NATALI S. PROTOMARTYRIS STEPHANI

lectio, Actuum Apoſtolorum. Cap. 5.

STephanus plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & ſigna magna in populo. Surrexerunt autem quidam de ſynagoga, quę appellabatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Aſia, diſputantes cum Stephano: & non poterant reſiſtere ſapientiæ, et ſpiritui qui loquebatur. Audientes hæc, diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum. Cum autem eſſet Stephanus plenus Spiritu ſancto, intendens in cœlum, uidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Et ait: Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris uirtutis Dei. Exclamantes autem uoce magna, continuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt unanimiter in eum. Et eijcientes eum extra ciuitatem lapidabant, & teſtes depoſuerunt ueſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentis, qui uocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritũ meũ. Poſitis aũt genib. clamauit uoce magna, dicẽs: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixiſſet, obdormiuit in Domino.

EXPLICATIO.

Lucas deſcripta ordinaria uocatione & inſtitutione diaconorũ, auſpicatur nunc hiſtoriã Stephani elegantiſsimã: Præmittit autem, Stephanũ fuiſſe uirum ueracẽ, & omnib. præclaris & ſanctis dotibus ornatũ, atq; ob hæc prorſus gratũ hominibus pijs. Huc accedebat miraculorum uirtus, quæ ſpectabilẽ aliàs multo efficiebat illuſtriorẽ. Cũ aũt ſemper uirtus ad ſe inuidiã trahat ut Cæcias nubes, iuxta prouerbiũ: nec pietatẽ ferre poteſt impietas: coniurant in ueritatem Hieroſolymis uaria hominum collegia. Coniunctis ergo uiribus conſilio communi feruntur in Stephanum: quem tamen idcirco ſuperare non potuerũt, quod
Lucæ 21. *Dominus dixiſſet: Dabo uobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere omnes qui aduerſantur uobis. Quo aũt doctiores & ſpectabiliores erãt aduerſarij Stephani: hoc maior & illuſtrior uictoria uiri & ueritatis. Vbi uerò Stephanus non tam piam quàm arduam & doctam habuiſſet ad illos cõcionem: inde, quò fidelius propoſuit ueritatem, hoc impotentius incandeſcunt impij. Hæc oratio tam uera tamq́; libera, adeò concitauit animos omnium qui erant in concilio, ut rumperentur illorum corda, ac dentibus ſtriderent in illum. Stephanus autem nihil iſtis commouebatur minis, & inſanientium ſannis: ſed ad extrema perferenda paratus, intendit oculos in cœlum, unde omne præſidium petendum & è quo omnis ſalus noſtra manat. Mox aduerſus futurum certamen corroboratur egregius athleta. Diducit ſe cœlum, uidet maieſtatem Dei, & Ieſum quem profitebatur, ſtantem à dextris Dei. Nec hoc tacuit apud impiam multitudinem. Quo dicto & iudicium coarguit iniuriam, & omnes eos conſolatur qui uel*

in fide

in fide decedunt, uel ueritatis nomine patiuntur. Hi enim omnes audiunt cœlorum regiam eſſe apertam, regnare in ea Dominum Ieſum: & ita quoq;, ut noſtri meminerit familiariter. Porrò (ut D. docet Hieronymus) Deus ſtare dicitur, cum nos infirmos ad pœnitentiam et conuerſionem patienter ſuſtinet. Poterat ergo Stephanus ſic uideri locutus coram Iudæis, non tam quòd Chriſto ferret teſtimonium, ipſumq́; ſentiret auxiliatorem fore: quàm quòd teſtaretur, Deum paratum eſſe ad dandam miſericordiam ijs qui pœnitentia compuncti ad ſe conuerterentur. Cæterùm cum Dominus Ieſus Chriſtus, Dei & hominis perfectus ſit filius: quid eſt, quòd hunc beatus martyr hominis potius quàm Dei filium appellare maluit? Certè ut hoc teſtimonio Iudæorum confunderetur infidelitas, qui ſe hominem crucifixiſſe, & hunc Deum credere noluiſſe meminerũt. Hic operæprecium eſt conſiderare formam huius iudicij. Si Moſen aut Abraham extuliſſet, tuliſſent Ieſum uiuere, Ieſum ſtare à dextris Dei: iuxta uaticiniũ Dauid non ferunt, ſed prorſus iam in rabiem uerſi, aduerſus ſermonem tam ſalutiferum obturant aures ſuas, & inſanis uociferationibus magno conſenſu omnes impetum fecerunt in Stephanũ. Iamq́; ueluti conuictum damnatumq́; blaſphemiæ, eijciunt extra ciuitatem: hac tantum in parte memores legis Moſeicæ. Sic enim ſcriptum eſt: [a] Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt manus ſuper caput eius, & lapidet eum populus uniuerſus. Porrò teſtes ceu uictores, quorum partes erant auſpicari lapidationem, quo eſſent ad carnificinam expeditiores, depoſuerunt ueſtes ſuas apud adoleſcentẽ cui nomen erat Saulus, qui tum per ignorantiam ac patriæ legis ſtudio fauebat impiæ cauſæ. Mox lapidare cœperũt Stephanum, non conuiciantem, ſed eum quem uiderat inuocantem, ac dicentem: Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Diſcamus hic, magna animi cõſtantia & patientia mortem ſemel in nos graſſaturam, infracto perferre animo. Diſcamus item, uitã & animam noſtram in manus commendare Domini Ieſu, qui mortem fregit, uita et reſurrectio eſt omnium ſibi fidentiũ, & ſerò in extrema neceſsitate inuocãtium. Deinde uolantibus undiq; ſaxis, flexis humi genibus, magna uoce magnoq́; affectu orat pro inimicis ſuis ipſum Chriſtum, ne inſanientibus hanc cædem imputet. Agnoſcis Ieſu diſcipulum? Quàm bene Dominum ſuum expreſsit famulus? Hæc erat extrema uox morientis, poſtquam obdormijt in Domino, in quo quiſquis moritur, non moritur: ſed obdormiſcit, poſt placidam quietem ad immortalitatem reuicturus. Hoc affectu decet mori, quotquot uerè Chriſtiani ſunt. Dormit autem iuxta idioma Scripturarum, qui mortuus eſt ſpe reſurrectionis futuræ, olim ſuſcitandus. ſic Stephanus perpetuùm uiuit, & gloria eius nequaquam interibit: qui primus omnium martyrij coronam meruit, & Euangelici ſacrificij primitias obtulit Domino.

[a] Leuit. 24.

IN NATALI S. IOANNIS APOSTOLI ET EVANgeliſtæ Epiſtola, ad Epheſios Cap. 1.

BEnedictus Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto. Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in cõſpectu eius in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundum propoſitum uoluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius in remiſsionem peccatorum, ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis.

EXPLICATIO.

Epheſus metropolis quondam erat Aſiæ minoris, ciuitas ſuperſtitioſè dedita cultui dæmonum. D. Paulus igitur ut à tantis erroribus illos abduceret, triennium apud illos egit, nihil interim non faciens, quod ad illorũ ſalutem conducebat. Hos igitur quoniam in fide perſtiterant, hortatur ut pergant, & ad perfectionẽ proficiant, & ſcribit: Ego Paulus legatus non Moſi aut ullius hominis, ſed Ieſu Chriſti, cuius ago negociũ, authoritate iuſſuq́; Dei patris, qui me per filiũ ſuũ iuſsit Euãgelicæ doctrinæ inter gentes eſſe præconẽ, &c. D. Ambroſius exiſtimat, Deũ ideo patrẽ noſtrũ appellatum, quòd nos condiderit: Dominũ aũt dici ipſum Chriſtum Dei filiũ, quòd ipſe ſe pro nobis offerẽs redemerit nos, & ueluti in peculium ſanguine ſuo nos mercatus ſit. Quomodo aũt ſecundũ ſubſtantiam Deus bonus (ſcribit D. Hieronymus) nos cõmunione ſui efficit bonos: ita ipſe benedict⁹ nos præſtat eſſe benedictos. Laudandus eſt itaq; ſummus ille Deus, qui gratuito fauore omnẽ benignitatẽ in nos effudit, nõ ſolùm impertiẽs nobis hæc quæ ad huius uitæ uſum, quæq́; ad corporis præſidia pertinent:

nent: uerumetiã eas dotes quæ ad animi ſalutẽ, & ad uitã faciũt immortalem, quæ uita nos manet in cœlis. Quare cõuerſatio noſtra in cœlis eſt, et nõ ſumus de mundo iſto, ſed depoſita imagine portamus imaginẽ ſupercœleſtis: et in carne nõ uiuim᷒, ſed in ſpiritu. Benedixit aũt nos per Chriſtum (ut Theophylactus docet) perinde ac elegit nos per ipſum: hoc eſt, per fidẽ in ipſum: idq; fecit priuſquã hic mũdus eſſet cõditus. A' ſupernis enim iã olim prædefinita erãt quæ in nos deriuata ſunt: neq; recentia ſunt uel noua, ſed à principio diſpenſata ordinataq;. Ideo aũt nõ ſequitur, quod quidã inferũt: Ergo excidere nõ poſſum, utut graſſer per omnes ſcelerum & flagitiorũ ſpecies. Audiant illi potius quod addit D. Paulus: Sic elegit, ut ſancti ſimus, et immaculati, permanẽtes in ſanctitate, quam impertijt nobis baptizatis, ac uitã uirtutib. cõptam habentes. Sanctus enim eſt, qui fidei conſors eſt: immaculatus aũt, qui inculpatæ uitæ eſt. Sanctitatem aũt quærit, & uitæ puritatẽ, qua fiat ut in iudiciũ à quoquã uocari reprehendi' ue nõ poſſit, nõ ſimpliciter, ſed corã Deo. Sunt enim multi in cõſpectu mortaliũ ſancti, cæterum nõ in conſpectu Dei. Porrò docet D. Paulus, quæ & qualis ſit illa cœleſtis benedictio: nempe quòd ipſe Deus per Chriſtũ, & inuicẽ & iutus filiorũ (ſumus enim naturâ filij iræ) recipit, & ſibi ipſi ita cõglutinat per fidẽ & charitatẽ, ut illius membra facti unum ſimus cum ipſo. Hæc igitur eſt uera prædeſtinationis ratio, quòd nullis præcedentibus meritis noſtris, imò priuſquã eſſet hic mundus, Deus certũ apud ſe decretũ condidit, quòd per Chriſtũ ſaluos facere uelit credentes. Sic aũt placuit illi, inquit, qui naturâ bonus eſt, ut gratuita illius benignitate uocaremur ad hanc hæreditatẽ, Chriſtiq; conſortiũ. Iam & uſus & fructus huius cõſilij Dei oſtenditur, ubi inquit: Vt laudetur gloria gratiæ ſuæ. quaſi dicat: tametſi gratis conferatur nobis ſalus per Chriſtum, Deus tamen ſalutis æternæ hæredes non uult eſſe ocioſos, ſed gratitudinem & laudes requirit ab ipſis. Vnde facilè colligere licet, quæ ſint prædeſtinatorũ & electorũ filiorũ Dei officia: uidelicet nõ iactare Dei prouidentiam, genio indulgere, & ſine timore Dei uiuere: ſed pietati operã dare, gratias & laudes Deo perpetuò offerre. Et ut clarius exponat, quomodo adoptarit nos Deus in filios per Chriſtũ: Eramus, inquit, nil aliud quàm hoſtes Dei, et reprobi: ipſe uerò noſtri miſertus, per eum quẽ diligit ineffabiliter nos ſibi reconciliauit, gratioſos et amabiles nos fecit: perinde ac ſi quis (ut cum Theophylacto loquamur) ſcabioſum quempiã ſenẽ, ac fame corruptũ ac deformẽ accipiens, protinus elegantẽ, formoſum & amabilẽ ipſum in omnib. efficiẽs. hunc ad modũ enim Deus nos omni cum deformitate tum turpitudine plenos accipiens, amabiles & formoſos nos exhibuit: & hoc propter dilectũ filiũ ſuũ unigenitum. Habemus ergo redemptionẽ. Qualẽ? remiſſionẽ delictorũ. Quomodo factã? per ſanguinẽ ipſius filij effuſum. Non enim potuit amplius odiſſe eos quos ſuo ſanguine redemerat, et ſibi quodammodo in peculiũ cõſecrauerat unigenitus. Hoc autem maximè tremendũ, quòd proprio filio nõ pepercit propter nos: ſed cæſo dilecto filio ſuo liberauit nos, qui inuiſi & odio ſuccumbebamus, ut ait ille. Præterea quòd inquit, Iuxta diuitias gratiæ ſuæ, quã abundè et largiter ſuper nos effudit: oſtẽdit ſalutẽ et uitã fideliũ beneficij eſſe Dominici, nõ meriti noſtri. Ita ſanè (ut alio in loco docet D. Apoſtol᷒) nos qui ſub principib. et poteſtatib. tenebamur captiui, per Ieſum Chriſtũ filium Dei dilectũ liberati ſumus: cum ipſe propriũ ſanguinẽ dedit, et nos de illa ſeruitute eripiẽs libertate donauit: cui proinde ſit laus & gratiarũ actio, nunc et ſemper.

DOMINICA INTRA OCTAVAS NATALIS DOmini Epiſtola, ad Galatas quarto.

QVanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, quũ ſit dominus omniũ: ſed ſub tutorib. & actorib. eſt, uſq; ad præfinitũ tempus à patre. Ita & nos cũ eſſemus paruuli, ſub elemẽtis mũdi huius eramus ſeruientes. At ubi uenit plenitudo tẽporis, miſit Deus filiũ ſuum, factũ ex muliere, factũ ſub lege: ut eos qui ſub lege erãt redimeret, ut adoptionẽ filiorũ reciperemus. Quoniam aũt eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritũ filij ſui in corda ueſtra, clamantẽ Abba pater. itaq; nõ eſt ſeruus, ſed fili᷒. Quòd ſi filius, & hęres p Deũ.

EXPLICATIO.

a D. Hieron. Legitimũ, inquit, tempus quod Romanis legibus ſancitũ eſt, 25 annorum ſpacio terminatur.

Copioſius diſputaturus D Paulus de libertate Chriſtiana, de uſu legis, huiusq; abrogatione: ſimilitudinẽ ſumpſit è legib. Romanis, quib. ſancitũ & cautum erat, pueris pupillis dari tutores, furioſis & adoleſcentibus curatores, qui pro illis rem adminiſtrarẽt.[a] Quemadmodum ergo, inquit, iuxta leges humanas, hæres quàm diu minor eſt, non exercet ius ſuum, ſed alieno arbitrio ducitur uſq; ad ætatem adultam, quam legis aut patris uoluntas præſcripſerit: ſic idem et nos olim, dum ducere-

nitur

mur affectibus uarijs, legi tanquam tutori fideli ſumus ſubditi: non ut illa nobis dominaretur perpetuò, ſed tantiſper donec ueniret promiſſum ſemen, & fides imperium obtineret in cordibus noſtris. Poſtquam ergo Chriſtus natus eſt, poſteaquam fide imbuti iudicium de rebus diuinis nacti ſumus, iam anni ſeruitutis noſtræ expleti, Domini legis & hæreditatis promiſſæ facti, in iuſtã libertatem aſſerti ſumus. Non dixit autem (ait Theophylactus) per mulierem: ut ne aditum & anſam inueniant qui aſſerũt, [a] *Dominum per uirginẽ ceu canalẽ tranſiſſe, matri prorſus apparentia: ſed, Ex muliere, hoc eſt ex eſſentia uirginis corp⁹ accipientem, quippe quia ſit fructus uteri ipſius. Et multo euidentius eſt quàm ſi dixiſſet, Factus eſt homo. Primò enim alluſit ad illud Geneſ. 3. Inimicitias ponam inter te & illam mulierem. Mulier autem utrobiq; ſexus nomen eſt, non conditionis. Vnde certò conſtat, Chriſtum ex uirgine eſſe natum. Subiectus autem fuit legi, circumciſus, omniáq; legis perficiens, ut ab ea exemptus, ab execratione nos redimeret, & ius illud ſiue priuilegiũ quo gaudent filij, nobis impetraret. Et ex hoc autem apparet, quòd filij Dei ſimus. atq; certo argumento docet diuina bonitas, nos in libertatem filiorum eſſe aſſertos, quòd amoto ſuppliciorũ metu ſpiritum unici filij ſui infudit intimis cordibus noſtris, qui nobis certiſſimus teſtis eſt, quòd ſimus filij Dei. ſiquidem ingenti hic fiducia clamitat: Abba pater, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum. quod nunquam equidem auderemus dicere, niſi de conſcientia ſpiritus habitantis in nobis. Pluribus hic diſputat D. Hieronymus, aduerſus eos qui tertiam in ſancta trinitate perſonam negant: de quo item copioſè diſſeruit Dydimus Alexandrinus, orthodoxæ ueritatis propugnator. Poſtremo autem loco D. Paulus infert, quòd tota epiſtola intendit, liberos ſcilicet nos eſſe, & hæredes Dei per Chriſtum. Per Chriſtum notanter addit, ut oſtendat hæreditatem quæ à Deo nobis obuenit, iuſtificationem & uitam æternam confirmatam, & delegatam nobis per mortem filij Dei Ieſu Chriſti Domini noſtri.*

[a] Marcion, & cæteri Hæretici: Vide D. Hieronym.

IN OCTAVA NATIVITATIS DOMINI

Epiſtola beati Pauli, ad Titum Cap. 2.

APparuit gratia Dei & Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobriè, iuſtè & piè uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentum glorię magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere, & exhortare.

Circumciſionis die.

EXPLICATIO.

Eſt hæc adhortatio grauis, qua D. Apoſtolus excitare uult diligentiam noſtram. Dicit autem hic gratiam Euangelij, de quam Zacharia legimus, Exæquauit gratiam gratiæ: cap. 4. Et quid aut? In hoc per Euangelium illuxit antehac ignota beneficentia clementiaq; Seruatoris noſtri Dei, ex æquo cunctis hominibus: non ut legis onere liberati noſtro uiueremus arbitrio, ſed poſteaquam per baptiſmum condonata nobis ſunt ſuperioris uitæ commiſſa, & ſemel renunciauimus impiæ religioni, ſimul que mundanis cupiditatibus uniuerſis, deinceps præſtemus temperantiam, iuſticiam, & omnem pietatem. Pauciſſimis hiſce uerbis deſcripſit D. Paulus tam piam quàm impiam uitam. Impietas enim ignorantiam Dei habet, idololatriam, ſuperſtitionem, cæcitatem, & quæcunq; huius generis ſunt: Epheſ. 4. concupiſcentia uerò in ſe complectitur libidinem, luxum, auaritiam, omnes præterea affectus beluinos: iſta uerò omnia docet nos abnegare. Per abnegare quidem auerſionẽ ſignificat (inquit Theophylactus) quæ ex animo fiat, totoq; mentis affectu: Interim autem quoq; docet operari bonum, ut ſcilicet ſobriè uiuamus: hoc eſt, cautè, ſapienter, nõ ex affectu concupiſcentiæ, ſed temperanter, iuſtè, ne quem fraudemus, aut afficiamus iniuria: ſed bene mereamur potius de omnibus, lædamus neminem: adeóq; facultates noſtras non tantum iuſtè poſſideamus, ſed iuſtè quoque diſpenſemus. Piè autem, non ſuperſtitioſè aut ritu non probato, ſed uero Dei cultu, quem ipſe nobis præſcripſit. His inquam abſoluitur uera pietas in præſenti ſeculo: Præſens enim certamen habet, futurũ autem permutationes ac retributiones. Quare etiam adijcit, ne putemus ſterilem eſſe pietatem noſtram, neq; uenemur huius uitæ præmiola, ſed expectemus eximium illud præmiũ immortalitatis. Præmium aũt quod manet pietatis ſtudioſos, eſt illa uera beatitudo, quam promiſit ſe daturũ omnib. uerè credentibus Chriſtus, cum uenerit ipſe iudicare

uiuos et mortuos. Tametſi enim nunc apud Deum mortuorum Dei ſeruorum ſpiritus uiuant: in illa tamen die reſuſcitabitur tum ipſorum tum omniũ caro, ut totus Dei cultor tam corpore quàm anima æternũ uiuat apud Deum. Apparitionem aũt gloriæ poſuit pro glorioſo aduentu iudicis Chriſti, quem magnum Deum & Seruatorem mundi appellat. Rectè igitur ex hoc loco exultant ceu uictores contra Arianos pij patres & orthodoxi, Hieronymus, Auguſtinus & Theophylactus, cuius (ſi quis requirat) hæc ſunt uerba: Vbi ſunt, qui filij potentiam imminuentes, ne Deum quidem ipſum dicere ſuſtinent? Audiant quòd & Deus ſit, et magnus. Magnus autem de Deo dicitur, nõ per comparationem ad alium quendam paruum: ſed abſolutè, ut q naturâ ipſe per ſeſe magnus ſit. Hæc ille. Idcirco ſummus, optimus & maximus Deus eſt Ieſus Chriſtus, Seruator noſter. Cæterùm rediens ad priora D. Apoſtolus: Haud decet, inquit, ut in illis uiuamus, à quibus ſumus erepti, tantoq; precio liberati. Nam filius Dei non aurum aut argentum pro nobis expendit: ſed ſemetipſum tradidit in mortem, ut ipſe ab omni peccato immunis, precio ſui ſanguinis nos redimeret à tyrãnide diaboli, cui noſtris flagitijs eramus obnoxij, et ab omni iniquitate. Indignum igitur, ſi quis poſt acceptam Chriſti fidẽ pergat in iniquitatibus: ſiquidẽ non in hoc tantũ paſſus eſt, ut ſatisfaceret pro peccatis noſtris: ſed etiam ut abolitis ſemel ſuperioris uitæ maculis, pararet ſibi nouum quendã ac peculiarem populum, qui ad ipſius exemplum contemptis huius mundi malis, calcatis huius uitæ illecebris, bonis operibus ambiret immortalitatis hæreditatem, quam ille pollicetur omnibus Euangelicam profeſſionem purè caſteq; ſeruantibus. Sub hæc uerò monet ipſum Titum, ut neglectis quæſtionibus inutilibus & ſpinoſis, hæc quæ ad ædificationem faciunt, doceat, ceſſantes exhortetur, deflectentesq; redarguat, idq; ſumma cum authoritate: atque ita ſe gerat in omnibus, ne quis meritò ipſum contemnere poßit.

IN DIE FESTO EPIPHANIAE DOMINI

lectio Eſaiæ prophetæ, Cap. 60.

SVrge, illuminare Hieruſalem: quia uenit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur. Et ambulabũt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos, & uide: omnes iſti congregati ſunt, uenerunt tibi. Filij tui de longè uenient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Tunc uidebis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium uenerit tibi. Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes.

EXPLICATIO.

Spiritualem Hieruſalem Propheta ijs uerbis alloquitur, ut uidelicet in uenturum Chriſtum, qui ſuo tempore uenturus, inq; miſericordia & miſerationib. uiſitaturus illos ſit, oculos defigant, uerbum illius amplectantur. D. Hieronymus: Ad Eccleſiam dici, inquit, uniuerſa credamus, quæ primum de Iudaico populo congregata eſt, & lumen quod ſuper eam ortũ fuerat per Apoſtolos tranſmiſit ad gentes. Ergo lumẽ uocat Propheta Chriſtum. Non autem eam ob cauſam ſolùm, quòd perpetuam & nunquam deſituram cum patre claritudinem habeat: uerumetiam quòd omnes uerbo illius fidem habentes, ad iuſticiam & ſalutem illuminet. Notandum uerò eſt quòd dicit, Tuum lumen. Palàm namq; oſtendit, illuceſcere quidem ubique lumen eiuſmodi: ſed tamen à puſilla illa Chriſtianorum turba tantum conſpici. Vocat autem Domini gloriam, æterna illa bona, iuſticiæm et ſapientiam Dei, quæ per Chriſtum nobis pater ex mera gratia et miſericordia exhibuit ac dedit, de qua dictum eſt: Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. Pſal. 86. Et quòd tam manifeſtis uerbis Propheta dicit, Super te gloria Domini exorta eſt: dubio procul oſtendere uoluit, eam Euangelij lucem & hoc tam acceptum gratiæ tempus à ſingulari quodam populo, & non ab omnib. intelligi & obſeruari: quemadmodum quoq; & alio in loco uaticinatum fuit: Vobis timentibus nomen meum orietur ſol iuſticiæ. Malach. 4. Hinc certè alij homines qui Chriſtum ab ſe ablegant, in caligine et tenebris maneant neceſſum eſt, eo quòd lux in tenebris luxit, et tenebræ eam non comprehenderũt. Porrò Iudæis Chriſtum ac Euangelij lætum illud nuncium in primis mitti ac reuelari oportuit, pro-

pterea

pterea quòd patribus illorum peculiariter promiſſiones hac de re factæ erãt. Cum uerò bona pars eam gratiam aſpernaretur, cõgregare Eccleſiam ſuam Chriſto ex gentibus etiam libuit, adeóque Euãgelicæ gratiæ alios populos æquè atq; Iudæos facere participes. Atque ibi tum ambulatur in illo lumine & ſplendore, quæ Hieroſolymis primùm abiecto Chriſtianorum gregi illuxère, ita ut etiam huc homines cùm è primoribus tum ex infima plebis fece properent ad Chriſti regnum, concordi quadam & fidei & affectuum ſinceritate. Quod quotidie uidemus expleri (inquit D. Hieronymus) quando idololatriæ errore ſublato, & perſecutionis rabie, ad fidem ac tranquillitatem Chriſti Roman principes tranſeunt. His præmiſſis Eccleſiam Propheta, ut frontem exporrigat, hortatur, quæ primùm per Apoſtolos congregata eſt in Syon, de quibus & in [a] actibus Apoſtolorũ legimus. quòd de uniuerſo orbe terrarum uiri religioſi fuerint in Hieruſalem, qui ſuſceperint ſermonem Dei, & linguis ſuarum alienarumq; gentium uel audirent loquentes alios, uel ipſi loquerẽtur ad cæteros. Hinc ſanè Propheta indicat, ex omnibus terræ finibus uenturos, qui fidei ſinceritate Deum quæſituri ſint, & agnituri. Cæterùm quando Propheta Eccleſiæ præcipit, ut eleuatis oculis uideat ſuos filios congregatos, qui de longè ueniant, nobis dictum eſſe uidetur. Nos enim ſumus illi filij qui de longè uenimus ad Dominũ (ut D. ait Hieronymus) peregrini quondam à teſtamento Dei, & repromiſſionibus eius, ſpem nõ habentes, et abſq; Deo in mundo. Quodq; ſequitur, Et filiæ tuæ de latere ſurgent: S. Hieronymus, Filiæ tuæ lac ſugent, legit: & illud ſignificare affirmat, quòd animæ in Chriſto lactentes, & in baptiſmate paruulorum ſugant lac Apoſtolorum, dicente Apoſtolo: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in uobis. Galat. 4. Oſtẽdit porrò diuin' Vates, quale gaudiũ futurũ ſit Eccleſiæ, quando eleuatis oculis uidebit filios & filias per ſe uenire uelociter, uel ſanctorum humeris deportari, quando illi ex æquo iuſticiam ſibi ac ſalutem propoſitam & oblatam gratuitò uidebũt, & diuitias omnes ad ſe transferri, & quicquid in ſeculo & orbe terrarum eſt, ita ut liberè dicere queat: Omnia poſſum in eo qui me confortat, Ieſu Chriſto. Multitudinem itaq; maris Propheta uocat omnes populos iuxta mare & in occidente cõmorantes, uenturos, & uerbum illius audituros. Quibus mox adiungit alios populos in Oriẽte habitantes: Siquidem illi camelis & dromedarijs utuntur. Audient autem & eæ regiones (inquit) lætum illud Euangelij nuncium, adeóque agnito Chriſto toti in hoc erunt, ut unius illius Dei templis ſeruiant: quemadmodum etiam Magi illi Chriſtum adorantes, & muneribus ornantes futurum ſignificauerunt. Quæ autem munera Deo præ cæteris placeant, haud difficilè elicere licebit ex ſequentibus Prophetæ uerbis. Vnum ergo hoc ſacrificium à Chriſtianis nobis exigit Chriſtus, ut Euangelium confitentes, Deum laudemus, alios doceamus: adeóq; omnibus uiribus in hoc ſimus, ut Chriſti regnum quàm latiſſimè propagetur.

a Actor. 2. Vide D. Hieronymum.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM

Epiſtola ad Romanos Cap. 12.

OBſecro uos per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiã uiuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. Et nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus ueſtri, ut probetis quæ ſit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter uos, non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & unicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.

EXPLICATIO.

Quandoquidem ab orbe condito non minima ſemper de uera ſacrificatione concertatio habita eſt, paucis quidẽ, ſed euidentiſſimis diſſerit D. Apoſtolus, de uero ac iuſto Chriſtianorum ſacrificio. Et quia monſtrauit Dei circa nos ineffabilem diſpenſationem & bonitatem, adhortatur nos per miſerationes Dei, ut uel ipſas reueriti, nihil indignum præſtemus uel demonſtremus. ac inquit: Hactenus indulſiſſe ſat eſt craſſis iſtiuſmodi ſacrificijs: poſthac longè alios ritus, alium cultum, alias uictimas Deus à uobis requirit: nimirum ut offeratis illi ueſtra ipſorum corpora, non mutilandis membris, ſed ſubigendis malis affectibus. Siquidem Deus non uult mortuas pecudes,

ſed hoſ-

ſed hoſtiam uiuam : ipſum inquam hominem ſanctificatum, & à ſceleribus repurgatum, purum, et qui uni Deo placere ſtudeat. Deus enim ſpiritus eſt: unde coli uult ſpiritu. Iudaicum itaque ſacrificium Deo non eſt beneplacens, neque gratum: fidelium autem ſacrificium, rationalis ſcilicet cultus uehementer apud Deum inquiritur, dicente ipſo per Prophetam: Sacrifica ſacrificium laudis, & ſacrificium laudis glorificabit me. Pſal. 49. Eſt autem rationalis cultus (ut Theophylactus docet) non ſolùm qui uerbo fit, cæterùm etiam uita Chriſto digna: quando nimirum nullus irrationalis affectus in nobis regnat, ſed ratio: imò uerbum Dei potius omnia gubernat. Et modum ſubijcit, quo cultum illum perficere queamus: ſi poſthac non ea nobis arrideant, quæ uulgo prophano & rebus caducis addicto probantur. Vide autem quomodo in mundo figuram eſſe dixit (inquit Theophylactus) quòd nihil non ſit in eo temporarium, & facilè diſſolubile. Cum autem Chriſtus ſemetipſum obtulit pro nobis, par eſt ut ipſi noſmet illi uiciſſim immolemus. Atq; ita fiet, ait, ut quemadmodum exempti eſtis ab hoc ſeculo, profeſſione inſiti cœlo: ita uita & affectibus à priſtina uita diſsideatis, ac uelut in homines cœleſtes transformemini, ſi nondum corporum immortalitate, certè nouatis animi affectibus. Semper itaq; transformari debemus ſecundum uirtutem, innouariq; à malo ad bonum, atq; à minore uirtute ad maiorem. Porrò exponit ad quid commodet iſthæc mentis innouatio: nimirum ut agnoſcant, quæ ſit uoluntas Dei. Cui enim inueterata mens eſt, non nouit quæ ſit uoluntas Dei. Docet itaq;, ut à nutu uoluntateq; diuina omnia noſtra ſtudia ſimul & actiones incipiamus, quæ nihil moratur craſſum & imperfectum, ſed quod uerè bonum & ad cultum diuinum ac pietatem legitimum eſt, & idoneum. Videns autem D. Paulus, morem eſſe apud mundi cultores, ut felicior faſtidiat infeliciorem, ut infelicior inuideat feliciori: Non meũ, inquit, ſermonem dico, ſed eum quem à Deo accepi, quẽ gratia ipſius inſpirauit mihi: proinde præcipio ueſtrûm unicuique, quicunque ille ſit, ſiue potens ſiue plebeius, modò iam ſit inſitus Chriſtiano gregi, ne per animi faſtum plus ſibi tribuat quàm par eſt. Oportet quidem ſapere, hoc eſt altam cogitationem habere: ſed ita ut cœleſtes res affectet, atque ſuper terreſtria eleuetur: neque rebus naturæ & carni noſtræ arridentibus inhiare (ut cum doctiſsimo Theophylacto loquamur) ſed ſapere ad temperantiam et modeſtiam. Vel ut quiſq; ſobrio modeſtoq; ſit animo, & non arroget ſibi pluſquàm habeat: deinde ut meminerit, hoc ipſum quod habet, ſibi donatum eſſe à Deo: & in hoc donatum, non ut inde ſibi placeat, ſed ut in communẽ conferat utilitatem. Quod quidem ut facilius illis perſuadeat D. Paulus, commemorat quod uariè dotes ſuas partitus ſit Deus: Reputate, inqt, quod cuiq; Deus partitus eſt menſuram fidei. Non enim tua uirtus iſthæc, neque tuum opus eſt: ſed diuinum donum, ſiue magnum ſiue exiguum fuerit: Deus certè hoc impertijt. His adiungit aptiſsimã ſimilitudinem corporis & membrorum, & omnino conatur ab arrogantia abſterrere, & uocare ad concordiam: Fratres, inquit, ut corpus quidem unum eſt, diuerſa uerò membra differentes actiones habent & officia, & tamen uno conſenſu mutuò ſibi inuicem cedunt: ſic & fideles nos unum ſumus in Chriſto capite corpus conſtitutum, et diuerſos ſinguli habemus actus. uerbi gratia: alius per ſapientiã eſt oculus, alius per opera eſt manus, alius audiendo eſt auris: unum tamen eſt ex omnibus membris corpus in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Ne igitur inter uos alter aduerſus alterum inflemini: egetis enim membrorum inſtar, mutua ueſtra opera.

DOMINICA SECVNDA POST EPIPHAniam, *Epiſtola ad Romanos Cap. 12.*

HAbentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes, ſiue prophetiam ſecundum rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate. Dilectio ſine ſimulatione: odientes malum, adhærentes bono, charitatem fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes, ſolicitudine non pigri, ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes, neceſsitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequentibus uos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus: idipſum inuicem ſentientes, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.

EXPLICATIO.

Lectio hæc apud diuum Paulum pertinet ad
rationem donorum, quæ à Deo electus conferun-
tur. Varia autem dona ſunt, inquit, quæ Deus iux
ta animi ſui conſilium & beneplacitum diſpenſat.
Eſt autem duplex prohetiæ genus, futura prædi-
cere, & ſacras literas interpretari. Et hæc prophe
tia etſi gratia eſt, non tamen ſimpliciter effundi-
tur: ſed quatenus inuenerit uas fidei ſibi oblatum,
eatenus (ut Theophylactus docet) influit, & aſ-
fluit. Cum autem miniſterij meminit, forſan de eo
miniſterij genere loquitur, quo D. Stephanus cum
uiris aliquot pijs in Apoſtolorũ actis [a] functus eſt:
quale eſt, infirmos ac pauperes inuiſere, adeóque
neceſſaria ijſdem adminiſtrare. Siue uerò de hoc
miniſterio, ſiue de alio loquatur Apoſtolus: tamen
hortatur eum qui huc uocatur, ut ſummam dili-
gentiam adhibeat. Ait ergo: Si omnino miniſtran-
dum eſt, iam omni diligentia miniſtra, ut ne ullus
excuſationi in extremo illo die pateat locus. Hinc
Prophetæ [b] dictũ: Clama, ne ceſſes, annuncia po-
pulo meo ſcelera eorum. Doctrina itaq; & exhor
tatio ita coniunguntur, ut alterum ab altero diuel
li non poßit. Porrò oportet, ut qui tribuit, faciat
hoc cum omni ſimplicitate, ut ne hypocritarum
more hominibus tantum ſtudere placeat. Præte-
rea hortatur, ut qui præſunt, aut munere fungan-
tur Eccleſiaſtico, aut magiſtratu præmineant, o-
mnia impigrè & cum ſumma diligentia admini-
ſtrent. Quicquid ergo miniſtrorum uerbi incu-
ria neglectum fuerit, id è manibus illorum etiam
requiretur, ueluti ad prophetam Ezechielē [c] di-
ctum eſt: Si peccatori peccatum ſuum non annun
ciaueris, ſanguinem illius de manu tua requiram.
Deinde ubi monuit, quòd cum ſimplicitate, nec nõ
liberalitate ſit impertiendum, & multi multa, inui
ti tamen & cum mœrore quopiam largiantur:
ſubdit, liberalitati adeſſe oportere lætitiam ſiue
alacritatem. Iam & charitatem legis conſumma-
tionẽ præcipit, quòd ſine hac omnia Chriſtiano-
rum opera flacceſcant. Vult autem, ut charitas il-
la non ſit fucata. Sunt enim qui ex animo oderunt,
ſimulant tamen ſe amare: uel quia timent, uel quia
ſua quærunt. Quumq; non pauci ſint, ſcelus quidẽ
opere non patrantes, eius tamen cupiditate mente
flagrantes: odium, inquit, mali omniúmque uitio-
rum ex animo poſtulo, uos à malo alieniſſimos eſ-
ſe uolo: nedum à prauo opere, uerumetiã ab omni
cordis propenſione erga ipſum. Verùm non ſuffi-
cit à ſcelerib. declinare, niſi & uirtutis actio præ-
ſtò fuerit. Sitis itaque agglutinati bono, hoc eſt,
affectum charitatis erga ipſum habentes. Adhor-
tatus ſum uos ad dilectionem: atq; iſthuc haud im-
merito facietis. fratres enim eſtis, in una matrice,
nempe baptiſmate generati. Fratres ergo iubemur
diligere (inquit Origenes) non iudicare. ſi enim
putas aliquem impiũ eſſe, & ideo eum non iudicas
diligendũ: audi, quia Chriſtus pro impijs mortu-
us eſt. aut ſi quia peccator eſt frater tuus, ideo eũ
non putas diligendum: audi, quia Chriſtus Ieſus in
hunc mundum uenit peccatores ſaluos facere. Si
uerò iuſtus eſt, dilectione multo magis dignus eſt:
Domin⁹ enim diligit iuſtos. Differit porrò D. A-
poſtolus, quomodo fraterna charitas perſeueret:
ex mutuo nimirũ honore, quo alius alium anteuer a Actorum ca-
tit, et conatur ſibi præferre. Quia uerò (ut Theo pite 6.
phylactus in hunc locum ſcribit) pleriq; & hono
ris exhibitione & charitate imbui uidentur quo
ad animum, manum autem interim non porrigũt,
ait: Nemo per ocium ſibi uiuat, ſed pro ſe quiſque
ſtudeat ſuo fungi officio, ut non uideamini langui-
di, ſed alacres ac feruẽtes ſpiritu. Qui ſub lege ſpi
ritus uiuitis, nihil remiſſum, nihil tepidũ habeatis b Eſa. 58.
in uobis: ſed cum feruore ſpiritus & calore fidei
peragite. Quòd ſi hoc feceritis, hanc ipſam dile-
ctionem exercentes, cogitate id uos Domino con
donare, nimirũ cum fœnore redditturo. Hæc ſpes
uos alat. Quòd ſi impiorum improbitas grauius
affligat, ne cõfugiatis ad humana præſidia: ſed aſ-
ſiduis & improbis precibus cœleſte auxilium im
ploretis. Inſtantia enim orationis nobis præſtat
auxilium in aduerſis: in quo enim nõ ſufficit huma-
na fragilitas, auxilium Dei orationibus imploran-
dum eſt. Si quid opus erit cæteris Chriſtianis, is c Ezech. 3.
cui ſuppetit, non quaſi ſtipem egenti porrigat, non
grauatim: ſed quaſi ſuum cenſum cum illis commu Origenes.
nẽ eſſe ducat. Nec dixit (inquit Theophylactus)
ſumptibus et luxui: ſed neceſſitatibus, penuriæ, in-
digentiæ: eamq; benignitatem ut exerceãt iubet,
non ſolùm inter ſe ipſos, uerumetiam in abſentes.
Quàm dignè uerò hoſpitalitatis magnificentiam
comprehendit, erudiens nos, ne expectemus tan-
tiſper dum ad nos miſeri & egeni acceſſerint: ue-
rùm ut accurram⁹ nos ad ipſos, inſequamurq; eos;
ut Abraham & Loth. Deinde uerò ait: Atque ut
oportet manus habere benignas, ita linguam con-
uenit habere innoxiam. Proinde qui uos odio
Chriſti perſequuntur & affligunt, adeò non opor Vide Auguſti-
tet ulciſci, ut nec malè precandum ſit. Bene prece- num ad Mar-
mini: & illis benèprecemini inquam, ut reſipiſcãt. cell. Epiſt. 5.
tantum abſit, ut quenquam deuoueatis. Cæterùm
ubi dicit, gaudendũ cum gaudentibus, & flendum
cum flentibus: uult omnibus Chriſtianis affectũ
eſſe cõmunem. Habenda tamen eſt in hoc apta di-
ſtinctio: nõ enim quibuſcunq; gaudijs Chriſtiano-
rum

rum gaudia ſocianda ſunt. Habent enim impij ſua gaudia. Et inquit Scriptura: Extrema gaudij luctus occupat. Ergo ſi uideamus (docet) opus ſiue iuſticiæ ſiue charitatis, pacis aut miſericordiæ ita geſtum, ut in libro uitæ referri mereatur, gaudere cum talibus. Eodem modo non cum illis qui flent mortuos ſuos, iubet flere, aut qui flent damna ſecularia: ſed ſi quis flet primò peccatis ſuis, ſi quis poſt delicta conuertitur ad pœnitentiam, & errorem ſuum lachrimis lauat. Sub hæc de humili mente ſeu ſpiritu à faſtu alieno diſſerit. eò tendẽs, ne ſint elatis animis ac faſtidioſis erga ſe inuicem: ſed qui maior eſt, humilibus & inferioribus ſeſe inclinet & accomodet, ita ſuperbiam per omnia fugiendam docens. Bene autem uno ſermone inſtitutionem humilitatis expoſuit. conſentire enim humilibus, & amare humiles, atq; inclinare ſe ad eos: hoc eſt conſueſcere imitari eum, qui cum in forma Dei eſſet, formam ſerui ſuſcepit, & humiliauit ſe uſq; ad mortem: Philip. 2.

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM

Epiſtola, ad Romanos Cap. 12.

NOlite eſſe prudentes apud uoſmetipſos, nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona non tantum coram Deo, ſed coram hominibus. Si fieri poteſt, quod ex uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non uoſmetipſos defendentes chariſsimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi uindictam, & ego retribuam: dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli uinci à malo, ſed uince in bono malum.

EXPLICATIO.

Hæc quoq; lectio præcepta de moribus tradit:
ac quidem primò arrogantiam prohibet, perinde
atq; parum dignam Chriſtiano nomine. Voco au-
tem arrogantiam, cum quis meliorem ſe iudicat
quàm qui alteri cedere debeat: neq; conſultore o-
pus habere, qui quid deceat, ſuadeat: quiq; ſuo iu-
dicio ſibi magnus ſit, & admirandus. Ergo imita-
ri potius debent pijſsimum Moſen, qui recta ſa-
Exod. 18. piunt. Is etiamſi cum Deo familiariter colloquere-
tur, tamen ſocero ſuo uſus eſt conſultore. Iam ue-
rò cum id genus homines nulli cedere, nihil pror-
ſus condonare ſciant, imò ne tantillũ quidem per-
peti uelint: oſtendit D. Apoſtolus, nõ ſolùm Chri-
ſtiano, ſi iniuria afficiatur, patientia opus eſſe: ue-
rumetiam malum bono uinci oportere. Cæterùm
quòd iubet, prouidere bona non tantum coram
Deo, ſed etiam hominibus: ita præcipit, iuxta Ori
genem, nõ ut placeat ſingulorum uel uitijs uel mo-
ribus: alioquin contrarium erit quod idem dixit
Galat. 1. Apoſtolus, Ego ſi hominibus placerem, Chriſti
ſeruus non eſſem: ſed ut uitæ ſuæ, morum & a-
a Rom. 8. ctuum ita teneant librã, ut non poſsint ab ullo ho-
mine reprehendi. agant bona coram omnibus, ſi-
Vide D. Chryſoſtom. in 1. ca. ad Galatas. ue illis placeant quæ bona ſunt, ſiue non placeant:
Vel hoc exigit à nobis (ut Theophylacto placet)
b Deut. 32. ut citra ſcandalum & offenſionem ducamus ui-
tam, ut non exhibeamus occaſionem aduerſum
nos maleuolis, qui nos noſtraq; obſeruant. Eſt ta-
men interim obſeruandum quod dicit, Si fieri po-
teſt. Item, Quantum in uobis eſt. Sunt enim ho-
mines non pauci contra ueritatis negocium ita efferati, ut blaſphemiarum ſuarum neq; finem neq; modum ullum inuenire poſsint. Præcipit ergo Apoſtolus, ut ſi fortè impacatus euenerit animus, qui nos à bono pacis impedire uideatur, ut interim noſter animus ſemper ſit paratus ad pacem: & diſcordiæ culpa non penes nos, ſed penes alterum conſtet. Quando iniuria adficeris (ait Theophylactus) quod tua intereſt fac, ne cuipiam occaſionem præbeas bellorum uel tumultuum. Sin pietatem debellari impugnariq; conſpexeris, fortiter conſiſte, pro ueritate dimicans: non homini quidem infenſus, ſed impietati, illum ipſum ſanè miſerans, eius'que curam gerens, &c. Poſtquam autem D. Apoſtolus multis uerbis à uindictæ cupiditate abſterruit Romanos, docet, Deum ſtudia eorum qui ſuos perſequuntur, nominis ſui gratia probare nec poſſe nec uelle: ſed quòd iram ſuam ac furorem in illos effuſurus ſit, adeo'que pœnam ſuo tempore de illis ſumpturus. Et profectò conſolatione plenum eſt, quòd tam ſignificanter Paulus dicit, Deum ipſum tueri nos uelle. [a] Si enim Deus pro nobis, ut idem ait, quis contra nos? Adducit autem teſtimonium, quo ſermonẽ ſuum ſtabiliat, ex Deuteronomio ſumptum [b], ad conſolationem quoque puſillanimium, nihil aliud deſiderantium, atque ſumptum iri de hoſtibus uindictam. Præterea quid dicam, inquit, quod oporteat uos pacificos eſſe? quin etiam benefacere uos hoſtibus debere impero. Vis ulciſci te de hoſte? Beneficium

illi exhibe, tum acerbiore eum ſupplicio adfeciſti. Eapropter dixit: Carbones ignis congeres ſuper caput eius: graue uidelicet ſupplicium deſignans. Indem D. Paulus [a] fecit, nihil ueritus anathema pro fratribus fieri, à quibus tamen omnis generis malis afficiebatur. Quid diuus Stephanus, cum lapidibus adobrueretur, [b] fecit? An non is quoque pro inimicis ſuis Deum interpellauit? Quod autem ait D. Apoſtolus, Vt uincant in bono malum: hoc loci iſthuc ſubindicat, non oportere nos tali ſententia cibare hoſtes, ut maius ſupplicium illis adſciſcamus: ſed ut beneficijs eò aliquem perducamus, ut ſibipſi etiam, quòd nihil mali merentibus nobis incommodarit, ſuccenſeat. Expertus, inquit, tantam lenitatem, tantam pietatem tuam, fortaſsis reſipiſcet, & pœnitebit feritatis, iam'que ceu uictus tua charitate inflammabitur ad redamandum. Ecce ſic charitatis opera ubique docet Apoſtolus. Faxit Deus, ut fidei doctrinam probè apprehendamus, adeoq; operibus bonis perpetuò eidem teſtimonium perhibeamus.

a Rom. 9.

b Actor. 7.

DOMINICA QVARTA POST EPIPHANIAM
Epiſtola, ad Romanos Cap. 13.

NEmini quicquam debeatis, niſi ut inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces rem proximi tui, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

EXPLICATIO.

Quod dicit, Nemini quicquam debeatis: certum eſt (inquit Origenes) ad peccatum referre. Debitum enim peccatum eſſe, in multis & frequenter oſtẽditur. Vult ergo Paulus, peccati quidem omne debitum ſolui, nec remanere omnino apud nos debitum peccati: permanere tamen & nunquam ceſſare à nobis debitum charitatis. hoc enim & quottidie ſoluere, & ſemper debere, expedit nobis. Iuxta Theophylactum tantum dicit Apoſtolus: Alia quidem mandata ceu debita reddidiſtis: charitatem autem nunquam perſoluere uelitis, ſed ſemper ipſam uti debitum perpetuò habebitis. Non enim, quia hodie charitatis quandam propenſionem demonſtraſti erga proximum, arbitreris te compleſſe debitum, ac propterea ipſum in craſtinum negligas: ſed perpetuò exiſtima, te charitatem debere proximo. Hoc uerò ut aptiſsimè demonſtret Apoſtolus, exemplis docet, quòd omnium functionum humanarum amuſsis ſit dilectio. Loquitur autem non de ea legis impletione, quæ ſoli Chriſto accepta refertur: ſed externam illam legis obedientiam dicit in charitate ſitam eſſe. quo planè Chriſto aſtipulatur, dicenti: Diliges Deum ex toto corde tuo, &c. Et: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. in his duobus enim præceptis uniuerſa Lex & Prophetæ pendent. Vbi ergo charitas Chriſtiana eſt, ibi altera quoq; decalogi pars præſtatur. Exemplis hoc probari uis? Ioſeph in Aegypto, cum uxore Domini ſui animũ illicita Venere explere potuiſſet, & tamen à tam fœdo facto abhorruit: ſiquidem herum ſuum charum habebat ex animo. Conſimilis charitas Dauidem quoq;, ne in oblatum hoſtem Saulem ſæuiret, remorabatur. Breuiter autem colligere ſtudens, quod dictũ uellet: Charitas, inquit, prodeſt quoad poteſt omnibus, etiam malis, nocet nemini. An occidet, qui diligit? an ſtuprabit alienam uxorem, cui alter æquè charus eſt atque ipſe eſt ſibi? an illi damnum unquam optabit, cui precatur eadem quæ ſibi? an ulla ratione, ut paucis dicam, nocere aut contriſtare poterit eum, quem ſincerè ac uerè diligit? Itaq; ſumma legum eſt charitas. Hæc ſunt facilia, modò diuina ope adiuti & apprehenderemus audita, & reipſa præſtaremus, cogitantes quòd Dominus dixit: In hoc cognoſcent omnes quòd mei ſitis diſcipuli, ſi charitatem habueritis inter uos mutuam, firmam atque perfectam.

Gen. 39.

1. Reg. 26.

Ioan. 13.

DOMINICA SEPTVAGESIMAE EPISTOLA,
ad Corinthios 1. cap. 9. & Cap. 10.

NEſcitis, quòd hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit brabium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in

incertum: ſic pugno, non quaſi aerem uerberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus inueniar. Nolo enim uos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituali, cōſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus.

EXPLICATIO.

Nunquam non pro ijs ſollicitus fuit Apoſtolus, qui ad iuſtum fidei robur nondum perueniſſent. Iam ergo aptiſſima ſimilitudine omnes adhortatur, et inquit: Ne exiſtimetis, quòd ſimulatq; credidiſtis, & in Eccleſiæ ſtatum ingreſſi eſtis, iſthuc uobis ad ſalutem ſufficiat: quemadmodum neque olympicis curſoribus ſatis eſt currere, uerùm neceſſe eſt ad ipſum brabeum feſtinare, omniaque facere ut hoc aſſequantur: ita in præſenti negocio, in religionis campo currite. Hic ſtadij curſum iuſticiæ uel fidei comparauit, quia quomodo illic cum omnes intra ſtadium currant, non niſi qui bene currerit dignus præmio iudicatur: ita & hic, quamuis intra fidei metas cuncti credentes contineantur: ſoli tamen qui iuſtè uixerint, præmium cœleſte percipiunt. & quia inter eos qui in ſtadio currunt, unum accipientem palmam ſignificat, qui ſcilicet fidem rectam tenuerit, & præcepta ſeruauerit: hortatur nos hoc modo currere, ut cœleſtia præmia mereamur cōprehendere. Permanet autem Paulus in ſua propoſita ſimilitudine, obſcurè ſignificans, quòd multis adhuc deſtituantur rebus, multáque eis deſint. ideirco ait: Quemadmodum omnes qui in ſtadio currūt, ſpe quadam currunt: ita & uos. Rurſus qui pugilem agit, omnia tolerat, aut in omnibus temperans eſt. Solent enim Athletæ certamina inituri, ſibi temperare à cibis & uoluptatibus, & omnibus ijs re-

a Exod.16. *bus quæ aut corpus aggrauant, aut agilitatem &*

b Exod.17. *uictoriam impediunt, quā unam ſpectant. Quòd ſi iſti nihil non tum faciunt, tum patiuntur, quo ridiculum plebis applauſum, quo uile præmiolum auferant: quanto magis par eſt eadem facere uos, quo plauſum ab angelis, laudem à Deo, & æternum immortalitatis præmium conſequamini? Iam ſe ſtatuit in exemplum, ſermonemque ſic attemperat, ut ſimul ſuperiora exponat: Ego ſic uitam meam inſtituo, inquit, ne uſpiam impingam, aut temerè quid agam, aut libertate abutar: ſed ut præmium illud propoſitum aſſequar. Sic pugilem ago, non quemadmodum ſolent qui per luſum pugnis aerem feriunt: ſed modis omnibus ueris incommodis ſubigo corpus meum, ſic aſſuefaciens ut domitum obſequatur ſpiritui: ita uitam inſtituere pergam, ne quis meritò aliter me uiuere, ac docuerim, cauillari poſſit. Quæ ſententia ſingularem emphaſim habet. Hoc etenim poteſt: Si nobis qui Chriſtum docemus, non ſatis eſt uerum & cognouiſſe & prædicaſſe, niſi & illud accedat, ut quòd alios docemus, ipſi quoque faciamus, & ne cui impuriori uita noſtra offenſionem demus: ita uobis nequaquam ſuffecerit Euangelij negocium, inquit, agnouiſſe, niſi etiam uita & mores ueſtri eiuſmodi ſint, ne quis infirmorum offendatur. Si enim (ut apud Theophylactum legis) mihi non ſatis eſt ad ſalutem prædicare ac docere, niſi meipſum irreprehenſibilem in omnibus præbeam: qui uos ex ſola fide ſeruabimini, æternùm tot tantiſque affectionibus ſuccumbentes? Exemplo id aptiſſimo probat D. Paulus. Commemorat enim, quantis donis Iudæi à Deo donati ſint: monſtratque, poſt tanta dona plerōſque non placuiſſe Deo. Theophylactus hæc autem dicit, innuens, quòd quemadmodum illis non profuit tantis frui donis, quandoquidem ſua etiam non adiecerint adhiberintque: hanc ad rationem neq; uobis fides proderit, & quòd ſpiritualibus myſterijs donati eſtis, niſi & uos ipſos dignos exhibueritis Dei gratia. Veterum, quo fortius probet ſuum ſermonem, inducit exempla, ſimul & illud oſtendens, ut quemadmodum plurimi eorū qui per mare tranſierunt, [a] & manna cœlitùs dimiſſum manducauerunt: [b] biberunt item de latice, quem ictu uirgæ Moſes eliciut è ſaxo: non placuerunt Deo, ſed proſtrati ſunt in deſerto: ad eundem modum non ſufficere ad ſalutem conſequendam, & baptizatum & tremendorum myſteriorum participem eſſe, niſi & morum acceſſerit emendatio. Cæterùm confert inuicem tanquam figuram ad ueritatē, Mare per quod tranſierunt, & baptiſmū: manna, & ſacram Eucharistiam: quæ omnia ut planius demonſtrentur, audiamus ipſum Theophylactum: Perinde, inquit, ac nos poſt baptiſma corpore Domini ueſcimur, ſic manna ipſi poſt traiectū per mare mãducarũt. Et quemadmodum nos ſanguinē Domini bibimus: ſic iſti*

ſic iſti è ſummè cæſa petra aquam hauſerunt. Spiritualia autem hæc dicit, quãdo ſenſibilia fuerint, nec naturali conſecutione facta ſint, ſed gratia ſpirituali: unde & cum corpore animas aluerunt, atque ad fidem perduxerunt. Hæc ille. Ergo, tametſi uiſibilia & ſenſitiua eſſent: habebant tamen ſenſum rerum inuiſibilium, cœleſtium'que. nam Chriſtum cibum & refectionem omnium fidelium ſignificabant. Non petræ igitur natura aquam præſtabat: nam & antehac ſcaturire iſthinc aqua debuiſſet: uerùm alia quæpiam petra ſpiritualis hoc totum efficiebat, Chriſtus uidelicet: ut ſignificaretur, ipſum Chriſtum eam eſſe ueritatem atque certitudinem, quæ fallere neminem poßit: ſed quòd ſit ipſe omnibus ſibi fidentibus cibus ac refrigerium animæ, quem qui edunt ac bibunt, non eſurient aut ſitient in æternum.

DOMINICA SEXAGESIMAE EPISTOLA, ad Corinthios 2. Cap. 11.

Libenter ſuffertis inſipientes, cum ſitis ipſi ſapientes. Suſtinetis enim, ſi quis uos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, ſi quis extollitur, ſi quis in faciem uos cædit. ſecundum ignobilitatem dico, quaſi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in inſipientia dico) audeo & ego. Hebræi ſunt, & ego. Iſraelitæ ſunt, & ego. Semen Abrahæ ſunt, & ego. Miniſtri Chriſti ſunt, & ego (ut minus ſapiens dico) plus ego. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. A' Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi. Ter uirgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte ac die in profundo maris fui: in itineribus ſæpe, periculis fluminum, plericulis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus: in labore & ærumna, in uigilijs multis, in fame & ſiti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate: præter illa quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ ſunt gloriabor. Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula, ſcit quod non mentior. Damaſci, præpoſitus gentis Arethæ regis cuſtodiebat ciuitatem Damaſcænorum, ut me comprehenderet: & per feneſtram in ſporta dimiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus eius. Si gloriari oportet, non expedit quidem: ueniam autem ad uiſiones & reuelationes Domini. (2. Corinth. cap. 12.) Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim (ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio: Deus ſcit) raptum huiuſmodi uſque ad tertium cœlum: & quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Pro huiuſmodi gloriabor: pro me autem nihil, niſi in infirmitatibus meis. Nam etſi uoluero gloriari, non ero inſipiens: ueritatem enim dicam. Parco autem, ne quis me exiſtimet ſupra id quod uidet in me, aut audit ex me aliquid. Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ, ut me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, ut diſcederet à me. & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti.

EXPLICATIO.

Arguit D. Apoſtolus, nec iniuſtè, nec citra rationem Corinthios, miratur'que ipſos uelut ſapientes tam facilè inſipientibus cõſenſiſſe. Cæterùm Paulina ſententia antiphraſim habere uidetur. Sapientes enim dicit, qui minimè erant ſapientes. Taxat autem pſeudoapoſtolos, qui cum phaleratis uerbis, quo fidem doctrinæ ſuæ impijſſimæ apud Corinthos facerent, mirum in modum ſeſe uenditaſſent, gloriandi occaſionem & Paulo dederunt, de ijs rebus quæ eidem diuinitùs & donata erant & contigerant. Ait autem: Aequum eſt, ut inter tam multos aſsiduè gloriantes,

me quoque paulisper feratis. Ab illis ſuffertis, ſi quis in ſeruitutem adigat, cum Chriſtus uoluerit uos eſſe liberos: ſi quis ſumptibus exedat & exhauriat uos, cum ego gratis Apoſtolum egerim: ſi quis accipiendis muneribus facultates ueſtras attenuet, ſi quis faſtu turgidus tyrannidem in uos exerceat: & adeò, ut quod eſt extremæ contumeliæ, palma uos cædat in faciem. Quid iactant iſti, aut in quo ſibi placent (ut interim ſtultorum more loquar) in quo non poßim me illis æquare? Magnum uideri uolunt quòd Hebræi ſint: perinde quaſi apud Deum quicquam referat, qua gente ſis oriundus: & tamen ſi quid eſt Hebræum eſſe natum, Hebræus ſum & ego, &c. His titulis manibus uenditabant ſeſe pſeudoapoſtoli, ac faciebant quaſi nullius eſſet penſi Paulus. D. Ambroſius. Porrò ipſe uera de ſe dicens, inſipientem ſe pronunciat, ut intelligatur coactus ad laudem ſuam prorupiſſe. Oſtendit ergo, quæ faciunt illum miniſtrum Chriſti magis eſſe quàm ſunt reliqui prædicatores, &c. Si quis, inquit, requirit labores, plus laborum mihi exhauſtum eſt quàm iſtis. Certè ipſe Paulus à mane uſq; ad quintam horam uictum manibus quærebat, & exinde uſque ad decimam horam diſputabat publicè, tanto labore, ut contradicentibus ſuaderet. Sæpius uerò in carceres abductum, referunt acta Apoſtolica. Porrò moritur quilibet, cum mortem

a Vide D. Auguſtinum lib. de Gen. ad liter. 2. ob oculos palàm aſtare uidet, quam ſe effugere poſſe minimè ſperat. Iam uerò nominatim recenſet, quæ paſſus ſit Euangelij gratia. Significat autem ſe quinquies uapulaſſe, & unoquoq; tempore quadraginta plagis cæſum fuiſſe, una minus. Prę-

Beda. ceptum namq; erat legis, ut qui delinquentem uerberarent, ita modum uindictæ temperarẽt, ut pla-

Deut. 25. garũ modus quadragenariũ numerũ minimè tranſcenderet. Porrò à gentium lictoribus ter uirgis cæſus fuit. Liſtris uerò, urbe Lycaoniæ, lapidatus legitur Paulus in Actis cap. 14. Itinera autem quæ ſuſceperit Paulus, uix multis abſoluunt acta Apoſtolica. Et cum recenſeat pericula in quæ inciderit, illud tamen uidetur eſſe longè periculoſißimũ diſcrimen, quod de falſis refert fratribus. Minus enim nocere poteſt hoſtis uerus, quàm amicus falſus. Inſidiabantur ergo Paulo contribules eius, hypocritæ & fucati fratres. Cæterùm de uigilijs Apoſtoli pulchrè admodum ſcribit D. Ambroſius: Multæ fuerunt eius uigiliæ, ſed aliæ uoluntariæ, aliæ ex neceßitate. In preſſura enim poſitus, neceſſe erat ut uigilaret, Dei quærens auxilium: & non ſolùm diebus, ſed noctibus doceret, ſicut dicit in actibus Apoſtolorum, cap. 20. Iam fames & ieiunium in hoc differunt, quòd fames ex neceſſitate, ieiunium oritur ex uoluntate. quare famem & ſitim ſentiebat Paulus, cum grauiſſima illa per maria & per terras ſuſciperet itinera, item cum in carceres recluderetur. Ieiunio ſiue abſtinentia macerabat corpus, cum afflaret fortunatior aura. Frigus & nuditas perurgebant, cum uel proficiſceretur ad prædicationem Euangelij, uel uinculis teneretur. Poſt tanta, & aliud quod priora omnia ſuperat, addit, in moleſtia negocium, curam omnium Eccleſiarum incumbentem. Tanta autem erat in Paulo pro eccleſijs ſolicitudo, ut quicquid illis accideret, putaret ſibi accidiſſe. Hinc quoque amplificatione uerborum uſus eſt: Quis infirmatur, & ego non infirmor? offenditur, & ego non uror? zelum intelligens non angentem modò, ſed exedentem: metaphora petita ab igne. Ad calcem ueluti clauſulam adiecit, inquiens: Si ergo omnino gloriandum eſt, gloriabor certè de his quæ infirmitatis ſunt: æmuli mei de rebus magnificis gloriantur. Porrò quòd hiſtoriam ſubnectit de fuga capta, pius lector uideat Lucam in Actis, cap. 9. Poſtquam autem, inquit, ea recenſui, quæ me calamitoſum & ærumnoſum fuiſſe teſtantur, quæ'que iuxta indicium humanum magis contemptum reddunt quàm glorioſum: illorum impudentia coactus, uiſiones recenſebo: non ad meam, ſed ad Dei gloriam. Enimuerò in Scripturis ſacris legitur, quòd [a] maximis quibuſque uiris, ad res maximas deſtinatis, ſe Deus reuelationibus peculiaribus reuelarit, aperuerit'que. Recenſet autem, quòd Deus ipſi arcana uerba, et cœleſtia aperuerit negocia. Iã de tertio cœlo cũ permulta diſputẽtur, ipſum doctißimũ Theophylactũ omnib. audiendũ proponimus: Paulus in ea loca arreptus eſt, inquit, quæ circa trinitatẽ ſunt, omnes creaturas exuperans, neq; in corpore conſtitutus: nõ enim operabatur per corporeos ſenſus, neq; extra corpus: torpuiſſet enim ei intellectus etiam. In diuinis enim rebus torpet & ocioſus eſt omnis intellectus humanus, rapto homine, et à Deo cõprehenſo, ut ab illo agatur, et op accipiat. Hæc ille. Iterũ aũt modeſtiæ ſtudens D. Apoſtolus, ſecundũ internũ hominẽ raptũ ſe dicit in paradiſum: ſecũdũ externũ uerò, ſe ſenſiſſe crucẽ, cõtumeliã, et pſecutionẽ. In utroq; ergo gloriatur, q ſe dicit nihil gloriaturũ de ſe ipſo: hoc eſt, de externo homine, niſi ſup infirmitatibus. Hicq; ſubdit: Iã uerò ſi cor di eſſet gloriari excellẽtius, nihil peccarẽ aut ſtoliditatis deſignarẽ. Nam uanè et ad oſtẽtationẽ nihil, uerè aũt facerẽ et dicerẽ omnia. Quib. uerbis pculdubiò notauit pſeudoapoſtolos,

uanos

uanos oſtentatores. Atque addit cur nolit gloriari impenſius, ne ſcilicet quis ſeductus gloriatione nimia, exiſtimaret Paulum ſupra hominem aliquid, id eſt Deum quendam eſſe. Porrò fieri ſolet noſtra culpa, ut optima Dei dona nobis cedant in malum, uel cum illis abutimur, & noſtro uitio adulteramus, uel cum ipſis nimiū elati ſuperbimus. Proinde cum bonus & beneficus Deus excellentißimis uiſionibus Apoſtolum ſuum confirmaſſet, addit ſimul triſte aliquid, per quod ſuæ conditionis & miſeriæ memor, modeſtè de ſe ſentiret: ſtimulum uidelicet carnis. D. Hieronymus in Commentarijs quos edidit in Epiſtolam ad Galatas refert, quoſdam ſenſiſſe, ſtimulum hunc fuiſſe corporis aduerſam ualetudinem, quòd Paulus crebro capitis dolore ſolitus ſit afflictari. D. Chryſoſtomus homilia de laudibus Pauli ſexta, interpretatur de contempto corporis dolore. At D. Ambroſio uidetur aliud, nimirum inſectationem malorum hominum uexaſſe Paulum: hoc'que ſtimulum uocari. Sic enim inquit: Hoc ergo remedium datum eſt Apoſtolo, ut iniurijs aduerſariorum preſſus, animo nõ poſſet extolli. Siquidem hac parte proſunt nonnunquam & inimici, docentes nos ſobrietatem & modeſtiam. Quur autem non dixit, Angeli Satanæ dati ſunt mihi: ſed, angelus? Quia in eo loco (inquit Theophylactus) unuſquiſque inueniebatur renitens fortaſſe, populum'que concitans, quo præcedente ducente'que principium, reliqui ſequebantur: uel quòd melius ipſam rem adeo'que reniſum aduerſus uerbi prædicationem, periculorum'que oblationem, angelum Satan nominauit, &c. Permiſſu itaque propitij numinis addita eſt afflictio Paulo, quæ & ipſum ſui commonefaceret, & apud omnes mortales argueret, eum communibus obnoxium malis. Iam ipſa quoque Pauli uerba euincunt, quód humani nihil ab ipſo alienum fuerit: ſed uarijs & intolerandis malis afflictus, miſeri in morem orauerit ſupplex. Verùm quale reſponſum accepit ille á Domino? Satis eſt, quòd talem tibi gratiam dederim (ut cum Theophylacto loquamur) ut mortuos excites, ut uirtutes adeo'que potentias omnes perficias. Ne quæras igitur, ut citra periculum prædicatio tibi progrediatur: ſuperuacaneum enim hoc eſt. Quod autem ſatis eſt tibi, accepiſti. Quòd afflictionibus tunderis, ſimul & ad meam gloriam illuſtrandam pertinet, dum meo præſidio tutus uinci non potes quantislibet procellis: & ad tuam ſalutem, qui, quo magis affligeris corporis malis, hoc magis diteſcis animi bonis. Ita fit, ut imbecillitas humana perficiat Dei uirtutem, & infirmitas abſoluat potentiam. Hoc, inquit, reſponſi cum acceperim à Domino, poſthac nulla de re libentius gloriabor, quàm de infirmitatibus meis. Hæ enim quo plures fuerint, hoc uberiorem Dei potentiam mihi largiuntur.

DOMINICA QVINQVAGESIMAE EPISTOLA,

1, Corinthiorum Cap. 13.

SI linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum uelut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim omnia myſteria, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam: charitatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem ueritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas nunquam excidet, ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Cum eſſem paruulus, loquebar ut paruulus, ſapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus: quando autem factus ſum uir, euacuaui quæ erant paruuli. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte: tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Nunc autem manet fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior autem his eſt charitas.

EXPLICATIO.

Propriè hæc de uerbi miniſterio accipienda
ſunt. Linguis enim loqui nihil aliud eſt, atq; Pſal-
mos, Prophetas, et Scripturam ſacram rectè enar-
rare. At huic eloquentiæ ſiue peritiæ, præfert cha-
ritatẽ Apoſtolus. Exaggerandæ porrò rei gratia
adiecit angelorũ linguas, nõ quòd angeli linguas
habeãt: ſed ut quiddã quod humanis linguis excel
lentius eſſet, indicaret, ſic dixit. Angelis tamẽ lin
gua eſt ſpiritualis (ut Theophylactus ſcribit) uis
nimirũ illa, qua ſibi mutuò diuinarũ rerũ intelle-
ctum, ac diuinas cogitationes impertiũt. Eſaiæ 45.
Et æs quidem ac cymbala auditorũ animos oble-
ctant, quoad crepitant: at ubi crepitare deſierint,
nihil utilitatis relinquũt auditoribus: ita et oratio-
nes, inquit, oſtentatorũ quorundã, licet eloquẽtiſ-
ſimæ ſint, tamẽ parũ utilitatis afferũt, eo quòd oc-
culta illa charitatis ui nõ uegetentur ac uiuãt. Sub
hæc tria iungit, prophetiã, ſcientiã & fidem. Pro-
phetiam aũt putat eximiã, quæ abſtruſiores diui-
næ Scripturæ ſenſus eruit et enarrat. Per ſcientiã
uerò intellexit omniũ diſciplinarũ cognitionẽ. Ad
a Apocal. 22. *hæc accedit ipſa ſcilicet fides, nõ ea quidẽ quã finit*
ad Hebræos 11. Paulus: ſed uirtus deſignandi mi-
racula. Quod montiũ meminit, occaſionẽ accepit
ex Euangelio Matth. cap. 17. Significat aũt ampli
ficatione quadã, maxima & incredibilia ſigna. I-
terũ rebus mortaliũ maximis præfert charitatẽ.
Enimuerò eleemoſynarũ dignitas, ſi è fide profi-
ciſcatur, magna eſt, ut quam Chriſtus quoq; extu
Lucæ 16. *lerit ijs uerbis: Date, & dabitur uobis. Ieſus quo-*
que Syrach inquit, nõ aliter eleemoſynã reſiſtere
Eccleſ. 3. *peccatis, atq; aqua ignẽ extinguat. Verùm quãta-*
cunq; ſit, tamen nullã dicit eſſe Paulus, ſi non ani-
metur charitate. Sed grauius aliquid addit: Si tra-
dam corpus meum ut cõburar, deſit aũt charitas,
nihil fructus ex cruciatu corporis refero. De qua
uerò hactenus locutus ſit charitate, explicat mo-
dò, & enumerat effectus ac fructus eius, ut pul-
cherrimam hanc uirtutẽ cõmendet fidelibus. Pri-
mum, inquit, qui hac charitate donatus eſt, haud
facilè proſilit ad uindictã: ſed eſt leni animo ad to-
lerandas iniurias: eſt'que comis. Charitas neſcit
cuiquam inuidere, quæ ſua quoq; bona transfundit
in alios: nõ eſt procax, quæ obſæcũdat omnibus:
nõ inflatur, quæ ſe cuiuis ſubmittit: nihil ſibi putat
indecorũ, modò proſit: nõ ſtudet ſuis priuatis com
modis, non irritatur iniuria: & adeò non retaliat
acceptam iniuriã, ut ne cogitet quidẽ de ulciſcen-
do: et tantũ abeſt ab iniquitate, ut nec alienã ferat
iniuſticiam, ſed magis gaudet moribus ſinceris &
ſimplicibus, nihil non ſuffert iuuandi ſtudio, quã-
libet durum: nihil non credit, tantum abeſt ut
de quoquam perperam ſuſpicetur: non facilè
deſperat de quoquam, ſed omnes infatigabili ſpe
tolerat, & meliorum expectatione pertinaciſ-
ſimè perdurat. Quid multis? nuſquam ceſſat cha-
ritas: etiam quum poſt hanc uitam ſublata erit of-
ficij neceßitas, manebit tamen animorum chari-
tas. Hic audimus, ceſſantibus donis omnibus, ſo-
lam charitatem nunquam ceſſaturam. Admini-
ſtratio clauium, docendi munus, Chriſtianæ li-
bertatis ſcientia, ſuo tempore ceſſabunt: charita-
tis uerò & in futuro ſeculo uſus erit maximus.
Quale enim in futuro illo ſeculo futurum eſſet
gaudium, ſi non ardens ibi conſpiceretur chari-
tas? Cæterùm, Ex parte dicit D. Apoſtolus, quic-
quid de futuris illis & cœleſtibus bonis per uer-
bum ac fidem in hac uita poßidemus. At futu-
rum eſt, ut tandem quod ex parte eſt, euacue-
tur: & quod perfectum eſt, ſequatur. Hoc ni-
mirum, quod in Apocalypſi a legimus: Serui eius
ſeruient ei, & uidebunt faciem eius, & nomen
eius in frontibus eorum. Et quod iam dixerat per
interualla increſcere ſcientiam, eam'que non ab-
ſolui niſi imperfectio per mortem ſemel exua-
tur, ſimilitudinibus clarius ob oculos ponit, di-
cens: Quemadmodum puerilia conſilia ſenilibus
ac uirilibus factis nullo pacto comparari poſſunt:
ita id quod ex parte eſt, et quod perfectum eſt
conferri non poteſt. Vel (ut Theophylacto pla-
cet) quando in futuro ſeculo uirtliorem atque
perfectiorem cognitionem nactus fuero, tum de-
ſtruetur exigua infantibus'que adæquata ſcien-
tia, quam hic habeo. Id non dixit, quòd ſtulta ſit
religio, qua ex fide imbuimur in his terris: ſed
quòd maximum ſit diſcrimen inter huius & futu-
ræ uitæ cognitionem. Alterum ſimile quo hic uti-
tur Apoſtolus, ſumptum eſt à ſpeculo. In ſpecu-
lo imagines rerum, non ipſas res uidemus: ita in
terris ipſas rerum cœleſtium & æternarum ima-
gines per ipſam fidem uidemus. At in futura uita
ipſa re fruemur, inquit: ipſam rem uidebimus,
Deum (nam de facie ad faciem uidere, eſt ipſa
re frui, et ipſißimam rem contueri coràm.) Nunc
aliqua ex parte cognoſco, tunc præſens præſen-
tem Deum cognoſcam, ſicut ab ipſo cognitus ſum.
Annectit tandem totius cauſæ ſummam: Nunc au-
tem, ait, quoad in his terris uiuere datur, licet re-
liquæ dotes uelut inutiles ceſſaturæ ſint, ſatis
iam confirmata fide, cui propagandæ ac ſtabi-
liendæ ſeruiunt illæ: tamen interea manent
fides, ſpes, & charitas. Fides, qua procul cer-

nimus

nimus immortalitatem futuram: ſpes, qua confidimus nos illius fore participes: charitas, qua Deum ſic de nobis meritum redamamus, & huius gratia proximum. Hæc tria cæteras dotes omnes antecellunt: ſed tamen in his ipſis primas tenet charitas, cui fidem etiam & ſpem debemus: aut certè ſine qua nec illæ ſunt ad ſalutem efficaces.

FESTO PVRIFICATIONIS MARIAE

Epiſtola, Malachiæ Cap. 3.

ECce ego mittam angelum meum, et pręparabit uiam ante faciem meam: & ſtatim ueniet ad templum ſanctum ſuum dominaror, quem uos quæritis: & angelus teſtamenti, quē uos uultis. Ecce uenit, dicit Dominus, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Et quis ſtabit ad uidendū eū? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonū, & ſedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi argentum & quaſi aurum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſticia, & placebit Domino ſacrificium Iuda & Hieruſalem, ſicut dies ſeculi, & ſicut anni antiqui.

EXPLICATIO.

Illuſtris hæc Prophetia certā formā tempusq; aduentus Chriſti prædixit, nempe Meßiam habiturum certum prænuncium, qui eius præſentiam adnunciet, & præparatione pœnitentiæ præparet uiam Meßiæ. Hic angelus, Saluatore interprete, ſanctus eſt Ioannes: Matth. 11. [a] ſiquidem non tantum præambulo ſeu præcurſor fuit Domini Ieſu Chriſti, uerùm etiam angelicam in terris duxit uitam. Matth. 3. Lucæ 7. Quòd ſi Scripturæ creditur, ut idoneus nuncius Chriſti uiam præparauit prædicatione. dixit enim: Ego uox clamantis in deſerto, parate uiam Domino, rectas facite ſemitas eius. item: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. necnō quando multos tinxit in aqua, ac dixit: Propterea ueni in aqua baptizans, ut manifeſtetur in Iſrael. Ioan. 1. Quòd autē ſequitur, Et ſtatim ueniet, &c. nulli dubium eſſe debet (inquit D. Hieronymus) quin dominator iſte Saluator ſit, qui creator eſt omnium, & angelus teſtamenti, & magni conſilij angelus appellatur. Templū autem uel eccleſiam interpretantur, uel unumquemq; credentium in Eccleſia, iuxta Apoſtolos: Aedificamini domos ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias, & acceptabiles Deo. 1. Pet. 2. Item: Neſcitis quòd templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? 1. Cor. 3. Vt autem Propheta Ioannem angelum uocauit, cùm propter Prophetæ officij dignitatem, tum propter uitæ ſanctimoniā, quiq; impietatem argueret, ac poſtea perterrefactas cōſcientias ad Chriſtum remitteret: iam aliū angelum inducit, eumq; appellat noui teſtamenti angelum, nec abs re. Vnus enim hic quo placatus pater, & remißio peccatorum nobis promittitur, ſanguinis ſui effuſione ratum eſſe iußit confirmauitq;. Et hunc quidem quæſierunt Iudæi, cum Dauide regio dicentes: Deus iudicium tuum regi da, & iuſticiam tuam filio regis: Pſal. 71. Ita quidem Chriſtus Ieſus Dominus noſter, qui homo factus eſt, ut homo (dicente D. Auguſtino) fieret Deus. Iuxta illud uaticinium quoq; in templum uenit, ut dominator & ſaluator omnium: gratioſus quidem hic fuit aduentus eius. Hinc Propheta maximam maieſtatem eius omnibus proponit. Si nemo autem (ut D. ait Hieronymus) præ potentia maieſtatis ipſius cogitare poteſt, ferre quis poterit? & quis eum poterit lippientibus & cæcutientibus oculis in ſua claritate conſpicere? Cæterùm quòd de herba fullonum & igni conflante dicitur, ad Chriſti officium pertinet. Quemadmodū enim ignis quicquid corripit conflat, nihilq; reſiduum patitur: quemadmodum item ad purgandum igni utuntur fullones: ita Chriſtus quoq; omnia nobis peccata condonabit, atq; à fœditate impietatis conſcientias noſtras purgabit; ita ut auro argentoq; igni purgato ſimiles puri puti fiamus. Quòd ſi uerò de ſecundo Chriſti aduentu hæc Prophetæ uerba intelligere libet: certè cui non placent mala, qui perſonam in iudicio non accipit, qui nulla nec miſericordia nec ſeueritate mutatur, in eius conſpectu ignis ardebit, & in circuitu eius tempeſtas ualida: tunc uocabit cœlum deſuper, & terram, ut dijudicet populum ſuum. Quod autem Hieronymus ſcribit, Ipſe his qui grauiter peccant ignis conflans eſt atq; conſumens: qui autem leuia peccata committunt, herba fullonum, ut lotis mundiciam reſtituat: purgati à ſordibus peccatorum noſtrorum, ſacrificia non boum, non hircorum, ſed iuſticiæ, Domino offerimus (quemadmodum hac de re Pſaltes quoq; dicit) &

Margin notes: [a] Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt, &c. — 1. Ioan. 1. — Pſal. 49. — Pſal. 4.

Pſal. 49. *ſacrificium laudis & alia, hæc placebunt Domino: ſicut ſacrificium Abel, Abraham, & aliorum piorum hominum. Et illic iter, ait Dominus, quo oſtendam illis ſalutare meum.*

DOMINICA QVADRAGESIMAE EPISTOLA, *ſecundæ Corinthiorum Cap. 6.*

HOrtamur uos, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Nemini dantes ullam offenſionem, ut non uituperetur miniſterium noſtrum: ſed in omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſsitatibus, in anguſtijs, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute Dei, per arma iuſticiæ à dextris & à ſiniſtris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famã, ut ſeductores & ueraces, ſicut qui ignoti & cogniti: quaſi morientes, & ecce uiuimus: ut caſtigati, & non mortificati: quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes: ſicut egentes, multos autem locupletantes: tanquã nihil habẽtes, & omnia poſsidentes.

EXPLICATIO.

In uacuum gratiam Dei recipit, qui uocatus in Chriſto, uetera adhuc legis inſtituta ſectatur. Tẽpus uerò acceptum, et dies ſalutis in hac uita ſunt, Ioan. 12. *ſicut dixit Chriſtus: Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ uos comprehendant. In illo equidẽ ſeculo nulla emendatio eſſe poteſt, dicente Propheta: Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui. Pſal. 6. Modò ſolùm (ut D. Hieronymus docet) poſſumus inuenire ſalutem. Dies autem dicitur hæc uita, quia apta eſt ad operandum, & concluditur in nocte iudicij, in qua nemo poterit operari. Theophylactus doctiſsimè hunc locum enarrans: Quale nam, inquit, tempus acceptabile? gratiæ, in quo eſt remiſsio peccatorũ, iuſticiæq; ſubminiſtratio. Illud eſt acceptabile tempus, in quo nos Deus recipit, exauditq; nos, & ſeruat. Iudicij enim tempore neq; exaudiet, neq; auxiliabitur nobis, neque ſeruabit. In hoc igitur gratiæ tempore certare debemus. Facilè namq; aſſequemur brabea, nullam in ulla re dantes offenſionem, nullumq; impedimentum, ne fortè infideles (inquit) per noſtram negligentiam deſtruamus, & in quo diſplicuerimus, religionis magis ac legis noſtræ uitium eſſe dijudicent, ſanctumq; uituperent inſtitutum. Tantum ille.* a. Theophylactus. *Nonnulli ſic interpretati ſunt, ut dixerit Apoſtolus: Me inhoneſtam, adeoq; Apoſtolo non conuenientem ducente uitam, prædicatio & uerbum conculcabitur, calumniæq; obnoxia erunt. Porrò quod adiungit maius eſt, non ſolum ſeipſum ab accuſationibus & reprehenſionibus purum facere, uerumetiam huiuſmodi uitam commonſtrare, ut per ipſam uideatur eſſe miniſter Dei. Quibus autem (inquit Paulus) argumentis nos commendamus? non faſtu equidem, non opibus, non quæſtu: ſed iiſdem rebus, quibus ſe commendauit Chriſtus: nimirum multa patientia, quotidianis afflictionibus & tribulationibus, ut omne quod neceſſe feramus, ut neceſſe eſt: anguſtia ſiue egentia, plagis ferendis, carceribus, in talibus perſecutionibus, ut non habeat aliquis ubi pedem figat, ubi conſiſtat, de loco in locum actus & compulſus. Quum autem dixit de externis quæ ſuæ afflictionis ſunt, iam apponit quibus ſuapte ſponte ſeſe affligebat: laboribus uidelicet manuum, quibus & ſeipſum & alios alebat. Actor. 20. Cumq; his omnibus & uigilauit, & inediam paſſus eſt. Pudicitiam uerò, modeſtiam appellat, uel puritatem in omnibus rebus, tum quòd munerum corruptelam non admiſerit, tum quòd citra ſumptum aliorum prædicarit uerbum. Quòd uerò de ſua dicit longanimitate ac commoditate, planè adamantini animi eſt, ſi quis quum undiq; exacerbetur & pungatur, non ſolùm longanimis, uerumetiam mitis ſit & benignus, qualis certè ipſe fuit Paul⁹. Vnde autem hæc peregerit, indicat: In ſpiritu, inquit, ſancto: hoc eſt, auxilio ſpiritus paracleti. Intelligitur etiã [a] in Spiritu ſancto, pro donis ſpiritualibus. Per hæc enim documentum dedit Apoſtolus, quòd Dei eſſet miniſter, ut qui miracula exhiberet. Quoniam uerò multi attolluntur, qui donum habent, nec utuntur eo commodè, charitatem adiungit non fictam. Hæc res omnium bonorum cauſa eſt, hæc & ſpiritum apud eum permanere faciebat. Ad hæc gloriatur de uerbo ueritatis, atq; ab ipſo nequaquam uerbum Dei fuiſſe deprauatum affirmat. Nihil tamen, inquit,*

meum

meum eſt, ſed hæc omnia in uirtute & potentia Dei facta ſunt. Neq; hæc feci inſtructus armis & opibus mundi: ſed hinc atq; hinc ſeptus armis iuſticiæ, à dextris quidem, ut recta conſcientia fultum non efferant res ſecundæ: à ſiniſtris uerò, ne conſternent aduerſæ. Hac fretus per omnia penetro, ad peragendum Euangelij negocium. Quomodo uerò arma iuſticiæ ſunt gloria? quoniã multos inducit ad pietatem, ut honorent uerbi miniſtros ſuos ac doctores. Ipſe tamẽ Paulus hoc gloria affectus non inflammabatur, non intumeſcebat. Ignominia autem patientiam efficiens, ipſum probatũ efficiebat, prædicationemq; eius felicem reddebat. Et ut ſummatim dicamus, negari non poteſt, quàm multa ſit perpeſſus Paulus: ſed quicquid huius factum eſt, propter ueritatem quam prædicabat, factum fuit. A` mundo ergo probris affectus, apud Deum innocentiæ laudem obtinuit. ab inimicis famæ iacturam paſſus, bene apud Deum & credentes audiuit: apud hoſtes pro perſecutore habitus, Deo tamen teſte uerax inuentus eſt: ignotus quidem perfidis & ingratis, cognitus autem Deo, fidelib. atq; iuſtis: tanquam morti addictus & condemnatus, ac quatenus ad mentem inſidias ſtruentium pertinet, per Dei autem potẽtiam uiuus. Et quamobrem permiſit hæc Deus? ut erudiat (inquit) & caſtiget. eſtq; nõ exiguum lucrum caſtigatio, pro præmijs quæ inde proueniunt. Apud incredulos quidem uideor mœſtus eſſe, cæterùm uoluptas eſt mihi florida & uiuax. Non enim aliàs quidem lætor, aliàs quidem mœreo: ſed nunquam non gaudeo. Demum ait: Tanquam mendici, multos autẽ ditantes: tanquam nihil habentes, & omnia continentes. Quòd ſi rem bene perpendimus, profectò opulẽtiſsimus erat Paulus tũc tẽporis: primùm opibus ſpiritualib. multos locupletes reddebat: deinde uero diuitijs etiã externis nõ deſtituebatur, omniũ ædes ſibi apertas habẽs, de quib⁹: Si fieri poſſet, inquit, oculos ueſtros effoſſos mihi dediſſetis. Galat. 4. *quomodo igitur huiuſmodi pecunijs pepercisſet erga Paulum? Hæc autem omnia illis recenſuit, ne turbentur ſuper re quapiam, quæ triſtis eſſe uidebatur.*

DOMINICA REMINISCERE EPISTOLA, *primæ ad Theſſalonicenſes Cap. 4.*

ROgamús uos, & obſecramus in Dòmino Ieſu, ut quemadmodum accepiſtis à nobis, quomodo uos oporteat ambulare & placere Deo: ſic & ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim uobis per Dominum Ieſum. Hęc eſt enim uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione, ut ſciat unuſquiſq; uas ſuum poſsidere in ſanctificatione & honore, non in paſsione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. Et ne quis ſupergrediatur, neq; circumueniat in negocio fratrem ſuum: quoniam uindex eſt Dominus de his omnibus, ſicut prædiximus uobis, & teſtificati ſumus. Nõ enim uocauit nòs Deus in immundiciã, ſed in ſanctificationẽ.

EXPLICATIO.

Theſſalonicenſes non ſolùm audierant, ac obtijs, quod dicitur, ulnis receperant Euangelicam ueritatem, uerumetiã in eo doctrinæ genere perſeuerabant. Hoc cum D. Paulo nunciaſſet Timotheus, meritò quidẽ illos laudat: ſed tamen laudib. huiuſmodi paternã exhortationẽ addit, quo uidelicet ab omni ſecuritate deterriti, ſemper hoc agãt, ut meliores & perfectiores fiant. Expende uerò minimè elatam Apoſtoli mentem, quomodo ne ad hanc obſecrationẽ et adhortationẽ ſibi ſatis authoritatis eſſe putarit, ſed Chriſtũ Dominũ aſſumat. Quid uerò obſecrat? ut ſcilicet aliquid ſupra mandatum etiã cupiant facere, ut adeò imperata ſuperent. Theophylactus. Quemadmodũ enim terra non ea ſolùm quæ in ipſam proiecta fuerint, profert: ſic animus non debet cõſiſtere in præceptis, ſed ea etiam uincere. Ea uerò præcepta, quæ cum maximo etiã terrore illis demandauit, non uerbis exprimit, ſed ad memoriã tantum reuocat. Veriſimile tamẽ eſt, hæc præcepta dediſſe, ut ſeruiant in timore Deo uiuo & uero, atq; expectẽt filiũ eius de cœlo, quem ſuſcitauit ex mortuis Ieſum, qui eripuit nos ab ira uentura. Rurſum autem Chriſtũ in mediũ profert: Non mea, inquit, præcepi, ſed illius ſunt hæc: itaq; & ille uel exaudietur, uel reprobabitur. Quid uerò requirat De⁹, palàm edicit: principiò, ait, hoc à uobis exigit Deus, ut ſanctitate polleatis. Hæc etſi uarijs conſiſtat, & alia quoq; minimè ignorarit crimina et flagitia: præcipuã tamẽ fornicationis mentionem facit, ut huic præſertim uitio quo laborare orbis ferè ſolet obuiam iretur: cui Deus olim uſqueadeò infenſus fuit, ut eius rei gratia uigintiquatuor hominũ milia in deſerto proſtrauerit. Quin hac quoq; de cauſa matrimonij Num. 25.

remedium

remedium dedit, quo uidelicet concupiſcentiæ noſtræ ſic mederetur. Atq; ideo de hoc matrimonij ſtatu Apoſtolus hic præcipit, ut ſuum quiſq; uas in ſanctificatione & honore poßideat. Vas, iuxta Theophylactũ, corpus ipſum appellat: idq; docet, ut corpus ſuum unuſquiſq; caſtum ſeruando Deo ſanctificet & honoret, ut apud D. Hieronymum uidere eſt. Sunt tamen, qui per uas uxorem intelligunt: præcipiq; ab Apoſtolo, ut quilibet uxore ſua pudicè & moderatè utatur: præſertim quod ſequitur, Non in paßione deſiderij: hoc eſt, ne nimiæ et immoderatæ libidini ſeruientes, ſimiles gentibus fiant, quæ Deum amatorem caſtitatis ignorant. Ad quem modum Epiſtola quoq; ad Hebræos loquitur: Honorabile eſt coniugium, & thorus immaculatus: Scortatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed ut uideas, quòd ad externum illud ſanctitatis genus, præter thorũ immaculatũ aliæ quoq; uirtutes pertineant, præcipit præterea, ut proximũ neq; circumueniamus in negocio, neq; impoſtura ulla grauemus: quo præcepto quicquid tandem ad charitatem exercendam pertinet, mandatum: rurſus quicquid lædere eandẽ poſſet, prohibitum eſſe uoluit. Doctißimus Theophylactus exiſtimat Paulum de adulterio iam loqui, quod et circumuentionem & tranſgreßionem meritò nominarit. Nam Deus, inquit, cuiuis uxorem dedit, ac terminos naturæ poſuit: mixtionem uidelicet, quæ eſt cuiq; cum propria uxore. Exceſſus itaq; eſt & circumuentio iure, hoc eſt in congreſſu, ſi fiat cum uxore proximi. Et ut uideamꝰ, ſerò hæc nobis dici, comminationem addit, dicens: Non ſolùm de fornicatione & publica turpitudine, ſed etiam de tranſgreßion[illegible]nis boni præpoſiti uindex eſt Deus, etc. Hæc dicta ſunt nobis. Quòd ſi ergo perpetuò memores eſſemus, omnium actuũ noſtrorum iudicem & punitorem aliquando Deũ futurum, ſine dubio à multis uitijs & criminibus abſtineretur. Porrò hic probè ſingula uidentur conſideranda. Primùm adhortatus eſt et obſecrauit, deinde pudefecit: Quemadmodum gentes, inquiens. Poſtea à ratione abſurditatem commonſtrauit, rem circumuentionem dicens: deinceps etiam terret. Poſtremò reuocat in memoriam eis ſæpius audita, & ait: Filioli mei, iã uobis quæ nam uoluntas Dei ſit, ad quam inſtituere uitam oporteat uos, oſtendi: nimirum hanc, ut non ſolùm coram Deo per fidem, uerumetiã coram hominibus, per uitæ honeſtatem ac proximi amorem, ſancti eſſe pergeretis. Iam iterum hoc doctrinæ genus repeto, rogans, ut quod frugi filios decet, in ijs quæ tradita ſunt perpetuò perſeueretis: præſertim cum non ad immundiciam, ſed uitæ ſanctimoniam uocati ſitis.

IN FESTO MATHIAE APOSTOLI EPISTOLA

ſeu lectio, Actorum Cap. 1.

IN diebus illis, exurgens Petrus in medio fratrum, dixit (erat autem turba hominum ſimul ferè centum uiginti:) Viri fratres, oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorũ qui comprehenderunt Ieſum, qui connumeratus erat in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterij huius. Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis, & ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia uiſcera eius. Et notum factum eſt omnibus habitantibus Hieruſalem, ita ut appellaretur ager ille lingua eorum Aceldemach, hoc eſt ager ſanguinis. Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum: (Pſal. 68. & 108.) Fiat commoratio eorum deſerta, & non ſit qui inhabitet in ea: & epiſcopatum eius accipiat alter. Oportet ergo ex his uiris qui nobiſcum ſunt cõgregati in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos Dominus Ieſus, incipiẽs à baptiſmate Ioannis, uſq; in diem qua aſſumptus eſt à nobis, teſtem reſurrectionis eius nobiſcũ fieri unum ex iſtis. Et ſtatuerunt duos: Ioſeph qui uocatur Barſabas, qui cognominatus eſt Iuſtus: & Mathiam. Et orantes, dixerunt: Tu Domine, qui corda noſti omnium, quem elegeris ex his duobus, unum, accipere locum miniſterij huius & apoſtolatus, de quo præuaricatus eſt Iudas, ut abiret in locum ſuum. Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Mathiam, & annumeratus eſt cum undecim Apoſtolis.

EXPLICATIO.

Quòd beatus Petrus, paſtor ouium Chriſti fidelis, cupiens augeſcere numerum credentium, cõſideranśq; quo pacto per caſum Iudæ numerus Apoſtolorũ eſſet diminutus, non ſolus apud ſe arrogãtia tumẽs, eccleſiaſticas res pro uoluntate diſpoſuit: ſed in medio fratrum egit: commendatur

eius uera humilitas. Prodit itaq; Petrus, qui reliquis hactenus ſemper extiterat & ardentior, & in rebus agendis aptior. Status autem orationis hic eſt: Quandoquidem Iudas officio & numero excidit Apoſtolico, neceſſarium eſt ut alius in locum eius ſurrogetur. Exponit autem, quomodo Iudas exciderit. & ne quem offenderet caſus irreparabilis, commitigat Scripturarũ lenimine. Sic etenim in fatis fuiſſe: non equidem, quòd Iudas diuino conſilio ad proditionem nolens compulſus ſit: ſed quòd proditor, diuina flagitante iuſticia meritò punitus ſit. Hiſtoriam lege Matth. 27. Deinde merces iniquitatis, poſita eſt pro mercede iniqua, ſchemate Hebræo. Significauit autem precium ſanguinis. Et hoc ſanguinis precium agro nomen dedit in hoc, ne nephandum facinus unquam ex hominum excideret memoria. Porrò, Quia (inquit Petrus) Scriptura iubet, [a] ut alius in deperditi ſubſtituatur locum: diſpiciamus uiri fratres, quis huic negocio ſatis idoneus ſit. Oportet igitur aliquem in Iudæ locum ſurrogari, ex eorum numero qui perpetuò nobiſcum uerſati ſunt, toto hoc tempore, quo Dominus Ieſus, peragens negocium ſalutis humanæ, nos ſibi familiares eſſe uoluit, & aſſectatores perpetuos quocunq; ſe conferret: uidelicet à baptiſmo Ioannis, cui mox ſucceſſit, uſq; ad eum diem quo ſe recepit in cœlum: quo nobiſcũ eſſe poſſit teſtis idoneus omnium quæ docuit ac geſſit Dominus, ſed præcipuè reſurrectionis. Hæc oratio cum placuiſſet multitudini, ſtatuerunt duos è numero Septuaginta, ſelectos uiros, non niſi optimos & ſanctiſſimos (alter enim à uitæ ſanctimonia Iuſtus cognominatus eſt) ut ex his duobus quos æquabat religio, uter magis placuiſſet cœtui, is ſuſciperet Apoſtoli munus. Quam quidem conſuetudinem deinceps quoq; obſeruatam fuiſſe, D. teſtatur Cyprianus. ſcribit enim: Scriptura inſtruit & oſtẽdit, ordinationes ſacerdotales nõ niſi ſub populi aſſiſtẽtis cõſpectu fieri oportere, ut plebe præſente uel detegãtur malorũ crimina, uel bonorum merita prædicentur: & ſit ordinatio iuſta & legitima, quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata. Lib. 1 Epiſt. 4. Cæterùm illi ſuo iudicio diffidentes, communi precatione rogarunt Dominum, dicentes: Homines qui iudicant ex his quæ cernunt et audiunt, falli poſſunt iudicio: ſed tu Domine qui ſolus inſpector es cordium, ne graueris aliquo ſigno declarare famulis tuis, utrum ex his duobus elegeris, ut ſuccedat in functionem tanti muneris, unde Iudas excidit, abiturus in locum ſuum. Nos certè hinc diſcimus, res quaſuis in Eccleſia graues oratione auſpicandas ducendasq; eſſe: & quòd citra Domini auxilium, & aſſenſum nihil feliciter ceciderit. Poſt hãc autem orationem itum eſt ad ſortes, iuxta morem Hebræorum. Sic enim Ionas ſorte præcipitatus eſt in mare: ſic Ionathas deprehenſus eſt guſtaſſe mel: ſic ſacerdotes ſortitò fungebantur ſacris officijs. Ritè ergo peractis omnibus, accepta dataq; ſorte, hac ipſa declarauit Deus, Mathiam ſibi placere. Hic itaq; declaratus Apoſtolus, undenario numero duodecimus eſt additus, & uir optimus in peſſimi locũ ſucceſſit. Nec indignatus eſt Iuſtus, ſibi præferri Mathiam.

[a] Pſal. 40.

Ionæ 1. 1. Reg. 14. Leuit. 16.

DOMINICA OCVLI EPISTOLA, AD Epheſios Cap. 5.

Estote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi: & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo, in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem, & omnis immundicia, aut auaricia, ne nominetur in uobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent ſed magis gratiarũ actio. Hoc enim ſcitote, intelligentes quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo uos ſeducat inanibus uerbis. Propter hæc enim uenit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ: nũc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & iuſticia, & ueritate.

EXPLICATIO.

D. Apoſtolus ſicut Dei patris imitatores nos eſſe uult, in benignitate & miſericordia: ita & Chriſti filij eius, in dilectione. Quanta uerò fuerit patris erga nos charitas, filius ille Chriſtus declarauit, qui ſic impenſè dilexit nos, ut non ſolùm condonarit gratis omnia peccata: uerùm etiam ſemetipſum expoſuerit ſupplicio crucis, ut hoc ſacrificio uictima'que

fragrantiæ,

fragrantiæ, uerè ſuauis apud Deum patrem: placatus ille, ex offenſo nobis redderetur propitius. Alludit autẽ ad hoſtias, à ueteribus oblatas Deo. Scriptum eſt enim: Et ædificauit Noe altare Domino, & tulit ex omni pecore mundo, & ex omni uolatili mundo & obtulit holocauſta in altari: odoratusq́; eſt Dominus odorem ſuauitatis, & dixit ad eum: Non adijciam, ut amplius maledicam terræ propter hominem. Gen. 8. Conſiderare autem debemus charitatis illius magnitudinem. Apud nos magni momenti res eſt, & non uulgare beneficium, ſi quis pro altero pauxillum pecuniæ expendat. Hic uerò uidemus, quòd Chriſtus uiuentis Dei filius, & depoſita ad tempus maieſtate, & ſerui forma aſſumpta, precioſiſsimum ſanguinem noſtri cauſa effuderit. Diligenter hic quoq; obſeruandum, Chriſtum unicum illud eſſe ſacrificium propitiatorium, in quo omnia reliqua ueteris teſtamenti ſacrificia ceſſarint. Eam autem ob rem iubet præterea Apoſtolus, ut noſmetipſos quoq; in odorem bonæ fragrantiæ Deo per eundem Chriſtum offeramus. Quale uerò hoc ſacrificij genus eſſe oporteat, conſequenter oſtendit. Quid autem hic immundiciam uocat? Omnis generis concupiſcentias, cogitationes, & uoluptates prauas, quas præceptis inhibuit Deus. Sancti ergo non poſſunt (ut D. ait Ambroſius) eſſe, in quibus aliquid horum quæ prohibet, fuerit repertum. Nos autem ſancti ſimus, quos fides per ſanguinem Chriſti ſanctificauit. Recenſet item ſpecies affixas ſcortationi aut immundiciæ: obſcœnitatem uidelicet, per quam flamma libidinis uel excitatur, uel fouetur: cuius generis ſunt carmina illa amatoria, fabulæ de amantibus compoſitæ, & impurorum hominum de re uenerea diſſertationes: ſtultiloquium quoq;, quod eſſe exiſtimo (ait D. Hieronymus) non ſolùm eorum qui aliqua narrant turpia ut riſum moueant, & fatuitate ſimulata magis illudant eis quibus placere deſiderant: ſed etiam eorum qui ſapientes ſeculi putantur, & de rebus phyſicis diſputantes, dicunt ſe arenas littorum, guttas oceani, & cœlorum ſpacium, terræq; punctum liquidò comprehendiſſe. Ad hæc inhibet ſcurrilem urbanitatem, uiro graui indignam. Interim autem non præcipitur iſtis Pythagoricum ſilentium, aut ſeueritas aliqua Stoica: ſed Chriſtiana temperantia, & moderatio prudens. Additur enim, Quæ non conueniunt: hoc eſt, quæ uobis nihil conferunt, nec ad bonos mores uel uitam honeſtam conducunt. Sed magis, inquit, ſit apud uos gratiarum actio: id eſt, euiſmodi ſit quod proponitur, ut uel Deo referat gratias, & laudem tribuat, & proximus in ſanctimonia ædificetur. Adhæc auaritiam, uitium profectò odioſum, ſeuerè admodum prohibet, ut quod apud Chriſtianos prorſus incognitum eſſe, nedum ullo pacto admitti debeat. Videamus ergo, cur auaricia idololatria dicatur. Idololatria, teſte Ambroſio, honorificentiam uſurpat & uendicat creaturæ, cum in nomine diuinitatis, quod ſoli conditori competit, participem illi aſſerit eius facturam. Auaricia autem idcirco ei exæquata eſt, quia ſimiliter ea quæ Dei ſunt, ſibi uſurpat & recondit auarus: ut quæ uſibus omnium conceſsit communiter, auaricia denegat, quando idcirco hæc congregat apud ſe, ne alij utantur. Hactenus Ambroſius. Cæterùm erant apud Epheſios homines corrupti, qui hæc ſalutaria Dei præcepta cachinno excipientes dicebant, humanum eſſe quod faciant amatores, utile quod fœneratores, facetum quod ioculatores: & idcirco Deum non uſq; adeò grauiter animaduertere in eiuſmodi lapſus. Proinde ait D. Paulus: Ne ſinatis uobis imponi friuolis ſermonibus, quorundam immundorum hominum. Certum enim eſt uerbum Dei, quod exitium iſtis intentat. Iram autem poſuit pro uindicta: & filios inobedientiæ uocauit contumaces illos homines, qui & Deum & legem eius reſpuunt atq; ſuggillant. Exempla uerò iræ Dei ubiq; in ſacris obuia ſunt. Geneſ. 19. Nume. 25. His infert: Ne ſitis igitur conſortes illorum: id eſt, curate ne uita ueſtra congruat cum illorum uitijs. Deinde uetera ac priora eis ad memoriam ſcelera reuocat: Cogitate, inquiens, quid ſitis, & quid fueritis. olim illorum eratis conſortes, ſceleribus commaculati. Verſabamini in nocte ſeu tenebris incredulitatis: at poſtquam conſecraſtis uos Domino, annitendum uobis, ut non lucidi modò, ſed ipſa ſitis lux, ut ambuletis, ueſtramq́; uitam inſtituatis, ſicut decet filios lucis. Interpretatur autem eis quid ſit filius lucis, dicens: Qui fructum ſpiritus habet. Nunc Deus per Euangelicam lucem illuſtrauit mentem ueſtram, & ea hunc habet fructum, quòd indicat quid ſequendum ſit, quid fugiendum. Docet enim ubiq; uitandam eſſe maliciam, male dicentiam ac ſimulationem, proq; his ſectandam bonitatem, iuſticiam ac ueritatem: & ſemper illud ſpectandum, non quid ſuaue ſit aut expediat nobis, ſed quid acceptum ſit uoluntati diuinæ, ad cuius nutum omnis noſtra moderanda eſt uita. Sic igitur, ait, uitam componite, ut memineritis uos in luce uiuere, ſemper conſpicuos oculis Dei.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI, AD *Galatas* Cap.4. *Dominica Lætare.*

SCriptum eſt, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, &
unum de libera: ſed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem
de libera, per repromiſsionem, quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt
duo teſtamenta: Vnum quidem à monte Syna, in ſeruitutem generans, quæ
eſt Agar (Agar enim Sina mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei quæ nūc
eſt Hieruſalem) & ſeruit cum filijs ſuis. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem,
libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Scriptum eſt enim: Lætare ſterilis quæ non pa- Eſa.54.
ris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij deſertæ, magis quàm e-
ius quæ habet uirum. Nos autem, fratres, ſecundum Iſaac promiſsionis filij ſu-
mus. Sed quemadmodum tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſe-
quebatur eum qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura?
Eijce ancillam & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio libe- Gen.21.
ræ. Itaq; fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos
liberauit.

EXPLICATIO.

Paulus apoſtolus quum in epiſtola ad Galatas multis argumentis conuiciſſet, fidem in Chriſtum iuſtificare: addidit tandem & allegoriam, è qua conſpici poſſet, legem non ſolùm non iuſtificare, uerùm multo magis peccatum & maledictionem operari. Hoc autem quod adducit, in Geneſi habetur, quia cum Sara generare non poſſet (erat enim ſterilis) Agar ancillam ſuam obtulit uiro ſuo Abraham in concubinam, ut quod generaret, adoptaret ſibi. Sic factum eſt, ut ex Agar naſceretur Iſmael. Pòſt autem nutu Dei promiſſus eſt Abrahæ filius de Sara uxore ſua, hæc peperit Abrahæ Iſaac. Verùm is qui natus eſt ex ancilla, juxta morem hominum cōmunem natus eſt: is uerò qui natus eſt ex uxore libera, præter communem ordinem naturæ ex effœta matre & uetulo patre iuxta diuinum promiſſum natus eſt. Ideo (ut D. ait Ambroſius) hæc per allegoriam aſſerit dicta, ut aliud ex alio ſignificent perſonæ Iſmael & Iſaac. Scrutemur igitur, quid nobis ſignificent per allegoriam duæ matres, duo filij Abraham. Agar enimuerò ſignificare dicit Hieruſalem terrenam, id eſt ſynagogam, quæ in ſeruitutem generat, qui quos generat ſub peccato ſunt. In Sara uerò uel Eccleſiam demonſtrat, uel cœleſtem Hieruſalem. Iſaac ergo typum gerit populi fidelis, qui ſecundum promiſsionem natus, per gratiam Chriſti ſperat ſe iuſtificatum iri. Quia uerò dixerat, Cœleſtis Hieruſalem omnium noſtrûm mater eſt: neminē uel ſeparans uel excludens: hinc ex Eſa.54. cap. producit teſtimoniū, quo probet, omnes non modò Iudæos, ſed gentes quoq; pertinere ad hanc hæreditatem ſupremi numinis: tacitè interim alludens hocce teſtimonio ad hiſtoriam Saræ, quæ ſterilis quidem fuerat in multam ætatem, quemadmodum & Eccleſia gentium aliquot ſeculis Deo caruit marito, & aliena fuit à teſtamentis promiſsionis. Et ſanè nullos fidei & uirtutum fructus protulerant hactenus. Atqui ubi hæc per Chriſti ſanguinem in populum peculiarem eſt ſuſcepta, per uniuerſum orbem ſparſa, multo facta eſt fœcundior quàm aliquando fuerit Iudæorum ſynagoga. Porrò pergēs Apoſtolus ad abſoluendum ſenſum allegoriæ, myſteriumq; cauſæ præſentis: Certè, inquit, Iſmael Iſaac contempſit uiliſsimè: ſe enim primogenitum & paternarū opum hæredem eſſe iactauit. quamobrem ſuccenſens Sara, omnino poſtulauit abdicari illum ancillæ filium: ita & nunc ſecundum carnem Iſrael aduerſum minorem fratrem de gentibus populum Chriſtianum ſuſtollitur (ut uerbis D. Hieronymi utamur) inflatur, erigitur. Et cum ualde diſpliceret uerbum Saræ in oculis Abrahæ ſuper negocio filij ſui, dixit Deus ad Abraham: Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi uocem eius: quia in Iſaac uocabitur tibi ſemen. Hic ergo ait: Iſmael, hoc eſt populus Iudaicus qui per opera ſua & cæremonias moleſtiam exhibet Iſaac, hoc eſt populo fideli & Chriſtiano, eijcitur. Proinde fratres mei, ſinite ut Iudæi quibus nimium pertinaciter placet lex ſeruilis, ſuam ſibi habeant ſeruitutem, nec à matris ingenio degenerent.

Nos qui & ipſi fuimus aliquando ſeruituti legis obnoxij, & tanquam filij Agar ancillæ, perſecuti ſumus ingenuos Eccleſiæ filios: nunc autem exempti ſumus à ſeruitute priſtina, & cooptati in ius filiorum Saræ. Hanc libertatem Chriſto ferimus acceptam, cui per fidem ſumus inſiti, ſic ut in commune ius hæreditatis

promiſſæ uenerimus. In eam libertatem in quam nos Iudæos Chriſtus ſuo precio ueluti poſtliminio reſtituit, uos gentes uocauit per Euangelium.

DOMINICA IVDICA EPISTOLA BEATI Pauli, ad Hebræos Cap. 9.

CHriſtus aſsiſtens pontifex futurorum bonorũ, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis, neque per ſanguinem hircorum aut uitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna, redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis uitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo uiuenti? Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, ut morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſsionem accipiant qui uocati ſunt, æternæ hæreditatis.

EXPLICATIO.

Miro artificio ſacerdotiũ Chriſti cum ſacerdotio Leuitico per antitheſin confert D. Apoſtolus. Et quidem, docente Origene, unus pontifex magnus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui non ſolùm ſacerdotum eſt pontifex, ſed & pontificum
Origenes. *pontifex: nec ſacerdotum princeps tantummodò, ſed & princeps principum ſacerdotum, ſicut & Rex regum, et Dominus dominorum, qui uelamẽ (quod Apoſtolus interpretatus eſt cœlum) penetrans, aſſiſtit nunc uultui Dei, pro nobis ſemper uiuens ad interpellandum. Et pulchrè quidem omnia confert. Principiò enim inquit, Chriſtum ueniſſe, non ut corporalium & caducorum, quemadmodum alij, ſed futurorum & æternorum bonorum pontifex eſſet: qua ratione ingens etiã inter Chriſti & inter Moſis ſacerdotium diſcrimen facit. Secundò tabernaculũ illud, in quod introierit Chriſtus, maius & perfectius uocat, atq; illud in ueteri lege fuit. Summus pontifex immolaturus in terrenum ingrediebatur tabernaculum: Chriſtus uerò ipſum cœlum aſcendit. Nec ingrediebatur ſine ſanguine: oportuit ergo Chriſtum etiam cum ſanguine ingredi. Hinc ſanguinem fudit Chriſtus, ſed longè meliorem. nam ille inferebat ſanguinem beluinum: hic uerò proprium, humanum & ſanctum ſanguinem. Et pontifex quidem ſolus, & ſemel in ſanctum ſanctorum ingrediebatur, offerens pro ſuis & populi peccatis: neceſſe itaq; erat, ut ſolus etiam Chriſtus pro peccatis immolaret. Et immolauit quidem, ſed multo perfectius: non enim ſanguinem ſuum Deo fudit pro ſuis peccatis quæ nulla erant, ſed pro mundi peccatis. Quòd autem ſemel tantum ſanguinem fudit, in cauſa fuit, quòd unica oblatione coram Deo inuenit ſemper duraturam expiationem. Hæc autem hoc modo confirmat Apoſtolus: Si, inquit, beluino ſanguine purgata fuerint peccata ueſtra (quanquam ego ablutionem iſtam aliud nihil fuiſſe credam, quàm externum purgandi ritum & ueritatis typum) quanto ueriſimilius eſt, innocenti Chriſti & ſacro eius cruore deleri peccata credentium, cum is uerus ſit Dei filius, & immaculatum ſeſe Deo obtulerit? Et quod dicit, Chriſtum per ſpiritum æternum immolatum eſſe: non ita intelligendum eſt, quaſi ſpiritualiter tantum, non etiam uerè paſſus ſit, ſed ut notaret in Chriſto diuinitatem. D. Chryſoſtomus: Sacrificium, inquit, immaculatum erat, mundum à peccatis. Hoc enim eſt per Spiritum ſanctum, non per ignem, non per alium quædam. Sed quomodo abluit peccata? ita'ne ut poſthac liberè peccemus? Reſpondet Apoſtolus, Minimè. Sic enim purgauit ab his operibus, quæ uerè mortem adferunt animæ, ut quod ſupereſt breuiſſimum uitæ ſpacium, innocentiæ impendamus. Cæterùm quòd non paucos imbecilliorũ turbabat animos, mors uidelicet Chriſti, ait Theophylactus: Si enim mortuus eſt, inquiunt, quomodo dabit quod promiſit? huic iam Paulus medicinam adhibẽs, oſtẽdit propter hoc ratũ & firmum eſſe teſtamentũ, quia mortuus eſt Chriſtus: in uiuentibus enim teſtamentũ nõ dicitur, et inquit: Ob id quod ſanguinẽ fudit & oblatus eſt Chriſtus, no ui teſtamẽti mediator eſt. Siquidem is qui in ueteri teſtamento medius intercedebat inter Deum & hominem, non adferebat perfectam innocentiam: Chriſtus nouus interceſſor acceſſit, ut per mortem ſuam abolitis peccatis, quæ per prius illud teſtamentũ aboleri non poterãt, iam per Euangelicã*

doctrinam

doctrinam, promiſſionem ac ſpem accipiant æternæ hæreditatis: non Iudæi tantum, ſed quicunque uocati fuerint ad Chriſti conſortium, ut ſint hæredes uitæ ſempiternæ.

DIE FESTO ANNVNCIATIONIS MARIAE, *lectio Eſaiæ prophetæ* Cap. 7.

ADiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, in profundum inferni, ſiue in excelſum ſuprà. Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum. Et dixit: Audite ergo domus Dauid: Nunquid parũ uobis eſt moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? Propterea dabit Dominus ipſe uobis ſignum. Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emmanuel. Butyrum & mel comedet, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum.

EXPLICATIO.

Achaz Oziæ regis Iuda filius, quum à Raſin Syriæ rege, & Phoca rege Iſrael aduerſus eum conſpiraretur, commonefactus eſt à Propheta, ut ne formidaret à duabus caudis titionum fumigantium iſtorum: Dominum enim conſilia ipſorũ diſſipaturum. Quid tibi, inquit Propheta, uidetur eſſe difficile, quòd regna potentiſſima breui tempore finienda ſint, & tu cum populo tuo de magno periculo libereris? Pete tibi ſignum, nequaquã ab idolis, quorum errore retineris: ſed à Domino Deo tuo, qui tibi auxilium pollicetur, & ipſum ſignum optionis tuæ eſt unde poſtules, ſiue de profundo, ſiue de excelſo. Vis ut ſcindatur terra, & grandi hiatu inferi pateant: an ut aperiantur cœli? Verùm regis Achaz tanta fuit cùm perfidia, tum impietas, ut regis Aſſyriorum auxilium implorare quàm Deo fidere maluerit: ita perfidiæ ſuæ ac contemptui honeſtam excuſationem prætexens, multo ac antea peior fit: Non petam, inquit, & non tentabo Dominum. D. Hieronymus iuxta Hebræi ſermonis ambiguitatem legi poſſe dicit, Non exaltabo Dominum. Sciebat enim rex, ait, impius, quòd ſi ſignum peteret, accepturus eſſet, & glorificaretur Dominus. Ergo quaſi idolorum cultor qui in omnibus angulis platearum, & in montibus lociſq; nemoroſis aras conſtituerat, & pro Leuitis habebat phanaticos, non uult ſignum petere, quod præceptum eſt. Cũ ergo Achaz & diuinam promiſſionem, & ſignum quo confirmari poterat, contemneret, dicit quidem Dominus per Prophetam, ſe daturum Iudæis ſignum, ſed quod propter illorum incredulitatem in ſcandalum & ruinam illis ceſſurum ſit, ac inquit: Quia non ſolùm Prophetas perſequimini, & eorum dicta contemnitis, ſed & meæ ſententiæ contradicitis, & exhibetis mihi quaſi laborem ſeu luctam atq; certamen: propterea ego dabo uobis ſignum. Signum illud Ieſus Chriſtus eſt, è uirgine Maria citra omnem uirilem operam natus. Quando autem dicitur (ut D. annotauit Hieronymus) Dabit Dominus ipſe uobis ſignum: nouum debet eſſe atq; mirabile. Quòd ſi uerò Alma iuuenculam uel puellam ſonaret (ut Iudæi uolunt) & non uirgo pariat: quale ſignum poterit appellari? cum hoc nomen ætatis ſit, non integritatis. Habemus hic locum, cùm de uera Chriſti humanitate, tum de Mariæ uirginitate manifeſtiſſimum. Porrò dicitur domui Dauid: Puer qui naſcetur ex uirgine, à te appelletur Emmanuel: quia rebus ipſis probabis, à duobus inimicis regibus liberata, Deum te habere præſentem. Docet quoque idem D. Hieronym⁹, Vocabis, omnes interpretatos: attamen poſſe Vocabit intelligi, quòd ipſa ſcilicet uirgo quæ concipiet & pariet, hoc Chriſtum appellatura ſit nomine. Quod autem ſequitur, Butyrum & mel comedet: is ſenſus iuxta Hieronymum eſſe poteſt. O' domus Dauid, cui Dei ſermone præcipitur, ut inuoces in periculo conſtituta nomen Emmanuelis: non mireris ad rei nouitatem, ſi uirgo Deum pariat, quia tantam habeat poteſtatem, ut multo pòſt tempore naſciturus, te nũc liberet inuocatus: ipſe eſt enim qui uiſus eſt Abraham, & locutus eſt Moyſi. Dicam & aliud mirabilius, ne eum putes in phantaſmate naſciturum: cibis utetur infantiæ, adhuc tamen pannis inuolutus & butyro paſtus ac melle, habebit boni maliq; iudicium, ut reprobans mala, eligat bona. Non quòd hoc fecerit, dictum puta, aut reprobauerit uel elegerit: ſed quòd ſcierit reprobare & eligere, ut per hæc uerba noſcamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicaſſe ſapientiæ.

DOMINICA PALMARVM EPISTOLA, BEAti Pauli ad Philippenſes Cap. 2.

HOc enim ſentite in uobis, quod & in Chriſto Ieſu. Qui cũ in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum

exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſq; ad mortem, mortẽ autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & * donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

* dedit

EXPLICATIO.

D. Paulus ut plenius adhortaretur Philippenſes ad ſtudium concordiæ & humilitatis, Chriſti Domini exemplum proponit, dicens: Quemadmodum Chriſtus erga uos affectus fuit: ſic uos affecti eſtote inuicem. Non quæſiuit ille gloriam ſuã, ſed ſumma animi humilitate deiecit ac humiliauit ſeſe, ut nos exaltaret. Eſt autem in forma Dei eſſe, nihil aliud quàm Deo per omnia æqualem, adeoq; ipſum Deum eſſe. Hoc ipſum uerò quòd Deo erat æqualis Chriſtus, non ita reputauit (ait Paulus) aut poſſedit, ut ſolent qui aliquid per rapinam, & non iuſto titulo poſſident: huic enim perpetuò affixi hærent, ſemper metuentes ne per uim eripiatur ipſis, quod aliquando uiolenter rapuerunt. At Chriſtus non ita diuinitatem ſuam poſſedit. Nam cum naturâ Deus eſſet, ſecurus animi, non horruit aſſumere hominem, ut qui ſciret uirtutem diuinam nulla re poſſe uel obſcurari, uel ipſi eripi. D. Auguſtinus hunc locum exponens alibi: Rapina res eſt aliena, inquit, quæ per iniuriam poſſidetur. Cum ergo Dei filius naturâ eſſet filius, Deo per omnia æqualis, non rapina, id eſt alieno modo, ſed natura erat æqualis Deo. Quia uerò filius Dei non metuit deſcendere ex propria dignitate (ut cum Theophylacto loquamur) inaniuit ſemetipſum. Quomodo? Non formam ſuam mutans, ſed formam ſerui accipiens: neq; conuerſus aut tranſmutatus in hominem, ſed uerum hominem ſuſcipiendo: & quòd ueluti regia exutus trabea, formam ſerui aſſumpſit, per omnia ſimilis hominibus factus, æger, miſer, ſeruus, mortalis: ſumma, in omnem modum uerus homo eſt declaratus. Rurſum dicit, Humiliauit ſeſe: ne uelut inuitum eum exiſtimemus paruiſſe. Inanitio ergo illa filij Dei non eſt euacuatio, ſed humiliatio. Humiliatio uerò aliud non eſt quàm incarnatio, & mors in carne perpeſſa. Mortem autem crucis, ait: hæc enim & turpiſſima & grauiſſima erat. Ita uidemus, eundem Chriſtum ſimul & Deum uerum, & hominem eſſe uerum, qui pro expiatione noſtri ſeſe in mortem tradidit, ut nos per mortem ipſius innocentiſſimam æternùm uiueremus. Et confutantur hiſce Pauli uerbis omnes omnium ætatum hæreſes, partim diuinitatem Chriſti, partim humanitatem blaſphemantes: quemadmodum uidere eſt apud Chryſoſtomum & Theophylactum. Porrò ne quis offenderetur ſcandalo crucis, adiecit quædam de gloria Chriſti regnantis, oſtendens ſecundum humanam naturam ipſum uſqueadeò exaltatum, atque per humilitatem & ignominiam crucis illuſtratum, ut iam ad Ieſu illius conſputi & crucifixi nomen ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, non ſolùm quicquid eſt in terris: uerumetiam quicquid eſt uel apud inferos, uel apud ſuperos in cœlis. Sunt, qui nomen uſurpari uolunt pro potentia & maieſtate, & genu flectere poni pro adorare ac colere, ſiue uenerari. Deinde per participationem cœleſtium, terreſtrium & infernorum, complecti uniuerſitatis & omnium creaturarum intelligibilium numerum. Quid uerò eſt (inquit D. Chryſoſtomus) cœleſtium, terreſtrium & infernorum? hoc eſt omnis mundus, & angeli, & homines, & dæmones: aut & iuſti, & uiuentes, & peccatores: & omnis lingua confitebitur, quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus, ad gloriã Dei patris.[a] Cum ergo omne genu ſe flectet in nomine Ieſu Chriſti, conſequẽs eſt, quòd Chriſtus ſit Deus ſuper omnia in ſecula benedictus, cui ſubſunt omnia: & cui omnia noſtra, ſalutem & iuſticiam debemus.

Lib. 2. Contra Maximinum Arria. cap. 5.

a Eſaiæ 45.

SANCTISSIMO PASCHATIS FESTO EPISTOLA

beati Pauli ad Corinthios Cap. 5.

EXpurgate uetus fermentum, ut ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaq; epulemur, non in fermento ueteri, neque in fermento maliciæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & ueritatis.

EXPLICATIO.

Accuſauit D. Apoſtolus ſuperbiam & ſupinã negligentiam Corinthiorum, quòd in ſceleroſum quendam non animaduertiſſent. Et ubi illi potuiſſent obijcere: Eſto, unus eſt qui peccauit, quid hoc ad totã congregationem? ſimilitudine docet, quòd unius mali conſceleratiq; hominis exemplum, totam contagione inficit Eccleſiam. Poſtea à perſona ad rem delapſus, exhortationem ad innocentiam & uitæ prioris ſtudium ſubiungit. Vocat autem uetus fermentum, omnis generis uitia. Nec dixit, Purgate (inquit Theophylactus) ſed Expurgate: hoc eſt, ſumma diligentia purgate, ut ſitis noua maſſa, quæ non ſit mixta uitijs & malicia. Hic fermenti mentionẽ facienti obijci potuiſſet: Quid nobis cum umbris legalibus, quid cum fermento Iudaico? Propterea Chriſtianis quoq; ſuum Paſcha eſſe dicit, ipſum Dominum Ieſum, ſignificatũ per Iudaicũ illud. Quaſi dicat:[a] Hæbræi cũ emẽſi mare, liberati fuiſſent ab Aegyptiaca ſeruitute, iuſsi ſunt quotannis in huius rei ſymbolum ac monumentum, ſtato tempore mactato agno anniculo, ſeptẽ diebus ueſci panibus nullo fermento corruptis: habebaturq; piaculum, id temporis quicquam uſquã fermenti reperiri in ædibus. Vmbras rerum habebant illi: nos uerum Phaſe tenemus, agnum omnis maculæ neſcium. Is eſt Chriſtus Ieſus, pro nobis, à teterrima mortis & uitiorum tyrannide liberandis, in crucis ara immolatus. Semel Aegyptum euaſimus: ſupereſt ut iugiter hoc feſtũ celebremus, haudquaquam gaudentes atq; attollentes nos ijs rebus quibus olim capiebamur: hoc eſt, non fermento ueteris maliciæ ac uerſutiæ, ſed libis ac panibus nullo fermento uitiatis: id eſt moribus innoxijs, ſinceris, nulloq; fuco ſimulatis. Hæc ferè Theophylacti expoſitio eſſe uidetur. Sic enim ſcribit ille: Quia azymorum, hoc eſt fermento uacantium panum meminit, atq; hi paſchatis tempore edebantur, ſimulatque per allegoriam quid ſint azyma explicauit, nimirũ affectio uel animus uitijs non contaminatus: quid Paſcha [a] Exod. 12. *ſit allegoricè, in medium promit: Chriſtus, inquiens, Paſcha noſtrum eſt, pro nobis mactatus & immolatus. debemus igitur azyma, id eſt, omnem ab omnibus uitijs puritatem amplecti.*

IN OCTAVA PASCHAE EPISTOLA BEATI *Ioannis apoſtoli prima Cap. 5.*

OMne quod natum eſt ex Deo, uincit mundum. Et hæc eſt uictoria quæ uincit mundum, fides noſtra. Quis eſt autem qui uincit mundum, niſi qui credit quoniam Ieſus eſt filius Dei? Hic eſt qui uenit per aquam & ſanguinem, Chriſtus Ieſus: non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur, quoniam Chriſtus eſt ueritas. Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus. & hi tres unum ſunt. Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra: Spiritus, aqua & ſanguis. & hi tres unum ſunt. Si teſtimoniũ Dei accipimus, teſtimonium Dei maius eſt. Quoniam hoc eſt teſtimonium quod maius eſt, quoniam teſtificatus eſt de filio ſuo. Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.

EXPLICATIO.

D. Ioannes ubiq; hoc agit, ut fidem ſimul & charitatem doceat: propterea quòd ſciebat neque fidem abſq; charitate, neq; charitatem abſq; fide aliquid eſſe. Porrò quòd Deum diligamus, ita liquebit, inquit, ſi ſeruemus illius præcepta. Terribiles quidem malorum ſpecies obijcit mundus, exilium, infamiam, paupertatem & mortes. Ingens eſt pugna, ſed parata uictoria. quicquid enim ex Deo natum eſt, uincit mundum. Quibus autem præſidijs uincit mundum? num opibus? num copijs? num machinis bellicis? num eruditione mundana? Nequaquam. ſola fiducia qua ſe totos committunt pugnatori Deo, uincunt mundum, quantumuis ſæuientem. Huc refer integrum cap. 11. ad Hebræos, de uirtute fidei ſcriptum: & uidebis, quomodo fide uicerint mundum omnes à condito mundo ſerui Dei. Huc pertinet & illud Chriſti uerbum: Et portæ infernales non præua Match. 16. *lebunt aduerſus eam Eccleſiam, quæ per fidem Chriſto Ieſu innititur. Si quidem eripiuntur opes, obijcit fides: Habes theſaurum in cœlo. eijceris in exilium, ſed expectat ſuum municipem patria cœleſtis: intentatur mors, ſed hanc ſequetur immortalitas. Quis eſt igitur, qui uincit mundum?*

non ſatrapes, non diues, non philoſophus: ſed is, quiſquis eſt, qui uerè crêdit, quòd Ieſus eſt filius Dei. Sed nunquid ſola diuinitatis eius fides & confeſſio ad ſalutem ſufficit? Enimuerò obſeruandum ac credendum, quomodo ille filius Dei prior uicerit mundum, et aſſecutus ſit immortalitatem. Qui ergo erat æternus Dei filius, factus eſt homo in tempore, ut per diuinitatis ſuæ potentiam creatos per humanitatis ſuæ infirmitatem recrearet. Venit itaq; in hunc mundum aſſumpto noſtro mortali corpore, ut pro nobis uinceret. Quibus autem

a Tres ſunt in cœlo qui teſtimonium dant, Pater, uerbū, & ſpiritus.

præſidijs armatus uenit ille? Per aquam, ait Apoſtolus. Baptizari enim uoluit immunis ab omni peccato, ut nobis largiretur innocentiam, ut nos ablueret à peccatis. Per ſanguinem quoq;: ſiquidē mori uoluit in cruce, ut nobis aperiret uiam ad immortalitatem. Verùm non ſolùm duobus his indicijs teſtatus eſt ſe fuiſſe Chriſtum & Seruatorē mundi, quòd baptiſmum accepitut homo nocens, quòd mortuus eſt ut homo ſceleroſus, cum unus omnium innoxius eſſet ab omni peccato: ſed & ſpiritus apparens ſpecie columbæ de illo teſtatus eſt, quòd is eſſet quem pater dediſſet Seruatorem mundi. Ioan. 1. Atteſtante autem ſacra Scriptura, baptizato iam in Iordane Domino, deſcendit Spiritus ſanctus, teſtimonium illi perhibens, quia ueritas eſt: hoc eſt uerus Dei filius, uerus mediator Dei & hominū, uerus humani generis redemptor ac reconciliator. Quod etiam ipſe baptiſta, uiſo eiuſdem ſpiritus aduentu intelligens, ait: Qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quē uideris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto: et ègo uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Cum autem à multis negabatur, uerum eſſe quòd Ieſus ſit Chriſtus: ueluti in foro res agatur, producit teſtes. Quia (inquit) Moſes uoluit, ut res dubiæ diſcernerentur teſtium conteſtatione: En nobis tres teſtes, quorum haudquaquam uanum eſſe poteſt teſtimonium: quorum primus ſpiritus eſt. Et hic non ſolùm in Iordane teſtificatus eſt de illo: uerùm in die Pentecoſtes. Aqua deinde & ſanguis dedêre teſtimonium, quoniam Ieſus eſt ueritas: quoniã de latere eius in cruce mortui manarunt. Indiuidua hæc manent, nihilq; eorum à ſui cōnexione ſeiungitur, quin in nobis unū ſunt, non natura eiuſdem ſubſiſtentiæ, ſed eiuſdem operatione myſterij. Spiritus enim nos per adoptionem filios Dei fecit, ſacri fontis unda nos abluit, ſanguis Domini nos redemit. Porrò etſi plura annotarit Eraſmus in illud membrum, [a] Quoniã tres ſunt, etc. omnia ferè exemplaria non haberet tamen ut paraphraſtes hunc locū diligenter enarrans: Tres ſunt, inquit, in cœlo, qui teſtimonium præbent Chriſto, Pater, Sermo et ſpiritus. Pater, [b] qui ſemel atq; iterum uoce cœlitus emiſſa palàm teſtatus eſt hunc eſſe filium ſuum, egregiè charū: Sermo, qui tot miraculis editis, qui moriens et reſurgens declarauit ſe uerum eſſe Chriſtū, Deum pariter atq; hominem, Dei & hominum conciliatorē: Spiritus ſanctus, qui in baptizati caput deſcendit, qui poſt reſurrectionem delapſus eſt in diſcipulos. Atq; horum trium ſummus eſt conſenſus: Pater eſt autor, filius nuncius, ſpiritus ſuggeſtor. Hæc ille. Cæterùm quæ dixit D. Ioannes, fortius confirmat tali argumēto: Quòd ſi, inquit, teſtimonium hominū recipimus, æquū eſt ut plus habeat apud nos ponderis teſtimoniū Dei. At diuinū teſtimoniū hoc palàm aſſeuerat, quod diximus de filio, nempe quòd Chriſtus ſit doctor cœleſtis, uita et redemptio orbis. Quia uerò cognouimus eum ut filiū Dei & unicū Saluatorē mundi, æquum eſt ut toto corde Ieſu Chriſto fidamus, et nitamur ut ſaluti. Et qui teſtimonio Dei credit, quo teſtatus eſt Ieſum eſſe uitam & ſalutem, is ipſam uitam & redemptionem habet in ſeipſo: qui autem hoc diuinum teſtimonium nō ſuſcipit, is Deum mendacij coarguit: cauſa, quia non credit in teſtimonium.

b Matth. 3. & 17.

Ioan. 1.

Deut. 17.

DOMINICA MISERICORDIA DOMINI EPIſtola, prima Petri ſecundo capite.

CHriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquēns exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. Qui peccatum nō fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non cōminabatur. Tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè: qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, iuſticiæ uiuamus, cuius liuore ſanati eſtis. Eratis enim ſicut oues errantes: ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem & epiſcopum animarum ueſtrarum.

EXPLICATIO.

Oſtendere uolens D. Petrus, quòd religio Chriſtiana nō promittat in hoc ſeculo cultoribus ſuis opes amplas, uoluptates uarias, honoresq; ſplēdidos, ſed crucē & afflictionē: ab exēplo Chriſti

trahit

trahit argumentum, ut ad patientiam rapiat. Audis (inquit Beda) Chriſtus paſſus eſt pro nobis, & gaudes quia pro te mortuus eſt Chriſtus. attende quod ſequitur: Relinquens nobis exemplũ, ut ſequamini ueſtigia eius. Exemplum tribulationum, non deliciarum, contumeliarum, flagitiorũ, dolorum, opprobriorum, &c. In Pſalmo [a] ſcriptũ eſt: Propter uerba labiorum tuorum ego cuſtodiui uias duras. Propter quæ uerba labiorum Dei? niſi quibus promittit uitam æternã. Hæc ille. Vnde nos colligimus, Chriſtum non tam ad ſalutem & propitiationem, quàm ad lucem & exemplum mundi miſſum eſſe mortalibus. In Euangelio ſecundum Matthæum legimus dixiſſe Dominũ: Si [b] quis uult me ſequi, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Illò autem uidetur alluſiſſe Petrus, qui et metaphoram tranſumpſit ab ijs qui ueſtigijs quibuſdam imprudentioribus uiam ueluti delineant. Hinc ſuccisis membris, quid aut qualia paſſus ſit Chriſtus, enarrat. Quid (ait) ille malorum non pertulit, qui cum latronibus crucifixus eſt? Quid eodem innocentius, qui adeò nullum admiſit facinus, ut nec in lingua illius ſit ullus unquam repertus dolus? Nos uerò peccatores ſumus, adeó'que non niſi ex dolis, mendacio & hypocriſi conſuti. minus igitur mirandum, ſi & nos affligimur. Item cum dira in Chriſtum congererent conuicia Iudæi, & horum primores phariſæi, cum'que Domino non deeſſent grauiſsima ſcelera, quæ in aduerſarios uere potuiſſet eiaculari: obticuit tamen, imò & pro hoſtibus ſuis patrem obſecrauit, cæcitatis eorum miſertus. Rurſum cum indigna pateretur Dominus, cum pro omnipotentia ſua & diuina uirtute ſemel potuiſſet omnes extinguere: non tamen minitabatur uindictam, ſed omnem uindictam patri reliquit, quem & iuſtum iudicem eſſe nouit: qui ut nemini irrogat iniuriam, ita nullam illatam iniuriam ſinit impunitam. Diſcamus ergo & nos uindictam eidem tradere Deo, iuſto & æquo ultori. Cæterùm occaſione accepta Petrus ex Eſaia modicè ab inſtituto ſuo deflectens, ſcribit de gratia & redemptionis precio, de'que iuſtificatione per Chriſtum, dicens: Cum nos onere peccatorum grauati ſuccubuiſſemus turpiter, & iamiam æternum expectaremus ſupplicium, Deus noſtri miſertus, filium ſuum in mundum miſit, qui ferendo oneri idoneus eſſet. Veniens ergo in mundum filius Dei, hominis factus eſt filius, ſuſcepta humana natura, in qua in crucem adactus, peccata noſtra munda ſua carne, ſancto inquam holocauſto expiauit: quod quidem holocauſtum diuinæ literæ peccatum appellitãt, propterea quòd pro peccatis ſit oblatum. Sicq; Chriſtus ſua immerita morte nobis debitam mortem depulit, ut illius mortem ac reſurrectionem interim imitemur, ac mortui priſtinis peccatis cupiditatibus'que, quibus addicti ſeruiebamus, poſthac uiuamus innocentiæ, cui nos ille conſecrauit, omnis innocentiæ fons, qui noſtram impietatem in ſe tranſtulit, ut nobis ſuam conferret iuſticiam. Nos offenderamus, ille uapulauit: noſtra erat culpa, in illum ſæuijt animaduerſio. Proinde iuxta uaticinium Eſaiæ, Nos illius liuore ſanati ſumus. Eſt autem liuor (quemadmodum docti uolunt) ueſtigium plagæ in cute, uel tumor ex plaga concretus. Intellexit itaque Propheta uerbera, uulnera, ſanguinis effuſionem, & ipſam mortem, quæ uita & emundatio noſtra eſt. Et propterea inquit Apoſtolus: Huic igitur acceptum ferre debetis innocentiam ueſtram, quod priſtinæ uitæ peccata non imputat Deus: huius uinculis, huius plagis, huius uulneribus, huius cruci, huius morti debetis. Nam antè uelut oues palantes abſque duce alij aliò aberrabatis, quo quemque ſua ducebat cupiditas, exiſtimantes licere quicquid liberet: ſed ab errore priſtino nunc conuerſi eſtis ad Chriſtum Ieſum, paſtorem & curatorem animarum ueſtrarum. Hunc ſi ſequamini, peruenietis ad immortalitatis gloriam.

Esaiæ 53.
a Psal. 16.
2. Cor. 5.
b Matth. 16.
Esaiæ 53.

DOMINICA IVBILATE EPISTOLA BEAti Petri prima Cap. 2.

OBſecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere uos à carnalib. deſiderijs, quæ militant aduerſus animam, conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detrectãt de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos conſiderantes, glorificẽt Deum in die uiſitationis. Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deũ, ſiue regi quaſi pręcellẽti, ſiue ducibus, tanq̃ ab eo miſsis ad uindictã malefactorũ, laudem uerò bonorũ. Quia ſic eſt uoluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: Quaſi liberi, & non quaſi

uelamen habentes maliciæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite: Deum timete, regem honorificate. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Hæc eſt enim gratia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

EXPLICATIO.

D. Petri inſtitutum eſt, innocentiam ſanctorum pectoribus inſerere. Verùm iſtud iam clariſſimis ingerit uerbis, cum dicit: Poſtquam agnoſcitis Dei ſingularem erga uos beneficentiam, quos ſanguinis precio redemerit, quos filij morte ſibi reconciliarit, quos in filiorum ius adoptatos ad immortalitatis hæreditatem uocarit: obſecro uos, ut uitæ ſanctimonia & dignitati ueſtræ, & benignitati diuinæ, & tanto præmio reſpondeatis. Blandis eos uerbis compellat, & monet meminerint ſortis ſuæ, nempe quòd in hiſce terris non habeant manentem locum, ſed uelut aduenæ ſint, & peregrini. Eò igitur properare uelint, ubi ipſis eſt patria, ubi repoſita eſt cœleſtis hæreditas. Per carnales uerò concupiſcentias intellexit totam ſcelerum & peccatorum uniuerſitatem, quæ ex concupiſcentia animi, malorum omnium fonte & fomite, exiſtit. De ea ad Rom. 7. Anima autē accipitur hic pro mente religioſa, & illuminata à Deo. Illam, inquit, oppugnant concupiſcentiæ carnales, ut uincant, occidant, & in ſempiternum demergant interitum.

Metaphora à militia tracta.

His iunguntur argumenta quædam, quibus auditores ad uitæ ſanctimoniam trahat. Congruat (inquit) uita profeſſioni, ut ueſtri mores & alios alliciant ad Chriſtum, quos habet paganiſmus, inter quos uiuitis: ut obtrectationem illorum qua de uobis maledicunt odio Chriſti quem ignorant, & odio religionis quam exiſtimant maleficam eſſe ſuperſtitionem, refellat integritas morum ueſtrorum, atque in omnes beneficentia: quibus rebus compertis reſipiſcent & illi, agnoſcentes errorem ſuum, afflati miſericordia Dei, cum illi uiſum fuerit & illos attrahere, qui uos delegit, iam'que glorificent eum ex ueſtris pijs operibus, quem antè ignotum deteſtabantur. Vbi uerò D. Petrus ſatis ſuper'que de uera diſſeruit religione, certitudinem uitæ noſtræ oſtendens: præterea monens, ut in hac per patientiam uitæ'que ſanctimoniam conſtanter perſeueremus in finem uſque: poſthac ad præcipua Chriſtianorum officia deſcendit. Primò autem diſſerens de obedientia, magiſtratui & legibus ciuilibus præſtanda, ait: Habet & hic mundus ordinem ſuum, qui per occaſionem religionis turbandus non eſt, quatenus id licet incolumi Chriſti gloria. Ita Chriſtus uos uoluit liberos à peccatis, ut tamen ultrò nihil non feratis ob Euangelij negocium, obtemperantes & ſubmittentes uos non modò Chriſtianis, uerumetiam ethnicis magiſtratibus: ſiue rex ſit ille, obediendum eſt tanquam publica authoritate præminenti: ſiue præſides, per quos in prouinciam miſſos rex adminiſtrat reſpublicas, obtemperandum eſt. præſident enim iſti cum authoritate, ut nocentes ac ſceleroſos ſuppliciorum metu coerceant, ac probos præmijs inuitent ad officium. Sic enim uult Deus, ſummus ille princeps ueſter, ne quam anſam præbeatis illorum imprudentiæ, qua poſſint in crimen uocare profeſſionem Euangelicam, ſi ſenſerint ſuam authoritatem à uobis negligi. Nec eſt quòd quiſquam ueſtrûm ſe libertatis Chriſtianæ titulo, obedientia magiſtratus iuſta ſubducat. Liberi ſanè eſtis: ſed à peccatis, ne illa uobis dominentur: à lege, id eſt, umbra & maledictione legis. nemo igitur malitiæ ſuæ aut inſtituto peruerſo debet prætexere libertatem, quaſi uerò Chriſtiana libertas licentia peccandi ſit, quam mox titulo libertatis defendere liceat. Non debetis ſeruitutem hominibus: ſed quoniam eſtis ſerui Dei, ob huius gloriam ſubmittetis uos omnibus lubentes ac uolentes. His præmiſſis, monet congruum cunctis impendere honorem, & iuxta imperium Domini Cæſari quæ Cæſaris ſunt, & Deo reddere quæ Dei ſunt. Et bene inter alia fraternitatem diligere iubet liberos, ut eos quoque qui ſibi temporali conditione fratres in Chriſto factos recolant, unà cum ipſis patrem inuocantes eum, qui ſine acceptione perſonarum iudicat. Tantumq; dicere uidetur: Si quid officij, ſi quid honoris debetur etiam Ethnicis, ob munus publicum quod gerunt, id perſoluite omnibus, ne quid offenſi reddātur alieniores ab Euangelij profeſſione: peculiari tamen charitate par eſt proſequi, quos communis profeſſio fratres uos reddidit. Deum timete, cuius oculos nemo fallit. Iam ut ſuo ſatisfaciat officio D. Petrus, ſeruos inſtituit, qui ſeruitutem ſeruiebant, & ſub infidelium dominorum iugo gementes, indignum putabāt ut liber populus, Chriſtianorum uidelicet, tam indignis modis opprimeretur ab impiorum dominio. Ait ergo: Nolo,

ut ſerui

ut ſerui ora ſua herili ſubducant capiſtro: ſed potius uolo ut ſubſint dominis ſuis, adeo'que & cum timore ac reuerentia ſubſint. Non ſolùm autem bonis ac æquis, ſiue humanis: ſed etiam prauis ac aſperis, ſiue difficilibus. Et illud demum meretur laudem. Nam ita demum grata eſt Deo ueſtra patientia, cum præter meritum afflicti, tamen æquanimiter toleratis, non metu hominum, ſed ob Dei gloriam (in hoc enim uocati eſtis) & quo quiſque impenſius diligit Deum, hoc alacrius perpetitur quicquid ad illius pertinet ſublimem gloriam.

DOMINICA CANTATE EPISTOLA BEAti Iacobi apoſtoli Cap. 1.

OMne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec uiciſſitudinis obumbratio. Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus initium aliquod creaturæ eius, ut ſcitis, fratres mei dilectiſsimi. Sit autē omnis homo uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim uiri iuſticiam Dei non operatur. Propter quod abijcientes omnem immundiciam & abundantiam malitiæ, in manſuetudine ſuſcipite inſitū uerbum, quod poteſt ſaluare animas ueſtras.

EXPLICATIO.

Captiuitas Aſſyriaca, deinde Babylonica, motus item Aſiatici & Aegyptij, item inteſtina diſſidia & Romanorū arma, denique & rabies Phariſaica cuius meminit Lucas in Actis cap. 8. Iudaicam gentem in uarias diſiecerant terras. Vt autem Petrus peculiaris fuit Iudæorum apoſtolus, ita & Iacobus quoq;. Scribit ergo Iudæis ſic diſperſis. Poſtquam aūt [a] docuit, uitia quibus tentamur, nō à Deo ſed à nobis ipſis eſſe: oſtendit, quicquid boni agimus, hoc à Deo donante prouenire. & ait: Vt Deus ſuapte natura purè ſummeq; bonus eſt: ita nihil ab illo proficiſcitur, niſi bonum. Quicquid igitur in nobis eſt ueræ cognitionis, quicquid puri ſinceriq; affectus, id à nobis nō oritur, qui alioqui nihil aliud ſumus quàm peccatores, & ignorantes: ſed è ſublimi proficiſcitur, ab autore bonorum omnium uenit, quicquid uerè bonum eſt: à fonte totius perfectionis obtingit, quicquid legitimum & perfectum eſt: quicquid uerè lucidum eſt, id nobis ex ſeſe mittit ille pater & princeps omnis ueræ lucis. Hæc non impertit meritis noſtris, ſed gratuitò nobis largitur, ut eſt naturâ benignus. Egregiè itaque Iacobus oſtendit, à Deo eſſe omne bonum, ab homine autem omne malum, qui in peccatis concipitur, & naſcitur filius iræ. Porrò ſubijcit apoſtolus Iacobus, quod maximè ad hanc rem pertinet, nempe Deum incommutabilem eſſe, ſemper ſui ſimilem, & nihil apud eum quod ulla uiciſſitudine caliginis obfuſcetur. Præterea quòd Deus ſalutis et gratiæ omnisq; boni, non perditionis, peccati ac mali author ſit, liquet uel ex æterno Dei conſilio, & fine uocationis noſtræ. Adam genuit nos morti: ſeductus enim [b] mendacibus ſerpentis pollicitationibus, uitam amiſit, peccatorumq; tenebris obſcuratus genuit nos tenebris obnoxios: Deus uerò noſtræ miſertus calamitatis, ſola ſua bonitate regenuit nos, non iterum ex corrupto ſemine carnis, ſed ex puriſſimo ſemine ſermonis æterni ac ueridici. Mendax erat ſermo ſerpentis, & à ſtatu innocentiæ deiecit: uerax eſt ſermo doctrinæ Euangelicæ, per quem cooptamur in hæreditatē immortalitatis. Atque hoc honore dignatus eſt nos pater cœleſtis: ſic illi uiſum eſt ab æterno, ut inaudita ratione conderet in terris nouam creaturam, nosq; huius nouæ cōditionis ueluti primitias quaſdam eſſe uoluit, qui inter primos ſumus ad Euangelicam uocati doctrinā. Hæc D. Iacobus de prouidentia Dei. Iam uerò conſequenter docet, ſuperеſſe ut nos uiciſſim illius munificentiæ pro uirili reſpondeamus. Dicit enim: Semel exuimus ueterem hominem cum erroribus, cum affectibus, cum uitijs ſuis: nunc æquum eſt, ut diuerſa ſequamur. Antehac maluiſtis uideri magiſtri quàm diſcipuli: nam id uobis perſuadebat ambitio, quòd doctior habeatur uulgò qui loquaciſſimus ſit: maluiſtis iraſci rectè monenti, quàm agnoſcere culpam: nunc autem quiſquis haberi uult nouus homo, ſit ad diſcendum uelox, & circumſpectus in ſermonibus, ne ſcilicet lingua mentem præcurrat; aut aliud loquatur de religione Dei'que operibus, quàm ipſa præſcripſerit pietatis doctrina. Oportet etiam pios homines procul abeſſe non ſolùm ab omni uindicta, uerumetiam ab omni maledicentia. ſitis ergo ad iram tardi, hoc eſt animi potentes, patientes & longanimes. Nam ira hominem ſibi ipſi eripit, ut nul-

a Beda.

b Gene. 3.

ut nullum locum habeat ullum pietatis officium. Ita ſanè non omnem iram uetat: ſed ut non quaſlibet ob cauſas iraſcantur. Nume.25. Exod.32. 3.Reg.18. Hinc Phinees, Elias & Moſes laudantur ob ſeueritatem, quam in peccantes exercuerunt, qui alioqui mitiſsimi fuerunt. Cæterùm ubi ſatis oſtendit Iacobus, Deum nos ex mera beneficentia genuiſſe per ſermonem ueritatis, nunc infert: Vt ergo huic ſemini, naturæ'que reſpondeamus diuinæ, age deponamus à nobis omnem immundiciam, repurgate mentem ab omnibus uitijs & cupiditatibus: præterea deponant ſinguli malitiam: ſiquidem his rebus onuſta mens, non eſt capax ſermonis Euangelici. Repurgato autem in hunc modum animo, iam recipite illum ſermonem: id eſt, per regenerationem illam cœleſtem inſitam pectoribus uim. recipite autem uerbum illud Dei, quod pectoribus ueſtris imponitur, cum modeſtia & manſuetudine. Sic aũt poterit animas ueſtras ille ſermo Dei ſaluas facere.

DOMINICA VOCEM IVCVNDITATIS EPIſtola, Beati Iacobi apoſtoli Cap. 1.

Estote factores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uoſmetipſos. Quia ſiquis auditor eſt uerbi, & non factor, hic comparabitur uiro conſideranti uultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit enim ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertis, & permanſerit, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit. Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, nõ refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum: huius uana eſt religio. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt: Viſitare pupillos & uiduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo.

EXPLICATIO.

Lectio hæc cum ſuperiori cohæret. Cum enim antea ad audiendum uerbum cohortatus ſit: iam nunc ut audita quoque diligenter præſtemus admonet. Neq; enim ſatis eſt, more philoſophorũ & Iudæorum legem memoriter tenere, ipſas'que uiuendi rationes, cum in uita hominis felicitas ſita ſit, dicente Chriſto: Matth.7. Omnis qui audit ex me ſermones hos, & facit eos, aſsimilabo eum uiro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſuper firmam petram. Proinde et D. Iacobus ex doctrina Chriſti hortatur ſuos, ut quod didicerunt ex doctrina ueritatis, opere compleãt pietatis. Addit autem egregiam parabolam, qua explicet quàm uanum et inutile ſit audiſſe quidem uerbum Dei, ſed parum cogitaſſe de moribus ad illud corrigendis: Vultis audire, inquit, quàm nullum fructum referat, qui leuiter & incogitanter Euangelicum ſermonem audit: ſimillimus eſt homini contemplanti faciem ſuam in ſpeculo. contemplatur tantum, nec enim poteſt mutare faciem natiuam, néc alius diſcedit à ſpeculo quàm acceſſerat: imò quoniam ideo tantũ acceſsit, ut uideret qua forma eſſet, nec cogitat quidem de mutãdis formæ uitijs, ſed ſimulatq; recedit à ſpeculo, ne meminit quidem qualẽ ſeſe conſpexerit. Deinde uerò opponit orationis membrũ contrarium. Et quod prius uocauit ſpeculũ, id nũc appellitat legem perfectã libertatis: Qui, inquit, accedit non tantum ut audiat, non uti uerbo Dei tanquam ſpeculo utatur, ut mox ad curas huius mundi uerſus, uideatur oblitus quod audijt: ſed ad eius normam uitam omnem componat, pijs operibus exprimens quod animi medullis penitus infixit: hic demum beatus erit, non quòd audierit, ſed quòd uerè et ex animo crediderit, fidemq; expreſſerit factis. Conatur ergo probare D. Iacobus, illam fidem quam iactabant quidam, bonis operibus uacuam, nihil aliud eſſe quàm inanem opinionem, & eam fidem prodeſſe quæ ſe bonis operib. prodit. Iam uerò planius oſtendit contra quos diſputet, qui uidelicet linguam ſuam non frenant: deinde qui corda ſua ſinunt aberrare. In quibus ſpeciebus omnia alia complexus eſt uitia. Laxant autem frena linguæ, qui irruerenter de Deo & operibus eius loquuntur & iudicant, qui'que ſibi non temperant à conuicijs, obtrectationibus & turpiloquijs. Corda uerò ſua aberrare ſinunt praui homines, & ſeſe totos affectibus & concupiſcentijs tradentes. Qui autem tales ſunt, utcunq; iactitent fidem iuſtificantem, indubiè tamen uani ſunt, uanaq; ipſorum eſt religio: quandoquidem Deus intimos animi affectus intuetur, & ex ijs nos æſtimat. At dixerit aliquis: Quæ'nam igitur ſunt iſta facta, quæ nos uerè reddunt religioſos? reſpondet, ac inquit: Vultis audire quæ ſit uera religio apud patrem, qui non humano iudicio uos æſtimat? Nimirum hæc eſt pura et immaculata religio,

ligio, ut quemadmodum nos experti ſumus Dei erga nos & miſericordiam & beneficentiam, ita nos uiciſsim erga proximum & miſericordes ſimus & benefici: id'que non aliqua ſpe redituri ad nos officij mutui, ſed ex mera ſincera'que charitate, præmium officij noſtri non aliunde quàm à Deo expectantes, qui ſibi patitur imputari, quicquid in fratrem ipſius amore collocauerimus. Per orphanos ergo & uiduas, omnes intelligit homines, auxilio & conſilio deſtitutos, quibus nos opera noſtra prodeſſe poſſumus: per mundum uerò intellexit omnia quæ ſunt in mundo, ut ſunt concupiſcentia carnis, oculorum, &c. Hæ'que res ſunt quæ uerè reddunt impium & impurum hominis animum: à quibus quiſquis abfuerit, is demum uerè religioſus eſt apud Deum patrem, qui nos exemptos à terrenis euocauit ad cœleſtia.

IN FESTO PHILIPPI ET IACOBI APOSTOLORUM Epiſtola ſeu lectio, Sapientiæ Cap. 5.

STabunt iuſti in magna conſtantia, aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerũt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, gementes præ anguſtia ſpiritus, dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij: Nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt.

EXPLICATIO.

Qui D. Hieronymo ullam adhibent fidem, librum unde deſumpta hæc ſunt uerba, apud Hebræos haberi negabunt: & quis illius author ſit, à multis addubitatur: ſunt tamen qui eum Philoni Iudæo aſcribant. Vtcunque uerò res ſeſe habeat, hoc unũ liquet, plenum ipſum eſſe abſtruſis et diuinis myſterijs, de aduentu Meſsiæ, id eſt Domini Ieſu, & paſsione eiuſdem. In hac autẽ lectione principiò per antitheſin oſtenditur, qualis piorum & impiorum fortuna in extremo illo die futura ſit. De hoc die D. Apoſtolus ſcribẽs [a] Theſſalonicẽſibus: Nolumus uos, inquit, ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos qui dormierũt per Ieſum, adducet cum eo. Et poſt pauca: Ipſe Dominus in iuſſu & in uoce archangeli, & in turba Dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Tunc quidem ſtabunt iuſti, qui pro teſtamento Chriſti corpora ſua tradiderunt, & in ſanguine agni lauerũt ſtolas ſuas, magna cum conſtantia: firmati enim ſunt ſupra firmam petram: & conſtanter eos, à quibus afflicti ſunt propter ipſam iuſticiam et ueritatem, & intuebuntur et accuſabunt, certi quòd nullis perſecutionibus uel malis in poſterum obnoxij futuri ſint. Iam demum præſtabit Chriſtus re ipſa quod uerbis eſt pollicitus, [b] dicens: Beati eſtis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Porrò quum ſcriptum ſit: Omnes nos mani- 2.Cor.5. feſtari oportet ante tribunal Chriſti; ut referat unuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum: aderunt præſtò ipſi quoque impij, ac uidentes iuſtos glorioſos omni ex parte, quod nunquam futurum crediderunt, expaueſcẽt, & conſternatis animis erunt, atque inſperata piorum ſalus ita eos uret & percellet, ut ad pœnitentiam, tametſi ſeram (iam enim miſericordia Dei nullum habebit locum, cum iuſtus iudex red- a 1 Theſ.4. diturus ſit unicuique ſecundum opera eius) adacti, errorem ſuum apertis uerbis teſtaturi ſint. De epulone illo ſatis claret, qualis pœna & cru- Lucæ 16. ciatus maneat eos qui hic impiè uixerunt: eam tunc quidem coràm & uidebunt, & quantas delicias accepturi ſint, qui piè in his terris Chriſto militarunt. Cæterùm in ſermone quem impijs tribuit, tria diligenter obſeruanda erunt: principio, quòd errorem confitentur. dicunt enim ſe eſſe inſenſatos, quòd ſcilicet de futuris nunquam cogitarint: adeo'que indignè ſanctos in hoc mundo tractatos eſſe, uel tandem agnoſcunt, cum illi ipſi ſint qui contempſerunt uitam mundi huius, ut peruenirent ad præmia regni: quos proinde inſanos iudicarunt, quòd contemnebant præſentem felicitatem. Deinde ubi uident eos computari inter filios Dei, hoc eſt ad confor- b Matth.5. tium angelorum & totius cœleſtis militiæ aſſumi, qui ſibi nunc aſcribunt & tribuunt inſaniam, qui in hoc mundo & pro ſanctiſsimis

habeban-

habebantur, & ſanctos hoc nomine deridebant, quòd in gratiam Chriſti nullum non crucis genus
a Ioan.16. *patienter ſubibant. Poſtremò quantum dolorem, quantamq; miſeriã habituri ſunt illi, qui tunc abripientur ad infanda tormenta, ubi (ut Scriptura di*
Eſaiæ ult. *cit) uermis non moritur, & ignis non extinguatur: præſertim quòd piorum ſolatia & gaudia incomparabilia animus uolunt, quæ (ut Chriſtus dixit [a]) nemo unquã auferre poterit. Ergo tollat unuſquiſq; crucem ſuam, & ſequatur ipſum Chriſtum per ignem & aquam, & pius Dominus inducet eum in refrigerium.*

FESTO CELEBRI ASCENSIONIS DOMINI LE-*ctio, Actuum Apoſtolorum Cap.1.*

PRimum quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Ieſus facere & docere, uſque in diem qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt: Quibus & præbuit ſeipſum uiuum poſt paſsionẽ ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et conueſcens præcepit eis, ab Hieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſsionem patris, quam audiſtis, inquit, per os meum: quia Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Dixit autẽ eis: Non eſt ueſtrûm noſſe tempora uel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate: ſed accipietis uirtutem ſuperuenientis Spiritus ſancti in uos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & uſque ad ultimum terræ. Et cum hæc dixiſſet, uidentibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cumq; intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo uiri aſtiterunt iuxta illos, in ueſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis in cœlũ, ſic ueniet, quemadmodum uidiſtis eum euntem in cœlum.

EXPLICATIO.

De Theophilo iſto, cui Lucas hiſtoricos libros ſuos dedicauit, multi diſputant, Epiſcopus'ne, an magnas aliquis, uel communis omnium ueritatis & Dei ſtudioſus fuerit. At ut parũ refert, ſic ſufficiat quòd Lucas hic omnem Chriſti uitam in facta et doctrinam partitus eſt. Scribit aũt: Quanquam dubium non eſt, quin tota Ieſu uita fuerit unicum exemplar abſolutæ pietatis: tamen omiſsis his quæ in medio geſta ſunt, ea potiſsimùm tractanda in præſentiarum ſuſcepimus, quæ nouimus exhibita per illum, uel in lege adumbrata, uel à Prophetis promiſſa, & quibus orbi tradidit nouam & Euangelicam philoſophiã. Harum rerũ ſeriem proſecutus ſum (inquit Lucas) ad eum uſq; diem, quo, poſteaquã rediuiuus à morte præceperat Apoſtolis ſuis, ut accepto Spiritu ſancto prædicarent Euangelium cunctis totius mundi nationibus, receptus eſt in cœlum, unde uenerat. Et proinde frequenter illis apparuit, non quemadmodum ſolent ſpectra: ſed uarijs & euidentibus argumentis declarans, ſe uiuum recepiſſe corpus.
D. Auguſtin. de ago. Chriſt. cap. 24. *Neſcire plures quale ſit hoc corpus, cum luce clarius ſit, audiamus D. Auguſtinum. ait ille: Nec audiendi qui negant tale corpus Domini reſurrexiſſe, quale poſitũ eſt in monumento. Si enim tale non fuiſſet, ipſe non dixiſſet poſt reſurrectionẽ diſcipulis: Palpate & uidete, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut uidetis me habere. Sacrilegum eſt enim, credere Dominum noſtrũ, cum ipſe ſit ueritas, in aliquo fuiſſe mentitum. Et poſt pauca: Si enim potuit ante paſsionem clarificare illud, ſicut ſplendorem ſolis: quare non potuit & poſt paſsionem, ad quantam uellet ſubtilitatem in temporis momento redigere, ut per clauſa oſtia poſſet intrare? &c. Porrò Dominus Ieſus non ſolùm præbuit ſeſe conſpiciendum oculis, audiendum auribus, contrectandũ manibus: uerumetiam familiariter cum illis uiuens, cibum unà cœpit: quo non aliud uiui corporis certius indicium. Interim miſcuit frequenter cum illis colloquium de regno Dei. Regnum Dei ſecundum diſpenſationem duplex eſt: cœleſte uidelicet, & terrenũ. Diſſeruit ergo de uita beata, de immortalitate & uita perpetua: deniq; quomodo per prædicationẽ Euangelicam corda piorum parari poſsint ad aduentum ſancti Spiritus, ut Dei templum fiant. Sic per quadraginta dies cõtinuos diſſeruit, reuocãs illis in memoriã quæ geſſerat et docuerat ante mortem:*

tem: ut tandẽ agnoſcerent, nihil non eueniſſe quod ille prædixerat euenturum: ſimul monens, quid in poſterum eſſent uel facturi uel expectaturi. Dominus autem ubi uetuit, ne mox proſilirẽt ad tam ardui muneris functionem, ſed Hieroſolymis congregati expectarent Spiritum ſanctũ, quem antequam moreretur promiſerat illis, alterum cõſolatorem mittendũ à patre, ac dixiſſet: Hactenus tantum præluſum eſt quibuſdam ad Euangelicã functionem rudimentis: Ioannes baptizauit aqua, ſpiritum non contulit. nullus enim hominũ illum conferre poteſt: nec aliud prædicauit quàm pœnitentiam, quòd inſtaret regnum cœlorũ: nunc opus eſt ualidioribus præſidijs, ad nouam doctrinam nouo ſpiritu opus eſt: ſpiritu copioſo, ſpiritu cœleſti, ſpiritu igneo. Audientes hæc diſcipuli, ſtultã ingerũt de futuro Iſraelis carnali imperio opinionem. Non uolebant (inquit Chryſoſtomus) ſeſe conijcere in pericula, ſed reſpirare potius ac refocillari. Et omnino futurũ erat, ut regnaret Iſrael, nõ ille carnalis, ſed qui uerè hoc nomẽ promeruiſſet: hoc eſt, qui uerè fortis eſſet Deo. Hoc non intelligentes diſcipuli, felicitatem quandam ſomniabant, quæ liberaret ipſos ab omnibus malorum perſecutionibus. Verùm id nõ erat futurum ante mundi finem. Dixit ergo ad illos: Nolite quærere quod nõ expedit ſcire. Tantum fidite: & quod mandatum eſt, peragite. Veniet omnino regnũ Dei, quo pijs et impijs ſua pro factis præmia tribuentur: quo aũt die, aut quo menſe, quá'ue hora, hoc pater uni ſibi ſeruauit. Et interim exeret ſe regnũ ſpirituale, in quo aſſerendo Deus pater ueſtram requirit operam: cui rei quoniam ex ueſtris uiribus impares eſtis, Spiritus ſanctus (ita ut ſum pollicitus) cœlitus effundetur in uos robur animis ueſtris additurus. Id ubi factum fuerit, eritis mihi teſtes: teſtes quidẽ redemptionis per crucem meam, quam primùm annunciabitis Hieroſolymis, iuxta Prophetam [a] dicentem: De Syon exibit lex, & uerbum Domini de Hieruſalẽ: mox per omnem Iudæam, deinde per Samariã: poſtremò per uniuerſas orbis nationes, quamcunq; gentes humanæ terram incolunt. Omnibus enim ex æquo ueni, omnib. mortuus ſum, omnibus offertur Euangelij gratia. Hoc ſermone Dominus Ieſus diſcipulos ſuos in unum collectos in Bethania affatus eſt. Quo finito bene precatus illis, ſub oculis omnium ferebatur in cœlum, donec nubes cãdida Ieſu corpus ſubduceret illorum aſpectui. Hoc ſignum erat, ipſum in cœlum ferri. Nam nubes cœli ſymbolum eſt, dicẽte Propheta: Qui poſuit in nube aſcenſum ſuum, &c. Pſal. 103. Et Beda interpres: Vbique creatura (ait) ſuo creatori præſtat obſequium. Aſtra indicant naſcentem, patientem obnubunt: nubes recipiunt aſcendentem, redeuntem ad iudicium concomitabuntur. Quum igitur Dominus nube tectus ferretur in ſublime, perſiſtebant diſcipuli defixis in cœlum oculis: uſqueadeò non poterant auelli ab eo, quem unicè diligebant. Expectabant autem, ecquid etiam nouæ rei oſtenderetur è ſublimi. Adſunt igitur repentè duo nuncij cœleſtes, ſpecie humana, ueſte candida. ſpecies excludebat horrorem: candor ueſtis congruebat nuncio properantis ad gloriam. His uerbis amicis diſcipulorum mœrorem ex digreſſu Domini conceptum leniebant, et ab inutili ſuſpectu reuocabant ad officiũ: Viri, inquiunt, Galilæi, quur hic ſtatis defixis in cœlũ oculis? Hic ille Ieſus ſublatus à uobis, redijt in cœlum unde uenerat: quemadmodũ frequenter ab eo audiſtis, quòd profectus eſſet à patre, & quòd uobis in mundo relictis rediturus eſſet ad
patrẽ. Non raptus eſt in aera (quemadmodũ He- 4.Reg.2.
lias) ſed receptus eſt in regiã patris, illic cõſeſſurus ad dexterã. Conſpexiſtis illum uiſibili quidẽ, ſed immortali corpore proficiſcentẽ in cœlũ. Sic olim rediturus eſt, ut iudicis ſpeciem agnoſcant, qui hic Seruatoris ſpeciẽ agnoſcere noluerũt. D. Auguſtinus ad Dardanũ: Memoriter recole, inquit, & fideliter tene Chriſtianã cõfeſſionẽ, quoniã Chriſtus reſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlũ, ſedet
ad dexteram patris, nec aliunde q̃ inde uenturus a Eſaiæ 2.
eſt iudicare uiuos, mortuosq; iudicandos: & ſic uenturus eſt, illa angelica uoce teſtante, quemadmodũ ire uiſus eſt in cœlum, id eſt in eadem carnis forma atq; ſubſtantia: cui profectò immortalitatẽ dedit, naturam non abſtulit. Hæc ille.

DOMINICA EXAVDI EPISTOLA BEATI Petri, prima Petri Cap. 4.

Estote prudentes, & uigilate in orationibus. Ante omnia autem mutuam in uobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hoſpitales inuicem ſine murmuratione. Vnuſquiſquis ſicut accepit gratiam, in alterutrum adminiſtrantes illam, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei: ſi quis miniſtrat, tanquam ex uirtute, quam adminiſtrat Deus: ut in om-

nibus honorificetur Deus per Ieſum Chriſtum: cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

EXPLICATIO.

Vbiq; ſollicitos uidemus Apoſtolos, ut tradita
fidei doctrina, mores quoq; noſtros ita forment,
Matth. 24. *ut per omnia doctrinæ reſpondeant. Quemad-*
modum ergo Chriſtus occaſione accepta à iudi-
Lucæ 11. *cio, ita Petrus quoque ad ſobrietatem, uigiliam & orationem animat. Hoc ipſum Scripturæ quoque*
paßim teſtantur, apud Ioelem uidelicet, ac alios
Ioel. 2. *pios uates. Eſt autem Chriſtianorum ieiuniũ, perpetua à ſuperfluo cibi ac potionis uſu, imò ab omni peccatorum genere abſtinentia. ita enim docet D. ille Baſilius, cum inquit: Non ſufficiens eſt per ſeipſam abſtinentia ciborum ad laudatum illud ieiunium: ſed ieiunemus ieiunium acceptabile, complacens Deo. Verum ieiunium eſt, abalienatio à malo, continentia linguæ, iræ inhibitio, cupiditatũ ſeparatio, item'que detractionis, mendacij, periurij: abſtinentia ab his, uerum eſt ieiunium. Hæc Baſilius. Eſt itaque non tam utile quàm neceſſarium, ut perpetuis exhortationibus ad temperantiam & ſobrietatem inuitemur. Neque negari poteſt, quin in tantis aduerſitatũ procellis indeſinẽti ad Deum clamore opus ſit. Hinc fit, ut ad mutuum quoque inter nos amorem Petrus nos cohortetur, charitatem uerò non quamuis commendat, ſed intentam ſiue uehementem, quam alibi uocauit carentem fuco. Eſt enim ſimulata charitas, manifeſta inuidia peſtilentior. Equidem ex multis liquet Scripturis, ſecundum fidem nihil eſſe charitate uel precioſius uel præſtabilius. Vbi aũt eſt illa uirtus, ibi & tolerantur omnia, & facilis eſt omnium condonatio, & de damno ſarciẽdo potius q̃ de dando cogitatur: id quod D. apoſtolus Petrus hic uocat multitudinem peccatorum cooperire. Charitati affinis eſt Hoſpitalitas: proinde hanc adiungit, & in hac cõprehendit omnia alia Chriſtianorum officia, ſiue miſericordiæ opera: Matth. 25. Illa porrò omnia debent eſſe ſpontanea, ac proficiſci ex pectore facili & beneuolo. Hilarem enim datorem requirit Deus. 2. Corinth. 9. Iam cum uaria ſint dona, & in immenſum ſe extendant charitatis officia: Petrus uno uerbo omnia complectens, generalem tradit regulam, qua ſingula dignè adminiſtrentur: Vnuſquiſque, ait, donum ſibi à Deo datum uelut diſpenſator bonus ac fidelis in gloriam Dei & utilitatem proximi diſtribuat. Docendi igitur donum nactus, & ad hanc prouinciam legitimè uocatus es, probè conſidera, cuius tandem & uerbum ſit quod prædices, & officium illud quo fungeris. Verbum quod concreditum eſt tibi, Dei eſt. non igitur pro tuæ rationis captu, ſed iuxta ſpiritus intellectum quem Deus ſuppeditat, communicâ, timens ne præter uoluntatem Dei uel dicas aliquid uel imperes, & inueniaris tanquam falſus teſtis Dei. Nemo dominus eſt eius quod accepit: diſpenſator eſt tantum. domini res eſt quam diſpenſat: omnia enim diſpenſat Dominus ſapiens, ut ipſum agnoſcamus, & ijs utamur donis ad proximi ſalutem, & Chriſti gloriam. Ea eſt de omnibus officijs ſiue Eccleſiaſticis ſiue politicis D. Petri ſententia: nimirum ut cum ordinatio ipſiſsima Dei ſint, cui phas non ſit reluctari, ea etiam cura ubique adhibeatur, quòd rectè & iuxta Domini uoluntatem gerantur omnia. Magiſtratus ergo non ſuo robore niti debet, id quod tyranni ſolent: ſed meminiſſe debet, quòd miniſter Dei eſt, qui iuſtus eſt, & iuſticiam ac æquitatem amat. in his ergo conſtans et fortis ſit: præſit (inquam) & imperitet: ſed ſecundum uoluntatem et robur Dei, non ſecundũ affectus humanos. Damnantur ergo hic à Petro, qui uel ſontes non plectunt, uel innoxios non aſſerunt de nocentiũ tyrannide. Præfuerũt olim populo Dei Dauid, Ezechias, Ioſias, & multi alij uiri ſancti: ſed in uirtute quam Deus ſuppeditat. Ita et nunc omnib. ad hunc modum rectè & bene adminiſtratis, poſtea etiam glorificatio nominis Dei per Chriſtum, cui ingis eſt gloria, ſequi uel ultrò ſolet.*

GLORIOSO DIE PENTECOSTES LECTIO,

Actuum Apoſtolorum Cap. 2.

ET cum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco. Et factus eſt repentè de cœlo ſonus, tanquam aduenientis ſpiritus uehementis: & repleuit totam domum, ubi erant ſedentes. Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſedit'que ſupra ſingulos eorum. Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui uarijs linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Hieruſalem habitantes Iudæi,

uiri

uiri religioſi ex omni natione quæ ſub cœlo eſt. Facta autem hac uoce, conuenit multitudo, & mente confuſa eſt, quoniam audiebat unuſquiſque lingua ſua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Non'ne omnes iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt? Et quomodo nos audiuimus unuſquiſque linguam noſtram, in qua nati ſumus? Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Iudęam & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ eſt circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi quoq; & Proſelyti, Cretes & Arabes, audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei.

Proſelyti erãt, qui de gentib. originem ducẽtes, circumciſionem & Iudaiſmum recipiebant.

EXPLICATIO.

Cum olim legem eſſet laturus Dominus De⁹, & Iudaico populo per Moſen promulgaturus, quinquageſimo ferè die poſteaquam & paſcha ſuum comederant, & ex Aegypto profecti fuerant, hoc ipſum facere uoluit. Idem ordo hic quoque ſeruatus eſt. ferè enim quinquageſimo die, poſteaquam uerus ille agnus Dei Chriſtus & immolatus fuerat et à mortuis uiuum ſe exhibuerat, ſpiritum ſuum Deus miſit, qui præſentia ſua auditam Euangelij doctrinam in cordibus Apoſtolorum & confirmaret, & imbecilles eorum adhuc animos contra Satanam ac mundum fortes & intrepidos redderet. Qualis autem uenit? Num idem hic terror erat, atq; is fuit cum [a] legem Deus Moſi daturus eſſet? Minimè. Vehementi quidem uento, ſed tamen & iucundo uenit. Flatus erat cœleſtis, inde ueniẽs quò profectus fuerat Chriſtus: ſignificans doctrinam ſancti Spiritus mira felicitate & ſucceſſu incredibili per uniuerſum orbem fore propagandam: neq; quenquam tam fore potentem, qui eiuſmodi ſucceſſui reſiſtere poßit. Apparent & igneæ linguæ, linguarum & eruditionis gratiam, authoritatem & feruorem doctrinæ eccleſiaſticæ notantes. Hæ denique fuerunt diſſectæ propter donorum diuerſitatem: atque ut intelligamus, donũ hoc fore perpetuũ, uniuſcuiuſque capiti inſederũt. Idem ſpiritus afflauit omniũ animos. Idem ignis accendit omniũ pectus ac linguã. Nec mora, uiſibile ſignũ uis doni cœleſtis eſt conſecuta. Siquidem illi, ueluti ſubitò tranſmutati in cœleſtes homines, cœperunt loqui diuerſis linguis, quas cœlitùs illis indiderat ſpiritus. Et hæc linguarũ cognitio Apoſtolicis uiris omnino neceſſaria erat, ad cœleſtem doctrinam per omniũ linguarum gentes diſſeminandam. Erat autem ea ciuitas theatrum idoneum huic nouæ & inauditæ rei. Siquidem ob urbis celebritatem, & ob Pentecoſtes religionem plurimi tum agebant Hieroſolymis, non ſolùm ex omnibus Syriæ partibus, uerumetiam ex omnibus regionibus, inter quos erant plurimi quibus cordi erat pietas. Omnes autem uehemens quædam habebat admiratio, atq; inter ſeſe diſputabant, qui fieret, quod nec auditum unquam fuerat, neque lectum. Dicebant autem: Ecce rem nouam? Ex tot nationibus, ex tam diuerſis linguis conflati, audimus & intelligimus illos, qui patria Galilæi ſunt, loquentes non res uſitatas aut humanas: ſed ſublimia, ſed magnifica, ſed Deo digna. Quid hoc ſibi uult?

a Exod. ca. 19.

SACROSANCTISSIMAE TRINITATIS DIE

Epiſtola, beati Pauli ad Rom. Cap. 11.

O' Altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

EXPLICATIO.

Iudæi ab initio populus Deo chariſsimus, fuerunt diuinis beneficijs & muneribus ita adfecti, ut nõ immeritò Pſaltes [b] dixerit: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis: & tamen reprobati et reiecti ſunt, adoptatis in locum illorum gentibus. Has Dei ordinationes ac diſpenſationes (docente Theophylacto) quibus & per quẽ hic mundus conſiſtit, qui per contraria diſpenſet atq; gubernet, ac per alios inobedientes & incredulos, alios credulos efficiat, reputans ſecum D. Paulus, obſtupuit, ac rerum difficultate ſuperatus, exclamauit: O' profunditatẽ exuberantiſsimæ ſapientiæ diuinæ, ut nullis humanis mentibus illius iudicia deprehendi aut percipi poſſunt:

b Pſal. 147.

ut cõſiliorum rationes nullus creatus intellectus perueſtigat? Quòd ergo ſapientia Domini ſic uel ſic, hoc aut alio modo agit, neque ſcrutari conuenit, neq; rimari poteſt. Viæ quoq; eius, hoc eſt inſtituta animiq; conſilia, ut perueſtigari curioſius non debent: ita quoq; à nobis inueniri nõ poſſunt. Quæ uerò ſequuntur, ſumpta ſunt ex cap. 40. Eſaiæ, ubi ſic legimus ſcriptum: Quis inſtituit mentem Domini? aut quis adfuit ei conſilio, ut eum doceret? Quem cõſuluit ut ſe erudiret, ac uiam iudicij doceret? & erudiuit eum ſcientia, et uiam prudentiæ oſtendit illi? Porrò, quemadmodũ quæ ſupra nos, nihil ad nos (ut ſapientiſſimus Socrates dixit) ita ſanè nullo modo in ius uocare ipſum Deũ poſſumus. Ipſe ſuo arbitratu quomodo, quãdo, et cui uult dona ſua diſtribuit: idq; ea lege, ut ſi quãdo repoſcere quod dedit libitũ ſit, facere hoc ipſum ſine omni controuerſia poſſit. Et propterea Paulus: Quid, inquit, ſummo Deo dediſti, aut cõcrediſti? Quid obſecro tibi debet? Certè nemo factori ſuo prior contulit: quippe cum etiã hoc ipſum quod eſt unuſquiſq;, à conditore ſuſceperit. Profectò ſi quippiã apud ipſum depoſueras, iurè poteras repetere. Quod aũt dicit apoſtol⁹ Paulus, Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: oſtendit unde id quod uel poſſumus, uel habemus, nacti ſimus: ab ipſo ſcilicet ſummo Deo, qui eſt fons omniũ bonorum. omnia ex ipſo habent principium, & per ipſum facta ſunt (ſic enim ſcribit Theophylactus) et in ipſum ceu fundamentũ quoddam uergentia, euntiaq; conſiſtunt & cõtinentur. Cæterum plerunq; hic mos D. Paulo eſt, ut quum arduũ quiddam dixerit, cum gratiarumactione ſermonem finiat & concludat: hoc nunc quoque faciens, dicit: Quandoquidem quicquid eſt bonorum, ex ipſo proficiſcitur, uelut è fonte: per ipſum confertur, uelut autorem: in ipſo eſt, uelut in tutore cuſtodeq; munerum ſuorum: idcir co ipſi uni debetur honor, laus & gloria, in omne æuum: Amen.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS,

Prima Ioannis Cap. 4.

IN hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium ſuum unigenitũ miſit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. In hoc eſt charitas, nõ quaſi nos dilexerimus Deum: ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Chariſsimi, ſi Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo uidit unquam. Si diligimus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta eſt. In hoc cognoſcimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de Spiritu ſancto ſuo dedit nobis. Et nos uidimus & teſtificamur, quoniam pater miſit filium ſuum ſaluatorem mundi. Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo. Et nos cognouimus, & credimus charitati quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta eſt charitas nobiſcum, ut fiduciã habeamus in die iudicij: quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Timor nõ eſt in charitate, ſed perfecta charitas foràs mittit timorem, quoniam timor pœnam habet: Qui autem timet, non eſt perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum: & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem uidet, Deum quem nõ uidet, quomodo poteſt diligere? Et hoc mandatũ habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

EXPLICATIO.

Non potuiſſet magnificentius à diuo Ioanne diuina erga nos charitas commendari. Magnus æſtimatur, & meritò, Abrahan, qui filium ſuum
Gene. 22. *Deo dederit. Hic autẽ nihil offert creatura creatori, ſed ipſe creator Deus ſummus, filium ſuum nobis impendit, & unigenitum quidem illum. Quæris, qua de cauſa? Reſpondetur, ut uitam nobis, quibus alioqui propter incredulitatem æterna mors debebatur, ſanguine ſuo emereretur. Iam amplificat charitatem Dei erga nos ſummam, & ait: Non ipſi nobis ſalutem noſtris parauimus meritis, ſed ille elegit nos ex gratia: quare ſalutem noſtram, ac pro peccatis ſatisfactionem ſoli clementiæ diuinæ acceptam referamus oportet. Et certè charitatis eius primaria cauſa hæc exiſtimanda eſt, quòd benigniſſi-*

mus

mus ille Chriſtus, precioſiſſimum pro nobis miſerrimis peccatoribus ſanguinem effundere dignatus eſt. Adaptat nunc D. Ioannes exemplum ad ſuum inſtitutum: Si, inquit, Deus tanto nos amore complexus eſt, ut ne filio quidem prædilecto noſtri cauſa pepercerit: certè iuſtiſſimũ & æquiſſimum eſt, ut etiam nos mutuò diligamus, nec uulgariter quidem, ſed impenſè. Cæterùm ſi quis in ea eſſet ſententia, quaſi ſcilicet is qui nobis in charitate imitandus præponitur, uiſibilis ſit & corporeus: hic ſciat, inquit, Deum eſſe ſpiritualem ſubſtantiam, eoq́; cultores requirere, à quibus in ſpiritu & ueritate colatur. Filius Dei ſe nobis uiſibilem exhibuit: cæterùm Deum patrem nemo uidit unquam oculis corporeis. Quòd ſi tu Deum alibi legas à Prophetis uiſum, id certè de aſſumpta forma uel ſpecie qua ſeſe uoluit mortalium oculis ingerere, intelligere debes. [a] Proinde ſpiritus ille charitatis, homini Deum, & Deo hominem coniungit. Quemadmodum idem ſpiritus membra corporis coniungit, & unum corpus efficit: ita ſpiritus Dei nos & cum illo et inuicẽ quodam modo conglutinat nectitq́;, & uelut in unum cogit. Quòd ſi ſpiritus Dei qui mentibus noſtris afflat amorem proximi, uiget in nobis: nimirũ hoc argumento cognoſcimus, & quòd nos maneamus in Deo, & Deus uiciſſim in nobis. Quòd uerò dixit, Deum filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris miſiſſe: poterat alicui uideri infirmatũ per ſubiectam ſententiam, Deum nemo uidit unquam, quaſi Chriſtus non ſit Deus: atteſtatur Ieſum eſſe filium Dei, qui redimendo mortalium generi ſemetipſum impenderit. Et huius, inquit, rei ſpectatores fuimus, & teſtimoniũ perhibemus orbi terrarum, quòd pater miſerit filium ſuum, cuius morte mundus ſeruaretur. Addit autem, ad religionem pertinere, ut credamus Ieſum eſſe filium Dei. Niſi enim ſic credas, profectò neq; tu in Deo eris, neq; Deus in te manebit. Supereſt quoque, ut in eo quod cœptum eſt perſeueremus: neq; committamus, ut & Deus diuellatur à nobis, & nos à Deo diſtrahamur. Qui ergo perſeuerat in charitate, in Deo perſeuerat, ac uiciſſim Deus in illo, manẽte nexu mutuo ſpiritus diuini. Porrò ſi quis uult argumentum dari, quo deprehẽdatur an perfecta charitas ſit in nobis: duabus notis hoc ipſum deſignat. Prima, ſi cõſcientiam habuerimus in die iudicij inconcuſſam, nec formidemus illum iudicij diem, quo ſeparabuntur à Chriſto, qui Chriſtum non ſunt imitati. Hi trement, cum audient horrendam illam uocem, Diſcedite à me. Secunda, Si in hoc mundo inſtituerimus uitam noſtram ad exemplum Chriſti, ut & nos in innocentia uitæ, & ſumma uiuamus charitate, ſicut & ipſe uixit. Iudicij diuinij metus ex mala conſcientia naſcitur. Timor igitur non congruit charitati. Nam charitas fiduciam addit: quæ ſi perfecta ſit, propellet ex animo prorſus omnem formidinem. Gaudet autem, quoties ille iudicij dies in mentem uenit: primùm optimè ſentiens de bono Deo, & ſibi benè conſcia. Qui timet, hoc ipſo declarat ſe nondum perfectum eſſe in charitate. Veretur enim, ne parum clementem erga ſe experiatur Deum iudicem, qui ſe parum exorabilem præbuerit proximo. Ille dies aperiet, quis hic uerè dilexerit. Porrò uidetur nunc epilogum contexere D. Ioannes, eorum quibus hactenus inflammauit ad charitatem. Charitas oritur non ex homine, ſed ex Deo: quem ideo diligimus, quòd ipſe & amorẽ ſui prior inſpirauerit, & beneficijs ſuis ad amandum ſe illexerit. Neque enim nos illum amare poſſemus, niſi nos ad ſe traheret amore ſuo. Hoc ipſum igitur quod illum diligimus, illius beneficium eſt. In hoc autẽ Epilogo aperit iuxta diuinum ſuum ingenium, magnificis uerbis non delectari Deum, ſed ſplendido charitatis opere. Qui enim fauſta precatur fratri egenti, interim inopiam eius cum poſſit non iuuat, nihil præſtitit. Dilectio enim Dei et proximi ita cognata ſunt, ut altera ſine altera non ſubſiſtat: & hoc colligit à cõparatis. Nam ea quæ coràm contuemur, plus mouent quàm ea quorũ mentionem tantum audimus. Si ergo habeas ſubſtantiam huius mundi, uideas autem fratrem tuum egere, et non communicaueris ei facultates tuas: iam nulla eſt in te Dei charitas. Ille enim ut inuiſibilis eſt, ita non poteſt niſi per ſpiritum ſuum habitare in pectoribus noſtris. Sed ſpiritus Dei comis eſt, benignus & miſericors. Tu uerò difficilis es et immiſericors: hæc itaq; facta palàm teſtantur, quòd ut ſpiritũ Dei non habes, ita neq; ipſum Deum diligas, neq; proximum. Dicit ergo Ioannes: Quid uerò multis opus? Ipſa Dei præcepta omnia in hoc ſunt tota, ut diligamus Deum, & proximum. Hæc eſt ſumma legis & prophetarum.

a Vide Tertullianũ & Ambroſium. Item Auguſtinum, de uidendo Deum.

DOMINICA SECVNDA POST TRINITATIS

lectio, ex priori epiſtola Ioannis Cap. 3.

NOlite mirari ſi odit uos mundus. Nos ſcimus, quoniam tranſlati ſumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet

in morte. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis, quia omnis homicida nõ habet uitam æternam in ſe manentem. In hoc autem cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animã ſuam poſuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & uiderit fratrem ſuum neceſsitatem patiẽtem, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, ſed opere & ueritate.

EXPLICATIO.

Nuſquã non D. Ioannes in Canonica ſua charitatem urget & exigit: imò non ſolùm charitatẽ, uerumetiam fidem quoq; inculcat, è qua ceu fonte
a 2. Reg. 12. *charitas dimanare ſolet. Quia uerò puſillus ille*
b Lucæ 23. *Chriſti grex, propter hanc fidei & charitatis doctrinam, omnium iniquorum cùm iniurijs tum calumnijs perpetuò etiam expoſitus eſt, ita ut morte etiam huius rei gratia multi adfecti ſint: conſolari credentes, ac contra id genus perſecutiones præmunire conatur. & proinde ait: Cum ab ipſo*
Geneſ. 4. *mox mundi initio piũ occiderit impius, minus mirandum eſt, ſi uel noſtris temporibus pietas atque pij pariter exibilentur ab impijs omnibus. His autem conſolationis loco ſubijcit: Iam etſi cõtemnat adeò & occidat mundus, tamen nos de æterna ſalute certi ſumus: ſiquidem Euangelica charitas nos abduxit à ſtudio lædendi ad ſtudiũ bene merendi. & hoc argumento cognoſcimus, quòd deſtinati ſumus æternæ uitæ, & exempti à mortis tyrannide, modò diligamus fratres. Nam ſignum ueræ fidei eſt charitas, ex puro corde & conſcientia bona. Ad eundem modum locutus eſt*
Ioan. 5. *Chriſtus: Amen amen dico uobis, qui ſermonem meum audit, & credit ei qui miſit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, ſed tranſiuit de morte ad uitam. Quia uerò charitas ferè oſtendit, ſit'ne fides noſtra ſolida & recta: pergit Apoſtolus de hac ipſa charitate pluribus agere, dicens: Vbi non eſt fraterna charitas, ibi non eſt ſpiritus Chriſti. Quiſquis igitur odit proximum ſuum, mortuus eſt, neque uiuit intus. Nam etſi fidem habet, mortuam habet, cum non adſit charitas. An ceu leuem culpam cõtemnitis odium fratris? Quiſquis odit fratrẽ ſuum, homicida eſt. Non damnat illum lex hominum homicidij, ſed apud Deum iam homicidij damnatus eſt. Quòd ſi miraris, qua ratione homicidã uocarit Apoſtolus eum qui odit fratrẽ: audi, quid de Abrahã uolente filium mactare, nec tamen mactante, ſcribitur:*
Gen. 22. *Quia feciſti hanc rem, et non peperciſti filio tuo,*
Eraſmus. Tibulliana hac ſententia nihil celebratius. *&c. Ex quibus omnibus colligimus, & deſtinatã uoluntatem reputari à Deo pro ipſo opere. In qua ſententia fuerunt & illi apud gentes, qui dixere: In magnis & uoluiſſe ſat eſt. Porrò in morte manet, qui agit uitam flagitijs undique ſcatentem, ex quibus exiſtit mors. Ideo uerò hinc non ſequitur, ergo omnes homicidæ damnabuntur. Nã a Dauid & latro b Euangelicus, homicidæ fuerunt. Et tum quidem non habuerũt uitam in ſe manentem, cum opera patrarent mortis: at fideli pœnitentia innocentiam reparauerunt. Cæterùm ſi mirabitur forſan aliquis, quomodo fratres ſint diligẽdi: quis, inquam, ſit modus, & quæ ſit ratio charitatis Chriſtianæ: is ſciat, Chriſtum Ieſum huius negocij eſſe abſolutiſsimum exemplar. Hic pro nobis mortuus eſt: unde conſequens eſt, Chriſtianorũ charitatem debere eſſe ſummam. Ad mutuã ergo concordiam. & mutuum inter nos amorem, Chriſti exemplo nihil poteſt eſſe efficacius. Neq; enim illius erga nos amor uulgaris fuit. Non ſolùm enim ita dilexit nos, ut deſerto ad tempus cœlorum regno humanæ imbecillitatis particeps noſtri cauſa factus ſit: uerumetiam ſanguinem ſuum pro peccatis noſtris tandem in ara crucis effuderit. Iam ſi Chriſtus amorem ſuum erga nos ita declarauit, ut etiam uita ſua chariores ſibi nos fuiſſe oſtenderit: quis igitur æquum eſſe neget, ut nos quoque pro fratrib. animas ponamus? Eam ob rem arguit Apoſtolus illos: Si, inquit, terrenas opes fratri non impertitis, quæ interim inſtabiles, temerè & diſperduntur & congregantur: tantum abeſt ut in gratiã afflicti fratris mortẽ ſubire ſuſtineatis. Sic aũt nulla in uobis erit charitas Dei, quæ diuinitùs inſpirata, ad exemplum Chriſti filij Dei formata ſit. Viſcera autem dicuntur, omnia interiora hominis. Quæ uerò in præcordijs, ut Platonici quoq; uolunt, adfectuum ſedes eſt: hinc uſurpantur uiſcera pro rebus ipſis quas cõtinent, concupiſcentia ſcilicet, odio, gaudio, &, ut hic, miſericordia. Demũ elegãti ſentẽtia totũ ꝓponit charitatis negociũ. Et uerbo quidẽ mira gratia oppoſuit opus, linguæ ueritatem, & ait: Ne diligamus nos mutuò uerbotenus. In animo ſit charitas potius quàm in lingua, & factis ſe promat potius quàm uoce. Sit fraternum uocabulum in ſermone quotidiano, ſed ut ueri ſimus, & orationi facta reſpondeant: quoties ſe dederit occaſio, re declaremus in nobis eſſe uerè fraternum amorem.*

DO-

DOMINICA TERTIA POST TRINITATIS

Epiſtola, beati Petri apoſtoli, 1. Cap. 5.

HVmiliamini ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore uiſitationis, omnem ſollicitudinem ueſtram projicientes in eum: quoniã ipſi cura eſt de uobis. Sobrij eſtote, & uigilate, quoniam aduerſarius ueſter diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret: cui reſiſtite fortes in fide, ſcientes eandem paſsionem ei quæ in mundo eſt, ueſtræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit uos in æternam ſuam gloriam in Chriſto Ieſu, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitq́ꝫ: ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

EXPLICATIO.

Præcipua peſtis mutui conſenſus & obedientiæ mutuæ, eſt arrogãs ſuperbia. Proinde ut hanc ex pectorib. eijceret fidelium D. Petrus, humilitatem quæ arrogantiæ & ſuperbiæ contraria eſt, cõmendat. Humiliari aũt in Scripturis dicitur, naturæ noſtræ & corruptionem & malitiã agnoſcere. Sentit ergo D. Petrus innocentiæ ſtudendum, & quòd ſemper ſimus in timore Dei: præſertim quòd ille nõ ita ſolùm noſtri curam gerit, ut tantũ urgente neceſsitate uictum & amictũ ſuppeditare uelit: uerumetiã in tribulationib. & anguſtijs pro nobis ſolicitus eſſe. Hic Deus ita afficitur, ita cura noſtri tãgitur, ut dicat, teſte Propheta: [a] Qui tangit uos, tangit pupillam oculi mei. O' uerè paternã promiſsionẽ. Quare etiam projicienda eſt in illũ conſtantiſsimè ſolicitudo omnis, adeóq; reſiſtendum forti animo ſatanæ, ut non in exitium pertrahat, ueluti D. Petrus quoq; in ſequẽtibus dicit: Sobrij eſtote, &c. D. Cyprianus in ſermone de zelo & liuore: Excubandũ eſt, inquit, fratres dilectiſsimi, atq; omnibus uiribus elaborandum, ut inimico ſæuienti, & iacula ſua in omnes corporis partes, quibus percuti & uulnerari poſſumus, dirigenti, ſolicita & plena uigilantia repugnemus. [b] Circuit ille nos ſingulos, et tanquã hoſtis clauſos obſidens muros, explorat & tentat, an ſit aliqua pars membrorum minus ſtabilis & minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur: offert oculis formas illices, & faciles uoluptates, ut uiſu deſtruat caſtitatem: aures per canorã muſicam tentat, ut ſonus dulciori auditu ſoluat & molliat Chriſtiani uigorem: linguam ad conuicium prouocat, manus iniurijs laceſſentibus ad petulantiam cædis inſtigat: ut fraudatorem faciat, lucra opponit iniuſta: ut animã pecunia capiat, ingerit pernicioſa compendia: honores terrenos promittit, ut cœleſtes adimat: oſtẽdit falſa, ut uera ſurripiat, &c. Cum igitur tam potentẽ aduerſariũ habeamus, opus eſt ut nos quoq; uiciſsim cõtra inſidias illius armemur: quemadmodum nõ ſolùm D. ille martyr, uerumetiam Paulus & Petrus docent, admonentq́. Sed quo armorũ genere? Fide, inquit: hoc eſt, cum aduerſarius ueſtræ ſalutis nullum non aditum tentat in uos, nũc inſidians per uoluptates, nunc oppugnans perſecutionibus: ne date locũ illi, ſed infractis animis obſiſtite. Dicetis, unde uires aduerſus tam potentem? Potentior eſt, qui curam habet ueſtri. Illi modò fidite totis animis, nihil poterit aduerſarius. Adijcit & aliud, quo animet & conſoletur tentatos, dicẽs: a Zach. 2.
Si hunc aut illũ impeteret, fortaſsis eſſet iure grauis afflictio: nunc uniuerſum piorum gregem pari impugnat odio. Equidem uerum eſt, non tantum in nobis eſſe fidei robur, quantum meritò eſſe debebat. Sed nihil eſt, cur huius rei gratia animum deſpondeas (ait Petrus.) Nam Deus omnis gratiæ, cõfortabit te in omnis generis tentationibus, ut ne uel Satanæ uel mẽbris eius præda fias. Deũ autem ipſum omnis gratiæ Deum uocat, quòd ab illo omne donum & beneficium deriuetur in nos. Illud porrò conſiderandum, quòd Deus credentes ad æternam ſuam gloriam uocauit per Chriſtum, b Diaboli uerſutia.
idq́; ex mera bonitate. Illius igitur præſidio uincimus, illius munificentia capiemus præmium. Iam ergo imprecatur cœtui fidelium Petrus, ut Deus qui fidelibus ſuis aliàs ad opitulandum promptiſsimus eſt, ipſos inſtauret ſi uſpiam cœperint per negligentiam carnis deſtrui: inſtitutum ſanctum fulciat, ſi nutare incipiat: roboret, ſi infirmetur: & ſtabiliat, ne ſubſidat ſanctum Dei ædificium, ſed perſtet aduerſus omnes tentationis procellas, ut in membris ſemper glorificetur Chriſtus, qui laudandus eſt in ſecula.

DOMINICA QVARTA POST TRINITATIS EPISTOLA

beati Pauli apoſtoli ad Romanos Cap. 8.

EXiſtimo enim, quòd non ſunt condignę paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ, re-

uelationem filiorũ Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non uolens, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus aũt, quòd omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſq; adhuc. Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi, primitias ſpiritus habentes. Et ipſi intra nos gemimus adoptionẽ filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis noſtri.

EXPLICATIO.

Vehementer D. Paulus ueteris hominis mortificationem urget, idq; nõ leui de cauſa. Nam niſi caro noſtra per ſpiritum ac fidem mortificetur, quis obſecro pro Chriſtianis nos habere queat? Galat. 5. *Qui Chriſti ſunt, inquit alibi, ij carnem ſuam cum affectibus & concupiſcentijs crucifixerunt. Et quidem mortificationẽ huiuſmodi non parũ adiuuant tentationes, aduerſitates, & alia huius uitæ incommoda. Eſt autem periculoſa res perſecutio, præſertim ijs qui uerbi cognitionem habent nullã. Hoc ipſum quum Paulus quoq; perſpectũ habeat, uoluit cùm Romanos tum Chriſtianos omnes uerbo conſolari, adeoq; ad fortiter ferendam tribulationem animoſiores reddere, dicens: Licet nonnihil in hac uita patiendum ſit, futuræ tamen uitæ gloria maior eſt, quàm ea ſit miſeria quã breui momento experimur. Quocirca pie auditor (uerbis utor Theophylacti) quia afflictiones ſunt præſentis temporis, id eſt tranſitoriæ, gloria uerò futuri ſeculi nunquam ceſſaturi & indiſſolubilis: aſpernare afflictiones, & amplectere gloriã, &c. Monſtraturus autem, quantam ſimus celebritatem & gloriam conſecuturi, inquit, quòd ipſa creatura in melius permutabitur. Idq; probat per anxiam illam omnium ſanctorum ſuper hac terra expectationem. Hi enim omnibus mundi uoluptatibus poſthabitis, per ignes & uaria tormenta, ad uitam contendunt futuram: id quod minimè facerent homines aliàs ſapientiſſimi, niſi æterna ac cœleſtia terreſtribus longè præſtarent. At uerò nemini obſcurum eſſe credo, quòd reuelationem filiorum Dei poſuit pro ipſa uita æterna, & creaturam pro ipſo homine, omnium creaturarum principe. Rurſus, quia dixerat ſanctos expectare, expectationis cauſam ſubijcit: Quia ſcilicet uanitati ſubiacet creatura. Homo equidem mallet hiſce malis, ærumnis & afflictionibus carere, & gaudio perfrui æterno. Cæterùm Deus, qui nihil non ſapienter diſpoſuit, uoluit hominem in hac lucta aliquò uſq; exerceri, inter ſpem et metũ fluctuare. Quæ uerò illa ſpes? quòd ipſe homo aliquando corruptibilitatem exuat, & immortalitatem induat. Nam libertatem gloriæ filiorum Dei dixit, pro glorioſa liberatione, qua liberabuntur omnes filij Dei. Quemadmodum enim Chriſtus reſurrexit, ita etiam illi reſurgent. Porrò argumentis uel ſermonibus (ut Theophylactus ſcribit) cogit auditorẽ contemnere præſentia, perinde ac ſi dicat: Ne ſis creatura inferior, neq; præſentibus lubens immorèris, ea'ue diligas: quin potius ingemiſcas, quòd futura nondũ tibi gloria perfrui liceat. Nam ſi uniuerſum ingemiſcit, quãto magis tu ex imo pectore ſuſpiria trahes? Porrò ubi oſtenſum eſt, quo pacto creaturæ ipſæ & patiantur, & liberationem filiorum Dei expectent: tum cùm ſuo ipſius, tum Apoſtolorum omnium exemplo & conſolatur et ad patientiam prouocat, ac perinde dicit: Si mundi odium & afflictionem nos, qui ſpiritus primitias accepimus, effugere non potuimus, & qui futura guſtauimus ingemiſcimus, quòd ea nondum ſumus aſſecuti: ſi nobis, quibus tam præclara & magnifica præ cæteris per Chriſtum contigerunt dona, æquo animo dies ille in quo Dominus nos liberabit, expectandus eſt: cur uos non idem tempus pari æquanimitate præſtolaremini? At quomodo, quum iam ſumus adoptati, aliam adoptionem præſtolamur? Audi: non eam dico, quæ per baptiſma obtingit, illam enim iam accepimus: ſed perfectam gloriã, quæ eſt in incorruptibilitate corporis. Hæc enim eſt redemptio conſummata, libertas, liberatioq; à morte & affectionibus, atque adeò huius terræ afflictionibus: quando non amplius auerti poterimus ab adoptione, ac in ſeruitutem peccati redigi.*

IN SOLENNITATE D. IOANNIS BAPTISTAE

lectio Eſaiæ prophetæ Cap. 49.

AVdite inſulæ, & attendite populi delongè: Dominus ab utero uocauit me, de uentre matris meæ recordatus eſt nominis mei. Et poſuit os ſuũ quaſi gladiũ acutum, in umbra manus ſuæ protexit me. Et poſuit me ſicut ſagittam electam. In pharetra ſua abſcondit me, & dixit mihi: Seruus meus es tu

tu Iſrael, quia in te glorificabor. Et ego dixi: In uacuum laboraui ſine cauſa, & uariè fortitudinem meam conſumpſi. Ergo iudicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo. Et nunc hæc dicit Dominus, formãs me ex utero ſeruum ſibi, ut reducam Iacob ad eum, & Iſrael non congregabitur. Et glorificatus ſum in oculis Domini, & Deus meus factus eſt fortitudo mea. Et dixit: parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & feces Iſrael conuertendas? Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſq; ad extremũ terræ. Hęc dicit Dominus redemptor Iſrael, ſanctus eius, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad ſeruum dominorum: Reges uidebunt, & conſurgent principes, & adorabunt propter Dominum, quia fidelis eſt, & ſanctum Iſrael, qui elegit te.

EXPLICATIO.

*Poſt uocationem reliquiarum Iſrael, & abie-
ctionem in incredulitate populi permanentis (ſic
enim loquitur D. Hieronymus) de quibus dixerat
hic diuinus Vates: Non eſt pax impijs, dicit Domi
nus: tranſit ad Eccleſias de gentibus cõgregatas,
& eis ſub inſularum nomine loquitur. Sed quid au
dient & attendere debent, populi ſiue gentes ab
extremis finibus terræ? quòd ſcilicet Dominus
Deus ab utero uocauit Chriſtum ſuũ. Hoc audien
tibus ualde obſcurũ uidebatur: poſtea autem cun-
ctis gentibus notum factum fuit, quando Gabriel
Ioſeph dixit:[a] Et uocabis nomẽ eius Ieſum. ipſe e-
nim ſaluum faciet populum ſuũ à peccatis eorũ: Et
quòd poſuit os eius quaſi gladium acutum, ut ſpiri
tu oris ſui interficias impiũ. Habuit enim Chriſtus
uiuũ ſermonẽ, & efficacẽ, & penetrabiliorẽ omni
gladio ancipiti, pertingentẽ uſq; ad diuiſionẽ ani-
mæ & ſpiritus. Cæterum ut hæc Eſaiã rectiſsimè
de Chriſto dixiſſe & uaticinatũ eſſe exiſtiman-
dum: nõ tamẽ abſurdè de beatiſsimo Chriſti bapti
ſta intelligentur,[b] ſi quis exactius hiſtoriã de ipſo
cõtextã cõſideret. Rurſum de Chriſto dicit, quòd
ipſum Deus pater protexerit manu ſua: hoc equidẽ
factũ fuit, cum carnis uilitas diuinitatis potentia
cõtegebatur, dicẽte angelo ad uirginẽ: Spiritus ſan
ctus ſuperueniet in te, et uirtus altiſsimi obumbra
bit tibi. Quãdo uerò ſagittã electã dicit: oſtendit,
habere Deũ ſagittas plurimas, ſed nõ electas: quæ
ſagittæ Prophetæ ſunt & Apoſtoli, docẽte Hiero
nymo, qui in toto orbe diſcurrũt. Chriſtus aũt de
multis ſagittis et filijs plurimis, una ſagitta electa
fuit, eſt atq; erit ſemper: ſiquidẽ unigenitus Dei fi-
lius, ad quẽ pater:[c] Tu es, dixit, filius meus dilect9,
in quo mihi bene cõplacui. Sunt igitur, qui per pha
retrã Dei prouidentiã intelligũt, in qua abſcondi-
tus fuit uſq; ad tẽpus reuelationis, de quo ſic legis
apud D. Paulũ:[d] At ubi uenit plenitudo temporis,
miſit Deus filiũ ſuũ factũ ex muliere, factũ ſub le
ge, ut eos qui ſub lege erãt, redimeret. Ad hunc er
go filium ſuũ dixit Deus pater: Seruus meus es tu
Iſrael. Seruus quidẽ: quia cum in forma Dei eſſet,
formam ſerui eſt dignatus aſſumere: et Iſrael, quia
natus eſt de ſemine Iudæorũ. In hoc ſeruo ſuo glo-
rificatus eſt Deus pater, quãdo Chriſtus ex diui-
na potentia & poteſtate tam multa & ſtupenda
edidit miracula. Dicenti autem iſta patri, reſpon-
dit filius: Quomodo in me glorificatus es pater,
cum in uacuum laborauerim? Miſiſti me ad oues
perditas domus Iſrael: at magnam partem populi
Iudæorum ad te reuocare non potui. Quia ergo
noluerunt per me in te credere, iudicium meum
apud te eſt, quòd omnia fecerim quæ eis facere a Matth. 1.
debui. Ego te glorificaui ſuper terram, manifeſta-
ui enim nomẽ tuum hominibus: & opus meum in
conſpectu tuo eſt. Bene autem annotanda eſſe ui-
dentur, quæ in hunc locum ſcripſit D. Hierony-
mus: Hæc uniuerſa, inquit, dicuntur, ut liberum
hominis arbitrium monſtraretur. Dei enim uoca-
re eſt, & noſtrum credere: nec ſtatim ſi nos non
credimus, impoſsibilis Deus eſt, ſed potentiam
ſuam noſtro arbitrio derelinquit, ut iuſtè uoluntas b Luc. 1.
præmium conſequatur. Hæc ille. Porrò ut diui-
nus uates totum de Chriſto Domino myſterium
uidit et intellexit: ſic ſanè oſtendit, formatũ hunc
ſeruum Dei ſtatim in utero matris ſuæ. Ad quid
autem? Vtiq; ut reduceret Iacob, qui deſerto crea
tore idolis ſeruiebat. Illis enim, quod etiam Paulus
dixit, annunciãdum erat Euangeliũ, propter pro- Rom. 15.
miſsiones patribus factas: quando autem illi repu-
lerunt, gentes in gratiam ſuſceptæ fuerunt. Ait er
go Deus pater ad filium: Parum eſt, ſi ſeruias mihi Act. 13.
ad ſuſcitandas tribus Iacob, & reliquias Iſrael con
uertendas, quæ ſuo uitio corruerũt: pro illis enim c Matth. 3.
dedi te lucem gentiũ omnium, ut illumines uniuer-
ſum mundum, & ſalutem meam, per quam omnes
ſalui fiant, facias ad ipſum peruenire. Si quis Apo-
ſtolorũ actis fidẽ adhibet, hoc certè Prophetæ di- d Galat. 4.
ctum adimpletũ affirmabit, quemadmodũ quoq;
Chriſtus ipſe prædixit futurũ: Eritis mihi teſtes, Actor. 1.
&c. Et hæc dixit Deus pater redemptor Iſrael,*

quando dedit filium ſuum pro eius redemptione: et ſanctificator ipſius ad Chriſtum, qui abominationi eſt genti Iudæorum, qui ſeruus fuit principum, Vide Euangelium. *& tam humilis, ut ſtaret ante Annam & Caipham, &* a Pſal. 2. *crucifigendus Pilato & Herodi mitteretur. Quòd uerò Propheta ait: Ecce dies uenient, ut reges uideant, & cõſurgant principes, & adorent: enimuerò hoc factum fuit, quando ab oriẽte* b Matth. 11. Matth. 2. *uenientes Magi, apertis theſauris ſuis Chriſtũ adorauerunt. Et denuò fiet, quando uenerit in gloria patris Chriſtus: tunc enim adorabit eũ omnis terra, et omnes gentes ſeruiẽt ei, ſicut ſcriptũ eſt: idq; facturi propter Dominũ patrem ſuum, qui elegit eum, ubi dixit: Tu es filius meus, ego hodie genui te:*[a] *Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam orbem terrarum. Et hic quidem ſanctus ſanctorum elegit ſibi magnum uirum in præcurſorem, Ioannem baptiſtam, de quo dixit:* [b] *Quoniam inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne baptiſta.*

DOMINICA QVINTA POST TRINITATIS

Epiſtola beati Petri Apoſtoli. 1. Petri Cap 3.

OMnes unanimes eſtote in oratione, compatientes, fraternitatis amatores, miſericordes, modeſti, humiles, non reddẽtes malum pro malo, uel maledictum pro maledicto, ſed econtrariò benedicentes: quia in hoc uocati eſtis, ut benedictionem hæreditate poſsideatis. Qui enim uult uitam diligere, & dies uidere bonos, coerceat linguã ſuam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonũ: inquirat pacem, & ſequatur eam: quia oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum: uultus autem Domini ſuper facientes mala. Et quis eſt qui uobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed ſi quid patimini propter iuſticiã, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, ut non conturbemini. Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus ueſtris.

EXPLICATIO.

Hæc lectio ad formandã conuerſationem noſtram tota pertinet. D. enim Petrus cum peculiari præcepto uiros & uxores, quo inuicem modeſtè ac ſecundum ſcientiam cohabitarẽt ubi admonuiſſet, cœpit poſtea in genere quædam præcepta morum tradere. Principiò, inquit, quemadmodum eadem eſt omnib. profeſsio, ſicut per baptiſmum eidem eſtis inſiti corpori: ita per concordiã ſit idem omnium animus. Ita demum præſtabitis uerè fraternam charitatem. ſi qui feliciores ſunt, non faſtidiant infortunatos, ſed malis illorum indoleſcentes, pro uiribus opitulentur: ſi qui potentia præminent & authoritate, nõ premant ac de- e D. Hieronymus. *ſpiciãt humiliores, ſed cõſuetudinis comitate affabilitateq; ſemet inferioribus accomodent, ut ſit æqualitas: et quos fortuna ſeparauit, cõiungat Chriſtiana charitas. Abſit autem à uobis uindictæ libido. quorũ eſt alere concordiã, non ſolùm cum pijs & fratribus, uerumetiã, ſi fieri poſsit, cum omnib. Cæterùm benedicere hic nihil aliud eſt, atq; bonum & loqui et imprecari: quemadmodum etiam* Geneſ. 14. *Melchiſedech rex Salem Abrahã benedixiſſe legitur. Iamq; afflictos conſolatur, ubi dicit: Vt benedicatis ijs qui uobis maledicũt. in primis illud mouere debet, quòd nemo hic uerã aſſequi poteſt benedictionem. Quoad in his terris reptauerimus, ſubinde bella, & malorũ nobis expectanda conuicia: ubi uerò hiſce fuerimus exuti miſerijs, tum ueram benedictionẽ, id eſt uitã ſempiternã, æterna hæreditate poßidebimus. Eam rem D. Petrus ut probet, adducit uerba Pſalmi 33. quibus omnis generis calũniæ, maledictiones, imprecationes malæ, & cõuicia prohibentur. Et qui lingua rectè utuntur, promittitur optima uitæ commoditas: id quod in utranq; partẽ, & de feliciore in terris, & beata uita in cœlis interpretari potes. Cæterùm ut hoc præſtare queat, declinet (inqt) quiſq; à malo, & faciat bonũ, deſerat lites, et quærat pacem: nec quærat modò, ſed et ſequatur eã. Nõ ſufficit malũ fugere*[e], *niſi bonum quoq; feceris. Atqui ut hoc quoq; grauiter perficiat, illud maximè mouere debet, q. Domin⁹ ijs benign⁹ eſt q iuſti ſunt, eosq; in ſuã curã recipit, et clemẽter audit, q iuſticiæ & paci ex animo beneuolũt: rurſus illis irat⁹ et præſentißimus ultor eſt, q faciũt mala. Itaq; ſi qs uelit ſibi Deũ ꝓpitiũ, ſi qs illius cupiat ultionẽ effugere: ipſe quoq; ſit beneficus, neminẽ lædat, malũ malo non repellat. Iam pulchrè cum ab innocentia D. Petrus delabitur ad patientiam, infert: Quòd ſi tales eſſe pergitis, quales eſſe debetis, Chriſtiani nẽpe, qui omnibus etiã hoſtib. benefaciũt, neminẽ lædunt: qs obſecro inuadet et affliget benemeritos?*

Porrò

Porrò ſi qui ſint tanta cæcitate attacti, ut immeritos, imò benemeritos perſequantur, meminerítis uerborum Domini: [a] *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Demum confirmat afflictos uerbo Dei, ne uſpiam in confeßione ueritatis, tyrannorum minis territi, labaſcant aut nutent. Formidoloſi, ait, ſunt iſti fidelibus, qui ut placidi & modeſti ſunt, ita iſti ſæui & truculenti, nil aliud quàm minantur & affligunt. Verùm Deo fretos, nihil eſt quòd terreant illorum minæ, aut perturbet uiolentia: quin potius ſanctificate Dominum Ieſum in cordibus ueſtris, qui ſuis famulis omnia uertit in bonũ, ſiue læta accidunt, ſiue aduerſa. Tum aũt uerè ſanctificaueritis in cordibus ueſtris, cum parati fueritis placidè de religione Christiana quærentibus ueritatẽ cõfiteri & exponere, et intimo cordis affectu cõtueri, q̃ incõprehẽſibilis ſit ipſe Deus et Rex gloriæ. Semper igitur laudãdus eſt: ſi uocẽ nõ ſemp licet, certè cordis affectu nuſquã nõ licet.* a Matth.5.

IN DIE FESTO DVORVM APOSTOLORVM PETRI ET *Pauli lectio, actuum Apoſtolorum Cap.12.*

MIſit Herodes rex manus, ut affligeret quoſdam de Eccleſia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio. Videns autem, quia placeret Iudæis, appoſuit apprehendere & Petrum. Erãt autem dies azymorum. Quem cum apprehendiſſet, miſit in carcerem, tradensq́ quatuor quaternionib. militum ad cuſtodiendũ, uolens poſt Paſcha producere eum populo. Et Petrus quidem ſeruabatur in carcere. Oratio autem fiebat ſine intermiſsione ab Eccleſia apud Deum, pro eo. Cum autẽ producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiẽs inter duos milites, uinctus duabus cathenis, & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem. Et ecce angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo. percuſſoq́ latere Petri excitauit eum, dicens: Surge uelociter. Et ceciderunt cathenæ de manibus eius. Dixit autẽ angelus ad eum: Præcingere, & calcia te caligas tuas. Et fecit ſic. Et dixit illi: Circunda tibi ueſtimentũ tuum, & ſequere me. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat quia uerum eſſet quod fiebat per angelum. Exiſtimabat autẽ ſe uiſum uidere. Tranſeuntes autem primam & ſecundam cuſtodiam, uenerunt ad portã ferream quæ ducit ad ciuitatẽ, quæ ultrò aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt uicum unum, & continuò diſceſsit angelus ab eo. Et Petrus ad ſe reuerſus, dixit: Nunc ſcio uerè, quia miſit Dominus angelum ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum.

EXPLICATIO.

A' tyrannide Herodes, quiſquis tandem ille fuerit, deſcribitur. Præterquam enim quòd Iacobum è medio tulerat, nihil tale cõmeritum: & Petrum uinctum deturbat in carcerem, nulla alia cauſa huc adductus, quàm ut uirus animi ſui in Chriſti diſcipulos euomeret, adeoq; impietati Iudæorum gratificaretur. Cæterùm pro Petro in carcerum ſqualore detento, iugiter ad Dominum et ſuſpirauit & preces effudit Eccleſia. Exemplo hæc nobis traduntur, ut etiam nos diſcamus quid agendum ſit in tanto rerum diſcrimine. Orandum utique nam plus poteſt oratio iuſta, quàm exquiſitiſsima impiorum armatura. Neq; fruſtra tanto uerborũ apparatu deſcribitur hiſtoria. Hoc enim partim notatur crudelitas tyranni, partim uerò adumbratur tyrannorum imbecillitas, cum Chriſtum, ipſamq; ueritatem impugnant. Videmus hic omnia Herodis anxia et ſeuera, & ex omni parte munitiſsima. At in his omnibus nihil anxij in Petro. Ille enim nihil ſe excruciat, ſed quietè dormit. Videmus item quàm efficax piorũ oratio. Per angelũ enim Petrus liberatus, ſuis redditus eſt. Hinc diſcamus, quòd ſicut Petro ſuppetias tulit Dominus, quum iam & in tyranni manus incidiſſet, & de uita illius deſperaretur: ita nobis quoq;, ſi porrò illi fidere pergamus, aderit etiam tum, cum omnia uidebuntur deſperatiſsima. Ad quam rem probè exprimendam, argumento quoq; eſſe poteſt Pharaonis ſubmerſio, in alueo maris rubri. Exod.14. *Summa, Nulla eſt potentia contra Dominum. Porrò Petrus cum prius uiſionem habuiſſet, facilius credidit & hanc uiſionẽ eſſe, qua ſignificaretur ipſum fore liberandum. At ubi angelus eum reliquit, ad ſe reuerſus eſt, & dixit: Nunc uideo non eſſe ſomnium, quod geritur: ſed Dominus miſertus ſuorũ, per angelum ſuum eripuit me de manibus Herodis, qui me decreuerat Iudæis immolare: ſimul & regis eludens crudelitatem, & plebis auidam*

expectationem. Habent autem hæc uerba ſpeciem quandam gratiarum actionis, qua Petrus Deo opt. max. & gloriam liberationis tribuit, ipſumq; laudat & glorificat.

DOMINICA SEXTA POST TRINITATIS

Epiſtola beati Pauli apoſtoli ad Rom. 6.

QVicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem ipſius baptizati ſumus. conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim complantanti facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: hoc ſcientes, quia uetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, ut ultrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia ſimul etiam uiuemus cum illo: ſcientes, quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos exiſtimate, uos mortuos quidem eſſe peccato, uiuentes autem Deo, in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

EXPLICATIO.

Docet D. Paulus in hac lectione, eos qui ſemel Chriſto dedêre nomina, perpetuò luctari cum cupiditatibus carnalibus, ne in opus erumpant, oportere. Quanquam enim peccata credentibus omnia per Chriſtum condonata ſint: tamen reliquias adhuc ſupereſſe, quæ ſpiritui nunquam non faceſſant negocium. Et ut hoc faciat aptius, euidenti utitur ſimilitudine, de Chriſto ſumpta. Quemadmodum, inquit, Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit: ita nos quoq; mori peccato ſemper, & iuſticiæ uiuere debemus. Quod ergo Chriſto crux et ſepulchrum, id nobis eſt baptiſma. Cum enim baptizamur in nomine Chriſti, commorimur unà cum illo, priſtinis peccatis illius morte abolitis: neq; ſolùm commorimur illi, uerumetiam unà ſepelimur, idq; per eundem baptiſmum: ut quemadmodum ille pro noſtris ſceleribus mortuus, reuocatus eſt ad uitam æternam patris uirtute: ita nos à morte uitiorum excitati, priſtinis uitijs mortui, iam nouam agentes uitam, uerſemur in pietatis ueſtigijs. Baptiſmus itaq; (ut S. inquit Ambroſius) reſurrectionis pignus eſt & imago, ut iam in præceptis Chriſti manentes, ad præterita denuò non reuoluamur, &c. Iam trahit Paulus metaphoram, ut ſuperiora illuſtret atq; confirmet, ab agricultura, atq; natura inſitorum ſurculorum: Si, inquit, Chriſto ceu palmites uiti ſumus inſiti, nimirum Chriſti ſpiritu uegetamur, atq; ad nouam uitam quæ reſurrectione ſignificata eſt, animamur. Non dixit autem, Morti, ſed, Similitudini mortis: quia is terra ſepultus eſt, nos in aqua tumulamur: nos quo ad peccatum, ille quatenus ad corpus. Porrò ut baptizatos doceat iam non debere peccare, talia innectit & iterat. Iuxta duplicem originem duos in nobis homines oportet imaginari: alterum ueterem & craſsiorem, qualem puto eſſe carnem, nondum ſpiritu Chriſti perfuſam, adeoq; ueritatis cognitione nondum donatam, ſed ad uitia promptiſsimam: alterum nouum, & cœleſtium appetentem, carnem ſcilicet iam perfuſam Spiritu ſancto, & uera Chriſti cognitione donatam, ut quæ à Chriſto cœleſti originem duxit. Vetus autem ille noſter homo uelut occiſus eſt, unà cum Chriſto ſublatus in crucem, extinctaq; eſt omnis malicia: & illa rerum caducarum cupiditas, quarum uniuerſam uim corpus peccati meritò quis dixerit. Hoc equidem euacuare oportet, atq; exhaurire temperantia, uigilijs, precibus atq; uirtutum ſtudio, ne poſthac ſeruiamus peccato. Hæc diligenter ſunt obſeruanda: aliud eſt enim peccare, & aliud peccato ſeruire. Omnes ſancti quidem peccant, quia homines ſunt. 1. Ioan. 1. ſed in peccato nõ manent, & peccato non ſeruiunt. Seruiunt autem peccatis, qui carne ſuperati, genio indulgent, neq; à malo ſuo reſipiſcunt, ſed in uia peccatorum & impietatis infixi, dolere deſierunt. Cæterùm perſiſtens Paulus in allegoria: Quemadmodum, inquit, qui uita defunctus eſt, iuſtificatus eſt à peccato, hoc eſt abſolutus eſt, liberatus eſt: hunc ad modum tu baptizatus, & occiſus uel mortuus peccato, mortuus ei perſeuera. Verùm quia carni humanæ acerbũ & difficile eſt, ſi ſemetipſam uel premere, uel deſerere, uel negligere debet: amaris itaq; dulcia, ueluti bonus medicus, miſcet Apoſtolus, & obiter indicat, illã hominis mortẽ, feliciſsima & nunquã interitura cõpenſandam fore uita.

DO-

DOMINICA SEPTIMA EPISTOLA BEATI *Pauli apoſtoli ad Romanos, Cap.6.*

HVmanum dico, propter infirmitatem carnis ueſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra ueſtra ſeruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra ueſtra ſeruire iuſticię in ſanctificationem. Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſticiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc uerò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum ueſtrum in ſanctificationem: finem uerò, uitam æternam. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei uita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

EXPLICATIO.

Poſtquam D. Paulus de abrogatione legis, quæ doctrina potiſſimum ad pacificandas conſcientias pertinet, egit, redit tandem ad bene operandi cauſas: orationem ita attemperans, ut humano quodã more loqui ſe fateatur: Cum poſſim, inquit, multa à uobis exigere (quid enim non debemus Chriſto pro nobis paſſo?) ſpectans tamen imbecillitatem ueſtram, hortor tantum, ut ſi iuſticiæ nõ plus ſeruire uelitis, ſaltem ei tantum ſeruiatis, quantum antea peccato ſeruiſtis. Hinc ſanè colligim⁹, quòd Romani, antequam ad Euangelicæ doctrinæ cognitionem & uocati eſſent, & animũ adieciſſent, multis flagitijs, ſceleribus & criminibus ſeſe contaminarunt, quibus ceu idolo quopiam ſeruierũt. Origenes pulchrè hunc Pauli locum exponens, ſcribit: Pudorem quendam incutit Romanis Apoſtolus, cum inquit: Multo amplius, & multo intentius honoranda iuſticia eſt. ſed ego tantũ hoc requiro: dudum currebant pedes ueſtri ad dæmonũ templa, nunc currant ad eccleſiam Dei: currebãt prius ad effundendũ ſanguinem, nunc ad liberandum ſanguinẽ currant: protendebantur prius manus ut aliena diriperent, nunc protendantur ut propria largiantur: circumſpiciebant prius oculi mulierem ad concupiſcendum, nunc circumſpiciant pauperes ad miſerandum: aures delectabantur derogationibus, nunc conuertantur ad audiendum uerbũ Dei: lingua conuicijs & turpiloquijs aſſueta eſt, conuertatur nunc ad benedicendum Dominum, etc. Pergit autem Apoſtolus in hoc dicendi genere, atq; ſerui & liberi nominib. utitur, utpote uocabulis apud Romanos notiſſimis, eáq; aptiſſimè accõmodat, dicens: Serui quondam fuiſtis peccati & iniuſticiæ. At uerò peccati ſeruum eſſe, nihil aliud eſt atq; diaboli ſeruum eſſe. Iam quæ iuſticia eſſe poteſt, ubi Satanæ ſeruitur? cum ergo ſeruiebatis peccato, uidebamini à iuſticia alieni. His adductis, et ab utilitate et inutilitate uel fœditate rerũ carnalium, ad innocentiã uitæ trahit: Dicite (inquit) obſecro, quod nam præmium priſtinæ uitæ reportaueritis? An non ipſa peccata ſecum ſuum adferiant ſupplicium, dum hominẽ ita cõſpurcant, ut nunc, poſtquã reſipuiſtis uelut à uitiorũ inſania, pudeat uos ueſtri, animus quoq; à cogitatione priſtinarũ uoluptatũ abhorreat? Et præter hanc mercedem, ſupremũ ſtipendiũ quod ſibi ſeruientibus perſoluit diabolus, mors eſt æterna. Poſtquã autem cùm fructũ tum finem peccati indicauit Apoſtolus, oſtendit etiã iuſticiæ finem ac præmia, & miro quodã modo inter ſe confert: Nunc uidete, inquit, quàm feliciter ſit uobis commutata ſeruitus, qui liberati à tyrannide diaboli Deo cœperitis eſſe ſerui. Peccati quidem fructus pœnitudo et erubeſcentia: finis uerò mors. Quòd ſi præmium uultis iuſticiæ ſeu fructũ: primum pro inquinatis & impijs uiuitis innocẽtes, puri & ſancti: quæ ſola uera uita eſt. deinde expleto breuis ſeruitij tempore, manet uos ſummum ſtipendium immortalitatis. Geminũ ergo à Deo beneficium accepiſtis, & quòd liberati eſtis & uindicati in libertatem à tanta turpitudine, & quòd ſerui facti eſtis iuſticiæ. Componite iam cum Deo diabolũ, cum ſpurcitie ſanctimoniam, cum æterna morte uitam immortalem. Nam planè (ſicut dixi) ſtipendium diaboli mors eſt, quod ille pro turpi miſeroq; ſeruitio impendit. Contrà qui Deo ſeruiunt pro ſua uirili, his ut beneficium à propitio patre reponitur immortalitas: idq; non per Moſen, ſed per ipſum filium Ieſum Chriſtum, cui laus & gratiarum actio.

DOMINICA OCTAVA POST TRINITATIS *Epiſtola beati Pauli ad Roman. Cap. 8.*

FRatres, debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem uiuamus. Nam ſi ſecundum carnem uixeritis, moriemini: ſi autẽ ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunq; enim ſpiritu Dei agũtur, hi ſunt filij Dei. Non

enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore:ſed accepiſtis ſpiritũ adoptionis filiorũ Dei,in quo clamamus Abba pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autem filij,& hęredes:hæredes quidem Dei,cohæredes autem Chriſti,ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.

EXPLICATIO.

Ingenuè Paulus hic fatetur, arduum quiddam ab ijs qui ſpiritum,fidem & remiſſionem peccatorum per Chriſtum nacti ſint,requiri. Ait ergo: Chriſtus uos à uitijs ,quæ uera mors eſt, reuocauit in uitã,extinctis peruerſis affectibus : idq; per ſpiritum uitæ eius autorem, iam inhabitantem in nobis. Huic igitur ſpiritui uiuimus, huic obnoxij ſumus, huic parendum, non carni, cui iam mortui ſumus. Iam uerò quo ea quæ ſaluti eorum contraria erant auerſarentur,& ea quæ ad promouendã iuſticiam faciunt ſectarentur: & eorum qui iuxta carnem,& eorum qui iuxta ſpiritum uiuunt, finẽ ob oculos poſuit. Iuxta carnem aũt uiuunt, quotquot Spiritu ſancto uacui,carnalibus concupiſcentijs & operibus irretiti & addicti ſunt:horum finis,inquit,mors eſt. Mortẽ quidem (ut Theophylacto placet) non ſolùm pœnam in gehenna, ſed etiam hic in ſceleſtibus facinoribus uitã appellat. Qui autem id genus facta ſpiritus uigore extinguunt, finem habent uitæ æternæ hæreditatem, quam unà cum Chriſto certò habituri ſunt. Cæterùm poſtquam pro more & à pœna & à præmio argumentatus eſt, maiorem mercedem ſubdit, filiorum nempè diuinam adoptionem. Non dixit autem, Quotquot ſpiritu uixerint : ſed, Quotquot aguntur: hoc eſt gubernantur, reguntur, ſpiritum dominum cùm carnis tum animæ facientes . Eſſe autem duplicem ſpiritũ ediſſerit: unum ſeruitutis, & alterum filiorum. Seruilis ſpiritus eſt mens dura & intractabilis, quæ nõ monitis uel amore recti boniq;, ſed minis & terrore exercetur. At uerò pij et credentes quemadmodum ſpiritum nacti ſunt per uerbum, ita ingenui ſunt, liberi et alacres, ultróq; faciunt quod parenti gratum eſſe ſentiũt: ad uirtutes contendunt, à uitijs uerò abhorrent.

a Ioan.8.

Nec caret myſterio, quòd adoptiui filij Dei dicimur. Nam naturâ ſumus filij iræ, Eph.2. At Deus noſtri miſertus, per proprium filium nos redemit, & ſpiritu ſuo ſancto corda noſtra confirmauit, quod nunc de benignitate Dei certi, numen illud ſupremum patris nomine appellamus . Poſuit autẽ iuxta Theophylactum, Hebraicam dictionem: quod uerbum eſt puerorum, ſeu filiorum genuinorum erga patrem. Et is quidem ſpiritus eam nobis fiduciam ſuppeditat, ut ſi quid opus ſit, uocem illã occinamus auribus Dei, quæ parentibus ſolet eſſe gratiſſima, cõpellantes eum Pater pater. Non auderemus hanc illi uocem opplorare, niſi confideremus nos illi eſſe filios, & illum nobis patrẽ propitium, dum non coactè, ſed ſpontè ex illius nutu uiuimus . Cumq; filios dixit Apoſtolus credentes eſſe, uocat & ipſos hæredes. Iudæi quidem inflatis buccis uociferabantur, filios Dei eſſe ſeſe, tamen (ut Euangelicæ teſtantur literæ) audierũt à Chriſto:[a] Vos patrem habetis diabolum. Iis ergo dedit poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomen Ieſu. Et quia filij ſunt, nimirum & hæredes. Hæredes quidem Dei, à quo uelut autore proficiſcuntur omnia: cohæredes uerò Chriſti, cuius corpori inſiti, patrem cum eo cœperunt habere communem. Verùm poſſeſſio illa non aliter cõtinget, ait Apoſtolus, quàm ſi eadem uia ad illam tendamus, qua Chriſtus ipſe peruenit. Ille ferẽdis malis peruenit ad bonorum poſſeſſionem, per ignominiam uenit ad gloriam, morte peruenit ad immortalitatem. Patiendum igitur nobis cum illo, ut cum eo bonorũ contingat fruitio: ferenda probra mundi, ut cum illo ſimus glorioſi : moriendum ad tempus cum eo, ut cum illo ſemper uiuamus.

DOMINICA NONA POST TRINITATIS EPIſtola beati Pauli, 1.Cor. Cap.10.

FRatres, non ſimus concupiſcentes malorũ, ſicut & illi concupierunt: neq; idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis. quemadmodum ſcriptũ eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. neq; fornicemur, ſicut quidã ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt una die uigintitria milia: neq; tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus perierunt: neq; murmuraueritis, ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierũt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura cõtingebant illis, Scripta ſunt autem

autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Itaq; qui exiſtimat ſe ſtare, uideat ne cadat. Tentatio uos non apprehendat, niſi humana. Fidelis autem Deus eſt, qui non patietur uos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum, ut poſsitis ſuſtinere.

EXPLICATIO.

Confirmato eo quòd ueterum exempla in nos quoq; competant, cum quibus æqualem fidem & æqualia ſacramenta habent: hic tandem exempla illa ueterum producit. Principio autem in genere dicit: Exempla ueterum monent, ne ſimus malarū rerum cōcupiſcentes. Iam uelut per partes ac ſpecies malas illas res enumerat. Et principiò quidē eos notat & carpit, qui in idolorum delubris epulabantur: oſtendens, quòd quemadmodum illi ab gaſtrimargia ad idolorum culturam ceciderint, delapſiq; ſint (choros enim ſtatuentes [a] circa uitulum, ludebant ante ipſum) ſic periculum eſſe, ne et Corinthij ad idololatriam prouoluantur, quum ex gulæ ſuaſu idolis immolata edant. Rurſus ſcortationis meminit, & continenti caſtigatione dicta, cuiuſmodi fornicationis delictum, ortum ab ipſa ingluuie dicit. Quando uerò (inquit Theophylactus) uigintitria milia ceciderunt? Quando iuxta cōſiliū Balam [b] Madianitides mulieres apud exercitum copias'ue Iſraeliticas uiſæ, iuuenes ad ſeſe pertraxerunt, atq; per ſcortationem, ut ſacrum facerent Beelphegor, prouocarūt eos, ac cecidit populus in caſtris, in acie. Porrò Deum tentare, nihil aliud eſſe uidetur, atq; contra Deum uel loqui uel agere, uel diuerſum aliquid à uerbo inceptare. planum hoc eſt uel ex ipſa hiſtoria, quam ex libro Numerorum hic citatam uides. Principiò enim ut cōtra Deum ac Moſen locuti ſint Iſraelitæ, deinde ut ſerpentum morſu perierint, deſcribit. Cæterūm: Neq; murmuretis, inquit. Quoties cōtra Dominum & ſeruos illius & locuti ſint, & murmurarint filij Iſrael, uidere eſt in ſacris literis, [c] in ſeditioſa illa, cuius caput Chore fuit, turba, quæ cū contra Moſen conſpirare ac loqui auderet (ut D. docet Ambroſius) ad internecionem partim deleta, partim uiua abſorpta eſt. Theophylactus cōmemorat, extinctos illos ab exitiali quadam Dei potentia. De his legantur exempla, Num. 14. & 16. Terret autem eos, quū dicit iſthæc ſcripta ad conſolationem noſtri. Vnde & nobis in poſterū expectāda ſupplicia, inquit Theophylactus: eoq; horribiliora, quatenus maiora in nos beneficia ſunt collata, qui poſtremo ſeculo futuri eramus. Nam ultimum ſeculum illud eſſe dicitur, quod intercedit inter Chriſtum natum, & ultimam illam iudicij diem. Docemur autem ex hoc loco, quòd unus atq; idem Dei ſpiritus in unica illa Eccleſia, unū Deū, eandem ſemper religionem, et unā ad cœlos uiam docuit atq; commōſtrauit. Quicquid illis accidit, nō temere accidit: ſed magis ad exhibendū exemplar, quid nobis ſequendum ſit, aut fugiendum, qui in hanc ultimam mundi ætatem incidimus. Demū hoc ad eos loquitur, qui præſumentes de ſcientia, qua licitū eſt omnia edere, infirmis fratribus ſcandalo erāt. Ad hos ergo dicit: Si ſcientia ueſtra freti, putatis ad uos iſta perfidorum hominum exempla nihil pertinere, utpote qui firmi in uera religione perſtiteritis hactenus, & immobiles, uidete ne poſthac grauiore ruina excidatis, atq; confringamini. Quòd non fœdis iſtis immerſi eſtis idololatriam comitantibus flagitijs, haud equidem merito ueſtro acceptum ferre debetis: ſed quòd uos non niſi humana cœpit tentatio, exigua quædam & mediocris, quā ſine negocio uincere potuiſtis. Scio quidem, multa uobis eſſe perferenda ab idolorum cultoribus, ubi ipſorum horrueritis ſacra: ſed illud hic uobis perſuaſum habetote, Deum nuſpiam uobis defuturum. Non ſinet igitur uos tentari ultra uires ueſtras, ſed tentationem uiribus ueſtris tolerabilem adoriri uos faciet. S. Auguſtinus fidelem idcirco appellat Deum, quòd ſe pollicitus eſt ſui nominis cauſa tribulationem ſuſtinentibus adfuturum, iuxta illud: Multæ tribulationes iuſtorum, & de his omnibus liberauit eos Dominus. Ipſum quoq; ait, ita erga ſuos affectum eſſe, ut quanquam uarijs tentationibus ipſorum fidem probare ſoleat: tamen tentationes huiuſmodi cum felici rerum exitu etiam coniungat. In Deum ergo animorum noſtrorum oculi figantur, & præſertim quod dixit ille: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, &c.

a Exod. 32.
b Num. 25.
c Num. 14. 16. 21.
Pſal. 33.
Matth. 11.

IN FESTO DIVI IACOBI APOSTOLI EPIſtola, ad Epheſios Cap. 1.

Huius Epiſtolæ explicationem habes ſuprà de Ioanne Euangeliſta.

DOMINICA DECIMA POST TRINITATIS EPIſtola beati Pauli apoſtoli. 1. Corinthiorum 12.

SCitis autem, quoniam cum gẽtes eſſetis, ad ſimulachra muta prout ducebamini euntes. Ideo notũ uobis facio, quòd nemo in ſpiritu Dei loquens, dicit anathema Ieſu. Et nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto. Diuiſiones uerò gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus. Et diuiſiones operationũ ſunt, idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum: alteri fides, in eodem ſpiritu: alij gratia ſanitatum, in uno ſpiritu: alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum: alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonũ. Hęc autem omnia operatur unus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult.

EXPLICATIO.

Qui crediderãt in principio, et baptizati erãt (docente Theophylacto) omnino ſpiritu accipiebant. Quia uerò is inuiſibilis erat, ſenſibile ſignũ dabatur operationis ipſius, atq; aut linguis loquebantur, aut prophetabant, aut miracula edebant. Apud Corinthios itaq; chariſmatũ nomine ſeditiones erãt, adeò ut qui maiora dona acciperẽt, efferrentur: qui uerò minora, his inuiderẽt. Inſuper uates aliquot & pſeudoprophetæ fuerũt, qui difficulter à diuinis Prophetis iudicabantur. Cuncta igitur hæc in meliorẽ ſtatum reuocat Apoſtolus. Vtitur aũt tali exordio: Olim, inquit, dum adhuc eſſetis Gentes, & ſimulachra coleretis, furore quodã nõ ſpiritu ferebamini, & quocunq; illo impetu ducebamini, illuc ibatis: à ſpiritib. nempe malignis ducebamini ad opera peccatorũ. Poſtquam uerò Chriſtũ eſtis amplexi, huius ſpiritũ accepiſtis. Iam uerò id quod uoluit, infert: Hæc, inquit, nobis regula ſit diſcernẽdi ſpiritus malignos ac diuinos: Nemo afflatus ſpiritu Dei patris, execratur Ieſum, huius filium: neq; quiſquã poteſt ex animo Ieſum uocare Dominum, niſi per afflatum ſancti ſpiritus. Quicquid igitur in uobis eſt boni, id huius beneficentiæ debetis, & huius gloriæ cõuenit impendi. Poſtquam autem inter uerum & uanum Prophetã diſcrimen indicauit, déq; miraculis dixit, ut diſsidentes in hiſce corrigat: primùm eum curat qui minus donum accepit, ac propterea mœret: Quur doles, inquit, quòd non tantum accepiſti, atq; alius? Non enim debitum eſt. ſed chariſma & donum. Fatetur ergo Apoſtolus ingenuè, eſſe quidem dona in Eccleſijs uaria. ſed quæ unus tamẽ operetur ſpiritus: item uaria eſſe miniſteria. ſed tamen unum Dominum eſſe eorundem autorẽ. Deinde uerò ipſa dona & miniſteria eccleſiæ catalogo quodã enumerat, dicens: Vnicuiq; datur, ut manifeſtetur illum Spiritum ſanctũ accepiſſe, ad utilitatem ſalutemq; multorũ. non enim pro ſua tantum, ſed pro fidelium cauſa, gratiarum muneribus locupletatur. Alij uerò datur, ut ſapienter et aptè poſsit diſſerere et docere, quod gratiæ inſpiratione facit. Rurſus illi contigit eiuſdem beneficio ſpiritus, ut cognitione rerum ac diſciplinarũ adiuuet commodũ reipublicæ: huic eiuſdem afflatu ſpiritus cõtigit fiduciæ robur, quæ iuxta Domini promiſſum uel montes loco dimouet: illi per eundem contigit ius medendi morbis: eſt cui data ſit inſignis poteſtas edendi miracula: eſt cui cõtigit prophetiæ dos, ad explicanda quæ uel futura ſunt, uel alioquin abſtruſa: eſt alius cui datum eſt, ut ſagaci iudicio diſcernat afflatus hominum, utrũ à Deo profecti ſint, an ſecus: rurſus alius ſortitus eſt hanc dotem, ut idem uarijs linguis loquatur, quæ res non mediocriter conducit ad cognitionem ſacrorum uoluminum: alius, ut uel per afflatum, uel arcanarum literarum peritiam interpretetur & explanet, quod illi locuti ſunt. Porrò ut obſtruat ora eorum, qui talem haud æquo animo diſpenſationem ferunt: Nihil eſt, inquit, in his omnibus, quòd hic ſibi quiſquam uel placeat, cum ſint aliena, quæ habet: uel diſplliceat, quando diſtributio pendet ab arbitrio Spiritus ſancti, qui dotes has omnes, quamuis uarias, & alias in alijs, unus & idem author partitur cuiq; quemadmodum ipſi uiſum fuerit: ſed ſic, ut ob mutuam inter uos charitatem ſingulorum dotes ſint omnium cõmunes, & ad harmoniam ac decorum faciat uarietas, non ad diſsidium.

IN FESTO DIE SANCTI LAVRENTII MARTYris epiſtola beati Pauli 2. Cor. 9.

QVi parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſq; prout deſtinauit in corde ſuo,

non

non ex triſticia, aut ex neceſsitate. Hilarem enim datorẽ diligit Deus. Potens eſt autem Deus omnem gratiã abundare facere in uobis: ut in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonũ, ſicut ſcriptum eſt: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſticia eius manet in ſeculũ ſeculi. Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen ueſtrum, & augebit incrementa frugũ iuſticiæ ueſtræ: ut in omnibus locupletati, abundetis in omnem ſimplicitatem, quæ operatur per nos gratiarumactionem Deo.

EXPLICATIO.

D. Apoſtolus argumento eodem exhortatur ad conferendam eleemoſynam. Explanatius autẽ de eo loquitur, quod ſponte & liberaliter, non coactè aut grauatim dandũ eſt. Non neſciuit uir ſanctus carnis noſtræ maliciam, quæ ſibi blanditur, ne quicquam dare cogatur, & omne ſibi periiſſe putat quod egenis contulerit. Illam ergo iam refrenans, dicit: Quo quiſq; largius contulerit, hoc copioſius præmium reportabit: quo uerò parcius quiſq; dederit, hoc tenuius commodum recipiet. Id uero elegãti exornat metaphora, à re ruſtica ſumpta. Copioſius recipitur, quàm ſeminatur: ſic eleemoſyna ad tempus datur, & in futuro abundantius recipitur. Non autem parcè ſeminat, qui parũ habẽs parum largitur, ſi animus promptus ſit plus dare ſi plus haberet. Paulus certè hæc mutuauit ex 11. cap. Prouerb. ubi clarius & copioſius hac de re diſſeritur. Iam et illud monet, qualia eſſe debeant munera, ut largam Dei benedictionem mereantur, de qua apud Matthæũ cap. 25. habetur: ſpontanea ſcilicet, è libero pectore, è benefico & munifico data. Quæ aũt ſubiungit, uidentur ex Ieſu Sirach deſumpta. Sic enim legis cap. 35. Bono animo redde gloriam Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. In omni dato hilarem fac uultũ tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas. Iam uerò tacitæ reſpondet obiectioni, quam multi habere poſſent: Si multa, dicentes, dederimus, timendum ne ad paupertatẽ redigamur. Ait igitur: Deus poteſt adeò uos rerum copia affluentes facere, ut & omnem gratiam (uerba ſunt Theophylacti) hoc eſt eleemoſynã poſſitis cum exuberantia facere. Date igitur largiter, ut & eleemoſyna ueſtra magis magiſq; exuberet. Etiamſi nihil ab hominib. ad uos redeat gratiæ, tamen cum fœnore ueſtrum ad uos redibit beneficiũ: quia quicquid ipſius amore confertur in ſanctos, ſibi Deus patitur imputari. Poſt hæc in mediũ producit ſanctũ Pſal. 111. *Scripturæ exemplũ, ut plus uirĩũ haberet oratio. Porrò (iuxta Theophylactũ) dictio Diſperſit, liberalitatẽ & exuberantiã indicat. Pecuniæ igitur & facultates non manent: iuſticia aũt, hoc eſt amicus erga homines affectus (ſic enim clementiam uocat, ceu eam quæ hominẽ iuſtificet, ac peccata ſoluat) ea igitur perdurat in ſempiternũ, & hoc & futuro ſeculis permanet. Demũ ut latius cõfirmet quod dixit, iterum ab utilitate petit argumentũ, & per bene imprecandi formulã effert, et ait: Comprecor aũt, ut is qui ſuggerit ſemẽ facienti ſementem, & panem in cibum ſuppeditat, quiq; ſortem largitus eſt, unde nunc ſuccurritis inopiæ ſanctorũ, ſemper ſuffulciat facultates ueſtras, quo ſubinde poſsitis illis ſuccurrere: atq; ita multiplicet ſementem ueſtram, ſimulq; augeat prouentum iuſticiæ ueſtræ, ut in omni genere uirtutum locupletemini, ſemperq; proficiatis in omnem animi ſimplicitatem atq; candorem, et indies uberiores habeatis pecunias: quæ dum erogantur nõ in quoſlibet, ſed in ſanctos, fit ut ueſtra liberalitas redundet in gloriam Dei, dum ueſtra munificentia refecti pij, per uos gratias agunt Deo. Indicat autem hic rurſus, qui nos diuitijs uti oporteat: quoniam non ſunt defodiendæ, ſed ad omnem ſimplicitatem retinendæ, hoc eſt cum liberalitate quadam erogandæ. Piè quamobrem D. Ambroſius: Omnia, inquit, Dei ſunt, & ſemina & naſcentia Dei nutu creſcunt & multiplicantur ad uſus hominum. Deus ergo qui hæc dat, ipſe & iubet de his communicari eis qui indigent. Hæc Ambroſius.*

DOMINICA VNDECIMA POST TRINITATIS

Epiſtola beati Pauli, 1. Corinth. 15.

NOtum uobis facio Euangelium, quod prędicaui uobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſaluamini. Qua ratione prædicauerim uobis, ſi tenetis: niſi fruſtra credidiſtis. Tradidi enim uobis in primis quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundũ Scripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, & quia uiſus eſt Cephæ, & poſt hæc undecim: deinde uiſus eſt plus quàm quin-

gentis fratribus ſimul, ex quibus multi manent uſq; huc, quidam autem dormierunt. Deinde uiſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus. Nouiſsimè autem omnium tanquam abortiuo, uiſus eſt & mihi. Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus uocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Gratia autem Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me uacua non fuit.

EXPLICATIO.

Spes Chriſtianorum eſt reſurrectio mortuorum.

Ad ſermonem de reſurrectione incidit (inquit Theophylactus) quæ caput eſt noſtræ fidei. Si enim non eſt reſurrectio, neq; Chriſtus excitatus eſt. Quòd ſi non eſt excitatus, neque incarnatus eſt: efficiturq; hac ratione, ut uniuerſa fides noſtra labefactata euaneſcat. De hoc igitur contendit Paulus. Sapientiſsimè uerò recordatur ea, ipſisq; ad memoriam reuocat, quæ iam antea crediderant, & in quibus perſuaſi erant. Iam, inquit, quoniam audio fratres de reſurrectione mortuorum, poſt receptam Euangelij doctrinam, à nonnullis ueſtrûm Epicureorum more ambigi, quib. humana philoſophia etiamnum tumidis hoc perſuaderi nondum poteſt. Non eſt quod noui quicquam uos doceam, tantùm in memoriam reuoco uobis Euangelium, quod uobis primùm tradidi, quodq; ſemel eſtis amplexi. Obſeruandum eſt autem quod ait, Euangelium quod accepiſtis. Non enim ſermone tantùm, ſed per opera & miracula Euangelium acceperant. Et ſtare hic ſignificat, in ea re quam ſemel receperis & amplexus ſis, conſtanter perſeuerare. Et quæ commoditas eſt in Euangelio ſtare? Seruari æternùm. Quia uerò dixerat, Statis: ne ſegniores eos faciat, adijcit: Præcipua pars Euangelicæ doctrinæ eſt, credere reſurrectionem mortuorum. Qua de re non oportet ambigere, niſi (quod abſit) fruſtra credidiſtis. Quorſum enim attinebat Euangelium amplecti, ſi, quod eſt huius rei caput, negatis, uidelicet mortuos olim reuicturos? Illud autem obſeruandum, quòd mira cum autoritate dicit: Tradidi quod acceperam. quaſi dicat: nihil ex me tradidi, ſed ex ſpiritu Dei omnia. Nam Apoſtoli eſt, omnia ad imperium & uoluntatē eius qui miſit ipſum, exequi. Quò iſtud quoq; uidetur pertinere, quòd Scripturas allegat, ueluti hoc modò exponēs unde acceperit quod tradiderat, ex Scripturis uidelicet, quæ inſtinctu ſancti Spiritus nobis allatæ ſunt.

Loci Scripturæ de morte Chriſti, & de reſurrectione.

Loci porrò Scripturæ de morte Chriſti teſtantes, ſunt Exod. 12. Iſaiæ 53. Pſal. 22. Daniel. 9. Zach. 3. & 13. Reſurrectionis teſtimonium eſt Ionas, autore ipſo Domino Ieſu: poſtea Dauidis, Non derelinques animam meam in inferno. Pſalm. 15. Quandoquidem autem in reſurrectione Domini totam orationis ſuæ ſtructuram ceu fundamēto, impoſiturus erat Apoſtolus, pluribus teſtimonijs eam oſtendit. Per Cephan autem intelligit Petrum. nam duobus illis Emao redeuntibus, dicunt undecim: Surrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni. Poſthæc abierunt diſcipuli in Galilæam, in montem quem ipſe Dominus præcedens deſignauerat: cumq; uidiſsent eum, adorauerunt. quidam autē (

a Matth. 28.

[a] ut Matthæus refert) dubitauerūt. Atq; hanc quidem omnium clariſsimam apparitionē fuiſſe crediderim, cuius mentio hic ab Apoſtolo fiat: uiſum ſcilicet Dominum plus quàm quingentis fratribus. Fratres autem dixit, quos nos uocamus Chriſtianos. Et horum quidem alios mortuos eſſe, alios uerò adhuc uiuos teſtes etiamnum uiuere aſſerit, ut grauius pondus habeat probatio. Deinde ait, uiſus eſt Iacobo. Hunc Iacobum eſſe credunt, qui primus fuit Hieroſolymitanus epiſcopus, cuius mentio fit in Actis cap. 12. Huic addit teſtimonium aliud, dicens: Pòſt Apoſtolis omnibus. Videtur autem per Apoſtolos intellexiſſe omnes diſcipulos. Nam & Theophylactus: Fuerunt quidem & alij Apoſtoli, ut ſeptuaginta. Cæterùm ultimo tandem loco ſuum quoq; cæteris iungit, aſſerens etiam ſe uidiſſe rediuiuum Dominum. id quod Ambroſius exponens, dicit: Apparuit illi primùm in cœlo, pòſt oranti in templo. Sed utcunq; habeat apparitionis modus, certum eſt quòd Dominus ſe uiuentē exhibuerit Paulo. Abortiuum uerò fœtum ſe appellat, id eſt hominem proiectitium, contemptum, & nullius propemodū uel frugis uel dignitatis. Vnde Ambroſius ſcripſit: quia extra tempus natus, in Chriſto apoſtolatū accipit, iam Chriſto in cœlos recepto cū carne. Certè eiectus uerius refertur, quàm natus, Act. 9. Cæterùm obiter præoccupat, quod præſenti cauſæ poterat incommodare. Dicit ergo: At quòd illi obijciunt mihi perſecutionem Eccleſiæ, fateor quidem indignū me eſſe, qui dicar Apoſtolus: ſed uiſum eſt interim Deo, me hoc honore & munere dignari, ut quicquid iam ſum, non mei muneris, ſed Dei bonitatis ſit. Hic uerò paucis & modeſtè exponit, quanta per ipſius miniſterium fecerit Deus. Quanquam, inquit, uocatione ſim poſtremus, nō geſſi me in poſtremis. ſed plus laborum exhauſi, quàm quiſquam alius Apoſtolorum.

DOMINICA DVODECIMA, EPISTOLA BEATI *Pauli apoſtoli 2. Corinth. Cap. 3.*

Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum, nõ quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt. qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti, non litera, ſed ſpiritu: litera enim occidit, ſpiritus autem uiuificat. Quòd ſi miniſtratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non poſſent filij Iſrael intendere in faciem Moſi, propter gloriam uultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria? Nam ſi miniſtratio damnationis gloria eſt, multo magis abundat miniſterium iuſticiæ in gloria.

EXPLICATIO.

Tractat in hac lectione D. Paulus miniſteriũ ſuum contra pſeudoapoſtolos. Nunc ergo ne quis impingeret illi arrogantiam, quòd ſibi ſuperbus arrogaret res maximas, ait: Quòd autem hæc de nobis ipſis prædicamus liberius, fit ex fiducia diuinæ gratiæ. Aliàs non ignoramus, uires noſtras ad has res præclaras ritè adminiſtrandas, minimè eſſe idoneas. Omnis uirtus noſtra à Deo eſt. Nihil noſtrum, ſed gloriatio noſtra per Chriſtum eſt ad Deum: potentia noſtra ex Deo eſt. Cæterùm ut commodè inter ſe legalia & Euangelium & Euangelij præſtantiam oſtenderet, dicit ſe miniſtrum noui teſtamenti factum, non literæ, ſed ſpiritus. Nouum autem teſtamentum uocat remiſſionem peccatorum, non per legem, ſed per ſanguinis Chriſti effuſionem collatam fidelibus. Spiritus ergo miniſter eſt, qui non legalia prædicat, ſed unicum Chriſti meritum inculcat. Iam quòd eſſent quidam obſcuri errones, turbantes eccleſias, ritè ab Apoſtolis inſtitutas: docebant enim literæ legis præſidio, circumciſionem & totius legis obſeruationem ad ſalutem conſequendam omnino eſſe neceſſariam: & falſum eſſe quòd prædicarent Apoſtoli, fide purificari corda, fide iuſtificari peccatores, fide ſaluari credentes: Apoſtolus, Litera, inquit, occidit, propterea quòd citra ſpiritum & fidem doceatur. S. Ambroſius: Literæ ad hoc datæ ſunt Moſi, inquit, ut contemnentes legem occideret, ſecundum ius naturæ. Spiritus autem, id eſt lex fidei, quæ non ſcribitur, ſed animo continetur, uiuificat reos mortis, conuertentes tamen ſe ut iuſtificati decæterò non peccent, &c. Quis ergo nunc neget, miniſterium noui teſtamenti uerè magnum & ſalutare miniſterium eſſe, cum tantam gratiam coniunctã habeat? Cæterùm aptè confert Apoſtolus legis gloriam cum Euangelij claritudine, ut demonſtret Euangelij gloriam excellentiſſimã eminẽtiſſimamq;. Quòd ſi lex illa prior, inquit, quæ literis inſculpta ſaxo mortem afferebat præuaricatori, gratiam non cõferebat, tantum maieſtatis habuit & gloriæ, ut cum iterum deferret tabulas Moſes, Hebræi non poſſent intueri uultum eius, ob dignitatem & maieſtatem, quæ tamen aliquando erat peritura: cur non potius Euangelicæ functioni ſua dignitas erit ac maieſtas, qua per fidem & ſpiritus benignitatem æterna ſalus confertur? Interpretans autem quomodo dixerit, Litera occidit: legẽ ait eſſe miniſterium condemnationis, non punitricem peccati, nec factricem (uerbis utor Theophylacti) miniſterium uerò iuſticiæ Euangelium, quòd nõ ſolùm à pœna & ſupplicio liberat, uerùm iuſtificat etiam peccatores. Iuſtus enim ex fide uiuit, Abacuc 2.

IN DIE FESTO ASSVMPTIONIS DIVAE VIRGINIS *ac genitricis Ieſu, Lectio Eccleſ. 24.*

IN omnib. requiem quæſiui, & in hæreditate Domini morabor. Tunc præcepit & dixit mihi creator omnium, & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in Iſrael hæreditare, & in electis meis mitte radices: & ſic in Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimiliter requieui, & in Hieruſalem poteſtas mea, & radicaui in populo honorifica to, & in partes Dei mei hæreditas illius, & in plenitudine ſanctorum detẽtio mea. Quaſi cedrus exaltata ſum in Libano, & quaſi cypreſſus in monte Sion: quaſi palma exaltata ſum in Cades, & quaſi plantatio roſæ in Hiericho: quaſi oliua ſpecioſa in cãpis, & quaſi platanus exaltata ſum iuxta aquam in plateis.

ſicut cynamomum & balſamum aromatizans odorem dedi, quaſi myrrha electa dedi ſuauitatem odoris.

EXPLICATIO.

Saluator noſter, æterna patris ſapientia, quo homines à corruptibilib. ad æterna appetenda & quærenda attolleret, carnem de uirgine aſſumẽs, mundi huius caſtellum ingreſſus: mentes fidelium gratiæ ſuæ habitaculum præparauit. Et in omnibus requiem quæſiuit: quia nulli denegatur gratia, cum uelit omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire: 1. Tim. 2. Hinc Eccleſia Chriſti conſtituitur, uera ipſius hæreditas. Iam autem docetur, quo pacto filius à patre miſſus, ut acciperet illam hæreditatẽ. Equidem Deus pater dicitur creator omnium: & quia filius minor (a Matth.18.) *patre ſecundum humanitatem, ab ipſo quoq; patre creatus eſt: in qua humanitate ſiue humana natura, habitauit plenitudo diuinitatis, dicente A*(Colos.2.)*poſtolo. Quòd ſi uerò ad matrem uirginem hæc referre uelimus, ipſa uerè dicere potuit: Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Nã ut Lucas ſcribit,* (Lucæ 1.) *dixit ad eam angelus: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum.* (b Ioann.4.) *Hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Lucæ primo. Rurſus de filio Dei Chriſto hæc Scriptura dicit, à patre ſcilicet illi præceptum,* (Baruch.3.) *ut inter eos habitet, & ut uidit, cum illis uerſetur, qui ueri filij Iacob, ſupplantantes uitia: qui eſt Iſrael, id eſt, qui uident Deum per fidem. Utq;* (c 2.Cor.2.) *radices mittat, id eſt confirmet & roboret Euangelium pacis. De Zion autem exibat lex Euangelica, & uerbum Domini de Hieruſalem, quando illic primùm incœpit Eccleſia Chriſti ſanguine ſanctificata, atq; uerus Dei cultus. Vnde factum eſt, ut per totum orbem terrarum, per prædicationẽ Apoſtolorũ ſanctum Euangelium promulgatum ſit, & Chriſtus egerit radices in populo honorificato: cuius hæreditas beatitudo ſcilicet apud ipſum Deum patrem eſt. Illi enim hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti, dicente Apoſtolo Rom. 8. Porrò in congregatione eorum, id eſt omnium piorum hominum manet Chriſtus per gratiam. Dixit enim: [a] Vbi ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, in medio eorũ ſum: quia illi ſunt membra corporis eius, cum ſit ipſe omnia in omnibus. Cæterùm quòd Scriptura ſimilitudine ipſam ſapientiam & filium Dei demonſtrat, aptè riteq; facit. Quemadmodũ enim arbores ſunt altitudinis & odoris præcipui, ſic redẽptionis ſacramentum cunctis innotuit nationibus. Hoc fructum attulit multũ, &, ut Chriſtus dixit, [b] iactus eſt ubiq; fons aquæ ſalientis in uitã æternam. Hic quoq; odor ille ſuauiſſimus, quẽ mirũ in modũ D. Paulus laudib. uehit, cũ inquit: Deo aũt gratias, qui ſemper triũphat nos in Chriſto Ieſu, et odorẽ noticiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco: quia Chriſti bonus odor ſumus [c] Deo, in ijs q ſalui fiũt.*

DOMINICA DECIMATERTIA POST TRInitatis, *Epiſtola beati Pauli apoſtoli ad Galat. 3.*

Abrahæ dictę ſunt promiſsiones, & ſemini eius. Non dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in uno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico, teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non irritum facit ad euacuandam promiſsionem. Nam ſi ex lege hæreditas, iam non ex promiſsione. Abrahæ autem per promiſsionem donauit Deus. Quid igitur lex? propter tranſgreſſores poſita eſt, donec ueniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non eſt. Deus autem unus eſt. Lex ergo aduerſus promiſſa Dei? Abſit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet uiuificare, uerè ex lege eſſet iuſticia. Sed concluſit Scriptura omnia ſub peccato, ut promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

EXPLICATIO.

Vnũ hoc in Epiſtola ad Galatas agit Apoſtolus, ut iuſtificationẽ non operib. ſed fide in Chriſtum conſtare conuincat. Et cum in fidei negocio ferè regnent promiſsiones, diligenter illas ipſas urgere & inculcare ſolet. Vult autem indicare principiò (ut Theophylacto placet) quòd fides ſit teſtamentum antiquius lege: & quòd iniquum eſt ei præferri legem. Cæterùm teſtamentum uocat promiſsionem Abrahæ factam, & credentibus omnibus: nimirum quòd in ſemine illius omnes gentes benedicẽdæ ſint, hoc eſt, à peccato, à Satana & inferno liberandæ. Hoc ſemẽ, inquit, Chriſtus,

Chriſtus eſt, qui Abrahæ ceu in teſtamento quopiam & promiſſus & donatus eſt: qui & humanam naturam è ſemine Abrahæ aſſumpſit, & precioſo ſanguine ſuo à peccatorũ ſordibus nos mundauit. Ad hunc modum ratiocinationem meam intelligetis: Orationis ſiue diſputationis meæ conſilium huc ſpectat, ut toti mundo perſuadeã, ſola fide parari iuſticiam, & nequaquam lege. Si enim teſtamento nemo addit aliquid: teſtamentum autem eſt, quòd per unicum ſemen Abrahæ Chriſtum confertur benedictio: certè Deus non addidit legem, ut teſtamentum ſiue promiſſionem infirmaret. Infirmaſſet enim illam, imò irritam feciſſet, ſi per legem pararetur iuſticia. Ita enim promiſſio priſcis inefficax fuiſſet ad iuſtificationem, utpote cum in hac nulla legis facta ſit mentio, ſed Chriſti tantum. Iniuſticiæ præterea rei agerentur omnes ſancti patres, qui uixerunt ante legem latam annis 1430. Si beneficio legis ſiue operum confertur hæreditas, hoc eſt iuſticia & uita: iam planum eſt, quòd non obtingit teſtamenti ſiue promiſſionis uirtute. lege enim caruerunt qui ſub teſtamento & promiſſione uixerunt: caruerunt ergo uera iuſtificandi uirtute, ſi modò ex lege eſt iuſticia. Cæterùm Abrahæ per promiſſionem donauit Deus hæreditatem, iuſticiam & uitam. Iuſtificamur ergo gratia per fidem, non operibus per legem. At dixerit quiſpiam: Si hinc erat ſperanda ſalus, quo conſilio poſtea Deus addidit legem inutilem? Non prorſus inutilem: nam tametſi non confert innocentiam, tamen cohercet peccandi licentiam, dum malas cupiditates ceremonijs ceu cancellis quibuſdam cohibet: nec tamen in hoc data eſt, ut tota quoſlibet in æternum obſtringeret, ſed ad tempus à Deo præfinitum, typis interim delinians Chriſtum. Ita enim ſcribit Theophylactus: Nec data eſt lex in perpetuum, ſed tamdiu donec Chriſtus uenerit, cui promiſſum eſt, ut in eo benedicatur gentibus. Lata eſt ergo lex propter duas potiſſimùm cauſas: principiò, ut inobedientes & parum frugi homines ceu freno quopiam coerceret. Secundò lata eſt, ut peccatum & patefaceret, & monſtraret. Cæterùm in hunc uſum inſtituta, inquit Apoſtolus, lata'q; per angelos, autore Deo, ut totius legis poteſtas eſſet penes Chriſtum, qui ſic medius interceſſit inter Moſaicam legem & Euangelicam gratiam, ut illius eſſet finis, huius initium: ſic medius ſe interponens inter Deum & homines, ut ipſe naturam utramque in ſe complecteretur, utramque alteri conciliaturus. Atqui conciliator qui intercedit, inter plures intercedat oportet. Nemo enim ſecum ipſe diſsidet. Deus autem unus eſt, cui diſsidium erat cum humano genere. Proinde tertio quopiam opus erat, qui naturæ utriuſque particeps, utramque inter ſe reconciliaret: Deum placans ſua morte, & homines ſua doctrina ad uerum Dei cultum pellicens. Porrò tacitæ cuidam reſpondens obiectioni, explicatius loquitur de cauſis latæ legis, oſtendens legem & promiſſionem ſibi mutuò non aduerſari: Si, inquit, ulla unquam à Deo lex lata eſſet in hunc finem, ut uiuificaret cultores: nihil ſanè peccarent, qui per legis opera iuſtificari quærunt. nunc uerò, cum non modò leges Dei, ſed uniuerſa Scriptura ſancta omnes homines peccatores eſſe argumentis approbet inſolubilibus: quis non uideat, tum legem ipſam, tum omnem Scripturam ſanctam adeò non aduerſari teſtamento, ut magis euincãt, neceſſariò iuſticationem gratuitò conferri per fidem Ieſu Chriſti credentibus? Theophylactus hunc Pauli locum exponens: Non potuit, inquit, lex à peccatis liberare: uerùm ad hoc cooperata eſt, ut oſtendat omnes peccatores, & compellat ut remiſſionem concupiſcant, & accelerent ad eum qui hanc præſtare elargiri'que poſsit, Deum. Poſtquam enim Iudæi non ſentiebant peccata, neque remiſſionem deſiderabant, dedit legem concludentem eos, & affligentem, habentem'que increpationes, monſtrantem'que peccata, ac compellentem inquirere rationem, per quam poſſint condonari. Hæc autem ratio eſt, ipſa in Chriſtum fides, per quãm benedicimur iuſtificati. Hæc ad uerbum ille.

Actor. 7. Stephanus dicit: Hic eſt Moſes qui fuit in ſolitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte. V. de D. Hieron.

IN DIE FESTO BARTHOLOMAEI APOSTOLI Epiſtola beati Pauli, ad Roman. 8.

SCimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui ſecundum propoſitum uocati ſunt ſancti. Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit.

Quid

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat? Quis eſt enim qui cõdemnet? Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui eſt ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis: quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an
Pſal.43. gladius? ſicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus, propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

EXPLICATIO.

Conſolatur fideles D. Paulus, per diuinam prouidentiam, indicans quo conſilio ſancti malis exerceantur, & ait: Nec eſt quòd in tantis malis formidemus, ne malorum ui uicti deficiamus: cum illud certiſſimum habeamus, quòd quicquid malorum pijs acciderit, non citra numinis prouidentiam accidat: imò in hoc accidat, ut in bonum cedat. Illud uerò auguſtum eſt, quòd Diligentibus, & non Credentibus dixit. Dilectio enim quodammodo abſolutam in ſe comprehendit pietatem. Porrò quia hoc incredibile uidebatur, à præteritis hoc ſtabilit, inquiens: Iis qui ſecundum propoſitum uocati ſunt. Theophylactus: Etenim uocauit te cum longè abeſſes, ſibi'que te propitium fecit: quanto magis uocatum te ſuſcipiet? Vocatus eſt autem homo ſecundum peculiare Dei conſilium ac deliberationem. Non enim ſufficit uocatio, alioqui omnes ſeruati eſſent: uerùm uoluntatis ac deliberationis diuinæ neceſſitas hic iuxtà requiritur. Hæc ille. Quando autem ita ſeſe obtulerat occaſio, Apoſtolus rationem diuini conſilij, ordinem'que iuſtificationis ad
a Philip.2. hunc ferè modum pingit: Principiò, inquit, præſcit Deus eos qui uocatione digni ſunt: deinde ſic prædeſtinat. Theophylactus. Prædeſtinationem autem intelliges impermutabilem Dei bonam uoluntatem. Prænouit itaque, Paulum uocatione dignum eſſe: ſic'que impermutabiliter decreuit, adeo'que ſtatuit uocare ipſum. Conformes igitur efficit imagini filij, quos prænoſcit dignos. Quod enim unigenitus eſt ſecundum naturam, hoc ipſi facti ſunt per gratiam, ut & ipſi filij Dei uocarentur. Primogenitus autem eſt inter multos fratres per diſpenſationem: ſecundum namque diuinitatem eſt unigenitus. Vocare autem, eſt cogitantem de fide adiuuare, aut compungere eum quem ſciat audire. Hieronymus. Ergo uocantur per prædicationem ut credant, credentes iuſtificentur, per baptiſmum glorificentur in uirtutibus gratiarum, &c. Lauacrum igitur regenerationis à peccatis liberat, iuſtos'que efficit, quos deinceps adoptat Deus in filios, multa'que illis impertit dona. Porrò hoc dicit Apoſtolus: Cum afflictionũ argumento conſtet, nos eſſe Dei, Deum contrà noſtrum: nihil eſt, quòd timeamus etiam ſi uniuerſus orbis inſurgat aduerſum nos. Quòd ſi quis obijciat: Vnde conſtat, quòd ille ſit à partibus noſtris? præoccupat, dicens: Per hoc patet, quòd ille Deus ſummus noſter ſit, nobis'que bene uelit, quòd filium illum ſibi coæqualem pro nobis expenderit. Habet autem emphaſim quod dicit, filium proprium: hoc eſt, unigenitum, dilectum, qui natura ex ipſo eſt. Deinde quod dicit, Non pepercit: multo auguſtius eſt, quàm ſi ſimpliciter dixiſſet: Proprium filium nobis donauit. Illud enim præſcribit ineffabilem Dei erga nos charitatem, qua affectus, ne chariſſimo quidem & innocentiſſimo ſuo filio noſtri cauſa pepercit, ſed pro nobis omnibus & Iudæis & Gentibus, pro omnibus ſæculis, ætatibus, hominumq; generibus tradidit. Tradidit autem in mortem [a] crucis turpiſſimam, ut nihil ſuperſit quod ille non impoſuiſſet, uel hic uolens & lubens ſuſcepiſſet, ſi quid amplius noſtri cauſa fuiſſet faciundum. Philip.2. Iam dicit quod ſuprà, ſed copioſius: & conſolatur, & ait: Nec periculum eſt, ut hunc benignum erga nos animũ opera calumniatoris mutet. Quis enim auſit accuſationem inſtituere aduerſus eos quos Deus ille uerè optimus maximus iuſtificauit, ac iam ꝑ ſuis ducit! Hic nulla erit nobis timẽda damnatio: qs enim abſolutos damnaret? Quòd aũt abſoluti ſimus, hinc liquet, quòd Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus ꝑ iniuſtis: nec mortuus tantũ, ſed et exuſcitatus, quo oſtẽdit peccatũ unà cũ morte prorſus eſſe deuictũ: niſi enim eiiciſſet peccatũ, iam præualuiſſet mors et peccati pœna:

pœna:hac aũt extincta,ſuſtulit et peccatũ, ut nũc
nemo credẽtes dãmnare poſsit ob peccata: ſed ad
dexterã patris iã reſidet, nõ modò de inferis,pec-
cato et morte triũphãs, ſed et intercedẽs ꝑ nobis.
Indies enim peccamus miſeri,cũ etiã iuſtus [a] in die
ſepties cadat:ergo ꝑpetua hoſtia opus eſt,et inter-
ceſſore q apud Deũ cauſam noſtrã agat. Vnde et
Ioannes: [b] Si qs peccauerit, inquit,aduocatũ habe
mus apud patrẽ, Ieſum Chriſtũ iuſtum : & ipſe eſt
propitiatio pro peccatis noſtris:nõ pro noſtris aũt
tantũ,ſed etiam pro totius mundi. Et D. Hierony
mus:Solent planè Ariani ex interpellationis cau-
ſa mouere calumniã,dicentes, quòd qui interpel-
latur,interpellante ſit maior. Quibus reſponden-
dum eſt, Deum obliuionẽ nõ pati, ut pro ipſis cõ-
moueatur ſemper quos ipſe elegit:ſed in hoc inter-
pellare eum dicitur,dum ſemper patri hominẽ quẽ
ſuſcepit, quaſi noſtrũ pignus oſtendit et offert,ut
uerus pontifex & æternus. Intuens enim illũ pa-
ter,recordatur dilectionẽ erga mortales, propter
quam geſtauit corpus filius ſuus, hacq; uia cum ad
miſerationẽ tum miſericordiã inflectitur. Cæte-
rum quũ demõſtraſſet ineffabilẽ dilectionẽ patris
et filij et ſpiritus circa nos, ueluti iam diuino numi
ne afflatus exclamat:Quis nos ſeparabit à chari-
tate Dei? Adeò enim dilectũ,tantaq; dignatũ pro-
uidẽtia nihil eſt quod diſſeparare poſsit. Theophy
lactus. Tribulationis aũt et anguſtiæ nomine cõ-
plexus eſt omnia quæcunq; affligere queũt,etiam-
ſi ea nõ expreſſerit,nec dinumerauerit,&c. Facit a Prouerb.24.
& illud nõ modò ad expolitionẽ,quòd teſtimoniũ
ex Pſal. 43.producit: ſed etiã ad cõmouendũ affe
ctũ.Mira enim eſt illa ab ouib. ducta ſimilitudo, b 1.Ioan.2.
et nõnihil referẽs nobis Chriſti Domini archety
pum.Nam de hoc Eſaias : Tanquã ouis, inquit,ad Eſaiæ 53.
occiſionẽ ductus eſt. Quæ aũt ſequũtur,certitu-
dinẽ et firmitatẽ ſpei credentiũ indicant. Enume-
ratio uerò iſta huc pertinet, quòd nihil ſit in orbe
quod credentes à fide poſsit abſtrahere. Theophy
lactus: Adeò (inqt Paulus) pendem⁹ ex dilectio-
ne Dei, ut nõ ſolum quæ huius uitæ ſunt adiudica-
ta pericula nos nequeãt auocare ab ea:imò ſi quis
mortẽ nobis interminetur immortalẽ, quæ in ſup-
plicio ſit duratura,ſi quis denũciet uitã nullis ſecu-
lis intermoriturã, allaborãs hoc pacto nos abſtra
here à Chriſto, nihil planè efficiet,&c. Hæc aũt
eſt illa præſignis Chriſtianorũ cõſtãtia, martyrũ
uiri⁹,de qua et Chriſtũ dixiſſe legim⁹: In patien- Lucæ 21.
tia ueſtra poſsidebitis animas ueſtras. Item: Qui Matth.24.
perſeuerauerit in finem uſq;,hic ſaluus erit.

DOMINICA DECIMAQVARTA EPISTOLA

beati Pauli apoſtoli ad Galatas 5.

SPiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim cõcupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicẽ aduerſantur,ut non quæcunq; uultis, illa faciatis. Quòd ſi ſpiritu ducimini, nõ eſtis ſub lege. Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt: fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, ueneficia, inimicitię, contentiones, æmulationes, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, cõmeſſationes, & his ſimilia. Quæ prædico uobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudiũ, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Aduerſus huiuſmodi non eſt lex. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum uitijs & concupiſcentijs.

EXPLICATIO.

Dixerat beatus Paulus: Cauebitis, ne libertatem detis in occaſionem carni. Iam uerò exponit, quomodo id caueri poſsit, nempe ſi ſpiritu ambulemus. Porrò ſpiritu ambulare, eſt ita inſtituere uitam, ut ſpiritus Dei ſanctus dictat. Nam ſecundum carnem ambulant, qui omnino carnis cupiditates ſequuntur, contempto ſpiritus imperio. Eſt autem perpetua pugna in corpore ſanctorum, carne & ſpiritu ancipiti prælio per ſingulas horas concertantibus. Atq; hanc deſcribit hoc loco Apoſtolus, breuiter quidem, ſed graphicè. Concupiſcentia (ait) rerum malarum nititur totũ ſibi uendicare hominẽ, ut totus ſibi ſeruiat in omni ſcelerum genere. Obijcit enim opes, uoluptates, honores: atq; hæc per fas & nefas perſequi & rapere iubet. Spiritus uerò contrà nititur, & illa aſpernanda eſſe clamitat, æterna potius eſſe ambienda ſuadet. Obijcit ergo Chriſti exemplum, honeſti rationes, pœnas & præmia. Paulus ipſe huius rei exemplum eſt ad Romanos 7. Poſt hæc paucis quod cœperat abſoluit, docens quatenus liberi ſimus, & qui uerè liberi ſint: qui ſcilicet ſpiritus ſequuntur imperium & ductum. Theophylactus: Qui ſpiritum habet, extinguit prauas cupiditates: qui uerò ab his liberatus eſt, non eget conſilio legis, neq; ei ſubiectus eſt. Qui enim nõ ſuccenſet,

age quæ

age quæſo, quid opus habet denunciante ac præcipiente ei, Ne occidas? Et qui non concupiſcit, qui opus habet conſulente, Ne forniceris? quod et alio in loco dixit: Iuſto non eſt lex poſita, 2. Timoth. 1. &c. Ac res quidem inuiſibilis eſt ſpiritus: res inuiſibilis caro, de qua loquitur: neq; tamen difficile eſt colligere, carnis arbitrio ſeruiat aliquis, an ſpiritus ductum ſequatur. Cuiuſmodi ſunt fontes, eiuſmodi ſunt ea quæ proficiſcuntur ex fontibus. Vita, mores, factaq; hominis teſtantur habitum animi. Primum itaq; carnis opus eſt fornicatio. In eo fornicator maioris eſt criminis, quia tollit membra Chriſti, & facit ea membra meretricis. Secundum opus carnis immundicia nuncupatur: tertium uerò luxuria. Hieronymus: Quomodo in ueteri lege de nephandis criminibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare turpiſſimum eſt, ne & dicentis os & aures audientium pollueren-tur, generaliter Scriptura complexa eſt, dicens,
Leuit. 15. *Verecundos uel reuerentes facite filios Iſrael ab omni immundicia: ſic in hoc loco cætera, extraordinarias uoluptates, ipſarum quoque opera nuptiarum, ſi non uerecundè & cum honeſtate, quaſi ſub oculis Dei fiant, ut tantum liberis ſeruiatur, immundiciam & luxuriam nominauit. Et ubi multa opera carnis recenſuit Apoſtolus, tandem uno tantum omnia ſermone concludit, dicens: Et his ſimilia. His quiſquis obnoxius eſt, cupiditatum malarum ſeruus eſt. Nec eſt quod uobis ob baptiſmum blandiamini. Palàm denuncio, quicunque talia patrant, ſecludentur ab hæreditate regni cœleſtis: contrà qui uerè liberi ſunt, & ſpiritus arbitrio ducuntur, ex ſuis quoq; fructibus dignoſcuntur. Theophylactus: Praua opera ex nobis ſolis fiunt. ea de cauſa & opera carnis nominauit, quæ ſimul laborem ac difficultatem habeant. Bona uerò non noſtra tantum cura indigent: enimuerò cœleſte iuxtà auxilium requirunt. eapropter ſpiritus fructum ea dixit, tanquam à nobis detur ſemen ſiue propoſitum: ut uerò fructus creſcat & naſcatur, iſthuc in Deo ſitum eſſe, &c. Cæterùm qui ſuapte ſponte hæc præſtant, ijs nihil opus eſt, inquit, admouere legis ſtimulos: nam hos ipſorum innocentia liberos reddit à lege. Quòd ſi quis dicat: Ecquis qui hæc quæ dixiſti perſequatur? Qui Chriſti ſunt, inquit, carnalem affectum occiderunt, terreſtrem cogitationem & rationem, adeò ut neque iræ motus in ipſis porrò uiuant, nec cupiditates: ſed cùm hi, tum illæ interemptæ ſint, ſiquidem per baptiſmum Chriſto commorimur.*

DOMINICA DECIMAQVINTA EPISTOLA
beati Pauli apoſtoli ad Galat. 3.

Galat. 6. SI uiuimus ſpiritu, ſpiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Fratres, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis: conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Opus autem ſuum probet unuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantum gloriam habebit, & non in altero. Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit. Communicet autem is qui catechizatur uerbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet uitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: Tempore enim ſuo metemus, non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domeſticos fidei.

EXPLICATIO.

Poſtquam abſoluit D. Paulus negocium libertatis Chriſtianæ, & exhortationem, ut in hac perſtent Galatæ: ſubijcit præcepta morum, ut inuitet ad innocentiæ ſtudium, & ne opera carnis perficiant: Si nos, inquit, uitam accepimus à ſpiritu Chriſti, non à lege, iuxta ſpiritus eiuſdem inſtinctum uiuamus. Præterea inhibet illis uanæ gloriæ cupiditatem, ut malum, quod concordiam dirimit, contentiones gignit, iurgia & iniurias excitat, Dei gloriam obſcurat, ueritatem denique omnem conſcindit: quo ſanè morbo grauiter laborabant apud Galatas præcipui religionis antiſtites, uiri que primarij. Theophylactus innuit hic, quòd qui eos ſeduxerint, ex ambitione eò perue-

perueneri*n*t: hæc enim omniũ malorũ cauſa eſt, dum alter alterum prouocat ad contentiones & lites. Cæterùm cum plerique apud ipſos uiſi increpare delinquentes, ſuos ulciſcebantur & effundebant affectus: docet, neminem eſſe contemnendum, qui non obſtinatamente nitatur aduerſus ueritatem. & ait: Hypocritarum eſt huiuſmodi ſupercilium & ſæuitia: Chriſti ſpiritus (quoniam cupit omnes ſaluos fieri) manſuetudine pellicit ad reſipiſcendum. Huc uerò in primis id te pertrahere debet, qui ſeuerior es erga fratrum lapſus, quòd hoc ipſum tibi uſuuenire poteſt quod illi obuenit, cui tu implacabiliter iratus es. Huius lapſus te doceat non tibi fidere, nec efferre criſtas. Sic age cum lapſo, quomodo tecum agi cupias, ſi quid ſimile tibi ueniſſet uſu. Ambroſius: Nunc hos alloquitur, qui firmiores erant, ne inflatione bonæ uitæ, eum qui fortè à peccato circumuentus fuiſſet, ſpernendum putarent, & abijciendum, ideóque conſulendum his. Cum manſuetudine enim prouocandi ſunt ad reformandos ſe, &c. Iam exemplo & lege Chriſti hortatur Galatas, infirmos lapſosque inſtaurent. Lex autem Chriſti omnes ſaluos uult fieri: ac per hoc, qui fratri peccanti conſulit, ut redeat ad propoſitum, implet uoluntatem Chriſti. Exemplum Chriſti nullum aliud quàm lenitas: leniſſimè enim pertulit peccatores. Metaphoram porrò traxit ab ijs, qui grauiter ſub ſarcinis gementes leuantur à ſubeuntibus, & ſarcinas in ſe quoque æquali pondere recipientibus. Porrò legem Chriſti complere haud fuerit difficile (dicit Paulus) cum nihil penitus ſit, cuius gratia meritò quis eius legis incommoditatem cauſari poſſit, niſi forſan ſe credat digniorem, quàm qui fratrum onera portet. Is uerò mentem ſuam decipit. Nam arrogans ille fratrum contemptus, & ſuperba animi elatio ſatis magno argumento eſt, quòd plurimum huic ſapientiæ & religionis ueræ deeſt. Deinde qui talis eſt, è ſuis ſe factis æſtimet, non alienis. Expendat, an ipſe uirtutibus proprijs clarus ſit: proinde cognita ad hunc modum propria infirmitate, diſcet agere moderatius & clementius, ſapereque humilius. Iam & rationem reddit, cur quilibet in ſe debeat deſcendere: Non damnabitur, inquit, hic quiſquam ob aliena ſcelera, nec abſoluetur quiſquam propter alienas uirtutes: quiſque propriam baiulabit ſarcinam: quiſque ergo ſeſe inſpicere debet quid agat, non quid agant alij. D. Ambroſius: Ad poſtremum hoc uoluit innoteſcere ſuperbis, quia non coinquinatur quis alieno peccato, dummodò diſſentiat, ut nemo uereatur ſe iungere peccatori, aut accedentem ad ſe ſuſcipere, ut eum lucretur. Cæterùm quod in alijs epiſtolis ſolet, id hic quoque facit: commendat Galatis uerbi miniſtros, & iubet ne ingrati ſint erga ipſos, ſed uitæ neceſſaria ſuppeditent. Catechizare uerò, eſt tradere myſteria religionis Chriſtianæ: Theophylactus. De doctoribus deinceps diſſerit, ut ab ipſis inſtituti communicent inſtituentibus, non in uno quopiam, ſed in omnibus bonis, alimenti, indumenti, honoris, beneuolentiæ, adeóque omnia planè impertientes eis bona. Maiora namq; catechumeni, quàm dant, accipiunt: nempe pro carnalibus ſpiritualia, &c. Videant autem, ait, qui docent, ut digna Chriſto ſint quæ tradunt, & Chriſti ſpiritum ſapiant. Qui enim, perperam tradita doctrina Euangelica, præmium accipit ab eo quem inſtituit, hominem quidem fallit, imò ſeipſum fallit: cæterùm Deum non fallit. Sed cuiuſmodi ſementem fecerit homo, huiuſmodi quoque meſſem facturus eſt. Theophylactus. Ac nunc pariter oſtendit, quòd erga tales liberalitatem non oporteat claudi, tanquam in ſpiritualem rem ſumptum faciant. Conferens igitur ſumptus qui fiunt in carnalia & ſpiritualia: Si in carnem, inquit, impendas, menſas & condimenta parans, temulentiam, delicias, & conuiuia ſeminans, & uoracitatem & corruptionem metes: nam corrumpuntur & corrumpunt corpus. Sin in ſpiritum ſemines, hoc eſt ſpiritualia opera, eleemoſynam omnibus impertiens, ac temperantiam ſeruans & exhibens: uitam æternam metes, &c. Perſtans autem in eadem allegoria, cohortatur ipſos ad perſeuerantiam in operibus bonis, maximè uerò in beneficentia & communicatione. Itaque, inquit, perpetuum ſtudium ſit nobis, benemereri de omnibus: nec unquam ceſſemus à benefaciendo, ſiue gratos nanciſcamur, ſiue ingratos: ſiue reſpondeat præmium ab hominibus, ſiue nõ reſpondeat. Nam ſuo tempore fructus continget à Deo, nunquam interiturus, próque temporarijs officijs merces reponetur æterna. Theophylactus: Vt non eſt tempus ſeminandi in futuro
ſeculo, ſic neq; miſerendi: id quod indicant uirgines, Matth. 25.
& Lazarus. Tantiſper ergo dum in hac uita Lucæ 16.
nobis tempus ſupereſt, nedum erga præceptores ac doctores, uerumetiam tam Græcos quàm Iudæos bonum faciamus: hoc eſt, benefici ſimus & miſericordes, eleemoſynam impertientes: ſed longè maiorem honorem fidelibus exhiberi conuenit, &c. Cogitemus itaq; tempus ſementis tem-

a Ioan. 9. *pus eſſe præſens, & uitam quam currimus: in hac licet nobis quod uolumus ſeminare. cum iſta uita tranſierit, tempus operandi aufertur. Vnde & Saluator [a] ait: Operamini dum dies eſt: uemet nox, quando iam nullus poterit operari.*

DIVAE VIRGINIS FESTO, QVANDO NATA *eſt, lectio Ezechielis Cap. 40.*

IN diebus illis facta eſt ſuper me manus Domini, & duxit me in uiſionibus Dei in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis, uergentis ad Auſtrum. Et introduxit me illuc, & conuertit me ad portam quæ reſpiciebat ad Orientem, & hæc clauſa erat. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clauſa erit, & nõ aperietur. Vir non tranſibit per eam: quia Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam.

EXPLICATIO.

D. Hieronymus: *Pulchrè quidem portam clauſam, per quam ſolus Dominus Deus Iſrael ingreditur, & dux cui porta clauſa eſt, Mariam uirginem intelligunt, quæ & ante partum, & poſt partum uirgo permanſit. Etenim tempore*
Lucæ 1. *quo angelus loquebatur, Spiritus ſanctus ueniet ſuper te, & uirtus altiſsimi obumbrabit te: quod autem naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei: & quando natus eſt, uirgo permanſit æterna, ad confundendos eos qui arbitrantur, eam poſt natiuitatem Saluatoris habuiſſe de Ioſeph filios, ex occaſione fratrum eius, qui uocantur in Euangelio. Super qua quæſtiuncula Romæ aduerſus Hebadium illius temporis hæreticum, in adoleſcentia non grandem librum ſcripſiſſe me noui.* Hæc ille, D. Epiphanius: *Quidam auſi fuerunt dicere, quòd rurſus aliqui ex ipſis dicunt de Maria, quod poſtquam genuit Chriſtum, copulata fuerit uiro Ioſeph. Veruntamen ex omnibus uana & impoſtoria horum doctrina eſſe comprobabitur ei, qui prudentia præditus eſt. Neq; enim quòd uſus ſit uirgine, omnino reperitur. Poſtquam enim genuit, uirgo impolluta permanſit.* D. Athanaſius: *Dicimus eam iterum atque iterum, & ſemper, & undequaque beatiſsimam. Decet enim te matrem regeneratricem dominam ac heram cognominari, eo quòd ex te prodijt Dominus rex, Dominus ac Deus noſter, aſsiſtentem illi, nobis quidem terribili, tibi aũt dulci, omnemq; gratiam largienti: qua de cauſa factum eſt, ut gratia plena apellata ſis, utpote quæ omni gratia abundares: idq; per ſuperuentum in te Spiritus ſancti; ideo'que uultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis, et ſpiritualibus contemplationibus. Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima uirgo, quæ etiam à partu uirgo permanſiſti.* Hactenus D. Athanaſius, *in Euangelium de ſanctiß. Deipara.*

DOMINICA DECIMASEXTA POST TRINI- *tatis, Epiſtola beati Pauli apoſtoli ad Epheſ. 3.*

OBſecro uos ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quæ eſt gloria ueſtra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini mei Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut det uobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ uirtutem, corroborari per ſpiritum eius in interiori homine, habitare Chriſtum per fidem in cordibus ueſtris: in charitate radicati & fundati, ut poſsitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quę ſit latitudo, longitudo, ſublimitas & profundum. Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundãter quàm petimus aut intelligimus, ſecundũ uirtutem quæ operatur in nobis, ipſi gloria in eccleſia, & in Chriſto Ieſu, in omnes generationes ſeculi ſeculorum: Amen.

EXPLICATIO.

D. Paulus *Hieroſolymis captus, & Romã abductus, impijs & æmulis ſuis occaſionẽ calumniandi dedit.*

dedit. Vociferabantur enim: Si Paulus Dei miniſter fuiſſet, ſi ueritatis egiſſet negocium, nequaquã uinctus permittente Deo ueniſſet in manus Romanorum. Vincula ergo eius ſatis magno argumento ſunt, quòd Deum habeat iratum, & cauſſam iniquam. Adhæc porrò infirmorum animi uehementer turbabantur, affligebantur'que. Hos hortatur, ut in accepta fide perſeuerent, nec deficiant ob afflictiones eius, ſic dicens: Hoc arcanum Dei conſilium, quoniam fortiter ubique prædico, uehementer affligor ab ijs, quibus id nondum perſuaderi poteſt. Nec eſt quòd uos pudeat huius Apoſtoli, compedibus onuſti. Nam quemadmodum Chriſti crux noſtra eſt gloria, ita meæ compedes, quas non ob flagitia, ſed ob Euangelij ſinceritatem geſto, uobis decori ſunt, non probro. Atque hac ſanè gratia, flexis genibus ex intimo mentis affectu deprecor Deum, patrem noſtrum, à quo ceu ſummo capite pendet omnis cognatio ſpiritualis, qua conglutinamur ſiue angeli in cœlis ſiue fideles in terris: ut quemadmodum cœpit exuberantem gloriam ſuam declarare in uobis, ita magis ac magis augeat ſuam erga uos munificentiam: ut qui per baptiſmum inſiti eſtis Chriſto, quotidianis auctibus robur ac uires colligatis, iuxta mentem atque animum: id'que ſemper augeſcente in uobis dono paterni ſpiritus. D. Ambroſius: In eo petit eos magis firmari, ut non ambigant, ſed magis credant, Chriſtum habitare in ſe, quem non uident his oculis, ut ſpiritus datus hoc eis per Dei donum infundat, ut certi ſint de Chriſto, quòd uiuit, & filius Dei eſt, & habitat per fidem in cordibus noſtris: ut cum fidem eius habemus in cordibus noſtris, ipſum habere uideamur, &c. Cæterùm quòd principio precatus eſt, ut detur eis ſpiritus ſapientiæ & intellectus & reuelationis, ut ſciant quæ ſit ſpes uocationis, & id genus alia, idem & nunc ait: Vt poßitis, inquit, comprehendere, quàm in immenſum ſe porrigat Dei patris bonitas, quam'que non anguſtis finibus cohibeatur, altitudine ad angelos ſe uſque proferens, profunditate ad inferos uſque penetrans, longitudine ac latitudine ad omnes huius mundi plagas ſeſe dilatans. D. Ambroſius: Poſt Dei patris infinitam & incomprehenſibilem cognitionem, & inenarrabilem clementiam, Chriſti quoque agnoſcere nos uult charitatem. Quis enim poteſt colligere myſterij huius charitatis rationem, ut & Deus hominis cauſa homo naſceretur, deinde moreretur pro hominibus, pro ſeruis Dominus, pro creatura creator, pro impijs pius? Hoc ergo uult nos ſcire, quia ſenſus noſter aſſequi non poteſt, nec perſpicere profunditatem beneficiorum Chriſti erga nos, ut perinde ſemper ei ſupplices & deuoti, & qui debitis nulla ratione ſatisfacere poſſumus, uel in fide eius uſque ad mortem perſeueremus, &c. Cæterùm ubi addit Paulus, Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei: bifariam nonnulli intellexerunt. uel quòd in Patre & Filio & Spiritu ſancto adoretur nobis Deus: uel ut ſint impleti omni uirtute, qua plenus eſt Deus. Theophylactus: Rectius autem opinor ſic intelligi, Vt ſitis perfecti in omni diuina perfectione, omnia diuina cognoſcentes, quatenus licet, &c. Iam ut fidem excitaret credentium D. Paulus, & gratitudinem commendaret, docet Deum cumulatè facere ultrà omnia quæ petimus, aut cogitamus: Tam bonus, inquit, & benignus eſt Deus, ut ſua liberalitate non modò æquet uota noſtra, uerum etiam ſpem ſuperet. Neque enim hic quicquam noſtris uel meritis uel uiribus agitur. Nos nihil aliud ſumus quàm organum potentiæ diuinæ, quæ uim ſuam exerit in nobis. Huius igitur largitati tranſcribenda eſt omnis gloria, quæ relucet in Eccleſia per Chriſtum Ieſum. Atque huius gloriæ nullus erit finis, ſed per omne æuum perſeuerabit in æternum, quemadmodum & Eccleſia Chriſti nullum finem eſt unquam habitura. Quod dixi certum eſt, & indubitatum.

DOMINICA DECIMASEPTIMA EPISTOLA
beati Pauli apoſtoli, ad Epheſios Cap. 4.

OBſecro uos ego uinctus in Domino, ut dignè ambuletis uocatione qua uocati eſtis, cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſupportantes inuicem in charitate: ſollíciti ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis. Vnum corpus, & unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis: qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

EXPLICATIO.

Apoſtolicæ manſuetudinis exemplum eſt, quòd tam modeſtè Epheſios ad uitam Chriſtianis dignam hortatur Apoſtolus. In primis ergo adhortatur Apoſtolus ad concordiam, ut ſcilicet eccleſia in uno ſpiritu concors pergat in doctrina ueritatis: a uitijs ſibi caueat, diſcordiam alentibus: uirtutesq́ue ambiat, quæ concordiam pariunt. Porrò ad perſuadendum & permouendos auditorum animos id potiſsimùm facit, quòd per ipſa uincula ſua obteſtatur Epheſios. quaſi dicat: Quoniam intelligitis, à quàm abiecta cõditione ad quantam dignitatem, à quãta deſperatione ad quàm eximia præmia uocati ſitis, obteſtor uos per has cathenas, quibus non ob mea facinora, ſed ob Dei gloriam & ueſtram ſalutem uinctus ſum, ut quod ſupereſt, ueſtræ profeſsioni Deiq́; erga uos benignitati, morum innocentia reſpondeatis. Id fiet, ſi profeſsionis dignitas non reddat uos elatiores, ſed tota uitæ conſuetudo præ ſe ferat in omnibus ueram animi modeſtiam, manſuetudinem, ac lenitatem: neque per faſtum alius alium deſpiciat, ſed potius ad tempus obſecundantes alienæ infirmitati, ſeruetis concordiam & unanimitatem ſpiritus in connexione pacis. Theophylactus: Quemadmodum in corpore ſpiritus eſt, qui omnia continet & unit, etiamſi diuerſa fuerint membra: hunc ad modum in fidelibus Spiritus ſanctus eſt, qui unit & coniungit omnes, etiamſi diuerſa habuerimus, & genus & mores & ſtudia, atq; per hunc ſanctum ſpiritum unum corpus efficimur, &c. Cæterùm uarias iam ſubijcit cauſas Apoſtolus, quibus animet, adeoq́; adigat ad concordiam: Non conuenit, inquit, eos inter ſe diſsidijs animorũ diſtrahi, quibus tam multa ſunt communia. Primò unum corpus eſtis omnes, id eſt una eccleſia, cuius unicum caput Chriſtus eſt: eundem ſpiritum Chriſti hauſiſtis omnes, quin et ad eandem hæreditatis ſpem ex æquo uocati eſtis. D. Hieronymus: Quæritur, quomodo una ſpes uocationis ſit, cum apud patrem [a] diuerſæ ſint manſiones? Ad quod unam ſpem uocationis regnum cœlorum, quaſi unum bonum Dei patris eſſe dicemus, & in una domo uarias manſiones: aut certè illud ſubtilius indicatur, quòd in fine & conſummatione rerum in priſtinum ſtatum reſtituenda ſint omnia, quando omnes unũ corpus efficimur, & in uirum perfectũ reformamur, & oratio pro nobis Saluatoris impletur: [b] Pater, da ut quomodo ego et tu unum ſumus, ſic & iſti in nobis unũ ſint. Hæc ille. Præterea, Vna, inquit, fides eſt. unus eſt enim omniũ Dominus Ieſus Chriſtus, quẽ omnes profitentur, qui uel ex Iudæis in eccleſiam conceſſere, uel ex Gentibus uocati uenerunt. Iam cum una modò uera fides ſit, non poteſt niſi unum eſſe baptiſma, quod ex morte Chriſti æqualiter efficax eſt, in omnes qui credunt Euangelio. D. Hieronymus: Nobis unus Deus pater, ex quo omnia: & unus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Sicut enim Deo patri non adimit filius, ne Dominus ſit, cum Dominus ipſe ſolus dicatur: ita & filio non aufert pater ut Deus ſit, quia pater Deus tantummodo nominatur. Vnus eſt Dominus, & unus eſt Deus, quia patris & filij dominatio una diuinitas eſt: propterea & fides una dicitur, quia ſimiliter in patrem & in filium & in ſpiritum ſanctum credimus, & baptiſma unum. Eodem enim modo & in Patrem & in Filium et in Spiritum ſanctum baptizamur. Et ter mergimur, ut trinitatis unum appareat ſacramentum. Et non baptizamur in nominibus Patris & Filij & Spiritus ſancti: ſed in uno nomine, quod intelligitur Deus. Tantum ille.

a Ioan.14.

b Ioan.17.

IN FESTO MATTHAEI APOSTOLI EPIſtola beati Pauli apoſtoli, ad Epheſios Cap. 4.

VNicuiq; autem noſtrûm data eſt gratia, ſecundum menſuram donationis Chriſti. Propter quod dicit: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia. Et ipſe dedit quidem quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios uerò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, Domini noſtri.

EXPLI-

D.Hieronymus: Licet Deus pater ſuper om-
nia ſit, & per omnes, & in omnibus, tamen gra-
tia iuxta menſuram credentibus datur: non quòd
ad menſuram ſpiritum & gratiam tribuat Deus,
magnificẽtiæ enim eius non eſt finis: ſed quòd iux
ta menſuram uaſculorum infundit liquorem, tan-
tum muneris largiens, quantum poteſt ille cui do-
natur accipere, &c. Ne quis igitur donorũ diuer-
ſitatem crederet officere unitati, ad Deum auto-
rem donorum omne negocium reijcit, dicẽs: Hæc
donorum partitio non à nobis, ſed à Dei pendet ar
bitrio, qui cuiq; ſua beneficia diſpenſat largius,
aut parcius, uicunq; perſpexerit expedire. Non
eſt itaque cur faſtidiatur qui minus habet, nec eſt
cur criſtas tollat qui plus habet. Illud diſpenſantis
eſt Dei, hoc largientis: licet omnia per Chriſtum,
qui ſimul hæc largitur cum patre. Iam quia dono-
rum meminiſſet, confirmationis uice ſubdit Daui
dis teſtimonium ex Pſal. 67. Sunt autem hæc uer
ba de ipſius Dauid uictoria & triumpho intelligẽ
da. Cæterùm cum Dauid typum geſſerit Chriſti,
pulchrè Apoſtolus hæc Prophetiæ uerba aptauit
Chriſto, qui & ipſe deuictis hoſtib. peccato uide
licet, morte & diabolo, ab his opima abſtulit ſpo
lia, totum uidelicet cœtũ credẽtium. Porrò uicto-
ria parta, & captis in libertatem aſſertis, ipſe triũ
phans cœlos aſcẽdit: inde uerò dona plebi ſuæ de-
dit, ſingulis diſpertiens dona Spiritus ſancti, prout
cuiq; expediebat. D. Ambroſius: Expoliauit
inferos, cum captiuos, quos ex præuaricatione
Adæ, aut proprijs captos peccatis, in conditione
tenebant, abſtulit conſentientes ſibi: & aſcendẽs
inde, in cœlos induxit. Ex quib. aliquanti reſurgẽ
tes in corporib. multis[a] apparuerũt ad teſtimoniũ
euictæ mortis, ut qui fortè Chriſti reſurrectio-
nem credituri non eſſent, ex horum reſurrectio-
ne quos mortuos ſcirent, rei fierent. Hos enim ui-
derunt, quos cognoſcerẽt dudum uixiſſe. Quam-
uis captiui, inuiti & alieni ducantur: Saluator ta-
men & ſuos duxit, & uoluntarios, &c. Porrò
ad expoſitionem horum faciunt iam & illa quæ
ſequuntur. Per deſcenſum autem intelligit totum
incarnationis myſterium, & paſſionis, quòd ad
infima quæ in terris ſunt ſeſe demiſit: ad ipſam in-
quam mortem crucis turpiſſimam, ut innocenti
ſua morte eum uinceret, qui mortis habebat impe
rium, diabolum: & liberos redderet eos, quicunq;
metu mortis per omnem uitam obnoxij erant ſer-
uituti. Hacq; humilitate ſua Chriſtus meruit, ut
rurſum ſubueheretur ultra cœlorum omnia faſti-
gia, ita nobis ſubducens corporis ſui præſentiam,
ut è ſublimi cœleſtibus donis impleret omnia, &
alia quadam ratione iam nobis adeſſet efficacius,
quàm adfuerat cum nobiſcum in terris uerſare-
tur. Non enim deſeruit corpus ſuum, ſed ita par-
titus eſt ſingulis membris ſuas dotes, ut in uniuer
ſo nihil deſideretur, licet alijs dotibus alia præ-
polleant. Quoſdam enim uoluit eſſe præcipuos,
uelut Apoſtolos: hi nullis certis affixi ſedibus,
regiones peragrando Chriſtum prædicabant,
& ueluti legati ad uarias concedebant gentes:
qualis fuit Paulus, Barnabas, Silas, & cæteri.
quoſdam uerò Prophetas: hi ſacris literis maxi-
mè inuigilabant, exponendis & eruendis myſte-
rijs, non tam plebis indoctæ quàm eruditorum
rationem habentes. Et quidam habebant ſpiritum
uaticinium, ut Agabo. quoſdam autem Euangeli-
ſtas: hi plebe potiſſimùm erudienda incumbebãt,
atque Euangelium huic quàm ſimpliciſſimè an-
nunciabant, quales fuerunt Priſcilla & Aquila,
teſte Theophylacto. Iam paſtores & doctores.
Theophylactus: Qui eccleſias inſtituerunt, in-
telligit epiſcopos, quales erant Timotheus, Ti-
tus, & alij. Per doctores uerò, ipſos etiam dia-
conos, ideoq; miniſtros. Hæc ille. Vel certè do-
ctores erant pædagogi catechiſtæ, qui uel priua-
tim uel publicè præijciendos populo, uel ipſum
populum inſtituebant. Iam docet D. Paulus, in
quem finem inſtituerit Dominus miniſterium uer
bi & miniſtros, ubi dicit illos diſtributos ad per-
fectionem, inſtructionemq; ſanctorum, in ædifi-
cationem corporis Chriſti. D. Hieronymus:
Cum corpus Domini Eccleſia ſit, & Eccleſia de
uiuis lapidib. conſtruatur, hi quos ſuprà memora-
uimus in Eccleſia conſtitutos, id habent operis, ut [a] Matth. 27.
ſecundum diſpenſationem & officia ſibi credita,
eccleſiam Chriſti, id eſt corpus eius ædificent,
&c. Hæc uerò ædificatur, cum in fide & ſancti-
monia inſtituitur atque creſcit. Nam per expoſi-
tionem ſubiungitur, Donec perueniamus omnes
in unitatem fidei: id eſt, in unam ueram & ſin-
ceram fidem, quæ eſt cognitio Ieſu Chriſti filij
Dei. Iam & ab incremento auctibuſq; hominis
& ætatum gradibus metaphoram ducens, uult
nos eſſe uiros perfectos, qui excreuerint ad iu-
ſtam menſuram Chriſti, in quo nihil fuit nec im-
becillitatis, nec erroris, nec uitij. D. Am-
broſius: Ita elaborandum, ut perfectio fidei ap-
prehendatur: cuius hæc ratio eſt, ut Chriſtum
perfectum & plenum Deum teneat fides, ne men
ſura humana metiatur, ſed in plenitudine diuini-
tatis quaſi perfectus Deus habeatur. Nec enim

perfectum dicens uirum, temporali ætate & menſura ſignificat: ſed per hoc dictum perfectos nos uult fieri in plenitudine intellectus diuinitatis filij Dei. Tantum Ambroſius.

DOMINICA DECIMAOCTAVA, EPISTOLA BEAti Pauli apoſtoli, 1. Corinth. Cap. 1

GRatias ago Deo meo ſemper pro uobis, in gratia Dei, quæ data eſt uobis in Chriſto Ieſu, quòd in omnib. diuites facti eſtis in illo, in omni uerbo & in omni ſcientia, ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in uobis: ita ut nihil uobis deſit in ulla gratia, expectantibus reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui & confirmabit uos uſq; in finem ſine crimine in die aduentus Domini noſtri Ieſu Chriſti.

EXPLICATIO.

Hoc exordio deuincit ſibi D. Apoſtolus Corinthiorum animos: ſed & pſeudoapoſtolos aduerſarios ſuos perſtringit, qui conuiciabantur, Paulinæ doctrinæ adhuc multa deeſſe, quæ pertinerent ad perfectionem corporis Eccleſiaſtici. Inde ergo auſpicans, ex contrario gratulatur Corinthijs abundantem gratiæ Dei contigiſſe cognitionem, per quam & ſalutem, ſi perſiſtant, conſequi poſſint. D. Ambroſius: Quanquam omnibus ut Eccleſia ſcribat, ſed ita ſignificat, cum aliquando corripit, aliquando laudat, ut unuſquiſq;, cum epiſtola legitur, intelligat quid pro ſe, quid aduerſum ſe dicatur. In una enim plebe duobus populis ſcribit: ut cum arguit qui malè conuerſantur, ſciant ſibi hæc ſcripta: ſimiliter & cum laudat, ſciat qui in regula manet, ad ſe hoc dici, &c. Ideoq; inquit D. Paulus: Non ceſſo gratias agere Deo meo, ueſtro nomine, quòd huius bonitate ſic exuberarit in uobis Chriſti munificentia, ut qui antehac opes terrenas fluxas ac temporarias uenabamini, nunc cœleſtibus, nec unquam perituris opibus, Chriſti beneficio ſitis locupletati, quæ ſolæ uerè beatos reddunt. D. Ambroſius datam dicit gratiam à Deo, in Chriſto Ieſu: quæ gratia ſic data eſt in Chriſto Ieſu, quia hoc conſtitutum eſt à Deo, ut qui credit in Chriſtum, ſaluus ſit, ſine opere, ſola fide, gratis accipiens remiſſionem peccatorum, &c. Cæterùm diuitias haſce cœleſtes iterum clarius exponit, dicens: Nullum eſt uel ſermonis uel ſcientiæ donum, quod non ſitis ampliter aſſecuti. Dudum inanis philoſophiæ ſupercilio tumebatis, nunc pro falſa ueram amplexi ſapientiam, colitis modeſtiam: atq; in eo quod optimum eſſe cognoſtis, conſtanter perſtitiſtis: unde & Euangelij ueritas & Chriſti fides per uos facta eſt illuſtrior, confirmatiorq;, dum ipſa re declaratū eſt omnibus, geſta in uobis autore Deo geſta eſſe, qui ſuis dotibus additis noſtram prædicationem comprobauit. D. Hieronymus: Hoc dicendo Apoſtolus oſtendit, eos quando ad fidem Chriſti acceſſerūt, omni gratia tunc ditatos: nūc autem non iuxta fidem cōuerſantes, uacuefactā monſtrat gratiam quā perceperunt. Hæc ille. Porrò ut conuincat pſeudoapoſtolorum iniquam calumniam, ait: Quamuis nec Petrum nec Iacobū uidiſtis, uel præcipuos Apoſtolos: tamen nihil eſt earum rerum, quibus Deus ſolet Apoſtolorum miniſterium comprobare, in quo uideamini cæteris inferiores. Iam ut iſta ceu pignora immortalitatis futuræ tenetis, ita ex his quæ cernitis fidem eorū colligentes quæ non cernitis, expectatis diem illum, quo Chriſtus, qui nunc in membris ſuis laborare uidetur, palàm aperiat maieſtatem ſuam. D. Ambroſius: Futurum iudicium Dei dicit, in quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus reuelabitur tam fidis quàm infidis, ut cognoſcāt increduli, ac ſciāt uerum eſſe quòd credere noluerunt, & pereant: fidi uerò gaudeant, plus boni inuenientes quàm putauerant, &c. Rurſus ne quis eſſet, qui uiribus ſuis res tantas aſcriberet, aut trepidaret, ſubiungit: Quem olim eſtis habituri iudicem, nunc habetis opitulatorem. Huius muneris eſt, quòd ab erroribus priſtinæ uitæ ſitis ad innocentiam reſtituti: eiuſdem munere continget, ut quemadmodum cœpiſtis piam uitam agere, ita perſeueretis eſſe moribus inculpatis, ne quid reperiat in uobis dies ille formidabilis Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod atrum calculum mereatur. D. Ambroſius: Alacri animo, confiſus de ſpe illorū, ſecurus eſt, quia inuiolati uſq; ad futurū iudiciū erunt. Qui enim inter tot diſcrimina ſenſuum & perturbationes diuerſitatū immutari non potuerūt, proculdubio in eodē manſuros ſe oſtēdunt. Cum hos laudat, illos qui errore pſeudoapoſtolorū deprauati fuerāt inuitat: dum enim horum fidem prædicat, illos ad pœnitentiam uocat. Hactenus Ambroſius.

IN DIE FESTO OMNIVM ANGELORVM, PRAECIPVE *autem Michaelis archangeli, Lectio lib. Apocalypſ. Ioan. apoſt. Cap. 12.*

ET ſactum eſt prælium magnum in cœlo. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat, & angeli eius, & nō ualuerunt: neq; locus inuentus eſt eorum amplius in cœlo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui uocatur diabolus & Satanas, qui ſeducit uniuerſum orbem: & proiectus eſt in terram, & angeli eius cum illo miſsi ſunt. Et audiui uocem magnam in cœlo dicentem: Nunc ſacta eſt ſalus & uirtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius: quia proiectus eſt accuſator fratrū noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri, die ac nocte. Et ipſi uicerunt eum propter ſanguinem agni, & propter uerbum teſtimonij ſui, & non dilexerunt animas ſuas uſq; ad mortem: propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis.

EXPLICATIO.

Aurelius Auguſtinus, ſeu quiſquis fuit, in Cōmentarijs in Apocalyp. palàm fatetur, tropologicè interpretanda. Nam abſit (inquit) ut credamus diabolum & angelos eius in cœlo auſos eſſe pugnare, qui in terra unum Iob auſus non eſt tentare, niſi cū à Domino poſtularet ut læderet, &c. Deſcribitur igitur hic ſpiritualis Eccleſiæ cum diabolo pugna: imò non ſolùm pugna, uerùm etiā triumphus. Cœlorum enim nomine Eccleſia hic accipitur, ſanctorum hominū congregatio, iuxta illud Dauidis: [a] Cœli enarrāt gloriā Dei. Et alio in loco: [b] Annunciabūt cœli iuſticiam eius. Iam angelorum officium eſt, ut pro defenſione ſanctorū iugiter contra Satanam excubent. Sic enim ſcribit D. Paulus: Ad quem autem angelorum dixit aliquando, [c] Sede à dextris meis? &c. Nōne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatem capient ſalutis? Hebr. cap. 1. Rurſus Satan cum angelis ſuis totus in hoc eſt, ut noceat, ſeducat & occidat: cuius rei gratia mendacij parens in Euangelio appellatur, Ioan. 8. Cæterùm diabolus cum angelis & Eccleſia pugnans uincitur: uincitur autem duce Chriſto, cuius hæc uox eſt: Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur forás. Cum autem Eccleſia Chriſti corpus ſit, uictoria Chriſti Eccleſiæ uictoria eſt atq; erit. S. Auguſtinus: Non eſt inuentus locus eorum in hominibus ſanctis, dixit: quia credētes, ſemel expulſunt diabolum, eiuſq; ſatellites non amplius recipiunt, ſicut Zacharias dixit, ut ſemel exterminati idola amplius non recipiant loca, Zachar. 13. Diabolus & ſpiritus immundi omnes cum ſuo principe de ſanctorum cordibus expulſi ſunt in terram, id eſt, in homines qui terrena ſapiunt, & totam ſpem ſuam in terram cōſtituunt. Hæc ille. Porrò uox illa magna quam Iohannes in ſpiritu audiuit, concentus eſt publicus, quo per totum orbem Eccleſia laudes canit Deo in excelſis, prout diuinus uates olim dixit: Omnis terra adoret & pſallet tibi, pſalmum dicat nomini tuo: Pſalm. ſexageſimoquinto. Et ſanè antequam ille accuſator proijceretur in terram, non ſalus erat, ſed perditio & mors: non erat uirtus, ſed infirmitas & corruptio: non erat in hominibus regnum Dei noſtri, ſed regnum peccati & mortis: non erat a Pſal. 18. *poteſtas Chriſti eius, ſed poteſtas principis te-* b Pſal. 49. *nebrarum, qui in hoc mundo mortis imperium habebat. Quando autem Chriſtus paſſione & reſurrectione tranſiuit ex hoc mundo ad patrem, tunc facta eſt ſalus, remiſſio quidem pecca-* c Pſal. 109. *torum noſtrorum: tunc inquam facti ſumus regnum Dei noſtri, dicente Petro: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ut uirtutes annuncietis eius qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei: qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti: prima epiſtola Petri, ſecundo capite. Et facta eſt poteſtas Chriſti eius in cœlo & in terra, ipſo dicente Matt. ult. cap. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Dictus eſt aūt Satanas accuſator fratrū, quia tenebat chirographum decreti aduerſum nos, in quo peccatū Adæ ſcriptum erat, & cōfidebat illo chirographo teſte, ſe iure genus humanū poſſidere: uerùm ipſum ſua ſpes multū fefellit. Cōuiuificauit enim nos Deus (ut Apoſtolus di-* Coloſſ. 2. *cit) cū Chriſto, donās nobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographū decreti, etc. Et qui accuſabātur, uicerunt illū, & obmuteſcere*

fecerunt. Verùm hoc non propter ſe, uel propriæ iuſticiæ uirtutem, ſed propter ſanguinẽ agni quo redempti ſunt, & propter fidem, per quam teſtimonium reddit illis, quòd ſint filij Dei: pro cuius fidei confeßione expenderunt animas ſuas. Propterea lætamini & uos in eis, qui Chriſtum ex animo amore complectimini: qui prius accuſabamini, quòd terra eſſetis, & ſub iure impiißimi hoſtis diaboli: nunc autem in cœlis habitatis, imò & cœli eſtis, de quibus ille proiectus eſt.

DOMINICA DECIMANONA POST TRIN. EPIſtola beati Pauli apoſtoli ad Epheſ. Cap. 4.

FRatres, Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ: & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, iuſticia & ſanctitate ueritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini ueritatem unuſquiſq; cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra. Iraſcimini, & nolite peccare. Sol non occidat ſuper iracundiam ueſtram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceßitatem patienti.

EXPLICATIO.

Quid potißimùm Apoſtolus hic urgeat, facilè uidere eſt, ſi quis exactius præcedentia expenpendat. Prophanæ gentilium uitæ, Chriſtianam, hoc eſt ſanctam oppoſuit, hàcq; ipſis Epheſijs uarijs commendauit nominibus. Iam ergo renaſcentiam & innouationem urget. Dicit itaq;: Ieſum ſedulò ac pro uiribus imitemini, ut quemadmodum ille nulli uitio fuit obnoxius, iamq; uictor mortis fruitur immortalitatis gloria, ita & uos in illum renati, exuatis ueterem hominem, primam illam originem malis ac mortiferis cupiditatibus referentem: iamq; ipſi nouo homini Chriſto per baptiſmum inſiti, renouemini & uos cum illo, non quidem iuxta corpus, ſed iuxta mentẽ, in quã potißimùm agit ſpiritus Chriſti: ac depoſita priſtinæ uitæ uetuſtate, induatis nouum hominem, qui ſpirituali quadam ratione conditus eſt nuper in nobis, opificio diuino. D. Ambroſius: Innouatus ſpiritu mentis, nouum hominem dicitur indutus, qui eſt Chriſtus. Chriſtum enim induit, qui per fidem renatus in Chriſto, æmulus eſt uitæ quam tradidit Chriſtus, ut iuxta Deum creatus uideatur: in eo enim quis creatur, in quo ſapit, & ideo ueritas & iuſticia Dei à gentibus ignorantur, &c. Quòd uerò inter reliqua dicit, nouam hanc creaturam in uera iuſticia & ſanctitate creatam eſſe, exponit quid ſit hominem ad imaginem Dei creatum eſſe: ut ſcilicet iuſtus ſit & ſanctus & uerax, ſicut Deus: ut ſanctitate ueritatis, non uanitatis ſit præditus. Cæterùm ubi generatim ueteris hominis mentionem fecit Apoſtolus, deinceps & ſpeciatim per partes eum deſcribit: ac primò mendacium reſecat: id eſt, omnem dolum, fraudem, calumniam, & inſidias, quibus uerſuti circumueniunt proximos ſuos in negociationibus: & commendat ueritatem, id eſt, ſinceritatem, candorem, ſimplicitatem ac integritatem. Vera ergo ſanctimonia fucum, artes & mendacia neſcit. Pythagoras interrogatus, quid nam homines potißimum ſimiles dijs faciat? Cum uera, inquit, loquuntur. Et Chriſtus Matthæi 5. Sit ſermo ueſter Eſt eſt, inquit, Non non. Cauſa adiungitur: Quoniam ſumus inuicem membra. D. Hieronymus: Nemo ſuum circumueniat fratrem, quia unum corpus ſumus, & non poſſunt alterutrum membra ſe fallere: nec enim manus illudit oculo, aut dentes lacerant membra, niſi fortè ubi ſpiritus immundus inhabitat. Ita Hieronymus. Porrò uerbis Prophetæ è Pſalmo 4 petitis, non iubet nos iraſci Apoſtolus: ſed ſi contingat iraſci, ut homines ſumus affectibus & infirmitatibus obnoxij, ne peccemus: id eſt, iram compeſcamus, ne ad iniuriam uſque progrediatur. Ait ergo: Perfectum eſt ira non tangi, ſed ſi ob imbecillitatem humanæ naturæ, nonnullus iræ impetus perſtringat animum, memores quid admoneat ſacer ille Pſalmographus, ſic iram erumpere geſtientem cohibete, ut non exeat in conuicium, aut iniuriam, aut odium. D. Ambroſius: Quoniam iraſci quis non poteſt prohiberi: quippe cum ira motus ſit naturalis, conceptus ex cauſis, qui ſolet ad profectum pertinere delinquentis: idcirco iraſcendum dicit, ſed commonet, ne per iram peccemus. Solemus enim modum egredi, dum iraſcimur, & inuenimur ipſi peccare, qui peccantes arguimus, dum plus iraſcimur, & amplius oneramus peccantem, quàm meretur. Hoc ergo docet, ut ipſa ira cum moderatione ſit, neque

nimium quis iuſtum ſe præbeat delinquenti: quia ſolent quidam ſic peccare, ut tantis plagis affici uideantur, quantas non poſſunt ferre: & qui poterat fortè corrigi, tollitur de uita, non ſine peccato iraſcentis. Iram tranſire uult, nec retineri in pectore, ut die orta cum die decidat: quia ſi in animo manſerit, dat occaſionem diabolo gloriandi. Hæc Ambroſius. De hoc noſtro aduerſario & Petrus ſcribit,[a] *quomodo circumeat quærens quem deuoret. Quando igitur inuenit mentem paratam ad malum, huic ſe inſerens, effectu ſuo decipit hominem factum ad uitam: quia hominis cogitare eſt, diaboli implere. Iam ad mendacium pertinet etiam furtum.* D. Hieronymus: *Quia enim hi qui in uitæ iſtius negocijs uerſantur, propter alimenta & uſus neceſſarios coguntur aliqua uel emere uel uendere, & lucra de negociatione ſectari: & difficile eſt etiam, eos qui à cæteris paſsionibus liberi ſunt, fornicatione uidelicet, idololatria, adulterio & homicidio, hoc uitio non teneri: propterea nunc Epheſios monet, ne ſub occaſione emolumenti furti crimen incurrant, furtum nominans, omne quod alterius damno quæritur.* Hæc Hieronymus. *Neque uerò Chriſtianus ſolùm aliena non tollere iubetur, ſed & laborare: ut de labore ſuo ſe familiamq; ſuam ſuſtentare, & quæ prius abſtulerat rependere, & ſibi in futurum de iuſtè partis theſaurizare poſſit.* Theophylactus: *Non ſatis eſt à peccato quieſcere, ſed contraria ei uia eſt adeunda, diuerſum ab eo conficiendum iter. Antea operabatur malum, iam nunc operetur bonum: neque id ſimpliciter, uerùm cum labore: partim quidem ut conterat corpus, quod antea ex torpore mala didicerat: partim uerò, ut largiores habeat uitæ mores, & honeſtiorem conuerſationem, ac impertiat nunc alijs, ubi antehac aliena ſublegerat.* Hæc ille.

a 1.Pet.5.

DOMINICA VICESIMA POST TRINITATIS, EPISTOla beati Pauli apoſtoli, ad Epheſios Cap. 5.

VIdete itaq; fratres, quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes, redimentes tempus: quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quę ſit uoluntas Domini. Et nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria: ſed impleamini Spiritu ſancto, loquentes uobiſmetipſis in Pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus ueſtris Domino, gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Deo & Patri, ſubiecti inuicem in timore Chriſti.

EXPLICATIO.

Quum multo cum periculo coniunctum ſit, agere inter eos qui non modò luxui & nequitiæ conſecrati ſunt, quin potius in omni immundicia & iniquitate ſeſe uolutant: hortatur Epheſios Apoſtolus, & ait: Vos autem Epheſij, quibus prælucet Chriſtus ſol noſter, etiam atque etiam circumſpicite, quibus modis ambuletis, non iam uiuentes gentium more, quæ ob mentis cæcitatem non ſapiunt quid ſit honeſtum: ſed uti decet eos qui uerè ſapiunt Euangelicam doctrinam, omnium rerum diſpendio redimentes iſtam opportunitatem parandæ ſalutis. D. Hieronymus: *Quando in bono opere tempus conſumimus, emimus tempus: & proprium facimus, quod malicia hominum uenditum fuerat. Nemo autem uitæ huius quærens neceſſaria, & de diuitijs & ſollicitudinibus, quas Euangelium ſpinas nuncupat, cogitans, poteſt ſibi tempus redimere.*[b] *Redimentes autem tempus quod in diebus malis eſt, quodammodo immutamus illud, & dies malos in bonos uertimus, & facimus illos non præſentis ſeculi, ſed futuri.* Hactenus ille. *Cæterùm Dies malos uocat, non quòd ſuapte natura mali ſint (quæcunque enim Deus creauit, ualde bona erant) ſed quòd abuſu & uitio noſtro mali & periculorum pleni reddantur.* Theophylactus: *Non dierum eſſentiam atque naturam reprehendit: eſſentia enim diei lux eſt ipſa uulgaris, & horæ. quæ igitur in hiſce malicia eſt? ſed propter ea quæ in diebus fiunt, eaſdem uidetur incuſare. Perinde ac ſolemus dicere, Malum diem tranſegi, propter ea quæ in ipſa contigerunt: uidelicet quæ ab hominibus prauis facta ſunt, non à Deo.* Tantum ille. *Quia autem tempus malum eſt, & redimendum, appetendam docet ſapientiam, ut per illam intelligant quæ ſit uoluntas Dei. In omni ergo opere primum conſiderandum quid uelit Deus, & habito iudicio id poſtea*

Gen. 1.

b Luc. 8.

poſtea faciendum, quod illi placere fuerit com-
probatum. Hoc agentibus conueniet ſobrietas:
mox igitur ſcribit contra ebrietatem. Nec fru-
ſtra hic luxum omnemq; intemperantiam poſuit
Geneſ.19. in uino. Notus eſt enim Lothi inceſtus, qui ex
ebrietate traditur obortus. Theophylactus:
Quòd autem immoderatum iſtum uſum damnet,
planum eſt ex eo quòd non dixit, Non bibite:
ſed, Non inebriemini. Temulentia autem eſt ex
immodeſtia, medijq; exceſſu. Quia uerò modi-
cè & iuxta proportionem corporum hauſtum ui-
num ſanitatem efficit, perinde ac ipſe etiam ait ad
1.Tim.5. Timotheum, & læticiam, ut Dauid, teſtatur
Pſal.103. etiam ipſa rurſus Scriptura: Date uinum mœren-
Prou.31. tibus, ac ebrietatem ſiue perfuſionem dolentibus:
craſſum enim quod fuerit ac compactum, diſſol-
uit. propterea & corpora noſtra Deus mode-
rata & proportionabilia fecit, ut paucis ſint con
tenta, & ad alteram uitam feſtinent. Hæc ille.
Porrò temulentiæ opponit, Sed impleamini Spi-
ritu ſancto. Theophylactus: Vis, inquit Apo-
ſtolus, lætari? Fuge uinum: imple te, implerīq; cu-
pias Spiritu ſancto. Hoc autem obueniet tibi, ſi
pſallere didiceris. Pſallentes enim ſpiritu im-
plentur ſancto: perinde ut qui ſatanicas cantile-
nas concinunt, ſpiritu immundo imbuuntur. Pſal
lendum autem eſt in corde: hoc eſt, corde non
hinc inde uerſante ſeſe, & oberrante: qui enim
animo obſeruat quid pſallat, ille corde pſallit. Hæc
Theophylactus. Rationabilem ergo uitam diligit
Spiritus ſanctus: quia ſi bene uixerimus, imple-
bimur eo, ad confitendum & extollendum Dei
donum. S. Hieronymus: Et canere igitur, &
pſallere, & laudare Dominū, magis animo quàm
uoce debemus. Hoc eſt quippe quod dicitur: Can
tantes & pſallentes in cordibus ueſtris Domino.
Audiant hæc adoleſcentuli, audiant hi quibus pſal
lendi in Eccleſia officium eſt, Deo non uoce, ſed
corde cantandum, &c. Ergo in quo eſt ſpiritus,
ſemper ſpiritalia meditatur, ut non in labijs tan-
tum ſit, ſed de corde prorumpat. Demum agen-
das dicit eſſe gratias Deo, qui cunctis eſt author
bonorum omnium: non ſolum gaudij tempore, ue
rumetiam in mœroribus: nec pro bonis tantum,
uerumetiam pro triſtibus. S. Ambroſius: Deo
gratias in omnibus donis eius agere iubemur, qui
etiam adoptare dignatus nos eſt per Chriſtum fi-
lium proprium, per quem cognouimus eum, &
didicimus in ſpiritu Deum, quia Deus ſpiritus
eſt, adorandum, &c. Sunt autem gratiæ agen-
dæ Deo patri in nomine Domini noſtri Ieſu Chri
ſti: hoc eſt, ut ſimul ipſum nominemus, & aſſu
mamus ceu mediatorem, tum bonorum, tum ipſi-
us gratiarumactionis. His porrò adiungit Apo-
ſtolus fundamentum officiorum omnium humili-
tatem & timorem Dei, dicens: Agnoſcat infe-
rior autoritatem ſuperioris. at uiciſsim ſuperior
inferioris modulo ſemet accomodet, quo magis
queat prodeſſe. Nam qui inter Chriſtianos præ-
cellit honore, non in aliud præcellit, niſi ut ube-
rius proſit. Sicq; rurſus charitatis mentionem fa-
cit, ex qua eſt ſubiectio & obedientia, nō propter
humanam cōmoditatem, ſed in timore Dei. Qui
autem Dei nomine obediunt, inter ſeſe nunquam
offendentur aut diſſoluentur, tan-
to nexu copulati.

DOMINICA VICESIMAPRIMA POST TRINITATIS

Epiſtola beati Pauli apoſtoli, ad Epheſios Cap. 6.

FRatres, confortamini in Domino, & in potentia uirtutis eius: induite uos armaturam Dei, ut poſsitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut poſsitis reſiſte re in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lumbos ue-ſtros in ueritate, & induti loricam iuſticiæ, & calceati pedes in præparationē Euangelij pacis, in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsimi extinguere ignea: & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei.

EXPLICATIO.

Hactenus Paulus diſſeruit de concordia & uera uitæ ſanctimonia, contra uaria ſcelera atque peccata. iam ad conſtantiam & uigiliam inhortatur, dicens: Poſteaquam didiciſtis in quo ſita ſit uera religio, nihil aliud reſtat niſi ut fortes atque conſtantes ſitis in Domino. Porrò hæc fortitudo & conſtantia non eſt ex uobis, ſed ex Deo, qui tantum roboris quantum ſat eſt in uos,

membra

membra ſua deriuat: inexplicabilem habet fortitudinem, qui in omnes dominetur & omnes uincat. Iam autem oſtendit hoſtem, qui cum congredi oporteat. Et cum aduerſarius ille non corporalis, non uiſibilis, ſed ſpiritualis, ſed inuiſibilis ſit: deſcribit ipſe Paulus ſpiritualium armorum panopliam. Finis autem ad quem illos armari iubet, hic eſt, ut undiq; muniti ſubſiſtere poßint aduerſus aſſultus diaboli. Theophylactus: Animaduertite, quomodo non dixerit pugnas & bella, ſed inſidias: inſidiæ enim ſunt, decipere, ac per fraudem capere, &c. Cæterùm ut eos doceret, quanta cum prudentia & uigilia expectandus, & excipiendus hoſtis: ualidißimus hoſtis eſt caro & ſanguis, cupiditas inquam praua, hominum uerſutia & malicia: ſed parui momenti hæc fuerint, ſi conferamus eos cum [a] Satana, et diabolico illo in nos irruēte exercitu. Aduerſus hos inquam, nobis colluctandum eſt, non ſolùm uiribus potētes, uerumetiam ſpirituali uerſutia inſtructos, atq; id etiam in cœleſti regione: quo et facilius nos impetant, et difficilius à nobis queant prehendi. Cum ergo uideatis uobis negocium eſſe cum hoſte periculoſiſſimo, facite quod ſtrenui ſolent milites: induunt arma, ſtant in procinctu, omni niſu innitūtur in hoc ut & hoſtem repellant, & ipſi ſtrenuè ſuum locū & defendant & teneant. D. Hieronymus: Diem malam aut præſens tempus oſtendit, de quo ſuprà dixerat: Redimentes tempus, quia dies mali ſunt, propter anguſtiam & uitæ huius labores: quia nō abſq; ſudore & certamine peruenimus ad palmā, aut certè conſummationis atq; iudicij, quando diabolus inimicus & uindex in ſua nos cupiat parte retinere. De qua liberabitur qui intelligit ſuper egenum et pauperem: [b] In die enim mala liberabit eum Dominus, &c. Iam deſcribit armaturam illā ſpiritualem Apoſtolus, & perſeuerat in alluſione ad militiam illam mundanā. Ante omnia uerò robuſtum animum & conſtantem flagitans in milite Chriſtiano: State, inquit, immobiles & impauidi. Vobis cum ſceleratis ſpiritibus conflictantib. pro baltheo ſit ueritas, quæ lumbos animi ueſtri præcingat, aduerſus omnes falſorum dogmatum illecebras: pro thorace uobis ſit innocentia, iuſticiaq;, quæ mentis præcordia uirtutū omnium ſquamis muniat: pro ocreis ſit uobis pi9 affectus, nihil appetens præter cœleſtia, nihil formidans præter turpitudinē, quo ſemper poßitis eſſe parati ad tuendum Euangelium, quod non tumultu, ſed tolerantia tranquillitateq; defenditur, unde & pacis Euangeliū dicitur. Sed undiq; in promptu habendum eſt ſcutum fidei, qua nihil omnino diffidamus promißis diuinis. Quicquid ignitorum iaculorum uerſutus hoſtis in nos torſerit, hoc ſcuto repelletur, nec ſinet ullum uitalia penetrare. Theophylactus: Ignita tela extinguere quo poßitis, hoc eſt abſurdas cupiditates, infidelitatis cogitationes, quales ſunt: num reſurrectio eſt? num iudiciū? ac ſimiles tentationes. Ignita uerò appellat, nō ſolùm q; cupiditates igneſcāt et conflagrēt, ad turpia opera incendentes: uerumetiam quòd in conſcientia inde iam ardeam9. Inſuper per infidelitatis ratiocinationes, adeoq; cogitationes urit nos diabolus, perq; tentationes, &c. Præterea his, inquit, ſi acceſſerit galea uigilantis animi, nihilq; non proſpicientes, nihil eſt quòd ſaluti ueſtræ metuatis. Poſtremò dexteram ſemper obarmet gladius ille ſpiritualis, qui & prauas ab animis amputat cupiditates, ad intima cordis penetrans, & obſiſtentes Euangelicæ ueritati refellit, falſitatem iugulans, ut uigeat ueritas; is eſt ſermo Dei. Et certè uerbo Domini non repellitur tantum, ſed iugulatur etiā Satan. Id quod in pugna illa Chriſti & diaboli uidere eſt. Nam ad omnem congreſſum educit uerbum Dei Dominus, & hoſtem proſternit.

a Princeps mundi. Theophylact. Scriptura mundū nouit ipſa praua opera, horumq; peccatores: in hos exercēt imperiū dæmones, ut in redactos in ſeruitutem ſui, &c.

b Pſal. 40.

Matth. 4.

DOMINICA VICESIMASECVNDA EPISTOLA beati Pauli apoſtoli, ad Philipp. Cap. 1.

CONfidimus in Domino Ieſu, quia qui cæpit in uobis opus bonum, ipſe perficiet uſq; in diem Chriſti Ieſu: ſicut eſt mihi iuſtū hoc ſentire pro omnibus uobis, eo quòd habeam uos in corde & in uinculis meis, & in defenſione & confirmatione Euangelij, ſocios gaudij mei omnes uos eſſe. Teſtis enim mihi Deus eſt, quomodo cupiā omnes uos in uiſceribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro, ut charitas ueſtra magis ac magis abundet in ſcientia & in omni ſenſu, ut probetis potiora, ut ſitis ſinceri, & ſine offenſa in diem Chriſti: repleti fructu iuſticiæ per Ieſum Chriſtum, in gloriam & laudem Dei.

EXPLICATIO.

Pro more ſuo Paulus congratulans Philippenſibus, laudat eorum fidem ſanam, & conſtantiam firmißimam. Venerant ſanè & aliæ gentes in aggregationem ſanctorum: ſed Philippenſes inconcuſſè

inconcuſsè ac ſinceré à primo die in illud uſq; tempus, quo hæc ſcribebat Apoſtolus, præ cæteris perſtabant, manebantq; in fide: quæ profectò inſignis laus, & ampliſsimũ Dei beneficiũ erat. Vnde iam colligit, ex initijs uidelicet & felici progreſſu finem quoq; optimum. D. Ambroſius: Securus de bonitate & iuſticia Dei, & de horum fide non ambigens, confidit quòd Dei auxilijs adiuti, perſeueraturi ſint in fide uſq; ad diem Domini, in quo remunerandi ſint perſiſtentes in fide, &c. Dies Domini mortis hora eſt, qua Chriſtus Dominus fidelibus ſuis dexter & propitius apparet, præmium æternum ſanctæ rependit fidei. Deinde dies Chriſti ultima quoq; dies, & extremum illud iudicium eſt, ad quod omnium excitabuntur corpora, ut alia quidem cum animabus ſuis æternùm gaudeant, alia æternùm ardeant. Ioan. 5. Diſcimus autem ex hiſce Pauli uerbis, ſpei ac perſeuerantiæ bonum ab ipſo Deo eſſe: imò & initia fidei, & auctus boni operis. Theophylactus: Obſerua hic, quomodo eos moderata ſapere doceat, Deo cuncta accepta referens, non ipſis ſolis: neq; tamen eos ſic ſua laude priuauit. Dixit enim: Qui orſus eſt in uobis, hoc eſt per ueſtram uoluntatem (ſi enim hominis uoluntas non adſit, neque Deus operabitur) ſin ſimpliciter Deus operaretur, nihil remorabatur eum, quo minus in Græcis, adeóq; cunctis planè mortalibus operaretur. Hæc ille. Sancta ſynodus Mileuentana: In omni opere bono non nos incipimus, & poſtea per Dei miſericordiam adiuuamur: ſed ipſe nullis præcedentibus bonis ac meritis, & fidem & amorem ſui prius inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum, cum ipſius adiutorio ea quæ ſibi ſunt placita implere poſsimus. Porrò ut oſtendat Paulus, quàm ſinceriter et officioſè amet, complectatúrq; Philippenſes: Aequum eſt, inquit, ut hoc de uobis ſentiam quos præ cæteris amo, quos in corde gero, in uinculis, in defenſione, inq; confirmatione Euangelij, certò ſciens, uos gratiæ Chriſti & omnium bonorum & eſſe nunc, & fore in poſterum conſortes. Vinculorum autem meminit, ut affectum moueret, eximium amorem in illos ſuum declararet, & ut illos uiciſsim in ſui amorem inflammaret. In tranſcurſu enim oſtendit, uincula ſua eiuſmodi eſſe, ut amari potius quàm contemni mereatur, qui gerat ipſa animo conſtanti, & cum fructu Euangelij. Productus enim ad tribunal Neronis ſic Euangelij cauſam tutatus eſt, ut plurimũ roboris Euangelio acceſſerit. D. Ambroſius: Nec aliud debuit de his ſentire, quos ſemper inflexibiles in deuotione Dei expertus eſt, tam directum & infatigabilem curſum eorum uidens, ut cogitaret dignos hos ſibi participes gaudij eſſe. Vnius enim fidei homines congaudere oportet, de ſpe futuræ immortalitatis & gloriæ, &c. Appendit ad finem Apoſtolus & epiphonema eiuſmodi: Nouit, inquit, Deus, quem omnino nihil latet, quanto tenear omnium ueſtri deſiderio, nõ affectu quoquam humano, ſiue quòd captem aliquid à uobis, ſiue quòd blandiar uobis ob ueſtram in me benignitatem, ſed affectu purè Chriſtiano: ſic amo uos, non ob aliud niſi quòd uideo Ieſum Chriſtum à uobis conſtanter & ſinceriter diligi. Theophylactus: In uiſceribus autem dixit Ieſu Chriſti, hoc eſt, non ob humanã quampiam commoditatem, nec quia tranſmiſiſtis mihi quibus haberem opus, ſed ob diuinam dilectionem: uel quia pater ueſter factus per fidẽ in Chriſtum, uiſcera habeo erga uos non porrò naturalia, ſed qualia Chriſtus genuinis ſuis ſeruis impertit, qui per Euangelium ipſi naſcuntur filij. Hæc ille. Iam imprecatur Philippenſibus incrementum ueræ pietatis, ſimul adumbrans ueræ pietatis capita. Primùm optat illis rectam cognitionem ueri, & iuſtum iudicium in rebus diuinis, quod fide ſana paratur. Inde uerò eſſe ait, quòd poſsint probare quæ in re qualibet præſtabiliora & Deo gratiora ſint: nimirum ſinceritas & uitæ innocentia, ut nemini uſquam dent offenſionem, ſed omnes potius allectent ad puram Dei religionem, atq; ita perſeuerent uſq; ad diem aduentus Chriſti, ut tum appareãt diuites ac abundantes pijs operibus: idq; beneficio Ieſu Chriſti, ad laudem & gloriam Dei patris, ad quem ceu fontem omnium bonorum referenda ſunt omnia. D. Ambroſius: Deo adiutore ordinem diſciplinæ Chriſtianæ uult eos imbuere, ut quia firmati in fide ſunt, non ſint neſcij ſacramenti credulitatis ſuæ, & ſcientes diſcernere utilia à contrarijs iuſticiæ operibus: ornent doctrinam Domini, fructum facientes immortalitatis ad abundantiam omnium bonorum, ut glorioſus in his appareat magiſter gentium. Hæc Ambroſius.

IN DIE APOSTOLORVM SIMONIS ET IVDAE

Epiſtola beati Pauli apoſtoli, ad Rom. 8.

Huius Epiſtolæ explicationem require ſuprà, in feſto diui Bartholomæi apoſtoli.

DOMINICA VICESIMATERTIA POST TRINITATIS

Epiſtola beati Pauli ad Philipp.3.

IMitatores mei eſtote fratres, & obſeruate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam nos. Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam uobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus uenter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, unde etiam ſaluatorem expectamus Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ ſecundum operationem, qua etiam poſsit ſubijcere ſibi omnia.

EXPLICATIO.

D.Paulus ſeipſum pro exemplo quod imitentur, proponit Philippenſibus. Quas uerò huius rei & exhortationis cauſas habuerit, ex ijs quæ præcedunt, uidere eſt. Fidem in Chriſtum Philippenſibus inculcarat: eam doctrinam poſtea pſeudoapoſtoli ſubuertere, atq; ad operum iuſticiam pertrahere illos conati ſunt. Hic uerò Apoſtolus totus in hoc eſt, ut & os huiuſmodi blateronibus obſtruatur, & fidei iuſticia illabefacta defendatur. idcirco inquit: Sunt qui rectũ curſum non tenent, eos ſequi tutum non eſt. me potius imitemini, rectà properantem ad Euangelij brabea, & obſeruate eos quos uideritis ad noſtrum exemplar incedere. Chriſtus optimam formam nobis exhibuit, ad hanc me uidetis eôdem conniti, quò peruenit ille. Theophylactus: Non enim uerbis tantum docebat, uerumetiam uita bonisq; moribus ſeipſum exemplar exhibebat: quandoquidem & hoc perfecta doctrina requirit. D. Ambroſius: Vult illos ſollicitos eſſe, ne prauorum hominum ſubtilitate capiantur, & notare unumquemq; qualiter conuerſetur & doceat, ut his iungantur, in quibus ſenſum magiſtri ſui agnouerint, &c. Porrò non modò colligit quæ in initio in pſeudapoſtolos dixerat, ſed & copioſius, planéq; quod dici ſolet, iſtos ſuis pingit coloribus. Cohærent cum ſuperioribus ad hunc modum: Monui, mei meíq; ſimilium imitatores ſitis: id uerò non citra cauſam feci eximiam. Sunt enim errones complures, de quibus & antea ſæpenumerò locutus ſum uobis: nunc uerò omnium maximè, cum lachrymis etiam repeto & inculco uitandos eſſe. Sunt enim inimici crucis Chriſti. Idem: Quos hic ſignificat, de numero eorum ſunt qui Galatas euerterant. cum dolo enim ambulantes, Eccleſias ſubuertebant ſub nomine Chriſti, Iudaiſmum colendum prædicantes, quaſi ibi Chriſtus promiſſus ſit. quos cum dolore & lachrimis memorat, quia ſaluti credentium obſiſtebant, de cibis edendis & nõ edendis quæſtiones mouentes: quaſi in eſca ſalus ſit, aut uenter Deus, quem iuxta legem mundis eſcis delectari putabant, gloriantes in pudendis circumciſis. hoc eſt terrena ſapere. Qui autem ſpiritalia ſapit, in fide, in ſpe, in charitate gloriatur. Theophylactus: Fuerunt nonnulli Chriſtianiſmum ſimulantes, in delicijs tamen & ocio uiuentes: hos hoſtes crucis appellat. Hic enim animam inquirit extenſam ad mortem, ſitientem periculorum: ipſi autem ſoluti ſunt, ac contrario planè modo cum hoc cõuerſantur ac uiuunt. Si enim crucem amarent, crucifixam ſimul uitam quærere ſtuderent, amarulentam uidelicet, &c. Finis ergo ad quem tendebant illi, perditio erat. Cæterùm ut eos doceret, pios ab amore rerum fluxarum prorſus alienos eſſe debere: Nos, inquit, qui Chriſtum uerè ſequimur, licet corporibus detineamur in terris, tamen animis in cœlis uiuimus, illuc aſsiduè ſuſpirantes, quò proceſsit caput noſtrum: unde per fidem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reſuſcitatus mortuis palàm exhibebit ea quæ pollicetur, interim transformaturus hoc corpuſculum humile, & omnibus obnoxium iniurijs, ac ſimile redditurus corpori ſuo glorioſo. Theophylactus: Itaque quæ ſuperna ſunt, opreæprecium eſt nos ſapere & affectare, & ad patriam noſtram feſtinare, ubi & agere & uiuere & commorari nobis iniunctum eſt: quandoquidem & Dominus & rex noſter iſtic ſit, atque inde ipſum uenturum expectamus in gloria paterna cum ſanctis angelis ſuis. Hæc ille. Iam ut illis quoque reſpondeat, quibus ridicula eſt prædicatio de reſurrectione corporum, ſubijcit dicens: Nec iſtud uideatur cuiquam impoſsibile, ſeu incredibile: expendat, quanta uis eius ſit, per quem reſuſcitabuntur corpora. Nihil eſt quod ille non poſsit, modò uelit. Ex nihilo condidit omnia, poteſt ſibi ſubijcere omnia: quæcunq; ille uult, fiunt. Vult autem ut reuiuiſcãt

corpora noſtra: potentia ergo Dei reſurgent. D. Ambroſius: Chriſtianorum actus in cœlis ſunt, ubi & ſpes ſalutis eorum eſt Chriſtus, quem omnis fidus expectat ad transfigurationem corporis carnis, ut quod ex humo eſt indutum ſpiritali ueſte, conforme efficiat aduentu maieſtatis ſuæ corpori gloriæ ſuæ, ſecundum uirtutem ſuam: quia per reſurrectionem mortuorum & immutationem, in gloria apparebit uirtus Domini manifeſta, comprimens omnes principes & poteſtates, ut manifeſtetur Deus & Dominus eſſe omnium. Hæc ille.

DOMINICA VICESIMAQVARTA POST TRINITATIS,

Epiſtola beati Pauli apoſtoli, ad Coloſſenſes Cap. 1.

FRatres, non ceſſamus pro uobis orantes, & poſtulantes ut impleamini agnitione uoluntatis eius, in omni ſapientia & intellectu ſpirituali, ut ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei, in omni uirtute confortati ſecundum potentiam charitatis eius, in omni patientia & longanimitate, cum gaudio gratias agentes Deo patri: qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum.

EXPLICATIO.

D. Paulus apoſtolus quum ab Epaphra conſeruo ſuo Coloſſenſium fidem ac dilectionem audiſſet, imprecatus iiſdem eſt uberiorem Dei cognitionem: ita tamen, ut interim ſignificaret indeſinenter ſe huius rei gratia Deum interpellare, adeoq́; ſemper prò illis ſollicitum eſſe. Dicit enim: Ex eo ſtatim die, quo de credulitate ueſtra, deq́; charitate certiores facti ſumus, aſſiduis precibus interpellantes Deum pro uobis, ac uotis ardentibus flagitantes, ut ſua munera quæ largiri cœpit, perficiat, quo & plenius agnoſcatis illius uoluntatem: edocti non humana philoſophia, aut ſuperſtitioſa quorundam hominum perſuaſione, ſed ſapientia prudentiaq́; ſpiritali. D. Ambroſius: Audiens Apoſtolus deuotam ac promptam uoluntatem illorum circa fidem, orat pro eis, ut propenſius agnita uolumate Dei, rationabili opere explerent deuotionem quam audita fide Chriſti didicerant, ne tam fida mentis ædificatio & robur fidei, dum inconſultè aliquid conficeret, laboris ſui fructum amitteret. Tantum ille. Dum autem hæc orare, illisq́; imprecari ſe atteſtatur: ſimul etiam præſcribit quid ipſos deceat, nimirum ut perfecti ſic omnem uitam agant, ut digna Deo uideatur: utq́; illi per omnia placeant, non prætermittentes ullum opus bonum. Siquidem credidiſſe Euangelio rudimentum ſit ſalutis: abſolui autem ac perfici pijs actionibus. Neque ſatis eſſe, per Euangelium didiciſſe Deum eſſe ſalutis autorem, per Ieſum Chriſtum filium ſuum: niſi per hanc ſcientiam Chriſtianæ charitatis officijs adoleſcant & fructificent, atque in his conſtanter perſeuerent, omni robore confirmati, ne qua uis aut procella perſecutionis eos dimoueat à recto curſu. Id uerò non humanarum uirium eſſe docet, ſed uirtutis æterni numinis. Deus illas uirtutes ſuppeditet oportet, ait, ſic ut omnis gloria eorum quæ per nos fortiter geruntur, ad illum redeat. Neque ſatis eſt, ut in his fortes ſimus & intrepidi, quin potius decet ut ſimus alacres, & cum gaudio feramus aduerſa, gratias agentes Deo ueluti patri clementiſſimo, qui nihil inferri nobis ſinat à quoquam, quàm quod norit expedire plurimum. His porrò præmiſſis deflectit Paulus ad ipſam cauſam potiſſimam huius epiſtolæ, docens ſalutem nobis gratuitò per Chriſtum conferri, per quem ſemel in nos effuderit pater omnem plenitudinem: Poteſtas, inquit, tenebrarum poteſtas ſatanæ eſt, cui nos ſeruiebamus quondam in peccatis, ſceleribus atque flagitijs, in denſiſſimis ignorantiæ tenebris. Ab his liberauit nos pater cœleſtis, aſſeruitq́; in libertatem filiorum Dei, quibus ipſe uerus Dei filius imperitat per fidem, innocentiam & ſanctimoniam. Theophylactus: Sortem autem ubique uocat, ut oſtendat, quòd quemadmodum ſors non eſt humanæ diligentiæ, neque conatus, ſed fortunæ potius uidetur, hanc ad rationem: nos non ex noſtris uirtutibus imperio digni iudicamur, donamurq́;, ſed diuinæ totum eſt gratiæ. Nunc enim illuminauit etiam

nos,

nos, & illuxit nobis, reuelans nobis myſteria: & in futuro apertius dabit, qui eramus ſub poteſtate tenebrarum, erroris uel ſeductionis, tyrannidis diaboli. Nec dixit Paulus Tenebrarum ſimpliciter, ſed Poteſtatis: multam enim noſtri poteſtatem habebat, ac dominabatur. Non dixit autem Eiecit, ſed Liberauit: oſtendens quòd tanquam captiui affligebamur, uiq; captiuitate detinebamur. Ardua res eſt, ab tenebris nos liberare: at in regnum pariter nos introducere, eſt longè maius: nec ſimpliciter, uerùm ut ſimul regnemus cum filio dilecto, qui hoſtes eramus, ac tenebris immerſi. Hæc ille. Præterea indicat quoq; modum Apoſtolus, per quem ſimus aſſerti: incarnationem uidelicet & mortem Chriſti Domini. Chriſtus ergo purgauit peccata noſtra ſanguine proprio. D. Ambroſius: In huius filij ſui regnum tranſtulit nos Deus, per quem nos redemit & manumiſit. Remiſſio enim peccatorum liberos facit, ut liberati debitis teneri obnoxij non poſſint. Nam ſine fide Chriſti nullus egreſſus de inferno eſt, quia obligatus peccatis exire ianuas tartari non poteſt, &c.

IN FESTO ATQVE SOLENNITATE OMNIVM
Sanctorum lectio, Apocalyp. Cap. 7.

ET ego Ioannes uidi alterum angelum aſcendentem ab ortu ſolis, habentem ſignum Dei uiui: & clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus datum eſt nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neq; arboribus, quoad uſq; ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus ſuis. Et audiui numerum ſignatorum: Centum quadraginta quatuor milia ſignati, ex omni tribu filiorum Iſrael. Ex tribu Iuda, duodecim milia ſignati. Ex tribu Ruben, duodecim milia ſignati. Ex tribu Gad, duodecim milia ſignati. Ex tribu Aſer, duodecim milia ſignati. Ex tribu Nephtalim, duodecim milia ſignati. Ex tribu Manaſſe, duodecim milia ſignati. Ex tribu Simeon, duodecim milia ſignati. Ex tribu Leui, duodecim milia ſignati. Ex tribu Iſachar, duodecim milia ſignati. Ex tribu Zabulon, duodecim milia ſignati. Ex tribu Ioſeph, duodecim milia ſignati. Ex tribu Beniamin, duodecim milia ſignati. Poſt hæc uidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum & in conſpectu agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant uoce magna, dicentes: Salus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum, & agno. Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum, & quatuor animalium, & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor & uirtus, & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum, Amen.

EXPLICATIO.

Alter iſte angelus, eſt ille magni conſilij angelus, Chriſtus Dominus noſter. Iſte aſcendit ab ortu Solis, uidelicet illuminare his qui ſedebant in tenebris & umbra mortis. Et aſcendendo dixit: [a] Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Hunc uidi, inquit, habentem ſignum Dei uiui, id eſt palàm facientem uerbis & operibus ſuis, quòd ſit filius Dei uiui. Hoc ſignum habens, clamauit Apoſtolis ſuis, ut in omnem terram exiret ſonus eorum. Audierunt illi, id eſt ſenſerunt uirtutem Euangelicæ prædicationis, uniuerſa regna mundi ſuperantem, quæ potentatu ſuo præfocabant omnes. His Apoſtoli dixerunt: Nolite impedire ô regna potentia, Dei propoſitum: inefficax eſt potentatus ueſter, & uanus furor ille ueſter, friuolæ ueſtræ leges & ſanctiones. Nam nihilominus ſignabimus ſeruos Dei noſtri uexillo uictorioſæ crucis: non [a] Matth. ult. *tantum in cordibus, ſed etiam in frontibus eorum: ut quod olim fuit opprobrium & pœna damnatorum, nunc uerò ſit decus & ſalus iuſtorum. Cæterùm ſeruorum Dei qui ſignantur in frontibus ſuis, reuelata iuſticia Dei in Euangelio eius, quamuis diſtinctio non ſit, ſiue acceptio perſonarum: primum tamen locum obtinent Iudæi, ad confirmandas promiſſiones patribus factas. Conuenienter autem à Iuda inchoat, ex qua tri-*

bu ortus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Et Dan prætermiſit, ex qua naſcendus Antichriſtus. Geneſ. 49. Poſt hæc, inquit, uidi turbam magnam, &c. Omnes iſti conſerui ſunt, & fratres eorum qui ex omni tribu filiorum Iſrael fuerunt. Sunt ergo illi qui ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, filij Abrahæ, filij ſanctorum patriarcharum, dicente Apoſtolo: Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſticiæ fidei, quæ eſt in præputio, ut ſit pater omnium per præputium, ut reputetur & illis ad iuſticiam: & ſit pater circumciſionis, non his tantum qui ſunt ex circumciſione: ſed & his qui ſequuntur ueſtigia fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ: Rom. 4. Porrò ſtatio ante thronum, uel ipſe thronus ille eſt, de quo Daniel:

Dan. 7. Aſpiciebam, dixit, donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit. Stantes autem ante thronum, ſtabant etiam in conſpectu agni. Enimuerò in eodem throno ſedet filius Dei unigenitus, Ieſus Chriſtus. Quia enim patri obediens fuit uſque ad mortem crucis (inquit Apoſtolus) pro-

Philip. 2. pterea Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris, &c. Hic agnus abſtulit peccata mundi, immolatus pro nobis in ara crucis. Hinc D. Petrus: Scitote, ait, quòd non corruptibilibus, auro uel argento redempti eſtis, de uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine agni quaſi immaculati et incontaminati, Chriſti. 1. Petr. 1. Bene quoque ita ſtantes amicti ſunt ſtolis albis, ſanguine agni dealbatis, & habent palmas uictoriæ glorioſas: ſiquidem (dicente Apoſtolo) per fidem uicerunt regna, operati ſunt iuſticiam: Hebr. 11. Et ipſe palmæ florentes interim creſcunt, donec ultimum ſedeat iudicium, regnumq́; & poteſtas. Cæterùm quia memores illi ſancti, quòd in primo homine peccarint, & per peccatum eius mortui fuerint, gratia autem Dei per Ieſum Chriſtum ſalui facti: rectiſſimè confitentur, & dicunt: Salus qua ſaluati ſumus, non nobis attribuatur, ſed Deo noſtro, & filio ipſius, per cuius ſanguinem in ſalutem recuperati ſumus. Iam licet angeli per ipſum Chriſtum redempti non ſint, quia non perierant: attamen per diuinitatem eius conditi ſunt, & per ſanguinem eius nobis conciliati: & inſtauratus eſt numerus, qui diminitus fuerat per ruinam angelorum apoſtatarum, ex hominibus iſtis ſanctis: ceciderunt illi in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes quicquid glorificationis aut iubilationis mens eorum concipere ac proferre poteſt.

DOMINICA VICESIMAQVINTA LECTIO HIEremiæ prophetæ, Cap. 23.

ECce dies uenient, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſticiam in terra. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter. Et hoc eſt nomen quo uocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Propter hoc ecce dies ueniunt, dicit Dominus: & non dicent ultrà, Viuit Dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed, Viuit Dominus qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſrael, de terra aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eieceram eas illuc, & habitabunt in terra ſua.

EXPLICATIO.

a Eſaiæ 7. D. Hieronymus: Abiectis paſtoribus ſynagogæ, Scribis uidelicet & Phariſæis, & ſaluatis reliquijs ex Iſrael, Apoſtolisq́; Euangelij in locum priorum principum conſtitutis, inducitur paſtor paſtorum, & princeps principum, & Rex regum, & Dominus dominantium, Chriſtus uidelicet Saluator noſter: qui propriè eſt germen iuſtum, ſiue oriens iuſtus, de quo legimus Pſal. 71. Orietur in diebus eius iuſticia. Et alio in loco Zach. 6. Ecce uir, Oriens nomen eius, & ſubter

b Ezech. 37. eum orietur, & ædificabit templum Domino. ut quomodo in Eſaia [a] Emmanuel appellatur, hoc eſt, nobiſcum Deus: ſic in Hieremia nomen accipiat, Iuſticia noſtra. Vnde & Apoſtolus loquitur 1. Cor. 1. Qui factus eſt ſapientia nobis à Deo, & iuſticia, & ſanctificatio, & redemptio. Et faciet, inquit, iudicium & iuſticiam in terra. Non enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio: Ioan. 5. In diebus illis & duæ & decem tribus Iuda, & Iſrael pariter ſaluabuntur. Et de duabus uirgis, iuxta Ezechielem,[b] una uirga fiet: nomenq́;

eius appellabitur Ioſedech, id eſt Dominus iuſtus. propter hoc ecce dies ueniũt, dicit Dominus, &c. Hoc omne capitulum in LXX *non habetur: cuius hic ſenſus eſt, quòd nequaquã per Moſen populus Dei de Aegypto liberetur, ſed per Ieſum Chriſtum de omni orbe terrarum, in quem diſperſus fuerat. Quod ex parte & nunc completur in mũdo, & ex toto complebitur, quando de oriente & occidente, ſeptentrione & meridie uenient & diſcumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob: ut* Matth.8. *poſtquam ſubintrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus fiat. Hæc Hieronymus.*

DOMINICA VICESIMASEXTA POST TRIN.

Epiſtola beati Pauli apoſtoli ad Theſſalon. Cap. 2.

GRatias agere debemus ſemper Deo pro uobis fratres, ita ut dignum eſt: quoniam ſupercreſcit fides ueſtra, & abundat charitas uniuſcuiuſq; ueſtrûm inuicem, ita ut & nos ipſi in uobis gloriemur in eccleſijs Dei, pro patientia ueſtra & fide, in omnibus perſecutionibus ueſtris & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: ſi tamen iuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem ijs qui uos tribulant: & uobis qui tribulamini, requiem nobiſcum, in reuelatione Domini Ieſu de cœlo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis, dantis uindictam ijs qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria uirtutis eius, cum uenerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt: quia creditum eſt teſtimonium noſtrum ſuper uos in die illo.

EXPLICATIO.

Gratulatur D. Paulus Theſſalonicenſibus, et gratias agit Deo pro cõſtantia illorum, & incremento uirtutum, & ait: Semper gratias agere debemus Deo pro ſua magnifica in uos liberalitate magnificas, qui non ſolum illius ope perſiſtatis in his quæ cœpiſtis, uerùm etiam indies magis ac magis exuberetis in fide, ac mutua inter uos charitate. Theophylactus: Tria hæc docet: Primũ, quòd noſtras ob uirtutes & opera quæ tranſegerimus, non ſunt nobis gratiæ habendæ, ſed Deo: atq; illi totum imputando, non arrogantes eſſe. Alterum, quòd non ſint lachrymis neq; lamentis digna quæ patiuntur, ſed gratiarum actione ad Deum: itaq; lætari eos oportet, & non decidere animo. Tertium, quòd non ſit inuidendum rectè agentibus, quin potius gratias agendas pro fratribus. Quocirca qui macerantur ob quorundam laudata opera atq; uirtutes, Deum ignominia afficiunt. Obſerua quoq; hic dilectionem. Non hunc quidem diligebant, illum uerò non item: uerùm æqualis erat omnium erga omnes dilectio, &c. Cæterùm in priori epiſtola dixit: Sic nouerunt omnes res ueſtras, ut non eſſet opus nos loqui quicquam de nobis: quomodo igitur nunc dicit in eccleſijs gloriari de ipſis? Ex ipſa dilectione hoc planum eſt. non enim ait, Docemus eos de nobis: ſed, Gloriamur ueſtro exemplo, cæteros ad uirtutem inflammãtes, commemorando patientiam ueſtram, fideiq; conſtantiam in omnibus perſecutionibus ueſtris, & afflictionibus quas ſuffertis. Theophylactus: Quod igitur dicit, eſt huiuſmodi: Quoniam ſuſtinetis afflictiones, ut demonſtretur iuſtum iudicium Dei, quod eſt, ut digni uos iudicemini, atque adeò donemini regno Dei. Quando enim uos quidem afflictos coronat, illos autem punit qui affligunt, iuſticia eius apparet. Valde autem conſolatur eos, oſtendens quòd non gratia coronantur: ſed iuſtè, ac ueluti retributionem accipientes propriorum laborum & ſudorum, regnum iudelicet, &c. Iam dicit, hoc iuſticiæ eſſe diuinæ, utriſq; rependere præmium factus dignum abſque dubio & certiſſimè: Si enim, inquit, apud homines iuſtum eſt, multo magis apud Deum. D. Ambroſius: Quid tam iuſtum, ut qui in ſeculo bonos deprimunt, & extorres faciunt perſecutionibus, in futuro ſeculo eadem patiantur quæ faciunt: illi autem, ut ſint in requie cum cæteris ſanctis, qui de magna tribulatione uenientes regnum accipient æternum? Hæc ille. Memmerimus ergo iuſti iudicij Dei, & uiciſsitudinis omnium rerum. Videbitis aliquando, inquit Malachias, multum diſcriminis inter iuſtum & impium, inter ſeruum Dei & contemptorem, Malach. 3. Sanè hoc ipſum docuit Chriſtus in Euangelica hiſtoria illa, Lucæ decimoſexto capite, de epulone, & mendico Lazaro nomine. Porrò rurſum conſolatur eos

Paulus, dicens: Nunc uerbis modò geritur res, ſed tum cum finis omnium rerum acceſſerit, palàm apparebũt, de quibus per multa ſecula omnes ſancti diſputarunt. Nam ipſe Dominus Ieſus, cui omnis poteſtas in cœlo & in terra data eſt, palàm ſeſe orbi oſtendet è cœlo, non iam humilis, quemadmodũ apparuit aduẽtu primo, ſed ſtipatus angelico ſatellitio: non iam mitis ac placidus ad ſanandos improbos: ſed armatus horrendo flammeoq; incendio, inflicturus ultionem ijs qui hic noluerunt noſſe Deum, nec obedierunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti: ut experiantur iuſtum ac potentem, quem miſericordem ac mitem deſpexerunt. D. Ambroſius: Veniet Dominus cum cœleſti exercitu ſuo, & miniſtro igne, ad dandam uindictam in paganos, qui ignorant Deum patrem eſſe Ieſu Chriſti, & Iudæos qui dicunt ſe Deum ſcire, non credunt Euangelio Chriſti, quod dedit illi pater Deus, ut traderet ſeruis ſuis: quos omnes præſentia Domini & gloria maieſtatis eius ignis exuret, ut debitas reddãt pœnas interitus in æternũ, ſemper ſentientes, non tamen penitus deficientes, ut ipſa pœna illos quodammodo generet ſemper, quo conſumantur, &c. Hinc uerò claret, nequaquã impiorũ pœnas eſſe temporarias, neque finem habituras, ſed infinitas. Sempiterna ergo morte peribunt, cum glorioſus uenerit Dominus, oſtenſurus fortitudinem et robur ſuum bonis & malis. Theophylactus: Nulla hic difficultas erit, uerùm ſatis eſt tantummodo uiſum eſſe, adeoq; apparuiſſe Deum, & omnes inobedientes & increduli in pœna erunt. Tantummodo enim facies ipſius & aduentus uel præſentia, alijs quidem lumen erit, alijs uerò ſupplicium: cum gloria enim & uirtute aduenturus eſt, ut neq; huius gloria potentia careat, neque præſentia ſit gloriæ expers. Tantum ille. Ait porrò Apoſtolus: Cum uerò uenerit ut rependat impijs impietatem, ſimul & ſanctus ſe exhibebit glorioſum, humilia ipſorum corpora conformia redditurus corpori ſuo glorioſo: qua ex re admirandus erit in omnibus credentibus. Theophylactus: Quando in medium producti fuerint, qui innumeris fuerint obiecti calamitatibus, ut à fide deficerent, & non defecerunt: tum etenim oſtenditur gloria Dei & ipſorum. Admirationi erit Deus in die illa, mirificusq; uidebitur, quòd prædicatio noſtra & uerbum credita ſint à uobis, ac dignos uos feciſtis bonis tantis illis, quæ tum fidelibus dabuntur. Pulchrè autem dixit, In die illa: tum enim monſtrantur reuera, qui uerè ſunt fideles: nunc enim pleriq; fidem ſimulant. Quocirca & ſapiens dixit Eccleſiaſt. 11. cap. Ne beatum prædicaueris hominem ante obitum.

IN DIE DIVI ANDREAE APOSTOLI, EPISTOLA beati Pauli apoſtoli ad Roman. Cap. 10.

CORde creditur ad iuſticiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo uerò prædicabunt, niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Euangelio. Eſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbum Chriſti. Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ uerba eorum.

EXPLICATIO.

Apoſtolus Paulus in hoc capite negocium fidei tractans, docet hanc ſummam eſſe, quòd ſcilicet Deus miſit filium ſuum in mundum, qui cruci fixus peccata noſtra abluit, & ex mortuis exuſcitatus uitam certò reſtituit: Si ore tuo, inquit, confitearis, & agnoſcas Dominum Ieſum, quem Deus ſuſcitarit à mortuis, ut nos cum illo à uitijs rediuiui poſthac innocenter uiuamus, ſaluus eris. Cæterùm quoniam gloriam debemus Chriſto, non ſatis eſt corde ſeu animo tenere fidem, niſi quoties res poſtulat, & ore confitearis eum ad perfectam ſalutem conſequendam. Theophylactus: Cor ipſum ore indiget. Quæ enim eſt commoditas credere quidem in animo, non confiteri autem coram hominibus? Fides quidem mentis iuſtificat: cæterùm perfecta ſalus eſt in confeſſio-

feſſione ſita. Tum enim effulget fides, adeoq́; plures adiuuantur. Eget autem & os ipſum corde. Siquidem multi ore confitentur Chriſtum, corde longè ab eo diſsiti. Hæc ille. Vt autem iſta confirmet Apoſtolus, teſtimonium Scripturæ producit. Prius teſtimonium ſumptum eſt ex uigeſimooctauo capite Eſaiæ, & docet fidem, non legem eſſe iuſticiam. Deinde addit, nullam penitus eſſe diſtinctionem inter Iudæum & gentilem: hunc enim non minus quàm illum fore ſaluandum, modò credat. Et ipſum Deum non unius tantum gentis eſſe Deum, ſed omnium. Huic iam & poſterius ex ſecundo Ioelis capite ſubiungit teſtimonium, quod & ipſum uniuerſale eſt. D. Ambroſius: Generaliter omnes aut confundi propter diffidentiam dicit, aut ſublimari cauſa credulitatis: quia ſine Chriſto apud Deum nulla ſalus eſt, imò pœna eſt, aut mors. Nec enim Iudæos commendare poterit prærogatiua patrum, aut legislatio, qui meritum & promiſsionem patrum non receperunt: gentes autem nullum habent teſtimonium, quo uel ſecundum carnem commendentur, niſi credant in Chriſtum, &c. Cæterùm in propoſito ſuo perſeuerans apoſtolus Paulus, docet Iudæos ſua perire ac repelli culpa, quòd Deum toties uocantem, tot Prophetas mittẽtem aſpernarint. Theophylactus: Cum ſuprà dixiſſet, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, conſeruabitur: deinceps porrò Iudæos arguit & reprehendit, quòd non inuocauerint. Quare autem non inuocauerunt? quia non crediderunt. Quare uerò non adhibuerũt fidem Chriſto? num ideo, quia non audiuerunt? atqui audiuerunt omnino. Hinc ſequitur obiectio: Qui citra promulgantem uel annunciantem uerbum audire potuerunt? cui protinus adijcitur dilutio: Atqui prædicarunt, qui miſsi ſunt ad eos non pauci. Et unde perſpicuum eſt, eos eſſe illos qui ſunt miſsi? ad huius confirmationem profert ſanè Eſaiam prophetam ſecundo capite, qui dicit: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Nihil enim aliud circumeundo Apoſtoli nunciarunt quàm ineffabilia bona, Deiq́; hominibus communicatam oblatamq́; pacem. Quare quòd non crediderunt, culpa eſt eorum qui non crediderunt, culpa eſt eorum qui non ſuſceperunt prædicãtes. Hactenus ille. Sanè decreuerat Deus omne mortalium genus ſeruare, & nihil prætermiſſum eſt ab eo, qui mortales omnes ad ſalutem inuitat, nihil inquam eorum quæ ad ſalutem ſpectare uidebantur. Prophetas miſit, Apoſtolos miſit, Euangelij prædicationem audierunt: nihil tamen profecit: pauci enim crediderunt non modò ex Iudæis, ſed ex gentibus. Sed illud ipſum, ait, Eſaias futurum prædixit capite quinquageſimotertio. Præuidit enim Chriſtum gentibus fore ſtulticiam ac riſum, Iudæis uerò ſcandalum. Iam repetit ſcopum, ut cõmodè inferat, Iudæos ſua culpa meritoq́; eſſe abdicatos. Citauerat Prophetam dicentem: Domine quis credidit auditui noſtro? et iam infert: Vtut tergiuerſemini, tãdem id iam conſtat, quòd fides & tota religio diſcatur ex uerbo Domini. Iam uerò cum illud abundè ſatis per Prophetas atque Apoſtolos ſit prædicatum, non habetis quod peccato ueſtro prætexatis. Cum igitur iam per uniuerſum orbem eluxerit Euangelij fulgor, & innotuerit Chriſti nomen: quid ſibi uult, quòd tam pauci Iudæorum credunt? An habent quo ſe excuſent, quòd de Chriſto nihil audierunt? Imò iam impletum cernimus quod prædixerat Dauid pſalmo decimooctauo. D. Ambroſius: Vſque adeò prædicationem Dei à Iudæis auditam eſſe teſtatur, ut etiam impletum orbem diuina annunciatione pronũciet. Ipſa enim fabrica mundi prædicat creatorem. Quod enim Pſalmographus de creatura dixit, hoc Apoſtolus de Euangeliſtis. Quia ubiq; audita eſt, & peruenit in omnem locum prædicatio nominis Chriſti. Vbi enim præſentia hominis prædicantis defuit, ſonus tamen et fama peruenit: ſicut peruenerat opinio factarum uirtutũ in Aegypto ad omnes gentes. Si enim in omnem locum peruenit, non potuerunt non audire Iudæi Apoſtolicam prædicationem, ut nemo ex his excuſatus ſit à crimine diffidentiæ. Hæc ad uerbum Ambroſius.

DOMINICA PRIMA ADVENTVS, EPISTOLA beati Pauli apoſtoli, ad Roman. Cap. 13.

FRatres, ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cũ credidimus. Nox præceſsit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honeſtè ambulemus, non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione: ſed induamini Dominum Ieſum Chriſtum.

Quandoquidem de magiſtratu et iuſta obedientia, quid item magiſtratui, imò omnibus debeatur hominibus, diſſerens, eò delapſus eſt Apoſtolus, ut et de dilectione quædam inſeruerit: occaſione ſumpta hortatur omnes ad uitæ innocentiam, ut ueritate percepta, non modò ab omni iniuria, ſed et ab omni impuritate uitæ ſibi temperent, ac inquit: Rapienda temporis opportunitas, qua ſi rectè utamur, propius adeſt noſtra ſalus, quàm tum cum lege Moſaica freti, proximè adeſſe putabamus. Nox noſtra proceſſit uitæ priſtinæ: imminet dies ille, qui reteget etiam occultiſſima. Reſpondeamus dici noſtro, abiiciamus mores actuſq; nocturnos, et quorũ nos in luce pudeat. D. Ambroſius: Noctem ueterem hominem ſignificauit, qui per baptiſmũ innouatus eſt. Hũc præceſſiſſe dicit, quaſi noctem: diem autem appropinquaſſe, cuius lumine ueritas nobis apparuit, ut ſciremus quid agere deberemus. Prius enim ignorantes Chriſtũ, in tenebris eramus: at ubi didicimus, lux nobis orta eſt: tranſiuimus enim ex falſo ad uerum. Tenebrarum ſunt opera, uita carnalis, quæ illecebris agitur ſecularibus: hæc digna eſt tenebris, ſicut dicit Dominus: Tollite illum, et ligatis manibus et pedib. mittite in tenebras exteriores. Induere arma lucis, geſta ſunt bona: quia ſicut mali actus tenebris deputantur, quia occultè fiunt, ita et qui bene agunt, palàm agunt: quia non uerentur, ſed gaudent. Hæc ille. Obſeruandum autem, tria potiſſimum uitia prohibere Apoſtolum: ebrietatem, libidinem, et inuidiam. Sic enim inquit: Poſthac ita uitam omnem componamus, ut appareat, nos abiectis priſtinæ uitæ tenebris clara in luce ambulare, non luxui indulgentes in [a] cõmeſſationibus: non ſpurcæ ueneri libidiniq; feruentes: non per contentionem ac liuorem mutuum inter nos concertantes. Hiſce enim potiſſimum diſſoluitur genus humanum. Theophylactus: Simulac ea quæ ex concupiſcentia naſcuntur extinxit, nunc quæ extrà mala prodeunt, ſupprimit. Nihil enim adeò cupiditatem accendit, et iram inflãmat, ut ebrietas ac temulentia, etc. Ita certè exuit Romanos prauis ueſtimentis Apoſtolus, ac alio quodam indumento exornat, dicẽs: Indecorè tali cultu ueſtitur anima. Nunc ergo poſteaquam per baptiſmum Chriſto eſtis inſiti, hunc ipſum induite. Eluceat in omni uita, quem ſitis profeſſi. Exprimite quem imbibiſtis: ille ſobrietas, ille caſtitas, ille pax eſt, ille charitas eſt: iſtiuſmodi amictus decet hanc Euangelii lucem. D. Hieronymus: Solus Chriſtus uideatur in uobis, non uetus homo. Qui enim dicit, ſe in Chriſto manere: debet, ſicut ille ambulauit, et ipſe ambulare, in quo omnes ſunt uirtutes.

a Commeſſationes ſunt luxurioſa conuiuia: Ambroſius.

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EPISTOLA
beati Pauli apoſtoli ad Roman. Cap. 15.

FRatres, Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: ut per patientiam & cõſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Deus autem patientiæ & ſolatii, det uobis idipſum ſapere in alterutrum, ſecundum Ieſum Chriſtum, ut unanimes uno ore honorificetis Deum & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: propter quod ſuſcipite inuicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit uos in honorem Dei. Dico enim, Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter ueritatem Dei, ad confirmandas promiſsiones patrum: gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ſicut ſcriptum eſt: Propter hoc confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lætamini gentes cum plebe eius. Et iterum: Laudate omnes gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi. Et rurſus Eſaias ait: Erit radix Ieſſe, & qui exurget regere gentes, in eo gentes ſperabunt. Deus autem ſpei repleat uos omni gaudio & pace, in credendo, ut abundetis in ſpe, uirtute Spiritus ſancti.

EXPLICATIO.

In principio huius capitis docet D. Paulus, quomodo Romani ſe gerere debeant erga eos, qui iuſtum fidei robur nondum ſunt conſecuti: nimirum ut horum hominum imbecillitatem tantiſper tolerent, donec et ipſi in uirum perfectum grandeſcant. Iam cum ea in re officio probè functus eſſet, adeoq; exempli uice quod imitarentur Romani Chriſtum, qui et ipſe infirmitates noſtras patientiſſimè tolerarit, propoſuiſſet: cœpit tandem de totius Scripturæ uſu uerba facere, dicens:

re, dicens: In hunc autem finem nobis eſt propoſita Scriptura, ut ex ea ipſa diſcamus quæ ad ſalutem uidentur eſſe neceſſaria, denique ut conſolationem afflicti ex ea hauriamus, & patientiam diſcamus. Porrò quia non eſt in docentium manu id cordibus imprimere, quod auribus per prædicationem ingeritur: concordiam illis imprecatur talem, qua omnes in religione Chriſtiana ſimiliter affecti, unanimes glorificent Deum. Theophylactus: Innuit, quòd cum Scripturis Deus ſimul impertiat patientiam & conſolationem. Hinc & Deum ipſum, patientiæ & conſolationis Deum nominat, ut qui dator ſit harum, & autor. Exoptat autem ab ipſo dari, ut idem inter ſe ſentiant: hoc enim germanæ charitatis eſt ſymbolum, perinde quempiam de proximo ſuo ſentire ac de ſemetipſo. Quia uerò charitas etiam eſt ſecundum mundum, appoſuit, Secundum Chriſtum Ieſum: hoc eſt, ut illa ſentiatis & cogitetis, quæ placeant Chriſto Ieſu. Hæc ille. Iam iterum repetit propoſitionem generalem, mira gratia & breuitate, cui iungit exemplum Chriſti, dicens: Mutuis obſequijs inuicem ſuſcipite, ac porrectis uiciſſim dextris promouete, quemadmodum Chriſtus ſuſcepit uos, nec uobis imputauit priſtinæ uitæ commiſſa, ſed fraterna charitate complexus eſt, ad illuſtrandam inter homines gloriam Dei patris. Chriſtus autem utrique hominum generi inſeruiuit: Iudæis quidem, ut declararet Deum patrem ueracem, qui præſtaret ea poſteris, quæ maioribus fuerat pollicitus per oracula Prophetarum, ut ſibi gratulentur: gentibus autem, quibus nihil erat promiſſum, ut præter meritum ac præter omnem ſpem, ſola Dei miſericordia ad communem ſalutem admiſſi, diuinam prædicent bonitatem. D. Ambroſius: Originem commendat Iudæorum. In circumciſione enim filios ſignificat Abrahæ, quibus miſſus Chriſtus miniſtrauit patribus gratiam repromiſſam. Promiſerat enim Deus daturum ſe miſericordiā, & promiſerat patribus Iudæorum. Geneſ. 22. Pſal. 131. &c. Hic audimus palàm, Chriſtum in hoc è cœlis deſcendiſſe, ut & miniſter & concionator Iudæorum fieret. Et Chriſtus in ſuo officio tam diligenter egit, ut iurè tandem exclamarit: Hieruſalem, quoties uoluì congregare filios tuos, &c. & noluiſti. Matth. 23. Secundò, gentibus quoque, cum à Iudæis contemneretur, inſeruiuit, atq; ad cœnam illam gratiæ diuinæ & Euangelij gratuitò eaſdem admiſit. Iam uerò multa ſubijcit teſtimonia, quib. ſuperiora confirmet Apoſtolus, quòd ſalus etiam pertineat ad gentes. Sed & data opera quædam teſtimonia citat, in quibus gentes Iudæis eâdem (ut aiunt) nectuntur linea. Primum teſtimonium ex Pſal. 18 deſumptum eſt. Secundum ex Deut. 32. capite, in quo particula Eius, ad Deum refertur. Iudæi enim populus Dei dicebantur. Tertium uerò ex Pſal. 117. At quartum ex Eſaiæ 2. capite petitum eſt. Cæterùm radicem Ieſſe ipſum Dauidis germen Dominum noſtrum Ieſum dixit, qui ſecundum carnem natus eſt ex ſemine Dauid. Theophylactus: Hæc omnia teſtimonia protulit, ut oſtenderet gentes oportere uniri Iudæis, eodemq; quo ad Chriſtum, affectu imbutos eſſe. Ac eos qui ex Iudæis Chriſto dederunt nomen, deijcit, ne attollantur aduerſus gentes: nam Prophetæ omnes eas uocabant. Rurſum gentibus perſuadet, ne criſtas erigant, quum oſtendit eas multo plura debere Deo, quippe quæ maiorem gratiam acceperint. Quum enim populus non eſſent, populo Dei uniti ſunt. Hæc ille. S. Ambroſius: Quare tamen Chriſtus ex radice Ieſſe, & non ex radice Booz uiri iuſti, aut ex radice Obed? Sed quia Dauid filius dicatur propter regnum, ut ſicut ex Deo natus in regem eſt, ita & ex Dauid rege ortum haberet iuxta carnem: ideo radix Ieſſe, arbor Dauid, quæ fructum fecit, per ramum qui eſt Maria uirgo, quæ genuit Chriſtum. Ita Ambroſius. Ex his porrò quia forſan contriſtabantur Iudæi, gentiū ſcilicet ſalutem audientes eſſe prædictam, exoptat eis ut omni lætitia repleantur, & ait: Deus qui uobis hanc ſpem fecit oraculis Prophetarum, precor ut nunc præſtet affatim quod olim ſe facturum oſtendit, ut ſecluſo mœrore diſſidioq; impleat uos omni gaudio concordiaq;, idq; per fidē: ut ſpes ueſtra quam de Deo concepiſtis, indies augeſcat, fiducia bonæ puræ que conſcientiæ, corroborante uos Spiritu ſancto:

Amen.

DOMINICA TERTIA ADVENTVS EPISTOla beati Pauli Apoſtoli 1. Corinth. Cap. 4.

FRatres, ſic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, & diſpēſatores myſteriorū Dei. Hic quærit̃ inter diſpenſatores, ut fidelis quis inueniatur. mihi aūt pro minimo eſt, ut à uobis iudicer, aut ab humano die: ſed neq; meipſum iudico. Nihil em̃ mihi cōſci⁹ ſum, ſed nō in hoc iuſtificat⁹ ſum: q aūt iudicat me,

Dominus

Dominus eſt. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoaduſque ueniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.

EXPLICATIO.

Erant apud Corinthios pſeudoapoſtoli, qui æſtimationem D. Pauli labefactare ſtudebant: in hos nonnihil inuehitur, obiter oſtendens & Chriſtianæ doctrinæ ſummam, & quales Chriſti miniſtros eſſe oporteat. Dicit itaque: Chriſtum Deo debetis, omnium ſummo autori, qui per illum omnia nobis largiri uoluit. Huius nomine glorietur, qui uerè uelit gloriari. Nos uerò ſic æſtimet homo, non ut autores aut dominos: ſed qui ceu miniſtri Chriſti negocium agunt, quí que rem ab alio creditam diſpenſant, myſteria non hominum, ſed Dei. S. Ambroſius: Cum ergo miniſtrum ſe Chriſti & ſacramentorum Dei probat, pſeudoapoſtolos notat, & abnegat Chriſti eſſe quod tradunt, per id quòd diſcordarent à traditione Apoſtolica, &c. Iam quia œconomiæ ſiue diſpenſationis meminerat, ſubijcit: Cum igitur in confeſſo ſit, quòd omnes rem adminiſtrent ſummam, nihil perinde requiritur, atque ut fidi reperiantur, non aliò ſpectantes quàm ad Chriſti gloriam. D. Ambroſius: Hoc quod dicit, non ſolùm ad pſeudoapoſtolorum perſonam pertinet: ſed ad reliquorum, qui accepta diſpenſatione, aut uerecundia, aut timore, aut certè commendationis ſuæ cauſa conſtanter arguere trepidabant aut malos ſenſus aut mores. Hic enim tam conſtans erat, ut nec uitæ ſuæ parceret, dummodò fideliter omnia celebraret, &c. Cæterùm quia pſeudoapoſtoli Paulum infidelitatis notabant, ſe uerò eximiæ fidei dicebant eſſe cultores, reſpondet Paulus, ac inquit: Tantum abeſt, ut homines de hominis conſcientia rectè iudicare poſsint, ut nec de me ipſo auſim pronunciare, an laudem merear apud Deum, nec'ne. Ipſe quidem pro uiribus anniſus ſum, ut officio delegato ſatisfacerem, nec ullius fraudis mihi ſum conſcius: at non hinc auſim mihi uindicare iuſticiæ laudem: ſiquidem fieri poteſt, ut imprudens ſiue deficiens fecerim aliquid ſecus quàm oportuit: id cum ſoli Deo ſit cognitum, hunc unum habeo iudicem officij mei. Dominus ſolus eſt, qui infallibiliter exacteq; iudicat. D. Hieronymus: Humanum iudicium nullius dico momenti, in quo ſæpe ueritas & iuſticia fruſtratur: Diem enim hominis non concupiui, Hieremias [b] ait, etc. Porrò per apoſtrophen conuertitur ad aduerſarios: & monet illos ne iudicent, cum iudicandi ſint, ſed expectent diem iudicij Dei: Proinde, inquit, uobis cauendum eſt, ne ſerui ſententiam Domini anticipetis, iudicantes ante tempus. Nec enim tempus eſt de his pronunciandi, donec aduenerit Dominus. is tum in lucem proferet, quicquid nunc in tenebris abditum eſt: & oculis omnium conſpicuum reddet, quod nunc in ſinuoſis humani cordis receſsibus occultatum, fallit hominum conſcientias. D. Ambroſius: Hoc dicit, quia in die iudicij nihil occultum erit eorum quæ geſta aut cogitata ſunt, & ſimplicitas & hypocriſis illic apparebit, ut & qui deſpectus habebatur, fortè dignus appareat: & qui aliquid eſſe putabatur, inueniatur reprobus. Hæc Ambroſius. Tunc quidem ab eo, cuius certa ſunt iudicia, pro meritis contingent præmia. Qui ſincerè functus erit officio, laudem æternam feret à Deo, etſi parum commendatus fuit hominibus: qui ſecus, pudefiet, ac pœnas dabit, condemnante Deo, quamlibet apud homines in precio habitus.

b Hiere.17.

IN FESTO DIVI THOMAE APOSTOLI

Epiſtola beati Pauli apoſtoli ad Epheſ. 2.

ERgo iam non eſtis hoſpites, & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino, in quo & uos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu ſancto.

EXPLICATIO.

Admonuit Epheſios Paulus apoſtolus, ut memores eſſent beneficiorum Dei: quia cum longè eſſent à cognitione & timore Dei, miſericordia eius adiuncti ſunt. Alluſit autem ad introductionem,

uem, qua quis ſolet introduci in conſpectum principis: in qua dum perſtat, ſignificat gentes per Chriſtum mundatas, in conſortium Dei, ſalutis, promiſsionum, & in omnem hæreditatem cœleſtem eſſe receptas. Dicit enim: Nil refert quod iuxta carnis propinquitatem non ſitis ex ſtirpe Dauid aut Abrahæ, cum iuxta ſpiritum ſitis ciues conſortesq; ſanctorum, ad Dei domum pertinentes: quæ non ex Iudæis tantum conſtruitur, uerùm ex omnibus qui purè credunt Euangelio. Huius fundamenta ſunt Apoſtoli Euangelij præcones, & Prophetæ, qui iam olim ſuis uaticinijs oſtenderunt, Euangelij donum omnibus ex æquo fore commune. Huic fundamento uos quoq; innitimini. Theophylactus: Eximiam coniunctionem & coadunationem ad Prophetas & Apoſtolos ſignificare uolens, Superædificati, inquit. perinde ac ſi dicere uellet: fundamētum poſiti ſunt Prophetæ & Apoſtoli, uos reliquam ſtructuram repleſtis, ut omnes uos efficiamini unum templum Dei. Hæc ille. Porrò Ieſus Chriſtus, ait, huius ædificij ſummus ille lapis eſt, qui in angulo additus, parietem utrumque iungit & complectitur, cuius ui complexu'que tota ſtructura credentium undecunque coagmentata, indies augeſcit ac ſurgit in templum ſpirituale uerè ſanctum, nimirum ab ipſo Domino conſecratum. Theophylactus: Communiter autem Eccleſia, hoc eſt collectio omnium fidelium, dicitur templum Dei, & unuſquiſque priuatim. In Domino autem dixit, propter gratiam Domini, non per noſtros labores. Quum autem dicit Conſtructi, oſtendit quòd non licet aliter cōponi nos in templum Dei, niſi & uitam uiuamus quæ reſpondeat ipſi ſummo angulari lapidi Chriſto. Tantum ille. Demum uos Epheſij, inquit, huius ſacræ ſtructuræ quoque pars eſtis, dum ueluti uiui lapides iiſdem fundamētis ſuperſtructi, & ab eodem lapide angulari comprehenſi, puritate mentis ac ſpiritus Deo præſtatis habitaculum ſanctum, & ab omnibus inquinamentis uitiorum & cupiditatum immune. D. Hieronymus: Vt cum Apoſtolis & Prophetis ſitis habitaculum Dei ſpirituale, &c.

DOMINICA QVARTA ADVENTVS EPISTOla beati Pauli apoſtoli, ad Philipp. Cap. 4.

FRatres, gaudete in Domino ſemper: iterum dico, gaudete. Modeſtia ueſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus prope eſt. Nihil ſoliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones ueſtræ innoteſcant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda ueſtra, & intelligentias ueſtras in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

EXPLICATIO.

Hortatur D. Paulus his Philippenſes ad cordis ac conſcientiæ gaudium: id quod ferè fidem comitari ſolet. Hortatur & ad modeſtiam, quæ uel in primis decet Chriſti diſcipulos, ſic dicens: Iterum atq; iterum iubeo uos læto eſſe animo. quantumuis ſæuiat in uos improborum iniquitas: tamen ueſtra æquitas, ueſtra'que moderatio nota ſit & ſpectata cunctis mortalibus, non ſolùm fratribus, uerumetiam alienis à Chriſto: quo citius ueſtra bonitate prouocati, pelliciantur ad Euangelij conſortium. Theophylactus: Quomodo igitur Dominus dixit: [a] Beati qui lugent? quia illud ipſum lugere, eſt gaudere. Non enim ſimpliciter dixit, Gaudete: ſed, in Domino. Qui autem in Domino eſt, ſemper lætatur, etiamſi torqueatur uel dilaceretur. Reuertebantur (inquit Lucas [b]) à conſilio, gaudentes, quoniam digni habiti eſſent, pro nomine Ieſu contumelia affici. Hæc ille. Cæterùm, quia ſuprà accuſaſſet quoſdam Paulus ceu inimicos crucis Chriſti: monet iam Philippenſes, ne inuideant illis, ſed potius clementes ſe ipſis exhibeant, & ait: At malè uos habet quòd iſti in uoluptatibus uiuant, uos'que iniuria afficiant, quum uos in afflictione laboretis: uerùm id uos minimè moueat. iudicium enim Domini iam admotum, inſtat aduentus Chriſti, qui & uobis pro ſpretis huius mundi commodis largietur immortalitatem, & illi ſuæ dementiæ pœnas luent. Proinde neque illorum uos iniuria angat, neque ueſtra uos calamitas à ſcopo, qui Chriſtus eſt, deijciat: uos in diem uiuite, nulla de re ſoliciti, tantum illud agentes, a Matth. 5.
ut ille adueniens uos offendat paratos. Quòd ſi qua re fuerit opus, ne fidite mundi præſidijs: ſed Deum aſsiduis precibus interpellate, illi uotis ardentibus ſignificantes, ſi quid po- b Acto. 5.
ſtulatis. Theophylactus: En aliam conſolationem, orare in omni re. At quomodo quiſquam futura rogauerit, qui ſeſe pro prioribus beneficijs non ex-

non exhibuit gratum? Itaque pro omnibus, etiam ijs quæ contraria nobis uidebuntur, ſunt agendæ gratiæ. Nam pro bonis in nos collatis nos gratos eſſe, rerum natura postulat: illud autem eſt animæ piæ, & uerè gratæ. Huiuſmodi igitur orationes patefaciunt petitiones noſtras coram Deo: aliter enim factas ne agnoſcit quidem Deus. Tantum ille. Porrò conſcientiæ pacem, Dei pacem uocat Apoſtolus, propterea quòd à Deo, non à mundo donetur: interim etiam confitetur, huiuſmodi pacem omnem rationem exuperare, neque ulla ratione ab humanis uiribus deprehendi poſſe. D. Ambroſius: *Tunc demum munitionibus pacis ſuæ, quæ omnem exuperat mentem, ait, cuſtodiat corda ueſtra in Chriſto Ieſu.* Hoc ideo dixit, quia cum Deo qui habet pacem, non timet omnem mentem aduerſam: tutus enim eſt pace Dei omnis diligens Deum in Chriſto Ieſu. Quis enim non metuat eum, quem ſcit Dei eſſe amicum? Hæc Ambroſius. Quòd uerò ait, In Chriſto Ieſu: hoc dicit, In ipſo uos cuſtodiat, ut ne ab eo excidatis, ſed perſeueretis in eo: Amen.

ENARRATIONVM IN EPISTOLAS Dominicales finis.

ORNATISSIMIS ERYTHROPOLITANAE REIPVBLICAE CONSVLIBVS AC SEnatoribus, Dominis ſuis ſingulari ſtudio obſeruandis, Renhardus Lutz Erythropolitanus gratiam atq; ipſam ſalutem dicit.

QVANQVAM olim uiri acutiſſimi ingenij, & alioqui acri iudicio, quos proinde philoſophos & ſapiētes appellauêre, extiterint, Viri ornatiſſimi: tamen neq; animo, neq; ulla mentis acie cōcipere potuerunt diuinū illud numen: quin potius more Andabatarū in tenebris uerſantes, tot deliramenta cōmentati ſunt, atq; Deum creatorē ſuum impijs ſententijs offenderunt. Quibus propterea longè ſapientior Simonides poeta fuit. nam cùm ab eo tyrannus Hiero quæſiſſet, quis aut qualis eſſet Deus, deliberādi cauſa ſibi unū diem poſtulauit: cùm idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit: cùm ſæpius duplicaret numerū, admiransq; Hiero quæreret cur ita faceret? Quia quanto (inquit) diutius conſidero, tanto mihi res uidetur eſſe obſcurior. Quid igitur difficilius & periculoſius, quàm de Deo loqui & uera dicere, ut ſapientes dixerūt? Satis ſit itaq; nobis quod dixit Deus: Ego ſum Deus, ante me non fuit alius, & poſt me non erit. Vnde non Deucalion, de quo fabulæ ferūt, quòd Vacuū lapides iactarit in orbem, Vnde homines nati durū genus: ſed hic Deus duos homines fecit, ex quibus totius humani generis ſylua deſcendit. Hi aūt propterea ficti & inſpirati ab eo ſunt, non ut cælum uiderent, & Solem (quod Anaxagoras putauit) ſed ut ipſum pura & integra mente colerent. Qui enim animus eſt, mens atq; ſpiritus, pura, incorrupta & mente & uoce uult uenerari. Et proinde ſtatim à reformato mundo, cùm ſine uera cognitione, ſine uero cultu & inuocatione nemo placeret Deo, ipſiq; eſſet acceptus, lucē uerbi ſui accendit, in quo & ſe & uoluntatē ſuā patefecit. Hinc Noah, Abraham, Iſaac & Iacob, qui uiua uoce poſteris ſuis uerbum de Deo uero cognoſcendo, colendo, & inuocando tradiderunt. Poſtea ſucceſſit Moſes, & Prophetæ, qui uerbum à patribus quaſi per manus traditum, & uiua uoce & ſcriptis Eccleſiæ propoſuerunt. Porrò hoc uerbum hominis reparandi gratia patres acceperunt, quibus propterea Deus ſæpius apparuit, & cum eis eſt locutus. Ambula corā me (dixit Deus ad Abraham) & eſto perfectus, ponamq; fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te uehementer nimis, &c. Hoc deniq; præſtitit Deus, ubi ipſius filius aſſumpta humana carne redemptor humani generis, de cælo in terras uenit, & ſua uoce promiſſiones patribus factas, et Prophetarū de ſe uaticinia expoſuit. Quocirca nō ſatis fuit cognouiſſe Deum Abrahā, Iſaac & Iacob: notum in Iudea, & eius nomen in Iſrael magnū eſſe oportebat, & confiteri ipſius æterni Patris filium. Quem filiū? Deum de Deo, lumen de lumine, & hunc Ieſum Chriſtū. Ipſum enim Pater magnifico teſtimonio omnibus exhibuit pariter, et declarauit, de cælo dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Quamobrē ille non tantùm quæ antea tecta & recondita erant, detexit & aperuit, ſed ingentibus mira-

Autor M. Tullius.

Vergilius.

culis de ſe multis antè ſeculis edita uaticinia cõfirmauit. Cæterùm, quoniam ipſum redire ad Patrẽ iuxta aſſumptã humanã naturã (ut diuo Hilario placet) opor tebat, uocauit & elegit ſibi Apoſtolos, teſtes ſuæ reſurrectionis, qui uſq; ad extremum terræ teſtarentur, factã per ipſum reconciliationẽ Dei Patris, partã homi nibus ſalutẽ & uitam æternã: modò agnoſcant ingens beneficiũ, & fide & grato pectore amplectantur. Diſceſſuri itaq; illi ab inuicem, ut hæc omnibus annunciaretur ſalus, et uita æterna, normã prædicationis in commune conſtituerunt, eamq; (ut ſanctus teſtatur Cyprianus) diſtinxerũt duodecim punctis, ſiue articulis. Hoc aũt fundamento iacto, haudquaquã ignari ſanctiſsimi illi uiri, quis uerus Dei cul tus eſſet, quem utiq; requirat, qui proprio filio ſuo nõ pepercit, ſed pro nobis omnib. tradidit illum: iuſtũ ac dignũ uoluerunt, ut precioſo ſanguine Ieſu Chriſti redempti, proni in terrã adoremus Dominũ, qui fecit & redemit nos. Ea enim noſtra debet eſſe meritò erga Deum gratitudo & obſeruantia, cùm ingratitudinem etiã Scythis exoſam fuiſſe cõpertum ſit: & eam deteſtabiliſsimũ uitiũ omnes ſemper iudi carint gentes. Oportet igitur orare ſemper, & in omnibus gratias agere. Summus colendi Dei ritus ſit ex ore hominis ad Deum directa laudatio, quæ tamen ipſa ut Deo ſit accepta, & timore & pietate maxima opus eſt. Propterea quemadmodum illa latria ſoli Deo debita cõſiſtit in mentis puritate, ut cognoſcamus rectè ſolum Deum, & quem miſit ille Ieſum Chriſtũ: corde quidem creditur ad iuſticiã, & ore confeſsio fit ad ſalutem, ut Apoſtolus docuit: neceſſe tamen erit, ut liberati à peccato, ſerui iuſticiæ ſimus. Saluator enim noſter Chriſtus propterea dedit ſemet ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilẽ, ſectatorẽ bonorũ operum. Idcirco haud abs re Decalogus populo Dei exhibitus, omnibus in Chriſto renatis cõmendatus eſſe debet, qui ſaluberrima illa præcepta cõtinet, quibus cõſtringuntur, & tanquã muro (ut Chryſoſtomus docet) ad bene recteq; uiuendũ concluſi homines ambulant in lege Domini, & uijs eius. Porrò omnes nos regno cœlorũ aſcriptos iam per Chriſtũ non tantùm credimus, ſed firma ſpe tenemus: & huius non certos modò efficit fides, ſed alia quoq; ſignacula (ut uult diuus Auguſtinus) & uiſibilia pietatis ſacramenta, quibus Chriſtus ſpi ritum ſuum largiter in nos diffundit, ut ſimus ſancti & immaculati in conſpectu eius, & hæredes cæleſtiũ bonorũ. Ita omnes & ſinguli iuſsi ſunt baptizari in nomi ne Patris & Filij & Spiritus ſancti: de quo Apoſtolus diſertè loquitur, ac docet baptiſmũ eſſe lauacrũ regenerationis in uerbo uitæ. Quanta quoq; & quàm immenſa erga genus humanũ Dei charitas fuiſſet, ut oſtenderet Chriſtus, ſacratiſsimi cor poris & ſanguinis ſui ſacramentũ pijs omnibus cùm inſtituit, tum reliquit. Sacrũ equidem conuiuiũ, in quo ipſe ſumitur, recolitur memoria paſsionis eius, mens impletur gratia, et futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et quia fideles his tremendis myſterijs accipiunt gratiã Spiritus ſancti, cõfirmatur illa gratia in eis, quæ uſq; duret, ſine qua nihil poſſumus: poſſumus aũt omnia, in nos confortante Chriſto. Atqui utcunq; ſpiritus noſter promptus inueniatur, manet tamen ſemper caro noſtra infirma: Lubricũ quare (inquit Hieronymus) eſt iter humanæ uitæ. fit itaq; ut legem

ſentiamus

ſentiamus in membris noſtris,repugnantem legi mentis noſtræ, & captiuantē nos in lege peccati,ut Apoſtolus loquitur:& proinde retrorſum cōuertamur ab eo nobis tradito ſancto mandato,quemadmodū canis ad ſuū uomitū, ut Petrus ſcribit. Chriſtus aūt probè noſcens noſtrā fragilitatē,(cognoſcit enim figmentū ſuum) indulgentiſſimū ſe patrem ultrò offert:Viuo ego,inquit,& nolo mortem peccatoris, ſed magis ut conuertatur & uiuat.Quoties igitur lapſi indulgentiam obnixè precamur,& (ut Ioannes ſcribit) cōfitemur peccata noſtra,fidelis eſt & iuſtus Chriſtus,ut remittat nobis ea,& emundet nos ab omni iniquitate.Sunt aūt hæc certè capita ſanctiſſimæ religionis noſtræ,quam ita fundatā uidemus,ut nec portæ inferorū,prout ipſa ueritas dixit,aduerſus eam præualeant.Et proinde cùm ſacræ tum prophanæ literæ teſtentur,de Republica bene meritos ſemper in ſummo precio fuiſſe:nemini dubium eſſe poteſt quin maiorem mereantur laudem & gloriā, qui omnibus neruis intenſis Chriſtianā religionem illuſtrare,& quoquo modo apertā facere ſatagunt.Cùm enim omnis uitæ beatæ (ut inquit Auguſtinus) uia, in uera religione ſit conſtituta,qua unus Deus colitur, & purgatiſſima pietate cognoſcitur: nihil prius nobis eſſe debet fide noſtra, & religione,quæ (ut idem ait) non in cōfuſione Paganorū,neq; in purgamētis hæreticorū,neq; in languore ſchiſmaticorum,neq; in cæcitate Iudæorū quærenda eſt:ſed apud eos ſolos qui Chriſtiani,Catholici,uel Orthodoxi nominantur,id eſt integritatis cuſtodes et recta ſectantes. De uera religione. *Hoc optimū omnium ſtudiū eſſe duco,ut Chriſtū ſcire inſtituamur,& indefeſſa diligentia quiq; nō è lacunis quibuſlibet,ſed ipſis ueris fontibus hauriant aquā illam ſalientem (ut Chriſtus inquit) in uitam æternam.Cùm aūt,colendiſſimi uiri,præclarè ſcriptū ſit à Platone doctiſſimo, & omniū Philoſophorū facilè principe, nos non nobis ſolùm natos eſſe, ſed ortus noſtri partem patriā ſibi uendicare, partē amicos:* Plato. *ſcio & memini,quot quantisq; nominibus uobis obæratus ſim,nec ignoro quàm ob facultatū mearum tenuitatē ſoluendo eſſe nō poſſim:tamen ut ſaltem aliquam darem ſignificationē pleni & indubitati erga patriā amoris,& planè oſtenderē qua dulcedine me ducat natale ſolum,neq; ſinat me immemorē eſſe ſui;hunc laborē Reipublicæ ueſtræ nuncupare uolui.Vt ergo ſtudiū hoc meū æqui boniq; cōſulatis, animiq; gratitudinē,ac (quæ eſt erga Rempublicā ueſtrā) propenſionē, obnixè precor.Eſt quidem munus per ſe ſatis exiguū & leuidenſe:ubi uerò mecum memoria repeto,quanti olim maximi principes Alexander Magnus, et Octauius Auguſtus,etiā exilia literarū opuſcula,inter precioſiſſima dona & reputarint & habuerint:cōfido multo gratius futurū, ac ſi aurū Colophoniū dono dediſſem:neq; ulla temeritate facio,ſed iuxta morem longo uſu receptū,& doctiſſimorū uirorum calculo approbatum.Dominus ac Seruator noſter Chriſtus Ieſus Rempublicam ueſtram in his turbulentis temporibus,in uera pace inconcuſſam conſeruet,ac proue-hat ad regni ſui gloriam ac ueram felicitatem.Seletſtadij,anno Dominicæ incarnationis* M. D. LVII. *die prima Martij.*

CHRISTIANAE RELIGIONIS DOCTRINA, INSTITVTIO, ET *Methodus*.

VARIAE olim fuêre hominum opiniones, ſit'ne prouidentia quæ
rebus omnibus conſulat, an fortuitu facta ſint omnia, uel geran-
Lactantius diuina. inſtit. li. 1. cap 2. & 6. tur? Ex ipſa autem tandem rerum magnitudine, motu, diſpoſi-
tione, conſtantia, utilitate, pulchritudine & alijs, intellexerunt
etiam rudes, & feris moribus, prouidentiam aliquam eſſe, quæ
& condiderit omnia, & eadem uirtute moderetur. Hanc autem multi, ſpi-
ritum uel mentem dixerunt. Præſtantiores uerò Deum appellabant, quod
uerißimum nomen eſt cœli & terræ conditoris. Eſt igitur Deus princi-
Gen. 1. pium omnium rerum abſque omni principio, ſed qui in principio tempo-
D. Hilar. rum creauit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt. Maior ob-
inde quàm ut ab ullo hominum eloqui poſsit, aut ſenſibus humanis compre-
hendi. ſiquidem is eſt author omnium rerum: de quo quanto magis quæ-
ritur, tanto minus intelligitur, & inueſtigatur. Qua in re apoſtolus Pau-
lus fatetur ſuam imbecillitatem, dum ait: O' altitudo diuitiarum, ſapientiæ
& ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, &c. Roman. 11.
Arcanum perſcrutari intendebat de ſaluandis hominibus iudicium altiſsi-
mi: ſed infirmus iacuit, nec Deum, nec ipſius facta explicare ualens. Itaque
iudicia Dei abyſſus multa, ſuper capacitatem naturæ intellectualis, ut haud
minus diuina ferre poſsit, quàm oculus noctuæ lucem ſolis. Facilius dici
Damaſcen. poterit quid Deus non ſit (omne enim quod dicitur, Deus non eſt) quàm
Ioan. 4. quid ſit Deus. Idcirco non ultra Scripturam progrediendum, quæ dicit,
Anthropomorphitę Deum dixerunt habere membra. Deus eſt ſpiritus: non quidem ut alij, adminiſtratorius, ſed à quo omnem
uirtutem operandi, cogitandi atque eſſendi habemus. Quem meritò no-
ſtra uernacula lingua Got, à bono quidem appellamus, quando præter i-
Marci 10. pſum nemo bonus: quare & ethnici Deum olim ſummum bonum dixe-
Græcè theaſthæ, id eſt uidere. runt. Græci uolunt Deum dictum à uidere, non quòd nos ipſum uidea-
mus (Deum enim nemo uidit unquam. & nec Moyſi contigit, licet ipſi
Exod. 33. Deus tanquam amico loqueretur. petijt quidem ille cernere diuinam fa-
ciem, ſed audiuit: Non poteris. non enim uidebit me homo, & uiuet. poſt
1. Ioan. 3. hanc tantum uitam uidebunt eum ſancti, ſicuti eſt) ſed quòd ipſe nos ui-
1. Cor. 13. deat & cognoſcat, coram cuius oculis omnia nuda & aperta ſunt, ſcrutans
Ambroſius: Deus dicitur quòd ſpectet omnia & timeatur à cunctis. corda & renes, & omnia inuiſibilia, etiam in abyſſum proſpiciens, ſolus lu-
cem inhabitans inacceſsibilem. Ipſi gloria, ait Apoſtolus, in ſecula ſeculo-
rum, Amen. Hic Deus, non in templis manufactis habitat: ſed eſt ubique,
licet cœlum aſcendas, uel ad infernum deſcendas: ipſius enim uirtus & eſ-
Actor. 17. ſentia in omnes mundi partes ſeſe extendit: præſentem ſe exhibet, gratiam
largiendo: & per potentiam nuſquam non eſt, dum iuſtum iudicium exequi-
Matth. 18. tur. Attamen ſpeciali quodam modo in cœlis habitare dicitur, ibiq; uidetur
Eſa. 66. clarè & apertè à ſanctis ſuis angelis. Hinc in Scriptura dicit: Cœlum mihi ſe-
des eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum, &c. Antequam autem cœ-
lum & terra fierent, & cùm nondum erant abyſsi, Deus erat in ſeipſo perfe-
ctus Deus, & uerè beatus. Is nullo indiget, imò omnia indigent conſerua-
tione eius, ne redigantur in nihilum. Sempiternus eſt, & ſine fine, finem ſuo
tempore ſeculo & omnibus creatis impoſiturus, ut renouentur. quod Apo-
2. Pet. 3. ſtolum Petrum minimè latuit, ait enim: Adueniet dies Domini, in quo cœli
magno impetu tranſibũt, elementa uerò calore ſoluentur. Quę ſanè dies, dies
erit iræ, calamitatis & miſeriæ. Vnde multi de hoc poſt Apoſtolos interro-
Act. 1. gare commoti ſunt, omnibus tamen dicitur: Non eſt ueſtrum, noſſe tempora
& momen-

& momenta, quæ pater in ſua poſuit poteſtate, ita ut nec angeli hanc horam ſciant. Heliæ aſcribitur computatio ſex mille annorum. Auguſtinus autem omnes errare affirmat, uolentes certum tempus conſummationis ſtatuere: & contendit, eam ex ſola ſimplici uoluntate Dei dependere. In nos equidem fines ſeculorum deuenerunt, iam iudicium Dei (ſcribente Petro) à domo Dei incœpit: ſed occultum illud, quo unuſquiſq; aut exercetur ad purgationem, aut monetur ad conuerſionem, aut excæcatur ad condemnationem. Alterũ itaque iudicium quod manifeſtè fiet, reſtat adhuc, quo ipſe Deus iudicaturus eſt uiuos & mortuos. Neceſſe eſt filiũ perditionis primùm uenire, qui extolletur ſupra omne id quod dicitur Deus, qui & ſeducet multos uirtute Satanæ, in ſignis & prodigijs mendacibus: multa mala nobis obueniũt, ſigna quidem illius extremi diei, ſed nondum finis: os Domini locutum eſt. Ergo uigilemus oportet, ne cùm ueniet Dominus, inueniat nos dormientes, & clauſa ianua repulſam pati neceſſe ſit, dicente eo: Neſcio uos. Porrò ſummi illi philoſophi (ait Auguſtinus) cùm tranſcenderunt cuncta corpora, quærentes Deum, uiderunt Deum principium omnium, qui iſta omnia fecerit, & à nullo fieri potuerit, cœperunt de materia rerum exiſtentium diſputare, num ex aliqua præexiſtente materia cœlum & terra creata ſint, cùm ex nihilo nihil fieri ſit compertiſsimum. Hos ut ſtultos factos D. Apoſtolus reijcit, & Athenis coràm dicebat: Deus fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt: fecit utique ex nihilo. ex quo enim faceret, cùm nihil eſſet? mundus igitur & angeli ex nulla materia præexiſtente facta ſunt. Dixit enim & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt. Materia (ut Bedæ placet) omnium corporalium & elementarium, ex nihilo, potentia Dei, ſub una forma communi creata eſt, & deinde diebus ſequentibus diſtincta per formas ſpecificas: ſed hominem & creaturas cæteras ex aliquo factas. Idq; unus atque idem Deus effecit per uerbum ſuum, quod in principio erat apud ipſum, & ſpiritum qui ferebatur ſuper illam congeriem elementorum. Et licet cœlum ſedes, & terra ſcabellum pedum Dei dicatur: tamen terram & quæ in ea ſunt, ſibi Deus potiſsimùm non creauit, ſed homini, Noe dicente: Terror ueſter, &c. Geneſ. 9. Item, Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum: Pſal. 8. ut ei ſeruiret, ut illis homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus, uteretur in laudem & gloriam ſui Creatoris. Primus autem homo à Deo factus, Adam dictus eſt, à terra: ſiquidem de limo terræ fecerat illum ſupremus ille opifex. Huic coniugem dedit quæ uocata eſt Eua, hoc eſt uita, uiuificatio, ſed potius calamitas & miſeria dicenda erit: hanc ex coſta Adæ carne ſubducta fecerat Deus. Hi duo homines in paradiſo uoluptatis fuiſſent principium generis humani, ſi innocentiam originalis iuſtitiæ ſeruaſſent, transferendi ad cœleſtem & perpetuò duraturam uitam. At ex peccato facti ſunt mortales, & ſic initium omnium mortalium, qui non niſi per Chriſtum immortales fieri poſſunt: ita ut omnes homines ſicut ex puluere ſunt, ita rurſum in puluerem reſoluentur. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. 1. Corinth. 15. Mirabilis eſt iſte Deus uniuerſorum creator, qui unicuique creaturæ ſuam ſpeciem dedit, diuiditq; lucem à tenebris: de quo igitur quanto magis quæritur, tanto minus inueſtigatur. Quis enim poſſet cognoſcere cognoſcentem omnia? Scriptura dicente: Ipſe diſcretor cogitationum & intentionum cordis eſt. Quis igitur non quoque mirabitur, quo pacto factum, ut homo immortalis mortalis factus ſit, ubi ſerpenti ſuggerenti ſuperbiam conſenſit, & comedit de fructu uetito? Nunquid iniquus eſt Deus? Abſit. iuſtus eſt, & iuſticias dilexit, æquitatem quoque uidit uultus eius. Dicamus ergo cum rudi illa plebecula: Omnia bene fecit, & ſunt ualde bona quæcunque ab ipſo ordinata fuerunt. Igitur quantum homini noſſe datum

Aug. de ciuit. lib. 18. cap. 53.

1. Pet. 4.

2. Theſſ. 4.

Matth. 25.

Acto. 17.

Gregorius Nazianzenus dicit primo omniũ factos eſſe angelos: idem Damaſcenus.

Gen. 1.

Materia mondi ſunt oẽs & uniuerſę partes eius ſimplices, uel cõpoſitæ, ſed impropriæ loquendo.

Verbo Domini, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorũ Pſal. 23.

Creatura eſt triplex: Spiritualis, ut angeli: corporalis, cœlum, & terra: Corporalis & ſpiritualis, homo. Gen. 1. 2. & 31.

Hebr. 4.

Marci 7.

eſt, edocti ſumus ſenſibus humanis Deum ipſum perfectè comprehendi non poſſe: hocq́ tota confitetur Eccleſia. Eum tamen ut Dominum omni honore & gloria dignum, miniſtros habere Scriptura minimè tacet. Nobilis eſt illa rationalis creatura, homo uidelicet: ad imaginem ſiquidem Dei factus eſt, ſecundum quidem potentias animæ, per quas capax effectus fuerat ipſius Dei per cognitionem, & amorem. Verùm haud ignobilem aliam rationalem condidit pius pater creaturam, quam angelicam dicunt, cuius Scriptura frequenter meminit, & præſertim Pſal. 104. Deus qui facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem urentem. Sunt igitur incorporei, carnem & oſſa minimè habentes: aſſumunt tamen aliquando corpora Deo præparante, ad impletionem miniſterij ſui ſibi à Deo iniuncti, eademq́ poſt expletionem deponunt. Sic uiſibiliter ſanctis olim angelos apparuiſſe legimus, eisq́ fuiſſe locutos, ut Abrahæ, Loth, Iacob, & alijs. Præcipuum uero munus eorum eſt, Deo inhærere per apertam uiſionem, quem laudant, quem benedicunt atq́ adorant ſine fine dicentes: Sanctus, ſanctus, ſanctus. Eſaiæ 6. Deinde cuſto-
Matth. 18. des etiam ſunt hominum, iuxta illud: Angeli eorum ſemper uident faciem Patris cœleſtis, &c. Per ipſos item animæ defunctorum deferuntur in cœlum, Lucæ 16. & orationes ſanctorum, ut de Tobia liquet. Demum angelorum adminiſtratio erit, uenire cum filio hominis in extremo iudicio, ad colligenda omnia ſcandala, & omnes qui faciunt iniquitatem, Matth. 13. Hæc igitur angelica natura, in ipſo creationis initio iuſta fuit, perfecta, atque beata ſemper. Auguſtinus ſuper Gen. Quòd uerò ſunt & mali angeli, qui non ad ſalutem, ſed perniciem hominum mittuntur, quibus ignis æternus debetur, Matth. 25. ſuas rationes habebit, nempe illas: Omnes angeli, boni creati ſunt, ita tamen ut liberi arbitrij eſſent, ita ut peccare uel non peccare poſſent. Doctorum eſt ergo ſententia, morulam fuiſſe inter creationem, lapſum &
Apoc. 12. confirmationem. Lucifer cum alijs mox ſuperbiens, cecidit. Michael & nonnulli alij, millia tamen millium permanſerunt: quos proinde confirmatos eſſe piè credendum eſt. Quo pacto autem ceciderint de cœlo angeli poſt peccatum, & Saluator & Apoſtoli eius nobis tradiderunt: Videbam, inquit Dominus, Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem, Luc. 10. Quomodo ſicut fulgur? Quia ille cadit celeriter, manifeſtè, & cum fœtore: ſic etiam angeli de cœlo empyreo ceciderunt in inſtanti, & uidentibus alijs angelis, cum fœtore etiam proprij peccati. Petrus apoſtolus ait: Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos, &c. 2. Petr. 2. Et Iudas Taddæus: Angelos, inquit, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni diei, uinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Quæ omnia hoc uolunt, ut ſciamus dæmones detruſos in hunc caliginoſum aerem, ubi habeant ſuam pœnam. Deſcendunt autem ad infernum, ut animas impiorum detineant ibidem, atque crucient. Et poſt iudicium, ut Saluator dixit, ignis inferni inextinguibilis, atque ſupplicium incomparabile diabolo & angelis eius erit: qui proinde callidiſsimi tentatores ſunt, ut ſecum nos in illud ſempiternum exitium trahant. Quare & Apoſtoli fideliter nos admonent, &
1. Pet. 5. aiunt: Vigilate fratres, quoniam aduerſarius ueſter diabolus circuit tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. hoc eſt dicere, tanquam hoſtis obſidens muros explorat, ut perdat animas Chriſti iuratorum. D. item Pau-
Ephes. 6. lus, ut auertat hoc malum, ſatis inclamat, & admonet, ut fortiſsimè ſtemus omni armatura induti, aduerſus aereas poteſtates, & rectores huius mundi. Vtique perpetuum bellum erit nobis cum iſtis Domini noſtri hoſtibus.
Iob 7. Quid igitur uita hominis ſuper terram aliud, quàm militia? Bene ergo ſubiungit Apoſtolus, dicens: Per omnem orationem & obſecrationem orantes

omni

omni tempore in ſpiritu, & in ipſo uigilantes in omni inſtantia, &c. Quia fortiore illo multum indigemus, qui ſatanam uicit: infirmis aliàs pedibus titubantes, & nil minus præſtaturi quàm ut hoſtem illum truculentiſsimum proſternamus. Iam uerò ordo inſtituti huius exigit, ut ad eam rem unde digreſſi ſumus redeamus. Ita que conſtat, hominem in perfectiſsimo ſtatu creatum, aſtu dæmonis, qui illi eam beatitudinem inuidit, mandatum ſui creatoris optimi tranſgreſſum fuiſſe, unde mortem & æternum exitium ex ſententia Dei iuſta incurrit.

Gen. 2 & 3.

¶ Adam igitur poſtquàm paradiſo propter trangreſsionem pulſus eſt,

Prima ætas, ſiue multiplicatio prima.

Cognouit ſuam uxorem Euam, quæ peperit ei filium, nomine Abel. De Cain enim nihil ad præſens inſtitutum, quandoquidem ipſe non pertinet ad regnum Chriſti, & Dei ciuitatem. Nam fratrem ſuum Abelum iniquè occidit: & cum à Deo corripiebatur, deſperauit, & derelictus eſt. Abel autem iuſtus cùm eſſet, placuit Deo cum omnibus operibus ſuis. quod & Dominus de eo teſtari uidetur, dum ait: Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ab Abel iuſto, uſque ad Zachariam, &c. Et meritò dictus fuit Abel. quid enim aliud hic quàm luctus & triſticia? Adam ipſe rurſum cognouit Euam, quæ & peperit ei filium nomine Seth: aptiſsimo quidem nomine. nam ut ſemen ex diuina reuelatione poſitus eſt, ut inde naſceretur unctus Domini, de quo proinde Scriptura dicit: Iſte cœpit inuocare nomen Domini. Poſt multum uerò temporis ex radice Adam proceſsit Enoch. Hic teſtimonium habet, quòd cum Deo ambulauerit, Gene. 5. Eum raptum uolunt propter excellentiam ſuæ uirtutis, & in paradiſo uerſari, ubi & Helias propheta: inde exituri ambo ad prædicandum contra perfidiam Antichriſti, uenturi in nouiſsimis temporibus. Et hæc eſt prima ætas, quæ ferè durauit mille quingentis annis.

Ante inobediētiam, inquit Chryſoſtom⁹, angelicam uitam imitabantur.
Gen. 4
Obtulit, ut ſuā gratitudinem oſtenderet ex ſcientia in animo conſcio.
Matth. 23.
Excitauit mihi Deus ſemen aliud pro Abel.
Damaſcen.
Apoc. 11.
Malach. 4.

Secunda multiplicatio, ſiue ætas.

CVmq; cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, filij Seth acceperunt filias Cain in uxores. Gen. 6. Et uidens Deus quòd multa malicia hominum eſſet (erat corrupta omnis terra coram ipſo, quantum ad carnalia peccata) & repleta omni iniquitate, quantum ad fraudes & rapinas: Delebo, dixit, omnem hominem quem creaui. Erat autem Noe uir iuſtus atq; perfectus, ſequens ueſtigia Dei, cæteris impiè uiuentibus. is inuenit gratiam coram Deo. cui & dixit Deus: Finis uniuerſæ terræ uenit coram me, fac tibi arcam de lignis leuigatis, &c. Gene. 6. Quo ingreſſo arcam, atque expeditis omnibus quæ ei mandauerat Deus, rupti ſunt omnes fontes abyſsi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt, pluuiaq; facta eſt ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus. conſumptaq; omnis caro quæ mouebatur ſuper terram, ſolo Noe remanente, & qui cum eo erant in arca. Horribile auditu exemplū. Si enim Deus (ut ait Petrus) angelis peccantib. non pepercit, & originali mundo, ſed diluuium mundo impiorum induxit, &c. pios Deus de tentatione eripiet, iniquos uerò in diem iudicij puniendos reſeruabit. Quib. igitur modò parcit, pœnitentiā acturos expectat, ut cōuerſi effugiant iram & damnationē æternā. Recordatus eſt aūt Dominus Noe, cunctorumq; in arca exiſtentiū: igitur imminutæ ſunt aquæ, & iuſſu Domini egreſſus Noe, & cuncta quæ apud eum fuerant, audiuerunt: Creſcite & multiplicamini ſuper terrā, Gene. 8. Et ait rurſum Dominus: Ecce ego ſtatuā pactū meū uobiſcū, & cū ſemine ueſtro, nequaquā ultrà interficietur omnis caro aquis diluuij. Hoc ſignū fœderis mei erit. Arcum meū ponā in nubib. cœli. Geneſ. 9. Veriſsimū ſignū ſecuritatis, ne homines formidoloſi timerent altero diluuio deleri, inun-

Chryſoſtom. Enormia illorū peccata miſericordē Deum indignari fecerunt.
Gen. 6.
Noe autem inuenit gratiā corā domino, hic ſcintillam uirtutis ſeruauit.
2 Pet. 2.
Chryſoſtom. Talis imber nō erit ultrà. tantā indignationē non ultrà experietur humanum genus.

dationes ſæpe cernentes. Hoc in cœlo poſitum eſt ſignum, ut omnibus eſſet conſpicuum, & addiſcerent homines, in quauis tribulatione oculos ſuos attollere ad ipſum Deum qui in cœlis habitat. Hoc autem pacto Dominus Deus in Noe & generationibus ipſius mundum rurſus inchoauit. Et hæc erit ſecunda multiplicatio ſiue ætas, quoniam ab Adam uſque ad Noe, primam eſſe diximus.

Tertia ætas, ſiue multiplicatio.

Vide Auguſt. de ciuit. Dei, lib.16. NOe, ut Scriptura refert, inter alios duos filios Cam & Iaphet, tertium Sem nomine uidit Deo acceptiorem. Factum eſt ergo, ut iſto generante ex mandato Domini filios & filias, natus ſit Abraham, uir iuſtus, & Deo dilectus. Cùm enim eſſet Babylonia & Chaldæa tota infecta idolorum ſeruitute (homines ſiquidem illius terræ adorabant ignem, aut quid aliud) Abraham ut non eius peccati particeps fieret, hanc impietatem uideret, haud cunctatus eſt terram & cognationem ſuam relinquere, aſſumpto patre ſuo Thare & Loth, uiro aſpectu & auditu iuſto, Geneſ. 12. Verùm cùm eſſet Abra-
Gen.15.16.17. ham centum annorum, & uxor eius Sara nonaginta, audiuit per uiſionem, ſe fore in gentem magnam, multiplicandumq́ ſemen ſuum ut ſtellas cœli & harenam maris: genuit ergo filium, quem appellauit Iſaac, qui & ipſe ſanctus & iuſtus fuit. duxitq́ uxorem nomine Rebeccam, quæ deinde peperit ei filium nomine Iacob. Eſau enim hic locum nullum habet, quia à Deo reprobatus eſt, Scriptura dicente: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui, Malach. 1. Quod nos equidem latet: id'que ſolùm ſcimus, quòd non ſit iniquitas apud Deum. Rom 9. Iacob autem ſucceſſu temporis uiros ſtrenuos duodecim genuit, ex
Iacob. quibus iuxta promiſsionem innumerabilis populus progreſſus eſt, quem di-
Heber, tràſitor. Hebræus à tràſitu: Iſrael, princeps cum Deo. xerunt Hebræum & Iſraeliticum. Sic enim Iacob nomen accepit, quando angelum ſecum luctantem dimittere noluit, niſi benedictione accepta prius. Hinc omnes Iudæi filij Iſrael dicuntur, hoc eſt principes cum Deo. Hieron.
Gen.32. Porrò fames erat in terra Canaan maxima. oderant autem cæteri fratres Io-
Geneſ.37. & ſequentibus. ſeph, quem proinde uendere in Aegyptũ unanimiter conſtituerunt. Et Deo ſic diſponente, Ioſeph in Aegypto regiam dignitatem adeptus eſt, cunctiſq́ terris inedia preſsis mira prouidentia ſuccurrit. Sicq́ factum eſt, ut Iacob cum ſua generatione in Aegyptum tranſmigrauerit, Geneſ. 47. Nec eſt noſtri inſtituti, hîc omnia recenſere quæ hiſtoria omni memoria digna habet: quoniã breuitati ſtudemus. Proinde latius oſtendunt interpretes, mortuo Ioſeph ſurrexiſſe alium regem, peſtiferum ſanè hominem, à quo mirum in modum preſſus populus, atq́ ſummas ſit iniurias paſſus. Itaq́ opprimere populum iſtum
Exod.1. niſus eſt. Deus autem memor iuramenti ſui Abrahamo facti, & conſtitutio-
Moſes extractus ex aqua. Exod.2 & 3. nis ab initio, ſuſcitauit ſibi uirum nomine Moſen, ab aqua uidelicet dictum: ſiquidem filia Pharaonis expoſitum eum inuenit in papyrione, & ſublatum inde educari commiſit. Hunc Moſen Deus in multis ſignis & prodigijs clarum conſtituit ſuper populum ſuum Iſrael, quando ei paſcenti gregem appa-
Exod.19. & 20. ruit in rubo, & ad Pharaonem miſit. Dedit quoq́ Dominus per Moſen, legem, quam obſeruarent poſtquàm eduxit eos, ut ſibi exhiberent ueram religionem, hoc eſt fidem firmam, præter ipſum nullum alium credentes Deum.
Exod.28. Item ſacrificium, & demum inceſſum rectum in omni ſanctitate & iuſticia. Inſtituit quoq́ Deus ſacerdotium, quando dixit: Applica ad te Aaron cum filijs ſuis, &c. Iſte Aaron uarias ceremonias peragebat in ſeipſo, tabernaculum quando intrabat ſacrificaturus, circa quoq́ omnem populum aſtantem: propterea quòd Dominus Deus uolebat omnia pura & ordinata eſſe. Et obinde dixit: Eritis mihi ſancti, quia ſanctus ſum ego Dominus ueſter: & ſeparaui uos à cæteris populis, ut eſſetis mei, &c. Leuit. 20. Cultus autem ille diuinus aſsiduè fiebat, & debito modo, quandiu Moſes ducem populi agebat,

uidelicet

uidelicet annis in deſerto Sin, ubi non manentem adhuc habentes locum mo rabantur. In hoc autem loco, ad quem ſubmerſis hoſtibus deducti fuerant Hebræi, cœpit graſſari fames haud minima. Cœperunt ergo illi murmurare adverſus ſanctum Domini, ac dicere: Vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & non oporteret mori in hac uaſta ſolitudine, reuertamur in Aegyptum, &c. Nec iſta obiurgatione contenti, ob ſeditionem excitatam Chora, Darhan & Abiron, diuina ultione irruente, uiui abſorpti ſunt à terra dehiſcente. & poſt illam indignationē alios conſumptos à ſerpentibus conſtat, eo quòd minus diuinis promiſsis fidem adhiberent. Sicq; factum eſt, ut in terram promiſsionis non uenerint niſi Caleb & Ioſua, ex omnibus uiris. Nam Moſes & Aaron quoque uacillarunt, parum fidentes ei qui fecerat mirabilia. Dixerunt enim: Nunquid poſſumus de petra hac uobis elicere aquam? Num 20. Ait autem Dominus: Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me, meam potentiam pronunciando, non introducetis populum hunc in terram quam dabo eis. Et mortui ſunt Moſes atque Aaron. Vt autem Deus ſuam præſtaret promiſsionem de terra profluente abundantius factam, alium ſibi elegit uirum ſtrenuum atque bellicoſum. Huic Ioſue dictum eſt: Surge & tranſi Iordanem, &c. cap. 1. Et ipſe iuſſa Dei capeſſens, quàm ſtrictiſsime fecit legem & cultum diuinum obſeruari. Sub quo & ingentia bella orta ſunt, quoniam gentes expellere oportebat, & rerum occupare regna & loca. Expulſis autem gentibus, dedit Dominus Deus Iſraeli omnem terram, quam traditurum ſe patribus eorum iurauerat: eam inuicem tribus diuiſerunt & poſſederunt, data'que eſt pax ab omnibus nationibus, & cuncti in eorum ditionem redacti ſunt. Et ita Deus, qui uerax eſt, re ipſa præſtitit quod fuerat pollicitus ſemel atque iterum. Mortuo autem Ioſua, populus oblitus Dei ueri, eius'que benefactorum, cœpit deflectere ad idololatriam, more prædeceſſorum ſuorum, in deſerto Sin: qui moram faciente Moſe in monte, uitulum adorauerunt conflatilem. Ideoq; tradidit illos Dominus Deus in manus gentium Amorræorum, Madianitarum, Ammonitarum, &c. Sed mox memor conſtitutionis ſuæ Dominus, miſit eis liberatores: quamuis ipſe ſolus potens rector, & liberare populum & regere potuiſſet, niſi aliter uiſum fuiſſet diuinæ maieſtati. Illi autem deuictis hoſtibus reſtituerunt populum in priſtinam libertatem. Et hi iudices dicebantur uiri pij, & Deo accepti propter fidem & religionem. Eorum nomina recenſet Scriptura, Iudicum libro. Porrò ut de Sodoma & Gomorrha ſcribitur, quòd ocium & ſaturitas panis ſubuerterint eas: ita & filijs Iſrael accidit in ocio & ſecuritate iuuentibus (& quòd omnes timerent ipſos, ut populum bellicoſum, & cum quo eſſet manus Domini.) Nam ſeruierunt Baalim: & indignabundus Dominus, ablato ab eis regno miſit iram & indignationem. Et factum eſt ut ducem multis annis non habuerint, donec Heli ſacerdos Domini ſceptra tenuit, & poſthum Samuel: qui Philiſtæos percuſsit, abſtulitq; eis ciuitates & arcam Domini. Hic ſuccedere uoluit ſibi in regimine filios quos habebat, credens illos fore ſuæ iuſticiæ imitatores: at illi pro muneribus opprimebant iuſticiam, quapropter repulſam tulerunt. Et reges orti ſunt, quorum Saul primus, Dauid uerò ſecundus fuit: cui ſucceſsit in regno Salomon ſapientiſsimus in omni terra. Hic ædificauit Domino Deo templum & altare Hieroſolymis. Quia cultus Dei ueri rurſum uigebat ſecundum legem & præcepta Moſi, erantq; omnia tuta atque proſpera. Rex autem Salomō oblitus tandem mandatorum Dei ſui, adamauit mulieres alienigenas, & per illas infatuatus, ſecutus eſt Deos alienos. Mortuo autem eo regnare cœpit Roboam, à quo populus Iſrael propter crimina eius, acerbitatem & auſteritatem defecit, & cōgregato cœtu conſtituerunt Hieroboam ſibi in regem. Roboam uerò erat rex Iuda & Beniamin. Præclarum exemplum, qui cedat

malis

Ab Heber filio Seth, & Abrahamo ſic dicti.

Num. 14.

Numer. 16. 21.

Murmurantē populo dixit Moſes: Audite rebelles.

Aarō mortuus eſt in monte Hor, & Moſes in monte Abarim: uidit terram, & deinde in monte Nebo, ubi & mortuus eſt. Deut. ulti.

Ioſue 1.

Ioſ. 21.

Gen. 12.

Exod. 32.

Iudicum 3.

Othoniel, Gedeon, Iephte, Samſon.

Ezech. 16.

Poſt diluuium, Sodoma & Gomorrha cum tribus alijs, igni ſubuertit, propter peccatum maximum: ubi & Loth liberatus eſt. Geneſ. cap. 19.

1. Reg. 1. 2. 3. 9 & 16.

3. Reg. 1 & 6.

3. Reg. 12.

malis principibus, qui abſque omni diſcrimine & diſcretione pręeſſe uolunt, ab iniquis laudari & decipi. Hinc uerò lerna omnium malorum uenit. Nam Hieroboam quo populum obedientem ſibi detineret, proprium cultum inſtituit, & idololatriam ſectabatur ſtrenuè: quibus offenſus ipſe Deus excitauit Salmanaſſar, & Aſſyrios, & illi abduxerunt decem tribus ſecum, adhuc reuerſuros, ſi dijs placet. Remanſerunt autem filij Iuda & Beniamin, ad confirmandas promiſsiones patrib. factas. Quapropter ſucceſſu temporis eis præfuit alius quidam rex, qui & ipſe impius & idololatra, adorans militiam cœli, reginam cœli, id eſt lunam: cuius impietatis æquiſsimus ultor Deus permiſit regem ac populum duci in Babyloniam Chaldæorum: ubi multis annis detenti fuerunt, patria pulſi. Vbi attendere poſſumus, lento quidẽ gradu Deum procedere ad uindictam, at tarditatem grauitate pœnę penſare. Porrò Deus, ueraciſsimus in ſuis promiſsjs ut eſt, ita nullo pacto paſſus eſt populum perditum iri: ſic eos puniens, ut nihilominus conſeruarit ſibi ſemen, cui tempore ſuo ſuam præſtaret promiſsionem. Factum eſt igitur ut populus poſt 70 annos, è captiuitate per Cyrum Perſarum regem liberatus, domum redierit. Et erat quidam de regia ſtirpe Iuda, nomine Zorobabel: hic præfuit eis, & cum Eſdra atque Nehemia uiris zelum Domini habentibus reſtaurauit diruta, ciuitatem uidelicet atque templum. Quod equidem multo tempore antequàm fieret, per prophetas Hieremiam & Eſaiam prænunciatum fuit. Erant autem circumquaque inimicis circundati, à quibus multa patiebantur mala. Hinc enim habebant Aſſyrios, ex altera uerò Græcos. Venerunt quoque Romani, quorum poteſtas ſe longè lateq́ue extendebat (poſt mortem nanque Alexandri cognomento Magni, regis Macedonum, Gabinus capto Antiocho, totam Romanis ſubiugauit Syriam) & gentem Hebræorum ad tributa reddenda coegerunr, & diuexabatur illa miris modis à conſulibus uel præfectis, non ſine maxima calamitate, propter cædes & triſtia bella. Hocq́ue progreſſu tandem Herodes quidam Aſcalonita regnare cœpit, ab Auguſto Romanorum imperatore deſtinatus. quo iam triceſimum annum imperij ſui numerante, uenit plenitudo temporis, & miſit Deus filium ſuum, Meſsiam & Saluatorem mundi: cuius quidem gratia ſæpiſsimè populus peccans, miſericordiam Dei conſecutus eſt. Venit autem ille ut deſtrueret opera diaboli, hominemq́ꝫ Deo patri reconciliaret, idq́ꝫ per mortem: quem idcirco Pater naſci ut uerum hominem, & in terris uerſari uoluit: qui quidem modus redimendi hominem cõuenientiſsimus erat, quo & diabolo iuſticiam ſeruare uelle probaretur. Igitur elegit ſibi Deus ex uniuerſo mulierum cœtu uirginem, in quã deſcendens filius carnem aſſumeret humanam, fieretq́ue homo: hanc fuiſſe in Nazareth, & deſponſatam Ioſeph, iuſto cuidam homini, Scriptura edicit. ad quam miſit Deus Pater ſuum nuncium Gabrielem: bene quidem. Gabriel enim fortitudo Dei interpretatur, quę cum illo erat, qui ad debellandum diabolum annunciandus erat mundo. plerunque etiam angeli ex nomine ſignantur, ut ex ipſo nomine quid miniſtraturi ueniant, demonſtretur. Voluit quoque Deus iſtam uirginem deſponſatam, ne temeratæ uirginitatis aduréretur infamia, & ut ſolatium & teſtem uirginitatis haberet, utq́ꝫ diabolus myſterium ignoraret. Ingreſſus eſt autem Gabriel ad eam, & dixit: Aue gratia plena. Verè gratia plena, quando tota ſimul ſe infudit in eam plenitudo gratiæ, quæ etiam totius gratiæ auctorem paritura erat. Dominus tecum. Nam ipſam nouo caſtitatis amore ad cœleſtia ſuſtulerat Dominus, & mediante humana natura plenitudine diuinitatis conſecrauerat. Benedicta præ omnibus mulieribus. Quæ ſcilicet ſine exemplo muliebris conditionis, & uirgo & mater futura eſſet, Deumq́ue genitura. Illa autem turbata eſt in iſto ſermone, & cogitabat qualis eſſet ſalutatio: ex uerecundia pa-

Margin notes:

In ſemine tuo, &c. Et ſemen tuum erit ſicut ſtellæ, & harena maris. Sedechias, ſub quo & plebs, & ſacerdotes deſecerunt.

Hier. 36. 44.

Captiuitas Babylonica.

Eſdr. cap. 1.

Hiere. 25.

Eſaiæ 45.

Vide lib. Machab.

Cæſ. Auguſt.

Galat. 4.

Eſa. 45.

Iuſticia erat, Morte morieris, Gene. 2.

Eſaiæ 7.

Alma, uirgo abſcondita & ſecreta, quæ nunquam uirorum paruit aſpectibus, ſed magna parentum diligentia cuſtodita ſit.

Hieron.

Beda.

Ambroſ.

Cui grauis alueus corruptelæ uideret inſigne præferre.

Lucæ 1.

Dei genitrix ſancta uirgo.

dia pauebat, & ex prudentia nouam benedictionis formulam mirabatur.
Fortaſſe & antea quoque angelos uidit, & ideo ob inſolitam ſaltem ſalu-
tationem turbata fuit, quæ ſe tam excellentem minimè ſciebat, conſide-
rans ſtatum & conditionem cuiuſq; hominis. Quæ omnia uidens & cogno- Non eſt qui fa
ſcens angelus, familiarius eam rurſum uocat ex nomine, & ne timeat iubet, ac ciat bonum, nõ
explicat arcanum myſterium, & conſilium de humani generis redemptione: uſq; ad unum.
quo pacto Saluator mundi uenturus ſit, ad quem omnes [a] Prophetæ aſpira- Pſal.13.
rint, ut liberatorem mancipiorum ſatanæ. Et animæquior facta, aſſenſumq; a Emitte dicen
præbens Maria uirgo, ex Spiritu ſancto concepit uerbum & altiſsimi filium. tes dominatorem terræ, &c.
Et impletis diebus, in Bethleem natus eſt ille filius Dei, iuxta quod dictum Ann. 42. Aug.
fuerat: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. In ſumma equidem paupertate, Imp. 5. Ianua-
ut nos diuites efficeremur in illo. Et ut uerus filius probaretur Abrahæ, die rij, in nocte. Vi
octauo circumciſus eſt. Abraham enim circumciſionis mandatum primùm de Epiphaniũ.
accepit, propter fœdus quod cum eo Dominus Deus pepigit. Et ipſe Ieſus Lucæ 2.
profecit ſapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. Porrò quemad- Gen.17.
modum de Meſsia, Eſaias populo Iſraelitico, ut uates diuinus prædixerat, ita Eſaiæ 61.
factum eſt. Spiritu nanque Domini ſuper Ieſum, cùm eſſet & ipſe unctus,
manſuetis annunciatum eſt Euangelium regni, captiuis in peccatis indul-
gentia peccatorum prædicata eſt, clauſisq; reſolutio, & contriti corde conſo- Ioannes Ba-
lationem atque medelam acceperunt. Quibus omnibus præcurſor ac præco ptiſta.
ille, ſanctiſsimus Ioannes ſcilicet, uiam fecit. Vt enim erat uir admirandæ au- Malach.3.
ſteritatis, quam locus, ueſtimentum & cibus indicabant: populum ad ſe con Mar.1.
fluentem ad pœnitentiam adhortatus eſt, ſedulò ac diligenter ſubiungens,
Regnum cœlorum appropinquate. Et baptizabantur confitentes peccata Matth. 11. &
ſua multi. Cumq; plerique ſuſpicarentur ipſum eſſe Meſsiam, ingenuè faſſus Ioan.1.
eſt, ſe eſſe (iuxta Prophetam) uocem clamantis in deſerto, ut puniat quiſq; Eſa 40.
mala prioris uitæ, delenda per Chriſtum futurum: quem Ieſum eſſe magnifi-
co teſtabatur teſtimonio, publicè ipſum digito demonſtrans, & dicens, Quia
iſte eſt agnus Dei, &c. Vt autem Chriſtus omnem adimpleret iuſticiam, uo- Epiphanius, 7.
luit & ipſe à Ioanne baptizari: quo item aquam ſua ſanctiſsima carne ſancti- Idus Nouẽbr.
ficaret, in lauacrum regenerandis hominibus. Quem proinde Pater deſuper Beda.
ſua uoce declarauit, & mundo oſtendit, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, Matth.3.
in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Vtq; Trinitatis maieſtas apertiſ-
ſimè demonſtraretur, non defuit Spiritus ſanctus, uiſibili ſpecie alicuius ſcili-
cet columbæ apparens. Priuſquàm autem Ieſus ſuum miniſterium uerbi à Pa- Matth.4.
tre accepti inchoaret, conſerere manus cum ſæuiſsimo hoſte ſatana haud mul
tum cunctatus eſt, ut tandem eo deuicto humanum genus redimeretur. E- Ibidem.
xinde aſciuit ſibi aliquot uiros ſimplices quidẽ, quo fides Euangelij magis at- Matthæus,
tribueretur ſapientiæ diuinæ, quàm humanæ: ijs inſtillauit ſenſim ſuum ſan- Marcus,
ctiſsimum uerbum, quo diſponerentur homines ad gratiam cœleſtem & æ- Lucas,
ternam ſalutem, conſtituitq; eos teſtes omnium quæ geſta fuerant. Vnde cir- Ioannes.
cumibat cum eis, docens in ſynagogis, & prædicans Euangelium regni Dei.
Sanabat quoq; omnem infirmitatem: miracula item alia innumera operaba-
tur, quo ſuis uerbis faceret fidem. Sciens autem Ieſus, quia inſtaret hora ut per Ioan.13.
paſsionẽ & mortẽ ex hoc mundo rurſum tranſiret ad Patrem, diligentib. ſe lo
cum paraturus, tanta ſedulitate ſuos quos de mũdo elegerat diſcipulos inſtru
xit, ut amplius quidẽ nihil deſiderare potuiſſent: ſi caro ſaltem infirma ſpiritui
prõpto fuiſſet ſubiecta. Igitur ſingulis ritè diſpoſitis, & cõpleto tẽpore, Chri-
ſtus noſter, qui peccatũ nõ fecit, abſq; omni item dolo, tradidit iudicanti ſe in-
iuſtè Pilato præſidi, & tanquã ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & peccata noſtra Eſa.53.
ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ, ut peccatis mortui, iuſticiæ uiuamus, 1.Pet.2.
ipſius liuore ſanati ſumus. Grates igitur ſempiternas ſemper agere debemus ei,
qui ſua

13.Calend. April. annos habens 33. ait Epiphanius. qui ſua paſsione & innocentiſsima morte nos liberauit de diabolica poteſta-
te & damnatione æterna. Quia uerò per mortem Chriſti noſtram oporte-
bat deſtrui, iuxta illud, O' mors, ero mors tua: mortuus quidem eſt Chriſtus,
Oſeæ 13. & hoc uerè, ſed nullam eius caro uidit corruptionem. Tertia enim die reſur-
Ioan. 20. rexit, & ſtetit uiuus in medio diſcipulorum ſuorum: & cùm illi putarēt ſe ſpe-
Actor. 1. ctrum uidere, oſtendit latus & manus: & alijs multis argumentis præbuit ſe
Mar. ulti. uiuum per quadraginta dies, & loquebatur eis de regno Dei. Nouiſsimè ue-
rò recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem &
duritiam cordis eorum: mandatoq; dato ut irent in mundum uniuerſum, &
prædicarent Euangelium omni creaturæ, uidentibus illis eleuatus eſt, & ſe-
det à dextris Dei. Omnia ſiquidem iam conſummata erant, quæ filium Dei le
Luc. ultim. ſum facere & operari oportuerat: quæcunque ſcripta erant in Lege, Pſalmis
& Prophetis de eo. Cùm igitur Deus filium ſuum dilectum in cœlum rurſum
Mar. ulti. recepiſſet, diſcipuli uerbum ſalutis, quod ex ore Chriſti cōcepiſſent, iam iam
omni nationi pateſacere debebant: ad quod negocium certè piè expediendū
Ioan. 14. multa uirtute opus habebant. Venit ergo Spiritus ſanctus, quē dixerat Chri-
Act. 2. ſtus eſſe ſpiritum ueritatis, ſeditq; ſupra ſingulos eorum Hieroſolymis, ubi e-
rant congregati. Hoc conſolatore profecti illi, & corroborati, teſtimonium
magna uirtute reddiderunt reſurrectionis Ieſu Chriſti: & quomodo is conſti
tutus eſſet à Deo iudex uiuorum & mortuorum. Super quod fundamentum
Ibidem. ædificabatur primùm Eccleſia Chriſti. Audientes enim illos homines in Iu-
dæa uarijs linguis loquētes, & quòd Petrus dicebat ab illis iuſtum & rectum
occiſum fuiſſe, compuncti corde crediderunt. O' igitur feliciſsimum iucun-
diſsimumq; nuncium, & omnis gratiæ plenum, quod legati illi à Chriſto &
propter ipſius fidē illis aſportarunt uerbo, & confirmauerunt facto. Idipſum
certè de quo in natiuitate Chriſti angelus paſtoribus locutus fuerat, Lucæ 2.
dicens: Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, &c.
Hoc autem Spiritu ſancto illuminati diſcipuli, atq; ſufficienter edocti ad præ-
dicandum Euangelium, haud ſine cōtumelia, functione illa functi ſunt. Cùm
Matth. 15. enim prędicarent Chriſtum unicum eſſe Seruatorē, deſtruebatur omnis pha
Marc. 5. riſaica ſuperſtitio, & confidentia uana in legis obſeruantia. Illi autem Iudæi ui
dentes nouam religionem oriri, lucemq; odio habentes atque ueritatem, ſan
Act. 12. ctos illos uiros atq; diuinos doctores perſecuti ſunt uſq; ad mortem. Sic He-
rodes occidit Iacobū: cumq; uideret hoc Iudæis placere, uoluit & apprehen-
dere Petrum. Similiter & gentes faciebant, quando Apoſtoli Ieſum Chriſtū
extollebant ſuper omnia idola & idolorum ſeruitutem, & faciebant ad no-
men Ieſu dæmonia eiulare, & ſtatuas confringi: quemadmodum S. Bartho-
Lactantius diuina. inſti. lib. 4. cap. 12. lomæus fecit in Armenia, & S. Thomas in Arabia. Et propterea Paulus atq;
Petrus Romæ occubuerunt, Nerone impijſsimo ſententiam mortis eorum
dictante. At annunciatio ſanctiſsimi Euangelij Chriſti propterea nō deficie-
Matth. 16. bat, quia Deus à nemine deprimi poteſt: nec etiam fides in Chriſtum funda-
ta erat ſuper homines quamlibet ſanctiſsimos, ſed ſuper ſanam doctrinā, quæ
indies magis ac magis creſcebat. Eſt igitur Eccleſia Chriſti firmiter ædificata,
ita ut aduerſus eam portę inferorum non ſint præualituræ: & conſiſtit in illis,
in quibus eſt noticia uera, & confeſsio fidei & ueritatis. Ex ſtirpe itaque Apo
ſtolorum repullularunt alij uiri celebres, ut Linus, Cletus, Clemens, per quos
doctrina Chriſti inculcata eſt mentibus hominum pijs: quo modo autem, &
quibus modis, ſuo iam loco docendum uenit. Et conſtat Chriſtum ad hoc
Ioan. 14. miſſum, ad hoc temporaliter ipſum filium Dei natum, ut quod in æternitate
erat definitum, explicaret: quo facto, & ſuos quos iam in Apoſtolos ſuo ſpiri-
Ioan. 20. tu conſecrauerat emittens, teſtificari iuſsit de ueritate, uia & uita: hoc eſt, ut
publicè atque palàm profiterentur Ieſum eſſe Chriſtum, ipſiſsimam ſalutem:
uiam

uiam quoque ad gloriam ſempiternam ducentem: necnon uitam, id eſt ueram illam in cœlis beatitudinem. Quæ res ut ſeria ualde & ardua erat, ita ſanè ordinem quendam ad concinnam diſpoſitionem exigebat. Diſceſſuri igitur Apoſtoli ab inuicem, normam prædicationis in commune conſtituerunt, ne forte diuerſum his qui ad fidem Chriſti inuitabantur, exponerent: eamque diſtinxerunt duodecim punctis, ſiue articulis, quorum primus eſt: Ioan.14. Cyprianus.

Credo in unum Deum.

CRedo, primò omnium poſuerunt: quia nihil geri poſſe putarunt, ſi non credulitas antè præceſſerit. Credo autem hîc ſumitur non pro opinione quadam, ſed fiducia ac ſpe certa, quæ in Deum collocatur, ut eum qui ex ſua bona uoluntate omnia ſit præſtaturus, ac poſsit. Nec ocioſa eſt particula In. Porrò cùm audis Deum, ſubſtantiam intellige ſine initio, ſine fine, ſine denique ulla admixtione: ſed inuiſibilem, ineffabilem, atque nihil creatum. Is idem unus Deus, Pater etiam dicitur, & eſt: propterea quòd nos creauit, dilexit, & paternè conſeruat in corpore pariter & anima. Omnipotens autem dici ab eo poterit, quòd omnium teneat potentatum: quódque in eo omnia uiuunt, mouentur & ſunt, & quia omnia ſunt ei poſsibilia. Quis poteſt reſiſtere ei? Quis quæſo poterit de manu eius eruere? Is uiuit in æternum, gubernans ſua ſapientia uiſibilia & inuiſibilia, ueluti cœlum & terram, quæ ab ipſo ex nihilo creata ſunt: ſpiritus quoque & animas, & quod principaliſsimum hominis eſt, intellectum, ſiue rationem. Hic articulus excludit omnem idololatriam, magicas'que artes: omnem denique creaturam in cœlo & in terra, cùm fiducia noſtra in Deum ſolum collocetur. Cùm enim dicimus nos credere in Deum, non ſolùm profitemur uera eſſe quę de eo narrantur, ut eſt creare, cõſeruare, &c. ſed fiduciam ac ſpem noſtram omnẽ nos in illum collocare. Docemur ergo, ut ſicut firmiter credimus unum eſſe Deum, ita ipſi uero Deo fidem habeamus certam: uera utique eſſe, quæcunque per Prophetas & ſanctos uiros locutus ſit: quòd ſcilicet pius ipſe, nos protegere ac defenſare uelit, miſericos eſſe omnibus, & dare ſanctis læticiam ſempiternam, Eſa. 35. Oportet etiam ut omnino ei commendemus corpora & animas noſtras, omni quidem tempore: confidentes ex animo in illius miſericordiam, tam in uita quàm in mortis hora. Sicut enim nemo nocere poteſt ſine ipſius permiſsione: ita nulla creatura iuuare poteſt, ſine diuina ope atque poteſtate. Igitur ſeruiamus ei in timore ut Deo, ueneremur ipſum ut patrem, obediamus item ut gubernatori omniũ rerum. Vnde haud decet ut terminum, modum, aut tempus ei præſcribamus. ſed omnia diuinæ illius, omnis'que miſericordiæ plenæ uoluntati ac arbitrio relinquamus: hac certiſsima ſpe freti, ut tempore ſuo omni genere bonorum nos cumulet. cuius equidem præclarè exemplum habemus in Ioſaphat rege pijſsimo Iuda, cùm iam inimicis undique circundatus eſſet. Is enim ad ſolum Deum confugiens, impetrauit liberationem, &c. Quid mirum? Cùm enim Deus ſit, nouit qua ratione, ac quàm rectiſsimè poteſt agere nobiſcum. Cùm ſit autem Pater, uult noſtra ubique promota commoda. Et quoniam omnipotens eſt, quid eſt quod præſtare non ſit in eius manu? Illud autem certè erat fundamentum ſalutis humanæ, eo quòd ipſe ſit principium uniuerſæ creaturæ abſque initio, imò dans uitam cunctis, & conſeruans omnia. Quandoquidem autem ſic dudum Iudæi crediderant, & fortaſſe plures alij ex gentibus, Apoſtoli, Et in Ieſum Chriſtum, filium Dei credendum eſſe, quàm acerrimè docuerunt: ipſumque palàm teſtificati ſunt eſſe mundi ſaluatorem, extra quem nulli hominum ſalus eſſe poſsit. Quę res profectò multum negocij faceſsit: difficillimum nanque erat hominibus perſuadere, filium Dei hominem induiſſe, uerbum carnem factum. Ioan. 1. Conſtanter tamen perſtiterunt illi, certò affirmantes hunc Ieſum quem crucifixerunt

Deut. 6. Audi Iſrael, Deus tuus unus eſt. Cyprianus. Malach. 2. Gen. 17. Rom. 13. Gen. 1. Exod. 20. De benedictione & pœna malorum. Exempla extãt piorum, Iobi, Tobiæ & Danielis. 2 Para. 20.

Iudæi, eſſe Chriſtum, de Deo patre ab æterno genitum: eiuſdem æternæ &
diuinæ naturæ ac ſubſtantiæ cum illo Patre eſſe: unius animi, uoluntatis, po-
teſtatis, uirtutis, ſapientiæ & manſuetudinis. Verùm ut Apoſtoli dixerunt, &
Paulus eſt teſtatus, Ieſus hic noſter excellentiſsimus eſt, uerus Saluator: ſiqui-
dem populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus euo-
catum, introduxit ad cœleſtem paradiſum & regnum perpetuò duraturum.
Ioſue 1. Fuit ante ipſum alius Ieſus filius Nauæ, qui eductum de terra Aegypti popu-
lum, & de erroribus eremi liberatum, in terram repromiſsionis induxit. At
Cyprianus. nullo pacto huic noſtro Ieſu conferendus erit, non tantùm quia purus ſolùm
homo fuit, ſed quòd animabus miſerè saucijs ſuccurrit Ieſus ille Mariæ filius.
Luc. 1. Cùm enim omnes ſederent in tenebris & umbra mortis, propter delictum,
uel (ut uerius dicam) Adami peccatum: ſeſe morti exponens, ex ipſis man-
cipijs ſatanæ fecit filios Dei, & hæredes cœleſtium bonorum. De Chriſto
res ipſa expoſtulare uidetur, ut nonnihil attingamus, quoniam multum mul-
tis diebus de eo gloriati ſunt Iudæi. Chriſtus igitur uel pontificale uel regium
nomen eſt, à chriſmate, id eſt unctione dictum: nam reges & pontifices inun-
Leuit. 8. gebantur, ut apparet in Aaron & filijs ſuis, & Saulo, quem in regem unxit Sa-
1 Reg. 10. & 16. muel. Verùm iſti conſecrati ſunt tantùm ut mortales: hic uerò Ieſus ſancto
Matth. 3. Spiritu unctus, Chriſtus efficitur. Ergo ſolus ipſe cui obediamus, cuius'que
uocem audiamus, præſertim cum Deus è cœlo dixerit: Hic eſt filius meus di-
lectus, in quo mihi bene complacui. Ergo quod Iudæi dicebant ſe cognoſce-
re Deum, ipſum'que Adonai, id eſt eſſentialem Deum, ſummè uenerabantur,
parum erat: niſi & certò crederent filium Dei è cœlo delapſum, & hominem
factum, quemadmodum antea præordinatum fuerat. Quod ut mundus ple-
niſsimè inhiberet, Apoſtoli in hunc ferè modum publicè concionati ſunt: Cre
Hòc loco mundior auditꝰ requiritur, & purior ſenſus. dere oportet in Ieſum Chriſtum, qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, &c.
Miſerrimum erat genus humanum, quoniam uitam morte commutauerat ul
trò: callidiſsimi aſtu deceptus homo Adam, pulcherrimum quidem animal,
Cyprianus. ad imaginem utpote & ſimilitudinem Dei factum. haud igitur fieri potuit,
ut prorſus interiret: fecit hoc bonitas Dei, miſericordia, necnon immenſa er-
ga ipſum dilectio. Nihil autem erat ſub cœlo, quo redimeretur illud nobiliſ-
Eſaiæ 64. ſimum plaſma, non ſacrificium, non oblatio. Omnes enim iuſticiæ hominum
erant quaſi pannus menſtruoſæ mulieris. Ideoq; filius Dei mundum ingreſ-
ſus eſt, corpus paſsibile & aptum immolationi aſſumens: hoc corpus non hu-
mana & carnali actione & uiri ſemine, ſed Spiritu ſancto cooperante conce-
ptum eſt: ut ſic omnium in ſe credentium peccatis plenam, impuram, & dam-
Natus ex Maria uirgine. natam conceptionem mundaret. Natum quoque Ieſum Chriſtum dixerunt,
& hoc uerè poſt nouem menſes ex diua uirgine Maria, ita ut illæſa ipſius man
ſerit uirginitas ac pudor. Nec immeritò, ut qui in cœlis eſt unicus filius, in ter-
ris unicè item naſceretur: quem nouum hunc partum S. Ezechiel, per por-
tam clauſam ſub myſterio quodam patefacere uoluit. Hîc autem haud decet
nos exactius ſcrutari uelle eam conceptionem pariter ac natiuitatem: ſufficit
credere illam eſſe ſanctiſsimam, hanc uerò admirabiliſsimam, puriſsimamq;
& uerbum Dei uerè carnem factum. Hîc procul abeſſe debent ſenſus huma-
Cyprianus. ni de diuina & humana natura, in una perſona eſſentialiter: mundior auditus
hoc loco requiritur, & purior ſenſus, ne plus æquo cum curioſis hæreticis di-
ſputemus. Sola fides ſufficit, quæ intelligit hæc ex uerbo infallibili æterni Pa-
tris: Hic eſt filius meus, &c. Porrò, ut nihil erat ſub cœlo & in cœlo, præter
Deum, non ſanctus aliquis, qui poſſet hominem perditum redimere: ideo fi-
lius ille Dei mundum ingreſſus, uoluntariè ſeſe obtulit, ut per ipſum mundi
malum tolleretur, & homo cum Deo patre rediret in gratiã: quod quidẽ effe-
cit ſua acerba atq; innocentiſsima morte. Dixerũt igitur Apoſtoli, Credo, &c.

Qui

Qui paſſus eſt ſub pontio Pilato. Credendum eſſe uoluerunt illi his uerbis, Ieſum filium Dei, ex diuina diſpenſatione traditum, atq; per manus impiorum in eculeo interfectum fuiſſe, pro peccatis omnium populorum. Vbi probè attendas oportet, Deum quidem alio modo hominem ſaluare potuiſſe: ſed ſic uiſum fuiſſe ei, ut diabolus iuſtè uincer ctur. Quòd autem uerè mortuus & ſepultus eſt, nobis multum conduxit. ſic enim omnium peccata confecit (omnes enim in Adam mortui erant, uenundati peccatis, iuxta Prophetam) & ſepeliuit: adeò ut hanc noſtræ carnis mortem tulerit, eam'que reddiderit non noxiam, ſed utilem ac ſalutarem. ſicut ſcriptum erat: O' mors, ero mors tua.

Hoc egit Marcion, & Turcarum Alcoran, aliû loco Chriſti interfectû: ſed hæc omnia falſa ſunt.

¶ Crucifixus, mortuus & ſepultus.

Oſeæ 13.

Deſcendit ad inferos. Deſcendit ad inferos, ut opprimeret ſibi'que ſubijceret ſatanam, unà cum omni potentia ac poteſtate quam habuit, ac dolis: ne quid credentibus porrò nocere poſſet, & ut pios omnes ab inferorum cruciatibus liberaret: & hoc iuſtiſsimè quidem. cùm enim ſatanas habens mortis imperium, rapuit hominem in quo nihil habebat (quid enim haberet in filio Dei?) ius amiſit ſuum in omnes. In hac igitur morte Ieſu, eſt omnium piorum uita, lætitia, ſpes, ſalus & ſempiterna ſanitas. Qui idcirco parati eſſe debent, ubi ipſius Ieſu honor ac fides expoſtulat, ad moriendum cum eo. licet enim à morte liberati ſimus æterna, per mortem ipſius: ea tamen commutata eſt in temporalem, ut ex mortali corpore fiat immortale, ex corruptibili incorruptibile, & in gloriam cum lætitia ingredi queant omnes, quemadmodum ait D. Cyprian. Mori, eſt de ſeculo liberari, & paradiſo reſtitui, & regno cœleſti. Et D. Paulus: Si commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, & conregnabimus, &c. Ergo precioſiſsima mors, mors Chriſti eſt, quam non iniuria aliqua, aut damno diuinitatis ſuæ tulit, ſed ut ſalutem operaretur. Ergo omnino neceſſe fuit mortem mori, hoc eſt Chriſtum nequaquam à morte detineri, ut (quemadmodum cæteri homines) uideret corruptionem.

Cyprianus, Auguſtin. Hieron. Eraſmus.

Apoc. 20.

Cyprianus in ſermone de mortalitate.

1 Cor. 15.

2 Tim. 2.

Quintò igitur credendum eſſe docuerunt ſancti Apoſtoli, Et tertia die reſurrexit à mortuis. Multi ſanè reges & prophetæ mortui ſunt, ut Alexander rex Macedonum, item Hector Troiæ fortiſsimus, & plures alij poſt illos: necnon Eſaias, Hieremias, & cæteri uiri celebres: at nullus eorum deuicta morte reſurrexit, quin omnes à morte detenti ſunt naturali: & quantumuis ſancti illi, tamen à morte æterna detinendi fuiſſent, ſi non miſiſſet Deus filium ſuum in hunc mundum. Ioannis 3. Solus ergo Chriſtus uictor à morte redijt, inferni ſecum ſpolia trahens: eduxit enim eos qui tenebantur à morte ſanctos. Si ergo paulo antè uidebatur impoſsibile eſſe, uſque ad mortem ueniſſe immortalem: aſpiciemus nunc quia deſtructa morte reſurrexit, nimirum in omnium credentium ſalutem. cùm enim traditus eſſet in mortem propter delicta abolenda, & ut ſatanæ ius deſtrueretur, reſurrexit ut iuſticia eſſet ſuper omnes, & in omnes, qui ipſum inuocarent. Et quemadmodum ille ſemel mortuus peccato amplius non morietur, ſed perpetuò uiuit Deo: ita eſſet reſurrectio iuſtorum in uitam æternam, atque per hominem, quam olim homo peccando amiſerat: in quo ſanè ſita eſt omnis ſpes noſtra. Eam'que ob rem firmiſsimè tenemus, fidem in Chriſtum omnium ueriſsimam rectiſsimamq; eſſe. hac motus ratione Apoſtolus Corinthijs ſcripſit, ſe ueriſsimũ eſſe teſtem, & rectam eſſe fidem, quam hactenus confeſſus ſit, ac publicè docuerit, 1 Corinth. 15. probans, quàm firmiter tenendum, ipſum Ieſum uirtute Dei patris reſuſcitatum, ut in ipſo omnes uiuificarentur, unuſquiſque (ut inquit) in ſuo ordine. At iſta reſurrectio nunquid fieri debebat, ut poſthac in mundo homines liberius uiuerent? nequaquam, ſed ut adimpleretur ruina in cœlo: eo'que omnes pij transferendi erunt. Quod Apoſtolus propè noſcens, Non habemus (dixit) hîc manentem ciuitatem, ſed aliam inquirimus. Hebr. 13. Et alio loco iubet, quæ ſurſum ſunt cogitare & ſapere. Coloſſ. 3. Eapropter

Rom. 4.

Rom. 6.

Chriſtus reſurgens ex mortuis, per quadraginta quidem dies ſuis apparuit A-
poſtolis, loquens de regno Dei: nec diutius commorari cùm uolebat, uiden-
tibus illis eleuatus eſt, & nubes eum ſuſcepit in cœlum. Illi ergo ubique præ-
dicauerunt hunc Ieſum non niſi apud Patrem in cœlo eſſe. Aſcendit ad cœ-
los, ſedet ad dextram patris. Credere oportet, Chriſtum Ieſum mortuum qui-
dem eſſe peccato, ſed ut uiueret Deo, omnes'que in ſe credentes perpetuò
uiuere faceret. Hunc iam non regem ac dominum terræ eſſe, ſed conſtitutum
Ioan.18. in cœlis ſuper omnia. Regnum meum (dixerat Pilato) non eſt de hoc mun-
do: ſignificans regnum quoddam ſpirituale futurum, cui regendo præeſſe
uellet. Aſcendit autem, non quòd ibi antea non fuerit, quippe qui erat ſem-
per in cœlis & in patre, ſicut pater in ipſo: ſed ubi carnem de uirgine aſſum-
ptam & clarificatam uiſibiliter in cœlum ſuſtulit, quæ antea ibi non fuerat.
Sedere ad dextram Patris, carnis aſſumptæ myſterium eſt, de quo Apoſto-
Philip.2. lus: Humiliauit (inquit) ſemetipſum, &c. oſtendens Chriſtum propter o-
bedientiam quam Patri præſtitit, uſque adeò in cœlo exaltatum, ut ſummam
reuerentiam exhibeant ei omnes ubique exiſtentes uel homines uel angeli.
quod ſi clarius explicare quis uoluerit, certum eſt, Dominum Ieſum obe-
dientiſsimum fuiſſe: cùm enim nullum uel ſacrificium uel aliquod maius, quo
Hebr. 10. Deus ipſe placaretur, eſſet: tunc dixit ipſe, Ecce ego uenio, mortem etiam
Pſal.39. turpiſsimam ſubiturus, quam & tulit. unde igitur ut hominem uerum exal-
tauit eum pater, & nomen eius: nomen quidem auguſtiſsimũ IESVS, eui-
Nomen Ieſus. denter poſuit: ut ſcirent dæmones, & fateantur ſe cum angelis & hominibus
Iacob.2. ei ſubiectos eſſe, & contremiſcant. Ergo credere debemus, Chriſtum Ieſum
uerum eſſe filium Dei. Exiuit enim ab ipſo ut patre, & uenit in mundum: &
conſummatis ijs quæ in terris geri oportebat, iterum ad patrem iuit, Rex i-
pſe excellentis gloriæ, Dominus item fortis & potens, qui in terris uiſus eſt
nouiſsimus eſſe uirorum, Eſa.53. Aequalis omnino patri ſuo, cum quo & ſpi-
ritu ſancto unus eſt Deus. Ibi eſt & uult eſſe aduocatus noſter perpetuus,
1.Ioan.2. quemadmodum & propitiatio fuit in omnibus noſtris periculis, & contra o-
mnes aduerſarios ac hoſtes noſtros, ut à malis omnibus eruamur, bonis'que
omnibus nunc & ſemper, poſtquàm mortale noſtrum induerit immortalita-
tem, perfrui poſsimus. Adeamus modò, ut Apoſtolus monet, cum fiducia
ad thronum gratiæ ipſius, Hebr. 4. Vt autem Chriſtus illud regnum non ſi-
bi ſoli uindicauit & adeptus eſt, ſed etiam omnibus diligentibus ſe, quemad-
modum ipſe dixit, Ego diſpono uobis regnum ſicut diſpoſuit mihi pater, &c.
Lucæ 22. Quæ ſic intelligere oportet. Delicias cœleſtes homo amiſerat per
peccatum, regno cœleſti protruſus: Chriſtus autem homo uerus, & Deus
uerus, per mortem quam iniuſtè tulit, recuperauit perdito illi, gaudia regni
priſtina, ut iam omnes piè in ipſo uiuentes abſque omni obſtaculo ingredi
queant æternaliter uicturi. Rediturum igitur Chriſtum dixerunt Apoſtoli,
id'que firmiter & certò credendum eſſe. Qui uenturus eſt iudicare uiuos &
Act.1. mortuos. Cùm eleuaretur Chriſtus in cœlum, dixerunt angeli: Sic ueniet,
quemadmodum uidiſtis eum euntem in cœlum. Quæ res plurimùm mo-
menti habere debet: cùm omnes ut clauus clauum trudit, ſic cedamus, non
tam prior aduentus cordi & curæ eſſe debet, quàm ultimus Domini Ieſu.
Qui enim modò mitis tranſijt, tunc diſtrictus rediet arbiter omnium, cùm ui-
delicet nouiſsimus erit dies & conſummatio ſeculi. Erit autem glorioſus iſte
1 Theſſ.4. aduentus, & maieſtate plenus, propter choros angelorum. Canet etiam
tuba, & mortui reſurgent, ut manifeſtentur ante tribunal filij hominis &
Dei, nullius perſonam reſpecturi. Apparebit autem in forma hominis aſ-
ſumpti, ad ferendam ſententiam tum de uiuis, qui tum ſupererunt, tum de
mortuis, qui iam antè fato ſunt defuncti: tunc igitur omnes homines, om-

nes an-

nes angeli, omnes quoque diaboli, ante tribunal ipſius ſiſtentur, eum'que intuebuntur. Et ipſe ſedebit, hoc eſt iudiciariam exercebit poteſtatem, omnia merita & demerita diſcernendo, ut ſeparentur agni ab hœdis, boni à malis, quod per angelos facturus eſt. Vt ſcilicet omnes uerè credentes, à calamitatibus & omnibus malis liberentur. quibus proinde dicturus eſt: Venite benedicti patris mei, electi ad obtinendam gloriam ſempiternam. Et ut pœnam æternam proferat ſuis aduerſarijs & peſsimis peccatoribus, nempe ut diſcedant in ignem æternum maledicti cum diabolo et angelis ipſius: qui & ibunt cum magno quidem eiulatu, in locum ubi nil niſi ſtridor dentium & fletus erit. O' quàm uerè dixit ſapiens: Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad do mum conuiuij. in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & uiuens homo cogitat quid futurum ſit: nimirum hoc, ut recipiat unuſquiſque prout geſsit in corpore ſuo, ſiue bonum, ſiue malum. O' diem illum, diem quidem calamitatis & miſeriæ, ubi nullus erit reſpectus perſonarũ, nec flectetur precibus ipſe Chriſtus, nec ullis corrumpetur muneribus, utpote iuſtus & iuſticiam diligens. Quis putas fidelis eſt ſeruus & prudens, quem cùm uenerit Dominus, inueniet uigilantem? certè ſi erimus exemplo uirginum parati, haud dubiè ſponſus, quem Chriſtum eſſe profitemur, ad iucundiſsimas ducturus eſt nuptias, ubi ſit lætícia nobis ſempiterna. Huc ergo animum intendite fideles, abiectis curis rerum terrenarum, & quæ citius dicto decidunt, ſi aliter bene conſultum uobis uultis. Porrò, cùm Apoſtoli induti eſſent ex alto, ſpiritu ſcilicet ſancto, de quo ſæpiſsime eis locutus fuerat Chriſtus, oſtendens illum uenturum ad perhibendum ueritati teſtimonium, & quomodo à patre proceſſurus mundum pleniſsimè inſtituere poſſet. Illi ſcientes hunc unum cum Patre & filio Ieſu Deum eſſe, omnino neceſſe eſſe teſtati ſunt ad ſalutem conſequendam, ut Spiritum ſanctum credant. De quo & ſcriptura nos inſtruat dicens: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Verùm ne hominum mentes uarijs intricarent opinionibus, atque illi irritarentur, expreſsius locuti ſunt, unum quidem eſſe Deum in ſubſtantia, ſed trinum in perſonis: ut Pater intelligatur, ex quo omnia tanquam principio creationis, ipſe autem ſine omni principio: Filius uerò, tanquam qui ex patre genitus, & quem pater ex nimia charitate, qua hominem dilexit, miſerit in hunc mundum per incarnationem, ipſum'que eſſe Ieſum Chriſtum: Spiritus ſanctus uerò, qui ex patre filio'que procedat, cuncta ſanctificans. Et hoc eſt ſecretiſsimum fidei Chriſtianæ myſterium: nec enim decet confundere perſonas, neque ſeparare ſubſtantiam. licet enim alia ſit perſona Patris, alia uerò Filij, & alia Spiritus ſancti, nihilominus tamen patris & filij & ſpiritus ſancti una eſt diuinitas, æqualis gloria, & coæterna maieſtas. Quapropter opera trinitatis indiuiſa ſunt, & miro eodem'que diuino modo ab omnibus fiunt opera omnium, ut cum Auguſtino loquamur: ſingulorum tamen opera dicuntur, quæ ad unamquanque eorum manifeſtantur pertinere perſonam. Quemadmodum ergo Deus pater per filium ſuum unigenitum mundum redemit, ex quo filius incarnatus eſt: ita eundem duxit in agnitionem Euangelij per Spiritum ſuum ſanctum. Hic ſpiritus ex cordibus lapideis uera carnea corda fecit, Ezech. 36. propellens errores ac tenebras, & infundens lumen ueritatis: docet credere ex Scripturis, & imprimit nobis eam fidem quæ nos Deo reddit acceptos, ad quem clamemus Abba Pater. Qui & renouator mentium eſt, earum'que uerus purificator, mediante ſanctiſsimo lauacro aquæ, ubi (ut Cyprianus ait) uerborum ſolennitas uiſibile celebrat ſacramentum: rem uerò ipſam Spiritus ſanctus efficit, plenitudinem gratiæ infundendo. Hinc aperiuntur aures audiendi diuina, & loquendi datur intellectus ea quæ Dei ſunt. Et chariſmatum dona largiuntur copioſè, nimirum

Matth. 25. — Eccleſ. 7. — Soph. 1. — Matth. 24. — Pſal. 32. — Athanaſius. — Auguſt. contra ſermonem Arrianorum. — Rom. 8. — Epheſ. 5.

timor Domini uerus, fortitudo aduerſus huius mundi mala, atque tribulationes, necnon nobiliſsimum illud donum, nempe charitas, de qua Apoſtolus: Charitas (inquit) diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis: ut ſcilicet mens noſtra erecta ſit in ſolum & unicum ſaluatorem Christum. Hoc ſpiritu ducente adire licebit patrem, quem Christus ſuo marte reconciliauit, qui idcirco pignus dicitur noſtræ hæreditatis. Veni ergo ſancte Spiritus, & reple corda fidelium tuorum, ut per te ſciamus patrem, noſcamus atq; filium, & te utriuſq; ſpiritum credamus omni tempore. Nam quid proderit Deum trinum & unum eſſe, niſi Deus ſit noſter, ac eſſe uelit, ac dare perpetuas manſiones poſt hanc uitam in regno cœlorum? Proinde ſancti uiri & diſcipuli Domini poſt hæc quoque docere haud hallucinati ſunt, Vnam eſſe Eccleſiam ſanctam, in qua una ſit fides & unum baptiſma: eſſe cœtum & multitudinem ſanctorum ac piorum hominum, qui ab iuſto Abel fuerunt & futuri ſunt uſque ad finem mundi. Deus etenim quamuis bonorum noſtrorum non indigeat, elegit ſibi tamen homines quoſdam pios, cum quibus ambularet, & à quibus coleretur iugiter. Pro iſta autem Eccleſia ſancta Christus Ieſus ſemetipſum tradidit uſque in mortem, ut exhiberet ſibi eam non habentem maculam neque rugam, &c. Propter certè promiſsiones patribus factas, iureiurando Abraham promittens ſe daturum ei, ut timore propulſo liberè ſeruiret cum omni poſteritate, ſuo quem hactenus coluiſſet Deo, &c. Huic Eccleſiæ ſanctæ ſpiritum ſuum paracletum & doctorem dedit Christus, per quem & illa collecta eſt in unitate fidei: per hunc gubernatur & conſeruatur, et quotidie per uerbum, & ſacramenta fit numeroſior. Adeſt quoque ei ipſemet Christus, ut uerus ipſius ſponſus, ſua nimirū gratia, qua ipſam defendit acerrimè atq; tuetur fideliter, & in ueritate. Nemo igitur ſaluari poterit, niſi qui eſt in horum credentium numero: idem ſentit, eandem fidem, ſacramenta, ſpem & charitatem profitetur. Nam unica eſt ſponſa Christi quā ſanctus Dauid probè cognoſcens: Odiui (dixit) Eccleſiam malignantium, Pſal. 25. Sic neque Iudæus, neque gentilis, neque hæreticus, aut peccator ullus ſeruatur, niſi cum illa Eccleſia in gratiam redeat, atque in omnibus cum illa ſentiat, faciat & doceat. Eamq; tam inexpugnabilē dixit Christus, ut nec inferorum portæ præualere poſsint aduerſus illam. Hæc quoq; ſi angelorum conſortium animaduerterimus, ſanctorum communio dici poterit. In reſurrectione nanque iuſtorum erunt omnes Deo dilecti, ſicut angeli in cœlo: ut ruina adimpleatur. Et quoniam diximus, ab Abel iuſto uſque in finem ſeculorum Eccleſiam illam ſanctam ex pijs ac iuſtis cōſtare, una erit tam uiuorum quàm uita defunctorum communio: unum corpus ſumus omnes in Christo, cuius ipſe caput. Qui ergo ad uitam futuri ſeculi præmiſsi ſunt, nobiliſsima huius Eccleſiæ membra dicuntur. Ipſi nanque Christi ueſtigia ſecuti, adepti ſunt repromiſsionē, ſed non plenā & abſolutā, Deo pro nobis melius aliquid (ut Diui Pauli uerbis utamur) prouidente, ne ſine nobis conſummarentur. Quos proinde pater cœleſtis ut filios agnoſcit & honorat. Et certum eſt, eos qui ſic recepti ſunt, miro deſiderio teneri ſalutis eorū cōmembrorū, quæ adhuc in terris uerſantur, ac militāt ſtrenuè ſub imperatore Christo, & proinde Deum pro illis exorare: Deū quoq; ſanctos illos adeò ſollicitos exaudire, & ſic nobis benefacere, &c. Meritò ergo uenerandi ſunt ſancti: at non ut noſtri Dei cōſtituantur, & fiant propter fiduciā quā collocemus in eos: ſed ut ſancti Dei homines, quorū intuentes exitū cōuerſationis, imitemur & fidem. Porrò ut nulli uſquā alibi ſalutem eſſe diximus, quàm in illa ſancta Eccleſia, pro qua Christus mortuus eſt, quemadmodum olim nemo ſeruabatur extra arcam illam, in quam Noe incluſerat Deus: ſic nullibi remiſsio peccatorū eſt q̄ apud eam. Vnde certiſsimè ꝓmiſerūt ſancti illi uiri remiſsionē peccatorū omnib. hanc

Marginalia: Rom. 5. — Ephes. 1. — Sanctam Eccleſiam catholicā. Ephes. 4. — Ephes. 5. — Conſtat illa ex bonis & malis, & dicitur Eccleſia largè: habet ſuos rectores qui repræſentatiuè Eccleſia dicūtur. at propriè pij & ſinceri Christiani Eccleſia ſunt: & hæc dicitur inuiſibilis eſſe. nouit enim Deus qui ſunt eius. — Ioan. 3. Qui nō credit, iam iudicatus eſt. — Matth. 16. — Matth. 22. — Sanctorum cōmunionem. — Auguſtin. — Bernard. — Ephes. 2. — Hebr. 11. — Eccleſia triumphans & militans. — Exod. 32. — Daniel. 3. — Hebr. 13. — Auguſt. lib. 3. contra epiſtolam Pelagij. — Ephes. 5.

hanc Eccleſiam ingredi uolentibus, Remiſsionem peccatorum: ut à pec-
catis abſoluerentur peccatores, quales erant omnes homines. Aquam effun-
di ſuper illos iuſsit Chriſtus mundam, & iuſsit baptizari omnes. Qui baptiſ- Mar. ult.
mus iuſtificationem contulit diuina ex uirtute, & ab omnibus inquinamen-
tis mundati ſunt. Verùm in hoc articulo non ſolùm pollicita eſt remiſsio cri- Originale peccatū & actuale.
minum, quæ in baptiſmate fit, ubi meritò paſsionis & uirtute Spiritus ſancti
omnia delentur peccata: uerumetiam poſt ipſum, quoties ingemiſcimus, &
peccata commiſſa confitemur. Sic enim habemus, Ieſum dediſſe Apoſtolis
Spiritum ſanctum, ut iſto mentes hominum à labe peccatorum ſanarent, red-
derentq; mundas, quando in ipſos ſufflauit, ac dixit: Accipite Spiritum ſan-
ctum, quorum remiſeritis peccata, &c. Ioan. 20. Quemadmodum autem illi
non niſi uerè pœnitentibus remiſerunt peccata, & baptiſmi ſacramentū con-
tulerunt, quod ex Actis liquet, dicente Petro: Pœnitentiam agite, & baptize-
tur unuſquiſq;, &c. cap. 2. ita ſine uera pœnitentia nullus ab illa Eccleſia reci-
pitur. Hinc quoq; claues Petro datæ, claues ſcientiæ & poteſtatis uocantur. Matth. 16.
Scire enim uerè debent, qui Apoſtolis in Eccleſiaſtico munere ſuccedere uo-
lunt, dignos in Eccleſiæ gremiū recipere, & excludere indignos: quæ ſenten- Hieron. ſuper cap. 16. Matth.
tia ſic lata utiq; firma eſt atq; rata apud ipſum Chriſtum. Vnde etiam noſtræ
conſcientiæ ualde erigi potuerunt, cuius exemplum exhibet quod olim ab i-
pſo Ambroſio factitatum nouimus, quando Theodoſium reiecit, ac anathe- Euſeb. lib. 9. cap. 29.
mate damnauit, propter homicidium perpetratum. Cùm autem iſtius pœni-
tentiæ modò uix ullum ueſtigiū appareat, omnino neceſſe erit ad prioris Ec-
cleſiæ formam recurrere. Sciendū ergo, quòd in illo magno cœtu, cùm eſſent
diuerſa uiuendi genera & uocationes (creſcente ſiquidem Chriſtianorum nu-
mero, alios alijs præeſſe neceſsitas ipſa cogebat, quo omnia ordine fierent ac
ritè) Exhortabantur igitur ſinguli per Eccleſiæ miniſtros, ut ſuam uitā & mo- Actor. 6. & 20.
res ad doctrinam Euangelicam conformarent. Cùm uerò (ut eſt lubricum hu-
manę uitæ iter) ſecus ſeſe plures gerebant, & eſſent publicè criminoſi, impuri,
contentioſi, & Eccleſiæ ſcandalo: tunc ab ijſdem miniſtris uirtute clauium, & Excommunicatio.
poteſtate à Chriſto tradita, illi à communione & ſacris arcebantur, donec reſi-
piſcerent, facta exomologeſi & caſtigatoria pœna. Quibus deinceps publicè
delinquentibus, & poſtmodum publicam pœnitentiam agentibus, à præpo-
ſitis iuxta Domini uerbum remiſsio promittebatur delictorum, & gratia: rur- Cauſę penſandæ ſunt, ait Gregorius, ne dicatur: Mortificabant animas, quæ non moriūtur, &c.
ſumq; recipiebantur iſti in gremium matris, hoc eſt Eccleſiæ. Huius quidem
rei exemplum ſit pius antiſtes Ambroſius, qui Theodoſiū imperatorem ex-
communicatum à ſe, & flentem, atq; in Eccleſiam ut reciperetur ſuppliciter
poſtulantem, non reiecit, ſed ut pœnitentem recepit, nullius in hoc certè per-
ſonæ reſpectum habens. Iam autem longè diuerſum apparet. uidemus enim Ezech. 13.
ubiq; crimina deterrima in populo inualeſcere, & neminem caſtigari: unde Crimina deterrima.
periculoſum, & periculum, niſi reaccipiat mater Eccleſia ſuam uirgam, ne de-
terior fiat quàm fuit olim in gentilitate, cùm nondum nominatus eſſet Chri-
ſtus. O' igitur paſtores, qualem reddituri eſtis rationem olim pro ouibus ue- Ezech. 3.
ſtris, & Chriſti ſanguine redemptis? profectò, ni falſa atq; ficta omnia, durā, Hebr. 13.
imò duriſsimam. Porrò hic articulus aliàs ſummè nos conſolatur, omniq; ſua-
uitate plenus eſt, dum peccatorum conſcientias mirificè erigit: ſic enim intel- Vnde rectè dānati ſunt Nouatiani, negantes hunc articulum, &c.
ligunt ſe à peccatis abſolutos, Eccleſiæ item reconciliatos, & Chriſtum ſibi
propitium atq; miſericordem habere, atq; placatum. Atqui ut demus licet pu-
riſsimum uel ſanctiſsimum in his terris hominem, tamen in puluerem eum
abire neceſſe eſt, dicente Propheta: Quis eſt homo qui uiuet, & non uidebit Pſal. 88.
mortem? Hinc ſancti Apoſtoli ſanxerunt, & docuerunt credendam Car-
nis humanæ reſurrectionem: Hoc eſt, ſtatuto quodam die, omnipotentia Carnis reſurrectionem.
Dei, omnem carnem quæ mortua eſt, computruit, & uarijs modis conſum-

Ioan.5. pra eſt, reſuſcitandum, ſicut in uitam redeat, perpetuò deinceps permanſura
1.Cor.15. incorruptibilis & immortalis. Vnicuique autem animæ non extraneum cor-
Iob 19. pus, ſed ſuum quod habuit prius reparabitur, ut poſsit caro cum anima ſua uel pudica coronari, uel impudica puniri. Quæ quidem uirtus huius reſurre-ctionis erit, quemadmodum dicit Scriptura: Et qui bona ſecerunt, carnem ſubiugantes in obedientiam ſancti Spiritus, ibunt in uitam æternam, angelis
Matth.22. in cœlis aſſociandi. Qui uerò malè egerunt, carnis deſideria ſectando, ibunt in ignem æternum, ut cum dæmonibus pœnas ſempiternas luant. Hic autem neminem pium mouere debet, quod effutiunt hæretici atq; infideles, ut Manichæus & Valentinus, & Epicureorum ſquamæ, dicentes: Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quando eius opus erit, qui in principio creauit ex nihilo cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. ſufficiant nobis ſan
Cap.26. ctiſsimorum & Spiritu ſancto inflatorum hominum teſtimonia: Eſaiæ uideli
Cap.12. cet, Danielis, & omnium Apoſtolicorum uirorũ, & haud minimi D. Pauli. Quid quæſo eſſet uerbum Dei, quod annunciatum eſt mundo, & prædicatur quotidie? ad quid etiam conducerent Sacramenta? cultus item quid eſſet diuinus, necnon inculpata & ſancta uita, & crucis onus? Quid hæc omnia prodeſſent homini, ſi non ſequeretur reſurrectio in uitam immortalem? Meritò certè dicerent pij, ſeſe miſerabiliores eſſe omnibus hominibus. Cùm igi-
1.Cor.15. tur reſurrectio certa futura ſit, uerbum quod annunciatur nobis dicit mercedem eſſe in cœlis piorum hominum: utq; eo ueniamus, ſanctificant nos ſacra
Matth.5. menta Eccleſiæ. eapropter colimus quoq; pietate ipſum Deum, obſeruando
Ioan.14. illius præcepta: nec cunctamur uarias & multas ſuſtinere tribulationes, pro-
Matt.22.
Actor.5. pter eius nomen longè auguſtiſsimum. Hinc etiam gaudent iuſti, & leuant corda atq; capita ſua ad eum ſemper qui ſurſum eſt, ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulantes, donec cum Chriſto induta immortalitate uiuant in ſempiternum. Idcirco ſancti Apoſtoli poſtremo loco docuerunt poſt generalem omnium hominum reſurrectionem,

Et uitam æternam. Vitam æternam futuram: ut iuſti in perpetuum uiuant in regno cœlorum. Vnde ſi rem bene conſideramus, uita noſtra præſens, potius mors quàm ui-
Iob 13. ta dicenda erit. ſiquidem homo natus de muliere, repletur multis miſerijs, & cuncta ſubiacent uanitati. Et uidemus hîc per ſpeculum in ænigmate, id eſt
Lucæ 12. de Deo imaginem obſcuram, & ſimilitudinem ualde imperfectam: cùm autem uenerimus in cœlum, clarè & nudè uidebimus diuinam eſſentiam. quod (dicente Propheta) lætitia ſempiterna erit. Ergo perfectè Deum cognoſcere, & intueri gloriam ipſius, uita æterna eſt. Ioan.17. Proinde exultate iuſti, & gloriamini omnes recti corde: qui hîc in terris per uarios caſus & tribulatio-
Apoc.7. nes multas tentamini, illic cum Chriſto regnabitis in æternum: qui abſterget omnem lachrymam ab oculis ueſtris, & mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, nec etiam ullus dolor, quæ omnia mortales multum uexant ac perturbant: ſed noua omnia, & ea glorioſa iucundiſsimaq;, ut tale quid nunquam nec oculus uiderit, nec aſcenderit in cor hominis, auris quoque
Eſa.64. non audierit ulla. Omnes idcirco ſedulò ac diligenter Deum deprecari de-
1.Cor.2. bemus, ut detur nobis fide expectare coronam iuſticiæ, & inueniri inter eos qui reſurgent in uitam æternã. Atq; hoc eſt quod additur, Amen: id eſt, certa ſunt, & ſine dubio ſic euenient. Poſtquam autem ſanctiſsimi illi uiri ad hoc principaliter miſsi, quo regnum Dei annunciaretur mundo, & ſalus eſſet cunctis gentibus, Eſa.49. fundamentum fidei Chriſtianæ in cordibus fideliũ compoſuerant, ita ut illi uerè ſcirent quid'nam de Deo uerò, uiuo & ſancto, atque quem miſiſſet Ieſu Chriſto, eſſet ſentiendum: ſubſequenter docentes dixerũt operæpreciũ eſſe, & ad hominis cuiuſq; ſalutem requiri, ut hãc fidem in Deũ conceptam, poſthac exterius exerceat atq; oſtendat operibus pijs, & ueræ charitatis,

charitatis. Quoniã hiſtorica fides neminem ſaluet: ſic enim dæmones quoq; Iacob. 2.
credant, & contremiſcant, qui tamen detrudendi in perpetuam damnationẽ
erunt, ut de ipſis Petrus dixit. Cùm autem Deus ſpiritus ſit, ſumma Dei ue- 1. Pet. 2.
neratio ex ſpiritu hominis proficiſcitur, nimirum oratione: oratio enim nihil Ioan. 4
aliud eſſe dicitur, quàm eleuatio mentis in Deum. Enimuerò pia mens homi- Oratiõ.
nis Chriſtiani, recolendo innumera beneficia ipſius Dei erga humanum ge-
nus, admiratur talem maieſtatem, eoq; rapitur tota, ut ex intimis cordis uiſce-
ribus hanc adorare geſtiat, eiq; aſsiduas agere gratias: ſicut uidere eſt in Daui
de, qui Propheta magnus ut fuit, ita cumulatiſsimè prædicauit oratione ma- Pſal. 116. 105.
gnalia Dei. Vt interim omittamus gentes, Scytbas, & alios idololatras, qui 106. & ferè ubique in ſuis
ſuos quos falſò crediderunt Deos, orationibus item uenerati ſunt. Et quòd Iu Pſalmis.
dæis peculiariſsimum fuit orare ad Dominum Deum ipſorum: quemadmo-
dum de Abraham legimus, orationibus Deum ſalutante, & Moſe atque alijs. Gen. 20.
Nos enim multo magis decet colere eum quem habemus beneficẽtiſsimum Exod 32.
patrem, ſummeq; uenerari, quàm alios omnes homines, ſiquidem maiora do 1. Reg. 1.
na percepimus. Scientes ergo Apoſtoli de nobis dictum eſſe à Domino, Ve Ioan. 4.
niet hora quando ueri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & ueritate: ſta
tim à iacto fidei fundamento, eam orandi formam tradiderunt, quam ipſi à
magiſtro ſuo Chriſto didicerant, ſuccinctam quidem, ſed in qua omnino ni- Matth. 6.
hil deſiderari queat.

In orationem Dominicam, commentarium.

DEus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam condidit, in mente Oratio Dominica.
quidem quam arbitrij libertate, ſapientiæ luce, & innocentiæ pulchritu Eccleſ. 7. & 17.
dine, ac participatione ſuæ diuinitatis, mirificè decorauit: ut eſſet perfectus in
ſcientijs & uirtutibus & iuſticia originali, qua omnia obediebant rationi: utq;
ſecundum animam capax Dei per cognitionem & amorem: breuiter ut eſſet
in gloriam Dei ſui creatoris. Et quoniam Deus homini arbitrij libertatem in-
didit, adiecit quoq; mandatum, relinquens illum in manu conſilij ſui, ut ſi uel-
let, poſſet per acceptam & aſsiſtentem gratiam & uim Spiritus ſancti, man-
datum ſeruare, & imaginem in qua conditus erat, incontaminatam cuſtodi-
re: et ſi nollet honorem ſuum amittere, & uitam æternam morte commutare,
iuſticiam illam cõſeruandi dedit homini Deus liberum arbitrium, & plenam
poteſtatem. Appoſuit ignem & aquam, hoc eſt gloriam & mortem, & in po- Eccle. 15.
teſtate hominis fuit extendere manum ad quod uellet, quod placeret ei. Et ec
ce callidiſsimus tentator ſatanas, ipſe inuidens homini beatitudinem eam,
aſtu & callida perſuaſione ipſum circumuenit, eoq; ueſaniæ adegit, ut tranſ-
grederetur mandatum Domini Dei ſui. Quæ tranſgreſsio protrudit nobiliſ- Gen. 3.
ſimum hominem in terram miſeriarum & calamitatis. Sic enim Scriptura di-
cit: Dixit Deus ad Adam: Quia audiſti uocem uxoris tuæ, & comediſti de li-
gno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta igitur ſit terra in ope-
re tuo, &c. Et homo amplius in paradiſo uoluptatis eſſe non potuit, ſed pro-
ſcriptus eſt in hanc uallem lachrymarum, in qua ſuum in Deum peccatum
& temporaliter lueret, & pœnæ æternæ obnoxius foret. Quia uerò ex Adam Rom. 5.
illo omnes naſcimur, fit ut peccatum intret ſingulos, & per peccatum mors,
iuxta Apoſtolum, ſintq; lachrymæ hominum, atque miſeriæ, quas patiantur:
quemadmodum Scriptura docet, cùm inquit: Cuncti dies hominis dolori- Eccle. 2.
bus & ærumnis pleni ſunt, nec per noctem mente requieſcit. Et rurſum,
Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs: & Iob 14.
alia. Quamobrem Dominus Ieſus, haud aliter quàm fidelis pater ſolet, fi-
deliter præmonet diſcipulos tantæ calamitatis, ut eam conſtanter ſuſtine-
ant, memores quòd & ipſe huiuſmodi perpeſſus ſit: Confidite (inquit) Ioan. 16.
quia ego uici mundum, inde nemo animum deſpondere iuſtè poteſt,
quaſi

quaſi ſuccumbere nos oporteat: omnem ſiquidem preſſuram in ipſius uirtute ſuperaturi, qui eſt pax noſtra, uirtus, & fortitudo. Bene itaque dictum eſt, Cõfidite: quaſi dicat, Ego caput ueſtrũ uici mundũ, quin & uos membra mea per me uincetis. quam conſolationem animo ſic conceptã, Apoſtolus & alijs
Rom.8. patefecit, commendans eam, atque dicens: Si Deus nobiſcum, quis cõtra nos? ipſe nos dilexit, & traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Eſt & calamitatis humanæ alia quædam ratio: nempe ut probemur ad patientiam, & ſic maiorem mereamur in cœlis mercedem. Vnde Apoſtolus: Nemo (ait) coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Et ad
2.Tim.2. ſuum Timotheum: Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: fidelis ſermo, ſi cõmortui ſumus, id eſt, ſi mœſtis in rebus illi ſocij erimus, conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, conregnabimus quoque. Huc autẽ prouocamur pulcherrimis exem
Gen.41. plis. Non'ne Ioſeph ſeruitute & carcere diu tribulari ſuſtinuit patienter, quo ſuum Deum coleret? ſicque factum eſt, ut longè glorioſius ſub Pharaone ſubli-
Iob 1. maretur. De Iobo decantatiſſimum eſt, quantis anguſtijs diuexarit eum dæmon, nec tamen à Deo receſsit. Scidit quidem ueſtimenta ſua corruens in terram, ſed adorauit uiuentẽ in ſecula, & dixit: Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, nudus recedam: Dominus dedit, Dominus abſtulit. quem idcirco Deus deinceps reſtitutis omnibus duplo, 140 annis in omni gaudio conſerua
Tobiæ 12. uit. Sic Tobiam circundederunt gemitus ac tribulationes, eo quòd Domino Deo placeret. Dixit enim angelus: Quia acceptus eras Deo, neceſſe erat ut tentatio probaret te, cæcitate igitur in exilio laborare te permiſit. Nec aliter accidit pleriſque alijs, licet Deo chariſsimis, quos ipſe tribulari paſſus eſt, quo
Pſal.90. glorioſiores poſthac redderentur. quemadmodum ſcriptum eſt: Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Proinde non eſt timendum in ulla tribulatione. Atque eos multum errare neceſſe eſt, qui idcirco uel colunt Dominum, ut temporali quiete & carnis uoluptatibus perfruantur: uel murmurant procellis ingruentibus, quaſi nihil mali meriti ſint: uel quaſi Deus eorum ſit oblitus. Meminiſſe oporteret potius, nos ad præſentis uitæ bona nõ eſſe fa
2.Tim.3. ctos, ſicut Apoſtolus docet: Omnes (dicens) qui piè uolunt uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Et Apoſtoli inuicem conſolationem præſtantes: Per multas tribulationes (aiebant) oportet nos intrare in regnum cœ-
Actor.14. lorum. Nec ipſe Chriſtus aliter bona nos accepturos dixit, quàm ſi maledi-
Matth.5. ctiones ſuſtineamus, quando inquit: Beati eſtis, cùm maledixerint uobis homines: gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Quare ſiniſtrè mihi uidẽtur iſti rem omnem intelligere, qui gaudijs delectantur huius mundi, ibique pedem figunt: nec enim hîc habemus manentem ciuitatem. Alia manet pios ac fideles ciuitas & manſio, nimirum in cœlis: quæ tanta eſt, ut non ſint condignæ paſsiones huius temporis ad eam. Verè igitur Chriſtianus omne gaudium exiſtimabit, ſi ceciderit in uarias tentationes: non conturbabitur, imò in ſpiritu glorietur: quoniam dignus habitus ſit pro nomine Ieſu contumeliam pati. Nec eſt quod putet ſe non poſſe ſuſtinere. Fidelis enim Deus eſt, qui non patitur nos tentari ultra id quod poſſumus, imò
1.Cor.10. facit prouentum unà, ut ſuſtinere queamus. Dormit aliquando Chriſtus in
Cantic.5. naui, quando tentationes permittit, ſic tamen ut cor ſuum uigilet, iuxta Scripturam: Videtur quaſi nõn uideat, qui tamen omnia conſpicit, coram cuius
Hebr.4. oculis omnia nuda & aperta ſunt. Quoniam autem ſcimus, quicquid harum eſt rerum euenire cacodæmone procurante, ut ſunt calamitates & uaria mundi mala, quibus oppugnamur: admonemur, uitam hanc noſtram peregrinationem eſſe ad patriam, & beatitudinem, ne detineat nos dulcedo uel amœnitas uitæ, quo minus ad illam concedamus. Sunt igitur morbi, luctus,

aduerſaq; multa, quibus excitamur ut concupiſcamus requiem, & finem iti-
neris. Meritò autē inſtruendi ſunt pugiles illi, quo pacto ſeſe gerere debeant,
et cum hoſte omnium ſæuiſsimo conſerere manus. Enimuero aduerſitatibus
undecunq; ſurgentibus non aliò quàm ad Dominum fugere debemus, nec
quam ab illo opem ne deficiamus depoſcere: ſiquidem ille ſolus poſsit ac ue-
lit nos recipere. Poſsit, quia Dominus omnium potētiſsimus, Rex regum &
Dominus dominantium, in cuius manu ſunt omnes fines terræ, è qua nemo
eruere poteſt, cùm ubiq; ſit. Si aſcendero in cœlum, ait Propheta, tu illic es: ſi
deſcendero ad infernum, ades. Velit autem, quia pater noſter, quos adeò di- Pſal.8.13.
ligit tanquam uerus pater uerum affectum habens, ut omnem noſtram cau-
ſam ſuam eſſe putet: & proinde per ſuum filium dixerit, Venite ad me omnes
qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Matth.11. Huius autem ple-
na ubiq; eſt ſacra Scriptura, ubiq; exemplis ſcatēs: ut de Ioſaphat nobiliſsimo
rege, qui cùm cognouiſſet maximam multitudinem Moabitarum & Ammo
nitarum contra ſe uenire: congregato uniuerſo cœtu in medio ſtetit, & dixit:
Domine Deus patrum noſtrorum, cùm ignoramus quid agere debeamus,
hoc ſolùm habemus reſidui, ut oculos noſtros ad te dirigamus. Et uidit præ-
ſentem ſibi Dominum, cùm illi mutuis uulneribus, & ſtrage mutua cecide-
rint. 2. Paral. 20. Idem uidere eſt in Iudith, ubi Scriptura dicit: Holofernes dux Iudith 7.8.
Nabuchodonoſor, cùm aſcenderet contra Bethuliā, filij Iſrael unanimes pro- & 9.
ſtrauerunt ſe coram Domino Deo, orantes ut oſtenderet miſericordiā ſuper
populum ſuum. Quid autem? Nónne ſaluauit eos Dominus de manu inimi-
corum ſuorum? Igitur omnes illos errare neceſſe eſt, qui in diuitijs & copijs
militum fidunt. Qui confidit in diuitijs (ait Scriptura) corruet. Prouer.11. Et
alibi: Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum.
Hier.17. Hinc licet Hiericho ciuitas eſſet munitiſsima, tamen quia non niſi hu
manis fulciretur pręſidijs, corruit. circumeuntibus enim eam filijs Iſrael, lapis
ſuper lapidem murorum non remanſit, ſicq; oppugnata fuit. Ioſue 6. Eodem
modo graſſante peſte, uel omni morborū genere, neminem alium quæramus
adiutorem niſi Dominum Deum, præſertim cùm ipſe dicat: Ego occidam, &
ego uiuere faciam, percutiam & ſanabo. Eſa. 46. Et Eccleſiaſtes: Fili, in infirmi
tate tua ne deſpicias teipſum, ſed ora Dominum, & ipſe curabit te: quando-
quidem ipſe ſolus eſt, qui uitæ & mortis poteſtatem habet. Eccl.38. Errant igi
tur & illi qui morbis correpti, magos uel ariolos conſulunt. Leuit.19. Non de-
clinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos.
Et capite ſequenti: Animam quæ ad illos declinauerit, interficiam ego de Leuit.20.
medio populi ſui, &c. Quia ergo Ochoſias ægrotans miſit nuncios in Acca-
ron, & conſuluit Beelzebub, à Propheta correptus uita functus eſt. 4. Reg.1.
Non enim niſi ad nos probandos omnia ferè eueniūt: permittit hoc uel illud
fieri Deus, ut agnoſcat utrum diaboli illecebras deſpiciamus, & ualeat apud
nos uera Dei promiſsio. igitur ſuſquedequè ferēda ſunt (ait) ſi quæ immittun
tur aduerſa, & præſertim ægritudines. Equidem morbis adhibendas medici-
nas uel inde patet, quod Eccleſiaſtes ait: Honora medicum propter neceſsi- Eccle.18.
tatem. medicinam enim creauit Deus de terra in ſalutem hominum. Accedit
etiam quod de Tobia ſcribitur, quomodo à Raphaele angelo edoctus, de pi Tob.6.
ſce medelam confecit. His ita ſeſe habentibus, tum doctis tum pijs multū di-
ſplicet, quòd cum ſanctis eò res redijt, ut ferè nullum morborum genus ſit,
quin habeat ſuum medicum in cœlis: quemadmodū de Valentino, Rocho,
Barbara, atq; alijs diuis patet. Enimuerò uenerandos eſſe ſanctos quis ſanæ
mentis neget? at hoc modo minimè uenerantur, imò contriſtantur, quemad-
modum dilucidè docet D. Auguſtinus in Sermone de Paſtoribus: Noli (in- Auguſt. in lib.
quit) putare iniuriam te facere montibus, quādo dixeris: Auxilium meum à de Paſtor.
Domino;

Domino,&c. Ipſi montes hoc tibi clamant,ſic magis fauebunt. Si in ipſis ſpē
tuam poſueris,contriſtabuntur. Ex quibus intelligere poſſumus, uenerādos
ſanctos propter imitationem, & non adorādos propter religionem. Notum
eſt quidem,ad monūmenta martyrum pulſos fuiſſe morbos, dæmonesq; ru-
giſſe:at nimirum quo Chriſtus fidem ſuorum incenderet,& eos ad imitatio-
Cyprianus. nem ſanctorum prouocaret. Fides,inquit Auguſtinus,erat in cordibus exul-
Chryſoſt. tantium (cùm Eccleſiam in miraculo ad memoriā beati Stephani facto plau-
Hilarius. Auguſtin. dentem refert) pro qua Stephani ſanguis effuſus eſt. Solet quoq; Deus non-
nunquam fame ac inedia nos uel probare,uel ad meliorem frugem reuocare.
Et hîc tutiſsimum eſt,ut neminē alium accedamus, quàm eum qui aperit ma-
Pſal.144. num ſuam,& implet omne animal benedictione.ad quem Propheta ait:Ocu
li omnium in te ſperāt Domine,& tu das eſcam illorum in tempore opportu-
Pſal.45. no. Et alio loco remittēdo nos ad Dominū illum cœlorum, inquit:Iacta cogi
tatum tuum in Domino,& ipſe te enutriet. Et quid multum his opus eſt,cùm
Chriſtus noſter exemplo uolatiliū nos ſoletur:Non'ne pluris (ait) eſtis uos?
quærite primùm regnum Dei,& iuſticiam eius,& hæc omnia adijcientur uo
bis. Matth.6. Errant igitur qui per phas & nephas undiq; bona corradūt,con
tra proximi charitatem:ac timent ne egere oporteat. quaſi noſtra tantum in-
duſtria,ac impenſis laboribus,uitæ huius ſuſtentatio paretur: & nō potius di
Gene.15. uina prouidentia,ac benignitate. Porrò quemadmodum olim Deus per ua-
Exodus & rios caſus,& multa pericula,populum Hebræorum, iuxta promiſsionem, in
Ioſue. terram lacte ac melle fluentem introduxit:ita ſanè Chriſtus ſuos,quos ſangui
ne redemit proprio,in terram ueram promiſsionis,hoc eſt cœleſtem illam pa
triam adducit. Nam licet Chriſtus è cœlo ueniens, animæ damnationem tule
rit,patri per mortē nos reconcilians:ac reſtituerit priſtinæ perfectioni, ut ſci-
licet adiuuante nos diuina gratia Spiritus ſancti,ueram ac uiuam Dei noticiā,
& rectum de rebus iudicium habeamus,propter fidem in Chriſtū,item amo-
rem & obedientiam erga Deum: tamen manet in nobis grauis infirmitas, &
corporis calamitates:quæ uelut pediſſequæ,unicuiq; adhærent, plerunq; ob
id,ne hîc figamus pedem:ſed eò contendamus, quò ipſe Chriſtus ſedet in glo
ria patris:ſicq; finem huius itineris cōcupiſcamus, ut adueniat regnum patris
noſtri,ubi amplius nullus ſit dolor,ſed lætitia ſempiterna. Quis autem non ui
det modò,quàm iactemur fluctibus atq; procellis? Ecce enim Getarū in nos
ſæuit truculentiſsima immanitas,ſatana mirum in modum ſæuiente ac procu
rante. Deinde, omnium hominum pedes ueloces ſunt ad currendā uiam in-
iuſticiæ. Ecce diſsidia:prouincia prouinciam,ciuitas ciuitatem, uicus uicū ho
Dan.13. ſtiliter inſectatur, ita ut meritò cum Suſanna caſtiſsima coniuge dicere quea-
mus, Anguſtiæ ſunt nobis undiq;. Sēpiternis iſthæc lachrymis tingenda ſunt,
& præſertim quòd hæc lamētabilis calamitas nemini, uel pauciſsimis eſt cor-
di: cùm tamen omnes nos mortales ſciamus, & apparituros ante tribunal ſtri
2.Cor.5. ctiſsimi iudicis Chriſti, qui proinde dixit: Quid prodeſt homini ſi uniuerſum
Matth.16. mundum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentum patiatur? In hoc autem re-
rum turbulētiſsimo ſtatu,uaria tractari uidemus: maior pars ſpem conceptā
in neſcio quos collocat homines, uel doctos,uel potentes: mihi autem recti-
us rem ipſam conſideraſſe uidentur,qui rectà ad ipſum Deum cōfugiendum
Pſal.120. eſſe ſuadent:ipſe enim (dicente Propheta) non dormit,neq; dormiet:in hoc
mittens ſuum filium,ut adiutor eſſet nobis in tribulationibus conſtitutis: un-
de nunquam ceſſauit inuitare quoſcunq; ille filius,ac dicere: Venite ad me o-
Matth.11. mnes qui laboratis,ego reficiam uos. Venit enim filius hominis quærere, &
Lucæ 19. ſaluum facere, quod perierat. Quid igitur cunctamur? cur non magis,ac citiſ-
ſimè,accedimus thronum tam pijſsimi patris? orantes ac deprecantes ut exur
gat,atq; imperet mari & tempeſtati,ſua nos gratia confortet, pacem ac tran-
quillitatem

quſſitatẽ tribuat. Crebreſcentibus tribulationibus quem (quæſo) poteſt homo ad accipiendum conſilium prudentiorem inuenire, quàm Chriſtum? Ipſe maius abſtulit, quare non minus poſſet? Factus eſt propitiatio: & hoc modo aperuit nobis regna cœlorum. Nunquid deſtituet ſuos in hoc mundo tribulatos? cùm dicat: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Idcirco *Mat. ult.*
recta incedemus uia, ſi aſsiduis precationib. ipſum compellabimus. Sic etenim priſcos factitaſſe comperimus, cùm adhuc ignoraretur quodammodo Chriſtus. Nam de Ioſaphat compertum eſt, quomodo cum populo ſuo clamauit ad Dominum, & propheta dixerit: Nolite timere, non enim eſt ueſtra pugna, ſed Dei: confidenter ſtate, & uidebitis auxilium Domini ſuper uos. 2 Paral. 20. Sic Iudith, Iudith 9. Sic Dauid, qui cùm uidiſſet angelum cędentem populum, rogauit Dominum, & dixit: Ego ſum qui peccaui, & ego iniquè e- *2 Reg. 24.*
gi. Et placato hac oratione Domino ceſſauit peſtilentia. Nec aliter ſeſe oſtendit Dominus Ezechiæ ægrotanti. nam cùm introiret ad eum Eſaias, ac diceret, Diſpone domui tuæ, quia morieris: ipſe deprecatus eſt Dominum, & obtinuit uitam ſuam, ita ut prorogaretur ad quindecim annos, Eſa. 38. Gratius itaq; nil nobis oratione eſſe debet. Cæterùm quod quidam hîc obijciunt, facilis & in promptu diluendi modus eſt: non enim oramus, quaſi Deum inſtruere uolẽtes, quid facto ſit opus: quoniã probè ſcimus ipſum omnia noſſe, & quid opus ſit nobis, antequã petamus. Mat. 6. ſed ut illi tribuamus tãquam Domino timorem, ſicut iubet Pſalmiſta, cùm inquit: Seruite Domino in ti- *Pſal. 2.*
more, & exultate ei cum tremore. Deinde ut ei ueluti patri noſtro deferamus amorem, quem lex præcipit, dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto *Leuit. 19.*
corde tuo, ex anima tua tota, totiſq; uiribus. Et ideo dixit Chriſtus diſcipulis: Petite & dabitur uobis, quęrite & inuenietis. Et Acta illorum ſic habẽt: Re- *Luc. 11.*
uerſi ſunt Hieruſalem, & erant perſeuerantes unanimiter in oratione, cap. 1. Et *Act. 1.*
iterum: Orantes cum ieiunio, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt. cap. 14. Sunt & nonnulli, qui abſolutam neceſsitatem credentes, cum neſcio quibus ethnicis prorſus orationem fruſtraneam eſſe contendunt. Quibus ut minimè aſtipulatur Euſebius, ita inter cætera illorum errorem his uerbis conuincit: Deus (inquit) præuidet & præordinat hæc uel illa certò dare: tamen uult à nobis neceſſaria rogari, ut orando ipſum cognoſcamus eſ- *Act. 17.*
ſe unicum Dominum in quo (docente Apoſtolo) uiuimus, mouemur, & ſumus: & nobis omnia ab eo, nos uerò nihil prorſus ſine eo, nec eſſe, nec habere, &c. Equidem D. Paulus optimè nouit (ſiquidem ſpiritum Domini habebat) quàm omnia eſſent in poteſtate Dei ſita: tamen ſcripſit Romanis, atque efflictim petijt, illorum ſupplicationes: Obſecro (inquit) uos per Dominum Ieſum, ut adiuuetis me, in orationibus ueſtris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, &c. Sciamus igitur, quoniam ſemper oportet orare: quod ut liquidò patet, ita qualem orationem eſſe oporteat, attendendum eſt, quò grata ſit atq; Deo accepta: multi enim petentes nil accipiunt, eo quòd malè petant. Primùm omnis oratio debet eſſe humilis, iuxta illud: Reſpexit *Pſal. 102.*
Deus in orationem humilium, & nõ ſpreuit preces eorum. Enimuerò cogitanda eſt tanti principis maieſtas, quem oraturi accedimus, & conferenda cum noſtra humilitate, exemplo Abrahami dicentis: Loquar ad Dominum *Gen. 18.*
Deum meum, cùm ſim puluis & putredo. Deindè meminiſſe etiam oportet, non linguam eſſe quæ precetur, ſed mentem. Quòd ſi mens aliud agit, quæcunq; uerba lingua pronunciet, nihil oras. Idcirco Dominus præcepit, ut oraturi ſecedamus prorſum in nos ipſos, in altiſsimum mentis noſtræ ſilentium, ubi ſecluſis omnibus, in ſolum Deum oculum mentis noſtræ dirigamus. Tu autem (inquit) cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito. Matth. 6. Et alio loco: Veri adoratores adorabunt

Deum in ſpiritu & ueritate, quia Deus ſpiritus eſt. Demum magna inſte
Ioann.4. petitioni fiducia, oportet ut non dubitemus, quin uelit ac poſsit facere, quod
benè petimus. Sic enim ait: Omnia quæcunque petieritis credentes, acci-
pietis. Vbi credentibus firmiter petita ſe daturum promittit: Matth.21. Hinc
ſancti Apoſtoli omnem reiecerunt diffidētiam, procul à finibus ſuis. D. Pau-
lus fratribus in Chriſto pontificem Chriſtum depingens: Adeamus, ait,
cum fiducia ad thronum gratiæ ipſius, &c. Hebr.4. Et Iacobus poſtulandam
ſapientiam eſſe ſuadet, ſic tamen ut fide quis faciat, nihil hæſitans. Iac.1. ut ſci-
Iacob.1. licet credas eum ſolum eſſe, qui nos poſsit cōſeruare, & huius mundi peſsima
uertere in bonum: ſolus potens Rex regum, & Dominus dominātium, ſolus
habens immortalitatem. 1 Timoth.6. Sed cùm ſcriptum ſit, quia peccatores
Ioann.9. Deus nō exaudit, imò pereunt illi à facie Dei, ſicut cera fluit à facie ignis (iux-
Pſal.76. ta Prophetam) neceſſe eſt, ut in primis peccatorū noſtrorum nos pœniteat,
Luc.18. atq; cum publicano noſtrā ſic exordiamur orationē: Deus propitius eſto mi-
Eſa.59. hi peccatori. Peccata, ait ille, diuidunt inter Deum & nos. Cùm autem beni-
gnus & miſericors ſit, cōuerſis nobis reuertitur & ipſe, ut nō pereamus. quod
quàm certum ſit atque uerum, ſi quis uidere cupit, legat quæ de Ninuitis ſcri-
pta ſunt Ionæ 3. etenim clarè patet, mutatis ijs & Deum ſuam mutaſſe ſenten-
tiam. Ex quibus omnibus tantum colligere potes, ut à uera & ſyncera ora-
tione abeſſe debeat Phariſaica illa præſumptio & ſuperbia: nam eam Deus
odit, qui ſuperbis reſiſtit, & humilib. dat gratiā. Quapropter tutius eſt in ope
ribus, quātumuis bonis & eximijs, metuamus: utq; innitamur ſoli miſericor-
diæ Dei, eiusq; omnium exactiſsimo iudicio. Porrò ut Paulus apoſtolus Ie-
ſu Chriſti, negat nos ſcire quemadmodum orandum ſit, & quid petendum à
Deo (uerſamur enim in maxima ignoratione tum diuinæ naturæ, tum noſtri
ipſorum, & rerum futurarum) itaq; metientes Deum ex nobis ipſis, ſæpenu
mero maieſtatē illam infinitā adimus haud aliter, quàm ex noſtris principib.
quempiam, cui adblandimur ut auferamus quæ cupimus. Nulla aūt eſt apud
Eph.6. Deum perſonarum acceptio: nullius ueretur Deus perſonam, ſed opera &
Iacob.1. facta diſquirit. Apud ipſum non eſt mutatio, nec uiciſsitudinis obumbra-
tio, ſed iuſtus ille & rectum iudicium ipſius. Item poſtulamus ſæpiſsimè mo-
re humano, quæ uidentur nobis eſſe profutura & ſalutaria: pro illis adipiſcen-
dis multa uota facientes: cùm tamen uſque adeò nobis noxia cenſeri poſsint,
ut execrationes potius uideantur. poſtulamus enim plerunque à numine
noſtro ingenium, facundiam, robur, formam, ſanitatem, diuitias, connubia
præclara, liberos, dignitatem, & neſcio quæ alia nobis plurimùm exitio futu-
1 Corin.8. ra: ni falſum ſit quod Apoſtolus ait, Scientia inflat, charitas autem ædificat: &
quomodo diues ille poſt lautæ uitæ functionem in inferno ſepultus eſt.
Rom.14. & Luc.16. Quocirca Chriſtus ueram iuſticiam, noſtramq; ſalutem
uehementiſsimè ſitiens, quid nobis à Deo expetendum, certum quēdam o-
randi modū nobis præſcribere uoluit: ut uerbis quodāmodo cōceptis patrē
noſtrum cœleſtem compellaremus, noſtram neceſsitatem exponentes, ipſi-
usq; maieſtatem colendiſsimā ueneraremur: qui quidē modus ut ſuccinctus
eſt, ita capi & contineri poteſt à pueris & ſenibus, ab ægrotis & occupatis, à
rudib. & obliuioſis, ita ut prorſus nullus excuſari poſsit, ſi minus orationi in-
ſtet. Eſtq; hic tam locupletiſsimus, ut uerè nullū uerbum ſit in quo nō occul-
Cyprian. Chryſoſto. tentur innumera myſteria: ut multa licet de explicatione orationis huius
Auguſtin. ſcripta extent ſanctorum uirorum, nec tamen præclara ingenia illa multitu-
dinem ſenſuum exhaurire potuerunt: imò liberè faſsi ſunt, plura quàm di-
cta ſint requiri. Videamus ergo quàm breuis ſit oratio, & tamen plena om-
Auguſtin. nium uirtutum. *Pater*: Deus pater uniuerſorum eſt, qui in hanc pulchritudi-
nem de nihilo eduxit & condidit omnia. idcirco omnium creaturarum eſt pa

ter: ſed

ter,ſed ſpecialius hominis, quem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam con-
didit. Largitus eſt de ſua copia Deus cunctis animantibus bona innumera,
ut auibus pulchritudinem & cantum, leoni fortitudinem, & ſic de reliquis:
homini autem ampla manu tum alia quàm plurima dedit, tum mentem, qua
nihil eſt præſtabilius: ſiquidem mẽs omnia perluſtrat, etſi longè lateq; ſemota
ſint, omnia in conſpectũ ſibi conſtituit. Præterea alit & conſeruat hæc Deus,
alióqui caſura ſtatim in ſuum nihil. Gubernat item, docet & inſtigat unum-
quodq; ad ſuum bonum, unde meritò pater dici meretur. Vtcunq; aũt iſta ſe-
ſe habeant, tamen reſtat alia paternitas, ob quam Deus ueriſsimè Pater ap-
pellari debet: Eramus (inquit Apoſtolus) naturà filij iræ, ſerui peccati, infeli-
citer geniti ex Adam & filij ſatanæ, cuius inſtinctu ad omne flagitiorũ genus
agebamur: & Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem
ſuã, qua dilexit nos, noſtri miſertus eſt: & per unigenitum filiũ ſuũ Ieſum exe-
mit nos à ſeruitute peccati, emancipauit à patre diabolo, uindicauit ab ęterni
ignis hæreditate: ac per fidẽ & baptiſmũ adoptare dignatus eſt in hęreditatis
cõſortiũ. Epheſ.2. Gal.5. Marci ult. Epheſ. 5. Ac ne quid diffideremus ſuę erga
nos pietati, ueluti pignus quoddã ſuæ erga nos charitatis, cœlitùs immiſit in
animos noſtros, ſpiritũ uidelicet ſanctũ: qui nõ uereĩ, propulſato timore, cla-
mare Abba pater. Mera bonitas & charitas iſthæc Dei eſt: non uult timeri, &
ut Dominum ipſum appellemus: ſed Patrem noſtrum, nomine ſcilicet amo-
ris, & non poteſtatis. Pro maximo reputant homines, ſi quis à ſecrętis eſt,
uel à ſacris Imperatorum, uel Regum: quanto autem præſtabilius, quòd
Dei filij nominamur ac ſumus: ſicut ſcriptum eſt, Quotquot receperunt eum, Ioann.1.
dedit illis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et, Qui- Rom.8.
cunq; ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Quis, quæſo, ſeruus regem ſuum
appellare audet patrem? qui tamen ſola diſtant non naturæ, ſed fortunæ con-
ditione. nos autem, abiectiſsimæ & prauiſsimæ naturæ homines (Quid
enim aliud eſt, ait Auguſtinus, naſci, quàm ingredi laborioſam uiam, cuius
quidem teſtis eſt fletus modò geniti infantis) & qui longè natura receſsi-
mus à Deo: ipſe res infinita eſt, nos planè ſumus nihil: ipſe omnium Domi-
nus, nos mancipia peccati: ſiquidem bibendum eſt quod propinauit Adam,
ab ipſo moleſto conuiuio nemo exemptus erit. Ipſe eſt lux & ſapientia, nos
uerò ignorantia & tenebræ: & tamen confidenter clamare audemus, Abba
pater. Vnde autem? certè non niſi ex ipſius clementia & dilectione, ex pieta-
te & munere tantæ gratiæ, quã contulit per ſanguinẽ Ieſu Chriſti filij ſui. Cæ-
terùm dicuntur quidã patres imitatione, qui nobis propóſiti ſunt ad æmulan
dum, de actis aut uirtutis cuiuſdam excellentia. Et hoc nomine Deus pater
eſt: quem ſequendum, quatenus immortalẽ mortalis poteſt, docet ac præci-
pit nobis Chriſtus, idq; quantum ad charitatem, ut uidelicet diligamus non
amicos modò, uerumetiã inimicos. Diligite (inquit) inimicos ueſtros, & be-
nefacite his qui uos oderũt, & orate pro perſequentib. & calumniantib. uos.
Matth.5. Sic enim naſci in nobis beneficentiam, quę ſe ad uniuerſos extẽdat,
qua ſimus perfecti, & illius patris ſimiles qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, &
ſolẽ ſuũ tam bonis quàm malis quotidie profert. Porrò ut nõ omnibus eſt do
mi, ſic nec omnibus uult eſſe pater. Sollicitè igitur laborare oportet, ut pro
uirili noſtra noſmet tanquam filios ei exhibeamus, obſeruantes ſtudioſè ne
ullam contumeliam ei faciamus: affectum ut ſumamus filialem uerùm, ſi cu-
pimus exaudiri: honoremus, ueneremurq; ipſum Patrem uerbis & operibus,
quotieſcunque res poſcere uidetur: atque potiſsimùm ex corde amemus
bonitatem illius ac charitatem, grati erga beneficia. Poſtremò neceſſe eſt,
ut cuncta noſtra fiducia in illo uno ſit collocata, & ut illum beneficentiſ-
ſimum cenſeamus, qui omnia ad noſtras utilitates efficiat; qua quidem ex

 reputa-

reputatione naſcetur id, quod eſt uerè filiorum, ut iuſsis ſcilicet libenter ob-
tēperemus, atque leue ac ſuaue fiat quicquid ille iniunxerit: & cùm caſtiga-
uerit æquo feramus animo, perſuaſi id nobis uehementer expedire. Qualem
profectò affectum atque animum D. Paulum habuiſſe uel inde patet, quòd
Rom. 8. tanta grauitate docuit, ac dixit: Quid nos ſeparabit à charitate Chriſti? qua-
ſi diceret, nihil: quia propter te mortificamur Domine Ieſu, tota die. & poſt
pauca: In his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. *Noſter*: Deus
pater uniuerſorum eſt, creando, regendo & conſeruando: quod admodum
præclarè Athenis prædicauit Paulus: Deus (dicens) fecit mundum: & omnia
quæ in eo ſunt: ipſe dat omnibus uitam & inſpirationem: in ipſo uiuimus,
mouemur ac ſumus. Act. 17. At potiſsimùm & propriè noſtrorum omni-
um Chriſtianorum pater dici meretur ac debet, quando cùm eſſemus mor-
tui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, ex illa nimia charitate qua dilexit
nos, idq́ue in ſanguine Chriſti, atque per lauacrum regnerationis aquæ in
uerbo uitæ: Ephes. 2. & 5. Vnde factus eſt communis pater omnium, non
meus, uel illius priuatus pater, unde etiam omnes fratres ac ſorores ſumus:
atque huius propinquitatis nexu cum angelis deuincimur, & cum ipſo quo-
que Chriſto unigenito filio ex eſſentia patris. Vult igitur Chriſtus hîc, ne
quiſquam peculiariter ſibi aliquid uendicet, ſed ut ſit omnibus communis
oratio: & ut, ueluti unius corporis membra, eodem animata ſpiritu, quod in
1 Cor. 12. communi omnibus expediat, poſtulemus. Enimuerò haud abs re D. Apo-
ſtolus, hac ſimilitudine uſus eſt. Sicut enim in uno corpore multa membra
ſunt, ita fideles ipſi unum in Chriſto ut capite ſunt corpus, quiſque alterius
mēbrum: alterna igitur ope indigemus. Quapropter ſancti Apoſtoli de mu-
Iacob. 5. tua interceſsione tam efflictim olim admonuerūt: Orate (ait Iacobus) pro in-
uicem, ut ſaluemini. Et Paulus iuſsit primùm omnium fieri obſecrationes, po-
ſtulationes, &c. pro omnibus hominibus 1 Timot. 2 Quæ quàm ſedulò ac di-
ligenter peractæ ſint, ex ipſo Chryſoſtomo colligere poſſumus. ait enim ille:
Id nouerunt fideles, quomodo dieb. ſingulis manè & ueſperè, orationes fun-
dantur ad Dominum: quomodo pro omni mūdo, & regibus, & omnibus qui
in ſublimitate poſiti ſunt. Hactenus ille. Voluit item Dominus hoc uerbo
nos admonere mutuæ dilectionis, quæ certè non in uerbo tantum, ſed etiam
opere & ueritate conſiſtit. Hinc profectò minimè conuenit, ut quos Dei bo-
nitas æquauit in honore gratuito, ambitione, contentione, odio & liuore in-
Ioan. 4 ter ſe diſsideant. Videte (inquit Ioannes) qualem charitatem dedit nobis pa-
ter, ut filij Dei nominemur & ſimus. Et iterum: Deus charitas eſt, fratres, & di-
lexit nos, & miſit filium ſuū propitiationem pro peccatis noſtris: chariſsimi,
ſi ſic dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Certè, ut mihi uidetur,
ſola dilectione diſcernimur, utrum ueri ſimus diſcipuli Chriſti: ſiquidem no-
uum hoc de dilectione præceptum ille dedit, necnon factis expreſsit, quàm
magnum opus Dei ſit mutuus ſuorū amor. Rex enim cum eſſet omniū, cùm
cœleſtis & ſuperbenedictæ naturæ, hoc eſt (ut cum Apoſtolo loquamur) in
forma Dei, hominem, propter pręcepti tranſgreſsionem reiectum, uſq; adeò
non eſt auerſatus, ut etiam hominum conſortio ſeſe immiſcuerit, propter i-
Philip. 2. pſos factus homo. Nec tantum cùm in forma Dei eſſet, in ſimilitudinem ho-
minum factus eſt. ſed etiam morbis affectos reſtituit, ipſisq; cœlum annun-
crauit. Et quid dico? hunc illi apprehendentes ligauerunt, flagellis ceciderūt,
Luc. 23. denique crucifixerunt. At uerò nec ſic alienatus eſt eos, quin in ipſa tum cru-
ce pedens, Pater (dixerit) dimitte eis. quia neſciunt quid faciunt. Nónne ex
Ibidem. charitate? Nemo enim aduerſus eum inimico animo eſſe poteſt, pro quo ob-
ſecrationes facit, ut uult Chryſoſtomus. Et qd amplius? nō'ne latronē poſtea
inducit in paradiſum? Paulū deinde perſecutorē ſuū, Apoſtolū facit, qui hæc
de ſeipſo

de ſeipſo fatetur, & ait: Blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus, &
non ſum dignus uocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Quæ 1 Tim. 1.
omnia in exemplum ducta ſunt, ut charitatem conſectemur & nos. Deinde
non decet, quos Dei bonitas æquauit, quos ipſe Deus non aſpernatur ut fi-
lios, homo ſuæ cõditionis oblitus fratres ſuos & ſorores dedignetur. Omnes
ſumus ex uno patre Adam. imò dicente Apoſtolo: Non eſt Iudæus neq; Grę
cus, non ſeruus neque liber, ſed unum omnes in Chriſto Ieſu. Galat. 3. Quis i-
gitur infirmatur, & non omnes infirmamur, ita ut alter alterius onera porte-
mus? Cui idcirco moleſtum erit alij inſeruire? quemadmodũ nec Chriſtus ue-
nit ut ſibi miniſtraretur, ſed qui miniſtraret. Quis quoq; nõ libentiſsimè ſuam
ſubſtantiã alijs impendet, de quo præclarè Chryſoſtomus: Diuinitùs eleemo
ſyna (inquit) pręcepta eſt: potuit enim Deus ſine hoc pauperes nutrire, ſed ut
nos charitate ligaret, mutuoq; amore accenderet, nobis egenos nutriendos
reliquit: Pauperes, dicens, ſemper habebitis uobiſcum. Et Auguſtinus de eo
quod dicitur, Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: adducit Eſaię
uerba ex cap. 58. & ait: Perfecta miſericordia eſt, ut antè occurrat eſurienti ci-
bus, quàm roget mendicus: cuius equidem nos memores eſſe oporteret, prę-
ſertim cùm ſancti Apoſtoli inanem omnẽ fidem pronuncient, niſi accedant
pietatis atq; charitatis opera. 1 Corinth. 13. Gal. 5. 1 Ioan. 3. Eſt quoq; eũ in mo-
dum diligendus proximus noſter, ut quemadmodum Chriſtus pro nobis ani
mam ſuam poſuit, dicẽte Petro, ita & nos pro fratribus animas ponamus no-
ſtras: quod ut ex æquo omnes nos tangit, præcipuè tamen ſuperioribus di-
ctum eſt. quibus proinde ſubiectos nos eſſe Scriptura iubet, dicens: Subiecti
ęſtote propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducib. tanquam ab eo
miſsis, ad uindictam malorum, laudem uerò bonorum. 1 Pet. 2. Et alio in loco:
Obedite prępoſitis ueſtris, quoniam ipſi reddituri ſunt rationem pro anima-
bus ueſtris. Heb. 13. Attendant igitur, quos Spiritus ſanctus poſuit ut rectores.
Bonus paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis: aliàs uerus paſtor requi-
rit oues ſuas. Ezech. 34. Ita ſanè charitas præſtantiſsimũ donum erit. Vbi cha
ritas eſt, ibi ſunt omnia bona. Si mutua charitate nos omnes complecteren-
tur, quis quæſo iniuriæ locus? ubi cędes, rapinæ atq; fraudes? Mala iſta omnia
protinus eliminarentur: non pœnis, non re huius mundi ulla opus fuerit. Se-
quuntur: *Quies in cœlis.* Compertum eſt, gentes quoq; patres habuiſſe, ut Io-
uem, Neptunum, Liberum, & alios homines parum pudicos: quemadmo-
dum teſtantur Lactantius Firmianus & Athanaſius: hos Deos exiſtimaue-
runt, eo quòd hominibus utiles fuiſſent: ut Iupiter, quia figulinã artem inue-
nit, Neptunus gubernatoriam, & Lyęus uinum, dulciſsimũ homini potũ. Et
quid mirum? cùm homines in denſiſsimis errorum & ignorãtiæ tenebris de-
tinerẽtur, quibus illudebat ſatanas hoſtis infenſiſsimus maieſtatis Dei. Deus
ergo noſter in cœlis eſt, ipſo dicente: Cœlum mihi ſedes, terra autem ſcabel- Eſa. 66.
lum pedum meorum. Et uerus ipſe Pater noſter. licet enim progenitores ho-
rum corporum patres dicantur, de quibus dicitur, Filij obedite parentibus ue Eph. 6.
ſtris in Domino, hoc enim iuſtũ eſt: Honora patrem tuum & matrẽ tuam, ut
benè ſit tibi, &c. tamen ueri patres nunquam erunt, eo quòd non queunt ſi-
bi opem & ſubſidiũ adferre, quo egent: humo contecti putreſcunt, uel etiam-
num reptant graui corporis ſarcina oppreſsi, ac miſerabiles: à quib. dimanat
in nos malitia, infirmitas, & miſeria omnis. Olim ſenatores Patres dicebãtur,
qui cura, functione, atque adminiſtratione publica proderant Reipublicæ.
Sic Romulus cẽtum pręfectos habuit, quos ab ætate Senatores, & à cura Pa
tres uocauit. Sed nihil ad hunc patrem qui in cœlis eſt, qui per ampliſsima
ſua munera, ad filialem dignitatem nos uocat & inuitat: à quo ut uero pa-
tre, potentia, bonitas, & beatitudo eſt. De quo Apoſtolus: Omnia (in- Phil. 4.

1 Corin.1. quit)poſſum in Deo, qui me corroborat. Quemq; uocat Patrem miſericor-
diarum, & Deum totius conſolationis, qui conſoletur nos in omni tribula-
tione noſtra. Bene igitur Chriſtus dixit: Nolite patrem uocare ſuper ter-
Matt.23. ram, unus enim pater ueſter in cœlis eſt: uerum & perfectiſsimum patrem in-
ſinuans, atq; nobis commendans. Vbi etiã uidere poſſunt, qui patrẽ ſuũ pu-
tant eſſe diuitias in arca, aut in poſſeſsionibus collocatas, obnoxias quidem
Matt.6. mille caſibus & periculis. quibus dicitur: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt &
cor tuum, &c. Radix omnium malorum eſt cupiditas. 1 Timoth.6. Item qui
gratiam principum ſummè expetunt, inq; eam omnem ſpem ſuam quaſi col-
locant: quum nihil ſit illis inſtabilius, ut hominum & natura mortalium, &
Pſal.145. potentia infirmorum, & uoluntate mutabilium. unde Propheta: Nolite (in-
quit) confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus. Por
rò quanquam cœli Dei patris noſtri ſint omnes ſancti, quorum mens cogita
tus, ardor animi, uota & deſideria ſunt apud Deum, in quibus proinde tan-
2 Cor.6. quam tẽplo ſancto ſuo habitat Deus, quos ipſe ſummo fauore complectitur,
Pſal.18. illis charitate coniunctus atq; unitus; de quibus dicitur, Cœli enarrant glori-
am Dei. Sunt etiam cœli, ſancti Dei, iam eò recepti, ubi unum cum Deo com
municatione ſuæ beatitudinis ſunt in illa æterna patria, ad quam anhelans i-
Philip.1. pſe Paulus: Cupio (dixit) diſſolui, & eſſe cum Chriſto. & Stephanus iam iam
Act.9. occubiturus: Domine ſuſcipe ſpiritum meum. Attamen per cœlos hîc intel-
ligimus firmamentum quod à D. Hieronymo in tres cœlos diuiditur. Pri-
mùm cœlum dicit eſſe trinitatis, ſecundum angelorum, tertium uerò firma-
mentũ ſtellatum. Cùm igitur dicimus, Pater noſter qui es in cœlis, intelligi-
mus ſedem Dei in cœlis fixam. propter excellentiam loci. Deus licet ubiq;
ſit, tamen in cœlis diuinitatis maieſtas magis relucet: qui etiam forma & de-
Pſal.138. core ſuo. tum ordine ſtato, enarrant ſublimitatem eſſentiæ Dei, amplitudi-
nem potentiæ, & immortalitatem naturæ. A' magnitudine enim creaturę po
terit creator horum uideri, & ex narratione firmamenti, oſtenditur potentia
atq; ſapiẽtia motoris. Ipſe item Deus qui ubiq; eſt, ſemper nobis in cœlis eſſe
dicitur: ut patrem noſtrum illic eſſe ſciamus, & ibi paratum nobis refugium,
quò nec fraus ulla penetrat, ſed ſecura ſunt ac tuta omnia, ubi etiam ſit hære-
ditas noſtra & felicitas. Quid in terra, niſi id quod illa ſuapte natura profert:
uidelicet morbos, curas, ſollicitudines, ærumnas, cruciatus: ut ueriſsimè dixe-
rit ille, Vita hominis militia eſt ſuper terrã. Et rurſum: Homo natus de mulie-
Iacob.7.& re, breui uiuens tẽpore repletur multis miſerijs. Nam (ni fallor) ſumus hic in-
cap.14. ter medias tempeſtates & fluctus calamitatũ omniũ ac miſeriarum ingentes,
quæ mala cœli ambitu ſuo tegunt, arcent uniuerſa: qui proinde meritò dici
poſſunt ſedes excellentiæ Dei, & regalis locus, ad quẽ nullus labor, nulla mo
leſtia pertingere poteſt, quia ibi ſempiterna bona ſunt, iuxta illud Ioannis:
Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorũ, & iam non erit am-
Apocal.21. plius neq; luctus, neq; clamor, nec ullus dolor, quoniam priora abierunt. De-
mũ in cœlis pater noſter eſſe dicitur, nõ quòd ibi totus cõcludatur, ſed ut per
hoc à terrenis reb. animus abducatur, & ſupernis affigatur habitaculis. Vult
enim cœleſtis pater, docente Chryſoſtomo, filios habere ab omni re munda-
na alienos, & qui ipſum ſolum quærant, inuocent ac colant. Hinc quoq; Apo
ſtolus Coloſſenſibus ſcribẽs, ad ſuperna erectos illos uoluit: Si (inquit) ſurre-
xiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, & non
quæ ſuper terrã: quaſi neceſſe eſt ut uos cum Chriſto, ubi ille aſsidet patri ad
dextram, diuerſemini. Eſtis mortui inferioribus hiſce rebus, in ſupernis eſt ui-
ta: itaq; cœleſtia ſapite. Coloſſ.3. Dicamus ergo, O' pater noſter, erige nos ad
cœlos tuos: inijce noſtris pectorib. ardorem, ut bona tua toto cõcupiſcamus
animo, tota itẽ ſequamur uolũtate. Homo enim carnalis nõ ſapit ea quæ ſunt
ſpiritus.

ſpiritus. Spiritus quidem promptus eſt,ſed caro infirma. Hoc nobis dones Pater,ut tui cœleſtes filij eſſe poſsimus, qui præter animæ ſalutem & cœleſtē illam hæreditatem nihil ſpectemus. Demum cùm Chriſtus orare docuit, Pa- Matt.6.
ter noſter qui es in cœlis:indicauit non ſolùm ſedem ſuam, uerumetiam potentiſsimum ſuum regnum,ubi regnat & æternaliter uiuit.Eſa.66.Quod maximè nos ſolari poteſt.nam ut Deus quieſcat in ſeipſo,Chriſtus tamen ibi corpore ſedet clarificato. Exiuit enim per generationem ab æterno,& per incarnationem in tempore: reliquit mundum per mortem, & iuit ad Patrem in aſcenſione.Actorum 1. Ab eo iam loco proſpicit & cognoſcit Chriſtus, quid deſit nobis filijs ſuis,ut ſuccurrat in neceſsitate conſtitutis,atq; laborantibus. Ait enim:Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantis uteri ſui? Ego tamen tui non obliuiſcar Iſrael.Eſa. 49.Et alibi:Non relinquam uos orphanos.Ioan.14. Vnde commouetur ille noſtris preculis amabilibus multum,ita ut quęrendo dicat:Quid petitis filioli mei?exponite quid uobis deſit, & ego exaudiā uos. Eſa.56.Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiā uos. Matth.11. *Sanctificetur nomen tuum.* Cuiq; nomen eſt,atq; apta illius uis declaratur,& ingenium. Quis autem congruens indet nomen Deo patri,cuius magnitudo & infinitas mentes omnes tranſcendit? Vnde Moſi interroganti nomen Dei,ab ipſo Deo dictum eſt, Ego ſum qui ſum:quibus uerbis ſignificare uoluit Deus æternitatem & immutabilitatem ſuam.Exo.3 Et rurſum cùm
iam ſeſe manifeſtaturum Iſraeli polliceretur,Ego ſum (dixit) Dominus qui Exod.6.
apparui Abraam, Iſaac & Iacob, in Deo omnipotente,& nomē meum Adonai non indicaui eis. ueluti diceret, tanquam maius, quàm poſsit humanus captus percipere.Eſt igitur nomen patris illius noſtri in cœlis habitantis,quo utcunq; cogitationibus noſtris exprimitur ipſe, uel potentiæ conſideratione:ut cùm dicitur omnipotens, immortalis, rex & Dominus uniuerſorum: uel probitatis,ueluti iuſtus,optimus,beatus,ſeruator,&c.Et illud ſanctificari petimus,non quidem ut ſanctitas aliqua maieſtati tam diuini & inexplicabilis nominis accedat, quod per ſe ſanctiſsimum eſt, & benedictum in omnia ſecula:ſed ut ea ſanctitas,quæ tanto nomini ante ſecula eſt inſita, in creaturis reluceat & ſanctificetur:ut omnia (dicento Apoſtolo) fiant in gloriam
Dei, flagrantibus deſiderijs optamus,ut adorandi nominis gloria cœlum & 1 Cor.10.
terram impleat,& omnis creatura tremat ineuitabilem Dei potentiam,ueneretur æternā Dei ſapientiā,& amet ineffabilē Dei bonitatē. Ad hoc ſiquidem homo creatus eſt,ut ſit in laudem & gloriam ipſius creatoris Dei: quod etiam ethnici intelligentes,cecinerunt:Pronaq; cùm ſpectent animalia cætera terram, Os homini ſublime dedit,cœlumq; uidere. Videmus quàm geſtiant gaudio filij, ſi contingat aliquis egregius honos his unde prognati ſunt: rurſum quàm mœrent, ſi quid ignominiæ contingat inuri nomini paterno. Sic nos ex uehementi pietate, ardentius ſitimus Dei nominis gloriam: ac diſcruciamur unicè, ſi (cui ſoli debetur gloria) ignominia afficiatur. Non quòd ullo probro poſsit inquinari ſuæ gloriæ ſplendor: quemadmodum ſol ipſe, cùm perluſtrat ſuis radijs loca fœtida, non tamen coinquinatur: ſed quo ad nos iam quodammodo fit iniuria nomini Dei,
cum gentes uel ignorato Deo, uel contempto rerum omnium condito- Cyprianus aduerſus Demetrianum.
re, uenerantur & adorant contemptiſsimas creaturas: ueluti ſaxeas, uel ligneas, aut coloribus fucatas imagines, boues, arietes, ſimias, porrum, cepe,& in his omnibus impuros dæmones:quibus ueluti dijs canuntur hymni,immolantur uictimæ, & incenduntur thura. Quis(inquit Athanaſius)nō miſeretur illorum amentiam: quòd uiſu præditi non uidentes adorant,audientes non audientibus ſupplicant, quos ipſi cuſtodiunt, eis quaſi Dominis ſeruiunt? Hęc ille.Cùm igitur ut filij ueti Dei ac patris noſtri,hęc & eiuſmodi

 conſi-

conſideramus,diſcruciamur ualde:primùm, Deus pater debita gloria & honore,proprio fraudatur:deinde,quòd illi,ut homines ad imaginem Dei facti, tam miſerè pereunt ſua dementia. & proinde oramus & obſecramus,dicentes:Pater ſanctificetur nomen tuum.hoc eſt, O' Pater,nomen tuum quod in ſe ſanctum,glorioſum,admirabile, & maieſtate plenũ eſt,glorificetur,ſanctũ & celebre in omnibus gentibus fiat. Alleua manum tuam ſuper gentes quæ non exquiſierunt te,ut cognoſcant quia non eſt Deus niſi tu:ut enarrent magnalia tua,ut uideant potentiã tuam.Sicut enim in conſpectu eorum ſanctificatus,es in nobis:ſic in cõſpectu noſtro magnificaberis in illis.Omnes gentes,quaſcunq; feciſti,ueniant & adorent te,& glorificent nomen tuũ, quoniã

Ioan.17. magnus es,& faciens mirabilia.Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Fiat ergo,ut filius tuus Ieſus Chriſtus tibi coæqualis & coæternus,omnib. cognitus ſit, omnibusq; charus.Hæc equidem ut oremus,omnino neceſſe eſt,Patrem:qui omnes uult ſaluos fieri,& ad agnitionem ueritatis uenire.Nam Iudæi non quidem deſinunt in ſynagogis ſuis uenturum Chriſtum prędicare,in cuius aduentu ſpem ſuam collocãt:

Vocant Chriſtum Tola. ein ethenckten ſchecker. & proinde noſtrum Saluatorem Nazarenum abominãdis probris afficiunt, probri loco impingentes glorioſum illud cognomen filij Dei:unde etiam exprobrant crucem, quæ noſtra eſt gloria. Cùm autem illi ſint genus electum, quibus promiſsio facta fuit:merito deprecamur,ut miſereatur & iſtorum clementia Dei patris:ut illi relicta ſuperſtitione legis,Spiritu ſancto edocti,ſic agnoſcant Deum,ex quo omnia: & cognoſcant filiũ, per quem omnia:& demũ ſpiritum ſanctũ,diuinæ naturæ conſortẽ. In tribus perſonis adorent eandem maieſtatẽ,& in ſimplici eſſentia agnoſcãt triplicem perſonarũ proprietatem.De filio apud illos ingens altercatio eſt: at reuera Chriſtus Deus & ho-

Baruch 3. mo eſt:homo per fragilem naturam,de quo Propheta:In terris (inquit) uiſus eſt,& cum hominib.conuerſabatur Deus.quia alius Propheta Patrem dixiſ-

Pſal.2. ſe refert:Filius meus es tu,ego hodie genui te.Et ut homo ſit,Dei tamẽ uirtus in eo,ex operibus quæ fecit apparuit.quemadmodũ audierunt olim: Si mihi

Ioan.10. non uultis credere, credite uel ſaltem operibus.&, Si non facio opera patris mei,nolite credere,&c.Mentiuntur,inquit,fortaſſe literæ ſacræ. Quid quòd Sibyllæ docuerunt monſtroſa quædam miracula Chriſti, Cicerone & Varrone teſtibus : quæ cùm nemo intelligeret, pro deliramento habita ſunt.

Lib.4. cap.15. Vide Lactantium.Et ſic omnis natio,omnis lingua,omnis ſexus,omnisq; ætas,ubiq; conſentiant in gloriam & laudem ſanctiſsimi nominis Dei. Non enim ſatis eſt,quòd patris noſtri cœleſtis nomen per ſe ſemper & in ſempiternũ ſanctũ eſt,ã quo ſanctificamur & nos. Exod.31. Videte ut ſabbathũ cuſtodiatis,quia ſignũ eſt inter me & uos, & ſciatis quia ego Dominus qui ſanctifico uos. Sed neceſſe eſt quoq;,ut in ſuis creaturis ſanctũ appareat,& hoc propter ſummam atq; eximiam maieſtatem. Quemadmodum igitur orandũ eſt

Pſal.87. nobis,ut gentes,quæ ignorato Deo nos infeſtant,&(iuxta Dauidem) ueniunt in hæreditatem Dei,& polluunt ipſius nomen , conuertantur,relictis erroribus ſuis:& Iudæi ab impia ſua ceſſent blaſphemia, accipiant fidem , & ad agnitionem ueritatis ueniant: Ita nimirum quoq; obſecramus,ut qui illuminati iam ſumus per ueram fidem & uitæ noſtræ innocentiam, glorificemus ſanctum nomen Dei, ut fructus fide dignos proferamus : alter alterius onera portet, ut ex mandato nouo quod Chriſtus dedit, inuicem diligamus, & feramus ſuppetias:ne quando dicant gentes, Vbi eſt Deus eorum ? ualeat ille, qui tales habet cultores. Vnde diuus Petrus ueram Chriſtianorum conuerſationem paucis uerbis complectens,ait: Dominum Chriſtum ſanctificate in cordib. ueſtris. 1 Pet.3. quaſi corde & animo,opere & ueritate prædicare oporteat, quàm glorioſus ſit Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti,qui

cùm era-

cùm eramus mortui delictis, conuiuificauit nos in Chriſto dilecto filio ſuo,
de quo omnes Prophetæ teſtati ſunt. Ergo prophanatur ac dehoneſtatur nomen Dei, quando uerbum Dei nõ docetur purè, & tractatur ſinceriter: cùm
ficta ac falſa doctrina laudatur & glorificatur, acſi eſſet ſanctum Dei uerbum,
cùm ſit impoſtoris ſatanæ mendacium, & uenenum eius cum Chriſti melle
oblinitum. Ea de cauſa Chriſtus dixit: Attendite à falſis prophetis, qui ue- Mat. 7.
niunt ad uos in ueſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. Deinde e-
tiam blaſphematur nomen Dei longè auguſtiſsimum inter nos, cùm uerum
uerbum de Chriſto perſequitur: qui enim Chriſti doctrinam tãquam uanam
ſpernit, ſpernit & ipſum Chriſtũ qui eam nobis tradidit, quæ eſt ſumma blaſ-
phemia: quoniam Deum, qui uerax eſt, mendacem facit. Sic enim ait Chri-
ſtus: Sermonẽ quem audiſtis, non eſt meus, ſed eius qui miſit me Patris. Idem Ioan. 14.
faciũt, qui nihil pati uolunt propter uerbum Dei, ipſum Chriſtum indignum
iudicantes, quem confiteantur coram hominibus. quod uel inde conijci po-
teſt, quia Chriſtus dixit: Beati qui perſecutionem patiũtur, propter iuſticiam. Matt. 5.
Demum quemadmodum gloria Patris eſt filius ſapiens, ita filij degeneres i-
gnominiam conciliant parentibus ſuis. Sicut ergo Deus perfectiſsimè glori-
ficatus eſt in filio ſuo Chriſto, de quo proinde dixit: Hic eſt filius meus dile- Matt. 3.
ctus, in quo mihi bene complacui: ita in nobis uult glorificari, filijs ſuis ado-
ptiuis. Glorificatur autem, ſi mundus conſpicit nos uiuere iuxta filij Dei do-
ctrinam, nimirum ut conuerſationem habeamus bonam. Docuit enim ille di
cens: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, Matt. 5.
& glorificent Patrem qui in cœlis eſt. Et alibi, cùm interrogaretur de
magno mandato legis: Diliges (dixit) Dominum Deum tuum ex toto corde
tuo, &c. & proximum tuum ſicut teipſum. Et rurſum: Non omnis qui dicit Matth. 22.
mihi, Domine Domine, intrabit regnum cœlorum: ſed qui facit uolun-
tatem Patris mei qui in cœlis eſt. Quibus omnib. admonuit, ut caſtis & incul- Mat. 7.
patis morib. gloriã Patris illuſtremus. Quapropter ſummũ dedecus inuehũt
gloriæ Dei, qui cùm Chriſtiani uocentur, ethnicis tamen peiora quaſi perpe-
trant facta: uarijsq; uitijs ſeſe immergunt & cõmaculant. Cùm enim gẽtiles i-
pſi, ut Sarraceni, in die quinquies orẽt, & in anno mẽſem integrũ ſtrictiſsimè
ieiunent, interdiu nec comedentes, nec bibẽtes, hoſpitalitatẽ exerceãt, pau-
peres peregrinos recipiendo: ob prauam uitã noſtrã malè de pietate Dei ſen
tiũt, Deum ex ipſius cultorib. æſtimãtes: quemadmodũ & Iudæi, dum uident
quàm minimè nomen conueniat rei, ut ſimus reipſa quod uerbis profitemur,
mirum in modum ſcandalizantur. Qui proinde omnes (iuxta Chriſti dictũ)
iudices noſtri erunt. Meritò in tam malos Chriſtianos competit, quod Eze-
chiel de Iudæis dixit: Polluerunt nomen ſanctum meum. cap. 36. Tu igitur Ie-
ſu Chriſte fili Dei uiui, quia ſine te nihil poſſumus, fac ut uitam noſtram mun
dam ſeruemus: reluceat in moribus noſtris, non minus quàm in angelis, cæte-
risq; rebus abs te conditis, tui nominis gloria: ut qui te non norunt, exemplo
noſtri commoti, & ſuam agnoſcant turpitudinem, & tuam admirentur beni-
gnitatem: & hac ratione conuerſi ſimul nobiſcum glorificent ſanctiſsimum
nomen tuum, atq; Patris tui, necnon ab utroq; proficiſcentis Spiritus ſancti:
quia uobis ex æquo debet omnis gloria nũc & in diem æternitatis. *Adueniat
regnum tuum.* Sicuti nomen Dei ſanctificari poſtulauimus, ita etiã regnũ Dei
repreſentari nobis petere iubemur. Sed quando non Deus regnat? aut apud
eũ quãdo incœpit, quod ſemper fuit, & eſſe nõ deſinit? dicente Propheta: Re- Pſal. 144.
gnũ tuum, regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni genera-
tione & generationem. Quem & diuus Apoſtolus proinde regem ſe- 1 Tim. 6.
culorum appellat, Regem regum, & Dominum dominantium. In primis
ergo petimus his uerbis, ut Adueniat regnum gratiæ ſuæ, ut ipſe in no-
bis regnet

bis regnet benigniſsimè, eiectis hoſtibus, mundo uidelicet, ſatana & carne: ut mundo ignoranti manifeſtum fiat, quomodo lux uenit in mundum: ut diſcuſsis errorum tenebris illuminemur, quemadmodum Chriſtus oſtendit di-
Luc.17. cens, Regnum Dei intra uos eſt: regnum Dei, hoc eſt ſalutem omnib. iam appoſitam eſſe ſignificans. Quemadmodum ſol ipſe licet ſemper præſens ſit, cæcis tamen eſt abſens: ita infidelibus ac ignorantibus, regnum Dei concluſum & copertũ eſt tandiu, donec illuminentur & reſipiſcant. Pater cœleſtis, olim per Prophetas ſpiritu afflatos pollicitus eſt, ad ſalutem humani generis,
Eph.2. regnum ſpirituale: quo in ſe renatos aſſereret in libertatem, exemptos à tyrannide diaboli, qui iampridem regnabat in hoc mundo peccatis obnoxio: & ad hoc regnum aſſerendum, filium ſuum unigenitum miſit è cœlis in terras. Is ut nos morte ſua redemptos, è ſeruis diaboli redderet filios Dei, Euangelicam doctrinam ſolitus eſt appellare Regnum cœlorum. Sic nanq; ſcriptum
Mat.4. eſt: Cùm audiſſet Ieſus quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſsit in Galilęã, & cœpit pręedicare, & dicere: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum. Optamus igitur, ut hoc regnum indies magis ac magis ſeſe proferat, & quotidie latius propagetur in terris. Deinde quandoquidem mundus hic
Rom.7. omnibus machinis oppugnat filios Dei, mortali corpore onuſtos: adhuc enim humanæ cupiditates, ueteriſq; peccati reliquiæ, rebellionem moliuntur aduerſus ſpiritum, & adhuc noxij ſpiritus quos Deus è ciuitate ſua diſturbauit, igneis telis nos impetunt, quemadmodum Apoſtolus docet, dum ait: Ca-
Ephes.6. ro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, hæc ſibi inuicem aduerſantur, &c. Galat.5. Et, Induite uos armaturã Dei, ut poſsitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem tantùm, ſed etiam mundi rectores. Idcirco ardentib. uotis flagitamus, ut omnipotens Pater noſter, quos ſua pietas ſemel à peccati tyranni-
Regnum ſpiritus ſancti. de liberauit, & ſuo regno aſcriptos eſſe uoluit, hos perſiſtere ſuæ pietatis beneficio faciat: ne quiſquam ab eo & filio ſuo deficiens, reuoluatur in diaboli laqueos, atque tyrannidem: quod equidem fit, ſi eiecto ſpiritu maligno, ſpiritus ſanctus habitet in nobis. Nam ille ſpiritus cœleſtis uicit impium ſpiritum huius mundi principem, quando Chriſtus mortem moriendo deſtruxit, & uitam reſurgendo reparauit. Eum autem bonum ſpiritum largitus eſt, ac
Ioan.14. dedit ſuis ſanctis. dixit enim: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiſcum in æternum. Non enim illi ſuis uiribus aut præſidijs uicerunt tyrannorum ſæuitiam, aut huius mundi malitiam: ſed ſpiritus Dei, quem ipſis impertitus eſt, omnia hæc cœpit & perfecit. Inquiramus (ait Auguſtinus) quid adiectum Apoſtolorũ perfectioni, per participationem Spiritus ſancti: erat in eis fides, ſed fiduciæ cõſtantia deerat. Iam quidẽ Chriſtum prædicare poterant, ſed adhuc pro Chriſto uſq; ad mortem certare non poterant: unde nullus ex diſcipulis, ante aduentũ ſpiritus ſancti martyrio co-
Matth.14. ronatus eſt. Ante ſpiritum ſanctum dicebant, phantaſma eſſe Chriſtum: poſt
Ioan.1. miſsionem uerò ſpiritus ſancti dicũt, In principio erat uerbũ. Sub crucis Dominicæ tempore effugiunt, uoce ancillę terrentur, & Dominum negant: poſt illuſtrationem autem cuſtodijs excruciati, uerberibus afflicti, ibant gaudentes, quia digni eſſent pro Chriſti nomine contumeliam pati, & mortem ſubire turpiſsimam. Hactenus ille. Quæ uerba ſi latius explicare uolumus, profectò ueriſsima eſſe intelligemus. Nónne multifariàm multiſq; modis (ut ait
Heb.1. Apoſtolus) locutus eſt Dominus olim in Prophetis: nouiſsimè autẽ locutus eſt nobis in filio ſuo, quem conſtituit hæredem uniuerſorum. Erat quidem lex per Moſen data, quem nouerat Deus præter omnes: ſed illa neminem iuſtificabat, neminem ad perfectionem ducebat. Igitur cùm eſſemus cruciatibus & pœnis æternis obnoxij, cùm nulla nobis ſpes ſupereſſet, & diuina

munera

munera defeciſſent, apparuit gratia Saluatoris noſtri: ipſe erudiens nos, & baptizans in ſpiritu ſancto & igni, in ipſum cœlum adduxit, ſicut Scriptura dicit: De plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro gratia. Prodeant itaque Petrus & alij, & fatebuntur, ſe nihil unquam fuiſſe aliud, quàm infirma uaſa & figmenta figuli, donec Chriſtus, ſplendor paternæ gloriæ, purgationem peccatorum faciens, largitus eſt illis gratiam & ſpiritum ſanctum. Qui enim ad uocem ancillæ territus, dixerat ſe Chriſtum non nouiſſe, iam intrepidus ſtat & loquitur magnalia Dei, & ait: Certiſsimè ſciat omnis Iſrael, quia & Dominum & Chriſtum fecit Deus hunc Ieſum, quem uos crucifixiſtis. Idem ſpiritus confortando effecit, ut uſque ad mortem à fide nullatenus defecerint cæteri quoque Apoſtoli, atque plures alij, ut Geruaſius, Prothaſius, & Cyprianus: qui cùm ex iuſſu Galerij ſacrificare idolis nollet, gladio animaduerti iubetur. Is cùm ſe proſtrauiſſet in terram, orauit cum lachrymis, & (ut ſcribitur) ſententia recitata eſt, Cyprianus gladio feriatur: & ille reſpondit, Amen: atq; ceruicem obtulit gladio. Porrò eſt quoq; regnum gloriæ & maieſtatis, quod omnib. fidelibus paratum eſt ab origine mundi, iuxta illud: Fulgebunt iuſti in regno Patris mei ſicut ſol. Mat. 13. Illud eripiet eos à malis omnib. præſentib. & futuris, & pereptis omnib. ſollicitudinib. & mūdi huius ille cebris, hoſtisq; ſatanæ terriculamētis uictis, in ſedē quietis reponet. Ibi erit iucunditas infinita, atq; ſempiterna beatitudo, quam qui ſemel adipiſcitur, ſemper tenet: ibi inenarrabilia cum angelis ſempiterna præmia à Chriſto tribuentur, quæ oculus non uidit, nec in cor hominis deſcenderūt. 1 Cor. 2. Vbi Deus ipſe tranſit & miniſtrat ſuis. Hoc autem regnum in fine ſeculorum expectandum eſt, cùm ueniet Ieſus Chriſtus rex gloriæ, omnium iudex iuſtus & terribilis. Ad cuius tribunal nos omnes ſtare oportet, ut actæ uitæ reddamus rationem ei quem nil latet, qui in frontibus noſtris omnia noſtra ſcelera & commiſſa quaſi ad oculum depicta uidebit: ut propria ſententia mali ſeipſos damnent & perdant, atque in ima tartara, ſine ſpe ad ſuperos redeundi, ſeipſos dent præcipites. Cùm enim uenerit filius hominis (dicente Scriptura) in ſede maieſtatis ſuę, & omnes angeli cum eo cōgregabūtur ante eum omnes gentes, quib. ipſe dicturus eſt: Ecce ego propter uos homo factus ſum deluſus, cæſus, & crucifixus. Ecce precium ſanguinis mei, quem effudi in redemptionem animarum ueſtrarum. Vbi fructus tantarum iniuriarum? Vbi equidem conſcientiæ ſingulorum erunt quaſi libri. Rom. 2. Et ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, hoc eſt impios, qui turbabuntur timore horribili, & dicent: Quid nobis profuit ſuperbia & iactantia diuitiarum? &c. Sapien. 5. Quoties (inquit Hieronymus) diem illum conſidero, totus contremiſco. ſemper ſonet in auribus meis illa terribilis uox: Surgite mortui, uenite ad iudicium. Cùm ergo oramus dicentes, Adueniat regnum tuum: optamus unicè tempus illud alacri animo, hoc filij Dei tribunal & magnum iudicij diem ſuſpirantes & expectantes, ut malis omnibus purgati, redemptionem noſtram adeſſe uideamus. Hoc eſt regnū Iſrael, quod diſcipuli maturè reſtitui poſtulabāt, dicētes: Domine, ſi in tēpore hoc reſtitues regnū Iſrael? Porrò quãuis noſtrū non ſit noſſe tēpora uel momenta, quæ Pater in ſua poteſtate poſuit: ſigna tamen Chriſtus magnum illum iudicij diem præceſſura dedit, ut ſciamus quando propè ſit regnum: & fecit ſimilitudinē de ficu & reliquis arboribus, quæ poſtquàm gemmas emiſerint, ſcimus inſtare æſtatem. Sic & uos, inquit, cùm hæc ſigna uideritis, ſcitote quòd inſtet regnum Dei. Luc. 21. Et licet malis dies illa terribilis futura ſit, Chriſtus nanq; dicturus eſt illis: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius: qui & præ anguſtia ſpiritus gementes dicent, Errauimus à uia ueritatis, & laſſati ſumus in uia iniquitatis & perditionis: lon

gè tamen

Ioan. 1. Matth. 26. Act. 2. Luc. 12. Mat. 25. Act. 1. Mat. 25.

gè tamen aliter ſeſe habebit cum filijs Dei, quoniam illis hic dies lætiſsimus
erit. Cùm enim uox archangeli corpora eorum excitabit (cogetur nanqꝫ terra
reſtituere quod excepit, & ad incorruptionem transformabitur potẽtia Dei,
qua illud conditũ eſt) tum leuabunt illi capita ſua, & audient iucundiſsimum
Matt.25. illud, Venite benedicti Patris mei, & cætera. Habitantes igitur in hoc exilio,
grauati domicilio terreni corporis, obnoxij multis incommodis, diſtrahimur
à conſortibus Patris noſtri. ingemiſcimus itaqꝫ, atqꝫ cupimus diſſolui, & eſſe
2 Cor.5. cum Patre, ut (dicente Apoſtolo) diſſoluta domo noſtra terreſtri, ædificatio-
nem ex ipſo habeamus, domum non manufactam, ſed æternam in cœlis, ubi
Deus omnia in omnibus. Nam Paulus ad Heb.11. ſanctos quidem uiciſſe di-
cit, ſed nondum accepiſſe promiſsionem. imò expectare nos, ut inter epulas
illas gaudio ineffabili expleamur, iuxta illud: Beati qui ad cœnam agni uoca-
ti ſunt. Hinc quoqꝫ iugis illa & aſsidua (Athanaſio docente) ſanctorum inter-
ceſsio apud Deum pro nobis. Pro hoc autem regno, rogãdi fiduciam præbet
benignitas Dei, qui in hoc ipſum filium impendit, & dedit ſpiritum ſuum,
uelut huius hæreditatis arrabonem, quo conſtanter perſeueremus, ut ipſe fi-
lius ſit redemptio noſtra. Verùm quia nemo nouit diem hũc niſi ſolus Pater,
Luc.12. uigilare nos iuſsit Chriſtus, exemplo boni patrisfamiliâs, & frugi ſeruorum:
Eſtote (inquiens) parati, quia qua hora nõ putatis, filius hominis ueniet. Mul
ta quidem ſigna uidemus prædicta à Chriſto. Nam quando interrogabant
eum diſcipuli, ſecretò dixit eis: Multi uenient in nomine meo, dicentes, Ego
ſum Chriſtus: & multos ſeducent. cõſurget gens in gentẽ, & regnũ aduerſus
regnũ, &c. quæ ſi ad amuſsim examinare uoluerimus, certè ubiqꝫ quaſi iam
impleta cõſpiciemus. Quando enim à tẽporib. naſcentis Eccleſiæ cruentiora
bella inter Chriſtianos, ſeditiones peſtilẽtiores, & reges cõtra reges atrocius
inſurrexerũt? Vt taceã de peſtilẽtia, fame, atqꝫ uarijs de fide ſectis ut hic uoce
tur Papiſta, alius Lutheranus, alius Sacramẽtarius, alius Anabaptiſta, nõnulli
uerò noui Libertini dicũt, & quidã alij Dormitãtes uel Somniatores: ut timẽ
dũ ſit, ne acerbiores Arrianis futuri ſint, qui cùm Chriſtũ ab ineffabili eſſen-
tia Dei Patris ſepararẽt Cõſtãtio ipſis fauente, eò miſeriæ res redijt, ut in Ec-
cleſijs clerici paſsim trucidarent. Verùm adhuc tamẽ nemo audet affirmare,
diẽ adeſſe ſupremum. ſiquidẽ ille dixit, hæc initia eſſe dolorũ. Conſultiſsimũ
itaqꝫ erit, ut Domini aduentũ exẽplo Patrũ expectemus: qui diu noctuqꝫ &
ſummo ſtudio, ieiunijs, uigilijs, lachrymis & precationibus hunc diem uide-
re cupierunt, ſic laborantes, ne ueniens filius hominis eos dormientes inueni
Gene.15. ret. Eſt igitur regnum noſtrum, illa æterna patria in cœlis, & ea lux ſancta,
quam olim Abrahæ promiſit & ſemini eius Deus gloriæ, apparens at-
que dicens: Quia erit ſemen tuum accola in terra aliena, & ſeruituti eos ſubij-
cient, & affligent annis quadringentis: ueruntamen gentem illam ego iudi-
cabo, & ipſi exibũt & ſeruient mihi. Quòd ſi enim Scripturæ credimus, præ-
ſtitit in nobis abundanter ea, quæ ſeruo ſuo Abrahæ pollicitus fuit Deus.
Quid enim aliud hîc ſumus quàm peregrini & aduenæ, prout uolunt Pau-
lus, atqꝫ alij: qui & dicunt, Non habemus hîc manentem ciuitatem, ſed aliam
inquirimus manentem in cœlis. Vt autem accipiamus illam ueram terram
Heb.13. promiſsionis, terram uiuentium, uitam æternam: equidem oportet exemplo
cordatiſsimi Abrahæ prius multas afflictiones mundi & malorum ſpirituum
Acto.14. experiri: quemadmodum ad inuicem dixerunt Apoſtoli (Quoniam per mul-
tas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Deinde mortale
hoc induere immortalitatem per mortem, dicente Apoſtolo: nam mors ipſa
quaſi ianua eſt, per quam homines in illam requiem introeunt. Quid igitur
ait Chriſtus diſcipulis? Videte ne turbemini: oportet hæc fieri, ſed nondum
eſt finis. Vnde, licet eſſent ſchiſmata in Eccleſia longè periculoſiora, cruẽtio-
ra bella,

ra bella, maior uulgi rebellio, fames & peſtilentiæ ſæuiores, quàm modò ſunt: pij tamen non turbari debent, quoniam illorum conuerſatio in cœlis eſt, unde expectant Dominũ Ieſum: à quo, abiecti modò & doloribus obnoxij, glorioſi reddantur, ac ſplendidi. Quemadmodum præclarè admonet Chryſoſtomus dicens: Eleuanda ſunt capita noſtra ad piiſſimum Patrem in cœlis habitantem, fide & charitate & cum affectu mentis ſurſum (ubi Chriſtus eſt) habitemus, omnem curam & ſolicitudinem proijcientes in eum. Quaſi diceret, quòd ſi immortalitatis contubernio digni fieri petimus, neceſſe eſt, ut amore futuræ redemptionis ſuccendamur uſque adeò, ut nullo pacto huius uitæ operibus maculemur, ut gloria ducti uel rebus aduerſis depreſſi: uerùm etiã, tanquam in ipſis cœlis iam cum Patre habitantes, toti rapiamur in parentis amorem. Coloſſ. 3. Satana utcunque ſeducẽte uniuerſum mundum ſuo aſtu atque calliditate. *Fiat uoluntas tua.* Voluntas Dei non poteſt non eſſe optima: quia uelle apud Deum, eſt facere: quare ualde bona ſunt quæ facit, & fecit. Marci 7, & Gen. 1. Nec eſt ullum conſilium contra eam. Conſilium (ait) meum ſtabit, & omnis uoluntas mea fiet. Eſa. 46. Dicimus ergo, Fiat uoluntas tua: hoc eſt, cõmittimus nos tuæ irrefragabili uoluntati. Quæ enim eſt uita noſtra? Ecce enim in iniquitatibus concepti ſumus, & in peccatis pepererunt nos matres noſtræ: unde nobis à diabolo obſiſtitur, quo minus noſter animus atque actus Deo obſequatur. Fiat igitur uoluntas Dei, non ut Deus faciat quod uult (uoluntas enim Dei eſt potentiſſima, cui nemo reſiſtere poteſt) ſed ut nos facere poſſimus, quod ipſe uult: quod equidẽ fieri oportet. nam licet ſincera fide nomen Dei in baptiſmo profeſſi ſimus, & clamemus è terris ad cœlos inhabitantem, optantes quidem in regnum ſuum cœleſte: ad eam tamẽ tranquillitatem non recipiendos intelligimus, niſi qui hîc pijs ſtudijs meditentur eſſe quod illic futuri ſint. Enimuero Deus ipſe quærit omnium ſalutem & conſeruationem, omnes uult ſaluos fieri, quando ait: Quare moriemini domus Iſraël? ſed interim poſuit ſalutis præcepta, ac inquit: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Hoc autem nõ naſcitur in ueteri noſtro Adamo, qui ad malum ſemper pronus eſt. Cõdelectamur (ait Paulus) ſecundum interiorem hominem legi Dei: ſed lex repugnans legi mentis, ducit nos in legem peccati. Non equidem maiorem digladiationem habet humana infirmitas, quàm colluctationem carnis & ſpiritus, ut omnes quidem cum Apoſtolo exclamare cogamur: Miſer & infelix ego, quis me liberabit? &c. Proinde petimus, ut Dominus nõ ſinat noſtrã, ſed ſuam in nobis dominari uoluntatẽ, ut quandiu in mortali hoc uerſamur corpore, tanquam obedientes filij, ſemper Patris faciamus uoluntatem. Eſt equidem uolũtas diaboli: eſt etiam uoluntas mundi: eſt & carnis uoluntas, ſed omnino cõtraria Domini uoluntati. Hæc eſt uoluntas Dei (ait Apoſtolus) ſanctificatio ueſtra, ut terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia præualeant. Non enim ſatis eſt in baptiſmo nos renunciaſſe ſatanę imperio: ſed hæc baptiſmi uis exercẽda eſt tota uita, ut homo ſeipſum abneget, in Deo reſpiret, & nouam uitam meditetur. Eſt igitur uoluntas Dei, ut ſimus puri & caſti ab omnibus inquinamentis. Hic oportet tam innocentem uiuere uitam, ut cum ſuperis uideamur habere conuerſationem. Ita faciamus, ac ſi iã cœli ſimus habitatores. Quis itaque Dauide melius potuiſſet dicere: Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorũ, & in uia peccatorum non ſtetit, ſed in lege Domini uoluntas eius. Voluntatem oſtendẽs (iuxta Cyprianum) eſſe humilem cõuerſationem, ſtabilitatem in fide, in factis iuſticiã, & in operibus miſericordiam: iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe tolerare. quemadmodũ orauit idem olim: Dirige (dicens) Domine greſſus meos ſecundũ cloquiũ tuum, ut non dominetur mei omnis iniuſticia: nihil aliud poſtulans, quàm ut præcepta quæ Deus imponit iubẽdo, impleri faciat adiuuando. Nã amara eſt

Philip. 3. Gene. 1. Pſal. 50. Pſal. 113. Ezech. 18. Matt. 5. Rom. 7. Ibidem. 1. Theſ. 4. Pſal. 1. Pſal. 118. Auguſtin.

hæc eſca nobis, nec naſcitur in ueteri noſtro Adamo. Hoc præſtare non poſſu mus, nõ ſufficientes cogitare aliquid ex nobis: nemo noſtrum ſuis uiribus for tis eſt: ut ergo uoluntatem illam exequamur, Dei indulgentia atq; protectio ne opus eſt: ipſe oportet uires addat conãtibus. Quam rem ualde abſtruſam eſſe dicunt. Homo enim, inquantum homo, neq; uult, neq; facit ea quæ Dei ſunt. Quos ergo Deus è regno mundi ſublatos cupit, ipſis inſcijs ad bonum extimulat. quod prædeſtinationem uocant, adorandam potius quàm ſcrutan dam: & illi cùm nihil ſcirent niſi naturæ legem, concipiunt ſpiritũ fidei, ut iam ea quæ uult Deus, uelint, & quæ ſunt ſalutis: accedente equidem uerbo, per quod Deum rectè cognoſcunt. Sicq; Deus operatur uelle, & deinde dat per
Chryſoſt. ficere poſſe: ut uerè dictum ſit, Volentibus gratia non denegatur, neq; uolun tas ſine gratia, neq; gratia ſine uoluntate. Poſſunt etiam uerba iſta (Fiat uolun tas tua) ſic intelligi: ut, quoniã mandat Deus etiam inimicos diligere, & pro ijs orare, petere debeamus: quòd qui adhuc terreni ſunt, & necdum cœleſtes eſſe cœperũt, exploſa peccatorum turba, eiectiſq; immundis ſpiritibus, Deũ creatorem ſuum, ſeq; ipſos rurſum agnoſcere incipiant: ipſi Deo adhæreant:
Ioan.14. ſtudeãt paci, pignori quod filius perpetuò reliquit, Pacem (inquiens) meam do uobis, pacem relinquo uobis: diuinis item iuſſionibus unanimes, tranquil lè & abſq; ſeditionibus pareant. Nec tamen ob id, quia inimicos ſuos Chriſtia ni gladio ſpiritus (id eſt oratione) uincere iubentur, magiſtratus cadit, & gla
Rom.13. dius, quo abſcindantur mali, damnatur. Non enim eſt poteſtas, niſi à Deo or
1.Pet.2. dinata, ad uindictam malorum, ob ſalutis publicæ interturbatores ac hoſtes interimendos. Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repel lenda, ne omnia corrumpantur. Vnde etiam bella licent (Auguſtino docen te) ſed non de quauis cauſa, plerunq; futili: imò non niſi ſumma neceſſitate co gente. Iuſtum bellum eſt, ſi cauſa eſt iuſta: aliàs, Mitte (ait Dominus) gladium
Luc.3. in uaginam. Militibus dixit Ioannes, Contenti eſtote ſtipendijs ueſtris. Et Au guſtinus dixiſſe fertur Bonifacio militi: Arripe manibus arma, & oratio pul ſet aures autoris. Vbi certè exactiſſimo cõſilio iudicioq; utendum, ſingulaq; bene conſideranda ſunt, ne ſontes cum inſontibus damnentur ac pereant: ſa tius enim nocentem reum abſoluere, quàm innocentem iniuſtè condemna re. qua de cauſa Ambroſius epiſcopus Theodoſium imperatorem excommu nicauit. Sequitur, *Sicut in cœlo & in terra.* Angelis nihil eſt gratius, quàm impe rium Dei uoluntatis, cui illi alacres atq; expediti parent. Pſal. 102. In angelis & cœleſtibus ſumma eſt concordia, & tranquillitas pacis: unanimes ſemper fa ciunt, ut miniſtri, uerbum Dei: quemadmodum oſtendit Dionyſius de cœle ſti hierarchia. Angeli cadunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorant Deum uiuum, dicentes, Amen, benedictio, charitas & ſapientia, gratiarum actio, honor, uirtus & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Item, San ctus ſanctus ſanctus Dominus Deus ſabaoth. Apocal. 7. Eſa. 6. Facilè idcirco intelligi hæc uerba quid ſibi uelint, poterunt: nimirũ ut Eccleſiaſtica noſtra & Chriſtiana hierarchia inſtituat, & ſit per omnia ſimilis cœleſti illi hierarchiæ, ubi mentium mira eſt concordia & admirandus cõcentus. *Panem noſtrum quo tidianum da nobis hodie.* Hucuſque ſolliciti in oratione fuimus, de Dei Patris no ſtri honore, regno & uoluntate, ut ſcilicet ſanctum eſſet nomen eius in omni bus gentibus, in quibus regnaret: ut tandem hæredes regni effici mererem tur, uoluntatem habentes bonam, & diuinæ uoluntati conſentientem: quæ quidem iuſtè ac meritò fieri debent, & proinde præcipua orationis eſſe ui dentur. Iam igitur ex Chriſti doctrina, pro noſtræ uitæ neceſſarijs accedimus rogaturi Patrem noſtrum. Filij huius mundi quandiu non ſunt abdicati, ſed parentibus utuntur propitijs, non ſunt ſolliciti de uictu, nimirum proſpicien te ipſis benignitate paterna. Hæc enim lege diuina pariter ac humana profe

runt

runtur, ut non filij parentibus, ſed parentes filijs debeant theſauriſare. Ieſus 2. Cor. 12.
Chriſtus igitur docet, nos omnem abijcere ſollicitudinem craſtini. Matth. 6.
Confirmans Patrem tam opulentum, tam benignum, tamq́ noſtri amantem, ut nihil nobis deeſſe poſſit, cui curæ maximè ſimus, non commiſſurum, ut inedia diſpereamus: cùm paſſerculis etiam uagis proſpiciat, cùm lilia tanto decore ueſtiat, quæ tamẽ hodie ſunt, & cras in clibanum mittuntur. Illum igitur Patrem iubet precari, ut det nobis panem quotidianum. Vbi panis nomine id declaratur, quo neceſſitates uitæ huius ineuitabiles auferuntur, aut ſedantur, ſiue in ijs quæ edimus, ſiue quibus tegimur. Quotidianus autem non ob id dicitur, quòd illo tantopere opus habemus ad nutriendũ & ſuſtentandum corpus, ſed ne quid plus petamus. unde & adiectum eſt, Hodie: quaſi oraremus, Si nobis hodie panis eſt, haud dubiè cras, Deus Pater quoque prouidebit. Cuius equidem multa extant (ſi oculatus eſſe uelis) exempla. Quid enim de Helia ſcriptum eſt, quomodo ambulauit in fortitudine cibi, ab angelo administrati, uſque ad montem Dei Oreb? Quid etiam de Daniele in lacu leonum? Quamobrem rectiſſimè dixerit Chriſtus: Quærite regnũ Dei primùm, & iuſticiam eius, & hęc omnia adijcientur uobis. Quo ſanè ſpiritu ductus Dauid: Iunior (inquit) fui, & non uidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Docuit ergo Chriſtus in hac petitione nõ diuitias, non delicias, non honores, non precioſæ ueſtis ornatum petere, ſed uictui tantùm neceſſaria: nec etiam Salomon aliter à Domino poſtulauit, cùm diceret: Domine Deus, duo rogaui te: uanitatem & uerba mendacij à me ut longè faceres: pauꝑtatem & diuitias ne dederis mihi, ſed tantùm tribue uictui meo neceſſaria. quanto magis autem nos, qui ſeculo renunciauimus, fidei gratia diuitias eius & pompas abiecimus: cupientes non diu in ſeculo uiuere, ſed Dei regnũ uelociter aduenire? Et quid opus eſt nobis nimia rerum abundantia, cùm nihil ſimus ex his in ueram patriam delaturi? Nihil intulimus in mundum, ait Apoſtolus, utique nec auferre aliquid poterimus: habentes ergo quibus alamur atque amiciamur, ijs contenti ſimus. Nos peregrini & aduenæ ſumus. 1. Pet. 2. Quid autem opus eſt peregrino ſarcinis uel oneribus, quibus grauetur & remoretur? Chriſtus in ſumma paupertate uiuens, cum eſſet cœli & terræ Dominus, uult nos undiq́ accinctos, & ueluti quibuſdam pennis ad cœleſtia uolare. Igitur adimit nobis rerum proprietatem, & docet honeſtam colere paupertatem: hodiernũ petere panem, ut nequaquam ulterioris diei cura nobis moleſta ſit: neque eius diei torqueamur ſollicitudine, quo neſcimus nos uſuros: nihil ſiquidem certius morte, & incertius hora: quemadmodum in diuite illo uidere licet, Lucæ 12. Vnde etiam prouerbium natum eſt, Homo bulla. At proinde non damnantur diuites, magnam ſubſtãtiam poſſidentes. Non enim damnantur diuitiæ, ſed earum abuſus. Omnia igitur dimittit, qui concupiſcentijs malis renunciat, ac deſiderijs terrenis nuncium miſit, iuxta prouerbium, Cornanque (dicente Gregorio) & non ſubſtantiam penſat Deus. Vnde Apoſtolus Timotheo ſcripſit, quomodo non excludendi eſſent diuites huius ſeculi, ſed tantùm eis præcipiendum ut non ſperent in incerto diuitiarum, ſed bene agant, diuitesq́ fiant in bonis operibus, facile tribuentes. 1. Timot. 6. Quod uerò Iacobus diuitibus indignatur, ipſiſque æternum minatur exitium, cùm inquit: Agite nunc diuites, plorate, ululantes in miſerijs ueſtris quæ aduenient uobis, &c. eos taxat, qui per phas & nephas diuites fieri uolunt & contendunt. Quod uel hinc intelligi poteſt, quia idem intonat diuus Apoſtolus: Radix (dicens) omnium malorum, eſt cupiditas. Et rurſum: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, in deſideria nociua, quæ mergunt homines in perditionem. Eſt ergo aurum & argentum malis malum, & bonis bonum: non quia eos bonos facit, ſed quia bonos

2. Reg. 17. Dan. 14. Matt. 6. Pſal 36. Prou 30. 1. Tim. 6. 1. Tim. 6. Iacob. 5. 1. Tim. 6.

inuenit,& in uſum bonum conuertitur. Omnes enim nos ſumus uillici Chriſti,& diſpenſatores eius. Luc.16. Omnia nanque quæ nobis dat Deus pater noſter,alijs uidelicet egentibus per nos largiri uult: ut ſcilicet de eo quod ab ipſo accepimus,etiam partem alijs faciamus: dicente Chriſto, Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Luc.16. Pulcherrimũ eſt quod habet Chryſoſtomus: Capiamus (ait) iter anguſtũ, excolamus noſmetipſos: non præcipio ut uxorem non ducas,ut urbem derelinquas, ut ſecularia negotia negligas, ſed ut in his ipſis uiuendo uirtute præfulgeas, &c. hæc Chryſoſtomus. Præterea corpuſculum hoc,etiamſi non pereat fame, tamen morbo, ſenio, aliò ue caſu breui periturum eſſe ſcimus. Igitur non tam orare debemus Patrem, ut nobis filijs ſuis quotidianam alimoniam, & corpori noſtro uictum neceſſarium tribuat, quàm ut nobis in hæreditatem regni cœleſtis coaptatis, ſpiritualem panem, larga det manu: per quem uerè uiuunt omnes, qui filij Dei ueri nominantur. Is autem eſt ſermo diuinus,& doctrina Ieſu Chriſti filij Dei. Per hunc panem lux accedit ingeniorum noſtrorum, atque animorum tenebris, morbis ſalus, libertas ſeruituti, denique ut mortui reuiuiſcamus. Ipſe enim Chriſtus lux eſt fidei, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, Ioan. 1. Qui & uenit quærere ac ſaluum facere quod perierat, Lucæ 19. Et ut uerus Saluator & filius Dei uerè nos liberauit, Ioan. 3. Et ait, Qui credit in me, etiã ſi mortuus fuerit, uiuet. Ioan. 11. Hic panis ſummè nobis neceſſarius eſt: hunc potiſſimum petere debemus, Scriptura dicente: Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Deut. 8. Quòd ſi alterum illum panem non porrexerit Pater, quid eſſe poterit periculi, cùm cinis ſimus, & in cinerem redigendi? At ſi hoc carebimus pane, hoc eſt uerbo atque fide, certè ſummum periculum nobis imminet: ſiquidem perit anima. quod quàm graue & quàm horrendum ſit, dicat nobis Chriſtus: Quam homo (inquit)
Mar.8. dabit commutationem pro anima ſua? Et alio loco: Quid prodeſt homini, ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ perditionem patiatur? Perire hominem certè miſerrimum eſt: eſt enim tam nobilis anima Chriſtiani hominis, ut uix alicui rei comparari poſſit. Ea nanque non corruptibilibus empta fuit, ſed precioſo ſanguine agni quaſi immaculati, Ieſu Chriſti. Meritò itẽ uerbum Dei dici poteſt panis, quandoquidem illo refocillantur animi noſtri, & conſeruantur in ſpe ſana ac bona, donec in patriam ueram perueniamus, in qua nulla erit amplius ſitis & eſuries. Hoc cibo bene paſti patienter ferunt,
Matt.5. cùm uarijs impetuntur miſerijs: nam recordantur quæ dicta ſunt, Beati eſtis cùm maledixerint uobis homines, &c. gaudete & exultate, quoniam merces
Iacobi 1. ueſtra copioſa eſt in cœlis. Et alibi: Beatus uir qui ſuffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, &c. Propterea quoque iu-
Eccleſ.5. bet Scriptura, ut ſimus manſueti ad audiendum uerbum Dei, quo illud cum fructu percipiamus. Hìc audimus, quomodo ſicut oues errantes fuerimus,
1.Pet.2. nunc autem conuerſi ad epiſcopum animarum noſtrarum Ieſum Chriſtum:
Deut.8. de quo olim Deus dixit, Suſcitabo prophetam, & ponam uerba mea in ore eius. Hic propheta Chriſtus aperuit nobis abſtruſum intellectum, quem idcirco audire oportet: & oſtendit corpora noſtra redire eò unde nata ſunt, hoc
Gen.3. eſt in terram. Dixit enim Deus Adam: In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo,
Auguſtin. donec reuertaris in terram de qua ſumptus es. animam autem immortalem, quæ & reſeruetur crucianda poſt diem iudicij, uel æternæ uitæ. Vnde quotquot ſibi optima cupiunt, animæ rationem exactiſſimam debebant habere.
Matt.10. Quid enim aliud hoc eſt dicere? Nolite timere eos qui poſſunt occidere corpus, timete eum qui poteſt animam abijcere in ignem æternum. Verus igitur & ſaluberrimus noſter cibus hic eſt, ut per ſpiritum nutriamur, ut Chriſtũ
Ioan.6. audiamus docentem, qui obinde dicit ſe panem eſſe uiuum: ſi quis de pane
illo

illo manducauerit,fiat immortalis. Equidem licet Chriſtum in carne nec uidi
mus,nec audiuimus concionantem:tamen hoc pacto animæ noſtræ reficiun
tur,dum habemus Moſen & Prophetas:de quibus proinde dictum eſt, Bea- *Luc.16.*
ti qui non uiderunt & crediderunt. Viderunt,me ſcilicet:& tamen crediderũt *Ioan.20.*
uera eſſe, quæ quaſi per manus acceperunt. Quomodo autem ad nos uſq; de
fluxerit Euangelium, ubi docetur ſalutem per Chriſtum reſtitutam eſſe, cer-
tè magnum nõ erit demonſtrare. Scimus apoſtolos, ſcimus & eorum ſucceſ-
ſores,qui omnes à Deo docti,ſua doctrina illuſtrarunt gloriam Chriſti. Nam
cùm ſciret Chriſtus redeundum ſibi ad Patrem,ſpiritum ſanctum miſit eis, ut
doctorem,ut corroboratorem, ne expaueſcerent teſtimonium reddere de o-
mnibus quæ facta erant. Quum autem & ipſi abituri in locum ubi Chriſtus *Ioan.14.*
eſſet,ne deficeret fides Petri de Chriſto, ſed magis ac magis propagaretur,a- *Philip.1.*
lios ad id muneris rurſum elegerunt. Fides enim non fundata erat ſupra per- *Act.1.*
ſonam apoſtolorum,ſed eorum doctrinam.Hinc Paulus & alij conſtituerunt
presbyteros per ſingulas Eccleſias. Et illi rurſum alios, donec per ſucceſſio- *Irenæus.*
nem legitimam, demum ad nos defluxerit Euangelij puri doctrina, ac fides.
O quàm ſpecioſi igitur ſunt pedes Euangelizantium bona, Euangelizãtium
pacem. At uerò quàm ſanctum eſt uerbum Dei, tam graue pondus eſt huius
eſſe miniſtrum. Quantum enim periculi ſit, ut (dicente Gregorio) qui neſcit
moderamina uitæ ſuæ, iudex fiat alienæ, uel puer ſcire poſſet, atque fari. De-
inde,quia ſtat in conſpectu Domini, & diuinæ maieſtatis, coram cuius ocu-
lis omnia nuda & aperta ſunt. Cui omne cor patet, & omnis etiam uolũtas lo
quitur. Hic nullum locum habet, Loquimini nobis placentia. Eſa. 30. Quoniã
à ſpiritu ſancto conſtituitur, & uerbum Dei non habet reſpectum perſona-
rum. Omnes dicere debent diuini uerbi præcones, Amici ſumus, ſed ad aras
uſq;,ut in prouerbio eſt. Eoq; quiſq; ſtudere debet,ut nec laudem,nec merce-
dem potiſſimùm quærat,ſed Chriſti gloriam,& utilitatem proximi. Sic enim
ſcriptura dicit, Væ uobis paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos. Ezech.
34. Et Petrus: Seniores (inquit) paſcite gregem Dei, ſecundum Deum, non
turpis lucri gratia. Quæ omnia eò referri debent, ut ſint Chriſti ſerui boni &
fideles. Hinc profectò ſancti patres caput ſcalpere ſolebant, quoties animo
uoluebant onus ſibi impoſitum:quod ex his ſumo uerbis, quia Auguſtinum
pium illum antiſtitem dixiſſe ferunt, Tanto mihi acrior eſt de ſarcina mea co-
gitatio, qualem Domino Deo noſtro rationẽ reddere poſſim:quæ bene por-
tata gloriam comparat,malè uerò immaniſſimam pœnam. Hæc ille. Nec hic
tantùm ſibi timuit, ſed & Ambroſius, Chryſoſtomus, & plerique alij: quod
pium & ſtudioſum lectorem haud latêre poteſt. Quoniam autem certum eſt,
Chriſtum poſt ſuam in cœlum aſcenſionem,dediſſe & adhuc dare apoſtolos,
Euangeliſtas, paſtores, & doctores in opus miniſterij,in ædificationem cor-
poris ſui,nemo pius offendetur hominem tantùm inſpiciendo. Non enim at- *Hierony-*
tendere oportet quis loquatur, ſed quid, & quoniam angelus Domini exer- *mus ad He*
cituum eſt. Et diſcipulis ſuis dixit Chriſtus: Non uos eſtis qui loquimini, ſed *liodorum.*
ſpiritus ſanctus qui loquitur in uobis. Et propterea qui uos ſpernit, me ſper-
nit:qui autem contemnit me,& eum qui me miſit,ut reſpuat, neceſſe eſt. Ser- *Matt.10.*
monem enim quem audiſtis,nõ eſt meus,ſed Patris qui miſit me. Etenim lon
gè auguſtior ſit authoritas uerbi altiſſimi nobis, quàm ut propter miniſtrum,
ſuper eo nauſeet anima noſtra: niſi dogma fidei apertiſſimè peruertat, quod
maximum omnium peccatorũ eſſe reor. ni parum uobis uideꝰ eſſe, ſeducere,
ac orco remittere oues Chriſti Ieſu ſanguine redemptas. D. Cyprianus intel-
ligit hæc uerba atq; interpretatur de euchariſtia. At Hieronymus ſuperſub-
ſtantialem (ait) dici præcipuum uel egregium, & ſecundum Hebræos craſti-
num,ſiue futurum. Itaq; miſſam fecimus ſpiritualem ſeu myſticam illam uer-

 borum

borum tractationem, uel etiam obinde, quia de euchariſtia infrà audiemus ſuo loco. *Et dimitte nobis debita noſtra.* Debent ſinguli, celſitudini Dei uenerationem, paternitati obedientiam, & bonitati beneuolentiam. Quis eſt enim ſi cut Deus noſter qui in altis habitat? Pater noſter, qui nos fecit & creauit. Debēt etiam pro beneficijs atq; ampliſſimis muneribus gratitudinem, tanquam illi, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum uenit. debent demum ueraci fidem, optimo ac potentiſſimo fiduciam. Verùm quis hæc præſtat? Nemo eſt, qui non multum ſingulis momentis debeat. Vn
1.Ioan.1. de ſanctus Ioannes cunctos pronunciat obnoxios eſſe debito, hoc eſt, peccato. ait enim: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ſeducimus noſmetip ſos, & ueritas in nobis non eſt. Et Hieronymus audet dicere: Nemo uiuentiū eſt, qui penitus omni peccato careat. Quod enim Zacharias & Elizabeth iuſti dicti ſunt, ſecundum eam iuſticiam & perfectionem intelligēdum eſt, quę competit fragilitati noſtræ: unde nec ipſe Apoſtolus ſe iuſtum eſſe dicere uo
1.Cor.4. luit: Nihil mihi (dicebat) conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus: nimi-
Pſal.142. rum memor illius quod à Dauide clamatum fuit, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Et alibi: Si
Pſal.129. iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Nam licet ut nec mortaliter, nec uenialiter (ut uulgò dicitur) peccemus, quod tamen uix fieri poteſt, tamen deficimus: quia nemo unquam in hoc corpore cōſtitutus, ſummam charitatis plenitudinem ualet aſſequi. Quid igitur? Num propterea à Deo deficiemus, exemplo aliorum, Caini uidelicet, Saulis ac Iudæ? Minimè. Sed adeamus cum fiducia ad thronum miſericordiæ Dei. Simus licet omnibus uitijs, quæ animam inquinant, referti: cogitandum eſt tamen nobis, Patrem habere nos, cuius miſericordiæ non ſit numerus, & qui ſit ad ignoſcendum facilis. Non enim ad tribunal iuſticiæ peccatorem, cuius non uult mortem (Ezech.18.) mox uocat: ſed tot iniurijs maieſtatem diuini nominis ſui offendentes, nos expectat, adeò ut clamitet: Si impius egeret pœnitentiam, omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor. Et nobis confitentibus ſic condonat errata, & uſqueadeò delet, ut ne ueſtigium quidem commiſſi peccati in conſpectu ſuo reperiatur. Ideoq; Chriſtus pijſſimus doctor noſter, nos peccatis onuſtos ad Patrem ablegat, ac dirigit: ad quem dicamus, Pater dimitte nobis peccata noſtra. Id eſt, Pater cœleſtis, miſericors & clemens, patiens, & multæ miſerationis, parce parce populo tuo, & peccatis noſtris, &c. *Sicut & nos dimittimus.* Equidem ad interpellandum Deum pro peccatis, facilè omnes parati ſunt: certa igitur nos conſtringit Chriſtus lege ac conditione, ut ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundum quod &
Matt.18. ipſi dimittimus. Qui & aliàs: Si dimiſeritis (inquit) hominibus errata ſua, dimittet & uobis Pater cœleſtis delicta ueſtra: quæ ut fortius inhærerent, parabola aptiſſima docuit, de homine qui uoluit rationē ponere cum ſeruis ſuis, &c. Quam concludit, & ait: Sic faciet uobis Pater meus cœleſtis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus ueſtris. Sed hoc dictum ſit, non de remiſſione offenſæ, ſed iniuriæ: crudelis enim eſſe dicitur, qui non defendit famam ſuam. Ergo inimicis noſtris debita ex corde remittere debemus, Deo uindictam relinquentes. Nihil (inquit ille) eſt, quod nos Deo reddat ſimiliores, quàm ſi malignis & lædentibus nos ſumus placabiles. Nec ſolùm iuxta doctrinam Chriſti, remittenda ſunt in nos commiſſa errata, uerùm etiam
Matt.5. diligendi ſunt inimici noſtri: Diligite (inquit) uos inimicos ueſtros, & benefacite his qui oderunt. Dictum eſt quidem antiquis, Diliges amicum, & odio habebis inimicum. Ego autem dico uobis (emendat lex noua, quæ ex parte in ueteri defecerunt: ratio uincat) Diligite inimicos ueſtros, ut ſitis filij Patris ueſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper malos & bonos

&

& pluuiàm mittit ſuper iuſtos & iniuſtos. Quòd ſi enim diligimus tantùm a-
mantes nos, nón ne & hoc ipſum Gentiles qui Deum ignorant, item publica
ni & peſſimi quiq; faciunt? Itaq; decet ut filij nouæ legis & gratiæ, à filijs mun
di differamus. Perpulchrè igitur D. Gregorius: Nonnulli (ait) quos aduerſa-
rios æſtimant, maledictione feriunt, quia uirtute nequaquam poſſunt: cùm
deceat de eorum profectu gaudere, & de ruina dolere, dicente Propheta:
Si reddidi retribuentibus mihi mala, meritò decidã ab inimicis meis. Pſal. 19.
Et Iobo patientiſsimo: Si gauiſus ſum ad ruinam eius qui me oderat, & e-
xultaui, &c. En quàm candidè uiri iſti ſanctiſsimi nobis ad oculum depingũt, *Iob 13.*
nihil in exitium inimicorum machinandum, nec de infelicitate gaudendum
eſſe. Hæc igitur eſt uoluntas Dei, ut pacifici & unanimes, in una domo ui- *Rom. 12.*
uamus, quemadmodum filij unius Patris. Enimuerò omnipotentis Dei nos
eſſe diſcipulos, ſola cuſtodia charitatis probabit. ait enim Chriſtus: In hoc co-
gnoſcent omnes, quòd diſcipuli mei ſitis, ſi dilectionẽ ad inuicem habueritis.
Ioan. 13. Hoc autem uult Deus, quia per filium ſuum paci in domo eius reſtitu
ti ſumus: tales uult perſeuerare, ut qui filij Dei eſſe cœpimus, in Dei pace ma-
neamus. Eapropter etiam ſacrificantem ſibi, at diſſidẽtem, ab altari reuerti, &
prius fratri reconciliari iubet. Miſericordiam uult, & non ſacrificium. Proin- *Matt. 5.*
de Apoſtolus eleemoſynam, imò fidem nihil eſſe dicit, niſi accedat charitas. *Oſeæ 6.*
1. Corinth. 13. Idq; uel inde probari poteſt, quoniam Abel & Cain obtulerunt
Deo, nec acceptum fuit niſi Abelis ſacrificium, propterea quòd ſacrificaret
Deo, innocenter, cum timore Dei, cum ſimplici corde, cum lege iuſticiæ, & *Gen. 4.*
cum cõcordiæ pace. Munera Deus non intuebatur, ſed amborum corda. pla
cuit igitur in munere, qui placebat in corde. Tales etiam quoque à Domino
probantur: præſertim, quia eos eodem animauit ſpiritu, eodem ut filios pur-
gauit baptiſmo, & ad eandem hæreditatem, nempe cœleſtem, ex æquo uoca-
uit. Iam uerò ſunt duo genera hominum. primum ſunt, qui pacem à Chriſto
præceptam libenter ſeruarent: ſed non poſſunt propter malos ac inquietos:
de quibus: Propterea cùm loquebar (dixit) illis, impugnabant me gratis. Hi *Pſal. 119.*
excuſantur coram Deo, quemadmodum docet Apoſtolus, cùm ait: Si fieri
poteſt, quod in uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habere. Si uerò ra-
bidi ſunt quidam, date locum iræ, ſcilicet diuinæ: quando ait Deus, Mihi uin-
dictam, & ego retribuam. Deut. 32. Deus illatas iudicabit iniurias. Et ſi bene-
feceritis illis, grauioris punitionis cauſa, ueſtra benefacta erunt in die retribu-
tionis. Vis'ne in contumelioſum exercere uindictam? boni aliquid in eum
confer, & Deus erit acerbior ipſius iniuriæ uindex. Sunt deinde, qui poſſent
quidem pacificè uiuere, quantum in ipſis eſſet: ſed nolunt, ob rabiem & liuo-
rem, & quia praua ſunt corda eorum: hi certè ſunt in periculoſiſſimo ſtatu.
Quantum enim homini noceat, odium aſſiduò in animo gerere, & ſacri pari-
ter & prophani docuerunt. Ait quidam: Siculi tyranni nõ inuenerunt maius
tormentum inuidia. Et alius: Liuor, tabificum malum, exedit medullas. At
non ſolùm corporis detrimentum inuidi patiuntur, ſed & animæ. Nam ſicut
ærugo ferrum, ita inuidia animam, in qua concepta eſt, conſumit. Nocentiſſi-
ma hæc animę tinea eſt, quæ inteſtinis cruciatibus lacerat: ſemper ingemiſci-
tur & doletur, nec cibus nec potus poteſt eſſe iucundus. Aiunt, uiperas diru-
pto materno utero naſci: ita & inuidia, hominem, in quo concepta eſt, in cor
pore pariter & anima cõſumit et perdit. Pręclarè inquit Auguſtinus, O quàm
grandis miſeria tam corporis quàm animæ: nam corpus quietem, anima uitã
perdit æternam: ueniunt enim ad nos priſtina peccata, & ſic confundimur &
damnamur. Hæc ille. Quid autem horribilius eſſe poſſet homini, quãdo ignis
non extinguetur, nec uermis eorum morietur? Tales autem in peccatis mori,
& æternæ damnationi obnoxios fieri, uel inde docemur, quia Chriſtus para-

bolam de ſeruo nequam concludens, dixit: Sic & Pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unuſquiſq; fratri ſuo de cordibus ueſtris. Matt.18. Ergo etſi uideantur illi orare, nihil tamen orãt, imò grauiores ſeipſos Deo patri debitores conſtituunt. Submurmurãt coram Deo, Dimitte, &c. & ipſi dimittere nolunt: quid hoc aliud eſt, quàm ſibi imprecari, & ſeipſum deuouere? Nihil hoc aliud eſt dicere, quàm debitores ſumus, ô Pater, tui: & nobis nonnulli ſunt debitores, quibus cùm nolumus errata remittere, & tu quoq; ne remittas nobis peccata noſtra, rogamus. Rectè igitur ille mihi dixiſſe uidetur: Quo affectu Deo ueniam poſſunt poſtulare, qui alijs dimittere nolunt? Crede mihi, quòd tantùm tibi dimittit, quantum tu dimittis alteri. Hic autem prætendunt illi, tantis ſe iniurijs læſos, ut nequaquam dimittere queant: quibus certè cogitandum eſſet, quantis indies piaculis & peſſimis peccatis Patrem offendunt: & quantorum indies malorũ rei ſimus: et tamen non arguit nos in furore ſuo, ſed agit indulgentiſſimum Patrem in nos, tanquam filios ſuos. Qui præclariſſimis ſpiritibus ſuis nõ pepercit, ſed pro uno tantùm cogitatu, de ſummo cœlo eiectos, æternis ſupplicijs tradidit puniendos. Quòd ſi unius ſaltem (inquit Chryſoſtomus) diei uellemus peccata numerare, optimè diſceremus quantorum rei eſſemus malorum. Hæc ille. Quòd ſi uerò parum nobis uidetur quicquid dictum eſt, intueamur ſaltem caput noſtrum: nónne pro ſuis ipſe Chriſtus crucifixoribus exorauit, & demum pro nobis inimicis mortuus eſt? teſte Apoſtolo. Orabimus itaq; dicentes: Da pater longanimis atq; miſericors, ut poſſimus ex animo condonare fratribus noſtris, quemadmodum tu benignè indulges ac propinius es, ne exhæredes nos, neq; conijcias in gehennam, ſed ut omnes qui precioſo ſanguine Chriſti redempti ſumus, in æterna tabernacula recipiamur, Amen. *Et ne nos inducas in tentationem.* Diſcimus ex hac ſexta petitione huius precationis, quàm infelix ſit uita noſtra, quia mera tentatio. Dæmon, hoſtis noſter perpetuus, pandit latiſſimè quoquo uerſum ſua retia, ac fragilitati noſtræ innumeris dolis tendit inſidias: ut uita noſtra ſit omnibus telis inſidiatoris ſubiecta, & mille modis ſollicitemur ad ruinã. Nuſquam ceſſat tentator ille, qui non ueritus eſt filium Dei aggredi technis ſuis. Adhæc nos ipſi titillationes uoluptatesq; circumferimus, cruciatus & dolores. Meminimus Dauid, qui dictus erat uir ſecundum cor Dei, eò turpitudinis pertractum, ut adulterium homicidio copularet. 2 Reg. 11. Videmus Salomonem, cui Deus dederat ſapientiã ultra mortales omnes, eò dementiæ perductum, ut ſimulachris immolarit. Sic enim ſcriptũ eſt: Auerterunt mulieres cor ardentiſſimum regis, & deprauatũ eſt ita, ut ſequeretur deos alienos Moloch & Chamos, &c. 3. Reg. 11. Venit & in mentẽ quid acciderit Petro, qui fortem animũ profeſſus, ter Dominum ſuum abiurauit. Mat. 26. Ideo exhorreſcimus tentationes. Atqui in hoc metu nos Deus eſſe uult, ne oſcitantes noſtris præſidijs fidamus, ſed iugiter ſobrietate, uigilantia & precatione, nos muniamus: utq; uideamus quia ex nobis ipſis nihil ſumus, nõ ualẽtes aliquid cogitare quaſi ex nobis: ac admoneamur infirmitatis carnis, ſicq; humiles effecti, totũ Domino Deo demus. Et nos tentari permittit quidẽ Deus, nõ ut perimat; ſed ut probet. Et tentat nõ quaſi neſcius mentiũ humanarũ, & infirmitatis noſtræ: ſed ut nos ſibi cõfidentes, mundo reddat manifeſtos: ſicut ſcriptum eſt, Vaſa figuli probat fornax, homines autẽ iuſtos tentatio tribulationis. Eccleſ. 27. Sic Abrahã in filio tentauit Deus. Sic Iob uirum ſanctum, tradendo eum in periculoſiſſimas tentationes, probauit. Sic Tobiã, ſic ſanctos & inuictiſſimos martyres, quos igni, ferro, & innumeris tormentorum generibus coronauit. Hic notandũ, huiuſmodi tentationes autore Deo fieri, & diabolum hoſtem ſine Dei permiſſione nihil poſſe, nihilq; habere uiriũ. Quid enim potuiſſet, niſi Deus dixiſſet, Ecce omnia quæcunque habet, in manu tua ſunt. Iob 1. Igitur diaboli

Luc. 23. *Rom. 5.* *Matt. 4.*

diaboli eſt ſuadere & pellicere ſuauitate, ut pertrahat: tentare in ijs quæ carnis delectationem afferunt, quæ tentatio à dextris nuncupatur. Vel inflictis morbis mouere hominem ad iram & impatientiam, quæ à ſiniſtris tentatio dicitur. Sed muneris noſtri eſt, uirtute & gratia Dei omnipotentis, perſuaſionem eius ſuperare. unde Scriptura dicit: Nõ deficias cùm à Deo tentaris, qua ſi machinæ omnes, diaboli & hominum, nihil poſſunt aduerſus uoluntatem Dei: nihil illis licet, niſi poteſtas tribuatur. Proinde bono animo, cùm in uarias inciderimus tentationes, eſſe oportet. Tentat etiam homines Deus, ut huiuſmodi flagellis caſtiget & emendet delicta eorum. Tentatio (ait Auguſtinus) aduerſus nos dupliciter datur, uel ad gloriã cùm probamur, uel ad pœnam cùm delinquimus. Hæc pœna non niſi bona Dei uoluntate immittitur, quemadmodum dicit Deus: Non faciam furorem iræ meæ, non conuertar ut diſperdam Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo. Cùm itaq; ſic tentamur à Domino, corripimur pro ſalute noſtra, ne cum hoc mundo & infidelibus damnemur. Quòd ſi noſmetipſos dijudicaremus, id eſt damnaremus ob praua facinora, euaderemus forſitan & præſentia & futura ſupplicia. Debemus igitur tentationes, tanquam opera piæ erga nos uoluntatis Dei, complecti: cogitareq; Deum Patrem noſtrũ diligere filios quos caſtiget. Nam cùm ſummæ ſint curæ fideles Deo, hic tolerant pœnas pro commiſſis, ut in æternum conſeruentur, dicẽte Scriptura: Beatus uir qui corripitur à Domino, caſtigat enim ille, ut in futuro miſericordem ſe præbeat. Conſueuit etiam Pater uarijs flagellis nos caſtigare, ut emendatiorem reddamus uitam noſtram, & mentis noſtræ ſuperbiam frangamus. iuxta illud: Quantas mihi oſtendiſti tribulationes, multas & malas? & conuerſus uiuificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me, & conſolatus es me. Pſal. 70. Et proinde rectiſſimè Iob dixit, Vitam noſtram eſſe militiam ſuper terram. Iob 7. ſic Deo prouidente ac diſponente. Nam ſi nullus eſſet hoſtis, nulla eſſet pugna: quòd ſi nulla pugna, nulla etiam eſſet uictoria: & ſi non eſſet uictoria, nec corona uictoriæ daretur. Proinde ſæpe tẽtamur, ut exerceamur, & hoſtis ictus excipere diſcamus. Quoties autem tentamur ad præſidium Patris noſtri, & ad inuictæ fidei caſtra confugiendũ erit. Qui fidelis eſt, & non ſinit nos tentari ſupra uires: quin prouentum etiam faciat, ut ferre & uincere poſſimus. Confidamus certò gratiæ & miſericordiæ eius, perſuadentes nobis, gratiam & miſericordiam fortiores eſſe omnibus telis hoſtis ſatanæ. Qui dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis. ipſe opem feret, fidem & fortitudinem, contra omnes inſultus, ne ſuccumbamus, & uincamur. Quem obinde deprecari debemus, ac dicere, O Pater cœleſtis, reparator humanæ naturæ, uicit filius tuus ſemper adorandus ſatanam, ut cùm maximè uideretur oppreſſus, triumpharet maximè. Da quæſumus, uincamus & nos, malos & peſtiferos conatus diaboli peſſimi hoſtis, in perniciem ruinamq́ue excogitatos. fiat tuo præſidio quod dixiſti: Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum, Amen. *Sed libera nos à malo.* Scribit beatus apoſtolus Petrus: Chariſſimi, ſobrij eſtote & uigilate, quia aduerſarius ueſter diabolus circuit, quærẽs quem deuoret. cui fortes reſiſtite in fide. Si quem mirum habet, cur tam fideliter nos admoneat, ut attendamus à ſatana, diuus Apoſtolus, in memoriam reuocare poterit, quæ de primis parentibus referuntur: quo pacto dæmon ſtimulatus inuidia, primos parentes arte circumuentos, pellexit in mortem, inuidens illis paradiſi uoluptates, cùm ſeſe cœli gaudijs ſpoliaſſet, quando angelus ſuperbè contra Dominum Deum ſuum peccauit. Quemadmodum autem homines illos decepit, ita & nunc non ceſſat, & acrioribus inuidiæ ſtimulis utitur, eo quòd paradiſo excluſi ſubuehuntur in cœlum. Epheſ. 2. quòd morti deſtinati, per fiduciam in Ieſum filij Dei, ad beatam immortalitatem inui-

Oſeæ 11.
Heb. 12.
Iob 5.
1. Cor. 10.
Matt. 11.
1. Pet. 5.

inuitantur. Chriſtum nouit ille perpetuus Dei hoſtis, ſemẽ illud benedictum
Iacob.2. mulieris, à quo contritum eſt ſibi caput, & poteſtas adempta: unde quos De-
Apocal. 20 & 21. us habet pro filijs propter Chriſtum, perpetuò inſectatur, mille artibus ac do-
lis inſtructus, in eorum perniciem, ſic ut quamdiu uerſantur in terris, perpe-
tua lucta ſit eis cum illo, nihil non moliente, quo in ius ſuum retrahat. Verùm
quanquã ille formidabilis ſit, tamen ſolatur nos fides bonitatis Dei, quæ plus
poteſt ad ſalutem quàm uniuerſa malitia illius ad perniciem. Omnia nanque
per ipſum Deũ facta ſunt, omnia ſua ſunt, omnes angeli & omnes homines.
Ipſe cœlorum, terrarum, & omnium quæ in eis ſunt, creator, princeps & mo-
derator. Idcirco accedere iubet nos Chriſtus Patrem, ac dicere: Pater omni-
potens tua benignitas nos ſemel ab impuriſſimo patre diabolo liberauit, ut il
le peſſimus ac fraudulentiſſimus & capitalis hoſtis noſter fuerit, ſic tu noſtri
amantiſſimus extitiſti. Tibi cura de nobis erat, utpote ad imaginem tuam ip-
ſius creatis: eripuiſti per filium nos è tenebrarum carcere, & in honorem no-
minis ac hæreditatis tuæ adoptaſti: ſed ita, ut perpetua lucta ſit nobis cum ho
ſte. Precamur noſtram agnoſcentes imbecillitatem, libera nos à malo dæmo-
ne: fer ſuppetias, ne oppreſſi toti uincamur, & hoſti in prædam demur. Nam
ſunt qui per malum hìc diabolũ accipiunt, propter malignitatem in qua nũc
eſt ſuam, dicẽte Chriſto: Diabolus homicida erat ab initio, & in ueritate non
ſtetit. Ioannis 8. Quòd Manichæi dicunt diabolum malum eſſe conditum, fal
ſum eſt. Is enim ſponte ſua ſe auertit à Deo, & ueritatem amiſit, ſicq; ab eo cœ
pit peccatum. Vnde in nullo etſi læſus ſit, tamen nullo fœdere cum humano
genere pacari poteſt: ſed infatigabili certamine contra nos arma ſumit, qui-
bus oppugnat, ac oppugnatos ſæpe uincit, & in perpetuæ mortis exitium
pertrahit. Quos proinde ſatis amanter admonet diuus Paulus, & ait: Induite
uos armaturam Dei aduerſus inſidias diaboli, &c. Epheſ.6. Deinde cùm ma-
la ſint in hoc æui curſu permulta, ea cuncta comprehendentes, Patrem ut o-
pem præſtet, ut liberet nos, imploramus. Sunt corporis mala, quæ nonnun-
quam illud adeò urgent ac premũt, ut etiam à recordatione nominis Dei ab-
ripiant: ut eſuries, morbi, cruciatus corporis, bella, uinculum, exilia, & eiuſ-
modi. Sunt & animæ, ut peccatum, ſubitanea & improuiſa mors, morſque
perpetua: à quibus omnibus poſſumus immunes eſſe, ſi nos Deus pater no-
ſter liberet: ſua enim liberatio nos liberos reddidit, tanquam Patris, ad glo-
riam & honorem nominis ſui. Accepiſtis (inquit Apoſtolus) ſpiritum ado-
ptionis filiorum Dei, in quo clamamus Pater pater. Ipſe ſpiritus reddit teſti-
monium ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei. Rom.8. Quis igitur nobis me-
tus in quacunq; tribulatione erit, cùm Deus nobis tutor eſt, ac eſſe uelit? Et
quis peccati ſeruitutem non excutiet, qui agnoſcit ſe Patris filium, & præſi-
dia paterna ſibi præſtò adeſſe ſentit? Chriſtus ſiquidem propter peccata no-
ſtra mortuus eſt, factus propitiatio pro illis. Quapropter inferorũ tenebras,
ubi nulla eſt redemptio, nemo timebit: imò ſinguli oculos defigendos in cœ-
leſtem illam imaginem Chriſti ſcient, qui propter nos deſcendit ad inferos, ut
deſtrueret mortis imperium, & captiuos inde eriperet, ut eſſet nobis (dicen-
te Propheta) ſempiterna lætitia in regno cœlorum. *Amen.* Hæc uox Augu-
ſtino atque alijs docentibus, ſignificat, indubiè ea à Patre noſtro dari, quæ pe
timus: eamque fidem exprimit, quam in precationibus noſtris neceſſariò ha-
bere debemus, ſi exaudiri uoluerimus. Debet enim fides noſtra in oratione
eſſe firma, indubitata, & certiſſima de promiſſione gratiæ & miſericordiæ
Iacob.1. Dei, quemadmodum docet Iacobus, ſic dicẽs: Si quis ueſtrûm indiget ſapien
tia, poſtulet eam à Deo, qui dat omnibus affluenter: poſtulet aũt in fide, nihil
hæſitans. cap.1. Cùm itaq; dicimus Amẽ, debemus nobis certiſſimò perſuade
re, nos accepturos omnia quæ in oratione oraculo Chriſti nobis tradita pre-
cati

cati ſumus. Quis nos huius certos faciet? Ille nimirũ qui dixit, Petite & dabitur uobis. Et, Quęcũq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Matth. 7. Ioan. 13. Non enim toties iuſſiſſet petere filios, niſi daturum Patrem quæ petimus certò ſciuiſſet. Ipſe autẽ nouit quia ueritas eſt, quæ nec fallere, nec mentiri poteſt. Oraturi ergo, ut ab initio quoque diximus, certiſſima fide gratiæ & miſericordiæ Dei Patris noſtri accedamus. nec enim fruſtrà dictum eſt: Amen dico uobis, quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet uobis. Quibus etiam uerbis Chriſtus quaſi iureiurando ſe nobis obligat, atque inſinuat, nos in fide precaturos, de petitis certos fore. Nam quem ſeruum exaudiet Dominus, qui in ipſum non credit, nõ ſperat, ſed exiſtimat Dominum auſterum, qui tamen bonus eſt? Requirit igitur Deus in nobis iugem fidem, & plenam fiduciam, ut abſit omnis diffidentia, & animi turbatio, quaſi nobis auſterus & crudelis eſſe uelit, qui natura bonus eſt, imò ipſa bonitas. Hucque nos prouocare debent ac poſſunt multorum exempla ueterum, ut Niniuitarum, qui poſtquàm Ionas excidium minatus eſt, uirtute fidei & orationis in fide factæ, Dominum placauerunt: Ionæ 3. Vt Suſannæ, quæ ab iniquis criminationibus accuſata orauit in certiſſima fide, & exaudita, atq; è manibus calũniãtum erepta eſt: Daniel. 13. Item Danielis, qui in lacum leonum miſſus ut deceperetur, fide orans, de immaniſſimis beluis incolumis & uiuus euaſit: Daniel. ultimo. Hiſce exemplis clarè patet, magnæ uirtutis orationem eſſe, quæ ex fide & corde fiat, & quomodo oporteat magna affectione corda ad Deũ extendere, & magnam ſumere certitudinem, quòd uoti compores fieri poſſimus. Verùm quòd hæc fiducia à nobis minus præſtari poteſt, qui ſumus infirmi & facilè fluctuamus, de diuinis promiſſionibus: tunc cum patre illo obſeſſi pueri, dicere poſſumus: Credo Domine, ſuccurre incredulitati, uel potius infirmitati meæ. Et cùm Apoſtolis: Domine, adauge nobis fidẽ: hoc eſt, plenam de omnibus quæ dixiſti, fiduciam, quæ omnem dubietatẽ excludit. *Mar. 9.* *Luc. 17.*

Porrò quemadmodum Deus ut prima rerum cauſa à nobis coli debet, nõ ſolùm lingua, ſed etiam opere & ueritate: ita latria ſoli Deo debita conſiſtit in mentis puritate, ut cognoſcamus rectè ſolum Deum, & quem miſit Ieſum Chriſtum. Et deinde in operis exhibitione, ut ſcilicet de manu inimici (hoc eſt ſatanæ) liberati, ſeruiamus Deo in ſanctitate & iuſticia. Ad hoc enim dedit ſe nobis Deus per carnem & fidem, ut liberati à peccato, ſerui eſſemus iuſticiæ. Verè quidem liberauit nos filius Dei Chriſtus, ſic tamen ut in nouitate uitæ ambulemus, & ueluti boni diſpenſatores ſui operemur bonum ad omnes. Quid enim aliud ſibi uult parabola illa de homine peregrè profecto, quàm quòd Chriſtus aſcẽdit in cœlum, & reliquit fidelibus ſuis bona quibus uterent, donec rediret? Matth. 25. Et quòd legiſperito interrogãti, quid facto opus ad uitam æternã conſequendã, dixit: Hoc fac, & uiues. Oſtendit, illum æternæ uitæ præmia conſecuturum, qui ſeruet ac faciat ea quæ lex Dei ſeruare iubet, & facere. Iubet autem lex, ut diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex totis item uiribus, & proximum ſicut noſmetipſos. Deutero. 6. in quibus (docente Chriſto) pendet tota lex & prophetæ. Hinc ſanè ſanctiſſimi uiri ac patres, ad fidem & uerum Dei cultum conuerſos, admonendo docuerunt ſeruanda eſſe Dei præcepta: ea quidem quæ olim populo Iudaico per Moſem oblata fuerint in tabulis duabus lapideis. Non quòd per legem ſit iuſticia, quia iuſtus ex fide uiuit Ieſu Chriſti. Gal. 2. Si enim per legem eſſet iuſticia, fruſtra Chriſtus fuiſſet mortuus. Ibidem: Sed ut ſimus ſancti & immaculati in conſpectu Dei in charitate, Eph. 1. Qui proinde nobis dicit, Ego Dominus Deus ueſter, eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus ſum. *Luc. 1.* *Rom. 6.* *1. Ioan. 8.* *Rom. 6.* *Luc. 10.* *Exod. 20.*

Non

Non habebis deos alienos.

Leuit.20. INcipit Dominus Deus à ſeipſo, & ptohibet idololatriam tanquam pecca-
tum maximum: & admonet ſe eum eſſe qui habeat ius præcipiẽdi, & cui ſit
Exod.32. parendũ, quiq; uelit nobis ſolus Dominus ac Deus eſſe. Ergo quicquid præ-
ter Deum noſtrum ſibi hunc titulum uendicat, ſiue ſit in cœlo, ſiue in terra, de
mon erit, habens fictum & furatum nomen Dei, dicẽte Propheta: Omnes dij
Pſal.95. gentium dæmonia. Hoc præceptum primum tranſgreſſi ſunt, quibus datum
primò & principaliter fuerat, nimirum filij Iſraël, quãdo uitulum ex auro & ar
gento factũ erexerunt, & dixerũt: Hi ſunt Dij tui Iſraël, Exod.32. Quam abo-
minationem, ut execrabilem, haud impunitam eſſe uoluit Deus. Quod ue-
rò de dijs alienis Dominus Deus admonuit atque præcepit, inde factum eſt,
Quoniam gentes ſtulti facti (ut loquitur Paulus) mutauerunt gloriam incor
ruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis, Rom.1. Quemadmo-
dum Ninus fecit patri ſuo Belo ſtatuã in Babylone, qui & pro Deo habitus
fuit, & eam poſtmodum cõfregit Daniel, Daniel.14. Hinc etiam ſenex ille mo
rio Saturnus, item Iupiter, quem ſummum dixerunt, & alij quorum uix eſt nu
Lactãtius. merus. Miſeri autem illi homines, prout muta ducebantur, credentes à Deo
eſſe quicquid inſolitum apud idola fiebat: ignorantes unde hoc eſſet, quando
princeps huius mundi captiuũ tenebat omnem hominem. Nebula (ait Am-
broſius) erroris cõtexit cor illorum, quia licet creatorem ex creaturis cogno-
ſcerent, nec tamẽ ſicut Deum glorificabant, amplius igitur obtuſi ſunt. Et mi
rum quod referunt, idolum quoddam ſæpius effudiſſe lachrymas, ut ſic ſtulti
ſeducerentur: & Iouis in ſumma ueneratione habitum idolum, in Olympia ri
ſiſſe quãdo mortem obijt peruerſiſſimus imperator Caligula. Quapropter S.
Hier.10. Hierem. olim deprecabatur obnixè, dicens: Dij qui cœlum & terram non fe-
cerunt, pereant: cap.10. Et proinde ſummo ſtudio cauendum eſt, ne ullis ſimu
lachris diuinus honor exhibeatur, uel aperto uel occulto quodã modo. Sint
Vide Gre- imagines rerum geſtarũ, & libri (iuxta Gregorium) laicorum, ad exemplum
gorium in imitationis & corroborationis noſtræ: ſintq; opera manuũ hominum, in qui-
Epiſtolis. bus nulla collocetur fiducia, nec ulla ſpes ſalutis reponatur: ſicut ſcriptum eſt,
Non adorabis ea, neq; coles, Exod.20. Prohibentur & hoc loco nobis dij, qui
licet non ſint opera manuum, tamen (ſatana autore) contra Deum uiuum ac
uerum eriguntur, ut auaritia & uenter. Auaritia enim, æris inexplebilis eſt cu
Amos 5. piditas. Qui igitur opes ac diuitias non ritè ac debito modo uſurpat, ſed ſibi
ſolùm ſeruat, facit eas ſibi Deum: quia Deo ſuo præfert, à quo diuitias accepe
rat, ut ipſis bene uteretur. Hinc Apoſtolus: Auarus (inquit) quod eſt idolo-
rum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti, Epheſ.5. Hunc Deum
ethnici dicebant Plutonem: Chriſtus appellauit eum Mammon, cui & Deo ſi
mul ſeruire nemo poſſit. Matth.6. Ventrem uerò hominum Deum fieri, D.o-
ſtendit Paulus, cùm ait: Multos dicebam uobis inimicos crucis Chriſti, quo-
rum finis interitus, quorum Deus uenter eſt, & gloria in confuſione ipſorum
qui terrena ſapiunt, Philip.3. Et ubi Romanos rogat, ut obſeruent diſſenſio-
nes & offendicula facientes: Huiuſmodi enim (inquit) Chriſto Domino nõ
Rom 16. ſeruiunt, ſed ſuo uentri, cap.16. Hæc igitur idololatriæ ſpecies omnino fugien
da erit, cùm haud minus per eam offendatur Deus noſter, quàm per apertam
quandam ſtatuæ uenerationem. Teſtis eſt Chriſtus, teſtes ſunt apoſtoli, quan
Tit.3. do dicunt: In hoc apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, ut abne-
gantes omnem impietatem & ſecularia deſideria, ſobriè, iuſtè, ac piè uiua-
mus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni
Dei. Eſt & Deus alienus doctrina peruerſa, quam dicunt hæreſim, de quo
Heb.13. Apoſtolus ſic monet: Doctrinis uarijs & peregrinis nolite abduci. Mul-
ti (dixit Chriſtus) uenient, dicentes: hic eſt Chriſtus, atque illic. Quemadmo-
dum

dum enim non uoluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu *Hieron in*
ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines, prout habet Petrus: ſic rur- *13 Zacha.*
ſum ex inſtinctu ſpiritus maligni nonnulli deprauant ſcripturas, ad multorum *2 Pet. 1.*
certè perditionem. Quod quàm exitiale ſit, facilè dijudicabit ſpiritum Dei ha *Epiphan.*
bens, unde et meritò prohibita eſſe debet. Quid enim magis idololatriæ pro- *Auguſtin.*
prium, quàm à ſincera ac pura Chriſti doctrina diuertere? quoniã dixit De- *& alij.*
us: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite, Matth. 3. cap. Proinde neceſſe e-
rit, ut quiſque à pſeudoprophetis diligẽter attendat: & (ut monet Ioannes) non
facilè credat omni ſpiritui, ſed probet exactius nũ ex Deo ſint. 1 Ioan. 4. Porrò
prohibente Domino deos alienos, omnino reijci debent omnes ſuperſtitio-
nes uanæ, quas non exprimit, ſed damnat uerbum Dei: ut ſunt incantationes,
quæ fiunt herbis, uerbis & characteribus ſcriptis: nec enim refert circa illa fie-
ri preces & alia: eſt enim uenenum melle mixtum ex aſtu diaboli, ut decipi-
at. quod ſatis declarat diuus Auguſtinus, magicas artes reſpuens tanquam *Cõcil. Car*
diabolicas, atque hominibus exitiales. Damnat & hoc præceptum omnes il- *thag. cano.*
los qui aduerſæ fortunæ aliorum'ue malorum, diabolum, aut improbos ho- *59.*
mines autores eſſe putant ac credunt. Quandoquidem non eſt malum (ut ait *Concil. A-*
Propheta) quod non fecerit Dominus: puta permiſſiuè. Et proinde pius ille *quit. can. 1.*
fuit qui dixit, Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita fa *Auguſt. in.*
ctum eſt: ſit nomẽ Domini benedictum. Noſtra peccata in cauſa potiſſimùm *de ciuitate*
ſunt, quando iuſtam Dei iram in nos prouocant. Vnde, miſericordię Domini *Dei.*
(aiebat ille) quòd non ſumus conſumpti. Si hoc autem nõ licet, uideant ij qui *Amos 3.*
morbos uariasque calamitates ſanctis in cœlo aſcribũt, ipſosque illorum autores *Iob. 1.*
eſſe exiſtimant. Sancti enim orant pro nobis, ut cuncta mala à nobis auferan- *Hierem. 3.*
tur, ipſi neminem lædunt, nemini nocent, qui ſemper prodeſſe ſtudent. Et in
ſumma nobis hic iniungitur, ut in ſolum Deum ubique, & in omnibus factis
ſperemus, certò confidentes in eum, & nullam rem præterea aliam. Fit enim
creatura nobis Deus alienus, quamprimùm ſentimus illam auxilio præter
naturam eſſe poſſe. Quemadmodum uerò Deus uult, ut nullos deos habea-
mus alienos: ita proculdubio mandat, ut cognoſcamus uerè ipſum ſolum ac
unicum, qui fecerit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, quibus ipſe det ui-
tam & inſpirationem. Actor. 17. Non habens principium neque finem: nam
ipſe α & ω, principium & finis eſt, immortalis, æternus, uerax, omnipotens,
quod hoc nomine Adonai oſtenditur. Exod. 6. & tetragrammaton, quod ſi-
gnificat diuinam eſſentiam nudam ac puram: quare quidem olim à ſolo ſum-
mo ſacerdote nominabatur in benedictionibus fiendis. Quia igitur hic De- *Philip. 2.*
us noſter ſanctus ſanctorum eſt, meritò ipſius eſt regnum, honor & poteſtas. *Actor. 4.*
Et quis poterit ex ipſius manu eruere, cùm omnia nuda & aperta ſint coram
oculis eius, cui omne cor patet & omnis uoluntas loquitur? Ergo ſit in eo o-
mnis ſpes & fiducia noſtra, & exhibeamus illi amorem, timorem, gloriam &
laudem, ut uiuenti in ſecula ſeculorum.

Non uſurpabis nomen Dei tui in uanum.

HVius ſenſus eſt, ſiquidem Deum timere atque amare oportet, ne ſacroſan
cto eius nomine ulla ratione abutamur, quin ipſum potius pro ſua ſan-
ctitate ſuper omnia magnificemus: in omni re tum proſpera, tum aduerſa, illi
gloriam demus: toto animo ab omni eius contumelia & blaſphemia ſollicitè
nos contineamus. Idque in genere mandatur, ut ſcilicet ab omni prophanati-
one illius ſanctiſſimi nominis abſtineamus: fit enim hoc multis modis. Pri-
mùm, quando quis ex rancore uel inuidia aut ſuperbia quadam blaſphemat:
quem olim morti deſtinabant Iudæi, ex præcepto illo: Educ blaſphemum e-
xtra caſtra, & lapident eum omnis populus. Leuit. 24. Secundò, blaſphe-
mat qui à fide & uerbo Dei uero deficit, quemadmodum fecerunt Alexan-

der & Hymenæus .1. Timoth.1. Quos(inquit Paulus)tradidi ſatanæ,ut diſcāt
non blaſphemare. Tertiò,in uanum uſurpant hoc nomen Dei longe auguſtiſ
ſimum,qui falſò iurant in iſto,eoq; nitūtur ſuum decipere proximum. Quod
certè perniciofiſſimum homini eſt. Quomodo enim magis dehoneſtari
Leuit.19. poſſet æterna ueritas,quàm ſi mendacij teſtis citetur? Hinc lex dicebat,Non
Pſal.23. peierabis in nomine meo,nec pollues nomen Dei tui. Et Chriſtus dixit: No-
lite iurare,neque per cœlum,neque per terram,nec etiam per caput,&cęt.ſed
Matth.5. ſit ſermo ueſter,eſt eſt,nō non.Ex quo certè plures contendunt,non ſolùm pe
ierare prohiberi: quin etiā omne iuramentum, licet ad ueritatē aſſerendam et
confirmandā factum.Sed falluntur,quandoquidem Paulus omnis controuer
ſiæ finem,ad confirmationē iuramentum eſſe dicit. Iurauit & ipſe hoc modo,
Ego(dicens)teſtem Deum inuoco in animam meam .2 Corin.1. Item, Teſtis
eſt mihi Deus,Philip.1. Vnde & diuus Auguſtinus: Si peccatum(inquit) eſſet
iurario,nec in ueteri lege diceretur, Non perierabis:quantū igitur ad me per-
tinet, non iuro,niſi magna neceſſitate compulſus. Hæc ille. Idcirco propria
ac priuata temeritate iurare, ſolùm damnabile eſt. quemadmodum idem Au
guſtinus habet, dicens: Quantum in ipſo eſt, quiſque non iuret. quod multi
faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum ac ſuaue aliquid: ali-
oquin Apoſtolus nouit præceptum Domini, & tamen iurauit. tantum ille.
Quapropter Magiſtratus hic ſolerter agere debet, ne facilè iuramentum exi-
gat.Iudicantem enim oportet cuncta diligenter rimari,& ordinem rerum ple
Cauſa 30. na inquiſitione diſcutere,& tandiu actionem uentilare,quouſque ad rei ueri-
q.5.Iudi. tatem perueniatur. Demum prophanatur & illud ſanctiſſimum nomen Dei,
quando per ipſum fiunt maleficia, incantationes,& aliæ ſuperſtitiones diabo
licæ. Equidem ſumma hæc eſt contumelia, qua ipſe Deus afficitur: quapro-
Exod.22. pter Moſes Iudæis mandato ſtrictiſſimè commiſit,ne paterentur maleficos ul
los uiuere.Et iuſtè quidem,quoniā magi pacta aliqua ineunt hoc modo cum
dæmonibus,& idcirco uoluntariè apparent uel aliqua faciunt:ſed qua de cau
ſa,nunquid ut iuuant? imò(ait Auguſtinus)ut in errore teneāt homines iſtos,
qui putant ſe ex arte eſſe tam potentes, & proinde iuſto Dei iudicio condem
nati,niſi ſeipſos correxerint.

Recordare diei Sabbati,ut ſanctifices eum.

PErtinet quoque ad Dei huius noſtri cultum atque pietatem,quæ non tan
tùm oris confeſſione fieri debet, ſed etiam opere:ut exhibeamus nos in
omnibus tanquam Dei miniſtros,Sabbati obſeruatio: non eius tamen qui Iu
dæis ex præcepto ſolennis ac ſacerrimus fuit,non quidem quod irritam facia
mus Dei de illo legem, Exod.20. ſed quia ut ueri Iſraëlitæ ſcimus atque pro-
fitemur præſtitam in Chriſto Ieſu Domino noſtro eam promiſſionem quę pa
Galat.4. tribus iureiurando facta fuit, & hoc una Sabbati,quādo ille mortem noſtram
moriendo deſtruxit, & hoc die uitam reſurgendo reparauit. Quem proinde
Patres noſtri diem dixerunt Dominicum, & ſolenniter celebrauerunt, teſte
Ignatio, & Apocal.1. habetur. Maximè autem hic dies à nobis ſanctificatur,
cùm non tantùm à manuarijs ceſſamus operibus, ſed ſi prauis noſtris cupidi-
tatibus atq; ab improbis carnis operibus ceſſamus. quando dictum eſt, Om-
Leuit.23. ne opus ſeruile non facietis in eo: peccatum intelligens. Qui enim peccat,
peccati eſt ſeruus. Et Propheta dicit, Beatus uir cuſtodiens Sabbatum,ne pol
luat illud, cuſtodiens manus ne faciat omne malum. Eſa.58. Compertùm eſt
etiam Iudęos hoc die potiſſimum conueniſſe, quo precibus ac gratiarum acti
Actor.13. one Dominum Deum celebrarent,atque audirent legem & prophetas: nec-
1Cor.16. non egenis ex ſuo ęre ac bonis elargirentur. Quod ut Deo gratum fuiſſe ipſa
teſtatur ſacra ſcriptura, ita ueris nobis Dei cultoribus amplectendū & omni
ſtudio imitandū erit. Quod & prędeceſſores noſtros ſtudioſe feciſſe, clarū eſt
1 Timoth.

1 Timoth. 2. Vbi Apoſtolus præcipit fieri in Eccleſia obſecrationes, poſtulationes & gratiarum actiones, &cęt. Quam etiam orandi formam adhuc tenet Eccleſia catholica ſtatutis ſuis temporibus. Quam uerò addeceat ſacram audire lectionem, non ſaltem exempla docent, ſed ipſa quoq; rei neceſſitas urget. Iudæi audiuerunt magnalia Dei, & quid ipſis pollicitum de Meſſia & terra ſancta fuiſſet, quanto magis operæprecium erit audire Euangelium Chriſti; ut ſciamus quis ſit ille, & quid nobis per Ieſum Chriſtum ſit boni allatū: quis ſtatus rerum noſtrarum, & in quem finē tendere oporteat: Fides (ait Apoſtolus) ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Veram autem ac uiuam fidem, idem hanc eſſe edicit, quæ operetur per dilectionē, ideo noſtra ſubſtantia proximū adiuuare tenemur. Quapropter diuus Paulus Corinthios ad collectas potiſſimum Dominico die faciendas, diligenter adhortatus eſt, præceptum magiſtri ſui Ieſu memoria retinens: Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt uobis. Qui igitur à manuarijs ſolùm abſtinēt operibus, & nihilominus opera carnis perficiunt, Sabbatum Domini non ſanctificant, imò polluunt, uiolant atq; prophanant, & ſunt impij. Quod inde uerū eſſe patet, quia per Eſaiam Dominus Iudæorum olim feſtiuitates reiecit, ſic dicens: Neomeniam & ſabbatum, & feſtiuitates alias non feram: manus enim ueſtræ plenæ ſanguine ſunt. hoc eſt, omnibus commaculati peccatis mihi feſtiuitates peragere uultis, cùm abominatio ſit mihi. Quàm ergo Deo acceptæ ſunt noſtræ feſtiuitates, facilè diudicabit, qui ſpiritum Dei habet: quibus non tantùm Baccho, ludis & choreis operam dare uidemus, ſed etiam alijs innumeris uitijs: ita ut mirum ſit, quòd tam diu ſinat nos Deus impunitos. Porrò ubi tu dicere poſſes, ad quid nobis hæc dies & aliæ feſtiuitates præcipiuntur cuſtodiendæ, adeò ut nullis laboribus manuum noſtrarum uacemus: Sciēdum ueram obſeruationem ſuo præmio minimè carere. Præter enim id quod in uanum oculi noſtri uigilant (dicente Propheta) niſi ſeruet nos Deus: promittitur nobis Deum iugiter colentibus, uerus ille ſabbatiſmus, hoc eſt æterna requies, in regno cœlorum. Heb. 4. Quemadmodum enim filij Iſraēl, cuſtodientes mandata atq; leges Dei per caſus uarios & tot pericula in terram promiſſionis Canaan uenerunt, & omni bono potiti ſunt: ita ſanè ueri Chriſti Ieſu amici ſi fuerimus, poſt hanc ærumnarum tempeſtatem transferendi ſumus eò, ubi eſt (iuxta prophetam) lætitia ſempiterna. Hac igitur potiſſimum ratione leges & præcepta Domini obſeruare pro uirili nitimur. Non quòd in ijs ſit ſalus noſtra & ſanctificatio, quoniam Chriſtus redemit nos de maledicto legis, id eſt de pœnis transgreſſoribus debita. Data lex fuit non ut peccatū auferret, ſed ut ſub peccato omnia concluſa oſtenderet, ut ægrum de ſuo morbo conuinceret, & medicum quærere indicaret. Sic etiam nemo iuſtus timet legem: qui autem peccauerit, ſcit ex lege damnationem, & reſipiſcens ex Chriſto indulgentiam & beatitudinem.

[Marginal notes: Actor. 13. / Rom. 10. / Galat. 5. / Luc. 11. / Eſa. 58. & 1. cap. / Pſal. 126. / Vide Epiſtolam Pauli ad Gal.]

Honora patrem & matrem.

SVmmus ille Deus noſter, honore & reuerentia dignus, uerus eſt omnium noſtrorum Pater, Scriptura dicente: Non'ne Pater tuus eſt qui fecit & creauit te: Deuteron. 32. & Malach. 2. Quod etiam ab eo omne datum optimum, & omne donum perfectum procedit. Iacob. 1. Tamen alios patres penes ſe patitur, ipſisq; honorem debitum iubet exhiberi: non diuinum quidem, qui ei ſoli competit, ſed talem quem homini dare fraterna exigit dilectio. Cùm enī Herodes diuinum ſibi deferre honorem pateretur, uermibus conſumptus obijt. Actor. 12. Debemus igitur in primis uenerari parentes, quia ab ipſis procreati ueſcimur hac aura. Quid autem præſtantius uita homini: non ob id quidem quod mundi uita eſt, ſic enim eſt miſetrima, Iob. 13. Sed quia tranſitus eſt ad aliam uitam, beatiſſimam quidem ac perpetuam. Deinde honor ille exigit obe-

[Marginal note: Quartum præceptum.]

git obedientiam,ſiquidem monent docentq́ ea omnia,quæ ſpectant ad ſalutem noſtram,tum corporis,tum animæ.qua de re Apoſtolus: Filij(dixit)obedite parentibus ueſtris,hoc enim iuſtū eſt,&c.Epheſ.6. Præterea ut iubemur parētes noſtros honorare, ita neceſſitate oppreſſis, ut cū ſenio confecti ſunt, & laborare non ualent,uel aduerſa laborant ualetudine,ut æ neceſſaria ut pręſtemus lege illa aſtringimur,memores quantis laboribus & ærumnis nos à cunabulis enutriuerint,ita ut nullū eis reddi poſſit ęquiualēs. Quàm grauiſſimè igitur peccant ij,qui nō ſolùm ſuis parentibus neceſſaria negant,uerumetiam mala precantur,obtrectant,& aliquando manus uiolenter inijciunt? Quòd ſi Cham punitus eſt, quia patrem ſuum Noë temulentum & nudatum deriſit: quid illis euenturum arbitramur, qui meliorem norunt iuſticiæ uiam, & tamen præuaricantur? Pro parentibus noſtris ſollicitus ipſe Deus, certiſſimam equidem maledictionem minatur filijs, qui mutuam uicem ac gratiam referre neglexerint. Leuit.20. Qui maledixerit (inquit) patri ſuo,aut matri, morte moriatur. Quòd filij nequam fuerint, Scriptura non tacet. 1 Reg. 3. Quos ut damnat, ita rurſum alios commendat imitandos: ut Iſaac, qui obediens patri ſuo dixit: Ecce ego. Gene.22.cap. cùm Abraham ex iuſſu Domini ipſum offerendum ad montem deduxit. Item Iacob, Geneſ.27.cap. quem reuerenter Ioſeph ut patrē deinceps excepit & tractauit: ibidem exemplum proinde præclariſſimum omnibus filijs imitandum exhibens. Sed quid plura adferre neceſſe eſt de Iudæis,quando gentes Deum ignorantes, dum miſerrimi lumine gratiæ caruerunt,extra etiam omnem ſalutem conſtituti, tamen honorem parentibus exhibendum ſummum dixerunt. ut Pythagoras, ut Menander. Et refert quædam hiſtoria, Romæ filiam ſuam matrem in carceribus detentam, proprijs mammillis ſuſtentaſſe multum temporis, ita ut plures obſtupefacti, factum hoc ut egregium publicauerint. Pudeat idcirco omnes, omnes nos, ſi quando erga parentes noſtros inuenimur ingrati, inhumani, ac duri, in hoc ipſis beſtijs peiores: illæ enim inueniuntur ſuis progenitoribus ferre ſuppetias, cùm nos ratione prædita, noſtram mercedem in cœlo eſſe certò ſciamus, ſi quid in parentes contulerimus boni.

Tobiæ 4.

Epheſ.6. Vice uerſa parentes educare debent liberos in diſciplina & correptione Domini.

Plin li.10. cap.23.

Non occides.

Præceptum quintum.

QVid quæſo horribilius ac miſerius eſſe poteſt, quàm quòd homo hominem occidit? Quòd ſi homicidiū lex diuina & ciuilis non prohiberent, lex tamen ipſa naturæ ſatis deterreret, ne homo hominem interimeret: noſtra item creati corporis forma. Cùm enim bos cornu petat, leo unguibus diſcerpat, & urſus pede occidat, & ſerpens ueneno inficiat: nihil in totius corporis humani factura uides, quod ad lædendum datum ſit. Imò(ut prouerbio dicitur) Homo homini Deus eſt, propter ſalutem quam afferre alter alteri debet, & beneficium quo inuicem iuuant. Et bruta ac beſtiæ pacificè uiuunt. ſic leo leonem minimè dilacerat, nec urſus urſum: quanto magis decet hominem mitem ac pacificum eſſe? Quando autem homicidium uſq; adeò factum eſt inhumanū, quantò magis erit contra Chriſtū, & proinde Chriſtiano homine indignum, cùm inuicem membra ſimus & fratres: & quibus dictū eſt: Diligatis inuicē: in hoc enim cognoſcimini, quòd mei diſcipuli ſitis. Quod igitur cōtinuè quaſi inter Chriſtianos bella geri uidemus, proculdubio ſatana ſit extimulatore, qui fuit (Chriſto teſte) homicida ab initio. Ioan.8. Vnde etiā noſtræ, hoc eſt Chriſtianę religioni, nihil magis contrarium, q̃ triſtia quę indies ſuſcipiuntur bella. Ne tamen omnē hic damnemus gladij uſum, quod diuus Apoſtolus Romanis ſcripſit, obſeruari uellemus: ut ſcilicet poteſtas gladio uteretur ad uindictam malorū, atq; defendendam iuſticiam. Vnde nec milites impij dicendi ſunt, qui iuſtè militant. Nā ſi Chriſtiana diſciplina omnia bella culparet, dictū eſſet militibus petentibus ſalutis conſilium, ut abijcerent arma, ſeq; militiæ

Ioan.15

Rom.13.

Auguſtin ad Marcellinum epiſtola 5.

litiæ omnino ſubtraherent. Dictum eſt autem: Neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat uobis ſtipendium ueſtrum. Luc. 3. Et hoc modo nec ſanctus homicidium commiſit Moſes, quoties gladio uindicauit facinora populi Iſraëlitici. Exod. 32. Nec Salomon quãdo occidit Adoniam, Abiathar ſacerdotem, & Ioab malos Dauidis inimicos. 3 Reg. ca. 2. Verùm ut iuſtè punire poteſt flagitia magiſtratus, ita ualde perſpiciendum ei ne ſanguinem fundat innocentẽ: magnum enim eſt & graue peccatum in cœlum clamans. Geneſ. 4. Sic iniquiſſimus fuit Achab, & peſſimè egit, quando iuſtum occidit Nabath. 3 Reg. 21. Et Ieſabel diabolica beſtia meritò damnat, quòd iniuſtè iuſtos Domini prophetas interemit. Pia igitur poteſtas contẽdere debet, ut (quemadmodũ Scriptura dicit) iudicet populum iuſto iudicio, non accipiens perſonam neq; munera. Deut. 17. Porrò eſt & aliud homicidium, quod lex uetat, ſpirituale ſcilicet atq; cordis, de quo Ioannes: Omnis (inquit) qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Deus equidem ſcrutator eſt cordis humani, quod ſcit ille à natura eſſe prauũ. Hierem. 7. Quare etiam læſus cor atq; animũ habet ad nocendum paratum, qui cùm cœpto deſiſtit, aut non poteſt opportunè ſe uindicare, aut ſuæ uitę timet. Iuſtè igitur coram Deo ut homicida iudicatur. Quare pręadmonet de cordis puritate & rectitudine Ioannes, dum ait: Fratres, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, &c. 1 Ioan. 3. Et Chriſtus tradens perfectiſſimã legem Domini à Iudæis malè intellectam: Audiſtis (inquit) quia dictum eſt antiquis, Non occides, &c. Ego autem dico uobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Matt. 5. Videtur & ſub hoc pręcepto haud abſurdè comprehẽdi detractores, & qui malitioſè famam proximi proſcindũt: quemadmodum Iudęi fecerunt Chriſto, dicentes ipſum habere dęmonium, ſeducere turbas, & helluonẽ eſſe: nam quicquid eiuſmodi eſt, oritur ex animo latrocinio pleno. Et quomodo iudiciũ noſtrum culpa carere non poteſt, quoniam (dicente Apoſtolo) Dei iudicium ſecundum ueritatem eſt, & nõ hominis, Rom. 2. Nemo tamen exiſtimet omne iudiciũ hic prohiberi, ſed ſolùm illud quod à priuatis et malitioſo ex animo fit, de quo dictũ eſt: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Matth. 7. Hinc etiam illi nequam homines, qui libellos cudunt in proximum famoſos, quo ipſum ſi non factis, tamen uerbis contumelioſè lędant, omni condemnatione rei erunt. Quid enim non moliuntur? quem non quoq; mouẽt lapidem, quo proximũ infamẽ atq; cunctis exoſum faciant? Et hæc omnia idcirco ualde fugienda ſunt, quia pugnant cum præcepto charitatis: qua mandatur, ut proximũ à nece defendas, atq; ſummo ſtudio iuues, conſilio, facto & omnibus modis: ſiquidem unum ſumus in Chriſto, unius Patris filij, per Chriſtum ex tartaro liberati.

Ioan. 10. · Cauſa 5. q. 1 ca. Si qui. Cod. lib. 9. titul. de famoſ. lib. · Matth. 22.

Non adulterabis.

QVi nos creauit Deus, cognoſcit quale figmentũ ſit homo, & quàm prauum ſit cor eius. Proinde non ceſſat admonere, promittere, & demum quoq; lege imperare, quo malũ refugientes euitemus. Dicit ergo: Non adulterabis. Procliui ſumus omnes ad malum, non quidem ex creatione, ſed uitiata noſtra natura, propter delictũ unius hominis: ex quo (ut Paulus dicit) filij iræ cõſtituti ſumus. Vix autem peccatum eſt, quod magis nos ſtimulet, quàm carnis petulantia, ut concupiſcas quamcunq; licet mulierem, qua expleas tui animi appetitum, innatum illum carnalem. Itaq; Deus ipſe modum præſcribẽs naturę huic noſtrę: Vnius uiri & unius mulieris coniunctionem inſtituit, atq; uult obſeruari: Non (inquit) bonum eſt hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, & ſint duo in carne una. Et propterea uetat adulterium ſub pœna etiam mortis. Leuit. 20. Quàm ſtrictiſſimè uerò in tranſgreſſores animaduerti uoluerit Deus, multis ſanè docemur exẽplis. Num. 25. Fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, & iratus Dominus dixit ad Moſen:

Sextum Præceptum. · Rom. 2. · Geneſ. 2. & 3.

Tolle cunctos principes populi, & ſuſpende contra ſolem ut auertatur furor meus ab Iſraël. Vbi etiam uideant (docente Origene) principes populorum: non enim tantùm pro ſuis punientur delictis, ſed etiam pro ſibi ſubiectis, ſi negligentes fuerint. Quid Beniamitis acciderit, quando abuſi ſunt uxore cuiuſdam Leuitæ, Scriptura minimè tacet, Iudicum 20. Filij Heli ſacerdotis, huius uitij cauſa gladio interemptos, ſcribitur 1 Regum 4. Hanc ob rem multi iam reperiuntur, matrimonium qui abhorrent, & malunt cœlibem uiuere uitam. Hic autem aliud haud minimum emergit periculum, cùm nemo continere poſſit, niſi Deo Domino dante. Non omnes (inquit) capiunt illud. Quòd ſi igitur continere nõ poteſt, nubat (ait ille) in Domino. Melius eſt em̃ nubere quàm uri, pręſertim cùm fornicari minimè liceat. 1 Corinth. 5. Epheſ. 5. Galat. 5. ubi diuus Paulus ſeueriter intonat contra adulterium & fornicationem, ſecludens à regno Dei omnes qui iſtis uitijs dediti eſſent. Sicq; donum gratiæ Dei caſtitas, tamen adiuuari ac promoueri eam poſſe, minimè dubium eſſe poteſt, ieiunio uidelicet & maceratione carnis: quandoquidem Apoſtolus inquit, Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria: id quod apparet in Holoferne. Iudith 13. Item, ocium ut fugias. Ocia ſi tollas (ait) periere Cupidinis arcus. Et Ezechiel oſtendere uolẽs Sodomę miſerrimam pœnam ac interitum, Hæc fuit (inquit) iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & ocium. Caeterùm illud præceptum Dei, non tantùm opere, ſed etiam cogitatione tranſgredi poteſt: Matth. 5. ubi Chriſtus dixit mœchari illum, qui uideat mulierem ad concupiſcendum eam. Et quis dubitabit, & illos hoc pacto præuaricari, qui adulteria promouent quocunque modo? cùm Apoſtolus dicat: Non ſolùm qui malè faciunt, digni morte ſunt, ſed etiam qui conſentiunt faciẽtibus. Vult ergo Deus, quoniam à nobis timeri atque diligi debet, ut ſimus ſancti, quemadmodum ipſe ſanctus eſt.

Matt. 19.

Epheſ. 5.

2 Cor. 11.

Rom. 1.

Non furtum facies.

Septimum præceptum.

EST & hoc contra charitatem proximi, ſi quis rem tollat quam non poſuit, abſq; iure uel licentia. Iſtud mandatũ habemus à Domino, ut libenter noſtris ex marſupijs egenribus ſubueniamus. Quo pacto igitur furtum non grauiter puniendum erit? Enimuerò ſeueriter Deum in fures ut animaduerteret uoluiſſe, ex eo patet quòd ſcriptum eſt: Qui furatus fuerit hominem, & uendiderit eum, morte moriatur. Exod. 21 & 22. Furtum igitur committitur in perſona, & rebus perſonarum. Ergo fur fuit Saul, quando uxorem Dauid Michol abſtulit. 1 Regum 25. Et illi fures, qui Sampſoni uxorẽ tulerunt: Iudicum 14. Nec impunè Acham pallium & ſiclos ducentos furatus eſt: ſiquidem iuſſu Ioſuæ lapidauit eum omnis Iſraël, & cuncta illius igne conſumpta ſunt. Ioſuæ 7. Quæ quidem ad noſtram doctrinam ſcripta eſſe debent. Nam ſi iura neminem condemnarent propter furtum ad mortem, tamen pœnam ſuam haberent omnes fures: ſiquidem illos diuus Apoſtolus regno cœleſti excludendos dicit. 1 Corinth. 6. Et iuſtè quidem, quando lex charitatis ſanctiſſima per eos uiolatur, quæ ſola beatos facit fideles. 1 Corint. 13. Vbi uidere poſſunt militantes, qui non contenti ſtipendijs ſuis, ſed ex alienis ditantur calamitatibus: uiuitur ex rapto, nec ullius iuſticiæ reſpectus habetur. Item mercatores, & omnes uſurarij, infœliciſſimum genus hominum, dum pauperem miſerè expilant, & quorum uitio fit, ut fame & inedia prematur: & illud modò tam latè ſeſe ad omnes extendit uitium, ut ferè uitium eſſe deſierit. Taxantur & hoc loco, qui muneribus corrupti bonum dicunt eſſe malum, & tenebras lucem. Eſa. 1. peruertentes iuſticiam & æquitatẽ propter ſacrum denarium. de quibus olim Propheta: Iudices (dixit) eius lupi ſunt. Ezech. 30. Et alius: Auari & cupidi fraudulenter rapiebãt. Sopho. 3 Et iam quoq; dici poſſet: Omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Eſa. 1. Damnat & hoc præceptum

August. cõtra Fauſtũ Manich.

eos qui

eos qui fouent fures, & furto ablata cuſtodiũt: quos proinde Scriptura appellat ſotios furum. Eſa.1. Præterea eſt & aliud genus furum exitiale nimis, quanto bona animi pręſtantiora bonis corporum, uidelicet homines peſtiferi et uirulentiſſimi, qui fallaciter uerbum Dei ſanctiſſimum è cordibus hominum furantur. Hierem.23. Tales tempore Apoſtolorũ extitiſſe, ex Paulo liquet, dum ait ille: Pſeudoapoſtoli ſunt operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. 2 Cor.11. Erant enim miniſtri ſatanę, peruertentes quę ab ipſis Apoſtolis docebantur, & ſeducebant multos. Ea em̃ militia ineſt ſatanæ, ut nunquam non moliatur malum atq; exitium uineæ Domini. Quare etiam pientiſſimus Ieſus, fideli admonitione omnes, ut à falſis attendant prophetis, præmuniuit. Matt.7. Optimè quia nouit, quantum detrimentum ab illis accipiamus, dum non corpus, ſed animam auferunt, precioſiſſimum hominis bonum. Demum ſunt & hi fures coram Deo, qui creaturis tribuunt, aſcribentes illis ſi quæ eueniunt & ex uotis ſuccedũt bona. Ego Dominus (ait) Deus, & gloriam meam non dabo alteri. Eſa.42. Ipſe igitur ſolus erit, qui (ut ſcriptura dicit) facit uiuere & ſanat, & in cuius manu ſunt omnes fines terræ. Quapropter hoc præcepto admonemur, ne defraudemus ullo pacto proximum, ſed ut iuuemus ipſum, non tantùm conſilio, ſed etiam ope, neceſſitatem patientem. Quoniam inuicem fratres omnes ſumus, inuicem quoq; membra eius corporis, cuius caput Chriſtus eſt, qui nos in admirabile lumen ſuum uocauit propterea quò eſſemus perpetuò uicturi. 2 Cor.12

Non falſum perhibebis teſtimonium.

QVandoquidem Dominus Deus populum habere uoluit ſanctum ac probum, quemadmodum illis dixerat Moſes, Dominus elegit te, ut ſis populus ei peculiaris, ut ſis populus ſanctus. Deuteronomij 26 cap. & proinde tot præcepta eis dedit: neceſſe fuit, ut & falſum teſtimonium non perhibendum mandaret, eò quod pernicioſiſſimum atq; exitiale malum eſt: lęditur enim hoc pacto proximus uſq; adeò, ut damnum uix recuperare poſſit. Vnde iudicibus olim à Domino ſeueriter mandatum fuit, ut iuſtè diſcernerent non ad libitum ſuum, ſed ſecundum legis decretum, nullius perſonam ſuſcipiendo, ut iuſtum iudicium feratur. Deuter.17. Atqui ut hoc fieret, non parum in teſtibus ſitum erat, quapropter uerum & nullum falſum perhiberi iubet teſtimonium. Ex falſo teſtimonio Naboth iuſtus ac probus lapidatus eſt: erant enim duo filij Belial, literis Ieſabelis ſubornati, qui dicerent: Benedixit Nabath Deum & regem. 3 Reg.21. Quod ſanctus Daniel in Babylonia leonibus diſcerpẽdus proiectus eſt, per malos ac falſos teſtes factum fuit. Daniel. 6. Et Suſanna caſtiſſima coniux in diſcrimẽ mortis incidit, eo quòd duo nequã ſenes teſtimoniũ tuliſſent, ipſam adulterium commiſiſſe. Daniel. 13. Et proinde hanc contra mendaces teſtes tulit Deus ſententiam, dicens: Cùm inueneris falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddatur ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Deut.19. Et diligentiſſimam perſcrutationem fieri uoluit Deus, eo quod facilè deflecterẽt uel ad dextram uel ad ſiniſtram. Non ſolùm autem odit Deus mendacium, quia mendaces famam proximi proſcindunt, ipſumq; lædere ſatagũt: uerumetiã, quia ueraces eſſe uult ſuos, nam & ipſe ueritas eſt. Qui ergo ſcienter negat ueritatem, negat Deum: quòd certè permagnũ eſt, iuxta illud: Perdes omnes qui loquũtur mendaciũ. Pſal.5. Sunt tamen (Auguſtino docẽte) mendacia quædã licita, quę fiunt non ex malitia, ſed pro ſalute et commodo alicuius: quemadmodum conſtat de obſtetricibus, qui falſum dixerunt Pharaoni, propter ſaluandos Hebræorum pueros. Et quando Abraham Saram dixit eſſe ſuam ſororem, interrogatus ab Aegyptijs. Geneſ. 12 Item quando Dominus Ieſus Pilato interroganti quid eſſet ueritas, non reſpondit. Sic ergo mandauit Deus, ut tanquam fidelis ſeruus, ac filius Chri- Ioan.18.

Præceptum octauum. Exod.1.

 ſti ſui,

ſti ſui,uerax ſis,& ueritatis teſtis. Cùm igitur audis uel uides falſo proſcindi fa
mam proximi tui, & eum accuſari iniuſte, maleficium ne taceas, ſed loquere
palàm id quod uerum eſſe noſcis, quo liberes eum à malo futuro, ſitq; ſermo
noſter eſt eſt,nō non:quemadmodum Saluator dixit,& diuus Apoſtolus iuſ-
Epheſ.4. ſit,dicens: Loquimini ueritatem unuſquiſq; cum proximo ſuo. Vbi certè ui-
dere poterunt aſſentatores & alij qui proximũ opprimunt in iudicijs,ex odio
uel ob priuatum quoddam commodũ.Et cùm ab omnibus hoc exigatur ueri
tatis teſtimonium,tamen præcipuè apud illos eſſe debet,qui uerbum Dei an-
nunciant,à quibus mendacium procul abeſſe debet:ipſi enim à Chriſto ad id
muneris propterea uocati ſunt,ut teſtimonium dent ueritati.Ioan. 15. Etiamſi
Matth 10. capitis periculum immineat,eis dicente Domino: Nolite timere eos qui occi
Eſa.56. dunt corpus,&c.Idcirco ualde miſerum eſt, & peſtiferum, ſi quando ueritas
ab illis obticetur, imò impugnatur: uel quòd ſuperiores ſuos pertimeſcant,
quos proinde Scriptura canes mutos appellat:uel magis priuatę quàm publi
cæ rei incumbant, unde puluillos conſuere dicuntur. Ezech. 13. Eosq; diuus
Chryſoſtomus proditores ueritatis olim dixit. Qui igitur ueri amatores Chri
ſti atq; ueritatis ſunt,ſurſum rapti, quę ab ipſa parata conſiderãt.Et,quod Scri
ptura dicit,Exaltabitur cornu iuſti:hoc eſt,in maxima gloria erit. Et Chriſtus:
Qui facit ueritatem,uenit ad lucem.Ioan.3.

Non concupiſcas domum proximi tui.

Præceptum nonum. VT omnino populus Dei uitijs & peccatis careret,ecce non ſolùm prohi
bet Dominus factum,ſed et ipſum faciẽdi mali affectum uel appetitum.
Etenim cor hominis prauum eſt. Hierem.17.Et concupiſcentia inualeſcẽte,fit
Iacobi 1. cõſenſus,& ille parit peccatũ,et peccatũ generat mortẽ.Vnde benè dictũ eſt,
Non cõcupiſcas:quando ex corde promanat quicquid mali agimus,& per ſe
Matth.9. malũ eſt,dicẽte Chriſto: Hypocritæ,quid mala cogitatis in cordibus ueſtris?
Hic Chriſtus malũ uocat,quod tamen ſolùm mente conceptũ erat. Interdicit
ergo Dominus Deus hic omne deſiderium poſſidendi aliorum bona: qua ra
tione multo magis uetat,ne quas inſidias uel ullam fraudem intendas, ut rem
excutias proximo tuo. Tradidit enim illi Deus eiuſmodi bona, quia pater e-
ius æquè atq; tuus eſt. Patris autem eſt educare ſuos filios,quod & facit Pater
noſter cœleſtis,licet differenter, quo pauperes per patientiam regno cœleſti
potiantur,& diuites propter diſpenſationem bonorum in æterna recipiantur
Ambroſius tabernacula. Proinde Propheta acriter increpabat, ſi quis alienæ rei cupidus
in Lucam. eſſet: Væ(dicens)uobis, qui coniungitis agrum ad agrum,domũ ad domum.
Eſa. 5. Et quid prodeſt ſic inhiare opibus atq; diuitijs, cùm hinc recedendum
ſit,cùm nihil certius morte,& quando moriendum nobis omnino occultum,
eo quòd nihil incertius hora mortis? Quare iuxta Euangelium diuiti illi di-
ctum fuit: Stulte,hac nocte repetunt animã tuam à te. Luc. 12. Et bene diuus
Paulus obinde locutus eſt: Nihil intulimus in mundum, haud dubium quin
1 Timot.6. nihil auferre poſſumus.Eſt igitur uoluntas Dei, ut unuſquiſq; ſua ſorte cõten
tus ſit,quam à Domino accepit. Si illa exigua eſt,eo tutiorem acceſſum habe-
bit ad uitam: nam qui amplam habet ſubſtantiam,multisq; abundat, certè ille
maiorẽ curam habebit,quo eam ritè ac benè diſpenſet.olim de ea re rationem
redditurus. Haud igitur fruſtrà dictum eſt: Difficile eſt diuitẽ intrare regnum
cœlorum.Mat. 19.Omnes certè homines uillici ſunt Domini Dei.Quid enim
habet homo quod non acceperit?Omnes igitur manifeſtari oportet ante tri-
2 Cor.5. bunal Chriſti,ut referat unuſquiſque prout geſſit in corpore,ſiue bonum ſiue
malum,ut ait Apoſtolus.Taxantur idcirco hic omnes illi, qui ſtudent dies no
ctesq; proximum domo pellere, & agros eius arripere,ſusq; deq; ferentes ut
uel inedia uel deſperatione pereat.

Non concupiſcas uxorem eius.

PRæcedenti præcepto cauit Dominus,ne domum aut agrum, libidine ha- *Præceptum decimum.*
bendi appeterent:iam et uxores et familias quoq; interdicit,quo interclu
deretur ſatanæ omnis uia homines adeundi. Ea ſiquidem inerat Iudæis mali-
tia,ut ſi quis alterius uxorē cœpiſſet amare,cauſam fingeret qua ſuam eijceret
domo, & illam alteram ad ſe transferret, & nonnunq; perimebantur legitimæ
uxores: ob quam duritiam Moſes libellum conceſſit repudij. Hic ergo Deus *Deut.24.*
reijcit atq; prohibet,ne uxorem uel familiam expetas proximi tui.Quare gra-
uiſſimè quoq; peccant, qui propter uxores atq; uiros,eorumq; bona,alterum
coniugum obijſſe uellent. Hæc de decē Decalogi præceptis,quæ ſub breuita
te transcurrimus: quæ etiam iuxta Domini ſententiā obſeruanda ducimus, ſi
modò uitam æternam ingredi uelis.Matthæi 19. Vbi certè nonnullos conque
ri audio, nos ſemel liberatos per mortem Chriſti,immeritò aſtringi ad opera
legis: dicente etiā Scriptura,Iuſtus ex fide uiuit. Abacuc.2. Et Ioan.8. Verè li-
beri,&c. Quibus optimè reſponſum uelim,nempe quòd fides illa ualeat,quæ
certè per dilectionem operatur. Galat. 5. Et omnino neceſſe eſſe,ut per bona
opera noſtram uocationem certam faciamus,dicēte Petro,1 Pet.1. Nam Chri-
ſtus nos liberauit à ſeruitute diaboli,& æterna morte, ut eſſemus filij Dei,ſa-
tisfaciens pro peccatis noſtris:ſic tamē,ut liberati à peccato, ſerui poſthac eſ-
ſemus iuſticiæ. Rom. 6. Seruientes in ſanctitate & iuſticia corā ipſo omnibus
diebus uitę noſtræ. Luc.1. Fides igitur eſt fundamentum ſalutis, & radix unde
naſcantur fructus boni, per quos pius ab impio dinoſcitur. Quemadmodum
non ex folijs,neq; ex floribus dinoſcitᷓ arbor bona uel mala, ſed ex fructu. O-
pera(ait Bernhardus)& non uerba,diſcernūt inter filios Dei & filios diffiden
tiæ. Ergo bonum facientes, ne deficiamus. Galat. 6. Et ne ſumamus oportet
quaſi uelamē malitiæ libertatem. 1 Pet.2. Sed aiunt illi:Et quis poteſt adimple
re legē & præcepta Domini,cùm inſufficientes quidem(docente Apoſtolo) *2.Cor.3.*
ſimus aliquid cogitare ex nobis? Quibus dici ſolet, quòd homo prȩſtare id
poſſit,non quidem ſuis tantùm uiribus, ſed aſſiſtente & adiuuante ſibi gratia *Contra Pe lagium.*
diuina & ſpiritu illo quē accepimus omnes,ſicut ſcriptū eſt:Charitas Dei dif-
fuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Rom.5.
Et iterum: Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſto. Porrò communi
omnium conſenſu conſtat,iuxta Domini Ieſu præceptum, & diuina autorita
te,quędā ſignacula ab ipſis Apoſtolis inſtituta fuiſſe,quibus(ut diuus Augu-
ſtinus inquit)homines cōſortio colligerentur, utq; eſſent certa & efficacia ſi-
gna gratiæ & uoluntatis Dei erga nos, quæ nos de accepta gratia certos effi-
cerent,& fidem in nobis excitarent. Quorum certè ſacramentorū baptiſmus,
meritò ut digniſſimū ratione neceſſitatis eſt, ita primo loco tractandum erit.
Quemadmodum autē ab initio huius inſtituti diximus atq; oſtenſum fuit,cùm
uerbū Domini ab Apoſtolis fideliter prȩdicaretur, non omnes ſtatim admiſ- *Mar.16.*
ſos & aſſumptos in album Chriſtianorū eſſe, ſed tantum eos qui ſatis probati *Actor.2.*
eſſent. Multi ſiquidē fictè accedebant,magis animo nocendi q; rectè uiuendi.
Qui igitur petebant aſſumi,rectoribus prȩſentabantur,& illi tradebāt eos do *Tripartita*
ctoribus,à quibus probè inſtituerenᷓ in ijs qui erant fidei articulis, qui etiam *hiſt.lib. 11.*
ob id Catechiſtæ,& alij catechumeni dicebantur:cumq; fidem exactiſſimè te *cap.14.in*
nuiſſent,lauacro illo puro immerſi abluebantur: iuxta Dominum dicentem, *d.ius, &c.*
Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Marc.16. In baptizandis autem *Quitam in ſi*
illis talem modum obſeruatū inuenimus apud S. Dionyſium Areopagitam, *de eru*
part.2.cap.3. Eccleſiaſt.hierarch. Qui baptizandus erat(inquit) ducebatur ad *baptizati.*
epiſcopum, iſq; gratias Deo unà cum miniſtris referebat,illis nimirum pſal-
lentibus,propterea quòd hominem iſtum è faucibus diaboli eripere & ex gra
tia ſua in regnum conſtituere dignatus eſſet. Poſthæc interrogabat antiſtes
cum

Competētes dicebant qui in uigilia paſchæ uel pentecoſtes gratiam Dei per baptiſmum petebant.

eum qui baptizari petebat, num mutato uitæ ſuæ inſtituto poſthac in nouitate uitę ambulare uellet. Rom. 6. In hoc enim apparuiſſe gratiam Dei Saluatoris noſtri, ut abnegatis impietate & ſecularibus deſiderijs, ſobriè piè & iuſtè uiuamus in hoc ſeculo, &c. ad Titum 2. Suntq́ꝫ ibidem plura, quæ adhuc noſtra catholica obſeruat Eccleſia: nempe quòd pontifex capiti initiandi manũ imponit, & uitali ſigno crucis munit. de quo Auguſtinus præclarè ait: Ipſe Dominus crucem ſuam in eorum qui in illũ crederent frontibus fixit, ut de nomine eius fides non erubeſcat. Super Ioan. tract. 53. Quod etiã illum ad occidentem ſtatuit, & ter ſatanam exufflare iubet, quemadmodum nunc loco paruulorum faciunt ſuſceptores. et idipſum bene factum Hieronymus approbat, dicens: In myſterijs primò renunciamus ei qui in Occidẽte eſt, nobiſq́ꝫ moritur cum peccatis: & ſic uerſi ad Orientem, pactum inimus cum Sole iuſticiæ, & ei ſeruituros nos eſſe promittimus. ſuper cap. 6. Amos. Et quòd aquas prece & inuocatione ſanctificat, cuius etiam meminit diuus Cyprianus, inquiens: Oportet mũdari & ſanctificari aquam prius à ſacerdote, ut poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptizatur abluere. Epiſtola 12. lib. 1. Item immerſione et emerſione trina baptizandum abluit, licet tantùm nunc aquæ ſuperinfuſione fiat. quod tamẽ idem, eiuſq́ꝫ talem reddit rationẽ Hieronymus: Et in Patrem, &c. & in filium, & in ſpiritum ſanctum baptizamur, & ter mergimur, ut trinitatis unum appareat ſacramentum. Super 4 cap. Epheſ. Demũ ipſum initiatum chriſmate ſignat, quod neceſſe eſſe D. teſtatur Cyprianus, ut ſit unctus Dei, & in ſe gratiam Chriſti habere poſſit. lib. 1. Epiſtola 12. Quæ omnia ut pia atque piè obſeruãda uidentur, ſic mirum nos habere poſſet, qua de cauſa iuſſi illi contra Occidentẽ ſtare, & diabolo renunciare. Hęc ut iuſtè ac ritè obſeruari debent (ſunt enim non ſine ſpiritus ſancti inſtinctu tradita, ab ijs qui nos fidem docuerunt) ita ratione hac nimirum fiunt, quòd propter peccatum primorum parentum accepit ſatanas poteſtatem in omnes homines, quando aſtu circumuenit eos, inuidens illis cœlum quem inhabitauerat, & hanc iuſto

Gene. 3. Dei iudicio accepit: quandoquidem dictum fuerat eis, Quacunq́ꝫ hora comederitis, morte moriemini, &c. Vnde nequam ille non dormit, neque ceſſat miris modis ac technis hominibus inſidiari atque illudere, tanquam leo rugiens (inquit Petrus) circuit, quærens quem deuoret. 1 Pet. 5. Quo fit etiam, ut gentes faſcinatos detineat, atq́ꝫ ad ſibi ſeruiendum exagitet, necnon alios in ſuam redigat ſeruitutẽ, ut ſagas & maleficos: licet enim per Chriſtum erepti ſimus de duriſſimo illius imperio, tamen indies periclitamur, in naſſam priorem facilè caſuri: quod etiam nonnunquam Deus permittit, quo boni exerceantur & meliores fiant, mali uerò puniantur. Quod ut huic inſtituto non admodum ſeruit, tamen nonnihil de hac re dicendum erit. Quæſtio autem eſt ualde intricata atque obſcura, quoniam multa atque uaria, necnon incredibilia hic accidunt, Quid hoc ſit, & unde eueniant quæ immittuntur: cui ut breuiſſimis obuiam eamus, Scriptura teſtante, permiſſione diuina, ſi quid accidit, fieri dicimus: idq́ꝫ multis ex cauſis. Ego Dominus, ſcriptum eſt, & non eſt alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem et creans malum: Ego Dominus, faciens hæc omnia. Eſa. 45. Vbi certè ſe Dominus oſtendit omnium eſſe autorẽ. permittit hoc autem, ut boni exerceantur, & meliores fiant, & mali puniãtur, ut iam dictũ fuit. Qua de re ſummè extollitur uir in terra Hus, Iob nomine, qui omni in aduerſitate ſua dixit: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt. Quantũ igitur ad maleficas attinet, hinc clarũ fit, quòd dęmõ poteſtate à Deo accepta miris modis iuſtũ tractauit Iob. Qui ut callidiſſimus tẽtator eſt, ita ſuos quærit miniſtros, ſuaq́ꝫ inſtrumenta: & plerunq́ꝫ uariæ ac mutabiles ſemper fœminæ ultrò, uel ob inuidiam uel infidelitatem ac deſperationem ad ſeruiendũ inducuntur, quas proinde Scri-

ptura

ptura condemnat, & ait, Maleficas ne patieris uiuere. Exod. 22. Quapropter etiam fucus merus eſt, ſi quando dicunt naturaliter fieri quæ faciunt, & naturalibus medijs, utpote herbis benedictis. Hæc eſt nanque aſtutia diaboli, quo illas potius ſeducat, quas nouit eſſe infirmas, & ex Eua hãc imbecillitatem contraxiſſe, quæ & ipſa facilè ſeducta fuit, falſa nimirum perſuaſione, ut Geneſis habet. Miſeræ igitur mulieres per ſe nihil efficiunt, licet ad ſancta iurent, ſe huius rei effectæ autóres fuiſſe, omnesque indicare poſſint rerum circunſtantias atque euentus. Omnia ſunt eius nequiſſimi nequam: qui licet amiſerit gratiam, tamen non amiſit naturam. Non eſt (inquit Gregorius) poteſtas, quæ eius poteſtati comparari poſſit. Cùm ergo autumãt ſe in uarijs fuiſſe locis, fallacia eſt peruerſiſſimi ſeductoris, qui ſenſus illarum ſic obfuſcat, ut certò credant ſe loco motas fuiſſe. Hinc concilium Acquirenſe, omnes illas damnat, cauſa 26. Quòd igitur ſe pruinam, grandinem, & alia effeciſſe fatentur, dęmonis eſt, qui (teſte, Auguſtino) nouit uirtutes elementorũ, & adiuuando eas mulieres quaſi authores facit: idque propter incredulitatem & apoſtaſiam in quam inciderunt. Vnde etiam aliquando aſſumit corpus ex aëre phantaſticum, & apparet uiſibiliter, uaria et mutata ſpecie circa pueros in cunis, aut alios: quo fallat, decipiat, & ſuos in errore retineat. Hinc magiſtratus ſapienter, cautè, atque ſingulis optimè exploratis, agere debet: plerunque enim probos homines infames reddere laborat, quo illi in deſperationem, cùm ſe immunes atque innoxios ſciant, facilius pertrahãtur. Quod autem infectorum à Sagis conſpiciuntur apertiſſimi morbi, graues item dolores ipſi ſentiunt: hinc fit, quod permiſſione à Deo accepta, intrat hominum corpora per poros, attrahitque, quibus admiſceat malos humores, & inde morbos in corpore humano exagitet. Hic nonnulli conqueruntur, qui fiat ut pater pius permittat nos à ſpiritibus immundis ſic torqueri? Enimuerò, licet iudicium Dei ſit nobis ualdè occultum, ſufficiatque ſcire iuſtum ipſum Deum, quique nemini faciat iniuriam: poſſumus tamen, Scriptura nobis patrocinante, aliquas huius rei reddere rationes. Prima, ut ſcilicet probetur homo ille, quo pacto, et num ſynceriter ſuũ Deum credat, & credendo diligat. Quandoquidem plures reperiũtur inſtabiles, atque infirmi: dum quouis uento uehũtur, & facilè aſſentiunt friuolis, dummodo à malis iſtis liberentur: hique ſic probantur malis, ut igni aurum uel argentum. 1 Pet. 2. Quomodo Iob quum probaretur, inuentus eſt iuſtus & rectus. Dixit enim: Dominus dedit, Dominus abſtulit, &c. Secunda, ut præſeruentur à malis atque peccatis, & permaneant in humilitate, qua nihil præſtantius, etiã Chriſtô teſtante. Sic Paulus habuit angelum ſatanæ: hoc eſt, ut plerique contendunt, iliacam paſſionem, uel carnis concupiſcentiam, quibus ſubinde uexabatur. 2 Cor. 12. Tertia, punit aliquando Deus eo modo peccata hominum, ut caſtigati emendentur, & nõ ad perpetuos inferni cruciatus eos uenire neceſſe ſit, iuxta illud: Viſitabo in uirga iniquitates, & in uerberibus peccata eorũ, &c. Psal. 88. Quod etiam Deus in filijs hominũ facit, ut ſint noſtra ſpecula, in quibus eluceat, quàm nihil apud Deum maneat impunitum. Si quando autem hoc in infantibus accidit innocentibus, admonemur ſtrictiſſimi Dei noſtri iudicij, & quàm graues nobis pœnæ paratæ ab illo, ſi quando fuerimus præuaricati. Fœlices ergo omnes illi, qui Patris caſtigationem benignè accipiunt. Quarta, ut manifeſtentur opera Dei, quemadmodum Chriſtus dixit de cæco nato diſcipulis ſuis, Ioan. 9. Qui igitur eiuſmodi ſatanę telis confoſſi ſunt, remedijs quibuſdam uti poſſunt. Et certè ſi bene rem expendimus, in primis uerus animarum medicus per ueram contritionem quærendus eſt, qui (ut Scriptura dicit) percutit & ſanat, deducit ad inferos & reducit. Hoc autem ideo fieri debe- 1 Reg. 2. re perſuaſum nobis ſit, quia grauiſſimè peccamus in ipſum Deum. Ille autem nõ ſtatim æternis nos deſtinat pœnis, ſed prius medijs quibuſdã ducit ad pœnitentiam,

nitęntiam,ut conuerſi uiuamus. Conuerſionem uerò mereri ueniam, teſtimonio ſunt quæ Ionæ 3. & 2 Paralip. 30 ſcripta habētur. Poſſunt tamen naturalia quoq; adhiberi ſic infectis & laborantibus,quia medicinā in uſum hominum
Eccle.38. (dicente Scriptura)creauit altiſſimus. Quæ cùm non iuuant, neque ſanant, firmiſſimè tenendum, te nullo alio modo ſanari poſſe, imò iram Dei ſæuiſſimam in te prouocari,ſi aliquo modo uoluntati ipſius contrà nitaris. Porrò ut hæc non admodum ad inſtitutum noſtrum faciunt, ita ad ipſum negocium atque eam rem redeundum erit de qua tractauimus. Et proinde ſolennis illa
Diony. ca. actio circa baptizandos olim ſic obſeruata,adultos refert,qui primùm credi-
ulti. Eccle- derunt, & deinde baptizati ſunt. Verùm ob id nemo pius negabit,quin & o-
ſia. hierar. mnes paruuli fuerint tincti. Nam ut uerum eſt,fidem baptizando eſſe neceſ-
Auguſtin. ſariam,ſic ſanè illi fidem habent: primùm infuſam,quæ paulatim in eis creſcit:
Epiſt.23. deinde, quòd licet rem ipſa mente non annuant, tamen ipſius rei ſacramentum percipiunt, ut ait Auguſtinus. Vbi ſpiritus ſanctus ſuum officium facit, gratiam largiendo: qua proficiunt ſenſim, donec percipiant quæ credere oportet, atque demum calleant perfectè quæ ab alijs fides dicitur acquiſita: & huius teſtes ſunt uetuſtiſſimi authores, Dionyſius, Cyprianus, Origenes, & Auguſtinus copioſiſſimè. Huius autem ſacratiſſimi lauacri neceſſitatem ex Chriſto didicimus. Cùm enim ait, niſi quis renatus ſit ex aqua & ſpiritu ſan-
Ioan.3. cto, non intrabit regnum cœlorum: neceſſarium eſſe homini baptiſmum, oſtendit. Hoc autem idcirco eſſe putamus, quando dicente Propheta, Omnes in peccatis concipiuntur homines. Et,ut Apoſtolus dicit, Per unū hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, quæ in omnes
Rom.5. pertranſijt. Quare etiam, teſte Auguſt. olim patribus circūciſo data fuit. Iam igitur ut Dominus per prophetam promiſit, Effunditur ſuper nos aqua munda, & mundamur ab omnibus inquinamētis noſtris, diuina hic operante uir-
Ezech 36. tute & ſpiritu ſancto,qui hoc modo ex filijs iræ filios Dei efficit: quemadmo-
Ioan.1. dum ſcriptum eſt, Quotquot receperūt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in eum, qui nō ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis,
Ephe.5. neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Et ea de cauſa baptiſmum Apoſtolus appellat lauacrū regenerationis. Hæc autem baptiſmi uis exercēda eſt tota uita. neq; enim ſufficit baptizatum eſſe te, niſi in uitæ nouitate ambules.
Tit.3. Ideo enim (ait Apoſtolus) apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri, ut abnegantes impietatem, ſobriè & iuſtè & piè uiuamus in hoc ſeculo: expectantes bea-
Rom 6. tam ſpem, &c. Idq; alio loco ſatis declarat, & apta ſimilitudine, dum ait, Conſepulti ſumus cum Chriſto, per baptiſmum in mortem, &c. Quaſi enim dum immergimur, cum Chriſto ſepelimur, qui peccato mortuus fuerat: & quemadmodum ille reſurrexit, amplius non moriturus, ita mors peccati nobis rurſum dominari non debet. Hic autem baptiſmus tantum efficaciæ atque uirtutis non haberet, niſi baptiſmus paſſionis Chriſti præceſsiſſet. Chriſtus
Matth.3. quidem à Iohanne in Iordanis flumine baptizatus eſt: at hic baptiſmus non fuit ad noſtrorum peccatorum remiſſionem factus, ſed propter iuſticiam adimplendam: & (quod Beda dicit) ut tactu ſuæ mundiſſimæ carnis daret uim regenerandi homines aquis, & nemo quantumlibet ſanctus baptima ſuperfluum iudicaret, ſed ſciret ſe reum iuſticiæ Dei. Eſt igitur baptiſmus ille, fons remiſſionis peccatorum omnium hominum, iuxta uerba Chriſti:
Ioan.19. Hic eſt ſanguis qui effundetur in remiſſionem peccatorum. Quando igitur ex latere Chriſti ſanguis fluxit & aqua, tota Eccleſia quæ tum cœperat ab origine mundi, regenerata atque ſanctificata eſt, omni culpa Adami reſoluta. Latus Chriſti apertum eſt quaſi uitę oſtium, unde tam ſaluberrima ſacramēta emanarent. Vnde nemo aquā illam intuetur, ſed diuinam uirtutē in ea mirabiliter operantē, & meritū ipſius paſſionis Chriſti: de quo pręclarè Ambroſius,

Aqua

Aqua(inquit)utilis eſt ad lauandum, ſanguis precium eſt culpæ, ſpiritus ue-
rò innouat mentem. Porrò poſtquam homines illi iam renati, atq; è faucibus
ſatanæ erepti, ad Eccleſiã Chriſti tanquam eius membra admiſſi ſunt: tum A-
poſtoli manus eis impoſuerunt, & largiebantur ipſis ſpiritum confirmationis
atq; fortitudinis, quo contra inſidias diaboli, tanquam acerrimi milites Chri-
ſti dimicarent. Quemadmodum in Samaria factum fuiſſe, Lucas commemo-
rat. Et diuum Paulum Epheſi manus multis impoſuiſſe, eosq; ſpiritum ſan- *Acto.8.*
ctum accepiſſe, ita ut loquerentur linguis & prophetarent, ex ijſdem Actis *Acto.19.*
liquet. Verùm hæc ſolùm ad adultos ſpectant: uerumq; eſt, paruulos ſumma
cum reuerentia atq; accuratiſſimè baptizatos, non item tamen confirmatos,
donec corde crederent ad iuſticiam, & cõfiterentur ore fidem ueram. Quod
equidem ex concilio Aurelianenſi apertiſſimè liquet, quandoquidem ſic di-
cit: Ieiuni ad confirmationem ueniant, & perfectæ ætatis, ut moneantur con- *Vide Aug.*
feſſionem facere, ut mundi donum ſpiritus ſancti ualeant accipere. Quod au *de Catechi*
tem ad oleum ſacratum uel chryſma attinet, quo hactenus uſi ſunt qui confir- *ſandis rudi*
mationem adminiſtrarunt, ex Dionyſio originem ſumpſit. Et ceremonia lau- *bus.*
dabilis eſt, ſi myſterium eius confirmandi exactè intelligant. Significat enim
externa illa unctio, unctionem ſpiritus ſancti internam, & inuiſibilis gratiæ.
Et quemadmodum Chriſtus, unctus dicitur Domini: ita (uult Hieronymus) *Hierony.*
omnes fideles ab eo nomen accipiunt, & Chriſtiani, hoc eſt uncti appellan- *cõtra Luci*
tur. Qui etiam deinde conſignantur ſigno crucis, ſymbolo uidelicet ſummi *ferianos.*
ducis ac principis Ieſu crucifixi, quem deinceps liberè, & citra uerecundiam
profiteãtur: ueri milites ac ſtrenui, inuictiſſimi Imperatoris. cuius exemplum
uidemus in Apoſtolo, dicente: Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri *Galat.6.*
Ieſu Chriſti. Et certè conſtat in hoc negotio olim epiſcopos fuiſſe accuratiſſi-
mos, ut homines religionem Chriſtianam deuotè ac diligenter ſuſciperent,
atque ſic à Deo docti, perfecti atque conſtantes inuenirentur: quo magis hęc
noſtra deploranda ſunt tempora, ubi religio contempta iacet, & fides titu-
bat: multi quando reperiuntur tepidi, & ignorantes quid fides ſit catholica
atq; Chriſtiana. Verùm hanc populi Chriſtiani conſignationem Ezechiel in *Ezech.9.*
ſpiritu uidiſſe uidetur, quando deſcribit abominationes, propter quas popu- *Apocal. 7.*
lus erat deſtruendus: multos autem inter illos eſſe pios, & hos ſignandos ſu-
per frontes ſigno Tau. Meminit & eius rei diuus Auguſtinus ſuper Ioannem. *Aug.cap.3.*
Cæterùm cùm homo per baptiſmum fiat ex filio iræ filius Dei & æterni regni
hæres, mirum nos habere poſſet, cur ea confirmatione opus ſit. Idcirco ſcien-
dum erit, hominem quidem purgari per lauacrum regenerationis: attamen
fomitem ex peccato originali manere in illo, id eſt concupiſcentiam ad ma-
lum, & incentiuum peccatorum, atque ardorem carnis. Proinde etiam nobis
ineſt fragilitas humani defectus, & infirmitas naturæ: ut iam non ſufficiamus
reſiſtere ſuggeſtioni hoſtili, ſed puſillanimes ac timidi inueniamur: pernicio-
ſum autem iſtum pudorem adimit confirmatio. Hinc Melchiades papa: Quia *De conſec.*
(inquit) in hoc mundo tota ætate uicturis inter inuiſibiles hoſtes & pericula *diſt.5.can.*
gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad uitam, poſt baptiſmũ uerò con *ſpiritus.*
firmamur ad pugnam. Hæc ille. Eſt igitur huius uis effectus & finis, ut intelli-
gant ac credant homines, ſe accepiſſe ſpiritum ſanctum, quo ſolo in uia ſalutis
progredi, perſeuerare, & tentationibus diabolicis, carnis quoq; & mundi, fe-
liciter reſiſtere poſſint. quemadmodum dictum eſt: Sine me nihil poteſtis fa- *Ioan.15.*
cere. Et Apoſtolus: Omnia poſſum (inquit) in eo qui me confortat. Igitur ma *Philip.4.*
gna illa uirtute, & hoc Dei munere nos indui ualde neceſſe eſt: & rogãdus no
bis Deus obnixè, ut cõfirmet quod eſt operatus in nobis, quando facilè quo-
uis uento mouemur. Quid aũt facturi, ſi graues ingruerẽt perſecutiones, hoc
equidem certis aſſequi poteſt coniecturis. Porrò ut una omnium fideliũ fides

eſſe debet, quemadmodum unus eſt Chriſtus, ita ſanè et omnes illi unum cum
Chriſto tanquam capite huius corporis myſtici membra fiunt, per uerbum,
fidem & ſymbola. Proinde ut Apoſtoli acceperũt à Domino corporis & ſan-
guinis myſterium, ſic demandarunt ut ſinguli ſacratiſſimã Synaxin ſumerent.
Hinc igitur conueniebant, ut ex Paulo docetur, in unum, & (iuxta Chriſti in-
ſtitutum) cibum atque potum longè auguſtiſſimum ore percipiebant. Quo
autem ritu id factum fuerit, atq; celebratum, fortaſſe non abs re erit hic refer-
Parte 2. ca. re: idq; prout S. deſcribit Dionyſius, primùm (ait) pontifex ſupra ſacroſan-
3. Eccleſia. ctum & diuinum altare orat, deinde Pſalmos cum Eccleſiaſticis ordinibus ca
hierarch. nit. Sacrarum ſcripturarum lectio recitatur. Poſt quæ catechumeni apoſtatæ,
energumeni & pœnitentes, extra templum agunt, intus illis manentibus qui
diuina uidere merentur atque percipere. Omnium catholica laus, & ſymboli
fidei confeſſio canitur. Miniſtrorum præcipui cum ſacerdotibus ſanctum pa-
nem et benedictionis calicem ſanctis altaribus imponunt. Pontifex omnibus
pacem nunciat. Poſtea myſtica piorum ſanctorum recitatio fit. Pontifex & ſa
cerdotes manus abluunt. Pontifex poſt diuinorum munerum laudes, ſanctiſ-
ſimum conficit ſacramentum: in conſpectum agit, diuinarum operationum
munera reuerenter oſtendens. Communicat, reliquósque ad ſanctiſſimam &
conſummantem communionem adhortatur. Gratias agens, finem ſanctis my
ſterijs imponit. Hæc ille. Eiuſmodi uerò euchariſtiæ celebrationem ſuo tem-
pore quotidie factã in aliquibus locis, in alijs uerò ſolùm Dominico die, ſan-
ctus teſtatur Auguſtinus. Quare de hoc diuiniſſimo myſterio libet piorum ui
rorum explicationes audire. Veteris Teſtamenti pontifex ſingulis annis
(quemadmodum diuus Paulus ad Hebræos 9. declarat) pro peccato ſuo &
totius populi, in feſto expiationis, ſolenni ritu intrabat ſacratius aditum tem-
pli, Sanctorum ſanctum appellatum, cum ſanguine hirci & uitulæ, quem a-
ſpergebat contra fores tabernaculi: quæ omnia latiſſimè tractantur capitibus
16. & 19. libri Leuitici. Ritus autem ille atque mos, arguebant populi & ſacer-
dotum ſummam immundiciam & peccata: & quàm iniquè egiſſent in primo
parente. Hinc Propheta, Factæ ſunt (dixit) omnes iuſticiæ noſtræ tanq; pan-
nus menſtruatæ mulieris. Eſa. 64. Concluſi erant omnes ſub peccato, unde nil
iuuabat expiare, ſed ſingulis annis iterare expiationem oportebat. Sic enim
Leuit. 24. mandauerat Dominus dicens: Et hoc habebunt filij Iſraël iure perpetuo ſan-
ctum. Quare perpetuo? nõ certè propter illum animaliũ ſanguinem, ſed quia
futurus eſſet pontifex & mediator, qui ſemetipſum offerret expiationis tem-
pore, pro peccatis omnium populorum. Idem pontifex & hoſtia: ſummus e-
quidem ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, qui fuit ſummi Dei ſacer
dos, Geneſis 14. Protulit ille Abrahæ panem & uinum, figurans filium Dei,
Ioan. 14. uerum iuſticiæ regem, ac pacis, qui uerè dicere potuit: Pacem meam do uo-
Ambr lib bis. Nam cùm non eſſet hoſtia ad expiandum ſufficiens, uiſum eſt Patri miſe-
4. de ſacra ricordiarum, unigenitum dare ſuum, ut is eſſet hoſtia ſalutaris & placans iram
mentis. ſummi Patris. Chriſtus Ieſus igitur uera uitula fuit ætatis integræ, quando ma
ctandus in ara crucis uenit: ſuper quem etiam non fuit iugum impoſitum: ſed
potius iniquitati ſubiugatos liberauit, & uincula eorũ diſrupit. Sine macula,
ſiquidem peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui etiam (di
cente Apoſtolo) extra caſtra immolatus eſt in conſpectu totius populi: & in-
troiuit non per ſanguinem hircorum, ſed proprium ſanguinem, ut populum
ſuum ſanctificaret. Hic attendere debemus ſublimitatem ac dignitatem Chri
Exod. 40. ſti. Omnes enim pontifices uncti ſunt: ſed unxit hunc Pater ſpiritu ſancto, &
uirtutis atq; lætitiæ oleo præ omnibus alijs: unde & ſpecioſus forma præ filijs
hominum, habẽs labia redundantia gratiã ſupra gratiam. Quod unguentum
nõ tantum à capite, id eſt à uerbo Dei Chriſto uenit in barbã Aaron, id eſt ad

Apoſtolos

Apoſtolos:ſed etiam in oram ueſtimenti,hoc eſt extremum quenq; fidelium, *Hieronym.*
qui propriè ora ueſtimenti eius dicũtur. Nec etiam parua dignitas eſſe poteſt *ſuper Pſal.*
huius pontificis,quoniam aſſiſtit ſemper Deo, non modò ut interpellat, ſicut *132.*
dicit Ioannes:Aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum,et *1 Ioan 2.*
ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Interpellat aũt hoc modo,ut oret Pa-
trem pro nobis,dicens:Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mi *Ioan.17*
hi:ſed etiam ut nobis lapſis & periclitãtibus auxilietur. Vnde nemo (dicit) ue
nit ad patrem,niſi per me. Talis profectò mediator nequaquam Veteris teſta
menti ille põtifex fuit,cùm & ipſe circundatus eſſet peccati infirmitate. Hebr.
5. Deniq; hinc ſumma iſtius emicat pontificis dignitas,quod ipſe templũ non
manufactum obſecraturus intrauit,ſed amplum & perfectiſſimum cœlum,u- *Heb.12.*
tiq; futura nobis bona acquirens, præſentis ſcilicet iuſticiæ & æternæ beatitu
dinis:cui nemo fuit unquam alius,aut eſſe potuit idoneus. Aſperſio ſanguinis
eius,melior quàm Abelis.nam ſanguis eius ultionẽ clamauit: Chriſti uerò ſan *Gene.4.*
guis remiſſionem clamitat peccatorum. oſtendit enim Patri cicatrices uulne-
rum,& ait:Pater reſpice in faciem Chriſti tui. Et ideo noui Teſtamenti medi-
ator eſt,æterna redemptione inuenta. Vetus Teſtamentum ex illo erat fœde- *Heb.9.*
re, quod cum Abraham pepigerat Deus, dicens: Sic erit ſemen tuum, &c.
Hinc lex data eſt,hinc etiam oracula prophetarum audita ſunt. Sed omnia eò *Gene.22.*
(ut uult Chryſoſt.)quo prompti redderẽtur ad quærendum filium Dei,& ue *Chryſoſto.*
rum Saluatorem. ob quam rem quoque Moſes librum & omnem populum *in Epiſt.ad*
aſperſit,dicens:Hic eſt ſanguis Teſtamenti,&c. innuens alio quodam ſangui *Galatas.*
ne eos purificandos,nempe Chriſti.Chriſtus igitur ut nos puriores redderet, *Heb.9.*
mortem propter peccata ſubiuit,factus inter nos & Patrem mediator, conci-
lians nobis Patrem,qui propter peccata nobis erat infenſus. Inſuper quod no
bis ferendum, ipſe ultrò pertulit in corpore ſuo, mortem eapropter turpiſſi- *Eſa.53.*
mam patiens,& hoc pacto æternam redemptionem amiſſam propter pecca-
tum, atque hæreditatem recuperauit. Hoc eſt fratres teſtamentum & fœdus
nouum Dei cum hominibus,cuius Chriſtus per mortem confirmator eſt. Te *Vide Eraſ-*
ſtamentum enim firmatur morte teſtatoris: non enim ualet,dum uiuit qui te- *mũ in ſym-*
ſtatus eſt. Cuius equidem teſtes ſunt hi quibus dictũ eſt: Et eritis mihi teſtes *bolum apo*
in Hieruſalem, & uſque ad ultimum terræ. Actorum primo.quando iam abi- *ſtolorum.*
turus ad Patrem ipſos conuocauit apoſtolos ad montem Oliueti:poſt quæ e-
tiam uerba,uidentibus illis eleuatus fuit. Eſtq; huius teſtamenti teſtis ſpiritus
ſanctus, quo ipſi ſuperabundanter repleti fuerunt. Sed quibus teſtatum ſit,
nec immeritò nũc quæritur. Equidem omnes huius teſtamenti hæredes ſunt,
qui cognoſcũt ſolum Deum uerum, & quem miſit ipſe Ieſum Chriſtum. qui-
bus proinde dictum eſt: Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copio- *Matth 5.*
ſa eſt in cœlis. Quia ergo filius Dei Ieſus Chriſtus corpus aſſumptum ablatu-
rus erat ab oculis diſcipulorum, & illaturus ſideribus,tempore exigẽte, iuxta
diuinam diſpoſitionem (exiuit enim à Patre,& uenit in mundum: iterum re-
liquit mundum, & iuit ad Patrem) teſtamentum fecit precioſiſſimum pignus
futuræ gloriæ. Eiuſmodi uerò,prout nobis tradunt ſanctiſſimi duces & euan- *Mat 26.*
geliſtę. Cœnantibus iam eis,accepit Ieſus panẽ,& benedixit ac fregit,deditq; *Mar.14.*
diſcipulis ſuis,& ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Et accipi- *Luc.22.*
ens calicem, gratias egit, & dedit illis,dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt e-
nim ſanguis meus noui Teſtamẽti, qui pro multis effundetur in remiſſionem
peccatorum. Quæ quidem uerba quid ſibi uelint, Cyprianus, Hilarius, Chry-
ſoſtomus, & alij complures tot retro ſeculis Eccleſiaſtici proceres nos quàm
optimè docebunt. Panis iſte,inquit Cyprianus, quẽ Dominus diſcipulis por-
rigebat,non effigie,ſed natura mutatus,omnipotentia uerbi factus eſt caro: et
ſicut in perſona Chriſti humanitas uidebatur, & latebat diuinitas: ita ſacramẽ-

to uiſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia, ut eſſet religioni circa ſacramenta deuotio. Hęc Cyprianus. Et non tantum factum Apoſtolis fatetur, ſed uſque hodie (ait) Dominus hoc ueraciſſimum & ſanctiſſimum corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit, & piè ſumentibus diuidit. Hilarius uerò: De ueritate carnis (dicit) & ſanguinis, non relictus eſt ambigendi locus. Nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, uerè caro eſt, & uerè ſanguis eſt. Et hæc ſufficiant. Qui enim plura cupit, apud illos nō tam pios quàm doctos uiros inueniet. Quum autem ille Dei filius Ieſus Chriſtus hoc teſtamentum tradiderit, redemptionis operatæ in ara crucis monimentum: uult ipſe, ut in ſui memoriam hæc omnia peragantur atque fiant: ut ſcilicet diuiniſſima hæc ſumentes myſteria, ſimus memores ſacratiſſimæ paſſionis ſuæ, &
Exod.12. inflammemur, nunquam ab eo receſſuri. Et quare mors tam precioſiſſima à nobis iugiter coli & recordari non deberet? cùm filij Iſrael eam qua ex Aegypto liberati ſunt, liberationem perpetua memoria dignam iudicarint: Chriſtus autem ſua innocentiſſima morte nos redemerit de diabolica poteſtate atque damnatione perpetua. Cogitemus itaque maius in uniuerſo mundo miraculum non haberi, ſimulac excellentius Dei munus. Quod memoriam fecit mirabilium ſuorum Deus, ut ait ille, et eſcam dedit timentibus ſe, quis comprehendet? quis, quæſo, perſcrutabitur hoc profundiſſimum Dei opus? O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. Porrò qualis debeat eſſe iugis illa apud nos memoria paſſionis & mortis Ieſu, quoties ſacratiſſimum hoc ce-
1 Cor.11. lebramus myſterium, Apoſtolus nos docet, cùm inquit: Quotieſcunq; manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec ueniat. Erunt itaque uerba Chriſti nobis exactiſſimè perpendenda, quibus diſcipulis ſuis ſic loquutus eſt: Tempus apud mundum, chariſſimi fratres ac diſcipuli, requirebat aduentum meum, ut morerer pro humani generis ſalute: ueni ego mortem turpiſſimam ſubiturus, & hoc breui fiet: uolo igitur huius inæſtimabilis facti ut memoriam habeatis ſempiternam, conſiderantes ex animo quòd in ara crucis pro uobis & multis immolatum noueritis. Hæc ipſe Chriſtus. Vnde hæc commemoratio leuis eſſe non poterit, ſed grauis, ardua, atque prægnans. In primis ergo ſummè decet, ut collectis animi uiribus extra hominem, tu pie Chriſti cultor rapiaris, & ſpiritu ueharis ad locum, ubi tuus Chriſtus & unicus Saluator mortem tulit, apertiſq; oculis contemplans dolores atq; pœnam, ab ipſis Iudæis perfidis alijſq; Chriſto illatam, cum eo quo decet animi dolore enumeres incomparabilem dilectionē ſummi patris, qua motus dedit unigenitum ſuum nobis miſeris peccatoribus, dicente Apoſto-
1 Ioan.4. lo: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium ſuum unigenitum miſit in mundum, ut uiuamus per eum. Hinc quoq; animo uoluendam filij obedientiam arbitramur, qua calicem paſſionis bibit lubentiſſimè, factus obediens uſq; ad mortem crucis grauiſſimam, iuxta quod definitum à patre, & ua-
Eſa 53. ticinatum fuerat ab Eſaia propheta dicente: Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe nō aperiet os ſuum. Demum excutiendum nobis ſummo ſtudio, quàm miſerrimi quiq; extiterint, æternis cruciatibus & pœnis deſtinati. Quid autem miſerius, quàm nunquam deſituros dolores habere? Et ut uerba Domini uolunt, ignem inextinguibilem pati, atque
Eſa.66. cordis habere uermem, qui non moriatur: ex quibus nos, ut hoc myſterio docemur, ærumnis, Chriſtus ſua innocentiſſima morte liberauit: mortem enim deſtruxit, & uitam reuocauit. Cùm enim impoſſibile erat ſanguine hircorum auferri peccata, ingrediens mundum filius Dei dixit: Ecce pater, uenio ut faciam uoluntatem tuam. Heb.10. Id exigit ſacratiſſimi myſterij huius ſumptio. Hęc eſt uera illius diuiniſſimę rei commemoratio. O conſilium Dei. O nunq; ſatis laudandū myſterium. O diuitias ſuperabundantes patris altiſſimi. Quàm incom-

incomprehenſibilia ſunt hæc omnia. Crede igitur pie homo, confide, & læta-
re in ſpiritu ſancto: leua mentem, eamꝗ in cœlum tolle: procide pronus in ter
ram, & adora ſalutem totius mundi. Mirum profectò eſſe poterit, ſi homo ijs
intimè ſecum uolutatis, non totus ſerueat dilectione ſinceriſſima erga Chri-
ſtum. Cor certè lapide durius habebit, qui non contremiſcit atꝗ exhorreat de
tam tremendis myſterijs. Cæterùm hęc pia admodum commemoratio conſo
latur perturbatos omnium animos. Aſcendamus nanque ad Dominũ in cru-
ce pendentem, & oſculemur eius uulnera, unde mira redundat in mentes dul
cedo, & dicamus alijs: Venite, moriamur cum illo: & addet animo uires, om-
nemꝗ procul expellet horrorem atꝗ timotem. Quia uerò mortem Domini
annunciare iubemur, operęprecium erit & cauſam mortis altius indagare. Pro- *Gen.3.*
deant ergo in lucem Adamus & Eua parentes noſtri, ut confiteantur delictũ
ſuum infeliciſſimum, & dicant: Qui peccatum non fecit, peccatoribus adiudi
catus eſt. Deus etenim poſuit in eo iniquitates noſtras, & ipſe uulneratus eſt
propter delicta noſtra. Eſa. 53. Quæ uerba ſi quis bene expendit, profectò in-
ueniet Prophetam diuinitus inſpiratum, expreſſiſſe, quicquid uſquã miſeriæ
eſſe potuiſſet, & eo excellentiorem facit Dei benignitatẽ erga nos. Vnde no-
bis quoꝗ conſiderandũ erit peccati malum, cùm ſolus Dei filius Chriſtus il- *Heb.10.*
lud expiare potuerit. Et quod nos minimè digni, ut hominis tantum morte re
conciliaremur. Quæ cùm ritè examinamus, efficiunt ut deinceps peccata uite
mus. Ad quod certè ut neceſſariũ homini Chriſtiano hortantur Apoſtoli di- *Tit.2.*
centes: In hoc apparuit benignitas atꝗ humanitas ſaluatoris noſtri, ut abne-
gãtes impietatẽ, ſobriè, piè ac iuſtè uiuamus in hoc ſeculo. Et Petrus: Chriſtus *1 Pet.2.*
(inquit) pro nobis paſſus eſt, ut ſequamur ueſtigia eius. Et alibi, Melius eſſet *2 Pet.2.*
uiã ueritatis non cognouiſſe, &c. Hæc autem ſumma atꝗ eximia cõmemora-
tio, certos nos facit redemptionis per Chriſtũ factæ, ut non amplius timendũ
ſit nobis, ne rapiat nos inferni hiatus atque uorago, ſed cœlis apertis pateat a-
ditus atꝗ acceſſus ad Patrẽ noſtrum, qui in æternũ nos foueat. Eſt igitur ue-
nerabile ſacramentum ſolennis commemoratio ſanctiſſimæ mortis Chriſti &
teſtimoniũ ſempiternæ ſalutis, omnibus fidelibus pet ipſum acquiſitæ, quem-
admodum ex Apoſtolo didicimus, dicente: Quotieſcunꝗ manducabitis pa-
nem hunc, & calicem bibetis, mortẽ Domini annunciabitis, donec ueniat. O- *1 Cor.11.*
portet igitur accedentem conſiderare magnitudinẽ propoſitorum, ne indi-
gnus accedens, pœnam haud minimã incurrat. Quam ob rem cum terrore &
magna uehementia Paulus Corinthijs ut dignè participarent, uel (ut uocant)
cõmunicarent, iniunxit, ſic dicens: Quicunque manducauerit panẽ hunc, & *1 Cor.11.*
biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Pri-
mùm neminẽ offendat quod ait, Panem, &c. ſpecies enim & uocabula illarũ
rerum ſunt, quæ ante conſecrationem fuerunt, uidelicet panis & uini. Hæc e-
tiam uerba profectò contemnenda non ſunt: non eñ ſunt Apoſtoli, ſed Chri
ſti, à quo ipſe Apoſtolus ea accepit. Et fortius manet quod inquit: Reus erit
corporis & ſanguinis Domini. Quòd ſi enim tantùm panis eſſet, quemadmo
dum uoluerunt Meſſaliani: Euchariſtiam, dicentes, nec obeſſe, nec prodeſſe
poſſe: certè immunis eſſet homo ab omni eo quod hic intenditur. Præclarè i-
gitur diuus Ambroſius: Non ſecus (inquit) ſceleri erit obſtrictus indignè cõ- *Ambroſius*
municans, quàm ſi ſanguinem ipſum Domini fudiſſet. Quemadmodũ iudici- *in Paulum.*
um ſumere, eſt in ſe prouocare ſtrictiſſimũ illud iudicium, quod Chriſtus pro-
feret ſuper omnes impios in nouiſſimo die, dicendo: Ite maledicti in ignẽ æ-
ternum, &c. Matth. 25. Verùm hoc non fit ob myſterij naturã, quippe quæ ui-
tã in ſe habet et largitur, quoniã ibi continetur ſummum illud bonũ, quod qui
cunꝗ guſtauerit, mortem ſentire non poterit: ſed ob adeuntiũ indignitatẽ (ut
ita loquar) non equidem aliter, quàm Sol per ſe puriſſimus, nocet oculorũ ua

letudine laborantibus, quem proinde nemo iuſte incuſabit. Proinde, ut probet ſe prius homo, uult Apoſtolus, fideliſſimũ ſe doctorem eſſe inſinuans. ſic enim incutit terrorem, ut interim tamen modum euitandi mali oſtentet. Probet, ait: id eſt, habeat homo ſui diſcuſſionem: potuiſſent opponere Corinthij, quòd ſi tantùm hic periculi ſubeſt, et nobis pręſentiſſima mors animę inde uenit, abſtinebimus ergo, &c. Quod ut æquè malum fuiſſet, ſic enim tranſgreſſores fuiſſent præcepti Domini, & puniendi. Non enim leue dictum eſt, Hoc facite. Non abſtinendum eſſe oſtendit, ſed prius benè probata ac purgata conſcientia accedendum. de quo ſic ſcribit Chryſoſtomus: Neminem tibi in iudicem proponit Deus, pręter teipſum: tua examinetur conſcientia, iudica quicquid in te eſt. Hæc ille. Cùm autem duobus potiſſimùm conſtet uera religio, fide uidelicet, & dilectione: explorandus eſt uniuſcuiuſq; animus, quo pacto de his ſentiat, & quantum illa creatori ſuo præſtet. Fides equidem in hoc ſacratiſſimo myſterio in primis requiritur. Eam autem dico quæ certo fidit uerbo Dei, & promiſſis ipſius: omnes tenens articulos, quos ſacræ crediderunt literæ, necnon authoritas Apoſtolica. In hoc noſtra ſalus ſita eſt omnis, qui Chriſtum in carne nec uidimus, nec audiuimus docentem: de quibus proin-
Ioan. 20. de ipſe ſic dixit: Beati qui non uiderunt, et crediderunt. Et per Apoſtolum: Im-
Heb. 11. poſſibile eſt ut quis ſine fide placeat Deo. Habemus autem certa quędam dogmata literis ſacris expreſſa, in quibus unanimi conſenſu figere pedem oportet: unde & Paulus Corinthios reprehendebat, quia diſſidia inter eos erant.
Galat. 5. Quoniam hæc demum uera fides eſſe dicitur, quæ operatur per dilectionem: culpa nunquam carebit, qui maximis peccatis obnoxius, ſanctiſſima illa mensa frui non formidat. Multi exiſtimare poſſent, ſe purificari hoc cibo & potu. diſcant illi, nihil ad emundationem proficere ſibi, dicente Propheta: Carnes ſanctæ non auferent impietatem tuam: Hierem. cap. 11. Igitur non fruſtrà dictum eſt, Non diiudicans corpus Domini: id eſt (docente Hieronymo) non diſcernens à cibo communi ac potu, corpus & ſanguinem Chriſti. Quis autem poteſt dicere, purus ſum à peccato, & mundum eſt cor meum? Prouerb.
Prouer. 24. 20. Tam deprauata eſt enim hominis natura, ut dicatur iuſtus cadere ſepties in die, leuia ſcilicet committendo. Si dixerimus, ait ille, Quia peccatũ non habemus, ſeducimus noſmetipſos, & ueritas in nobis non eſt. 1 Ioan. 1. Hanc miſeriam deplorauit & ipſe Paulus, quando dixit: Infelix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius? Condelectabatur quidem legi Dei ſecundũ interiorem hominem: at aliam uidebat legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis, &c. Rom. 7. Ergo probet ſe homo, ſentiet quàm miſer ſit, cùm diuexetur miris ac multis malis. Habet eñ tres hoſtes ſibi inſidiantes, carnem ſcilicet, ſatanam & mundum. Hinc itaque ſollicitatur ira ex alia impatientia, & mirum in modum ſubinde in uitia prolabitur. Terretur igitur conſpectu mortis, frangiturq; animo, nec ullo pacto quietus eſſe poteſt. Siquidē iuſtum nouit Deum, qui reddit omnibus iuxta opera, quæ geſſit unuſquiſq; in corpore ſuo, ſiue bona ſint, ſiue mala. 2 Corinth. 5. Quid igitur conſultius eſſe poterit,
1 Ioan. 1. quàm ut ſinguli accedamus ad thronum miſericordiæ Dei? Si confitemur (inquit Ioannes) peccata noſtra, fidelis eſt, ut ea nobis remittat, & emundet nos ab omni iniquitate noſtra. Non enim uult mortem noſtram, ſed uitam: quoniam ad hoc ab illo uocati ſumus, ut uitam habeamus per ipſum. In hoc equi-
Luc 22. dem Petrum reſpexit in atrio, & latronem ſuſcepit in cruce. Oportet autem
& 23. ut coram Deo ingenti cum gemitu de noſtra conqueramur miſeria, & ut nobis reſipiſcentibus peccatum uſque adeò diſpliceat, quòd uellemus nos omnino non peccaſſe. Tunc enim licebit tutò accedere, ubi accipias ſummam cõſolationem, gratiam & uitam æternam. Nunquã enim dignus fies tam excellentiſſimi theſauri bono. Sed neceſſe eſt cognoſcere, te eſſe infirmum, & egere

gere medicina: & ut licet nihil tibi conſcius ſis, tamen in hoc te non iuſtifica-
tum. Vnde optimè dixit Ambroſius: Qui uulnus habet, medicinam requi- *Ambroſ. de*
rit: uulnus eſt peccatum, medicina eſt uenerabile ſacramentũ. Quotieſcunq; *ſacramen-*
igitur ſanguis Chriſti effunditur, in remiſſionem peccatorũ effunditur: debeo *tis.*
igitur illum accipere, ut mihi peccata dimittantur. Quod autem Apoſtolus di
cit: Igitur inter uos multi infirmi, &c. imaginem iudicij in eos oſtendit, qui in-
dignè acceſſiſſent, non inultum ſciens manſurum, & eum quẽ hic pœna diſtu
lerit grauius quiddam paſſurum, nempe pœnas mortis. Quod autem reuera
corpus atq; ſanguinem Chriſti ſub myſterijs iſtis ſumamus, fortius probãt uer
ba quæ Chriſtus ad ſuos locutus eſt, dicens: Caro mea uerè eſt cibus, & ſan- *Ioan. 6.*
guis meus uerè eſt potus. Quæ quidem uerba tametſi potiſſimum de ſpiritua
li dicta ſint manducatione, quæ nihil aliud eſt quàm credere in Ieſum Chri-
ſtum: Qui credit in panem uiuum, mãducat panem uiuum inuiſibiliter, à quo
etiam ſaginatur inuiſibiliter: & renaſcitur, tamen (ut ex diuo Auguſtino liqui-
dò apparet) eadem uerba referri poſſunt ad illam ueram ſumptionem. Nam
idem Auguſtinus ſuper hunc locum ſic ait: Cum cibo & potu id appetant ho
mines, ut non eſuriant neq; ſitiant, hoc ueraciter non præſtat, niſi iſte cibus et
potus, qui eos à quibus ſumitur immortales & incorruptibiles facit. Hæc Au
guſtinus. Vnde ſumendũ, quid iam fructus, ex participatione huius ſacramen
ti uel ueniat uel accedat ſingulis. Quamuis enim dictum ſit, indignè mandu-
cantem reum fieri corporis & ſanguinis Domini: è diuerſo tamen Chriſtus
ait, Qui manducat meam carnem, &c. in me manet, & ego in eo. Quod adeò *Ioan. 6.*
uerum eſſe aſſerimus, nempe multum fructus & utilitatis dignè ſumpturo e-
uenturum. ut planè condemnatos iudicemus Meſſalianos impiè docentes, di *Euſeb li. 7.*
uinum hunc cibum & potum nihil nec prodeſſe, nec obeſſe. Hoc cibo ad- *cap. 11.*
monemur, atq; potu, quòd Chriſtus eſt caput corporis ſui, hoc eſt eccleſię, cu
ius nos omnes membra ſumus. Per hanc igitur ſumptionem capiti noſtro af- *Ephes. 5.*
figimur, idq; per gratiam qua replet nos, qua inhabitat nos, ut ſua templa.
2 Corin. 6. Vnde haud immeritò Chryſoſtomus dixit: Cogita quali ſis inſigni
tus honore, quali menſa fruaris: quod angeli uidentes horreſcunt, neq; liberè *In ſerm. de*
audent intueri, propter emicantem inde ſplendorem: hoc nos paſcimur, huic *Euchari-*
nos unimur, & facti ſumus unum Chriſti corpus, & una caro. Hæc ille. Quod *ſtia.*
etiam Apoſtolus haud celauit, dixit enim: Vnus panis & unum corpus ſu-
mus, omnes quidem de uno pane & uno calice participamus. Non itaq; im- *1. Cor. 10.*
meritò iſtud ſacramẽtum ab Auguſtino pietatis ſignum dicitur, necnon uni- *Auguſt. in*
tatis, & uinculum charitatis. Hoc enim cibo ac potu Chriſtus in unum colli- *Ioannem.*
git ſuos fratres, ut unum ſint cum ipſo: ut quemadmodum is nobis per cha-
ritatem coniungitur, ſic & nos inuicem ſimus conglutinati in dilectione, &
ſit uera ſanctorum communio. Ob quam rem, Auguſtino docente, Chriſtus
ſuum corpus & ſanguinem in ijs rebus commendauit, quæ ad unum aliquid
rediguntur: ut quomodo idem ſunt, ita & nos in ſpiritu in unum quoddam
cum Chriſto redigamur. Vt ergo fructum ſalutiferum inde conſequamur, po
tiſſimùm requiritur charitas. Nam Chriſtus poſtquam ſatis piè inſtruxiſſet ſu-
os, quos de mundo elegerat, Apoſtolos, nouum mandatum dedit dicẽs: Hoc *Ioan. 14.*
mandatum do uobis, ut diligatis inuicem. Cui dicto, ut plurimis alijs, obe- *2 Cor. 11.*
diens Paulus dixit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Memor nimirum
ipſius adamantini uinculi, & firmiſſimę inter nos coniunctionis. Non ergo di
gnè ſumit hoc ſacramentum, qui ullo modo ſeſe ab hac unitate ſeparat, & in
corpore illo eſſe contemnit. Nec minimus profectò fructus eſt, quem ex hoc
ſacratiſſimo ſacramento capimus, quòd ſcilicet hinc certiores reddimur, Chri
ſtum pro nobis ſatisfeciſſe. Norunt enim omnes, quàm impijs ſceleribus
omnes commaculati, & proinde damnationi æternæ adiudicati fuerint, di-

Geneſ.2. cente Scriptura: Quamprimùm comederitis, &c. morte moriemini. Venit er-
Heb.10.& 2 Ioan.2. go filius Dei, & factus eſt hoſtia et propitiatio, et redemit totum genus huma
num. Fit ergo firmior noſtra fides in hunc crucifixum Chriſtum ex huius ſa-
cramenti uſu: cùm ibi conſpicimus corpus & ſanguinem in ara crucis pro no-
bis oblata. Nullæ iam cogitationes uanæ locum habent apud uerè Chriſtia-
nos, quaſi non Chriſtus, ſed alius quidam mortem crucis ſuſtinuerit: uel quod
ipſe putatiuè mortuus ſit, qui nūquam uerum corpus ex Maria uirgine aſſum
Vide Theophilactum in Ioannē. ptum habuerit, ſed per eam tantùm quaſi canalem in hunc mundum ſit pro-
greſſus: quemadmodum olim impij homines à ſatana docti uoluerunt. Re-
Lib.3. cap. 18. fert Ireneus, Baſilidem eius impiæ opinionis fuiſſe, nempe Ieſum Simonis Cy
renæi accepiſſe formam, & Simonem fuiſſe trāsfixum. Sed pius homo obtun
dit aures, ne tantam audiat blaſphemiam. Dehinc Marcion impiè blaſphe-
1 Cor.2. mans, aſſeruit Chriſtum putatiuè paſſum. Cerdoniani cùm id crederēt, nec na
tum ex fœmina, nec habuiſſe carnem dixerunt. Veram autem de Chriſto cru
cifixo fidem & beatificare ualentem nunquam non iactarunt, alijſq; tenen-
dam inculcarunt ſancti uiri. Non iudicaui, dixit Paulus, me aliquid ſcire inter
uos, niſi Chriſtum Ieſum et hunc crucifixum. Certè quòd ſi Chriſtus uerè mor
tuus non eſſet, mors ipſa non eſſet deuicta. Adhuc igitur eſſemus in peccatis
Superiori loco. noſtris, filij iræ, & æternæ damnationis. Diuus Irenæus certè certiſſimis pro-
bat rationibus, pro ſalute noſtra Ieſum Chriſtum incarnatum & mortuum
Dan.9. & Eſa.53. fuiſſe, iuxta uaticinia omnium prophetarum. Hoc igitur uiſibili ſigno certi
reddimur, Chriſtum hoc corpus quod ſumpturi, & hunc ſanguinem quem
bibituri pro nobis uerè tradidiſſe, ſicut quoque uerba ſonant: Hoc eſt corpus
meum, quod pro uobis tradetur. &: Hic eſt ſanguis meus qui pro uobis effun
detur. Hac fiducia freti læti accedimus, dicentes cum Propheta: O quàm mi-
ſeri olim fuimus, oēs enim quaſi oues errauimus: & tu pijſſime Pater poſuiſti
in filio tuo Chriſto iniquitates noſtrorum omnium. Vere languores noſtros
Eſa.53. ipſe tulit, & dolores portauit noſtros, tradens in mortem animam ſuam. Eru-
beſcāt omnes itaque hæretici, affirmantes per filium Dei noſtra peccata non
eſſe ſublata. Quoniam hic Propheta, omnium facile diuiniſſimus apertiſſimo
teſtimonio noſtrum Chriſtum paſſum approbat, cui ſatis quidem fideliter a-
Hierony. in Eſaiam. ſtipulatur diuus Hieronymus, quando inquit, quòd nos noſtris debebamus
ſceleribus ſuſtinere, ille pro nobis paſſus eſt, pacificans per ſanguinem crucis
ſuæ, ſiue quæ in terra, ſiue quæ in cœlis ſunt. Hæc igitur paſſio eſt ſalus, iuſti-
cia, pax & gaudium: quod hoc ſymbolum nobis certiſſime exhibet, unde ut fi
deles & uere credentes inueniamur. Vnde iam fides noſtra cōfirmatur, ut ſen
tiamus uere pro nobis traditū corpus Chriſti, & uere pro noſtris peccatis ſan
guinem ipſius fuſum. Quemadmodum Ioannes indicat, dicens: Aduocatum
habemus apud Patrē Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro pec-
catis noſtris. Quę uerba cùm interpretaretur Auguſtin. ſacrificatorem (dixit)
1 Ioan.2. ipſe ſacrificauit pro peccatis noſtris, qui cùm aliam hoſtiam quam puram uo-
lebat, non inueniret, ſeipſum obtulit: Sumentes igitur hoc diuiniſſimum ſacra
mentum, in mentem reuocare debemus immenſam illam dilectionem, qua di
lexit nos omnipotens Pater, & miſit filium ſuum ut propitiatorem, & ſaluato
1 Pet.1. rē. Ioan.3. et 1 Ioan.4. Et ut Petrus ſcribit: Non corruptibilibus, ueluti auro uel
argēto redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine agni, quaſi immaculati Ieſu Chri
ſti. Ergo corda noſtra meritò ardent et affectant unice Chriſtum diligere, eiq;
ſeruire. De quo admodū caſto ſermone ſponſæ erga ſponſum Salamon per-
pulchre cecinit, Lampades eius (inquiens) lampades ignis atq; flammarū A-
quæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruēt illam.
Cantic.8. Et huius charitatis magnam quoq; conuenit eſſe curam: nam hanc
Deus à nobis exigit, dū inquit, Sic Deus dilexit mundū, &c. Et, Sicut dilexit
me Pater,

me Pater,& ego dilexi uos:manete in dilectione mea. In qua quidēm Petrus *Ioan. 15.*
manſit.ſic enim dicebat: Tu ſcis Domine,quia amo te. Quamuis enim ante *Ioan. 21.*
paſſionem negarit Dominum Ieſum unquam nouiſſe:tamen modò apertè te-
ſtatur, ſe ſuum Ieſum odio adeò minimè proſequi, ut ipſum in teſtem uocet.
Ioā.21. Quid nuptijs uelit Dominus,omnes ſcire debemus. Sacramētum hoc
magnum eſt,ait Apoſtolus,ego aūt dico in Chriſtó,& eccleſia. Epheſ.5. quod
amabilem,Hieronym. dicit coadunationem. Quemadmodū enim ex Adam
& uxore Eua,omne genus humanum naſcitur, ſic de Chriſto & Eccleſia om-
nis credentium multitudo:qui modus generationis, ineffabilibus plenus eſt
ſacramētis. Hoc ergo ſymbolo nuptiæ illæ omnis gaudij & lætitiæ plenę con
firmantur. Eſt quoq; ſacramentum efficax ad retinendam fiduciam, quæ ma-
gnam habet remunerationem:patientiam quoq; maximè nobis neceſſariam,
ut uoluntatem Dei facientes,reportemus promiſſionem. Hebr.10. Nam cùm
per fidem uidĕo corpus & ſanguinem Chriſti pro me in mortem oblata, im-
menſi iſtius beneficij recordor: & non poſſum non exhortari uiciſſim, ut pro
eo uitam meam exponam,& cum gaudio quaſcunq; contumelias pro nomi-
ne ipſius patiar. Neq; enim,ut Chryſoſtomus ait,ſacerdotem putamus hoc fa *Homil. 60*
cientē, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam imaginamur atq; credimus. *ad populū*
Sedulò hoc ſacramento ritè uſi uoluere animis debemus, quid non perpeſ- *Anthioche*
ſus eſt malorum ſaluator noſter Chriſtus, dum in terris degeret. Nónne omni *num.*
bus ludibrio ac riſui fuit? Nónne blaſphemabant, dicentes: Bene dicimus *Ioan. 8.*
quia Samaritanus es, & dæmonium habes? dæmonibus diuiniſſima Chriſti *Luc. 11.*
miracula aſcribentes. Et quid non moliti ſunt? Suſtulerunt tandem lapi-
des, ut ipſum interimerent. Vnde fit, ut & nos libenter pericula quæuis ſubea
mus, dicentes: Venite, moriamur & nos cum illo: iuſtè ſiquidem contumelias *Luc. 23.*
patimur: nam digna factis recipimus, hic uerò nihil mali geſſit. Qualem fuiſſe
enimuerò Ignatium Euſebius ſcribit, qui ſuam animi promptitudinem ac fidu *Euſeb lib.*
ciām declarans, Romam inter cætera ſic ſcripſit: O ſalutares beſtias quæ præ- *3. cap 23.*
parantur mihi, quando uenient? quando emittentur? Nunc incipio eſſe diſci-
pulus Chriſti. Faceſſat inuidia uel humani affectus, uel nequitiæ ſpiritalis, ut
Ieſum Chriſtum merear adipiſci, etc. Hinc ergo haud fieri putamus, ut qui ſan
guinem Chriſti oculis conſpicit, & ex animo conſiderat, quin animum infra-
ctum concipiat, fortemq́; aduerſus omnes omnium malorū procellas. Quem
admodum uidere eſt apud diuum Cyprianum, teſtantem quemadmodum
ſuo tēpore Chriſtiani euchariſtia indies ſeſe munierint. Sic enim ſcribit: Exci- *Epiſt 2. ad*
tamus & exhortamur ad prælium: non igitur inermes & nudos relinquamus *Corneliū.*
oportet, ſed protectione corporis & ſanguinis Chriſti muniamus, ut in con-
feſſione ſanguinis ſuum ſanguinem fundere minimè hęſitent. Hæc ille. Poſtre
mò reſtaurari hoc cibo & potu Chriſtianam charitatem, nemo inficias ibit.
Qui autem ingēs hic fructus eſſe non poſſet? cùm hanc maximam noſtræ ſa
lutis partem eſſe certiſſimū ſit, dicente Saluatore: In hoc cognoſcent omnes
quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicē. Ioan.13. Et diuus
Paulus, nihil Deo acceptū adq; ſalutem ualere, quàm fidem per dilectionem
operantē, teſtatur atq; affirmat Gal.5. Igitur hoc ſacramento utentes, libentiſſi *1 Cor. 13.*
mè præſtamus charitatem proximo noſtro, ut ſi qua in re laborat, opem fera-
mus illi, & ipſius ſubleuemus inopiam. Hincq́; cadit omnis rancor & inuidia,
& ſuccedit ſincerus amor, ut fideliter mutuis officijs inſeruiamus. Nil hic am-
plius locum habet, quod poſſit ſcindere germanam charitatem inter fratres
Chriſti. Nam reuocatur in memoriam, & hæret, quod lex dixit, Diliges proxi *Deuter. 6.*
mum tuum ſicut teipſum. Ille'que homo certò ſibi præſcribit: Ego qui ſerua- *Matth. 22.*
torem meum ſumpſi, qui mihi ſe totum dedit, uult fratris mei ſimiliter to-
tus ſim, ac eſſe uelim. Cæterùm diuus Chryſoſtom. Neq; enim (inquit) graue
aliquid,

aliquid, ac oneroſum à nobis requirit Deus, ſed ſolũ ut teſtemur et fateamur
Homel. 9. beneficia ſua, & pro his gratias agamus: non quòd ipſe his opus habeat, qui
in Geneſ. nullius indiget ſed ut nos diſcamus autorem bonorum diligere, & non ingra
ti ſimus. Sic quoque ipſum ad maiorem noſtri curam prouocabimus. Hacte-
nus ille. Hæc autẽ uox laudis uehementior erit, ſi probè perpendas, quàm mi-
nimè rès ridicula ſit, nos fuiſſe iræ & æternæ dãnationis filios. Mors equidem
quæ animam à corpore ſeparat, horribiliſſima omnibus apparet: refugit eam
quantum poteſt humana natura. Vnde Ariſtoteles, omnium (aiebat) terribi-
lium terribiliſſima eſt mors: fortaſſe experientia edoctus, quoniam hoc etiam
in minutiſſimis apparet animantibus. At longè horribilius fuit, hominem æ-
ternaliter morti fuiſſe adiudicatum, ut locum illum inhabitaret, ubi ſempiter-
nus eſt horror, ubi ignis inextinguibilis. Quid enim Iob 10. terræ tenebroſæ
nomine ſignatur, niſi tetrũ tartari clauſtrum, ubi damnatos tenet caligo & mi-
ſeria, fletus & ſtridor dentium: qui ignibus traditi, & in ſupplicijs dolorem
ſentient, & pauore ſemper ferientur? Hæc autem omnia per hunc filium ſub-
lata fuerunt, pro nobis quando dependit, iuſtus pro iniuſtis: quod tum fa-
ctum fuit, quando in cruce pendens, cum impijs reputatus eſt, mortemq́ tulit
turpiſſimam. Vnde mors ipſa deuicta & deſtructa fuit, uitaq́ reparata: ut
Rom. 6. quemadmodum ipſe uiuit iam Deo, ita & nos uiuamus per ipſum: etiam filij
Dei, et hæredes omnium bonorum cœleſtium. Quid uerò prꝑſtantius, uel eti
am excellentius eſſe poſſet? Excederet omnium hominum merita, ſi ſaltem è
faucibus ſatanæ erepti fuiſſent. Iam uerò & gloria & honore coronãdos fecit,
Epheſ. 1 ex gratia per ſuum ſanguinem in cruce effuſum. Omnem igitur gratiarum acti
& 2. onem impende ei, qui ſic te glorificauit. Quid enim putas acturum eum, qui
tetro è carcere, ex uermium & bufonum morſibus, alijsq́ horribilibus crucia-
tibus ſit liberatus? quid impenſurum ei, à quo ſe tam benignè liberatũ ſciret?
Huic autem miſeriæ infernali nulla penitus comparari poteſt: è qua Chriſtus
moriẽdo te eripuit, dum mortem deſtruxit, uicit diabolum, eumq́ proſtrauit:
infernum confregit, atq́ ęternas pœnas extinxit. Inſuper tranſtulit ſuos in cœ
leſtem paradiſum, ubi nullus dolor amplius, ſed lęticia ſempiterna erit. Adde-
cet itaque, ut omnis uerè Chriſtianus ſuam ſpem atque fiduciam in nullo alio
reponat, quàm illo, cuius audit ſanguinem pro omnium peccatis effuſum:
ſummo hinc quoquo ſtudio laborat, ne ullo pacto, quoad fieri poteſt, talem
Dominum offendat: ſicq́ fortiter pugnat contra Chriſti hoſtes omnes. Dein
de quoties dignè corpore & ſanguine Chriſti ueſcimur, unum idem que cum
eo efficimur ſpiritualiter ac myſticè. Quare etiam Eccleſia corpus Chriſti di-
citur, et ipſe caput ipſius, Epheſ. 1. Et nos inuicem coadunamur. quod quidem
ex granis & botris ſimilitudo ducta docet: atque hæc coadunatio uult, ut ad
charitatem & beneficentiam inflammemur, quemadmodum membra phyſi-
Rom. 12. ci corporis ſibi mutuò ſeruiũt. Et hæc omnia ad renatos atq́ ſanctificatos ſpe
ctant. Suntq́ ueluti teſſerę, quibus ab impijs & infidelibus dinoſcuntur. & ta
les nos omnes oporteret eſſe: donec mortale hoc indueret immortalitatẽ. Ve
Galat. 5. rùm quia fomes in nobis manet peccatorum, & concupiſcentia ad malum, fit
Rom 7. ut caro concupiſcat aduerſus ſpiritum: & uideamus cum Apoſtolo, legem
peccati repugnantẽ legi mentis noſtræ: nonnunquam ſpiritus uincit, & fit ut
homo recidat, unde ereptus eſt. quod quidem nobis damnoſum eſſe, diuus
Petrus oſtendit his uerbis: Melius, inquit, eſſet uiam ueritatis uel iuſticiæ non
cognoſcere, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo quod traditum
eſt illis ſancto mandato. 2 Pet. 3. Et eo peius atque periculoſius eſt, hominem
rurſum coinquinari peccatis qui illuminatus erat, & particeps factus ſpiritus
ſancti, quod impoſsibile eſt (docente Apoſtolo) eum rurſus renouari per
Heb. 6. baptiſmum. Baptiſmi enim uirtus in paſſione Chriſti cõſiſtit: Chriſtus autem
ſemel

ſemel mortuus eſt peccato, amplius non moriturus, ita & nos in baptiſmo ſe- Rom 6.
mel tantùm peccatis mori poſſumus. Quid igitur? nũ ergo qui prolapſus eſt,
ſtatim traditur iudicio æterno? Non equidem. Eſt enim Deus noſter, Deus
multũ miſericors, & præſtabilis ſuper malitia. Ezech. 18. & Ioël. 2. Proinde A-
poſtoli olim & eorum ſucceſſores, lapſos non ſic excommunicarunt, ut nulla Cauſa 11. q.
ipſis eſſet ſpes ueniæ reliqua: imò ad pœnitentiam exhortatos ſic conſolati 3. ca. Nemo
ſunt, ut indulgentiam atq; remiſſionem delictorum promitterent, certò ac fir- epiſcopor.
miter uerbis Chriſti innitentes, Non dico tibi Petre uſq; ſepties, ſed uſque ſe- Matth. 18.
ptuagies ſepties: qua quidem oratione nullum omnino numerum poſuit, ſed
continuò atq; ſemper indulgendum eſſe denotauit. Hæc Chryſoſtomus. Nò-
uit Deus figmentum ſuum, quo pacto igitur in ira ſua contineret miſericordi-
as ſuas? Filioli (inquit Ioannes) hęc ſcribo, ut non peccetis: ſed ſi quis peccaue-
rit, aduocatum habemus apud Deum, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt pro-
pitiatio pro peccatis noſtris, &c. Quam conſolationem & ipſe Paulus dedit,
dum in hunc modum ſcripſit: Non habemus pontificem qui non poſſit com- Heb. 4.
pati infirmitatibus noſtris, etc. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratię
eius, ut miſericordiam cõſequamur. Quid autem his uerbis nobis miſeris pec-
catoribus amabilius atq; iucundius eſſe poſſet? quandoquidem conſcientiæ
perturbatæ mirum in modum eriguntur: quemadmodum Maria Magdalena
tranquillam recepit mentem, audiens Chriſti ſententiam omni conſolatione
plenam: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et, Remit-
tuntur tibi peccata tua, uade in pace. Quapropter etiam meritò condemnati Luc. 7.
ſunt Nouatiani, quia pœnitentiam dandam eſſe negauerunt. Cæterùm quem-
admodum unanimis conſenſus habet Eccleſiæ, pœnitẽtia ſuos habet gradus,
ſuasq; partes, quibus conſtat. Primùm enim homo peccator ſua cognoſcens
peccata, quod fit quoties Deus ipſum inſpiratione quadam percellit, ſicut fe-
cit Petro: aut cùm audit ſtrictiſſimum iudicium ſuper peccatores ferendum: Luc. 22.
uel miſerè laborat atq; punitur, dolet ex animo, ſe Deum tã impiè offendiſſe.
Iraſcitur ſibiipſi, & quodammodo ita uindictam de ſeipſo ſumit, ut uellet ſe
natum non eſſe. Idq; non facit ſolùm formidine pœnæ, ſed ex timore filiali ti-
mens ſe è domo patris eijciẽdum. Cuius euidentiſſimũ exemplum eſt filius il- Luc. 15.
le prodigus, qui cœpit in ſumma egeſtate cogitare apud ſe, quàm multi mer-
cenarij abundarent panibus in domo patris ſui, & Ego (dicebat) hic fame pe-
reo. Luc. 15. Hanc autem contritionem tam exigit à nobis Deus, ut olim per
Prophetam clamauerit, dicens: Conuertimini ad me in toto corde ueſtro, in
ieiunio & fletu: & ſcindite corda ueſtra, hoc eſt, malas ueſtras cogitatiões, ma-
laq; opera, qui uerus eſt animi dolor: ſed nunquam miſericordiam conſeque- Ioëlis 2.
retur, qui ſolummodo dolore percuſſus grauitatem conſideraret ſuorum pec-
catorum: neceſſe igitur erit, ut cum illo filio perdito Patrem adeat, ſuum deli-
ctum confeſſurus: & dicat, Pater peccaui in cœlum & coram te. Pater noſter
in cœlis eſt. hunc igitur mente accedere tantùm licet: quẽ olim accedens cor-
de cõtrito & humiliato Dauid, & ipſe peccator, miſericordiam eſt cõſecutus.
ſic enim ait: Dixi confitebor aduerſum me iniuſticiam meã, & tu remiſiſti im-
pietatem peccati mei. Pſal. 31. Et ſanctus Ioannes fidelẽ ait Deum eſſe, ſi confi- 1 Ioan. 1.
teamur peccata noſtra, ut illa nobis remittat, & emũdet nos ab omni iniquita-
te. Quam certè coram Deo confeſſionẽ faciendam diuus Chryſoſtomus ſum-
mè commendat, ac laudibus euehit. Et dubium non eſt, quin Deus miſera-
tor peccata ſic clamantibus nobis dimittat, dum ait: Ego ſum, & non alius,
qui deleo iniquitates tuas propter me. Eſa. 43. Quòd igitur dimittendi pecca-
ta poteſtatem Eccleſiæ ſuæ contradidit, ſic docent pij patres factum, ut eſ-
ſet miniſterium ſui uerbi: quod & uerba ipſius habent, Accipite ſpiritum ſan-
ctum, Ioan. 20. Quaſi dixiſſet, uirtute ſpiritus ſancti diſcernite inter lepram

& lepram,

& lepram, & lapſos in peccata ad gremium Eccleſię ſanctę ac immaculatę recipite homines: ſiquidem in unitate fidei ueræ ac uiuæ, ſub uno capite Chriſto, & miniſtratione ſpiritus cohærentes, Eccleſiam conſtituunt, quam diuus Paulus domum Dei appellat, à qua ut ſancta ſit & ſine ruga malos ſeparari oportet, & abſcindi iudicio tanquam gladio ſpirituali, ueluti membra putrida, ne cæteri inficiantur. Quapropter patres, ſatisfactionis mentionem faciunt: quæ nihil aliud fuiſſe uidetur, quàm opus externum pœnale uoluntariè ſuſceptum. Erat autem ſolennis ſatisfactio, quæ imponebatur grauiſſimis peccatis, & durabat longo tempore. Deinde publica, quæ fiebat in conſpectu totius Eccleſiæ, propter publicum peccatum: qualem egit Theodoſius ille imperator, iubente diuo Ambroſio: eam uulgò dicunt excommunicationem, quoniam publicè criminoſi & Eccleſiæ ſcandalum à communione & ſacris arcebantur, donec reſipiſcerent. qui mos ex diuo Paulo initium ſumpſit, excommunicante eum qui cum nouerca rem habuerat. 1 Corinth. 5. Demum ſucceſſu temporis fuit & priuata: priuatim enim iniungebantur pœnitentibus ad redimenda peccata, atque ſaluandas animas, ut dignos fructus facerent pœnitentiæ: quam ob id nonnulli caſtigatoriam dixerunt. Sic enim caſtigabant ſemetipſos, ut contraria contrarijs curare ſtuderent: auarus conuertebatur ad miſericordiam et liberalitatem, ſuperbus ad humilitatem, luxurioſus uerò ad ieiunia & carnis macerationem: & ſic de reliquis, donec emendaſſe mala confidenter exiſtimarent. Hic tamen in primis ratio habebatur ſatisfactionis Chriſti, quæ miſeris ſola ſubuenit, nec quiſquam in ſuis (quamuis duris) confidebat operibus: ſed ſola paſſione & merito Chriſti, qui pro totius mundi peccatis mortuus eſt. quæ certè ut uerißima ſunt, ita etiam hoc ſenſu percipi debent: nimirum Chriſti ſatisfactionem eſſe efficacem, quibus applicetur: aliàs nemo condemnaretur, nec Iudas, nec alius. Applicatur autem, qui uerè peccata ſua ſentiunt, & diuinam pro illis dimittendis implorant clementiam: & ſummo tandem ſtudo laborant, ut exhibeant poſthac membra ſua ſeruire iuſticiæ in ſanctificationem, ut dicit Apoſtolus: quæ quando ſufficiant, ad Chriſtum pertinet, cui Pater omne iudicium dedit. Quemadmodum autem, teſtante Scriptura, Deus homines creauit maſculum & fœminam, Non (inquiens) bonum eſt hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Et Adam ex diuina reuelatione uidit ſic factum à Domino, ut eſſent duo in carne una: tantum amauit eam coadunationem, ut diceret, Relinquat homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Proinde licet, ut Acta indicant Apoſtolorum, omnia eſſent communia, cor unum & anima una omnium: tamen unius uiri atque mulieris unius, coniunctionem obſeruauerunt: & Nicolaitæ communes eſſe uxores aſſerentes, nullibi locum habuerunt: ſed ſanctiſſimum matrimonium adeò celebratū eſt, ut etiam Petrus, Philippus & Paulus fuerint mariti. Quod enim patriarchis plures conceſſæ ſunt uxores uel mulieres, ratio certa ſuberat: quā qui uolet, apud Auguſtinū atque Chryſoſtomum luculentiſſimè inueniet. Eſt enim cōmunis doctorum regula, & meo iudicio infallibilis ac uerax. Diſtingue tempora, & concordabis Scripturam. Igitur matrimonium ſemper ſolenne fuit: quòd etiam uel inde patet, quia iubente Domino Deo, ſuper hac re propria à Moſe lex conſtituta fuit. Exod. 22. Si ſeduxerit quis uirginem, & dormierit cum ea, dotabit eam, & habebit in uxorem. Item Nume. 36. Omnes uiri ducent uxores de tribu & cognatione ſua. Quæ legis fuiſſe exiſtimamus, cum Noe, Iaphet, Loth, Abraham & alij ante legem, uitam talem duxerint. Noe egreſſus eſt (ait Scriptura) et uxor eius, et filiorū ſuorum uxores: Gene. 8. Equidē et ante legem et poſt legē ſcriptā Domino Deo beneplacitū fuit, ſiquidē omnia bene facta ab ipſo fuerunt. Cùm igitur Chriſtus in carne apparuit, ut non uenerat ſoluere legem,

Cyprianus & alij. *Rom 6.* *Bernhard. in uita.* *1 Ioan. 2.* *Rom. 3* *Rom. 6.* *Gene. 2.* *Eccleſiaſt. Hiſt. lib. 3. cap. 29. ibi. ca. ſeq.* *De doct Chriſt. lib. 3. ca. 12 & 19. item de bono coniugij c. 17.*

gem, ſed adimplere: ita iſtud pium inſtitutum Patris ſui minimè reiecit, imò ſuo calculo uehementer approbauit: primùm quando nuptijs interfuit in Cana Galilææ, & miraculo edito cohoneſtauit. Ioan. 2. Et quando uerbis ſuis ex Moſe deductis matrimonium confirmans, dixit: Non legiſtis, quia qui fecit ab initio, &c. Matth. 19. Rectè quidem, ſiquidem peculiarem populum ſibi acquirere uolebat, ſegregatum moribus & uita ab alijs, ſanctũ & iuſtum: quod diuus Petrus clarè indicat, dum ait: Obſecro uos abſtinere à carnalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animam, conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam, &c. 1 Pet. 2. Itaque non ſolùm apud Apoſtolos, ſed eorum quoque ſucceſſores, matrimonium in ſumma ueneratione habitum fuit, ut etiam ſanctiſſimi atque eximij uiri uxorati fuerint, ut Dionyſius, Syluerius, Hilarius, Spiridion, Seuerus, omnes pietate & doctrina clari: nemo tamen cogebatur, unicuique liberum erat, dummodo fornicationem atque adulterium uitarent. Sciebant enim, odiſſe Deum adulterium & ſcortationem. Deut. 23. Num. 25. Sic etiam multi reperiebantur, qui ſeſe (iuxta dictum Chriſti) caſtrabant propter regnum Dei. Sicque habebat Eccleſia uirgines ſanctas corpore & ſpiritu, ut Apoſtolus dicit, cogitantes quæ Domini ſunt. 1. Corinth. 7. Erãt & uiduæ, ſed non iuniores, imò tantùm prouectæ ætatis, quæ uerè uiduæ eſſent, inſtantes orationibus aſſiduè, & ſperantes in Deum: ut Anna olim propheiſſa. Qui autem uel adulterium, uel fornicationem perpetrabant, tamdiu arcebantur à ſacris, donec ſuper his pœnitentiam egiſſent debitam. Et uerum matrimonium ſolis Chriſtianis peculiare eſt, quia non niſi in Dei nomine & per Chriſtum contrahitur, cuius quidem benedictione & conſecratione firmatur. Quod non ita in infidelium matrimonijs obtinet, eo quòd ſint ſine ſpiritu, per quem certè ſolum omnia ſanctificantur. Vis ergo huius eſt, ut intelligant coniuges, ſe non humana, ſed diuina authoritate coniunctos, ſe gratiam accepiſſe, qua ipſis coniugalis congreſſus non imputetur ad culpam: ſed ut ſit thorus immaculatus, & honorabile coniugium propter proles ſanctas, hoc eſt Deo dicandas: quæ hoc modo ſuſcitantur iuxta mandatum Domini, dicentis, Creſcite & multiplicamini. quæ ratio primæ coniunctionis fuit: ſic enim ordinatum erat à Deo, ut homines progignerentur ſuper terram, ſuoque tandem tempore commutarentur in uitam angelicam. Quod igitur peccauit Adam, tantum officit huic uiri ac mulieris coniunctioni, ut non ſolùm ſit in officium eis, ſed in remedium quoque carnalis concupiſcentiæ atque pruriginis: quandoquidem culpa quæ omnibus ineſt, per Chriſtũ & baptiſmum ſuffertur, ita ut filij Dei nominemur ac ſimus: potiſſimùm autem quod in matrimonio requiritur, fides eſt: illa uerò per dilectionem conſeruatur. Vnde etiam Apoſtolus uiris Chriſtum proponit tanquam exemplum quod imitentur, & ait: Viri diligite uxores ueſtras, quemadmodum Chriſtus dilexit Eccleſiam ſuam. Epheſ. 5. Eaque ſic firma eſſe debent, ut non niſi morte ſeparentur. Neque enim fuerunt olim diuortia adeò facilè conceſſa, ut nunc temporis. Præceptum Pauli ſtrictè iugiterque obſeruatum fuit, uxorem à uiro non diſcedere debere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari. 1 Cor. 7. Quòd ſi rectè omnia conſiderentur, haud puto diuortijs ullis opus fore: at quia plerique cõtrahunt explendæ tantùm uoluptatis cauſa, eos mox facti pœnitet, tumque omnem quærunt anſam ut ſeparentur. Quæ profectò leuitas rurſum nouos exuſcitare poſſet Manichæos & Tatianos, aſſerentes matrimonium ex diabolo eſſe. Quapropter uigilare deberent, quibus eiuſmodi negotium commiſſum eſt, quo uerus conſtitueretur ordo rectè uiuendi. Sed quid dico, uiuendi? quum omnes nos mori oporteat, dicentibus illis: Quis eſt homo qui uiuet, & non uidebit mortem? Et, Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. Homo equidem immortalis creatus eſt, ſed propter inobe-

Mat 19.
1 Tim. 5.
Luc. 2.
Ioan. 17.
Heb. 13.
Gene. 1.
1 Cor 7.
Cõtra Vuiclephum.
Pſal 88.
Heb. 9.

dientiam factus eſt mortalis. Quod Apoſtolus Romanis oſtendit, & ait: Per
unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors:
& ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Rom.
capite 5. Quòd ſiquis opponat, per Chriſtum mortem eſſe deſtructam, & mi-
rum cur mori nos qui Chriſtum confitemur, oporteat: ſcire debet, quòd Chri
Rom. 6. ſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel (dicente Apoſtolo) & mortem
æternam commutauerit in temporalem, ſiue naturalem. Et nos mori oporte-
Vide D. Cy at, ut mortale hoc induat immortalitatem: quamobrem S. Dauid precioſam
prianũ de mortem dixit ſanctorum Domini in conſpectu eius. Pſalm. 115. Vt autem ni-
mortalita- hil certius morte, ita nihil incertius eſt hora mortis, & maximè diſpar exitus
te. ex hoc mundo, & nonnihil periculi habens: eo quòd in nobis regnet, non di-
Ioan. 5. co habitet, cogitatio & ſenſus peruerſus, lex Dei in nobis ualde oppugnatur,
& carnis petulãtia ducit ſpiritum, et quodammodo ad peccandum cogit. Be-
ati igitur mortui, qui in Domino moriuntur.

SINCERIS CHRISTIANIS ſalutem, aut ſi quid ſalute melius eſt, Renhardus Lutz.

AVTOR uitę Chriſtus, quemadmodum euangelizauit hominibus, qui in craſſiſſimis errorum atque ignorantiæ tenebris detinebantur, ueram iuſticiæ uiam atque ad æternam ſalutem ducentem: ita iamiam abiturus ad patrem, à quo, iuxta quod definitum erat, in hunc mundum aſſumpta carne uenit, quæ nouiſſimis temporibus, & in conſummatione ſeculi eſſent uentura oſtendit, quo piorum ſuorum mentes ad cœleſtia è terrenis eleuaret, ac dixit: Antequam reſtituatur regnum Iſrael, cœleſte nimirum & perpetuò duraturum, futuros eſſe, quibus ueritas ipſa fidei atq; charitatis exciderit: idq; inde prouenturum, quia dormientibus hominibus nequiſſimus omnium nequam ſuperſeminarit zizania. Quæ ſanè uerba à pijs patribus uſque adeò haud pedibus conculcata ſunt, ut etiam magna induſtria, magniſq; ſudoribus, quemadmodum eorum monumenta teſtantur, ea explicarint. Et ni fallor, homines qui dormiunt magiſtros Eccleſiarum eſſe uolunt: & zizania, falſa ac impia dogmata, à patre omnis mendacij diabolo ſeminata. Quam quidem interpretationem ſi ut ſanam atque ueram admittimus, certè mirum neminem habere poterit, qui fiat ut tunica inconſutilis Chriſti, id eſt fides & ſanctiſſima ipſius doctrina, in tot partes ſciſſa ſit, atque adhuc ſcindatur indies. Endymionis ſiquidem dormiunt ſomnum, quorum intererat nunquam non excubias agere aduerſus infenſiſſimum hoſtem humani generis, & præſertim Chriſtiani. Dum autem dormit Petrus, profectò Iudas uigilat: hoc eſt, non dormit ſatanas, ſed ſuis copijs atq; inſtructa acie inuadit ciuitatem Dei: fit itaq; ut uincat, & in prædam ipſi fiant homines, quos ut abducit à uero tramite, ita in errores inducit, ut inſtar cæcorum hinc inde oberrent, & in foueas præcipitentur. Hinc igitur habemus hæc iurgia, hasq; diſſenſiones, ut omnes digladientur acerrimè, nec ullus ſit finis contentionum atque controuerſiarum. Quæ res profectò impoſtori impio illi ſatanæ non poteſt non eſſe gratiſſima: qui propterea nullum non mouet lapidem, quo malis mala accumulentur, resq; ſubinde in deterius uergat, atque irreparabilem ruinam minetur. Cùm ergo ob oculos uerſantur plures quàm uellemus maligni ſpiritus impoſturæ, grauiſſimam tamen hanc poſtremò inuexit mundo, ut quidam aſſeuerent certò, mortem hanc homini cum pecudibus cæteriſ'que animalibus eſſe communem, parumq; hic diſtare, niſi quòd homines in nouiſſimo die reſuſcitabuntur atque reſurgent, tanquam de nouo creati: hocq; firmiſſimis fulciri poſ-

ciri poſ-

ciri poſſe argumentis è ſacratiſſima Scriptura erutis ipſis uidetur. Quam ſanè opinionē callidiſſimus tentator proinde nititur hominibus perſuadere, quià nouit uel potiſſimum noſtræ religionis ſic caſurum. Quum enim animarum noſtrarum paradiſus negatur, atque animas interire perſuaſum hominibus erit, credo multos Epicureis peiores fore, quibus ſemper in ore fuit: Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla uoluptas. Quid autem deterius eſſe poſſet, quum dictum ſit nobis: In hoc apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri, ut abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobriè, & piè, & iuſtè uiuamus in hoc ſeculo, & cætera. Quod ſi etiam hæc ſtaret opinio, incaſſum laboraſſent uiri ſancti, membra illa nobiliſſima Eccleſiæ, cuius caput Chriſtus eſt. Vbi enim fides Abrahæ, ubi tot martyrum præclara facinora? ſi non ſunt illi in requie, lucidiſſimiſq; manſionibus, ubi laudant in ſecula uiuentem. Et quomodo uiuit Chriſtus ipſiſſima uita, & caput noſtrum, ſi membra illa dormiunt, uel in nihilum ſunt redacta? Itaque omnes pij & ſinceri Chriſtiani, mera, quæ producuntur ab eis, præſtigia eſſe arbitrari debent: eius nimirùm præſtigiatoris, qui diſpergit quæcunque collegit filius Dei Chriſtus. Vtcumque ergo ſacris innitantur ſcripturis, qui ad hunc hærent ſcopulum: facilè tamen perſpicuum fiet ijs, qui piorum patrum exactiſſimas ſcrutati ſunt explicationes, non eſſe niſi detortas allegationes, atque ſcripturas pſimmythio oblinitas, & proinde errorem unicuique ſalutem exoptanti obſeruandum, & ueluti pręſentiſſimam peſtem fugiendum. Porrò ſi ſcripturæ creditur, nullo modo donec ſeculum finiatur, aberunt huiuſmodi periculoſiſſimæ incantationes. Noſtram ſiquidem exoptatiſſimam ſalutem nunquam deſinent impedire, qui Plutoni militant. Hic ergo cordatos omnes ſinceros Chriſtianos atque fortes eſſe oportet, ne quouis uento moueantur, atque deorſum à fide uera atque ſincera decidant. Qui dixit hæc præſtò eſt, ſemperq; erit ſuo ſpiritu atque doctore, quemadmodum pollicitus eſt, dicens: Ecce ego ſum uobiſcum uſque ad cōſummationem ſeculi. Quod autem tot implicamur erroribus, nemo iuſtè in ipſum Chriſtum transferet culpam, ſed noſmetipſos, qui potius diligimus tenebras quàm lucem, & libentius indulgentes genio, obaudimus quæcunque hoſtis ille noſter perpetuus iubet atque inculcat, quàm pijſſima monita ſaluatoris noſtri. Amœniſſimum atque dulciſſimum potum ducimus eſſe, quem propinat dæmon, cùm ſit toxicon, ac uenenum melle mixtum. Tu itaque Chriſte ſolus is eſſe potes, qui nos è malis omnibus eripiat atque liberet, qui nos defendat ab impuriſſimo dæmone, ne recidamus eò ubi olim deliteſcebamus miſeri, & omnibus miſerijs deſtinati. Fiat itaque tuo præſidio, ut deſtructis aduerſitatibus et erroribus uniuerſis, ſecura tibi ac libera mente ſeruire queamus: ut cùm apparebis in gloria maieſtatis tuæ, redditurus unicuique ſecundum quod hic ſe geſſit, accipiamus quod promiſiſti uerè diligentibus te, hoc eſt læticiam ſempiternam. Valete, Seletſtadij.

CONFVTATIO ERRORIS NV- PER NATI, EORVM QVI SCRIPTVRA SA- cra comprobare contendunt, animas hominum poſt mortem uel cum neſcere, uel dormire uſque ad extremum iudicium. Vnde etiam Dormitātes, uel Somniatores à nōnullis appellantur, autore Renhardo Lutz Erythropolitano.

Geneſ.1. OMnibus in cōfeſſo eſt, quod dixit Deus, Faciamus hominem
ad imaginem & ſimilitudinē noſtram. Quę quidem uerba de
Lactāt lib. 2 cap.5. corpore humano nullo modo accipi poſſunt. Non enim cor-
poreus eſt Deus, quemadmodum uoluerunt Anthropomor
phitæ, ſed ſpiritus & mens libera, ſegregataq́ ab omni cōcre
tione mortali, omnia ſentiēs, omniaq́ mouens, per uim ſuam
Ambr. lib. 6. Hex. capue 8. illis inditam: ſecundū igitur animam intelligendū erit, quæ libera eſt, & diffu-
ſis cogitationibus atq́ conſilijs huc atq́ illuc uagatur, quę conſiderando ſpe-
ctat omnia. Cōſtat igitur homo anima et corpore. Corpore quidē, de quo ſcri
ptum eſt: Formauit Deus hominē de limo terræ. de ſpiritu autē uel anima: Et
Geneſ.2. inſpirauit in faciē eius ſpiraculum uitæ. Sic eñ intellexerunt Moſen Hilarius
Hilar. in pſal.63. atq́ alij. nam ait ille: Qui prædicabit animæ cum corpore occaſum, audiet ani
mam nō eſſe terrenam, ſed ex afflatu Dei ortam. Quemadmodū aūt dixit De
Geneſ.3. us homini, Puluis es, & in puluerem reuerteris: nō iam de anima dictū eſſe po
terit, eo quòd ſit anima rationalis alia q̄ brutorum, quæ unà cū corpore naſci-
tur, ſimulq́ interit: illa uerò ſubſtātia à corpore diſtincta eſt, ita ut corpore qui
Vide Aug. de orig. an. ad Renat. eſcente, imò ſeparata à corpore, tamē ſuis officijs fungiť, id eſt intelligit, uult,
deliberat, &c. Quam opinionē atq́ ſententiam Plato omniū philoſophorum
princeps cōtra multos defendit: Animam dicēs eſſe eſſentiā uel ſubſtantiam
intelligibilem, & incorporeā, quę ſeipſam primò moueat, atq́ ideo immorta-
lem. At quid eius teſtimonio opus nobis eſt, qui ſacris innitimur ſcripturis, &
ad eas tanquā ſacram ancoram, nobis recurrendū eſſe ſcimus? quid uerò illæ
aliud docēt, perſpicueq́ oſtendunt, quàm animas hominū ab interitu corpo-
rum ſuperſtites manere, ſuisq́ officijs certis in locis fungi? Quid eñ hoc ali-
ud eſt quod Matt. 10. hortať Chriſtus ſuos diſcipulos, ne timeāt eos qui occi-
dunt corpus, quoniā animam occidere nequaq́ poſſint: ſed ut potius eum ti-
meant, qui poteſt & occidere corpus, & mittere animā in gehennam. Vbi D.
Hierònym. Si, inquit, corpus occidunt, animā non poſſunt occidere, ergo ani
ma inuiſibilis & incorporalis eſt, &c. aliud eſſe igiť animā, aliudq́ corpus, cer-
tiſſimū ex his Chriſti uerbis euadit. Quod ſi eñ non aliquid aliud diſtinctum
à corpore eſſet, animā certè occiſam dixiſſet corpore interempto: Sed animā,
inquit, non poſſunt occidere. quaſi diceret, Animas habetis quæ corporib. ue
ſtris inſidēt incōprehenſibiles, atq́ immortales: quas proinde nullus gladius
interficit, ſed ſoli Deo reſeruātur, qui poteſtatē habet eas puniendi uel glorifi
candi, Ipſum ſolū igitur timete, &c. Quid quæſo clarius eſſe poſſet, animas nō
unà & ſimul cū corporibus uel interire, uel euaneſcere? Cōuincit & errorē eſ-
ſe inſignē, ſi quis dormire animas, & nō uiuere ſentiat, quod de Diuite & La-
zaro ſcriptū eſt, quomodo unus, poſt huius uitæ miſeriā, ab angelis portatus
eſt in ſinū Abrahæ: alter uerò, in inferno ſepultus fuit. Dicite quæſo boni uiri,
quid eſt ſepultū eſſe in inferno? haud dicere poteſtis, corpus: quoniā cōtendi
Geneſ.3. tis, iuxta uerbū Domini, corpus eſſe puluerē, & in puluerē redigēdum. Quid
igitur niſi anima, quæ cùm cruciaretur in flamma, clamauit ad Abraham. Vi-
detis quoniam anima à corpore ſeparata uiuit, & ſuis officijs fungitur, id eſt,
intelligit atque ſentit, & quod animæ piorum atque impiorum ſegregantur
ad diuerſa loca. Quod ſi uerò parabolam tantum eſſe affirmatis, ſcitote mul-

tos ue-

tos ueteres ſcripturę interpretes idipſum negare. Et ut ſit parabola, tamē omnis ſimilitudo, id quod docti norūt, ex ueritate ſumit̃. Demū cùm Deus ſit iuxta Chriſti doctrinam Deus uiuorū, & nō mortuorū, quemadmodū Exod. 3. ſcriptura dicit, et Matt. 22. eſſe oportet eos quorum Deus ſe Deum fatit. Cùm igitur dixit ſe Deū eſſe Abraham, Iſaac, & Iacob, neceſſe eſt illos adhuc uiuere, atq; exiſtere. Quomodo aūt aliter uiuere poſſunt q̃ ſecundū animam, ſicut ſcriptū eſt. & dixit Chriſtus: Abraham pater ueſter exultauit ut uideret diem meū, uidit & gauiſus eſt. Ioan. 8. Et illi: Quinquaginta annos nondū habes, & Abrahā uidiſti? quaſi uellēt dicere: iā multi ſunt lapſi anni, quòd Abraham uita functus eſt, quomodò ergo potuit te uidere? Mortuus eſt igit̃ Abraham, et tamē uidit Chriſtū, & ſaluatorē mundi. Hic uelim mihi bona fide reſpōdeant, quem in modū hęc interpretāda atq; intelligenda uelint, prout Cyrillus dicit, quādo iam in placida ſanctorū patrum requie poſitus, cognouit filiū Dei eſſe incarnatum. Erat em̄ ille dies Domini, quo carnis noſtrę ſubſtantiā pro nobis aſſumpſit. Vellē & hoc ediſſerent, quid ſit diſſolui et eſſe cū Chriſto, quod Apoſtolus cupidiſſimè cupiuit? aiūt, Dormire. Sic etiā Chriſtus uobis dormiet. Philip 1.
quomodo ergo ſtabit, quod Apoſtolus alio loco dicit, ipſum uiuere Deo, Rom. 6. & eſſe in gloria patris, Philip. 2. Aut, dicent, quòd ueriſſimū eſt, in ſumma tranquillitate eſſe, & Chriſto frui: tum ſanè cadet eorū ſententia, & friuolū eſſe quod afferūt patebit. Optamus itaq; uobis meliorē mentem, & ſaniorem intellectū. Poſtremò omniū fortiſſimū eſt, corpus utcunq; intereat, animā tamē minimè corrumpi, uel euaneſcere: quod latro audiuit, Hodie mecū eris in Luc. 23.
paradiſo. Hic nanq; duo potiſſimū attendere debēt. Primùm, quia Chriſtus ſe in paradiſum iturū dixit: qui tamen de cruce depoſitus, à ſanctis uiris glorioſè ſepultus eſt, referēte Euāgeliſta. Secundū, quod in eodē loco, id eſt paradiſo, futurū & ipſum latronem promiſit: cui tamen fregerunt crura, ut Scriptura lo Ioan. 19.
quit. Quærite itaq; uobis occaſionē euadendi: aut cōfitemini cū Theophylacto ſanctiſſ. pariter ac doctiſſimo uiro, poſt diſſolutionem peccatorū animas atq; impiorū in deputatis pœnis teneri: ſanctorū aūt, licet nondū perfectè bonis frui, tamen iā uerſari in locis lucidis, & tabernaculis pulchris. Nec hoc ipſe ſolus ſentit ac tenet, ſed et alij q̃ plures pij et multorū ſuffragijs recepti. ut Tertulianus, qui aduerſus Marcionē ſic ſcribit: Vnde apparet ſapiēti cuiq;, qui aliquando Elyſios audierit eſſe aliquā localem determinationē, quę ſinus dicta ſit Abrahę, ad recipiēdas animas filiorū eius, etc. Et poſt pauca: Cur nō cupiat ſinū Abrahę dici, temporale aliquod animarum fideliū receptaculum, in quo iam delinieт̃ futuri imago, ac *candida quædā utriuſq; iudicij proſpiciatur. Ire- Candida pro ſpe & expectatione, & ſubſtitutū uſurpat, pro ueſte, à qua dicti ſunt candidati. Beat. Rhenanus.
nęus uerò: Pleniſſimè, inquit, docuit Dominus nō ſolū perſeuerare, nō de corpore in corpus tranſgrediētes animas, ſed & characterē corporis, in quo etiā adaptant̃, cuſtodire eundem, & meminiſſe eas operū quę egerūt hic, & à quibus ceſſauerūt: in enarratiōe quę ſcribitur de diuite et de Lazaro eo, qui refrigerabat̃ in ſinu Abrahę. in qua ait, diuitē cognoſcere Lazarū poſt mortem, & Abraham aūt ſimiliter, & manere in ſuo ordine unūquenq; ipſorū. Idē ferè habent Athanaſius & Chryſoſt. ſuper illud Pauli: Nondū acceperunt repromiſ- Heb. 11.
ſionem, &c. Quibus addēdus eſt nobis D. Aurelius Auguſtinus, uir profectò pius, necnō ingenij felicitate prędıtus. Is inter cætera ad Laurentiū ſic ſcribit: Tempus quod inter hominis mortē et ultimā reſurrectionem interpoſitū eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut unaquæq; digna eſt uel requie uel ærumna, pro eo quod ſortita eſt in carne, dum uiueret. Idē de ciuit. Dei lib. 3. cap. 8. In requie, ait, ſunt animæ piorum à corpore ſeparatæ. impiorum aūt pœnas luūt, donec iſtarum ad æternam uitam, illarum uerò ad ęternam mortem, quę ſecunda dicit̃, corpora reuiuiſcant. Et alio loco, ſuper illud uidelicet Ioan. Lazarus amicus noſter dormit. Dormit, inquit, omnis mortuus bonus et ma-

lus: habent autem omnes animæ, cùm de ſeculo exierint, diuerſas receptiones
ſuas, gaudiũ boni, & mali tormenta. Sed cùm facta fuerit reſurrectio, & bono
rum gaudium amplius erit, & malorũ tormenta grauiora, quando cũ corpore
torquebuntur, &c. Idem in quadam ad Hieronymũ epiſtola, fuſiſſimè uerò de
Eccleſiæ dogmatibus, ubi apertè dicit animas fideliũ in cœlum aſcendere. A-
beãt igitur et Dormiant Endymionis, ſi uelint, ſomnum craſſi dormientes illi.
Nos enim quos diuina inſtruxit ſapientia, ne latum quidem digitum, ut dici-
tur, diſcedemus ab ijs uiris, qui ſincerè ſimulac reuerenter diuina tractarũt my
ſteria, quorum unanimis atq; uniformis in hunc uſq; diem tenuit ſentẽtia, ſuf-
fulta & Chriſti & Apoſtolorum doctrina, non dormire, ſed uiuere animas. Et
piorũ receptas quidem, adhuc tamen recipiendas, ut repromiſſionẽ accipiãt,
quod de cõſummata corporis & animę reſurrectione intellexerũt, dicẽte A-
Rom. 4. poſtolo: Spiritus qui ſuſcitauit Ieſum, uiuificabit & mortalia corpora ueſtra.
Rom. 8. Et rurſum: Oportet mortale hoc induere immortalitatẽ, & corruptibile hoc
1 Cor. 15. induere incorruptionem. Verùm quando ualidiſſimos ſe putant habere ſcri-
pturarum arietes, quibus nos piè de animabus ſentientes oppugnant, ſuamq;
cõfirment atq; ſtabiliant opinionem, primùm audiamus eorum obiectiones,
ut iuxta philoſophum, oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcãt: quas ſi, ut ſpe
ramus, pius atq; cordatus, animo uerè percipiet explicatas, et ſana interpreta-
Apoc. 20. tione dilutas: uidebit atq; intelliget, merum fucum atq; præſtigium eſſe Sty-
gij illius draconis, qui iam ſolutus eſt, ut ſeducat uniuerſum orbem.

OBIECTIO PRIMA.

Geneſ. 3. Dixit Deus ad Adam: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Hic uidere eſt
hominem, licet immortalitate donatum, tamen quia in peccatum prolapſus
eſt, immortalitatem ſuam perdidiſſe.

RESPONSIO.

Qui uult rem atq; ſenſum ſcripturę penitius inſpicere, haud dubiè inueniet
Deum nihil aliud dixiſſe, quàm quod ſumptum è terra in terram rediturum.
Nunquid autem puluis eſt imago Dei, ad quam certè anima cuiuſq; hominis
creata eſt? Minimè gentium. Hoc igitur puluis eſt, atq; puluerem fieri neceſſe
Iob. 10. eſt, quod factum eſt de limo terræ. quemadmodum Iob dixit: Memẽto quod
ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. quibus uerbis corporis for
mationẽ demõſtrare uoluit. Vt autem nouerat, quomodo Deus infundendo
animam dat uitam, mox ſubdit: Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & uiſi
tatio tua cuſtodiuit ſpiritũ meum. Quid eſt, boni uiri, Spiritũ meum, niſi res di
ſtinctæ ſint, corpus & anima, quam & ſpiritum hominis dicere licet. Hæc uer
ba Gregorius ita explicat: Memento quòd per carnem à terra uenio, & per e-
ius interitum ad terram uado. Per carnem dicit, ſpiritus nullam mentionem fa
ciens, quoniam nõ illum dat terra, ſed Dominus ex uirtute ſua ſecreta. Quo-
Rom. 5. modo igitur uobis patrocinari poteſt hic locus: Peccaſſe hominẽ notiſſimum
eſt, & æternam mortem peccando ſibi aſciuiſſe. At per Chriſtum uitæ reſtitu-
ti ſunt, quotquot receperũt eum, quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri, his
Ioan. 1. qui credunt in nomine eius. Vnde licet mori omnibus ſtatutum ſit, atq; opor
teat, nihil aliud tamen id electis eſt quàm quidã tranſitus ad immortalitatem.
Mors occaſus, ait ille, carnis eſt, non interitus: qui non conſumit cõiuncta, ſed
diuidit, cùm origini ſuę utrunq; reddit. Et alius: Mors eſt ianua ad ſalutẽ per-
petuam. Quæ equidem, niſi planè ſtupidi ſitis, ſufficere poſſunt.

SECVNDA OBIECTIO.

Eccleſ. 3. Fortiſſimè Salomon docet, nihil poſt hominis mortem ſupereſſe, quàm
quandam putredinem, haud aliter quàm in pecoribus euenit, quando dicit:
Vnus interitus eſt hominis & iumentorum, & æqua utriuſque conditio: ſicut
moritur homo, & illa moriuntur.

Reſpon-

RESPONSIO.

Prima quidem̃ fronte uidetur Salomon hic totum abolere hominem, ita ut
poſt diſſolutionẽ inſtar brutorum cadat homo, abeatq́ in cinerem. At quod ſi
examinatur totum caput exactius, atq́ ſingula inuicẽ conferuntur, haud diffi
cile erit hunc ſenſum inde exerere: Vt ſcilicet inter pecudes et homines ſecun
dum corporis qualitatẽ nihil differat, ſed ſit eadẽ conditio naſcendi, ſors una
moriendi. Nemo melius Hieronymo hunc nodũ diſſoluit. Ait eñ, non dixiſ-
ſe hoc Salomonẽ, quaſi animã putarit cum corpore interire, uel unum beſtijs
& homini pręparari locũ, ſed quod ante aduentum Chriſti omnia pariter ad
inferos ducerentur. Et licet aliud uideretur diſſolui, aliud reuerſari: tamẽ, non
multũ intererat perire cũ corpore, uel inferni tenebris detineri. Hæc ille. Qua
fronte igitur producitis hunc locũ de anima hominis? præſertim cùm tam di-
ſtinctè Salomon loquatur, Omnia pergunt ad unum locũ, de terra facta ſunt,
& in terrã pariter reuertentur. Profectò niſi talpa cæciores ſitis, uidebitis oc-
caſum carnis, ut cum Auguſtino loquamur, Salomonẽ tantùm uoluiſſe. licet
dicat enim difficillimũ ſcitu eſſe de ſpiritu, quomodo ſurſum aſcẽdat: ſpiritum
nihilomninus tamen hominis diſcernit atq́ diiudicat à ſpiritu pecorũ. Iterum
trilinguis ille Heros: Inter homines, ait, & beſtias hæc ſola eſt differẽtia, quod Hieron.
ſpiritus hominis aſcendit in cœlum, & ſpiritus iumenti deſcendit in terram, et
cum carne diſſoluitur. Maneant ergo uobis ueſtra ſomnia.

OBIECTIO TERTIA.

Ait propheta Dauid, Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam: In il Pſal. 154.
la die peribunt omnes cogitationes eorum. Quid clárius, hominem nihil futu
rum niſi terram? Si enim remaneret anima, haud perirent cogitationes.

RESPONSIO.

Propheta piè admodum pios admonet, & ad laudandum Deũ extimulat,
ut eũ, in quo ſolo ac unico ſalus hominis ſita ſit. Ne ergo in principibus huius
ſeculi confidentiam quandã collocent adhortatur, quos filios dicit eſſe homi
num corruptibiles, & uanos. & ait, Exibit ſpiritus eius (de homine nimirũ lo-
cutus fuerat) hoc eſt anima qua uiuit corpus ac mouetur. Omnibus namq́ ſta
tutũ eſt ſemel mori. Et quis eſt homo qui uiuet, et nõ uidebit mortẽ? Et reuer
tetur in terrã ſuam. Quid reuertetur in terrã ſuam? nunquid anima? minimè, Heb ca. 9.
quãdoquidẽ nõ de terra ſumpta, ſed ad imaginẽ Dei, et ab ipſo Deo facta eſt, Pſal. 88.
qui fingit ſingulatim corda omniũ hominum. Reuertetur igitur in terram ſu-
am: hoc eſt, poſtquã exiuit ſpiritus è corpore. Corpus ipſum reuertetur in ter
ram ſuã: bene ſuam, quia de limo terræ Adã pater noſter, à quò omnes deſcen
dunt homines, factus eſt. Quod aũt unà pereunt cogitationes, ſic intelligi de-
bet, quia cum homine nihil deſcendit, nec gloria nec aliquid huius mũdi. Vbi
eſt ſuperbia? ait Auguſtinus, ubi iactãtia? Vidi impium exaltari ſuper cedros
Libani, & tranſiui, & ecce non erat: & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus
eius. Nihil igitur quæ hic profertis, ad animam, nobiliſſimam illam creaturam
Dei, quæ ſeparatur à corpore, & ſuis officijs fungitur. intelligit, uult & delibe
rat: uiuit itaq́, & non dormit, utcunq́ uobis ſtertere uideatur.

OBIECTIO QVARTA.

Rurſum ait idem ille propheta Dauid: Et recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpi Pſal. 77.
ritus uadens, & non rediens. Quomodo igitur ſpiritus hominis extincto cor
pore non ſimul extinguetur? &c.

RESPONSIO.

Pſalmus iſte docente Auguſtino ea continet, quæ in ueteri teſtamẽto cum
populo acta ſunt. Quo ſanè alij admoneri debeãt, ne ſint ingrati ob beneficia
Deo, ſicq́ in ſe prouocẽt iram ipſius, atq́ indignationẽ. Cùm aũt illi multa ob
flagitia pœnam duriſſimam cõmeriti fuerant: recordatus eſt Deus, quia caro

ſunt, id eſt, fragiles & proni ad malum propter ueterem hominem ex Adam contractū, qui ſemper nititur in uetitum. Quod autē ait, Et ſpiritus uadens, & non rediens: ſi ſpiritu Dei ducerentur, facilè agnoſcerent, quomodo anima incluſa eſt corpori tanquā carceri, nec ſemel emiſſa redit. Non enim ſemel emiſſus ſpiritus uirtute naturæ redit, ſed eum in locum uolat, ad quē à Deo ſuo deſtinatus eſt. Quod aūt ſpiritū pro anima phraſis ſcripturæ uſurpet, uel hine

Luc. 23. doceri poteſt, quod ſcriptura de Chriſto dicit: Pater in manus tuas cōmendo ſcriptū meum. Et quomodo Stephanus eleuatis ad Chriſtum oculis depreca

Actor. 7. tus eſt, dicens: Domine, ſuſcipe ſpiritum meum. Quid ergo magis abſurdum, quàm in fidei cauſis cœlum uſq; adeò terræ commiſcere, & ex perſpicuis face re intricata atq; perplexa? ita autem aſſolet præſtigiator ille.

QVINTA OBIECTIO.

Pſal 87. Rurſum inquit propheta: Sicut interfecti dormiētes in ſepulchris, quorum non es memor amplius, & ipſi de manu tua repulſi ſunt. Apertè hic oſtēditur,

Ioan. 5. homines in ſepulchris dormire, quemadmodum etiam Chriſtus dixit: Qui in monumentis ſunt, audient uocem filij hominis, &c.

RESPONSIO.

Ad primum quidē facilis eſt reſponſio. Si enim Hieronymo credimus, uti debemus: Pſalmus hic ſacramentū cōtinet Dominicę paſſionis. Inducit ergo Dauid filiū ad patrē loquentē, de ijs ferè omnibus quæ pro ſalute mundi paſſus eſt Chriſtus ille filius Dei, & ait, eum aſſimilatū cæteris peccatoribus: mulroſq; exiſtimaſſe, quaſi in mortem redactus fuiſſet, ſicut peccatores & obſcœnitatibus deditι, qui à Deo non memorantur, ueluti ſeparati à uirtute ipſius. Quantum uerò ad illud, Sicut dormientes in ſepulchris, attinet, is ſenſus eſt, quod ſcripturæ phraſis mortē ſomnum conſueuit appellare, nō quòd propte reà anima amplius nihil ſit, aut uiuere deſinat: ſed quia, dicente Auguſtino, euigilaturos. i. reſurrecturos uult intelligi omnes, qui in pace ſepulti ſunt. cuius certiſſimū exemplum Chriſtus dedit, quādo ad diſcipulos dixit: Lazarus amicus noſter dormit, ſed uado ut à ſomno exuſcitem eum. Quemadmodum aūt Lazarus uoce Chriſti prodijt, ita omnes qui in monumētis ſunt, audita uoce archangeli reſurgent: non aūt ut uos uultis, ita ut corpus & anima denuò creentur, ſiue formentur. Nam corpora etſi corrumpi & immutari oporteat, Animæ tamē iuſtorum in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis, ut iam ſępius dictum eſt. Quoniam Deus creauit hominē inexterminabilem. Quamprimùm ergo ſeparāt à corporibus per mortē, ſunt in manu diuinæ miſericordiæ, per ſecuritatē gloriæ conſequendę. Ne aūt puteris meum figmentū eſſe, ecce producā uobis uiros celebres, quos reijcere non poteſtis, niſi plane impij ſitis, qui hoc uolunt, hocq; ſentiunt. Mortuus quidē, inquit, Cyrillus, erat Lazarus, ſed Chriſto dormiebat. nullus quippe tanta facilitate poſſet aliquem à ſomnó excitare, quanta Chriſtus Lazarum reſuſcitare uolebat à tumulo. Deniq; omnes defuncti, ſi potentiam Dei conſideres, à quo in nouiſſimo die ſunt reſuſcitandi, dormientes uocari poſſunt. Hæc omnia ſic accipienda erunt, ut credamus uerā corporum et carnis reſurrectionē. Et Chryſoſtomus: Eſt, inquit, reſurrectio diuinæ uirtutis opus, eo quod Deus impoſitæ telluri, ut diſcedat, mandabit, quemadmodū aliquando euocauit Lazarum. Et mox: Quando uiderunt terrā motam et turbulentā, puluerem confuſum, undiq; ex æquo excitata corpora, &c. Hic eludītis ſimul excitandū ſpiritū, qui unà cum corpore dormierit. quod ut falſum ſit, idē Chryſoſtomus, qui quaſi Achilles uobis eſt, oſtēdit his uerbis: Iā dic mihi, utrū facilius ſit animā à proprio corpore reſumi, an ab alieno. Dicite, quid ſibi uult, reſumi. Valeāt ergo qui fidelibus nobis imponere ſatagunt. Hęcq; faciunt, quo ſobriè quoq; intelligaτ illud Da

1 Theſſ. 4. nielis: Multi his qui dormiūt in puluere terrę, &c. & quod ait Apoſtolus, Nolo uos ignorare dè dormientibus, &c. OBIE-

OBIECTIO SEXTA.

Suffragatur noſtræ opinioni & illud, quod apud Eſaiam de Ezechia legi-
mus: Quia non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te, &c. Viuens Eſa. 38.
uiuens ipſe confitebitur tibi: Si mors non laudabit Deum, certè nulla anima
uiuet poſt mortem.

RESPONSIO.

Notum eſt quid ad Ezechiam dixerit propheta, & quomodo fleuit ille, uel
quia deſperabat Chriſtū de ſuo ſemine naſciturum, uel quia more aliorū mor-
te terrebatur, propter ignorationē ſententię Dei. Narrat igitur quid tempore
prementis anguſtiæ cogitarit, nempe ſe ſecundum communē naturæ legem
ad portas inferni abiturum: ipſum autem Deum eripuiſſe animā eius ne peri-
ret, quando proiecerit poſt tergū (ſic enim legit̃) peccata eius, quia non infer-
nus confiteat̃ Domino. Si igit̃ benè conſiderare uultis omnia, locū illum dam-
natorum intellexit Ezechias, in quem detruſum fuiſſe epulonē oſtendit Chri-
ſtus. Ibi certè nemo Deum laudat, nemo gratias agit, cùm ſolus horror uidea-
tur, & omnis miſeria. Qui ergo hoc modo moriuntur, ut cū impijs eos eſſe ne- Sap. 5.
ceſſe ſit, nullo modo laudabunt Dominum. Sed uita atq; uiuētes, hoc eſt iuſti,
qui dicente ſcriptura, in perpetuū uiuent, quorum merces magna nimis apud
Deum eſt. Sic laudat, quia uiuit, Abrahā Deum ſuum. ſimiliter omnes patriar-
chę & prophetæ, quorū animas Chriſtus eripuit ſua innocentiſſima morte, è
faucibus inferni deniq; omnes ſancti, qui Chriſti ueſtigia ſunt ſecuti, gaudent
in cœlis, & laudant uiuentem in ſecula, cum angelis & archangelis omnibus.
Vbi igitur ueſtra dormitio? certè euaneſcet pijs animabus in æternū uiuenti-
bus. Auguſtinus hunc locū ſic interpretatus eſt, quod cùm iſta uita tranſierit,
nō reſtat niſi tributio meritorū, quæ fortiſſimè probāt, ſanctos uita defunctos
à laudibus Dei nō ceſſare, ſed Deo frui, & bonā eius uoluntatē ſentire, quę ue-
rè laudis ſunt. Iam rurſum inueniunt rimulā ad effugiendū, & aiunt infernum
accipi pro ſepulchro. Hanc phraſim ſcripturæ ſic concedimus, ut interim ta-
men affirmemus infernum dici eum locū in quo nulla eſt redemptio, ſed per-
petua damnatio, ut ſuprà de diuite auditum eſt: eumq; Ezechiam, quia pecca-
torū meminit, intellexiſſe. Vnde minimè curæ nobis eſſe poteſt, quid ſentia-
tis. quin potius ex animo optamus uobis ſanā doctrinam, ne cum alijs uobis
contingat deſcendere in lacū, & terram miſeriæ ac tenebrarū. Præterea poſſe
per mortē hic intelligi peccatum, docet atq; uult idē Auguſtinus: & infernum
cæcitatem animi, quę peccantē id eſt morientem excipit & inuoluit. Sicq; mor-
tuorum nomine contineri, qui contriti à Deo in exitium abierunt.

OBIECTIO SEPTIMA.

Iob ſummā miſeriam hominis deplorans, dixit: Homo ubi mortuus fuerit,
nudatus atq; conſumptus, ubi quæſo eſt? Quid aliud ſibi uolunt hęc uerba, q̄
hominē nihil eſſe poſt mortē, donec atteratur cœlum. i. ultimū fiat iudicium?

RESPONSIO.

Qualis fuerit Iob, in cōfeſſo eſt: nec tamē uſq; adeò animo conſternatus fuit, Iob. 14.
quin ſemper et ſubinde ſuum agnouerit redemptorē. dixit enim: Credo quòd & 19.
redēptor meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, &c. Quod Scio quod
aūt hic dicit: Homo mortuus ubi quæſo eſt? tam candidè poteſt interpretari, redēptor,
ut omnes eos confundi oporteat, qui poſt mortē animam quaſi nihil eſſe con- &c.
tendunt: quoniam, teſte Gregorio, de morte carnis locutus eſt, quam, ut ſuprà
oſtenſum fuit, in puluerem abire neceſſe eſt. Quod uerò de ſomno huc profer-
tis, in hoc planè manifeſtū fit uos more infantū ſomniare. perplacet mortē no-
ſtrā ſomnū dici, ſic em̄ reſurrectionis ſpes certiſſima inſinuat̃: quia ſicut citius
homo à ſomno euigilat, ita cōcitè, ut Gregorij uerbis utamur, ad cōditoris nu- Gregorius
tū à morte corporis reſurget. Hoc tamen nunquā concedemus, mori uel ſaltē in Iobum.
dormire

dormire animam, omnia hæc ad corpus uel carnem referẽtes, niſi producatis
euidentiſſimas ſcripturas, puras quidem, & non detortas. Vſitatiſſimũ eſt pijs
iuxta ac doctiſſimis interpretibus ſcripturæ, plerunq; addere carne mortuos,
cùm de mortuis hominibus loquũtur, quo oſtendant mortẽ animabus nullo
modo cõpetere. Quid igitur multis opus eſt, ut conuincantur ueſtra ſomnia?
Sufficit catholica de hac re ac ſynceriſs. doctrina. Scimus, atq; ſcire debemus
uafriciẽ, uerſutiam, atq; fucos antiqui ſerpentis, qui ſi hac non ſuccedit, alia ag
rediẽ uia, donec homines in errores ducat, atq; in erroribus detineat. Admo
nendi itaq; ſunt omnes pij, ut omiſſis & cõculcatis eiuſmodi peſtiferis nęnijs,
diuinis uſi ſcripturis, nauis inſtar, uela fidei in ſublime extendant. Hęc aũt ueri
tas fidei eſt, ſpiritum hominis imaginem Dei & eſſe ęternũ, qualem nullum a-
liud animal accepit atq; habet: ſed animaliũ irrationalium ſpiritus, Auguſtino
docente, tãdiu ſpiritus ſunt, quãdiu in corporibus uiuunt. cum carne ſua inci-
piunt, & cum carne uiuere deſinunt, quod non itẽ de ſpiritu uel anima homi-
nis ſentiendũ, uel unicus ſufficere poteſt Chriſtus, qui & ipſe uerus homo, &
uerè mortuus eſt, etſi rumpanẽ ilia Codro. Quando igitur tradidit ſpiritũ, nun
quid amplius nil fuit ipſius ſpiritus uel animæ? quomodo igitur prędicauit iu
xta Petrũ ſpiritibus, qui in carcere erant, quos nonnulli intelligunt ſanctos pa
tres, qui redemptionẽ Chriſti expectauerant iam multis annis? Abſit ergo ut
mens pia tã abſurda credat. Nobis uiuit Chriſtus, uiuunt et omnes ſancti cum
eo: quod ſi itaq; uos mauultis dormire, q̃ cum illis uiuere: en dormite ſomnũ
ueſtrũ fortiter, donec expergefaciat uos clangor tubæ, qui ut fur, deprehen-
det in tenebris dormiẽtes. Poſtremò habẽt illi & alia multa, quib. fortiſſimè in
ſtãt, atq; ſomnũ ſuum probare conanẽ. Vt illud, Ego dixi dij eſtis, & filij excel
ſi omnes, uos aũt ſicut homines moriemini: ſuperuacaneũ tamen uidetur mul
tum latius laboris hic inſumere. qui enim Dei ducũtur ſpiritu, his pauciſſimis
cõtenti eſſe poſſunt: qui aũt phanatico quodam ſpiritu afflati ſunt, illis reſpon
Luc. 16. dere poſſumus, quod Abraham diuiti illi reſpõdit: Habent Moſen & prophe
tas; quos ſi non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit credẽt. Quod ſi ta
men exiſtimant Dauidẽ ſtare hic pro eorũ parte, uidere libet, an illos ipſos Da
uid ſuis uerbis maximè cõfodiat. Equidẽ inducit Dauid Dominũ loquentem
ad malos principes. Qui ſunt peſſimi principes? nimirũ hi qui non iudicãt re-
Ioan. 17. ctum iudiciũ, ſed inuertunt Dei iudiciũ. Iudicium aũt Dei maximũ hoc eſt, re-
ctè ſentire de fide in ipſum, & quẽ miſit Ieſum Chriſtũ. Quales igiẽ ſint illi Iu-
dices, qui contra catholicã fidem propria ſomnia inuehunt, facilè cõijcere po
Ioan. 10. teſtis. Quod deinde dicit: Vos dij eſtis, profectò non poſſunt non eſſe dij, ad
Pſal. 81. quos Dei ſermo factus eſt. quoniam aũt in Chriſto omnes baptizati ſumus &
1 Pet. 2. abluti, uerè dij ſumus, regaleq; ſacerdotiũ ad offerẽdas ſpirituales hoſtias. Qui
ergo peregrinas ac uarias doctrinas afferunt, non dij eſſe poſſunt, ſed illi poti
2 Timot. 2. us de quibus ſcriptura loquiẽ dicẽs: Scito quia in nouiſſimis diebus inſtabunt
tẽpora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amãtes, &c. habẽtes ſpeciẽ quidẽ
pietatis, uirtutem aũt eius abnegãtes. Cùm uerò dicit, Vos aũt ſicut homines
moriemini: innuit, eos qui peruerſè agũt interituros. Fecerat nãq; Deus deos,
Exod. 3 hoc eſt ſibi gratos, quẽadmodũ Moſen deũ Pharonis: at multi ex his declina
uerunt, & facti ſunt inutiles, quare ſicut Adã, ſic enim legit Hebręus, teſte Hie
ron. obierunt. Cùm enim ipſe nollet audire pręceptũ Domini, præuaricatus
eſt, & incidit mortẽ ęternã. Sic ac ſimiliter omnibus accidit trãſgreſſoribus di
uinorũ mandatorum, quoniã in peccatis ſuis moriunẽ, quemadmodũ omnes
Ioan. 4. mali & indurati peccatores. Maius uerò mandatum haud habent homines à
Deo, quàm ut ſanã doctrinã ſuſtineant, neq; proprijs innitanẽ ſuis capitibus,
cùm unus ſit Deus, unum baptiſma, et una fides, dicente Apoſtolo. unde cùm
Phariſei titulotenus legẽ ſanctã obſeruarent, nec uerã ſalutis capeſſere uellẽt
Ioan. 8. doctrinã, audiuerunt: In peccatis ueſtris moriemini. Videte ne eadem uobis

narren-

narrentur, nam quod de animarum ſtatu aſſeritis, non tantum lucidiſſimis im
probari poteſt ſcripturis, uerumetiam euidentiſſimis ſanctorũ Patrum doctri
nis, à quibus ad nos uſq;, quæ de Euangelio ferunt, demanarunt: quibus pro-
pterea meritò acceptum ferimus quòd ſcripturã habemus, & ex ea, poſt gra-
tiam, Chriſtiani ſumus. Hortamur itaq; ac obſecramus uos in Domino, nolite
eiuſmodi friuolis argutijs abduci. Manete potius in arca illa, extra quã, dicen-
te Cypriano, nemo ſaluus fieri poteſt. inſiſtite ueterũ ueſtigijs, hoc eſt, Apoſto
lorum & apoſtolicorũ uirorum: certiſſimè credentes, quòd ſi illi panẽ eum, in
quo omnis homo uiuit, nõ porrexiſſent, æternam famẽ atq; inediam nos pati
oporteret. Sacratiora ſunt ſcripturæ myſteria, q̃ ut ludum aut iocũ aliquẽ pa-
tianẽ. Creditote mihi, neq; tot exantlarunt labores fruſtrà olim pijſſimi prędе
ceſſores noſtri, quo uerum ſenſum ad communẽ omnium utilitatem eruerẽt.
Cæterùm quoniã diximus certò hominũ animas uiuere, certis ſuffulti doctri
nis Chriſti, & uerè Chriſtianorum non tamen proinde approbamus, quæ de
ſpectris uel animarũ deambulatione creduntur ac aſſerũtur. Scimus quidem
quomodo Apoſtoli putarũt Chriſtum phantaſma eſſe, & ſe ſpectrũ uidere: ta
mẽ longè aliter q̃ dictum ſit, nos qui ueram didicimus fidẽ, ſentire debemus.
Quod ſi Plinio crederemus, certum eſſet animas ſiue ſpiritus defunctorũ de-
ambulare. Scribit & Plutarchus de Marco Bruto, quod ad ſpectrum dixerit,
Quis hominũ aut deorum es? Quid tibi uis, &c. Sed nihil ad nos. Audiamus
itaq; de his doctiſſimorũ pariter & catholicorum hominum ſententiã. Augu
ſtinũ plericq; omnes aſſerunt ingenij felicitate fuiſſe prędıtũ, quæſtionũ quoq;
difficultatibus intẽtum, nec quietum donec nodos explicuiſſet. Habet autem
ille hinc inde multa hac de re, ac uaria, pręcipuè tamen in eo qui inſcribitur de
Cura pro mortuis agẽda libro, hęc quę ſequuntur: Quid eſt quod pijſſimo re-
gi Ioſię pro magno beneficio promiſit Deus, quòd ſcilicet eſſet moriturus an
te, ne uideret mala uentura, quę illi loco & populo minabanẽ? Ecce adducam
te, dixit Dominus, ad patres tuos, & apponèris cum pace. Ibi ergo ſunt ſpiri-
tus defunctorum, ubi non uident quęcunq; aguntur, aut eueniunt in iſta uita
hominũ. Quomodo ergo uident tumulos ſuos, aut corpora ſua, utrũ abiecta
iaceãt, an ſepulta? Quomodo interſunt miſeriæ uiuorum, cùm uel ſua ipſa ma
la patiantur, ſi talia merita contraxerunt: uel in pace requieſcunt, ſicut huic lo
ſię promiſſum eſt, ubi mala ulla nec patiendo nec cõpatiendo ſuſtineãt. Hæc
ille. Dixerit uerò aliquis: Si nulla eſt mortuis cura de uiuis, qui fit ut diues ille Luc.16.
rogarit Abraham, quò mitteret Lazarum ad ſuos fratres, ne uenirent et ipſi in
eundem tormentorum locum. Ait idem: Fatendum eſt mortuos neſcire om-
nino quid hic agatur, ſed audire poſtea ab eis qui hinc ad eos moriendo per-
gunt. Non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur indicare: & illos, quibus hæc in-
dicant, oportet audire. Poſſunt & ab angelis, qui rebus quę hic aguntur prę-
ſtò ſunt, audire aliquid mortui. Niſi enim eſſent angeli, qui poſſunt intereſſe
& uiuorum & mortuorum locis, nõ dixiſſet Dominus Ieſus: Contigit autem
mori inopem, & ferri ab angelis in ſinum Abrahæ, &c. Porrò ut nonnulli di-
cunt, aliquos ſanctos rebus interfuiſſe humanis (dicunt enim olim Nolę, cùm
oppugnaretur à Barbaris, ipſis hominũ aſpectibus Felicẽ apparuiſſe) ſic intel
ligendũ eſſe autumat Auguſtinus, quòd ſcilicet Deus omnipotens, qui ubiq;
præſens eſt, exaudiens ſanctorũ preces, per angelica miniſteria præbeat ſola-
tia iſta hominibus, maximeq; propter eorum memorias, quoniam hoc nouit
expedire ad ædificandam fidem Chriſti, pro cuius illi confeſsione ſunt paſsi,
ac uita defuncti. Cuius equidem gratia, peruerſiſſimus ille nequam, ſua aſtu- Idem habet
tia, quam ab initio habuit, peruerſas mundo inuexit opiniones, conatus Mar de miraculis
tyrum ac ſanctorum Chriſti obruere gloriam. Quid igitur dixit? Monachi il- factis apud
lius ſum anima. Sanè hoc ipſum nõ credẽdum, ait Chryſoſtomus. ſic enim ſpe Stephani ſe-
pulchrum, de ciuit. Dei. li. 22. capite 8.

rant dęmones, ut ipſius inſeruiatur: decipiũt ergo homines. Quapropter Pau
lus ipſis tametſi uera dicentibus ſilentium impoſuit, ne ex ueris nacti occaſio
nem, poſtea admiſcerent mendacia, fidemq; ſibi conciliarent. Liquet ergo,
quod animę corpus egreſſę, non amplius hic commorantur, ſed protinus ab-
ducuntur. Nam Stephanus ait, Domine ſuſcipe ſpiritum meum. Et Paulus re-
ſolui & eſſe cum Chriſto deſiderabat. Quod uero nec peccatorum animę hic
commorari poſſint, diuitẽ audias, qui enixè eam rem petijt, nihil tamen impe-
trauit. Quod ſi poſſent animę hominũ hic conuerſari, ueniſſet ipſe, & ſuos de
tormentis inferni certiores feciſſet. Apertiſſimũ itaq; eſt, poſt exitum à corpo
re animas in certum locum quendam deduci, unde redire ſponte nõ poſſunt,
ſed terribilẽ illum iudicij diem ibi expectant, ubi gaudium habent boni, et ma
li tormẽta. Cùm aũt reſurrectio facta fuerit, bonorum gaudium erit amplius,
& malorum tormenta grauiora, quoniam cum corpore torquebuntur. Cæte
rùm quod nonnulli animarum apparitiones ex Gregorio probãt, quando Di
alogorum libro ſcribit de anima Paſchaſij apertè uiſa, alijsq; poſt obitum bal-
neatoribus factis: è contra aſſerunt plures, ſanctum atq; pium uirum eſſe de-
ceptum, aut relata ſaltem retuliſſe: quomodo enim tam grauis, tamq; pius uir,
tales nęnias affirmare potuiſſet, cuius tanta extãt ſolidę doctrinę teſtimonia?
At ut meum non eſt de his atq; alijs iudicium ferre, ſic aliorum iudicium eſto.
Hoc tamen fateri oportet, inanes inde altercationes ſæpiſſimè ortas, dum ſpe
ctris plus ꝙ par ſit tribuebant: utinam ſepeliſſent mortui ſuos mortuos. Certè
melius mihi egiſſe uidentur, qui aſſiduas fuderunt preces pro ſpiritibus mor-
tuorum: hoc enim ſuadet charitas, ratioq; dictat. unde etiã Chryſoſtomus di-
cere audet, hæc ab Apoſtolis ſancita eſſe, ut in tremendis myſterijs defuncto-
rum agatur cõmemoratio, multumq; illis inde contingere lucrũ, atq; utilitatẽ
multam. Poſtquam ergo multi falſo ſibi perſuadent animas hominũ uel dor-
mite, uel unà cum corporibus corrũpi, Satanas id in rem ſuam eſſe uidens, ſta-
tim alium errorẽ inducere ſatagit, quo Chriſti ſanguine redemptos in ſempi-
ternũ pertrahat exitium. Cùm aũt nouit quàm amœniſſimam uitã largiturus
ſit Chriſtus pijs hominibus, nonnullis igganit atq; ſenſim inſtillat ueterem at
que ſepultum illum errorẽ Democriti & Saduceorum, nullam ſcilicet eſſe re
ſurrectionem, neq; carnis, neq; animæ: ſed poſt obitum, actum eſſe de quouis
homine: hic noſtrum eſſe ſolatium. Quam ſanè peſtiferam opinionẽ mentes
piæ abhorrentes, cùm ut uenenũ Crocodyli refugiunt, ita filij huius ſeculi ob-
uijs, ut aiunt, ulnis amplectuntur. quod uel inde patet, quia neq; Deum neque
homines curant, ſed inſtar brutorũ in diem uiuunt. Qui ſi ſaltẽ micam ſalis ha
berent, doctiſſimam Pauli doctrinam audire deberent, de noſtra omniũ olim
reſurrectione, pręſertim quod hunc errorem peſſimum ac execrandum, retro
ſeculis toties damnauerunt uiri pij iuxta ac ſolertes: omneſq; huiuſmodi im-
piæ opinioni inhærentes, hęreticos & infideles eſſe decreuerunt. Sic dãnatus
eſt Simon magus, qui deteſtandam docuit turpitudinẽ, nec Deum mundum
feciſſe dixit: negauit ergo carnis reſurrectionẽ, & ſe eſſe Chriſtum aſſeruit. Sic
Archontici, à principibus, hoc eſt angelis appellati, qui licet faterent̃ uniuerſi
tatem à Deo conditã, opera tamen eſſe principum, id eſt angelorũ, uoluerunt
& carnis reſurrectionẽ negauerunt. Item Maronini inter alios Chriſtianos et
Sarracenos diſperſi, qui cùm religioſiores cæteris uideri uolebant, ſemper ali
quid incipientes, dicebãt, In nomine Dei & trium beatorum Regum: nullam
tamen carnis reſurrectionem crediderunt. Carpocratiani ſimili morbo labo-
rantes, ſimul cum lege, humanorũ corporum reſurrectionẽ abiecerunt. Et Va
lẽtinus iuſtè pœnas dãnationis luit, qui cùm de natura rerũ multa tum impia
tum fabuloſa confinxiſſet, ultimũ adiecit, affirmans ſpiritum uel animã homi-
nis in neſcio quem Elyſium campum trãſferri, nihilq; amplius reliquum eſſe.

Idem

Idem factum eſt Cainanis ſic appellatis, quoniam Cain honorabant, dicentes eum fortiſsimæ uirtutis fuiſſe ſimul, & Iudam traditorem extollebant, ſcelus eius beneficium putantes, unde legem & Deum legis carnis'que reſurrectionem negauerunt. Similiter & Cerdoniani anathematis gladio percuſsi ſunt, eo quòd dicebant Chriſtũ neq; natum ex fœmina, neq; carnem habuiſſe, unde nec reſurrectionem mortuorum eſſe: in hoc ipſi Paulo omnino contrarij. Et quis poſſet omnes hic recenſere, quos uſque ad ſummam perniciem Aſmodæus faſcinauit? ut Seuerianos, qui uinum non biberunt, & hominum in aliam uitam reuiuiſcentiam reſpuerunt, cum ueteri teſtamento: & Hierachitas atque Seleucianos, qui opinati ſunt nullam reſurrectionem futuram, ſed quotidie fieri in generatione filiorum: & peſsimum ferè omnium Almaricum, cum ſuo peruerſiſsimo dogmate. docuit enim neq; infernum neq; paradiſum eſſe, ſed peccatorem omnem infernum ſuum habere, & pium ſuum paradiſum, huius'que nullam reſurrectionem credendam. Nec aliter ſenſerunt Albigenſes, qui cum multa nefanda aſſererent, tandem & hoc uoluerunt, nec baptiſmũ, nec corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentum eſſe: proinde nec hominem reſurrecturum. Quos ergo fides Catholica poſt Paulum atq; alios diuinos uiros carnis reſurrectionem credendam inſtruit ac docet, nullo modo moueri poſſunt, quin eam doctrinam, ut Satanicam, explodant: præſertim cum tam euidentiſsimę extent Scripturę de reſurrectione mortuorum, ut Eſaiæ. nam ait ille: Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent: Expergiſcimini, & laudate qui habitatis in puluere, &c. Quæ Prophetam de martyribus & omnibus ſanctis Dei dixiſſe, uult D. Hieronymus, qui euigilabunt, atq; laudabunt Deum creatorem ſuum. de quibus etiam in Daniele ſcriptum eſt: Multi dormientium in terræ puluere reſurgent, hi in uitam æternam, & hi in opprobrium, & confuſionem ſempiternam. Et quid clarius dici poſſet, quàm quod apud Ezechielem legitur: Ecce aperiam tumulos ueſtros, & educam uos de ſepulchris ueſtris, popule meus, & inducam uos in terram Iſrael. utique terram illam de qua ſcriptum eſt: Beati mites, quoniam ipſi poſsidebunt terram. Robuſtiſsimum eſt quoque quod Iob dixit: Credo quòd redemptor meus uiuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum ſaluatorem meum: quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius, repoſita eſt hæc ſpes in ſinu meo. Et quis non credet ipſiſsimæ ueritati, quæ ait: Venit hora, quando omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem filij hominis, & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem uitæ: qui uerò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij? Proinde rogamus atque exhortamur in Domino Ieſu fideles atque pios omnes, ne inſipientium errore traducti, excidant à propria & ſolida firmitate, uerùm creſcant in gratia & cognitione Domini noſtri Ieſu Chriſti, animis ſecum perpendentes, quàm fideliter nos admonuerint Apoſtoli, ac duces noſtri ſanctiſsimi, dicentes: In nouiſsimis temporibus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, &c. habentes ſpeciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes: & hos deuitate. Item: Fuerunt uerò pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in uobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis: cauete ab eis, ab eorum contagioſiſsimo fermento: quibus iudicium iam olim non ceſſat, & perditio eorum non dormitat.

Eſa. 26. Daniel. 12. Ezech. 37. Matth. 5. Iob 19. Gregorius legit, Scio. Ioan. 5. 2. Tim. 3. 1. Pet. 2.

BVLLA LEONIS PAPAE DECIMI, IN OCTAVA CONCILII LATEranenſis ſeſsione publicata, de Animæ immortalitate.

LEO epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam: Sacro approbante concilio, Apoſtolici regiminis ſollicitudo nos aſsiduè pulſat, ut medendis animarum languoribus, quarum nos ex alro omnipotens auctor curam habere uoluit, ſollicitam operam impendamus. Cum itaque diebus noſtris zizaniæ ſeminator, antiquus humani generis hoſtis, nonnullos perniciosiſsimos errores, à fidelibus ſemper exploſos, in agro Domini ſuperſeminare & augere ſir auſus, de natura præſertim animæ rationalis, quòd uidelicet mortalis ſit, aut unica in cunctis hominibus: contra huiuſmodi peſtem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc ſacro approbante concilio damnamus & reprobamus, omnes aſſerentes animam intellectiuam mortalem eſſe, aut unicam in cunctis homi-
Matth. 10. nibus. cum Dominus ait: Animam autem occidere non poſſunt, &c. Datum Romæ in publica ſeſsione, in Lateranenſi ſacroſancta Baſilica ſolēniter celebrata, anno incarnatiōis Dominicę milleſimo, quingētesimo, tertio decimo.

VARIAE DE ANIMARVM ORIGIne opiniones.

ANimam ex traduce, & corpoream, Tertullianus putauit. Animam ex transfuſione generari, dixerunt Luciferiani. Animam ex atomis eſſe, & in eaſdem poſt mortem ſolui, Lucretius ſcripſit. Animam ex ſubſtātia Dei eſſe, Manichei aſſeruerunt: eam autem opinionem hauſerunt ex Platone, docente animam in cœlo naſci ex particula diuinæ naturæ: cui aſtipulabatur Origenes, affirmās animas humanas omnes ſimul fuiſſe creatas, longè ante corporum formationem, & in altera uita hanc præcedente, aut ſecundum uirtutem aut uitia uictitaſſe: eas inſuper quæ rectè uixerint in angelorum dignitatem translatas: quæ uerò ſcelerum maculis ſe labefactarint, in corpora terrena, tanquam ergaſtula carceremq́ detruſas, ut præteritorum malorum meritas luant pœnas. At hunc prophanum errorem dilucidè conuincunt pij ac
Catholica doctrina de hominis anima. docti uiri, Auguſtinus, Hieronymus, & Cyrillus: & aiunt, Animam rationalem à Deo creari. iuxta illud: Qui finxit ſigillatim corda eorum. & corpori diſpoſito infundi, & cum infunditur creari, ut ne minimo quidem momento animæ creatio in ſingulis hominibus infuſionem antecedat. Quare omnium Philoſophorum figmenta abeant: eorumq́ ſomnia uſque adeò nos non perturbent, ut teneamus firmiſsimè, nos immortales factos, & poſt peccatū ſanguine Ieſu Chriſti redemptos, ab æterna apud inferos morte, ut ſimus hæredes Dei & cohæredes Chriſti: qui reformabit corpus humilitatis noſtrę, conformatum corpori claritatis ſuæ: ut ubi ipſe eſt, & nos ſimus, & uiuamus perpetuò atque in ſumma fœlicitate, Amen.

AD REVERENDVM IN CHRI-STO ET ILLVSTREM PRINCIPEM AC DO-*minum, Melchiorem Baſilienſem Epiſcopum, Renhardi Lutz Ery-thropolitani, in ſuos in Iobum Commenta-rios Præfatio.*

QVANTVS & quàm excellens, ſiue eruditionem ſpectes
ſiue eloquentiam requiras, Princeps illuſtris, fuerit D. il-
le Hieronymus, ſatis demonſtrãt quæ aut euoluit aut ſcri
pſit uolumina. Et quia in tot linguis excelluit, nihil tã ab-
ditum uariumq́ fuit, quod ipſe non uelut in numerato ha
buerit. Cum autem uniuerſam diuinam Scripturã ſuis e-
ruditiſsimis illuſtrarit atq; explanarit commentarijs, egre
giè tamen ſummeq́ ſudauit in Iobi hiſtoria explicanda, quòd eam uideret in-
uolucris & abſtruſis ſententijs inuolutam. Quod igitur litera de Iobo docet
& commemorat: hoc miro artificio, pari felicitate, & abſoluta ſcientia typicè
ad Chriſtum refert, ſic tamen, ut interim pio lectori difficiliora loca ſufficien-
tiſsimè enucleẽtur. Apparet hoc luce clarius ex eius inſignis uiri uerbis. Nam
ubi ſub finem in Iob libro ſcriptum eſt, Nõ ſunt autem inuentæ mulieres ſpe-
cioſæ ſicut filiæ Iob in uniuerſa terra: ait ille, Figuram ergo ſanctus Iob manife D. Hieronymi
ſtè habuit Saluatoris & in hoc, quòd ex ditiſsimo egens & pauper factus eſt. uerba ſuper
Circa corpus eius omnem poteſtatem ſuam diabolus exercuit: ſed nihil pro- Iob.
fecit, ſicut ipſe Dominus ait: Veniet enim princeps mundi, & in me nihil inue
niet. Quemadmodũ etiam beatus Iob poſt damnum filiorum infidelium, dita
tus in filijs eſt: ita & Saluator poſt amiſsionem filiorum infidelium, ditatus eſt
in gentibus. Per multa ergo ſanctus Iob Domini noſtri paſsionem quoq; &
patientiam figurauit, numero filiorũ, & filiarum nominibus, ſeptiformẽ gra-
tiam Spiritus ſancti, Legis & Prophetarũ atq; Euãgelij in Saluatorẽ noſtrum
plenitudinem portendebat futurã. Ita habet doctiſsimi uiri typica expoſitio,
quàm ꝓinde hic uerbotenus referre uolui, ut cæteris maior adhibeatur fides:
ſiquidem D. hunc Hieronymum in noſtris Commentarijs, citra tamen præiu
dicium & contemptum aliorum uirorum, quibus nõ defuit eruditio inſignis
cum pari pietate coniuncta, potiſsimũ imitati ſumus, ita ut ipſum habeat præ-
ſentem, ſicut & Gregorium magnũ, qui hęc Commentaria ſit lecturus. Quòd
autem uiſum fuit non tam pijs quàm doctis uiris iſtis, tam admirandã & à ſe-
culis uix auditam hiſtoriam exactius & non craſſa Minerua elaboratam in lu-
cem dare, mihi omnium minimo perſuaſum fuit denuò edendam, ut eam cõ-
pendioſius tanquam uiuum exemplar ob oculos poſitum intuentes multi, co
gnoſcerent quanta maieſtas ſit omnipotentis Dei, quàm imperueſtigabiles
uię eius, quamq́ incõprehenſibilia iudicia omniũ rerum conditoris, qui pro-
pterea dicit: Ego Dominus, ego ſolus, conſiliũ meum ſtabit, & uoluntas mea Eſaiæ 46.
fiet: utq; uiderent pleriq; uerſutum illum nequam immundũ ſpiritũ, quomo-
do ille in proſceniũ prodit, quomodo ſua execrabili uerſutia Chriſti Ieſu ſan-
guine redemptos in naſſam perfidæ apoſtaſiæ, & demum execrandę deſpera
tionis illiciat. O' miſerum genus humanum, ô infirmam carnem, quam collu-
ctari ſubinde oportet cum principibus tenebrarum harum, & pugnare cõtra
ſpiritualia nequitiæ, ut diuinus loquitur Paulus. At qui ſolus dominus cuncti Epheſ. 6.
potens eſt, nõ ſinit illas ſupra modũ furere furias. Qui dixit illis olim, Obmu-
teſcite, & exite hinc: hic denuò defendit ſuos. Iuſtus (ait ille) etſi ceciderit, nõ Pſal. 36.
collidetur: quia Dominus ſupponit manũ ſuam. Quia res in hoc uiro adeò li-
quida eſt, ut nihil clarius. Quantumuis enim eum impetierit undiq; malis im-
puriſsimus dæmon, non tamen niſi fortiſsimum pugilem, athletam infractũ,

& ſtrenuum inuictiſsimumq́ militem uidebis, & qui euaſit diuina ſe protegente clementia, ac nunquam nō aſtante ſibi Deo omniū piorum protectore. Hoc igitur inſigni & nunquam ſatis laudato uiro exemplū datur, quàm infirma, periculis uarijs expoſita, & multis obnoxia malis ſit noſtra humana natura, quæ ſi cum fiducia reſiſtit aſſultib. & horribilib. illis incurſionib. laruarū infernalium, atq́ ad thronū abit miſericordiæ Dei, acclamans humiliter & ſubmiſſe: O' Domine tu es illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Tu protector meus, à quo trepidabo? Videt impium quidem exaltatū, at retrorſum ubi reſpicit tranſitq́ puſillum, mox ille nuſquam apparet. Et hoc optarim ego omnibus impreſſum pectoribus, ſæuiēte nunc admodum callidiſsimo illo dæmone, quo homines illi, hunc ſanctiſsimū agoniſtam imitati, perferrent uarias illius uexationes, fortes in fide conſiſterent atq́ permanerent. Videmus enim noſtris exulceratiſsimis temporibus, quàm lubricum Chriſtianorū iter, qui ſtatim ariete quodam territi deijciuntur, & ſuccumbunt. Hinc adeò fides titubat, religioq́ contempta iacet, & pudor exulat omnis. Si literis doctorum uirorum creditur, fuerunt ſecula à Chriſtianæ religionis initio, in quibus magna contentione ſe quàm latiſsimè quoquò uerſus publicæ pacis ac concordiæ uitia & omnis generis mala extenderunt. Verùm hoc noſtrum ſeculū tam illis proximum puto, ut breui illa ſuperare queat. Quæ ſanè innumera Chriſtianę religionis mala, quibus nihil periculoſius, aut corruptius, & quòd minus reparari poſsit, ut multis ex argumentis luce clarius micat apparetq́, olim uidit imminere nobis D. Baſilius, uir ſanè pietate iuxtà ac eruditione clariſsimus, quum iam undiq́ Orientē diſſenſiones & ſectæ, ſummis lachrymis tingendæ, infeſtarent. Sic enim ſcripſit ad Epiſcopos Galliæ, Italiæq́: Nunc
Baſili. Epiſt. 70. uerò timemus, ne quando augeſcens malum, uelut flamma quædam per ardentem materiam penetrans, ubi apprehenderit & conſumpſerit uicina, attingat quoq́ ea quę procul diſtant. Depaſcitur enim hæreſis malum, & timor eſt ne ubi eccleſias noſtras exedit, deinceps ſerpat, & ſanam partem parœciæ ac cohabitationis apud uos inuadat. Si hæc non coràm uidemus, profectò talpis ipſis cæciores ſumus. Ergo cum tantus ſit earum quæ hic geruntur rerum ac temporum euripus, poſt noſtrum uirum incomparabilem, in ſtercore deflenda eſſent peccata commiſſa: amici illi falſi ac ficti reijciendi & contemnendi: uxor quoq́ repudianda tanquam ſtulta, hoc eſt tota cohors ſpirituū malignorum cum mundo uerè immundo, & ſolus ſuſpiciendus Deus ille cunctorum gubernator & rector. Tum quidem fieri poſſet, ut poſt tot exantlatos labores benediceret nobis ipſe, ita ut ſubmotis erroribus, et deſtructis aduerſitatibus uniuerſis, orirentur quæ ueræ pacis ſunt, tranquillitatis exoptatæ diu, & ſalutis æternæ. Hoc faxit pius & miſericors Dominus Ieſus, quo tandē redeat regina uirgo: non pecunia quidem, quæ plus ſatis regnat, & longè la-
Eſa. 26. teq́: ſed iuſticia illa, de qua Prophetarū oracula, uniuerſaq́ diuina Scriptura
Hier. 22. loquuntur: atq́ uidere liceret Saturnia regna, non Ethnici illius & deliri hominis, ſed legiſlatoris optimi, principis pacis, & omnium bonorum authoris, Chriſti Ieſu uidelicet, cui tam cordi ſumus, ut pro nobis apud patrē ſuum interpellarit obnixè, dicens: Pater ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos. Denìq́ ut omnibus conſtare poteſt, quantum conducat progymnaſmata habere, quibus agiliores & exercitatiores reddamur, efficiamur ad pugnandum cum eo hoſte, cum quo uelis nolis oportet deſcendere in harenam, hic liber inſtructiſsimus erit: quem idcirco omnibus Chriſti Ieſu militibus commendamus ex animo menteq́ ſincera. Quòd autem hunc qualemcunque meum laborem, potiſsimùm tuæ amplitudini inſcribendum & mittendum duxi, omnis generis beneficia, quæ nobile illud atque inſigne collegium Baſilienſe, cuius tu nunc temporis Antiſtitem ſeu

Epiſco-

Epiſcopum diuina fauente gratia, & felicibus auſpicijs agis, in me olim contulit cumulatiſsimè, inſtigarunt: ut hinc ab omnibus cognoſceretur, quàm geſtiam meam affectionem declarare uiciſsim, & publicè teſtatam facere meam obſeruantiã: id mecum reputans, animi promptitudinem etiam in rebus exiguis atque minimis fieri poſſe notam atque manifeſtam. Hunc itaq; precor, uiri ſancti lamentabilem, interim tamen ualde conſolatorium, præſertim mirum in modum nunc ſæuiente Cacodæmone, actum, perfunctoriè quidem, & quantum ſucciſiuis horis datum fuit conſcriptum, tua amplitudo, ut munus & ſymbolum obſequentiſsimi animi, beneuolè & clementer acceptare uelit. Cui cum me optimè commendatum cupiam, precor omnia florentiſsima, feliciſsima'que, & Neſtoreos annos. Seletſtadij,

Anno à uirgineo partu

1558.

ARGVMENTVM HVIVS LIBRI EX DIVO *Baſilio, ex Sermone: Ne rebus temporalibus affixi ſimus.*

Abſtulit ſancto uiro Iob Satanas domeſticam proſperitatem, & conſilium cœpit alternis malorum nuncijs, ipſum obruendi. Nam dum adhuc prior talem quandam cladem annunciabat, alter nuncius ueniebat, grauiorum rerum triſticiam afferens. Verùm iuſtus uelut ſcopulus in mari eminens ſtabat, tempeſtatis inſultus ſuſcipiens: & nihil eorum quæ acciderunt, lachrymis dignum duxit: ueſtem ſolùm dirupit, naturæ condolentiam oſtendens: & per factum hoc, quòd pater liberorum amans eſſet, teſtatum faciens. Poſtquam autem hoſtis uideret ſanctum uirum nullo horum conuelli poſſe, corpus eius innumeris plagis flagellatum, uermium fontes ex ſe producere fecit: & uirum ex regio throno abductum, in ſterquilinio collocauit. Ille uerò, etiam dum his afflictionibus impeteretur, immotus permanſit. Quum igitur non haberet quòd decæterò faceret Satanas, & amicorum & uxoris ipſius mente ad impiam & blaſphemam ſententiam pertracta, concutere athletam tentabat. At ille etiam hunc diaboli inſultum repulit. Quid igitur hinc conſecutum eſt? Reliquit rurſus morbus ipſum, efflorui ad ſecundam pubertatem caro, & duplicatæ diuitiæ undiquaque in domum confluxerunt: ornatus'que eſt rurſus alijs filijs & filiabus à conditore, cui gloria in ſecula, Amen.

ERAT uir in terra Hus nomine Iob. Et erat uir ille ſimplex & rect⁹, ac timēs Deū, & recedēs à malo.] Vt multi quidē falſò ſuſpicati ſunt, hunc uirū de genere Eſau fuiſſe, uerū erit Hur & Bur filios fuiſſe Nachor fratris Abrahæ, filij Melchæ ſororis Saræ, de cuius ſtirpe Iob deſcēderit. Cæterū hic uir magnus atq; egregius in terra gentiliū habitauit, bonus inter malos. Nā licet illi obligati uitijs extiterint, ſuumq; cōditorē p̄rſus ignorarint: ipſe tamē unū coluit Deū et redemptorē ſuū, reſurrectionem quoq; carnis in nouiſſimo die futurā credidit, unde ſanctū atq; beatū eum uolūt ſacri doctores. Sic enim ſcribit Auguſtin. cōtra Pelagiū: Sine fide ergo incarnatiōis et mortis, et reſurrectiōis Chriſti, nec antiquos iuſtos, ut iuſti eſſent, à peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratia iuſtificari, ueritas Chriſtiana nō dubitat: ſiue in eis iuſtis quos ſacra Scriptura cōmemorat, ſiue in eis iuſtis quos illa quidem nō cōmemorat, ſed tamē fuiſſe credendi ſunt, uel ante diluuiū, uel inde uſq; ad datā legem, uel ipſius legis tēpore nō ſolū in filijs Iſrael, ſicut fuerūt Prophetæ: ſed etiā extra eundē populū, ſicut fuit Iob. Hæc ille. Quòd igitur dicit ſacræ hiſtoriæ ſcriptor, ubi habitauerit, uirū iſtū maximè laudat. Neq; enim ualde laudabile eſt bonū eſſe cū bonis, ſed bonū eſſe cum malis: quēadmodū quoq; Petr⁹ magnus Loth laudib. extulit, eo quòd iuſtus inter rep̄bos ac nephādos p̄māſit: licet de die in diē animā ei⁹ iniq̄s operib. cruciarēt. Eodē ſanè modo laudātur ab ipſo Paulo Philippēſes, q̄a lucerēt in medio natiōis prauæ, ſicut luminaria in mūdo. Porrò quòd ſimplex eſſe prædicatur, ſic minimè accipi debet, quaſi q̄d rectū eſſet ignorarit: quoniā ignorās ignorabitur. Vnde quidē D. Paulus Rom. ſcripſit: Volo uos ſapiētes eſſe in bono, ſimplices aūt in malo: nimirū ut p̄uidi ſint ad p̄priā ſalutē et cōmoditatem, ſimplices aūt ad malefaciendum alijs. Sed quòd Spiritu ſancto plenus māſuetudini ſimplicitatis inſeruiuerit, et cōtra culpas delinquētiū zelo rectitudinis fuerit accēſus. & quoniā initiū ſapiētiæ timor Domini, timuit Deū: hoc eſt, nihil eorū neglexit bonorum quæ nouit à Deo mādata, ipſiq; multū gratiſſima eſſe. Quoniā uerò nō ſatis eſt ut bona faciam⁹, uerū etiā ut euitemus quib. maximè De⁹ offenditur: bene ſubiūxit, Et recedebat à malo. quaſi ſic addictū Deo oſtēdere uellet, ut nec ſiniſtri q̄d etiā cogitarit aduerſus edictū ſui creatoris. quē imitentur oēs neceſſe eſt, ſi modò ſibijpſis bene cōſultū uelint: declinent à malo, et faciāt bonū: neq; enim bona Deo accepta ſunt quæ ante eius oculos malorū admixtione maculātur. Natiq; ſunt ei ſeptē filij, & tres filiç Et fuit poſſeſsio ei⁹ ſeptē millia ouiū, et tria millia camelorū, quingēta quoq; iuga boū, et quingētç aſinç, ac familia multa nimis. Eratq; uir ille magnus inter oēs Oriētales.] Cū Propheta inq̄t: [a] Nunq̄d mater obliuiſci poteſt infantis uteri ſui? naturaliter fit, ut in immēſum diligāt parētes dulcia ſua pignora, ut ait ille. Hinc p̄fectò fieri ſolet, ut plerunq; ad auariciā & cōtra æquitatē alliciātur corda parētū ex p̄lis fœcunditate. Setzēt die ſeel ein wenig nebēt ſich, ut recōdāt liberis, quo et illi ditētur, et amplificētur cumulatis honoribus. Hic aūt ſic liberos habuiſſe cōmemoratur, ut interim tamē nullo modo à iuſticia declinauerit, retinēs eā quā ſemp habuerat ſanctā mentē. Porrò cū ad maiorē dolorem cōmoueant damna maiora, ut oſtēdatur quātæ uirtutis extiterint, multā ei ſubſtātiā fuiſſe dicit: quæ tamē rerū abūdātia uiri ſanctū mētē à diuino timore ſoluere nequaquā potuit. maiores q̄dē erāt cordis diuitiæ, hoc eſt uirtutes quib. pollebat, prudētia ſcilicet, iuſticia, fortitudine et temperantia. Et ibant filij eius, & faciebāt cōuiuia per domos, unuſquiſq; in die ſuo, &c.] Maxima cura & ſollicitudo ſancti uiri erga liberos ſuos oſtēditur, quos ita regebat ut nō tam p̄ præſentib. q̄ p̄ occultis in corde peccatis diuinā clemētiā aſsiduis ſacrificijs exoraret. Perfectos q̄dē eſſe in opere et ſermone docuerat: at metuebat ne fortè q̄d mali cogitare poſſent, et irā Dei in ſe p̄uocare. dixit ergo: Ne fortè peccauerint filij mei, et benedixerint Deo in cordib. ſuis. Quāobrē quāuis cōuiuia licita ſint atq; honeſta, uix tamē ſine culpa celebrari poſſunt. Vt igitur quantū fieri poteſt culpa careāt, epulis interſit Chriſt⁹, et in facie p̄ſidea tur authoris. Nō p̄hibētur cōuiuia quæ in cōmuni fiūt, ſed ne præter decorū q̄d agatur, ut diſcāt gentiles Chriſtianos maximè eſſe, q̄ deliciari ſciāt ordine, & citra omnē immodeſtā cōmeſſationē. Videam⁹ quoq; inæſtimabilē paternæ inſtitutiōis laudē, q̄ liberos tā diſciplinatos habuit, et maximè concordes: diſcāt patres atq; omnes rectores, quoniā Deus iuſtā uindictā ſumit, ubi negligētes eos in tali cura et ſolicitudine cōſpexerit: ſic enim Eli ſacerdos pœnā luit. [b] Et Ezechiel unà cū Paulo grauiſſimam iram Dei oſtendit, torpentibus præpoſitis.

Quadā aūt die, cum ueniſſent filij Dei,

Chryſoſtom⁹ dicit eum nepotē fuiſſe Abrahæ.

a Eſaiæ 49.

Felicitas Iob tētationis gratia uertitur in ſummam calamitatem.

Auguſtinus cōtra Pelagium.

2. Pet. 2.

Philip. 2.

Rom. 6.

b 1. Reg. 4.

Dei, ut aſsiſteret corã Domino.] Filij Dei ſunt electi angeli Dei, iuxta Danielẽ dicentẽ: [a] Mulea milliũ miniſtrabãt ei. Et de illis per Paulũ dicitur: [b] Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritꝰ in miniſteriũ miſsi. Quã rẽ ut ꝓbè intelligas, Angelica natura lõgè alia eſt à cõditiõe noſtræ naturæ, hoc eſt, humanæ. etſi enim illa loco circũſcribatur, ut noſtra: tamẽ eius ſcientia lõgè perfectior eſt, quæ ipſum fontẽ ſcientiæ cõtemplatur. ſic ergo ad nos ueniũt angeli, ut nihilominus per internã contemplationẽ diuinæ aſsiſtãt maieſtati, dicẽte Chriſto: [c] Angeli eorũ ſemper uidẽt faciẽ patris mei qui in cœlis eſt. **Affuit inter eos Satan: cui dixit Dominus.**] Quomodo inter angelos fuiſſe Satanã intelligere poſſumus, cũ [d] Propheta ipſum cecidiſſe dicat, & Chriſtu: Videbã, ait, Satanã ſicut fulgur cadentẽ de cœlo. et alijs in locis apertè demõſtratur, eũ iã iudicatũ tanq; damnatũ eſſe? Sic certè, quia & ſi beatitudinẽ perdidit, naturã tamẽ angelis ſimilẽ nõ amiſit. eo itaq; intuitu quo omnipotẽs Deus cũcta ſpiritalia cõſpicit, etiã Satanã in ordine angelicæ naturæ uidit. ait enim Scriptura: [e] Oculi Domini cõtemplãtur bonos et malos. Nec tamẽ ipſe Satanas Deũ uidere potuit, quemadmodũ illi qui cadũt in facies ſuas, atq; clamant: [f] Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus exercituũ. ſed adfuit haud ſecus quàm cæcꝰ ſtat, ſole ſplẽdente: qui quidẽ ut cæteri ſolis radijs perfunditur, at lumẽ quo illuſtratur nõ uidet. **Vnde uenis?**] Nõ ad angelos, ſed Satanã tantũ dicitur, Vnde uenis. ratio eſt: quia Deus neſcit, hoc eſt, reprobauit Satanã: neſcire enim Dei, reprobare eſt. [g] Sic ad Adã dixit Deus, Adã ubi es? quẽ tamẽ ſciebat. quid enim lateret oĩa cognoſcentẽ, & probantẽ corda et renes? Interrogat igitur quaſi ob peccatũ iã alienatũ, ac iure damnatũ. ita quoq; dicturus eſt Chriſtus operarijs iniquitatũ in nouiſsimo die, Neſcio uos: id eſt, dudũ damnati et reiecti eſtis ab oculis meis, qui diligẽtes me diligo, et noui qui mei ſunt, oues meas meã uocẽ audientes. Angelorũ itaq; uiæ ſemper cognitæ Deo, qui ſemper faciũt uoluntatẽ ipſius, cui ſedulò ac diligẽter inſeruiũt. **Qui reſpondẽs, ait: Circuiui terrã, &c.**] Quod ait Satanas, ſe circumambulaſſe terrã: maximos labores oſtẽdere uult quos exantlet, uel Siſiphi maiores. Et uerũ eſt, nihil laborioſius Satana. quoniam nunquã dormit. hæcq; eſt pœna peccati, dũ quietus eſſe noluit apud Dominũ Deũ & creatorem ſuũ. Rurſum Dominus Deus: **Nunquid cõſideraſti ſeruum meũ Iob, quòd nõ ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex & rectus, ac timens Deũ, & recedẽs à malo?**] Vt uerba Domini ſatis explicata eſſe putamus, quodnã uel quale colloquiũ iſtud fuerit, haudfortaſſe abſurdũ erit indagare: neq; enim uel Deus uel Satan per organum gutturis uocẽ expreſsit more humano. Cum ergo Scriptura dicit, Deum locutũ eſſe angelis: ſic ſanè intelligendũ eſt, quòd eorũ cordibus occulta ſua inuiſibilia oſtenderit, ut legãt quaſi in ipſa contẽplatione quod agere debeãt. Sic quoq; uox angelorũ dicentiũ, Dignus eſt agnus qui occiſus eſt accipere uirtutẽ, & diuinitatẽ, & ſapientiã: nihil aliud eſſe poterit quàm admiratio intimæ contẽplationis, et excitatus cũ reuerẽtia motus cordis ſpiritualis. Hoc aũt modo nequaquã Deus Satanæ loquitur, ſed quoties uias eius ac negocia animaduerſione occultæ diſtrictionis increpat. quòd nouit dæmon, quia ſcit ſuũ ſtrictũ iudiciũ, Deum audit quaſi loquentẽ: cui quoq; reſpõdet, quia nihil Deũ ipſum celare poteſt. Et ita iuxta Auguſtinum eſt collatio præteritæ actionis. ſed ad textũ redimus, ipſamq; hiſtoriã. **Cui reſpondẽs Satan ait: Nunquid Iob fruſtra timet Deũ? Non'ne tu uallaſti eũ, ac domũ eius, uniuerſamq́ ſubſtantiam eius per circuitũ? Operib. manuũ eius benedixiſti, & poſſeſsio eius creuit in terra.**] Rectè ſcriptũ eſt: Proiectus eſt accuſator fratrũ noſtrorũ, qui accuſabat illos ante conſpectũ Dei. Nã licet Satan ſanctũ uirũ Iob, & uerè innocentem, ſciret iuſtũ ac rectũ, utcunq; ex uotis omnia proſperè ſucceſsiſſent: reprobare eum tamen tentat. ait ergo: Quid mirum? quid hoc magni eſt? quòd te colit Iob, tibiq; deuinctiſsimus uult eſſe (ſic enim malignus ſecũ cogitabat ſpiritus) cum tot bona abs te receperit, poſsideatq;, & cuncta ei ſuccedãt ex ſentẽtia. Hoc magnũ uirũ oſtendet, ſi bonus ac pius inter aduerſa permanebit atq; perſiſtet. Voluit aũt oſtẽdere: quòd nõ amore Domini, ſed propter temporalem proſperitatẽ innocuè hactenꝰ Iob uixiſſet, more illorũ qui beneuolos atq; liberaliſsimos Dominos habẽt, quos Paulus uocat ad oculũ ſeruientes. Vires igitur beati Iob neſciẽs, ſciẽs aũt unumquemq; aduerſis probari: **Extende, inquit, paululũ manũ tuã.**] Satanas uires feriendi ſibi non tribuit: quia ſcit ſe nihil poſſe niſi à Deo poteſtate conceſſa. ut ergo Satanæ uolũtas ſemper iniqua eſt, ita nunquã poteſtas iniuſta erit. Habet enim à ſemetipſo uoluntatẽ, ſed à Domino poteſtatẽ. Quapropter etiã ſi ſubinde iniquè agere, & mala hominib. inferre appetat dæmõ: hoc tamẽ Deus fieri nõ niſi iuſtè ꝑmittit. Formidari ergo nõ debet, qui nihil niſi ꝑmiſſus ualet. Nemo pius timet, niſi ſolã uim illã quæ hoſtem ſeuire permittit. Vnde redi cũ Deo in gratiã, & ſi

a Dan. 7.
b Hebr. 1.
Apoc. 5.
c Matth. 18.
d Eſaiæ 14.
Lucæ 10.
Ioan. 16.
e 2. Paral. 16.
Apoc. 12.
f Eſaiæ 6.
g Geneſ. 3.

ipſe tecũ erit, profectò nec portæ inferorũ aduer
ſum te præualebũt:quemadmodũ ſi eum iratũ ha
bebis, nihil te defendet, nec montes ipſi te abſcon
dere poterũt. Quò quæſo ibis à ſpiritu furoris &
indignationis Dei? Quod aũt dicit: Tange
cuncta quæ poſsidet.] Exiſtimat ſubtra-
ctis bonis omnib. et ablatis quib. delectaretur re-
bus, Iobum fore impatientiſſimũ, & planè maledi
cturũ Deo: hoc enim uolũt uerba, Niſi in fa
ciem benedixerit tibi.] Hoc eſt, maledixe
rit: ſolet enim ſacra Scriptura, per oppoſitum bla
ſphemiã exprimere, propter horrorẽ blaſphemiæ
diuini nominis. Rurſum Deus inquit:
Ecce uniuerſa quæ habet, in manu
tua ſunt.] Nequaquã Deus callida petitione Sa
tanæ uictus, hoc dicit: ſed ad ipſius deceptionẽ cõ
cedit hæc, utq; ſanctus uir inclareſcat, & nomen
laudesq; eius maneãt, donec ſeculũ finiatur. Et ſe-
quitur: Tantum in eum ne extendas
manũ tuã.] Fortẽ quidẽ pugnatorẽ Dominus
nouerat Iob fore, & infractũ, qui nullis Satanæ
aſſultib. ſuccũberet: ſed tamen nõ ſimul ad omnia
relaxat hoſtẽ, ne undiq; Iob laceſſitus fortè frãga
tur. nã licet ſpiritus utcunq; prõptus ſit, ſemper ta
mẽ caro manet infirma: utq; maiorẽ laudẽ Iob me-
reatur, ſi ſæpius uicerit ſuum hoſtem. ubi & nos
cõſiderare oportet ſanctã Dei pietatẽ & fidelita
tem, ut eius qui nõ patitur nos tẽtari ultra id quod
poſſumus: quin hoſtẽ noſtrũ permittit quidẽ, ſed re
tinet, ut ſuſtinere queamus. Et egreſſus eſt
Satan à facie Domini.] Cum Deus ubiq;
ſit cœlũ ac terrã adimplens, etiã ſi deſcẽdas ad in-
fernũ adeſt: ſic egreſſus eſt Satanas, ut permiſſus
ſit ad exercendum ſuæ maliciæ appetitum. ſemper
enim ſtat ille corã Deo, quamdiu nõ dimittitur à
diuinæ maieſtatis potẽtia ad malũ inferendũ alijs
creaturis. Quadã aũt die cũ filij et filię
eius comederẽt & biberẽt uinum in
domo fratris ſui primogeniti.] Occa-
Exod. 23. ſionẽ inuenit, ſicut in filijs Iſrael, cũ ad adorãdum
uitulũ eos alliceret. etſi enim exporrigerẽt frontẽ
filiæ & filij Iob, iuxta monita atq; præcepta pa-
tris: tamẽ ut exiſtimãt pacem eſſe et ſecuritatem,
mox repentinus eorũ uenit interitus. Videbimus
ergo quàm ferè ſemper extrema gaudij luctus oc
cupet: et cũ proſperè ſuccedit, ut infortunij & ma
lorum futurorũ nõ obliuiſcamur. Piè quamobrem
1. Pet. 5. monet Petrus apoſtolus, uigilare & ſobrios eſſe:
quia incautis & nihil tale cogitantibus facilè im-
ponit præſtigiator ille nequiſſimus, cuius mirã cal
liditatẽ atq; aſtutiã iam audiemus. Nuncius
uenit ad Iob, qui diceret: Boues ara-
bant, & aſinę paſcebãtur iuxta eos: et
irruerũt Sabæi, tuleruntq; omnia, &
pueros percuſſerunt gladio: & euaſi
ego ſolus, ut nunciarem tibi. Cumq;
adhuc ille loqueretur, uenit alter, &
dixit.] Ecce Satan nõ tã iactura rerũ quàm ipſo
ordine nunciorũ ſancti uiri pietatẽ & patientiam
rumpere nititur. Primũ aufert magnã ſubſtantiã,
boues ſcilicet arantes & aſinas per Sabæos: pue-
rosq; percuſſos gladio. Mox ut eo magis aduerſa
animũ feriãt, quomodo ut multa ſunt ſubitò nun-
ciantur, alius uenit, & ait: Ignis cecidit de
cœlo, & cunctas oues puerosq; con-
ſumpſit: & effugi ego ſolus, ut nũcia-
rem tibi. Sed adhuc illo loquẽte, ue-
nit alius, & dixit: Chaldęi fecerũt tres
turmas, & inuaſerũt camelos, & tule-
runt eos: nec non & pueros percuſſe-
runt gladio, & ego fugi ſolus, ut nun-
ciarẽ tibi. Adhuc loquebatur ille, &
ecce alius intrauit, & dixit: Filijs tuis
& filiabus ueſcentib. & bibentib. ui-
num in domo fratris ſui primogeniti,
repentè uentus uehemens irruit à re-
gione deſerti, & cõcuſsit quatuor an
gulos domus, quæ corruẽs oppreſsit
liberos tuos, & mortui ſunt: & effugi
ego ſolus, ut nunciarẽ tibi.] Ignis, inquit,
Dei. ac ſi dicere uellet: flere illius animaduerſio-
nẽ ſuſtines, quẽ tot hoſtijs placare uoluiſti? Ille ti-
bi iraſcitur, cui quotidie ſeruiebas. Ita certè uerſu-
tus hoſtis, ac uerſipellis nequã ratus eſt ſe piã men
tẽ frãgere poſſe, ut cogitaret quẽ incaſſum ac fru
ſtra coluiſſet Deum. Verùm nemo miretur Sata-
nam etiam elementa cõcutere poſſe, ſi permiſerit
Deus: nã abſq; ſupremo nutu elementa moueri nõ
poſſunt. Quod igitur de ſagis fertur, ſolius Sata-
næ opus eſt, qui poteſtate à Domino accepta ele-
mẽta cõturbat, unde tũ homines tũ fruges & alia
lædãtur, & inficiãtur. Sed omittamus iſta tanquã
ſuo loco ſeruãda. Cùm igitur hæc quæ recẽſuim-
dãna nihil mouerẽt ſanctũ & conſtantẽ uirũ, alia
ipſum Satã aggreditur uia. nam liberos opprimit,
dulcia pignora parẽtis: en grauiſſimũ oculũ dam-
num. Erant enim unicum ſolatium pij ac iuſti uiri.

Tunc ſurrexit Iob.] Audiuimus modò,
quãtis iaculis percuſſus ſit uir Dei: nũ audituri ſu-
mus, q̃ in medio tribulationum & calamitatũ nul
lo modo deflexerit ille de uia recta & pietatis.
Fuêre nõnulli, qui quaſi inſenſibiles nullis mouebã
tur rerũ pturbationib. quòd ſanè nõ admodũ pro-
bãt emũctioris naſi homines. nec enim ueræ uir-
tutis

tutis eſſe poteſt, cum homo ſit homo, hoc eſt, caro
infirma. quemadmodũ rurſum uirtutẽ uerã nõ ha-
bent, quorũ corda dolorẽ ſentiũt iuxta carnẽ, ſed
nimia afflictione tanguntur, ita ut ad impatientiã
cõtumelias uſq; excutientur, ut bene dictum ſit per
Prophetã de illis, In miſerijs nõ ſubſiſtẽt: hoc eſt,
aduerſa nequaquã æquanimiter tolerare poterũt.
Beatus itaq; Iob meritò laudandus uenit, qui mira
quadã arte æquitatẽ ſeruauit, ita ut dolorẽ ſenſe-
rit quidẽ propter ablata bona, liberoſq; amiſſos:
nõ tamen ultra modũ, quin ſimul cõſideraret ue-
rum iudiciũ Dei, qui iniquus minime eſt, neminiq;
iniuriã facit. Scidit ueſtimenta ſua, &
tonſo capite corruens in terrã, adora
uit, & dixit.] Vt oſtẽderet ſe de ſubitanea &
improuiſa morte ſuorũ liberorũ, quos ualde dilexe
rat ut pios atq; morigeros, maximo dolore affici:
uerùm ne dolore illo ictus ſui Dei obliuiſceretur,
poſtquã more ueterũ capillos abſcidit, corruit in
terrã, et adorauit Deũ, à quo omnia prouenire cre
debat. Imitẽtur quoq; iuſtũ uirũ. [a] Volo, inquit Apo
ſtolus, ut nõ cõtriſtemini ſicut et cæteri, qui ſpem
nõ habent. Omnino nõ contriſtari quũ ingruũt ua
riæ tẽpeſtates, nõ hominis eſt, ſed ſaxorũ: ſic tamẽ
cõtriſtari debemus, ut ſpes ſuperet dolinatq; dolo
rem: quoniã nõ ſunt cõdignæ paſſiones ad futurã
gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Surgit aũt quaſi
cõtra tentationẽ fortiſſimè dimicaturus, & reue-
renter ſuũ intuetur adiutorem Deũ, in quo quic-
quid eſt mouetur ac uiuit, nec ullũ derelinquit in ſe
confidentẽ. & ait: Nudus egreſſus ſum
de utero matris meæ.] Secundũ conſuetu-
dinem luctum fecit, & ſtatim cõſolatus loquitur,
Nud[us] egreſſus ſum. ubi facilè intelligitur quàm al
ti cõſilij fuerit ille: & quàm uerùm ſit, [b] Beatus ho
mo qui ſemper eſt pauidus. [c] Item, Initiũ ſapientiæ
timor Domini. quomodo enim maiorẽ uir ſanctus
potuiſſet oſtendere ſapientiã, quàm quòd non ſuæ
ſubſtantiæ ſuorumq; liberorũ recordatur, ſed diei
natiuitatis ſuæ, qua nudus & ſine ulla re in hunc
mundũ prodijt. hoc maximè potuit mitigare ingẽ
tem hominis dolorẽ: quomodo cogitabat ſe nõ pro
pria, ſed ex benignitate Dei cõceſſa poſſediſſe.

Nudus reuertar illuc.] Quemadmodũ
naſcitur pauper, ita etiam diues, ita moritur omnis
homo: hic nulla eſt diſtinctio. Non enim deſcẽdit
cũ potẽte gloria, aut aliquid huiuſmodi: ſed nudus
abit unuſquiſq;. Nihil, inquit Apoſtolus, [d] intuli-
mus in mundũ, certũ eſt quòd nihil auferre pote-
rimus. Studeat itaq; qui bene ſibi conſultũ uelit, nõ
gloriari in diuitijs, nec ullis huius mũdi rebus: ſed
ut ſecum auferat uitã bene atq; innocẽter actam.

Opera enim illorum, ait Ioannes, ſequuntur illos. Apoc.14.
Quod aũt ait Iob, Nudus reuertar illuc: nõ de ma
terno utero dictũ eſt, ſed de terra quæ omniũ ho-
minũ mater. iuxta illud: Graue iugum ſuper filios Eccle.14.
Adam, à die exitus de uentre matris eorũ uſq; in
diem ſepulturæ in matrẽ eorũ omniũ. Domi
nus dedit, Dominus abſtulit.] Voluit di
cere beatus ille homo: Cum nihil unquã habuerim
niſi acceptũ à Domino Deo, quid igitur multũ cõ
triſtari oportet? Dominus ex mera et ſola gratia,
mihi ea omnia largitus eſt: ergo ſua erãt. ſi quid igi
tur ablatũ eſt, Dominus abſtulit, nõ meũ, ſed ſua
propria dona ac munera ſiue data, quibus uti tan
tum ad tempus licuit. Fortaſſe erat dolendũ, ſi Sa-
tan hoſtis meus infenſiſſimus abſtuliſſet à Deo da
ta: at quoniã nõ niſi ipſe qui dedit abſtulit, boni ac
æqui ferendũ eſt. Sicut Domino placuit,
ita factum eſt.] Cum nemo bonus niſi ſolus
Deus, nemo iuſtus quàm ipſe, quiq; uidet ac diligit
quod æquũ eſt: bene dixit beatus Iob, Sicut Domi
no placuit. quaſi dicere uoluiſſet: Qui omnia ordi a 1 Theſ.4.
nat ac diſponit uniuerſa, quiq; iniuſtũ nõ uult, &
cui niſi iuſtũ placet, hoc fecit. Ipſo ſic uolente, hæc
acciderũt. Quomodo aũt nõ imitandus erit uir tã
pius, ut & nos ad Deũ uoluntatem noſtrã incline
mus, quoties nobis res aduerſæ cõtingunt, cum ni
hil patiamur, quàm quòd ille immiſit per angelos
malos? & propterea ualde iniuſtũ ac malũ, ſi impa
tientes cõtra Dominũ murmuremus. Egregiũ exẽ
plũ cuius eſſe debet, cũ Agabus propheta dixerat
uincula parata Paulo eſſe. Flentibus aũt diſcipulis Actor.21.
Paulus dixit: Quid facitis flẽtes, et affligẽtes cor
meũ? quaſi diceret: Quòd ſi Domino Deo ſic ui-
ſum fuerit, quid opus eſt ueſtra triſticia et eiuſmo
di mœrore. cui equidem illi acquieſcẽtes, dixerũt: b Prou.28.
Domini uoluntas fiat. Ergo utcũq; cadat alea, ne- c Pſal.110.
mo pius indignabitur quaſi impiũ uel iniuſtũ ali-
quid fia. imò omniũ rerũ rectorẽ potẽtiſſimũ lau
dabit, dicẽs: Pater cœleſtis fiat uolũtas tua. Cæte
rùm nõ ſatis erat dixiſſe hoc, quin ſanctus uir ad-
deret: Sit nomẽ Dñi benedictũ.] Ecce
uirum incõparabilem qui in carne hac uixit præ-
ter carnẽ, nulla calamitate ac miſeria cõcuſſus: ſed
tanquã fortiſſimus athleta ſuũ benedicit Deum,
oſtẽdẽs ſe nec ullis iactari poſſe fluctibus, adeò ut
deſinat à ſuo omniũ amãtiſſimo creatore. Idem igi
tur eſt ac ſi diceret: Quis me ſepararet à charita-
te eius cui[us] ſum quãtus ſum? equidẽ nulla creatura, d 1.Tim.6.
nihil prorſus in uniuerſo orbe. Vade ergo retrò Sata
na, & erubeſcas: tu enim in beatitudine Domino
Deo maledixiſti. Etſi plura pati oportebit, non tã
Deũ meũ negabo: quin pot[ius] benedic aĩa mea Dño,

& omnia quæ intra me ſunt nomini eius. In omnib. his nõ peccauit Iob labiĳs ſuis, neq; ſtultũ quid cõtra Deũ locutus eſt.] *Erubeſcãt oportet, qui cum rebus fruũtur à Deo datis, ingrati tamẽ manẽt, nullũ hymnũ gloriæ dicẽtes ei, à quo quicquid harũ eſt rerũ habẽt. Inſuper ingrueſcentibus uel q; oad probationẽ uel iniuſtã uindictã rebus aduerſis in cœlũ os ſuũ ponere haud uerẽtur, quaſi iniquus ſit Deus, et præter omnẽ æquitatem ipſe nobiſcũ agat: nec ulla ratione moueri poſſunt ad patienter ferenda quibus uexãtur mala. Hunc uirũ inſpicere ergo debemus, qui licet iam obrutus undiq; malis, nec tamen uerbo uel cogitatione praua in Deũ peccauit. Non enim ait: Quid ego innocentiſsimus cõmerui? quod ſtultum fuiſſet. nemo enim mundus, nec infans unius diei: nemo etiã iuſtus, ſi diſtrictè iudicetur. Quicquid igitur cõtigerit, cogitandum erit nobis, quia ſiue uiuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. Et quoniam non ſunt condignæ paſsiones ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.*

CAPVT SECVNDVM.

Iob in corpore percutitur, & ab uxore moleſtatur.

FActũ eſt quadã die, cũ ueniſsẽt filĳ Dei, & ſtarẽt coram Domino, ueniſſet quoq; Satan inter eos, & ſtaret in cõſpectu eius, ut diceret Dominus ad Satan: Vnde uenis? Qui reſpõdens, ait: Circuiui terrã, & perambulaui eam. Et dixit Dominus ad Satan: Nunquid cõſideraſti ſeruũ meũ Iob, quòd nõ ſit ei ſimilis in terra, uir ſimplex & rectus, ac timẽs Deũ, & recedens à malò, & adhuc retinens innocentiã?] *Verba Dei ad Satanã ſuprà explicata fuerũt fuſius, quẽadmodũ et alia. Igitur hæc modò relinquẽtes, ad alia maximè neceſſaria tranſgrediemur. Cũ ergo quaſi Satanã irridendũ, quòd ſe contra omniũ authorẽ erexiſſet, qui tamẽ ne carnalẽ uitã uincere poſſet, interrogat Deus: rurſum producit ſuũ ſeruũ Iob, eumq; mirè laudib. euehit, ut fortẽ, ut conſtantẽ, ut cũq; impeteretur calamitatibus: quamq; glorioſè ſeruaſſet ſuã innocẽtiam, ut oſtẽderet. tunc ait:* Tu aũt cõmouiſti me aduerſus eum, ut affligerẽ eũ fruſtra.] *Vt ſtetit in conſpectu Dei Satanas, Deus cognouit cogitationes atq; nequitiæ eius meditationes: ita quoq; ad ipſum locutus eſt, id eſt, occultè increpauit atq; cõfutauit eas peſsimas cogitationes. Verùm quis exiſtimabit Deũ inſtigari à Satana poſſe, ut mala hominib. immittẽda permittat? ergo ad nos noſtrumq; captũ deſcẽdit Scriptura: quia nos ferire, niſi cõmoti, neſcimus. Et hoc ſæpiſsimè fieri ſolet in ſacris literis, quo plenius atq; perfectiꝰ omnia capiamus Dei facta. ita iraſci aliquãdo Deũ legimus, in quẽ tamẽ nullũ cadit accidẽs, ut immutabilem, et apud quẽ nulla eſt trãſmutatio, nec uiciſſitudinis obumbratio. Sic quidem ille creator omnium Deus omnib. præſidet, ut tamẽ nunquã deficiat: ſic ſuſtẽtat cuncta, ut tamẽ nullũ laborẽ ſentiat: ſic demũq; regit, ut minimè occupetur. Hic aũt ait:* Cõmouiſti me, ut affligerẽ eum fruſtra.] *Quod inquit Fruſtra, nõ ſic accipias uolo, quaſi quid actum ſit Deo nolente: aut quòd Iob reſtiterit nõ tantũ Satanæ tentãti, ſed etiam Deo pmittẽti. hoc enim ualde abſurdũ eſſet. Hoc enim fruſtra factũ dici ſolet, cuius non ſequitur finis intentus: ut fruſtra medicinæ potionẽ ſumptã dicimus, quãdo nihil operata eſt, & nullã inde homo conſecutus eſt ſanitatẽ. Sed quòd in Iob nullũ peccatũ ſit admiſſum: erat enim homo iuſtus, rectus, ac timẽs Deũ. Idem eſt igitur, ac ſi apertè diceret Deus: Ecce hominẽ innocentẽ & nihil mali cõmeritũ tradidi tibi affligendum. tu enim exiſtimabas eum propter res ſecundas ſaltẽ timoratũ ac iuſtũ: uides aũt quàm ſinceri animi ſit homo ille, ſpurciſſime nequã. Et nequaquã tamen hoc fruſtra factũ fuit, quandoquidẽ hoc modo tua maleuolẽtia decepta eſt peſsima, & uirtus ſancti uiri creuit: quiq; mihi ſoli cognitus erat, iam quoque innotuit alĳs, quãta uirtute polleat: planeq; proditum eſt, ipſum rebus tum ſecundis tum aduerſis idẽ eſſe.* Cui Satan, Pellem pro pelle, reſpondet: et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua.] *Nequiſsimus dæmon, cũ intelligeret Iobũ Deo placere, ut & innocentẽ, qui impetum magnũ cõſtãter ſuſtinuiſſet, et immobilis perſtitiſſet, meditatur aliã maliciã, qua ipſum adoriretur ac deĳceret. cogitauit ergo, Quid magni hoc eſt, quòd uinci nõ potuit?*[a] *Tã chara eſt homini ſalubritas atq; uita, ut obliuiſcatur quorũcunq; malorũ, dummodo illa conſeruentur. Cum igitur homo uniuerſa quæ habet daturus eſt ut uitã conſeruet, haud equidẽ Iob cõcutietur prius, quàm uideat corpus malo morborũ genere undiq; infectũ.*

a Tantum ergo dicit Satã.

Mitte igitur manũ tuã, & tange os eius, & carnẽ: & tũc uidebis quod in faciẽ benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad Satã.] *Ego nemini nocere poſſum, niſi ex tuo permiſſu. cõcede itaq;, ulcere peſsimo ut percutiã eum: & tum uidebis, qualẽ habeas ſeruũ: nũ incõcuſſum, num cõſtanter et patiẽter ferentẽ quæ acciderũt.* Ecce in manu tua eſt: uerun tamẽ animã illius ſerua.] *Fortẽ quidẽ pugnatorẽ nouit Dominus Iob fore, unde eũ per-*

mittit

mittit Satanæ libidini atq; maliciæ: & ut ſciebat infractũ eum, qui nullis ſuccũberet Satanæ aſſultibus: Ecce, inquit, in manu tua eſt. Falleris dæmõ: nõ enim iuxta tuã exiſtimationẽ Iob uiuit. uerum eſſe experire, quod dixi ego: Quia nõ eſt ſimilis ei ſuper terrã. Si quid potes: tantummodo ne unquã tangas ipſius animã. Hebræus uſum rationis intelligit: quo ſano, naturã homo uincere poſſit. Vtcũq; igitur affligendũ accepit Satanas externũ hominem, nihil tamẽ promouit: ratio, quia interior homo cõſeruabatur à Deo. et bene quidẽ hoc factũ fuit à Domino. Si enim totũ Iob tradidiſſet in poteſtatẽ tanti aduerſarij, homo quid fuiſſet? quãdo aũt retentus eſt intus, utcunq; foris ſæuiente hoſte, potuit in certamine cum hoſte omniũ ſæuiſſimo pſiſtere, eumq́; proſtrare. Et hæc potiſſima ratio eſt, quare tã intrepidi ſancti homines quæcũq; genera tormentorũ ſubierũt. Veriſſimũ quare eſſe oportet, quod dixit Dauid: [a] Iuſtus etſi ceciderit, tamẽ nõ collidetur, quia Dominus ſupponit manũ.

Egreſſus igitur Satan à facie Domini, percuſsit Iob ulcere peſsimo, à plãta pedis uſq; ad uerticẽ eius: qui teſta ſaniẽ radebat, ſedens in ſterquilinio.] *Scriptor hiſtoriæ rem ualde exaggerat, maximũ oſtendens morbũ, & unde uehemẽtiſſimos acerbiſſimosq; cruciatus ſenſerit uir pius atq; iuſtus. Et quis nõ moueretur ad cõdolendũ tanto uiro, et iuſto? Scriptura dicit, nullã pacẽ eſſe impijs: et peccatorib. dat Deus [b] afflictionẽ, iuxta eandẽ Ecce optimatẽ & ditiſſimũ uirũ quondã, iam uerò Codro quodã pauperiorẽ. Hæc ut luctus et mœroris plena ſunt, tamẽ ferri potuiſſent: at diu noctuq; ac ſine intermiſſione diſcruciari doloribus, hic labor, hoc onus. Quis enim morbo tali nõ excruciaretur, ubi tantus ardor, ut ſinguli concutiantur neruiꝰ hoc plus quàm miſerrimũ eſt, et hic nullis fouetur ac mitigatur fomentis, nec aliquid adhibetur quo dolor tam uehemẽs leniretur, cũ teſta ſaniẽ radat: nõ in lecto, neq; in loco infirmis & peſſimè laborantib. cõuenienti, ſed fœdo quodã ſedet loco, ubi ſtercora iumentorũ depoſita iacẽt. Haud igitur immeritò quæritur, quo pacto tam miſerè permittat Deus ſuos electos à mala beſtia affligi. Enimuerò omnia, inquit Apoſtolus, [c] diligentib. Deũ cooperãtur in bonũ: omnia quantũuis ardua uideantur, & aſpera. Multæ, ut Propheta dicit, [d] quidẽ tribulationes iuſtorũ in his terris: ſed de his omnib. liberat eos Dominꝰ. His enim malis, adeoq; periculis & afflictionib. Deus in commodũ afflictorũ fideliũ utitur: quoniã per ignem & aquã, ut idem [e] dicit, deducit eos in refrigeriũ. Vnde etiam nec filius Dei Ieſus Chriſtus in ſe multis perpeſſis malis, in ſuã intrauit gloriã. Iam aũt nõ eſt diſcipulus ſupra magiſtrũ. quamobrẽ rectè dixit Petrus: Chriſtus paſſus eſt pro uobis, exemplũ relinquẽs* 1. Pet. 2. *ut ſequamini ueſtigia eius. Hic quoq; facilè cõcipere poſſumus, q̃d illic ſint paſſuri reprobi, aut quales pœnæ eos maneãt, ſi hic ſic cruciat Deus, ſic premit quos amat ut iuſtos, ut rectos: hoc equidẽ nouit Deus.*

Dixit illi uxor ſua.] *Dixit Deus, ut in Geneſi legimus: Nõ eſt bonũ, hominẽ* Geneſ. 2. *eſſe ſolum: faciamus ei ſimile ſibi, &c. Ecce ſimile ſibi, ecce duo in carne una. quid triſtius eſſe potuiſſet homini miſeria miſeriori, quãdo nũc quoq; affligitur ab ipſa propria cõiuge, quæ debebat uiro cõmiſereri, ac ſolatio eſſet & quantũ ualeret, eximere dolorẽ? Hæc inquã afflictio addit afflictionem, dolorem ſuper dolorẽ.*

Adhuc, inquit, tu permanes in ſimplicitate tua?] *Permanes in ſimplicitate tua: ô duriſſima uerba. Vitio* a Pſal. 36. *uertit uiro, ob quod maximè laudandus erat. quid enim præſtãtius homine ſimplici, q nec Deũ nec hominẽ offendit? quid mirũ, ſi nõ diuina gratia cõſeruaſſet uirũ ſanctũ, quòd præ nimia triſticia & dolore ſuũ exhalaſſet ſpiritũ? Vide etiã humaniſſime lector, immundiſſimi ſpiritus maliciã. Nã primùm aufert ſubſtantiã maximis ſudorib. partã, & unde uitæ ſuſtẽtatio. mox ut fortius eum diuexet, & miſerè interficit liberos, chariſſima parentũ pignora. Verùm ut nihil hac ſe ueſania efficere poſſe uidet, cogitat nũ corporis ualetudinẽ bonã, qua* b Eſaiæ 57. *uix aliquid pretioſiꝰ homini eſſe ſolet, inficere ac cõſumere queat: & illud permiſſum eſt. ſed q̃a nec eo modo beatũ uirũ uincere poteſt, poſtremò alia, & omniũ ut exiſtimabat fortiſſima uia ipſum aggreditur: occupat enim mentẽ animãq; cõiugis eius, ut et ipſa malũ infligat. malũ enim haud paruũ eſſe poteſt, ab eo iniuriã pati, qui ſocius pœnarũ ac malorum eſſe deberet. hocq; ab ipſa Eua ſumpſit dæmon, quæ aſtu ſuo circumuẽta, totũ genus humanũ in ſempiternũ exitiũ cõiecit. Et quia minus feriũt quæ commeruimus mala, ut in ipſius Ioſeph fratrib. uidere eſt: dixerũt enim, iam undiq; preſſi* Geneſ. 42. *iuſtè hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrũ: & maximè dolori ſunt quæ præter meritũ eueniũt, per uxorẽ dicit: Adhuc permanes in inno*c Rom. 8. *cẽtia tua? Quid laudas eũ, à quo tã iniuſtè affectꝰ es omni miſeria?*

Benedic Deo, & morere. Qui ait ad illã.] d Pſal. 33. *Pone os tuũ in cœlũ, maledictus ipſum Deũ ꝓuoca, et dabit his malis finẽ. Mori ſatiꝰ eſt, q̃ tam dira pati. Sic callidiſſimꝰ Satã confidebat, hoc fortiſſimo ariete ſe poſſe hãc arcẽ munitiſſimã expugnare: at fefellit eum ſua opinio.* e Pſal. 65.

nam Marpeſia cautes nullis frangitur inundationibus atq; procellis: ſiquidem Iob in alto mentem ſuam fixerat, & potiſſima pars hominis erat integra, atq; ſana. fruſtra igitur & incaſſum fuêre omnes maligni ſpiritus machinationes. Hac aũt peſſi
a Epheſ. 6. ma atq; inhumaniſſima uxore docemur, cum corda noſtra dæmonis perſuaſione nõ ſubruũt, quòd per alios nos tentet deijcere, ac in exitiũ ſuũ præcipitare, ita ut ſæpius neceſſe ſit à proximo ſuo
b Eſaiæ 6. quiſq; ut ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non ha
Hier. 9. beat fiduciã, dicente Propheta. Vt igitur Satanas ſpe ſua fruſtratus, & repulſam paſſus, maximè alios, & potiſſimũ familiares inſtigat ad nobis im
1. Ioan. 4. ponendum: fatendũ eſt, quòd piè Apoſtolus conſuluit: Nolite, dicẽs, credere omni ſpiritui, ſed probate ſpiritus num ex Deo ſint. Sequitur: **Quaſi una ex ſtultis mulieribus locuta es.]** Seduxit per Euam Adamũ diabolus: iam & hunc Adam quoq; per mulierẽ ad impatientiã cõmouendum putat. At fallitur impurus dæmon: ipſe enim ubiq; frangitur, ubiq; ſuperatur à ſancto uiro. Quoniã etſi foris miſerrim⁹ apparet, ac omni ope deſtitutus: non tamen niſi fortiſſimus eſt diuina ſe protegẽte gratia, quæ & in ſanctis martyrib. omnem tyrannidẽ uicit, tam animoſos eos reddẽs, ut omnia genera tormentorũ ſuperarent: hic eſt tantus theſaurus, ut omni Crœſo ditior ſit, quiſquis hunc habet. Dixiſſe cõmemorant quendã philoſophum, in maxima conflagratione interrogãti ſe, quare nõ cũ cæteris emigraret? Omnia mea mecũ porto. ſcientiã hauddubiè ſignificãs, & bona animi. Nihil itaq; precioſius erit quàm animus, quem Spiritus ſanctus illuſtrauit ac inhabitat. **Si bona, inquit, ſuſcepimus de manu Domini, mala quare nõ ſuſtineamus?]** Bona ſcilicet dona Dei. & perinde eſt ac ſi diceret: Quid habet homo quod nõ acceperit ab eo, à quo omne datũ optimũ, & omne donũ perfectũ? Cum aũt ipſe Dominus format lucẽ & creat tenebras, pacẽ facit & creat malũ, & nõ ſit malũ quod nõ fecerit Dominus, idq; haud malũ eſſe poſſit. iuſtus eſt enim Deus, quia omnia benefacit: & cum fla
c Maledicit Iob tẽpori natiuitatis ſuæ. gellat, nõ niſi ad noſtrã ſalutẽ hoc facit, tanquã filios nos caſtigat: quare more impiorum hominum murmurare deberẽ, eiq; maledicere? Abſit. Deus unus eſt cœli & terræ Dominus, huic tu maledicebas, dicẽs: Exaltabo ſoliũ meũ, & ſimilis ero altiſſimo. nõ ſic impiè, nõ ſic. abi retro Satana: ſuſtinenda ſunt omnia patienter, quæ immittuntur per angelos illos malos. In ipſo enim qui mundũ fecit Deo uiuimus, mouemur ac ſumus. Infigamus hæc paulo altius mentib. noſtris: magna enim cõſolatio eſſe poteſt aduerſa patientibus, in memoriã ſi reuocãt creatoris ſui bonitatẽ, benignitatẽ atq; uaria ipſius dona: interim quoq; cõſiderantes, quãta nobis colluctatio aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarũ harũ, ut diuinus docet Paulus.[a] **In omnib. his nõ peccauit Iob labijs ſuis.]** Hic nõ peccat labijs ſuis, qui nõ ſolũ nõ dicenda retinet, uerumetiã nõ tacenda profert. Si enim tacere culpa careret, nequaq̃ dixiſſet Propheta: [b] Væ mihi quia tacui. Itaq; Iob ut nihil ſiniſtri ne cogitauit quidẽ contra ferientẽ ſe: ita cõtra mala ſuadentẽ ſe fortiter opponens, redarguebat ſtultã ac malã mulierẽ impia loquentẽ. **Audientes tres amici Iob omne malũ quod accidiſſet ei, uenerunt ſinguli de loco ſuo, Eliphas Themanites, & Baldath Suites, & Sophar Naamathites. Cõdixerãt enim, ut pariter uenıẽtes uiſitarẽt eum, & cõſolarẽtur. Cumq; eleuaſſent procul oculos ſuos, nõ cognouerũt eum. Et exclamãtes plorauerũt, ſciſsiſq; ueſtib. ſparſerunt puluerẽ ſuper caput ſuũ in cœlũ. Et ſederunt cũ eo in terra, ſeptẽ diebus & ſeptẽ noctibus, & nemo loquebatur ei uerbũ. Videbãt enim dolorẽ eſſe uehementẽ.]** Qui nunquã nõ excubias agit ut hominẽ in ſempiternũ exitium trahat, alias iam ſubornat atq; molitur inſidias. Fruſtra enim tentatis uarijs, nũc robuſtũ pectus beati uiri amicorũ illorũ cõtumelioſis uerbis infringere conatur. Quamuis enim bono ſtudio & recta intẽtione primũ acceſſerint, tanquã ueri amici, qui nõ niſi neceſſitate probãtur (donec, dixit ille, eris felix, multos numerabis amicos) tamẽ poſtea uerbis durioribus ipſum cõpellantes, magis tædio ac faſtidio q̃ ſolatio eſſe potuiſſent uiro non cõfirmato diuina protectione. Quòd igitur ſciſſis ueſtimẽtis miſerũ quẽ uidẽt amicũ uiſitãt, nõ niſi ſinceræ amicitiæ indiciũ fuit, præſertim quòd cum eo in ſterquilinio ſedere uel terra non abhorruerint.

CAPVT TERTIVM.

POſt hęc[c] aperuit Iob os ſuũ, et maledixit diei ſuo, & locutus eſt: Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, cõceptus eſt homo.] Quid hoc eſt quòd ſanctũ uirum audimus maledicere diei natiuitatis ſuæ? num à rectitudine ſinceritatis deiectũ? Nequaquã (ut piè docẽt hoc Hieronymus et Gregorius) Factũ fuiſſet hoc pot⁹, quãdo peſtifera eius uxor innocentiã improperabat: et nõ modo nulla occaſione data cũ cõſolandi gratia

amici,

amici ad eum uenêre, qui poſſet uir pius deijci à
rectitudine ſuæ ſinceritatis modò: qui tam magna
inter damna rerum, mortem filiorum, item uulne-
ra corporis, & mala uerba uxoris, magna præco
nia reddit Deo *ſummo & cunctipotenti.* Quid
ergo, quàm quòd deteſtatur præuaricationem A-
dæ, & totius humani generis miſeriam: & dein
ſpiritu prophetico plenus, ſtatum & conditionem
futuram hominum ita depingit, ut quaſi iam om-
nia acta atque tranſacta uidiſſet. Aliud *igitur eſt*
maledicere propter iuſticiam, aliud ex liuore uin-
dictæ & animo contribulato. Sic quoq; Deum *di*
xiſſe legimus: Maledicta *ſit terra propter te.* Pe-
rinde eſt ac ſi dixiſſet: Tu *es cauſa tuorum malo-*
rum Adam, *ex peccato tuo omnis in omnes om-*
niaq; dimanabit miſeria atq; calamitas. Quòd *er-*
go ait Iob, Pereat *dies, &c. nihil aliud eſſe poteſt,*
quàm deploratio humanæ miſeriæ aſtu diaboli in-
troductæ. Ita ſanè per diem natiuitatis tēpus hoc
totum noſtræ mortalitatis intelligi debet, & cau
ſa totius generis humani, quam beatus Iob *in do-*
lore proprio defleuit. Nam *cōſiderauit originem*
culpæ, & hominē unde & quò cecidiſſet: quòd
ſcilicet ille ad imaginem creatoris ſui factus, in a-
mœniſſima uolupiatis paradiſo omnium iucundiſ-
ſimam uitam uiuens, mox corruiſſet: & in tātam
delapſus eſſet miſeriam, ut iam nihil miſerius ho-
mine eſſe poſſit. Nam *iuxta* Domini *ſententiam,*
adiudicatum morti uidit omnem hominē. Adhæc
quando dictū eſſet, [a] In *ſudore uultus tui ueſcêris*
pane: item, Multiplicabo *ærumnas tuas: exactè li-*
berauit, quàm uita hæc non ſolùm laborioſa, ſed
etiam uolucris & pendula, quæ inſtar turbinis
moueatur, & ubiq; lachrymæ rerum. Non *igitur*
eſt, ut diximus, ſermo perturbati hominis, ſed ſin-
ceri uiri ac pij doctrina, qua docere uoluit ſuos a-
micos ipſam ueræ pietatis uiam. Vidit *enim eos*
more aliorum nimium perturbatos, & attētiores
ad rem quàm par eſſet, & quòd affectus eorum
ſolùm humani erant: flentes enim credebant eum
aduerſitate iam fractum: id quoniam non erat,
cordatum uirum concionantem ac docentem au-
diunt. **Et dies illa uertatur in tene-**
bras.] Dies *cum ſua nocte iuxta* D. Hierony-
mum, diabolus & mortalitas poſſunt intelligi: nō
quia dies ſit Satanas, *ſed quia fuerit quando per-*
manebat cum Deo, Scriptura *dicēte:* [b] Quomodo
cecidiſti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris? Vt
ergo Iob *plenus* Spiritu Dei, *apoſtrophē facit ad*
Satan, *malorū illorum omnium autorem: & quo-*
niam uidit in ſpiritu, humanum genus olim redem
ptoris aduentu ad lucem ueram iterum reducen-
dum, ex quo dictum eſſet ſerpenti, Ipſa *conteret*
caput tuum, &c. apoſtatam autem angelum nul-
la ſpe ueniæ reuocari poſſe: ſubiungit dicens,
Non requirat eum Deus deſuper, &
non illuſtretur lumine.] Quare *hoc? quia*
angelus ſua malitia cecidit, nihil infirmum habens
à quo impelleretur. Homo *autem præter infir-*
mam carnem, aliena malitia proſtratus eſt. Be-
ne quamobrem David *dixit,* Recordatus *eſt quia* Pſal. 65.
caro ſunt: id eſt, Deus *noluit culpas hominis di-*
ſtrictius punire: ſed eius ideo miſertus eſt Deus,
quia cum caro eſſet, ex infirmitate peccauit.
Obſcurent eum tenebræ, & umbra
mortis. Occupet eum caligo, & in-
uoluatur amaritudine.] *Sic eum erroris*
ſui cæcitas obruat, ut nullo modo ad illam ueram
lucem perueniat: ſed in æterno gehennæ cruciatu
ſit, ubi ſine fine inuoluetur amaritudine. **No-**
ctem illam tenebroſus turbo poſſi-
deat.] *Spiritum tenebrarum, ut diximus, intelli-*
git, qui cum receſſit à Deo, *nox factus eſt: quem*
turbo tenebroſus ſiue tempeſtas ualida rapiet,
quādo dicente Propheta: Deus *noſter* Ieſus Chri Pſal. 49.
ſtus manifeſtè ueniet, redditurus cuiq; ſecundum
opera eius, audient illi qui à ſiniſtris erunt: Ite *ma*
ledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo
& angelis eius. tunc enim magno cum impetu &
eiulatu rapientur damnati cum dæmonibus ad æ-
terna ſupplicia, ad locū ubi umbra mortis & ſem-
piternus horror habitat. **Non compute-** a Geneſ. 3.
tur in diebus anni, nec numeretur in
menſibus.] Cum *ſcriptum ſit:* Spiritus Domi- Eſaiæ 61.
ni ſuper me, propterea quòd unxit me, &c. Præ-
dicare annum Domini *acceptū, & diem retribu-*
tionis: haud ineptè per annum multitudo redem-
ptorum accipi poteſt. Fuit *enim exoptatiſſimus an*
nus Domini, *cum plebs pia ueritatis lumine illu-*
ſtrata eſt: ſic per menſes ſingulorum mentes intel
liguntur. uel deſignauit Eccleſias, *quæ catholicam*
eccleſiam conſtituunt. **Sit nox illa ſoli-**
taria, nec laude digna.] Vidit *uir ſanctus*
magnam illam, de qua ſuprà, ſeparationē: & quo-
modo ſublatis electis, æternis gehennæ cruciati-
bus deſtinatus ſit ſpurciſſimus dæmon: ipſum igi-
tur ſolitarium reſpectu aliorum uocat, nec laude
amplius dignum, quemadmodum olim laudatus
eſſet, quando homines errorum tenebris preſſi i- b Eſaiæ 14.
dolis ſeruiebant: quod certè erat laudare peſſima
Satanæ *facta.* Nam *fore cognouit* Iob. *ut homi-*
nes idolorum uenerationi ſubtraherentur, & ue-
rum Deum *adorarent: quod equidem tum demum*
factum uidemus, Apoſtolorum *quando ſonus &*

Marc.ult. prædicatio in omnem terram,& in fines orbis u-
niuerſi exiuit,Domino cooperante,& ſermonem
confirmante ſequentibus ſignis: quod uel ſola de
Bartholomæo Apoſtolo fide digna docet hiſto-
ria,commemorans dæmonẽ confeſſum quomodo
hucuſq; homines ludificaſſet. **Maledicant
ei qui maledicunt diei,qui parati ſunt
ſuſcitare Leuiathan.**] Quandoquidem Lu
ciferum uir ſanctus ut iuſtè ac meritò condemna-
tum uidit,uel etiam prophetico ex ſpiritu prædi-
Apoc.12. cere potuit, quomodo , ut & Apocalypſis habet,
ligatus iam Satanas ſoluendus ſit, ut ſeducat uni-
uerſum orbẽ , qui quoq; angeli per quos ſoluetur,
nunc eum commouent uel ad malorum pœnam,
uel ad bonorum probationem & utilitatem. Quo
pacto autem ei maledicant electi ſpiritus , facilè
intelligit,qui ſcit Michaelem cum dracone illo pu
gnaſſe,& eum proieciſſe,eo quòd ſuperbiens poſt
ſe ad interitum legiones ſpirituum traxiſſet.

Obtenebrentur ſtellę caligine eius.]
Vt in ſacris literis ſtellæ dicuntur ſancti,qui in hu
ius mundi tenebris fulgent ut ſtellæ in firmamen-
Dan.12. to,ſicut apud Danielem uidere eſt,dicẽtem : Qui
autem docti fuerint , fulgebũt quaſi ſtellæ in per-
petuas æternitates. Et Paulus,cum fidem ſolidam
Philip.2. & conuerſionem piam Philippenſium ſummè lau
dibus uehere uellet,eodem modo dicendi uſus eſt,
dicens: Omnia facite ſine reprehenſione in medio
nationis prauæ & peruerſæ,inter quas lucetis ſi-
cut luminaria in mundo. Hic tamen deſignantur
membra Satanæ obſcuranda caligine caliginoſi
ſpiritus. Si Satanas lucifer dictus fuit , quomodo
impij ſtellæ dici non poſſent? Et ut omnes impios
hic intelligere poſſumus, potiſſimùm tamen hypo
critæ ſignificantur ,quorum opera quia à mundo
corde non procedunt: meritò obſcurantur ut non
uideat illa pater cœleſtis, qui unicuiq; reddit ſecũ
dum opera eius. **Expectet lucem, & nõ
uideat.**] Hoc eſt, nõ ſolùm ſpiritus ille nequam
cum ſuis complicibus in denſiſſimis manebit infe-
rorum tenebris: uerùm etiam omnes impij qui ma
le egerunt,& gloriati ſunt in rebus peſſimis. Et ſi
enim Chriſtus dixerit, ſe eſſe mũdi lucem ueram
ad illuminandum omnem hominem in hunc mun-
dum uenientem, fruſtra tamen eum expectabunt
illi tanquam operum retributorem. Nam licet di-
Matth.7. cturi ſint: Domine,non'ne in nomine tuo prophe
tauimus & eiecimus dæmonia? audient tamẽ,nũ
quam noui uos,&c. Et hoc uidit atq; intellexit ſan
ctus uir,plenus ſpiritus prophetici. **Nec or-
tum ſurgentis auroræ.**] Aurora Eccleſia
eſt fidelium , & in Chriſto renatorum, quæ tum
uerè ſurget,cum uidebit ſolem iuſticiæ appropin-
quare:id eſt, filiũ hominis in ſede maieſtatis ſuæ.
Hanc autem impij non uidebunt, hoc eſt, inter e-
lectos Dei reprobi non recenſentur: ſeparabit e-
nim Chriſtus congregatos ante ſe ab inuicem,ſi-
cut paſtor ſegregat oues ab hœdis. Tuncq; aſpe-
ctu eius ut diſtricti iudicis rapientur impij, & ma
lorum ſuorum pondere preſſi, ad nunquam deſitu
ras tenebras pertrahentur. ſicut ſcriptum eſt: Tol
latur impius , ne uideat gloriam Dei. **Quia
non concluſit oſtia uentris qui porta
uit me , nec abſtulit mala ab oculis
meis.**] Quare malignus ſpiritus perpetuò dam-
nandus eſt? quia aperuit paradiſum uoluptatis,&
homini multa mala intulit. Quod enim unicuique
homini uenter eſt , hoc uniuerſò generi humano
paradiſus fuit: cuius uentris oſtia aperta fuerunt,
quando callida perſuaſione mandatum cœleſte in
corde hominis diſſolutum eſt,& inde homo in o-
mnem miſeriam tum corporis tum animæ præcipi
tatus. **Quare non in uulua mortuus
ſum? quare egreſſus ex utero non ſta
tim perij? Quare exceptus genibus?
cur lactatus uberibus?** Abſit ut abortiuum
ſe optet interiſſe. Vt ergo ſub ſua perſona huma-
ni generis plangit miſerias, per uuluam primam il
lius dæmonis ſuggeſtionem intellexit . Perinde
eſt itaque ac ſi diceret, cum dæmon ſuaderet falſò,
ex eſu illo nos fore perſimiles dijs, & cognituros
bonum & malum , quare non fortiter nos illi op-
poſuimus, cogitantes Deum dixiſſe ipſam ueritа-
tem: Quamprimùm comederitis ex eo, morte mo
riemini. & homo hoc modo mortuus eſſet in ipſa
ſuggeſtione, ſi ſe moriturum cognouiſſet? Et quid
genua , niſi cuncti ſenſus hominis , quibus ſubie-
cto ſpiritu carni natus eſt ? homo genibus exce-
ptus eſt,id eſt , conſummatum fuit peccatum : qui
mox lactatus uberib. ſtatim enim ſubſecuta ſunt
quæ natam in peccato animam uirulenta lacte
nutriuerunt. Hinc nanq; mali affectus, excuſatio
in peccatis, cæcitas mentis: quo fit, ut aſpera mor
tis ſupplicia quaſi nihil ducant homines, donec re-
pentinus uenit interitus: &, ut alibi dicitur, ducũt
in bonis dies ſuos,& in puncto deſcẽdunt in infer
num. **Nunc enim dormiens ſilerem,
& ſomno meo requieſcerem.**] Quid
quæſo miſerius eſſe poſſet, quàm quòd homo man
datum creatoris ſui tranſgreſſus , in tantas in-
cidit ærumnas: & quod maius eſt , ſumma il-
la quiete & tranquillitate priuatus fuit? Homi-
nem enim in paradiſum locauerat Deus , ut ſi
in innocentia illa qua conditus erat , permane-
ret,ad

ret, ad cœleſtem patriam tempore conſtituto im-
mortalis tranſiret, ubi ſumma potiretur iucundi-
tate, requie ac tranquillitate. Quid enim mali eſſe
poſſet, ubi ſummum bonum habitat Deus? quam-
primùm autem homo prævaricatus eſt, ea omnia
perdidit, & uitam morte commutauit. Ita nunc
quidem nihil homo habet amplius quàm conti-
nuum bellum, dum caro concupiſcit aduerſus ſpi-
ritum, & econtrà ſpiritus aduerſus carnem: nec
uictus hic minimus eſt, quemadmodum in Paulo
uidere licet, ſummam hanc miſeriam deplorante,
ubi inquit:[a] Video aliam legem in membris meis,
repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem
me in lege peccati, &c. Cum regibus &
conſulibus terræ.] Vbi fuiſſet illud ſummũ
gaudium, iucunditas infinita, & æterna requies?
utiq; in cœlo, ubi Deo millia millium angelorum
miniſtrant, quem laudant ac dicunt: Sanctus, ſan
ctus, ſanctus Dominus Deus Sebaoth: Gloria,
honor, uirtus & gratiarum actio Deo noſtro in
ſecula. Hos autem haud ineptè reges dicit ſanctus
uir. Nam licet cunctorum conditor Deus omni-
bus præſideat, & cuncta ſuſtentet ac regat: ta-
men utitur miniſterio ſuorum angelorum, illos
mittens, ut diuinus aſſerit Paulus,[b] in miniſte-
rium eorum, qui accepturi ſunt ſalutis hæredita-
tem. & idem docet Dionyſius de cœleſti Hierar-
chia. Cum regib. igitur ac angelis ſumma quie-
te frueretur homo, ſi mala ſuadentis diaboli non
accepiſſet, peſtiferum ſerpentem ſequi noluiſſet:
quod quia non fecit, iam diuerſum experitur. Et
iidem angeli aptiſſimè conſules appellari poſſunt,
quia ipſis ſubinde nunciantibus uoluntatem con-
ditoris noſtri agnoſcamus: quod olim Ethnici ſuis
genijs tribuebant. Magnam angelorum circa ho-
mines cuſtodiam ex Chriſto diſcere licet:[c] dixit
enim ille, neminem quamlibet puſillum contem-
nendum, quandoquidem angeli eorum ſemper ui-
deant faciem patris qui in cœlis eſt: unuſquiſque e-
nim ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui angelum
delegatum habet. Qui ædificant ſibi ſo-
litudines, aut cum principib. qui poſ-
ſident aurum, & replent domos ſuas
argento.] Studium tranquillæ mentis intelli-
git: conſidera enim unde homo ceciderit, qui ſi
permanſiſſet in eo quo conditus erat ſtatu, liber à
cunctis rerum turbis, in magna mentis trãquilli-
tate, tanquam ſolitudine quadam, fuiſſet abſcondi
tus, ut angeli cœli ciues, qui purè Deum in cœ-
lo cernunt, ubi neq; luctus, neq; clamor, nec ullus
dolor, ſed inæſtimabile gaudium: quare etiam per
aurum atque argentum ſummam gloriam in cœlis
& ſempiternas diuitias accipere poſſumus: exce-
dunt enim cœleſtia quæcunque alia uiſibilia &
huius mundi bona, Apoſtolo dicẽte: Oculus non 1.Cor.2.
uidit, auris non audiuit, nec in cor hominis deſcen
dit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe: quæ ut
ſanctus Dauid animo conceperat, ad Dominum
Deum dicebat: Dilexi mandata tua ſuper aurum
& topazion, propter retributionẽ. Et Chriſtus
ſuos diſcipulos, adeoq; omnes homines docuit
theſaurizare in cœlo, eo quòd nihil perpetuum Matth.6.
quam uita ſempiterna, quæ eſt ſempiterna Dei ui-
ſio, iuxta illud: Satiabor cum apparuerit gloria Pſal.16.
tua. Et Chriſtus: Beati mundo corde, quoniam i- a Rom.7. Matth.5.
pſi Deum uidebunt. Aut ſicut abortiuũ
abſcõditum non ſubſiſterem, uel qui
concepti non uiderunt lucẽ.] Vt Pro-
pheta agit beatus Iob, & ſpiritu ſancto inſpirati
Prophetæ loquuntur. hoc dixit ille de patribus,
qui redemptorem morte præuenti non uiderunt:
ut Abel, Seth, Enoch, Noe, Abraham, Moſes, Da
uid, ac demum omnes Prophetæ ueteris inſtru-
menti. Ipſi quidem omnes in matre Eccleſia con-
cepti ſunt, quando paterfamilias eos omnes in ui-
neam ſuam uocauit: at non uiderunt lucem, quia
non uixerunt tempore illo plenitudinis, quando b Hebr.1.
miſit Deus filium ſuum unigenitum factum ex mu Galat.4.
liere, lucem ueram, quæ illuminaret omnem homi Ioan.1.
nem uenientem in hunc mundum. Hinc eſt quod
Chriſtus diſcipulis ſuis dixit: Beati oculi qui uidẽt Lucæ 10.
quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quòd multi re-
ges & Prophetæ uoluerunt uidere quæ uos uide
tis, & non uiderunt: audire quæ uos auditis, &
non audierunt: quia prius hos mors inueniens ra-
puit, quàm ego manifeſta ueritas mundum illu-
ſtrarem. Vidit tamen Abraham diem Chriſti, &
gauiſus eſt: quia præuidit uenturum Saluatorem. c Matth.18.
& non ſolùm ipſe gauiſus eſt, ſed & omnes pij &
iuſti homines, ſicut Dauid dicit: Hæc eſt dies quã Pſal.117.
fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.
Ibi impij ceſſauerunt à tumultu, & ibi
requieuerunt feſſi robore.] Mediatoris
aduentum patres apertis Prophetarum uocibus
excitati diu præſtolati ſunt, uerùm oculis eum
cernere nequaquam potuerunt: in pace igitur re-
cepti ſunt. Cum autem miſit Deus filium ſuum
mundi Saluatorem, in propriam uenit ille, at ſui Ioan.1.
eum non receperunt: quotquot autem receperunt
eum, ſcribente Euangeliſta, dedit eis poteſtatem
filios Dei fieri. alijs uerò dictum eſt: In peccato ue
ſtro moriemini. Poſtquam igitur Iudæi uerbum Ibid.8.
Dei repulerunt, indignos ſe iudicantes æternæ
uitæ, ſalus ad gentes fuit translata. Et hoc uidit in

ſpiritu beatus hic noſter Propheta. dixit ergo, Ceſ
ſauerunt à tumultu: id eſt, gentes impiæ ad uitæ
ſuæ requiem redemptorem inuenerunt, & ueritа
te cognita, laborioſa huius mundi mala ac deſide-
a 2.Cor.5. *ria fugerunt: & à uana conuerſatione conuerſi,*
quietem in æternitate deſiderauerunt. id factum
fuit, quamprimùm illis dictum eſt: Hoc dicit Chri
b Pſal.119. *ſtus Ieſus, Venite ad me omnes qui laboratis, &*
onerati eſtis, & ego reficiam uos, & inuenietis
requiem animabus ueſtris. Et quondam
uincti pariter ſine moleſtia.] *In ciuitate*
Dei, quæ eſt Eccleſia Chriſti, in qua non tantùm
ſunt Iudæi propter promiſſiones patribus factas,
ſed etiam gentes, ibi honorant patrem, & quẽ mi-
ſit Ieſum Chriſtum ex miſericordia. Qui quondã
uincti fuerant, cum erant ſub poteſtate Satanæ,
qui captiuum tenebat omnem hominem, præcipuè
uerò eos qui idola uenerabantur, mutantes gloriã
incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis cor
Rom.1. *ruptibilis hominis, dicente Apoſtolo.* Non
exaudierunt uocem exactoris.] *Exa-*
ctor nemo alius eſſe poteſt, quàm importunus ille
ſpiritus, qui in paradiſo homini pecuniam dece-
ptionis commodauit, quod mortis debitum expete
re nunquã deſtitit, donec Chriſtus deleuit quod
Coloſ.2. *aduerſum nos erat chirographum decreti. Huius*
autem exactoris non eſt ſuggeſtio illius callida,
qua homines tentat: quam quidem uocem non ex-
audierunt iuſti, quia ei conſentire noluerunt.

Paruus & magnus ibi ſunt.] *Quia in*
hac uita eſt diſcretio operũ: ut aliud opus eſt mar-
tyris, aliud uerò iuſti ac timorati cuiuſdam Simeo
nis, qui in pace dimittitur: erit in illa proculdubio
diſcretio dignitatum. quod & Chriſtus docet, di
Ioan.14. *cens: In domo patris mei manſiones multæ ſunt. e-*
rit tamen una cunctis beatitudo lætitiæ, æquè cũ
Matth.20. *cti denarium ſortiemur, ut eſt in Euangelio.*
Ibi ſeruus & liber à Domino ſuo.]
Quamdiu homo peccat, ſeruus peccati dicitur: &
cũ eſt in hac uita, nõ poteſt homo liber à peccato
1.Ioan.1. *eſſe. Si enim dixerimus, inquit Iohannes, quia pec*
catum non habemus, ſeducimus noſmetipſos, &
ueritas in nobis non eſt: tantummodo in æterna
beatitudine ueri liberi erunt. Qui enim mortuus
eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Erit etiam liber is
quem Chriſtus liberauit de tyrannide ac diaboli-
Rom.6. *ca poteſtate, ut Apoſtolus inquit: Liberati à pec-*
cato, ſerui facti eſtis iuſticiæ. Quare data
eſt miſero lux, & uita his qui in amari
tudine animæ ſunt.] *Lux miſeris datur,*
quando impij homines ſublimia contemplantes, co
gnoſcũt ſe in hac peregrinatione miſeros eſſe: &
in amaritudine animæ ſunt, quia peccata ſua ſen-
tiunt ac deflent. Nemo enim mundus à ſorde, uel
quod peregrinante à Domino mœrore afficiun-
tur, & ingemiſcunt, habitationem quæ de cœlo
eſt ſuperindui cupientes, quemadmodum [a] *Apo-*
lus loquitur. Qui expectant mortem,
& non inueniunt.] *Etiamſi ſancti Dei ho-*
mines cum Dauid ſurſum clamant, [b] *Heu mihi,*
quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cũ
habitantibus Cedar, multum incola fuit anima
mea: & ita cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chri-
ſto: occulto tamen Dei iudicio detinentur in hoc
mundo, ut alijs proſint, & inde locupletiores
ad cœleſtem patriam ſurgant. Sic Paulus & alij
diu in miſerijs huius mundi conſeruati fuerunt, ut
diu Euangelium promouerent. quod ut optimè
nouit Paulus, ad Philippenſes ſcribens, primo ca-
pite dixit: Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lu-
crum. Quòd ſi uiuere in carne hic mihi fructus
operis eſt, & quid eligam ignoro: coarctor autẽ
è duobus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cum
Chriſto, multo magis melius: permanere autem
in carne neceſſarium, propter uos. Quibus uer-
bis Paulus oſtendit, ſuam cum Chriſto conuerſa
tionem differri, propter eorum commoditatem.
Quaſi effodientes theſaurum.] *Qui*
theſauros effodere uolunt, quanto propinquius ſe
illis eſſe æſtimant, tanto enixius laborant: ſimi-
liter ſe gerunt pij atque electi. multo inſtantius o-
perantur opera pietatis, quum ſe ſciunt uiciniores
fini & ultimæ lineæ rerũ, & alacres hoc faciunt:
nam conſiderant iam præmia propinquiora.
Gaudentq; uehementer cum inuene
rit ſepulchrum.] *Sicut ſepulchrum corpus*
humanum abſcondit: ita diuina contẽplatio quod-
dam ſepulchrum eſt mẽtis. Sancti igitur uiri dum
ſurſum erecti quæ in cœlis ſunt cogitant, poſtha-
bitis quæ ſuper terram, ut Apoſtolus ad Coloſ-
ſenſes tertio capite docet, nullo mouentur tumul-
tu, neque ulla cura rerum temporalium pertur-
bantur: ſed ſunt prorſus mundo demortui, ante
faciem quaſi ſepulti & abſconditi eſſe uidentur.
qualis profectò fuit diuus Apoſtolus, quando di-
xit ille ad Galatas ſexto cap. Mihi crucifixus eſt
mundus, & ego mundo. Et plerique omnes ſancti
Dei martyres. Quod & nunc quoq; fieri poteſt,
quorum piorum mentes in amorem Chriſti Ieſu
raptæ, nulla externa perturbatione mouentur,
quin ſuam uoluntatem ſub Dei uoluntatem redi-
gunt. Viro cuius abſcondita eſt ui-
ta.] *De ſe hoc dicit, inquit Hieronymus, ac perin*
de quaſi diceret: Incedebam in mandatis Dei, cre
dens,

dens, quòd mihi fructus iuſticiæ meæ reſponderet: ſed abſconditum eſt meritum uitæ meæ, & pro hoc pœnarum tenebris circundatus ſum, ita ut illud bonum mihi ſubtractum ſit, hoc appoſitũ malum. ô igitur altitudo ſcientiæ Dei, quàm abyſſus multa & incõprehenſibilia iudicia Dei. Quis ſcit quomodo æſtimet iudex uerus opera noſtra atq; uitam? ſæpe uidetur pius opera damnationis eſſe, quæ putabantur eſſe uirtutis. quod & Salomonẽ credidiſſe legimus, cum inquit ille: [a] Eſt uia quæ uidetur homini iuſta, recta, nouiſsima autem eius ducunt ad mortem. Hinc profectò ſancti uiri etſi mala ſuperent euitentq́;, inſuper bona operentur: non tamen in operibus ſuis hypocritarum more efferuntur, quinetiam metuant, & ſua bene geſta formidẽt: perpendũt enim quòd in conſpectu [b] Dei non iuſtificabitur omnis uiuens. Et quòd alio in loco idem Dauid Propheta dicit: [c] Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Et quid aliud Chriſtus dixit: [d] Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus? **Et circumdedit eum Deus tenebris.**] Vt Iobum iuſtum, licet mala & dolores circumdederunt, ita plerunq; omnibus timentibus Deum accidere ſolet, ut propterea uerißimè Propheta dixerit: [e] Multæ tribulationes iuſtorum. Deinde per tenebras ignorantia eorum accipitur. quamuis enim cœleſti deſiderio ferueant, ignorant tamen regulam extremi examinis. unde cum ſancto Dauid miſericordia Domini innituntur, ac dicũt: Domine [f] ne in furore tuo arguas me. **Antequam comedam ſuſpiro, & quaſi inundantes aquę, ſic rugitus meus.**] Scribit D. Hieronymus ſuper hunc locum, ſanctum uirum inter cæteros cruciatus & hunc quoq; habuiſſe, quem medici Bulimiodes appellant, qui talem habet pœnam, ut ante cibum torqueatur ægrotus, & ſint ei poſt cibum indeſinẽtes dolores. Sed quia diximus Iobum prophetam eſſe, eaq; uaticinari quæ alijs cùm acciderunt, tũ accidere poſſunt: comedunt itaq; electi, quoties mens illorum ſupernæ lucis contemplatione paſcitur, donec ad ſuperna gaudia recipiantur. tunc enim demum uere paſcentur, dicente Propheta: [g] Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Et proinde Chriſtus quoq; dixit: [h] Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Suſpirant autem, quia cum fletu poculum miſcẽt, & cum Propheta ſunt ipſis lachrymæ illorum panes [i] die ac nocte. conſiderant enim diuina iudicia, & quòd etiam ſub potenti manu Dei dæmones contremiſcunt. Et tales eorum rugitus & lamentationes uocat. **Quia timor quem timebam, euenit mihi: & quod uerebar, accidit.**] Iuſti deflent & pauent, & magnis ſe lamentis cruciant: & quod plerunq; quod timent euenit, ex Dei diſpoſitione, quam mente nemo comprehẽdere poteſt. Quis enim nouit poteſtatem iræ eius? **Non'ne diſsimulaui? non'ne ſilui?**] Beatus Iob, quanquam huius mundi rebus abundaret, nunquam tamẽ cor ſuum appoſuit: ſed repreßit, diſsimulans eam poteſtatem atque gloriam, ne extolleretur. Idem faciunt omnes uiri ſancti: quanto enim maiores ſunt, tanto magis in omnib. ſeſe humiliant. Deinde: Non'ne ſilui? inquit, hoc eſt, quia uir linguoſus non dirigetur in terra, linguam ab immoderata locutione reſtrinxi & cohibui. **Et quieui.**] Sedatam habui mentem terrenorum deſideriorum, tumultui nullo modo perturbatam. Nequaquam enim mens curarum tumultibus continuè occupata, quieta & tranquilla eſſe poteſt, atque ad ſuperna attolli. Sic quoque omnes electi Dei homines quieſcunt, cum refugiunt curis præſentis uitæ immoderatius occupari. Nam praui homines, & qui ſupra modum his rebus inhiant, nec per noctem mente quieſcunt, ut uerè de illis dixerit quidam: Auri ſacra fames quid non mortalia pectora cogis? Cæterùm licet iuſti ac timorati homines in omnibus circumſpectè & prudenter ſeſe gerant: tamen paterna flagella nonnunquam ſentiunt, ut tanto perfectiores perueniant ad concupitam ſalutis hæreditatem Sequitur. **Et uenit ſuper me indignatio.**] Nemo igitur in aliquo glorietur, nec ullus in ſuis quantumlibet pijs confidat operibus: imò ut cogitemus oportet, quia ſæpe iuſticia noſtra ad examen diuinæ iuſticiæ deducta, iniuſticia eſt: quin & ipſa perfectio culpa non caret: mihi ſeuerus iudex Deus hanc penſet, ſecundum magnam atque immenſam miſericordiam ſuam. Et conſiderarę poterunt qui in diem uiuentes, neque Deum neque hominem curant, quæ ſupplicia maneant poſtmodum peccatores, ſi iuſti hic tam dira patiuntur, eosq́; tam ualida flagella caſtigant.

Iacob.2. — Pſal.89. — a Prouerb. 14. — b Pſal.142. — c Pſal.129. — d Lucæ 17. — e Pſal.33. — f Pſal.6. — g Pſal.16. — h Ioan.6. — i Pſal.24.

CAPVT QVARTVM.

Eliphas arguit Iob ut flagellis dignum.

REſpondens autem Eliphas Themanites, dixit.] Vt amici piè conſolaturi ſanctum uirum uenerunt iſti, quod illorum affectus ſatis oſtendunt. At quia non niſi pro iniquitate eum percuſſum credunt, uerba proferunt nõ niſi contentioſa & contumelioſa: & ita pij illo-

rum affectus uitiantur. uitio enim nõ carent quæ
dicunt, præſertim quòd ex anteacta uita Iob æſti
mandus erat, & ipſius uerba perpendenda. Si
cœperimus loqui tibi, forſitan mole-
ſtè accipies. Sed conceptum ſermo-
nẽ tenere quis poterit? Ecce docuiſti
multos, & manus laſſas roboraſti. Va
cillãtes cõfirmauerunt ſermones tui,
& genua tremẽtia confortaſti.] Quia
perperam, ut diximus, omnia intelligũt, irridet Eli
phas iuſtum uirum, ut docet Hieronymus, eumq;
ſumma iniuria atq; contumelia afficit, quando di-
cit nil boni operatum eſſe, hincq; in hæc tanta ma
la, ad exemplum mortalium, incidiſſe. Non' ne &
hæc grauiſſima tentatio fuit? Nunc autem
uenit ſuper te plaga, & defeciſti: teti-
git te, & cõturbatus es. Vbi eſt timor
tuus, fortitudo tua, patientia tua, &
perfectio uiarum tuarum? Maxima ob-
iurgatio eius, qui ſub ſpecie pietatis uenerat: ſic e-
nim boni uiri uitam impetit, ut praua eum dixiſſe
aſſerat, & recta non ſeruaſſe: omnia ergo ſimul
interijſſe, timorem ſcilicet, fortitudinem, patien-
tiam, & uiarum perfectionem. Recordare,
obſecro te: quis enim unquam inno-
cens perijt? aut quando recti deleti
ſunt?] Peruerſus peruerſa loquitur. nõ ne iuſtus
Geneſ. 4. & innocens Abel erat, & tamen à ſuo fratre oc-
Ibid. 20. ciſus fuit? Et quid de Abrahã Scriptura dicit, utiq;
eum ſummè periclitatũ propter uxorem fuiſſe. un
de non ſemper impij, ſed & inſontes ac iuſti pe
reunt aliquando, & hoc iuſto Dei iudicio. unde
Eſa. 57. Scriptura dicit: Iuſtus perit, & nemo eſt qui reco
Sapien. 4. gitet. Item: Raptus eſt, ne malitia mutaret intelle-
1. Pet. 4. ctum illius. Et dicit D. Petrus: Tẽpus eſt, inquit,
ut iudiciũ incipiat à domo Dei. Et tamen iuſti ne-
ª 1. Reg. 28. quaquam pereunt, quia ad æternã gloriam ſeruan
Sapien. 3. tur, Scriptura dicẽte: Iuſtorũ animæ in manu Dei
ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Viſi
ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pa
ce. Quin potius uidi eos qui operã
tur iniquitatem, & ſeminãt dolores,
& metunt eos, flante Deo periſſe, &
ſpiritu iræ eius eſſe conſumptos.] Do-
lores ſeminant, qui peruerſa faciunt: & dolores
metunt, cum de iiſdem peruerſis actis puniuntur:
& hoc flante Deo, id eſt, ſtatim animaduertente,
& arguente in furore omnẽ iniquitatem. & hoc
dicit ſpiritum iræ Dei. bene quidẽ: iraſcitur enim
Deus cum iuſtam de impijs uindictam ſumit. Hinc
Pſal. 6. eſt quod Dauid dixit: Domine ne in furore tuo ar
guas me, neque in ira tua corripias me. Porrò hoc
ipſum facit Deus miro exactiſſimoq; iudicio. Ali
quando enim iniuſtos celeriter trucidat, ut inno-
centum corda cõfirmet. Et ſæpe diu tolerat, quos
in perpetuum damnat; per quos & iuſtorum uita
mũdius purgetur. Ita certè iudicium fore impijs o-
ſtendit Deus, & ſe res humanas maximè curare.
Rugitus leonis & uox leænæ, & den
tes catulorum leonum contriti ſunt.
Tigris perijt, eo quòd non haberet
prędã, & catuli leonis diſsipati ſunt.]
Beatum Iob malitioſè taxat, quum nomine tygri-
dis & leonis quaſi ſeuerum atq; rapacẽ notaret.
per leænam coniugem Iobo ſimilem, & loquaciſ-
ſimam dicit. per dentes uerò catulorum, deſtructã
ſignat filiorum audaciam & edacitatem: quia filij
conuiuantes extincti ſunt. Porrò ad me
dictum uerbum abſconditũ, & quaſi
furtiuè ſuſcepit auris mea uenas ſuſur
rij eius. In horrore uiſionis nocturnę,
quando ſolet ſopor occupare homi-
nes, pauor tenuit me, & tremor, & o-
mnia oſſa mea perterrita ſunt. Et cum
ſpiritus me præſente tranſiret, inhor-
ruerunt pili carnis meę. Stetit quidã,
cuius non agnoſcebam uultum, ima-
go coram oculis meis, & uocem qua-
ſi auræ lenis audiui.] Eliphas ad ſuum pro-
poſitum inducit quandam uiſionem. Et cum multa
tum uaria tractantur de uiſionibus atq; ſomnijs:
unicum tamen audire libet Auguſtinũ, quem con-
ſtat quæſtionum difficultatibus intentiſſimum ſtu
dioſiſſimumq; fuiſſe. Viſiones, inquit ille, aliquan-
do non per fallaciam illudentium dæmonum, ſed
per aliquam reuelationem diuinam fieri concedi-
mus: diſcretionem tamen dicimus eſſe difficilimã,
cum ſpiritus malignus quaſi tranquillus agit, &
transfigurat ſe, ª ſicut ſcriptum eſt, in angelũ lu-
cis. & quod poteſt, dicit quandoq; uera & utilia:
ut cum illi in manifeſtis creditum fuerit, educat
ad ſua. Neceſſe ergo erit, ut uiſiones diuino adiuto
rio plenius reuelentur. Hæc Auguſtinus. Verùm
quantum ad ſomnia attinet, nec omnia erũt præ-
ſtigiatoris uel complexionis humanæ, quemad-
modum nec omnia diuinorũ ſpirituum. Niſi enim
multum ab occulto hoſte per illuſionem fierent,
nequaquam dixiſſet ille: Multos errare fecerunt
ſomnia, & exciderunt ſperantes in illis. Quòd ſi
uerò nulla orirentur ſomnia & myſteria reuela-
tionis, falſa ac ficta oporteret eſſe ea omnia quæ
de Ioſeph ſponſo Mariæ, & Magis Perſicis refe-
runtur. Oportet itaque, inquit Gregorius, accu-
ratus perpendere, quid à bono, uel quid ab illuſo-
re pe-

re patiantur. Nunquid homo Dei comparatione iuſtificabitur?] Suprà abundè ſatis declaratum fuit, quomodo humana iuſticia, diuinæ iuſticiæ comparata, iniuſticia ſit, & quòd in conſpectu Dei non iuſtificabitur omnis uiuẽs. Quantumlibet enim, inquit Auguſtinus, rectus mihi uidear, producis tu de theſauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & prauus inuenior. unde etiã Chriſtus ſuos Apoſtolos orare iuſſit, ac docuit, Matthæi ſexto: Dimitte nobis, pater cœleſtis, debita noſtra. Et quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meum? Aut factore ſuo purior erit uir?] Quia nullus hominum coram Deo, ſi diſtrictè iudicetur, innocens atque iuſtus erit, nemo unquam purior Deo eſſe poterit: eſſet autem homo, ſi malum innocentem pateretur & iniuria. Quia uerò iuſtus Deus nemini iniuriam facit, quiſquis rectè factorem ſuum conſiderat, intelligit nullum factum immeritò infligere ipſum. Et iuſtus maximè ſit homo, tamen bonum eſt quòd patitur malum: quia magnum inde conſequetur præmium, dicente Iacobo, primo: Beatus uir qui ſuffert tentationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus his qui diligunt eum. Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentũ?] Comparatio eſt hominis ad angelum, qui eſt ſubſtantia purè ſpiritualis, & Deo adhærens: tamen quia creatura eſt, mutabilis erit in ſui natura. unde dicitur diabolo, quia quondam ſanctus angelus fuit, & quòd in ueritate non ſteterit. Si ergo in angelis Deus reperit prauitatem, quid de carne infirma & prona ad malum, ut ſequitur: Quanto magis qui luteas habitant domos? Luteas domos uocat humana corpora: homo enim ex limo terræ factus eſt, unde tota poſteritas. Hinc quoque Apoſtolus ait, ſecunda ad Corinthios, quinto: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus. Conſumentur uelut à tinea.] Tinea ueſtem, ex qua naſcitur, corrumpit: & caro eſt quaſi ueſtis animæ, quæ à tinea corrumpitur: hoc eſt, carnali tentatione. Scriptura enim dicit Geneſ. nono capite: Senſus & cogitatio hominis prona ſunt ad malum. Et hãc peſtiferam tineam Iacobus primo capite deſcripſit. dixit enim: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua, quæ cum conceperit, parit peccatum: peccatum uerò cum conſummatum fuerit, generat mortem. De mane uſque ad ueſperam ſuccidentur.] In uno die, inquit Hieronymus, totam uitam hominum demonſtrauit, quæ in mundo uernat, & poſtremò in decrepita ſenectute conficitur, quam hic ueſperam appellauit. Et ut omnes ſenſim tendimus in mortem, & ſuccidimur? Tempora labuntur, tacitiſq; ſeneſcimus annis. Præcipuè tamen hoc accidere ſolet reprobis, quos ſuccidit Deus tamdiu, donec ſucciſi ruunt in profundum inferni: & ut dicitur Eccleſiaſtici undecimo, Lignum ubi ceciderit ibi maneat. Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.] Non ſentiunt illi tam præſentem interitum, quia bonis huius mundi utuntur ad uoluptatem: nec intelligũt mortis horam, quia (iuxta Sapientem) amara eſt memoria illius hominibus iſtis. Eccleſ. 41. Nihil ergo minus ipſis cogitantibus, ſicut dolor in utero, repentinus uenit interitus: quemadmodum Chriſtus docet, quando exempli gratia diuitem introduxit mirè in diuitijs gloriantem, qui tamen non Lucæ 12. uſque ad alterum diem ſuperfuit, alienis relinquens diuitias ſuas. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis.] Interpoſitio eſt, quomodo Deus deſpectos huius ſeculi eligat atque eripiat de medio impiorum: ſicut Loth erepius fuit, & ſublatus è peccatis Sodomorum, Geneſ. decimonono cap. Et Chriſtus ad ſuos diſcipulos dixit Iohannis decimoquinto: Vos elegi de mundo, quia de mundo non eſtis, &c. Morientur, & non in ſapientia.] Redit unde digreſſus erat. Nam qui morientur ut ſtulti et inſipientes? nimirum qui non intelligunt interitum ſuarum animarum. Hi profectò non'ne ſunt inſipidiſſimi? Nam inſipiens dicit in corde ſuo: Non eſt Deus qui res humanas curet. Morientur ergo: quia uidi impium exaltatum ſicut cedros Libani: & tranſiui, & ecce non erat: quia ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereunt peccatores à facie Dei.

CAPVT QVINTVM.

Deus ſuperbos humiliat, & pauperes exaltat.

ELiphas iniqua hæc uerba dixit, æſtimans Iob reprehenſibilem & iniquum: quare ſtatim irridet eum, ac inquit: Voca ergo, ſi eſt qui tibi reſpondeat: & ad aliquem ſanctorum conuertere.] Fieri poteſt, ut qui Deum admonentem audire non uult, rebus ex uoto ſuccedentibus, ut legem diuinam obſeruet, ut hic poſtmodum perturbatus non exaudiatur, ſed oratio eius ſit execrabilis: qui aurẽ ſuam auertebat, ut nõ audiret legẽ Dei. Ideo Eliphas ad Iobũ dicit: Quia propter malitiam Deus non exaudiet uocem tuam, aliquem uirum ſanctum interpella,

ut ipſe pro te Deum oret, & intercedat. Vt autem
hoc malè ſancto uiro impingit, ita tamen oratio
iuſti aſſidua multum ualet apud Deum. Hinc do-
Iacob.5. cet nos Apoſtolus, ac inquit: Orate pro inuicem,
a Pſal.48. ut ſalnemini. **Virum ſtultum interficit
iracundia.**] Iram deteſtati ſunt omnes uerè ſa-
pientes: per iram enim ſapiētia perditur. quicquid
quo'ue ordine agendum ſit, irati planè ignorant.
Verùm aliud eſt iraſci & exaſperari ex impatien
tia, aliud uerò ex zelo iuſticiæ: hæc enim ira non
tā æqua quàm neceſſaria eſt. Hinc Moſes alioquin
mitiſsimus, commouebatur ira in idololatras illos
Exod.22. Hanc iram ſi Heli habuiſſet, hauddubiè
diuinam ultionem non ſenſiſſet: oportet enim a-
liorum erratibus iraſci. unde Scriptura dicit: Me-
Eccleſ.7. lior eſt ira riſu, quia triſti & irato uultu delinquē
tes corriguntur. Quapropter etiam Chriſtum cū
Matth.21. ſumma indignatione ementes & uendentes expu
2.Tim.4. liſſe legimus. Sic quoq; Paulum ſuum Timotheum
docuiſſe, inſtare opportunè importunè, & malos
coràm & publicè arguere, ut cæteri timorem ha
beant. Igitur probantur quidem, qui cum lenitate
uitia carpunt: tamen ut ſeueritatis & acrimoniæ
non obliuiſcantur, ſaucio homini infudit Samari-
tanus uinum & oleum. qua de re conſulendi tibi
erunt ſacri literarum diuinarum interpretes.
Et paruulum occidit inuidia.] Inuidere
non poſſumus, niſi eis quos nobis in aliquo melio-
res putamus. idq; ueteres dixêre: Sola miſeria inui
dia caret. Inuidus igitur paruulus dicitur reſpectu
eius cui inuidet. Sic Satan quia immortalem homi
nem uidebat, inuidere cœpit: hincq; ſurripuit ho-
mini immortalitatem, & illam ſummam beatitu-
Gen.4. dinem. Et quòd Cain fratrem ſuum Abel occidit,
inuidia fecit: quia deſpecto ſuo ſacrificio, hoſtiam
1.Reg.23. fratris Deo cognouit acceptā fuiſſe. Et Saul eam
ob rem perſecutus eſt Dauidem. At duos illos oc
cidit inuidia tam in corpore quàm in anima, quod
et omnib. inuidis ac rabidis accidere poteſt. quàm
enim noceat homini inuidia, uel ipſi poetæ ſatis o-
Vergilius. ſtendunt. aiunt enim: Liuor tabificum malum ex-
Horatius. edit medullas. Et alius: Siculi, inquit, tyranni non
inuenere maius tormentum inuidia. Sed multo for
tius eam impugnat Chriſtus, utq; eam euitemus
Matth.18. & fugiamus monet, cum inquit: Dimittite & di-
mittetur uobis: Amen dico uobis, ſic faciet uobis
pater meus cœleſtis, ſi non remiſeritis unuſquiſq;
fratri ſuo de cordibus ueſtris. **Ego uidi
ſtultum firma radice.**] Homines terrenis
deſiderijs capti, quando temporali proſperitate
fulciuntur, meritò ſtulti appellari poſſunt: quia
incertis & mox perituris fidunt, poſthabitis quæ
nunquam deficient, nec auferētur. Vnde ad illum
in Euangelio dictum eſt, Lucæ duodecimo capi-
te: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te,
& quæ paraſti cuius erunt? Non, inquit Prophe-
ta, [a] deſcendet cum diuite gloria eius. **Et ma-
ledixit pulchritudini eius ſtatim.**]
Quia eius gloriam damnatam iudicaui, & eo a-
trociora tormenta paſſurum conſideraui, eam ut-
cunque iucundam atque amœnam alijs uiſam ma-
ledixi. Et addit: **Statim.**] Nonnulli enim quo-
rundam opulentiam, gloriam & honorem uiden-
tes delectantur, ac magnum quiddam æſtimant,
utq; & ipſi talia acquirant optant: haud conſide-
rantes quàm uana illa, quàm tranſitoria. Quod
mors ipſa docet, omnium quæ pulſat fores æquo
pede, ut ſcribit Horatius, Pauperum tabernas, re-
gumq; turres. Miſta ſenum ac iuuenum denſantur
funera, nullū Sæua caput Proſerpina fugit. Inde
natum prouerbium eſt: Ecce quàm nihil eſt ho-
mo, & nil niſi bulla, uel uapor modicum parens,
ut Iacobus dicit quarto capite. Ergo rectè facie-
mus ſi cogitemus, cum homo adhuc gloria ſplen-
det, repentinum eius interitum, & tranſeun-
tem potentiam, & quia Omnia præt reunt præ-
ter amare Deum. Vbi enim Hector Troiæ fortiſ-
ſimus? ubi Alexander? ubi Pompeius? **Filij
ſtultorum.**] Hoc eſt, potentum filij in ambitio-
ne huius ſeculi ex parentum imitatione educantur
ac uiuunt: qui profectò à ſalute tanto longius ac
remotius ſunt, quanto magis ſuperbiunt, ac impu-
nè nequitiam exercent & operantur, dicēte Pro-
pheta Pſalmo centeſimo decimooctauo: Longè à
peccatoribus ſalus, quia iuſtificationes tuas non
exquiſierunt. Quid autem fiet? **Conteren-
tur, inquit, in porta.**] Porta hæc dies eſt iudi-
cij extremi. Nam ſicut per portam urbem ingre-
dimur, ita ab illo die omnes electi ad cœleſtis glo
riæ patriam intrabunt. **Et non erit qui e-
ripiat.**] Quia non erit locus miſericordiæ, ſed
iuſticiæ tantum: amplius nō proderit clamare, Pa-
ter Abraham: &, Domine domine. Tunc enim,
ut Apoſtolus inquit 2. Corinth.5. Recipiet unuſ-
quiſque prout geſſit in corpore ſuo, ſiue bonum ſi-
ue malum. Et Chriſtus ait Ioan.5. Qui bona fe-
cerūt, ibūt in reſurrectionē uitæ: qui uerò mala e-
gerūt, in reſurrectionē iudicij. **Cuius meſ-
ſem.**] Per meſſē intelligit Gregorius dona uaria
à Deo homini conceſſa. quoniam Chriſtus dixit,
contradita eſſe talenta hominibus, quibus operen
tur, donec ueniat ipſe, Matthæi 25. Et apoſtolus
Paulus dixit: Bonum facientes non deficiamus.
tempore enim ſuo metemus, non deficientes.

consentiens

cōſentiens Apoſtolus [a] Chriſto, quando ex Pro-
pheta deducit, hominem metere quicquid ſemina-
uerit. Quod ergo inquit Eliphas: Et fameli
cus comedet.] De omni iuſto locutus eſt, qui
ueram iuſticiam eſurit. Hic quia ad Deum ſanctis
deſiderijs anhelat, de bonis ac donis omnibus fru-
ctū accipit. unde etiam à Chriſto dicitur: [b] Tolli
te ab eo talentum, & date ei qui habet talenta.
Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei au-
tem qui non habet, & quod uidetur habere aufe-
retur ab eo. Et ipſum rapiet armatus.]
Armatus ille, princeps huius mūdi eſt, [c] qui omnes
iniquos ac in diuinis operibus deſides rapiet, quan
do dicet Chriſtus: [d] Ite maledicti in ignem æter-
num, qui paratus eſt diabolo et angelis eius. Et
ibunt illi in ſupplicium æternum. Et bibent
ſitientes diuitias eius.] Diuitiæ non ſunt
aurum & argentum, quia non manent, & poſſidē
tem decipiunt: unde meritò appellātur diuitiæ fal-
laces: ſed cor purum, & conſcientia bona, timor
Domini, & obſeruatio mandatorum eius. Qui er
go noluerit cū Chriſto hic pauper eſſe, alibi ſum-
mam cum epulone patietur inediam. Et ſitientes
aquā illam uiuam, de qua Chriſtus [e] locutus eſt,
iuſti ac pij, idē dicente: [f] Beati qui eſuriunt, quia ſa-
turabimini. Et illi modò hauriunt aquas de fonte
Saluatoris, qui Spiritus ſancti conſolatione fruun
tur, ut in ipſis fons fiat aquæ ſalientis in uitam æ-
ternam. Ad hanc uiuam aquam olim Dauid deſi-
derauit. dixit enim: [g] Quemadmodū deſiderat cer
uus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea
ad te Deus. Siuiuit anima mea ad Deum uiuum,
&c. Nihil in terra ſine cauſa fit, &
de humo non egreditur dolor.] Om-
nium quæ fiunt, cauſam aliquam eſſe oportere, o-
ſtendit Eliphas: nec ex elementis huius mundi eſ-
ſe, ſed nobis ipſis cauſam, quare meritò flagelle-
mur. Vtitur enim Deus ſuis medijs. quare audie-
bāt olim [h] Iudæi percutiente peſte & febri, &c.
Et ut poeta teſtatur: Numina conqueſta ſunt ſe
iniuſtè incuſari, quaſi fontē cauſamq; malorum,
cum ſuis pereant homines ob facta nephanda.
Homo naſcitur ad laborem, & auis
ad uolatum.] Vt quiſque ſibi uictum quærat,
laborare omnem hominem oportet. Sic enim di-
xit Deus Geneſeos tertio capite: In ſudore uultus
tui ueſcèris pane tuo. Verùm ſi mala innumera hu
ius mundi conſiderare uelis, hic nihil amplius niſi
labor & dolor, ut proinde diuus Apoſtolus inge-
miſcens ad Rom. ſeptimo cap. dixerit: Quis me mi
ſerum & infœlicem hominem liberabit de corpo-
re mortis huius? Præter enim labores, preſſuras
atq; pericula, habebat ille legem repugnantem le- a Galat. 6.
gi ſuæ mentis. Et quid non expertus eſt malorum
pius ille homo? Quid igitur alios manet?
Quamobrē ait ille, ego deprecabor
Dominum, & ad Deum ponam elo-
quium meum.] Quia nihil tam minimum,
quin fiat permittente Deo, atq; ex ipſius prouiden b Matth. 25.
tia diuina, & habeat ſuam cauſam determinatam,
quare fiat. Idcirco deprecandus eſt Deus, ut qui
ſolus cuncta poteſt, dirigat noſtros actus, cogita-
tionesq; noſtras in lege ſua, in operibus mandato- c Vide Theo-
rum ſuorū. Qui facit magna, & inſcru phlyactum.
tabilia, & mirabilia abſque numero.
Qui dat pluuiam ſuper faciem terræ, d Matth. 25.
& irrigat aquis uniuerſa.] Verè magna et
inſcrutabilia: quis enim omnipotentis Dei mirabi
lia perſcrutari ſufficiet? quòd ſcilicet cuncta ex ni
hilo creauit ipſe ſolus ante omnem creaturam.
Quodq; tam mira uirtute atq; potentia ipſam mun
di fabricam diſpoſuit atque ordinauit, ut cœlum
ſuſpenſum ſit ſuper aera, & ſuper abyſſum terra
libretur. ſic enim inquit Gregorius: Et elementa
mundi ſua tam ſtrenuè faciant officia, nec machi-
na diſſoluatur aut deficiant quæcunque in firma- e Lucæ 16.
menti diſpoſitione conſpiciuntur. Quis hæc exa Ioan. 4.
ctius explicabit? nemo hominum credo. ſed ut di- f, Matth. 5.
cat oportet cum Socrate illo obinde facilè ſapien-
tū principe: Quæ ſupra nos, nihil ad nos. Quòd ſi
autem ultrò progredimur, quid mirabilius homi-
nis formatione eſſe uidebitur, ut qui ſpiritu & lu- g Pſal. 42.
to conſtet? Quem item non afficient uariæ ac
mirificæ creaturarum proprietates? utpote florū,
herbarum, auium, & omnium in uniuerſitate hac
exiſtentium. ut bene ſit dictum ad Romanos pri-
mo capite: Ex creaturis potuiſſent cognoſcere
creatorem. Itaq; diuina miracula ſemper ſtudioſè
conſideranda ſunt, at nunquam ſenſibus & intel-
lectu curioſius diſcutienda. Qui ponit hu-
miles in ſublimi, & mœrētes erigit ſo h Deut. 28.
ſpitate.] Vera dicit, quia Deus ſuperbis reſi-
ſtit, humilibus autem dat gratiam. Hinc quoque
dixit Chriſtus diſcipulis ſuis: Vos qui ſecuti eſtis Matth. 19.
me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicantes duo
decim tribus Iſrael. Et: Nunc quidem triſticiam Ioan. 16.
habetis, ſed triſticia ueſtra uertetur in gaudium.
Soſpitate autem mœrentes Dominus erigit: quia
pro ſe afflictos in his terris uera conſolatur ſalu-
te. Qui diſſipat cogitationes mali-
gnorū, ne poſſint implere manus eo-
rū, quod cœperāt.] Reprobi mente ſemper
peruerſis cogitationib. inuigilāt, ſed plerūq; diuina
diſpoſitio eis obuiat: quia iuxta Scripturam, nō eſt
pruden-

prudentia, non ſapientia, non conſilium contra
Dominum, & eorum uires infringit, ne contra bo
Pſal.124. nos præualeant, ſicut Propheta inquit, dicens:
Non relinques uirgam peccatorum ſuper ſortem
iuſtorum, ut non extendant iuſti ad iniquitates
manus ſuas. Igitur impiorum prauis conſilijs ple-
runq; obſiſtit diuina poteſtas, ut opere complere
a Pſal.71. non poſſint, quod impijſſimè cogitarunt. **Qui
apprehendit ſapientes in aſtutia eo-
rum, & conſilium prauorũ diſsipat.]**
Sapientes dicit, qui ſibi admodum ſapere uideri uo
b 2.Cor.8. lunt. Hi plerunq; contra torrentem, iuxta prouer
bium, nitẽtes, in hoc ipſo, quòd diuinæ diſpoſitio-
c Ioan.19. ni reſiſtere uolunt, Dei cõſilijs maximè ſeruiunt.
Sic fratres ipſius Ioſeph in ipſa ſua aſtutia compre
henſi fuerunt. Nam ideo uenditus erat ab eis, ne
adoraretur: ſed inde eſt adoratus, quia uenditus:
d Rom.6. & ita diuino iudicio, quod declinare conati ſunt,
Gen. 45. maximè ſeruierunt. ſicut ille dixit: Nolite pauere,
neq; uobis durum eſſe uideatur, quòd uendidiſtis
me in his regionibus: pro ſalute enim ueſtra miſit
me Deus ante uos in Aegyptum. Eodem modo Iu
dæi malitioſè Chriſtum extinguere uolentes, ſunt
capti & apprehenſi. Cum enim inuidiæ facibus
accenſi, cõmunicatis conſilijs, decreuiſſent Chri-
ſtum hominem perimendũ, potius quàm tota gens
Ioan.11. pereat, idipſum promouerunt, quod ad pietatem
camq; ſalutem quam Chriſtus inſtituebat potiſſi-
Rom.4. mùm fecit. Ipſe enim Apoſtolus ſcribit: Mortuus
eſt pro peccatis, propter delicta noſtra, & lauit
Apoc.1. nos, ut alius dicit, in ſanguine ſuo. Hinc profectò
quem neci deſtinatum penitus extingui poſſe exi-
ſtimauerunt, ſic mirum in modum glorificatum
omnes nationes cognouerunt. Iam demum Chri-
ſtus glorioſè ac ſplendidè illuceſcere cœpit in toto
terrarum orbe, quemadmodum dictum erat per
Malac.1. Malachiã dicentẽ: Ab ortu ſolis uſq; ad occaſum
Eſa.49. magnũ eſt nomẽ meum in gentib. Et Eſaias dixit:
Poſui te in lucẽ gentiũ, ut ſis in ſalutẽ uſq; ad ex-
tremũ terræ. Quicquid igitur agimus, uoluntatẽ
eius ingrere oportet, qui omnia quæcũq; uoluit fe-
cit in cœlo & in terra, & in omnib. abyſſis, hoc
e Hebr.12. eſt, Dei opt. max. ut eam tanquã ducẽ noſtri itine
ris, noſtrarũq; actionũ ſequamur. **Per diem
incurrent tenebras, & quaſi in nocte,
ſic palpabunt in meridie.]** Oſtendit quòd
ueritatis præſentia perfidi errore occæcantur. ut
Hier.15. iuxta Prophetã, Sol ipſis occidat, cum adhuc dies
eſt. Tales puto fuiſſe Scribas & Phariſæos: quia
etſi diuinæ uirtutis miracula cernerent, tamen de
Chriſti Ieſu diuinitate dubitauerũt. Dixerunt er
Ioan.10. go: Quouſq; tollis animam noſtram? ſi tu es Chri

ſtus, dic nobis palàm? O cæci & duces cæcorũ, quos dicere oportebat, impegimus meridie quaſi in tenebris, in caliginoſis quaſi mortui. **Porrò ſaluum faciet egenũ à gladio oris eorum, & de manu uiolenti pauperẽ. Et erit egeno ſpes: iniquitas aũt contrahet os ſuum.]** Idem dicit quod apud Dauidem legimus: [a] Deus pauperum à potente liberat pauperem, cui non erat adiutor. Haud abſurdè tamen hoc quod dixit, ad Chriſtum referri poteſt, qui propter nos egenus factus eſt, ut nos diuites eſſemus in illo, ſicut [b] Apoſtolus inquit. Et ipſum quidem Deus pater de gladio oris Iudæorũ, quando ipſi clamauerũt, [c] Crucifige crucifige eum, & de manu uiolenti ſaluum fecit: quia Chriſtus non manſit in morte, ſed ex diuinitatis ſuæ potẽtia reſurrexit ad uitam perennẽ, & immortalitatis gloriam, dicente Apoſtolo: [d] Chriſtus reſurgens ex mortuis, amplius non moritur, mors illi non ultrà dominabitur. Quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt: quod autem uiuit, uiuit Deo. Sic quoque quæ ſequuntur interpretari poſſunt: uidelicet poſtquam Chriſtus mortem moriendo deſtruxit, & uitam reſurgendo reparauit, quòd egenus populus ſpem concepit futuræ iuſtificationis, & fidelis quiſq; cõualuit ad æternæ uitæ fiduciam. Sic enim inquit Gregorius: Vnde os ſuum iniquitas contradixit? deſinebant enim contumelijs laceſſere Chriſtum, quotquot ad fidem conuerſi erant. **Beatus homo qui corripitur à Domino.]** Prima uirtus eſt, inquit Gregorius, peccata uitare: altera uerò, quoniam lubricum eſt humanæ uitæ iter, & uix peccata uitari poſſunt, ſaltẽ perpetrata corrigere. Sed non ſolùm non uitant homines plerunque peccata, uerùm etiam nec commiſſa agnoſcunt: quin potius excæcantur, & mens illorum in denſiſſimis tenebris iacet. Fit igitur & diuini muneris largitate, ut culpam pœna ſequatur, & flagellis oculi eorum, qui ita in uitijs ſecurè uiuunt, aperiantur, ut uideant atque conſiderent, quàm miſeri, & ubi iaceant afflicti. Et eſt hæc pij patris paterna correctio. ſic enim inquit Apoſtolus: [e] Fili, noli negligere diſciplinã Domini, neq; fatigeris dũ ab eo argueris. Quẽ enim diligit Dominus, caſtigat. Flagellat aũt omnẽ filium, quẽ recipit. **Increpationẽ ergo Domini ne reprobes.]** Vt maximè Deus puniat hic peccata, quo emẽdẽtur, & aſperitate flagelli corrigãtur: plerũq; fieri poteſt, ut pro culpa percuſſi aduerſus Dominũ murmurẽt, & impatiẽtiſſimi fiant, quaſi hæc iniuſtè patiãtur. Illi ergo dicũtur increpationẽ Domini reprobare. Quòd aũt rariſſimè Iobum in

patien-

patientia imitantur;ratio eſt,quia ut Saluator di-
xit: Spiritus quidem promptus eſt, ſed caro infir-
ma. Inſuper Satana mirum in modum ſæuiente in
carnem,facilè ſuccumbit, niſi ſpiritu fortitudinis
& gratiæ fulciatur. **Quia ipſe uulnerat,
& medetur: percutit, & manus eius
ſanabunt.**] Quos omnipotens Deus ad ſalutẽ
reducere inſtituit,uel exterius affligit,ut interius
uiuant.de quo illud dictum eſſe uidetur: [a] Ego oc-
cidam, & ego uiuere faciam: percutiam, & ego
ſanabo. [b] Sic ſanè Nabuchodonoſor ſimilis iumẽ-
tis inſipientibus factus eſt, ut ad meliorẽ mentem
reuocaretur. Aut ut nulla uideantur foris flagel-
la. tamen aculeos infigit diuinæ inſpirationis ſuæ
Deus mentibus illorum, & terret reuocatq; ex
duritia animorum eos, ad deſiderium & ſenſum
rectiſsimæ uitæ & conuerſationis, & ut ad ſu-
pernã patriam tendant. **In ſex tribulatio-
nibus liberabit te, & in ſeptima non
non tanget te malum.**] Sicut Moſes ſcri-
bit, [c] Deus ſex diebus compleuit opus ſuum quod
fecerat,& requieuit die ſeptimo ab uniuerſo ope-
re quod patrarat: idcirco præſentis uitæ labores
ac moleſtiæ ſiue calamitates his uerbis deſignatæ
ſunt. Et ſeptimus dies, ut eſt Sabbati,ita quidẽ re-
quiem & retributionem in æterna uita oſtendit.
Increpationem igitur dicit patienter ferendam:
quandoquidem Deus poſt uarios caſus & multa
pericula daturus ſit ſuis electis ſempiterna gau-
dia: quod quidẽ omnino fiet. Nam pios ipſos mo
do ex paternæ pietatis eruditione atterit,ut in iu-
dicio extremo transferantur ad regnum illud in
cœlis perpetuò daturum. Vnde Apoſtolis dictum
fuit: [d] Cũ perſecuti uos fuerint,& dixerint omne
malum aduerſum uos,mentientes propter me,gau
dete & exultate, quoniam merces copioſa eſt in
cœlis. **In fame eruet te de morte.**]
Quando corpori ſuum debitum ſubtrahitur ali-
mentũ,fames fit: ita ſanè fames mentis eſt,ſubtra
ctio diuini uerbi. Sic enim Propheta inquit: [e] E-
mittet Dominus famem in terram, non famem pa
nis,ſed audiendi uerbum Domini. Igitur ſi caret,
ſi deſtituatur omnino uerbo Dei, homo mortem
animæ uix euadet,niſi Dominus ſupponat manũ.
unde dicebat Chriſtus tẽtatori ſuo: [f] Non in ſolo
pane uiuit homo:ſed in omni uerbo quod procedit
de ore Dei. **Et in bello de manu gla-
dij.**] Bellũ patimur ſatis graue,cum à carnis no-
ſtræ tentationibus impugnamur. Sicut ergo re-
probi uerbo carentes diuino,deficiunt & oppu-
gnantur à uitijs & dæmoniorum monſtris: ita
electos ſuos Dominus uerbi ſui pabulo refectos
contra uarias tentationes fortiſsimos quaſi athle-
tas producit in arenam. Talẽ fecit Deus Dauid. Pſal.139.
dixit enim ille: Obũbraſti caput meum in die bel-
li. **A flagello linguæ abſconderis.**]
Flagellum linguæ illatam contumeliam intellige-
re poſſumus, qua impij bonos infeſtant & perſe-
quuntur. Dauid hanc uocat linguam doloſam. Et Pſal.108. & 90.
alibi,cum uidet Deum protectorem ſuum,ait: Ipſe
liberabit me de laqueo uenantium, & à uerbo a- a Deut.32.
ſpero: id eſt, ab inſidijs & irriſionum probris. Nõ
enim aduerſarius noſter Satanas niſi uarijs modis b Dan.4.
nos impugnare ſolet,donec à recta intentione nos
retrahat. **Et non timebis calamitatẽ,
cum uenerit.**] Quia ſancti uiri minimè igno-
rant Satanæ aſtutiam,ac multiformem aſſultum,
optimè ſeſe parant atq; accingunt certamini,ut i-
pſos non inermes ac deſides,ſed probè inſtructos
ac uigiles,cum uenerit,inueniat. Et iuxta Apoſto Epheſ. 6.
lum dimicant ſtrenuè,& tanquam Chriſti fortiſ-
ſimi milites cum Propheta dicunt: Dominus illu- Pſal. 26.
minatio mea,& ſalus mea, quem timebo? Domi- c Gen. 2.
nus protector uitæ meæ,à quo trepidabo? Idcirco
ualde pia ſunt hæc Eliphæ uerba hoc ſenſu intel-
lecta. **In uaſtitate & fame ridebis.**]
Summa uaſtitas ac fames erit, quam patientur im
pij, cum in extremo iudicio ab æterni patris uiſio
ne ac gloria ſeparabuntur. ſicut ſcriptum eſt: Tol-
latur impius ne uideat gloriam Dei. Et quomodo
maior uaſtitas eſſe poſſet, quando cœli,ut Petrus
dicit,magno impetu tranſient, elementa uerò ca- 2. Pet.3.
lore ſoluentur, terra autem & omnia quæ in ipſa
ſunt opera exurentur? Et quia in gehenna non e-
rit niſi fletus & ſtridor dentium: & ſummam fa-
mem atq; inediam ut patiantur neceſſe erit,quan- d Matth.5.
do illis ſuam faciem abſcondet, qui dicit: Ego ſum Ioan.6.
panis uiuus,qui de cœlo deſcendi: ſi quis mandu-
cauerit ex hoc pane,uiuet in æternum. Et hinc ri-
debunt iuſti, quia alijs abeuntibus in ignem æ-
ternum, ipſi ridebunt & lætabuntur, quia a-
deſt redemptio eorum. Videbunt iuſti, ait ſan- e Amos 8.
ctus Dauid, & ſuper eos ridebunt, & dicent: Pſal.51.
Ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem
ſuum,ſed præualuit in uanitate ſua. Ridebunt,
quia audient: Venite benedicti patris mei, poſsi- Matth.25.
dete regnum uobis paratum ab origine mundi: f Matth.4.
uitam æternam & gloriam dignæ retributio-
nis. Et illi quoniam Deum timent, hic illius per-
petuæ ſecuritatis bona deguſtant: unde fit, ut
nec Satanam metuant, nec uiolentos eius impe-
tus pertimeſcant. Bene quare ſequitur: **Et
beſtias terræ non formidabis.**] Be-
ſtiæ dæmones ſunt, qui magna cum crudelitate
ac uiolen-

*ac uiolentia rapient homines, quaſi peccare non
admodum referat, dèceperunt. Hinc eſt quod Pſal
miſta exorabat* Dominum, *dicẽs:* Domine Deus
*meus libera me, ne quando ut leo rapiat animam
meam, Pſalmo 7.* **Sed cum lapidibus regionum pactum tuum.]** *Iuxta Hieronymum, Lapides per metaphoram homines dixit ſtabiles & quietos in iuſticia & ſanctitate. Hi namq; inſtar lapidum firmi in Deo ſunt, per regiones uarias conſtituti. Sic ille. Et certè Eccleſiæ Chriſti electos lapides dici, docet Petrus ipſe, cum inquit: Vos autem tanquam lapides uiui ſuperædificamini, &c. 1. Pet. 2.* **Et beſtiæ terrę pacificæ erunt tibi.]** *Hoc eſt, malignorũ ſpirituum*
a Pſal. 65. *impugnationes, quas Deus ſua uirtute reprimit,
ne noceãt pijs, ipſiſq; electis. Ait enim Chriſtus:*
b Pſal. 131. *In mundo preſſuram habebitis, in me uerò pacẽ.*
c Apoc. 14. Ioan. 16. *Confidite, ego uici mundum. Vel equidem mali*
Rom. 7. *motus carnis, quos Apoſtolus ſentiens aiebat: Video aliam legem in membris meis, repugnantem*
1. Cor. 5. *legi mentis meæ. Et rurſum alio loco: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus. Etſi igitur illi motus plenè ac prorſus non edomantur, tamen uirtute ſpiritus ſancti rediguntur in ſeruitutem, ut pij non ſecundum carnem, ſed ſpiritum uiuant.*
Et ſcies quòd pacem habeat tabernaculum tuum.] *Tabernaculum uniuſcuiuſque*
d Iob extremã illam miſeriam nõ commeruit peccatis ſuis. *eſt ipſum corpus: quoniam illud inhabitat anima, menſq; diuini quoddã. Et hoc in pace eſt, cum iux*
Pſal. 4. *ta Dauidem dormit ac requieſcit. Hanc pacẽ expe*
Lucæ 2. *ctauit Simeon ille iuſtus, ubi dixit:* Nunc dimittis *ſeruum tuum* Domine, *ſecundum uerbum tuum in pace. Cupiebat enim diſſolui, & eſſe cum bonis patribus, expectantib. redemptionem à* Deo *promiſſam, quorum tabernacula, hoc eſt, corpora iam in pace ſepulta erant.* **Et uiſitans ſpeciem tuam, non peccabis.]** *Rectè ſpecies noſtra eſt proximus noſter: quia in illo cernimus quod ipſi ſumus. Nunc q; uiſitamus, cum eum adiuuamus ope & conſilio: uel cum ex affectu cordis ſince-*
1. Cor. 9. *ro, uel optima illi precamur. Talis uiſitator erat*
2. Cor. 11. *Paulus. ait enim:* Omnibus omnia *factus ſum, ut omnes lucrarer. Et quis infirmatur, & ego non infirmor?* **Et ſcies quoniam multiplex erit ſemen tuũ, & progenies tua quaſi herba terræ.]** *Dicit Hieronymus: Eliphas uidetur quaſi conſilium dans Iob, dicere uelle, ſi conuerſus ad Deum fueris, ita ut te tuorum operum antiquorum pœniteat, cordis tui uirtutibus uelut ſeminibus abundabis: ita ut progenies operum tuorum multitudini herbarum ureſcentium comparetur.* **Ingredieris in abundantia ſepulchrũ, ſicut infert aceruus tritici in tempore ſuo.]** *Conſummatis annis, inquit Hieronymus, profectæ ætatis, plenuſq; dierũ in tumulum poſitus requieſces: ut in tempore iuſti iudicij Dei, à ſordibus peccatorum minimis & leuibus purgatus, inueniaris ueluti triticum quod coaceruatur in aream. Et ualde apta eſt hæc comparatio. Frumentum enim antequam ad aream ueniat, ſolis patitur ardorem, pluuias & imbres indeſinentes percipit, uentis concutitur & tandem ad aream deductum trituratur. Haud aliter quoq; euenit hominibus in ſeculo pijs, quoniam uarias tribulationes & perſecutiones tam à ſiniſtris quàm à dextris patiuntur, donec præmia patriæ cœleſtis inueniant, ut uerè cum Propheta dicere poßint:* [a] *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Sicq; ſepulchrum æterna requies eſſe poteſt, ut idem dicit:* [b] *Hæc requies mea in ſeculũ ſeculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Tunc enim, iuxta* [c] *Iohannem, beatis dicetur, ut requieſcant à laboribus ſuis.* **Ecce hoc, ut inueſtigauimus, ita eſt, quod auditum mente pertractat.]** *Hoc dicit, dicente Hieronymo: Quæcunque à me tibi dicta ſunt, diligenter inueſtigata noueris, quæ ipſe ad emendationem tuam debes corde percipere.*

CAPVT SEXTVM.

RESpondẽs autem Iob, dixit: [d] **Vtinam appenderentur peccata mea, quibus irã merui: & calamitas, quã patior, in ſtatera quaſi arena maris: hæc grauior appareret.]** *Exiſtimabant illi falſo, calamitatem hanc à Deo inflictam, propter mala quibus Deum offendiſſet. Quod igitur ait, Vtinam appenderentur, & cætera, perinde eſt ac ſi diceret. Putatis me peccatis meis facientibus iſta pati. propter quod uelim, ut peccata contra calamitatem hanc quam patior, penſarentur: & uideretis, quia hæc ipſa calamitas uelut arena maris ſupra horum peccatorum commerita ponderaret. Quòd ſi ergo ſolùm propter peccata hominem puniret Deus, certè fieret iſtud ſecundum quandam æqualitatem. Videmus autem ſceleratißimos uel nihil uel parum puniri: unde manifeſtum euadit, aliquos mala pati, exercitio patientiæ, & ut maiorem mercedem percipiant.* **Vnde & uerba mea dolore ſunt plena.]** Non *prout uos exiſtimatis, quaſi impatientißimus calamitatis, uerba locutus ſum illa: ſed ut oſtẽderem, maius præmium mihi paratum. & ut in hac uita nihil iucundum exiſtimo, ad aliam illam*

me anhe-

me anhelare. **Quia ſagittæ Domini in me ſunt, quarũ indignatio ebibit ſpiritum meum.]** *Animaduerſionem intelligit diuinam erga omnes homines, cum nemo mundus à ſorde, ita ut etiã iuſtus ſepties in die cadat. Eiuſmodi ſagittæ ebibunt ſpiritum hominis, quia uſq; ad intima penetrant: ſitq;, ut transfixa mens perfert unde & quò lapſus ſit homo, à quanta beatitudine, ad quæ corruptionis ſuæ tormenta, donec diuinæ miſerationis medicamine uulnera ſanentur.* **Et terrores Domini militant cõtra me.]** *Non ſolũ Iob metuit expaueſcitq;, uidens Domini animaduerſionem, quin etiam grauiora perferenda pertimeſcat, ne ſcilicet cum exilium relinquitur, mors æterna ſubſequatur. Potuit & per terrores dæmones ipſos intelligere, qui certè acriter contra ipſum dimicarunt.* **Nunquid rugiet onager, cũ habuerit herbam: aut mugiet bos, cum ante præſepe plenũ ſteterit? Aut poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditũ? Aut poteſt aliquis guſtare, quòd guſtatum affert mortem? Animæ enim eſurienti etiam amara dulcia eſſe uidentur.]** *Sicut animalia illa, inquit Hieronymus, cum uel abundant pabulis nullam querelarũ uocem emittunt, ut pabuli inopiam proteſtentur: ita ego ſi pacem et quietem haberem potius quàm bellum in membris meis, nullum ſermonem aſperum proferrẽ. Et quæ ſequuntur oſtendunt, quàm perfectus ubiq; iuſtus ac timens Deum fuerit. Sicut enim nemo cibo inſulſo delectatur, quin ipſum ſemoueat, nauſeans ſuper eo: ita ſanè beatus uir omnem abominatus eſt maliciã, & nihil impium & quod non ſummæ pietatis ſale conditum eſſet, operatus eſt. Et ut nemo, quod nouit præſentiſſimã mortem afferre, facilè guſtat: ſic Iob peccatũ animæ uenenum nunquam non pertimeſcens abhorruit.* **Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.]** *Hieronymus hæc uerba in hunc ferè modum interpretatus eſt: Nunc uerbis, inquit, paſcor aſperis & amaris, quæ meo ex ore repromere timebam, quando in ſanctitate et iuſticia cum pace quietè uiuebam: ita ut amicorum ſuorũ reprehenderit calumniam, & uerba iniurioſa.* **Quis det, ut ueniat petitio mea: & quod expectatio, tribuat mihi Deus: et qui cœpit, ipſe me conterat? Soluat manum ſuam, & ſuccindat me?]** *Vt finem pœnæ uel cruciatuum meorum remedia obtineam, ipſam ſcilicet mortem, quæ eſt ultima linea rerũ. Hoc ſolus ipſe Deus poteſt, qui uitæ & mortis poteſtatem habet: quod alibi Scriptura oſtendit, dicens: Ipſe uiuificat & mortificat, deducit ad inferos,* 1.Reg.2. *& reducit. Cumq; deſideraſſet cõteri à Deo, & ſuccidi uelut arbor de hac uita per manum ipſius, mox adiecit.* **Et hęc mihi ſit conſolatio, ut affligens me dolore, non parcat.]** *Quia hic quibuſdam parcit Deus ut eos in perpetuum feriat, ideo exopto me hic feriat nõ parcendo, ut in perpetuum parcat. Ex hac afflictione cõſolor, hincq; ad ſpem ſalutis rapior. Scio enim poſt nubila Phœbum futurum, hanc triſticiam uertendam in incomparabile gaudium, quod nemo à me tollet.* **Nec contradicam ſermonibus ſancti.]** *Sanctus ſanctorum Deus eſt. dicit ergo: Domini uoluntas fiat, qui iuſtus ac rectus eſt, ſummeq; bonus. Hic faciat quod bonũ uideatur coram oculis ſuis, cuius equidem factis nullo modo contradicere, & de eius percuſſionibus murmurare uolo. Et ſi autem hoc facerem, certè non tam peſſimi animi eſſet, ſed fragilitatis humanæ atq; imbecillitatis noſtrorum omnium.*

Quæ eſt enim fortitudo mea, ut ſuſtineã: aut quis finis meus, ut patienter agam? Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt.] *Caro ſum infirma, etiamſi promptiſſimus ſit ſpiritus meus. Sciendum eſt, inquit Gregorius, quòd alia eſt fortitudo iuſtorum, atq; alia reproborũ. Iuſtorum hæc eſt, ut carnem uincant, & uoluptatibus proprijs non obtemperent ſiue conſentiant, delectationem huius mundi atq; præſentis uitæ illecebras extinguant, planeq; contemnant, æterna tantum amantes præmia, quibus proinde per Prophetam dicitur: Viriliter agite, & confortetur cor* Pſal.26. *ueſtrum, omnes qui ſperatis in Domino. Fortitudo uerò impiorum eſt, contra flagella conditoris perdurare pertinaciter, ab amore rerum temporalium nec aduerſitate amoueri poſſe. Ait igitur uir ſanctus: Infirmus ſum prorſus ad perferendas huius mundi illecebras, quia nihil mihi cum huius mundi delicijs: abeat mundus, & concupiſcentia eius.* **Ecce non eſt auxilium mihi in me.]** *Patet ex his equidem uerbis, ad cuius ſpem percuſſi Iob animus recurrat. Dixit enim carnem ſuam ſanie ac putredine uulnerum corrumpi, ſeq; maximos ſentire dolores, non tamen obinde iam dicit uinci ſpiritum ſuum. Et ſi, inquit, in me nullum mihi ſit auxilium, Deum tamen intueor ut protectorem meum, à quo tanquam omnium rerum authore dependeo: auferat qui dedit, factum eſt enim ut placuit ei.*

Et neceſſarij mei quoq; receſſerūt
à me.] Magis neceſſarius amicus, dixit Plutar-
chꝰ, quàm ignis et aqua: inde amicos ſuos Iob ne-
ceſſarios uocat, eosq; officijs amicorum haud fun
ctos oſtēdit, eo quòd miſer ipſe ab illis inſéquere-
tur, à quibus felix ſine cōparatione fuiſſet cultus.
Eccle.12. Ergo donec eris felix ualde incertum, ut ille dixit:
non agnoſcitur in bonis amicus, & non abſcondi-
a Iob 11. tur in malis inimicus. Qui tollit ab ami-
co ſuo amicitiam, timorem Domini
derelinquit.] Nouis ille amicitiam & dile-
ctionem Deo gratam, quoniam inuicem fratres
ac membra ſumus: & uerùm eſt. dixit enim Chri
b Pſal.88. ſtus: Hoc eſt primum & magnum mandatum,
Matth.22. Diliges Dominum Deum tuum, &c. & alterum
huic ſimile: Et proximū tuum ſicut teipſum. Quo
circa nemo timet Deum, qui amicum in aduerſita
te contempſerit. Miſericordia eſt (ait Hierony-
mus) ad miſerias eorum qui tribulantur cōpatien-
c Eccle.11. do mœrore cordis deflecti: hanc uos dum amico
non impenditis, timorem Domini derelinquitis.

Fratres mei præterierunt me, ſicut
torrens qui raptim tranſit in conual-
libus.] Quos dixit neceſſarios, iam fratres ap-
pellat. Et bene quidem. nam omnes homines fra-
tres ſunt, dicente Scriptura: Nunquid non pater
unus omnium? Malachiæ 2. Et Eſaias unam omniū
eſſe carnem docet, cum inquit: Frange eſurienti pa
d Pſal.36. nem tuum, & carnē tuam ne deſpexeris. At mul-
ti fraternitatem illam atq; charitatem non obſer-
uant: qui proinde haud ineptè torrenti præterean
ti comparantur. Torrens namq; ex montanis ad
ima defluit, ita prauorum mentes dum terrenis
nimium inhiant, ſpem ſupernæ patriæ deſerunt, et
eorum quæ ſurſum ſunt obliti, quaſi de montibus
deſcendentes ualles petunt, & deſtituunt ope eos
quos ut fraternitate ſibi iunctos nunquam dereliu
quere debebant. Rectè quoq; fratres uocantur,
qui ex uno matris gremio per fidem prodeuns.
Sed quid fit? hoc nimirum, ut licet eandem fidem
retineamus, eiuſdem religionis unitate continea-
mur: ſimus tamen nihil minus quàm fratres.
e Pſal.48. Qui timent pruinam, irruet ſuper
eos nix.] Oſtendit uir ſanctus, eos qui ob tēpo
f Matth.25. ralium damnorum metum ueritatem ſeu iuſticiā
g Pſal.125. uel cæteras uirtutes prætermittuns, cœleſtis iræ
uindictam incurrere. Ergo ueritatem quiſq; liberè
Matth.10. fateri debet. ait enim Chriſtus: Qui confitebitur
me coram hominibus, confitebor & ego eum co-
ram patre meo. Ita quoq; qui timent ſubuenire in
neceſſitate conſtitutis, ne elargitis eleemoſynis i-
pſi egeant, & ita epulonem illum imitantur cru-
delem, tandem ad æternam inediam atq; inopiam
redigētur. Iudicium enim illi abſq; miſericordia, ait
Iacobus, qui miſericordiā alteri non exhibuit atq;
fecit. quam miſeriam ipſe diuitibus oſtendens, in-
ter cætera ſic ait: Agite nunc diuites, plorate ulu-
lantes in miſerijs quæ aduenient uobis. Epulati
eſtis ſuper terram, & in luxurijs enutriſtis corda
ueſtra. In die occiſionis adduxiſtis, & occidiſtis
iuſtum, & non reſtitis uobis. a Hoc autem modò
reprehendit Iob falſos ſuos atq; fictos amicos.

Tēpore quo fuerint diſsipati, peribunt.] Tempus illud, tempus mortis eſt, quia illa oēs diſſipat. Quis eſt enim homo, dicit Propheta,[b] qui uiuet, & non uidebit mortem? Ergo fraudulenti homines illi atq; immiſericordes cum moriuntur, pereūt: quia Deus dat unicuiq; ſecundum opera eius. Sic perijt poſt mortem in æternum diues ille, quia Lazarus tantum cupiebat ſaturari de micis menſarum, & nemo illi dabat. Hinc Salomonem audiamus dicentem: [c] Si multis annis uixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorum: qui cum uenerint, uanitatis arguētur præterita. Et ut incaluerint, ſoluentur de loco ſuo.] Metaphora eſt. ſicut enim pruina et nix à ſole irradiante diſſoluuntur: ſic illi praui homines tangente eos diuini iudicij calore ſoluuntur: id eſt, bonis his priuantur, & abripiuntur, ut nullus ſit amplius eorū locus, dicente Propheta: [d] Vidi impium exaltatum, tranſiui, & ecce non erat.

Inuolutæ ſunt ſemitæ greſſuū eorum.] Quia etſi deuicta una nequitia pedem leuant: regnante tamen altera, hunc in ea etiam quā deuicerant, implicant. Deinde cum culpa culpæ adiungitur, & peccata peccatis accumulantur, nihil aliud eſſe poteſt quàm greſſuum implicatio & inuolutio. Ambulabunt in uacuum, & peribunt.] In uacuum quidem ambulant peruerſi, quia nihil ſecum de fructu operis portant. Iam alius adipiſcendis honoribus exudat, alius uerò multiplicandis facultatibus æſtuat: ſed quiſq; moriens cuncta hæc deſerit. Non enim, inquit [e] Propheta, deſcendet cum eo gloria ipſius: igitur in uanum laborauit. hocq; docet peraptè parabola illa de [f] Virginibus fatuis. De iuſtis enim tantummodo ſcriptum eſt: [g] Venientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

Cōſiderate ſemitas Theman, itinera Saba, & expectate pauliſper.] Vt dixit uir pius atq; ſanctꝰ amicorū ſe cōſolatione deſtitutū, potuiſſent obijcere illi: Nunquid nō hic fuimus adeſſe tibi perturbato, ac nimiū conſternato?

Idcirco

Idcirco alios alloquitur, & ait: Expectate pauliſper, ſi putatis hos adeſſe ut me miſerum ſolentur: mox uidebitis certè eos aduenisſe non alio quàm calumniandi animo, & ad increpandum, utq; duris obiurgationibus animum meum labefactarent.

Confuſi ſunt, quia ſperaui.] Id eſt, dum à Satana inſtigati, me ſtultis increpationib. ad deſperationem flectere nequeunt, ipſi temeritatis ſuæ inſania confunduntur. Venerunt quoq; uſq; ad me, & pudore cooperti ſunt. Nunc ueniſtis.] Videntes corporis uulnera, ſed mentis conſtantiam ignorantes, increpauerunt me de iniuſticia. At pudefacti ſunt, quia ſtare animũ fortiter inter aduerſa deprehendunt. Et quoniam typum geſſit Iob omnium iuſtorum, amici ipſius erunt, iuxta Hieronymum, hæretici, adeoq; omnes impij, qui ſub nomine Chriſti, Chriſtum blaſphemant atq; impugnant. Sed puſillum adhuc, inquit Propheta, [a] & non erit peccator. quia, ut alius dicit: [b] Omnis caro fœnum. & omnis gloria eius ſicut flos agri. Confundentur autem & pudeſcent, quando exurget Deus in iudicio, ut diſſipentur inimici ſui. Cæterùm ſunt nonnulli qui timere Deum neſciunt, niſi cum uel in ſe experta, uel in alijs cognita aduerſitate terrentur: ex quorum ſcilicet numero amicos ſuos eſſe beatus Iob oſtendit, cum inquit: Et modò uidentes plagam meam timetis?] Deum meum timui, cum omnia proſperè & ex uoto ſuccedebant, & nulla ſentirem flagellorum incommoda: uos autem modò tantum formidatis eum, quia uidetis meam plagam, iſta uulnera & uerbera. Nunquid dixi: Afferte mihi, & de ſubſtantia ueſtra donate mihi, uel liberate me de manu hoſtis, & de manu robuſtorum eruite me?] Etſi ſumma inopia preſſus hic ſedeo, non tamen aliquid bonorum ueſtrorum peto. Manum autem hoſtis Satanæ fortitudinem uocat, & manum robuſtorum uires malignorum ſpirituum. Sunt enim illi robuſtiſſimi, quando carnis infirmitatem nullam ſibi adiunctam habent, utpote purè ſpirituales. Docete me, & ego tacebo: & ſi quid fortè ignoraui, inſtruite me.] Beatus Iob in amicis dura loquentibus non tantum ſubſtantiam & uires, uerumetiam ſapientiam deſpicit: ſciebat enim ſapientiam huius mundi ſtulticiam eſſe apud Deum. Quare detraxiſtis ſermonib. ueritatis, cum è uobis nullus ſit, qui poſsit arguere me?] Quare reprehenditis me? quæ hæc eſt ueſtra temeritas, quòd uos omni reprehẽſione digni, me inſontẽ increpatis? Quæſo quid profertis aduerſus me tam dura, amara, et acerba uerba, cum prorſus ignoretis cauſas miſeriæ ac calamitatis meæ? Ad increpandũ tantum eloquia cõcinnatis, & in uentum uerba profertis. Super pupillum irruitis, & ſubuertere nitimini amicũ ueſtrũ. Veruntamen quod cœpiſtis, explete. Præbete autem, & uidete an mentiar. Reſpondete obſecro abſq; cõtentione: & loquentes, id quod iuſtum eſt, iudicate. Et nõ inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis ſtulticia pſonabit.] Sunt nonnulli importuni ualde, & noxij, qui etiam abſurda & peruerſa ſemper laudare conſueuerunt. Sunt deinde, qui etiam rectiſſima corripere ſolent. Et tales certè fuere illi: nam etiam haud uerentur omnem reprehendere uiri conſtantiam atq; ſanctitatem. Vnde multa uerba in uentum, id eſt, fruſtra protulerunt. Igitur rectè dictum eſt, Sapiẽs tacet uſq; ad tempus. Eſt enim tacendi, & eſt tempus loquendi. Nec enim fruſtra dixit ille: Væ mihi, quia tacui. Et ut oſtenderet Iob ſe iniuſtè ab eis malam increpationem eam pati, amicum ſe dicit eorum. Deinde ut inſinuaret ſe patientiſſimum laboris et moleſtiarum eſſe, iubet ſi quid cœperint, explere. Et ut probè ipſius uerba percipiantur, monet quo non uel lati ac timidi contendant, ſed loquentes iuſta, hoc ipſum quod iuſtum eſt iudicent: tum quidem fieri, ut nihil horum eſſe conſpiciant quæ improperauerint ei. Et non inuenietis, inquit, in lingua mea iniquitatem & ſtulticiam.

a Pſal. 36.
b Eſaiæ 40.
Eccle. 3.
Eſaiæ 6.

CAPVT SEPTIMVM.

Militia eſt uita hominis ſuper terram.] Veriſſimũ eſt hoc. nam continuũ bellum gerimus, quamdiu ſumus in hoc corpore: caro enim, dicente Apoſtolo, cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, et econtrà. Hinc de ſeipſo dicit: Video aliã legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c. Deinde, ut idem dicit, eſt nobis colluctandum aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, cõtra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et ſicut dies mercenarij dies eius.] Dies ſuos citi' euolui mercenarius exoptat, ut laboris ſui præmiũ accipiat: ſic quoque pij ac iuſti, quia ſapiunt uera & æterna, cupiunt adeſſe finem laborum ſuorum: cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Scimus, inquit Apoſtolus, quoniã ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domũ non manu factã, ſed æternam in cœlis. Nam & in hoc ingemiſcimus habi-

Homo bella, ideo pœnitendum de peccatis.
Galat. 5.
Rom. 7.
2. Cor. 5.

tationem noſtram quæ de cœlo eſt, ſuperindui cu
pientes. Et rectè piorum dies diebus mercenarij
comparantur. Nam ut mercenarius exit ad labo-
a 1 Theſ. 4. randū à mane uſq; ad ueſperam ſpe mercedis ſuæ:
ita ſanè pij nunquam ceſſant operari bonum pro-
Galat. 6. pter promiſſam uitam æternam. Bonum faciētes,
dicit Apoſtolus, nō deficiamus: tempore enim ſuo
metemus non deficientes. Et ut alios ad operandū
2. Tim. 4. extimularet, ad Timotheū ſcribēs, ſic dixit: Cur-
ſum conſummaui, iam autem repoſita eſt mihi co
rona iuſticiæ, quam reddet mihi iuſtus iudex: nō
ſolum autem mihi, ſed & ijs qui diligunt aduentū
eius. Hic ergo ex conſcientia bonæ uitæ, ſancti
uiri confidenter expectant præmium retributio-
nis æternæ. quare etiam grauiſsima ferunt, dicen-
Pſal. 43. tes: Domine Deus, propter te mortificamur tota
die: æſtimati ſumus uelut oues occiſionis. Si-
cut ceruus deſiderat umbrā.] Ceruus
in æſtu, & maximè ſolis caloribus, umbram na-
ctus reſpirat ac refocillatur: ſic quoq; poſt hanc
uitam ſerui iuſticiæ ſub æterni refrigerij umbra
Pſal. 41. reficiuntur. Hinc dixit Propheta: Sitiuit anima
mea ad Deum fontem: quando ueniam & appare
bo ante faciem Domini? Heu mihi quia incolatus
meus prolongatus eſt. Et ſicut mercena-
rius præſtolatur finem operis ſui: ſic
& ego habui menſes uacuos, & no-
ctes laborioſas enumeraui mihi.] Vt
modò dictum eſt, merces laborē mitigat, & quod
graue eſt ex opere leue fit, extremum ratione: ita
quoq; dum mundi huius aduerſa ſancti Dei homi-
nes patiuntur, certè grauiſsima ipſis eſſe ſentiunt:
quis enim malis non afficeretur? ſed quàm primum
ad finem mentis oculos attollunt, non impatien-
ter ſed cum gaudio ſuſtinent. Sic ergo ſcriptum
Actor. 5. eſt de Apoſtolis, quòd gaudentes iuerint à con-
ſpectu concilij: quoniam digni habiti eſſent contu
meliam pati pro nomine Ieſu. Et Apoſtolus omnes
uerè Chriſtianos inſtruens ac docens: Ipſe ſpiri-
tus, dicit, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd
Rom. 8. ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hære-
des quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi ta-
men compatimur, ut conglorificemur. Cæterùm
oſtendit uir pius, ſe mercedem illam copioſam
hactenus præſtolatum, & propterea nec per no-
ctem quietum fuiſſe. Per hæc quoq; uerba animus
dolentis exprimitur, quomodo ſcilicet per diuer-
ſos motus deſiderij mœſticia impellente uariatur.
b Ioan. 9. Si dormiero, dicam quando con-
ſurgam, & rurſum expectabo ueſpe-
ram, & replebor doloribus uſque ad
tenebras.] Maximos dicit ſuos cruciatus. Niſi
enim grauiſsimæ ipſius fuiſſent afflictiones, tan-
tus uir non extitiſſet. Poſſunt & hæc de dormi-
tione omnium hominum intelligi, qui utiq; conſur
gent: unde dormientes eos Apoſtolus uocat [a]: &
ueſpera erit uita æterna, ubi omnes denarium ac-
cipient, & ſinguli. Et iam replentur doloribus,
quia bonorum uita ſemper interna externaq; affli
ctione plena eſt, uſq; ad tenebras, id eſt, mortem:
ſiquidem illa omnia ſoluit: unde eam poeta dicit
ultimam lineam rerum. Iuſti autem poſt has te-
nebras lucem habent, hoc eſt, ſalutis ſecuritatē.

Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris: cutis mea aruit, & contracta eſt.] Hoc etiam, ait Hieronymus, pertinebat ad tormentorum dolorem, ut ſanies quæ de putredine feruentium uulnerū diflue bat, ſordibus infuſa pulueris cutem eius exiccaret atq; contraheret. Dies mei uelocius tranſierunt, quàm à texente tela ſuccidi-tur.] Congrua ſimilitudine hominem bullam, ut dicitur, eſſe oſtendit: quia ſicut tela filis, ſic uita mortalis diebus ſingulis proficit: & ut ſtatim ſuccidit quod magno labore effectū eſt, ita homo dicto citius cadit. Veteres, ut apud poetas uidere eſt, uitæ hominum tres deas præeſſe, & nendo eam ducere uoluerunt: Atropon, Clothon, & Lacheſin: quarum Atropos immutabilis dicitur, & inexorabilis, eo quòd humanam finiat uitam.

Et conſumpti ſunt abſq; ulla ſpe.] Sanè uita indeſinenter labitur, nec ulla ſpes redeundi eſſe poteſt: ſicut fluit aqua, & non reuertitur, ita tempora labuntur, tacituſq; ſeneſcimus annis. Memento, quia uentus eſt uita mea.] Hi etenim qui uitam hanc quaſi permanentē diligunt, quanta ſit æternitas, quantūq; bonum in cœlis non attendunt: putant igitur exilium patriam, & tenebras lucem eſſe. Pij autem homines ad æterna corda eleuantes, quàm breue ſit huius uitæ tempus perpendunt. Idcirco beatus Iob apoſtrophen facit ad creatorem ſuum & authorem uitæ, ac dicit: Tranſeuntem uitam uelociter benignus reſpice ô Deus, foue me tua gratia ac miſeratione: quid enim aliud eſt uita mea quàm uapor, quàm motus mox nullubi apparens? Et non reuertetur oculus meus, ut uideat bona.] Ad uidenda bona extincti oculus non reuertitur, quia ad exhibenda recta opera anima exuta carne non redit. Venit nox, inquit Chriſtus, quādo nemo operari poteſt.[b] Hinc certè diues ille quem inferni flāma cruciabat, & ſi petijt ut poſſet redire ad fratres ſuos, quib. indicaret mores in melius eſſe mutādos: nō tamē hoc ipſum impetrauit.

impetrauit. Ergo Salomonis conſilio acquieſcendum erit:[a] *Quod manus tua, ait, poteſt, inſtanter operare: quia nec opus nec ratio, nec ſcientia nec ſapientia erit apud inferos, quò tu properas.*

Nec aſpiciet me uiſus hominis.] *Viſos fuiſſe uita functos mortuo iam Chriſto, Euangeliſta Matthæus*[b] *ſcribit. At miraculoſè id factũ eſſe uolunt ad futuræ reſurrectionis indicium, & ut oſtenderent Dominum reſurgentem. Iam autẽ nullibi uideri poſſunt ſpiritus defunctorum, quia in ſuis reſeruãtur locis, unde ſponte redire nõ poſſunt, ſed expectãt terribilẽ illum diem iudicij. Sic enim docẽt ac uolunt Chryſoſtomus*[c] *atq; Aug. Poteſt etiã uiſus hominis miſericordia redemptoris eſſe. Vir igitur ſanctus humani generis damna conſiderans, quòd à præſenti ſeculo ſine redemptoris cognitione ſubtraherentur in nunquam deſituras pœnas: Non aſpiciet, dicit, me uiſus hominis.* Oculi tui in me, & nõ ſubſiſtã.] *Intuetur potentiam magnitudinis diuinæ, conſiderans quòd etiam qui ſancti uidentur, magno reatu propriæ infirmitatis conſtructi ſunt, & perituri, ſi remota pietate iudicentur.* Sicut conſumitur nubes, & pertranſit: ſic qui deſcendit ad inferos, non aſcendet, nec reuertetur ultrà in domum ſuam, nec cognoſcet eum amplius locus eius.] *Nubes uento ad pertranſeundum impellitur, calore quoq; ſolis diſsipatur, & euaneſcit: ita impij tolluntur atq; traduntur ultricibus flammis, nec reuocantur ut ad ædes ſuas ueniant: quia in inferno nulla eſt redemptio. In inferno, inquit Dauid,*[d] *quis confitebitur? oſtendens damnatorum ſempiternos cruciatus: quos quia culpa ad interitũ pertraxit, miſericordia ad ueniam nunquam reducat. Neq; cognoſcet impium locus eius, quia ipſe conditor diſtrictusq; arbiter ad iudiciũ ueniens, in iniquitatib. obduratis dicturus eſt*[e]*: Neſcio uos unde ſitis.* Quapropter & ego non parcã ori meo.] *Ori ſuo non parcit, qui malum quod fecit, cõfiteri non erubeſcit. Qui, inquit Salomon,*[f] *abſcondet ſcelera ſua, nõ dirigetur: qui autẽ confeſſus fuerit, & dereliquerit ea, miſericordiam cõſequetur.*[g] *Et diuus Apoſtolus: Si noſmetipſos, ait, iudicaremus, nõ utiq; iudicaremur.* Loquar in tribulatione ſpiritus mei.] *Sæpe etiã impij peccata ſua confitentur,*[h] *ut Cain qui dixit: Maior eſt iniquitas mea, quàm ut ueniam merear. pœnituit quidem ipſum fratricidij, ſed non uerè et ex animo.*[i] *Et Iudas proiectis in templum triginta argenteis, liberè faſſus eſt ſe ſanguinem tradidiſſe iuſtum. At ut ficta ac deſperationi proxima fuit ipſius pœnitentia: ita abijt, & laqueo ſe ſuſpendit. Meritò itaq; ac rectè dicit uir ſanctus, Loquar in tribulatione ſpiritus mei: oſtendens, ſe propter peccata tribulari, & culpas ſuas deflere, ea ſpe ut ueniam & miſericordiam conſequi poſsit: ſiquidem cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.* Confabulabor cum amaritudine animæ meæ.] *Afflicta mens, & ſua ſollicitè uitæ damna cogitans, occulta ſe increpatione dilaniat: quia Deus ſtat ad oſtium, ut in Apocalypſi ſcriptum eſt, atq; pulſat: id eſt, diuina inſpiratione ſua cor hominis percellit: & afflictus animus reputat ſecum uaria dona Dei, nec non quàm gratus homo ipſi Deo, pro ijs acceptis eſſe deberet. Verùm hoc uſq; adeò non præſtari, ut etiam Dominum Deum ſuum malis operibus, & innumeris peccatis offendat.* Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circumdediſti me carcere?] *Per mare nil uerius intellexit, quàm corda carnalium tumidis cogitationibus fluctuoſa: & ceti nomine hoſtem antiquum, qui dum mentes hominum penetrat, quaſi in eorum lubrica cogitatione natat. Ait ergo ſanctus uir: Ah Domine mi, iniqui, eorũq; author malignus ſpiritus, qui effrenari ad ſolam perpetrandæ iniquitatis licentiam appetunt, rectè pœnæ ſuæ carcere conſtringuntur. Ego autem cur premor carcere corruptionis, qui æternitatis tuæ libertatem deſidero, & arcana cœleſtium bonorum, ad quæ quotidie ſummo animi ardore anhelo, ibi iam planè ſatiari concupiſcens? Quod tamen nec à iuſtis ſuperbè requiritur, quia faciunt hoc amore ueritatis accenſi. Verùm differt hæc Deus electorum ſuorum aliquando uota, ut cruciatibus purgati, quod deſiderant percipiant melius atq; perfectius.* Si dixero, Conſolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in ſtratu meo: terrebis me per ſomnia, & per uiſiones horrore concuties.] *Lectulus ſecretũ cordis eſt. Hinc de iuſtis per Pſalmiſtam dicitur: Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis: hoc eſt, cum mala fugiunt, ſecuri intra mentium ſecreta gloriantur. Quid uerò hoc loco ſomnia uel uiſiones ſunt? Imagines ſcilicet ultimi diſtrictiq; iudicij. Sancti igitur uiri ad cordis ſecreta, ut diximus, ſemper redeunt, utcunq; alea cadat: ſed dum quibuſdam imaginationibus cogitationum quàm ſint ſubtilia diuina iudicia conſpiciunt, quaſi in ipſa ſtratus requie ſomnij uiſione turbantur. Nam penſant, quantum ſit in conſpectu angelorum & archangelorum confundi. Item*

a Eccl. 9.
b Matth. 27.
Apoc. 3.
c Vide Chryſoſtomum de diuite & Lazaro.
d Pſal. 6.
e Matth. 7. & 25.
Pſal. 149.
f Prou. 28.
g 2. Cor. 11.
h Geneſ. 4.
i Matth. 27.

qui poſt confuſionem cruciatus maneant, ubi, ut
ſcriptum eſt, Vermis eorum non morietur, & in-
deſinenter deſinentem carnem gehenna conſuma-
a Rom.13. *bit. Diuus Hieronymus putat hoc de dæmonibus*
intelligendum eſſe, qui et toruis uultibus, & mina-
cibus ſine dubio apparuerint in ſomnis, ut inſolitæ
uiſionis horrore excuteretur. Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea, et mortem oſſa mea.] *Sancti uiri certiſſimè*
ſciunt, quia in hac uita requiem nequaquam habe-
re poſſunt: idcirco ſuſpendium eligunt, quia deſi-
b 3.Reg.11. *deria terrena deſerentes ad alta & cœleſtia ani-*
mum tollunt, ubi uera eſt ſalus, & in æternum re-
quies ſanctorum. Hunc in modum animam ſuam
Philip.3. *ſuſpendit Paulus. dixit enim: Noſtra conuerſatio*
in cœlis eſt, unde etiam Saluatorem expectamus
c 2.Cor.12. *Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilita-*
tis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.
d Galat.6. *Et oſſibus mortem exoptat, ut qui ſciret oſſa re-*
quiem habitura, donec in illa ſpiritũ mittat Deus
ut reuiuiſcant. Deſperaui. nequaquã ultrà iam uiuam.] *Abſit ut uir ſanctus de di-*
uinæ miſericordiæ largitate deſperet. Deſpera-
uit ergo, quia præſentis uitæ bona æternitatis ele-
ctione deſeruit, & dum in rebus temporalibus fi-
duciam nullam habuit, ſed terrenis omnino abdi-
cauit uoluptatibus, mãſura quæſiuit. Et talem de-
ſperationem exigit Chriſtus ab omnibus diſcipu-
Lucæ 14. *lis. dicit enim: Niſi quis renunciauerit omnib. quæ*
poßidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Quomo-
do autem illi ultrò non uiuant, docet Paulus, cum
Galat.2. *inquit: Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me*
Coloſ.3. *Chriſtus. Et alio loco: Mortui eſtis, dicit, & uita*
ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

Parce mihi Domine: nihil enim ſunt dies mei.] *Tanquã ſi diceret: In hoc tem-*
pore pœnitentem ſuſcipe, & obſecranti pro hoc
delicto eſto placabilis, ſubtrahendo me de præſen-
ti miſeria, nihil enim ſunt dies mei. Quid eſt homo, quia magnificas eum?] *Magni-*
Pſal.8. *ficatur homo ſpirituali munere. Minuiſti, inquit*
Propheta, eum paulo minus ab angelis, gloria &
honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper
opera manuum tuarum. Poſtquam autem tranſ-
greſſus eſt Dei ſui legem, factus eſt caro, hoc eſt
e Matth.6. *fragilis: ſpiritus uadens, & non rediens. Vnde et*
f 2.Cor.6. *nunc quoq; omnes homines à natura proni ſunt*
ad malum. Quid igitur ait? Aut quid apponis erga eum cor tuum?] *Quia poſt*
dona iudicium exeris uitam, ac opera uehementer
examinas, tanto diſtrictius ab eo pòſt pœnas ex-
acturus, quanto largius huic munera impendiſti.

Viſitas eũ diluculo, & ſubitò probas illum.] *Cum corda hominum iuſticiæ fulgor illuminat, noctis diluculum dicitur. De hoc loquitur Paulus, cum ait:*[a] *Nox præceßit, dies aũt appropinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis. Fit igitur, ut erroris noſtri tenebræ luce diuinæ cognitionis illuſtrentur. Sed ſubitò probat eas uerus ille illuſtrator hominum. Nam ut accendens corda hominum ad uirtutes prouehit, ita recedit, & hominem tentatione concuti permittit: ut uidere eſt in Salomone,*[b] *qui poſt diuinitùs acceptam ſapientiam turpium mulierum certamina pertulit, & minimè tentatus perſtitit, quia amore illarũ deceptus Moloch dæmonium ueneratus eſt. Et Paulus in tertium cœlum rapitur quidem, at mox datur ei ſtimulus carnis: pro quo ut rogat, audit,*[c] *Sufficit tibi gratia mea. Itaq; tacit, & ſic quidem, ut liberè dixerit ille:*[d] *Mihi crucifixus eſt mundus, & ego mundo.*

Vſquequò non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam ſaliuam meã?] *Hoc eſt, quare non me ad perfectionem tuæ contemplationis admittis, ut claritatem tuam uideam? Quare non permittis, ut ſaporem diuinæ dulcedinis guſtem, et illa ſatiar in regno beatitudinis tuæ? Cupio diſſolui, & rapi in ſinum Abrahæ, Iſaac et Iacob, piißimorum parentum meorum.* Peccaui: quid faciam tibi, ô cuſtos hominum?] *Fatetur malũ quod fecit, ſed bonũ quod Deo in recompenſationem debeat offerre non inuenit: quia ad abluendam culpam quælibet humanæ actionis uirtus infirma eſt, niſi hanc miſericordia parcentis foueat, ut non iuſticia rectè iudicantis premat: uel certè oſtendit, quòd hæc ipſa bona quæ agere debemus, non Deo, ſed nobis proſunt: quoniam iuxta Dauidem, Deus bonorum noſtrorũ non eget. Rectè aũt Deum hominũ cuſtodem uocat: quia niſi ipſe nos cuſtodierit, noſtra ſollicitudine hoſtis inſidias haud effugimus. Idcirco dixit ille: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam.* Quare me poſuiſti contrariũ tibi?] *Tunc ſibi cõtrarium Deus poſuit hominem, cum homo peccãdo Deum dereliquit: ſerpentis quippe perſuaſione captus, hoſtis factus eſt Dei, cuius præcepta contempſit. Hinc Chriſtus apertißimè dixit:*[e] *Nemo poteſt duob. Dominis ſeruire. Et Paulus:*[f] *Nulla, inquit, eſt conuentio Chriſti ad Belial.* Et factus ſum mihimetipſi grauis.] *Repulſus homo, & in carne & in mẽte grauißimũ põdus portat, undiq; languorib. premitur, undiq; infirmitatibus urgetur. quod malũ hominis cũ contẽplaretur*

Sapiens,

Sapiens, dixit [a]: Graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, uſq; ad diem ſepulturæ in matrem omnium. Et beatus Iob non iuſticiam arguit, ſed miſericordiam inquirit ipſius Dei, qui non uult ut homo pereat, ſed ueniat ad agnitionem ueritatis, & fiat ſaluus. Cur non tollis peccatum meum, & quare non auſers iniquitatem meam?] *Tu Domine Deus patrum noſtrorum, Abraham dixiſti, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes: ergo omnes propter peccata maledicti ſumus. cur igitur non mittis illud ſemen benedictum, ad auferenda peccata noſtra? Et quis eſt qui faciat bonum, quum omnium iuſticiæ ſint tanquam pannus menſtruatæ mulieris, & impoßibile ſit taurorum et hircorum ſanguine peccata auferri: nemo erit quàm redemptor ille, quem miſſurus es. Hic eſt autem Chriſtus Ieſus, quem digito demonſtrans ſanctus uir ille Ioannes, dixit [c]: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: uel certè ab humano genere peccatum tum plenè tollitur, cum per incorruptionis gloriam noſtra corruptio permutatur. Eſſe nanq; à culpa liberi nequaquam poſſumus, quamdiu in corpore mortis tenemur.* Ecce nunc in puluere dormiam, & ſi mane me quæſieris, non ſubſiſtam.] *Peccanti primo homini dictum eſt: Puluis es [d], & in puluerem reuerteris. perinde eſt igitur ac ſi diceret: Mortē carnis pati neceſſe eſt iuxta omnium hominum unam eandemq; conditionem: omnibus ſiquidem hominibus ſtatutum eſt ſemel mori. Verum cum in die iudicij quæſieris me, id eſt, diſtrictè diſcutiendo iudicabis, certè non ſubſiſtam: quanta libet enim iuſticia polleat homo, nequaquam tamen ſufficit, ſi diſtrictè requiratur. Quamobrem optimè dictum eſt: [e] Beatus uir qui timet Dominum, in mandatis eius uolet nimis. Et, [f] Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini.*

CAPVT OCTAVVM.

RESpondens autem [g] Baldath Suites dixit: Vſquequò loqueris talia, & ſpiritus multiplex ſermonis oris tui? Nunquid Deus ſupplantat iudicium? aut omnipotens ſubuertit, quod eſt iuſtum?] *Quales ſint proceres & iniuſti, hic apertè uidere eſt. Nam iactanter illi uerba proferunt, ut docti uideantur: & diuinæ iuſticiæ rectitudinem laudant, cum ſe conſpiciunt rerum proſperitate perfrui, alios autem aduerſitate fatigari, peruerſè agunt, tamen ſe rectos arbitrantur, eoq; colligunt, quòd Deus iniuſtè non iudicat, quòd quaſi iuſtos ſe aduerſitas nulla contriſtat. Sed ut arundines ſunt hinc inde mouendi, ita pulſati protinus conſilium diuini examinis increpant: de quorum ficta ac uana iactantia propterea rectè dictum eſt, Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Etiamſi filij tui peccauerunt ei, & dimiſit eos in manu iniquitatis ſuæ: tu tamen ſi diluculo conſurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, ſi mūdus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te.] *Filij tui, inquit, facientes mala dimiſſi ſunt à Deo, et perierunt: tu uerò iam iacens in ſtulticiæ cæcitate, ſi in agnitionem diuinæ iuſticiæ conſurrexeris, & pro tuis erroribus & delictis Deum qui omnia poteſt concedere, fueris deprecatus, ſi mundus & rectus inceſſeris, in cognitione uidelicet & in opere: Deus, qui quaſi modò dormire uidetur, non audiendo tuas deprecationes, nec uidendo te, quia nunc tribulationibus tuis uirtutem protectionis ſuæ non exerit, confeſtim euigilabit ad te, & ad præparandam felicitatem tuam inſtabit.*

a Eccl.40.
Pſal.42.
b Gen.22.
c Ioan.1.

Et pacatum reddet habitaculū iuſticiæ tuæ, in tantum, ut ſi priora tua fuerint parua, & nouiſsima tua multiplicentur nimis.] *Id eſt, præſentis uitæ cōtrarietates amouebit, & præbebit ſummam tranquillitatem, in tantum, ut ſi priora tua fuerint parua, nouißima tua multiplicentur nimis. Si ad Deū conuerſus fueris ab iniquitatibus, propter quas nunc pœnas pateris: tanta continuò eius erit gratia, ut ad comparationem nouißimorum bonorū tuorum, quæ tibi ſubitò poterit compenſare, priora ſatis parua et minima reputentur. Et quòd Deus peccatoribus reſipiſcentibus & conuerſis gratiā atq; bona exhibeat, benignè parabola illa de filio prodigo doceri poterit, quē pater obuijs ulnis excipiens reſtituit loco ſuo.* Interroga enim generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga patrum memoriam. Heſterni quippe ſumus: & ignoramus, quoniam ſicut umbra dies noſtri ſunt ſuper terrā, ipſi docebunt te. Loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia.] *Admonet intuendam antiquorum patrum exempla, ad inſinuandam huius uitæ inſtabilitatem. Igitur hoc eſt dicere: Quia nos heſterni ſumus, interroga antiquos, & inuenies alios in diluuio, alios in Sodoma ſiue in diuerſis locis pro peccatis ſuis diuerſas accepiſſe ſentētias.* Nunqd uiuere poteſt ſcirpus abſque humore, aut creſcere carectum ſine aqua? Cum adhuc ſit in flore, nec carpatur

d Geneſ.3.
Lucæ 15.
e Pſal. 111.
f Pſal.118.
g Obliniſcentes Deum, flagella non euadent.
Gen.7.& 19.

tur manu, ante omnes herbas areſcit:
ſic uiæ omniū qui obliuiſcuntur Deū,
& ſpes hypocritæ peribit.] *Mira quædā*
& fortia dicit: ſed hæc ſtultis, non ſapienti, prauis,
& non recto. Signat autem hypocritarum uitam.
Quemadmodū enim iuſtorum bona quia ex cor-
de incipiunt, uſq; ad præſentis uitæ terminum cre
ſcunt: ita hypocritarum citò ſiccantur. Nam &
ſi omnium hominum opera cum carnis uita defi-
Ioan.9. *ciunt, dicente Chriſto: ipſorum tamen opera ci-*
Pſal.128. *tiſſimè creſcunt. dicit enim Pſalmiſta: Fiant ſicut*
fœnum, quòd priuſquam euellatur exaruit. Quid
enim hypocritæ, et omnes qui obliuiſcuntur Deū,
in cunctis operibus ſuis ſperāt, quàm honoris re-
uerentiam, laudis gloriam mereri, & omnino au-
ram popularem captare, & ab omnibus ſanctus
uocari? At hæc omnia dicto citius euaneſcunt, &
finem uerum non conſequuntur, ipſa ueritate di-
Matth.6. *cente: Amen dico uobis, receperunt mercedem*
ſuam. Non ei placebit uecordia ſua.]
Qui pro uirtute quam agit, humanos fauores de-
ſiderat, rem magnam uili precio uendit: quia mer-
cedem illam copioſam in cœlis non accipiet. Hinc
certè, cū tempus retributiõis aduenict, hæc quæ
modò placet uecordia, inſania ipſi uidebitur, et di-
a Matth.7. *ſplicebit. Sapientiæ.5.* Sicut tela aranearū
fiducia eius.] *Tela ab araneis ſtudioſe texi-*
b 2.Cor.1. *tur, ſed ſubitò uenti flatu diſſipatur: ſic quicquid*
hypocrita cum labore peragit, aura humani fauo
c Matth.5. *ris tollit.* Innitetur ſuper domū ſuam,
& non ſtabit.] *Domus noſtræ cogitationes*
ſunt, et res quæ à nobis quæruntur ac diliguntur:
omne quippe quod diligimus, quaſi in hoc quieſcen
tes habitamus. Vnde diuus Apoſtolus, quia in ſu-
pernis cor ſuum fixerat, etſi in terris uerſaretur,
Philip.3. *tamen dicebat: Noſtra conuerſatio in cœlis eſt.*
d Ezech.36. *Qui ergo in his rebus cõfidunt, non ſtabunt qui-*
dem, quia cum uita hac prætereunt: cadet enim
omnis ſuperbia, quia omnis caro fœnum. Ful-
ciet eam, & non conſurget.] *Cum mali*
ac impij hypocritæ conſpicient uitam ſuam in ex-
tremo iudicio labefactari, operum enumeratione
eam tanquam domum fulcire contendent: at fru-
Matth.7. *ſtra. Sic enim dicit Dominus: Multi dicturi ſunt*
mihi in illa die, Domine Domine, non'ne in nomi-
ne tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, &
multas uirtutes fecimus? & tunc confitebor illis,
quia nunquam noui uos. Diſcedite à me omnes qui
operamini iniquitatem. Humectus uide-
tur antequam ueniat ſol.] *Per ſolem nõ-*
nunquam Deum ipſum intelligimus, ut in Mala-
Malac.4. *chia, ubi dicitur: Vobis autem qui timetis nomen*
Domini, orietur Sol iuſticiæ: id eſt Chriſtus. Mò
dò igitur iniuſti quodammodo uirent. nam ut iuſti
æſtimati honoris locum obtinent, & à cunctis ue
nerantur, ſed cum diſtrictus iudex apparebit, tum
certè manifeſtum fiet, quàm iniqui fuerint. Tunc
enim manifeſta erunt abſcondita cordis. Et
in horto ſuo germē eius egredietur.]
Felicitatem dicit proſperantis hominis, ut diuus
aſſerit Hieronymus, qui cum æſtu tribulationis
fuerit percuſſus, aduerſitatibus frangitur, & om-
nis uigor priſtinæ eius lætitiæ conſumptus triſti-
tia exiccatur. Cum exorti fuerint peccatores, di-
cit Propheta. ac perinde eſt ac ſi diceret: In princi
pio felicitatis ſuæ peccatores proſperè agere ui-
dentur, ſed non permanent, quemadmodum nec e-
merſæ herbæ adueniente caumate. Super
aceruum petrarum radices eius den-
ſabuntur.] *Radices ſunt latentes cogitationes,*
quæ in occulto prodeunt, ſed in oſtenſione operū
apertè ſurgunt. Quòd igitur Propheta dicit,
Quod ſaluatum fuerit de domo Iuda, & quòd re-
liquum eſt, mittet radicem deorſum, & faciet fru
ctum ſurſum: de ſanctis ac pijs hominibus intelli-
gi poterit, quorum cogitationes bonæ in abditis
multiplicantur, & rectè cogitata per efficaciam
operis oſtendūtur. Hinc Dominus [a] *docens bonū*
operari: Neſciat, inqt, ſiniſtra tua quid faciat dex-
tra tua. Et Apoſtol⁹ dicit [b]*: Gloriatio noſtra hæc*
eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Quòd au-
tem alio loco Chriſtus noſtra opera bona uult ui
deri ab hominibus, ſequentia uerba explanant, ni-
mirum ut cæteri glorificent patrem qui in cœlis
eſt. Et inter lapides cõmorabitur.]
Metaphoricôs lapides homines duri & infideles
intelligi poſſunt, quemadmodum & apud Prophe
tam habemus, ubi dicit in perſona Dei: Auferam à
uobis cor lapideum, & dabo uobis cor carneum.
Inter illos autem homines hypocrita commora-
tur, ſiquidem uitæ ſimilitudine ipſis coæqualis eſt,
qui Deum ſicut ſtolida metalla, ſic enim loquitur
Hieronymus, non ſentiunt. Si abſorbuerit
eum de loco ſuo, negabit eum, & di-
cet: Non noui te.] *De loco ſuo impius hypo*
crita abſorbetur, cū à præſentis uitæ delicijs mor
te ſeparatur. Quia hominis locus, ut Hieronymus
ſcribit, dici poteſt qualitas conuerſationis, ubi uel
uitæ genere, uel mente ipſe conſiſtit: id eſt, diſci-
plina uel gratia (hæc enim ſunt uerba Hierony-
mi) quam accepit aut elegit ſectari. Et quis abſor
bebit eum? Nimirum is qui probat corda & renes,
& coram cuius oculis omnia nuda et aperta ſunt.
Et ille indignus conſpectu Dei negabitur, id eſt,
ad loca

ad loca ſqualida inferorum trans feretur. Hæc eſt enim lęticia eius uitę, ut rurſum de terra alij germinentur.] *Ironicôs dictum uidetur Hieronymo, ac ſi dixiſſet: Dum uixit, gaudio perfuſus eſt ſummo: iam autē ad ærumnas perpetuas ueniet, Sapien. 5. Non ſolùm autem ob propriam torquebitur iniquitatem, uerumetiam quia alijs interfuit malis & peruerſis operibus.*

Deus non proijciet ſimplicem, nec porriget manum malignis.][a] *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ, dixit Chriſtus diſcipulis ſuis. ergo nō proijcientur qui in innocentia & ſimplicitate ambulāt, à conſpectu Dei: imò ipſorum eſt regnum cœlorum. Malignis autem non porriget Deus manum, quia in imo eos derelinquet. Sic enim Scriptura de diuite illo*[b] *teſtatur, quòd clamarit quidē, Pater Abraham: at reſponſum acceperit, Eſt magnū chaos inter nos & uos, &c.* Donec impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo.] *Os iuſtorum riſu replebitur, cum eorum corda, finitis peregrinationum fletibus, æternæ læticiæ exultatione ſatiabuntur, de quo nimirum Apoſtolis dictum eſt:*[c] *Mundus gaudebit, uos autem contriſtabimini: ſed triſticia ueſtra uertetur in gaudium. In riſu, ait Hieronymus, lætitiam cordis intellige, in iubilo uocem exultantis aduerte.*

Qui oderunt te, induentur confuſione.] *Quanta confuſio omnium damnatorū ſit futura, uel ipſe Sapiens*[d] *ſatis docet. Videbūt enim illi eum à cuius facie abſcondi poſſe uellent, unde et dicent, ut in Apocalypſi*[e] *ſcribitur, montibus & petris: Cadite ſuper nos, et abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, et ab ira agni, &c.*

Et tabernaculum impiorum non ſubſiſtet.] *Iniuſti quanto longius ab æternæ patriæ hæreditate diuiſi ſunt, tanto in terra altius fundamēta figunt. ut diues ille, qui dicebat: Habes anima, multa bona repoſita in annos multos, ede, bibe, &c. at ſtatim dictum fuit illi: Stulte, hac nocte repetent abs te animam tuam, quæ autem congregaſti cuius erunt? Sic impiorum gloria & diuitiæ cadunt.*

CAPVT NONVM.

RESpondens Iob, ait: Verè ſcio quòd ita ſit, & quòd non iuſtificetur homo cōpoſitus.[f] Deo Si uoluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unū pro mille.] *Noli exiſtimare, quòd ego cogitarim unquam Deum ſupplantare iudiciū, & ſubuertere quod iuſtū eſt. Hoc autē dico, quòd creatura creatori ſuo in nullo poßit penitus cōparari: & ſi uoluerit de diuina iuſticia cōtendere, quis eum planè inſanū eſſe negabit? quia minimi quidē, quod facit Deus, rationē nō reddet.* Sapiens corde eſt, & fortis robore.] *Quis eſt, ait ille, ſicut Deus noſter? quaſi diceret, nemo: cuius ſapientiæ dum numerus nullus eſt, à nobis nec falli nec uitari poteſt.* Quis reſtitit ei, & pacem habuit? Qui trāſtulit montes, & neſcierunt hi quos ſubuertit in furore ſuo. Qui commouet terram de loco ſuo, & columnæ eius cōcutiuntur. Qui præcipit ſoli, & nō oritur: & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo. Qui extēdit cœlos ſolus, & graditur ſup fluctus maris. Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora auſtri. Qui facit magna, & incōprehenſibilia, & mirabilia quorū nō eſt numerus. Si uenerit ad me, nō uidebo eum: ſi abierit, nō intelligam. Si repentè interroget, quis reſpondebit ei? Vel quis dicere ei poteſt, cur ita facis?] *Bellum (ueteres dixere) geritur, ut pax acquiratur. Qui autem cœlo bellum infert, nunquam quietus erit. Ita enim accidiſſe ſpiritibus præclariſsimis, quis ignorat? Quia enim rebelles fuere, in infernum detruſi ſunt, ubi nulla pax, ſed ſempiternus horror inhabitat.* Deus cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, & ſub quo curuātur qui portant orbem.] *Sanctus Dominus Deus Sabaoth, facit magna & incomprehēſibilia. Et nemo poteſt dicere, Cur ita facis? cuius diuinitatis celſitudinem angeli ſubleuati quamuis uideant, plenè tamen maieſtatis potentiā minimè comprehendunt.* Quantus ergo ego ſum (*inquit*) ut reſpondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo?] *Quo pacto puluis ego ac cinis, loquar cum Domino meo, cuius fortitudini ſe uirtutes angelicæ inclinant?*

a Matth. 10.
b Lucæ 16.
c Ioan. 16.
Eſaiæ 13.
d Sapien. 5.
e Apocal. 6.

Qui etiam ſi habuero quippiam iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor.] *Sæpe dictū eſt, quòd omnis humana iuſticia iniuſticia eſſe conuincitur, ſi diſtrictè iudicetur. precibus itaq; innitēdum eſſe docet, quum recta agimus, ut humiliem⁹ nos ſub potenti manu Dei: & ut Petrus dicit, exaltemur in die uiſitationis.*

1. Pet. 5.
f Potētiſsimo Deo nemo reſiſtere poteſt.

Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quòd audierit uocem meam.] *Mens cuiuſq; hominis ex ipſa mutabilitate trepida eſt: & quòd nolens patitur, repulſam ſe abiectamq; ſuſpicatur: et uſque adeò trepidat for-*

trepidat formidatq́;, ut omnino ſit cõſternata, quia
terrorem iudicis in nouiſſimo die conſiderat, cui
omnem rem inſufficientem arbitratur. unde ad-
iungit, dicens: **In turbine enim conte-
ret me.**] Turbo, iuxta Hieronymum, Satanas
eſt, qui uelut turbo uehemens Iobum regyrauit,
a 1.Pet.4. ut eum uaſtaret penitus. Gregorius autem extre-
mam iudicij ſeueritatem intelligit, quia poſt ele-
mentorum commotionem horribilem, reuelabitur
Pſal.49. ille iudex. Sic enim Propheta dixit: Deus noſter
b Prouerb.1. manifeſtè ueniet, ignis in conſpectu eius ardebit,
& in circuitu eius tempeſtas ualida. hic ait: **Et
multiplicabit uulnera mea, etiam ſine
cauſa.**] Vnum hominum uulnus eſt, corruptibi-
liter naſci: alterum uerò, carnaliter emori. At quia
poſt mortem naturalem mors quoq; æterna ſequi-
tur, occulto eodem' que iuſto iudicio Dei uulnera
multiplicantur, quandoquidem in perpetuos cru-
Ioan.3. ciatus detruduntur. Hinc Saluator noſter: Niſi
quis, inquit, renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſan-
cto, non poteſt introire in regnũ Dei. Ergo dam-
nantur etiam, qui propria uoluntate nihil pecca-
uerunt. uideamus ergo, ſi ex ſolo originis reatu cõ
demnantur homines, quid illis euenturum, qui poſt
ſanctificationem illam liberè peccauerũt. Melius,
2.Pet.2. ait Petrus, eſſet uiã ueritatis nõ cognouiſſe, quàm
pòſt retrorſum conuerti. **Non concedet
conquieſcere ſpiritum meum, & im-
plet me amaritudinibus.**] Sæpe iuſtis e-
xercitium uirtutis eſt, exterius aduerſis tentari.
At ut illi certamine plenæ probationis erudiantur,
nonnunquam in mente quoque uexantur, & alias
c 2.Cor.2. experiuntur tentationes atq; moleſtias. Quod &
huic uiro ſancto euenit, quem Satanas lacerabat
corpore, & grauiſſimas incutiebat animo tenta-
tiones. **Si fortitudo quæritur, robu-
d Lucæ 18. ſtiſsimus eſt: Si æquitas iudicij, nemo
audet pro me teſtimonium dicere: Si
iuſtificare me uoluero, os meum con-
demnabit me: Si innocentem oſten-
dero, prauum me cõprobat. Etiamſi
ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit
anima mea, & tædebit me uitę meę.**]
e Lucæ 10. Ille quippe uitæ cauſas examinat, qui has per alie
num teſtimonium non explorat, qui propterea di-
cit: Ego ſum iudex & teſtis. unde ſi iuſtificare me
uoluero, os meum cõdemnabit me: etiamſi ſimplex
fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Enimuerò
conditoris Dei iudicia tam uaria ac multa ſunt, ut
non niſi temerè homo ſeipſum ſit iudicaturus ſim-
plicem: tanta enim eſt infirmitatis caligo huma-
næ. Quamobrem iuſtos quoq; nonnunquã uiuere

tædet, eo quòd uitæ ſuæ meritum non poſſunt in-
uenire, etiãſi operando grauiter uitã ſemper quæ-
rant. **Vnum eſt quòd locutus ſum, &
innocentem & impium ipſe conſu-
mit.**] Diuinum iudicium nec peccator nec iuſtus
effugiet. utrumq; enim conſumit. præclarè quam-
obrem Petrus dixit: [a] Si iuſtus uix ſaluabitur, ubi
impius peccator apparebit? **Si flagellat, oc-
cidat ſemel: & nõ de pœnis innocen-
tum rideat.**] Ridere Dei eſt, humanæ nolle af-
flictioni miſereri. ſic enim in [b] Salomone dicit
Deus: Ego in interitu ueſtro ridebo. id eſt, affli-
ctioni ueſtræ nulla pietate compatiar. Hoc ergo
optaſſe ſanctum uirum exiſtimamus, ut quando-
quidem quotidie homines flagello iandictæ pro-
pter culpam atteruntur, ueniat qui ſemel pro no-
bis ſine culpa moriatur, ut de innocentum pœnis
Deus ultrà non rideat. Et uidit eum. Chriſtus e-
nim, dicente Apoſtolo, ſemel pro peccatis mortuus
eſt, ut nos iuſtitiæ Dei efficeremur in ipſo: & iam
uiuit Deo, ultrà non moriturus. **Terra data
eſt in manus impij, uultum iudicium
eius operit. Quòd ſi non ille eſt, quis
ergo eſt?**] Terram dicit ipſam carnẽ, quia ſcri-
ptum eſt, Formauit Deus hominem de limo terræ:
impium uerò, Satanam. Demonſtrat ergo ſe datum
in poteſtatem Satanæ, à quo tanta calamitas &
afflictio. Nos de Chriſto haud ineptè intelligere
poſſumus, quando Satanas Chriſti carnem extin
xit in ſuis membris, Pilato, pontificibus: quorũ uul
tum ipſe operuit, quando corda eorum maliciæ nu
bilo uelauit, ne authorem uitæ agnoſcerent. Si a-
gnouiſſent, inquit Paulus, [c] nunquã regem gloriæ
crucifixiſſent. **Dies mei ueloci ores fue
runt curſore: fugerunt, & non uiderũt
bonum.**] Summum bonum ipſe Deus eſt: &,
ut Chriſtus dixit, [d] Nemo bonus niſi ſolus Deus.
dolet itaq;, dies ſuos finiri, priuſquam Deus mun-
do in carne monſtretur. Nec ipſe ſolus de hoc con
queritur, uerumetiam antiqui non pauci clamaue
runt: Vtinam cœlum rumperes, & deſcenderes.
Abraham quidem exultauit ut uideret redempto-
ris diem, uidit quidem ipſum mundi Saluatorẽ: ſed
in ſpiritu, et gauiſus eſt. quapropter beatos [e] Chri
ſtus ſuos pronuncians Apoſtolos, hanc infert cau
ſam, quia uiderint nõ uiſa à multis regibus et Pro-
phetis. **Pertranſierunt quaſi naues po
ma portantes.**] Qui alijs poma aduehunt, o-
dore tantum fructuum fruuntur. Quid igitur an
tiqui & ſancti patres, niſi naues portantes poma
fuere, qui diuinæ incarnationis myſteriũ prophe-
tantes, ipſi quidem ſpei odore potiti ſunt, ſed nobis
fructum

fructum de eiuſmodi ſpei perfectione detulerunt? Quòd enim illi expectando odorati ſunt, hoc nos percipiendo ſatiamur. Sicut aquila uolans ad eſcam.] *Aquila quamuis ad alta euolet, ita ut radios ſolis aſpiciat, tamen pro ſumendis carnibus terram petit. Sic ueteres & noſtri ſolum creatoris lucem erecta mente contemplati ſunt, mox autem quaſi à ſolis radijs ad terram oculos deflexerunt. talis aquila*[a] *Eſaias fuit. Primum intuetur ipſum redemptorem, & ait: Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. mox autem ab alto ad terram deſcendit. dicit enim: Et liuore eius ſanati ſumus.* Cum dixero, nequaquam ita loquar, cõmuto faciem meã, & dolore torqueor.] *Grauius plerunq; affliguntur homines, cum quaſi per conſolationis ſtudium afflictionis inflictæ mala conãtur lenire. Domin° enim eſt, dicebat*[b] *Eli: faciat quod bonũ eſt in oculis ſuis.*[c] *Et nos docemur orare cœleſtem patrem: Fiat uoluntas tua.* Verebar omnia opera mea.] *Satis ex ſcripta hac hiſtoria liquet, quæ opera beat° Iob exercuerit, præſertim quòd euidẽti teſtimonio Dominus eum declarauit, ac dixit ſimilem ei non eſſe ſuper terram. Quid eſt ergo quòd hæc ipſa ueretur, niſi quod nemo hominũ de ſuis bonis operibus præſumere ac gloriari debeat? Etſi enim omnia fecerimus quæ facere iure debebamus, tamen (ut Chriſtus palàm dixit)*[d] *ſerui inutiles ſuntus. Deinde ſcriptura: Maledictus, inquit,*[e] *qui facit opus Dei negligenter. Qui ſolus iuſtus eſt, unumquemq; ubi & quando uult iuſtificat. Modus igitur uerè diligẽtis hic eſt, ſuamq; innocentiam cuſtodientis: ſemper ſcilicet timere ne aliquid iniuſtum faciat. Sed quare uerebar opera mea?* Sciens quòd, non parceres delinquenti: ſi autem & ſic impius ſum, quare fruſtra laboraui?] *Si delinquenti non parcitur, quis quæſo eripietur à maledicto, cũ nemo ſit mundus à ſorde, nec infans unius diei? Omnes concluſit Scriptura ſub peccato. Verum eſt: delinquenti non parcit Deus, ſed pœnitenti. Peccatores multos ac uarios ſacra Scriptura commemorat, eosq; non omnes punitos edicit.*[f] *Ita Manaſſes impius miſericordiam conſecutus eſt, eo quòd pœniteret ipſum facti, diuinamq; deprecaretur clementiam:*[g] *quemadmodum Saul nunquã nõ peruerſè agens, à Domino reprobatus fuit. Sic Petrus quia ſuum delictum agnoſcens fleuit amarè, audiuit.*[h] *Dicite diſcipulis eius, et Petro, quia præcedet uos in Galilæam. ſic enim dicebant mulieribus angeli apud ſepulchrum Ieſu, iam per potentiam diuinam à morte excitati. Etſi nullum alium ſcriptura oſtenderet peccatorem, diuinam miſericordiam adeptum, ſatis eſſet Dauidis*
hiſtoria, quæ primum ob oculos ponit grauiſſi- 2.Reg.2.
mum peccatorem, non adulterum tantum, ſed homicidam quoque: deinde uerò uirum ſecundum cor Domini. ſeſe enim audiens Prophetam concionantem, ſupra modum peccatum ſuum deteſtatus eſt: Quodcunq; admiſſum peccaui, inquit,
Domino. & mox eum compellat, qui ſolus homi- a Eſaiæ 9. & 53.
nibus peccata dimittit, ac inquit: Miſerere mei Pſal. 50.
Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Quoniam iniquitatem meam cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. Huic ut innitamur ſemper conſolationi, Chriſtus egregiam in medium adduxit parabolam de filio dilapidante paternam ſubſtantiam, quem reuerſum ac dicen-
tem: Pater peccaui in cœlum & coram te. & non Lucæ 15.
ſum dignus uocari filius tuus: ipſe pater oſculatus b 1.Reg. 3.
ſit, & reſtituerit in locum ſuum priſtinum. Ita fa- c Matth. 6.
cit Deus omnibus uerè conuerſis & pœnitentibus, à quibus iniquitatum maculas tergit, nec uult ipſas in eis in perpetuum uindicare. Quam peccatorum mundationem Chriſtus non ſolum uerbo
docuit, dicens: Petre, non ſepties ignoſcas fratri, Matth. 18.
ſed ſeptuagies ſepties: uerumetiam pedum lotione illa demonſtrauit. Qui mundus eſt, dicebat, non
indiget niſi ut pedes lauet. pedes autem lauant, qui, Ioan. 13.
ut Ioannes ſcribit, confitentur peccata, & rogãt d Lucæ 17.
fidelem Deum: & ipſe remittit eis peccata, emun- e Hier. 42.
dans eos ab omni iniquitate, ita ut pedes munden- 1.Ioan. 1.
tur, & manus amplius non ſint plenæ ſanguine, dicente Propheta.

Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint uelut mundiſsimæ manus meæ: tamen ſordibus intinges me.] *In tua, inquit, mundicia uideo, quia mundus non ſum. adhuc enim corruptibilis caro animam meã diuerberat. Hoc ipſum conqueſtũ Dauidem quo-*
que legimus. et propterea dixit: Domine ne intres Pſal. 142.
in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens.

Et abominabuntur me ueſtimenta mea. Neq; enim uiro qui ſimilis mei
eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iu- f 2.Par. 33.
dicio ex æquo poſsit audiri.] *Hominis*
ueſtimentum ipſum corpus eſt, quo induta a- g 1.Reg. 16.
nima tegitur. Hinc Sapiens: Omni tempore, in- Eccle. 9.
quit, ſint ueſtimenta tua candida: id eſt, membra
corporis tui à ſordidis actibus, quibus homines h Mar. 16.
commaculati coram Deo abominabiles fiunt. Quam ueſtimentorum abominationem ſenſiſſe uidetur Paulus, cum Rom. 7. dixit: Video aliam

legem

Rom.7. *legem repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentem in lege peccati.* Non eſt qui utrumque ualeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus. Auferat à b Lucæ 1. me uirgam ſuam, & pauor eius nõ me terreat: Loquar, & non timebo eum. Nec enim poſſum metuens reſpondere.] *Vnus fuit qui hoc potuit, nimirum Chri-* 1.Tim.2. *ſtus, qui factus eſt mediator Dei & hominum, dicente Apoſtolo. Porrò loquar, inquit, non metuẽs eum. Et quare timeret, cum uidet ipſum humani generis redemptorem mitiſſimum uenturum? Abſit omnis timor: perfecta charitas forâs mittat timorem. Audiamus ipſum* [a] *Zachariam: Iuſiurandum, inquit, iurauit dominus Abrahæ patri noſtro, daturum ſe nobis: ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus ei.*

ANNOTATIONVM IN IOB
LIBER SECVNDVS.
Caput x.

Hæc eſt paraphraſtica interpretatio.

CONDITORIS *dulcedinem quoniam Iob intelligit, idcirco tædet ipſum præſentis uitæ: quapropter exoptat dimitti, utq; ire poſſet ad patres ſuos Abrahã, Iſaac & Iacob. Quanto autẽ plus mente Deo appropinquat, tanto magis ſe accuſat. uidet enim iram Dei aduerſus* c Gen.22. *omnes peccatores, & quòd ipſe delinquenti non parcit. Verùm cognouit ſimul, quòd iram illam amara pœnitentia extinguat. Et hoc docebũt præ-* 1.Reg.12. *clara illa exempla, Dauid, Manaſſis, Niniuitarũ,* 2.Par.33. *Mariæ Magdalenæ, et aliorum. Cæterùm Deus* Ionæ 3. *aliquando hominem hic ita malis affligit, ut poſt-* Lucæ 7. *modum in æternum quoque puniat. Hoc accidiſſe* Actor.12. *Herodi illi putamus, qui conſumptus à uermibus expirauit ut in æternum puniretur. Iudicantur uerò nonnulli, hoc eſt puniuntur à Deo, ut à ſupplicio æterno defendantur. Quare D. Apoſtolus:* 1.Cor.11. *Cum iudicamur, inquit, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ergo obnixè precandus Deus, ut per flagella hic ſecuri reddamur ad iudicium. Hic urat ſecetq; Deus (quod S. optat ſibi Auguſtinus) ut non in æternũ puniat. Deũ appellamus patrem noſtrum: quomodo igitur nos* b 1.Ioan.3. *condemnabit, quos ſe gratuitò feciſſe recordatur? Sunt autem impij maligni ſpiritus, qui cum redire ad uitam non poſſunt, ad mortem quærunt ſibi ſocios. Quorum impium conſilium non ſemper ad-* c Lucæ 15. *iuuatur: quia fidelis eſt Deus, & non patitur nos* 1.Cor.10. *tentari, ut Apoſtolus dicit, ſupra id quod poſſum⁹:* d Hebr.4. *ſed facit cum tentatione prouentum, ut poſſimus ſuſtinere. Præterea homo oculos ſuos claudit at-* e Ezech.18. *que aperit quidem: tamen tanquam homo uentura nullatenus cognoſcit. Longè autem aliud eſt, ſi de Deo loquamur. Deus enim quia æternus eſt, ſic omnia nuda & aperta ſunt coram oculis eius, ut e-* Pſal.7. *tiam corda et renes, ut Scriptura loquitur, ſcrutetur. Quamobrem Iob ſummam eam æternitatem implorat, diuinamq; clementiam, et precatur quò parcere uelit potentiſſimus Deus, de cuius manu nemo poſſit eruere. Porrò cum manus Dei audimus quibus fecerit hominem, dignitatem humanæ conditionis intelligere debemus, quamuis & per coæternum Dei uerbum omnia creata ſunt, quantum tamen cunctis animalibus præferatur homo, uel inde docemur, quia non dixit Deus* [a]*, ut de cæteris, Fiat homo: ſed, Faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram: ubi diuinum nobis inſinuatur conſilium, & quòd non facilè hominẽ deſpiciat Deus, quem tãta dignitate cõdiderit. Eſt quidem nobiliſſima creaturarum humana, & dignior propter imaginem illam Dei ad quam facta eſt: tamen quia ſpiritus miſcetur pulueri, infirma ualde fit iſthæc hominis natura. Sedulò itaq; Deũ deprecari debemus, ut infirmitatem hanc carnis conſiderans, det ueniam, & relaxet reatum noſtrum, Amen. Quia uerò tam imbecilles & procliues ad malum ſumus, debemus primùm in mente noſtra ſolerter diſcernere, ne ulla in cogitatiõe culpa perduret, & deinde praua opera reſecare: quod tum fiet, cum facies noſtras per ſtudium orationis lauabimus, animum attollentes, quo corda noſtra, dicente* [b] *Apoſtolo, nos nõ reprehendant. Quando autem hominem cor ſuum reprehendit? quum meminit ſe reſiſtere præceptis eius, quem poſtulat. qua in re hoc ſaluberrimum erit, ut cum filio prodigo* [c] *quiſq; ſe ex memoria culpæ reprehẽdat, ac tum patrem rogaturus accedat ad thronũ miſericordiæ, et cum fiducia, docente* [d] *Apoſtolo: & proculdubio miſericordiam præſtabit ille, qui dicit:* [e] *Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut conuertatur et uiuat. Qui ſe ita emendare uoluerint, ab ijs dolores et miſeriæ tam citò diſcedunt, quàm aquæ in momento & ictu oculi ad alia loca dilabũtur. Chriſtum enim nouimus uerũ Abrahæ ſemen, cui promiſſiones ampliſſimæ ſunt factæ. Hic*

Chriſtus

Chriſtus cum uerus ſit ſol ille iuſticiæ, qui exor-
tus eſt in tenebris & umbra mortis ſedentibus, [a]
& factus propitiatio pro peccatis totius mundi: tã
fidelis eſt, ut remittat nobis peccata noſtra, & e-
mundet nos ab omni iniquitate noſtra, ſcribente
Euangel. Ioan. Bene quamobrẽ Scriptura alio loco
dicit: [b] Timenti Deũ bene erit etiam in extremis.
tam benign⁹ eſt Deus noſter et præſtabilis ſuper
malitia hominis. Hinc quoq; iuſti, etſi nonnunquã
in huius uitæ certamine ſe cõſumptos arbitrẽtur:
mox tamẽ hac ſpe et fiducia de benignitate Dei e-
rigũtur, ita ut cũ Apoſtolo dicãt: [c] Licet is qui fo-
ris eſt, noſter homo corrumpatur, tamẽ is qui in-
tus eſt renouatur de die in diem: id enim quod in
præſenti eſt leue et momentaneũ tribulationis no
ſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.
Et hæc eſt quidem uera & gratioſa uiſitatio Dei,
ut poſtquam uitam, hoc eſt animam tribuit ex a-
bundanti miſericordiarum theſauro hominem ui-
ſitet, cum multa bona largitur ac uaria exhibet be
neficia omniſcius, licet aliquando diſſimulet. Om-
nia, ait [d] Apoſtolus, ſunt nuda et aperta coram o-
culis eius, uniuerſorũ memoriã habet et recorda-
tur. Impius uæ habet, iuſtus miſeriam: quia æter-
na damnatio reprobum ſequitur, electus uerò do-
loribus multis huius miſerrimæ uitæ expiatur. Et
quia tota intentione Deo ſeruiũt iuſti, idcirco car-
nis impugnatione concutiuntur, ne mens eorum
ſecura eleuetur & ſuperbiat, ſed pulſata trepidet,
& in ſolius Dei adiutorio ſpem figat, ut non dere
linquantur. nam quos Deus deſerit, obdureſcunt,
ita ut planè nulla ſuperna concupiſcant, nec me-
tuat ſupplicia ſubſecutura, ut euidẽtiſſimè uidetur
in Pharaone atq; Iudæis. At ubi reuertitur ad eos
Deus, quod fit cum illi afflatu Spiritus ſancti tan-
guntur, tum euigilant, conſiderantes præſentiſſi-
mam perditionem. Vnde omnipotens Deus men-
tem noſtram uiſitans, ſic nos ad amorem ſui in-
flammat, ut per lachrymas alias' que graues affli-
ctiones ad ipſum conuertamur. Quemadmodum
Dauid, Manaſſes & Petrus, de quo ſcriptum eſt;
[e] Reſpexit Domin⁹ Petrũ, et fleuit amarè. [f] Hinc
ſanctus uir de humana conqueritur miſeria, quæ
nihil habet præter caſtigationes & pœnas, cer-
tiſſimos teſtes diuinæ iuſticiæ. Poteſt autem, in-
quit Hieronymus, ira Dei diabolus intelligi, cuius
miniſterio Iob acerbos dolores patiebatur. Quã
quidem calamitatem ipſe conſiderans, præſentem
uitã nihil eſſe diſertè admonet. Egregiè dixit qui-
dam, quòd Omnia ſunt hominũ tenui pendentia fi-
lo: cui appoſitè adiungitur quod ab ipſo Salomo-
ne [g] dictum fuit: Si annis multis uixerit homo, &
in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet te-
nebroſi temporis, & dierum malorum, qui cum a 1. Ioan. 1.
uenerint, arguentur præterita uanitatis: cuncta
enim quæ ſub ſole ſunt, uanitatis arguentur. Ergo
pœnitentia opus eſt. Vera autem pœnitentia non
niſi coram Deo, & ex intimis cordis fit receſſi-
bus. Quare nec Cain nec Iudas pœnitentiam ege b Eccleſ. 1.
runt, ſed alij qui Dominum obnixè deprecati ſunt
pro compunctione cordis, lachrymarumq; fonte,
ut iuxta Prophetam, plangerent dolores ſuos ma- Hier. 4.
ximos, ne dimiſſi ad tartara pergant: ad quem in-
ferni locum detruduntur, qui hic peccata deflere c 2. Cor. 4.
neglexerunt, dicente Propheta: Portauerunt igno
miniam ſuam cum his qui deſcendunt in lacũ. Inde Ezec. 16.
nequaquaquã ultrà miſericordia Dei liberat, quos
ipſius iuſticia ſemel ad loca pœnalia damnauit. I-
bi terra eſt miſeriæ & tenebrarum: maximus u-
tique dolor, & denſiſſimæ nebularum offuſiones,
teterrimus carcer: in quem impij peccatores, qui
lucem odio habuerunt, detrudentur, ubi umbra
mortis, id eſt, pœna nunquam deſitura. Vermis e- Eſaiæ ult.
nim eorum, ait propheta, non morietur, & ignis d Hebr. 4.
non extinguetur. abſque ullo ordine potentes, iux
ta ſcripturam, potenter tormenta patientur: & Sapien. 6.
fortioribus in nequitia, fortior inſtabit cruciatio:
quantum exaltauit ſe quiſque in malo obſtinatus,
tantum tormentũ dabitur illi, tantusq; luctus. V-
na quidem eadem' que gehenna excipiet omnes,
unus tamen alio atrocius torquebitur & crucia-
bitur. Inſpiciamus diuitem illum miſerè crucia-
tum in flammis, & cognoſcemus quanta ſit confu
ſio, quam atrociſſimum quod damnatorum mentes
patiuntur, quantus ibi horror. ſiquidem inferni
ignibus traditi, & æternis ſupplicijs, præ doloris
anguſtia contremiſcunt, & ingenti pauore con-
cutiuntur. Quibus propterea omni miſeria miſe-
rioribus, mors ſine morte erit, & ſine fine: quia
apud illos mors ſemper uiuit, & finis ſemper in-
cipit. Sint hæc nobis curæ & cordi, ut iuxta Sa-
pientem, inſtanter operemur quodcunque poteſt Eccle. 9.
manus noſtra: & ut quæramus Dominum, dum
inueniri poteſt. Nunc tempus acceptabile, inquit e Matth. 26.
Apoſtolus, nunc dies ſalutis. Hæc autem pia f Lucæ 22. 2. Cor. 6.
iuſti uiri uerba rurſum ſiniſtrè ab illis fictis ami-
cis interpretantur. Nam praui nihil rectum niſi
quod ipſi ſenſerint putant: & iuſtorum uerba eo
ocioſa æſtimant, quòd ſuis hæc ſenſibus inueniũt
diuerſa. Nec omnes iniuſti, qui multa loquuntur.
Quod enim quidam dixit, In multiloquio non dee- Prouerb. 10.
rit peccatum: ſtatim alius inquit, Væ mihi quia ta- Eſaiæ 5.
cui. Quamobrem ſapienter à Sapiente dictum pu Eccleſ. 3.
to: eſſe ſcilicet tempus tacendi, et tempus loquẽdi. g Eccleſ. 11.

Cæterùm duplicia nobis demonſtrantur opera ſa- [a Ezech. 36.] pientis Dei, publica ſcilicet & ſecreta. Publicum opus eſt, regere uniuerſa mundi, & multa bona largiri: ſecretum uerò, iudicium illud eius abditum & remotum, quo hunc ſaluat, illum autem condemnat. Hoc enim ſibi ſoli reſeruat. Quis enim, [Rom. 11.] ut Apoſtoli uerbis utamur, conſiliarius eius fuit? aut quis cognouit ſenſum ipſius? Quiſq; ſcrutabitur unquã, quòd cui uult miſeretur, & quẽ uult in- [b Hebr. 4.] durat? Nemo quidẽ, ſed omnes proni in terrã dicemus: O' altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius: & inueſtigabiles uiæ eius. Hic uerè mirabilis Deus dedit nobis legem multiplicem, charitatem ipſam, [1. Cor. 13.] quam multifariam eſſe dicit Apoſtolus: Charitas, inquit, patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non inflatur, nõ eſt ambitioſa, nõ quærit quæ ſua ſunt, &c. Hanc legem, ſi homo ſollicite perpendit atq; penſat, quantũ quotidie delinquat facilè inueniet ſi autem culpas cõſiderat, haud iniquè tolerabit flagella: ſic tamen, ut ſemper uideat benignitatẽ Dei, ueſtigia gratioſæ illius uiſitationis, quam rectè nos prouocat ut progrediamur in ſalutis uia: tum quidem maximè, cũ ipſius ſpiritus afflatu tangimur, & per amorem cognoſcimus contemplandam au- [c Malac. 4.] thoris noſtri ſpeciem quam ſequamur. Veſtigia il- [Pſal. 62. & 41.] la comprehendit is qui dixit: Adhæſit anima mea [d Pſal. 125.] poſt te. Item: Sitiuit anima mea ad Deum uiuum, quando ueniam & apparebo ante faciem Domi- [Lucæ 22.] ni. Et Petrus, ubi dixit: Domine, paratus ſum tecum & in carcerem & in mortem ire. Porrò ipſe Deus ſemper manet abſconditus. diligitur quidem à ſuis, attamen humanæ ſimul & angelicæ ſubtilitati, altitudine ſuæ naturæ imperueſtiga- [e 2. Tim. 4.] bilis nunquam non erit: tanta eſt eius profunditas [Pſal. 138.] atque excellentia. Si aſcendero, ait ille, in cœlum, tu illic es: & ſi deſcendero ad infernum, ades. Credimus itaque Deum ubique eſſe, et quòd intra eum omnia ab ipſo creata contineantur. quamobrem oportet maximam hominum uanitatem eſſe, ſi ipſi Deo conferantur, præſertim ob tam miſerè uitiatam & fœdè lapſam naturam: quamobrem fit, ut uitare uolentes Charybdim, in Scyllã incidant homines, & in omnem labantur nequitiam. multis exemplo ſunt ſatis euidenti Iſraelitæ, quibus non [f 1. Tim. 6.] ſatis erat gulæ operam dediſſe, quin inſuper lu- [g Prouerb. 12.] derent, & maximum cõmitterent nephas. Quia autem uniuerſa uanitas, ut quidam dixit, homo [Pſal. 38.] eſt, fieri ſolet ut plerumque inſoleſcant uiri uani, ſicut Pharao, Roboã, atq; alij impij, qui ſemper in uetitum niſi ſunt, cupierunt'que negata. Habent enim corda obdurata & pertinacia, diuinæ haudquaquam ſubiacentia correctioni. Hinc Deus ſuam gratiam Iſraelitis promittens: [a] Auferam, inquit, à uobis cor lapideum, & dabo uobis cor carneum. Inſinuans, quàm dura corda haberent, & quòd eſſent quaſi ſine ſenſu: ſe autem daturum eis gratiam emolleſcentem, ut ſentiãt qualis ſit ipſe Deus. Tum autem fieri ſolet, ut ſanctam habentes conſcientiã, erecta deprecentur Deum facie, & cum multa fiducia, prout docent apoſtoli Paulus & Iacobus, dicentes: [b] Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Si quis ueſtrûm, inquit alter, indiget ſapientia, poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter: poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. Illis euenire ſolet quod in fluminibus uidemus, quorum aquæ intra momentum ad alia loca dilabuntur, ita concitè ab ipſis diſcedunt miſeriarum dolores. Et plerunque ita ſeſe gerunt, qui ſpem haud exiguam conceperunt de benedicto ſemine illo Abrahæ, uidelicet Chriſto, quos conſolatur ipſius promiſſio illa de mercede copioſa in cœlis, & quòd non ſunt condignæ paſſiones ad futuram gloriam quæ reuelabitur nobis. Hic Chriſtus dabit finem his quoque malis, ut poſt mortem reſurgant in gloria, ſicut ſcriptum eſt [c]: Vobis credentibus et timentibus nomen meum orietur ſol iuſticiæ. Et ut adimpleatur quod dixit Dauid, [d] Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: uenientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Quare pij non timent mori: credunt enim certiſſimam reſurrectionem. Licet ergo poſt mortem defodiantur in terram, tamen ut certi de incorruptibilitate, & in ſpe certa fidei conſtituti, ſecurè dormitum eunt. [e] Videamus unum qui mori cupiuerit, Paulum ipſum: Ego iam delibor, inquit, & tempus reſolutionis meæ inſtat: Bonum certamen certaui, &c. Et alibi: Cupio, ait, diſſolui, et eſſe cũ Chriſto. O' felices illos homines, qui ſic in cogitatione & auiditate in illa æterna patria conuerſantur: quàm quietam ac tranquillam illi agunt uitam, cum alij qui ſemper ad lucra inhiant, damnum ac detrimentum pertimeſcant: unde fit etiam, ut mens eorum nec per noctem quieſcat. Quapropter haud ineptè auaricia ab Apoſtolo [f] radix omnium malorum nuncupatur. Quis autem exterrebit iuſtum, cum ſcriptum ſit: [g] Non contriſtabit iuſtum, quicquid acciderit ei. cum enim ſemper præ oculis habeat æternitatis gaudiũ, nec proſperitate attollitur, nec aduerſitate quaſſatur. Apoſtolum audiunt ſancti piè concionantem: Certus ſum, quia neq; mors, neq; uita, neq; in-

ſtantia,

ſtantia, neq; futura, imò nihil omnino ſeparet nos
à charitate Chriſti [a]: Quicunq; igitur ſanæ men
tis ſunt, & uel micam, ut dicitur, ſalis habent, ex-
optabunt ut dicere poſſint cum Propheta: [b] Tran
ſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in
refrigerium: & propterea preces fundent aſſi-
duas ad ipſum Deum, qui deducit ad inferos &
reducit, mortificat & uiuificat. Impij autem æter
nis ſupplicijs et tartareis cruciatibus deſtinati, o-
mnes refugiunt tribulationes, habentes quibus im
merſi ſunt delectamenta multa: at citius dicto eua
neſcunt tranſitoria, poſtquam mori oportet. In il-
la die peribunt omnes cogitationes eorum, inquit
Propheta: [c] & ſpes illorum abominatio animæ.
Qui enim dixerunt, Venite fruamur bonis, ubique
relinquamus ſigna lætitiæ: mox cum diuite illo
clamant, O' quàm cruciamur in his flammis nos
miſeri, qui æſtimabamus aliorum uitam inſaniam.
Et proinde uirum habemus ineffabilem, & uerè
ſanctum, magna diſcretione ſuperbientium ami-
corum inſolentiam reprimentẽ, & ſingulari qua-
dam modeſtia, qua oſtendit ſibi atq; alijs quoque
ineſſe ſapientiam. Eſt mihi cor, inquit: hoc eſt, &
ego ſcio legem diuinam. In corde meo abſcondi e-
loquia Domini. Quis ignorat ea quæ à uobis in
medium adducuntur? Tota ſpes figenda in autho-
rem rerum uniuerſarum, & inter irriſionum con
uicia ſolus interior rectus implorandus: qui ut no-
uit abſcondita cordis, ita iuſtus eſt iudex, & re-
ctum iudicium ipſius. Quem idcirco [d] Suſanna
caſtiſſima coniunx, cum adulterij falſò accuſare-
tur, implorauit. Sic enim ſcriptum eſt: Exclamauit
Suſanna magna uoce, ac dixit: Deꝰ æterne, qui ab-
ſconditorum es cognitor, qui noſti omnia antequã
fiant. Hac precatione quid impetrarit, omnino cõ-
ſtat: quando illa utiq; fuit iuſta ſimplicitas, quæ ue
ra diligit, falſa deuitat, bona gratis & libenter ex
hibet, mala tolerat, & nullã iniuriæ ultionẽ quæ-
rit, ſed relinquit eam Deo dicenti: [e] Mihi uindi-
ctã, et ego retribuã: utcunq; à filijs ſeculi huius de-
rideatur, haud ſecus quàm Chriſtus ab impio He
rode deriſus eſt. Habent enim pij lampadẽ in cor-
de ardentem, magnæ fidei et bonorum operum o-
leo intrinſecus fulgentem. Quales nos omnes uult
eſſe Chriſtus, [f] cum inquit: Sic lux ueſtra luceat,
ut uideãt homines bona opera ueſtra, et glorificẽt
patrem qui in cœlis eſt. Horum operum ſtatutum
tempus eſt, extremi iudicij prædeſtinatꝰ dies, quo
iuſtus quiſq; qui nũc deſpicitur, quantũ fulgeat de-
monſtrabitur. Ita enim Salomon ait: [g] Fulgebunt
iuſti, et tanquã ſcintillæ in arundineto diſcurrent:
iudicabũt nationes, et dominabũtur populis, et re-
gnabit Dominus illorum in perpetuum. Quare au
tem lapidibus comparantur iuſti homines? nimi- a Rom. 8.
rum quia illuminauit eos lux uera, illuminans om-
nem hominem uenientem in hunc mundum. Chri b Pſal. 65.
ſtus ipſe, qui nobis uera lux fuit, quãdo tenebroſis
noſtris mentibus lucem ueritatis infudit per uiſce
ra miſericordiæ ſuæ, in quibus uiſitauit nos oriens
ex alto. Omnes nunc iudicat Chriſtus, ſed occul
tomodo: cum autem acceperit tempus, iuxta Pſal Pſal. 47.
mographum, iuſticias uerè certiſſimeq; iudicabit:
tunc enim unicuiq; redditurus eſt ſecundum ope-
ra eius. Dum autem uerſamur in hoc ſeculo, infe-
ſtant nos prædones & infenſiſſimi hoſtes, hocq;
iuſtiſſimus iudex fieri permittit. Nam hoc modo c Pſal. 145.
purgantur pij homines, opprimuntur ab eo uim pa
tientes: impij autem multo grauiorẽ incidunt pœ-
nam & flagella. At ipſa inſtrumenta quibus ad
hoc uſus Deus, tandem quoque in ignem proijcit;
ut uidere eſt in multis Iudæorum perſecutoribus,
impijs Chriſtianorum tyrannis, ut Herode, nec
non multis alijs. Te igitur oramus Domine, ſic ca-
ſtiga, ut non in æternum punias. Deum eſſe pri-
mam cauſam omnium rerum, quis ignorat? quem
ſaltem diuinus ille ſpiritus, doctor ueritatis affla-
rit. Si ergo ab ipſo omnes factæ creaturæ, in i-
pſius utique manu anima omnis uiuentis, & ſpiri-
tus uniuerſæ carnis erunt: & quòd omnia ad Dei
prouidentiam pertineant, & gubernationem, e-
tiam irrationabilia atque inſenſibilia, quadam ra-
tione ueritatis interrogata reſpondent, ubi rectius d Daniel. 13.
examinamus tum ſacras tum prophanas literas
& hiſtorias, quibus longior uita fuit, rerumq; ex-
perientia, & ſapientes & prudentes extiterunt.
& eorum ueſtigijs utcunque eſſet inſiſtendum,
prout dixerunt quidam: Viue moribus præteritis,
& loquere uerbis præſentibus: uera tamen ac ſo-
lida eſt apud Deum ſapientia, conſilium rectum,
et fortitudo magna, cui nemo reſiſtere poteſt. qui
proinde dicit: Ego occidam, et ego uiuere faciam. e Deut. 32.
Conſidera, inquit Salomon, opera Dei, qui cum Eccleſ. 7.
conſilium & intelligentiam habeat, qua diſponit
ſua & cognoſcit noſtra, & uidebis quòd nemo
poſſit corrigere quem ipſe deſpexerit. Itaq; in i-
pſo omne ac totum ſitum erit, ut ueriſſimè idcirco
dixerit Dauid: Niſi Dominus ædificauerit do- f Matth. 5.
mum, inuanum laborauerunt qui ædificant eam. Pſal. 126.
Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigi
lant qui cuſtodiunt eam. Itaque utcunque homi-
nes plantent atque rigent, fruſtra fit, niſi Deus det
incrementum. Hic nonnunquam includit homi- g Sapien. 3.
nem, id eſt in maliciæ ſuæ cæcitate eum relin-
quit, quomodo reliquit illum nebulonem, regem Vide Exod.

ſcilicet Aegypti, quem propterea nulla miracula
Num.26. commouere potuerunt. Sic quoq; incluſit Dathan
& Abyron, & omnes impios: quibus clauſtra in-
2.Pet.2. ferni nemo aperiet, ſed, ut D. ait Petrus, qui ange-
lis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus in-
ferni detractos in tartarum tradidit cruciandos,
in iudicium reſeruari, nouit de tentatione pios eri-
a Eſaiæ 29. pere, iniquos uerò in diem iudicij reſeruare cru-
ciandos. Tanta enim eſt ipſius poteſtas Dei, ut o-
b 1.Cor.1. mnes coram eius potenti throno contremiſcant.
Iratus iuſtè olim, ut ſecundum ſcripturarum fidem
minimè dubitamus, cataclyſmo omnem deleuit
Gen.6.& 7. carnem. Hic quoque continuit aquas, ita ut non
c Dan.4.& 5. plueret annos tres, & menſes ſex. Ochoſiam re-
3.Reg.17. 4.Reg.1. gem eo quòd conſuluiſſet Beelzebub, in infirmita-
Eſaiæ 38. te ſua extinxit, & Ezechiam ſeruauit, ex animo
d 3.Reg.1. Deum ſuum cognoſcentem ac implorantem. Ita
e 2.Par.33. que que certum eſt hominum corda areſieri, ſi de-
traxerit Deus hominibus ſuam aquam uiuam, de
Hier.2. qua Hieremias ſcribit, & Chriſtus dixit in Euan
Ioan.4. gelio: nihil poteſt eſſe pernicioſius. Sin autem e-
miſerit aquam ſuam, hoc eſt, uerbum ſuum gra-
tiam' que Spiritus ſancti, fiunt in homine aquæ a-
bundantiſſimæ, et ſalientes in uitam æternam. Hoc
f 1.Theſ.2. enim ſpiritu agitatus homo, de uia mala ſe conuer-
tit ad illum Dominum, in quo ſe uiuere, moueri, ac
eſſe optimè nouit. Sumamus pro exemplo ipſum
Actor.9. Paulum. Acceptis ipſe contra Chriſtianos epi-
ſtolis, Damaſcum uſque pergebat, ut ſi quos inue-
niſſet huius uiæ uiros ac mulieres, unctos perdu-
ceret in Hieruſalem: at ſubitò mutatus ab illo He-
ctore, ab illa ſua crudelitate mutatus eſt, ut etiam
poſtmodum pro Chriſto multa ac dira ſit paſſus:
& qui prius fuerat blaſphemus & perſecutor
Chriſtianæ religionis, deinde inſignis ſit factus
ebuccinator, et acerrimus propugnator fidei Chri
ſti ſanctiſſimæ, iam Chriſtum uitam ſuam æſti-
mans, & pro ipſo mori lucrum: qui arbitrabatur
antè, occidendo diſcipulos Chriſti ſe obſequium
præſtare Deo. Hinc ſanè cognoſcitur abſtruſa et
nobis omnino occulta præſcientia Dei, qui non
tam præſentia quàm futura nouit, & quicquid fit
uel agitur. Sic nouit iuſtum Abel & impium eius
Geneſ.4. fratrem Cain, utrunque in ſuo ordine. Cain enim
ſic uidit, ut priora eius mala conſpiceret, & hunc
iuſto iudicio in alia mala delabi permitteret: quo-
modo non permittit cadere iuſtum, ſed ut ſic pur-
getur, ac prouehatur ad meliora, ſicut ſcriptum
Pſal.36. eſt: Iuſtus cum ceciderit, non collidetur, quia Do-
Iacobi 1. minus ſupponit manum ſuam. D. Iacobo nimirum
beatus homo uidetur, qui multas ſuſtinet tenta-
tiones: quia, inquit, cum probatus fuerit, accipiet

coronam uitæ, quam repromiſit Deus his qui dili-
gunt eum. Nec ullius hominis conſilium curat:
Non enim eſt conſilium contra Dominum. Con-
ſiliarios illos in ſtultum finem adducit: quia ipſis
ſuam ſubtrahit gratiam, qua ſubtracta ſenſus eo-
rum obnubilantur, & conſilia eorum inuertun-
tur, ut intelligendo nihil intelligant, & conſequan
tur contrarium finem. Quamobrē inquit Deus: [a]
Sapientiam ſapientum perdam, & conſilium ini-
quorum reprobabo. [b] Mala illorum hominum eſt
intentio, quum, ut Gregorius ait, ad ſola tempora-
lia tendant. idcirco ut dignum eſt, atque iuſtum,
cum iudices eſſe uolunt conterrentur, & obſtu-
peſcunt. ſic [c] Nabuchodonoſor in amentiam uer-
ſus eſt, & Baltaſar timore percuſſus: quorum
regna diſſoluta poſtquam fuere, non aliud uiſum
eſt, quàm quòd ignominia plenum eſſet. quod & [d]
Sedechiæ, & [e] Manaſſi, alijſq; contigit regibus ſu
pra modum diſcolis. Vſque adeò autem iuſtus &
rectus eſt Deus, ut licet dicat, Nolite tangere
Chriſtos meos, quos hoc loci ſacris initiatos in-
telligere poſſumus: ipſis tamen, cum delinquunt, nō
parcat. Magna ſacerdotum gloria eſt, ſubditorum
pia uita & recta conuerſatio, ſicut ex Apoſtolo
diſcimus, dicente [f]: Quæ eſt ueſtra ſpes, & glo-
ria atque gaudium? non' ne uos ante Dominum? i-
ta cum per negligentiam illorum hominum mali-
cia ſuperabundat, iram Dei iuſtam in ſe prouocant,
quibus dicturus eſt olim: O' paſtores, uoſmeipſos
pauiſtis: ecce ego requiram ſanguinem ouium uo-
bis commiſſarum de manibus ueſtris. Iam non am
plius licet uillicare: eoſq; amouet & deponit ut in-
iuſtos & iniquos, alioſq; in locum eorum ſurro-
gat ſubſtituitq;, quorum labia non commutentur,
ſed cœleſtia prædicando ueraces ſint, & ad ter-
rena minimè corruant, et loquantur placentia, ue-
ritatem obticentes, imò opponant ſe murum pro
domo Dei. Hinc quoque interdum ſenum doctri-
na tollitur: quia præcepta prædeceſſorum ſuorum
minimè ſequuntur, ſed tantum ea quæ ipſis uſui
& utilia fore uidentur: fit igitur, ut omnibus ſint
contemptui, & quos perdere iniuſtè uoluerunt,
ad ſummum honoris apicem uideant euectos. Et
multa alia conſpiciuntur, quæ omnia declarant
magnitudinem diuinæ potentiæ, et profunditatem
ſapientiæ, & certitudinem conſilij: quod nunquā
falli poteſt, cum principes populi fallant & falli
poſſint, ita ut ueluti cæci palpent, & quaſi e-
brioſi oberrent, neſcientes quò tendant. Quocir-
ca homo in primis miſericordiam Dei depreca-
ri debet, facta ſua diſcutere atque inquirere ue-
ritatis iuſticiam. Non enim mendax eſt Deus, ſed
ſumma

ſumma ueritas, quæ haudquaquã ſalſum patitur, ſed mendaces omnes inſipientes & peruerſorum dogmatum authores reijcit atq; condemnat. Solus ille iudex iuſtus: quapropter maleuolentiam eorum minimè tolerat, qui authoritatem iudicij ſibi ſumunt. præter Deum nemo ſibi hanc ſumat authoritatem, occulta iudicandi. ad ipſum ſolum ſpectat. [a] Quare Paulus uehemẽs olim in Romanos erat: Tu quis es, dicens, qui iudicas alium? Iudiciũ Dei eſt ſecundũ ueritatẽ. Vtiq; ipſe enim ſcrutatur corda & renes, ipſe ſolus futura pariter & præterita nouit. Hæc eſt gloria ipſius, quam non dat alteri, quemadmodum ipſe dixit [b]. Idcirco ſtulti ac inſipientes filij hominum, quorum memoria ritè recteq; cineri comparatur, quia non permanet, ſed euaneſcit: [c] Mundus, inquit Ioannes, tranſit, et concupiſcentia eius. Beatus autem ille eſt, qui, ut ex Pſalmo [d] docemur, non abijt in conſiliũ impiorum, & in uia peccatorũ non ſtetit, ſed in lege Domini uoluntas eius. Quia non ſic impij, non ſic, ſed tanquam puluis quem proijcit uentus à facie terræ. Sicut enim in memoria æterna iuſti ſunt, ita iniuſtorum & iniquorum hominum ceruices confringuntur: reprimitur enim illorũ ſuperbia, et in putredinem & cinerem abit, dicente ſcriptura: [e] Memento quòd puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Hoc quàm uerum ſit, monumenta monarcharum magnorumq; principum apertè demonſtrãt. non' ne ibi una eademq; mortis imago? quam qui uident, dicant: Ecce ipſi erant qui gloria & honore celebres & illuſtriſsimi præminebant, & aſpernabantur cæteros, modò autem deſpecti iacent, in putredinem & cinerem redacti. Hæc licet uera & ſolida ſint, & mentis ſiue ſpiritus: à multis tamen non percipiuntur. quia, ut Apoſtolus ſcribit: [f] Carnalis homo nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus. [g] Cũ aũt ſcriptũ ſit: [h] Multæ tribulationes iuſtorum, et de omnibus ijs liberabit eos Dominus: pij homines cruciatib. diris torquentur nonnunquã, ita ut deficiant, & animam quaſi efflare uelle uideantur: ſemper tamen ipſi Deo cõfidunt, in ipſum ſperantes. Vaſa figuli, ſcriptũ eſt, [i] probat fornax: et uirũ iuſtũ tentatio. Veriſsimũ hoc. nunquã enim patientia cum ex uoto nobis ſuccedit, conſpicitur & inclareſcit. [k] Confitebitur tibi, inquit Pſalmographus, cum benefeceris ei. In hoc itaq; mens iuſta ab iniuſta diſcernitur, quòd illa licet aduerſis atteratur, nunquam tamen à ſpei rectitudine diſcedit. inſuper omnipotentis Dei laudem & inter aduerſa confitetur. hæc autem non item: ſuccumbit enim, & cum rebus ipſis perituris frangitur. Electi culpis ſuis nunquam parcunt, & poſſunt iudicem culparum placatum inuenire. ita Dauid dicebat: Quoniam iniquitatem meam agnoſco, & Pſal.50.
peccatum meum contra me eſt ſemper. Nec Paulus malè docuit et locutus eſt: Si noſmetipſos indi- 1.Cor.11.
caremus, non utiq; iudicaremur. Arguant itaque omnes coram Chriſto ſcelera & delicta ſua, & ipſum habebunt abſque dubio optimum Saluatorem. Dixit enim: Venite ad me omnes qui labo- a Rom.2. Matth.11.
ratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Iuſti & uenturi iudicis diſtrictum ſemper contemplandum iudicium. reducenda ad memoriam peccata, & uenia deprecanda eſt, ab eo qui ſolus dimit- Lucæ 18.
tit peccata. Stemus ergo cum publicano illo in cõ- b Eſaiæ 42.
ſpectu Dei, ut poſt confeſsionem iuſtos ipſe nos pronunciet, ut non ſimus phariſæi & hypocritæ, qui dum ſe ſanctos eſſe autumant, nihil uel parum c 1.Ioan.2.
cogitant de malè perpetratis. Hos autem non no- d Pſal.1.
uit Deus: non enim nouit illum glorioſum phariſæum in templo multa quidem iactantem opera, quem alij imitati in nouiſsimo die æquè repulſam patientur, quibus dicturus eſt Chriſtus: Abite uos operarij iniquitatis, ego enim neſcio uos. Optimum quidẽ et cõſultiſsimũ erit, ut nobis ſemper iniquitatem tribuamus, & nos eſſe ſummos peccatores cognoſcamus, quos ſolus purget omnipotẽs Deus, reosq; ex gratia iuſtificet. Erant omnium iuſticiæ, Eſaiæ 64.
dicente Propheta, tanquam pannus menſtruatæ e Geneſ.3.
mulieris: mundati autem ſunt, et iuſtificati, ut Paulus inquit, gratis per Chriſtum, ita ut Eccleſia iam Epheſ.5.
ſit ſancta & immaculata, non habens maculam neque rugam, lota ſanguine ipſius. Qui in eum credunt, non habent manus plenas ſanguine, ſed ipſis apertè dicitur: Vos eſtis gens ſancta, regale ſacerdotium, & populus acquiſitionis. Hoc tamen f Animalis homo.
nihilominus inconcuſſum & ueriſsimum manet: g 1.Cor.5.
quia lubricum humanæ uitæ iter, & iuſtus, iuxta h Pſal.33.
Scripturam, ſepties in die cadit, nemine in hac ui- Prouerb.24.
ta prorſus ab omni peccato innocente. propterea 1.Ioan.1.
Ioannes auſus dicere fuit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ſeducimus noſmetipſos, & non eſt in nobis ueritas. tacitis itaque conſumimur peccatis, ſemper accuſatricem conſcientiam i Eccleſ.2.
habentes, urentem mentem, & cor inquietum. Hinc certè rogandus ipſe Deus, ut duram percuſſionem à nobis tollat, & formidinem deterrentẽ. k Pſal.42.
Et ipſe admodum, fidelis eſt, ut nunquam nos deſtituat ſua ope, ſuoq; auxilio. Accedamus modò ad thronum gratiæ ipſius, leuantes oculos noſtros, et dicamus: Cur faciẽ ô Domine tuã abſcõdis? Tuus clemẽtiſsime Deus propheta dixit: Aperiẽte te ma- Pſal.144.
num tuã omnia implebuntur bonitate, auertente aũt te faciẽ tuã omnia in puluerẽ ſuũ reuertentur.

Ne igitur, obnixè precamur, auertas faciem tuam
à nobis, & ne declines in ira à ſeruis tuis: hoc eſt,
ne dimittas nos ut pœnæ tradas, quin potius fiat
quod olim factum legimus, quomodo tu ſcilicet
Exod. 3. Moiſi dilecto ſeruo tuo apparuiſti, ac dixiſti: Vidi
afflictionem populi mei, & clamorem eius audiui.
Quid enim ſumus nos quàm folia quæ ab arbore
uitæ in paradiſo cecidimus, qui tentationis uento
rapimur, & deſideriorum flatibus leuamur? Ne
tangat nos manus tua, quos tam infirmos eſſe co-
gnoſcis. Et cum ſcripta tua maneāt: quia enim ſcri
pſiſti, Terra es & in terram reuerteris homo: li-
cet unigenitus filius tuus mortē moriendo deſtru-
a Pſal. 142. xerit, tamen hæc ſentētia de morte carnis noſtræ
non mutatur. Quis eſt enim homo qui uiuit, & nō
b Pſal. 50. uidebit mortem? Quæſumus omnipotens pater, et
miſericors Domine, ne ſcribas contra nos amari-
tudines: hoc eſt, ne ſuper nos diu perdurent affli-
ctiones, perturbationes, & calamitates immiſſæ.
Adoleſcentiam noſtrā aptam bonis operibus &
actibus ſcimus quidem: at quis noſtrûm qui non iu
ſtè in memoriam reuocare debeat delicta iuuentu
tis ſuæ, & ignorantias? lubricum eſt humanæ ui-
tæ, & adoleſcentia in primis uicina lapſibus, unde
uix fieri poteſt ut recta ſemper incedat, & pro-
c Epheſ. 5. pterea ſemper monitore & rectore opus habens.
Noſtras ô Deus omnes obſeruas ſemitas. Tu e-
nim corda & renes ſcrutaris, actus cogitationeſq́;
d Ioan. 1. noſtras: quamobrem reddituri ſumus in illo die ra
tionem de uerbis etiam ocioſis. Beati eſſent itaq́;
qui te timentes ſemperq́; pauentes ambularent in
lege tua Domine. Quid enim aliud ſumus quàm
putredo conſumenda, quam in ſemetipſo omnis ha
bet homo, quemadmodum ueſtimentum tineam, à
Eccleſ. 10. qua comeditur? Quid igitur ſuperbis terra & ci-
nis? at ille: utinam ô ſi omnes nouiſſima illa memo
rarentur. Hæc communis lex eſt, à qua nemo ho-
minum exemptus erit. licet totum mundum lucra-
e Eſaiæ 38. retur homo, tamen nihil eum à morte defendere
& liberare poteſt. Optimè dixiſſe mihi ille uide-
Lactan. tur: Nihil nobiſcum ferre poſſumus, quàm uitam
bene atq́; innocenter actam. Si res humanas bene
conſideramus, qd quæſo ubiq́; inuenies quàm ſum-
mam miſeriam, dum homo multis ac uarijs diue-
xatur malis? Multa cautela, inquit Gregorius, cu-
ſtoditur corporis ſalus, & amiſſa cum graui la-
bore reparatur: non'ne autem miſeria eſt, tantis
Eccleſ. 2. tamq́; uarijs grauari curis, ut nec per noctem, ut
f Epheſ. 2. ille inquit, mens ipſa conquieſcat? Quid proinde
nati homines in mundo quàm quidam flores agro
rum, qui poſtquam floruerunt areſcunt, decidunt
& putreſcunt, nec fixū ſtatum habent in hoc mun

do: quia hoc ipſum uiuere omnium hominum quo-
tidie uelut umbra fugit, tranſimus omni quaſi mo-
mento, fugimus & morti appropinquamus. Mens
quoque noſtra ſemper ad aliud impellitur, quàm
eſt ipſa: & eſt mutabilis ſemper, ut cum ad me-
liora tendat, quaſi contra torrentem nitatur. Quo
circa quiſque Dei omnipotentiam & ſuam ipſius
infirmitatem conſiderare deberet. Quid creatu-
ra ad creatorem, quid homo Deo comparatus? mu
ſca ad elephantem. Orandus itaq́; ſemper eſt Al-
tiſsimus, ut oculos ſuos ſuper nos nō aperiat, id eſt,
iudicia nō exerceat puniatq́;: ſed clauſis oculis nos
regat, hoc eſt, parcat peccatis noſtris. quòd quidē
Dauid fecit, ubi dixit, [a] Ne intres in iudicium cum
ſeruo tuo, quia nō iuſtificabitur in conſpectu tuo
omnis uiuens: ſed potius, [b] Miſerere mei ſecundū
magnam miſericordiam tuam. Ecce enim in ini-
quitatibus conceptus ſum, & in peccatis peperit
me mater mea. Ergo omnes immundi ſumus: quis
igitur faciet nos mundos de immundo conceptos
ſemine? Equidem ſolus Deus uerus ille purificator
mentium coinquinatarum prauis affectibus: ſan-
ctus enim ſanctorum eſt. Qui hoc de filio Dei
Chriſto intelligere uolunt, non ineptè faciūt, cum
de Spiritu ſancto conceptus ſit, & natus ex uirgi
ne, & propterea mundiſsimus, [c] à quo ſolo mundi
facti et ſanctificati ſumus. et ſubinde mundamur,
quoties dimittit nobis delicta noſtra, & emundat
nos ab omni inquinamento & iniquitate. [d] Vita
aūt omniū hominum eſt uapor modicū parēs: quia
tanta uelocitate dies hominis tranſcurrunt, ut qui
centū annos uixerit, unū diē uixiſſe uideatur. Et
cum nihil in hoc mundo abſq́; occulto omnipoten
tis Dei iudicio ueniat, præſcientis & diſponentis
tam uiſibilia q̄ inuiſibilia, ita quoq́; homo quilibet
ſuū uitæ terminū habet. Quod ergo Ezechiæ di-
xit ꝓpheta, Diſpone domui tuæ, quia morieris: &
tamen adhuc quindecim annos addidit Deus, nec
mendax fuit Propheta, nec cōuulſa ſtatuta Dei, [e]
qa ut implorāti Ezechiæ uita extenderetur præ-
fixū fuit. Qui igitur ſanæ mētis ſunt, petūt ut fla-
gella ceſſent, deſinatq́; ferire ipſos De᷒, quo liceat
requieſcere donec optatā mercedē, hoc eſt æter-
nam uitā in recōpenſationē laborū accipiant. Hāc
enim ſpem habemus nos in Chriſto, qui nos de ma
ledicto legis, cui omnes propter peccatū eramus
obnoxij, amiſſa iuſticia & ueſte innocentiæ, &
ut Paulus ait, [f] Filij iræ et æternæ damnationis, li
berās iuſticiæ reſtituit, et ſanctificationi, ita ut iā
ſimus hæredes Dei in regno cœlorū. Dicit enim
pater filij illius prodigi, Afferte primam ſtolam ci-
tò: hoc eſt, innocentiam quam homo à ſerpente
perſuaſus

perſuaſus perdidit in paradiſo. Hoc autem non fiet ante nouiſſimum diem: non enim dormientes reſurgent donec atteratur cœlum. Niſi mundi huius finis aduenerit, humanum genus à ſomno mortis ad uitam perpetuò duraturam non euigilabit. Oportet primùm, inquit Apoſtolus, mortale hoc induere immortalitatem, & corruptibile hoc induere incorruptionem: tunc fiet ſermo, Audient enim omnes uocem filij. & ſicut citius homo à ſomno euigilat, ita concitè ad conditoris nutum à morte corporis reſurgent: & qui bona fecerunt, procedent in reſurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in reſurrectionem iudicij: Ioan. 5. Quis autem nobis tribuet ut in inferno, hoc eſt ſepulchro (ſic enim multi docti uiri legunt) protegamur? uel, cum omnis homo quamuis mundæ & probatæ uitæ locum illum damnatorum, in quo epulo clamauit ad Abraham, ſit ingreſſurus, niſi habeat defendentẽ & liberantem ſe. Certum eſt, ſanctum uirum myſterium incarnationis filij Dei uidiſſe, adeoq́; ipſum uenturum mediatorem, & redemptorem. Chriſtus itaq; eſt atq; erit protector noſter, noſq́; abſcondet, donec pertranſeat furor omnipotentis Dei, quo operarios iniquitatis dignis deſtinabit ſupplicijs. Olim tranſiuit Dominus filios Iſrael, percutiens Aegyptios: & nunc quoq; propter meritum paſſionis filij ſui Ieſu Chriſti electos pertrãſijt. uidet enim ſanguinem ipſius, et non ſinet percuſſorem ingredi ad illos: imò, Volo, inquit Chriſtus, pater, ut mecum ſint quos dediſti mihi. Et hæc eſt illa plenitudo temporis cuius Apoſtolus meminit, tempus omnium temporum longè gratioſiſſimum, quo Deus noſtrã uidens afflictionem & calamitatem, noſtri miſertus eſt, et miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Verùm putas'ne mortuus homo rurſum uiuat? [a] Vtiq;, & dubio procul, cum dixit Deus: O mors ero mors tua, morſus tuus ero inferne. & Danielem minimè reijciemus, dicentem: [b] Qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt, alij in uitã æternam, & alij in opprobrium, ut uideant ſemper. Vbi ergo uiri iuſti ſunt, cunctis diebus quibus hic militant, magno cum deſiderio expectant immutationem ſuam, & ut uiuere poſt hanc uitam poſſint in cœlis cum gaudio perenni. De qua quidem immutatione egregiè ſcribit D. Apoſtolus dicens: [c] Scimus quoniam ſi terreſtris domus iſta diſſoluatur, quòd ædificationẽ ex Deo habemus, domum non manufactam, ſed æternam in cœlis. Et licet creditu difficile ſit, cum omnes uideamus abire in cineres, & putredinem: eſt tamen certiſſima hæc de reſurrectiõe doctrina ſancti uiri. Vocabuntur ergo omnes mortui in nouiſſimo die uoce archangeli, dicente Chriſto, atq; tuba Dei de Matth. 24. tumulis excitabuntur, reſpondebuntq́; uniuerſi cum ad uerbum maieſtatis potentiſſimæ cineres humanorum corporum uiuificabuntur, & exurgent ex mortuis incorrupti: cuius euidentiſſimũ exemplum exhibere uoluit Chriſtus, cum quatriduanum Lazarum è monumento ualida uocauit Ioan. 11. uoce: ſimili enim modo omnib. porriget dexterã, ut corruptibilis creatura ad incorruptionem redeat: manu illa potenti erigentur ex corruptione, ut ad incorruptionis gloriã perueniãt, eamq́; retineãt, qui filij Dei precioſo redẽpti ſunt ſanguine. Cũ aũt nemo ſit qui dicere queat, Iuſtus ſum et mũdum eſt cor meũ: meritò atq; ſeriò Dominũ Deũ deprecabũtur homines, dicẽtes: Cum tu pijſſime pater greſſus noſtros dinumeres, ſingula quæq; opera noſtra ſignes. Quid enim te latet, corã cuius oculis oĩa nuda & aperta ſunt? ideo rogamus, ut parcas peccatis noſtris. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & ꝓpter gloriã noĩs tui Domine libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris propter nomẽ ſanctũ tuũ. Hoc quidẽ fieri debet exẽplo piiſſimorũ hominũ per pœnitentiã. Signãtur enim quaſi in ſacco delicta noſtra: quia niſi ea ieiunio & fletu diluamus, in ſecreto iudiciorũ Dei ſeruãtur, donec in publico iudicentur. Ita enim olim dixit Deus: Non'ne hæc cõgregata ſunt apud me, & Deut. 32. ſignata in theſauris meis? In die ultionis reddã illis. Cõſiderare uaria hic oportet, quomodo mõtes magni defluũt, uiq́; celſæ turres grauiori decidũt caſu. Equidẽ mõs alt' erat Dauid, cũ in regnũ aſciſceretur: quid poſtea uerò, cum Natan eũ increpa 2. Reg. 12. ret nõ tã de adulterio quàm homicidio perpetrato? miſerrimus, immerſusq; adeò malis, ut ad Dominũ de profundis malorũ clamaret: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Hoc fi a Oſee 13. liũ ipſũ Salomonẽ adeò nõ reddidit cautũ, fortiſſimum quidẽ ſeu prægrandẽ lapidẽ, ut etiã peiora in 2. Reg. 11. Deũ cõmiſerit. aquæ uitiorũ hũc lapidẽ excauaue b Dan. 12. re, ut ex immodico mulierũ uſu eò product' ſit, ut uiuũ & uerum Deum linquens, non ſit cunctatus cum deteſtanda meretrice adorare Deos alienos, ipſiſq́; ſtruere templũ: qui prius, ut literæ ſacræ te 3. Reg. 8. ſtantur, domũ alterum miraculũ mundi Deo fecerat Hieroſolymis. Vigilate itaq;, ait Chriſtus: & Apoſtoli monẽt nos fideliter, ut attendamus nobis c 2. Cor. 5. ab ipſis impuris ſpiritibus. Semper memoranda Matth. 24. noſtra nouiſſima. quòd ſcilicet homo non ſic in ni Epheſ. 6. 1. Pet. 5. hilum redigitur quemadmodum bruta & beſtiæ: ſed tranſit ubi uel ſemper gaudeat, uel ſempiterna ſupplicia habeat. Et quòd pallida mors æquo

pede pulſat pauperum tuguria, & regum domos.
Omnes ab his mundi rebus recedunt, ſiue nobiles
a Rom.14. ſiue ignobiles fuerint, & ignorant cui bona con-
gregauint ſua: non enim intelligunt quid hic aga-
tur. neſciunt uita functi omnino, mores & actus
ſeu opera in terris degentium, quorum caro dolet,
& anima luget, quia uita hominis multis miſerijs
eſt ſubiecta: pij autem propterea ingemiſcunt,
2.Cor.5. quòd dicente Apoſtolo, libenter uellent ſuperue-
ſtiri, & ut abſorberetur quod mortale eſt à uita.
b Ioan.8. quemadmodum David ex animo uoluit atq; opta
Pſal.41. uit, cum dixit: Quemadmodum deſiderat ceruus
ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te
Deus. Sitiuit anima mea ad Deũ fontẽ uiuũ, quan-
do ueniam & apparebo ante faciem Domini? Bo
c Lucæ.12. & 16. ni ac probi homines quanto magis finem uitæ ſuæ
in foribus eſſe cognoſcunt, tanto ſemetipſos ſeue-
rius diſcruciant, habentq; ſpiritum attenuatum,
cor contritum & humiliatum, dum etiam mala-
rum cogitationum pœnitet, quibus certè uix care
re poſſunt. Impij autem nullo modo ita ſe gerunt.
d Pſal.48. Neſtoreos eos enim ſe poſſe uiuere annos confi-
Sapien.5. dentes, dicunt in cordibus ſuis: non eſt Deus. Rur
ſum pij nihil huius mundi appetunt, quum omnib.
illis iamdudum contradixerint, ueluti uerè mun-
do mortui. Qualis quidem fuit D. Apoſtolus, quia
Galat.4. dixit: Mihi crucifixus eſt mundus, & ego mun-
do. Hinc ſanè pfecta uita eſt mortis imaginatio,
quòd ſola ſepulchra nobis ſuperſint. Nec mirum
nos habere debet, iuſtos ipſo Deo flagellari, uel
etiam ut nobis uidetur, ultra condignum: quem e-
Hebr.12. num diligit Deus, inquit Scriptura, flagellat. Tri-
ſticiam quidem habent, ſed quæ uertetur in gaudi-
um, quod nemo ab eius auferet. Quapropter affla
ti ſpiritu diuino, non ceſſant clamare ad Dominũ,
ac dicere: Libera nos Domine. Si tu noſter eris
protector, & liberator: ſi tu pro nobis, quis con-
Matth.16. tra nos? Nos ſumus Eccleſia tua Ieſu, cõtra quam
e Galat.6. dixiſti etiam inferorum portas non præualituras.
Non timemus igitur ſæuientem mundum atq; Sa
nam, quia tu nobiſcum es, à te muniimur atq; defen
f Matth.5. dimur. Secus autem faciunt reprobi, quia etſi cor
pora eorum ſub diſciplina ſint & puniantur: cor-
da tamen ſeſe nunquam demittunt, quin contradi
Lucæ 23. cunt iuſto iudicio Dei. Exemplo ſit latro ille à ſini
ſtris Ieſu ſuſpenſus patibulo: is enim non peccata
& ſcelera ſua repetit, & ſe meritò tantam ob fla-
gitia pœnam pati cõſiderat, ſed blaſphemat ipſum
g Eſaiæ 5. Deum & inſontem Chriſtum: & propterea non
exaltabuntur, ſed deponuntur, & deijciuntur. Au
1.Pet.5. diamus itaq; Petrum dicentem: Humiliemus nos
h Matth.11. ſub potenti manu Dei, ut exaltet nos in die uiſita-

tionis. Quare rebelles illi? Nunquid figmentũ di-
cet ei qui ſe finxit, quare me ſic finxiſti? Siue uiui
mus, inquit Paulus, [a] ſiue morimur, Domini ſum[9].
Ab ipſo ſolo itaq; dependeamus, & in ſolijs ſedebi
mus beatorum: ſpes noſtra Chriſtus ſit, & ipſe
erit merces noſtra nimis & copioſa. Multa quoq;
Satan pollicetur ſocijs ſuis ac filijs, omnibus ſcili-
cet iniquis ac perditis hominibus, quos pro filijs
agnoſcit ipſe, quia de eius praua perſuaſione in ma
licia generantur: quales Iudæi fuerũt, quibus pro-
inde dixit Chriſtus: [b] Vos ex patre diabolo eſtis.
promittit ergo eis diuitias, potentiam, honores, &
quicquid eſt harum caducarum rerum: ſed fallit
eos, quia nihil ſecum auferunt, & illic in inferno
fiunt miſerrimi, & pauperiores Codro. ita falſus
eſt diues ille apud Lucam, [c] quia horrea ſua uole-
bat maiora facere, requieſcere, bibere & epulari:
et alius quoq; apud eundem, qui induebatur purpu
ra & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Hi
aũt omnes defecerunt & deficient, quia Scriptu-
ra atteſtante, nõ deſcendet cum impio gloria eius:
ſed ut Sapiens ille dixit, dicẽt [d] iam in gloria appa
rente, & maieſtate ſumma, filio Dei Chriſto:
Quid profuit nobis ſuperbia, aut diuitiarum ia-
ctantia quid contulit nobis? Melius itaq; ac re-
ctius faciunt qui theſaurizant ſibi in cœlo, quos
uidebũt impij, atq; dicent: Hi ſunt quos habuimus
aliquando in deriſum: nos inſenſati, uitam illorũ
æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine ho-
nore: Ecce quomodo computati ſunt inter filios
Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. propterea
quamdiu in uiuis eſt iuſtus, tenebit uiam ſuam, ita
ut quicquid acciderit ei, mundis manibus fortis
perſiſtat ac deuotus, indignationem omnem flocci
faciat: quandoquidem ad ſola bona cœleſtia men-
tem erexit, quæ ſibi cum malis communia eſſe nõ
poſſunt. Habent enim hypocritæ gloriam & ho-
norem ſuũ. unde D. Paulus: Mihi, dicebat, [e] abſit
gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.
Et non ſolùm ille, uerùm quoq; alij Apoſtoli mar-
tyresq; leuabant oculos in ſuſpenſum & crucifi-
xum Chriſtum, quia dixiſſet eis: [f] Gaudete &
exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in
cœlis. Igitur uos omnes conuertimini, & perpen-
dite ſummam illam æternitatem, conuerſi fide ue-
nite opere. Et licet nullus uerè ſit ſapiens: ſapien-
tia namq; uera apud altiſſimum habitat, quæ con-
fundit alios, qui ſibi uidentur admodum ſapientes,
ſicut ſcriptum eſt: [g] Væ uobis qui ſapientes eſtis
in oculis ueſtris. Et Chriſtus ipſe ſacra myſteria
non ſapientibus, [h] ſed paruulis reuelata eſſe dicit:
tamen ſecundum Deum, ſapientum ſapientiſſimi

eſſe

eſſe poſſunt, quo rectius mihi ille dixiſſe uidetur:
Scire Chriſtum, optima eſt ſcientia. Sic ſapientes
omni tempore tranquilli & quieti ſunt, ex omni-
potentis gratia: ipſorum enim cogitationes ſtatim
diſsipantur. & ut aliquando tempora ſint nubila
licet, nihilominus tamen apud illos uerißimum eſt
quod dicitur, Poſt nubila Phœbus. Nam certò
confidunt ac ſperant, aduerſa tranſire, & proſpe-
ra illuceſcere, atq; poſt noctem præſentis uitæ æ-
ternum lumen ſiue ſolem illum iuſticiæ, qui orie-
tur omnibus piè credentibus & uiuentibus. Nec
mouere eos poteſt, quòd domus multorum infer-
nus eſt. Etſi enim ante aduentum Chriſti in hunc
mundum, atq; ipſius mortem, etiam perfectißimi
iuſticiæ operibus ex corporibus egreßi, ad cœ-
leſtem patriam nullo modo peruenire potuerint:
tamen per Chriſtum aperta eſt ſic ianua regni
cœlorum, ut qui prius erant in ſinu Abrahæ iuſti,
ubi requiem habebant, inſuper quoq; ſedebant in
tenebris, quia ſaluatorem multis retrò ſeculis ex-
pectatum non uidebant: iam publicato Euangelio,
poſt deuictam mortem gaudeant in cœlis, & per
Chriſti gratiam redempti omnes electi, uita fun-
cti ad cœleſtia regna ducantur. Cuius cum certi
eſſent Stephanus atq; Paulus, unus inter ſaxa ſu-
ſpiciens dixit, [a] Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum
meum: [b] Alter uerò, Cupio diſſolui, & eſſe cum
Chriſto. Quid igitur nocet, putredinem patrem
eſſe noſtrum, & uermes matrem atq; ſorores no
ſtras? Mortalitas hæc per peccatum facta eſt at-
que uenit, cui ineſt corruptio, & corruptioni pu-
tredo. Adam enim ſi permanſiſſet in ſtatu inno
centiæ, nullam unquam ſenſiſſet corruptionem.
At quamprimum præuaricatus eſt, mors fuit ſecu
ta, non tantum corporis, ſed etiam animæ. quem-
admodum egregiè docet diuus Paulus: Per unum
hominem, inquit, peccatum intrauit in hunc mun-
dum, & per peccatum mors, & ita mors in om-
nes pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Quis
eſt igitur homo qui uiuet, & non uidebit mor-
tem? Sunt quoq; noſtri uermes mali atq; peruer-
ſi concupiſcentiæ ſtimuli, qui ſubinde ex praua
hominis natura generati, animum hominis mor-
dent, unde homo tabidus fit, magisq; ſqualidus
quouis leproſo: ubi eſt ergo præſtolatio noſtra?
non certe in felicitate quam nobis plerique promit-
tunt: ſed ſolus iuſtus & iuſtificans Deus hæc
præſtolatio noſtra erit, qui idcirco ad pœnas hu-
mani generis deſcendit, ut captiuos mortis iuſti-
ciæ ſuæ uirtute liberaret. Quem uiri iuſti uſque
adeò præſtolati ſunt, ut obnixè ſint precati, at-
que ipſum cœlum diſrumpi exoptarint, quo deſcen

deret qui liberaturus eſſet populum ſuum à pecca
tis eorum. Iſta perpendere fideles debent, atque
cum Paulo apoſtolo deſiderium habere diſſolui,
& eſſe cum Chriſto. Redempti enim ab inferis,
ad ſuperna reuocantur. Quare etiam pij in carne
poſiti fortes ſe in cruciatibus manifeſtant, propter
retributionem. Quo pacto & Apoſtoli iniurias
patienter ſuſtulerunt. Ita enim Iacobus ſcribit:
Beatus uir qui ſuffert tentationem, quia cum pro- Iacobi 1.
batus fuerit accipiet coronam uitæ, quam repro-
miſit Deus his qui diligunt illum. Hic uidemus
quorundam præſumptuoſam temeritatem, ubi
audiunt humani generis redemptionem, quaſi iam
amplius nihil periculi ſit. Diſcamus ergo nos uen-
turum iudicem expaueſcere. Qui enim dixit:
Sic dilexit Deus mundum, ut unigenitum ſuum Ioan. 3.
daret, ut omnis qui credit in eum non pereat,
ſed habeat uitam æternam: hic quoque dicturus
eſt, Proijcite eum in tenebras exteriores, ibi erit
fletus, & ſtridor dentium. Item qui dicit, Ego Matth. 22.
ſum reſurrectio, & uita, &c. is idem ait: Non
qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in re- Ioan. 11.
gnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris Matth. 7.
mei qui in cœlis eſt. Porrò ut uir ſanctus ui-
det ſe ab omnibus deſtitutum, oſtendit grauita-
tem ſuæ afflictionis, cum conſumptam dicit a Actor. 7.
carnem ſuam ab ulceribus & doloribus, ac in- b Philip. 1.
quit: O` uos omni lapide duriora corda habentes
amici mei, quare me contumelijs afficitis? non
ſatis eſt uobis, quòd Deus me afflixit? Inſpici-
te me miſerum, ut ad condolendum commouea-
mini. Non Satanas me ut impium percußit hoc
ulcere peßimo, ſed Dominus Deus iuſtus iudex,
cuius iudicia abyſſus multa. In tanta autem mi-
ſeria & afflictione uir Spiritu ſancto plenus,
cor atque mentem eleuat ad ſempiterna illa bo-
na, quæ erunt in futuro ſeculo. Vtinam, inquit,
ſermones mei duris inſculpantur lapidibus, ut
in ſecula ſeculorum permaneant. Quid tum
quòd tam dira patior, cum pro his malis bona
ſim recepturus inæſtimabilia? Scio enim, quòd
redemptor meus uiuit, qui poſtquam omnia
creauit, ut nos de captiuitate redimeret, inter
nos incarnatus apparuit, ſuáque paßione nos
à perpetua morte liberauit. Nec fuit deten-
tus à morte redemptor ille Chriſtus: reſur-
rexit à mortuis, & uiuit, & eam reſurrectio-
nem in nobis etiam quandoque facturus eſt.
Et hoc firmißimè credo. in illa reſurrectio-
nis gloria rurſum circundabor pelle mea, cor-
pus recipiam ſubtile per effectum ſpiritalis po-
tentiæ, ſed palpabile per ueritatem naturæ.

Et

*Et licet hic modò ſedeam in ſtercore, & totus
uulnerum ſanie computreſcam: tamen uidebo De-
um Saluatorem meum, poſtquam hæc caro in re-
ſurrectione futura glorificabitur. Hæc eſt ſpes
mea: nihil certius credo, nihil firmius teneo. At-
tendamus hanc egregiam de carnis noſtræ reſur-
rectione prophetiam, ut credamus, quòd ſicut
a Actor. 9. Chriſtus reſurrexit à mortuis, ueramq; carnem
habuit, quam iam in cœlo eſſe confitemur: fore ut
noſtra corpora configurata corpori claritatis
ſuæ, in cœlum quoque inferantur. Vnde etiam
b Gen. 49. Chriſtus dubitantibus de ſua reſurrectione diſci-
c Apoc. 5. pulis, oſtendit manus & latus, ac dixit: Palpate
Lucæ ult. & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non ha-
bet, ſicut uidetis me habere. Hinc equidem ſem-
per nouiſſima memoranda erunt, atq; nobis cogi-
tandum quod Chriſtus dixit: Venit hora, quando
omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem fi-
Ioan. 5. lij Dei, & procedent qui bona fecerunt in reſur-
rectionem uitæ, qui uerò mala egerunt, in reſur-
rectionem iudicij. Et ut piè admodum nos docet
uir ſanctus, fugere debemus à facie gladij: hoc eſt,
formidare futuri iudicij ſententiã. Fugiunt autem
eum gladium, qui precibus ſubinde Deum placãt,
d Pſal. 65. dicentes: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo,
quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis ui-
uens. Docet autem, cum inquit, Scitote eſſe iudi-
e Lucæ 9. cium, maturè Deum placandum precibus, ut
eum qui prauorum facta iam quaſi neſcius ac taci
tus ſuſtinet, in illo uerè tremendo examine omnia
Soph. 1. reddet iratus, & placari iam non poterit. Vnde
dies illa, dies iræ & calamitatis, & ualde amara
dicitur, in qua ultor iniquitatum diſtricta animad-
uerſionis ſententia procedet. Hæc ſententia &
potentia æquiſſimi iudicis, quia uerenda omni mo
f Actor. 9. do, ait Iob: Quoniam ubiq; amaritudine circunda
tum me eſſe ſentio, conſultiſſimum eſſe uideo, ut
me totum ad Deum ipſum conuertam, cum con-
ſcientiæ meæ fiducia. Quis mihi tribuat, ut per fi-
g 1. Reg. 3. dem eum perfectè cognoſcam, quem ſcio eſſe ſum-
mum atq; uerum bonum? Et nos illum imitari de-
Lucæ 17. bemus, atq; cum diſcipulis dicere, Domine adau-
Eſaiæ 55. ge nobis fidem: & qui ait, Quærite me dum inue-
niri poſſum, inuocate me dum propè ſum, præſtò
Hebr. 4. erit. Et diuus Paulus iubet, ut cum fiducia acceda
mus ad thronum gratiæ Dei, ubi aſtant qui di-
Eſaiæ 6. cunt: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus
Zebaoth. Oportet autem mentem eleuare ad i-
Lucæ 15. pſum Deum, ut exactè iudicium ipſius contem-
plemur, & ut ad cognitionem noſtrarũ actionum
reuocati, increpemus noſmetipſos, & dolentes
h Actor. 17. nos Deum offendiſſe, dicamus cum illo: Pater pec
caui in cœlum, & coram te: Tu qui omnia uides, hominum corda ſcrutaris, ante cuius tribunal nos omnes manifeſtari oportet, ut referat unuſquiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue ma lum, dele benigniſſime pater omnes iniquitates no ſtras. Nam ſi iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? ferre nequaquam fortitu dinem tuam poſſumus, [a] imò cum Paulo protinus cadimus in terram. Ergo æquitatem petimus: æquitas eſt filius tuus, mediator inter te pium Deum, & nos miſeros mortales, qui factus eſt nobis ſapientia & iuſticia, [b] ac triumphans ille leo de tribu Iuda, [c] qui potenter uicit infernum, diabo lum & mortem: ut iam non ſimus amplius filij iræ ac mortis, ſed gratiæ Dei, & uitæ æternæ. Tu ubiq; es, omnia ultra temetipſum habens: cernẽs cuncta, et nemo te cernit: ſpiritus es enim, & incircumſcriptus. Tu ſcis, ut omniſcius, omnes actus cogitationesq; noſtras, de quibus quid decernas nemo hominum nouit. Cæterùm quemadmodum aurum igni probatur atq; clarum redditur: ita quoq; iuſtorum animæ exuſtione tribulationis purgantur, & clariſſimæ fiunt: per quæ hunc ignem tranſeuntes, educuntur in refrigerium, dicente Propheta. [d] Hoc autem operatur ipſe Deus, qui bonos atq; malos, iuſtos & iniuſtos diſponit & regit. Ipſe præceſſit Chriſtus, & propterea dixit: [e] Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Nos itaq; uirtutẽ pietatis eius intueri debemus, et eam intuentes imitari contendere. Sed ô durum uerbum, quàm difficilè præſtatur quod nobis præceptum eſt. Sumus nos quidem famuli Dei: quemadmodum autem obſequentes famuli dominorum ſuorum uultibus intendunt, atq; dependũt ab illorum ſemper ore, ut audiant & iuſſa capeſſant: [f] ſic nos oporteret ac deceret cogitatione & auiditate omnipotenti Deo aſſiſtere, & dicere cum Paulo: Domine, quid nos facere uis? Et cum alio: Loquere Domine, quia audiũt ſerui tui. [g] Cum autem loquatur nobis Deus in Scripturis ſanctis, primũ conueniret frequenter audire uerbum Dei, ac deinde cuſtodire illud. Cuſtodiunt autem, qui quòd fideli animo conceperunt, utuntur ad gloriã ſummi patris, & commodum proximi: quemadmodũ ſi quis theſaurũ reſeruat, quẽ in uſus uarios ſi opus ſit, expendat. Et quomodo nõ ſumma ueneratione dignus eſſet ille Deus, cum ſolus ſit in quo cuncta ſubſiſtũt, à quo creata ſunt: quemadmodũ D. Paulus cum Athenis ſuperſtitioſam impietatem, & impiam ſuperſtitionem uerè reprehenderet, unum [h] dixit eſſe Deum, in quo uiuamus, moueamur, & ſimus?*

ſimus? qui det omnibus uitam, & inſpirationem. Bene itaq; dixit Gregorius: *Cunctorum eſſentia ad nihilum tenderet, niſi hic author omnium eam manu retineret.* Quòd ipſe ſolus ſit, & quòd nemo auertere poſsit cogitationem eius, uel hoc potiſsimùm docetur, quod ad Moſen dixit: [a] Ego ſum q ſum, et in manu potēti et brachio excelſo eduxi Iſrael. Meritò dicemus: Tu es Deus, & quis reſiſtet tibi? cuius cogitationes nemo auertere poteſt. Quod enim Scriptura dicit de Niniuitis: Et uidit Deus opera illorum, quia conuerſi ſunt de uia ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper maliciam quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit, propterea non auerſæ fuerunt cogitationes Dei, ſed mutatis illis, mutauit & ipſe quoq; ſuam ſententiam, ut uerba uolunt: ita anima eius, hoc eſt, uis ipſa et uoluntas omnia penetrat, cunctaq; diſponit: cui equidem uoluntati nec illa obſiſtunt, quæ contra illam fieri uidentur. Nam & ſi angeli apoſtatæ peruerſè agant, & peſsimè uelint: uoluntas tamen eorum à Deo mirabiliter ordinatur, ut illorum quoq; inſidiæ utilitati bonorum ſeruiant. quos purgant dum tentant. Dicamus ergo, Domine fiat uoluntas tua. quam in nos utcunq; expleat Deus, & conturbet nos: nec tamen faciem mentis noſtræ infidelitas uel abnegatio Dei excæcare debet. habemus enim teſtimonium firmum, quòd omnium noſtrûm pater ſit, atque eſſe uelit. Et ad hoc data eſt nobis ſacra Scriptura uerbum Dei, ueluti lucerna pedibus noſtris, quæ certè ſuper caput Eccleſiæ ſplenduit, quando uerbum Chriſti mentium tenebras irradiat. Quam rem pij Apoſtoli minimè tacent, eamq; gratiam haud ſatis prædicare poſſunt: Epheſ. 6. Actor. 26. 1. Ioan. 2. Mira res, cum iam in omnem terram exiuit ſonus Apoſtolorum, & omnes homines nomen dederunt Chriſto. tunc erat anima una, & cor unum. Et erant ipſi fideles uiua templa Spiritus ſancti, in quibus habitabat per ſuam gratiam. Et nunc quoque habitat in omnibus ijs qui uerbum Dei audiunt, & cuſtodiunt illud. Nam ſic dixit Chriſtus: [b] Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hos lauat Deus, cum ſolerti cura & doctrinæ ſtudio eos requirit, & infuſionem ſancti Spiritus eis miniſtrat, uerum ac ſaluiferum butyrum, quo illiniuntur & ſanantur omnia uulnera. cui haud ineptè conuenit quod dixit Chriſtus, [c] Samaritanum ſaucio homini illi infudiſſe uinum & oleum. de ſeipſo locutus eſt Chriſtus, qui uera illa petra, unde unctionis Sacramenta, quæ ſunt uaria dona Spiritus ſancti, nobis fluxerunt. de qua quidem pinguedine in Pſalmis dicitur: Sicut unguentum in capite, quòd deſcendit in barbam Aaron, & in oram ueſtimenti eius. Hoc unguentum, hoc inquam ſacroſanctum Euangelium, non occultum fuit, ſed à ſolis ortu uſq; ad occaſum magnum nomen Dei factum eſt in gentibus, dicente Propheta, & uſq; ad ultimum terræ. Non ſolum enim exaltauit ſuos doctores Chriſtus, ut annunciarent laudationes ipſius in portis filiæ Sion, ſed in omnibus finibus terræ: ſiquidem pater ad filium ſic locutus fuerat, Tu es filius meus, ego hodie genui te, poſtula à me, & dabo tibi terminos terræ. Hic filius, ut Paulus inquit, acquiſiuit ſibi glorioſam Eccleſiam, omni honore & reuerentia dignam. Omnis ſexus, omniſq; nationis homines ad gratiam illam percipiendam uocati ſunt, neque ullus reſpectus perſonarum fuit, quin omnes unum fuerunt in Domino, quos hincinde Apoſtoli collegerunt: quando tuba Euangelij inſonuit, omnes principes ceſſarunt, omnes dominatores gloriam Deo dederunt. Ita Romanum imperium poſt Syriam atque Aſiam Chriſto ſubiectum fuit: ſic Africa, Europæ aliæ partes, Aegyptus & India, ut adimpleretur quod dictum erat, omnis terra adoret te Deus, pſalmos dicat nomini tuo altiſsime. Primùm fecit hoc mulier quædam, dicens ad Ieſum: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ ſuxiſti. quam deinceps imitati fideles, gloriam dederunt Deo, ac dixerunt: Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Quoniam ipſi Apoſtoli reddebant teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti, & quòd is conſtitutus eſſet iudex uiuorum & mortuorum. Hinc noſtri martyres, id eſt teſtes, qui ſanguine fuſo teſtati ſunt hunc Ieſum eſſe Saluatorem mundi, idq; propter magnæ miſericordiæ opera, quæ omnia perfectiſsimè & abundanter ſancta præſtitit religio pauperibus ſpiritu, regnum æternum promittens clamantibus: Citò anticipent nos miſericordiæ tuæ, quia pauperes facti ſumus nimis. Et hi pupilli quidem, quoniam omnes à natura erant filij iræ, quibus nemo hominum opem ferre ualebat. Omnes namq; erant facti inutiles, & conſtituti peccatores coram Deo: iuſtificati autem ſunt gratis per ſanguinem ipſius Chriſti, ut iam ſint filij adoptionis, & hæredes æternorum bonorum. Antequam lux uera orta eſt, Chriſtus ſcilicet, cæci erant omnes homines, & in denſiſſimis ſedebant tenebris: præcipuè uerò gentes idololatræ, ac impij uarijsq; erroribus obuoluti. Iudæi autem uidebant partim, quia tanquam uiſum legem

a Exod. 3. Malach. 1.
Pſal. 2.
Epheſ. 5.
Lucæ 11.
b Ioan. 14.
c Lucæ 10.

a Eſaiæ 55. legem habebant, ſecundum uoluntatem Dei eos
dirigentem. At claudicabant, quia in ea greſſum
recti operis non obſeruabant. De utriſq; Scriptu-
Eſaiæ 9. ra ſic dicit: Populus qui ſedebat in tenebris, uidit
Pſal. 17. lucem magnam, &c. Et iterum: Filij alieni mentiti
ſunt mihi, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Sed pu
b Matth. 11. blicato Euangelio, & fide firmata, cæci illumina-
ti ſunt, & claudi ambulauerunt, quemadmodum
per Prophetam dictum erat: Illuminare his qui in
c Epheſ. 1. tenebris & umbra mortis ſedent, ad dirigendos
Lucæ 1. pedes noſtros in uiam pacis. Ita ſanè Chriſtus è
dentibus diaboli eripuit prædam, quando ex erro
ris morſu animas uerbo & Euangelio ſancto re-
duxit. Talis præda Paulus fuit, cum ad fidem con
uerſus, cœpit annunciare ipſum Chriſtum, quem
prius fuerat perſecutus, eſſe ſalutem totius mun-
d Hebr. 4. di. Nemo autem uerius iniquus eſt quàm Satanas,
cuius molæ ſunt inſidiæ occultæ. Has confrege-
runt uiri ſancti, quando conſtanter ipſius nequi-
tiæ reſtiterunt. Et nunc quoq; ex ore ipſius præ-
dæ eripiuntur, cum omnes ueri ac fortes Chriſtia
ni omnes illius inſultus nihili pendunt, quin dicūt:
Tu Domine es protector noſter. atque cogitant
Matth. 16. quòd dixerit Chriſtus: Super hanc petram ædifi-
cabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non
e 2. Tim. 4. præualebunt aduerſus eam. Demonſtratur ergo,
quòd ſancta Eccleſia ſemper filios ſuos enutrit, &
Pſal. 83. conſeruabit. Etenim iuxta Prophetam, paſſer in-
ueniet ſibi domum, et turtur nidum ubi ponat pul
los ſuos: hoc eſt, ſponſa Chriſti Eccleſia in ea per-
durabit fide ſancta, quam redemptor ipſe prius
quàm reciperetur in cœlum conſtruxit, donec fi-
lios filiorum, quaſi pullos excubatos, et charitatis
gremio calefactos, ſurſum ubi Chriſtus eſt mit-
tat. Iſta ſancta Eccleſia difficulter ad fidem uenit
pacatiſſimam radicesq; egit firmas: at eo diutius
durabit. Nam ad finem ſeculi erit regnum Chri-
ſti, & poſt hunc iam demum glorioſius. Quoniā
radix illa Deus ipſe eſt, quando, dicente Prophe-
ta, ueritas de terra orta eſt, & iuſticia de cœlo
proſpexit. Gloriam itaq; Eccleſiæ ſubinde inno-
uatam omnes fateri neceſſe eſt. Illuceſcit Euan-
gelium in toto terrarum orbe: & iuxta Prophetā
Pſal. 7. arcum ſuum Deus tetendit, & parauit illum: hoc
eſt, cunctis peccatoribus per ſacram Scripturam
minatus eſt, eos tanquam incorrigibiles damnans.
f Tit. 1. Fuerunt namq; Apoſtoli ſtrenui tanquam milites,
qui ſacram Scripturam in manu tenentes, fortiter
Cantic. 3. contra Satanam dimicauerūt, omnes, ut Salomon
g Lucæ 18. dicit, tenentes gladios, & ad bellum doctiſſimi. Fa
ctum eſt autem, ut ſicut pluuiam uerbū Dei exce
h Ioan. 16. perint homines: quemadmodum uaticinatus fue-

rat ille Propheta, & Dominus Deus dixit: [a] Sicut imber & nix inebriant terrā, & germinare eam faciunt: ſic erit uerbum meum, quod egreditur de ore meo. Ergo ut illi pij uiri docuerunt, ſitientes ueniam[9] ad aquas, et aqua uiua dabitur nobis abſq; argento. Huc uocat nos quoq; Chriſtus, cum inquit: [b] Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, et ego reficiam uos. In primis Chriſtus, ut Scriptura dicit, omnia operatur ſecundum conſilium uoluntatis ſuæ. [c] Aduentus idcirco eius pijs omnibus gratiſſimus fuit, ita ut nihil eo prius neq; acceptius haberent, ipſumq; pro rege agnoſcerēt, in quorum cordibus per gratiam regnabat, eosq; conſolabatur amicè. Hunc igitur conſolatorē noſtrum uſq; adeò decet ſuſpicere, ut adeamus cum fiducia ad thronum miſericordiæ ipſius. Et abſq; dubio, ut Apoſtolus ait; [d] inueniemus auxilium in tempore opportuno. Inquit enim Chriſtus: Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Verùm cum multi ſint uocati, pauci uerò electi: ſanctum Euangelium à reprobis publicè irridetur, donec finiatur ſeculum: quibus creſcentibus in opprobriū uertetur fides, & ueritas in crimen, & prauis ſuis atq; nephandis moribus fugient illud: uel fiet, ut Apoſtolus præmonuit, [e] ut ſanam doctrinam amplius non ferant. Hoc factum eſt illi S. Stephano, imò ipſi Chriſto, cui dicebāt: Recede à nobis, ſciētiam uiarum tuarum nolumus. At propterea non obticetur ueritas. ſemper dicent præordinati ad uitam: Væ nobis, ſi tacuerimus: annunciabimus populis ſcelera eorum, ut liberemus animas noſtras. Dolet enim Eccleſia ſubuerti infirmos, prauorum non ſolum falſò dogmate, ſed etiam inſolenti uita: cui pro muro ſemper erit Saluator, & ipſe opponet ſe, ne maligni ſpiritus ad omnium corda uſq; ueniant, eosq; perdant. fit tamen, quòd Eccleſia Chriſti gemens conqueritur, ut unitas fidei ſinceritasq; ab ijs qui pernicioſas ſectas & perditiones introducunt, rumpatur, uel ſcindatur: et eo potiſſimum tempore, quando ſolutus eſt Satanas, ut ſeducat uniuerſum orbem. Cumq; ſic inſtigante dæmone fides in cordibus hominum prauorum, et diſciplina ſoluetur, cuncta bona opera cadent, & quæcunq; pia quantum in ipſis eſt ad nihilum redigentur. Confitebuntur quidem, ut Apoſtolus dicit, [f] ſe noſſe Deum, factis autem omnino negabunt. Quam ſanè prægrādem miſeriam Chriſtus uidens, dixit: [g] Cum uenerit filius hominis, putas'ne inueniet fidem in terra? Interea multæ erunt tribulationes iuſtorum, ſed de his omnibus liberabit eos Domin[9]. [h] In mūdo, dixit Chriſtus,

preſſuram

preſſuram[a] habebitis, in me uerò pacem. Nunc ergo bonis tempus afflictionis eſt, ut ſequatur illud ſummum gaudium, & timenti Deum bene ſit in extremis. Quid hoc ſeculum aliud quàm nox tribulationum? & opera malignorum, opera tenebrarum ſunt. Malignos uerò non ſolùm homines, uerùm etiam, & potius ſpiritus malos Scriptura dicit. D. enim Paulus piè admodum monet,[b] ut induamus armaturam Dei, quo ſtare poſſimus aduerſus inſidias diaboli: quoniam non eſt, inquit, nobis colluctatio aduerſus carnem et ſanguinem: ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Aduerſus eiuſmodi aſtutos inſidiatores fidei ſtat ſancta Eccleſia, induta charitatis ueſtimento, exq; intimis uiſceribus clamat ad eum qui ſolus auxilium & ſuppetias ferre poteſt, Chriſtum. Et ubi uidet uota differri, tamen non deficit, imò occulto omnipotentis Dei conſilio remittit. Et nouerunt pij illud egregium Iacobi dictum:[c] Beatus uir qui ſuffert tentationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus his qui diligunt eum. Quanquam afflictiones noſtræ ac inflictæ calamitates etiam propter peccata (quia in multis offendimus omnes) ab irato Deo, qui iuſtè pro peccatis noſtris iraſcitur, ueniunt. Nam, ut Petrus inquit:[d] Si angelis peccantibus non pepercit, ſed in tartarum tradidit cruciandos: ſi diluuio impium mundum deleuit, ſi Sodomam igni combuſſit: quo pacto parceret nobis indies peccantibus? Porrò cùm omnibus ſtatutum ſit ſemel mori, ſolatur ſe Eccleſia Chriſti in medijs tribulationum fluctibus mortis conſideratione, ac dicunt pij omnes cum Paulo:[e] Scimus, quòd ſi domus noſtra hæc terreſtris diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, ſed æternam in cœlis. Quia enim confidunt ſe reconciliatos Deo in Chriſto, non timent ab auditione mala, & ſe in perpetuam conſumptionem uenturos: ſed ira tantùm tribulatos, ut per ignem & aquam abeant in perpetuum refrigerium. Nec deſperant propterea quòd in peccata relapſi inueniuntur: quis eſt enim qui non peccet? Si dixerimus, inquit Iohanes,[f] quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Sciunt quoque, quomodo Chriſtus manu pietatis ſuæ alleuet omnes qui corruunt, & pœnitentes ſaluet: fidelis & iuſtus eſt, ſi confiteamur peccata noſtra, ut remittat nobis illa, & emundet nos ab omni iniquitate. Ipſe enim non uult mortem peccatoris, ſed magis ut conuertatur & uiuat. Venit enim ille quærere & ſaluum facere quod perierat. Oportet ergo afflictos eos eſſe atque humiliatos nimis, & cum gemitu dicere: O Deus, cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram, ut quos delictorum cathena conſtringit, miſeratio tuæ pietatis abſoluat. Et iuſtè Chriſtus de hominum impietate conqueritur, ſemper expectat ab illis bona: ſed ueniunt mala, quia diligunt homines plus tenebras quàm lucem. Ita ad conſummationem ſeculi uſque mali bonis commixti ſunt atque erunt, & ſemper iuſticia cum iniquitate uidebitur. Hinc Dominus ad Prophetam Ezechielē dixit: Filij increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas. Et laudi ducitur quidem, ut pius inter impios uiuat, quorum illecebris irritari poſſet. ita ſuos Paulus laudat Philippenſes, quòd in medio nationis prauæ lucerent, ſicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continentes. Verùm peruerſi admodum ſeparant ſe à communione iuſtorum hominum, & , ut Propheta ait, obſcuratur aurum, & color mutatur optimus, atrocius contra ueros & ſinceros in fide ſæuiunt: tunc pia quidem lamentatur Eccleſia, ac cum Hieremia ad Dominum clamat: Quis dabit capiti meo aquam, ut ſatis plangam mala quæ euenerunt? Hunc clamorem audiens Chriſtus: Cum ipſa ſum, inquit, in tribulatione, eripiam illam, glorificabo eam, longitudine dierum replebo ipſam.

a Ioan.16.
b Epheſ.6.
Ezech.2.
Philip.2.
c Iaco.1.
Hierem.4.
Ibid.9.
d 1.Pet.2.

CAPVT XL.

RESpōdens autem Dominus Iob de turbine, dixit: Accinge ſicut uir lumbos tuos.] Scribit D. Iacobus omnibus pijs & electis de inuictæ patientiæ maieſtate, & ait: Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis, ſcientes quòd probatio fidei ueſtræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet, ut ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Quæ quàm uera ſint, ex ſubſequentibus patebit. Poſtquam enim ſupra modum Iobum à Satana tentari Dominus permiſit, ipſe uerò tanquā Marpeſia cautes immobilis & infractus perſtitit: audit Dominum non tam protectorem quàm remuneratorem. Conſolatur itaq; Deus totius conſolationis, qui ſuos ſolet cōſolari in omni tribulatione ipſorum, uirum ſanctum & iuſtum, fortiſſimumq; athletam ſuum, & ait: Tu uir es, uias enim meas fortiter ambulaſti, uiriliter egiſti, cum undique circumdatus eſſes grauiſſimis infeſtationibus. Accinge ergo te itineri, mox eripiam te è tam

Deus etiā dominatur Behemoth & Leuiathan.
Iacob.1.
e 2.Cor.5.
f 1.Ioan.1.

uaſto tribulationum lacu, ut glorioſum te faciam
coram cunctis populis. Interrogabo te,
& reſponde mihi.] *Interrogatione illa uo-*
luit Deus mentem eius erigere, quò ſuperna &
cœlitùs permiſſa plenius ac perfectius conſidera-
ret: Iob enim non plenè cognouit tam diræ perſe-
cutionis cauſam. Numquid irritum fa-
cies iudicium meum, & condemna-
bis me, ut tu iuſtificeris?] *Iudicia Dei*
omnibus hominibus occulta ſunt & incognita, at
propterea non iniuſta. Quòd ergo uirū innocen-
tem, iuſtum & inſontem tradidit in manus impij,
iuſto atq; optimo iudicio Dei factum fuit: ut ſcili-
cet in toto terrarum orbe inclareſceret, quantus
ac qualis Domini ſeruus Iob ille fuiſſet. Et ſi
habes brachium ſicut Deus, & ſi uo-
ce ſimili tonas.] *Similitudo eſt: non enim cor*
poreus eſt Deus, ut Anthropomorphitæ uolue-
runt. Quòd ergo dicitur habere brachia Deus,
ſignificare nobis Scriptura uidetur, quòd omnia
tangat cōprehendatq;, & quòd nemo de eius poſ-
ſit eruere manibus. Quemadmodum quoq; dicit
ipſum habere oculos, ut innuat nihil eſſe in uniuer
ſo mundo, quod non cernat ipſe: omnia nuda & a-
Hebr.4. *perta, ut Apoſtolus inquit, coram eo. Nunc uerò*
quia Chriſtus uerus Deus & uerus homo eſt,
Deus quoq; membra habet. Hinc Thomas ubi ui-
dit ac tetigit manus & latus Chriſti, exclamauit
Ioan.20. *dicens: Dominus meus, & Deus meus. Et hinc*
Deo noſtro nulla unquam creatura ſimilis erit, ſi-
mili uoce tonabit: Ipſe ſolus habet fortitudinem,
uirtutem, potentiam, imperium, maieſtatē & glo-
riam, proinde dicens: Ego ſum Deus, ego ſolus, &
gloriam meam non do alteri. Circunda ti-
bi decorem, & in ſublime erigere, &
eſto glorioſus, & ſpecioſis induere
ueſtibus. Diſperge ſuperbos in furo-
re tuo, & cōfunde eos: & reſpiciens,
omnem arrogantem humilia. Reſpi-
ce cūctos ſuperbos, & cōfunde eos,
& contere impios in loco ſuo. Abſcō
de eos in puluere ſimul, & facies eorū
demerge in foueam: & ego confite-
bor, quòd ſaluare te poſsit dextera
tua.] *Iam aperit Dominus rem ipſam, totumq;*
negocium, oſtendens ſe ſolum eſſe, qui poſſit &
expugnare & diſpergere omnem iam inferna-
lem, eos impuros dæmones, in quibus hactenus
miſerè fuiſſet Iob diuexatus. Iam inquit, triſticia
tua uertetur in gaudium, poſt nubila uidebis Phœ
à Gen.3. *bum. Viderunt te non habentem ſpeciem neque*
decorem homines ſtulti, & fuiſti eis ludibrio:
percuſſi te, nunc autem rurſum ſanabo: decorem
indues, & eris glorioſus. Diſperges omnes ſu-
perbos, & arrogantes & impios. Ecce Be
hemoth quem feci tecum, fœnum
quaſi bos comedet. Fortitudo eius in
lumbis eius, & uirtus illius in umbili-
co uētris eius. Stringit caudam ſuam
quaſi cedrum, nerui teſticulorum e-
ius perplexi ſunt.] *Apertè dicit Dominus*
Deus, dæmones horum malorum cauſam eſſe. Be
hemoth, inquit, is eſt, ſerue bone, à quo tam miſerè
fuiſti afflictus: inimicus ille capitalis totius gene-
ris humani, qui poteſtate à me accepta, ſubſtan-
tiam & facultates tuas deuorauit. Ipſe ſtringit
caudam ſuam: nunquam enim ad me redibit, quia
nunquam ſuperbus & impius pœnitebit: ſed in no
uiſsimis temporibus exaltatus ut cedrus conſtrin
getur. Oſſa eius uelut fiſtulę æris, &
cartilago illius quaſi laminæ ferreæ.]
His membrorum nominibus indicatur, quòd dia-
bolus cum ſuis durus ſit, rigidus, pertinax & in-
flexibilis. In oſſibus namque & cartilagine intus
& foris, in cogitatione uidelicet & opere perfe-
cta eius demōſtratur malitia. Ipſe eſt prin
cipium uiarum Dei.] *Idcirco tam fortis*
eſt, quia inter cæteras creaturas primus eſt con-
ditus, ad uias Dei ambulandas, & præcepta Do-
minica obſeruanda, & prior Dei ſui cognitionem
accepit. Quum fecit eum, applicauit
gladium eius, huic montes herbas fe-
runt. Omnes beſtiæ agri ludent ibi,
ſub umbra dormit in ſecreto calami,
in locis humentibus. Protegunt um-
bræ umbram eius, circumdabūt eum
ſalices torrentis. Ecce abſorbebit flu-
uium, & non mirabitur: & habet fidu
ciā, quòd influat Iordanis in os eius.
In oculis eius quaſi hamo capiet eū,
& in ſudibus perforabit nares eius.]
Gladius Behemoth eſt nocendi malitia, quæ di-
uina diſpenſatione cohibetur, ne quantum uult
mentes hominum feriat, ac prorſus interimat.
Quòd igitur multum ualet aduerſum nos, ex prin
cipio magnæ conditionis eſt: quòd uerò à multis
uincitur, Dei poteſtas eſt, quæ, ut diuinus do-
cet Paulus 1. Corinth. 10. non ſinit ſuos tentari
ultra id quod poſſunt: ſed facit unà prouentum,
ut uincere poſsint. An extrahere pote-
ris Leuiathan hamo, & fune ligabis
linguam eius?] *Verba ſunt quæ illam prio-*
rem ſpirant conſolationē in paradiſo datam: [a] *Et*
ipſum ſemen conteret caput tuum. Perindeq; di-
ctum

ctum eſt: Nemo hominum uincet illam beſtiam atq; antiquum ſerpentem, niſi ego, qui proprium meum filium miſſurus ſum, quem incarnatum eæteris mortalib. conſpiciet atq; iudicabit ſimilem, nec immortalitatis potentiam uidens quaſi hamũ deglutiet, & capietur & occidetur. Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius?] Hoc eſt, neq; tu neq; alius aſtutiã diaboli, per quã humani generis fragilitatem explorat & odoratur, ſedare poteris: ſed ego ſolus omnipotens iudicij mei poteſtate, ut nec tantum capiat quantum appetit. Nunquid multiplicabit ad te preces, & loquetur tibi mollia?] Soli Deo, inquit Hieronymus, cuius creaturam ſe eſſe cognoſcit, ſubditus eſt Satanas. Hinc [a] Iacobus, Dæmones, ait, credũt & contremiſcunt: atque ei tantum quem ipſa conſcientia pauet, animus eius ſuperbus adducitur. Vnde etiã dæmonia ad Chriſtum dicebãt: [b] Tu es filius Dei, ueniſti ante tempus torquere nos. Nunquid fieret tecũ, & accipias eum ſeruum ſempiternũ? Nunquid illudes ei quaſi aui, aut ligabis eum ancillis tuis?] Licet ſit rebellis & nimium tumidus: cogitur tamen atq; compellitur, ut Dominum creatorem ſuum ſaltẽ ut ſeruus malus eſſe fateatur. Sic ergo princeps huius mundi eſſe dicitur, ut nihilominus ſub poteſtate Dei ſit. Hoc autem nulla uoluntate animi facit, ſed diuinæ poteſtatis imperio: quare etiam ſeruus ſempiternus erit, quia adoptionem filiorum Dei, ſiue primatum illum angelicæ dignitatis nunquã conſequentur & recipient. Concident eum amici, diuident illum negociatores. Nunquid implebit ſagenas pelle eius, & gurguſtium piſcium capite illius?] Amici & negociatores iſti ſancti, intelligẽdi ſunt omnes ueritatis prædicatores, ait Hieronymus: qui ſancto Euangelio caput draconis conterant. Quare Chriſtus Apoſtolis ſuis dixit: [c] Ecce dedi uobis amicis meis poteſtatẽ calcandi ſuper ſerpentes & dracones, & ſuper omnem uirtutem inimici. Et illi fuerunt ueri negociatores, qui regnũ Dei & æternæ uitæ præmium, ueluti precioſiſſimam margaritam in uenalibus propoſuerũt mundo. Pones ſuper eum manũ tuam.] Vinces eum mea uirtute ſemper, uteunque crudelis ſit, inq; te ſæuiat, modò confidas me tibi fidelẽ ac præſtò eſſe. Omnes qui confidunt in me, non confundentur. Memento belli, nec ultrà addas loqui.] Qua de cauſa illati, ut ſcilicet glorioſus miles & inſignis uictor acciperes coronam eam uitæ, quam promiſi omnibus ſincerè diligentibus me, & in tentationibus permanentibus: iam dabo finem his quoq; malis. Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum, & uidẽtibus cunctis præcipitabitur.] Solutus eſt iam Satanas, ut ſeducat uniuerſum orbem: circuit tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. At cum erit dies iræ & calamitatis, in conſpectu angelorum ſanctorum, & innumerabilis multitudinis beatorum hominum, præcipitabitur in ignem æternum: & caſſa atq; inania cogitans, in irritum deducetur. Hoc cùm partim factum ſit, tamen tum uerè fiet, ubi dicturus eſt Chriſtus: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Matth.25.

CAPVT XLI.

a Iacob.2.

Deſcribitur Behemoch iuxta mẽbra ſua.

NOn quaſi crudelis ſuſcitabo eum.] Quòd Deus in ditionem dæmonis dat homines, ab ipſo ut affligantur, iuſtiſſimo ſuo facit iudicio, ad exercitationẽ probationemq; ſanctorum, aut ad iniquorum pœnam: ita Saulem malus exagitauit ſpiritus. Quis enim reſiſtere poteſt uultui meo?] Omnia quippe cedunt diuinæ maieſtati, ipſamq; tremunt impia tartara. Quapropter bene monuit D. Petrus, humiliari nos ſub potenti manu Dei, ut nos exaltet in tempore uiſitationis. Et quis antè dedit mihi, ut reddam ei? Omnia quæ ſub cœlo ſunt, mea ſunt.] Non à quoquã, ait, accepi poteſtatem, cum ſim creator totius mũdi, & ante me non ſit ullus Deus: qui cœlum & terram adimpleo. Cui igitur pro accepto beneficio agam gratias? Dicamus ergo cum D. Paulo: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inperueſtigabiles uiæ eius? Quis prior dedit illi, & tribuetur ei? Hic Deus noſter mundũ fecit, & omnia quæ in eo ſunt, rector potens, omnibus dat uitam & inſpirationem. Non parcam, ait, eius uerbis potentib. & ad deprecandũ cõpoſitis.] Dæmones etſi credũt & contremiſcũt, ſemper tamẽ manẽt rebelles & cõtumaces: at cũ bellũ cœlo inferãt, obſtinata ea uolũtate nihil efficiunt, oportet ut ſuum tremẽtes ſentiant iudicẽ. cui obinde aliquãdo dixerunt: O Ieſu Nazarene tu es ille ſanctus Dei, ueniſti ad perdẽdũ nos. Quis reuelabit faciem indumẽti eius?] Cũ Satanas poſſit ſe trãſfigurare in angelũ lucis, indumẽtũ eius ſunt nequitiarũ artes, quib. aſtutus ac uerſutus ille circũuenit homines: & eas multas ac uarias eſſe, nemo eſt q ambigat.

b Matth.4. Marci 5.

1.Reg.16.

Rom.11.

c Lucæ 10.

Matth.4: Marc.3.

Quamobrem S. David adiutorium altiſſimi omni
Pſal.90. *bus pijs proponit: cui ſi innitantur, Non timebũt,*
inquit, in die à timore nocturno, neq; à ſagitta uo
lante in die, neq; à negocio perambulante in tene-
bris, neq; ab incurſu & dæmonio meridiano. Nec
refert occultas eſſe pijs inſidias dæmonum, ſatis
eſt eas noſſe Deum, cui omne cor patet, et omnis
uoluntas loquitur, ipſum non decipiet. Ait ergo:
Ioan.14. *Confidite filij, quia ego uici mũdum. In me unum*
Zach.2. *conijcite oculos: & qui tangit uos, tanget pupillã*
oculi mei. Et in medium oris eius quis
intrabit?] *Hic os diaboli, inquit Hieronymus,*
indeſinens blaſphemia eius poteſt intelligi, quod
obſtruendum eſt à Deo, atq; oppilandũ, cum uer-
bo Domini fuerit penetratum. Vel medium oris
infernus eſt, ad quem Saluator deſcendit noſter
a 1.Pet.5. *Chriſtus. Ipſe quidem poſtquam immeritò mor-*
tem turpiſſimam tulit, morte deuicta, euerſóq; tar
tareo regno, deſcendit ad infernum, & deuoratos
à diabolo liberauit. Deinde aſcendens in altum, ca
ptiuam ſecum duxit captiuitatem, & dedit dona
hominibus. Portas uultus eius quis a-
periet? Per gyrum dentium eius for-
mido, corpus illius quaſi ſcuta fuſilia,
compactum ſquamis ſe prementib.
Vna uni coniungitur, & ne ſpiraculũ
quidẽ recedit per eas. Vna alteri ad-
hærebit, & tenẽtes ſe nequaquam ſe-
parabuntur. Sternutatio eius ſplẽdor
ignis, & oculi eius ut palpebræ dilu-
culi.] *Depingit latius Dominus Satanam, atque*
oſtendit quanta ſit illius fortitudo atq; aſtutia de-
cipiendi hominem. Et primùm dicit, abditam for-
b Eſaiæ 44. *titudinem diaboli ſe patefacturum. Id factum eſt,*
ut diximus, in paſſione & morte Chriſti, quando
c Iob recuperatis cum fœnore amiſsis, tandem moritur. *ipſe leo de tribu Iuda uicit draconem, & uictor*
rediens cœlum conſcendit. Dicit quoque eum eſſe
rapaciſſimam beſtiam, quæ dentibus omnia con-
ſumat. De ore eius lampades proce-
dunt ſicut tedæ ignis accenſæ: de na-
ribus eius procedit fumus, ſicut ollæ
ſuccenſæ atque feruentis. Halitus e-
ius prunas ardere facit, & flamma de
ore eius egreditur. In collo eius mo-
rabitur fortitudo, & faciem eius præ-
cedit egeſtas. Membra carnium eius
cohærentia ſibi. Mittet contra eum
fulmina, & ad locum alium non feren
tur. Cor eius indurabitur tanquam
lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris
incus. Cum ſublatus fuerit, timebunt
angeli, & territi purgabuntur. Cum
apprehenderit eum gladius, ſubſiſte-
re non poterit neq; haſta, neque tho-
rax. Reputabit enim quaſi paleas fer
rum, & quaſi lignum putridum æs.
Non fugabit eum uir ſagittarius, in
ſtipulam uerſi ſunt ei lapides fundæ.
Quaſi ſtipulam æſtimabit malleum,
& deridebit uibrantem haſtam. Sub
ipſo erunt radij ſolis, & ſternet ſibi
aurum quaſi lutum. Feruęſcere faciet
quaſi ollam profundum maris, & po
net quaſi cum unguenta bulliunt.
Poſt eum lucebit ſemita, æſtimabit a-
byſſum quaſi ſeneſcentem.] *Oſtendit*
Deus horribilẽ faciem diaboli, & quàm formida-
bilis & timendus, hoc eſt, cauendus. Sobrij itaq;
ſimus oportet, monẽte Petro,[a] & uigilemus, quan
do ipſe tanquam leo rugiens circumit, quærens
quem deuoret. Non eſt poteſtas ſuper
terram quę comparetur ei: qui factus
eſt, ut nullum timeret. Omne ſubli-
me uidet, ipſe eſt rex ſuper uniuerſos
filios ſuperbiæ.] *Potentiſſimum dominum*
omnes nos ipſum Deum eſſe confitemur, in quo
uiuimus, mouemur atque ſumus: nihilominus Sata
nas ipſe ex ſui natura magnæ & potentiæ & po-
teſtatis eſt, ubi frena illi laxantur: ita ut, Hierony
mo dicente, nulla creatura ſit tantæ potentiæ, ſi-
ue creatrix creatura tantæ malitiæ, qui factus eſt
ut nullum timeret: id eſt, ſui malitia deprauatus, ut
nec ipſum Dominum me creatorem ſuum time-
ret: eò enim ueſaniæ uenit, ut in cœlum os ſuum
poneret,[b] & ſimilis altiſſimo mihi eſſe uellet.
Ideóq; princeps & caput eſt omnium ſuperborũ.

CAPVT XLII.

Reſpondens autem Iob [c] Domi-
no, dixit: Scio quia omnia po-
tes.] *Confitetur immenſam potentiam Dei, qui*
diabolum, quoties uult, humiliare poteſt. Et
nulla latet te cogitatio. Quis eſt iſte
qui celat conſilium abſq; ſcientia? I-
deo inſipienter locutus ſum, & quæ
ultra modũ excedũt ſcientiã meam.]
Scrutatorẽ cordis & rerũ quomodo aliquid late
re poſſet? & nemo poteſt abſcõdere cõſiliũ ab eo.
Ideo, inquit Iob, inſipiẽter locutus ſum. Omnis hu
mana ſapiẽtia, utcũq; polleat, diuinæ tamẽ ſapiẽtiæ
cõparata, inſipientia eſt. Quapropter etſi Iob ho
minib. ſapienter locutus ſit, tamẽ diuinas ſentẽtias
cognoſcẽs, inſipiẽter ſe locutũ eſſe dicit et fatetur.
Audi, & ego loquar: interrogabo te,
& reſponde mihi.] *O Domine, pro tua cle-*
mentia

mētia, uerba mea auribus percipe, deſideria mea, ut hæc tua pietas adiuuet me, & uota mea multiplicentur. Auditu auris audiui te, nūc autem oculus meus uidet te.] *Audire Deum uel uidere, qui eſt inuiſibilis & incomprehenſibilis, non iſtorum oculorum uel iſtarum aurium, inquit Hieron. ſed potius mentis & cordis, propter quod beati mundo corde, quo Deus uidetur.* Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Poſtquam autem locutus eſt Dominus uerba hęc ad Iob, dixit ad Eliphas Themaniten.] *Hoc eſt, ideo deſpexi memet ipſum, & diſtabui, & æſtimaui me terram & cinerem. Cæterùm quòd in iniuriam ſancti Iob, amici eius non rectè locuti fuerint, hic apertè Domino eis imputante monſtratur. Ait enim ad Eliphas Themaniten:* Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos: quoniā non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſeruus meus Iob.] *Ex quibus certè Domini uerbis manifeſtum euadit, quantum humanū iudicium abſit ab ipſo Dei iudicio. Ecce enim amici Iobum æſtimant uirum iniuſtum & peccatorem: Dei autem ſententia pronunciat eum probum & iuſtum. Atque omnino ſibi conſtat Deus, quòd nunc eum rectum dicit, quem prius ad Satanam locutus ſic extulerat, ut non ſimilem ipſi ſuper terrā eſſe diceret.* Sumite ergo uobis ſeptē tauros, & ſeptem arietes, & ite ad ſeruū meum Iob, & offerte holocauſtū pro uobis: Iob autem ſeruus meus orabit pro uobis. Faciem eius ſuſcipiā, ut nō uobis imputetur ſtulticia. Neq; enim locuti eſtis coram me rectum, ſicut ſeruus meus Iob. Abierunt ergo Eliphas Themanites, & Baldath Suites, & Sophar Naamathites: & fecerūt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos, & ſuſcepit Dominus faciē Iob.] *Quòd peccatum illud exprobrationis eis non poſſe remitti Dominus dixit, niſi beatus Iob pro illis orauerit, & holocauſtum propitiationis obtulerit: aduertimus, quòd ſacerdotis officio beatus Iob functus fuerit, inquit Hieron.* Dominus autem ſuſcepit faciem Iob. Dominus quoq; conuerſus eſt ad pœnitentiam Iob, cum oraret pro amicis ſuis. [*Quòd abierūt illi, & fecerūt ut fuerāt iuſſi, exemplū eſt, quàm diuinæ inſpirationi et exhortationi, cū peccauimus, obedientes eſſe debeamus, & offerre hoſtias ſpirituales, preces ſcilicet & cōpunctionem cordis, ut Propheta dicit: Deus qui benignus eſt, præſtabilis erit ſuper malitia noſtra. Et uirum incomparabilem, qui plus Dominum ſuum ſuſcipit, quàm uel calumniam uel miſeriam ſuam, oblitus eorum quæ ab amicis erat perpeſſus, pro eorum ſalute deprecatur.* Et addidit Dominus omnia quæcunq; fuerant Iob duplicia.] *Iam demum Deus, ut iuſtus retributor omnium bonorum, ſuum pro patientia & magna in fide conſtantia, remunerat athletam, & dilectum ſeruum.* Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, & uniuerſæ ſorores ſuæ, & cūcti qui nouerāt eum prius, & comederunt cum eo panem in domo eius.] *Ecce mundum immundum, quàm uerè cecinit Ouidius libro primo Triſtium, Elegia octaua: Donec eris felix, multos numerabis amicos: Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris. Sanctum uirum in primis omnes ſuſpiciebant ac uenerabantur, ut uerè dicere potuiſſent: En ego non paucis quondam munitus amicis, Dum flauit uelis aura ſecunda meis. Quamprimùm autē uiderunt illi eum ad ſummam redactum miſeriam, ipſum ceu peſtem refugiunt, & quaſi multa mala cōmeritum calumniantur. Quamobrem rectius dixiſſet: Vt fera nimboſo tumuerunt æquora uēto, In medijs lacera naue relinquor aquis.* Et mouerunt ſuper eum caput, & conſolati ſunt eum ſuper omni malo, quod intulerat Dominus ſuper eum.] *Scitè admodū dicitur, Euripus homo, ut nihil ſit homine incōſtantius. Quia enim illi ſecundam auram Iob afflaſſe uident, quaſi nunquam ab eo defecerint, ſic ſeſe gerūt, gratiam & amicitiam ambientes. Quid uerò eſt quod eum conſolantur? indiciū certum inconſtantiæ & mutabilitatis ipſorum. Quid enim opus erat nunc conſolari eum, quem conſtabat ab ipſo Deo totius conſolationis iam egregiè conſolatum & glorificatum? Ita autem ſolent homines uafri & uerſipelles.* Et dederunt ei unuſquiſq; ouem unam, & inaurē auream unam.] *Iam credunt ſe poſſe cum eo redire in gratiam munerib. oblatis. Sciunt enim homines muneribus placari, nec cogitant uirum tam fortē atq; ſincerum nulla re iniuſta moueri poſſe, ſed ultrò ſequi quod rectū ac iuſtū eſt.* Dominus autem benedixit nouiſsimis Iob, magis quàm principio eius. Et facta ſunt ei quatuordecim millia ouium, & ſex millia camelorum, & mille iuga boum, & mille aſinæ: & fuerunt ei ſeptem filij, & tres filiæ.

Et uocauit nomē unius Diem, & nomen ſecundæ Caſsiam, & nomen tertiæ Cornuſtibij. Non ſunt autem inuentæ mulieres ſpecioſæ, ſicut filiæ Iob, in uniuerſa terra. Dedit'que eis pater ſuus hæreditatem inter fratres earum. Vixit autem Iob poſt flagella hæc centum quadraginta annis: & uidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorū, uſq; ad quartam generationē: & mortuus eſt ſenex, & plenus dierum.]

Hic uir nobis exemplum ſit patientiæ, ut docet Iacob.1. *D. Iacobus: Dominus Deus quem diligit, caſtigat, flagellat quoq; eum quē recipit, dicente Scriptura. Ex fine autem illo uidere eſt, quòd miſericors Dominus eſt, & miſerator: cui proinde meritò totis uiſceribus adhærere debemus, utcunq; alea cadat. Qui in eum confidunt, nunquam confundentur. Vaſa figuli probat fornax, ſic iuſtos tentatio: qui poſtquam probati ſunt, accipiunt coronam uitæ æternæ, ac confitebuntur laudem nomini eius, dicentes: Domine, tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium: Tibi laus, tibi gratiarum actio, honor, uirtus & fortitudo in ſecula ſeculorum, Amen.*

ANNOTATIONVM IN HIſtoriam Iobi FINIS.

HIERONYMVS.

Iob, qui dolens uel magnus interpretatur, figurā Chriſti portauit. Amici uerò eius figurā hæreticorū tenēt, qui ſub nomine Chriſti Chriſtum blaſphemāt & impugnāt. Hæc ille in Procemio.

S. AVGVSTINVS DEFENdit eum à blaſphemia, in 103. Pſal.

Inter illa omnia, inquit, quæ dixit, nunquam lapſus eſt. Quòd multi in illis uerbis non intelligunt, & quædam ibi ſic accipiunt, quaſi aliquid durum dixerit Iob in Deum. Nam inter multa etiam hæc dixit: Si bona percepimus de manu Domini, mala quare non ſuſtineamus? uelut ſtomachans aduerſus Deum. Ille autem geſtabat perſonam magnam magnæ prophetiæ, &c. Auguſtin.

D. CHRYSOSTOMVS HOM. 5. de Patientia Iob.

Data mihi pace, ait, oportet dicere, quoniam etſi non maior Apoſtolis, minor beatus ille non fuit. Hos enim, eadem pro Chriſto pati ſolabatur: ille autem hoc ſolatio deſtitutus, quodq; maius, multis in delicijs educatus, nequaquam de piſcatoribus & colonis, atq; ex his qui tenuiter uiuunt: ſed tot honoribus dignus effectus, paſſus eſt omnia. Hæc Chryſoſtomus.

S. AMBROSIVS LIBRÓ 1. Officiorum.

Pleriq; putant iudicium Dei nequaquam iuſtum uideri, quando peccatores diuitijs abundare uident, gaudere honoribus, ſanitate, liberis: contrà autem iuſtos, inopes degere inhonoros, ſine liberis, infirmos corpore, luctu frequenti. Nec mediocris ea quæſtio: quandoquidem tres illi reges amici Iob propterea eum peccatorem pronunciabant, quia inopem factum ex diuite, exaratum uulneribus à capite uſque ad pedes uidebant. Quibus hanc ſanctus Iob proponit aſſertionem:

Si ego propter peccata mea hæc patior, cur impij uiuunt?

FINIS.

IN REINHARDI LVTZII HARMONIAM, POSTILLAM, ET RELIQVA OPVSCVLA, INDEX.

A

ABbreuiatio dierum ultimi temporis prædicitur 229
Abel 226.499 à Caino occiſus 295
Abelis munera à Deo accepta 295
Abelis ſanguiné cur à Iudęis requireodū mioeſt Chriſt9 295
Abelis tempus uſq; ad Noe horæ primæ adumbratum 305
Abiathar pontifex 88
ablui ſæpiſſ. ſolitos eſſe Iudæos 39
abnegare ſemetipſum quid ſit. 136
abnegatio ſuijpſios Chriſtiano neceſſaria 97 quibus rebus conſtet. 135.415
abnegantib. Chriſtum quæ pœnæ præparatæ 96
abolitio templi Hieroſolymitani & Iudaicæ religionis à Chriſto prædicitur 227.228
abominatio deſolationis quomodo & de quib. intelligendā 229
Abraham, Dauid, & reliqui patriarchæ, Chriſtum quomodo uiderint 157.320.366
Abraham cur pater multarum gentium 299 à Deo cur tentatus 320
Abrahę tēpora uſq; ad Moyſen horæ ſextæ aſsimilata 306
Abrahæ promiſsio ſeminis benedicti data 500 eius cur mentio fiat in genealogia Chriſti 15 in fide conſtantia 155.394 cum Deo fœdus 298 filij qui 204.387 poſteri qui 155 uera poſteritas quæ 14 ſemeo uerum qui ſint 28 ſinus 192.330
to Abundantia uitá nō eſſe conſtitutam Chriſtus docet 177
ex Abundantia cordis os loqui 67.68
accumbere cum Chriſto in cœlo quid 369
Aceldemach ager ſanguinis. 430
acetum uulneratis mortem accelerat 274
āceto & felle temperatum uinum Chriſto exhibitum 271.273
Achaz Oziæ regis Iuda filius 434. Leuitarum perſecutor 435. ab Iſaia edoctus regnum Iudææ non euertendum 17
Achaz regis impietas 435
ſub Achab rege fames extitit 51. populus Iſraeliticus in duas partes diuiſus 315
actiones bominum quò dirigendæ 417. ab oratione cur auſpicandæ 431
actionum omnium Deum eſſe inſpectorem & iudicem 430
actuale peccatum 511
acumen ingenij humani quantum ad Dei noticiā mira caligo 424
Adæ pactum cum Deo 314 lapſus 499
adoleſcens diues Chriſtum de acquirenda uita æterna interrogat 198.199
adoleſcēs ſindone amict9 Chriſtum negat 252
de adoleſcēte à Chriſto in horto profugo Theophylacti iudicium 258
adoptio 415.414
per Adoptionem filij Dei effecti adoptione ſola regni cœleſtis hęredes ſumus 414.415
adoptati à Domino cur ſimus 415
adorandum quomodo 46
de Adorādo Deo mouetur quęſtio à Samaritana 47
adoratores Dei quales eſſe debeant 46.47
adulter qui 58.190
adulteri notati 341
adultera mulier Chriſto ſtatuitur, & liberatur 151
adulteras lapidandas, Moyſis lex 151.152
adulterium prohibitum 430
adulterij pœna à Deo conſtituta 361
adulti an tantū in eccleſiæ Chriſti initio ſint baptizati 332
aduentus Chriſti duplex 43
aduentus Chriſti ſecundus 227. qualis futurus 137.486 quibus acceptus, & quibus ſit futurus horrendus 322.398
aduentus Chriſti hora nemini niſi ſoli Deo nota 230.231.232
aduentus Chriſti ultimi forma qualis futura 398
aduentus Chriſti in mundum cauſa 42.43
aduentum Chriſti primum ad animarum, ſecūdum ad corporum reformationem tendere 403
aduentū Chriſti ſigna quæ præceſſura 227
Ægyptus typus mundi 401
Ægyptiorum magi digitū Dei in Moyſe confeſsi 315
Ægyptiacā liberatio typus ſpiritualis liberationis 401
Ænon 166
Æternitas Chriſti 412
affectus mentis peruerſi quomodo amputandi 142.381
affectuum ſedes 222.450
affectus malos refrenandos 59.64
afflicti beati pronunciati 56
afflictiones quib. miniſtri ſint afficiendi enarrantur 93.94
afflictiones cur momentaneæ dictæ 452. cur immittantur pijs 135.136
afflictionum finis 514
afflictiones pijs expectādæ 21
afflictionibus omnes electi obnoxij 358
in Afflictionib. quomodo affectos eſſe deceat electos 212. quomodo uiuendum 197. non deſperandum 272
afflictis non inſultandum 272
Agar mons Arabiæ, monti Sina uicinus 433
Agar Abrahæ ancilla & concubina 433
Agar & Sara duę matres typus terrenæ & cœleſtis Hieruſalem 433
ager in ſepulturam peregrinorum pro argenteis à Iuda in templum proiectis emptus 262
ager ſanguinis 262
agnus paſchalis 235. typus Chriſti 321.437
agnus paſchalis cur, quomodo & quando immolari ſolitus 37.321
agnus cur Chriſtus appellatus 37

agno paſchali os confringere prohibitum 276
agricolis miniſtri aſsimilati 217
agro mundus comparatus 113. 114
alabaſtro Chriſti caput à muliere peccatrice inunctum 103
alapa Chriſto à ſacerdotis miniſtro impacta 261
Alcoran 507
Alexandriæ primus euangelij preco Marcus Euangeliſta 25
Alexãdrinorum ſynagoga 412
Alphæus pater Matthęi Euangeliſtæ 14
ambitio ootatur 224. malorum omnium cauſa 469
ambitio diſcipulorũ Chriſti reprehenditur 141.142
Ambroſius à Iuſtina perſecutus 390
amici Chriſti 249.399
amici de mãmona iniquitatis quomodu conciliandi 189. 190
amor ſui 222
Anabaptiſtæ taxati & refutati 337.382
Anabaptiſtarum ſomnia fanatica taxantur 16
anathema Paulus pro ſuis perſecutoribus fieri petit 390
ancilla Petrum pro diſcipulo Chriſto agnoſcit & accuſat 260
Andabatarum ignorantia 493
Andreas frater Simonis Petri, diſcipulus Chriſti factus 36. 52
Andreas Oſiander harmoniæ Enangelicæ ſcriptor 5
angelus cuiuis homo pro miniſtro datus 843
angelns prædicit oaſciturũ Ioannem baptiſtam 7. apparet Ioſepho 15. item paſtorib. & natiuitatem Chriſti annũciat 17. turbat aquá in piſcina probatica Hieroſolymis 81. Chriſtum in horto orantẽ cuofortat 255. de mooumento Chriſti lapidem reuolnit 277. eiuſdem forma qoalis. ibid. 278. mulieribus Chriſti corpus unctum uenientib. apparet, eaſdemq́; conſolatur 278
angelus reſurrectionis Chriſti præco 278
angeli tranſitus in Ægypto 235
angeli adminiſtratorij ſpiritus dicti 8,31.32.145.192.475
angeli meſſorib. comparati 113. quando creati 497
angeli corpora cur aſſumát, eademq́; rurſus deponant 498
angeli Chriſto nato hymnũ canunt 294
angeli reſurrectionis Chriſti primi ouncij 279.294
angeli in quẽ finem creati 382
angelorum lingna ſpiritualis 426
angelorum canticum in natinitate Chriſti 17. lapſus 498
angelorum mnnus pręcipuum 498. officium quod 475. poteſtas 136. præſtantia 411
angelos exitio hominum condolere 343
angelos lapſos aliquando ſaluãdos, Origenis error 400
angelos lapſos non ſaluandos 294
angelos nullos eſſe, Sadducęorum opinio 221
anima Deo committenda 413
anima quomodo dicatur mori & occidi 96
animæ cibus 30.31.286.320. 311.352.377
animæ medicina 47.377.387. nobilitas & præſtantia 386. præſtantia & dignitas 143. 275
animæ mors 167
animæ detrimentum grauiſſimum quod 354
animæ immortalitas aſſeritur 96.192.221.378
animæ mundiciem præferendam corporis mundiciei 176
animæ morbus pluris quàm corporis habendus 386
animæ maiorem curam habendam qnàm corporis 63
animam ſuam amare & odiſſe quid 212.362. occidere & ſeruare quid 90
animam à corpore ſeparatam, nõ amplius in terris uerſari 74
animam qui perdant, & qni inueniant 135.195.211
animæ iuſtorum in manu Dei 50.95.96
animarum poſt mortem conditio qualis 274
animarum oppreſſores phariſæi dicti 176
de Aniıoarũ ſtatu poſt hanc uitam, ſententia Auguſtini 385
pro Animabus commiſsis reddenda ratio 307.355.419
animas hominum unà cum corporib. interire, error quorundam in Arabia 393. item Sadducæorum hæreſis 378
animas hominum poſt mortem non oberrare in terris 283
animalis hominis natura 522
animantia omnia an inſenſibilia 305
animantia uiliſsima Deo curæ eſſe 95.96
animns tranquillus oranti neceſſarius 359
animorum libertas 854
Anna prophetiſſa commendatur 298
Annæ prophetiſſæ cõfeſsio de Chriſto in templo Hieroſolymitano, & eius uita 20.21
Annas Caiphæ ſocer 258
annũciatio conceptionis Ioannis Baptiſtæ per angelnm 7
ad Annunciationem euangelij quibus rebus opus 8
annns Iubilæus uerus 51
Antichriſtus 196.229. eius aduentus à Daniele prædictus. ibid. & 230. ex tribu Dan naſceodus 484
Antichriſti adueotus prænunciatus 316.396
Antichriſtum in Babylone naſcendum ab Hieronymo creditum 396
Aotichriſtiani notantur 301
Antidicomariani taxati 273
Antiochia patria Lucæ euangeliſtæ 7
Antropomorphitæ de Deo quid ſenſerint 496
Apocalypſis Ioannis ubi conſcripta 32
Apollinarius hæreticus 372. notatur 380.402. eius error. ibid.
Apoſtoli qui 226
Apoſtoli dnodecim à Chriſto eliguntur 91
Apoſtoli fundatores Eccleſiæ 307. legati Chriſti. ibid. ſeminatores. ibid. ſapientes & ſcribæ à Chriſto dicti 295. meſſoribus aſsimilati 49. item ouibus 94
Apoſtoli indices futuri in extremo iudicio 200
Apoſtoli cur dnos in medinm producant, alium in locum Iudæ ſubſtituentes 430
Apoſtoli à Chriſto emiſsi ad annunciandum Euangeliũ 92

Apoſtoli linguis diuerſis loquuntur 447
Apoſtoli primùm ad Iudæos, dein ad gentes ad euangelizandum cur miſsi 92. qua in re prophetia excellant 111. quibus uirtutibus à Chriſto ornati 93. quibus uirib. orbem ad Euangelij agnitionem perduxerint 53
Apoſtolorum Chriſti ruditas notatur 245. eorundem error notatus & confutatus 378
Apoſtolorum doctrinæ efficacacia 292. nomina 91. proprium officium 462
Apoſtolorum ſalutatio 93. uirtutes 289
apoſtolatus dignitas 323
apparitiones mortuorum confutantur 193
aqua in uinum uerſa 39. 303
aqua in probatica piſcina Hieroſolymis ab angelo turbata 81.82
aqua baptiſmatis qualis 82
aqua ſpiritualis 122
aqua uiua Chriſtus 46.149
aquæ inambulat Chriſtus 119
ex Aquæ mentione mulier Samaritana ad cognitionẽ gratiæ adducta 48.49
ex Aqua & ſpiritu ſancto quomodo renaſcendum 41
aquarum inundationis nomine quid intelligendum 202
aquilis ſancti ſimiles 397
in Arabia extitiſſe animæ immortalitatis impugnatores, tempore Euſebij 393
aræ imperatoribus à Romanis extructæ 268
archiſynagogus Chriſto indignatur propter mulierẽ ſpiritu infirmitatis laborãtem, ſanatam 181
archiſynagogæ Iudæorum qui 395
arena hæreticorum doctrinę aſſimilatur 68.69
Aretbas rex Paulo inſidiatur 423
argentei triginta à Iuda in templum proiecti 262
argenteis triginta Iudas Chriſtum tradere paciſcitur 235
ariolos & magos conſulentes correpti 515
arida manus ſanata 89
Ariſtobulus rex Iudæorum 315
Ariani confutantur 46
Arius taxatur 39.233.299.325. 372.402
Arij error 317.336
Arij miſerabilis exitus 333
arma iuſticiæ 428.487
arma contra diabolum 315. 451
arma militiæ Chriſtianę qualia 53
armatura militis Chriſtiani 479
armis contra diabolum quibus utendum 311.330
arrogantia quid 420. Chriſtianis indigna 420
arrogantiæ ingenium. ibid.
arundo Chriſto uice ſceptri data 267
arundo inconſtantiæ ſymbolũ 100
aſcenſio Chriſti ad cœlos 289. 331.504
aſcenſio Chriſti in cœlum deſcripta 444.445
aſſumptionis Mariæ Euangelium allegoricè explicatum 166.364.365
athletas certamina inituros ieiunare ſolitos 422
athletis fideles ſimiles. ibid.
auaricia prohibetur 177. taxatur 190.198.199.322. 308.314.341.432
auaricia phariſęorũ taxata 175. miniſtris prohibita 93. radix multorum malorum 64
auaricia idololatria cur appellata 275
auariciæ effectus 235
auari hydropicis cur comparati 275. cur idololatræ dicti 432. plerunq; miſeri 308
nõ Auditores, ſed factores uerbi laudantur 175.442
auditores uerbi qui beati 110. 316
auditores tepidi taxantur 353
auditorum genera diuerſa 21. 110
audituri uerbum Dei quomodo debeãt eſſe affecti 54. 72
D. Auguſtini iudiciũ de baptiſmo Chriſti 46
Auguſtus Cæſar Antonij deuictor 18
Aurelius Alexander Imperator 67. eius dictum & ſymbolum. ibid.
aurum Chriſto à magis oblatũ quid ſignificet 22.301
Auſtriæ regina 108.109
authoritas docendi, miniſtris in ſolo nomine & uerbo Domini datur 446
auxilium in neceſsitatib. à quo petendum 312.363
azyma 437
Aſymorum feſtum 235.301

B

Baal ſub Achab rege cultus 315
Baalitæ ab Helia confuſi 384
Babylonica captiuitas 502
Babylonicus calix 202
Balaac rex Moabitarum 300
Balaam magus Moabitarum in ſignis 300
Baptiſmus 287.511
Baptiſmus in aqua piſcinæ probaticæ præfiguratus 82
Baptiſmus quid conferat 337
Baptiſmi inſtitutio 287.337. effectus 362
Baptiſmus infantum aſſeritur 199.289.332.337
Baptiſmus Ioannis 215.408
Baptiſmum loco circumciſionis inſtitutum 19. reſurrectionis eſſe imaginẽ 456
de Baptiſmo Chriſti & Ioannis exorta diſputatio 45
de Baptiſmo infantum Auguſtini ſententia 337
in Baptiſmo quomodo deleantur peccata 31
baptiſmate adumbrata mors Chriſti 180
baptizat Ioannes, & pœnitentiam docet 25
Barachias filius Ioiadæ 295
Barrabas latro ſeditioſus 266. liberari à populo petit 266
Bartholomeus apoſtolus Chriſti 91.92
Baſilides hæreticus 315
beatũ ab omni parte nihil 235. 236
beati qui à Deo pronunciati 175
beati uulgò qui habeantur 55. & ſeq.
beatorum habitatio borreo cõparata 29
beatitudo abſoluta quando euentura 55
beatitudo uera & perfecta quæ 394. in quo conſiſtat 55
beatitudo ęterna nuptijs & cœnæ magnæ aſsimilata 340
beatitudinis nomine quid cõprehendatur 179
beatitudines octo enarrantur 54
beatitudinum octo interpretatio 394

à Beda

à Beda ſepulchrũ Chriſti deſcriptnm 322
Beelzebub 95.314. ab Ochozia rege in morbo cõſultus 363. à Palæſtinis cultus 95
Beelzebub habere dicitur Chriſtus 105.175
Beelzebob edidiſſe miracula 95
Belo ſtatua à Nino rege Aſſyriæ conſecrata 314
bellum perpetuũ pijs cum principib. tenebrarum 370
benedicere quid 454
benedicere, ſacerdotũ olim officiom 297
benedictio diuina 353
benedictio uera à Deo 414. per Adamum amiſſa 308
benedictionem ueram neminem pnſſe hic aſſequi 454
benefaciẽdum quomodo, quibus & cur 184.227.344
beneficentia erga quos præcipuè exercenda 317.381
beneficentia cõmendat 28.29. 55.199.227.238.317.356.377
beneficia omnia ſoli Deo accepta ferenda 8.9
ad Beneficia Dei ſanctos qoomodo deceat eſſe affectos 73
beneficiorum Chriſti erga nos profunditatẽ non poſſe à nobis perſpici 471
benigni beati pronunciati 55
benignitatẽ Dei cupienti, quid potiſsimùm præſtandũ 454
Bethabara 166
in Bethabara baptizat Ioannes 34
Bethania caſtellum 170.206
in Bethlehem Chriſtum naſciturum prædicitur 21
Bethphage 208
in Bethſaida ciuitatẽ Chriſtus inuehitur 101.102
blaſphemiæ Chriſtus falſò arguitnr à Iudæis 383
blaſphemia in ſpiritũ ſanctum quæ 106. in Chriſtũ 314
blaſphemare 76.382
blaſphemator Chriſtus à ſacerdote ſummo dicitur 259
blaſphemi inter Iudæos quomodo puniri ſoliti 320
bona omnia à Deo 441
bona opera in quem finem ſacienda 381
butyro ac melle Chriſtum ueſciturum prædictum 435
brabium electis pro poſitum 306.422
brachium Dei 315
M. Bruto ſpectrum fuiſſe locutum 119

C

Cabilionenſe conciliom 325
cæcus à Chriſto ſanatus 132. 158.203
cæcus per illuſtrationem nominis Dei 158. de Ieſo quid ſentiret à phariſæis interrogatur 158.159. à Iudæis è ſynagoga eiectus 160. filium Dei ſibi demonſtrari poſtulat 161
cæci nati parentes à phariſæis uocati 159
cæci duo à Chriſto ſanati 79. 206
cæcorum duces phariſæi 127 224
cæcorum nomine in ſacris literis quid intelligendum 50. 51
cæcitas humana taxatur 33. 42
cæmentarij arida manus ſanata 89
Cęphas uocatur Petrus à Chriſto 36.38
cæremonię an & qoatenus utiles 363. quatenus ſancitæ 57
cæremoniarũ curioſi obſeruatores phariſæi 225
cæremonias ab Euangelica religione non debere diſſentire 363
cæremonias libertati Chriſtianæ non debere eſſe contrarias 364
cæremonijs quibos orandum 363
cæremonijs Chriſtus in ſanandis ægrotis cur ſæpe uſus 364
Cæſar Auguſtus primus cenſendi autor 17
Cæſaris imago in templũ Hieroſolymit. illata 229
Cæſari an tributum pendere liceat 220
Cham parentis irriſor 302
Cain fratricida 226.295.351. 499
Caini ſacrificia à Deo reiecta 295
Caiphas pontifex Iudæorum ſummus 235. oaticinatur de morte Chriſti 173
Caiphæ ſeruus à Petro auricula priuatus 258
de Calamitatib. aliorum quid & quomodo ſtatuendũ 180
caloariæ locus Hieroſolymæ 268.270
in Caluariæ loco cur Chriſtus crucifigi ooluerit 271
calicis nomine quid intelligendum 202.357
calumniatores reprehenſi 66
camelus 198
Cana oppidum 129.302
in Cana Galileæ reguli filius ſanatur 52
Cananæa mnlier 312. typus gentium omniom 312. pro filia ſua intercedit. ibid.
cancro morbo hæreſes comparatæ 369
canes miſericordia erga Lazarum commoti 339. eius ulcera lingentes, miſericordiam oſtendunt 192
canes hominib. prophanis cõparati 49.66
canibus gentes comparati 129. 312
canticum angelorum in natiuitate Chriſti 17. Simeonis 19.308.
Capernaum 70. emporium frequentiſsimum 53. ciuitas Chriſti cur dicta 76
in Capernaum babitat Chriſtus 52. in eandem Chriſtus inuehitur 101
Capernaitarum beneuolentia erga Chriſtum 72
capillis pedes Chriſti terſi 103
captiuũ aliquem dimittendi paſchatis feſto, mos Iudęorum 266
captiuitas Ægyptiaca typns ſpiritualis animarum captiuitatis 401
captum excedentia non ſcrupuloſè inqoirenda 338
capot Ioãnis in diſco Herodiadi allatum 115
carmina amatoria prohibita 432
caro Chriſti quomodo uiuificet 125
caro Chriſti cibus animæ 362
caro qoomodo crucifigenda 452. refrenanda 78.79
carnis reſurrectio aſſerit 274. 511
carnis reſurrectio ut difficilis, ita neceſſaria creditu 406
carnis nomine quid ſignificetur 440
carnis reliquias hærere in electis 237
carnem ſuam comedendam & ſanguinem ſuum bibendum docet

docet Chriſtus 123
carné rebellare Deo, ſpiritum
econtrà 256
iuxta Carné uiuere qui dican-
tur 458
carnalis diſcipulorũ de regno
Chriſti opinio taxatur 357
carnalis affectus turbæ à Chri-
ſto damnatus 121
carnalem ſecuritatem de regno
Meſsiæ Iudæos ſibi imagi-
naſſe 97
carnales quomodo affecti 41.
45. à Deo quid petant 357
carbones in hoſtium Chriſtia-
norũ capita quomodo con-
gerantur 421
caſtigatio pijs quid commodi
adferat 428
caſtitas mandatur 430
caſu turris multi homines op-
preſsi 180
catechizare quid 469
catechumeni qui 310
cathedra Moyſis 223
Cedron torrens 254
Cerinthus & Ebionitæ hæreti
ci 32.228.300.314.325
Cerinthi error 297
Celeſtij error confutatur 308
cenſura in homines quibus cõ-
ueniat 66
cenſus à Chriſto ſolutus 140
Centurio Chriſtum crucifigẽs
conuertitur ad Deũ, & Chri
ſtum confitetur 273
Centurionis ſeruus paralytic9
à Chriſto ſanatur 304. eius
puer ſanatus 69. eiuſdem
fides commendatur 52.69
certamini uita præſens ſimilis
415
charitas Dei erga hoĩes 43.448
charitas ex Deo oritur 449.
inculcatur 243. omnium
uirtutũ præſtantiſsima 427.
legis conſummatio quomo
do dicta 419
charitas ſimulata 419
charitatis Chriſtianæ modus
quis 450. effectus & fru-
ctus 426. natura 425.
præſtantia 446
charitatis Dei primaria cauſa
448. erga proximũ cõmen
datur 28.29.143.144.222
charitatis officia in immenſum
extendi 446
charitatem finem nunquam ha
biturã 426. ultimis tẽporib.
defecturã 229. maxima per
ficere miracula 426
abſq; Charitate Deo neminem
placero 352
chirographum decreti per Chri
ſtum deletum 388
chlamyde purpurea à militib.
Chriſtus induitur 267
in Chorazim ciuitatem Chri-
ſtus inuehitur 101.102
Chryſoſtomus in exilium rele-
gatus 390
D. Chryſoſtomi laus 344. eiuſ
dem iudicium de ſtella à Ma
gis uiſa 22
CHRISTVS 506
Chriſtus aduocatus & media-
tor apud Deum 362. an-
gelus conſilij 483. brachiũ
& manus patris 315. caput
Eccleſiæ 45. conditor omni
um 410. cordium inſpe-
ctor 40. cur cornu 13.
Dei ſeruus 185. Dauidis
filius 223.372.379. Ema-
nuel 16.435. fons ſalutis
162.163. fons aquę uitæ 46
149.150. uerus homo 255.
256. lux mundi 151.416.
mediator hoĩm apud Deum
patrem 252. medicus ue
rus 377. mortis Dominus
52. omniſcius 141. pa-
nis cœleſtis 121.122. pa-
ſtor ſummus 294.324. pe-
tra 423. põtifex ſummus
& aduocatus 328.434. pri-
mogenitus 293.364. prin
cipium omnium rerum 153.
154. reſurrectio & uita 170.
rex gratiæ 210. ſacrificiũ
unicum propitiatoriũ 432.
ſemen Abrahæ promiſſum
464. ſermo Dei 410.
ſol iuſticiæ 14.273.416.
ſponſus Eccleſiæ ſuæ 45.
178.217.232. uerbum Dei
quomodo 33.379.380.
ueritas 330. uita æter-
na. ibid. uitæ & mortis
Dominus 80.137. uitis
uera 248. unigenitus
cur 411
Chriſtus diſcipulis abitum ex
hoc mundo prædicit 325
adiuratur per Deum, an ſit
Chriſtus filius Dei 259
aduentum ultimum ſacerdo
tibus prædicit 259.260.
ad Annam ducitur 258
Apoſtolos & diſcipulos in
totum mũdum emittit 287.
aromatibus conditus & ſin-
done munda inuolutus ſepe
litur 276. aridã manum
ſanat 89. aſſeclis ſuis
quas opes promittat 438
aſcendit ad cœlos 289
Chriſtus baptizat 45.
baptizatur 503.
per Beelzebub dæmonia e-
ijcere dicitur 175. ad
Caipham ligatus mittitur
261
Chriſtus Cananææ mulieris fi-
liam liberat dæmonio 129.
cæcum natum ſanat 158.
332. cæcum ſanat 203.
cæcos duos ſanat 79.206.
Centurionis puerum ſanat
69. cibum operari iubet
qui permanet in uitam æter
nam 120. circunciditur
19.299. in ciuitates inue-
hitur 101. ut clarifice-
tur à patre orat 253. con
ſpuitur, & colaphis cæditur
259. conſtantem nominis
ſui cõfeſsionem à diſcipulis
exigit 95.96. cõtriſtatur
uſq; ad mortem 212. 255.
corona ſpinea coronatur
267. crucem propriam ba
iulat 268. crucifigitur
270. in cruce patri ani-
mam commendat 273.
pro crucifigentibus ſe orat
270. in cruce pendens il-
luditur, ſubſannatur & con-
uicijs proſcinditur 272.
ſe cupientem ſequi repellit
166.167
Chriſtus dęmonium habere di
citur 147.148. dæmoni-
um eijcit 79.80. dæ-
moniacum ſanat 105.
dæmonium eijcit 70.175.
Deitatem cur ſæpe celaue-
rit 317. ad dextram pa-
tris quomodo ſedeat 332.
à diabolo tentatur 310.
didrachma ſoluit 140.
diſcipulorum pedes lauat
236. illorum taxat incredu
litatem 289. diſcipulis
corpus ſuum edendum, &
ſanguinem ſuum bibendum
dat 240. diſcipulis E-
maum euntib. apparet 281.
diſcipulis ſe manifeſtat poſt
reſurrectionem 285
poſt reſurrectionem congre
gatis apparet 283.289.
diſcipulos ex occaſione cibi
ad Euangelizandi ſtudium
prouocat 48.
diſcipulos docet orare 61.
ſeptuaginta diſcipulos eli-
git, & ad Euangelizandũ e-
mittit

mittit 167.168.
diſcipulos ad futura mala a-
nimat 228.
paſcha paratum mittit 236.
dormit 304.305.
docturus cur montem aſcen
derit 54
Chriſtus quomodo Eccleſiam
ſuam in terris plantauerit
3.4.
pro Euangelij reuelatione
patri gratias agit 168.
ementes & uendentes tem-
plo eijcit 209
Chriſtus à fermento phariſæo
rum cauendum eſſe docet
132.
ficui infrugiferæ maledicit
215.
filium unicum matris uiduę
à mortuis reſuſcitat 98.
ſe filium Dei eſſe phariſæis
demonſtrat 154.
flagellatur 267
Chriſtus à Galilæis exceptus
51
Chriſtus Hieroſolymitanũ ex-
cidium prædicit 195.209.
227. ad Herodem mitti-
tur 183.265.
hydropicum ſabbatho ſanat
183.
hymnum cum diſcipulis ca-
nit 246
Chriſtus ieiunat, tentaturq; à
diabolo 30.310.
illotus cum phariſæis pran-
det 176.
ab immundis ſpiritibus ado
rari ſe non patitur 90.
pro inimicis orat 271.
Ioannem cur præ cæteris di
ſcipulis dilexerit 296.
à Ioanne in Iordane baptiza
tur 28.
Iudæis ſignum mortis & re-
ſurrectionis ſuæ dat 40.
de ſe cum Iudæis diſputat
147.148.149.150.&c.
Chriſtus lachrymatur 171.
à legiſperito tentatur 168.
222. leproſos decem
mundat 69.194.
lunaticum ſanat 139
Chriſtus à Magis adoratur 21.
301.
Malcho auriculam reſtituit
258.
in mari ambulat 118.
ex Maria naſciturus prædi-
citur 9.
à Maria & ſorore eius Mar-
tha hoſpitio excipitur 173.
matri cur durius reſponde-
rit 39.
mentis eſſe inops à cognatis
ſuis exiſtimatur 105.106.
morbos uarios ſanat 80.
moritur 273.
mortem cur adeò exhorrue
rit 387.
mortem ſuam prædicit 212
mulierem ſanguinis proflu-
uio laborantem ſanat 79.
181. à mulieribus defletur,
& adoratur 268.269.
in mundum cur uenerit 30.
31. 71. 77. 141. 163. 179. 180.
204. mundum quomo-
do relinquat 329.
naſcitur 17.503.
numularios è templo eijcit
40.
nuptijs in Cana Galileæ in-
tereſt 39
Chriſtus obſcurè cur ſępe locu
tus 325.
omnis generis morbos ſanat
53. orat in monte 118.
119.174.255
Chriſtus paralyticum ſanat, &
ei peccata remittit 76.81.
paruulos ad ſe adduci iubet
198.
manus illis imponit. ibid.
de paſsione ſua diſcipulis
prædicit 140.183.
paſsionem ſuam à precibus
auſpicatur 253.
patri ſe coæqualem eſſe do-
cet 245. à patre quo-
modo exierit 253.329.
cum peccatoribus & publi-
canis cibum ſumit 77.
Petri negationem prædicit
255. Petro oues paſcendas
committit 286. apud pha
riſæum prandet 175. diſcũ
ſcumbit 103. à phariſæis
propter cõmercium publica
norum & peccatorum reprę
henditur 77.78.377.
à phariſæis tentatur 190.
ad Pilatum ducitur 262
ad pœnitentiam hortatur
180.
ſe poteſtatem remittẽdi pec
cata habere, probat phariſæ-
is 76.
item animam ponẽdi, & ean
dem recipiendi 163.164.
præſentiam ſuam omnibus
pijs promittit 289.
proditorem ſuum prædicit
238.
eidem obuiã procedit 257.
pſeudoprophetas uitari iu-
bet 67.68.
Chriſtus quid ſignificet 15.
quibus ſit in ſignum poſitus
21
Chriſtus rebellionis accuſatur
173.174.
rex Iudæorũ ſalutatur 267.
pòſt reſurrectionem apparet
& comedit 279.
283.286. quibus ſe reuelet
38. quibus ruina & petra
ſcandali 21. quib. item
uita. ibid.
Chriſtus ſabbathi contemptor
à phariſæis criminatus 148.
ſabbatho cibum cum phari-
ſæis capit 183.
ſanguinem ſudat 255
à Samaritanis hoſpitio exci-
pitur 48. ſathanæ te-
ſtimonium cur noluerit reci
pere 71. in ſignum cui
contradicatur quomodo cõ
ſtitutus 298. à Simeone
& Anna propheti ſſa in tem-
plo Hieroſolymitano lauda
tur 21. ſpiritum ſanctũ
diſcipulis promittit 245.
246.250. ſpiritu infremu-
it & exultat 168.171.
ſpiritu turbatur 238. ex
ſpiritu ſancto quomodo con
ceptus dicatur 9. ſur-
dum & mutum ſanat 130.
ſeductionis & affectati regni
criminis accuſatur 264.
in ſynagoga docet 50.
53.70.181
Chriſtus tempeſtatibus impe-
rat 73. in templo ſiſti
tur 19.308.
in templo docet 147.
148.151.
transfiguratus in monte 136.
de tributo Cæſari ſoluendo
tentatur 390
Chriſtus ueſte purpurea indui
tur 267. uiridi ligno ſe
comparat 270.
unigenitum Dei filium pa-
tri per omnia æqualem ſe eſ
ſe probat 83.84.85.
unguento perfunditur à mu
liere 206. à uulgo quí
habitus. 134. uulnera
manuum & pedũ poſt reſur
rectionẽ cur retinuerit 284
Zachæum uocat 203.
Chriſtus grano frumenti con-
paratus 361. homini di-
uiti 355. patrifamiliàs 180.
ſeminanti 113.

ſaminatori 307 ſerpeoti 42 ſeruo 341 ſponſo 77 uinitori 180
Chriſti aduentus ultimus deſcribitur 230.231
Chriſti aduentus doplex 43
Chriſti agoo in borto 256
amor erga Lazarum, Mariã & Martham 170
Chriſti caro quomodo manducaoda 125 circumciſio 299
Chriſti corpus templo aſsimilatum 40
Chriſti crura noo fracta 275
Chriſti doctrina & facundia qualis 90.292 facies qualis 77.78 fuga in deſertum 174 fratres qui 108
Chriſti geoealogia 14.273
Chriſti generatio duplex 15
Chriſti generatio inenarrabilis 312.372
Chriſti gloria 410 humilitas 19.130.341.435 maieſtas 35.36 manſuetudo erga Phariſæos 90
Chriſti mãſio in terris duplex 247
Chriſti miracula dæmooi à Iudæis aſcripta 314
Chriſti mors, glorificatio, regnum, exaltatio 213 ex mortuis reſurrectio 277
Chriſti latus laocea aperit miles 275
Chriſti loco alium interfectũ, Alcorani hæreſis 507
Chriſti diuina maieſtas in docendo 68 natiuitas 293 paſsio & reſurrectio prædicta 308.309 pax 323 regnum 357 teſtimonium de Ioanne 99.100 cum Samaritana muliere colloquiũ 46. eius ultima in Iudæam profectio 166
Chriſtũ confitetur Ioannes 29
Chriſtum coofitentes, à Iudęis excluſi 158
Chriſtum dæmooiom babere cur exiſtimariot Iudæi 320
Chriſtum in diuinis, & eſſentia à patre diſtingui, error Arij 336
Chriſtum noo poſſe à ſe qoicqoam facere, quomodo intelligendum 84
Chriſtũ in gloria, iam non eſſe amplius creaturã, error quoruodam 275
Chriſtum eſſe Deum & hominem 32.33
Chriſtũ hodierno die qui crucifigaot 307 iofirmitatib. fuiſſe obnoxium 46
Chriſtum Iudæi lapidare uoluot 164
Chriſtum in precibos pernoctaſſe 62.91 Chriſtum nõ recipieotibus quæ mala incumbant 8
Chriſtum in membris ſois coli 234
Chriſtum ante Mariá oon fuiſſe, Cerinthi & Ebiooitarũ hæreſis 32
Chriſtum patri coæternum 35 non ex ſemine Ioſeph, ſed ex Spiritu ſaocto conceptũ 16
Chriſtum qui uere uideant 20 qui audiant 138 qui ſuſcipiant 381
ad Chriſtum quo animi affectu accedendum 38.69
ad Chriſtum quomodo perueniatur 245
in Chriſtum falſa teſtimooia prolata 259
Chriſtũ ſolum de cœlo deſcendiſſe, eundẽq; aſcendiſſe 42
Chriſto iofantes oblati 198 omne iudicium à patre datum 45.83
Chriſto quæ operatiooes tribuantur in Scripturis 326
Chriſto qui inſiti 248
Chriſto teſtimooium qoi perhibeant 438
abſq; Chriſto ad patrem non perueoiri 244
cum Chriſto commori quomodo dicamur 456
de Chriſto qui nuoquam audierunt, an damoati, ex Auguſtino 393
de Chriſto quid ſenſerit Herodes 349 quid item uulgus Iudæorum 349
ſine Chriſto nihil præſtari poſſe 248
Chriſtiani duplices 232
Chriſtiani iofantib. ſimiles eſſe iubentur 199 quoıoodo dicantur perfecti 61
Chriſtianorum genus uirginibus aſsimilatum 232
Chriſtianorum & gentiliũ religionis diſsimilitudo 4
Chriſtianorum iuſticia qualis 58 paſcha Chriſtus 437
Chriſtiznis an proprietas rerũ ſit conceſſa 29
Chriſtianos magiſtratui politico an ſubeſſe iuſtum 391
Chriſtiana & uera libertas quę. ibid.
Chriſtianæ libertatis abuſoras taxati 362.440
Chriſtianę profeſsioni nullam æquari aliam poſſe 4
cibus Chriſti 48.49
cibus animæ 286.352
cibum ſpiritualem eſſe quæreodum 121
cibos bominem non coioquinare 128
cibis quomodo utendom 317
M.T. Cicero, Romanæ eloquẽtiæ foos uberrimus 292
Cilices populi 102
cilicium oeſtis geous lugubre 102
circũſtantiæ ab Euágeliſtis cur ſæpe diligẽter ooteotur 125
circumciſio 147.148
circumciſio Chriſti 19.299
circũciſio cur inſtituta 224.299
circumciſiooem non eſſe repetendam probatur 19
ciuitas cœleſtis 514
ciuitas Dei quæ 330
io Ciuitates Chriſtus inuehitur 101
clauis ſcientiæ 176
claues Eccleſiæ datæ ad remiſſionem peccatorum nobis impartiendam 383
claues Eccleſiæ 511
claues Petro à Chriſto traditæ 350
clauca regni cœlorum 133. 344.350
clauium nomine quid intelligendum 385
clauium poteſtas 134.143
clauium poteſtaa. quouſq; exteodatur 350 quomodo Petro data, ex Ambroſio 383
de Clauium poteſtate ſancti Patres quid ſenſeriot 350
Cleopas Chriſti diſcipulus 281
Cletus 504
ad Cœleſtem pãtriam aſpirandum 440
cœleſtia quærenda 369
cœleſtibus ſemper ſtudcodum 333
cœlibatus 191
cœlites gaudere ſuper pœniteotes 187
cœlum 289
cœlum apertum Stephano apparet 412
cœlum cur ſolitudioi comparatum 342
cœlum & terra quomodo prędteritura ſint 232
cœli & terræ ſubſtantiam io fioe mundi oon abolendam,

ſed figuram mutsndā 404
cœli in baptiſmo Chriſti aperti 30
cœlo ſereno tonaſſe 108
de Cœlo tertio D. Hieronymi ſententia 424
cœlorum appellatione uaria ſignificari 520
cœlorum nirtutes 230.231
cœna, æterna beatitudo appellata 185
cœna magna quæ. ibid.
cœna ultima Chriſti cum diſcipulis deſcribitur 236.237
cœnę Dominicę inſtitutio 240
cogitationes coinquinare hominem 127
cogitationes hominū ſoli Deo notæ 383 impuræ damnantur 59
cogitationes mundę quos deceant 125
cogitationum noxiarum fons 128
cogitationes prauæ pro peccatis à Phariſæis non habitæ 351
cogitationibus terrenis obnoxios non ſinceré orare poſſa 359
cognatio ſpiritualis quæ 344
cognoſcere quos dicatur Chriſtus 163
ad Cognitionem Dei quomodo perueniatur 123
columba innocentiæ ſymbolum 30
in Colūbæ ſpecie Spiritus ſanctus apparet 29.30
commoriendum eſſa Chriſto 337.362
communia omnia eſſe debere, Eſſæorum error 378
compatieodum alijs 382
compunctionis ſpiritus 312
conatus hominum qui felices 371.372
concordia commendatur 336. 352
concordię Eccleſiaſtarum 144
concionatoria officium 49.131
concupiſcentia quid 467
concupiſcentiæ nomine quid intelligendum 415
ad Condonandum hominibus exhortatio Chriſti 57
non Condonantiū, pœna 145
confeſsio Euangelij mandatur 95
confeſsio fidei ueræ adiuncta 487
confeſsio in ſacris literis quid ſignificet 102
confeſsio oris parū ualet abſq; cordis ſincera fide 389.390
confeſsio peccatorum quàm neceſſaria ad ſalutem 46.47
confeſsio uera quæ 134
confeſsio ueritatis à Chriſto mandatur 95
ad Confeſsionem ueritatis animantur diſcipuli 95
confidentia notatur 255
in Congregatione piorum manere Chriſtum per gratiam 464
in Coniugali ſtatu homines ſaluari non poſſe, Tatianorum & Marcianorum error 341
coniugium à Deo ſanctificatū 341 cur inſtitutum 430 cur & quomodo contrahendum 302.303
coniugium in futura uita nullum 221
coniugij commendatio 185
coniugij contemptores notati 341
coniugij inſtitutio 190.302. 361
cōiugij ſocietas quæ à Deo eſt diſſoluta, libidine non eſt cōſpurcanda 430
coniugij uinculum 191
coniugum fides & dilectio ſincera eſſe debet 303
cōiunctione animę & corporis nulla maior 395
conſcientia mala 142
conſcientiarum pax quæ 293. 492
de Conſcientijs hominum nemo iudicare poteſt 490
conſequentiæ neceſsitas 381
conſilium contra Deum nullū 301
conſolari propriū Spiritus ſancti opus 336
Conſtantinopolitana ſynodus contra Macedonium cōgregata 333
conſummatio ſeculi 227.229
conſummationis ſeculi indicia & ſigna 231
contemptorum uerbi ingeniū 126
contentionis mater ſuperbia 368
contriti corde qui dicantur 50
contumeliam pro Chriſto cum gaudio ferunt Apoſtoli 394
conuerſatio fidelium in cœlis 481
cōuerſionis ad Deum quæ cauſa efficiens 8
ad Conuiuium qui uocādi 184
cor durū petrę comparatū 307
cor hominis prauum 55
cor hominis uiæ aſsimilatum 307
cor innumeris cogitationibus obnoxium 307
cor induratum 214
cordis humani prauitas 315 immundicia 58.59
corda hominum nouiſſe Chriſtum 38
corda hominum domui comparata 343
cordium inſpector Deus 388
cordium præputia circumcidenda 299
corona iuſticiæ 311.512
corona iuſticię miniſtris Euangelij promiſſa 94
corona de ſpinis Chriſti capiti impoſita 267.268
corona uitæ 358
corpus Chriſti 240 poſt reſurrectionem quale 283
corpus phantaſticum Chriſto ab Eutyche & Valentino attributum 380
corpora Chriſtianorum Deo quomodo offerenda 417
corporis cibus 311
corporis morbi unde originē trahant 82.83
corporis uitia ex animi uitijs naſci 158
corpora poſt reſurrectionem qualia futura 323.369
Corinthij à Paulo correpti 423 item ob ſceleroſum non punitum notati 437 à pſeudodoctoribus peruerſi 424
apud Corinthios Paulus pro miniſtris intercedit 314
Crates Thebanus 200
creatorem Deum ex creaturis cognoſci poſſa 316
creatura triplex 497
creaturas Dei bonas eſſe 317
creaturas in uniuerſum omnes creatorem ſuum ſentire 305
creaturas ipſas finē mundi expectare. 452
credendum quibus & quatenus 317
credentes à qua morte liberati 157
credentes in Chriſtum ſaluari 41
credentium fructus 289
credentibus quæ & quanta bona expectanda 4
uita æterna promiſſa 83

crimina maiora apud ueteres quomodo puniri ſolita 142
crudelitas prohibetur 145
crura in cruce pendentibus frangere, mos Iudæorum 275
crux famoſiſsimorum nebulo num olim ſupplicium 267
crux Chriſti noſtra gloria 471
crucis Chriſti ioimici 482. 525
crucis Chriſti efficacia 439
crucis nomine quid intelligen dum 135.136
crucis ſcandalo multos offendi 436
ad Crucem adhortatur Chriſtus 135
crucem æquo animo cuiq; ferendam 94.439
crucem manere electos Dei 21. 439
crucem propriam Chriſtus baiulat 268
in Cruce quamdiu Chriſtus pependerit 273
culicum excolatores Phariſæi 225
cultus Dei uerus ubi primùm cœperit 464
cultus diuinus quantum Chriſti temporibus Hieroſolymis fuerit corruptus 40
cultus qui approbetur Deo 88.89
cuſtodes monumenti, Chriſtũ reſurrexiſſe Phariſæis nunciant 281
cuſtodes ſepulchri Chriſti exanimati per angelum de cœlo deſcendentem 277
D. Cyprianus martyr 394
Cypriani ad Fidum de baptiſmo infautum epiſtola 199
Cyreuenſium ſynagoga 412
Cyrenius Syriæ præſes 17.18. 293
Cyrus Perſarum rex 294
Iudæorum liberator 386

D

Dæmon hoſtis humani generis 399
dæmooes aliquando ſaluandos, Origenis error 400
dæmones cœli uolucribus cõparati 307
dęmones duo in monumentis cur habitarint 75
dæmones poteſtatem maximè in homines olim habuiſſe 314
dæmones qui ieiunio & precibus eijciantur 140
dæmooes oera quoq; dicere 71
dæmonum fides qualis 513
dæmoniacus à Chriſto ſanatur 70.79.80. 105
dæmonium habere dicitur Chriſtus 147.148. 156
dæmonium eijcitur 72.129. 139.175
dæmonia à diſcipulis eijciontur 168
Damaſcus 423
damnationis uaſa qui 392
dandum quomodo 227. 419
dantis animum, noo donum à Deo reſpici 227
dator hilaris 227
Dauid 218 Chriſtum quomodo Dominum uocet 222.379 panes propoſitionis edit 88 ueſtimenta ſcindit 260
Dauidis filius Chriſtus 15.18
Dauidis monarchia cum Goliath, typus conflictus Chriſti cum Sathana 310
Dauidi cur tantæ promiſsiones à Deo factæ 13
Dauidi ſemen benedictũ promiſſum 298
debita hominom 145
Decalogus à Phariſæis in membranas ſcriptus, & circumlatus 224
decem millia peritiſsimorum artificum io templo Hieroſolymitano ſob Herode extruendo, occupati 228
decimæ ſacerdotibus & Leuitis deſtinatæ 225
dedicationes templi Hieroſolymitani à quibus factæ 164
de Donis à Deo acceptis reddendam rationem 355
defunctis humanitatem etiam deberi 98
Deus ad iram impœnitentia non prouocandus 359 bona ſua cur largiatur hominibus 189 cur ab Auguſtino fidelis dictus 459 cur inuocari oelit 328 cur Pater appellari uelit 519 ex creaturis quomodo cognoſcatur 33 foos omnis boni 448 in homine quomodo ſit 166
Deus immutabilis 441
Deus iuxta humanam imbecillitatem non metiendus 316
Deus noo mortuorum, ſed uiuentium Deus 221
Deus pater agricolæ aſsimilatur 248 quomodo affectus ſit erga ſuos 459 quomodo cognoſcatur eſſe noſter, & uos illius 466 quomodo diligendus 222 quomodo in ſuis hic regnet 105 quomodo occæcet & induret 214 quomodo paſcatur 177 quomodo ubiq; 410 quos exodiat 144.159 quibus inexorabilis 160
Deus regi nuptias filio facienti comparatus 219
Deus ſanguinis innoxij inquiſitor 176
Deus, uiuentium Deus 378
Dei benignitas 145 eius facta oon omnia ſcrupoloſe rimanda 364
Dei filij qui 157
Dei definitio 496 longanimitas 116 miſericordia 352
Dei nomen olim à Romanis Imperatoribus datum 268
Dei omnipoteotia 319
Dei patris & filij eandem eſſe diuinitatem & poteſtatẽ 84
Dei ooluntas quæ 49
Deo curæ eſſe pios 22.23
ei nihil impoſsibile 9
Deo quæ ſua ſunt danda 220
Deo quomodo ſeruiendum 13.61
Deũ habere membra, Anthropomorphitarum error 496
Deum inuocantes ſe exaudire 175
Deum non eſſe tentaodum 31. 32
Deum qui nouerint 149
qui contemnaut 98
Deum quomodo uiderint patriarchæ 35
Deum ſcelera ulciſci 27
Deum ſequi quid 376
Deum ſolum adorandum 311
à Deo quid & quomodo petendum 303
à Deo qui trahantur 123.126
à Deo quomodo proceſſerit Chriſtus 155
de Deo & eius uerbo irreuerenter nõ loquendum 442
ex Deo qui oam ſint, & qui minimè 319. 320
Dij 165
Dij gentilium 520
Deitatem Chriſtus cur ſæpe celauerit 317

Deitatem nullus humanus intellectus capit 330
deierationes damnantur 60
delicta condonanda 144
Demoſthenes artis dicendi peritiſsimus 292
deprecationes mutuę in Eccleſia neceſſariæ 363
derelictus à Deo Chriſtus quomodo dicatur 273.274
in Deſerto uiuere quid 326
deſperandum nemini 307.330.343
deſperatio quid 343
deuoratores domuum niduarum 225
dextra Dei 357
ad Dextram patris Chriſtus quomodo ſedeat 289.332.333.411
diabolus ab initio quomodo peccet 155
diabolus homicida 153
diabolus non conſulendus 363 quomodo princeps mundi 32 quomodo tentet pios 31 tentat Chriſtū in deſerto 30
diaboli arma quæ 315 natura 311 poteſtas 312 tela cōtra homines 311 uis 139 eius imperium per quem & quomodo diſsipatum 371
diabolo quibus armis reſiſtendum 330
diadematis loco ſpinea corona Chriſto impoſita 269
didrachma Chriſto ſoluit 140
dies 158.170.182
dies ultimus prædicitur 195
dies ſalutis & gratiæ 210.428
dies ultionis 229
diei opera 428
diei uita præſens cōparata 355
in Die operandum 428
diffidentia reprehenditur 133
diffidentia diſcipulorum Chriſti taxatur 282.283
digitus Dei quid 106.315.364
digito Chriſtus ſaluatorem mundi eſſe oſtenditur 36
dignitas Apoſtolatus 323
dilectio quid 378
dilectio Chriſti perfectiſſ. 236
dilectio Dei erga homines in quo potiſsimum appareat 41.35
dilectio proximi commendatur 60.242.378 pijs quàm neceſſaria 335 totius Scripturæ compendium 67
dilectio omnium functionum humanarum amuſsis 421
dilectionis ſignum pręcipuum 335 laus 344
dilectionem Chriſtus cur tam ſæpe inculcarit diſcipulis 392
ad Dilectionem proximi quid excitare nos debeat 449
dilectione ſola Chriſti diſcipuli diſcernuntur 335.520
abſque Dilectione fidem non conſtare 392 nullaque bona opera Deo probari 352
diligenti & pio homini ſemper aliquid ſupereſſe, dictū Hieronymi 55
diligentibus Chriſtum quæ bona promiſſa 246
diluuium 195.499
diſcendi ſtudiū quomodo excitetur 305
diſcipuli Chriſti ueri 142.154.153.182.185.212.243
diſcipuli Chriſti clancularij 214
diſcipuli aſinam Chriſto adducunt 208 ad patientiam animantur 55.56 Chriſtū dehortantur à profectione in Iudæam 170 corpus Chriſti comedendū, eiusq; ſanguinem bibendū accipiunt 240 à Chriſto fugiunt 258 ſabbatho ſpicas uellunt 88 quomodo maiora miracula quàm ipſe, fecerint 331
lxxij Diſcipuli à Chriſto emiſsi 567 Zebedæis fratribus iraſcuntur 202 ad Euangelizandum à Chriſto in totum terrarum orbem emiſsi 289.332 ad futuras perſecutiones animantur 228.250
diſcipuli Ioannis ad Chriſtum miſsi 99
diſcipuli infantes ad Chriſtum allatos prohibere uolunt 198 ignem de cœlo cupiunt in Samaritanos demitti 166
diſcipuli multi à Chriſto deſciſcunt 124 patrem Chriſti uidere cupiunt 244 ad perſeuerantiam in fide admonentur 249 poteſtatem à Chriſto remittendi peccata accipiunt 284 tempeſtate uexantur 118 uiam quò Chriſtus uadat, ſcire petunt 244 in horto Chriſto orante præ triſtitia dormiunt 255
diſcipulorum ambitio & inuidia notatur 203 item carnalis de regno Chriſti perſuaſio 540.142.242.368 item diffidentia 133 incredulitas 140.289 eorum puſillanimitas reprehenditur 73 tarditas & inſcitia 128 timiditas & diffidentia 305
diſcipulorum contentio quis illorum maior eſſet 141.242
diſcipulorum quæſtio ad Chriſtum, cur non potuerint lunaticum ſanare 140.145.146
diſcipulorum Chriſti & latronis in cruce fides confertur 273
diſcipulis Chriſtus dat poteſtatem ſpirituū immundorum 91
diſcipulis tribus Chriſti maieſtas in monte demonſtratur 137
diſcipulis poteſtas datur cōtra ſpiritus & omnia mala 168
inter Diſcipulos Chriſti cōtentio orta de primatu 368
à Diſcipulis ſuis quid exigat Chriſtus 53
diſcipulos quales Chriſtus ſibi eligat. ibid.
diſcordia regnorum pernicies 315
diſcordiæ ſupplicia 144
diſpenſator bonus 178 infidelis 189
diſpenſator iniquus quomodo à Deo laudatur 189
diſpenſatoris perfidi pœna 179
diſpenſatores omnes homines à Deo conſtituti 355
ad Diſpenſandum, non poſsidendum opes hominibus largitæ 356.446
diſperſio diſcipulorum Chriſti prædicitur 251
diſputatores importuni & pertinaces taxati 326
diſputatio inter Ioannis diſcipulos & Iudæos 45
diſcretionis iudiciū quod 403
dies ultimus in memoriā ſemper reuocandus 527
diuinæ naturæ in Chriſto argumenta 83.84.85
diuinitas Chriſti aſſeritur 304.305.310.315.325.328.364.372.379.383

diuinitatis

diuinitatis myſteria inſcrutabilia 372
diuinitatis Chriſti uaria teſtimonia 410
diuinitatem & humanitatem Chriſti impugnantes, confutati 436
diuinitatem Chriſti ex humilitate eius inclaruiſſe 411
de Diuinitate Chriſti qui impiè ſenſerint 315
dines inbetur uendere bona, & in pauperes erogare 198
diues ægrè ſeruatur. ibid.
diues auarus 192
diuitis auari mors, & ſepultura 192. 339
diuites difficulter ſaluari 339. quibus malis obnoxij 341. 371 quomodo docendi 339. 440
diuitum mores qui 64. officium. ibid.
diuitibus uæ imprecatur Chriſtus 339
diuitiæ an à Deo petendæ 328. cur iniquè dictæ 190
diuitiæ impedimentum ad ſalutem multis 307. 339
diuitiæ ſpinis comparatæ 307 quatenus bonæ, quatenus item malæ 64. 178. 199. 339 quatenus damnabiles 371
diuitiæ quæ noxiæ 111
diuitiarum non domini, ſed diſpenſatores, opulenti à Deo conſtituti 189
diuitiarum abuſus 299 inſtabilitas 307. 308
diuitiarum contemptores 200 ſerui qui 65
diuitijs cor non apponendum 339
diuitijs homines non per ſe, ſed Dei beneficio renunciare poſſunt 198. 199
diuitijs quomodo utendum 189. 193. 339. 461
diuitijs ſeruire quid 371
in Diuitijs uitæ præſidium nõ eſſe ponendum 177
diteſcendum quomodo 339
diuortium 290
diuortij formula Iudæis uſitata qualis 291
diuortia quatenus facienda 59
diuortia Phariſæorum taxat Chriſtus 191
in Diuortijs faciendis nimia Iudæorum licentia damnatur 59
doctorũ Euãgelij ſcopus quò tendere debeat 53
in Doctoribus Euãgelij requiri Spiritum ſanctum 40
doctrina Chriſti qualis 90. 147
doctrina miniſtrorũ qualis eſſe debeat 56
doctrinæ falſæ exitus quis 128
doctrinæ hæreticæ natura 133
ex Doctrina æſtimari doctorem 68
docturus, qua methodo uti debeat 33
domeſticis fidei præcipuè benefaciendum eſſe 317
dominandi libido quàm perniciosa 341. 368
in Domino obdormire 413
dominicus dies cur diuino cultui deſtinatus 275
dominis duobus quomodo inſeruire impoſſibile 63. 371
Domitianus Imperator 32. eius tyrannis in Chriſtianos 297
dona Dei etiam optima quando cedant hominibus in malum 425
dona Dei uaria 417. 418. 460
dona Spiritus ſancti bene collocanda 205. 446
donorum Dei quomodo participes fiamus 52
donis Dei qui abutantur 355
dormire mortui cur dicantur 80. 413
dormientibus mortui aſſimilati 274
Donatus hæreticus 315. eius error 397
donec uocabuli, in ſacris Scripturis ſignificatio 17. 318
Dydimus Alexandrinus Marcionis hæretici impugnator 415

E

Ebion hæreticus 325. 372
Ebionitæ taxati 300
ebrietas prohibita 478. 488
Eccleſia 144
Eccleſia Chriſti qualis 304
Eccleſia ſancta catholica 510
Eccleſia ouile Chriſti 162
Eccleſia, regnum Chriſti 134
Eccleſia Chriſti columna ueritatis 386 | qua ratione in his terris plantetur 3. 4 ſponſæ aſſimilata 77 ſuper quam petram extructa 69. 134 quo pacto ædificetur 473 unde primùm cœperit 464 quomodo inuiſibilis 510
Eccleſia uineæ comparata 201. 248. 305
Eccleſiæ caput Chriſtus 45. 386
Eccleſiæ claues 383
Eccleſiæ doctores luci adumbrati 56
Eccleſiæ fundamentum Chriſtus 307 humilitas 285
Eccleſiæ cum Chriſto indiuidua coniunctio 303
Eccleſiæ preces pro Petro in carcere detento 455
Eccleſiæ perturbationes unde 383
Eccleſiæ primitiuę mos in conferendis opibus ad ſanctos uſus 227
Eccleſiæ ſuæ præſens Chriſtus 248
Eccleſiæ ſucceſſus & progreſſus oſtenditur 348. 349
Eccleſiæ ſpiritualis cum diabolo pugna & triumphus 475
Eccleſiæ ueræ dignoſcendæ ratio 510
Eccleſiæ malos eſſe cõmixtos. ibid.
pro Eccleſiæ ſtatu orandũ eſſe 328. 329
Eccleſiam eſſe corpus Chriſti 475
Eccleſiam ſuam Chriſtus Petro commendat 296
Eccleſiam ex malis & bonis permixtam eſſe 510 nullum finem eſſe unquam habituram 471
in Eccleſia quomodo orãdum 62
Eccleſias ſingulis annis uiſitari debere, in concilio Cabilonenſi ſtatutum 325
electio Dei 126. 219. 220
electionis ſcopus uitæ ſanctimonia 414
electionem non à noſtro meritò, ſed à diuini beneplaciti propoſito proficiſci 414
in Electione operibus uel præteritis uel futuris nullum eſſe locum. ibid.
de Electione Dei quid & quomodo ſentiendum 306

ex Electione non capienda occaſio peccandi 414
electi io Chriſto quomodo ſimus. ibid.
electi, per Spiritum ſanctum regenerati, ipſiua ductu aguntur ac gubernantur. ibid.
electorum officium. ibid.
electoauix à ſeductione ſeruandos ultimis temporib. 230
electoa eſſe paucos, quomodo intelligendum 306
eleemoſyoa præcipitur 175. 176
eleemoſyna quomodo pręſtanda 61.344.381 quomodo largienda 190
eleemoſynæ quales damnatæ 61
eleemoſynarum dignitaa 426
eleemoſynis peccata quomodo redimantur 388
eleemoſynas dandas 356. 357
Elias Thesbites 138 diſcipulis & Chriſto in monte apparet 137 idololatriæ acerrimus impugnator 8 Igné de cœlo io hoſtes euocauit 166.167 ad Sareptam miſſua 51
Eliæ tempora fuiſſe corruptiſſima 8
Eliæ Ioannea cur comparatus 99
Eliam à Chriſto in cruce uocatum, à militibus Rom. creditum 274 ante Chriſti aduentum uenturum, à Iudæis creditum 407 Meſsiæ aduentum præceſſurum 137. 138
Elizabeth uxor Zacharię ſacerdotia 7.345 concipit Ioannem 8 uiſitatur à uirgine Maria 10 Spiritu ſancto repleta benedicit Mariæ. ibid.
Elymas magus à Paulo correptus 351
Emmaus 281
Emmanuel dictua Chriſtus 16
Eraſmua à Limpurg epiſcopua Argentinenſia 291
Eraſmi libellus de inſtitutione puerorum quàm utilis 386
ethnico magiſtratui an & quatenua obediendum 440
ethnici canes à Chriſto cur appellati 129
pro Ethnicis qui habendi 144
Enoch naſcitur 499
Enoch & Helias quomodo ſublati ex hac uita 297
Eocænia feſtum 164
ependytes, ueſtis piſcatoribua in Phœnicia & Syria uſitata 285
Epheſus Aſię metropolia 413
Epheſum D. Paulus ab idololatria liberauit. ibid.
Ephraim ciuitas 174
Epicurei notati 371.512
epicureorum uox 313
epicureiſmus ootatur 184. 326.346
Epiphanij teſtimonium de nõ adoranda uirgioe Maria 10. eiuſdem de Marco euangeliſta iudicium 25
Epiſcoporum pompa taxatur 287
Eſau cur ſit appellatus 299
Eſaias propheta diſſectus 295 à Manaſſe rege necatua 369
Eſaię locus explicatur à Chriſto in ſynagoga 50
Eſſęorum ſecta 378
eſuriendi & ſitiendi uocabulis in Scripturis quid iotelligatur 55
Eua omnia mali initium 318
Euę maledictum à Deo 294.
Euangelium quid 6 289. quibus annunciandum 66.92 quomodo docendum 131 quid potiſsimum doceat 4. 5.6 à quibus & quomodo legendum 5 grano ſynapia comparatum 112
Euangeliũ propter corruptoa miniſtrorum morea non cõtemnendum 223
Euangelium cur lex libertatis dictum 391
Euangelium ſecundum Matthiam, Nazaręoa & Nicodemum improbatur 7
Euangelium miniſterium iuſticiæ 463
Eoangelium cur uia pacia appellatur 14 an ſeditiones moueat 97 non tumultu, ſed tolerantia defendi 479
Euangelium quibus reueletur 168
Euangelij annunciatio quæ 186
Euágelij idonei auditorea qui 102. eiua auditorea quadruplices 111. item contemptores triplicea 185
Euangelij contemptoribus minatur Chriſtus 215
Euangelij doctrina reti aſsimilata 348
Euangelij doctrinam non nouam, ſed eſſe omnium antiquiſsimam, probatur 53 eius gloriam eſſe excellentiſsimam 463
Euágelij miniſterio meſſis collata 48.49
ex Euangelij libertate peccandi occaſio noo arripienda 415
Euangelio credentibus quę & quanta bona promiſſa 4
Euangelium annunciantea, ex eo debere uiuere 93
Euangelium ounquam poſſe excindi 229
Euangelium non damnare magiſtratua ordinationes, neq; euertere politiaa 57
Euangelium non recipientib. minatus Chriſtus 92
Euangelium reliquis diuinia ſcriptis omnibus præſtare & excellere 6
per Euangelium qualia libertas conferatur 57
ab Euangelio qui noo prohibendi 146
Euangelia multos ſcripſiſſe 6
Euangeliorum Dominicalium enarrationea ab authore cur in lucem editæ 291
Euangelicus ſpiritua 167
Euágelica doctrina luce adumbrata 56
Euangelicæ doctrinæ certitudo aſſeritur 42
Euangelicę libertatis abuſorea taxati 78.186
Euangelicæ hiſtorię maieſtaa & authoritas 4 pręſtantia & finia 72.102 eiua autoritas commendatur 18
Euangelicæ prædicatiooi qui idonei 79
Euangelicam harmoniam qui conſcripſerint 4.5
Euangelicam ueritatem conſtanter confiteri, à Chriſto mandatum 95
Euangeliſtarum quatuor cooſenſua 6
ut Euágelizet, Chriſtus miſſua 50
ad Euangelizandi ſtudium diſcipuli Chriſti adhortantur 49

49
eunuchi 190
eunuchorum genera tria 191
Eunomius hęreticus 315
Eutyches hæreticus 372. 380 eius error confutatur. ibid.
Euchitę taxati & confutati 371
exaltatio Chriſti 213
exaltantes ſe humiliari 197. 198
excæcatio Iudæorum taxatur 110
excidium Hieroſolymitanum prædicitur 270
excommunicatio 511. quando & cur inſtituta 334
excommunicatio in eccleſia primitiua uſitatiſsima 383

EXEMPLA.

exemplum amoris erga filios 312
beneficentiæ in pauperes 204.382.386
exemplum ciuilitatis 199. confeſsionis ueræ 126. cōſtantis Euangeli profeſsionis 35. 49. item conſtantiæ in ſubeunda morte pro nomine Chriſti 97. conſtantiæ & perſeuerātię in orādo 204 cōſtantiæ in perferendis afflictionibus 413. charitatis perfectiſsimæ in Chriſto 287
exemplum fidei firmiſsimæ 40. 69. 70. 79. 80. 129. 304. 312 fiduciæ firmæ in Deū 203.204 infirmæ fidei 41
exemplum gratitudinis erga Deum 118.194.247. 353
exemplū humanitatis & charitatis erga proximum 130 humilitatis 70.194.237. 242
exemplum humilitatis 302. 304.313.319
exemplum inſtitutionis piæ liberorum 386 inobedientiæ punitæ 196
exemplum manſuetudinis 25. 261.424 miſericordiæ 188. 352
exemplum obedientiæ promptiſsimæ erga parentes 25. 302 obſequij fidelis erga Deum 54
exemplum paſtoris 286.287. 296 patientiæ 308. 382. patientiæ & conſtantiæ in perſecutionibus 394 patientię ſingularis in Chriſto 60 pietatis parentum in liberos 52
exemplum pœnitentiæ ſerię 103.278.359.370.388.389
exemplum precationis, & inuocatiōis indefeſſę ad Deū 52.199.256 prudentię 70
exemplum ſecuritatis punitę 195 ſimplicitatis & candoris 22 ſtudij feruentis audiendi uerbum Dei 347
exemplum tolerantiæ & patientiæ 260
exemplum zeli pij in audiendo uerbo Dei 352
exitium hominis nullius Deo imputandum 339
expiationis ſacrificium quale 303
extremus dies cuiuſuis hominis quis 179
Ezechias Iudææ Rex idolorū deſtructor 321 ueſtes diſrumpit 260 mortem quomodo exhorruerit 387. 394 quomodo ſanatus 363
Ezechiæ uita cur prorogata 517
Ezechiel propheta uirginitatis Mariæ propugnatur 318. Iudæos corripit 296

F

Faciem ſuam confirmat Chriſtus 166
falſus teſtis quis 259
falſi teſtes duo contra Chriſtū conducti 259
falſa ſanctimoniæ oſtentatio Phariſæorum taxatur 226
fames uerbi Dei 188
inter Famem & ieiunium quid diſcriminis 424
præ Fame diſcipuli Chriſti ſabbatho uellunt ſpicas 88
faſtus notatur 224
fatuæ uirgines 232
fauo mellis Chriſtus poſt reſurrectionem ueſcitur 282. 283
fax ardens in manibus credentium, quę 179
felicitas uera quę 43.55
fermentum Iudaicum 437
fermentum malicię. ibi.
fermentū Phariſęorum cauendum 132
fermenti nomine in ſcripturis quid ſignificetur 113. 437
fermenti uis 133
feſta Iudęorum pręcipua tria 301
ficus areſacta 215
ficui aridę aſsimilati Iudęi 180. 216
ficorum maſſa Ezechias rex ſanatus 363
fides 316 baptiſmo cur pręferatur 332 abſque charitate eſſe non poteſt 306
fides commendatur 215. 216
fides, donum Dei gratuitum 194
fides fundamentum ſalutis humanę 327
fides hiſtorica quę 306.513 mortua 355. 450 ocioſa 306
fides qualis eſſe debeat 119
fides radix omnis boni 44
fides uera quę 354
pro Fidei auctione orandum 139.194
fidei beneficium 122 effectus 70 efficacia 140. 193.194
fidei nihil impoſsibile 387
ad Fidei robur qui non peruenerint, quàm ſollicitus pro illis fuerit Paulus 422
fidei ſcutum 311
fidei ſyncerę exemplum 10
fidei uis 215. 216
fidem ſibi adaugeri petunt Apoſtoli 193
fidem abſque charitate non cōſtare, & econtrà 437
per Fidem filios Dei effici 395
fidem nudam nihil prodeſſe 219
per Fidem obtenire ſalutem 42
fidem ueram confeſsionem ſequi 19
fidelitas 189
fidelitatem in ſeruo requiri 179
fiducia in Deum commendatur 133
fiducia diuitiarum notatur 199
fiducia in operibus bonis nulla ponenda 382. 394
fideles athletis aſsimilati 422
ouibus comparati 162

figura mundi 417
filius Dei brachium & manus patris cur dicatur 315 quo pacto à patre miſſus ſit 464 ſecundum humanitatem patre minor. ibid.
filius gehennæ, & perditionis 225
filius hominis cur Chriſtus appellari uoluerit 74 ad iudiciũ quomodo dicatur uẽturus 85
filius unicus matris uiduæ à Chriſto reſuſcitatur 98
filij Abrahæ qui 155.204
filij Dei 221.303.519
filij Dei duplices 188
filij Dei à mundi filijs quomodo differant 334
filij diaboli qui 155 iræ 304 huius ſeculi qui 189.221 locis 189.211.432
filij qui ſenectutis baculus 274
filiorum huius ſeculi prudentia 356
fimbriæ ueſtimenti Chriſti attactu mulier ſanata 80.395
fimbriá ueſtimenti Chriſti tangentes ſanati 119
fimus cibi loco in Hieroſolymitana obſidione 358
finis hominum incertus 356
firmamentum à D. Hieronymo in tres cœlos diuiſum 522
flere 394
fluctuum nomine quid intelligendum 305.347
fodere quid 356
fœnum in obſidione Hieroſolymitana ab hominibus cõſumptum 358
fons aquæ uiuæ Chriſtus 46
fontem fluxiſſe largiſſimo riuo oleum 18
per Fores clauſas Chriſtus intrat, & diſcipulis apparet 283
in Forma Dei eſſe quid 435
formica exemplum induſtriæ 371
fornicatio Deo quàm abominabilis 429
ob Fornicationem diuortium facere licet 190
ob Fornicationem hominum uigintiquatuor millia occiſa 429
fornicatores notati 341
fortunarum iactura tolerabilior quàm uitæ 230
in Fractione panis Chriſtus diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſe manifeſtat 281
fragmentorum panis ſeptem ſportæ ex ſeptem panibus collectæ 131
fraternitas Chriſtiana 440
fratres Chriſti qui ſint 108.399
fratres Chriſtum hortantur ut ad feſtum eat 145
fratres omnes Chriſtiani 419
fratres ſeptem uni uxori nubunt 221
fratrum nomine in ſcripturis qui intelligantur 39.40
fratres Chriſtus uocat diſcipulos 281
à Fratribus falſis Paulus multa paſſus 424
fremitus & turbationis in Chriſto cauſa 172
fructus electorum 248
fructibus opera fidei aſsimilata 248
fructificare per Chriſtum ſancti quomodo dicantur 248
fugam Chriſtus conſulit Hieroſolymitanis obſeſsis 230
fundamentũ credentium quod 134
fundamentum Eccleſiæ Chriſtus 307
fundamentum ſalutis humanę quod 327.371
fur 162
furioſi duo ſanati 73
furioſis curatores dari, Romanis uſitatum 415

G

Gabriel angelus 382 ad Mariam mittitur 317.318 nunciat natiuitatem Ioannis Baptiſtæ 7.8 item Chriſti natiuitatem 9
galea ſalutis 311
in Galilæa Chriſtus poſt reſurrectionẽ diſcipulis apparet 281
Galilæus Chriſtus per cõtemptum appellatus 261
Galilæi Chriſtum excipiunt 51 à Pilato inter ſacrificandum crudeliter obtruncati 180
galliciniũ Petrũ negati Chriſti admonet 260.261
gallinæ ſtudium in pullis educandis 183.295
gaudium Chriſtianorum quale 251.491.358
gaudij terreni & cœleſtis diſcrimen 251
gaudia mundana momentanea 326
gaudia quæ licita 420
cum Gaudentibus quomodo gaudendum 410
gazophylacium 226
in Gazophylacium ſacerdotes argenteos xxx à Iuda illis redditos, mittere nolũt 263
gazophylacij Hieroſolymit. uſus à Deo inſtitutus 227
gehennæ filius 225
per Gehennæ incendium quale ſuppliciũ intelligatur 58
gehenna locus in ualle Hinnom 58
Geylerus concionator 386
genealogia Chriſti 14.273
in Genealogijs contexendis, quem morem ſeruarint Hebræi 15
generatio Chriſti duplex 15.295
generatio Chriſti inenarrabilis 312.380
generatio fidelium 231
Geneſar regio 312
genu omne flecti in nomine Chriſti 436
gentem nullam tot diuinis uatibus ornatá præter Iudæos 410
gentes canibus cõparatæ 129.312 item ocioſis 306 cur Chriſto ſeruituræ ſint 454
in Gentium uiam diſcipulis abire cur prohibitum 332
gentium uocatio uaticinijs antè prædicta 22.70.163.341.416
Gentium uocatio aſſeritur 183.185.188.201.215.219.300.304.325.384
ad Gentes & Samaritanos diſcipuli ire cur prohibiti 313
gentiles Hieroſolymis Chriſtũ uidere cupiunt 210
gentiles Samaritanis adumbrati 369
genus humanũ ficui ſterili cõparatum 180
generis prærogatiuam nihil facere ad ſalutem 28
Geraſeni Chriſtum à ſe diſcedere iubent 73.74.75
Getarum immanitas 516
Gethſemani uilla 255
gladius pro dolore 298
gladius ſpiritus 330.311
gladio qui perituri 258
gladio uerbum Dei comparatur 347
gladiũ Chriſtus quomodo uenerit miſſurus 97.336
gloria Dei 416
gloria humana non magnifacienda 367 uapori aſsimilata

thilata 377
gloria omnis Deo debetur 194
gloria uera quæ 308
gloriæ comes inuidia 46
gloriæ Dei nullum eſſe finem 471
glo ia mundanæ inexplebilis Phariſæorum ſitis taxatur 175.176
gloriam Patris Chriſtus quomodo quæſiuerit 320
gloriandum in quibus rebus 424
glorificatio Chriſti 212
Golgatha locus Hieroſolymis 268
Goliath Philiſtinorum dux à Dauide interfectus 310
Gott germanico idiomate cur ſic dictus 496
Græci Chriſtū uidere cupiunt 210.211
granum frumenti 211
granum ſynapis 112.140.193
grano frumenti Chriſtus comparatus 361
gratia Dei ad quos pertineat 78
gratia omnis Deo accepta ferenda 394
gratiæ nomine quid ſignificetur 35
gratiæ thronus 328 tempus 358
gratiam non ſecundum operū merita dari 392
gratiam dari credentibus iuxta menſuram 473 nulli denegari 464
gratia Dei eſſe quicquid in operibus noſtris laudem meretur 392
à Gratia nemo excludendus 199
ex Gratia Dei occaſio peccandi non ſumenda 392
gratias Deo agendas eſſe ſemper pro omnibus bonis 478
gratitudo commendatur 370
gratitudinem ab omnibus requiri 194
Gregorij querela de corruptis ſui temporis Eccleſiaſticorū moribus 314
guſtare mortem quid 136
gutta aquæ diuiti in inferno negata 193

H

Habenti dandum 205
Hadriani ſtatua in Sanctū ſanctorum collocata 229
Hebræi unde ſic dicti 500
Hebræorum mos, in genealogijs contexendis per uirorū enumerationem 15
hæredes Dei qui effecti 415
hæreditatis æternæ poſſeſsio quomodo contingat 458
hæreditatem partiri Chriſtus rogatur 177
hæreſis Sadducæorum 221
hæreſes cui potiſsimùm imputandæ 328 (369
hæreſes morbo cancro ſimiles
hæreſes & ſchiſmata à Deo cur permittantur eſſe 386.349
hæretici, portæ inferorum 134. zizanijs comparati 114
hęreticorum aſtutia 114 natura 68
hęreſiarchas omnes eſſe Antichriſti membra 397
hęſitare piè, ſatius quàm temere quid affirmare 315
Harmoniam Euangelicam cōſcribendi qnę occaſio fuerit autori 4.5
Heber filius Seth 501
Heinricus Petri autori cōmentaria in epiſtolas Dominicales cōſcribendi occaſio 409
Heli ob filiorum inſtitutionem neglectam punitus 386
Helias 315 an in fine mundi uenturus, & omnia ſit reſtituturus 332 ignem de cœlo prouocat cōtra Baalitas 384
Heluidius hæreticus 470 ab Hieronymo conuictus 17 eius error taxatur 293
Heluidiani notati 273
herbam ad omnes languores curandos efficacem naſci ad ſtatuam Chriſti 80
Herodes tetrarcha Galileæ 25. 26 à Ioanne correptus propter Herodiadem 49 Chriſtum ueſte alba indutū Pilato remittit 265
Herodes hypocritarum omniū repræſentator 300 Ioannem B. trucidat 115 eundē reſurrexiſſe ex mortuis credit 120
Herodes propter diuinum honorem ſibi uendicatum punitur 382
Herodes & Pilatus reconciliati 265
Herodes quid de Chriſto ſenſerit 349 rex Iudææ ab Auguſto conſtitutus 18 ſacerdotes cōgregat 21 templumHieroſolymitanum de nouo extruit 228 uidendi Chriſti cupidus 265
uulpes à Chriſto appellatur 182
Herodis conuiuium 116
Herodis hypocriticus animus 265
Herodis immanitas in trucidandis infantibus 22 mens ſacrilega 300 ſimulatio impia 22
Herodias adultera Herodis tetarchæ 49.116
Herodiadis inſidiæ Ioanni ſtructæ 49
Herodiani cum Phariſæorum diſcipulis ad Chriſtum capiendum miſsi 220 de perdendo Ieſu conſilium ineūt 89
Herodianorū fermentū cauendum eſſe docet Chriſtus 132
Hieremias propheta in lacum luti coniectus 219 lapidatus in Aegypto 369
Hiericho ciuitas 203.204. 310
Hiero tyrannus 493
Hieroboā deſertor Dei reprehenſus 27
D. Hieronymus uirginitatis Mariæ ſtrenuus aſſertor 17 eiuſdē de Euangeliſta Marco iudicium 25 item de regulo 52
D. Hieronymi & Heluidij certamē de ſignificatione uocabuli Donec 17
Hieroſolyma cœleſtis 295. 401 ſpiritualis 416
Hieroſolyma cur ſancta appellata 32
Hieruſalem prophetarum perſecutrix 226
Hieroſolymæ excidium prędicitur 182.195.209.227.270. 359
Hieroſolymam Chriſtus deflet 295.358
Hieroſolymis Euangeliū prędicari cœptum 289
Hieroſolymitę docentur & baptizantur à Ioanne 26
Hieroſolymitanū templū cur Deus uoluerit extrui 40
ab Herode renouatum & amplificatum 228
Hieroſolymitani gratię & uiſitationis tempus quomodo ſpreuerint 358.359
Hieroſolymitanę mulieres Chriſtum deflent 270
Hieroſolymitanorū clades in ult. obſidione à Ioſepho deſcripta 358

Hircanus Iudæorum rex 315
hi.undinum ſtercore excæcatus Tobias 382
hiſtoriarum utilitas 3
hiſtorias cõſcribendi quid primùm doctis uiris occaſionẽ dederit. ibid.
hiſtorica fides 513
hodie, aduerbij in ſacris literis uis 411
hœdis impij ſimiles 398
holerũ uilium decimę per Phariſæos exactæ 225
bolocauſtum nullum peccata delere 309
homicida qui 90.450
homicidam quẽ dixerint phariſæi 58
homicidium duplex 351
homicidij pœna 351
homicidiorum ultor Deus 227
homo cur conditus 391 quátum à Deo receſſerit 300
hominis filius Chriſtus cur dictus 413
hominis natiuitas duplex 40
hominem ad imaginem Dei eſſe creatum quid ſit 476
hominem duabus partibus cõſtare 96 præſtare animantibus omnibus 90
hominem ueterẽ eſſe occiſum 456
homines Deo curæ eſſe 63.64.65
homines à Deo quid potiſsimùm abſtrahat 185
2400 Hominum in deſerto ob fornicatiooẽ proſtrata 429
97000 Hominum Hieroſolymis capti 210
homiuum tria millia uoo die ad fidem Chriſti à Petro cõuerſa 336
homiuum falſa de regno Chriſti perſuaſio notatur 205
hominum genera tria in quib. uerbum Dei non fructificat 111
hominum nemo bonus 199
hoioinum, ſine gratia Spiritus ſancti impotentia 13
hominum à ſalute aberrãtium genera tria 185
hominibus quatenus placendum 420
honorem omnem Deo deberi 168
hora cœnæ 185
horæ uocationis explicatæ 201
horarum diei allegorica interpretatio 305
horreo beatorum ſedes collata 29
horror mortis Chriſtum iuuadit 255
iu Horto cur ante paſsionem Chriſtus orarit 255
pro Hortulano Chriſtus à Maria habirus 279
Hoſanna 208.209
hoſpitalitas comendatur 419.446
hoſtes Chriſti qualea 95.367
boſtes Dei omues homines extitiſſe 414
hoſtes Dei non timendos 96
hoſtiæ Deo gratæ quæ
humana infirmitas quanta 328
humana ſapientia impotens contra Deum 221
humanum genus cęco comparatum 310 item leproſo 304 oui perditæ 342
humani generis conditio 309
humanarum traditionũ aſſertores Phariſæi 128
humanitas Chriſti aſſeritur 304. 305. 310. 363. 378. 379. 410. 435
humiles qui 55.168 Deo accepti 294
humiliari qui dicantur 450
humilitas Chriſti 19.454
humilitas Chriſti Phariſæos & populum offendit 148
humilitas 197.198
humilitas commendatur 141. 202. 203. 208. 209. 223. 238. 276. 319. 349. 368. 378. 420. 450
bumilitas omnium officiorum fundamentum 478
humilitate ſalus parta 294
humiliantes ſe exaltari 184. 197.198
bumiliatiooem ad pœuiteutiá requiri 26
hyacinthinas fimbrias iu ueſtibus fieri cur Moyſes mandarit 224
hydriæ lapideæ Iudæorũ quales fuerint 39
bydriæ, purificationi Iudæorũ deſtinatæ 303
hydrops morbus 275 eius curatio 184
hydropicus ſanatur 275.183
hydropicia auari comparati 275
hyems afflictiooibus aſsimilata 397
hyems iter facientibus iucommoda 230
hymoũ Chriſtus cum diſcipulis canit 246
hypocriſis phariſæorũ ootatur 131.132.176.216.224.345
hypocriſis Iudæorum ootatur 131.132.216.345
hypocriſeos oſor Deus 145
hypocrita legiſperitus Chriſtum tentat 168.169
hypocritæ notati 275
hypocritæ qui dicantur 61
hypocritarũ eleemoſynæ quales. ibid.
hypocritarum natura 390

I

Iacob patriarcha unde Iſraelis uomen acceperit 13.273
Iacobi habitatio iuxta montẽ Garizim 46 eius prophetia de tempore aduẽtus Meſsiæ 300
Iacobus Iunior & Alphęi filius, Apoſtoli à Chriſto electi 92
Iacobus Apoſtolus ſub Herode necatus 54.455.295. à Chriſto Apoſtolus uocatur 91.92
Iacobus Zebedæus & Ioannes frater eius uocantur à Chriſto 52
Iacobus Zebedæi martyrio ab Herode ornarus 203
Iayrus archiſynagoga adorat Chriſtum, et pro filia ſua deprecatur 79
idololatria quid 432 auaricia cur dicta. ibid.
Iecouias rex Iſraelitarum 295
ieiunare in anoo integrũ menſem mos Saracenorum 525
ieiunaodum quomodo 61.62.63
ieiunium à ueteribus primùm cur excogitatum 63
ieiunium Chriſtianorum quale 446 uerum quod, & quale 64
ieiunium duplex 446
ieiunij commendatio 64
ieiunij & famis differentia 424
ieiunij uitia taxantur 63
de Ieiuuio diſcipulorũ Ioanois & Chriſti quæſtio mouatur à Phariſæis 78
de Ieiunio iudicium Baſilij 64
ieiunio Paulus maceratus 424
ieiunia publica olim inſtituta 64
ieiunia quatenus bona 79
Ieremias propheta lapidibus obrutus 295
Ieſu nomen nulli alij conuenira quàm Chriſto 299 ab ange-

angelo in utero matris ei inditum 16.17.294.299
de Ieſu quis'nam eſſet uariæ apud Iudæns npiniones 349
Ieſus filius Nauæ 5n6
Ieſſe ſtirps 273
ignaniæ origo 179
ignis à Babylonijs adoratus 5nn de cœlo ab Helia prnuncatus 384 uerbo Dei comparatus 18n
Ignis & uermis nomine quid ſignificetur 29.114.142.143
ignnſcentiæ Cbriſtianę nullus præſcriptus numerus 144
illiterati & ſimplices homines à Chriſto in Apoſtolos cur electi 400
illotis manibus non comedere ſoliti Iudæi 127
immacnlatus qui 413
cum imbecillibus quomodn conuerſandum 488
immortalitas animarum aſſerta 96.221.273
immundicia cordis prohibetur 59
immundicia uera unde 128.129
immundiciei nomine quid ſignificetur 432
immundos omnea eſſe homines 370
Imperatnribus à Romanis Dei nomen datum 268
impij paleis cnllati 29 qunmodo affecti 43
impiorum cõditio qualis pnſt hanc uitam 43.83.84.85
impiorum generatio quæ 295. eorũ reſurrectio qualis futura 171
de impiorum induratiõe qunmodo ſentiendnm 306
impœnitentia taxatur 101.359
impœnltentia hominom angelns contriſtari 389
impœnitentiæ pœna 116
impœnitentibus minatur Chriſtus 101.179.180
imprecandum, malè nemini 351
impudici Deo exnſi 430
impudicitię remedium, coniugium 429
inauditum nollum condemnandum 150.151
incantationes prnhibitæ 386
incarnatio Chriſti ab angelo prædicta 9. eadem nuptijs aſsimilata 384
incarnationis Chriſti myſteriũ principi huius mundi incognitum 318 quatenus perſcrutandum 319 quibus reuelatum 10
in Incarnatinne Chriſti quid ſpectandum 35
incredulitas 131 omnis mali fons 44
incrednlitatis crimen Iudæis improperatur 386
incredulitatis fructus 317 pœna 216
increpatio fraterna commendatur 66
indicta cauſa nemo condemnandus 264
induratio 214
induſtria humana abſq; benedictinne diuina irrita 371
inepta fieri nno debent 77
infantes Chriſto offeruntur 198 Den curæ. ibid.
infantum baptiſmus aſſertus 199.289.332.337.382
de Infantum baptiſmn ſententia D. Auguſtini 332
ex Infantium ore laudem ſibi Deus perficit 2n9
infantibus à Chriſto benedictum 198.199 ijſdem regnum cœlorum promiſſum 198
infantibus ſimiles eſſe iubentur Chriſtiani 199
infantes fide nnn carere 289
infantes oon baptizatns, pnſt hanc uitam puniri, Auguſtini opinio 337
infantia immunis à multis uitijs 142
infantia qualis deceat pios 38n
infantia ſimplicitatis, innocentiæ & humilitatis exemplũ 142.380
infantiæ laus 142
inferni pœnas perpetuas, nullamq; inde liberationẽ ſperandam 340
cum Infidelibus nnn participandum 371
infidelitas quale peccatum 327
infidelitatis mundũ argui per Spiritum ſanctum 327
infidelitatis fructus 317
infirmi ſanantur 71
infirmos non offendendos 141.142.143
infirmitatibus aliorum compatiendum 329
ingenium humanum rerũ multarum auidum 292
ingenij humani imbecillitas 283 prauitas 49.50
ingratitudinis uitium abominabile 37n.439
inimici ſpirituales 311
inimicis ſpiritualibus quibus armis reſiſtendum 330
inimicos diligendns eſſe 59 pro ijſdem orandum 271.421
de Iniquis diuitijs qnomodo faciendi amici 190
iniquitatis merces 431
innncentia commendatur 380
innocentiæ ſtudendum 439.440.451
intellectus hnmanns, in rebus diuinis cæcus 424
interceſsio mntua apud Deũ neceſſaria in Eccleſia 363.52n
interceſsinne alterius apud Deum an gratiá hnmo conſequi pnſsit 382
inteſtina bella quàm periculoſa 1n6
inuidia Deo exoſa 351
inuidia gloriæ comes 46 item uirtutis 412
inuitũ neminem à Deo trahi 123
inuitatos & inuitátes quid deceat 184
inuocantium preces exaudiri 69.256
innbedientiæ filij qui 432
inſufflando Spiritum ſanctum diſcipulis Chriſtus qnid ſignificarit 284
Iohanna uxor Chuſæ procuratoris Herodis 104
Ioannes Baptiſta 503 cur Angelus dictus 4n5 diſcipulos ſuns ad Chriſtum mittit 99.4n4 Eliæ comparatus 26.27.99 decollatur ab Herode 115 à Indæis quis'nam ſit interrogatur 34 incarceratur ab Herode 49 Meſsiam ſe eſſe negac 45 pro Meſsia creditus 4n7 pœnitentiam docet & baptizac turbas 25 prophetis omnibus qua in re præſtantior 405 reſuſcitatus eſſe ab Herode creditur 349 ſanctus, iuſtus, & Propheta ab Herode habitua 49
Ioannis Baptiſtæ authoritas apud Iudæos 87 Baptiſmus 215 eins conceptio nunciatur per angelum 7

Ioannis

Ioannis diſcipuli Chriſto inuident 45.46 inter eiuſdem diſcipulos & Iudęos diſceptatio 45

Ioannis Baptiſtæ exultatio in utero matris 10 natiuitas 346 præconium 99.100 ſanctitas & uitæ innocentia 14.27.346 teſtimonium à Chriſto ei datũ 405 uictus & uita 25.26

de Ioanne Baptiſta quid ſenſerit Herodes 349

Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta 296 cur præ cæteris à Chriſto dilectus 296 à Domitiano relegatus 297

Ioaones Euangeliſta euãgeliũ ſuum conſcripturus, cur ieiunium indixerit 6 ab exilio reuocatur 297

Ioannes Euangeliſta Marcionis & Cerinthi errorum cõfutator & impugnator acerrimus 297 cur martyr dictus 297 matri Ieſu commeodatur 271 cur ſuper pectus recubuerit 296.297 qua occaſione ſuum Euangelium conſcripſerit 32 in ſinu Chriſti recũbens de proditore quęrit 241 Romam captiuus mittitur 32 in inſulam Pathmos relegatur. ib.

Ioanois tempore quæ ſectę floruerint 27

Ioannis Euangeliſtæ profectio cum Petro in Samariam 32 eiuſdẽ uita, & res geſtæ 257 mors & patria 32

Ioannem non moriturum, à diſcipulis Chriſti creditum 287

Ioannes Zebedęi & frater eius à Chriſto uocati 52.92.203

Iob patientiæ exemplum 394

Ioiadas ſacerdos 295

Iooas propheta 132 Chriſti typus 321.361 teſtimonium reſurrectioois 462 ſorte ducta in mare pręcipitatus 431

Ionę prophetę ſignum Phariſęis datum 108.131

Ionathã mel guſtaſſe, ſorte deprehenſum 431

io Iordane baptizat Ioannes 26

Ioſaphat regis oratio ad Deum 515.517

Ioſeph Arimathęus diſcipulus Chriſti occultus 275 Chriſti corpus ſepeliendum à Pilato impetrat. ibid. in Chriſti necẽ non conſentit. ibid.

in Ioſephi mouumeuto nouo Chriſtus ſepelitur 276

Ioſeph Barſabas, aliàs Iuſtus 430.431

Ioſeph quomodo Marię uir dicatur 273

Ioſephi induſtria commendata 371 eiuſdem cum Maria in Iudęam profectio 17 eius nomen cur genealogię Chriſti inſertum 15

Ioſepho apparet angelus 15 ex Ioſeph quomodo dicatur Chriſtus natus. ibid.

Ioſue 294

per Iota & apicem quid intelligendum 57

ira Dei igni conſumenti ſimilis 427

ira & iudicium Dei Phariſæis denunciantur 226

ira Dei quomodo placãda 180

iræ Dei exempla 432

ira quid 351.476

ira quæ prohibita 442 quæ permiſſa 351

iræ filij qui 303.304.347

iræ iocendium quomodo extinguendum 390

iraſceodum quibus, & quomodo 351

iris in fœderis ſignum inſtituitur 499

Iſaac cur ſic dictus 273 typus Hieroſolymæ cœleſtis 365 itẽ noui teſtamẽti 433

Iſaaci & Iſmaelis allegorica expoſitio, ex Ambroſio. ibid.

In Iſaac Abrahamo cur ſemen promiſſum. ibid.

Iſacbar Hebręis quid ſignificet (92

Iſaias propheta à Iudæis occiſus 219

Iſmael filius Abrahæ, typus Hieroſolymæ terrenæ 364.433

Iſrael cur ſic dictus 500

Iſraelitæ à Deo quo pane ſuſtentati 310 perditis oui bus comparati 92

Iſraelitæ ueri qui 20.301.401

Iubilęus annus uerus qui 51

Iudas Gallilæus 390

Iudas Iſcariotes fur 206.235 in Apoſtolum à Chriſto eligitur 91.92

Iudas auaricię ſeruus 248.249 Chriſtũ prodere paciſcitur 235.257 contra Chriſtum unguento perfuſum murmurat 206.207 à Chriſto taxatus 126 cur Iſcariothes cognominatus 92 laqueo uitam finit 262 perditioois filius 253

Iudæ deſperatio 383 eius ingratitudo à Chriſto redarguitur 238 eius pœna. ibi.

in Iudæ locum alius ſubſtituitur Apoſtolus 430

Iudæ ſignum Iudæis de capiendo Ieſu datum 257 eidem loculi commiſsi 207 uæ denunciatum 238

Iudam ſatanas intrat 235

Iudam pœnitet 262

Iudas Lebbæus 246.247

Iudas Thaddęus, Apoſtolus Chriſti 91.92

Iudęi Chriſti tempore, à uero Dei cultu quantum receſſeriut 358 ijdem Chriſti ſanguinis ultionem in ſe recidere cupiunt 268

Iudęi Chriſtum, an ſit Meſsias iorerrogant 164 eum lapidare uolunt. ibid.

Iudęi filijs aſsimilati 129 item ficui aridę 216 ouibus perditis 312 filij regni quomodo dicti 70

Iudęi & gentiles quibus argumeotis conuinci poſsiut, ut credant Chriſtũ eſſe Deũ 3

Iudęi gens ſancta, populus acquiſitionis 304

Iudæi cur extirpati 358 de Ieſu necãdo cõſpirant 235 Ioannem Baptiſtam interrogant quis ſit 34 à Ioanne baptizantur 26

Iudæi impatientes uocationis gentiũ 188.189 legatos ad Ioannem mittũt, quæſitũ an ſit Meſsias 407 per magũ decipiũtur 230 miracula Chriſti dæmoni aſcribũt 314 in prætoriũ ingredi nolunt 263 ſignũ à Chriſto petunt 40.121 quos Samaritanos appellarint 320 ſepulchrũ Chriſti militibus cuſtodiũt 276 ſibijpſis excidiũ & repudiũ prędicũt 218 titulo cruci Ieſu affixo offendũtur 271

Iudęorũ ambitio reprehẽditur 87.88 eorũdẽ cæcitas taxatur 33.42 carnalis Scripturæ interpretatio reprehẽditur 13 itẽ carnalis de Meſsiæ regno opinio 195 cõfidentia quòd eſſent filij Abrahę 28

Iudæo-

Iudæorũ diſperſio prædicitur 227.228. extirpatio 359. excæcatio & incredulitas 214.314
Iudęorum falſa perſuaſio, quòd Chriſtus legem ſubuerteret, damnatur 57. item inanis gloria 308. incredulitas 70.122. cæcitas 214 ignorantia 123. ingratitudo 26.341. eorum licentia impia in iurãdo damnatur 59.60
Iudæorum mandatum de prodendo Ieſu 201.202. mos ungendi reges & ſacerdotes 15. item mos in abluendo 39. oſtentatio carnalis 155
Iudæorum reiectio & reprobatio præſignificata 185. 217. 219.201.304.390.
Iudæorũ cum Samaritanis odium & diſſenſio 46.166
Iudæorum ſacerdotibus, Chriſti reſurrectio à militib. annunciata 281
Iudęos ipſos reprobationis ſuę cauſam eſſe 487
Iudæis Chriſtus minatur excidium & uaſtationẽ 215.216. illis cur primò Euangelium annunciari Chriſtus uoluerit 92.153
Iudæis Euangelium prius annunciandum fuiſſe 362. iiſdem incredulitatis crimẽ improperatur 386. item ingratitudo 183
Iudæis necis uitæq́; poteſtas à Romanis adempta 264
Iudæis ſuppliciũ minatur Chriſtus 219
ex Iudęa ſalutem eſſe Chriſtus ait 46
Iudæa Romanis tributaria effecta 140.386
Iudaica gens ficui infrugiferæ aſſimilata 180
iudicare, ordinatis iudicib. conceſſum 66
iudicandum quomodo 147. 344
iudicandum non eſſe alios 65
iudicãtes falſè, cæcis comparati 344
iudęx iniquus 196.197
iudex litium & arbiter facultatum Chriſtus eſſe detrectat 177
iudices quales eſſe debeant 66
iudices populo Iſraelitico à Deo conſtituti 259
iudicium Dei imperſcrutabile 313.447
iudicium Chriſti in terris 402. 403
iudicium quod corruptum 153
iudiciũ diſcretionis quod 403
iudicium duplex 403
iudicium futurum aſſeritur 135. 136
iudicium apud Iudæos quàm corruptũ fuerit Chriſti tempore 259
iudiciũ mundi peruerſum 213. 344
Iudicium phariſæis denunciatum 224
iudiciũ priuatũ ꝓhibetur 344
iudicium peruerſum phariſæorum notatur 225
iudicium uniuerſale 403
iudicium Dei Chriſtus phariſæis denunciat 27.28.217. 218.226
iudicium Domini neminẽ poſſe ſubterfugere 224
iudicium qui ſinte uaſuri 85
de Iudicio mundum arguendũ prædicitur 327
iudicij ultimi forma deſcribitur 230.231.233.234
iudicij ultimi tẽpore reſipiſcentiæ locus nullus 428
de Iudicio mundũ à Spiritu ſancto arguendum 251
in Iudicio omnes homines ſiſtendos 398
iudicia Dei inſcrutabilia 306. 338
iudicialis lex quid 57
Iudith oratio cõtra exercitum Holofernis 515
iugum Chriſti 401
Iulianus apoſtata 405. acerrimus paganiſmi propugnator 97
Iulius Obſequẽs prodigiorum ante Chriſtum factorum deſcriptor 403
iuramentum in altari, in hoſtiis, in templo, &c. 255
iuramenta duplicia 60
iuramenta inania prohibentur 59
iuramenta magiſtratui præſtanda eſſe licita, probatur 60
de Iuramentis D. Auguſtini iudicium 60
iuſtificationem non operib. ſed fide in Chriſtũ conſtare 464
iuſtitia Dei 350.447
iuſtitia Chriſtianorũ qualis 58
iuſtitia duplex 55
iuſtitia falſa taxatur 197
Iuſtitia humana qualis 367
Iuſtitia humana 350. panno menſtruatæ mulieris cõparata 309.402
iuſtitia phariſaica cõdemnatur 57
iuſtitia uera & falſa quæ 327. 350.371
iuſtitiæ corona miniſtris Euangelij promiſſa 94
iuſtitiæ miniſterium eſſe legem 463
iuſtitiæ opera pręcipua quę 61. ſerui qui 13
de Iuſtitia mundus quomodo arguendus 251
iuſtitiarij notati 377
iuſtum iudicium iudicandum 147.148
iuſto nõ eſſe legem poſitã 468
iuſtorum generatio quæ 295
iuſtos quos Chriſtus non uenerit uocatum 77.78.377

L

Laborandum 371
laborandum non eſſe, error Euchitarum. ibid.
labores hominum abſq; diuina benedictione eſſe irritos 311. 348.353.371
lac ſpirituale 416
lachrymis Chriſti pedes rigantur 103
lachrymationis Chriſti cauſa 172
lactantibus uæ denunciatum 397
lampades Chriſtianorum quales 232
lancea Chriſti latus apertum 275
lapis angularis Chriſtus 217. 490. ab ædificantib. reiectus 217
lapis offendiculi 218
lapidandi mos apud Iudæos 413
laſciui taxantur 362
ex Latere Chriſti ſanguinem & aquam profluxiſſe 275
latro Chriſtũ in cruce blaſphemans ab altero latrone increpatur 272
latronis cõuerſi in cruce fides quanta 272.273
latrones duo cum Chriſto crucifixi 270
latronum cum Chriſto crucifixorum crura fracta 275
latronum nomine quid intelligendum 162.367
laudis ſacrificium Deo gratiſſimum 417
Lazarus Marię frater 169.206.

cum Chriſto in Simonis leproſi domo côuiuatur 206. 207. in uitam à Chriſto reuocatur 170.171
Lazaro à Iudæis ſtructæ inſidię 206.207
Lazarus mendicus 192
Lazari mendici mors & ſepultura 192.339
legati Chriſti 307
legatiô Iudæorum ad Ioannem Baptiſtam facta 35
legatione Chriſti qui funguntur 98
lepra animi 194
lepra corporalis 370. ſpiritualis. ibid.
Iepræ nomine Scriptura quid innuat 369
lepræ ꝓbatores ſacerdotes 194
leproſus ad ſacerdotes cur miſſus 70. Chriſtum adorans mundatur 69.303
leproſo humanum genus adumbratum 69 303.304
leproſi decem mundati 194
leproſorum decẽ ingratitudo. ibid.
leproſis munera ſacerdotib. offerre mandatum 304
de Leproſis leges uariæ per Moyſen latæ 69.70
Leuita 169
Leuitarum manus in fratrum cædem armatæ 351
Leuitis in officio negligentib. minatur Deus 26
lex quid ſit 57. cur data 303. 327.465. à Chriſto adimpleta 308. digito Dei quomodo ſcripta 315
lex & Euangelium inter ſe comparantur 115
lex ianua ad Chriſtum 177. inſtar ſpeculi 391. quibus poſita. ibid. quatenus utilis 327. ſæpi adumbrata 217. ſecundum literę tenorem à Iudæis obſeruata 58
lex triplex 57
legis externo cortici non inhærendum 190
legis finis Chriſtus 465. eius genuinus ſenſus quis ſit 57.58
legis mandatũ maximũ quod 222
legis obſeruatio cõmendatur 57
legis neceſsitas 391. eius perfectio Chriſtus 348
legis tráſgreſſor Chriſtus à phariſæis habitus 147.148
legis uſus 391
à Legis onere quomodo liberati ſimus. ibid.
legem per Chriſtum eſſe impletam 57. eandem eſſe miniſteriũ condẽnationis 463
legem fuiſſe implendam 57. iuſto poſitam non eſſe 468 non opus tantum, ſed internos affectus requirere 57.58
legem & promiſsionẽ ſibi mutuò non aduerſari 465
legem quomodo obſeruarint phariſæi 57
legem ſe ſeruaſſe gloriatur adoleſcens diues 199
à Lege quomodo liberati ſim9 308.366.415
legum bonarum finis 128
legis doctor Chriſtum tentat 168.222
legiſperitis uæ à Chriſto denũciatum 176
liberalitas quomodo exercenda 419
liberalitas commendatur 28. 29.317
libertas animorum 154
libertas Chriſtiana quouſq; ſe extendat 391.440
libertas Chriſtiana, obedientię politici magiſtratus nihil derogat 440
libertas qualis per Euágelium conferatur 57
libertas Chriſtianorũ uera quæ 391
libertatis Chriſtianæ abuſus taxatur. ibid.
libertatis prætextu multi Dei obedientiam excutiũt. ibid.
liberum arbitriũ 513. quale aſſerendum 295 296
liberi uerè quinam & quatenus ſint 467
Libertinorum ſynagoga 412
ligádi & ſoluendi poteſtas quibus tradita 350
ligno uiridi Chriſtus comparatur 270
lilia agri hominibus cõſideranda proponuntur 63
lilia, flores agri, & uolatilia Deo curæ eſſe 63.64.65
lingua mentem non præcurrat 441
linguæ moderatio præcipitur 59.419.441
per Linguam non omnia proferri & dici poſſe 10
linguæ igneæ diſſectæ in Apoſtolis uiſæ quid ſignificarint 447
linguis loqui quid 426
linguas uarias noſſe multũ ad ſacrorum uolumiuũ cognitionem conducere 460
Liuus 504
lippientes hypocritis comparati 64
Liſtris Lycaoniæ ciuitate Paulus lapidatus 424
literæ cur Moſi datæ 463
lites in Chriſti Eccleſia unde potiſſ. proueniant 376
Lithoſtrotos locus Hieroſolymis 268
liuor quid 439
locuſtę, Ioan. Baptiſtę cibus 26
lolium 114
loquacitas condemnatur 441
Lothi tempora ꝓfligatiſsima & corruptiſsima 195
lotionis pedum myſteriũ 238
Lucas Euangeliſta indiuiduus Pauli Apoſtoli comes 7. elogio à Tertulliano ornatus. ibid.
Lucifer cum ſuis cur è cœlo deiectus 166.168.376
lugentes 54.55.394
lugentes conſolandi 54
lumbis præcinctos eſſe iubet Chriſtus 179
Lunam obſcurandam 230
lunaticus ſanatus 139
lupi rapaces pſeudoprophetis aſsimilati 68
luporum nomine qui intelligãtur 324.325
lupis impij & tyranni comparati 94. item ſathanas & hæretici 324.325
luto facto Chriſtus cæcum ſanat 158.159
lux gentium Chriſtus 332
lux mundi 54.213
lux uera 400
lucis arma quæ 488. filij qui 211
lucis nomine quid intelligendum 305
luce Eccleſiæ doctores adumbrati 56
lucem qui oderint 41.44
in Luce quomodo uiuendum 432
in Luce ambulare qd 151.488.
luxus reprehenditur. 192 232.371

M

contra Macedonium conſtantinopolitana ſynodus congregata 333
Magdalenæ peccata à Chriſto remiſſa

remiſſa 103.104
Magi Bethleem ueniunt, Chriſtum adorant, eiq; munera offerunt 21.300 ab Herode falſi 22. in ſomnis per angelum admoniti, de ingredienda alia uia 21
Magi apud Perſas qui 300
Magi non coofulendi 363
Magorum dona quæ myſteria repreſentarint 301
Magorum quoodam autoriras in Perſia 22
Magorum probitas & perſeuerantia aa
Magiæ Ioanoes à phariſæis io ſimulatus 101
magiſtratus diuinitùs conſtitutus 344.351.368.391
magiſtratus officium 29.391. 419.466
magiſtratus munus ſuperuacaneum inter Chriſtianos quidam malè putant 391
magiſtratum ab initio mundi non ſtarim extitiſſe. ibid.
magiſtratui an & quatenus obediendum 391.440
magiſtratui noo reſiſteodum 391.520
magiſtratui politico Iudæi cur ſubijci noluerint 391
magiſtratuũ fuoctio an legitima 390.391
magiſtri titulos cui cooueoiat 224
magnificentiæ Dei nullum eſſe fioem 473
maieſtas Chriſti diſcipulis in monte apparet 136 eadem Stephano lapidaodo manifeſtata 412.413
Malchus ſeruus priocipis ſacerdotum 257. à Petro auricula priuatus, & rurſus à Chriſto ſanatus 258
malum nullum impunitum manere 340
mala à Deo cor immittantur 363.382
à malorum cooſortio abſtinendum 342
maledictio ab Adamo in mundom introducta 308
maledictiones & calumnias omnis generis eſſe prohibitas 454
Mammon uox Syriaca 371
mammonæ & Deo neminem poſſe ſimul ſeruire 64
Mammonis appellatiooe quid intelligendum 371
maodatum in lege præcipoom quod 222
mandatorum Dei obſeruatio uia ad uitam æternam 199
Manaſſes rex Iſraelitarum 295. Prophetæ occiſor 369
Manichæus 405
Manichæorum error taxatur & refutatur 19.109.299.317. 354.365.406
Maooa 310. typus Euchariſtiæ 122. 422
maoſiones multas in cœlo quo modo electis paratæ 244
manſuetudo Chriſti erga hoſtes ſuos 90
exemplum Manſuetudinis 147
manus operatioois ſymbolum 133
manus dextra ſymbolum boni operis 61
in Manũ Domini incidere melius quàm in eius cooſpectu peccare 50
Marcion hæreticus 507
Marcionis & Cerinthi hæreſis notatur 109.297.299. 415
Marcus Antooius 17
Marci Euangeliſtæ uita 25 obitus. ibid.
mare io ſacris literis quid ſignificet 304
maris rubri tranſitua 235
margaritæ porcis oon proijciendæ 65.66.307
Maria Cleophe 271
Maria Magdalena 104.169. 271
Maria Magdalena Chriſtum è monumento ſublatum Petro conqueritur 277. reſurrectionem Chriſti diſcipulis annonciat 279.280. unguento perfundit 206
Maria & Martha ſorores Chriſtum hoſpitio excipiunt 173
Maria Magdalena, & Iacobi & Salome, Chriſtũ ſummo manè ueniuot unctum 277
Mariæ Magd. Chriſtum in monuméto queręoti angeli duo apparent 278
Mariæ factum à Chriſto defenditur 207
Maria uirgo & mater Chriſti beata à muliere pronunciata 175. cur ſępe coniunx dicatur 318. uiſitat Eliſabetham grauidam 10.
an cũ dolore pepererit 294. qoomodo gratia plena eſſe dicatur 318.470
Mariæ uirgiois canticum 10. purificatio 308. ſtudium pietatis 173
Mariæ uirginitas aſſeritur 293. 317.318.365
Mariæ Chriſti matri cur duriter reſponſum 303
Mariam cur deſpooſatam eſſe Deus uoluerit 273.317.318. eam ante & poſt partum uirgioem manſiſſe probatur 17. eaodem noo eſſe adorandam probatur ex Epiphaoio 10
ad Mariam Gabriel mittitur 9.318
Martha 206. ſoror Mariæ 170
Marthæ ſolicitudo nimia reprehenditur à Chriſto 173
martyres omnes cootra mortem quid animarit 362
ad Martyrũ monumenta morbi curati 516
Martianus & Tatianus nuptiarum cootemptores refutantur 39.302.341
mater filiorum Zebedæi apud Chriſtum pro filijs iotercedit 202
matri dorum reſpooſum Chriſtus cur dederit 303
matrimonium remedium impudicitiæ 429. à Deo benedictum 302
matrimonij inſtitutio 190. 191.202 uinculum 191
Matthæus Apoſtolus Chriſti 92. uocatur 77.377
Matthæi Euangelion hebraicè conſcriptum 14
Matthæi Euangeliſtæ conſilium & ſcopus io ſcribeodo Euangelio ſuo 15
Matthias in numerum Apoſtolorum aſcitus 430
maxillam percutienti, obuertendam alteram, quomodo intelligendum 60.261
mediaror unus inter Deum & homines 328.434.435
medicus animarum Chriſtus 130.131
medico Chriſtus aſsimilat 377
medicioa animæ uera quæ. ibi.
medicina non contemneoda 387. in homioum utilitatẽ creata à Deo 363
Melchiſedech ſacerdos ſummus 240

membra Chriſti qui 125
mẽbra corporis offendẽtia quo modo amputáda 59.142.381
membra hominis quomodo mortificanda 362.381
ex Mẽbrorũ hoĩs ſimilitudine : d :õcordiá adhortatio 418
Menenius Agrippa ſeditionem Romæ exortá qnomodo ſedarit 368
mendacij princeps diabol9 155
mendicandum omnibus in hac uita 356
ad Menſam Chriſti qnomodo accedendum 131
menſuram implere qnid 226
menſuram patrũ ſuorum Iudæi quomodo adimpleuerit 295
mentis præſtantia 519
mentis puritate Deum colendum & adorandũ 46.47.48
merces iniquitatis 430
merces bonis operib. qnomodo promittatur 394
mercenarius paſtor 163.324
Meſsias cur in mũdum miſſus 50. cur Dauidis filius in ſcripturis appelletur 15
Meſsiæ regnũ æternũ 195.213
de Meſsiæ regno carnalis Iudæorum imaginatio 97.99
Meſsiam mũdo eſſe præſtitum probatur 34.35.36.99.195
Meſsiá ſe eſſe negat Ioãnes 45
de Meſsia diſſenſio inter populum & phariſæos 149.150
pro Meſsia multos Iudæos ſe nenditaſſe 228
meſsis 112.113.167. miniſterio Euangelij comparata 49.91
meſſoribus Apoſtoli aſsimilati. ibid.
metaphoris Chriſtus in concionibus cur ſæpenumero uſus 324
micæ panis Lazaro negatę 193. 339
Michaël archangelus 380.382
Mileuentana ſynudus 480
Mileſius, hiſtoriarum primus conſcriptor à Græcis habitus 3
miles Chriſti latus lancea aperit 275
milites à Iudæorum ſacerdotibus reſurrectionem Chriſti negantes conducti 281
milites à Ioan. Baptiſta docentur 28
milites mercenarij taxantur 29
militum erga Chriſtum crudelitas 267
militũ Iuliani Imperatoris conſtantia in ueritate 97
militiá quatenus probanda 29
militia uita bominis 311.326. 498
militiæ Cbriſtianæ arma qualia 53
minæ ſeruis ad negociandum diſtributæ ab homine nobili 205
minimi regni Chriſti qui 399
miniſtri Euangelij patriſamiliás prudenti aſsimilati 115. item ciuitate in edito mõte ſitæ 56. ſali 54
miniſtri uerbi adhortantur 307 ab auaricia deterrentur 314 inſtruuntur 178. negligentes taxantur 55.56
miniſtri Eccleſię olim ex ęrario cnmmuni ſuſtentati 314
miniſtri qualem uitá agere debeant 428
miniſtri à phariſæis ad capiendum Chriſtum miſsi 149
miniſtri perſecutionib. potiſsimũ in hac uita obnoxij 326
miniſtrorum afflictiones & perſecutiones narrantur 94. 95.96. illorum autoritas quomodo minuatur 56
miniſtrorum Dei contemptores quib. pœnis afficiendi 93
miniſtrorũ indignitate non minui antoritatẽ miniſterij 92
miniſtrorum nimia uictus ſolicitudo damnatur 93
miniſtrorum officium 56.93. 286.287.352.419
miniſtrorum uerbi ſcopus quò dirigendua 53
per Miniſtrorum nitam diſſolutam miniſteriũ cõtemni 428
miniſtris auaricia prohibet 93
miniſtris ueris quæ mala expectanda 275
miniſtris inſidias hoſtium ſuorum uitare & fugere, eſſe licitum 90
miniſtros Euangelij idoneos à Deo petendos 91
miniſtros idoneos cœlitùs dari. ibid.
erga Miniſtros mũdus qnomodo affectus 275
miniſtros perſecutionib. & aſflictionib. fore obnoxios, docet Chriſtus 55.56
miniſterium Euangelij piſcaturæ aſsimilatum 115. item torculari 217
miniſteriũ uerbi in quẽ finem ſit à Domino cõſtitutũ 473
miniſterij uerbi Dei dignitas 98. magnitudo 313.323
miniſteria in Eccleſia eſſe uaria 460
miracula Chriſti ſupernaturalia 283
miracula Chriſti diuinitatis teſtimonium 302. quomodo penſanda 369. dæmoni à Iudæis aſcripta 314
miracula ſanctorum à Chriſti miraculis quomodo diſcrepent 383
miracula faciens quidam à diſcipulis Chriſti prohibitus 146
miracula cur edantur 51.71. cur doctrinæ addi ſolita 54. 313
miracula pſeudoprophetarum uirtute diaboli perfici 397
miraculorum uis Apoſtolis data 289
miracula Chriſto iuxta diuiná naturam competere 303
miracula hoc tempore cur nulla fieri neceſſarium 386
miraculis neceſſariò opus fuiſſe in Eccleſiæ initio 332
in Miraculis Chriſti qd ſpectandum 35
miſeri coram mundo qui babeantur 56
miſeria humanæ nitæ deſcribitur 326
miſereri, proprium Dei 358
miſericordia Dei 188.206. 312.352.376
miſericordia cõmendatur 28. 29.178.225.344
miſericordia Dei quib. denegetur 377
miſericordię Dei non menſura nec tẽpus præſcribendũ 383
miſericordiæ Dei quomodo participes fiamus 53
miſericordiæ opera 190. uaſa 392
miſericordiæ poſt hanc uitam locus nullus 340
miſericordiam pluris fieri apud Deũ quàm ſacrificiũ 77.78
de Miſericordia Dei nõ eſſe deſperandum 104.322.343.382
miſericordia Deum delectari, non ſacrificio 89
miſericordib. miſericordia promiſſa 394
mites beati pronnnciati 55
mites Auguſtino qui. ibid.
myrrha Chriſto à Magis oblata quid ſignificarit 22
mœrorem ſomnum accelerare 256

morbi corporis unde originē trahant 83. cur immittantur 383
Moloch idolo Iudæi liberos ſacrificaſſe 58
monachus unde dictus 346
monomachia Chriſti cum diabolo in deſerto 30
mons Domini 295
montis nomine quid iotelligēdum 140
ad Montes cōfugere quid 230
in Mooumento nooo Chriſtus cur poni noluerit 277
monumenta in morte Chriſti aperta 273
monumentis phariſæi comparati 176
moralis lex quid ſit 57
mores Chriſtianorum profeſſioni congruere decet 440
mors quid 395
mors Chriſti qualis 213.242.273.274.503
mora Chriſti baptiſmate adumbrata 180
mors Chriſtianorum quæ bona ſecum adferat 395 396
mors duplex 74.156.167
mors impijs acerba 193. in mundum quomodo intrauerit 326. quomodo contemnenda 387. quorum deflenda 270. quomodo euitanda 124. quibus horrenda 20
mors ſomnus dicitur 80
mors ſanctorum 274
mors ſpiritualis 320
mors à ſapientibus deſiderata 167
mors temporalis ianua ad uitā immortalem 387. tranſmutatio corruptibilis in incorruptibile 392
mortis Chriſti effectus 274.281.361.362. fructus 275
mortis dominus, Chriſtus 80
mortis hora nihil incertius 274
mortis imperium à Chriſto deſtructum 124
mortis memoria omnibus horribilis 387.395. eius memoria nūquam abijcienda 274
mortis & reſurrectioois ſignū Iudæis datum 40
ad Mortis cootemptum exhortatio 396
mortem æternā, diaboli eſſe ſtipendium 457
mortem guſtare quid 136
mortem natura cur adeò horreat 395
mortem non metuendam 96
eam qui non ſint uiſuri 156
mortem ſomnum appellare, uſitatum Scripturæ 170
mortem timere humanū 256
ante Mortem beoefaciendom 317
morte nihil certius 274
in Morte Chriſti quid ſpectandum 35
in Morte qui maneant 450
mori quibus horribile, & quib. minus 396
moriendum omnib. ſemel 193.232.357.362
morientes ſiti plerunq; premi 274
mortificare & niuificare ſolius Dei proprium 320
mortificatio hominis ueteris quàm neceſſaria 362.452
mortui dormientes cur à Paulo dicti 274.277
mortui quomodo plangendi 274.395
mortui in ſcripturis qui appellentur 74
mortuorum animas noo amplius in terris uerſari 75
mortuorum reſurrectio 508
mortuorū reſuſcitatio duplex 274
mortuos excitare, ſolius Dei proprium eſſe 84
mortuos honorificè ſepeliendos 274
mortuos plangendi mos apud ueteres 395
Moyſes 147.148.219. cur ſic dictus 299. afflictioni & perſecutioni obnoxius 56. extractus ex aqua 500. hiſtoriarum primus conſcriptor 3. ob incredulitatē à Deo punitus 317. rubo ardenti appropinquans calceamenta exuere cur iuſſus 361. ab Iſraelitis defletus 374. Iſraelitarum ſaluator quomodo 294
Moyſis & Chriſti ſacerdotij diſcrimen 434
Moyſis cathedra 223
Moyſis & Eliæ apparitio 136
Moyſis tempora uſq; ad Chriſtū horæ nonæ cōparata 306
Moyſi ſcripta probantur 86
Moyſi terrā Canaan quare non permiſſum ingredi 317
Moyſem Iudæos eſſe iudicaturum 88
à Moyſe cor repudium conceſſum 191
Moſaicæ legis umbras impletas 274
mulier Cananæa Chriſtum adorat 129
mulier adultera Chriſto ſtatuitur 151
mulier cur non de terra, ſed uiri latere ſumpta 191
mulier Chriſti pedes lachrymis rigat 103. Chriſtū in media turba beatū ꝓclamat 175
mulier Mariam Chriſti matrem beatam proclamat 316
mulier xviij. annis ſpiritu infirmitatis laborans à Chriſto ſanatur 181. item ſanguinis fluxu laborans ſanatur 79
mulieres Chriſtum poſt reſurrectionem adorant 280
mulierum beneficentia & liberalitate Chriſtum uixiſſe 48
mulierum in partu dolor unde promanarit 326
mulierib. ad Chriſtū ungēdum ueniētib. angelꝰ apparet 277
mulierib. & uiris orandi ritus in templo à Paulo præſcriptus 359
à Mulieribus Chriſtus ſuſtentatur 104.105
ob Multiloqoium ſe exaudiri credere, gentilitium 62
Mundus 213.246. agro collatus 113. per Chriſtum deuictus 437. à Chriſto ſuperatus 213. per Chriſtum quomodo arguatur 249.250
mundus in poſtremis temporib. qualis futurus 196. erga opera Dei quomodo affectus 173
mūdus quos oderit 254. quibus delectetur 55. quib. armis uincatur 437
mundi cæcitas quanta 33. deſcriptio 32
mūdi dies ultimus prędicit 227
mūdi figura 417. finis 227.228
mundi finis horæ xj. comparatur 306
mundi materia 497
mundi oomine quid intelligatur 43.443
mundana pax 323.336
mundi prioceps diabolus 32.213.311
mundi regnum quale 134
mūdo renunciandum 212.316
mundi retis 401
muodū electos Dei odiſſe 249

ad Mundum non condemnandum Chriſtus quomodo uenerit 385
de Mundo eſſe quid 249.253. 392
mundi corde 56.125.394
mundos corde Deum uiſuros 54
mundicies interna commendatur à Chriſto 175.176
mundicies uera quæ 224
munera Chriſto offeruntur à Magis 301
mutus à Chriſto ſanatur 79. 80.314.363
Mydas tyrannus Phrygię 275. eius auaricia & optio. ibid.
myrrha Chriſto oblata quid repreſentarit 301
myrrhatum uinum Chriſto in cruce oblatum 270
myſteria diuina noſſe quib. datum 42.110.288 294
myſteriorum Dei diſpenſatores miniſtri dicti 490

N

Naaman Syrus impatientiæ typus 312. ab Eliſæo curatus & mundatus 50
Nabuchòdonoſor in amentiam uerſus, fœnu more beſtiarum ueſcitur 382. ob ſuperbiam punitus 376
Naim ciuitas Galileæ 98. 274
nardum 207
natalis dies Herodis celebratur 115.116
Nathanael à Chriſto in diſcipulum uocatus 36.285
natiuitas Chriſti deſcribitur 17. 18.293. eiuſdem humilitas 18. utilitas. ibid.
natiuitas hominis duplex 337
natura diuina in Chriſto aſſeritur 83.84.85
naturæ hominis nobilitas 382
naturæ in Chriſto duæ, & una hypoſtaſis 406.407
in Naui Chriſtus docet 109. 110
nauicula Chriſti 304
nauiculæ Chriſti tempeſtatib. uexatæ allegorica interpretatio 305
in Nazareth ciuitate Chriſtus naſciturus prædicitur 9
Nazarethani Chriſtum urbe eijciunt, & præcipitare eum de monte uolunt 50. ijdem in Chriſto ſcandalizantur. ibid.
neceſsitas conſequentiæ 381
neceſsitas triplex 295
in neceſsitatib. ad ſolum Deum confugiendum 363
negociatori Euangelium comparatum 113
Nehemiæ docendi modũ Chriſtus imitatus 50
Nero 504
Petri Apoſtoli interfector 229.287
Nerouis crudelitas 368
Nerua Imperator 297
Neſcire quos dicatur Deus 163
Neſtorius hæreticus 380. eiuſdem error notatur 380. 402
Nicodemus diſcipulus Chriſti clancularius 276. Chriſtum defunctum aromatibus condit & ſepelit 41. 276. phariſaicæ ſectæ præcipuus aſſecla 150.151. 337 338
Niniuitæ 108. exemplum pœnitentiæ 359
Ninus rex Aſſyriæ Belo ſtatuã conſecrat 314
Niſan menſis Iudæorum 321
Noe Deo cur acceptus 499
Noe tempora uſque ad Abraham horæ tertiæ comparata 195.306
nocendi ſtudiũ damnatur 59. 60
nolentes non ſaluari 306
nomen Dei 523. quomodo dehoneſtet 524. 525. quomodo glorificetur 525
nomina olim ex quibus cauſis imponi ſolita 299
Non fuit Romanus dignus, ut Chriſti martyr appellaretur: iuuenis Romani animoſum dictum 97
Nouati error deſtruitur 505
Nouatiani confutati 347. 511
nouiſsima dies quæ 123
nouiſsima ſemper memoranda 356
nouiſsimi futuri primi, & primi nouiſsimi 200
noui teſtamẽti ſanguis 240
nox 158.170.182 futuro ſęculo aſsimilata 355. legi aſsimilata 488
noctis appellatione quid ſignificetur 305
in Nube cãdida Chriſtus in cœlum ſublatus 445
nuces relinquere, prouerbium 380
numiſma Chriſto oblatum 220
numularij è templo Hieroſolymis per Chriſtum pelluntur 40.209.359
nuptiæ cœleſtes 376
nuptiæ inceſtæ Herodis à Ioanne taxatæ 49
nuptiæ uitæ æternæ comparatæ 219.276
nuptiarum ritus apud Iudæos qualis 232
nuptijs in Cana Galilæa intereſt Chriſtus 39.302
nuptias apud ueteres noctu celebrari ſolitas 178
nuptiæ non damnandæ, iuxta errorem Tatiani 302
nuptialis ueſtis 219.306.307. 384.397.399

O

Obedientia cõmendatur 349
obiurgationes fraternæ nõ ꝓhibitæ 66
oblatio Chriſti in tẽplo deſcribitur 308
oblationis lex cur inſtituta 308
de Obſcuris & cognitu utilib. interrogandum 325
obſequia mutua exercenda 488.489
occaſio carnis quo pacto uitanda 467
Ochozias rex Samariæ 363. ob Beelzebub cõſultum necatur 515
Octauianus Auguſt. totius orbis dominus habitus 17. cur cenſum totius orbis indixerit 293. cur Auguſtus appellatus. ibid.
oculus corporis affectib. animi aſsimilatus 64
oculus dexter ꝓ bono affectu uſurpatus, & contrà 61
oculus nequam 200.201
oculis carneis Deum non uideri poſſe 331
odor ſuauitatis 432
odium quod conceſſum 390
odio qui proſequendi 390
offendiculum præbentib. minatur Chriſtus 142
offendiculi lapis 218
offendicula futura in mundo 141.142
offenſas proximo condonandas 344.352
offenſiones cauendæ 142.143
officium diuitum 64. Eccleſiæ Dei paſtorum 19

officia

officia pietatis & miſericordiæ à Deo recompenſari 340
oleum 232.412
oleum in S. Scriptura quid ſignificet 93
oleo Apoſtolos unxiſſe. ibid.
oleo exultationis Chriſtus onctus 412
oliuarum rami Chriſto Hieroſolymam intranti cor ſubſtrati 321
Oliueti mons 208.227
in Oliueti mõte orat Chriſtus 151
Olympici curſores 422
omnipotentia Dei 505
de Omnipotentia Dei quomodo ſentiendum 306
opera bona commendantur 29.306
opera bona non mereri retributionem 361
opera bona aliorum non profutura alijs 233
opera Chriſti 164.165
opera hominum nulla, quantumuis bona, perfecta ſunt 351.360
opera nulla æternam uitã promereri 199
opera tenebrarũ & noctis 428
operum bonorum meritum aliquod an ſtatuendum 394
operibus ſanctorum nulla merita tribuenda 234
ad Opera bona præſtãda quomodo accendamur 4
operibus neminem iuſtificari 361
ex Operibus & fructibus hominem dijudicari 106.107
in Operibus bonis non fidendum neq; gloriandum 197.234.360. in iiſdẽ non ſuperbiendum 194.306
operandum in hac uita 356
operarij 167.168
operarij Eccleſiæ miniſtris cõparati 91
opes homini cur conceſſæ 357
opes quæ Chriſti cultoribus promiſſæ 438. quomodo parandæ 190
opum abuſores reprehenſi 192
opum congerendarũ ſtudium multis uitijs obnoxium 199
opum inſtabilitas 64. earundem ſtudiũ prohibetur 275
orandi modos à Chriſto præſcriptus 61.62
orandi perſeuerantia præcipitur 91
orandũ in nomine Chriſti 252
orandum pro inuicem 304.382
orandum quomodo & quibus affectibus 61.62.215.328.359.363.517
orandum ſemper 143.174.175.196.310
orantes condonare debent offenſam proximi 216
orantes exaudiri 196.197. 215.216.310.360
orantes ſæpe mala petere, & à deo non exaudiri 66.67
oratio quid 215.513
oratio Dominica 513
oratio mandata 66
oratio uera quæ 359
orationis fundamentum miſericordia Dei 206. eius impedimenta uaria 206.neceſſitas 517. perſeuerantia 175.419
orationis phariſaicæ uitia taxantur 62
orationis prolixitas quę Deo probetur 62
orationis uirtutes quæ 328
orationi quod præmium paratum 62
orationem citra dilectionẽ frigere. ibid.
orationem iuſtam plus ualere quàm exquiſitiſſimam impiorum armaturam 455
orationem perſeuerantem & fortẽ requiri ab hominib. 66
orationem piorum eſſe efficaciſsimam 455
ad Orationem pios quę impellant 513
ab Oratione actiones omnes auſpicandas 431
ab Oratione quę abeſſe debeãt 518
in Oratione perſeuerandum 360.445 446
in Oratione quando peccetur 518
orator facundus qui 292
ordinem ubiuis requiri 351
Origenes ab Auguſtino confutatus 400
Origenes animarũ immortalitatis impugnatores conocertit 393
Origeniſtarum error 400
origin ale peccatum 511
originali peccato omnes homines obnoxij 337
orphanorum nomine qui intelligantur 443
in Os quod intrat, nõ coinquinat hominem 127
Oſanna 321
oſculum reuerentiæ ſignũ 257
oſculo Chriſtus proditus 257
oſtentatio damnatur 72
oſtentatores uani taxati 424
oſtiarius 162
oſtium ouium Chriſtus 161
ocium uitandum 419
ouis perditæ allegorica expoſitio 186.187
oui perditæ humanum genus aſsimilatum 342
oues Chriſti 162.164.165. Petro paſcendę traduntur 286. eædem quomodo paſcendę 287.324.353
ouium Chriſti natura 162. paſcua. ibid.
ouium rationem Chriſtus habet. ibid.
ouibus homines comparati 37.398
ad Oues perditas Iſraelis Chriſtus quomodo miſſus 129
oues ſuas cognoſcit Chriſtus 162.163. eaſdem Petrũ Chriſtus paſcere iubet 296
ouile unum 162.163.325

P

Paleſtina cultrix Beelzebub 95
Paleſtinis & Syris parabolæ uſitatę 144
Paleſtinorum ritus in unctionibus 64
paleis impij aſsimilati 29.112
palma uictorię ſignum 209.321
palmarum natura 321
palmarum rami Chriſto Hieroſolymã ingredienti ſubſtrati 208
palmites in Chriſto fructũ nõ ferentes abſcindendos 248
panis animę 240. cœleſtis 310. materialis 352. terrenus 310.
panis uerbi diuini 352
panis uitę Chriſtus 121.123
panem Chriſtus proditori porrigit 240
panem in regno Dei comedere quid 184
panum ſeptem allegorica expoſitio 353
panibus quinque, & piſcibus duobus hominum 5000. ſatiati 117
panibus ſeptẽ & piſciculis paucis hominum 4000 ſaturati 131
parabola de ędificante turrim 186
parabola de amico petente panem noctu ab alio 174. de cœna magna 184.185.340
parabola de colonis, ſeruos & filium

filium Domini uineę oceidentibus 217. de debitoribus 103. 104. de diſpenſatore prudente 178. de diſpenſatore iniquo 189.355. de diuite auaro, & Lazaro 192. 339. de diuite horrea ſua amplificante 177. de drachma perdita 186.343. de eo qui inter latrones ceciderat 367. 368. de fermento 112. de ficu infrugifera 180. de filio perdito 187. de duobus filijs à patre in uineam ad laborandum exire iuſsis 216. de grano ſinapis 112. de homine inimico & zizanijs 112. de homine qui inter latrones inciderat 168. 169. de homine nobili minas ad negociandum ſeruis ſuis tradente 205. de homine uineam ſuam colonis elocante 217. de inuitatis ad nuptias 183 184. de iudice impio & uidua 196. de muliere pariente 251. de nuptijs 384. de oue perdita 141.142. 143.186.342. de ouibus, paſtore, mercenario & ouili 162. de patrefamiliâs, operarios conducente in uineá ſuam 200.305. de phariſæo & publicano in templo orátibus 196.360. de rege, filio ſuo nuptias faciente 218. 219. de rege rationes cum ſeruis ſuis ponente 143. de ſeminatore & ſemine 109.307. de uerbi Dei auditoribus 68. de uirginibus decem ſponſam expectantibus 232
parabolę quatenus inquirendę 356
parabolarum utilitas 356
parabolis Chriſtus ut plurimũ cur uſus 110.113.305
paracletus ſpiritus diſcipulis Chriſti promittitur 245. 246.250
paralyticus Hieroſolymis ſanatur 76.81. per tectum ad Chriſtum demittitur, & ſanatur 382
paralytico peccata remittuntur à Chriſto 76
paradiſus 255.273
in Paradiſum raptus Paulus 424
parẽtes quomodo amore proſequendi 97. honorandi 127.128.302.308
parentes non ſupra Deum diligendi 166.167
parẽtum erga liberos officium 24.386
parentibus pro filijs malè educatis reddendam rationem. ibid.
parentibus quatenus & in quibus morigerandum 302.401
paruuli Chriſto oblati 198
paruulorũ innocẽtia diſcipulis Chriſti commẽdata 380
parochias uiſitari debere in cõcilio Cabilionenſi ſtatutum 325
parricidia Phariſæorum taxantur 176
paſcha quid 201.432
paſcha Chriſtus cum diſcipulis celebrat 236. Hieroſolymis tantùm celebrari ſolitũ 202. 236.237
paſcha nouum 297. ſpirituale 238.239. typicum 240
paſchæ feſtum 202.235.301
ad Paſchæ feſtum quomodo præparauerint ſe Iudęi 202
paſchæ inſtitutio 235.437. ſolennitas 322
paſchatis & azymorum allegorica expoſitio 437
paſchalis agnus quomodo typum Chriſti geſſerit 37
paſcua ouium Chriſti 162
paſsionẽ Chriſtus à precibus auſpicatur 253
paſſeres Deo curę 95
paſtor bonus Chriſtus 162.163. 324
paſtor qualis à Prophetis promiſſus 162
paſtoris boni officium 163.324
paſtores ab angelis animati 294
paſtores Eccleſiæ quales eſſe debeant 162.286. ueri q. 325
paſtorum in Bethlehem profectio 18.19
paſtorum Eccleſiæ Chriſti officium 19.56.286.352
paſtoribus annunciatur natiuitas Chriſti 17.294
pater filio Chriſto quomodo uitam dicatur dediſſe 85
pater in filio, & filius in patre eſſe quomodo dicatur 165
pater quomodo maior Chriſto 247.336
patris cœleſtis & terreni inter ſe compsratio 66.67
patris uox de cœlo teſtificans de filio Chriſto audita 137.138
patrum affectus 371
patrum & Prophetarũ nomen iucundum Hebræis 410
patria cœleſtis 439.440
ad Patriam cœleſtem anhelandum. ibid.
patriarchæ Deum quomodo uiderint 35
patrifamiliâs Deus comparatus 201.217.305
patrifamiliâs prudenti miniſtri comparati 115
patientia cõmendatur 60.143
patientia uera quæ 308
paucos ſaluari 182
Paulus apoſtolus triennio Epheſi docuit 229.413. gentium doctor cõſtitutus 295. Lyſtris lapidatus 424. ſub Nerone occiſus 295
Paulus quæ & quanta propter Euangelium paſſus 424. in tertium cœlum raptus 423
Pauli cura pro Eccleſia 424. miracula 245. uita & res geſtæ in Actis Apoſtolorũ deſcripta 424
Pauli Oroſij de ſolis defectu ſub Chriſti morte facto indicium 273
pauperem qui paſcit, Deum paſcit 177
pauperes ſpiritu qui 54.339. 357.393
pauperum fraudatores reprehenſi 178
pax commendatur 336.352
pax Chriſti 323.246.247. conſcientiarum 293. mundi 323
pax quæ pernicioſa 336
pax ſpiritualis quæ. ibid. 394.
pax hominibus per angelos annunciata 18. cum quibus & quatenus ſeruanda 390
pax tecum, Apoſtolorum ſalutatio 93
paci ſtudendum 420
pacem impijs nullam 294.453
pacem qualẽ Chriſtus det 97
ad Pacẽ & concordiam exhortatio 57.58
pace quomodo Chriſtianis utendum 21
pacifici 56.394. filij Dei uocati 54
peccatum animæ mors 188. per Adam in mundum intrauit 314
peccatum Chriſtus pro nobis factus 438.439
peccatum cauſa omnium malorum 363.382. duplex 511.
peccatum omne mortale 388
peccatum cum morte Chriſti deuictum

deuictum 367.466
peccatum ſiliquis aſsimilatum 188
peccatum in Spiritum ſanctũ quid 105.106.107.314
peccatum ab uno in omnes homines permanaſſe 402
peccati contagione omnes eſſe infectos, quicunq; ab impuro ſemine deſcendunt 381.382.388
peccati expers nemo 319.320
peccati fructus quis 457. eius finis mors. ibid.
peccati natura 188
peccati ſeruum eſſe quid 153. 457
à Peccati ſeruitute quomodo ſimus liberati 391
peccato & morti omnes obnoxij 360
de peccato mũdus quomodo arguatur 250.251.327
peccata cur debita appellentur 388
peccata effugiendi uia quę 153. 154
peccata eleemoſynis quomodo redimenda 388
peccata excuſandi quàm ſimus oculati 385
peccata omnia credentibus in Chriſtum condonata eſſe 486
peccata remittere ſolius Dei proprium 361 383
peccatorum confeſsio quàm neceſſaria & ſalutaris 47
peccatorum remiſsionem annunciat Ioannes 26
peccanti uenia danda 143
peccatores quando conuertantur 261. qui exaudiantur 160
peccatores ad ſe Chriſtus uocat 101 102 103
peccatorũ animæ quali in ſtatu poſt mortem ſint 274
cum Peccatorib. Chriſtus quomodo uerſatus ſit 103.342. 377. cum ijſdem cibum ſumit 77
peccatores Deus non exaudit 159.160
peccatores quos ſaluandos uenerit Chriſtus 41.385
peccare, & peccato ſeruire differunt 456
peccandi occaſio non ſumenda ex prædeſtinatione 414
peccantes arguendi 344
peccatrix Chriſto pedes colluit 203
in Pecunijs confidentes difficulter ſaluari 198
pedes Chriſti lachrymis rigati 103
pedes quomodo alijs lauandi 238
perditio hominum Deo non aſcribenda 378
perditionis filius 497
perfectos eſſe Chriſtianos quomodo deceat 60.61
perfectio 198. in hac uita nulla 366.426
ad Perfectionẽ exhortatio 60
perfidiæ pœna 216
Pelagius hæreticus 325. eiuſdem & Celeſtij error notatur 396.308.346
Pella oppid. trans Iordanẽ 230
Pentecoſte Iudæorum feſtum 301
peregrini & aduenę omnes homines 371.440
peregrinatio uita temporalis dicta 352
pergendum alacriter in ſemel agnita ueritate 167
pericula pro Chriſti confeſsione nulla defugienda 330
in Periculis quomodo uerſandum. ibid.
peritura relinquentibus propter Euangelium æterna retribui 200.201
in Petitione rerum corporaliũ quomodo peccetur 518
petituris omnia ſe largiturum Chriſtus promittit 246
Perſarum magi quales 300
perſecutio duplex 394
perſecutio quibus potiſsimùm in hac uita expectanda 326. 375.378 394.
perſecutionem patientibus regnum Dei promittitur 54. 394
perſecutiones pro iuſticia quid commodi ſecum ferãt. ibid.
contra Perſecutiones animantur diſcipuli 327
perſecutionibus pios non carere 304
perſecutores ueritatis non timendi 95
perſecutorib. miniſtrorũ quæ ſupplicia parata. ibid.
perſeuerantia in docẽdo commendatur 94. item in fide 227.228.369. in orando 91.359
ſecũdum Perſonæ qualitatem non iudicandum 148
perſonarum acceptio apud Deum nulla 203 304.518
peſtilentiæ lues quatenus uitanda 387
petra Eccleſiæ Chriſti 134.422
petra ruinæ 218
petra ſupra quam ædificetur Eccleſia Chriſti, qualis 349. 350
petrę durum cor aſsimilatum 307
petrę diſruptę 273
Petrus animam ſe pro Chriſto poſiturum dicit 242
Petrus Chriſtum negat, abiurat, & execrationibus ſeipſum deuouet 260.261
Petrus Chriſtum filium Dei eſſe confitetur 133. Chriſtum confitetur 124
Petrus à Chriſto Satanas appellatus 133.134
Petrus ſuper mare ambulat 118
Petrus Iudęorum doctor conſtitutus 295
Petrus Malcho auriculam amputat 257. martyrio coronatur 229.
Petrus à Nerone trũcatur 287
Petrus Nathanaeli Chriſtum demonſtrat 36.
Petrus peculiaris Iudęorum apoſtolus 441 pedes à Chriſto ſibi lauari renuit 236. primus Chriſti intrepidus confeſſor 96. pœnitudine propter negatum Chriſtum ducitur 260. è uinculis quomodo liberatus 359.363
Petri ardens erga Chriſtum amor 241
Petri cõfeſsio de Chriſto 126. 349.
Petri confidentia 243.255
Petri & Iudę pœnitentia diſsimilis 263
Petri quæſtio de condonanda iniuria proximi 143
Petri negatio 244 261
Petri ſocrus ſanatur à febri 70. 71
ex Petri umbra ægroti ſanati 331
Petro Chriſtus oues paſcendas committit 286
Petro cur Chriſti reſurrectio primo omnium nunciari iuſſa 278.322
Petro cur Chriſtũ negare permiſſum 329
Petro mortis genus prędictũ 287.297

pro

pro Petro Chriſtus orat 243
phantaſmata carne & oſsib carent 282
Pharao 163. eius induratio 301
pharetra Dei, idem quod prouidentia 453
pharisæus Chriſtum conuiuio excipit 103.175. operib. ſuis & iuſticiæ propriæ confidens, orat 197
phariſæi auariciæ, crudelitatis & impietatis à Chriſto arguti 89.90. Chriſti diſcipulos accuſant, quòd manus non abluant 127. Chriſtũ dæmonia per Beelzebub eijcere calumniantur 80. eundem qua poteſtate doceat, quærunt 215. Chriſtum lapidare conantur 156. eum tentant 190. ijdem à Chriſto confutati & reprehenſi 77.88.101.147.148.220
phariſæi culicum excolatores 225. externæ mũdiciei obſeruatores 175
phariſæi monumentis comparati 101.176
phariſæi Moyſis diſcipuli 160. conciliũ de perdendo Chriſto cogunt 163. à Ioanne reprehenſi 26. ſepulchris dealbatis aſsimilati 225. itẽ ſerpentibus 226. ſigna à Chriſto petunt 108.131. ijdem cũ Herodianis de perdendo Ieſu conſilium capiunt 89. hypocritæ, generatio praua & adultera appellati à Chriſto 105.131. Lazarum occidere cogitant 207. legem quomodo obſeruarint 58. diaboli filij 155. prophetarum occiſores 225. ad Ioannem Baptiſtam mittunt legatos 34
phariſæorum auaricia inſatiabilis notatur & reprehenditur 224.225.276. eorundem blaſphemia taxata 76. item cæcitas 161. conſuetudo ſtulta in ablutione manuum & pedum 175.176. diuortia 191. homicidia eorum in prophetas cõmiſſa 226.227. ieiunia 63. iuſticia hypocritica 190.350. inuidia 175.176. legis externa obſeruatio 88.89. mos iurandi peruerſus 225. ſabbathi ſuperſtitioſa obſeruatio 225.226.275. ſanctimoniæ falſa oſtentatio 226. ſuperbia 176.276.306. tyrannis 575.176
phariſæorum doctrina qualis 132. diuortia 191. eorundem, & Sadducæorum inter ſe diſſenſio 134. errores 58. fermentũ 132. hæreſis 378. mos in abluendis manibus 127.176. quæſtio de adultera muliere 151. item quæſtio de coniugio, & de regni Dei aduentu 195
phariſæos cauẽdos docet Chriſtus 223
phariſæos menſuram patrũ implere iubet Chriſtus 226
eos in peccatis ſuis morituros docet Chriſtus 157
phariſaica iuſticia impugnatur 57
phariſaicæ orationis uitia taxãtur 62
phaſe 235.437
Philippus apoſtol[9] Chriſti 36.91.92. patrem ſibi oſtendi à Chriſto petit 245.331
Philippus Herodis frater 49.116
Philippus tetrarcha Itureæ & Traconitidis 25
Phocas rex Iſraël 435
Phœnicia regio maritima 129
Photinus hæreticus 315.372
Phylacterium 223
Pilatus Cæſaris imaginem in templum Hieroſolymitanũ infert 229. Chriſtum innocentem liberare conatur 265. eundem uirgis cædit 267. ad crucem condemnat 268. Chriſtum examinat 263. lauana manus, innocens uideri cupit 267. titulum cruci Chriſti ſuperſcribit 270.271
Pilati crudele facinus in obtrũcandis Galilæis inter ſacrificandum 180. eiuſdem miſerabilis exitus 268
Pilatũ uxor à Chriſti condemnatione deterret 266
pilis camelorum Ioannem Baptiſtã pro ueſtimentis uſum 25.26
pietas ſimulata reprehenditur 67.68
pietas omnibus reb. anteferenda 349
pietas erga parentes poſthabẽda pietati erga Deum 97
pietatis pręmia quæ 415
ad Pietatem animatur diſcipuli Chriſti 56
pij à mundi filijs quomodo diſcrepent 233.326. quomodo & cur tententur 31
pij tritico collati 29
piorum poſt hanc uitam cõditio & fœlicitas qualis 83.84.85.273.326.444. eorum ingenium 44
pios Deo curæ eſſe 50
cliij. Piſces uno tractu à Petro capti 285
piſcium captura allegoricè explicata 348.349
piſcium multitudo magna iuſſu Chriſti capta 348
piſcibus homines ad Euangelij cognitionem peruenientes aſsimilati 348
piſcator hominum futurus prędicitur Petrus 72.73
piſcatores hominum qui 53
piſcatores hominum diſcipuli Chriſti dicti 52
piſcina probatica Hieroſolymis 81
plagarũ numerus certus apud Iudæos delinquentibus cõſtitutus 424
plenitudo gentium 296
plenitudo tẽporis quæ 317.415
pluraliter cur Chriſtus de ſe ſæpe loquatur 42
poculi nomine quid intelligendum 357
poculo eodem bibere quid. ibi.
pœnæ quæ maneant impios poſt hanc uitam 444
pœnitentia quid 26
pœnitentia commendatur 359. mandatur 186
pœnitentia quomodo agenda 26.182. quàm neceſſaria 346
pœnitentia uera 511
pœnitentiæ fructus requiruntur à Ioanne 25.26
pœnitentiæ locus nullus poſt hanc uitam 219.233
pœnitentiam lapſis negãdam, error Nouatianorum 347
pœnitentiam prædicat Chriſtus 52.180
pœnitentibus congaudere angelos 187.343. ijſdem ueniam contingere 353.359
pœnitentium natura 188
à Pœnitentibus quid requiratur 152
Polydorus Vrbinas 386

politias non ut euertat, ſed cõfirmet, ueoit Chriſtus 391
pontifex ſolus cur ſemel in anno ſanctumſanctorũ ingredi ſolitus 434
pontifices ſummi taxati 26
porcus olim immundiciei figura 317
porci appellatione in Scripturis quid ſignificetur 188
porcis impuris homines comparati 66
porta ad uitam æternam anguſta 66.306.354
per portam aoguſtam intrandum 182
portę inferorum 134
poſſeſsio æternę hęreditatis quomodo contingat 458
poſſeſsiones temporales propter Chriſti nomẽ relinquẽtibus, æterua uita promiſſa 200.201
poſteri Abrahę ueri qui 14.154
potentiam noſtram ex Deo eſſe 463
potentiam oullá contra Deum ualere 455
potentiſsimos quoſq; maximè regnare 203.204
poteſtas omnis & in cœlo & in terra Chriſto tradita 288
poteſtas omnis cœlitùs 268
poteſtas tenebrarum 258
præcurſor Chriſti à Malachia pręnunciatur 427
prędeſtioatio 414
prædeſtinatiooem eſſe impermutabilem Dei booam uoluntatem 466
prędeſtioationem nõ à noſtro merito, ſed à diuinę pronidẽtię propoſito proficiſci 414
prędeſtinatione peccandi occaſio non arripienda. ibid.
in Prędeſtinatione operib. uel prętęritis uel futuris nullũ eſſe locum. ibid.
prędeſtinatorum officium. ib.
pręgnantibus Chriſtus minatur 230
pręmia quę pios maneant 415
prępoſitis obediendum 355
prętogatiuam generis nullum momentum ad ſalutem habere 28
pręſides Romaoorum cur ſic dicti 263
pręſidium Hieroſolymá à Pilato collocatum ad Iudęorum ſeditionẽ compeſcendã 269
ad Pręſidia humana nõ confugieodum 419
pręſumptio notatur 329.330
prętęrita & futura Hebręorum eadem uoce proferri 319
prętorium 263
precandi ratio à Chriſto tradita 62
precari ſacerdotum officium 8
precaturis, quid & quomodo petendum 303
preces publicæ in Eccleſia q̃ utiles & oeceſſarię 62.359
preces fidelium Deo curę 8
primitię ſpiritus 452
primogenitus Chriſtus cur dictua 17.293
primogenitorum priuilegium apud Iſraelitas 411
primogenitorum nomine in ſacris literis quid intelligeodum 17
primogenitos Deo cõſecrari, mandatum in lege 308
primogeoita Aegypti percuſſa. ibid.
princeps ſacerdotũ ueſtimenta ſcindit 259
principes exemplar nirtutum eſſe debere ſubditis 49
principum luxus taxatur 381
principum uirorũ ſcelera à miniſtris Euangelij eſſe taxanda 49
principibus prophanis an tributum ſit ſoluendum 220
Priſcillianiſtarum error confutatus 303
probatica piſcina 81
procellę pro perſecutionibus acceptę 305
prodigia in morte Chriſti facta 274
progenies uiperarum ſacerdotes & phariſęi appellati 26.105
promiſsionẽ & legem ſibi mntuò non aduerſari 465
promiſsiones nominis Dei cõfeſſoribus datæ 96
promiſsiones orationi additæ 66
propheta quis 14.68
propheta falſus unde dignoſcatur 67
prophetę merces quę 98. officia 14
prophetam in patria non eſſe acceptum 50.51
prophetam ſe eſſe negat Ioannes 35
prophetę falſi qui 354
prophetę quantis perſecutionibus fuerint obnoxij 56. ſeminatoribus aſsimilati 49
prophetarũ cõtemptores 219. eorundem occiſores Phariſęi 225.226
prophetarum uerorum proprietas 354
prophetas eſſe ſagittas Dei 453
prophetia de aduẽtu Antichriſti 229.230.396. de baptiſmo 332. de Chriſti proditore 238. de Chriſti oſsibus non frangendis 275. de Chriſto aceto potãdo 274. de Chriſto naſcẽdo in Bethlebem 21. de diſperſione Iudæorum, & templi excidio & deuaſtatione 229. de diſperſione diſcipulorum à Chriſto 255. de eiectione Iudęorum per Chriſtum è templo 40. de Elia aduentum Meſsiæ præceſſuro 138. de Iohanne Baptiſta prędeceſſuro Meſsię aduentum 25. 99.100.408.427. de loco Meſsiæ naſcituri 293. de miraculis à Chriſto patrandis 314. de morte Chriſti in cruce 338.339. de morte & paſsione Chriſti 309. de natiuitate Meſsiæ 293. de nomine Chriſti 300. de Phariſæorum & Iudęorum hypocriſi 127. de pontifice & rege ſummo 50. de potando Chriſto aceto & felle 271. de reſurrectione Chriſti tertia die 279.322. de reſurrectione mortuorum 84.85.231. de ſignis aduentus Chriſti 132.
prophetia de ſorte ſuper Chriſti ueſtibus mittenda 271
prophetia de tempore naſcendi Chriſti 18
prophetia de uocatione gentium 21
prophetię genus duplex 419
pruphetias de reſurrectionẽ ſua Chriſtus diſcipulis aperit 282
proprietas rerum an Chriſtianis conceſſa 29
proſelyti qui 125.447
prouerbia plerumque eſſe uera 95
prouidentia Dei aſſeritur 95.96.371
de Prouidentia diuina multos dubitaſſe 496
proximus qui 168.367. quomodo diligendus 60.222.378.449.520. quomodo reprehendendus 345

proximum errantem in uiam reduceodum 143 144
prudeotia mioiſtris commendatur 94
pſeudoapoſtoli à Paulo taxati 423
pleudodoctores latrooes & fures appellati 162
pſeudodoctores fuiſſe, & ad finem uſque mundi futuros 227.354
pſeudomeſsias aduentũ Chriſti ultimum præceſſuros 228
pſeudoprophetæ qui 68. quomodo agnoſcendi 354. lupis rapacibus comparati 68
pſeudoprophetę ſigna aduentus Chriſti ultimi 228
pſeudoprophetarum gloria io quo conſiſtat 68. proprium quod 354
pſeudoprophetis ſupplicium Chriſtus minatur 68
pſeudoprophetas aduenturos prædicitur 195. eoſdem ſigna quoq; edituros 229
pſeudoprophetas uitandos eſſe docet Chriſtus 67
Ptolemęus aſtronomus 303
publicanus quomodo exauditus 160.197. eius oratio in templo 361
publicani apud Iudęos infames 204.376
publicani olim qui fuerint 29
publicani à Ioaone erudiũtur 28
publicanis & peccatorib. Chriſtus conuerſatur 342
publicanis omoes hominea ſimilea 377
publicanos & meretrices præceſſuros eſſe pbariſęos in regno Dei 215
in Publico ao orandom 359
puella ſaltans caput Iohannis petit 116
pueri innocẽtes in Bethlehẽ & eius fioibus trucidantur per Herodem 22
puerorũ oera educatio quàm neceſſaria 386
pupilli Deo curæ 274
pupillis tutores dari, apud Romanos ſaocitum 415
purgatio uera quę 176
purgationis dies in lege cur mandati 308
puritas interna commendatur 175.176.219
purificatio Marię 308
purificationis lex à Maria impleta 20
purpurea ueſte Chriſtus indutus
puſillus grex Eccleſia Chriſti cur dicta 178
Pythagorę opinio de animarũ traoſmigratione 120

Q

Quęrendum eſſe regnum Dei ante omnia, docetur 66
quęrentes Chriſtum qui recipiantur 38
quęſtio de Chriſto & Ioannis baptiſmo exorta 45. de loco adorandi Deum à Samaritana muliere mouetur 47
quęſtio diſcipulorum Chriſti, quis in regno cœlorum eſſet maximus 141. itẽ Phariſęorũ de cẽſu Cęſari dãdo 220. Sadducęorũ, de fratrib. ſeptem, uxorẽ unam uiduam ſine ſemine relioquentibus 221.
quęſtiones ioutiles & ſpinoſę ad ædificationem nihil momenti habentes, abijciendę 416
quies uera ubi inuenienda 179
quinquies io die orare mos Saracenorum 525
Quod tibi noo uis fieri, alteri oe feceris, ſymbolum Aurelij Alexãdri Imperatoris 67

R

Racha dicens fratri, obnoxius perhibetur coocilio 57
racha uocabulũ Hebręis quid ſigoificet 58
radix Ieſſe 489
rami iоſititij Iudęi cur appellati 359
rapina quid 435
Raſio Syrię rex. ibid.
ratio homini cur data 188
rationem omoium Deo reddendam 189
reatus 308
rectè ageotibus non innideodum 485
redẽptio Chriſtianorum 414
redẽptionis ſacramentũ cũctis nationib. innotuiſſe 464
regeneratio ad ſalutem quàm neceſſaria 41. 42.332.337
regeneratio pro mortuorũ reſurrectione accepta 200.201
regenerationis tempus 244
regula diſcernẽdi ſpiritus ab Apoſtolis quæ'ná tradita 460
regnum Dei 195. nuptijs aſsimilatum 178.179. in quo cõſiſtat 68
regnum Dei quęrendũ 63.371
regnum Dei ſecundum diſpenſatiooem duplex 444
regnum Dei diſcipulis mãdat Chriſtus prędicare 93
regnum Dei à Iudæis auferendum Chriſtus docet 218
ad Regnum Dei qui & quomodo compellantur 185.186
ad Regnum cœleſte quicquid impedit abijciendum 141
regnum cœlorum 12
regnum cœlorum non dantis, ſed accipientis eſt 203
regnum cœlorũ quibus rebus cõparatũ 111.112.113.218.219
regnum Chriſti quale 106.118. 202. 205. 208. 264. 318. 357. quib. armis cõſtituatur 208. in quo conſiſtat 369
regnum Meſsię quale 105
regnum mundi 264
regnum à Iudæis ablatũ, ſignũ aduentus Meſsiæ 407
regnum nullũ perpetuum, niſi ſolius Chriſti 315
regni Chriſti & mũdani diſcrimen 242
regni Chriſti ciues quales 106
regni cœlorũ porta anguſta 182
regno cœlorum qui excludantur 342
regno Dei qui apti 166.167
in Regno cœlorum quis maximus 142
regnorum pernicies præcipua quæ 315
regna & imperia quid euertat 102
rex ſalutatur Chriſtos 269
regũ Iſraelitarũ catalogus 501
reges ungendi mos 506
regulus à Chriſto duriter allocutus 51. cum tota familia ad Deum cõuerſos 52. pro puero ſuo apud Chriſtum intercedit 51.52
religio neceſsitudini generis anteferenda 167
religionem Chriſtianam cultoribus ſuis opes amplas non promittere 438
religionem Iudæis uæoalem fuiſſe 225
reliquię carnis quomodo mortificandæ 238
remiſsio ſimulata offenſionũ damnatur 389
remiſsio peccatorum quomodo obtineatur. ibid.
remiſsionis gratuitæ peccatorum exempla plurima. ibid.
remiſsionem peccatorum reſipiſcentiam ſequi debere 388

remiſ-

remiſsionem peccatorum ſanguinis effuſione nõ potuiſſe carere 241
remiſsionem peccatorũ iubet Chriſtus diſcipulos prędicare 289
remittenda debita aliorũ 389
renaſcendum ex aqua & Spiritu ſancto 41
non Renati non intelligũt myſteria Dei 42
renunciandũ terrenis 185.397
repudium Iudæis cur conceſſum in ueteri teſtaméto 191
repudij formola Iudæis uſitata qualis fuerit. ibid.
repudij una cauſa adulterium 190
repudiorum nimia licentia in Iudæis damnatur 59
requies peccatoribus ad Chriſtum uenientib. promiſſa 103
rerum temporalium nimia ſollicitudo prohibetur 63
rerum temporariarum uſum non damnandum 39
rerum terrenarum inſtabilitas 347 uicisſitudo 328
in Rebus deſperatis ad ſolum Deum confugiendum 388
reſpicere Dei 376
reſurrectio carnis ſiue mortuorũ aſſeritur 83.171.200.201. 219.221.231.274.323.378.398
reſurrectio carnis à Sadducæis negata 378 item à Phariſæis 132
reſurrectio Chriſti deſcribitur 277.504
reſurrectio Chriſti etiam ab eius hoſtibus aſſerta 281
reſurrectio mortuorum, ſpes Chriſtianorum 396
reſurrectionis corporum impugnatores confutati 85.221
reſurrectionis Chriſti ſignum Iudæis datum 40
reſurrectionis myſteriũ Chriſtus diſcipulis Emauntem euntibus explicat 282
reſurrectionis pignus eſſe baptiſmum 456
reſurrectionem mortuorũ credere, Euangelicæ doctrinæ præcipua pars 462
propter Reſurrectionẽ ſolam beſtijs homines feliciores 392
reſuſcitatio mortuorũ duplex 274
reti doctrina Euangelij comparata 348
retia noodi 401
reuelationes Paulo factæ 424
rideotibus uæ denunciatũ 54
Roboã rex inuaſor regni Iſraelitici 368
Romę è taberna meritoria fontem toto die, largiſsimo olei riuo fluxiſſe 18
Romani cuiuſdam iuuenis factum laudatiſsimum 97
Romani, Iudæorum ſuppliciũ 219
Romanorum milites præſidiarij quales fuerint 29
Romana reſpublica ſub Auguſto quomodo diuiſa 17
ruinæ petra 218

S

Sabbathum à Deo cur inſtitutum 88.89 à ſuperſtitione Iudaica repurgatum 89 pro integra hebdomada uſurpatum 197 quomodo ſanctificandum 181.275
ſabbathum ſpirituale 275
ſabbathi duplex diuiſio 89
ſabbathi inſtitutio 181 religio 148 ſolennitas 322
ſabbathi lex à Chriſto expoſita 88
ſabbathi ſanctificatio quomodo tranſgrediatur 275
ſabbathi uiolator à Iudęis Chriſtus appellatur 83.84.159
ſabbatho benefaciendum 89. 181.183.184
ſabbatho curare, Phariſæis pro peccato habitum 275
ſabbatho diſcipuli Chriſti ſpicas uellunt 88
ſabbathis iter facere Iudęis nephas 230
Sabellianorum error taxatus & confutatus 319
Sadducæi à Chriſto confutati 221.378 à Ioanne baptiſta reprehenſi 26 reſurrectionis impugnatores 221
Sadducæorum hæreſis 378
ſecta 221
ſacra Scriptura in quem finem hominibus contradita 293
ſacramentum baptiſmi omnibus ad ſalutem neceſſarium 337
ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti inſtitutũ 240
ſacrificium Chriſtianorũ 417
ſacrificium laudis. ibid.
ſacrificium propitiatoriũ Chriſtus 432
ſacrificia quæ Deo grata 377. 416
ſacrificia ueteris legis qualia 434
ſacerdos ſummus Chriſtũ per Deum adiurat, an ſit Chriſtus 259
ſacerdos ſummus Chriſtus 434
ſacerdotes in ueteri Teſtamento laborantes ſabbatho, non peccaſſe 88
ſacerdotes olim in Veteri teſtamento per uices ſacris miniſtraſſe. 8. & populo benedixiſſe 297
ſacerdotes olim in totius populi conſpectu eligi conſuetum 431
ſacerdotum Hieroſolymitanorum auaricia notatur 210
ſacerdotum officium 8
ſacerdotium uenale quo tempore redimi ſolitum 174
ſacerdotib. lepra iudicari mandata 303
ſacerdotium Chriſti cum ſacerdotio Leuitico collatũ 434 in ueteribus ſacerdotijs adumbratum 434
ſacerdotium Chriſti æternum, perfectiſsimum 213.434
ſacerdotium regale, Chriſtiani 432.434
ſagena 115
ſal 141.142
ſal terræ miniſtri appellantur 54 item lux mundi. ibid.
ſalis natura 56
in Salis ſtatuam uxor Loth cur conuerſa 196
ſaliuã Chriſtus in ſanando cæco cur adhibuerit 364
Salomlach uox Syrorum 93
Salomon 164 parabolarum mirus artifex 305
Salomonis porticus Hieroſolymis 164
ſalus quærenda 168.169
ſalus ex Iudæis 46
ſalutis humanę præcipua cauſa quæ 296
ſalutem per fidem obtingere 42 ad gentes quoque pertinere 489
ſalutem hominum eſurit Chriſtus 49
ſalutẽ ex humanis meritis non aſſecutam 448
ad Salutem omnibus adſpirandum 182
ad Salutẽ peruenire homines an cogantur 341.342
ſalutatio angeli ad Mariam facta, & prædictio de conceptione Chriſti 9

Samuel propheta quantis perſecutionib. fuerit obnoxios 56
Samaritanus Chriſtus appellatur 156.320
Samaritani allegoria 169
Samaritani à lepra curati gratitudo 194
Samaritano Chriſtus ſeipſum comparat 367
Samaritani Chriſtũ nolunt recipere 166 eundem ad ſe inuitant 48
Samaritani Iudæis inuiſi 156. 320 quando ad agnitionẽ Dei acceſſerint 46
Samaritanis gentiles adumbrati 369
Samaritanorum odium contra Iudæos 46
Samaritanos Meſsiam promiſſum etiam expectaſſe 48 in monte Garizim adorare ſolitos 166
Samaritana mulier concinib. ſuis Meſsiam Chriſtum annunciat 47.48
Samaritanæ mulieris cũ Chriſto colloquium 46
Samoſateni error taxatur 85
ſanctus qui 413
ſanctũ canibus dari uetatur 66
ſanctum ſanctorum 434
ſancti à prophanis quomodo diſtent 392
ſancti an & quomodo honorádi 346.365.366 quomodo imitandi 8.365 quomodo iuſti dicantur 351 quomodo puri 56 in terris quomodo dicantur beati & felices 55
ſanctorum corpora in Chriſti morte reſurgunt 274
ſanctorum humilitas 234
ſanctorum imitatores quomodo eſſe deceat 393
ſanctorum memoria in Eccleſia cur inſtituta 393
ſanctorum mors qualis 274
ſanctorũ operibus merita nulla tribuenda 234
ſanctorum uirtutes quatenus nobis utiles 365
ſanctos non eſſe inuocandos neq; adorandos. 365.516
ſanctitas hypocritica taxatur 414
ſanctitas uera 414
ſanctitati ſtudendum 346. 440
ſanctimonia falſa ſpecie inſtructi pſeudodoctores 230
in Sanctificatione & honore cuiq; uas ſuum poſsidendũ 430
ſanguis Chriſti 240
ſanguis & aqua ex Chriſti latere fluunt 275
ſanguis Galilæorum cum ſacrificijs ſuis mixtus 180
ſanguis noui Teſtamenti 240 item neteris. ibid.
ſanguis ueteri Teſtamenti typus Chriſti ſanguinis fundendi 434
ſanguinis ager 262
ſanguinis innoxiè effuſi nltor Deus 227
ſanguinis innoxij uindictá Iudæi in ſe recipiunt 268
ſanguinis profluuium ſiſtitur à Chriſto 79
ſanguinem animarum per negligentiam paſtorum pereuntium è mann ipſorum requiri 49.434
per Sanguinem Chriſti redemptio facta 414
ſanguine Chriſti peccata purgari 35.36
ſapere quomodo deceat 417
ſapientes qui 226
ſapientes nirgines 232
ſapientibns coram mundo Euangeliom non renelari 168
ſapientia à Deo petenda 341
ſapientia mundana 294.254
Ssra, typus Hieruſalem cœleſtis 433
Sara Rsguelis filia, uxor Thobiæ iunioris 303
Sarai nomen in Saram mutatũ 273
Saraceni quàm ſtrictè religionem ſuam obſeroent 525
ſatan mundi princeps 213 Iudã intrat 235
ſstan mendacij parens cur appelletur 475
ſatanas ſatanam non eijcit 105
ſathauæ quantum in homines affligendos permiſſum 181 in tentationibus ei quomodo reſiſtendum 31
ſub Satanæ imperium homines quomodo peruenerint 314
cõtra Satanã qnomodo inſtructum eſſe deceat 31
à Satana quomodo pij liberati 31
ſaturis uæ denunciatum 54
Saulus prophetico ſpiritu correptus 320
Saulus, qui & Paulus, in mortẽ Stephani conſentit 418
ſaxo ad collum ligato in profundum demergi, ſupplicij genus apod ueteres. ibid.
ſcandalum 141.142.381
ſcandalum acceptum 381
ſcandala quomodo differant 381 quæ uitanda, & quæ minns 381
ſcandalizantiũ pœna quæ 142
ſcandalizantibus uæ denũciatum 381
ſcelera hominom ſubinde creſcere 228
ſcelerati onios exemplum totum inficere cœtum 437
Scenopegia, feſtum Iudęorum 145
ſceptrum Chriſti 412
ſceptri loco arundo Chriſto data 269
ſchiſma inter Iudæos propter Chriſtum exortom 158
ſchiſmata in Eccleſia Chriſti unde proueniant 376
ſcortatio prohibita 430
ſcortationis ſpecies 432
ſcortatores à Deo punieodi 430
ſcriba non ſincerus petit fieri diſcipulus Ieſu 73
ſcribæ qui 226
ſcriptura margaritis comparata 114.115
ſcripturæ ſacræ otilitas 293. 315.488
ſcripturæ iuxta ſpiritum interpretandæ 397
ſcripturas detorqoere iuxta placitum, indiciũ doctrinæ falſæ 354
ſcripturas interpretari, prophetiæ genus 419
ſcripturas ſcrutandas 86
ſcutum fidei 330.331
ſeculum poſtremũ quod 459
ſeculi coofummatio 113.114
ſeculi ultimi tẽpora qualia 196
ſecuritas damnatur 65.232. 256.126.195.196
ſedis nomine excellentem honorem ſignificari 201
ſeditio Romę cõtra Magiſtratũ exorta, qnomodo ſopita 368
ſeductionis Chriſtus accoſatnr 264
ſemen Abrahæ qui 396
ſemen benedictum 297
ſemen fratri ſuſcitandum, lex Iudæis data 221
ſemini bono pij collati 113
ſemini uerbum Dei aſsimilatũ 101.111.307

ſemina

ſemina Dei nntu creſcere & multiplicicari adbomioum uſus 461
ſeminare quid 307
ſeminare Apoſtolorum, incremantum dare Dei eſt 392
ſeminatoris parabola 109
ſeminatori Chriſtus aſsimilatur 307
ſeminatorib. conſeruotur prophetæ 49
ſemidei à gantilib. confićti 268
ſenatores olim patres dićti 520
ſepulchrum Chriſti à Bada deſcriptum 322 à Iudæis cur cuſtoditum & obſignatum 277
ſepultura mortuorum honorificè facienda 274
ſepulturæ Chriſti fructus 276
ſepelieodi mos apud Iudæos & priſcoa qualis 98.276
ſermo Chriſti qualis 453
ſerpens æneus à Moyſa in daſerto erectus, typus Cbriſti 42.338
ſerpenti Chriſtus cōparatus 42
ſerpentes lætiferi popnlo Iudaico cur immiſsi. ibid.
ſeruitus Aegyptiaca typus ſpiritualis ſeruitutis 402
ſeruitus uera quæ 154.155
ſeruus peccati 194.248.153
ſerui conditionem non potiorem eſſe Domini 250
ſerui forma à Chriſto quomodo aſſumpta 435
ſeruo Chriſtus cōparatus 341
in Seruo quid requiratur 179
ſerui Dei 219 diuitiarum qui 64.65
ſeruorū officiū 179.439.440
ſeruorum inertium uatura 179
ſeruile opus ſabbatho fieri prohibitum 159
ſeruire peccato quid 456
ſeſsio ſuper thronoa in cœlo quomodo iotalligenda 369
Seth naſcitur 499
Sibyllæ de Chriſto quid ſenſerint 524
Sichar metropolis ſub monte Garizim ſita 45.46
Sichus Hebræus 236
ſignum petitur à Chriſtu per Iudæos 40.108.121.175
ſigna diem ultimū præceſſura 227.403.528
ſigna quærentes taxantur 315
ſigna boc tempore nulla petenda 386
Siloe piſcina ſeu fons ad radices montis Sion, certis horis ebulliens 159.180
Siloe turris, caſu homines oppreſsi 180
Simeon Chriſtū nlnis excipit, eiq; benedicit 297.308
Simeō quomodo iuſtus dićtus 377.378
Simeoois benedićtio Mariæ & Ioſepho data 20 eius canticum in templo 19.308
Simeoni promiſsio data de uidendo Chriſto 20
Simon Cananæus Apoſtolus Chriſti 91.92
Simon Cyrenæus, Alexandri & Rufi pater 268
Simoni Cyrenæo Chriſti crux impooitur 269.270
Simoo leproſus Cbriſtum cōuiuio excipit 206
Simon magus 314
Simon, qui & Petrus, à Chriſto uocatur 36.52
Simon Petrus & frater eius Andreas in Apoſtolos à Chriſto alaćti 91.92
Simouidis reſponſum Hieroni tyranno datum, de ioueſtigatione diuinitatis 439
ſimplicitas miuiſtris Euaogelij commendatur 94
ſimplicitatis natura 238
ſimulata pietas taxatur 67.68
Sin ſolitudo 301
ſiniſter oculus pro affectu malo uſurpatus 61
ſiniſtra Dei 357
neſciat Siniſtra tua quod facit dextra, prouerb. 61
ſiniſtræ nomine in ſcripturis qnid ſignificatur 61.289
ſinns Abrahæ 192.330
in Sinu patris eſſe, quid ſit 35
ſitis iuſticiæ 394
ſitientes ad Chriſtū uenire iubentur 149
ſoboles illegitima apud neteres maximè infamis 317
ſobrietas & nigilaotia cōmendantur 232.330
ſocordia taxatur 356
Socrates Philoſophus 200
Socratis dićtum 303
Sodomitæ cur puniti 358 taxati 341
Sodomitarum excidium 195
ſol 152
ſol obſcuratur 230.273
ſol iuſticiæ 416
ſolis defactus in Chriſti morte factus prætarnaturalis 273
ſolicitudo nimia rerum temporalium culpatur 63
ſolicitudo omnis in Deum cōijcieoda 450
ſolicitudo quæ prohibita, quæ item licita 371
ſomnus 538
ſomoia duplicia aſſe 16
ſontes plectandi mos apud ueteres qualis 416
ſortem ducere in ſacerdotum elactione, mos Hebræorum 431
pro Spectro Chriſtus à diſcipulis habitus 283
ſpectra cur bominibus obueniant 119
ſpes Chriſtianorum eſt reſurrectio mortuorum 396
ſpes io quo collocanda 353
ſpicas ſabbatho diſcipuli Chriſti uellunt 88
ſpinæ ſolicitudinib. & diuitijs mundania aſsimilatæ 307
ſpinea corona Chriſto impoſita 268
Spiritus ſanctus Apoſtoils promittitur 94.287 mittitur 447
Spiritus ſaoctus à carne diſtinguitur 125.126
Spiritua ſanctus cur digitus Dei 315 electorum arrabo 188
ſpiritus Euangelicus 167
Spiritus ſaoctus cur poſt glorificationem Chriſti miſſus 150
ſpiritus ſeruilis quid 458
ſpiritus ueritatis 333
Spiritua ſancti in baptiſmo Chriſti apparitio 28
Spiritus ſancti dunis quomodo utendum 179
Spiritus ſancti qui non capaces 246
Spiritus ſancti opera 527 tēpla 321
Spiritu ſancto quæ operationes tribuaotur in ſcripturis 326
ſpiritum Chriſtus patri commendat 274
Spiritum ſanctum qui non accipiant 245
io Spiritū ſanctū peccatū 105
ſpiritu ambulare quid 467
io Spiritu & ueritate adorandum 46
ex Spiritu ſancto Chriſtus concipiendus prædicitur 9
ſpiritus hominibus qnomodo appareant 283
ſpiritus diſcipulis Chriſti ſubijciuotur 168

ſpiritus diſcernendi & probandi ratio 354.460
ſpiritibus excitatis noo credendum 193
ſpiritualis nstiuits s homini neceſſaria 41
ſpiritualis circũciſio quæ 299
ſpirituales & corporsles filij inter ſe comparantur 66
ſpirituales qũo affecti 41.45
ſpiritualia potius quàm carnalia à Deo petenda 357
ſpiritualiter eſſe renaſcendũ 41
ſpongia aceto impleta Chriſto in cruce ſitienti oblata 274
ſponſo Chriſtus aſsimilstus 45.219.232
ſponſa Chriſti 178.304
per Sportam Paulus è muro ciuitatis demiſſus 423
ſputo cur uſus Chriſtus sd conficiendum lutum, quo cæcũ ſansuit 159
ſtare Dei 412.413
ſtater in ore piſcis inuentus, & à Petro pro didrachmste numeratus 140
ſtstus s muliere Chriſto ſacta 80
ſtatus electorum in futura uita qualis 378
ſtatus hominis snte lapſum qualis 360
ſtella Chriſtum nstum oſtendit Magis 21.300
de Stella à Magis uiſa, iudiciũ Chryſoſtomi 22
ſtellas de cœlo caſuras 230
Stephanus protomsrtyr 295.412.413 à Iudæis lapidatus 295.412
Stephsni oratio pro ſe & inimicis sd Deum 412
Stephanum miraculis claruiſſe 412
de Stimulo Paulo impoſito, Hieronymi ſententia 425
ſtipendium disboli eſſe mortẽ æternsm 457
ſtirps Ieſſe 273
ſtols ueſtis genus spud ueteres 188
ſtridore dentium quid in Scripturs denotetur 70
ſtudium diuinsrum literarum commendstur 293.307
ſtultiloquium prohibitum 432
ſubſtantia Chriſti duplex 317
ſudarium Chriſti in monumento relictum 279
ſudor Chriſti ſanguineus 255
ſufficientiã noſtrã ex Deo eſſe 463
Sum uerbum, Deo propriè cõuenire 157
ſuperbi Deo exoſi 376
ſuperbis Deum reſiſtere 294
ſuperbia 223 taxatur 197.224.238.341
ſuperbia initium omnis peccati 276 ſalutis amiſſę cauſa 294 mster contentionis 368
ſupernsturalia quatenus ab homine comprehendi poſſint 317
ſuperſtitioſi leproſis comparati 369
ſupplicia damnatorum aliquãdo finienda, Origenis error 400
ſurdus & mutus à Chriſto ſanatus 130
Suſanna, miniſtra Chriſti 104
ſuſpicioni non obnoxia charitas 426
Sydoo ciuitas 130.312
ſymbolum Apoſtolicum 505
Symonidea poeta 493
ſynagogá ingreditur Chriſtus 50
in Synagoga docet Chriſtus 70
è Synagogs eijci, infsme spud Iudæos 159.354
Synodus Mileuentsna 480
Syrophœniſſa mulier 129

T

TabernsculumMoſaicum cum ſpirituali & cœleſti tabernaculo collatum 434
tabernaculorum feſtum 145.209 eius inſtitutio 6.301
tsbernaculũ figere quid 137.138
talenti nomine quid denotetur 388
Tatisnus & Martianus refutãtur 39.302
Tatisni notati 341
in Tectis prædicare quid 96
tela ignea diaboli 315
ex Telonio Matthæus uocstur 377
templum Dei 15.491
templum Hieroſolymitanum 217 cur diuinitùs extrui mandstum 40 à Salomone cur conſtructum 359
templum msius auro, quod à templo ſanctificatur 225
templum Spiritus ſancti 321.365.427
templi Hieroſol. uaſtatio prædicitur 296
templi uelum ſciſſum 273
templo Chriſti corpus aſsimilatum 40.259
templorũ prophsnstores qui dicendi 359
in Templis prophsna non tractanda 359
tempeſtates In Eccleſiis ſemper orituras 74
tempeſtatibus maris imperat Chriſtus 73
tempus acceptabile quod 428
temporis nouiſsimi hora omnibus abſcondita 404
de Tempore aduentus Magorũ in Bethlehem, iudicium Epiphanij & Euſebij 22
temporalia à Deo qustenus petenda 328.518 qustenus 371
temporalia cum æternis collsts 136
tenebræ 152.211.273
tenebrarum filij 212
tenebrsrum nomine in Scripturis quid ueniat intelligendũ 43.70.488
tenebrsrum opera 487
potestas 482
tenebrarum princeps diabolus 71.370
in Tenebris nõ smbulandũ 316
in Tenebris smbulsre quid 213.488
tentare Deum quid 311.459
tentsri quid 31
tentstio 256
tentatio duplex 31
tentatio Chriſti triplex deſcribitur 310
tentatio, fidei exercitium 305
tentationibus disboli omnes pij obnoxij 30.31.256.304.305
in Tentstionibus orandũ 256
in Tentationibus quomodo affectum eſſe deceat Chriſtianum 326
terminus Deo nullus præſcribendus 505
terra promiſſa typus ſabbsthi cœleſtis 276
terra uiuentium 163.365
terræ bonæ ueri auditores uerbi compsrantur 308
terrenis renuncisndum eſſe 333.369
terræmotus extremum diem præceſſuri 227
terræmotus facti ſub Chriſti morte & reſurrectione 273.277
teſtamenti nomine quid in ſacris literis intelligendũ 13
teſtamẽtũ Chriſti ultimũ 240

teſtamentum utrunq; duobus filijs Abrahæ cõparatũ 401
teſtimoniũ falſum contra Chriſtum quæſitum 259
teſtis ueri & boni officium 287
Theodoſius Imperator ab Ambroſio excõmunicatus 334. 511
Theophylacti ſententia de carnis Chriſti manducatione 125 eiuſdem indicium de muliere peccatrice Chriſti pedes ungente 103.104
de Theophilo, cui Acta Apoſtolorum dedicata ſunt, uariæ opiniones 444
theſaurus cœleſtis 198.199
theſauro Euãgelium collatum 113
theſauri ueri qui 64
theſauri Chriſto à Magis oblati quid ſignificarint 301
theſaurizandum quomodo 63
Theſſalonicenſes à Paulo cur laudati 429
Theudás & Iudas tributũ nullum ſoluendũ aſſerunt 220
Thomas Didymus Chriſti apoſtolus 92.283.406 cum Chriſto mori petit 170 eius incredulitas 283.284.406
Thomę Chriſtus ſe manifeſtat 283.323
thorus immaculatus coniugij Deo probatur 430
thus Chriſto oblatum quid ſignificet 22.301
thus Deo adoleri olim ſolitum 301
Tiberius Cæſar 25.26
tibiæ in plangendis mortuis olim adhibitæ 395
timor Dei officiorum omnium fundamentum 478
titulus Chriſti cruci affixus 271
Tobias hirundinũ ſtercore excæcatus 382
Tobias iunior caſtitatis & obedientiæ exemplum 303.386
tonitrua mugiiſſe ſub Samuele propheta 315
torcular 217
torculari miniſterium comparatum 217
traditiones Phariſæorum quales 128 à Chriſto reprehenduntur 127
traditionum contemptores diſcipuli à Phariſęis habiti 128
transformatio Chriſti in monte quomodo facta ſit 137
tranſitus 235
ad Tribunal Chriſti tam pios quàm impios ſiſtendos 234
tribulationum calicem omnibus electis propinari 358
in Tribulationibus auxilium à quo petendum 396
ex Tribu & cognatione ſua quemlibet uxorem ducere Iudæis uſitatum 273
tributum à Chriſto ſolutum 140.141.380
tributum an Cæſari dandum, Phariſæorum quæſtio 220
Trinitas ſacroſancta aſſerit 337
trinitatis myſteriũ imperſcrutabile 338
trinitatis myſterium quomodo intelligendum 509.510
trinitatis nomine cur baptizandum 289
trinitatis reuelatio 29.30.503
de Trinitate quid & quomodo ſentiendum 338
triſticia Chriſtianorum qualis 251.323
triſticiæ piorum & impiorum differentia 252
triſticiæ & tribulationes piorũ momentaneæ 326
tritico comparati pij 29
tropis ſacra Scriptura referta 379
tuba 231
tuba canere, prouerbium 61
tumultus ruſticorum quomodo exortus 381
tunica Chriſti inconſutilis 271
turba Chriſtum captum ueniens, unico Chriſti uerbo in terram corruit 257
turba Chriſto Hieroſolymam ingrediente obuiam procedit, eumq; excipit 208. 209
in Turba diſsẽſio propter Chriſtum 149
turbę à Chriſto ex nauicula docentur 72.91
turpiloquia Deo exoſa 442
turtures in lege quando & cur offerri ſolitum 308
Tyberiadis lacus 285
tyranni & perſecutores miniſtrorum lupis collati 94
Tyrus ciuitas 130.312
Tyrus & Sydon ciuitates Iſraelitis tributariæ factæ 312

V

Væ particula Prophetis uſitatiſsima 225 quid denotet. ibid.
Væ ciuitatibus quibuſdam denunciatum 101.102 item Phariſæis & ſacerdotibus 175.224.295 item paſtorib. in Iſrael 94
Valentinus hæreticus taxatur 19.315.386.299 380
Valerius Publicola 264
ualetudinis quatenus ratio habenda 387
uapori hominum uita & gloria comparata 377
uaſa iræ qui 392
uelum templi ſciſſum 273
uenia delinquenti danda 144. 304 (28
de Venia non eſſe deſperandũ
ueneficarum ſomnia inania 16
uentus contrarius diabolo aſsimilatur 304
uentis imperat Chriſtus 74.75
uerbum Dei audituro quomodo deceat eſſe affectos 54. 68 (animæ 31
uerbum Dei quomodo cibus
uerbum Dei qui cuſtodiãt 175
uerbum Dei aſsimilatum igni 180 item ſemini 29.110.111. 307
uerbũ Dei ex perſona loquente non æſtimandum 307
uerbum cur non in omnium hominum pectoribus fructum ferat 111
uerbum patris Chriſtus 410
uerbi autoritas quomodo minuatur 56
uerbi Dei certitudo 231 effectus 179.180 uis 113.114
uerbi contemptores reprehenſi 27 eius auditores ueri qui 110
uerba Chriſti uiuifica 126
uerba ocioſa quæ 107
de Verbis omnibus reddendã eſſe rationem 105
ueritas quid 154.264
ueritas umbræ opponitur 47
ueritas quomodo cõfitẽda 390
ad Veritatis cognitionem qui perueniant 302
ueritatis regnum 264 ſpiritus 245.249.333
à Veritate agnita relabi quàm periculoſum 316
uermis pro mala cõſciẽtia 142
Veſpaſianus à Nerone contra Iudęos cum exercitu miſſus 229
ueſtis nuptialis 218.219
ueſtitus curã nimiã abijciendã 63 64.65 (uiſa 271
ueſtimẽta Chriſti à militib. diuiſa
uia ad uitam æternam quę 154. 199.330.354

uia iniuſticiæ 516
uiæ Dei imperſcrutabiles 448
uiæ dnæ à gentilibus excogitatæ, una uitiorum, altera uirtutum 66.67
uiaticum in uitam futuram cōparandum 232
uictoria abſq; certamine nulla 311
uictoria mundi 437
uictoriam Chriſti eccleſiæ eſſe uictoriam 475
uictus curam & ſollicitudinē nimiam abijciendam 63. 64.65
uidere Chriſtum quid 366
uidere Dei 376.400
uidentes Chriſtum qui beati 366
uidua iniquum iudicem precibus fatigās auditur 196.197
uidua paupercula Hieroſolymis in templo offert 226
uiduæ filius excitatur 98.274
à Vidua Elias exceptus 51
uiduæ Deo curæ 274
uigilantia commendatur 178. 179.228.230.232.256
uigilia uaria 179
uillicus malus quatenus à Chriſto laudatus 356
uindicta Dei Iudæis denunciata 28
uindicta Deo cōmittenda 438. 439
uindicta prohibita 59.60.143. 144.166.167.240.258
uindictæ charitas non appetēs 426
uindictam Iudæis propter ſanguinē iniuſtè effuſum Chriſtus minatur 295
uinea Chriſti 217 iuſticiæ 201
uineæ Eccleſia comparata 201. 248.305
uinum in Scripturis quid ſignificet 367
uinum ex aqua factum 303
uinum myrrhatum Chriſto datum 270
uir ſapiens cui rei comparetur 68
uirgis ter cæſus Paulus 423
uirgis cædi apud Romanos ſceleroſi ſoliti 267
Virgilius martyr Eutychiæ hæretici impugnator 137
uirginē decem ſponſum expectantium, parabola 189.232
uirginitas Mariæ aſſerta 17. 273.293.317.318.365.435.506
uirginitatis donum non omnibus datum 191
uirtus Dei quanta 9
uirtus ſine hoſte nulla 311
uirtutis comes inuidia 412
uirtutis uia deſcribitur 67
uirtutem in infirmitate perfici 423
uirtutes & opera noſtra nulla, eſſe gratiarum actione digna 485
uirtutibus quantis Apoſtoli à Chriſto fuerint ornati 4
uiribus humanis nihil fidendū 194.243
uiſcerū nomine quid in ſacris literis intelligendum ueniat 14.450
uiſio Dei, pro beata uita 55
uiſitare Hebræis quid ſignificet 13
uiſitatio Eccleſiarum in concilio Cabilionenſi mandata 325
uiſitationis tempus quod 209. 358
uita æterna 124.253.302.512
uita æterna ante omnia quærenda 169 nuptijs comparata 219 quomodo poſsideatur 198
uita per Chriſtum nobis parta 43
uita hominis in quo conſiſtat 377
uita humana militia 311 quàm plena miſerijs 326 quomodo inueniatur & perdatur 136
uita miniſtrorū qualis eſſe debeat 56
uita longæua à Deo quatenus petenda 387
uita præſens diei comparata 355
uita temporalis poſthabenda æternæ 212
uitæ æternæ oſtium 162 paſcua 163
uitæ Dominus Chriſtus 80
uitæ corona quibus promiſſa 358
uitæ humanæ miſeria 394
uitæ terminus cuiq; conſtitutus 387
uitam qui amittant, & qui retineant 97.98
uitam æternam ex obſeruatione mandatorum dari quid 198
uitam hominis non in pane ſolo conſiſtere 310
in Vita æterna diuerſas futuras dignitates 330
in Vita hac non dormitandum 232
uitis uera Chriſtus 248
uitiū facilius eſt imitari quàm uirtutes 67
uitiorum uia qualis. ibid.
uiuificatio unde 125
uitulus ſaginatus quid ſignificarit 188
ultio priuata prohibita 144. 419
ultionis dies 229
ultimus dies prædicitur 195
unctio Chriſti 379
unctio ſpiritualis 353
unguento Chriſtus perfunditur 206
ungendi reges & ſacerdotes mos Iudæorum 15
uniuerſale iudicium 403
uocare quid 466
uocatio 219.220
uocatio multiplex 201
uocatio quomodo per bona opera certa facienda 392
de Vocatione gentium prophetia 22
in Vocatione ſua omnib. Deo ſeruiendum 371.376
uocati qui 306
uocatorum à Deo officiū 377
uoluntas Dei quæ 49.121 295 in quo conſiſtat 68 eadem uarijs modis reuelata 410
uolūtas in Chriſto duplex 256
uoluntati Dei ubiq; morigerandum 256
uoluntati Dei quomodo reſiſtatur 295
uoluntatis ſedes 222
uoluntatē Dei non cognoſcentes, quomodo & cur puniantur 379
uoluntatem deſtinatam reputari apud Deum pro ipſo facto 450
de Voluntate Dei erga nos quid ſentiendum 31.306
uoluptuarij beati à mundo habentur 55 ijdem reprehenduntur 185
uox clamantis Ioannes 34.35. 408
uox de cœlo Chriſto perhibet teſtimonium 136.137
urbanitas ſcurrilis ꝓhibita 432
ab Vrſis Heliſei deriſores deuorati 386
uulgi opiniones uariæ de Chriſto 149 (182
uulpē uocat Chriſtus Herodē
uxor Pilati noctu terribili uiſione propter Chriſtum uexatur 266
uxor

uxor quam ob cauſam repudianda 190
uxorem ex aliena tribu ducere apud Iudæos illicitum 273
uxorem unam ducendã, & nõ plures ſimul 191
uxores ducendi de tribu ſua, Hebræorum mos 15
uxores non ducendas, Eſſæorum error 378
uxores quomodo tractandæ 430

Z

Zachæus ad Chriſtum conuertitur 203
Zacharias propheta 176.226. eius mors 218.226
Zacharias ſacerdos 7.226.227. 345 ab Herode obtruncatus in templo. ibid.227 mutus redditur propter incredulitatem 8 quomodo iuſtus fuerit pronunciatus. ibid.
Zachariæ ſacerdoti per angelũ nunciata natiuitas Ioannis Baptiſtæ: item eius uita 7
de Zacharia inter templum & altare occiſo, patrum diuerſæ ſententiæ 226
Zebedæi fratres à C[illegible] in Apoſtolos electi 52.53.92
Zebedæorum mater pro principatu filiorum ſuorum rogat 202.357
zelus Chriſti 40.226
zelus Pauli erga Chriſti Eccleſiam 424
zizaniorum parabola explicatur 112.113.114
zona pellicea Ioannis quid ſignificarit 26.346
in Zona æs geſtare an miniſtris ſit conceſſum 93

F I N I S.

BASILEAE, EX OFFICINA HENRIC PETRI, ANNO SALVTIS HVMANAE
M. D. LXI. *Menſe Auguſto.*

Digitized by Google

1-3